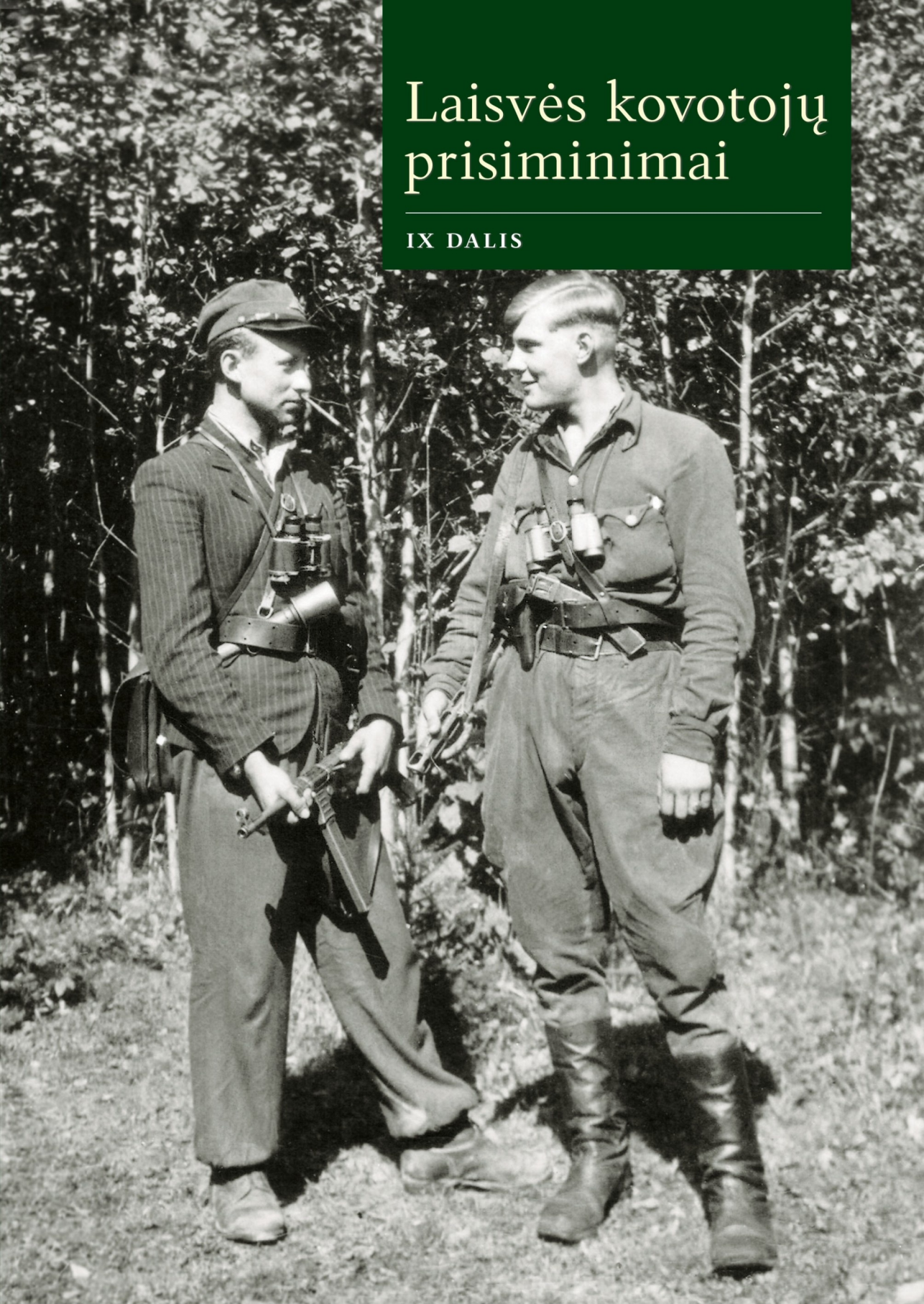
Laisvės kovotojų prisiminimai

IX DALIS

Laisvės
kovotojų
prisiminimai

Laisvės kovotojų prisiminimai

IX DALIS

(Knygos „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tęsinys)

MARGI RAŠTAI

UDK 94(474.5)„1944/1953“(093.3)
Au54

Sudarė, nuotraukas ir
archyvinę medžiagą pateikė
ROMAS KAUNIETIS

Knyga išleista
GRAŽUTĖS ŠLAPELYTĖS-SIRUTIENĖS
fondo lėšomis

Knygos leidybą iš dalies finansavo
LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

Viršelyje: Vytauto apyg. prtz.
GRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS

ISBN 978-9986-09-457-9
ISBN 5-415-01339-3 (bendras)

© Įžanga ir sudarymas Romo Kauniečio, 2014
© Leidykla „Margi raštai“, 2014

VIETOJ ĮŽANGOS

Šioje, devintoje, „Laisvės kovotojų prisiminimų“ knygoje publikuojama trijų Lietuvos regionų – Žemaitijos, Aukštaitijos ir Suvalkijos – pokario kovų medžiaga. Visa tai sudaro Žemaičių apygardos Kardo (Kardų) rinktinės kovotojų, keletas Aukštaitijos krašto – Panevėžio, Radviliškio ir Pakruojo apylinkių – buvusių partizanų ryšininkų ir rėmėjų bei Tauro apygardos – Prienų, Garliavos, Pakuonio ir kt. Užnemunės apylinkių – Geležinio Vilko bei Žalgirio rinktinės laisvės kovotojų prisiminimai.

Kaip ir ankstesnėse šios serijos knygose žmonių prisiminimus stengiausi papildyti sovietiniuose (KGB, LKP) archyvuose esančia medžiaga, kuri prisiminimams suteikia atitinkamą „atspalvį“, papildo arba paneigia kai kuriuos pasakotojų pateikiamus faktus, o kartais gerokai patikslina ir pačių įvykių chronologiją.

Teko sutikti ir prakalbinti ne vieną buvusį partizaną, ryšininką ar partizanų rėmėją, kurie gana gerai prisiminė 60–70 m senumo įvykius.

Dažniausiai archyvuose pačių čekistų užrašyta informacija beveik nesiskirdavo nuo prisiminimų autorių pateiktos informacijos, bet buvo ir tokių „pasakotojų“, kurių prisiminimai, palyginus su archyvuose čekistų užfiksuotais faktais bei kitų autorių užrašytais prisiminimais, tik klaidino. Nuo tokių autorių stengiausi atsiriboti, kad nebūtų klaidinami skaitytojai ir iškreipiama pokario istorija.

Laisvės kovotojų prisiminimus užrašinėjant sovietiniais metais ar tuoj po Atgimimo, į bet kurio buvusio politinio kalinio, Sibiro tremtinio sielą reikėjo eiti per patikimus tarpininkus, rizikuoti savo ir jų likimu, o šiandien panašių problemų jau neliko, kaip neliko ir žmonių, betarpiškai dalyvavusių Laisvės kovų sukūriuose. Jau retai besutiksi dar nekalbintą ar nepastebėtą. Gal jie galėjo labai daug ir įdomiai papasakoti, bet nedrįso ar pasikuklino, nors šiandien apie juos atvirai kalba sovietiniuose archyvuose likę jų tardymų protokolai, parodymai, kita vertinga informacija.

2010 m. pradėjau bendrauti su jaunais mokslininkais Vykintu Vaitkevičiumi, Aiste Čepulyte-Petrauskiene, Gediminu Petrausku, Dariumi Juodžiu ir kitais. Kai mes, būdami tokio skirtingo amžiaus, suradome bendrą kalbą, aš, supratau, kad ėjau teisinga kryptimi. Žmones dažniausiai sujungia bendri siekiai, tikslai, idėjos ir kt. dalykai, apie kuriuos aš šiandien galiu ne tik pamąstyti. Supratau, kad yra žmonių, kurie domisi pokario istorija, bet jų darbai dažniausiai lieka nežinomi ir neprieinami plačiajai visuomenei. Kita vertus, žmogus gal ir norėtų

ką nors nuveikti ta tema, tačiau nežino, nuo ko pradėti, trūksta informacijos, nėra patirties ir pan. Kartais tokius žmones tik reikia palaikyti, įvertinti jų atliktą darbą. Pagaliau pokario istoriją galima tyrinėti įvairiais aspektais: užrašyti amžininkų atsiminimus, fiksuoti žūties ir laidojimo vietas, tyrinėti amžininkų palikimą, partizanišką gyvenseną ir „buitį“. Atsirado ir jaunųjų menininkų, ieškančių įkvėpimo partizaninio karo tematikoje.

Vykintui ir Aistei kilo idėja suburti neformalų pokario partizanų kovų istorija besidominčių žmonių sąjūdį. Bendrai dirbant bus daugiau padaryta ir nereikės verkšlenti, kad negalima laisvai dirbti archyvuose, kad partizanų bunkeriai netyrinėjami archeologų, kad paminklams nesuteikiamas teisinis statusas, kad valstybė neskiria lėšų tokiems darbams ir kt.

Gera mintis labai greitai išsipildė ir buvo suburtas nemažas entuziastų būrys ir įkurtas Lietuvos laisvės kovos įamžintojų sąjūdis (LLKĮS).

Manau, jog tai pirmasis toks pokario Laisvės kovos įamžintojų sambūris po Nepriklausomybės atkūrimo, kuris suteikė impulsą tolesnei bendrai veiklai ir tikslui: dar atkakliau dirbti siekiant įamžinti pokario kovų istoriją.

Taip netrukus buvo suorganizuotas Vanagiškių kaimo sąskrydis, į kurį atvyko 27 atstovai iš keleto Lietuvos regionų. Jo metu buvo perskaityti pranešimai apie laisvės kovas, pasirašyta sąskrydžio dalyvių deklaracija, peticija prezidentei D. Grybauskaitei, ministrui pirmininkui A. Kubiliui, Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkui V. Stundžiui.

Kitą dieną vyko pažintinė ekskursiją po Žaliąją girią, aplankyta partizanų žūties vietos, bunkeriai, paminklai, daug fotografuota, filmuota.

Taip dabar kasmet, gegužės mėn., renkasi vis gausesnis jaunų žmonių, kurie neabejingi Lietuvos pokario laisvės kovų istorijai, būrys. 2014 m. Paberžėje įvyko jau 4-asis LLKĮS sąskrydis. Į šį neformalų sambūrį pastaruoju metu įsitraukė nemažai akademinio jaunimo. Tai teikia vilties, kad laisvės kovų istorija nebus pamiršta, ja ir toliau domėsis ateinančios kartos.

Pirmojo Lietuvos laisvės kovos įamžintojų sąskrydžio, vykusio 2011 m. gegužės 14–15 d., Vanagiškėse (LLKĮS) dalyvių sąrašas:

1. Vykintas Vaitkevičius, Pašulniškės, Vilniaus r.;
2. Mindaugas Lukošaitis, Šiauliai;
3. Gytis Degulis, Panevėžys;
4. Modestas Šernas, Vilnius–Panevėžys;
5. Darius Ramančionis, Kurtuvėnai, Šiaulių r.;
6. Gintautas Veržukauskas, Panevėžys;
7. Liucija Šiaučiūnienė, Panevėžys;
8. Aistė Čepulytė, Vilnius–Naujoji Akmenė;
9. Gediminas Petrauskas, Vilnius–Ukmergė;
10. Algis Kalvėnas, Pasvalys;
11. Elvyra Ranonytė, Pasvalys;
12. Paulius Ratkevičius, Pasvalys;
13. Mindaugas Lelys, Pasvalys;
14. Jonas Ūsas, Pasvalys;

15. Daiva Vaitkevičienė, Pašulniškės, Vilniaus r.;
16. Mantas Lapeika, Vilnius;
17. Valdas Striužas, Vilnius;
18. Bronislovas Mažylis, Panevėžys;
19. Algimantas Stalilionis, Pakaušiai, Panevėžio r.;
20. Romas Kaunietis, Panevėžys;
21. Laimonas Abarius, Visaginas;
22. Ernestas Kuckailis, Rumšiškės;
23. Rūta Liogienė, Vilnius;
24. Ugnius Liogė, Vilnius;
25. Rokas Radzevičius, Vilnius;
26. Gediminas Žilys, Vilnius;
27. Mingailė Jurkutė, Vilnius.

Prie šios knygos sudarymo nemažai prisidėjo keletas bendraminčių, kurie, pasirodo, lygiai taip kaip ir aš stropiai užrašinėjo pokario laisvės kovotojų prisiminimus nuo pat Atgimimo pradžios, kaupė įvairią informaciją apie pokario kovas ir visa tai planavo kada nors pateikti plačiajai visuomenei. Dalis jų sukauptos informacijos pateko ir į šią knygą. Vienas didžiausių entuziastų, besidominčių savo gimtojo Pakuonio krašto pokario partizanų kovų istorija, Dinas Kurauskas. Jis, kiek žinau, didžiąją savo laisvalaikio dalį jau ne vienerius metus aukoja šiai neišsenkančiai temai: užrašinėja prisiminimus, nagrinėja su dideliais vargais ir taip sunkiai prieinamą jį dominančią medžiagą KGB archyvuose, atkuria partizanų kautynių su rusų NKVD kariuomene schemas. Apgailestauju, kad tik dalis jo pateiktos medžiagos pateko į šią knygą, nes daug informacijos yra ir iš kitų Lietuvos regionų, o knygos apimtį lemia ir jai skiriamos lėšos.

Nuo pat Atgimimo pradžios gana nemažai prie šios temos padirbėjo ir Pakuonio bibliotekininkė, buvusi tremtinė Marija Žibienė, kurios dalis užrašytų laisvės kovotojų prisiminimų taip pat pateko į šią knygą. Būtina taip pat paminėti Alfonsą Beresnevičių, kuris taipogi nemažai prisidėjo prie šios knygos pasirodymo. Nuoširdžiai dėkoju visiems, kurie išdrįso ramiai išdėstyti patirtas likimo negandas.

Šiame darbe aš buvau ne vienas, todėl gana drąsiai ėjau šiuo keliu, nes mane visokeriopai palaikė ir rėmė nemažai pagalbininkų: Laimonas Abarius, Leonas Laurinskas-*Liūtas*, buvęs Kęstučio apygardos partizanas, Valerija Laurinskienė, laisvės kovų dalyvė, Aldona Žukauskienė-Zagorskytė, Sibiro tremtinė, Vykintas Vaitkevičius, Aistė Čepulytė-Petrauskienė, Valdas Striužas ir Algimantas Stalilionis.

Šias eilutes tenka rašyti dramatiškų įvykių Ukrainoje fone. Rytuose liejasi kraujas, kur lygiai taip pat kaip ir mūsų daug kentėjusiai tautai tenka spręsti savo likimą pačiai. Vakarai jiems padeda nebent simboliniais pagrūmojimais Maskvai. Akivaizdu, kad ukrainiečiams, kaip ir mūsų tautai, teks kapstytis patiems.

Ir šitame kraujo spalvos etiude vėl iškyla tautos savigynos klausimas. Kas mūsų valstybės gynėjai ir kur jie? Atrodo, kad ginklų žvangesys Ukrainoje iš letargo pažadino mūsų žiniasklaidą. Anksčiau buvusi specializuotų leidinių skiltyse partizanų tema sugrįžta: jie vadinami tautos gynėjais ir patriotais, spausdinami paprastų

Lietuvos žmonių atsiminimai apie kovose dalyvavusius artimuosius, kaimynus. Randame ir primityvokus, bet nuoširdžius partizanų nuotykius komiksuose. Ar tai naujas pabudimas? Duok, Dieve, kad taip būtų...

XIX a. 5-ajame dešimtmetyje carui Nikolajui Veriovkinui paliepus, imperijos generalinis štabas parengė Rusijos imperijos gubernijų karines–statistines apžvalgas. Taigi, rašydami apie Kauno guberniją, pastebėjo, kad atseit „litvinai“ esantys tik Algirdo ir Gedimino praeities žygių parodija, vien rusų munduro vaizdas jiems kelia panišką siaubą. Lietuvių kalbos jau nebesą, ja bekalba tik biedniokai. Ir tai buvo ne tušti žodžiai, nes tarnybinio naudojimo knyga buvo skirta tik kolonizuoti kraštą vykstantiems „činovnikams“. Ar galėjo jie tada tikėtis, kad po dešimtmečio prasidėjusios kovos dėl gimtosios kalbos ir tikėjimo peraugs į išsivadavimo judėjimą ir toji „avinų banda“ po šimto metų sudrebins galingiausios imperijos pamatus?..

Kažin ar buvo kada sunkesnis Dievulio siųstas išbandymas už mūsų tėvų išgyventus pokario metus, kai baisias dienas keitė šiurpesnės naktys, o baudžiava blanko prieš stalininį kolchozinį „rojų“. Ir vis dėlto tautos skausmas, išsakytas jos vaikų gyvenimo istorijose, nėra begalinis, jis užmirštas kaip ir daugelis kartų kartas ištikusių negandų. Išeina karta, kurios vienu iš metraštininkų man teko būti ir išėjusiųjų jau niekas neprikels. Žinoma, bus dar pasakotojų ir perpasakotojų, tačiau jų istorija jau neturės tos įstabios gyvasties, kurią išsinešė IŠGYVENUSIŲJŲ KARTA.

Mūsų ir mūsų vaikų kartai tenka didelis iššūkis priimti siunčiamus modernios visuomenės signalus. Mums liepiama išsižadėti įsitikinimų, kuriuos įskiepijo tėvai, ir be burnojimų priimti tai, kas svetima ir net begėdiškai šokiruoja. Tokia didelė yra ta mūsų ateities saugumo kaina...

ROMAS KAUNIETIS

KARDO *rinktinėje*

Iš prisiminimų apie keturių Žemaitijos partizanų bandymą prasiveržti pro Sovietų „geležinę uždangą“

R. K. p a s t a b a: šių partizanų gyvų man jau nebeteko sutikti ir su jais pasišnekėti, bet archyvuose išliko jų dienoraščiai, kuriuose aprašyta ta nelemta jų kelionė per sovietų kariuomenės užimtas Karaliaučiaus krašto bei Lenkijos teritorijas 1949 m. vasarą bandant prasiveržti į Vokietijos teritorijoje amerikiečių okupuotą zoną. Panašių prasiveržimų būta ne vieno, kai kam tuo metu gal ir pasisekė, bet daugelį sugavo, nuteisė ir ilgiems metams uždarė į Rusijos priverčiamųjų darbų konclagerius, kiti krito žengdami paskutinį žingsnį į laisvę nuo rusų čekistų paleistų kulkų, nors ta laisvė jau ranka buvo pasiekiama.

Tos laisvės lemtis pagailėjo ir čia minimiems keturiems lietuviams partizanams, nors jų tikslas buvo kilnus – įgyti daugiau žinių ir profesionaliai pasiruošti lemiamai kovai su raudonaisiais okupantais grįžus atgal į Lietuvą.

Šiam lemtingam žygiui ryžosi šie Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanai: **Adolfas Jonauskas-*Pagirys***, **Vladas Freigofas-*Audrūnas***, **Algirdas (Algis) Freigofas-*Sūnus*** ir **Juozas Jucys-*Jurgis*** (grupės vadas).

Skaitant minėtų partizanų tardymo bylose užfiksuotus parodymus, išaiškėja nemažai įdomių jų partizaninio gyvenimo veiklos detalių. Juozui Juciui pavyko ištrūkti iš čekistų nagų ir jis grįžo atgal į mišką tęsti partizaninės kovos, o likusieji jo bendražygiai buvo teisiami ir ilgiems metams išsiųsti į tolimojo Sibiro lagerius.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas tardymo protokolų variantas

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 19568/3, I t. Pagal Adolfo Jonausko, s. Petro, g. 1921 m. Kartenos k., Kartenos vlsč., tardymo protokolus. Tardymų metu nustatyta ir išaiškinta daug partizanų bei jų ryšininkų, veikiančių Kardo rnkt. teritorijoje.

Jonauskas Adolfas-*Pagirys* nuo 1946 m. spalio mėn. iki 1949 m. spalio 10 d. veikė kaip Žemaičių apyg. Kardo rinktinės partizanas.

Freigofas Vladas, **s. Vlado-*Audrūnas*** (***Audronis***), g. 1925 m. Gargžduose, Kretingos apskr. Nuo 1947 m. iki 1949 m. spalio mėn. veikė kaip Žemaičių apyg. Kardo rinktinės partizanas.

Freigofas Algirdas, **Vlado-*Sūnus***, g. 1930 m. Troškūnuose, Panevėžio apskr. Nuo 1948 m. vasario mėn. iki 1949 m. spalio mėn. veikė kaip Žemaičių apyg. Kardo rinktinės partizanas.

Jokubaitis Pranas, **Baltraus-*Dėdė***, g. 1887 m. Pajūrio k., Rietavo vlsč. Gyveno Sakalų k., Rietavo apskr. 1945 m. įstojo į Juozaičio vadovaujamą prtz. būrį, vėliau priklausė Tuciaus ir Gečio vadovaujamam būriui. Paskutiniu metu buvo Markausko (Markevičiaus) Antano-*Gangsterio* vadovaujamame būryje.

Pikturna Antanas, **Jono-*Eiva***, g. 1929 m. Sauserių k., Kulių vlsč., Plungės apskr. 1948 m. rudenį užmezgė ryšį su Plungės apskr. veikiančiais partizanais: Freigofu Vladu-*Audrūnu*, Marcinkevičiumi Pranu-*Šeškumi*, Burviu Vaclovu-*Kęstučiu*, Juciumi Juozu-*Margiu*, *Jurgiu*, partizanais Kontrimu Kazimieru-*Monte*, *Tėvu*, Ložiu Stasiu-*Linu* ir kt.

Petrutis Petras, **Juozo-*Artojas***, g. 1914 m. Vėžaičių k., Gargždų vlsč., Klaipėdos apskr. Nuo 1948 m. vasaros užmezgė ryšį su Plungės teritorijoje veikiančiais partizanais V. Freigofu-*Audrūnu*, A. Freigofu-*Sūnumi*, A. Jonausku-*Pagiriu* ir kt., kuriuos aprūpindavo maisto produktais ir teikė informaciją apie rusų MGB kariuomenės judėjimą, savo ūkyje slėpė partizanus ir lankėsi jų bunkeriuose.

Kniukšta Antanas, **Juozo-*Manerkis***, g. 1912 m., gyv. Karklėnų k., Kulių vlsč., Plungės apskr. Nuo 1948 m. vasaros palaikė ryšį su Plungės apskr. veikiančiais partizanais: Burviu Vaclovu-*Kęstučiu*, A. Freigofu-*Sūnumi*, S. Lūža-*Linu* ir kt. Žinojo ir nuolat lankė partizanų stovyklą, kuri buvo už 50 m nuo jo namų ir teikė jiems žvalgybinio pobūdžio žinias, gamino partizanams karštą maistą.

Kazlauskas Adomas, **Adomo-*Alksnis***, g. 1929 m. Šluktinės k., Mosėdžio vlsč., Kretingos apskr., gyv. Mižuikių k., Kulių vlsč. Nuo 1948 m. pavasario palaikė ryšį su Plungės apskr. veikiančiais Žemaičių apyg. Kardo ir Šatrijos rinktinių partizanų būriais. Perdavinėjo rajono vado Gečio-*Oginskio* korespondenciją Kardo rnkt. štabui, aprūpindavo partizanus maisto produktais, teikė informaciją apie rusų MGB kariuomenės judėjimą.

Vaitkus Vytautas, **Kazio**, g. 1924 m. Telvikų k., Kulių vlsč., Plungės apskr. Nuo 1949 m. palaikė ryšį su partizanais *Šeškumi*, *Margiu*, *Putinu* ir kt., vykdė partizanų užduotis, pirko ir tiekė drabužius, papirosus ir kt., pranešinėjo partizanams žvalgybinio pobūdžio žinias.

Čiulčinskis Antanas, **Juozo**, g. 1908 m. Didžiųjų Mostaičių k., Kulių vlsč., Plungės apskr. Nuo 1948 m. gruodžio mėn. palaikė ryšį su nac. pogrindžiu, aprūpindavo partizanus maisto produktais, slėpė juos savo ūkyje. 1949 m. partizanams perdavė pistoletą TT ir 50–100 vnt. kovinių šovinių.

Lankutis Pranas, **Prano**, g. 1903 m. Didžiųjų Mostaičių k., Kulių vlsč. Nuo 1948 m. vasaros palaikė ryšį su Plungės apskr. veikiančiu nac. pogrindžiu: A. Jonausku-*Pagiriu*, V. Freigofu-*Audrūnu,* partizanais *Atžala*, *Mergučiu*, *Geniu*, *Margiu* ir kt., kuriuos slėpė savo ūkyje, aprūpino maisto produktais ir spiritiniais gėrimais. Žinojo ir nuolat lankė partizanų stovyklą Plunginių (Plunkėnų) miške, 11-ame kvartale, kur partizanams teikė žvalgybinio pobūdžio žinias. Partizanų nurodymu ne kartą ėjo į Kulius rinkti žinias apie MGB kariuomenę, pirko papirosų ir kitų pre-

kių. 1949 m. vasarą, atėjęs į partizanų stovyklą, pranešė apie MGB organų sulaikytą partizaną *Šešką*, dėl to partizanai pakeitė savo buvimo vietą.

Pranckūnas Stasys, **Jono**, g. 1902 m. Vilniuje, gyv. Mostaičių k., Kulių vlsč. 1948 m. rugpjūčio mėn. užmezgė ryšį su partizanais *Pagiriu*, *Audrūnu*, *Sūnumi*, leido jiems slapstytis savo namuose, žinojo ir lankė partizanų slapstymosi vietas, aprūpino juos maisto produktais.

Brazdeikis Augustas, **Jono**, g. 1902 m. Pakutuvėnų k., Kartenos vlsč., Kretingos apskr. Nuo 1947 m. rugsėjo mėn. užmezgė ryšį su Plungės apskr. veikusiu nac. pogrindžiu: Juška Kostu-*Meška*, Freigfotu V.-*Audrūnu*, Freigofu A.-*Sūnumi*, Jonausku A.-*Pagiriu* ir kt. 1947 m. rugsėjo mėn. partizano Juškos nurodymu nupirko aulinius batus ir jam perdavė. 1948–1949 m. savo ūkyje laikė partizanus, aprūpino juos maisto produktais, spiritiniais gėrimais ir ne kartą su jais gėrė Plunginių (Plunkėnų) miške. Be to, susitikimų metu partizanams pranešdavo įvairias žinias.

Stalmokas Antanas, **Antano**, g. 1909 m., gyv. Mostaičių k., Kulių vlsč. 1949 m. gegužės mėn. užmezgė ryšį su ginkluotu partizanų būriu: *Audrūnu*, *Margiu*, *Pagiriu*, *Sūnumi* ir kt. partizanais, veikiančiais Plungės apskr. teritorijoje. Žinojo partizanų stovyklų išsidėstymą, aprūpindavo juos maisto produktais ir spiritiniais gėrimais, informuodavo apie MGB kariuomenės pasirodymą ir teikė kitą informaciją. Eigulys.

1949 m. rugpjūčio mėn. partizano *Margio* nurodymu Klaipėdoje nupirko 2 palaidines, vienas kelnes, 10 plytelių šokolado, kavos, papirosų ir jam perdavė.

Šakenis (Šakinis) Kostas, **Vinco-*Rūtelis***, g. 1894 m. Vieštovėnų k., Kulių vlsč. 1948 m. užmezgė ryšį su nac. pogrindžio partizanais *Audrūnu*, *Sūnumi*, *Pagiriu* ir kt. Buvo partizanų ryšininkas, atliko ne vieną jų užduotį, priiminėjo ir slėpė partizanus savo namuose ir organizavo atskirų būrių susitikimus savo namuose. Be to, žinojo partizanų slapstymosi vietas, jų bunkerius, lankė juos ir informavo apie rusų MGB kariuomenės bei „liaudies gynėjų“ pasirodymą jų veiklos vietoje, teikė materialinę pagalbą.

Bumblys Pranas, **Prano**, g. 1908 m., Pristovų k., Kartenos vlsč., Kretingos apskr. Nuo 1948 m. vasaros užmezgė ryšį su partizanais *Kęstučiu*, *Sūnumi* ir kt., kurie veikė Plungės apskr. teritorijoje. Žinojo ir lankė partizanų stovyklą, kuri buvo 100–200 m nuo jo namų. Partizanams tiekė maisto produktus, spiritinius gėrimus, taip pat jiems perdavė įvairias žinias.

Leliūga Vincas, **Vinco**, g. 1905 m. Mažiavų k., Kulių vlsč., Plungės apskr. 1948 m. vasarą užmezgė ryšį su nac. pogrindžio partizanais *Kęstučiu* ir *Sūnumi*, slėpė juos savo namuose. Žinojo partizanų slapstymosi vietas ir aprūpindavo juos maisto produktais.

Jonauskas Viktoras, **Baltraus**, g. 1914 m. Kumžaičių k., Kulių vlsč. Nuo 1948 m. rudens užmezgė ryšį su nac. pogrindžio dalyviais, kurie veikė Plungės apskr. teritorijoje, aprūpindavo juos maisto produktais ir slėpė savo namuose. 1949 m. būriui perdavė rusišką automatinį šautuvą ir apie 100 šovinių. 1949 m. *Audrūnui* ir *Pagiriui* perdavė chromo odos batus ir kitus daiktus.

Iš VLADO FREIGOFO-*AUDRŪNO dienoraščio*

(Kalba neredaguota, tik ištaisytos kai kurios rašybos klaidos)

Pavergtoji Lietuva

1949 08 19 ...Tamsus rūkas dengia Lietuvos krauju aplaistytą žemelę. Keturi jauni vyrai prie laužo susėdę rimtai šnekučiuojasi.

1949 08 21. Sekmadienis. Graži diena nušvito paskutinį šių metų rugpjūčio mėnesį. Labai išvargę ir padarę daug kelio, nugalėję daug kliūčių, atsidūrėme prie netolimo miestelio.

Čia prabuvę sekmadienį, netikėtai susidūrėme su kolchozo valdybos nariu. Jis mums papasakojo apie kolektyvinio ūkio veikimą. Nutarta jo iki vakaro nepaleisti. Nors žmogus atrodo ir geras, bet jau tyčia nepaleidom.

Padėkavoję paukščiams, traukėme toliau į mums paskirtą vietą... Vakaruose saulė leidžiasi į pilkus debesis. Mintys painiai sukasi galvoje ir taip keistai, jog sunku ir apsakyti. Jeigu sąlygos leis, tuoj eisime.

Saulei nusileidus, pasikėlėme iš tų mažų krūmelių ir, išėję į vieškelį, pasileidom eiti toliau. Staiga netikėtai mūsų vieną draugą *Pagirį* ištiko širdies priepuolis ir jis vos neparkrito ant šaltos žemės. Mes visi labai nuliūdome ir nebežinojom, ką daryti. Dar blogiau – priėjome baisius liūnus, kur vos vos tegalima paeit. Algis tuoj paėmė nešt draugo kuprinę ir taip palengva traukėme toliau.

Paėjus porą kilometrų nuo Švėkšnos, *Pagirys* pradėjo taisytis ir tada jau pradėjome eiti normaliau. Jau nebebuvo taip girdėti kaimo šunų lojimo ir nebebaugino čekistų gaujos.

Maždaug porą valandų prieš aušrą pasiekėme mažą upelį, kuriame vadas turėjo net išsimaudyti. Persikėlę per upelį, žengėme pietryčių kryptimi. Beeidami priėjome gražų pušyną, kuriame ir apsistojome dienoti.

1949 08 22. Pirmadienis. Pramiegoję iki pietų ir išsidžiovinę batus, užėjome į vieną sodybą pavalgyti vakarienės.

Pavalgę ir pasiėmę savo kuprines, traukėme toliau. Dabar jau žygiuojame Klaipėdos kraštu. Šokinėdami per upelius ir lenkdami sodybas, kirsdami plentus ir geležinkelį, prieš pat aušrą toli horizonte pamatėme aukštą mišką ir, nukeliavę ten, nutarėme jame apsistoti.

Jau buvo gerokai praaušę, kai pasiekėme jį. Paėję mišku apie porą kilometrų, suradę vietą, sugulėme.

1949 08 23. Antradienis. Diena išaušo nekokia, labai apsiniaukusi ir buvo bepradedą lynoti, bet po pietų prablaivėjo.

Išmiegoję per dieną, 6-tą val. vakaro savo žygį tęsėm toliau. Išėję iš miško, priėjome labai baisias balas, kurios tęsėsi beveik iki Nemuno.

Šiaip taip perėję per tuos liūnus, vakar pasiekėme kaimą. Nuo kaimo paėję apie 3 km, galų gale pasiekėme Nemuną.

Laimingai persikėlę per Nemuną, žygiavome Klechese miestelio link.

R. K. p a s t a b a: vokiškų ir lenkiškų miestelių, kaimų, vietovių, vandens telkinių ir miškų pavadinimai gali būti užrašyti klaidingai, nes nebuvo galimybės juos patikslinti.

Kai pasiekėm miestelį, buvo jau apie 11-ta val. vakaro. Aplenkę jį, traukėme toliau ir staiga... Patekome į velnių užburtą ratą. Kur eisi, kur neisi, visur upė, visur liūnai.

Paklajoję porą valandų, pagaliau radome lieptą ir šiaip taip galais negalais išėjome iš to prakeikto rato. Dabar žengėme pirmyn, kol išaušo, ir, neradę miško, apsistojome dilgėlių lauke.

1949 08 24. Trečiadienis. Šiandien labai graži diena, ir saulė kepina nepasigailėdama. Išsimiegoję ir gerai išsitepę batus, pailsėję, kai tik saulė leisis, trauksime toliau. Tik labai blogai, kad reikia visą dieną išbūti be vandens.

Vos tik saulelė pasiekė medžių viršūnes, keturi pilni energijos vyrai pradėjo žygį. Paėję iš vietos apie pusę kilometro, priėjome pylimą. Kitoje pylimo pusėje buvo graži tiesi upė Galgė. Tolumoje pamatėme tiltą. Priėję jį, atsargiai užsivedėme automatus. Aš ir vadas žengėme pirmą žingsnį tilto grindiniu. Manėme, kad prie tilto stovės sargyba, bet, dėkui Dievui, jos nebuvo. Pažygiavę nuo tilto apie vieną kilometrą, sutikome būrį rusų, kurie stovėjo apspitę mašiną. Pasakę jiems „zdrastvuite rebiata“, traukėme toliau. Visur einam pasiryžę.

Eidami toliau, priėjome dar daugiau upių bei tiltų, o abipus kelio tyvuliuoja neišbrendamos balos bei pelkės. Mūsų vadas labai gerai orientuojasi pagal kompasą ir žemėlapį. Staiga prieš akis pasirodė miestelis Nochitze ir mes nutarėme, mirt ar gyvent, bet per jį pereit.

Lengvais ir tyliais žingsniais artinomės prie apšviestų miestelio gatvių. Visų automatų vamzdžiai nukreipti iš tamsos į šviesą. Vyrų veiduose spindi drąsa ir pasiryžimas. Drąsiai, bet atsargiai žengėme miestelio gatvėmis, kad perkirstume miestelį skersai, tada jau vėl viena kliūtis nugalėta. Linksmi traukiame toliau. Žygiuodami plentu, vėl priėjome balas, kur plūduriavo vanduo ir krykštavo antys.

Perėję kelis tiltus, apsistojome miegoti prie vienos upės pakraščio. Kai saulutė pradėjo rodyti savo veidą, keturi vyrai lengvai užmigo (kadangi ėjo tik nakties metu, o dienos metu ilsėjosi – *R. K.*).

1949 08 25. Ketvirtadienis. Išsimiegoję nuėjome į upę, parsinešėme vandens, užsikūrę ugnį išsivirėme kavos ir pavalgę vėl užmigome. Netoli girdėti pavienių šautuvų šūviai... Dar blogiau – baigėme visas maisto atsargas, nors dar buvo likę apie 0,5 kg lašinių, bet ir tuos pačius šuo sutvarkė. Dabar turėsime pasisotinti bulviene.

Šiąnakt kelias bus sunkus ir blogas. Vakar nuėjome daugiau kaip 25 km, bet dabar jau vėl esame pailsėję ir tuoj, saulutei leidžiantis, pradėsime žygį.

Saulė jau buvo nusileidusi pelkių balose, tik tada mes pakilome. Žygiavome apie 4 km, priėjome kaimą, kur buvo girdėti vien tik rusiški balsai. Taip ir keliavome visą naktį be jokio įdomumo. Jau pradėjo švisti, o mes niekur neradome jokio krūmokšnio, kur galėtume šiek tiek pailsėti.

Galų gale radome mažą krūmokšnį prie didelio griovio, kur ir sugulėm.

1949 08 26. Penktadienis. Pabudęs iš miego žiūriu, kad apsistojome netoli miestelio Liebenferde, esančio tarp dviejų plentų. Visai netoli matyti miestelio pastatai, tarp jų holsoriai (taip originale – *R. K.*). Esame visai ant laukų, tik mažame karklyne. Iki vakaro 6-os val. išbuvome beveik nevalgę, nes negalėjome išsivirti bulvių, todėl pasitenkinome keliais agurkais ir šokoladu.

Jeigu galėsime, kai tik saulutė pradės leistis, mėginsime išsivirti bulvių, bet užtat neturėsim druskos. Prie ruskių dar kol kas nenorime kišti nosies.

Šiąnakt sukanka lygiai savaitė laiko, kai palikome krauju aplaistytą gimtąją žemelę. Gal ten jau daug brolių atsiskyrė iš šios žemelės? Duok Dieve, jiems lengvai nešti tą sunkią partizanų dalią.

Prisimenu, rodos, lyg šiandien, išsiskirdami su draugais užtraukėme dainelę: „Paskutinė gėlė...“ Šiandien mes esame čia, Rytprūsiuose ir, dėkui Dievui, kad esame gyvi.

Kai saulė nusileido ir nebuvo girdėti rusiškų keiksmų, užsikūrę ugnį ir išsivirę bulvių, pavalgę traukėme toliau. Šiąnakt kelionė naktį (*neįskaitoma*) priėjome didelį mišką. Perėję jį, užėjome miestelį (Aligertlauken ar Albgeriblauken?). Miestelis nemažas, bet smarkiai apdaužytas. Narsiai traukėme išilgai jo apšviestomis gatvėmis. Paėję pora valandų ir radę mišką, sugulėm dienos poilsiui.

1949 08 27. Šeštadienis. Išsimiegoję, išsidžiovinę batus ir susitvarkę savo daiktus, traukėme toliau mišku. Greta miško priėjome kaimą. Nutarėm su Juozu eiti į kaimą duonos. Atėję į sodybą, sutikome „šuchai“ tautybės žmogų, atvažiavusį iš Rusijos čia gyventi. Paprašėme jo duonos ir kiaušinių. Truputį pasisotinę ir parnešę draugams, traukėme toliau. Sparčiai žengėme nežvyruotu miško keliu. Naktį priėjome dar porą kaimų, apšviestų elektra. Ryto metą, trečią valandą, apsistojome miegoti nežinomam miške.

1949 08 28. Sekmadienis. Išsimiegoję, išsivirę bulvių ir pasikepę obuolių pavalgėme. Šiandien oras nešiltokas ir ne taip gražiai šviečia saulė.

Vakare užkandę vėl traukėme toliau, nes priešais matyti sodybos, gal gausim kur nusipirkt duonos. Paėję apie 4 km, užsukome į prie kelio esančią sodybą. Gavome pieno ir duonos, bet mums bevalgant, senė kažkur buvo pradingusi.

Išėję iš sodybos, traukėme keliu toliau, tik staiga rusiškai: „Jūsų dokumentai?!“ – ir aš, ėjęs pirmas, susidūriau su rusų leitenantu. Nebegalėdamas išsisukti, paleidau į jį vieną seriją ir nuo pirmų šūvių barbaras krito ant plento. Bet nelaimė... Antroji serija buvo labai nelaiminga, sužeidė visus mano likusius draugus: Algis gavo tris kulkas per sprandą, per pažastis ir kairę koją. Po susidūrimo Juozas ir Adolfas dar galėjo šiek tiek paeiti, bet Algis negalėjo net atsistoti.

Išrašas iš bylos Nr. 17663 kaltinamosios išvados: „<...> Jonauskas Adolfas 1949 m. rugpjūčio 28 d. kartu su areštuotaisiais Freigofu Vladu, Freigofu Algirdu ir Kardo rnkt. vadu Kaliningrado (Karaliaučiaus) srities Gvardeisko (Tepliavos) r., Zorino k., dalyvavo ginkluotame užpuolime prieš sovietinio karinio dalinio Nr. 73883 leitenantą Safonovą ir j. ltn. Tyžuk, kurie buvo sunkiai sužeisti. Ltn. Safonovas, nuvežtas į karinę ligoninę, 1949 m. rugsėjo 6 d. mirė. “

Pasiekę pirmąjį miškelį, perrišę žaizdas, sugulėm. O, Dieve! Ta naktis... Ta naktis buvo tokia žiauri mano gyvenime, kokios dar nepatyriau. Tada buvau lyg sublūdęs, lyg apkvaišęs. Ir ką dabar darysiu su trim sužeistais draugais? Nežinomas kraštas, nežinomi žmonės, nei miškai, nei apylinkės... Ir tikrai, ką reikia daryt vienam partizanui tarp trijų sužeistų priešo krašte? Bet juk reikia rasti išeitį. Dėkui Dievui, pirmoji diena po susišaudymo praėjo laimingai, nors visai netoli buvo girdėti automatų ir šautuvų šūviai. Antroji – taip pat... Vyrai pagulėjo porą dienų

perrišimo vietoje. Pasikėlėm truputį toliau. Vakare išeinu, pasivagiu bulvių iš daržų, taip ir prastūmėm tą ilgą dienelę.

1949 09 01. Ketvirtadienis. Šiandien sėdim prie laužo ir kepame bulves. Žaizdos pradėjo po truputį gyti. Apie grįžimą atgal nėra ir kalbos. Juozas vis ramina ir visų moralė dar nėra nukritusi. Šįvakar, kiek jėgos leis, mėginsim keltis truputį toliau.

Kai saulė jau buvo gerokai nusileidusi ir pievas apdengė tamsus rūkas, mes pradėjom koja už kojos eiti toliau. Paėję porą kilometrų ir priėję plentą, atsidūrėm prie upės Priegela. Kadangi sužeistieji neįstengė ir nebegalėjo toliau eiti, nutarėm čia sugulti. Išsirinkę vietą sugulėm.

1949 09 02. Penktadienis. Prie upės toliau matyti miestelis ir tiltas per upę. Visi esame nevalgę, tik truputį užkandame, išgeriame kavos. Galvon lenda mintys, kaip reiks persikelt per upę. Per tiltą – labai pavojinga, nes miestely stovi kariuomenės dalinys, o tiltas prie pat miestelio. Bet, jeigu Dievas apsaugos, tai gal kaip nors ir pereisim. Blogiausia, kad visi sužeisti, negali dorai eiti. Bet gal Dievas dar (*neįskaitoma*).

Kai saulutė nusileis ir rūkas dengs pievas, mes dar mėginsim savo laimę: pasimeldę eisim per tiltą. Paklajoję nemažai laiko, radome tiltą prie pat fabriko ir kareivinių. Pritykoję ir lyg kalinio žingsniu priėjom tiltą.

Perėjom kareivinių kiemą ir stotį, dėkui Dievui, viskas pasisekė laimingai. Paskiau prisikasėm bulvių ir, radę krūmokšnius, apsistojom.

1949 09 03. Šeštadienis. Rytą išsivirėm bulvių ir pasimaitinom. Dieną išbuvom nevalgę. Vakare, kai sutems, eisime į sodybą ieškoti maisto. Dar saulutė nebuvo visai nusileidusi, kai mes, gerai apsižvalgę, įėjome į vieną sodybą ir, užvalgę duonos su rūgusiu pienu, pradėjome ieškoti kokio nors maisto. Radome kalakutų ir šešis pasiėmėm. Ten gyventa eigulio. Greit susitvarkę, nešdinomės toliau, nes iš tos sodybos išbėgo viena mergaitė. Paėję apie 5 km ir radę didelį mišką, sugulėm.

1949 09 04. Sekmadienis. Rytas išaušo gražus, bet truputį miglotas. Susikūrę laužą, pradėjom darbuotis. Kalakutai buvo greit nupešti ir pradėti virti.

Pavalgę nusiprausėme ir, išsivalę ginklus, traukėme mišku toliau. Paėję apie penkis kilometrus, išėjome iš miško. Ėjome plentu ir staiga priėjome poligono rajoną. Padarę vingį ir aplenkę poligoną, traukėme toliau. Eidami plentu, priėjome kolchozą, ir staiga iš už medžių sušunka: „Kto idiot?!“ Mudu su Juozu atsakėme automatų serijomis ir du ginkluoti tuoj krito vietoje. Atsišaudydami visi traukėmės toliau. Tik laimė – Juozui lengvai sužeista apatinė lūpa.

Paėjus gerą galiuką, tuoj mus pradėjo apšviesti raketomis. Kur ne kur dar girdėti šūviai. Prieš akis pamatėme atvažiuojančius tris sunkvežimius. Mat tuoj pribūta kariuomenės. Paėję apie 5 km, radome miškelį ir jame apsistojome.

Išaušus buvo girdėti šūviai. Driskiai (taip vadino rusus – *R. K.*) varosi pėdsakais ir šaudo. Jau šūviai girdėti visai netoli. Mes atsikėlę pasitraukėme 0,5 km toliau. Paskiau šūviai nutilo. Turbūt driskiai, nieko nepešę, sugrįžo.

1949 09 05. Pirmadienis. Šiandien esame apie 6 km nuo tos vietos, kur vakar naktį susišaudėme. Ach, nelaimingos tos sekmadienio naktys! Sužeistieji dar vos ne vos galėjo eiti, kai vėl turėjome susišaudyti, bet, dėkui Dievui – viskas gerai. Turbūt taip jau reikėjo?

Šiandien, užvalgę mėsos, užmigome. Kiti pamainomis ėjo sargybą. Apie 6-tą val. (*neįskaitoma*) toliau. Tik jei neužlipsime ant kokio nors siautimo. Atrodo, reiks eiti mišku, bet eisime labai atsargiai. Šiek tiek paėjus, miškas baigėsi. Turėjome laukti nakties. Sutemus pakilome.

Šiąnakt toli nenuėjom, nes buvome labai silpni ir trukdė rūkas. Po pusiaunakčio priėjome miškelį ir, labai išvargę, atsigulėm poilsiui.

1949 09 06. Antradienis. Pakilome, kai saulutė jau buvo gerai pradėjusi šildyti žemės paviršių. Užkandę, užgėrę vandens, vėl šiek tiek užmigome. Išsimiegoję eisime toliau, jeigu tik tęsis tas miškelis. Jau baigėsi mėsa, vėl reiks kur nors ieškoti. Tuojau pradedame eiti.

Turėjome palaukti, kol nusileis saulė. Kai subrėško, traukėme toliau. Ieškome sodybos. Kirtom kelius, ir aš vis ėjau pirmas. Staiga priėjome upę ir tiltą per ją. Tiltą perėję gerai, traukėme plentu toliau. Staiga sutarškė automatai, ir iš jų mes šaudomės su pasienio sargyba.

Atsišaudydami traukėme toliau. Už poros kilometrų vėl pastebime ginkluotus žmones, vėl prasideda kautynės. Traukdamiesi iš kautynių lauko, susiduriame su vielų užtvara. Šaudymas smarkėja. Greit visi pakeliame vielą ir šiaip taip išlendame. Tik nelaimė – mano kuprinė pasikabina ant vielų.

Sparčiais žingsniais traukiame toliau, nors dar girdėti automatų serijos ir šautuvų šūviai. Toliau traukdami prieiname geležinkelį, o už jo asfaltuotą plentą, prie plento gražus kryžius. Visi nudžiugome ir pirmą kartą pabučiavome tą kryžių. Padėkojome Dievui už laimingą išėjimą ir traukėme toliau.

1949 09 07. Trečiadienis. Apsistojom vienam miške tarp gretimo kaimo. Šiandien išbuvom nevalgę. Todėl, kai pradės temti, eisime ieškoti maisto ir pažiūrėsim, kas čia per žmonės ir kaip gyvena. Atrodo – tvarka jau visa kitoniška. Laimingai nugalėję kliūtis, pasižadėjome Dievui vienas mišias. Per pavojus, per kliūtis ir ugnį mus veda Dievas.

Brėkštant įėjome į kaimą, bet pasirodė ginkluoti vyrai, todėl iš ten išėjome. Paėję geroką galą, vėl priėjome sodybą. Ten gavome pieno ir duonos. Pavalgę traukėme toliau. Pražygiavę kelis kilometrus, radome mišką ir, prisikasę bulvių, sugulėm.

1949 09 08. Ketvirtadienis. Išsimiegoję prisikepėm bulvių ir su druska užsibarstę pavalgėme. Turėjome šiek tiek duonos ir užvalgę traukėme toliau.

Sutemus užėjome, paėmėm duonos ir ėjome toliau. Naktis buvo labai šviesi ir ėjom lyg dieną. Prieš aušrą apsistojom miške.

1949 09 09. Penktadienis. Atsikėlę tuoj išsivirėm kavos, užkandę truputį duonos, susitvarkę traukėme toliau. Dieną ėjome miškais ir, kai jis baigėsi, laukėm vakaro. Sutemus pakilome, ėjome pro sodybas, per velniškas daubas, kol priėjome upę. Paėję paupiu, pasukome tiesiai. Prieš saulei tekant, prisikasėme bulvių ir apsistojome (neįskaitoma) tarp pušelių.

1949 09 10. Šeštadienis. Išsimiegoję išsivirėm bulvių, kavos ir šiek tiek užkandom. Diena prabėgo prastai. Tik baisiai liūdna, nėra ko rūkyti ir dar tas Adolfas serga.

Sutemus eisim ieškoti maisto. Brėkštant pasikėlėm ir, paėję gerą galą, radom prie kelio sodybą. Tuoj užsukom. Paėmėm duonos, lašinių, truputį vaisių sunkos ir

kažkiek rūbų. Viską susirinkę traukėme toliau. Greit „nešėm muilą“, kad neužpultų kariuomenė.

Užpakaly smarkiai loja šunys. Priėję upelį perbridom ir traukėm toliau. Staiga pamatėme tiltą. Adolfas ir Algis ėjo pirmi, o mes su Juozu paskui. Kitam tilto gale pasigirdo lenkiški žodžiai, o mes tuoj pat atsakėme šūviais. Prasidėjo kautynės. Ėmė smarkiai šaudyti raketas, kad šios pasiekė net mišką, o mes traukėmės toliau. Tik čia, gaila, aš ant plento pamečiau visus riebalus. Paėję dauba pora kilometrų sugulėm.

1949 09 11. Sekmadienis. Kol išaušo, miegojom kiauru miegu. Bet toli pradėjo šūkauti ir šnekėti. Balsai vis artėjo. Staiga taip priartėjo, kad mes turėjom trauktis kur galima. Pasitraukėm kokį kilometrą. Bet ir čia jau lipo ant kulnų.

Davėmės į laukus daubomis, grioviais, šiaip taip išbėgom iš apsupties. Tik viską palikom: ir maistą, ir patalynę.

Sulaikę lenką, einame kartu ir staiga per mišką einančiu keliu atvažiuoja dvi kareivių mašinos. Juozas peršoko kelią, po to aš, Adolfas ir Algis. Man šokant per kelią, jau šaudė. Vargšas Algelis gavo smarkią ugnį ir gal žuvo? Mes, peršokę kelią, pasidavėm į vieną pusę, o jis, vargšelis, matyt, pabėgo, o gal krito miške tarp pageltusių lapų.

Nesulaukę Algio, lyg sumišę traukėm toliau. Sulaukę nakties, sugulėm po egle. Naktį nė vienas dorai neužmigom. Pusiaunaktį netoli girdėjom smarkius automatų ir šautuvų šūvius. Galėjo ir Algis, eidamas naktį iš miško, užlipti ant sargybos.

1949 09 12. Pirmadienis. Kai tik išaušo, tuoj susiradome išvirtusią eglę ir po ja šiaip taip užsimaskavę išbuvom čia dieną, o kai sutemo sumigom.

1949 09 13. Antradienis. Vos tik išaušo, tuoj pradėjo ūžti mašinos ir šūkauti kareiviai. Bet po pietų viskas pamažėle aprimo. Sulaukę vakaro, kaip pelės išlindome iš to savo urvo ir lyg girti mėginome atsistoti.

Jau trys dienos kaip badaujam. Sutemus artinomės prie plento, palengva pelės žingsniais prislinkome prie kelio ir, perėję plentą, už kokio kilometro, susikūrę laužą, sugulėm.

1949 09 14. Trečiadienis. Atsibudę palengva ėjome toliau, visi nuvargę ir nusilpę. Paėję galiuką mišku, pamiškėje radom bulvių lauką. Tuoj prisikasę ėmėm tvarkyti bulves. Užkandę ir sulaukę vakaro, ėjome į sodybą nusipirkt pieno ir duonos. Gavę pieno, miltų, truputį užkandę išėjom.

Naktys šviesios, todėl, paėję porą kilometrų, sugulėm.

1949 09 15. Ketvirtadienis. Ryto metą sušalę visi tuoj susikūrėm ugnį ir pradėjom valgyti likusius kiaušinius. Po pietų, radę truputį vandens, išsikepėm kelias „lepioškas“. Nespėjom suvalgyt, kaip išgirdom netoliese šaukiant. Pasislėpėm, ir jie praėjo pro šalį, o mes, sulaukę vakaro, traukėm toliau. Paėję visai netoli, vėl sugulėm pupų darže.

1949 09 16. Penktadienis. Sulaukėm, kol patekės saulutė. Aš buvau taip sušalęs, kad negaliu nė aprašyti. Vos tik įšildė saulutė, ir pasigirdo: „Prava-leva“, – ir vėl tas pats. Šį kartą praėjo visai šalia, už kokių trijų metrų, ne toliau ir, dėkui Dievui, mūsų nepastebėjo.

Sutemus dangus apsiniaukė ir pradėjo lašnoti. Mes nutarėm: šiaip ar taip, nevalgę nebūsim, eisim pas ūkininką ir pasiimsim ko reiks. Suėjom į daržinę, užsidarėm ir, sulipę aukščiau, sugulėm. Naktį lynojo.

1949 09 17. Šeštadienis. Per dieną išsimiegoję ir apsižvalgę po sodybą, įėjome į kambarį. Visus sulaikę, paėmėm lašinių, duonos ir kelis butelius vyno bei sunkos ir, nusinešę ant šiaudų, užkandžiavom. Po keliolikos minučių girdėjom, kaip išbėgo pranešti. Už geros valandos jau pasirodė kelios karių mašinos, o mes lyg pelės urve kenčiam lig aušros.

1949 09 18. Sekmadienis. Tuojau pradėjo ieškoti pėdų, kur mes pasitraukėm, bet, matyt, nieko nenustatė ir greit ištarškėjo su savo ginklais per laukus. Taip praslinko sekmadienis, pirmadienis, antradienis ir visas trečiadienis. Mes per tą laiką truputį sustiprėję, susitvarkę ir padėkoję Dievui pajudėjom toliau.

1949 09 22. Ketvirtadienis. Ilgai ėję per laukus, galų gale priėjome mišką ir sugulėm.

R. K. p a s t a b a: Vlado Freigofo dienoraštis baigiasi. Kadangi kelionės dienoraščius rašė abu broliai Freigofai, toliau prasideda jo brolio Algirdo dienoraštis, kuris papildo Vlado aprašomus įvykius ir pačią kelionę. Ant Algirdo dienoraščio viršelių užrašyta: „Praėjusių dienų kelias. Dienoraštis priklauso man. 1950 03 07. A. Freigofas-*Sūnus*."

Iš ALGIRDO FREIGOFO-*SŪNAUS dienoraščio*

1949 08 19. Penktadienis. Šiandien graži dienelė, reiks apleisti savo mylimus draugus ir išeiti iš savo mylimos žemelės. Esu labai nusiminęs. Taip, kaip dar nebuvau savo gyvenime nusiminęs.

Pavalgėme pietus, išgėrėme pusantro litro šnapso ir tuoj atsisveikinome su savo draugais. Apsirėkėme (suprask: – apsiverkė – *R. K.*) ir visi iškeliavome iš savo bazės.

Saulė jau leidžiasi, vakaras toks gražus, toks tylus. Pasiėmėm dar vieną draugą ir žengėme žingsnį po žingsnio pirmyn.

1949 08 21. Šeštadienis. Atsikėlėme, saulutė labai šildo, toks gražus oras, malonu ir eiti, galvoju sau. Bet esu labai nusiminęs, labai sergu ir man sunku eiti.

Apie 3-ią val. nakties pasikėlėm eiti. Einu labai nusiminęs, lyg būčiau kokius dvarus pralošęs. Užėjome pas vieną žmogų, pavalgėme pietus ir žengiam toliau.

Einam per tokias daubas, per upelius, kad net sunku perbristi. Baigėsi tos daubos. Jau užėjo naktis, graži, žvaigždėta, malonu ir eiti. Einam einam, priėjom vieną gilų upelį, radom tiltą, perėjom per upę ir rengėmės dienoti.

1949 08 22. Sekmadienis. Rytas gražus, saulutė šildo, mes miegame, girdim – arkliai šokinėja aplink mus, žmonės eina, netoliese vaikai triukšmą kelia, bet mūsų dar niekas nepastebėjo. Tik staiga kažin kas praėjo, tuoj jį sulaikėme ir nepaleidome iki pat nakties. Vakare išėjome ir tą žmogų paleidome. Trupučiuką paėjus staiga susirgo *Pagirys*, nepaeina nė iš vietos, bet nieko blogo, viskas jam praėjo ir žengėm toliau. Atsidūrėme už kokių 15 km. Priėjome gražų miškiuką ir ten dienojome. Sugulėme visi ir sumigome.

1949 08 23. Pirmadienis. Kai išsimiegojome, ėjome valgyti. Labai gražus miškelis. Užėjome į vieną ūkelį, pavalgėme ir išvykome toliau. Užėjo naktis, tamsu, priėjome upelį ir niekaip negalime išeiti, tačiau radome parvirtusį skersai upės medį, tai šiaip taip išėjome.

Perėjome geležinkelį, plentą ir žengiam toliau dienoti. Atsidūrėme labai toli, dienojom dideliam miške netoli Nemuno.

1949 08 24. Antradienis. Išsimiegoję, apie 6-tą val. vakaro, žengėm link Nemuno, o iki jo dar yra apie 6 km. Einam per tokias balas ir šaltinius, jog sunku ir paeiti. Beeinant pradėjo temti. Perbridę balas, priėjom Nemuną. Žiūrim, žvejai eina su liktarna namo. Mes tuoj juos sulaikėm ir liepėm perkelti per Nemuną. Žvejai nesipriešino ir tuoj pat mus perkėlė. Einam toliau link miestelio. Arti jo nepriėjome, apėjome aplink ir keliavom toliau savo kryptimi. Beeidami priėjome upę, tilto nėra. Ką darysi, einam paupiu, einam ir einam, kaip tilto nėra taip nėra. Galų gale žiūrim – vėl tas pats miestelis, kurį aplenkėm persikėlę per Nemuną. Tuoj pat apsisukom atgal, po kiek laiko priėjome lieptą. Upelis gilus ir platus, apie 15 m, o lieptas – tik du rąstai ir dar pakelti aukštai virš vandens. Kiek čia reikia, kad neįkristum? Baimės yra užtektinai. Krantai statūs, įkritęs nei išlipsi, nei ko, jeigu nori, plauk. Bet mes perėjom laimingai.

Užėjome į vieną sodybą atsigerti vandens, šuo pajuto, kad pradės kelt triukšmą, nors ausis užsikimšk. Atsigėrę vandens išėjome. Einam einam, vėl ta pati upė mums prieš akis, tilto nėra. Kad ją kur šimts velnių! Keikiamės visi. Kaip čia gali būti? Priėjom kitą lieptą, tokį pat, ant dviejų rąstų. Perėjome per tą lieptą, dabar jau atsikratėm tos upės. Paėjom galiuką, vėl ta pati upė. Kad ją kur galas, nebepereisime per ją. Kaip čia ji teka, – pagalvojom. Bet nieko. Tuoj radome vėl tokį pat lieptą ir perėjome. Galų gale baigėsi klaidžiojimai apie tą upę, dabar tiesus kelias.

Einam ir einam, bet apsistoti vietos nerandam: nei miško, nei krūmelio, vien tik keliai ir keliai. Galų gale jau pradėjo švisti. Kur lįsim? Puolam vienur, puolam kitur. Paskui sulindom į krūmynus ir sugulėm išvargę.

1949 08 25. Trečiadienis. Pabudome, saulė šildo, karšta, negali niekaip ištverti. Užvalgai lašinių su duona, nori gerti vandens, o vandens niekur nėra. Saulė taip degina, kad negali iškentėti. Išsipjoviau šešias lazdutes ir pasistatėm šiokią tokią palapinę nuo saulės.

Netrukus sulaukėm vakaro, pasikėlėm eiti, paėjom apie 100 metrų, senas plentas, o už to plento teka labai plati upė. Einam toliau, sutikom rusų, paklausėm, kur tiltas, o tiltas jau buvo matyti. Mašinos važiuoja viena po kitos, kalbamės, ar nebus tik ant tilto sargybos. Einam, ir tiek. Visų automatai užvesti ir einam pilnu žingsniu per tiltą. Tuoj jį perėjome, sargybos nebuvo. Einam plentu toliau. Žiūrim, prieš akis ant plento stovi mašina, o mes dar su užvestais automatais einam pro šalį. „Zdrastvuite," – sakom. Jie mums atsako taip pat ir praeinam pro šalį. Labai nužiūrėjo mus, kad mes su kuprinėmis ir dar su šuniu. Paėję toliau, tuoj pasukom iš plento ir patraukėm laukais.

Apie pirmą val. nakties perėjome mažą miesčiuką. Elektra šviečia, o mes per patį miesčiuko vidurį. Nuėję dar 6 km, šlapiame miške dienojome. Tą naktį iš viso nuėjom apie 26–27 km. Sugulėm pusę penkių rytą.

1949 08 26. Ketvirtadienis. Atsikėlėm apie 2-ą val., tuoj išsivirėm kavos, dar turėjom truputį duonos, tai pavalgėm. Duoną baigėm, lašinių dar koks svaras yra, padėjom atvirai, šuo prisitaikė ir pasigavo juos. Dabar nebeturime nei duonos, nei

lašinių, tik kavos. Žmonių retai gyvenama, o kita vertus, visi kolchozuose dirba ir nieko neturi.

Sutemus vakare pakilom eiti. Įsisukom į daržą, prisikasėm bulvių, truputį agurkų ir vieną kopūsto galvą. Viską pasiėmėm ir einam toliau.

Ėjom ėjom, taip niekur ir neradome vietos dienojimui. Galų gale pradėjo švisti, sulindom į krūmokšnius prie pat plento ir sugulėm. Šiandien turime būti nevalgę, ugnies kurti negalime. Išsivirtume bulvių, bet neturime katiliuko. Užvalgėm po kelis agurkus ir laukėme vakaro. Galbūt vakare virsime bulves ir kopūstą, bet be druskos. Kita ko nieko daugiau neturime. Pirmas toks prie maisto priėjimas. Kaip bus toliau, to nežinom.

Jau praėjom apie 110 km. Einame visi (*neįskaitoma*) na ne, tik man šiandien labai širdį skauda, kai pagalvoju apie savo žemelę, apie savo draugus, apie savo mylimus žmones... Apleidom visus, galbūt daugiau nebesusitiksime, nebematysime vienas kito.

Saulė leidžiasi, laukiam, kada galėsim kurti ugnį, išsivirsim bulvių, kavos ir kopūstų. Tuoj sutemo, užkūrėm ugnį ir virėmės apvalių bulvių ir kavos. Kai pavalgėm, išsivirėm dar ir kelionei. Galbūt reikės taip pat laukuose prabūti?

Apie 10-tą val. pakilome eiti. Ėjome apie 15 km plentu, perėjome mažą miesčiuką, dar kokius 6 km ir pamatėm mažą miškeliuką, ten ir nuėjom dienoti. Labai nuvargę nebuvom, bet labai skaudėjo kojų padai, nebegalėjom visai paeiti. Sugulėm apie 3-ią val., jau pradėjo švisti, kai visi užmigom.

1949 08 28. Šeštadienis. Atsikėlėm 11-tą val., tuoj suvalgėm du katiliukus bulvių, kurias vakar vakare buvom išsivirę, grybus, rudmėses – kitokių nėra. Kepėm kepėm vis vien tas pats. Taip noriu valgyti, taip noriu valgyti... Nutarėm eiti pas gyventoją. Paėjom galiuką, kol radome vandens ir apsistojome. Mudu su *Pagiriu* verdamės kavos, o *Audrūnas* su *Jurgiu* išėjo žiūrėt: gal gaus duonos.

Mudu su *Pagiriu* išsivirėme kavos ir laukiame, ką parneš užvalgyti. Žiūriu ir žiūriu į tą pusę. Apkalbėjome savo žmones... Man ašaros išbiro, dar tik viena savaitė kaip iš peklos išėjome, o man atrodo, kad jau metai praėjo.

Netrukus parėjo Jurgis su Audrūnu ir parnešė 5 kiaušinius, 0,5 kg duonos ir 0,5 kg sviesto, o patys ten prisivalgė. Išsikepėm kiaušinius, įdėjom truputį sviesto ir pavalgėm. Kai pavalgėm, malonu pasidarė ir linksmiau. Už tą maistą sumokėjo 60 rublių.

Jau pusė devynių, pakilome eiti ties Sobiau miesteliu. Ėjom per tokius miškus, visi keliai brukavoti, sunku ir eit, kojos skauda kaip skaudėjusios, bet nieko nepadarysi, reikia eiti.

Paėję apie 6 km, priėjom mažą miesčiuką, garsiakalbis griežia, elektra šviečia, o mes einam tiesiog per vidurį miesčiuko. Paėję apie 400 m, pasikasėm bulvių, prisirovėm cibulių ir einam toliau. Dabar kalbamės – rytoj bado nebebus: turime bulvių, cibulių, druskos ir sviesto apie svarą. Einame linksmi.

Jau baigiasi miškas, reikia čia pat dienoti, prasideda laukai, nebegalėsim toliau eiti. Dar anksti, lygiai dvi valandos. Čia pat sulindome į mišką ir sugulėm.

1949 08 29. Sekmadienis. Diena graži, atsikėlėm 11-tą val., susiradome vandens ir užsikūrėme ugnį, verdame bulves. Išsivirėm bulvių, pasikepėm cibulių,

pavalgėm, užsigėrėm kavos, jie trise sumigo, o aš, neturėdamas ką daryti, rašiau dienoraštį ir rašydamas vis prisiminiau savo gimtąjį kraštą. Labai širdį skauda, negaliu galvoti, kad nebūtų blogai. Kad ir užvalgę, bet ne taip kaip namuose pas savo kaimynėlius.

Baigsiu dabar rašyti, pasižiūrėsiu, gal užmigsiu bent dvi valandas, paskui reiks eiti, būsiu nepailsėjęs, o kojos dar tebeskauda.

Praėjo keletas valandų, niekaip negalėjau užmigti, tuoj atsikėlė visi, išsivirėm dar bulvių, kavos ir apie 8-tą val. pakilome eiti. Einu labai silpnas ir nusiminęs, labai skauda širdį. Įsukę į plentą, nutarėm užeiti į vieną namuką duonos nusipirkti rytdienai.

Jau buvo apie pusę dešimtos. Įėjom į vidų, paprašėm duonos, tuoj davė pavalgyti duonos ir pieno, o pinigų neima, prašom parduot duonos, neparduoda. Pavalgėm ir išėjom. Dar nužiūrėjo, į kurią pusę nuėjom, ir grįžo į vidų.

Paėjom apie 50 m plentu, žiūrim trys ruskiai, o automatai visų nuleisti. Jie mus tuoj sustabdė:

– Kur einat? Iš kur esat? Einam, patikrinsim dokumentus, – rusiškai pasakė.

Mes einam ir nieko nesakom. Paėjom dar apie 10 metrų. Staiga *Audrūnas* užšoko už akių ir paleido seriją tam vyresniajam. Po jo ir mes kartu paleidom serijas. Du ruskiai krito vietoje ten pat po mūsų kojomis, o aš įkritau į perkasą, pasijutau esąs sužeistas. Jie visi pabėgo apie 15 m, o aš niekaip neatsikeliu. Tuoj pašaukiau *Audrūną*, jis paėmė mane ir pavedė 20 m. Padėjo vesti ir *Jurgis*, bet ir jis sužeistas, peršauta koja, nors jam kliuvo mažiau negu man. *Pagirys* taip pat sužeistas, gavo per kulšę, o man trys šūviai tarp peties ir sprando, antras per šoną, per kojos sulenkimą.

Du kartus buvau apsilpęs, bet, kai vedė, tai paėjau. Nuėjom apie 3 kilometrus, kol priėjom mišką. Kai priėjom mišką, tuoj *Audrūnas* aptvarstė ir užmigom visi nusilpę, persigandę.

1949 08 30. Pirmadienis. Pabudom, rytas apsiniaukęs, visi nusiminę, kaip šiandieną praleisim dieną, ar nebus siautimo... Netoliese išgirdom kelias automato serijas. *Audrūnas* apdėjo mus samanomis, o pats eina sargybą. Atėjo ir pietų metas, pavojaus dar nėra. Artinasi ir vakaras, valgyti švariai nieko neturime, nė vandens atsigerti nėra. Apie 5-tą val. *Audrūnas* pertvarstė žaizdas, gulime visi nusilpę. Sutemus visi sugulėm. Diena praleista laimingai. Rytoj gal nebus pavojaus? Šnekučiuojamės tarp savęs.

1949 08 31. Antradienis. Sužeistieji dar tebesame silpni. Pakeliame galvas ir vėl miegame. Valgyt nieko neturime. Užkandom tik po porą plytelių šokolado per dieną, ir viskas. Netrukus baigėsi ir šokoladas. Artinasi vakaras. Pertvarstė mus ir bandysime eiti bent 500 metrų.

Atsistojome eiti įsikibdami į medžių šakas, dedame kojį už kojos. Nuėjome apie vieną kilometrą, sulindome į eglynus ir sugulėm, o *Audrūnas* sutemus išėjo į kaimą ieškoti pasikast bulvių, gal ras kur nors prie sodybos, kad būtų ko valgyti, kad būtume stipresni. Už ketverto valandų pareina *Audrūnas* ir parneša bulvių. Net širdžiai geriau pasidarė, rytoj bus bent bulvių užvalgyti. Visi sugulėm ir laukiam rytojaus.

1949 09 01. Trečiadienis. *Jurgis* atsikėlė anksti, užkūrė ugnį, nedelsiant sukilome visi bulvių kepti. Keliuosi aš skausmo apimtas, širdis silpna, galva sukasi, rodosi, tuoj išvirsiu. Išsikepę bulvių užvalgėm su druska, pasidarė linksmiau ir stipriau. Užvalgęs tuoj ėjau gulti, o atsigulęs galvojau, kaip reikės dabar mums išvargti. Jei nebūtumėm sužeisti, tai būtų niekis, kur norim, ten galim eiti, o dabar vietoje gulėk. Lauksime rytojaus dienos, gal truputį pasveiksime, eisime bent porą kilometrų toliau iš tos apylinkės, nebus taip pavojinga. Kepame bulves ir laukiame vakaro. Jau prieš vakarą pasibaigė ir bulvės. Siunčiame *Audrūną* dar bulvių ieškoti. Sutemus, pasiėmęs kompasą, išėjo. Apie pirmą val. išgirdome – sušvilpė. Tuoj atsiliepėm, ir grįžo *Audrūnas* bulvėmis nešinas. Nakties metu atsikėlėm kepti bulves. Sveikata lyg ir pagerėjusi, pavalgėm ir užmigom.

1949 09 02. Ketvirtadienis. Rytą pabudom, dangus apsiniaukęs. Slenkame prie laužo. Jau visų sveikata pagerėjusi. Bandysime šį vakarą bent keletą kilometrų eiti. Po pietų persitvarstėme, užvalgėme gerai bulvių, kava pasistiprinom ir apie 4-tą val. vakaro miškais iškeliavome į pietvakarių pusę. Į namus grįžti vilties nėra. Ką darysi pargrįžęs, kur dėsies, galbūt miškai jau užteršti maskoliais, nutarėme eiti toliau, už poros savaičių pagysim, galėsime eiti nors 10 km per parą. Iki žiemos vis tiek pasieksim.

Einam per miškus, per kelių keliukus, jau pasibaigia miškas, lauksime nakties, pereisime plentą ir eisime į paupį. Sutemus ir užėjus rūkui, perėjome plentą ir įžengėme į paupį. Beeidami radome griūšyną (kriaušyną – *R. K.*), prisikrėtėme griūšių ir nuėjome į paupį miegoti. Bulvių neturime. *Audrūnas* buvo išėjęs paieškoti, bet niekur nerado. Rytoj reiks prasimaitint griūšėmis. Nuėjom prie pat upės ir sumigom.

Viso kelio atėjome apie 5 km, sveikata labai pagerėjo, kad ir einame raiši, mums tai nieko nereiškia.

1949 09 03. Penktadienis. Rytas gražus, pakeliame galvas, upė plati, miestelis čia pat už 1,5 km. Lėktuvai kaukia, mašinos ūžia plentais, lerma (alermas) velnioniška. Matyti – kariuomenė šaudo į taikinius iš kulkosvaidžių ir iš šautuvų. Čia pat pro mus upe praplaukė garlaivis. Sulindome į krūmus, kad mūsų nepamatytų ir šnekučiuojamės. Visa bėda, kaip reikės šiandien persikelti per upę. Tiltas matyti, bet per miestelį, o sužeisti negalime eiti arti miestelio, kad nebūtų dar blogiau.

Kombinuosim kaip nors kitaip persikelti. Lauksime vakaro. Apie 8-tą val. pasikėlėme eiti. Einam viena upės puse, niekur valties nematyti. Nutarėm eiti per tiltą. Žūtbūt reikia šią naktį pereiti, nes nieko nebeturime valgyti. Slenkame artyn tilto, mašinos lekia viena po kitos. Staiga įšokome ant pylimo ir žengiame per tiltą. Tiltą perėjome, sargybos nėra. Einam per miestelį, elektra šviečia, apšviečia ir mus. Žiūrim, čia pat kareivinės, kareiviai traukia dainą po dainos. Praėjom lėktuvų fabriką, pasisukom į kairę, perėjome geležinkelį ir atsidūrėme pušynėlyje. Ten pailsėjome, nuleidome automatus ir visi laimingi žengėm toliau. Greit priėjome miškelį prie mažo upelio ir apsidienojom. Eidami prisikasėm bulvių, kad būtų ko valgyti.

1949 09 03. Šeštadienis. (čia, matyt, vyrai dienas sumaišė, kadangi jau penktadienį buvo 3 d. – *R. K.*) Pakeliame galvas, rytas gražus, saulutė taip gražiai teka, malonu į ją žiūrėti. Tuoj ėjome bulvių virti. Išsivirėm, radome griūšių, prisirinkome ir išsivirėme.

Pavalgę persitvėrėme žaizdas ir šnekučiuojamės. Lėktuvai kaukia lėkdami virš galvų ir šaudydami iš mažyčių patrankėlių ir iš kulkosvaidžių, rodos, kad „vaina“ užėjo. Traktoriai ūžia visose pusėse, ruskiai kolchoznykai visokiais veršių balsais klykia. Koks nemalonus kraštas, kada negirdi savo gimtosios kalbos, savų lietuviškų dainų, visur ruskiai ir raudoni mūrai tematyti.

Greit atėjo vakaras, jau išalkom. Ko mums badauti? Nutarėm – paimsim griežtai įėję pas ruskius, ką tik norėsim, maisto. Tuoj užsukome į gyvenamąjį namą netoli kolchozo, suvarėm visus į vieną kambarį ir pasiėmėm šešis kalakutus, 200 g druskos, 0,5 kg miltų, agurkų, adijalą (antklodę – *red. past.*) ir išėjome. Nuėję kelis kilometrus, apsidienojome miške. Būtume ir daugiau ko paėmę, bet kad nieko daugiau neturėjo.

<...> Išrašas iš bylos Nr. 17663 kaltinamosios išvados: „1949 09 03 anksčiau minėti „banditai“ Gvardeisko r., Zarečės k., dalyvavo apiplėšiant pil. Pylevą E. N., iš kurio pagrobė maisto produktų ir daiktų. “

1949 09 04. Sekmadienis. Atsikėlėm visi linksmi, šiandien nebebadausime. Turime kalakutų, galėsim valgyti kiek tik norėsim, tuoj išsiviršim.

Išsivirėme košės, taip „prisišlavėme“, net sunku pasikelti. Pasiruošėm kelionei mėsos, numigome truputį, apsiprausėm ir apie 9-tą val. pakilome eiti. Ėjome per miškus, per pievas, pagaliau šnekamės: argi neprieisime kaimo, kur būtų bent koks keliukas ar gyventojas, vien tušti laukai. Bet mūsų vadas suka gerai. Netrukus priėjome vieškelį, įėjom į jį ir einam toliau. Paėję galiuką, priėjome miestelį. Jį aplenkėme, nes pamatėme visokias kareivių „šaukynes“, supratome, jog gali būti kariuomenės. Aplenkę miestelį, įėjome į tą patį vieškelį. Vieškeliu paėjome apie pusę kilometro, tik staiga iš perkaso sušuko:

– Kto idiot?!

Mes tuoj paleidome kelias serijas ir pasipylė ugnis. Jų buvo matyti keturi. Mes atsišaudydami traukėmės atgal ir visi laimingai atsitraukėme, nė vieno nesužeidė ir ginklai gerai veikė. Tuoj pat prisipildėme apkabas ir toliau traukėmės atgal. Jie šaudė ilgai, o mes nebešaudėme, nes nenorėjome, kad jie nustatytų mūsų kryptį, į kurią pusę mes traukiamės.

Nuėjus apie vieną kilometrą, pakilo trys žalios raketos. Matyt, jie norėjo pastebėti mus, bet mes jau buvome per toli nuėję.

Netrukus visomis kryptimis pradėjo važinėti mašinos. Matyt, jie norėjo užkirsti kelią, bet mes tuoj perkirtom plentą ir pasiekėme mišką. Pasiekę mišką, nuėjome toliau ir apsistojome dienoti. Iškart užmigome, nes buvome labai nuvargę. Apie 12-tą val. susišaudėm, o 2-ą val. pasiekėm mišką maždaug už 6–7 km.

1949 09 05. Pirmadienis. Rytas apsiniaukęs, bet kad lytų – nepanašu. Visi sukilome, užvalgėme mėsos ir vėl sumigom. Išsimiegoję apie 5-tą val. dar truputį užkandom ir pasikėlėm eiti. Kol galėjome, ėjome miškais. Kai miškas pasibaigė, laukėme nakties. Sutemus pasikėlėme eiti ir ėjome per retai gyvenamus laukus, kur ne kur buvo matyti kolchozai. Greitai priėjome mišką. Toks pričelis, dilgynės, visokie velniai, vos galime paeiti. Oras gražus, mėnesiena, iš tolo matyti, kur kas praeina.

Tą naktį labai greit nuvargom, nutarėm toliau nebeiti. Nuėjome apie 7 km, daugiau nebeįstengėm. Visi sugulėm ir užmigom.

1949 09 06. Antradienis. Atsikėlėme, jau buvo pusė vienuoliktos. Pasitraukėm į saulę išsidžiovinti batus, autus, užvalgėme mėsos, persitvarstėm žaizdas, kiti sumigo tik aš vienas ne. Kažin kodėl nenoriu daug miegoti. Kai būdavom bazėje (partizanų stovykloje – *R. K.*), tada miegodavom labai ilgai, o dabar visai mažai. Matyt, kad nėra maisto, prisivalgęs nenori ir miego. Kai pagalvoji apie pieną, duoną, kad būtų užvalgyti, tai būtų linksmiau.

Baigiu rašyti, reikia išsivalyti automatą, paskui reiks eiti toliau, nebus kada.

Pasikėlėme eiti apie 3-ią val. Dieną ėjome miškais, kai pasibaigė miškas, laukėme vakaro. Sulaukę apie 9 (21 val.) val. pakilom. Ėjome tuščiais laukais, kur ne kur matėsi krūmokšniai. Žengėme pirmyn apšviesti mėnulio. Paėję apie 5 km, priėjome upelį. Per jį niekaip negalėjome pereiti, reikėjo eiti per kolchozą.

Einam tyliai, automatai paruošti. Perėję kolchozą, priėjome kryžkelę. Žiūrim – du žaliakepuriai (pasieniečiai) guli. *Pagirys* norėjo paleisti seriją iš automato, bet neskilo šovinys. Tada iškart seriją paleido *Jurgis* su *Audrūnu* ir taip atsišaudydami traukėmės atgal.

Mums kažkiek atsitraukus, jie tuoj išmetė tris granatas ir pradėjo šaudyti iš automatų ir šautuvų. Mes, pabėgę keliu, pasukome savo kryptim. Žiūriu, iš šono pradėjo pulti keturi už akių ir šaudo vienas po kito. Mes dar smarkiau ėmėm bėgt, tuoj pradėjo leisti serijas iš antros pusės. Mes bėgam tiesiai, priekyje už 10 m pamatėm trijų metrų spygliuotą vielą. Supratome, jog tai rubežius (pasienis – *red. past.*). Mums buvo labai pavojinga. *Jurgis* tuoj paėmė už apatinės vielos, pakėlė kokį vieną sprindį nuo žemės, šiaip taip pralindom per tas vielas, susiplėšėm ir uniformas, *Audrūnas* su *Pagiriu,* belįsdami per tas vielas, pametė kuprines, o *Jurgis* savo kuprinę šiaip taip išvilko.

Tik išlindę per vielų užtvarą, perbėgom krūmelius apie 20 m, o prieš akis – geležinkelio linija. Šokant per geležinkelį, vėl šaudyti pradėjo iš dviejų pusių. Mes peršokom per pylimą ir pirmyn. Išbėgę iš ugnies pamatėme, kad jau kitoks kraštas, bulvių pilna laukuose, cukriniai runkeliai taip pat laukuose, o pas ruskius laukuose bulvių nebuvo, tiktai prie pat sodybų ir ne tiek daug kaip čia. Paėję galiuką, pamatėm apvainikuotą kryžių. Visi pabučiavom tą kryžių – ačiū Dievui, kad mus visus išgelbėjo nuo mirties peržengiant lenkų rubežių.

<...> Išrašas iš bylos Nr. 17663 kaltinamosios išvados: „1949 09 05 Klein-Švenau Pravdinsko (Frydlendo) r., Kaliningrado sr., 4-ių partizanų grupė, vadovaujama Kardo rnkt. vado Jucio, dalyvavo ginkluotame susirėmime su 95-uoju pasienio apsaugos daliniu."

Mes nežinojom, kad čia pat rubežius, galvojom, kad iki jo dar apie 50–70 km, o pasirodo, atkeltas čia pat pas mus.

Jei būtume žinoję, kad čia rubežius, būtume ėję atidžiau ir tamsią naktį būtume praėję lengviausiai, o dabar ėjome nežinodami.

Tuoj pat už kryžiaus ėjo asfaltuotas plentas. Perėję jį, pasukome į laukus ir, paėję apie 4 km, priėjome mišką. Mišku ėjome dar apie 5 km, paskui apsistojome dienoti.

Maisto nebeturime nė kąsnio. Turėjome dar šiai dienai, bet viskas liko anose kuprinėse. Ten pasiliko visa taboka, kava, biskutis mėsos, mano vaistai, *Pagirio*, *Audrūno* ir mano brezentai, daug dar visokių smulkių dalykėlių, bet ką bepakeisi, svarbiausia – liko gyvybė.

1949 09 07. Trečiadienis. Saulė teka ir savo spinduliais apšviečia mus. Visi atsikėlėm linksmi laimingai peržengę rubežių, nežinodami vietos, dabar bus lengviau. Pirmasis rubežius (*neįskaitoma*) stipriausias.

Valgyti šiandien, neturime, bet pakentėsime. Vakare eisime kur nors pas lenkus, gal gausime užvalgyti. Tuoj netrukus pasikėlėme. Einame per tokius gražius pušynėlius, laukuose visur matyti daržai, bulvės, visur kiekvienas atskiras gyvenimas.

Saulei nusileidus, tuoj užsukome pas pirmąjį lenką, paprašėm pieno ir duonos kelionei ir išėjome. Mėnesiena, graži naktis, traukiame visi keturi sodybas aplenkdami. Įsisukam į daržą: tai agurkų, tai aguonų prisiskabome ir keliaujam toliau. Netrukus priėjome mišką. Paėjom kiek toliau ir sugulėm.

1949 09 08. Ketvirtadienis. Pabudome, saulutė jau pakilusi. Tuoj užsikūrėme ugnį, kepame bulves, turime aguonų, obuolių, druskos. Šiandien jau esame ponai, ne taip kaip toj prakeiktoj Rusijoj (Kaliningrado srityje).

Netrukus atėjo vakaras, visi pasikėlėm. Dieną ėjome miškais, kai priėjome laukus, laukėme nakties. Kai tik pradeda temti, tuoj įsisukam pas lenkus ant vakarienės. Išgėrėm pieno, pasiėmėm du kepalus duonos ir išėjome toliau. Ėjome per tokius slėnius: kalnas, pakalnė, taip malonu, ne kaip Rusijoj. Atsidūrėme dideliam miške ir ten apsidienojom.

1949 09 09. Penktadienis. Rytas gražus, visi sukilome, išsivirėm kavos, turime du kepalus duonos, prisivalgėm ir laukiame vakaro. Vakare pakilome eiti.

Tą naktį kelionė sekėsi gerai, tik labai (*neįskaitoma*), kalnai, pakalnės, namas prie namelio, tik baltuoja iš tolo. Duonos liko nebedaug, prisikasėm bulvių ir atėjom į didelį mišką. Nakties metu išsivirėm bulvių, užvalgėm ir sumigom.

1949 09 10. Šeštadienis. Visi atsikėlėme, tuoj pat išsivirėme bulvių, dar turime truputį duonos su druska. Praleidę dieną, vakare pasikėlėm eiti. Užsukome pas lenkus, paėmėm maisto ir išėjome. Paėję apie 5 km, priėjome upelį. Upelis gilus ir platus. *Audrūnas* perkėlė mūsų „baraklo“, o patys išrėpliojome per medį. Tik *Pagirys* įkrito iki pažastų.

Tuoj persitvarkėm ir žengiam toliau. Priėjome plačią upę, pereiti nėra galimybės, ėjome paupiu, kol priėjome tiltą. Apsistojome prie jo. *Jurgis* sako:

– Kas savanoriai pirmas per tiltą?

Mes tuoj abu su *Pagiriu* pasisiūlėm, o *Audrūnas* su *Jurgiu* iš paskos ir einam. Asfaltuotas plentas, einam per jį, kitoj pusėj buvo matyti miškas. Tik staiga mums iš krūmo sušuko ir pasigirdo šūviai, bet per tiltą perbėgome visi, tik *Audrūnas* pametė maistą, kurį nešėsi maiše ant pečių. Kai supuolėm į mišką, buvo labai aukštas kalnas ir užversti medžiai. Kaip mes ten sugebėjom užlipti, sunku pasakyti. Tuoj pat pradėjo leisti raketas, bet mes jau buvome miške, jie mūsų nebematė, tik girdėjo šakų traškėjimą.

Mums daug neteko išsiskirti, mūsų vadas tuoj sušvilpė ir susišaukėm vienas kitą. Visi esame sveiki ir gyvi, tiktai *Audrūnas* pametė automato diską, o vadas ragelį.

Bet tuoj *Pagirys* vadui davė vieną ragelį ir einam toliau nuo tos vietos. Paėjom apie 2 kilometrus, sulindom į padaubinį ir sugulėm visi pavargę...

R. K. p a s t a b a: čia brolių Freigofų rašyti dienoraščiai ir baigiasi. Pagal KGB archyve rastą medžiagą nustatyta, kad anksčiau išvardinti partizanai buvo sulaikyti lenkų saugumo (komunistų) ir perduoti rusų sovietiniam saugumui, tik vienam Juciui pasisekė ištrūkti iš čekistų nagų, grįžti atgal į Lietuvą ir įsijungti į partizanų gretas tolesnei kovai su okupantais.

Jonauskas Adolfas, **Freigofas Vladas** ir **Freigofas Algirdas**, **Kazimieras** pagal RTSFSR BK 58 str. buvo nuteisti po 25-erius m. lagerio ir po 5-erius m. tremties neapskundžiant, su turto konfiskacija.

Jucys Juozas, **Edvardo**-***Margis***, ***Jurgis***, ***Antanaitis***, g. 1923 m. Klaipėdos r., Gargždų vlsč., gyveno Kretingos r., Mikoliškių k. Žemaičių apygardos Kardo prtz. rinktinės vadas. 1950 10 17 karinės operacijos metu buvo sunkiai sužeistas ir suimtas po poros dienų mirė.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 19568/3, 1 t.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Apklausa pradėta 1949 10 10, baigta 1950 03 18.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1947 10 07 Vilniuje. Sulaikytąjį **Freigofą Vladą, Vlado**, apklausia LSSR MGB kap. TKAČENKO. Apklausa pradėta 21 val. 35 min., baigta 1 val. 40 min. Apklausiamas per vertėją j. ltn. KOSAKAUSKĄ.

Tardytojas klausia, kur ir kokiose vietose tardomasis slapstėsi įstojęs į „gaują". Reikalauja išvardyti visus „banditus", kurie slapstėsi kartu su juo.

<...> Kaip aš sakiau praėjusioje apklausoje, į partizanų būrį įstojau maždaug 1947 m. gruodžio mėn. Prieš užmegzdamas ryšį su partizanais, pirmiausia aš kreipiausi į Kartenos miškų ūkio techniką Joną Liaudanską (žuvęs) ir jo paprašiau patarimo. Liaudanskas man patarė kreiptis į valstietį, kuris gyvena Mamių (netiksliai) kaime ir turi *Garso* slapyvardį, kuriam ir reiktų pasakyti savo norą stoti į veikiantį partizanų būrį.

Liaudansko nurodymu aš susiieškojau valstiečio *Garso* ūkį, pas kurį tuo metu buvo atėjęs partizanas *Donelaitis*. Savo pageidavimą aš paaiškinau *Garsui*, kuris tuoj pat mane supažindino su partizanu *Donelaičiu*. Pastarasis paaiškino, jog mane į būrį priims, bet ne iškart. Kurį laiką aš dar turėsiu pagyventi atskirai. Po to *Donelaitis* mane nusivedė į Medsėdžių k., į Vaitkaus Izidoriaus ūkį, ir liepė gyventi ten tol, kol mane ateis paimti.

R. K. p a s t a b a: **Malakauskas Aleksas**, s. **Antano**-***Donelaitis***, g. 1922 m. Kretingos r., Kartenoje. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Buganto prtz. būr. žvalgybos sk. vrš. Žuvo 1948 08 12 Kretingos r., Kartenos apyl., Lubių k., Simono Gaudučio sodyboje, bunkeryje. Kartu su Malakausku žuvo **Kazimieras Stropus**-***Klevas***. Žuvo ir sodybos šeimininkė, partizanų ryšininkė ir rėmėja **Apolonija Gaudutienė**-***Vinklutienė***. Toliau krečiant sodybą, antras bunkeris rastas po gyvenamojo namo virtuvės grindimis. Sužeistas per susišaudymą jame buvęs **Juozas Martinaitis**-***Meškerė*** (kuopos vadas) nusišovė.

Pas Vaitkų aš pragyvenau iki balandžio mėn. 1948 m. balandį pas mane atėjo partizanas slapyvardžiu *Zaidė*, su kuriuo aš ir nuėjau į partizanų stovyklą, ji buvo įrengta

Utrinės miške, netoli Medsėdžių k. Tai buvo *Zaidės* vadovaujamo partizanų būrio dislokacijos vieta. Be manęs ir *Zaidės*-Arlausko Prano, būryje dar buvo: 1. *Romanas*-Armalis Bronius; 2. *Tauras*-Galdikas Vytautas; 3. *Tauragis*-Vasiliauskas Petras; 4. *Darius*-Vasiliauskas Juozas; 5. Jonas Liaudanskas-*Laibutis*, *Girėnas*, g. 1925 m. Kartenoje. Visi šie anksčiau išvardinti partizanai žuvę, o *Zaidė* ir *Romanas* areštuoti.

Šioje stovykloje aš išbuvau iki 1948 m. liepos mėn. Mes gyvenome ne bunkeriuose, o palapinėse. 1948 m. liepos mėn. rinktinės vado įsakymu aš, *Zaidė*, *Tauras* ir *Darius* buvome pervesti į kitą būrį, kurio vadas buvo Gubysta Jonas-*Putinas* (25 m. amž.). Jo būrys buvo išsidėstęs Vėžaitinės miške, jį sudarė: 1. aš – Freigofas Vladas; 2. *Putinas*; jo brolis Gubysta-*Pranas*; 3. *Krivaitis*-Edvardas Petrikas; 4. *Gediminas*, *Kęstutis*-Edvardas Melešius; 5. *Žemaitis*; 6. *Benjaminas*; 7. Jasmontaitė Zosė, buvusi Endriejavo vlsč., Šukolų k. mokytoja.

Išvardinti partizanai taip pat žuvo 1948 m. rudenį. Maždaug po dviejų savaičių, po mūsų atėjimo į Vėžaitinės mišką, mūsų stovyklą užpuolė kariuomenė. Todėl aš, *Zaidė*, *Kęstutis* ir *Tauras* pasitraukėme į Utrinės mišką, o likusieji nežinia kur... Po dviejų savaičių mes vėl grįžome į Vėžaitinės mišką, kur susitikome su keturiais likusiais mūsų būrio partizanais ir dar su naujai į būrį atėjusiais partizanais *Atžala* ir *Pagiriu*.

Kadangi didele grupe vaikščioti buvo pavojinga, todėl mes per porą dienų pasidalijome į dvi grupes: aš – Freigofas Vladas, *Atžala*-Vaičekauskas Vytautas, *Pagirys*-Jonauskas Adolfas, *Sūnus*-Freigofas Algirdas tame pačiame miške pasistatėme palapinę, kurioje gyvenome iki 1949 m. Netrukus sužinojome, jog *Putino* grupė buvo apsupta kariuomenės ir sunaikinta. Gyvas išliko tik *Putinas*. Mūsų grupės vyresnysis buvo partizanas *Šeškas*-Marcinkevičius Pranas. Prieš tai jis buvo *Krivaičio*-Edvardo Petriko būryje.

1949 m. gegužės mėn. mes perėjome į naują vietą tame pačiame miške ir gyvenome palapinėse. Apie rugpjūčio mėn. pas mus atėjo Kardo rnkt. vadas Jucys Juozas-*Margis*, *Jurgis*, kuris mums pasiūlė eiti į užsienį, į amerikiečių okupuotą Vokietijos pusę. Tuoj pat, 1949 m. pirmomis rugsėjo dienomis, mes palikome savo mišką ir patraukėme link sovietų-lenkų pasienio.

Man žinomas tik tas būrys, kuriam vadovavo *Putinas*. Š. m. pavasarį šis būrys, kaip ir mūsiškis, bazavosi Vėžaitinės miške. Vasarą *Putino* stovyklą sunaikino kariuomenė.

<...> Aš tik žinau, kad mūsų grupės vadas *Šeškas* pavaldus *Putinui*, o *Putinas* pavaldus *Jurgiui*.

Iš Freigofo Algirdo Kazimiero, Vladislovo, g. 1929 04 03 Troškūnuose, Panevėžio apskr., apklausos protokolo, surašyto 1949 10 07.

Apklausa pradėta 15 val., baigta 22 val. 15 min.

Nuo 1948 m. vasario mėn. iki 1949 m. spalio mėn. veikė partizanų būryje. Apklausiamas per vertėją, MGB m-los kursantą RADIONOVĄ.

<...> 1947 m. vasarą mano tėvas Freigofas Vladislovas dirbo Kartenos k., Kretingos apskr. eiguliu ir išeikvojo valstybinius pinigus ir brangenybes. Vengdamas atsakomybės už padarytą nusikaltimą, jis 1947 m. vasario 16 d. perėjo į nelegalią

padėtį ir to paties mėn. pabaigoje įstojo į partizanų būrį, kuris priklausė Žemaičių apygardos Kardo rinktinei. Kartu su tėvu į tą patį būrį išėjo ir mano vyresnysis brolis Vladas. Namuose likome tik aš, mano sesuo Jadvyga ir motina. 1948 m. sausio mėn. Kretingos apskr. prasidėjo trėmimai, todėl mes visi perėjome į nelegalią padėtį.

Mano motina Freigofienė Julija su tėvu pirmą kartą tada susitiko Valaičių k., Valančiūno Juozo namuose. Apie tai, su kuriuo iš mūsų mano tėvas pageidavo susitikti, mus informavo Juozo Valančiūno žmona.

Kitą kartą mano motina ir sesuo Jadvyga susitiko 1948 m. vasario mėn. Susitikimą organizavo Nausodžių k. gyventojas Žalinauskas.

<...> 1948 m. vasario mėn. pabaigoje sesuo man pasakė, kad tėvas laikinai slapstosi pas Nausodžių k. gyventoją Stasę. Jos partizaninis slapyvardis – *Agniešk*a. Jis prašo, kad aš pas jį ateičiau. Šio susitikimo metu pas *Agniešką* tėvas man pasiūlė stoti į tą patį būrį ir aš sutikau.

Mano oficialų įstojimą į būrį įformino partizanas *Zaidė* 1948 m. vasario 29 d. vakare *Agniešk*os namuose, kur dėl kojų negalios slapstosi mano tėvas.

Pavakariu į Agnieškos namus atėjo *Zaidė*, *Donelaiti*s, *Liutauras*, *Atžala*, *Audrūnas*, *Dainius* ir *Briedi*s. Pokalbio metu būrio vadas *Zaidė* pasiūlė man stoti į jų būrį, kadangi man vienam slapstytis nuo MGB organų persekiojimo bus sunku. Pažadėjo aprūpinti mane ginklais ir man sutikus, dalyvaujant visiems partizanams, perskaičiau ant popieriaus lapo užrašytą priesaikos tekstą. Po to man davė pasirašyti, suteikė *Sūnaus* slapyvardį. Tą patį vakarą partizanai iš *Agniešk*os išėjo, o aš su tėvu pasilikau.

Po priesaikos priėmimo partizanas *Zaidė* man pasakė, kad ginklą aš galiu gauti iš jų ryšininko slapyvardžiu *Kibirkšti*s, kuris gyvena Žutautų k., Kartenos vlsč., Kretingos apskr., ir čia pat šitam ryšininkui parašė raštelį.

Po dviejų savaičių aš nuėjau pas *Kibirkštį*, padaviau jam *Zaidės* raštelį ir paprašiau, kad jis man duotų šautuvą. Perskaitęs raštelį, *Kibirkšti*s išėjo iš kiemo ir po keleto minučių atnešė ir padavė man rusišką šautuvą. *Kibirkšties* pavardės aš neprisimenu, tik žinau, kad jis taip pat pasitraukė į partizanų būrį.

*Agniešk*os vardas Stasė, apie 25 m. amž. Ji dirba kiaulių šėrėja Nausodžių kolūkyje, Kartenos vlsč. Gyvena kartu su 60–70 m. amž. motina. Šalia *Agniešk*os gyvena eigulys Žalinauskas Juozas (vardas netikslus), 45 m. amžiaus.

Savo namuose *Agniešk*a turi nedidelį bunkeriuką, kuris įrengtas koridoriuje, po grindimis. Įėjimas į jį pro nedidelę angą, užmaskuotą įvairiais namų apyvokos reikmenimis. Bunkeris – 2 m ilgio, 1 m pločio ir 1 m aukščio. Pastoviai jame slėptis nėra galimybės. Juo kaip laikina slėptuve tuo metu naudojosi ir tėvas, kai pas *Agniešką* ateidavo kas nors iš pašalinių.

Mes su tėvu *Agniešk*os namuose slėpdavomės iki 1948 m. kovo vidurio, o po to slapstėmės Žutautų k., Justės namuose. Jos pavardės neprisimenu.

Iki 1948 m. gegužės mėn. aš priklausiau *Zaidės* būriui, o po to perėjau į *Krivaičio* vadovaujamą būrį, kuriame išbuvau iki 1949 m. liepos mėn., po to mane pervedė į *Putino* vadovaujamą būrį. Visi šie būriai įėjo į Kardo rnkt. sudėtį ir priklausė Žemaičių apygardai.

Man yra žinomi šie Kardo rnkt. kovotojai:

1. **Jucys Juozas-*Jurgis***, 25 m. amž., Kardo rnkt. vadas;
2. **Butkus Edvardas-*Šarūnas***, 24 m. amž., būrio vadas;
3. **Vizbortas** (netiksliai, manau, jog tai tas pats **Jonas Gubysta**)-***Putinas***, būrio vadas;
4. **Burvys Vaclovas-*Kęstutis***;
5. **Ložys Stasys-*Linas***;
6. **Jonauskas Antanas-*Genys***;
7. **Butkus Edvardas-*Laisvūnas***, g. 1928 m. Jis su *Šarūnu* iš to paties kaimo, bet ne giminės;
8. **Butkus Mamertas-*Uola*** (kitur ***Ola***);
9. **Rimkus Aloyzas-*Kibirkštis***;
10. **Mikalauskas Kazys-*Briedis***, Kartenos rnkt., Buganto būr. v.;
11. **Anužis Bronius-*Žalgiris***;
12. **Vaičekauskas Vytautas-*Atžala***;
13. **Bundulas Antanas-*Šarūnas***;
14. **Bundulas Stasys-*Mergutis*** (*Šarūno* brolis);
15. **Mikalauskienė Julija-*Birutė*** (*Briedžio* žmona);
16. **Salys Bronius-*Žilvitis***.

Kai kurie iš mano minėtų partizanų slapstosi įvairiuose ūkiuose pas savo rėmėjus, o didžioji dauguma gyvena miške, palapinėse, arba būdose. Labai gerai įrengta stovykla yra Mostaičių miške, netoli Mostaičių k., Kulių vlsč., Plungės apskr. Šiame miške tankiame krūmyne aš, mano brolis Vladas, partizanai *Atžala*, *Pagirys* ir *Šeškas* 1948 m. rudenį pasistatėme medinį 3,5 x 4 m namuką, kuriame visi 5 gyvenome iki 1949 m. gegužės mėnesio.

Gegužės mėn. tą namuką palikome ir vasarai perėjome gyventi į mišką. Netrukus MGB suėmė gyvą *Šešką* ir dėl to, kad jis gali mus išduoti ir pasakyti, kad mes slapstomės tame miške, mes nutarėm daugiau Mostaičių miške nebepasirodyti.

<...> Retsykiais trumpam užeidavome pas Kretingos apskr. gyventojus ir pas juos pavalgę, gavę maisto produktų, visada grįždavome atgal į mišką.

Dažniausiai noriai mus priimdavo Didžiųjų Mostaičių k. gyventojas Šakėnas, apie 50 m. amž., gyvena miške, turi žmoną, sūnų ir dukrą, užsiima žemės ūkiu. Paskutinį kartą pas Šakėną lankiausi š. m. liepos mėn. Mane pas jį buvo pasiuntęs *Atžala*. Iš jo aš turėjau atnešti medžiagos kelnėms, kurią Šakėnui buvo palikęs partizanas *Putinas*.

Didžiųjų Mostaičių gyventojas Pranckūnas – apie 40 m. amž., gyvena netoli miško, turi žmoną ir 3 m. amž. dukrą Aš, *Kęstutis*, *Pagirys* ir *Atžala* 1949 m. pas Pranckūną lankėmės 3–4 karus. Pas jį ateidavome, kad jis mus pamaitintų.

<...> Be to, mes dar lankėmės Pakutuvėnų k., Kartenos vlsč., pas Mikalauską, Stasį Grigalauską, našlę Stropienę, siuvėją Petrę Paulaitę ir Šauklį. Jų ūkiuose mes susitikinėjom su kitais partizanais, ten gaudavome maisto produktų. Be to, keletą kartų lankėmės pas Žadeikių k. gyventoją Andrijauską, Klaipėdos apskr. gyventoją Paulauską, pas jį gėrėm samagoną (naminė – *red. past.*).

Tardė MGB 2N valdybos I-o sk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. ŠABALDIN.

Išrašas iš Adolfo Jonausko b. b. Nr. 19568/3, 1 t., apklausos protokolo

Gdansko vaivadija, Elbleng miestas.

Apklausa pradėta 1949 09 25, 23 val. 50 min., baigta 1949 09 26, 23 val. 30 min. Apklausia LSSR MGB vyr. ltn. MAKSIMOV. Apklausiamasis – Jonauskas Adolfas, Petro, g. 1921 m. Kartenoje, Kretingos apskr.

Apklausiamas per Olštyno vaivadijos Visuomenės apsaugos ministerijos valdybos vertėją MAŠARĄ.

Tardytojas klausia, kodėl Jonauskas pirmų apklausų metu slėpė savo tikrąją pavardę, o buvo pasivadinęs Vinča iš Vilniaus.

<...> Savo tikrąją pavardę slėpti man nurodė mūsų grupės vadas *Jurgis*, jis liepė sakyti, jog aš – Vinča Boleslovas.

<...> Iki 1934 m. aš lankiau Kartenos pradinę mokyklą. Ją baigęs, dirbau pas ūkininkus pagal sutartis iki 1942 m., kadangi iš tėvų 2-jų ha ūkio nebuvo galima pragyventi. Iki 1945 m. sausio mėn. gyvenau pas tėvą, po to buvau mobilizuotas į sovietinę armiją, į 64-ąjį pėstininkų pulką, kuris tuo metu buvo dislokuotas Briansko srityje, mieste Klincy. Po penkių mėn. tarnybos dėl sveikatos (skrandyje rasta opa) buvau iš armijos paleistas.

1946 m. gruodžio mėn. pradėjau dirbti Kartenos vlsč. vykdomajame komitete finansų inspektoriumi. Po to 1947 m. vasarą Kartenos civilinės metrikacijos skyriaus vedėjo Martinaičio Juozo (žuvo 1948 m.) aš buvau užverbuotas į Buganto kuopą.

Pradžioje, pasitraukęs į nelegalią padėtį, buvau Buganto būryje. Šį būrį sunaikinus, perėjau į Kulių kuopą, kuriai vadovavo partizanas *Putinas*-Jonas Gubysta, ir čia pasilikau iki 1949 m. rugpjūčio 19 dienos.

Po to, vadovaujami būrio vado *Jurgio*, *Audrūnas*, *Sūnus* ir aš – *Pagirys* iš Lietuvos iškeliavome į Lenkiją, o iš ten – į Vakarų Vokietijos amerikiečių užimtą zoną. Į Vakarų Vokietijoje amerikiečių zoną *Jurgis* rengėsi keliauti jau 1948 m., po to – 1949 m. gegužės mėnesį.

1949 m. liepos pradžioje *Jurgis* iškeliavo į Rietavo mišką į pasitarimą pas Žemaičių apygardos vadą. Jį lydėjome: aš – *Pagirys*, *Audrūnas*-Vladas Freigofas ir *Atžala*-Vytautas Vaičekauskas. *Jurgis* su apyg. vadu, Šatrijos rnkt. vadu, rajonų vadais ir kuopų vadais tarėsi dvi paras. Ką jie ten aptarinėjo, apie ką kalbėjo, *Jurgis* mums nepasakojo, tik po to surinko savanorius žygiui į Vakarų Vokietijos amerikiečių zoną. Apie savo kelionės tikslą *Jurgis* prieš išėjimą ir dabar mums nieko nesakė, viską išlaikė paslaptyje. Pradžioje pasisiūlė savanoriai: *Mergutis*, *Genys*, rajono vadas *Šarūnas*, *Audrūnas* ir *Pagirys*. Vėliau *Mergutis*, *Šarūnas* ir *Genys* atsisakė, tada vietoj jų buvo priimtas *Audrūno* brolis Freigofas Algirdas-*Sūnus*.

Iki išvykimo į užsienį 1949 08 19 *Jurgis*-Juozas Jucys ėjo Kardo rinktinės vado pareigas. Dabartinis jo slapyvardis – *Margis*.

Tardytojas klausia: „*Audrūno* ir *Pagirio* sulaikymo metu ir po *Audrūno* pabėgimo jūsų daiktuose rasta užrašų knygutė. Kam ji priklausė?“

<...> Ši knygutė, kuri buvo rasta mūsų daiktuose mus sulaikius, priklauso vadui *Jurgiui*, t. y. *Margiui*. Kai 1949 m. rugsėjo 25 d. priėjome Elbleng miestą maždaug

2–4 km atstumu, po svarstymų *Margis* pasiūlė vakare eiti į miesto geležinkelio stotį, sėsti į traukinį, nuvažiuoti iki kitos Lenkijos sienos, išlipti ir po to pereiti sieną į Vakarų Vokietijos pusę.

Kad būtų mažesnis įtarimas, *Margis* nutarė turimus ginklus: du 1941 m. pavyzdžio pistoletus-kulkosvaidžius PPD ir pistoletą-kulkosvaidį PPŠ išardyti, kartu su trimis pistoletais suvynioti į antklodę su kitais daiktais ir taip ginklus pervežti traukiniu, kadangi jų mums prireiks pereinant kitą Lenkijos sieną. Tarp šitų daiktų buvo ir *Margio* užrašų knygutė. Prieš išeidamas jis pareiškė: jeigu įklius, pas jį šios knygutės neras ir joje laikomų paslapčių jis neišduos. Todėl šiuos daiktus nešti per miestą jis pasiūlė man, bet aš šiuos daiktus nešti atsisakiau, kadangi jaučiausi silpnai dėl esančios skrandyje žaizdos bei dešinio sėdmens sužeidimo. Aš sutikau nešti mūsų turimus 2 kg duonos. Tuomet šiuos daiktus, kurie, kaip žinoma, pateko į lenkų saugumo (komunistų) rankas, sutiko nešti *Audrūnas*.

Margio užrašų knygutės turinys man nežinomas, kadangi ją *Margis* visą laiką nešiojosi savo kišenėje. Tik 1949 09 25 jis ją perdavė *Audrūnui*, bet iš jos išėmė kažkokius dokumentus, maždaug 6–7 lapus.

Kiek man žinoma, *Margis* ne kartą yra sakęs, jog 1948 m. vasarą jo radijo stotį atėmė sovietiniai valdžios organai iš bunkerio Mikoliškių k., Kartenos vlsč., kuris buvo pas valstietį Žilių. Be to, iš Gargždų I-os kuopos vado *Putino* man žinoma, kad jis turi dvi dėžes, kuriomis jis gali perduoti žinias. Šią radijo stotį *Putinas* žadėjo perduoti *Margiui*. Prieš mūsų išėjimą aš *Margio* paklausiau, ar *Putinas* neatsiėmė pažado perduoti šią radijo stotį. *Margis* atsakė, kad ji liko pas *Putiną*.

Vadinasi, *Margio* pasakymu, radijo stotis yra pas 2-os ir 3-ios kuopos vadą, kuris yra ir rinktinės pavaduotojas. Šis kuopos vadas yra *Montė*-Kazimieras Kontrimas, kuris slapstosi Vaineikių miške.

<...> Kaip man teko girdėti iš kitų partizanų, iš šiuo metu Žemaičių apyg. būriuose esančių asmenų radijo stotimis moka naudotis apyg. laikraščio „Laisvės aukuras“ redaktorius.

<...> *Margis* man pasakojo, jog jis dar 1944 m. pažinojo keletą vokiečių, gyvenančių netoli Albenšteino miesto. Jeigu tai būtų pakeliui, jis būtinai pas juos užeitų. Nei jų pavardžių, nei adresų *Margis* neminėjo. Jis pasakojo, kad 1944 m. jis traukėsi kartu su vokiečiais. Vokietijos teritorijoje prabuvo apie du mėnesius, į Lietuvą grįžo, kai sovietinės armijos daliniai jį užklupo Vokietijoje.

<...> Mes: *Margis*, *Audrūnas*, *Sūnus* ir aš – *Pagirys* – iš Lietuvos išvykome iš Vėžaitynės miško, netoli nuo Jurjonų, Viržintų, Gargždų ir Endrijavo vlsč., Klaipėdos apskr. Su mumis keliavo ir vilkšunis vardu Riksas, kuris nuo mūsų pabėgo po pirmojo susišaudymo su sovietinės kariuomenės kariais Kaliningrado srityje.

<...> Išvykstant iš Lietuvos, *Audrūnas* savo daiktamaišyje nešėsi „Valstiečių laikraštį“ ir „Žemaičių tiesą“, kuriuos paliko pereidamas sovietų-lenkų sieną.

Jurgis-Margis nešėsi lietuviškos pogrindžio literatūros: „Laisvės balsą“ – Žemaičių apyg. organą ir „Laisvės aukurą“ – Kardo rnkt. organą. Visi šie pogrindiniai

laikraščiai su *Margio*, *Audrūno* dienoraščiais ir visa popierine siela, manau, žuvo arba kitu atveju – jam pasisekė pasislėpti.

<...> Likusią žemėlapio dalį, pagal kurį mes visą laiką keliavome per Lenkiją, kurioje yra ir Vokietijos dalis, nešėsi *Margis*, kitą jo dalį paliko prie daiktų. Be to, *Margis* dar turi ir kompasą. Šiuo metu jis jokio ginklo neturi.

<...> Čia yra trys dienoraščiai. Vienas jų priklauso *Margiui*, antras – *Audrūnui*, o trečias – *Sūnui*. Šiuose dienoraščiuose jie aprašė visų mūsų kelionę iš Lietuvos iki šio laiko. Kuriam tikslui *Margis* įsakė rašyti dienoraščius, aš nesuprantu, nors aš jo įsakymo nevykdžiau ir dienoraščio nerašiau.

<...> Žemaitijoje šiuo metu žinau šiuos likusius partizanus:

Kulių kuopoje daugiausia yra partizanų iš Kulių, Kartenos, Gargždų, Endriejavo ir Veiviržėnų vlsč. Kuopos vadas – *Putinas*-Jonas Gubysta, g. 1925 m., iš Gerduvėnų k., Gargždų vlsč., Kretingos apskr. (tiksliau – Klaipėdos apskr.). Jo pavaduotojas – *Gerdgaudas*-Ignas Rudys, Petro (g. 1926 m. Žuvo 1949 10 31), iš Endriejavo vlsč.

Eiliniai partizanai:

1. **Vaičekauskas Vytautas**-***Atžala***, iš Rublių k., Kretingos vlsč;
2. **Šakinis Benediktas**-***Jūreivis***, g. 1930 m. Sauselių k., Endriejavo vlsč.;
3. **Butkus Edvardas**-***Laisvūnas*** iš Palioniškių k., Kulių vlsč.;
4. **Burvys Vaclovas**-***Kęstutis***, 25 m. amž., iš Suntakių k., Kulių vlsč.;
5. **Rimkus Aloyzas**-***Kibirkštis***, iš Žutautų k. (kitur Greičių k. Veiklos laikotarpis 1949–1950 01 03), Kartenos vlsč.;
6. **Beinoras Antanas**-***Liūtas***, g. 1928 m., Vielaičių k., Kartenos vlsč.;
7. **Viskontas Juozas**-***Dizma***, g. 1920 m., Vielaičių k.;
8. **Žilinskas Antanas, Antano**-***Jazminas***, g. 1928 m., Vielaičių k., Kartenos vlsč. Žuvo 1948 08 10;
9. **Macius Juozas, Juozo**-***Marsas***, g. 1920 m. Žutautų k. (kitur Baublių k.), Kretingos r. Žuvo 1951 02 20;
10. **Maciutė Angelija, Juozo**, g. 1930 m., gyv. Baublių k., Kartenos vlsč. Žuvo 1949 04 18;
11. **Macius Vladas, Juozo**-***Rolandas***, g. 1926 m.;
12. **Žilienė Aniceta, Antano**-***Vyšnia***, ***Taurienė***, g. 1921 m. Baublių-Kontaučių k., Kartenos vlsč. Veiklos laikotarpis 1948 07–1952 07 09. Suimta sužeista Baublių miške, teista 25-erius m., kalėjo Komijos ASSR, 1962 11 23 paleista iš Mordovijos lagerių, grįžusi 9-erius m. gyveno Latvijoje, po to grįžo į Lietuvą;
13. **Grikša Petras, Prano**, g. 1928 m. Anužių k., Endriejavo vlsč. Veiklos laikotarpis 1949–1949 11 Didžiųjų Mostaičių miškuose. 1949 m. tremiant į Sibirą su broliu Vladu ir mama, ties Šiauliais iššoko iš traukinio ir išėjo partizanauti. Mirė, slaptai palaidotas Mostaičių kapinėse;
14. **Gliožys Vladas**-***Ramutis***, g. 1932 m. Viržintų k., Endriejavo vlsč. Žuvo 1951 07 03 Plungės r., Peklinės miške;
15. **Jonauskas Antanas, Antano**-***Genys***, g. 1920 m. Kretingos apskr. Veiklos laikotarpis 1948–1951 11 23. Nužudytas Klaipėdos MGB 2N valdybos 3-iajame poskyryje;

16. **Bundulas Stasys, Antano-*Mergutis***, g. 1923 m. Žvirblių k., Gargždų vlsč. Veiklos laikotarpis 1947–1952 06 07. Žuvo Kretingos r., Utrynės miške. Motina buvo ištremta, o brolis Antanas ir sesuo Bronislava taip pat žuvo miške;

17. **Bundulas Antanas-*Šarūnas*** (*Mergučio* brolis);

18. ***Aldona***, iš Gargždų vlsč.;

19. ***Zosė***, iš Gargždų vlsč.;

20. **Petrikas Stasys, Juozo-*Augustinas***, g. 1909 m. Pažvelskio k., Kretingos apskr. Žuvo 1949 09;

21. **Petrikienė** (*Augustino* žmona);

22. **Freigofas Vladas, Vladislovo-*Audrūnas***;

23. **Jonauskas Adolfas, Petro-*Pagirys***.

1-oji kuopa dažniausiai laikosi Vėžaitynės miške, Gargždų vlsč. teritorijoje. Kuopos štabas su *Putinu* daugiausia būna Jurjonų ir Pašvenčių kaimų teritorijose, Kulių vlsč., Plungės apskr. Partizanai slapstosi grupėmis (po 2–4) miškuose.

Iš 2-osios kuopos man žinomi šie partizanai:

1. **Beinoras Antanas-*Liūtas***;

2. **Salys Bronius-*Žilvitis***, iš Palangos vlsč.;

3. **Matijauskas Algirdas-*Seniūnas***, g. 1928 m., iš Mikulčių k., Kartenos vlsč. Žuvo 1950 10 15 Kretingos MGB skyriuje;

2-ajai ir 3-iajai kuopoms vadovavo Kardo rnkt. vadas ***Montė***.

Iš Šatrijos rinktinės man žinomi šie partizanai:

1. ***Vytenis***;

2. ***Chuliganas***, iš Plungės vlsč.;

3. **Gečas Vladas-*Tonis***, Šatrijos rnkt. vadas, iš Pivorų k., Rietavo vlsč.;

4. ***Zosė* II-ji**;

5. ***Kostas***, iš Pivorų k.;

6. **Mažutis Aloyzas-*Šarūnas***.

1-oji, 2-oji ir 3-ioji kuopos priklauso I-ajam rajonui; 2-oji ir 3-ioji kuopos priklauso II-ajam rajonui.

I-ojo rajono vadas yra *Šarūnas*-Butkus Edvardas; II-ojo rajono vadas – *Montė*-Kontrimas Kazimieras. Visi šie rajonai priklauso Žemaičių apyg. Kardo rinktinei.

<...> Aš visą laiką slapsčiausi Plunkėnų miške, 1 km atstumu nuo Mostaičių k., Kulių vlsč., iš medžio surėstoje trobelėje. Su manimi joje gyveno *Atžala*, ten aš jį ir palikau išeidamas. Atsisveikindamas jis pasakė, kad atsives ką nors iš partizanų. Šios trobelės dar nematė jokie sovietinės valdžios organai.

<...> Apie MGB kariuomenės bei sovietinio partinio aktyvo artinimąsi man dažniausiai pranešdavo valstietis Petrutis Petras, g, 1923 m. ir gyvenantis Mostaičių k. Be to, mums vienokią ar kitokią pagalbą teikė beveik visi kaimo gyventojai.

<...> Mano tėvas Jonauskas Petras, motina Jonauskienė Afrozina ir sesuo Zofija 1948 m. pradžioje ištremti į tolimuosius Sovietų sąjungos rajonus – į Sibirą.

Išrašas iš Jonausko Adolfo, Petro, apklausos protokolo, surašyto 1949 10 06.

Apklausa pradėta 12 val. 30 min. Kada baigta – nepažymėta.

<...> Kiek žinau, mane sulaikė 1949 m. rugsėjo 25 d. Lenkijos teritorijoje, Elbrung mieste. Lenkijos sieną mes keturi:

Jucys Juozas-*Jurgis*, *Margis*;

Freigofas Vladas-*Audrūnas*;

Freigofas Algirdas-*Sūnus*;

Jonauskas Adolfas-*Pagirys*;

perėjome 1949 m. rugsėjo 6–7 d. naktį.

<...> Kodėl partizanų vadovybės nurodymu mūsų grupė išėjo į užsienį, aš nežinau. Aš asmeniškai į užsienį keliavau pasiūlius Kardo rnkt. vadui *Margiui*. Pats *Margis* seniai norėjo vykti į užsienį. Jis manė, jog karas greit neatsinaujins, todėl partizaninis karas Lietuvoje bus nereikšmingas. Dėl to jis man siūlė keliauti į užsienį per Lenkiją, po to – į Vokietiją ir ten pasiduoti amerikiečiams. Amerikoje *Margis* tikėjosi baigti desantininkų mokyklą ir amerikiečių karo su sovietais pradžioje kartu su amerikiečių desantininkais atvykti atgal į Lietuvą ir įsijungti į kovą su okupacine sovietų valdžia.

Man žinoma, kad prieš mums išeinant į užsienį, *Margis* buvo susitikęs su Žemaičių apygardos vadu, bet apie ką jie kalbėjosi, aš nežinau. Į mano klausimą, kaip į mūsų pasitraukimą į užsienį reaguos apygardos vadovybė, *Margis* nieko neatsakė, tik prasitarė, kad mus vis vien sunaikins rusų MGB kariuomenė ir kito pasirinkimo, kaip pasitraukti į užsienį, mes neturime.

<...> Apie tai, kad *Margis* su trimis partizanais pasitraukė į užsienį, žino *Ąžuolas*, *Laisvūnas*, *Šarūnas* ir rnkt. vadas *Montė*.

<...> Žinau šias partizanų slapstymosi vietas: Plungėnų miške, netoli Mostaičių k.; Kulių vlsč., 11-ajame ir 19-ajame kvartaluose, yra 2 partizanų bunkeriai, kurie priklauso Kardo rinktinei.

11-ajame kvartale yra pastatytas bunkeris žemės paviršiuje, jo dydis: ilgis – 4 m, plotis – 2 m ir aukštis – 1 m 75 cm. Bunkeris medinis, iš 10–15 cm storio rąstų. Bunkeryje yra krosnis, grindys, durys ir langas.

R. K. p a s t a b a: matyt, čia turima galvoje ta pati surėsta iš medžių žeminė, apie kurią jau kalbėta. Nors ji vadinama bunkeriu, bet tai paprasčiausias antžeminis namukas.

Šiame bunkeryje gyvenome: aš, *Audrūnas*, *Sūnus* ir *Atžala*. Bunkeryje buvo ir rankinė siuvamoji mašina, kuri priklausė *Atžalai*, kadangi jis buvo siuvėjas ir partizanams siūdavo drabužius.

<...> Kai mes iškeliavome į užsienį, *Atžala* sakė, kad jis pasikvies dar vieną partizaną ir su juo gyvens per žiemą tame bunkeryje.

<...> Kai mes gyvenome tame bunkeryje, pas mus ateidavo ryšininkas Petras Petrutis-*Artojas*, apie 35 m. amž., gyvenantis Mostaičių k., Kulių valsčiuje.

Kito bunkerio, kuris buvo 19-ajame miško kvartale ir kuriame aš niekada nesilankiau, tikslios vietos nežinau. Šiame bunkeryje šiuo metu gyvena Vladas Gliožys-*Ramutis* ir Trikšas.

Be to, gerai žinau Šatrijos rnkt. bunkerio vietą, kuris yra Plungės vlsč. teritorijoje, tik nežinau miško pavadinimo. Šiame bunkeryje aš lankiausi 1949 m. liepos mėn. su savo draugais, su kuriais gyvenome bunkeryje 11-ajame kvartale. Šiame bunkeryje gyvena 5 partizanai.

<...> 1949 m. rugpjūčio mėn. miške netoli Mižuikių k., Kulių vlsč., aš susitikau su partizanais *Gergaudu*-Ignu Rudžiu ir *Julijonu*. Pastarieji šiame miške turėjo palapinę ir sakė, kad rugsėjo mėn. ten, kur apsistoję, statys bunkerį.

<...> Teko girdėti, jog Kardo rnkt. buvimo vieta yra Vaineikių miške, ant Darbėnų, Salantų ir Kartenos vlsč. sankirtos.

R. K. p a s t a b a: 1945–1953 m. Vaineikių miške laikėsi LLA Žemaičių apyg. Kardo rnkt. štabas, kurį saugojo Vizbuto būrys (kuopa). Enkavedistai mišką ne kartą buvo apsupę, rengė „valymus“, kurių metu 1946 03 20 sunaikino štabo žeminę, o 1953 04 06 apsupo paskutiniuosius 5 Kardo rnkt. partizanus. Žuvo Vizbuto b. vadas, rnkt. štabo Žvalgybos sk. viršininkas Stasys Jonauskas-*Simonas*, Antanas Beinoras-*Liūtas*, Antanas Bružas, Antanas Gliožeris ir Anicetas Kaunas-*Dėdė*, *Žaliasis*.

Išrašas iš Adolfo Jonausko apklausos protokolo, surašyto 1950 03 19 Klaipėdos mieste.

Apklausa pradėta 11 val. baigta 16 val. Apklausia Plungės MGB tardymo sk. viršininkas MURAVČENKO per tos pačios MGB sk. vertėją GRICIŲ.

<...> Dar prieš pasitraukdamas į nelegalią padėtį ir įstodamas į ginkluotą laisvės kovotojų būrį, kai gyvenau legaliai ir buvau pogrindinės organizacijos narys, kuriai vadovavo Juozas Martinaitis, buvęs Kartenos miestelio gyventojas, aš kartu su šios organizacijos nariais Kaziu Stropumi, Aleksandru Malakausku, Mykolu (Jadepkumi ?), Kaziu Nika, vadovaujami Juozo Martinaičio, 1946 m. rudenį ginklu užpuolėme malūnininką Pocių, kuris gyveno Rubulių k., Kretingos vlsč. Nudūrėme 3 Pociaus kiaules ir jas išsivežėme. Rekvizavome daug drabužių ir apie centnerį miltų. Po šio užpuolimo bijodami būti išaiškinti ir areštuoti, visi, išskyrus Kazį Niką, perėjome į nelegalią padėtį ir įstojome į Buganto partizanų būrį, kuriam vadovavo Stasys Lukas-*Vytautas*. Jo pavaduotojas buvo Juozas Martinaitis-*Meškeris* (kitur *Meškerė*).

1947 m. rugpjūčio mėn. Lukas žuvo, po jo Buganto būriui ėmė vadovauti Juozas Martinaitis.

Būdamas partizanų būryje, asmeniškai dalyvavau kai kuriose ginkluotose operacijose (čekistai rašo: teroristiniuose aktuose – *R. K.*) prieš sovietinius aktyvistus ir asmenis, palaikančius sovietų valdžią.

1947 m. pavasarį aš, Jonauskas-*Pagirys,* kartu su partizanais *Zaide*, *Meškerimi*, *Pruteniu*, *Simonu*, *Tigru* ir kt., „apiplėšėme“ vieną valstietį, gyvenantį Kretingos vlsč. Iš jo mes paėmėm kviečių ir lašinių.

Tą pačią naktį nuėjome apie 3 km ir patekome į Klibių k., Kretingos vlsč., į Pauliko ūkį. *Zaidė*, *Meškeris*, *Prutenis*, *Tigras* ir dar kažkas liko Pauliko ūkyje, o aš, Adolfas Jonauskas, Stasys Jonauskas-*Simonas* ir kiti (iš viso mūsų buvo 4) pastote išvykome į mišką paslėpti rekvizuoto turto.

Po kurio laiko tą pačią naktį susitikome su partizanais *Zaide*, *Meškerimi* ir kt., kurie buvo pasilikę Pauliko ūkyje. Jie mums pasakė, jog nužudė Pauliką ir paėmė iš jo rusišką automatą.

1947 m. gegužės mėn., nakties metu, aš ir *Prutenis* netoli Martinaičio ūkio, Rubulių k., Kretingos vlsč., susitikome su partizanais *Zaide* ir *Vilku*, kurie mums pasakė, jog jie tą pačią naktį sušaudė Mišučių k., Kretingos vlsč., valstietį Ramoną ir dabar ruošiasi sušaudyti Martinaitį. Po to, jiems pasiūlius, aš ir *Prutenis* likome Martinaičio kieme sargyboje, o *Zaidė*-Arlauskas Pranas ir *Vilkas*-Žobakas Kazimieras įsiveržė į Martinaičio gryčią ir jį sušaudė.

Po Martinaičio sušaudymo *Zaidė*, *Vilkas*, aš, *Pagirys,* ir *Prutenis* nuėjome pas Rubulių k. gyventoją Šlimą, kurį taip pat norėjome sušaudyti kaip sovietinį aktyvistą, bet, kai bandėme veržtis į Šlimo namus, į mus ėmė šaudyti, mes atsakėme. Vėliau sužinojau, kad pas Šlimą tuo metu buvo stribas Sapoško, kuris susišaudymo metu buvo sužeistas.

1948 m. gruodžio mėn. aš – Jonauskas, partizanai *Audrūnas*, *Atelas* ir *Šeškas* „apiplėšėme“ Žadeikių k., Endriejavo vlsč. gyventojus Paulauską ir Sakalauską. Iš Paulausko atėmėme antklodę, keletą porų marškinių ir 400 rublių; iš Sakalausko – 20 kg mėsos, įvairių drabužių ir viską pristatėme į partizanų stovyklą, kuri tuo metu buvo Plungėnų miške, Kulių vlsč. teritorijoje.

1949 m. vasarą aš – *Pagirys*, partizanai *Margis*, *Atelas* ir *Audrūnas* Plikių k., Kartenos vlsč., sušaudėme dvi moteris. Nuosprendis joms įvykdytas *Margio* rinktinės vadovybės sprendimu. Jis ir vadovavo šiam būriui. Moterys buvo sušaudytos už bendradarbiavimą su MGB organais. Vieną iš jų sušaudė Vladas Freigofas-*Audrūnas*, o kitą – *Atelas*.

Tą pačią naktį, po šių moterų sušaudymo, anksčiau minėti partizanai, tarp jų ir aš – Jonauskas, „apiplėšėme“ parduotuvę Plikių k., Kretingos vlsč., ir paėmėm 80 m manufaktūros gaminių, keletą litrų degtinės ir keletą kilogramų saldainių. Visa tai pristatėme į mūsų stovyklą miške (toliau Jonauskas pasakoja apie gyventojų „plėšimus“, bet žudynėse daugiau nedalyvavo – *R. K.*).

<...> Po dviejų mėnesių, kai aš atėjau į partizanų būrį, 1946 m. lapkričio mėn. kuopos vadas S. Lukas-*Vytautas* mane paskyrė savo pavaduotoju žvalgybai, bet tų pareigų aš nevykdžiau, o buvau eilinis partizanas.

1948 m. pradžioje kuopos vadas Juozas Martinaitis paskyrė mane būrio skyriaus vadu. Šias pareigas aš ėjau iki 1948 m. kovo 11 d. Po susišaudymo su MGB kariuomene buvau sužeistas ir 4 mėnesius gydžiausi, o kai pagijau, vėl tapau eiliniu kovotoju.

<...> Skyrių, kuriam aš vadovavau, sudarė 4 kovotojai:

1. **Bumblys Julius, Prano-*Tigras***, g. 1920 m. Kartenos miestelyje (kitur Vielaičių k.). Žuvo 1948 m. žiemos pabaigoje;

2. **Lukauskas Vladas, Kazio-*Prutenis***, g. 1920 m. Budrių k. (kitur Žutautų k.), Kartenos vlsč. Nuo 1948 12 Buganto b. vadas. Žuvo 1949 02 11 Kačaičių k., Kartenos vlsč.

3. **Jonauskas Antanas, Antano-*Genys***, g. 1920 m. Daugінčių k., Kartenos vlsč. Nužudytas Klaipėdos sr. MGB 2N valdybos 3-iajame posk. 1951 11 23;

4. **Valužis Albertas, Igno-*Vyturys***, g. 1926 m. Daugin čių k., Kartenos vlsč. Žuvo 1949 01 27 Bumblių k., Kartenos vlsč.

R. K. p a s t a b a: partizanų gimimo, žūties datos ir aplinkybės, gyvenamoji vieta tikslintos pagal kitus šaltinius.

Iš Vlado Freigofo sulaikymo protokolo, surašyto Lenkijoje, Elblen mieste 1949 09 26.

Protokolą surašė Elblen m. visuomenės saugumo darbuotojas LEIPINSKIJ MARIJAN, dalyvaujant liudininkui BABINUI MAKSIMOVUI (rusas).

Kratos metu pas V. Freigofą rasta:

1) užrašų knygutė;
2) geografinis žemėlapis;
3) vokiškas kompasas;
4) „Delfin“ markės laikrodis;
5) 1340 zlotų;
6) kostiumas;
7) odiniai auliniai batai.

Nukentėjusiesiems grąžinta: 1340 zlotų, odiniai auliniai batai, kostiumas. Viską pasiėmė LEIPINSKIJ. Pasirašo BABIN MAKSIMOV, LEIPINSKIJ ir sulaikytasis V. Freigofas. Išvertė STEFANOVIČ, patvirtino LSSR MGB 2N valdybos I-ojo sk. vyr. oper. įgaliotinis, vyr. ltn. ŠABALDIN.

Iš Vlado Freigofo tardymo protokolo, surašyto 1949 10 06.

Protokolą surašė LSSR MGB kap. TKAČENKO, vertėjas – MGB ltn. KOSA-KAUSKAS.

Pradžioje, kaip ir pirmuosiuose tardymo protokoluose, V. Freigofas trumpai pasakoja apie savo šeimą, toliau kalbama apie jo kelionę į užsienį.

<...> Sovietų-Lenkijos sieną mes kirtome 1949 m. pirmomis rugsėjo mėn. dienomis. Mus vedė ir vienas iš grupės pagal žemėlapį ir kompasą.

<...> Turėjome du ginkluotus susidūrimus. Pirmasis susidūrimas įvyko, kai buvome jau toli nuo pasienio. Naktį ėjome keliu ir mus norėjo sulaikyti sovietiniai kareiviai. Mes visi keturi atidengėme automatų ugnį, kautynių metu trys mūsiškiai, išskyrus mane, buvo lengvai sužeisti. Ar kas nukentėjo iš kareivių pusės, aš nežinau. Po to mes tris dienas slėpėmės miške, paskui vėl keliavome sienos link. Vieno ar dviejų naktinių perėjimų metu mes kirtome Sovietų-Lenkijos sieną.

Kitas ginkluotas susirėmimas su sovietų kareiviais įvyko taip pat naktį maždaug 3–4 km nuo sienos. Mus apšaudė iš šautuvų ir automatų. Po to mes vieną dieną prasėdėjome miške, o naktį perėjome Sovietų-Lenkijos sieną. Kai perėjome sieną, mus su šauksmu bandė sustabdyti, bet mes metėmės į šalį, tada į mus ėmė šaudyti. Bėgome į šoną apie 2 kilometrus, po to vėl ėjome pirmyn ir vis vien užsirovėme ant pasieniečių. Kai pradėjome lįsti per spygliuotos vielos užtvarą,

pasienio sargybiniai atidengė ugnį. Mes neatsakėme, pralindome per užtvaras ir pasislėpėme miške.

<...> Mes ketinome patekti į amerikiečių okupuotą zoną Vokietijoje. Dėl ko, kokiam tikslui mes ten ėjome, tiksliai negaliu pasakyti.

<...> 1949 m. rugpjūčio mėn. mūsų rinktinė (turima minty būrys), kurią sudarė: aš, Freigofas Vladas-*Audrūnas*, mano brolis Freigofas Algirdas-*Sūnus*, Jonauskas Adolfas-*Pagirys* ir Vaičekauskas Vytautas-*Atžala*, gyvenome Vėžaitynės miške, Gargždų ir Kulių vlsč. teritorijoje.

Mūsų vadas Jucys gyveno atskirai. Kartą atėjęs pas mus jis ėmė aiškinti, kad mums būtina pasitraukti į užsienį, kadangi ateinančią žiemą visi žūsime. Jis pasakė, jog mes pateksime į amerikiečių okupuotą zoną Vokietijoje, atiduosim ginklus, ten dirbsim ir gyvensim. Aš, mano brolis ir Jonauskas sutikome eiti kartu su Juciu, o Vaicekauskas nenorėjo ir todėl pasiliko. Ar Jucys turėjo tik tokį ketinimą keliauti į užsienį, aš nežinau.

<...> Visi mūsų dokumentai buvo Jucio planšetėje. Jis aiškino taip: kai pasieksime amerikiečių zoną, dokumentus atiduos vietinei administracinei valdžiai ir taip įrodysime, kad mes tikrai esame lietuviai partizanai. Jie buvo surašyti ant rausvos spalvos popieriaus.

<...> Man žinomi šie Kretingos apskrities gyventojai, kurie mums padėjo ir mus rėmė:

1. Paulauskas Jonas, apie 40 m. amž., iš Žadeikių k., Endriejavo vlsč.;
2. Sakalauskas Jonas, apie 45 m. amž., iš Žadeikių k.;
3. Sausaris, apie 30 m. amž., iš Ablingos k., Endriejavo vlsč.;
4. Vaitkus Izidorius, 25 m. amž., iš Medsėdžių k., Kartenos vlsč.
5. Norkus Kostas (vardas netikslus)-*Heraklis*, 26 m. amž., iš Mamių k., Kartenos vlsč. Jis yra *Donelaičio* ir *Dėdės* ryšininkas;
6. Šlepetys Povilas, 34 m. amž., iš Ablingos k., Endriejavo vlsč. 1949 m. ištremtas į Sibirą;
7. Petrikas-*Rambynas*, Gargždų vlsč. gyventojas, buvo *Putino* vadovaujamo būrio ryšininkas. Žuvo 1948 m. kaip partizanas;
8. *Garsas*, gyv. Kartenos vlsč. Žuvo 1948 m. kaip partizanas;
9. Gedmintas Pranas-*Donkichotas* iš Kretingos apskr. Jis yra *Putino* būrio ryšininkas, kuriam vadovauja Rudys Ignas-*Gerdgaudas*. Pas *Donkichotą* dažnai užeidavome: aš, *Audrūnas*, Šakinis Petras-*Jūreivis*, Jonauskas Petras-*Julijonas* – *Putino* būrio vadas, Butkus Edvardas-*Laisvūnas,* Jonauskas Adolfas-*Pagirys*, Vaičekauskas Vytautas-*Atžala*, Freigofas Algirdas-*Sūnus*. Pas *Donkichotą* partizanai ateidavo nustatyti ryšį su partizanų būriais, grupėmis ar atskirais kovotojais. Pavyzdžiui, mes per jį visuomet galėdavome susisiekti su *Putino* būrio vadu. Asmeniškai aš jį mačiau *Gerdgaudo* būryje Mižuikių miške. Šiai grupei priklauso: *Gerdgaudas*, *Jūreivis* ir *Julijonas*. Jie visi gyvena palapinėje. *Donkichotas* yra pagrindinis ryšininkas. Jo žmona Gedmintienė-*Donkichotienė* taip pat ryšininkė;
10. Šakinis Kostas (kitur Juozas)-*Rūtelis* iš Didžiųjų Mostaičių k. Jis turi 19-os m. sūnų, 20 m. ir 14 m. dukras ir yra *Krivaičio* būrio ryšininkas. Šakenis pranešinėja apie jų gyvenamojoje vietoje pasirodančius sovietų kareivius;

11. Guščius Valentinas-*Centrininkas* iš Pakutuvėnų k., Kartenos vlsč. Turi žmoną ir nepilnamečius sūnus. Jis yra partizano Butkaus Mamerto-*Uola* ryšininkas, taiso ginklus;

12. Mikalauskas iš Pakutuvėnų k., turi tris 17, 18 ir 20 metų amž. sūnus. Jis taip pat buvo *Uolos* ryšininkas, žuvo su partizanų grupe savo namuose kautynėse su rusų MGB kareiviais;

13. Tamolė iš Didžiųjų Mostaičių k. Turi žmoną ir du 20 ir 21 metų amž. sūnus. Jis mūsų grupę aprūpindavo maisto produktais;

14. Pranckūnas iš Didžiųjų Mostaičių k., turi 3-ejų metukų dukrą. Mus aprūpindavo maisto produktais;

15. Petrikas iš Didžiųjų Mostaičių k., apie 30 m. amž. Turi žmoną ir vaiką;

16. Viršilas Adomas, apie 40 m. amž. Turi žmoną ir dvi nepilnametes dukras;

17. Viršilas Kostas, apie 50 m. amž., iš Didžiųjų Mostaičių k.;

18. Užgolis, apie 45 m. amž., iš Didžiųjų Mostaičių k. Turi žmoną ir apie 20 m. amž. dukrą;

19. Stonkus, apie 30 m. amž., iš Didžiųjų Mostaičių k.;

20. Šaulys iš Didžiųjų Mostaičių k.;

21. Pikturna Antanas, apie 25 m. amž., iš Sauserių k., Kulių vlsč. Turi motiną ir dvi suaugusias seseris;

22. Druginaitė Stasė iš Pakutuvėnų k.

Iš Freigofo Vlado apklausos protokolo, surašyto 1949 10 11 Vilniuje.

Apklausa pradėta 11 val. 45 min. Apklausoje dalyvavo vertėjas j. ltn. KOSAKAUSKAS.

<...> 1949 m. liepos mėn. mudu, partizanai *Atžala* ir *Pagirys,* lydėjome mūsų rinktinės vadą *Jurgį*-Jucį Juozą, kuris tuo metu ėjo į pasitarimą su vadovaujančiais Šatrijos rnkt. partizanais. Minėta rnkt. laikėsi miške netoli Plungės. Kai mes atėjome, ten jau radome 8 ar 10 partizanų, kurie jau buvo įsikūrę trijose palapinėse. Palapinė, kurioje buvo įsikūręs Šatrijos rnkt. vadas (buvo vadinamas kapitonu, jo slapyvardžio nežinau), buvo dar du vyrai. Prie jų prisidėjo ir *Jurgis*. Toje palapinėje ir įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo du mano minėti vyrai, Šatrijos rnkt. vadas ir Kardo rnkt. vadas *Jurgis*. Pasitarime mes išbuvome vieną parą.

Kaip vėliau sužinojau iš *Jurgio*, pasitarimas buvo organizuotas dėl partizanų būrių performavimo ir rinktinių pavadinimų pakeitimo. Po pasitarimo mūsų Kardo rnkt. buvo pervadinta Kovos rinktine.

<...> O dėl būrių performavimo, tai jie turėtų būti stambesni, t. y. papildyti naujais kovotojais. Kiek man žinoma, iki mūsų išvykimo į užsienį, būriai nebuvo pagausinti.

Ar buvo pakeistas Šatrijos rnkt. pavadinimas, aš nežinau. Šiame pasitarime *Jurgis* gavo keletą paketų su popieriais.

Pagal Algirdo Freigofo apžiūros protokolą, kurį 1949 09 12 surašė Olštyno miesto lenkų saugumo darbuotojas LEIPINSKIJ MARIJAN, dalyvaujant liudininkams RUDKOVSKIJ RIČARD, KUŠLAK BRONISLAV, vertėjui STEPANOVIČ, pas sulaikytąjį rasti ir paimti šie daiktai: automato PPŠ šoviniai, teatriniai žiūronai,

kompasas su dėklu, kišeninis laikrodis su nikeliuota grandinėle, užrašų knygutė su miestų pavadinimais, pistoleto dėklas, 2 šovininės, viena automato disko šovininė, odinis diržas, 22 vnt. šovinių, antpečiai, automatas MI Nr. 40660.

Protokolą tvirtina LSSR MGB 2N valdybos 4-ojo sk. I-ojo poskyrio vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. ŠABALDIN, 1950 01 18.

Iš papildomo Vlado Freigofo apklausos protokolo, surašyto Vilniuje 1949 10 18.

Tardymas pradėtas 11 val. Apklausiamas per MGB mokyklos kursantą seržantą RADIONOVĄ.

<...> Apie kelionę į užsienį aš sužinojau iš partizano *Atžalos* maždaug 1949 08 10. Apie tai prieš tai jam pasakė *Jurgis*. Apie ėjimą į užsienį *Jurgis* man nieko neminėjo. Smulkiau apie tai man papasakojo brolis. Jis man apie tai pasakė prieš dieną iki išėjimo Mostaičių miške stovykloje. Brolis mane pasikvietė į atskirą palapinę ir pasakė, kad jis, *Audrūnas,* ir *Pagirys*, vadovaujami *Jurgio*, rengiasi eiti į amerikiečių zoną Vokietijoje. Jis ir man pasiūlė eiti kartu. Aš sutikau.

Po dviejų dienų pagal *Jurgio* duotą maršrutą mes patraukėme link sovietų-lenkų sienos į Kaliningrado (Karaliaučiaus) sritį.

Prieš išeinant *Jurgis* ir mano brolis man aiškino, kad Amerikos ir Anglijos prieš Sovietų sąjungą karo, kurio taip laukia partizanai, matyt nebus, todėl anksčiau ar vėliau visi partizanai bus sunaikinti rusų MGB kariuomenės dar nesulaukę karo pradžios. Kad išsaugotų savo gyvybes, *Jurgis* siūlė kai kuriems partizanams veržtis Vokietijon į anglų okupuotą zoną arba pasiduoti amerikiečiams, atiduoti ginklus ir pradėti ramų, taikų gyvenimą.

Kaip jau sakiau, su *Jurgiu* sutiko eiti mano brolis *Audrūnas* ir partizanas *Pagirys*. Kadangi trims prasiveržti per sieną būtų sunku, brolis pasiūlė keliauti ir man.

Aš buvau tikras, kad kitaip tikrai neišsaugosiu savo gyvybės, todėl su jų pasiūlymu sutikau, neklausinėdamas jų daugiau apie kokius nors kitus tikslus.

Tą pačią dieną, kai pasiruošėme iškeliauti, aš mačiau, kaip *Jurgis* įteikė *Pagiriui* ir *Audrūnui* antisovietinių laikraščių, kuriuos mes turėsime įteikti amerikiečiams kaip įrodymą, jog mes tikrai esame lietuvių ginkluoto pogrindžio kovotojai.

<...> Laimingai patekę į amerikiečių zoną, mes privalėjome geranoriškai atiduoti ginklus ir apklausų metu nuodugniai papasakoti apie gyvenimą sovietinėje Lietuvoje. Vėliau, kaip mums aiškino *Jurgis*, mes turėtume stoti į desantininkų mokyklą (rus. k. diversantų šnipų), o ją baigę galėtume grįžti į Lietuvą ir tęsti kovą prieš sovietų valdžią. Be to, *Jurgis* pasakė: jeigu amerikiečiai mumis nepatikės, tada reiktų ieškoti ko nors iš lietuvių, gyvenančių užsienyje, kad jie galėtų patvirtinti parodymus. Aš jiems pasakiau, kad Amerikoje turėtų gyventi mūsų pažįstami Sabulis Marijonas ir Ilginis Vladas, jie mus gerai pažįsta.

Sabulis Marijonas – apie 30–35 m. amž., gyveno Kulių vlsč., Tilvikų k. (taip rusiškai), vokiečių okupacijos metais dirbo eiguliu, vaikščiojo su pistoletu ir pasitraukė su vokiečiais.

Ilginis Vladas – apie 35–40 m. amž., gyveno Kuliuose, dirbo pradinės m-klos vedėjo pavaduotoju. 1944 m. pasitraukė su vokiečiais.

<...> Apie laimingą perėjimą į amerikiečių zoną mes turėjome pranešti laišku Lankučiui Pranui ir partizanų ryšininkui Petručiui. Bet ar buvo suderintas su jais koks nors tekstas ar šifras, pagal kurį jie turėtų spręsti apie mūsų padėtį, šito aš nežinau.

R. K. p a s t a b a: tardytojas griežtai ir kategoriškai paaiškina, jog tardomasis kalba netiesą. Būdamas dvejus metus partizanų būryje, jis viską žino kaip ir kiti, kadangi *Jurgis* niekada nieko nuo jo neslėpė. Reikalauja neužsispirti ir duoti teisingus parodymus. Matyt, buvo panaudotos fizinio kankinimo priemonės, nes tardomasis pažadėjo kalbėti tiesą.

<...> Taip, pripažįstu, kad iki šiol aš slėpiau nuo tardymo organų man žinomus faktus apie partizanų veiklą, jų ryšininkus bei rėmėjus. Toliau duosiu teisingus parodymus.

Iš Algirdo Freigofo, Vlado, papildomo apklausos protokolo, surašyto Vilniuje 1949 1019.

Tardymas pradėtas 11 val.

<...> Man žinomi šie Kardo rnkt. štabo rėmėjai:

1. **Skėrus** (gal Skėrys?) **Leonas**, 45 m. amž., gyv. Mostaičių k. Turi žmoną, tris sūnus ir tris dukteris. Skėrus nuolat maitino partizanus *Audrūną*, *Pagirį*, *Atžalą* ir mane;

2. **Petrikienė**, apie 50 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Turi du sūnus, vienas 18-os m. amž., vardu Vincas ir 23 m. amž. dukra vardu Domicelė. Jos namuose – apylinkės tarybos raštinė;

3. **Šaltupys Antanas**, 27 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Kartu su juo gyvena tėvas, 24 m. amž. žmona ir 1–1,5 m. amž. dukrytė;

4. **Tamolis**, apie 50 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Turi žmoną ir dvi 19–20 m. amž. kurčnebyles dukras;

5. **Daugėla Antanas** (vardas netikslus), apie 43 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Turi žmoną ir dvi 2-jų ir 3-jų m. amž. dukrytes;

6. **Šauklys**, apie 50 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. su žmona;

7. **Rudienė**, apie 40–50 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Turi 22–24 m. amž. sūnų Juozą (netiksliai) ir keturias dukras: 20 m. Anią, 17 m. Basią, 16 m. Juzę ir 21 m. Marijoną. Jos dukros mus informuodavo apie MGB kariuomenės pasirodymą;

8. **Užgalis**, 70 m. amž., gyv. su 60 m. amž. žmona Didžiųjų Mostaičių k. Turi 25 m. amž. dukrą;

9. **Srėbalis**, 40 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. Turi 35 m. amž. žmoną;

10. **Luginskienė**, 60 m. amž., gyv. Žadeikių k. Jos vyras invalidas, nevaikšto. Turi 18 m. sūnų Alfonsą ir 4 dukras: 17 m. Stasę, 19 m. Ancią, 20 m. Anią ir 23 m. amž. Pauliną;

11. **Martinkus Jurgis**, 50 m. amž., gyv. Kumžaičių k., Kulių vlsč. Jo namas ant kalno 2 km nuo Kulių;

12. **Gižauskas**, 40 m. amž., gyv. Kumžaičių k. Jo žemėje pastatytas aukštas medinis tranguliacijos bokštas;

13. **Puleikis Vytautas**, 27 m. amž., gyv. Žadeikių k. su 24 m. amž. žmona. Turi lokomotyvu varomą malūną;

14. **Griušys**, 50 m. amž., gyv. Žadeikių k. Turi žmoną ir 17-os metų dukrą;

15. **Straukas**, gyv. Žadeikių k., Endriejavo vlsč. Turi žmoną ir dvi dukras: 20 m. Stasę ir 18 m. amž. Basią;

16. **Kuosa**, gyv. Vieštovėnų k., Kulių vlsč., dirba Plungės plytų fabrike direktoriumi. Per žmoną jis partizanui *Kęstučiui* perdavė 650 rublių – savo visą mėnesinį atlyginimą;

17. **Paulauskas**, 35 m. amž., gyv. Žadeikių k., dirba kolūkio pirmininku. Turi žmoną ir vaiką. Mus labai gerai priėmė. Šių metų rudenį žadėjo duoti kiaulę;

18. **Vaitkus Juozas**, apie 25 m. amž., gyv. Žutautų k., Kartenos vlsč. kartu su 45 m. amž. motina. 1948 m. gegužės mėn. jo sodyboje slapstėmės visą savaitę 1949 m. balandžio mėn. mudu su partizanu *Žalgiriu*, eidami į partizanų pasitarimą, pakeliui užsukome pas Vaitkų, kur tuo metu už stalo sėdėjo ir valgė Kardo rnkt. vadas *Dėdė*, Kartenos kuopos vadas *Meškeris* ir būrio vadas *Zaidė*. Iš *Zaidės* žodžių man žinoma, kad Vaitkus yra ryšininkas, turi slapyvardį;

19. **Paulaitė Petrė**, apie 25 m. amž., gyv. Pakutuvėnų k., Kartenos vlsč., yra partizanų ryšininkė. Ji palaiko ryšį tarp Kulių ir Kartenos apyl. partizanų būrių. Ji siuvėja, *Žalgiriui* siuvo palaidinę, *Žygimantui* – kelnes ir palaidinę. Netoli Paulaitės namų buvo bunkeris, kuriame slapstėsi partizanas Jadenkus Mykolas-*Raibutis*, kuriam Paulaitė nešė maisto produktus. Bunkeris buvo sunaikintas MGB kariuomenės, jame žuvo Jadenkus, o Paulaitė areštuota;

R. K. p a s t a b a: **Jadenkus Mykolas, Jono-*Klimas*, *Raibutis* (*Rambynas*)**, g. 1923 m. Kartenoje, Buganto b. partizanas. Žuvo 1949 04 12 Aleksandravo k., Kartenos vlsč.

20. **Kukulskis**, apie 66 m. amž., gyv. Pakutuvėnų k., Kartenos vlsč., yra aktyvus Kulių ir Kartenos partizanų būrių ryšininkas. Aš jo ūkyje ne kartą asmeniškai susitikau su Burviu, Mamertu Butkumi-*Uola*, *Šarūnu*, *Kibirkštimi* ir kt. Jis rinko mus dominančią informaciją;

21. **Guščius** (Valentino brolis), batsiuvys, taip pat remia partizanus materialiai. 1948 m. jis pasiuvo batus partizanui *Vyturiui*;

22. **Stropienė-*Lilija***, apie 40 m. amž., gyv. Pakutuvėnų k. Partizanų ryšininkė. Jos ūkyje buvo įrengtas pieno priėmimo punktas. Ne kartą lankėsi mūsų stovykloje miške, pranešinėjo apie „liaudies gynėjų“ pasirodymą apylinkėje;

23. **Grigalauskaitė Janina**, 17 m. amž. iš Pakutuvėnų k. Palaikė ryšį su partizanu *Linu*, kuris slapstėsi palapinėje netoli jos namų;

24. **Bumblys Petras**, apie 40 m. amž., gyv. Karklėnų k., Kulių vlsč.;

25. **Drungilaitė Stasė**, 17–18 m. amž., gyv. Mažiavų k. su partizanu *Kibirkštimi*;

26. **Čiulčinas Antanas** iš Mostaičių k.;

27. **Tamulis**, 50 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k.

28. **Malakauskas Antanas**, 55 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k. arti miško. Turi žmoną ir vieną dukrą vardu Stasė, 17 m. amž. Su ja aš draugavau;

29. **Luginskas** (invalidas, negali vaikščioti), gyv. Žadeikių k. Turi žmoną, sūnų ir 4 dukteris. Visos jos vadinamos partizanų „meilužėmis". Pavyzdžiui, aš vaikščiojau pas Stasę, *Audrūnas* – pas Pauliną, *Pagirys* – pas Ancę, *Atžala* – pas Onę. Pas jį mes gėrėm degtinę, o kartais ir linksminomės su jo dukterimis.

Iš Jokubaičio Prano, Baltraus-*Dėdės,* apklausos protokolo, surašyto 1950 02 23 Plungėje.

Apklausia LSSR MGB 3-iojo sk. tardytojas kap. MAKEDONSKIJ, vertėjas – GLIKMAN. Apklausa pradėta 10 val., baigta 15 val.

<...> Į ginkluotą partizanų būrį aš įstojau 1945 m. gegužės mėn. Iki tol du mėnesius slapsčiausi kartu su mūsų (Sokelių?) k. gyventoju Juozaičiu.

Juozaitis yra tarpukario Lietuvos karininkas kapitonas. 1945 m. pradžioje buvo sulaikytas MVD organų. Paleistas pradėjo su manimi slapstytis, o vėliau vadovavo partizanų būriui apskrities teritorijoje.

<...> 1944 m. gruodžio mėn. mano ūkį konfiskavo sovietų valdžia, aš būčiau ištremtas į Sibirą, todėl pasislėpiau, po to sutikau partizanų būrio vadą Ticių Kostą, kuris slapstėsi Mižuikių k., Kulių vlsč. Jis sutiko mane priimti į savo būrį ir liepė ateiti į jo nurodytą vietą Raistenių (taip rusiškai) miške, Rietavo valsčiuje.

Po 3–4 dienų aš atėjau į Raistenių (gal Reiskių?) mišką Rietavo vlsč., kur susitikau su 3 partizanais:

1. Šerėnu Vincu, apie 50 m. amž., iš Užupių k., Rietavo vlsč.;
2. Narmontu Mykolu iš Mižuikių k., žuvo 1948 m.;
3. Šateikiu Antanu, Liudviko, g. 1925 m., Pivorų k., Rietavo vlsč. Žuvo keturiese 1950 07 Bubėnų apyl., Jankaičių k.

Visi trys sėdėjo prie laužo. Narmontas turėjo automatą, o Šerėnas ir Šateikis turėjo šautuvus. Jie pareiškė jau žiną apie mano atvykimą, buvo iš anksto perspėti.

<...> Ticiaus vadovaujamame būryje buvo apie 11 partizanų:

1. **Ticius Kostas**, būrio vadas iš Mižuikių k., 1947 m. legalizavosi;
2. **Šateikis Antanas, Liudviko,** iš Pivorų k.;
3. **Šerėnas Vincas** iš Užupių k. Suimtas 1945 m. rugsėjo mėn.;
4. **Narmontas Mykolas** iš Mižuikių k. Žuvo 1948 m. balandžio mėn.;
5. **Rudys Adolfas** iš Mižuikių k. Legalizavosi;
6. **Narmontas** (Mykolo brolis). Susisprogdino per neatsargumą su granata;
7. **Piaulokas Laurynas** iš Mižuikių k. Žuvo 1948 m.;
8. **Salakla** (taip užrašyta rusiškai). Suimtas 1945 m.

Akto apie čekistinės-karinės operacijos, vykusios 1948 09 03, rezultatus kopija

Aktą pasirašo Klaipėdos MGB vrš. pavad. mjr. ILJIN, Gargždų MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. KOMENDANTOV, Gargždų MGB sk. įgaliotinis j. ltn. JANKAUSKAS, MGB kariuomenės 2/245 šaulių pulko SD kap. FATEJEV, MGB kariuomenės vado pavad., 2/245 šaulių pulko SD vadas CHITROV.

Realizuodamos Gargždų MGB sk. turimą informaciją, čekistinės-karinės operacijos metu Didžiųjų Mostaičių miško rajone, 16/82401 kvadrate, masteliu 1: 50000, Kulių vlsč., Plungės apskr. II-ojo bataliono 24-ojo š. p. 5 SD MGB kariuomenės pajėgos (70 kareivių) aptiko **Kaributo** kuopos partizanų stovyklavietę, kuriai vadovavo Melešius (rus. užrašyta Mešišis) Petras (Edvardas)-*Kęstutis*, *Gediminas*.

Kautynių metu žuvo:

1. **Melešius Petras** (kitur **Edvardas**)-***Kęstutis***, ***Gediminas***, Kaributo kuopos vadas;
2. **Petrikas Edvardas**-***Krivaitis***, Kaributo kuopos vado pavad.;
3. **Šimkus Kostas**-***Daktaras***;
4. **Liliškytė Rūta**-***Aušra***;
5. **Juzikaitė Janina**-***Šviesa***;
6. **Lukauskas** (kitur **Lukauskis**) **Juozas**-***Rambynas*** (tėvas);
7. **Petrikas Pranas**-***Gerdvilas*** (kitur *Girdvainis*);
8. **Viršila** (kitur **Viršilas**)-***Jupiteris***;
9. **Lukauskas** (kitur Lukauskis) **Juozas, Juozo**-***Jūra*** (sūnus), 21–23 m. amž;
10. **Lukauskienė**-**Viršilaitė Julijona**.

Kautynių metu žuvo MGB kariuomenės politrukas VLASOV VASILIJ ANDREJEVIČ.

(Dalyvavusių kautynėse MGB vadų parašai)

Iš Žemaičių apyg. Kardo rnkt. partizanų Žilienės Anicetos, Juškos Kosto ir Arlausko Prano tardymo protokolų

R. K. p a s t a b a: nedaug teko užrašyti prisiminimų apie Žemaičių apyg. Kardo rnkt. laisvės kovotojus. Partizanės Žilienės Anicetos-*Veneros* (kitur *Vyšnia*, *Taurienė*) tardymo protokoluose iš dalies atsispindi trumpas jos, kaip laisvės kovotojos, nueitas kelias šioje rinktinėje. Svarbu tai, kad ji čia mini nemažai šioje rinktinėje dalyvavusių laisvės kovotojų, ryšininkų bei rėmėjų pavardžių ir slapyvardžių, pamini vietovių pavadinimus, kuriose veikė šios rinktinės partizanai, paaiškina kai kurių partizanų žuvimo aplinkybes.

Suimtas partizanas Juška Kostas-*Meška* tardymo metu atskleidžia keletą sutartinių ryšio priemonių subtilybių, to meto orientavimąsi miško vietovėje, šaukinius pasiklydus arba atsilikus nuo pagrindinės grupės. Plačiai ir aiškiai nušviečiamos kuopų išsidėstymo teritorijos, ginkluotė, aiškinama, kaip buvo apsirūpinama maisto produktais, pateikiami vadų aiškinimai, kaip reiks elgtis partizanams, kai ateis anglai ir amerikiečiai jų išvaduoti, kadangi tada dar dauguma laisvės kovotojų šventai tikėjo išvadavimu, kurio nekantriai laukė. Pranas Arlauskas savo atvirais parodymais dar išsamiau papildo Žilienės bei Juškos išsakytas mintis apie Kardo rinktinę, išvardija nemažai partizanų, ryšininkų bei rėmėjų pavardžių. Kaip buvęs būrio vadas išsamiau paaiškina Kardo rinktinės struktūrinius vienetus.

Išrašas iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. 27146/3, Žilienės Anicetos, Antano, g. 1921 m. Baublių k., Kretingos r. baudžiamosios bylos

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolo variantas

Byla pradėta 1952 06 07, baigta 1989 12 29
Žilienė Aniceta-*Venera* partizanų būryje nuo 1948 m.
<...> 1945 m. vasario mėn. buvo areštuotas mano vyras **Žilys Stasys** už rėmėjišką veiklą vokiečių okupacijos metais. Areštavus vyrą, mūsų šeimą nuolat persekiojo MGB organai. Stribai bei MGB organų pareigūnai mūsų namuose darė kratas, rengė pasalas. Tuo pačiu metu pas mus lankėsi partizanai Slušnys Juozas-*Kūma*, Arlauskas Pranas-*Zaidė*, *Tauras* ir kiti.

R. K. p a s t a b a: Slušnys Juozas, Onos-*Kūma*, g. 1901 m. Budrių k., Kretingos vlsč., gyv. Užpelkių k., Palangos vlsč. Veikė Buganto b. Kardo rnkt. Žuvo 1948 12 26.

Arlauskas Pranas-*Zaidė*, g.1927 m. Palangos vlsč., Kretingos apskr. Buganto būrio 4-osios kuopos vadas. Suimtas 1948 07 10.

Šiems partizanams mūsų šeima padėjo materialiai, su jais palaikėme nuolatinį ryšį. 1948 m. vasarą partizanai iš kažkur sužinojo, jog MGB organams žinoma apie mano ryšį su partizanais. Kad išvengčiau arešto, partizanai *Kūma* ir *Tauras* man pasiūlė stoti į jų būrį. Su jų pasiūlymu sutikau ir apie gegužės-rugpjūčio mėn. įstojau į jų būrį.

Nuo to laiko iki mano sulaikymo 1952 m. birželio 7 d. aš buvau partizanų būryje, kuris veikė Kretingos rajono teritorijoje.

Šiuo metu Kretingos teritorijoje veikia 2 partizanų grupės, kurios tarpusavyje jokių organizacinių veiksmų neatlieka.

I-os gr. sudėtis:

1. **Kontrimas Kazys-*Montė*, *Tėvas*, *Kontautas,*** būrio vadas;
2. **Gliožeris Antanas, Prano**;
3. **Bružas Povilas-*Rikardas* (**kitur ***Rekordas*)**;
4. **Beinoras Antanas-*Matas*, *Leonas***;
5. **Jonauskas Stasys-*Simonas***;
6. **Končius Pranas-*Adomas***.

Daugiausia veikia Darbėnų vlsč. teritorijoje, Kretingos r. Nuolat slapstosi Vainatrakio miško masyve, 13 ir 15-ame kvartaluose. 8-ame kvartale bidone slepia šaudmenis bei dokumentus. Šis bidonas užmaskuotas krūmuose. Vietą galiu parodyti.

2-os gr. sudėtis:

1. **Bundulas Stasys-*Mergutis,*** būrio vadas;
2. **Paulauskas Ancis (Anicetas)**;
3. **Vaišnoras Dominykas**;
4. **Žilienė Aniceta-*Venera***;
5. **Malinauskaitė-Ruibavičienė Monika**, g. 1933 m.

Mergučio vadovaujamas būrys iki mano arešto dažniausiai veikė Kartenos vlsč. teritorijoje, Kretingos r. Periodiškai pereidavome ir į Klaipėdos bei Plungės rajonus. Iki birželio 7 d. mūsų būrys nuolat slapstėsi Utrynės miškų masyve.

Š. m. birželio 7 d., kai mus apsupo kariuomenė, Bundulas davė nurodymą likusiems gyviems partizanams birželio 8 d. rinktis „Kupučio“ (Taip parašyta rusiškai. Matyt, čia turimas minty Kušučių miškas – *R. K.*) miške, kuris yra netoli nuo Jakubavos k., link Kretingos vieno ar pusantro kilometro atstumu. Dešinėje pusėje jis jungiasi su Žalgirio miškais. Nurodytame miške yra didelis bunkeris, kurį pastatė *Mergutis* ir Ancis. Prie šio bunkerio aš lankiausi apie š. m. gegužės 15 d. Čia mes buvome atvykę patikrinti jo būklę. Tuo metu bunkeryje buvo daug vandens. Šį bunkerį aš gerai žinau ir galiu jį parodyti.

Jeigu „Kupučio“ (Kušučių?) miške partizanų nebus, tada jie galėtų būti Bumbalinės miške, Tyrės pelkės rajone.

1950 m. rudenį „Kupučio“ (Kušučių?) miške aš ir *Mergutis* susitikom su partizanu Slušniu Vincu-*Mindaugu*, kuris mums pasiūlė eiti kartu su juo ir sušaudyti Salažalio k., Klaipėdos r., gyventoją Simonavičių.

Aš ir *Mergutis* sutikome su *Mindaugo* pasiūlymu. Dieną prabuvome miške, o kitą naktį išėjome nurodytu adresu ir sušaudėme Simonavičių.

Mergutis ir *Mindaugas* užėjo į Simonavičiaus namą, išvedė jį iš namo į daržinę, kur *Mindaugas* iš pistoleto jį sušaudė. Aš tuo metu stovėjau kieme. Simonavičių sušaudė dėl to, kad įtarė jį bendradarbiaujant su MGB.

1950 m. rudenį prtz. Bundulas kūdroje prigirdė Vaitelių k. gyventoją Biliūnaitę Oną, įtariamą palaikant ryšį su MGB organais.

1951 m. rudenį prtz. Bundulas ir Jonauskas Antanas-*Genys* kūdroje paskandino Anužų k., Kretingos r., gyventoją Šlimą.

1952 m. pavasarį prtz. Bundulas ir Ancis Utrių k., Klaipėdos r., sušaudė buvusio prtz. Jucio Juozo-*Margio* tėvą. Jucio sušaudymo aplinkybės man nežinomos. Tuo metu aš ir Vaišnoras buvome pasilikę Utrynės miške. Bundulas ir Ancis išėjo, bet kur išėjo, mums nepasakė, o grįžę pasakė, jog nušovė Jucių už tai, kad jis išdavęs prtz. Kupšį Stasį-*Vanagą*.

Noriu priminti, jog kartu su Juciumi buvo sušaudyta ir jo sugyventinė Enkienė..., kuri taip pat buvo įtariama bendradarbiaujanti su MGB.

1952 m. gegužės 28 d. prtz. Bundulas ir Ancis sušaudė Balsiškių k. gyventoją Ronkį Kostą už tai, kad MGB organams padėjo nustatyti partizanų slapstymosi vietas.

Iš partizano Bundulo pasakojimų man žinoma, jog 1951 m. vasarą prtz. Jonauskas Stasys-*Simonas* sušaudė Rubulių k. gyventoją Laurinavičienę ir du jos sūnus. 1952 m. gegužės pradžioje *Simonas* kartu su kitais prtz. sušaudė Žadeikių k. gyventoją Laurinavičių.

<...> Utrynės miške mes turėjome du bunkerius, kuriuose 1948–1949 m. žiemą gyvenome aš, *Tauras* ir *Rolandas*-Macius Vladas (abu žuvę).

Bumbulinės miške buvo bunkeris, kuriame 1950 m., 1951 m. ir 1952 m. gyvenau aš ir Bundulas. 1952 m. pavasarį šį bunkerį mes su Bundulu išardėme ir sudeginome.

Utrynės miške esantį bunkerį, kuriame slapstėmės aš, *Rolandas* ir *Tauras*, taip pat išardėme ir sudeginome.

Kupulio miške yra bunkeris, kuriame mes niekada negyvenome, apie jį aš jau pasakojau anksčiau.

Šiuo metu dar yra laikinas bunkeris ant Minijos upės kranto, netoli Genaičių k. Jame niekas negyvena. Mes juo naudojomės išskirtinais atvejais. Jis apaugo žole. Jo vietą galiu parodyti.

R. K. p a s t a b a: Iš konteksto matyti, kad tardomoji kalbėjo labai nuoširdžiai ir atvirai, sakyčiau, ko ir nebūtina kalbėti, bet, matyt jau buvo apdorota pačiais skausmingiausiais čekistiniais tardymo metodais, todėl kito pasirinkimo nebeturėjo. Toliau ji išvardija visus jų būrio ryšininkus bei rėmėjus.

Mūsų būrio ryšininkai ir rėmėjai buvo: Šerys, Kuprelis Edvardas, Skolevičius Povilas, Matikas, Butkus Pranas, Žvinauskas Rokas, Ronkis Kostas, Paulauskas Ancis (Anicetas), Kniežaitytė Elena-*Gegužė*.

Ryšininkas Ronkys Kostas – 50 m. amž., buvęs Balsiškių k., Kretingos r., gyventojas, aktyviai rėmė mūsų būrį. Jis gyveno kartu su šeima, o 1952 m. gegužės 28 d. buvo nušautas.

Man yra žinomi Ronkio ryšiai su partizanais: 1951 m. vasaros ar rudens pradžioje mudu su *Mergučiu* buvom miške Šmilkščių Tyras ir tarėmės, kur įsirengti bunkerį. Tam tikslui vakare užėjome pas Ronkį Kostą, bet jo namuose neradome. Tuomet mes paprašėme jo dukrą Ronkytę Stefą (Stasę), kad grįžus tėvui, ji jį pasiųstų į mišką, o patys išėjome.

Netrukus pas mus atėjo Ronkys Kostas, su kuriuo sutarėme jo namuose įsirengti bunkerį. Kitą dieną mes su Mergučiu atėjome pas Kostą Ronkį ir antrame jo gryčios gale pradėjome įrenginėti bunkerį. Mums padėjo pats Ronkys, jo sūnus Bronius ir dukra Stefa.

Įrengus bunkerį po grindimis, aš likau jame gyventi viena, o Mergutis išėjo savo reikalais pasakęs, jog greit grįš.

Po keturių dienų grįžo *Mergutis* ir apsigyveno bunkeryje. Jame mes išbuvome ilgiau kaip mėnesį. Pas mus į bunkerį atėjo ir daugiau partizanų: Jonauskas Antanas-*Genys* ir Kniežaitytė Elena-*Gegužė*, kurie su mumis gyveno dvi dienas, po to išėjo slapstytis pas Norkų Praną, kur ir buvo nužudyti kareivių, o pats Norkus išėjo į partizanų būrį.

Po to, kai Norkaus Prano namuose buvo nužudyti Jonauskas ir Kniežaitytė, mes su *Mergučiu* iš Kosto Ronkio namų pasitraukėme ir daugiau pas jį nebesilankėme.

Kai gyvenome pas Ronkį, jis ir jo dukra Stefa mums atnešdavo karšto maisto, kurį jie ruošė iš savo produktų, be to, Stefa skalbė mūsų drabužius.

Iš Anciaus ir Vaišnoro žodžių man žinoma, kad jie bunkeryje pas Kostą Ronkį gyveno ilgai. Po to Ronkis įrengė naują bunkerį Šmilkščių Tyro miške, kuriame per žiemą gyveno: Ancis Paulauskas, Vaišnoras Dominykas ir Norkus Pranas. Su jais, atrodo, buvo ir Ronkytė Stefa, kuri jau buvo laikoma partizane.

Bunkeryje, kuris buvo įrengtas Ronkio Kosto Šmilkščių Tyro miške, aš nebuvau nė karto ir su Ronkyte Stefa nebuvau susitikusi.

1952 m. balandžio mėn. pabaigoje, kaip girdėjau, Norkus Pranas legalizavosi MGB skyriuje.

Prtz. Ancis Paulauskas kalbėjo, jog Ronkytė buvo iškviesta į Kretingos MGB sk., bet bijodama arešto išėjo pas partizanus į mišką.

Po to, kai Ronkytė Stefa registravosi, prtz. *Mergutis* pareiškė, jog ji į būrį įstojo vykdydama MGB užduotį ir per savo tėvą turėjo perdavinėti informaciją MGB organams apie prtz. būrių dislokacijos vietą. Tokius įtarimus išsakė ir Ancis. Tada buvo nutarta Ronkį sušaudyti.

Šiam tikslui aš, *Mergutis*, Ancis, Vaišnoras ir Ruibavičienė Monika dienos metu atėjome į Šmilkščių Tyro mišką. Sulaukus vakaro, *Mergutis*, Ancis ir Vaišnoras išėjo pas Kostą Ronkį, o mes su Ruibavičiene likome miške.

Maždaug po valandos partizanai grįžo ir pasakė nužudę Kostą Ronkį ir pasiūlė mums kuo skubiau persikelti į kitą vietą – į Medsėdžių mišką. Vėliau jie apgailestavo, kad namuose nerado Ronkytės Stefos, kurią taip pat būtų sušaudę.

<...> Asmeniškai Domarko Juliaus man matyti neteko, bet kai legalizavosi Norkus Pranas, tai Ancis Paulauskas pasakojo, jog jo giminaitis Domarkas Julius yra patikimas žmogus, jį reiktų panaudoti daugiau aktyvesnei partizanų pagalbai.

<...> Aš su kitais partizanais dalyvavau šiuose apiplėšimuose: 1950 m. kovo mėn. aš, *Margis*, Macys Juozas-*Marsas*, Slušnys Vincas-*Mindaugas*, Kupšys Stasys-*Vanagas* ir *Mergutis* apsistojome Genaičių miške ir nutarėme apiplėšti kooperatyvą Jakubavo k., Kretingos rajone.

Apie 1950 m. birželio mėn. mudu su *Mergučiu* susitikome su prtz. Vaičekausku Vytautu-*Atžala*. Jis pakvietė mus į Mižuikių mišką ir mes ten nuėjome. Ten susitikome su kitais partizanais: Šakiniu Beniumi-*Jūreiviu*, Gležeriu Vladu-*Julijonu* ir Šakiniu-*Rūteniu*. Pas juos mes su *Mergučiu* praleidome apie dvi tris savaites.

Kartą *Atžala* pareiškė, jog kaime, maždaug už kilometro nuo Rietavo miesto, gyvena Janušaitis, kurį reiktų sunaikinti kaip nepatikimą partizanams žmogų. Pakvietė mus eiti ir įvykdyti nuosprendį.

Pakeliui *Atžala* kalbėjo, kad jie jau du kartus ėjo pas Janušaitį vykdyti nuosprendžio, bet jam pasisekė nuo jų pabėgti.

Pavakare atėjome į krūmus maždaug 150 m nuo Janušaičio namų ir pastebėjome vyrą, einantį prie arklių, kurie ganėsi prie krūmų, bet, pastebėjęs mus, nubėgo į Rietavo miestą. *Atžala* pasakė, jog tai Janušaitis, ir vėl nepasisekė jo sunaikinti.

Po to *Atžala* mus nuvedė į Janušaičio namus, bet namuose nebuvo nei jo žmonos, tik mažamečiai vaikai. Tada mes iš jo namų paėmėm maisto, apie 50 kg mėsos. Kitam gryčios gale dar gyveno kiti žmonės – vyras ir žmona apie 30 m. amž., bet netrukus grįžome į mišką.

Vėliau mes klausėme *Atžalos*, ar jie sušaudė Janušaitį. Jis pasakė, jog Janušaitis pabėgo gyventi į Rietavą.

<...> Man yra žinomi šie partizanų ryšininkai:

1. **Kuprelis Kazys**, apie 60 m. amž., iš Genaičių k., Klaipėdos apskr.;

2. **Lengvinas Stasys**, apie 32 m. amž., iš Genaičių k. 1950–1951 m. žiemą savo namuose slėpė partizaną Kupšį Stasį-*Vanagą*, Grikšių k., Kretingos vlsč. gyventoją. Pas jį užeidavo ir Slušnys Vincas-*Mindaugas*;

3. **Kerpė Juozas, Juozo**, apie 22 m. amž., iš Genaičių k.;

4. **Domarkas Alfonsas**, apie 20 m. amž., iš Kupšių k., Kretingos vlsč. Jo brolis Domarkas Feliksas taip pat ryšininkais. 1951 m. liepą, kai aš gyvenau kartu su

Bundulu Stasiu, Bundulaite Aldona, Viskantu Juozu ir Paulausku Anciumi, broliai Domarkai į krūmus mums nešė karšto viralo ir duonos.

5. **Liutikas Pranas** iš Budvėčių k., Kretingos r.;
6. **Miltakis Kazys**, apie 40 m. amž., iš Raguviškių k., Kretingos vlsč.;
7. **Miltakis Steponas** iš Saulažolių k., Klaipėdos r.;
8. **Girgždys Pranas**, apie 30 m. amž., iš Gribžėnų k., Klaipėdos r.;
9. **Gervinas Jonas**, g. apie 1921 m. Utrių k., Klaipėdos r.;
10. **Liutikas Stasys**, apie 35 m. amž,. iš Vaitelių k., Klaipėdos r.;
11. **Jonušas Jurgis**, g. apie 1921 m. Trupėnų k. (taip originale), Klaipėdos r.;
12. **Andrijauskas Feliksas**, apie 35 m. amž., iš Vaitelių k., Klaipėdos r.;
13. **Kačiauskas Jonas**, apie 40 m. amž., iš Žvirblių k., Klaipėdos r.;
14. **Lukas Karolis**, apie 19 m. amž., iš Vaitelių k.;
15. **Kerpė Juozas, Juozo**, apie 20 m. amž. iš Genaičių k., Klaipėdos r.;
16. **Kuprelis Juozas**, apie 25 m. amž., iš Genaičių k.

R. K. p a s t a b a: partizanė **Žilienė Aniceta-*Venera***, ***Vyšnia***, ***Taurienė*** partizanavo nuo 1948 07 iki 1952 07 09. Sužeista suimta Baublių miške, teista 25-eriems m. lagerio, kalėjo Komijos ASSR, iš lagerio paleista 1962 11 23, 9-erius m. gyveno Latvijoje, nes Lietuvos komunistai neleido Lietuvoje registruotis, vėliau grįžo į Lietuvą.

Išrašas iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. 41963/3, partizano Juškos Kosto, Kazio, gim. 1902 m. Kumžaičių k., Kulių vlsč., Kretingos apskr.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Byla pradėta 1947 10 19, baigta 1948 02 18

<...> Vokiečių okupacijos metu tarnavau policijoje ir saugojau tuo metu areštuotą sovietinį partinį aktyvą. Pereiti į nelegalią padėtį mane paskatino ir mano pabėgimas 1944 m. lapkričio 20 d., kai aš buvau suimtas sovietinės pasienio kariuomenės pareigūnų konvojavimo metu.

Vokiečių okupacijos pradžioje 1941 m. birželio 25 d., kai buvo okupuotas Kulių valsčius, Kulių vlsč. lietuvių policijos vachmistras Pruckus Pranas patarė man eiti tarnauti į jo organizuojamą policiją. Jis buvo geras mano pažįstamas, todėl nutariau stoti į policiją. Pinigų už tai mums nemokėjo. Buvome 5 policininkai ir tarnavome tėvynei Lietuvai.

Vilkėjome savo drabužius, o ant rankovių nešiojome raiščius su užrašais KVU. Tai reiškė – Kulių valsčiaus... Turėjau naganą ir 5 jo šovinius. Policijoje tarnavau tris savaites, saugojau areštuotus asmenis, kurie anksčiau priklausė sovietiniam partiniam aktyvui. Kiek pamenu, tuomet buvo areštuotas Kulių vlsč. vykd. k-to pirmininkas ar tai partorgas Salys, Mižuikių apyl. pirmininkas Papilvis, kooperatyvo pirmininkas Arlauskas, broliai Butkai (eigulys ir brigadininkas) ir kt. Iš viso buvo areštuota 50 žmonių. Jų areštuose aš nedalyvavau.

1941 m. liepos mėn. Pruckus man pasiūlė konvojuoti areštuotus žydus iš Kulių miestelio į Plungę, bet aš atsisakiau, kadangi neturėjau gero ginklo, taip pat

dar nemokėjau su juo elgtis. Numečiau Pruckui raktus nuo KPZ ir grįžau į savo kaimą.

Tiesa, po to dar grįžau į policiją ir joje tarnavau apie pusantros savaitės, bet kadangi reikėjo nuimti derlių, visai išėjau iš policijos ir grįžau į savo ūkį.

1943 m. padėjau vokiečių pareigūnams registruoti gyventojų galvijus.

1944 m. spalio mėn., kai su šeima grįžau iš Kiaulakių k., mane areštavo sovietų pasieniečiai ir atvežė į Kulius. Kaip vėliau sužinojau, manęs pasieniečiai ieškojo ne kartą.

Apklausų metu aš jiems papasakojau apie savo tarnybą policijoje. Penktą arešto dieną mane su kitais areštuotaisiais konvojavo į Kretingą. Aš sugebėjau pabėgti ir po to ėmiau slapstytis. Pradžioje tikėjausi, kad grįš vokiečiai, o po to jau bijojau arešto ir sušaudymo.

<...> Pabėgusi iš konvojaus iki 1947 m. balandžio pabaigos slapsčiausi pas savo gimines ir pažįstamus Kulių, Endriejavo ir Neviržėnų valsčiuose. Nuolat būti vienoje vietoje buvo pavojinga, kadangi ūkius krėtė kariuomenė. Pradžioje keletą kartų maisto man atnešdavo žmona. Vėliau ji nebeateidavo galbūt dėl to, kad nežinojo, kur aš esu. Ji mane perspėjo neimti ginklo ir nesusisiekti su partizanais, nes galiu žūti. Mane slėpė šie asmenys:

1. **Grimalis Povilas (Petras?)**, 60 m. amž., gyv. Didžiųjų Mostaičių k., Kulių vlsč. Pas jį prabuvau dvi paras tuoj pat po pabėgimo.

2. **Lankutis Kostas**, apie 50 m. amž., gyv. Kiaulakių k., Endriejavo vlsč., Klaipėdos apskr. Netikras mano žmonos tėvas (patėvis). Jo namuose (pradžioje pas jį, o paskui pas jo žmoną Lankutienę, kadangi 1945–1946 m. jis buvo areštuotas) aš buvau įvairiu laiku apie penkis mėnesius.

3. **Stankus Bonefatas**, 25 m. amž., gyv. Kiaulakių k. atskirame vienkiemyje. Dabar dirba Pėžaičių vlsč., Klaipėdos apskr., milicijos viršininku ar pavaduotoju. Pas jį gyvenau du mėnesius 1944–1945 m. žiemą.

4. **Grauslys Justinas**, vyresnis nei 50 m. amž., gyv. Tarvydų k., Veiviržėnų vlsč., Klaipėdos apskr. (1945–1946 m. buvo areštuotas). Jis ir jo žmona Grauslienė Ona, 35 m. amž., mane slėpė 14 mėnesių. Grauslienė yra Kosto Lankučio sesuo, t. y. mano žmonos teta.

5. **Puleikis Benas**, vyresnis kaip 30 m. amž., gyv. Žadeikių k., Endriejavo vlsč. Jis mane slėpė apie 5 mėnesius įvairiu metu.

6. **Kontrimas Vladas**, 50 m. amž., gyv. Žadeikių k. Mano giminaitis iš motinos pusės. Jis mane slėpė keturis mėnesius nuo 1947 m. sausio mėn. iki balandžio mėn.

<...> Nuo 1947 m. balandžio pabaigos aš išėjau pas partizanus į mišką ir iki pat sulaikymo buvau miške partizanų būryje.

<...> Prieš ateidamas pas Kontrimą aš ketinau nusižudyti, kadangi manęs daugiau niekas nebenorėjo priimti, aš nebeturėjau kur dėtis. Lauke nakvoti nesirengiau, kadangi buvo šalta, todėl ir patraukiau pas Kontrimą.

Pradžioje jis manęs neįsileido, bet, kai priminiau jam, kur buvome susitikę, jis prisiminė ir mane įsileido.

Kontrimas mane apgyvendino savo daržinėje po dobilais. Keletą kartų jis mane išvijo, bet paskui paliko vis trumpindamas buvimo laiką. Aš ėmiau jam aiškinti,

kad pasikarsiu, bet Kontrimas ėmė mane įkalbinėti to nedaryti, nes nežinos, kur po to mane dėti.

Po to balandžio pabaigoje Kontrimas atėjo pas mane į daržinę ir pasakė, jog buvo atėję 2 partizanai ir, jeigu aš pageidaučiau, jis galėtų mane su jais supažindinti ir gal aš prisijungčiau prie jų ir išeičiau gyventi į mišką. Aš sutikau. Kontrimas prieš tai pakalbėjo su partizanais, pasakė jiems mano pavardę ir mes susipažinome.

Vienas prisistatė pavarde Norvilas, kitas – vardu Kazys. Jie man pateikė sąlygas: visapusiškai laikytis jų ir niekada be jų leidimo niekur neiti. Aš pažadėjau šias sąlygas pildyti. Po to partizanai išsivedė į mišką.

<...> Pirmąsias tris savaites mes buvome trise: Norvilas, Kazys ir aš. Gyvenome Vėžaitinės miške, Endriejavo vlsč. 1947 m. gegužės pabaigoje Norvilas žuvo Didžiųjų Mostaičių k. gyventojo Kaušo (pavardė gali būti netiksli – *R. K.*) Juozapo apiplėšimo metu.

Po to mes su Kaziu dvi savaites gyvenome dviese. Birželio pradžioje mus rado 2 partizanai, iš kurių vieną aš pažinau. Tai buvo Gargždų partizanų būrio vadas *Putinas*-Jonas Gubysta, o kitas – jo pavaduotojas *Granitas*-Keblys Feliksas.

Taip nuo 1947 m. birželio mėn. aš jau buvau Gargždų partizanų kuopoje ir išbuvau joje iki spalio 7 d., kai buvau suimtas. Kituose būriuose nebuvau.

<...> Norvilas Steponas, 26 m. amž., Viržintų k., Endriejavo vlsč., gyventojas. Jis man pasakojo, jog nenorėjęs tarnauti sovietinėje armijoje. Čekistai atėję jo areštuoti, bet jam pasisekę pabėgti ir pasislėpti. Anksčiau jis gyveno su seserimi Norvilaite, bet, kai atėjo jo areštuoti ir nerado, tai konfiskavo jo turtą, sesuo paliko savo ūkį ir pasitraukė pas gimines. 1947 m. gegužės mėn. jis buvo nužudytas rusų kareivių ar stribų.

Kazys (pavardės nemini – *R. K.*)-*Tarzanas*, 20 m. amž., iš Plungės vlsč., Telšių apskr. Nuo 1946 m. gyveno nelegaliai. Tada jis slapstėsi Mižuikių k., Kulių vlsč.

<...> Nuolatinė mūsų gyvenamoji vieta buvo Vėžaitinės miškas, 3-iasis kvartalas. Gyvenome palapinėje. Turėjome anksčiau atsivežtų Norvilo ir Kazio produktų, kai jie dar slapstėsi dviese. Norvilas ir Kazys buvo ginkluoti. Norvilas turėjo automatą PPŠ ir parabelį, o Kazys – šautuvą ir 7,5 mm kalibro pistoletą. Šovinių buvo nedaug, tiktai kišenėse. Buvo dar trys granatos F-1. Man jie ginklo nedavė, išskyrus vieną granatą, kurią nešiojausi su savimi. Per visą šį laikotarpį mes apiplėšėm vieną valstietį Strauką. Tai buvo 1947 m. gegužės mėnesį.

Norvilas pasiūlė man ir Kaziui apiplėšti Mikosėlą (vardas gali būti netikslus – *R. K.*) Strauką. Pirma, baigėsi mūsų maisto produktai, antra, Norvilas jau seniai rengėsi apiplėšti Strauką už tai, kad jis grobstė ir pervežinėjo pas save dalį Norvilo ūkio pastatų.

Straukas gyvena Žadeikių k., Endriejavo vlsč., 3 km nuo Norvilo namų. Prieš einant pas Strauką Norvilas man davė savo parabelį.

Pas Strauką mes prisistatėme milicijos vardu ir pareikalavome atidaryti duris. Po to surinkome jo šeimos narius į vieną vietą ir privertėm melstis. Straukas ėmė juoktis, ir tada Kazys jam trenkė šautuvo buože per galvą. Po to mes paėmėm klėties raktus ir išsinešėm iš ten 3 maišus kviečių, maišą miltų, mėsos,

apie 2,5 kg lašinių ir indų. Visa tai susikrovėme į Strauko vežimą ir išsivežėme į mišką.

Norvilas Straukui nesirodė, nes bijojo, kad neatpažintų. Arklį su tuščiu vežimu mes paleidome.

Po kurio laiko Norvilas pasiūlė man ir Kaziui apiplėšti ką nors, kad padėtume jo pažįstamam Jurkui, Viržintų k. gyventojui, pas kurį Norvilas kažkada slapstėsi, bet mes atsisakėme. Tada Norvilas nusprendė eiti vienas. Jis ir prieš tai vienas be mūsų išeidavo tai pas savo sugyventinę Švarcienę Juliją, gyvenančią Viržintų k., tai dar kur nors. Bet šį kartą išėjęs pas mus negrįžo. Po trijų dienų iš vienos senutės, einančios mišku, sužinojome, jog Norvilas ir Jurkus žuvo važiuodami iš Didžiųjų Mostaičių k. gyventojo Kaupo su iš jo prisiplėštu turtu.

Po Norvilo žūties mes su Kaziu gyvenome toje pačioje palapinėje. Vieną kartą birželio mėn. mes išėjome į miško aikštelę pasikaitinti saulėje ir apsivalyti mus apnikusias utėles. Tuo metu prie mūsų priėjo du ginkluoti ir sukomandavo: „Rankas aukštyn!“ Mes pakėlėme rankas, vienas iš jų atpažino Kazį. Ginkluotieji, pasirodo, buvo partizanai: Gargždų kuopos būrio vadas *Putinas* ir jo pavaduotojas Feliksas Keblys. Jie mus apibarė, kad mes tik plepam, plėšikaujam ir juos tik kompromituojam, nes mūsų apiplėšto Strauko arklys nuėjo į jų buvimo vietą, o po to, kaip jie pareiškė, galėjo prisišaukti stribus, kurie galėjo juos sušaudyti.

Mes paaiškinom nieko nežinantys apie juos, o jie nusistebėjo, kodėl jiems apie tai nieko nepranešė Norvilas, kuris žiemą buvo pas juos atėjęs.

Mums buvo pasiūlyta nedelsiant apsirengti ir sekti paskui juos į būrį ten pat miške, į 7-tą kvartalą.

Ten mums suteikė slapyvardžius. Man davė *Meškos*, o Kaziui – *Tarzano* slapyvardžius. Taip pat paaiškino, jog mes įtraukiami į Gargždų prtz. kuopos sudėtį ir uždraudė vadinti vieni kitus pavardėmis.

Po to mus pasiuntė nueiti į palapinę atsinešti savo turtą. Pasirodo, partizanai apie mus jau seniai girdėjo ir ieškojo mūsų. Gargždų prtz. kuopoje aš pragyvenau nuo 1947 m. liepos iki spalio.

Šiuo periodu kuopos sudėtis keletą kartų keitėsi, kadangi ją perskyrė į Gargždų ir Endriejavo kuopas.

<...> Kai mus su Kaziu įtraukė į šios kuopos sudėtį, tada joje kartu su mumis buvo 11 žmonių. Po trijų dienų pas mus atėjo 6 partizanai. 2 iš Kulių kuopos: kuopos vadas *Krivaitis*-Jašinskas Kazimieras, jo pavaduotojas *Vytenis*-Liutkus Petras ir 4 iš Kartenos prtz. štabo. Atėjusieji kalbėjosi su Gargždų kuopos vadu *Putinu*, jo pavaduotoju ir kai kuriais kitais mūsų kuopos nariais.

Iš partizano *Dragūno* sužinojau, kad atėjusieji nurodė mūsų kuopą padalyti į dvi dalis – Gargždų ir Endriejavo.

Pirmojoje liko 6 žmonės, vadas *Putinas*, antrojoje – 5 žmonės su vadu *Gediminu*. Aš likau Gargždų kuopoje. Su Kartenos štabo atstovais tada išėjo ir *Putinas*, kuris grįžo po dienos ir atsivedė 2 partizanus: *Zigmą* ir *Mergutį*-Stasį Bundulą. Juos priskyrė Endriejavo kuopai.

Birželio pradžioje žuvo prtz. *Radvila*-Dotas. Po dviejų dienų *Gintautas*-Vaišnoras Petras atvedė dar 4 partizanus: savo pusbrolį Vaišnorą Kostą ir 3 brolius Rudžius. Visus

4 paskyrė į Endriejavo kuopą. Po to pas mus patys atėjo dar 2 partizanai: *Algis*-Kalnius Mykolas ir *Žaibas*-Kaupas Ignas, kuriuos taip pat paskyrė į Endriejavo kuopą.

Birželio pradžioje *Putinas* ėmė kalbėti apie kuopų atsiskyrimą, atseit jis nenori eikvoti produktus visiems. Dėl to kuopos faktiškai suskilo. Endriejavo kuopa išėjo į Mižuikių mišką, o Gargždų kuopa liko Vėžaitinės miške.

Tuo metu Gargždų kuopoje buvo 6, o Endriejavo – 14 žmonių. Iki rugsėjo mėn. Gargždų kuopoje vienu metu veikė 3–4 kovotojai, nes *Putinas* ir kiti partizanai iš kuopos pasitraukė ilgam laikui. Rugsėjo mėn. vėl visi susirinko, išskyrus *Gintautą*, kurio aš daugiau nebemačiau.

Rugsėjo pabaigoje į Gargždų kuopą iš Kartenos štabo atėjo partizanai *Margis*-Jucys Juozas, *Jūra*-Kiesus (kitur Kiesas – *R. K.*) Augustinas ir dar vienas nepažįstamas. Jie pareiškė, jog šitame miške ilgiau pasilikti negalima, nes virš miško ėmė skraidyti lėktuvai ir stebėti vietovę, po to gali mišką apsupti. Todėl į kitą vietą su jais išėjo *Putinas*, *Granitas*, *Meno* ir 3 partizanai iš Endriejavo kuopos. Vietoje likome tik aš ir *Tarzanas*-Kazys.

Putinas mus perspėjo, jog po dviejų savaičių jie grįš pas mus, o mes kol kas turime likti, tuo labiau, kad buvome gerai apsirūpinę produktais.

Po savaitės pas mus su *Tarzanu*-Kaziu atėjo 5 partizanai iš Endriejavo kuopos su savo vadu *Gediminu* ir mes perėjome pas juos, nes pasirodė mūsų vadas *Putinas* ir, nieko mums nesakęs, vėl kažkur išėjo. Tai buvo 1947 m. spalio mėnuo. Po to Gargždų kuopa sunyko, kadangi *Putinas* pasirodė tik su vienu partizanu *Meno*, o *Gintauto* ir *Granito* nebuvo. Kalbėjo, kad *Gintautas* kartu su *Vyteniu* apiplėšė Vėžaitinės miško eiguvą, todėl *Putinas* ir kiti partizanai ant jo supyko, kėsinosi jį užmušti arba priversti jį eiguvai grąžinti pagrobtą turtą, bet *Gintautas* nepasirodė. *Granitas* kažkur išėjo ir taip pat nepasirodė.

Tiesa, *Putinas* su mumis dar susitiko Vėžaitinės miške ir aš jo paklausiau: „Pone vade, o kas bus su mumis?“ – turėdamas galvoje save ir Kazį. *Putinas* atsakė, jog iki žiemos mes dar susitiksime ir susitarsime, kur praleisti žiemą.

<...> Kai mes su Kaziu įsiliejome į Endriejavo būrį, ten buvo ne 14, kaip anksčiau, o tik 8 partizanai. Su mumis padaugėjo iki 10-ties. 6 per tą laikotarpį dingo: *Algis*, *Mergutis*, *Zigmas*, *Žaibas*, *Dragūnas* ir vienas iš brolių Rudžių – Vincas...

<...> Endriejavo kuopoje išbuvau apie tris savaites, po to buvau suimtas.

<...> Tuo metu Endriejavo kuopa veikė dviem grupėmis, t. y. *Gediminas* atskyrė 5 kovotojų grupę kartu su vadu *Vyteniu* ir pasiuntė ją į Mižuikių mišką. Pasakojo, jog ten prie jų prisijungė dar vienas naujas partizanas. Daugiau ši kuopa iki mano arešto nesikeitė.

Mano arešto metu miške palapinėje dar buvo *Gediminas*, *Žiglius* ir *Tarzanas*-Kazys. Susišaudymo metu *Tarzanas* buvo nukautas. Kuopoje liko mano minėtas naujai atėjęs man nepažįstamas partizanas...

<...> Gargždų kuopa visą laiką dislokavosi Vėžaitinės miške, tik keitė kvartalus: 3, 7, 8, 14 ir 20. Pastaruoju metu laikėmės 3-me kvartale, kurio plotas – apie 300 hektarų. Bunkerių ir palapinių nestatėme, nes turėjome palapinsiaustes.

Beveik visi kvartalai buvo išnagrinėti. Išeinantieji buvo perspėjami, kokiame kvartale reikia ieškoti, jei jų nerastų ankstesnėje vietoje. Be to, kiekvienas, prieš

ateidamas prie kuopos išsidėstymo vietos, duoda signalą balsu, o jam atsakoma taip pat.

Endriejavo kuopa dažniausiai laikėsi Vėžaitinės miške, šalia Gargždų kuopos, tuose pačiuose kvartaluose. Tik atskira partizanų grupė veikė Mižuikių miško rajone, Kulių valsčiuje.

Mano sulaikymo dieną Endriejavo kuopa buvo 3-iame Vėžaitinės miško kvartale, arti Viržintų ir Jurjonų kaimų, Endriejavo ir Kulių valsčių sankirtoje. Takelių ir pėdsakų kuopos buvimo vietoje niekada nepalikdavome. Endriejavo kuopa taip pat laikėsi palapinėse, pastatytose iš palapinsiausčių.

Birželio pabaigoje mūsų ginkluotė buvo tokia: turėjome 2 rusiškus automatus PPŠ su apvaliais diskais, 8 šautuvus (1 rusišką ir 7 vokiškus), 3 pistoletus: 2 parabelius ir 1 belgišką, 10 granatų su degikliais ir 4 be degiklių, apie 300 šovinių maišelyje. Sandėlių neturėjome. Ginkluotę papildydavo į būrį atėję nauji žmonės, kurie atsinešdavo naujų ginklų ar šaudmenų.

Pavyzdžiui, partizanas *Algis* atsinešė 2 automatus ir parabelį. *Putinas* atnešė 30 šovinių, nuo kurių man nurodė nuvalyti rūdis. Vasarą *Putinas* iš kažkur gavęs atsinešė aprūdijusį rusišką kulkosvaidį su dviem tuščiais dėklais. Vėliau šį kulkosvaidį išsinešė *Putinas*, *Granitas* ir *Meno*.

Putinas paaiškino taip: kadangi pas mus nėra kulkosvaidininko, tai ir kulkosvaidis nereikalingas. Jeigu iš Kartenos ateis kulkosvaidininkas, tada atsiras ir kulkosvaidis...

Mano sulaikymo metu, 1947 m. spalio mėn., Gargždų kuopoje ginkluotė buvo tik *Putino* parabelis, o ką po drabužiais turėjo ir *Meno*, aš nemačiau.

Endriejavo kuopoje liko: 4 automatai (1 vokiškas, 3 rusiški), 4 šautuvai (3 vokiški ir 1 rusiškas), 6 pistoletai ir 1 mažas pistoletas, 4 parabeliai, (vienas belgiškas pritaikytas šaudyti TT šoviniais), 8 granatos (septynios F-1 ir viena „limonka“ – kiaušininė).

Kiekvienas turėjo pilnus rusiškų automatų diskus. Aš turėjau 60 vokiško šautuvo šovinių. Papildomų šovinių neturėjome.

<...> Mūsų grupė, vadovaujama *Gedimino*, turėjo trijų kiaulių mėsos – 150 kg, kuri buvo užkasta į žemę 3-iame kuopos išsidėstymo kvartale Vėžaitinės miške. Be to, dar turėjome 200 kg grūdų ir 50 kg miltų. Visa tai buvo paslėpta 18-ame ir 20-ame kvartaluose.

<...> Endriejavo kuopa irgi ruošėsi žiemojimui. Kai prasidėjo šalnos, 3-iame kvartale reikėjo statyti bunkerį 5 žmonėms. Įrankių mes turėjome.

Apie žiemojimą vienkiemiuose nebuvo kalbama todėl, kad miške buvo saugiau, be to, buvome apsirūpinę produktais.

<...> Jokių papildomų uždavinių mums niekas neskyrė. Tik *Putinas*, *Gediminas* ir jų pavaduotojai aiškino, jog mes privalome išsilaikyti iki valdžios pasikeitimo Lietuvoje, kadangi turi ateiti anglai ir amerikiečiai. Mums aiškino, jog ginklus privalome turėti savigynai ir jokiu būdu neturime klausyti nei istrebitelių, nei kariuomenės. Vis vien sulaikę po dviejų dienų uždarys. Netgi tuos, kurie patys išėjo iš miško, kaip sakė *Putinas*, išvežė į Rusiją, kur numarino badu. Verčiau ištraukti granatos žiedą ir pridėti prie galvos, negu pasiduoti. O apie amerikiečius

Putinas taip kalbėjo: jie dabar sukūrė tokią bombą, nuo kurios, jeigu numes, neliks nieko gyvo, tiktai šitas bombas jie mes ne ant Lietuvos, o ant Rusijos.

Pradžioje įspėjo, jog amerikiečiai su anglais pasirodys birželio mėn., po to – rugsėjo mėn., o po to ėmė aiškinti, jog jie bus 1948 m. pavasarį. Mus įspėjo: atvykusius sutikti be ginklų, kad nepalaikytų priešais. Po to, kai rusai išeis, iš miško reiks pasitraukti. Kurie bus išsilavinę, stos prie valdžios, o neraštingieji galės ramiai dirbti savo žemę.

<...> Aš asmeniškai nušoviau senutę Saudargaitę ir dalyvavau sunaikinant Vaišnorą Klemensą, bet jį iš automato sušaudė *Tarzanas*-Kazys. Kartu su juo buvo *Gediminas*, aš ir *Aušra* (*Aušrys*?).

<...> *Gediminas* ir *Putinas* rugpjūčio mėn. prieš atsiskirdami pareiškė, jog eis į Veiviržėnų kuopą pažiūrėti kulkosvaidžio „Kiklierių piela“. Apie jį papasakojo atstovai iš Kartenos. Kas ta Veiviržėnų kuopa – aš nežinau. Joje nesu buvęs. Žinau, jog egzistuoja Kulių kuopa ir kažkoks štabas Kartenoje, Kretingos apskr., kurioje yra apie 14 žmonių. Žinau tik kuopos vadą ir jo pavaduotoją, kitų nežinau. Man žinoma, jog prtz. *Algis* 1946 m. buvo Klaipėdos kuopos vadas, bet iš tų pareigų buvo atleistas dėl kažkokio nusižengimo.

Gargždų kuopos prtz. nuo 1947 m:

1. ***Putinas*-Gubysta Jonas, g.** 1921 m. Gerdovėnų k., Gargždų vlsč., būrio vadas;
2. ***Granitas*-Keblys Feliksas**, 25 m. amž.;
3. ***Meno*-Biržinskis**, 26 m. amž.;
4. ***Gintautas*-Vaišnoras Petras**, 30 m. amž., iš Juronių k., Kelmės vlsč., buvęs Gargždų miško eigulys;
5. ***Tarzanas*-Kazys**, 20 m. amž.;
6. ***Meška*-Juška Kostas**;
7. **Stonkus Kazys, Kazio**, g. 1919 m. Gribžėnų k., Gargždų vlsč.;
8. **Šeškus Aleksas**, g. 1910 m. Rudaičių k., Gargždų vlsč.;
9. **Truška Povilas, Juozo-*Dragūnas***, g. 1918 m. Ežaičių k., Gargždų vlsč.;
10. **Telšinskas Stasys, Alekso-*Mirgutis***, g. 1920 m. Kvietinių k., Gargždų vlsč.

Endriejavo prtz. kuopa:

1. ***Gediminas*-Melešius Edvardas**, 27 m. amž., iš Kryžkalnio vlsč. studijavo mediciną;
2. ***Parutas*-Rudys Vincas**, 25 m. amž., iš Žemgulių k., Endriejavo vlsč.;
3. ***Aušra*-Liliškytė Rūta**, 20 m. amž., iš Kryžkalnio vlsč., dirbo mokytoja Klaipėdos apskr.;
4. ***Vytenis*-Liutkus Petras**, apie 30 m. amž., iš Žarėnų;
5. ***Algis*-Kalnius Mykolas**, 27 m. amž.;
6. ***Gražina*, vyresnė negu 20 m. amž. (su ja sugyvena *Vytenis*), iš Žarėnų;
7. ***Benjaminas***, 22 m. amž.;
8. ***Beržinskas*-Rudys Steponas**, 20 m. amž. (jo broliai *Gerdgaudas* ir *Parutas*);
9. ***Tigras*-Vaišnoras Kostas**, 20 m. amž., iš Želpių k., Endriejavo vlsč.;
10. ***Gerdgaudas*-Rudys Ignas**;
11. ***Žaibas*-Kaupas Ignas**, apie 23 m. amž.;

12. ***Zigmas*-Urbonas Adolfas**, g. 1916 m. Gribžėnų k., Gargždų vlsč. Žuvo 1948 02 10;

13. ***Mergutis*-Bundulas Stasys**, 25 m. amž., iš Gargždų vlsč.

<...> Remiantis RTFSR 208 str. UPK (rusiškos raidės) pasiųsti Ypatingajam pasitarimui prie SSRS saugumo ministerijos **18 partizanų, ryšininkų ir rėmėjų**, kuriuos siūloma nuteisti:

1. **Gelumbicką Joną, Prano**, g. 1918 m. Mižuikių k., Kulių vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

2. **Kalvaitytę Barborą, Prano-*Laimutę***, g. 1923 m. Ankapinių k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

3. **Kubilių Vaclovą, Leono**, g. 1922 m. Mažųjų Mostaičių k., Kulių vlsč., Kretingos apskr. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

4. **Jušką Kostą, Kazio-*Mešką***, g. 1902 m. Siūloma nuteisti 25 m. ITL;

5. **Grimalį Povilą, Mykolo**, g. 1883 m. Kvietinių k., Gargždų vlsč., gyv. Mostaičių k. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

6. **Kontrimą Vladą, Vinco**, g. 1899 m. Žadeikių k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

7. **Kalvaitį Juozą, Prano**, g. 1915 m. Antkopčio k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 8 m. ITL;

8. **Tarvidienę Emiliją, Jono**, g. 1912 m. Laičių k., Endriejavo vlsč., gyv. Žadeikių k. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

9. **Jucių Joną, Jono**, g. 1901 m. Šakinių k., Kulių vlsč. Siūloma nuteisti 8 m. ITL;

10. **Dobradziejienę Oną, Kazio**, g. 1900 m. Kumžaičių k., Kulių vlsč. Siūloma nuteisti 8 m. ITL;

11. **Puleikį Benediktą, Juozo**, g. 1913 m. Anužių k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

12. **Razutį Stasį, Klemenso**, g. 1910 m. Ankopčio k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

13. **Dirgelą Benių, Jurgio**, g. 1923 m. Rusinų k., Veiviržėnų vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

14. **Kaušą Juozą, Juozo**, g. 1926 m. Kintrimų k., Endriejavo vlsč. Mokytojas. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

15. **Kaušą Juozą, Juozo**, g. 1898 m. Upitėnų k., Veiviržėnų vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

16. **Šarkauską Juozapotą, Juozapoto**, g. 1909 m. Kukorų k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 10 m. ITL;

17. **Mikalauską Stasį, Plecino**, g. 1898 m. Ankopčio k., Endriejavo vlsč. Siūloma nuteisti 8 m. ITL;

18. **Grigalauskaitę Stasę, Prano**, g. 1920 m. Mižuikių k., Kulių vlsč. Siūloma nuteisti 8 m. ITL;

R. K. p a s t a b a: partizanas **Juška Kostas-*Meška*** suimtas 1947 10 21. 1948 07 03 Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25-eriems m. ir išvežtas į Minlagą, Komijos ASSR. Tremtis – 1955 10 11 Krasnojarsko kr. Paleistas 1957 03 18.

18-kai suimtųjų dar prieš rusiškos bolševikų garsiosios „Trojkos“ teismą MGB pareigūnai siūlo ir patvirtina, po kiek metų turėtų būti nuteisti lietuviai – laisvės kovotojai – ir pasiųsti į darbo pataisos lagerius (ITL) Sibiran. Tai patvirtina:

LSSR MGB tardymo sk. 3-iojo poskyrio vyr. tardytojas vyr. ltn. DAVYDENKO

LSSR MGB tardymo sk. 3-iojo poskyrio vrš. mjr. FRAIMOVIČ

Sutinka: LSSR MGB 3-iojo sk. vrš. pplk. GULIAJEV

LSSR MGB tardymo sk. vrš. pplk. SOLOID

Išrašai iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. 11396/3, 1 t., Žemaičių apyg. Kardo rnkt. partizano Arlausko Prano baudžiamosios bylos

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai

<...> Iš 1948 m. liepos 12 d. nutarimo areštuoti Arlauską Praną, Prano, g. 1927 m. Šventojoje, Palangos vlsč., Kretingos apskr.

<...> P. Arlauskas nuo 1945 m. pabaigos užmezgė ryšį su „nacionalistine“ ginkluota organizacija LLA (Lietuvos laisvės armija), dalyvavo „banditų“ susirinkimuose, 1946 m. pradžioje įstojo į šią organizaciją ir gavo *Zaidės* slapyvardį. Po to perėjo į nelegalią padėtį ir iki sulaikymo momento Kretingos vlsč. teritorijoje veikė ginkluotoje „gaujoje“.

Nuo 1947 m. pradžios, būdamas „gaujoje“, Arlauskas jai vadovavo, jo vadovaujama „gauja“ žudė sovietinį aktyvą, apiplėšinėjo „naujakurius“, „sovchozus“ ir naujai organizuojamus „kolchozus“.

1948 m. liepos 10 d. kautynėse su MGB kariuomene Arlauskas, būdamas ginkluotas automatiniu šautuvu SVT ir 60 šovinių, pasipriešino ir sunkiai sužeidė MGB vyr. ltn. ZOZULIĄ, kuris netrukus mirė.

P. Arlauskas, gyvenantis nelegaliai, turi būti areštuotas.

Pasirašo: Kretingos MGB tardymo sk. vrš. pvd. vyr. ltn. KOKOJEV ir Kretingos MGB sk. vrš. pvd. mjr. ULANOV.

AKTAS

1948 m. liepos 10 d. Šašaičių k.

Mes, Kretingos MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. LOGUNOV, MGB 2-ojo bataliono 24-ojo šaulių pulko kulkosvaidininkų būrio vadas vyr. ltn. ZOZULIA, to paties būrio kovotojai PISARČIUK, ČAKEEV, MACHMUDOV ir Kretingos MGB „l. g.“ („liaudies gynėjas“) SUNGAILO, surašėme šį aktą dėl to, kad šiandien Šašaičių k., Kretingos vlsč. teritorijoje, atliekant karinę operaciją 00 val. laiku, krūmuose, esančiuose 40 metrų nuo Šašaičių mokyklos pastato, buvo pastebėti du nepažįstami asmenys, po to pastebėta, kad iš tos pačios vietos išėjo ir trečias nepažįstamasis. Du, mūsų stebimi, nuėjo link Šašaičių k. gyventojo Vincento Šepučio sodybos.

Siekiant sulaikyti nepažįstamuosius, buvo išdėstytos specialios pasalos. Vienoje jų 10 m atstumu nuo mokyklos pastato buvo sulaikyta mergina, save įvardijusi Marija Ivanauskaite. Pastaroji pareiškė, kad ji ką tik buvo Šepučio ūkyje, iš kur grįždama

dabar į namus, pakeliui sutiko du nepažįstamus, kurie jos paklausė, kas yra kaime. Ivanauskaitė atsakiusi „nežinau“, tada nepažįstamieji nuėję link Šepučio ūkio.

Esantys pasaloje toliau sekė Šepučio ūkį, iš kur 2 val. išėjo du nepažįstamieji ir, prisiartinus jiems 20 m iki pasalos, būrio vadas ZOZULIA šauksmu „stoj“ bandė juos sulaikyti, bet tuo metu iš nepažįstamųjų pusės pasigirdo šūvis ir ZOZULIA buvo sužeistas.

Prasidėjo susišaudymas, kurio metu vienas „banditas“ buvo sužeistas ir sulaikytas, o kitam pavyko pasislėpti.

Apklausos metu nustatyta, kad sulaikytasis yra Arlauskas Pranas, Prano, g. 1927 m. Šventojoje ir yra Palangos vlsč. LLA skyriaus būrio vadas slapyvardžiu *Zaidė*. Jis pareiškė, jog kitas buvęs „banditas“ Anužis, ginkluotas šautuvu, pasislėpė.

Pas Arlauską sulaikymo metu rastas šautuvas AVT Nr. 2065, viena apkaba, 69 koviniai šoviniai, viena granata F-1, dvi kapsulės su elektriniais detonatoriais, fotoaparatas „Agfa“ ir partizaniniai dokumentai. Visa tai buvo pristatyta į Kretingos MGB skyrių kartu su Arlausku, išskyrus granatą, kuri dėl saugumo įmesta į balą, kadangi į ją buvo įdėta kitos sistemos kapsulė.

Pasirašo visi anksčiau minėti MGB pareigūnai.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1948 07 10

Sulaikytąjį partizaną Arlauską Praną apklausia Kretingos MGB sk. vrš. pvd. pplk. ŠUVALOV ir 2-ojo sk. vyr. oper. įgaliotinis ltn. SALOV.

Tardomasis paaiškino gerai suprantantis rusų kalbą ir parodymus gali duoti rusiškai.

<...> Į ginkluotą partizanų būrį aš įstojau taip: 1945 m. gruodžio mėn., mokydamasis Šventosios progimnazijoje, buvau užverbuotas Kazio Sudavičiaus į pogrindinę LLA organizaciją.

1946 m. balandžio mėn., vengdamas arešto, perėjau į nelegalią padėtį ir įstojau į Širvydo būrį (kuopą), kuris veikė Kretingos vlsč. ir priklausė Kardo rinktinei. Rnkt. štabo įsakymu 1946 m. spalio mėn. buvau perkeltas į Vydūno būrį, kuris veikė Klaipėdos apskrityje ir šiuo metu priklauso Panerių (gali būti netikslus pavadinimas rnkt. – *R. K.*) rinktinei.

1946 m. gruodžio mėn. Kardo rnkt. štabo įsakymu buvau perkeltas į Buganto būrį eiliniu partizanu, kuris veikė Kartenos vlsč. teritorijoje.

1947 m. gruodžio mėn. Kardo rnkt. štabo įsakymu man suteiktas seržanto laipsnis ir paaukštintos pareigos: buvau paskirtas 4-ojo būrio vadu.

<...> Buganto kuopos ryšininkai ir rėmėjai:

1. **Viržintas Kazys-*Paleistuvis***, 30–35 m. amž., gyv. Mikoliškių k., Kartenos vlsč. Slepia prtz. Martinaitį, Jucį Juozą-*Margį*, Kardo rnkt. vadą Kėkštą Juozą-*Drulį*, mane – Arlauską ir kt.

2. **Macius Juozas-*Marsas***, 25–26 m. amž., gyv. Žutautų k., Mosėdžio vlsč. Slėpė prtz. Jonauską, Stropų, Malakauską Kostą ir kt. Turi rusišką šautuvą.

3. **Lubys Antanas-*Algirdas***, 40 m. amž., gyv. Žutautų k. Slėpė prtz. *Bėgūną*, *Jūreivį*, *Girėną ir Romaną*.

4. **Lukauskas Feliksas-*Greitutis***, 28–30 m. amž., gyv. Baublių k. Kardo rnkt. štabo ryšininkas. Žino rnkt. išsidėstymo vietas, atneša įsakymus bei direktyvinius nurodymus. Per jį palaikiau ryšį su Kardo rnkt. štabu. Turi šautuvą.

5. **Kupšys Stasys-*Vanagas***, 25 m. amž., Kardo rnkt. ryšininkas, gyv. Mikoliškio k., Kartenos vlsč. Slėpė prtz. *Margį*. Turi automatą ir pistoletą.

6. **Stopelis Vladas-*Tautvydas***, 22 m. amž., Buganto būrio ryšininkas, išnešioja įsakymus bei direktyvinius nurodymus, dirba ir gyvena Mišučių k. Slėpė prtz. *Zaidę*, *Klevą*, *Romaną*, *Prutenį*, *Darių*, *Girėną*, *Audrūną*, *Jūreivį*, *Donelaitį* ir kt.

7. **Piaulokas Stepas-*Vi*.....**, 25–26 m. amž., gyv. Šašaičių k., Kretingos vlsč. Kardo rnkt. štabo ryšininkas. Turi automatą PPŠ. 1948 05 22 ištremtas į Sibirą.

8. **Putrius-*Kęstutis***, buvęs prtz., legalizavosi. Šiuo metu – būrio ryšininkas. Savo ūkyje slepia prtz: *Kėkštą*, Bundulą-*Mergutį*, mane – Arlauską, Freigofą-*Audrūną*, Miltakį-*Keleivį* ir kt.

9. **Karanauskas Juozas**, 25–26 m. amž., ir jo brolis **Karanauskas Bronius,** 20 m. amž. Turi vokišką šautuvą, partizanų rėmėjai, gyv. Vaitelių k., Kretingos vlsč. Savo ūkyje slepia prtz. Miltakį Vytautą-*Keleivį*, Vladą Freigofą-*Audrūną*, mane – Arlauską Praną-*Zaidę*, Bundulą Stasį-*Mergutį*, Laukį Kazį-*Perkūną* ir Jašinską Kazimierą-*Krivaitį*.

10. **Keblys Kazys-*Vytenis***, 22–23 m. amž., gyv. Klaipėdoje. Žemaičių apyg. ryšininkas. Jis yra BDPS ir LLA centro ryšininkas, pristato įsakymus ir direktyvinius nurodymus iš centro, žino Žemaičių apyg. centrinio štabo dislokacijos vietą, dažnai važinėja į Vilnių gauti įsakymus, dažnai lankosi pas savo brolį Keblį Juozą, gyvenantį Baublių k., pas Lukauską Feliksą, gyv. taip pat Baublių k., Kardo rnkt. štabo ryšininką, pas Kardo rnkt. štabo ryšininką Kupšį Stasį, gyvenantį Mikoliškio k.

11. **Ruikis Sikstas-*Banginis***, 22–23 m. amž., gyv. Asteikių k., Kartenos vlsč. Asmeninis prtz. Martinaičio-*Meškerės* ryšininkas. Žino bunkerių vietas, kuriuose slepiasi Martinaitis. Turi vokišką šautuvą.

12. **Viskantas Kazys**, gyv. Kartenoje ir dirba Kartenos kooperatyvo parduotuvės vedėju. Partizanų rėmėjas. Prtz. Liaudanskas Jonas-*Girėnas* ir Martinaitis Juozas-*Meškerė* man pasakojo, jog Viskantas pastarajam padovanojo rankinį laikrodį, aprūpino būrį cukrumi ir žibalu.

13. **Baltuonis Juozas,** Kartenos MGB sk. „liaudies gynėjas“, teikė informaciją rengiant pasalą Kartenos MGB sk. oper. įgaliotiniui BUTKUI. Jis pranešė Martinaičiui apie MGB sk. pasalą. Turėdami duomenis, Martinaičio vadovaujami prtz. susprogdino Butkaus namą. Miną po namu padėjom aš – P. Arlauskas, ir Labonaitis (pavardė gali būti netiksli – *R. K.*).

14. **Drungilas Fortunatas**, Kartenos MGB sk. „liaudies gynėjas“. Palaiko ryšį su Martinaičiu, suteikė jam informaciją apie „l. g.“ pasalos išsidėstymą Kartenoje.

15. **Vasiliauskas Juozas**, Kartenos MGB sk. „l. g.“. Susitikinėjo su Martinaičiu, kuris apie jį atsiliepė teigiamai.

16. **Jašinskas**, 45–50 m. amž., Kartenos miestelio gyventojas. Gyvena šalia kelio į Kretingą, geltonos spalvos name su sodu. Partizanų rėmėjas. Slėpė prtz. Martinaitį, Stropų, Malakauską, Bumblį ir vieną kartą mane, Arlauską.

17. **Martinkus Jonas**-***Šaltinis***, 48–50 m. amž., gyv. Kačaičių k., Kartenos vlsč. Savo ūkyje slėpė prtz. Vaičekauską Vytautą-*Ąžuolą* (kitur *Atžala – R. K.*), mane – *Zaidę*, Jonauską Adolfą-*Pagirį* – 2-os kuopos vadą (Martinkaus giminaitis).

18. **Bernotas Steponas**, 25–26 m. amž., gyv. Baublių k., saugo dvi minas po 20 kg, partizanų nurodymu nustatinėja kariuomenės atvykimo vietas. Abu su broliu Juozu slėpė partizanus, aprūpindavo juos maisto produktais. Pas jį ateidavau ir aš, prtz. *Kūma*, *Prutenis* ir *Tauras*.

19. **Mažonis Ignas**-***Sargis***, 46–50 m. amž., gyv. Kačaičių k. Pas jį slepiasi prtz. Lukauskas Vladas-*Prutenis*. 1946–1947 m. žiemą savo ūkyje turėjo bunkerį.

20. **Narmontas Leonas**, 30–35 m. amž., gyv. Kačaičių k. Malūnininkas. Savo namuose slepia partizanus. Jo žmona **Narmontienė**-***Vaidilutė*** pranešinėjo partizanams apie MGB darbuotojų ir jų kariuomenės išsidėstymo vietas.

21. **Žilys**, 25 m. amž., gyv. Pikteikių k., Gargždų vlsč. Batsiuvys. Taiso prtz. batus, pas jį dažnai užeina Slušnys Juozas-*Kūma*, Slušnys Vincas-*Mindaugas*, Butkus Edvardas-*Laisvūnas*, Gubysta Jonas-*Putinas*. Šiuo metu Žilys man siuva batus, jo brolis – apylinkės deputatas, prtz. rėmėjas, informuoja juos apie kariuomenės pasirodymą apylinkėje, ateina į prtz. būrio dislokacijos vietą ir atneša maisto.

22. **Lukauskas Steponas**, 30 m. amž., gyv. Pikteikių k., slepia prtz. *Zeiną* (slapyvardis gali būti netikslus – *R. K.*), *Putiną*, *Margį* ir *Kūmą*.

23. **Žvilauskis Rokas**, 45–48 m. amž., gyv. Pikteikių k., slepia prtz., aprūpina juos maisto produktais.

24. **Stopelis Stasys**, 38–40 m. amž., gyv. Žutautų k. Slėpė prtz. Martinaitį, Vaičekauską, Gabrėną ir Lukauską Vladą-*Prutenį*...

25. **Drungilaitė Petrė**, 28–30 m. amž., gyv. Baublių k. Pas ją slepiasi prtz. Daugintis Vytautas-*Bagūnas* (kitur *Bėgūnas – R. K.*) ir jo žmona Daugintienė Domicelė, taip pat Slušnys Vladas-*Jūreivis*, Rimkus Aloyzas-*Kibirkštis*...

26. **Beniušytė Viktė**-***S***....., 19 m. amž., gyv. pas Lengviną Baublių k. Jos sesuo – **Beniušytė Elvyra**-***Čigonė***. Viktė slėpė mane savo namuose, ji yra mano „meilužė".

Lengvinas Pranas savo namuose slėpė prtz. Martinaitį, Malakauską, Slušnį Vladą, Daugintį Vytautą ir kt.

27. **Butkus Ignas**, 35–40 m. amž., gyv. Baublių k. Savo namuose slėpė partizanus.

28. **Ajutis** (**Alutis**?), 35–40 m. amž., gyv. Rubulių k. Prtz. rėmėjas, savo ūkyje slepia prtz., aprūpina juos maisto produktais.

29. **Mikaločius Steponas**, 32–35 m. amž., gyv. Rubulių k. Prtz. rėmėjas, savo ūkyje slepia prtz., aprūpina juos maisto produktais.

30. **Laurynas**, 40–45 m. amž., gyv. Rubulių k., daržinėje turi bunkerį, kuriame slėpiausi aš, Smilingis Ignas-*Liutauras*, Martinaitis ir kt.

31. **Burbienė**, 40 m. amž., gyv. Akmenalių k., Darbėnų vlsč., prtz. rėmėja. Pas save slepia tris brolius Kontrimus: Kazį-*Montę*, Adolfą-*Izidorių* ir Praną-*Paulių*; Kėkštą Juozą-*Drulį*, Knistautą Alfonsą-*Ragūną*, *Baltrų* ir mane – Arlauską.

32. **(?)** Pavardė nežinoma, dirba malūno vedėju Rubulių k. Prtz. rėmėjas, aprūpina prtz. grūdais (1946 m. Rubulių k. malūno vedėju dirbo Pocius – *R. K.*). Asmeniškai man davė centnerį rugių. Mūsų būriui iš viso jis davė daugiau kaip toną grūdų ir miltų.

33. **(?)** Pavardė nežinoma, Kalnalio bažnyčios klebonas, susitikinėjo su prtz. Slušniu-*Kūma*, Kubiliumi Leonu-*Žaibu*, Mikalausku Kaziu-*Briedžiu*. Maciaus Kazio namuose kunigas surengė pokalbį su prtz. ir kvietė tęsti kovą prieš sovietų valdžią, nepasiduoti priešams, aiškino apie būsimą karą tarp SSRS ir Amerikos.

R. K. p a s t a b a: partizanas **Pranas Arlauskas** tardomas akivaizdžiai kalbėjo daugiau, negu galėjo kalbėti, todėl manau, jog jis „pasirašė" 33 nuosprendžius tiems, kurie sunkią valandą jam suteikė prieglobstį, maitino ir saugojo nuo negailestingos čekistų rankos. Pats „įkritęs į duobę", su savimi įtraukė dar kelias dešimtis.

Aš nežinau, kaip tokį jo „atlapadūšiškumą" pateisins ateinančios kartos, bet tikrai galiu pasakyti: be jokių abejonių šitam žmogui tardymų metu buvo panaudotos pačios žiauriausios fizinio ir psichologinio poveikio priemonės, todėl šiandien jo teisti nedrįsčiau.

Toliau tardomasis išvardija visus jam žinomus Kardo rnkt. partizanus.

Martinaitis Juozas-***Meškerė,*** 40 m. amž., ginkluotas vokišku automatu „Šturmgevėrung" ir belgišku pistoletu, turi 2 PRD granatas. Kartenos BDPS LLA rajono Buganto kuopos vadas. Gim. Kartenoje. Žuvo 1948 m.

I būrys:

1. **Jurkaitis**-***Viktoras***, Kartenos kuopos būrio vadas;
2. **Lenkas Kostas**-***Meistras***, 22 m. amž., iš Salantų vlsč. (žuvo 1948 04 21 su Jurkaičiu Žaliminės miške);
3. **Benetis Pranas**-***Maželis,*** 27 m. amž., BDPS LLA Palangos kuopos Nariman-to būrio vado pvd. (žuvo 1948 04 21 su *Meistru* ir Jurkaičiu Žaliminės miške);
4. **Stropus Kazys**-***Klevas***, 36–38 m. amž., g. Kartenoje;
5. **Liaudanskas (Liaudanskis) Jonas**-***Laibutis***, ***Girėnas***, 22 m. amž., g. Kartenoje.

II būrys:

6. **Jonauskas Adolfas**-***Pagirys***, būrio vadas;
7. **Jonauskas Antanas**-***Genys***, 27–29 m. amž.;
8. **Viskontas Juozas**-***Dizma***, 25–26 m. amž., g. Vielaičių k., Kretingos apskr.;
9. **Bumblys Julius**-***Tigras***, 29 m. amž., g. Vielaičių k.;
10. **Žilinskas Antanas**-***Jazminas***, g. Vielaičių k. (žuvo 1948 08 11 Žutautų k., Kretingos apskr.);
11. **Žilinskas Aloyzas**-***Žygimantas***, g. Vielaičių k. (Antano brolis);
12. **Žilinskas**, g. Vielaičių k. (Antano brolis).

III būrys:

13. **Lukauskas Mamertas, Kazio**-***Jūra***, būrio vadas;
14. **Daugintis Vytautas**-***Bagūnas*** (***Bėgūnas***), 26–28 m. amž., g. Baublių k.;

15. **Lukauskas-*Skalpis*** (Mamerto brolis), g. 1948 m. (netyčia nužudė prtz. Budrį Juozą-*Rotlankį* ir Kardo būrio vadą Keršį Juozą-*Kanapę*. Už tai buvo sušaudytas);

16. **Lukauskas Vladas, Kazio-*Prutenis*** (žuvo 1949 02 11 Kačaičių k., Kartenos vlsč.).

IV būrys:

17. **Slušnys Vladas-*Jūreivis***, 22 m. amž., g. Baublių k., 4-os kuopos vadas;

18. **Slušnys Vincas-*Mindaugas***, 20–23 m. amž., g. Baublių k.;

19. **Lukauskas Vytautas-*Plienas***, 18 m. amž. (žuvo 1949 02 11 Kačaičių k., Kartenos vlsč.);

20. **Armalis Bronius-*Romanas***, 18 m. amž., g. Kretingoje;

21. **Anužis Dionizas-*Rulis***, 23 m. amž., g. Nausodžio k., Kartenos vlsč.;

22. **Slušnienė Karolina-*Jūreivienė***, ***Marytė***, g. Abakų k., Kretingos vlsč.;

23. **Daugintienė Domicelė-*Bagūnienė* (*Bėgūnienė*)**, 25–27 m. amž., g. Baublių k. Slapstosi kartu su vyru Daugінčiu Vytautu-*Bagūnu* (*Bėgūnu*);

24. **Kupšys-*Papunis***, 30–35 m. amž., g. Bubelių k., Kretingos vlsč.;

25. **Kupšienė-*Papunienė***, 28 m. amž. Slapstosi kartu su vyru.

Kretingos skyriaus BDPS LLA vadinosi Širvydo kuopa, Gargždų – Vidmanto kuopa, Palangos – Narimanto kuopa, Mosėdžio – Tautvaišo kuopa, Skuodo – Skirmanto kuopa, Darbėnų – Vizbuto kuopa, Platelių – Žygimanto kuopa, Salantų – Tauro kuopa, Kulių – Daugvaišo kuopa.

Pavyzdžiui, Širvydo kuopą sudaro 3 būriai. Visų jos narių nežinau, man žinomi tik šie kovotojai:

1. **Vaitkus Juozas-*Vaidila***, 38 m. amž., iš Budvyčių k., Priekulės vlsč.;

2. **Bundulas Stasys-*Mergutis***.

Vidmanto kuopai priklauso šie partizanai:

1. **Gubysta Jonas-*Putinas***, 27 m. amž., būrio vadas;

2. **Arlauskas Pranas-*Zaidė***;

3. **Miltakis Vytautas-*Keleivis***, 18 m. amž., g. Kalno-Krikštų k., Kartenos vlsč.;

4. **Vasiliauskas Petras, Petro-*Tauragis***, g. 1929 m. Kartenos mstl. (žuvo 1948 12 28);

5. **Vaičekauskas Vytautas-*Atžala*** (kitur ***Ąžuolas*** – *R. K.*), 22 m. amž., g. Rubulių k. (žuvo 1951 10 07 Plungės vlsč., Reiskių tyro pelkėje. Tuo pačiu metu žuvo Butkus Mamertas-*Rimantas*, *Uola* ir Vendelytė Bronislava-*Saulutė*);

6. **Freigofas Vladas-*Audrūnas*, *Ąžuolas***;

7. **Anužis Bronius-*Žalgiris***, g. 1925 m. Vielaičių k., Kretingos vlsč. (žuvo 1948 09 08 Nausodžio k., Kretingos vlsč., prtz. Igno Slušnio-*Tėvuko* sodybos bunkeryje. Susišaudymo metu kartu žuvo Buganto kuopos prtz. Liaudanskas Jonas-*Laibutis*, *Girėnas*, Slušnienė Karolina-*Marytė* ir Slušnys Vladas-*Jūreivis*);

8. **Gabrėnas Pranas**, **Prano-*Baltrus***, ***Baltrokas***, g. 1926 m. Rubulių k., Kretingos vlsč., Buganto kuopos 4-ojo būrio prtz.;

9. **Butkus Edvardas, Juozo-*Laisvūnas***, g. 1928 m. Palioniškių k., Kulių vlsč.;

10. **Jablonskis Vytautas-*Vanagas***, g. 1919 m., gyv. Gargždų vlsč. (žuvo 1948 10 19 Jokūbavo k., Kretingos vlsč. Kartu žuvo Benetis Petras-*Algis* ir Jašinskas Kazimieras-*Krivaitis*);

11. **Keblys Feliksas-*Granitas***, g. 1923 m. (žuvo 1949 01 16);

12. **Galdikas Vytautas, Antano-*Tauras***, g. 1923 m. Šauklių k., Mosėdžio vlsč.;

13. **Melešius Edvardas-*Gediminas***, 22 m. amž., ginkluotas automatu ir pistoletu TT. Pokalbio metu jis man sakė, buvęs neetatinis Klaipėdos MGB sk. darbuotojas. Jam kapitonas davęs naują pistoletą TT ir 40 šovinių, kad nušautų prtz. Keblį, bet po to jis pasitraukęs į partizanų būrį ir slapstosi su Kebliu.

Iš Kulių kuopos BDPS LLA sk. man žinomi šie partizanai:

1. **Petrikas Edvardas-*Krivaitis***, Kulių kuopos vadas. Su juo kartu slapstosi ir jo brolis **Pranas Petrikas-*Gerdvilas***;

2. **Brauklys Juozas, Stasio-*Vytenis*** (kitur ***Šalvis*** – *R. K.*), g. 1914 m. Pažvelsių k., Kretingos apskr. (žuvo 1948 07 17);

3. ***Šarūnas***;

4. **Viršila-*Jupiteris***;

5. ***Šeškas***, 35 m. amž.;

6. **Mikalauskas Kazys-*Briedis***, 37 m. amž., g. Alsėdžių k., Plungės r., Buganto būrio vadas (žuvo 1951 06 27 Anužių k., Kretingos r. Kartu žuvo jo žmona Mikalauskienė Julija-*Birutė*, *Briedienė* ir Stonkus Celestinas (kitur Selestinas), Juozo, g. 1920 m.;

7. **Freigofas Algirdas-*Sūnus***;

8. **Rimkus Aloyzas-*Kibirkštis***, g. 1927 m. Buganto būr. prtz.;

9. **Budrys Juozas-*Ratlankis*** (kitur ***Ratlangis*** – *R. K.*), g. 1918 m. Kretingos vlsč. (netyčia užmušė Kardo būrio vadą Keršį Juozą-*Kanapę* ir prtz. Lukauską-*Skalpį*, už tai pačių prtz. sušaudytas).

Aš žinau, kad Endriejavo vlsč. teritorijoje veikia Kaributo būrys, kuris priklauso Kretingos Kardo rinktinei. Iš jų žinau šiuos partizanus:

1. **Melešių Petrą-*Kęstutį,*** 27 m. amž., kuopos vadas;

2. ***Aušrą***, 27 m. amž., Kaributo būrio sekretorius;

3. ***Gedgaudą***, 22 m. amž.;

4. **Jašinską Kazį-*Krivaitį***, g. 1927 m. Žvirblių k., Gargždų vlsč., Klaipėdos r., gyv. Jokūbavo k., Kretingos vlsč. (žuvo 1948 10 18 Jokūbavo k.);

5. **Laukį Kazį, Stasio-*Perkūną***, g. 1925 m. (žuvo 1948 12 20, anksčiau priklausė Buganto būriui);

6. **Jonauską Petrą, Petro-*Julijoną*, *Anuprą***, g. 1922 m. Kačaičių k. (Endriejavo būrio virėjas. Nužudytas 1950 10 16 Kretingos MGB skyriuje);

7. ***Žemaitį***, 18 m. amž.

Palangos vlsč. BDPS LLA sk. Narimanto kuopos prtz.:

1. **Skersis Stepas, Stepono-*Kovas***, g. 1925 m. Želvių k., Palangos vlsč., gyv. Lazdininkų k., Darbėnų vlsč. Palangos gimnazistas (Sužeistas 1949 08 12 Lazdininkų k., mirė Kretingos ligoninėje);

2. **Skersis Antanas, Stepono-*Genys***, g. 1928 m. Žvalgybos sk. vrš. (žuvo 1948 11 12);

3. **Slušnys Juozas-*Kūma***. Kardo rnkt. štabo įsakymu paskirtas Narimanto būrio vadu;

4. **Stonkus Antanas-*Šilūnas***. Su juo kartu slapstosi brolis **Stonkus Pranas-*Naglis*** (broliai Stonkai žuvo 1948 07 07 Kvecių k., Kretingos vlsč., Prano Mažeikos sodyboje. Kartu žuvo **Gricius Povilas-*Bangūnas***);

5. **Gikaras Vladas, Prano-*Tadas***, buvęs stribas, vėliau pasitraukė į prtz. būrį (žuvo 1948 11 05 Jazdų k., Kretingos vlsč. Kartu žuvo **Stonkus Stasys-*Sakalas*, *Žentas*** ir **Kriaučiūnas Kazys, Kazimiero-*Mindaugas***, g. 1928 m. Paliepgirių k., Palangos vlsč., kuris sunkiai sužeistas suimtas mirė lapkričio 12 d.).

<...> Man žinomi šie BDPS LLA sk. Darbėnų kuopos partizanai:

1. **Deliautas Steponas-*Bandūra***, 23 m. amž., iš Būtingės k., Palangos vlsč.;

2. **Makarovas Jonas-*Mažesnis Jonas***, 25 m. amž., iš Būtingės k.;

3. **Kontrimas Adolfas-*Izidorius***, g. 1917 m. Kniežų k., Darbėnų vlsč.;

4. **Kontrimas Pranas, Jono-*Paulius***, g. 1916 m. Kniežų k. (Adolfo brolis).

Iš Kardo rinktinės vadovaujančių partizanų man žinomi:

1. **Kontrimas Kazys-*Kontautas*, *Tėvas*, *Montė***;

2. **Jucys Juozas-*Jurgis*, *Margis***;

3. **Knistautas Alfonsas, Jurgio-*Ragūnas*, *Baltrus*** iš Laukžemio k., Darbėnų vlsč. Kardo rnkt. Agitacijos ir propagandos sk. vrš. (žuvo 1949 02 07 Žibininkų miške, Palangos vlsč. Kartu žuvo Budrys Pranas-*Šarūnas*, Daugintis Vytautas-*Bagūnas*, Gricius Vytautas-*Žilvinas* ir Lisauskas Stasys-*Vasaris*, *Antanas*);

4. **Savickas Antanas, Antano-*Fabijonas*, *Karlas***, g. 1923 m. Darbėnų k., Kretingos apskr. Žvalgybos sk. vrš. (žuvo 1948 09 03);

5. **Smilingis Ignas, Igno-*Liutauras*, *Vingelas***, g. 1927 m. Balsiškių k., Kartenos vlsč. Kardo rnkt. ūkio dalies vrš. (žuvo 1948 08 11 Mikoliškių k., Kartenos vlsč. Kautynių metu kartu su juo žuvo Jablonskis Augustas, Antano-*Šiaurys*, Miltakis Vytautas-*Keleivis*, Prižgintas Edvardas-*Garsas*, Valužienė Stanislava-*Močiutė* (ryšininkė), Valužytė Stanislava-*Meilė* ir Žilinskas Antanas-*Jazminas*).

<...> Anksčiau Kardo rnkt. vadovavo Kėkštas Juozas-*Drulis*, *Kanapis*, bet jį Genaičių miške nušovė prtz. Budrys-*Ratlangis*.

<...> Iš Žemaičių apyg. BDPS LLA štabo darbuotojų man žinomas buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas *Radvila*, 75 m. amž. Pirmą kartą su juo buvau susitikęs Žutautų k., pas Vaitkų Izidorių, per Sekmines ir pas Antaną Lubį.

Iš Centrinio BDPS LLA štabo man žinomas *Algimantas*, 27 m. amž., buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas. Jis eina Žvalgybos ir ryšių sk. viršininko pareigas, gyvena Vilniuje. Jį buvau sutikęs taip pat per Sekmines pas Vaitkų ir Lubį.

(?) Marytė-*Valentina*, 23–25 m. amž., gyvena Vilniuje, turi pareigas Agitacijos ir propagandos centriniame štabe, pristatinėja jo direktyvinius nurodymus, įsakymus bei laikraščius „Keleivis“ ir „Dirva“, kurie gaunami iš Vokietijoje okupuotos amerikiečių zonos. *Valentina* atvažiavo kartu su *Radvila* ir *Algimantu*.

R. K. p a s t a b a: LKA, Nr. 24, p. 131, publikuojamuose **Adolfo Preibio** prisiminimuose „Kardo rinktinė Markulio naguose“ plačiau rašoma apie J. Markulio-*Erelio* išdavystes Žemaičių apygardoje. A. Preibys pasakoja:

„<...> 1945 m. rudenį išvykau mokytis į Palangos gimnaziją ir įstojau į pogrindinę organizaciją, vadovaujamą mokytojo Vytauto Jurevičiaus. Kuopelė turėjom tiesioginį ryšį su Kardo rinktinės štabu. Jos nurodymu 1946 02 27 turėjome partizanams gabenti ginklus. Prie Plikių buvome sulaikyti. Panaudoję ginklą pasitraukėme, tačiau toliau mokytis nebegalėjome. Atsidūriau pas partizanus, kurie tuo metu veikė netoli tėviškės, Salantų–Platelių–Vaineikių miškuose. Gegužės mėn. tapau Kardo rnkt. Salantų kuopos būrio vado Petro Gadeikio-*Robinzono* pavaduotoju. *Robinzonas* žuvo apsuptyje Juodupėnų miške, prie Jakštaičių kaimo, 1947 07 07.

<...> 1946 m. rudenį sužinojome, kad iš Vilniaus atvykęs skuodiškis Edmundas Lenkauskas ieško ryšių su partizanais. Mums atvykus, jau buvo iškeliavęs. Svečiavosi pas Piluckius, kurių sūnus Petras tuo metu studijavo Vilniuje, Fizikos fakulteto antrame kurse.

1947 m. pradžioje per savo ryšininkus išsiaiškinome, kad Tūzų kaimo dviaukštėje mokykloje drauge su Petru Piluckiu yra atvykęs ir inžinierius Lenkauskas. Iš anksto nepranešę, per patį vidurnaktį apie 10 prtz. būrys atkeliavome į sodybą... Vadovavo Kardo rnkt. Platelių kuopos vadas, Lietuvos kariuomenės viršila Juozas Karbonskis-*Papartis*. Radome vidutinio ūgio, tamsiais ilgais plaukais, tamsaus veido E. Lenkauską...

<...> Šis pasakė turįs Vilniuje ryšį su stipria organizacija, kuri susisiekia su užsieniu, vienija Lietuvos partizanus, gali aprūpinti suklastotais dokumentais...“

Nors ir keista, bet į šį tinklą įsipynė daug to krašto šviesių protų intelektualų bei partizanų vadų, tarp jų ir pats A. Preibys, kuris besąlygiškai vykdė tariamų Markulio vadovaujamos „stiprios organizacijos“ agentų legenduotus nurodymus. Preibys, nuvykęs į Vilnių, buvo supažindintas su tos legendinės organizacijos atstovu, buvusiu Kretingos gimnazijos direktoriumi Vladu Ereminu, kuris prisipažino kažkada kartu mokęsis su J. Markuliu Kunigų seminarijoje. Vadinasi, ryšiai tikrai patikimi. Preibys rašo, jog Ereminas sąžiningai vykdė *Erelio* užduotis, tačiau vėliau jis pats suabejojo dėl kito BDPS „atstovo“ *Algimanto*, todėl dar ir šiandien jam neaiškus Eremino vaidmuo MGB planuose. Partizanams atseit trūko lėšų būtiniems dalykams, tuo tarpu *Algimanta*s pirko ir rinko brangias antikvarines knygas. Čia taip pat minimas Vytautas Krutkis, vienas iš Markulio atstovų, „liūdnai išgarsėjusi“ jo ryšininkė *Kregždė*...

„<...> Susitikau su savo seseria, buvusia *Paparčio* kuopoje. Ji pranešė, kad žuvo kuopos vadas Karbonskis-*Papartis*, o mūsų brolis Stasys sužeistas pateko priešams.

<...> Nutariau jaunėlę seserį Rozaliją, g. 1930 m., išvežti pas Krutkius Markulio apsaugon (apie savo golgotas R. Preibytė-Valiūnienė pasakoja savo prisiminimų knygoje „Ir aš ten buvau“ (Vilnius, 1992).

<...> Prie Platelių sutikau Šarūną Jazdauską-*Normį*, buvusį apygardos vado pavaduotoją. Jis pareikalavo, kad iš Vilniaus pristatyčiau gerai informuotą centro atstovą. Seserį priėmė Žvėryne gyventi Krutkiai, o aš perdaviau *Normio* prašymą.

Taip Krutkis kartu su Preibiu buvo pasiųstas į Žemaičių apygardą kaip „gerai informuotas centro atstovas“. Jis buvo pristatytas Šarūnui Jazdauskui, kurį Krutkis informavo, kad karui pasiruošusi visa

Suvalkija, Didžioji Kova, Jungtinė Kęstučio, Auksinė Gvardija – viena iš Vilniuje sukurtų „pogrindžio“ grupių...

<...> Galų gale pasirodo Vilniuje Ivanauskas, toks didelis, su parabeliu kišenėje. Apie jį tik šokinėja, tempia patalus... Atsirado ir jo žmona.

<...> Po „spalio švenčių“ dingsta *Normis*. Prieš tai buvo užėjęs pas Oną, gyvenusią pas mano seserį Rozaliją, ir keistai atsisveikino. *Algimanto* klausiame, kur Ivanauskas – ne jums žinoti! Antrą kartą juokaudamas pasako, kad išvažiavo į Lenkiją...

<...> Ivanauskui dar besėdint bunkeryje, Markulis jam suteikia majoro, *Normiui* – leitenanto, o man nori suteikti puskarininkio laipsnį, bet Ivanauskas nesutinka. Jau po *Normio* dingimo *Algimantas* paskelbia Markulio sprendimą: apygardos vado pavaduotoju skirti buvusį Auksinės Gvardijos štabo narį, generalinio štabo pulkininką T. Chodakauską-*Radvilą*... Tai Smetonos žmonos brolis, lenkas, buvęs Ukmergės (Panevėžio – *R. K.*) miesto burmistras. Toks žmogus Markuliui buvo parankus, nes, kai mane areštavę čekistai laužė rankas ir sodino į mašiną, šis jiems atsidavęs senis praėjo pro šalį. Ir įsivaizduokite, po Ivanausko suėmimo Chodakauskas tapo Žemaičių apygardos vadu!

<...> Iki 1948 m. pavasario Markuliui pavyko iš Žemaitijos į Vilnių privilioti daug partizanų ir įvairiais būdais juos suimti. *Algimantas* su savo smogikais leidosi į tiesioginę medžioklę. Taip buvo iš nugaros nušautas poeto Vytauto Mačernio brolis Vladas Mačernis-*Miškinis*, Alkos rnkt. vadas Adomaitis ir daug kitų. Prisidengta BDPS.

<...> 1948 m. sausio 20 ar 21 d. Ivanausko siuntimu atvykau į Dabikinės vaikų namus ryšiui su V. Kazlausku ir A. Gargasu. Pasirodo, jie buvo suimti sausio 1 ar 2 dieną. Dabikinėje mane suėmė, tardė Mažeikiuose, vėliau nedengta mašina buvau nuvežtas į Vilnių. Netoli sostinės pavyko išsilaisvinti. Vėl apsigyvenau su seseria.

<...> Be Ivanausko ir *Algimanto* žinios buvau užmezgęs plačius ryšius tarp studentijos. Atvykęs tą kartą, netikėtai gatvėje susidūriau su Aleksu Auguliu-*Meška, Profesoriumi*. Mane pastebėjo, nors nešiojo stiprius akinius. Jis buvo *Algimanto* štabe ir mums jau tada kėlė įtarimą.

<...> Grįžau į Vilnių. Sesuo Rozalija pasakė, kad *Algimantas* kelis kartus teiravosi, kur aš dingęs. Toji pasakė, gal išvykęs į Kauną, bet nenurodė – kur ir pas ką. Kalbant atsirado ir pats *Algimantas*... Paskyrė susitikimą kito vakaro šeštai valandai. Atėjęs į nurodytą butą, radau Stasę Stanienę, Alšauskaitę, Chodakauską, kuris mane pavaišino kava ir, nors protestavau, įpylė į ją samagono. Jos susiruošė į kelionę Žemaitijon, *Algimantas* pasakė, jog metas ir mums. Išėjome... Aš, Adolfas Preibys-*Aušra*, išėjęs išbuvau ilgai...“

Vladas Ereminas, pirmas J. Markulio-*Erelio* siųstas ryšininkas į Žemaitiją. 1952 m. neaiškiomis aplinkybėmis nusižudė Druskininkuose.

Plk. **Chodakauskas Tadas-*Radvila***, MGB ag. ***Liūtas*,** prieškario metais buvęs Panevėžio m. burmistras, prezidento A. Smetonos žmonos Sofijos brolis.

KGB (MGB) agentai **Ada** ir **Vytas Kriukiai** (**Krutkiai**)-***Aitvaras*** (iš Rozalijos Preibytės-Valiūnienės knygos „Ir aš ten buvau“, p. 62.)

Augulis Gvidonas Aleksas, MGB ag. ***Kipšas***, g. 1927 m. Ignalinos r., Dvariškių k., veikė kaip legenduotas Markulio ryšininkas pseudonimu ***Meška***, vėliau dirbo „Valstiečių laikraštyje“.

Zaskevičius Algimantas (suimtas1947 03 11) buvo užverbuotas MGB agentu smogiku pseudonimais *Bagdonu*, *Benamiu*, turėjo slapyvardžius: *Girėnas*, *Narimantas*, *Tautvaiša, Šalna*, *Zizas*, *Algimantas*. Galima manyti, jog tai tas pats ***Algimantas***.

<...> Šiuo metu partizanai bunkerių neturi, bet buvo gauti Kardo rnkt. štabo nurodymai statyti ir įrenginėti bunkerius žiemos laikotarpiui. Vasaros metu prtz. būriai, kaip paprastai, slapstosi nedideliuose miškuose arti upelių.

I-as Buganto būrys veikia ir slapstosi Kulupėnų, Aukštakalnių k. teritorijoje.

II-as Buganto būrys veikia ir slapstosi Dauginčių, Aleksandravos k. teritorijoje.

III-as Buganto būrys veikia ir slapstosi Balsiškių ir Vielaičių k. teritorijoje.

IV-as Buganto būrys veikia ir slapstosi Baublių ir Kartenos teritorijoje.

<...> Buganto būrys štabo neturi, sekretoriaus pareigas eina Kartenos kuopos vadas J. Martinaitis, kuris periodiškai pereidinėja iš vieno būrio į kitą, turi rašomąją mašinėlę, ją laiko bunkeryje, kurį žino Ruikis Sikstas-*Banginis*.

1948 m. rugpjūčio 19 d. P. Arlausko apklausos protokole tardytojas klausia, ką jis žino apie ryšininko Viržinto Kazio, Kazio, ryšį su partizanais.

<...> 1947 m. vasarą aš susipažinau su Viržintu Kaziu, kuris gyveno Mikoliškių k., Kartenos vlsč. Mes su *Kūma* iš kažkur ėjome, ir jis mane nusivedė pas K. Viržintą, kaip savo „pažįstamą", kur papietavome ir išėjome. Po to aš dažnai su kitais partizanais – *Margiu*, *Meškere*, *Kūma*, *Klevu*, *Jūreiviu* – užeidavau pas Viržintą, ne kartą ten nakvojome.

1948 m. pavasarį, apie balandžio mėn., man *Margis* davė užduotį suorganizuoti jo susitikimą su LLA Kardo rnkt. žvalgybos štabo viršininku Kaziu Kontrimu-*Monte* ir paaiškino, jog *Margį* galima rasti per K. Viržintą, jį pavadino slapyvardžiu *Paleistuvis*.

Maždaug po savaitės mes su prtz. *Monte*, *Meistru*, *Kovu* ir *Mažyliu* užėjome pas Viržintą ir paklausėme, kur rasti *Margį*. Viržintas atsakė, jog Margis yra kažkur netoliese. Mes jo paklausėme ir išėjome pas Antaną Lubį-*Algirdą*, kur buvo *Margis*...

PAŽYMA, kurioje išvardyti Buganto kuopos prtz., nuo 1945 m. veikę Kartenos vlsč. teritorijoje. Čia pažymėta, jog šioje kuopoje veikė 60 kovotojų. Žuvę arba suimti (pavardės, vardai, gimimo ir žuvimo ar suėmimo datos tikslintos ir pagal kitus šaltinius. Žuvimo datos, pažymėtos skliausteliuose, nustatytos pagal kitus šaltinius – *R. K.*):

1. **Lukas Stasys, Juozo-*Vytautas***, g. 1917 m., Buganto kuopos vadas iki 1947 08 16;
2. **Žobakas Stasys-*Vilkas***, g. 1924 m.;
3. **Račkus Mykolas-*Janusis***, g. 1927 m. (žuvo 1948 07);
4. **Baltuonis Juozas-*Krivaitis***, g. 1910 m. (žuvo 1948 03 11);
5. **Martinkus Jonas, Prano-*Pirtis***, g. 1918 m. (žuvo 1948 02 18);
6. **Vasiliauskas Juozas, Petro-*Darius***, g.1923 m. (žuvo 1948 08 26);
7. **Freigofas Vladas, Vladislovo-*Audrūnas*, *Ąžuolas***, g. 1925 m. Suimtas 1949 09 07;
8. **Martinaitis Juozas, Juozo-*Meškerė***, g. 1911 m. Buganto kuopos vadas. Žuvo 1948 08 12;
9. **Stropus Kazys, Prano-*Klevas***, g. 1908 m. Buganto kuopos vado pvd. (žuvo 1948 08 12);

10. **Malakauskas Aleksas, Antano-*Donelaitis***, g. 1922 m. Buganto kuopos ryšininkų vadas, Žvalgybos sk. vrš. (žuvo 1948 08 12);

11. **Smilingis Ignas, Igno-*Liutauras***, g. 1927 m. Buganto kuopos Ūkio dalies vrš. (žuvo 1948 08 11);

12. **Žilinskas Antanas, Antano-*Jazminas***, g. 1928 m. (žuvo 1948 08 10);

13. **Mišeikis Pranas, Prano-*Švedrys***, g. 1926 m. (žuvo 1948 08 20);

14. **Jablonskis Augustas (Vytautas), Antano-*Šiaurys***, g. 1920 m. (žuvo 1948 08 10);

15. **Prižgintas Edvardas, Prano-*Garsas***, g. 1917 m. (žuvo 1948 08 11);

16. **Miltakis Vytautas, Stepo-*Keleivis***, g. 1929 m. (žuvo 1948 08 11);

17. **Lukauskas Mamertas, Onos-*Jūra***, g. 1923 m. Buganto kuopos I būrio vadas. (žuvo 1948 08 27);

18. **Valužytė Stanislava, Igno-*Meilė***, g. 1922 m. (žuvo 1948 08 11);

19. **Valužienė Stanislava, Juozo-*Močiutė***, g. 1891 m. (žuvo 1948 08 11);

20. **Slušnys Vladas, Vlado-*Jūreivis***, g. 1926 m. Buganto kuopos IV būrio vadas (po *Zaidės*), (žuvo 1948 09 08);

21. **Slušnienė Karolina-*Jūreivienė*, *Marytė***, g. 1926 m. (žuvo 1948 09 08);

22. **Liaudanskas (Liaudanskis) Jonas, Povilo-*Laibutis*, *Girėnas***, g. 1925 m. (žuvo 1948 09 08);

23. **Anužis Bronius, Igno-*Žalgiris***, g. 1923 m. (žuvo 1948 09 08);

24. **Jonauskas Antanas, Antano-*Genys***, g. 1930 m. Eina Buganto kuopos vado pareigas (žuvo 1951 11 23);

25. **Jonauskas Stasys, Antano-*Simonas***, g. 1925 m. (žuvo 1953 04 06);

26. **Macius Juozas, Juozo-*Marsas***, g. 1920 m. (žuvo 1951 02 20);

27. **Bumblys Julius, Prano-*Tigras***, g. 1920 m. Buganto kuopos būrio vadas (žuvo 1948 01 27).

Šiuo metu (1948 10 15) Buganto kuopai priklauso šie partizanai:

1. **Macius Vladas, Juozo-*Rolandas***, g. 1923 m. (kitur g. 1926 m.);
2. **Žilys Vladas, Juozo-*Kantrybė***, g. 1923 m.;
3. **Jokubauskas Antanas, Kazio**, g. 1912 m.;
4. **Anužis Dionizas, Antano-*Rulis***, g. 1925 m.;
5. **Valužis Albertas, Igno-*Vyturys***, g. 1926 m. (žuvo 1949 01 27);
6. **Slušnys Vincas, Vinco-*Mindaugas***, g. 1927 m. Buganto kuopos būrio vadas;
7. **Vasiliauskas Petras, Petro-*Tauragis*, *Ragas*** g. 1930 m. (kitur g. 1929 m.), (žuvo 1948 12 28);
8. **Viskontas** (**Viskantas**) **Juozas, Juozo-*Dizma***, g. 1920 m. Buganto kuopos būrio vadas;
9. **Freigofas Algirdas, Vlado-*Sūnus***, g. 1930 m. (suimtas 1949 10);
10. **Beinoras Antanas, Juozo-*Liūtas***, g. 1925 m. (žuvo 1953 04 06);
11. **Lukauskas Vladas, Kazio-*Prutenis***, g. 1920 m. Buganto kuopos būrio vadas (žuvo 1949 02 11);

12. **Žilinskas Aloyzas, s. Antano-*Žygimantas***, g. 1929 m.;
13. **Lukauskas Vytautas, Kazio-*Plienas***, g. 1929 m. (žuvo 1949 02 11);
14. **Kupšys Stasys, Juozo-*Vanagas***, g. 1915 m. (žuvo 1951 05 24);
15. **Slušnys Juozas, Onos-*Kūma***, g. 1901 m. Buganto kuopos būrio vadas (žuvo 1948 12 26);
16. **Rimkus Aloyzas, Juozo-*Kibirkštis***, g. 1927 m.;
17. **Daugintienė Domicelė, Antano-*Bėgūnienė***, g. 1923 m. (suimta 1948 10 27 ir teista 25 m. lagerio);
18. **Jonauskas Adolfas, Petro-*Pagirys***, g. 1921 m. (suimtas Lenkijoje 1949 09 26);
19. **Jadenkus Mykolas, Jono-*Klimas*, *Rambynas***, (***Kelmas***) g. 1923 m. (žuvo 1949 04 12);
20. **Jonauskas Petras, Petro-*Anupras***, g. 1922 m. (žuvo 1950 10 16);
21. **Daugintis Vytautas, Prano-*Bėgūnas***, g. 1922 m. (žuvo 1949 02 07);
22. **Matijauskas Steponas-*Tamošius***, apie 20–22 m. amž. (žuvo 1950 10 28);
23. **Freigofas Vladas, Vlado-*Audrūnas***, g. 1925 m.;
24. **Žilinskas Alfonsas, Antano**, g. 1930 m.;
25. (**Mautonskis**?)-***Girelis***, g. 1926 m. iš Kartenos;
26. **Jašmontas Pranas, Prano-*Grabys***, g. 1931 m. Kretingsodžio k., Kretingos vlsč.;
27. **Armalis Bronius-*Romanas***;
28. **Tiriškevičius-*Tauras***, 22–23 m. amž.;
29. **Liaudinskas Valius-*Laimutis***, 20–22 m. amž. ;
30. **Mišeikis Pranas**, **Prano-*Švedrys***, 22–23 m. amž.;
31. **Jodeikus Mykolas-*Genys***, 22 m. amž., iš Vielaičių k.;
32. **Prišgintas Edvardas, Prano-*Garsas***, g. 1917 m.

<...> Apskrities LLA Kardo rnkt. vadas yra **Kėkštas Juozas-*Drulis*, *Kanapis***. 1948 m. gegužės mėn. po jo žūties Kardo rnkt. vadovauja **Jucys Juozas-*Margis***, o Kardo rnkt. štabo viršininkas yra **Kontrimas Kazys-*Montė***. Kardo rnkt. Žvalgybos sk. vrš. buvo **Savickas Antanas-*Fabijonas***.

Pažymą pasirašo Kretingos MGB sk. vrš. pareigas einantis pplk. ŠUVALOV. 1948 10 15.

Kaltinamasis raštas surašytas ir patvirtintas Kretingos MGB sk. vrš. ŠUVALOVO 1948 m. spalio 30 d. pagal baudžiamąją bylą Nr. 14547. Jame išvardyta 19 asmenų, kurie buvo suimti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn:

1. **Arlauskas Pranas, Prano-*Zaidė***, g. 1927 m. Šventojoje, Palangos vlsč. Išsilavinimas – 4 gimnazijos klasės. Asmeniškai sušaudė 15 sovietinių aktyvistų. Areštuotas 1948 07 10;
2. **Ruikis Sikstas, Juozo-*Banginis***, g. 1924 m. Asteikių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 10.
3. **Drungilas Jurgis, Juozo-*Dainininkas***, g. 1920 m. Šatilgalio k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 08 23;
4. **Daugintis Tadas, Igno-*Kantrybė***, g. 1903 m. Kulupėnų k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 10 05;

5. **Slušnys Juozas, Stepo-*Švogeris***, g. 1916 m. Nausodžio k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 09 10;

6. **Stuopelis Vladas, Juozo-*Tautvydas***, g. 1926 m. Laumalių k., Kretingos vlsč. Areštuotas 1948 07 19;

7. **Mažonis Ignas, Juozo-*Sargi*s**, g. 1906 m. Kačaičių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 19;

8. **Martinkus Jonas, Prano-*Šaltinis***, g. 1899 m. Balsiškių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 24;

9. **Narmontienė Ona, Prano-*Vaidilutė***, g. 1919 m. Skuode, Kretingos apskr. Areštuota 1948 07 24;

10. **Barsiukas Leopoldas, Antano-*Ragas***, g. 1906 m. Abakų k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 09 10;

11. **Daugintis Pranas, Prano-*Šermukšnėlis***, g. 1920 m. Žutautų k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 08 22;

12. **Lengvinas Pranas, Prano-*Varnėnas***, g. 1903 m. Gribžėnų k., Gargždų vlsč. Iki arešto gyveno Baublių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 19;

13. **Drungilaitė Petrė, Zenono-*Vienturtė***, g. 1922 m. Baublių k., Kartenos vlsč. Areštuota 1948 07 24;

14. **Ruikis Juozas, Juozo**, g. 1885 m. Asteikių k., Kartenos vlsč. Nuo 1948 m. iki arešto slapstėsi. 1947 m. vasarą užmezgė ryšį su Buganto kuopos vadu *Meškere*, jo pavaduotoju *Klevu* ir kitais kuopos kovotojais, kurie lankėsi Ruikio namuose, suteikė jiems prieglobstį, aprūpino maisto produktais. 1947 m. pabaigoje kartu su sūnumi Sikstu *Meškerės* nurodymu savo namuose įrengė bunkerį, kuriame *Meškerė* įkūrė kuopos štabą ir pats su savo pvd. slapstėsi šiame bunkeryje iki 1948 m. balandžio mėn. 1948 m. liepos mėn. po sūnaus Siksto arešto Ruikys visus štabo dokumentus, rašomąją mašinėlę ir raketinę su raketomis iš bunkerio perkėlė į kitą vietą, o pats pasislėpė. Areštuotas 1948 09 27;

15. **Balsevičienė Albina, Kazio-*Burbuliukas***, g. 1900 m. Raguviškių k., Kretingos vlsč.;

16. **Daugintis Pranas, Antano-*Šermuonėlis***, g. 1898 m. Žutautų k., Kartenos vlsč. (jo sūnus Vytautas Daugintis-*Bagūnas* į būrį įstojo 1948 m. pradžioje – *R. K.*). Areštuotas 1948 08 22;

17. **Šeputis Alfonsas, Kazio**, g. 1912 m. Kačaičių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 24;

18. **Butkus Ignas, Juozo-*Papirosas***, g. 1908 m. Baublių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 07 19;

19. **Valatka Pranas, Jono**, g. 1926 m. Kačaičių k., Kartenos vlsč. Areštuotas 1948 09 11.

Kaltinamajame rašte pažymėta, kad visi šie minėti asmenys saugomi sargybos Kretingos MGB sk. Pasirašo Kretingos MGB sk. tardytojas gvardijos ltn. FOFANOV. Į teismą iškviesti 35 liudytojai.

Teismo nuosprendis surašytas SSRS vardu 1948 m. spalio 30–31 d. Kretingoje. Teisminį nagrinėjimą atliko Lietuvos SSR MVD kariuomenės karinis tribunolas, kurį sudarė: karo tribunolo pirmininkas justicijos mjr. MOLOKOV ir prisiekę liau-

dies posėdininkai: ltn. SYČIOV ir „staršina“ (seniūnas) DAUGIS kartu su sekretoriumi SOZANOVSKIU be kaltinamųjų ir gynybos (advokatų).

R. K. p a s t a b a: sovietinės sistemos teismuose būdavo atvejų, kai teisiamieji atsisakydavo advokatų, paprastai tada teismo procese nedalyvaudavo ir prokuroras. Kiek man žinoma iš buvusių politinių kalinių pasakojimų, teisėjai tuomet jau nebesismulkindavo, o „kirsdavo“ tiek metų, kiek daugiausia „nešė“ straipsniai.

Kadangi teisiamieji Arlauskas Pranas ir Ruikis Sikstas buvo kaltinami pagal RTFSR BK str. 58–1a, bet vadovaujantis 2-uoju įsako str. 1947 m. gegužės 26 d. dėl mirties bausmės panaikinimo, abu nuteisti 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties su turto konfiskacija. Visi likusieji taip pat gavo po 25-erius m. lagerio ir 5-erius m. tremties.

Ištraukos iš Rozalijos Preibytės-Valiūnienės knygos „Ir aš ten buvau“ (Vilnius, 1992)

<...> Po ano Šateikių miško šukavimo brolis Adolfas pasiūlė man kartu su juo važiuoti Vilniun. Ten jis sakėsi žinąs žmones, kurie mane priglaus. Be to, aš dar galėsianti veikti pogrindyje. Netraukė manęs tas važiavimas. Bet ką? Ir čia blogai – niekas svetimo žmogaus, o dar besislapstančio, nenori.

<...> Vilniaus Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (sutrumpintai BDPS) vadovas buvo Vilniaus universiteto Anatomijos katedros vedėjas, NKVD agentas J. Markulis, slapyvardžiu *Erelis*. Daugelyje Lietuvos rezistencijos apygardų: Tauro, Dainavos, Vytauto, Didžiosios kovos ir kitose šio veikėjo išdavystė jau 1947 metų pradžioje buvo iššifruota, o žemaičių partizanai to dar nežinojo. Jie ryšį su Vilniumi laikė patikimu, ir mano brolis Adolfas, gavęs iš *Erelio* pasą, nuoširdžiai ryšininkavo Vilniaus ir Žemaitijos partizanams.

<...> Iš geležinkelio stoties autobusu pasiekėme tada patį Vilniaus pakraštį – Žvėryną. Kad geriau įsiminčiau kelią, brolis eidamas aiškino: „Išlipome, štai, beveik pačiame Sėlių gatvės gale. Tuojau prieisime turgelį, už jo, kiek paėję, pasuksime į kairę ir miško takeliu – į kalną. Viršuje pamatysim trobą su ūkiniu pastatėliu ir... mūsų kelio galas...“

Užlipę į kalną, praėjome ūkinį pastatą ir pasukome prie namo su gonkomis. Susipažinau su būsimais šeimininkais – Vytu ir Ada Krutkiais (brolis tvirtina, kad tai tikra jų pavardė, o aš abejoju, nes, kaip dabar manau, tikrus vardus ir pavardes nuo mūsų slėpė). Jie sutiko, kad likčiau gyventi, sakė, rudenį galėsiu ir mokytis. Šeimininkas – V. Krutkis – galėjo turėti per trisdešimtį metų. Buvo aukštas, lieknas, veidas su nežymiomis rauplių duobutėmis, plaukai ploni, šviesūs, su rusvu atspalviu. Jo slapyvardis buvo *Aitvaras*. A. Krutkienė – tamsiaplaukė, vidutinio ūgio, gana išvaizdi, atrodė esanti jaunesnė už vyrą. Turėjo tris sūnus. Vyriausiam buvo kokie penkeri metukai, kiti du vienas už kitą mažesni.

<...> Prasidėjo mano dienos Vilniuje. Į šiuos labai nuošalius namus retkarčiais užsukdavo įvairūs žmonės; vieną vadino *Dėde Jonu*, kitą – *Profesoriumi*. Man jų reikalai buvo nežinomi, tik nujaučiau, kad visi jie dirba Lietuvos labui.

<...> Naujieji mane supantys žmonės regėjosi besinešioją nenuslepiamą šaltį širdyje. Net kilo abejonė, ar jie iš tikrųjų gali rizikuoti gyvybe dėl Tėvynės?

<...> Rugpjūčio antroje pusėje brolis vėl išvažiavo į Žemaitiją, o šeimininkas – pas Aukštaitijos srities partizanus – atsivežti juos į Vilnių, į susitikimą su Markuliu-*Ereliu*. Po kelių dienų vakare į kiemą įsuko šeimininko vairuojama lengvoji automašina. Be V. Krutkio, iš jos išlipo du man čia dar nematyti vyriškiai. Vienas lieknas, aukštas, kiek atsimenu, bene su kalbos defektu, kitas — žemesnis, storesnis, labai išbalusio veido, tamsiaplaukis. Vėliau jie pajuokavo, kad tik vakar miške paliko barzdas, dėl to ir išbalę.

R. K. p a s t a b a: dėl atvežtų iš Aukštaitijos partizanų vadų tapatybės autorė klysta. Remiantis patikimais šaltiniais yra žinoma, jog į šį susitikimą su Markuliu buvo atvežti Vytauto apygardos vadas **Vincas Kaulinis-*Miškinis*** ir Algimanto apygardos vadas **Antanas Slučka-*Šarūnas***. Jau vien tai nerealu, kad vienas iš atvykusiųjų buvo vadinamas Žaliaduoniu. Juk tai pavardė, o partizanai, ypač vadai, negalėjo būti vadinami tikromis pavardėmis. Tai jau visiškas konspiracijos nesilaikymas.

<...> Po valandėlės šeimininkas nuvedė partizanų vadus (taip girdėjau vadinant) *Žalgirį* ir Žaliaduonį susitikti su *Ereliu*, į Žvėryno Sėlių gatvę, kažkokios Onos butą. Tarp kitko, Onos vardą dažnai girdėjau iš savo šeimininkės. Ji įtarinėjo tą Oną esant vyro meiluže. Visiems išėjus, ėmėme su ponia Ada ruošti svečiams nakvynę. Nutarėme paguldyti juos mano kambarėlyje, o aš pasiklojau valgomajame ant kėdžių. Kada svečiai grįžo, nejutau. Buvau sykį pabudusi, – girdėjau, kaip šeimininkai savo kambary kažko barėsi. Antrą kartą pabudau nuo žingsnių; per valgomąjį, kur už stalo susirangiusi ant kėdžių gulėjau, pamačiau einančius kareivius su atstatytais automatais, tiesiai į mažąjį kambarėlį, kur miegojo vadai. Pasigirdo šūvis ir riksmas: ,,Ruki vverch!“, dūžtančio lango žvangesys, triukšmas ir šaudymas lauke. Įbėgau išsigandusi į šeimininkų miegamąjį ir drebu. Man niekas nieko nesako, šeimininkų kambaryje krata. Iš drabužių spintos kareiviai ištraukė automatą. Liepė šeimininkui keltis ir rengtis. Po to surišo už nugaros jam rankas. Man pasidarė labai keista, kai pamačiau, kad ponia Ada, atsisveikindama su vyru, susijuokė. Pagalvojau – jie nesugyveno, tai dabar ponia ir džiaugiasi.

Partizanų vadų suimtų nemačiau. Ar pabėgo, ar žuvo, nežinojau. Tiktai po metų, kai atsidūriau Lukiškių kalėjime, sutikau to krašto ryšininkę, kuri papasakojo, jog tą naktį, sugrįžę iš susitikimo su *Ereliu*, abu vadai negulė. Vienas budėjo. Pamatęs, jog namas supamas, pasižadino antrąjį ir vos vos spėję pro langą išbėgti. Pasakojo, kad vienas buvęs nesmarkiai sužeistas. Nespėję nė apsirengti: vienas parbėgęs apatinėm kelnėm ir su švarku apsivilkęs, kitas – atvirkščiai: su kostiumo kelnėm ir tik baltais marškiniais. Tokia šviesi apranga kliudė bėgti, tačiau dangstė kalnuotos ir miškingos Vilniaus apylinkės. Nors ir anksčiau buvo kilę daug dvejonių, tačiau tada visi įsitikinę, kad patekę buvo į pasalą ir kad Vilniuje – išdavystė...

Na, o tada pilna baimės ir siaubo žiūrėjau į rusų kareivius, kurie ėmė daryti kratą kituose kambariuose. Rado mano eilėraščių sąsiuvinius, bet aš paaiškinau, kad čia tarybinės dainos, ir jo nepaėmė. Klausė, kas aš esu, – pasakiau, jog šeimininkų giminaitė, ir buvau palikta ramybėje.

Kareiviams apskydus, Krutkienė išėjo į miestą. Vakarop parėjusi pasakė, kad jų butas jau iššifruotas, todėl ji čia daugiau gyventi nebegalėsianti, ir aš, savaime suprantama, taip pat turiu išeiti. Ši žinia man buvo netikėta, ir parūpo, kur dėsiuos nežinomame mieste? Nė vieno pažįstamo, nekalbant apie artimą žmogų. Brolis Adolfas išvažiavęs... Jaučiau, kad tame bute pasalos bus paspęstos ilgam, ir brolis, grįžęs iš Žemaitijos, ten nuėjęs gali pakliūti. Dėl visko labai susirūpinau. Šeimininkė, pamačiusi mano neviltį, vis dėlto paguodė: „Ateis vakare *Dėdė Jonas* ir nuves tave gyventi kiton vieton.“ Iš tiesų vėlai vakare atsirado aukštas šviesiaplaukis, gal per trisdešimtį metų *Dėdė Jonas*. Liepė man susirinkti daiktus ir eiti su juo. Su tuo *Jonu* praklaidžiojom po Vilnių beveik visą naktį. Daug kartų, mane palikęs gatvėje, užeidavo į kažkokius namus, bet, matyt, manęs niekas nenorėjo priimti.

<...> Pradėjo rūpėti brolis. Grįžęs jis nueis į seną vietą, o ten pasala. Brolį suims arba nušaus. Reikia eiti į stotį, laukti rytinio traukinio iš Klaipėdos. Gal pastebėsiu tarp keleivių brolį ir suspėsiu perspėti. Susitikus brolį, išsispręs ir mano tolesnis likimas... Traukinys atvažiavo, tačiau brolio nesutikau.

<...> Pagaliau nuvedė mane ir laikinai paliko pas radijo techniką skuodiškį Edmundą Lenkauską. Čia gyveno dar dvi studentės. Viena Lenkausko sesuo, kita – svetima.

<...> Naujoji mano vieta buvo netoli stoties, gatvės nepamenu. Ėmiau kasryt vaikščioti į stotį, laukti brolio. Bet prasilenkėme. Jis atvažiavo kitu traukiniu ir nuėjo tiesiai į Krutkių butą už Žvėryno. Beje, lipdamas į kalną pastebėjo, kad nuo medžių ant veido driekiasi voratinkliai. Nustebęs pagalvojo, nejaugi tuo taku niekas nebevaikšto? Kilo įtarimas. Ruduo tai ruduo, bet tiek voratinklių negali būti! Toliau į kalną kopė labai atsargiai, apsidairydamas, o užlipęs į namą nėjo, ėmė stebėti iš tolo, ar nepamatys kokio ženklo? Pamatęs verandoje kažką vaikštant ir rūkant, suprato – pasala. Laukti nebėra ko – atgal. Neturėdamas kur eiti, užsuko pas seną pažįstamą, tą patį skuodiškį Edmundą Lenkauską. Labai apsidžiaugiau, pamačiusi brolį, jam viską papasakojau. Brolis ilgai galvojo, tačiau tikrosios išdavystės priežasties tąsyk nesuprato. Pagalvojo, – gal atsitiktinumas?

Po kelių dienų į Lenkausko butą užėjo kažkoks *Algimantas*. Dėvėjo žalsvos tarsi kareiviškos medžiagos galifė kelnes, tokią pat palaidinę, apsiavęs auliniais batais. Metų galėjo turėti arti trisdešimt. Jis nuvedė mane į Žvėryną, Sėlių gatvę, į namą, pažymėtą penkioliktu numeriu. Čia mus pasitiko gal 25–26 metų aukštaūgė moteris – Ona Talalaitė-Kanienė, kilusi iš Ukmergės apskrities, Siesikų valsčiaus, Meilūnų kaimo. Tuo metu ji gyveno ne savo, o Sakalauskienės pavarde. Vėliau Ona papasakojo, kad jos vyras vokiečių okupacijos metais dirbęs policijoje ir 1944-aisiais pasitraukęs į Vakarus. Ji išvažiuoti iš Lietuvos nenorėjusi, dabar gyvenanti nelegaliai.

<...> Taip atsiradau tame pačiame bute, kur tik prieš gerą savaitę profesorius Markulis-*Erelis* susitiko su į Vilnių atviliotais Šiaurės Lietuvos srities partizanų vadais... Netrukus tame pačiame bute su *Algimantu* susitiko į Vilnių atvykęs Žemaičių apygardos partizanų vadas Ivanauskas, slapyvardžiu *Vygantas*, su žmona. Susitikimo metu, girdėjau, kalbėjosi apie tai, kad jie galės patekti į Lenkiją. Šiuos

du žmones *Algimantas* apgyvendino kažkur kitur, aš jų daugiau nebemačiau. Tik užbėgdama įvykiams kiek į priekį, pasakysiu – kai areštuos mano brolį Adolfą, jis Ivanausko žmoną pamatys Vilniaus saugumo kalėjimo rūsių koridoriuje...

1. R. K. p a s t a b a: 1947 m. balandžio–gegužės mėn. Žemaičių apygardos štabas suskilo, nes apygardos vadais pasiskelbė iš karto du asmenys: Šatrijos rinktinės vadas Kazys Juozaitis-*Meteoras* ir Juozas Ivanauskas-*Vygantas*.

1947 m. spalio mėn. J. Ivanauskas-*Vygantas* išvyko į Vilnių susitikti su Juozo Markulio vadovaujamo Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) nariais. Čia jam buvo „patarta" išleisti instrukcijas dėl kovos taktikos pakeitimo, t. y. pereiti prie pasyvaus pasipriešinimo. Kadangi J. Ivanauskas-*Vygantas* tarp partizanų autoriteto neturėjo, MGB juo taip pat nesidomėjo. 1947 m. spalio pabaigoje jis ir štabo nariai buvo areštuoti, o Žemaičių apygarda septyniems mėnesiams liko be vado (pagal Viktorijos Molienės informaciją).

2. R. K. p a s t a b a: **Rozalija Preibytė ir Viktorija Molienė maišo Žemaičių apyg. vado pavardę su slapyvardžiu. Patikslinu, jog *Ivanauskas* – slapyvardis, o Vygantas – pavardė**.

Dar po kurio laiko ryšininkų padedami iš Žemaitijos miškų Vilniun ėmė traukti vienas po kito partizanai. Čia juos apgyvendindavo, jie gaudavo pasus kitomis pavardėmis ir pradėdavo „pogrindinę" veiklą už Lietuvą.

<...> Nuoširdžiai ryšininkaudami tarp Vilniaus ir Žemaitijos miškų, nė nejautėme, kad dirbame prieš Lietuvą. Daugelį kartų ir man teko keliauti į Žemaičių Kalvarijos, Platelių, Šateikių apylinkes – vežti partizanams raštų siuntas. Nežinodami savo padėties galėjome kristi ir nuo savųjų kulkos.

Vilniuje apgyvendintus žemaičių partizanus ir jų ryšininkus ,,šefavo" Markuliui artimas žmogus slapyvardžiu *Algimantas*. Pagal jo paties pasakojimą, turėjo būti kilęs iš Panevėžio apskrities, Rozalimo apylinkių. Po karo ten ir partizanavęs... Mes jų tikrų pavardžių nei vardų nežinojome, o jie apie mus žinojo viską. *Algimantas* buvo aukšto ūgio, lieknas blondinas, smulkaus veido, maždaug 27 metų amžiaus. Dažnai mėgdavo galvą apsirišti skarele, taip norėjo pabrėžti esąs moteriško veido. Atėjęs ilgai neužsibūdavo, vaizduodavo, jog yra labai užimtas (tai labai atitinka Algimanto Zaskevičiaus bruožus – *R. K.*).

<...> Mūsų, žemaičių, su atvykusiais iš kitų Lietuvos pakraščių partizanais bei jų ryšininkais niekas nesupažindino. Todėl nežinojome, kas čia dar nelegaliai gyvena. Matyt, KGB agentai buvo pasidaliję įtakos sferomis. Retas kuris iš mūsų buvo matęs ir patį didžiausią Vilniaus ,,pogrindžio" arba BDPS vadą J. Markulį-*Erelį*. Visus siūlų galus savo rankose laikė tas bevardis ir bepavardis žmogus *Algimantas* ir jo adjutantas *Vincas*. Retkarčiais tekdavo susitikti su Aleksu Auguliu (slapyvardžiu *Profesorius*) ir Edmundu Lenkausku (skuodiškis, iš Puodkalių k.). Mano nuomone, tai irgi buvo jų žmonės, tik gal smulkesnės žuvelės.

<...> Nežinia, kokiais sumetimais mano ir Onos gyvenamąsias vietas dažnai keisdavo. Tų pačių metų spalio pabaigoje mus apgyvendino Antakalnyje, Saulės gatvėje, mediniame name, kurio šeimininkė buvo senutė lenkė. Ten bebūnant, į Vilnių atvyko ir mano sesuo Jadvyga su mama. Pabuvusios porą savaičių išvažiavo atgal į Žemaitiją, nes mamai nepatiko pas mus ateinantys žmonės. Ypač ji įtarė *Algimantą*.

<...> Pas mus gyveno ir brolis Adolfas. 1948 m. sausio 19-tą jis BDPS karininko *Algimanto* pavedimu išvažiavo į Žemaitiją ir ilgai negrįžo. Laukiu, nesulaukiu... O mokyklą reikia lankyti. Žiema, kur važiuoti, kur jo ieškoti – nežinau. Liko tik kantriai laukti. Vieną žiemos vakarą išėjau iš namų mokyklon, žiūriu – netoliese stovi nepažįstamas žmogus: elgeta, ne elgeta. Mane pamatęs, pradėjo eiti artyn, kojas vos pakeldamas, lazda pasiremdamas, veidas barzda apžėlęs, plaukai sruogomis sulipę... Aš jo paklausiau: „Ko tamsta, dėde, ieškote?“ Ir išsigandau išgirdusi brolio balsą: ,,Rožele, ar tu manęs nepažįsti?“ – „Adolfai, ar tai tu toks varganas“, – sušukau ir puoliau prie brolio, vos vos bepaeinančio. Paėmiau už parankės ir įvedžiau į trobą, o jis, kaip šimtametis senis, per slenkstį vos kojas perkeldamas, silpnu balsu, tarsi pats sau pasakė: „Nežinau, kaip būtų buvę, jeigu būtų reikėję eiti toliau.“ Pasodinusi ant kėdės, nuaviau kažkokius batpalaikius, užmautus ant basų kojų. O kojos buvo nušalusios, sutinusios, žaizdotos...

Nuprausėme jį, aprišome žaizdas, pervilkome švariais baltiniais ir paguldėme. Taip jis išgulėjo visą mėnesį. Pasirodo, Mažeikiuose jį buvo suėmę. Ten keletą savaičių tardė, po to vežė atvira mašina į Vilnių ir netoli Panerių jam pavyko pabėgti... Smulkiau apie savo vargus jis pasakoja ,,Skuodo žodyje“, atsiminimuose ,,10 000 mano gyvenimo parų“. O aš apie tai dabar rašydama, negaliu neapgailestauti, kad rizikuota gyvybe, kentėtos kančios ir vėl pakliūta į tas pačias KGB pinkles. O Viešpatie, kokia baisi ir ilgaamžė Judošiaus veidmainystė!

Pavasarį prasidėjo ir kiti areštai. Balandžio mėnesį Literatų gatvėje, Stasio Janavičiaus bute, areštavo plateliškį Kazį Katkų-*Mikimauzą*. Kartu su juo „areštavo“ ten pasitaikiusį *Algimantą*. Po kelių dienų *Algimantas* pasirodė laisvas. Sakėsi pabėgęs ir visiems rodė peršautą palto skverną. Mes tuo lengvai patikėjome, juo labiau, kad neseniai dar sudėtingesnėj situacijoj – sunkvežimy surištom rankom su apsauga vežamas – pabėgo mano brolis Adolfas. Vėliau areštavo ir Stasį Janavičių. Paprastai kurį nors iš mūsų suėmus, likusiems tuoj liepdavo pakeisti gyvenamąją vietą – atseit, kad neišduotų... Todėl ir mes iš Antakalnio Saulės gatvės persikėlėm į Kalvarijų rajoną, Geležinio vilko gatvę Nr. 64. Tai buvo senas griuvena namelis, pusė jau nugriauta, kitoje pusėje, kur apsigyvenom, grindys išpuvusios, sienos vos gyvos.

Šiame name įsikūrėme: aš, Ona, Adolfas, mažeikiškis Vaclovas Ridikas, slapyvardžiu *Daktariukas*. Tiesa, jį pagal naujai išduotą pasą vadinome Pranu. Iš Žemaitijos atvažiavo ir mano sesuo Jadvyga. Iki tol jos su mama laikėsi gimtajame pašalyje vien dėl to, kad nors kartą per mėnesį nuvežtų maisto mūsų kaliniams: broliui Stasiui ir tėveliui, uždarytiems Klaipėdos kalėjime.

1948 m. gegužės mėnesį broliui perduodamą maistą dar priėmė, o tėvelio siuntinį grąžino. Supratome, kad jo jau nėra tarp gyvųjų.

Kartą šeimininkė Ona, kuriai išseko kantrybė, paklausė *Algimantą*:

– Kada Preibiams skirsite butą? *Algimantas*, šiek tiek pagalvojęs, atsakė:

– Greitai...

Taip ir atsitiko. Vieną to paties gegužio popietę Adolfas išėjo į miestą susitikti su *Algimantu* ir negrįžo...

Informacija gauta iš LGGRTC Spec. tyrimų skyriaus

Parengė Andrius Tumavičius

Nustatyta:

Algimatas – tuo metu J. Markulio legenduojamame partizaninio judėjimo centre Vilniuje naudojamas LSSR MGB agentas Algimantas Zaskevičius, Stasio, slap. *Benamis*, *Bagdonas* (g. 1917 Ašmenos apskr., Selicės k. Mirė 1974 m. Vilniuje). Be to, yra duomenų apie agentūrinę-kovinę operaciją Žemaitijoje, kurioje dalyvavo A. Zaskevičius: agento smogiko Rudolfo Ottingo, slap. *Kirvis,* vadovaujama smogikų grupė 1948 m. vasarą gavo užduotį per ryšininką slap. *Vincas* susisiekti su Žemaičių apygardos Žvalgybos skyriaus viršininku slap. *Miškinis* ir jo vadovaujamais partizanais Plungės apskr., Platelių vlsč., Godelių k.

Smogikams buvo įsakyta partizanus nužudyti (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 298, l. 39). Šią operaciją planavo ir jai vadovavo LSSR MGB 2N vald. 2-o sk. 5-to psk. viršininko pavaduotojas Sokolovas, kuris operacijos metu buvo netoli kelio iš Plungės į Šateikius. Joje taip pat dalyvavo Senino vadovaujama LSSR MGB darbuotojų grupė, kuri stebėjo smogikų grupės veiklos rajoną iš Platelių. Seninas ir Sokolovas palaikė radijo ryšį (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 298, l. 13, 39). *Kirvio* vadovaujamą grupę sudarė 8 smogikai bei ryšininkai *Vincas* ir *Benamis*.

1948 07 14 naktį agentai atėjo pas partizanų ryšininkus, gyvenusius Godelių k. Tą pačią naktį į Godelių k. atėjo partizanai *Miškinis* ir *Galiūnas*. Jie nepasitikėjo atėjūnais, tačiau kartu su jais nuėjo į mišką. Ten smogikas *Kirvis* nušovė *Miškinį*, o smogikas *Klevas* – *Galiūną*.

Kai partizanai buvo nužudyti, *Kirvis* iššovė raketą ir taip pranešė operacijai vadovavusiam Sokolovui apie įsakymo įvykdymą. Į nužudymo vietą atvyko Sokolovas bei Senino vadovaujama grupė. Po to Sokolovas smogikus išsivedė iš miško, susodino į mašiną ir tuoj pat išvažiavo į Vilnių. Nužudymo vietoje liko Senino vadovaujama grupė, kuri surašė nužudymo aktus ir užkasė lavonus (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 298, l. 39–42, 54–56, 13–14). Partizanų *Miškinio* ir *Galiūno* žūties aktą 1948 07 15 pasirašė LSSR MGB Mažeikių apskr. sk. viršininkas Seninas, to paties sk. operatyvinis įgaliotinis Dargis ir LSSR MGB Plungės apskr. skyriaus Platelių vlsč. viršininkas Kuznecovas (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 42196/3, l. 358–4).

Nustatyta, kad 1948 07 15 agentai smogikai nužudė šiuos partizanus:

1. Mačernį Vladislovą, Vladislovo, slap. *Miškinis* (g. 1919 10 27 Telšių apskr., Alsėdžių vlsč., Šarnelės k.). Jis buvo Lietuvos laisvės armijos Žemaičių apygardos štabo Žvalgybos skyriaus viršininkas. V. Mačerniui 2008 11 25 Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro gen. direktoriaus įsakymu Nr. 1V-195 suteiktas kario savanorio statusas (LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1297, l. 234; LGGRTC Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija, b. M-1223);

2. Jonaitį Kostą, slap. *Galiūnas* (g. Kretingos aps. Mosėdžio vlsč.) (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 13177/3, l. 29 a. p., 48; LGGRTC archyvas, b. P-392-1).

1948 17 15 naktį, maskuojant agentų smogikų įvykdytą operaciją (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 298, l. 57–57 a. p.), Žemaičių apygardos partizanų rėmėja Serapina Pakalniškytė, Antano (g. 1921 03 02 Telšių apskr., Plungės vlsč., Videikių k.), kuriai

LGGRTC gen. direktoriaus 2000 12 29 įsakymu Nr. 123 suteiktas laisvės kovų dalyvio statusas, gyvenimo aprašyme nurodė, kad asmeniškai pažinojo partizanus V. Mačernį-*Miškinį* ir Jonaitį-*Galiūną*. Jos tėvų Onos Pakalniškienės, Dominyko (g. 1907 m. Videikių k.), kuriai LGGRTC gen. direktoriaus 1999 11 15 įsakymu Nr. 110 suteiktas kario savanorio statusas, ir Antano Pakalniškio ūkyje nuo 1947 m. bunkerį buvo įsirengęs A. Mačernis ir jo būrio kovotojai. Pas A. Mačernį iš Vilniaus atvažiuodavo *Algimantas*. Jis atveždavo pogrindinės spaudos. S. Pakalniškytė rašė, kad 1948 m. liepos mėn. A. Mačernis turėjo susitikti su *Algimantu* ir jo palydovais. Susitikimas įvyko Godelių k. gyventojo Igno Norvaišo sodyboje. Po to partizanai ir atvykėliai išėjo į Jonauskio miškelį. Einantys į mišką partizanai buvo sušaudyti į nugaras.

V. Mačernis buvo nukautas iš karto, o K. Jonaitis-*Galiūnas* sužeistas. Jie buvo nuvilkti į Jonalaukio miškelį. Pasak S. Pakalniškytės, K. Jonaitis ten buvo kankinamas, kol mirė. Partizanų kūnai buvo užkasti tame pačiame miškelyje (LGGRTC Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija, b. M-1223). Archyvinių duomenų apie tai, jog partizanas K. Jonaitis-*Galiūnas* būtų buvęs kankinamas, neaptikta.

Jūsų minimas KRUTKIS VYTAS galėtų būti Teodoras Krutkis, Stanislovo (g. 1916 m.). LSSR NKGB Kėdainių aps. darbuotojai informaciją apie partizaną Krutkį gavo 1945 m. Agentai pranešė, kad Krutkis norįs legalizuotis. Jam 1945 08 12 pasiūlyta atvykti į LSSR NKGB Kėdainių apskr. skyrių. Krutkis paskirtą dieną atėjo ir atnešė granatas bei ginklą, buvo nuodugniai apklaustas (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1082, l. 241). Jis buvo sovietų saugumo užverbuotas slapyvardžiu *Kibirkštis*. Jam pavesta per išsiaiškintus partizanų ryšininkus nustatyti tikslią Aloyzo Dalboko prtz. būrio buvimo vietą, kad būtų galima surengti pasalą ir juos likviduoti (LYA, f. K-1, ap. 3, b.?, l. 265, 270, nuorodą reikia tikslinti). Jis naudotas partizanų ir antisovietinės rezistencijos dalyvių paieškoms Kėdainių apskr. 1945 m. rugsėjo – spalio mėn. nurodomas kaip geras agentas. Užmezgė ryšius su *Paukščio* būriu, sugebėjo įtikinti kovotojus, kad su čekistais nebendradarbiaująs. Palaikė ryšius ir įgijo pasitikėjimą. Panaudotas agentūrinėje byloje „Bandity“ (užvesta Aloyzo Dalboko būriui). Dėl aktyvios veiklos ir netinkamo operatyvininkų darbo buvo iššifruotas ir 1945 m. pabaigoje – 1946 m. pradžioje priverstas bėgti iš Kėdainių apskr. teritorijos (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1083, l. 282–283; 304)

Agentas *Kibirkštis* 1946 m. panaudotas operatyvinėse kombinacijose Vilniuje. Jis buvo konspiracinio buto šeimininkas: 1946 m. pas jį gyveno J. Lukša, A. Zaskevičius, A. Kulikauskas [1], 1947 m. vasarą čia atvyko ir apsigyveno Rozalija Preibytė. Jos atsiminimuose minimas *Žalgirio* ir Žaliaduonio atvykimas ir pabėgimas. Tačiau iš tiesų kalbama apie 1947 m. vasarą į Vilnių atviliotus Algimanto apygardos vadą Antaną Slučką-*Šarūną* ir Vytauto apygardos vadą Kaulinį-*Miškinį*, kuriems pavyko pabėgti.

Apie kenkėjišką T. Krutkio veiklą rašyta partizanų spaudoje (neperiodiniame LLKS Prisikėlimo apygardos P ir OSN biuletenyje, Nr. 2, 1949 04 17) [2]. Pateikiama elektroninė rašinio versija: Krutkis Teodoras, kilęs iš Vainotiškių k., Dotnuvos vlsč. Priešo užverbuotas grįžo pas partizanus, savo buvusiems kovos broliams pasakojo, kad priešui dirbęs tik reikalo verčiamas ir kad jis partizanams galėsiąs būti naudingas. Žadėjo parūpinti ginklų, šaudmenų ir kt. Partizanai juo patikėjo,

nes Krutkis po kurio laiko tikrai įteikė dalinio vadui *Paukščiui* naują pistoletą, kulkosvaidžio diską ir suteikė žinių.

1945 m. spalio 23 d. Krutkis su 70 MVD-tų atvyko į Ruseinių k., Josvainių vlsč., ir apsistojo miške netoli Mažeikos Mato sodybos. Krutkis privalėjo vakare pakviesti pas Mažeiką partizanų dalinį ir keturiais šūviais duoti ženklą puolimo pradžiai. Krutkio pastangos surasti dalinį buvo bevaisės. Partizanai tuo metu buvo išvykę toliau. Tačiau išdavikui šypsosi laimė: pas Mažeiką užėjo pailsėti kitas, pro šalį vykęs 4-tas P[artizanų] dalinys.

Pas Mažeiką tuo metu buvo vaišės. Be partizanų, svečiavosi 20 žmonių. Išdavikas klausinėjo atvykusius P[artizanus] apie *Paukštį*, esą turįs jam perduoti pistoletą. Vaišės tęsėsi.

Apie 22 val. sulojo šuo. Vienas svečių, Stokis, išėjo pasižvalgyti. Drauge išėjęs Krutkis jį keturiais pistoleto šūviais nušovė ir taip davė emvėdistams ženklą pulti. Į namą pasipylė kulkų spiečius, žuvo nekalti svečiai, kilo gaisras. Sužvėrėję barbarai žudė bėgančiuosius ir metė atgal į liepsnas, kad neliktų nė vieno gyvo šios baisios žmogžudystės liudininko. Kautynių lauke liko nukautas ir vienas girių brolių. O kitiems, nors ir sunkiai, pavyko pasitraukti.

Bolševikai nužudė šiuos asmenis:

1. P[artizaną] *Medžiotoją*, 23 m.;
2. Mažeikienę, 48 m.;
3. Mažeikaitę Veroniką, 25 m.;
4. Mažeikaitę Genę, 18 m.;
5. Mažeikaitę Bronę, 16 m.;
6. Mažeiką Vytautą, 14 m.;
7. Mažeiką Albiną, 12 m.;
8. Mažeiką Izidorių, 10 m.;
9. Kerzą, gyv. Ruseinėlių km.;
10. Stokį Juozą, gyv. Krakių mstl.;
11. Stokienę;
12. Stokių sūnų, 2 m.;
13. Jankauską Jurgį;
14. Šarą Kazį, 37 m.;
15. Jasaitytę Genę, 19 m.;

Dar dviejų žuvusių pavardės nežinomos. Pabėgo tik 3 civiliai asmenys, kurių vienas buvo sunkiai sužeistas. Žudynių metu gerokai atitolusią sužeistą Jasaitytę sugavę envedistai gyvą įmetė į degantį namą. Visų vyrų lavonai buvo nuvežti į Kėdainius.

Apie Krutkio šeimą (t. y. jūsų minimą žmoną Adą) kol kas galima pasakyti, kad jis 1945 m. buvo vedęs (LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1082, l. 294, 296).

Literatūroje rasta informacijos, kad Lenkauskas Edmundas MGB agentas, Kardo rinktinės partizanės giminaitis [3]. Archyvinių duomenų, patvirtinančių tokį teiginį, kol kas nerasta.

Augulis Aleksas-*Meška* gali būti LSSR MGB agentas *Kipšas*-Gvidonas Augulis, Adolfo (g. 1927 07 05 Dvariškių k.), Didžiosios Kovos partizanų apy-

gardoje veikęs *Meškos* slapyvardžiu. LSSR saugumo 1945–1946 m. buvo panaudotas kovoje prieš pogrindį (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 7357/3, t. 2, l. 191). 1985 m. pildytoje agento *Kipšo* kortelėje nurodyta, kad jis su sovietų saugumu bendradarbiavo 1945–1954 metais. Agentas gimęs 1927 m., kortelės pildymo laikotarpiu buvo nevedęs, komjaunuolis, dirbo „Valstiečių laikraštyje“ korespondentu (Agento *Kipšo* kortelė, LYA, f. K-1, ap. 61, b. 38 a., kortelės eilės Nr. 2001–2007).

[1] Gaškaitė N., Peslys. Laivės kovų archyvas, Nr. 11, 1994, p. 37.

[2] Publikuota: „Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje“. – Vilnius, 1999, p. 242–244 (įvykio aplinkybes, nužudytųjų pavardes reikia tikslinti).

[3] Lietuvos partizanų Žemaičių apygarda 1945–1953 m. – Vilnius, 2010, l. 24.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 41452/3

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Iš **Preibio Adolfo, Alekso**, g. 1928 m. Žeimių k., Salantų vlsč., apklausos protokolo (b. b., I t.), surašyto 1948 05 17 Vilniuje.

Apklausa pradėta 10 val., baigta 1 val. nakties.

R. K. p a s t a b a: arešto nutarime, kuris buvo surašytas 1948 05 14 Vilniuje MGB 2N valdybos vyr. oper. įgaliotinio vyr. ltn. RIMKIEVIČ, minimas Preibys Adolfas yra tas pats Matulionis Raimundas, Prano, g. 1928 m. Žeimių k., Salantų vlsč., Kretingos apskr., yra Lietuvos nac. organizacijos LLA narys slapyvardžiu *Aušra*. Sulaikytas 1948 02 01 Mažeikių MGB.

<...> Nusikalstamų ryšių su niekuo nepalaikiau, aš buvau tik eilinis ginkluoto partizanų būrio narys.

<...> Iki pirmojo arešto 1948 m. sausio mėn. Mažeikių m. aš buvau Žemaitijos apygardos vado *Ivanausko* asmeninis ryšininkas ir tarp pogrindžio kovotojų buvau žinomas slapyvardžiu *Aušra*. Už aktyvią veiklą apyg. vadas *Ivanauskas* man suteikė vyr. karininko laipsnį.

<...> 1947 m. rudenį aš susitikau su Kardo rnkt. vadu *Druliu*-Kėkštu Juozu ir palaikiau ryšį su Robinzono būriu. 1947 m. susitikau su kuopos vadu *Vanagu*-Vytautu Jablonskiu ir prtz. *Tanku*-Vaclovu Mickumi.

Jie tada pasakė: dėl būtino susitikimo su jais aš galėsiu palaikyti ryšį su Riešgalių k., Skuodo vlsč., gyventoju Laurecku, ir jo namuose įsitikinus, jog jis yra tas pats žmogus Laureckas, apie kurį man minėjo *Vanagas* ir čia pat iš anksto man nurodė su *Vanagu* sutartą slaptažodį: „Aš Tanko pusbrolis *Aušra*“. Laureckas atsako: „Gerai“.

Apie mano apsilankymą Laureckas pranešė partizanams. Vakare atėjo 2 partizanai iš *Vanago* būrio, vieną iš jų – *Tanką* – aš jau pažinojau, ir nusivedė mane į būrį, kuris buvo išsidėstęs netoli Laurecko namų.

<...> Laureckas, 40–45 m. amž., vidutinio ūgio, liesas, be barzdos. Šeima: žmona ir 10 m. amž. duktė.

<...> Pas prtz. kuopos vadą *Vanagą* aš važiavau *Ivanausko* nurodymu. Per *Vanagą* turėjau užmegzti ryšį su Kardo rnkt. vadu *Druliu* ir supažindinti pastarąjį su *Ivanausko* ryšininku *Serbentu*, kuris važiavo kartu su manimi.

<...> Partizanas *Tankas* ir kitas prtz. (pavardės ir slapyvardžio nežinau) nusivedė mane ir *Serbentą* į susitikimą su *Vanagu* ir dar 11 partizanų. *Vanagas* buvo miške palapinėje.

Serbentas taip pat parodė *Vanagui* savo įgaliojimus, davė paskaityti atsivežtos antisovietinės literatūros ir kitus prtz. dokumentus.

Pas *Vanagą* prabuvome tris dienas, o ketvirtos dienos vakare aš, *Serbentas*, *Tankas* ir dar 2 prtz. kartu išėjome iš *Vanago* stovyklos pas Kretingos Kardo rnkt. vadą *Drulį*. Jį radome pas vieną gyventoją Laukžemyje. Pas jį pabuvome pusantros valandos. *Serbentas* pasiliko su *Druliu*, o mes visi likusieji grįžome į *Vanago* būrio dislokacijos vietą ir ten prabuvome dar vieną parą. Po to aš išvažiavau į Mažeikius, o iš ten – į Vilnių.

<...> Jokių padėjėjų aš neturėjau, tik vieną kartą 1947 m. pradžioje aš pasiunčiau Gargasą Albertą-*Šarą* į *Vanago* būrį.

<...> Kai mudu su *Serbentu* lankėmės pas *Vanagą*, jo būrio prtz. Stonkus Vaclovas-*Uosis*, *Lapė* paprašė manęs pratęsti jo dokumentų galiojimą. Aš sutikau ir paėmiau jo asmeninius dokumentus: pasą, karinį bilietą ir pažymą iš darbovietės. Po pusantro mėn. aš atvykau pas LDKS–43 skyriaus viršininką Valantiną Valentiną-*Vaicių* į Dabikienės k. ir iš ten pasiunčiau šios antisovietinės organizacijos narį Gargasą Albertą su šiais dokumentais į *Vanago* būrį. Taip pat Gargasui daviau Laurecko adresą ir pasakiau slaptažodį, suderintą su Laurecku: „Aš nuo *Aušros*.“

<...> Arešto metu pas mane buvo rastas mano rašytas laiškas Štombergaitei Jadvygai (Jadzei), gyv. Šateikių k., Platelių vlsč.

Su ja aš susipažinau vokiečių okupacijos metais šokiuose. Kai buvau *Robinzono*-Petro Gadeikio būryje 1946 m., pas ją užėjau kartu su prtz. *Paparčiu*-Juozu Karbonskiu. Laiške norėjau pranešti apie Damašiaus mirtį, kad ji pasakytų jo dukrai Magdalenai Damašiutei.

R. K. p a s t a b a: šioje vietoje tardytojas griežtai perspėja tardomąjį, jog jis meluoja. Apie Damašiaus mirtį jis sužinojęs iš pačios dukters Magdalenos, ir tada tardomasis jau prisiekė sakyti tiesą, matyt, „paskatintas“ fizinių priemonių, kurių tokiais atvejais paprastai imdavosi tardytojai.

<...> Taip. Aš sakiau netiesą. Laiškas rašytas 1948 05 13 *Miškiniui* Žemaičių apyg. Ūkio ir propagandos sk. viršininkui per *Daktarą*.

<...> Laiške minima Damašiutės M. pavardė ir vardai – Rožė ir Jadzė. Galiu pasakyti, kas tai per asmenys: Rožė – mano sesuo Preibytė Rozalija, Aleksandro, g. 1930 m., gyv. Vilniuje, Saulės g. nr. 19, bt. 2. Pagal fiktyvius dokumentus: Ramanauskaitė Rozalija. Juos ji gavo per mane ir *Algimantą*.

Jadzė – taip pat mano sesuo Preibytė Jadzė, Aleksandro, g. 1922 m., gyvena kartu su seserimi Rozalija.

Trečias mano laiške minimas asmuo – Damašiutė M., tai mano pažįstama Magdalena Damašiutė, g. 1925 m. Rudaičių k., Platelių vlsč.

<...> Su Damašiute mane supažindino 1946 m. pavasarį pas mane namuose prtz. Tvarijonas Antanas-*Dėdė* (žuvo 1946 m.). Pas ją aš lankiausi ne mažiau kaip 15 kartų. Ateidavau maisto produktų ir kartu gaudavau informacijos apie MGB kariuomenės sudėtį ir išsidėstymą, kadangi ji dirbo Platelių vlsč. vykd. komitete sąskaitininke.

Šiuo metu (1947 m.) Damašiutė persikėlė gyventi į Kauną, gyvena Tunelio g. nr. 1 ir mokosi kažkokiame technikume. Kaune pas ją buvau užėjęs du kartus, bet jos neradau namuose.

<...> Apklausė LSSR MGB 1-ojo tardymo sk. vrš. pplk. VASSER ir LSSR MGB 1-ojo tardymo sk. jaun. tardytojas j. ltn. SUNELAITIS.

Iš Preibio Stasio, Alekso (Adolfo brolis), g. 1923 m., sulaikyto miške, apklausos protokolo

Kretinga, 1947 m. liepos 23 d.

Apklausia Kretingos MGB tardymo sk. tardytojas, gvardijos ltn. FOFANOV. Apklausa atliekama per MGB vertėją ŠERNĄ.

<...> Aš, Preibis Stasys, buvau sulaikytas 1947 m. liepos 22 d. kaip Platelių partizanų *Žygimanto* būrio partizanas Šateikių miško teritorijoje.

<...> Mano brolis Preibis Adolfas nuo 1946 m. balandžio mėn. palaikė ryšį su partizanais, apie tai aš žinojau. 1946 m. gegužės ar birželio mėn. brolį Adolfą norėjo areštuoti už ryšį su partizanais, bet jis, pasinaudojęs tamsa, pabėgo.

Kitą rytą aš susitikau su juo krūmuose netoli savo namų ir abu nusprendėme pasitraukti į mišką, prisidėti prie partizanų būrio ir tęsti ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią. Tuo metu aš jau turėjau vokišką pistoletą, kurį gavau 1944 m. būdamas vokiečių armijos kareiviu. Apie savo planus išeiti pas partizanus tėvams nieko nesakėme.

Pasiėmę šiek tiek maisto produktų, abu su broliu Adolfu išėjome į Šateikių mišką ieškoti partizanų būrio, bet ten nieko iš partizanų nesutikome. Nuolat sėdėjome krūmuose 400–500 m nuo savo namų, dažnai juose nakvodavom. Valgėme namuose ir retkarčiais krūmuose. Maisto mums nešė motina Ona Preibienė ir seserys Jadzė bei Rozalija. Pas mus į krūmus dažnai ateidavo Aleksas Preibis.

1946 m. rugpjūčio mėn. vyresnioji sesuo Jadzė grįžo iš Salantų ir pasakė, kad su mumis norėtų susitikti Auželis Vytautas (g. 1925 m.), gyv. Salantuose. Anksčiau mano brolis ir Auželis buvo geri pažįstami, bet Jadzė apie mus Auželiui nieko nesakė.

Pokalbio metu nutarėme paprašyti sesers Jadzės atvesti Auželį pas mus. Po 2–3 dienų Jadzė atvedė jį. Auželis pasakė palaikąs ryšį su partizanais Gadeikiu Petru-*Robinzonu* ir Zalecku Vytautu-*Vaivoru*, pastarieji pageidauja su mumis susitikti ir priimti į būrį.

Mes sutikome ir paprašėme Auželio mus suvesti su Gadeikiu. Auželis tą patį vakarą paprašė mus su Adolfu ateiti prie Aklos kalno, kuris yra 2 kilometrai nuo Salantų Šaučiškių k.

Atėję prie kalno, keturis kartus sumušėme akmenį į akmenį, tai buvo mūsų susitikimo su partizanais sąlyginis ženklas. Tuo mūsų pokalbis su Auželiu baigėsi, jis išėjo į Salantus.

Tą patį vakarą, o tai buvo maždaug 1946 m. rugpjūčio vidurys, mes su Adolfu patraukėme į nurodytą vietą. Priėjusius prie Aklos kalno mus pasitiko 3 vyrai. Vienas iš jų buvo Auželis Vytautas, o kiti du prisistatė slapyvardžiais *Robinzonas* ir *Vaivoras*.

Kai susipažinom, Gadeikis Petras paaiškino, kad jis paskirtas Salantų LLA rinktinės štabo Slyvos kuopos vadu, o Zaleckas – jo pavaduotojas.

Salantų kuopa priklauso LLA organizacijai. Šios organizacijos užduotis – tęsti ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią. Visoje Lietuvos teritorijoje sukurtos panašios LLA kuopos, kurios gaus nurodymus ir kovos prieš sovietų valdžią toje teritorijoje, kurioje jos suformuotos.

Salantų kuopa turi veikti Salantų vlsč. teritorijoje. Visi kovotojai turi slapyvardžius, kad partizanų negalėtų atpažinti vietiniai gyventojai. Kovos prieš sovietų valdžią metu būtina naikinti sovietinį-partinį aktyvą, rekvizuoti jų turtą ir skleisti jiems baimę. Partizaninis karas baigsis, kai Amerika ir Anglija puls Sovietų sąjungą. Kai baigsis karas, Lietuva bus išlaisvinta, į valdžią ateis buvę partizanai.

Po susitikimo Gadeikis mus nusivedė pas Šaučikių k. gyventoją Tamašauską rinkti maisto produktų. Po to mes nuėjome pas Gadeikio merginą Bronę Šmotaitę (apie 23–24 m. amž.) Nerėpų k., Salantų vlsč. Pas ją aš, Adolfas, Zaleckas ir Gadeikis prabuvome savaitę laiko.

Naktimis lankėmės pas gyventojus ir rinkome maisto produktus. Pas Anužį Stanislovą buvome tris kartus ir visus tuos kartus gavome iš jo maisto produktų. Taip pat lankėmės ir pas jo brolį Kazį Anužį. Gadeikis pasakojo, kad Kazys Anužis jo užverbuotas kaip žvalgybininkas: jis sužinodavo, kur važiuoja stribai ir Salantų MGB garnizono kareiviai.

Gadeikis pas Bronę Šmotaitę laikė surinktus maisto produktus. Po 7–8 dienų Gadeikis pasakė eisiąs į Lieknų miško stovyklą, todėl pasiuntė Anužį į Salantus sužinoti, kur išvyko MGB garnizonas. Grįžęs Anužis pranešė, jog apylinkėse saugu, tada mes išėjome į Lieknų mišką, kuris yra tarp Selenių ir Reketų k. Salantų vlsč.

Pakeliui užsukome pas Skurdauską Selenių k. Jis palaikė ryšį su prtz. būriu, vaikščiojo į būrio išsidėstymo vietą. Jo dukra Skurdauskaitė Pilicijana taip pat palaikė ryšį su prtz. būriu ir gyveno su partizanu Antanu Vitkumi (areštuotas). Gadeikis Pilicijanos paklausė, ar šiuo metu yra kas nors stovykloje, ji atsakė – taip. Po to Gadeikis mus nusivedė į stovyklą, kurioje radome apie 15–16 partizanų.

Naktį visi partizanai iš stovyklos išeidavo į kaimą, palikdavo tik vieną sargybinį. Po 6–7 dienų, kai stovykloje buvo 20 partizanų, Gadeikis įsakė partizanams išsirikiuoti be galvos apdangalų ir viešai pareiškė, jog aš ir mano brolis Adolfas stojame į jų organizaciją, ir įsakė priimti priesaiką. Priesaikos tekstą skaitė pats Gadeikis. Man (Preibiui Stasiui) buvo suteiktas slapyvardis *Labutis*, o broliui Adolfui – *Aušra* ir nuo tos dienos mes su broliu Adolfu tapome tikraisiais LLA organizacijos nariais.

Dar iki priesaikos priėmimo Lieknų miške Gadeikis man davė šautuvą, kurį užregistravo savo knygoje. Adolfui taip pat įteikė šautuvą, bet po to jis gavo vokišką automatą.

<...> Aš asmeniškai priklausiau dviem LLA kuopoms. Nuo 1946 m. rugpjūčio mėn. iki 1947 m. birželio mėn. priklausiau LLA Salantų kuopai. Pradžioje ji vadinosi Slyvos kuopa, o nuo 1947 m. Naujųjų metų – Tauragės kuopa, kuriai vadovavo Karbonskis Juozas-*Papartis* iš Panotėnų k., Platelių vlsč. LLA Žygimanto kuopoje aš išbuvau tik iki birželio vidurio – iki sulaikymo dienos.

<...> Dalyvavau tik sušaudant Imbarės apylinkės pirmininką Pakulį. Prieš 2 ar 3 dienas į prtz. būrio dislokacijos vietą atėjo 2 valstiečiai: Križevičius ir Retkus iš Imbarės k., Salantų vlsč. Jie pareiškė būrio vadui Gadeikiui, kad reikia sunaikinti Imbarės apyl. pirmininką, nes jis žmonėms neduoda gyventi. Gadeikis pažadėjo jų prašymą įvykdyti.

Kartu su Retkumi ir Križevičiumi atėjo ir dvi moterys, po 35–36 m. amž., kurios atnešė 7 l samagono, lašinių, keptų kiaušinių ir kitokios užkandos. Samagoną iškart išgėrė. Kartu gėrė Retkus, Križevičius ir moterys. Išeidami Retkus ir Križevičius paaiškino, kur slepiasi Pakulis.

Po 2–3 dienų, 1946 m. spalio mėn., Gadeikis, Zaleckas, aš – Preibys, mano brolis Adolfas, prtz. Valinskis Zenonas (areštuotas), Valinskis Antanas (areštuotas), Paulius Bernardas (žuvęs) ir kt. (iš viso 14–15 partizanų) atėjome prie Pakulio namų. Mus vedė Zaleckas ir Valinskis Antanas. Apsupome daržinę, kurioje turėjo būti Pakulis. Į daržinę įėjo Zaleckas ir Pakulis, kurie netrukus iš jos išsivedė apyl. pirmininką ir išsinešė iš jo atimtą šautuvą. Gadeikis, Zaleckas, Paulius ir Každailis Pakulį įsivedė į kambarį, o likusieji, su jais ir aš, likome lauke sargyboje.

Kaip vėliau man pasakojo, partizanai Pakuliui pateikė keletą klausimų, o po to Zaleckas iš pistoleto Pakulį sušaudė.

<...> Kiek man žinoma, Kretingos apskr. kiekviename valsčiuje yra suformuotos LLA kuopos, kiekviena jų turi vadą ir pavaduotoją. Apie visas kuopas aš negaliu papasakoti, kadangi ne visas žinau. Žinau tik LLA Salantų kuopą „Tauragė“ ir Platelių Žygimanto kuopą. LLA Salantų kuopos vadas buvo Gadeikis Petras-*Robinzonas*, o jam žuvus, vadu tapo Zaleckas Vytautas-*Vaivoras*. Anksčiau jis buvo LLA Tauragės kuopos vado pavaduotojas.

LLA Platelių kuopos vadas – Karbonskis Juozas-*Papartis*, Mosėdžio LLA kuopos vadas – Šleideris Juozas-*Bundza*, apskrities Kardo rnkt. štabo viršininkas – *Drulis*-Kėkštas Juozas.

<...> LLA Salantų kuopai priklauso šie partizanai:

1. **Zaleckas Vytautas-*Vaivoras***;
2. **Pinikas Jonas-*Pavasaris***, g. 1930 m. Selenių k., Salantų vlsč.;
3. **Pinikas Ignas-*Erelis***, g. 1923 m.;
4. **Pinikas Juozas-*Vanagas***, g. 1920 m;
5. **Drąsutis Kazys-*Paliūnas***, 33–34 m. amž., iš Šaučiškių k., Salantų vlsč.;
6. **Einikis Adomas-*Jokimas***, 35 m. amž., iš Šaučiškių k.;
7. ***Bitel*** (netikslus slapyvardis – *R. K.*), apie 20 m. amž., iš Mosėdžio vlsč.;
8. ***Perkūnas***, 27–30 m. amž., iš Notėnų k., Platelių vlsč.;
9. **Duburys Juozas, Juozo-*Pilipaitis***, apie 55–57 m. amž., iš Žeimių k.;
10. **Preibys Adolfas, Alekso-*Aušra***, g. 1928 m., iš Žeimių k.

1946 m. pabaigoje mano brolis Adolfas iš būrio pasitraukė, automatą atidavė kažkuriam partizanui, pistoletą paslėpė, bet kur – nežinau. Šiuo metu gyvena Latvijoje, dirba sovietiniam ūkyje sekretoriumi. Jo adresas užrašytas mano bloknote, kurį iš manęs paėmė sulaikymo metu.

Platelių kuopą sudaro šie partizanai:

1. **Karbonskis Juozas-*Papartis***, 35–36 m. amž., iš Panoterių k., Platelių vlsč. Kuopos vadas;
2. **Pranas-*Deimantas***, 22–24 m. amž., iš Telšių;
3. **Jakštas-*Neris***, 24–25 m. amž., iš Dovainių k., Platelių vlsč.;
4. **Gečius Alfonsas-*Robinas***, g. 1921 m. Dovainių k.;
5. **Brazdauskas Alfonsas, Kazio-*Naujiena***, g. 1928 m. Notėnų k., Platelių vlsč.
6. **Mosteika Antanas-*Inkaras***, 32–33 m. amž.;
7. **Preibys Stasys-*Labutis***.

Iš Mosėdžio kuopos aš pažinojau tik vieną partizaną Galdiką Adolį-*Ąžuolą*, apie 28–29 m. amž. iš Mosėdžio vlsč.

VI LLA kuopa:

1. **Šleideris Juozas-*Bundza***, 36–38 m. amž., iš Šatės k., Mosėdžio vlsč., kuopos vadas;
2. **Šleideris Pranas-*Radvila***, 29–30 m. amž., vado pavaduotojas (Juozo pusbrolis);
3. **Valančius-*Mauškis*** iš (Avikalnių k.?), Platelių vlsč.;
4. ***Galiūnas***, apie 22 m. amž., iš Derkinčių k., Mosėdžio vlsč.

Man žinomi šie partizanų rėmėjai:

1. **Drąsutis Kazys-*Storulis***, 40 m. amž., iš Šaučiškių k., Salantų vlsč.;
2. **Pergaliauskas** iš Žeimių;
3. **Preibys Aleksas, Kazio**, mano tėvas (areštuotas);
4. **Česnauskas** iš Panoterių k.;
5. **Karbonskis Bronius**, 40–42 m. amž. (LLA kuopos vado brolis);
6. **Skurdauskas**, 60 m. amž., iš Selenių k., Salantų vlsč.;
7. **Donėla Petras**, apie 65 m. amž., iš Žeimių k.;
8. **Giedrimas** iš Šaučiškių k. Gadeikis Petras sakė, jog pas jį yra bunkeris, kuriame slėpėsi prtz.;
9. **Jašinskas Jonas**, 25 m. amž., iš Šatraminių k., Mosėdžio vlsč.;
10. **Petrutytė Ona,** Gadeikio ryšininkė, areštuota 1947 m. žiemą;
11. **Brazdeikis**, apie 20 m. amž., iš Avikailių k., Platelių vlsč.;
12. **Alšauskaitė-*Kilbasytė*** iš Dovainių k., Salantų vlsč.;
13. **Vaitelytė Stasė**, 22 m. amž., iš Notėnų k.;
14. **Liaučius**, 27 m. amž., iš Kulsodžio k., Salantų vlsč.;
15. **Gadeikis**, 56 m. amž., iš Šateikių k., Platelių vlsč.

Pilietis Vaškys Petras iš Tuzių k., Salantų vlsč., už kyšį man kažkaip laikinąjį pažymėjimą pakeitė į karinį bilietą. Vaškio brolis Antanas Vaškys dirba Salantų

VUS. Aš įtariu, jog jie kartu pratęsė mano karinį bilietą, matyt, nežinojo, jog aš buvau partizanas.

<...> Naktį eidami į Plokštinės mišką su *Rambynu*, pakeliui užsukome į jame esančią sodybą, kur *Rambyno* nurodymu mums paruošė vakarienę. Jis pasiuntė vieną partizaną į mišką, kad atvestų *Beržą* su visa kompanija. Po kiek laiko *Beržas* atėjo su 11–12 partizanų.

Beržo būrys buvo suformuotas iš Platelių ir Alsėdžių vlsč. partizanų. *Beržas* mus visus nusivedė į stovyklą Plokštinės miške, kur mes praleidome apie tris savaites. Tuo laiku *Paparčio* būrys iš stovyklos niekur nebuvo išėjęs, nes nežinojom vietovės ir labai greit galėjome užšokti ant MGB kariuomenės pasalos. *Beržo* būrys kažkur išeidavo ir po dienos ar dviejų grįždavo. Maisto produktus mums atveždavo pastotėmis į stovyklą. Manau, jog tai buvo *Beržo* būrio rėmėjai.

Stovykla buvo saugoma ištisą parą. Sargybiniai buvo iš *Beržo* ir mūsų būrio. Du kartus per mėnesį keitė slaptažodžius ir atsakymus. Norintys patekti į stovyklą privalėjo juos žinoti. Stovykloje ant virvutės buvo iškelta lietuviška trispalvė. Karšto maisto atveždavo kiekvieną dieną.

Š. m. liepos pradžioje *Papartis* savo kuopą iš Plokštinės miško išvedė į Šateikių mišką.

<...> Kai *Papartis* sugrįžo į Šateikių mišką, mes vėl pradėjome rekvizuoti naujakurius ir sovietinius aktyvistus.

<...> Šiose rekvizicijose, išėjus iš Plokštinės miško, prie mūsų prisidėjo partizanas Budrys Česlovas-*Šeškus*, g. 1926 m. Ginteliškės k., Platelių vlsč.

<...> Apie tai, kad mano seserį Rožę *Papartis* užverbavęs kaip ryšininkę slapyvardžiu *Žibutė*, aš nežinau.

<...> Žudant sovietinius aktyvistus ypač išsiskyrė LLA Juozo Šleiderio-*Bundzos* kuopa. Jis šaudė kaltus ir nekaltus. Buvo gautas Kardo rnkt. štabo įsakymas apie tai, jog š. m. liepos 26 d. Gilaičių k., Platelių vlsč., krūmuose turi susirinkti trys LLA kuopos: *Paparčio*, *Bundzos* ir *Beržo* pasitarimui dėl Šleiderio savivalės ir pasitarimo metu specialusis teismas turėjo jį teisti. Apie tai mums pasakojo kuopos vadas *Papartis*.

Aš žinojau, kad 1947 m. birželio viduryje broliai Pinikai – *Pavasaris*, *Erelis* ir *Vanagas* – nušovė Šateikių apyl. pirmininką Jasą.

Iš partizano Mosteikos Antano-*Inkaro* man žinoma, kad š. m. birželio viduryje prtz. Štombergas ir Žabinskas Ignas-*Sniegas* apiplėšė Platelių kooperatyvo pastotę.

<...> Štombergas Justinas, Simono-*Algimantas*, g. 1923 m. Ginteliškių k., Platelių vlsč. 1946 m. buvo LLA *Paparčio* kuopos partizanas, o 1947 m. slapstėsi kartu su Žabinsku savo kaime, bet priklausė LLA *Paparčio* kuopai.

Be to, dar dviese atskirai gyvena ir slapstosi prtz. Račkauskas Pranas-*Tigras*, 45 m. amž., iš Burbaičių k., Plungės vlsč., ginkluotas rusišku rankiniu kulkosvaidžiu ir naganu, ir Venckus Augustas iš Žvainių k., Salantų vlsč., taip pat turi rusišką rankinį kulkosvaidį ir naganą.

<...> Kiekvienas pageidaujantis stoti į LLA organizaciją pirmiausia tikrinamas, kas jis toks yra. Įtartini nepriimami. Po patikrinimo prieš išrikiuotą kuopą priimamasis prisiekia būti ištikimas organizacijai. Po priesaikos jis ranka rašo raportą

Kardo rnkt. štabui apie savo dalyvavimą LLA organizacijoje ir pasirašo jam suteiktu slapyvardžiu. Priimtajam išduodamas ginklas.

Kiekvienas priimtasis įtraukiamas į kuopos sudėtį ir nuo tos dienos jau neturi teisės be Kardo rnkt. štabo leidimo pereiti į kitą rinktinę. Norintys pereiti į kitą rinktinę privalo vėl rnkt. štabo vardu rašyti kitą raportą.

LLA organizacijos nariui kategoriškai draudžiama pasiduoti gyvam MGB kariuomenei. Jei pasidavęs į nelaisvę paleidžiamas, jį privalo sušaudyti patys partizanai.

Apie visus kuopos pokyčius pranešama (žuvusius partizanus, dislokacijos vietą ir kt.) LLA apskrities štabui.

Ginkluotai kovai prieš sovietų valdžią vadovauja LLA apskrities štabai. Per savo ryšininkus jie perduoda įsakymus kuopoms, kuriuos išnagrinėja kuopos vadai, po to praneša visai kuopai pasitarimo metu ir pareikalauja vykdyti įsakymus.

Pavyzdžiui, 1947 m. pavasarį iš Kardo rnkt. štabo buvo gautas įsakymas sovietinius aktyvistus ir naujakurius (t. y. atvykusius iš kitų SSRS regionų okupacinės valdžios kolaborantus ir apsigyvenusius daugumoje ištremtųjų į Sibirą namuose – *R. K.*) žudyti tiktai po dviejų įspėjimų, t. y. jeigu naujakurys lojalus sovietinei valdžiai, ateiti pas jį, sumušti, apiplėšti ir išgauti priesaiką, jog jis sovietinei valdžiai daugiau nebepadės ir niekam nesakys apie partizanų apsilankymą. Bet jeigu naujakurys ir toliau bus lojalus sovietinei valdžiai, dar kartą jį sumušti ir apiplėšti, o trečią kartą sušaudyti.

Mūsų kuopoje buvo vadovaujamasi šiuo LLA Kardo rnkt. štabo įsakymu. Buvo įsakyta plėšti tuos, kurie lojalūs sovietinei valdžiai. Toliau agituoti gyventojus neteikti pagalbos sovietams ir aiškinti, kad valstiečiai remtų partizanus.

Iš LLA apskr. Kardo rnkt. štabo taip pat buvo gaunami mašinėle rašyti lapeliai su užsienio žiniomis. Juose buvo rašoma apie konfrontaciją, apie Amerikos ir Anglijos nesutarimus su Sovietų sąjunga. Kuopos vadas dažnai kalbėjo apie anglų ir amerikiečių karą su Sovietų Rusija, kurį laimėti turėtų Amerika ir Anglija. Po to Lietuva taps nepriklausoma, ir mes iš miškų išeisime į laisvę.

<...> 1946 m. iš LLA apskrities Kardo rnkt. štabo buvo gautas įsakymas dėl organizacijos sudėties „A“ ir „B“ kategorijų:

„A“ kategorijai priklauso partizanai nelegalai;

„B“ kategorijai priklauso partizanai, kurie gyvena legaliai savo namuose, bet 1947 m. šis įsakymas buvo atšauktas.

Iš „B“ kategorijos aš žinau tik vieną žmogų Drąsutį Kazį-*Storulį*.

Apklausė Kretingos MGB sk. tardytojas, gvardijos ltn. FOFANOV.

Pasakoja JADVYGA MALŪKAITĖ-PETKEVIČIENĖ-*JADZĖ*

Užrašyta Salamiestyje
2013 08 06

R. K. p a s t a b a: šie J. Malūkaitės prisiminimai, užrašyti 2013 08 06 šifruojant iš garso kasečių ir perrašant į kompiuterines laikmenas, buvo lyginami su Janinos Semaškaitės užrašytais ir publikuotais J. Malūkaitės prisiminimais 2000 m. išleistoje knygoje „Priesaika“. Knygos autorei J. Semaškaitei sutikus, nemažai J. Malūkaitės prisiminimų, kurie dar kartą patikslinti, perkelta į šiuos prisiminimus.

Gimiau 1928 m. Daukšių k., Mosėdžio vlsč., Kretingos apskr. Tėvai turėjo 16 ha žemės. Mano šeima buvo laiminga: darbštuolis tėvas Antanas ir motina Emilija su didele meile augino mus – dvi seseris. Sesutė Emilija buvo truputį vyresnė už mane, gimusi 1920 metais. Mūsų sodyba buvo toli nuo vieškelio, vos už trijų kilometrų – Žalgirio ir Peldinės miškai, arčiau – mažesni miškeliai, krūmokšniai ir lankos.

Mano pirmieji mokytojai Strielčiūnai, vyras ir žmona, nutiesė mums tokį kelią, iš kurio niekas nepasuko kitu. Tai buvo taurios asmenybės, reto dvasinio grožio žmonės. Tik tokie ir galėjo išugdyti laisvę mylinčių kovotojų kartą.

Atėjo baisusis 1940-ųjų birželis. Mano mokytojai įžengė į klasę pasipuošę, tvarkingi, tik liūdnesni nei paprastai. Jie atėjo atsisveikinti su mumis, dvylikamečiais mokinukais – visam laikui, bet tada šito mes dar nežinojome. Abu pasakė kalbas, kurių neužmiršome visą gyvenimą. Jų linkėjimai mums tapo priesaika – išaugti tvirtos dvasios, nepalūžti, nesvyruoti lyg pakelės smilgos. Į Lietuvą jau žygiavo okupantas. Mokytojas pakvietė vaikus prie radijo imtuvo, ir mes sulaikę alsavimą klausėmės. Skruostais tyliai riedėjo ašaros, mažos vaikiškos širdys jautė, kas mūsų laukia, supratome, kad mokytojai atsisveikina su mokykla visam laikui.

Mokytojas Strielčiūnas buvo šaulių vadas ir likti čia nebegalėjo. Grįžo į gimtinę, o 194l-ųjų birželį su šeima buvo ištremtas į Sibirą. Žinau, kad tolimojoje Šiaurėje badu mirė vienas jo sūnus. Nieko daugiau apie savo mokytojus neteko girdėti, nežinau, ar yra kur nors jų kapeliai. Paminklą jie pasistatė patys – mūsų širdyse. Amžiną paminklą, kurio niekas nepajėgė sugriauti: nė vienas jų mokinys netapo išdaviku, netarnavo priešui. Strielčiūnų auklėtiniai ryžosi verčiau mirti negu tarnauti okupantui.

1940-ųjų ruduo. Išvažiavau mokytis į Mosėdį. Lankiau penktą klasę. Visuose namuose ir mokykloje buvo pilna kareivių. Tada pirmą kartą išgirdau rusiškus keiksmus. Mama liepė šitų žodžių neįsidėmėti, užmiršti.

Kokie nešvarūs ir alkani buvo rusą kareiviai! Man jų buvo gaila, mačiau, kaip jie valgė bulves su lupenomis – net nenulupę, pasibarstę druska, užgerdami vandeniu. Mes davėme jiems duonos. Nors... jie mokėjo ir patys pasiimti. O mama sakydavo: „Jeigu duosime iš širdies, gal neapiplėš? Juk ir jie žmonės ir kažin ar savo noru čia atsidūrė?“

Kas jie buvo iš tikrųjų, mes supratome daug vėliau. Tikrieji okupantų kėslai išryškėjo labai greit. Atėjo šalta 1941-ųjų žiema. Mūsų kaimynai, pajutę pavojų, nutarė bėgti į Vokietiją. Surado patikimą vedlį, kuris turėjo juos saugoti pereinant sieną.

Nelinksmai atsisveikinome. Sugiedoję Lietuvos himną, slėpdami ašaras, siaučiant pūgai, jie išėjo į nežinią.

Kretingoje juos pasitiko vedlys Barkus, kuriuo jie pasitikėjo. Ir nuvedė Barkus mūsų kaimynus tiesiai į čekistų nagus. Tai buvo pirmoji išdavystė, apie kurią labai greit sužinojome. O mes taip tikėjome saviškiais...

1941 metų birželio 14-oji. Baisiųjų trėmimų diena. Žmonės intuityviai jautė rengiamą tautos genocidą ir tarsi išsigelbėjimo laukė karo, o nuo tremčių jau pradėjo slapstytis miške, išplaukėjusių rugių laukuose. Mes dar tikėjom didžiųjų

pasaulio valstybių politikais ir vylėmės, kad liksim gyventi savo krašte, savo namuose laisvi. Žmonės puoselėjo šį slapčiausią troškimą guosdamiesi, jog okupacija laikina.

Aušo 1941-ųjų birželio 22-oji, atrodė, tvyro idiliška kaimo ramybė. Bet vakarų pusėje girdėjai tartum griaustinį dundant. Lietuva bombų sprogimus priėmė kaip išsigelbėjimą. Raudonasis maras traukėsi iš Lietuvos. Vokiečiai akimirksniu užėmė Kretingą. Sugrįžo mūsų kaimynai Benečiai, mat vokiečiai tuojau pat išlaisvino politinius kalinius. Benečiai parėjo namo patyrę žiauriausius kankinimus, su baisiomis žymėmis visame kūne.

Birželio 23-iosios popietę visais keliais jau žygiavo vokiečių kareiviai. Vylėmės, kad jie išgelbės nuo tremčių ir Sibiro. Sutikome vokiečius su gėlėmis. Verkė iš džiaugsmo ir mano maža nepatyrusi širdis. Moterys juos vaišino pienu ir duona. Supleveno viltis išlikti gyviems, laisviems, ir po kelių dienų vokiečių kaime neliko. Žmonės ėmėsi įprastų ūkio darbų.

Nemaži ruselių būriai, gelbėdamiesi nuo vokiečių, pasislėpė Latvijos miškuose ir jau po savaitės raudonarmiečių gaujos iš Latvijos miškų užpuolė Skuodo miestelį. Žvėriškai siautėjo, padeginėjo namus, daug pastatų sudegino iki pamatų. Be pastogės liko šeimos, žuvo vargšai žmones, taip ir nesupratę – už ką juos žudo?

Vokiečių įvestoji tvarka kaimą nedaug palietė. 1941 m. rudenį lankiau Skuodo gimnaziją. Vokiečiai vengė rodytis kaimuose, ypač pas gyventojus arčiau miško. O jei pasirodydavo valsčiuje reikalaudami duoklės, tai mūsų policininkai ir tarnautojai skubiai siųsdavo per pasiuntinį žinią į kaimus. Ūkininkai beveik visada suspėdavo išvaryti gyvulius į mišką. Kai vokiečiai ėmė gaudyti kaimo vyrus ir siųsti juos į frontą kariauti prieš rusus, tai ir šie dažniausiai suskubdavo pasislėpti. Iš mūsų kaimo vokiečiams pasisekė sugauti tik tris vyrukus. Vienas žuvo fronte prie Velikije Lukų, antras pabėgo ir slapstėsi, o vėliau tapo partizanu. Trečiam pavyko, pabėgus nuo vokiečių, pereiti sieną, ir pakliūti Amerikon.

1944 m. pradžioje būrys Mosėdžio krašto vyrų stojo į generolo Povilo Plechavičiaus vadovaujamą Vietinę rinktinę tikėdamiesi, jog, atėjus palankiam momentui, jie apgins Lietuvos teisę būti nepriklausomai. Nemanau, kad vokiečiai mus išdavė: jie įžengė į Lietuvą tam pačiam tikslui – pavergti.

1944-ųjų vasarą vokiečiai skubiai nešdinosi iš Lietuvos. Mūsų vyrai iš Tėvynės apsaugos rinktinės, kuri, artėjant frontui prie rytinių Lietuvos sienų, buvo suformuota Žemaitijoje, ryžosi pasipriešinti raudonarmiečiams prie Sedos. Neatlaikė raudonųjų gausybės, taip ir liko šimtai jų gulėti Sedos kapinaitėse.

1944 m. spalio 10 d. į Skuodą, Mosėdį vėl sugrįžo raudonieji, dar labiau apdriskę, dar labiau išbadėję, dar žiauresni. Žmonės bėgo iš gimtų namų tikėdamiesi pasitraukti į Vakarus. Kvietė bėgti ir mus, tačiau tėvuko žodis buvo lemiamas: „Lietuvos nepaliksime!“ Mūsų artimi kaimynai spėjo išvažiuoti.

Bėgo žmonės ir iš Latvijos: pas mus pakeliui prisiglaudė keturios latvių pabėgėlių nuo Liepojos fronto šeimos.

Mano jaunatviškai svajonei būti gydytoja pritarė tėvai, todėl, besimokydama gimnazijoje, baigiau aštuonių mėnesių medicinos seserų kursus. Likimas neleido siekti užsibrėžto tikslo, nes labai greit tapau sovietų valdžios priešu.

Rusams vėl okupavus kraštą, 1944 m. spalio pabaigoje buvau pašaukta dirbti į karo ligoninę Mosėdyje. Galėjo širdis suakmenėti po viso to, ką ten pamačiau, supratau ir patyriau.

Prie Skuodo ir Liepojos vis dar laikėsi frontas. Iš ten būriai pabėgėlių slinko pro mūsų kaimą ir apylinkę. Sužeistuosius vežė į Mosėdį. Karo ligoninė buvo įkurta keletoje namų ir mokykloje. Pirmiausia dūmais pro kaminą išlėkė mokyklos bibliotekos knygos. Merginos, bandžiusios traukti iš krosnies degančias knygas, rusų kareivių buvo šiurkščiai nustumtos.

Kol dirbau ligoninėje, mačiau, kaip jie elgėsi su sužeistaisiais ir mirusiais. Ekskavatoriais iškasti ilgiausi kanalai greit būdavo pilni mirusių rusų kareivių. Iki čia juos atveždavo nesuteikę jokios medicininės pagalbos, net saviems kareiviams neužteko vaistų ir tvarsčių. Atrodo, jog niekas Raudonojoje armijoje tuo ir nesirūpino. Mano gyvieji ligoniai kareivėliai buvo tik pusiau gyvi: be rankų, be kojų, iš po bintų ir gipso landžiojo utėlės. Tokius juos mačiau... Dažniausiai jau niekuo jiems nebegalėjome padėti. Jie masiškai mirė nuo žaizdų ir kraujo užkrėtimo. Neištvėriau toje karo ligoninėje. Vieną naktį per bombardavimą man pavyko pabėgti.

1945-ųjų vasara. Žalgirio ir Šekų miškuose jau būrėsi vyrai. Ruošėsi partizaninei veiklai.

Apylinkėje saugumiečiai pamalonino dvi kolaborantų šeimas, kurios išdavinėjo besislapstančius. Išdavikas latvis nuo Skuodo, Didžgalvis, išdavė karo pabėgėlių, nusiteikusių prieš komunistus, šeimą. Vyrą tuojau areštavo, nes jis turėjo paslėpęs radijo imtuvą ir klausėsi žinių iš pasaulio. Šeimai pavyko pabėgti. Pasitraukusių kaimynų namuose rusų kareiviai pradėjo rengti šokių vakarėlius, net turėjo savo agentą, kuris nurodydavo, kokiame ūkyje esama jaunų merginų. Varu atvarydavo linksmintis, tokio pažeminimo kaimo mergaitės nebuvo patyrusios. Visaip talkino rusams mūsų apylinkės kolaborantas Laukineitis. Jis nurodė kareiviams ne tik kaimynų mergaites, kurios jėga buvo atitemptos į šokius, bet ir savo dukterį. Jo dukra Prakseda Laukineitytė tapo ne vieno ruselio „fronto nuotaka“. Eidavo kartu su kareiviais gaudyti mūsų vyrų į darbus ir į kariuomenę, nurodė jiems visas apylinkių sodybas, kur buvo jaunų vyrukų. Pagaliau ji susilaukė kūdikio ir visi tikėjosi, jog apsiramins, nubus motinystės jausmas. Tačiau mergina, tapusi enkavedistų pastumdėle, vis labiau degradavo. Ji išdavė labai daug mūsų krašto vyrų, išėjusių partizanauti, besislapstančių nuo tarnybos Raudonojoje armijoje. Partizanų karo lauko teismas ją nuteisė mirti. Tėvas pats pastūmėjo savo dukterį į pražūtį.

Buvo įduotas ir mano tėvas Antanas Malūkas bei keli kaimo vyrai. Juos suėmė ir uždarė Baužio sodyboje, už trijų kilometrų nuo mūsų namų, Šatraminių kaime. Suimtuosius laikė iškastose žeminėse. Nepakėlę tardymo, mušimo čia mirė daug suimtųjų. Po poros mėnesių mano tėvukas grįžo, duoklę už „laisvę“ atidavęs išdavikui Didžgalviui. Tik neilgam tos duoklės užteko. Gavę išpirką, po mėnesio tėvuką paleido, tačiau jau gegužės pirmą dieną buvo areštuoti abu mano tėvai.

Mes su seserimi tuo metu mokėmės po karo Naujokų kaime prisiglaudusioje gimnazijoje. Sesuo Emilija prieš pat egzaminus buvo priversta palikti gimnaziją:

reikėjo arti žemę, sėti daržoves, javus, o vyrų kaime nebuvo. Visi kas gyvas, kas nenorėjo paklusti okupantui, slapstėsi miške, organizavo partizanų būrius.

Antroji Laukineičio dukra Janė buvo ištekėjusi, jos vyras Petras Ramonas slėpėsi nuo armijos. Slapstėsi ir Laukineičio posūnis Edvardas Vičius. Vieną vakarą, kai jaunoji moteris nešė maistą vyrui, Laukineitis pasekė dukrą, žentą bei posūnį ir įdavė saugumui. Vėliau jį mūsų partizanai likvidavo.

Kartą mes su vyrais ėjome iš Daukšių miškų į Vaineikių girią. Aš juos vedžiau per Peldinės miškus. Einant per Vičiaus sodybą, buvo Ramono troba ir vyrai pasibeldė į jos duris. Vadas Eidiejus Jonas-*Sakalas* dar paklausė: „Leksi, ar tu įleisi? (Leksis – Aleksandras Vičius, Edvardo brolis) Leksi, įleisk!“ – o tas Leksis neįleidžia. Vadas atėjo prie manęs ir klausia, ką daryt. Aš vadui pasakiau: „Nešaudykit jo. Jis yra užverbuotas, toks bailus...“ Jis šovinius partizanams perdirbinėjo, padėdavo jiems. Bet partizanai nenusileido. Pasakė, iškelsim duris ir įeisim. Tik to ir tetrūko. Tuoj pat vyrai iškėlė duris, suėjo į vidų ir, matyt, jam ten truputį užmetė. Aš tuo metu su vienu partizanu stovėjau po medžiu lauke ir prašiau, kad vyrai daugiau jo nemuštų. Po to Aleksandras tuoj pat išbėgo iš to savo kaimo, į Daukšių kaimą persikraustė. Po to jo seserį sušaudė partizanai.

Kai grįžome iš Sibiro, kaime vyko susirinkimas. Jis priėjo prie manęs ir pasakė: „Va, mano seserį sušaudė tavo vyrai.“ Sakau: „Žinai ką, Leksi? Tu dirbai iš rusiško automato šovinius į devintuką, būtum nepadirbęs, būtų nenušovę.“ Leksis tuoj pat nutilo ir daugiau nebelindo man į akis. Kai buvę čekistai atėjo jį prieš mirtį aplankyti, jis pažiūrėjo ir tarė: „Neturiu ką pasakyt,“ – apsisuko ant kito šono ir daugiau nekalbėjo.

Erdvius mūsų namus greit pamatė naujoji valdžia: pas mus apgyvendino aukšto rango viršininkus ir vieną kitą čekistą. Jie mus taip pat stebėjo ir sekė, tačiau jų dėka pas mus rečiau landžiojo stribai, mat dažnai būdavo girti ir vengė didesniems viršininkams į akis rodytis. Tik dėl to mes galėjome nesukeldami įtarimo padėti pakliuvusiems į bėdą. Taip atsitiko, kad čekistai, sugavę Laukineičio žentą Ramoną, atvarė į mūsų namus. Čia pat ėmė tardyti. Vyrukas pasakė nemokąs rusų kalbos, tai mane privertė vertėjauti. Prišnekėjau viršininkui visko: įtikinau, kad bėglio žmona laukiasi trečio vaiko, o jis esąs toks vargšas, jog net savų klumpių neturi, svetimomis apsiavęs, žiemą vasarą basas. Vargu ar patikėjo didieji viršininkai, bet mano šventas melas, jog lietuvis ūkininkas toks basakojis ir nieko neturi, tardytojui aiškiai patiko. Ramonas greit susivokė, ką reikia daryti. Kai kareiviai po tardymo jį varėsi pas kaimyną, kur viršininko nurodymu jau buvo surinkti ir kiti sugauti kaimo vyrai, Ramonas, lipdamas per tvorą, paliko ruseliui klumpes ir nuskuodė laukais miškan.

Saugumiečiai manęs neįtarė meluojant, nes nė vienas iš dalyvavusių tardyme nemokėjo lietuvių kalbos. O Laukineičio posūnis Edvardas buvo sučiuptas ir su Raudonąja armija nusviestas į frontą prie Berlyno. Grįžo į Lietuvą tik numirti...

Jau pirmomis okupacijos dienomis rusai parodė, kas esą ir kas laukia visų, kurie bent žodžiu ims priešintis. Man dar dirbant ligoninėje, jau negyvas buvo atvežtas ūkininkas Antanas Taučius. Jį savo sodyboje sušaudė rusų kareiviai. Nušovė ir jauną ūkininką Juozą Skirutį, suradę besislapstantį ant tvartų. Aptikę šieno daržinėje ūkininką Milių, paleido seriją šūvių kiaurai daržinę. Vienam žmogui būtų užtekę

ir vienos kulkos, bet reikėjo, kad kuo daugiau kaimynystėje gyvenančių ūkininkų išgirstų ir pajustų, kas dabar Lietuvoje šeimininkai. Okupantai sėjo baimę. Tuo ir buvo stiprūs: ginklu, grasinimu, kankinimais.

Kūčių vakarą vyrai sutiko miške, bunkeriuose. Net į šventą vakarą kulkos neaplenkė Juozo Kupės. Tarytum netyčia jį peršovė Pranas Budrikis. Sužeistasis mirė pakeliui į ligoninę. Kilo įtarimas, kad Pranas Budrikis parsidavęs saugumui. Tuojau po šio nelaimingo įvykio Budrikis išėjo iš būrio ir nuėjo dirbti į karinius rusų sandėlius. Tada jau niekam neliko abejonių, kas jis pats yra. Jam niekas nekerštavo – tebegyvena ramiai.

Tokios buvo 1944–1945 m. pirmosios kaimo aukos. Bet nei okupantų žiaurumas, nei čekistų siautėjimai neįbaugino mūsų vyrų: partizanų būrių daugėjo, ūkininkai stengėsi jiems kuo galėdami padėti.

Mūsų name vis dar gyveno trys rusų kareiviai, kurie dirbo kariniuose sandėliuose prie geležinkelio stoties. Kai jie išnykdavo visai dienai ir nakčiai budėti geležinkelio stotyje, pas mus užeidavo partizanai. Neretai slėpdavome juos ant tvartų ir dieną. Buvo saugu, nes ruseliai atrodė labai užsiėmę geležinkeliu ir sandėliais, kur kaupė iš okupuotų kraštų užgrobtas gėrybes. Kadangi visi žinojo, jog pas mus gyvena rusų kareiviai, tai kratos kol kas namus aplenkdavo.

Baigėsi karas, ir tie trys ruseliai išvyko, tačiau dabar kaimą jau siaubė vagiliaujantys kareiviai. Užgriūdavo į namus, suvarydavo į vieną kambarį namiškius, grasindavo sušaudysią, jeigu kuris nors cyptelės. Kiti tuo metu tvartuose šaudė kiaules, avis ir išsiveždavo. Žmonės pradėjo slėpti kiaules daržinėse po šiaudais. Aplink sodybą pririšdavo skambalus ir, išgirdę kaime pirmuosius šūvius, imdavo mušti į noragą, skambinti, šaukti. Kartą valkataujančių frontininkų sulaukėme ir mes. Rusai nušovė dvi kiaules, bet išsivežti nespėjo, nes visas kaimas sukėlė triukšmą, o kareiviai privengė partizanų. Bijojo ir saviškių, nes dezertyrus sava karinė vadovybė baudė mirtimi.

Po vokiečių kapituliacijos pro mūsų miestelį vieškeliais buvo varomi vokiečių belaisviai, tarp kurių buvo ir lietuvių. Iškankintų kareivių voros slinko link Kretingos. Pulkai moterų ir merginų išbėgdavo prie kelio, nešdavo jiems atsigerti, įduodavome kas ką turėjome: duonos, kiaušinių, lašinių. Kartą, kai įdaviau kažkam paketėlį, prie manęs priėjęs vaikinas prašneko lietuviškai ir paprašė padėti pasislėpti. Deja, negalėjau jo slėpti. Mat šeimininko, pas kurį gyvenau, sūnus slapstėsi nuo rusų armijos ir turėjo namuose įrengtą slėptuvę. Neturėjau teisės sukelti net mažiausio įtarimo, todėl patariau vaikinui sprukti kur nors pakelėje į mišką ir ieškoti prieglobsčio pas ūkininkus. Liūdnai atsisveikinome, tačiau jis suprato, jog buvo rimta priežastis. Beje, po kiek laiko tą patį kareivėlį aš sutikau savo namuose, kaime. Jis, jau būdamas partizanas, užėjo su draugais pas mus pavalgyti. Tada ir susipažinome. Pasisakė esąs Jurgis Naujokas nuo Tauragės krašto, iš Lapurvio k. Jis buvo mūsų dažnas svečias. Ateidavo pavargęs, kaip ir visi partizanai, tačiau linksmas, nepraradęs vilties laimėti kovą.

1945-ųjų vasarą Žalgirio ir Šekų miškuose jau veikė didžiulis partizanų būrys, kuriame buvo apie 200 vyrų. Kaimo merginos rinko jiems maistą ir vežė į mišką. Čia susirinko vyrai iš Daukšių, Šekų, Ledžių k. ir dar iš kitur buvo atvykusių. Stonkai: Jonas-*Aidas*, Vacys-*Uosis* ir Staponkus Stasys-*Pjūklas* buvo nuo Šačių,

buvo du iš vokiečių kariuomenės atbėgę. Ten jungėsi Peldinės, Šatraminių ir Žalgirių miškai. Ten Žalimas Pranas-*Juodbėrėlis*, *Egbergas*, atbėgęs iš vokiečių kariuomenės, sukūrė būrį. Visa mano šeima tapo partizanų rėmėjais. Ginti laisvės išėjo ir jauni mano mamytės pusbroliai – Adomas-*Ąžuolas*, Feliksas-*Bačkelė* ir Liudas-*Poliomskis* Skersiai iš Daukšių k. Apulskis Zigmas-*Vladas*, *Starkus* ir Skersis Liudas-*Paliomskis* gyveno pas mus ant tvarto. Ten šieno buvo daug, ir jie ten gyveno iki pat rudens. Partizanai ruošėsi ilgai kovai: skirstėsi pareigas, formavo būrius, kasė bunkerius, rengė slaptavietes.

1945 m. rugpjūčio mėn. partizanai surengė pasalą Žalgirių ir Šekų miške rusų kareiviams, kurie sunkvežimiu važiavo nuo Salantų link Mosėdžio. Po to Mosėdžio stribai ėmė reikalauti, kad rusai atsiųstų į pagalbą NKVD baudėjų garnizoną. Tada rusai sutelkė daug kariuomenės ir siautė tą mišką.

Partizanams susirinkus Žalgirių ir Šekų miškuose, į vadus įsitrynė kažkoks Jauga, apie jį ir žinojome tik tiek, kad vokiečių okupacijos metais dirbęs Skuodo kooperatyvo vedėju ar pardavėju. Nežinia, kaip atsirado tarp partizanų, ir visai neaišku, kodėl ėmėsi vadovauti, kaip jam pavyko įgyti pasitikėjimą ir kokį iš tikrųjų jis tikslą turėjo. Liko tik įtarimai, nes apie jį nieko nepavyko sužinoti. Tačiau su Jaugos vardu susijusios pirmosios partizanų aukos.

Rusams pradėjus siausti miškus, jis pasiūlė vyrams: „Pasiduokim, nėra prasmės priešintis“. Ir dešimt vyrų sutiko su juo ir pasidavė. Tarp jų buvo Pranas Daniela, kuris vokiečių laikais dirbo valsčiuje, du Meškiai iš Šatraminių k., broliai Maksvyčiai, Šapoga. Tada tuos vyrus susodino ant griovio krašto ir iš vieno galo nušovė partizaną Aleksą Einikį, o iš kito galo – Praną Meškį. Kitus likusius gyvus išsivarė į Mosėdį.

O iš pradžių, kad labiau įbaugintų žmones, sudegino keletą sodybų. Iš namų išvarė ūkininką Leoną Jablonskį į pievas ir netoli sodybos sušaudė. Pelenų krūva liko iš jo namų, paties rankomis statytų, dailintų, prižiūrėtų. Jablonskienė su mažais vaikais liko našlė be pastogės. Rusai padegė ir laukė, kol iki pamatų supleškės Juozo Zūbės, Prano Simučio ir Tarvydų sodybos. Paskui enkavedistai su kareiviais nuėjo areštuoti eigulio Prano Riepšo ir jo devyniolikmečio sūnaus. Bet jie apsiriko ir apsupo ne tą sodybą. Todėl Pranas Riepšas su sūnumi Pranu, motina Uršule ir šešiolikmete dukra Emilija spėjo pabėgti į mišką. Tada rusai padegė ir Riepšo namus.

Paties Jaugos nesušaudė: nuvežė į Kretingos saugumą, paskui nuvarė į pirtį, kur paprastai būdavo uždaromi sugauti partizanai, kol baigdavosi kruvinos akcijos miške ir sodybose. Varomas į pirtį Jauga pabėgo. Kaip jam pavyko pasprukti, niekas iš partizanų nesužinojo. Beje, niekas jo daugiau ir nematė, nesutiko nei būriuose, nei tremtyje, nei kalėjime. Matyt, tai būta „spektaklio“ žmonių baimei sustiprinti ir išdavikui paslėpti.

Donielą Praną čekistai Mosėdyje nukankino per tardymus ir palaidojo Palangoje, kažkur pamiškėje, o Einikį ir Meškį pasiėmė giminės ir palaidojo Mosėdžio kapinėse.

Tą dieną partizanams, atsisakiusiems pasiduoti, vis dėlto pavyko prasiveržti iš apsupties. Dešimt kilometrų vyrai ėjo pelkėtais Peldinės miškais link Grūšlaukės.

Sustojo pailsėti. Jurgis Naujokas tuo metu buvo toliau nuo būrio ir, įveiktas nuovargio, užmigo. O rusai kaip tik ėjo iš tos pusės, kur miegojo Jurgis. Tyliai pažadinti jo partizanai nesuspėjo. Šūvio pakeltas bandė bėgti. Jurgio kūną vėliau rado subadytą durtuvais. Draugai jį palaidojo Grūšlaukės bažnytkaimio kapinaitėse. Kitiems partizanams, nors kai kurie ir buvo sužeisti, pavyko pasitraukti.

Būrys, netekęs savo bendražygių ir vado, prasiveržė ir iš antrosios apsupties, tačiau mirtis dar ne visas tų dienų aukas buvo pasiėmusi. Kai vyrai sustojo saugioje vietoje, po kelių dienų partizanas Kazys Karalius išėjo į Šekų mišką pas netoliese gyvenantį pusbrolį, kur slapstėsi ir jo motina. Ten jį pastebėję apsupo rusų kareiviai. Nepasidavė gyvas, atsišaudė iki paskutinio šovinio. Rusai numetė jį suvarpę kulkomis ant mėšlyno prie tvarto, tyčiojosi iš mirusio. Kiti tuo metu tardė jo motiną, kas jis ir iš kur atėjęs? Motina neprisipažino, sakėsi nežinanti, kas yra nužudytasis ir ko užėjęs. Kareiviai skubėjo kitų aukų, todėl paliko nužudytojo kūną. Naktį mes su drauge nuprausėme mirusįjį, vyrai sukalė karstą ir, nuvežę į Daukšių kapinaites, palaidojome.

Tų pačių 1945 m. rudenį Šekų pamiškėje žuvo ir Pranas Butkus. Jo rusai neleido palaidoti, išvežė kūną į Mosėdį ir nutrenkė ant grindinio miestelio gale. Tokio barbariško pasityčiojimo iš mirusiųjų ir gyvųjų Lietuva iki sovietų okupacijos nebuvo regėjusi. Prano Butkaus kūnas buvo užkastas Bartuvos upės pakrantėje, kur dabar pastatyti kultūros namai.

Pas mus Apulskis taip ir gyveno su Skersiu. Vėliau lapkričio mėnesį, kai pasidarė šalta, Kazys Kontrimas-*Montė* iš Vaineikių miškų su Žiemeliu Adomu nuo Skuodo, kuris slapstėsi netoli Kretingos ir žinojo mūsų sodybą, abu pas mus atvažiavo ir išsivežė Apulskį. Tada Zigmas Apulskis sudarė partizanų būrį ir jam vadovavo.

1945-ųjų žiemą, 1946 ir 1947 m. Žalgirių ir Šekų miškuose susikūrė ir veikė trys partizanų būriai, vadovaujami Zigmo Apulskio, Liudo Skersio-*Paliomskio* ir Prano Žalimo-*Juodbėrėlio*. Rinktinės vadas buvo Kazys Kontrimas-*Montė*.

Zigmo Apulskio būrys:

1. **Zigmas Apulskis-*Starkus*, *Vladas***, vadas (1916–1947 m.);
2. **Pranas (Pranciškus) Riepšas-*Šarūnas*** (1900–1947 m. birželis);
3. **Uršulė Riepšienė** (1903–1947 m. birželį suimta);
4. **Antanas Skersis-*Keras*** (1922–1947 m. vasaris);
5. **Leonas Skersis-*Klevas*** (1926–1947 m. birželis);
6. **Antanas Šoblinskas-*Mažis*** (1926–1947 m. birželį areštuotas);
7. **Valius Apulskis-*Gailenis*** (1930–1947 m. spalis);
8. **Kostas Tubinas-*Karvelis*** (1916–1946 m. areštuotas);
9. **Juozas Tubinas, Kosto** (1925–1947 m. kovas);
10. **Leonas Raudavičius** (1908–1947 m. birželis);
11. **Pranas Riepšas** (1926–1946 m. gruodis);
12. **Povilas Bružas-*Rikardis*** (1930–1947 m. birželis);
13. **Stasys Bružas-*Pikuolis*** (1928–1947 m. birželis);
14. **Pranas Butkus** (1914–1945 m. gruodis).

Liudo Skersio-*Paliomskio* būrys:

1. **Liudas Skersis-*Paliomskis***, vadas (1923–1947 m. kovo 18 d.);
2. **Adomas Skersis-*Ąžuolas*** (1918–1947 m. sausis);
3. **Feliksas Skersis-*Bačkelė*** (1925–1947 m. kovo 18 d.);
4. **Albinas Markaitis-*Kareivėlis*** (1924–1947 m. vasaris);
5. **Palys Galdikas-*Dūmas*** (1921–1949 m. vasario 28 d. areštuotas);
6. **Jonas Riauka-*Studentas*** (1922–1947 m. kovo 18 d.);
7. **Adolfas Liebus-*Lokys*, *Treinys*** (1918–1047 m. kovo 18 d.);
8. **Hana Ericas**, vokiečių kareivis (1922–1947 m. kovo 18 d.);
9. **Aleksas Petrošius-*Beržas*** (1926–1951 m.);
10. **Juozas Kaštaunas-*Šernas***, (kitur ***Šarūnas***) (1914–1947 m. kovo 18 d.);
11. **Feliksas Mckus-*Erelis*** (1924–1947 m.);
12. **Juozas Mickus-*Vėžys*, *Žaibas*** (1919–1947 m. kovo 18 d.);
13. **Liudas Vauras, Juozo** (1921–1950 m.);
14. **Bronislovas Vauras, Juozo-*Bitelė*** (1928–1950 m.);
15. **Jonas Vauras, Juozo** (1924–1950 m.);
16. **Antanas Šiudeikis** (1918–?);

1945, 1946 m. ir 1947 m. žiemą Peldinės miškuose veikė mažeikiškio **Prano Žalimo-*Juodbėrėlio*** būrys. Patikimi jo ryšininkai buvo Jonas Gricius, gyvenęs prie miško, ir jauna mergaitė Magdutė Barbaitė.

Būrį sudarė:

1. **Pranas Žalimas-*Juodbėrėlis*,** vadas (1922–1947 m. vasara)
2. **Vincas Šmitas-*Povas*** (I923–1948 m.)
3. **Vacys Stonkus-*Uosis*** (1926–1949 m. gruodį areštuotas)
4. **Jonas Stonkus-*Aidas*** (1922–1947 m. sausis)
5. **Vacys Ramanauskas** (1920–1947 m. kovo 18 d.)
6. **Bronius Ramanauskas-*Audenis*** (1918–1948 m.)
7. **Leonas Kinčius** (1926–1947 m. sausis)
8. **Pranas Staponkus-*Pjūklas*** (1922–l947 m. areštuotas)
9. **Juozas Adomauskas-*Aidas*** (1922–1947 m. sausį susisprogdino)
10. **Juozas Bierontas-*Lokys*** (1918–1947 m. kovo 18 d.)
11. **Jurgis Kaupas-*Perkūnas*** (1928–1947 m. vasaris)
12. **Ignas Kaupas-*Žaibas*** (1925–?)
13. **Petras Taučius-*Vilkas*** (1918–1947 m. vasaris)
14. **Antanas Bertašius-*Saulius*** (1926–1948 m.)
15. **Vacys Mickus-*Tankas*** (1927–1948 m.)
16. **Jonas Eidiejus-*Sakalas*** (1923–1952 m. sausis)
17. **Valius Paulauskas-*Margis*** (1926–1951 m.)
18. **Pranas Sodžius** (1927–1949 m. sausis)
19. **Magdutė Sodžiūtė** (1927–1949 m. areštuota)
20. **Leonas Čepas-*Mikė*** (1922–1949 m. areštuotas)
21. **Liudas Kervys-*Kadugys***, provokatorius (1999 m. mirė Kretingoje)
22. **Jurgis Stanius-*Povas*** (1926–1947 m. legalizavosi).

1946 m. pradžioje, žuvus rinktinės vadui Juozui Kėkštui-*Druliui*, Kardo rinktinei ėmė vadovauti Kazys Kontrimas-*Montė*, vėliau pasivadinęs *Tėvu*. Jo rinktinė veikė Kretingos apsk., Darbėnų vlsč., Vaineikių miškuose. Prisimenu jį kaip reto dvasinio grožio, stiprios valios žmogų, reikalavusį iš partizanų griežtos drausmės. Tai vienas ryškiausių mūsų laisvės kovų didvyrių, kurių vardus lydi legendos.

Kontrimo-*Montės* vadovaujami partizanai naikino rusus kariškius, kurie buvo specialiai atsiųsti į mūsų kraštą vykdyti smurto akcijas, deginti sodybas, tremti į Sibirą žmones. Rusų čekistams ir stribams jis tapo didžiausiu priešu ir siaubu ne tik dėl nepaprastos drąsos ir ištvermės. Aš jį mačiau gyvą. Veiklų ir visada prisiminsiu kaip protingą, ryžtingą partizanų vadą, reikalavusį teisingumo netgi pačioje neteisingiausioje, mums primestoje kovoje su daug galingesniu pavergėju.

Pamenu, vyrams prireikė ginklų, šaudmenų. Vadovaujami *Montės* partizanai nuėjo į Latviją, į bažnytkaimį už Lietuvos sienos. Dalyvavo Vacys Stonkus-*Uosis*, Leonas Čepas-*Mikė*, Jurgis Lenkauskas-*Topolis*, Augustinas Baužys-*Šubertas* ir kiti man nepažįstami. Pasienio bažnytkaimyje, antrame parduotuvės aukšte, buvo stribų būstinė. Montės žiniomis, ten buvo laikomi ir stribų ginklai. Baužys priėjo prie durų, pasibeldė ir latviškai prakalbino. Į klausimą „Kas eina?“ irgi atsakė latviškai: „Savi, savi!“ Duris atidarė stribas, vyrai suėjo vidun. Buvo gili juoda naktis, keli stribai miegojo. Sustatė juos iškeltomis rankomis prie sienos, liepė tylėti ir ilgai nekišti nosies iš būstinės. Keturi partizanai surinko stribų ginklus, kiti iš parduotuvės paėmė maisto produktų ir, nupjovę telefono laidus, išėjo.

Montė buvo ypač negailestingas išdavikams, infiltruotiems į partizanų būrius šnipams, tačiau be partizanų karo lauko teismo sprendimo, be įspėjimo nieko nėra leidęs sušaudyti.

1946 m. gruodžio 23 d. vežiau partizanams kulkosvaidį po rogių sėdyne pakišusi. Mano dėdė Antanas Doniela buvo Mosėdžio bažnyčios zakristijonas. Jį čekistai užverbavo, bet jis jiems nedirbo. Jis ne kartą man kartojo: „Jadze, žinok, aš nieko neišdaviau.“ Tada nesupratau, kodėl jis tai kartojo, nes nežinojau, kad jis užverbuotas. Tą kulkosvaidį man atidavė dėdė ir liepė nuvežti partizanams. Tai buvo rusiškas Degteriovo kulkosvaidis. Važiuodama pasivijau einančius keturis stribus ir keturis kilometrus juos pavežiau. Du susėdo iš vienos rogių pusės, du iš kitos, bet jie mano rogių nekratė, nors mano širdis buvo kulnuose. Jie išlipo Daukšių k., o aš parvažiavau namo. Galvojau, ateis naktį vyrai ir tą kulkosvaidį išsineš. Buvo atėjęs Skersis Adomas su draugu. Padėjo tą kulkosvaidį ant stalo, jie ten valgė ir diskas nukrito ant žemės, baisus triukšmas. O pas mus tuo metu buvo atėjęs kaimynas. Atidaro duris, sako, kas čia dabar pas jus, žiūri, pilnas kambarys šovinių prisėtas.

Iš to paties dėdės buvau gavusi ir rašomąją mašinėlę, atidaviau vyrams nusinešti į bunkerį. Kai Kerio išduoti žuvo Kinčius ir Stonkus, čekistai rado ir tą mašinėlę.

Kitą kartą važiuodami dviračiais su draugu Kaziu Lukošium pamatėm atvažiuojantį stribų sunkvežimį. Sulindome į rugių lauką ir pasislėpėme. Jo likimas buvo tragiškas. Jis pabėgo nuo tremties ir apsigyveno Plungėje. Rudenį atvažiavo tėviškėn pasirinkti nukastų bulvių ir jį areštavo stribai. Nusivežė Mosėdžio skrebarnion, o jis naktį išlindo per tualeto langą ir pabėgo. Nubėgo vėl į tą savo kaimą. Pasiuntė

vaiką pažiūrėt, ar namie nėra stribų. Stribai buvo viduje ir to vaiko neišleido. Netekęs kantrybės, ėjo pats žiūrėt. Kai suprato, kad viduje sėdi stribai, bandė bėgti, jį peršovė, tada jis įlindo į šiaudų kūgį, bet labai karkė, kadangi buvo peršauta gerklė. Išbėgę iš gryčios stribai paleido seriją iš kulkosvaidžio, nors, kol nuvežė į Mosėdį, dar buvo gyvas. Jis tada turėjo atvažiuot su mama pas mane į Panevėžį, bet kitą dieną gavome žinią, kad jo jau nėra.

Kaip stribams įprasta, mirusį išniekino: pusnuogį numetė Mosėdyje, aikštėje prie klubo. Paskui, kiek palaikę užkasė. Sėdomis. Niekas partizanams gilesnės duobės nekasdavo: mat kasti reikėjo kuriam nors iš stribų, o už darbą nemokėjo, duobkasiui atitekdavo tik nužudytojo rūbai ir batai. Nedidelis turtas. Tokia buvo išdavystės kaina...

Kazio Lukošiaus palaikai buvo surasti 1950 m., tvarkant akmenų muziejaus teritoriją, valant Bartuvos vagą ir kasant žemes salai. Slapta juos pagerbė daktaras Vaclovas Intas su muziejaus darbuotojais: surinko partizanų kaulelius ir tyliai palaidojo sudėję akmeninius aukurus.

Kas jis buvo – nežinau, tas įdomus vyriškis, atvažiavęs vienai dienai iš Vilniaus. Pasivadino mokytoju Gruodžiu. Skardžiabalsis mokytojas užsuko į mūsų klasę Skuodo gimnazijoje. Visą dieną mokytojas Gruodis mokė mus gražiausių dainų. Negirdėtų. Sklido pro langus melodija ir žodžiai: „Nėra kitos Tėvynės, nėra kitos šalelės...“ Mokytojas dainavo apie Lietuvą, kai visų miestų ir miestelių garsiakalbiai šaukė, jog mūsų Tėvynė – „Sovetskij Sojuz!“

Stribai ardė Vičiaus ūkį ir vežėsi į skrebarnę krosnis kūrent. Mama su seserim virė pietus, ištroškinom didžiausias keptuves avienos, mama man liepė pasižiūrėti, ar nieks neateina. Išėjusi į lauką, nieko nemačiau. Kur tie stribai buvo, aš nežinau. Buvo atvažiavęs ir Budrikis Antanas – šnipas, bet tada mes nežinojom, kas jis toks. Aš grįžtu į kambarį, sesuo nuima tą mėsą nuo plytos ir padeda ant kėdės, jau kraus į puodus nešt vyrams ant tvarto. Jų ten buvo aštuoni ir matė tuos stribus ateinant, jau buvo pasiruošę juos sutikti tarpdury. Ir staiga gryčion suvirto tie stribai. Stribas Smilingis Andrius pradarė kito kambario duris, o ten buvo samagono. Jis pasičiupo tą samagoną ir tuoj prie stalo.

Stribai išgėrė tą samagoną ir tą mėsą suėdė, visi išalkę. Smilingio motina prieškario metais augino penkis vaikus, eidavo elgetaudama ir pas mus visada užeidavo. Duoną, sūrius jiems nešdavom, mes juos palaikėm, todėl gal ir tas Smilingis buvo mums kažkiek artimesnis, nes buvo mūsų augintinis.

Tuokart mes nesupratome tik vieno dalyko: kodėl stribai iškart puolė prie stalo neapšniukštinėję visų pakampių? O mes su mama drebėjom laukdamos, kas bus toliau. Mat gretimame kambaryje, kitame namo gale, miegojo svečias iš Šilutės Antanas Budrikis. Jis vokiečių laikais buvo viršaitis, sakėsi, jog nelegaliai gyvena tai pas vienus, tai pas kitus ūkininkus. Mes tuo tikėjome. Be reikalo. Skaudžiai teko už šį pasitikėjimą sumokėti. Kai stribai išsidangino, jis tuojau pat atsirado troboje ir paaiškino, jog matė ateinančius stribus ir, iššokęs pro langą, pasislėpė. Tik gerokai vėliau sužinojome, kad Antanas Budrikis buvo MGB agentas, jis vaikščiojo po kaimus pardavinėdamas cigaretes, sakėsi taip užsidirbąs duonai.

Mano klasioką Mockų Leoną suėmė stribas Žabinskas ir vežėsi ant dviračio į Mosėdį. Staiga nukrito grandinė. Skrebas ėmė dėt tą grandinę, o Mockus turėjo ginklą ir ten pat jį nušovė. O kitas Žabinsko brolis vokiečių okupacijos metais slėpėsi pas viršaitį Budrikį, todėl ir tas Budrikis atėjusiems bolševikams iškart parsidavė.

Buvo dar toks jaunuolis Lenkauskas iš Puodkalių k. Jis taip pat buvo užverbuotas, vėliau gyveno Vilniuje. Jis kartais atvažiuodavo į Mosėdį, jo sesuo Lionė mokėsi kartu su manimi Mosėdyje, Skuodo gimnazijoje. Skuodo gimnazija tada buvo įkurta Mosėdyje.

1947 m. pradžioje į Prano Žalimo būrį, kuris tuo metu veikė Peldinės miškuose, saugumiečių buvo infiltruotas išdavikas Liudas Kervys. Saugumui jis įdavė ir Juozą Būdą, pranešęs, jog šis maitinąs partizanus. Suėmė Būdą, bet kaip buvusiam „pogrindininkui“ „kaltę“ atleido. Malūnininkas paaiškino, jog davęs miltų vienintelį kartą, nes kitaip negalėjęs pasielgti – jį būtų sušaudę.

Kervys tapo labai aktyvus ir veiklus čekistų šnipas, išdavė 21 partizaną, jam buvo metami kaltinimai dėl skuodiškio partizano Kaupo sušaudymo. Kaupas Mosėdyje dirbo mokesčių inspektoriumi, tai Kervys jį prišnekino eiti į mišką ir partizanams atiduoti visą pinigų kasą. Kaupas patikėjo Kerviu, atidavė partizanams visus mokesčių inspekcijos pinigus, pasitraukė į mišką kartu su broliu Ignu ir prisidėjo prie Apulskio vadovaujamo būrio. Miške buvo įrengta partizanų stovykla, pastatyti antžeminiai bunkeriai, kuriuos vieną rytą rusų NKVD kariuomenė apsupo. Stonkus Jonas ir Kinčius Leonas atsiskyrė nuo pagrindinės grupės, bėgo į kitą pusę ir buvo nušauti, o tie kurie bėgo su Kerviu, visi liko gyvi ir atbėgo tiesiai pas mus į Daukšių k. Kervys atrodė toks laimingas, ir tada jie išėjo į Latvijos miškus statytis bunkerio. Buvo žiema, kovo mėnuo. Jie išsikasė tą bunkerį prie Latvijos sienos miške ir vieną naktį keli išėjo pas gyventojus pasirinkti maisto. Kartu išėjo ir Kervys. Beeinant Kervys suklupo ir suvaidino, jog išsinarino koją. Jau tada jis buvo išdavęs Skersio Liudo būrį, žuvo 9 partizanai, Šatraminių miške išdavė Riepšo būrį. O šito būrio Latvijos miške čekistai be Kervio rasti negalėjo. Tada Stonkus su ta „išnarinta“ koja Kervį pasodino ant arklio ir paleido gydytis pas žmoną. Ji gyveno Puodkalių k., prie Skuodo. Ten partizanams eiti buvo pavojinga, nes Skuode stovėjo didelis rusų kariuomenės garnizonas. Daugiau jo miške niekas nebematė. O vyrai, įsirengę slėptuves, greit buvo apsupti. Tai visiems sukėlė didžiausią įtarimą. Įvyko smarkios kautynės su rusų kariuomene. Žuvo Jurgis Kaupas-*Perkūnas*, Petras Taučius-*Vilkas*. Jų kūnus kareiviai numetė centrinėje Skuodo aikštėje.

Vėliau Stonkus pasakojo, kaip kautynių metu susidūrė akis į akį su vienu čekistu ir šovė abu kartu vienas į kitą, bet Stonkui sekundės dalele pasisekė iššauti pirmam ir krito tas ruskis, o Stonkų peršovė per laikrodžio kišenėlę, kulka išėjo per šlaunį, bet kaulo nepalietė. Buvo ankstus rytas, jis nuslinko miškais į Latvijos pusę ir pasislėpė pelkėse, tačiau labai smarkiai nukraujavo, sušalo, o vakare grįžo į Lietuvos pusę netoli Skuodo ir leisgyvis, priglaustas gerų žmonių, slapstydamasis tai pas vienus, tai pas kitus gydėsi.

Jau sveikstantį saugumui jį išdavė Venckauskas. Tačiau tą dieną, kai saugumiečiai apsupo slėptuvę, Vacio Stonkaus ten nebuvo. Jis drauge su kitais partizanais

buvo išėjęs į talką pas toliau gyvenantį ūkininką ir ten liko nakvoti. Sužinojęs, kad jo slėptuvė buvo apsupta, pasitraukė iš kaimo. Išdavikas Venckauskas, įsitikinus, kad tikrai jis išdavė Stonkų, partizanų karo lauko teismo (KLT) sprendimu buvo sušaudytas.

Vis dar niekas neįtarė parsidavusio saugumui, vaidinusio partizaną Liudo Kervio. Mat jis dažnai lankydavo žmoną ir per ją perduodavo žinias. Išdavystė buvo atskleista vėliau ir kažin ar atsitiktinai?..

1947 m. birželio 17 d. vyko mano sesers Emilijos vestuvės. Ji tekėjo už Petro Paulausko iš Puodkalių k. Rinkosi gausus svečių būrys, giminės, kaimynai. Visi laukė iškilmių. Tikėjomės, jog ši diena bus skaisti ir niekas neaptemdys Emilijos nuotaikos. Deja! Mūsų namą apsupo čekistų būrys. Pasklido pašaliais, trainiojosi kambariuose ir laukė. Laukė gerai žinodami ko laukia. Tik mes dar nežinojome, kad esame Kervio išduoti, ir kareiviai, apsupę mūsų namus, tyko ateinančių partizanų. Bet partizanai nė nesirengė ateiti – būtų buvusi pernelyg didelė rizika. O čekistai, areštavę mūsų svečius, neleidę niekam nė per žingsnį nuo namų nueiti, vis dar laukė.

Vestuvių nuotaika buvo sugadinta. Bandėme nekviestiems „svečiams“ pasiūlyti alaus ar ko stipresnio, tačiau, mūsų nuostabai, visada maukte maukdavę, šį kartą jie gėrimo atsisakė, tik nekantriai laukė. Jau išaušo, o jie vis tebelaukė. Nesulaukę partizanų ir nieko įtartino nepastebėję, suėmė tėvą Antaną Malūką ir mane. Jautėme, jog kažkas mus įskundė, bet vis dar nieko negalėjome įtarti. Išdavystė atsiskleidė netikėtai. Auštant vienas iš vestuvininkų pamatė, kaip saugojusiam mūsų namus čekistui iš kišenės iškrito popieriaus lapelis. Į vestuves susirinkęs jaunimas miegojo didžiuliame kambaryje, prinešę ir pakloję ant grindų šieno. Vaikinas, pastebėjęs iškritusį sulankstytą popiergalį, pastūmė jį koja giliau į šieną ir palaukęs, kol saugumietis išeis iš kambario, popierių pakėlė. O jame buvo... Liudo Kervio pareiškimas saugumo viršininkui. Kervys prašė, kad jam būtų sumokėta už darbą, išvardijo visus partizanų būrius bei atskirus žmones, kuriuos buvo įskundęs, išdėstė savo „nuopelnus“ sovietų valdžiai ir reikalavo nemažos pašalpos. Rašė, kad jam jau pavojinga likti kaime, jis norįs išvažiuoti į Kretingą. Prašyme Kretingos saugumui buvo surašytos pavardės tų partizanų, kuriuos Kervys išdavė būdamas Peldinės miškuose.

Per tardymą sužinojau, kad esu kaltinama už kulkosvaidžio nuvežimą partizanams ir rašomosios mašinėlės parūpinimą. Gerai pamąsčiusi, kas galėjo žinoti apie mašinėlę ir kulkosvaidį, viską neigiau. Tikriausiai tuos faktus Kervys sužinojo iš kitų partizanų, o gal kas netyčia jam prasitarė. Tėvas buvo kaltinamas, jog vežąs partizanams į mišką duoną. Po trylikos mėnesių žiauraus tardymo Maskvos „Ypatingasis pasitarimas“ nuteisė tėvą penkeriems metams laisvės atėmimo ir išvežė į Komijos autonominę respubliką, į Intos lagerį. Mane tada dar paleido, nes viską atkakliai neigiau, o konkrečių įrodymų jie neturėjo.

Iškamuota ilgų naktinių tardymų išėjau į laisvę. Supratau, jog namuose jau negalėsiu būti nė dienos. Pradėjau slapstytis, nakvoti vis pas kitus žmones. Vos grįžusi iš tardymo, paėmiau saugumui rašytą išdaviko pareiškimą ir nunešiau į mišką partizanams. Tada dar kai kas paaiškėjo. Kervys savo pareiškimą pasirašė *Kadugio*

slapyvardžiu, nors turėjo ir kitą – *Kiškis*. Pareiškime buvo nurodyta, jog jam padedant buvo sunaikintas 21 partizanas ir į Sibirą ištremtos 7 partizanų rėmėjų šeimos. Saugumiečių buvo užverbuotas ir Kervio žmonos brolis Jurgis Stanius. Paleistas į būrį kaip šnipas, jis ryžosi mirti būryje kartu su kitais ir čekistams nedirbti. Tačiau, grįžęs į būrį nepasisakė, kas nutiko, gal abejojo, ar juo po to bus pasitikima?..

Pamatęs Kervio pareiškimą, jis patvirtino žinojęs abu jo slapyvardžius, tačiau nemanęs, kad Kervys dirbs čekistams. Taip buvo išaiškinta, kas išdavė ir kitus partizanų būrius. Vyrams kilo įtarimas, jog šį pareiškimą saugumietis galėjo ir tyčia „pamesti“, kad nereikėtų Kerviui už paslaugas sumokėti nemažų pinigų. Be to, jis jiems buvo nebereikalingas. Daugelis šio krašto partizanų jau buvo nužudyti ir čekistams būtų buvę geriau, jei Kervį, kaip išdaviką, sušaudytų savi, patys partizanai. Šitokios klastos saugumas griebdavosi gana dažnai, kai tik nebereikėdavo išdaviko paslaugų. Vyrai jį pasmerkė kaip išdaviką, vertą mirties bausmės, tačiau Kervys jau gyveno netoli Skuodo stribų apsuptyje ir nevertėjo dėl jo aukoti savo gyvybių.

Skuodo r., Puodkalių k. malūne, dirbo apsišvietęs žmogus, žavėjęsis socialdemokratų idėjomis ir dėl to apšauktas komunistu, malūnininkas Juozas Būda. Kaip ir daugelis maištingų asmenybių, pritarė lygybės ir brolybės idėjoms ir buvo nusiteikęs kritikuoti bet kokią valdžią, nes gavę valdžios vairą ir tautos turtus, dideli vyrai dažniausiai labai greit pamiršta savo pažadus ir priesaikas tautai. Matyt, kilnios jam atrodė ir kai kurios komunistų skelbiamos idėjos. Tačiau, kai Būda pamatė, kas yra komunistai iš tikrųjų ir ką jie daro su Lietuva, tos idėjos labai greitai nublanko. Pakraupo žmogus, išvydęs okupantų rengiamas genocido akcijas, deginamus kaimus, tremiamus žmones, sušaudytus, išniekintus partizanų kūnus mėtomus aikštėse. Ir tapo Juozas Būda atsidavusiu partizanų rėmėju, aprūpindavo partizanus miltais. Labai dažnai duona būdavo kepama pas kaimyną Kličių. Būda pats pasakydavo mano tėvukui, kada atvažiuoti miltų.

Kervys labai greit tapo rajono partorgu, bet Būdos neužmiršo: sekiojo lyg pikta dvasia kiekvieną malūnininko žingsnį. Būdai taip įkyrėjo, kad vieną kartą mano mamai jis pasakė: „Nežinau, ar ištversiu“. Kervys vis dažniau ateidavo į malūną, apšniukštinėdavo visus kampus ir sakydavo Būdai: „Gal kas nors tavimi ir patikėjo, bet aš – ne. Manęs neįtikinsi, mes dar susitiksim, oi susitiksim!..“

Kervio netikras brolis slapstėsi nuo armijos ir pradėjo girtauti. O įkaušęs šį tą daugiau ir apie Liudą Kervį pašnekėdavo. Prasitarė, jog jis jau seniai saugumo užverbuotas. Taigi plepaus brolio reikėjo atsikratyti. Nors sunku tuo patikėti, bet žmonės įsitikinę, kad Liudas Kervys pats saugumiečiams nurodė, kur slepiasi brolis. Labai greit šis buvo suimtas ir čekistų sušaudytas.

Po to, kai Kervys išdavė mus kaip partizanų rėmėjus, ne kartą Mosėdžio saugumo viršininkas su savo kareiviais budeliais žiauriai kankino tėvą: sulaužė šonkaulius, trypė jį kojomis, sudaužė galvą. Tėvas tylėjo atkakliai, vyriškai. Neturėjau teisės palūžti, dejuoti ir aš.

Provokatorius Kervys su žmona pasistatė namą Kretingoje, Nidos g-je nr. 12 ir ten gyveno. Vieną naktį, pareinantį iš Kretingos, ant pėsčiųjų tiltelio jį užstojo ir gerai prilupo. Sakė, vargu ar jis beišgyvens, bet išgijo. Šiuo metu abu Kerviai jau mirę. Daug žmonių kentėjo dėl jo.

Ši pažyma rasta Antano Malūko iš Daukšių k., Mosėdžio vlsč., baudžiamojoje byloje, kuris buvo suimtas 1947 metais. B. b. Nr. 36891/3.

PAŽYMA

Kervys Liudas, Jono, g. 1923 m. ir gyvenantis Puodkalių k., Skuodo vlsč., Kretingos apskr., Lietuvos SSR, yra Kretingos MGB skyriaus agentas pseudonimu *Kiškis*, asmens byla Nr. 12048.

Agento *Kiškis* duomenimis, 1947 m. čekistinių-karinių operacijų metu įvairiu laiku užmuštas 21 pogrindinės ginkluotos nacionalistinės LLA gaujos narys. Tarp jų būrio vadas Žalimas Pranas-*Juodbėris*. Be to, jo duomenimis, areštuoti 7 aktyvūs banditų rėmėjai.

Kretingos MGB sk. viršininko pavaduotojas
papulkininkis ŠUVALOV (parašas)
1948 m. vasario 21 d.

Emilijos vyro Petro Paulausko brolis Stasys dirbo Skuode vykd. komiteto sekretoriumi, bet, matyt, buvo geras žmogus, nes, kai mūsų šeimai grėsė pavojai, jis atvažiuodavo pas mus.

Ištremto į Sibirą Liudo Vičiaus tvartuose buvo įrengtos slėptuvės, kuriose gyveno partizanai. Ten mes veždavom jiems maistą. Tą vestuvių dieną mama vežė tėvukui maisto į areštinę ir, išlipus iš traukinio, grįžtant į namus, mamai į koją įkirto gyvatė. Grįžusi gulėjo lovoje ir gydėsi. Atvažiavo Skuodo skrebai, o sekretorius Paulauskas, matyt, jau buvo girdėjęs, kad jie važiuos tą mamą nukankint, jis pas mus atvažiavo ir nakvojo. Atvažiavę ėmė trankytis vaidindami partizanus, laužt duris. O mama negalėjo išlipti iš lovos, buvo labai ištinusi koja. Įsilaužę į vidų ėmė aiškinti, kodėl tavo vyras mums padėjo, o tu nenori mums padėti, net durų neatidarai. Pradėjo puldinėti mamą, o kiti pasklido po visus kambarius. Mūsų namas buvo didelis: 24 m ilgio ir 12 m pločio. Įėjo į alkį (prie didžiųjų kambarių galo buvo du maži kambariukai), o ten gulėjo Paulauskas. Stribai, pamatę, kad ten guli jų sekretorius, nuo mamos atstojo ir tuoj pat išsidangino. Nuėjo pas kaimyną Vincą Šmitą, kurio du sūnūs buvo miške, taip pat pas Kinčių, kurio sūnų sušaudė enkavedistai. Jie papasakojo, kaip mano tėvukas vežė miltus iš Puodkalių malūno, kaip jie duoną kepė.

Kai rytą parėjau namo, Paulauskas jau buvo išvažiavęs ir mama man viską papasakojo. Ji pasakė, kad Paulauskas nieko nešnekėjo, net su tuo savo broliu nesusitiko.

Viena nelaiminga diena buvo 1949 metais. Tada aš jau slapsčiausi Panevėžyje ir buvau parvažiavusi į tėviškę. Tuokart Stasys Paulauskas tuoj po Naujųjų metų atvažiavo pas mus ir nakvojo. Nieko jis neklausinėjo, nieko nepasakojo, atvažiavo rogėmis, ir tiek. Jis mane rogėse pakišo po tokiu dideliu kailiniu priedangčiu ir išvežė pas Daukintį, kuris gyveno kaimo gale.

Prieš išvažiuodama atgal į Panevėžį, dar užėjau pas tuos ūkininkus, kuriuos buvo išprovokavę stribai, apsimetę partizanais. Nuėjusi pasakiau: „Jūs kalbėjot su Skuodo stribais. Ką jūs sakėt, žinokitės, viskas jums bus surašyta į bylas, jus abu areštuos.“ Taip ir buvo. Kitą dieną Šmitą ir Kinčių areštavo.

Mūsų namuose buvo partizanų susitikimo punktas, kurį partizanai vadino „pereinamąja stovykla“. Ateidavo Skuodo būrių atstovai, partizanai nuo Ylakių ir susitikinėdavo su Kretingos ir su mūsų apylinkės būriais.

Tuo metu sesuo Emilija su vyru Petru gyveno mūsų namuose, bet vėliau jie išvažiavo ir ūkis liko tuščias. Tada kaimo žmonės ėmė viską nešti iš to mūsų ūkio, nieko nebeliko. Mama tuo metu irgi slapstėsi, namuose gyventi negalėjo. Per pirmąjį vežimą mama palindo po duonos minkytuve ir pasislėpė, kitą kartą pabėgo.

Partizanas Vacys Stonkus du kartus buvo sužeistas. Vieną kartą jam buvo peršautos abi kojos. 1947 m. žiemą jie penkiese buvo apsistoję Šakalių k., Mosėdžio vlsč., pas Šorį. Pernakvojo, o rytą šeimininkas su žmona sėdo į vežimą ir išvažiavo į bažnyčią. Partizanai dar pasiliko, norėjo susitvarkyti kažkokius reikalus. Iki Mosėdžio buvo 7 kilometrai. Pasirodo, šeimininkai ne į bažnyčią, o į saugumą tiesiai nuėjo ir pranešė, kad pas juos namuose apsistoję 5 partizanai: Vacys Stonkus-*Uosis*, Edvardas Šmita-*Vidūnas*, Jurgis Stanius-*Povas*, Leonas Čepas-*Mikė* ir Jurgis Lenkauskas-*Topolis*.

Seniūnas buvo labai geras žmogus, jis pasiuntė savo vaiką, kuris atbėgęs pasakė, jog kaime pasirodė stribai ir rusų kareiviai. Tada partizanai viršutinius rūbus sumetė į šulinį ir visi pabėgo. Pasirodo, čekistai apsupo ne tą sodybą. Stanius Jurgis su Šmita Edvardu atsiskyrė.

Stanius sugalvojo, kad reikia pasiduoti. Jie nubėgo į Daukšių k., pas Orlovskį, kuris vokiečių laikais buvo baltaraištis. Ten tuoj pat pranešė Kervienei, kuri atvažiavo su čekistais. Šmita griebėsi ginklo, bet Stanius jį sulaikė: „Nieko čia nebus. Edvardai, tylėk.“ Ir jie abu legalizavosi. Po ketverių metų Šmitą areštavo ir nuteisė 25-eriems metams. O Stonkus, Čepas ir Lenkauskas nubėgo link Večių miško. Bėgant plentu, Stonkui peršovė abi kojas. Čekistai juos vijosi pagal kraujo pėdsakus. Jie atbėgo prie eigulio Puškoriaus sodybos ir paprašė pakinkyt arklį, bet Puškorius atsakė: „Vyrai, kol pakinksim, jus privys“. Dar kiek pabėgę, už vienos sodybos pamatė pakinkytą arklį su rogėmis. Sėdo į tas roges ir išvažiavo. Čekistai pasikinkė Puškoriaus arklį ir vijosi juos miškais. Vijosi visą dieną, bet kraujo jau nebepastebėjo. Stonkus išlipo kažkokioj sodyboje pas vieną moterį, ten paslėpė jį, ten išsigydė ir žaizdas.

Beje, saugumiečių talkininkas Orlovskis irgi susilaukė atpildo: kai tapo nebereikalingas, patys enkavedistai jį sušaudė už žydų naikinimą. Nuteisė mirties bausme „savą“ žmogų, kuriam patys buvo davę daug slapyvardžių ir kurio paslaugomis ilgą laiką naudojosi.

Zigmo Apulskio būrio partizanas eigulys Pranas Riepšas-*Šarūnas* su savo vyrais išėjo iš stovyklos. Susitikę su ryšininkais, eidami pro Šauklių k. sustojo pailsėti. Pasibeldė į ūkininko Jaso namo langus. Vos pasibeldus, iš vidaus pasigirdo šūviai. Kulka pataikė po obelimi ėjusiam sargybą eigulio sūnui Pranui. Kliudė viršutinę švarko kišenę arti širdies, kur buvo prikišta šovinių. Išdraskė didelę žaizdą. Partizanai vidun nebėjo. Paprašę kito kaimyno arklio, išvežė sužeistąjį. Kol nuvyko į stovyklą, kol atvažiavo iš Klaipėdos gydytojas, eigulio sūnus mirė.

Žuvus sūnui, būriui toliau vadovavo pats eigulys Pranas Riepšas. Kaip vėliau sužinojome, tą tragišką dieną Jaso namuose nieko svetimo nebuvo. Nežinau, kaip jautėsi Šauklių ūkininkas Jasas, nužudęs minutėlės poilsio ieškojusį žmogų, valandėlės prieglobsčio prašiusį partizaną.

Po pusmečio, 1947-ųjų birželį, Peldinės miške eigulio Prano Riepšo būrys buvo apsuptas. Tuo metu bunkeryje slėpėsi tik 6 partizanai. Stanius Jurgis-*Povas*, Stonkus

Vacys-*Uosis* ir Galdikas Palys-*Dūmas* buvo išėję. Visą savaitę negrįžo į bunkerį. Jie nespėjo iki aušros ateiti į susitikimo vietą į bunkerį ir turėjo sustoti. Sėdėjo alksnynėly griovyje ir laukė aušros. Stanius pasakė nerizikuosiąs naktį eiti į stovyklą ir eis rytą. Tik aušra tuokart išgelbėjo partizanus Palį Galdiką, Jurgį Stanių ir Vacį Stonkų.

Bunkeryje buvo eigulys su žmona, du broliai Bružai, Leonas Skersis ir Edvardas Šmita. Būrys jau visą savaitę buvo sekamas. Mat provokatorius Liudas Kervys, buvęs tame būryje, išdavė ryšininką Joną Gricių, o šis, pakankintas ir įbaugintas, parodė Prano Riepšo bunkerio vietą. Bijodamas čekistų, pradėjo jiems dirbti.

Tada Peldinės miške, netoli partizanų stovyklos, buvo nušautas Raudavičius Leonas. Jis buvo kilęs iš stambaus ūkio, seni tėvai buvo išvežti į invalidų namus, o jo žmoną Čiulkaitę-Raudavičienę Stasę (mano tėčio pusseserė) su trim vaikais rusai ištrėmė į Sibirą. Raudavičius tuoj po karo be teismo buvo išvežtas į Komiją. Kai po dvejų metų grįžo iš Komijos, kažkiek slapstėsi, bet po to jį pasikvietė saugumiečiai ir pasakė: „Užsiverbuoji arba grįši į kalėjimą," – ir tada jis pasitraukė į mišką pas partizanus. Prieš apsupant mišką, Raudavičius buvo parėjęs į namus, bet tą pačią naktį grįžtantį atgal į būrį jį pasalavę pamiškėje čekistai nušovė.

Partizanai bandė prasiveržti, tačiau rusų kareivių buvo labai daug. Žuvo abu broliai Stasys ir Povilas Bružai, Leonas Skersis ir eigulys Pranas Riepšas.

Kai žuvo vyras, Uršulė Riepšienė pasislėpė už nukautojo kūno ir atsišaudė. Nenorėjo pasiduoti, bet neapskaičiavo, kiek kulkų dar likę. Kai ją sučiupę enkavedistai vežė į Mosėdį, žmonės pašiurpo pamatę. Ji jau buvo iškankinta, leisgyvė. Vežė ją pasodintą ant nužudytųjų kūnų, įrėmę durtuvus į nugarą.

Kai ją atvedė akistaton su mano tėvu, ji buvo visa apdraskyta, suplėšytais drabužiais, sukruvinta, kūne ir veide vienos žaizdos ir mėlynės, nurautais plaukais. Pamačiusi mano tėvą, visai nusilpusi ji atkakliai kartojo: „Nepažįstu šito žmogaus, nežinau..." Ji nieko neišdavė. Ne kiekvienam vyrui duota tiek stiprybės, kiek jos turėjo Uršulė Riepšienė. Apie tai man papasakojo iš saugumo paleistas tėvas.

Kažin ar buvęs partizanų ryšininkas Jonas Gricius, išdavęs Riepšo būrio bunkerį, buvo matęs taip žiauriai kankinamą moterį. Po tos išdavystės ir partizanų sušaudymo Jonas Gricius su visa šeima išvažiavo iš Peldinės.

Beje, į tą apsuptį Jonas Gricius bandė įvilioti ir mane. Gavau iš jo laiškelį, jog privalau skubiai ateiti į susitikimą su Riepšo būriu. Nieko neįtardama pirma užsukau pas ryšininką. Jonas Gricius man padavė pistoletą, kurį reikėjo nunešti nurodytam žmogui Mosėdyje. Bet kažkodėl perspėjo mane, kad neičiau artyn miško, nes ten sutelkta daug enkavedistų kariuomenės. Nuvažiavau į Mosėdį, nuėjau į bažnyčią, kur turėjau perduoti pistoletą, paslėptą knygoje. Tačiau į bažnyčią nurodytas žmogus neatėjo. Tada aš vieną kartą perėjau per miestelį ir nieko iš pažįstamų nesutikau. Eidama dar kartą, sutikau Galdiką Juozą iš Šakalių k. Tada jis jau gyveno Klaipėdoje. Pagal duotą slaptažodį, pasirodo, jam turėjau perduoti tą pistoletą. Įtariau, kad ir jis jau buvo čekistų užverbuotas. Tik po šitų kruvinų įvykių sužinojusi, kas atsitiko Riepšo būriui, visą laiką galvojau ir dar dabar nesuprantu, kodėl tada Jonas Gricius neišdavė manęs stribams? Arba saugumui? Juk galėjo! Matyt, aš jiems dar buvau reikalinga gyva? Tikriausiai žinojo, kad mane vis tiek suims, suspės, yra laiko...

Po šitų kautynių pas mane labai susijaudinusi atbėgo Griciaus žmona: atseit žmonės kaime kalba, kad jos vyras partizanus išdavęs. Ji ėmė manęs prašyti, kad aš jos vyrą užtarčiau prieš partizanus, nes jis tikrai to nepadaręs, bet aš jai atsakiau: kaip galiu jį užtarti, jeigu nieko apie jį nežinau. Tada Gricienė labai supyko, pasigriebė į rankas rožinį ir nubėgo į bažnyčią, o ten tuo metu areštavo partizanų ryšininkę Magdutę Bartkutę. Vėliau ją nuteisė.

Tą pačią vasarą po Prano Riepšo žūties būriui ėmė vadovauti Leonas Čepas-*Mikė*. Daug partizanų jau buvo žuvę, retėjo jaunų vyrų gretos, nors būrius vis dar papildydavo nauji žmonės.

Tuo metu būryje buvo:

1. **Leonas Čepas**-***Mikė***, vadas (1922–1949 m. areštuotas);
2. **Pranas Sodžius**-***Rauplys*** (1927–1949 m. sausis);
3. **Magdutė Sodžiūtė**-***Lakštingala*** (1927–1949 m. areštuota);
4. **Vacys Stonkus**-***Uosis*** (1926–1949 m. gruodį areštuotas. Mirė 1970 m.);
5. **Jurgis Lenkauskas**-***Topolis*** (1921–1948 m. ruduo);
6. **Vacys Mickus**-***Tankas*** (1927–1948 m. per Velykas žuvo);
7. **Bronius Ramanauskas**-***Audenis*** (1928–1948 m. žuvo Žemytės k.);
8. **Edvardas Šmita**-***Vidūnas*** (1926–1947 m. legalizavosi);
9. **Aleksas Pukinskas** (1930–1947 m. spalį žuvo pas Lenkauską);
10. **Palys Galdikas**-***Dūmas*** (1921–1949 m. vasario 28 d. areštuotas);
11. **Petras Liutkus**-***Vytenis*** (1948 m. pavasarį žuvo Večių k., pas Budreckį, kūnas buvo numestas Lenkimų bažnytkaimyje);
12. **Valerijonas (Valis) Apulskis**-***Gailenis*** (1930–1947 m. spalį žuvo pas Lenkauską);
13. **Kazys Daržinskas**-***Narūnas*** (1924–l948 m. žuvo kartu su Jonušaite).

1949 m. būriui vadovavo Jonas Eidiejus-*Sakalas*. Tada būryje buvo:

1. **Juozas Šmita** (1930–1952 09 10);
2. **Liudas Petrikis (Petrulevičius)**-***Seliūnas*** (1930–1952 09 10);
3. **Pranas Petrauskas**-***Kareivėlis***, ***Žemaitis*** (1932–1952 01 09);
4. **Valerijonas (Valius) Čiunka** (1930–1952 m. vasario 19 d.);
5. **Juozas Stasius** (1924–1950 ar 1951 m.);
6. **Verutė Stasienė** (1926–1950 ar 1951 m., žuvo kartu su vyru);
7. **Julius Adomauskas** (1926–1950 ar 1951 m.);
8. **Alfonsas Dargis** (1922–1951 m. spalis);
9. **Vacys (Vaclovas) Paulauskas**-***Vanagas*** (1930–1952 09 10);
10. **Valerijonas (Valius) Paulauskas**-***Margiris***, ***Margis*** (1926–1952 09 10);
12. **Steponas Stanius**-***Artojėlis*** (1928–1952 m.);
11. **Vacys Stočkus**-***Artojas*** (1928–1953 m.);
13. **Jadvyga Malūkaitė**-***Jadzė*** (1928–1951 m. spalio 2 d. ištremta);
14. **Jonas Eidiejus**-***Sakalas*** (1923–1952 01 09).

Iki žūties būrys laikėsi apie Skuodą ir Latvijos miškuose.

1947-ųjų sausio 17 d. išduotas Prano Žalimo-*Juodbėrėlio* būrys.

Netrukus gavau žinutę, jog privalau nuvesti partizaną Eglinską susitikti su likusiais gyvais Riepšo būrio vyrais. Susitikti nurodyta pas Joną Gricių. Tuo metu, baigęs Skuodo gimnaziją, pas mane atvažiavo Antanas Eglinskas ir paprašė nuvesti jį į Prano Riepšo būrį pas partizanus, kadangi egzaminų metu iš jo klasės saugumiečiai suėmė Vladą Papreckį, jį užverbavo ir tas Papreckis išdavė Eglinską.

Kai atėjome pas Gricių, jis pasakė, kad vyrai jau išėję, jų bunkeryje nėra, ir liepė ateiti po savaitės. O iš tiesų vyrai jau buvo apsupti enkavedistų, ir Gricius, aišku, apie tai žinojo. Kodėl jis neišdavė Eglinsko? Prabilo sąžinė?..

Tik viena linksmesnė žinutė mus pasiekė po tos išdavystės ir partizanų žūties: susišaudymo metu Edvardas Šmita, kiek pabėgėjęs, apsivijo kūnu žemos eglutės kamieną ir nepastebėtas išliko gyvas. Jis ir papasakojo, kas atsitiko.

Atėjo 1948-ųjų ruduo. Silpo Vacio Stonkaus sveikata. Vis dar neįstengė pakilti iš lovos, kraujavo žaizdos. Vėlų rudenį drauge su partizanu Augustu Baužiu jis gavo suklastotus dokumentus ir ruošėsi važiuoti gydytis. Mano mama jiems padėjo ir... atvežė tiesiai pas saugumo šnipą.

Žinojau, kad man teks globoti partizanus. Stonkus atėjo iš Žalimo būrio, Baužys iki sužeidimo partizanavo Lenkimų, o vėliau Baksčio būryje. Partizanai tikėjosi įsikurti Šilutėje, kur mama juos nuvežė. Ji kreipėsi į Antaną Budrikį, iki to momento visai neįtartiną žmogelį. O jis jau buvo saugumiečių dešinioji ranka, akys ir ausys. Gal ir pats dėl savo gyvybės baiminosi. Nežinau, kas jį skatino uoliai dirbti okupantų saugumui, bet savo juodą darbą jis padarė. Žmogelis labai maloniai sutiko mamą, priėmė partizanus, netgi įdarbino sakydamas, kad mažiau bus įtarimų, o iš tiesų per šiuos partizanus tikėjosi atsekti ryšius su kitais būrio vyrais.

Prieš šv. Kalėdas mudvi su mama nuvežėme jiems maisto.

Beje, kai atvežėm partizanams maisto, Budrikio žmona man pasakė: „Nevažinėk daugiau pas mus. Pavojinga...“ Subarė mane sakydama, kad esu labai jauna ir man čia nederėtų rodytis. Mudvi su mama susižvalgėme, abiem kilo mintis: gal norėjo moteris mus įspėti, tačiau bijojo kalbėti atviriau? Gal iš visos širdies panoro atskleisti tiesą ir bijojo. Negi ji ir savo vyro jau privengė?

Laimė, kad Budrikis nežinojo apie mano slapstymąsi ir gyvenamąją vietą Panevėžyje. Mudvi su mama išvykome padėkojusios šeimininkei ir pažadėjusios daugiau nesirodyti, prisiminti jos patarimą.

Po dviejų savaičių mama atvažiavo į Šilutę dar kartą susitikti su partizanais, bet pas Budrikius neužėjo. Nuvežė vyrams švarių skalbinių ir rengėsi išskalbti nešvarius. Naktį kažkas priėjo prie lango, kur mama miegojo, pasibeldė ir pasakė, kad mes visi esame išduoti. Mama nespėjo nei padėkoti, nei pamatyti, kas ją įspėjo, tik išgirdo aiškų balsą: „Bėkit tuojau pat, jei tik suspėsit. Skubėkit! Lenkimų stribai su kareiviais jau košia mišką, ruošia masinę areštų ir partizanų naikinimo akciją.“ Ir mama pamatė skubiai nuo lango nubėgantį jaunuolį, tikriausiai vaikinas buvo iš Lenkimų.

Partizanai laiku išbėgo iš šių namų, nors Lenkimų stribai jau buvo informuoti, kas kur slapstosi. Išėjo nebaigę gydytis, nesustiprėję.

Baužys grįžo pas partizanus į mišką. Stonkų, kuris dar jautėsi labai silpnas, mama atlydėjo pas mane į Panevėžį, Ramygalos g., nr. 72. Man pavyko ji paguldyti į miesto ligoninę, kur jis gydėsi Igno Viskontos pavarde. Įregistravau jį kaip savo brolį.

Dėkoju likimui už tuos vienuolika mėnesių, kuriuos man suteikė draugystė ir Vacio Stonkaus meilė, – šito gražaus žmogaus, slapta tapusio mano teisėtu vyru. Tik niekas apie tai nežinojo, nebuvo jaunimo pulko ir pirmojo nuotakos šokio bičiulių būryje... Mama ir du mudviejų draugai palinkėjo mums sėkmės.

Mes gyvenome savo varganos jaunystės džiaugsmu, meile ir viltimi, o mūsų jau ieškojo. Vieną kartą nesubrendėlis Vacys Laureckis, pajutęs, kad mama dažnai važiuoja į Panevėžį, pradėjo mane sekti. Netgi išdrįso apsigyventi mano kambaryje tėvų namuose ir mamos globojamas gyveno dvi savaites. Leido išdaviko sąžinė imti iš mamos rankų duoną ir viralą, naudotis mūsų namų šiluma, meile ir... mus išduoti. Negi vaikinukas jau gimė su išdaviko sąžine? O gal jo taurius jausmus nustelbė aklas paklusnumas okupantų pakalikams? Mama jį priglaudė kaip vargšą tremtinių vaiką, neturėjusį pastogės. Kaip dažnai už duoną ir meilę atsilyginama akmeniu.

Mudu su Vaciu šito nežinojome, nejutom atslenkančios grėsmės. Gyvenom savo didele meile, gimusia pogrindyje, savo mažu džiaugsmu: sėkmingai praleidę dieną, džiūgavome, kad grįžta jo sveikata.

Visam gyvenimui likimas padovanojo atminimą – mūsų slaptą sutuoktuvių dieną.

Panevėžio vikaras atsisakė mus sutuokti, nes bijojo saugumo, jautė, kad yra sekamas. Sutuokė mus kitas kunigas senojoje Panevėžio bažnytėlėje. Liudytojai buvo mano draugė Zuzana Imbrasaitė su bičiuliu Gediminu Morkūnu. Tuokėmės slapta. Vakare tamsioje bažnytėlėje mirgėjo žvakelės, tyliai laimino senas dvasingo veido kunigas, linkėdamas ištikimybės ir laimės, užuojautos ir pasiaukojimo visuose mūsų keliuose.

Kai po sutuoktuvių visi keturi susėdom prie kuklaus šventinio stalo, padengto baltutėle staltiese, papuošto žalia rūta, pravirkom; žinojom, kas mūsų laukia... Tapusi partizane, daviau pati sau įžadą niekada netekėti. Bet buvau jauna, buvau mylima ir pati negalėjau nepamilti doro, protingo žmogaus. Mus siejo bendra kova už tėvynės laisvę, mus sujungė nenugalimas jaunystės ir gamtos šauksmas.

Dirbau kasininke miesto kultūros skyriuje, mano vyras pradėjo dirbti Staniūnų paukštyne. Vis dar palaikiau ryšį su partizanais, padėdavau jiems kuo galėdama. Gyvenome viltimi, jog išauš ir šviesesnės dienos mūsų padangėje, bet neilgai buvo lemta guostis svajonėmis.

Mus jau sekė raudonieji šnipai, nors susituokėme ir gyvenome svetima Viskontų pavarde. Tikrąją mano pavardę žinojo tik mudu sutuokęs kunigas. Žinoma, ir tie, kurie mano vyrą pažinojo anksčiau.

Kartą, eidama rytą į darbą, pamačiau, jog ant kaimyno namų laiptų sėdi ir dairosi Budrikis. Nė nepagalvojau, kad jis dairosi savo aukos – mudviejų su Vaciu. Jis tarė: va prekiauju cigaretėmis. Jis buvo užverbuotas, važinėjo su tomis cigaretėmis po visą Žemaitiją, jau buvo atvažiavęs ir į Panevėžį pažiūrėt, ar tebėra Stonkus, ar ne.

Po kelių dienų mano vyrą areštavo. Buvo 1949 m. gruodžio 7-oji. Išdavikas Antanas Budrikis atpažino Stonkų. Pranešė saugumui, o čekistai privertė šeimininką mus sekti ir stebėti.

Netrukus atsirado ir Laureckis iš Naujokų k., Mosėdžio vlsč. Buvo grįžęs iš Sibiro ir taip pat užverbuotas. Grįžo taip pat su užverbuota Petre Petkute iš Daukšių k., bet ji saugumui nedirbo ir ją tuoj pat išvežė atgal į Sibirą.

Tas Laureckis, atvažiavęs pas šeimininkę, sako: „Jadvygos man gaila, o Vaciui taip ir reikėjo.“ Taigi Laureckis su Budrikiu išdavė Vacių.

Ir Galdiką jie išdavė. Kai mudvi su mama nuvažiavom pas Budrikį, vežėm maisto partizanams, Budrikis su Laureckiu ką tik buvo parvažiavę iš Palio Galdiko-*Dūmo* brolio Vytauto Galdiko, kuris gyveno Kaune. Tas Vytas irgi buvo užverbuotas. Atvažiuodavo į būrį, pas mus ateidavo su vyrais. Vieną kartą atėjo apie 13 vyrų, vakarieniavo ir atvažiuoja mano klasės auklėtojas Galaunė Dievainis (profesoriaus Pauliaus Galaunės sūnus), nes aš tą dieną nebuvau mokykloje. Vyrai įsileido jį į vidų, o po to Vytas Galdikas išdavė Galaunę, pasakė, kad jis gyvena ir mokytojauja Mosėdyje. Galaunė Dievainis buvo mūsų klasės auklėtojas ir dar dirbo mokesčių inspektoriumi. Kadangi jis prie vokiečių turėjo leitenanto laipsnį, Galdikas jį ir išdavė.

Galaunė, įsivedęs mane į mano kambariuką, pasakė: „Čia to Galdiko Vyto iš Kauno, kur buvo atvažiavęs, jo išdavystės. Žinai, ir mano gyvenimas baigsis... Aš esu parduotas.“ O čia niekas nežinojo, kad tas Vytas jau ir savo brolį Palį buvo pardavęs. Ir čekistai tą Palį Galdiką sutvarkė. Palys Karagandos lageriuose išsėdėjo 27,5 metų. Kadangi rengė pabėgimą iš zonos, pats pirmas buvo pradėjęs kasti urvą, pirmas išlindo, tai už tą bėgimą dar trejus metus pridėjo. Per tą iškastą tunelį pabėgo 13 vyrų.

Kai vyrą areštavo, aš buvau darbe. Sužinojusi, kad Stonkus atpažintas ir suimtas, aš, kiek įmanoma pakeitusi išvaizdą, skubiai išvažiavau iš Panevėžio į Klaipėdą. Dvi savaites slapsčiausi pas savo draugę Kazytę Puškoriūtę. Ji slėpė dar vieną partizanę – Rožę Kilčiauskaitę iš Ylakių vlsč., Trumplaukės k., todėl ilgai čia gyventi negalėjau.

Vieną dieną atėjęs vietinis milicininkas pasakė mūsų kaimynams: „Tų mergaičių nuotraukos yra iškabintos milicijos skyriuje.“ Tikriausiai šitaip jis norėjo perspėti mūsų šeimininką. Kaimynas viską papasakojo mums, ir tą pačią naktį, vos spėjusi pasiimti, kas reikalinga, aš išbėgau.

Vėl į mišką. Kito kelio jau nebeturėjau. Prie Lenkimų, Latvijos pasienyje, pamiškėje gyveno mano pažįstama Kazytė Jonušaitė. Ji mane priglaudė, rūpinosi, saugojo. Čia užeidavo ir kiti Lietuvos partizanai: mosėdiškiai, skuodiškiai iš Jono Eidiejaus-*Sakalo* būrio. Susitikau ir su Stonkaus draugais.

Latvijos miškuose vėl buvau priimta į partizanų būrį. Tęsiau kovą Jono Eidiejaus-*Sakalo* būryje. Gavau pistoletą. Mano slapyvardis buvo *Jadzė*.

Iš pavojų ne kartą mane gelbėjo partizanas Augustinas Baužys.

Esu krikščionė, tačiau giliai širdyje niekada neatleisiu tiems, kurie apjuodino, apmelavo šventą partizanų kovą, kurie juos pavadino ir dabar dar drįsta vadinti banditais. Aš vis dar laukiau, kuo baigsis vyro teismas. Prisiekiau žvaigždėtam dangui naktį: jeigu mano vyrą nuteis mirties bausme, tada man patikėtas ginklas irgi pradės šaudyti. Be gailesčio: nesvarbu, kad esu moteris – eisiu į pačią mirtį. Ir niekas manęs nesustabdys.

Pas mano draugę Kazytę, pasivadinęs partizanų ryšininku, pradėjo vis dažniau ateidinėti apyžiopliu apsimetęs kaimo bernelis Merkelis. Sakėsi esąs patikimas par-

tizanų ryšininkas. Gal juo kažkada ir buvo, tačiau pas Kazytę ateidavo jau kaip saugumo agentas. Kada ir kaip jį užverbavo saugumiečiai, man nepavyko sužinoti. O jis tada tik manimi ir domėjosi, ėmė klausinėti, kas aš ir iš kur atsiradusi? Kazytė gyveno apie 3 km nuo Lenkimų miestelio, todėl abi labai nustebome, kai pas ją pradėjo lankytis niekada jos artimais draugais nebuvę miestelio mokytojai. Ko jiems per šaltį ir sniegą klampoti kelis kilometrus žiemos vakarais?

Buvo sprendžiamas mano likimas. Laukiau vis atidėliojamo vyro teismo. Kraupūs būdavo šalti vakarai ir naktys, kai pajutus pavojų, pagausėjus apylinkėje enkavedistų dalinių, tekdavo vienai slėptis miške įšalusiame bunkeryje. Miške buvo labai daug vilkų, ne kartą jutau juos slankiojant aplink bunkerį, girdėjau staugiančius, laukiančius aukos. Dienų dienas ir naktis tekdavo išbūti slėptuvėje belaukiant, kol enkavedistai paliks Kazytės namus ir kaimą. Tada ji ateidavo manęs pasiimti...

Nuo šalčio, kančios ir nežinios dėl vyro likimo sunkiai susirgau. Visa kūną išbėrė votimis. Skausmingi pūliniai buvo nuolatiniai partizanų palydovai.

Įvyko vyro teismas. Sužinojau – nuteistas mirties bausme.

Tą akimirką aš numiriau kartu su juo. Tą akimirką aš jį pirmą kartą palaidojau. Buvau vieniša, negalėjau net į viltį atsiremti, tik prašiau Visagalio: „Sugrąžink man jį, leisk paskutinį kartą pamatyti, gyvą ar sušaudytą, bet leisk dar kartą išvysti mylimąjį."

Kai skausmingai su juo atsisveikinau, kai ašarų nebeliko, Dievas mane išklausė: Vaciui Stonkui mirties bausmė buvo pakeista 25-eriais m. lagerio. Vėl įsižiebė viltis jį kada nors pamatyti, nors gerai žinojau, kad sovietinis lageris – ta pati mirtis, ta pati mirties bausmė, tik lėtesnė.

25-eriems m. lagerio nuteistas ir partizanas Palys Galdikas. Išvežtas į Lukiškes, laukia tremties.

Enkavedistai vis dar siuntinėjo pas Kazytę savo šunis tikrinti, ar manęs ten nėra?

Sirgau. Išvargino votys ir sunki 1950-ųjų žiema besislapstant, kasdien su mažesne viltimi žvelgiant į vyrus, žūstančius kautynėse su nė kiek neretėjančiomis okupantų kareivių ordomis.

Mane aplankė mama. Pamačiusi išbertą, išsekusią nuo kančios, pravirko. Pro ašaras prašė, kad legalizuočiausi. Sunkiausia matyti verkiančią motiną. Susirinko ir būrio vyrai. Jie pritarė mano motinai ir liepė legalizuotis: jei liksiu gyva, galėsiu padėti nuteistiesiems. Toks buvo vyrų sprendimas. Vyrų sprendimui pritarė ir rinktinės vadas Kazys Kontrimas-*Montė*. Man teko iškeliauti į kitą vietą, esančią už 25 km nuo Lenkimų. Visi žinojome: daugiau nepasimatysime, nebent įvyktų stebuklas. Automatą palikau vyrams, o mano pistoletas teko Vytautui Gedrimui, Skuodo pogrindinės organizacijos vadovui. Beje, juos visus irgi išaiškino, nuteisė 25-eriems m. lagerio.

Išėjau į „legalų" gyvenimą slapta, su suklastotais dokumentais. Mama jau slapstėsi. Labai norėjau ją pamatyti. Kas bus – tebūna! Važiuoju. Pakeliui į Kretingą mane sulaikė keli enkavedistai ir stribai ir nusivarė į savo „apartamentus". Kretingoje išlaikė visą savaitę. Nežinau, kas atsitiko, bet visai negalėjau valgyti. Septynias dienas badavau, jaučiau didžiulį silpnumą visame kūne. Iš man šiurkščiausiai pateikiamų kaltinimų ir klausimų supratau, jog kol kas jie nieko tikro apie mane nežino.

Matyt, aš jiems nepatikau ne mažiau nei jie man, nes patardę išvežė į Klaipėdą. Vežama traukiniu nualpau. Atgaivino. Nuvarė į geležinkelio MGB. Čia uždarę vėl savaitę išlaikė. Ir vis reikalavo: „Surask ir atvesk mums Baužį! Kur jis yra?!“ Kokia laimė – jie iš tiesų ne kažin ką apie mane žino, – supratau iš jų absurdiškų klausimų. Atsakiau, kad jų ieškomo Baužio nesu nei mačiusi, nei girdėjusi apie jį, nei žinau, kas jis. Ir jie mane paleido.

Važiuoju pas mamą! Pakeliui į kaimą išlipau Kretingoje, nes jaučiausi labai blogai: pylė prakaitas, buvo silpna, visai netekau jėgų. Ryžausi pernakvoti pas pažįstamus. Beeinančią į numatytą vietą mane vėl sulaikė geležinkelio emgebistas. Nuvedė į savo būstinę, paklausinėjo, pamatę, kad vos laikausi ant kojų, patikrinę dokumentus paleido.

Susitikau su mama, kuri irgi buvo sekama, slapstėsi. Sužinojau, kad mano vyras jau ištremtas į Kazachstaną, Džeskazgano lagerį. Ryžausi važiuoti pas jį ir parašiau jam laišką: atvažiuosiu, kol esu laisva. Tačiau vyras per žmones man skubiai atsiuntė atsakymą ir prašė likti Lietuvoje: „Laisvėje tau gal bus geriau gyventi, kad ir kas benutiktų, lik tėviškėje. Čia labai sunku... Nevažiuok.“

Padedant draugės vyrui, Kretingos švietimo skyriaus vedėjui Daugeliui, įsidarbinau Vaineikių pradinėje mokykloje.

Susitikau su Kardo rinktinės vadu Kaziu Kontrimu-*Monte* ir jo vyrais. Supratau, jog dabar jiems esu reikalinga kaip niekad. Partizanų gretos jau buvo labai praretėjusius, daugelis mano pažįstamų vyrų žuvę. Dabar Žemaitijos miškuose vyrai veiklą planuodavo kartu, numatydavo bendras akcijas, todėl man dažnai tekdavo atėjusius iš kitų būrių partizanus nuvesti pas *Montę*. Gerai pažinojau apylinkes, Vaineikių girią ir Peldinės miškus, kur dažniausiai sustodavo Kardo rinktinės partizanai.

Okupantai stengėsi ištremtųjų sodybose apgyvendinti rusus kolonistus. Dabar jie sodybų jau nedegino, įkurdindavo jose įvairiausio plauko šnipus, nežinia iš kur atsibasčiusius. Neleisti rusams įsitvirtinti Žemaitijos kaimuose ir buvo viena iš svarbiausių partizanų veiklos krypčių. Ginkluoti partizanai drąsiai eidavo susitikti su atvykusiais kolonistais ir trumpai pasakydavo: „Arba išnykstat tuojau pat, arba... liksite čia gulėti po žeme ir niekas nesužinos, kur jūs ir kas jums atsitiko.“

Padėjau partizanams kuo galėdama: vaistais, maistu, drabužiais. Nors turėjau „švarius“ dokumentus ir netgi fiktyvų pasą svetima pavarde, stengiausi dažnai keisti gyvenamąją vietą. Buvau atsargi. Partizanai per ryšininkus visada žinojo, kur esu, o aš jų bėdas – taip pat.

Kartą vedžiau vyrus į Vaineikių girią, kur buvo sustoję *Montės* partizanai. Jie numatė bendras akcijas, tarėsi, kaip saugotis infiltruojamų į būrius saugumo agentų. Buvo nuspręsta neįsileisti į būrius naujų partizanų, nors jau daugelis vyrų buvo žuvę. Tik šitaip buvo galima išvengti saugumo agentų ir išdavysčių.

Deja, partizanų gretos kasdien retėjo. Okupantų buvo labai daug, enkavedistų daliniai atsiųsti net į mažus miestelius.

Kontrimo-*Montės* paskutinės gyvenimo dienos ir žuvimo aplinkybės man nežinomos. Jis turėjo slėptuvę netoli Grūšlaukės bažnytkaimio, pas ūkininką Rimkų. Spėjama, jog ten, apsuptas enkavedistų, jis ir žuvo. Tai buvo 1951 m. lapkričio ar gruodžio 23 diena. Žinoma, jog Rimkaus sodyba su visais pastatais buvo sudeginta.

Neaišku, kas dar žuvo su juo ir kur buvo išvežtas *Montės* kūnas, žmonės šnekėjo, kad nukautuosius rusai išvežę į Salantus. Tikslesnių žinių apie jo žūtį gauti nepavyko.

R. K. p a s t a b a: ištrauka iš Vikipedijos laisvosios enciklopedijos: „**Kazimieras Kontrimas (slap. *Kontautas Kazys*, *Tėvas*, *Montė***, 1913 m. gruodžio 16 [1] d. Knėžų k., Salantų vls., Telšių aps., Kauno gub. – 1952 m. spalio 30 d. Smeltės k., Grūšlaukės apyl., Salantų raj., Klaipėdos sr.) – Lietuvos partizanas, karininkas, Lietuvos laisvės armijos Žemaičių apygardos Kardo rinktinės steigėjas, štabo viršininkas ir vadas (čia Kazio Kontrimo žūties vieta nesutampa su J. Malūkaitės nurodyta – *R. K.*).

Užaugo gausioje Knėžų ūkininkų Jono ir Barboros Baltonytės Kontrimų šeimoje. Baigęs Grūšlaukės pradžios mokyklą, mokėsi Skuodo gimnazijoje (baigė 4 klases) ir Plinkšių žemės ūkio mokykloje, tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Lietuvos šaulių sąjungos narys.

1940–1941 m. okupaciją praleido tėvų ūkyje. 1941–1944 m. dirbo Kretingos vartotojų bendrovės parduotuvės vedėju.

1943 m. įstojo į Lietuvos laisvės armijos organizaciją, gavo jaunesniojo leitenanto laipsnį. 1944 m. pabaigoje išsiųstas į Telšius ir paskirtas parašiutininkų dalinio ryšių karininku ryšiams su vokiečių karine vadovybe. Sugrįžus sovietų valdžiai, slapstėsi nuo mobilizacijos į okupacinę kariuomenę, palaikė ryšius su LLA Žemaičių legiono Alkos rinktinės štabu, 1945 m. vasarą vadovavo vienintelei Kretingos apskrityje Klevo partizanų kuopai.

Vienas iš pagrindinių LLA Žemaičių apygardos Kardo rinktinės organizatorių. 1945 m. lapkričio mėn. paskirtas jos vado Jurgio Ožeraičio-*Ūso*, Mažeikos pavaduotoju ir iki gruodžio mėn. pabaigos faktiškai ėjo vado pareigas, *Kontauto Kazio* slapyvardžiu leido rinktinės vado įsakymus.

Nuo 1946 m. sausio 30 d. rinktinės štabą ir stovyklą saugojusio Širvydo (vėliau – Vizbuto) būrio vadas, nuo 1949 m. kovo mėn. – rinktinės vadas (slapyvardis *Montė*, *Tėvas*). Gegužės mėn. savo noru atleistas iš vado pareigų ir paskirtas rinktinės štabo viršininku. 1949 m. liepos-rugpjūčio mėn. ir nuo 1951 m. lapkričio mėn. – rinktinės vadas. Už jo išdavimą enkavedistai siūlė 10 000 červoncų premiją.

Išduotas 1952 m. spalio 30 d. pateko į MGB Salantų rajono poskyrio vadovybės surengtą KGB kareivių ir stribų pasalą P. Laukio sodyboje Smeltės k., Grūšlaukės apyl., Salantų raj. Žuvo susišaudymo metu sodybos kieme. Kūnas buvo nugabentas į MGB Salantų poskyrį. Palaidojimo vieta nežinoma. Spėjama, kad buvo užkastas Salanto slėnio durpyne ties Žvainiais.

Vardas įamžintas Mosėdyje (1991 m.), Kretingos senosiose kapinėse (1992 m.) ir Grūšlaukėje (1999 m.) pastatytuose paminkluose žuvusių partizanų atminimui, taip pat žuvimo vietoje, dabar esančioje Ąžuolijos miške, pastatytame kryžiuje (1999 m.; meistras – brolis Adolfas Kontrimas). Jo vardu pavadinta LŠS Darbėnų K. Kontrimo šaulių kuopa.“

Kai žuvo Prano Žalimo būrio partizanas Petras Taučius, kai okupantai nužudė ir jo žmoną, kurios net keturi broliai partizanavo, visiški našlaičiai liko aštuoni Taučiaus vaikeliai. Jau buvo žuvę ir trys Taučiuvienės broliai partizanai. Ketvirtasis slapstėsi. Vaikus gailestingi žmonės vežiojo per kaimus, klausinėjo – gal kas nors priims juos į savo šeimą, priglaus, užaugins. Dirbdama mokykloje, aš paėmiau globoti Taučiaus sūnų Pranuką. Tačiau nespėjau pasirūpinti Pranuku, 1951 m. spalio 2-osios naktį mane suėmė.

Tik po daugelio metų sužinojau, kad berniukas taip ir užaugo vis pas svetimus, vis saugumo bakštinamas. Jam buvo uždaryti visi keliai į mokslą, į elementarią

žmogišką laimę. Neištvėrė vaikinas, nusižudė... „Bandito vaiko“ pravardės, niekinimo ir žeminimo nepakėlė.

Žuvo mūsų ryšininkė Abrutytė. Per apsuptį ji buvo sunkiai sužeista ir po dviejų parų mirė. Žuvo ir namo šeimininkas Vaseris, kai jo namuose rusų kareiviai apsupo partizanus. Susišaudymo metu buvo sužeistas vadas Jonas Eidiejus-*Sakalas*. Jam drauge su jauniausiu būrio partizanu Pranu Petrausku pavyko pabėgti. Sužeisti vyrai per naktį nuėjo 30 kilometrų mišku ir pasislėpė. Vėliau gydėsi pas pažįstamą ūkininką Vaineikiuose.

Besigydančius partizanus 1952 m. sausį apsupo rusų kareiviai. Slėptuvė, įrengta kambaryje, antro išėjimo į lauką neturėjo. Vyrams beliko vienintelė išeitis – pasirinkti kalėjimą arba mirti. Jie abu iš slėptuvės po enkavedistų įsakymo pasiduoti neišėjo.

Pranui Petrauskui tebuvo devyniolika metų. Kai vadas pasakė, kad neišeis, nepasiduos gyvas – nusišaus, ir patarė savo jaunam bendražygiui pagalvoti, gal bent jis išliktų gyvas, gal atlaikytų kalėjimą ir kankinimus, gal dar sugrįžtų, bet Pranas Petrauskas atsisakė pasiduoti. Tik pasakė: „Vade, nušaukit mane... Aš pats negaliu to padaryti...“ Kai išgirdę šūvius rusų kareiviai įpuolė į namą, partizanai jau buvo negyvi.

Pranas Petrauskas mano atminty liko kaip labai ryžtingas karys. Kategoriškai pasipriešinęs, nesutikęs tarnauti Raudonojoje armijoje, jis kurį laiką slėpėsi tėviškėje, Arslos k., o vėliau išėjo pas partizanus.

Susipažinau su Kardo rinktinės partizanu Pranu Končiumi, kuris beveik visada kartu su vadu eidavo į susitikimus su kitų būrių ar rinktinių partizanais.

Praną Končių okupantų saugumas gaudė nuo 1944 iki 1965 metų. Jis, buvęs šaulys, puikiai šaudė, buvo gerai treniruotas, ištvermingas, stiprus. Jį labai ilgai sekė ir vis nesugaudavo.

Juoda juodžiausia išdavystė padėjo okupantams. 1965 m. liepos 6 (15?) d. sodybą netoli Salantų, kur poilsiui buvo sustojęs partizanas, net keliais žiedais apsupo didžiulis rusų kariuomenės būrys ir laukė visą parą. Rytą, kai partizanas išėjo iš savo slėptuvės, jį nušovė.

Taip žuvo paskutinis likęs Žemaitijos partizanas Pranas Končius, turėjęs *Adomo* slapyvardį, gimęs 1914 m. Salantų vlsč., Bargalio k.

Kulkų suvarpytą kūną enkavedistai išvežė į Kretingos ligoninės lavoninę, kur buvo nustatyta ir patvirtinta žuvusiojo tapatybė. Spėjama, kad partizano kūnas buvo išvežtas į Kretingos technikumo parką ir ten užkastas.

„Pergalės laurai“ už paskutinio Žemaitijos partizano sugavimą atiteko tuometiniam KGB Kretingos poskyrio viršininkui Donatui Adomaičiui, po to labai greit tapusiam Klaipėdos saugumo 5-ojo poskyrio viršininku.

Visi Kardo rinktinės vado Kazio Kontrimo-*Montės* saugomi partizanų dokumentai, žygio ir akcijų dienoraščiai buvo sudėti į metalinį bidoną ir užkasti Vaineikių k., prie Almino sodybos. Žinojau vietą, kur paslėpti dokumentai, po Atgimimo jų ieškojome, tačiau neradome.

Prislėgė dar viena didelė, skaudi netektis. Iš visokių bėdų gelbėjusi Mosėdžio krašto partizanus, slaugiusi ir gydžiusi sužeistuosius, žuvo mūsų švelnioji, geroji Kazytė Jonušaitė. Kiek daug partizanų jai buvo dėkingi už išgelbėtas gyvybes, tik

pačiai nepavyko apsisaugoti. Sužinojau, jog 1950-aisiais, per Sekmines, rusų kareiviai, susekę bunkerį, kur Kazytė slaugė keturis sužeistus vyrus, visus sušaudė. Kazytės Jonušaitės ir keturių partizanų kūnus stribai išsivežė ir slapta užkasė Latvijos miškuose. 1990 m. žuvusiųjų palaikai buvo surasti ir perlaidoti Skuodo kapinėse.

1951-ųjų sausį, per ketvirtą masinį trėmimą, buvo išvežta besislapstanti mano mama. Ją sugavo atėjusią pasimatyti su ištekėjusia dukra, mano seserimi. Ištrėmė į Abakano sritį.

Aš dirbau mokytoja Vaineikių pradinėje mokykloje, atvažiavę stribai mane areštavo vežti į Sibirą. Vežė tuo metu ir kitus, o mane varinėjosi kartu paskui save. Kur jie ėjo, ten ir aš ėjau. Nusivedė pas kaimynus Ridikus. Jie buvo išdavę mano šeimininkės brolį partizaną Adomą Alminą, jį sušaudė, bet juos vis vien išvežė. Nugabeno į geležinkelio stotį ir visą dieną ten laukė mamos, bet jos taip ir nesurado, tada mane įkišo į vagoną.

Mano šeimininkę išvežė po mėnesio. Ji buvo nėščia ir gimdė jau vagone vežama Sibiran.

Mamai vėliau leido atvažiuoti pas mane. Aš buvau Ačinsko r., Krasnojarsko krašte. Vėliau pas mane atvežė ir tėvuką iš Intos lagerių Vorkutoje. Jis po 5-erių m. lagerio paleistas į namus gavo insultą ir dar dvejus metus gulėjo ligoninėje.

Prieš mane Vaineikių mokykloje dirbusi mokytoja Stasiūnienė taip pat buvo suimta ir nuteista 25-eriems m. lagerio. Prieš pat mano išvežimą Sibiran buvo atėjęs Kazys Kontrimas, ilgai kalbėjomės. Buvome gerai pažįstami ir su jo broliu Adolfu, kuris tuo metu gyveno Grūšlaukėje. Bet jo brolis Antanas buvo išdavikas. Jis išdavė ir brolį Adolfą. O jų sesuo Akmenaliuose buvo ištekėjusi už Ridiko. Kai vežė, ji manęs paklausė: „Tai kur tu važiuoji, mokytoja?“ Tada aš jos paklausiau: „O kur jūs, prigėrę partizanų kraujo, važiuojat? Mano šeimininkės brolį samagonu girdei, o vyras į medį įlipęs stribus šaukė „eikit čionai“... Už ką jus dabar tremia?“ – ir daugiau nieko jai nebesakiau.

Kai 1949 m. buvau suimta, Andrius Smilingis, mane, aštuonias paras išlaikytą Kretingoje, varė iš Kretingos gel. stotį ir vežė į Klaipėdą.

Nuvežta į Klaipėdos saugumą apalpau, nes buvau 8 paras nevalgiusi. Tada man davė valerijonų, kai atsigavau, pradėjo tardyti. Tardė čekistas žydas Niurinbergas ir lietuvis, bet aš jau krisdavau nuo kėdės. Tardo per naktį, o dieną neduoda miegoti. Jie norėjo mane užverbuoti. Prikišo pilnas kišenes 25 rublių kopiūrų. Tada aš atsistojau ir pasakiau: „Aš vis vien mirsiu, sušaudykit mane vietoje, bet jums nedirbsiu.“ Pamatę, kad manęs užverbuoti nepasiseks, pinigų daugiau jau nebekišo, nebeverbavo ir paleido, bet pasą pasiliko. O aš turėjau du pasus, tą kitą pasilikau.

Kartą, kai slapsčiausi su partizanais, mane ant nugaros nešė Baužys, jam priekyje – Degteriovo kulkosvaidis. Miške priėjom balą, aš paleidau rankas ir nukritau į ją. Labai sušalau. Per dieną nuėjom 30 kilometrų, o vakare turėjau pasilikti pas savo vyro Vaciaus Stonkaus seserį Daukšių k. Baužys nuvedė mane į tą sodybą, o pats nuėjo susitikti su vyrais. Nušalau kojas, po to nusilupo nagai.

Kitą kartą, kai grįžau iš Panevėžio, kaimynė Kervienė matė mane einančią iš traukinio ir iškart pranešė saugumui. Čekistai apsupo mūsų sodybą, bet aš pabėgau. Čekistai ėjo ratu. Mane užstojo sodyba, ir aš, nubėgusi pas kaimynus,

palindau po tilteliu. Jie visą dieną laukė apsupę sodybą, bet pas kaimynus nėjo. Tada aš išlindau iš po tiltelio ir nuėjau pas Narkų Antaną, bet jis vėliau buvo užverbuotas. Kai jau buvau Sibire, jis čekistams pasakė, kad aš partizanams atnešusi automatą ir kad su partizanais gyvenau.

Iš Vilniaus į Ačinską, į Krasnojarsko kraštą, į mano tremties vietą, keturis kartus važiavo tardytojai. Pareinu iš darbo vakare, o jie manęs jau laukia kontoroje. Narkus viską žinojo apie partizanus, nes aš buvau nuvedusi pas juos ylakiškių būrį, paprašiau išvirti valgyti. Narkienė sutiko. Iš viso buvo apie 13 vyrų, keli mūsiškiai ir Kontrimas buvo. Po to Narkus viską išdavė. Aš gyniausi kiek galėjau. Jie norėjo man bylą sudaryti dar būnant Sibire. Vėliau mane prijungė prie kažkokios tarptautinės partizanų organizacijos, neva aš esu tos organizacijos narė. Po to parašė, kad mano vyras miręs. Siuntinį nusiunčiau – grįžo ir laiškai grįžo, pasakė, kad tokio nėra, ir aš pusę metų apie jį nežinojau...

R. K. p a s t a b a: tolesnis gerb. Jadvygos Malūkaitės pasakojimas persipynęs su jos asmeniniais išgyvenimais: meilė, vedybos, skyrybos, vaikai... Ypač tragiško likimo moteris, kurios gyvenimą nuo pat vaikystės negailestingai talžė okupantai ir savi parsidavėliai. Šiuo metu ji gyvena Kupiškio r., Salamiestyje, pas savo dukrą Dalią, kuri gimė Sibire. Truputį skundžiasi širdimi, bet dar gana optimistiškai nusiteikusi, išlaikiusi gerą atmintį, turinti raiškios kalbos ir nuoseklaus pasakojimo dovaną.

Su gerb. Jadvyga kalbėjomės apie keturias valandas, jos pasakojimą įrašiau į diktofono kasetę. Kaip minėjau, gana išsamūs jos prisiminimai publikuoti Janinos Semaškaitės knygoje „Priesaika“ (Vilnius, 2000) pavadinimu „Neparašytas partizanės Jadvygos Malūkaitės dienoraštis“. Tarėmės apie ką kalbėsime, ji pageidavo, norinti daugiau papasakoti apie partizanų veiklą. Buvo įsitikinusi, kad aną kartą dar ne viską pasakė, ji taip pat norėjo, kad mano užrašytuose prisiminimuose būtų kažkiek plačiau aprašyta ir apie jos gerai pažįstamą partizaną Antaną Eglinską-*Margirį*, todėl teko pavartyti vieną kitą baudžiamąją bylą LYA (KGB) fonduose ir prie šių prisiminimų pateikti keletą įdomesnių faktų. Apie partizaną Eglinską 1997 m. išleista Danieliaus Balčiūno sudaryta 28 p. knygelė „Mokytojas – partizanas Antanas Eglinskas (*Margiris*) 1927–1952“.

Kadangi su J. Malūkaite dar prieš 2000-uosius kalbėjosi knygos „Priesaika“ autorė Janina Semaškaitė, teko atsiklausti, ar ji neprieštaraus, jeigu iš jos sudarytos knygos aš pasiskolinčiau keletą charakteringesnių pastraipų ir perkelčiau jas į šiuo metu užrašytus J. Malūkaitės prisiminimus. Gerb. Janina neprieštaravo ir sutiko vardan išsamesnio ir platesnio prisiminimų apie Lietuvos partizanus paskleidimo pakartoti jos sudarytoje knygoje užrašytus Jadvygos Malūkaitės atskirus pasakojimų fragmentus mano užrašytuose prisiminimuose.

Iš ANTANO EGLINSKO *dienoraščio*

R. K. p a s t a b a: A. Eglinsko ir Martyno Krukio dienoraščiai buvo rasti A. Eglinsko baudžiamojoje byloje LYA (KGB arch.), f. K-1, b. 35720/3. Čia publikuojami tik atskiri šių dienoraščių epizodai, kuriuose aprašoma šių laisvės kovotojų antisovietinė veikla. Kalbos stiliaus nekeistas, tik pataisytos kai kurios korektūros ir rašybos klaidos.

<...> Uždarius Telšių kunigų seminariją, vidurinę mokyklą baigiau Skuode, Kretingos apskrityje. Besimokydami gimnazijoje, mes, keletas klasės draugų, susisiekėme su partizanais. Jiems teikdavome žinias apie kariuomenės siautėjimus,

rinkdavome iš žmonių drabužius, platindavome proklamacijas... Nebijojome gresiančio pavojaus, dirbome, kiek leido sąlygos.

Slinko mėnesiai, plėtėsi mūsų akiratis, augo ir kovos ryžtas. Klaipėdoje mes, keturi studentai, sudarėme savo pogrindį. Jo uždavinys – stebėti valdžios veiklą mieste ir pranešti apie tai partizanams, progai pasitaikius, naikinti priešą, spausdinti proklamacijas...

Norint gerai dirbti, reikėjo priemonių. Nuvykęs į tėviškę, susitikau su partizanais, gavau du parabelius su sąlyga, kad jiems grąžinsiu, prireikus pristatyti proklamacijų. Darbas vyko kuo puikiausiai. Per ryšininką J. Pocių dažnai susisiekdavau su partizanais.

1947-ųjų išvakarėse norėjome „išbandyti“ parabelius, bet norimos aukos geras akylumas ir gresiantis pavojus privertė to atsisakyti. Pogrindžio vadas V. Sitnikas, norėdamas suteikti daugiau žinių pogrindžiui ir užmaskuoti praeitį, įstojo į komjaunimą. Sitnikas – „tarybinis“ žmogus, tik neilgai tuo gyvenimu „džiaugėsi“. Kilo įtarimas, kas vertė Sitniką stoti į komjaunimą? Po poros mėnesių instituto komjaunimo sekretorius Karbauskas (dabar Klaipėdos suaugusiųjų gimnazijos direktorius) pranešė Sitnikui, kad jį kviečia miesto komjaunimo centro komiteto sekretorius. Išėjo nieko blogo nenujausdamas. Atsisveikinome. Tai buvo paskutinis rankų paspaudimas, nes jį areštavo. Pradžioje manėme, kad priešas susekė mūsų pogrindį, tarėmės ką daryti: laukti ar bėgti? Galiausiai iš komjaunuolių sužinojome, kad komjaunimas iššifravo jo praeitį: buvęs partizanas, pats savo ranka nušovęs 7 komunistus, vėliau suklastojęs dokumentus ir įstojęs į Klaipėdos mokytojų institutą. Kiek teko girdėti, miręs tardymų metu...

Suėmus Sitniką, mūsų veikla susilpnėjo. Atėjo žiema, ir ryšys su partizanais nutrūko.

Aušo nelaimingas 1948 m. pavasaris. Po kraštą sklinda kalbos: priešas ruošia „pirtį“. Žmonių kalbos pasitvirtino. Trėmimo išvakarėse gatvėse buvo matyti sunkvežimių kolonos. Jos registruojamos. Visur panika. Daugelis skuba į kaimus pranešti apie artėjantį pavojų.

Nutariau ir aš važiuoti į tėviškę. Iš to paties valsčiaus buvo mano draugas Bladas Papreckis, kuris taip pat priklausė mūsų pogrindžiui. Norėjau, kad ir jis kartu važiuotų, bet jis pareiškė:

– Žinau savo tėvus... Su jais išveš ir mane. Pasiliksiu Klaipėdoje, čia bus saugiau.

Tada liepiau jam paslėpti pogrindžio medžiagą. Atsisveikinome stotyje, atrodo, aš jį ir dabar matau stovintį perone nusiminusį, liūdnomis akimis žvelgiantį į vagono langus. Tai – paskutinis sudie!

Grįžęs į tėviškę, tėvų namuose neradau. Jie pasitraukė pas kaimynus. Netrukus sužinojau, kad išvežė Papreckius – Salvijų. Pagalvojau: gerai Bladas padarė, kad nevažiavo kartu, ir jį būtų išvežę.

Grįžęs į institutą, Blado neradau. Jis su kitais lietuviais – kelionėje į Sibirą... Ir trečias pogrindžio draugas K. Vainoras ilgiau institute pasilikti negalėjo. Jo tėvus išvežė ir jį ėmė sekti. Vainoras paliko institutą ir persikėlė į Vilnių. Iš keturių draugų likau vienas. Netrukus į Klaipėdą persikėlė gyventi ir tėvai... Gyvenimas

ėjo sena vaga, tik vienas dalykas nedavė ramybės: kur Bladas paslėpė pogrindžio dokumentus? To niekas daugiau nežinojo, išskyrus jį patį. Kas laukia, jei kada nors šie dokumentai pateks į nereikalingo žmogaus rankas: kalėjimas, kančios, gal ir mirtis? Bet mirti nieko gero nepadaręs Tėvynei dar nenoriu. Išnykti nuo žemės paviršiaus nepalikus žymės, kad gyvenai ir dirbai... Taip bėgo vienodos dienos, slinko mėnesiai. Laikas pamažu dildė tai, kas anksčiau nedavė ramybės ir naktį. Bet pamažu viskas keitėsi, atrodė, kad praeitis žuvo lyg sapne. Kas paslėpta, niekas niekados neberas, bet...

1947 m. rudeniop mane pakvietė į instituto raštinę. Telefonu kviečia Klaipėdos miesto Finansų skyriaus vyr. sekretorius ir prašo po pietų atvykti pas jį, į Pirties gatvėje esantį Finansų skyrių. Nueinu. Mane pasitinka nedidelio ūgio, vidutinio amžiaus vyras tamsiais plaukais, šiek tiek jau žilstelėjęs, tamsiais akiniais. Įsiveda į kambarėlį. Nustebau: tarnautojas ir dar Klaipėdos miesto Finansų skyriaus vyr. sekretorius, jo rankose miesto kadrų skirstymas, o ką matau... Nedidelis, stačiakampis kambarėlis, graži medinė lova, apklota prabangiu užklotu, prie lango rašomasis stalas, kampe nedidelis stalas, uždengtas balta staltiese išmarginta trispalvėmis juostomis – geltona, žalia, raudona, prie lovos kabo Švč. Marijos ir Jėzaus širdies paveikslai. Nesuprantu – kas jis per žmogus? Jis eina svarbias pareigas, jo darbas atsakingas. Mano nuomone, tokioj vietoj turėtų sėdėti komunistas arba nors komunistą vaidinantis, o čia – trispalvė, šventųjų paveikslai... Pamatęs, kad stebiuosi kambario interjeru, Pelackas pareiškė, jog į šį kambarį gali patekti tik geri žmonės. „Vadinasi, ir aš priklausau prie šitų jo išrinktųjų“, – pagalvojau sau vienas.

Šiek tiek pakalbėjom kaip seni pažįstami. Negailėjo užuominų, priekaištų ir man. Atsiprašiau jo ir paklausiau, kodėl tai sakoma man. Jis keistai pažvelgė į mane ir, ištraukęs iš stalčiaus, dokumentus, kuriuos jau buvau pamiršęs, ironiškai paklausė:

– Prisipažįsti?

Nemoku aprašyti to momento, kas vyko manyje, kai pamačiau ant stalo popierius, kurie dabar buvo susieti su tolesniu mano gyvenimu, o aš juos buvau jau pamiršęs. Nieko jam neatsakiau. Tą mirtiną tylą, kaip šiandien prisimenu, pertraukė balsas:

– Žinai, drauguži, tie „popiergaliai“ nepateko į NKVD rankas. Būtumei tuoj pat sėdęs... Jie pateko ten, kur jiems reikėjo, į gerų žmonių rankas.

Toliau jis pasakė, kuriam tikslui pasikvietė mane.

– Dabartiniu momentu, – kalbėjo jis, – kai komunistai sunaikino tiek daug mūsų brolių – pasišventusių patriotų, tai kiekvieno lietuvio, o ypač studento pareiga tarnauti Tėvynei kovoje prieš komunizmą. Šie dokumentai ir žmonių pasisakymai apie tave rodo, kad esi tikras lietuvis, pasišventęs tarnauti pavergtai Tėvynei. Dabar tokių patikimų žmonių maža, o darbo labai daug. Mes nutarėme jums atidengti vieną paslaptį, žinoma, jei jūs sutiksite... Dirbti „užsienio žvalgybai“.

Aš mielai sutikau dirbti „užsienio žvalgybai“. Tie du žodžiai, kaip aš supratau, labai daug ką reiškia... Paklausiau Pelackio (pavardė rašoma įvairiai: vienur Pelackis, kitur Pelackas – *R. K.*) kas, kaip ir kur rado tuos dokumentus. Jis atsakė:

– Tuos „popiergalius“ rado vienas mūsų darbuotojų institute. Supratote, kam jie pateko? O daugiau jums nereikia žinoti.

Trumpai apibūdino „užsienio žvalgybos“ uždavinius ir gresiančius pavojus. Svarbiausias „užsienio žvalgybos“ uždavinys: tirti krašto ekonominę padėtį, sekti kariuomenės judėjimą, partizanų formuotes krašte ir kt. Jei atsitiktų nelaimė ir priešas suimtų kurį nors iš mūsų, jokiu būdu neprisipažinti, kad dirbi „užsienio žvalgybai“, nes tada ir pats labiau nukentėsi, ir priešas gali susekti „užsienio žvalgybos“ pogrindį Lietuvoje, kaip, pavyzdžiui, komunistai susekė tokius pogrindžius Vengrijoje, Lenkijoje ir kitur. Kad dirbi „užsienio žvalgybai“, negalima girtis net artimiausiam draugui. „Užsienio žvalgybą“ susekti esą labai sunku, o jos centrą susekti tiesiog neįmanoma. Pas mus dirba labiau išsilavinę žmonės. Pats pogrindis gerai sutvarkytas – dviejų, trijų žmonių sistema.

– Nuo šios dienos tampi „užsienio žvalgybos“ nariu, – pareiškė Pelackas.

Supratau, kad tik dabar išsipildė gimnazistiškos svajonės; daugiau dirbti Tėvynės labui. O dirva darbui gana plati. Jaučiausi laimingas galįs dirbti „užsienio žvalgybai“.

Du tris kartus per savaitę nuvykdavau pas Pelacką, kurio slapyvardis buvo *Vanagas* ir kaskart sužavėtas gražiomis idėjomis laimingas grįždavau namo.

Teko girdėti, kad daug žmonių per Baltiją persikelia į Švediją. Iš *Vanago* sužinojau, kad „užsienio žvalgyba“ visas žinias pasauliui teikia per Švediją.

Po keleto pokalbių tikrai buvau įsitikinęs, jog dirbu „užsienio žvalgybai“. Instituto pogrindžio „laimingas“ dokumentų atradimas, vinklus *Vanago* liežuvis, gražios idėjos pavergė jauną studentėlį, kuris besąlygiškai vykdė vado nurodymus.

Vanagas daug pasakojo apie tarptautinę padėtį, artėjančią pergalę, apie darbą, susietą su šnipinėjimu. Daug jis reikalavo ir iš manęs. Turėjau papasakoti, kaip susikūrė studentų pogrindis, kokie buvo jo uždaviniai ir t. t. Privalėjau pateikti vardinį užverbuotų studentų sąrašą, nors nežinojau, ar tas sąrašas teisingas. Po mėnesio gavau pirmąją užduotį: pritraukti naujų studentų. Buvo įsakyta į „užsienio žvalgybos“ eiles priimti tik patyrusius, dirbusius pogrindinį darbą studentus. Iš tokių pažinojau tik vieną, bet ir tas atsisakė dirbti „užsienio žvalgybai“, mat jis jau buvo sėdėjęs kalėjime ir niekur nesikišo. Kalėjimas jį padarė akylesnį. *Vanagas* žinojo, jog studentų pogrindyje dirbo Vainoras. Jis bendravo su Palangos pogrindžiu. *Vanagas* įsakė susisiekti su juo, bet aš nežinojau, kur Vainoras gyvena.

Nepasisekęs žygis institute – Vainoro dingimas, *Vanago* priekaištai numušė ūpą. Nutariau pas *Vanagą* laikinai nebesilankyti. Praėjo apie pusantro mėnesio. Kartą tėvelis, parėjęs iš turgaus, atnešė laišką, kuriame buvo rašoma: „Antanai! Jūs turite būti susirūpinęs dėl savo dokumentų...“ Pasirašo *Vanagas*. Tėvelis pasakė, jog tą laišką jam turguje davęs nepažįstamas žmogus ir liepęs perduoti sūnui.

Vėl keliauju pas *Vanagą*. Paklausė, kodėl nesilankau. Viską atvirai paaiškinau. Tada *Vanagas* supažindino mane su kitu žmogumi. Nei jo pavardės, nei profesijos negalėjau sužinoti, nors ir labai stengiausi. Galėjo būti maždaug 30 metų. Žinojau tik jo slapyvardį – *Gintaras*. *Vanagas* pasakė, jog *Gintaras* esąs geriausias jo bendradarbis.

Po keleto pokalbių (jis ateidavo į butą, o po to kartu eidavome į kapines. Tėvai gyveno I-ojoje gimnazijoje) išvykau su uždaviniu: susisiekti su Mosėdžio partizanais.

– Tarptautinė padėtis aštrėja, – kalbėjo *Gintaras*, – greit prasidės karas. Reikia kuo greičiau ruoštis momentui, kad sutelkę visas jėgas, galėtume sumušti bolševikus.

Būtina susisiekti su partizanais. Vadas sakė, kad Kretingos apskr. partizanai nepalaiko ryšio su štabu, veikia pavieniui. Bet išsklaidytos jėgos yra daug silpnesnės ir priešas gali mus lengvai sunaikinti. Paaiškink partizanams, tik atsargiai, kam priklausai, koks mūsų uždavinys. Pasakyk, kad mes galime jiems pristatyti amunicijos ir mes jiems vadovausime, kaip pavyzdžiui, Alytaus apskrityje.

Iškeliauju į Mosėdį, Daukšių k. susitinku su savo ryšininku J. Pociumi, iš kurio sužinau, kad su partizanais susisiekti negaliu. Ir šį kartą užduoties neįvykdžiau. Raportuoju: „Dėl partizanų persekiojimo su jais susisiekti negalėjau...“

Artėja mokslo metų pabaiga. Prieš valstybinius egzaminus paskyrė mokytojauti į Pilviškius, o iš ministerijos atėjo raštas, kad turiu vykti į Saldutiškį.

– Ten tau bus gera dirva dirbti, – kalbėjo *Vanagas*. – Ten yra daug partizanų, su jais mums būtina susisiekti. Aprūpinsime juos ginklais, pinigais, suvesime su štabu. Aukštaitijos partizanus sutvarkysime taip kaip Suvalkijos. Nuvykęs į Saldutiškį, stebėk žmones, įgauk keleto jų pasitikėjimą, kad nesi komunistas, tik nė žodžio apie „užsienio žvalgybą“, o visuomenėje užsirekomenduok kaip tarybinis žmogus...

Viską vykdžiau kaip buvo įsakyta. Greit įgijau Saldutiškio partorgo Kudabos pasitikėjimą.

1950 m., prieš pavasario atostogas, į Saldutiškį atvažiavo *Banga*-Martynas Krukis, kuris įteikė *Vanago* laišką.

> Drauguži! Kas įteiks šį laišką, nebijok. Jis – mūsų žmogus. Su juo gali kalbėti atvirai. Kaip gyveni? Kas naujo Saldutiškyje? Norėčiau tavęs paklausti, ar tu gerai pažįsti studentą Rudį? Jis geras sportininkas, turėtumei jį pažinti. Jei už jį garantuoji, tai parašyk jam rekomendacinį laišką. Atrodo, jis patikimas žmogus.
>
> Dar prašymą turiu į tave; dar parašyk kitą rekomendacinį laišką Vainorui ir jį perduok tam, kuris įteikė tau mano laišką.
>
> Plačiau apie mūsų darbą papasakos naujasis draugas. Tikiuosi – mano prašymą išpildysi. Žinai, kad mūsų darbas Lietuvos gerovei. Tik savo darbu išgelbėsime žūstančią Tėvynę.
>
> Iki pasimatymo! *Vanagas*

Kokių netikėtų sutapimų gyvenime būna!

Pas mane atvažiavo *Banga* – senas mano draugas, bet jis atvyko ne pasisvečiuoti, o su užduotimi. Tik dabar sužinojau, jog ir jis dirba „užsienio žvalgybai“. Po trumpo pokalbio priėjome prie tikslo. Pirmiausia parašiau Vainorui laišką. Rudžiui laiško nerašiau, nes jo gerai nepažinojau.

> Kaziuk! Tu nustebsi gavęs šį laišką. Mes seniai nežinome vienas kito, nežinau, kur Tu ir gyveni, bet tikiu – šis laiškas Tave pasieks. Nenustebk, kad aš dirbu „užsienio žvalgyboje“, apie kurią studentaudami kalbėdavome. Žinau, kad tu geras žmogus, tad kviečiu ir tave prisidėti prie šio kilnaus darbo. Daug nenoriu rašyti, nes tikiu, kad Tu mane suprasi. Buvome vienos idėjos draugais ir būsime.
>
> Kas įteiks Tau šį laišką, kalbėk su juo atvirai. Jis – „užsienio žvalgybos“ narys.
>
> Tavo draugas *Tonis*

Vakare su *Banga* nuėjome pas gimnazijos direktorių Šepetį pasikalbėti, ar ir jis nenorėtų prisidėti prie „užsienio žvalgybos“. Šepetys, kiek patyriau per mokslo metus – patikimas žmogus, bet kaip gimnazijos direktorius, turėjo vaidinti tarybinį. Jo praeitis miglota, o žmona iš kilnios šeimos. Jos giminės išblaškyti: du broliai Nepriklausomybės metais buvo aviacijos karininkai, ateinant komunistams, išskrido į Vakarus. Atrodė, kad Šepetys prisidės prie „užsienio žvalgybos“, bet jis atsisakė ir paprašė konkrečių faktų, o jų mes neturėjome...

Per pavasario atostogas parvažiavau į Klaipėdą. *Vanagas* įsakė kuo greičiau susisiekti su partizanais, nes tarptautinė padėtis esanti įtempta.

Prižadėjau kuo greičiau tai padaryti ir pareikalavau instrukcijų bei nurodymų, prižadėjo artimiausiu laiku atsiųsti.

– Ponas vade, – kalbėjau aš, – Saldutiškyje yra keletas patikimų žmonių, kurie žino, kad aš ne komunistas, o vaidinu tarybinį mokytoją, nes jūs taip įsakėte. Ar nebūtų geriau, kai susisieksiu su partizanais, įsirašyti į komjaunimą? Tada gaučiau daug žinių. Nesvarbu, kad daugelis badys mane pirštais, bet aš daugiau galėsiu pasitarnauti Tėvynei, o kai būsime laisvi, mane visuomenė pamatys be kaukės...

– To mes nenorime, nes tai per daug rizikinga. Mes turime pakankamai žmonių ne tik tarp komjaunuolių, bet, kaip pats žinai, ir tarp partinių...

Grįžęs į Saldutiškį, kiek sąlygos leido, pradėjau vykdyti *Vanago* įsakymą. Pirmiausia apie savo užduotį pasakiau J. Romui. Jis suvedė mane su Timu, o per jį susiekiau su partizanais. Dabar laukiu instrukcijų, bet nesulaukęs, rašau laišką sutartu adresu: Klaipėda, Pašto dėžutė nr. 75, pil. Gedikui Gediminui.

Savo šriftu rašau: „Ponas Vade! Laukiu Jūsų instrukcijų. Nežinau, ką toliau daryti. Duotą uždavinį įvykdžiau. *Tonis*.“

Išsiuntęs laišką, netrukus gavau laišką iš *Bangos*: „Laikykis pasyviai. Kažkas įtartina? *Žuvėdra*“.

Nežinau, ką tie du sakiniai reiškia? Galvojau, kad ką nors suėmė ir pogrindžiui gresia pavojus. Nekantriai laukiau mokslo metų pabaigos, norėjau sužinoti, kas įvyko Klaipėdoje. Po egzaminų birželio pabaigoje aš vėl Klaipėdoje. Dieve, ką išgirdau iš *Bangos*! Iš pradžių nenorėjau patikėti, galvojau gal tai sapnas, bet pasirodo po „užsienio žvalgybos“ kauke slėpėsi komunistai, kurie norėjo į savo pinkles įtraukti kuo daugiau žmonių, susekti bunkerius...

Jis papasakojo, kodėl jam kilo įtarimas. Nežinau, kas atsitiko man, bet visą dieną verkiau. Jaučiausi nelaimingiausias pasaulyje. Kas mane gali suprasti? Niekas. Tik vienas Dievas, kuris skaito kiekvieno žmogaus mintį.

Nors skaudėjo širdį, bet sąžinė buvo švari. Aš dirbau nežinodamas, nieko neįtardamas. Kas man daryti? Verkti? Laukti, kol mane kaip teliuką suims ir nužudys? Ne tuo keliu turėjau eiti. Negaliu kristi į pesimizmo liūną, bet turiu pranešti žmonėms, kokia kauke užsimaskavęs bolševizmas kovoja prieš lietuvių tautą. Turėjau veikti toliau, bet veikti taip, kad priešas nesuprastų, kad jį įtariu, o atėjus momentui, sprukti ir atskleisti paslaptį.

Nuėjau pas *Vanagą*, bet šį kartą pas jį einu ne atvira širdimi... Aš jau ne ankstesnis studenčiokas. Dabar žinau, kas per žmogus *Vanagas*. Jis baisesnis už NKVD.

Jis manęs jau laukė. Nežinau, ar man taip atrodė, ar iš tikrųjų taip buvo, kad aš į jį negalėjau akių pakelti, jo žvilgsnis mane svilino. Po trumpo pokalbio pranešė, kad jis šiandien neturįs laiko, įsakė ateiti rytoj, bet anksti rytą *Banga* man įteikė raštelį, kuriame pranešama, kad ryšį dabar turėsiu su kitu žmogumi – *Perkūnu*. Jam viską melavau.

– Per mokslo metus, – kalbėjau *Perkūnui*, – stebėjau mokinių pažiūras. Įsitikinau, kad 8-tos klasės mokinys Černiauskas yra patikimas jaunuolis. Per jį užmezgiau ryšį su partizanais, bet gaila – gegužės mėn. jis mirė. Tada ryšį palaikiau per du partizanus: *Knygnešį* ir *Žurnalą*. Jie atvykdavo į sutartą vietą, o jei negalėdavo, palikdavo raštelį. Partizanai, užmegzdami ryšį su mumis, nori įrodymų, kad mes tikrai esame „užsienio žvalgai“ (Šiame pokalbyje, matyt, dalyvavo ir *Gintaras*? – *R. K.*)

– Gerai, – atsakė *Gintaras*, – mes kaip įrodymą galime duoti ginklų, pinigų ir kt.

– Pinigus perduoti galima lengvai, bet su ginklais bus sunkiau.

– Niekis. Paimsime mašiną ir gerai užmaskuotus pristatysime.

– *Knygnešys*, – kalbėjau toliau, – man sakė: jei mes tikrai esame „užsienio žvalgai“, tai turime žinoti vyriausiojo Lietuvos pogrindžio štabo slapyvardį.

– Gerai. Aš nuvyksiu pas vadą ir tada galėsiu pasakyti.

Rytojaus dieną iš *Gintaro* išgirdau tokį atsakymą:

– Mes negalime išduoti vado slapyvardžio. Saldutiškio partizanai neorganizuoti ir jiems nereikia žinoti... Jie gali išduoti. Toks dalykas – didžiausia paslaptis. Kai mes susisieksime, tada jie viską ir sužinos. O dabar tu vyksti į Saldutiškį, susitiksi su partizanais ir pasakai atsiųsti kur jiems patogiau, į bet kokį Lietuvos miestelį, vieną civilį žmogų, žinantį partizanų padėtį, o mes nusiųsime savo žmogų. Tada bus galima sudaryti darbo planą. Pinigų dabar negalime duoti, nes neatsiuntė iš Švedijos. Kelionei tau duodu 150 rublių.

Aš sutikau su sąlyga, kad nuvyksiu į Saldutiškį ir pasiųsiu žmogų sudaryti „darbo planą“. Ginklus vežti bijojau, nes jaučiau, kad paskui juos gali sekti enkavedistų gauja. Be to, dar turėjau parašyti, ataskaitą, ką nuveikiau Saldutiškyje. Ji skambėjo taip:

Žmonių nuotaika, kaip ir visoje Lietuvoje – bloga. Kolektyviniai ūkiai visai pakirto ekonominę kaimo padėtį. Visur ašaros, skundai ir badas. Kariuomenės dalinių matyti neteko. Partizanų judėjimas aktyvus (parašiau, kaip susisiekiau su partizanais per mokinį Černiauską).

Ši ataskaita neatitiko jų norų, nes, kaip vėliau man pasakė *Banga, Perkūnas* išsireiškė: „Velnias, dirba taip ilgai, o nemoka parašyti teisingo raporto, jame nėra nieko konkretaus, nėra jokių pasikalbėjimų tarp atskirų asmenų...“

Perkūnas pažinojo mano pusseserę Pociūtę, kuri dirba Semeliškio vidurinėje mokykloje. Jis reikalavo, kad aš paklausinėčiau apie partizanų veiklą Trakų apskrityje. Bet trumpai ir aiškiai jam pranešiau, kad Pociūtė apie tai nieko nežino.

Pokalbiai su *Perkūnu* vyko 2 kartus per dieną. Dabar noriu kuo greičiau sprukti iš Klaipėdos ir pranešti Saldutiškiui, kokias apgaules rezga raudonieji norėdami susekti ir sunaikinti partizanus. Išvažiuodamas pranešiau, kad po savaitės grįšiu ir pateiksiu visas žinias.

Šiandien suprantu, kas mane laimino tame pinklių kelyje – motinos malda, kuri kasdien meldėsi už mane. Švč. Marija išklausė mamytės maldą ir aš šiandien laimingas jaučiuosi galėdamas visai Tautai pranešti, kas tai per „užsienio žvalgyba“.

Lietuvi, budėk kiekviename žingsnyje, nes priešas tave nori sunaikinti!

Iš MARTYNO KRUKIO *dienoraščio*

R. K. p a s t a b a: **Krukis Martynas-*Banga***, prtz., mokyt., minimas kn. „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ (Vilnius, 2008, toliau – APP), **VI d.**, p. 482, 518, 531, 532 ir 14 nuotr. bei „Laisvės kovotojų prisiminimai“ (Vilnius, 2009, toliau – LKP), **VII d. (1)**, p. 429, 433 ir 437; **VII d. (2)** (Vilnius, 2010), p. 342.

1948 m. rudenį susipažinau su II kurso studente. 1949 m. pavasarį mūsų Tėvynės pavergėjai bolševikai surengė naują žygį prieš mūsų tautiečius, pradėjo masiškai žmones tremti į tolimąjį Sibirą. Kaip ir visi kiti lietuviai, mes išgyvenome dėl vykdomos neteisybės prieš mūsų Tautą.

Vieną vakarą ji mane (turi omeny savo draugę – *R. K.*) supažindino su savo drauge studente Janina Maciūte, kuri manęs paprašė padėti jai pernešti rūbus iš jos buto pas (pavardės nemini – *R. K.*), kur ji galvojo laikinai pasislėpti, nes buvo ieškoma MGB. Aišku, aš mielai jai padėjau. Vėliau iš jos buto šeimininkų sužinojau, kad vos tik aš išnešiau jos rūbus, tuoj pat atvyko milicininkai, kurie buvo pasiruošę ją suimti.

Artimiau susipažinęs su J. Maciūte, sužinojau, kad jos tėvai taip pat slapstosi, ir ji įgijo visišką mano pasitikėjimą. Po kelių savaičių ji man pareiškė:

– Mykol, aš žinau, kas tu per žmogus ir aš, visiškai tavimi pasitikėdama, supažindinsiu tave su vienu puikiu vyruku, kuris tau tikriausiai patiks.

Vieną lietingą pirmadienio vakarą miesto kapinėse susitikome su minėtu žmogumi. Susitikime dalyvavo (?), J. Maciūtė ir aš. Man pasirodė, kad tas žmogus labai atsargus, nuolat bijo – jaučiasi tarsi persekiojamas. Tai aš sprendžiau iš jo nervingų griežtų judesių ir tiriamo jo žvilgsnio.

Po keleto trumpų frazių, kuriomis vos spėjome tarpusavyje pasikeisti, jis staiga pradėjo:

– Aš apie jus viską žinau. Žinau jūsų praeitį, gerai žinau jūsų kilmę, todėl pasiryžau su jumis susitikti ir patikėti jums vieną didžiausių paslapčių, kuri liečia mūsų Tėvynę. Jūs, kaip man žinoma, turite giminių užsienyje.

Šitie žodžiai mane sujaudino. Nespėjau net suprasti, kas už jų slepiasi, o jis tęsė toliau:

– Jeigu jūs turite giminių užsienyje, tada galite rašyti laiškus nebijodami cenzūros. Visi jūsų laiškai pateks į adresato rankas per Švediją.

Dabar aš pradėjau suprasti, kas tai per žmogus, ir iš karto pajutau jam simpatiją. Tai buvo paslapčių supamas idealistas, kovojantis prieš bolševikus, nuolat rizikuojantis savo gyvybe. Išsiskiriant prisiekiau tylėti.

Kai aš jam pirmą kartą įteikiau laiškus, juos perskaitęs jis nudžiugo:

– Kaip puiku! Kaip puiku! Tie laiškai ir yra tai, ko mes ieškome. Mes, dirbantys „užsienio žvalgyboje“, kaip tik ir stengiamės į užsienį perduoti tokius laiškus, kurie atskleidžia tarybinę tikrovę. Tokie laiškai padeda mums kovoti prieš bolševikinę propagandą užsienyje. Iš karto matau, kad esate vertas dirbti su mumis.

Aš netikėjau savo ausimis, kai išgirdau jo žodžius. Vadinasi, aš turėsiu teisę prisidėti prie tos didžiulės kovos prieš aršiausius žmonijos priešus bolševikus, kurie pražudė tėvą, kaip aš tada galvojau.

Išsiskiriant jis vėl paprašė tylėti ir patarė truputį domėtis literatūra apie špionažą.

Vieną birželio dieną, rodosi, pirmadienį, buvom su (?) susitaręs susitikti kapinėse, netoli jos namų, iš kur galvojome kartu vykti į pajūrį. Susitikimo vietoje jos dar nebuvo. Pastebėjau ant suoliuko sėdintį vyruką, kuris nusisukęs drožinėjo raides suolelio atkaltėje. Tyliai priėjau prie jo ir stebėjau jį. Jis vilkėjo tik „rubaškę“. Kojos buvo basos, apautos naujais trumpais auliniais bateliais. Jo plaukai buvo susitaršę, veidas nepraustas. Iš karto buvo matyti, kad grįžęs iš kelionės. Stebėjau, ką jis ten rašo peiliu, kuris buvo be kriaunų. Atsimenu, kad perskaičiau tik vieną žodį „Regi08“ {0=n (nulis), 8=a (aštuoni) = „Regina“}, toliau tęsėsi skaičiai ir raidės, kurių junginys man buvo neaiškus ir nesuprantamas. Iš karto suvokiau, kad jis gali būti susijęs su paslaptinguoju, nes toje pačioje vietoje pirmą kartą sutikau „užsienio žvalgybos“ narį. Jis manęs vis dar nepastebėjo ir pjaustinėjo vis naujas raides ir skaičius. Nežinau, iš kur man toptelėjo mintis: jį truputį išgąsdinti. Vieną ranką įgrūdau kišenėn ir tyliai atsikrenkščiau. Jo ranka sustingo vietoje, o sprandas ir ausys apsipylė raudoniu. Jis tartum suakmenėjo, ir tik pamažu pastebėjau virpantį rankoje peilį ir smarkiai pulsuojančias kaklo gyslas. Taip išstovėjau apie minutę. Mačiau, kaip jis kankinasi norėdamas išsivaduoti iš sąstingio, bet nepajėgia. Supratau, kad jis mirtinai išsigandęs. Aš prabilau:

– Kaip negražu. Kodėl jūs gadinate suoliuką?

Jis staiga atsigręžė, ir jo akyse pastebėjau siaubą. Virpančiu ir užkimusiu balsu jis prabilo:

– Aš kitaip elgtis negaliu. Esu priverstas.

Tada paklausiu:

– Ką reiškia visa tai, ką jūs surašinėjote?

– A, tai niekis. Norėjau susitikti su viena mergaite. Aš eisiu...

– Aš taip pat buvau su mergaite susitaręs susitikti šioje vietoje.

Pamačiau, kad jam ta vieta svarbesnė negu man.

– Pasilikite ir rašykite toliau... Tik aš štai ką jums pasakysiu: jūs ne mergaitės laukiate, o jauno garbiniuoto vyruko. Tiek to, manęs tai neliečia, bet manęs jūs nebijokite.

Atsistodamas jis tarė:

– Šiandien žmogus žmogui – vilkas, pasitikėti juomi negalima, – ir jis ištiesė ranką sakydamas: – Mano vardas Gediminas. Likite sveikas!

Mes nuėjom priešingom kryptim. Man buvo aišku, kad jis susijęs su ta paslaptim, kurią aš jau beveik žinojau. Ilgai negalėjau suvokti parašytų žodžių prasmės, tik supratau, jog raštas užšifruotas.

Vėliau iš *Aušros* (tai buvo to žmogaus slapyvardis), kuris iš manęs paėmė laiškus, sužinojau, kad Gediminas tikrai jo laukęs ir papasakojęs jam, kaip aš jį išgąsdinau.

Šiandien aš gerai suprantu Gedimino baimę, kurią pats išgyvenau metus nuolat bijodamas MGB-istų arešto. Jis taip pat dar nieko nežinojo apie tikrąją „užsienio žvalgybos“ paslaptį. Jis dirbo, gal ir šiandien tebedirba aklai tikėdamas MGB išgalvota pasaka apie „užsienio žvalgybą“.

Man *Aušra* pasakojo (pasitikėjo), kad Gediminas pabėgęs iš Vilniaus, kur jam gresia areštas. Gediminas, kiek žinau, vėliau dirbo statyboje ir lankė Klaipėdos suaugusiųjų gimnaziją.

Baigęs gimnaziją, toliau mokytis negalėjau, nes gimnazijos pirminės komjaunimo organizacijos sekretorius Antanėlis Mednardas (pavardė ir vardas gali būti netikslūs – *R. K.*), dabar jis 1-o kurso studentas Vilniuje ir politechnikumo studentas, ir „Elfos“ fabriko propagandistas, parašė man tokią charakteristiką, kuri atėmė teisę stoti į aukštesnę mokslo įstaigą. Antanėlis asmeniškai pažinojo mano šeimą.

Kad jis man tokią charakteristiką išdavęs, sužinojau iš vieno komjaunuolio, kuriam padėjau per abitūros egzaminus.

Kai tokią charakteristiką parodžiau *Aušrai*, nusprendėm, kad man reikia likti Klaipėdoje nors dirbti. Dabar *Aušra* manimi dar labiau įsitikino:

– Žinai, Mykol, žmonės gali teisti. Jeigu tėvai buvo padorūs žmonės, tai sūnus galėjo tapti Tėvynės išdaviku įstojęs į komjaunimą.

Aš nevažiavau mokytojauti, kaip buvau nutaręs anksčiau, bet likau dirbti bibliotekoje skaityklos vedėju. Į skaityklą gali ateiti visi, ir tokia vieša vieta mažiausiai įtariama. Dabar iš „užsienio žvalgybos“ gavau uždavinėlį ieškoti patikimų žmonių, kuriuos prireikus būtų galima įtraukti į mūsų veiklą. Iš tokių žmonių būtų galima sužinoti, kur jie dirba, kaip darbas vyksta gamyklose, ką gamina fabrikas. Prireikus galima būtų pereiti prie sabotažo aktų vykdymo ir kt.

Per tą laikotarpį skaičiau įvairią literatūrą apie žvalgybos veiklą. *Aušra* vis pabrėždavo pavojų, kuris mums gresia. Jis mane nuolat perspėdavo:

– Jeigu mus suimtų, tai turime sakyti, kad priklausome LLA. Gink Dieve, neišsitarkime nieko niekur apie „užsienio žvalgybą“.

Aš pats supratau tą pavojų, bet dirbau iš visos širdies nesigailėdamas nei sveikatos, nei savo pinigų. *Aušra* pas mane gyvendavo savaitėmis motyvuodamas tuo, jog labai sunku su pinigais, kurių ne taip lengva pristatyti iš Švedijos. Pinigus reikia taupyti kelionėms, papirkimams...

Į bibliotekos skaityklą *Aušra* užeidavo dažnai su man nepažįstamais asmenimis. Kadangi mano žinioje buvo atskiras kambarys –„archyvas“, jame ir įvykdavo įvairūs slapti susitikimai. *Aušra* man iš anksto pranešdavo, kada kas norės ateiti. Minėtas asmuo prieidavo prie manęs ir paprašydavo knygos „Paslaptingas karas prieš Tarybų Sąjungą“.

Mano žinioje buvo paslėptas vokiškas šautuvas. Šautuvą aš iškasiau ir slaptai parsinešiau į miestą, kurį mes kartu su *Aušra* išvalėme ir sutvarkėme. Šautuvą perdaviau jam, kad paslėptų. Jis iš manęs paėmė raščiuką, kad aš jam perduodu vokišką šautuvą. Aš pasirinkau slapyvardį *Kibirkštis*, kuria ir pasirašiau.

Dažnai susitikdavau ir su J. Maciūte, kuri daug kalbėdavo apie *Aušrą*. Ji man papasakojo, kaip jis ginklus gabendavo iš Neringos partizanams. Tai buvo faktas, nes kartą sutikau vieną žvejį (vokietį), kuris man tvirtino, kad jis ne vieną kartą su juo susitiko.

Aš niekada nesistengdavau sužinoti daugiau negu man patikėdavo, aklai tikėjau ir niekad nepažvelgdavau kritiškai į savo veiklą.

Pavasarį kažkaip netikėtai *Aušra* man įteikė laišką iš „centro“. Su laišku turėjau vykti Saldutiškin pas E. (Eglinskas – *R. K.*). Labai nustebau, kai iš *Margio* (Antanas Eglinskas – *R. K.*) sužinojau, jog jis jau antri metai dirba „užsienio žvalgybai“. Nors mes nuo 1947 m. buvome pažįstami ir geri draugai.

Maždaug kovo pabaigoje *Aušra* man įteikė raštelį, su kuriuo turėjau vykti pas Žąsytį, Klaipėdos instituto studentą. Uždavinys – susisiekti su institute veikiančia pogrindine organizacija. Raščiukas buvo gautas iš Vilkyčių septynmetės mokyklos mokytojos, kuri anksčiau priklausė instituto pogrindinei organizacijai.

Vakare susitikom su Žąsyčiu ir aš pasakiau, kad esu iš „užsienio žvalgybos“, kuri norėtų susisiekti su instituto pogrindine organizacija. Užsienio žvalgyba nori labiau išplėsti šią organizaciją, taip pat apsiima padėti finansais ir visa kita medžiaga.

Žąsytis pareiškė, jog jis nekompetentingas spręsti šiuos klausimus, pirma jam teks atsiklausti organizacijos vadovybės. Taip pat pridūrė: ar aš ne provokatorius.

Apie susitikimo rezultatus pranešiau *Aušrai*, kuris jau buvo pakeitęs slapyvardį *Aušra* į *Perkūnas*. Mano slapyvardis taip pat buvo pakeistas į *Žuvėdrą*.

Kai pranešiau, kad Žąsytis paklausė, ar aš kartais nepriklausąs provokacinei organizacijai, *Perkūnas* kitą dieną pranešė:

– Vakar iš vado sužinojau, kad toje instituto organizacijoje tikriausiai yra keli provokatoriai. Būk atsargus ir nieko per daug apie save arba „užsienio žvalgybą“ nepasakok.

Antro susitikimo metu su Žąsyčiu sužinojau, jog instituto pogrindinė organizacija rimtai abejoja manimi ir nėra labai linkusi su mumis bendrauti.

Kitą dieną vakare pas mane atvyko J. Maciūtė ir paprašė ją palydėti į stotį.

Netoli stoties staiga prie manęs priėjo jaunas vyrukas. Maciūtė dingo stotyje, o man nepažįstamasis įsakė eiti stoties darželiu. Aš įtariau, kad jis ginkluotas, nes vieną ranką laikė paslėptą už palto atlapo. Kai jis man įsakė eiti toliau stoties darželio gilumon, aš atsisakiau. Tada tarė:

– Aišku, provokatorius bijo eiti su nepažįstamu žmogumi į tamsą!

– Aha, jeigu reikalas toks, tada prašau, – tariau žengdamas toliau.

Aš pastebėjau žmogų, kuris sekė mums iš paskos. Nepažįstamasis manęs klausinėjo apie susitikimą su Žąsyčiu: ką jis man pasakojo apie pogrindinę instituto organizaciją. Taip pat jis reikalavo, kad pasakyčiau, ką pažįstu iš „užsienio žvalgybos“. Smulkiai išklausinėjo apie žmogų, kuris su manimi darbuojas. Kai aš nieko konkretaus nepasakiau, jis grasino sušaudysiąs.

Išsiskiriant jis pareikalavo namiškių adreso:

– Jeigu jūs mums kitą kartą nepasakysite apie savo veiklą ir apie ryšininką, tada sušaudysime jūsų šeimą.

Namuose manęs laukė *Perkūnas* ir, nesulaukęs įprastu laiku, išėjo į gatvę.

Kai susitikome, jis išsigandęs pareiškė:

– Galvojau, kad tave jau suėmė... Aš esu įsitikinęs, kad tą instituto organizaciją tikrai sudaro provokatoriai.

Kitą dieną jis man pareiškė:

– Sakyk tu man teisybę, kur vakar buvai? Aš netikiu, kad buvai pas pusbrolį. Tave greičiausiai jau užverbavo?

Aš viską paaiškinau. Jis tada tarė:

– Blogai, kad tu pradedi abejoti mumis. Aišku, mes tai nutylėsime. Jeigu vadas sužinotų apie tokį tavo elgesį, tada aišku, kas su tavimi būtų.

Jis ir vėl man įsakė būti atsargiam, o po keleto dienų nueiti į institutą ir paprašyti, kad Žąsytis ateitų susitikti Lenino aikštėje su *Perkūnu*.

Su Žąsyčiu susitarėme, kad jis kitą dieną, 5-tą val., ateitų pasikalbėti su *Perkūnu*.

Kitą dieną, prieš 5-tą val., apie Lenino aikštę pastebėjau keletą įtartinų asmenų, kurie stovėjo prie ledų pardavėjos, prie laikraščių kiosko, o į priešais esančią valgyklą suėjo būrys NKVD-istų. *Perkūnas* buvo kartu su manimi, o kai pastebėjom šituos žmones, mes išsiskirstę vaikščiojome vieni iki pusės šešių. Kai Žąsytis neatėjo, mes sutarėme, kad jis daugiau į skaityklą užeiti negalės, o vietoj savęs atsiųs kitą asmenį.

Kitą dieną skaitykloje pastebėjau vieną vyrą ir vieną moterį, kurie nuolat stebėjo įeinančius ir išeinančius. Kitą dieną vėl tas pats...

Norėdamas įsitikinti, ar mane tikrai seka, išeidamas iš darbo, stebėjau per langą anapus gatvės stovinčius žmones. Iš tiesų kitoje gatvės pusėje stovėjo tie du asmenys ir laukė manęs. Iš bibliotekos aš nuėjau į autobuso stotelę. Anoje pusėje vaikštantys žmonės mane pastebėjo išeinantį ir, perėję gatvę, artėjo prie manęs. Kai autobusas atvažiavo, aš įsigrūdau žmonių spūstin ir dingau jiems iš akių.

Kitą dieną vienas iš jų palydėjo mane iki namų. Dabar aš jau tikrai įsitikinau, kad instituto pogrindininkai apie mane tikriausiai jau pranešė MGB ir dabar mane seka.

R. K. p a s t a b a: dirbdamas Lietuvos saugumo tarnyboje, išsamiau susipažinau su žmonių sekimo taisyklėmis ir instrukcijomis. Jeigu žmogus tikrai sekamas, jis to negali pastebėti ir šios instrukcijos labai griežtai ir atsakingai privalo laikytis kiekvienas seklys, bet jeigu norima sekamąjį pagąsdinti arba sudaryti vaizdą, tarsi jis būtų sekamas, tuomet seklys, labai aiškiai ir netgi demonstratyviai vaizduodamas „seklį“, sekamajam stengiasi kuo įtikinamiau pasirodyti, kad tas akivaizdžiai pastebėtų, jog yra sekamas. Visas sekimo procedūras planuoja operatyviniai darbuotojai, kurios vėliau realizuojamos pagal sudarytus operatyvinius planus.

Martyno Krukio jau sekti nebereikėjo, nes jis dirbo („tamsiai“) pačių čekistų labui suplanuotoje ir praktiškai realizuojamoje vadinamojoje „užsienio žvalgyboje“. Tas „sekimo“ vaizdavimas buvo naudojamas tik jam pagąsdinti, kad išliktų kuo atviresnis savo tiesioginiam „viršininkui“ *Perkūnui* ir dar labiau laikytųsi „konspiracijos“ verbuodamas naujus narius į „užsienio žvalgybą“. Tai paprasčiausias čekistinis žaidimas „Katė–pelė“. Žmogus tarsi užhipnotizuojamas, jis visiškai nebegalvoja apie pasekmes, o tik aklai vykdo tai, kas jam nurodoma.

Po kelių dienų į skaityklą atėjo vyrukas, kuris mane mėgino ištardyti stoties darželyje. Jis liepė važiuoti į Priekulę, pas Maciūtę Janiną. Eidamas jis mane vis įtikinėjo, jog irgi priklauso instituto pogrindžiui, bet jis nesąs studentas. Mano draugas, su kuriuo baigėm gimnaziją, patvirtino, kad tas nepažįstamasis esąs Mačiulis. Dabar aš jį įtariau, kad jis mėgins mane tardyti.

Į traukinį pavėlavome ir jis man liepė eiti miesto kapinių link. Priėjęs Žąsytis su mumis pasisveikino. Vėl prasidėjo grasinimai ir klausinėjimai, kaip atrodo mano ryšininkas. Kai jam nedaviau teigiamų atsakymų, jis nuolat grasindavo sušaudysiąs vietoje.

Paskui mane išsivarė už miesto. Jis tarė:

– Palauk, nusivesime tave ten, kur kitaip tardoma!

Jis iš manęs reikalavo įrodymų, kad aš tikrai ne komjaunuolis ir tikrai dirbu „užsienio žvalgybai". Prašė, kad jam atiduočiau savo dokumentus. Kariniame biliete yra pažymėta – partinis ar ne. Aš jam padaviau dokumentus su sąlyga, kad jis nepažiūrės nei mano pavardės, nei vardo, o tik patikrins, ar kur nors tarp dokumentų nėra komjaunimo bilieto.

Aš jam padaviau piniginę. Net nepažiūrėjęs, jis įsidėjo ją kišenėn. Aš paprašiau, kad jis tučtuojau man juos grąžintų ir pridūriau:

– Jeigu jums reikia pinigų, tada galite juos palaikyti, – tariau ir nuėjau miesto link.

Aplinkui tamsi naktis; vėjas ir šaltas lietus... Iš paskos kažkas sušuko:

– Stok! Stok!

Aš nekreipiau į tai dėmesio ir ėjau toliau. Jis pribėgo prie manęs ir, nutvėręs už pečių, sušuko:

– Ką jūs darote?! Ar jūs iš proto išėjote?! Nejaugi jums gyvybė nebrangi?

Atsakiau, kad aš jos visiškai nevertinu... Jeigu jiems įdomu, tegu sušaudo vietoje. Tada Mačiulis paklausė:

– Nejaugi jūs savo ryšininką mylite labiau už save?

Klausimas man atrodė per daug naivus, kad į jį atsakyčiau. Jis man grąžino dokumentus ir ėmė toliau grasinti.

Po vidurnakčio grįžau namo. Galva skaudėjo, nežinojau, kas bus toliau. Kuo tikėti? Nors ir prisiverčiau negalvoti, kad aš iš tiesų galėčiau būti provokatoriumi, bet ta mintis nedavė man ramybės.

Balandžio pabaigoje – 28–29 d., pas mane staiga atvyko *Perkūnas* su žinia iš centro.

– *Vanago* slapyvardis dabar pakeistas į *Audrą*, – pasakė *Perkūnas* ir įsakė man apie instituto organizaciją pranešti į MGB. – Nutarėm tave paaukoti. Tu turi būtinai pranešti MGB apie tą organizaciją. Mes turime patikimų žinių ir faktų, kad galėtume patvirtinti, jog į šią organizaciją įeina provokatoriai. Jeigu tu sugebėsi, gali dar išsisukti. Jeigu tu pats praneši apie tą organizaciją, jie prie tavęs prikibti nebegalės.

Atrodė, kad mano smegenys neatlaikys... Aš tik ištariau:

– Kas mane teis, jeigu aš pražudysiu žmones, kurie taip pat kaip ir mes dirba tokį ardomąjį darbą?

– Tave išteisins „užsienio žvalgyba". Tu ja tiki. Greičiausiai, kad jie nieko nesuims... Mes tik norime apsaugoti tave.

Sunku aprašyti, ką išgyvenau, kai laiškas buvo persiųstas į MGB. Mes su *Perkūnu* atsisveikinome, jis palinkėjo laikytis:

– Žinok, jog mes tavimi tikime. Mes žinome, jog tu paneigsi „užsienio žvalgybą".

Po to aš *Margiui* išsiunčiau įspėjimą. Po trijų dienų naktį mane išsivedė NKVD-istai.

Aš nieko nežinojau, kas įvyko... Tardymo metu detaliai papasakojau, kaip susitikau su instituto organizacija.

Iš vieno studento sužinojau, jog Mačiulis jo prašęs prieš keletą mėnesių parašyti straipsnį į pogrindinį laikraštėlį. Šiam studentui Mačiulis grasinęs sušaudymu, jeigu jis kam nors apie tai praneš. Kadangi tas studentas – tarybinis žmogus, jis savo pareiga laikė pranešti apie Mačiulį į atitinkamą vietą. Bijodamas, kad Mačiulis jo nepastebėtų, paprašė manęs.

Ištardę mane paleido. Praėjo savaitė, niekas manęs nebesekiojo, aš jau įsitikinau, kad gerai padariau pranešęs apie Mačiulį ir Žąsytį. Užbėgome jiems už akių, – pagalvojau.

Tik staiga pas mane ateina vienas studentas ir praneša, kad institute suimta keletas studentų. Kitą dieną kelis suėmė ir iš muzikos mokyklos...

Tada supratau, kad tapau apgaulės auka. Po suėmimų pas mane atvyko *Perkūno* žmogus slapyvardžiu *Laisvė,* kuris norėjo sužinoti, ar aš laisvas, ar išsisukau iš MGB nasrų. Jis taip pat pranešė, kad Žąsytis buvęs tikrasis provokatorius. Kai MGB-istai atėjo areštuoti kitų, Žąsytis buvo pasiruošęs ir iššoko per langą.

Vėliau iš studentų sužinojau, jog Žąsytis tikrai mėginęs pabėgti, jį peršovė ir jis gulįs ligoninėje. Sesučių nuolat prašydavęs, kad jį nunuodytų.

Pažinojau vieną seminaristą – Kazį Budrį, kuris taip pat dirbo „užsienio žvalgyboje“. Kartą *Perkūnas,* užėjęs pas mane, pareiškė:

– Žinai, Kazys pradeda svyruoti... Jis atsisako vykdyti užduotis. Atrodo, kad jis susidėjo su kažkokiu žmogumi, kuris priklauso MGB. Reiktų mums jį pašalinti.

Netrukus po to jis man pasakė, jog Kazio jau nesą. Iš karto nesupratau. O jis štai ką papasakojo:

– Išsiuntėme Kazį iš vienos vietos parvežti ginklų. Gavęs užduotį, jis pažadėjo MGB parodyti, iš kur ir į kur „užsienio žvalgyba“ gabena ginklus. Netoli Klaipėdos, Šernų miške mes sulaikėme mašiną. Visi mūsų vyrukai buvo persirengę MGB-istų uniformomis. Kai paklausėme, kur jis važiuoja, pareiškė, jog pranešęs Klaipėdos MGB, kur jis vyksta. Tada mes jį – iš mašinos, o patys nusiplėšę uniformas, pasirodėme, kas esame. Sudarėme karo lauko teismą ir pakorėme jį, o lavoną įmetėm į Miniją.

Po gegužės mėnesio suėmimų aš atsidėjęs pradėjau tirti Budrio likimą. Iš kito seminaristo, kuris su juo kartu gyveno viename kambaryje, sužinojau, jog vieną naktį pas juos atvykę iš MGB ir areštavę Budrį.

Birželio pradžioje pas mane vėl užėjo *Perkūnas*. Pirmo susitikimo metu jis privertė mane išgerti šiek tiek vyno. Tada jis vėl kartojo tą pačią versiją apie Žąsytį, kurią jau aprašiau anksčiau, kai pas mane užėjo *Laisvė*.

Jis dirbtinai džiūgavo:

– Kaip „kytriai“ mes apgavome MGB!

Aš pradėjau vaidinti, nes žinojau, jeigu nors kiek parodysiu, kad įtariu „užsienio žvalgybą“, manęs laukia Budrio likimas.

Jis pas mane užeidavo kasdien. Dabar jis turėjo naujus rūbus. Kiekvieną kartą užeidavo kažkiek išgėręs. Kartą taip išgėręs jis prasitarė:

– Žinai, jeigu mus ir suimtų MGB, tada „senis“ (taip mes tarp savęs vaidinome *Audrą-Vanagą*) padarytų taip lyg mes tikrai dirbtumėm MGB. O! „Senis“ viską gali!

Vos susilaikiau nenužudęs jo. Pradėjau kurti planus, kaip jį pašalinti. Tik draugas sulaikė... Nuo tada pradėjau sabotuoti visus uždavinius. Reikėjo į darbą įtraukti vieną naujai užverbuotą mokytoją – Skripkauską Stasį. Skripkauskas turėjo įrodymą, kad jis tikrai antitarybinis žmogus: iš vieno partizano pristato raštelį, kad jis seniau partizanams tikrai padėjęs. Dabar Skripkauskas turėjo būtinai sužinoti, kur tie partizanai yra ir ar jie nelinkę susisiekti su „užsienio žvalgyba“.

Kai manęs paklausdavo, ar aš Skripkauskui parašiau laišką, vis išsisukinėdavau:

– Aš jam parašiau jau keletą laiškų, bet negavau jokio atsakymo.

Skripkauskas gyveno Kretingalėje, 16 km už Klaipėdos. Gavęs tokį mano atsakymą apie Skripkauską, *Perkūnas* pasakė:

– Tegul jis nemėgina nevykdyti. Jam uodega prisegta... Tegul dabar dirba.

Sunku aprašyti tai, ką išgyvenau visą tą laikotarpį, kol išvykau iš Klaipėdos. Paskutinis *Perkūno* uždavinys buvo toks: reikėjo nueiti pas vieną moterį, kuri tariamai išdavusi vieną partizanų bunkerį. Tie partizanai kažkada buvo susisiekę su „užsienio žvalgyba“. Dabar man reikėjo nueiti pas tą moterį ir ją pakviesti pas vieną vairuotoją iš MGB, kuriam ji perdavusi žinias. Aš pas tą moterį nuėjau apsimetęs NKVD-istu ir jai pranešiau, kad MGB „načialnikas“ mane atsiuntęs ir kad ji būtinai turi su manimi vykti pas tą vairuotoją.

Faktiškai manęs laukė *Perkūnas*, kuris norėjo išklausinėti, kiek ji išdavusi, ir vėliau ją pašalinti. Nevykdyti užduoties negalėjau.

Moteris su manimi vykti atsisakė. Privalėjau nueiti antrą kartą, bet ji vėl atsisakė. Daugiau *Perkūnas* manęs niekur nebesiuntė.

Kai į Klaipėdą atvyko *Margis*, aš jam viską papasakojau. Su Eglinsku tokia pat komedija kaip ir su instituto pogrindžiu. *Perkūnas* nežinojo, kad aš *Margį* gerai pažįstu ir žinau, kad jo įsitikinimai tokie pat kaip mano. Aš gerai supratau tą skausmą, kurį išgyveno *Margis*, kai jam paaiškėjo šita šlykšti apgaulė.

Kadangi *Perkūnas* nežinojo, jog mudu su *Margiu* prieš juos, jis ir toliau vis mėgino iš *Margio* ištraukti kuo daugiau žinių apie nuveiktą darbą Saldutiškyje.

Jis net stengėsi *Margį* sugėdinti:

– *Žuvėdra* (*Banga*), nors ir nebaigęs Mokytojų instituto, daug gabesnis. Jis ir sumaniau vykdo sunkius uždavinius. Vieną kartą nugirdė štabo karininką ir ištraukė iš jo svarbių karinių dokumentų...

Tai buvo melas. Su *Margiu* vaidinome kvailus ir naivius žmones, kurie dar nė kiek neįtaria „užsienio žvalgybos“ veiklos. *Margis* turėjo dingti, nes galėjo būti suimtas. Jis stengėsi, kad jį išsiųstų Saldutiškin. Aš pats galvojau dar pasilikti ir jiems patrukdyti... Bet *Margis* tikino, jog mane tikrai suims, jeigu jis negrįžtų. *Vanagui* būtų aišku, jog tikrai per mane jis galėjo sužinoti tikrą tiesą apie instituto tragediją.

Su *Margiu* susitarėme, jog aš po kelių dienų taip pat išvyksiu į Saldutiškį, kur jis perduos vietos partizanams žinią apie įvykius Klaipėdoje ir pasitars, ką toliau daryti. Jeigu bus įmanoma mus priimti, tada mes išeisime pas juos. Jeigu būtų priėmę tik vieną, tada aš būčiau pasistengęs vaidinti toliau. Kartu su *Margiu* galėjau išvykti todėl, kad jau anksčiau buvau pasisakęs *Perkūnui*, jog noriu studijuoti

neakivaizdiniu būdu. *Vanagas* buvo nutaręs, kad šiais metais aš mokytojaučiau kur nors Švenčionių ar Alytaus apskrity.

Perkūnas dažnai keitė savo slapyvardį. Iš Maciūtės, kuri buvo jo sužadėtinė, sužinojau, jog jo pavardė esanti Rebinskas Bronius, kilęs iš Marcinkonių. Ūgis – 1,70 m, plaukai garbiniuoti (tamsus blondinas), akys pilkai melsvos. Žymės: nosis su randu (nelabai ryškiu), vienas viršutinis priekinis dantis auksinis. Eidamas kiek šlubčioja, dažnai skundžiasi, kad skauda stuburą, kalba negrynai lietuviškai, atrodo – lenkas. Moka rusų, lenkų ir čekoslovakų kalbas, gimęs 1923–1926 m. Su savimi nešiojasi pistoletą. Dažnai važinėja į Rygą, į Kauną, gerai pažįsta Lietuvos miestus ir kaimų vietoves (toliau 5 p. sunkiai išskaitomi, nes rašyta pieštuku – *R. K.*)

Instituto tragedija. Neseniai sužinojau, kad *Perkūnas*, kuris buvo įteikęs raščiuką apie instituto pogrindžio organizaciją ir nurodymą nuvykti pas Žąsytį (kaip organizacijos narį)... Įteikė... Gavo iš Maciūtės Janinos.

Maciūtė Janina, kuri 1949 m. baigė Klaipėdos mokytojų institutą, *Perkūno* pavesta susitiko su (Užlinykų ar Vilnykų? – *R. K.*) 7-metės mokyklos mokytoja ir iš jos gavo minėtą raštelį.

Po mano pranešimo apie instituto pogrindinę organizaciją ir po Žąsyčio bei kitų narių suėmimo Maciūtė iš Priekulės buvo slaptai atvežta į Klaipėdą. Klaipėdoje MGB tardytojams ji prisipažino, kad gavo raščiuką iš 7-metės mokyklos mokytojos ir perdavė jį „toliau". Kiek ir ką jinai daugiau yra pranešusi, aš nežinau. Aišku, kad po jos parodymų mane būtinai turėjo areštuoti kaip neteisingai davusį parodymus apie susitikimą su instituto pogrindžio organizacija. Taip pat aišku, kad suimtasis Mačiulis jiems yra apie mane pranešęs, jog aš pas juos atvykau kaip „užsienio žvalgybos" agentas.

Pileckis-*Audra* Nepriklausomybės laikais buvo Lietuvos kariuomenės puskarininkis. Bolševikams užgrobus Lietuvą, jis įstojo į komunistų partiją ir pradėjo savo išdavikišką veiklą. Jo brolis, kuris dirba vyr. butų valdybos viršininku (Šiauliuose), Šiauliuose žinomas kaip didelis chuliganas ir girtuoklis. Teisėta Pileckio-*Vanago* žmona gyveno Šiauliuose. Dabar Pileckis gyvena Klaipėdoje susidėjęs su kita moterimi (Pasirašo – *Banga* 1950 08 21).

P. S. Klaipėdoje *Perkūnas* Petrišiūnaitei pareiškė, jog patikrinę ir mūsų neradę Saldutiškyje. „Reikės patikrinti, kur *Margis* su *Banga*, gal Vilniuje kur bastosi? Įdomu, kas su juo yra, nes jis žadėjo tuojau mums parašyti."

R. K. p a s t a b a: paskutiniame dienoraščio lape ant languoto popieriaus lapo išbraižyti du kvadratai su užbraukytais langeliais (tai populiaraus jaunimo žaidimo „Laivų šaudymas" fragmentai). Lapo pakraštyje rašaliniu parkeriu rusiškas užrašas: „Sąsiuvinis su užrašais rastas pas žuvusį „banditą" Martyną Krukį-*Bangą* 1951 03 02." Pasirašo: Tardymo dalies skyriaus viršininkas majoras VLASOV.

Ištraukos iš Danieliaus Balčiūno brošiūros „Mokytojas-partizanas Antanas Eglinskas-*Margiris* 1927–1952"

<...> Antanas Eglinskas gimė 1927 m. gruodžio 27 d. Kalnalio bažnytkaimyje, Salantų parapijoje. 1930 m. tėvai jį išsivežė į Ameriką pas dėdę. 1935 m. sugrįžę tėvai nusipirko ūkį Užluobės kaime, prie Skuodo. 1941 m. įstojo į Skuodo gimnaziją.

Grįžus antrą kartą rusų okupantams, įstojo į Telšių kunigų seminariją. Uždarius seminariją, vėl mokėsi Skuodo gimnazijoje, po karo įsikūrusioje Mosėdyje. Gimnaziją baigė 1947 m.

1947 m. rudenį Antanas įstojo į Klaipėdos mokytojų institutą. Besimokydamas priklausė slaptai patriotinei organizacijai. Iš tos organizacijos vadovo Pileckio Antanas gavo ginklą, kuriuo privalėjo sunaikinti instituto marksizmo dėstytoją Strichalovą. Antanas užduotį vykdė, bet ginklas nesuveikė, matyt, buvo specialiai sugadintas. 1949 m. Antanas, baigęs institutą, buvo paskirtas dirbti į Saldutiškį.

<...> 1950 m. birželio 30 d. po kelių audringų metų sutikau Antaną Klaipėdoje. Nuėjome į jo namus, ir Antanas pareiškė, kad mes daugiau nebepasimatysim ir prisiminimui užrašė man nuotrauką (prisimena Jadvyga Malūkaitė).

Daugiau tėvai apie Antaną nieko nežinojo. 1952 m. motina jo ieškojo Vilniaus saugume, kur ir sužinojo, kad jis suimtas ir jam įvykdyta mirties bausmė. Po to tėvų šeimą ištrėmė į Sibirą. Greitai mirė Stalinas, ir jie grįžo iš tremties. 1987 m. mirė Antano motina.

<...> 1950 m. rudenį mokykla, miestelis, plati apylinkė ir beveik visas rajonas sužinojo, kad rugpjūčio pradžioje istorijos mokytojas A. Eglinskas išėjo pas partizanus kartu su kitu klaipėdiečiu Martynu Krukiu. Mokytojo pasitraukimas į mišką buvo skandalingas įvykis visame Švenčionėlių rajone. Mokyklos vadovybė turėjo daug ir didelių nemalonumų. Kodėl mokykloje nedaug komjaunuolių? Mokyklos direktorius Petras Šepetys ir daugelis mokytojų buvo iškelti į kitas vietas arba patys pabėgo.

<...> Į Saldutiškio vidurinę mokyklą buvo atkeltas saugumo agentas komsorgas Vytautas Smelstorius, kuris galvojo greitu laiku kelis kartus pagausinti mokyklos komjaunimo organizaciją, o per mokyklos susirinkimus fantazavo, kad greitai bus pasiektas toks technikos progresas, kad kiekvienas norintis galės nusipirkti bilietą į tarpplanetinę kelionę „Žemė–Mėnulis–Žemė“.

<...> Partizanų būrys, kuriam priklausė A. Eglinskas ir M. Krukis, bazavosi Saldutiškio, Tauragnų, Kirdeikių apylinkių teritorijoje. Apie vienintelį mūšį su MGB daliniu, apsupusiu Utenos rajono, Indubakių kaimo Onos Klimavičienės-Levarauskienės sodybą, kurioje 1951 m. kovo 1–2 d. nakvynei buvo apsistoję Bonifaco Ryliškio-*Kėkšto* partizanų būrys, pasakoja Elena Klimavičiūtė, tragiškos nakties liudininkė:

„1951 m. kovo 1 d. vakare partizanai dviem padvadom (vežimais – *red. past.*) atvažiavo ir apsistojo pas mus. Vyrai buvo šeši. Kai Juozas Bulka išėjo, liko penkiese. Apie 3 val. nakties mūsų namus apsupo rusų garnizono kareiviai, kuriuos atvedė J. Bulka. Kai rusų kareivis pasibeldė į mūsų namelio duris ir jas atidarė, partizanai nušovė kareivį ir šunį. Prasidėjo baisus susišaudymas.“

R. K. p a s t a b a: šios kautynės aprašytos Elenos Klimavičiūtės prisiminimuose kn. APP, VI d., p. 531.

<...> Kautynių metu žuvo partizanų būrio vadas Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas* ir partizanas Martynas Krukis-*Banga*. Antanas Eglinskas ir partizanas *Lizdeika* pabėgo, penktas partizanas A. Mačiulis pasislėpė ant aukšto ir ten prabuvo.

<...> A. Eglinskas, pabėgęs iš „pragaro“, klaidžiojo nakties tamsoje ir su kruvinom žaizdom išėjo į savo Likimo Nežinią! Apsukęs nemažą ratą per Kemešio kaimo laukus, tikriausiai pro B. Maknio sodybą, pro Indubakių kaimo kapelius sunkiai pasiekė Juozo Balčiūno sodybą. Pasibeldė į virtuvės langelį. Kol šeimininkas vidurnaktį pažadintas apsirengė, jis vis beldė į langą skubėdamas ir kartojo: „Atidarykit – Saldutiškio mokytojas...“

Tada pasigirdo lango stiklo šukių bildesys – spėjama, kad mokytojui bebeldžiant, jis buvo apalpęs... Šeimininkui atidarius duris, jis įėjo į trobos vidų. Pro švarką, kuriuo tik buvo apsirengęs, varvėjo kraujas iš dešinės rankos. Paprašė, kad padėtų nusivilkti jo kraujais apšalusį švarką, perrištų dešinę ranką ir pribintuotų ją prie krūtinės. Paprašė, kad pakinkytų arklį. Nuvilkus švarką, šeimininkas su sūnum Kaziu išėjo kinkyti arklio, o Emilija Balčiūnienė aptvarstė dešinę ranką sūnaus vystyklais. Kitu vystyklu pribintavo ranką prie krūtinės. Apvilktas kailiniais, šeimininkui pasiūlius, kad pavėžės vaikas, mokytojas pasakė: „Tu, vaikeli, pasilik“. Vadžios jam buvo paduotos į kairę ranką, į roges įmestas kruvinas švarkas ir paragintas arklys.

Šeimininko arklys beveik kas rytą vežė dvi dukras į Plauciškių pradinę mokyklą. Arklys tuo pačiu keliu ir vežė sužeistąjį. Vėliau mokytojas pasakojo, kad jis nesiorientavo, kur arklys jį veža. O gal į Saldutiškį? Kieme pasiliko partizano karinės aprangos diržas, kurį sumaniai paslėpė sniege dvylikametis sūnus Kazys ir išlaikė iki šių dienų. Greitai arklys sugrįžo su kruvinu švarku rogėse, bet Balčiūno sodyba jau buvo apsupta garnizono kareivių. Radę švarką, darė kratą tvarte...

Privažiavus už pusantro kilometro esantį Lašinskienės (Justokiene pravardžiuojamos) tvartelį, arklio apsukta apie tvartelį ir besisukant rogių apvirsta. Mokytojui iškritus iš rogių, arklys, pajutęs nesant ragintojo, grįžo tuo pačiu keliu namo. Sužeistasis įėjo į tvartelį ir atsigulė šiene. Rytui auštant, į tvartelį pas gyvulius atėjo Lašinskienė ir rado sužeistą žmogų. Jį prižadino, atėjo pas Jaronimą Lašinską, gimusį kaip ir A. Eglinskas 1927 m. Mokytojas prašė J. Lašinską pjauti sužeistos kojos aulą, nes pilnas batas kraujo. Apsidairęs J. Lašinskas, pastebėjo, kad netolimų jo kaimynų Šalčiūnų trobesiai (iš ten ir atvažiavo sužeistasis) jau supami baltais chalatais ir su slidėmis garnizono kareivių. Laiko perrišti sužeistą koją jau nebuvo. Tada į roges buvo pakinkytas arklys. Išvažiavus iš sodybos, tolyn nuo matytų kareivių, link Plauciškių vieškelio, J. Lašinskas paklausė, kur važiuoti. Sužeistasis atsakė: „Vežk pas Kraujalius...“

Nuvežus pas Pušaloto Kraujalius, sužeistąjį į trobą J. Lašinskui padėjo įnešti šeimininkas. Užkėlė ant šildomos krosnies. Kraujalių sodyba yra apie 1,5 km nuo J. Lašinsko sodybos.

Sugrįžus į savo namus, J. Lašinsko jau laukė garnizono kareiviai. J. Lašinskas vežėčiose kruvinus šiaudus spėjo pakeisti, užsukęs į Drobiškio kaimą pas Gurkšnį. Pakeitė šiaudus, apvertė rogių lentas ir dar perpylė žibalu. Į grįžusiojo roges kareiviai įkėlė šunį, bet stiprus žibalo kvapas trukdė šuniui suuosti kraujo kvapą ir šuo iš rogių greitai iššoko... O šeimininkas, kareivių klausinėjamas, kur buvęs, sakė vežęs vaikus į mokyklą... Patikėjo...

Ant šildomos krosnies paguldytam žaizdas perrišinėjo ir vaistais jį gydė Kraujalienė. Reikalingus vaistus parnešdavo iš Saldutiškio vaistinės dukra Apolonija, kuri lankė dešimtą klasę, o devintoje klasėje jai mokytojas dėstė istoriją. Kraujalių šeima buvo gausi: du tėvai, penki vaikai ir senelis. Tuo metu tėvas ir senelis sirgo.

Pas Kraujalius mokytojas buvo gydomas tik keletą dienų, nes atsitiko nenumatytas, bet laimingas įvykis.

Pas Kraujalių artimus kaimynus Plauciškių Leleivas kolūkiečiams už darbadienius buvo išduodami grūdai, todėl toliau gyvenantieji į Leleivų sodybą atvažiavo su rogėmis. O nuo Katiniškio kaimo kalno garnizono kareiviai, važiavę su slidėmis, prie sodybos pastebėjo daug arklių, apsupo sodybą manydami, kad čia sustojo partizanai. Tikrino vyrų dokumentus. Pas Leleivas buvęs Plauciškių kaimo aštuoniolikametis jaunuolis Antanas Vedrickas nepastebėtas pasišalino ir atskubėjo pas Kraujalius žinodamas, kad mokytojui gresia didelis pavojus. Buvo pakinkytas Kraujalių arklys, į roges pridėta daug šiaudų, tarp antklodžių paslėptas partizanas ir iš Kraujalių sodybos A. Vedricko išvežtas link Mineiškiemio kaimo. Atvežtas į brolių Jono ir Juozo Blažių trobą. Perautas Blažių veltiniais. Blažienės suknelės medžiaga perrištas, mokytojas buvo atsargiai (vienam broliui einant priekyje) pervežtas toliau, nes Blažių sodyboje skrebai dažnai darydavo kratas. Mokytoją atpažino jo buvęs mokinys J. Jackevičius ir toliau juo rūpinosi. Jonas Lunius per naktį kaimynų Kliukų apleistoje pirtelėje padarė papildomą pertvarą, o už jos paslėptą guolį. Lentos buvo apteptos suodžiais ir maskuojamos kanapių stiebais. Pirtis buvo kūrenama. Kasdien sužeistąjį lankydavo Jackevičiūtė Onutė ir Julė Luniūtė. Jos atnešdavo maisto ir vaistų, kurie buvo gaunami iš Linkmenų. Ant pirtelės durų kabojo spyna, o į vidų buvo patenkama praskleidus priepirčio vertikaliai prikaltą lentą.

Apgijus žaizdoms, balandžio 17 d. mokytojas buvo nuvežtas į Labanoro girią ir perduotas kovos draugams, iš kurių partizanas Juozas Sideravičius-*Sakalas* visą laiką globojo ir rūpinosi. Atrodo, kad į Labanoro girią mokytoją nuvežė Lunių vyrai...

Kaitrioje vasaros saulėje gerai gyjančias žaizdas mokytojas gydėsi Katiniškio Graužinių avietyne, Gaivenių Kraujalių bąlančiuose rugiuose ir kitose vietose. Šių ir kitų sodybų vaikai prieš metus laiko mokytojo buvo mokomi Lietuvos istorijos...

Taip gerai žmonių maitinamas ir slaugomas, mokytojas apsigydė savo žaizdas ir liko gyvas, nors nevaldė dešinės rankos plaštakos, nes buvo nukirstos sausgyslės. Mokėsi rašyti ir šaudyti kaire ranka. Nors buvo nutaręs ir daugeliui sakęs, kad „gyvas ruskiam nepasiduosiu“, bet atsitiko kitaip.

Apsigydęs žaizdas, mokytojas ieškojo ryšio su buvusiu partizanų būrių ryšininku Juozu Bulka. Ir rugiams jau baigiant ant laukų balti, kai mokytojas sužinojo, kad pas Apvinijos Joną Šinkūną yra partizanai ir Juozas Bulka, išėjo į susitikimą su juo. „Po to A. Eglinskas dingo kaip į vandenį...“ – prisimena Kazys Kraujalis.

<...> Buvo paleisti gandai, kad mokytojas nutarė legalizuotis ir, gaunant pasą, jam pasirašant kaire ranka, buvo sulaikytas ir suimtas...

Kitas gandas – pervežant suimtus partizanus iš Švenčionėlių į Ignaliną, einant traukiniui, partizanai, praardę vagono grindų lentas, nusileido ant bėgių. Buvo

net stebimasi, kaip tai galėjo padaryti viena sveika ranka A. Eglinskas? Dar kažkas paleido kalbas, kad pats *Margiris* buvęs saugumo infiltruotas vidinis agentas partizanų judėjimui palaužti...

<...> O pagal teismo medžiagą: A. Eglinskas 1951 m. rugsėjo 5 d. Ripaičių kaime Juozo Bulkos-*Skrajūno* buvo pavaišintas vynu ir... atsibudo saugume. Kieno arkliu jis buvo nuvežtas į Saldutiškį ar kitur, niekas nežino, ir jokių prisiminimų neteko išgirsti...

<...> 1951 m. pavasarį, kai buvę partizanų vadai Juozas Bulka-*Skrajūnas*, Bronius Kalytis-*Siaubas*, Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas* virto saugumo agentais smogikais (*Bimba*, *Ramojumi*, *Alfa*), kai buvo sunaikinti partizanų būriai Labanoro girioje, Nepriūnuose, Tautiškyje Strazduose, Eglinskas nebeturėjo prie ko glaustis. 1951 m. rugpjūčio viduryje, nors ir nevaldydamas dešinės rankos, *Margiris* mėgina susisiekti su Jono Dūdėno-*Vyno* būriu. Koks iš jo kovotojas su viena ranka? Ir staiga *Margiris* dingo – lyg į vandenį prapuolė...

A. Eglinsko teismo byla (Nr. 18978) aiškiai rodo, kad jį į saugumo rankas 1951 m. rugsėjo 5 dieną užmigdęs perdavė pats Juozas Bulka, vis dar vaidinęs partizaną, nors jau nuo 1948 m. spalio 15 dienos dirbęs saugumo organams kaip vidinis agentas. Kad nukreiptų žmonių akis nuo savo judošiško darbo, ir sukūrė pasakas apie Eglinsko mėginimą legalizuotis. Net ir per tardymą, po baisios išdavystės LSSR MGB tardymo skyriaus vyr. tardytojas Pyrikovas, lyg nieko nežinodamas, *Margirį* užklausė: „O kas tasai Juozas Bulka? A. Eglinskas taip paaškino:

„Bulka Juozas, tėvo vardo nežinau, yra 28 metų, gimęs Lietuvos SSR Vilniaus srities Švenčionėlių rajono Ripaičių kaime, kilęs iš vidutinių valstiečių, nepartinis, baigęs 4 pradžios mokyklos skyrius. Bulka į būrį įstojo 1948 metais, turėjo *Skrajūno* slapyvardį. Pastaruoju laiku jis buvo su manimi tame pačiame Vytenio būryje. Turėjo pistoletą parabelį. Suėmimo dieną su partizanu Bulka krūmuose, 200–300 m nuo Ripaičių (Švenčionėlių r.), gėrėme vyno, tada aš užmigau ir, kaip buvau suimtas, neatsimenu. Kur dingo partizanas Bulka, aš nežinau“.

Lokio rinktinės įgaliotinis ryšių reikalams, Kiaunės rajono viršininkas, buvęs MGB agentas smogikas *Bimba*-J. Bulka tapo kunigu ir darbuojasi Baltarusijoj, Mosarų bažnytkaimyje (miręs 2010 01 09 Mosaruose, Baltarusijoje).

<...> Vilniaus KGB rūmų rūsiuose buvo tardomas, statomas į akistatas su K. Rolka, J. Gimžausku, V. Limanausku, V. Smelstoriumi, J. Balčiūnu ir daugeliu kitų partizanų rėmėjų, ryšininkų. Apie pusę metų (nuo 1951 09 05 iki 1952 kovo 1 d. teismo) buvo tardomas. Matyt, parodymai išgaunami fiziškai kankinant arba įrašomi į tardymo protokolus pagal agentų informaciją, todėl parengtinio tardymo ir apklausų protokolai nuo paskutiniojo teismo parodymų skiriasi.

<...> Teisme A. Eglinskas kalbėjo, kad mokydamasis Skuodo gimnazijoje, svajojo stoti į Telšių kunigų seminariją, bet sovietų valdžia ją uždarė. Tada A. Eglinskas pasirinko mokytojų institutą. Dar mokykloje iš pažįstamo Kazio Pociaus buvo nusirašęs antisovietinių eilėraščių ir juos paskaitydavo mokslo draugams. Susirado keletą bendraminčių ir institute. Bijodamas antisovietinius eilėraščius ir trispalvę vėliavėlę laikyti namie, A. Eglinskas juos paslėpė instituto sporto salėje. Kažkas slėpinį užtiko ir perdavė Klaipėdos miesto Finansų skyriaus sekretoriui Pileckiui.

Pranešęs A. Eglinskui apie radinį, sekretorius nuramino: ir jis esąs tokių pačių pažiūrų. Vaikinas patikėjo daugiau patyrusiu žmogumi ir pats paminėjo, kad turi keletą bendraminčių.

Pileckis ragino institute verbuoti studentus žvalgybos darbui, užmegzti ryšius su partizanų būriais.

A. Eglinskas pažadėjo padėti. Nesulaukdamas pranešimų, Pileckis pradėjo vaikinuką spausti, kad vykdytų duotus pažadus, antraip – laikysiąs jį išdaviku. O tada bus kita kalba...

1949 m. rudenį, atvykęs į Saldutiškį, A. Eglinskas manė, kad tos žvalgybos atsikratė, bet „globėjas“ nepamiršo: „1950 metų pradžioje pas mane į Saldutiško miestelį atvažiavo mano pažįstamas Martynas Krukis, dirbęs Klaipėdos miesto bibliotekoje. Jis perdavė man Pileckio laišką, kuriame reikalavo vykdyti užduotį ir kuo greičiau užmegzti ryšius su partizanų būriais. Šiuo tikslu 1950 m. gegužės mėnesį per savo mokyklos mokytoją Vytautą Limanauską, kurį buvau įtraukęs į savo organizaciją, susirišau su Vilniaus srities Švenčionėlių rajono Kemešio kaimo Gimžausku ir, pasivadinęs antisovietinės organizacijos, dirbančios, užsienio žvalgybai, atstovu, Vyriausybės vardu paprašiau padėti susisiekti su nacionalinio būrio dalyviais, kad galėtume kartu kovoti prieš sovietų valdžią. Aiškaus atsakymo iš Gimžausko nesulaukiau, bet mano prašymą įvykdė.“

Mokytojui Eglinskui laišką per ryšininkus atsiuntė partizanų Kiaunės rajono vadas Juozas Bulka-*Skrajūnas*. Laiške jis rašė, kad sutinka bendradarbiauti ir dirbti užsienio žvalgybai ir prašė padėti būriui pinigais ir ginklais. Eglinskas nusiuntė J. Bulkai 200 rublių, o šis netrukus pranešė, kad jį ir Limanauską įtraukė į antisovietinės organizacijos rezervo organizacinį sektorių. Mokytojas Eglinskas per bibliotekininką M. Krukį 1950 m. gegužės 20 d. apie tai pranešė ir „žvalgybininkui“ Pileckiui.

Kai birželio mėnesį A. Eglinskas parvažiavo pas tėvus į Klaipėdą atostogų, iš M. Krukio sužinojo, kad Pileckis dirba ne užsienio žvalgybai, o sovietų saugumui. Vyrukai pajuto kvailai įkliuvę, tad arešto nebelaukė. Sėdo į traukinį ir išbildėjo į Utenos apylinkes. Vėl reikėjo ieškoti ryšių su partizanais.

<...> 1952 m. kovo 10 d., 14 val. 40 minučių, Antano Eglinsko ir liudininkų Vytauto Limanausko, Jono Gimžausko, Kazio Rolkos ir Vytauto Smelsoriaus – apklausa buvo baigta. 17 val. 30 minučių teismo pirmininkas justicijos papulkininkis G. Zaicevas paskelbė nuosprendį: pagal RTFSR BK 58-tą str. aukščiausioji bausmė – sušaudymas.

<...> Praėjus 4 mėnesiams po teismo, 1952 m. liepos 11 d. buvo įvykdyta mirties bausmė.

<...> Jo trumpas gyvenimas – pragyventa tik 25 metai! – ir kova prieš tautos pavergėjus, išdavystes, kruvini mūšiai, tik natūraliai gyjančių kūno žaizdų skausmas, bemiegės naktys tardant ir kankinant... Negailestingas laikas mokytojo – partizano Antano Eglinsko gyvenimą jau pavertė LEGENDA, kur žmonių prisiminimuose ir spaudos rašiniuose susipynė tikrovės faktai ir žmonių išmonė, istoriniai įvykiai ir gandai...

Išrašas iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-16914 Li, 3 t., Mačiulio Antano, Maceikos Anupro, Limanausko Vytauto ir kt. baudžiamosios bylos

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolo variantas

Limanausko Vytauto, Vaclovo, gim. 1921 m. Tauragnuose, 8 kl. gimnazijos išsilavinimo, dirbančio Saldutiškio vidurinės mokyklos mokytoju, gyv. Genekalnio k., Švenčionėlių r., apklausa.

1950 m. gegužės pradžioje į Saldutiškio mokyklą atėjo Jatautis Romas (anksčiau čia dirbęs mokytoju), kuris panoro su manim kalbėti be liudininkų. Išėjus į lauką, jis papasakojo, kad yra tokia organizacija, kuri užsiima šnipinėjimu ir turi ryšių su užsieniu. Esą šiose apylinkėse jis pažįsta vienos grupės dalyvį, kuris nori užmegzti ryšius su vietiniais partizanais. Aš pasakiau, kad galbūt paieškosiu tokio žmogaus. Į tai Jatautis atsakė, kad man gali padėti Jonas Gimžauskas, kuris, jo nuomone, turįs ryšių su pogrindžiu. Aš pritariau šiai nuomonei, nes anksčiau iš Gimžausko esu girdėjęs kritiškus žodžius valdžios atžvilgiu, be to, jo vienas brolis dar 1945 m. yra suimtas už ryšius su pogrindžiu. Mane Jatautis nusivedė prie Lamėsto ežero, kur mūsų laukė Antanas Eglinskas. Jis pasakė turįs ryšių su Klaipėdos krašto pogrindžiu ir turi galimybę aprūpinti vietinius partizanus ginklais ir pinigais. Antanas Eglinskas mokytoju Saldutiškyje dirba nuo 1949 m. rudens.

Mes pasikalbėjom apie ryšius su pogrindžiu, tam kartui ir išsiskyrėm. Po kelių dienų kartu su Eglinsku nuėjom į Kemėšio k., pas Gimžauską Joną. Turėjom 0,5 litro samagono. Susitikime su Gimžausku Eglinskas pasakė, kad nori susisiekti su vietiniais partizanais. Gimžauskas atsakė, kad nori daugiau žinoti, kokiai organizacijai atstovauja Eglinskas, kam tų duomenų reikia. Išklausinėjęs Gimžauskas pažadėjo, kad pagal galimybes padės. Jis pasitiki mūsų žodžiais, bet pareiškė, kad dėl ryšio saugumo mums reikia pasirinkti slapyvardžius. Aš pasirinkau slapyvardį *Timas*, o Eglinskas – *Tonis*. Jis užsirašė mūsų slapyvardžius ir gyvenamąją vietą. Dar Eglinskas kalbėjo, kad pogrindžio centras esąs Alytuje.

Praėjus savaitei, mes vėl susitikom su Gimžausku, jis pasakė, kad partizanai sutinka su mumis bendrauti, nes vienas jų mus pažįsta. Koks – nesakė, tačiau pažadėjo, kad ateityje jis su mumis pats susisieks.

Dar po keleto dienų pas mane į namus dviračiu atvažiavo 20 m. amž. vaikinas Alekna iš Ripaičių k., kurio brolis dirbo mokytoju, bet dabar pašauktas kariuomenėn. Jis perdavė man du paketus, ant vieno buvo parašyta *Timui*, o ant kito – *Toniui*. Atplėšę paketą, radome laiškelius, kuriuose buvo parašyta, kad buvom priimti į pogrindžio OS organizaciją. Laiškelius buvo pasirašęs *Skrajūnas* ir *Lakštingala*.

Tada aš įsitikinau, kad Gimžauskas tikrai turi ryšių su pogrindžiu.

1950 m. birželį Saldutiškyje susitikome Paulionį Adomą, kuris pasakė žinąs apie mūsų ryšius su pogrindžiu. Jis taip pat yra pogrindžio narys, jo slapyvardis yra *Žvalginis* ir jis dirba žvalgyboje.

Po to, kai Alekna atnešė laiškelius dėl paskyrimo į OS, Eglinskas atrašė, kad pasirengęs padėti kuo tik gali. Jo organizacija gali padėti pinigais, ginklais, o svarbiausia –

permesti per sieną pogrindžio žmones. Tai jis parašė *Skrajūnui*. Mes pasiuntėm *Skrajūnui* du paketus per tą patį Alekną.

1950 06 Alekna vėl atvežė *Skrajūno* paketą, adresuotą *Timui*. Atidaręs jį, radau du paketus: vieną *Timui*, o kitą – *Toniui,* t. y. Eglinskui. Man *Skrajūnas* rašė, kad pasiųsčiau partizanams pinigų. *Toniui* rašė, kad partizanų ir taip yra mažai, todėl į užsienį nieko nesiųs. Į paketą dar įdėjo laikraščių.

Tą dieną per Alekną pasiuntėm *Skrajūnui* pinigų: aš 100, o Eglinskas – 200 rb. Dėl ginklų Eglinskas parašė, kad netrukus važiuos į Klaipėdą ir atveš.

Po to Eglinskas du kartus vyko Klaipėdon, bet ginklų neatvežė. Iš antros išvykos jis grįžo neramus, pasakojo, kad į jo organizacijos vadovybę yra infiltruotas saugumo žmogus, kuris visus išdavė ir dabar jam, Eglinskui, reikia trauktis į pogrindį.

1950 m. birželio pabaigoje – liepos pradžioje vėl per Alekną gavom laiškelį, kuriame aš esu skiriamas laikraščio „Laisvės spinduliai" antruoju korespondentu. Pakete buvo ir pats laikraštis. Buvo įdėtas ir raštas dėl Eglinsko paskyrimo rajono štabo švietimo skyriaus viršininku.

Netrukus Eglinskas pradėjo rūpintis, kur jam dingti, pradėjo prašyti mano pagalbos jį kur nors paslėpti. Aš pažadėjau jį apgyvendinti pas pažįstamą Tauragnų mstl. gyventoją Rudėną Kazį.

Kitą dieną aš išėjau pas Palėdų k. (Saldutiškio vlsč.) gyventoją Rukšėnienę, pas kurią tą dieną` turėjo būti Eglinskas. Ten radau dar vieną žmogų, kurį man Eglinskas pristatė kaip Martyną. Aš juos abudu nuvedžiau pas Rudėną Kazį.

Rudėnui pamelavau, kad tai artimi mano pažįstami, jie neva pavogę valdiškus pinigus ir dabar reikia juos paslėpti. Rudėnui paklausus, ar jie turi dokumentus, atsakiau, kad dokumentai tvarkoje, ir Rudėnas sutiko juos priimti.

Maždaug po trijų savaičių pas mane nuo Eglinsko atėjo Martynas ir atnešė laišką, kuriame buvo rašoma, kad jis turi pinigus, bet į *Vėžio* būrį jo nepriima. Reikia rekomendacijos ir prašė, kad aš parašyčiau laidavimo raštą. Kartu prašė parašyti apie tai *Skrajūnui*.

Per ką Eglinskas nustatė ryšį su *Vėžiu,* aš nežinau. Į tą laišką Martynui atsakiau, kad pats asmeniškai nuvyksiu pas Eglinską.

Maždaug po savaitės aš vykau į Tauragnus. Nuėjęs apie 4 km nuo Saldutiškio, sutikau Gaidelytę iš Papirčių k., kuri stovėjo ir kalbėjosi su Virvičiumi. Man priartėjus, Virvičius nuvažiavo dviračiu. Pasisveikinus Gaidelytė prasitarė, kad miške yra „mūsų vyrai"; ir paminėjo *Vėžį*, kaip savo brolį. Aš paprašiau jos suvesti mane su jais.

Gaidelytė pašaukė Virvičių, kuris dar nebuvo toli nuvažiavęs, jis sugrįžo, juodu pasikalbėjo ir nuvedė mane į mišką, apie 100–200 m nuo kelio. Ten buvo apie 10 partizanų, man visi nepažįstami.

Gaidelytė pašaukė *Vėžį* ir mus supažindino. Aš pasakiau atėjęs laiduoti už Eglinską, kad priimtų jį į būrį. *Vėžys* atsakė: jeigu aš laiduosiu raštu, tai jis abu priimsiąs į savo būrį. Aš čia pat pasirašiau sutartį ir laidavimą, kad *Vėžys* priima į *Kėkšto*-Bonifaco Ryliškio būrį Eglinską slapyvardžiu *Margiris* ir Martyną slapyvardžiu *Banga*.

LYA (KGB arch.) 1946 m. Iš Vaclovo Stonkaus b. b. Nr. 3928/3

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Apklausa atliekama Mažeikiuose 1946 m. gegužės 7 d. Apklausia Mažeikių MGB sk. vyr. tardytojas ltn. LOZBINEV, vertėjas GUSAROV. Apklausa pradėta 20 val., baigta 24 val.

Tardytojas pareiškia, kad jau žinoma, jog V. Stonkus priklauso pogrindinei antisovietinei organizacijai, ir reikalauja apie tai papasakoti, bet tardomasis V. Stonkus neigia priklausąs organizacijai, bet kai tardytojas pareiškia, jog jo brolis Juozas apie tai viską papasakojo, tada ir Vaclovas sutinka viską pasakoti atvirai ir nieko neslėpti.

Šią bylą sudaro keletas apklausos protokolų, kadangi tardomasis pabėgo ir byla buvo nebaigta. Protokole, kuris surašytas 1946 m. gegužės 8 d., pažymėta, jog Vaclovas Stonkus, Jono, kaltinamas pagal RTFSR BK str. 58–1 „a“ ir str. 11 kaip karinės sukilėlių LLA organizacijos dalyvis ir vykdė veiklą, nukreiptą prieš sovietų valdžią. Tardomasis visiškai „prisipažįsta“ vykdęs tą veiklą karinėje sukilėlių organizacijoje LLA nuo 1946 m. balandžio mėn. ir turėjo *Kristupo* slapyvardį, bet antisovietine veikla LLA organizacijoje pradėjo užsiiminėti nuo 1946 m. vasario mėnesio.

Protokolo pabaigoje pažymėta, kad apklausa nutraukta 24 val. Pasirašo vertėjas BUSIROV, apklausė (pavardė sunkiai išskaitoma, gali būti netiksli – *R. K.*) LOSBINEV.

<...> Aš esu pogrindinės Lietuvos laisvės armijos (LLA) narys slapyvardžiu *Kristupas*. Į šią organizaciją įstojau 1946 m. paragintas savo brolio Jono Stonkaus, g. 1921 m. ir gyvenančio kartu su tėvu Liksūdės k., Mosėdžio vlsč.

<...> kaip sakė brolis Jonas, mano vadas yra Martinkus Pranas, apie 30 m. amž., gyvena Pagramontės k., Mosėdžio vlsč.

R. K. p a s t a b a: informacija, gauta iš kitų šaltinių, pateikiama skliausteliuose.

<...> Iš LLA organizacijos dalyvių man žinomi:

1. **Stonkus Jonas, Jono-*Aidas*** (Vaclovo brolis);
2. **Stonkus Juozas, Jono**, areštuotas kartu su manimi (Vaclovo brolis);
3. **Adomauskas Juozas**, g. 1917 m. Laumaičių k., Mosėdžio vlsč.;
4. **Mačernis Juozas**, apie 30 m. amž., gyv. Liksūdės k., Mosėdžio vlsč.;
5. **Ramonas Vincas**, apie 25 m. amž., gyv. Laumaičių k. Šio kaimo mokytojas;
6. **Staponkus Stasys**, g. 1923 m. Liksūdės k.;
7. **Staponkus Pranas**, g. 1925 m. (Stasio brolis);
8. **Ramanauskas Vaclovas**, apie 20 m. amž., gyv. Geidučių k., Mosėdžio vlsč.;
9. **Ramanauskas Bronius**, apie 25 m. amž. (Vaclovo brolis);
10. **Veisus (gal Veisis?) Bronius**, g. 1922 m. Geidučių k., Mosėdžio vlsč.;
11. **Martišauskas Pranas**, g. 1922 m. Šatėse (bažnytkaimis), Mosėdžio vlsč.

<...> Teko dalyvauti viename iš LLA organizacijos susirinkimų, kuris vyko 1946 m. vasario pradžioje Mažono Modesto (apie 50 m. amž.) vienkiemio pirtyje

Užlieknės k., Sedos ar Ylakių vlsč., Mažeikių apskr. Susirinkime dalyvavo dalis mano minėtų asmenų ir: Ramonas Vincas, Martinkus Pranas, Mažonas Modestas, Dacys Jonas, Šateikių bažnyčios vargonininkas, man nežinomas vyras, apie 50 m. amž., su dideliais ūsais, jį vadino viršininku...

A K T A S

Versta iš rusų kalbos — Mažeikiai 1946 06 03

Mes, žemiau pasirašiusieji: Mažeikių MGB sk. vrš. pvd. kap. VESIOLOV, vyr. tardytojas MGB sk. ltn. LOGBINEV, vyr. prižiūrėtojas VTK MGB sk. seržantas KOSUCHIN ir VTK MGB sk. prižiūrėtojas seržantas SMIRNOV, surašėme šį aktą apie tai, kad 1946 m. birželio 3 d., 20 val. 45 min., iš Mažeikių MGB sk. VTK pabėgo grupė kalinių: Žeimelis K. K., Vičkus V. P., Jonušas P. L., Riepšas P. A., Pušinskis A. A., Bukauskas P. P., Dacys K. F., Paulauskas V. I., Kesminas A. I., Jablonskis A. A., Bružas P. P., Stonkus V. J., Akovickas S. A., Stanys A. K., Ozolas Ž. J., Senkus P. P., Latakienė K. I. ir Lukaitė B. K.

Šių kalinių pabėgimo, prižiūrėtojo SMIRNOVO žodžiais, aplinkybės tokios: 20 val. 40 min. MGB sk. budintis VTK prižiūrėtojas budėjo vienas savo poste, atidarė kameros Nr. 2 duris ir pasiūlė kaliniams išnešti „parašą“. „Parašą“ į kiemą išnešė kaliniai Akovickas ir Jablonskis, o prižiūrėtojas SMIRNOVAS liko koridoriuje prie neužrakintų kameros durų.

Išplovę „parašą“, minėti kaliniai įėjo į koridorių ir, kai kalinys Jablonskis priėjo prie prižiūrėtojo SMIRNOVO, staigiai griebė jį už gerklės stengdamasis užsmaugti. Jablonskiui į pagalbą atskubėjo kalinys Akovickas ir kaliniai, buvę atviroje kameroje. Stanys, Bružas ir kiti SMIRNOVĄ įvilko į kamerą, surišo jo rankas diržu, bet kai SMIRNOVAS ėmė šauktis pagalbos, kaliniai bandė jį mušdami užsmaugti.

Po to dalis kalinių išėjo iš kameros Nr. 2 ir ją užrakino, o raktais, atimtais iš SMIRNOVO, atrakino kameros Nr. 1 duris ir pasiūlė ten esantiems kaliniams bėgti. Kameros Nr. 3 ir Nr. 4 nebuvo atidarytos.

Kaliniai pasiėmė 4 automatus, šautuvą ir naganą, kurie atvirai buvo laikomi budinčiojo kambaryje. Nutraukę telefono ryšį, išėjo iš kalėjimo kiemo ir, pasidaliję į tris grupes, patraukė link miško į Laižuvos k., Viekšnių ir Tirkšlių miestelių pusę.

Išgirdusios triukšmą kalėjime, kalinės moterys išlaužė duris ir išėjo į kalėjimo kiemą. Dvi iš jų taip pat pabėgo. Kalinė Girdvainytė atidarė kameros Nr. 2 duris ir išleido prižiūrėtoją SMIRNOVĄ, kuris pats sugebėjo atsirišti rankas. Po to ji išbėgo į gatvę ir pranešė apie kalinių pabėgimą sutiktam milicininkui ir „liaudies gynėjams“, kurie nesiėmė jokių skubių priemonių sulaikyti bėglius.

Kai imtasi atitinkamų priemonių, sulaikyti Senkus, Latakienė ir Lukaitė.

(pasirašo visi anksčiau minėti MGB pareigūnai)

V. Stonkaus baudžiamojoje byloje Nr. P17457, esančioje LYA (KGB arch.), yra paskelbtas 1949 m. gruodžio 8 d. „Nutarimas areštui“.

Nutarimą surašė Klaipėdos geležinkelio stoties MGB operatyvinio sk. vrš. kap. NIRENBERG.

Šiame nutarime minėtas NIRENBERGAS pažymi, jog Viskontas Ignas, Felikso, g. 1922 m. Laumaičių k., Mosėdžio vlsč., Kretingos apskr. – lietuvis, nepartinis, SSRS pilietis. Tai tas pats Stonkus Vacys, Jono, g. 1926 m. Liksodės k., Mosėdžio vlsč., 4-ių klasių išsilavinimo, gyvena Panevėžyje, Ramygalos g. nr. 72.

NIRENBERGAS pažymi, kad minėtas Viskontas, t. y. Stonkus nusistatęs prieš sovietų valdžią, nuo 1946 m. vasaros įstojo į antisovietinę nacionalistinę ginkluotą „gaują", kuri veikė Kretingos apskr. teritorijoje bei Latvijos teritorijoje Libavos (pavadinimas netikslus – *R. K.*) apskrityje ir joje veikė iki 1948 m.

Stodamas į veikiantį partizanų būrį, davė priesaiką, kad toliau vykdys ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią, po to jam buvo suteiktas *Uosio* slapyvardis.

Būdamas partizanų būryje, buvo ginkluotas automatu bei pistoletu ir 1946–1948 m. aktyviai dalyvavo „plėšiant" tiek gyventojus, tiek valstybines įstaigas ir naikinant sovietinį aktyvą (sušaudant).

1948 m. žiemą kartu su būrio vadu Čepu Leonu-*Mike* ir Lenkumi Jurgiu, panaudodami ginklą, įėga atėmė 3000 rb iš Medininkų gel. stoties medienos sandėlio vedėjo Jurgučio ir pasidalijo tarpusavyje.

Toliau suminėta daug partizano Stonkaus vadinamųjų „nusikaltimų" prieš sovietinius piliečius: Libavo apskr. Bartų k., Latvijoje, apiplėštas kooperatyvas, paimta daug maisto produktų ir kt.

1948 m. vasarą V. Stonkus dalyvavo sušaudant 4 Libavo apskr. MGB darbuotojus.

1948 m. rudenį Stonkus kartu su Čepu sulaikė Skuodo gyventoją Daugilį, įtariamą bendradarbiaujant su MGB, ir sušaudė.

1948 m. rudenį Stonkus, planuodamas pasitraukti iš partizanų būrio, kartu su kitu partizanu Antanu Bertašiumi-*Sauliumi,* panaudodami jėgą, iš Laumaičių k., Mosėdžio vlsč. gyventojo Viskonto Igno, Felikso, atėmė dokumentus: laikiną pažymėjimą, karinį bilietą bei raudonarmiečio knygutę, vėliau persiklijavo savo nuotrauką, pasidarė antspaudą, kur buvo pažymėta, jog jis gyvena Panevėžio mieste. Nutarimo pabaigoje pažymėta, jog pagal anksčiau minėtą adresą bute Ramygalos g. nr. 72 turi būti padaryta krata, o V. Stonkus suimtas.

V. Stonkaus apklausos protokole, surašytame 1949 12 07 Klaipėdos gel. stoties MGB sk. kap. NIURENBERGO per vertėją JERMOLAJEVĄ, tardomasis prisipažįsta, jog dokumentus Viskonto Igno vardu persidarė pats, po to lapkričio mėn. iš būrio pasitraukė ir išvyko į Šilutę, o vėliau – į Panevėžį.

V. Stonkus aiškina: po to, kai jie su Bertašiumi Antanu-*Sauliumi* paėmė iš Viskonto dokumentus, kurį laiką dar buvo būryje. 1948 m. rudenį Bertašius žuvo Litvinų k.

Tardytojas klausia, kada ir kokiomis aplinkybėmis V. Stonkus įstojo į partizanų būrį.

<...> Į partizanų būrį įstojau 1946 m. liepos–rugpjūčio mėn. Jam tada vadovavo Žalimas Pranas-*Juodbėris,* kuris 1947 m. žuvo.

1946 m. balandžio mėn. mano brolis Stonkus Jonas, Jono, vengdamas tarnauti sovietinėje armijoje, slapstėsi savo namuose įrengtame bunkeryje. Aš bijojau, kad

mane gali už tai nuteisti, todėl abu su broliu nutarėme pasitraukti į partizanų būrį.

1946 m. liepos–rugpjūčio mėn. kreipėmės į Žalgirių k., Mosėdžio vlsč., gyventoją Riepšą Praną, kuris gyveno arti miško, ir paprašėme, kad jis mus nuvestų į veikiantį partizanų būrį.

Taip jis mus supažindino su būrio vadu Žalimu ir nuo to laiko aš tapau jo vadovaujamo būrio kovotoju.

Per tą laiką, kol gavau dokumentus, teko dalyvauti keliose prtz. grupėse, kurioms vadovavo įvairūs asmenys. Prieš įstodamas į būrį, kiekvienas dalyvis privalėjo duoti priesaiką. Priesaikos tekstas buvo paimtas iš smetoninės armijos priesaikos, kurioje buvo minimas įsipareigojimas, jog partizanas privalės vykdyti visus vadų nurodymus kovoje prieš sovietų valdžią, kurių tikslas – atstatyti nepriklausomą Lietuvą. Po priesaikos man buvo suteiktas *Uosio* slapyvardis, išduotas automatas su disku ir šoviniais. Būrys, į kurį įstojau, vadinosi Maumedžio būriu. Per tą laiką nuo 1946 m. iki 1948 m. ne kartą teko susikauti su MGB organais, daugelis partizanų žuvo, o aš tik du kartus buvau sužeistas ir pasveikęs vėl grįžau į būrį.

Pačioje pradžioje, kai aš įstojau į prtz. būrį, jame buvo:

1. **Žalimas Pranas-*Juodbėris*** (būrio vadas), žuvo 1947 m. pavasarį;
2. **Stonkus Vacys, Jono-*Uosis*;**
3. **Stonkus Jonas, Jono-*Aidas*** (Vacio brolis);
4. **Skersis Adas**, žuvo 1947 m. žiemą;
5. **Skersis Feliksas-*Bačkelė***, žuvo 1947 m. žiemą;
6. **Skersis Liudvikas-*Paliomskis***, žuvo 1947 m. žiemą;
7. **Apulskis Valius-*Gailenis***, žuvo 1947 m. žiemą;
8. **Kaupas Ignas-*Žaibas***, g. 1925 m. (žuvo 1948 m. Orslos miške susitikime su provokatoriais);
9. **Kaupas Jurgis-*Perkūnas***, žuvo (Igno brolis);
10. **Čepas Leonas-*Mikė,*** g. 1922 m. (mažeikiškis). Žalimo būryje jis buvo eilinis, o vėliau vadovavo būriui (1945 m. rudenį Kretingoje įvykus traukinio avarijai, pasitraukė į mišką. 1949 m. suimtas sužeistas);
11. **Ramanauskas Vaclovas-*Tijunaitis*,** žuvo;
12. **Adomauskas Juozas-*Kristupas***, žuvo 1947 m. žiemą;
13. **Stanys Jurgis-*Povas***.

<...> Po kai kurių partizanų žūties, tarp jų ir būrio vado Žalimo, 1947 m. birželio mėn. aš perėjau į kitą būrį, kuriam vadovavo Pranas Riepšas-*Šarūnas* (žuvo 1947 m. vasarą).

Jo vadovaujamą būrį sudarė šie kovotojai:

1. **Raudys Leonas,** (žuvo prieš Riepšą);
2. **Riepšienė Uršulė,** Riepšo žmona (areštuota, kai vyras žuvo);
3. **Bružas Povilas-*Rikardas***;
4. **Bružas Stasys-*Pikuolis,*** Povilo brolis (abu žuvo kartu su Riepšu);

5. **Skersis Leonas**-***Klevas***, (žuvo su Riepšu);
6. **Šmitas Adas**-***Vidūnas***;
7. **Stanys Jurgis**-***Povas***.
Stanys Jurgis ir Šmitas Adas kartu legalizavosi.

<...> Kai MGB vykdė operaciją prieš Riepšo būrį, aš su Staniu Jurgiu nebuvau kartu. Išgirdę šūvius, pasitraukėme į Pilšų (gali būti netiksliai – *R. K.*) mišką Mosėdžio vlsč., kur susitikome partizanus Petrošių Aleksandrą-*Beržą* ir Vaurą Bronių-*Bitelę*. Trumpai su jais pabuvę, išėjome į Latvijos miškus, o jie pasiliko ten pat.

Su Staniu Jurgiu atėję į Latvijos miškus, prisijungėme prie Bakščio Broniaus-*Viršilos* vadovaujamo būrio. Jis žuvo 1947 10 13 Sriauptų k., Skuodo vlsč. Jo būrį sudarė:

1. **Bertašius Antanas**-***Saulius,*** žuvo 1948 m. rudenį;
2. **Paulauskas Valius (Valerijonas)**-***Margis***, kilęs iš Skuodo vlsč. (žuvo kartu su dar trimis prtz. 1952 09 10 Kernų k., Skuodo vlsč., Onos Žvinklienės namo palėpėje esančioje slėptuvėje);
3. **Karalius**, suimtas 1947 m.;
4. **Paulauskas Danielius**.

Karalius ir Paulauskas buvo kartu areštuoti 1947 m. rudenį ar žiemą.

<...> Kartu su Staniu Jurgiu pabuvę Bakščio būryje, aš – Stonkus Vacys, Stanys Jurgis ir Bertašius Antanas išėjome iš to būrio, kadangi žiemai jie planavo kastis bunkerį, o mumis nepasitikėjo.

<...> Iš Bakščio būrio aš perėjau į Čepo Leono būrį, kuriame buvo šie partizanai:

1. **Leckas Jurgis**-***Topolis***, (žuvo 1948 m. rudenį);
2. **Šmita Vincas**-***Garnys***, (žuvo kartu su keturiais prtz. 1948 02 05 Plaušinių k., Darbėnų vlsč., Polikarpo Budreckio sodyboje);
3. **Liutkus Petras**-***Vytenis***, (žuvo 1948 02 05 kartu su Šmita);
4. **Sodžius Pranas**-***Rauplys***, (žuvo 1948 m. rudenį);
5. **Vaičiulis**-***Žili***.... žuvo;
6. **Sodžiutė Magdė**-***Rauplytė***, ***Lakštingala***;
7. **Panomis Augustinas**-***Petras***.

Apklausos protokole, surašytame 1949 12 08 Klaipėdos gel. apsaugos MGB sk. kap. NIRENBERGO per vertėją JERMOLAJEVĄ, V. Stonkus išvardija savo būrio ryšininkus ir rėmėjus:

<...> Pradžioje, kai būriui dar vadovavo Žalimas ir kai būrys laikėsi Ledžių miške, Mosėdžio vlsč., čia ateidavo jauna mergaitė **Justina Kubiliutė** (rus. k. Kubilaitė – *R. K.*). Ji gyveno Žalgirių k., Mosėdžio vlsč. Atėjusi į mišką, visuomet mus informuodavo apie padėtį artimiausiuose kaimuose, apie kaimuose išsidėsčiusius MGB karinius dalinius bei „l. g." būrius. Vėliau ji galutinai įsitraukė į mūsų būrį ir 1946 m. pabaigoje kažkur išvyko.

Giedrimas Augustinas, gyvendamas Ledžių k., užsiiminėjo žemės ūkiu ir partizanavo. Giedrimas buvo vienas iš aktyviausių ryšininkų, aprūpindavo partizanus maisto produktais. Po Žalimo žūties Giedrimas toliau palaikė ryšį per savo

būrio vadą Riepšą. 1947 m. Giedrimas, bijodamas, jog gali būti suimtas MGB organų, perėjo į nelegalią padėtį ir toliau susitikinėjo su mūsų būrio vadu Čepu Leonu-*Mike*. 1948 m. žiemą Giedrimas legalizavosi, ryšių su partizanais nenutraukė, bet ėmė plėšikauti mūsų vardu. Už tai buvo numatyta jį sunaikinti.

1948 m. vasarą aš – V. Stonkus ir Jurgis Lenkus, sužinoję, jog Giedrimas yra Skuodo apylinkėje pas kelio remontininką Diliautą, išsivedėme jį į Šakalių mišką ir Lenkus šūviu iš pistoleto jį nušovė. Po to mes jį užkasėme tame pačiame miške.

<...> Būdami mūsų rėmėjo **Edmundo Jablonskio** namuose Kernų k., Mosėdžio vlsč., iš jo sužinojome, kad Skuodo apylinkės kelio brigadininkas Cibulskis jam pasakojęs apie tai, jog pas jį nakties metu atėję Giedrimas Augustinas ir Stanys Jurgis, kuris taip pat legalizavęsis, atėmė iš jo kišeninį laikrodį ir paltą. Nors sušaudyti mums pasisekė tik Giedrimą, bet Stanio negalėjome rasti.

Po Giedrimo sušaudymo laikrodį aš atsiėmiau, o paltas jau buvo išvežtas į Klaipėdą. Vieno susitikimo su Cibulskiu Jablonskio namuose metu aš jam tą laikrodį grąžinau.

Partizanus irgi rėmė **Gricius Jonas**. Jis taip pat gyveno Žalgirių k. ir vertėsi žemės ūkiu, dažnai ateidavo į mūsų būrio dislokacijos vietą Ledžių miške, pas būrio vadą Žalimą, o po jo žūties – pas Riepšą ir pranešinėjo apie MGB kareivių bei „l. g.“ pasirodymą kaime. Mes irgi dažnai užeidavome pas jį.

Ryšininko **Budrikio** vardo nežinau, jis gyveno netoli Litvinų gel. stotelės. Jis taip pat ateidavo pas mus su informacija, o mes aplankydavomės jo namuose.

Ryšininkas **Rubinis**, apie 50 m. amž., gyveno Kalvių k., Lenkimų vlsč., Kretingos apskr. Jis palaikė ryšį su būrio vadu Čepu ir pranešinėdavo apie padėtį mūsų veiklos rajone.

Partizanų rėmėjas buvo **Jablonskis Edmontas** (gal Edmundas? – *R. K.*). Mes dažnai užeidavome į jo namus, klausydavomės radijo laidų iš Londono užsienio kalbomis. Beveik visada jo namuose susitikdavome su Cibulskiu, kuris mums atpasakodavo laidų turinį, kadangi mes užsienio kalbų nemokėjome. Jablonskis visada mus maitino.

Rėmėjas **Diliautas** dirba prie geležinkelio ir gyvena Paluknio k. Pas jį dažnai užeidavome, susitikdavome su jo žmonos seserimi Raišotyte. Pas Diliautą visą laiką slapstėsi Giedrimas Augustinas, kai gyveno nelegaliai.

Rėmėja **Rubinienė** gyvena netoli Litvinų k. Ji mums verda samagoną, ruošia maistą.

Rėmėjas **Vladas Šoris** gyvena Šakalių k., o 1948 m. pavasarį išvažiavo į Klaipėdą. Jis dažnai ateidavo į mūsų būrio dislokacijos vietą ir pranešdavo apie MGB kariuomenės bei „l. g.“ pasirodymą kaime. Be to, tarp rėmėjų buvo **Vaškys** iš Paluknio k. (areštuotas) ir **Sodžienė** iš Litvinų k. (ištremta į Sibirą).

<...> Po dokumentų įforminimo Viskanto pavarde aš keleiviniu traukiniu išvykau į Šilutę ir ten apsigyvenau man nepažįstamos Paulauskienės bute Valstiečių g., nr. 14. Kad prasimaitinčiau, įsidarbinau spirito fabrike ir, gavęs pažymą, prisiregistravau, bet į darbą nenuėjau, o išvykau iš Šilutės atgal į Mosėdžio vlsč., kur susitikau partizaną Baužį Augustą-*Šubertą*. Su juo kartu išvykome į Šilutę ir jis gavo pažymą, jog dirba Šilutės melioracijos kontoroje, bet faktiškai ten nedirbo.

Būdamas Šilutėje, 1949 m. sausio 13 d. susitikau pažįstamą Malūkaitę Jadvygą iš Daukšių k., Mosėdžio vlsč., kuri pasakė atvažiavusi į Šilutę įsidarbinti, bet niekaip nerandanti darbo, todėl ruošiasi grįžti atgal į Panevėžį, kur nuomoja kambarį Jurginų g., nr. 1. Jeigu aš čia irgi nerasiu darbo, pasiūlė atvažiuoti į Panevėžį, ten ji man padės įsidarbinti.

Kai ji paklausė, kaip aš išėjau iš prtz. būrio, paaiškinau, jog legalizavausi.

Kiek pabuvęs Šilutėje kartu su Baužiu iš ten išvykau į Panevėžį, o Baužys neva grįžo atgal į būrį.

Panevėžyje sužinojau, jog su suaugusiųjų gimnazijos pažyma galima prisiregistruoti. Atvykęs į Panevėžį, Malūkaitės Jadvygos bute pabuvau tris dienas. Pamatęs jos suaugusiųjų gimnazijos pažymėjimą su antspaudu, nutariau pasidaryti antspaudą savo pažymai.

Pasidaręs panašią pažymą, grįžau į Šilutę, išsiregistravau iš pasų stalo, išsirašiau iš karinės įskaitos ir grįžau atgal į Panevėžį. Po savaitės radau butą Ramygalos g., nr. 72, bet po keturių dienų šeimininkė ėmė reikalauti, kad prisiregistruočiau ir aš prisiregistravau.

Gyvendamas Panevėžyje, susitikinėjau su J. Malūkaite, vėliau ji persikėlė į mano butą. Aš jai pasakiau, kad iš būrio į legalią padėtį perėjau su svetimais dokumentais. J. Malūkaitė dirbo buhaltere Panevėžio liaudies švietimo skyriuje ir mano sulaikymo dieną buvo išvykusi tarnybos reikalais į Šiaulius.

Gyvendamas Panevėžyje, 1949 m. pavasarį vieną mėnesį dirbau Staniūnų tarybiniame ūkyje, o vasarą – kontrolieriumi autobusų parke.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1949 12 12. Jį surašė Klaipėdos gel. apsaugos MGB oper. sk. vrš. NIRENBERG per vertėją JERMOLAJEVĄ.

<...> Kai Latvijoje naktį atėjome į kaimo kooperatyvą ir pakėlėme iš patalo vedėją, paklausėme, kas gyvena antrame aukšte. Ji pasakė, kad ten gyvena milicininkas su žmona. Tada mudu su Leckumi pakilome į antrą aukštą ir pareikalavome atidaryti duris. Įėję į kambarį, liepėme gulėti vietose. Apžiūros metu radome šautuvą ir automatą be šovinių, kuriuos paėmėm. Su milicininku latviškai kalbėjo Leckus. Po to šautuvą paėmė Čepas, o automatą Galdikas (žuvo 1948 m. rudenį).

R. K. p a s t a b a: toliau V. Stonkus išsamiai pasakoja apie visas jų būrio partizanų įvykdytas operacijas prieš sovietinį-partinį aktyvą.

<...> Kai pasitraukiau iš Čepo Leono vadovaujamo prtz. būrio su Viskanto dokumentais, parabelį atidaviau Baužiui Augustinui-*Šubertui*, o automatą su pilnu disku šovinių – Paluknių ar Medvalakio k. gyventojui, mūsų ryšininkui Antanui Jonušui.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1949 12 13. Apklausia Klaipėdos gel. stoties MGB operatyvinio sk. kap. NIRENBERG. Apklausa pradėta 1949 12 13 20 val., baigta 1949 12 14 2 val. 30 min. padedant vertėjui JERMOLAJEVUI.

<...> 1946 m. žiemą mūsų būrys buvo išsidėstęs bunkeryje Latvijos miške, apie 6–7 km nuo Skuodo. Bunkeryje buvo 10 partizanų. Dieną mūsų bunkerį apsupo

MGB kariuomenė. Kautynių metu žuvo 3 prtz., aš buvau sužeistas į dešinės kojos šlaunį aukščiau kelio, o 7-iems prtz. pavyko pabėgti. Kautynių metu ir mes, ir MGB kareiviai ėmėm šaudyti iš kulkosvaidžių bei automatų. Aš iš automato nušoviau MGB leitenantą, kuris taikėsi į mane. Po šių kautynių penkias savaites gydžiausi, po to vėl grįžau į būrį.

Antrą kartą buvau sužeistas 1948 m. žiemą. Čepas, Lenkus Jurgis ir aš atėjome į Šakalių k., Mosėdžio vlsč., pas rėmėją Vladą Šorį. Tuo metu jo žmona ruošėsi eiti į bažnyčią Mosėdyje, o jis ją norėjo palydėti. Mums jis pasiūlė pasilikti namuose, jis pavešiąs savo žmoną, o mums atvešiąs samagono. Šoris nuvažiavo į Mosėdžio MGB ir po kurio laiko prie jo namų prisistatė MGB kariuomenės garnizonas. Pastebėję kareivius, šokome bėgti, o kareiviai mus ėmė persekioti. Vėčių k. man peršovė abi kojas, bet mes spėjome pasislėpti miške.

Po trijų dienų Čepas, Lenkus (kitur Lenkas – *R. K.*) ir aš atėjome prie Šorio namų ir bandėme jį už išdavystę sušaudyti, bet nei jo, nei žmonos Eugenijos Šorienės namuose neradome. Tada padegėme jo namus, kurie sudegė iki pamatų.

Sužeistas pirmą kartą aš gydžiausi Večių k., pas Venclauską, kuris man atvežė vaistų. Pas jį pragulėjau daržinėje šiene penkias savaites. Jo žmona man nešė maistą, o po dviejų mėnesių Venclauską ir jo žmoną sušaudė kito būrio „banditai“, bet kas, konkrečiai nežinau.

Po antro sužeidimo aš beveik negulėjau, o sėdėjau bunkeryje, kuris buvo įrengtas Večių miške, šalia Večių k.

Medikamentais mus skubiai aprūpindavo Večių k. gyventojas Puškoris Pranas.

<...> Ginklų mūsų būrio kovotojai gaudavo taip: būrio vadas Čepas pasakojo, jog prtz. Paulauskas važinėjo Latvijoje, po Libavo apskritį, ir ten iš gyventojų rinko ginklus. Be to, jų gaudavome iš nukautų MGB pareigūnų.

<...> Kaip jau minėta, 1946 m. mūsų būriui vadovavo Žalimas. 1947 m. pavasarį jis žuvo. Nuo 1947 m. pavasario būriui vadovavo Repšys, kuris irgi žuvo tų pačių metų rudenį. Tada būrio vadas buvo Čepas Leonas, o 1948 m. rudenį visų būrio kovotojų sprendimu jis buvo atstatydintas ir vietoj jo buvo paskirtas Vaičiulis, bet ir jis netrukus žuvo.

1948 m. rudenį mūsų būryje teliko 5 kovotojai ir, neturėdami vado, nutarėme išsiskirstyti ir slapstytis po vieną.

1946–1948 m. mūsų būrį nuolat persekiojo MGB kariuomenė, kautynėse žuvo daug kovotojų, gyventojai paskutiniu metu mažai palaikė, į būrį neatėjo naujų kovotojų, baigėsi ginklai, šaudmenys. Esant tokioms aplinkybėms, mes buvome priversti išsiskirstyti ir individualiai slapstytis nuo MGB organų persekiojimo.

V. Stonkaus baudžiamojoje byloje pateikta pažyma apie Tautvaišos (toliau kuopa – *R. K.*) veikiantį prtz. būrį Mosėdžio vlsč., Kretingos apskr. teritorijoje, kuris buvo pavaldus Kardo rinktinei. Pažyma rašyta 1949 03 15, po kuria pasirašo Kretingos MGB sk. vrš. VICHREV ir Lietuvos geležinkelių MGB sk. vyr. tardytojas BALYKO. Pažymos originalas yra kaltinamojo Momkaus byloje Nr. 1127. Čia pažymima, kad šis būrys tęsia kovą prieš sovietų valdžią...

Būrio vadas yra Žalimas Pranas, Prano-*Juodbėris*, 24 m. amž., buvęs Lietuvos „buržuazinės“ armijos seržantas.

Tautvaišos (kitur *Tautvaišo – R. K.*) kuopą sudaro 3 būriai, kuriuose veikia 69 partizanai bei ryšininkai.

1947 m. balandžio 6 d. Žalimas žuvo per susišaudymą su MGB operatyvine-karine grupe. Po to *Tautvaišos* kuopai vadovavo Čepas Leonas, Antano-*Mikė*, 30 m. amž., kilęs iš Mažeikių apskr.

1946–1947 m. Mosėdžio vlsč. teritorijoje kuopa įvykdė 35 partizanines operacijas, kurių metu buvo nužudyta ir apiplėšta nemažai vietos gyventojų.

1948 m. būrys įvykdė 7 operacijas. Nužudyta ir apiplėšta 12 „naujakurių“.

Panaudojus atitinkamas priemones likviduojant prtz. būrius, sušaudyti 32 partizanai, vienas ryšininkas, areštuota 16 prtz. ir ryšininkų, legalizavosi 17 prtz. Tuo pačiu metu kuopą papildė LLA Lenkimų kuopa. Šiuo metu būryje yra 8 partizanai:

1. **Čepas Leonas, Antano-*Mikė***, g. Krakių k., Mažeikių apskr., ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu;

2. **Stonkus Vacys-*Uosis***, 26 m. amž., g. Liksūdės k., Mosėdžio vlsč. Ginkluotas automatu ir pistoletu;

3. **Galdikas Palys, Felikso-*Dūmas***, g. 1921 m. Šauklių k., Mosėdžio vlsč. (buvo suimtas, pabėgo, 1949 02 28 suimtas išduotas Laureckio Vaciaus ir Budrikio Antano, lageryje iškalėjo 28-erius metus. Grįžęs gyveno Šiauliuose, Karvelio g. 39a, b. 22. Mirė 1995 02 25);

4. **Galdikas Vytas-*Tauras***, 26–28 m. amž., g. Šauklių k., būryje nuo 1946 m. (Palio brolis);

5. **Sodžiūtė Magdė, Jono-*Rauplytė*, *Lakštingala***, g. 1927 m. Valakų k., Mosėdžio vlsč. Ginkluota pistoletu (areštuota 1949 06 09. Mirė 2012 m. Šiauliuose);

6. **Sodžius Pranas, Jono-*Rauplys***, g. 1925 m. Valakų k. (žuvo 1949 02 22 Daukšių k., Norkaus Prano bunkeryje. Įtariama, kad išdavė Norkus Antanas, jo brolio sūnus, nes jis dirbo saugumui. Palaidotas Mosėdyje);

7. **Drąsutis Kazys**, g. Šmokščių k., Mosėdžio vlsč.;

8. (**?**).

Nuosprendis Stonkui Vaciui, Jono, surašytas 1950 02 28 Vilniuje.

Lietuvos SSR MVD kariuomenės karinio tribunolo sudėtis: pirmininkas – justicijos pplk. DURNEVAS, nariai: seržantas ČIBAS V. R. ir jaun. seržantas KAMINSKAS S. P., sekretorė VORONOVA, dalyvaujant valstybiniams kaltintojams karinio prokuroro pavaduotojui FILIONOVUI ir gynėjui advokatui ZALECKUI.

Kaltinamasis kaltinamas pagal šiuos RTFSR BK str. 58–1a; 58–8; 58–11; 72 I-ą dalį; 82 I-ą dalį. Kadangi mirties bausmė SSRS Aukščiausiosios tarybos nuo 1947 m. gegužės 25 d. buvo atšaukta, V. Stonkus nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties.

Iš ADOLFFO KONTRIMO-*IZIDORIAUS prisiminimų*

Užrašyta Grušlaukės k., Kretingos r.
1998 m.

Gimiau 1917 m. lapkričio 1 d. Kniežų k., Darbėnų vlsč., Kretingos apskr. Tėvai turėjo 29 ha žemės. Šeimoje augome 9 vaikai. 1939 m. išėjau į Lietuvos kariuomenę, tarnavau Plungėje, Telšiuose, vėliau – Vilniuje, Karo policijoje. Rusams okupavus Lietuvą, buvau perkeltas į Rokiškį. Kai iš ten paleido, grįžau į namus, o po dešimties dienų prasidėjo karas.

Vokiečių okupacijos metus praleidau tėviškėje. Nuo 1943 m. įstojau į LLA, kaupėme ginklus ir ruošėmės kovai prieš okupantus.

1944 m. pavasarį su broliu Kazimieru užsiregistravome į Plechavičiaus rinktinę ir išvažiavome į Marijampolę. Po to buvome išsiųsti į Onuškio valsčių, kur siautėjo raudonieji partizanai. Jie gaujomis puldavo kaimus. Gavę apie juos informacijos, mes vykdavome į tas vietoves. Mums du kartus teko su jais susidurti. Kartą apsupę iššaudėme apie 80 raudonųjų partizanų. Mūsiškių žuvo tik vienas. Raudonieji partizanai daugiausia buvo rusai, apsirengę civilių drabužiais. Vėliau, gavęs telegramą, kad sunkiai serga mama, išsiprašiau į namus.

Sugrįžus rusams, manęs pradėjo ieškoti stribai. Tada iš namų pasitraukiau ir porą mėnesių slapsčiausi pas gimines. Po to įsidarbinau Kretingos miškų urėdijoje ūkvedžiu. Prasidėjus šaukimui į kariuomenę, buvau paimtas ir uždarytas Salantuose. Vieną naktį dviese susitarę pro langą iš ten pabėgome. Tris savaites toliau dirbau urėdijoje ir vėl gavau šaukimą į karinį komisariatą. Netrukus į darbą atvažiavo enkavedistai ir areštavo 3 mano bendradarbius, o aš sumelavau gyvenamąją vietą ir likau nepaimtas. Tačiau kitą rytą, vėl pamatę atvažiuojančius rusus, su broliu Kazimieru išvažiavome pas gimines ir taip nuo 1944 m. lapkričio 20 d. pradėjome slapstytis.

Žiemą gyvenome pas giminaičius įrengtoje slėptuvėje. Pavasarį prie mūsų prisijungė dar du draugai. Sužinoję, kad Daukšių k. yra 28 partizanai, išėjome ten. Ėjome trise, ginkluoti ir miške susidūrėme su rusų kareiviais. Per susišaudymą man sužeidė koją, bet mes laimingai pasitraukėme. Mane paliko pas vieną gyventoją, o brolis su kitu partizanu sėkmingai pasiekė Daukšius ir susitiko su tais partizanais. 1945 m. balandį mano brolis buvo paskirtas kuopos vadu.

Vėliau jie sugrįžo ir mes laikėmės penkiese: aš, brolis Kazimieras, Aleksas Jankus, Pranas Apželtis ir Antanas Šverys. Mano slapyvardis – *Izidorius*, brolio Kazimiero – *Tėvelis*, *Montė*, mat jis nešiojo barzdą.

Mūsų teritorija buvo Grūšlaukis ir Vaineikiai, kur buvo dar 8-ių partizanų būrys. Gyvendavome miškuose, kurie mūsų vietovėse buvo tankūs. Vasaros metu įsirengdavome laikinas stovyklas. Būryje buvo palaikoma griežta drausmė, nuolat statydavome sargybą, į kaimus eidavome tik maisto. Iš kolūkių pagrobdavome gyvulių, užpuldavome parduotuves, pienines. Ryšininkai mums teikdavo informaciją apie stribų ir rusų MGB garnizono judėjimą. Jie taip pat rinkdavo žinias apie komunistuojančius gyventojus ir mums pranešdavo, o partizanai spręsdavo, kaip ir ką nubausti. Pasitaikydavo ir sušaudymų. Mes priklausėme Žemaičių apygardos Kardo rinktinei.

Iš Dzūkijos gaudavome partizaniškos spaudos. Nuo 1946 m. partizanų laikraštėlis pradėjo eiti ir mūsų apylinkėje. Vaistais ir tvarstomąja medžiaga rūpindavosi mano brolis Antanas, gyvenęs namuose. Jis atveždavo tai, ką užsakydavome, buvo pagrindinis mano ryšininkas. Sutartose vietose kas antrą dieną padėdavo raštelius. Ginklų ir šaudmenų mums netrūko. Susitikdavome su Palangos, Kartenos, Kulių partizanais, turėdavome bendrų operacijų, kurių metu susirinkdavo iki 100 partizanų. Kai patekdavome į apsiaustis, mūsų taktika būdavo tokia: priešą prisileisti kuo arčiau, duoti ugnies ir trauktis atsišaudant. Jeigu tik bėgsi – greitai žūsi.

Daug kartų susidūrėme su stribais ir kariuomene. 1945 m. vasarą vėl buvau lengvai sužeistas į kitą koją. 1945–1946 m. pusę žiemos gyvenome miške. Gavę informacijos apie siautimus, išsiskirstėme po 2–3 ir pasitraukėme į Grūšlaukį. Slapstėmės pas Baužienę įrengtoje slėptuvėje. Nors šeimininkės brolis buvo komsorgas, ji buvo gera moteris. Tuo metu būryje buvo ir trečias mūsų brolis Pranas, *Paulius*. Žiemą tik slapstėmės, jokios veiklos nevykdėme.

1946 m. mūsų būryje jau buvo 14 partizanų, kuriems vadovavo mano brolis *Tėvelis*.

1946 m. rugsėjį kartu su Kartenos, Kulių ir kitų būrių partizanais buvome surengę pasalą prie Kretingos–Salantų kelio. Apšaudėme važiavusias čekistų mašinas. Per šaudymą žuvus vairuotojui, vienas automobilis įvirto į griovį ir sužeidė rusų kariškius. Dar kelis rusus nušovėme ir pasitraukėme.

1946 m. spalio 4 d. rytą ryšininkė pas mus į Vaineikių mišką atvedė apie 30 partizanų nuo Telšių ir Plungės ir pranešė, kad rengiamas didelis siautimas, kurio mums nepavyko išvengti. Tada nušovėme 17 kareivių ir 2 šunis. Iš mūsiškių nežuvo nė vienas. Man vėl sužeidė koją. Užsiveržiau žaizdą, pasislėpiau ir užsimaskavau. Vakare parėjau į žmonos gimtinę, tris paras ten gydžiausi, po to slapsčiausi pas savo kaimyną Serapiną. Kaip tik tuo metu pas jį atėjo daryti kratos. Manęs niekas neišdavė, net kaimyno vaikai tylėjo. Vėliau susisiekiau su būriu ir vėl nuvykau į Vaineikių mišką. 1946 m. žuvo Aleksas Jankus, o Pranas Apželtis buvo suimtas.

1946–1947 m. žiemą praleidau vienas pas žmones slėptuvėje, brolis Pranas – pas savo žmonos tėvus bunkeryje, o Kazimieras taip pat atskirai.

Vasarą vėl gyvenome kartu. 1947 m., kad būtų lengviau išsilaikyti, išsiskirstėme į mažesnius būrelius. Mes 6 likome Vaineikių miškuose, o 10 partizanų būrys išėjo į Juodupės miškus. Vienas mūsų būrio partizanas Marcinkevičius, anksčiau tarnavęs policijoje, 1947 m. išėjo registruotis. Kai jį saugumas pradėjo verbuoti, jis vėl išėjo partizanauti prie Mosėdžio. Ten jį stribai sušaudė.

1947 m. rugsėjo mėn. susipykęs su kitu partizanu žuvo rinktinės vadas Juozas Kėkštas-*Drulis*, *Kanapis*. Supykęs jis pirmas griebėsi ginklo ir sužeistas nušovė kitą partizaną. Rinktinės vadu tapo mano brolis Kazimieras, kurio slapyvardis tuo metu buvo *Montė*. Nuo tada jis dažnai išeidavo į kitus būrius ir pas mus pasirodydavo retai. Rinktinės štabas buvo prie Plungės. Būryje buvo vedama dokumentacija, viskas smulkiai fiksuojama. Vėliau tie dokumentai buvo įrišti į knygą ir užkasti žemėje, bet sugedo.

1947 m., patikėjęs rusų pažadais, legalizavosi mūsų brolis Pranas. Jis atidavė ginklą ir kitus partizanus ragino registruotis (Pranas g. 1916 m., suimtas 1949 12 12, 1950 08 26 nuteistas 25-eriems m. lagerio).

1948 m. sausio 3 d. ištrėmė žmoną ir jos tėvus. Iki tol stribai mūsų tėvus stipriai terorizuodavo ir mušdavo, namuose dažnai darydavo kratas.

1948 m. laikėmės penkiese. Tuo metu karinių operacijų beveik nevykdėme, dažniausiai – slapstėmės. Mes negėrėme, o iš kitų būrių ateidavo išgėrusių partizanų. 1948 m. rugpjūčio mėn. pas mus iš Lenkimų atėjo 5 Palangos būrio partizanai. Jie linksminosi ir girti liko kaime miegoti. Rytą išgirdome šūvius. *Jonis Ilgas* (kitur *Ilgas Jonas – R. K.*) žuvo, o Gricius buvo sužeistas ir areštuotas. Jis mus visus išdavė, todėl teko slėptis.

Prieš areštą mudu su Pudžmiu slapstėmės Grūšlaukės k., pas Vasiliauską įsirengtame bunkeryje. Vieną dieną pas šeimininką užėjo mano brolis Pranas, pasidairė ir išėjo. Po poros dienų Vasiliauskui vienas žmogus iš Darbėnų pasakė: „Jei pas tave kas nors slepiasi, tegul išeina, nes bus kratos.“ Taip mano brolis mane išdavė, nors vėliau tai ilgą laiką neigė.

1949 m. sausio 31 d. mus apsupo ir liepė išlįsti iš to bunkerio. Nuvežė į Darbėnų stribyną, po to – į Kretingos saugumą. Per tardymus mušdavo, šaudė aplink galvą. Aš reikalaudavau prokuroro, pasikeitė keli tardytojai. Tardė 6 mėnesius, bet nieko gero iš manęs neišgavo. Aš gyniausi iki galo, trūko įrodymų, o jie turėjo tik brolio Prano parodymus.

Tardydavo naktimis. Į kamerą buvo įleidę du šnipus. Vienas pažįstamas 70 m. senelis pats man prisipažino, kad yra užverbuotas, ir nurodė, kuris kalinys taip pat įleistas šnipinėti. Po to paskelbiau bado streiką ir 6 paras nieko nevalgiau ir negėriau, maistą atiduodavau žiurkėms.

1949 m. liepos mėn. Kretingoje teisė Karinis tribunolas. Skyrė mirties bausmę. Malonės prašymą rašyti atsisakiau. Tačiau po dviejų dienų nuosprendį pakeitė į 25-erius metus.

1949 gruodžio mėn. gyvuliniais vagonais atvežė į Kazachijos ASSR, Džeskasganą. Darbas – vario kasyklose. Darbo diena tęsėsi 12 valandų, dar po dvi valandas sugaišdavome, kol nueidavome į šachtas ir grįždavome į lagerį. Duonos už gerą darbą skirdavo 600–700 g, sriuba – sušalusių bulvių. Barakuose siautėjo blakės. Po 6 mėnesių išsekau, svėriau 42 kg. Per metus buvo galima parašyti du laiškus, nebuvo jokių knygų, laikraščių ar pogrindinių organizacijų, tik kalinių savišalpa. Žmonės masiškai mirė. Lavonus kraudavo kaip malkas į krūvą, po to išveždavo už zonos. Aš susirgau dizenterija kažkur iš troškulio atsigėręs nešvaraus vandens. Patekau į ligoninę.

Po Stalino mirties režimas palengvėjo. Aš jau dirbau staliumi. Lagerio viršininkui darydavau lovas, spintas.

Mūsų lageryje vyko didelis sukilimas. Pirmieji sukilo Kingyro kaliniai. Po to mes išvertėme tvoras ir tris lagpunktus sujungėme į vieną. Iškėlėme savo reikalavimus ir streikavome 11 parų. Vėliau, kai pagrasino, jog sušaudys, išėjome į darbą. Po sukilimo dalį kalinių išvežė, o mane, kaip gerą meistrą, paliko.

Nuo 1954 m. pradėjo už darbą mokėti pinigus. Manęs šnipinėti neverbavo nė viename lageryje. Kartą 1954 m. per vieną naktį buvo išpjauti visi šnipai.

1956 m. rugsėjo mėn. buvau išvežtas į Balchašo lagerį, 1957 m. pavasarį – į Karagandą. Per 1958 m. Kūčias buvau išvežtas į Mordovijos ASSR lagerius, kur 3 mėnesius pradirbau pirštinių siuvėju. Darbo diena tęsėsi 10 valandų, už darbą jau nebemokėjo, bet maistas buvo geresnis, kaliniai iš bado nemirė. Vėliau dirbau staliumi, gaminau baldus.

Atsėdėjęs 15 m., 1964 m. išėjau į laisvę. Į Lietuvą neleido, aš užsirašiau, kad važiuosiu į Pskovą, bet grįžau į Darbėnus. Pradžioje neregistravo.

Žmona iš tremties Tomsko r. į Lietuvą sugrįžo 1960 m., taigi, susitikome po 16-kos metų. Saugumas dažnai kabinėdavosi, kviesdavo pasikalbėti, bet aš su jais į kalbas nesileidau.

Brolis Kazimieras žuvo 1952 m. spalio 17 d. per išdavystę: su partizanu Končiumi pakliuvo į pasalą. Toje vietoje vėliau pastačiau kryžių.

Iš KONTRIMO ADOLFO-*IZIDORIAUS baudžiamosios bylos*

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš **Kontrimo Adolfo, Jono**, g. 1917 m. Kniežų k., Darbėnų vlsč., Kretingos apskr., baudžiamosios bylos. LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 14783/3, 1 t.

<...> A. Kontrimas nuo 1945 m. vasario mėn. užmezgė „nusikalstamą“ ryšį su „nacionalistinės gaujos“ dalyviais. 1946 m. vasario mėn. perėjo į nelegalią padėtį ir įsiliejo į Vizbuto būrį, kuris veikė Darbėnų vlsč. teritorijoje. Prisiekė. Po to jam buvo suteiktas slapyvardis *Izidorius*.

Gyvendamas nelegaliai, ginkluotas su būriu dalyvavo sovietinių piliečių žudynėse bei plėšimuose.

1946 m. gegužės mėn. Kontrimas dalyvavo apiplėšiant „sovchozą“ „Šaliną“ (matyt, čia turimas mintyje Stalino v. sovchozas, tikriausiai tai rašybos klaida – *R. K.*), iš kur pagrobė 2–3 t grūdų. 1946 m. rugpjūčio mėn. Kontrimas su partizanų būriu dalyvavo nužudant 4 Darbėnų vlsč. „liaudies gynėjus“ (stribus).

1948 m. gruodžio mėn. Kontrimas su partizanų grupe dalyvavo pagrobiant Kolupėnų k. gyventojo Stropaus kiaulę.

A K T A S

1949 m. sausio 31 d. Grūšlaukės k. mes, žemiau pasirašiusieji – Darbėnų vlsč. MGB sk. vrš. GROMOV, 2124-ojo šaulių pulko, 4-os kuopos vadas MGB vyr. ltn. MASLOVSKIJ, eilinis KURILSKIJ ir Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč., gyventojas Vasiliauskas Jonas, g. 1885 m., surašėme šį aktą.

Darbėnų vlsč. MGB sk. duomenimis, buvo atlikta čekistinė operacija siekiant suimti „banditus“ bunkeryje, esančiame Vasiliausko Jono, Juozo, ūkyje.

Operacijos pradžioje Vasiliauskui buvo pasiūlyta parodyti „banditų“ slėptuvę, bet jis pareiškė, kad namuose jokių „banditų“ nėra. Po to atlikta krata, ir daržinėje aptiktas 3 metrų gylio bunkeris, o jame du „banditai“, kuriems buvo pasiūlyta pasiduoti gyviems, bet „banditai“ į tai nieko neatsakė. Tada buvo įsakyta atidengti ugnį

į bunkerio dangtį. Po šaudymo į bunkerio dangtį ir pakartotinio siūlymo pasiduoti iš bunkerio išlindo du ginkluoti, apklausiami save įvardijo:

1. **Pudžmys Fortūnatas, Kazio-*Fortas***, g. 1930 m. Daubėnų k., Darbėnų vlsč. LLA Darbėnų kuopos kovotojas. Būryje nuo 1947 m. rugsėjo mėn., ginkluotas vokišku šautuvu, mauzeriu ir granata, kurią atidavė;

2. **Kontrimas Adolfas, Jono-*Izidorius***, g. 1917 m. Kniežų k., Darbėnų vlsč. Iš LLA Darbėnų kuopos. Ginkluotas vokišku automatu ir granata. Kontrimo ginklai paimti apžiūrėjus bunkerį.

Iš bunkerio paimta:

1) 88 vnt. šovinių metaliniame diske;
2) Lietuvos armijos karininko munduras;
3) rašomoji mašinėlė;
4) partizanų dokumentai;
5) nacionalistinė literatūra;
6) partizaniška kuprinė;
7) 25 kg baltų miltų.

„Banditai“, jų ginklai ir bunkeryje rasti daiktai pristatyti į Darbėnų vlsč. MGB sk. Kartu sulaikytas ir į MGB sk. apklausai pristatytas pil. Vasiliauskas Jonas.

Iš Kontrimo Adolfo, Jono-*Izidoriaus,* apklausos protokolo, surašyto 1949 02 01.

Apklausia Kretingos MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis, ltn. SALOV. Apklausiama per Kretingos MGB sk. vertėją KAZRAGYTĘ.

<...> Taip, aš, Kontrimas Adolfas, tikrai priklausau nacionalistiniam Vizbuto partizanų būriui, kuris veikia Darbėnų vlsč., Kretingos apskr. teritorijoje. Buvau ginkluotas vokišku automatu ir mauzeriu. Būdamas partizanų būryje, dalyvavau apiplėšiant naujakurius valstiečius.

R. K. p a s t a b a: naujakuriai valstiečiai dažniausiai buvo atėjūnai iš kitų rajonų išvyti vietinių partizanų už išdavystes ir kitokį kenkimą partizanams arba iš Rusijos atvykę įvairūs perėjūnai, kurie buvo apgyvendinami į Sibirą ištremtųjų namuose ir visapusiškai remiami sovietinės okupantų valdžios. Daugelis jų buvo apginkluojami neva apsiginti nuo „banditų“.

Taip pat dalyvavau naikinant sovietinį aktyvą bei „liaudies gynėjus“.

<...> 1945 m. vasario mėn. mano brolis Kazys Kontrimas perėjo į nelegalią padėtį ir nuo sovietinės valdžios organų slapstėsi 12-ame Vaineikių miško kvartale, kadangi vokiečių okupacijos metais priklausė nacionalistinei Vanagų organizacijai.

1945–1946 m. žiemą naktį pas mane atėjo Kazys ir paprašė maisto produktų, bet aš tuo metu jų neturėjau. Susitaręs su tėvu, aš paėmiau iš jo miltų ir kitų produktų ir pastote nuvežiau juos į Vaineikių mišką, į bunkerį, kuriame tada gyveno mano brolis Kazys. Su juo ten laikėsi: Ožeraitis Jurgis-*Ūsas*, Lisauskas Stasys-*Vasaris*, Kėkštas Juozas-*Drulis* – rnkt. vadas, Žutautas ir kiti partizanai.

Atvežtus produktus aš perdaviau partizanams ir grįžau į namus.

1946 m. kovo mėn. Ožeraitis buvo areštuotas MGB organų ir nurodė bunkerio vietą, taip pat išdavė būrio dalyvius ir jų rėmėjus. Bijodamas atsakomybės už teiktą pagalbą partizanams ir už tai, kad vokiečių okupacijos metais tarnavau generolo Plechavičiaus rinktinėje, perėjau į nelegalią padėtį, atėjau į tėvo ūkį, daržinėje šiaudų prėsle pasidariau slėptuvę, kurioje slėpiausi vieną savaitę, po to pas mane atėjo brolis Kazys ir išsivedė slapstytis į partizanų stovyklą, kuri tuo metu buvo Kumpinų Ganyklėlės miške.

Šioje stovykloje aš priėmiau priesaiką, gavau *Izidoriaus* slapyvardį ir tapau partizanų būrio kovotoju.

Į partizanų būrį mane pakvietė mano brolis Kazys-*Tėvas*, kuris tuo metu buvo Kardo rinktinės vadas. Jis man įteikė ir automatinį šautuvą.

<...> 1946 m. rugpjūčio mėn. dalyvavau sunaikinant 4 Darbėnų „l. g." (stribus). Tada ties Grušlaukės k. buvo sušaudyti stribai: Markauskas Antanas, Gekus, Raišutis Kazys, ketvirto stribo pavardės nepamenu.

<...> Man žinomi šie mūsų būrio partizanai:

1. **Kontrimas Kazys, Jono-*Tėvas*, *Montė*, *Kontautas***, g. 1914 m. Kniežų k., Darbėnų vlsč., Kardo rnkt. štabo viršininkas, ginkluotas vokišku automatu „Šturmgevėrung" ir pistoletu;

2. **Skersis Stepas-*Kovas***, g. 1926 m. Lazdininkų k., Darbėnų vlsč. LLA Palangos prtz. kuopos vadas. Ginkluotas automatiniu šautuvu ir pistoletu;

3. **Katkus Juozas-*Mikiforas***, g. 1918 m. Lazdininkų k., LLA Kretingos prtz. būrio vadas. Ginkluotas vokišku automatu ir pistoletu;

4. **Paulauskas Juozas-*Bočelis*** (kitur *Bočius*), g. 1913 m. Vaineikių k., Darbėnų vlsč., LLA Darbėnų prtz. būrio vadas. Ginkluotas užsienietiškos markės automatu ir pistoletu.;

5. **Jonauskas Stasys-*Simonas***, g. 1922 m., LLA Salantų prtz. būrio vadas. Ginkluotas automatu ir parabeliu;

6. **Anužis Adomas-*Jonas***, g. 1919 m. Skuode, LLA Skuodo prtz. kuopos vadas. Žuvo;

7. **Jucys Juozas-*Margis***, g. 1923 m., 1947 m. buvo paskirtas Kardo rnkt. štabo sekretoriumi. Ginkluotas automatu ir pistoletu. Pastaruoju metu su juo buvau susitikęs 1947 m. rudenį miške Kumpinų Pievos (žinyne Kumpinų Ganyklėlės);

8. **Knistautas Alfonsas-*Baltrus*, *Ragūnas***, g. 1926 m., Kardo rnkt. štabo viršininkas. Ginkluotas automatu ir pistoletu;

9. **Lisauskas Stasys-*Vasaris*, *Antanas***, g. 1927 m. Ylakių vlsč., Kardo rnkt. štabo vrš. adjutantas. Ginkluotas automatu PPS. Kartu su Knistautu eina Kardo rnkt. Agitacijos ir propagandos sk. viršininkų pareigas;

10. **Alminas Adomas-*Kūma***, g. 1922 m. Vaineikių k., Darbėnų vlsč. LLA Darbėnų prtz. kuopos vado pavaduotojas. Ginkluotas automatu ir pistoletu.

11. **Galdikas Kostas-*Gustas***, g. 1920 m. Gargždupio k., Darbėnų vlsč., LLA Darbėnų prtz. kuopos partizanas. Ginkluotas automatu.

12. **Kalnius Mykolas-*Algis***, g. 1928 m. Nausėdų k., Darbėnų vlsč., LLA Darbėnų kuopos partizanas. Ginkluotas automatiniu šautuvu.

13. **Zaleckas Vytautas**-***Vaivoras***, g. 1920 m. Salantų vlsč., LLA Salantų prtz. kuopos partizanas;

14. **Matijauskas Steponas**-***Tamošius***, g. 1918 m. Kulupėnų k., Kartenos vlsč. Ginkluotas vokišku šautuvu.

Man žinomi šie partizanų rėmėjai ir ryšininkai:

1. **Alonderis Jonas, Antano**-***Alksnis***, g. 1914 m. Monèių k., Darbėnų vlsč. Gyvena Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč. Kontrimo Kazio ryšininkas. Pastarąjį slepia savo ūkyje. Aš – Adolfas Kontrimas, 1947–1948 m. žiemą taip pat slapsčiausi pas jį dvi savaites. 1949 m. sausio mėn. Alonderiui perdaviau savo mauzerį. Kur jis jį slepia, aš nežinau;

2. **Serapinienė Magdė**, 60 m. amž., gyv. Kniežų k., Darbėnų vlsč. Partizanų rėmėja, slepia partizanus. Pas ją dažnai lankėsi ir slapstėsi partizanai: Gricius Pranas-*Princas*, Anužis Adomas-*Jonas*, Deliautas (kitur Deliušis – *R. K.*) Steponas-*Bandūra* ir kt.;

3. **Burbienė Skolastika, Kazio**-***Mažoji Trobelė***, g. 1901 m. Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč., gyv. Akmenalių k., Darbėnų vlsč. Kazio Kontrimo ir Alfonso Knistauto ryšininkė. Slėpė partizanų rotatorių;

4. **Vilužis Juozas**, 33 m. amž., g. Žalimų k., Salantų vlsč. Kazio Kontrimo ryšininkas. Lankėsi bunkeryje Vaineikių miške, 12-ame kvartale. Savo ūkyje slėpė partizanus, aprūpindavo juos maisto produktais. 1948 m. rudenį išvyko gyventi į Klaipėdą, dirba traktorininku;

5. **Drungilas Pranas**-***Tarzanas***, 50 m. amž., gyv. Žalimų k., Salantų vlsč., Kretingos apskr. K. Kontrimo ryšininkas, žino partizanų bunkerio vietą Vaineikių miške, slepia partizanus savo ūkyje, aprūpina juos maisto produktais;

6. **Šimkus**-***Geležinis***, 50–55 m. amž., gyv. Žalimų k., Salantų vlsč. Partizanų ryšininkas nuo 1945 m. Savo ūkyje slepia partizanus, aprūpina juos maisto produktais, jo dukra Bronė – ryšininkė, lankosi partizanų stovykloje Vaineikių miške;

7. **Kairys Antanas, Antano,** g. 1928 m. Ankštakių k., Kretingos vlsč. Savo ūkyje slėpė partizanus, aprūpino juos maisto produktais, teikė paramą jų ištremtiems giminaičiams;

8. **Rogainis Vladas, Vlado**, g. 1923 m. Šlaveitų k., Darbėnų vlsč. Vykdė partizanų ryšininko pareigas, perdavė partizanams šaudmenis ir duomenis apie MGB karinių grupių veiklą, aprūpino juos maisto produktais ir slėpė savo namuose;

9. **Sodžius Pranas, Antano**, g. 1929 m. Grūšlaukio k., Darbėnų vlsč. Palaikė ryšį su prtz. Kontrimu Adolfu, Pudžmiu Fortūnatu ir kt.;

10. **Drąsutis Jonas, Antano**, g. 1912 m. Šlaveitų k., Darbėnų vlsč. Nuo 1946 m. spalio mėn. palaikė ryšį su partizanais Knistautu, Lisausku ir kt. Perdavė partizanams pistoletą, aprūpino maisto produktais, palaikė ryšį tarp ryšininkų ir savo namuose slėpė partizanus;

11. **Burbaitė Ona, Jurgio**, g. 1930 m. Vaineikių k., Darbėnų vlsč. Palaikė ryšį su prtz. Knistautu, Lisausku, Kontrimu ir kt. Perdavinėjo jų laiškus ryšininkams, organizavo partizanų susitikimus ir laikė iš partizanų gautą rotatorių;

12. **Pociutė Uršulė, Prano**, g. 1926 m. Lazdininkų k., Darbėnų vlsč. Gyveno Daubėnų k. Palaikė ryšį su prtz. Pociumi, Pudžmiu ir kt. Skalbė baltinius, specialiai įrengtame bunkeryje laikė partizanus, ruošė jiems maistą;

13. **Ronkaitytė-Jašinskaitė Petrė-*Medinaitė***, gyv. Mažųjų Žalimų k., Salantų vlsč. 1948 m. ištremta į Sibirą. Tikroji jos pavardė – Jašinskaitė, bet kadangi gyveno pas Ronkaitį, todėl ją vadino Ronkaityte. Jašinskaitė Petrė buvo *Ilgojo Jono* ryšininkė;

14. **Kliauzaitė Ada** iš (Grušlos k.? – *R. K.*), Darbėnų vlsč. 1948 m. gruodžio mėn. aš ir Pudžmys Fortūnatas-*Fortas* pas ją susitikom su kitais partizanais;

15. **Agutienė Ona,** 30–35 m. amž., gyv. Kumpikų k., Darbėnų vlsč.;

16. **Apželtis Jonas, Kazio**, g. 1922 m. Sudėnų k., gyv. Kniežų k., Darbėnų vlsč. Palaikė ryšį su prtz. Pudžmiu, Kontrimu ir kt. Aprūpindavo partizanus maisto produktais, slėpė juos;

17. **Laukys Jonas**, 35 m. amž., gyv. Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč.;

18. **Pilipaitis**, gyv. Grūšlaukės k.;

19. **Raišutis Pranas**, gyv. Smeltės k., Darbėnų vlsč. P. Raišutis mano brolio Prano prašymu siuntė siuntinius jo žmonai Sibiran. Apie tai aš sužinojau iš Prano žmonos laiško ir jis pats man apie tai pasakojo.

Iš Kontrimo Adolfo, Jono, apklausos protokolo, surašyto 1949 02 03

Apklausia Kretingos MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis kap. KOZLOV, vertėjas – j. ltn. BUČYS.

R. K. p a s t a b a: tardytojas primena, jog tardomasis anksčiau išvardijo ne visus partizanų ryšininkus ir rėmėjus. Matyt, po kai kurių fizinio poveikio priemonių A. Kontrimas prisipažįsta, jog dabar sakys tiesą ir išvardys visus jam žinomus partizanų rėmėjus bei ryšininkus. Be to, tardomajam liežuvis jau ir prieš tai buvo gerokai atsirišęs, mat čekistų tardymo taktika buvo tokia: jeigu daug pasakei, vadinasi, dar ne viską pasakei, nuslėpei kažką labai svarbaus ir tada jau paskutinę informaciją „nesunkiai“ ištraukdavo su visu liežuviu...

20. **Vasiliauskas Jonas, Juozo**, g. 1885 m., gyv. Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč. Yra aktyvus partizanų rėmėjas. 1948 m. lapkričio mėn. jam sutikus aš – *Izidorius*, *Fortas* ir *Paulius* jo ūkyje, daržinėje, įsirengėm bunkerį, kuriame slėpėmės iki mūsų sulaikymo 1949 m. sausio 31 d. *Paulius* (Adolfo brolis) legalizavosi 1948 m. gruodžio mėn.

Vasiliauskas mums į bunkerį nešė karšto maisto ir informavo apie MGB kariuomenės pasirodymą Grūšlaukės k. teritorijoje.

<...> 1948 m. lapkričio mėn. aš – *Izidorius* ir brolis *Tėvas* atėjome pas Vasiliauską ir paprašėme leisti mums jo ūkyje įsirengti bunkerį, bet Vasiliauskas nesutiko, pareiškė bijąs MGB organų ir mes išėjome.

Po dviejų dienų aš – *Izidorius* ir *Paulius* vėl užėjome pas Vasiliauską ir vėl paprašėme leisti įsirengti bunkerį. Jis sutiko įrengti jį daržinėje.

Aš, *Fortas* ir *Paulius* bunkerį statėme nakties metu. Žemes vežėme Vasiliausko arkliu netoli jo namų.

Gyvendami pas Vasiliauską bunkeryje, ne kartą ėjome pas gyventojus maisto produktų.

<...> 1949 m. sausio mėn. pas mus į bunkerį atėjo Kardo rnkt. štabo viršininkas Kontrimas Kazys-*Tėvas* bei Palangos būrio vadas Skersis Stepas-*Kovas* ir atnešė mums rašomąją mašinėlę su lietuvišku šriftu, dokumentus ir automato „Šturmgevėrung" šovinių. Bet prieš tai *Tėvas* ir *Kovas* pabeldė į Vasiliausko gryčios langą. Pastarasis išėjo iš kambario, jie jo paklausė, kur mes esame, ir jis juos atvedė pas mus į bunkerį, o kitą dieną išėjo.

Maždaug 1949 m. sausį *Tėvas* ir *Kovas* antrą kartą užėjo pas mus į bunkerį nakties metu. Išeidami perspėjo, jog po trijų savaičių dar kartą ateis.

21. **Strokšytė**, Auškalnių k., Kretingos vlsč., gyventoja. Ji yra Kartenos prtz. *Meškeries*-Juozo Martinaičio būrio ryšininkė.

22. **Ronkaitis** (pavardė netiksli – *R. K.*) **Petras**-***Melinaitis*** (ar ***Mėlynakis***?) iš Mažųjų Žalimų k., Salantų vlsč., Kardo rnkt. ryšininkas. Ištremtas į Sibirą.

23. **Juška**, apie 50 m. amž., iš Didžiųjų Žalimų k., Salantų vlsč. Prtz. rėmėjas. Pas jį dažnai užeidinėjo partizanai *Fricas*, *Drulis*, *Mikidoras*, *Jokimas*...

Iš protokolo, surašyto 1949 02 08 Kretingoje

Apklausia Kretingos MGB sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. SYREIČIKOV. Vertėja – Kretingos MGB sk. pareigūnė KAZRAGYTĖ.

R. K. p a s t a b a: tardytojas tardomajam pateikė RTFSR BK straipsnius, pagal kuriuos jis kaltinamas: 58–1 „a"; 58–8 ir 58–11, ir klausia, ar jis prisipažįsta ir ar sutinka su jam pateiktais kaltinimais. Atsakydamas į tardytojo klausimą, A. Kontrimas visiškai prisiima atsakomybę ir pabrėžia, kad 1945 m. jis dirbo Pesčių medienos apdirbimo kombinate kartu su broliu Kaziu, bet Kazys, kaip buvęs Šaulių sąjungos narys nepriklausomybės metais, bijodamas arešto, perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į veikiantį partizanų būrį, kuriam vadovavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karininkas J. Ožeraitis-*Ūsas*.

<...> Mes kartu su broliu Pranu ne kartą vežėme partizanams maisto. 1946 m. pradžioje Ožeraitis buvo suimtas MGB ir tardymo metu neva papasakojo apie mane ir mano brolio Prano ryšį su partizanais, todėl netrukus mano brolis Pranas buvo suimtas Darbėnų vlsč. MGB, bet jis iš ten pabėgo ir mes kartu su juo išėjome į veikiantį partizanų būrį, kur išbuvome iki mano sulaikymo (Pranas g. 1916 m. Knežės k., suimtas 1946 m., pabėgo, legalizavosi 1948 m. Teistas 1950 08 26 25-eriems m. lagerio).

Būdamas būryje, iki 1946 m. rugpjūčio mėn. į jokias operacijas nėjau, dažniausiai buvau partizanų stovykloje.

1946 m. rugpjūčio mėn. mūsų būrys stovyklavo Vaineikių miške kartu su Kardo rnkt. štabu. Būrį sudarė beveik 30 kovotojų. Rytą gavome informaciją, jog iš Grūšlaukės k. veš sviestą į Darbėnus ir pastotę lydės „liaudies gynėjai".

Gavus tokią informaciją, Kardo rnkt. vadas *Drulis*-Juozas Kėkštas nurodė surengti stribams pasalą ir rekvizuoti visą sviestą.

Vykdant rinktinės vado *Drulio* nurodymą, mano brolis Kazys tuoj pat sudarė partizanų grupę, kuriai priklausė:

Kontrimas Adolfas-*Izidorius;*
Kontrimas Kazys-*Tėvas;*
Jakštas-*Albertas;*
Zenonas;
Celiverstas (galbūt *Celivestras*? – *R. K.*);
Deliautas Steponas-*Bandūra;*
Apželtis Pranas-*Mėnulis*.

Atėję iki Latvelių k., apsistojome netoli krūmų ir pradėjome laukti pastotės. Brolis Kazys pasiuntė mane į žvalgybą ir aš ėmiau per žiūronus stebėti iš ten pravažiuojančius. Pastebėjau besiartinančias pastotes su sviestu, pranešiau broliui Kaziui.

Kai pastotės prisiartino prie pasalaujančių partizanų, kovotojai atidengė ugnį į „l. g." ir 4 jų nušovė. Be to, nušovė ir vežėją. Pastotę su sviestu praleidome ir nusprendėme jos neimti, kadangi 2 „l. g." pabėgo, todėl pabijojome, jog jie praneš ir mus pėdsakais gali susekti, o nukautųjų ginklus pasiėmėm.

<...> 1948 m. prieš Kalėdas mes, trys broliai Kontrimai, ir broliai Katkai Juozas bei Mykolas apiplėšėme Kulupėnų k., Kulių vlsč., gyventoją Vaičekauską. Paėmėm mėsos, miltų ir viską atsivežėm į bunkerį Vaineikių miške.

Vaičekauską apiplėšėm dėl to, kad jis gyveno svetimam name, čia jį apgyvendino sovietinė valdžia. Tų namų gyventojai Gogeliai buvo ištremti į Sibirą, o jų vaikai prieš ateinant sovietinei armijai pasitraukė į Vakarus.

Iš tardymo protokolo, surašyto 1949 02 21 Kretingoje. Tardo LSSR pasienio apygardos karinio prokuroro padėjėjai: justicijos kap. BONDARENKO ir Kretingos MGB sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. SVEREIČIKOV. Vertėja – KAZRAGYTĖ.

1948 m. balandžio mėn. vakare 5–6 žmonių būrys: Kontrimas Adolfas-*Izidorius*, Kontrimas Pranas-*Paulius*, Pudžemis Kazys-*Martynas*, Pinikas Ignas-*Erelis* (g. 1923 m. Selenių k, Kretingos r. Žuvo 1949 04 20 Kulsodžio k., Kretingos r.), Lenkauskas Kostas-*Meistras* nuėjome į Grūšlaukės k. ir apiplėšėme apie 30 m. amž. pil. Paulauską. Paėmėm apie 50 kg mėsos, 75 kg miltų, šiek tiek drabužių ir nusivežėm į bunkerį Vaineikių miške.

Iš tardymo protokolo, surašyto 1949 02 28 Kretingoje. Tardo Kretingos MGB sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. SVEREIČIKOV. Vertėja – KAZRAGYTĖ.

<...> 1946 m. balandžio mėn. aš įstojau į partizanų būrį ir buvau priimtas į Kretingos Širvydo kuopą, kuri tuo metu buvo išsidėsčiusi Vaineikių miške, 2-ajame kvartale.

1946 m. gegužės mėn. aš buvau paskirtas į Kardo rnkt. apsaugos būrį. Rinktinei vadovavo mano brolis Kontrimas Kazys-*Montė*. Šiame būryje išbuvau iki 1946 m. birželio. Birželio mėn. Vaineikių miške vyko čekistinė-karinė operacija. Todėl dokumentus ir rašomąją mašinėlę mums teko perkelti.

Apskrities rinktinę sudarė 9 kuopos: Kretingos, Kartenos, Palangos, Darbėnų, Mosėdžio, Salantų, Skuodo, Kulių ir Gargždų. Kuopų vadovybė skirstėsi į atitinkamus Kardo rnkt. štabus, kurie dar turėjo atskirus skyrius: kontražvalgybos, agitacijos ir propagandos.

1. Kretingos kuopos vadas buvo Gricius Pranas-*Princas*. Vasarą buvo areštuotas;

2. Kretingos kuopos būrio vadas – Katkus Juozas-*Mikifora* (kitur *Nikiforas – R. K.*), Anužis Jonas;

3. Darbėnų kuopos būrio vadas – Paulauskas Juozas-*Bočius*, *Dalius*;

4. Kartenos kuopos vadas – Martinaitis Juozas-*Meškerė*. Žuvo 1948 m. liepos mėn.;

5. Palangos kuopos vadas – Skersis Stepas-*Kovas*;

6. Skuodo kuopos vadas – *Ilgasis Jonas*. Žuvo 1948 m. vasarą;

7. Salantų kuopos vadas – Jonauskas Stasys-*Simonas*.

1949 m. vasario 8 d. Kretingos MGB surašytas partizanų, žuvusių 1949 m. vasario 7 d. Palangos vlsč., Kretingos apskr., Žibininkų k. teritorijoje, atpažinimo aktas. Juos atpažįstant dalyvavo areštuoti partizanai:

Arlauskas Pranas, Prano, g. 1927 m.;

Kontrimas Adolfas, Jono, g. 1917 m.;

Lubys Antanas, Igno, g. 1904 m.;

Gricius Pranas, Prano, g. 1920 m.

Atpažinti žuvusieji buvo nukauti Žibininkų k., Palangos vlsč., Kretingos r., Nausėdų girioje, Joskaudų miške:

1. **Knistautas Alfonsas, Jono-*Ragūnas***, ***Baltrus***, ***Jablonskis***, g. 1921 m. Kardo rnkt. Spaudos ir informacijos sk. vrš.;

2. **Lisauskas Stasys, Aleksandro-*Antanas*, *Vasaris***, g. 1927 m. Kretingoje, gyv. Grūšlaukės k., Darbėnų vlsč., Kretingos r. Kardo rnkt. štabo ryšininkas.;

3. **Budrys Pranas, Prano-*Šarūnas***, g. 1920 m. Narimanto kuopos būrio vadas. Šeima ištremta 1949 m.;

4. **Daugintis Vytautas, Prano-*Bagūn*as**, g. 1926 m. Buganto kuopos prtz. Nuo 1947 m. Narimanto būrio prtz. Suimtas 1947 01 21 pabėgo. Žvalgybos vadas.;

5. **Gricius Vytautas, Mykolo-*Žilvinas***, g. 1928 m. Palangoje. Veikė Kardo rnkt. Narimanto kuopoje. Tėvai ištremti 1948 05 22.

<...> Remiantis RTFSR BK 17 ir 208 str. pagal baudžiamąją bylą Nr. 15590 kaltinamąjį Kontrimą Adolfą, Jono, ir kitus, iš viso 12 žmonių, atiduoti teisti Lietuvos MVD karo tribunolui. Kaltinamoji išvada pristatyta 1949 06 28 Vilniuje.

LSSR MGB 3-iojo sk. tardymo dalies poskyrio vrš. pavad. vyr. ltn. MOLIAKOV

Sutinka: LSSR MGB 3-iojo sk. tardymo dalies vrš. pplk. GULIAJEV

LSSR MGB tardymo dalies vrš. pavad. plk. ZACHAROV

<...> 1949 m. liepos 27–28 d. LSSR MVD karinis tribunolas, posėdžiavęs Kretingos liaudies teismo pastate, pirmininkas – justicijos mjr. ŠPINOVAS, teismo nariai: kap. GRAČIOVAS G. N., milicijos viršila IMBRASAS I. S., sekretorius – vyr. ltn. SAZONOVSKAS, teisė šiuos Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo dalyvius:

1. Kontrimą Adolfą, Jono, g. 1917 m. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5 m. be teisių (tremtis);

2. Pudžmį Fortūnatą, Kazio, g. 1930 m. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5 m. be teisių;

3. Alonderį Joną, Jono, g. 1914 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių:
4. Kairį Antaną, Antano, g. 1928 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
5. Rogainį Vladą, Vlado, g. 1923 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
6. Sodžių Praną, Antano, g. 1929 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
7. Vasiliauską Joną, Juozo, g. 1885 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
8. Drąsutį Joną, Antano, g. 1912 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
9. Burbienę Skolastiką, Kazio, g. 1901 m. Nuteista 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių;
10. Apželtį Joną, Kazio, g. 1922 m. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių.

Iš VACLOVO ŽUTAUTO-*AUDROS prisiminimų*

Užrašyta Klaipėdoje
1998 m.

Gimiau 1926 07 05 Rudaičių k., Kretingos r. Šeimoje augome 9 vaikai: 6 broliai ir 3 seserys. Tėvas taip pat buvo kilęs iš didelės (11 vaikų) laisvųjų ūkininkų šeimos. Jam teko tarnauti caro kariuomenėje. Pirmojo pasaulinio karo metu jis pakliuvo į vokiečių nelaisvę, iš kurios pabėgo ir grįžo namo. Tėvas su dviem broliais buvo išvažiavęs į JAV uždarbiauti. Dirbo vario kasyklose. Vėliau visi grįžo į Lietuvą. Tėvas Rūdaičių k. nusipirko 18 ha žemės, pasistatė trobesius, vedė. Mano motina – Gailiūtė, gyveno gretimame kaime ir taip pat buvo kilusi iš didelės šeimos.

Baigęs pradinę mokyklą, įstojau į Kretingos gimnaziją. Baigęs 6 klases, perėjau į Palangos gimnaziją, kurioje baigiau 7-tą ir 8-tą skyrius, gavau atestatą.

Vyriausias brolis Jonas, baigęs Kretingos gimnaziją, įstojo į Telšių kunigų seminariją. 1943 m., kai vokiečiai uždarė kunigų seminariją, jis įstojo į LLA. Mūsų namuose buvo jų štabas. Ateidavo Antanas Stelmokas. Kiti broliai taip pat įsijungėme į pogrindinę veiklą, pradėjome kaupti ginklus.

Baigiantis karui, Jonas mokėsi Karaliaučiaus krašte, žvalgybininkų mokykloje. Grįžęs į Lietuvą, jis mokytojavo Plateliuose, iš kur, atėjus saugumiečiams, pabėgo. Po to jis persikėlė į Karteną, suorganizavo Kardo rnkt. Kadagio kuopą ir partizanavo slapyvardžiu *Šatkus Rokas*.

Rinktinei vadovavo *Drulis*-Juozas Kėkštas. Mano brolis rinktinėje buvo atsakingas už spaudą, propagandą ir informaciją. Pogrindinę spaudą teko platinti ir man. Partizanai vasarą gyvendavo miškuose, o žiemomis – slėptuvėse, įrengtose pas gyventojus.

Jonas Kartenoje, Abako k., prie Minijos slėnio, pas ūkininką Milašių, turėjo savo asmeninį bunkerį, įrengtą daržinėje, o kiti kuopos bunkeriai buvo įrengti Žutautų miške.

Partizanams trūko ginklų: daugiausia buvo ginkluoti šautuvais. Apsirengę įvairiai: ir civiliškai ir kariškai. Brolio kuopoje buvo griežta drausmė. Naujai atėję į būrį partizanai turėjo turėti rekomendaciją. Jaunimo vakaruškų partizanai nevaikė.

1944 m. aš priėmiau priesaiką, gavau slapyvardį *Audra*. Priklausiau Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Kadagio kuopai.

1945 m. pradžioje su broliu Antanu gavome šaukimus į sovietinę kariuomenę. Iš namų pasitraukėme, vėliau draugų padedami iš Kretingos karinio komisariato atsiėmėme karinius bilietus.

1945 m. pavasarį buvo areštuotas tėvas. Po to liepė ateiti ir broliui Pranui, kuris buvo išduotas ir taip pat suimtas. Tuomet 3 mūsų pažįstami buvo nuteisti mirties bausme, tai Stelmokas, Semskis iš Kretingos ir dar vienas – iš Telšių. Mirties bausmė jiems įvykdyta Vilniuje, Lukiškių kalėjime, kur juos negyvus matė mano brolis. O Praną nuteisė 10 m. lagerio, kuriuos jis atbuvo Komijos ASSR.

Antaną Stelmoką buvo numatyta skirti Žemaitijos partizaninio pasipriešinimo vadu. Jis taip pat mokėsi žvalgybos mokykloje. Man su juo teko susitikti 1944 m. rudenį, kai Alsėdžių miške partizanams buvo nuleistas krovinys iš Rytprūsių ir buvo aptariami tolesni partizanų veiksmai. Jis mokytojavo Salantų mokykloje, vėliau Gargždуose. Mes su juo bendravome. Jį suėmė prie savo namų, grįžtantį iš susitikimo su vienu pogrindininku. Per tardymus jis minėjo vieno išdaviko pavardę, kuris ir nulėmė visą tolesnę bylos eigą.

Aš vienerius metus mokytojavau ir buvau Vėžaičių pradinės mokyklos vedėju. Prieš tai čia mokytojavo Anelė Petravičienė. Vėliau iš ten pasitraukiau ir įsidarbinau mokytoju Palangoje. Čia buvau įskųstas gimnazijos kiemsargės Petkutės ir areštuotas. Dvi savaites mane tardė, mušė, bet kadangi įkalčių neturėjo, paleido. Tuomet aš nuvykau pas brolį Joną. Jis manęs į kuopą nepriėmė pasakęs: „Kol gali gyventi legaliai, į mišką neik.“ Aš buvau jiems naudingesnis laisvas. Buvau ir partizanas, ir ryšininkas, ir rėmėjas. Partizanams teikdavau šapirografus, ginklus, šovinius. Iš rinktinės štabo išveždavau partizaninę spaudą. Dalyvaudavau su jais ir karinėse operacijose.

1946 m. birželio 6 d. Žutautų miške, netoli Budrių, brolis Jonas Žutautas-*Šatkus Rokas* kartu su kitais partizanais pateko į enkavėdistų pasalą ir žuvo. Kiti partizanai pasitraukė, o jis buvo numestas prie bažnyčios aikštės, kur pragulėjo tris dienas. Po to buvo užverstas žvyrduobėje. Geri žmonės jį iškasė ir perlaidojo kapinėse. Po brolio žūties partizanai man atvežė ir atidavė jo automatą kaip relikviją. Kuopai vadovauti pradėjo Stasys Lukas-*Vytautas* iš Baublių k. Ir kuopa buvo pervadinta Buganto vardu.

Vėliau įstojau į Klaipėdos mokytojų institutą, Fizikos-matematikos fakultetą. 1948 m. gavęs žinią, kad manęs ieško saugumas, išvažiavau į Kauną. 1948 m. baigėsi ir mano ginkluota partizaninė veikla. Kaune tuo metu prie KKI buvo organizuojama sporto trenerių mokykla, į kurią aš įstojau. Dalyvavau gimnastikos varžybose, kuriose laimėjau I-ąją vietą. Po šių varžybų spaudoje pasirodė straipsnis apie mane ir, jausdamas, kad mane saugumas seka, vėl pasitraukiau.

1950 m. mokytojavau Vėžaičiuose. Iki paskutinės dienos su partizanais palaikiau ryšius ir padėdavau kuo galėjau.

Mane išdavė į būrį infiltruotas saugumo agentas. Tai buvo geras ryšininkas, tačiau jį sugavo ir užverbavo. Jis suvaidino, kad pabėgo iš saugumo nagų, ir partizanai jį priėmė į būrį. Po kiek laiko jis išdavė partizanų bunkerį. Žuvo 8 partizanai ir mano pradžios mokyklos mokytojo dukra Aldona Sadauskaitė-*Pupa* (žuvo 1949 04 04 Paliomiškės miške, Kulių vlsč. Sužeista mirė ligoninėje). Per jį vėliau išaiškino ir mane.

Buvau suimtas 1950 m. sausio mėn. Gargždų saugumo. Tardė Klaipėdoje. Byloje buvau kartu su broliu Antanu. Tardytojas labai mušė. Tardydavo naktimis, šešis mėnesius. Man pradėjo tinti kojos. Iš sesers siuntinius paimdavo, bet mūsų jie nepasiekdavo. Kalinius puolė įvairūs parazitai. Miegodavome ant gultų. Su kitomis kameromis kalbėdavomės Morzės abėcėle, sužinodavome naujienas iš laisvės. Dviems žmonėms pritaikytoje kameroje sėdėjome aštuoni. Būdavo įleidžiami šnipai pasiklausyti, ką šnekame.

Teisė karinis tribunolas. Advokatų nebuvo. Abu nuteisė po 25 m. lagerio. Kaltais neprisipažinome, malonės prašymus rašyti atsisakėme ir vėl buvome įmesti į saugumo rūsius. Po dviejų savaičių pervežė į Klaipėdos kalėjimą, kuris, palyginus su saugumu, buvo kaip sanatorija: kamerose daug žmonių, buvo galima laisvai šnekėti, dainuoti.

Iš Klaipėdos pervežė į Vilniaus persiuntimo punktą, o iš ten gyvuliniais vagonais per Maskvą – į Karagandą. Tame pačiame lageryje išbuvau visą bausmės laiką. Daugiausia teko dirbti mūrininku, tinkuotoju, elektriku. Teko statyti alaus daryklą, konditerijos fabriką, kalnų pramonės mašinų gamyklą. Tose gamyklose montuodavo atvežtus trofėjinius įrengimus. Darbo diena tęsėsi apie 12 val., sekmadienis – išeiginė. Maistas buvo blogas, nuolat vaikščiodavome alkani. Nusilpau, svėriau apie 40 kg (prieš areštą – 72 kg). Kai vos paėjau, buvau nusiųstas į OP, kur virtuvėje ploviau indus.

Pogrindinių organizacijų, streikų ir sukilimų mūsų lageryje nebuvo. Su kitais lageriais palaikydavome ryšius per laisvuosius darbininkus ir prižiūrėtojus. Lageryje vienas sargybinis kareivis, pamatęs tarp kalinių savo tėvą, nusišovė. Po to pradėjo tikrinti, kad tarp kalinių ir apsaugos nebūtų giminių. Lagerio administracija kiršindavo kalinius, leisdavo apsiginkluoti. Buvo ir skerdynių, po kurių dalį kalinių išveždavo į kitus lagerius. Mūsų lageryje „valdžią“ tarp kalinių turėjo lietuviai. Kitų tautybių kaliniai mus gerbdavo už teisingumą. Daugiausia bendravome su vakarų ukrainiečiais. Lageryje šnipus nužudydavo. Tame lageryje išbuvau 7-erius metus. Buvo atvažiavusi komisija, kuri peržiūrėjo bylas ir perteisė. Aš dar turėjau užskaitymų.

Mano brolis Antanas sėdėjo Džeskasgano, vėliau Temirtau lageriuose. Iš šeimos mes trys broliai kalėjome lageriuose. Likusi šeima, išskyrus vieną brolį ir seserį, kuriems pavyko pasislėpti, 1951 m. buvo ištremta į Irkutsko sritį.

Išėjęs iš lagerio, dar dvejus metus pradirbau kasyklose, nes Lietuvoje nebuvo kur grįžti, niekas nelaukė. Dirbome kartu su broliu Antanu. Neblogai uždirbdavome, apsirengėme, pasitaupėme.

Šeima iš tremties grįžo 1958 m., o aš – 1959 m. Brolis liko Karagandoje. Pažįstamų padedamas prisiregistravau ir iš karto įstojau į KPI Klaipėdos fakultetą, kur studijavau civilinės pramonės statybos specialybę neakivaizdžiai ir kartu dirbau darbų vykdytoju statybose. Baigęs dirbau statybos treste. Po to perėjau dirbti į Šiaulių lietkoopsąjungą, kur 5-erius m. išdirbau vyr. inžinieriumi, bet buvau išmestas, nes nesutikau „dirbti“ saugumui.

Tamsią valandą mane palaikė jaunystė, sveikata, tėvų įkvėpimas, gimnazijoje įdiegtas atsakomybės jausmas.

Svarbiausia gyvenime – tiesa, tęsėti savo pažadus, turėti Tėvynės idealą.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 17548/3, 1 t.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš rezervinio prtz. būrio partizano **Žutauto Vaclovo, Prano-*Audros***, g. 1926 m. Rudaičių k., Gargždų vlsč., Klaipėdos apskr., gyvenusio Kaune, Perkūno al., nr. 11 a., apklausos protokolo, surašyto 1950 01 19 Klaipėdoje. Apklausia Klaipėdos MGB sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. RIEŠTA.

<...> 1935 m., būdamas 9-ių metų, pradėjau lankyti pradinę mokyklą Vėžaičių k., Gargždų vlsč., kurioje 1941 m. baigiau dvi klases ir tais pačiais metais įstojau į Kretingos gimnaziją, kurią baigiau 1944 m., 1945–1946 m. mokiausi Gargždų gimnazijoje, kurioje baigiau 6-ias klases.

1947 m. buvau paskirtas dirbti Ežaičių k. pradžios m-los mokytoju, kurioje dirbau iki 1947 m. rudens, po to vėl įstojau į Palangos gimnaziją ir 1948 m. baigiau 8-ias klases.

1948 m. rudenį įstojau į Klaipėdos medicinos institutą, kuriame mokiausi apie tris mėnesius. Nuo 1949 m. sausio mėn. įstojau į Kauno gimnastikos trenerių mokyklą ir mokiausi iki 1949 m. gruodžio mėn., po to, sužinojęs, kad sovietų organai ruošiasi mane areštuoti, išvykau iš Kauno pas tėvus į Rudaičių k.

<...> Aš turiu tėvą Žutautą Praną, Kazio, 50 m. amž., kuris gyvena Rudaičių k., valdo 17 ha žemės ir dirba savo ūkyje. Broliai Antanas Žutautas, 25 m. amž.; Augustas, 14 metų, gyvena su tėvu. Trečias brolis Žutautas Justinas, 19-os m. amž., gyvena Šilutėje ir mokosi žemės ūkio mokykloje. Ketvirtas brolis Žutautas Jonas-*Šatkus Rokas*, 30 m. amž., buvo partizanų būryje, žuvo 1946 m. balandį. Budrių k. Penktas brolis Žutautas Pranas, 25 m. amž., areštuotas 1945 m. gegužės mėn. sovietinių organų ir nuteistas 7-eriems m. lagerio. Bausmę atlieka Archangelsko srityje. Seserys Žutautaitė Brigita, 24 m. amž.; Žutautaitė Leokadija, 22 m. amž., ir Žutautaitė Magdalena, 15 m. amž., gyvena su tėvu ir mokosi Vėžaičių mokykloje.

<...> 1945 m. pradžioje brolis Jonas Plateliuose dirbo mokytoju ir, gavęs šaukimą atvykti į MGB, pasislėpė ir prisijungė prie partizanų būrio.

<...> Brolis Jonas įstojo į *Dėdės* vadovaujamą būrį Kartenos vlsč. Ten kartu su juo buvo ir prtz. Jucys Juozas-*Margis*. Per visą savo buvimo laikotarpį prtz. būryje brolis Jonas tik vieną kartą buvo atėjęs į tėvų namus. 1946 m. pas mus atėjo valsčiaus darbuotojai, iš kurių aš sužinojau, jog mano brolis Jonas žuvo. Po kurio laiko, tai buvo 1946 m. rudenį, nakties metu į mūsų vienkiemį atėjo 4 ar 5 partizanai, kurie pasakė, jog mano brolis Jonas žuvęs. Tarp tų partizanų buvo Keblys Feliksas-*Granitas*, kilęs iš Girininkų k., su kuriuo aš mokiausi, Gubysta Jonas-*Putinas* iš Gerduvėnų k., Jucys Juozas-*Margis*, kitų nepažinau.

<...> 1946 m. rudenį pas mane atėję anksčiau minėti partizanai, taip pat prtz. Lukas Stasys-*Vytautas*, papasakojo, jog jie gerai pažįsta mano brolį, kartu buvo viename būryje, kai jis žuvo. Kaip paaiškino Lukas, jie važiavo su pastote, mano brolis buvo ginkluotas kulkosvaidžiu. Privažiavus Budrių k., jų pastotę apšaudė, mano brolis žuvo, o likusiems pavyko pasitraukti.

Pokalbio metu Keblys minėjo, jog jis mane gerai pažįsta ir tikisi iš manęs bet kokios pagalbos ir, jeigu mane pradės persekioti sovietiniai organai, jie mane mielai priims į savo būrį. Paryčiui minėti partizanai išėjo.

Antrą kartą, 1947 m. pavasarį, kai jau dirbau mokytoju Ežaičių k., į mano butą naktį atėjo partizanai Keblys Feliksas ir Gubysta Jonas, kurie pasiūlė man sekmadienį dieną atvykti pas juos į susitikimą Pajuodupių k., Gargždų vlsč., pas Grimalį Antaną, jie ten manęs lauks.

Sekmadienį aš dviračiu nuvažiavau pas Antaną Grimalį. Mane pasitiko A. Grimalis-*Poilsis*. Jo slapyvardį man pasakė Keblys. Po to, kai Grimaliui ištariau jo slapyvardį, jis mane nuvedė į mišką maždaug 500 m nuo jo namų, kur mes susitikome su Kebliu, Gubysta ir *Vyteniu*. Partizanai turėjo naminukės ir pasiūlė man kartu išgerti. Tuo metu F. Keblys man pasakė, kad partizanai manim pasitiki ir aš privalau jiems teikti pagalbą kovoje su sovietų valdžia, vykdyti jų užduotis, o būtinybės atveju prisijungti prie jų ir kartu tęsti kovą. Jis taip pat pasakė, jog mane jie vadins slapyvardžiu *Audra,* kurio aš niekam negaliu atskleisti, niekur jo nevartoti, neviešinti. Šį slapyvardį žinos tik jie, partizanai, ir jų patikimi asmenys ir pagal šį slapyvardį aš privalėsiu vykdyti partizanų užduotis.

Aš sutikau padėti partizanams. Po to Keblys man davė konkrečias užduotis: iš savo pažįstamų rinkti partizanams maisto produktus, pinigus ir visa tai per Ežaičių k. gyventoją Vilką Petrą perduoti partizanams.

Aš sutikau vykdyti Keblio užduotį, po to jis man leido grįžti į namus. Šiame susitikime dalyvavo ir Vilkas Petras-*Greitutis*, kuris čia atvyko maždaug 20 min. po manęs.

<...> 1947 m. vasarą į mano namus Ežaičių k. atvyko P. Vilkas ir pasakė, jog mane kviečia partizanai atvykti į Pajuodupių mišką atšvęsti prtz. Keblio vardadienį.

Aš kartu su Vilku nuvykau pas Grimalį, kuris mus nuvedė į mišką maždaug 2–3 km nuo savo namų, kur mes susitikome su partizanais. Jų buvo apie 12 vyrų: Keblys, Gubista, Jucius, Lukas, prtz. slapyvardžiu *Vytenis*... Ten taip pat buvo ir partizanė *Birutė*.

Grimalis Antanas į mišką atvežė degtinės, alaus. Su partizanais miške mes šventėme nuo ryto iki vakaro, o temstant išsiskirstėme. Aš išvykau kartu su P. Vilku į Ežaičių k., kur mokykloje tą vakarą vyko šokiai, po to grįžau į namus.

Maždaug po 10–15 dienų po to susitikimo su partizanais aš atvažiavau pas P. Vilką, kuris man pasakė, jog jis paruošęs produktus partizanams ir ruošiasi juos nešti. Jis pakvietė ir mane eiti kartu su juo ir maždaug 200 m nuo jo namų krūmuose sutikome Jucių Juozą-*Margį*, Keblį Feliksą-*Granitą* ir Gubystą Joną-*Putiną*, kurie jau mūsų laukė. Vilkas partizanams perdavė duonos, mėsos ir sriubos. Pokalbio metu partizanai paklausė manęs, kas naujo kaimuose, ką iš vietinių gyventojų areštavo sovietiniai organai, kada ir kokia linkme ir pas ką užeidinėjo MGB pareigūnai, milicija, kaip aš vykdau užduotį renkant maisto produktus partizanams. Kai partizanai pavalgė, aš išėjau, o Vilkas pasiliko su partizanais.

<...> 1947 m. rugsėjo mėn. į mano namus Rudaičių k. dieną atėjo partizanas Srėbalius Feliksas iš Rudaičių k., kurį aš pažinojau dar nuo mažų dienų. Jis pasakė,

jog šiąnakt į mano vienkiemį ateis partizanai, kurie numatę „apiplėšti“ vieną valstietį Rudaičių k., bet to žmogaus pavardės neminėjo. Aš turėsiu jiems padėti.

Kai visai sutemo, pas mane atėjo partizanai Keblys Feliksas-*Granitas*, Gubysta Jonas-*Putinas* ir Beržanskis Juozas-*Mėnulis*, kurie pas mus pavalgė, po to pasiūlė juos nuvesti į Stalmoko Juozo sodybą. Mes kartu nuėjome pas Stalmoką, iš kurio partizanai rekvizavo grūdų, vieną kiaulę ir daiktų. Visą paimtą turtą sukrovė į tris vežimus. Vienas vežimas priklausė Stalmokui, antras jo broliui, o trečias vežimas buvo atvarytas turto konfiskavimo metu. Į atvarytą vežimą viskas buvo perkrauta iš Stalmoko brolio vežimo, o pastarasis buvo paliktas ant kelio.

R. K. p a s t a b a: paprastai partizanai tokias rekvizicijas vykdydavo su savo vadovybės žinia pas tuos gyventojus, kurie buvo kuo nors prasikaltę partizanams: nevykdė jų nurodymų, skleidė apie partizanus nepadorias kalbas, kolaboravo su okupacine valdžia ir pan. Visa tai okupantai įvardijo kaip gyventojų apiplėšinėjimą.

Aš kartu su prtz. Beržanskiu per upę važiavau Stalmoko vežime. Kas važiavo antrame vežime, nežinau, bet jis pasuko į Gerdovėnų k. pusę. Važiuojant Beržanskiui pasakiau, kad aš neturiu ginklo, todėl man baisu važiuoti su „prisiplėštu“ turtu, ir jis mane paleido namo, o pats nuvažiavo Kvitekių k. link.

Daugiau su partizanais aš nesusitikau, kadangi išvykau mokytis į Palangos gimnaziją, po to – į Klaipėdos medicinos institutą ir Kauną.

<...> Po Stalmoko „apiplėšimo“ Srėbalius pasitraukė pas partizanus į mišką.

Iš Žutauto Antano, Prano, apklausos protokolo, surašyto 1950 03 02 Klaipėdoje

Apklausia MGB tardymo sk. vrš. vyr. ltn. ŠURUROV per vertėją TERECHOVĄ.

Apklausa pradėta 1950 03 03 23 val., baigta 5 val. 30 min.

<...> Mano vyresnysis brolis Jonas Žutautas, g. 1921 m., ilgą laiką gyveno Kretingoje, kur mokėsi gimnazijoje, vėliau, vokiečių okupacijos metu, dirbo finansų skyriuje ir Kretingos vlsč. valdyboje vadovavo metrikacijos skyriui. 1943 m. vokiečiai jį pasiuntė mokytis į žvalgybos mokyklą Karaliaučiuje, kur jis praleido visus metus.

1944 m. rudenį brolis Jonas kartu su Gubysta Juozu, buvusiu Gerduvėnų k., Gargždų vlsč., gyventoju, nelegaliai perėjo fronto liniją žvalgybiniais tikslais.

Perėjęs fronto liniją, brolis Jonas gyveno nelegaliai. Atėjo į mūsų namus su Gubysta Juozu. Pabuvęs namuose 3–5 dienas, išėjo į Platelius Plungės apskr., kur įsidarbino pradinės m-los mokytoju.

<...> Jis pasakojo, jog turėjęs užduotį užsiimti žvalgyba, bet kam jis privalėjo teikti žvalgybinius duomenis, aš nežinau.

<...> Maždaug po pusmečio, kai įsidarbino mokytoju, jis pasitraukė į vadinamąjį Kartenos būrį, kuris veikė Kartenos apskr. teritorijoje. Būdamas būryje, į namus buvo atėjęs 3–4 kartus.

<...> 1946 m. pavasarį iš Gargždų vlsč. vykdomojo k-to pirmininko sužinojome, jog mano brolis Jonas žuvo kautynių su sovietinės kariuomenės daliniu metu.

<...> Nuo 1946 m. mūsų namuose pradėjo lankytis partizanai Keblys Feliksas-*Granitas*, Gubysta Jonas-*Putinas*, Beržanskis Juozas-*Mėnulis*, Lukas Stasys-*Vytautas*...

Iš Srėbaliaus Felikso, Felikso, g. 1927 m. Pažvelsių k., Kulių vlsč., Plungės apskr., apklausos protokolo, surašyto 1948 11 03 Klaipėdoje

Apklausia Klaipėdos MGB 2N valdybos sk. vrš. pavad. kap. MAMZURENKO per vertėją MGB j. ltn. JEVSEJEVĄ.

Apklausiamasis – buvęs LLA organizacijos narys, legalizavęsis, gyv. Rudaičių k., Gargždų vlsč. Tardytojas reikalauja išvardyti visus jam žinomus partizanų ryšininkus ir rėmėjus, gyvenančius Gargždų vlsč. teritorijoje.

1. **Žilys Stepas**, buvęs Pikteikių apyl. pirmininkas, gyv. Pikteikių k. Buvo atėjęs į prtz. stovyklą, atnešė samagono (naminės – *red. past.*) ir, paėjęs į nuošalę, apie kažką labai ilgai kalbėjosi su būrio vadu Gubysta bei Margio rnkt. viršininku;

2. **Žilys** (Stepo brolis). Jis siuvo aulinius batus partizanams Gubystai ir Butkui Edvardui-*Laisvūnui*;

3. **Valenčius Juozas**, gyv. Rudaičių k.;

4. **Lukauskas Stepas**, gyv. Pikteikių k.;

5. **Tamašauskas Kazys**, gyv. Gedminų k.;

6. **Ambrazas Stasys**, gyv. Rudaičių k.;

7. **Jomantaitė Zosė**, gyv. Jokulių k., ryšininkė;

8. **Žutautas Antanas, Prano**, gyv. Rudaičių k., rezervinio būrio partizanas;

9. **Lukas Povilas**, gyv. Rudaičių k., rezervinio būrio partizanas;

10. **Gedvilas Petras**, gyv. netoli Gargždų (Savarėlių k.? – *R. K.*). Gubysta sakė, jog 1947 m. partizanai jam atvedė 10 karvių, kurias jis paskerdė ir partizanams gamino dešras.

A K T A S

1948 m. vasario 2 d. Gargždai

Mes, žemiau pasirašiusieji, Gargždų MGB sk. vrš. ltn. KOMENDANTOV, oper. įgaliotinis j. ltn. JANKAUSKAS, „liaudies gynėjai“ IDZELIS ir ŽADEIKIS, surašėme šį aktą apie tai, jog 1948 02 02 partizanas **Grimalis Antanas, Antano-*Poilsis***, g. 1921 m., pabėgo iš Gargždų MGB sk. KPZ ir, bandydamas perbėgti per Minijos upę, nuskendo.

(Aktą pasirašė visi jį sudariusieji – *R. K.*)

A K T A S

Apie karinės-čekistinės operacijos rezultatus

1947 m. gruodžio 31 d. Gargždai

Mes, žemiau pasirašiusieji, Gargždų MGB sk. vrš. KOMENDANTOV ir MGB kariuomenės 273-iojo pulko vadas ltn. JELISEJEV, remdamiesi turima medžiaga, operacijos metu apžiūrėdami Jurgėnų k., Kulių vlsč. teritoriją pagal žemėlapio

1:100000, koordinatės 82–36, būrio pajėgomis aptikome 3 partizanų grupę, vadovaujamą vado **Gubystos Jono, Kosto-*Putino***, kuri įvykdė ginkluotą pasipriešinimą.

Operacijos metu nušauti 2 žmonės, iš kurių atpažintas **Beržanskis Juozas, Onos**, g. 1922 m. Gerdvėnų k., Gargždų vlsč. Kitas žuvusysis neatpažintas. Kadangi namas, iš kurio jie atsišaudė, užsidegė, ir lavono jau nebuvo galima atpažinti.

<...> Būrio vadui Gubystai pasisekė pasislėpti. Kautynių metu sužeistas mūsų kareivis KOVALIOV... Taip pat paimtas 1942 m. laidos vokiškas šautuvas Nr. 7831 ir 50 vnt. šovinių.

Parašai: Gargždų MGB sk. vrš. ltn. KOMENDANTOV
273-iojo pulko 8-tos kuopos vadas ltn. JELISEJEV
seržantas ŠIKOV
kareivis ĖRGAŠIOV
Kopija tikra – Klaipėdos MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. VOLODIN

R. K. p a s t a b a: Žutauto Vaclovo, Prano, g. 1926 m., ir Žutauto Antano, Prano, g. 1922 m., teismo nuosprendis surašytas SSRS vardu 1950 m. birželio 10 d. Klaipėdoje. Teismą vykdo LSSR MVD karinis tribunolas. Pirmininkas – justicijos pplk. ŽYDKYCH, nariai: kapitonas SAMOILENKO I. M., j. seržantė GUDAUSKAITĖ S. P., sekretorė – KUTUREVA.

Šalių dalyviai: LSSR MVD Pasienio karinės apygardos prokuroro padėjėjas justicijos mjr. BONDARENKO ir advokatai DERBIŠER ir ZORINA.

Kaip matyti, tarp teisėjų tik viena lietuviška pavardė, bet tai dar neparodo, kokia jos tautybė, o visos kitos slaviškos ir kt., be vardų ir tėvavardžių. Tai akivaizdžiai rodo jų anonimiškumą, vengiant išsišifruoti ir gerai žinant, jog tai tik teismo farsas. Tokie okupantų „teismai“ sprendė mūsų tautiečių – Lietuvos piliečių likimą, mūsų laisvės kovotojų – partizanų likimą.

Žutautas Vaclovas ir Žutautas Antanas remiantis RTFSR BK nuteisiami po 25-erius m. pataisos darbų lagerio konfiskuojant visą turtą ir dar po 5-erius m. tremties. Po nuosprendžiu pasirašo teismo pirmininkas ŽYDKYCH.

Iš POVILO BAGDONO-*ATLANTO prisiminimų*

Užrašyta Telšiuose
1998 m.

Gimiau 1917 m. rugsėjo 9 d. Daubos k., Kulių vlsč., Telšių apskr. Tėvai turėjo 15 ha prastos akmenuotos žemės. Šeimoje augome 5 vaikai: 3 seserys ir 2 broliai. Brolis Kazys buvo gimęs 1920, o mūsų tėtis mirė 1925 m.

1939 m. išėjau tarnaut į Lietuvos kariuomenę. Pradžioje tarnavau Šiauliuose, aviacijoje, vėliau – Kaune, Ryšių batalione, iki sovietinės okupacijos dislokuotame Šančiuose.

Užėję rusai pareikalavo, kad lietuvių karininkai nusiimtų antpečius. Kai kurie atsisakė tai daryti. 5 kariškiai už tai buvo suimti. 1940 m. rudenį buvome iškomandiruoti į Vilnių. Rytais vykdavo „politinis švietimas“.

1941 m. kovo mėn. dviem sunkvežimiais mus išvežė į Varėnos poligoną, kur iki birželio įrenginėjome stovyklą, ryšius. Ištarnavus 25 mėn. (nors Lietuvos kariuomenėje reikėjo tarnauti 18 mėn.), 1941 06 01 mus demobilizavo ir įspėjo, jei reikės, pakvies.

Sugrįžau į namus, o netrukus prasidėjo karas. Vokiečiai netoli nuo mūsų namų bombardavo rusus, sudegė ir mūsų namas. Mes slėpėmės pas kaimynus. Žuvo daug rusų. Praėjus frontui, aplinkui mėtėsi daug technikos, sprogmenų. Mes, buvę kariškiai, rinkome ginklus, nešėme juos į sandėlius, nukenksmindavome sprogmenis. Vėliau tuos ginklus išvežė į Telšius.

1941 m. rudenį pradėjome atstatinėti sudegusius namus. Seserys buvo ištekėjusios, brolis – vedęs Uršulę Stasiulytę ir išėjęs gyventi kitur. Karo metu išlikusioje jaujoje gyvenau kartu su mama.

1944 m. per radiją iš Amerikos ėjo žinios, kad sovietinė okupacija ilgai nesitęs ir rusai turės grįžti į savo teritorijas, todėl į Vakarus nutarėme nesitraukti. Atėję rusų kareiviai plėšikaudavo. Įsirenginėjome slėptuves. Gavęs šaukimą į kariuomenę, išėjau iš namų, pradėjau slapstytis pas kaimynus.

1944–1945 m. žiemą mes, keturi: Liudas Lukauskas, Vladas Montvydas, Stasys Baniulis ir aš praleidome pas kaimyną, po tvartu įrengtoje slėptuvėje. Tuo metu vyko dideli rusų NKVD kariuomenės siautimai, kratos, buvo sekami ir mano namai. Žiemos pabaigoje sužinojome, kad rusai degina jiems įtartinų gyventojų sodybas, todėl palikome tą slėptuvę ir pradėjome vaikščioti nuo vienų žmonių pas kitus. Dienomis sėdėdavome tvartuose, o naktimis pasipildydavome maisto atsargas ir traukdavome kitur.

Pavasarį, atšilus orams, visi keturi išėjome į mišką, pradėjome ieškoti ryšių su kitais partizanais. V. Montvydas buvo kilęs nuo Varnių, tai nukeliavome ten ir susisiekėme su Luokės, Pavandenės, Varnių, Žarėnų partizanais. Keliaudavome naktimis, dienomis ilsėdavomės.

Mūsų būrys padidėjo iki 38 vyrų, didelių miškų nebuvo, buvo sunku slėptis. Būryje buvo ir mano brolis Kazys, kurio slapyvardis buvo *Gluosnis* (turėjo dar ir kitus: *Rugelis*, *Beirutas*. Žuvo 1952 11 04). Aš vadinausi *Atlantu*.

Persikėlėme į Skliausčių mišką, ten įsirengėme stovyklą. 1945 m. gegužės–birželio mėn. vyko masiniai apylinkių siautimai. Kartą išgirdome sargybinių šūvius, stribai ir rusai mus apsupo, puolė su šunimis. Visi susimaišėme. Išsiskyrėme į kelias grupes. Mes 6 metėmės į raisto pusę. Vėliau patekome į ganyklas ir atsišaudydami pasitraukėme į didesnius miškus. To mūšio metu žuvo 2 partizanai, keli buvo lengvai sužeisti. Po to mūšio pasidalijome į daug nedidelių grupių. Priklausėme Žemaičių apyg. Šatrijos rinktinei.

Iki 1946 m. mums vadovavo Vladas Montvydas-*Žemaitis* ir Stasys Baniulis-*Senelis*. Vėliau Montvydas atsiskyrė ir išėjo pas varniškius partizanus į savo kraštą, vadovavo būriui, po kiek laiko – apygardai. Baniulis išėjo pas Luokės partizanus. Mūsų vadu tapo Liudvikas Lukauskas-*Jurginas* iš Baltininkų k., Varnių vlsč. Žuvo 1949 07 15. 1947–1948 m. 3–4 partizanų skyriui vadovavau aš.

Daug kartu susidūrėme su stribais ir kariuomene. Partizanai nuolat žūdavo. Žiemomis gyvendavome pas ūkininkus slėptuvėse. V. Montvydas palaikė ryšį su

aukštais valdininkais, kurie pranešdavo apie būsimas karines operacijas. Su Montvydu susirašinėjome šifruotais laiškais.

Iš ryšininkų gaudavome informaciją apie kariuomenės judėjimą, įtartinus gyventojus. Prijaučiančius rusams įspėdavome, bausdavome, prašydavome, kad mums nekenktų, bet be reikalo žmonių nešaudėme. Tam, kad kažką sunaikintum, būtinai turėjai suderinti su partizanų vyresnybe.

Iš apygardos gaudavome partizaninės spaudos, atsišaukimų, kuriuos daugindavome rašomąja mašinėle ir naktimis platindavome. Turėjome radijo imtuvą. Susitikdavome su kitais būriais, kartu rengdavome operacijas, bet į svetimus rajonus neidavome. Apsirengę buvom įvairiai: kariškais ir civiliškais drabužiais. Į kai kurias operacijas eidavome apsivilkę rusiškas uniformas. Būryje buvo griežta karinė drausmė: be vado leidimo ir komandos nebuvo galima nei judėti, nei šaudyti. Net per siautimus nešaudydavome iki paskutinės minutės, kad be reikalo neišsiduotume. Kartais rusų kareivis prieidavo per keletą metrų nuo partizanų, bet, pamatęs atkištą ginklą, iš baimės persikreipdavo ir nueidavo toliau lyg niekur nieko. Taip išgelbėdavo ir savo, o kartais ir mūsų gyvybes. Po tokių „susitikimų“ mes kuo skubiau persikeldavome į kitą vietą.

Laisvalaikiu tvarkydavome ginklus, skaitydavome spaudą, aptardavome ryšininkų veiklą. Alkoholio partizanai stengdavosi nevartoti, nors kartais tekdavo.

1948 m. viename kaime slėpėmės bunkeryje su broliu ir dar 3 partizanais. Kažkas mus išdavė. Atvažiavo 25 mašinos kareivių, apsupo kaimą, kratė gyventojus, strypais visur badė ieškodami mūsų bunkerio. Mes sėdėjome labai tyliai ir girdėjome tų paieškų triukšmą. Po kiek laiko išgirdome kulkosvaidžio tratėjimą. Vėliau sužinojome, kad ginkluotas stribas eidamas pateko į apsiausties zoną, o kareiviams liepus stoti, pagalvojo, kad partizanai, puolė į griovį ir buvo nušautas.

1948 ar 1949 m. vyko visų apygardų partizanų vadų sąskrydis, kuriame teko dalyvauti ir man. Vyko pasitarimai ir mokymai. Po to mums buvo suteikiami laipsniai. Aš gavau viršilos laipsnį.

Vėliau partizanų vadovybė nesutardavo dėl valdžios. 1948 m. toks incidentas pareikalavo net aukų. Nepasidaliję pareigų susišaudė Žarėnų partizanai. *Jurgino* brolis Pranas Lukauskas-*Krivaitis* buvo nušautas, o Kazys Juozaitis-*Meteoras* su Zigmu Tomkevičiumi pabėgo sužeisti. Vėliau apygardos vadas šį konfliktą sprendė partizanų pasitarime. Jo metu Juozaitis peršovė sargybinį Vincą Rekašių, o kitas sargybinis nušovė Juozaitį. V. Rekašius vėliau taip pat mirė nuo sužeidimo.

R. K. p a s t a b a: apie Žemaičių apygardos Šatrijos rnkt. vado kap. Juozaičio žūtį Telšių r., Viešvėnų sen., Pareškečio k., Liudo Varpučinsko sodyboje, plačiau rašoma šių namų šeimininko Liudo Varpučinsko prisiminimuose, kurie publikuoti „Laisvės kovų archyve“ (toliau LKA) Nr. 24, p. 107.

1949 m. išsiskyrėme su broliu. Aš kurį laiką vadovavau Šatrijos rinktinei. 1950 m. Užventės miške vyko apygardos partizanų būrių susirinkimas. Tada buvau paskirtas vadovauti jauniems Žarėnų partizanams, kurių būrio branduolys buvo žuvęs, likę Domininkas Šakinis, Antanas (kitur Julius – *R. K.*) Vaišvila-*Julius*, Stanislovas Laucevičius-*Pacas*, *Dobilas* ir dar keli partizanai. Šatrijos rinktinei vadovauti buvo paskirtas mano brolis *Gluosnis*. Taip aš pradėjau vadovauti Žarėnų partizanams.

Pradžioje būryje buvome 4, vėliau – 5. Žiemodavome išsiskirstę po 2–3 partizanus. Palaikiau ryšį su Plungės partizanais. Iki 1952 m. ataskaitas duodavau broliui, kaip rinktinės vadui, o jis – apygardos vadui.

Buvau penkis kartus sužeistas. Pirmą kartą – 1950 m. balandžio 17 d., kai jau buvau su Žarėnų partizanais. Mes ėjome iš Plungės miško į Rietavo miškus ir pakeliui užėjome pas vieną žmogų. Pernakvojome šiauduose, o pavakarėje išgirdome atvažiuojančias mašinas. Miške pamatėme bėgančias stirnas. Pamiškėje pastebėjome rusų kareivius ir supratome, kad esame apsupti. Į mus pradėjo stipriai šaudyti. Besiveržiant į kitą pusę, buvau sužeistas į ranką ir kojį, bet iš lėto paeiti galėjau. Žuvo už manęs ėjusi moteris (partizanų būrio vado *Buro* žmona Lionė – *R. K.*). Trise bėgome gilyn į mišką. Draugai mane aptvarstė. Man buvo sutrupintas kaulas, netekau daug kraujo. Paeiti nebegalėjau. Draugai, paėmę iš žmogaus pastotę, mane miško keliais iš Rietavo atvežė į Tverus, į mišką, ir paguldė bunkeryje. Bunkeris buvo pilnas vandens, jį išsėmė kibirais, ir mes savaitę ten gyvenome, kol viskas aprimo. Žmonės mus maitino, aš atsigavau, pradėjau vaikščioti. Po to išėjome į už 20 km esantį bunkerį. Žaizdos buvo sutinusios, bet po mėnesio pradėjau sveikti.

R. K. p a s t a b a: apie partizano **Povilo Bagdono-*Atlanto*** sužeidimą ir jo gelbėjimą gana plačiai rašoma kn. „Lietuvos laisvės armijos kovos Žemaitijoje“ (Plungė, 2008), I d., p. 138, partizano Stanislovo Zigmo Laucevičiaus-*Paco*, *Dobilo* prisiminimuose.

1952 m. lapkričio 4 d. žuvo mano brolis. Iš 5 partizanų būrio, gyvas liko tik vienas. Apie tai aš sužinojau tik 1953 m. pavasarį. Ieškojau to likusio gyvo partizano, slapsčiausi vienas. Per ryšininkus sužinojau, kad *Martinas* ir *Sakaliukas*-Vaičkus Stasys, Telesforo, yra netoliese ir, susitikęs su jais, sužinojau, kaip žuvo brolis. Visi trys grįžome į Žarėnų apylinkes.

Tuo laiku užpuldavom parduotuves, paimdavom maisto, rūkalų, medžiagų, nes žmonės gyveno sunkiai. Su *Martinu*, *Sakaliuku* ir dar trim civiliais vyrais apiplėšėme vieną parduotuvę, su kurios pardavėja vėliau teko susitikti per tardymus. Paėmėm medžiagų, degtinės, cigarečių (kuriomis mes maskuodavome savo pėdsakus), kiek panešėm.

Tą patį pavasarį Užventės vlsč., Užpelkių miške, buvome apsupti ir apšaudyti. Mes pradėjome trauktis per krūmus ir pelkes. Su draugais išsiskyrėme. Mane kulkos kliudė keliose vietose: pataikė į automato diską, laikrodį, kabantį prie juostos, lengvai sužeidė į užpakalį. Pagal kompasą susigaudžiau, kur eiti, ir mišku ėjau visą dieną, kol pasiekiau žinomas vietas. Ant linijos sutikau *Martiną*, kuris papasakojo, kad *Sakaliukas* žuvo šalia jo. Po to dviese su *Martinu* gyvenome ir slėptuvėse pas gyventojus, ir bunkeriuose.

Gegužės mėn. Pušinės miške susitikau su apygardos vadu Montvydu. Jis buvo su savo adjutantu Bronislovu Alūza-*Bedaliu*, *Eimučiu*.

R. K. p a s t a b a: **Alūza Bronislovas**, **Vinco-*Bedalis***, ***Vokietukas***, ***Beržas***, ***Sakalas,*** g. 1933 09 15 Želvių k., Užvenčio-Kelmės r. Žuvo 1953 08 23 Palūkščių k., Varnių r., kartu su Montvydu.

Visi aptarėm tolesnę veiklą, skaičiavome, kiek žuvo pažįstamų partizanų, sutarėme, kaip palaikysime ryšį. Montvydas paprašė, kad priimtume tauragiškį partizaną

Vienuolį, kuris neturėjo kur gyventi. Sutartoje vietoje mes jį paėmėm ir gyvenome trise. Tuo metu aplinkui partizanų jau nebeliko. Mes tik slapstėmės, karinių operacijų nevykdėme, tik patys patekdavome į pasalas. Rudeniop žuvo ir apygardos vadas. Organizacija buvo išdaužyta. Tuo metu jau vaikščiodavome apsirengę civiliniais drabužiais. Šatrijos rinktinė išsilaikė iki 1954 metų.

Su Žarėnų partizanais ryšys nutrūko 1954 m. vasarą, kai jie žuvo išduoti.

1954 spalio mėn. visi 3 užėjome pas vieną žmogų pavalgyti. Išgėrėme ir pajutome, kad kažkas negerai, toks silpnumas apėmė. Išėjome į lauką, puolėme į skirtingas puses. O ten pasipylė šūviai, man peršovė abi kojas, aš netekau sąmonės – buvome apnuodyti. Tada žuvo *Vienuolis*, jo lavoną po kiek laiko rado medžiotojai, o apie *Martiną* nieko nežinau.

Prabudau Vilniaus saugume visas apdraskytas granatų skeveldrų, kamavo troškulys. Pradžioje nesupratau, kur esu, ir tik palaipsniui viską pradėjau atsiminti. Kameroje buvo dar vienas žmogus. Prasidėjo tardymai. Kiek apsveikęs turėjau labai daug akistatų. Iš Vilniaus mane veždavo į Telšius, Kuršėnus. Prieš tai dvejus metus nešiojau barzdą, kurią prieš pat areštą buvau nusiskutęs, todėl daugelis per akistatas manęs nepažindavo. Tada mane parvežė atgal į Vilnių ir augino barzdą. Po to vėl vežiojo po akistatas. Dėl parduotuvės apiplėšimo pats prisipažinau – valgyti juk reikėjo, o mus maitino ginklas. Tardė ilgai.

Teisė 1955 ar 1956 m. Kartu buvo teisiami ir partizanų ryšininkai, rėmėjai, suimti anksčiau ir vėliau. Karinis tribunolas mane nuteisė mirties bausme. Uždarė į mirtininkų kamerą kartu su bendrabyliu ryšininku Simučiu. Po keturių su puse mėnesio mirties bausmę pakeitė į 25-erius m. lagerio ir išvežė į Mordovijos ASSR. Ten išbuvau 20 metų. Teko dirbti įvairius darbus: statybose, staliumi, pirtyje, valgykloje ir kt. Duonos – 700, nusižengus – tik 200 gramų. Darbo diena tęsėsi 8 val. Už darbą šiek tiek mokėjo į asmeninę sąskaitą. 13 m. išsėdėjau uždarame kalėjime. Vėliau buvo paskirtas lengvesnis režimas. Kalinių tarpusavio santykiai buvo labai geri.

Iš lagerio paleido1974 m. Leido grįžti į Lietuvą. Apsigyvenau Telšiuose. 3 mėnesius neregistravo, nedavė darbo. Tamsią valandą palaikė tikėjimas ir viltis.

Iš partizano KAZIMIERO BAGDONO-*GLUOSNIO vaikų* ALDONOS *ir* KOSTO *prisiminimų*

Aš, **Aldona Bagdonaitė**, gimiau 1945 vasario 4 d. Mama mane augino vienerius metus. Po to nuo nesibaigiančių mušimų ir areštų ji pradėjo slapstytis pas kaimynus. Po to persikėlė pas tėvą į partizanų būrį. Mane augino kaimynai Balsiai. Augau svetima Aldonos Barauskaitės pavarde. Mamą mažai prisimenu, ji kartais ateidavo su tėvu ir kitais partizanais manęs aplankyti. Prisimenu, kartą „mamutė“ (kuri mane augino) vedė mane į bunkerį pas tėvus. Mokykloje vaikai mane vadindavo „bandito“ dukra, skriausdavo. Apie tėvų likimą sužinojau būdama 15 metų. Sužinojau, kad turiu brolį, kuris gyveno kitame kaime. Sulaukus 18 metų, man neleido dirbti, todėl „tėvukas“ mane vežė pas Telšių vykdomojo komiteto pirmininką prašyti, kad leistu dirbti. Ištekėjusi apsigyvenau Panevėžyje.

Kur žuvo tėvai, sužinojome tik šiais laikais. Ten, kur buvo bunkeris, dar ir dabar yra duobė. Mes ten pastatėme kryžių. Dėdė Povilas papasakojo, kad pirmiausia nušovė tėvą. Tada mama nušovė kareivį ir pati nusišovė, nes buvo sužeista. Mama labai sunkiai išgyveno išsiskyrimą su mumis. Verkdama ji sakydavo: „Jei galėčiau, praryčiau ir save, ir vaikus“.

Aš, **Kostas Bagdonas** (Raudonis), gimiau 1948 09 26 šieno kaugėje. Turėjau brolį dvynį, kuris netrukus mirė. Mane augino ir įsūnijo Raudoniai. Aš pas juos augau vienas. Būdamas 6–7 metų, sužinojau, kad esu „banditų“ vaikas, o įtėviai tik suaugus papasakojo, kad mano tėvai žuvę. Būdamas aštuonerių sužinojau, kad turiu seserį, su kuria susitikome. Tėvų praktiškai neprisimenu, man buvo 4 m., kai jie žuvo.

Adaptuoti protokolų variantai
LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 43593/3

Iš Povilo Bagdono, Petro, g. 1917 m., apklausos protokolo, surašyto 1954 10 26

Apklausia Lietuvos SSR KGB prie Ministrų tarybos 4-osios valdybos 2-ojo poskyrio vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. REPIČ per vertėją KGB ltn. PUPIENĮ.

<...> Į Stasio Baniulio-*Senelio* vadovaujamą partizanų būrį įstojau 1945 m. pavasarį. Kai į būrį atėjo naujų kovotojų, būrio vadas mane paskyrė skyriaus vadu. Skyriui priklausė: aš – Povilas Bagdonas; mano brolis Kazys Bagdonas-*Gluosnis*, *Rugelis*; Lukauskas Pranas-*Krivaitis*; Milašius Benediktas (Benonas)-*Benelis* ir kt.

R. K. p a s t a b a: **Milašius Benediktas, Igno-*Benelis*, *Liekarstas***, g. 1923 m., gyv. Lieplaukės k., Telšių r. Žemaičių apyg. prtz. kuopos vadas. Žuvo 1948 03 28 Žarėnų vlsč., Telšių r.

<...> 1946 m. pavasarį būrio vadas Lukauskas Liudas-*Jurginas* mane atleido iš šių pareigų ir pervedė eiliniu į Liepsnos būrį, kurio vadu jau buvo paskirtas mano brolis Kazys Bagdonas.

1950–1951 m. Žemaičių apyg. vadas Vladas Montvydas-*Etmonas*, *Žemaitis* iš Varnių r. mane pasiuntė į Plungės r. vadovauti Merkio tėvūnijai, kurią sudarė:

1. Vaišvila Julius (kitur Antanas – *R. K.*)-*Julius*;
2. Kumšlytis Antanas-*Audra;*
3. Šakinis Domininkas;
4. Bartkus Petras-*Zuikis*.

1953 m. pavasarį aš perėjau iš Plungės r. į Varnių r., kur susitikau su Žemaičių apyg. vadu Montvydu, jis mane paskyrė Šatrijos rnkt. vadu ir davė užduotį susisiekti su *Vienuolio* ir *Patašono* būriais siekiant juos prijungti prie Šatrijos rnkt., bet aš su šiomis grupėmis susijungti nebandžiau.

<...> Asmeniškai aš žinau *Patašono* ir *Vienuolio* būrius. Su *Patašonu* mes buvome susitikę prieš trejus metus Pažiežės miške, apie 2–3 km nuo Papilės miestelio. Tuomet aš priklausiau Liepsnos būriui, kuriam vadovavo mano brolis Kazys. Susitikimą su *Patašonu* tada mums suorganizavo partizanas Pranas Vitkauskas-*Granitas*.

R. K. p a s t a b a: Liudo Simučio teigimu, čia minimas partizanas *Patašonas* yra tas pats, kuris minimas kn. „Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai“ (Vilnius, 2006), V d., p. 130. **Steponas Erstikis-*Patašonas*, *Papartis*, *Linguonėlis*** kilęs iš Padarbių k., Kruopių vlsč. 1958 m. jis dar slapstėsi Rudausių k., Akmenės r. Kadangi minimas partizanas *Patašonas* vėliau dingo iš KGB akiračio, 1960 m. paskelbta sąjunginė jo paieška.

<...> Su prtz. *Vienuoliu* buvau susitikęs 1950 m. ar 1951 m. netoli Tverų miestelio, Rietavo r. Kartu su *Vienuoliu* į susitikimą atėjo ir Montvydas. 1954 m. rugsėjo mėn. aš su *Vienuoliu* buvau susitikęs Jomantų k., Telšių r., pas Mockų, ir jo prašymu priėmiau jį į savo būrį. Taip slapstėmės kartu apie mėnesį iki mano sulaikymo.

Iš Povilo Bagdono apklausos protokolo, surašyto 1954 10 28 Vilniuje

Apklausia LSSR KGB tardymo sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. VILIMAS per vertėją LINIOVĄ (moteris).

<...> Prieš keletą dienų, kai mūsų kraštą 1941 m. okupavo vokiečiai, Janapolės miestelyje (Telšių r.), Varnių r., Lukauskas Liudas iš Kuršų k. suorganizavo sukilėlių būrį, į kurį įtraukė ir mane kaip tarnavusį kariuomenėje.

Pradžioje surinko ir atvežė į mokyklos pastatą, kur buvo įrengtas įvairių karinių reikmenų (ginklų, šovinių ir kt. amunicijos) sandėlis. Visa tai teko man saugoti. Dar vasarą Lukauskas iš Janapolės išvyko dirbti į Varnius, vietoj jo liko Petrošius Jonas, o mane paskyrė vyresniuoju sukilėlių pareigų paskirstytoju. Janapolės sukilėlių dalinyje ištarnavau iki 1941 m. spalio mėn., t. y. iki dalinio išformavimo.

<...> Sukilėlių daliniui priklausė:

1. Dobranskis Stasys (tėvas) iš Purvių k., Varnių vlsč.;
2. Dobranskis Liudas (Stasio sūnus);
3. Dobranskis Martinkus (Stasio sūnus);
4. Lukauskas Liudas. Žuvo apie 1949 m. kaip partizanas;
5. Petrošius Jonas iš Papilių k., Varnių vlsč.;
6. Šimkus Jonas iš Patiltės k., Varnių vlsč.;
7. Pocius Aleksas iš Kuršų k.;
8. Lukauskas Pranas iš Sėbų k. Žuvo apie 1948 m. kaip partizanas;
9. Parskaudas iš Janapolės k., Varnių vlsč.;
10. Jurgelis iš Padvarių k., Varnių r.;
11. Bagdonas Kazys. Žuvo 1952 m. kaip partizanas;
12. Bagdonas Povilas.

<...> 1944 m. mudu su broliu Kaziu iš Telšių apskr. karinio komisariato gavome šaukimus į sovietinę armiją. Manydami, jog gali išsiųsti į frontą ir ten žūsime, su broliu pradėjome slapstytis, o maždaug 1945 m. vasario mėn. aš įstojau į prtz. būrį, kurio vadas buvo Baniulis Stasys-*Senelis*. Nuo to laiko iki arešto dienos aš dalyvavau ginkluotame partizaniniame pasipriešinime ir pastaruoju metu buvau Šatrijos rnkt. vadas. Per visą partizanavimo laikotarpį turėjau du slapyvardžius: ***Atlantas*** ir ***Aspirantas***. Be to, kartais buvau vadinamas ***Švogeriu***.

Iš Povilo Bagdono apklausos protokolo, surašyto 1956 02 23 Vilniuje

Tardė ir protokolą surašė LSSR KGB tardymo sk. poskyrio vrš. mjr. KAPLAN ir tardymo sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. VILIMAS (rašė Vilimas – *R. K.*) per KGB tardymo sk. vertėją MOCKUTĘ.

<...> Turėjau 1935 m. laidos pistoletą TT Nr. 29995, 80 vnt. šautuvo šovinių, 16 pistoleto TT šovinių ir nupjautavamzdį šautuvą Nr. 6168. Pripažįstu, jog šie ginklai ir šaudmenys priklausė man ir buvo paimti iš manęs arešto metu.

<...> Šiuos ginklus ir šaudmenis aš gavau iš partizano slapyvardžiu *Auksinis Dėdė* (žuvęs 1948 m.), išmainęs juos į prancūzišką šautuvą ir aulinius batus.

<...> Mano sulaikymo ir prtz. Kazlausko žuvimo metu pas pastarąjį buvo rasta ir paimta 18 fotonuotraukų, užrašų knygutė. Šias nuotraukas ir užrašų knygutę aš pažįstu, kadangi knygutė yra mano, o nuotraukose nusifotografavę būrio partizanai: aš, Kazlauskas ir kt.

<...> 1954 m. spalio 25 d. Stasiulio ūkyje buvo atidengtas bunkeris, kuriame slėpėmės: aš – Povilas Bagdonas-*Atlantas*, Kazlauskas Antanas-*Martynas* ir Stirbys Juozas-*Rolandas*, *Vienuolis* (toliau išvardyti visi daiktai, kurie buvo rasti bunkeryje – *R. K.*)

<...> Mus fotografavo ir nuotraukas darė *Sakaliukas*-Vaičkus Stasys.

Ištrauka iš albumo „Vakarų Lietuvos partizanų sritis“ (Vilnius, 2010), p. 237: „1954 m. spalio 23 d. Varnių r. Tarvydų k. (dabar Telšių r. sav.) gyventojo namuose KGB Varnių r. skyriaus stribai surengė pasalą sunaikintos Šatrijos rinktinės vado Bagdono Povilo-*Atlanto* vadovaujamiems partizanams. Į ją pateko 3 partizanai. Vadas buvo suimtas, Antanas Kazlauskas-*Martynas* žuvo, o Juozui Stirbiui-*Rolandui*, *Vienuoliui* pavyko pabėgti, tačiau lapkričio 26 d. jis buvo rastas miręs pelkėje, 1,5 km nuo Tarvydų k.“

<...> 1954 m. spalio 25 d. Mediškių k., Telšių r., Vaičkaus Jurgio ūkyje, buvo rastas ir atidengtas bunkeris (toliau išvardyti visi daiktai ir ginklai, kurie buvo rasti šiame bunkeryje – *R. K.*).

Tardytojo klausimas: Atidengiant bunkerį Pušynės miške Telšių r. 1954 m. gruodžio 2 d. rasti ir paimti 2 šautuvai su apkabomis ir dujokaukės skardinė, kurioje buvo sudėta: partizaninės brošiūros „Laisvės balsas“, „Laisvės Varpas“ („Žalia giria“ ?) ir kt. Iš viso 53 vnt., sąsiuvinis su dainomis ir eilėraščiais, registracijos knyga: instrukcija pagal surinktus žvalgybinius duomenis, brošiūra pavadinimu „Tautiški vardai“, 13 partizaninių kreipimųsi į gyventojus, bloknotas su įvairiais užrašais, įvairūs partizanų įsakymai, partizanų: *Gegutės*, *Gluosnio*, *Blėkos*, *Dobilo* ir trijų (keletas neišskaitomų žodžių – *R. K.*) asmeninės sekimo bylos perėjimo į nelegalią padėtį ir užrašų knygutė (užrašų nėra), kurie jums priklauso. Tardytojas reikalauja paaiškinti, kas per ginklai ir kas per dokumentai.

<...> Jūsų nurodytame bunkeryje slėpiausi aš, *Sakaliukas* ir *Martynas*. Du šautuvus ir apkabas su šoviniais kažkada atnešė *Sakaliukas*. Dokumentai dujokaukės skardinėje priklauso mano broliui *Gluosniui* – Liepsnos būrio vadui.

Sakaliukas iki 1952 m. rudens slapstėsi kartu su mano broliu Kaziu-*Gluosniu*, t. y. iki jo žūties. 1953 m. pavasarį *Sakaliukas* apsistojo čia ir mes kartu su juo pradėjome slapstytis.

Pokalbio metu *Sakaliukas*-Stasys Vaičkus man pasakė, jog žino mano brolio Kazimiero partizaninių dokumentų paslėpimo vietą, ir po kurio laiko jis juos atsinešė į mūsų bunkerį Pušynės miške.

Tardytojo klausimas: Tarp šių dokumentų, kaip jūs teigiate, jog tai jūsų brolio Kazimiero, yra du partizanų įsakymai: 1951 m. Nr. 1 ir 1952 m. Nr. 5, kuriuose pažymėta, jog seržantas *Aspirantas*-Povilas paskirtas MEV (Merkio r. vadas) ir Šatrijos rnkt. vado pavaduotoju.

1952 m. įsakymo Nr. 5 11 paragrafe nurodyta, jog *Aspirantui,* sužeistam atsitraukimo metu, buvo nuspręsta ir leista nešioti Kovinio sužeidimo ženklą.

1951 m. Šatrijos rnkt. vado įsakymu Nr. 1 aš buvau paskirtas Merkio rajono vadu ir Šatrijos rnkt. vado pavaduotoju.

1952 m. balandžio mėn. būdami miške Rietavo r. kartu su partizanais Stanislovu Laucevičiumi, Juliumi (kitur Antanas – *R. K.*) Vaišvila ir Platakyte Lionia buvom susekti MGB grupės ir susišaudymo metu partizanė Platakytė Lionė žuvo, o aš buvau sužeistas į kairę koją ir į dešinę ranką, bet mums pasisekė pasitraukti ir pasislėpti nuo persekiotojų. Šie mano sužeidimai buvo pažymėti Šatrijos rnkt. vado 1952 m. įsakymu Nr. 5.

Bylos Nr. 43593/3, 9 t., kaltinamajame akte, surašytame 1956 03 20 Vilniuje, išvardyti baudžiamojon atsakomybėn patraukti 6 asmenys. Akte pažymėta, jog 1952 m. Simutis Liudvikas, Adomo, užmezgė ryšį su ginkluoto partizanų būrio kovotojais: *Kazimieru*, *Sakaliuku*, *Martynu* ir kt., kurie nuolat lankėsi jo ūkyje. Jis juos aprūpindavo šaudmenimis, kišeninių žibintuvėlių „batareikomis“ ir fotopriemonėmis.

1952 m. Simutis iš *Kazimiero* (L. Simučio teigimu, čia minimas slapyvardžiu *Kazimieras* buvo Kazimieras Bagdonas, Povilo Bagdono brolis. Tardytojas, matyt, sumaišė vardą su slapyvardžiu – *R. K.*) gavo nurodymą sukurti priešiškai sovietinei valdžiai nusiteikusių asmenų grupę, kurią partizanai pažadėjo aprūpinti ginklais kovai su sovietiniu aktyvu bei stribais.

Vykdydamas šią užduotį, Simutis 1952 m. įvairiu laiku į šią antisovietinę grupę įtraukė Bugį, Šarapovą. Čia suminėta gana nemažai Simučio grupės atliktų vadinamųjų „teroristinių“ aktų prieš sovietinius pareigūnus bei sovietines įstaigas.

1953 m. pradžioje Simutis per prtz. *Sakaliuką* ir *Martyną* užmezgė ryšį su Šatrijos rnkt. vadu Bagdonu Povilu-*Atlantu*.

1954 m. į grupę buvo įtrauktas Jasas Vincas ir Vaicekauskas Petras.

1953 m. vasario mėn. Bugys kartu su Šarapovu ir Simučiu pastarojo namuose priėmė ir pasirašė priesaiką, save įvardija „Jaunaisiais kovotojais už Lietuvos laisvę“. Bugys pasirašė slapyvardžiu *Liūtas*.

Pagal šią bylą kaltinamaisiais buvo paskelbti:

1. **Simutis Liudvikas, Adomo-*Jaunutis***, g. 1935 m. Kaunatavo k., Telšių r., išsilavinimas – 7 klasės komjaunimo organizacijos narys;

2. **Voicekėnas Petras, Aleksandro-*Karklelis***, g. 1934 m. Lekavičių k., Švenčionių r. išsilavinimas – nepilnas vidurinis;

3. **Bugys Stanislovas, Aleksandro-*Liūtas***, g. 1935 m. Tilvikų k., Užvenčio r., išsilavinimas – 7 klasės;

4. **Jasas Vincas, Vinco-*Karvelis***, g. 1933 m. Montvidų k., Telšių r. Išsilavinimas – 4 klasės;

5. **Šarapovas Stefanas, Ivano-*Kęstutis***, g. 1936 m. Kaunatavo k., Telšių r. Rusas, komjaunuolis, išsilavinimas – nepilnas vidurinis. Iki arešto gyveno Telšiuose, Respublikos g. 46–3;

6. **Bagdonas Povilas, Petro-*Atlantas***, g. 1917 m. Daubos k., Kulių vlsč., Varnių r. Išsilavinimas – 4 klasės. Partizanas.

Kaltinamojo akto pabaigoje pažymėta, kad vadovaujantis RTFSR (Rusijos) UPK 208 str., baudžiamoji byla Nr. 19560, pagal kurią kaltinami anksčiau išvardyti asmenys, persiųsta Pabaltijo karinės apygardos prokurorui dėl perdavimo teismui.

Pasirašo: LSSR KGB prie Ministrų tarybos vyr. tardytojas vyr. ltn. VILIMAS
LSSR KGB prie Ministrų tarybos tardymo sk. vrš. mjr. KAPLAN
„Sutinka“ LSSR KGB prie Ministrų tarybos tardymo sk. vrš. pplk. KISMINAS

Nuteistųjų likimus trumpai pakomentavo Liudas Simutis:

Liudas Simutis buvo nuteistas sušaudyti, bet vėliau bausmė pakeista į 25-erius m. lagerio. Šiuo metu gyvena Lietuvoje.

Petras Voicekėnas (pavardė sulenkinta, vėliau jis pasirašydavo kaip **Vaitiekėnas**). Teistas 25-eriems m. lagerio. Kaip menininkas buvo labai jautrios sielos, lageryje susirgo psichine liga ir iš lagerio buvo paleistas. Gyveno savo tėviškėje Švenčionių r. vienas, kaip atsiskyrėlis, tarp miškų, mirė apie 2010 m.

Bugys Stanislovas teistas 10 m. lagerio, grįžęs gyveno Klaipėdoje, dirbo statybininku, apie 1977 m. darbo metu nukrito nuo pastolių ir žuvo.

Jasas Vincas teistas 10 m. lagerio, grįžęs, apsigyveno savo tėviškėje, kur tebegyvena ir iki šiol.

Šarapovas Stefanas teistas 5 m. lagerio, tardymo metu palūžo, čekistų buvo naudojamas kaip kamerinis agentas, netrukus jo bausmė buvo sumažinta iki vienerių metų ir paleistas į laisvę. Baigė Dailės akademiją, tapo garsiu sovietiniu skulptoriumi, bet vėliau prasigėrė apie 1964 m. ir mirė.

Bagdonas Povilas teistas sušaudyti, bet vėliau bausmė pakeista į 25-erius m. lagerio. Į laisvę paleistas 1972 m., gyveno Telšiuose. Mirė apie 2009 metus.

Iš ALFONSO NORKAUS-*ŽILVIČIO prisiminimų*

Užrašyta Palangoje
1998 m.

Gimiau 1930 m. vasario 9 d. Juodinčių k., Telšių apskr., bežemių ūkininkų Teklės ir Stanislovo Norkų šeimoje. Augome 8 vaikai. Tėvai nuomodavosi žemę visoje Žemaitijoje, taigi vienoje vietoje užsibūdavome ne ilgiau kaip 2–3 metus.

Baigęs vidurinę mokyklą, 1945 m. įstojau į Telšių metalistų technikumą. Mūsų šeima gyveno Platelių r., o mudu su broliu Stasiu tuo metu gyvenome pas mamos seserį K. Šakienę. Ji su vyru turėjo 40 ha žemės. Tuo laiku nebuvo ką samdyti darbams, nes visi vyrai slapstėsi, todėl mes jiems padėjome atlikti ūkio darbus.

Pas dėdę Adomą Šakį dažnai užeidavo jo įbrolis Stanislovas Badaukis. Pastarasis jau slapstėsi ir ragino dėdę bėgti, bet šis nepaklausė. 1945 m. kovo 3 d. atvažiavę stribai dėdę Adomą areštavo kaip stambų ūkininką. Jam liepė pasiimti daiktų ir išvežė; pradžioje į Alsėdžius, vėliau – prie Belamoro kanalo statybos, kur jis susirgo dizenterija ir mirė.

1945 m. pavasarį mano brolis Stasys gavo šaukimą į sovietinę kariuomenę. S. Badaukis jam patarė eiti į kariuomenę ir laukti jo atskiro nurodymo. Balandžio mėn. brolis išėjo į 2-jų mėnesių karinius mokymus, vykusius Telšiuose.

1945 m. per išdavimą žlugo „Žemaičių legionas“, kuris buvo dislokuotas apie Alsėdžius, Plokštinės miške.

1946 m. pradžioje S. Badaukis pradėjo vadovauti Žemaičių apygardos Alkos būriui. Partizanams labai trūko ginklų. Telšių kareivinių ginklų sandėlio viršininkas kapitonas slap. *Aidas* buvo „savas“ Badaukio žmogus. 1946 m. balandžio 25 d. *Aidas* su Benu Pikiotu ir mano broliu suorganizavo ginklų pagrobimo operaciją. Bevežant ginklus amerikonišku „študabekeriu“ iš Telšių į mokymus, kapitonas nuginklavo ir surišo sargybinį miške, pilną mašiną ginklų nuvairavo Alkos būriui, kur jau buvo paruošti sandėliai. Viskas buvo iškrauta, o mašina paskandinta Pasruojo pelkėse. Po šios operacijos *Aidas*, B. Pikiotas ir mano brolis Stasys liko Alkos būryje.

Aš nuo 1946 m. tapau partizanų ryšininku. Mano slapyvardis buvo *Žilvitis*. Per kitus ryšininkus ir rėmėjus rūpinausi ginklų ir aprangos partizanams tiekimu. Partizanai buvo apsirengę vokiškomis, rusiškomis bei siūtinėmis uniformomis. Tuo pat metu dirbau tetos ūkyje ūkvedžiu. Samdėme dvi merginas ir vieną berną. Iš kitų ryšininkų gaudavau paketus, kuriuos perduodavau partizanams. Bendraudami su kitais ryšininkais, naudodavome slaptažodžiais. Pavyzdžiui, aš pasakydavau: „Medžiai“, o man turėdavo atsakyti: „Be lapų“. Prieš rinkimus turėdavau perduoti ir platinti atsišaukimus. Alkos būrio spaustuvė buvo tetos Šakienės žemės teritorijoje, ūkio darbininkų namelyje, pamiškėje. Važiuodamas pas kitą tetą Barborą Kleinauskienę į Plungės r. sumalti miltų, savo pusbroliams Alfonsui ir Henrikui irgi perduodavau atsišaukimų. Tuo metu jie giminėms miltus maldavo tik naktimis.

Mano tėvai taip pat gyveno pusiau nelegaliai. Jų kaimynas Benas Ramonas 1946–1947 m. buvo Platelių valsčiaus komjaunimo sekretorius, tačiau kartu buvo partizanų rėmėjas. Beržų k. sandėliuose jis savo tėvo padedamas sukaupė dar nuo praėjusio fronto likusių daug baltų maskuojamųjų chalatų, batų, palapinių, apsiaustų, ginklų. Pasikinkę vežimą, kelis vakarus mes visą tą amuniciją vežėme partizanams, o Benas mane lydėjo. Kartą bevažiuodami sutikome girtus stribus, kurie prie mūsų pradėjo kibti. B. Ramonas pasakė, jog veža prasikaltusį komjaunuolį į Plungės apskr., ir pagrasino, kad praneš, jog jie yra neblaivūs.

S. Badaukis visoje savo vadovaujamoje teritorijoje – Telšių, Plungės r. iki Sedos, Žemaičių Kalvarijos ir Platelių – buvo uždraudęs jaunimui rengti vakaruškas ir šokius. Tačiau jaunimas vis tiek slapta linksmindavosi. Jei partizanai sužinodavo ir ateidavo, liepdavo išsiskirstyti, nuaudavo batus. Jie piktindavosi: „Mes liejame kraują, o jūs linksminatės“. Kaimo jaunimas, kad būtų saugiau, dažnai kviesdavosi mane į šokius. Dėl to S. Badaukis mane bardavo.

1946 m. spalį Alkos būrio partizanai užpuolė stribus, vežimais vežusius ūkininkų turtą. Susišaudymo metu į petį buvo sužeistas mano brolis Stasys.

1946 m. gruodžio 24 d. pas mūsų gimines Kleinauskus Kalėdas šventė seniūnas Vaičius, stribas Brizgė ir abu mano pusbroliai. Išgėrę jie susiginčijo dėl vienos merginos. Alfonsas Kleinauskas pasiėmė automatą ir suvarė visą diską į tą stribą. Visi susitarė tylėti, lavoną įdėjo į maišą, prakirto eketę ir paskandino. Po savaitės Vaičius, pasigėręs pas kitus žmones, išsipasakojo. Po to jį suėmė Plungės saugumas, kuriam jis viską papasakojo. Buvo surastas ir stribo lavonas. Visą Kleinauskų šeimą areštavo ir išvežė tardyti į Plungės saugumą. Namuose per kratą rado ir mano atvežtų atsišaukimų. Alfonsas, kad nebūtų pripaišyti politiniai motyvai, iš karto prisipažino, tačiau vis tiek buvo labai sumuštas. Henrikas draugavo su Alsėdžių stribų viršininko Prano Žalimo seserimi Jadvyga. Žalimas jam pateikė sąlygą: arba suteikti informacijos apie partizanus ir Norkus, arba bus blogai. Jis mane ir išdavė. Alfonsas Kleinauskas buvo nuteistas 10 metų, o Henrikas – 2,5 m. kalėti, kuriuos atsėdėjęs Šilutės lageryje, grįžo ir vedė J. Žalimaitę.

1947 m. sausio pradžioje areštavo mūsų artimiausią kaimyną, S. Badaukio sesers vyrą Julių Karačką. Man namuose pasilikti jau buvo pavojinga, todėl išėjau į Telšius, kur apsistojau pas sesers anytą Dobrovolskienę. Pradėjau tvarkytis dokumentus pasui gauti, nusifotografavau. Tuo pat metu sužinojau, kad areštuoti pusbroliai Kleinauskai ir kad Henriką, lydymą 10 stribų iš Plungės ir 10 stribų iš Alsėdžių, vadovaujamų P. Žalimo, atvežė į Telšių saugumą. Tą pačią naktį pėsčiomis išėjau pas savo pačią patikimiausią ryšininkę Vladą Ambrazaitytę. Aš pas ją slėpdavau ginklus, kuriuos pasiimdavo partizanai. Ji mane perdavė kitai ryšininkei Olei Vaitkevičiūtei. Ši dar kitam ryšininkui, kuris mane nuvedė į partizanų vadavietę.

Ten priėmiau priesaiką, slapyvardis liko tas pats. Gavau ginklą, mokė šaudyti. Būrys turėjo dvi slėptuves. Vienas bunkeris buvo įrengtas kalnelyje (dabar čia stovi paminklas). Jame tilpdavo apie 10 vyrų. Čia vykdavo pasitarimai, pamaldos, svečių priėmimas, maisto gamyba. Jo specialiame tunelyje partizanai treniruodavosi šaudyti. Kita slėptuvė buvo įrengta neužšąlančioje, sunkiai praeinamoje pelkėje. Ją pasiekti buvo galima tik einant vingiuota brasta.

Po poros dienų aš susirgau vėjaraupiais. Pakilo aukšta temperatūra, nieko nevalgiau, apie savaitę kliedėjau. Būryje buvo medicinos seselė Ona Bubelytė, kuri mane slaugė ir gydė žolelėmis, nes vaistų nebuvo. Jos brolis partizanavo tame būryje.

1947 sausio 17 d. rytą sargyba paskelbė pavojų. Stovykla buvo apsupta rusų. Partizanai griebė ginklus, pasipylė šūviai. Aš negalėjau nei bėgti, nei gintis. Manęs niekas iš bunkerio išnešti taip pat negalėjo. Pagal instrukciją vadas mane turėjo nušauti. Kilo panika ir baisus šaudymas. Norėjau nusišauti, bet partizanai nepaliko man ginklo. Įbėgo brolis, mūsų akys susitiko ir aš vėl netekau sąmonės. Partizanai traukėsi atsišaudydami link Žemaičių Kalvarijos visą dieną. Pasitraukė sėkmingai, nė vienas nežuvo.

Kai šaudymas aprimo, aš pradėjau karštai melstis, norėjau numirti, kad netapčiau išdaviku. Į bunkerį atkišęs automatą įėjo kareivis ir liepė man pakelti rankas aukštyn. Po to atėjo karininkas ir mane apklausė. Aš pasakiau savo vardą, pavardę ir kur gyvenu. Po to du kareiviai mane aprengė ir išnešė į lauką. Kareiviai susidėjo

į maišus stovykloje rastus daiktus, drabužius, maistą. Vakare atvažiavo vežimai, į kuriuos sukrovė maišus ir paguldė mane. Išvažiavome į Plungės saugumą. Bevežant norėjau iškristi iš vežimo ir užsimušti, bet buvau saugomas kareivių. Plungės saugume mane nunešė į kambarį ir į akistatą atvedė Henriką Kleinauską. Pasisakėme, kad esame pusbroliai. Aš prisipažinau, kad prieš du mėnesius buvau atvežęs paketą su pogrindine spauda. Nieko nesigyniau. Po akistatos nuvežė į Telšius ir uždarė areštinėje Birutės gatvėje. Ten susirgau plaučių uždegimu ir buvau skubiai paguldytas į ligoninę. Gulėjau vienoje palatoje kartu su partizanu, kuriam buvo nutraukta koja. Mus nuolat saugojo kareiviai.

Praėjus trims dienoms po mano arešto, buvo suimtas partizanas Apolinaras Burbulas, kuris išdavė ką žinojo, taip pat daug partizanų ryšininkų, rėmėjų. Vėliau jis buvo likviduotas lageryje. Ligoninėje prabuvau 22 dienas. Mane slaugė pažįstama Julytė Žvigaitė, per kurią aš slapta susirašinėjau su partizanais. Gydytojai ligoninėje tardyti manęs neleido. Kai mane vedė iš ligoninės, Julytė man norėjo perduoti maisto, bet kareivis ją nustūmė, ji pradėjo verkti.

Po to dar du mėnesius buvau tardomas Telšiuose. Tardymų metu kaip mažamečio manęs nemušė. Turėjau akistatas ir su A. Burbulu.

Teisė Klaipėdoje 1947 m. balandžio pabaigoje. Byloje buvome šešiese. Visiems skyrė po 10 m. už ginkluotą kovą prieš tarybų valdžią. Po to buvau išvežtas į Vilniaus persiuntimo punktą.

Tuo tarpu P. Žalimo užduotis buvo susekti ir sunaikinti Alkos būrį. Jis užverbavo Alsėdžių girininką Antaną, pas kurį dažnai užeidavo partizanai. 1947 birželio 13 d. tas girininkas 5 partizanus – būrio branduolį: Praną Bubelį-*Beržą*, Edvardą Gailių-*Adjutantą*, mano brolį Norkų Stasį-*Darių*, Antaną Rankauską-*Lazdyną*, kartu su laikinuoju vadu Kazimieru Srėbaliumi-*Vikruoliu* – pavalgydino ir prigirdė gėrimu su migdomaisiais. Kai partizanai išėjo iš to girininko, sugulė po egle, o Bubelis su Srėbaliumi užėjo pas ryšininkę Stasę Vilkienę (Bagdonaitę). Pirmiausia buvo nušauti tie 3 partizanai, miegoję miške, o Bubelis su vadu dar bandė bėgti, bet taip pat žuvo. Praėjus apie 30 min. nuo šaudymo pradžios, pas Bagdonus buvo užbėgęs visas kruvinas Pranas Žalimas ir klausinėjo, ar nebuvo užėję partizanai. Vėliau Žalimas gavo majoro laipsnį. Tuo metu S. Badaukis su generalinio štabo žinia veikė vienas, iš būrio jis buvo pasitraukęs.

Po keturių mėnesių suformavo etapą ir mane išvežė į Kazachijos ASSR, Karagandos persiuntimo punktą. Iš ten patekau į Džeskasgano vario kasyklas. Kasdien kasyklose žūdavo keli kaliniai. Po 10 dienų darbo man sutino rankų riešai. Negalėjau net šaukšto į rankas paimti. Nuėjau į ligoninę. Ten įsitaisiau dirbti į virtuvę, kur apie vieną mėnesį skutau bulves. Po to patekau į invalidų brigadą.

Dar vėliau mane išvežė į Kingyro lagerį. Ten dirbau statybose, galąsdavau įrankius. Lageryje veikė labai stipri pogrindinė kalinių organizacija. 1950 m. gavau iš lietuvių pogrindininkų užduotį kiekvieną savaitę pagaminti po du peilius. Kartą mane pastebėjo prižiūrėtojas. Buvau nuvestas į lagerio kalėjimą, prasidėjo tardymai. Už šaltojo ginklo gaminimą man grėsė 5-erių m. bausmė. Tačiau pogrindininkai liepė tam prižiūrėtojui per tardymus sakyti, jog peilį gaminau jo įsakymu, kitaip pagrasino, kad užmuš. Prižiūrėtojas tai patvirtino.

Apie metus prasėdėjau kalėjime ir 1951 m. pabaigoje buvau išvežtas į Balchašo lagerį. Jame kalėjo 4000 vyrų ir 2000 moterų. Ten dirbau statybose, kalvėje. Dirbdavome po 12 val. Už darbą pinigų nemokėjo. Jei padarydavome normą, gaudavome 600, jei ne – 400–500 g šlapios duonos.

Barakuose buvo daug blakių. Lageriuose nebuvo jokių knygų ar laikraščių. Ant drabužių nešiojome numerius. Būdavo savižudybių atvejų. Slapta susirašinėjome su kituose lageriuose kalinčiais kaliniais ir kalinėmis. Laiškus užkoduodavome, pasirašinėdavome slapyvardžiais (aš buvau *Alfa*). Laiškelius perrišdavome siūlu. Juos už tam tikrą atlygį maistu išnešiodavo „paštininkai". Balchaše aš dirbau su laisvaisiais darbininkais, kurie išnešdavo laiškus iš lagerio ir išsiųsdavo mano artimiesiems. Po Stalino mirties už darbą pradėjo truputį mokėti, lageryje atsirado parduotuvė. 1953 balandžio 30 d. išėjo įsakymas iš lagerių paleisti visus tuos, kurie buvo teisti būdami nepilnamečiai. Tačiau mane paleido tik po pusantrų metų. Nuo įtampos per tuos metus pražilau. 1953 m. per spalio šventes daug vyrų perlipo per tvorą į moterų zoną ir apie valandą ten prabuvo, kol atbėgo kareiviai. Tačiau apsiginklavusios moterys padarė užtvarą, kad jie saugiai sugrįžtų į savo zoną. 1954 m. iš lagerio paleido.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P–16737.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Norkus Alfonsas, Stanislovo, g. 1930 m. Juodinčių k., Telšių vlsč., Telšių apskr. apklausiamas 1947 m. sausio 31 d. Telšiuose. Tardo Telšių MVD sk. vyr. ltn. (pavardė neišskaitoma – *R. K.*) per vertėją GAVRILOVĄ.

<...> Nuo 1946 m. balandžio mėn. Jakubausko vadovaujamam partizanų būriui priklausė mano brolis Stasys Norkus, g. 1928 m. Nuo 1946 m. balandžio mėn. aš asmeniškai susitikinėjau su šiuo būriu. 1946 m. per du mėnesius (lapkričio ir gruodžio) tapau šio būrio ryšininku, man buvo suteiktas *Dobilo* slapyvardis.

Būdamas ryšininku aš platinau atsišaukimus, kuriuose valstiečiai buvo raginami neiti balsuoti rinkimų į LSSR Aukščiausiąją tarybą metu. Be to, pranešinėjau būriui apie padėtį Juodinčių k., apie sovietinių kareivių atvykimą kaiman. Daugiau praktinėje ryšininko veikloje slapyvardžiu *Dobilas* nebedalyvavau.

1947 m. sausio mėn. broliui Stasiui pasiūlius įstojau į partizanų būrį ir buvau jame bunkeriuose iki sulaikymo. Kadangi sirgau, su būriu vaikščioti negalėjau. Brolis Stasys-*Darius* man pasakė: jeigu aš ieškosiu būrio ir nežinosiu, kur jis išsidėstęs, galiu kreiptis į ryšininkę Vaitkevičiūtę Olę (Aleksandra) ir ji man padės susitikti su būriu.

Aš kreipiausi į Vaitkevičiūtę ir ji mane nuvedė pas ryšininką Kleinauską (30 m. amž.) Eividų k., Alsėdžių vlsč., gyventoją. Kleinauskas mane nuvedė į partizanų bunkerį Dišlių miške ir aš įstojau į Srėbaliaus Kazio vadovaujamą būrį. Čia man suteikė *Žilvičio* slapyvardį, bet ginklo nedavė, nes aš iškart susirgau. Ginklą pažadėjo duoti, kai pasveiksiu. Dar nespėjus išgyti, mūsų bunkerį užpuolė kariuomenė. Visas būrys išsibėgiojo, o aš paeiti negalėjau ir buvau sulaikytas.

<...> Šiam būriui vadovavo Jakubauskas Kazys-*Šarūnas,* Breivikų k., Alsėdžių vlsč. gyventojas, apie 35 m. amž. Vokiečių okupacijos metais jis buvo Juodinčių k. apylinkės seniūnas. Į Jakubausko būrį įėjo ir Srėbaliaus (30 m. amž.) vadovaujama prtz. grupė. Srėbalius kilęs iš Varnių vlsč., vokiečių okupacijos metais tarnavęs policijoje.

<...> Mūsų grupė (iki 20 kovotojų) buvo bunkeriuose. Kovotojai buvo atėję iš kito – Jakubausko vadovaujamo – būrio. Paties Jakubausko tuo metu bunkeryje nebuvo. Aš iš kitur atėjusių partizanų nemačiau, kadangi sirgau ir gulėjau, o jie buvo kitame bunkeryje.

Jakubausko ir Srėbaliaus vadovaujami būriai veikė Alsėdžių vlsč. teritorijoje, apėmė dalį Platelių vlsč., Kretingos apskrities.

<...> Jakubausko būrys priklauso Mažeikių rinktinei, o Srėbaliaus grupė priklauso Telšių rinktinės štabui, arba, kaip vadino Srėbalius – Mindaugo būriui.

Ryšį su šiomis organizacinėmis struktūromis Jakubausko ir Srėbaliaus vadovaujami būriai palaiko: per partizaną Gendvilą Vladą-*Daktarą* su Mažeikių rinktine, o per ryšininką Kleinauską – su Telšių rinktine. Visa tai man žinoma iš ryšininkų Kleinausko ir Gendvilo. Gendvilas man asmeniškai yra sakęs, jog anksčiau jis priklausė būriui, veikusiam Mažeikių apskr., ir dėl ryšio palaikymo buvo pervestas į Jakubausko būrį.

<...> Tą dieną, kai kariuomenė mus išvaikė iš bunkerių, aš girdėjau, ką Srėbalius kalbėjo partizanams. Jis atseit numatęs vietą naujiems bunkeriams už šešių kilometrų nuo esamų bunkerių, iš kurių mus išvijo. Jis mums sakė, jog yra kalnas, nuo kurio bus gera apžvalga sargybiniui ir ten būtų galima įrengti gerus bunkerius.

<...> Daugiau bunkerių Srėbalius neturėjo, Jakubauskas turėjo bunkerius Mažeikių apskr.

<...> Kai buvau partizanų būryje, gyvenau mažame bunkeryje ir merginų čia nemačiau, išskyrus *Ubagę* ir *Aušrą*. Kai pirmą vakarą atėjau į būrį, ant stalo pastebėjau supintą nedidelį vainikėlį iš miško gėlių. Jis buvo sudžiūvęs, virš jo buvo priklijuotas popieriaus lapas, ant kurio užrašytos dvi raidės: „B“ ir „Z“. Kas pynė tą vainikėlį, aš nežinau, bet manau, jog jį pynė merginos. Iš būrio vyrų taip pat negirdėjau, kas tą vainikėlį atnešė.

<...> Aš pažįstu Kleinauskaitę Jadzę (Jadvygą), kuri gyvena Eividų k., Alsėdžių vlsč. Kokį ryšį ji turi su būriu, aš nežinau. Pagal specialybę – siuvėja. Būryje aš jos nė karto nemačiau ir apie ją niekas iš partizanų nekalbėjo.

Tuo metu, kai mane pas Kleinauską atvedė Vaitkevičiūtė Olė (Aleksandra), kad jis mane nuvestų į būrį, aš pas Kleinauską mačiau vieną 17–20 m. amž. merginą: plona, aukšto ūgio, šviesaus veido. Aš nežinau, ar ji Kleinausko duktė, ar kokia pašalietė. Mano brolis bunkeryje sakė, jog šios merginos slapyvardis – *Pelėda*, ji yra būrio ryšininkė. Be to, jis sakė, kad jos pavardė – Kleinauskaitė. Aš pats apie ją nieko nežinau ir būryje jos nemačiau.

<...> Nei Žebrausko, nei Rankausko Antano-*Lazdyno* aš nežinau, bet iš kitų partizanų girdėjau, jog iki Srėbaliaus būriui vadovavo Rankauskas, o kai į būrį atėjo Srėbalius Kazys iš Varnių vlsč., tada Rankauskas ir Žebrauskas su grupe išėjo, bet kur, aš nežinau.

<...> Rinkimų į SSRS Aukščiausiąją tarybą metu Srėbalius visiems partizanams įsakė prieš paskutinę dieną iki balsavimų pulti rinkimų punktus, naikinti juose esančius „papuošimus“, apšaudyti juos ir prie šių punktų neprileisti žmonių. Pagal galimybes šiuos punktus sunaikinti, nudraskyti agitacinius plakatus. Visa tai Srėbalius aiškino tik seniau būryje esantiems partizanams, o nuo jaunesnių šį pokalbį slėpė.

<...> Burbulas Apolinaras-*Našlaitis* ir Berenis-*Desantas* visą laiką buvo bunkeriuose su ginklais.

<...> Į partizanų būrį aš įstojau norėdamas tęsti ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią Lietuvoje. Mano brolis Stasys kovojo partizanų būryje, o aš palaikiau ryšį su būriu, buvau jų ryšininkas slapyvardžiu *Dobilas* ir žinojau, kad anksčiau ar vėliau mane gali areštuoti MVD organai, todėl nusprendžiau pereiti į partizanų būrį. Be to, ir iš mano artimų giminaičių 1947 m. pradžioje jau buvo suimtų: tai du broliai Kleinauskai – Aleksas 22 m. amž. ir Alfonsas – 17 m. amž., bet už ką aš nežinau.

Iš Burbulo Apolinaro, Juozo, g. 1925 m. Telšių vlsč., apklausos protokolo.

Apklausa pradėta 1947 m. sausio 27 d., 13 val., baigta sausio 27 d. 20 val. Apklausia Telšių MVD vrš. vyr. ltn. PETROV, vertėjas (pavardė neišskaitoma – *R. K.*).

<...> Tardymo organams žinoma, kad jūs dalyvavote Srėbaliaus Kazio vadovaujamame partizanų būryje slapyvardžiais *Papartis* ir *Našlaitis*. Būryje buvote aktyvus kovotojas.

<...> Tiksliai nepamenu dienos, bet buvo maždaug 1946 m. rugpjūčio mėn. Naktį į mūsų namus atėjo 5 ginkluoti vyrai, iš kurių man pažįstami buvo:

Berenis Antanas, Juozo-*Genys*, buvęs Lieplaukės mstl. gyventojas;

Bubelis Zenonas-*Generolas*, apie 20 m. amž., iš Kretingos m.;

Gailius Edvardas-*Adjutantas*, apie 25 m. amž., iš Paežerio k., Alsėdžių vlsč;

Svyrūnas (pavardė nežinoma – *R. K.*).

Jie mane sutiko prie daržinės mūsų ūkyje. Berenis paklausė, ar žinau, kas jie tokie. Aš atsakiau, jog jie – miškiniai. Po to Berenis pasakė: „Žinoti tai tu gali ir mes tau nedraudžiam, bet jeigu kam nors pasakysi, kad mes pas tave buvom atėję, tada lauk ne tik tavo, bet ir viso jūsų ūkio sunaikinimo. O jeigu niekam apie mus nepasakosi, tada būsi mūsiškis...“ Bijodamas susidorojimo, aš pažadėjau niekam nekalbėti apie tai, kad jie lankėsi mūsų ūkyje ir apskritai apie tai nieko nešnekėti.

Maždaug po savaitės partizanai vėl lankėsi pas mus. Berenis pakartojo grasinimą sunaikinti mane ir mūsų ūkį, todėl išpirkai pareikalavo suteikti jiems pagalbą ir pasakė, jog aš toliau vadinsiuos slapyvardžiu *Papartis*.

Prieš išeidamas Berenis mane įpareigojo nešti į jų būrį laikraščius ir pranešinėti, kada ir kokiuose miškuose bus vykdomos karinės operacijos. Šią užduotį aš ir vykdžiau iki 1946 m. spalio pabaigos.

1946 m. spalio mėn. MVD organai ir kariuomenė surado partizanų bunkerį (stovyklą), kuriam aš pristatinėjau laikraščius ir žinias partizanams ir kuriame buvo

rasti dokumentai bei dalyvių sąrašai. Todėl aš, bijodamas arešto, perėjau į nelegalią veiklą, prisijungiau prie prtz. būrio ir tapau aktyviu jo kovotoju.

R. K. p a s t a b a: iš visos tos prtz. Burbulo (kitur Burbulis) naivuoliškai papasakotos jo atėjimo į prtz. būrį istorijos reiktų suprasti, jog jis, tarsi būdamas priešiškas partizanams ir jų ginkluotai kovai, neva prigąsdintas tampa jų rėmėju bei ryšininku, o vėliau ir pats išeina į mišką.

Gerai žinome, jog partizanai tikrai niekada tokiu būdu neverbavo ryšininkų ar kitokių pagalbininkų, nešantažavo, kaip tai darė sovietinio saugumo pareigūnai.

Partizanai pradžioje surinkdavo reikalingą informaciją ir, jeigu nustatydavo, kad žmogus be jokių abejonių yra jiems prijaučiantis, tik tuomet jį kalbindavo ir prašydavo vienokiu ar kitokiu būdu jiems padėti.

Neabejoju, kad Burbulas tokiu aiškinimu bandė pasidaryti „stogą“, nes gerai žinojo, kas jo laukia. Atėjo, grasino nužudyti, sudeginti namus, sunaikinti šeimą... O kaip reiktų tokiu atveju elgtis? Be abejo, pasiduoti šantažui ir sutikti bendradarbiauti, lygiai taip, kaip čekistai ir darė. Burbulas buvo toks pat naivuolis kaip ir visi kiti, patekę į enkavedistų mėsmalę, bet jų tokios Burbulo kalbelės nesugraudino, be to, panašių istorijėlių jie buvo prisiklausę. Todėl juokinga ir naivu, kad patikėtų miške pagauto ginkluoto partizano sapalionėmis.

<...> Buvau sulaikytas 1947 m. sausio 22 d. Srėbaliaus Kazio vadovaujamam būriui priklausė šie partizanai:

1. **Srėbalius Kazys-*Vikruolis,*** būrio vadas;
2. **Rankauskas Antanas-*Lazdynas***;
3. **Berenis Antanas, Juozo-*Genys***;
4. **Žebrauskas Juozas, Stasio-*Žvalgas*, *Girėnas*** iš Paežerės k., Alsėdžių vlsč.;
5. **Bubelis Zenonas, Prano-*Gernerolas*** iš Paežerės k., Alsėdžių vlsč.;
6. **Bubelis Pranas, Prano-*Beržas***;
7. **Lukauskas Alfonsas-*Vytenis***;
8. **Mažutis Aloyzas-*Žemaitis*, *Šarūnas*** iš Kretingos;
9. **Bubelytė Ona, Prano-*Liepsna*** iš Kudžių k., Telšių vlsč.;
10. **Daračius Danas-*Vilkas*** iš Vaištarų k., Alsėdžių vlsč.;
11. **Norkus Stasys-*Darius***, g. 1928 m., iš Juodėnų k., Alsėdžių vlsč.;
12. **Gendvilas Vladas-*Daktaras***, 25 m. amž., iš Brevikių k., Alsėdžių vlsč.;
13. **Norkus Alfonsas, Stasio-*Žilvitis*** (Stasio Norkaus brolis);
14. **Normantaitė Aniceta-*Aušra*** iš Paežerės k., Alsėdžių vlsč.;
15. **Žvirgždys Juozas-*Mėnulis*** iš Raišaičių k., Alsėdžių vlsč.;
16. **Jazdauskaitė Genė-*Ubagė*** iš Plungės vlsč.;
17. **Normantas Jonas** iš Vaištarų k., Alsėdžių vlsč.;
18. **Burbulas (Burbulis) Apolinaras, Juozo-*Papartis*, *Našlaitis***.

<...> Srėbaliaus vadovaujama prtz. grupė vadinosi Mindaugo būriu. Jis pavaldus **Badaukio Stanislovo-*Skirgailos*** vadovaujamai kuopai, kuri įeina į Telšių LLA Šatrijos rnkt. sudėtį.

<...> Man yra žinomi šie Badaukio kuopos partizanai:

1. **Balsys Edvardas-*Maršalas***;
2. **Stanys Edvardas-*Vėjas***;
3. **Urbonas-*Žydas***;
4. **Stanienė-Balsytė** (Stanio Kazio žmona, Edvardo Balsio sesuo).

<...> Dar gyvendamas legaliai, žinojau, jog pilietė Pašilienė-Čiutaitė, 40 m. amž., gyvenanti Paaukštuolių k., palaiko ryšį su partizanais. Kai MVD kariuomenė aptiko prtz. bunkerį ir stovyklą Alsėdžių miške bei rado jame prtz. dokumentus, aš pasiėmiau turėtą vokišką šautuvą ir nuėjau pas Pašilienę, kurios namuose sutikau Bubelį Zenoną ir Žebrauską Juozą. Pas Pašilienę mes pavalgėme ir likome nakvoti.

Kitą dieną (sekmadienį) pas Pašilienę atėjo kita būrio ryšininkė mokytoja iš Raišaičių k., Alsėdžių vlsč., Platakytė-*Pelėda*, kuri atnešė 2 l degtinės ir prisijungė prie mūsų.

Prabuvę parą pas Pašilienę, išsivaikščiojome po kaimus Alsėdžių vlsč. Užėjome pas būrio narę Normantaitę Anicetą Paežerės k. Pas ją mūsų laukė partizanai Edvardas Balsys, Aloyzas Mažutis ir pati Aniceta Normantaitė.

Pabuvę pas Anicetą keletą valandų, visi kartu išėjome į Rukundžių mišką, arba kitaip vadinamą Dišlių, kuriame buvo bunkeris. Jame ir prabuvome, iki įsirengėme naują.

Tuo metu, kai buvome Normantaitės namuose, kartu buvo ir jos motina Normantienė.

<...> 1946 m. lapkričio mėn. visa Srėbaliaus vadovaujama grupė nakvojome Dilpšos Jono namuose, Jakštaičių k., Alsėdžių vlsč. Anksčiau jis buvo mūsų būrio ryšininkas slapyvardžiu *Liepa*.

Dilpša papasakojo buvusiam būrio vadui Rankauskui apie tai, jog pas jį lankėsi partizanais apsimetę provokatoriai iš MVD ir jis juos palaikė partizanais, viską papasakojo apie jų būrį ir savo ryšį su juo. Vėliau, pasitaręs su partizanais, Rankauskas pasakė: „Jeigu dabar Dilpša su mumis nepasitrauks iš namų, jam bus blogai...“ Ir teisingai, po keleto dienų Dilpša atėjo į būrį pas mus ir pragyveno kartu apie du mėnesius.

Apie tai, ką Dilpša papasakojo provokatoriui iš MVD apie būrį, būrio vadovybė pranešė į Mažeikių LLA štabą, kuriam anksčiau buvo pavaldus Srėbaliaus vadovaujamas būrys, iš ten buvo gautas įsakymas už išdavystę jį sušaudyti. 1946 m., prieš pat Kalėdas, Dilpša buvo sušaudytas ir užkastas miške netoli bunkerio, kuriame mes gyvenome.

<...> Srėbaliaus vadovaujamą būrį remia šie man žinomi legaliai gyvenantys žmonės:

1. **Senkus Vladas, Bronislovo-*Ąžuolas***, g. 1923 m. Kunių k., Alsėdžių vlsč., yra šio būrio „P“ kategorijos narys. Jo namuose dažnai lankosi partizanai, jis juos informuoja apie padėtį valsčiuje;

2. **Daugėla Stasys-*Kadalis*** (***Kuodelis***?), 40–45 m. amž., gyv. Beržynės k., dirba medienos apdirbimo įmonėje. Jis yra Srėbaliaus būrio „P“ kategorijos narys. Slapyvardis jam suteiktas 1946 m. Partizanai jį laiko autoritetu, jis pataria partizanams, kaip elgtis;

3. **Vaitkevičiūtė Aleksandra, Stasio-*Lilija***, 23–26 m. amž., gyv. Eidintaičių k., Alsėdžių vlsč. Ji yra Srėbaliaus ir Jakubausko ryšininkė;

4. **Lūža Stasys-*Šegeris* (*Švogeris*?)**, apie 30 m. amž., gyv. Jogaudų k., Alsėdžių vlsč. Partizanų būrio „P“ kategorijos narys. Jis maskavo bunkerius ir priėjimus prie jų eglaitėmis;

5. **Daukintis Vincas-*Trakėnas***, g. 1922 m. Lieplaukėje, Telšių vlsč. Partizanų būrio „P“ kategorijos narys;

6. **Mačiulskis Kazys, Prano-*Usnis***, 35–40 m. amž., gyv. Andriuškaičių k., Alsėdžių vlsč. Partizanų būrio „P“ kategorijos narys;

7. **Kuzminskas Kazys-*Naikintuvas***, 35–40 m. amž., gyv. Raišaičių k., Alsėdžių vlsč. Aktyvus Srėbaliaus būrio dalyvis;

8. **Balsytė Justė-*Voverė***, gyv. Grumblių k., Alsėdžių vlsč. Žinoma, jog ji yra Srėbaliaus ir Rankausko būrių ryšininkė. Ji turėtų žinoti, kur yra Rankauskas;

9. **Pašilytė-*Višytė*** (Pašilienės-Čiutaitės dukra), 18–19 m. amž., gyv. Paukštakių k., Alsėdžių vlsč. Ji yra Srėbaliaus būrio ryšininkė;

10. **Bubelytė Zosė** (prtz. Bubelio Zenono sesuo), gyv. Pažėrų k., Alsėdžių vlsč. Ryšininkė;

11. **Žebrauskienė Bronė**, 30–35 m. amž., gyv. Vaištarų k., Alsėdžių vlsč. (prtz. Žebrausko žmona). Partizanų ryšininkė bei rėmėja;

12. **Bubelytė Julija** (Bubelytės Zosės sesuo), partizanų rėmėja;

13. **Ambrozaitytė**, 20 m. amž., gyv. Eidintaičių k., Alsėdžių vlsč. Jos motina remia partizanus ir juos slepia;

14. **Ambrozaitytė Adolfina**, 40–45 m. amž., gyv. Eidintaičių k. Partizanai susitinka jos kambaryje;

15. **Kleinauskaitė Stasė-*Eglė***, 24–25 m. amž., Žvirblaičių k., Alsėdžių vlsč. gyventoja. Prtz. Srėbaliaus būrio ryšininkė.

R. K. p a s t a b a: šiuose apklausos protokoluose kai kur įvairuoja pavardės, vardai, nors žmonės minimi tie patys. Pavyzdžiui, apklausos protokole žmogus minimas vienokia pavarde, o aukštesniųjų MGB pareigūnų sudarytoje pažymoje ta pavardė iškraipoma. Negaliu minėti tokių pavardžių, kadangi nežinau, kuri tiksli. Be to, tardomųjų parodymai užrašyti rusų kalba. Verčiant į lietuvių, aš pats privalėjau tas pavardes, vardus bei slapyvardžius lietuvinti, todėl negaliu garantuoti, kad viena ar kita pavardė, vardas, slapyvardis bus tikslus.

Iš KOSTO POCIAUS-*TAURO* prisiminimų

Užrašyta Kaune
1997 m.

Gimiau 1921 m. Keturakių k., Žarėnų vlsč., Telšių apskr. Šeimoje augome 4 vaikai: 3 broliai ir sesuo. Tėvas dar nuo rusų caro laikų dirbo Keturakių miško eiguliu. Jis dalyvavo nepriklausomybės kovose ir kaip savanoris gavo 16 ha žemės. Mūsų namuose buvo įkurta pradžios mokykla. Kai ją baigiau, tėvas man leido mokytis amatų mokykloje. 1935 m., pablogėjus sveikatai, tėvas ūkį pardavė ir nupirko du namukus. 1935 m. tėvas mirė. Aš tuo metu buvau baigęs tris amatų mokyklos klases.

1940 m., užėjus rusams, aš gyvenau Kaune, ruošiausi stoti į statybos technikumą. 1941 m. gavau šaukimą į kariuomenę ir su keliais draugais susitarėme bėgti į Vokietiją. Bėgome penkiese, tačiau vieną vaikiną prie sienos pagavo rusai ir sušaudė. Kai perėjome sieną, vokiečiai mus suėmė, o gestapas pasodino į Klaipėdos

kalėjimą. Ten mūsų griežtai nelaikė. Susirinko apie 50 tokių pabėgėlių. Pradžioje mus varė į statybos darbus, po to traukiniu išvežė į Soldino (dabar Myslibužas – *red. past.*) miestą. Ten buvo įkurta lietuvių pabėgėlių stovykla, kurioje gyveno apie 19 kunigų, daug karininkų, mokytojų, jaunų vaikinų. 1941 gegužės 6 d. aš iš ten pabėgau ir grįžau į Lietuvą pas mamą.

1942 m. mane, prekiaujantį Plungėje muilu, pagavo vokiečiai ir išvežė į Kauną. Teko dirbti prie geležinkelio. 1943 m. išvežė į Lenkiją pafrontės darbams. Ten dirbo apie 200 lietuvių. Už darbą labai mažai mokėjo. Trise susitarėme pabėgti. Pabėgome, tačiau vokiečiai pagavo, apmušė, nuvarė į karinį dalinį, po to uždarė Liublino pilies kalėjime. Ten mus nuteisė po pusantrų metų kalėjimo. Maistas buvo labai blogas. Po aštuonių mėnesių išvežė į darbo lagerį. 1944 m., artėjant frontui, kasėme apkasus.

Atsitraukus iki Rytprūsių, mes trys pabėgome į Lietuvą. Išlipome Vilkaviškio r., Pilviškiuose. Šeši pėsti pasiekėme Griškabūdį, kur mus priglaudė vienas ūkininkas. Tuo metu rusai puolė, vokiečiai traukėsi, todėl ir mums teko važiuoti kur nors atokiau. Su tuo ūkininku atvažiavome į Sintautus. Ieškojome partizanų. Šakių apskr. Laužgirio miške susitikome su partizanais. Susidarė apie 30 žmonių būrys. Pasitraukėme į tankesnius miškus, link Žarėnų. Ten laikėsi pažįstamo jaunimo iš mano valsčiaus LLA kuopa. Susitikome kuopos vadą Joną Venclauską ir nuvažiavome į partizanų stovyklą prie Platelių ežero. Ten buvo susirinkę apie 1000 LLA partizanų, kuriems vadovavo Kazimieras Veverskis. Per dvi savaites mus išmokė naudoti ginklą, ruošė partizaninei kovai: tiltų sprogdinimui, bunkerių įsirengimui, tvarkos ir kovos taktikos. Suskirstė į būrius ir kuopas. Po to vadas išrikiavo, priėmėm priesaiką, vadas palinkėjo geros kloties kovojant su rusais. Tuo metu prie Šiaulių dar vyko rusų ir vokiečių kovos. Sujudo raudonieji, suaktyvėjo būsimieji stribai.

Žemaičių apygardos Žarėnų vlsč. kuopoje buvo *Pelėdos*, *Šerno*, *Šermukšnio*, Medingėnų, *Tigro* (kariškių) būriai. Būryje buvo 30–40 vyrų. Aš patekau į *Pelėdos* būrį, vadovaujamą ltn. Venclausko. Slapyvardžius pasirinkome patys. Mano buvo *Tauras*, bet mes juos retai naudojome. Išsiskirstėme po kaimus. Mūsų teritorija apėmė Keturakių ir Vilko miškus. Su kitais būriais palaikėme ryšius. Maisto duodavo ūkininkai, kuriems mes išduodavome korteles. Maisto produktus slėpdavome pas smulkius ūkininkus. Kasėmės nedidelius bunkerius, kuriuose iškilus pavojui galėdavo pasislėpti 3–4 partizanai. Turėjome ir didesnių bunkerių, tilpdavo apie 15 žmonių.

Mes naikinome stribus. 1944 m. Žarėnuose suėmė 18 žmonių. Vadas, gavęs apie tai informaciją, įsakę pulti ir juos išvaduoti. Mes apsupome Žarėnus, bet, išdavus agentams, žmonių išlaisvinti nepavyko. Pagrobėme kelias stribų mašinas, atėmėme ginklų, avalynės. Anksčiau iš vokiečių, vežančių dviem vežimais, atėmėme porą tonų sviesto, kurį išdalijome kitiems būriams. Žiemą slapstėmės bunkeriuose. Ryšį palaikydavome per „pašto dėžutes“, kuriose palikdavome raštelius. Po 1945 m. vasario 16 d. gavome įsakymą išsiskirstyti po 3 žmones. Aš slapsčiausi su savo pusbroliu Jonu Einikiu.

1945 02 19 d. užėjome pas pusbrolį du kilometrai nuo Žarėnų. Netikėtai užėjo Žarėnų vykdomojo komiteto pirmininkas Žadeikis, žemės reformos pirmininkas

Armalis ir apie 15 metų paauglys. Mes juos nuginklavome, atėmėme dokumentus. Jie atsiklaupę prašė, kad paleistume. Dokumentus sudeginome, o juos paleidome. Vakare su pusbroliu pabėgome ir apsistojome pas vieną ūkininką. Jonas prisnūdo. Staiga išgirdome stribų riksmus: „Atidarykite!“ Aš turėjau vokišką automatą, Einikis – dešimtuką. Susišaudėme ir šokome per langus. Tuo metu stribai metė granatą ir aš, skeveldros sužeistas į galvą, nugriuvau. Netekau akies. Einikį, bešokantį pro langą, sužeidė ir jis susisprogdino granata. Paaiškėjo, kad per susišaudymą žuvo 2 stribai ir 2 kareiviai. Atėjo stribų viršininkas su rusų kareiviais, mane iškratė. Rusai mane mušė, norėjo nušauti, peršovė kojas, sulaužė šonkaulius. Kai nuvežė į Žarėnus, dar apdaužė stribai. Ten mane tardė. Aš turėjau fiktyvų geležinkelininko pažymėjimą. Žaizdas rankšluosčiu aprišo vieno milicininko žmona. Po to mane nuvežė į Telšių saugumą, iš ten – į kalėjimą. Nukirpo ilgus plaukus. Tardė žydų tautybės tardytojas Blatas, mušė. Po kelių dienų į kamerą atvedė sužeistą Medingėnų būrio vadą Kazėną. Vieno nušauto stribo žmona mane pažino. Per Velykas nuvedė tardyti į Telšių saugumą. Tardymų metu daužydavo, kol visas kruvinas nugriūdavau. Klausinėjo, su kuo palaikiau ryšį, kas vadai, rėmėjai, ryšininkai. Aš sakiau, jog slapsčiausi, o miškiniai mane paėmė, visai nemaitino ir kad aš nieko nežinau. Kaip elgtis per tardymus, aš žinojau iš partizaniškos spaudos. Mačiau, kad jie nieko apie mane nežino. Po to atvažiavo Žadeikis su Armaliu ir prišnekėjo, kad mes juos kankinome, mušėme, o to visai nebuvo.

Kai netekdavau sąmonės, užpildavo vandeniu ir toliau mušdavo. Kartą primušę nutempė į lavoninės rūsį. Atsigavęs šalia savęs apčiuopiau du negyvus kūnus. Kai rytą atėjo jų išvežti, pastebėjo, kad aš dar gyvas, ir įmetė į kitą kamerą. Kankino ir nedavė valgyti visą savaitę, o aš nieko nekalbėjau.

Po to įmetė į bendrą kamerą ir dvi savaites netardė. Per tą laiką sudarė bylą, kurią pasirašiau, nors buvau neskaitęs. Perkėlė į mirtininkų kamerą, kurioje sėdėjo mirties bausme nuteistas policijos viršininkas Paulauskas ir dar vienas partizanas. Man pūliavo sužeista akis. Maitindavo dilgėlių sriuba, duodavo 400 g duonos ir vandens.

Teismas vyko 1945 m. liepos mėn. Telšių saugume. Advokato nebuvo. Buvau nuteistas 20 m. katorgos. Po to pervežė į Vilnių, Lukiškių kalėjimą. Ten į vienutę sukišo 26 kalinius, galėjome tik stovėti arba sėdėti. Taip gyvenome du mėnesius. Aš jokių siuntinių negaudavau, tik kameros draugai pavaišindavo.

1945 m. spalio 6 d. mus išvarė į Lukiškių aikštę, susodino patvoryje ir pradėjo ruošti etapą. Išrengė nuogai, visur tikrino, kratė drabužius. Kieme pernakvojome, o rytą kolona po 4 kalinius išvedė, susodino į gyvulinius vagonus ir išvežė. Trims dienoms davė sausą davinį: džiūvėsių ir sūrios žuvies, kurią vyresni kaliniai patarė išmesti. Sargybiniai važiavo ant vagono viršaus specialiai įtaisytuose bokšteliuose. Naktimis vykdavo patikrinimai. Mus išrengdavo nuogai ir suvarydavo į vieną vagono galą. Po to apdaužydami skaičiuodavo. Du vyrukai turėjo peilius, išpjovė vagono dugną ir bandė pabėgti iš važiuojančio traukinio. Vienas iš jų susilaužė koją, o kitas susižalojo ranką. Tačiau sargyba pamatė, sustabdė traukinį, bėglius sugavo ir negyvai užpjudė šunimis. Ribinsko stotyje davė 300 g duonos.

Spalio 24 d. pasiekėme Vorkutą. Patekau į šachtą Nr. 20. Išskirstė po barakus, kurie buvo apie 40 m. ilgio. Narai – trijų aukštų, kiekviename miegodavo po

tris žmones. Nebuvo jokių čiužinių. Barako gale stovėjo viena statinė vandens ir dvi gamtiniams reikalams. Ant langų grotos. Nakčiai barakus užrakindavo. Mūsų drabužius atėmė, o išdalijo nuo fronto likusius senus rūbus: vatines kelnes, „bušlatus“, supuvusias pirštines ir batus. Ant drabužių uždėjo numerius. Mano buvo X – 501.

Lageryje buvo daug lietuvių. Daugelis buvo atvežti neteisti. Jų bylas vėliau atvežė iš Lietuvos ir Vorkutoje nuteisė. Aš dirbau statybos brigadoje. Medicinos komisija tik užpakalį pačiupinėdavo, patikrindavo ar yra raumenų. Maisto davinį gaudavome priklausomai nuo išdirbio normos. Maistas buvo labai blogas: III katilas – sušalę runkeliai, supuvusi žuvis, 200 g košės ir 600 g duonos. IV katilas – 800 g duonos, VI – 1 kg duonos. Duona būdavo prasta, vien sėlenos.

Darbo diena prasidėdavo 6 val. ryto ir tęsdavosi 12 val. Už darbą atlygio nemokėjo. Lagerio viršininkas buvo NKVD seržantas. Žmonės išseko, masiškai viduriuodavo ir kas dieną mirdavo. Nusilpusius guldydavo į ligoninę. Aš svėriau 32 kilogramus. Estai nuodydavosi gerdami muilą. Lietuviai dar šiaip taip laikėsi. Man pažastyje iškilo 9 didelės votys ir aš patekau į ligoninę. Iš ten man teko gabenti mirusius. Juos nuogai išrengdavo, perskrosdavo išilgai peiliu, galvas suskaldydavo plaktuku, o ant didžiojo kojos piršto pririšdavo lentelę su numeriu. Lavonus dėdavo į krūvas, o mes juos veždavom už kelių šimtų metrų nuo lagerio ir užversdavom sniegu. Per savaitę išveždavom iki 10 mirusių kalinių.

Kai ligoninėje truputį atsigavau, vėl pasiuntė dirbti į statybas. Vieną kartą per mėnesį kartu su kalinėmis moterimis varydavo į pirtį, kuri buvo už zonos. Moterys taip pat labai išsekusios. Kartą į mūsų lagerį atvežė nepilnamečių kriminalinių kalinių, kurie viską vogdavo.

Iki 1948 m. neleido nei rašyti, nei gauti laiškų. 1948 m. pavasarį mus atvežė į lagerį Nr. 26, kur statėme barakus. Kriminaliniai kaliniai mus kankindavo, mušdavo, atiminėdavo paskutinį duonos kąsnį. Jie visai nedirbo, bet buvo palaikomi lagerio administracijos.

1949 m. mane perkėlė į seną lagerį, „kapitalnaja“ šachtą. Pirmą kartą gavome čiužinius. Aš, kaip invalidas, dirbau skalbykloje, kartais statybose, tvarkydavau barakus. Kai atskyrė nuo kriminalinių kalinių, gyvenimo sąlygos pagerėjo ir buvo tvarka.

Po Stalino mirties režimas dar palengvėjo. Kitose šachtose prasidėjo streikai. Nuo 1954 m. pradėjo po truputį mokėti už darbą. Prasidėjo užskaitos. Už įvykdytą dienos normą užskaitydavo tris dienas. Taip trumpėjo bausmės laikas. Jau leido augintis plaukus. Veverskis leido pogrindinį laikraštėlį, buvo saviveikla, sportavom. Kaliniai įsigijo fotoaparatų. 1954 m. rudenį leido išsikviesti šeimas ir kaliniams apsigyventi už zonos. Lageryje atsirado parduotuvėlė, kurioje nusipirkdavome maisto ir drabužių.

1956 m. kovo mėn. atvažiavo maždaug 6 žmonių Aukščiausiosios tarybos komisija, kuri pradėjo peržiūrinėti bylas. Gegužės pabaigoje mane apklausė, o birželio 13-tą dieną paleido į laisvę, išdavę pasą su pažyma ir 200 rb kelionei.

Sugrįžau į Plungę ir šiaip taip prisiregistravau pas brolį. Sunkiai gavau darbą, nes niekur nenorėjo priimti. Vėliau apsigyvenau Giruliuose, dirbau mėsos prekybos ekspeditoriumi.

Netrukus ėmė persekioti saugumas ir 1957 m. mane vėl areštavo. Išvežė į Klaipėdos kalėjimą, anuliavo Aukščiausiosios tarybos amnestiją ir pro Vilnių, Leningrado Kresty kalėjimą kartu su tėvu (kunigu kapucinu) Stanislovu vėl išvežė į Vorkutą. Patekau į lagerį Nr. 7 – vario rūdos kasyklas. 1959 m. išvežė į Mordoviją – lagerį Nr. 2. Po pusmečio perteisė ir 1960 m. paleido pridėję dar 4-erius metus tremties.

Išvažiavau į Vorkutą, kur įsidarbinau statybose. Ten vedžiau. Pase buvo įrašas. Į Lietuvą atvažiuodavome tik su leidimais atostogoms. Vorkutoje gyveno nemažai lietuvių. Į Lietuvą visam laikui sugrįžome tik 1991 metais.

Sunkią valandą palaikė viltis, kad kada nors tos kančios baigsis.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 30356/3.

Iš areštuoto Pociaus Kosto, Prano, g. 1921 m., apklausos protokolo, surašyto 1945 03 16 Telšiuose

Adaptuotas protokolo variantas

Protokolą surašė Telšių NKGB tardytojas kap. PANIMATČENKO. Apklausoje dalyvavo vertėjas SANIUK.

R. K. p a s t a b a: tardytojas tiesiai, be jokių užuolankų pateikia savo versiją: „Jūs buvote **kontrrevoliucinės-teroristinės** organizacijos Vanagai narys."

Iš Vikipedijos laisvosios enciklopedijos: Lietuvos laisvės armija (LLA) – slapta lietuvių tautinė, karinė ir politinė organizacija, siekusi atgauti Lietuvos nepriklausomybę ne tik politinėmis, diplomatinėmis priemonėmis, bet ir ginkluotomis karinėmis pajėgomis. LLA įkurta 1941 m. gruodžio mėnesį Vilniuje. Steigėjas Kazys Veverskis, 28 metų Vilniaus universiteto teisės studentas, anksčiau mokęsis Lietuvos karo mokykloje.

LLA įkūrėjai, organizatoriai ir vadai: trys broliai – Kazys, Pranas ir Aleksandras Veverskiai, gen. Motiejus Pečiulionis-*Miškinis*, kap. Juozas Čeponis-*Tauragis*, Petras Bartkus-*Žadgaila*, ltn. Adolfas Eidimtas-*Papunis*, kap. Albinas Karalius-*Varenis*, inž. Snarskis-*Šnairys*, aviac. kap. J. Kasperavičius-*Visvydas*, kap. Juozas Krikštaponis, Vytautas Šniuolis, kap. Afanasijus Kazanas ir jo sūnus ltn. Mykolas Kazanas-*Mutka*, ltn. A. Kubilius, Vladas Montvydas-*Žemaitis*, viršila Jonas Misiūnas-*Žaliasis Velnias*, mokytojas J. Šibaila-*Merainis*, mjr. B. Kaletka-*Senis*, ltn. Danielius Vaitelis-*Briedis*, kpt. Jonas Žemaitis-*Vytautas*, L. Vilutis-*Arūnas*, mjr. Jonas Semaška-*Liepa*, pulk. P. Budraitis ir kiti.

Organizacija pareiškė, kad „LLA neturi nė mažiausio pasitikėjimo kuria nors kaimynine valstybe, Lietuvos likimą sieja ne su kitų didžiųjų valstybių likimu, bet su didžiausiomis savo ir kitų lietuvių pastangomis." LLA programoje įvardyti pagrindiniai tikslai: „a) Lietuvos laisvės iškovojimas; b) naujos vieningesnės ir galingesnės tautinės Lietuvos valstybės atstatymas su sostine Vilniumi ir Klaipėdos kraštu."

1944 m. liepos 1 d. LLA paskelbė karo padėtį: visi jos nariai, pajėgūs naudoti ginklą, privalėjo burtis į rinktines, išsidėsčiusias miškuose. Organizacija buvo padalyta į du padalinius: veikiantįjį sektorių (VS), pavadintą Vanagais, ir organizacinį sektorių (OS). **Vanagai – tai ginkluoti partizanai**, OS – sėslieji partizanai, užsiimantys veikiančiojo sektoriaus aprūpinimu maistu, transportu, informacija, ryšiais.

<...> Taip, aš priklausiau „teroristinei" organizacijai Vanagai nuo 1944 m. rugsėjo mėn. iki mano arešto 1945 m. vasario 19 d.

<...> 1944 m. rugsėjo mėn. aš dirbau pas turtingą ūkininką Eidintą Aleksandrą Smilgių k., Žarėnų vlsč. Pastarasis, būdamas Vanagų organizacijos nariu, pasiūlė ir man stoti į šią organizaciją. Aš sutikau su Eidinto pasiūlymu ir įstojau į Vanagų organizaciją.

<...> Prieš tai Eidintas man paaiškino, jog mes kovosime prieš sovietų valdžią, už nepriklausomą Lietuvą.

<...> Iš vadovaujančiųjų bei eilinių šios organizacijos narių man žinomi:

1. **Venclauskas Jonas-*Kimontas***, apie 25 m. amž. Jis buvo Žarėnų vlsč. Vanagų organizacijos viršininkas. Ginkluotas naganu ir automatiniu pistoletu;

2. **Eidintas Aleksandras-*Pelėda***, apie 40 m. amž. Šiuo metu gyvena Pelėdos pavarde. Jis yra Smilgių skyriaus Vanagų org. vadas;

Spalio–lapkričio mėn. būrys buvo išsidėstęs trijuose bunkeriuose-žeminėse Gerskienės miške, o nuo 1945 m. vasario 16 d. būrys laikėsi Dievo Krėslo miške, už 4 km, šiaurinėje Šimaičių k. pusėje;

3. **Tomkus Zigmas-*Šernas***, apie 30 m. amž. Jis taip pat kažkokio kaimo Vanagų org. skyriaus vadas. Ginkluotas parabeliu ir šautuvu;

4. **Kniukšta Donatas-*Šermukšnis***, apie 30 m. amž. Vadovauja Feliksavos k. Vanagų org. skyriui. Ginkluotas automatiniu pistoletu ir granatomis;

5. **Vileika Jonas**, 25 m. amž. Priklauso Smilgių k. Vanagų org. skyriui. Jis rūpinosi rikiuotės paruošimu ir mokė, kaip elgtis su ginklais. Ginkluotas šautuvu;

6. **Bijeika Raimundas**, 20 m. amž. Iš Smilgių k. Ginkluotas šautuvu;

7. **Stonys Juozas**, 20 m. amž. Iš Kontaučių k., Plungės vlsč.;

8. **Želvys Klemys** (gal **Klemensas**? – *R. K.*), 20 m. amž., gyv. netoli Kontaučių k.;

9. **Vaitkus Pranas**, 22 m. amž.;

10. **Kazėnas Silvestras**, 35 m. amž. Ginkluotas šautuvu;

11. **Einikis Jonas**, 30 m. amž., gyv. Rupšių k., Žarėnų vlsč. Ginkluotas šautuvu SVT;

12. **Jacinavičius Jonas**, 35 m. amž. Pasitraukė su vokiečiais;

13. **Norvilas**, 30 m. amž., gyv. ir dirbo Kontaučių k., Plungės vlsč., mokytoju. Pasitraukė su vokiečiais;

14. **Malakauskas Antanas**, 25 m. amž., gyv. Kontaučių k.;

15. **Stonkus Česlovas-*Gandras***.

<...> Iki ateinant sovietinei armijai į Žarėnų vlsč., visi Vanagų org. grupės nariai gyvenome Smilgių k., pas organizacijos narį Jacinavičių Joną ir visi dirbome jo ūkyje. Už tai jis mus visus maitino. Prieš ateinant Raudonajai armijai, 1944 m. rugsėjo mėn. visi Vanagų grupės nariai iš Jacinavičiaus perėjome pas Eidintą Aleksandrą į Smilgių k.

Kai Raudonoji armija atėjo į Žarėnų vlsč., mes pradėjom nelegaliai gyventi žeminėje miške, apie 4 km nuo Smilgių kaimo.

<...> Daugiausia maisto produktų atsargų mums parūpino Eidintas Aleksandras, kuris į mišką, kur mes gyvenome, atvežė 4 cnt sviesto, miltų ir bulvių. 2 cnt bulvių mums atvežė pil. Karočkaitė, 20–25 m. amž., Šilaičių k. gyventoja.

<...> Daug šautuvų, pistoletų, automatų, granatų ir kulkosvaidį gavome iš Venclausko.

<...> Venclauskas iš kažkur sužinojo, kad apie mūsų žeminę jau žino NKVD organai. Bijodamas, kad mus gali apsupti ir suimti, Venclauskas iki pavasario liepė mums išsiskirstyti po miškus ir kaimus po vieną arba grupėmis po 2–3 vyrus, kad išsaugotume savo pajėgas.

R. K. p a s t a b a: kitas apklausos protokolas surašytas 1945 03 27 Telšiuose. Apklausė NKGB tardytojas kap. PANIMATČENKO per vertėją ROVBUTĄ ALEKSANDRĄ.

K. Pociui buvo bandoma primesti Lauksodės apyl. tarybos pirmininko Babachino Lazerio Tarasevičiaus nužudymą, kurį jis atseit sušaudęs kartu su Vanagų org. nariu Einikiu Jonu, tačiau K. Pocius šiuos jam mestus kaltinimus kategoriškai paneigė, o tardytojai, matyt, konkretesnių įrodymų neturėjo.

ALFONSO BERESNEVIČIAUS *kūrybinio darbo aprašymas*

(iš internetinės svetainės)

Rezistencijos metraštininkas, fotomenininkas Alfonsas Beresnevičius gimė 1936 m. gegužės 12 d. Telšių r. Šašaičių k.

Mokėsi Ubiškės septynmetėje mokykloje. 1956 m. baigė Kauno politechnikumą ir įgijo ryšių techniko specialybę. Paskirtas į Klaipėdos eksploatacinio-techninio ryšių mazgo Plungės cechą. iki 1979 m. dirbo viršininku. Nuo 1979 iki 2005 m. – AB (įmonės) „Minija“ dispečerinės įrangos ir telefonų automatikos elektros monteris.

1958 m. sukūrė šeimą. Užaugino sūnų Tadą, dukras Jolantą, Dianą. Auga dešimt anūkų.

Fotografuoti pradėjo 1958 m. Pirmosiose fotografijose fiksuotos įvairios žmonių gyvenimo akimirkos. Vėliau susidomėjo sakraline daile ir pakelių mažąja architektūra. Fotografavo 30 parapijų bažnyčių interjerų fragmentus. Dirbdamas AB „Minija“, fotografavo tautodailininkų darbus. Keliuose Lietuvos muziejuose įamžino dailininkų sukurtus eksponatus.

Nuo 1972 iki 1978 m Lietuvos fotomeno draugijos narys. Dalyvavo grupinėse parodose Plungėje, Alytuje, Kanadoje, Italijoje, Japonijoje, 2003 m. – 4-ojoje pasaulio žemaičių dailės parodoje Plungėje. Dalyvavo projekte „Plungė – Lietuvos kultūros sostinė 2009“, „Fotobienalėje Plungė 2010“, Fotoalėja 2011“.

Surengė personalinę parodą „Kovojusiems ir žuvusiems atminti“ Kaune, Klaipėdoje, Alytuje, Plungėje, Plungės rajono mokyklose, Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos mažosios bazilikos šventoriuje titulinių atlaidų metu, Sedoje, Telšiuose, Varniuose, Žarėnuose, Mažeikiuose. Įrašai atsiliepimų knygoje liudija apie aukščiausią parodos įvertinimą.

Parengė Plungės, Rietavo, Telšių, dalies Skuodo rajonuose pastatytų monumentų, pritvirtintų paminklinių lentų prie buvusių MGB-KGB stribynų, areštinių, šių vietovių ir statinių aprašus. Visa informacija dokumentuota LGGRT centro nustatyta tvarka.

Nuo 1996 m. liepos 21 d. užrašinėja Lietuvos laisvės armijos, Lietuvos vietinės rinktinės, Tėvynės apsaugos rinktinės karių, ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvių – karių savanorių partizanų (tema „Karas po karo“) ir neginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvių – laisvės kovų dalyvių, politinių kalinių ir tremtinių, Plungės sąjūdininkų prisiminimus, Plungės miesto istoriją – buvusių senų pastatų aprašymus.

Surinko medžiagą apie išmontuotus svarbios paskirties ryšių objektus Plungėje ir Skaudvilėje. Renka medžiagą apie jau seniai neveikiančią ryšių magistralę Berlynas – Maskva, apie veikusį radijo relinį punktą Plungėje, veikusias elektros stotis Plungės mieste ir rajone iki prijungimo į bendrą energetinę sistemą.

Lietuvos šaulių sąjungos narys. Dalyvavo LŠS organizuotuose meno saviveiklos ir kūrybinių darbų apžiūrose, konkursuose Klaipėdoje, Kaune, Alytuje. Fotografijos darbai daug kartų apdovanoti diplomais. Suteiktas meninių kolektyvų apžiūros laureato vardas.

Taip pat apdovanotas padėkomis, diplomais, garbės raštais už nuopelnus fotografijos srityje, 2006 m. spalio 18 d. – III laipsnio Šaulių sąjungos pažymėjimo ženklu „Už nuopelnus Šaulių sąjungai“, 2010 m. vasario 16 d. – ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu.

2003–2006 m. vasaromis Telšių, Šiaulių, Plungės rajonų miškuose, kaimuose pagal vietinių gyventojų atsiminimus pildė registruojamos vietovės koordinačių nustatymo su GPS prietaisu dokumentų lapus. Fiksavo, užrašė Lietuvos partizaninio karo dalyvių žeminių įgriuvų, monumentų, pastatytų žuvusių kovotojų atminimui, koordinates. Visa tai fotografavo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos rengiamo kosminio žemėlapio sudarymui. Užpildė daugiau kaip 130 vienetų koordinačių nustatymo aprašų. Šis darbas tęsiamas.

Fotografijos, negatyvai saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje, Lietuvos centriniame valstybės archyve, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Memorialiniame departamente, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungoje, Lietuvos laisvės armijos karių ir rėmėjų sąjungoje, Žemaičių „Alkos“ muziejuje, Žemaičių vyskupystės muziejuje, kuriame įsteigtas atskiras fondas, Žemaitijos nacionaliniame parke, Leonardo Černiausko meno galerijoje (iš viso 6576 fotografijos ir 18644 negatyvai). Parengtas nuotraukų sąrašas.

Knygoje „Lietuvos Laisvės Armijos kovos Žemaitijoje. I“ (2008 m.) išspausdinta 250 parengtų autorinių puslapių, knygoje „Lietuvos Laisvės Armijos kovos Žemaitijoje. II“ (2011 m.) 70 parengtų autorinių puslapių. Leidiniuose panaudota tiktai nedidelė užrašytų prisiminimų dalis. Rengiama autorinė knyga „Kovojusiems ir žuvusiems atminti“ (darbinis pavadinimas).

LGGRT centro leidiniui „Vakarų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“ (2010 m.) pateikė 37 iliustracijas ir jų metrikas apie paminklus, susijusius su rezistenciniu judėjimu (ginkluotu pasipriešinimu) Plungės, Rietavo, Skuodo, Šiaulių ir Telšių rajonuose.

Iš viso yra užrašęs 460 asmenų atsiminimus, renginiuose-minėjimuose pasakytas kalbas.

Alfonsas Beresnevičius prisimena: „Kelias dienas kalbinau – užrašiau garbaus amžiaus žmogaus tragišką likimą. Baigus darbą žmogus persižegnojo. Nesulaikydamas ašarų prakalbo: „Dabar galiu mirti. Nenueis užmarštin skaudi tautos istorija“.

R. K. p a s t a b a: Alfonso Beresnevičiaus užrašytus Laisvės kovų dalyvių bei jų artimųjų prisiminimus gavau 2014 m. per Žemaičių apygardos partizanų vado Vlado Montvydo-*Žemaičio* dukrą Ireną Montvydaitę-Giedraitienę. Suderinus su A. Beresnevičiumi ir jam neprieštaraujant bei pageidaujant, šiuos prisiminimus sutikau publikuoti knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai". Kadangi užrašyti prisiminimai visai neredaguoti, daug netikslių minimų žmonių pavardžių, vardų, kaimų, vietovių pavadinimų, neprieštaraujant prisiminimus užrašiusiam autoriui, kai ką teko tikslinti pagal oficialiai išleistus žinynus bei žodynus ir kitus leidinius. Kiek buvo įmanoma, šios dalies prisiminimuose stengiausi grubių klaidų išvengti, nors ne viską teko galutinai išsiaiškinti, dėl to gerb. skaitytojų nuoširdžiausiai atsiprašau.

Iš prisiminimų apie LLA ŽEMAIČIŲ LEGIONĄ

Užrašė A. Beresnevičius
Plungėje 1996–2006 m.

A. Beresnevičiaus p a s t a b a: įžangoje panaudota literatūra: „Laisvės kovų archyvas" 1995–1996 m. Nr. 14,15 ir18; Vlado Ramojaus knyga „Kritusieji už laisvę" (Čikaga, 1967); „Į Laisvę" fondas Lietuviškai kultūrai ugdyti Nr. 9; knyga „Bažnyčios prieglobstyje" (Vilnius, 1983).

Liudininkų garso įrašai saugomi Lietuvos politinių kalinių, tremtinių bendrijos Telšių skyriaus atminties grupėje.

Stiprėjančio vokiečių teroro sąlygomis grupė jaunų LLA karininkų jau 1941 m. gruodį Vilniuje įkūrė pogrindinę organizaciją LLA, vadovaujamą vado Kazio Veverskio, kuri greitai apėmė visą Lietuvą. Jau pradžioje jos tikslas buvo burti jaunus vyrus ginkluotai kovai prieš vokiečius. Jau 1943-iaisiais lietuviai patriotai suprato, jog reikia ruoštis artėjančiai naujai bolševikinei okupacijai.

Žemaitija priklausė Šiaulių apygardai, vadovaujamai Alfonso Eidinto. Vėliau LLA ir Telšiuose įkūrė apygardą. Buvo laikomasi griežtos karinės drausmės. Organizacija buvo formuojama trejetuko pagrindu. 1944 m. vidurvasarį bolševikai užėmė Vilnių, Kauną. Frontas nusitęsė link Šiaulių, Raseinių. Žemaitija priglaudė dešimtis tūkstančių Rytų Lietuvos bėglių.

Lietuvos laisvės armija buvo padalyta į du sektorius. Vieno iš jų nariai okupacijos metais turėjo gyventi legaliai. Antras, vadinamieji Vanagai, turėjo veikti ginkluotame pogrindyje.

Alsėdžių, Platelių apylinkėse buvo įkurta Vanagų stovykla. Nuo Šiaulių atsiritant patrankų kanonadų gausmui, keli tūkstančiai jaunuolių iš visos Lietuvos skubotai mokėsi partizaninio karo abėcėlės. Parenkami vadai iš Lietuvos kariuomenės karininkų, kurie imasi vadovauti Lietuvos laisvės armijos dislokacijos vietose. Vokiečiai trukdė LLA veiklą, ragino jaunimą stoti į jų armiją. Bolševikams artėjant prie Vokietijos sienos, įvairios vokiečių karinės struktūros ėmė nesutarti. Nors ir nedidelės pėstininkų ginklų ir šaudmenų atsargos buvo platinamos Platelių miškuose, privačiuose Telšių miesto namuose ir kitur, LLA vadovybė tikėjosi, jog sovietinė okupacija ilgai netruks, kad Vakarai įvykdys Atlanto chartijos deklaraciją. LLA ir kitų pogrindinių organizacijų dėka Lietuva vienintelė iš Pabaltijo valstybių neformavo vokiečių siūlomų SS divizijų.

LLA vadovybės sukurta visą šalį apėmusi organizacija, naujos, kaip manyta, trumpos bolševikinės okupacijos iki karo pabaigos metu turėjo saugoti tautą nuo išniekinimo, neleisti reikštis okupantams, įvairiais kanalais bandyta susisiekti su Vakarų valstybių diplomatais, informuoti juos apie padėtį krašte. Kai frontas persiris į Vokietiją, ryšys su Vakarais bus įmanomas tik radijo bangomis. LLA neturėjo nei siųstuvų, nei parengtų radistų.

LLA vadovybės derybose su vokiečiais 1944 m. vasaros pabaigoje Žemaitijoje buvo atrinkta apie 200 jaunuolių, kurie Rytprūsiuose baigė trumpalaikius kursus. Vokiečių armija manė panaudoti juos savo tikslams – žvalgybai jau sovietų okupuotoje Lietuvoje. Gyvenimas parodė, jog apmokyti LLA kariai grįžę įsiliejo į pavienius partizanų būrius. Radijo ryšiu susisiekdavo su Vokietijoje suformuota LLA vadovybės atstovybe.

Kaip minėta, LLA plėtėsi trejetuko principu, todėl ir šiandieną nelengva nustatyti, kas vadovavo vietose. Telšiuose žinomas pulkininkas Budraitis, tą vasarą žuvęs rusų desantininkų pasaloje, mokytojas Kaupas, valdininkas Viliuškis ir kiti.

1944 10 07 sovietai pralaužė frontą ties Šiauliais ir per kelias dienas atsidūrė prie Klaipėdos. Nesulaikė savo kūnais prie Sedos tankų ir menkai ginkluota Plikšių dvare suformuota Tėvynės apsaugos rinktinė. LLA vadas Kazys Veverskis, Šiaulių apygardos vadas ltn. A. Eidintas ir nemažai vietinių vadovų karininkų pagal numatytą planą pasitraukė į naują pogrindį. Dalis jų išvyko į Vakarus. Kazys Veverskis gruodį žuvo Pakaunėje. Nutrūko ryšiai tarp trejetukų. Be aukštesnės vadovybės likę Vanagų sektoriaus kariai pasitraukė į miškus. Gausiausiai grupei Rietavo Kunigaikštienės miškuose vadovavo kapitonas Juozaitis. Kiti būrėsi Platelių, Žarėnų miškuose ir kitur.

1944 10 17-osios naktį pievose tarp Alsėdžių ir Platelių parašiutais nusileido grupės vadas Adolfas Kubilius (Albinas Sadauskas)-*Jurgis*, *Vaišvila*; pavaduotojas Šarūnas Jazdauskas-*Stalius*, *Šaris*; radistas Algirdas Šertvytis-*Šurkus*, *Stumbras*; Jonas Dūda-*Jankūnas*, *Štuka* ir Jonas Zakaras-*Pajaujis*. Šarūnas Jazdauskas desantininkus nuvedė į Skirpsčių k. pas giminaičius Pocius. Čia po namu įrengė bunkerį. Henrikas Petkevičius-*Steigvilis* ir Steponas Grybauskas buvo priimti į grupę.

Pagal Henriko Petkevičiaus išlikusius ryšius nustatyta, kad Žemaitijos partizanai liko be vieningos vadovybės. Padėtis buvo labai pavojinga, nes pavieniai būriai negalėjo sėkmingai priešintis stiprėjančioms sovietų represijoms. Negalėjo būti tinkamai vykdomas LLA planas parengti kraštą ginkluotam sukilimui, sovietams po karo traukiantis iš Lietuvos. Kita vertus, pavieniai partizanų būriai galėjo pradėti bausti gausėjančius okupantų pakalikų būrius ir taip prieš laiką būti iššifruoti. Rūsčią žiemą pafrontės sąlygomis knibždėte knibždėjo NKVD, SMERŠ-o karinių dalinių, vykdančių masinius terorus.

Steponas Grybauskas, Henrikas Petkevičius ir iš Jazdauskiškių kilęs Liudvikas Raudonis per porą mėnesių sugebėjo pabūti stambiuose kapitono Juozaičio, Antanavičiaus ir kituose partizanų būriuose. LLA Žemaičių legiono štabo nariai galėjo laikinai pasislėpti atsarginėse žeminėse Paburgėje ir Križauninkės žeminių grupėje bei ūkininkų Milvertų sodybos prieigose, ant Babrungo kranto, Kaušėnų k., Plungės priemiestyje.

Su LLA centru, esančiu Vokietijoje, iki pavasario buvo palaikomas radijo ryšys. LLA Žemaičių legiono štabui buvo pavaldūs Šiaurės vakarų Žemaitijos, Kardo, Alkos ir Šatrijos rinktinių partizanai. Tai tuometinės Telšių, Mažeikių ir Kretingos apskričių teritorijos. Darbo štabas buvo pasitelkęs buvusį Plungės miesto burmistrą Micevičių. Jis gausino ir platino informacinius biuletenius, informavo apie padėtį pasaulyje, nurodinėjo, kaip gyventojams elgtis sovietinės okupacijos metais. LLA kariams buvo draudžiama be vadovybės leidimo bausti išdavikus. Jie buvo tik įspėjami raštu. Adolfas Kubilius ir Šarūnas Jazdauskas užmezgė tiesioginį ryšį su Telšių vyskupu Vincentu Borisevičiumi. Per parapijų klebonus štabas buvo šelpiamas maistu.

Per 1945 m. šv. Velykas gretimoje ūkininkų Mažrimų sodyboje stribams apsupus ten nakvojusius ir apie šalia esantį štabą nežinojusius partizanus, Kubiliaus grupė atidengė ugnį ir padėjo apsuptiesiems. Po to LLA Žemaičių legiono štabo vadovybė iš Pocių sodybos persikėlė į Paburgės bunkerį. Kapitonui Juozaičiui buvo įsakyta paruošti bunkerį LLA Žemaičių legiono štabui Rietavo miškuose. Matyt, sovietai nustatė Algirdo Šertvyčio radijo siųstuvo veikimo vietą. Aplink daugėjo sovietų kariuomenės. Grįždamas iš užduoties Vilkų k., Stanevičių sodyboje, buvo suimtas Adolfas Kubilius.

1945 m. balandžio 23 d. prie Pocių sodybos į pasalą pateko likę grupės nariai kartu su ką tik naujai įstojusiais. Vienas jų žuvo, antras sužeistas pateko priešui. Sužeistam radistui kartu su kitais Onos Každailienės-*Jonio* grupės nariais pasisekė pasitraukti į mišką. Toks tolesnis Adolfo Kubiliaus LLA Žemaičių legiono štabo likimas. Nepavyko paražiutininkui Jonui Dūdai, tuo metu mokytojavusiam Alsėdžių progimnazijoje, nustatyti, ar vadas kalinamas Alsėdžiuose. Atsisakyta jį išvaduoti užpuolus Alsėdžių miestelį.

Adolfas Kubilius ir vyskupas Vincentas Borisevičius buvo nuteisti mirties bausme. Algirdas Šertvytis buvo slapta gydomas Telšių, Radviliškio ligoninėse, kur jį suėmė. Pačioje birželio pradžioje Paburgėje, susidūrus su NKVD kariškiais, sužeistas į koją buvo suimtas svetima pavarde Henrikas Petkevičius. Į galvą sužeistas Antanas Každailis pabėgo nuo priešų.

Laikinai LLA Žemaičių legiono štabui jau Rietavo miškuose vadovavo Šarūnas Jazdauskas, o 1945 m. rudenį juo tapo majoras Jonas Semaška-*Liepa*. LLA Žemaičių legiono štabas nenustojo gyvavęs vietoj jo įkūrus Žemaičių apygardą.

Pocių ir Mažrimų sodybos sudegintos. Bunkerio šeimininkas nukankintas Vilniaus KGB rūsiuose. Visi kiti anksčiau ar vėliau buvo suimti ir ilgai kalinami. Išsislapstė tik Onutė Každailienė, per tardymus tapusi invalide. Iš paražiutininkų dar iki šiol gyvi Jonas Dūda ir Algirdas Šertvytis. Užmiršti ir savo garbinga praeitimi nesididžiuoja Steponas Grybauskas, Henrikas Petkevičius ir Liudvikas Raudonis.

Labai skaudu, kad negaliu išvardyti tų šimtų ryšininkų bei rėmėjų, be kurių nebūtų galėjęs veikti LLA Žemaičių legiono štabas, Alkos, Kardo ir Šatrijos rinktinės. Vieni žuvo nukankinti, kiti dabar kukliai tyli, treti šiandien (ne be pagrindo) bijo nomenklatūrininkų keršto. Į mūsų prašymą užrašyti ateities kartoms jų prisiminimus mažai kas atsiliepė. Aš viliuosi, kad dabartinis Lietuvos Seimas sugebės tinkamai pagerbti kukliuosius tautos didvyrius, kad neliks bevardžių kapų, kad žinosime visų žuvusiųjų už laisvę vardus.

Matau Telšiuose gyvenančią Alkos rinktinės partizanę Oną Bubelytę-Čepauskienę-*Liepsnelę*, ne vienam partizanui išgelbėjusiai gyvybę.

Pasakoja **Steponas Grybauskas**: „Dirbau LLA Žemaičių legiono štabe, kuris buvo 1 km nuo monumento, pačiame miške, ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodyboje. LLA Žemaičių legiono štabas dirbo neilgai. Kadangi ten buvau, keliais sakiniais prisiminsiu LLA Žemaičių legiono štabo likimą.

LLA Žemaičių legiono štabo vadas buvo suimtas 1945 04 22–23 ūkininko Stanevičiaus ūkyje. Mes žinojome, kaip čekistai kankina suimtus partizanus. Išėję iš štabo, laikinai apsigyvenome kitose žeminėse. Čekistų žinomą LLA Žemaičių legiono štabą palikome ramybėje.

Aplinkui atrodė ramu. Po savaitės sutarėme iš jau buvusios štabo žeminės išnešti likusius daiktus. Pasidalijome į dvi grupes. Vieną grupę lydėjo štabo narė Onutė Každailienė-*Jonis*. Kitai grupei vadovavo štabo narys Antanas Každailis-*Klevas*. Pirma grupė pateko į rusų MGB-istų ir stribų pasalą, bet mums pasisekė gana sėkmingai pasitraukti. LLA Žemaičių legiono štabo narį, žvalgybos skyriaus viršininką Algirdą Šertvytį-*Šurkų*, *Stumbrą* sužeidė į koją.

Antano Každailio-*Klevo* vadovaujama grupė taip pat pakliuvo į pasalą. Žuvo kapitonas Napoleonas Kauneckas, sužeistą Steponą Darbutą areštavo. Kitiems štabo nariams pasisekė pasitraukti. Taip baigėsi pirmojo LLA Žemaičių legiono štabo veikla Skirpsčių miške, ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodyboje. Sodybos šeimininkus Pocius suėmė, sodybą sudegino. Štabo narys Antanas Každailis-*Klevas*, grįžęs iš lagerių į Lietuvą, mirė. Vienintelė ūkininkų Pocių dukra Ona Každailienė-*Jonis* išvengė lagerių. Onutė buvo labai vikri, todėl slapyvardis *Jonis* atitiko jos charakterį."

Stanislava Stankevičiūtė-Slušnienė, Jono g. 1930 03 30, gyv. Makščių k., Algedžių sen., Plungės r., prisimena LLA Žemaičių legiono štabo narį Joną Dūdą, Kazimiero-*Štuką* (1922 02 13 – 2006 10 23): „Jonas Dūda buvo aukštas, kuklus, gražus vyras. Dirbo mokytoju Alsėdžių mokykloje. Turėjo draugą mokytoją Bielską. Troboje praleidome daug ilgų žiemos vakarų. Jonas išeidavo ne į mokyklą, o kur – nežinojo nei tėveliai Konstantinas ir Ona, nei aš. Atsimenu ūkininkus Antaną ir Oną Pocius, gyvenusius Skirpsčių miške. Jonas kartą minėjo Skirpsčius. 1945 m. pavasarį išėjo iš mūsų sodybos. Kai čekistai pradėjo jį persekioti, Jonas Dūda saugumo sumetimais persikėlė į Jono Stanevičiaus sodybą. Erdvioje troboje Jonas gyveno atskirame kambaryje."

Ūkininkų Konstantino Paulausko (1884–1956) ir Onos Paulauskienės (1896–1981) erdvioje troboje laikinai gyveno LLA Žemaičių legiono štabo organizacinio skyriaus viršininko padėjėjas (informacija iš V. Kazlausko kn. „Kovos dvasia", 1995), Jonas Dūda-*Štuka*, *Šalna*, *Zero*. Šeimoje augo Stefanija Paulauskaitė, Konstantino, g. 1921 02 25.

Dabar Konstantino ir Onos Paulauskų sodyboje gyvena ūkininko Stasio Bagdono šeima.

Sodyboje prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56-01-516. E. 022-01-587. ALT 543 F/T.

Apie ūkininkų Vlado ir Eugenijos Mažrimų šeimos likimą pasakoja **Emilija Alseikaitė Mikulskienė, Povilo**: „Už 0,3 km kaimynų ūkininkų Antano ir

Onos Pocių sodyboje buvo įrengtas pirmojo Žemaitijoje LLA Žemaičių legiono štabas. LLA Žemaičių legiono štabo nariai bendravo su ūkininkų Mažrimų šeima. Šeimos ir sodybos likimas tragiškas. Vienintelė Emilija sutiko prisiminti tuos tragiškus įvykius.

<...> Eugenija Tarvainytė-Mažrimienė – mano sena pažįstama. Su Vlado Mažrimo seserimi mokiausi Platakių kaimo mokykloje. Eugenija nebijojo su manimi kalbėti, prisiminti šeimos tragišką likimą.

<...> Vladas apie mano tėvelius ir mane viską žinojo. Vėliau sužinojau, kad Eugenija Mažrimienė grįžo iš lagerio. Atėjau jos aplankyti. Viską man papasakojo nuo tų dienų, kai pas ūkininkus Antaną ir Oną Pocius įvyko susišaudymas.

<...> Lauke lijo, partizanai sušlapę, sušalę. Be leidimo į daržinę atėjo LLA partizanas Pranas Vaitkus-Dačkus (1923–1945 04 01) (Vaitkaus pavardė į Dačkaus pakeista konspiracijos sumetimais – *R. K.*) su draugu. Alsėdžių stribai darė kratą. Sodybos šeimininkai nežinojo, kad daržinėje ilsisi partizanai. Pirmąjį iš daržinės išsivedė Praną Vaitkų-Dačkų, jau apmuštą šautuvo buože daržinėje. Abu partizanus rado šiauduose. Kaip stribai galėjo žinoti? Tikriausiai partizanų priešai pranešė Alsėdžių stribams. Išsivedę į kiemą, Praną pririšo prie medžio, mušė tol, kol žmogus be sąmonės sukniubo. Vienas iš stribų pasakė: „Nėra ko čia žaisti, reikia nušauti". Ir ten pat, pririšę prie medžio, Praną nušovė.

Su Prano seserimi kartu mokėmės. Praną pažinojau seniai, iš Žemaičių Kalvarijos laikų. Dar mane, 14-kos metų mergaitę, šokdino. Pranas buvo ypatingo grožio vyras. Jis buvo įsūnytas ir užaugintas.

Po susišaudymo Mažrimų sodyboje Eugenija Mažrimienė, paėmusi ant rankų dukrelę Magdutę (g. 1941 09 27), iš savo sodybos viską palikusi atbėgo pas kaimynę Zagorskienę. Prašė pasigailėti, laikinai pagloboti dukrelę. Zagorskienė priėmė išsigandusią, verkiančią mergaitę.

Magdutė ilgai augo kaimynų Antano (1901–1972) ir Julijonos (1908-1994) Zagorskių šeimoje. Eugenija Mažrimienė išėjo į Dūmėnų k., Sedos apyl. (Dūmėnų k. už Sedos miestelio, važiuojant link Mažeikių, dešinėje). Atėjo į vietinių partizanų būrį. Pirmas pas Sedos partizanus atėjo Vladas Mažrimas. Pranešė žmonai, kuri ten ir rado savo vyrą.

Per žiemą laikinai nelegaliai gyveno ūkininko sodyboje. Įvyko susišaudymas, Vladą Mažrimą sužeidė, areštavo. Eugenija liko viena. MGB-istų sekama ilgiau negalėjo slapstytis Sedos apylinkėse. Saugodama save ir dukrelę, iškeliavo į Šilutės r. Galvojo – su svetimu vardu ir pavarde bus saugiau gyventi. Partizanų ryšininkai rekomendavo Eugenijai apsigyventi ištremtų į Sibirą neturtingų ūkininkų sodyboje. Kelerius metus gyveno trobelėje, sodino bulves, daržoves. Dukra mokėsi artimiausioje kaimo mokykloje, naktimis maitino partizanus. Partizanai atnešdavo maisto produktų iš komunistuojančių ūkininkų. Partizanai buvo laimingi Eugenijos paslauga. Keletą metų Eugenija, pasikeitusi vardą ir pavardę, kartu su dukrele Magdute gyveno saugiai, bet MGB-istai ją susekė ir areštavo, tardymo metu kankino. Tardytojai sakė: „Turime žinių iš Alsėdžių, kad esate Eugenija Mažrimienė. Pasakykite tikrąją pavardę, vardą." Neiškentusi fizinių skausmų prisipažino. Tardytojui ji pasakė: „Jeigu su savo pavarde ir vardu būčiau gyvenusi, būtumėte mane seniai areštavę."

Eugeniją areštavo čekistai iš Alsėdžių. Surinko informaciją apie antitarybinę veiklą, bendravimą su partizanais ir nuteisė. Kalėjo iki 1953-iųjų. Po Stalino mirties paleido. Kalėjo kartu su Regina Putriute-Kajutiene, g. (1931 01 22).

Vladas Mažrimas iš Rusijos lagerių į Lietuvą grįžo labai išsekęs. Plungės ligoninėje susitikome, supratau, kad Vladui reikalinga skubi, kvalifikuota medicininė pagalba. Tarpininkavau, prašiau gydytojų išimties tvarka geriau gydyti politinį kalinį Vladą Mažrimą. Tada dirbo kvalifikuoti gydytojai, paskyrė efektyvius vaistus, pagerino maitinimą. Vladą globojo visas medicinos personalas, netrukus lankyti savo vyro atvažiavo ir Eugenija.

Turtinga, tvarkinga Mažrimų sodyba Skirpsčių k. sudeginta 1945 m. pavasarį. Grįžę iš lagerių, nusipirko kitą sodybą už Virpsčių miško. Ten gyveno neilgai, persikėlė į Plungę. Aplankydavau Mažrimų šeimą. Vladas džiaugėsi vėl galėdamas gyventi kartu su žmona ir dukrele. Liūdnai nusiteikęs pasakojo: „Buvau išsekęs tiek, kad galėjau eiti tik pasiramstydamas keliais ir alkūnėmis.“ Rusijos Sovietų vizitinė kortelė – nusikaltimai žmoniškumui.“

LLA Žemaičių legiono atsarginė žeminė Plungės priemiestyje

Laisvės kovų dalyvis, prisiekęs LLA karys Jonas Milvertas, Prano-*Mažylis*, *Janis* (g. 1928 04 15), atsakingas už LLA Žemaičių legiono štabo atsarginę žeminę, įrengtą privačioje valdoje prie Babrungo upės kranto, Kaušėnų k., Plungės priemiestyje.

LLA kario Jono Milverto, Prano-*Mažylio*, *Janio* pokalbis su LLA kariu Žemaičių apyg. Alkos rnkt. partizanu Alfonsu Norkumi, Stanislovo-*Žilvičiu* (g. 1930 02 09).

Užrašyta 2000 01 05.

<...> Gerbiamas Jonai, papasakokite apie žeminės kasimą jūsų tėvelio ūkyje. Domina pati pradžia. Kas prašė, kas tarpininkavo, kad jūsų tėveliams priklausančiame miškelyje būtų kasama žeminė?

<...> Mūsų ūkis nuo Plungės yra maždaug poros kilometrų atstumu. Apsuptas iš visų pusių miškais ir Babrungo upe. Prekybos mokykloje mokėsi Henrikas Petkevičius (g. 1923 04 27). Šioje mokykloje mokėsi ir mano brolis Stasys Milvertas bei sesuo Zinaida Milvertaitė. Abu buvo gerai pažįstami. Henrikas Petkevičius telšiškis, draugavo su Steponu Grybausku (g. 1925 10 23). Kartu abu atvyko į kaimą pas mano tėvelį. Tėvelis buvo apsišvietęs žmogus, priešiškas sovietinei santvarkai, na ir sutarė: reikia iškasti žeminę. Tam labai gera vieta buvo Babrungo upės atšlaitėje. Iškastas žemes buvo lengva pašalinti verčiant į Babrungo upę. Partizaninei kovai mano tėvelis paaukojo visą savo ūkį, visą savo turtą, visas maisto atsargas. Viskas buvo paaukota partizaniniam karui remti. Žeminė buvo kasama labai sunkiomis sąlygomis: ten labai kietas molis, nereikėjo dėti sutvirtinimų ir lubų. Perdenginio irgi nereikėjo, tiesiog žemėje buvo iškasti du erdvūs kambariai, kuriose galėjo ilsėtis po dešimtį vyrų.

Žeminė buvo visiškai įrengta 1944 m. vėlyvą rudenį, lapkritį ar gruodį. Iš pradžių atvažiavo Šarūnas Jazdauskas-*Normis*, *Šaris* (g. 1922 m. Kaune), LLA Žemaičių legiono štabo vado pavaduotojas propagandos ir ryšių reikalams. Viską detaliai apžiūrėjo.

1945 m. anksti pavasarį atvažiavo LLA Žemaičių legiono štabo vadas Adolfas Kubilius-*Balys*. Tai buvo labai jaudinanti diena. LLA Žemaičių legiono štabo vadas Adolfas Kubilius-*Balys*, priimant LLA kario priesaiką, man įteikė asmeninį ginklą – 7-ojo kalibro valterį. Priimdamas priesaiką, žeminės slaptumą pasižadėjau išsaugoti kaip valstybės paslaptį. Mūsų devizas buvo: „Mirtis arba laisvė".

Buvo planuota į naujai įrengtą žeminę perkelti LLA Žemaičių legiono štabą iš Skirpsčių miško, ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodybos. Kubilius ilgai mąstė: „Žeminė įrengta arti Plungės miesto, nemažas žmonių judėjimas, tokios gražios istorinės vietos, daug lankytojų," – ir nutarė įrengti atsarginę žeminę.

Buvo atvežta visa atsarginė LLA Žemaičių legiono štabo įranga, ginkluotė, šaudmenys, rašomoji mašinėlė.

Žeminę kasė: Henrikas Petkevičius-*Steigvilis* (jis gi – Juozas Valiulis – *R. K.*), Steponas Grybauskas-*Sekretorius*, Stepas Lokys, mano brolis Stasys Milvertas, aš – Jonas Milvertas-*Mažylis*, *Janis*. Padėjo ir mano tėvelis, ir dėdė Juozas Putrius, pabėgęs iš vokiečių kariuomenės Klaipėdos krašte.

Tais metais tėveliui buvo 45 metai. Sunkus darbas ir nervinė įtampa pakirto jo sveikatą, gal todėl 1944 12 24, Kūčių vakarą, tėvelį ištiko insultas ir jis mirė.

Kai iškasėme žeminę, apie tai nežinojo net artimiausi mūsų giminaičiai, kurie gyveno 500 m nuo mūsų sodybos. Tai buvo valstybinės paslapties vertas objektas. Į žeminę suvežus ginklus, LLA Žemaičių legiono štabo vadas Adolfas Kubilius-*Balys* man įsakė būti žeminės prižiūrėtoju nuo 1945 m. kovo. Mano pagrindinės pareigos – priimti ir išduoti ginklus.

Šeimoje buvau jauniausias, nors už brolį nebuvau žemesnis, todėl mane ir vadino *Mažyliu*. 1945 m., prasidėjus areštams, vengiant išdavystės, klastos ar apgaulės, atvažiavo LLA Žemaičių legiono štabo vado pavaduotojas Šarūnas Jazdauskas-*Šaris*, *Normis* ir mano slapyvardį į pakeitė *Janis*.

Šitos žeminės eiliniai LLA kariai nežinojo. Atvažiuodavo tik LLA Žemaičių legiono štabo nariai. Kai reikėdavo išduoti kokią nors ginkluotę ar kitą įrangą, apie tai man pranešdavo LLA Žemaičių legiono štabo vado pavaduotojas Šarūnas Jazdauskas-*Šaris*, *Normis* per ryšininkus.

Vėlų 1945-ųjų rudenį mudu su Šarūnu Jazdausku-*Šariu*, *Normiu* priešingoje kelio pusėje iššikasėme mažą žeminę, į kurią sunešėme visą ginkluotę ir atsarginio LLA Žemaičių štabo įrangą. Apie tai žinojome tiktai mudu. Tarpusavyje kalbėdavom tik slaptažodžiais.

Pagrindinę žeminę apdėjome lapais, šakomis. Ant įėjimų pasodinome eglutes.

1948 m. grybaudamas dėdės sūnus užlipo ant dangčio ir paslydo. Tada berniukas labai išsigando. Išbarstęs surinktus grybus, verkdamas, parbėgo namo. Viską papasakojo tėveliui. Jis saugumui skųsti neturėjo jokio pagrindo, bet gal kam netyčia išsitarė?

1948 m. vasarą mūsų sodybą apsupo apie 50 ginkluotų rusų MGB garnizono kareivių ir rado pagrindinę žeminę. Iki šių dienų nežinome, ar tai buvo išdavystė ar tiesiog, badydami kiekvieną žemės lopinėlį, surado. Laimei, tuo metu ten nieko nebuvo. Aplink žeminę išstatė kulkosvaidžius. Žeminė jau buvo atidaryta – abu įėjimai į abi kalno puses. Pas mus kartu su dviem saugumiečiais atėjęs Plungės MGB saugumo poskyrio viršininkas paklausė:

– Kam priklauso šita žeminė, miškas?

– Mums, – atsakiau.

Brolis ir sesuo jau buvo areštuoti, mamytė išėjusi į turgų. Tada man buvo 20 metų. Saugumiečiai sukomandavo:

– Eime!

Aš jau žinojau, kur mane veda. Nuėjome prie pagrindinės žeminės. Aplinkui stovi kulkosvaidžiai, budi kariškiai, krūmuose pilna stribų, ginkluotų rusų MGB kariškių su automatais. Atvarę prie žeminės sukomandavo:

– Lįsk!

Galvojo, kad ji užminuota. Iš paskos slinko saugumo viršininkas su žibintuvėliu. Išlandžiojo, visur apieškojo. Žeminėje nieko nerado. Pasipylė įvairūs klausimai:

– Kodėl šiaudai nesupuvę? Taip gražiai išsilaikę...

– Matyt, oro žeminėje negavo, todėl nesupuvo, – atsakiau.

– Kas gyveno?

– Niekas negyveno. Buvo slėptuvė pasislėpti nuo bombardavimo karo metu. Antrojo pasaulinio karo metu vokiečiai organizavo lizdų patrankoms kasimą. Buvo planuojami mūšiai prieš Raudonąją armiją. Prie Kučinskio, Pabedinskio akcinės bendrovės linų audinių fabriko esančiame miškelyje vokiečiai buvo išsikasę apkasus. Vermachto kariuomenės karininkai mums aiškino: „Šiose apylinkėse vyks įnirtingi mūšiai“. Ant kalno, Ivinskio ūkyje, vokiečiai įrengė sekimo punktą. Ūkyje dislokuoti karo specialistai turėjo vadovauti artilerijos, patrankų šaudymui. Mano dėdė Juozas Putrius buvo tarnavęs vokiečių kariuomenėje, tėvelis kilęs iš Klaipėdos krašto, mokėjo vokiečių kalbą. Vokiečių kariškiai sakė: „Žeminę kaskite, kur norite. Čia vyks mūšiai“.

Man pasisekė MGB-istams įrodyti. Jie patikėjo.

– Ar vokiečių karininkai neliepė užkasti žeminę?

– Ne. Ji buvo kelerius metus.

Kartą po mėnesio ar pusantro, kai tą žeminę išaiškino, sutikau grybaujančią moterį. Ji man pažįstama. Kitą dieną MGB garnizono kareiviai apsupo Milvertų sodybą. Saugumo viršininkas vėl mane varė į miškelį. Prie žeminės stovėjo vakar grybavusi moteris. Ji parodė čekistams žeminę. Čekistai nieko neklausinėjo, susėdo į automobilį ir išvažiavo.

Vėliau į tuščią, apleistą žeminę ateidavo svetimi žmonės, giminaičiai. Vienu metu ten apsigyveno iš tėvų namų pabėgę paaugliai. Prisimenu, giminaičiai stebėjosi: „Iškasta dviejų kambarių erdvi žeminė netoli mūsų sodybos, o mes nieko nežinojome.“

Apie 1960 m. prie Babrungo upės baigė statyti mažo galingumo hidroelektrinę Gondingos HES. Tada Babrungo upė išsiliejo iš krantų, užliejo pievas, daubas ir mūsų iškastą žeminę – liko tik įgriuva. Vanduo iki projektinio lygio pakilo per kelias paras.

Per visą tą laikotarpį su Henriku Petkevičiumi (Juozu Valiuliu – *R. K.*) buvome susitikę kelis kartus. Jis su mano broliu Stasiu ir sesute Zinaida mokėsi vienoje mokykloje.

Su Steponu Grybausku-*Sekretoriumi* ryšių nepalaikėme per tą 50-ties metų laikotarpį. Pirmą kartą susitikome 1995 08 27 Dišlių miške, prie LLA Žemaičių

legiono štabui priklausiusios Alkos rinktinės žeminės pastatyto monumento, skirto žuvusių LLA partizanų atminimui. Primygtinai prašiau LLA kario, Alkos rinktinės partizano Alfonso Norkaus-*Žilvyčio*: „Padėkite susitikti Steponą Grybauską. Šiandieną būtinai noriu pamatyti“. Netrukus Steponas Grybauskas priėjo prie manęs. Įvyko jaudinantis susitikimas.

Tą džiaugsmingą 1995 08 27 dieną Dišlių miške mes trise atsidūrėme mano atpažintoje žeminėje, kurioje 1947 01 17, apie 8-tą valandą ryto, buvo apsupta Alkos rinktinė. Tada mane areštavo. Šita atsargine žemine 1945 04 23 pasinaudojo LLA Žemaičių legiono štabo nariai, išsiveržę iš apsupties prie buvusios štabo slėptuvės ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodyboje, Skirpsčių k. LLA Žemaičių legiono štabas turėjo kelias (net Platelių miškuose) atsargines žemines.

1945 06 05 LLA Žemaičių legiono štabo nariai išsiskirstė. Kovą tęsė kituose miškuose. 1946 m. buvo įkurta Alkos rinktinė. Šioje žeminėje įsikūrė Alkos rinktinės štabas.

Sunku įsivaizduoti, kaip rizikavo mūsų tėvelis Petras Milvertas, leidę kasti tokį svarbų Tėvynės gynimui strateginį objektą savo ūkyje. Be tėvelio, prie šios kovos su okupantu dėl Lietuvos nepriklausomybės prisidėjo ir kiti mūsų šeimos nariai. Daugiausia padėjo mano brolis Stasys Milvertas, g. 1924 m., sesuo Onutė buvo partizanų ryšininkė. 1945 10 16 Stasį areštavo. Po visų kankinimų ir tardymų nuteisė 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. Kalėjo Buchtos lageriuose, vėliau ištrėmė į Kazachstaną, dirbo vario kasyklose. Nuo sunkių, sveikatai labai pavojingų darbo sąlygų susirgo, kaip ir visi ten kartu dirbę, šachtininkų liga. Sugrįžęs į Lietuvą mirė. Sesuo Onutė irgi buvo nuteista. Iš lagerio grįžo apie 1956 m., jau mirusi. Mamytę palaidojome prieš 25-erius metus. Sesuo Onutė gyveno Plungėje, brolis Stasys – Šiauliuose. Abu buvo partizanų ryšininkai, palaidoti pagal gyvenamąsias vietas.

Pasakoja **Zinaida Milvertaitė-Česnauskienė**, g. 1925 12 05. Užrašyta 2004 10 06:

<...> Mano brolis Jonas (1928 04 15 – 2003 07 28) suspėjo papasakoti tik dalį šeimos atliktų darbų tarnaujant Dievui ir Tėvynei. Brolis Jonas Milvertas dirbo kartu su Steponu Grybausku. Babrunge paskandintas valteris, kurį broliui Jonui priėmus priesaiką, padovanojo LLA Žemaičių štabo legiono vadas Adolfas Kubilius-*Balys*.

Kartą LLA Žemaičių legiono štabo karininkas atvežė laikinai pasaugoti svarbius dokumentus. Tada auginau mažą savo vaikelį. Į sodybą dažnai atvažiuodavo saugumiečiai daryti kratos. Buvę kambaryje namiškiai dokumentus staiga įmetė į vaikelio lovytę. Paėmiau juos kartu su vystyklais, privyniojau prie vaikelio, paėmiau mažylį iš lovytės ir kartu atsigulėme į lovą. Pagalvojau: jau ne pirmą kartą mažas vaikelis vystykluose slepia antisovietinius lapelius, dabar dokumentus. Kratos metu kambaryje manęs iš lovos nekėlė, vaikelio nelietė, nerado ir dokumentų.

Sovietinės okupacijos metais mūsų šeimą vadino buožėmis. Buvom visi darbštūs, normaliai gyvenanti ūkininkų šeima. Tais metais brolis Jonas išvažiavo mokytis į Kretingą. Ten sužinojo, kad J. Milvertas yra ūkininkų, anot sovietų, buožės vai-

kas. Pašaukė tarnauti į Raudonąją armiją. Ten dirbo virėju. Kai sužinojo apie Joną ir jo šeimos narių nepalankumą sovietinei santvarkai, uždraudė dirbti virėju, kad neužnuodytų maisto. Vasarą kareiviai išvažiavo kariniams mokymams į poligoną. Atvyko keli aukšto rango karininkai. Kadangi dalinyje nebuvo kito kvalifikuoto virėjo, Jonui vėl patikėjo senas pareigas. Tada galiojo toks įstatymas: kario šeimas tremti į Sibirą negalėjo, todėl mama liko tėvynėj.

Partizanai, sužinoję apie būsimą gyventojų trėmimą į Sibirą, kelias naktis, sulipę į medžius, saugojo sodybą.

Negaliu nepakalbėti apie unikalų požeminį statinį: LLA Žemaičių legiono štabo Skirpsčių miške atsarginę žeminę. Tai lyg ir garbės simbolis – visos Milvertų šeimos praktinė pagalba Žemaičių legiono štabui.

Stiprūs, jauni vyrai kasė kietą molį. Iš lentų sukalę ilgoką medinį lovelį, tiesiai į Babrungo upę rideno gruntą. Prie kasamos žeminės buvo bala, augo mažaverčiai krūmai. Mano pareiga buvo vyrams ruošti valgį. Parėję į kambarį, susėdę prie stalo, persižegnoję pradėjo valgyti. Buvo mandagūs, dėkojo.

Po penkių dešimtmečių, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, brolis Jonas kartu su bendraminčiais kalbėjo apie žeminės atstatymą. Steponas Grybauskas-*Sekretorius* (g. 1925 10 23) nepatarė atkurti LLA Žemaičių legiono štabo atsarginės žeminės, nes ateityje ji galinti likti blogo elgesio žmonių landyne.

Šimtamečių ąžuolų paunksnėje įsikūrusi Milvertų sodyba. Ją statė mano tėvelis. Čia dabar gyvena trečia Milvertų karta. Sodybai priklausė 25 ha žemės. Seneliai ir tėvai buvo ūkininkai. Šeimoje augome penki vaikai. Privalėjom dirbti daug ūkiškų darbų. Gyvenimas nebuvo lengvas. Prisimenu brolių ir sesučių vardus: Petras, g. 1920 m.; Ona, g. 1922 m.; Stasys, g. 1923 m.; Jonas, g. 1928 m. ir aš – Zinaida, g. 1925 m.

Mamytė Ona Uznytė-Milverienė kilusi iš Juodėnų k., Plungės r. Mamytės tėvelių šeimoje augo penki vaikai. Ūkiui priklausė tik 6 ha žemės. Du mamytės broliai išvažiavo į Ameriką ir ten pasiliko visam gyvenimui.

Milvertų ūkyje dirbo viena visos šeimos gerbiama samdoma mergina. Duoną kepė namuose, kas kiek norėjo, tiek valgė. Nuo 1944 m. rudens duona dalijomės su LLA Žemaičių legiono štabo nariais. Visų pieno produktų nesuvalgydavome. Mamytė sviestą, sūrius, kiaušinius vežė žydams į namus, kurie gautas prekes parduodavo.

Petro ir Onos šeimoje buvo švenčiamos visos religinės ir tautinės šventės, vaišinami kalėdotojai, svečiai. Iki šių dienų garbingoje vietoje pakabinti senovę menantys šventųjų paveikslai. Ant Kūčių stalo buvo ne mažiau kaip dvylika patiekalų. Po staltiese šiaudų paklota, traukėme juos. Buvo linksma.

Plungėje, prie Babrungo upės, įrengta Švč. Panelės Marijos Lurdo grota. Tvarkingoje aikštelėje kunigai aukojo šv. Mišias. Atvykdavo daug maldininkų. Prie Babrungo buvo šulinys. Maldininkai iš jo sėmė vandenį, gėrė, tepė žaizdas, skaudančias vietas, tikėjo vandens gydomąja galia.

Prieš 1939 m. lapkritį pagal „Savitarpio pagalbos sutartį“ į Lietuvą atvažiavo 20 000 Raudonosios armijos kareivių, įkūrė karines bazes. Šitą dieną, o ne 1940 06 15 reikėtų laikyti Nepriklausomybės pabaiga.

1941 01 10 Vokietijos ir Sovietų Rusijos slaptasis protokolas išsprendė nepriklausomos Lietuvos Respublikos likimą: Vokietijos vyriausybė atsisakė savo pretenzijų į Lietuvos teritorijos dalį, kaip buvo nurodyta 1939 09 28 slaptajame protokole, o Sovietų Rusija įsipareigojo už tai Vokietijai sumokėti 7 milijonus 500 000 aukso dolerių, arba 31 milijoną 500 000 Vokietijos markių. Taip agresoriai prekiavo nepriklausoma valstybe – Lietuvos Respublika, kuri buvo Tautų Sąjungos Organizacijos narė.

1941 06 25–26 Vokietijos Vermachto kariuomenė užėmė Plungę.

Tą dieną, kai žydus pradėjo varyti iš miesto, pradėjo degti Plungė. Mes, vaikai bėgome žiūrėti degančio miesto. Grįžtant iš Plungės miesto, ties „Linų audinių" fabriku, sargyba neleido eiti į tėviškės pusę. Žydai buvo sušaudyti kitoje Babrungo pusėje. Sargybiniams paaiškinome:

– Mes Kaušėnuose gyvenam. Mums reikia grįžti namo.

Sargybiniai paaiškino:

– Tarp jūsų yra mergaičių. Ta kryptimi nuvarė žmones.

Tai išgirdę, ėjome aplinkui penkis kilometrus. Parėję namo išgirdome šaudant. Supratome: ten šaudo nuvarytus žydus. Kitos dienos rytą brolis Jonas ėjo pažiūrėti. Suskaičiavo: ant žemės gulėjo apie 27 nušauti žydai. Aš bijojau, nėjau.

1944 m. vasarą vokiečių karininkai organizavo apkasų kasimą Kaušėnų k. Ruošėsi atremti sovietų frontą. Iš kiekvienos sodybos reikėjo skirti po vieną darbingą žmogų. Buvau paskirta dirbti vyrišką darbą. Šeimai artimas žmogus mokėjo vokiečių kalbą. Su karininkais susitarė, pavaišino, leido man dirbti tėvų sodyboje. Apkasų kasti neišvarė.

Sovietinės okupacijos metais, nuo 1944 m. rudens iki 1990 03 11 vakaro, Milvertų šeima buvo diskriminuojama. Darbovietėse išsiaiškinę mūsų šeimos pažiūras, atleisdavo iš darbo. Patyrėme daug skriaudų. Daug metų dirbau Plungės prekybos bazėje. Direktorius Belkintas – žydas. Jis nesidomėjo mano šeimos ir artimųjų pažiūromis.

Esame prie 2,5x1,5 m žeminės įgriuvos. Čia laikinai slėpėsi Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas Aloyzas Valančiauskas-*Algis*, g. 1930 11 21 iš Vilkų k. Žuvo 1951 02 29 Dovainių k. ir Antanas Grišmanauskas iš Alkos k. Žuvo 1949 m.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56–01–595. E. 021–58–061. ALT 532 F/T.

Užrašyta 2004 10 05.

Viktoras Kulikauskas prisimena: Šita žeminė (4x3,5x1,5 m) buvo iškasta Dišlių miške, apie 500 m nuo Viktoro Kulikausko sodybos, Dišlių k., Alsėdžių sen., Plungės r. ūkininkės Birškienės privačiame miškelyje. Ūkininkei priklausė 4,5 ha žemės. Iš šitos žeminės partizanai į tėvų sodybą neateidavo. Prisimenu, žeminės grindys buvo klotos šakomis, lubos lentinės. Iš kitų žeminių ateidavo prašyti druskos, pieno.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56–01–554. E. 021–58–335. ALT 580 F/T.

1956 07 06, eidamas nežymiu miško takeliu, sutikau priešais ateinančią merginą su žydinčia alyvos šakele rankoje. Ėjo tarp pirštų sukdama. Vienas kito nekalbinome. Ėjau tolyn. Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanų būrio vadas Stanislovas Badaukis-*Skirgaila* netikėtai išlindo iš po skarotos eglės ir, atstatęs automato vamzdį, sukomandavo: „Stok!“ Trumpai pasikalbėjome. Pasakiau, kad pamiškėmis slampinėja Alsėdžių stribų vadas Serapinas. S. Badaukis paklausė: „Kaip apsirengęs stribų vadas?“ Viską papasakojau, kas jį domino, ir jis nuėjo Paburgės k. link.

1952 07 07 sužinojau, kad partizanų ryšininkas Juozas Zylė nušovė Alkos rinktinės partizanų būrio vadą Stanislovą Badaukį-*Skirgailą*.

1947 m., per Atvelykį, miškuose buvo dar daug sniego. Partizanus apsupę stribai ir rusų kareiviai miške rado padėtą karstą su Izidoriaus Urbono-*Žydo* palaikais. Mirė sulaukęs 28 metų. Jo mirimo priežastis man nežinoma.

Partizano palaikai išgelbėjo gyvuosius. Stribai puolė prie karsto. Tuo momentu partizanai, išbėgę iš žeminės, tuoj į laukymę, pro ūkininkų Leono ir Juzefos Kulikauskų sodybą. Bėgo ištirpusio sniego ploteliais, kad nenustatytų bėgimo krypties, ir miške laimingai pasislėpė. Karstas su partizano palaikais buvo padėtas apie 20 m nuo žemės pakalnėje. Stribai karstą su partizano Izidoriaus Urbono-*Žydo* palaikais atsivežė į Alsėdžius. Jie užėjo pas mano tėvelius prašyti arklio karstui vežti. Mūsų arklys buvo sulysęs, todėl neėmė.

Partizanų būrio vadas pyko ant partizanų, kad žuvusio ar mirusio partizano Urbono nepalaidojo patys. Tai suteikė galimybę Alsėdžių stribams išniekinti Alkos rinktinės partizano palaikus.

Šalia žeminės įgriuvos išlikusi maža duobelė, gal joje saugojo maisto atsargas.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56-01-817. E. 021-58-255. ALT 534 F/T.

Apie 3x2,5 m, žeminė buvo miške, Vilkų k., Alsėdžių sen. Plungės r.

Esame prie žeminės įgriuvos Skirpsčių miške, prie Kumelių pelkės. Žeminės įgriuva primesta sausų šakų.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56-02-001. E. 021-58-941. ALT 585 F/T.

Einame per raistą. Šita žeminė buvo įrengta Balso raiste. Aplinkui tikras raisto gamtovaizdis. Tolumoje matyti keliolika aukštų medžių. Priėjus arčiau, matyti nežymus paaukštėjimas ir 4x2,5 m žeminės įgriuva.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56-01-427. E. 021-57-940. ALT 531 F/T.

Žeminė buvo įrengta Balsio pelkėje, gal Dišlių miške, Alsėdžių sen. Plungės r. Dabar sunku suprasti, kaip viduryje raisto, ant mažos kalvelės, gyveno partizanai. Čia gyvenusių pavardžių nežinau, nebendravome. Žeminės įgriuvą raiste radau rinkdamas uogas. Medinė antžeminė dalis jau buvo aplūžusi. Matyt, partizanai senokai čia negyveno. Dalis žeminės pastatyta ant žemės paviršiaus, dalis įkasta į žemę, tai liudija likusi negili įgriuva. Buvo pastatyta iš plonų, apvalių kartelių, viršus apdėtas eglių šakomis. Žeminėje mačiau narus partizanų poilsiui, durys iš plonų kartelių, langelio nebuvo.

Raiste auga gailiai, vaivorai, varnauogės, pakraščiuose auga tešlainiai, aplink labai skurdžius berželius iki pusės metro aukščio kemsai. Ant kemsų, apaugusių samanomis, auga spanguolės. Raiste visada telkšo vanduo. Be ilgų guminių batų čia eiti neįmanoma net per vasaros karščius.

Lankydamasis prie partizanų žeminių, esu girdėjęs kalbant, kad Žemaičių apygardos Alkos rinktinės štabą išdavė miško eiguliu dirbęs Pranas Jurčys. Už tai partizanai jį sušaudė. Prano Jurčio dukra buvo vardu Polytė.

Partizanai tiksliai nežinojo, ar Pranas Jurčys išdavė Alkos rinktinę. Jie apsimetė stribais. Partizanai Praną Jurčį labai barė, klausinėjo, ir šis greitai prisipažino, kad Alkos rinktinės dislokacijos vietą pranešė saugumui. Jų dukra Polytė, bėgdama į saugumą apie tai pranešti, įkrito į durpyną.

Prano Jurčio dukra ūkininkavo, gyveno prie miško Dišlių k., Alsėdžių sen. Plungės r. Jos žentas Alsėdžiuose priklausė stribams.

Stanislava Noreikaitė Einikienė, Juozo, g. 1926 07 11 Dišlių k. Gyvena Platelių g. 7, Alsėdžių m. Plungės r. pasakoja:

<...> Partizanai, norėdami sužinoti tikruosius Alkos rinktinės išdavikus, į Jurčių sodybą ėjo apsirengę stribų uniformomis. Šeimininkas dirbo eiguliu. Jurčytė buvo komjaunuolė, sūnus 17-kos metų. Viena jų dukra buvo ištekėjusi už stribo Jaso.

Partizanai, atėję į trobą, šeimininkus ištardė. Pastarieji iškart pasakė: „Mūsų tėvelis eigulys. Dišlių miške užėjo, rodos, septynias partizanų žemines ir pranešė saugumui".

Tada partizanai laukė, kol pareis Pranas Jurčys. Sulaukę išsivedė Jurčį, dukrą Polytę Jurčytę ir sūnų Praną. Nusivedė į ūkininko Stanislovo Dobrovolskio daržinę. S. Dobrovolskis buvo dešimtininkas, vaikščiojo po kaimus, surašinėjo ūkininkų gyvulius. Daržinėje sušaudė Praną Jurčį, Polytę Jurčytę, jos brolį Praną ir Stanislovą Dobrovolskį.

R. K. p a s t a b a: kn. „Partizanų teroro aukos. Atminimo knyga" (Vilnius, 2011), p. 348, paminėta, kad **Jurčys Jurgis** – (?) – 1947 04 25, Plungės r., Dišlių k., eigulys, nužudytas kartu su sūnumi Pranu ir dukra Paulina.

Likusi gyva ūkininkė Jurčienė pasakojo: „Tikrai galvojome – į trobą atėjo „liaudies gynėjai". Skaudžiai apsirikome. Buvo atėję partizanai."

Partizanai, vilkėdami stribų uniformas, vykdė ir daugiau panašių operacijų. Stanislovas Dobrovolskis labai stropiai tarnavo sovietų santvarkai: atėjęs pas ūkininkus lindo į tvartus, skaičiavo gyvulius, stebėjo, kas kur ateina.

1947 01 17 Lietuvoje dislokuota NKVD vidaus kariuomenė apsupo Alkos rinktinės štabo žeminę.

LLA Alkos rinktinės karių ir partizanų rėmėjas **Liudas Jundulas, Edmundo** (1908 – 1979 01 01) sūnui Stanislovui (g. 1943 10 17), dabar gyvenančiam Plungės m., pasakojo: „Karinės čekistinės operacijos metu žuvo Alsėdžių kuopos būrio vadas Kazimieras Beržanskis-*Kęstutis* (1893–1949). Žuvusių Plungės r. partizanų sąraše, gautame iš Valstybės saugumo komiteto Plungės poskyrio 1990 m., yra įrašas: „Beržanskis Kazys, Teodoro, g. 1893 m. Žvirblaičių k., Plungės r. Žuvimo data – 1949 m. vasario mėnuo". Sužeista partizanė Aniceta Normantaitė, Juozo-

Jokūbas, g. 1927 m., Paežerės k., Telšių r. Iš žeminės iškeltas sudegęs partizano kūnas neatpažintas.“

Truikių k. Babrungo sen. gyventojas **Juozas Lingys, Juozo** pasakojo: „Pranas Justinas Biliūnas, kilęs iš Pakruojo r., bėgdamas iš Alkos rinktinės apsupties, nešė sužeistą Anicetą Normantaitę-*Jokūbą*. Negalėdamas pabėgti, nušovė Anicetą (ar pati nusišovė Plynėse?) prie ūkininko Pašakarnio sodybos, netoli Alsėdžių ežero.“

Leonas Normantas, Juozapo (g. 1926 01 01), gyvenantis Babrungo k., Babrungo sen., 2004 11 19 pasakojo apie savo sesutę Anicetą: „1948 m. rugsėjo ar spalio pradžioje susitikau sesutę. Buvau parvažiavęs atostogų iš Raudonosios armijos.“

Plungės r. laikraštyje „Kibirkštis“ žurnalistas **Eugenijus Bunka, Jakovo,** savo straipsnyje rašė, kaip NKVD kareiviai gaudė ir šaudė bėgančią Alkos rinktinės Alsėdžių būrio partizanę Anicetą Normantaitę-*Jokūbą*.

Sigitas Lukošius, Plungės liaudies kūrybos gaminių įmonės „Minija“ atsakingas darbuotojas: „Įvyko susišaudymas. Partizanė Aniceta Normantaitė-*Jokūbas* klykdama bėgo į kalną.“

Pasakoja **Stanislovas Jundulas, Liudo** (g. 1943 10 17). Užrašyta 2004 10 05: <...> Pagal visą Platelių ežero rytinę ir pietinę dalis, pagal ūkininkų Razmos, Grišmanauskų ir kitų ūkininkų, gyvenančių Paplatelėje, pagal patį ežero kraštą, keliomis eilėmis buvo iškastos žeminės. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, ten apsigyveno Raudonosios armijos kariškiai. Jiems čia buvo paskirta dislokacijos vieta iki 1945 metų rudens.

Nors karas baigėsi 1945 05 09, bet, kaip pasakojo vyresnio amžiaus žmonės, buvo dislokuota iki 50 000 Raudonosios armijos karių. Plokštinės miške, prie didžiojo Platelių ežero, žeminių ir palapinių buvo iki tūkstančio.

Prieš kelerius metus kartu su draugu, atvažiavusiu iš Kauno, metalo detektoriumi ieškojome karo metais paliktų metalo likučių. Radome labai daug žeminių įgriuvų, kuriose būdami Raudonosios armijos kariškiai laukė įsakymo. Šlėktinės, Platelių miškuose vyko Raudonosios armijos mokymai su tankais. Tankai buvo išstumdę laikinas prieštankines slėptuves. Dabar jos įgriuvusios, medžiais apaugusios atrodo kaip įgriuvusios žeminės. Kulių apylinkėse, Reiskių miškuose taip pat vyko Raudonosios armijos tankų mokomosios pratybos.

1944 m. vasarą Plokštinės miške laikinai įsikūrė LLA Vanagų karinė mokomoji stovykla. Stovykloje LLA kariai gyveno legaliai. Palapines statė ant žemės paviršiaus iš plonų kartelių, stogus dengė eglių šakomis. LLA Vanagų karinės mokomosios stovyklos štabas įsikūrė brezentinėje palapinėje.

Plokštinės miške, ant Vanago kalnelio, yra dviejų žeminių (4x4 m ir 5x6 m) įgriuvos, apie 50 m viena nuo kitos. LLA karys Augustinas Janušas, Antano (g. 1915 08 22), gyvenantis Girkalnio k., Girkalnio sen., Raseinių r., 2006 08 15 prisiminė dirbęs LLA karinei mokomajai stovyklai priklausančiame maisto sandėlyje, įrengtame Vanago kalnelyje iškastoje erdvioje žeminėje. Daugiau apie tai rašoma Augustino Janušo prisiminimuose.

Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 56-01-734. E. 021-52-116. ALT 188 m. virš jūros lygio.

Prie Reiskių tyro, netoli Kulių, Plungės r., pagal Atlantos sutartį Vokietijos kariuomenei žemines kasė prancūzų belaisviai.

Bandysiu nors apytikriai papasakoti apie prancūzų atvežimą į Kulių apylinkes. Knygoje „Juodoji komunizmo knyga“ (Vilnius, 2000), p. 291, rašoma: „1940 metų birželį, tuoj po žaibiško pergalingo vokiečių puolimo prieš Prancūziją, sovietinė vyriausybė numatė įgyvendinti visus slaptojo 1939 metų rugpjūčio 23 d. protokolo punktus“.

Užrašyta 2004 10 14

Ūkininko sodybos gyvenamasis namas, pastatytas iš baltų plytų, yra Jogaudų k., Paukštakių sen., Plungės r. Priklausė ūkininkui Miliui. Daržinėje įrengta slėptuvė keturiems žmonėms. Ūkininkas Milius MGB saugumo darbuotojams pranešė, kad jo sodyboje yra slėptuvė. Saugumiečiai joje nušovė partizaną Kazį Dargį, antras partizanas nežinomas. Vėliau vyko Alkos rinktinės partizanų karo lauko teismas. Buvo nutarta išdaviką Milių sušaudyti.

Netoli sodybos prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 55-59-740. E. 021-56-701. ALT 514 F/T.

Į Antano Augustino sodybą atbėgo Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanas Petras Budrys, Bonifaco, kuriam Beržoro gyvenvietėje buvo peršauta koja. Bėgant iš kojos kraujas lašėjo ant sniego. MGB-istai, sekdami tais lašais nužymėtą taką, atėjo į sodybą. Tuo momentu P. Budrys pasislėpė po lova. Arešto metu jį dar sužeidė, o vežamas į Platelius per ežerą jis mirė.

Iš **Eduardo Piekaus, Juozo** (g. 1927 04 18) prisiminimų. Užrašyta 2006 09 12. Šiuo metu gyvena Klaipėdoje, Mokyklos g. 21-7. LLA karys Mižuikių miškuose, Plungės r. Juozas Piekus išgelbėjo Dausinų kaimą nuo sudeginimo. Praūžus Antrojo pasaulinio karo frontui, Žemaitijoje rinko šaudmenis, ginklus ir perdavė Mižuikių partizanų būrio vadui. Vykdė LLA karines užduotis kartu su LLA Žemaičių legiono štabo ryšininku Henriku Petkevičiumi (g. 1927 01 30) ir Stasiu Milvertu (g. 1923 m.) Pripažino ir vykdė slaptos karinės LLA organizacijos programą. Todėl Eduardą Piekų, Juozo, galima laikyti LLA Žemaičių legiono štabo aktyviu kariu Mižuikių miškuose, Plungės r. Mokantis Kretingos gimnazijoje, apkaltintas platinęs antitarybinius lapelius. Areštuotas 1947 m. birželio mėn. Kretingos m. Tardytas iki 1948 m. pavasario. Siekdamas išvengti MGB darbuotojų persekiojimo Lietuvoje, savo noru nelegaliai išvažiavo į Sibirą.

<...> Mano tėvelis Piekus Juozas dirbo Endriejavo Šv. Apaštalo Andriejaus bažnyčioje maršalka. Kartu su Jonušu, parvykusiu iš JAV, organizavo smulkaus kredito unijos bankelį, ūkininkams suteikė trumpalaikes paskolas.

Tėvelis buvo Pirmojo pasaulinio karo belaisvis: pas vokiečius išbuvo trejus metus. Gyveno Vokietijoje, kepykloje kepė duoną. Besąlygiškai vykdė vokiečių įsakymus. Tokį jo elgesį vertino teigiamai. Neblogai išmoko vokiečių kalbą.

Ablingos kaimą vokiečiai sudegino, o gyventojus sunaikino. Ablingos ir Dausinų k. yra šalia vienas kito. Tėvelis pasakojo: „Pamatėme, kaip į mūsų sodybą per

kalnelį ateina karinės parengties ginkluoti, rankoves atsiraitę vokiečiai. Už miškelio – Ablingos kaimas. Dausinų k. gyvenančių 17-kos ūkininkų sodybos dar nedega. Vokiečių karininkas, atėjęs į mūsų kiemą, sukomandavo kareiviams įdėti padegamąjį šovinį į ginklo spyną ir uždegti mūsų sodybos pastatų šiaudinius stogus. Tėvelis, išgirdęs karininko komandą, viską suprato. Atsiklaupęs bučiavo to karininko rankas. Ir karininkas vokiškai ištarė: nešauti. Taip tėvelis, mokėdamas vokiečių kalbą, išgelbėjo Dausinų kaimą. Karo pradžioje tarp vokiečių kariškių galiojo nerašyta taisyklė: nemoki vokiškai, šauna žemėn, nors kiek moki – tave palieka.

1941 m. pradėjau lankyti Plungės „Saulės“ gimnaziją. 1944 m. kapelionas Jasas dirbo sielovados, auklėjamąjį darbą Plungės „Saulės“ gimnazijoje. Gimnazistai gaudavo knygų iš kapeliono asmeninės bibliotekos. Jis formavo gimnazistų, kurie skaitė knygas iš jo asmeninės bibliotekos, politines pažiūras, nukreipė nelegaliai antisovietinei veiklai. Tarnavo ne tik bažnyčiai, bet ir buvo to laikmečio politikos žinovas, viena svarbiausių jo užduočių – kiek galima padėti Lietuvos partizanams.

Apie Endriejavo, Dausinų k. nekontroliuojamus pasipriešinimo kovų dalyvių veiksmus papasakojau kapelionui Jasui, kuris mane nusiuntė pas lietuvių kalbos mokytoją Stankevičiūtę.

Kai atėjau į mokytojos Stankevičiūtės butą, radau du vyrus, vieną jų pažinojau, tai buvo Henrikas Petkevičius (Valiulis), Plungės prekybos mokyklos mokinys, ir Stasys Milvertas.

Pasakiau, jog Mižuikių ir Dausynų k. yra ginkluotų vyrų, bet nėra vado, kuris suburtų bendrai kovai su okupantais. Aš pasišoviau juos nuvesti pas ginkluotus vyrus pokalbiui miške.

1944 m. dar vyko karas, sovietų valdžia okupuotoje Lietuvoje jaunuolius ėmė į būtinąją tarnybą Raudonojoje armijoje. Aš buvau šaukiamojo amžiaus. Atsisakiau tarnauti sovietams, Plungėje gyvenau nelegaliai.

Stasys Milvertas mane apginklavo. Jo brolis Jonas Milvertas, Prano-*Janis*, *Mažylis* (1928 04 15 – 2003 07 28) – prisiekęs LLA karys. Žemaičių legiono štabo vadas kapitonas Adolfas Kubilius, Leono (jis gi Albinas Sadauskas, Jurgio – *R. K.*), įpareigojo jį priimti ir išduoti ginkluotę, radijo ryšio priemones Žemaičių legiono štabo atsarginėje žeminėje Kaušėnų k., prie Babrungo upės, Plungės r.

Miške pabandėme ginklus, pašaudėme. Išėjome į mišką netoli vieškelio Plungė–Kuliai, prie bevardžio laukų upelio pastatytos Švč. Marijos koplytėlės (mūryta iš plytų, tinkuota). Prie jos pasimeldėme ir kartu su Stasiu Milvertu pasukome vieškeliu link Mižuikių, Dausynų k., link Endriejavo, pas ginkluotus partizanus.

Į numatytą kaimą atėjome laimingai. Kelionės metu sutikome kelis ginkluotus stribus, bet mūsų niekas netikrino. Vakare susitikome su ginkluotais kaimo vyrais, kurie pasakė: „Mes neturime vado“. Stasys Milvertas pažadėjo atvesti vadą. Laimingai parėjome į Plungę. Viską nuosekliai papasakojome LLA Žemaičių legiono štabo ryšininkui Henrikui Petkevičiui-*Valiuliui*. Henrikas sportiško kūno sudėjimo, stiprus, visada ginkluotas. Tikrai pažadėjo surasti būrio vadą, tik reikėsią nuvesti į kaimą ir pristatyti partizanams.

Kartą mane pasikvietė mokytoja Stankevičiūtė. Atėjau ir ji pasakė: „Eduardai, greitai eik į tą kaimą, pranešk partizanams, kad Lietuvoje dislokuota

NKVD vidaus kariuomenė: nuo Kulių, link Endriejavo ir Dausinų k. šukuos miškus, naikins ten esančius LLA partizanus“. Viename iš tų kaimų nelegaliai gyveno broliai Kelpšai, tarnavę nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje.

Buvo vakaras. Pasimeldžiau prie Šv. Vincento koplytėlės. Prieš išeidamas į žygį, radau tėvelio valterį ir išėjau.

Einant į Mižuikių k., LLA Žemaičių legiono štabo ryšininkas Henrikas Petkevičius-*Valiulis* mane perspėjo: „Jeigu pakliūsi į nelaisvę, tris paras privalai ištylėti.“

Netoli Mižuikių buvo pasala. Jau buvo aptemę. Staiga sukomandavo: „Stok! Kur eini?! Rankas aukštyn!“ Šalia – ūkininko Valužio sodyba, tvenkinys apaugęs meldais. Nieko nelaukęs šokau į meldus. Pasipylė šūviai, ačiū Dievui, manęs nekliudė.

Nespėjau partizanams pranešti apie būsimą laukų ir miškų „šukavimą“, kitos dienos rytą prasidėjo vadinamoji karinė-kovinė operacija. Per kaimus ėjo NKVD kareiviai ir Endriejavo stribai. Ką sutiko, tą šovė. Neturtingo ūkininko Dirgėlos šeimoje augo paaugliai sūnūs. Baudėjai dar miegančius paauglius išvedė iš kamaros ir ten pat sušaudė. Nepaprastai žiaurus buvo Endriejevo stribas Liniauskas, vietinių žmonių vadintas stribų stribu. Važiuodami per kaimą, prišaudė pilną vežimą nekaltų jaunų vyrų. Buvo nušautas tautiškai nusiteikęs Vaišvilų sūnus, vadinamas kaimo bernu. Juos visus sukrovė į dviejų arklių vežimą. Pasibaigus vadinamajai „kovinei operacijai“, stribai per Dausynų k. grįžo į Endriejavą.

Žmonių šaudymui vadovavo stribų stribas Liniauskas. Nušauto Vaišvilos žmona, duktė ir tėvas ėjo iš paskos porinio ratų vežimo, prikrauto nekaltai nužudytų jaunų kaimo vyrų.

Sušaudytuosius pametė ant žemės Endriejavo miestelyje, prie pagrindinio Šv. Apaštalo Andriejaus bažnyčios įėjimo. Kaip visada, šalia pridėjo senų ginklų, atseit va – ginkluoti „banditai“ priešinosi. Taip vietiniams gyventojams demonstravo karinės operacijos rezultatus: „banditus“ išvalė iš miško.

Šitų įvykių aš pats nemačiau, man apie tai pasakojo gyvi liudininkai, nes aš tada buvau giliame pogrindyje.

Nuo to laiko į Plungę nėjau. Visi ryšiai su LLA Žemaičių legiono štabo ryšininku Henriku Petkevičiumi-*Valiuliu* nutrūko po to nelaimingai pasibaigusio žygio pas Mižiukų k. LLA partizanus. Kiek baudėjai prišaudė nekaltų Mižuikių k. gyventojų, nežinau. Girdėjau, jog visus partizanus išblaškė, vyrai pasitraukė į kitus miškus. Nuo tada nutraukiau pasipriešinimo veiklą. Mižuikių k. partizanams vadovavo kuliškis (iš Kulių) Kostas Tycas.

1946 m. lapkričio mėn. MGB Kretingos apskr. skyriaus operatyvinėje apžvalgoje rašoma, kad 1945 m. rugsėjo mėn. Kostas Tycas (kitur Tycius – *R. K.*) legalizavosi ir prisistatė MGB organams. Vėliau persikėlė iš Kulių vlsč. į Plungės vlsč., kur dirbo samdiniu. 1946 m. lapkričio mėn. jį sulaikė MGB Plungės vlsč. poskyris ir atidavė MGB Kretingos skyriui. Dokumente toliau rašoma, kad Kostas Tycas yra naudojamas operatyviniams tikslams. Tuo tarpu baudžiamojoje byloje Nr. 17915/3 esančioje pažymoje apie K. Tycą rašoma, kad 1947 m. pabaigoje K. Tycas vėl perėjo į nelegalią padėtį ir nuo to laiko apie jo buvimo vietą dokumentų nėra. K. Tyco motinos Domicelės Tycienės tremties byloje taip pat rašoma, kad Kostas Tycas,

Jeronimo, legalizavosi. Apie tolesnį Kosto Tyco likimą Lietuvos Ypatingajame archyve žinių nerasta.

Asmeniškai bendravau su Kulių apylinkių partizanų būrio vadu Kostu Tycu. Jam buvau pasakęs, kad pasižadėjau atvesti Dausinų kaimo ginkluotiems vyrams vadą. Kostas prisipažino: „Aš ir norėčiau turėti gerą vadą.“ Kovotojai nebuvo priėmę priesakų. Su Kostu Tycu dalykiškai bendradarbiavome bendroje kovoje su okupantais. Jo likimo nežinau. Sąraše, gautame iš Plungės valstybės saugumo komiteto 1990 m., parašyta vardas, pavardė, bet nepažymėti gimimo metai, gimimo vieta ir žuvimo data.

Bendravau su partizanu Ignu Rudžiu, gimusiu Mižuikių k., žuvo 1949 10 31. Broliai Kelpšai partizanavo miškuose tarp Kulių ir Rietavo...

Mižuikių miškuose partizanai saugojo aptvertus stribus. Išvykdami vykdyti užduoties, stribus paliko saugoti man ir virėjui Lapinskui, vėliau tapusiam rašytoju. Lapinskas ruošė pietus, stribai stebėjo mus, mes stebėjome juos. Vielomis apipinti tarp medžių buvo saugomi 5 ar 6 stribai. Aš turėjau tik pistoletą. Vėliau stribas Kumšlys eiguliui Laucevičiui pasakojo apie buvimą spygliuotomis vielomis aptvertame aptvare tarp miško medžių. Eigulys jo paklausė:

– Kaip jūs jautėtės partizanų nelaisvėje?

– Visą laiką galvojome: mus sušaudys.

– Kur bėgote, kai paleido iš aptvaro?

– Neatsisukdami link Endriejavo. Nuo tada mečiau tarnybą stribų gretose.

1945 05 25 būdamas miške, mačiau partizanus, parėjusius iš sėkmingos karinės operacijos. Tą dieną partizanai užėmė Endriejavo miestelį. Nuginklavo Endriejavo stribyną. Parsivežė kulkosvaidį, užsienyje gamintų šautuvų, šovinių ir parsivarė suimtus stribus. Bendravau su partizanais, užėmusiais Endriejavo miestelį. Laimingai parėję į savo stovyklą miške, džiaugėsi, linksminosi, naminę gėrė. Bandžiau jiems aiškinti:

– Vyrai, čia tik atsitiktinis įvykis. Kas jums vadovavo?

– Mes kolektyviai patys operacijai vadovavome.

Endriejavo miestelis buvo paimtas be jokios rimtos komandos. Tai skatino MGB karines struktūras šukuoti miškus.

Partizanams vadovavo Dausinų k. gyventojas Bagyčius, aštraus proto vyras.

LLA Žemaičių legiono štabo ryšininkas Henrikas Petkevičius-*Steigvilis* (jis gi Juozas Valiulis – *R. K.*) kartu su Stasiu Milvertu, Prano, koordinavo Plungės apylinkėse veikusių partizanų būrių kovinius veiksmus. Aš pritariau LLA Žemaičių legiono štabo strateginei veiklai. Vykdžiau LLA karių užduotis, pripažinau slaptos karinės LLA organizacijos programą. Todėl mane galima laikyti LLA Žemaičių legiono štabo aktyviu kariu Mižuikių miškuose.

LLA Žemaičių legiono štabo narys Henrikas Petkevičius ir LLA karys Stasys Milvertas organizavo ir vykdė LLA veiklą. 1944 m. vasarą LLA centras – karinė mokomoji stovykla Plokštinės miške, prie Platelių ežero.

Tarpininkaujant LLA kariams Henrikui Petkevičiui ir Stasiui Milvertui, tikėjausi iš LLA karinės mokomosios stovyklos atvesti karininką vadovauti Mižuikių partizanų būriui. Buvau pasiruošęs prisiekti H. Petkevičiaus LLA slaptai karinei organizacijai.

Žinojau apie LLA desantininkus, radistus, specialistus, parašiutais nuleistus Skirpsčių miške, Alsėdžių apylinkėse ir prie Iešnalio ežero, Platelių apylinkėse. Stasys Milvertas mane informavo apie jo tėviškėje esančią LLA Žemaičių legiono štabo atsarginę žeminę.

Praūžus Antrojo pasaulinio karo frontui, Klaipėdoje ir jos apylinkėse pririnkau labai daug šovinių. Šaudmenis slėpiau tėvelių sodyboje. Juos man padėjo rinkti Dausinų k. paaugliai. Visus šaudmenis, sovietų gamybos diskinius automatus dovanojau Mižuikių būrio partizanams, asmeniškai Kostui Tyciui.

Dausinų k., netoli tėvelių sodybos, sovietų kareiviai iškasė apkasus, tikėjosi vokiečių puolimo. Kareiviai individualiai buvo išsikasę apkasėlius, juose ir miegojo. Kiti miegojo daržinėje sukrautuose šiauduose. Kadangi susišaudymo nebuvo, jiems išėjus link Klaipėdos, radau dvi apkabas šovinių, automato diską, tris rankines pėstininkų granatas RPG-43. Jas taip pat atidaviau Mižuikių būrio partizanams.

Mižuikių miškų partizanus išblaškė. Dalis žuvo ir buvo užkasti už Kulių miestelio kapinių akmenų mūro tvoros. Dabar ten auga beržas, žymintis partizanų užkasimo vietą. Kiti suimti gyvi, teisti, kalėjo lageriuose.

Prietaisas GPS 12 nustatė koordinates: N. 55–48–436. E. 021–38–266. ALT 309 F/T-aukštis pėdomis virš jūros lygio.

Prisimenu partizano pavardę Salykla, buvęs policininkas. Jo veidas buvo apipurkštas metalu, nelygi, sužeista oda. Partizanai broliai Kelpšai organizavo pasalą nenušaunamam stribų stribui sunaikinti, bet jis pabėgo.

Pasala sutrukdė susitikti su partizanais. Į namus negrįžau. Nakvojau miške. Negrįžęs į namus, po neįvykdytos užduoties laikinai nelegaliai apsigyvenau kaime, neturtingo ūkininko sodyboje. Jų šeimai tremtis į Sibirą negrėsė. Sodyboje svirnas, tarp dviejų sienų – slėptuvė. Šioje slėptuvėje dažnai slėpdavausi. Nepriklausomos Lietuvos metais Rietave policininku dirbo Šarėnas. Dažnai kartu slėpėmės toje slėptuvėje. Ateidavo stribai, šeimininkai juos vaišindavo koše, girdėjome, apie ką kalba.

1945 m. pavasarį išėjau į Šilalės r., pas giminaičius iš mamytės pusės, buvusius turtingus ūkininkus Biržiškius. Ten gyvendamas, toliau mokiausi Švėkšnos vidurinėje mokykloje kartu su Jonu Biržiškiu. Švėkšnos vidurinėje mokykloje mokėsi dvi Jono seserys. Gyvenau Biržiškių sodyboje. Šilalės saugumiečiai susidomėjo, iš kur atvykęs jaunuolis Eduardas Piekus, Juozo. Supratęs esąs stebimas, laikinai išvažiavau į Kretingą. Tada tėveliai dar nebuvo ištremti į Sibirą. Laikinai nelegaliai prisiglaudžiau Kretingos vienuolyne. Tęsiau mokslą Kretingos vidurinės mokyklos šeštoje klasėje. Ramesni buvo 1945/1946 metų mokslo metai.

Laisvosios Europos radijo stotis lietuvių kalba ragino persekiojamus ir visus nuskriaustuosius: „Laikykitės, mes jums padėsime.“ Mes tuo tikrai tikėjome. 1947 m. Kretingos vidurinėje mokykloje kažkas išplatino antisovietinius agitacinius lapelius. Tuo metu Kretingoje dirbo labai aktyvus čekistas, kurį vadinome „Patriarchu“ – rudaplaukis, žiaurus. „Patriarchas“ labai domėjosi, kas išplatino agitacinius antitarybinius lapelius. Tikrino mokinių sąrašus.

Mane, mokinį naujoką, saugumui apibūdino Litvaitis, sovietmečio laikais laikraščio „Sport“ redaktorius. Dirbo VLKJS komjaunimo sekretoriumi. Buvau or-

ganizuotas, vikrus. Iš vokiečių kareivio gautu plačiajuosčiu fotoaparatu pradėjau fotografuoti. Saugumiečiai kvietė pokalbiui. Domėjosi, iš kur atvykęs. Gyvenau kartu su seserimi Kretingoje, prie upelio, gatvės neatsimenu. Trečiam pokalbiui saugumas nebekvietė.

1947 m. birželį į mokyklą atėjo du kultūringi vyrai, vienas aukštas, gražių veido bruožų. Parodė saugumo darbuotojų pažymėjimus, pakvietė eiti kartu pasivaikščioti, pasikalbėti. Ėjome link tilto, vienas pasišalino, likau su tamsaus gymio vyru. Priėjome gatvių sankryžą – kelio pradžia link Darbėnų. Kalbino, kultūringai klausinėjo apie mano veiklą vidurinėje mokykloje. Stovi sunkvežimis, jame sėdi kareiviai, kurie mane staigiai apsupo, užlaužė rankas ir įmetė į bortinio sunkvežimio kėbulą: pora smūgių šautuvų buožėmis, dar užmetė brezentą ant galvos ir atvežė į Peldei priklausančio namelio kiemą. Sovietmečiu šis kiemas priklausė KGB.

Išmetė iš mašinos, kieme dar sumušė ir nutempė į kamerą. Tris mėnesius tardė naktimis, sudarė bylą. Klausinėjo apie Ylakių partizanus. Paaiškinau, jog nesu buvęs tose apylinkėse. Mušė šautuvo šampalu (grūstuvu – *red. past.*). Neprisimenu, ar į kamerą parėjau savo kojomis.

1947 m. surinko etapą ir išvežė į Klaipėdos kalėjimą Malkų gatvėje. Kameroje buvo du saugumui dirbantys kaliniai. Mes juos vadinome „stukačiais“. Kameroje kalėjo Lietuvos kariuomenės karininkas Vekselis, kilęs iš Palangos.

Antroje akistatoje dalyvavo išdavikai Diržiai. Tardytojui įtikinamai sakiau: „Pirmą kartą matau tuos žmones. Mokiausi Plungės gimnazijoje. Kartu su jumis karvių neganiau. Su Diržiais mokiausi tik pradinėje kaimo mokykloje.“ Diržiai, liudiję prieš mane, grįžo į savo kaimą. Po to jie dingo, sunaikino partizanai.

Klaipėdos kalėjime mane nuvedė į mažą kamerą, atėjo karinis prokuroras ir papildomai apklausinėjo. Sakau: „Protokolai neteisingai surašyti. Sumuštas, be sąmonės negalėjau pasirašyti. Matote, čia ne mano parašas. Aš nekaltas. Nieko nežinau.“ Nieko neprisipažinau. Po poros mėnesių, 1948 m. pavasarį, mane paleido.

Prieš išeidamas iš Klaipėdos kalėjimo, sužinojau, jog manimi domisi žmogus pavarde Paleckis. Vanda Misiutė, Plungėje baigusi gimnaziją, toliau mokėsi Klaipėdoje. Matyt, dirbo saugumui. Pakvietė ateiti į savo butą ir pasimatyti su Paleckiu. Pokalbyje dalyvavo ir pati Vanda Misiutė.

Prasidėjo pokalbis apie pogrindžio veiklos tęsimą. Paleckis norėjo, kad aš sutikčiau dirbti saugumui. Griežtai atsakiau: „Užteks, savo atkentėjau. Nutraukiau visus ryšius. Mane išteisino. Buvau padaręs klaidą. Viskas. Noriu mokytis toliau“. Kai kurie Klaipėdos kalėjimo kaliniai žinojo, jog Paleckis yra MGB slaptas darbuotojas.

Vanda Misiutė dirbo mokytoja Klaipėdos r., turėjo draugą, ruošėsi vestuvėms, gyveno kartu su mama. Netrukus sužinojau, jog mokytoja nužudyta ir įmesta į eketę. Kas jauną mokytoją nužudė? Mokytoja, vėliau ir jos mama palaidotos Klaipėdos senosiose kapinėse. Dabar ten skulptūrų parkas. Dalyvavau laidotuvėse.

Būdamas laisvas, iš Kretingos vidurinės mokyklos gavau dokumentą apie mokymąsi iki arešto. Toliau mokiausi Klaipėdos I-ojoje vidurinėje mokykloje. 1950 m.

laimingai ją baigiau. Baigusieji išvažiavo studijuoti į Vilnių, į Kauną. Bandžiau stoti į Maskvos kino operatorių institutą. Mėgau fotografuoti. Dokumentus į minėtą institutą priėmė Vilniuje. 1952 m. mandatinė komisija Vilniuje man pareiškė:

– Tamstai neleidžiama mokytis šitame institute. Buvote kalinys, tėvai ištremti.

– Supratau.

Pasiėmiau dokumentus ir išvažiavau.

Saugumiečiai laikinai manęs nelietė. Gyvenau Klaipėdoje, kol buvo pasakyta: „Arba dirbsi saugumui, arba mes tave išvešime pas tėvus prie Angaros". Tėvelius išvežė į Sibirą, kol buvau kalėjime. Tremiamų žmonių sąraše manęs nebuvo.

Iš Vilniaus grįžau liūdnas. Mano sąžinė neleido tarnauti Lietuvos okupantams, todėl nesutikau bendradarbiauti su KGB. Supratau: išdavikai sulauks atpildo. Po kelių dienų į mano kambarėlį atėjo KGB darbuotojas, prisistatė, parodė dokumentą, lyg matytas Klaipėdoje ir pasakė:

– Ar jūs mums dirbsite, ar nedirbsite?

– O kaip tai? Aš bausmę atlikęs.

– Jūs bausmės niekada neatliksite...

Geranoriškai susitarėme, kad leistų man du ar tris mėnesius pagalvoti. Buvo ruduo. Pažadėjau prieš Naujus metus ateiti į saugumą ir pasakyti, ką nusprendžiau. Man pasakė:

– Jeigu nenorite mums dirbti, išsiųsime pas tėvus prie Angaros.

Supratau, kad šį kartą tikrai mane ištrems. Senam komunistui Leonidui papasakojau apie paskutinį pokalbį su KGB darbuotoju ir jis manęs paklausė:

– Pasą turi?

– Turiu.

– Karinį bilietą turi?

– Turiu.

– Eduardai, nieko nelauk. Pats važiuok į Sibirą. Ten tavęs nesuras ir neįkalins. Nuvažiuok, prisiregistruok.

Aš taip ir padariau: pardaviau paskutinį kostiumą, vokišką fotoaparatą, nusipirkau kailinius, vatines kelnes, veltinius, kepurę ir bilietą į Krasnojarsko miestą. Tėvai tremtyje Angaros platybėse, netoli Bratsko, Kiežmos miestelyje.

Krasnojarsko krašte buvo labai daug tremtinių iš Lietuvos. Aktyviai veikė lietuvių tremtinių klubas, vyko saviveiklos repeticijos. Lietuviai koncertavo ir populiarino liaudies meną. Lenkų paprašėm išeiti iš lietuvių klubo. Kilo audringi ginčai dėl Vilniaus priklausomybės.

Atkeliavau į Batūrino kaimą. Tremtiniai dirbo miškuose. Tėveliai, sesuo Elena ir susirinkę Dausinų gyventojai džiaugėsi netikėtu svečiu. Vakare atėjo daug lietuvių, prasidėjo vaišės.

Mano prisiminimai apie Sibirą labai geri. Būdamas laisvas įsitikinau, kad ten gyvenantys vietiniai gyventojai geraširdžiai. Tremtiniai iš Lietuvos vairavo automobilius M-21, dirbo asmeniniais aukšto rango vadovų vairuotojais. Vieną iš jų pažinojau – Šulcą. Vadovai tikėjo tvarkingais, išsilavinusiais lietuviais. Sibire gyve-

nantys rusai gerbė lietuvius. 1978 m. kartu su turistine grupe buvome nuvykę prie Baikalo ežero. Ten sutikome vienintelį tremtinį lietuvį, likusį visam laikui gyventi prie Baikalo ežero. Jis statė krosnis. Vietinių gyventojų vertinamas kaip aukščiausios kategorijos krosnių specialistas.

Ilgų, skausmingų tardymų metu manęs neprakalbino. Tik Dausinų k. berniukai, dar nemokantys meluoti, čekistams pasakė apie mano antisovietinę veiklą. Tardymo metu jaunuolius skaudžiai sumušė, vienas iš jų greitai mirė džiova. Endriejavo stribų stribas mirė didelėse kančiose.

Mirė ir mano bendražygiai Henrikas Petkevičius, Stasys Milvertas, mokytoja Stankevičiūtė...

LLA Žemaičių legiono štabo ryšininkė **Eugenija Kazlauskaitė-Mažrimienė** (g. 1914 m.) prisimena:

<...> Mano tėvelis Petras Kazlauskas iki 1904 m. – žinomas Alsėdžių apylinkių knygnešys. Skaudu prisiminti tragiškus įvykius mūsų ir kaimynų Pocių sodyboje. To žiauraus Lietuvai laikmečio liudininkai – kaimynai Antanas ir Jurgis Zagorskiai. Daug matė ir žino ūkininko Antano Zagorskio sūnus Vaclovas.

1945 04 01 mano vyras Vladas Mažrimas, saugodamas savo gyvybę, išėjo iš namų, gyveno nelegaliai. Aš ant rankų išnešiau dukrelę Magdutę, g. 1941 09 27, pas patikimus tolimesnius kaimynus. Tvarkingoje, turtingoje sodyboje laikinai liko vyro Vlado mama ir sesuo Sofija.

1945 04 29–30 rusai sudegino kaimynų ir mūsų sodybas. Buvo likęs mūsų svirnas. Atvažiavę NKVD vidaus kariuomenės kareiviai tyčia sudegino.

Mūsų sodyboje 1945 04 01 žuvo LLA karys, Alkos rinktinės partizanas Pranas Vaitkus-Dačkus, g. 1923 m. Susišaudymo metu buvo sužeistas Alsėdžių miestelio stribas Jakavičius.

Ūkininkų Pocių sodyboje (1944 11 17–1945 04 23) veikė LLA Žemaičių legiono štabas. Palikusi dukrą Magdutę gerų žmonių globai, išėjau į Dūmėjų k., už Sedos miestelio, Mažeikių r. Ten susitikau partizanaujantį savo vyrą Vladą Mažrimą. Iki susitikimo vienas kito nežinojome. Ten laikinai apsigyvenome.

Po kurio laiko vėl tradicinės kratos. Bėgant Vladui Mažrimui, peršovė per plaučius. Areštavo, vos gyvą nuvežė į Mažeikių ligoninę. Nuteisė 25-eriems m. lagerio. Aš sėkmingai pabėgau. Išėjau į Kalnėnų k., 7 km nuo Švėkšnos miestelio, Šilutės r. Laikinai apsigyvenau Mickienės trobelėje. Pasikeičiau vardą ir pavardę, tapau Brone Gedvinauskiene. Trobelėje gyvenau apie septynerius metus. Į seną trobelę atkeliavo vyro sesuo Sofija ir dukrelė Magdutė. Nusipirkau karvę, auginau paršiuką, paukščių. Gyvenome nuošalioje vietoje. Pagal galimybes maitinau iki 40 partizanų. Domėjausi jų likimais. Kartu su manimi gyvendama Magdutė baigė tris Pakalniškių pradinės mokyklos klases.

Po kiek laiko čekistai mane susekė, ilgai ir žiauriai kankino, kol viską sužinojo: iš kur atėjau, kokia tikroji pavardė, koks vardas... Nuteisė 25-eriems m. lagerio. Kalėjau Pukso Ozero lageryje, Archangelsko sr.

Močiutė mano dukrelę parsivežė į Alsėdžius, augino pas gimines. Gyvendama be tėvų, Magdutė Alsėdžiuose baigė ketvirtą klasę, išmoko siuvėjos amato.

Dar keli sakiniai apie 1948 04 01 tragiškus įvykius mūsų sodyboje. Sužeistą Praną Vaitkų-Dačkų išvedė iš peludės į kiemą, pririšo prie medžio, mušė, spardė, nušovė ir pametė daržinėje, po to palaikus užkasė miške.

Dėkinga Bronei Vasiliauskaitei, be atlyginimo auginusiai mano dukrelę Magdutę. Kalėdama lageryje, negreitai sužinojau vyro Vlado Mažrimo adresą kalėjime. Mirus Stalinui, sutrumpino kalėjimo laiką, lageriuose pagerino gyvenimo sąlygas. Vyras Vladas iš lagerio grįžo sergantis.

Emilija Mikulskienė: „1998 m. rudenį Jurgis Zagorskis susirinkusiems partizaninio karo tyrinėtojams prie LLA kario, Alkos rinktinės partizano Prano Vaitkaus-Dačkaus užkasimo vietos kalbėjo: „Nukankintą ir nužudytą Praną į duobę neįmetėme paprastai. Iš savo vežimo paėmiau šieno, duobę išklojome šienu, nuleidome į duobę Prano kūną, ant viršaus uždėjau palaužęs smulkių eglės šakelių. Šakelėmis uždengiau jauno vyro veidą, kraujuose paskendusį nuo barbariško stribų mušimo. Palengva bėrėme žemes į duobės pakraščius, kol visas kūnas pasidengė smėliu. Dirbome tyliai stebimi ginkluotų stribų. Sulyginę užkasimo vietą su žemės paviršiumi, kartu su tikinčio žemaičio širdimi, kartu su broliu tyliai pasimeldėme. Nepakėlėme akių į mus stebinčius ginkluotus baudėjus. Giedrą 1998 m. rudens dieną, niekas jau negalėjo pasakyti, kas anuomet jauno šermukšnio kamiene prie kapelio įrėžė kryžių. Šermukšnis tebeauga ir šiandien. Ir kryželis tebėra jo kamiene."

Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 56-02—857. E. 021-59-381, TRACK 356. ALT 649 F/T.

Prieš kelerius metus aplankiau savo mokytoją Kazį Miką, gyvenantį Žemaičių Kalvarijoje. Manęs jis paklausė:

– Gerbiama Emilija, kas žino jaunų vyrų Prano Vaitkaus-Dačkaus ir Leandro Saltono, Leono-*Meškos* (g. 1917 06 18) likimą?

– LLA karys Pranas Vaitkus-Dačkus žuvo Eugenijos ir Vlado Mažrimų sodyboje Skirpsčių k. 1945 04 01, užkastas Skirpsčių miške.

LLA karys L. Saltonas-*Meška* mokėsi Telšių apygardos vado pulkininko Ipolito Žulio ir plk. Ruginio organizuotoje karinėje mokomojoje stovykloje 1944 m. vasarą Plokštinės miške, prie Platelių ežero, Plungės r.

L. Saltonas, tarnaudamas nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, iki 1940 m. tarnavo radistų dalinyje. Frontui artėjant iš Rytų, 1944 m. kartu su kitais išsilavinusiais vyrais vokiečių buvo pasiųstas į Vokietijoje, Neuhof kaime, netoli Kionigsbergo, organizuotą karinės žvalgybos mokyklą. Tobulino radisto specialybę. 1944 12 14 parašiutu nusileido prie Iešnalio ežero, Platelių apylinkėse, Plungės r. Parsivežė mažą radijo stotį, skirtą partizaninio karo kovotojams.

Alfonsas Norkus-*Žilvitis*. LLA karys nuo 1945 04 12, Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas. Priesaiką priėmė 1947 01 12. 1947 01 17 kautynių metu sunkiai sirgo. Areštuotas, tardytas. Nuteistas 1948 04 08 pagal str. 58–1a, 11, byla Nr. 9849, 10-čiai m. specialiųjų lagerių (taip nurodyta pažymoje, išduotoje 1954 07 07 Steplago administracijos, Nr. 000 2731). Galutinis teismas – Ypatingasis pasitarimas – įvyko 1948 04 08 Klaipėdos kalėjimo administracijos patalpose. Iš lagerio į Šateikius grįžo1955 07 19.

Regina Kajutienė: „Mano brolis Stasys Norkus-*Darius*, *Svajūnas* – LLA karys, Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas, 1947 06 13 žuvo kartu su bendražygiais Eividų–Žvirblaičių kaimų sandūroje. Kartu su Stasiu už Lietuvos laisvę savo gyvybes paaukojo: Pranas Bubelė-*Beržas*, Edvardas Gailius-*Adjutantas*, *Šlėgelė*, Antanas Rankauskas-*Lazdynas*, *Kriaučius* ir LLA Telšių rajono vadas Kazimieras Srėbalius-*Vikruolis*, *Senis*. Žuvimo vieta – trečiasis kilometras kairėje pusėje, važiuojant iš Alsėdžių į Lieplaukę."

Iš LLA kario savanorio **Leandro Saltono, Leono** atsiminimų:

<...>Plokštinės miške, prie Platelių ežero, sutikau savo gerą pažįstamą LLA karį Praną Vaitkų-Dačkų. Kartu su Pranu Plokštinės miške mokėmės karybos meno LLA Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje, VS sektoriuje. Pranas nenorėjo tarnauti Raudonojoje armijoje. Anksčiau jis buvo įstojęs į generolo Povilo Plechavičiaus organizuotą Vietinę rinktinę. Vokiečių karinės struktūros Vietinę rinktinę, kiek suspėjo, sunaikino, dalis pasislėpė miškuose. Vietinės rinktinės organizatorių generolą Povilą Plechavičių vokiečiai 1944 05 15 areštavo ir įkalino Salaspilio koncentracijos stovykloje, Latvijoje.

1944 m. vasarą LLA pradėjo ginkluotą pasipriešinimą (aktyvią rezistenciją) prieš sovietinę okupaciją. Pirmaisiais okupacijos metais organizuota ginkluota jėga buvo veiksmingiausia atkreipusi Lietuvoje dislokuotos NKVD vidaus kariuomenės ypatingą dėmesį.

Vokiečių karininkai Liandrą, kvalifikuotą radijo ryšių specialistą, kartu su kitais pasiuntė į Vokietiją, karinės žvalgybos mokyklą, dislokuotą Neuhof kaime.

Dalis LLA karinės-mokomosios stovyklos karių buvo nukreipta į Sedos miestelio apylinkes pridengti saugesnį vokiečių kariuomenės atsitraukimą iki Klaipėdos. Lengvais pėstininkų ginklais ginkluoti lietuviai buvo palikti atlaikyti ginkluotą, visa karine galybe puolančią Raudonąją armiją. Kita dalis LLA karių nukreipta į Plikšių dvarą.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56–08–536. E. 022–10–219. TRIP 54, 1 m/2. ALT 431 F/T.

1-ojo savanorių pulko daliniai, vadovaujami majoro Alfonso Urbono, buvo skubiai pasiųsti užimti fronto barą prie Ventos. Liandras Saltonas prisiminimuose rašo: „Tada LLA karinės-mokomosios stovyklos kariams buvo įsakyta skubiai išsiskirstyti iš Plokštinės miško. LLA ruošėsi kovai ne su reguliariąja kariuomene, o su neteisėta okupacine valdžia. Pranas Vaitkus-Dačkus man skundėsi: „Labai pabodo nelegalus gyvenimas. Laukiu, nesulaukiu pavasario. Jauną, stiprų organizmą neigiamai veikia tiesiog šlapios, šaltos, tamsios žeminės, nuolatinis alkis, kiekviename žingsnyje persekiojanti baimė. Tikiuosi dar pamatyti pievų, miškų gėles, kai galėsiu iš žeminės išeiti į pavasariniu oru kvepiančią gamtą."

1944 10 07 Sovietų Raudonoji armija pralaužė frontą ties Sedos miesteliu ir pradėjo vokiečių kariuomenę jėga spausti į Vakarus.

Iš **Aldonos Dačkutės-Danilienės** prisiminimų. Užrašyta 2000 09 23:

<...> Pranas buvo mūsų šeimos narys. Mamytė man pasakojo: „Mažą vaikelį atnešė pintinėje, suvyniotą vystykluose, labai mažą... Auginom kaip savo vaikelį."

Pranas už mane buvo vyresnis ketveriais metais. Kartu su Pranu augome, kiti mano broliai, seserys buvo mirę. Kartu lankėme pradinę mokyklą. 1940 m. birželį Sedos miestelio vidurinėje mokykloje baigiau pirmąją progimnazijos klasę. Toliau mokytis neleido. Tėvai jaudinosi: „Kur mes dingsime senatvėje? Keturi vaikai mirę, bijome tavęs netekti."

Tarpukario metais kartu su Pranu dirbome tėvų ūkyje. Vokiečių kariuomenė traukėsi į Vakarus. Pranas susipažino su LLA kariu Liandru Saltonu, kuris laikinai gyveno mūsų namuose, dirbo pieno kontrolasistentu. Kartu su Liandru abu tapo generolo Povilo Plechavičiaus organizuotos Vietinės rinktinės kariais. Liandro rekomenduotas Pranas tapo LLA kariu, dalyvavo karinėje-mokomojoje stovykloje Plokštinės miške. Karo frontui sparčiai artėjant prie Žemaitijos, Platelių apylinkių kariai gavo įsakymą išsiskirstyti ir Pranas grįžo namo.

1944 m. rudenį Raudonoji armija Žemaičių Kalvarijoje organizavo laikiną kariuomenės štabą. Daugumą vietinių miestelėnų laikinai iškraustė 3 km už miestelio.

Pas mus laikinai apsigyveno Raudonosios armijos generolas. Miestelėnai savo namus, sodybas turėjo palikti per tris valandas. Išsikraustėme laikinam gyvenimui į Rotinėnų k. pas gimines. Viename kambarėlyje, virtuvėje miegojome 17 žmonių, sovietų kariškių išvarytų iš savo sodybų. Vėliau laikinai persikėlėme į ūkininkų Juozapavičių sodybą. Jų abu sūnūs partizanai, ieškomi NKVD kariškių ir stribų. Namuose dažnai darė kratas, iki ašarų trikdė ir taip sunkų gyvenimą. Jauni kaimo vyrai daržinėje šiene išsirausė slėptuvę. Atėję NKVD-istai kratos metu metaliniais strypais badė šieną, šiaudus – ieškojo pasislėpusių jaunų vyrų.

Mama suprato: Pranui šiene ilgiau gyventi nebeįmanoma. Kelionei davė kumpį, lašinių, duonos ir išleido laikinai gyventi pas neturtingą pažįstamą moterėlę, bet ten jis gyveno neilgai. Vietiniai partizanai žinojo Praną ir išsivedė į mišką pas save. Nuo tada mūsų šeimos ryšiai su Pranu nutrūko, apie jį neturėjome jokios žinios.

Po kelerių metų sužinojome, jog mūsų šeimos narys Pranas Vaitkus-Dačkus žuvo. Mama verkė, norėjo katalikiškai palaidoti.

Žuvus Pranui, po kelių dienų į namus atvažiavo NKVD kareiviai su stribais ir išsivežė mane. Atvežė į ūkininkų Vlado ir Eugenijos Mažrimų sodybą. Per naktį laikė ten, o kitą dieną išvežė į Alsėdžių miestelį. Laimė, kad nebuvo pakeista Prano pavardė. Krikšto metu kunigas patarė: „Neskubėkite keisti pavardę, nežinote, kaip bus gyvenime, kaip susiklostys likimai... Spėsite pakeisti pavardę priimant santuokos sakramentą." Tėvai sutiko. Vestuvių metu Prano Vaitkaus pavardę pakeitė į Dačkaus. Žmonės Prano tikrosios pavardės beveik nežinojo. Visą laiką vadino „Dačkaus Pranis". Tardymo metu išsiaiškino: žuvo Pranas Vaitkus. Po dviejų parų mane paleido iš areštinės. Tuo metu likome neišvežti ir dar gyvi.

Tik po 55-erių m. sužinojau tikrąją Prano užkasimo vietą. Prieš tai buvo įvairių kalbų, pasiūlymų parvežti žuvusiojo palaikus į kapines. Netikėjau gaunama informacija.

Jonas Paulauskas, Jono, g. 1924 09 28. Savo iniciatyva ir lėšomis pastatė paminklą LLA kariui, Žemaičių legiono štabo karininkui kapitonui Napoleonui Kauneckui (1914–1945). Vokiškai tvarkai Klaipėdos krašte priešinosi ir tėvas Jonas Paulauskas, ir sūnūs Kazimieras bei Jonas. 1941 m. Jonas Paulauskas paleistas iš darbo stovyklos Klaipėdoje. 1939 11 23 dalyvavo Lietuvos kariuomenės iškilmėse Vilniuje. Vyr. ltn. Kazimieras Paulauskas dalyvavo išvaduojant Vilnių. Materialiai rėmė Tėvynės apsaugos karius po mūšio prie Sedos, einančius į Vakarus. Prisimena: LLA Tėvynės apsaugos rinktinės karį vyr. ltn. Aleksandrą Kerpauską, Aleksandro; LLA karį Plokštinės miške Marijoną Dambrauską; LLA karinės mokomosios stovyklos komendantą Juozą Barzdą-*Klevą*; Lietuvos kariuomenės jaunesnįjį puskarininkį Alfonsą Mažrimą, dalyvavusį įvairiose kovose; pateikė tekstą apie medicinos seserį Marytę Gruinytę, kuri gydė sužeistus partizanus. Jis pasakoja:

<...>Su LLA kariu, partizanu Pranu Vaitkumi-Dačkumi asmeninių reikalų neturėjau. Žmona man pasakojo: „Pranas vienas iš gražiausių, tvarkingiausių vyrų visoje Žemaičių Kalvarijos parapijoje.“

Aš – ne vietinis, kilęs iš Klaipėdos. 1941 m. kovo mėn. paleistas iš vokiečių darbo stovyklos Klaipėdoje. 1943 m. dirbau Rietavo valsčiaus viršaičio pavaduotoju. Tų pačių metų rudenį paskyrė Alsėdžių valsčiaus žemės ūkio skyriaus vedėju, prievolių skyriaus viršininku. Susipažinau su vietine gyventoja, savo būsimąja žmona Stefanija Jonauskaite. Kitas mano svainis, buvęs LLA Žemaičių legiono štabo karininkas, kapitonas Napoleonas Kauneckas (1914–1945 04 23) vedė mano žmonos seserį Eleną Jonauskaitę.

1944 m. gruodžio mėn. ir vėliau gyvenau nelegaliai. Žinojau: sovietiniai saugumiečiai, stribai manęs ieškos ne kaip partizano, ieškos kaip buvusio tarnautojo, ėjusio atsakingas pareigas Vokietijos valdymo laikotarpiu Rietavo ir Alsėdžių valsčiuose. Taip ir buvo: prieš ateidami manęs areštuoti, užėjo pas gerus kaimynus. Juos pavaišino, išgėrė daug degtinės, stipriai apsvaigę pradėjo skubėti. Rotinėnų kaimo ūkininkas Anicetas Purauskas, sočiai vaišinęs nekviestus, svečius paklausė:

– Kur taip skubate?

– Skubame žmogų areštuoti.

– Rytoj jį rasite...

Dar pavaišino degtine. Visai pasigėrę pasakė:

– Važiuojame Jonausko žento Jono Paulausko areštuoti.

Leitenantas, ištaręs tuos žodžius, dar gyvena Plungės mieste. 5 stribai sodybos šeimininkui Anicetui Purauskui pasakė: „Purauskai, dabar visi gulsime į vieną lovą. Jeigu ateis partizanai, žūsime visi kartu.“ Pas Anicetą ateidavo partizanai. Purauskas tyliai pagalvojo: „Prieš savaitę buvo atėję, kad tik šią naktį neateitų, jei ateis – žūsime.“ Penktą valandą nakties Anicetas įsakė savo broliui pranešti Jonui Paulauskui apie jam gresiantį areštą.

Atėjo septyniolikmetis Aniceto brolis pasiramstydamas šakaliu, pabaladojo į langą. Žmona įleido Aniceto broliuką, pakvietė mane, Jonukas pasakė: „Jonai slėpkis, tuoj atesi tavęs areštuoti.“ Kadangi aš jau žinojau, kad manęs ieškos, turėjau pasiruošęs žeminę. Visa šeima sunerimo. Paskubomis apsirengiau, apsivilkau senus

uošvio kailinius ir (1945 02 20) nuėjau pas Juozą Kvedarą, gyvenantį Jazdaukiškių k. Jo sodyba miške, ten sutikau 3 partizanus: vieną lenką, Brevikių dvare buvusios mokyklos mokytoją Kvedarą ir dar vieną nepažįstamą. Partizanai buvo įsirengę slėptuvę po senu žaginiu, ant kurio vasarą kraudavo šieną. Kadangi žaginys labai siūbavo, Juozo Kvedaro žmona tai atnešdavo, tai nunešdavo kopėčias. Niekas negalėjo įtarti. Ten gyvenome apie du mėnesius.

Juozo Kvedaro sodyboje gyveno ir dirbo samdoma ūkio darbininkė, kurios tėvus buvo sušaudę partizanai. Mergaitė įtarė, kad šioje sodyboje taip pat slepiasi partizanai. Tapo nesaugu. Mums buvo surasta ūkininkų šeima, kuri mus priglaustų ir leistų gyventi jų sodyboje. Dauguma jų bijojo mirti. Ką daryti? Kvederienė mane suvyniojo į storus pūkinius patalus ir arkliais išvežė pas Rubikų šv. Roko bažnyčios kleboną Gedviršį.

Gyvenome 4 vienodo likimo broliai tris mėnesius saugiai. Komunistuojantys žmonės pastebėjo naktimis į lauką išeinančius vyrus pasivaikščioti. Dienomis nežinomų žmonių nėra. Stribai apsupo sodybą. Iš klebonijos bėgantį nušovė mano draugą Vytautą Rimkūną, buvusį Alsėdžių valsčiaus pirmojo skyriaus viršininką ir vietinės apylinkės pirmininką. Aš laimingai pabėgau ir likau gyvas.

Bėgau link Pagardžio, Žemaičių Kalvarijos. Mane labai apšaudė, vijosi su šunimis. Likęs vienas, bėgau miškais. Nuo centrinio kelio toli neatsitraukiau. Kitaip nežinomose apylinkėse prapulsi. Suplyšo batai, kojinės, bėgau basas. Taip atėjau iki pro Plungę einančios geležinkelio trasos Šiauliai–Klaipėda. Užėjau pas ūkininką Daržininką, gyvenusį netoli geležinkelio. Paprašiau kelias paras laikinai nelegaliai pagyventi, pailsėti, kol apsispręsiu, kur toliau eiti. Šeimininkas atvirai ir nuoširdžiai paaiškino: „Mano sūnus Stasys pasitraukęs į Ameriką, stribai kiekvieną dieną tikrina ir krato. Nežinau, kaip čia bus su jumis?“

Man suteikė prieglobstį trims paroms. Prie Gondingos kelio stovėjo kunigaikščio Mykolo Mikalojaus Oginskio (1849–1902) pastatas, žmonių vadinamas kardūnu. Šiame pastate keisdavo kunigaikščio arklius. Jame gyveno dvarui priklausęs valstietis Pranas Kenta. Aš jo taip pat paprašiau, kad leistų laikinai, nelegaliai pagyventi, kol sugalvosiu ką nors geresnio. Šeimininkas sutiko – tik daržinėje.

Žiema, šalta. Išėjęs iš daržinės, parėjau į Rietavą. Kartu su tėvu kasėme slėptuvę. Joje ilgai gyvenau kartu su kunigo broliu Zenonu Kungiu. Zenonas registravosi legaliam gyvenimui. Okupantai paskelbė registraciją norėdami greičiau išnaikinti Lietuvos partizanus. MGB-istų pavedimu Zenonas Kungys buvo nudurtas.

Vokiečių valdymo laikotarpiu, dirbdamas viršaičio pavaduotoju, dažnai bendravau su vietine policija. Prisimenu policijos viršininką Kostą Butkevičių, kuris vėliau persikėlė į Švėkšną, taip pat policijos viršininku. Antrasis policijos viršininkas buvo Vladas Mačernis, kurį gerai pažinojau.

Aš nežinau Žemaičių apygardos partizanų, su kuriais asmeniškai bendravau, likimo. Tai broliai Povilas, Antanas ir Kazys Jundulai, ketvirtojo Jundulo vardo neprisimenu, jį suėmė ir nužudė, visi iš Rotinėnų k. Du broliai Černiauskai iš Žernių; Jonaitis Anicetas iš Rotinėnų; Abelis, vardo neprisimenu, iš Rotinėnų; Vytautas Rimkūnas iš Paskuojės; Zenonas Kungys iš Sauslaukės, (Rietavo saviv.), du broliai Nesteckiai ir Balsys iš Grumblių; Žvirgždys iš Žemaičių Kalvarijos, Juozas

Kvedaras iš Jazdaukiškių, Aleksas Jonaitis iš Žemaičių Kalvarijos ir Robertas Strimaitis iš Rotinėnų.

1948 07 15 Daugėdų seniūnijoje, Gudalių k., apylinkės miške žuvo Žemaičių apygardos štabo žvalgybos viršininkas V. Mačernis-*Miškinis* ir V. Mačernio padėjėjas, kuopos vadas S. Steponas-*Galiūnas*. Su juo glaudžiai bendravom. Pažinojau Žarėnų policijos viršininką Zigmą Tamkevičių. Naujosiose Žarėnų kapinėse, Telšių r., yra antkapinis paminklas. Jame įrašas: „Tamkevičius Zigmas (1913–1948), Jašinskai: Aleksandras, Apolonija, Tamkevičiai: Jonas 1947, Vincenta 1946".

Prietaisas GPS 12 GARMIN S/N 36314638 nustatė koordinates: N. 55–50–105. E. 022–12–132. TRACK 356. ALT 527 F/T.

Užrašyta 1999 03 04.

Lietuvoje prasidėjus partizaniniam judėjimui, į jį įsitraukė medicinos sesuo Marytė Gruinytė iš Žemaičių Kalvarijos.

Partizanė, medicinos sesuo Marytė sunkiai sužeistiems ir sergantiems partizanams žeminėse perrišinėjo žaizdas, leido vaistus, teikė medicininę pagalbą. Vežė savo maistą, o kai trūkdavo, gaudavo iš pažįstamų. Įtarusi, kad yra išduota, Marytė pasitraukė į Kartenos valsčių ir ten slėpėsi.

Manydama, kad jos jau nebeieško, 1946 m. Žemaičių Kalvarijos atlaidų metu grįžo į namus aplankyti sergančios mamos ir buvo suimta Telšių apskrities MGB įgaliotinio, budelio Prano Žalimo.

Medicinos sesuo, partizanė Marytė Gruinytė paaukojo savo gyvenimą kovai, nors aiškiai žinojo, kad jos laukia mirtis, tardymo kančios ir lageriai.

Pas Marytę vakare, sutemus, atvažiuodavo arkliais partizanų ryšininkas, su kuriuo važiuodavo į Jazdaukiškių miškuose esančias žemines. Atvažiavęs iki nustatytos vietos, ryšininkas medicinos sesutei sakydavo: „Atsiprašau, sesute, privalau jums užrišti akis. Tokia jau partizaninio karo taisyklė – išsaugoti paslaptį, privalau jos laikytis". Suteikus medicininę pagalbą partizanams, išlipant iš žeminės, tokia pat akių užrišimo ceremonija.

Suimta buvo tardoma tik naktimis. Klausimai kiekvieną kartą tie patys: „Kokiuose miškuose yra partizanų žeminės? Kur jie konkrečiai gyvena? Kiek žeminėse sužeistų partizanų? Sakyk jų pavardes. Kiek kartų buvote žeminėse? Kas dar iš pažįstamų dirba ryšininkais?"

Atsakymo nesulaukdavo. Sakydavo: „Matyt, partizanei dingo atmintis?" Tardytojas šalia stovinčiam karininkui liepdavo: „Grąžinkite jai atmintį". Karininkas tuoj už plaukų partrenkdavo merginą ant grindų ir čia pat batu mindavo ant partizanės pirštų galų. Nualpusią apipildavo šaltu vandeniu. Menstruacijų metu pastatydavo prie karštos krosnies, kraujas tekėdavo tiesiai ant grindų, o tardytojai patenkinti juokdavosi iš vargšės mergaitės.

Partizanę Marytę Gruinytę nuteisė 10 m. lagerio. Patyrusi didžiules kančias ir skriaudas, tuos metus iškentėjo politinės kalinės dalią Magadano lageriuose. Atlikusi bausmę, tame pačiame lageryje susipažino su inžinieriumi Vincu Plečkaičiu. Kartu su maža dukrele 1958 m. grįžo į Lietuvą, į Žemaičių Kalvariją. Vietiniai komunistai čia atsisakė juos registruoti ir duoti darbo. Tuomet visa šeima išvyko

į Marijampolės apskr., apsigyveno Vinco Plečkaičio tėviškėje, bet ir čia tas pats – čekistai pasiūlė dingti iš Lietuvos...

Grįžusi iš Magadano lagerių, nei mamos, nei brolio gyvų neberado. Iš nevilties, kad Lietuva jų nepriėmė, nutarė grįžti atgal į Magadaną. Tik atsitiktinumo dėka vyro giminaitis, dirbęs Grigiškių popieriaus fabrike, pasiūlė nevykti atgal į Magadaną, o gyventi pas jį, kol prisiregistruos, gaus darbą. Po metų inžinieriui Plečkaičiui pavyko priregistruoti ir gauti darbą popieriaus fabrike. Gal todėl, kad popieriaus fabriko direktorius buvo rusas? Politinis kalinys inž. Plečkaitis, išvargintas lageriuose, netrukus mirė.

Neseniai gavau buvusios partizanės Marytės laišką, kuriame ji rašo: „Laikas gydo žaizdas. Mano širdies žaizdos neužgis iki pat mirties, nes išdavikė gyva ir gyvena Plungėje. Dar vis sapnuoju savo ligotą, senutę mamą, belaukiančią manęs iš lagerio, iš tolimo Magadano...“ Nesulaukė.

Napoleonas Kauneckas g. 1914 m., Skuodo r., Kiviliuose. Jo tėvas buvo chirurgas ginekologas, 1918 m. nepriklausomos Lietuvos Seimo narys, žymus to meto politinis veikėjas, artimas Simono Daukanto giminaitis.

1944 m. rudenį, kai prie Kauno priartėjo Antrojo pasaulinio karo frontas, mano svainis Napoleonas Kauneckas (g. 1914 m.) atvyko gyventi į žmonos Elenos Jonauskaitės-Kauneckienės ūkį Žemaičių Kalvarijos priemiestyje, Rotinėnų k. Pas mus taip pat laikinai apsigyveno ir 2 Napoleono broliai bei 3 pusbroliai, kurie ruošėsi trauktis į Vakarus.

Pralaužus Ventos frontą, dalis gyventojų traukėsi į Vakarus. Broliai reikalavo, kad trauktųsi ir Napoleonas su žmona, bet jis padėkojo broliams už suteiktą galimybę ir pasakė: „Esu davęs priesaiką ginti Lietuvą nuo bet kokio vidaus ir išorės priešo. Pasiliksiu Lietuvoje.“

Gyvenome kartu. N. Kauneckas turėjo lietuvišką pasą su įrašu: karininkas. Bijojo gyventi su tokiu pasu. Kai 1944 m. gruodžio mėnesį sovietai jaunus vyrus pradėjo imti į frontą, nutarėme keltis į Mažeikius, pas profesorių Burbą. Jis buvo gydytojų komisijos, tikrinusios jaunų vyrų sveikatą, narys. Profesorius Burba N. Kauneckui paaiškino: „Aš pats nežinau, kiek čia dirbsiu. Mano sūnus išvažiavo į vieną iš kapitalistinių valstybių. Mane patį gali išvaryti iš darbo...“ Tris dienas tarėmės su profesoriumi, bet nieko gero nelaimėjome.

Pėsti grįžome atgal į Rotinėnus. Kitos išeities neturėdami, 1945 m. vasario mėn. išėjome pas partizanus. Partizanavome trise: Aleksandras Jonaitis, Napoleonas Kauneckas ir aš – Jonas Paulauskas. Mūsų ryšininkas buvo Aleksas Paulauskas.

1944 11 17 Makščių k., netoli Alsėdžių, parašiutais nusileido 5 LLA karių ir karininkų grupė. Ūkininkų Pocių sodyboje pradėjo veikti LLA Žemaičių legiono štabas.

Buvęs Alsėdžių policijos viršininkas kapitonas Steponas Darbutas palaikė ryšį su LLA Žemaičių legiono štabo karininkais. Sutikę mano svainį Aleksandrą Jonaitį paklausė:

– Aleksandrai, gal tarp partizanų yra žmogus, mokantis anglų ir vokiečių kalbas? LLA Žemaičių legiono štabe yra radijo aparatas. Norėtume žinoti, kokias žinias perduoda Vakarų valstybės apie politinę padėtį Pabaltijo valstybėse.

– Taip, yra. N. Kauneckas gerai moka lotynų, anglų ir vokiečių kalbas.

Sutarė konkrečią datą, kada Napoleonas turės ateiti į LLA Žemaičių legiono štabą.

Partizanų būrys, kurį sudarė Povilas Jundulas, Kazys Jundulas, aš – Jonas Paulauskas, Anicetas Jundulas ir Zigmas Šlimas-*Beržas,* pataikė ant rusų NKVD kariuomenės pasalos. Vėliau išsiaiškinome, kad mus išdavė ūkininkas Narmontas, Justo Paleckio giminaitis. Artėjant prie Pocių sodybos, pasipylė mirtį sėjanti kryžminė ugnis. Išgirdau Zigmo Šlimo-*Beržo* balsą: „Kauneckai, Paulauskai, bėkime! Esame apsupti!“ Pasipylė uraganinė ugnis. Niekur išbėgti negalime. Staiga krito Kauneckas (1914–1945 04 23), kulkų srovė jam nuplėšė dešinę ranką ir petį. Keli partizanai pasitraukė. NKVD-istai užgulė sužeistą N. Kaunecką, privilko prie ūkininko Pociaus daržinės. Čia buvo uždaryti aplinkiniai vietiniai gyventojai, kurie ėjo pro ūkininko Pociaus sodybą. N. Kauneckas silpnu balsu dar kalbėjo. Priėjęs NKVD karininkas paklausė:

– Kas jūs esate? Pavardė?

N. Kauneckas pasakė teisingą savo vardą ir pavardę.

NKVD karininkas dar paklausė:

– Ar esate partizanų vadas?

– Ne, tik kartu ėjau.

NKVD-istai įsitikino, jog iš sužeistojo vis tiek nieko nesužinos. Tada karininkas įsakė kareiviui Kaunecką sušaudyti. Nutempę nuo daržinės, ruskiai dviem šūviais šovė Kauneckui į galvą ir pribaigė. Kraupų vaizdą matė žmonės, uždaryti daržinėje ant šieno.

Ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodyboje prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 55-03-128. E.021-59-434. ALT 609 F/T. TRACK 356.

Zuzana Každailytė-Gertienė, Antano (g. 1917 08 25), gyv. Pušyno g. 4., Alsėdžių m., Plungės r., 2000 10 18 prisiminė ūkininkų Pocių daržinėje uždarytų žmonių pavardes: „Kaminskienė, Balsevičienė, Pocienė, Pocius, Mažrimienė, jos dukra Magdutė, mano brolio Antano Každailio žmona. Zuzaną Každailytę-Gertienę kartu su visais ant šieno naktį drebėjusiais nuo girdėtų šūvių išvarė už tvarto gamtiniams reikalams. Prie tvarto šalia vienas kito buvo suguldyti 4 nušauti jauni vyrai. Tuo tragišku momentu ūkininkų Pocių sodyboje buvo garbaus amžiaus eigulys, kurio pavardės neprisimenu.“

Užsiregistravę legaliam gyvenimui (toliau pasakoja J. Paulauskas – *R. K.*), kartu su partizanu Robertu Strimaičiu atėjome į Skirpsčių miške sudegintos Pocių sodybos vietą. Vartėme nuodėgulius, žarstėme pelenus, ieškojome apdegusių žmonių kaulų, bet nieko neradome. Sodyboje buvo labai gilus šulinys. Išsikirtome kartis, prie galo prikalėme vinis ir maišėme vandenį. Iš šulinio ištraukėme mano kepurę, kurią išeidamas iš namų užsidėjo mano svainis N. Kauneckas. Daugiau nieko neradome.

Po N. Kaunecko žūties jo žmona Elena Jankauskaitė-Kauneckienė sapnavo. Rytą namiškiams pasakojo:

– Nebėra mano vyro.

Mano žmona nustebo:

– Kaip tai?

– Taip. Nebėra.

Neilgai trukus atėjo partizanų ryšininkė ir pranešė labai liūdną žinią:

– Rusų NKVD kareiviai sušaudė Lietuvos kariuomenės karininką kapitoną Napoleoną Kaunecką.

Elena Kauneckienė, sužinojusi apie savo mylimo vyro žūtį, liūdnai pasakė: „Nebėra mano vyro Napoleono, nebereikia ir manęs."

Elena buvo viena gražiausių Kauno moterų. 1938 m. buvo išrinkta Kauno miesto gražuole. Neilgai gyveno viena, nusižudė. Palaidota Kauno miesto centrinėse kapinėse. Laidotuves organizavo svetimi žmonės. Aš partizanavau, todėl negalėjau vadovauti laidotuvėms. Mano žmona sirgo, daugiau nebuvo kam nuvažiuoti. Po kažkurio laiko sovietų valdžia įsakė tas kapines panaikinti. Dabar kapinių vietoje – Ramybės parkas. Buvo šeima, nebuvo vaikų, neliko šeimos.

Tragiškas Lietuvos kariuomenės karininko, LLA kario partizano likimas.

1946 m. mano žmona gavo pranešimą skubiai atvykti pas Alsėdžių valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką. Kartu vykau ir aš. Kabinete radome du civiliniais rūbais apsirengusius vyriškius. Prisistatė esą saugumo darbuotojai iš Vilniaus ar Kauno: „Norime Paulauskienei pateikti keletą klausimų".

– Kur gyvena jūsų sesuo Elena Kauneckienė?

– Mirusi.

– Kur ji palaidota?

– Kauno miesto centrinėse kapinėse.

– Kas dalyvavo laidotuvėse iš vietinių ar giminių?

– Niekas.

– Ar nežinote, kur buvo padėtas jos pasas?

– Nežinau.

– Jos pasas čia. Prieikite ir pažiūrėkite, ar tikrai jūsų sesers pasas?

– Taip. Pasas mano sesers Elenos Kauneckienės.

– Dabar viskas aišku. Ačiū.

Elena Kauneckienė savo pasą atidavė partizanei, kuri su Elenos pasu gyveno dvejus metus, iki suėmimo.

Mažai parašyta apie Žemaičių Kalvarijos, Alsėdžių ir Platelių apylinkėse kovojusius ir žuvusius Kardo bei Alkos rinktinių partizanus. Todėl nespausdinami jų sąrašai. Kartu su vietiniais partizanais kovojo, slėpėsi jauni vyrai iš Aukštaitijos, kurie traukėsi nuo Antrojo pasaulinio karo fronto, sparčiai judančio į Vakarus. „Laisvės kovų archyvo" knygose ir „Kronikos" antrame tome mažai žinių apie partizaninio karo kovotojus Žemaitijoje. Rašoma labai trumpai. Nedaug kalbinta likusių kraupių įvykių liudininkų.

Reikėtų prisiminti, jog 1940 06 15 Sovietų Rusijai okupavus ir aneksavus nepriklausomą Lietuvos Respubliką, lietuvių tautos pasipriešinimas sovietų okupacijai tapo visuotinis.

1941–1944 m. LLA kūrė organizacines struktūras, kaupė ginklus, ruošėsi atvirai ginkluotai kovai dėl Lietuvos valstybingumo atkūrimo, pasyvios rezistencijos

būdais priešinosi nacių okupacijai. Trukdė mobilizuoti Lietuvos vyrus į vokiečių kariuomenę, prievarta vežti žmones darbams į Vokietiją, reikalauti žemės ūkio prievolių, platino pogrindinę spaudą.

1944 m. vasarą dirbau žemės ūkio skyriaus vedėju Alsėdžių miestelyje. Iš darbo kabineto buvo matyti areštinė. Ginkluotas vyriškis atvedė jauną žydaitę į areštinę, uždarė ir užrakino duris. Ginkluoto vyriškio paklausiau:

– Ar galite palikti raktus? Valytoja išvalys jūsų kontorą.

– Ne. Man įsakyta atvesti ir užrakinti.

Paskambinęs policijos nuovados viršininkui paklausiau:

– Ar galite šitą merginą palikti mūsų apsaugai?

– Negaliu. Mus kontroliuoja Telšių komendantūra, gestapas, slaptoji policija. Alsėdžių policija jų bijo. Negaliu pakeisti įsakymo.

Jaunos žydaitės išgelbėti nepavyko. Jos tolesnio likimo nežinau.

1944 m. pavasarį vokiečių kariškių įsakymu pagal karininkų nurodymus kasėme apkasus reguliariajai kariuomenei. Pradėjome nuo Jazdauskiškių k. Kasėme per Žernių ir Rotinėnų k. Z raidės formos. Dirbome dvi savaites. Kiekvienas žmogus privalėjo iškasti 7 m ilgio tranšėją. Darbus kontroliavo vokiečių kariuomenės puskarininkiai. Apkasus kasiau kartu su civiliais vokiečiais. Bendraudamas greitai supratau, kad šalia manęs dirba išsilavinę, fiziškai pavargę vokiečiai. Jų mandagiai paklausiau:

– Kaip jūs čia patekote dirbti tokį sunkų, nekvalifikuotą darbą? Kiek žinau, jūsų valstybėje labai trūksta stiprių, vyriškų rankų.

– Mes esame vokiečiai komunistai. Mus atvežė čia kaip nusikaltusius prieš Vokiečių reicho fiurerio Adolfo Hitlerio politiką.

Norėdamas pasitikslinti paklausiau:

– Kur dirbote Vokietijoje.

– Vadovavau Humbolto universitetui. Rektorius.

Profesoriai kasė apkasus kartu su visais. Mums vadovavo Vermachto puskarininkiai. Vasaros pradžioje užsidegė ūkininko sodyba Rotinėnų kaime. Degė nauji ūkininko pastatai. Vokiečių kariškiai nesulaikė mūsų. Bėgome gesinti ūkininko sodybos.

Kasant tranšėjas, pietų metu vokiečių karo lauko virtuvė skaniai ir sočiai valgydino. Virė žirnių košę su mėsa, valgyk, kiek nori. Neturtingi vietiniai gyventojai nevaromi kasė tranšėjas už sotų valgį. Kartą savaitėje per pietus ūkininko Viliaus sodyboje, Jazdaukiškių k., koncertavo kariškiai. Pučiamųjų orkestras grojo vokiškas melodijas. Vietiniai gyventojai kas rytą savo noru privalėjo eiti kasti apkasus. Bėglių vokiečiai ieškojo namuose ir varė prie darbo. Tranšėjų kasimui davė aukščiausios rūšies karinius kastuvus. Vietiniai gyventojai daug jų pavogė.

Kadangi mokėjau vokiečių kalbą, Vermachto karininkų paklausiau:

– Koks likimas laukia profesorių, vokiečių komunistų?

– Kai frontas priartės prie mūsų ribos, sušaudysime.

Lietuviai keletą kartų giedojo bažnytines giesmes Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos mažojoje bazilikoje.

Vokiečių pučiamųjų orkestras koncertavo Žemaičių Kalvarijos parapijos salėje.

Mano žmonos tėvelių ūkis buvo pusantro kilometro nuo Žemaičių Kalvarijos. 1944 m. spalio pradžioje atėjau į Žemaičių Kalvariją. Pamačiau: vokiečiai pilnas statines meta į sunkvežimius. Nervingi. Lyg skubėdami krauna jiems priklausančias vertybes.

Atsiprašęs vokiečių kalba mandagiai paklausiau:

– Kur taip skubate?

Karininkas stabtelėjo ir pavargusiu balsu atsakė:

– Pagal maršrutą numatyta kelionė. Pavojaus dar nėra, – paaiškino Vermachto karininkas.

Bet pasakė netiesą, tik greit susikrovė savo daiktus ir apie 200 kariškių išvažiavo iš Žemaičių Kalvarijos tik jiems žinoma kryptimi.

Neilgai gyvenau ramiau. 1944 10 07 įvyko mūšis prie Sedos miestelio. Vokiečių kariuomenė be nuostolių, neskubėdama pasitraukė link Klaipėdos.

Prieš mūšį Sedoje nuo Plungės pusės netoli uošvių Jonauskų sodybos atvažiavo 5 vokiečių kariuomenės tankai. Važiavo vieškeliu link Žemaičių Kalvarijos, sustojo įkalnėje. Mano artimiesiems reikėjo rūkalų. Iš namų paėmiau lašinių ir sviesto. Tiesiai per laukus ėjau prie stovinčių tankų. Atėjęs kareiviams pasakiau:

– Norėčiau pasikalbėti su jūsų vadu.

Parodė į netoli stovėjusį puskarininkį. Mandagiai kreipiausi:

– Tamsta vade, ar galite maisto produktus pakeisti į rūkalus?

– Galiu.

Puskarininkis padavė tris gabalus ypač stipraus aukščiausios rūšies juodojo prancūziško tabako. Čia pat liūdnu balsu kreipėsi į mane:

– Jūs vietinis? Ar galite mums suruošti paskutinius pietus Žemaičių Kalvarijoje?

– Galiu.

Vienu iš tankų kartu su puskarininkiu nuvažiavome į Žemaičių Kalvariją. Nuėjome į vargonininko namus. Šeimininkas leido vokiečių kariškiams ir tankistams pietauti erdviuose, tvarkinguose kambariuose. Vargonininkas maisto turėjo. Aš greitai iš namų atgabenau kiaušinių, kavos, kitų delikatesų. Pietavo apie dvi valandas, po to ilsėjosi. Atsisveikindami pasakė:

– Dėkojame už paskutinius pietus.

Vakarop išvažiavo iš Žemaičių Kalvarijos link Pagardės k. ir miškelyje užėmė pozicijas. Įdėmiai klausėmės, kas bus toliau. Vokiečiai į dvi savaites kastus apkasus neatvažiavo. Pastebėję artėjančią Raudonosios armijos karinę techniką, paliko užimtas pozicijas ir išvažiavo iš miškelio, priešintis nesiryžo. Taip liko nesugriauti, nesudeginti Alsėdžių ir Žemaičių Kalvarijos miesteliai.

1944 10 07 atvažiavo pirmieji sovietų žvalgai, sutūpę į „polutorką“ su 20 kareivių. Buvo nyku žiūrėti į žvalgus, jų rūbus ir kepures su smailiais bokšteliais. Pravažiavo pirmieji žvalgai. Supratome – Raudonoji armija greitai atbildės. Toliau pavažiavę žvalgai sustojo. Bendravo su vietiniais gyventojais. Kaip alkaniems sovietams įprasta, prašė valgyti. Po trijų valandų pradėjo žygiuoti Raudonosios armijos daliniai. Frontas važiavo link Sedos.

Patranką tempė šeši arkliai. Užstrigo ūkininko Janausko durpyne – 1,5 km nuo Alsėdžių link Žemaičių Kalvarijos. Purvini, išsekę raudonarmiečiai prašė manęs savo

arkliais ištraukti patranką iš durpyno. Jų arkliai pavargę, alkani, mūsų stiprūs, ištraukė sovietų patranką. Nuo tada arklius slėpėme miške, kad neišvarytų į frontą.

1944 10 07 ties Sedos miesteliu Raudonoji armija įveikė nereikšmingą lietuvių pasipriešinimą ir nugarmėjo į Vakarus. Pasibaigus mūšiui, nuo Sedos, per lauką į sodybą ėjo 5 kareiviai, vienas raišas. Juos pasitikau. Tuoj supratau – lietuviai. Paklausiau:

– Vyrai, iš kur jūs?

Atsidusę, nubraukę prakaitą, prakalbo:

– Dievas mus išsaugojo. Likome gyvi. Pareiname iš fronto, Sedos priemiestyje vyko mūšis su sovietų armija.

Raišas kareivis skundėsi:

– Batas skaudžiai koją nutrynė. Brangus tautieti, ar galite pastiprinti mūsų nusilpusias jėgas? Seniai valgėme. Pavargome, nevalgius sunku eiti.

Kartu su namiškiais paruošėme maisto, sočiai pavalgydinome. Dar prašė: „Gal turite atliekamų apatinių rūbų, autų? Visi vandeniu, prakaitu permirkę. Bridome, plaukėme per Varduvos upę“. Žmona peršlapusiems kareiviams atidavė visus mano apatinius rūbus, kelnes, atnešė autus. Kareiviai, pamatę mane kinkant arklius, priėję tarė:

– Mes norime paimti jūsų arklius.

– Vyrai, būkite geri, neimkite arklių, aš pats noriu bėgti iš šių apylinkių. Galiu jus pavežti iki Plungės, iki miškų. Man arkliai pačiam reikalingi.

Mandagūs lietuviai suprato mano padėtį.

Vladas Kazlauskas Lietuvos šaulių žurnale „Trimitas“ (2000/5 gegužė), p. 35, rašė: „Kai besitraukiantys vokiečių armijos daliniai pasiekė Aukštaitijos prieigas, LLA viršininkas, psichologijos mokslų daktaras Jonas Steponavičius, kovos dalinių formavimo organizatorius iš Zarasų apskrities policijos viršininkas Vincas Tamošiūnas atsišaukimu kreipėsi į Zarasų krašto vyrus: „Aukštaitijos krašto Lietuvos patriotai! Vokiečių armija, atmušinėdama bolševikų atakas, traukiasi. Jos atsitraukimas ir bolševikų įsiveržimas į mūsų kraštą yra laikinas. Nebūkime abejingi Tėvynės likimui. Kas galite, imkite ginklą į rankas ir laikinai traukitės į Vakarus. Prie jūsų prisijungs tūkstančiai Lietuvos vyrų. Jūsų kumštis sulaikys okupantus, išvysime juos ir vėl gyvensime laisvoje Tėvynėje. Tad, vyrai, už ginklų!“

Platelių miškuose įsikūrė LLA Vanagų karinė mokomoji stovykla. Jos komendantas – leitenantas Juozas Barzda-*Klevas*, g. 1913 m. Zarasų apskr., Dusetų vlsč. Plokštinės miške buvo suformuoti 6 Vanagų būriai. Stovykloje buvo iš Vermachto pasitraukęs ltn. Marijonas Dambrauskas su keletu lietuvių karių, Aleksandras Kerpauskas, Aleksandro-*Didžiulis*, g. 1910 04 15.

Plinkšių dvare A. Kerpauskas paskirtas į 2-ąjį pulką. 1-ojo pulko sunkiųjų ginklų kuopos vado ltn. Marijono Dambrausko prašymu paskirtas jo kuopos 1-ojo būrio vadu. Sunkiųjų ginklų kuopa buvo ginkluota prieštankinių pabūklų baterija, pancerfaustais, panceršekais. Vokiečiai, apžiūrėję lietuvių užimtas pozicijas, pasakė: „Laikykitės, tuoj atvažiuos vokiečių tankai į pagalbą, jeigu atakuos Raudonoji armija.“ Laukė vieną, kitą valandą. Tankai pasirodė nuo Pievėnų pusės. Atvažiavo ne vokiečių, o Raudonosios armijos tankai. Sedoje buvę snaiperiai greitai lipo

ant stogų, pradėjo šaudyti į lietuvius, vis dar laukiančius vokiečių tankų. Tuoj susprogdino tiltą prie Sedos bažnyčios. Čia žuvo daugiau kaip 100 lietuvių kareivių. Kitiems pasisekė Varduvos upę perbėgti lieptu.

Žinau, kad kapitonas Lipskis išsigelbėjo, bėgo link Žemaičių Kalvarijos, bet antrame ar trečiame kilometre buvo nukirstas iš kulkosvaidžio.

Dažnai lankydavau Aleksandrą Kerpauską. Kartą pasakojo savo prisiminimus, prisimenu ištrauką: „Karinės-mokomosios stovyklos komendantas leitenantas Juozas Barzda-*Klevas,* vadovavęs šešiems Vanagų būriams, juos išskirstė pagal žemėlapį kvadratais, įsakė iššvalgyti Platelių ir Alsėdžių miškus. Nepraėjus nė porai valandų, vienas iš būrių atvedė 3 nuginkluotus bolševikų desantininkus. Jie buvo ištardyti ir sušaudyti.“ Sutikęs Aleksandrą Kerpauską paklausiau:

– Kaip drįsote su keliais LLA kariais suimti gerai ginkluotus sovietų desantininkus?

– Beprotystė, šiandien pats nesuprantu savo poelgio. Tada nejaučiau baimės.

Būtina parašyti apie daug Lietuvos labui nusipelniusius karininkus, nepamiršti ir žemaičių karininkų Lipskio ir Aleksandro Kerpausko. Aleksandras Kerpauskas kartu su kareiviais išgelbėjo nuo sunaikinimo Plungę, Rietavą ir Telšius. Jo kuopos kariai atliko išminavimo darbus, rinko šaudmenis, sprogmenis, kad nežūtų nekalti civiliai žmonės.

Prisiminęs pralaimėtas kautynes Sedoje, norėčiau pateikti dar vieno žemaičio, Sedos kautynių dalyvio Alfonso Mažrimo (g. 1917 01 25 Pagardės k.) prisiminimus.

Alfonsas Mažrimas Radviliškyje, įgijo lengvojo tanko vado specialybę. Buvo karininkas. Būrį sudarė 75–80 karių. 1940 m. grįžo iš nepriklausomos Lietuvos karinės tarnybos.

Prasidėjus Rusijos ir Vokietijos karui, A. Mažrimas dalyvavo įvairiose kovose.

1944 07 22 Pievėnų miestelyje savanorių dalinių vadai nutarė organizuotai pasipriešinti bolševikų okupacijai fronto sąlygomis ir kovos dalyvius pavadinti Lietuvos apsaugos rinktine. Tai buvo Lietuvos kariuomenės atkūrimas.

Tada A. Mažrimas gyveno Sedoje. Tėvynės apsaugos rinktinę sudarė 3 batalionai:

1) Plinkšėse;

2) Kulšėnuose, Nausėdoje. Jame dalyvavo A. Mažrimas, kol baigėsi mūšis;

3) Mažeikiuose.

Sedos mūšis prasidėjo 1944 10 07. Čia vyko labai stiprios kautynės. Daug karių žuvo. Juos sušaudė Raudonosios armijos kariškiai. Aktyviai šaudė trys sovietų armijos tankai. Vienas jų nuskendo Sedos ežere. Pralaimėję mūšį (per daug nelygios karinės pajėgos), pėsti ir važiuoti lietuviai traukėsi link Barstyčių. Čia buvo iškasti prieštankiniai įtvirtinimai. Per mažus Žemaitijos miestelius traukėsi link Klaipėdos, iš čia – link Smiltynės, Melnragės. Vėliau buvo įsakyta trauktis link Kionigsbergo.

Klaipėdoje A. Mažrimas rado Tėvynė apsaugos rinktinės automobilį. Juo ir važiavo iki Kionigsbergo. Automobilyje buvo daug dokumentų, kuriuose surašytos kareivių pavardės. Bijodamas, kad priešai nesurastų, A. Mažrimas tuos dokumentus sudegino.

A. Mažrimas prie Kelno pateko rusams. Jį čia paėmė į darbą. Vežiojo kapitoną Bakerį. A. Mažrimas liko vienas, kiti lietuviai buvo išblaškyti po darbo batalionus. Iš viso buvo apie 525 darbo batalionai.

Baigėsi karas, grįžusius iš Vokietijos žadėjo paleisti, bet Gardine suvarė į požemį ir laikė pusantro mėnesio. A. Mažrimas buvo ištremtas 3-iems m. į Komijos ASSR. Bylos nesudarė. Varė dirbti į miškus, mušė. Iš 1600 lietuvių į Lietuvą grįžo tik 83. Juos nuvežė 8 vagonai, o parvežė vienas.

1946 10 16 gavo majoro Volkovo pasirašytą leidimą grįžti. Tačiau tais metais neleido, grįžo 1947-aisiais. Grįžusį tardė, vėliau įdarbino. Gavo 13 mėnesių honorarą. Trejus metus dirbo vairuotoju kooperatyve, vėliau pasiūlė darbo Mažeikiuose, ten dirbo pustrečių metų. Vėliau 25-erius dirbo Mažeikių gaisrinėje.

1940 08 03 SSRS liaudies komisarų taryba priėmė sprendimą dėl „liaudies armijos“ performavimo į Raudonosios armijos 29-ąjį teritorinį korpusą. Jo vadu buvo paskirtas V. Vitkauskas. Tolesnį kariuomenės naikinimą ir represijas okupantai vykdė iš Maskvos atsiųsto NKVD generolo Bartašiūno padedami. NKVD rūsiuose buvo nukankinta ir į Sibirą išvežta apie 1000 karininkų. Daug karių žuvo per 1941 m. birželio sukilimą...

Tėvynės apsaugos rinktinės kario Vlado Kazlausko ir jo pagalbininkų organizacinio darbo dėka 1997 07 13 Pievėnų k. centre, prie mažo baltų silikatinių plytų namelio sienos, pritvirtinta atminimo plokštė, skirta Lietuvos apsaugos rinktinės atminimo įamžinimui.

Prisimenu, 1948 06 08 LLA kariai išvadavo Veiviržėnus. Operacijai vadovavęs LLA Žemaičių apygardos Veiviržėnų karių ir partizanų būrio vadas nusižudė. Išdavė labai išsilavinęs žmogus. Jo tėvas dirbo girininku iki 1940 metų. Tarpukariu Rietave dirbau viršaičio pavaduotoju. Rietavo girininkas buvo man pavaldus.

1947 m. tarpininkavau siuvant aulinius batus partizanams. Klaipėdoje pažinojau vokietę Švarcienę, kuriai priklausė Mažeikių batų fabrikas, ir ten dirbusį vyr. inžinierių Bubilą. Fabrike aulinių batų nesiuvo. Man tarpininkaujant, partizanams buvo pasiūta 20 porų aulinių batų.

Alsėdžių stribai mane areštavo naktį žmonos tėviškėje. Nakties metu beveik nuo Žemaičių Kalvarijos atvarė į Alsėdžių areštinę. Einant suplyšo batai. Žmonos tėviškėje rado ginklų. Prieš tris dienas buvau nusamdęs vyruką ūkio darbams. Jis atsinešė ginklų į sodybą. Prie Plungės nušautas jo brolis. Samdyto ūkio darbininko mama buvo psichiškai nesveika ir ji paskundė saugumui. Į sodybą atvažiavo Alsėdžių stribai. Man labai skaudžiai sudaužė galvą. Stribai paslėptus ginklus rado tvarte. Prieš dvi dienas buvo atėję partizanai, galvojau, kad jie paliko dalį savo ginklų. Alsėdžiuose mane uždarė į areštinę. Saugojo sargyba. Prisimenu Alsėdžių policijos viršininką Steponą Darbutą, 1945 04 23 atvestą į areštinę vos gyvą. Areštinė buvo įrengta Zenono Bubelės klėtelėje, Draugystės g., nr. 16.

Po kelerių metų sužinojau, kad Stepono Darbuto dukra dirbo Klaipėdos banke. Nuvažiavau pas ją, bet ji su manimi nekalbėjo.

Labai žiauriai buvo tardoma mano žmona. Nuolat klausė: „Kur jūsų vyras? Kur jūsų vyras?“ O ji vienodai aiškino: „Išvažiavo į Kauną darbo ieškoti.“ Grasino užmušti, sudeginti sodybą.

Užrašyta 2006 06 12

1924 m. tėveliai atvažiavo į Klaipėdą. Tada buvau devynių mėnesių. Doviluose, Aizih Zybermano dvare, tėvelis dirbo ūkvedžiu. Mūsų šeimai Rietave priklausė tik 2,5 ha žemės. Žydas Aizih turėjo didelį, turtingą dvarą apie 0,5 km nuo Minijos krantų. Artimiausi – Vaičių, Skystimų ir Stučių kaimai. Mokiausi Vytauto Didžiojo gimnazijoje, šalia Klaipėdos Raudonojo kryžiaus ligoninės. Direktorius buvo nepriklausomos Lietuvos metais dirbęs kunigas Trukanas. Metė kunigystę, sukūrė šeimą. Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona jam skyrė tarnybą ir pensiją visam gyvenimui.

Bachmano k., prie pat tilto, buvo gimnazijos bendrabutis, kuriame gyvenau žiemos metu. Čia gyveno iki 600 gimnazistų. Baigiau vokiečių pradžios mokyklą Dovilų gyvenvietėje. Mokiausi 6-erius metus. Iš Dovilų vlsč. gimnazijoje mokėmės tik 5, nors apylinkėse gyveno turtingi ūkininkai. Gimnazijoje mokėmės aš – Jonas ir Kazimieras, kuris, baigęs mokslus, buvo karininkas.

Prieš Vytauto Didžiojo gimnaziją buvo aukštas tiltas. 1939 m. rudenį pakalnėje, prie kapinių, žygiuoja kariškių kolona. Stebiu. Ne taip žygiuoja lietuvių kariuomenė, ne tokiu žingsniu. Girdisi kaustytų batų kulnų kaukšėjimas. Prižygiavo arčiau, atpažinau – tai Vokietijos SS kariuomenės dalinys. Tvarkos tarnyba (vok. K. *Ordnungsdienst*). Taip marširavo rytą ir vakare. Kiek žinau, iš vietinių vyrų sudarytas būrys buvo ruošiamas Klaipėdos autonominiam kraštui užimti. Lietuvos kariuomenė, atsakinga už to krašto apsaugą, nereagavo.

Organizacijai vadovavo štabas, kuris rengė politinius veikėjus. Jų paradinė uniforma graži, baltiniai rudos spalvos. Gyventojai juos vadino rudmarškiniais. Iš tos uniformos galėjai atpažinti vokiečiams dirbančius politinius veikėjus.

Net trys organizacijos buvo rengiamos Klaipėdos krašto prijungimui prie Vokietijos. Mergaičių organizacijos BDM narės vilkėjo Vokietijos tautinius rūbus. Tikslas – joms numatomos pareigos Klaipėdos autonominiame krašte. Vokiečiai aktyviai ruošėsi 1939 m. pavasariui – Klaipėdos krašto okupacijai. Neturtingi, mažesnio išsilavinimo, nedalyvaujantys politikoje ūkininkai privalėjo būti kultūrinio susivienijimo (vok. k. *Kuliturverband*) nariais. Samdinių nepriėmė. Ūkininkams, kurie atsisakė būti kultūrinio susivienijimo nariais, grėsė koncentracijos stovykla. Už tai ūkvedį Bubį įkalino Vokietijoje, vienoje iš koncentracijos stovyklų. Žmonai atsiuntė butelį pelenų palaidoti.

1937 m. pabaigoje (gal klystu) atplaukė apie 300 jaunų vyrų delegacija apžiūrėti Klaipėdos miesto. Lietuviai, pažiūrėję į juos, kalbėjo: „Atplaukė vokiečiai, neginkluoti kariškiai perrengti civiliais rūbais."

Jauni, fiziškai stiprūs lietuviai atplaukusius priėmė nesvetingai. Susigincijo. Prasidėjo pasipriešinimas, virtęs muštynėmis nuo ryto iki vėlyvo vakaro. Lietuvių buvo daugiau negu atplaukusių vokiečių. Pasipriešinime dažniausiai dalyvavo vyresnių klasių gimnazistai ir darbininkai.

Aš lankiau futbolo, bokso ir krepšinio sekcijas. Po ilgai trukusių muštynių visi liko gyvi. Skaudžiai sužalotų, sumuštų buvo ir vokiečių, ir lietuvių. Visi kraujuojančiomis žaizdomis. Ponų vaikų nebuvo nė vieno. Vokiečiai muštynėms nutraukti iškvietė laivą „Perkūnas". Iki muštynių-pasipriešinimo vietos pratie-

sė aukšto spaudimo lanksčius vamzdžius, pajungė aukšto spaudimo vandens srovę.

Stipri vandens srovė įsisiautėjusius jaunus vyrus vertė iš kojų. Tik tokiomis priemonėmis numalšino lietuvių neapykantą vokiečiams. Tą dieną Klaipėdos miestą gynė gimnazistai ir darbininkai. Gal vokiečiai norėjo išprovokuoti, kad Lietuvos kariuomenės 7-ąjį pėstininkų pulką papildytų kariškiai ir taip bus galima išprovokuoti karinį konfliktą. Tada vokiečiams į pagalbą būtų atskubėję ginkluoti būriai ir būtų pagreitina Klaipėdos krašto okupacija.

Kitos dienos rytą tie patys vokiečiai perrištomis žaizdomis, apsiprausę, išdžiovinę drabužius karinėje rikiuotėje su daina žygiavo per miestą. Sudaužė žydų sinagogą, išmušė langus, išlaužė duris, apdraskė vidaus sienas. Tai buvo pirmasis vokiečių rankos pakėlimas prieš žydus. Jų bendruomenė nesipriešino. Atplaukę vokiečiai savivaliavo tris paras. Mes, vieninteliai jauni vyrai, išreiškėme Klaipėdos krašte gyvenančių lietuvių neapykantą vokiečių savivalei Lietuvai priklausančiose žemėse.

Pati galingiausia organizacija – pasienio policija – buvo suformuota grupėmis po 6 policininkus. Policininkų transporto priemonė – dviratis. Pasienio policija priėmė sienos apsaugą pagal Kūlio dvarelį, per Langalius, pro Gargždų pasienio punktą, toliau – negilus griovys skyrė Lietuvos Respublikos teritoriją nuo Klaipėdos autonominio krašto.

1939 m. pavasarį policija, važiuota dviračiais, pradėjo kontroliuoti Klaipėdos krašto valstybinę sieną. Visiškai atskyrė nuo Lietuvos Respublikos. Pasienio policija buvo suformuota iš vietinių vokiečių.

Už poros valandų į Klaipėdos kraštą šarvuotomis tanketėmis ir motociklais atvažiavo Vokietijos kariuomenė. Kariškiai vilkėjo ilgus odinius paltus, avėjo užvarstomus odinius pusbačius. Atvažiavusios galingos vokiečių karinės pajėgos pirmiausia užėmė komendantūrą ir raudonosiose kareivinėse dislokuotą Lietuvos kariuomenės 7-ąjį pėstininkų pulką. Vokiečiai įsakė 7-ojo pėstininkų pulko vadovybei išsikraustyti. Lietuvos kariškiai per jiems skirtą vienintelį išėjimą nesipriešindami nustatytu laiku išsikraustė. Vokiečių kariškiai trimis ginkluotų kareivių eilėmis apsupo raudonųjų kareivinių pastatų kompleksą. Kretingos, Šiaulių gyventojai protestavo prieš Klaipėdos krašto okupaciją. Prašė kaimyninių valstybių karinės pagalbos. Niekas nepadėjo Lietuvai.

7-ojo pėstininkų pulko kareiviai daugiausia buvo kilę iš darbininkų, neturtingų ūkininkų, keršijo vokiečiams, okupavusiems Klaipėdos kraštą: kareivinėse degino čiužinius, daužė langų stiklus, laužė metalines lovas, gadino vandentiekio, nutekamųjų vandenų įrangą ir kt. Suprato, kad Lietuva praranda trijų apskričių teritoriją, priėjimą prie neužšąlančio Klaipėdos jūrų uosto. Lietuva organizavo jūros uosto statybą Šventosios gyvenvietėje, tiesė kelią link Šventosios nuo vieškelio Plungė – Kuliai per Karklėnų kaimą. Nebaigtas statyti kelias per keletą dešimtmečių sunyko.

Vokiečiai jau pirmomis dienomis išleido įstatymą: „Klaipėdos krašte neturi būti bedarbių. Draudžiama dykinėti. Uždraudė uogauti, grybauti. Visiems į darbą“. Vaičių k., už geležinkelio tilto, sumontavo akmenų smulkintuvą, vietinių vadintą „procheriu“. Galingi įrenginiai smulkino akmenis. Pirmiausia išbyra stambūs

30x30 cm akmenys. Juos sumeta į kito preso gniaužtus. Išbyra smulkesni akmenys. Iš trečio preso išbyra skalda, tinkama automagistralių, kelių statybai. Ten dirbo mano svainis. Už darbą atlyginimą mokėjo kas savaitę. Gaudavo iki 600 Vokietijos markių. Tuo metu Pabaltijo valstybėse Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje apyvartoje cirkuliavo reichsmarkės (Reicho markės).

Klaipėdos krašto apsauga rūpinosi nepriklausomos Lietuvos kariuomenė. Ekonominius reikalus tvarkė Vokietijos institucijos. Jai priklausė bankai, kepyklos, skerdyklos ir kitos ekonominės, finansinės ar prekybos tarnybos. Vyravo vokiečių kalba. Klaipėdos kraštą valdė Direktorijos tarnyba. Klaipėdoje ir jos apylinkėse apie 50 proc. gyventojų sudarė vokiečiai, kita dalis – lietuviai. Autonominiam kraštui priklausė trys rajonai (vok. k. *kreis Memel, kreis Heydekrug, kreis Pagegen*): Klaipėdos, Šilutės ir Pagėgių. Gimnazijoje buvo dėstoma vokiečių, lietuvių, lotynų ir anglų kalba. Vokiečių ir lietuvių kalbos dėstomos vienodai, diskriminacijos nebuvo.

Klaipėdos kraštas pagal Versalio taikos sutartį nuo 1923 m. iki 1939 m. priklausė Lietuvos Respublikai, nuo 1939 iki 1945 m. – Vokietijai, nuo 1945 m. – Lietuvos Tarybų Socialistinei Respublikai, o nuo 1990 m. vėl nepriklausomai Lietuvos Respublikai.

Gimnazijoje vokiečių kalbą dėstė vokiečiai Martinas Renchis ir dėstytojas vardu Fric. Gimnazijoje mokslas tęsėsi 8-erius metus.

Baigęs kaimo mokyklą Doviluose, turėjau teisę stoti į trečiąją gimnazijos klasę, prieš tai išlaikęs egzaminus. Geriausias pažymys buvo 1, Lietuvoje – 5. Žemesni pažymiai Klaipėdos gimnazijoje: 1–, 2–, 3–, 3+, 4–, 4+. Tokia balų vertinimo sistema buvo tik Klaipėdos krašte.

Apie 1935 m. Adolfas Hitleris pradėjo puoselėti mintį – užimti Klaipėdos kraštą. Vokietija turėjo daug bendraminčių visose trijose apskrityse. Dovilų gyvenvietės viršaitis buvo vokietis Mozleris. Apylinkėse keturi dvarai: žydo Aizih Zybermano, Mozlerio, Hosterio, Lankišo. Doviluose hitlerininkai turėjo privačias krautuves. Veikė penkios smuklės.

Klaipėdos krašto užėmimui buvo ruoštasis dvejus metus. Ruošėsi neslaptai. Matyt, Lietuvos Respublikos prezidentui Antanui Smetonai buvo įteiktas ultimatumas.

Važiuojant iš Dovilų į Klaipėdą, priemiestyje, sankryžos centre, buvo pastatytas keliolikos metrų aukščio erelis išplėstais sparnais, jų ilgis – iki 4 m. Padarytas iš spindinčio stiklo gabalėlių. Atvežė atskiromis detalėmis. Ant tvirto betoninio pamato greitai sumontavo. Vokietijos ženklą pastatė 1939 m. Šiuo metu minėto ženklo vietoje pastatyta degalinė.

Gyvenau pas tėvo brolį Smilties gatvėje. Vakare, temstant, du kartus per savaitę virš Klaipėdos praskrisdavo vokiečių lėktuvas, galintis nusileisti ant vandens. Priplaukdavo prie kranto, kur laukdavo maždaug 50 vokiečių. Iš priplaukusio lėktuvo išmesdavo virvę. Iš plaukiančio lėktuvo išlipdavo aukšto ūgio, uniformuoti karininkai. Pasisveikindavo su jų laukiančiais ir žygiuodavo į Smiltynės gatvę. Įeidavo į namą. Po keturių valandų išeidavo. Ką ten veikdavo, nežinau. Matyt, konsultavo vietinius parankinius. Vietiniai vokiečiai juos palydėdavo iki plūduriuojančio ant vandens lėktuvo. Karininkai atsisveikindavo, įlipdavo į lėktuvą, užvesdavo variklį ir nuskrisdavo.

Abejoju, kad Lietuvos valstybinė siena jūroje buvo saugoma. Pasienio policijos postai buvo Kintuose, Karklėje. Stebėjausi, kodėl Lietuvos policija neatvažiuoja į lėktuvo nusileidimo vietą. Kelias valandas pritvirtintas lėktuvas plūduriuoja ant vandens. Neatvažiavo nei Lietuvos kariškiai, nei saugumo tarnybos darbuotojai. Neutraliai mąstantys vokiečiai ne hitlerininkai lietuviams aiškino: „Vokiečių reicho fiureris Adolfas Hitleris, būdamas valstybės vadovu, pražudys Vokietijos valstybę." Garbaus amžiaus vokiečiai teisingai suprato valstybės vadovo vykdomos politikos kryptį ir jos pasekmes.

Su Klaipėdos krašto prezidento sūnumi mokiausi gimnazijoje. Prezidentas buvo kilęs iš Tučių, ūkininkas (būras). Labai išsilavinęs žmogus. Pavaldus Lietuvos Respublikos prezidentui.

Teismo antstoliai nustatyta tvarka iš ūkininkų atimdavo žemes. Bubys buvo paskirtas penkių atimtų ūkių ūkvedžiu.

1939 m. pavasarį vokiečiams okupavus Klaipėdos kraštą, visa šeima norėjome išvažiuoti gyventi į Lietuvą, bet mūsų neišleido, griežtai užprotestavo: „Paulauskų šeima pirma turi „išpirkti savo kaltes". Tėvelis priklausė Lietuvos šaulių sąjungai, buvo aktyvus politinis veikėjas. Plėšėme nuo skelbimų lentų, sienų vokiečių agitacinius plakatus. Matomose vietose užrašinėjome nelegalius užrašus. Taip priešinomės vokiškiesiems okupantams, norėjom įrodyti, jog lietuviai protestuoja prieš Klaipėdos krašto okupaciją. Dirbome visi: tėvelis, brolis Kazimieras ir aš. Piešėme didelių formatų plakatus-karikatūras, plėšėme vokiečių skelbimus. Gal vokiečių policijos darbuotojai žinojo apie Paulauskų šeimos nusiteikimą prieš vokišką tvarką Klaipėdos krašte. Todėl planavome pabėgti į Rietave esantį mūsų namelį.

Vokiečiai žydo Aiziho Zybermano dvaro rūmuose buvo įrengę laikiną darbo stovyklą (vok. k. *Arbeeitslager*). Dvaro šeimininkas pabėgo nuo vokiečių persekiojimo palikęs milijoninės vertės dvaro kompleksą.

Mūsų šeima laikinai gyveno Klaipėdoje, tėvelio brolio Broniaus Paulausko bute, Smilties g. Bronius Paulauskas dirbo sviesto eksporto organizacijoje.

Matėme atvažiavusias dengtas mašinas. Parsikraustė SS kapitonas Kurtas Čiumiheris, maisto tiekimo tarnybos Klaipėdos kraštui viršininkas. 1939 m. pavasarį į dvarą atvežė karo belaisvių: lenkų, 60 prancūzų, 6 belgus ir 4 lietuvius. Darbo stovykloje buvau ir aš su tėveliu.

4 lietuviai gyvenome atskirame, gal ūkinės paskirties namelyje. Žiemos metu patys kūrenome krosnį. Gyvenome atskirai nuo karo belaisvių. Belaisvius nakčiai užrakindavo, dvaro teritoriją saugojo SS sargybiniai. Sargybinis Fricas Labutis saugojo mus. Du sargybiniai buvo būrai. Jie lietuvių neskriaudė, atnešdavo papildomai maisto, duodavo obuolių. Nakčiai sargybiniai mūsų namelio nerakindavo.

Važiuodami pro šalį, būrai užeidavo pas mus, atveždavo maisto, kartais net degtinės. Dvaro teritorija buvo aptverta tradicine lagerių tvora, pabėgti nebuvo įmanoma. Aktyviai dirbo ginkluoti pasienio policijos ekipažai. Žiemą karo belaisviai ruošė malkas gyvenamųjų pastatų šildymui. Dvaro rūmų kambariuose stovėjo aukštos krosnys iš ornamentuotų koklių, buvo židinys.

Pirmaisiais metais dirbome labai sunkiai. Prisiminiau 2 lenkų belaisvius: tai stiprūs, ūkininkų sportinio kūno sudėjimo sūnūs, 50 kg sveriantį maišą viena ranka lengvai užsimesdavo ant pečių. Šešis mėnesius darbo stovykloje nebuvo kur maudytis. Drabužiai visą laiką šlapi, dvokėme kaip gyvuliai. Rytą duodavo nesaldžios arbatos, dvi riekes duonos, apteptos margarinu. Pietums virė mažas nuplautas, neskustas bulves. Grūstuvu sugrūsdavo, ant košės užpildavo ištirpinto margarino. Vakarienei – sriuba, iš ko virta nesupratome. Patys vokiečiai valgė skaniai. Belaisviai miegojo ant lentinių narų: pamesta šiaudų, be patalynės.

Dvaro gyvenamasis namas – ypač gražus pastatas. 2005 m. kartu su sūnumi nuvažiavom pažiūrėti, kaip dabar atrodo žydo Aiziho Zybermano buvęs dvaras. Dabar rūmuose gyvena žmonės. Matyti – rūmai degę, apgriuvę ir apleisti, palikti be priežiūros. Buvęs didelis tvenkinys užaugęs ajerais, žolėmis, žvyruoti takeliai, gėlynai sunykę. Savo pėdsakus paliko melioratoriai – sunku atpažinti. Sunyko grožis. Viskas sunyko.

Prieš okupuojant Klaipėdos kraštą, kartu su Lietuvos patriotais apmušėme kelis lietuvių nekentusius vokiečius, vieną jų, Kemerį, dviejų metrų ūgio, gerokai apkūlėme.

Vokiečiai subalansavo visus tėvelio ir mano prieš juos nukreiptus veiksmus: nubaudė ir uždarė į darbo stovyklą Klaipėdos priemiestyje kartu su karo belaisviais. Pirmais metais rogėmis važiavome į mišką kirsti karklų. Tą žiemą miške buvo daug sniego. Miške sušlapome iki diržų.

Belaisviai atvežtus įvairaus ilgio karklus tvarkingai dėjo į 6 m ilgio formą, presavo presais ir rišo vielomis. Taip ruošė gaminius fronto blindažų, žeminių drenavimui vietoj melioracijoje naudojamų molinių surenkamųjų degto molio vamzdelių. Žemėje žievė ir smulkios šakelės greitai supūva ir pasidaro tuštuma, pro kurią prateka paviršinis vanduo.

Broliui Kazimierui pasisekė pabėgti, jis laikinai apsigyveno Tauragėje. Mamytę varė dirbti darbininke. Metus laiko dirbau sunkius fizinius darbus. Kurtas Čiumakeris nusižiūrėjo mane, 18-os metų pagal metus tvirtą vyruką. Pasikvietė į darbo kabinetą, pavaišino cigaru ir pasiūlė naujas pareigas:

– Tu būsi mano vežikas. Ar sutinki, ponas Jonai?

– Sutinku.

Važiavimui skyrė keturis arklius: nesuvaldomus širvus, vienos spalvos. Arklidėse augo dar 6 kumeliukai. Vienas kumeliukas nugaišo. Norėjo mane apkaltinti. Iškviestas veterinarijos gydytojas padarė skrodimą, rado auglį. Kurtą Čiumakerį rytą veždavau į darbą. Arkliui vieta užsakyta pas smuklės savininką Freiferį. Pašertas, pagirdytas, švariame tvarte. Iki nustatytos valandos, po pietų – laisvas. Atvažiavus iš dvaro į Klaipėdą, arklys avižų nebeėsdavo. Jo nugara balta nuo sudžiūvusių prakaito putų – snaudė, stačias ilsėjosi. Gaila buvo prakaite permirkusio arklio. Važiavome labai greitai, vis dar raginau ir taip greitai bėgantį žirgą. Važiavome puošniame vežimėlyje su dviem guminiais ratais. Priekyje vežimėlio įtvirtintas botagas į jam skirtą vietą.

Važiavimui dviem žirgais buvo brikos. Važiuojant buvo draudžiama žirgui užkirsti botagu. Senieji vežikai Mane pamokė: „Kai tik ponas tau įsako pasiruošti važiavimui, pakinkyk žirgą į briką, dišlių (grąžulą – *red. past.*), apkaustytą meta-

linėmis detalėmis, įremk į plytų mūro sieną. Plak žirgus botagu tik per kojas. Per šonus plakti negalima, liks randai. Žirgas turi būti švarus, sušukuotas ir be randų“. Po tokios procedūros įsėdus važiuoti sunku suvaldyti žirgus – jie visu greičiu veržiasi į priekį.

Privažiavus miesto ribą, vadžias ir botagą turi paimti į dešinę ranką. Nereguliuojamoje sankryžoje sukdamas į kairę praleidi važiuojančius tiesiai ir sukančius į dešinę. Botagu parodai posūkio kryptį į kairę. Arklį suki į kairę. Sukdamas į dešinę, vadžias ir paradinį nendrinį botagą perimi į kairę ranką, o ištiesta dešine rodai dešinį posūkį, kad važiuojantys automobiliai matytų vežiko sukimo kryptį. Važiuojant per nereguliuojamą sankryžą, draudžiama mažinti greitį. Privalai važiuoti visu greičiu, kaip ir tiesiame užmiesčio kelyje, neturi trukdyti automobilių eismui. Kibirkštys iš pasagų lėkdavo važiuojant tašytų akmenų gatvių danga. Savo arklių išmatų važiuodami nerinkome. Tam tikslui buvo švaros tarnyba.

Vokietijos kariuomenės karininkas juridiškai buvo viršesnis už policijos karininką. Ankstyvą pavasarį Klaipėdos apylinkėse vyko žirgų lenktynės. Pono klausiau:

– Kuo važiuosime stebėti lenktynių, rogėmis ar brika?

– Rogėmis.

Pakinkiau žirgus į paradines roges, tada vadintas razvalina (priekyje pavažos labai užlenktos į viršų). Važiavome iš Dovilų link Klaipėdos. Viename kelio ruože sniego yra, kitame nėra. Šefas apsivilkęs ilgais pulkininko kailiniais, šalia žmona. Kojos užklotos avikailio užklotu, kurio viršus – stora vilnonė medžiaga, papuošta stambaus rašto ornamentais. Važiuojant arčiau miesto, sniego mažėja. Arkliai paradines roges sunkiai traukia. Iki Bachmano dvaro du kilometrai. Nuo Dovilų gyvenvietės matau atvažiuojantį karinį automobilį. Privažiavęs signalizuoja, prašo praleisti automobilį. Aš klausiu:

– Pone šefe, ar sukti į dešinę? Ar praleisti automobilį?

– Važiuok kaire kelio puse. Niekur nesuk.

Pravažiavo supykę 5 aukščiausio laipsnio žandarai. Pavažiavę į priekį apie 50 m, sustojo. Ateina aiškintis. Pirmiausia manęs vokiškai paklausė:

– Signalą girdėjote?

– Girdėjau. Šefas liepė niekur nesukti. Važiuoti, kaip ir anksčiau, kairiąja kelio puse. Šefas praskleidė savo kailinius. Žandarams parodė dokumentą.

– Atsiprašome, pone pulkininke. Nežinojome, kad jūs čia.

Atidavę pagarbą sėdo į savo automobilį ir nuvažiavo link Klaipėdos.

Tėvelis (g. 1892 m.) buvo Rietavo kunigaikščio Bogdano Oginskio (1848–1909) vežikas. Visą laiką buvo ginkluotas. Jis kunigaikštį veždavo į Vėžaičių dvarą, kur atvažiuodavo ir kiti kunigaikščiai bei grafai. Dažnai kunigaikštį veždavo į Skuodą, Salantus. Važiuojant į Vėžaičių dvarą, arklius keitė prie Baltosios smuklės, tais laikais žmonių vadintos „stoika“. Arklius keitė kas 10 kilometrų. Kunigaikštį veždavo brikoje ant „risorių“ (taip vadinta šnekamojoje kalboje). Sėdynė minkšta, puošni, su turėklais. Tėvelis, dirbdamas vežiku, vilkėjo burnusą (ilgas, namuose austos medžiagos paltas su kapišonu), dėvėjo kunigaikščiui skirtą uniforminę kepurę, važiavo dviem arkliais. Tėvelis džiaugėsi kunigaikščio šeimos draugiškumu; jam duodavo pinigų pietums, rūpinosi juo. Važiuodamas tėvelis sėdėjo šalia kunigaikščio.

Kunigaikščiui Bogdanui Oginskiui pasitraukus į Vakarus, atvažiavo vokiečių pulkininkas. Tėvelis tarnavo ir jam.

Nepriklausomos Lietuvos metais parceliuoti dvarą atvyko jaunas mokytojas Šeškauskis (pavardė gali būti netiksliai – *R. K.*). Rietavo apylinkėse buvo tik trys ūkininkai. Visos žemės ir miškai priklausė kunigaikščio dvarui. Ne kartą Rietavo kunigaikščio dvaras buvo padegtas, rūmuose įsikūrė Rietavo miškų ūkis. Buvo erdvi dvaro oranžerija, bet ją nugriovė, plytas išsivežiojo. Blogi žmonės naikino dvarą, kol visiškai sunaikino.

Brolis Kazimieras Tauragėje baigė mokytojų seminariją. Mokėsi karo mokykloje Kaune. Buvo Lietuvos kariuomenės karininkas. Kazimieras Paulauskas priklausė 3-iojo dragūnų pulko šarvuotai autorinktinei. 1939 m. spalio 28 d. vadavo Lietuvos sostinę Vilnių.

1942 ar 1943 m. vokiečių karininkai Kazimierui pasiūlė važiuoti į Austriją, į slaptą, po žeme įrengtą lėktuvų gamyklą. Jis išvažiavo.

Pasibaigus karui, kai belaisvius pradėjo skirstyti, Kazimieras su žmona grįžo atgal į Lietuvą. Važiuojant iš Austrijos, į vagoną atėjo jaunas vyras ir pasiūlė Kazimierui Paulauskui padaryti kitus dokumentus. Kazimiero žmona suabejojo tokiomis galimybėmis. Nepažįstamasis už tai paprašė nupirkti dvi žąsis. Austrijoje geležinkelio stotyse prie vagonų atnešdavo įvairių prekių. Kazimiero žmona nupirko dvi žąsis ir aukštąjį išsilavinimą turintis jaunas vyras, taip pat belaisvis, Kazimierui padarė dokumentus su įrašu: „Kazimieras Paulauskas Vilniaus karinėje įguloje dirbęs vertėju“.

Traukinys iš Austrijos važiavo į Krymą. Belaisvių filtracijos stovykloje detaliai tikrino asmens dokumentus. Kazimieras sovietų saugumiečiams pateikė netikrą dokumentą. Dokumentų tikrintojai nustebo: „Nekaltą žmogų atvežė kartu su nusikaltėliais“. Paklausė:

– Kur norite važiuoti?

– Į Panevėžį.

Parvažiavęs į Panevėžį, Kazimieras pradėjo dirbti maisto kombinate buhalteriu. Dirbant Panevėžyje, saugumiečiai pakvietė brolį pokalbiui. Pasiūlė jam važiuoti į Zarasus dirbti pieninės direktoriumi.

Dirbdamas Zarasuose jautė saugumiečių persekiojimą. Atvažiavo gyventi į Mažeikius, netrukus persikėlė į Klaipėdos rajoną. Mokydamasis gimnazijoje bendravo su būro sūnumi. Jo tėvas Kazimierui pažadėjo gerą tarnybą. Jį paskyrė vadovauti Gargždų pieninei. Reikėjo atkurti pieninės veiklą. Užduotį įvykdė. Gabų vadovą paskyrė Klaipėdos rajono kooperatyvų sąjungos pirmininku, bet Vilniuje saugumiečiai archyve rado tikruosius Kazimiero dokumentus ir jį suėmė.

Po to sovietų karinis tribunolas Kazimierą Paulauską teisė kaip politinį kalinį. Nuteisė 25-eriems m. kalėti lageriuose už tai, kad tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir vokiečių valdymo laikotarpiu dirbo slaptame vokiečių kariniame-strateginiame objekte. Kalėjo 12 m. Grįžęs iš lagerių, laivėje pragyveno tik dvejus metus.

Tais metais, kai Kazimieras grįžo iš lagerio, gyvenau Mažeikiuose. Vieną naktį į langą kažkas pabeldė, tai buvo Kazimieras. Įėjo į kambarį išsekęs, gal 40 kg tesvėrė.

Iš **BRONIAUS ARMALIO**-*ROMANO*, *RAKALIO* ***prisiminimų***

Užrašyta Plungėje
2004 m.

B. Armalis, Filomeno-*Romanas*, *Rakalis*, Žemaičių apygardos Kardo rinkt. partizanas Kretingos apskrityje. Priesaiką priėmė 1947 m. rudenį. Areštuotas 1948 09 03. Teistas pagal RTFSR BK str. 58–1a, 10, 11, 9. 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. be teisių. Kalėjo Taišeto ir Kolymos lageriuose. Į laisvę išleistas 1958 02 06 iš „Senosios vėjinės", Ust Umčiugo gyvenvietės.

Mano tėvelis kilęs iš Jokubavo apylinkių, 9 km nuo Kretingos. Turėjo savo ūkį, buvo apdailos darbų specialistas. Specialios mokyklos nebuvo baigęs, mokėsi pas kvalifikuotą meistrą.

Mamytė Barbora Jurgutytė, g. 1899 10 12, su tėveliu susituokė 1928 m. Kartu gyveno iki 1933 m., po to išsiskyrė. Tėvelis pamėgo svaigiuosius gėrimus, o mamytė buvo linkusi į komerciją, turėjo savo arbatinę Kretingoje Vytauto g., Bucio name. Vėliau turėjo arbatinę Palangoje.

Iš mamytės pasakojimų sužinojau, kad jos komercinė veikla sužlugo dėl tėvelio kaltės. Mamytė arbatinę turėjo nepriklausomos Lietuvos laikais. Apie 1937 m. Palangoje degė Vytauto g. esantys pastatai. Religinės šventės metu užsidegė klebonija. Sudegė viena iš pagrindinių Palangos m. gatvių – tuometinės Palangos „Brodvėjus". Po gaisro pastatyta daugiau mūrinių pastatų. Gerai atsimenu medinius Palangos namus. Pastatė gražią autobusų stotį.

Jaunystėje mamytė išmoko siuvėjos amato, dirbo siuvėja. Tėvelio tėviškėje Jokūbave kaimynystėje buvo Lietuvos Respublikos prezidento Stulginsko dvaras. Jis labai rėmė kultūrą.

Jokūbavo apylinkių gyventojai prezidentą ir jo šeimą prisimena kaip labai gerus, tvarkingus žmones. Mamytei teko garbė poniai prezidentienei Stulginskienei pasiūti suknelę. Ponia ruošėsi važiuoti į tuometinio Lietuvos elito iškilmes Kaune. Suknelę siuvo apie savaitę. Daug rankų darbo. Ponia prezidentienė, parvažiavusi iš iškilmių, mamytei papildomai davė 50 litų už ypač gražią suknelę. Iškilmėse sutiktos ponios klausė: „Kas jums pasiuvo tokią puošnią suknelę?"

Gimiau 1930 06 02 Kretingoje, Vytauto g., nr. 11, Babinkos name, 8 valandą ryto. Gyvenau Kretingoje. Mamytė, gavusi darbą Klaipėdoje, Palangoje, pasiimdavo ir mane kartu. Buvo patenkinta savo gyvenimu ir darbu. Mane mylėjo, gražiai rengė.

Žmonės mamytei sakydavo: „Tavo vaikas kaip ponaitis". Būdamas trejų, pradėjau lankyti vaikų darželį Kretingoje, kuris priklausė Moterų sąjungai. Sąjungos narės gynė moterų ir vaikų teises. Vaikų darželis buvo Žalio name, Vilniaus g. Mama buvo Moterų sąjungos narė. Už darželį reikėjo mokėti mažiau. Kitas darželis priklausė miesto savivaldybei.

1937 m. pradėjau lankyti pradinę mokyklą.

1940 06 15 rusų bolševikai okupavo Lietuvą, netrukus ir Kretingą. 1941 06 22 vokiečių kariuomenė veržėsi į Rytus. Sutikusi pasipriešinimą, sudaužė Kretingą. Likę mediniai pastatai sudegė. Kretingos mieste buvo dvi žydų sinagogos, kurias

vokiečiai padegė. Buvo turgaus diena. Mieste buvo labai daug žmonių. Kilo sąmyšis. Suliepsnojo gaisrai vienoje, tuoj kitoje vietoje. Kažkas padeginėjo medinius namus. Pats mačiau. Dabar sunku žodžiais viską tiksliai apsakyti. Buvo ketvirtadienis, pūtė pietryčių vėjas. Sudegė bažnyčia, Šv. Antano namai ir daug medinių pastatų. Prasidėjo nemalonumai su žydais ir komunistais.

1941 m. birželio pabaigoje, trečią dieną nuo karo pradžios, matomiausiose Kretingos vietose buvo iškabinti didelio formato skelbimai. Tekstas rašytas didelėmis raidėmis: „Vyrų lyties asmenys nuo 8 metų renkasi viešoje aikštėje“. Ėjau į aikštę, nežinojau, kas ten bus – esu vyras. Galvojome: vokiečiai mus išvadavo. Į susirinkimą kvietė vokiečių karo komendantas. Susirinkimo metu atskyrė žydus ir komunistus. Daug lietuvių išsiprašė, juos paleido, kitus sušaudė Kvecių pušyne.

Skersai Kretingos miestą, Klaipėdos gatve, ėjo Mažosios Lietuvos ir Didžiosios Lietuvos valstybinė siena. Ji tęsėsi nuo Niemerzatės, per Kumpiškių mišką, link Plikių. Kretingos miestas buvo padalytas į dvi dalis. Vienoje „šlakbaumo“ (užkardo – *red. past.*) pusėje – ilgas medinis pastatas, dar dabar tebestovintis, antroje pusėje – plytinis pastatas, buvo nugriautas sovietų laikais.

Abiejose valstybinės sienos pusėse buvo 5 ar 10 m neutrali zona. Toliau Bajorų fabrikas, kalėjimas, pastatytas 1925 m. Ir šiandien išlikusi data virš vartų.

Kai 1939 03 22 Vokietija okupavo Klaipėdos kraštą, padegė Bajorų kalėjimą. Čia kalėjo vokiečių aktyvistas. Kalėjimas buvo įrengtas pagal to meto reikalavimus. Buvo gera kalinių apsauga. Dabar likę tik kalėjimo tvora ir sargybos bokštelio fragmentai. Pastatų neišliko.

Mačiau, kaip vokiečiai draskė ir kankino žydus. Juos suvarė į Šv. Antano namus, kuriame sovietų laikais buvo kalėjimas.

Po to juos maudė vienuolyno tvenkinyje. Tą, kuris vokiečiui nepatiko, tvenkinyje nušovė. Žydai traukė iš vandens nušautuosius. Varydami keliu mušė, tai darė tik vokiečiai, tik vokiečiai. Suaugusiesiems leido žiūrėti, o vaikus varinėjo, neleido žiopsoti. Pasislėpę už kampų matėme: buvo iškasta duobė, daug gyvų žydų mačiau. Liepė vienam žydukui įlipti į tą duobę ir kaip varliūkštį nušovė, vieną jau negyvą įmetė į tą duobę.

Kitą dieną įsakė gyventojams atvažiuoti su vežimais ir pasitarnauti Vokietijos valstybei: žydų palaikus nuvežti į žydų kapines. Mačiau per miestą važiuojančius vežimus. Mes vaikai, Vaitkus, Paulauskas ir aš, ėjome maudytis. Kaimyno Tiškaus vežimas buvo pilnas lavonų. Iš paskos ėjo 4 žydai baltais apatiniais drabužiais, basomis kojomis akmenimis grįsta gatve. Aplink vokiečiai su ginklais, pusiau ištrauktais durtuvais. Vežė į žydų kapines. Atvežtus palaikus sudėjo į duobes. O tuos, kurie lydėjo ratuose vežamus, sušaudė kapinėse.

Prieš tai žydai buvo suvaryti į daržinę. Kartu su mamyte jiems nešėme duonos. Sargybiniai nelabai stropiai saugojo. Mane tik vieną kartą pavarė policininkas, ant rankos užsirišęs baltą raištį. Į šautuvą pabrazdino ir garsiai pasakė: „Velniuk, tave peršausiu“.

Kartu su mama nueidavome į žydų kapines. Duobės įgriuvusios, chlorkalkėmis užpiltos. Mama liepė kalbėti: „Tėve, mūsų“, nors ten žydai palaidoti. Aiškino: „Žydai kryžiaus bijo. Mes išpažįstame katalikų tikėjimą. Kitaip melstis nemokame, ke-

purių neužsimausime“. Kelis kartus ėjome apgailėti nekaltai nušautų žydų. Mamytė su jais gerai sugyveno. Aš bendravau su vienmečiais Mockės ir Bederių berniukais. Kartu ėjome į mokyklą, kartu žaidėme, man jų buvo labai gaila.

Vokiečių okupacijos metais Lietuvoje baltaraiščiai lygiai tokie patys kaip sovietinės okupacijos metais stribai – nusigėrę valkatos. Vieną baltaraištį žmonės vadino skutekliu. Turguje jis prekiavo bulvių skustukais.

Buvo ir autoritetingų baltaraiščių. Kretingos grafas Kazimieras Tiškevičius, Felikso, buvo baltaraištis. Kartu su partizanų būriu jis važiavo mašina, kilo į kalną, nebeatsimenu į kokį, ten juos sušaudė. Grafas buvo atvežtas į Kretingą pašarvotas, koplyčioje ir dabar tebėra jo karstas. Du mano dėdės buvo baltaraiščiai, bet nė vienas žydų nešaudė. Kai žydus pradėjo areštuoti ir šaudyti, jie atsisakė baltaraiščio pareigų.

Dalis žmonių ėjo tarnauti baltaraiščiais, kad pasivogtų žydų turto. Kretingos žydai neturėjo tiek aukso, kad su kastuvu galėtų prisikasti, o ėjo dėl turto. Skuteklis ir į jį panašūs žemos moralės žmonės dirbti baltaraiščiais. Gerdavo mėlyną degtinę (vok. *Brantspirit*). Tai buvo denatūruotas spiritas, nuspalvintas žydra spalva, kad žmonės negertų, ant etiketės buvo pavaizduota kaukolė. Gėrė kartu su limonadu: vienoje rankoje tas spiritas, kitoje limonadas. Tokie tat buvo baltaraiščiai, tokia jų moralė.

Vokiečiai gyventojus varė kasti apkasų. Dirbusius gerai maitino, vaikams davė saldainių, vyrams – cigarečių. Galėjo eiti ir savanoriai. Mobilizavo arklius. Seniūnams įsakydavo pristatyti nurodytą arklių kiekį. Seniūnas tariasi su ūkininkais, atveda arklius, vokiečiai tikrina, ant šlaunies išdegina nustatytos formos įspaudą. Tinkamus paimdavo fronto reikmėms, netinkamus grąžindavo ūkininkams.

1943 m. Kazimieros ir Kazio Macių sodyboje samdomą ūkio darbininką rankos mostais pakvietė į pamiškę nepažįstamas žmogus. Darbininkas į sodybą grįžo su trimis lenkais pabėgėliais iš koncentracijos stovyklos. Maciai geranoriškai priėmė lenkus, pavalgydino, degtine pavaišino. Kelias paras jie ilsėjosi ūkininko sodyboje, po to išėjo mums nežinoma kryptimi.

1944 m. spalio 9 d., vokiečių frontui traukiantis į Vakarus, tankistai užėjo į kambarį, prašė pieno, sviesto. Mama jiems davė ką tik turėjo. Už tai atsidėkodami tankistai atnešė saldainių.

Kretingoje autobusai nekursavo. Vienas sustodavo miesto aikštėje. Kartą su mamyte važiavome į Palangą. Laukiame autobuso. Kai atvažiavo, perskaičiau markę „Dizel Man“ – gražus, didelis, viduje telpa daug keleivių. Išvažiavus iš miesto, vienas iš keleivių, inteligentiškas lietuvis, atsistojo, nusiėmė kepurę ir kreipėsi į keleivius: „Nuskriausti lenkai važiuoja autobusu. Maloniai prašau jų vardu. Aukokite kas kiek galite“. Surinkęs pinigus, atidavė vienam iš lenkų, kad pasidalytų. Vyrai pavargę, apsirengę civiliniais ir kariniais drabužiais, nesiskutę, liūdni. Gal 10 jų buvo.

Palangoje pas gimines gyvenome kelias dienas. Buvo spalio mėnuo, vanduo jūroje jau šaltas. Palangos botanikos parke matėme internuotus lenkus. Jų būrys demonstratyviai įėjo į Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčią. Sustojo viduryje bažnyčios priešais altorių. Klaupėsi ant mažų maišelių su žeme, atsivežta iš Lenkijos. Mums, lietuviams, už supratimą ir pagalbą – jiems paguoda.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-18277

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Armalio Broniaus, Filomeno, g. 1930 m. Kretingoje, slapyvardis – *Romanas* **Nutarimas areštui**. Pasirašo Kretingos apskr. MGB operatyvinio skyriaus vrš. mjr. SKONDAKOV. 1948 09 07.

Nustatyta, kad B. Armalis 1947 m. gegužės mėn. įstojo į pogrindinę LLA organizaciją sąlyginiu pavadinimu „Baltieji ereliai“. Sulaikymo dieną buvo Kartenos Buganto veikiančiame partizanų būryje, vadovaujamame *Meškerės*. Turėjo partizaninius slapyvardžius *Romanas* ir *Rakalis*, buvo ginkluotas vokišku automatu.

Iš Broniaus Armalio apklausos protokolo, **surašyto 1948 09 07 Kartenoje**. Apklausia Kartenos MGB sk. tardytojas ltn. KONDRATOV.

<...> 1947 m. baigiau Kretingos gimnazijos 4-ias klases. Mokydamasis gimnazijoje, per savo draugus Valančių, Juškėną Algį ir Terpaitį (pavardė netiksli – *R. K.*) Antaną užmezgiau ryšį su partizanais ir 1947 m. rugsėjį įstojau į partizanų būrį. Būryje buvau apie 10 mėnesių, o 1948 m. rugsėjo mėn. Kretingos mieste, Kuzminskaitės Elzės bute, buvau sulaikytas MGB kareivių. Pas Kuzminskaitę aš slapsčiausi nuo 1948 m. rugpjūčio mėnesio.

Sulaikymo metu iš manęs paimtas vokiškas automatas ir apie 100 kovinių šovinių. Sulaikomas nesipriešinau.

Su Kuzminskaite mane supažindino mūsų būrio prtz. Jašmontas Pranas-*Gruodis* ir aš pas ją pradėjau nelegaliai gyventi.

<...> Kuzminskaitė žinojo, kad aš esu partizanas, mudu su Jašmontu priėmė į savo butą ir jame slėpė kaip partizanus, mus maitino, ruošė maistą. Pas ją mes slėpėmės maždaug mėnesį. Mano sulaikymo dieną Jašmontas rytą išėjo.

<...> Taip. Aš daviau priesaiką partizanų rėmėjo Šilausko-*Mėnulio* namuose Rudaičių k., Kretingos vlsč., 1948 m. vasario 16 d., Lietuvos nepriklausomybės dieną. Šventės metu Šilausko namuose buvo surengtas pokylis, kuriame dalyvavo Narimanto kuopa – 13 partizanų iš Palangos. Iš jų aš pažinau *Mindaugą*-Kazį Kriaučiūną ir Skersį Steponą-*Kovą*.

<...> Pažįstu šiuos Kartenos kuopos ryšininkus bei rėmėjus:

1. **Balzevičių Vladą**-***Darbuotoją***, g. 1927 m., iš Kartenos vlsč.;

2. **Kerpę Petrą, Izabelės**-***Apkerį***, apie 36 m. amž., gyv. Greičių k., Kartenos vlsč.;

3. **Lingį Joną**-***Bijūną***, 36 m. amž., gyv. Balsiškių k., Kartenos vlsč.;

4. **Stonkų** šeimą, gyv. Balsiškių k. Tėvas turi du sūnus: **Antaną** ir **Kazį**. Jie abu yra mūsų būrio ryšininkai ir turi vieną slapyvardį – ***Domas***. Antanas gimęs maždaug 1926 m., o Kazys – 1928 m.;

5. **Slušnį Juozą**-***Švogerį***, apie 36 m. amž., gyv. Nausodžio k., Kartenos vlsč.;

6. **Naujoką Petrą**, 26 m. amž., gyv. Abakų k.;

7. **Lukauską,** apie 50 m. amž., iš Naujasodžio k. Jo dukra mokytojauja Žutautų k. ir yra partizanų būrio rėmėja. Pas jį pirmą kartą nakvojau su prtz. *Švedriu*, o antrą kartą – su prtz. Brazdausku Kaziu-*Saku*;

8. **Slušnį Igną**-***Tėvuką*** iš Nausodžio k. Areštuotas 1947 m., partizano *Šarūno*-Slušnio Igno tėvas. Jo namuose yra bunkeris, kuriame 1947 m. vasarą slėpėsi sužeistas partizanas Kazys Stropus-*Klevas*;

9. **Macių Justiną**-***Stonį***, apie 48 m. amž., gyv. Baublių k., Kartenos vlsč. Netoli jo namų buvo 4-to būrio, vadovaujamo *Zaidės,* stovykla. Nuo 1948 m. gegužės mėn. iki liepos mėn. Maciaus namuose gyveno prtz. *Tauras*-Vytautas Galdikas su savo „meiluže" Žiliene Aniceta iš Baublių k.;

10. ***Katiušą,*** Buganto būrio ryšininkę, 32 m. amž., turi 7–8 metų vaiką, gyvena žydų name Kačaičių k., Kartenos vlsč. Vaičekauskas Vytautas-*Atžala* man pasakojo, jog iš Mišučių kolūkio jie paėmė kiaulę, kurią jiems parodė *Katiuša*;

11. **Martinauską**-***Šaltinį*** 50 m. amž., gyv. Kačaičių k.;

12. **Lubį**, apie 48 m. amž., gyv. Žutautų k.;

13. **Macių**-***Marsą***, miško eigulys, gyv. Baltonio namuose, jo sūnus Juozas Baltonis-*Krivaitis* – partizanas;

14. **Mažūną**-***Sargį***, apie 48 m. amž., gyv. Kačaičių k. Jis palaiko ryšį su prtz. *Pruteniu*-Vladu Lukausku ir jo broliu *Plienu*-Vytautu Lukausku;

15. **Mačernį Igną**, 22 m. amž., gyv. Kartenoje. Mokėsi Kretingos gimnazijoje, buvo legalus partizanų būrio narys, šiuo metu – ryšininkas. Apie tai man pasakojo prtz. *Girėnas*-Liaudanskas Jonas ir *Žaibas*-Valančius Justinas;

16. **Barsiuką**-***Ragą***, 46–48 m. amž., iš Abakų k. 1947 m. rugpjūčio ar rugsėjo pradžioje Barsiuko namuose partizanai paruošė miną, kuria susprogdino stribo Butkaus namą Kartenoje. Apie tai man 1947 m. pasakojo kuopos vadas *Meškerė* ir *Ragas*;

17. **Baltonį,** Kartenos MGB sk. „liaudies gynėją" (stribą) ir Buganto prtz. kuopos žvalgą. Užverbuotas prtz. *Erškėčio*, Baltonis teikė visus duomenis apie MGB pajėgas, priemones ir ginkluotę, o svarbiausia – išaiškino asmenis, kurie padeda MGB organams kovoje su partizanais. Apie tai man pasakojo prtz. *Girėnas*;

18. **Drungilą**, Kartenos MGB sk. „liaudies gynėją". Jis yra būrio vado *Meškerės* žvalgas. Mes visi buvome perspėti: Drungilo neliesti ir nežudyti;

19. **Ramoną,** anksčiau dirbo milicininku Kartenos MVD sk. Padėdavo partizanams, dėl to būrio vadas *Meškerė* visus partizanus perspėjo, kad prieš Ramoną nesiimti jokių represinių priemonių;

20. **Talmantą Praną, Juozo**-***Apynį***, g. 1904 m., dirba sanitaru Kartenos vlsč. ambulatorijoje ir yra aktyvus būrio rėmėjas. 1948 m. aš netyčia susižeidžiau. Tada ryšininkas Lingys-*Bijūnas* atvežė Talmantą iš Kartenos į Balsiškių k. Stonkaus ūkį, į krūmus, kur aš gulėjau, ir ten jis man perrišo žaizdą;

21. **Dingailą Antaną**, 18-os m. amž., iš Kalno-Krikštų k. Buganto kuopos legalus partizanas. Dalyvavo perkeliant partizanus per Minijos upę, taip pat „grobiant" galvijus;

22. **Kuprelį,** mūsų būrio ryšininką, 22 m. amž., gyv. Baublių k.;

23. **Veršilą Antaną**, 32 m. amž., iš Kačaičių k.;

24. **Beniušaitytę**, apie 22 m. amž. Jos buvo trys seserys, gyv. Baublių k. pas Lengvenį. Viena jų buvo gimnazistė, draugavo su prtz. *Zaide*;

25. **Valatką Praną**, 23 m. amž., iš Kačaičių k.;

26. **Rubulių malūno vedėją**, partizanų rėmėją;
27. **Grikštą Klemensą**, 48 m. amž., iš Baublių k.;
28. **Kuzminskaitę Elzbietą-*Algį*** iš Kretingsodžio k. Partizanus aprūpindavo medikamentais;
29. **Šikšnį Kazį-*Kalvariją*** iš Padvarių k., Kretingos vlsč.;
30. **Vigantienę-*Kalvariją*** iš Padvarių k.;
31. **Abrutį-*Klavišį*** iš Aukštakių k.;
32. **Giedrimą Alfonsą, Prano-*Zablockį***, 40 m. amž. iš Kvecių k.;
33. **Valį Kostą-*Granitą***, 40 m. amž;
34. **Kiškį Jurgį**, g. 1928 m. Klibų k.;
35. **Kazlauską Bronių**, g. 1932 m.;
36. **Šipulį** iš Kačaičių k.;
37. **Rimkų Antaną, Prano-*Ąžuolą***, g. 1922 m. Kartenoje. 1946 m. įstojo į LLA, priėmė priesaiką ir tapo Buganto būrio ryšininku;
38. **Talmundą Praną-*Pagelbą***, 38–40 m. amž.;
39. **Kniukštą Povilą, Igno-*Pavasarį***, g. 1923 m. Kartenoje;
40. **Stankų Stasį**, 20 m. amž., iš Balsiškių k.

Iš **Rimkaus Antano, Prano**, g. 1922 m., apklausos protokolo, surašyto 1948 09 10 Kretingos MGB sk.

Malakausko Alekso-*Donelaičio* sudarytas LLA kovotojų sąrašas:

1. **Rimkus Antanas-*Ąžuolas*;**
2. **Drungilas Julius-*Ruduo*;**
3. **Drungilas Fortunatas-*Beržas*, *Kadagys*;**
4. **Mačernis Juozas-*Ateitis*;**
5. **Baltonis Juozas-*Kelmas*;**
6. **Butenis Pranas-*Keras*;**
7. **Butenis Julius-*Gerutis*;**
8. **Kupšys Kazys-*Greitutis*;**
9. **Miklovas Pranas-*Meistras*;**
10. **Viskontas Bronius-*Padas*;**
11. **Viskontas Kazys-*Išdavis*;**
12. **Grimalis Justinas-*Miškas*;**
13. **Milašius Kazys-*Pritarsis*;**
14. **Talmundas Pranas-*Pagelba*;**
15. **Stolgaitis-*Narsuolis*;**
16. **Kniukšta Povilas-*Pavasaris*.**

Kniukštos Povilo-*Pavasario* protokole areštui pažymėta, jog gyvendamas legaliai jis 1947 m. gruodžio mėn. pranešinėjo prtz. būrio vadui Lukauskui Mamertui-*Jūrai* apie MGB kariuomenės pasirodymą.

<...> Man (Kniukštai Povilui) žinomi šie partizanų ryšininkai bei rėmėjai:

1. **Raišutis Ksaveras-*Bijūnas***;
2. **Raišutytė Domicelė**;

3. **Striaukaitė Stanislava**;
4. **Striaukaitė Juzefa**, g. 1933 m.;
5. **Kiesus Petras** iš Žutautų k.;
6. **Vaišvilienė** iš Kalno-Krikšų k.;
7. **Vaišvilaitė Adolfina**, 25 m. amž.;
8. **Rimkus Antanas, Prano-*Ąžuolas***, g. 1922 m. Kartenoje;
9. **Mačernis Juozas, Prano-*Kiesas***, „B“ grupės būrio vadas;
10. **Liaudanskas (Liaudanskis) Jonas, Povilo,** iš Kartenos;
11. **Liaudanskas (Liaudanskis) Valius** iš Kartenos;
12. **Butenis Pranas, Antano,** iš Kartenos;
13. **Butenis Julius, Antano,** iš Kartenos;
14. **Milašius Kazimieras**;
15. **Mačernis Pranas**;
16. **Talmantas Petras**, 40 m. amž.;
17. **Talmantas Pranas, Juozo-*Apynis***, 45 m. amž., iš Kartenos;
18. **Viskantas Bronius, Tado**, g. 1928 m. Kartenoje;
19. **Drungila Julius**, g. 1928 m. Kartenoje;
20. **Baltonis Juozas** („liaudies gynėjas“), Kartenos MGB sk.;
21. **Stonkus Liudas**, 30 m. amž., iš Kartenos.

Iš ryšininko **Kuprelio Kazio, Prano-*Šatrijos*,** g. 1924 m. Baublių k., parodymų protokolo.

<...> Man žinomi šie partizanai:

1. **Macius Vladas, Juozo-*Liutauras***, g. 1927 m. Baublių k.;
2. **Macius Juozas, Juozo-*Liepsna***, 25–29 m. amž., iš Baublių k.;
3. **Daugintis Vytautas, Prano-*Bėgūnas* (*Bagūnas*)**, 29 m. amž., iš Žutautų k.;
4. **Slušnys Juozas-*Kūma***, 45 m. amž., iš Budrių k.;
5. **Lukauskas Juozas-*Jūra***, 27 m. amž., iš Vielaičių k.;
6. **Lukauskas Vladas-*Prutenis***, 24 m. amž., iš Budrių k.;
7. **Slušnys Vincas-*Mindaugas***, 24 m. amž., iš Baublių k.;
8. **Jucys Juozas-*Margis*** iš Mikoliškių k.

<...> Man, Kupreliui Kaziui, yra žinomi šie prtz. ryšininkai ir rėmėjai:

1. **Lukauskas Feliksas, Juozo-*Greitutis***, 24 m. amž., iš Baublių k.;
2. **Grikštas Feliksas, Prano**, 26 m. amž., iš Baublių k.;
3. **Ligotas Kazys**, 40 m. amž., iš Utrių k.;
4. **Stokienė Stasė, Antano,** iš Baublių k.;
5. **Lengvinas Pranas, Prano**, 45 m. amž., iš Baublių k.;
6. **Liaudanskienė (Liaudinskienė) Barbora**, 45 m. amž., iš Baublių k.;
7. **Lukas Petras, Igno**;
8. **Girdžiūnas Valius, Jurgio-*Dauba***, g. 1919 m., Skuode dirba malūno vedėju, gyv. Daugінčių k.;
9. **Vizgirdaitė Agnė, Petro-*Klajūnė***, g. 1916 m. Kulsodžio k., Salantų vlsč.;

10. **Domarkas Kazys, Igno-*Vėjas***, g. 1896 m. Liepgirių k., gyv. Budrių k., Kartenos vlsč.;

11. **Domarkienė Valė, Antano-*Teisietė***, g. 1912 m. Budrių k., Buganto kuopos ryšininkė. Jos nurodymu 1947 m. vasarą Budrių k. buvo sušaudyti sovietiniai aktyvistai Budrikienė ir Veršilas;

12. **Lukauskas Klemensas, Igno-*Pakelis*,** g. 1900 m. Lapių k., Gargždų vlsč.;

13. **Rimkus Juozas, Juozo,** g. 1896 m. Žutautų k., gyv. Greičių k., Kartenos vlsč.;

14. **Balsevičius Petras, Juozo**, g. 1920 m. Nausodžio k.

Pasakoja LIUCIJA SLUŠNYTĖ-PETRAUSKIENĖ

Užrašė A. Beresnevičius
Plungėje 2006 09 14

Liucija Slušnytė-Petrauskienė, g. 1933 11 27, gyv. Lino g. 11–1, Kūlupėnų k., Kūlupėnų sen., Kretingos r., pasakoja apie LLA Žemaičių legiono štabo vado Adolfo Kubiliaus, Leono (1918–1946) jaunystę, tėvelius, tėviškę Budrių k., Kartenos sen., Kretingos r.

Leonas Kubilius buvo Adolfo tėvelis. L. Kubilius liko našlys, šeimoje augo 4 vaikai. Pasisamdė tarnaitę iš Žutautų k. Oną Daugintaitę, 19-kos metų merginą. Ona daug dirbo L. Kubiliaus šeimoje. Vėliau Leonas Kubilius ją vedė. Iš antros santuokos gimė dar 6 vaikai. Pirmosios santuokos šeimoje augo: Ona, Konstancija, Juozapas ir Leopoldas. Antrosios santuokos šeimoje augo: Stanislava, g. 1908 m.; mano mamytė Gverina, g. 1910 m.; Leonas, g. 1905 m.; Liudvikas; Elena, dar būdama gimnazistė mirė, ir Adolfas, g. 1918 m.

Mirus Elenai Kubiliūtei, aš buvau pusantrų metukų mergaitė. Močiutė – Adolfo mama, L. Kubiliaus žmona mirė 55-erių. Nuo tos dienos visi šeimos rūpesčiai užgriuvo ant mano mamos Stanislavos Kubiliūtės-Slušnienės pečių. Neseniai mama buvo ištekėjusi už Vlado Slušnio, kilusio iš Nausodžio k. Vladas buvo našlaitis, tarnavo samdomu ūkio darbininku.

Adolfas Kubilius mokėsi Budrių kaimo mokykloje, vėliau – Kartenos vidurinėje mokykloje. Į tėviškę parvažiuodavo tik savaitgaliais. Mano mamos prašydavo pridėti lagaminą lašinių, kumpių.

Adolfo brolis Juozas gyveno Kaune ir dirbo Kauno tabako fabrike. Dar gyvena viena Juozo dukra, buvo atvažiavusi į mamos laidotuves.

Kai 1940 06 15 sovietų Rusija okupavo Lietuvą, baigėsi mokslai, prasidėjo vargai, ašaros ir netektys. Prasidėjus karui, Adolfas gyveno Kaune, pas brolį Juozą. Atvažiuodavo į tėviškę tik artimųjų aplankyti. Visi šeimos nariai buvo labai tikintys. Adolfo brolis Juozas buvo kunigas, 8-erius metus kunigavo. Mokėsi Kauno kunigų seminarijoje. Kunigaudamas įsimylėjo vargonininko dukrą, metė kunigystę, sukūrė šeimą, augino dvi dukreles. Vėliau dirbo Kauno banke. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Adolfas šeimos neturėjo. Turėjo draugę, neaukšto ūgio, tamsaus gymio, simpatišką. Kelioms dienoms buvo kartu atvažiavę į tėviškę. 1940 m. vasarą į tėviškę atvažiavęs Adolfas miegodavo kambaryje, vėliau, prasidėjus kratoms, miegojo slėp-

tuvėje, kurioje nebuvau, tik žinau. Partizanas Juozas Slušnys, atėjęs į mūsų sodybą, slėpdavosi, kaip mes vadinome, Adolfo slėptuvėje.

Vasarą Budriuose vyko jaunimo gegužinė. Šokių aikštelė beržais apsmaigstyta. Šioje gegužinėje partizanas Juozas Slušnys (mūsų šeimai negiminė) nušovė komunistuojantį partizanų priešą Vytautą Macių. Jaunas vyras krito viduryje šokių aikštelės. Dar ir dabar puošiu gėlėmis Juozo Slušnio mamos kapą. Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanas Juozas Slušnys žuvo Baublių k. – už Budrių k. Juozas matė, kaip jį apsupo NKVD kareiviai ir stribai. Už žemės kauburio pasislėpęs nusišovė. Mačiau pamestą Kartenoje. Baisu: kojos basos, visi drabužiai atsagstyti. Dabar palaidotas bendrame partizanų kape.

Juozas Slušnys turėjo šeimą, gyveno netoli Palangos. Ateidavo pas mamą, gyvenusią Budrių k. Parėjusi iš gegužinės mamai papasakojau, kokią tragediją mačiau. Budrių k. jaunimas Juozo nepažino, nevietinis. Atvažiavo į tėviškę, kai sovietai jau buvo okupavę Lietuvą.

Vokiečių okupacijos metais Adolfas gyveno Kaune. Prie sovietų respublikiniuose laikraščiuose apie Adolfą tikriausiai nieko nerašė. Norėjau žinoti daugiau, bet kartu ir labai bijojau.

Pirmą informaciją apie Adolfo netektį perskaičiau 1996 m. vasario mėn. laikraštyje „Tremtinys“.

Tėvelių Vlado ir Stanislavos šeimoje augome 3 vaikai: aš – Liucija, g. 1933 11 27; Algis Leonas, g. 1935 03 05 ir Rimantas Vladas g. 1942 07 18.

Iki ištrėmimo į Sibirą tėveliai ūkininkavo Kubilių ūkyje. Mudu su broliu ištisomis savaitėmis mokėmės Kretingoje. Tėvelis su arkliuku ankstų pirmadienio rytą veždavo į Kretingą, o šeštadienio vakare kartu su broliu pėsti pareidavome namo.

Ūkyje buvo du arkliai, trys karvės, veršiukas. Kartu su broliu Algiu ėjome į mokyklą Budrių k. Brolis Rimantas Vladas buvo mažas. Prieš ištremiant į Sibirą, į sodybą atvažiavo MGB-istai, nuodugniai iškratė, viską išvertė.

Tėvelį suimdavo, nusivesdavo į Kartenoje buvusią areštinę, ten žiauriai tardydavo, mušdavo. Pareidavo: visas kūnas sumuštas – vienos mėlynės, vis dėl Adolfo.

1948 05 22 mane išvežė į Sibirą. Tą siaubingą naktį mudu su broliu Algiu mokėmės Kretingos pranciškonų gimnazijoje. Ir anksčiau buvo kalbama, jog trems į Sibirą mūsų šeimą. Abu išėjome nakvoti pas senelę Eleną, kad naktį mūsų nerastų. Buvo atėję mudviejų ieškoti, nes tremiamųjų sąraše buvo visi šeimos nariai. Išaušus rytui, išėjome į mokyklą.

Prisimenu, gegužės 22 d. buvo lietuvių kalbos egzaminas. Mums nesakė, kol neparėjome iš mokyklos. Grįžę ir sužinoję liūdną žinią, su broliu susikabinę verkėme. Krauname į kuprines tik knygas. Atėjusi kaimynė Pliuškienė mus ramino: „Kol mes Lietuvoje, badu nemirsite.“

Tėvams išvažiuojant į Sibirą, leido pasiimti daug maisto. Duona buvo šviežiai iškepta, pasiėmė miltų, daug mėsos, nes buvo paskersta kiaulė ir išvežta į rūkyklą klebonijoje. Lydimas stribų tėvelis parsivežė visą mėsą. Maisto produktus sukrovė į vežimą. Dalyvavo vietiniai stribai. Tremiamus žmones sulaipino į sunkvežimį. Iš sodybos ir sunkvežimis, ir vežimas kartu išvažiavo, bet į Kūlupėnų geležinkelio stotį vežimas neatvažiavo. Mūsų maistą stribai nusivežė į Karteną.

Į Sibirą ištrėmė mamytę, tėvelį ir šešerių metukų broliuką. Tėvelio sesuo gyveno Šatilgalyje. Sužinojusi kas įvyko, į geležinkelio stotį tėveliams atvežė duonos, mėsos, miltų. Mes su broliu Algiu galėjome suspėti, vagonas ilgai stovėjo Kūlupėnų geležinkelio stotyje. Norėjome važiuoti kartu su tėvais, bet teta neleido.

Sodyboje liko patalynės, baldų, neišaustų suverptų linų. Tai kaimynai išsinešiojo.

Po savaitės su broliu Algiu parėjome į tėviškę. Šeštadieniais, kaip sakiau, pėsti eidavome iš Kretingos. Tada autobusai į kaimą nekursavo. Troba tuščia, tik knygos paskleistos ant grindų. Niekas jų neėmė. Bijojome pasalos. Giminės neleido važiuoti į tėviškę.

Tėvelius ištrėmus į Sibirą, toliau mokėmės vidurinėje mokykloje. Mokykloje ir draugams sakėme, kad juos ištrėmė į Sibirą kaip turtingus ūkininkus, turinčius daug žemės. Nesakėme teisybės, kad dėl aktyvios Adolfo antisovietinės veiklos. Nenorėjome, kad vadintų „banditų“ šeima.

Po egzaminų teta mane parsivežė į Šatilgalį, prie Kartenos, Kretingos r., o brolį Algį pasiėmė mamos sesuo Ona Laurinkienė į Budrius. Praėjus savaitei po tėvelių ištrėmimo, grįžome į tėviškę. Netvarkingoje troboje jautėmės labai blogai. Šitų jausmų užrašyti neįmanoma. Du šuneliai saugojo sodybą. Margis nustipo iš bado pririštas prie grandinės, šunelis Nerius nubėgo į Onos Laurinkienės sodybą. Visų pastatų durys atidarytos. Kaimynė, paėmusi mūsų suverptus linus, pažadėjo išaudusi man ir broliui duoti po komplektą paklodžių, pagalvių, užtiesalų ir pažadą ištesėjo.

Kambariuose kabojo šventųjų paveikslai. Močiutės namo gale, didžiajame svečių kambaryje, kabojo didelis medinis kryžius. Išvogtoje sodyboje nebebuvo kryžiaus, tik knygos nieko nedomino, beraščiai žmonės išvogė tėvų prakaitu uždirbtą turtą.

Išvežus tėvelius į Sibirą, mūsų sodyboje gyveno komunistuojantis Jonas Krištupas. Mus, atvažiavusius į savo tėviškę, Jonas priėmė, bendravo, vaišino. Sodyba buvo tol, kol gyveno Jonas Krištupas. Kai jis išsikėlė į Kretingą, nugriovė, nuardė mūsų tėviškę. Prie jaujos buvo sukrauta visa statybinė medžiaga ir akmenys pamatams naujo, modernaus gyvenamojo namo statybai. Visas statybines medžiagas išvežė naujai Budrių kaimo mokyklai statyti. Net skiedros supjautos stogui dengti. Senųjų sodybos pastatų stogai buvo dengti šiaudais.

Tėvelius ir broliuką Rimantą Vladą ištrėmė į Krasnojarsko krašto Bugučianskij r., Irvinskij apyl., Buzikos k.

Tėvelis kartu su kitais darbininkais Jenisiejaus upe plukdė mišką. Jam išvažiuojant į mišką, mama maisto įdėdavo visai savaitei. Mama su Rimantu būdavo namuose.

Pavasarį mama prie barako kastuvu kasė žemę, sodino tai, ką buvo išsaugojusi per šaltą žiemą. Pirmomis savaitėmis gyveno barake. Vėliau davė seną namuką. Tėvelis paremontavo, gyveno geresnėmis sąlygomis. Paskutiniais metais, prieš grįžtant, augino paršiuką. Geras buvo mūsų tėvelis: rūpinosi šeima, apšiltino tvartuką, paruošė atšiauriai žiemai. Mamytė ne visus daiktus, išvežtus iš sodybos, išmainė į maistą. Iš Sibiro parsivežė mirusios sesers Elenos siuvinėtų servetėlių lyg šventą relikviją.

Rimutis Sibire mokėsi ketvirtoje klasėje, parvažiavęs į Lietuvą, pakartojo paskutiniųjų metų mokyklos kursą. Sibire mama Rimutį per mišką lydėdavo į mokyklą, savaitę jis gyveno mokyklos bendrabutyje, o savaitės pabaigoje, po pamokų, mamytė jį parsivesdavo iš mokyklos.

Tėvelis susirgo maliarija, ilgai sirgo. Mama laikė vištelių, stropiai jas saugojo nuo šalčio. Užtverdavo virtuvės kampe, o vasarą turėjo savo vištų kiaušinių. Su kastuvu prie namelio pasisodindavo bulvių. Kartu su moterimis ėjo į mišką grybauti, uogauti, konservavo žiemai pagal esamas galimybes. Tėvelis buvo vienintelis šeimos darbininkas. Dirbo daug ir sunkiai. Reikėjo uždirbti maistui, drabužiams, avalynei, be to, taupė grįžimui į Lietuvą. Tikėjosi grįžti į savo sodybą, sulaukti geresnio gyvenimo. 1957 07 02 tėveliai grįžo į Lietuvą ir laikinai apsigyveno viename mūsų šeimos kambarėlyje Asteikių k.

Jaujoje, prie peludės sienos, buvo pastatyta antra medinė siena. Tarp dvigubų sienų buvo įrengta slėptuvė Adolfui. Jaujos pastatas buvo žymiai toliau nuo trobos. Netoli jaujos buvo didelis, gilus tvenkinys. Aplink tvenkinį augo daug tataržkų (ajerų).

Gimnazijos nebaigiau. Vyras mokėsi technikume. Norėjo būti agronomu. Sovietai neleido baigti technikumo. Iš trečio kurso paėmė į būtinąją tarnybą Raudonojoje armijoje. Jam tarnaujant kariuomenėje, žuvo jo tėvelis: būnant Estijoje komandiruotėje, geležinkelio bėgis kliudė galvą ir mirtinai sužeidė. Vyro mama liko viena su keturiais vaikais. Ūkiui priklausė tik 2,5 ha žemės.

Liūdnas likimas. Sukūrėme šeimą visai nieko neturėdami. Iš mūsų ankšto buto tėveliai išsikraustė gyventi į Kretingą. Ten nuomojo butelį. Daug dirbdamas Sibire, tėvelis neprarado visos sveikatos. Kretingoje dirbo statybinėse organizacijose darbininku. Jis gimė 1905 m. Susirgo. Greitosios pagalbos automobilis vežė į ligoninę. Posūkyje trenkė į automobilio metalinę konstrukciją ir mirtinai susižeidė 1978 11 25. Mamytė gimė 1908 m., mirė 2005 05 04.

Atvažiavome į mano tėviškės vietą prie meniško, gėlėmis apsodinto kryžiaus, pastatyto tėviškės atminimui. Yra įrašas: „Dievo garbei. Onos, Leono Kubilių ir Stanislavos, Vlado Slušnių vilčiai. 1991 m.“ Kryžiaus šventinimo dieną buvo susirinkę visi artimieji, Kartenos klebonas pašventino kryžių. Brolis Algis, gyvenantis Gargžduose, rūpinosi kryžiaus dirbimu. Katalikiškas, puošnus kryžius liudija būsimoms kartoms apie čia gyvenusių tragiškų likimų šeimas.

Stovime ant žemės lopinėlo. Čia stovėjo erdvi, šiaudiniu stogu žemaitiška troba. Prie jos augo, žydėjo ir puošė sodybą aukšta, stora, sena liepa. Jos jau senai nėra. Žiaurus laikmetis naikino gyventojus, ardė, griovė sodybas, pjovė paskutinius senus medžius, dar senesnių sodybų liudininkus. Dabar lygi dirva. Neliko akmens ant akmens.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 55-52-504. E. 021-27-344. TRIP 54,1. ALT 225 F/T.

Adolfo Kubiliaus, Leono, gimtinė – Budrių k., 6 km nuo Kartenos, Kretingos r. Sodybos jaujoje įrengtoje slėptuvėje slėpėsi Adolfas Kubilius ir partizanas Juozas Slušnys. Šioje sodyboje iki 1948 05 22 gyveno Liucijos Slušnytės-Petrauskienės tėveliai Vladas ir Stanislovas Slušniai. Iš sodybos matyti Budrių kaimas ir bažnyčia. Vietoj mūsų tėviškės dabar apgriuvusios veršidės, statytos kolūkio valdymo metais.

Prisimenu mamos darželį, buvusį už senosios liepos. Ji saugojo vaikus vasarą nuo lietaus. Mamos darželyje augo įvairių rūšių gėlės. Mėgau jį ravėti. Prie namo augo ir žydėjo jazminai, alyvos. Brolis padėjo aptverti žiogrinę tvorelę. Kartu su broliu padėjome tėveliui dirbti laukuose. Grėbėme laukuose likusius rugių, avižų, miežių šiaudus, rinkome varpas. Tėvelis kartą per savaitę arkliu vežė prekes iš Kretingos į Budrių k. krautuvę, turėjo papildomų pajamų.

Labai gerai prisimenu ūkininkų Milvertų sodybą Kaušėnų k., prie Babrungo kranto. Jų sūnus Jonas Milvertas, Petro (1928 04 15–2003 07 28), buvo LLA Žemaičių legiono štabo Skirpsčių miške atsarginės žeminės kasėjas, rengėjas ir prižiūrėtojas. Stasys Milvertas mokėsi Plungės gimnazijoje, į namus pareidavo kartu su draugais.

Jonas Milvertas tada dar buvo jaunas. Dukra Zinaida Milvertaitė-Česnauskienė g. 1925 12 05. Šioje sodyboje 1946 m. vasarą gyvenome tris mėnesius.

Prisimenu, labai garbaus amžiaus moteris sėdėjo lovoje. Matydavau – į sodybą ateidavo jaunų vyrų ir merginų. Viską nuo manęs ir brolio slėpė, kaip ir visi nuo visų vaikų. Į Milvertų sodybą nuo tremties atbėgome kartu su broliu Algiu. Kartu su mumis laikinai gyveno iš Kretingos evakuoti tėveliai. Tėvelis miegojo daržinėje su kitais vyrais. Tikriausiai čia slėpėsi ir daugiau jaunų vyrų. Mama, aš ir brolis Algis nakčiai pasiklodavome troboje ant grindų. Visiems lovų neužteko. Mūsų šeimai atvykti į Milvertų sodybą pratarė LLA Žemaičių legiono štabo vadas Adolfas Kubilius, Leono (jis juk Sadauskas Albinas, Jurgio – *R. K.*). Mažasis broliukas Vladas, liko gyventi tėviškėje kartu su Adolfo seserimi.

Iš laikraščio „Tremtinys“ (Nr. 6, 1996 m. vasario mėn.) straipsnio „Nuteisti mirties bausme. 1944–1947 m. sąrašas“: „Eil. Nr. 315. Adolfas Kubilius, Leono, (Sadauskas Albinas, Jurgio – *R. K.*) g. 1918. Nuosprendis įvykdytas 1946 m. Baudžiamosios bylos Nr. P-15551.“

Ūkininkų Strakių sodyboje, esančioje prie miško, buvo Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanų būrio slėptuvė.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 55–57–001. E. 021–25–339. TRIP 54,1. ALT 189 F/T. TRACK 356.

Pro sodybą iš miško eina vietinės reikšmės kelias, toliau skersai geležinkelio linija Kūlupėnai – Kretinga. Iš sodybos matyti geležinkelio trasa, vieškelis ir iš dviejų sodybos pusių augantis miškas.

Iš ZUZANOS KAŽDAILYTĖS-GERTIENĖS *prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
Plungėje 2000 10 18

Zuzana Každailytė-Gertienė, Antano, g. 1917 08 25, gyv. Pušyno g. 4, Alsėdžių mstl., Plungės r.

<...> Ona Pocienė manęs paprašė:

– Tu man pasiūk sijoną. Už darbą tau duosiu šaukštą ir lėkštę. Mokėjau siūti. Pasiuvau. Po kelių dienų nuėjau į Alsėdžių miestelį. Galvoju, pareidama užeisiu

pas Pocienę, gausiu lėkštę ir šaukštą. Eidama sutikau Mažrimų kaimynę Zagorskienę. Sakau:

– Einame pas Oną Pocienę.

O Zagorskienė sako:

– Ne. Neisiu. Ten kažkas yra. Mačiau, vaikšto kažkokie vyrai.

Atsargiai užeinu į Pocių sodybą, matau, kažkas vaikšto, lyg mano brolio paltą apsivilkęs. Įeinu į kambarį, kambaryje stovi du sargybiniai. Vieną pažinau: Alsėdžių stribų vadas Pranas Žalimas. Partizanų slėptuvės dangtis atidarytas, kambaryje keli maišai su Žemaičių legiono slėptuvėje rastomis vertybėmis, maisto atsargomis. Pareigūnai patikrino mano kišenes. Dar paso neturėjau, turėjau tik dokumentą, įrodantį mano asmenybę. Kaip suriko vienas iš jų:

– O! Každailytė! Antano sesuo...

Jų klausiu:

– Kas čia vyksta? Ką jūs čia veikiate?

Kaip suriks ant manęs piktai:

– Tu banditams atnešei sviesto, lašinių, kiaušinių?!

Persigandusi ėmiau aiškinti:

– Jūs matote... Aš nieko neatsinešiau.

Paėmė mano dokumentą, o mane išvarė į daržinę, ten sudėtas šienas. Daržinėje radau Kaminskienę, Balvočienę, Oną Pocienę, Antaną Pocių ir Eugeniją Mažrimienę. Vakarėjant parvarė Magdutę Mažrimaitę basomis kojelėmis, o buvo šalta. Visus mus sulaipino ant šieno ir saugojo du sargybiniai, neleido tarpusavyje kalbėtis. Rusų kareiviai pakorė abu Pocių šunelius, papjovė karvę. Nakties metu girdėjome pareinančius partizanus.

Pocių sodyboje buvo ir keli rusų kareiviai, ginkluoti šautuvais ir granatomis. Įvyko susišaudymas. Granatos sproginėja, o mes uždaryti daržinėje ant šieno jautėmės kaip fronte. Visi virpėjome iš baimės ir tyliai meldėmės, kad nežūtume. Nutilus šaudymui, girdime – kalbina partizaną, bet negalime matyti – kurį. Klausia:

– Kas būsi?

– Kauneckas.

Dar patikslino:

– Ar Kauneckas?

– Kauneckas.

Rusiškai kalbantis kareivis sako:

– Reikia sušaudyti.

Išgirdome šūvius, ir rusų kalba pasakė:

– Jau gatavas.

Rytmetį iš daržinės varė už ūkinio pastato atlikti gamtinių reikalų. Matėme prie tvarto pamestus gal keturis žuvusius partizanus. Tikslaus skaičiaus neprisimenu, nebuvo kada ilgai žiūrinėti. Girdime – į sodybą atvažiuoja sunkvežimis. Į jį sukrovė partizanų ginklus, maišus su vertybėmis ir vieną sunkiai sužeistą stribą. Kai mus išvedė iš daržinės, į sunkvežimį lipau pirma. Sunkvežimyje jauna, šviesiaplaukė mergaitė garsiai sušuko:

– Neužmink ant šito žmogaus!

Pažiūrėjau į stribo veidą – akys kaip išluptos, nuo granatos sprogimo galva sutvarstyta. Iš ūkininkų Pocių sodybos į Alsėdžių miestelį važiavome sunkvežimyje, kuriame buvo sukrauti LLA Žemaičių legiono ginklai, vertybės ir vienas sunkiai sužeistas stribas, paguldytas ant maišų.

Alsėdžiuose partizanų ginklus nešėme ant Jono Bubelės trobos aukšto, Draugystės g. 16. Keturi ar penki ginklai buvo lengvesni, kiti sunkūs, vos laiptais užtempti galėjome. Iškrovus ginklus, nuvedė į klėtelę ir uždarė. Pirmą naktį visi išgulėjome ant grindų, klėtelėje išbuvom visą kitą dieną, o vakare po vieną kvietė pas tardytoją. Tardant dalyvavo dvi lietuvės vertėjos. Jų pavardžių nežinau. Tardymo metu manęs nemušė. Mušė tik tą mergaitę, kuri nešė partizanams maistą. Žinojau jos pavardę, dabar neprisimenu. Kitą dieną išvarė šluoti kiemo. Buvau serganti, mano pilvas po sudėtingos operacijos buvo dar nesugijęs. Šluojame kiemą, prie klėtelės sukrauta malkų rietuvė, sugalvojau pažiūrėti per langą į vidų. Kažkiek palipau aukštyn, matau: trys vyrukai, susiglaudę vargšeliai, šlapi, pamėlynavę... Pamatęs sargybinis kaip puolė prie manęs, vos negavau bizūno:

– Ko čia lipi?! Kas liepė lipti?! Kad daugiau nematyčiau!

Daugiau nebelipau. Klėtelėje buvo nedidelis langelis, užkalė ir jį, kad nieko nematytume. Tik pro siaurą plyšelį matėme, kaip trys vyrai, nešini kastuvais, nuėjo į pakalnę, link klebonijos į pamiškę. Gal po pusvalandžio, tiksliai negaliu pasakyti, tie vyrai parėjo, iš klėtelės išvarė tris partizanus už nugarų surištomis rankomis ir nuėjo į pakalnę. Netrukus išgirdome šūvius...

Kitomis naktimis vėl po vieną pas tardytoją kvietė. Kitą naktį atėjo saugumietis ir įsakė sargybiniui Zuzaną Každailytę nuvaryti į rūsį, nuvilkti drabužius ir uždaryti. Virš rūsio medinis stogas, po juo erdvus rūsys.

A. Beresnevičiaus p a s t a b a: minimas rūsys yra Draugystės g., nr. 11. Anksčiau priklausė Vaitkevičienei, statytas gal prieš 100 metų. Skliautai raudonų plytų, statinio būklė labai gera. Aukštis – 2,22 m, plotis – 3,26 m, ilgis – 4,68 m, sienų aukštis – 1,34 m.

Nuvarė mane prie rūsio. Prie jo stovėjo du sargybiniai, ne lietuviai, tarpusavyje kalbėjo rusiškai. Išrengė mane visiškai nuogai, pastatė kopėtėles ir sukomandavo lipti. Kai įlipau, perspėjo:

– Niekur neprisiliesti. Pabūsi porą valandų, tada žinosi, kur tavo broliai. Viską žinosi...

Susispaudusi, susitraukusi tupiu rūsyje. Abu sargybiniai, saugantys rūsį, rusiškai tarp savęs kalbasi:

– Dieve mano, Dieve mano, kaip kankina žmones...

Man rūsyje nebuvo šalta. Susitraukusi kenčiu. Nežinau po kiek laiko atidarė rūsio duris ir rusiškai sukomandavo:

– Každailytė, lipk lauk.

Išlipau iš rūsio, grąžino drabužius, liepė apsirengti, apsiauti batus. Apsirengiau ir vėl veda pas tardytoją.

Pas mus į klėtelę įstūmė Alsėdžių miestelio policijos viršininką (iki 1944 m. rudens) kapitoną Steponą Darbutą. Matė jis tik viena akimi, galva subintuota... Mes jo bijojome. Jis mane kalbina, kviečia pas save, o mes jo bijome. Ką žinai, gal kokį

šnipą pas mus įstūmė, nori sužinoti, ką mes kalbame. Kiek palaukus, S. Darbutas man sako:

– Ateik, nebijok, Zuzana Každailyte. Tu – Antano sesuo, nebijok manęs, – pradėjome kalbėtis jis ir sako:

– Užvakar vakare atėjo tavo brolis Antanas kartu su partizanu ir išsivedė mane.

Kapitonas Steponas Darbutas nuo 1944 m. rudens nelegaliai gyveno pas savo tėvus.

– Pirmą parą taip skaudžiai nukentėjau...

Kapitoną Steponą Darbutą ypač skaudžiai mušė, cypino, kankino. Man jis tik spėjo pasakyti:

– Kad nemuštų, nekankintų, galėčiau dvidešimt metų kalėti...

Ypač žiauriai buvo sumuštas. Nuo granatos sprogimo pilna galva skeveldrų. Saugumiečių mesta granata sprogo po S. Darbuto kojomis. Iš Alsėdžių miestelio atvarė 4 vyrus atpažinti S. Darbutą. Vienas klausia:

– Pasakykite, ar čia S. Darbutas?

Vyrai pasižiūrėjo, pasižiūrėjo ir sako:

– Steponas Darbutas, – ir visi keturi išėjo.

Uždarė klėtelės duris, mes perėjome prie kitos sienos, S. Darbutas liko sėdėti. Po to jį išvarė į Tolupaitės namą ir žiauriai kankino. Labai išsigandusi Tolupaitė išbėgo į kitą kambarį ir pasislėpė mediniame kubile, galvojo, kad ir jai taip bus. Visą naktį išbuvo kubile, bijojo išlipti. Ji nežinojo, kur išsivarė ir užkasė S. Darbutą.

Aštuonias paras buvau uždaryta klėtelėje. Kiekvieną naktį varė pas tardytoją. Paskutinį kartą varoma pas tardytoją nualpau. Kritau ant žemės. Sargybinis mane pagriebė už rankų, tikrino pulsą, galvojo, kad mirsiu. Tardytojui buvau sakiusi, kad esu ligonė, po sudėtingos operacijos mano pilvas buvo dar nesugijęs:

– Pasižiūrėkite, kaip mano žarnos kilnojasi, tik plėvelė užsitraukusi...

Tardytojas įsakė vertėjoms pažiūrėti, ar aš tikrai operuota. Gydytojams nesisekė visiškai užgydyti mano pilvo žaizdą. Tardytojas rusiškai pasakė:

– Rytoj paleisime namo.

Moterys apžiūrėjo mano žaizdą ir pasakė tardytojui, kad Zuzana Každailytė tikrai operuota ir kad tikrai serga.

Prieš rytą sapnuoju gėles, rožes gražiausias. Auštant klėtelės durys, kaip visada, greitai atsidarė, sargybinis sušuko:

– Každailyte, ateik!

Nuvedė pas tardytoją ir jis mane paleido. Įsakė eiti tiesiai į namus, su niekuo nesikalbėti, niekur neužeiti.

Jau išaušo. Einant link namų mane pamatė Jonas Rajeckas ir pakvietė pas save:

– Každailyte, užeikite. Pasakykite, ar buvo Steponas Darbutas?

– Buvo, buvo, – atsakiau, – Steponas Darbutas. Tardytojai mane perspėjo su niekuo nesikalbėti, įsakė eiti tiesiai namo.

Pakelėje iš savo namų išbėgo Stepono Darbuto tėvelis:

– Sakyk, Každailyte, ar buvo mano sūnus Steponas?

Viską papasakojau. S. Darbuto tėvelis susiėmė už galvos ir graudžiai pravirko.

Parėjau į kambarį. Atsiguliau skersai lovos ir guliu. Netrukus išgirdau šunų lojimą. Į kambarį įsiveržė du ar trys saugumo darbuotojai. Ūkvedės klausia:

– Ar parėjo Každailytė?

– Parėjo.

– Kur ta Každailytė?

– Čia, guli kambaryje.

Atidarė duris, pasižiūrėjo, išeidami dar burbtelėjo:

– Gulėk.

Kitą dieną (1945 04 29–30) padegė ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodybą, kurioje buvo įsikūręs LLA Žemaičių legiono štabas, ir artimiausių kaimynų ūkininkų Vlado ir Eugenijos Mažrimų sodybą. Po kelių dienų sužinojusi, jog mane paleido, atėjo žuvusiojo Napoleono Kaunecko žmona. Ji klausė:

– Pasakyk, ar buvo mano vyras?

Aš jos nepažinau. Galvoju, kas tu tokia esi? Gal nori kokių žinių? N. Kaunecko žmonos tėvelis dirbo bažnyčios tarnu. Pasakojau, kad ūkininkų Pocių sodyboje buvo N. Kauneckas. Prisipažino, kad N. Kauneckas buvo jos vyras. Nesulaikydama ašarų prisimenu: tokie aukšti vyrai, kaip nendrės, guli pamesti prie tvarto.

Telšių apskrities MGB įgaliotinis Pranas Žalimas man buvo draugiškas, atnešė valgyti į klėtelę. Matyt, gerumu norėjo iš manęs išgauti saugumui reikiamų žinių. Net dešros davė. Saugumiečiai, tardydami Oną Pocienę, ant stalo pastatė kryželį. Tardytojas O. Pocienės nuolat klausė: „Ar žinai, kad tavo name yra slėptuvė ir joje slepiasi LLA Žemaičių legiono štabo karininkai, vadovaujami Adolfo Kubiliaus?“ Bet ji visą laiką ir visiems sakė tą patį:

– Nežinau. Gyvenau kitame namo gale, – bet tardytojai netikėjo. Tardymo metu O. Pocienei liepė bučiuoti kryželį, žegnotis.

Kaip minėjau, mane paleido iš areštinės-klėtelės ir įsakė eiti namo. Kiek prisimenu, o gal klystu – likusius iš areštinės-klėtelės išvežė į Vilnių.

Alsėdžių areštinėje radau tris jaunus vyrus. Vėliau paaiškėjo, kad vienas iš jų buvo mano būsimasis vyras. Aš jam labai patikau. Dar būdamas areštinėje, draugams kalbėjo:

– Ji bus mano žmona.

Susipažinome. Jaunus vyrus paleido greičiau. Mane dar paliko. Mano būsimasis vyras nešė valgyti. Areštinės viršininkas Apolinaras Jakavičius sakė:

– Každailytei reikia duoti maisto iš milicijos fondo. Jau penkta para jai valgyti neduoda.

Mano būsimasis vyras Gerta turėjo savo javų kuliamąją, važinėjo po ūkininkų sodybas, kūlė javus, kitiems atnešdavo valgyti, namiškiai man bijojo nešti.

Kitą dieną atnešęs man valgyti ir manęs neradęs stribų paklausė:

– Kur Zuzana Každailytė?

Stribai paaiškino:

– Paleidome namo. Dabar nuėjo į špitolę apsiprausti.

Gulėjau ant pelenų, po galva pasidėdavau šakalį. Vyrai miegojo kitoje klėtelės kameroje, ten buvo narai. Nuo tada su Gerta pradėjom draugauti. Susituokėme. Perėjome gyventi į savo sodybą.

Susišaudymo ūkininkų Pocių sodyboje metu mano broliui Antanui pasisekė: liko sveikas. Tą pačią naktį Antanas kartu su žmona Ona pasislėpė artimiausiame miške, žeminėje. Vėliau nelegaliai gyveno Kretingoje, Klaipėdoje. Kartą gyvendamas Klaipėdoje, Antanas užėjo į krautuvę. Alsėdžiuose gyveno stribas Jonas Vitkus. Pamatęs mano brolį, puolė prie jo šaukdamas:

– Banditas! Banditas!

Antanas paklausė pardavėjos, ar jis negalėtų išbėgti pro antrąją parduotuvės pusę...

– Bėk, – pasakė pardavėja.

Stribas supyko ant pardavėjos, kam išleido „banditą“:

– Tu esi banditų draugė...

Stribas Jonas Vitkus labai norėjo nužudyti mano brolį Antaną Každailį. Pardavėją areštavo, tardė, bet išsiaiškino, kad ji tikrai nieko nežinojusi apie mano brolį, žmogus prašėsi ir išleidusi...

Brolis Antanas Každailis-*Klevas* buvo Žemaičių legiono štabo darbuotojas, areštuotas 1949 05 27, teistas 25-erius m. lagerio, kalėjo Vorkutoje, kasė akmens anglį. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

Mano tėveliai Antanas ir Ieva Každailiai ūkininkavo. Krapštikių k., Plungės r., valdė 39 ha dirbamos žemės. Šeimoje augo 7 broliai ir 6 seserys. 1940 06 15 bolševikams okupavus Lietuvą, keturi broliai dviračiais išvažiavo į Vakarus, kiti išėjo pas partizanus į Žemaičių legiono štabą.

Kai gyvenau pas tėvelius, paskerdėm didžiulį paršą. Skerdieną susūdėme į didžiulę medinę vonią ir užkasėme į žemę. Vieną vakarą brolis Antanas atvažiavo kartu su draugu partizanu. Išsikasė tą vonią su mėsa ir išsivežė į ūkininkų Pocių sodybą savo bendražygiams LLA Žemaičių legiono štabo karininkams. Antano prašiau:

– Palik ir man skerdienos.

– Dabar truputį palieku. Kai reikės, tu ateisi.

Netrukus viskas pražuvo. Sudegino ūkininkų sodybą, sudegė ir mėsa.

Vyriausias brolis Julijonas gyvena Australijoje, jaunesnysis brolis Pranas gyvena Anglijoje, iki 1940 06 15 dirbo Telšiuose policininku. Brolis Dominjonas gyvena Olandijoje. 1998 m. buvo atvažiavęs į Lietuvą aplankyti artimųjų. Brolis Juozapas gyveno Vengrijoje. Dar nesulaukęs aštuoniolikos metų su vienu lietuviu kasė apkasus Vengrijoje ir atkasė vyno butelį. Vyną gėrė abu lietuvaičiai: mano brolio draugas išgėrė pirmasis ir tuoj mirė. Juozas išgėrė, kai draugas jau buvo išgėręs. Labai sunkiai sirgo, gydėsi ligoninėje Vengrijoje, labai skaudžiai dejavo, bet gydytojai Juozo Každailio gyvybės neišgelbėjo. Vynas tikriausiai buvo užnuodytas.

Kai mane areštavo, tardytojai kiekvieną kartą klausė: „Kur broliai? Kur broliai?“ Atvažiavę į namus irgi šaukė: „Kur broliai?! Kur broliai?!“

Stribams atsakydavome, kad broliai išvažiavo, mes nežinome – kur, bet jie netikėjo, tik garsiai šaukė ir keikėsi:

– Šaudysime prie sienos! Uždegsime namus!

Tėvelių sodyboje Krapštikių k. stovėjo 8 pastatai: gyvenamasis namas, svirnas, tvartai, daržinė. Tvartai tik kiaulėms, didžiuosiuose tvartuose laikėm karves,

arklius ir avis. Stribai atėmė visus gyvulius ir visą turtą. Tėveliai, apsivilkę kostiumais, išėjo iš trobos, stribai sulaipino į ratus ir išvežė į tada dar niekam nežinomą šaltą ir alkaną Sibirą.

Dar prieš trėmimą naktimis sekė net su šunimis, tekdavo keltis nakties metu, pasirodyti kurios lyties esame: berniukas ar mergaitė. Nepaprastai daug kentėjome. Tėvelius Antaną ir Ievą išvarė iš ūkio, aš kartu su sesute Onute likau sodyboje. Kitos seserys tuo laiku jau buvo ištekėjusios. Tėveliai išbėgo į Gintališkės k., sesuo Onutė – į Platelius. Grįžusi iš ligoninės laikinai prisiglaudžiau pas artimiausius kaimynus Rausčius. Jų sodyboje gyvenau nelegaliai. Mane norėjo areštuoti. Kartą čekistų užverbuota moteris atėjo pas kaimynus Virkšus pieno, tuo momentu ir aš pasirodžiau. Užverbuota moteris mane apšaukė šnipe:

– Ji žinias nešioja.

Pas ūkininkus Rausčius atėjęs Povilas Černiauskas pasakė:

– Užverbuota moteris tave paskundė saugumui, kad esi šnipė.

Praėjo kiek laiko, manęs saugumiečiai jau nebeieškojo, gyvenau legaliai. Išdrįsau nueiti pas kaimynus ir greitai grįžau namo. Netrukus į Rausčių sodybą atvažiavo du stribai ir ėmė juos tardyti:

– Kur Každailytė? Kur Každailytė?

Rausčio žmona saugumiečiams paaiškino, kad Každailytė išėjo pas kaimynus Beniušius ir tada mane vėl paliko ramybėje.

Vieną ankstų rytą pora arklių pro Zofijos Daugėlienės sodybą, gyvenusios Jazdaukiškių k., ir pro mūsų sodybą pravežė šešis jaunus uniformuotus vaikinus. Jie buvo uždaryti Alsėdžių areštinėje. Ten pat, šalia esančių, desantininkai klausė:

– Ar mus šaudys? Ar mus šaudys?

Teko girdėti, kad desantininkai paražiutais buvo nuleisti Plokštinės miškuose. Mano jauniausias brolis, pasižiūrėjęs pro langelį, pamatė aštuoniolikmečius vyrus labai sušalusius. Iš areštinės desantininkus nuvežė link Jazdaukiškių k. Tikriausiai užkasė prie Sorų koplyčios? Artimiausios kaimo mokyklos mokiniai, vadovaujami mokytojų, tvarkė ir puošė desantininkų kapą.

Ūkininkės Zofijos Daugėlienės ūkyje buvo LLA Vanagų štabas, parsikėlęs iš Alsėdžių. Sodyboje išlikęs medinis kryžius, statytas 1939 metais.

Anksčiau kapitonas S. Darbutas dirbo mokytoju, vėliau policijos viršininku. Mano brolis kapitonui S. Darbutui sakė:

– Taip gaila jaunų desantininkų, nereikėjo šaudyti, jie niekuo nekalti...

Alsėdžiuose sušaudė 6 rusų desantininkus. Tai sukrėtė daug žmonių. Tada kapitonas Steponas Darbutas buvo Alsėdžių policijos viršininkas. Gal todėl kapitoną S. Darbutą taip skaudžiai kankino sovietų saugumo tardytojai...

<...> Kai stribai išvarė tėvus, mane ir sesutę, mūsų sodyboje tuoj apgyvendino svetimus žmones, vietiniai gyventojai juos vadino ūkvedžiais. Nieko nežinojau apie brolio Antano likimą. Mane sergančią kartu su vyru ir tėvais ištrėmė į Tomsko sritį 10-čiai m. už tai, kad 4 broliai dviračiais išvažiavo į Vakarus, o kiti partizanauja. Išveždami iš sodybos stribai net maisto neleido pasiimti. Stribas Apolinaras Jakavičius garsiai šaukė:

– Nieko nereikia! Nieko nereikia! Praeis du mėnesiai ir parvažiuos.

Pasiėmiau siuvamąją mašiną, tėvelis pasiėmė dviratį. Išvežė 4 žmones vieno arklio traukiamu vežimu. Poros arklių traukiamame vežime važiavo 6 stribai.

Sibire kentėme badą ir šaltį. Miškuose laukinių česnakų augo, rusiškai vadinamų „čeremčia“. Prisiraudavome jų ir šutindavome: tada truputį pavalgydavome. Man ir mamai davė po 150 g duonos. Toje vietoje, kur buvome, nusipirkti maisto negalėjome. Kol buvo gyvas Stalinas, jokių prekių mums neatveždavo, kirtom mišką beveik nevalgę.

Mokėjau siūti, sirgau, todėl manęs į mišką nevarė. Viršininkams nuolat siuvau įvairius rūbus. Vyras visą laiką dirbo miške. Labai pavargdavo, vos pareidavo tris ar keturis kilometrus iki namų. Trūko maisto. Mirus Stalinui, krautuvėje pirkome maisto tiek, kiek pinigų turėjome. Tada jau sočiai gyvenome. Suknelę siuvau už saują druskos, kostiumėlį – už 3–4 kilogramus bulvių. Vietiniai, laisvi gyventojai taip pat nieko neturėjo. Tremtyje gyvenome Tomsko sr., Piškina Troiska, Alnekovskajos r., Charkovo apylinkės taryba. Tekėjo plačiausia upė. Miške sukirstus rąstus vertė į tą upę ir plukdė tolyn. Pavasarį upės vanduo iškildavo iki dešimties metrų. Upės skardžiai labai aukšti.

Iš VACLOVO KUBILIAUS-*KERŠTO ir jo žmonos* JOANOS *prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
Kuliuose 1999 m.

Vaclovas Kubilius-*Kerštas*, g. 1922 10 23, gyvena Pergalės g. 8, Kulių mstl., Plungės r. V. Kubiliaus žmona – Joana Noarmantaitė-Kubilienė, g. 1924 11 01.

Partizanas Vaclovas Kubilius-*Kerštas* partizanavo Kulių apylinkėse nuo 1945 m. iki 1947 12 06. Kartu su partizanu Vaclovu partizanavo ir jo brolis Leonas Kubilius-*Žaibas*, už partizaninę veiklą nuteistas 10 m. laisvės atėmimo ir 5-erius m. tremties. Kalėjo nuo 1947 12 06 iki 1955 07 Norilsko krašte. Dirbo anglių kasykloje.

Partizanų ryšininkė Joana Normantaitė-Kubilienė, dar būdama netekėjusi, nešė maistą, teikė informaciją savo broliams partizanams Jonui Normantui ir Mykolui Normantui-*Beržui*. Grįžęs iš tremties, prtz. Vaclovas Kubilius-*Kerštas* vedė prtz. ryšininkę Joaną Normantaitę.

Pasakoja **Joana Normantaitė-Kubilienė**: Tą dieną vyko rusų NKVD-istų kovinė operacija. Atėjo Jono Vengalio žmona ir pranešė, kad NKVD-istai nušovė Joną Narmontą. Krito bėgdamas slėptis.

Jonas Normantas Mižuikių k. turėjo savo ūkį. Žmona vyrą Joną palaidojo kapinėse. Su J. Normantu kartu bėgo Vainius, kuriam pasisekė pabėgti. Jonas Normantas ne visą laiką gyveno su partizanais, pas juos tik retkarčiais nueidavo. Kartą Jonas ėjo pas kaimynus ir sutiko du ar tris NKVD-istus. Jie tąkart buvo nušovę ūkininkų Petrikų sūnų. Ėjo ieškoti arklio su rogėmis Petriko sūnui parvežti. Susitiko su Jonu Normantu, pakalbino jį rusiškai ir nusivedė pas ūkininką Leliūgą. Pasodino Leliūgos virtuvėje: vienas saugojo Joną, o antras išėjo į kiemą kinkyti arklį nušauto Petrikų sūnaus palaikams parvežti iš beržynėlio. Kai antrasis NKVD-istas irgi išėjo į lauką, Jonas Normantas tarė Leliūgienei: „Nepasiėmiau dokumentų. Tuščios kišenės“. Už Leliūgų sodybos, netoliese, buvo Jono tėviškė. Leliūgienė Jonui patarė

bėgti per antrą išėjimą. Jis pagalvojo, kad parbėgs namo, pasiims dokumentus ir nieko nebijos. Leliūgienė atidarė kito išėjimo duris ir Jonas išbėgo.

Rusai parėjo į kambarį, mato – Jono nebėra. Išbėgo į kiemą. Pamatė bėgantį, šovė, bet nepataikė. Tas, kuris kinkė arklį, turėjo šautuvą su optiniu taikikliu, užsitaisė šautuvą ir šovė. Jonas parkrito ir nebegalėjo bėgti.

Brolienė Aniceta Normantienė su mama žiūrėjo per langą ir pamatė, kad peršovė Joną. Abi nubėgo prie sužeistojo. Rusai taip pat nubėgo prie savo aukos. Susitiko visi keturi. Ruskis spyrė Jonui, o motina savo kūnu uždengė sūnų. Tada spyrė motinai, o sužeistajam nekliuvo. Ruskiai visokiais nešvankiais žodžiais keikė Joną. Moterys motinai tyliai šnibždėjo: „Neverkit be reikalo. Vienas šūvis kliuvo. Kitu šūviu gali kitur pataikyti ir nušauti“. Norėjo įsivesti į kambarį, bet ruskiai neleido. Labai susijaudinęs Jonas paprašė mamos: „Dar man nėra labai blogai, atneškite mano dokumentus.“

Mama iš kambario atnešė kėdę, pastatė po kryžiumi. NKVD-istai Joną Normantą pasodino į roges ir išsivežė. Pakeliui pasiėmė nušautą Petrikų sūnų. Kaimynė Skomskienė norėjo važiuoti kartu, bet jai pasakė: „Jeigu turite vyrą, tegul važiuoja. Moterų mes nenorime.“

Žmonės girdėjo, kad šaudė Mostaičių miške. Matyt, sužeistas Jonas šaukėsi pagalbos. Visgi tie NKVD-istai Joną nužudė. Kaip vėliau paaiškėjo, šovė jam į dešinį šoną ir krūtinę, o į kairįjį dūrė šautuvo vamzdžiu, nosis buvo visiškai sudaužyta.

Nekaltai nušautą, nukankintą Joną Normantą rusai NKVD-istai nuvežė į Mostaičių pradinę mokyklą ir išsigandusias mokytojas pakvietė į kiemą. Atvažiavusieji mokytojoms tarė: „Vilkų parvežėme.“ Pamačiusios nukankintus žmones, mokytojos iš išgąsčio klykdamos parbėgo į mokyklą.

Jonas Normantas palaidotas Kulių mstl. kapinėse. Šalia sūnaus palaidota nukankintojo mama Normantienė.

Mykolas Normantas pasibaisėjo tokiu žiauriu brolio Jono nužudymu. Po to stribai Mykolą agitavo dirbti „liaudies gynėju“, bet jis atsisakė.

Kartą Mykolas su draugais virė samanę. Staiga parbėgo į namus, o namiškiai pastebėjo į sodybą atvažiuojant daug rusų kareivių ir stribų. Mykolas pasiruošė bėgti, namiškiai ieškojo jo kepurės, bet nesisekė, visi labai išsigandę nepastebėjo, kad ji pakabinta įprastoje vietoje. Sesutė broliui siūlė net skarelę, bet, laimei, rado kepurę. Buvo žiema. Išbėgdamas sušuko: „Padėk, Dieve!“ Atvažiuojantys pradėjo šaudyti į bėgantį Mykolą, bet jis laimingai atbėgo į netoliese esantį mišką ir nuo to laiko daugiau negrįžo į namus. Sesutė su mama labai išgyveno, manė, kad miške Mykolą nušovė.

Vėliau Mykolas retkarčiais slapta pareidavo į namus. Nepagavę ir nenušovę Mykolo Narmonto, stribai dar kartą atvažiavo į Normantų sodybą. Mykolo sesutę visaip įžeidinėjo ir klausinėjo: „Kas tas bėglys buvo?“ Paaiškino, kad užėjęs berniukas buvo iš Endriejavo. Stribai Normantaitės reikalavo parodyti, kur gyvena Ticas (Ticius). Mergaitė, išėjusi į kiemą, parodė prie didelių medžių esančią Tico sodybą. Išvažiuodami stribai pagrasino: „Jeigu ne ten – sugrįšim, tau bus blogai.“

Kelerius metus partizanas Mykolas Normantas-*Beržas* slėpėsi miškuose. Po kurio laiko 1945 ar 1946 m. čekistai vis dėlto Mykolą Normantą nušovė su kitu

partizanu Mikalausku Pajuodupyje. Per visą savo nelegalaus gyvenimo laikotarpį Mykolas niekam nepadarė žalos, tik nušovė vieną stribą.

1945 05 25 Mykolo Normanto-*Beržo* partizanų grupė užėmė Endriejavo mstl. ir išvaikė sovietinius tarnautojus.

Man teko ryšininkės dalia, bendravau su broliu Mykolu, po žinoma egle turėjome lauko pašto punktą, kuriame palikdavome laiškus.

Mūsų sodyboje dažnai naktimis lankydavosi stribai. Pabeldus į langą, reikėjo akimirksniu atidaryti duris, nes priešingu atveju būdavo daug nemalonumų. Darydavo kratas visuose kampuose, badydavo grindis, lubas, jeigu tik rasdavo, pavogdavo maisto atsargų.

Vieną žiemą Mykolas miške įsirengė žeminę, kurioje gyveno vienas. Kai nešdavau broliui maistą, prie žeminės ateidavau atbula ir tomis pačiomis pėdomis išeidavau. Žeminė buvo šildoma malkomis. Buvo pastatyta krosnelė. Kartą brolį rado sergantį, visas jo kūnas buvo nusėtas skaudulių. Skundėsi, kad nebegali net malkų ruošti, visiškai nebeturėjo maisto. Tada aš jam atnešiau maisto, paruošiau malkų ir pašildžiau jo mažą „kambarėlį". Slėptuvė buvo pusiau po žeme. Jeigu kas būtų tiksliai suradęs tą vietą, būtų pastebėjęs ir slėptuvę.

Mykolo vardo dieną į koją jam įgėlė gyvatė. Prašyti pagalbos jis nuėjo pas stribo motiną. Moteris jį paslėpė kambaryje ir gydė: šutino šieno pabiras ir tvėrė skaudančią koją. Išgydė koją ir tą visą laikotarpį maitino.

Brolis Mykolas-*Beržas*, būdamas miške, dėvėjo vokišką uniformą su lietuviškais atpažinimo ženklais. Partizanavo Žaliosios ir Raistinės miškuose. Kartu su Mykolu partizanų gretose kovojo:

1. **Kostas Ticius,** partizanų grupės vadas. Ūkininkas iš Mižuikių k., buvęs seniūnas, dirbęs Kulių mstl., šaulių organizacijos narys;
2. **Juozas Greivys-*Bielskis*,** ūkininkas iš Mižuikių k.;
3. **Salka** (kitur – **Salakla**) (tokios pavardės lietuviškų pavardžių žodyne nerasta – *R. K.*), ūkininkas iš Mižuikių k.;
4. **Stasys Papievis,** iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą. Grįžęs iš Sibiro mirė;
5. **Petras Vaitkus,** ūkininkas iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą žuvo;
6. **Mykolas Vaitkus,** ūkininkas iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą;
7. **Albertas Lūžas,** ūkininkas iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą. Likimas nežinomas;
8. **Edvardas Lūžas,** ūkininkas iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą. Likimas nežinomas;
9. **Antanas Kaveckis,** ūkininkas iš Mižuikių k. Ištremtas į Sibirą. Grįžęs į Lietuvą mirė;
10. **Leonas Kubilius-*Žaibas,*** ūkininkas iš Mižuikių k.;
11. **Vaclovas Kubilius-*Kerštas***;
12. **Kostas Rupšys,** ištremtas į Sibirą;
13. **Mykolas Normantas-*Beržas***;
14. **Joana Normantaitė,** partizanų ryšininkė;
15. **Pranas Mikalauskas,** ūkininkas iš Kulių k.;
16. **Kazys Šakinis,** ūkininkas iš Mižuikių k.;

17. **Danielkinas,** ūkininkas iš Riepšaičių k.;
18. **Stasys Gudauskas**;
19. **Kazys Kubilius**.

Vaclovas Kubilius-*Kerštas* prisimena: <...> Leonas Kubilius-*Žaibas* dirbo pas ūkininką Pruckų darbininku. Pruckus nepriklausomos Lietuvos metais ir vokiečių valdymo laikotarpiu tarnavo policijoje. Dar anksčiau dirbo pasienio tarnyboje prie Gargždų, gyveno su Stasio Balsevičiaus, 1941 06 24 bolševikų nužudyto Rainių miškelyje, Telšių r., žmona. 1944 m. Pruckų šeima bėgo nuo artėjančios rusų Raudonosios armijos ir žuvo.

Atėję sovietų saugumiečiai tardė Leoną Kubilių ir klausė, kur yra Pruckus? Neapsikentęs tardymų ir reikalavimo tarnauti sovietinėje armijoje, Leonas išėjo pas partizanus į mišką.

Aš tuo metu dirbau samdomu darbininku pas ūkininką Stasį Balsevičių plytinėje. Čekistai mus su broliu Leonu pradėjo kviesti ir tardyti, ėmė reikalauti, kad tarnautume sovietinėje armijoje, bet mes okupantų armijoje tarnauti nenorėjome ir nuo pat okupacijos pradžios įsitraukėme į antisovietinę veiklą.

Stanislovo Balsevičiaus tėvas nepriklausomos Lietuvos ir vokiečių valdymo laikotarpiu dirbo seniūnu, buvo nepaprastai gero būdo žmogus.

Mane sovietiniai saugumiečiai tardė kokius septynis kartus. Klausinėjo apie šeimininką S. Balsevičių. Neapsikentęs saugumiečių žiaurumų, kaip ir brolis Leonas, išėjau pas partizanus. Partizaninės veiklos pradžioje platinau proklamacijas.

Partizanai stebėjo kelius, kuriais galėjo važiuoti stribai. Kartą jie atėjo prie kelio Rietavas–Kuliai kryžkelės, netoliese ten gyvenusio agronomo Puplesio. Mano brolis Leonas, pamatęs atvažiuojančius stribus, pasislėpė, nebešaudė, bet stribai nušovė kitą partizaną, kurį Leonas vienas parvilko į Stasio Puplesio sodybą ir paliko pas Stasio Puplesio motiną. Vėliau slapta tą partizaną palaidojo Rėpšaičių k. kapinaitėse.

Likę partizanai pamatė, kad čekistai su šunimis užblokavo kelią link Rietavo ties Zarembos ūkiu. Grupės vadui Kostui Ticui, man – Vaclovui Kubiliui-*Kerštui*, Juozui Greiviui ir dar keliems pavyko prasiveržti iš apsupties.

Saugumo sumetimais partizanai eidavo po du ar tris, bet ne daugiau. Laiminai pabėgę, parėjome į Stončiaus sodybą, Rėpšaičių k. Šeimininkės paprašėme nors juodos duonos, nes buvome sušlapę ir išalkę. Gavę pusę duonos kepalo apsidžiaugėme ir miške susėdę, valgydami klausėmės, ar negirdėti šūvių.

Iš Mižuikių k. išėjome į Kretingą. Ten sutikome seną pažįstamą, vokiečių laikais dirbusį policininku Briedį-*Perkūną*. Turgaus dienomis partizanai Kretingoje klijavo proklamacijas. Proklamacijas platinti buvo pavojingiau, negu kovoti miške. Jeigu čekistai areštuos partizaną, jis gali išduoti draugus, o jeigu areštuos partizanų ryšininką, tai areštuos vieną; jis daug partizanų nežino ir jų neišduos. Areštuotas Kuliuose gyvenęs partizanas Kostas Juška-*Meška*, anksčiau gyvenęs ant kalno, netoli Valančiaus sodybos, išdavė 19 žmonių. Aš irgi iš dalies buvau įkliuvęs. Antano Viršilo tėvas eidavo po kaimus apsimetęs girtu, provokuodavo, prašydavo leisti permiegoti per naktį. Pas tolimus kaimynus eidavo skolintis druskos. Atėjo pas Gri-

gaitienę apsimetęs girtu, klausinėjo, kaip ji gyvena, paprašė leisti permiegoti nors vieną naktį. Grigaitis slėpėsi miške. Šeimininkė jį labai griežtai išvarė lauk. Viršilai ir girtumas praėjo, nieko nelaimėjęs išeidamas dar paklausė: „Kodėl tokia aštri?“

Kartą partizanai pagavo gyvą, sveiką stribą. Padarė „kalėjimą“ miške, jį aptvėrė, nešaudė, nes reikėjo gauti naudingos informacijos. Prie partizanų grupės buvo prisijungę keli vokiečių kariškiai. Prieš siautimą visi partizanai pasiskirstė po 2–3 vyrus. Nuo to laiko vokiečių kariškių likimas nežinomas.

Karo metu, kai vokiečių kariuomenė traukėsi į vakarus, į Kulius atėjo 5 labai pavargę ir išalkę vokiečių kariškiai, bet Kuliuose kažkas juos sunaikino. Želsvos k. kapinėse buvo didelis jų kapas, apaugęs beržais.

Aplinkiniai partizanai planavo iš Kulių išvaryti sovietinius darbuotojus ir užimti Kulius. Taip atsitiko 1945 05 25 ir 1950 m. Endriejavo miestelyje.

Partizanas Briedis-*Perkūnas* atvažiavo arkliu į Reiskių k. pas ūkininką Baltmiškį, ruošėsi bėgti į Vokietiją. Kurį laiką gyveno ūkininko Baltmiškio sodyboje. Tada aš ir susipažinau su Briedžiu-*Perkūnu*.

Steponas Rusinas, Kulių mstl. gyventojas, vedęs Lūžos dukrą, tarnavo stribams, organizavo Vieštovėnų k. ūkininkų išvežimą į Sibirą.

Mane areštavo 1947 m., prieš pat šv. Kalėdas. Tada brolis Leonas-*Žaibas* dar partizanavo. 1948 m., kai buvau Klaipėdos kalėjime, čekistai man parodė nušauto brolio Leono nuotrauką, bet apie jo žūties aplinkybes sužinojau tik grįžęs iš tremties.

Vienas Kulių gyventojas papasakojo savo pažįstamam Alšauskui, o jis perpasakojo man. Tik Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, žmonės pradėjo kalbėti apie mano žuvusį brolį Leoną. Paaiškėjo, kad partizanas Leonas Kubilius-*Žaibas* palaidotas Želsvos k. kapinaitėse. Aš nuvažiavau į Želsvos kaimo kapinaites, iškasiau brolio Leono palaikus ir palaidojau bendrame partizanų kape Kulių mstl. kapinėse.

Mane areštavo vieną ir tuoj pat išvežė į Klaipėdos kalėjimą. Būdamas partizanu, dėvėjau civilinius rūbus, avėjau auliniais batais, turėjau šautuvą, žiūronus, pistoletą ir viską, kas būtina partizanui. Vilkint civilinius rūbus, lengviau pasislėpti, bet kai kuriems partizanams uniforma buvo brangesnė už viską ir dėl jos galėjo žūti.

Klaipėdos kalėjime duodavo 700 g duonos, žuvų galvų ir uodegų, pusę litro „kavos“ ir labai mažą gabalėlį cukraus. Tardydavo naktimis, apklausdavo dienomis. Tardė jauni žydų ir rusų tautybės tardytojai.

Partizaną Stasį Papievį tardė žydas Paitelis, Kulių gyventojas, buvęs parduotuvės savininkas.

Tardymų metu pešdavo barzdą, ūsus, batų kulnais mynė ant basų kojų pirštų, su liniuote mušdavo per sprandą, liepdavo sėdėti ant butelio, kol nuvirsdavau, nugriuvusį spardė. Iš tardymo kitus parvesdavo kruvinus. Kartą aukšto rango saugumietis labai skaudžiai man spyrė į pilvą, aš apalpau, nugriuvau ir tardymas baigėsi.

Už partizaninę veiklą nuteisė 10 m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. Iškentėjęs pažeminimus, kalėjimų, lagerių ir tremties žiaurumus, grįžau į Lietuvą, bet ramybės neturėjau. Namų duris dažnai varstė milicininkai, liepė važiuoti atgal į Rusiją.

Kalėjau Norilsko krašte, dirbau anglių kasykloje, buvau sužeistas. Duodavo pusę l sriubos, 800 g duonos, keptos žuvies, cukraus, kavos. Trumpam laikotarpiui užtekdavo. Alkanam ir sunkiai dirbančiam kaliniui buvo labai mažai.

Norilsko lageriuose vyko sukilimas, jį pradėjo moterys. Sukilimo metu žuvo daug moterų.

Apie Stalino mirtį kaliniai sužinojo per radijo garsiakalbius. Jie ypač džiaugsmingai sutiko tą žinią. Skanduojant kaliniams, įėjo barako prižiūrėtojas ir paklausė: „Ko taip linksminasi kaliniai?“ Visi vienu balsu šaukė: „Stalinas mirė! Stalinas mirė!“ Barako prižiūrėtojas riebiai rusiškai nusikeikė ir pasiūlė kaliniams eiti miegoti.

Po to įvykio visų barakų sienas išdažė baltai, išnaikino visus parazitus, rekonstravo bendrą virtuvę. Kaliniams už darbą pradėjo mokėti pinigus. Galėjome nusipirkti įvairių maisto prekių, leido rašyti laiškus. Anksčiau kalinys per metus galėjo parašyti tik vieną laišką. Turtingesni namiškiai galėjo atvažiuoti pasimatyti. Kaliniai turėjo teisę pirktis rūbų. Kai pradėjo mokėti už darbą, gyvenimo sąlygos pagerėjo.

Vieną naktį kaliniai išpjovė visus vagis. Kiekviename barake gulėjo po 3–4 negyvus vagis. Sienos buvo aptaškytos krauju. Vagys iš kalinių atiminėdavo batus, rūbus, virtuvėje papjovė virėją latvį. Po sukilimo cukraus davė 0,5 kg supilto į terbelę – pusės mėnesio norma.

Po Stalino mirties Sovietų sąjungai vadovavo Malenkovas. Jo dėka kalinių gyvenimas pagerėjo, bet į darbą vis tiek varė.

Kartą atvažiavo komisija iš Maskvos. Tarp rusų ir lietuvių kalinių buvo mokytų žmonių. Kalinių atstovai reikalavo komisijos narių, kad kaliniai invalidai būtų išvežti iš lagerių, kad visi kaliniai dažniau galėtų rašyti laiškus ir susitikti su namiškiais. Komisijai išvažiavus, išleido į namus aklus ir senelius.

Prasidėjus kalinių sukilimui, iš darbo neišleido į lagerius, o iš lagerių – į darbą. Sukilimą malšino gaisrinės automašinos, kariškiai. Kaliniai gynėsi viskuo, ką rado: plytomis, akmenimis ir kt.

Po Stalino mirties kalinių negalėjo perteisti ir skirti papildomas bausmes. Mūsų lageryje buvo apie 4000 kalinių. Po sukilimo iš pagrindų pasikeitė jų gyvenimo sąlygos: kaliniams nuplėšė numerius nuo pečių, kelnių, kepurių, baltinių, nugaros. Numeriai buvo užsiuvami ar uždažomi dažais. Žiemos metu kaliniams davė vatinukus, veltinius, kepures, pirštines, apatinius rūbus. Tais pačiais rūbais dirbo, buvo lageryje ir miegojo ant lentinių gultų.

Šachtoje kaliniai dirbo 6 valandas. Ant veido turėjo apsaugas nuo dulkių. Nors šachtose veikė galingi ventiliatoriai, bet kalinių veidai buvo visiškai juodi. Pradžioje anglį trupino suspausto oro plaktais, vėliau pradėjo sprogdinti, palengvėjo rankinis darbas. Vagonėlius, prikrautus anglių, traukė arkliai. Jie tiksliai jautė darbo laiko pabaigą. Pasibaigus darbo laikui, vagonėlių nebetraukdavo. Arklius iškinkydavo ir jie patys pareidavo į arklides. Šachtos buvo 200, 300, 500 m nuo žemės paviršiaus. Vėliau arklius pakeitė elektra varomi vežimėliai.

Barakų krosnys buvo kūrenamos anglimis, kurių parnešdavo darbininkai. Nebuvo nei vandens nusiprausti, nei pirties. Prausdavomės sniegu. Tie, kurie turėjo skutimosi priemones, skųsdavosi, o neturintys nesiskusdavo.

Lageryje kalėjo ne vienas stačiatikių popas. Rusų religinių švenčių metu popai į darbą neidavo. Už tai juos per visas šventes laikydavo karceryje. Vienas nežinomos tikybos kalinys visada nešdavosi vandens. Nusišlapinęs ar atlikęs kitus gamtinius

reikalus, apsiplaudavo vandeniu. Nemažai kalinių turėjo juodus, siuvinėtus kilimėlius, skirtus maldos apeigoms. Pasitiesę ant žemės, atsiklaupdavo ir žemai lenkdamiesi melsdavosi.

Kalėjo ir vokiečių tautybės žmonių, buvo vienas amerikietis – kariškis desantininkas. Jis mokėjo kelias kalbas, dirbo virėju. Į darbą su kitais jo nevarė, mirus Stalinui, jo lageryje nebeliko.

Lageryje kalėjo visų Sovietų Sąjungos okupuotų valstybių žmonių.

Beveik kiekvienos tautybės kaliniai buvo susijungę į grupes.

Turėdamas didelę gyvenimo patirtį, lageryje 8-erius ar 9-erius m. neturėjau draugų. Taip saugojausi nuo saugumo užverbuotų kalinių šnipų. Šnipus paimdavo keli vyrai, iškeldavo ir mesdavo ant užpakalio.

Kartą mokytam žmogui, buvusiam matininkui, dabar kaliniui, parodžiau dėmelę ant kojos, kurią buvau susižeidęs, ir juokais pasakau, kad peršovė bėgant, kulka kiaurai išlindo, ir paprašiau niekam nesakyti. Kitą dieną mane iškvietė tardytojas ir liepė parodyti dėmelę ant kojos, klausė, kas, kada peršovė. Po to įvykio kitą dieną kalinį šnipą tuoj pat perkraustė į kitą lagerį. Todėl turėjau vieną, kitą draugą, su kuriais galėjome atviriau pasikalbėti.

Žiemą mirusius ar žuvusius kalinius išrengdavo nuogai, išvežant iš lagerio teritorijos kiekvienam mediniu plaktuku trenkdavo į kaktą ir sumesdavo ant rogių. Išveždavo į tundrą, sumesdavo į duobę, kurią kaliniai buvo iškasę vasaros metu, ir apkasdavo sniegu. Po Stalino mirties mirusius ar žuvusius jau dėdavo į karstus, galima buvo aprengti rūbais, nuogų nebelaidojo.

Vasaros metu žemė atšildavo tik apie 20 centimetrų. Vorkutos šachtose pasitaikydavo nelaimingų atsitikimų. Vienos pamainos metu užgriuvo 80 kalinių ir visi žuvo.

Štai kaip stribas Juozas Paukštys pasakojo savo bendraminčiams apie žuvusių partizanų užkasimą: „Kasė duobę partizanui užkasti. Iškasė apie 30 cm gylio. Pasižiūrėjo į šalia pamestą partizaną, kuris buvo aukšto ūgio, į duobę netelpa, kastuvu atkapojo kojas, padėjo šalia ir užkasė. Nenorėjo kasti gilesnės duobės, nes pradėjo aušti, reikėjo eiti miegoti...“

Kitas stribas Kuprys, gyvenęs arti kapinių, kasęs duobę užmuštiems partizanams, pasakojo: „Tuokart buvo daug užmuštų partizanų, į duobę bet kaip sumetė, surietė ir užkasė, nes buvo žiema, žemė įšalusi, duobė visai negili.“

Pasakoja **Benediktas Vaišnoras-*Lukna***: <...> 1945 m. šaltoką balandį Mižuikių partizanų rinktinė, susibūrusi Žaliųjų Armijos miškuose, paskelbė žūtbūtinę kovą su rusų NKVD-istais ir stribais. Dėtos pastangos iš okupantų pirmiausia išvaduoti Endriejavo miestelį, paskui Kulius, Rietavą bei Plungę. Operacijai ruoštasi rimtai ir apgalvotai, reikėjo gerai apsiginkluoti.

Štabo bunkeryje budėjau, kuomet vakarop prisistatė drąsūs kovotojai, spaudos platintojai Mykolas Šimkus, Jonas Vengalis ir Konstantinas Mažeika. Visiems padalijau naujos spaudos, kurią jie turėjo išplatinti Kulių, Endriejavo, Plungės bei Rietavo apylinkėse. Šį tą aptarę, išlindome iš bunkerio, kur mus pasitiko LLA štabo sekretorius Alfonsas Rudys. Jis pasakė, kad LLA narė Adolfina Jučienė pranešusi, jog Endriejavo išvadavimui prie mūsų šaulių rinktinės nori prisijungti „liaudies gynėjai“: Kuprys iš Endriejavo, Šipalis, Girčius ir Kaveckas iš Kulių miestelio.

Pajutome, kad mūsų operacijai iškilo išdavystės grėsmė. Mykolas Šimkus griežtai atsisakė sovietinių „liaudies gynėjų“ pagalbos, ir tik tuomet, kai štabo atsakingas sekretorius parodė dokumentą, jog minėti vyrai yra prisiekę po Vyčio vėliava, sutikome, kad jie papildytų mūsų rinktinę ir šventai tarnautų Tėvynei.

Mūsiškių, Mižuikių, partizanų buvo 30. Gegužės viduryje atvyko ir minėti „liaudies gynėjai“, dar vėliau prisijungė Rėpšaičių partizanai. Visi pasijutome stiprūs, vieningi ir bebaimiai. 1945 05 25 naktį išsirikiavome pasirengę žygiuoti Endriejavo link.

Paskui mus Žaliųjų Armijos miško keliu važiavo du vežimai, kurių viename po šiaudais buvo paslėpti 2 kulkosvaidžiai, 6 dėžės šovinių bei granatų. Rinktinės vado Kosto Ticiaus įsakymu visa amunicija nustatytą vietą turėjo pasiekti laiku.

Gegužės 26 d., lygiai pirmą valandą nakties, pasiekėme greta ežero rūke paskendusį Endriejavo miestelį. Nuo ežero dvelkė nakties vėsa. Rinktinės vadas Kostas Ticius paprašė visus sustoti dešimties minučių poilsiui, ir mes sukritome į krūmokšnius šalia vieškelio, vadinamojoje Ablingos gatvėje.

Čia visi kovotojai buvo suskirstyti į dvi grupes: vienai vadovavo rinktinės vadas Kostas Ticius, kitai – Viktoras Žalimas.

Kadangi milicijos, MGB ir NKVD pastatai buvo miestelio centre, mūsų puolimo pozicija ir buvo numatyta iš dviejų pusių: Žemaičių plento ruožu – vieni nuo Kauno, kiti nuo Klaipėdos pusės.

Perėjus plentą, rinktinės vadas Ticius užėmė poziciją iš Kauno, o Viktoras Žalimas – iš Klaipėdos pusės. Man ir Stanislovui Salykliui buvo nurodyta įsitvirtinti bažnyčios šventoriuje, kad kritiniu momentu milicijos, MGB ir NKVD pastatus „pašventintume“ kulkosvaidžių ugnimi.

Viskas jau buvo paruošta puolimui, tik reikėjo atlikti pačią svarbiausią užduotį: nuginkluoti miliciją, įsiveržti į milicijos pastatą ir nuginkluoti milicininkus. Šiai užduočiai įvykdyti vadas paskyrė mūsų partizaną Mykolą Narmontą.

Mudu su Stanislovu Salykliu, pirštus laikydami ant kulkosvaidžių gaidukų, visą operaciją stebėjome pro šventoriaus mūro skyles.

– Rankas aukštyn! – staiga pro atvirą langą pasigirdo Mykolo komanda, po to milicijos pastate pasigirdo automato serijos.

Tuo metu budėję milicininkai Žaliukis ir Stočkus, taip staigiai užklupti, krito vietoje. Pas budintį milicininką buvo rasti raktai nuo seifų su ginklais ir šaudmenimis. Miegoję stribai iššokinėjo pro langus ir dingo miglose. Partizanams atiteko 15 karabinų, 3 automatai, 1 kulkosvaidis, daug šovinių ir granatų. KGB kabinetuose rasta rašomoji mašinėlė, radijo imtuvas ir seifai su slaptais MGB ir NKVD bei milicijos skyriaus dokumentais.

Operacija pavyko, viską susikrovę į vežimus, laimingai sugrįžome į Žaliųjų Armijos miškuose įsikūrusį štabą.

Garbė gyviems partizanams, o dar didesnė garbė kritusiems kovoje už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybę: broliams Mykolui ir Jonui Narmontams, Justinui Lukauskui, Viktorui Žalimui, Albinui Dargiui, Antanui Venslauskui ir kitiems Žaliųjų Armijos partizanams.

Iš JUOZO KUBILIAUS, SIMO-*MARGĖNO* prisiminimų

Užrašė A. Beresnevičius
Plungėje 2000 10 05 ir 2000 11 25

Juozas Kubilius, Simo-*Margėnas* (1916 04 13 – 2003 03 01), gyv., Kretingos r., Salantų m., Padvario g. 19, čia dabar gyvena Danutės Kubiliūtės-Jonikienės šeima.

Trumpa veiklos apžvalga

1945 05 06, pasivadinęs Justinu Kondrotu, dezertyravo iš Antrojo pasaulinio karo sovietų kariuomenės pirmųjų fronto linijų iš Vokietijos, Frankfurto prie Oderio.

1945 05 06 – 1945 09 28 pėsčias ėjo per Vokietijos ir Lenkijos valstybių teritorijas.

1945 09 28 – 1945 12 04 pėsčias ėjo per Lietuvos valstybės teritoriją, nuo Vištyčio ežero Vilkaviškio r. iki tėviškės Šaučikų k., Salantų apyl., Kretingos r.

Gyvenimo vingiuose pasitvirtinę J. Kubiliaus ištarti žodžiai: „Nenorėk antrojo gyvybės ir pats savąja ilgiau pasidžiaugsi."

2000 11 25 Juozas Kubilius, sunkiai sirgdamas, spėjo pasakyti: „Patirti neapsakomi sunkumai, daug metų žiūrėjimas mirčiai į akis nenuėjo veltui: KOVOS POKARIO METAIS PRIEŠ SOVIETŲ OKUPANTUS NEBUVO VELTUI. LIETUVA LAISVA!"

„Prievarta pasuktas mano gyvenimas ėjo klaidingu keliu, bet aš tai supratau ir, apgailestavęs tai, grįžtu tuo pačiu keliu, kuriuo nuėjo mano protėviai, ginklo broliai – tautos didvyriai."

Juozas Kubilius detaliai aprašė karo pirmųjų fronto linijų baisumus.

Taip Salantų r. atsirado dar vienas dešimt su puse metų nelegaliai gyvensiantis žmogus.

Liūdnai pragyventi metai

Šeimoje augome 6 vaikai: 4 broliai ir 2 seserys. Keturi mirė būdami maži. Užaugome mudu su seserimi. 7-erių metų pradėjome eiti į pradinę mokyklą gretimame Šauklių k. Čia susidūriau su pirmąja mano gyvenime negerove. Mosėdžio Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčios klebonas, mūsų mokyklos kapelionas, per religijos pamokas perspėjo: „Vaikai, nelipkite ant ledo, dar tik žiemos pradžia, ledas plonas, pavojinga..." Bet mes, keturi vyrai: aš – Kubilius, Kniūkšta, Valteris ir Vičiulis, sutarėme patikrinti ledo tvirtumą. Nuvažiavome į vieną vietą tvenkinio viduryje ir ledas lūžo. Mokytoja, padedama šeimininkų, mus išgelbėjo. Jei ne jie, būtume visi žuvę. Šiuo metu visų trijų mano draugų nebėra tarp gyvųjų: Valteris ir Vičiulis mirė, Kniūkšta nukankintas sovietiniam lageryje.

Kai buvau antrokas, mokyklą įsteigė mano tėviškėje. Ir čia neapsieita be nuotykių: į klasę buvau atsinešęs savo gamybos pistoletą. Rašėme diktantą. Kai visi vaikai parašė, atsirado laisvo laiko – suole pasislėpęs džiaugiausi savo ginklu, o jis buvo užtaisytas, iškrito saugiklis ir – šūvis. Mokytoja ir vaikai pašoko į viršų. Pasekmės aiškios: mane, kaip klasės „didvyrį", už ausies, prie rašomosios lentos paklupdė, ginklą atėmė ir perdavė tėvui. Jis ginklą įmetė į krosnį, bet tuo viskas nesibaigė, dar diržu paauklėjo. Žodžiu, buvau nuginkluotas. Laimei, kad niekam nekliuvo. Šratai sulindo į suolą.

Nepriklausomos Lietuvos karys

1938 m. mane pašaukė į Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Ta pati mano mokytoja Agripina Stanelytė, mane palydėjusi į Lietuvos kariuomenę, pasakė:

„Linkiu būti ištikimu ir tvirtu Tėvynės gynėju.“ Tų žodžių savo gyvenime neužmiršiu. Ji buvo antroji mano mama.

Kariuomenėje buvau paskirtas į ryšių kuopą telefonistu. Išdavė du uniformos komplektus, naują Čekoslovakijoje gamintą šautuvą (numerį ir šiandieną prisimenu: 6892). Žodžiu, jau esu jaunas kareivis: drausmė, rikiuotė, ryšių specialybės pamokos, Morzės abėcėlės mokymasis, radiotechnika, optika ir visokie kitokie man negirdėti dalykai. Seni kareiviai mus vadina šlapiaausiais, šlapukais ir šaiposi: „Čia tau ne pas mamą“. Šiaip draugiški, pataria, pamoko, kas neaišku. Kariuomenėje drausmė visiems vienoda, užgaulioti, persekioti griežtai draudžiama.

Dienotvarkė tokia: 7 valandos miegui, 7 – pamokoms, sportui ir rikiuotei. Likęs laikas – laisvalaikis, yra biblioteka, daug verstų iš anglų kalbos knygų, ypač anarchistinių raštų. Daug laiko skyriau skaitymui.

Atėjo 1938 m. pavasaris – priesaika. Lieku eilinis. Seni kareiviai išvažiuoja. Gaunu pirmą karinį laipsnį. Paskiria 6-osios telefono grandies viršininku, išduoda aparatūrą, kabelius ir visą reikalingą įrangą, įkainotą 6000 litų. Už visa tai esu atsakingas. Prasideda lauko pratimai (manevrai). Atvažiuoja pavasario šaukimo laida – naujokai.

Pradeda „niauktis“ Europos padangė. Vokiečiai užima Austriją. 1939-ųjų pavasaris, kovo 22-ąją iš Lietuvos atimama Klaipėda. Karininkai išveža savo šeimas. Mūsų karinė dalis išvažiuoja, dalis likome perduoti savo brangius namelius. Pašlijo drausmė. Pirmą kartą jauni vyrai ruošia kuprines kelionei. Kur keliausime, kur sustosime, – nežinome, be to, ir nesvarbu.

Po to ėmėmės „rimto“ darbo (turbūt tai lėmė tautinė neapykanta?): atkabinę lovos galą, trenkiam į langą, o tas su visais rėmais atsiduria lauke. Numušėme visus vandens čiaupus: vanduo koridoriais, laiptais teka žemyn. Be to, kažkas trečiame aukšte uždegė, dūmai veržėsi per išmuštus langus. Atvažiavo vokiečių gaisrinės, užgesino.

Šitaip „sutvarkę“ patalpas, palaukėme 1939 03 22 nakties dvyliktos valandos. Su pulko vadu perdavėme kareivines ir iššygiavome Kretingos link, nežinomybės ir sunkių minčių prislėgti. Visiškai blogai. Mūsų protėvių žemė niekam nereikalinga. Ponų priviso. Tokie vadovai ir save patriotais laikantys tautai ne tik nereikalingi, bet labai žalingi. Kodėl tu, laikydamas save tautos vadovu, nedavei mums įsakymo iš tų belangių kareivinių mūrų atidengti ugnį, neleidai mums, juodarankių klasės vyrams, įvykdyti Tėvynei duotą priesaiką? Mes, kareivėliai, bent kiek pasidarbavome, išdaužėme kareivinių langus, taip parodėme neapykantą priešui ir savąjį patriotizmą.

Nepriklausomos Lietuvos šaulys – Lietuvos laisvės armijos karys

Būdamas 19-kos metų, įstojau į Lietuvos šaulių sąjungą. 1942 m. priėmiau Lietuvos laisvės armijos priesaiką. Kai 1941 06 22 Vokietija užpuolė Sovietų Rusiją ir okupavo Lietuvą, vokiečiai negrobstė Lietuvos vyrų į frontą – nenorėjo svetimšalių. Rusai pasitraukė be šūvių, tačiau neilgam.

Atėjo 1944 m. ruduo, prasidėjo antroji rusų okupacija ir jaunų vyrų gaudymas: J. Pilibaitis areštuotas, A. Einikis pasitraukė į mišką, K. Puškorius ir aš slapstomės – gyvenam nelegaliai.

Adomas Einikis ir Juozas Pilibaitis gavo kvietimus atvykti į NKVD būstinę Inbarės k. Juozas Pilibaitis paklausė kvietimo – išėjo ir nebegrįžo. Adomas Einikis buvo tarnavęs Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Prieš Sovietų Rusijai okupuojant Lietuvą, buvo nusipirkęs karabiną. Kartu atsisveikinome su A. Einikiu ir J. Pilibaičiu. Nuo to vakaro Adomas Einikis išėjo pas Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanus. Apie 7-erius metus kovojo partizanų gretose. Saugumiečiai Adomą Einikį areštavo sužeistą. Tais metais aš gyvenau tėvų sodyboje nelegaliai. A. Einikis buvo dar gyvas, saugumiečiai kvietė Ževienę į Kretingos NKVD būstinę atpažinti.

Po savaites susitarėme eiti į Šauklius pas vyrus pasitarti, ką daryti toliau. Ėjome per miškus, bet nenuėjome. Pasislėpę už krūmų jau laukė rusų kareiviai. Iššoko 4 ruskeliai ir rusiškai sukomandavo: „Rankas aukštyn, bandite!“ Nusivarė į štabą, pas kaimyną Miklovą. Miklovas paliudijo, kad mes jo kaimynai, bet jiems nesvarbu, ir nusivarė į Salantus. Kelionėje labai saugojo: vienas ėjo pirma, du iš šonų, ketvirtas – iš paskos. Pirmutinis viską šalino nuo kelio: ir žmones, ir mašinas. Tokia kelionė mūsų gyvenime buvo pirmutinė: 2 klumpėmis apsiavę kaimynai eina 4 ginkluotų sargybinių varomi.

Salantuose mus perdavė milicijai (stribams), kurių vadas tuo metu buvo Vytautas Zaleckas. Jis pareikalavo iš manęs šautuvo, pasakiau, kad neturiu. Ėmė mušti, išdaužė dantis. Rytą nuvarė prie bažnyčios, į Kubilienės trobą. Uždarė, duris užvyniojo grandine. Stovi sargyba. Vakare atvare dar du: Ulčiną ir Valančių. Jau linksmiau – esame keturi. Naktį atvarė iš Kretingos kalėjimo dar tris: Jurevičių, Bartkų, trečiojo pavardės neprisimenu. Kai įvarė Bartkų, jis krito ant grindų pasakęs, jog labai sergąs. Atėjo gydytojas, davė vaistų. Sargybiniai ir kiti rusai su mumis elgėsi švelniai, o stribai buvo labai žiaurūs.

Pusiaunaktyje išgirdome, kad sargyba miega. Iš Kretingos kalėjimo atvaryti vyrai pasiūlė bėgti. Jie sakė visi esą iš Darbėnų. Sudėjom rankas prie lango – stiklas vienas. Nugara lėtai spaudžia, stiklas lėtai trūkinėja, išimame šukes. Kita kliūtis – langinės iš lauko. Neturime kuo atkabinti. Mušant bus triukšmas. Suradom dviratį, išėmėm jo stipiną ir atkabinom langinių kabliuką. Kliūtis nugalėta. Bėgantiems nurodžiau: artimiausias miškas – Šateikių ir Juodupėnų pušynas. Jeigu norite į Vakarus, eikite į parką, į Juodupėnų pušyną. Tai jūsų ir mūsų dabartiniai namai. Atsisveikinome, palinkėjome vyrams laimingos kelionės ir jie išbėgo.

Praėjo pora valandų. Gulime ant grindų. Aš sakau vyrams: „Reikia pranešti sargybai. Tie vyrai jau miške, pavojaus nebėra, o mums pavojinga, klaus, kodėl nepranešėte?“ Ėmiau spardyti duris. Tik išgirdau: „Kas? Kas?“ Sakau – žmogus pabėgo.

Nuo durų atvyniojo grandinę, į patalpą atsargiai įkišo galvą ir tarė: „Buvo septyni, liko keturi“. Greitai uždarė duris, įkišo pro tarpelį šautuvą ir tris kartus iššovė. Atbėgo rusų ir stribų pulkas. Klausia, kada pabėgo? „Prieš porą minučių“. Neįtikėtina – du sveiki, trečias sirgdamas ir tas pabėgo. Jiems paaiškinau, kad gydytojas davė kažkokių stebuklingų vaistų ir jis akimirksniu pasveiko. Mus, likusius, pagyrė: „Jūs protingi vyrai.“ Nuo durų nuėmė grandinę, sargyba pasitraukė. Antrame namo gale buvo daug savo noru atėjusių vyrų.

Antrą dieną atėjo mano ir Puškoriaus mamos. Jos atnešė maisto ir šv. Agotos duonos, įsiūtos į medžiagą, nešioti ant kaklo. Žodžiais neapsakomas motinų skausmas palydint sūnus į karą. Ir prasidėjo nepamatuojamas stribų žiaurumas: neleido motinoms ir tėvams atsisveikinti su mylimais sūnumis. Mus, klumpėmis apsiavusius, jaunus kaimo vyrus, prievarta vežamus į karo fronto pragarą, tėvai mintyse jau laidojo. Prašėme, kad atvestų kunigą, norėjome paskutinį karą priimti Švč. sakramentą.

Nors ir keista, bet rusų tautybės kareiviai, matydami tragišką reginį, persotintą skausmo ašarų, mus palaikė, o stribai tėvų neprileido prie mūsų ir neleido atsisveikinti.

Trečią dieną per Salantų mstl. mus vedė su sargyba. Nedarnią mūsų eiseną iš paskos lydėjo nekvalifikuotas muzikantas su apdriskusia armonika. Einant pro Šarkio namą, ant šaligatvio stovėjęs stribų būrys iš mūsų tyčiojosi. Albertas Riešas, kilęs iš Mosėdžio, pasitraukė iš nedarnios rikiuotės, prišoko prie stribų, vienam stipriu, žemaitišku smūgiu kaip trenkė, kad tas kaip lapas sudribo ant šaligatvio. Nuėjom į pakalnę. Susodino į mašinas. Mus lydėjo keli ginkluoti stribai ir vis dar tyčiojosi iš mūsų.

Atvežė į Kulupėnų geležinkelio stotį. Čia susodino į gyvulinį vagoną ir stribų lydimi pajudėjom į rytų pusę. Lieplaukės geležinkelio stotyje kartu su mumis važiavęs Valančius pabėgo.

Po paros atvažiavome į Vilnių. Stribai pasišalino, o mus ėmė saugoti rusų kareiviai. Visus išvarė į kareivines. Kitame kareivinių pastate buvo apgyvendinti lenkų tautybės vyrai. Matyt, dar nuo Lietuvos kunigaikščio Jogailos laikų liko tautinė neapykanta: susimušėm, lenkai „fronto“ neatlaikė – pasitraukė.

Kitą rytą – vėl į Vilniaus geležinkelio stotį. Susėdome į gyvulinius vagonus ir vėl gausios sargybos lydimi pajudėjome rytų pusėn, bet mums nežinoma kryptimi. Užtraukėme dainą: „Tėviškėlę brangią vis regiu sapne...“ Daugelis mūsų rankomis šluostė ašarotas akis. Buvome beginkliai ir pasipriešinti prievartai negalėjome.

Atvežė į paskutinę Lietuvos Adutiškio geležinkelio stotį. Traukinys stovėjo pusę dienos. Buvo galima pabėgti, bet tokiu atveju skaudžiai nukentės tėvai. Reikia laukti geresnės progos.

Su Justinu Dėkantu išėjome į miestelį nusipirkti tabako. Užeinu pas vietinį miestelio gyventoją. Noriu pakeisti naujus, mamos dovanotus pusbačius į butelį degtinės. Galvojau: „Tėvynės žemes su jais nemyniau, todėl turiu juos Tėvynėje ir palikti.“ Gavau aš seno žmogelio ne vieną, o du butelius. Garbaus amžiaus lietuvis mane apgaili: „Kur dingsi basomis kojomis? Šlapia, šalta.“ Bandau paaiškinti: „Esu žemaitis, todėl manęs nieks nebaugina. Ar esate girdėję apie žemaičius?“ „Esu, – tarė žmogelis, – pas mus sakoma: žemaičiai ištvermingi žmonės“. Mane apgailėjęs garbaus amžiaus padorus žmogus dar padovanojo tabako.

Kartu su ištikimu draugu Justinu išgėrėme ne vieną butelį degtinės. Nesigailiu taip padaręs, nes tai buvo paskutinis atsisveikinimas su vaikystės dienų draugu. Labai gaila, kad jis nebegrįžo: žuvo kautynių lauke, fronto pragare.

Grįžome į geležinkelio stotį. Čia sutikau Rakauską, kilusį iš Mažeikių. Jis gyrėsi pragėręs ne tik batus, bet ir kojines.

Pervažiavome Lietuvos valstybinę sieną. Baltarusijoje pravažiavome Pastovių, Gruboko geležinkelių stotis. Atvežė į Vetryno stotį. Liepė išlipti iš vagono. Čia Baltarusijos žemė jau padengta sniegu. Basomis kojomis ant sniego šalta. Mus saugoję rusai labai sodriai keikėsi: „Bliadi (pasileidėliai), lietuviai basi."

Nuvedė į aplūžusias, belanges kareivines. Rajonas aptvertas spygliuota viela, aplinkui stipri apsauga. Nuvedė į pirtį, po jos davė drabužius, gavome Amerikoje gamintus batus, rusiškus vatinukus. Tapome visi vienodi, ir mudu su Rakausku tokie kaip visi.

Po kelių dienų išvedė į mišką. Transporto, kelių nėra. 5 km nešėme vieną rąstą. Vietovė kalvota: kai užeini ant aukštumos, tai rąstas prispaudžia žemyn einantį. Atnešti medžiai reikalingi kaip malkos virtuvėje maistui gaminti. Mus maitino tris kartus per dieną. Duonos kepalėlis 14-ai vyrų ir po pusę litro skysčio, panašaus į sriubą. Kartais medžius nešėme naktimis, dienomis kasėme žemines. Miegojome ant narų apsikloję skarmalais 6 valandas.

Pskove mūsiškių buvo apie 7000 ir tiek pat Vetryne. Tarp mūsų buvo komunistų ir komjaunuolių – išdavikų. Rytais, po nakties miego, dingdavo mūsiškiai. Todėl reikėjo būti labai atsargiems. Būdavo, per politinius užsiėmimus pradeda girti V. I. Leniną, J. V. Staliną ir turtingiausią pasaulyje Rusiją, o antrame salės gale prasideda daina: „Palinko liepa šalia kelio, pravirko motina sena." Pradeda dainuoti visi, politinės pamokėlės taip ir baigdavosi. Aršieji komunistai po nakties ir kruvinomis nosimis atsirasdavo.

Po dviejų mėnesių prasto maisto (kaip griežto režimo lageryje) stambesni vyrai visai nusilpo, visi tapome liekni.

Pradėjo mokyti karinių disciplinų, nebekasėme žeminių. Man ir Štombergiui, kaip meistrams, patikėjo rišti šluotas. Nustatė griežtą normą: 30 vienam kareiviui. Kelis vakarus rišome šluotas iki vidurnakčio. Laba pavargome. Aš draugui ir sakau: „Brolau, ieškokime išeities, mažai valgę, nemiegoję – krisime ir mudu." Ieškau išeities. Po vatinuku susikišau visus šluotų rišimo įrankius: vielą, reples, rištukus. Išeiname į kareivinių kiemą. Sakau draugui: „Tu būk toje vietoje, iš kur aplinkui gerai matytųsi, aš einu prie šulinio. Jei kas įtartina – sukosėk." Priėjau arti šulinio, draugas nekosti. Aš greitai visus šluotų rišimo įrankius – į šulinį. Niekas nepastebėjo. Pareiname prie šluotvirbių krūvos, susėdę rūkome. Budintysis priėjęs klausia: „Kodėl nedirbate?" Vienbalsiai atsakėme: „Nebeturime įrankių." Jis dar aplink apžiūrėjo. Nėra. „Eikite miegoti."

Mus, kurie dar likome, pradėjo techniškai rengti frontui. Į mokymo klasę atnešė sunkųjį kulkosvaidį. Paklausė susirinkusių kareivių: „Kas čia per daiktas?" Aš pasakiau, kad jį pažįstu. Man liepė aiškinti lietuviškai, nes rusų kalbos visiškai nemokėjau. Tuoj atėjo vertėjas. Pastebėjau, kad sovietų karininkas, dėstęs karinę discipliną, apie šitą ginklą žino net mažiau už mane. Man buvo lengva jį apgaudinėti.

Vieną vakarą mudu su Rakausku, pareidami iš kareivinių, kiemo laiptinėje susitikome kapitoną. Jis mums pareiškė pastabą: „Kodėl nesisveikinate?" Už tokį klausimą Rakauskas spyrė jam žemiau pilvo. Gerai pataikė. Susirietė, prisispaudė prie sienos. Aš kumščiu dar stipriai trenkiau per sprandą. Kepurė pirma, o jis pats iš

paskos nušliaužė laiptais. Mudu greitai įsimaišėme į kareivių būrį. Šitaip žemaitis sugeba „sveikintis“.

Kitą vakarą mūsų kareivių grandį išvarė malkų skaldyti. Vyrai skaldė, aš nešiau į virtuvę. Ant lentynos pamačiau kelis duonos kepalus. Skubi reakcija – reikia paimti, bet nėra kaip, patalpoje yra mergaitė. Pasakiau apie radinį vyrams. Uždavinį įvykdyti nutarėme įpareigoti Matiuką. Jis profesionalus vagis, lenkų tautybės. Keletą kartų į virtuvę ėjo ir vis pareina be duonos, sako – nepritaikau. Kartą iš virtuvės parėjo įtartinai storokas. Vyrai jį patiesė ant sniego, atsegė diržą, ištraukė baltinius ir pabiro duonos gabalai. Pasidalijome po lygiai. Davėme ir Matiukui, nors gal kokį trečdalį duonos dar be mūsų jis spėjo suvalgyti.

Aš pagalvojau: ko gero, ir kunigas, gyvendamas ir dirbdamas tokiomis sąlygomis, vargu kitaip pasielgtų. Tad nereikia stebėtis, kad rusų kareiviai vagys, nes juos tokius būti priverčia pati Sovietų vyriausybė.

Kiekvieną dieną einame į šaudyklą, mus rengia frontui.

Pakeičiau vardą ir pavardę

Vieną vakarą perskaitė įsakymą, man suteikė grandinio laipsnį. Rytojaus dieną išėjome į karinės parengties techninius mokymus. Tose apylinkėse gilios sniego pusnys, kompaso, žemėlapio neturime, vietovės nepažįstamos, todėl paklydome. Grįžome vėlai naktį pavargę, išalkę, pametę kulkosvaidžio atsarginės dalis ir išardymo įrankių komplektą. Pasakiau apie tai skyrininkui. Jis draugiškai tarė: „Eikime į sandėlį, užkalbinsiu sandėlio viršininką, o jūs tuo momentu, ko reikia – į kišenes ir pro duris.“

Kitą vakarą, per patikrinimą, prieina seržantas, nuplėšia nuo antpečių, kareiviška kalba šnekant, makaronus, ir lieku eiliniu kaip buvęs.

Iš šaudyklos į dalinį negrįžo vienas lietuvis. Po savaitės parvarė sužeistą. Rodė visiems. Tai buvo įbauginimo ceremonija: nebėkite iš karinio dalinio, jums bus dar blogiau.

Po kelių dienų išdavė naujus drabužius, batus – „bintus“ (autus). Žiūriu, ant mano palaidinės ir milinės antpečių vėl uždėti „makaronai“. Vyksta paskutinė kareivių registracija. Tuo momentu pakeičiau savo vardą ir pavardę. Palikau tas pačias pirmąsias vardo ir pavardės raides. Prašau užrašyti aiškiai, nes man tai labai svarbu. Nuo dabar mane visi vadins JUSTINU KONDROTU. Kitur tai būtų neįmanoma. Rusiška tvarka tokiems vyrams kaip aš labai paranki. Pradedu maskuoti savo pėdsakus... Gal pasiseks?

Daugelis iš mūsų laiškų iš namiškių negaudavo. Pas gaunančius susirinkdavome, nes visi norėjome sužinoti naujienų iš Tėvynės. Viktorui, atvežtam iš Šateikių, žmona rašė: „Nesigailėk čia patekęs, pas mus gaudomi ir šaudomi.“

Atsisveikinau su pasiliekančiais draugais ir karo invalidu leitenantu, kuris mums buvo kaip tėvas.

Išvažiuojantiems į frontą atnešė kelis maišus machorkos. Pilamės į maišelius. Vienas vyras, atvežtas iš Šiaulių, paima saują tabako, meta kapitonui, kuris mus turėjo lydėti į frontą, į akis, sako: „Kvaily, Ivane! Galvoji, kad už machorkos saują užkariausim tau Berlyną?“ Jį areštavo. Gal jam geriau pasisekė?..

Sužinojau, kad šiandien šv. Velykos. Karinis orkestras groja maršą. Mano draugas Rakauskas, priėjęs prie muzikantų, paima klarnetą ir sako: „Pūskim gamą.“ Jie to nežino. Tada pridūrė: „Jūs galite pūsti į karstą, tokie muzikantai.“

Pasitaikius progai, spyriau karininkui į užpakalį galvodamas: „Tu dabar manęs nenubausi, aš jau nubaustas“. Lietuviai labai neapkentė rusų karininkų. Jie mūsų šalinosi.

Į karo frontą

Stiprios sargybos lydimi sėdome į vagonus ir 1945 04 27 ar 28 d. apie 200 kareivių išvežė iš Vetryno miesto į fronto pragarą Vokietijoje. Pajudėjome pietų kryptimi. Sudie, nedorėle Rusija! Gal daugiau nebegrįšiu...

Po trijų parų įvažiavome į pietinės Lenkijos teritoriją. Po dviejų parų pasiekėme Lenkijos sostinę Varšuvą. Iš čia – į šiaurę link Karaliaučiaus. Paskui vėl atgal – į Varšuvą, per Vyslos tiltą. Vežiojo mus kaip katinus norėdami paklaidinti. Kiekvieną dieną vagonuose kratos. Rodos, niekur neišeiname, bet pas kareivius vis randa žemėlapius ir juos atima. Kelionėje visą laiką davė sausą maisto davinį.

Atvažiavome į Dancigo (dabar Gdanskas – *red. past.*) koridoriaus teritoriją – lenkų žemė, o už jų prasidės vadinamoji Didžioji Vokietija. Kelionė traukiniu baigėsi, nes geležinkelio linija išardyta.

Prieš prasidedant žygiui pėsčiomis link fronto, 200 kareivių grupę perskyrė pusiau. Atsisveikindami linkėjome vieni kitiems sėkmės. Kraštas labai gražus, dabar karo suniokotas, daug nepalaidotų vokiečių palaikų. Visur pilna rusų kapinių su raudonais stulpeliais. Daug gyvulių vaikšto be šeimininkų. Civilių žmonių nematyti. Daug iššaudytų karvių, matyt, pasitraukdami nenorėjo palikti rusams. Kiekvieną dieną mus vis skaido po kelis kartus, jau girdėti fronto garsai, matyti gaisrų pašvaistės. Einame į mišką. Čia belikome tik 4: Aš, K. Puškorius, Plienius ir Jurginis.

Apginkluoja: duoda kulkosvaidį ir naganą. Esu paskirtas pirmuoju grandies numeriu. Išduoda karinį pasą – dabar esu ne Juozas Kubilius, o JUSTINAS KONDROTAS. Atrodo, man tai ateityje bus reikalinga.

Prie Oderio, ties Frankfurtu, atėjome tik 8 kareiviai. Laimingi, kad su kaimynu Kazimieru Puškoriumi likome vienoje grupėje. Kartu su mumis buvo Dapšauskas, kilęs iš Mosėdžio apylinkių, vardo neprisimenu, iš Salantų mstl. Justinas Dėkantas, Adomas Ambrazas (meistras).

Frankfurte pavasaris ankstyvesnis. Pasitiko giedras, saulėtas vakaras, kai iš Varšuvos geležinkelio stoties atėjome į parko aikštelę netoli Oderio. Mus lydėję viršininkai trumpam paliko vienus. Kareivių grupėje buvau vyresnis.

Kelionėje mačiau nukautą vokietį kareivį, ant galvos buvo užmesti keli kastuvai žemės, prie galvos įdurtas šautuvas, ant jo buožės, matyt, draugo parašyta: „Kritau ant tos žemės, kurioje išaugau.“

Taigi, galvoju, iš ko atpažinsi kario žuvimo vietą? Iš drabužių skiautelių, iš krūvos sutrupintų kaulų. Tokia kario dalia. Todėl sakau: „Didžiausias pasaulyje motinos skausmas: išleisti sūnų į karą.“

Stalinas ir jo pakalikai po karo gyrėsi: „Mes karą laimėjome.“ Kvailių kalbos. Mes, frontininkai, jūsų karo lauke nematėme.

Dabar mes pafrontėje. Mūsų ketvertuką vėl išskyrė – likom dviese. Mus nuvedė prie sunkiosios pramonės fabriko. Čia yra 5 rusai ir mes 2: aš ir Kazys Puškorius. Kasame žeminę. Atvelkame geležines duris, uždedame ant viršaus. Netoliese dega didelis miestas. Išvargę sulendame vidun. Sumingame. Naktį pakelia. Įsako paimti valtį ir traukti pirmyn. Aš paimu kulkosvaidį, kiti – valtį. Šliaužiame pagal geležinkelio pylimą. Mus pastebėjo vokiečiai iš to degančio miesto. Atakuoja lėktuvai. Sovietų lėktuvų nematyti. Aplink širdį veriančios mirštančiųjų ir sužeistųjų dejonės. Ugnis pragariška. Pasiekiu paliktas vokiečių žemines. Jose – dviejų vokiečių palaikai. Iškeliu kulkosvaidį į fronto pusę. Atidengiu ugnį. Kulkosvaidis, dirbdamas automatiniu režimu, leidžia 250 šovinių per minutę. Vamzdis raudonai įkaitęs – nebeveikia. Šalia kažkas sudejuoja, mano Kazimieras Puškorius sužeistas. Sanitarai perriša žaizdą ir nuveda. Lieku vienas. Netoli manęs sužeidžia jauną ruselį.

Kazį Puškorių sužeidė šioje Oderio upės pusėje. Skeveldra pataikė į mentės kaulą. Sunkiai sužeistą K. Puškorių gydė Varšuvoje. Išgijęs gavo dvi savaites atostogų. Buvo parvažiavęs į Lietuvą, pas tėvus. Savo draugams Lietuvoje K. Puškorius apie mane pasakojo: „Juozas Kubilius liko sužeistas Vokietijoje, prie Oderio, netoli Frankfurto.“ Mano tėvams to nesakė. Greitai po visą kaimą pasklido žinia apie mano likimą fronte prie Oderio upės.

Esame Oderio dešiniajame krante. Didelis sprogimas – atrodo, žemė plyšo. Sprogimas visus pribloškė. Vokiečiai sprogdino tiltą per Oderį, traukiasi atgal.

Arti krentantis sviedinys mane ir mano antrą ruselį apverčia žemėmis. Virš mūsų buvusieji atkasa mus, kitaip būtume žuvę.

Mintis dezertyruoti stiprėja

Bažnyčioje ir kitur girdime apie artimo meilę, tačiau gyvenime jos nematyti. Vienintelė pasaulyje vieta, kur ji patiriama – kautynių laukas. Artimo meilė čia aiški: aš – nuo Baltijos, mano draugai – gal nuo Juodosios ar kitos jūros... Čia esame vienos nelaimės broliai. Nežiūrėdami pavojaus savo gyvybei, gelbstime vienas kitą. Čia visi esame mirties akivaizdoje.

Šioks toks atokvėpis: mums atneša maisto. Jis skanus, nes vokiškos įvairesnės daugiau negu bulvių. Kiekvienam duoda po stiklinę maskvietiškos degtinės. Mūsų grandyje dviejų nebėra, už draugų sveikatą išgeriu ir jų dalį, gal palengvės? Deja. Nuo to dar sunkiau.

Ir vėl pragaras. Automatininkai į naujas pozicijas atbėga pirmi, o mes dengiame ugnimi atakuojančius.

Per Oderį statomas tiltas, įpusėjus subombarduojamas, vėl statomas iš naujo. Šalia manęs į valtį šoka apie 10 vyrų. Kiek paplaukus krenta sviedinys. Valtis apvirsta, linguoja link Baltijos, vėl atsitiesia, už borto laikosi kareivis, pavargsta, paleidžia rankas – žūsta. Tokių vaizdų daug. Atsigręžiu atgal – kritusių daug, sužeistų dar daugiau, dejuoja. Ore aukštai skraido lėktuvai, vokiečių žvalgyba stebi mus. Rusų lėktuvų nematyti. Jei ir pasirodo, iškart krenta. Užskridusi naikintuvų eskadrilė naikina mūsų pirmąsias linijas. Nors mūsų kulkosvaidžiai stovi kas 5 metrai, bet oro kautynėms nepritaikyti. Mes negalime pasipriešinti. Jie, atlikę savo misiją, krenta žemyn, apsuka ratą apie savo auką, po to visi šoka aukštyn. Mus atakuoja

visų ginklų rūšys, iš oro bombarduoja. Užtemsta saulė, karo lauke neapsakomas triukšmas, žūstančiųjų aimanos, aplink – krauju nudažyta žemė. Guliu žeminėje, man ant galvos užmeta kulkosvaidį, įlenkia kairįjį žandikaulį. Didžiulis skausmas, iš burnos sunkiasi kraujas, žūsta du mūsų grandies vyrai. Žegnojamės ir kalbame: „Dieve, už ką mus taip nubaudei?“ Suklumpame, prašome Dievo pasigailėti. Visi šaukiamės Aukščiausiojo pagalbos.

Pasitaikius progai, lietuviams pasiūliau bėgti į Lietuvą. Draugai mano idėjai nepritarė. Vienbalsiai sakė: „Kvailas pasiūlymas“, nes dauguma nesuvokė – kurioje pusėje dabar mūsų Tėvynė. Dapšauskas, kilęs iš Mosėdžio, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, į namus grįžo viena koja. Apie 1998 m. nuvažiavau jo aplankyti. Prisiminėme karo metus. Jis manęs paklausė:

– Iš kur tu žinojai, į kurią pusę Lietuva?

Paaiškinau:

– Prisimenat, parke, netoli Oderio, prasitariau, kad noriu dezertyruoti. Sakiau – eikime link Lietuvos, bet nė vienas negalėjom garantuoti, kad rytoj šiuo laiku gal jau būsime užkasti kanale.

Buldozeris, prastumdęs kanalą, sustūmė fronte žuvusius kareivius ir užlygino žemėmis.

Su Dapšausku kalbėjome:

– Jeigu ne rytoj, tai poryt ar vėliau stengsiuosi dezertyruoti. Sąžinė neleidžia čia būti. Aš dabar girdžiu Tėvynės skundą.

Fronte vienas košmaras keičia kitą. Viską aprašyti neįmanoma. O ir aprašius, čia nebuvęs, viso to nesupras.

Į mano žeminę įšoka jaunas kareivis – čia uždanga, bet tuoj pat įpuola politrukas, spiria kareiviui, kodėl nepuola pirmyn. Kareivis paleidžia automato seriją, politrukas tik papurto koją, kuria spyrė kareivėliui. Kareivis žvilgtelėjo į mane, aš linktelėjau galva ir pasakiau: „Molodec“. Tokie ir į juos panašūs įvykiai vyksta fronte. Turbūt nebereikia mums pragaro, mes ir dabar jame gyvename. Dar kartą pasitvirtina mano žodžiai, kad nereikalingos jokios valdžios, jokie ponai, kaip jie save bevadintų: komunistai, fašistai ir visi kitokie parazitai. Kokios spalvos skuduru jie besidangstytų: raudonu, baltu ar kitokiu, jeigu jų nebūtų, šiandien nebūtų ir to pragaro, kuriame žūsta milijonai jaunų vyrų. Šluokime nuo žemės paviršiaus baisiausią savo priešą, kuris save vadina visagaliu ir nemirtingu.

Vėl grįžtu į tą žemės pragarą, kurį sukūrė aukštose valdžiose sėdintieji, o kęsti įsakė mums – patiems mažiesiems, juodarankiams, medines klumpes avintiems Žemaitijos kaimo berneliams.

Mano grandyje yra 2 musulmonai – šaunūs, labai draugiški vyrai. Beje, kitokių čia nebūna. Visi esame vienos nelaimės broliai. Jie – tvirti savo religijos pasekėjai: atėjus maldos laikui, nors aplinkui krenta sviediniai, jie savo maldos nenutraukia. Maistą taip pat pristato tie du vyrai. Jie degtinės negeria. Vieno dalį išgeria draugas, antrojo dalį ir savąją išgeriu aš. Staiga, mums bevalgant, būrininkas sušunka: „Seržante, žiūrėk, vokietis!“ Kitoje Oderio pusėje, degančio miesto pakraštyje, du vokiečiai kažką stato. Per optinį taikiklį viską gerai matau. Paleidžiu 250 šūvių seriją. Kulkos skaldo raudonas plytas, nuolaužos byra vokiečiams ant galvų. Pajutę

pavojų, tuoj pat dingsta iš mano matymo zonos. Tikriausiai tarp savęs kalbėjosi, kad tas kvailas „Ivanas“ nesugeba valdyti kulkosvaidžio. Nei jie, nei kiti nesužinos, išskyrus mano prisiminimų skaitytoją, kad sunkųjį kulkosvaidį tada valdė prievarta sovietų valstybės saugumo darbuotojų areštuotas, primityviai parengtas kovoms fronte ir jėga atvežtas į pirmąją fronto liniją kovai prieš Vokietijos valstybę žemaitis, kuris saugojo nekaltų vokiečių kareivių gyvybes.

Čia prisiminiau Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės 6-ojo pulko vado žodžius: „Kai pabuvosi kautynių lauke, pasiklausysi ginklų muzikos, priimk kovos krikštą. Tik tada pasidarysi vyru.“

Ši 1945 05 06 data 29-erių metų vyro gyvenime buvo lemiama.

Pasitraukiant iš pirmųjų fronto linijų, reikėjo tvirtai apsispręsti ir taip pagerbti savo protėvius. Aš – jų palikuonis. Reikia pagerbti žuvusius, nepadaryti protėviams gėdos. Ne kiekvienas gali ryžtis tokiam žygiui į Tėvynę. Reikėjo suvokti – šita kelionė erškėčiais klota ir gausiai krauju palaistyta.

Karo triukšmas kiek aprimsta...

Temsta. Žinau, kad vakarienės nebus, nes nesenai pietavome. Kuprinėje turiu sauso maisto atsargų. Matau: iš kairės pusės atvažiuoja vokiečių „tigras“, nepalikdamas gyvybės savo kelyje.

Šalia esančio kareivio, vadinamo antruoju numeriu, paprašiau į kulkosvaidį įdėti pilną juostą šovinių ir nustačiau automatinį režimą. Mano valdomas „Maksimas“ tik nusikvatojo 250 šovinių serija. Kliūčių nėra. Tai retai pasitaiko. Nuo įkaitusio jo vamzdžio užsidegu machorkos suktinę. Naktį frontas aprimsta. Viršininkų nematyti, mano grupės kareiviai miega. Momentas patogus.

Pasimeldžiau, persižegnojau. Peržegnojau savo ginklo brolius, paprašiau Dievo juos saugoti nuo žūties.

Šiame fronto pragare buvau 6 paras. Kautynių lauke prisiklausiau klaikių mirštančiųjų dejonių, pats buvau užverstas žemėmis, sulaužytu žandikauliu, krauju aplaisčiau kautynių lauką, netekau draugų, priėmiau kovos krikštą, kaip sakė Nepriklausomos Lietuvos pulko vadas Breimelis, turbūt ir aš tik dabar tapau vyru. Jeigu jau aš toks nuo dabar – manęs niekas nebaugina. Gerai žinau, kas laukia. Jokių abejonių – NAMO.

1945 05 06 išeidamas link Lietuvos, buvusioje vokiečių žeminėje palikau 70 kg sveriantį sunkųjį kulkosvaidį. Kur jį dėsiu? Patikrinu savąjį apavą, kišenėn įsikišu saują šovinių, užsidedu planšetę su žemėlapiu ir kompasu, kurie man buvo duoti kaip grandies vadui. Juos naudoti moku. Lietuvos kariuomenėje tarnavau telefonistu. Ant kaklo tebeturiu mamos dovaną – Šv. Agotos duonos trupinėlį.

Į Lietuvą – namo

Kažkas mane įtarė. Sušuko:

– Tau saliutą iššovė!

Koks klausimas, toks ir atsakymas. Ir aš šoviau. Neturėjau tikslo nušauti, tik paveikti morališkai. Daugiau man nieko nereikėjo. Bėgdamas pakeliui įkritau į gilią sviedinio išmuštą duobę. Jeigu kas į mane šautų, turiu bent kokią uždangą. Duobėje pasėdėjau valandą. Visą laiką atidžiai klausiausi. Aplinkui tylu. Frontas jau buvo

pasislinkęs į vakarus. Aplinkui ramu. Palengva išlipau iš gilios duobės. Svarbiausia – prisitaikyti prie aplinkos. Tepalais išsitepiau rankas, pasiėmiau mašinos remontui skirtų instrumentų, vaidinu mašinos mechaniką remontininką. Svarbiausia tokioje ilgoje, pavojingoje kelionėje gerai užsimaskuoti. Jeigu reikiamai neužsimaskuosi, tave įtars. Užfrontėje daug sovietų kareivių.

Pasikeitė ir mano gyvenimo statusas. Vietoj buvusio fronto kareivio dabar partizanas, dezertyras. Iš pirmo žvilgsnio pasijutau laimingiausiu žmogumi pasaulyje. Pasižadu, jei bus galima to išvengti, neatimti žmogui gyvybės. Fronte to neišvengiau. Yra toks posakis: kad būtum laimingas, reikia trijų brangenybių: sveikatos, ramios sąžinės ir laisvės. Dvi pirmąsias turiu, o trečioji – migloje.

Dabar – tikras anarchistas, nusikračiau valdžios ir kraugerių ponų, dabar pats sau duodu įsakymus ir pats juos vykdau. Gyvenimas pasikeitė: partizano kova skiriasi nuo kovos fronte, ten buvome masės prieš vieną, o čia vienas prieš visus...

Sunkių minčių prislėgtas einu nežinoma vietove. Šūvis. Komanda: „Stot!“ Atsakiau šūviu, bėgu tolyn. Antras šūvis. Kažkas vejasi. Atsakiau šūviu. Sunku bėgti su kuprine, patraukęs jos diržą, išsineriu iš kuprinės... Dar kartą šovė. Bėgu tolyn. Pavargau. Įkrentu į sviedinio išmuštą duobę. Klausausi. Ramu.

Pirmoji naktis nelabai sėkminga, netekau maisto, kurį taip branginau. Tačiau nenusimenu, jeigu Dievas laikys, maisto susirasiu. Paskubėjau save pavadinti vyru. Atrodo, kad tik dabar juo tapsiu.

Toliau nuo fronto pilna rusų. Civilių nėra. Viskas sunaikinta. Likę namai tušti, įvairaus turto visur pilna, rusai viską renka, veža toliau, keičia į kitas vertybes. Vaikšto palaidi gyvuliai, daug iššaudytų, daug nelaidotų lavonų. Buvęs turtingas kraštas, autostrados – su tvirta važiuojamąja danga, geležinkelių linijos, tiltai pastatyti iš tvirtų metalinių konstrukcijų, Ūkininkų sodybos iš raudonų plytų, į ūkinius pastatus paklotas vietinis vandentiekis, didžiuliai sodai, senos, žydinčios obelys nulenkusios viršūnes gedi žuvusių ir nežinia kur išbėgusių darbščių, tvarkingų šeimininkų. Kaimo keliai tiesūs, padengti tvirta važiuojamąja danga, iš abiejų pusių apsodinti medžiais. Miestelių gatvės apsodintos vaismedžiais. Ūkininkų sodybos tvarkingos, kiemai grįsti akmenimis, gėlynai, privažiavimo keliai į sodybas tiesūs, apsodinti medžiais. Viskas sunaikinta...

Pamažu taikiausi prie aplinkos: sveikinuosi su karininkais ir kareiviais, niekas manęs neįtaria. Tačiau tokia padėtis pavojinga, pasidariau neatsargus – iš pažiūros esu toks kaip ir visi. Dienos metu einu per sudaužytą miestą. Čia įtaria, kad aš dezertyras: 4 ginkluoti karininkai suremia šautuvais, viską atima, skaito mano karinį pasą. Įsodina į vokišką vežimą, kinkytą dviem arkliais, važiuojame per to miesto parką. Galvoju šokti lauk, bet matau, kad krūmai reti, nebus kur pasislėpti. Vis tiek nušaus, aš ginklo neturiu. Jie kalba apie mane: „Karas baigėsi, koks tikslas dezertyruoti?

Pro parką nuvežė mane į apdaužytą dvarą, įveda tardyti. Sakausi rusiškai nesuprantąs, lietuviškai – taip, taip. Prieina karine uniforma apsirengusi moteris, žiūri man į akis ir klausia: „Ar supranti vokiškai?“ Atsakau – ne. Tarp savęs nieko nekalbėjo, matyt, pagalvojo, kad esu vokietis, tik persirengęs rusų uniforma. Nuvarė mane skaldyti malkų prie lauko virtuvės. Čia buvęs vienas eilinis vokietis mane

pristatė sargybiniui. Aš vėl valdžios rankose. Neilgai džiaugiausi laisve. Skaldome malkas, labai padorus, garbaus amžiaus rusų tautybės virėjas. Jis liepė valgyti. Jau seniai buvau valgęs. Šis geras žmogus griebia per katilo dugną su samčiu, pila tirštą sriubą ir savo kalba ragina valgyti. Pavalgęs karininkas nuėjo. Likome vieni: virėjas, sargybinis ir mudu belaisviai. Čia dar kartą padėjo rusiška tvarka: mudu belaisviai turime darbo. Sargybiniui įsakė nešti vandenį. Šulinys tolokai – už griuvėsių. Virėjas tvarkosi prie puodų. Man – patogus momentas išsilaisvinti, protas dirba žaibiškai. Sargybinis nuėjo vandens, virėjas virtuvėje turi šautuvą. Reikia atimti. Kaip tai padaryti? Virtuvėje yra ilgų peilių – durti virėjui, grobti šautuvą. Ne, taip daryti neleidžia sąžinė – jis man labai širdingas. Jis man davė gabalą mėsos ir ragino valgyti. Virėjas dar pasakė keletą sakinių, bet aš nesupratau. Pasiima šautuvą ir išeina ilsėtis. Sargybinis semia vandenį, jau už griuvėsių mūsų nematyti. Ir šiandien neaišku, kas mane apsaugojo nuo žiauraus poelgio...

Netoli parkas

– Komrad (drauge), – sakau vokiečiui. – Nach Haus (į namus), – rodau į mišką. Jis suprato mane, bet purto galvą ir sako: „Nicht nicht“ (ne ne). Paduodu ranką ir Aufviderseien (viso gero)... Kiek kojos neša – į parką. Bet apsirikau – parkas mažas, nėra kur pasislėpti. Už autostrados – dobilų laukas, už jų – didelis miškas. Ten saugu. Tiktai tenai. Nutaikęs trumpą, saugų momentą, greitai perbėgau skersai autostradą. Iš mašinos į mane šovė, bet nepataikė.

Pasigirdo šūvis prie komendantūros, matyt, sargybinis, manęs neradęs, šovė. Aš tuo momentu jau buvau dobilų lauko pusėje. Nuo kelio į mane šaudė daug kareivių. Žinau, kad jie ginkluoti automatais. Bėgu, krentu, bėgu, krentu, nesudarau jiems pastovaus taikinio. Kiek pasiginę, nustojo persekioti, o aš laimingai, net nesužeistas atbėgau į mišką.

Ačiū Dievui, aš antrą kartą laisvas ir laimingas, kaip tas Dievo paukštelis, nei man turtai, nei man garbė. Turiu sveiką, ramią sąžinę, todėl ir laimingas, tik liūdnoka – neturiu jokio ginklo. Jaučiuosi kaip žuvis sausumoje. Keliauju miškais. Kankina badas, neturiu ką valgyti.

Užėjau pušų jaunuolyną ir tuoj pat puoliau valgyti jų metūglius. Tik prieš savaitę geraširdiškas virėjas mane sočiai valgydino. Dabar neturiu jokių maisto atsargų ir kelionėje jų nerandu. Galvą varsto aštrus skausmas, valandėlei nukritau aukštielninkas. Pakilęs vėl einu. Pagal savijautą jaučiu: artėja bado mirtis.

Išėjau iš miško, atrodo, nė žolė nelinksta po mano kojomis. Jaučiuosi labai silpnas, tarsi būčiau daug palengvėjęs. Netoliese pamačiau apgriautą ūkininko sodybą. Atsargiai artėjau prie jos, visur tuščia, valgomo nieko nėra, radau supelijusios duonos gabalėlį, suvalgiau. Rūsyje radau bulvių. Ar gali sotus suprasti – savaitę nieko nevalgęs, naktimis eidamas, dienomis ant drėgnos, šaltos žemės miegodamas, be galo skaniai valgiau žalias bulves, kad nepradėčiau tinti, nesusirgčiau bado liga. Ir nuo šitokio maisto mano nuotaika pagerėjo. Vaikštant po tuščią sodybą, atėjo vakaras, mane užklupo lietus su perkūnija.

Eidamas daržinėn galvojau čia rasti pastogę ir sausesnį žemės plotelį. Daržinėje prikrauta senų šiaudų. Užšliaužiau ant viršaus ir nustebau: čia kaip pas mylimą

mamą, ant šiaudų patiesta antklodė, padėta pagalvė. Nusiaviau permirkusius batus, kojos pavargusios, šlapios. Supratau – reikia saugoti savo sveikatą, nes visas gyvenimas prieš akis. Pasidėjau batus, atsiguliau ir greitai užmigau.

Vos tik spėjau užsnūsti, per miegus jaučiu: kažkas per šiaudus keturpėsčias ropoja... Tyliai sėduos, ir čia pat nepažįstamasis paliečia mano pliką kojį. Šiuo momentu abu girdime vienas kito širdies plakimą... Momentas kritiškas: tyliai imu apklotą, metu nežinomajam ant galvos, bet jokios reakcijos. Skubiai nušliaužiu šiaudais žemyn, prišoku prie durų staktos, apsižvalgau aplink – nieko įtartino.

Šalia daržinės augo aukšti, vešlūs rugiai. Aš – į rugių lauką. Nepažįstamasis tikriausiai taip pat išsigando. Sėdėdamas rugiuose, akylai stebiu daržinės durų angą. Neilgai laukiau. Nepažįstamasis greitai paliko savo guolį ant šiaudų, kaip ir aš, daržinės tarpduryje apsižvalgė, pasilenkęs įbėgo į rugių lauką ir pasislėpė šalia manęs. Supratau, jog ten buvo mano nelaimės brolis, tik gaila kad nesusipažinome, vienas kitą palaikėme priešais.

Rugiuose sėdžiu basas, visi mano daiktai daržinėje, ant šiaudų. Atidžiai apžvelgęs aplinką ir įsitikinęs, kad pavojaus nėra, tuo pačiu taku grįžau į daržinę. Užšliaužiau ant šiaudų prie patogaus guolio, šiauduose ieškau savo šlapių batų ir netikėtai koja primyniau kietą daiktą. Rankomis prastumdžiau šiaudus ir radau automatinį MP-43/44 („Sturmgewehr 44“) ir pistoletą „Affen“. Tai man dabar brangiausias turtas. Viską pasiimu: šlapius, sunkius batus į rankas, pistoletą už diržo, „Sturmgewehrą“ ant peties, prie daržinės durų sustojęs dar apžvelgiau aplinką, visur tylu ir pramintu taku, per lygų rugių lauką, palinkęs atbėgau į netoliese esantį mišką.

Atsisėdęs ant fronto pragaro nulaužto medžio, apsiaviau amerikoniškus sunkius, vandeniu permirkusius batus, įdėmiai apžiūrinėju brangiausius radinius. Pasisekė rasti dar ir kompasą, žemėlapį. Studijuoju būsimąją trasą, nusistatau kryptį link Lietuvos. Planuoju artimiausią, saugiausią maršrutą. Tai ypač sudėtinga užduotis, nes esu nelegalas, kelionėje privalau aplenkti pagrindines kelių magistrales ir strateginius tiltus.

Miškais keliauju pirmyn. Čia sodybų nėra, gauti maisto jokių galimybių. Valgau rastas žoles, dabar vasara – man nesunku. Prieinu kanalą, antroje pusėje griuvėsiai. Šalia kanalo – lanka. Čia mane pasitinka stirnų šeimyna: tėvai ir du vaikai. Patinas išdidžiai prieina prie manęs, atidžiai žiūri, klaikiai mekena, koja muša į žemę. Tuo momentu prie manęs prieina du tobulo gamtos grožio jaunikliai. Nežinau, ar žvėrelių tėvas sudraudžia savo vaikus, o gal mane įspėja? Džiaugiuosi jumis, gražieji žvėreliai, jūs savoje šeimoje, savoje tėvynėje, o aš viso to neturiu...

Aušta. Einu prie kanalo, pereinu jį. Miškas. Jame sumintas takelis. Staiga šūvis. Kliudo kairią ranką. Šoku už storos pušies. Sargybinis. Atsakau penkių šūvių serija sargybiniui per kojas. Išmeta šautuvą, susmunka. Pribėgu prie jo. Pirmą kartą gyvenime klaikus nukentėjusiojo žvilgsnis. Tikriausiai pagalvojo, kad atskubėjau jo pribaigti. Paimu jo šautuvą, išimu iš jo spyną ir įmetu į kanalą. Šaudyti mėgstančiam sargybiniui padedu ranką ant peties: „Tu nekaltas, kalti tavo viršininkai, jie tavęs neišmokė, kaip reikia elgtis sargyboje: pirmas šūvis yra bandomasis, į taikinį iškart šauti negalima. Tau – gydytojas bus, o man – ne. Iš mano kairės rankos pirštų teka kraujas, žemiau alkūnės raumenys peršauti, kaulas atrodo nepažeistas, pirštus

pajudinu. Skausmas – pakenčiamas. Staiga prisiminiau Lietuvos kariuomenėje girdėtus patarimus: sužeistą kūno dalį reikia iškelti aukštyn.

Kelias dienas ėjau per miškus ir vėl badas – valgau žoles. Bado vejamas iš miško nuėjau į apgriautą sodybą. Gyvenamajame name radau pernykščių bulvių ir fotoaparatą. Sudaužiau jį ir pasiėmiau tik objektyvą. Juo saulėtą dieną susikūriau ugnelę ir galėjau išsivirti košės.

Radęs sodyboje miltų, pelkėje vandens, pasilaužęs sausų medžio šakų, susikūriau mažą lauželį ir išsiviriau košės. Netoliese pamačiau mažą vaikelį, didelėmis, nustebusiomis akimis, susigūžęs stebi mane. Pagailo vienišo vaikelio. Negalėjau suprasti – aplinkui daugiau žmonių nematyti. Moju ranka ir sakau jam vokiškai:

– Kom, kom, klein Kamerad... (ateik ateik, jaunas drauge...). Jis atsargiai prieina, paduoda ranką, sveikinu: „Guten Morgen Kamerad“ (labas rytas, drauge).

Liesas, nusilpęs, kokių 8-erių metų vokietukas. Košė išvirusi, bet neturime šaukštų. Surandame skardos gabalėlių. Valgom abu pasigardžiuodami. O iš tikrųjų geros šeimininkės paršelis nebūtų ėdęs. Aplinkui – neramu. Daug sovietų karininkų. Atsisveikinu su savo mažuoju draugu ir grįžtu miškan. Kai atsigręžiu, jis mojuoja. Aš jam atsakau tuo pačiu: ilgam ilgam, o gal ir visam laikui...

Lenkijos tikintieji laimino mane

Žaizda gyja, turiu ginklų, savijauta gera. Esu Dancigo koridoriuje. Čia gyvena daug daugiau vietinių gyventojų negu žiauraus karo sunaikintoje Vokietijoje. Vakare užsuku pas vienus religingus žmones, ant sienų – šventųjų paveikslai. Nusiimu kepurę, pasisveikinu. Žiūrėdamas į paveikslus, stengiuosi nors rusų kalba paaiškinti, kad ir aš esu katalikas.

Mane mandagiai pakviečia prie stalo, sočiai prisivalgau. Atsisveikindamas nulenkiu galvą mane supratusiai lenkei, priklaupęs pabučiuoju jai ranką. Garbaus amžiaus moteris mane peržegnoja, palaimina, sukalba trumpą maldą mano garbei. Už dievišką malonę jai nusilenkiu, išeinu lyg nuo altoriaus priėmęs švenčiausiąjį...

Keliauju naktimis, dienomis slepiuosi. Turiu žemėlapį. Lenkų kalbos nemoku, su vietiniais gyventojais sunku bendrauti. Sugedo „kalendorius“ – nebežinau koks mėnuo ir kokia diena. O diena šiandien graži. Mano vaizduotėje – šiandien Sekminės. Senai valgiau. Vėl užeinu pas žmones. Jie taip pat širdingi, matyt, nujaučia mano sunkų ir pavojingą gyvenimą. Sutikęs gražių veido bruožų lenkę, bandau išsiaiškinti – koks mėnuo, kokia diena? Nesuprato mano klausimo – nesužinojau. Iš jos veido išraiškos ir gestų supratau, kad ji labai jaudinasi negalėdama suprasi manęs. Sočiai privalgydino, išlydėjo iš kambario, kiemelyje atsisveikindama peržegnojo, sukalbėjo trumpą maldą. Už viską padėkojau garbiai poniai, nusilenkiau prieš ją, per ją ir Lenkijos valstybei, kad jos žemėje gyvena šventų katalikiškų įsitikinimų tautiečiai. Tepalaimina tave Dievas.

Artėju prie Vyslos upės. Ši didelė vandens kliūtis sunkiai nugalima. Visos tvarkingos valtys prirakintos. Tik viena sena, kiaura neprirakinta. Artėja vakaras, liūdnai nužvelgęs saugomas valtis, einu paupiu aukštyn.

Pamačiau laikiną medinį pastatėlį ant upės kranto ir besidarbuojantį lenkų tautybės žvejį. Pamatęs mane, žmogelis išsigando. Rodau ranka, rusų kalba sakau:

„Neboisia menia“ (nebijok manęs). Gal ir neteisingai ištariau rusiškus žodžius, bet jis mane suprato.

Pavaišinau žvejį vokišku cigaru. Sėdime, rūkome. Žvejas daug kalba savo gimtąja kalba, aš nieko nesuprantu. Kepa žuvį, vaišina mane. Kiekvieną žuvies kaulelį stropiai nulaižau. Ruošiasi plaukti į upę, nakčiai užmesti tinklus. Kaip sugebėdamas, rusiškai kalbėdamas, pasisiūlau plaukti kartu. Ačiū Dievui, suprato. Išplaukėme. Padedu dirbti – kartu sukibę užmetėme tinklus. Sutemo. Ranka rodau kitą krantą, prašau priplukdyti arčiau jo.

Dar labiau sutemo. Turiu kelis červoncus. Duodu jam – suprato mano norus. Tamsu, pavojaus nebėra. Priplaukėme rytinį upės krantą. Padėkojęs šoku į vandenį iki diržo, išbrendu iš vandens, moju ranka gerajam žmogui. Aš laimingas – didžioji kliūtis nugalėta.

Jau Rytprūsiuose

Didžioji Vokietija ir Dancigo koridorius jau praeiti. Esu Rytprūsiuose, netoli Marienburgo – Malborko (dabar Lenkijos Respublikos teritorija). Mano kelionei palankioji vasara jau baigėsi, naktys ilgesnės, šaltesnės, dienos trumpesnės.

Esu šlapias, šalta, išpilu iš ginklų vandenį. Jie man dabar už visus pasaulio turtus brangesni, išskyrus juos, nieko daugiau neturiu. Aplinka rami. Truputį pavalgęs, keliauju tolyn.

Pasidarė kažkiek šilčiau, rūbai pradžiūvo, bet miško nematyti. Išaušo. Užėjau į medžiais apsodintas kapines. Esu labai pavargęs. Radęs saugesnę vietą, atsigulu pailsėti. Sulaukiu vakaro. Rusų nematyti, ir vėl išeinu kelionėn, bet labai alkanas. Prieinu burokų lauką, išsiraunu vieną, pagraužiu, šiek tiek stipriau. Keliauju tolyn. Prieinu Melezės upę. Perbrendu ir vėl visas šlapias, naktis šalta. Einu sparčiau, kad sušilčiau. Dieną čia daug rusų, reikia būti atsargiam. Miškų nėra.

Po kurio laiko prieinu Kristapilės miestelį, Sargės upę. Čia ežeringas kraštas. Norint aplenkti ežerus, reikia eiti aplinkui. Pasukęs pietų kryptimi, priėjau rodyklę, į Griunnwaldą. Naktis, lyja. Nusiimu kepurę. Nors aiškiai nežinau, bet spėju, jog čia 1410 m. būta Žalgirio mūšio lauko. Ir mintis: „Gal aš mindžioju savo protėvių kapą? Brangūs Protėviai, Karžygiai, priimkite tolimo anūko jums skiriamą karinę pagarbą, gal aš pirmutinis lietuvis kareivis mindžioju Jūsų kapą? Atleiskite man.“ Ir nakties ramybę perskrodžia šešiolikos šūvių automato serija, nusikvatoja tolimi miškai...

Ir vėl kelionėn. Gilgės miestelio apylinkės. Keliauju naktimis. Neklaidžioju, gerai orientuojuosi pagal turimą žemėlapį.

Ostrada – po Antrojo pasaulinio karo Lenkijos miestas. Praeinu jo apylinkes. Čia jau yra iš lagerių paleistų žmonių. Kaip visada – alkanas. Šiose apylinkėse sau pasakau: geriau dešimtį kartų duoti negu vieną kartą prašyti. Labai nedrąsu. Nebėra čia nei bulvių pasikasti, nors degtukų jau turiu.

Miške prieinu ežerą. Diena šilta, tvanki. Praskleidžiau nendres prie kranto, o čia – šiurpus vaizdas: pilnas vandens paviršius rusų kareivių lavonų. Matyt, žiemą buvo nuskendę, o dabar vanduo išplovė į paviršių. Šiose apylinkėse daug ežerų ir miškų, todėl man daug patogiau. Dabar keliauju ir dienomis. Dažnai griaudžia perkūnija, lyja, rūbų išdžiovinti nėra kur ir kada.

Nuginkluoju rusų karininką

Po neilgai trukusios kelionės pasiekiau Raistpilio miestelį. Iki čia keliavau naktį, rytą priėjau mažą ežerą. Šalia kelias. Vietovė atrodo rami. Kelias dienas buvau nesiprausęs. Pagalvojau: prie šito ramaus ežerėlio galėčiau nusiplauti nors mažą kūno dalį.

Prie medelio pasistačiau automatą, užmaskuoju palaidine, nusivelku marškinius. Apžiūriu žaizdą – jau baigia gyti. Tik staiga pažvelgiu dešinėn, link manęs rūkydamas cigarą eina rusų karininkas. Klausia: „Dokumenty jesti?“ (ar dokumentus turite?).

– Jesti (yra), – sakau.

Karininkas laukia, kol paduosiu. Staiga prisiminiau pulko vado Breimelio pasakytus žodžius: „Kritiniu momentu priešą pulti reikia staigiai. Stengtis jį paveikti morališkai.“

Šoku prie savo ginklo, atstatau per metrą jam nuo kaktos ir sušukau: „Ruki v vėrch! (rankas aukštyn!).“ Tasai buvo begriebiąs už pistoleto, bet aš duriu jam į nosį savo ginklo vamzdį, tik kraujas iš nosies pasipylė... Pakluso. Iškėlė rankas. Reikia nuginkluoti. Iš priekio – nesaugu, gali griebti už mano ginklo. Apeinu iš užpakalio, išimu jam pistoletą iš dėklo ir įsidedu savo kelnių kišenėn. Nuplėšiu antpečius, grįžtu į priekį ir sakau jam rusiškai: „Blogas iš tavęs karininkas. Karininko laipsnį nešioji ir nesugebi prie manęs, partizano, prieiti.“ Prikišau automato vamzdį prie nosies ir klausiu: „Dabar supratote, kokie mano dokumentai?“

Laikau ginklą arti ir sakau jam rusiškai: „Dabar šausiu... Bet gyvybę tau dovanosiu... Pirmyn! Žengte marš!“

Manau, tegul galvoja, kad iš priekio šauti nedrįstu, šausiu iš užpakalio, bet reikia baigt juokauti. Susigriebęs savo ginklus ir drabužius, vikriai šokau miško gilumon.

Kaip visada, keliauju tolyn, Taltai miestelis išsidėstęs prie didžiulio Prūsijos ežero. Jeigu ne žemėlapis ir kompasas, gal būčiau atsidūręs prie jūros, kito kranto nematyti. Vėl gal 100 km vingis – reikia aplenkti.

Nuotaika prislėgta. Vėl save kaltinu, kad su tuo karininku pasielgiau ne pagal Dievo valią. Nors kovos patyrimą turiu, bet vis dar klaidžioju. Pasižadu, ateityje to nedaryti. Dieve, dovanok man.

Keliauju šiaurės kryptimi. Išalkau. Vakare užeinu pas žmones, bet ne visi pavalgydina. Čia visur daug kariuomenės. Elgiuosi labai atsargiai, taikausi prie aplinkos. Laukas nuklotas žuvusiais ir išniekintais Vokietijos kariais.

Čia vietovė kalnuota. Einu lauko keliu, skaitau karių kapinėse pastatytų paminklų užrašus. Daug ir vokiečių karių, nespėtų pasiimti, nelaidotų palaikų, nuauti jų batai, kūnai išniekinti. Liūdni aplinkos vaizdai. Širdis prislėgta. Tokia mūsų, karių, dalia.

Pagal anarchistų dėsnį neįsakau, bet patariu: kas tu bebūtum – eilinis žmogus ar ponas ministras, sutikęs savo kely fiziškai silpną, dvasiškai prislėgtą, suvargusį, iš fronto pareinantį karį, nukelk kepurę ar poniską skrybėlę, pagerbk jį, sau gėdos nepadarysi, nes jis to vertas.

Einu įkalnėn, staiga priešais – 4 rusų kariai. Nėra laiko svarstyti. Virš jų galvų spūsteliu trijų šūvių seriją. Kariai sukrenta... Nebematyti. Kovą pradėjau, o kas ją

baigs, nežinau. Kairėje už kilometro – miškas. Bėgu ton pusėn. Maždaug už 300 m pro kalną jie mane pastebėjo. Vejasi, šaudo... Šaukia: „Stoj, bandit!“ (stok, bandite).

Pavargau bėgdamas. Atsisuku, šaudau. Priglundu prie žemės. Artėja miškas. Puolu už pirmos pasitaikiusios pušies. Mano priešai sukrenta, bando apsikasti... Taupau šovinius. Bijau, kad jiems į pagalbą neatvyktų daugiau kareivių. Tada apsuptų ir mano pradėta kova būtų pralaimėta. Teisingai sakoma: ne tas vyras, kuris pradeda, bet tas, kuris baigia...

Studijuoju žemėlapį: Tėvynės žemė netoli. Čia Lietuvos siena, teka Šešupė. Didelė vandens kliūtis, sunku bus nugalėti. Bematant suniūniuoju:

Nors nakvoti man visur patogu,
Ir miške, ir arimuose, ir rugiuos,
Bet sustoti po gimtuoju stogu,
Aš vis dar labai, labai ilgiuosi...

Vėl keliauju atgal pietų kryptimi. Priartėju prie Stalupėnų m., (vok. *Stalluponnen*, rus. *Nesterov*). Paupy radau didelį gabalą iki mėlynumo supelijusios duonos. Suvalgiau. Diena saulėta. Dar turiu cigarų, fotoobjektyvą, su kuriuo saulėtą dieną galiu susikurti lauželį, o pirmiausia – užsidegti cigarą, tai brangiausias mano draugas. Nesiskirsiu iki mirties. Taip pat man brangūs plieno ginklai. Jie saugo mano gyvybę, su jais taip pat nesiskirsiu iki mirties.

Tolminkiemis (vok. *Tolmingkehmen*, rus. *Ilenskoje Čistyje Prudy*). Sėdžiu pamiškėje, turiu žiūroną. Žvalgausi aplinkui. Matau, kaip raiti rusų kareiviai varo tūkstantines karvių bandas. Jos visos juodmargės, stambios. Jos varomos keliauja per Prūsiją, Užnemunę, į plačiąją Rusiją. Rusai plėšia nuo atramų elektros perdavimo laidus, ardo vandens tiekimo vamzdžius, žemės ūkio padargus, traktorius, mašinas. Jie tokius turtus mato pirmą kartą. Dabar jų – nugalėtojų – viskas, visas nugalėtosios Vokietijos turtas.

Čia gana ramu. Rytas. Užsukau į ūkininko sodybą. Sutikau dvi čia gyvenančias garbaus amžiaus moteris. Mandagiai pasisveikinau vokiškai: „Guten Morgen“ (labas rytas). Matyt, suprato, atsakė. Rodydamas rytų pusėn, rusiškai paklausiau: „Litva daleko?“ (Lietuva toli?). Litva – suprato, bet nesuprato žodžio „daleko“. Tada skaičiuoju vokiškai: „Ein, zwei, drei, vier, fiunf, sechs, sieben, acht, neun, zehn“ – nuo vieno iki dešimties. Skaičius supranta, bet ką reiškia, nesupranta. Rodau į save: aš – lietuvis. Iš dalies suprato ir parašė: 150 km. Vedasi mane į kitą kambarį. Ant sienos pamatau pakabintą katalikišką kryžių, žemai nusilenkiau. Atsiklaupiau ant abiejų kelių, persižegnojau, sukalbėjau poterius.

Ant stalo dvi išvirtos bulvės ir puodukas juodos kavos. Maloniai kviečia sėstis prie stalo. Abi garbios ponios sėdasi šalia manęs, daug kalba. Rodo vokiečio kario nuotrauką, sako vokiškai: „gestorben“ (žuvo). Verkia, šluostosi ašaras. Supratau, kad sūnus žuvo kare.

Atsisveikinau – pabučiavau abiem rankas, nusilenkiau. Šis ne lietuvių tautybės moterų širdingumas mane labai sujaudino. Sunku net apsakyti.

Pagal žemėlapį matau, kad Lietuvos siena arti, o sutiktos garbaus amžiaus moterys man aiškino, kad iki Lietuvos 150 kilometrų. Tikriausiai nesuprato mano

klausimo. Pridėjo nulį prie skaičiaus 15 ir todėl 150. Nesvarbu. Per pusę dienos 15 km nueisiu.

Apžvelgiau apylinkes, nieko pavojingo nematyti... Tolumoje matau – rusai gano daug karvių. Man jie nepavojingi. Atsisėdau pailsinti pavargusias kojas, kurios dar ištikimai tarnauja. Susimąsčiau apie būsimą senatvę: ar pervargintos kojos pajėgs mane nešioti iki gyvenimo pabaigos? Skubėti nėra kur, rytojus – miglotas, bet nenusimenu, nuotaika pakili, aš jau netoli Tėvynės. Vienatvė nebekankina – kelionėje užsigrūdinau.

Šalia daržinė. Joje kažkas darbuojasi. Atidarau daržinės duris. Keturi vyrai kulia pernykščius rugius: trys jauni vaikeliai ir vienas senyvas. Pasisveikinu. Atsako rusiškai. Paprašiau degtukų rusų kalba. Jų ir jie neturi, bet pypkorius turįs titnago ir vatos... Užsirūkėm. Jaunesnieji su manimi nesikalbėjo, o mudu – rusiškai. Supratau, kad čia esu nepageidaujamas ir tuoj pat atsisveikinęs išėjau.

Žydkiemio miestelyje

Vakarėja. Priėjau sankasą su numeruotais stulpeliais. Tolumoje sodyba, šalia jos žala karvė ganosi. Matyt, ten yra žmonių. Ateinu į sodybą. Vėl noriu prieš naktį užrūkyti. Kieme garbaus amžiaus moteris. Pasisveikinu kaip visada rusiškai: „Dobrij vėčer, mamaša“ (labas vakaras, mamyte).

– Labas vakaras, – atsako lietuviškai.

Klausiu, kaip ji čia atsirado. Ji man atsako:

– Kaip tai? Čia – Lietuva.

Praeity buvau gaudomas, šaudomas, vienatvės ilgesio pagautas išsilaisvinau, sužeistas sugijau, bado mirties išvengiau, vienatvės ilgesį ištvėriau ir net nepajutau, kaip visa tai man išspaudė ašaras, o čia du senutės pasakyti žodžiai „čia – Lietuva“ mane parklupdė... Bučiuoju Tėvynės žemę, teka ašaros, dėkoju Aukščiausiajam, aš jau Tėvynės žemėje.

O senutė, kiek į mane pažiūrėjusi, palengva įėjo vidun ir užsirakino duris. Tikriausiai pagalvojo, kad aš išprotėjęs ir dar ginkluotas... Tikrai – pavojingas.

Aprimstu. Nusišluostau rankove ašaras nuo veido ir atsisėdu prie sienos ant suolelio. Pirmas mano gyvenime laimingas vakaras. Mano svajonė išsipildė – aš protėvių žemėje.

Sudiev, Didžioji Vokietija, sudiev, karo laukai, giliai permirkę žuvusiųjų krauju. Sudiev, Oderi, Varta, Vysla. Ne kartą jūsų šlaitais šliaužiojau. Čia gavau dezertyro, partizano vardą ir visam gyvenimui toks likau.

Senutė žiūri pro langą, paprašiau jos degtukų. Matyt, jau nebebijo. Išeina iš savo namelio. Nedrąsiai atsisėda šalia manęs.

– Nebijok manęs, – sakau. – Aš esu Lietuvos žemaitis, niekam blogo nelinkiu. Paklausiau jos: „Koks dabar laikas? Kokia vietovė?“ Atsako:

– Šiandien 1945 08 26. Kairėje – Vištyčio ežeras, dešinėje – Vištyčio miestelis, toliau Virbalis. Gal nori valgyti? – paklausė. – Daugiau nieko neturiu, kareivėli, duonytės ir pienelio.

Pavalgiau, padėkojau. Netoliese pravažiavo kareivių mašina. Temsta. Dar kartą padėkojau už viską, atsisveikindamas pabučiavau ranką. Nepažįstamoji paklausė:

– Už ką?

– Už maistą, už lietuviškus žodžius, seniai begirdėtus...

Nulenkiau galvą prieš brangų žmogų. Jau naktis. Patraukiau šiaurės link tyliai niūniuodamas: „Palinko liepa šalia kelio, pravirko motina sena...“

Neskubėdamas keliauju Virbalio kryptimi. Girdžiu, tolumoje kažkas kalbasi. Netoli manęs – keli stambūs medžiai. Prie vieno prisiglaudžiu, ginklas užtaisytas. Rodomasis pirštas – ant nuleistuko. Žmonės kalbėdami artinasi. Kas jie? Nežinau. Naktis. Jie manęs nepastebėjo, lėtai, lietuviškai kalbėdamiesi, nuėjo tolyn. Ką kalbėjo, nesupratau, tik įžiūrėjau tris vyrus. Atrodė ginkluoti. Gal priešai? O gal draugai? Labai norėjau sutikti žmogų ir pasikalbėti, sužinoti, kokios naujienos Lietuvoje.

Atrodau blogai: liesas, apžėlęs, drabužiai nudėvėti, nors batai Amerikoje gaminti, bet didieji kojų pirštai iš jų išlindę... Laisvėje būdamas nebuvau gražuolis, o dabar apie tai nėra nė kalbos. Visa mano puošmena: automatas „Sturmgewehr–44“ ir pistoletas „Affen“.

Rytuose šviesa. Aušta. Ačiū Dievui, šią, pirmąją, naktį Tėvynėje praleidau laimingai. Žvalgiausi aplinkui – mano brangių namų, miško nematyti, tik tolumoje kažkoks krūmokšnis. Nueinu prie upelio, kalnelyje kapinės. Gyventojų ir kelių arti nėra. Vietovė rami. Patogesnės vietos nerasiu: atsiklaupiau prie seno kapo, sukalbėjau: „Amžiną atilsį už visus mirusius, kovojusius ir žuvusius...

Pasimeldęs atsiguliau prie seno, samanoto kapo. Nors buvau labai išvargęs, bet miegas neėmė, gal kad praėjusią naktį nukeliavau labai toli. Pakilusi saulė pradėjo šildyti.

Pasikėliau, apsidairiau, visur ramu, tolumoje du vyrai pjauna atolą. Man jie nepavojingi. Patikrinu ginklą ir ramiau užmiegu. Pabundu. Saulė pavakary. Visur ramu. Kareiviškai atsisveikinu su mirusiaisiais ir žygiuoju tolyn. Noriu valgyti. Tolumoje ūkininko sodyba. Užeinu kieman. Šunelis mane bara, durys užrakintos. Išvydę mane, tikriausiai užsirakino. Aišku, aš savo tautiečiams nereikalingas. Nusiskinu kelis obuolius ir prislėgta širdimi keliauju tolyn.

Suvalkijos padangė. Pasitvirtino jaunystėje girdėti teisingi žodžiai: „Sotus alkanam ne brolis. Draugą pažinsi tik tada, kai pats būsi nelaimingas.“

Dvi paros Tėvynėje. Rūpimų naujienų apie įvykius Lietuvoje nežinau. Bolševikai praėjusį rudenį žadėjo sovietų rojų, žvalgiausi jau ketvirtoje šalyje, bet žadėto rojaus neteko matyti.

Patekėjo saulė. Radęs saugesnę vietą, atsiguliau pailsėti. Per naktį toli nukeliavau, pavargau. Pabudau pusiaudieny. Netoliese išgirdau kažką kalbant. Patikrinau ginklą. Matau 3 moteris. Matyt, grybautojos, mane pamačiusios tuoj pat dingo. Pasikalbėti neteko.

Laukdamas vakaro, tankumynais išėjau į pakraštį. Tolumoje darbuojasi žmonės: pjauna vasarojų. Netoli ūkininko sodyba. Link manęs eina krepšeliu nešinas žmogus. Pasitraukiau į krūmus, kad jo neišgąsdinčiau. Kai priartėjo, išeinu ir: „Labas vakaras, tėvuk.“ Krūptelėjo, bet į mano sveikinimą atsakė. Prieinu arti, paduodu ranką.

– Nebijok, – sakau, – mielas tautieti, aš nieko blogo nedarysiu. Aš lietuvis, labai noriu su jumis pasikalbėti. Atsiprašau, ilgai jūsų negaišinsiu. Gal galite su manimi valandėlę pasikalbėti?

Žmogus apsiramino, susėdome prie krūmo. Jis išsiėmė tabako, pasiūlė ir man, užsirūkėme. Teiraujuosi, kokios naujienos Lietuvoje, ar daug rusų? Atsakinėja nenoriai.

Klausiu, ar yra partizanų? Nelabai supranta, o gal nenori kalbėti. Sako: „Banditų yra. Vakar prie Virbalio „banditai“ nušovė tris „liaudies gynėjus...“ Praeitą rudenį nušovė keletą vyrų, kurie slėpėsi nuo išvežimo. Nušovė mano brolio sūnų. Amžiną jam atilsį, doras vyras buvo. Girdėjau, neseniai Vilkaviškyje naktį dingo 4 vyrai – vienas mokytojas, kiti paprasti darbininkai. Visi jie buvo Nepriklausomos Lietuvos šauliai.“

Padėkojau žmogui už man brangų pokalbį. Paprašiau, kad manęs, čia esančio, neišduotų... Palinkėję vienas kitam viso to, kas žmogui brangiausia, išsiskyrėme.

Tas pokalbis man buvo seniai lauktas ir brangus. Dabar šiek tiek žinau, kokia padėtis Lietuvoje.

Jau vakaras. Netoli Virbalis, Kybartai. Vietovė nesaugi. Neišdrįsau eiti pas žmones, o valgyti labai noriu. Trečia para nevalgęs, nieko – pakentėsiu.

Graži naktis: visur tylu, ramu. Patikrinau savo plieno brolį. Vakar sutiktas žmogus papasakojo liūdnas Tėvynės naujienas. Turiu būti ypač atsargus. Keliauju Vilkaviškio kryptimi ir mintyse kuriu kažkokią nesąmoningą melodiją: „Ko liūdi Tėvyne..? Ko liūdi broli, sese..? Kodėl nedainuoji? Gal jums pagailo žūstančių brolių, tapusių bolševikų aukomis?“

Esu alkanas, bet pasėdėdamas toli nukeliauju. Tolumoje, Vilkaviškio kryptimi, nuaidi keli šūviai. Tie garsai man nemalonūs. Gal daug kas man nemalonu, bet turiu viską kantriai iškęsti. Tėvynėje mano padėtis negerėja, o pamažu blogėja. Gal nenumaldomas alkis privers mane imtis smurto...

Aušta. Perbrendu mažą upelį. Lankoje sukrautas šienas. Sėduosi pailsėti, šalta, įsirausiu gilyn. Sušylu ir nė nepajuntu kaip užmiegu. Pro miegus girdžiu, kažkas šalia kalbasi.

Griebiu ginklą, apsižvalgau – nieko baisaus: trys gražios moterys griebia šieną. Kautis nebuvo su kuo.

– Laba diena, panelės.

– Labas, labas, – atsako visos kartu. – Mes manėme, kad kareivis nebegyvas.

– Ačiū Dievui, gyvas, gyvas!

– Gal reikalingas talkininkas?

– Prašom, – atsakė vyresnioji.

Matyt, jos mane apžiūrėjo, kai dar miegojau. Paimu šakę, jos grėbia, o aš kraunu į kupetas. Nedaug liko to darbo. Gerai įsižiūrėjęs supratau, kad tai motina su dukromis. Motina ir vyresnioji kalba mažai, o jaunesnioji labai šneki. Mudu ir kalbamės, klausinėju jos, kokios naujienos. Jos liūdnos. Girdėjusi, jog Kybartuose buvo išniekinta nemažai lavonų. Kaime kritę daug stribų ir visokių „šlovingosios“ partijos parazitų. Iš jos kalbos supratau, kad ji suaugusi, turinti, tvirtą nuomonę panelė. Aš pasisakiau, kad taip pat esu prieš komunizmą ir todėl gyvenu nelegaliai. Patariau ir palinkėjau šiai panelei nenusileisti bolševikams, visą gyvenimą išsaugoti garbingos lietuvaitės vardą. Baigėm darbą. Pasakiau, kad menkas iš manęs darbininkas: alkanas, silpnas, ant peties sunkus automatas...

– Nenueikite, kareivėli! – sušuko šeimininkė. – Mes turime priešpiečių.

Susėdom prie tos pačios mano nakvynės šieno kupetos. Termosas šiltos kavos, duonos, sviesto... Pačios nevalgo, ragina mane valgyti. Mandagios, apie mane nieko neklausinėja. Tiktai ta pati jauniausioji tarė:

– Iš kalbos spėjame, kad esate nevietinis?

– Taip, aš – žemaitis, nuo Baltijos jūros.

– O, kokia graži Žemaitija: Palanga, Baltijos jūra, – ima girtis visos, jog buvusios Palangoje ir savo akimis mačiusios, kaip ten gera ir gražu.

–Ačiū jums, ponia ir panelės, už tai, kad giriate mano gimtąjį kraštą. Ačiū, kad mane alkaną pavalgydinote.

Paspaudžiau visoms rankas, palinkėjau sėkmės, padėkojau už pietus ir... savo keliais.

Prie krūmų atsisukęs dar pamojau ranka, jos taip pat mostelėjo...

Po savaitės kelionės Vilkaviškis liko už nugaros, žemėlapyje, kairėje pusėje, Kudirkos Naumiestis, priekyje Šešupė. Naktis, lyja, tamsu, tilto nerandu. Nelabai jis man ir reikalingas: nusiaunu batus, nusimaunu kelnes, visą turtelį imu glėbin ir brendu. Vietomis gilu. Niekai. Perbridęs apsirengiau – dar viena vandens kliūtis įveikta. Nuotaika gera.

Ketvirtąją naktį perbridau dar vieną upelį. Sulaukęs dienos, tikrinu kelionės kryptį pagal žemėlapį: dešinėje – netoli Šakiai. Čia daug miškų, jie antrieji mano namai. Saugesnė vietovė. Vakarop išsiruošiu kelionėn.

Pamiškėje sodyba. Prieinu arčiau, girdžiu: moteris garsiai šaukia Švč. Marijos vardą. Gal kokia nelaimė? Pasiskubinu – neapsirinku, veršiuojasi karvė. Nieko nelaukdamas čiumpu virvę... Nedaug tos jėgos ir betrūko. Karvė apsiveršiavo. Dvi garbaus amžiaus moterys, žiūrėdamos, į mane kalbasi:

– Turbūt pats Dievas pagalbon tą ruselį atsiuntė? Viena, šiek kiek mokanti rusiškai, kviečia mane vidun ir sako: „Nado kušati“ (reikia valgyti). Aš taip pat joms rusiškai:

– „Nado“ (reikia), – sakau ir pradedu valgyti. Jos tarp savęs kalbasi, kad buvę užėję trys vyrai, prašę valgyti. Vargdieniai kareiviai.

– Mano sūnus, – kalba antroji, – tarnavo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Atvažiavo gražiai apsirengęs, ilgas kardas prie šono... Rusų karininkas blogiau atrodo negu Lietuvos kareivis.

– O ir jis, – galva rodydama į mane, – motinos augintas. Ji nežino, kur jos sūnus šią naktelę... Koks liesas, koks suvargęs, juodaplaukis, kumpanosis. Turbūt iš tolimos Azijos. Bet, matyt, geros širdies, kad ir mums bėdoje padėjo. Duok, Dieve, jam į namus grįžti.

Tokios moterų šnekos mane sugraudino. Padėkojęs už vakarienę, sunkių minčių prislėgtas, atsisveikinęs išėjau mintyse dainuodamas: „Oi, kareivi, kareivėli, kur nakvosi šią naktelę..?“ Ir atmintin šiai grįžusiai dainai atsakiau: „Niekur nenakvosiu, keliausiu pirmyn, noriu pasirodyti mamai, kad aš dar gyvas... Noriu, kad nors kiek sušvelninčiau jos skausmą. O gimtoji pastogė dar toli ir žiema artėja, mano gyvenimo sąlygos dar blogės: sniege liks mano pėdos stribams uostinėti...“

Po trijų ar keturių parų išėjau į pamiškę. Aplinkui ramu. Netoliese ūkininko sodyba, reikia užeiti. Viduje šviesa. Atsargiai pro langą apžiūriu kambarį. Trys ar

keturi žmonės viduje. Trys senyvi vyrai ir moteris. Visi gerokai išgėrę garsiai šneka. Buvau begrįžtąs, bet ne, užeisiu. Pabeldžiau į duris. Paprašo. Įeinu ir, kaip visada, rusiškai: „Dobryj vėčer.“ (labas vakaras). Senyvas žmogelis prieina prie manęs, tiesia ranką, ilgai ją purto ir pusiau rusiškai, pusiau lietuviškai šneka:

– „Ruskij soldat – molodėc“ (rusų kareivis – šaunuolis).

Vedasi nepaleisdamas mano rankos prie stalo. Moteris duoda man stikliuką, bet, mano naujasis „bičiulis“ paima iš jos stikliuką ir sako:

– Žmona, nežinai, kaip ruselį reikia vaišinti...

Pripila stiklinę ir duodamas sako:

– Išgerk.

Išgeriu visą. Moteris paduoda užkandos. Tas pats mano „draugas“ pripila antrąją: „Vypim, molodec“ (išgerkim, šaunuoli). Aš irgi sakau, kad „litovec – molodėc“ (lietuvis – šaunuolis). Raginamas paimu antrą, mano „draugas“ ima stikliuką, susidaužiam, abu išgeriam. Aš, vaidindamas rusą, pabučiuoju tuščios stiklinės dugną. Gaunu užkandos. Valgau. Girdžiu juos kalbant, kad visi rusai esą girtuokliai, bet geros širdies žmonės. Degtinė daro savo: mane ir mano „draugą“ jau ėmė mėtyti į šonus. Visiems lenkiu galvą, padėkoju, atsisveikinu ir kelionėn.

Einu pro duris, o mano „draugas“ laiko už rankos, išlydi į kiemą. Regis, mūsų pokalbis nebaigtas. Kalbamės lietuviškai: sugrįžtame į jaunystę ir jos malonius prisiminimus. O prisiminti yra ką. 1920 m. buvęs Nepriklausomos Lietuvos kovų dalyvis, kovojęs su trimis Lietuvos priešais: bolševikais, lenkais ir bermontininkais. Nuginklavęs tris bolševikus, buvęs sužeistas, apdovanotas Nepriklausomybės medaliu. Buvęs žmonių gerbiamas, o šiandien bolševikų niekinamas ir persekiojamas.

...Dabar privalau pasakyti, kas aš. Paėmęs jo ranką tariau:

– Broli lietuvi, mes abu motinos Tėvynės sūnūs, tu – vyresnis mano brolis. Prievarta pasuktas mano gyvenimas ėjo klaidingu keliu, bet aš tai supratau ir grįžtu tuo pačiu keliu, kuriuo ėjo mano protėviai, ginklo broliai – tautos didvyriai. Linkiu tau visokeriopos sėkmės.

Atsisveikinęs nuėjau palauke. Naktis rami, nuotaika gera. Žingsniuoju gimtosios pastogės, Baltijos jūros link.

Maždaug po 3–4 parų kelionės vėl upė. Vėl kelnes žemėn, nors vandens tik iki kelių. Kairėje – Šakiai, priekyje – Gelgaudiškis. Miškelyje pernakvojęs, vakare užėjau pas gyventojus. Prašau pamaitinti. Pavalgęs išėjau. Dar po kelių parų priartėjau prie Nemuno. Tai, ko gero, paskutinė vandens kliūtis. Nėra nei miškų, nei tiltų, nei valčių.

Aušta nt radau miškingą vietovę. Sustojau pailsėti. Išėjęs į pamiškę, stebiu aplinką. Atrodo visur ramu. Grįžtu atgal pailsėti. Vakare sutinku du vyrus, pjaunančius sausus medžius malkoms. Pasisveikinu su jais, paprašau, kad nebijotų. Iš jų kalbos supratau, kad tas malkas jie turi perkelti į kitą Nemuno pusę. Paprašiau, kad ir mane perkeltų. Nenoriai, bet pažadėjo. Pažadėjo perkelti tik naktį, nes malkas ar šiaip ką nors per Nemuną perkelti draudžiama. Sutemus malkas nešame prie upės. Čia jų valtis. Sukrauname apie pusę kubo į valtį ir vieną ilgesnį pririšame prie valties galo. Sutemus susėdame: vienas prie irklų, antras vairuoja. Vyrai, matyti, prityrę.

Nemuną perplaukėme laimingai, Jurbarkas liko kairėje pusėje. Iškrauname malkas, padėkojęs atsisveikinu.

Ėjau Skaudvilės link. Čia jaučiuosi saugiai, daugiau miškų ir gyventojų. Link Raseinių išgirdau šaudant. Naktį lijo, auštant nustojo. Užėjau į didesnį mišką. Saulėtekis. Tankumyne sustojau pailsėti. Nukeliavau gana toli ir laimingai. Jaučiuosi pavargęs. Ruduo, šalta. Kiek pamiegojęs nubudau. Vaikštau, išeinu į miško pakraštį, už 200 m eina 3 stribai, bet manęs jie nemato, o man taikinys – kaip ant delno. Puiki proga tuos „didvyrius“ pasiųsti pas Abraomą, bet man pačiam nesaugu. Sukelsiu ant kojų visą parazitų gaują. Mane apsiaus, naktis toli, neturėsiu, kur pasislėpti. Tegul jie šį kartą neliečiami praeina, gal kitiems mano bendraminčiams taps taikiniu.

Sulaukęs vakaro, užeinu pas gyventojus, labai noriu valgyti. Nenoromis davė. Valgau. Tuo metu į kambarį įėjo tikriausiai jų kaimynas ir, pažiūrėjęs į mane, tarė:

– Ruseliai dar pakenčiami, bet tie stribukai – vagys. Šiandien pas mane darė kratą. Spintoje ir komodos stalčiuose ieškojo žaliūkų (partizanų), pavogė laikrodį ir kelnes, kad juos velniai rautų. Jei būčiau jaunesnis, šautuvą po pažastimi – ir į mišką... Tada aš jiems parodyčiau, kaip gaidys per tvorą šlapinasi...

Padėkojęs už vakarienę, iškeliavau namų pusėn, nes tėviškė dar toli.

Naktis tamsi, miglota. Ūkininkų sodybos tolokai viena nuo kitos. Einu atsargiai, šunys loja, šiaip ramu.

Netoliese išgirdau kažką kalbant. Atrodo, jų keliolika ir garsiai kalbasi. Artėja. Užlendu už daržinės. Pusiau žemaitiškai vienas, matyt, ant kažko užpykęs, sako:

– Aš jį už sprando ir ant žemės...

Antrasis atsiliepia:

– Taip ir reikia išdavikams. Ir aš padėsiu...

Vyrai tikrai išgėrę, karingai nusiteikę, kiek paėję užtraukė:

– Į kovą, žemaičiai, į kovą, aukštaičiai, į kovą, visa Lietuva! – ir linksmai šnekučiuodamies nuėjo.

Ir aš, nuo jų dainos pralinksmėjęs, nužingsniavau tolyn. Perbridau negilią upę, auštant pasiekiau geležinkelį. Einu pro daržinę. Ant durų, matyt, anglimi, užrašyta: „Sujauksime bolševizmą taip, kad ir velniams pasidarys šleikštu.“

Skaudvilės miestelis. Praėjus keleriems metams po Antrojo pasaulinio karo pabaigos, teko girdėti, kad Vokietijos kariuomenei užėmus Skaudvilę, buvo pradėta tiesti ryšių kabelinė magistralė Berlynas–Maskva.

Priėjęs miškelį, nutariau jame praleisti dieną. Vakare užėjau į stambaus ūkininko sodybą. Daug šunų, visi loja, triukšmas baisiausias, bet durys užrakintos. Tamsi naktis, lyja. Vėl upelis, kairėje – Šilalė. Jos pusėje pasigirsta keli šūviai. Ne aš vienas nemiegu. Tikrai mano tėvynėje vyksta žūtbūtinė kova...

Tokių minčių vedamas šią naktį nuėjau toli. Jau aušta. Vietovė miškinga. Pasirenku saugesnę vietą dienos poilsiui. Šiandien 1945 10 30. Beveik pusė metų nelegalaus gyvenimo kelionėse.

Ilsėdamasis sulaukiau vakaro. Užsukau pas žmones, kurie labai nenoriai pavalgydino. Padėkojęs išėjau, netoli miškas. Staiga arti manęs iššoko trys ginkluoti vyrai, ir rusiškai sukomandavo: „Stoj! Ruki v vèrch!“ (stok, rankas aukštyn!). Miškas

jau užtvertas. Du per metrą iš priekio atstato šautuvus, trečias mane nuginkluoja: nuo peties nuima „Sturmgewehrą“, o pistoletą „Affen“ ištraukia iš po palaidinės. Tarp savęs nesikalba. Apsirengę pusiau kariškai. To, kuris buvo arti priekyje, ant kairės rankovės baltas raištis su raidėmis LLA (Lietuvos laisvės armija). Pavojinga tikėti, bet gali būti ir stribų apgaulė...

Baigiant mane nuginkluoti, iš miško išėjo 4 ginkluoti vyrai, kurie varėsi vieną surištom rankom. Prie manęs stovinčių vienas lietuviškai tarė:

– Ir mes vieną „paukštelį“ pagavom.

Vienas jų, priėjęs prie manęs, įdėmiai pasižiūri ir klausia:

– Ar tik nebūsi Juozas Kubilius?

– Taip, – atsakiau ir paklausiau:

– Jei neklystu, jūs A. P.

– Taip, – atsakė mano atpažintasis.

Paspaudėm vienas kitam rankas, pasibučiavom, kairiąja nubraukiau ašarą. Aplinkui stovintieji nustebo: kas per netikėtas susitikimas, kas per pažintis?

Prieš septynerius metus mes su A. P. tarnavome vienos kuopos pulke.

Dabar mudu nuėjome į mišką pasikalbėti. Štai ką papasakojo sutiktasis anos kariuomenės draugas:

– Pernai rudenį mudu su draugu sutikome du ginkluotus stribus, kuriuos tuoj nuginklavome ir gerokai apmušėme. Vienas jų liko invalidas. Nuo tos dienos gyvename partizano gyvenimą. Esu nevedęs. Tėvai ištremti, du broliai – kalėjime. Likvidavome keliolika bolševikų, mūsiškių taip pat keletas žuvo. Ir aš buvau lengvai sužeistas. Atgal kelio nėra, – baigė pasakojimą mano senas pažįstamas.

Daugiau nieko neaiškino. Suprantu – karinė paslaptis.

Vienas iš sutiktųjų, matyt, jų vadas, paprašė manęs papasakoti savo praeitį.

Taip jie išgirdo dalį mano gyvenimo istorijos. Kai baigiau pasakoti, atėjo sargybinis ir pranešė:

– Ateina partizanų būrio vadas *Gediminas*.

Visi sustojome. Atėjo trys: vienas Nepriklausomos Lietuvos karininko uniforma ir du eiliniai, taip pat uniformuoti. Mano draugas A. P. *Gediminui* pasakė, kad mes abu tarnavome ryšių kuopoje telefonistais. Priėjęs arčiau, pamačiau kapitono laipsnį, todėl raportuoju: „Grandinis Juozas Kubilius – Raudonosios armijos dezertyras iš karo lauko Vokietijoje“.

Kapitonas, atsisukęs į A. P., paklausė:

– Tikrai tu jį pažįsti?

– Tikrai, tamsta vade, – atsako A. P.

Tada kapitonas *Gediminas* priėjo prie manęs, padavė ranką ir tarė:

– Linkiu jums sveikatos, sėkmės ir ištvermės.

Aš taip pat:

– Tamsta, kapitone, leiskite palinkėti jums to paties, ko palinkėjote man.

Kapitonas nusivedė visus į šalį, kad aš negirdėčiau jų pokalbio. Sugrįžus tris vyrus pasiunčia žvalgybon, o man sako:

– Papasakokite savo gyvenimą toliau. Mums įdomu.

Toliau papasakojau apie savo gyvenimą kareivinėse.

Baigiau pasakojimą taip:

– Vieną gegužės naktį, pasimeldęs už savo ir savo nelaimės brolius, dezertyravau. Perėjau Vokietiją, Lenkiją, Dancigo (dabar Gdanskas) koridorių, Rytprūsius, Suvalkiją... Ir šį 1945 10 10 vakarą esu čia, su jumis.

Kai baigiau, kapitonas nusivedė į šalį mano pažįstamąjį. Grįžęs kapitonas tarė:

– Mes – ne komunistai. Prievartos nenaudojame... Pats savo noru priimk šventą mūsų tautos ir partizanų priesaiką. Ji reikalinga mūsų tautai ir mūsų partizanams.

Dabar sužinojau, kad ir mano draugas A. P. dar nepriėmęs priesaikos.

Kapitonas pridūrė:

– Iš jūsų praeities matau: abu verti Tėvynės sūnų vardo. Visų partizanų vardu linkiu ištvermės. Nežiūrėdami asmeninės naudos ir pavojaus gyvybei, toliau eikite protėvių keliu, kuris yra erškėčiais klotas ir krauju gausiai aplaistytas...

Kapitonui įsakius, man buvo grąžinti abu ginklai.

... Abu priklaupėme ir po stora pušimi persižegnojome. Kapitonas, išėmęs iš planšetės mažą kryželį, davė jį mums pabučiuoti. Bučiavome kryželį ir savų ginklų vamzdžius.

Mes abu buvome KMP Margio pulke, todėl pasirinkome slapyvardžius: A. P.-*Margis*, o aš Juozas Kubilius-*Margėnas*.

Visi partizanai mus pasveikino ir palinkėjo tvirtybės ateityje.

Antroji mano gyvenime priesaika, priimta laisvu noru. Pirmoji – prieš septynerius metus Margio pulke, antroji – Tėvynės miške.

Vėl permaina mano gyvenime. Laikinai lieku pas partizanus. Dalis jų išvyksta „medžioklėn“. Keliolika eina pas komunistuojančius paimti maisto. Likusieji einame žvalgybos ir sargybos pareigas. Parsivarėm du įtartinus, nuvedėm toli nuo stovyklos. Atvyko vadas, abu vyrus apklausėm. Vienas prašėsi priimti į partizanų būrį. Paleido apsispręsti, o kitas sakėsi esąs kito partizanų būrio ryšininkas.

Rytą grįžo vyrai su maisto nešuliais. Sakėsi, nors buvę pas komunistus, tačiau smurto nereikėję.

Po gana ramios savaitės ryšininkai pranešė, kad į tas apylinkes atvežta daug kariuomenės. Tikriausiai mus išdavė. Kaip sakė ryšininkas, čia šnipų labai daug.

Pasitraukę miško gilumon, tarėmės, kaip veikti toliau. Aišku – mūsų jėgos nelygios. Stoti į kovą būtų beprasmiška savižudybė. Nutarėm išsiskaidyti. Mūsų jėgomis naudingiau priešą pulti iš pasalų.

Mano pagrindinė nuostata: „Mes, pamilę motiną Tėvynę, privalome kovoti pasyviai, nes kovodami atvirai visi žūsime. Todėl privalome saugoti savąsias gyvybes.“

Keletas pasisakė norį aplankyti savo tėviškes ir artimuosius, o aš jau metai kaip nieko nežinau apie savuosius. Širdį veriantis atsisveikinimas. Gal daugiau nebesusitiksime? Palinkėjom vienas kitam laimingo gyvenimo ir išsiskirstėm...

Mudu, *Margis* ir *Margėnas,* patraukėme Skaudvilės link pas jo žmoną, pas partizanų ryšininką *Tigrą*. Pasibeldėm. Iš kambario paklausė:

– Kas čia?

Margis atsakė: „Lietuva“.

Tigras pakartojo:

– Bus laisva...

Ryšininkas *Tigras* išėjo į kiemą, pasisveikiname. *Margis* pristatė mane kaip draugą iš Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės laikų. Nuėjome į sodą. Tyliai kalbamės, klausiame naujienų... Mums jos labai liūdnos: apie Raseinius bolševikai patyrė didelių nuostolių, daug jų iššaudyta. Dingę 2 partizanai. Daugelio šnipų ūkiai sudeginti. Bolševikai pajuto didelį pavojų. Šnipai iš kaimų bėga į Raseinius.

Apie Raseinius privežta daug rusų kariškių. Kaimuose daromos kratos, daug žmonių areštuojama.

– Brangūs broliai, – kalbėjo ryšininkas, – nors aš *Tigras*, bet ir man bolševikai įvarė baimės, namuose nebegyvenu.

Mūsų keliai skiriasi: mano – Šilalės, jo – Tauragės link.

Naktis šviesi, mėnesiena. Pasitikrinu ginklus. Privalau būti atsargus.

Po netikėto susitikimo su Lietuvos laisvės armijos kariais partizanais reikia įvertinti įvykių rezultatus. Prisimenu, mane areštavę ginkluoti vyrai ant kairės rankovės turėjo trikampį ženklą su išsiuvinėtomis raidėmis LLA. Visas tekstas trikampio formos ženkle turėjo būti: „Mano jėgos ir darbas Tėvynės laisvės gerovei. Lietuvos Laisvės Armija“. Šį ženklą nešioja tik LLA kariai. Taigi, aš prisiekiau Lietuvos laisvės armijos kariams, tik pasivadinusiais partizanais. Priesaiką pripažįstu – 1945 10 10 tapau Lietuvos laisvės armijos kariu.

Netoli vienkiemis. Kažkas kalbasi. Pasitraukiau už krūmo. Girdžiu kalbant vyrą ir moterį. Jų kalba panaši į ryšininko *Tigro* naujienas: „Stribas į miestelį parbėgęs be ginklo ir be kelnių, kad net ir šunys skalydami vijosi ir blauzdas jam kandžiojo.“ Abu juokiasi iš to Stalino didvyrio. Net ir man klausantis nuotaika pagerėjo. Rudens naktis ilga ir gana rami. Per naktį toli nukeliavau. Labai noriu valgyti. Aušta, padangė šviesėja. Aplinkui miškų nematyti, neturiu dieną kur pailsėti.

Tolumoje, dešinėje pusėje, matyti medžiais apaugusi vietovė. Nueinu, akmenų mūro tvora apjuosti kapai – šventa vieta. Antrą dieną ilsiuosi ir ją praleisiu su mirusiaisiais.

Aplankiau visus kapus. Didelis kapinių plotas apaugęs medžiais. Dauguma jų jau be lapų. Žvalgau apylinkes – gyventojai toli. Visur atrodo ramu, patogesnės vietos nerasiu.

Pasirinkęs vietą tarp dviejų kapų, atsiguliau pailsėti. Miegas neima. Šaltoka. Pavaikščiojęs vėl guluosi. Kiek šilčiau, jau pusdienis, laikrodžio neturiu, diena apsiniaukusi. Užmigau. Pabudęs jaučiuosi pailsėjęs, tikriausiai ilgokai miegojau. Netoli manęs besėdįs mažas šunelis, kai atsisėdau, nuėjo toliau. Į mane žiūri, bet neloja. Man įtartina: yra šuo, turi būti ir žmogus. Visur apžiūriu – nieko įtartino nėra, o šuo stebi ir nepaleidžia manęs iš akių. Atsisėdu ir vadinu prie savęs. Labai atsargiai artėja, arčiau priėjęs šliaužia pilvo apačia ir protingomis akimis į mane žiūri, vizgina uodegą. Kai priartėjo, glostau. Virto ant šono – inkščia ir laižo mano rankas. Matyt, mes abu benamiai. Pavadinau jį Sargiu. Turėjau planšetėje duonos – pasidalijome. Tikrai – mes abu benamiai, abu alkani. Vėl žvalgau aplinką. Mano Sargis, matyt, specialistas – pasistojęs, kur aukščiau, irgi įdėmiai stebi. Galbūt jis geriau už mane mato.

Suradau mažą, apsamanojusį kryžių, kapas piktžolėmis apžėlęs, visiškai apleistas. Raunu piktžoles ir jomis valau nuo kryžiaus samanas, nuvalęs skaitau įrašą:

„Brangus Kary, Tautos Sūnau, užgesai, kai laisvės rytas brėško, bet iškovojai laisvę ne sau. 1921 m.“

Širdį pervėrė žodžiai, bet dar skaudžiau matyti visų užmirštą ir apleistą kapą. Žiūriu į jį ir tariu žodžius: „Brangus ginklo Broli, mūsų Tautos Didvyri, Jūsų kryžiuje užrašyti paskutiniai žodžiai: „Iškovojai laisvę ne sau...“

Vakaras. Iš kapų išėjau ne vienas, kartu – ir Sargis. Tolumoje matyti didelė ūkininko sodyba. Atsargiai, klausydamas ir apsižvalgydamas, artėjau prie gražių, didelių sodybos pastatų. Kambaryje dega šviesa. Abu su Sargiu einame vidun. Kambaryje moteris ir du vyrai. Pasisveikinu: „Labas vakaras“. Moteris atsako, vyras – ne. Tyli. Prašau degtukų. Vyras rankos mostu parodo į židinį. Planšetėje dar turiu vokiškų cigarų, užsidegu... Neprašomas sėduosi prie krosnies ant mažos kėdutės. Sėdasi ir Sargis. Supratau: mudu šiuose namuose nepageidaujami svečiai. Jokia kalba nesimezga. Laikausi mandagiai, dūmus pučiu pakuron. Šeimininkė ruošia vakarienę, o aš dar labiau noriu valgyti. Nedrąsiai, nuolankiai paprašau. Šeimininkė tyli, o šeimininkas:

– Matyt, esi valkata? Toks jaunas vyras neužsidirbi sau duonos. Šunimi vedinas sugalvojai valkatauti. Manai, kad mums kas veltui duoda? – auklėdamas mane, vaikšto po kambarį agresyviai nusiteikęs šeimininkas.

Atsistojau, iš po palaidinės ištraukiau pistoletą ir griežtai sukomandavau:

– Užtenka, šeimininke, jūsų pamokslų. Sėskite čia, prie stalo, šalia sūnaus (sūnus, apsiskleidęs popieriais kažką rašė), abu sudėkite rankas ant stalo! Nesikalbėti ir nesižvalgyti!

Paėmiau kelis sūnaus rašomus popieriaus lakštus. Skaitau – kažin kokie ataskaitiniai lakštai su žmonių pavardėmis. Kelis popieriaus lakštus susuku, pakuroje uždegu ir nuo jo užsidegu cigarą. Rūkydamas galvoju, ką man dabar sakyti ir kaip toliau elgtis.

– Teisingai pasakėte, mielas tautieti, aš šią naktelę gal ir valkata. Prieš metus buvau toks kaip jūs šį vakarą. Ne visai laisvu noru tapau dezertyru, komunistų neteisėtai vadinamu banditu – valkata. Pats save laikau Tėvynės sūnumi partizanu anarchistu. Dėl visų sunkumų ir negerovių nesiskundžiu, jaučiuosi laisvas, laimingas kaip tas Dievo paukštelis: „nei man turtas, nei garbė“. Jokios valdžios įsakymai manęs nevaržo. Turiu savus įstatymus, pats turiu teises juos vykdyti. Kol kas tų savo teisių nenaudoju. Sutinku širdingų žmonių. Jie mane sustiprina fiziškai ir morališkai. Neįsakau, o patariu: jeigu ateityje užeis mano broliai – Lietuvos partizanai – prašyčiau su jais elgtis švelniau, priešingu atveju galite turėti nemalonumų... Taip pat patariu be rytojaus neišeiti iš namų... Dovanokite, kad drįsau pas jus užeiti. Jeigu nesunku, palinkėkite man nors šią tamsią, labai alkaną naktelę laimingos kelionės ir Dievo palaimos. Likite su Dievu.

Viskas aišku. Čia, ištremtų ūkininkų turtingoje sodyboje, apsigyveno komunistai, ištikimai tikintys okupantų įstatymais ir jų partijos programa.

Išėjome abu su Sargiu iš turtingų žmonių namų katalikiškai atsisveikinę, labai liūdni ir nepaprastai alkani.

Sargis eina pirma. Retkarčiais sugrįžta man „pranešti“, kad mūsų kely nieko įtartino... Kelionėje jaučiuosi saugiau – su manimi šunelis. Jis orientuojasi geriau už mane.

Naktis netamsi, rami. Nuėjome gana toli, abu pavargome. Trečia para be valgio. Staiga Sargis sulojo ir nuginė tolyn, matyt, žvėrelį. Sugrįžo. Susėdome pailsėti. Pailsėję išėjome į laukus. Suradę keliuką, keliaujame juo tolyn... Mano draugas tikrai pavargo – paimu ir nešuosi savo ištikimą sargybinį. Jis labai patenkintas. Vėl miškinga vietovė. Išaušo. Keliaujame tolyn, atrodo visur ramu. Apie pusiaudienį pasirenku tankumyną ir krentu papartynan pamiegoti. Šalia manęs ir Sargis. Miegota iki vakaro.

Išeiname į pamiškę. Netoli ūkininko sodyba. Pradeda lynoti. Prie tvartų senas žmogus. Pasisveikiname lietuviškai. Kviečia į kambarį. Įeiname vidun. Čia dvi garbaus amžiaus moterys, taip pat nuoširdžios. Kalbina mane, glosto Sargį, klausia, ar iš toli keliaujame. Paaiškinau, kad kelionėje nuo 1945 05 06.

– Matyt, matyt, kad toks išvargęs, – sudejavo moteriškė ir tęsė: – Dievuli brangus, dėl ko mus nubaudė, kodėl pas mus tiek sunkaus, nepakeliamo vargelio vargsta žmonės po miškus, kalėjimus, tremtį... Šviesesnio rytojaus nematyti.

Iš jų elgesio ir kalbos supratau, kad čia gyvena nepaprastai nuoširdūs žmonės. Jie mane priima ir kalbasi kaip su artimu giminaičiu, kaimynu ar seniai lauktu pažįstamu.

Neprašomi siūlo valgyti. Valgau aš, duoda ir savo šuneliui. Jaučia, kad esame labai alkani. Šeimininkas išėjo laukan, grįžęs pasakė, kad lauke lyja, siūlo nakvynę.

Turėjau paaiškinti, kad dabar gyvenu už sovietinio įstatymo ribų, komunistų valdžios esu laikomas banditu, todėl niekur nenakvoju namuose. Jeigu mane pas juos rastų, ištiktų skaudi nelaimė. Sau prisiekiau: niekam nedaryti blogo.

Taip gyvendamas tampi jautrus ir, man bevalgant, ėmė byrėti ašaros. Namiškiai tarp savęs susižvalgo, o šeimininkė klausia:

– Kodėl verki, kareivėli?

– Jūsų nuoširdumas, – paaiškinu, – mane jaudina. Kodėl jūs man, nepažįstamam žmogui, tokie nuoširdūs?

Atsisveikindamas pabučiavau rankas, nusilenkiau.

Garbaus amžiaus moteris išlydėjo mane į kiemą, peržegnojo ir palaimino...

Šilalės apylinkėse

Reikia būti ypač atsargiam. Sužinojau, kad čia daug partizanų ir labai siautėja bolševikai. Abiejose pusėse yra aukų. Šiuo metu kairėje pusėje girdėti šaudymas, į orą kyla raketos. Visa tai jaučia ir mažasis mano draugas – toli nuo manęs nesitraukia.

Po trijų parų atsidūriau netoli Rietavo. Miške sutikau grybautojus. Paklausiau naujienų, atsakinėjo nenoriai. Miškas didelis, jaučiuosi saugiai. Suradę patogią vietelę, pailsėjome. Ir vėl noriu valgyti, miške nėra nieko valgomo.

Išeiname pamiškėn, šalia – ūkininko sodyba. Joje du vyrai ir moteris. Rusiškai paprašiau valgyti. Nesuprato. Rodau į lūpas – suprato. Davė. Valgau ir po truputį duodu Sargiui. Vienas vyras lauke eina sargybą, o antras stebi pro langus ir kalba žmonai, kad dabar pavojinga gyventi netoli miško, nes nežinai, kas kada užeis. Suprantu žmonių baimę, greitai pavalgiau, padėkojau ir abu su Sargiu dingstame miške.

Čia tikra Žemaitija, žmonės kalba taip kaip tėviškėje. Nors jau gimtajame krašte, bet širdis prislėgta.

Po dviejų parų pasiekiau Plungės apylinkes. Čia man pavojinga ir turiu būti labai atsargus, vengti susitikti pažįstamus žmones. Nė vienam neturiu prisipažinti esąs lietuvis. Šias apylinkes pažįstu iš tų laikų, kai 1939 m. buvome išvaryti iš Klaipėdos kareivinių. Čia baigėme karinę tarnybą ir šiose apylinkėse dalyvavome manevruose.

Vakare užėjau paprašyti maisto. Jauna moteris valgydina mane, o garbaus amžiaus moterėlė šeria Sargį. Tarp savęs kalbasi, kad daug užeiną rusų, bet su šuneliu – pirmas. Rusiškai padėkojęs išėjau.

Miške pailsėję, sukome Šateikių link. Visas kraštas miškingas, kelionė pusėtinai saugi. Perėję Šateikių mišką, randame sodybą, toliau Inbarės kaimas. Užeinu paprašyti valgyti. Troboje 2 senyvi šeimininkai ir 2, matyt, kaimynai. Dieną kažką dirbę valgo vakarienę. Šeimininkas pasiūlo ir man. Valgau. Šeimininkė, pamačiusi, kad šunelis nuo manęs nesitraukia ir žiūri į mane valgantį, sriubos įpila ir jam. Visi valgom, o namiškiai šnekasi:

– Vargšai tie sovietų kareivėliai, vaikštinėja po kaimus ir visi alkani, šitas dar su „draugu“. Sargis užšoka šalia manęs ant suolo. Glostydamas rusiškai sakau: „Sobačka moj tovarišč“ (šunelis mano draugas).

Mudu su Sargiu stebintys vėl kalba: „Kareivėlis, matyt, myli šunelius, nors pats alkanas“.

Saugumo sumetimais rusiškai paklausiau, kiek kilometrų iki Plungės? Kaimynai pasakė, kad 18 kilometrų.

Atsisveikinęs išėjau. Naktis tamsi. Iki tėviškės tiesiai apie 10 kilometrų. Jeigu laimingai, šiąnakt reikia parkeliauti. Einu per laukus tiesiai link Salantų parapijos kapinių. Čia ilsisi mano protėviai, du broliai ir dvi sesutės. Jie mirė maži. Tamsoje suradau kapą. Prie jo didelis metalinis kryžius. Klaupiuosi, meldžiuosi už protėvius ir visus šiose kapinėse palaidotus. Dėkoju Dievui už tai, kad aš galiu dar kartą aplankyti šią šventą vietą.

Išėjęs iš kapinių, aplenkiu Salantus. Einu tiesiai link Dauliaus malūno. Surandu užtvanką. Šuneliu nešinas atsargiai per ją pereinu ir patraukiu Erlėnų k. link. Pasigirsta šūvis. Koks klausimas – toks atsakymas. Atsakau šūviu, prisiglaudžiu prie storo medžio. Klausausi – visur ramu, šūvių nebegirdėti. Pasuku link savo išsiilgtosios Tėviškės, link gimtojo Šaučikų kaimo.

Tėviškėje

Štai ir tėviškė: pastatai tebėra, bet vieno trūksta. Sodo pakraštyje – sena, stora, aukšta liepa. Atsisėdu po ja ir galvoju: jeigu nebėra tėvų, kaip elgtis?

Sugalvojau planą: aušra jau arti, niekur nebenueisiu. Pasislėpsiu ant tvarto, o dieną stebėsiu, kas gyvena tėvų sodyboje. Jeigu žmonės tinkami – tvarka. Jeigu kokie komunistai, išvarysiu lauk ir ūkį padegsiu. Jeigu tėvai išvežti, pastatai jiems nebereikalingi. Man jų taip pat nereikia. Nieko įtartino, tiktai nebėra vieno pastato, buvo septyni, liko šeši.

Prieinu prie trobos, prie kambario, kur prieš metus gyvenau. Tuščia, jokio baldo – įtarimas... Einu link tvartų – suloja šuo. Jo balsas pažįstamas. Prieš metus palikta

didelė vilkinė kalė vardu Preida. Einu artyn – nebeloja, pažino, rodo, kad pasiilgo. Šoka man glėbin, glostau. Graudu pasidarė: gyvulėlis manęs vis dar tebelaukia. Prie praviro lango sukiojasi tėvas. Jis mane stebi ir jam įtartina. Pažinęs tėvą, prieinu artyn, pasisakau, kas esąs. Sargis nuo manęs nesitraukia, einame kambarin. Koks jaudinantis susitikimas... Koks tėvų ir sesers džiaugsmas matyti sūnų ir brolį gyvą. Namiškiai stebisi, kad aš ne vienas, o su keturkoju draugu. Aš papasakojau, kad su juo susipažinau Aukštaitijos kapinėse, taip ir keliaujame kartu. Namiškiams paaiškinau savo padėtį...

Jiems didelė staigmena ir neapsakomas liūdesys. Tai žodžiais neapsakomas džiaugsmas, kad aš dar gyvas, ir liūdesys – kad gyvenu nelegaliai.

Mama laiške į Vetryną rašė: „Aloyzą Einikį nušovė prie jo namų, dar nebuvo išėjęs į mišką pas partizanus. Sesuo Žukauskienė domėjosi, kas ir už ką nušovė Einikį. Jis buvo susipažinęs su rusų tautybės žmogumi, kuris gyveno Klaipėdoje ir Žukauskienei pasakojo, jog Einikį nušovė lietuvis stribas. Rusas kalbėjo: „Aš dar supykau. Koks tikslas šauti į A. Einikį? Bėga į miškelį, tegul bėga."

Tiek žinau apie A. Einikio žūtį. Ar tai tiesa, negaliu garantuoti. Kiek patyriau: lietuviai stribai buvo žymiai žiauresni už rusų tautybės MGB ir NKVD kareivius. Prisimenu, Salantuose varė mus 6, prievarta pagautus (tarp jų ir mane), ir apie 12 savo noru atėjusių užsiregistruoti.

Kad būtų juokingiau, iš paskos mūsų nedarnios rikiuotės ėjo armonika grodamas stribas. Mums, varomiems į nežinią, girdėti armonikos garsus labai skaudu. Ant šaligatvio stovėjo daug lietuvių stribų, kurie iš mūsų tyčiojosi: „Žiūrėkite! Žygiuoja Lietuvos kariuomenė..." Albertas Riepšas iš Mosėdžio, fiziškai stiprus, stambaus kūno sudėjimo vyras, pasitraukė į šalį iš mūsų nedarnios rikiuotės, matyt, jį ypač skaudžiai įžeidė viešas Lietuvos kariuomenės paniekinimas, ir pribėgęs prie vieno stribo, trenkė jam per sprandą. Stribai labai supyko, ėmė garsiai kalbėti: „Reikia drausmės. Reikia drausmės". O kažkuris iš varomųjų atsiliepė: „Niekas daugiau mūsų nenubaus. Esame jau nubausti – varomi į Rusiją." Sulaipino į geležinkelio vagoną ir išvežė link Baltarusijos.

1944 m. rudenį jaunus Lietuvos vyrus gaudė į Raudonąją armiją. 3 jaunus vyrus iš Arlėnų k. – Petrą Zabitį, Čiunkienės brolį Laukį, trečiojo pavardės nežinau – gaudytojai nušovė.

Apie tai, kad grįžau iš fronto ir nelegaliai gyvenu tėvų sodyboje, žinojo tik 2 ne šeimos nariai. Paslaptis buvo išlaikyta. Jeigu kas ir kalbėjo, tai niekas netikėjo, kad grįžau.

Po Antrojo pasaulinio karo pabaigos buvo praėję 12 metų. Anksčiau pasakojau, kad mano draugas K. Puškorius (g. 1925 m.) buvo parvažiavęs pas tėvus atostogų pailsėti po sunkaus sužeidimo fronte. Gydytas Varšuvos ligoninėje. K. Puškoriaus tėvai ir mano tėvai buvo kaimynai. Vėliau sužinojau, kad K. Puškorius trims broliams Jakubauskams pasakojo: „Juozas Kubilius paliko fronto linijoje Frankfurte prie Oderio. Buvome kartu. Ten mane sužeidė..." Tik tiek K. Puškorius težinojo apie mane. Iš fronto atvežta naujiena greitai pasklido ne tik po gimtąjį kaimą. Praėjo daug metų, žmonės įsitikino, kad Juozo Kubiliaus tikrai nebėra.

Mano tėvai buvo vidutiniokai. Tėvelis per savo gyvenimą sodyboje pastatė naujus pastatus. Gyvenamasis namas erdvus. Viename jo gale įsikūrusi kaimo pradinė mokykla. Ūkinis pastatas apie 30 m ilgio. Rusiškos „P“ raidės formos. Tarp didžiųjų tvartų, pastato vidaus pusėje, kartu su tėveliu įrengėme 1,5 m pločio slėptuvę. Lubos apkaltos apvaliomis kartelėmis ir apkrautos šienu.

Po karo, iki 1956 m., tris kartus į tėvų sodybą buvo atvažiavę saugumiečiai kartu su stribais „banditų“ ieškoti. Nežinau, ar saugumiečiams kas pranešė apie šioje sodyboje pasislėpusį, nelegaliai gyvenantį Sovietų armijos dezertyrą, ar profilaktiškai darė kratą visose ūkininkų sodybose?

Kartą, dienos metu, į sodybą atvažiavo saugumiečiai ir stribai. Atsivežė šunį. Mama, eidama pro tvartą, ištarė: „Saugumas su šunimi.“ Man aišku. Ne visada sėdėdavau tarp didžiųjų tvartų įrengtoje slėptuvėje. Išeidavau parūkyti. Kišenėje visada buvo smulkių tabako dulkių. Visada įeidamas į slėptuvę aplinkui pabarstydavau jų, kad saugumiečių šunims suklaidintų uoslę. Visų pirma nelaukti svečiai patikrino gyvenamąjį namą, mokyklos patalpas, visas palėpes. Atėjo ir į tvartus, daržines. Ir šį kartą buvo pabarstyta tabako dulkių. Ieškotojų taktika: pirma ėjo šuo, iš paskos stribai. Atidarė daržinės duris, įbėgo šuo, uosto žemę, aplinką. Girdžiu – šuo pradėjo čiaudėti. Tikrintojai pasižvalgė – visur prikrauta šieno.

Aplinkinių kaimų ūkininkai neseniai buvo suvaryti į kolūkį. Atimti jų arkliai buvo atvesti į naujus, erdvius tėvų tvartus. Niekas jų reikiamai neprižiūrėjo. Pavasarį arkliai visai išseko, patys neatsikeldavo.

Mūsų, Šaučikų, kaimas didelis ir tankiai apgyvendintas, o mūsų ūkis – jo viduryje. Namiškiai pasakojo, kad pasibaigus karui, rusų kareiviai plėšikavo, todėl jie įsirengė „signalizaciją“: prie gyvenamojo namo durų ant vielos pakabino keptuves. Esant pavojui, skambina ir naktį, ir dieną. Labai toli tas garsas girdėti, kai skambina naktį. Išgirdę pavojaus signalą, kaimynai tuoj pat atsiliepia. Tada kaime būna „karo stovis“: vyrai apsiginkluoja šakėmis ir kastuvais. Praėjusią savaitę toks karas buvo įvykęs: į kaimą atvažiavo rusai konfiskuoti bekonų. Tada ir prasidėję „signalizacijų“ garsai, šunų lojimas, vyrų šūkavimai. Sovietus apėmusi panika: visi kritę į vežimus ir, kiek arkliai įkabina, sprūdo tolyn šūkaudami:

– „Bliadi litovskije!“ (lietuviškos prostitutės!).

Tėvai sakė, jog 1945 m. pavasarį iš karinio komisariato Rusijoje gavo dokumentą, kad jų sūnus, jaunesnysis seržantas, savanoriškai išvykęs į Vakarų frontą ir kad jie, tėvai, esantys kario šeima. Nuo to laiko vietiniai komunistai sušvelnėję – nebevadinę buože. Gavę tris mano laiškus, paskutinį – iš Vokietijos. Man siuntė du laiškus ir siuntinį, bet viskas grįžo atgal.

Artinasi žiema. Slėptuvę įrengiau tvartuose, kur ir slenka ilgi, nuobodūs metai. O naujienos aplinkui vis liūdnesnės: tremiami kaimynai, kuriami kolūkiai, atimama dalis gyvulių, pastatai. Labai aktyvūs SSKP šlovingosios komunistų partijos nariai. 1953 03 05 nusibaigia „nemirtingasis“ J. V. Stalinas. Daugeliui liūdesys, man juokas ir didelis džiaugsmas.

1946 m. rudenį besislapstydamas toje daržinėje sapnavau keistą sapną: besiraitančios trys stambios gyvatės, o aš su kirviu rankoje jas visas sukapojau. Sukapotų gyvačių gabalai dar ilgai aukštyn šokinėjo.

Skaičiau sapnininką, jame rašė – priešų nugalėjimas. Po tų kratų susirūpinau: trys praėjo laimingai, o ketvirtoji..?

1954-ieji – devintieji mano nelegalaus gyvenimo metai. Pasiilgau gamtos ir saulės. Traukia Kretingalės miškai.

Kartą tėvelis pasakojo apie 1890 metus. Jo tėvas Juozas Kubilius, nepaklausęs ponų įsakymo (matyt, buvo anarchistas), prasidėjus gaudymui į rekrūtus (25 m. tarnybos Rusijos caro kariuomenėje), atsisveikino su tėvais ir artimaisiais ir išėjo į Kretingalės miškus. Čia susirado draugų ir trejus metus slėpėsi. Kai vyrams pabodo vienatvė, sutarė kermošiaus dieną eiti į Salantų miestelį, pas pažįstamą žydelį tą nuobodų gyvenimą paįvairinti. Jie buvę ginkluoti terbomis iš veršio odos su perpete ir joje kumščio dydžio akmeniu. Žodžiu, ginklas patikimas, „sviedinių" nepritrūksi.

Žydelis Zelmanas noriai priėmęs svečius, davęs atskirą kambarį, degtinės ir užkandos. Svečiai iš Kretingalės miškų už vaišes užmokėjo cariniais rubliais. Kai pralinksmėję, užtraukę dainą: „Ant kalno mūrai, joja lietuviai..."

Staiga įbėgo išsigandusi žydelio žmona ponia Zelmanienė ir sušuko:

– Vyrai, blogai! Staršina!

Padėtis aiški. Visi išbėgo į lentomis aptvertą kiemą. Už jų – gaudytojai į rekrūtus. Įsismaginę vyrai staiga atidengė savo „ginklų" ugnį: lentos sproginėja, vartai išvirto. Vienas „rednikas", šoną susiėmęs, dejuoja: „Bože moj..." (Dieve mano).

Bobos šaukia:

– Taip ir reikia ivanam, burliokam!

Sugrįžę į smuklę svečiai iš Kretingalės miškų baigė vaišes. Savininkui sumokėjo už sudaužytas lentas, žydelis liko patenkintas ir paprašė ateiti dar kartą. Davė kelionei dar vieną butelį. Ir taip linksmi 6 vyrai su daina iškeliavo Kretingalės miškų link.

Prisiminęs įspūdingą pasakojimą, nutariau ir aš pasekti savo senelio pėdomis. Supratau, kad ir mane kviečia miškas.

Sužinojau liūdną naujieną: žuvo antras mano jaunystės draugas – Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanas Kazys Drąsutis-*Paliūnas*. Anksčiau žuvo kitas draugas – Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanas Adomas Einikis. Likome dar 3 gyvi partizanai: Mockus, Končius ir aš, LLA karys Juozas Kubilius-*Margėnas*.

1956 m. pavasaris. Nugaišo šunelis Sargis, parlydėjęs mane į tėvų sodybą ir ištikimai saugojęs mane 10 m. ir 6 mėnesius.

Gegužės 2-osios naktį atsisveikinau su tėvais ir dviem ryšininkais. Palinkėjome vieni kitiems laimingo gyvenimo, rytojaus ir Dievo palaimos. Ant kaklo – Šv. Agotos duonos gabalėlis, tas pats ginklas „Sturmgewehr", su kuriuo daviau priesaiką. Tokia Dievo valia – niekas nestovi vietoje. Prieš dvylika metų buvau areštuotas, šią naktelę – pats ginkluotas, laisvu noru gimtąją pastogę palieku...

Prieš auštant aplankiau savo senelės Barboros Paulauskaitės gimtuosius namus Klausgalvių k. Pailsėjęs sodelyje, sunkių minčių prislėgtas, išėjau miškan.

Kretingos miškuose kiek saugiau. Turiu savo maisto, retai pas žmones užeinu. Gamta graži, šilta, paukščiai linksmina... Vienoje vietoje ilgai nebūnu.

Esu Vaineikių miške. Susipažįstu su patikimu A. P., mažažemiu, gyvenančiu pamiškės vienkiemyje. Pas jį saugu. Turi medžio darbų įrankių, padariau stalą, kėdes, suolus. Duoda maisto. Išeinu į miškus, vėl sugrįžtu. Jeigu nėra įtarimo, vėl darbuojuosi. Laikas eina greitai, nenuobodu. Žinau visas naujienas – visos liūdnos. Tai vienur, tai kitur dingsta kolūkių ponai. Stribai turi daug darbo, nes reikia ieškoti dingusių kolūkių ponų ir žaliūkų (partizanų).

Klajūnui vienoje vietoje neįdomu. Todėl dabar esu Palangos miškuose. Arti jūra. Gal paskutinį kartą prie Baltijos, reikia ją aplankyti. Tarp Palangos ir Kunigiškių prieinu prie jūros su daina: „Jūra, jūruže, mylima močiute, budėsiu prie tavo krantų...“

Labai čia malonu, laiko turiu, bet ilgiau užsibūti negaliu. Yra žmonių, o man pavojinga. Sugrįžtu atgal į pušyną.

Po savaitės aš jau Peldinės miškuose, užeinu pas man palankius žmones. Vėl pas juos gaminu medžio dirbinius, nakvoju miške. Taip saugiau ir šeimininkams, ir man. Nors jie nieko nesako, bet žinau dabartinę savo padėtį ir suprantu, kad mano lankymasis jiems pavojingas. Todėl nutariau iš jų išeiti. Malonūs, kultūringi šeimininkai paklausė:

– Kiek mes skolingi už jūsų atliktus darbus?

Atsakiau:

– Jeigu galite, duokite nors truputį maisto.

Pridėjo, net ir per daug. Abu šeimininkai ir dvi jų dukrelės palydėjo mane iki miško. Pasisakiau esąs *Margėnas* iš Klaipėdos.

Atsisveikindama geraširdė šeimininkė nubraukė gailesčio ašarą:

– Išleidžiu nežinomybėn kaip savo sūnų.

Aišku, jie suprato mano padėtį. Lapkritis, artėja žiema. Grįžtu tėviškėn.

Gruodis. Į tėvų sodybą atėjusi giminaitė praneša liūdną naujieną: „Kolūkio brigadininkas sakė, kad pas jus kažkas slepiasi.“ Kaime mane jau pamiršo, nes prieš keletą metų iš Vakarų fronto grįžęs Kazys Puškorius, su kuriuo buvome kartu, pasakė: „Juozas Kubilius liko Vakarų fronte, Vokietijoje, prie Oderio upės, ties Frankfurtu, keli metrai nuo upės kranto, vokiečių žeminėje prie sunkiojo kulkosvaidžio „Maksim“ su optiniu taikikliu, nukreiptu į Frankfurto pusę ir, jei dvylika metų negrįžo, aišku, jo nebėra gyvo.“

...Nors ir didelis kamuolys, vis tiek siūlas turi galą. Dabar metas apsispręsti. Praslinko 12 metų vargo ir jam galo nematyti. Privalau saugoti tėvus, savo noru vykti į Salantų rajono saugumą ir pasiduoti. Mama nuėjo pas Salantų Švč. Mergelės Marijos ėmimo į Dangų bažnyčios kleboną prelatą Simaitį pasiklausti patarimo. Klebonas nuėjo pas Salantų saugumo viršininką, kuris parašė atitinkamą raštą. Teksto kopija:

Piliečiui N. N.

Legalizacijos įstatymas iki šios dienos dar galioja. Tie, kurie iki šio laiko slepiasi, gali legalizuotis. Galima tą padaryti, kad ir niekas nežinotų. Savanoriškai atėjusiam garantuoju laisvą pasirinkimą darbo ir gyvenamosios vietos. Bus išduoti dokumentai su teise gyventi toje vietoje, kur Jūs norite.

Tad nebijokite ir ateikite.

Pasirašo: Salantų rajono Saugumo komiteto viršininkas vyr. ltn. T. Buranas. Apvalus anspaudas, parašas. Valstybės Saugumo Komiteto įgaliotinis prie Ministrų Tarybos Lietuvos tarybinės socialistinės respublikos Salantų rajonui. Viduryje apvalaus antspaudo Nr. 91.

Tos pačios dienos naktį, kai mama parnešė šį raštą, atsisveikinęs išėjau pasiduoti. Man svarbu buvo nueiti 7 km, kad kelyje nesulaikytų. Tada aš neįrodysiu, kur einu. Nuėjau laimingai. Ankstų rytą buvau Salantų saugumo būstinėje. Laukiamajame radau du stribus: vienas kiek pažįstamas, bet nei vienas, nei kitas neišsidavėm. Gal jis ir nepažįstamas?

Pasakiau – atvykęs pas saugumo viršininką. Liepė palaukti 9 valandos. Supratau, kad jiems pasidarė nesaugu, nes vienas iš jų, užsitaisęs šautuvą, išėjo laukan, antrasis liko su manimi laukiamajame. Kalba nesimezga. Lygiai devintą valandą į savo darbo kabinetą atėjo Salantų rajono saugumo viršininkas T. Buranas ir jo padėjėjas. Viršininkas rimtas, malonios išvaizdos, kalbantis lietuviškai.

Padėjėjus liepė mane apieškoti. Sakiausi ginklo neturįs. Padėjėjai išėjo į kitą kambarį. Pakvietė sėstis, pasiūlė rūkyti. Rūkome... Viršininkui paduodu jo paties vakar rašytą raštą.

Paėmęs jį, viršininkas pasakė:

– Vakar Salantų parapijos klebonas prelatas Simaitis apie jus informavo.

Pasakiau vardą, pavardę.

Saugumo viršininkas, ilgai ieškojęs sąrašuose, sako:

– Jūsų pavardės pas mus nėra. Sakykit tiesą. Ar nebus jūsų pavardė Mockus? Gaila, neturiu jo nuotraukos.

Nuo arešto datos 1944 m. rudens iki šios dienos detaliai klausinėjo ir rašė, rašė. Pakvietė fotografą, nufotografavo ir liepė greitai atnešti nuotraukas. Temstant įsakė stribams pakinkyti arklį. Saugumo viršininkas, jo padėjėjas ir aš išvažiavome į mano namus parodyti savo slėptuvę.

Sniego daug. Kelis kartus virtome. Atvažiavome į tėvų namus. Tėvas pašėrė arklį, be to, dar atvažiavusių paklausė:

– Gal reikia ir pagirdyti?

Pagirdė degtine... Salantų saugumo viršininkas ir jo padėjėjas beveik nesidomėjo mano slėptuve. Kambaryje kiek pagėrę degtinės, išėjo pas kaimynus juokaudami: „Einame pas paneles." Aišku, pas kaimynus pasirinkti žinių apie mane.

Po valandos grįžo linksmas, man ir sako:

– Juozai, nedaug pamelavai. Kaimynai jus paskutinį kartą matė prieš 14-a metų. 1944 m. rudenį išvežtas, nuo tada apie Juozą Kubilių jokios žinios. Juozai, ateik po savaitės taip pat naktį, žmonėms nesirodyk.

Nustatytu laiku vėl nuėjau pas saugumo viršininką. Jis mandagiai kreipėsi į mane:

– Imk ir šį dokumentą. Susirask du liudininkus, kurie tave pažįsta, tepasirašo. Taip pat pasiimk iš apylinkės tarybos pirmininko pažymėjimą, jis bus reikalingas pasui išduoti. Jeigu per dešimtį metų nepadarei nusikaltimų, viskas yra dovanotina.

Pas Salantų saugumo viršininką nuėjau su liudininkų pasirašytais dokumentais. Apylinkės tarybos pirmininkas man reikiamo pažymėjimo neparašė, sakė – nepažįsta manęs.

– „Svolač" (niekšas), – piktai pasakė viršininkas.

Skubiai paskambino apylinkės tarybos pirmininkui, įsakė per valandą atvykti į Saugumo komitetą. Atvyko. Tada įsakmiu, griežtu tonu pareiškė:

– Nesvarbu, kad jums nepažįstamas. Privalote parašyti pažymą ir netrukdyti Saugumo komiteto darbo. Pažyma šitam žmogui reikalinga Tarybų Sąjungos piliečio pasui gauti.

Mane dar paklausė, kokį slapyvardį turėjau? Žinojo, kad aš trumpai buvau prie Skaudvilės miestelio. Paaiškinau: „Iš ten pasišalinau ir slapsčiausi vienas."

– Gerai padarei, – pasakė viršininkas, – būriuose būti buvo pavojinga, nes iš jų pačių buvo šnipų ir saugumui pranešdavo. Būrius buvo lengva likviduoti.

Kad Rusijoje pavardę pakeičiau, matyt, jis nežinojo. Ir aš nutylėjau. Norėjau duoti jam vokelį su pinigais, neėmė pasakęs, kad ne toks esąs žmogus.

Mane išsiuntė į Kretingą karinio bilieto. Prieš išvažiuojant skambino Kretingos karinio komisariato komisarui ir paaiškino:

– Pas jus atvyks žmogus. Jo netardykite, išduokite karinį bilietą. Saugumui jis žinomas ir apklaustas.

Kreipėsi į mane:

– Draugas J. Kubiliau, gavęs karinį bilietą, užeikite pas mane.

Tą patį vakarą grįžau į Salantų rajono saugumo komitetą. Viršininkas, perskaitęs man išduotą karinį bilietą, nustebo:

– Kvailiai. Žmogus tris kartus buvo kareiviu ir dar kiek fronte, o čia pažymėta, kad visiškai nebuvo.

Viršininkas T. Buranas, įteikdamas man pasą ir karinį bilietą, padavė ranką ir pasakė:

– Linkiu jums laimingo gyvenimo.

Mandagiai padėkojau viršininkui už dokumentus ir švelnų elgesį su manimi.

Gavęs visus reikiamus dokumentus, pradėjau dirbti vietinio kolūkio statybininkų brigadoje. Gal tris ar keturis kartus į sodybą dviračiu buvo atvažiavęs Salantų saugumo viršininkas. Iš Salantų iki mano tėviškės – 7 kilometrai. Mano draugai sužinojo, kad pas mane atvažiuoja saugumo viršininkas. Jiems buvo neaišku, ko kapitonas Buranas atvažiuoja.

Kiekvieną kartą pas mane atvažiavęs kapitonas Buranas kalbėdavo: „Partizanai Končius ir Mockus, sužinoję, kad Juozui Kubiliui sėkmingai išdavė reikiamus dokumentus legaliam gyvenimui, klaus, kaip jums pasisekė tai padaryti. Klaus jūsų patarimo, kaip jiems pasielgti... Aišku, partizanams Končiui ir Mockui atsibodo gyventi žeminėje miške."

Kapitonas Burkanas manęs paprašė: „Jeigu minėti partizanai klaustų patarimo, negąsdinkite. Jūs gerai žinote, kad apiformindamas legalizavimo dokumentus per veidą nemušiau."

Ramiai pergalvojau kapitono pasiūlymą. Jeigu partizanai Končius ir Mockus kreiptųsi į mane, saugumiečio kapitono prašymą nutylėčiau. Gal jiems taip nepasiseks. Partizanai Končius ir Mockus vokiečių okupacijos laikotarpiu talkino vokiečiams, keletą metų partizanavo. Jiems bus sunkiau gauti dokumentus legaliam gyvenimui, be to, partizanams aš būčiau pasirodęs kaip saugumo darbuotojų bendradarbis – šnipas. Nė vienas iš minėtų partizanų į mane nesikreipė. Gal jie morališkai už mane buvo stipresni? Teko girdėti, kad Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanai Končius ir Mockus žuvo: vienas – po metų, kitas – po pusantrų.

R. K. p a s t a b a: kn. „Vakarų Lietuvos partizanų sritis“ (Vilnius, 2010), p. 238, rašoma, jog **Mockus Antanas-*Klajoklis*** žuvo 1956 m. liepos 12 d. Erslos k., Skuodo r., patekęs į KGB agentų pasalą. P. 239 pažymėta, kad **Končius Pranas-*Adomas*** žuvo 1965 m. liepos 15 d. Didžiųjų Žalimų k., Kretingos r., Prano Drungilo sodyboje.

Jeigu tikėtume prisiminimų autoriaus teigimu, kad nuo 1945 m. jis gyveno nelegaliai 10 m. ir 6 mėn., paskaičiavę gautume, jog J. Kubilius legalizavosi apie 1955 m. birželį. Kadangi prisiminimų autorius apie savo susitikimus ar nesusitikimus su minėtais partizanais kažkodėl nutyli, be to, perdėtas saugumiečio Burano rūpestis jo legalizavimu kelia nemažai abejonių apie tolesnę J. Kubiliaus veiklą po jo legalizacijos.

Iš ALFREDO DAUGINIO-*BELGIO prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
2004 10 02

Lietuva – takažolė, mindoma Europos valstybių

Aš, Alfredas Dauginis, Petro-*Belgys*, g. 1925 01 17, gyv. Paškuvėnų k., Upynos sen., Telšių r.

LLA karys nuo 1944 m. pradžios iki 1944 m. gruodžio mėnesio. 1944 m. vasarą tarnavau LLA Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje Plokštinės miške, prie Platelių ežero. Buvau išvažiavęs į Vokietijos nacių karinės žvalgybos mokyklą. Jos neradęs, pėsčias ėjau link Lietuvos. Mačiau miestuose tūkstančius sugriautų įvairių pastatų, domėjausi Vokietijos ūkininkų buitimi, sodybomis, keliais, laukais, miškais, telefono ryšių ir elektros perdavimo linijomis.

Iš LLA Vanagų karinės-mokomosios stovyklos Plokštinės miške į Vokietijos karinės žvalgybos tarnybos mokyklą buvo pasiųsti:

Danielius Vasiliauskas (1926–1947);
Liudvikas Viktoravičius, Antano (gavo žvalgo užduotį);
Juozas Barzda-*Klevas* (1913–1944 12 14);
Leandras Saltonas, Leono-*Meška* (g. 1917 06 18);
Jonas Petkevičius, Kosto (Pranas Varnas)-*Kūnas*, *Varnas* (g. 1923 m.);
Kazimieras Morkus, Antano-*Lukošius* (g. 1907 m.);
Stasys Gudaitis (g. 1915 m.);
Juozas Snarskis (kilęs iš Pušaloto mstl.);
Alfredas Dauginis, Petro (g. 1925 01 17);
Antanas Bogužas (parašiutu nusileido prie Šatrijos kalno, Telšių r.).

Specialiosios paskirties kariškių grupė mane grąžino atgal. 1945 05 09 kartu su Raudonosios armijos generolais, pulkininkais, kurie dalyvavo Antrojo pasaulinio karo pabaigos iškilmėse Vokietijoje, teko 4-erius m. tarnauti Raudonojoje armijoje.

Areštavo 1951 09 05. Nuteisė pagal SSRS baudžiamojo kodekso straipsnį 58–1a, 25-eriems m. lagerių ir 5-eriems m. tremties. Kalėjau 7-erius m. Laplage, Selecharde, Išimbirskij r., Totorijos ASSR. Dirbau naftos perdirbimo pramonės statybose. Į Lietuvą grįžau 1960 m.

Tėtis Petras Dauginis, g. 1897 m., mama Julijana Kojelytė, g. 1900 m., kilusi iš Viekšnalių k., 7 km, nuo Luokės mstl., Telšių r. Tėtis iš savo tėvų buvo paveldėjęs 18 ha žemės su trobesiais.

Tėčio šeimoje augo 4 broliai: Antanas, Petras, Julijonas, Juozas ir sesuo Elzė. Antanas Dauginis gyveno ir mirė Argentinoje, Juozas buvo siuvėjas, ėjo pas ūkininkus siūdamas įvairius drabužius. Tėčio brolis Juozas jam skirtų 2 ha žemės atskirai nevaldė, juridiškai apiformino mano tėčiui. Julijonas Kaune dirbo gaisrininku, pakalbėjęs prieš sovietinę santvarką buvo areštuotas, nuteisė 10-čiai m. kalėjimo. Kaip nepaklusnus sovietų santvarkai atbuvo visus 10 metų.

Prisimenu tik senelę, senelio nesu matęs, jis mirė man dar negimus. Nuo kūdikystės augau kartu su senele. Jos dėka užaugau sveikas, stiprus, aukšto ūgio. Senelės mergautinė pavardė – Sireikaitė, kilusi iš Šlapgirės k., dabar priklausančio Kelmės r. Mažas augau ne šitoje troboje, o gretimame Paškuvėnų k. Senelė mane augino, iki pradėjau lankyti pradinę mokyklą.

Senelis Petras Dauginis palaidotas Luokės m. kapinėse kartu su senele Marijona.

Paškuvėnų k. buvo apie 15 ūkininkų sodybų. Seneliai taip pat buvo ūkininkai, kiek turėjo žemės, nežinau. Tada ji buvo matuojama valakais, tik vėliau – hektarais. Paškuvėnai buvo reformuoti, ūkininkų sodybos išsiskirstė į vienkiemius.

Tėtis ūkininkavo, laikė porą arklių, 5 karves, prieauglio. Senuosius pastatus, kuriuos buvo pastatę proseneliai senoviškoje gyvenvietėje, nugriovė. Šitoje sodyboje tėvelis pastatė naują gyvenamąjį namą, 1939 m. pastatė erdvų betoninį rūsį, dvi daržines, erdvius tvartus, talpų, tvarkingą svirną.

Sovietams okupavus Lietuvą, naujos kolektyvinės santvarkos vadų įsakymu buvo nugriautos dvi mūsų daržinės.

Prisimenu 1931 m. žiemą, kai buvau tik šešerių metų, galvoje kilo įdomus sumanymas. Vieną dieną tėveliui pasakiau:

– Tėveli, aš išeinu iš namų.

Šis nustebęs paklausė:

– Sūneli, o kur tu eisi?

– Eisiu į Byvainės mišką.

Netoli sodybos augo vešlūs Byvainės miškai. Kiek paėjus mišku, yra Tado Blindos, ūkininkų užmušto vadžiomis Luokės miestelyje, stora, sena pušis. Už Luokės kapinių akmenų mūro tvoros buvo kuklus Tado Blindos kapelis – lauko akmuo su įrašu. Matyt, kažkam prireikė akmens, jis kažkur dingo, ir nuo tada kaimiečiai užmiršo Luokės apylinkėse dažnai minimo žmogaus kapą.

Tėvelis susirūpino, kaip aš ten išgyvensiu, ir paklausė:

– Ką tu, sūneli, valgysi?

– Kaip ir visiems, išeinant dirbti į mišką, įdėkite man maisto.

Atėjo ir mamytė, visi kalbamės labai rimtai. Klausia:

– Alfredai, į ką tau įdėti maistą?

Trumpai pagalvojęs atsakiau:

– Į terbą.

Supratau: tėveliai sutinka ir pritaria mano sumanymui. Paėmė ne visai švarią arkliams šerti naudojamą terbą, gal pusės metro ilgio, pasiūtos iš maišams skirtos

storos, sunkios medžiagos, pririšo prie namuose vytos storos, stiprios virvės. Į ją įdėjo pusę kepalo juodos duonos, iš medinio kubilo ištraukė sūdytų lašinių gabalą, suvyniojo į švarų, baltą skudurą, į kailinių kišenę įkišo lenktinį peilį, kalvio nukaltą, stora, medine rankena. Užsidėjau ant peties solidžiai atrodančią terbą, bet ji velkasi sniegu. Tėvelio paprašiau, kad sutrumpintų virvę. Jis sutrumpino. Terba jau nebesiekė pusnies, bet buvo įtartinai sunkoka.

Buvau apsirengęs žieminiais drabužiais: kailiniais, milinėmis kelnėmis, naginėmis, kojos apvyniotos autais, šalikas – megzta mamos juosta iš storų pilkų vilnonių siūlų, kepurė pasiūta iš pilko milo atraižos su plačiomis, ilgomis ausinėmis, virvute surištomis po smakru. Prisimenu, dėvėjau šiurkščius nebalinto lino pilkus marškinius. Pagal aprangą buvau panašus į suaugusį vyrą, einantį pjauti storų Byvainės miško pušų su dvitraukiu, ilgu, rankiniu pjūklu – visai dienai. Iš tėvelių žvilgsnių supratau, kad jie pritaria. Mama pabučiavo, abu atsisveikino ir aš patraukiau iš sodybos link miško gyvulių bandotakiu, iš abiejų pusių statinėmis tvoromis atitverto nuo laukų. Sniego tiek pripustyta, kad matyti tik tvorų baslių viršūnės ir kyšo eglinių karčių galai. Tvoros basliai surišti plonais, jaunais, suktais kadagiais. Lengva eiti su patogiu apavu – naginėmis. Būtų gera turėti plačias slides, bet tada aš jų nebuvau dar matęs. Nežinau, kiek šalčio buvo tą saulėtą, giedro dangaus dieną. Storų karčių tvora rudenį buvo primirkusi vandens, dabar speigas garsiai sprogdino peršalusias tvoros kartis. Jaunos, trapios akytės bijojo akinančios saulės ir ypač švaraus, balto sniego pusnynų šviesos – ašarojo. Trinu ašarotas akeles stora, vilnone, pasišiaušusia pirštine, bet palengva einu į priekį. Po kojomis gal dviejų metrų storio vėjo supustyti pusnynai tarp senoviškų Žemaitijoje tveriamų tvorų.

Sustojęs pasižvalgiau aplinkui. Toli už upės matyti Kinčiulių k. ūkininkų sodybos, apsodintos aukštomis, žaliomis eglėmis, kad sulaikytų šaltą šiaurinį vėją. Iš trobų kaminų statmenai kyla balti dūmai ir susilieja su giedru dangumi. Pro storas milinės kepurės ausines girdžiu retus, storus, didelių, piktų šunų balsus. Paloja ir nutyla. Kelio nematyti, ūkininkai per pusnynus arklių nevargina, o pėstiesiems vaikščioti sunku. Jeigu brisi per tokius pusnynus, į sniegą įkrisi iki pažastų. Man paprasčiau, su plačiomis naginėmis nekrentu į sniegą, terba užbraukiu pėdsakus ir einu kaip persekiojamas nusikaltėlis.

Pakeliu akis ir matau savo kelionės tikslą – tolumoje mėlynuojančius Byvainės pušynus. Netoli upelis. Praskrenda alkanos varnos. Jos ieško arklių mėšlo. Dabar viskas padengta sniego pusnimis. Žvirbliams ir kitiems paukščiams baltasis badas. Aš dar valgyti nenoriu, rankos, kojos nešąla. Tik iš nosies varva ir ant viršutinės lūpos sušąla. Nemalonu, bet priprasta. Šluostysi, sušlaps pirštinės, sušals maži, ploni piršteliai. Sparčiu žingsniu einu tolyn. Jau netoli Kinčiulių k. sodybos su storai apsnigtais stogais. Einu tolyn. Sustoju. Klausausi. Šunys loja vis garsiau. Sustojęs atsirišau virvutę po smakru, o pirštinės nukrito ant sniego. Pakeliu vieną ausinę – pikti šunys dar garsiau. Ta kryptimi vasarą esu ėjęs kartu su mama pas tolimus kaimynus. Prisimenu, sodyboje keli dideli šunys buvo pririšti prie svirno, tvarto, rūsio-ledaunės, kur laikė pieną karštais vasaros mėnesiais. Tikriausiai tie šunys dabar palaidi, virš pusnynų kaip ir aš bėgioja, tik daug greičiau? Tokiomis šaltomis dienomis kaime niekas nevaikšto. Ūkininkai visus šunis paleidžia palakstyti, kad kiškius išbaidytų iš sodų, kad lapės nesibrautų pas vištas. Įvertinau visas aplinkybes. Apėmė begalinė baimė. Ašaros byra

ir iškart sušąla ant skruostų, ant viršutinės lūpos jau netelpa. Neskanu. Stovėjau, stovėjau rimtai patempęs lūpą ir galvojau – blogai. Kaip praeisiu pro didelius, piktus šunis? Bijau ir, nebesulaikydamas ašarų, garsiai pasakiau: „Ne. Bijau. Eisiu namo.“ Parbridau per gilius pusnynus atgal, kieme sutikęs tėvelis paklausė:

– Sūneli, kodėl nėjai į mišką?

Pavargęs, šlapiomis pirštinėmis nuo varvančios nosies šluostymo paaiškinau:

– Šunys loja... Kaime storais balsais šunys loja, todėl ir grįžau.

Tėvelis, maloniai nusišypsojęs, pasakė:

– Sugrįžai, tai gerai. Būk namuose.

Visą mano kelionę tėvelis stebėjo pro daržinės kampą. Kai parėjau pasakojo: „Galvojau, kur tu, sūneli, nueisi..?“

1938 m. pradėjau mokytis Telšiuose, vyskupo Motiejaus Valančiaus gimnazijos pirmoje klasėje. Broliai Danielius ir Boleslovas Vasiliauskai jau mokėsi antroje gimnazijos klasėje. Visus tuos metus gyvenome Luokės gatvėje viename kambaryje. Neturtingų tėvų vaikų gimnazijoje buvo mažai, daugiausia valdininkų ir pasiturinčių ūkininkų atžalos. Gimnazistai iš turtingesnių šeimų turėjo daugiau informacijos apie Rytų valstybes, buvo nusiteikę prieš komunistuojančius ir jų grobuonišką politiką. Daugumą gimnazistų – tik už nepriklausomą Lietuvą.

Gimnazijoje veikė man žinomos ateitininkų, skautų organizacijos. Aš joms nepriklausiau. Broliai Danielius ir Boleslovas Vasiliauskai priklausė skautų organizacijai. Išsaugojau man dovanotą Danieliaus Vasiliausko fotografiją su skautų organizacijos ženkliuku.

Gimnazijoje ramiai mokiausi iki 1944 m. Danielius Vasiliauskas išvažiavo mokytis į technikumą Kaune, jo brolis Boleslovas 1943 m. Telšiuose baigė vysk. M. Valančiaus gimnaziją.

1939–1944 m. mokydamasis vysk. M. Valančiaus gimnazijos šeštoje klasėje, įstojau į Lietuvos LLA karių gretas. Gimnazijos nebaigiau. Antrosios sovietų okupacijos metais šioje gimnazijoje veikė pogrindinė organizacija. Mano mokymosi metais gimnazijos fojė kabojo didelis kryžius, klasėje – kryžius ar šventas paveikslas.

Į gimnazijoje organizuotą šventę atvyko vokiečių karininkai tvarkingomis, gražiomis uniformomis – atrodė šauniai.

Grįžtant Antrojo pasaulinio karo frontui, 1944 m. rudenį į gimnaziją atvyko Lietuvos kariuomenės karininkai. Rekomendavo stoti į LLA karių gretas. Atsimenu, Lietuvos kariuomenės karininkas Prižgintas pasakojo apie paskutinių mėnesių tarptautinę padėtį – Lietuvai gresiantį pavojų iš Rytų, kvietė organizuotis bendrai kovai už Tėvynę, gimnazistus ragino stoti į vokiečių savisaugos dalinius. Tada dar buvo vokiečių valdymo laikotarpis, 1944-ųjų pradžia.

R. K. p a s t a b a: **Viktoras Prižgintas** (1917–2010). 1940 m. baigė Karo mokyklą. Tarnavo RA 29-ojo šaulių korpuso 179-ojoje divizijoje. Karo pradžioje iš kariuomenės pasitraukė. Tarnavo 15-ajame savisaugos batalione, suteiktas leitenanto laipsnis. 1944 m. įstojo į Tėvynės apsaugos rinktinę. Po Sedos kautynių pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. emigravo į JAV. Dirbo inžinieriumi.

Šaltiniai: Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953 m., t. VI, Vilnius, 2006, p. 168.

Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953 m., t. IX., Vilnius, 2013, p. 408.

Parvažiavęs į tėviškę, sutikau brolius Vasiliauskus. Paklausė:

– Ar jau priklausai antisovietinei organizacijai?

– Ne, nieko tiksliai nežinau, niekam nepriklausau.

– Alfredai, mes jau organizuojamės, nes artėja frontas iš Rytų.

Tą dieną vežiau į Luokę grietinę.

– Kvailys, nebevežk grietinės. Reikia skubiai galvoti, kaip sovietams pasipriešinti.

Pirmą kartą nusikaltau mylimai mamytei, neįvykdžiau jos prašymo, paklausiau brolių Vasiliauskų. Parvežiau į namus grietinę ir tuoj pat išėjau pas brolius Vasiliauskus prie Virvyčios upės. Vasiliauskų tėviškę vadinome štabu.

LLA organizavimo pradininkas Luokėje buvo Lietuvos kariuomenės puskarininkis Jonušas su savo broliu, kilę iš miestelio apylinkių. Buvo duota komanda: sugauti ir sunaikinti raudonuosius sovietų partizanus. Vieni iš pirmųjų LLA karių Luokėje buvo broliai Vasiliauskai: Blažiejus, Danielius, Boleslovas ir aš – Alfredas Dauginis.

1944 m. rudenį, sovietams okupavus Lietuvą, broliai Vasiliauskai įsijungė į Šatrijos rinktinės partizanų eiles.

Prisiminkime 1941 m. vykusias Sovietų sąjungos ir Vokietijos reguliariųjų kariuomenių kautynes Degučių k., netoli Kaunatavos esančiame nedideliame miškelyje. Sovietų kariškiai buvo miškelyje, vokiečių karinės pajėgos – Degučių dvare. Sovietų kariškiai miškelyje turėjo du sunkiuosius kulkosvaidžius „Maksim“, kitus lengvus ginklus ir su tokia silpna karine ginkluote puolė vokiečius. Vokiečiai greit sunaikino sovietų kariškius, o ginklai liko. Vokiečiai jų nevertino, neėmė. Aš tada buvau 16-metis paauglys. Mane ir mano draugus ginklai domino, tikslas – pašaudyti. Atėję į mūšio vietą, radome visko, tik neradome kulkosvaidžių spynų. Ant kiekvieno peties po du šautuvus nešiau į namus. Prie pirties iškasiau duobę, pridėjau šiaudų, ginklus suvyniojau į paklodę, apkroviau šiaudais ir užkasiau.

Kartą Tryškių geležinkelio stotyje dalį netvarkingai vežamų ginklų išmetė iš vagono. Man nežinomas žmogus ginklus susikrovė į vežimą ir atvažiavo į Kaunatavą. Tuo metu miestelyje buvome: aš, Danielius Vasiliauskas ir dar vienas bendramintis, kurio pavardės neprisimenu. Iš vežimo pasigriebiau automatą, Danielius paėmė šautuvą. Ne visi ginklai buvo veikiantys. Mums pasisekė – paėmėme veikiančius. Su tais ginklais nukeliavome į LLA karinę-mokomąją stovyklą Plokštinės miške, prie Platelių ežero. Iš vokiečių, kurie buvo laikinai apsistoję ūkininko Atkočaičio ūkyje, pasisavinome keturias medžiagines palapines. Eidamas pas vokiečius, prisirinkau pintinę vištų kiaušinių, rūkytų dešrų, lašinių.

Naujai susikūrusio LLA būrio kariai aplinkinių kaimų gyventojų prašė atiduoti turimus ginklus. Vieni tai darė geranoriškai, iš kitų reikėjo griežtai pareikalauti. Stengėmės, kad ginklų turėtume nors kas antras ar kas trečias.

Pagrindinė LLA Luokės būrio susibūrimo vieta (štabas) buvo brolių Vasiliauskų tėviškėje, Pavirvyčio k., prie Virvyčios upės, šalia vieškelio Telšiai–Luokė.

Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 55-54-511. E. 022-28-426. 124 m virš jūros lygio.

Susirinkdavo apie 20 jaunų vyrų, ūkininkų sūnų iš aplinkinių kaimų. Apie dvi savaites vyko kariniai mokymai. Ruošėmės pasipriešinimui. Mums vadovavo Lietuvos kariuomenės puskarininkis Jonušas, kilęs iš Luokės apylinkių. Aš buvau eilinis LLA karys. Į LLA Luokės būrį vadovybės siųsti atvyko karininkas su baltu raiščiu, puskarininkiai Skirmantas ir Butrimaitis. Jų tikslas – LLA Luokės kariams dėstyti karinio parengimo kursą. Kelios dienos prieš išvažiuojant į Platelius, į Vasiliauskų sodyboje įsikūrusį LLA Luokės būrio štabą vežimu atvažiavo jauni vyrai (gal studentai) iš Panevėžio. Po kelių dienų karinio parengimo vadovai gavo įsakymą važiuoti į Plokštinės mišką, prie Platelių ežero, į ten LLA organizuojamą karinę-mokomąją stovyklą.

Turėjome vienus ratus, bet neturėjome arklio. Nuėjome pas netoliese gyvenantį ūkininką Gečą prašyti poros arklių. Arklius ir vežimą prižadėjome grąžinti. Mus suprato, davė. Visus turimus ginklus ir maisto atsargas (miltus, duoną, druską, lašinius) atsinešėme į LLA karių brolių Vasiliauskų tėviškę. Į tris vežimus sukrovėme ginklus, maistą ir palapines. Ginklus vežimuose paslėpėme po kitomis vertybėmis.

Genovaitė Vasiliauskaitė-Šniukštienė prisimena: <...> Mūsų tėveliai specialiai pjovė ėriukus ir veršiukus LLA karių maitinimui. Prisiminkime Kazimieros Lukauskaitės-Vasiliauskienės, kilusios iš Moluvėnų k., Luokės vlsč., motinišką meilę ne tik labai gausiai savo šeimai, bet ir dar 20 atvykusių jaunų vyrų. Sugebėjo visiems išvirti sriubos, papjaustyti lašinių, naminės ruginės duonos. LLA kariai dėkojo motinai už raidėmis neužrašomus gerus darbus savo šeimai ir Lietuvai Tėvynei. Ne visi LLA kariai išvažiavo į LLA karinę-mokomąją stovyklą Plateliuose. Atvykę karininkai vadovavo, davė komandą. Kiti pasiliko ūkininkams Vasiliauskams pjauti rugius.

Prieš tai Danielius ir Jonas studijavo Vytauto Didžiojo universitete. Jonas buvo baigęs, dirbo laboratorijoje, Danielius mokėsi statybos technikume. Gyvendami Kaune, broliai dalyvavo pogrindinėje veikloje. Jonas Vasiliauskas iš Kauno į Vakarus traukėsi kartu su poetės Salomėjos Nėries tėvais, Jono draugu Biskiu. Juodu kartu studijavo. Buvo atvykęs iš JAV į Lietuvą, dalyvavo paminklo šventinimo iškilmėse Pavirvyčio vienkiemyje. Biskis pirmiausia pasitraukė į Vokietiją, vėliau – į JAV. Brolis Danielius nevažiavo į Vakarus. Jonas kalbino jį:

– Lietuvoje likti pavojinga.

– Į JAV gali pasitraukti kiekvienas. Kas gins Tėvynę?

Danielius buvo pagrindinis LLA organizatorius, jis kalbėjo:

– Būtina likti Lietuvoje, – ir vis kartojo, kad reikia ginti Lietuvą.

Atsimenu, man buvo 9-eri metukai; vyrai, susėdę prie stalo, kalbėjosi: „Sovietai šaudė, degino sodybas ir ...“. Sakydavo: „Vyrai, imkite ginklus, pradėkime savo veiklą“.

Kadangi mūsų namai buvo erdvūs, prie kelio, tai pas mus visi važiavo net iš Panevėžio. Miegojo daržinėje ir vaikų vadinamoje daržinėlėje ant šiaudų, ant šieno, į trobą nesutilpo.

Labai gerai prisimenu tą dieną, kai vyrai išvažiavo į Plokštinės mišką prie Platelių ežero. Mes, vaikai, stovėjome sodelyje, o mūsų mama laimino: peržegnojo

išvažiuojančius į Plokštinės mišką. Prisimenu išvažiuojančiųjų nulenktas galvas ir akyse... spindinčias ašaras

Tada mes, mažiukai, irgi verkėme. Danielius priėjo, pabučiavo į kaktą: „Ir ko dabar verkiate? Laukite, mes sugrįšime“. Pabučiavo Vytuką, Antanuką, nes jie buvo paaugliai.

Atvažiavusieji iš Panevėžio laikinai gyveno pas mus, visi buvo kaip vienos šeimos nariai: gyveno sodyboje, valgė prie vieno stalo kartu su Vasiliauskų šeima, 2–3 savaites buvo.

Ties Šiauliais dundėjo frontas, ir LLA kariai iš Panevėžio išvažiavo į Vakarus. Jeigu ir mes būtume išvažiavę kartu su jais, laimingai būtume pasiekę Vakarus. Mama pasikinkė du arklius į dvitraukę briką, susidėjo mantą, prisirišo karves, susodino mažiukus, didesnieji pėsčiomis šalia vežimo ėjo.

Po kelių dešimtmečių, kaip tik šeštadienį, buvau Tveruose, ieškojau ūkininkų Norvaišų sodybos. Garbaus amžiaus ūkininkų Norvaišų sūnus Motiejus, g. 1907 m. Aušiliškių k., gyv. Pleinių k., Telšių apskr., buvo kaltinamas antisovietine agitacija, prieš rinkimus į SSRS AT nužudytas Rainiuose.

Kai išvažiavome iš miško, mačiau: rusai šaudė, vokiečiai krito. Laikinai apsistojome pas ūkininkus Norvaišus. Sodyboje dirbo samdoma darbininkė ir įsūnytas berniukas. Jis organizavo šeimininkų ištrėmimą į Sibirą, kad Norvaišų ūkis liktų jam. Garbaus amžiaus ūkininkai Norvaišai mirė Sibire. Prisimenu tokią detalę: šeimininkai niekada kartu neidavo į pirtį, sakydavo: „Gėda nusirengti. Patriname vienas kitam nugaras, ir gerai“.

Pas Norvaišus gyvenome mėnesį. Savo sodyboje palikome gyventi vyriausią seserį Jadvygą ir jos vyrą Joną Andriušką, g. 1916 m. (žuvo 1946 m. kovą). Norėdami grįžti į savo sodybą, turėjome gauti leidimą. Į savus namus mūsų nebepriėmė. Grįžome per Parakauskių k. Albertas Luinys bendravo su Alfredu Dauginiu. Grįžome pernakvoję Alberto Luinio sodyboje. Iš Luinienės sodybos broliai Vasiliauskai – Blažiejus, Boleslovas, Danielius – į tėviškę nebegrįžo. Mama savo sūnus palaimino: jie išėjo į partizanų būrį. Jonas laimingai pasitraukė į Vokietiją. Iš ūkininkės Luinienės sodybos grįžome į savo namus, bet čia jau viešpatavo rusai, mums priešiškos valstybės gyventojai, bet jie mus priėmė draugiškai.

Prieš pasitraukdami iš sodybos, kiekvienas auginome po triušį, rusai spėjo suvalgyti visus mūsų triušius. Jonas, sesers vyras, išsaugojo dalį gyvulių, kitų vertybių. Pradėjome gyventi, bet neilgai: 3 broliai išėjo pas partizanus, vienas pasitraukė į Vakarus. Kiekvieną mielą dienelę sodybą lankė stribai. Dažnai ateidavo Luokės stribas Zelba. Prieš tai arklius lupdavo, toks buvo jo verslas (arklialupys), ateidavo stribas Sirutis, buvęs klumpadirbys. Mama su Siručiu sutardavo. Stribo šeimoje, kaip ir mūsų, augo daug vaikų. Mama Siručiams verpė siūlus, jis klumpes vaikams darydavo. Mažo ūgio klumpadirbiui šautuvas vilkdavosi žeme. Kiekvieną dieną ateidavo į trobą ir vis mamos klausdavo: „Kur sūnūs? Kur sūnūs?“ Mama visiems vienodai sakė: „Vokiečiai keturis vaikus paėmė apkasams kasti ir negrįžo.“

Pirmąjį areštavo svainį Joną Andriušką. Jis buvo šaulys, su broliais Blažiejumi, Boleslovu ir Danieliumi palaikė ryšį.

Alfredo Dauginio-*Belgio* pasakojimo tęsinys

Atvažiavo LLA karys Liudvikas Viktoravičius, Antano, ir apie 20 jaunų, energingų vyrų. Iškeliavome link Platelių. Ilgokai ėjome, važiavome dulkėtais, duobėtais Žemaitijos vieškeliais. Atsimenu, neprivažiavę Platelių ežero, keliavome per kirtimus. Tada juos vadino Didžiaisiais Platelių grafo Šuazelio (pranc. k. *Marie-Gabriel-Florent Auguste de Choisenl Gonffier*, g. 1752 m.) miškais. Pervažiavome mažą Jakumo upelį, kurio šlaite augusios senos, storos pušys buvo LLA karių šaudymo taikinių pakabinimo vieta. Siauru miško keliu, pro ūkininko Jankausko sodybą, iš kurio šulinio LLA kariai vežimu, susipylę į statines, vežė vandenį į Vanagų karinę-mokomąją stovyklą Plokštinės miške.

Pasistatę palapines, pirmiausia karinėje-mokomojoje LLA Vanagų stovykloje įsirengėme modernų, patogų tualetą. Iškasėme 5–6 m ilgio, 0,70 m pločio ir 1,0 m gylio tranšėją. Iš karčių padarėme užėjimo taką ant griovio atsisėsti, atramas nugarai atremti.

1944 m. vasarą Plokštinės miške buvo pastatyta karinė LLA karinės-mokomosios Vanagų stovyklos štabo palapinė, kurioje galėjo tilpti gal 10 vyrų.

Iš Pavirvyčio Vasiliauskų sodybos atvežėme 4 medžiagines palapines. Atvykusiesiems vadovavo Lietuvos kariuomenes karininkai. Stovykloje – karinė drausmė ir tvarka. LLA kariai kalbėjo: „Į stovyklą buvo atvažiavęs LLA steigėjas (įsteigta 1941 12 13 Vilniuje) Kazys Veverskis-*Senis* (g. 1913 m.).“

LLA steigėjas ir vyriausiasis vadas Kazys Veverskis, tada 28 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentas, baigė Lietuvos karo mokyklą. Taip pat atvyko brolių Vasiliauskų sodyboje karinio parengimo pagrindų mus mokę LLA vyresnio amžiaus karininkai instruktoriai Butrimaitis ir Strimaitis. Daug dėmesio skyrė uniformai, išvaizdai. Butrimaitis – energingas, j. leitenantas, nesenai baigęs Lietuvos karo mokyklą.

LLA Telšių rinktinė rugpjūčio mėn. organizavo karinę-mokomąją Vanagų stovyklą Plokštinės miške, rytiniame Platelių ežero krante.

A. Dauginio p a s t a b a: kn. „Lietuvos kariuomenės karininkai“ rašoma: „Nuo 1944 08 19 Telšių Vanagų būrio vado pavaduotojas suformavo desantininkų grupę, kuri 1944 12 14 išskrido į rusų kariuomenės užnugarį. Stovyklos komendantas buvo vyr. ltn. Juozas Barzda-*Klevas,* 1944 12 14 žuvęs Iešnalio ežere. Žuvimo vietoje pašventintas juodo granito monumentas 2004 08 21. Juozas Barzda-*Klevas* g. 1913 08 10, Kavolių k., Zarasų apskrityje, Dusetų valsčiuje. Nuleistas parašiutu į Iešnalio ežerą nuskendo. J. Barzdos-*Klevo* sesuo Filomena Barzdaitė-Ratkevičienė gyvena Vilniuje.“

Pastatėme atsivežtas palapines. Jų apačias išklojome smulkiomis eglių šakelėmis. Atvykę iš kitų Lietuvos vietovių LLA kariai medžiaginių palapinių neturėjo. Jie kirto plonas karteles, statė žaginių palapines. Stogą ir palapinės vidų dengė smulkiomis eglių šakutėmis.

Tikslų LLA karių skaičių sunku prisiminti. Gal ne visus mačiau. Mano skaitytoje literatūroje nurodomas didesnis LLA karių skaičius.

1944 m. liepos mėn. LLA buvo padalyta į du sektorius: OS ir VS. OS laikytas rezervu, kuris buvo atsakingas už aprūpinimą maistu, ryšius ir žvalgybos duomenis. VS – veikiantis Vanagų sektorius – ginkluota pasipriešinimo jėga. 1944 m. LLA lokalizavosi Žemaitijoje, daugiausia Vakarų.

Dabar sunku viską prisiminti. Buvo virtuvė, kurioje OS sektoriaus vyrai ruošė maistą. Arkliai ir vežimai buvo saugomi arti gyvenančio ūkininko sodyboje. Jais taip pat rūpinosi OS sektoriaus vyrai.

Prie pagrindinio įvažiavimo į LLA karinės-mokomosios stovyklos teritoriją budėjo 2 sargybiniai.

Man kažkas iš LLA karių slapta pranešė: „Netoli sargybos posto esančioje ūkininko sodyboje yra paslėptas vokiškas ginklas. Šeimininkas pabėgęs iš vokiečių kariuomenės“. Sargybos poste paliko stovėti vienas LLA karys. Aš nuėjau į ūkininko sodybą, 200–300 m nuo sargybos posto. Atėjęs į sodybą paklausiau:

– Kas čia gyvena tarnavęs vokiečių kariuomenėje?

Ateina jaunas vyrukas:

– Aš.

– Jūs privalote grąžinti ginklą.

– Aš neturiu ginklo.

Tada paklausiau dar griežčiau:

– Kaip tai neturite?

Vyrukas pradėjo abejoti. Paklausiau dar kartą.

– Geriau grąžinkite savanoriškai. Priešingu atveju sulauksite nemalonumų.

Atnešė stropiai užkonservuotą, vos ne naują šautuvą. Paėmęs ginklą, geranoriškai paaiškinau:

– Šalia jūsų sodybos veikia LLA Vanagų karinė-mokomoji stovykla. Gal pas mus ateisite?

Bet vyrukas abejingai atsakė:

– Jau tarnavau kariuomenėje, daugiau niekur nebenoriu eiti.

Dar vienas sargybos postas buvo prie karinės-mokomosios LLA Vanagų stovyklos vadavietės.

Stovykloje tarnavau rugpjūčio mėnesį. Tada dar buvo ilgos dienos ir trumpos naktys. Rytą keldavome 5 ar 6 valandą. Praustis bėgdavome į Platelių ežerą. Turėjome savo rūbus, muilą, rankšluosčius. Pusryčiavome pasitiesę ant miško pakloto, valgėme iš namų atsivežtą maistą.

Palapinėje gyvenome 4: aš – Alfredas Dauginis, broliai Danielius ir Boleslovas Vasiliauskai ir Viktoravičius iš Pavirvyčio – Vasiliauskų gretimo kaimo ūkininko sūnus. Dabar pastatų nebėra, viskas sunaikinta.

Iš pradžių stovykloje maisto trūko, visi valgė kas ką buvo atsivežę iš namų. Greitai OS sektoriaus kariai pagerino aprūpinimą maistu. Važiuodavo į artimiausius kaimus pas ūkininkus, parveždavo mėsos, pieno ir kt. Kartą vienas ūkininkas atvedė savo užaugintą karvę ir padovanojo LLA karinės-mokomosios Vanagų stovyklos kariams maistui.

Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje tarnavau civiliniais rūbais. Sargybos poste stovėjome po 4 valandas ir ilgiau. Būdamas poste, mačiau daug vežimais atvažiuojančių į stovyklą. Vykdydami stovyklos štabo vadovybės įsakymą, iškart į stovyklą neįleisdavome. Pranešdavome: „Atvažiavo“. Ateidavo, patikrindavo ir įsakydavo įleisti. Kartą atvažiavo mašina su prieštankine patrankėle. Mes, sargybiniai, bandėme sustabdyti ir garsiai sukomandavome: „Sustokite! Šausime!“ Šypsoda-

miesi jauni, ginkluoti kariai atsakė: „Šaukite. Šaukite“. Mašinoje buvo kariškiai, apsirengę žalsvomis uniformomis. Pravažiavus mašinai, vieną kartą šovėme į orą ir taip pranešėme LLA stovyklos štabo budinčiajam apie konfliktą sargybos poste. Tiksliai prisimenu: atvežė tik vieną prieštankinę patranką.

Ilgametis Platelių gyventojas **Justinas Stonys, Simono** (g. 1927 02 25), 2003 12 22 prisiminė: „1944 m. vasarą Platelių miestelio pagrindine gatve pravažiavo „polutorka“, kuri vežė vieną patranką.“

2004 08 21 renginio metu svečiai, susirinkę į Plokštinės mišką, ant Vanago kalnelio kalbėjo, kad stovykloje buvo 2 patrankos. Negaliu paliudyti, kad buvo 2. Mačiau atvežant tik vieną. Kur stovėjo nedidelė patranka, tiksliai nežinau. Ji buvo sumontuota ant dviejų ratų su stipinais. Gal netoli ūkininko, dabar gyvenančio Stanislovo Mickevičiaus sodyboje, gal prie mažo Jakumo upelio, įtekančio į Platelių ežerą.

Rugpjūčio 15–25 d. buvo surengti karinių dalykų ir partizanų taktikos mokymai. Po jų stovykloje įvyko pamaldos. Vanagus prisaikdino brigados generolas Motiejus Pečiulionis-*Miškinis*, buvo perskaitytas LLA vyriausiosios vadovybės įsakymas Vanagams grįžti į gimtąsias vietas ir pradėti partizaninį pasipriešinimą prieš sovietinius okupantus.

Aš pats mačiau, kaip šaudant iš patrankos, sviedinys krito į salą. Man atrodė, kad prieštankinę patrankėlę bandė ne eiliniai Vanagų kariai, o tikriausiai karininkai. Šovė gal 3–4 kartus, tikrai girdėjau.

Šaudyti mokė į taikinius, pakabintus ant storos, senos pušies, antrame Jakumo upelio krante, ūkininko Stanislovo Mickevičiaus sodybos pusėje. Aš mokiausi šaudyti du kartus. Šaudžiau iš Čekoslovakijoje 1924 m. gaminto 7,92 mm kalibro mauzerio su lietuviška simbolika. Šaudyti mokė nuo „A“ raidės, kad spausdamas nuleistuką neužsimerkčiau. Per abu kartus į taikinį šoviau apie 10 kartų.

Vanagų stovykloje kiekvieną vakarą giedojome Lietuvos himną, kartais – „Marija, Marija“, dainuodavome lietuviškas karines ir patriotines dainas.

Prisimenu priesaikos priėmimą 1945 08 25. Išrikiavo po du miško aikštelėje, buvo pakelta Lietuvos valstybinė vėliava. Du Lietuvos kariuomenės karininkai perskaitė priesaikos tekstą. Kareivius kvietė pavardėmis. Atėjau prie vėliavos, priklaupiau ant vieno kelio, pabučiavau vėliavą, apsisukau ir grįžau į savo vietą rikiuotėje. Taip prisiekė visi LLA karinės-mokomosios Vanagų stovyklos kariai. Priesaikos priėmimo iškilmių metu giedojome „Marija, Marija“. Lietuvos himną giedojome prieš priesaiką. Iškilmės vyko dieną. Bučiavau ginklo vamzdį. LLA karininkai vilkėjo Lietuvos kariuomenė uniformas, eiliniai – civilinius drabužius. Aš avėjau batelius, aulinių batų neturėjau.

Vanagų stovyklos vadovybės įsakymu važiavome į Alsėdžių mstl. rekvizuoti krautuvės. Kai įėjome, iš šeimininko elgesio supratau, kad mūsų neišsigando, nenustebo. Iš krautuvės paėmėme daug rudos spalvos apsiaustų su kapišonais. Parvežtus apsiaustus išdalijome LLA kariams. Gyventojai, pamatę einantį rudos spalvos apsiaustu, sakydavo: „Vanagiukas eina.“

Į kitą vežimą sukrovėme cukrų, miltus, kitus maisto produktus, kartoninę dėžę pinigų. Šitai operacijai vadovavo Lietuvos kariuomenės karininkas Jonušas, kilęs iš Luokės apylinkių. Vieną vežimą prikrovėme degtinės butelių.

Aš sėdėjau vežime, kuriame buvo sudėti tie buteliai. Pakelėje sutikti jauni vyrai prašė: „Ponai, išmeskite į griovį“. Bijojau LLA vadovybės atstovo, nepaklausiau jaunuolių. Minėtą operaciją vykdėme dieną. Į Alsėdžių mstl. atvažiavome 10 ar 11 valandą, priešpiet. Nešant vertybes iš krautuvės, atėjo žmonių, policininkas, bet niekas nepanikavo ir netriukšmavo.

Vanagų stovykloje Plokštinės miške ūkininkų sūnų buvo nedaug. Daugiausia buvo išsilavinusių jaunų vyrų. Kaimo bernelių buvo gal apie 10 procentų. Negaliu tvirtinti, kad stovykloje buvo kunigų seminarijos klierikų. Apie juos nebuvo kalbama, nė vieno nepažinojau.

Jau 1943 m. aiškėjo, kad Lietuvai gresia nauja sovietinė okupacija, tada LLA ėmė ruoštis partizaniniam karui. 1944-aisiais įkurtame politiniame Lietuvos gynimo komitete drauge su jaunais karininkais dirbo VLIK-o atstovas generolas Motiejus Pečiulionis. Generolo teigimu, į nacių Vokietijos karinės žvalgybos mokyklas buvo išsiųsta apie 100 LLA karių.

Tarnavusius Lietuvos kariuomenėje ir turinčius techninį išsilavinimą siuntė į Vokietijos Abvero nacių karinės žvalgybos žinybos mokyklas Dienststelle Nordpol (Šiaurės ašigalio tarnyba), kurios nuo 1944 m. spalio pabaigos veikė įvairiose tuometinės Vokietijos vietose.

Iš Plokštinės miške organizuotos LLA Vanagų karinės-mokomosios stovyklos leitenantas Butrimas (kitur Butrimaitis – *R. K.*) išsiuntė Danielių Vasiliauską, Prano, ir Liudviką Viktoravičių, Antano, į Vokietijos karinės žvalgybos žinybos mokyklą *Ostpreussen* (Rytų Prusijos sritį), netoli Kionigsbergo (Karaliaučiaus) administracinio centro. Kiek prisimenu, siuntė keletui savaičių.

Ten mokė sprogdinti, supažindino su detonatoriais, sprogdinimams vartojamomis medžiagomis, sprogdintojų apsaugos priemonėmis. Leido į Lietuvą vežtis sprogdinamųjų medžiagų. Įsakė vykdyti diversinę veiklą sovietų okupuotoje Lietuvoje. Vokietijos karinės žvalgybos žinybos karininkai verbavo LLA karius mokytis radistų specialybės. 1947 m. rugsėjo mėn. į vokiečių karinės žvalgybos žinybos mokyklą išvažiavo Danielius Vasiliauskas, Prano. Jis parsivežė tolo, trotilo, detonatorių ir kt. Sprogmenų nepanaudojo, užkasė juos netoli Pavirvyčio, Vasiliauskų sodybos Virvyčios senvagėje. V. Viktoravičiui buvo užduotis pereiti frontą, apžiūrėti apylinkes ir grįžti. Važiavo ir dviračiu, ir ėjo pėsčias. Laimingai perėjo frontą, surinktą informaciją pateikė vadams. Mums kelionės įspūdžių nepasakojo. Buvo du broliai Viktoravičiai, vienas mano vienmetis, antras vyresnis. Vokietijos frontas ties Šiauliais planavo, kad mums reikės kovoti su Raudonąja armija.

Ne eilės tvarka papasakosiu vieną svarbią užduotį. LLA Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje Plokštinės miške mūsų būrio karininkas Butrimas gavo iš stovyklos štabo vadovybės užduotį. Visus surikiavo ir pranešė:

– Reikės vykdyti užduotį.

Vokiečių kariuomenės SA (politinė policija), esanti kitoje Platelių ežero pusėje, terorizuoja vietinius ūkininkus, atima iš jų maistą. Reikia vokiečius nuginkluoti, atimti neteisėtai paimtas vertybes.

Mums, 10 VS Vanagų sektoriaus karių, buvo liepta užstoti kelią vokiečiams, važiuojantiems link Klaipėdos su neteisėtai iš Platelių apylinkių ūkininkų paimtomis

vertybėmis. Iš Platelių link Klaipėdos galima važiuoti dviem keliais. Užduotį vykdyti pavedęs karininkas Butrimas tiksliai nežinojo, kuriuo keliu vokiečiai važiuos. Nuėję prie nurodyto kelio, pasaloje laukėme atvažiuojančiųjų. Per tolimo matymo kariškus žiūronus pamatėme: vokiečiai važiuoja kitu vieškeliu. Buvo karšta, saulėta diena. Bėgome per platų, aukštų rugių lauką. Sukaupę visas jėgas, permirkę sūriu prakaitu, greitai pasiekėme mažą miškelį ir žaibiškai pasiruošėme pozicijas prie vieškelio. Būrio vadas įsakė šauti į arklius. Suspėjome. Šaudėme į atvažiuojančius vokiečių vežimus. Arkliai pasibaidė, dauguma vežimų apvirto. Iškrito juose buvusios vertybės. Kilo sumaištis ir dideli dulkių debesys. Išsigandę arkliai garsiai žvengė, ratai traškėjo, lūžinėjo. Vokiečiai į mūsų pusę atidengė ugnį. Mums vadovavęs karininkas sukomandavo: „Šaukime garsiai, rusiškai, vaidinkime rusų kareivius." Paklausėme komandos ir ėmėme rusiškai garsiai šaukti: „Į ataką! Pirmyn!" – ir vokiečiai išsibėgiojo. Išsigandę arkliai blaškėsi su sulūžusiais, apvirtusiais vežimais. Karinės operacijos būrio vadas įsakė greitai palikti įvykio vietą.

Ėjome aplinkiniais keliais, per aukštaūgių rugių lauką, krūmus, miškelius ir daubas, kad suklaidintume priešus. Po kelių valandų laimingai grįžome į stovyklą. Mums vadovavęs LLA karininkas Butrimas Vanagų stovyklos štabo vadovybei raportavo apie sėkmingai įvykdytą užduotį.

Po to įvykio Platelių apylinkių kaimų ūkininkai ir miesto gyventojai suprato, kad mes, Vanagai, kaip galėdami giname jų interesus ir saugumą. Jau kitą dieną pagerėjo mūsų stovyklos aprūpinimas maistu.

Kita užduotis buvo šukuoti Plokštinės ir aplinkinius miškus. Kas 100 m ėjome ieškodami iš lėktuvų parašiutais nuleistų Raudonosios armijos desantininkų. Visą dieną ėjome miškais, kol gavome įsakymą: „Baigti miškų šukavimą. Suimti 5 rusų desantininkai su visa ginkluote". Tų desantininkų aš nemačiau, nes juos suėmė kita Vanagų grupė.

Atsimenu, perskaitė įsakymą: „Išvykti iš LLA Vanagų karinės-mokomosios stovyklos." Išvykstant visiems VS ir OS sektorių kariams ir nariams palikti Plokštinės mišką labai tvarkingą, be jokių pėdsakų. Kaip radome, taip privalėjome palikti. Buvo įsakyta: „Grįžti į savo namus, į tas vietoves, iš kur atvykome. Organizuokite ir pradėkite partizaninę veiklą prieš sovietinius okupantus. Antrojo pasaulinio karo frontas grįžta į Žemaitiją. Lietuvoje dar daug komunistuojančių grupių, reikia juos sekti, gaudyti."

Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje tarnavau maždaug mėnesį.

LLA OS padalinio darbuotojai tvarkingai prižiūrėjo ūkininko Gečo arklius ir vežimą, su kuriuo atvažiavau. Visų atvažiavusiųjų arklius ganė kaip savo. Susirinkę palapines ir asmeninius daiktus, laimingai parvažiavome į brolių Vasiliauskų tėviškę. Ūkininkui Gečui grąžinome arklius ir vežimą. Nuolankiai dėkojome už tarnavimą Dievui ir Tėvynei.

Duseikiuose, Telšių r., vokiečiai laikė maždaug 100 rusų karo belaisvių. Jie dirbo Duseikių durpynuose: rankomis kasė durpes. Belaisviai gyveno mediniuose barakuose. Vokiečiams pasitraukus link Klaipėdos, belaisviai išsibėgiojo. Jų neorganizuotoms grupėms ėmėsi vadovauti komunistuojantys vietiniai gyventojai Jonas Sprindys ir Pocevičius.

Po karo tuose barakuose gyveno Duseikių durpyno darbininkai.

Vokiečių valdymo laikotarpiu LLA karių specialiai negaudė. Kalbu tik apie Plokštinės mišką. LLA vadovybė buvo įsakiusi: „Viešai nesirodyti vokiečių kariškiams."

Duseikių durpyno ir aplinkiniai kaimai yra už Virvyčios upės, už Byvainės miško, kuriame dar išlikusi, žmonių vadinama Tado Blindos pušis. Komunistuojančių žemaičių grupės plėšė vietinius ūkininkus. Spėjama, jog tai buvo parašiutais nuleisti sovietų desantininkai, vadinamieji raudonieji partizanai. Naujokų miške teko susidurti su Jono Sprindžio vadovaujamos grupės vyrais. Jai priklausė apie 50 vyrų. Susišaudymo metu sužeidė mūsų bendražygį Joniką. Grupės vyrai išsiskirstė. Rusiškai kalbančių vyrų nešaudėme.

Kartą užėjau į ūkininko sodybą vienas, be ginklo. Didžiajame trobos kambaryje vaišinosi 8 ar 9 rusiškai kalbančių vyrų. Iš sodybos šeimininko norėjau pirkti naminės. Jis mane pažinojo. Rusiškai kalbantieji ketino mane areštuoti. Šeimininkas sočiai prisivaišinusiems svečiams paaiškino: „Nieko. Nieko. Savas. Savas". Rusiškai kalbantys vyrai vaišinosi ūkininkės Kazlauskienės sodyboje. Jie apiplėšė malūninką, turtingą ūkininką Gečą, išnešė daug dešrų, lašinių, audinių.

Vanagų karinės-mokomosios stovyklos karininkai mane (Alfredą Dauginį) ir Juozą Snarskį pasiuntė į Abvero karo žvalgų mokyklą tuo laiku, kai Raudonoji armija 1944 10 05 pralaužė vokiečių gynybos liniją ties Kuršėnais.

Supratome, jog tai labai tolima, sudėtinga ir pavojinga kelionė. Sutikau važiuoti nepranešęs tėvams. Abu nuvežė į Kretingą. Ten prie mūsų prisijungė daugiau jaunų vyrų. Paskyrė vyresnįjį, kuris vadovavo mūsų tolimesnei kelionei. Mus priėmė 2 karininkai. Vienas vilkėjo Lietuvos kariuomenės karininko, o kitas – vokiečių kariuomenės karininko uniformas. Vežė į tą pačią mokyklą, kurioje mokėsi Danielius Vasiliauskas ir Viktoravičius.

Vokiečiai davė po kelias markes, maisto neturėjome. Nuvažiavę nurodytu adresu, minėtos mokyklos neberadome.

Važiavome 5 vyrai. Grupės vyresnysis Juozas Snarskis pateikė dokumentus vokiečių sargybiniams.

Mums liepė važiuoti į Dirschau, dabar Lenkijos teritorija, jeigu neklystu, miestelį, netoli Gdansko, prie Vyslos upės. Kitas grupės vyresnysis ėjo ieškoti nurodyto adreso. Ten sužinojo, jog karinės žvalgybos mokykla išsikėlė į Frankfurtą prie Maino, ir liepė važiuoti toliau. Vokiečiai norėjo mus užverbuoti į priešlėktuvinę tarnybą Luftwaffę – zenitinių pabūklų šaudymo į lėktuvus tarnybą. Pasitarę su Juozu Snarskiu (kilusiu iš Pušaloto mstl., Panevėžio apskr.), atsiskyrėme nuo grupės ir pasukome Lietuvos link. Kiti vyrai išvažiavo toliau į Vokietiją ieškoti Abvero karo žvalgų mokyklos.

Mudu su Juozu einame link Mariengurgo, Elbingo, Arunabergo – į Rytus. Raudonosios armijos daliniai važiuoja į Vakarus. Iš pradžių planavome grįžti į LLA karinę-mokomąją stovyklą Plokštinės miške. Vilkėjau neblogą švarką, geras kelnes. Juozas Snarskis taip pat tvarkingais drabužiais apsivilkęs, nešėsi lagaminą, jame rusišką TT pistoletą, bet kelionėje pistoletą paliko vieno vokiečio ūkininko daržinėje įkišęs į šiaudus. Pasielgė labai protingai.

Iš pradžių ėjome laukais, miškais, nenutoldami nuo minėtų miestų, nesirodėme sovietų kariškiams.

Eidami nuo Dirschau miestelio link Lietuvos, civilių gyventojų niekur nematėme. Visur pilna sovietų armijos karių ir jų karinės technikos.

Vienoje Vokietijos ūkininko troboje, virtuvėje, radome keptą kiaušinienę, suvalgėme... Nusprendėme, kad visi vokiečių tautybės gyventojai (vok. k. *Folks Deutsch*) pasitraukė į Vakarus. Trobose radome daug maisto, rūbų spintose tvarkingai pridėtų įvairiausių drabužių.

Užėjome pas likusius garbaus amžiaus lenkų ūkininkus. Mus draugiškai priėmė, pamaitino, davė civilinius drabužius. Visiems sutiktiems kelyje sakėme: „Mus abu sugavo vokiečiai, kalėjome lageryje Vokietijoje, bet pabėgome, dabar pėsti einame namo – į Lietuvą."

Iš pradžių ėjome apsirengę geresniais drabužiais. Iš ūkininkų gavome suplyšusių, kad tikrai būtume panašūs į kalinius, pabėgusius iš lagerio. Ūkininkui manęs pagailo, dovanojo gerus kareiviškus batus. Juozas Snarskis, pamatęs juos, griežtai pasakė: „Mesk tuos batus. Greitai tave išaiškins ir areštuos. Pagal batus tu ne iš lagerio pabėgai, o tarnavai vokiečių kariuomenėje." Gaila buvo palikti gražius kareiviškus batus. Apsiaviau senus.

Link Lietuvos ėjome per laukus, per kaimus. Buvusios tvarkingos vokiečių ūkininkų sodybos tuščios, nesutikome nė vieno civilio žmogaus. Spintos pridėtos stiklainių su uogienėmis, ragaujame, jeigu skanu, valgome. Vienoje sodyboje radome medaus. Jau tada žinojome, kad užnuodytą medų šeimininkai galėjo palikti išalkusiems sovietų kariškiams. Truputį paragaujame, laukiame valandą, jeigu jaučiamės gerai, valgome toliau. Kambariuose senoviniai baldai, puošti dažytais ornamentais, jiems tik buities muziejuose būti. Indai moliniai, padengti balta glazūra, šaukštai nerūdijančio plieno, separatoriai, skalbimo mašina, elektrinis virdulys, elektrinis lygintuvas, visko nesuminėsi. Lietuvos kaime gimusį ir užaugusį ūkininko sūnų viskas domina.

Ties Gdansku, iki Elbino kaimuose daugiau likę lenkų. Juozas Snarskis gerai kalbėjo lenkiškai. Malonu prisiminti lenkų ūkininkų nuoširdumą, vaišingumą ir dosnumą. Mes vaidinome labai nukentėjusius viename Vokietijos lageryje. Lenkų ūkininkams aiškinome, jog esame katalikai, švenčiame visas religines šventes, dalyvaujame šv. Mišių aukoje.

Atėję netoli Kionigsbergo (Karaliaučiaus), perėjome autostradą Varšuva–Kionigsbergas su atšaka į Dancigą (dabar Gdansas).

Kaip visada, užėjome į trobą, mūsų likimą šeimininkai suprato – sočiai pavalgydino. Juozas Snarskis apžėlė barzda, atrodė kaip tikras pabėgėlis iš vokiečių koncentracijos stovyklos.

Toliau link Lietuvos ėjome per laukus ir kaimus visą žiemą iki ankstyvo pavasario. Keliavome apie 3–4 mėnesius. Dienomis ėjome, naktimis miegojome tuščiose, daugiausia vokiečių sodybose. Daržinėse pilna kvepiančio šieno. Vienoje ūkininko daržinėje radome paslėptus, truputį šiaudais apmestus automatus Mp-43/44 (vok. *Sturmgewehr* 44), „98b" kalibro ir „98k". Pakilnojome, pasidžiaugėme – švarūs, techniškai tvarkingi. Padėjome atgal, pridengėme šiaudais. Imti negalime. Ginkluotus sovietų kareiviai būtų sušaudę.

Tuščioje turtingo ūkininko troboje, švariame, tvarkingame kambaryje stovėjo plati dvigulė lova. Kambariuose veidrodžiai, sieniniai laikrodžiai medinėse, papuoštuose raižytais ornamentais, dėžėse, blizgančiomis švytuoklėmis.

Per visą savo ilgą gyvenimą pirmą ir paskutinį kartą miegojau tokiuose apartamentuose kartu su likimo draugu Juozu Snarskiu. Prieš miegą sočiai pavalgėme. Vanduo iš čiaupo bėgo, nors elektros nebuvo. Atsiprausėme, nusiplovėme nuvargusias, nešvarias prakaituotas kojas, išsiplovėme kojines. Spintoje radome įvairių gėrimų, servizų, stiklinių indų. Palubėje kabojo man nematytos formos šviestuvas. Virtuvės grindys ir dalis sienų išklota glazūruotomis plytelėmis. Kambariai apšildyti aukštomis krosnimis, apklijuotomis ornamentuotomis, glazūruotomis plytelėmis, pakuros durelės juodai dažytos, ornamentais puoštos. Kampe pastatyta komoda su erdviais stalčiais, prikrautais moteriškų ir vyriškų apatinių drabužių, kambarinės gėlės nulinkusiais lapais: ilgėjosi darbščių, visus mylinčių ir globojančių švelnių šeimininkės rankų. Pirmą kartą gyvenime atsigulėme ant minkštų čiužinių.

Nepriklausomoje Lietuvoje normaliai gyvendamas, paėmiau skaityti Viliaus Pėteraičio knygą „Mažoji Lietuva ir Tvanksta“ (Vilnius, 1992 m.), kurios p. 23 rašoma: <...> Buvę Lietuvos kaimynai vokiečiai tik prabėgomis paliesdavo lietuviškąją krašto dalį, jos baltiškąją senovę. Jų dėmesio centras – krašto užkariavimas, valdymas ir prijungimas prie vokiškosios Prūsijos ir Reicho. Po to sovietai, nejusdami jokių istorinių ryšių su Mažąja Lietuva ir Tvanksta pasitenkino visišku to krašto lietuviškosios praeities nutylėjimu.“

P. 47: „Istoriniu žvilgsniu pažvelgus, veikalas apima Mažąją Lietuvą, susidedančią iš seniau minimų Nadruvos, Skalvos ir Pilsoto sričių, bei Tvankstos, kurią sudaro Semba, Notanga, Š. Varmė ir Š. Barta. Geografiniu atžvilgiu į ją įeina Priegliaus upynas bei Nemuno, Minijos ir Danijos (Danės) žemupiai.

Visas tas plotas 1422 m. Melno taikos sutartimi atskirtas nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, iki 1701 m. priklausė Prūsijos kunigaikštystei, iki 1871 m. – Prūsijos karalystei, iki 1918 m. – Vokietijos „ciecorystei“ (imperijai, reichui) ir iki 1945 m. – Vokietijai.

Po Antrojo pasaulinio karo šiaurinė jos dalis 1946 m. Potsdamo konferencijos atskirta dirbtine (potsdamine) linija nuo lenkų valdomos buvusios Rytų Prūsijos dalies ir iki būsimos taikos konferencijos pavesta valdyti Sovietų Sąjungai.

Dabar Mažoji Lietuva ir Semba vadinama Kaliningrado sritimi (rus. k. *Kaliningradskaja oblastj*). Išimtis tik Klaipėdos kraštas, Versalio taikos sutartimi atskirtas nuo Vokietijos reicho, su pertraukomis – nuo 1923 m. iki 1939 m. priklausęs Lietuvos Respublikai, nuo 1939 iki 1945 m. – Vokietijai, nuo 1945 m. – Lietuvos Tarybų Socialistinei Respublikai ir nuo 1990 m. vėl priklauso Lietuvos Respublikai.“

Sieninėje spintelėje kabojo 4–5 rūkyti kumpiai. Pasiėmėme maisto tolimai, pavojingai kelionei. Trobose, kur būtų galima rūkyti kumpius, lašinius, kaip senoviškose Žemaitijos pirkiose, nematėme. Radome daug konservuotos paukštienos, buvo ir jautienos konservų. Šią turtingą sodybą palikome tokią, kokią radome. Pamatėme karo audrų nuniokotą turtingą, aukšto techninio bei kultūrinio lygio Vokietijos valstybę.

Aš, ūkininko sūnus iš Žemaitijos, nebuvau matęs tokio gyvenamųjų namų interjero kaime: baldų, buitinės technikos, indų, šviestuvų, namų apyvokos daiktų, vandentiekio, kanalizacijos sistemų, švarių, tvarkingų mechanizuotų tvartų, automatinių girdyklų, spalvingai nudažytų, tepalu išteptų padargų, net nuo žemės pakeltų, elektrinių kuliamųjų, viską sunku ir suminėti.

Mačiau sovietų armijos karį, atliekantį gamtinius reikalus kambaryje ant parketo. Mačiau: dviese sukibusius plėšė pūkinę antklodę, patys dusdami nuo pūkais užkimštų nosies šnervių – ieškojo brangenybių.

Pakeliui į Lietuvą, ieškodami maisto ir poilsio, aplankėme daug vokiečių ūkininkų sodybų. Visų pastatų durys neužrakintos. Mes nieko nevogėme, negadinome, tik pasiimdavome maisto ir pailsėdavome. Sodybų kiemai kloti raudonomis plytomis, stogai dengti raudonomis čerpėmis. Daržinių sienos raudonų plytų mūro, su ventiliacijos angomis, aplink nesudėtingi ornamentai. Visi pastatai tvarkingi, nėra laikinų medinių pašiūrių, nėra nereikalingo laužo krūvų, visur pavyzdinga tvarka.

Vietiniai Vokietijos gyventojai pasitraukė į Vakarus. Link Lenkijos, prie Dancigo koridoriaus, kai kur buvo pasilikusios lenkų šeimos. Jų sodybos paprastesnės, naujesnių laikų architektūros, gal ne tokios turtingos kaip vokiečių. Šuliniai uždaryti. Pastatuose įrengtos vandentiekio linijos. Aukštų vandentiekio bokštų nematyti. Telefono ryšių linijų su medinėmis atramomis nemačiau. Elektros tiekimo linijų atramos metalinės, transformatorinės pastotys iš raudonų plytų mūro.

Praėję Dancigo koridorių, pasukome link Elbingo. Ėjome nenutoldami nuo Dancigo įlankos. Taip pasiekėme Kionigsbergą. Liūdna buvo matyti visiškai subombarduotą, sudegintą miestą.

A. Dauginio p a s t a b a: iš V. Kazlausko kn. „Kovos dvasia“ (1995 m.): „Paskutinis kovos etapas – Karaliaučiaus (Kionigsberg) gynimas. Karaliaučiaus puolimo dienomis 1945 04 6–9 dienomis buvo atlikta 13 900 lėktuvų antskrydžių, numesta 4456 tonos bombų, keturias paras vyko kautynės.

Vokiečių karinei operacijai vadovavo pėstininkų generolas Otto Liašas, turėjęs penkias pėstininkų divizijas, keletą pavienių pulkų, tvirtovės apsaugą ir Folkšturmo dalinius. Iš viso Karaliaučiaus gynėjų buvo apie 130 000. Jų ginkluotė – apie 4000 patrankų, apie 100 tankų ir 170 kovos lėktuvų.

Karaliaučių puolė maršalo Vasilevskio vadovaujamas 3-iasis Baltarusijos frontas. Jam priklausė 32-oji armija (vadas – generolas Sedoboroda) ir 50-oji armija (vadas generolas Ozerov), 11-oji gvardijos armija (vadas generolas Golickis), 39-oji armija (vadas generolas Liubimov). Puolimo pradžioje, nors armija turėjo 5000 patrankų ir minosvaidžių, iš kurių 47 procentai buvo 203–305 mm kalibro. Pėstininkų divizijos buvo apginkluotos 152–203 mm kalibro minosvaidžiais. Karaliaučiaus kanalo zonoje rusai ant geležinkelio bėgių įtvirtino baterijas įtvirtintiems inžinieriniams įrengimams naikinti. Minėtose baterijose buvo 11-ka 130 mm kalibro pabūklų ir 4-ri 180 mm kalibro pabūklai.

Pabūklų toliašauda siekė 34 km. Rusų armiją iš oro rėmė dvi aviacijos armijos Trečiojo batalionо fronto, Leningrado fronto aviacija, antrojo Baltarusijos fronto aviacija, Baltijos fronto aviacija ir 18-oji oro armija-sunkieji bombonešiai. Šiai operacijai rusai turėjo 2500 kovos lėktuvų. Jai vadovavo maršalas Novikov.“

Žuvusių ir suluošintų žmonių skaičiaus aš nežinau. Tik keliais sakiniais apie tai, ką mačiau. Jau iš tolo buvo matyti gamyklų raudonų plytų kaminai, prie jų subom-

barduoti pramoniniai pastatai. Dar dūmai rūko iš griuvėsių, sklido labai nemalonus degėsių kvapas. Degė įvairios cheminės, organinės medžiagos, užgriuvusių žmonių kūnai. Nugriauti bažnyčių, katedrų bokštai. Jų prieglobstyje: apanglijusios medinės konstrukcijos, sunykę bažnytinio meno kūriniai. Prie sugriautų rūmų griuvėsių, ant betono nuolaužos, sėdėjo žmogus ir nesulaikydamas ašarų žiūrėjo į žemę. Balta skepeta šluostė ašaras ir kaktą. Šalia verkiančio vokiečio sudaužytos nedidelės betoninės skulptūrėlės, puošusios prieš daug dešimtmečių statytus puošnius rūmus.

Plačios gatvės, klotos tašytais akmenimis, sudarkytos bombų, po plačiais šaligatviais buvę telefono ryšių kabeliai švininiu apvalku sutraukyti, kyšo varinių gyslų galai. Turtingos, prabangios parduotuvės išdraskytos, vitrinos sulaužytos, mėtosi vertybės.

Sunku į mažą balto popieriaus lapą sukloti visus vaizdus, surinkti nukentėjusiųjų nuo karo ašaras.

Suvargę sovietų kareiviai į traukinių vagonus krovė neteisėtai atimtas vertybes, įrengimus, motociklus, baldus. Demontavo fabrikų įrenginius, krovė į vagonus ir vežė į Rusiją. Traukė magistralinius, skirstomuosius kabelius su švininiu apvalkalu. Vyniojo ant iš lentų sukaltų, netvarkingų būgnų ir krovė į vagonus. Vėliau sužinojau, kad iškasė iš žemės visoje trasoje buvusį ryšių kabelį, kuris jungė Klaipėdą su Šilute, ir išvežė į savo plačiąją tėvynę...

Gaudė, varė į frontą su šunimis ir ginkluotais kareiviais

Sovietų kariškiai visus Vokietijoje sutiktus jaunus vyrus rinko į būrius ir pėsčius varė į Vakarus. Mudu abu nuvežė į artimiausią komendantūrą. Ten sutikome panašaus likimo bėglių. Tris paras nemaitino. Radome senų bulvių, valgėme žalias, negavome net vandens. Kai kurie suimtieji terbelėse turėjo maisto.

Po kelių parų davė duonos ir karšto vandens, vadinamosios „arbatos“. Tardė tik rusiškai, o aš mokėjau tik lietuviškai. Mano kelionės draugas Juozas Snarskis mokėjo rusų, lenkų ir vokiečių kalbas. Tardymo metu rusams sakiau išgalvotą pavardę – Belgys, vardo jau nebeprisimenu, gyvenantis Šiauliuose, Tilžės g. Po kiekvieno tardymo į suimtųjų būrį negrįždavo po kelis vyrus. Vėliau kelionėje davė džiovintos duonos ir vandens.

Tokių kaip mudu su J. Snarskiu kasdien pririnkdavo vis daugiau ir daugiau. Visus pėsčiomis varė link Berlyno.

Kol buvome mažas suimtųjų būrys, nakčiai uždarydavo į miesteliuose gyvenusių ūkininkų gyvenamuosius namus. Kai surinko daugiau, į trobas nebetilpo, nakčiai uždarydavo ūkininkų daržinėse. Kiekvieną dieną vis atvarydavo naujai areštuotų jaunų vyrų. Greit suimtųjų buvo jau apie tūkstantį.

Pagautų jaunų vyrų likimai buvo skirtingi. Tikriausiai visi pagautieji rusų tardytojams melavo – nė vienam ant nugaros nebuvo užrašytas tikrasis jų statusas. Sugautuosius varė keliu kaip kalinius, iš visų kolonos pusių – ginkluoti kareiviai, vedini dideliais, piktais šunimis. Varė apie dvi savaites.

Atvarę į Ščeciną, areštuotus bėglius suskirstė į būrius. Paskutinį kartą tardė. Užrašė visus anketinius duomenis. Čia teko išsiskirti su ištikimu kelionės draugu Juozu Snarskiu, nes jį paskyrė į kitą būrį. Grupėmis (po 30–40) varė į pirtį. Čia

paėmė suplyšusius, labai nešvarius drabužius ir aprengė Raudonosios armijos uniformomis. Apgyvendino buvusiose vokiečių kareivinėse.

Atrodo Flatau miestelyje suskirstė į būrius pagal tautybes. Apie 20–30 lietuvių sudarė atskirą būrį ir paskyrė lietuvių tautybės būrio vadą.

Mokė karinės rikiuotės. Žygiuodami garsiai dainavome patriotines, lietuviškas dainas. Prieš dainuojant lietuviškas dainas, reikėjo pateikti rusiškus variantus. Mus ruošė frontui. Suskirstė pagal Raudonosios armijos instrukcijas. Priesaiką reikėjo priimti vėliau. Vyko kariniai mokymai, karinės priesaikos priėmimo iškilmės, jau girdėjome fronto garsus. Priesaika buvo bendra. Už dviejų parų žygis pėsčiomis link Berlyno.

Oficialiai nesakė, kur varo, bet politiniai vadovai mums, eiliniams, aiškino: „Siųsime į frontą, reikės imti hitlerinės Vokietijos sostinę Berlyną.“ Iš įvairių tautybių kareivių suformavo 997-ąjį atsarginį šaulių pulką.

Tuo laikotarpiu prie Frankfurto, palei Oderį, vyko įnirtingi mūšiai. Girdėjome kalbant: „Greitai karas baigsis, aplinkinius miestus bombarduoja“. Bet mums apie tai niekas nieko nesakė.

Per dieną nueidavome po 40 kilometrų. Nakties metu poilsiui sustodavome miške. Ten mūsų laukė kareiviška lauko virtuvė. Sovietai buvo prisigrobę vokiečių gamintų maisto produktų, valgėme sočiai.

Kartą nakties poilsiui sustojome ne miške, o gyvenvietėje. Mūsų būrys sugulė ant šiaudų vokiečio ūkininko daržinėje. Kaip per sapną išgirdome: „Karas pasibaigė. Karas pasibaigė“. Tuoj visus pakėlė iš miego ir surikiavo. Karininkai mums dar nesakė, kad karas pasibaigė. Visas pulkas toliau žygiavome Berlyno link.

Iš miestelio išėjome auštant. Tą pačią dieną, apie 12 val., atžygiavome į iškilmių vietą. Papuoštoje tribūnoje – aukščiausio rango sovietų karo vadai, generolai. Supratome, kad iškilmingai bus pranešta apie Antrojo pasaulinio karo pabaigą.

Ir štai oficialiai paskelbė Antrojo pasaulinio karo pabaigą (1945 05 09). Pradėjo groti orkestras, kilo raketos, šaudė salvės. Gyvi likę kareiviai džiaugėsi ir saliutavo.

Po iškilmių mus grąžino į Ščecino kareivines. Sovietų kariniame dalinyje nebuvo reikiamos drausmės, išeidavome iš karinio dalinio, nueidavome į netoliese buvusią vokiečių gyvenvietę.

Kartą trise užėjome į tuščią turtingo vokiečio gyvenamąjį namą. Kambarių durys neužrakintos, palubėje kabo didelis krištolinis šviestuvas. Vienas iš atėjusių kareivių, gal net ne rusas, iš automato sušaudė šį senovinį, krištolu puoštą šviestuvą. Jo paklausiau:

– Kodėl taip darote?

Piktai atsakė:

– Visa tai vokiška.

Dar kitą dieną išėjome ieškoti brangenybių į išbėgusių vietinių vokiečių namus. Sovietų kareiviai plėšė pūkines pagalves, storas pūkines antklodes, prišiukšlino tvarkingą miegamąjį kambarį. Pūkais apkibo didelis veidrodis, kosmetikos spintelės, gražūs paveikslai. Sušukau ant to kareivio:

– Kokią betvarkę padarėte!

Pats paskendęs pūkų jūroje vos beprakalba:

– Viskas vokiška, vokiška...

Norėčiau pasakyti, kad didžioji dalis sovietų armijos karių buvo užaugę absoliučiame skurde, jau namuose užsigrūdinę; alkis, šaltis, nešvara, netvarka ir skurdas – jų gyvenimo būdas. Todėl karo sąlygoms jie buvo atsparesni, jų buvo minios, todėl ir laimėjo karą.

Lietuvių tauta, kitaip negu Lietuvos Vyriausybė, priešinosi sovietų okupacijai. Okupantai iš Rytų mūsų valstybės gyventojus nekaltai trėmė į Sibirą, žudė, kankino, badu marino, pagal vieną straipsnį teisė aukščiausiąja bausme kalėti lageriuose. Sunaikino kariuomenę, šaulius, antisovietines organizacijas, tikėjimą, kultūrą, buitį.

Okupantai iš Vakarų nepripažino 1941 m. birželio sukilimo, paskelbtos Lietuvos nepriklausomybės, sunaikino Lietuvos vietinę rinktinę, degino sodybas, uždarė universitetą, gaudė jaunus vyrus darbams Vokietijoje.

Tuo metu aš dar nebuvau matęs asfaltuoto kelio. Taip pat pirmą kartą pamačiau greitkelį. Greitkelis link Berlyno klotas betoninėmis plokštėmis. Viadukai per autostradą, vietoj gelžbetonio atramų metalinės dažytos atramos. Gal aštuonių eilių autostrada – kaip lėktuvų pakilimo takas. Keliai tiesūs, tolumoje sueinantys į vieną tašką. Taip atrodė autostrada Marienburgas–Malborkas–Berlynas. Neasfaltuotų kelių Vokietijoje nemačiau. Ūkininkų laukų ribų keliai grįsti tašytais akmenimis.

A. Dauginio p a s t a b a: iš kn. „Vilniaus tribunolo nuosprendis“ (Vilnius, 2000) p. 94: „Siaubingai dalykai dėjosi ant užšalusių Aistmarių. Kai Antrojo Baltarusijos fronto (vadas K. Rokosovskis) 31-oji armija 1945 01 26 prasiveržė prie Aistmarių ties Tolkemika, daugybė Karaliaučiaus krašto ir centrinės Rytprūsių dalies civilių gyventojų bandė vieni krantu, kiti ledu trauktis iš Piliavos (vok. k. *Pillau*) uosto, iš kur vylėsi išplaukti laivais į Vokietiją. Vežimų ir rogių vilkstines, sunkvežimius 1945 02 09 negailestingai subombardavo sovietų lėktuvai, o laivus su pabėgėliais atakavo sovietų povandeniniai laivai.

Iš Sembos pusiasalyje susirinkusio 1 000 000 šiaurės Rytprūsių dalies gyventojų pavyko laivais evakuotis tik 450 000 civilių ir 140 000 vokiečių karių.

Kitos baisios masinės senelių, moterų ir vaikų žudynės buvo specialiai suorganizuotos jau karui pasibaigus ne vieną kartą ant Kuršių marių ledo. Tūkstantines suvarytų žmonių kolonas sužvėrėjusieji nugalėtojai šaudė kulkosvaidžiais, o ledą po to sprogdino.“

Ščecino kareivinėse buvome neilgai. Vėliau atsidūrėm Lenkijoje, Čekoslovakijoje. 1945 m. gruodį iš Lenkijos per Lietuvą išvežė į sovietų Rusiją. Visas 997-asis atsarginis šaulių pulkas traukiniu važiavo su karine technika, arkliais ir su viskuo, kas priklausė pulkui. Traukinys važiavo lėtai: per parą nuvažiuodavo apie 100 km. Dažnai sustodavo, trūkdavo degalų, buvo užimti keliai. Kai traukinys pasiekė Kauno geležinkelio stotį, neleido niekur išeiti, pastatė sargybą.

Mano tėvelio Dauginio Petro brolis Julijonas gyveno Kaune. Žaibiškai sukūriau pabėgimo planą. Galvojau, pasislėpsiu pas Julijoną.

Prie geležinkelio stoties buvo šulinys. Priėjau prie jo, pasisėmiau vandens, katiliuką su vandeniu palikau prie šulinio, o pats akimirksniu pabėgau.

Dėdė Julijonas gyveno Vilijampolėje, prie „Inkaro“ fabriko. Laimingai įėjau į kambarį, pasisveikinau su dėdės žmona, jos dukra ir sūnumi. Dėdės namuose nebuvo.

Mano artimieji, giminės, draugai visą tą laiką (nuo 1944 m. rudens), kai nebuvau namuose, galvojo, kad aš esu miške su Šatrijos rinktinės partizanais. Kelis kartus rusų čekistai, stribai darė kratą tėviškėje, net šieną kelis kartus pervertė. Netikėjo verkiančių tėvų nuoširdžiu aiškinimu: „Alfredas negrįžo“. Vis ieškojo manęs, kol pagaliau rajono saugumo skyrius gavo žinią iš karinio dalinio: Alfredas Dauginis, Petro, g. 1925 01 17, tarnauja sovietinėje armijoje. Kai grįžau į tėviškę, tėvelis pasakojo: „Nebereikėjo man šieno džiovinti, vežti į daržinę. Viskas buvo atvežta ir sukrauta, baigėsi kratos, baigėsi sūnaus ieškojimas. Anksčiau šieną per mėnesį perversdavo po kelis kartus.“

Vos spėjau atsisėsti prie vaišių stalo, į duris pasibeldė milicininkas ir du kareiviai. Labai išsigandau, pagalvojau – dabar bus nemalonumų. Įsakė eiti kartu. Nusivedė į geležinkelio stotį ir traukinyje uždarė į atskirą nusikaltėlių vagoną.

1945 12 25 šv. Kalėdas sutikau kartu su Raudonosios armijos kareiviais nešildomame vagone. Tuoj pat pradėjo mušti, tardyti kaip sovietinės armijos pabėgėlį. Tardytojams sąžiningai, įtikinamai kalbėjau: „Norėjau aplankyti gimines, būčiau greitai grįžęs.“ Tardytojai šaukia ant manęs, o aš kategoriškai neigiu man pateikiamus kaltinimus.

Traukinys atvažiavo į Chersono miestą Ukrainoje. Netoli Kahovkos elektrinės yra Filiupinsko miestelis.

Uždarė į areštinę ir toliau tardė. Prokuroras pasidėjo pistoletą ant stalo, ne juokais vertė prisipažinti, kad norėjau pabėgti iš sovietų armijos. Prieš tardant paskaito Baudžiamojo kodekso straipsnius: už pabėgimą iš sovietų armijos – 25-eri metai kalėjimo arba mirties bausmė. Toliau sako: „Jeigu viską teisingai prisipažinsi, baudžiamas nebūsi.“

Tardė dvi savaites, bet nepripažino kaltu, paleido į karinį dalinį. Toliau tarnavau Chersone kaip eilinis kareivis. Vėliau tarnavau Feodosijoje. Buvau komandiruotas į Vladivostoką, Donbasą. Iš Donbaso vežė anglis į karinį dalinį, kuriame tarnavau. Dešimties kareivių grupė saugojome anglis, kad neišvogtų. Gyvenome po 2–3 vietinių gyventojų šeimose.

Po ketverių metų trukusios karinės tarnybos, 1948 m. gegužės mėn. įteikė traukinio bilietą iki Telšių geležinkelio stoties. Mano namų adresas buvo užrašytas neteisingas: Gedimino g., Telšių m.

Parvažiavau į tėviškę. Nuolat galvojau: ar leis ramiai gyventi Paškuvėnų kaime? Laukti ilgai neteko. Ramiai tėviškėje pagyvenau tik dvi paras. Trečią dieną pamačiau ateinančius kareivius. Jie atėjo į kiemą, aš, apsivilkęs sovietinę karinę uniformą, išėjau iš svirno, mane griežtai sustabdė, patikrino dokumentus, paklausė, kur dirbsiu gyvendamas kaime. Pasiūlė tarnybą stribų būryje. Pagalvojęs atsakiau: „Tikriausiai eisiu“. Mane kalbinusiam kariškiui patiko.

Po savaitės naktį į langą pasibeldė giminaitis Alfonsas Slavickis, Ubiškės stribyno stribas. Apsidžiaugė mane pamatęs. Nustebęs paklausė:

– Kaip tu, Alfredai? Netikėtai grįžai namo...

Pagalvojęs atsakiau:

– Baigiau karinę tarnybą Raudonojoje armijoje ir parvažiavau.

Esu įsitikinęs: stribai manęs ieškojo kaip partizano ne tik tėviškės daržinėje, bet ir aplinkiniuose miškuose bei kaimuose. Nesulaikęs smalsumo paklausiau:

– Alfonsai, kodėl taip vėlai susiruošei mane aplankyti?

Svečias tyliu balsu paaiškino:

– Alfredai, tik niekam nesakyk. Jau trečia para stebime kaimyno sodybą. Laukiame – pro čia turėtų praeiti partizanai. Labai išalkau, pavargau. Labai prašau, gal turite duonos, lašinių. Neturiu teisės užeiti pas ūkininkus, vykdome ypatingą užduotį.

Supratau, pasislėpę laukia praeinančių partizanų. Teisingai, partizanų takas buvo pro tėviškę, link malūno. Vėliau negirdėjau, kad tose apylinkėse stribai būtų nukovę partizanus.

Atsibodo jaunam, stipriam vyrui būti namuose be darbo. Tėvelis dirbo Černiachovskio kolūkyje. Vėliau šį kolūkį prijungė prie Biržuvėnų tarybinio ūkio. Po kelerių metų Paškuvėnų k. prijungė prie „Raudonojo spalio“ kolūkio. Kolūkio centras – Ubiškė, kolūkio pirmininkas – Kokota. Sužinojau tokį įstatymą: jeigu gyventojus, priklausiusius tarybinam ūkiui, prijungia prie kolūkio, tai šitas kolūkis privalo sumokėti kolūkiečiui už visas vertybes, atiduotas naujai kuriamam kolūkiui. Buvau išsaugojęs oficialų išbuožinimo dokumentą. Tiksliai surašiau ilgą sąrašą atimtų ratų, plūgų, arklių, grūdų, žemės ūkio padargų ir kreipiausi į liaudies teismą. Priteisė „Raudonojo spalio“ kolūkiui sumokėti man 1000 sovietinių rublių už tėvų ūkiui padarytą žalą vykdant kolektyvizaciją Lietuvoje. Mažai kas žinojo šį įstatymą. Daug buvusių ūkininkų liko apgauti ir nuskriausti.

Į sodybą atvažiavo milicininkas Kulikauskas iš Duseikių. Už tai, kad gyvenau nesiregistravęs, nubaudė 100 rublių bauda. Kreipiausi į liaudies teismą Telšiuose, priteisė mokėti baudą.

Gavau darbą Telšių draudimo skyriuje. Reikia pristatyti charakteristiką iš Ubiškės apylinkės tarybos. Apylinkės pirmininkas Remeza atsisakė rašyti. Pasiskundžiau Telšių draudimo skyriaus viršininkui Lukošiui:

– Man charakteristikos nerašo.

Tikriausiai viršininkas suprato priežastį.

– Tegul parašo kelis sakinius, kada gimęs.

Kreipiausi į apylinkės tarybos pirmininką Razmą. Paaiškinau: „Reikia trumpos pažymos: nurodyti gimimo datą ir vietą“. Prieš tai tėvelis Razmą vaišino, davė sočiai degtinės. Pagaliau parašė man tą pažymą. Draudimo skyriuje priėmė dokumentus, paskyrė dirbti į Tverus, apie 37 km nuo Telšių. Grįžęs į namus, medinį lagaminą prisidėjau maisto, kitų rūbų neturėjau, dėvėjau sovietų armijos uniformą. Kitos dienos ankstų rytą išėjau iš Pakutuvėnų k. į Telšių draudimo skyrių, iš ten – per Žarėnus link Tverų. Vos praėjus Žarėnų miestelį, užpuolė vietiniai stribai, parsivedė į savo būstinę, patikrino dokumentus. Grubiai paklausinėję paleido. Į Tverus atėjau vėlai vakare. Turėjau anksčiau dirbusio draudimo inspektoriaus adresą, jo namuose pailsėjau ir apsigyvenau visam darbo laikui. Tėviškė toli, atlyginimas labai varganas...

Po pusės metų areštavo Telšių draudimo skyriaus inspektorių. Mane paskyrė į jo vietą. Metus dirbau Telšių finansų skyriuje finansininku. Dirbant bendravau su Adolfu Liauksminu. Kartu tyliai nusprendėme:

– Bus nemalonumų.

Kitą dieną atėjęs į darbą pasakė:

– Manęs jau nebematysi.

Maloniai atsisveikinome. Po savaitės (1951 09 05) man paskambino Telšių saugumo skyriaus viršininkas:

– Prašome ateiti į mano kabinetą.

Paklausiau, kokiu reikalu...

– Noriu pasikalbėti.

Po pietų atėjau į erdvų Telšių saugumo viršininko kabinetą Respublikos gatvėje. Paprašė atsisėsti. Pradėjome malonų pokalbį. Netrukus viršininkas man pateikė išsamią informaciją su liudininkų parodymais apie mano veiklą prieš tarnybą sovietų armijoje. Viską paneigiau:

– Praūžus frontui, kaimo piemenys radome šautuvų, šovinių, norėjome pašaudyti.

Į mano aiškinimą nekreipė dėmesio. Tik paskaitė man taikomą Baudžiamojo kodekso straipsnį. Po to ėmė klausinėti:

– Kur tie, kurie priklausė LLA organizacijai?

Kategoriškai viską paneigiau. Į savo dokumentus užrašė: „Įstojo į nacionalistų būrį. Buvo ginkluotas...“ Saugumo darbuotojai neaiškino, kad aš priklausiau LLA armijai. Priešingu atveju būtų sušaudę. Pastebėjau, kad saugumo viršininkas parodė slaptą ženklą savo pavaldiniams. Tuoj pat į kabinetą įėjo rytietiškos išvaizdos vyras. Telšių saugumo viršininkas kreipėsi į mane:

– Drauge Daugini, naktį teks praleisti pas mus.

O pavaldiniui įsakė:

– Paimkite, patalpinkite pagal instrukcijas.

Nuvedė į rūsį ir įsakė:

– Nusirenkite, išsižiokite, pasilenkite, apsirenkite.

Uždarė į vienutę. Viena elektros lemputė virš galvos. Žiurkių pragraužta skylė. Lentinis gultas. Turėjau kelias cigaretes, surūkiau. Nuorūkas atidaviau žiurkėms. Šalta. Kitos dienos rytą nukirpo plaukus. Du mėnesius tardė. Daug kartų klausė organizacijos pavadinimo, kuriai priklausiau, bendražygių pavardžių, po to išvežė į Šiaulių kalėjimą akistatai. Atvestas kalinys davė parodymus:

– Mačiau. A. Dauginis ėjo ginkluotas kartu su „banditais“.

Parvežė į Telšių saugumo rūsius ir toliau tardė. Pasirašiau kaltinamąją išvadą, nuvedė į Telšių geležinkelio stotį, perono gale pasodino ant žemės, sargybiniai neleido net pajudėti. Traukiniu nuvežė į Šiaulių kalėjimą. Uždarė į kamerą, kurioje kalėjo apie 30 kalinių. Iškvietė į teismo salę.

1953 m. pavasarį teisė Pabaltijo karinės apygardos karinis tribunolas. Teisme leido dalyvauti tik liudininkams. Sutikau, kad skirtų advokatą. Teismas kaltino mane, aš kaltinimus neigiau, tada suteikė žodį mane ginančiam advokatui:

– A. Dauginis nebuvo organizacijos vadas. Neprašau pačios aukščiausios bausmės.

Perskaitė išvadą: baudžiamas pagal RTFSR BK 58–1a str. 25-eriems m. lageryje ir 5-eriems m. tremties.

Dar pusę metų praleidau Šiaulių kalėjime. Išvežė į Šiaurę, į Labatlangą, vėliau – į Salechardą, ten kalėjau 2 metus. Lageris netoli Obės žiočių. Iš čia perkėlė į Totorijos Autonominės Respublikos Šimbairo r., Salavato m. Naftos pramonės ministerija ten statė naftos perdirbimo gamyklą. Čia baigėsi 7-erius m. trukęs mano įkalinimo laikas.

Grįžęs į tėviškę, radau gyvus tėvelius Julijoną ir Petrą Dauginį bei sesutę Adelę. Ji buvo baigusi pedagoginį institutą, dirbo Ukmergės muziejuje.

Šeimoje augom su sesute Adele. Dabar likau vienas. Užauginome dukrą Almą, kuri ištekėjo už Stanislovo Vitkaus. Šiuo metu dukra dirba Telšių apskrities ligoninės direktore.

1960 m., parvažiavęs iš lagerio, sutikau dar likusius gyvus jaunystės draugus. Negaliu pamiršti ištikimo bendražygio po mūšių prie Sedos, vykusių 1944 10 07, likusio gyvo LLA Vanagų VS sektoriaus kario Juozo Snarskio. Jis detaliai pasakojo apie mūšį prie Sedos. Artėjant sovietų frontui, lietuviai įsitvirtino puolimo pozicijose. Mūšis vyko trumpai: lietuviai išsibėgiojo. Vladas Kazlauskas knygose „Viskam pasiryžę“, „Kovos dvasia“ ir „Viltis“ plačiai aprašo kautynes prie Sedos miestelio. Juozas, nesulaikydamas ašarų, pasakojo: „Mes norėjome šautuvais sulaikyti tankus. Sovietų tankai važiavo per mus. Pamatę tokią situaciją išsibėgiojome.“

Paneigiu informaciją, kad Vanagų stovyklos, įsikūrusios Plokštinės miške, kariai vyko į mūšį prie Sedos.

2004 08 21 dalyvavau Plateliuose vykusiame LLA 60-mečio minėjime. Šventės dalyviams papasakojau prisiminimus. Ant Vanagų kalnelio, tarp dviejų gilių žeminių įgriuvų, pastatytas atminimo ženklas. Arti melioracijos griovys, teka upelis. Todėl broliai Gelumbauskai – Jonas ir jaunesnysis (vardo neprisimenu) – ir pasirinko šitą vietą. Antroje kelio pusėje daug lapių urvų. Dalyvavau parenkant žeminės vietą. Kasdami žeminę, smėlį pylėme į maišus ir nešėme į upelį. Žeminę kasė Jonas Gelumbauskas, jo brolis ir bendražygiai. 2,5x2,5 m įėjimas iš rytų pusės. Viduje niša buitinei paskirčiai, lubos ir sienos iš plonų kartelių, grindys išklotos plonomis šakelėmis. Žeminė skirta trumpalaikiam užėjimui, poilsiui, pasislėpimui. Į žeminę partizanams maisto atnešdavo eigulys Sprindys, Eidintas, diplomato Eidinto tėvo brolio sūnus.

Kai grįžau iš lagerių, į mano namus buvo atėjęs Jonas Gelumbauskas. Prisiminėme žeminės kasimą. Tada daug smėlio išnešėme į bevardį upelį. Gelumbauskų tėviškė netoli žeminės, už Degučių k.

Atrodo, 1948 m. vasarą sušaudė ūkininko dirvoje prieš saulę besišildančius 5 partizanus.

Genovaitė Vasiliauskaitė-Šniukštienė sakė, jog sušaudyti 5 partizanai buvo užkasti prie Kaunatavos Dievo Apvaizdos bažnyčios akmenų mūro tvoros. Kasinėjome, ieškojome palaikų. Radome tik kelis kaulelius. Kieno – nustatyti neįmanoma. Artimieji sudėjo į mažą karstelį. Laidojo tą pačią dieną kaip ir brolius Vasiliauskus. Luokės Visų Šventųjų bažnyčioje buvo kartu pašarvoti. Gelumbauskų artimieji palaidojo savo šeimos kape.

Po daug metų medžiodamas įlūžau į žeminę. Radau akumuliatorių, lempą ir katiliuką.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 55,56‘481. E. 022-32-508. ALT 409 F/T, pėdų virš jūros lygio.

LLA kariai bendravo su partizanais broliais Blažiejumi, Boleslovu ir Danieliumi Vasiliauskais, kurie kovojo vienoje Šatrijos rinktinėje.

Iš JONO DŪDOS *prisiminimų*

Užrašyta Plungėje
2004 08 14

Iš prisiminimų apie LLA Žemaičių legioną Plungės r., Skirpsčių miške 1944 11 17 – 1945 04 22.

LLA karys desantininkas **Jonas Dūda, Kazimiero-*Štuka*, *Šalna*, *Zero*** (1922 02 03 – 2006 10 23) g. Naikių k., Mažeikių apskr.

1944 11 17 kartu su trečiąja LLA desantininkų Žemaičių legiono grupe nusileido Jonas Dūda, Kazimiero-*Štuka*, *Šalna*, *Zero* Makščių k., Alsėdžių mstl. apylinkėse, Plungės r. Radistas, baigęs vokiečių karinės žvalgybos mokyklą Vokietijoje, Neuhof k. vietovėje.

1944 12 15 legalizavosi, dirbo matematikos mokytoju Alsėdžių mokykloje. Palaikė glaudų ryšį tik su LLA Žemaičių legiono štabo nariais. 1945 m. vasarą, važiuojantis į Luokės mstl., buvo areštuotas ir nuteistas 20-čiai m. lagerio, kalėjo 11 m.

<...> Gimiau Naikių k., Pikelių mstl. apylinkėse, Mažeikių apskr. Tėveliai turėjo 40 ha žemės. Brolis Petras, sesutė Kazimiera pasitraukė į Vokietiją. Petras jaunesnis už mane. Sesutė Kazimiera buvo ištekėjusi už Lietuvos kariuomenės karininko, kilusio iš Palangos.

Petras, sulaukęs 16 m., pasitraukė į Vokietiją, vėliau persikėlė į Čikagą. Mamytės seserys gyveno Amerikoje, atbėgusiems iš Lietuvos padėjo įsikurti Čikagoje. Su broliu ir dabar palaikome ryšį. Sesutė Kazimiera gyvena Mičigano valstijoje. Ištekėjo už Amerikos lietuvio Antano Baumelio. Tėvelis Kazimieras Dūda ir mamytė Kazimiera taip pat pasitraukė į Vokietiją, vėliau persikėlė į Čikagą, ten palaidoti.

Kadangi tėveliai buvo turtingi ūkininkai, 1944 m. rudenį pasitraukė iš Lietuvos, nes bijojo rusų susidorojimo. Išvažiavo be pinigų, palikę turtingą ūkį. Svetimam krašte patyrė daug sunkumų.

Kartu su tėveliais dviejų arklių traukiamu vežimu į Liepoją (Latvijoje) išvažiavo ir generolas Edvardas Adamkevičius – Kauno miesto įgulos viršininkas, kuris gyveno Pikelių mstl. Tėvai, važiuodami į Liepoją, sustojo generolo sodyboje. Toliau važiavo kartu. Pervažiavus Lietuvos valstybinę sieną – Pikelių pasienio postą – už Lūšio upelio jau Latvijos Respublika. Generolas padėjo tėvams išvažiuoti į Vokietiją. Iš Liepojos uosto išplaukė į Vokietiją, o iš Vokietijos persikėlė į Čikagą.

Vaikystėje ir jaunystėje sunkumų nepatyriau. Tėveliai turėjo ūkį netoli Mažeikių. Vėliau pardavė ir nusipirko žymiai didesnį ūkį Bataičių k., netoli Pikelių mstl., Židikų vlsč., Mažeikių apskr. Būdamas 8-erių kartu su sesute Kazimiera ir broliu Petru išvažiavau į tėvų nupirktą ūkį Mataičių k. Baigiau Pikelių pradžios mokyklą ir Mažeikių gimnaziją. Įstojau mokytis į Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. Mokiausi tris mėnesius. 1943 m. vokiečiai uždarė universitetą. Eidamas į universitetą, pamačiau: pastato langai išmušti, aplink mėtosi stiklų šukės, prie Vilniaus universiteto pagrindinio įėjimo stovi vokiečių kariškių sargyba. Vokiečiai universitetą uždarė už tai, kad Lietuvos tautos sūnūs nėjo tarnauti į jų kariuomenę, atsisakė jiems padėti.

Negalėdamas mokytis, išvažiavau į Kretingą. Dirbau geležinkelio stoties prekių kasos padėjėju. Iš geležinkelio tarnybos vokiečiai nevarė į savo kariuomenę.

13 žemaičių iš Kretingos išvažiavome mokytis radijo ryšių specialybės į Neuhof (Noihofo) vokiečių karinės žvalgybos mokyklą. Visi buvome LLA kariai, gyvenome Kretingoje.

Į Kretingos geležinkelio stotį atvažiavo du broliai Mikutavičiai: vienas kapitonas, kitas leitenantas, abu tarnavo vokiečių kariuomenėje, apsirengę vokiškom karinėm uniformom. Mus susodino į mašiną. Važiavome per Klaipėdos kraštą. Vietiniai gyventojai – būrai (Maž. Lietuvos valstiečiai lietuviai – *red. past.*) išvažiavę į Vokietiją. Sodybos tuščios, po laukus vaikšto gyvuliai. Mašina sustojo prie tuščios sodybos. Iššokę vyrai pagavo paršiuką ir paskerdė. Išsigandęs katinas už pastato kampo stebi nematytus vyrus, keliančius triukšmą kiaulidėje.

Atvažiavome į vokiečių karinės žvalgybos mokyklą Noihofe, netoli Kionigsbergo (taip miestas vadinosi iki 1945 05 09).

Karinės žvalgybos mokykloje dirbo plk. ltn. Kriaunaitis Izidorius-*Mongirdas*, *Kuchas*. Radijo ryšio specialybės mokėmės tris savaites. Mus mokė Morzės abėcėlės, dirbti su mažų gabaritų perdavimo ir priėmimo radijo aparatūra, naudotis azimutu.

1944 08 08 į minėtą vokiečių karinės žvalgybos mokyklą kartu su manimi iš Kretingos išvažiavo Antanas Stelmokas, Antano-*Baltrūnas*, *Dagilis*, g. 1920 03 29 Gargždуose. Mokėsi kartu su visa LLA Žemaičių legiono grupe.

Po dviejų savaičių, praleistų žvalgybos mokykloje, mes suvokėme, kad mokymo kursas neturi nieko bendro su LLA veikla. Dėl šios priežasties A. Pareigis, A. Kubilius (Adolfas Kubilius, būsimasis Žemaičių legiono vadas), aš ir Antanas Stelmokas parašėme laišką kapitonui Pranui Šapagai. Išsamiai išdėstėme susiklosčiusią padėtį. Mes prašėme, kad jis imtųsi visų įmanomų priemonių atšaukti mus iš žvalgų mokyklos.

Netrukus mus visus tris atskyrė nuo bendros kursantų grupės ir ėmė mokyti specialaus kurso, kuris būtinas tolesnei LLA veiklai jau okupacijos sąlygomis. Mums buvo dėstoma: slėptuvių įranga ir karių slėpimasis jose; topografija; NKGB organų taktika ir tardymas bei rankinių granatų sandara.

Be mūsų trijų, šiuo kursu domėjosi ir buvę Lietuvos kariuomenės karininkai Izidorius Kriaunaitis ir Šarūnas Jazdauskas (būsimasis Žemaičių legiono vado pavaduotojas propagandos ir ryšių reikalams). Be to, jie žvalgų mokykloje dirbo vertėjais.

Vokiečių karinės žvalgybos mokykloje rengė vadus partizaninei veiklai Lietuvoje. Ten mokydamiesi, neturėjome tikslo padėti vokiečiams.

Vienas iš pagrindinių tikslų – iš vokiečių gauti ginklų ir karinės ryšių aparatūros bei išmokti kvalifikuotai valdyti priėmimo ir perdavimo aparatūrą. Grįžę į Lietuvą, planavome palaikyti radijo ryšį su partizanų rinktinių vadais. Mudu su Algirdu Šertvyčiu-*Šurkumi* gavome mažagabaričius radijo siųstuvus. Kodus ir šifrus kiekvienas gavome kartu su radijo aparatūros komplektu.

Baigus žvalgybos mokyklą, susiformavo 5 LLA karių grupė darbui Žemaičių legiono štabe Žemaitijoje, pasiskirstėme pareigas. Sukomplektavo reikiamą amuniciją, aparatūrą, ginkluotę ir maisto atsargas. Nuvežė į Holenšteto oro uostą. Laukėme palankaus oro skristi į Lietuvą.

Pagal koordinačių prietaiso parodymus ir turimą žemėlapį lyg ir atskridome į planuotą parašiutininkų nusileidimo vietą. Žemę gaubė tirštas rūkas. Lakūnas nemato, kur saugiai nuleisti. Grįžome į Vokietiją. Skridome skersai fronto liniją. Apšaudė priešlėktuviniai pabūklai. Grįžome atgal į Holenšteto aerodromą. Palankių oro sąlygų laukėme apie savaitę. Galų gale sulaukėm palankių oro sąlygų. Vėl skridome skersai fronto linijos, priešlėktuviniai pabūklai mus vėl apšaudė, bet atskridome sėkmingai ir 1944 11 17 visi laimingai be traumų nusileidome: ant lygaus lauko, 2 toliau – Makščių k., Alsėdžių sen., Plungės r.

Pirmieji iššokę iš lėktuvo atėjome į ūkininkų Pocių sodybą, Skirpsčių miške. Sergijus Semsys ir Algirdas Šertvytis į šią sodybą atėjo kitą dieną.

Pirmas iššokau **aš, Jonas Dūda-*Štuka*** (1944 12 15 legalizavausi, dirbau Alsėdžių mokykloje).

Antras iššoko **Adolfas Kubilius-*Jurgis*** (g. 1918 m. Budrių vnk., Kartenos vlsč., Kretingos apskr.) Turėjo Albino Sadausko, Jurgio, dokumentus ir slapyvardžius *Vaišvila*, *Perkūnas*, *Balys*, *Šilovelnias*, *Radvila* ir *Adys*, g. 1908 10 04 Kaune. Gyvena Nemenčinėje. Jis buvo 3-iosios partizaninės kovos vadų grupės LLA Žemaičių legiono vadas (1944 11 17 – 1945 04 22). Areštuotas 1945 04 22–23 Alsėdžių vlsč., Vilkų k. Albino Sadausko, Jurgio pavarde. Tardytas Alsėdžių mstl., Draugystės g. 16, Jono Bubelės (g. 1893 m.) ūkinės paskirties pastate įrengtoje areštinėje. Ant sienos rąsto yra įrašas: „Čia kalėjo ir paskutines viltis apie Nepriklausomą Lietuvą palaidojo LLA Žemaičių legiono vadas 1945 04 29“. Įrašyta pieštuku: ilgis – 14,8 cm, plotis – 3 cm. Didžioji raidė – 1 cm, mažoji – 0,5 cm dydžio.

LLA karį Adolfą Kubilių 1946 01 6–8 d. su 5 žmonių grupe (visus LLA Žemaičių legiono štabo narius) rusų sovietinis karinis tribunolas nuteisė mirti. Adolfas Kubilius sušaudytas Vilniuje.

Trečias iššoko **Šarūnas Jazdauskas-*Jurgutis*, *Šaris*, *Stalius*, *Normis***, g. 1922 m. Kaune. LLA Žemaičių legiono vado pavaduotojas propagandos ir ryšių reikalams. 1947 m. areštuotas Vilniuje. Nuteistas 25-eriems m. lagerių.

Lėktuvas apsuko ratą, ketvirtas iššoko **Semsys Sergijus-*Vaza***, g. 1908 m. Trakiškių k., Kalvarijos vlsč., Marijampolės apsk. 1945 m. balandį suimtas ir nuteistas sušaudyti.

Penktas iššoko **Algirdas Šertvytis-*Šurkus*, *Stumbras***. Turėjo Antano Šimkaus, *Alekso Bogdanovo*, g. 1922 m. Jonavoje, dokumentus. LLA Žemaičių legiono žvalgybos viršininkas. Areštuotas 1946 m. balandį. Teistas 25-eriems m. lagerio. Kalėjo Kazachstane, Kingyre. Po kalinimo išvyko į Vakarų Vokietiją.

Algirdas Šertvytis geriausiai mokėjo dirbti su radijo priėmimo ir perdavimo aparatūra. Buvo kvalifikuotas specialistas. Kartą sugedo Algirdo radijo stoties priimtuvas. Paprašė techninės pagalbos atsiųsti naują radijo stotį. Atskrido mažas vokiškas karinis lėktuvas. Prieš jam atskrendant, miške uždegėme keturis laužus.

1945 03 26 atskridęs lėktuvas parašiutais nuleido konteinerius ir dar vieną lietuvį desantininką radistą Joną Zakarą-*Pajaujį*, *Viršaitį*, g. 1921 m. 1945 m. lapkričio pabaigoje jis bandė gauti repatriacijos dokumentus į Lenkiją.

Žemaičių legiono štabo karininkams skanų ir sotų maistą gamino Každailių šeima. Slėptuvė buvo iškasta po Pocių šeimos miegamojo grindimis. Įėjimas į slėptuvę atitraukus lovą, buvo ir atsarginis išėjimas į lauką. Slėptuvės sienos buvo padengtos parašiutų kupolų medžiaga, kad geriau atrodytų ir kad nebyrėtų žemė.

Algirdas Šertvytis nuolat palaikė radijo ryšį tik su jam vienam žinoma vokiečių kariuomenės karine tarnyba. Dabar Algirdas Šertvytis gyvena Vokietijoje, Berlyne. Prieš kelerius metus buvo atvažiavęs į Telšius. Aplankė tas vietas, kur 1944 11 17 parašiutais buvo nuleista 5 LLA vadų grupė.

Vokietijos karinės žvalgybos mokykla, įsikūrusi Noihofe, netoli Kionigsbergo, dažnai keitė dislokacijos vietas.

Šiai karinės žvalgybos mokyklai vadovavo vokietis. Jeigu vokiečiai būtų supratę mūsų nepalankumą, jie nebūtų mūsų mokę. Kiekvienas lietuvis puoselėjo slaptas mintis – kvalifikuotai išmokti dirbti su radijo stotimis.

Radistas Algirdas Šertvytis palaikė radijo ryšį su Vokietija. Tada Žemaičių legionui priklausė Plungės, Telšių, Kretingos, Mažeikių ir dalis Tauragės rajono. Kaip buvo palaikomas ryšys su taip toli nutolusiomis partizanų rinktinėmis? Trūko transporto priemonių arba buvo nesaugu jas naudoti, neužteko net patikimų ryšininkų. Ar toli Žemaičių legiono štabo nariai galėjo nueiti eidami tik naktimis?

Kiek žinau, Lietuvos laisvės armijos ir Žemaičių legiono štabo narių uždavinys tuo neramiu laikotarpiu buvo susisiekti su visais miškuose ir sodybose besislapstančiais vyrais.

Ryšys buvo labai blogas. Kiekviena partizanų rinktinė ar grupė vykdė tik vietinių vadų įsakymus.

Daug vaikščiojau, norėjau susitikti partizanų vadus, bet veltui. Palaikiau ryšį tik su LLA Žemaičių legiono karininkais, o Su Žemaičių apygardos rinktinių vadais nebendravau. Plungės apylinkėse įrengtoje Žemaičių legiono atsarginėje žeminėje, ūkininko Jono Milverto privačioje valdoje, prie Babrungo upės kranto, nesu buvęs. Sutikau kelis partizanus, kurie neturėjo ryšio su savo rinktinių vadais.

Pusę amžiaus trukusi juoda okupacijos naktis iš tautos atminties prievarta ištrynė šį svarbų pokario istorijos tarpsnį. Nereikia pamiršti, kad be praeities nėra dabarties, nors parsidavėliai primygtinai ragina nesirausti praeities šiukšlyne ir žvelgti tik į ateitį, nes atseit „nusipelnėme gyventi geriau“.

Keli šimtai metrų nuo LLA Žemaičių legiono štabo, įsikūrusio Pocių sodyboje, buvo Vlado ir Eugenijos Mažrimų sodyba, kurią 1945 04 01 užpuolė stribai. Bendražygiai pasakojo, jog tuo metu Žemaičių legiono štabo slėptuvėje buvo Adolfas Kubilius-*Balys*, Šarūnas Jazdauskas-*Šaris*, *Normis* ir trečiojo pavardę pamiršau. Susišaudymo metu sužeidė vieną stribą. Asmeniškai to įvykio nemačiau, tada gyvenau ūkininko Paulausko sodyboje, netoli Alsėdžių mstl., čia gyveno Stefanija Paulauskaitė.

Pocių šeima ir Šarūnas Jazdauskas-*Jurgutis*, *Normis* buvo giminės. Kaimynystėje gyvenę ūkininkai Vladas ir Eugenija Mažrimai augino dukrą Magdutę, g. 1941 m. Prisimenu Onutę Každailienę-*Jonį*, g. 1922 03 26, ir jos vyrą Antaną Každailį.

1944 12 15 pagal Telšių r. švietimo skyriaus paskyrimą pradėjau dirbti Alsėdžių mokykloje matematikos ir anglų kalbos mokytoju. Alsėdžių girininko Mazerio dukra

Regina dirbo mokytoja Alsėdžių mokykloje. Su jos broliu, buvusiu partizanu, Kaziu Mazeriu kartu kalėjome lageryje. Jis buvo vyresnis už sesutę Reginą.

Į mokyklą atėjęs jaunas vyras man pranešė:

– Mokytojau, Adolfą Kubilių-*Balį* areštavo (1945 04 22) ūkininko Stanevičiaus troboje, Vilkų k., Plungės r.

1945 09 23 ūkininkų Pocių sodyboje įvyko susišaudymas. 1945 04 29–30 sudegintos Antano Pociaus ir Vlado bei Eugenijos Mažrimų sodybos.

1945 04 23 LLA Žemaičių legiono štabo nariai, išsiveržę iš apsupties, išėjo į didesnį mišką ir pasislėpė atsarginėje LLA Žemaičių legiono žeminėje. Apie tai viską žino ten buvęs LLA Žemaičių legiono štabo narys, LLA karys Steponas Grybauskas-*Sekretorius* (g. 1925 10 23), turėjęs dokumentus Stepono Lokio vardu. Mokėjo kvalifikuotai ir tiksliai daryti netikrus dokumentus partizanams, buvo patogiai įsitaisęs Žemaičių legiono žeminėje. Atkurtos Žemaičių apygardos vado Stepono Grybausko dėka gavau valstybinę pensiją.

Areštavus LLA Žemaičių legiono štabo vadą Adolfą Kubilių-*Balį*, kartu su mokytoju Jonu Bielskiu arkliuku važiavome į Luokės vlsč., pas Bielskio seserį. Važiuojant netoli miestelio mus areštavo. Galvojome, kad mus išdavė Martinkus, gyvenęs netoli Luokės, kadangi Martinkus vežimu pravažiavo pro mus. Aš su juo net pasisveikinau.

Tardė Telšių saugumo požemiuose. Girdėjau tardytojų pokalbį:

– Ar Martinkų galima išleisti? Ar jis dar reikalingas?

– Nereikalingas. Paleisti jį.

Iš Telšių saugumo požemių išvežė į Šiaulius. Teisė Šiauliuose. Du teisėjai žydai, turintys leitenantų laipsnius, sėdėję už stalo, pasakė:

– Gaila, kad mes tave per vėlai sučiupome, būtume sušaudę.

Pagal SSRS baudžiamojo kodekso straipsnį 58a–11 nuteisė 20-čiai m. lagerio. Po to išvežė į Kauno kalėjimą. Surinko į etapą kalinių paskirstymo punkte. Dezinfekavo, kaitino visus rūbus, taip naikino utėles. Pusę palto sudegino. Aprengė šiltesniais rūbais, davė veltinius, apsivilkau tą apdegusį paltą. Visą mėnesį vežė į Vorkutos lagerius. Budintysis dideliu mediniu plaktuku kiekvienam kaliniui trenkdavo per sėdynę; taip tikrino pagal sąrašą, ar visi esame.

Dirbau 25-ojoje ir 26-ojoje anglių kasyklose. Iš pradžių „kirka“ kirtau akmens anglį, karučiais vežiau į tam skirtą vietą.

Vorkutoje vakarais mokiausi technikume. Įgijau kalnų techniko specialybę. Tada dirbau vyresn. dešimtininku. Nebedirbau fizinio darbo. Už stropų darbą šachtos ruožo viršininkas mane paskyrė savo pavaduotoju.

Lageryje kriminalinių kalinių nebuvo. Tvarka buvo griežta, bet gera. Čia kalėjo daug lietuvių, ukrainiečių, estų, buvo keli vokiečiai. Šitame lageryje kunigų nebuvo, jie kalėjo kituose lageriuose. Vėliau kaliniai lageriuose organizavo streikus.

Lageryje prabuvau 11 metų. Kalėdamas žaidžiau krepšinį, dalyvavau krepšinio varžybose. Sumažinus bausmę, kaip atbuvęs lageryje du trečdalius, galėjau išeiti už lagerio zonos. Į laisvę paleido apie 1956 m., bet į Lietuvą grįžti negalėjau. Buvau priverstas savo noru dirbti anglių kasyklose. Gyvenau už lagerio zonos laisvėje. Keturios šeimos pasistatėme namelį. Kiekvieno namo kampe po vieną įėjimą. Vienai šeimai – vienas kambarys ir virtuvė.

Visą gyvenimą labai mėgau žaisti krepšinį, futbolą, stalo tenisą. Mažeikių gimnazijoje buvau pripažintas geriausiu stalo tenisininku. Lageryje būdamas alkanas, pavargęs nuo vergiško darbo anglių kasykloje, žaidžiau krepšinį, kartais futbolą, dalyvavau varžybose. Po Stalino mirties lagerio sportininkams leido važiuoti į kitus lagerius. Lageris, kuriame kalėjau, laimėjo pirmąją vietą. Atvažiavusi komisija iš Maskvos už nuopelnus sporte rekomendavo sumažinti man skirtą bausmę.

Brolio sūnus Rimas Dūda, Edvardo, g. 1956 m., gyvena Antrųjų Stragnų k., Klaipėdos r.

Ačiū ūkininkui Stanevičiui, Žemaičių legiono štabui atidavusiam savo žeminę, kai NKVD kariškiai 1945 04 29–30 sudegino mažus ūkininko Pociaus pastatus.

Iš LEONO NORMANTO, JUOZAPO, *prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
2004 11 19

Gimiau 1926 01 01, šiuo metu gyvenu Plungės r., Babrungo sen., Babrungo k., Didysis takas, nr. 6. Tarnavau Lietuvos vietinėje rinktinėje, užėjus rusams – Raudonojoje armijoje tarnavau 5 m. ir 11 mėnesių. Mano brolis **Vladas** ir seserys **Marcelija** bei **Emilija** išvyko į Argentiną; **Jonas-*Beždžionė*** g. 1914 m. – LLA karys, Alkos rinktinės Alsėdžių būrio partizanas, žuvo 1947 m. netoli Grumblių k.; **Zosė** mirė tremtyje Buriat-Mongolijoje; **Bronė** g. 1916 m., partizanų rėmėja, kalėjo lageryje 10 metų; **Vincas,** g. 1919 m., dalyvavo palaikant tvarką Lietuvoje, kartu su šeima ištremtas į Buriat-Mongoliją; **Juozas,** g. 1921 m. – šaulys, iš kaimyno Jaronimo Taujansko išmoko siuvėjo amato, prie vokiečių išvežtas darbams į Vokietiją, Prancūziją; **Leonas,** g. 1926 01 01 – Lietuvos vietinės rinktinės karys; **Aniceta** g. 1927 m., Alkos rinktinės, Alsėdžių būrio partizanė, 1949 m. pavasarį žuvo Platelių miškuose. Aniceta ir Jonas užkasti Alsėdžių žvyrduobėje; **Stasė** buvo įstojusi į Pažaislio vienuolyną, po karo baigė medicinos seserų mokyklą, dirbo Plungės tuberkuliozės dispanserio ligoninėje.

Netoli Lieplaukės yra Alsėdžių ežeras, prie jo prisiglaudęs Paežerės k., netoli Alsėdžių miškas... Ten buvo ūkininkų Juozapo ir Liudvikos Narmontų sodyba. Didelis gyvenamasis namas, svirnas, klėtis, jauja ir kiti ūkiniai pastatai. Sodas, kryžius, darželis pilnas gėlių ir žolynų. Žaliavo, žydėjo nuo pavasario iki rudens. Gyveno žmonės, augino vaikus, džiaugėsi. Iš pirmos santuokos 5, iš antros – 6 vaikai. Iš 11 vaikų dabar likau aš vienas, Leonas. Pats Dievas mane išsaugojo, kad liudyčiau.

1938 m. baigiau Paukštakių k. pradinės mokyklos keturias klases. Prisimenu mokytojas Eriminienę, Radvilavičienę, kunigą Taškūną, Lieplaukės Šv. Jurgio bažnyčios kleboną. Po kelerių metų kunigas Taškūnas, dirbdamas Alsėdžių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios klebonu, žydus šaudžiusį Alsėdžių gyventoją išvarė iš bažnyčios. Paukštakių pradinėje mokykloje mokėsi Liudas Simutis, vėliau išėjęs pas partizanus. Buvo jauniausias Žemaitijos partizanas. Broliai Endriuškos, broliai Daračiai iš Vaištarų k. – Danielius Daračius, Antano-*Vilkas*

(1927–1948), Vytautas Daračius, Antano-*Tigras* (1928–1949) buvo LLA Alkos rinktinės partizanai.

Kartu su Zenonu Labženčiu 1944 m. gruodį išėjome tarnauti į Raudonąją armiją. Zenonas, išleistas (gal sveikatos pataisyti?) į Lietuvą, į karinį dalinį negrįžo, išėjo į mišką. Zenono Labženčio tėvai gyveno Paežerės k., netoli mano tėviškės. Tėvai turėjo 4 ha žemės.

Pas sesutę Bronę vienai nakčiai buvo užėję partizanai. Neturėjo kur pasislėpti – lijo. Pagailo jai pažįstamų peršlapusių, sušalusių, alkanų vyrų. Po grindimis buvo mažas rūsys maisto atsargoms laikyti. Už partizanų globą sesutę nuteisė 10-čiai m. lagerių. Vienas jos sūnus gyvena Telšiuose. Užaugino 5 vaikus. Lageryje kentėjo, jauna mirė. Jos vyras, g. 1913 m., tragiškai žuvo 1942 m. Petreikių sodyboje kuliant javus. Likusius be motinos sesutės Bronės vaikelius užaugino giminės.

Atsimenu jaunus, karingus brolius Srėbalius. Mažo konflikto metu išvaikydavo kaimo jaunimo pasilinksminimo vakarus.

Juozas Zylė buvo pagautas, kaip ir daugelis jaunų lietuvių, darbams į Vokietiją. Vėliau Juozą Zylę priėmė į vokiečių reguliariąją kariuomenę. 1943 ar 1944 m. pradžioje grįžo atostogų į Lietuvą ir parsivežė ginklą savigynai. Tėviškėje šaudė varnas iš karinių šovinių. Lieplaukės šauliai pažadėjo atimti iš Juozo Zylės ginklą. Apie tai sužinojo pats Juozas. Kartą, mane sutikęs, sako: „Leonai, paimkite mano ginklą. Tavo broliai yra šauliai. Tu, Leonai, priklausai Plechavičiaus vietinei rinktinei.“ Juozas Zylė patikėjo man iš Vokietijos atsivežtą vokišką ginklą. Apie mėnesį ar du saugojau Juozo ginklą.

Vietinės rinktinės kariai savanoriai buvome susirinkę Telšiuose. 1944 m. pavasarį dvi savaites gyvenome teismo salėje. Vietinės rinktinės kariams vadovavo Lietuvos kariuomenės karininkai. Tada mums paskaitas dvi savaites skaitė apie drausmę ir tarptautinę padėtį. Karinių mokymų nebuvo. Išdavė įvairių spalvų ir įvairių karinių dalinių uniformas: juodmarškinių, SS dalinių, rudmarškinių. Pažadėjo vėliau prie gautų uniformų duoti ženklus. Vieniems kariams liepė tvarkyti kambarius, būti pasiruošusiems, kitus išsiuntė rišti šluotų. Parnešė blogai surištas, vyresnysis už tai išbarė. Tarp savęs kalbėjomės: „Jeigu mums kels tokius nepagrįstai griežtus reikalavimus – nieko gero nebus.“

1944 m. apie gegužės vidurį įsakė kuo greičiau grįžti į namus. Davė sauso maisto davinį perskaitė įsakymą: „Išleisti nemokamų atostogų. Būkite pasiruošę. Jeigu reikės – pakviesime“. Tuo ir baigėsi Lietuvos vietinės rinktinės veikla. Išsiskirstėme skirtingomis kryptimis, kiekvienas į savo namus.

Kitą sekmadienį bažnyčios klebonas perskaitė skelbimą: „Vokiečių kariuomenės vadai kviečia susirinkti visus Vietinės rinktinės karius.“ Laikraštyje buvo parašyta: „Nereaguoti į vokiečių kariuomenės kvietimą susirinkti. Klausyti tik Vietinės rinktinės vadų komandos.“

Dar kartą 1944 m. spalio pradžioje (Vietinė rinktinė vokiečių jau buvo likviduota), aplinkiniai Vietinės rinktinės kariai susirinkome netoli Alsėdžių mstl. gyvenančio ūkininko sodyboje. Susitikime dalyvavo Žemaičių apygardos Alkos rinktinės Lieplaukės partizanų būrio vadas Stanislovas Badaukis-*Skirgaila*. Išklausėme paskaitą apie padėtį Lietuvoje ir Plungės r. Prisimenu – aiškino: „Dabar kol kas

reikia laukti. Reikia būti pasiruošusiems. Jeigu kas turite ginklus, grąžinkite, kad nekaltai nenukentėtumėte.“ Netrukus leido eiti į namus. S. Badaukis pravežė mūsų ginklus, kad neatimtų policininkai ar vokiečių kariškiai.

Vokišką karišką ginklą grąžinau Juozui Zylei. Artėjant frontui, buvau pasiruošęs išvažiuoti iš Lietuvos. Ginklas man nereikalingas. Po kelerių metų sužinojau, jog rusų saugumiečiai spaudė Juozą Zylę: „Tu tarnavai vokiečių kariuomenėje. Mes tave areštuosime.“ Kad išvengtų nuobaudos, Zylė pažadėjo tapti Plungės r. vidiniu agentu, gavo slapyvardį *Kimūras*.

Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto (KGB arch.) išlikusiame archyviniame fonde yra žinių, kad Lapurvių k., prie Skyplaičių ežero 1952 07 07 Plungės r. vidinis agentas *Kimūras* mirtinai sužeidė 2 partizanus, tarp jų Staselę Miklovaitę, Domo, g. 1934 m. Telšių r., Eidintaičių k. S. Miklovaitė nuo 1950 m. buvo partizanų ryšininkė, o nuo 1952-ųjų vasario partizanavo kartu su Žemaičių apygardos Alkos rinktinės Alsėdžių partizanų būrio vadu Stanislovu Badaukiu-*Skirgaila*. Pastarasis mirtinai sužeistas kartu su S. Miklovaite.

Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 56-00-698. E. 021-56-502. 166 m. virš jūros lygio.

J. Zylė išdavė mūsų žmones, jei tikėti MGB-istų dokumentais, vienu šūviu nušovė 2 Alkos rinktinės partizanus.

Vienas J. Zylės brolis tarnavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje Kaune, vienas brolis pasitraukė į Ameriką, kitas tarnavo pas ūkininkus, sesuo neįgali, neseniai mirė. Juozo brolis tarnavo darbininku Petrikienės ūkyje. Jis daug ką matė, žinojo, bet nieko apie tai nekalbėjo.

Artėjant frontui 1944 m. rudenį, spalio pradžioje, su broliu Vladu ruošėmės važiuoti į Argentiną. Kartu su Vladu, jo žmona Marta ir vaikais Martynu bei Tomu išvažiavome į Kretingą. Ten dvi savaites laukėme traukinio į Vakarus. Daug žmonių tuomet tikėjosi išvažiuoti iš Lietuvos. Ilgai lauktas keleivinis traukinys atvažiavo. Visi krovė į vagonus savo namų apyvokos daiktus, net lovas. Tikėjosi važiuoti į Vakarus, bet traukinys pajudėjo į Rytus, link Šiaulių. Vežė už Telšių, iki Tryškių geležinkelio stoties. Tryškių geležinkelio stotį pasiekėme vėlai vakare. Vokiečių kariškiai vyrus atskyrė, o vaikus ir moteris paliko vagone ir traukinys išvažiavo į Vakarus.

Vietoj išvažiavimo į Vakarus, išaušus rytui, pamaitino vokiečių kariškių valgykloje ir išvarė kasti apkasų. Kasėme maždaug porą savaičių.

Kai 1944 m. spalio pradžioje Raudonoji armija pralaužė fronto liniją ties Šiauliais, anksti rytą atsikėlę Tryškių geležinkelio stoties apylinkėse nebematėme nė vieno vokiečių kareivio. Supratome, kad frontas ties Šiaulių apylinkėmis tikrai pralaužtas, vokiečių kareiviai išvažiavo, o mus paliko likimo valiai.

Ėjome į Raudėnų geležinkelio stotį. Čia vokiečių kariškiai ant traukinio platformų krovė savo tankus. Brolis Vladas gerai mokėjo vokiečių kalbą, paprašė, kad ir mums leistų kartu važiuoti link Klaipėdos ant platformos su tankais. Vokiečiai priėmė visus vyrus, kartu su visais važiavau ir aš.

Broliui Vladui pasakiau, kad Kretingos geležinkelio stotyje vokiečiai mus apgavo, nežinau, ar ir šita kelionė baigsis laimingai. Lieplaukės stotyje atsisveikinau

su broliu. Nušokau nuo traukinio platformos ir laimingai parėjau į Paežerės k., į tėvų sodybą.

Brolis Vladas tik po kelerių metų susitiko su žmona Marta, vaikais Martynu ir Tomu. Su broliu Vladu daugiau nebesusitikau, tik žinau, kad kelionėje iš Lietuvos į Argentiną patyrė daug sunkumų ir nepatogumų.

Vlado šeima apsigyveno Argentinoje, Buenos Airėse. Ten jie dar susilaukė dukters Guodos, kuri dabar jau pensijoje. Apie 2002 m. į Lietuvą buvo atvažiavęs brolio Vlado sūnus Martynas su žmona. Tada mano šeima dar gyveno Plungėje. Dvi savaites važinėjo po Lietuvą, aplankė savo mamos tėviškę Klaipėdos krašte.

Vlado sūnus Martynas dirba mokytoju Argentinoje. Rašė, jog šalyje daug bedarbių, nusikaltimų ir nusikaltėlių. Martynas užaugino 3 vaikus.

Sesutės Marcelė ir Emilija mirė Argentinoje. Sovietų valdymo laikotarpiu laiškų iš Vlado negaudavome. Tik po kelių dešimtmečių pradėjome gauti laiškus su praeities vargų aprašymais. Brolis Vladas turėjo nusipirkęs gyvenamąjį namą. Pavasarį įsilipęs į medį pjaustė šakas, iškrito ir žuvo.

Prisimenu, Amerika daug pabėgėlių ir karo belaisvių grąžino rusams. Grąžintus lietuvius, anksčiau pabėgusius į Amerikos užimtą zoną ir tarnavusius vokiečių kariuomenėje Sovietų Sąjungoje sušaudė kaip išdavikus.

Visi gausios Normantų šeimos nariai buvo ištikimi Lietuvos patriotai. Jau minėjau – broliai buvo Lietuvos šaulių sąjungos nariai, ištikimai tarnavo Dievui ir Tėvynei. Po karo brolis Jonas rėmė partizanus, buvo jų ryšininkas. Čekistai įtarė jį bendradarbiaujant su partizanais, areštavo. Tardymo metu skaudžiai mušė, draskė už barzdos. Brolis pasakojo: „Jeigu dar saugumiečiams pakliūčiau, jie mane užmuštų“. Išėjo pas partizanus, netrukus visą gausią šeimą okupantai ištrėmė į Sibirą.

1948 m. rugsėjį ar spalį parvažiavau į Lietuvą atostogų. Susitikau su sesute Aniceta (g. 1927 m.), jos partizaninis slapyvardis – *Jokūbas*.

Laikinai apsigyvenau pas savo kaimynę Petrauskienę. Po ketverių metų vergiškai sunkios tarnybos sovietinėje armijoje leido parvažiuoti į Lietuvą 10 dienų. Tarnavau Krasnodaro krašte, netoli Juodosios jūros.

Kaimynei Petrauskienei padėjau kasti bulves. Matyt, kažkas pranešė sesutės Anicetos bendražygiams: „Brolis Leonas parvažiavo namo atostogų.“ Į kaimynės Petrauskienės ūkį atėjo keli partizanai.

Prisimenu, atėjo Alsėdžių partizanų kuopos vadas Povilas Simutis-*Linksmutis*, g. 1922 m. Žuvo 1949 03 18 Platelių vlsč., Gudalių k. Pelibienės sodyboje, kur šventė Juozo Pelibo vardines. Partizaną *Linksmutį* stribai nuvežė į Platelius ir pametė ant gatvės.

Ūkininko Vaičekausko sodyboje buvo derliaus kūlimo darbų pabaigtuvės. Atėję keli partizanai kalbėjo: „Esame blaivūs. Jei būtume išgėrę, eitume pas ūkininką pasilinksminti, susitiktume su jaunimu.“ Partizanai man trumpam patikėjo naktinio stebėjimo žiūronus pasižvalgyti po apylinkę. Jie paklausė:

– Leonai, ar pasiliksi kovoti partizanų gretose?

– Baigiasi tarnyba sovietų armijoje... Ne, nepasiliksiu.

Jeigu partizanės sesers Anicetos nebūtų buvę šalia, gal su manimi būtų kitaip kalbėję, o dabar labai draugiškai išsiskyrėme. Kai susitikom antrą kartą, jie tikėjosi,

kad karas prasidės su Amerika... Aš jiems atsakiau, kad sovietų kariuomenėje apie tai nekalbama.

Dalis partizanų tikrai buvo suklaidinti „Amerikos balso“ radijo laidų, kurių metu dažnai buvo kartojama: „Laukite Amerikos, greitai išvaduos“. Amerikos radijas daug žadėjo, bet negarantavo, kad išpildys savo pažadus. Tuo esu įsitikinęs. Nežinau, ar blogai, ar gerai galvoju. Nepaprastai gaila žuvusių jaunų Lietuvos vyrų. Žuvo daug pažįstamų. Atsimenu Alkos rinktinės LLA partizanus Zenoną Bubelę-*Generolą* (1925–1947), Danielių Daračių-*Vilką* (1927–1948), Vytautą Daračių-*Tigrą* (1928–1949), Zenoną Labžentį iš Paežerės.

Mes su sesute pasitraukėme į šoną. Ilgokai kalbėjomės. Ji su ašaromis akyse prisiminė mačiusi, kaip mamą išvežė į Sibirą. Atvažiavę stribai ir kareiviai įsakė greitai pasiruošti kelionei. Mama pasiėmė būtiniausių rūbų, patalynės, maisto. Išvežė arkliais į Lieplaukės geležinkelio stotį. Aniceta nesulaikydama ašarų atsiminė: „Mama kartu su sesute Zosele garsiai verkė, klykė. Mama jau buvo garbaus amžiaus“. Ištrėmė į Buriat-Mongoliją. Liepė tremtiniams patiems kaip sugeba įsikurti. Iš pradžių buvo nepaprastai sunku, trūko maisto, brolio Vinco žmona ėjo į darbą, užaugo vaikai.

Po daugelio metų iš tremties grįžo mama, brolio Vinco šeima, brolienė Emilija su vaikais. Tik Zoselė negrįžo, liko palaidota svetimoje žemėje – Buriat-Mongolijoje.

Brolį Juozą, g. 1921 m., 1942 m. vokiečiai pagavo ir prievarta išvežė darbams į Vokietiją, Prancūziją. Po karo grįžo į Lietuvą, apsigyveno Lieplaukės mstl. Čekistai išaiškino, kad Juozas Normantas buvo Lietuvos šaulių sąjungos narys ir ištrėmė į Sibirą. Grįžo tik po 20 metų. Apsistojo Plungėje. Kentėjo nuo vokiečių, kentėjo nuo sovietų. 1990 m. rudenį Juozas mirė staiga, matuodamas savo gimtinės žemę.

Plungės r. laikraštyje „Kibirkštis“ žurnalistas Eugenijus Bunka rašė, kaip saugumiečiai bei stribai gaudė ir šaudė bėgančią Alkos rinktinės Alsėdžių būrio partizanę Anicetą Normantaitę-*Jokūbą*. Labai susijaudinau, negalėjau net skaityti: taip detaliai aprašyta, kaip stribai 1949 m. sušaudė sesutę Anicetą.

Važiavau sunkvežimiu į Telšius kartu su buvusiu Plungės m. KGB darbuotojui Sigitu Lukošiumi, dirbusiu Plungės liaudies kūrybos gaminių įmonėje „Minija“ kadrų skyriuje. Neabejoju, žinojo, kokioje šeimoje aš užaugau. Buvo šiek tiek gal išgėręs, norėjo mane išprovokuoti ir man, vairuojančiam, ėmė pasakoti: „Įvyko susišaudymas... Partizanė Aniceta Normantaitė klykdama bėgo į kalną...“

Daug ko visai nežinojau, nes Raudonojoj armijoj tarnavau nuo 1944 m. gruodžio iki 1950 11 05. Taigi, okupantų armijoje ištarnavau 5-erius metus ir 11 mėnesių. Eidamas tarnauti tikėjausi, kad mamos, brolio Jono žmonos su vaikais neištrems. Kiek žinau, tada veikė įstatymas tarnaujančiųjų kariuomenėje tėvų, artimųjų į Sibirą netremti, bet atsitiko priešingai: į mano tarnavimą Raudonojoje armijoje neatsižvelgė.

Tik sovietams okupavus Lietuvą, 1944 m. spalio pradžioje gavau šaukimą į karinį komisariatą registruotis karinei tarnybai sovietų armijoje. Į pirmus kvietimus nereagavau. Susitikę šaukiamojo amžiaus vyrai sutarėme, kad į karinį komisariatą dabar neisime, dar lauksime.

1944 m., prieš Naujuosius metus, gavome griežtus įspėjimus registruotis Plungės kariniame komisariate. Buvo parašyta: nepaklausę šio kvietimo bus areštuojami. Šį kartą paklausėme. Atvažiavome į Plungės karinį komisariatą. Lauke buvo labai šalta, siautė pūga. Plungės kariniame komisariate išdavė šaukimus susirinkti į Telšių karinį komisariatą, netoli teismo salė. Telšiuose laikė savaitę. Po to išvežė į Vilnių. Prisimenu: apie 90 jaunų vyrų sugrūdo į prekinį vagoną. Gyvenome vienuolynui priklausančiame pastate. Tuo metu Vilniaus centre vyko generolo Černechovskio laidotuvės. Mūsų ten nevarė, bet kas norėjo, galėjo eiti.

Po kurio laiko vėl susodino į prekinius vagonus, jau su įrengtais narais, pritaikytais nepatogiam miegojimui. Nuvežė į Baltarusiją, Klincų miestelio kareivines. Patalpos nešildomos. Vyko kariniai mokymai. Paruošė išvykimui į frontą. Aprengė naujomis uniformomis, išdavė kuprines ir viską, kas reikalinga eiliniam kareiviui. Davė atvirus katiliukus, Amerikoje gamintus geltonus batus. Pradžioje labai džiaugiausi naujais batais, bet vėliau paaiškėjo: nebuvo kuo džiaugtis, per porą mėnesių puspadžius sudėvėjau. Dar nebuvom sudėvėję gautų uniformų, vėl aprengė naujomis uniformomis ir laukėme, kada veš į frontą, ten nors sočiai pavalgysime.

Kariniame dalinyje maitino labai blogai. Mums, lietuviams, įpratusiems valgyti normalų maistą, buvo tikras badas. Vienas plungiškis valgė žalius pašarinius burokus. Nuo tokio maisto galutinai išsekome, daugelis viduriavo.

Belaukiant kelionės į frontą, pasibaigė ir karas. Po 1945 05 09 švenčių iškilmių išvežė į kolūkį sodinti bulvių. Kaime nelikę vyrų, tik vienos moterys. Pasikinkiusios karves arė dirvą, dirbo kitus žemės ūkio darbus. Pats mačiau, kaip kelios moterys, apsijuosusios virvėmis, pačios traukė žemės ūkio padargus. Sodindami bulves, į milinių skvernus prisipylę durpių, nešėme ir pylėme ant dirvoje pasėtų bulvių, kad didesnės užaugtų.

Baigus sodinti bulves, išvežė į Brianską. Čia kariniame poligone mokė karinės rikiuotės pagrindų. Lengviau būtų dirbti fizinį, sunkų darbą. Po dviejų mėnesių mokymų išvežė į karinį darbo batalioną Ukrainoje, prie Dniepro. Ten statėme tiltą. Ant pečių nešėme geležinkelio pabėgius ir bėgius. Vasaros karštos, mediniai pabėgiai impregnuoti nuodingu antiseptiku kreozotu. Nešant ant pečių varvančius pabėgius, nuplikino veidą, nekalbant jau apie spalvą. Jokios mechanizacijos, sunkiausi darbai buvo atliekami rankiniu būdu.

Dniepropetrovsko apylinkėse remontavome geležinkelių linijas, statėme medinius tiltus – dirbome kaip vergai. Vokiečių belaisviai dirbo kartu su mumis. Jiems leido dirbti nustatytas darbo valandas. Pasibaigus darbo laikui, išvykdavo ilsėtis. Mus, Sovietų sąjungos piliečius, versdavo dirbti tiek, kiek reikalavo viršininkai. Pavargę, pritrūkę kantrybės vadams sakydavome: „Vokiečių belaisviai dirba tik nustatytas darbo valandas, o mes verčiami dirbti neribotą valandų skaičių.“ Vadai atsakydavo: „Tėvynė reikalauja. Reikia.“

Prieš tarnybos pabaigą išvežė prie Ust Kamenagorsko, netoli Kinijos sienos. Reikėjo pratęsti geležinkelio liniją iki Kinijos. Tada SSRS ir Kinija buvo draugiškos valstybės. Darbų nebaigėme, 1950 11 15 paleido į Lietuvą.

Pagal SSRS gynybos ministro įsakymą iš karinės tarnybos galėjo paleisti dvejais metais anksčiau, o SSRS geležinkelių ministras turėjo teisę dar dvejiems metams pratęsti karinę tarnybą, kad būtų baigtos atstatyti geležinkelių linijos.

Sekmadieniais kareivius išleisdavo iš kareivinių. Kartą vienoje vietoje radau labai daug aviečių ir ėjau jų rinkti. Pasirodo, rinkau jas negiliai užkastų vokiečių kariškių kapinėse. Tose vietose daug jų žuvo.

Dirbau ir Kalugos miesto apylinkėse. Remontavome karo metu sugadintus geležinkelius, tiesėme naujas linijas.

1948 m. rudenį parvažiavau atostogų į Lietuvą. Ypač nustebau pamatęs Šiaulių turguje pilnas lentynas duonos, pyrago gaminių. Tais metais ir Rusijoje, ir Ukrainoje galėjai gauti tik riekę duonos arba kąsnelį lašinių. Šiauliuose minėtų prekių galėjai pirkti kilogramais. Neatsistebėjau, galvojau – į Ameriką parvažiavau.

Rusijoje už duonos kepaliuką numesdavo nuo vagono laiptų. Žmonės netilpo traukiniuose. Važiavo ant stogų ar kitur apkibę.

Dirbome prie Bielaja (Kamos intakas – *red. past.*) upės. Kirviais kirtome virbus ir jais tvirtinome upės krantus, kad potvynių metu vanduo neardytų krantų. Prie virbų tvorelės pridėdavome daugybę akmenų. Viską darėm tik rankiniu būdu ir primityviausiais darbo įrankiais.

Moterys ten darbščios, o vyrai tik degtinę geria. Ilgai šeria paršelį, kol užaugina bekoną. Paskerdžia, sukviečia kaimynus ir per vieną vakarą suvalgo gerdami degtinę. Kitą dieną net vaikams nelieka. Tokios tradicijos.

Už vergišką darbą mokėjo simbolinę algą. Uždirbtus pinigus siunčiau mamai ir sesutei Zosei į tremties vietą Buriat-Mongolijoje.

Per beveik šešerius karinės tarnybos metus nieko neuždirbau: namo parsivežiau milinę ir vatinuką.

1990 m. grąžino tėvų žemę Paežerės k. Kartą pavasarį atvažiavau dirbti žemės ir pamačiau kažką blizgantį. Priėjęs pakėliau. Tai buvo mano mamos prieš 50 metų pamestas tėvelio jai padovanotas žiedas su raidėmis „J N“. Toks netikėtumas išspaudė ašaras. Tą šeimos relikviją laikau kaip šventą tėvelio atminimą.

Iš LIUDVIKO RAUDONIO *ir* JADVYGOS BUDŽYTĖS *prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
Mažeikiuose 1999 03 13

Liudvikas Raudonis-*Alksnis*, *Šarūnas* g. 1921 08 24, Jazdaukiškių k., Alsėdžių vlsč., Telšių apskr. Dalyvavo 1941 m. birželio sukilime. Vėliau, 1942–1943 m., buvo savisaugos dalinių karys.

1944 m. vasarą buvo Lietuvos laisvės armijos Vanagų karinėje-mokomojoje stovykloje, VS sektoriuje, Plokštinės miške prie Platelių ežero. Nuo 1944 11 17 iki 1945 06 05 dirbo LLA Žemaičių legiono štabo apsaugoje.

Liudvikas Raudonis – Alkos rinktinės štabo ryšininkas. Gavęs vyr. puskarininkio laipsnį, paskiriamas kuopos vadu, slapyvardžiu *Šarūnas*, iki 1947 01 17 Alkos rinktinės išblaškymo.

Liudvikas Raudonis 1947 m. su suklastotais dokumentais apsigyveno Priekulėje. 1948 05 11 areštuotas, kankintas, nuteistas mirties bausme, kuri vėliau pakeista 25-erių m. griežto režimo lageriu. Iškalėjo 12 m. Kingyro, Džeskasgano lageriuose, dirbo vario kasyklose.

1959 m. spalio mėn. iš lagerio paleistas be teisės gyventi Lietuvoje. Teko grįžti į Vorkutą. Ten 1963 m. vedė likimo draugę, buvusią Žemaičių apygardos Alkos rinktinės štabo ryšininkę, politinę kalinę Jadvygą Budžytę (g. 1923 m.). 1970 m. apsigyveno Latvijoje, Ezerėje. Atgimimo pradžioje persikėlė į Mažeikius, aktyviai dalyvavo politinėje veikloje.

Atkūrus nepriklausomybę, kartu su žmona gyveno Mažeikiuose M. Pečkauskaitės g. 5. Čia gyvena Jadvyga Budžytė-Raudonienė. L. Raudonis mirė 1999 04 01.

Liudvikas Raudonis: Mūsų partizanų būrio vadas buvo Rūtė Vytas-*Vytenis*. Leidom pogrindinį partizanų laikraštį „Tautiečiai".

1946 m. būnant pas tetą Stončienę Paparčių k., patikrino pasą ir areštavo. Išvarė į Užbradumės k.

Jadvyga Budžytė pražilo, kai pamatė kankinamą draugą. Po to nuvedė į ūkininkų Rimkų sodybą, kurioje anksčiau buvo štabas. Kieme ant žemės buvo pritaškyta kraujo, primėtyta pirštinių, šalikų. Čekistas žaliais dažais purškė kraujo dėmes. Įvedė į namą, paklupdė ant kelių. Čekistai spjaudė į veidą. Kambario kampe apdengtas brezentu sėdėjo kitas areštuotas štabo ryšininkas. Iš Rimkų sodybos vežė į Sedą, čia žiauriai kankino. Kitą dieną išvežė į Mažeikius.

Jadvyga Raudonienė-Budžytė: Tuomet gyvenau Stonaičių k., 9 km iki Žemaičių Kalvarijos, lankiau Paparčių pradinę mokyklą. Platindama slaptą partizaninę spaudą, vaikščiojau pėsčia.

Su Barstyčių bažnyčios klebonu Šleiniumi tariausi, ką sakyti čekistams, jeigu suimtų. Čekistai areštavo Barstyčių bažnyčios kleboną Šleinių, bet po tardymų paleido.

Partizanų spaudą, gautą iš Jono Paulausko-*Perkūno*, tada gyvenusio Barstyčiuose, perduodavau Petravičiūtei, gyvenančiai Puškorių k., partizano *Bebrungo* žmonai ir kitiems patikimiems žmonėms. J. Paulauskas partizaninę spaudą gaudavo iš partizanų štabo, žuvo bėgdamas pro kalėjimą. Tardymo metu jį žiauriai kankino.

Kartą ginklus partizanams nuo Barstyčių vežiau dviračiu su Šv. Apaštalų Simono ir Judo-Tado bažnyčios zakristijonu slapyvardžiu *Plienas*, kuris buvo tik tariamas Barstyčių bažnyčios tarnas, jis buvo ir štabo ryšininkas. Iš Barstyčių jis ėjo pėsčias, o aš dviračiu vežiau ginklus per rusų ir stribų apsuptą kaimą.

Prie ginklų buvo akumuliatorius ir kiti partizanams reikalingi daiktai. Sustabdęs kažkoks siauraakis rusų kareivis patikrino vežamą turinį ir mus abu suėmė. Nusivarė į Daugėlos daržinę Užbradumės k. Per dieną ir per naktį tardė ir mušė.

Ten čekistai atvarė ir štabo ryšininką Steponą, kuris tardomas neištarė nė žodžio, nors jam laužė rankas ir kojas, durimis varstė. Tardantiesiems buvo aišku, kad štabas čia pat, belieka gauti parodymus. Tam tikslui ėmėsi manęs, vežė į Sedą ir Mažeikius.

Tardymo metu Mažeikiuose prišlapinau kabinetą, nualpau, labai pakenkė širdžiai. NKVD būstinė buvo netoli Mažeikių Šv. Jėzaus Širdies bažnyčios. Mane teisė karo tribunolas Šiauliuose, 10 m. lagerio buvo skirta už tai, kad buvo atėję 12 *Siaubo* būrio partizanų. Jų ryšininkas nieko neišdavė o čekistai galvojo, kad Jadvyga Budžytė viską žino. Vėliau Šiauliuose baigęs bylą prokuroras pasakė:

– Su Steponu susidorojome, – reiškia nukankino.

Mane nuteisė 10-čiai m. lagerio.

Pas pusseserę Tepečių k. po gyvenamojo namo grindimis buvo žeminė. Pervargę partizanai miegodami garsiai knarkė. Pusseserė čekistus kalbino rusiškai, kad atitrauktų jų dėmesį.

Tą rytą štabo ryšininkas Steponas ilgai miegojo nieko nebijodamas, nes turėjo dokumentus. Tikroji pavardė – Antanas Kleišys, o suklastotame dokumente – Steponas Jonušas. Netrukus atėjo čekistai ir sukomandavo:

– Rankas aukštyn!

Ryšininkas Antanas Kleišys iš Nerimdaičių mstl., Telšių r., sutiko tarnauti čekistams. Vėliau Antanas Kleišys-*Klajūnas* čekistams parodė sodybą, kurioje buvo štabas. Jis sušuko:

– Broliai, gelbėkitės! – O pats ėmė bėgti.

Matyt, norėjo, kad jį nušautų. Čekistai tardydami jam pylė benzino į burną ir uždegė. Antanas Kleišys buvo Lietuvos kariuomenės puskarininkis, kartu su Liudviku Raudoniu tarnavo savisaugos dalinyje.

Liudvikas Raudonis: Vietiniai saugumo darbuotojai organizavo fiktyvią „partizanų“ grupę. Į ją buvo užverbuoti buvę milicininkai, sukilėlių būrio vadas Titas Antanavičius, gyvenantis Mažeikiuose, ir kt. Tokios sudėties legendinė „partizanų“ grupė apie dvejus metus slapstėsi Kurvaičių k. Netikrų partizanų grupės tikslas buvo gerai susipažinti su vietiniais partizanais ir jų ryšininkais: perimti vadovavimą, juos iššaudyti arba areštuoti. Kai kurie partizanų ryšininkai maitino MGB smogikus, jiems teikė įvairią informaciją. Smogikai, gavę jiems reikiamą informaciją, areštavo visus partizanų ryšininkus. Buvo patikėta, jog žeminėje gyvena tikri partizanai.

LLA Žemaičių legiono štabo karininkai buvo įsikūrę ūkininkų Antano ir Onos Pocių sodyboje, Skirpsčių k., Alsėdžių apyl., maistu ir kitomis vertybėmis juos aprūpindavo vietiniai gyventojai. Jadvyga Budžytė buvo ištikima ryšininkė, galėjo ateiti į LLA karių partizanų žeminę.

LLA karys Juozas Tirevičius-*Tigras* (1923–1947) rinko iš gyventojų maistą ir nešė Žemaičių legiono štabo nariams. LLA karį Praną Vaitkų-Dačkų, (1923–1945 04 01) Alsėdžių stribai sušaudė ūkininko Vlado Mažrimo peludėje. Tą naktį labai lijo, vyrai peršlapo žeminėje ir be šeimininko leidimo parėjo į daržinę po stogu. Pro šalį ėję stribai išgirdo daržinėje kalbančius vyrus. Apsupo, įvyko susišaudymas. Pocių sodyboje po gyvenamuoju namu slėptuvėje gyvenę 4 LLA Žemaičių legiono štabo karininkai, ginkluoti automatiniais ginklais, atbėgo gelbėti vietinių partizanų nuo kelių primityviais ilgais šautuvais ginkluotų Alsėdžių stribų. Susišaudymo metu stribui Apolinarui Jakavičiui peršovė plaučius. Jis pasislėpė ūkiniame pastate ir laukė kitą dieną atvažiuojant daugiau stribų.

1944 m. LLA lokalizavosi Žemaitijoje, ypač Vakarų. Kaip pereinamoji struktūra 1944 11 17 buvo įkurtas Žemaičių legiono štabas, aktyviai vykdęs jam skirtas užduotis iki 1945 06 05, išlaikęs LLA karinę potenciją, tačiau vertintas kaip bandantis prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Apėmė Telšių, Kretingos, Mažeikių ir Tauragės (dalis) apskritis. Iš esmės tai buvo Žemaičių apygardos bazė.

1945 06 05 buvo liūdna išsiskirstyti darniam, kvalifikuotų Žemaitijos partizanų jungiamosios grandies kolektyvui. Trumpai prisiminkime LLA Žemaičių legiono štabo karių likimus.

1944 m. liepą LLA padalyta į du sektorius: OS ir VS. OS sektorius buvo laikomas rezerviniu, kuris turėjo užtikrinti aprūpinimą ryšiais, žvalgybos informacija.

Mes, keli partizanai, nuėjome į Laumių k., Barstyčių apyl., pas ūkininką. Troboje sutikome Juozą Vygantą-*Ivanauską*. Sodybos šeimininkas su Vygantu tarnavo vokiečių policijoje Vilniuje. Vygantas paprašė vietinių partizanų priimti jį į būrį. Partizanai mielai sutiko ir Vygantas ėmėsi vadovauti būriui. Įsigijo rašomąją mašinėlę, šapirografą, labai daug spausdino. Vygantas mane (Liudviką Raudonį) buvo perdavęs partizanų karo lauko teismui už jo įsakymų nevykdymą. Mano nuostata buvo tokia: reikia spausdinti mažiau informacijos ir perduoti ją tik patikimiems žmonėms, o ne visiems piemenims. Alkos partizanų būrys buvo įkurtas Laumių k., Barstyčių apyl.

Žemaičių Kalvarijos mokytojas Mika LLA kario priesaiką priėmė iš Leandro Saltono, Leono, g. 1917 06 18. L. Saltonas taip pat paragino priesaiką priimti Praną Vaitkų-Dačkų, šis sutiko.

L. Saltonas iki 1940 m. buvo skautas, vėliau gavo puskarininkio laipsnį, 1944 m. vasarą tobulinosi LLA karinėje-mokomojoje stovykloje, buvo atsakingas už ryšius Plokštinės miške prie Platelių ežero.

Į karinę-mokomąją stovyklą atvažiavę vokiečių Vermachto karininkai turinčius išsilavinimą LLA karius išsiuntė į vokiečių karinės žvalgybos mokyklą, įsikūrusią Vokietijoje Noihofe, netoli Kionigsbergo. Baigusieji mokyklą planavo grįžti į Lietuvą ir organizuoti partizaninį pasipriešinimą prieš sovietinius okupantus. LLA vadovybė ir jos bendražygiai formavo karinius dalinius, kuriuos imta vadinti Vanagais. Pastarieji dažnai susigrumdavo su Raudonosios armijos desantininkais, kurių tikslas – įsitvirtinti vakarinėje Lietuvos dalyje.

Artėjant Antrojo pasaulinio karo frontui, Vanagai nedidelėmis grupėmis išsidėstė miškų masyvuose ir laukė, kol fronto linija pasistūmės į Vakarus, kad galėtų pradėti ardomąją veiklą prieš antrąją sovietų okupaciją Lietuvoje.

1946 ar 1948 m. birželį, per Sekmines, Platelinės miške vyko mūšis. Jo metu žuvo 3 partizanai, kurie buvo išvežti iš žuvimo vietos ir pamesti Alsėdžių miestelyje. Prisimenu žuvusį partizaną Rimkūną, mokytoją nuo Plikšių. Žuvę partizanai vilkėjo rusiškas, vokiškas uniformas, vienas jų buvo apsirengęs civiliniais drabužiais. Partizaną Algį Piktuižį sužeidė į petį, palindęs po egle nusišovė. Stribai jo nerado. Gyventojai rado partizano kūną, kai apie tą vietą pradėjo pulkais skraidyti varnos ir draskyti palaikus. Žmonės juos rado ir palaidojo.

Žuvusių partizanų atminimui Paburgės k. senkapiuose, apie 200–300 m nuo mūšio vietos, 1992 07 12 pastatytas 4 m aukščio nerūdijančio plieno kryžius.

Prietaisas GPS-315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 56–01–850. E. 021–55–057. 157 m virš jūros lygio.

Dar kartą prisimenu Alkos rinktinės štabo ryšininką Joną Paulauską, žuvusį Mažeikiuose, prie kalėjimo, kai bandė pabėgti. Jo brolis Valius Paulauskas žuvo miške. Partizanas Algis Piktuižis žuvo 1946 m. rugsėjo mėn. Getaučiuose. Partizanas Vaitkus-*Bebrungas* (jį ir Varle vadino) žuvo 1948 ar 1949 m. netoli Endriejavo.

Iš ONOS BUBELYTĖS-ČEPAUSKIENĖS-*LIEPSNELĖS prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
Kuodžių k. 1999 10 10–1999 11 30

Ona Bubelytė, Prano-*Liepsnelė*, g. 1926 07 26 Telšių r., Kuodžių k. Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanė. Gyvena Telšiuose, S. Daukanto g. 22–1. Areštuota 13 kartų. Lageriuose kalėjo 8-erius metus.

Pranciškus Bubelė, Prano-*Beržas*, g. 1922 m. Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas. Areštuotas 1947 06 13 ir nužudytas.

Mano tėvelis Pranas Bubelė

Mano tėvelis Pranas Bubelė gimė Vaištarų k., netoli Lieplaukės. Vietovė priklausė Alsėdžių ar Telšių valsčiui. Ūkis buvo didelis, 68 ha žemės. Šeimoje augo 3 broliai. Brolis Ignacas norėjo mokytis kunigų seminarijoje. Tai jau buvo jo dalia. Jaunesnysis brolis Jonas gyveno šeimoje. Tėvelis Ignacą veždavo arkliais į Liepoją ir parveždavo jį atostogų. Vasarą, šienapjūtės ir kitiems darbams klierikas Ignacas atostogaudavo namie. Vieną kartą namiškiai išgirdo, kad toli pievose kažkas sako pamokslą. Tėvelis ir senelis išėjo pažiūrėti. Pamatė klieriką Ignacą stovintį ant aukšto kūgio ir sakantį pamokslą. Ignacas turėjo tikrą pašaukimą. Jo vienintelis tikslas buvo tarnauti Dievui ir bažnyčiai. Tėvelis su klieriku Ignacu artimai bendravo.

Tėvelis 5-erius m. tarnavo caro kariuomenėje. Grįžęs pataikė į brolio Ignaco primicijos (šventinimo į kunigus) iškilmes.

Ignacui kunigaujant, Liepojoje įvyko nelaimė. Tėvas gavo žinią: „Ignacas mirė. Atvažiuokite į laidotuves.“ Tėvas labai nuliūdo. Susiruošė ir išvyko į laidotuves. Nuvažiavo. Ignacas ką tik palaidotas. Tėvai ilgai klūpėjo, skausmingai verkė prie ką tik supilto mylimo sūnaus kunigo Ignaco kapo.

Kaip mirė kunigas Ignacas? Paaiškėjo, kad jis arkliais važiavo 25 km pas ligonį. Buvo šalta žiema, 25°C šalčio, labai sušalo. Grįžusiam į namus šeimininkė davė karštos arbatos, bet staigus plaučių uždegimas ir per vieną ar dvi paras jaunas kunigas Ignacas Bubelė mirė. Tėvas laidotuvių nebematė. Liko tik fotografijos.

Mano tėvelis Pranas Bubelė liko gyventi savo mažame 3 ha žemės ūkelyje, Kuodžių k. Jis turėjo susitaupęs pinigų. Netoliese gyvenusiam dvarininkui Smilgevičiui paskolino nemažą sumą. Už tai vietoj procentų Smilgevičius leido valdyti apie 5 ha žemės.

Tėvelis buvo nepaprastai darbštus ir taupus. Iš netoliese esančių durpynų kasėme durpes, kirsdavome miške sausuolius ir veždavome parduoti malkas į Telšius. Tėvelis sakydavo: „Jeigu Smilgevičius neatiduos skolos, atiduos žemę, statysime namą.“ Taupė statybines medžiagas. Buvo išpjautos lentos ir rąstai dviejų namų statybai.

Vėliau prasidėjo karas. Tėvelį su arkliu išvarė vežti frontui reikiamų medžiagų. Žmona, likusi namuose, labai išgyveno. Ji sirgo nervų liga. Tėvelis grįžęs neįtarė, kad ji serga.

Kvietė gydytojus, nustatė, kad sugedęs kraujas. Neaišku, pasveiks ar ne. Daug kainavo Petrutės gydymas. Sirgo gulėdama ant patalo apie 7-erius m. ir mirė Petrutė Bubelienė, Prano Bubelės žmona.

Tėvelis po metų susituokė su mano mama Ona Barbora. Ji buvo našlė, turėjo sūnų Alfonsą. Tėvelis turėjo 2 sūnus: Praną ir Dominyką. Mano mamos pavardė su pirmuoju vyru buvo Ona Barbora Syrienė. Po metų (1920 m.) gimė duktė Sofija, Pranas – 1922 m., Petrutė – 1924 m. ir aš, Onutė – 1926 m. Mes 4 iš šios mamos.

Pirmosios žmonos Petrutės sūnus Pranas 1918 m. išėjo savanoriu į nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Juos mokė Telšiuose, prie Masčio ežero. Tuo laiku siautė kažkokia liga, nuo kurios mirė daug kareivių.

Kartą tėvelis, važiuodamas į turgų, užsuko pas sūnų Praną. Jis pasiskundė: „Man truputį skauda gerklę“. Tėvelis jam tarė: „Aš atvešiu kamfaro, senų lašinių, bet kreipkis į gydytoją. Gal tau bus truputį geriau?“ Kitą dieną Pranas vėl skundžiasi tėvui: „Jau trečia diena kaip skauda.“ Kitą dieną tėvelis ruošėsi į Telšius, bet pamatė priešais atjojantį kariškį. Kareivis pažino mano tėvelį, nes jis dažnai lankė sūnų kariuomenėje. Kareivis sustabdė tėvelį. „Man šalta pasidarė. Ko tas kariškis pas mane joja?“ Kareivis pranešė: „Jūsų sūnus mirė.“ Grįžo namo, iškrovė iš vežimo malkas ir abu su mama išvyko į Telšius. Rado sūnų Praną pašarvotą. Laidojo kaip savanorį, kaip kariškį senosiose karių kapinėse, Telšiuose, Gėlių g.

Mano tėvelis Pranas Bubelė buvo ištremtas į Krasnojarsko kraštą, Dzeržinskio r., Masliejavo k. Buvau nuvažiavusi pas tėvelius iš lagerio atbuvusi bausmę. Mama buvo gyva, sesuo su vyru ir vaiku. Pasakojo, kad tėvelis tremtyje išgyveno 5 mėn., palaidotas Sibire, Tolečinos kapinėse.

Prieš mirtį tėvelis akyse matė: jo brolis kunigas Ignacas atnešė jam Švenčiausiąjį... Mamai pasakė: „Aš mirsiu su Dievu susitaikęs, Ignacas atnešė Švenčiausiąjį. Aš paėmiau.“ Mama pagalvojo, kad jis taip kalba prieš mirtį. Tėvelis lyg ir atsigavo ir tarė: „Jeigu kas iš mūsų grįš į Lietuvą ir Lietuva bus laisva, ant mūsų žemės, kur buvo gyvenamasis namas, tegul pastato kryžių mano ir mano sūnaus Prano atminimui. Aš jau nebegrįšiu“.

Iš ten nuvažiavusių žmonių sužinojau, kad likę kryžiai apipilti benzinu ir sudeginti iki žemės. Tolečinos kapinėse buvo likę gal 9 kapai, kuris tėvelio – neaišku. Jo palaikų neparsivežiau. Bet tėviškės žemėje pastačiau kryžių tėvelio ir jo sūnaus Prano atminimui.

Dominykas Bubelė buvo jaunesnis už Praną. Jis mokėjo rašyti, skaityti lietuviškai ir lenkiškai. Buvo linkęs mokslui, padorus berniukas. Jį paskyrė Lieplaukės seniūnu. Vėliau dirbo eiguliu Užgirio k., ten ir mirė. Gyveno valdiškoje sodyboje. Viršininkai jo darbu buvo patenkinti. Jam priklausė Užgirio, Lieplaukės ir Paežerės miškai. Prie sodybos buvo 6 ha žemės. Sukūrė šeimą. Užaugino dukrą ir sūnų. Trečioji dukrelė mirė visai mažytė. Rusų okupacijos laikotarpiu po 1940 m. buvo persekiojamas, nes brolis Pranas buvo LLA karys ir partizanas.

Dominykas labai mokėjo laviruoti tarp partizanų ir stribų. Užėję sovietai stebėjosi: „Kaip čia gyvenate tarp miškų? Kitus sušaudo, muša. Kaip tau leidžia viduryje miškų gyventi?“

Į Dominyko sodybą buvo atėjęs Žemaičių apyg. Šatrijos rinktinės Žarėnų būrio partizanų vadas Zigmas Tamkevičius-*Šernas*.

Nors Dominykas buvo menko išsilavinimo, bet dirbo ir gyveno sąžiningai. Eiguliu dirbo ir vokiečių valdymo laikotarpiu, ir grįžus sovietams. Kai mirė jo žmona Stasė, aš jau buvau Rusijoje lageryje. Dominykas liko su sūnumi ir dukra. Sovietai pradėjo jį terorizuoti kaip neatliekantį savo pareigų. Jo dukra Danutė ištekėjusi ir dabar tebegyvena, o sūnus Alfonsas mirė jaunas. Maža mirė ir dukra Irutė. Dominykas sulaukė apie 70 m.

Kai iš fronto grįžo Vytautas Mieliauskas, vėliau žuvęs kaip LLA karys partizanas, kovojęs Žemaičių apygardos Alkos rinktinėje, aš buvau tik partizanų ryšininkė. Prisimenu: sutinku Vytautą netoli savo sodybos, o jis ir sako: „Neisiu į tavo namus. Tu pati pasakysi mamai: „Vytautas, grįžęs iš kariuomenės, išėjo partizanauti...“ Prieš kariuomenę bendravo su partizanais, dar nebuvo miške, gyveno nelegaliai.

Vytautas Mieliauskas pasakojo: „Po karo Alfonsas Syrius dar buvo gyvas ir aš kartu su juo buvau. Kareivinėse buvo lietuvių ir rusų. Alfonsas man pasakė: „Jeigu būčiau žinojęs, kad sovietai paims mane, turintį šeimą ir vaikus, į kariuomenę, būčiau geriau išėjęs į mišką pas Praną Bubelę. Man neleido net su žmona atsisveikinti“ Po 15–20 min., įeina kariškiai ir klausia: „Kur Syrius Alfonsas?“ Jis sako: „Aš“. Tuoj nuplėšė antpečius, diržą nuėmė, uždėjo antrankius ir išvedė. Daugiau mes jo nebematėme. Vieni sako, kad karo teismas jį nuteisė ir sušaudė po keturių valandų už tą pasakymą. Draugai įskundė, tarp kareivių buvo šnipas. Dingo be žinios.

Dingus Alfonsui Syriui, nebemokėjo vaikams pašalpos. Pradėjo su jais žiauriai elgtis. Žmonai pasakė: „Jūsų vyras – banditas.“ Alfonso Syriaus žmona ištekėjo už kito, dar vaikų susilaukė. Alfonsas Syrius – mano brolis iš pirmosios mamos santuokos.

Žiauriuose laikmečio verpetuose neišliko arba visai nežinomi artimųjų kapai. Mano tėvų sodybos vietoje neliko jokio ženklo. Brangi ta vieta. Čia gyveno mūsų šeima. Atminimui įamžinti klebonas Virginijus Pocius buvusios sodybos vietoje pašventino metalinį kryžių su įrašu: „Prisiminimui tremtiniui Pranui Bubelei 1875–1948 m. ir jo sūnui Pranui, Lietuvos partizanui 1922–1947 m. Viešpatie, tešviečia jiems Amžinoji šviesa per amžius.“

Paminklinį kryžių pastačiau ir šventinimo iškilmes 1999 10 10 organizavau savo lėšomis. Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 55–58–089. E. 022–07–345.

Mamytei yra paminklas Lieplaukės kapinėse. Prie paminklo pritvirtinta plokštė su įrašu: „Syrius Alfonsas, sesuo Sofija“.

Sesuo Sofija palaidota Antakalnio kapinėse. Lietuvos partizano brolio Prano Bubelės užkasimo vietos nežinau. Suradau tik žuvimo vietą.

Sesuo Sofija mokėsi Lieplaukėje esančioje mokykloje. Vėliau persikėlė gyventi pas Prelgauską, prižiūrėjo mergaitę ir baigė šešias klases. Vėliau gyveno ir dirbo pas pažįstamą ponią Mažeikiuose. Sesers Sofijos sužadėtinis Jonas Čepauskas turėjo savo restoraną, sesuo Sofija su juo susituokė 20-ties metų.

Artėjant sovietų frontui (antrajai okupacijai) ir vokiečiams traukiantis į Vakarus, J. Čepauskas nusipirko porą arklių ir visa Čepauskų šeima išvažiavo į Vokietiją. Kartu išvyko dvarininkas Vincas Smilgevičius, girininkas Tinimas (latvis) ir mano brolis Pranas Bubelė. Kiekviena šeima turėjo savo arklį ir vežimą. Visi laimingai privažiavo Liepgirių k., tiltą per Minijos upę Plungės r., keli kilometrai iki Kretingos rajono ribos. Prie Liepgirių tilto juos užklupo sovietų tankai. Tankai iš priekio, o iš viršaus bombarduojantys lėktuvai. Vyko didelis mūšis.

Mano brolis Pranas, važiuodamas į Vokietiją, galvojo ten gauti gerai mokamą darbą ir palengvinti tėvų, brolių ir sesučių gyvenimą. Planavo per Vokietiją išvažiuoti į Ameriką. Mūšio metu Pranui sužeidė kairiąją ranką. Jonas ir Sofija Pranui patarė gultis po ratais. Pranas bėgo tilto pakraščiu, šalia važiuojančių tankų su peršauta ranka. Priešingu atveju tankai jį būtų sutraiškę. Perbėgęs tiltą, šoko nuo pylimo, suplėšė rūbus ir nubėgo į artimiausią sodybą. Čia jam perrišo ranką. Sodyboje praleido naktį. Anksti rytą ėjo žiūrėti kitų kartu važiavusiųjų, galvojo, kad jie visi žuvę, bet toje vietoje jau nė vieno nebebuvo.

Vėliau paaiškėjo, kad dvarininkas Vincas Smilgevičius ir girininkas Tinimas nuvažiavo pirmi, Čepauskai atsiliko, nes mūšio metu sulūžo jų vežimas. Kol susitaisė, atsiliko nuo anksčiau išvažiavusiųjų. Dvarininkas Vincas Smilgevičius ir girininkas Tinimas laimingai pervažiavo Lietuvos ir Vokietijos valstybinę sieną. Čepauskai tikėjosi juos pasivyti, bet naktį staiga uždarė Lietuvos – Vokietijos valstybinę sieną, ir Čepauskai nebespėjo išvažiuoti į Vokietiją.

Brolis Pranas, neradęs savųjų, naktį grįžo namo į Kuodžių k. Troboje iškasėme slėptuvę po tėvo lova. Kasėme visa šeima. Pagrindinė darbininkė buvau aš. Iškastas žemes pylėme į antrame namo gale buvusį neįrengtą kambarį, kuriame laikėme vištas. Kad į slėptuvę patektų gryno oro, pro namo pamatą išgręžėme skylutę. Tvarstėme, gydėme sužeistą Prano ranką. Jis gyveno labai mažoje slėptuvėje, joje laikinai slėpėsi ir Žemaičių apyg. Šatrijos rinktinės Žarėnų partizanų būrio vadas Aloyzas Mažutis-*Šarūnas*. Vėliau saugumiečiai ir mane ištraukė iš tos pačios slėptuvės. Jos dangtis buvo atidaromas pagal sieną.

Tapau partizanų ryšininke

Aš, Ona Bubelytė-Čepauskienė, užaugau tėvų sodyboje, gausioje šeimoje. Lieplaukėje baigiau šešis skyrius. Vėliau įstojau į Telšių dailės amatų technikumą, kurio nebaigiau dėl 1940 m. Sovietų Rusijos okupacijos.

1941 m., kai Lietuvą užėmė vokiečiai, iškart juos laikėme išvaduotojais, galvojome, kad Lietuvoje atkurs nepriklausomybę. Mokytojas Narmontas Lieplaukės mokykloje įsteigė būstinę, iškėlė Lietuvos tautinę vėliavą, kvietė jaunuolius stoti į savisaugos dalinius. Daug aplinkinių kaimų jaunuolių, tarp jų ir brolis Pranas, stojo į savisaugos būrį. Su ginklu saugojo Lieplaukės geležinkelio tiltą, kad sovietams prijaučiantys, komunistuojantys žmonės jo nesusprogdintų.

Po kelių mėnesių tėvelis norėjo, kad sūnus Pranas išstotų iš savisaugos būrio. Jis jau senyvo amžiaus ir, nelaimei, apako. Pateikus gydytojų pažymą, brolį Praną atleido iš savisaugos dalinio.

Vėliau brolis Pranas Bubelė kartu su draugais 1944 m. įstojo į organizuojamą Lietuvos laisvės armiją.

1944 m., artėjant antrajai sovietinei okupacijai, visiškai netekome vilties. Brolis Pranas gyveno nelegaliai. Nuo 3 ha žemės turėjome duoti duoklę rusų okupantams. Stribai versdavo eiti į susirinkimus.

Beveik aklas tėvelis nebegalėjo nueiti iki Lieplaukės. Ryžausi eiti viena. Viršininkas, kuris mitingavo su stribais, liepė man pasirašyti, kad grūdus ir sviestą rytoj atiduosiu. Aš nesirašiau ir pasakiau: „Kai iškulsime javus ir apsiveršiuos karvė, tada atiduosime." Jie net nenorėjo to girdėti ir mane uždarė į pieninės rūsį. Viršininkas su stribų palyda išvažiavo į Alsėdžius, bet juos ten užpuolė partizanai. Aš visą naktį pieninės rūsyje kovojau su žiurkėmis. Rytą mane paleido. Pavakare mane vėl areštavo ir išvežė į Telšių saugumą. Saugumiečiai mane kaltino pranešus partizanams apie jų kelionę į Alsėdžius. Sakiau: „Nors kiek mąstykite. Kam aš galėjau pranešti? Gal žiurkėms pieninės rūsyje?" Po trijų parų tardymo paleido.

Brolis Pranas retai pasirodydavo namuose. Jei kas paklausdavo, sakydavome: darbuojasi pas gimines kaime.

Pas mano draugės tėvus siuvo du siuvėjai. Baigę darbą, pasisiūlė ateiti pas mus. Tėvelis norėjo, kad jam pasiūtų kostiumą. Pasiuvo paltą. Tai buvo LLA kariai Laivys ir Antanas Berenis. Laivys buvo tikras siuvėjas, A. Berenis pagalbininkas. Jau buvo baigę darbą, kai pasirodė brolis. Jie jau buvo pažįstami. LLA kariai priklausė Platelių partizanų būriui. Buvo apsupti ir išblaškyti. Brolis juos perspėjo: „Jums čia nesaugu."

Valgydami pietus, pajutome, kad mus apsupo, į sodybą atvažiavo daug MGB-istų ir stribų. Įpuolę į kambarį sušuko: „Rankas aukštyn!" Visus patikrino. Apžiūrėjo, ar brolis neturi ginklo. Liepė nuleisti rankas ir nejudėti iš vietos. Tikrino Laivio ir A. Berenio dokumentus. Matyt, jie dar nebuvo išsiaiškinę, kad siuvėjai yra LLA partizanai. Tėvelis parodė, ką pasiuvo siuvėjai, broliui Pranui surakino rankas, atėmė dokumentus, areštavo ir išsivežė į Telšius. Matyt, buvo sekamas ir išduotas. A. Berenis ir Laivys tą vakarą išėjo.

Aš, nieko nelaukusi, apsirengiau ir išėjau į Telšius. Užėjau į milicijos areštinę. Žiūriu, sėdi du žmonės, matyti – lieplaukiškiai. Jų paklausiau: „Ar čia nebuvo įvestas Pranas Bubelė? Atsakė: „Buvo. Jį stumdė, daužė garsiai šaukė: „Fašistas, banditas... MGB-istai buvo girti. Bubelė atidarė areštinės duris, norėjo bėgti, bet čekistai jį įsitraukė atgal. Išsižiojo – pasipylė kraujas. Jo čia nėra. Išvedė. Aš nežinau – kur?"

Žiūriu, prie durų kraujo pritaškyta. Užėjau į kitas areštines. Visur man atsakė: „Nematėm, nežinom..." Grįžusi į namus, tėvus radau priblokštus, verkiančius. Verkiau ir aš. Dar kelias dienas ėjau į Telšius, nešiau broliui maisto, bet visose areštinėse pasakė: „Nematėme, nežinome." Gal po dviejų – trijų savaičių kažkurioje areštinėje pasakė: „Neieškok, greitai pareis".

Po dviejų ar trijų parų Pranas grįžo namo. Apkabinau iš džiaugsmo. Jis man tyliai pasakė: „Nesidžiauk, Onute, aš tuoj išeinu į mišką, aš užverbuotas. Bet kaip tau dabar bus? Pasirašei už mane. Tu anksčiau žinojai ir dabar žinai, kur esu. Dėl tavęs man labai baisu. Pasilikti negaliu. Gyvas daugiau jiems nepasiduosiu. Geriau mir-

siu žalioje girioje, bet jiems daugiau nepasiduosiu. Išmušė man du dantis, vienas dar nesustiprėjo, kitas visiškai iškrito. Žando viduje suaugo randas, valgant kraujas teka, nelygiai suaugo, kramtydamas maistą prikandu randą. Grįžau nepanašus į normalų žmogų – išsekęs, apaugęs barzda. Dvi savaites tardytojai mušė, tampė. Trečią savaitę paleido namo. Buvau kalinamas dviejų areštinių rūsiuose. Matyt, turėjau savo „kaltę“ išpirkti, ne veltui dokumentus davė.“

Brolis čekistus apgavo. Jiems žadėjo padėti, kai tik išeis į laisvę. Po 3 dienų čekistai jam vėl liepė ateiti.

Trečios dienos vakare brolis atsisveikino, iš šieno išsitraukė automatą ir išėjo į mišką. Miške rado partizanus: Antaną Berenį; Alkos rinktinės vadą Stanislovą Badaukį-*Skirgailą*; būrio vadą Kazį Srėbalių, Tomo-*Vikruolį* (g. 1915 m. Paežerių k.); Antaną Rankauską, Juozo-*Lazdyną*, *Kriaučių* (g. 1915 m. Paežerių k.); Stasį Norkų, Stasio-*Darių*, *Svajūną* (g. 1928 m. Juodėnų k., Alsėdžių vlsč.); Edvardą Gailių, Prano-*Adjutantą*, *Šlėgelę* (g. 1921 m. Paukštakių k., Alsėdžių vlsč.) ir kitus Žemaičių apygardos Alkos rnkt. partizanus.

Partizano Prano Bubelės slapyvardis – *Beržas*, dokumente neparašyta. Tada Alkos rinktinė dislokavosi Dišlių miške, netoli Šventupio upelio ir keli kilometrai nuo Alsėdžių.

Man prasidėjo žodžiais neapsakomos kančios. Areštavo, kai brolis nepasirodė Telšių saugume. Klausinėjo, kur jis. Pasakiau, kad išėjo į kaimą darbo ieškoti, bet jie sako: „Negali būti. Jis turėjo ateiti pas mus. Dar neatėjo registruotis. Dabar jo nėra. Tu žinai. Kai užsiregistravo tavo brolis, tu už jį pasirašei. Ir dabar žinai, kur jis yra. Kada grįš?“ Tikinau: nežinau, pasakysiu, kada grįš.

Čekistai geruoju ir bloguoju klausinėdavo... Dažnai areštuodavo ir klausdavo: „Tu viską žinai. Tu bendrauji su jais...“ O aš vis: „Nežinau, nežinau“. Kai tik mane įvesdavo pas tardytoją, tuoj pat iš manęs imdavo tyčiotis.

Kartą areštavo senajame milicijos pastate. Tardyti vesdavo per miestą į naująjį pastatą. Prisimenu mergaitę Šakalaitę ar Šapalaitę, kilusią nuo Žarėnų. Ją vadindavo *Sonia*. Negaliu pasakyti, ar tai jos slapyvardis, ar vardas. Ji turėjo labai gražų balsą. Pareidama iš tardymo, nepaprastai gražiai dainuodavo partizaniškas dainas. Gulėjo ant narų visada sumušta, su daugybe mėlynių. Kameroje dainuoti draudžiama. Sargybiniai bildindavo į duris kumščiais ir šaukdavo:

– Nutilk!

Ji sakydavo:

– Man vis vien... Ką norite, tą ir darykite...

Kartu kalėjo Žarėnų apylinkėse partizanavusi Gėnė Jazdauskaitė. Ji sakė: „Mane veš į Plungę papildomam tardymui“. Iš tikrųjų tuoj pat išvežė, bet ji nebegrįžo. Tikriausiai išvežė į Klaipėdos kalėjimą. Iš tardytojų kabinetų ją parvesdavo tokią sumuštą, kad tik kniūbsčia galėjo gulėti. Panagės išbadytos adatomis, kojų nagai apsvilinti.

Po trylikos areštų mane išvežė į Klaipėdos kalėjimą. Paskutinį kartą tardė Kauno miesto saugume. Klaipėdos kalėjime moterys pasakojo, kad buvo atvežta mergaitė *Sonia* Sakalaitė (ar Šapalaitė? – *R. K.*). Ji sirgo, labai blogai jautėsi, ją paguldė į ligoninę, bet vėliau ji mirė. Rusė ar žydė gydytoja nustatė tokią mirties priežastį:

gėrė samagoną ir jos skrandis suėstas. Kaliniai, kurie tai žinojo, labai piktinosi. Aš kalinėms papasakojau, kaip šešiolikos metų mergaitę *Sonią* kankino Telšių kalėjime.

Jos tėvas kalėjo gretimoje kameroje. Tėvas pasakydavo vienaip, dukra – truputį kitaip. Nenorėdami vienas kitą išdavė. Susipynė jų bylos. Mergaitės tėvą labai žiauriai mušė. Kaliniai pasakojo: „Tėvą taip skaudžiai sumušė, kad jis nebepajėgė pasikelti nuo apvalaus metalinio indo, pastatyto kameros kampe vietoj tualeto. Sumuštos ir atviros žaizdos kraujavo. Ašaros byra matant taip sumuštą, sudaužytą, vos gyvą žmogų.“ Prašyčiau tai užrašyti didelėmis raidėmis, kad ateityje skaitysiantys šį tekstą suprastų, kokias kančias patyrė Lietuvos patriotai, negalėdami taikstytis su valstybės naikinimu, atėjūnų įvesta nauja tvarka. Apie 350 000 žmonių buvo įkalinta, ištremta ar nužudyta. Apie 26 000 nužudyta Lietuvoje. Sakalaitės (ar Šapalaitės?) tėvas mirė kalėjimo kameroje nukankintas.

Tardymo metu ypač skaudžiai daužydavo per ausis. Po to galva ilgai ūždavo. Visam gyvenimui likau pusiau kurčia.

Netrukus čekistai pradėjo ieškoti LLA karių A. Berenio ir Laivio. Sakė: „Pas jus siuvo.“ Atsakėme: „Pasiuvo ir išėjo. Mes nieko nežinome. Visam kaimui siuvo.“ Draugės motina sakė: „Klauskite Onos Bubelytės. Jos buvo simpatija. Ji daugiau gali žinoti.“ Taip pasielgė norėdama apginti savo dukras. Iš tikrųjų jos dukros artimai bendravo su siuvėjais. Aš jos nestūmiau į bedugnę, stengiausi nieko neliesdama save apsaugoti.

Po savaitės mane areštavo slėptuvėje. Grįžusi pas partizanus, radau anksčiau gydytą partizaną Edvardą Gailių-*Adjutantą*, *Šlėgelę*. Po kelių dienų jis jau galėjo vaikščioti.

Žemaičių apyg. Alkos rinktinės būrys mane vadino medicinos seserimi. Dar tada niekas neįtarė, kad aš dažniau būdavau miške negu namuose. Vykdžiau partizanų pavedimus. Vaikščiojau viena ir be ginklo.

Atlikusi užduotį, į mišką grįžau su krepšeliu grybų iš kitos pusės, kur augo jaunos eglaitės. Staiga kilo mintis pasiklausyti, ar žeminėje tylu? Stoviu. Nieko negirdžiu. Žengiu žingsnį į priekį. Staiga pasigirsta garsas. Su keptuve trenkė į medį. Miškas nuaidėjo. Rusiškai sušuko: „Nekepsit daugiau, banditai“. Man viskas tapo aišku. Tyliai nusileidau į pakalnę, pasiekiau vieškelį ir žingsniuoju link Šventusio. Netoliese išgirdau mašinos ūžimą. Slėptis nespėjau. Kojos linksta. Pravažiavo pilnas kariškių sunkvežimis. Važiuodami kvatoja, juokiasi. Sunkvežimyje prikrauta daiktų. Staiga pamačiau kareiviško švarko rankovę – nutįsusi per bortą su tautišku trikampiu, mano pačios siuvinėtu. Supratau, kad vežamas partizanas, bet manęs nestabdė.

Temstant grįžau namo. Mama pasakė: „Buvo atėjusi nepažįstama moteris ir liepė nebeiti į buvusią vietą, ten vyko susišaudymas, jie dar lieka atsarginėje žeminėje Kuodžių kaime.“

Aš ką tik iš ten grįžau. Dievas mane saugojo, kad nepapuoliau į jų nagus. Mamai nieko nesakiau. Jaučiausi pavargusi ir greitai atsiguliau.

Jau buvau užmigusi. Girdžiu, kažkas beldžiasi. Atsikėliau, maniau kad mūsiškiai – klausiu: „Kas?“ Rusiškai sušuko: „Atidaryk!“ Pribėgusi prie mamos, tyliai paprašiau: „Jeigu klaus, sakyk – nėra.“ Atkabinau langą, lyg per jį būčiau pabėgusi ir

pasislėpiau slėptuvėje, o už durų vis smarkiau beldžia ir rusiškai rėkia: „Atidaryk!“ Mama atidarė duris ir įleido nelauktus svečius. Aiškina, kad dukters nėra, va per langą pabėgo, bet jie netiki: paėmė kirvį ir ėmė laužti slėptuvės dureles. Truputį kilstelėjo, aš jau nebepajėgiau išlaikyti dangčio. Vienas tik sušuko: „Duokit granatą! Čia banditai!“ Supratau, kad viskas baigta. Greitai atidariau dangtį, iškėliau rankas ir sušukau:

– Aš pats tikriausias banditas!

Prieš mane stovėjo trys. Du atkišo automatus, o trečias – granatą. Susijuokiau iš sielvarto ir išgąsčio. Man buvo vis vien, tik tėvų buvo gaila. Širdis buvo ledinė – nepravirkau. Enkavedistai liepė lįsti atgal. Kišo automatų vamzdžius, švietė prožektoriais, bet pamatę, kad daugiau nieko nėra, liepė rengtis ir važiuoti kartu. Tėvus prigrasino, kad niekam nesakytų apie mano areštą.

Išvedė į kiemą, ten stovėjo du sunkvežimiai, kiemas pilnas stribų ir enkavedistų. Atvežė į Telšių saugumą ir pradėjo tardyti. Klausia, kas toje žeminėje gyvena, paaiškinau, kad ji buvo iškasta pasislėpti karo metu. Po to jau griežtu tonu ėmė klausinėti, kodėl dabar slėpiausi, pasakiau – bijojau, kad neišprievartautų. Tardytojas kvaile išvadino.

Pradėjo tardyti rusiškai, pasakiau, kad nesuprantu, tada atvedė vertėją ir pirmas klausimas buvo „Kur slepiasi „banditai“, kur brolis Pranas, kur mano mylimasis Berenis ir kiti?“ Bet aš gyniausi kiek galėjau, sakiau nieko nežinanti. Tada tardytojas pasakė:

– Tu viską žinai. Tavo slapyvardis – *Liepsna*. Ar prisipažįsti? Ar žinai kas – *Liepsna*?

Aš jam atsakiau: kur dega, ten liepsna, daugiau nieko nežinau... Bet tardytojas vis tiek garsiai rėkė:

– Negrįši gyva, jeigu nepasakysi!

Stumdė, daužė per veidą, per ausis... Suėjo pas tardytoją gal septyni. Buvo jau tamsi rudens naktis. Atidarė duris ir liepė eiti. Nusileidom laiptais žemyn, išvedė į kiemo pusę. Kiemas aptvertas aukšta tvora, sukrauta keletas stirtų malkų, apstojo mane aplinkui kaip kokie šakalai ir dar kartą paklausė:

– Ar pasakysi, ar čia liksi gulėti?

Aš ir vėl tą patį: nieko nežinau. Kiti išsivaikščiojo, pasislėpė už malkų rietuvės, tik vienas liko šalia manęs. Įdėjo šovinį į naganą ir sako:

– Pasakyk arba mirsi...

Aš ir vėl tą patį: nieko nežinau. Tada garsiai sušuko:

– Nusisuk!

Nusisukusi pajutau prie pakaušio pridėtą šaltą nagano vamzdį. Garsiai persižegnojau. Kaip trenkė prie ausies šūvis, iškart atsisėdau ant žemės. Nuo žvarbaus oro ir baimės visa drebėjau. Tada pakėlė mane, parvedė atgal į pastatą ir uždarė į karcerį.

Rytą nuvedė į senąjį milicijos pastatą, kuriame buvo daug mergaičių. Ten išbuvau tris savaites. Žiurkės lipdavo per galvą, turėdavau prisidengti, kad neapkandžiotų veido ar nenukąstų nosies.

Po trijų savaičių pasikeitė tardytojas. Jis ėmėsi kito metodo. Buvo pagyvenęs rusas papulkininkis, su dviem didelėm žvaigždėm antpečiuose. Jis manęs nebarė ir

nemušė. Kalbėjo mandagiai ir šypsodamasis: „Aš tau padėsiu susigrąžinti partizanus brolį Praną ir Antaną Berenį. Taip pat garantuoju tau laisvę.“

Stengiausi įtikinti, kad nesusitinku su partizanais ir tikrai nežinau – kur jie. Jis mane pradėjo vadinti „dočka“ (dukrele): „Man tavęs gaila. Tu tokia jauna, graži. Aš tau padėsiu...“

Norėjo mane paveikti gerumu. Jis man parašė laišką ant didelio popieriaus lapo, kuriame garantavo, kad paleis brolį Praną ir A. Berenį. Papulkininkis kalbėjo:

– Nuo tavęs priklausys ir tavo, ir jų laisvė.

Aš jam atsakiau:

– Dėkojau jums, bet kaip pasielgti, aš nežinau. Pas mane jie neateina.

Davė savaitę laiko. Įteikė garantinį raštą su antspaudais ir paleisdamas tarė:

– Pasistenk sužinoti. Atšoksim vestuves. Tikiuosi ir mane pakviesi...

Einu namo ir netikiu. Kas čia per netikėtumas? Mane paleido...

Gyvenome prie miško. Jau pirmą vakarą pastebėjome šnipą. Kai sutemo, pamiškėje žmogus vaikšto nuo vieno medžio prie kito, atsargiai slepiasi, stebi, kas pas mus ateina. Taip elgėsi keletą vakarų.

Kai areštavo dar kartą, pareiškė:

– Gaila, kad nėra papulkininkio... Tave ne 25-eriems metams nuteistų, o sušaudytų. Žinai, kas ten buvo parašyta?

Aš atsakiau:

– Buvo parašyta, kad išvažiavau gydytis. Už ką mane gali šaudyti? Po tekstu pasirašiau – Ona Bubelytė.

Tarp papulkininkio garantinio rašto teksto ir mano parašo ne mano ranka parašyta: „Ponas pulkininke, ateikite į Kerpauskinės mišką prie didžiojo kelmo, ten suteiksim amnestiją: devynis gramus į kaktą.“ Baisu, kas ten darėsi... Jie man kišo tą lapą į akis, liepė rašyti daug kartų ir prisipažinti, kad aš parašiau. Saugumiečiai sakė:

– Matote, kaip ji moka raštą keisti. Kaip ten gražiai parašyta: „ateik į Kerpauskinės mišką, prie didžiojo kelmo...“

Kerpauskinės miškas buvo už geležinkelio, netoli Lieplaukės. Ten rinkdavosi partizanai. Tą ne mano rašytą tekstą liepė perrašyti apie 30 kartų. Saugumiečiai pasakė: „Jei pripažinsime, kad tavo raštas – tau mirtis. Jeigu čia būtų papulkininkis, tave prie sienos pastatytų.“

Dieną pas mane atėjo ryšininkė Aniceta Normantaitė. Pranešė, kur yra partizanai:

– Žinai Dišlių miške atsargines žemines?

Pasakiau:

– Po kelių dienų būsiu ten.

Keletą dienų pailsėjusi įtikinau tėvus, kad kitos išeities neturiu – tik visai išeiti iš namų. Galvojau paštu pasiųsti tą raštą, kad sergu; išvažiuoju gydytis, kad mažiau draskytų tėvus, ir pridėjau: „Atsiprašau papulkininkio, kad negaliu tuo pasinaudoti. Dėkoju už rūpestį. Išvažiuoju gydytis. Siunčiu raštą. Grįžusi aplankysiu.“

Iškeliavau pas savo brolius LLA partizanus į mišką visam laikui. Partizanai buvo pasiskirstę į mažesnius būrius. Tuo laiku partizanų būrio vadas buvo LLA karys

partizanas Kazys Srėbalius-*Vikruolis*. Jie mane nuoširdžiai sutiko. Vadas pasakė kalbą ir palinkėjo būti visiems tokiems ištvermingiems kaip mūsų sesuo *Liepsna*.

Priesaiką jau buvau davusi, sugiedojome Lietuvos himną. Vadas įteikė rusiškos markės automatą PPŠ ir priėmė į partizanų gretas. Brolis Pranas jau anksčiau buvo susipažinęs su ginklu. Pasakiau apie gautą ir atgal pasiųstą raštą. Pasakė: „Protingai pasielgei. Tai provokacija. Svarbu, kad išėjai į laisvę."

Kartu su vyrais partizanais eidavau į žygius, stovėdavau sargyboje. Kai būdavo sužeistų ar sergančių, likdavau su jais. Kai galėdavau, išvirdavau valgyti.

1947 01 17, apie 7 val. ryto, pasigirdo sargybinio šūvis. Sargyboje budėjo Vytautas ir Danielius Daračiai. Išgirdę sargybos ženklą, visi partizanai skubėjo rengtis. Mes, žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanai, gyvenę Dišlių miške, buvome apsupti.

Tuo metu sirgo jauniausias LLA karys partizanas Alfonsas Norkus, Stanislovo-*Žilvitis* (g. 1930 02 09. Priesaiką davė 1947 10 12). Vakare buvo labai aukšta temperatūra, jis kliedėjo. Gulėjo žeminėje prie sienos ir kasė sau ant paklodės žemes. Atrodo, kad jis sirgo vaikiška liga – tymais. Maitinau aš jį, vaistų daviau, girdžiau arbata nuo vaikiškų ligų. Jei ne apsupimas, būtų pasveikęs. Liga jau buvo išėjusi į paviršių.

Oras buvo blogas. Svarbiausia – visi skubėjo pro žeminės angą. Buvo girdėti vis dažnesni šūviai. Partizanas *Žilvitis* į nieką nereagavo. Tikėjausi jį dar prikelti. Būrio vadas Kazimieras Srėbalius-*Vikruolis* numetė jam ant patalo ginklą, kad pats spręstų savo likimą, bet jam jau buvo vis vien... Prieš išlįsdama iš žeminės, pažvelgiau į sunkiai sergantį jaunutį partizaną *Žilvitį*, paėmiau nuo jo patalo trumpą ginklą, savo automatą ant peties ir su dviem ginklais išbėgau iš žeminės. Stasys Norkus-*Darius*, *Svajūnas* su kulkosvaidžiu bandė pridengti bėgančius partizanus. Išlįsdama iš žeminės, mačiau, kaip griuvo du rusų kareiviai. Tada *Dariui* sušukau: „Bėkim! Išeities nėra!" Rusų kareivių balsai vis artėjo, *Darius* nebespėjo įeiti pas sergantį brolį Alfonsą.

Kulkos švilpė pro ausis. Jo brolis partizanas Stasys Norkus-*Darius*, *Svajūnas* kulkosvaidžiu atsišaudė. Galvojo – gal dar išgelbės. Bėgdama sušukau: „Traukis! Viskas veltui!"

Pasivijom savuosius ir bėgdami skirstėmės į tris grupes. Pirmieji paspruko greičiau. Mus, septynis, persekiojo iki juodos nakties. Krūtinė šniokštė, karkė, per visą kūną žliaugė prakaitas. Bėgome atsišaudydami. Sutemus persekiotojų atsikratėme. Pasijutau sunkiai. Krūtinė užgulta, vėliau pajutau kylant temperatūrą.

Ėjome miškais link Lieplaukės. Pasiskirstėme dar į dvi dalis. Brolis Pranas-*Beržas* ir Edvardas Gailius-*Adjutantas*, *Šlėgelė* lydėjo mane ir nusprendė, kol išgysiu, palikti pas Emiliją Gailienę. Ji gyveno su sūneliu Vytautu pačioje Lieplaukėje. Kitos išeities nebuvo. Mane paguldė mažame sūnaus kambarėlyje. Gulėjau septynias paras. Pasveikau. Niekas nesužinojo.

Manęs pasiimti atėjo brolis Pranas ir Edvardas Gailius. Dabar jie buvo įsikūrę atsarginėje žeminėje, Alsėdžių miškuose už Šventupio.

Sulaukėme 1947-ųjų pavasario. Aplankėme gimtąjį Kuodžių k., sužinojome, kad iš kalėjimo parėjo LLA karys Apolinaras Liutikas, Leono (g. 1920 01 13). Tai

buvo 1947 m. balandis. Jis buvo partizanų ryšininkas. Kalėjime kentėjo už tarnavimą LLA. Tą pačią naktį aplankėme Kuodžių k. gyvenantį mano krikšto kūminą Juozapą Baltmiškį. Nustebo pamatęs mane ginkluotą, sako: „Tai tu praeitą vasarą (1946 m.) nešei iš manęs granatas? Aš tikėjau, kad ir tau reikės išeiti į mišką... Buvai vyriškai drąsi".

Aplink jo sodybą miškas. Mus pavaišino, įdėjo maisto ir kelionei. Išlydėdamas paprašė: „Jeigu užklysite į tą pusę, būtinai aplankykite mane. Jeigu kokia bėda, galiu ir paslėpti. Tebėra žeminė, kurioje slėpiau žydus vokiečių laikais. Žydams padėjome, o jums tuo labiau." Pas jį atrodo, slėpėsi 7 žydės. Kol buvau miške, nebeteko daugiau aplankyti gerojo Juozapo Baltmiškio.

1947 m. gegužės mėn. būrio vadas Kazimieras Srėbalius-*Vikruolis* gavo adresą iš Juozo Jokubaičio, gyvenančio Kaune, Kęstučio g., nr. 23. Tai jo pažįstamas ryšininkas, galintis priregistruoti ir gauti pasus. Reikia apsidrausti. Gal kada prireiks? Pasiųsta būrio vado turėjau važiuoti į Kauną pas minėtą žmogų.

Išsivežiau 5 partizanų nuotraukas. Kelionė buvo sunki, bet tikslą pasiekiau laimingai. Juozas Jokubaitis buvo siuvėjas, senyvo amžiaus, apie 50 metų. Jis sutiko mane tėviškai. Turėjo mano metų dukrą. Pirmąsias dienas priglaudė savo namuose. Viską pažadėjo padaryti tarpininkaujant Juozui Stasiuliui, kuris mokėsi Kaune, palaikė ryšį su savaisiais. Grįžęs į namus, papasakojo apie partizanų žūtį 1947 06 13. Tai buvo pats didžiausias smūgis mano gyvenime. Vyrai žuvo apsupti ant kalnelio, Eividų ir Žvirblaičių k. sandūroje, Alsėdžių vlsč., Telšių apskr. MGB sk. operatyvinės grupės vykdytos karinės čekistinės operacijos metu.

Žuvo šie Žemaičių apyg. Alkos rnkt. LLA kariai partizanai:

1. **Srėbalius Kazys, Tomo-*Vikruolis***, g. 1915 m., gyv. Alsėdžių vlsč., Dišlių k., būrio vadas;
2. **Rankauskas Antanas, Juozo-*Lazdynas***, g. 1915 m.;
3. **Bubelė Pranas, Prano-*Beržas***, g. 1922 m., gyv. Telšių vlsč.;
4. **Norkus Stasys, Stasio-*Darius***, g. 1928 m. Alsėdžių vlsč., Jodėnų k.;
5. **Gailius Edvardas, Prano-*Adjutantas***, g. 1921 m. Alsėdžių vlsč., Paukštakių k.

Prietaisas MAGELLAN (*Global Positioning Sistem)* nustatė koordinates: N. 56–00–715. E. 022–04–894. 168 m virš jūros lygio.

Paskutinis areštas

Man dar nebuvo lemta žūti. Kaip nujausdami išsiuntė mane į Kauną. Visą tą laiką kartu su jais vaikščiojau ir gailėjausi, kad tuo skaudžiu momentu nebuvau su jais ir neatguliau į vieną kapą. Naktimis kliedėdavau, negalėjau ramiai miegoti, jaučiausi lyg našlaitė, palikta nežinomoje gyvenimo kryžkelėje.

Juozas Jokubaitis patarė man tuomet grįžti į savo kraštą. Jis priregistravo, gavau kambarėlį Turžėnų g., pas vieną senutę. Jai reikėjo patarnauti. Man buvo malonu būti kam nors reikalingai. Jaučiausi lyg slauganti savo mamą, kurios negalėjau nė aplankyti, nė paguosti.

Nueidavau pas J. Jokubaitį. Jis žadėjo mane supažindinti su Kauno apylinkių partizanais, kad, iškilus pavojui, galėčiau pasitraukti iš miesto. Vėliau grįžo gyventi

mano sesutės dukra ir aš persikėliau į Vaižganto g. Ten dažniausiai megzdavau ir savo rankdarbius nešdavau į dailės parduotuvę. Vakare eidavau į gegužines pamaldas, bet širdis buvo nerami.

Atsiminiau, kad J. Jokubaitis liepė užeiti pasimatuoti kostiumėlio. Jis gyveno geltono namelio antrame aukšte. Jo siuvimo kambarys buvo į gatvę. Tai buvo 1948 05 13.

Kadangi Jokubaitis buvo siuvėjas, pas jį ėjau kaip pas siuvėją, nors iš tikrųjų jis buvo žadėjęs sutvarkyti partizanų dokumentus, bet jų jau nebereikėjo, nes visi partizanai buvo žuvę.

Priėjusi prie durų, paspaudžiau skambutį. Durys tuoj pat atsidarė ir rusiškai sukomandavo: „Rankas aukštyn!“ Enkavedistas iškart man naganą po nosim. Išsigandau. Žengiau atgal. Buvo antras aukštas. Kritau laiptais žemyn. Nukritusi pajutau, kad galiu bėgti. Puoliau į gatvę. Gatvėje mane sučiupo ir nešte užnešė į antrą aukštą. Ten buvo 17 žmonių.

Naktį visus išvežė. Juozas Jokubaitis buvo areštuotas, kankinamas ir mušamas. Visus suvedė į salę. Joje buvo daug žmonių. Mums leido atsisėsti, kas norėjo, galėjo atsigulti. Pamačiau ir J. Jokubaitį. Paprašiau sargybinio: „Leiskite mane pas tą senuką.“ Atsakė: „Tik nekalbėk“. Tyliai priėjau prie jo, pirštą prie burnos pridėjau, kad suprastų, jog aš nieko neprisipažinau. Lenkdamasis jis pakėlė kelnes ir parodė, kad visas raudonais, mėlynais guzais sumuštas, sudaužytas. Pagalvojau: nors ir mirsiu, bet tau daugiau kančių nepridėsiu, aš nepasakysiu, kad tu tvarkei partizanams dokumentus.

Tardytojas manęs klausė: „Kas tau tvarkė dokumentus? Kas priregistravo? J. Jokubaitis?“ Atsakiau: „Ne, milicininkas.“ Klausia: „Kur susipažinai?“ Sakau: „Miesto sode susipažinau.“ Klausia: „Kaip tu patikėjai?“ Sakau: „Norėjau mokytis, Raudonojo Kryžiaus ligoninėje pradėjau mokytis medicinos sesute... Labai norėjau mokytis, todėl rizikavau. Daviau nedaug pinigų, miesto sode susitikau ir man grąžino dokumentus“. Taip buvau prižadėjusi J. Jokubaičiui, taip ir sakiau. Tardytojas liepė: „Sakyk, kad J. Jokubaitis...“, o aš jam sakau – ne, – milicininkas. Tardytojas taip smogė tarp pečių, kad aš nukritau ant žemės ir daugiau nieko nebeprisimenu. Atsipeikėjau, kai atidarinėjo karcerio duris. Buvo kruvinas kelis, užkulniai nudaužyti, matyt, mane vilko laiptais žemyn.

Įvedė į kabinetą, žiūriu: tas pats tardytojas žydas, kalba vis per „hrrr“, juodais plaukais, aukštas, tas pats, kuris trenkė man. Pamačiau – stovi J. Jokubaitis. Aš net neklausiama pasakiau: „Milicininkas man dokumentus padarė.“ Tardytojas suriko: „Kas tavęs klausia? Tu nekultūringa, neišauklėta. Aš tavęs neklausiu.“ Norėjau, kad J. Jokubaitis išgirstų, ir jis suprato, bet jis man kančios nepalengvino, supratau, kad prisipažino. J. Jokubaitis tarė:

– Aš milicininkui dokumentus atidaviau.

J. Jokubaitis pamėlynavęs, visas ištinęs, žiauriai sudaužytas ir sumuštas. Tardytojas prabilo apie žuvusį brolį:

– Gal nežinai? Tavo brolis nušautas.

Aš iškart paprieštaravau: „Ne, mano brolis dirba Pavandenės kaime“, bet tardytojas dar pakartojo:

–Ne, mes jį nušovėme...

Aš dar kartą paprieštaravau, kad brolis dirba kaime, ir tai netiesa, nors jau žinojau, kad brolio nebėra, ir nepajutau kaip sukniubau. Paguldė. Iškviesta rusė atnešė vaistų, kita limonado.

Vėliau tardytojai J. Jokubaičio kitaip nevadino, kaip tik „ministru".

1948 05 13 vesdami į kamerą, manęs paklausė: „Ar pažintum tą milicininką?" Atsakiau: „Pažinčiau." Kitą dieną du sargybiniai mane išvedė į kiemą. Ten po du išrikiuotos dvi eilės milicininkų. Eisim, turėsi atpažinti. Praėjom vieną eilę, kitą. Sakau: „Nėra." Veda antrą kartą. Žiūrėk gerai, kad atpažintum. Sakau: „Turbūt norite teisybės?" Praėjome antrą kartą. Sakau: „Nėra." Prakalbo tarp savęs rusiškai: „Tikriausiai iš tų, kurių nebėra." J. Jokubaitis sakė, kad keletas milicininkų pabėgo partizanauti.

Iš Kauno į Telšius vežė karininkų vagone. Sargybinis stovėjo šalia. Šiaulių geležinkelio stotyje reikėjo persėsti į kitą traukinį. Man pasakė: „Eisim į kamerą. Mes tave paliksime." Nuvedė. Jau buvo tamsu. Atidarė duris. Mane lydėjęs sargybinis dėjo kojį ir įkrito į vandenį. Tada pasakė: „Ne, aš jos čia palikti negaliu. Ji nuskęs. Man reikia ją gyvą, o ne mirusią pristatyti į Telšius". Mane parvedė į tą kambarį, kuriame gulėjo rusės moterys. Paguldė šalia jų ir pasakė: „Atsigulk čia. Per naktį pamiegosi. Rytoj važiuojam." Atsiguliau, užmigau. Atėjo sargybinis manęs budinti: „Greitai apsirenk, eisim." Klausiu: „Aš nežinau, kur eisime?" Sargybinis atsakė: „Esi kalinė, privalai klausyti." Apsirengiau.

Jie įsivedė mane į restoraną. Ant stalo pastatė pusę litro degtinės. Klausia: „Ką valgysi?" „Ačiū, nieko nenoriu." Jie užsisakė kotletų ir man atnešė. Ragino gerti degtinės, bet aš atsisakiau, paprašiau arbatos. Atnešė arbatos. Vis ragino gerti degtinę.

Pagalvojau, kad mane verbavo. Stalas ilgas, prie jo sėdėjo daug žmonių: senukų, paauglių, moterų ir vyrų. Vienas senukas mane kviečia: „Mergaite, ateik į mūsų kompaniją. Aš matau, kad šita kompanija tau nepatinka." Tyliai atsakiau: „Aš areštuota." Saugumiečiai tuoj pat mane nutildė. Žmonės vieni kitiems perdavė – ji kalinė.

Ilgai nesėdėjome, išvedė mane pas tas pačias moteris ir liepė gulėti. Vėliau įlipome į traukinį, važiuojantį link Telšių. Rytą pasiekėme Telšius.

Telšiuose, tardytojo kabinete, pamačiau ant stalo padėtas 5 žuvusių partizanų fotografijas. Mane lydėjęs sargybinis tarė: „Nerodykite jai, ji nualpo, kai pasakiau apie brolio žūtį."

Telšių kalėjime 7 savaites buvau vienutėje. Tardydavo tik naktimis. Dienomis miegoti neleisdavo. Maitino labai blogai. Taip nusilpau, kad, eidama pas tardytoją, ramstydavausi į sienas. Nežinojau, kad tėvai ir sesers šeima ištremti, nebuvo kam atnešti maisto.

Čia tardė lengviau. Man pasisekė: nuteisė 8-eriems m. lagerio ir byloje likau viena. Tik vieną išdaviką turėjau: Juozą Milašių-*Joną Sežuką*. Jis mane įskundė. Žinau, kad jis viską gerai žinojo. Matyt, jam pasakė: „Jei daug žmonių išduosi, būsi laisva". Aš tardytojui neprisipažinau. Prisimenu, Juozas Milašius buvo su barzda, vietinis Lieplaukės miestelio gyventojas.

Anksčiau ne viską papasakojau apie kalbas tardytojo papulkininkio kabinete. Tardytojas sakė:

– Jeigu būtų papulkininkis, tave teistų 25-eriems metams už tai, kad jį išjuokei ir tokį slaptą dokumentą pasiuntei paštu. Tokie dokumentai paprastu paštu nesiuntinėjami.

– Iš kur aš galėjau žinoti?

– Mes viską apie tave žinome ir kodėl taip padarei... Mums viską papasakojo Juozas Milašius-*Jonas Sežukas*. Tu buvai ginkluota miške su „banditais“. Žadėjai savo būrio vyrus suvesti su Žarėnų partizanų būrio kovotojais, kuriems vadovauja Zigmas Tomkus-Tomkevičius-*Traidenis*, *Šernas*, *Žygimantas*. Ten buvo LLA karys Juozas Milašius ir jo brolis partizanas Benas Milašius-*Liekarstva*.

Kai paneigiau jo parodymus, į akistatą atvedė J. Milašių. Jis surinko daug žinių norėdamas išpirkti savo kailį. Aš vis vien neprisipažinau. Mano byloje turėtų būti jo parodymai, nes prieš pabaigą aš su juo susigrūmiau. Jis, skųsdamas mane, žiūrėjo į žemę. Aš pagriebiau jį už barzdos, pakėliau galvą ir pasakiau: „Jei nemeluoji, kalbėk žiūrėdamas į žmogų, o ne kaip vagis – žemyn.“ Už tai nukentėjau. Tardytojas gindamas J. Milašių, taip mane trenkė į sieną, kad net galva subildėjo. Jo parodymų vis vien nepripažinau. Tada liepė pasirašyti, kad parodymų nepripažįstu. J. Milašius pasirašė, kad savo parodymus tvirtina. Aš atsiliepiau: „Parduodi mane kaip Judošius Kristų.“ J. Milašius liko pas tardytoją.

Mane 3 paras laikė karceryje. Prieš išvežant iš kalėjimo, labai susirgau: skaudėjo gerklę, pakilo angina, aukšta temperatūra. Kalinių gydytojas nebuvo nuoširdus žmogus, davė aspirino tabletę, ir viskas. Po gydytojo patikrinimo mane pašaukė išvežimui iš kalėjimo. Pasiėmiau maišą su daiktais. Šalia buvęs kalinys norėjo man padėti nešti maišą. Aš to kalinio nepažinojau, bet jam nešti maišą neleido. Jaučiausi labai blogai, ėjau mažais žingsneliais. Sargybinis pažiūrėjo į laikrodį, kad lėtai einame, galime pavėluoti į stotį. Mus lydėjęs sargybinis įsakė šalia ėjusiam kaliniui, nešti mano maišą, kad galėčiau greičiau eiti.

Iš tikrųjų Juozas Milašius-*Sežukas Jonas* nebuvo nei mūsų ryšininkas, nei partizanas. Kol dar nebuvau išėjusi į mišką, jis dažnai užeidavo ir klausdavo: „Kur jus sutikti, jeigu kada reikės?“ J. Milašius buvo įstojęs į LLA karių gretas. Matyt, buvo persekiojamas ir užverbuotas. Visur rinko žinias, kad galėtų savo kailį išpirkti. Deja, jam nepasisekė, nuteisė 10-čiai m. nelaisvės. Enkavedistų apetito nepasotino. Aš jam sakydavau: „Kodėl neini pas savo brolį Beną Milašių-*Liekarstvą*? Jis partizanavo Žarėnų apylinkėse, būrio vado Zigmo Tomkevičiauas-Tomkaus-*Šerno* (1913–1948 m.) būryje. Savo vyrus ne kartą perspėjau, kad su juo nebendrautų. Jis man atrodė įtartinas. Taip ir buvo. Per akistatą išaiškėjo, ko jis siekė: visus parduoti už savąją laisvę.

Būdama Vilniaus persiuntimo punkte apie 9 mėnesius, susirašinėjau su vyrų politinių kalinių kameromis. Jie manęs klausė: „Ar esi iš Lieplaukės? Ar pažįsti J. Milašių?“ Sako: „Jis mums kenkia. Mes jį jau nubaudėm“. Parašiau: „Neapsirikote, jis to vertas.“ Grįžęs iš kalėjimo, J. Milašius Lieplaukėje pardavė namą ir kažkur išsikėlė. Girdėjau, kad ne vienas nuo jo nukentėjo.

Mano byloje labai mažai prisipažinta. Beveik nieko. Ką jie man ten prirašė, aš nežinau. Visą laiką buvau kaltinama bendravusi su partizanais. Kai paprastu paštu pasiunčiau tardytojui papulkininkiui jo man įteiktą garantinį raštą ir visam laikui

išėjau pas partizanus, jie to nesuprato, nors J. Milašius skundė, kad aš miške. Juos suklaidino mano kelionė į Kauną, nes iš ten mane parvežė. Esu viena byloje. Dievas išklausė mano maldą. Marijos nuoširdžiai prašiau, kad į bylą neįtrauktų kitų žmonių. To labiausiai bijojau. Dievas manęs neapleido, nors patyriau pragaro kančias.

Likau ištikima Dievui, Tėvynei ir savo bendražygiams – LLA kariams Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanams.

Sugrįžtu į praeitį

1947 01 17 rusų MGB kareiviai ir stribai apsupo Žemaičių apygardos Alkos rinktinę. Po pabėgimo sirgau. Brolis Pranas-*Beržas* ir Edvardas Gailius-*Adjutantas*, *Šlėgelė* mane lydėjo iki Lieplaukės miestelio. Nebežinojo ką su manimi daryti.

Pasveikusią vėl parsivedė į rinktinę, nors mano sveikata nebuvo labai stipri. Mane palydėjo pas Kabašinską, netoli Telšių, prieš geležinkelio stotį. Kabašinskienė kilusi iš Vilniaus, o Kabašinsko motina buvo žydė. Jis buvo geras žmogus. Kol dar buvau laisva, Kabašinskienė kvietė pas save: „Ką nors numegsi.“ Jie augino mažą dukrelę. Dabar proga pasitaikė. Sakau: „Jadvyga, tu žinai, kad aš gyvenu nelegaliai, bet dokumentus aš turiu. Gyvenu mieste prie Lieplaukės, jūs Telšiuose – galėjote apie mane nieko nežinoti. Jeigu tu nori, aš mergaitei numegsiu kostiumėlį.“ Jų sodyboje gyvenau apie porą savaičių. Ji mane labai gerai prižiūrėjo. Numezgiau mergaitei kostiumėlį. Galvoju, reikės keliauti. Mažai kas į jų sodybą ateidavo. Motina žydė, kartais iš antro aukšto ateidavo sena moteris, bet ji nežinojo, kas aš esu, nieko neįtarė.

Baigusi megzti, planavau kitą dieną išeiti. Šeimininkai sako: „Kol yra proga, norime nueiti pas pažįstamus.“ Ir abu išėjo. Mane paliko su mergaite. Temsta. Vakaras. Šeimininkai vis negrįžta. Pavakary užeina Bidvienė, mano brolienės sesuo.

Feliksas Bidva buvo eigulys, gyveno Užgirio k., jis irgi kalėjime kalėjo. Bidvienė su savo vyru Feliksu buvo išsiskyrusi, o pati gyveno susidėjusi su komunistu Škimeliu Telšiuose. Jaunystėje kartu su ja į mokyklą ėjome, ji už mane porą metų vyresnė. Bidvienė žinojo, kad aš gyvenu nelegaliai. Ji manęs klausia: „Kaip tu čia atėjai?“ „Šeimininkė Jadvyga buvo prašiusi, kad numegzčiau vaikui kostiumėlį. Zina, tu žinai mano padėtį. Niekam nesakyk. Ypač nesakyk Kabašinskams, jie žydų giminės, tikrai mane gali išduoti.“ Bidvienė prižadėjo tylėti. Atsisveikindama išbučiavo mane ir išėjo. O man taip širdį skauda, kad apie Kabašinskus taip niekšingai kalbėjau, kad tik nepakenkčiau žmonėms. Ji sakė: „Būk, kiek tik nori.“

Pagaliau šeimininkai parėjo. Šeimininkei Jadvygai sakau: „Aš būtinai turiu šį vakarą išeiti.“ Ji klausia: „Kur tu eisi?“ Gal jau devinta valanda buvo, tamsu. Sakau, gal pas Petravičius. Jie gyveno Kalnėnų k. „Aš turiu išeiti, nes Bidvienei pasakiau, kad jūs tokie ir tokie, kad galite mane išduoti.“

Iš vakaro Zina Bidvienė budino Škimelį, bet jis buvo labai girtas ir negalėjo prikelti. Rytą, apie penktą valandą, čekistai apsupo jų namą, bet manęs ten nebuvo. Įpuolė pirmasis Škimelis, Kabašinsko klausia: „Kur Bubelytė?“ Tas atsakė, kad nėra, vakar išėjo. Kabašinsko klausia: „Ar žinai, ką tu laikei? Jis sako – mergaitė buvo, numezgė vaikui kostiumėlį ir išėjo, gal pas seserį, gal kur kitur... „Pabaigė

darbą ir išėjo. Gal namo išvažiavo?“ Škimelis šaukė: „Ar tu žinai, kas ji buvo?! Ji buvo banditka.“ Namų šeimininkas atsakė: „Ką aš žinau? Turi pasą.“

Naktį atėjau pas Petravičius. Tvarte, po avių gardu, Petravičius buvo iškasęs žeminę. Kai būdavo nepavojinga, pereidavau į kambarį pas šeimininkus. Gal Kalnėnų k., kur gyveno Petravičiai, buvo nuošaliau nuo pagrindinių kelių? Sužinojo mano brolis Pranas, atėję ir kiti vyrai galėjo pasislėpti. Kazys Puplauskis brolį Praną gerai pažinojo. Jis buvo pusiau ryšininkas, padėjo partizanams. Mudu su broliu Pranu K. Puplauskiui žeminės nerodėm. Bet Petravičius pasakė, kad K. Puplauskis žino apie tą žeminę: „Jūs nuo jo neslėpkite.“ Petravičius už mane buvo porą metų vyresnis, augino dvi dukras: viena – Birutė, kitos vardo neprisimenu. Kai brolis Pranas pasakė, kad po to bėgimo, kai 1947 01 17 buvo apsupta Alkos rinktinė“, prarado dokumentus, Kazys Puplauskis jam pareiškė: „Aš tau galiu parūpinti dokumentus. Turiu pažįstamą enkavedistą.“ Ir pažadėjo Pranui atgauti tą patį pasą. Iš pažįstamų pasiskolinome pinigų, kad už tokią paslaugą Kaziui Puplauskiui nors kiek atsilygintume.

Aš Puplauskiui pasakiau: „Nesvarbu tie pinigai, žiūrėk, kad neįkliūtum.“ Netoli gyveno pusbrolis Vincas Puplauskis. Aš tą naktį nuėjau pas Kazį Puplauskį, jis man ir sako: „Tu būk čia, aš grįšiu. Tu žinosi, ar aš pasą gavau ar ne, kad man nebristi per sniegus. Nueik iki Petravičių, kad neįtartų, jog toje sodyboje kas yra. Ten dažnai einame.“

Pernakvojau. Rytą atbėgo pusbrolis Vincas Puplauskis ir sako: „Žinai ką? Apsupo Molio sodybą, enkavedistai ten dar tebėra, Jėzau Marija, bėk greitai, gali pas mus užsukti.“

Molio ūkis visiškai netoli mano sodybos. „Sniegas... Pėdsakai... Kaip tu išeisi? Eik pirma, aš iš paskos eisiu vandens parsinešti.“ Aš pirma išbėgau, takas per sniegą, matyti, kad į šulinį einama.

Kazys Puplauskis per naktį negrįžo. Aš visą naktį nemiegojau. Galvojau, kodėl negrįžta? Būtų pasakęs arba arba... Dar jo nėra...

Rytą švintant apsupo Molio sodybos daržinę, ji toliau nuo gyvenamojo namo.

Čekistai klausia Kazio Puplauskio: „Kur tu partizanus sutiksi? Kur tuos dokumentus atiduosi?“ Matyt, Kazys Puplauskis pasakė: „Pasimatymas su partizanais ūkininko Molio daržinėje.“ Taip sakė specialiai, kad neišduotų mano brolio Prano Bubelės.

Kazį Puplauskį čekistai areštavo. Apieškojo daržinę, paklausė ūkininko Molio, o jis aiškina: „Nieko nežinau. Niekas pas mus nebuvo atėjęs. Ką jūs čia išsigalvojote?“

Kazys Puplauskis negrįžo, jį nuteisė 10-čiai m. lagerio.

Toliau nubėgau į Vlado Petravičiaus sodybą. Ten buvo mano brolis Pranas ir dar vienas partizanas. Pasakiau, kad Kazys Puplauskis areštuotas, ūkininko Molio sodyba apsupta. Nėra jokių galimybių išeiti iš Vlado Petravičiaus sodybos. Visi trys sulindome į žeminę po avių tvarteliu. Sėdime. Netruko čekistai atvažiuoti, daro kratą, išverčia visus kambarius, kieme šunys loja, čekistai eina į tvartą, mes net nekvėpuojame, o avelės garsiai bliauna. Atrodo, kad jos supranta situaciją. Visur apžiūrėjo, prie karvių nuėję apvertė dėžę su jų pašaru.

Čekistai negalėjo net įsivaizduoti, kad po mažu avių gardeliu slepiasi 3 Lietuvos partizanai.

Po visko į tvartą įėjęs sodybos šeimininkas Vladas Petravičius tarė: „Jau išvažiavo“. Lengviau atsikvėpėme ir naktį iškeliavome į mišką.

Pabėgusi iš apsuptos Alkos rinktinės, dislokuotos Dišlių miške, netoli Alsėdžių miestelio, ilsėjausi Kalašinskų ir Petravičių šeimose.

Po šio įvykio visam laikui išėjau į mišką, pas Žemaičių apyg. Alkos rnkt. partizanus. Buvau sveika.

Baltmiškių šeimoje

Ne eilės tvarka noriu papasakoti, kaip Baltmiškių šeima bendravo su Alkos rinktinės partizanais. Jų sodyba įsikūrusi nuostabiame gamtos glėbyje: prie švaraus, tankaus miško, gruntinis siauras kelias atsiremia į Germanto ežerą, mačiusį dalį gyvosios Žemaitijos istorijos, anksčiau buvusį gruntinį kelią, jungusį Telšius, Lieplaukę, Plungę ir Kretingą.

Sodyboje ant seno, storo, vienos šakos netekusio medžio kamieno kruopščiai pritvirtinta nedidelė, spalvingai nudažyta medinė koplytėlė. Šį unikalų mažosios architektūros paminklą sodybos šeimininkas išsaugojo ūkiniame pastate ir, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pritvirtino ją aukštokai medyje kaip nepriklausomybės simbolį visoms būsimoms lietuvių kartoms.

Baltmiškio tėvas buvo mano krikštatėvis. Jo sūnus Vacys Baltmiškis – brolio Prano krikštatėvis, jo dukra Staselė, Vaclovo Baltmiškio sesuo, mano Sutvirtinimo sakramento krikštamotė. Taigi, mūsų šeimos beveik kaip giminės. Vieni kitais labai pasitikėjome.

Tiksliai prisimenu, dar gyvenau namuose, nebuvau išėjusi pas partizanus. Buvau tik ištikima jų ryšininkė. Užėjau pas Baltmiškį. Jis man buvo prasitaręs, kad Kregždinių kalne turi sovietų paliktų granatų.

Vaikštinėjau su krepšeliu – uogas, grybus rinkau ir užėjau į Baltmiškių sodybą. Tuo metu namuose buvo sūnus Juozas – siuvėjas. Tėvas ir sako man: „Jeigu nori, tau galiu padovanoti granatų.“ Jis pasiuntė Juozą atnešti tų granatų nuo Kregždinių kalno. Ant to kalno kažkada buvo Baltmiškių giminaičio, kunigo Gerasimavičiaus poilsio namai. Kunigas jau senai miręs, sovietai kunigo poilsio namus nugriovė.

Juozas atnešė kiaušininių, rauplėtų granatų, keletą kapsulių ir paaiškino, kaip reikia įdėti tas kapsules į granatas. Perspėjo – elgtis atsargiai. Mano krepšelyje buvo keli grybai. Po grybais į krepšelį sudėjau 8 ar 9 granatas. Iš karto daug nešti negalima. Baltmiškiai susirūpino: „Jeigu kas tave pagaus?..“ Tvirtai atsakiau: „Nebijokite, jūsų neišduosiu. Būkite ramūs.“

Galiu pasirinkti, kuriuo keliu eiti. Yra du: vienas palei Germanto ežerą, kitas palei miško biržę. Eidama išgirdau kalbant rusiškai ir iškart pasukau kitu takeliu, vis vien į mano namų pusę. Pabėgėjusi toliau, pamačiau gražiai žaliuojančias samanas. Atverčiau. Po jomis padėjau visas granatas, grybus susikroviau į krepšelį ir keliauju toliau.

Grįžau į namus Kuodžių k. Pavakariu reikia eiti atgal parsinešti granatas. Sutinku Baltmiškį. Susirūpinęs prabyla: „Jėzau Marija, pas mus buvo kareiviai. Mes galvojo-

me, kad tave areštavo. Vos tik išėjai iš mūsų, tuoj prisistatė kareiviai.“ Aš paaiškinau: „Pasukau takeliu palei miško proskyną ir kitu keliuku palei Germanto ežerą eidama girdėjau žmonių balsus, bet greitai bėgau, o granatas po samanomis paslėpiau.“

Prisimenu Apolinarą Burbulą. Pradžioje jis buvo partizanų ryšininkas, vėliau tapo Žemaičių apyg. Alkos rnkt. partizanu. Jam pasisakiau, kad turiu granatų. Apsidžiaugė. Padėkojo. Visas granatas atidaviau Apolinarui.

A. Burbulas išėjo per geležinkelio liniją Šiauliai–Klaipėda, link Bumblausko sodybos, ir netrukus išgirdau galingą sprogimą. Pasirodo, Apolinaras vieną granatą išbandė, ar ji sprogsta, o miške sukėlė tokį triukšmą...

Vėliau jų klausiau: „Ar jūsų gyvų nebėra, ar kas užpuolė?“ Partizanai paaiškino: „Mes bandėme.“ Aš ant jų labai supykau ir pasakiau: „Piemenys jūs. Aš, mergaitė, taip nedaryčiau. Kitą kartą, kai turėsiu granatų, jums neduosiu.“ Nesakiau, iš kur gavau granatas. Nors partizanų ryšininkė, bet kiekvienam nebuvau atvira. Jie manęs klausė: „Ar dar turi granatų?“ Sakiau: „Turėsiu, bet jūs nežinosite, iš kur gausiu. Jeigu jūs taip elgėtės, aš jumis nepasitikiu. Nešiu pati.“ Taip buvo lemta, būdama partizanų ryšininke, visų Baltmiškio paslėptų granatų neišnešiau.

Kai tapau prisiekusia partizane, kartu su broliu Pranu, Edvardu Gailiumi ir Kaziu Srėbaliumi užėjome į ūkininko Baltmiškio sodybą. Tada sodybos šeimininkas mums atidavė likusias granatas. Skaniai pavaišino, davė maisto kelionei. Mus išlydėdamas Baltmiškis pasigyrė: „Yra likusi žydų žeminė, galėčiau jus paslėpti...“

Apie partizanų žemines

Trumpai apie Žemaičių apyg. Alkos rnkt. partizanų gyvenimą žeminėse Dišlių miške, netoli Alsėdžių mstl., Plungės r.

Vertinant pagal žemės reljefą, viena žeminė buvo aukščiau, kita truputį žemiau. Labai sergantis partizanas Alfonsas Norkus-*Žilvitis* gulėjo aukščiau esančioje žeminėje, ant kalnelio. Narai-gultai miegojimui buvo neaukšti. Žemutinis apie 20 cm nuo grindų, kad tik negulėtum ant žemės. Gultai padaryti iš nestorų, apvalių, nugenėtų medinių kartelių. Ant jų viršaus šakos, kad būtų minkščiau ir nesimėtytų miške. Šakas užklodavome storomis antklodėmis, storomis antklodėmis ir apsiklodavome. Turėjome mažas pagalvėles.

Žeminės grindys, sienos ir lubos buvo iš nestorų, apvalių, švariai nugenėtų medinių kartelių. Man niekada neteko nusirengti. Miegodavau su suknele, tik paltą nusivilkdavau. Kartais nueidavome pas gerus žmones, ten nusirengdavau, nusiprausdavau. Gal kas miegojo ir nusirengę... Vyrai sargyboje stovėjo. Žeminėje, ypač mergaitė, kur gali nusiprausti? Ištirpindavau iš sniego truputį vandens, apsiprausdavau veidą. Netoli buvo šulinys, vanduo jame toks kaip pelkėje, žiemą užšaldavo. Gėrimui atsinešdavome kokybiškesnio vandens, virimui vartojome ir blogesnį.

Vyrai iš kaimo parnešdavo kopūstų, kiaulienos. Išsivirdavome neskustų bulvių. Turėjome metalinę krosnelę, keletą katilų. Maistą ruošdavome žeminėje. Žeminė buvo aukštame pušyne. Metalinę krosnelę kūrendavome sausomis malkomis, kad būtų mažiau dūmų. Sargyba stebėjo dūmų srautą.

Žeminėje buvo medinis apie 80 cm aukščio kryžius su Kristaus kančia, šone trispalvė, Gedimino stulpai, nupinti iš bruknienojų. Gražiai atrodė. Grįžusi po

arešto labai džiaugiausi žemine. Tai buvo mano jaunystės prošvaistė, stebuklingas, atmintinas vakaras. To vakaro niekada neužmiršiu. Atrodo, ir dabar matau trispalvę, kryžių, matau mažą metalinę krosnelę, prie kurios teko partizanams ruošti maistą. Krosnelė buvo arčiau žeminės angos. Nesėdėjau rankas sudėjusi. Išvirdavau vyrams bulvienės, kiekvienam po lėkštę, mėsytės. Turėjome keptuvę, iškepdavau bulvinių blynų. Maistą ruošėme pagal turimas galimybes. Sargyba ištisą parą saugojo Alkos rnkt. žemines ir jose gyvenusius partizanus.

Miške rūbų išsiplauti negalėjome. Kaime pas gerus žmones ir partizanų ryšininkus maudėmės, plovėme ir keitėme rūbus.

Gyvendami miške, rinktinės žeminėse, prausėmės iš sniego ištirpintame vandenyje, o kitais metų laikais lietaus vandenyje. Valgyti ruošdavome tik savai žeminei. Vienas visiems nepagaminsi. Kiekvienoje žeminėje valgius ruošė tik savo žeminės partizanams.

Daug partizanų Alkos rinktinės teritorijoje negyveno, vėliau išsiskirstė, išsikėlė kitur.

Prisimenu, dar buvau tik partizanų ryšininkė. Dišlių miške, Alkos rinktinėje, gyveno partizanas Aloyzas Mažutis-*Šarūnas*, vėliau – Žarėnų būrio partizanų vadas. Jam sužeidė dešinės kojos blauzdą, bet kaulo nepalietė. Partizanai jį atvedė į mano tėvų sodybą Kuodžių k., netoli Lieplaukės miestelio. Paguldėme į mažą slėptuvę, iškastą po mano tėvo lova. Nuskubėjau pas Telšių ligoninės vyr. gydytoją Mockevičių prašyti patarimų, medikamentų ir tvarsliavos. Paaiškinau, kad kaulas nepaliestas, gavau visko, ko prašiau. Sukaupusi visas gautas žinias, stropiai gydžiau Aloyzo sužeistą koją. Maždaug po savaitės žaizda pradėjo trauktis. Žaizdai apgijus, Aloyzas išėjo pas savo būrio partizanus.

Aš iš Telšių ligoninės vyr. gydytojo gaudavau vaistų ir gydžiau partizanus. Jis mane mokė plauti žaizdas. Edvardą Gailių teko gydyti savo tėvų namuose slėptuvėje, įrengtoje po tėvelio lova. Ant pėdos buvo užaugęs didžiausias skaudulys, negalėjo užmauti bato. Tuo metu buvau areštuota. Grįžusi dar radau Edvardą. Jis labai išgyveno, kad saugumiečiai mane ištraukė iš slėptuvės, iškastos po tėvelio lova. Vyrai jį ramino: Ona Bubelytė neišduos... Man grįžus, gal po trijų parų jau galėjo apsiauti batą ir iš labai mažos, nepatogios slėptuvės išėjo pas savo draugus. Jeigu brolis Pranas nebūtų susirgęs, gal su Telšių apskrities vyr. gydytoju Mockevičiumi nebūčiau susipažinusi. 1999 m. rudenį, per Vėlines, aplankiau gydytojo kapą, uždegiau žvakutę.

Vėliau keletą kartų mus apsupo. Teko apleisti žemines. Mane areštavo antrą kartą. Grįžau po savaitės. Žeminėje, po tėvo lova, radau sergantį brolį. Nervų uždegimas. Skauda koją ir nugarą, visiškai negali vaikščioti. Jis ta liga buvo susirgęs vokiečių okupacijos metais, gydė tas pats Telšių apskrities ligoninės vyr. gydytojas Mockevičius. Ne kartą buvau pas jį receptų. Nutariau dar nueiti. Mano laimei, vyr. gydytojas mane atpažino, paklausė: „Kas atsitiko?“ Paaiškinau, kad broliui atsinaujino liga. Sako: „Atvežk.“ Nedrąsiai paklausiau: „Gydytojau, parduosit ar padėsit? Atvežti negaliu. Jis žalioje girioje.“ Patylėjo, pagalvojo ir tarė: „Padėsiu. Ar pati juos nunešite?“ Su džiaugsmu akyse ištariau: „Taip. Aš nunešiu.“ Gydytojas pridėjo vaistų, liepė savo ranka užrašyti: nuo gripo, nuo kraujo užkrėtimo, nuo žaizdų ir broliui

atskirai. Atsiprašiau gydytojo, pasakiau, kad man pinigų neužteks... Susimąstęs atsakė: „Nereikia. Viskas veltui. Jeigu ko reikės, vėl ateik. Tau ir man žinoti.“

Nuo gerai veikiančių vaistų brolis po trijų dienų pradėjo vaikščioti, o po savaitės vėl buvo miške. Kitus vaistus nunešiau partizanams. Už mano drąsą ir gautus medikamentus partizanai mane „pakrikštijo“ medicinos seserimi.

Žemaičių apygardos Alkos rnkt. žeminėje, Dišlių miške, gyveno broliai Vytautas Daračius-*Tigras* ir Danas Daračius-*Vilkas*. Vaclovas Daračius, Antano (g. 1932 04 06), dabar gyvena Klaipėdoje. Jis buvo partizanų ryšininkas, dar visiškai jaunutis. Daug padėjo partizanams. Labai patikimas, visi partizanai juo tikėjo. Per ugnį praeidavo. Mokėjo apgauti enkavedistus, jei tie ko nors paklausdavo. Partizanams nešė šovinius, važiavo ant vagono laiptelių, sugebėjo iš rusų kareivių gauti šovinių. Trumpai tariant, buvo nepakeičiamas amunicijos tiekėjas.

Lengvesnio elgesio mergaitės gal ir bendravo su vyrais. Atvirai pasakius, nesigiriu, buvau nekalta mergaitė. Tai vyrai pastebėjo ir manęs nelietė. Išeidamas būrio vadas paklausdavo: „Kurį tu norėtum pasirinkti asmens sargybinį, kad žeminėje neliktum viena?“ Pasilikdavo brolis Pranas arba labai kultūringo elgesio partizanas Edvardas Gailius. Nė vienas partizanas manęs neįžeidė, neužgavo. Buvau jauna mergaitė, bet mane gerbė. Partizanas Alfonsas Norkus-*Žilvitis* klausė: „Ar tu neturėjai nė vieno gerbėjo? Su šypsena atsakiau: „Tu mano simpatija. Aš tave šaukšteliu maitinau.“ Saugumiečiai mano byloje užrašė, kad siuvėjas, LLA karys Berenis mano vaikinas. Berenis pasakojo: „Nusileido parašiutai. Mes, vaikai, bėgome žiūrėti į ganyklas. Atsisagstė parašiutų diržus stambūs, gražūs vyrai. Aš jų nepažinojau. Pamatė mus atbėgančius, pakvietė, paprašė sudeginti parašiutus ir niekam nieko nesakyti. Mes tuoj pat sukūrėme ugnelę ir sudeginome parašiutus, o svečiai nužingsniavo link miško. Šitie žmonės tikriausiai buvo LLA kariai, atskraidinti lėktuvu iš Vokietijoje veikusios karinės žvalgybos mokyklos Noihofe, į šiaurę nuo Tepliuvos miesto. Parašiutininkai nusileido Vaclovo Daračiaus laukuose, kurio sodyba yra tarp Paukštakių k. ir Lieplaukės miestelio.

Antanas Berenis-*Genys* (g. 1918 m.) žuvo 1947 03 24 Alsėdžių vlsč., Šlečkų k., Mieliaus sodyboje, kartu su Laiviu-*Čerčiliu*.

1944 12 14 Platelių apylinkėse, prie Iešnalio ežero, parašiutais buvo nuleisti 5 minėtos diversantų mokyklos mokiniai. Visiškai nežinomas leitenanto Stasio Gudaičio, (g. 1915 m.) likimas, nes jis pasiliko Vokietijoje.

Galiu papasakoti, kaip suradome Žemaičių apyg. 5 Alkos rnkt. partizanų žuvimo vietą.

Radusi eglės, prie kurios 1947 06 13 žuvo 5 Alkos rinktinės partizanai, kelmą, ant jo padėjau penkias žibutes. Tą kelmą radome kartu su LLA kariu, partizanu Alfonsu Norkumi-*Žilvičiu*. Alfonsui aplinkiniai žmonės pasakojo, kad LLA kariai ir partizanai miegojo po didžiule egle. Partizanui A. Norkui pavyko išaiškinti, kad Praną Bubelę-*Beržą*, Edvardą Gailių-*Adjutantą*, *Šlėgelę* ir Stasį Norkų-*Darių*, *Svajūną* nušovė miegančius, o Kazys Sriebalius-*Vikruolis* ir Antanas Rankauskas-*Lazdynas, Kriaučius* bėgo tolyn per pievą.

Kiti man pasakojo, kad partizanas Kazys Sriebalius-*Vikruolis* bėgo kartu su mano broliui Pranu-*Beržu*. Partizano K. Sriebaliaus brolis pastatė kryžių toliau

nuo kalnelio, pievoje. Ant jo Domas Kaunas pritvirtino K. Sriebaliaus ir mano brolio Prano nuotraukas. Kalbinti žmonės pasakojo, kad partizanus išdavė A. Dilpšas. Jis buvo eigulys, gyveno girininkijoje. Dar gyveno žvalgas. Vieni aiškino, kad saugumiečiams pranešė A. Dilpšas, kiti – kad žvalgas, o kaip iš tikrųjų buvo, vienas Dievas žino...

Mano brolis Pranas buvo nuėjęs į Kelpšo dvarą. Prie dvaro, kumetyne, gyveno mano brolio sūnus Kazys Idaras. Pranas pernakvojo jų sodyboje. Rytą norėjo grįžti į savo būrį. Ėjo per Alsėdžius anksti, kol žmonės dar miegojo. Už Alsėdžių, gal per kapines einant, gal šalia kapinių, kažkas, matyt, pastebėjo brolį Praną. Jis pats man asmeniškai apie šitą įvykį pasakojo taip: „Praėjęs Alsėdžių miestelį, išgirdau motociklų variklių ūžimą. Netoli krūmai. Greitai už jų atsiguliau. Pravažiavo keturi ar trys motociklai su priekabomis. Ant kiekvieno motociklo sėdėjo po tris žmones, visi su automatais. Važiuodami žvalgėsi į šonus. Palaukiau, kol motociklininkai pravažiavo, toliau keliu nebėjau. Nuo krūmo prie krūmo laimingai parėjau į Alkos rinktinę Dišlių miške."

Rusijos lageriuose

Trejus metus man buvo uždrausta gauti siuntinius ir laiškus. Eidama namo į savo baraką, nė nepajutau, kaip suvalgiau pusę duonos kepaliuko, antrą pusę pasidalijau su bendradarbėmis. Jeigu darbo normos neįvykdai, duonos gauni tik 300 g. Įvykdęs – 500 g duonos, viršijus normą – 600, 700 g. Normą įvykdyti nebuvo jėgų. Vyresnės moterys buvo stipresnės už mus, jaunas. Buvome labai sublogusios. Per vasarą sveikata pagerėjo.

Kartą surinko stipresnes ir išvežė į 6-ąjį griežto režimo lagerį Mordovijoje. Vienas mergaites paskyrė į siuvimo fabriką. Dirbome po 12 valandų. Darbas labai sunkus.

Moterys dažniausiai susirgdavo plaučių, širdies ligomis. Nuo sunkaus darbo pervargusias, susirgusias mergaites išveždavo į invalidų lagerį. Mane, kaip stipresnę, paskyrė į statybininkų brigadą. Statėme rąstinį namą. Jo kampus tvirtinome rąstų išpjovomis, vadinamosiomis spynomis. Pastačius namo sienas virš langų, rąstus reikėjo kelti aukščiau, mums nebebuvo jėgų. Kartą bekeldamos rąstą, su juo nukritome, bet aš nesusižeidžiau. Vienai mergaitei krintantis rąstas sužeidė koją ir nugarą.

Po to nelaimingo atsitikimo visas mergaites paskyrė dirbti dailidėmis. Dengėme stogus esant 40 laipsnių šalčio. Nors mūvėjome pirštines, buvom apsivilkusios vatinukus ir kitus šiltus rūbus, jautėmės lyg esančios nuogos tokiame šaltyje ant stogo. Matyt, buvom nekvalifikuotos statybininkės, kad su visomis laikinomis konstrukcijomis nušliaužėme ant žemės į 1,5 m pusnyną. Po to ardėme seno namo stogą.

Dirbant griuvau ant stogo. Iš rankų išsprūdo laužtuvas ir pasileido stogu žemyn. Prie namo stovėjo komendantas. Laužtuvas nukrito šalia jo. Kilo skandalas. Vedė į lagerio zoną tardyti pas saugumo darbuotoją, vadinamą Operu. Klausinėjo, kodėl taip padariau. Aiškinau, kad griuvau ir laužtuvas iš rankų išslydo netyčia. Tada manęs nenubaudė. Po šito įvykio visas mergaites nulaipino nuo stogo.

Vėliau teko keisti įlūžusias grindų lentas, remontuoti duris. Gyvenimas visko išmokė.

Sykį tašydama rąstus, persikirtau sausgyslę.

Atsimenu, buvo žiema, dirbome dviem pamainomis. Aš dariau kirvių kotus. Išmokau obliuoti. Dirbdama naktinėmis pamainomis, sugalvojau pasidaryti dėžučių. Pabandžiau, visai neblogai pavyko. Mergaitės pradėjo prašyti, kad ir joms padaryčiau.

Mergaitės savo artimiesiems norėjo ką nors parvežti iš lagerio, aš taip pat. Galvojau, kur slėpti Antano Svajūno laišką, kuris žuvo anglių kasykloje. Padariau mažą dėžutę. Sulankstytą laiškelį įdėjau tarp dvigubo dugno. Lageryje dėžutėje laikiau sagas, niekas nė neįtarė, kad dėžutė su dvigubu dugnu.

Mirusios sesers laišką atėmė budinčioji. Dar paklausė: „Kodėl slėpei?“ Atsakiau: „Mirusios sesers laiškas man labai brangus.“ Į karcerį nepasodino, bet laiškelio negrąžino. Parašytas lietuviškai, nėra vertėjo. Šitoje mažoje, su dvigubu dugnu dėžutėje, paslėptą laišką saugau ir dabar. Ateityje paliksiu saugoti savo vaikams.

Vilniaus persiuntimo kalėjime vyrai iš dantų šepetėlių kotelių padarė kryželius ir išdalijo mergaitėms. Kalėjime rožinius darė iš duonos, turėjau jų net kelis.

Lageryje pradėjau austi juosteles. Vieną išaudžiau broliui Pranui Bubelei, žuvusiam 1947 06 13. Į juostą įaudžiau tulpes: vieną geltoną, antrą žalią, trečią raudoną, o per vidurį įaudžiau žodžius: „1947 birželio 13 žuvo mano brolis Pranas. Kai saulė tekėjo, kai rytas švito.“ Mamai skirtoje juostelėje išausti žodžiai: „Mama, kaip sunku be Tavęs.“ Trečioje juostelėje įausti žodžiai: „Leiskit į Tėvynę, leiskit pas savus.“

Šie mano darbeliai buvo eksponuoti žemaičių „Alkos“ muziejuje. Jame išdirbau 16 metų.

Šiame muziejuje dirbo toks Andriusevičius. Mokiniams jis daug pasakodavo apie tarybinį aktyvistą Domą Rocį. Bet nepasakė tiesos, kad komunistas D. Rocius kartu su kitais komunistais vadovavo 73 politinių kalinių žiauriam kankinimui ir jų nužudymui 1941 06 24–25 naktį Rainių miškelyje.

Kartą, išėjus mokiniams, Andriusevičius paklausė:

– Čepauskiene, ar eini į bažnyčią?

– Taip, einu.

– Tu man pasakyk, ką vyskupas kalba per pamokslą? Ką kalba kunigas Jonas Kauneckas?

– Kodėl jūs manęs klausiate? Jeigu reikia, tai nueikite ir pasiklausykite.

– Kaip aš eisiu? Nepatogu...

– Kaip jūs drįstate mane verbuoti? Aštuonerius metus kalėjimuose kentėjau, kad nebūčiau išdavikė ir šnipė. Jūs man dar drįstate tokius dalykus sakyti. Pranykit, direktoriau, iš čia!

Po to pokalbio direktorius į mane žiūrėdavo kaip į baisiausią, žiauriausią žmogų, bet nieko, negalėjo padaryti. Atsitiko taip, kad jam pačiam teko išeiti iš muziejaus, o aš dirbau toliau.

Gyvenimas Sibire

Mano tėvus ir seserį ištrėmė į Krasnojarsko kr., Dzeržinskio r., Majevkos gyvenvietę. Tėvelis tremtyje išgyveno tik penkis mėnesius. Kai nuvažiavau pas juos, tėvelis jau buvo miręs. Mama ten buvo su seserimi. Mamą pasiėmiau pas save. Komendantas davė mažą kambarėlį ir mes su mama ten įsikūrėme.

Buvo pavasaris, gegužės mėnuo. Ruošėm mišką sakinimui.

Aš tvirtinau prie medžių skardinius indelius. Kartu dirbo meistras Povilas Steponavičius. Aprodė mišką. Dirbau šešias dienas, o septintą paklydau. Nuėjau kita kryptimi. Priėjau platų kelią. Jei būčiau ėjusi juo, būčiau pataikiusi į gyvenvietę, bet aš nuėjau į kitą pusę, bėginėjau daug laiko. Pradėjo leistis saulė. Žvalgiausi į medžius ir stengiausi neišeiti iš to ploto, kuriame pjaunami medžiai. Galvojau lipti į medį, kad meška nesudraskytų. Pernakvosiu medyje, o rytą gal kaip nors prisišauksiu žmones. Medžiai aukšti, be šakų, nerandu į kurį galėčiau įlipti. Radau mažą takelį, juo ėjau tolyn. Eidama pamačiau ilgą namą – baraką. Prie barako iškelta raudona vėliava. Įėjau ir radau buvusio lagerio mergaitę. Ji manęs klausia: „Onute, kaip tu čia patekai? Iš kur tu atsiradai?“ Sakau: „Paklydau. Mosliejevo gyvenvietėje dirbu.“ Mergaitė paaiškino: „Iki Mosliejevo gyvenvietės apie 17 kilometrų. Labai toli.“ Mane pavaišino arbata ir sumuštiniu. Arbatą išgėriau, sumuštinio nevalgiau.

Paprašiau paaiškinti, kaip man grįžti namo. Nuo sutemos miškais praėjau 17 kilometrų. Namus pasiekiau apie antrą valandą nakties. Mama sėdėjo namelio verandoje ir laukė manęs. Radau ją bekalbančią rožinį. Ji atsistojo, apsikabinom. Mama ištarė: „Jau galvojau, kad tave amžiams praradau. Medžiotojai prapuola, o čia tu – mergaitė.“

Kitą dieną išėjau į darbą. Eidama kreida pasižymėjau medžius, kad grįždama nepaklysčiau. Kartu su manimi dirbo jaunas berniukas Sladaševičius, kurį buvau sutikusi Ariogaloje. Jis pjaudavo medį, aš rinkdavau šakas. Man priskirtas miškas tęsėsi apie 5 kilometrus. Darbo vieta buvo už 7 kilometrų nuo namų. Vėliau darbas sekėsi gerai. Surinkusi šakas, nešdavau į „balaganą“. Ten stovėjo didelės statinės.

Sladaševičius įpjaudavo beržą, kad varvėtų sula, turėjome skanaus gėrimo. Du pavasarius dirbau sakų surinkėja.

Eidamos į darbą, apsivilkdavome vatines kelnes, vatinukus. Temperatūra miške – 35 laipsniai šalčio. Kai temperatūra nukrisdavo iki –40°, į darbą eiti nereikėjo.

Rugsėjo pradžioje iš Komijos ASSR atvažiavo mano sesers Sofijos vyras Jonas Čepauskas. Jis taip pat buvo politinis kalinys. Važiuoti į Lietuvą galėjo, bet Telšiuose pasų poskyryje jo neregistravo.

Sesuo Sofija mirdama paliko 7-erių m. berniuką. Jos vyras Jonas Čepauskas buvo už mane vyresnis 12 metų. Buvo teistas 25-eriems m. lagerio. Po Stalino mirties bausmę sumažino, kalėjo 9-erius m. Jonas pradėjo kalbinti mano seserį Petrutę ir mamą: gal Onutė sūnui Algirdui galėtų būti kaip mama, prašė leisti mane tekėti už jo. Mama pasakė: „Tai jūsų reikalas.“ Mamai ir seseriai pritariant, apsisprendžiau tekėti už Jono Čepausko. Sakau: „Manęs iš čia neišleis. Aš – tremtinė.“ Jonas nuėjo pas komendantą pasitarti. Komendantas davė maršrutinį

lapą, išvažiavome į Krasnojarsko sr., Dzeržinskio r. Ten 1957 10 07 užregistravome santuoką. Kunigo nebuvo. Sesutė Petrutė organizavo vestuves, sukvietė visus ten gyvenusius lietuvius. Neilgai trukus, mama gavo leidimą grįžti į Lietuvą. Prieš tai buvau galvojusi pasiimti mamą į Komiją, bet ji verkdama prašė padėti jai parvažiuoti į Lietuvą.

Sužinojome, kad Lietuvoje mūsų namų nebėra, kur mamai gyventi?.. Mano vyras Jonas Čepauskas prižadėjo padėti. Sutarėme, kad su maršrutiniu lapu rizikuosiu: padėsiu mamai grįžti į Lietuvą. Krasnojarsko geležinkelių stotyje išsiskyrėme. Vyras išvažiavo į Komijos ASSR, o aš kartu su mama – į Lietuvą. Tolima kelionė buvo laiminga, pasiklausdamos suradome kelią į Lietuvą...

Kančių pabaiga

Tėvelio prašymą aš išpildžiau. Atgavau tėvų 3 ha žemės, sukaupusi lėšų, 1999 10 10 pastačiau metalinį kryžių vietoj buvusio gyvenamojo namo ir slėptuvės po tėvelio lova.

Kryžių padarė ir pastatė Romualdas ir Alfredas Jonušai, gyvenantys Telšiuose. Aš jiems labai dėkinga.

Prietaisas GPS 315 MAGELLAN nustatė koordinates: N. 55–58–089. E. 022–07–345.

Galėjau parsivežti tėvelio kaulelius. Kiti žmonės važiavo parsivežti savo artimųjų palaikų. Jų paprašiau, kad nuvažiavę pažiūrėtų, ar dar yra kryžius, ar yra vieta, kur tėvelis palaidotas? Kryžių ant jo žemės pastačiau, kad mano vaikai ir giminės prisimintų. Neturiu nei tėvelio, nei brolio kapų. Per Vėlines ir kitomis progomis nueisiu prie kryžiaus, papuošiu kaip kapinėse, tegul jiems šviečia amžina viltis.

Dažnai prisimenu brolį Praną Bubelę-*Beržą*, LLA karį, Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizaną. Jis užaugo gausioje šeimoje. Aš likau viena, kad liudyčiau apie kovojusius ir žuvusius. Pranas užaugo ir dirbo tėvų žemėje. Baigė Lieplaukės septynmetės mokyklos šešis skyrius, buvo šeimos gyvenimo ramstis. Bet jo gyvenimas buvo trumpas...

Užbaigti norėčiau žodžiais: „Kalnelis, Eividų ir Žvirblaičių kaimų sandūroje buvo apsuptas enkavedistų ir stribų. Jiems vadovavo stribų vadas Pranas Žalimas. Vėliau pasakojo žmonės, kurie buvo prievarta išvaryti su arklių traukiamais vežimais vežti žuvusius partizanus, kad jie buvo pamesti ant gatvės grindinio Alsėdžių miestelio centre. Būrio vadas, LLA karys, partizanas Kazys Srėbalius-*Vikruolis* buvo dar gyvas. Prisilenkė prie jo stribas ir sako: „Mes tave išgydysime.“ Partizanas, sukaupęs paskutines jėgas, trenkė į veidą automatu, kurį dar turėjo apsikabinęs, ir ištarė paskutinius žodžius: „Man jūsų pagalbos nereikia.“ Stribai pagriebė tą patį automatą ir suskaldė *Vikruoliui* galvą. Alsėdžių vieškelis buvo kruvinas, per ratus lašėjo kraujas. Iškratė mano brolio kišenes, rado maldaknygę ir rožinį. Atsegė drabužius, atskleidė maldaknygę, padėjo rožinį. Atvežė mano mamą lazdomis besiremiančią sūnaus atpažinimui. Mama, pamačiusi taip išniekintą sūnų, apalpo. Tada jiems jau buvo aišku, kad tai jos sūnus.“

Po metų (1948 m.) tėvelius ištrėmė į Sibirą.

Iš ROBERTO KAZLAUSKO, PRANO-*AUTOMAČIKO prisiminimų*

Užrašė A. Beresnevičius
Jazdaukiškių k. 2000 10 07

Robertas Kazlauskas, Prano, g. 1930 07 17 (miręs apie 2010 m.), gyveno Jazdaukiškių k., Žemaičių Kalvarijos sen., Plungės r. Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas, 1945–1948 m. partizanų ryšininkas. Partizanų būryje nuo 1948 05 iki 1948 07 08. 1948 07 08 areštuotas būdamas nepilnametis. Teistas Klaipėdoje SSRS karinio tribunolo 25-eriems m. kalėti lageriuose ir 5-eriems m. tremties. Teistas pagal RTFSR BK str. 48–1a ir 11 (grupinė veikla). Kalinio numeris L–27. Kalėjo Mordovijos ASSR, st. Potma, pašto skyrius „Javas“, 14 lageris. Vėliau kalėjo Omsko sr. Paleistas į laisvę, 1955 11 24 grįžo į Lietuvą.

Tėvelis Pranciškus Kazlauskas, Jurgio (1896–1998 m.), kilęs iš ūkininkų šeimos, turėjo 60 ha žemės. Tarnaudamas rusų caro kariuomenėje, buvo paimtas į lenkų nelaisvę. Aš tada buvau jaunas ir tuo nesidomėjau. Prisimenu, tėvelis pasakojo, kad su draugu lietuviu pabėgo iš lenkų belaisvių stovyklos. Draugas patraukė į savo gimtinę Aukštaitijoje, tėvelis parėjo į savo tėviškę. Namus pasiekė nusilpęs, pavargęs. Vėliau pradėjo draugauti su mano mama ir sukūrė šeimą. Tėvelis buvo veterinarijos gydytojas, nors specialaus išsilavinimo neturėjo. To darbo išmoko iš savo tėvelio.

1940 m. mūsų šeima buvo išvežamų į Sibirą sąraše. 1941 m., prieš vokiečiams okupuojant Lietuvą, rusai išvarė tėvelį prie aerodromo statybos netoli Telšių. Ten dirbdamas sužinojo, kad prasidės karas su Vokietija ir kad gali išvežti į Sibirą. Nakties metu savo arkliais tėvelis grįžo namo. Paliko arklius ir pasislėpė.

Kai 1941 m. vokiečių kariuomenė užėmė Lietuvą, tėvelis išėjo tarnauti į Savisaugos batalioną, nešiojo baltą raištį. Vokiečiai liepė sušaudyti daug komunistų. Tėvelis buvo prieš. Norėjo, kad viskas būtų daroma labai teisingai. Bet atvažiavęs į žmonių šaudymo vietą, pamatė, kas darosi. Pasakė: „Vyrai, ką jūs darote? Mes galime vienas kitą išsišaudyti, bet kas iš to?“ Visus nesušaudytus komunistus jis nuvežė į Telšiuose esantį teismą. Teisėjas buvo pažįstamas, jam paaiškino, kad šitie žmonės ne nusikaltėliai, nors klaidų gal ir padarė. Parvežė atgal į kaimą ir paleido. Prisimenu keletą pavardžių: Vaškys, Norvaiša, Leliūnas. Visi iš Gegrėnų ir Jazdauskiškių k.

1940 m., rusams okupavus Lietuvą, komunistai atiminėjo kaimynų žemes, kurias pasiimdavo sau. Ypač uolūs buvo komunistų pagalbininkai.

Vokiečių kariškiai aplinkinių kaimų vyrus ir mano tėvelį išvarė prie Tilžės kasti apkasų. Frontui pasitraukus toliau į rytus, po mėnesio visus išvarytus vyrus paleido namo.

1945 m. sausį sovietai tėvelį areštavo. Vokiečių valdymo laikotarpio pradžioje, apie pusę metų, lietuviai partizanai palaikė bendrąją tvarką. Po pusmečio buvo sukurtos seniūnijos ir partizanų nebereikėjo. Vokiečių valdymo laikotarpiu tėvelis Pranciškus Kazlauskas ūkininkavo. Užaugino 3 dukras ir sūnų Robertą. Vyriausia sesuo Valė gyvena Plungėje, ištekėjusi už Ablingio, kitos dvi gyvena Vilniuje. Marija Kazlauskaitė neištekėjusi. Sesuo Vanda ištekėjusi už Milkevičiaus. 1999 m. mirė sesers Vandos vyras Milkevičius.

1946 m. miškelyje, mūsų ūkio žemėje, netoli sodybos, partizanai buvo išsikasę žeminę. Sužeidė partizaną Antaną Endriekų. Mano sesutė partizanams nešė pietus. Tuo momentu stribai apsupo bunkerį. Partizanai buvo išduoti.

Areštavo mano seserį ir partizaną Antaną Endriekų. Mano dėdė, mamos brolis, buvo batsiuvys. Saugumo viršininkui pasiuvo odinius batus ir taip išpirko seserį. Sesuo, po mėnesio sužinojusi, kad ją vis tiek areštuos, išvyko gyventi į Plungę. Ištekėjo, pakeitė pavardę ir liko laisvėje.

Žeminės apsupimo metu kiti partizanai buvo išėję. Žeminėje buvo likęs tik sužeistas partizanas Antanas Endriekus. Areštavo. Nuteisė 25-eriems m. Po Stalino mirties grįžo.

Mudu su Maryte nuo 1945 m. buvome partizanų ryšininkai. Marytė už mane pora metų vyresnė. Važiuodavo į miestus pas pažįstamas medicinos seseris parvežti vaistų partizanams.

Šitai sodybai priklausė 27 ha žemės. Beveik visa dirbama. Viskuo dalijomės su partizanais. Aplinkui miškingos vietovės. Partizanai gyveno po 4–5. Kiekviena grupė turėjo savo rėmėjus – ūkininkus.

Kartą pastebėjome artėjančius stribus. 4 partizanus pervedėme į saugesnę, gerai užmaskuotą žeminę prie ežero. Ten ganėsi mūsų gyvuliai. Su kibirais nešdavome gyvuliams vandens, ėjome melžti karvių. Kibiruose nešdavome šiems partizanams maisto. Stribai ir rusų kareiviai stebėjo aplinką. Mes galėjome pasiaiškinti, kad su kibirais einame pas gyvulius.

Kiti partizanai žemines turėjo ūkininkų daržinėse. Mano sodyboje bunkerio nebuvo, buvo tik miškelyje. Buvau patikimas ryšininkas. Visada galėjau ateiti pas partizanus į žeminę.

Žemines įrengdavo labai paprastai: iškasdavo duobę, miške prikirsdavo sausų medžių, iš storesnių padarydavo lubų ramsčius. Lentų po karo nebuvo. Lubas išklodavo storesniais sausuoliais. Uždėdavo velėnas, virš žeminės lubų užpildavo iškastas žemes ir gerai užmaskuodavo. Sienos ir grindys – taip pat iš sausuolių, nukirstų miške.

Tuo momentu, kai sesuo Valė nunešė valgyti partizanui Antanui Endriekui, vyrai neužsikėlė dangčio. Čekistai, atėję prie atdaro įėjimo, sušuko: „Lįskite lauk arba metame granatas!“ Iš žeminės išlindo sesuo Valė ir sunkiai sužeistas partizanas Antanas Endriekus. Jam buvo sulaužyta koja, sužeista dešinioji ranka. Ginklo neturėjo.

Žiemą žemėje nebuvo šalta. Dangtis padarytas iš lentelių su paaukštintomis atraminėmis sienelėmis. Pripilta žemės ir pasodinta maža eglaitė. Dangtį buvo galima atitraukti iš apačios arba atkelti iš viršaus. Žeminėje krosnelės nebuvo, nes ją užkūrus, sunku paslėpti dūmus.

Kasant žeminę, toje vietoje, kurioje numatomi gultai, visų žemių neiškasdavo, palikdavo paaukštinimą. Ant jo uždėdavo sausų kartelių, ant viršaus eglės šakų ir šiaudų. Partizanai miegojo apsirengę ir apsikloję kas ką turėjo. Ryšininkai partizanų rūbus nešdavosi į savo namus. Išplaudavo, išdžiovindavo ir nunešdavo atgal į žeminę.

Partizanai paprašydavo ryšininkų leisti išsimaudyti jų pirtyse. Ateidavo, patogiai išsimaudydavo. Žeminėje apsupimo atveju laikė maisto atsargų; lašinių, duonos,

vandens. Vienintelis šviesos šaltinis – žvakė. Orui iš lentelių sukaldavo kaminėlį ir išvesdavo po eglute arba apdėdavo eglės šakomis.

Norint pakliūti į žeminę, reikėjo žinoti slapyvardžius. Pavyzdžiui, lapė ir zuikis. Atėjusysis sako: „Lapė“. Partizanas atsako: „Zuikis“. Aišku, kad atėjo savas. Naktį nieko nematyti. Lauki, kol prieis arčiau. Pasakai: „Lapė“, tau atsako: „Zuikis“. Aišku, savi susitiko. Jeigu į sutartą slaptažodį neatsako, aišku, kad susitikai kažką svetimą. Tada arba bėgi, arba šaudai.

Partizanai, gavę informaciją, kad keliu bus vežama didesnė pinigų suma, pastodavo kelią. Tai darydavo tik įvertinę priešo ir savo jėgas. Pagrindinis partizanų tikslas – išsaugoti save. Buvo skelbiama, kad rusai Lietuvoje ilgai nebus. Jie klausėsi radijo laidų, skatinančių nepasiduoti rusams, saugoti savo gyvybes.

Vasaros metu buvimo vietą keitėme kiekvieną dieną. Partizanų būryje buvau jauniausias. Vilkėjau civilinius rūbus. Vyresnio amžiaus partizanai vilkėjo pusiau karinius rūbus. Vaikščiojau pistoletą užsikišęs už diržo. Nuėjęs į partizanų ryšininkų sodybas paaiškindavau, kur yra partizanų grupė, ir prašydavau atnešti maisto. Pavalgę pietus ar vakarienę, miegoti eidavome už kelių kilometrų.

Gyventojai partizanams pranešdavo, kurie pažįstami komunistai naktimis eina į ūkininkų sodybas, sėdi po namo langais ir klausosi. Mes tokius komunistus drausmindavome diržu, griežtai perspėdavome. Tik įsitikinę, kad žmogus yra tikrai neperauklėjamas išdavikas, jį sunaikindavome. Bet pirmiausia auklėdavome ir perspėdavome. Vieni žmonės suprasdavo, kad negerai daro, nieko nebeskundė ir po langais nebesėdėjo, kiti į partizanų perspėjimus nekreipė dėmesio.

Mano kaimynas Antanas Norvaiša pakvietė į savo vardadienio šventę. Prašė, kad atsivesčiau kuo daugiau gerų vyrų. Pas A. Norvaišą į svečius nėjome, nes jautėme kažką negera. Iš tikrųjų tos dienos ankstų rytą prie A. Norvaišų esančiame miškelyje buvo pasislėpę daug stribų ir rusų kareivių. Kitus susirinkusius svečius rusai apsupo, Norvaišų namuose darė kratą ir svečius apklausinėjo. Jie galvojo, kad į šventę atėjo kviestieji partizanai.

Po kiek laiko mes užėjome pas A. Norvaišą. Jis ėmė aiškinti: „Gerai, kad neatėjote.“ Mes atsakėme: „Žinome, kada ir pas ką eiti.“ Ūkininko veidas pabalo, paraudonavo. Įrodymų nėra. Nenorėjome gąsdinti žmogaus. Anksčiau pas A. Norvaišą užeidavo partizanai. Jis juos šelpdavo maistu ir kuo tik reikėjo. Prieš tai buvo perspėtas. Anksčiau puldinėjo kaimynus, pasirašydavo už aplinkinių ūkininkų išvežimą į Sibirą. Ūkininką labai rimtai perspėjome. Buvome sunaikinę netoli gyvenusį ūkininką. Pasakėme: „Ir tau taip bus.“ A. Norvaiša, nors ir padėjo partizanams, bet buvo užverbuotas saugumo. Jis buvo atėjęs pas mane ir piršo savo dukrą. Aš atsisakiau. Jeigu būčiau sutikęs, būčiau vedęs išdaviko dukrą.

Lietuvos „patriotai“ dar 1941 m. buvo išsikasę duobę Gegrėnų k. kapinėse. Mano tėvelio Prano Kazlausko dėka visi liko gyvi. Vėliau gailėjausi, kad tėvelis tarpininkavo, išgelbėjo jų gyvybes. Kaime keli komunistėliai aktyviai veikė 1940 m. Tėvelis kalbėjo: „Kaimynai, tegul gyvena, visi klaidų padarome.“ Vyrai patikėjo, paliko gyvus.

Mudu su sesute iš Žemaičių Kalvarijos pieninės buhalterio sužinojome, kad pieninėje yra sviesto. Nuuvažiavome ir jį rekvizavome. Pasidėjome pas žmones.

Taip kaupėme maisto atsargas žiemai. Sviesto paėmimo operacijas iš Žemaičių Kalvarijos pieninės vykdėme 1946, 1947 m. vasarą ir rudenėjant. Pieninės vedėjui griežtai pasakėme, kad turimą sviestą reikia atiduoti partizanams, jis kito pasirinkimo neturėjo ir sviestą atidavė.

Kartą buvo vežami pinigai į Alsėdžių girininkiją darbininkams už darbą mokėti. Partizanai apšaudė automobilį ir atėmė pinigus. Toje operacijoje aš nedalyvavau. Buvo kalbama taip: „Kol iš kaimų nebus išvežti visi ūkininkai į Sibirą, duonos visiems užteks."

Miške sučiulbėdavo lakštingala ar sušvilpdavo. Aš, kaip partizanų ryšininkas, laukdavau, kas pasirodys. Prisimenu, kapojau malkas. Išgirdau sutartinius garsus: mane kviečia į mišką. Laukiu, niekas nepasirodo. Tuoj perspėjau seserį, kad neišsiduotų, o pats toliau skaldau malkas, nekreipiu dėmesio į iš miško sklindančius garsus. Švilpavimai nutilo, bet niekas nepasirodė.

Anksti rytą kambaryje uždegėme šviesą ir išėjome į kiemą. Iš daržinės išlindo žmonės su automatais. Pasisakė esą partizanai. Liepė paruošti pusryčius. Atėjo į kambarį, paruošėme pusryčius, pavalgė, pasiėmė mano dėdės batus, dar paprašė maišelio ir išėjo pas kaimyną Velavičių. Išeidami apibarė, bet mes pasakėme: „Su partizanais neturime jokio ryšio. Nieko nežinome." Aiškiai supratome, jog tai buvo stribai, o ne partizanai.

Kai stribai, apsimetę partizanais, nuėjo pas kaimyną Velavičių, mes greit pas jį pasiuntėme sesutę rėčio pasiskolinti. Stribai ją areštavo: „Ko čia vaikštinėji? Jūs šnipai. Žiūrite, ką mes čia veikiame."

Kai šitie apsimetėliai išėjo, sesuo pasikinkė kaimyno arklį ir išvažiavo į Alsėdžius sauguman pranešti, kad pas mus yra partizanų. Velavičius irgi paprašė pasakyti, kad partizanai buvo ir jo sodyboje. Saugumiečiai pasakė: „Važiuok namo, suskaičiuok, kiek yra partizanų, mes po valandos ar dviejų atvyksime."

Tuos gyventojus, pas kuriuos apsilankė partizanais apsimetę stribai, bet jie nepranešė, suvarė į Alsėdžių saugumo būstinę, uždarė ir tardė apie pusantro mėnesio. Paskui paleido.

Kazlauskų ir Velavičių šeimų nelietė. Matyt, įsitikino, kad tos šeimos su partizanais nebendrauja.

Netoli mūsų gyveno Raudonių šeima. Jų sūnus Liudas Raudonis-*Alksnis*, *Šarūnas* vėliau buvo ištremtas į lagerius. 1941 m. Liudas mūsų ūkyje dirbo samdiniu. Vokiečiams okupavus Lietuvą, apsigyveno Gegrėnuose ir tapo partizanu su baltu raiščiu, savisaugos dalinio kariu. Išsikasė žeminę kartu su Vaclovu Ridiku, žadėjo iššaudyti visus komunistus. Buvo aršus. Tarnavo vokiečių kariuomenėje savanoriu. Pasitraukęs iš kariuomenės, įstojo į LLA Vanagų armiją, kuri buvo įsikūrusi Alsėdžiuose.

LLA štabas veikė Alsėdžių mstl., namelyje prie Alsėdžių mokyklos. Vokiečių kariuomenė norėjo savo žinion perimti visas LLA karines struktūras. LLA vadovybė nepakluso vokiečių kariuomenės karininkų siūlymui. Vengdamas vokiečių kariškių persekiojimų, LLA štabas iš Alsėdžių persikėlė į Z. Daugėlienės sodybą Jazdauskiškių k.

Vokiečiai atvažiavo prie Alsėdžių. Prieš antrą kartą rusams okupuojant Lietuvą, jie norėjo Vanagų armiją prijungti prie savo kariuomenės. Vokiečiai atvažiavo keliais

automobiliais. Liudas Raudonis pats pirmasis, apsiginklavęs granatomis, atsistojo ant tilto ties Alsėdžių malūnu, kuriame anksčiau gamino medinius „šriftus“ (vinis) batų padams prikalti, sustabdė vokiečius ir neįleido į Alsėdžius. Tiltas ir malūnas yra už Alsėdžių mstl., netoli kelių Alsėdžiai–Telšiai ir Alsėdžiai–Lieplaukė sankryžų.

Liudas Raudonis buvo labai drąsus. Mokėjo vokiečių kalbą, kalbėjosi su atvykusių vokiečių kariškių vadu. Jis stebėjo, ką darys atvažiavę vokiečiai. Vanagų armijos kariai už tilto, miestelio pusėje, apsiginklavę stovėjo ir stebėjo jų elgesį. Aš to įvykio nemačiau. Tada dar buvau jaunas.

LLA kariai laikinai gyveno aplinkinių ūkininkų sodybose. Netoli LLA štabo gyvenę kaimynai ateidavo pas mano tėvelius, viską papasakodavo. LLA štabas dar buvo Z. Daugėlienės sodyboje, kai mažas rusų karinis lėktuvas parašiutais nuleido savo desantininkus. LLA Vanagų VS sektoriaus kariai sugaudė juos ir išvarė link Alsėdžių.

Reikėtų prisiminti, kaip LLA kariai miške lauželius degino. Rusų karinio lėktuvo lakūnas pagalvojo, kad lauželiai – jiems skirtas ženklas nuleisti desantininkus. 3 (politrukas ir du kareiviai) iš Plokštinės miško per Alsėdžius bėgo link Telšių. 9 desantininkus parvežė į LLA štabą ir sušaudė netoli miško. Užkasė pakalnėje netoli Sorų koplyčios. Vėliau mokytojus varė puošti SSRS desantininkų kapą.

Artėjant frontui, LLA Vanagai išėjo į Plokštinės miškus, prie Platelių ežero. Jiems vadovavęs pulkininkas išvažiavo į Aukštaitiją. Turėjo patranką, 6 arklius. Z. Daugėlienės sodyboje lakinai gyveno keli šimtai LLA Vanagų VS sektoriaus karių.

Tuoj po karo rusai ūkininkę Z. Daugėlienę ištrėmė į Suomių Kareliją. Sodyboje liko šeimininkės sesers dukra Jadvyga. Vėliau čia apsigyveno apylinkės tarybos pirmininkas. Partizanai norėjo jį sušaudyti, bet pasislėpė, liko gyvas. Jadvyga ištekėjo už Rezanovo, dirbo Žernių k. mokyklos mokytoja.

Z. Daugėlienė, grįžusi iš tremties, sodyboje gyveno tik tris mėnesius. Parvažiavo labai išsekusi, serganti. Net nebuvo kam laidoti. Nuvežiau karstą įsidėjęs į vežimą ir palaidojau Žemaičių Kalvarijos kapinėse.

Prietaisas GPS 12 GARMIN nustatė koordinates: N. 56–05–008. E. 021–57–781. TRACK 356. ALT 536 F/T.

1941 m. L. Raudonis pas mus dirbo samdiniu. Visa mūsų šeima jį labai gerbė. Ypač gerai sutarė su mano tėveliu Pranciškumi, o man Liudas buvo kaip brolis.

Parvažiavęs atostogų iš vokiečių kariuomenės, Liudas visada užeidavo pas mus, o būdamas partizanu, Liudas Raudonis-*Alksnis* dažnai ateidavo ir jausdavosi kaip savo namuose. L. Raudonis čia partizanavo daug metų.

Atvažiavo iš Vilniaus *Algimantas* su *Vincu*, vadinamu *Algimanto* sekretoriumi. Abu buvo kaip valdžios atstovai, apsimetę studentais, organizavo partizanų susirinkimus, atvežė dokumentus partizanams.

Visi partizanai, kurie gavo dokumentus legaliam gyvenimui, vėliau buvo areštuoti. Pasirodo, jog dokumentus išdavė saugumo darbuotojai. Saugumiečiai tiksliai žinojo, kam išduoti dokumentai ir kur jie gyvena.

Atsidūręs lageryje, sužinojau, kad *Algimantas* buvo išdavikas.

Būdamas partizanu, visą laiką esi pasmerktas mirčiai. Kol buvau jaunas, tikrai nenorėjau mirti. Norėjau sulaukti geresnio gyvenimo. Liudas Raudonis taip pat gavo dokumentus iš *Algimanto*, išvažiavo gyventi į Priekulę. Kartu išvažiavo ir partizanas Pocius. 1947 m. trys draugai išvažiavo dirbti staliais į Priekulę. Partizanas Pocius buvo kvalifikuotas medžio meistras.

1948 05 11 čekistai Priekulėje apsupo visus 3 partizanus ir areštavo. Labai gerbiu partizaną Liudą Raudonį už tai, kad daug metų partizanavęs, žinojęs nemažai partizanų ir jų ryšininkų, iškentėjo visus tardymus ir nė vieno neišdavė.

Partizanų grupė, kurioje kovojo L. Raudonis, nueidavo į Barstyčių apylinkes ir toliau. Jis buvo labai vikrus, ypač drąsus, vidutinio ūgio Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanas.

Iš kovojusių partizanų dar gyvena Pocius Gegrėnų k., Žemaičių Kalvarijos seniūnija, Plungės r.

Žinojau partizaną Praną Vaitkų-Dačkų, geras pažįstamas ir partizanas V. Ridikas.

1944 10 07 vokiečiams pralaimėjus mūšį prie Sedos miestelio, kur kovėsi ir Lietuvos savanoriai, 3 vokiečių kariškiai pėsti ėjo nuo Sedos link Plungės ir ant Ąžuolinės kalnelio susitiko su Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanais. Tada 2 vokiečiai pėsčiomis išėjo link Vokietijos, o vienas liko pas vietinius partizanus.

Likęs vokietukas visą laiką slapstėsi kartu su vietiniais partizanais ir žuvo Mažosios miškelyje, prie Platakių k. Rusai apsupo partizanų žeminę, o vokietukas buvo išėjęs parsinešti vandens.

Ant partizanų žeminės užvedė Viejevas. Jo žmona ir dukra buvo partizanų ryšininkės, o šeimos galva – išdavikas. Viejevas susipyko su žmona už tai, kad ji partizanų ryšininkė. Nuėjęs į Alsėdžių saugumo būstinę, pranešė, kur yra partizanų žeminė. Kovinės operacijos metu nušovė saugumo viršininką Aiškiną. Tą vokietuką nušovė patys partizanai. Priėjęs prie partizanų žeminės, jis vokiškai sušuko: „Nesuprantu!“ Šaukė, kad išgirstų partizanai. Žeminės dangtis buvo nukeltas.

Rusų kareiviai apsupo vokietuką, o jis vokiškai šaukia: „Nesuprantu!“ Taip šaukė, kad net miškas skambėjo. Matyt, rėkė, kad partizanai išgirstų. Per susišaudymą užsidegė miškas. Partizanai žeminėje buvo nusiavę kojas. Bėgo per degantį mišką basi, apsvilo kojų padus. Su kitais partizanais buvo Domas Šlimas, Zigmas Pulmanas. Iš apsupties pabėgo 4 partizanai.

Partizanai vokietuką nušovė, kad jis nepasiduotų gyvas.

Partizano Kazimiero Stanio-*Vėjo* žmona Stanienė draugavo su partizanu Liudu Butkumi-*Jurgiu*, *Rubliu*.

1950 03 25 L. Butkus buvo suimtas ir 1950 10 20 karinio tribunolo nuteistas pagal RTFSR BK 58-1a, 58–8, 58–2 str. aukščiausia bausme – sušaudyti. Nuosprendis įvykdytas 1951 03 28 Vilniuje.

Butkus išdavė labai daug žmonių. Čekistai areštavo partizanę Stanienę, po to – partizaną Butkų. Jis norėjo, kad Stanienę paleistų, pasisiūlė tarnauti saugumui ir išdavė apie 300 žmonių. Aš jį labai gerai pažinojau.

Čekistų praktika buvo tokia: jei išdavei vieną, tave muš dar labiau, kad išduotum daugiau.

R. K. p a s t a b a: kn. „Lietuvos gyventojų genocidas“ (Vilnius, 2009), t. 3, p. 380, pažymėta, jog žmona **Balsytė-Stanienė-Danilevičienė Stasė, Kazio**, g. 1922 05 08, gyv. Gelindėnų k., Plungės r. Žemaičių apyg. partizanė ***Saulė***. Suimta 1948 07 15, kalinta Vilniuje. Ypat. pasitarimo 1948 11 20 nuteista 10-čiai m. lagerio. 1958 m. grįžo į Lietuvą.

Pažinojau partizaną Stanislovą Badaukį-*Skirgailą*. Dokumentuose rašoma: Stanislovas Badaukis, g. 1902 m., Alkos rnkt. Alsėdžių būrio vadas. Jis dažniausiai vaikščiojo vienas. Dažnai persirengdavo vis kitais rūbais. Badaukis buvo protingas žmogus.

Stanislava Miklovaitė, Domininko, g. 1932 m. Jos byloje pažymėta, žuvo 1952 07 07 kartu su Badaukiu Plungės vlsč., Šaltenių k. prie Skyplaičių ežero, išniekinta Plungės MVD kieme atpažinimui. Tėvas atpažino, bet palaidoti neleido, kur užkasta, nežino.

Kai kurie partizanai šaudė nekaltus žmones. Tai ypač juos piktindavo. Dėl to daugelis pradėjo partizanų nekęsti, skųsdavo saugumui, kad juos sunaikintų, nes bijojo nekaltai žūti. Partizanas S. Badaukis neištyręs žmonėms nieko nedarė. Kai įsitikindavo, kad žmogus tikrai yra priešas, naikindavo be gailesčio.

Kartą į kaimą, esantį nuo kelio Plungė–Plateliai, į Šateikių pusę, atvažiavo *Algimantas*. Pakalniškienės sodyboje buvo partizanų žeminė. Kovinės operacijos metu nušovė partizaną Zigmą Pulmaną-*Kaminą*. Labai gerai pažinojau Zigmą, nes jis mūsų ūkyje dirbo samdiniu.

R. K. p a s t a b a: kn. „Lietuvos partizanų Žemaičių apygarda“ (Vilnius, 2010), p. 354 ir 355, rašoma, jog 1950 m. kovo 29 d. į Plungės r. buvo permesta MGB smogikų grupė su *Jurgiu*, kuriai pagal parengtą kombinaciją pavyko likviduoti Plungės „gaujos“ vadą **Pulmaną Zigmą, Marijono-*Kaminą*** (g. 1917 m.) ir Platelių „gaujos“ vadą **Ragucką Modestą, Kazio-*Pušį***.

Atėję ryšininkai pakvietė mane ateiti į partizano teismą. Partizanas Zigmas Šlimas-*Beržas* buvo mano giminaitis. Teismas vyko naktį ūkininko sodyboje. Partizanai nuėjo į teismo vietą, o mane paliko sodyboje. Išėję iš teismo, nuėjo kartu su partizanu Zigmu Pulmanu ten, kur jiems nurodė partizanas Vladas Mačernis-*Miškinis*, o mane jis nusivedė į mišką. Einant jis siūlė man vadovauti Gegrėnų k. partizanams, bet aš atsakiau: „Aš per jaunas būti partizanų būrio vadu.“ Tada man dar nebuvo 18-kos metų.

Miško pakraštyje pamiegojome. Atsikėlęs Vladas paklausė: „Kodėl mūsų draugai nepareina? Kur jie taip ilgai užtruko?“ – ir nuėjo. Aš likau miško pakraštyje miegoti.

Grįžęs Vladas pasakė: „Noriu pasakyti tau naujieną. Zigmą Šlimą nuteisėme. Jis negerai pasielgė. Jį sušaudė.“ Man net plaukai ant galvos atsistojo. Zigmas Šlimas man atrodė labai taktiškas partizanas, o Vladas pradėjo vardyti:

– Partizanas Zigmas Šlima dienos metu kaime vaikščiojo ginkluotas. Gali kaimą išduoti, gali kaimo gyventojus areštuoti...

Zigmas Šlima tikrai buvo drąsus. Lageryje man pasakojo: „Spėjama, kad partizano Vlado Mačernio sesuo, gyvenanti Žemaičių Kalvarijoje, pagimdė vaiką nuo Z. Šlimos. Už tai Vladas Mačernis atkeršijo Z. Šlimai. Kadangi tikros teisybės apie Vlado Mačernio sesers likimą nežinau, negaliu apie tai nieko pasakyti, nes įžeisčiau žmones. Iškasiau partizanui Zigmui Šlimai duobę ir jį palaidojome.

Iš Vilniaus atvažiavo buvęs partizanas Vaclovas Ridikas, kilęs iš Medsėdžių k. Jį areštavo ir nuteisė, nes atvykęs iš Vilniaus *Algimantas* jam išdavė dokumentus su saugumo žinia. Todėl saugumiečiai tiksliai žinojo, kur yra partizanas Vaclovas Ridikas. V. Ridikas labai išgyveno dėl partizano Z. Šlimos mirties. Jie buvo ištikimi draugai.

Po to MGB agentas *Algimantas* pakvietė saugumo darbuotojus į kovinę operaciją. Apsupo visą kaimą. Nušovė partizanus Vladą Mačernį-*Miškinį*, *Galiūną* ir Kazimierą Stanį-*Vėją* (g. 1912 m., gyv. Paburgės k., Plungės r.), o mane areštavo.

Pasirodo, tikrai 1948 06 25 Vladas Mačernis-*Miškinis* nušovė partizaną Zigmą Šlimą. Zigmas Šlima partizanams sakė: „Ko laukiate? Sušaudykite mane.“ Šlima buvo truputį išgėręs. Būrio vadas Kazimieras Stanys tuo metu buvo persišovęs koją, negalėjo vaikščioti, todėl vietoj savęs paskyrė kitą partizaną.

Iš teismo parėjęs būrio vado Kazimiero Stanio pasiųstasis partizanas pasakė: „Nušovė partizaną Z. Šlimą.“ Būrio vadas Kazimieras Stanys labai supyko: „Kaip jūs galėjote nušauti tokį gerbiamą partizaną? Visas valsčius bijojo partizano Zigmo Šlimos“. Tada tas atsakė: „Partizaną Zigmą Šlimą nušovė Vladas Mačernis-*Miškinis*.“

Kai aš atėjau, radau Zigmą Šlimą nušautą prie beržo. Man buvo labai gaila ir skaudu. Kiti partizanai šalia stovi ir žiūri. Buvau jauniausias partizanas, nieko negalėjau pasakyti. Jei būčiau vyresnis, būčiau pasakęs, pasiginčijęs.

Supratau, tokiu momentu, kai aktyviausias partizanas guli ant žemės negyvas, draugų partizanų nušautas, visų nervai labai įtemti. Patylėjau. Iškasiau duobę. Tyliai pagalvojau: „Palaidosiu tave, Zigmai Šlima.“ Partizano kūną suvyniojome į brezentą. Tuo momentu ir tuo laikmečiu karsto niekur negausi. Įleidome į duobę ir užkasėme. Netoliese buvo didelis akmuo. Priritinome akmenį prie užkastos duobės, kaip ženklą partizano užkasimo vietoje. Kažkas pranešė saugumui apie partizano Zigmo Šlimos nušovimą. Atvažiavo saugumo darbuotojai, atkasė duobę, įsitikino, ar tikrai čia užkasti partizano Z. Šlimos palaikai. Saugumiečiai juos apipylė kalkėmis ir vėl užkasė. Kaimo mergaitės gėlių pasodindavo ant partizano Z. Šlimos kapo.

Po kiek metų atvažiavo Z. Šlimos brolis ir sesuo išsikasti partizano palaikų. Pasikvietė mane, kad parodyčiau, kur užkastas jų brolis. Pradžioje galvojome, kad užkasėme prie beržo. Tada tiksliai atsiminiau – kurioje vietoje. Nuėjome prie akmens. Pradėję kasti, radome partizano Z. Šlimos palaikus. Kaulelius sudėjome į maišelį. Radome ne visai supuvusius batus. Viską surinkome. Palaikus parsivežiau namo. Padariau nedidelį karstelį, kad viskas tilptų. Kitą dieną įsidėjau į motociklo K-750 priekabą ir nuvežiau į Žemaičių Kalvarijos kapines.

Į kapines atvažiavo Z. Šlimos artimieji, dvi mergaitės Pakalniškytės, partizanų ryšininkės. Laidotuvėse dalyvavo brolis Kazimieras, sesuo ir brolio vaikai.

Leonas Šilinskas mokėsi Telšių amatų mokykloje. Joje veikė antisovietinė organizacija, bet mokinius išdavė. Leonas Šilinskas pabėgo iš mokyklos ir atėjo pas partizanus.

Saugumiečiai įsakė ūkininkui Domeikai vežti nušautą partizaną Leoną Šilinską. Įdėjus jį į vežimą, atėjo Stasys Paulauskas (turėjo majoro laipsnį, 1963 m. sausio mėn. ilgesniam laikui paskiriamas Telšių KGB sk. viršininku, 1968 m. KGB papulkininkis). Saugumiečiai aiškinosi: „Ne tas, ne tas.“ Matyt, galvojo, kad žeminėje yra partizanas Liudas Raudonis-*Alksnis*...

Žeminėje gyveno 7 ar 8 partizanai. Apsupimo metu joje buvo tik vienas Stasys Mickus-*Šliega*. Netoli jo ūkis. Stasio Mickaus brolis išvažiavo į Ameriką, Stasys buvo jauniausias, todėl liko gyventi Lietuvoje. Aišku: kažkas išdavė. Pa-kaitė primelavo, kad buvo partizanų ryšininkė. Jos tikslas buvo neteisėtai gauti didesnę pensiją. Jos tėvas Jonas Pa-uskas išdavė 4 partizanus, visi ir žuvo. Už rankos nenutvėriau, bet jis išdavė partizanus. Kitaip negalėjo būti. Pa-usko sodyboje buvo partizanų žeminė. Partizanus pakėlė. Vieną nušovė toliau nuo sodybos, kitą prie namų. Pa-skas irgi bėgo nuo saugumiečių, bet jo nenušovė ir neareštavo. Mano seserį tuoj areštavo, kai apsupę žeminę, rado ją pas sužeistą partizaną Antaną Andriekų, kuriam atnešė maisto. Pa-kaitė gauna didesnę pensiją, nors niekur nedirbo. Kreipėsi į aukšto rango valdininką, jam prikalbėjo, dabar juokiasi: „Reikia mokėti gyventi."

R. K. p a s t a b a: prisiminimų autoriaus teiginys, kad Pa-skas išdavė partizanus, tai tik jo nuomonė, o kaip ten iš tikrųjų buvo, neaišku. Tai dar ne įrodymas.

Gegrėnų kapinėse palaidotas partizanas, kilęs iš Medsėdžių k. Jo žeminė buvo netoli Stanislovo Dikšos sodybos. Būdamas žeminėje, partizanas susirgo širdies liga. S. Dikšas nuvežė mirusįjį ir palaidojo Gegrėnų kapinėse. Atrodo, kad yra užrašas ant kapo. S. Dikšas, kalėdamas lageryje, užspringo žuvies kaulu ir mirė.

Esu girdėjęs, kad partizano žuvimo vietoje žmonės medyje išpjaudavo kryželį. Mūsų apylinkėse nušautus partizanus stribai veždavo į Alsėdžių miestelį ir pamesdavo ant grindinio. Kai partizanų palaikai pradėdavo skleisti nemalonų kvapą, stribai nakties metu išveždavo kūnus, sumesdavo į duobes, esančias prie miestelio, ir užversdavo žemėmis.

Kaimyno Aloyzo Šilinsko brolis Leonas Šilinskas buvo partizanas ir žuvo. Prie savo namų, bulvių rūsyje, turėjo žeminę. Tėvas, eidamas į gretimą rūsį bulvių, paduodavo maisto Leonui. L. Šilinską išdavė Pa-skas.

Vieną vakarą į partizano L. Šilinsko žeminę įmetė granatą. Jis žuvo. Kitą vakarą čekistai apsupo dar vieną partizanų žeminę, įrengtą miške, skirtą pasimelsti.

Zigmas Pulmanas dirbo ūkio darbus dėdės Kazlausko ūkyje, Jazdauskiškių k., kuris valdė 60 ha žemės. 1938 m. jis tarnavo bernu pas mano tėvus, o 1939 m. Zigmas išėjo į Lietuvos kariuomenę.

Pas mus gyveno mamos brolis Pranas Mažrimas, kvalifikuotas batsiuvys. Jis buvo neįgalus. Jo kojos susuktos. Mokėjo taisyti batus. Šeimos nesukūrė. Zigmas Pulmanas labai gerai sugyveno su dėde Pranu Mažrimu. Išeidamas į kariuomenę, draudimą užrašė Pranui Mažrimui, o ne tėvui. Kai 1940 m. rusai okupavo Lietuvą ir internavo Lietuvos kariuomenę į Raudonosios armijos sudėtį, Zigmas taip pat buvo pervestas į rusų kariuomenę. Jis buvo mergos vaikas, savo mamos nepažinojo, net nežinojo, kur ji gyvena. Augo Tauragės r. vaikų prieglaudoje, ten vaikus auklėdavo diržu, Zigmas mokėsi tik vieną mėnesį, bet buvo nepaprastai gabus, rašė eilėraščius.

Rusams okupavus Lietuvą, Zigmą Pulmaną paskyrė politiniu vadovu. Vokiečiams okupavus Lietuvą, rusų kariuomenė traukėsi į Rytus. Aukštesnio rango rusų

politinis vadovas Z. Pulmanui įsakė taip pat trauktis į Rytus, bet jis politrukui pareiškė, kad lietuviai į Rusiją nevažiuos.

Vokiečiai visus politinius vadovus paėmė į nelaisvę. Dingo mūsų Zigmas. Ilgai apie jį nieko nežinojome. 1942 ar 1943 m. ankstų žiemos rytą Zigmas Pulmanas atėjo į mūsų sodybą. Neturėjo daugiau kur eiti. Mano tėvai Zigmui buvo kaip tėvai. Jis buvo aukštas, stambus vyras. Nesupratome, kokia uniforma apsirengęs. Švarkas vienoks, kepurė kitokia. Išvažiuodamas į Lietuvą, su kitais belaisviais apsikeitė daiktais, kad parėjęs turėtų ką parodyti.

Tėvai jau buvo pasisamdę kitą berną, Zigmui nebeliko vietos mūsų sodyboje. Pabuvo kelias dienas, pailsėjo ir sugalvojo eiti į vokiečių kariuomenę savanoriu. Tarnavo visur, kur vokiečiai siuntė, net Rusijoje. Supratęs, kad vokiečių frontas traukiasi atgal į Vakarus, grįžo į Alsėdžius. Įstojo į LLA Vanagų kariuomenę.

Vanagų kariuomenė turėjo trikampio formos ženklą: „LLA VANAGAI MANO JĖGOS IR DARBAS TĖVYNĖS LAISVEI IR GARBEI“ Trikampio centre – Lietuvos trispalvė.

1944 m. rusai vėl okupavo Lietuvą. Zigmą Pulmaną pagavo ir paėmė į rusų kariuomenę, ir vėl mūsų Zigmas dingo. Po kurio laiko grįžo iš rusų kariuomenės ir pradėjo dirbti Alsėdžių valsčiuje paruošų agentu.

Prisispausdino antisovietinių lapelių, važinėjo pas apylinkių seniūnus tarnybiniais reikalais, komunistams prijaučiantiems seniūnams išeidamas ant durų prisegdavo atsišaukimą: „Atsistatydink, o jei ne – sušaudysime.“ MGB-istai Zigmą pradėjo įtarti. Tada Zigmas Pulmanas nuėjo pas partizanus. Miške būdamas, išmoko groti armonika.

Pakalniško sodyboje buvo žeminė, kurią apsupo saugumiečiai. Į žeminę įmetė granatą, ir partizanas Zigmas Pulmanas žuvo. Jis glaudžiai bendravo su partizanais Zigmu Šlima ir Liudu Raudoniu-*Alksniu*. Būrio vadas Vladas Mačernis-*Vėjas* partizaną Z. Pulmaną buvo pasiėmęs asmeninei apsaugai. Zigmas nesiskyrė su ginklu nuo 1938 iki 1948 m. rudens.

Būrio vadas *Vėjas* buvo sužeistas. Pradėjo gydytis, bet susirgo nervų liga. Sunkus partizanų gyvenimas. Būrio partizanai tarėsi jį sunaikinti, nes bijojo, bet partizanas Zigmas Šlima šiam sprendimui kategoriškai pasipriešino ir neleido sunaikinti būrio vado Vlado Mačernio-*Vėjo*. Pats pirko vaistus, gydė ir išgydė. Žmonės kalbėjo, kad už partizano Vlado Mačernio-*Vėjo* gydymą kaip atpildą partizanas Zigmas Šlima gavo kulką į kaktą.

Mano pusseserė, atvažiavusi iš Kanados, norėjo atsiimti žemę. Parodžiau jai tėvų žemės ribas. Atmatavo. Žinojau, kur buvo tėvų sodybvietė. Parėjęs iš laukų, savo sodyboje sutikau partizaną Liudą Raudonį-*Alksnį*. Jo sodyba buvo netoli, už kalno. L. Raudonis atvažiavo kartu su kaimynu pažiūrėti į tas vietas, kuriose kovojo būdamas partizanu. Kviečiau užeiti į kambarį, bet iš automobilio nelipo. Pasikalbėjome. Nuo to laiko daugiau jo nebesutikau.

Liudvikas Raudonis gimė 1921 08 24 Jazdauskiškių k., Alsėdžių vlsč., Telšių apskr. Dalyvavo 1941 m. sukilime, 1942–1943 m. buvo savisaugos dalinių karys, 1944 m. partizanavo LLA Vanagų daliniuose prie Platelių, o nuo 1944 m. spalio mėn. buvo Žemaičių legiono Adolfo Kubiliaus štabo sargybinis, vėliau –

Žemaičių apygardos Alkos rinktinės štabo ryšininkas. Gavo vyr. puskarininkio laipsnį, paskirtas kuopos vadu *Šarūno* slapyvardžiu. 1947 m. su klastotais dokumentais apsigyveno Priekulėje, tačiau 1948 05 11 buvo areštuotas, kankintas, nuteistas mirties bausme, kuri vėliau buvo pakeista į 25-erių m. spec. lagerį.

Liudvikas Raudonis iškalėjo 12 m. Kingyre, Džaskasgano lageriuose, dirbo vario kasyklose. 1959 m. spalį iš lagerio buvo paleistas be teisės gyventi Lietuvoje. Teko grįžti į Vorkutą. Ten 1963 m. vedė likimo draugę, buvusią Alkos štabo ryšininkę, politinę kalinę Jadvygą Budzytę. 1970 m. apsigyveno Latvijoje, Ežerėje. Atgimimo pradžioje persikėlė į Mažeikius, aktyviai įsijungė į politinę veiklą. 1999 04 01 krašto apsaugos kariai salvėmis į paskutinę kelionę Žemaičių Kalvarijos kapinėse palydėjo karį savanorį, Šaulių sąjungos garbės narį Liudviką Raudonį.

Prieš karą Plokštinės miškuose buvo daug partizanų, vėliau ten apsistojo ir rusų kariuomenė. Partizanai suprato, kad dideliame būryje išsilaikyti sunku. Išsiskirstė į daug grupių po kelis. Apie 1947 m. buvo fotografija, kurioje nusifotografavę apie 30 partizanų. Tada buvo atvažiavęs *Algimanta*s iš Vilniaus, kuris atvykęs į mūsų sodybą, susitikdavo su partizanais, išeidavo su jais į mišką. *Algimanto* sekretorius *Vinca*s (pavardės nežinau) buvo atvažiavęs kartu su Vaclovu Ridiku. Vėliau Vaclovas Ridikas gyveno Vilniuje.

Sekretorius *Vinca*s Vaclovas Ridikas-*Daktara*s (tai tikrasis jo partizaninis slapyvardis – *R. K.*) turėjo studento dokumentus, buvo atvažiavę iš Vilniaus ir čia juos užpuolė stribai. Suėmė. Man liepė kinkyti arklius ir aš išvežiau juos į Alsėdžius. Stribų buvo apie dešimt.

Važiuojant man pradėjo drebėti rankos. Galvojau: „Jeigu būčiau Vaclovo Ridiko vietoje, abiem rankom trenkčiau stribams per galvas...“ Su Vaclovu Ridiku gerai sugyvenau. Iš Vilniaus jis buvo atvežęs visokių antisovietinių laikraščių, proklamacijų. Visą spaudą slėpė ant nugaros po drabužiais.

Atvažiavome į Alsėdžių miestelį, įvarė į stribų būstinę. Saugumiečiai visų pirma pasikvietė sekretorių *Vincą*, Vaclovą Ridiką įvarė į kitą kambarį. Visą antisovietinę spaudą jis nusiėmė nuo nugaros ir sukišo į krosnies pakurą. Sekretorius *Vinca*s, pasirodo, buvo saugumietis. Jam nieko nedarė. Vaclovą Ridiką išrengė nuogai ir net į užpakalį žiūrėjo, bet nieko nerado.

Vakare abu grįžo į mūsų sodybą. Vieną naktį miegojo mano namuose, o kitą dieną išvažiavo. Kaip jie teigė, tardymo metu jų nemušė, nebadė, nekankino. Vėliau sužinojau, kad V. Ridiką ypač tikrino ir klausinėjo. Sekretorius *Vinca*s aiškino, kad ir jį saugumiečiai tardė ir tikrino. Jeigu pas V. Ridiką būtų radę nelegalios spaudos, tai visą mūsų šeimą būtų ištrėmę į Sibirą.

R. K. p a s t a b a: kaip žinia, iš Vilniaus atvykę tariamieji laisvės kovotojų vadovybės „atstovai“, pasivadinę visokiais „centrinės vadovybės“ pareigūnais – sekretoriais, studentais, nelegaliai veikiančiais ryšininkais, partizanais – be jokios abejonės buvo MGB sukurtos ir tautos išdaviko J. Markulio vadovaujamos legenduotos organizacijos šnipai bei užverbuoti MGB agentai.

Grupėje buvome 5 partizanai, 4 žuvo. Gyvas likau aš vienas. Dievas manęs nebaudė. Partizanaudamas nenuskriaudžiau nė vieno žmogaus.

Mums pranešė, kad kaimo sodybos šeimininkas – išdavikas, jo sūnus – Platelių stribas. Pavardės neatsimenu. Gyveno miškuose, kelmynėje. Užėjome į jo namus. Su nagaika kliuvo tėvams ir vienas kartas šešiolikmetei mergaitei. Ji sukliko. Man pagailo. Išsivedžiau ją į daržinės priestatą ir, kaip sugebėjau, taip išaiškinau visą situaciją: „Atėję rusai yra mūsų priešai, naikina mūsų tautą, tavo brolis dirba stribu, padeda naikinti mūsų visų brolius ir seseris. Tegul jis geriau ateina pas partizanus, kartu kovosime...“ Mergaitę auklėjau kultūringais žodžiais.

Vėliau ši mergaitė, vaikščiodama po kaimą, visiems aiškino ir gyrė mane: dar nė vieno tokio partizano nesutikusi, visą politiką išaiškino, kiti partizanai šeimos narius su nagaika mušė, o mane kultūringai auklėjo. Mano draugai partizanai klausė: „Ką tu tai mergaitei prišnekėjai, kad ji apie tave labai gerai galvoja?“ Tikiu, kad šis pokalbis mergaitės atmintyje išliko ilgam. Buvau įsitikinęs, jog partizanų pareiga – humaniškai elgtis su žmonėmis ir stengtis rodyti gerą pavyzdį.

Ne vienas partizanas žlugo morališkai. Šlapiame bunkeryje gyventi ir kiekvieną minutę galvoti, kada tave pagaus, nušaus ir pames ant šalto grindinio...

Lageryje kalėjau su partizanais: *Galiūnu*, kilusiu iš Mosėdžio ar Medsėdžių k. ir Momgaudžiu-*Čerčiliu*, kilusiu iš Sedos...

Dar prisimenu: pas partizaną Kazimierą Stanį-*Vėją* motociklu atvažiavo ryšininkas K. Stanys-*Vėjas* ir sako: „Gal motociklą pirkti? Nuvažiuosime, kur reikia.“ Jo iniciatyvą iškart kategoriškai sukritikavau.

Matyt, saugumiečiai mus, vos tik išėjusius iš miško, sekė. Kiti partizanai liko Plokštinės miškuose. Būrio vadas Kazimieras Stanys-*Vėjas* pasiėmė mane (Robertą Kazlauską-*Automačiką*) kaip apsauginį. Iš miško išėjome anksti rytą. Paėję keletą kilometrų sustojome pamiegoti. Pas mus buvo atėjęs partizanų ryšininkas. Netikiu, kad jis mus išdavė. Kažkas tikriausiai sekė. Kelis kartus girdėjau sutraškant krūmus. Atkreipiau Stepono dėmesį į girdėtus traškesius. K. Stanys tarė: „Gal čia voverės šokinėja?“ Kartais jos numesdavo kankorėžius, sutraškėdavo šakos. Taip mus gąsdindavo.

Išėję iš Plokštinės miško keletą kilometrų, dieną praleidome pas seniūną. Vakare užėjome pas ūkininką Gailių. Pas jį buvo Plungės gaisrinės viršininkas Povilas Bernotas, kurį pažinojau nuo vaikystės laikų. Kazimieras Stanys-*Vėjas*, Bernotas, Gailius ir aš nuėjome į Paukštakių pradinę mokyklą. Būrio vadas K. Stanys kažką kalbėjo su Paukštakių pradinės mokyklos mokytoja. Prisimenu, Bernoto tėvelis su mano tėveliu buvo Suomių Karelijoje. Bernotas sakė: „Puikiai prisimenu tavo tėvą.“ Povilas lyg ir jaudinosi, kad aš miške. Sakė: „Žiūrėk, nežūk.“ Visi išėjome į Pauošnių k. miškelį. Turėjome butelį degtinės. Jie gėrė degtinę, aš atsisakiau. Būrio vado *Vėjo* paprašiau: „Aš einu miegoti. Paskui mane pažadinkite.“ Greitai tekėjo saulė.

Iš ūkininko buvom pasiėmę dvi šiltas antklodes. Atsiguliau, užsiklojau šilta antklode ir užmigau.

Kaip buvo, kaip nebuvo, aš nieko nežinau. Pabudau: po du čekistus užgulę mano rankas, kiti su automatais atsistoję liepia jas kelti aukštyn. Kitas čekistas sega diržą. Už diržo buvo granatos, šoviniai. Visas kraujuose paplūdęs, matyt, automato buože trenkė į galvą, dantis išmušė.

Mane apstojo visas būrys čekistų. Žiūriu, būrio vadas *Vėjas* toliau nuo manęs guli, matau, stribas jam batus nuo kojų auna. Galvoju, Jėzau Marija, kaip dabar bus? Maniau, kad jis dar gyvas; jeigu jis vienaip sakys, aš kitaip – bus blogai. Turim susitarti kaip kalbėti ir staiga pamačiau: Kazimieras Stanys visas kraujuose paskendęs. Man iškart lengviau pasidarė. Ačiū Dievui, kad tu negyvas, dabar galėsiu išsisukti. Esu prisiekęs, kad nieko neišduosiu, esu vienas, man jėgų užteks...

Kareiviai aprišo, subintavo mano žaizdas, įmetė į mašiną ir parvežė į Plungę kartu su nušautu būrio vadu *Vėju*. Tik atsistojęs pamačiau aplinkui sustatytus kulkosvaidžius. Matyt, buvome išduoti. Kai ėjome per kaimą, visur buvo tylu. Praeiname pro sodybą, pradeda šunys loti. Sustoję klausome. Steponui sakau: „Kažkas mus seka."

R. K. p a s t a b a: 2014 04 02 telefonu kalbėjausi su a. a. R. Kazlausko žmona, kuri pasakė, kad jos vyras Robertas jau prieš trejus metus iškeliavo Anapilin. O dėl anos išdavystės, kai žuvo partizanas Kazimieras Stanys-*Vėjas*, jos vyras ne kartą minėjęs, jog tada juos išdavęs tas pats Bernotas.

Pagal LGGRTC informaciją 1948 07 08 Užupių k., Plungės r., operaciją vykdė MGB poskyrio 32-ojo šaulių pulko kariai.

Atsigulęs miegojau gal valandą, kol saugumiečiai mus apsupo. Saulė mažai pakilusi. Mašina ant kelio stovi. Kulkosvaidžiai ant mašinos kabinos sustatyti. Mane areštavo netoli kelio Plungė–Žemaičių Kalvarija, gal šalia Jogaudų k. Kazimiero Stanio krūtinėje mačiau daug skylių. Šauta iš automato. Jį nušovė miegantį.

Tokia išaušo 1948 07 08 diena. Aš būčiau nusišovęs, gyvas nebūčiau pasidavęs. Iš Plungės išvežė į Klaipėdą. Prasidėjo tardymai. Klausė: „Su kokiais ryšininkais buvote susitikę?" Atsakiau: „Nieko nežinau". Klausė: „Kiek jūsų buvo?" Atsakiau: „Penki buvome. Būryje aš jauniausias. Visada mane sargyboje palikdavo." Klausė: „Kokiu tikslu partizanas Kazimieras Stanys ėjo į kaimą?" Atsakiau: „Nežinau. Esu eilinis. Kur eidavome, visur mane palikdavo sargyboje. Ką vadas veikė – nežinau, nemačiau. Buvome išėję į man nepažįstamas apylinkes." „Kurioje vietoje turėjote susitikti?" Atsakiau: „Turėjome susitikti su draugais prie tvenkinio." Aš žinojau tik vieną tvenkinį. Prie to tvenkinio barzdas skusdavomės, prausdavomės. Stengiausi atsiminti, kurioje vietoje yra tas tvenkinys. Buvome susitarę antradienį susitikti.

Sekmadienio vakarą mane įlaipino į sunkvežimį, kuriame buvo daug kareivių. Nuvežė į Platelius. Tuo laiku Šateikiuose jau buvo įkurtas tarybinis ūkis. Prisimenu, buvome nuėję į Šateikius. Iš Šateikių tarybinio ūkio daug ką atėmėme, t. y. rekvizavome. Turėjome spausdintų kvitų su antspaudu. Ką nors paėmę iš valdiškų organizacijų, palikdavome kvitą su įrašu: partizanai „paėmė vertybes ir pasirašė *automatikas*". *Automačikas* buvo Šateikių partizanų būrio vado slapyvardis. Toks pat slapyvardis buvo ir mano. Klausė manęs: „Ar buvai Šateikiuose?" Atsakiau: „Nebuvau." Žadėjo mane vežti į Šateikius. Sako: „Tave Šateikių tarybinio ūkio darbininkai užmuš." Vežkite. Aš Šateikiuose nebuvau. Klausė: „Ar Šateikiuose yra partizanas su tokiu slapyvardžiu?" Atsakiau: „Šateikių partizanų būrio vado slapyvardis *Automačikas*." Pažiūrėjo į mane stribai ir sako: „Šateikiuose buvo mažo ūgio partizanas. Šitas jaunas, aukštas."

Vėl visi sulipome į sunkvežimį. Važiavome link Paplatėlės k. Šalia kelio pilna stribų. Pasukome link Plokštinės miško prie tvenkinio, prie kurio žadėjome susitikti su draugais partizanais. Atvažiavome prie sodybos. Jų sūnus eigulys, mergaitės partizanų ryšininkės buvo, viena iš jų – mano simpatija.

Visi išlipome iš sunkvežimio, mano rankos už nugaros surištos, kareivis prisirišo, kitas su virve tempia kaip piktą žvėrį, šalia dar vienas kareivis su šunimi. Keliaujame keliaujame. Einame prie tvenkinio. Manęs klausia: „Kur tvenkinys?“ Apėjome aplink jį. Sakau: „Čia.“ Klausia: „Kur tavo draugai?“ Karinės operacijos vadui majorui sakau: „Atsiprašau. Aš sakiau, kad antradienį, man atrodo, kad šiandien pirmadienis.“ Čekistai imasi už galvų, paskubėjo.

Vedžiojo mane po miškus. Pamatęs truputį sumintą žolę sakau: „Čia dienojome.“ Parodžiau, kur karvė gulėjo. Nuėjome netoli ryšininkų sodybos. Ten buvo įrengta žeminė. Turėjome maisto iš kažko pasiėmę. Klausia: „Ar čia esi buvęs?“ Sakau: „Nesu. Pirmą kartą matau tuos žmones.“ Nors juos labai gerai pažinojau.

Miške klausia: „Čia turi būti žeminė?“ Atėjome. Sustojome prie pat ventiliacijos vamzdžio: aš ir šuo. Žeminėje buvome prieš savaitę, bandėme ginklus, vyrai tikrino šovinius. Aš turėjau vokišką karabiną. Mano visi šoviniai buvo geri. Galvoju: och jūs, stovite ant žeminės viršaus ir nieko nematote, o aš viską matau.

Visą dieną vedžiojo po mišką. Paskui prašiau, kad leistų vandens atsigerti. Privedė prie ežero. Vis tiek už vienos rankos buvau pririštas. Pasiurbiau vandens. Tą dieną nedavė nei valgyti, nei gerti. Sulipome į mašiną ir atvažiavome į Plungę. Čia mane tardė, verbavo. Jauni vyrai lietuviškai kalbėjo: „Tu viską pasakyk.“ Jiems atsakiau: „Ką jums pasakysiu. Aš nieko nežinau.“

Penkias paras išlaikė Plungės saugume po laiptais. Gulėjau kaip šuo, šalia kareivis sėdėjo. Po laiptais prišluota šiukšlių, apipuolė utėlės, po visą kūną rėpliojo.

Po penkių parų atėjo 5 kareiviai ir leitenantas. Nuvedė į geležinkelio stotį ir išvežė į Klaipėdos saugumą. Nuvarė į rūsius. Saugumo pastatas didelis. Įvedė į kamerą. Joje buvo 3 vyrai, aš – ketvirtas. Ant cementinių grindų kelnes pasiklojau, švarku užsiklojau.

Tardė 5 savaites. Po 5 savaičių kviečia. Galvojau: tardys. Liepė pasirašyti. Įvedė į didelę salę, sėdi kariškiai. Vyksta karinio tribunolo teismas. Buvo vertėjas, klausia, ar sutinku? Atsakiau: „Sutinku...“ Vis vien nuteis, sutiksi ar nesutiksi.

Po karo į mūsų sodybą atvežė 2 rusų tautybės mergaites. Iš jų buvau truputį išmokęs rusų kalbos.

Perskaitė, kad nuteistas 25-eriems m. laisvės atėmimo ir 5-erius tremties. Suteikė paskutinį žodį. Ištariau: „Jums čiukčė pasakys paskutinį žodį...“ Teisėjai nieko neatsakė. Iš teismo nuvedė į pirtį, joje naktį miegojau. Išaušus rytui, išvežė į kalėjimą. Ten įvarė į spintą, durys prie durų. Atsisėdi kaip tualete. Daugiau nieko. Vėliau atėjo kalėjimo prižiūrėtojas, atidarė dureles ir nuvedė į kamerą. Joje buvo 5 kaliniai, aš – šeštas. Vėliau kameroje buvome 9 ar 7. Čia išlaikė du su puse mėnesio. Maitinausi tik kalėjimo maistu.

Po kurio laiko atnešė atviruką. Leido namiškiams parašyti kelis žodžius. Jie ilgai nežinojo, kur esu. Mintyse jau buvo palaidoję.

Dėdė Steponas Mažrimas gyveno Rietave, jau miręs. Jis atvežė siuntinį, bet manęs neberado, buvau išvežtas į Vilniaus persiuntimo punktą. Čia kalėjau pusantro mėnesio. Prieš šv. Kalėdas, gruodžio 22 d., 80 vyrų susodino į vagonus grotuotais langais. Po 18 vyrų į vieną „kupė".

Kūčias sutikome traukinyje. Maitino labai blogai. Vyrai, kurie gavo siuntinius, draugiškai dalijosi su kitais. Į Mordovijos ASSR važiavome 7 paras. Traukinys iš Maskvos važiavo labai lėtai. Moterėlė šalia vagono ėjo apie du kilometrus. Vagone, antrame ir trečiame aukšte, buvo be galo karšta. Gulėjome nuogi. Aštuoniolikai vyrų kartą per dieną atnešdavo kibirą vandens.

Atvažiavę į Mordoviją abiejose geležinkelio pusėse pamatėme lagerius. 4 m aukščio tvoros, kartis prie karties su nusmailintomis viršūnėmis. Iš abiejų pusių spygliuotos vielos tvoros. Traukinys sustojo, išlaipino, sniego iki juosmens.

Kai išvažiavome iš Vilniaus, ant žemės krito pavienės snaigės. Buvome tik su švarkeliais, kai mus išlaipino iš karšto vagono Mordovijos ASSR. Neturėjome nei kepurių, nei žieminių rūbų. Saugumiečiai tikrino pagal kiekvieno bylą. Tikrinimo metu labai sušalome.

Po to suvarė į valgyklą. Čia buvo viskas paruošta. Žinojo, kad atveš kalinius. Sriubos, po 200 g duonos, kuri iškepta iš „beržų ir drebulių lapų siloso", viduryje vanduo. Nuo tokio maisto visiems pilvai skaudėjo. Kitą dieną duoną sudeginau krosnyje. Graužiau anglis, tada nustojo skaudėti pilvą. Kai kurie kaliniai net kraujais viduriavo, kitus guldė į ligoninę.

Į lagerį šiuo etapu atvežė maždaug 84 lietuvius. Iš mūsų grupės niekas nemirė. Po mėnesio pervarė į kitą baraką, viršininkas tas pats. Tai buvo etapinis lageris, iš kurio kalinius skirstydavo į šiaurę ar kitur. Lagerio pastatas senas, gal caro laikų. Virtuvė sugriuvusi. Mes statėme naują. Barakai pradėję pūti. Barake visi buvome teisti po 25-erius m. laisvės atėmimo.

Barake sutikome Juozą Tonkūną, buvusį Lietuvos švietimo ministrą: aukšto ūgio, senyvas žmogus, jis lagerio teritorijoje sodino gėles, tvarkė gėlynus, iš sėklų augino gėlių daigus. Šitame barake jis kalėjo apie pusantro mėnesio.

1940 m. ministrą be teismo išvežė į lagerį. Taip pat nuo 1940 m. be teismo kalėjo Lietuvos energetikos ministras. Pavardę pamiršau.

Po kurio laiko visus kalinius parvarė į karantininį baraką. Čia sutikome vagių, chuliganų, politinių kalinių, paruoštų vežti į šiaurę. Kriminalinius kalinius pradėjo atskirti nuo politinių, nes mes su jais labai mušdavomės. Lagerio viršininkai pamatę tai, labai greitai visus lietuvius išskirstė po kitus barakus mažomis grupėmis.

Neseniai atvažiavę lietuviai dar turėjo maisto, daiktų. Įspėjau vyrus: „Matote, kokia padėtis. Nesigulkime ant narų. Šalia pasidėkime maišelius. Jeigu mus puls, grumsimės." Taip ir buvo. Mes išsaugojome savo maišelius. Kiti kaliniai, kurie miegojo, rytą visus maišelius rado tuščius.

Lietuviai lagerio viršininkui pareiškė: „Mes su tokiais kaliniais negalime gyventi, bus muštynės, pjautynės, duokite atskirą baraką." Lagerio viršininkas mus suprato ir davė atskirą baraką. Į jį privarė senių ir mus, lietuvius. Kriminalistų barako viršininką paskyrė vadovauti mūsų barakui.

Vagys palenda bet kur. Sutarėme, kad barake bus du sargybiniai: vienas rusas, antras lietuvis. Budinčiam lietuviui paaiškinome: „Įsižiūrėk į visus rusus, ateinančius į mūsų baraką. Lietuviai vienas kitą pažįstame. Jeigu kas, sušuk rusiškai: „Palundra!“ ir uždaryk barako duris. Tada mes jį pagausime.“

Kartą budėjo vargonininkas, gal 40–50 m. amžiaus. Staiga rusiškai sušuko: „Palundra!“ Iš trijų vagių vienas spėjo pabėgti, o du sugavome. Labai mušėme. Paskui gailėjomės, kad mirtinai neužmušėme. Nuėjome į komendantūrą ir pranešėme: „Ateikite, atsiimkite.“ Budintis prižiūrėtojas sako: „Aš bijau. Kaip jį parvesiu? Pabėgs. Atveskite.“ Atvedėme. Juos uždarė į karcerį 10 ar 30 parų.

Moterų barakas buvo atskirai aptvertas. Vienas lietuvis nuėjo į moterų baraką pažiūrėti, gal ras pažįstamų. Norėjo pakalbinti mergaites. Pagavo prižiūrėtojai. Klausia: „Ko tu vaikštai po ne savo barako teritoriją?“ Jį uždarė. Pasisakė esąs lietuvis. Vagys, kuriuos mes primušėme, jau buvo atsigavę ir dar kiti rusai skaudžiai sumušė lietuvaitį. Jis pasisakė esąs iš kito, ne iš lietuvių, barako. Jeigu būtų pasakęs teisybę, jį būtų užmušę. Išsigynė, kad ne iš lietuvių barako. Garsiai šaukė: „Nieko nežinau!“, todėl liko gyvas.

Iš karantininio lagerio visus kalinius „pakrovė“ į vagonus ir išvežė. Mus vėl parvarė į etapinį lagerį.

Baraką suremontavo kapitališkai ir jame įrengė siuvyklą. Aš 5-erius metus dirbau siuvėju, turėjau 6-tą kategoriją.

Kaip minėjau, lageryje labai blogai maitino. Jei gerai dirbsi, leido parašyti du laiškus. Parašiau vieną laišką. Mama ir sesutė atsiuntė siuntinį. Aš, kvailys, nepagalvojau, kad už siuntinio gavimą turiu pasirašyti pats.

Gavęs siuntinį, galėjau parašyti atviruką, kad visą siuntinį gavau. Rusiškai rašyti nemokėjau. Parašė tas, kuris mokėjo. Pasiūlė pasirašyti. Pasirašiau. Namiškiai, gavę atviruką, rašytą ne mano ranka, pagalvojo, kad esu žuvęs, palaidotas, ir daugiau siuntinių man nebesiuntė. Reikėjo metus laukti, kol vėl gausiu teisę parašyti namiškiams laišką.

Neaišku, iš kokių miltų kepė duoną. Buvau labai nusilpęs. Ruošėsi kalinius vežti į šiaurę. Medicininė komisija tikrino kalinių sveikatą. Gydytojai nustatė: širdis nusilpusi, bendras kūno išsekimas, sėdynės raumenų nebėra – vieni kaulai. Išvežant į Sibirą, svėriau 83, lageryje – tik 60 kilogramų. Užlipti ant gultų antrame aukšte vienas nebepajėgiau, prašydavau draugo pastumti už sėdynės.

Medicininė komisija mane nukreipė į ligoninę. Ten gydė 40 parų, davė vitaminų. Maistas mažai skyrėsi nuo maisto lageryje. Per 40 parų, praleistų ligoninėje, svoris padidėjo 2 kilogramais. Akyse pasidarė šviesiau. Jaučiausi truputį geriau. Leido parašyti laišką į Lietuvą. Iš mamos gavau siuntinį. Pramokau rašyti rusiškai. Atviruką užrašiau savo ranka, kad namiškiai įsitikintų, jog aš tikrai gyvas, ir siuntinį gavau. Atsiųsdavo lašinių ir dešros.

Kad būtume fiziškai stipresni, jeigu kada reikės bėgti iš lagerio, suorganizavome net 7 krepšinio komandas: lietuvių, latvių, estų, ukrainiečių, vengrų ir vokiečių. Tikslas – išaiškinti stipriausią kalinių krepšinio komandą. Žaidėme gerai. Sekmadieniais laisvi kariškiai stebėdavo mūsų varžybas.

Kalėjau Mordovijos ASSR, Potmoje, Javas pašto skyrius, 14-asis punktas-lageris. Vėliau mus išvežė į Omską. Radome tris politinių kalinių lagerius. Toje vietovėje

statė naftos perdirbimo gamyklą. Mes statėme elektrinę, kuri turėjo būti antra pagal dydį Sovietų sąjungoje. Statybos darbai buvo nuplanuoti dešimčiai metų. Šioje statyboje dirbau pusantrų metų. Dirbdamas pramokau statybininko specialybės. Grįžęs iš Sibiro, kolūkyje dirbau statybininku. Elektrinės statyboje dirbome įvairius darbus: mūrijome, betonavome, kasėme žemę.

Visiems kaliniams sumažino bausmės laiką, kitus paleido. Aš, nuteistas 25-eriems m. laivės atėmimo ir 5-eriems be teisių, tais metais buvau atkentėjęs tik aštuonerius m.

Prašymą sumažinti bausmę parašiau lietuviškai. Draugai perrašė rusų kalba. Pasiunčiau į Maskvą generaliniam prokurorui. Prašiau peržiūrėti bausmės laiką. Išsiunčiau. Po pusantro mėnesio atėjo atsakymas, kad skundas gautas ir persiųstas į Pabaltijo karinę apygardą, esančią Rygoje. Vėliau gavau atsakymą: „Laisvės atėmimas sumažinamas 15 metų, paliekama 10 metų laivės atėmimo.“

Kartu su manimi dirbo įvairių tautybių žmonės: uzbekai, tadžikai, kazachai. Pradžioje meistru dirbo senyvo amžiaus žmogus. Po jo paskyrė Juozą Dilį iš Vilniaus. Turėjo fotoaparatą, fotografavo lietuvius. Juozas Dilys sugebėjo apgauti sovietinę valdžią.

Brigadoje dirbau iki teistumo pabaigos. Visi brigados darbininkai buvo teisti 25-eriems metams. Mūsų brigada dirbo gerai. Buvo įstatymas: jeigu žmogus gerai dirba, jį rekomenduoti perteisimui. Meistras, atėjęs į brigadą, pasakė: „Robertai, tave rekomendavau teismui perteisti už gerą darbą.“ Su visais darbininkais gyvenau draugiškai. Laisvu laiku kalbėjausi su uzbekais, tadžikais ir kitų tautybių darbininkais, domėjausi jų nacionaliniais papročiais, ginčijomės.

Kalinius, paleistus už gerą darbą, siųsdavo į Novosibirską. Mane areštavo nepilnametį. Teistus nepilnamečius, atbuvusius bausmę, pagal įstatymą turėjo leisti važiuoti ten, kur jie nori. Teisme prisiminiau: „Buvau areštuotas nepilnametis ir noriu važiuoti į Lietuvą.“ Po teismo dar užtrukau 8 dienas, kol tvarkė dokumentus.

Sutvarkę reikiamus dokumentus, nuvežė į Omsko geležinkelio stotį. Mūsų prižiūrėtojas buvo ukrainietis, labai grubus. Sutarėme iš jo pasišaipyti. Mes jau laisvi, ką jis mums padarys. Mums išvažiuojant, laisvieji darbininkai nupirko vyno. Prižiūrėtojui viską pasakėme. Jis turėjo mus įsodinti į traukinį, bet pabijojo. Pasakė: „Vyrai, jūs protingi. Vieni išvažiuosime.“ Atsakėme: „Mums tavęs nereikia. Mes žinome, kur važiuoti.“

Važiuodami link Lietuvos, kitoje geležinkelio stotyje sutikome 2 lietuvius. Maskvos geležinkelio stotyje reikėjo laukti parą, o taip ilgai laukti nenorėjome. Papildomai užmokėjome už traukinio bilietus ir už poros valandų išvažiavome iš Maskvos.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-18120

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš nutarimo areštui: Plungė, 1948 m. liepos mėn. Nutarimą pasirašo LSSR Plungės MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. DMITRIJEV.

<...> Peržiūrėjęs LSSR MGB gautą medžiagą dėl nusikalstamos Kazlausko Roberto, Prano, g. 1930 m., gyv. Jazdauskiškių k., Alsėdžių vlsč., Plungės apskr., veiklos, radau:

1948 m. gegužės 21 d. R. Kazlauskas pasislėpė nuo ištrėmimo ir perėjo į nelegalią padėtį. Slapstėsi Plokštinės miške, Alsėdžių vlsč., kur 1948 m. gegužės 22 d., susitikęs su Alsėdžių LLA partizanų kuopa, pareiškė norą tapti jos nariu ir pasiliko vado Kazio Stanio-*Vėjo* būryje.

1948 m. gegužės 24 d. Kazlauskui buvo suteiktas partizaninis slapyvardis *Automatas* (toliau šį slapyvardį rašysiu pagal paties autoriaus pateiktą *Automačikas – R. K.*), o ištikimybei tarnauti partizanams priėmė priesaiką ir buvo apginkluotas vokišku šautuvu ir 40 vnt. kovinių šovinių.

1948 m. liepos 9 d. čekistinės karinės operacijos metu Užupių k., Plungės vlsč. teritorijoje, ginkluoto pasipriešinimo metu buvo paimtas gyvas, o kartu su juo buvęs būrio vadas Stanys Kazys-*Vėjas* žuvo.

AKTAS apie čekistinės karinės operacijos rezultatus

1948 m. liepos 9 d., 6 val. ryto, Užupio k., mes, žemiau pasirašiusieji – Plungės MGB sk. viršininkas vyr. ltn. DERGAČIOV, 4-osios pėstininkų kuopos 32-ojo šaulių pulko vadas vyr. ltn. POPOV, 4-osios pėstininkų kuopos 32-ojo šaulių pulko j. ltn. ANUFRIJEV, 4-osios pėstininkų kuopos 32-ojo šaulių pulko eiliniai NIKITIN ir PAŠUKĖVIČ, rusų ir lietuvių kalbų vertėjas NARBEKOV – remdamiesi Plungės MGB sk. medžiaga dėl Alsėdžių LLA prtz. kuopos vado Stanio ir tos pačios kuopos eilinio prtz. Kazlausko likvidavimo, konstatuojame, kad operacijos metu surengus pasalas ir pastačius RPG žvalgybinę paieškos grupę Pauošvių k., kurią sudarė 4-osios pėstininkų kuopos 12 kareivių, vadovaujamų vyr. ltn. POPOVO, aptikti du partizanai, iš kurių vienas buvo Alsėdžių LLA prtz. kuopos vadas Stanys, įvykdė ginkluotą pasipriešinimą ir bandė pasislėpti.

Operacijos metu: Stanys nušautas, o Kazlauskas Robertas, Prano, g. 1930 m., paimtas gyvas. Žuvęs partizanas Stanys Kazys, Jono, g. 1908 m. Paburgės k., Alsėdžių vlsč., iškart buvo atpažintas. Nušauto partizano palaikai pristatyti galutiniam atpažinimui ir nufotografavimui.

R. K. p a s t a b a: 13-oje punktų išvardyti įvairūs daiktai (ginklai, raštai, dokumentai, nuotraukos), atimti iš žuvusio Stanio ir paimto gyvo Kazlausko. AKTĄ pasirašė visi anksčiau minėti MGB pareigūnai ir Plungės MGB sk. tardytojas ltn. MURAVČENKO. Kaip visur ir kaip visada, jokiuose tardymo protokoluose, jokiose sudarytose bylose MGB-istai nepasirašo nei vardų, nei tėvavardžių. Tai senas Rusijos kriminalinių nusikaltėlių stilius, kurie nebuvo garantuoti, jog kada nors neateis atsiskaitymo valanda ir už jų padarytus žiaurius nusikaltimus teks atsiskaityti jei ne jiems patiems, tai jų vaikams ar provaikiams. Jie „ypatingais“ būdais stengėsi nepalikti ISTORIJAI savo kruvinų pėdsakų.

Iš Kazlausko Roberto, Prano, apklausos protokolo, surašyto 1948 07 09 Plungėje. Apklausia Plungės MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. DMITRIJEV, vertėjas BAUŽYS.

<...> Aš kilęs iš „buožių“ šeimos. Mano tėvas anksčiau ir dabar turi 20 ha žemės, 2 arklius, 2 karves, namą, ūkinius pastatus ir kitą smulkų prieauglį.

<...> Jokiai politinei partijai nepriklausiau ir nepriklausau. Šiuo metu esu LLA ginkluoto pasipriešinimo organizacijos narys.

<...> Gyvenant kartu su tėvais Jazdauskiškių k., sesuo Marytė Kazlauskaitė man pasakė, jog šią naktį, t. y. 1948 m. gegužės mėn., lietuviai bus tremiami į Sibirą.

Todėl, bijodamas, kad būsiu ištremtas, vakare išėjau iš tėvo ūkio į Gegrėnų mišką Alsėdžių vlsč. Pabuvęs jame iki ryto, išgirdau į mano pusę einančius nepažįstamus asmenis. Kai jie priėjo prie manęs, iškart pažinau Stanį Kazį-*Vėją*, o kitų trijų nepažinau, tik vėliau sužinojau, jog tai buvo *Čerčilis*, *Maršalas* ir *Galiūnas*. Jie manęs paklausė, ką aš veikiu miške. Aš jiems paaiškinau, jog slapstausi nuo ištrėmimo. *Vėjas* pasiūlė stoti į jų būrį ir aš sutikau.

Tos pačios dienos rytą, apie 6-tą val., mudu su *Galiūnu* nuėjome į mano tėvų ūkį. *Galiūnas* liko krūmuose, o aš atėjau į kambarį, kuriame buvo mano dėdė invalidas. Jis pasakojo, jog atvažiavo su sunkvežimiu, bet, nieko neradę namuose, išskyrus dėdę Mažrimą Praną, Igno, apie 58 m. amž., išvažiavo. Tai paskatino vykdyti ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią kartu su partizanais.

<...> Mūsų partizanų būrį sudarė apie 30 kovotojų. Man žinomi šie partizanai: *Vėjas*-Stanys Kazys, *Maršalas*, *Čerčilis*, *Galiūnas*, *Miškinis*, *Kaminas*...

<...> Būrys dažniausiai laikėsi Plokštinės miške, Platelių bei Alsėdžių vlsč. teritorijose. Partizanai gyveno ne bunkeriuose, o smulkiuose krūmuose, pastovios dislokacijos vietos neturėjo.

<...> Partizaninį *Automato* (*Automačiko*) slapyvardį man suteikė *Čerčilis* trečią dieną po to, kai įstojau į LLA ginkluotą pasipriešinimo būrį, t. y. 1948 m. gegužės viduryje Plokštinės miške.

<...> Mano artimiausi šeimos nariai yra: motina Kazlauskienė Barbora, Jono, apie 50 metų amž.; sesuo Kazlauskaitė Marytė, Prano, apie 20 m. amž. ir sesuo Kazlauskaitė Vanda, Prano, apie 16 m. amž. Šie išvardyti šeimos nariai trėmimo dieną pabėgo iš namų ir, kur jie šiuo metu, aš nežinau. Sesuo pasakojo, jog jie trėmimo dieną išvyko į Klaipėdą.

MINGĖLŲ ŠEIMOS *likimas*

Pasakoja IRENA PAKUTINSKAITĖ-ČIUMAKOVA

R. K. p a s t a b a: šis laiškas rašytas 2010 07 20 lietuviškai. Rostovskaja obl., Morozovskij r., chutor Čekalovo. Pokalbio metu su gerb. Irena ir Teodora Mingėlaite iškilo neaiškumas dėl Mingėlų pavardės rašybos. T. Mingėlaitė teigia, kad anksčiau juos vadino Mingilais, bet dokumentuose buvo rašoma Mingėlai, todėl ir šioje publikacijoje nutarėme šią pavardę visur rašyti MINGĖLAS, MINGĖLIENĖ, MINGĖLAITĖ, MINGĖLAI.

Irenos Pakutinskaitės-Čiumakovos laiškas iš Rostovo:

Mingėlas Laurynas (tėvas) g. 1877 m. Mirė 1945 11 11 tremtyje.

Mingėlienė Teodora (motina) g. 1882 m. Mirė 1967 07 27 Panevėžyje, pabėgusi iš tremties.

Mingėlai užaugino 8 vaikus ir iki 1945 m. birželio 26 d. (trėmimo data) gyveno Mažuolių k., Radviliškio r. Šeimoje užaugo 4 sūnūs ir 4 dukterys:

1) Pranciška Mingėlaitė-Jasaitienė g. 1911 m., mirė 1986 03 12 Lietuvoje grįžusi iš tremties;

2) Juozas Mingėlas-*Vilkas*, g. 1913 m., žuvo gimtojo Mažuolių k. miške, savo tėvų žemės teritorijoje 1948 03 25 per šv. Velykas kautynių metu su stribais ir rusų MGB garnizono kareiviais;

3) Aleksandras Mingėlas-*Kęstutis*, g. 1917 m., žuvo 1948 03 25 kartu su broliu Juozu;

4) Ona Mingėlaitė-Pakutinskienė, g. 1918 m., mirė 1999 01 31 Lietuvoje grįžusi iš tremties;

5) Monika Mingėlaitė-*Ditė*, *Gražina* (partizanė) g. 1922 m., žuvo 1949 03 14 Gonkių k., Radviliškio r., Mataičio sodyboje. Išduoti MGB agento smogiko *Kranklio* (buvęs partizanas *Čemberlenas*-Juozas Rudžionis) kartu žuvo Jonas Mančiauskas-*Valstietis*, Liudvikas Buivys-*Karvelis* ir Teodoras Morkis-*Sakalas*;

6) Laurynas Mingėlas-*Džiugas*, *Gintaras* g. 1926 m. Mirė 1953 03 14 nuo žaizdų Tytuvėnų vlsč., Aukštiškių k., Antano Bekerio namuose. Paskutinis Mingėlų šeimos partizanas. Buvo partizanų rinktinės dailininkas, apipavidalindavo eilėraščių rinkimėlius, partizanų leidinius;

7) Teodora Mingėlaitė, g. 1925 m. 2010 08 02 gyveno Panevėžyje, Ateities g. 18, bt. 20. Mirė 2011 m.;

8) Stanislovas Mingėlas, g. 1915 m. Nuskendo 1935 m. maudydamasis ežere.

Aš (Irena) gimiau 1940 m. Radviliškyje. Kartu su Mingėlų šeima buvome ištremtos su mama Ona Mingėlaite-Pakutinskiene. Visi Mingėlų šeimos tremtiniai, vienu ar kitu būdu sugrįžę į Tėvynę, atgulė amžinam poilsiui Lietuvos žemėje. Senelio palaikus iš Komijos 1991 m. parsivežė duktė Teodora ir perlaidojo Panevėžyje šalia žmonos.

Aš gyvenimą nugyvenau Rusijoje, užauginau sūnų ir dukrą. Keturi anūkai jau irgi užaugo. Parvažiavau į Lietuvą vedama moralinės pareigos: mano teta Teodora senatvėje liko viena, be sveikatos, labai norėčiau jai padėti ir paguosti. Šiaip taip atgavau Lietuvos pilietybę, Teodoros Mingėlaitės draugai ir giminės jau irgi iškeliavo į Anapilį...

Apie savo išgyvenimus tremtyje dar ir šiandien negaliu rašyti, nes dreba širdis ir rankos...

Lietuvoje aš trumpai gyvenau, niekas čia manęs nelaukė, ten ištekėjau už rusų tautybės žmogaus ir likau visam gyvenimui. Dabar jau dešimt metų esu našlė. Rusų buvo visokių ir, jei jie būtų buvę tokie blogi, kaip dabar kai kurie įsivaizduoja Lietuvoje, tai ten mes tomis sąlygomis nebūtume išgyvenę. Lietuvos pasiilgstu ir nepasiilgstu, man rodosi, kad čia aš nepritapčiau ir būčiau kažkokia „balta varna". Ten užaugau, ten vaikai, ten anūkai, pritapau ir prie tų tradicijų ir man ten gerai. Po tremties Lietuvą aplankydavau beveik kasmet kartu su vaikais. Buvom kooperatinį butą Šiauliuose nupirkę, jame duktė su savo šeima gyveno, bet kai prasidėjo kariuomenės išvedimas, ji niekaip nepritapo prie naujos tvarkos ir pasakė: „Aš čia negyvensiu... Kodėl aš kolaborantė ir kodėl aš okupantė? Juk niekam nieko blogo nepadariau..." Ir viskas... Grįžo į Rusiją... Ji kalba ir skaito lietuviškai...

Iš IRENOS PAKUTINSKAITĖS-ČIUMAKOVOS *prisiminimų*

Užrašyta Panevėžyje
2010 08 02

Mano tėtis karo metais pasitraukė su vokiečiais, o vėliau persikėlė į Ameriką ir gyveno Čikagoje. Dabar jau miręs. 1991 m. buvome su dukra nuvykusios į Čikagą aplankyti tėčio kapą, jis palaidotas lietuvių tautinėse kapinėse.

Kai 1944 m. grįžo frontas, mes su mama iš Radviliškio atvažiavome į kaimą pas Mingėlus, o kai 1945 m. liepos 24 d. Mingėlus vežė į Sibirą, kartu išvežė ir mus su mama. Trėmimo metu Mingėlų moterys verkė, kažkas iš kareivių į „baleiką" (skardinė vonelė) dar įpylė grūdų. Žmonės visiškai pasimetę: net nieko vertingesnio nepasiėmė.

Arkliais nuvežė į Baisogalą, sugrūdo į gyvulinius vagonus ir taip vežė iki Kožvos, ant Pečioros upės kranto. Po to Pečioros upe dar daugiau kaip 300 km visą vasarą plukdė baržomis. Kelionės sąlygos buvo nepavydėtinos, trūko geriamojo vandens, maisto, žmonės mirė iš bado. Pakely, kur nors vidury upės, baržos sustodavo ir stovėdavo, mumis niekas nesirūpino, nebuvo jokios medicininės pagalbos... Vietiniai gyventojai valtimis atplaukdavo prie baržos išsikeisti kokių nors drabužių į maistą. Kiti turėjo įsidėję kažkiek daugiau ir to maisto, o mes neturėjome nieko, išskyrus „baleiką" grūdų.

Iki pirmųjų šalnų pasiekėm Ust Liagos gyvenvietę. Po mėnesio badu mirė tėvas Mingėlas. Pasikasdavom sušalusių bulvių, tai ir buvo visas mūsų maistas. Valgėme nugaišusios kumelės mėsą, o Mingėlas jos valgyti negalėjo, iškart išvemdavo...

Nuvežė, apgyvendino dviejuose barakuose ir iškart varė į darbus miške. Gulėjom ant metalinių lovų po 5 vienoje. Rytą žmonės pasrebia skystos balandos, vakare irgi ta pačia išplauna skrandį. Duonos nedirbančiam 250, o dirbančiam – 700 g. per dieną.

Užpuolė utėlės, o mes neturėjome jokių priemonių nuo jų apsiginti. Maždaug po poros metų privežė karo belaisvių, daugiausia „vlasovcų“ (gen. Vlasovo armijos kareiviai – *R. K.*). Tarp jų buvo ukrainiečių, rusų, vokiečių, buvo vienas žydas. Jie irgi dirbo prie miško darbų.

Teodora Mingėlaitė nuo 19-kos iki 33-ejų m. dirbo miške. Jos su mano mama dvirankiu pjūklu pjovė medžius, genėjo šakas, pjaustė malkas ir dirbo kitus miško darbus. Jas prižiūrėjo meistras Rebcovas, kuris labai žiauriai elgėsi su kaliniais, žiemą basus į darbą varydavo, mano mama Ona Pakutinskienė nušalo rankas ir visam gyvenimui liko invalidė. Apšalusi rankas mama pateko į ligoninę, o išėjusi iš jos Trojsko Pečiorske įsidarbino siuvykloje.

Kadangi aš buvau dar visai vaikas, man ėjo penkti metukai, mes su bobute Teodora Mingėliene būdavome namuose.

Pranė Mingėlaitė-Jasaitienė, gyvendama Lietuvoje, išsiteiravo ir sužinojo, kad viena moteriškė iš Kauno gali nelegaliai pargabenti iš Sibiro nedirbančius tremtinius. Jinai davė mūsų adresus, toji moteris atvažiavo į Ust Liagą, susirado mano motiną ir jos sutarė, kad už pinigus mane ir senelę Teodorą Mingėlienę ji parveš į Lietuvą. Kaip jos ir sutarė, mama mums kelionei pridėjo maisto, bet mes jo nematėm, jį pasisavino ta moteris. Trojcko Pečiorske mus įsodino į lėktuvą AN-2 („kukuruzniką“) ir nuskraidino į Syktyvkarą, iš Syktyvkaro plukdė upe, o paskui kažkur įsodino į traukinį. Aš tik prisimenu kelionę traukiniu iš Maskvos. Mus užkišo vagono kajutėje, liepė ramiai sėdėti ir tylėti, o pati mūsų palydovė kažkur lakstė po traukinį ir tvarkė reikalus.

Atvykus į Kauną, mus su senele Teodora apnakvyndino pas kažkokius nepažįstamus žmones, o kitą dieną mane pasiėmė Jasaitienė.

Tada mus su senele Teodora išskyrė ir ją aš kitą kartą pamačiau būdama jau 16-kos metų. Senelė slapstėsi pas žmones Panevėžio apylinkėse, o mane pergabeno į Pagumerčius Radviliškio r., pas tetą Pranciška Jasaitienę.

Per tą trumpą laiką, kai mus parvežė, anoji moteris kaunietė iš Jasaičių ėmė reikalauti vis didesnio užmokesčio už mūsų parvežimą. Kiek žinau, Jasaičiai jiems ir karvę, ir kiaulę pjovė, ir vis buvo mažai. Atvažiuoja su sunkvežimiu ir išsiveža, be to, Jasaičiai dar dalį maisto produktų davė į mišką partizanams. Ta moteriškė nuo Jasaičių lupo paskutinį kailį, reikalavo kuo greičiau atiduoti skolas. Vėliau teta pasakojo, jeigu Jasaičių nebūtų išvežę į Sibirą, ta moteris būtų juos ubagais paleidusi.

1947 m., prieš šv. Kalėdas, Jasaičių šeimą irgi ištrėmė į Tomską. Jų šeimoje augo 3 vaikai ir buvo sergantis vyras. Mano teta Pranciška verkte išverkė, išmaldavo, kad mane, svetimą vaiką, paliktų ir nevežtų kartu, aiškino, kad iš vakaro užsižaidžiau su vaikais ir likau nakvoti.

Tetos namuose likau viena su atlapomis gryčios durimis ir išdaužytais langais. Blaškėsi skersvėjai, staugė šunys... Rytą mane rado kaimynė, Jasaitienės vyro brolio žmona Marytė Jasaitienė, pasislėpusią už kubilo, parsivedė pas save, pamaitino ir sušildė, bet pasilikti ilgesniam laikui svetimo vaiko nenorėjo, nes buvo nesaugu.

Vieną kartą mačiausi su tuo metu dar visais gyvais dėdėmis partizanais Mingėlais ir teta Monika Užuomeckų namuose, Pagumerčių k. Kaimynystėje gyveno ir Jasaičiai.

Sunkus ir pavojingas buvo laikas. Net vaikas galėjo pakenkti svetimiems žmonėms. Po kelių dienų pranešė mano tėvo broliui Kazimierui Pakutinskui, kad atsiimtų vaiką. Jie gyveno už Pašušvio. Dėdė Kazimieras tuo metu dirbo kažkokiu valdininku: buvo ar tai brigadininkas, ar pirmininkas. Jaunas žuvo – nukrito nuo arklio. Jis buvo geras ir ramus žmogus, o jo žmona buvo arši boba ir labai bjauri: tai pagalį pagriebs, tai keikiasi kaip įmanydama...

Kai susišaudymo Mažuolių miške, maždaug už 8 km, metu žuvo Mingėlai, labai aiškiai girdėjom šūvius. Buvo Velykos, visi sėdėjom už stalo, o ji lakstė po gryčią keikdamasi ir rėkaudama: „O, kaip gerai, kad šaudo banditus! Kad jie visi galą gautų!“ Ir vis pribėgusi prie manęs klausia: „Ar girdi? Banditus šaudo...“ Ji buvo kilusi iš Pašušvio – Gulbinaitė Elena. Tiktai tada, kai pačią ištiko bėdos (užsimušė vyras, sūnus gaisro metu sudegė), ji prašė Genutės Sajutės, kad aš grįžčiau, bet aš nedrįsau pas ją eiti... Vėliau likusi viena gyvenimą baigė Šiauliuose pas savo seserį.

Apie pusmetį išgyvenau pas dėdę Kazimierą.

Kur tik bebūdavau, dažniausiai mane lankydavo Laurynas Mingėlas. O vyresnieji jo broliai Juozas ir Aleksandras 1948 m. kovo mėn. žuvo. Tuo metu jų seseriai Monikai pavyko pabėgti. Ją užpuolė enkavedistų šuo, ji tą šunį nušovė ir pabėgo.

Kai ištrėmė Jasaičius, aš pradėjau vaikščioti per žmones iš kaimo į kaimą. Teko pagyventi Miežaičių apylinkėse, Viktoro Šniuolio gimtinėje, gyvenau pas Kairius ir kitus man jau nepažįstamus žmones.

Kadangi tėvas pasitraukė į Vakarus, jo giminių neištrėmė, bet nuolat tardė ir apklausinėjo, todėl aš giminių šeimose buvo nepageidautina. Svetimi žmonės kartą kitą pamaitindavo ir aprengdavo, bet visada pasijusdavo lengviau, man išėjus, o kiti ir primindavo: „Dabar eik...“ Net ir nebeatmenu, kiek kiemų perėjau, prieglaudą radau Balandiškyje, Elzbietos ir Stanislovo Sajų šeimoje. Jie mane priėmė kaip savo vaiką. Ten gyvendama, žinojau, kad jų daržinytėje yra partizanų bunkeris, kad jame gyvena partizanai, kurie naktimis išeina po 2, po 4, ir labai gerai žinojau, kad niekam apie tai negalima prasitarti.

Du kartus buvau stribų suimta ir nuvežta į Grinkiškį tardyti. Skrebai manęs klausinėjo, kur baba (Teodora Mingėlienė), kur dėdės, ir vis kartojo tuos pačius klausimus: „Kur dėdės? Kur baba?“ Aš jiems nieko nepasakiau, kadangi tikrai nežinojau, kur tie dėdės ir kur ta baba.

Sajų daržinytė, kurioje buvo partizanų bunkeris, buvo nemaža ir sujungta su tvartu. Už daržinės stovėjo išvietė, partizanai atkeldavo judančias lentas ir taip patekdavo į išvietę. Šeimininkė kartais man liepdavo į daržinytę nunešti puskepalį duonos, ir aš, pasilakstydama po lauką, tą duoną nunešdavau. Kadangi namai sto-

vėjo ant kalniuko, labai gerai matoma vieta. Lakstantis vaikas nelabai kam įdomus, o jei pastebės keletą kartų einantį į daržinytę suaugusįjį, iškart kils įtarimas.

Bunkeryje dažniausiai būdavo 2, o kartais ir 5 partizanai. Pačiame bunkeryje man būti neteko ir aš nežinau, kiek ten buvo vietos.

Ne kartą pas Sajas mačiau atėjusią Izabelę Vilimaitę, ateidavo Viktoras Šniuolis, kartais ginkluotas, kartais be ginklo, ateidavo kažkoks partizanas slapyvardžiu *Oželis* (lyg tai Laužikas?). Kiek aš žinau, Šniuolis draugavo su Laurynu Mingėlu, jie kartu lankė mokyklą.

Izabelė Vilimaitė palaidota Tytuvėnų kapinėse, bet paminkle ji neįvardyta. Ten tik trumpas užrašas, atrodo: „Pokario tėvynės gynėjams“. Pilkas paminklas, mažai prižiūrimas. Vilimaitės kūnas buvo sudraskytas granatų.

Gyvendama pas Sajas, trejus metus lankiau Pašušvio mokyklą, kol 1952 m. spalio 12 d. atvažiavo „palutorka“ su kareiviais, apsupo sodybą, strypais išbadė pastatus ir kiemą, rado tuščią bunkerį, partizanų jame nebuvo, nes jie jautė, kad kažkas stribus vedžioja po sodybas. Tuo metu jie dar ateidavo, bet tik trumpam.

Po to stribai išsivežė sodybos šeimininką Stanislovą Sają, jo dukterį Genovaitę ir mane. Tada man jau buvo 12 metų. Atvežė į Šiaulių saugumą ir visus tris pasodino atskirose kamerose. Po to aš jų nemačiau daugelį metų. Apklausdavo naktį, bet aš nieko nežinojau ir mano atsakymai jiems nebuvo įdomūs, nors vargino visada į veidą atkreipta ryškia šviesa, o vieną kartą kažkodėl nuo antausio atsidūriau po stalu.

Nežinau, kada ir kaip sugebėjo Elzbieta Sajienė visiems trims suruošti po lauknešėlį: kumpelį duonos ir gabaliuką lašinių. Kito maisto per tas tris paras saugumo koridoriuje aš negavau.

Po trijų parų buvau išvežta į Vilniaus vaikų išskirstymo namus, o iš ten – į Vitebsko 21, 8-uosius mergaičių vaikų namus, kuriuose pragyvenau metus. Tuose namuose gyveno apie 150 benamių įvairių tautybių mergaičių. Nemažai buvo ir tremtinių vaikų. Po metų mane išvežė atgal į Komiją, pas mamą, į Troicko Pečiorską.

Stanislovas ir Genovaitė Sajos grįžo į Lietuvą. Tėvas mirė 70-ties metų, o Sajienę paėmė Stanislava Kemzūrienė ir laikė iki pat mirties. Po to ji pasiėmė ir dukrą Genovaitę Sajutę, kurios psichika buvo labai pažeista. Paskutiniaisiais metais ji irgi gyveno pas seserį Stanislavą Kemzūrienę.

Galiausiai Genovaitę įveikė vienatvė ir paauglių gąsdinimas naktimis, jie beldėsi visur, kažko ieškojo. Ji laikė paslėpusi partizanų dokumentus, juos rado... Tai buvo paskutinis taškas jos pažeistai širdžiai ir būdama 69-erių mirė.

Aš niekada neturėjau savo namų. Sajų namai buvo mano namai, kur manęs laukdavo ir manimi rūpindavosi, o motina Elzbieta Sajienė buvo mano globėja ir angelas sargas. Daug kartų girdėjau svetimus žmones ją vadinant partizanų motina.

2009 m. žiemą, ant kalniuko, Balandiškyje, Sajų namelio liekanos buvo uždengtos stogu. Suvažiavo daug svečių ir lankytojų, tik niekas jų nesutiko. Suaugo ir išsisklaidė anūkai. Gyva liko tik duktė Stanislava, gyvenanti pas dukterį Kaune. Dabar jai 87 metai. Po kojos lūžio nebevaikšto ir labai silpna. Ją slaugo artimieji.

Reiktų paminėti ir Gegeckų šeimą, kuri gyveno netoli Sagtelių k., važiuojant į Radviliškio pusę. Gegeckas važinėdavo arkliu, pardavinėdavo muilą, žibalą, adatas, surinkinėdavo visokias antrines žaliavas. Jis buvo partizanų ryšininkas. Jie dažnai

kambarėlyje užsidarę su Stanislovu Saja tyliai kažką aptarinėdavo. Gegeckai turėjo sūnų, kuris slapstėsi namuose. Kažkas paskundė, Gegeckų namus apsupo kariuomenė, o sūnus tuomet buvo daržinėje. Kai jį bandė suimti, gyvas nepasidavė, susisprogdino. Enkavedistai daržinę padegė ir taip Gegeckiukas sudegė. Motina plaukus rovėsi nuo galvos, keliais aplink tą daržinę ėjo...

R. K. p a s t a b a: Trumpi epizodai iš prisiminimų apie partizanus Mingėlus iš žurnalo „Karys“, 1992, Nr. 7.

... Ant ąžuolo likęs peiliuku išpjaustytas kryžiaus randas, kitoje pusėje ant liepos dar galima įžiūrėti Gedimino stulpus. Nedidelė duobė iš išorės visai nepanaši į buvusį bunkerį. Čia buvo tikras namas (taip sakė Aleksandras Bitė-*Gruodis*) su pamatais ir gultais sulig žeme. Pastatytas iš rąstų, net langas buvo. Iš galo durys, kampe – katilas valgiui virti, o už kelių žingsnių šulnelis. Viskas taip apglėbta medžių, kad praeidamas visai šalia net iš kelių metrų slėptuvės neįžvelgsi. Tuo kadais didžiavosi partizanai.

Tokios slėptuvės rasti negalėjo. Tik „žinūnas“ išdavė, anot Aleksandro. Vieną Velykų rytą taip įvyko. Jau buvo išaušę, jau buvo sukalbėta malda. Visi sveikinosi ir linkėjo, kad kitą šv. Velykų rytą susitiktų Pašušvio bažnytėlėje Prisikėlimo mišiose, kad kartu su Kristumi būtų prisikėlusi ir Lietuva. Ant stalo stovėjo krepšelis su margučiais, puikavosi dar neprapjautas Gulbinienės pyragas, o mažoje statinaitėje teliūškavo Bajoriūnienės atvežtas alutis.

Tvarka buvo griežta, ir Aleksandras su dviem miško broliais pakeitė dar iš vakaro sargyboje stovėjusius kovotojus. Šulnelio link su kibirėliu ramiai nuėjo Monikutė, ir staiga – šūvis! Pasigirdo jos riksmas: „Mes apsupti!“, o po to – šaižios automatų ir kulkosvaidžių papliūpos, sproginėjo granatos. Po kelių šūvių prie nutilusio kulkosvaidžio paniro būrio vado Juozo Mingėlos galva, o po to krito jo brolis Aleksas Mingėlas, dar du partizanai. Vieną jų – Antaną Augustinaitį-*Skirmantą* kulka patiesė vietoje, Praną Gulbiną-*Darių* vėliau rado negyvą griovyje. O išbėgusį iš miškelio ir jau lauku skuodžiantį į Sibirą išvežtų tėvų paliktą berniuką nušovė pakrūmėje tupėjęs stribas. Viskas buvo iš anksto suplanuota ir parengta, iš artimiausių miestelių sukviestos stribų gaujos.

Iš Panevėžio su šunimis atvyko baudžiamojo dalinio kariuomenė, visuose keliuose surengtos pasalos, o išdavikui Povilui Grigaliauskui (po to jam įvykdytas partizanų KLT nuosprendis ir išdavikas buvo sunaikintas, dingo savo daržinėje) gerai žinomais takeliais stribai prisėlino prie pat slėptuvės. Bet pirmas šūvis buvo ne jų, o Monikos Mingėlaitės, kuri prie šulinio nudėjo ją puolusį vilkšunį ir įspėjo savuosius.

<...> Dar vėliau spardė ir daužė negyvėlius, visaip tyčiojosi. Ne vien iš mirusiųjų, bet ir iš trijų nelaisvėn paimtų gyvųjų. Vienas jų buvo mus miškan atlydėjęs Aleksandras Bitė. Jam tada užsikirto ginklas.

Kai atgavo sąmonę, šalia jo stovėjo dar du partizanai pakeltomis rankomis – Liudgardas Pumputis-*Saulius* ir *Alksmanas* – mat priešintis jau buvo beviltiška.

Nėra didesnės blogybės už išdavystę. Dėl jos 25 kovotojų būrys negalėjo deramai pasipriešinti.

<...> Savo akimis mačiau, kaip stribai nušovė Moniūnų seniūną. Buvęs „liaudies gynėjas“ Kostas Sodauskas, vėliau išėjęs į partizanus, prisipažino kartą pats buvęs priverstas dalyvauti nekaltų žmonių egzekucijoje. Sąžinės graužiamas jis atėjo pas partizanus.

Velykoms pasibaigus, keturi žuvusieji gulėjo Šeduvos turgaus aikštėje, vienas – Baisogaloje, o belaisvių laukė kančios. Aleksandrui niekas neaprišo kruvinos kaktos. Užtat į rankas įbruko šautuvą be užtaiso, duonos kepalą ir kartu su kitais belaisviais tyčiodamiesi varė per Šeduvos miestelį. Čia vargšus fotografavo prie išniekintų kovos draugų lavonų, o paskui, nupjaustę nuo šautuvų diržus, jiems surišo rankas, kojas ir daužė, spardė kiek norėjo. Nuvežė į Radviliškį: ten vėl tardymai, sadistų kankinimai ir teismo komedija. Paskui Gulagas...

Grįžome tylėdami. Sustojome prie paminklo, kurį prieš metus žuvusiems partizanams pastatė apylinkės žmonės Mingėlų žemės galulaukėje. Paminklo atidengimo iškilmėse ir sutikau vienintelį gyvą likusį Aido būrio partizaną Aleksandrą Bitę, aprašomos kelionės vedlį.

<...> Kita tragedija partizanus ištiko Šarkučiuose. Kelerius metus Miknių sodybos svirne, po aruodais, slėpėsi keli partizanai, kurie naktimis tyliai išsliuogdavo iš slėptuvės, o dienomis vėl į ją sugrįždavo.

Vieną vakarą šeši partizanai išėjo į Šarkučių mišką susitikti su kitu būriu. Ten „Judas“, prityręs NKVD agentas, jiems surengė pasalą. Ir vėl liejosi netikėtai priešo užkluptų partizanų kraujas.

Jau temo, kai partizanas Viktoras Šniuolis ant pečių partempė sunkiai sužeistą Lauryną Mingėlą. Kulka, pervėrusi smakrą, įstrigo giliai krūtinėje, o viena ranka buvo visiškai sutrupinta. Nukraujavęs Tėvynės gynėjas gulėjo be sąmonės. Gydytojo kviesti nedrįso. Rankas nuleidusi stovėjo Teresės motina Antanina, dukros Mikalina ir Julija virino vandenį, plėšė gabalais drobę. Reikėjo chirurgo. Jo pareigų ėmėsi penkiolikmetė Teresė. Žaizdą aptvarstė ir iš vielų sulankstytu, rėmeliu suveržė ranką, po to ligonį girdė raminančia ramunėlių arbata... Kraujas veržėsi iš gerklės, padėtis atrodė beviltiška.

R. K. p a s t a b a: partizanas Laurynas Mingėlas, Irenos Pakutinskaitės teigimu, pradžioje buvo gydomas ne viename bunkeryje, po to perkeltas pas Miknius, Minaičių k. Čia jį ir slaugė Teresė Mikniutė, kuri ir šiandien (2010 m.) dar tebegyvena tame pačiame Minaičių k.

Bet tai buvo tik kančių pradžia. Viena iš kaimynų gauta aspirino tabletė, suprantama, nepagydys. Žaizda pradėjo pūliuoti, leisgyvį partizaną teko maitinti per rugio šiaudą. Tvirtas vyras dėl žaizdų taip sumenko, kad Teresė viena nesunkiai galėjo jį apversti ar pakelti. Teresės tėvas ruošė lentas karstui, bet jo dar nedarė, vis kažko tikėjosi. Ir sulaukė. Po gero pusmečio Laurynas ištarė pirmąjį žodį jį lankiusiai Šeduvos medikei Izabelei Vilimaitei. Be švelnių moterų rankų ir Dievo užtarimo Laurynas tikrai nebūtų prisikėlęs.

Pavasarį *Gintaras* (tokia buvo Lauryno Mingėlos slapyvardė), dar negalėdamas ištiesti surambėjusios rankos, vėl užsimetė ant pečių automatą, tvirtai apkabino savo gelbėtoją Teresėlę, bebaimį tėvą Stanislovą, ašarojančią motiną ir vėl išėjo į mišką, bet netrukus sugrįžo. Mat neatsargiai šokdamas per griovį, susilaužė tą

pačią ranką. Teresėlė jį vėl išgydė. Bet trečiasis kartas nemelavo. Tėvynės gynėjas žuvo ir, iš tremties grįžusių seserų pastangomis, amžinam poilsiui atgulė Tytuvėnuose.

<...> Bene didžiausios niekšybės auka tapo Monika Mingėlaitė-*Gražina*. Tai atsitiko 1949 m. Gankiuose. NKVD tuomet į partizanų būrius jau siųsdavo apmokytus agentus. Judo vertais darbais garsėjo išdavikas Juozas Radžiūnas (Juozas Rudžionis-*Čemberlenas*, vėliau MGB agentas smogikas *Kranklys*, *Obeliskas*, *Obelinskas* – *R. K.*). Sužinojęs, jog partizanai dažnai nakvodavo pradėtame statyti ir dar negyvenamame Mickaus name Gankiuose, išdavikas pats sušaudė miegančius Joną Monč iauską (Monč auską)-*Valstietį*, Teodorą Morkį-*Sakalą*, Moniką Mingėlaitę-*Gražiną* ir Liudviką Buivį-*Karvelį*.

Pats išdavikas, nuskubėjęs į Gimbogalos stotį, iškvietė garnizono smogikus, kurie žuvusius partizanus apmėtė granatomis, kad paslėptų pėdsakus. Vėliau tas pats išdavikas siautėjo Radvilonių miškuose, nuo jo rankos krito dar 7 vyrai. Paskui niekšą po savo sparnu priglaudė NKVD, o KGB ir vėliau jį globojo.

<...> Tikiu, kad bus atstatyta ir muziejumi paversta partizanų buveinė Mažuolių miško pakraštyje. Tik maudžia širdį, kad nepavyko išgelbėti enkavedistų sušaudyto poeto Vytauto Bložės tėvo provizoriaus Petro Bložės vaistinės, viršum kurios durų kadaise puikavosi stambus užrašas „Apoteka“, o jos duris pravėrus, švelniai suskambėdavo varpelis. Kaip gaila, kad jo niekada nebeišgirsiu! Juk iš čia mudu su Jonuku Šulnium kelis kartus per savaitę Legečių ir Moniūnų k. link slapčiomis nešdavome paketus su vaistais miško broliams.

R. K. p a s t a b a: 2012 m. birželio 5 d. man paskambino Teodoros Mingėlaitės sesers Onos Pakutinskienės dukra Irena Pakutinskaitė-Čiumakova ir pakvietė kuo skubiau atvykti pas ją į Teodoros butą, Ateities g., nr. 18–20. Susitikimo metu sužinojau, jog Teodora Mingėlaitė mirusi praėjusių (2011 m.) metų spalio mėn. Yra likę keletas jos dokumentų, laiškų, apdovanojimų lapų, tarp jų ir brolio partizano Lauryno Mingėlos-*Džiugo* valstybinis apdovanojimas – Vyčio Kryžiaus ordinas. Ji paprašė manęs, kaip pokario istorijos tyrinėtojo, visa tai paimti ir panaudoti ten, kur, mano nuomone, būtų reikalinga, o ji pati birželio 25 d. išvykstanti atgal į Rusiją pas savo šeimą.

Keletas laiškų, rašytų iš Lietuvos į tremtį ir iš tremties į Lietuvą, mane sudomino. Manau, kad jie bus įdomūs ir šios knygos skaitytojams. Laiškų kalbos stilius nepakeistas, tik ištaisytos kai kurios rašybos klaidos.

1-as laiškas

Šiaurė, 1949 m. sausio 27 d.

Mieloji sese,

Kada vienuma supa mane ir mintimis būnu toli toli nuo čia, žiūriu pro langą į snaigių žaismą, ir štai netikėtai pasibeldi į mano vienišo tremtinio pastogę, sukeldama daug prisiminimų iš tos pasakos, kuri buvo tokia trumpa, bet taip žavinti. Skaitau Tavąjį laiškutį, godžiai ryju eilutę po eilutės ir stengiuosi prisiminti, kas per viena toji mergaitė, kuri kaip ir aš išrauta iš gimtosios tėviškės žemės, tolimos šiaurės audrų blaškoma, prisimena mane? Ir tik dabar prisiminiau! Kaip ekrane

prabėga visa eilė vaizdų – prisiminimų... Tėviškė... Žalioji... Klajojimas be galo... Juk tai praeitis, kuri įprasmina dabartį ir leidžia tikėtis ateities rytojaus.

Nejaugi Aukščiausiasis nusigręš nuo bedinų, ištroškusių teisybės savo vaikų? Ar mes kalti, kad troškome, ieškojome teisybės, o kartais ir klydome... Nejau visi pavasariai ir visos džiaugsmo šventės tebus tik trumpas neramių klajonių šauksmas?! Ne. Visi keliai veda į Romą. Ir pro krauju pasruvusią tėviškę, pro suklupusius brolių kapų kryželius ateis ir į mūsų suvargusią tėviškės žemę pavasaris, kurio taip trokšta ir ilgisi po žiemos ledais sukaustyta tėviškė.

Tevute, mieloji sese, nuoširdžiausiai tau dėkoju už prisiminimą ir laišką. Man labai malonu žinoti, kad jūs esat gyva, šiaip taip laikotės ir gyvenate tuom pačiu ilgesiu ir rūpesčiais, kuriuo gyvenu aš ir tūkstančiai mūsų likimo ištiktų tautiečių, bet kartu ir liūdna dėl jus ištikusios nelaimės. Tiesiog skaudu ir nesinori tikėti, kad jų jau nebėra mūsų gyvųjų tarpe. Dar Vilniuje teko išgirsti, kad *Aras* palūžo, taip pat ir Juozas suklupo, bet aš netikėjau: argi gali palūžti arai, kada tiek daug erdvės žaliuos tėviškės gojuos, kada tiek daug jų reikalinga... Ir dabar, jei rašytų kas nors kitas, netikėčiau, bet dabar... Su skaudančia širdimi sutinku tą skaudų post faktum. Tie arai, kurie savo krauju pašventino žemę ne tik Tavo, bet ir mano širdies broliais buvo.

Dabar šiek tiek apie save. Aš neseniai „švenčiau“ (XII. 27) 46 m. savo naujo gyvenimo periodo dvejų metų sukaktį. Po to po aštuonių mėnesių „atostogų“ Vilniaus palociuose, pro Leningradą, Kirovą pakliuvau čia, kur ir dabar gyvenu. Iš karto kirtau mišką, vėliau šiek tiek susirgau, buvau ligoninėje, dirbau virtuvėje. Vėliau, iki praeitų metų kovo mėn. 10 d., dirbau prie rąstų štabeliavimo ir čia susilaužiau kairę koją, po to vėl ligoninė...

Kurį laiką gulėjau ligoninėje kaip ligonis, o dabar jau pusė metų kaip gyvenu toje pat ligoninėje ir dirbu kaip sanitaras. Kasdien gaunu tą patį ubagiško dydžio elimitinį ligonio maisto davinį, kurio, atrodo, pilnai pakaktų katei pašerti. Darbo turiu nemažai, bet vis dėlto čia geriau negu kur nors miške. Taip pat laisvalaikiu palošiu šachmatais, šį tą paskaitau, taip ir slenka diena po dienos, nusinešdamos su savim ir rūpesčius, ir lūkesčius.

Mano „mieste“ (stovykloj) yra dar dešimt iš įvairių Lietuvos kampų atblokštų tautiečių, bet, deja, nė vieno artimesnio iš anksčiau pažįstamų, su kuriuom galėtum savo rūpesčiu ir širdgėla pasidalinti. Taip ir slenka dienos, pilnos laukimo ir ilgesio. Visa laimė – kuomet gauni iš kur nors laišką, bet ir jų paskutiniu laiku taip maža.

Prašai parašyti kokį nors eilėraštį ar dainų, mielu noru tą padaryčiau, bet, deja, ką aš šiuokart Tau galėčiau parašyti... Esu toks išsiblaškęs, kad ir laiško žmoniško parašyti negaliu. Tą atidėsiu kitam kartui, be to, nežinau, ar šį mano laišką gausite. Kuomet parašysit, atsiųsiu – *Rasas* nemeluoja! Prašau, jei yra galimybės, perduok mano nuoširdžiausius pasveikinimus p. Jasaičiams, Gražinai ir kt. mano prieteliams. Parašyk, ar dar auga ir bujoja jūsų kiemo ąžuolas?

Baigsiu. Mano nuoširdžiausias linkėjimas. Tesaugo ir globoja Jus Geroji Aušros Vartų Motina ir leidžia išsipildyt visiems tavo širdies troškimams... Rašyk, lauksiu... Iki tėvynėje!

Buvęs *Rasas* – dabar Vaclovas Gu...

2-as laiškas

Šiaurė, 1949 m. gruodžio 11 d.

Šiandien taip sninga,
Sninga žemėn obelų žiedais.
Panašiai mūsų laimė dingo –
Su visais ir visais pažadais...

Tevut, mieloji sese!

Vėl už lango merkiasi diena, krinta žemėn dangaus gražuolės žvaigždės ir puošia ją lyg nuotaką baltais sniego rūbais. Jos palengvėle, tarytum švelnus mylimosios pabučiavimas, gula ant bailiai taigoje susiglaudusių pastatų, ant paslaptingai miške ošiančių šimtamečių pušų vainikų ir, rodos, tuo pačiu švelniu šalčiu, į ilgesiu beplazdančias sielas. Ir vėl žiema su negailestinga letena prislėgė žemę, sukaustė tykiai sruvenančią Vesilianą, užslopino pavasarį gyveniman pasinešusį augmenėlį ir čia pat, už lango, žydėjusių astrų ir našlaičių žiedus. Bet ar įstengs sukaustyti tą begalinį ilgesį, tą didelį neaprėpiamą veržimąsi į ten, kur liko praeitis, kur kasdien veržiasi visos svajonės ir mintys, kur moja ir laukia toli palikusi, po savo vargu palinkusi tėviškėlė?

Tevut, atleisk man, kad aš taip ilgai neprisiruošiau Tau parašyti, beveik prieš tris savaites gavau vieną, o už kelių dienų ir antrąjį laišką, už kuriuos nuoširdžiausiai Tau dėkoju, bet paskutiniu laiku buvau tiek užimtas, kad vis kasdien neturėjau kada, be to, ir dabar, pasikėlęs iš lovos, vėl pradėjau dirbti, bet jaučiuos nekaip. Gyvenu vaistais, o tokiu atžvilgiu, manau, supranti, kas galima žmoniškesnio parašyti.

Aš gyvenu po senovei. Širdy tas pats laukimas ir ilgesys, kuriuo plazda ir tavoji širdis. Ir todėl aš puikiai suprantu ir atjaučiu tavąjį sielvartą. Bet ką padarysi, jei jau Aukščiausiojo skirta mums tokia dalia. Pasitikėkime Juomi. Jis rūpina ir dangaus paukščius, baltąją laukų leliją papuošia kasmet naujais rūbais, taip pat ir menką lauko smilgą palenktą audros. Aš šventai tikiu, kad Jo beribis gailestingumas sutrumpins ir mūsų nedėkingas tremtinio dienas ir leis susitikti mūsų kasdien dabar tik svajonėse aplankomoje tėviškėje.

Tik gaila tų šiaurėje sutirpusių be prasmės, be tikslo dienų, gaila tų auksinių tėviškės laukų saulėlydžių, kurie išnyko laiko verpete be mūsų, tos niekad negrąžinamos jaunatvės dienų nerūpestingosios pasakos...

Artinasi Kalėdos... O kiek daug tuščių vietų bus prie Kūčių stalo, kiek ašarų nuriedės per tėviškėje palikusiųjų veidus, prisiminus tą šventą vakarą išblaškytus, gyvenimo audros išrautus brolius, seseris, tėvus... Bet prisimink, kad gimęs Kūdikėlis ir šią šių metų tyliąją naktį vėl nužengs į žemę ašaromis paplūdusią, ir aplankys kiekvieną laimingą ir vargšą, jei tik jis dar Jo nepamiršo savo nusiminime: „Garbė Dievui aukštybėse, o ramybė žemėje geros valios žmonėms."

Tevute, mieloji sese, besiartinančių Kalėdų ir Naujųjų metų proga aš Tau nuoširdžiausiai linkiu tos dvasinės ramybės, kuri apglobė beveik prieš du tūkstančius

metų Betliejaus piemenėlius, sveikatos ir ištvermės. O Naujieji metai lai suteikia nors dalelytę laimės tosios, į kurią taip veržiasi Tavo jaunatve plazdanti širdis.

Vakar gavau iš vienos pažįstamos mergaitės Lietuvoje laišką, kuriame rašo apie tas nuotaikas, kurios vieši tėvynėje ir rašo: „Praeis žiema, pavasaris žydės, kaip kad praeina diena ir naktis, o tėviškė priglaus tave kaip brolį, ramunės žiede laimę atrasi...“ Taip kaip galima tuom netikėti, juk tai svajonė visų mūsų blaškomų gyvenimo audrų. Nejaugi mums nebebūtų lemta išvysti tėviškės laukų pavasario, kuklių ramunių žiedų?

Iš savo namiškių labai seniai jokio laiško negaunu ir tai kelia man rūpestį ir bendrai, laiškai pasidarė retesnis svečias mano gryčioje.

Baigsiu. Turiu eiti į darbą, o už lango jau naktis, tokia pat kaip ir daugelis čia nugrimzdusių laiko bangavime. Linkiu daug daug laimės! Tesaugoja Tave gimęs Kūdikėlis. Tuom kart sudie, Vacius.

R. K. p a s t a b a: Irena Čiumakova pasakojo: „Po šio laiško Teodora kažko labai susijaudino, ilgai vaikščiojo susimąsčiusi, su niekuo nebendravo, nekalbėjo, aiškiai buvo matyti, kad ją tas laiškas smarkiai paveikė, bet mums niekam iš artimųjų nieko absoliučiai neprasitarė, nors mes jautėme ir matėme, kad jai sunku, ją kažkas slegia, bet ji mums net nepasiguodė ir neprisipažino, kas jai tą laišką rašė.“

Man nereikėjo daug pastangų, kad išsiaiškinčiau, kas šiuos du laiškus iš Sibiro rašė Teodorai Mingėlaitei. Aš tik atsiverčiau kn. „Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje“ (Kaunas, 1998) p. 56 ir ten radau šių laiškų autoriaus tikrąją pavardę:

„GUDAITIS Vacys-*Rasas*, g. 1918 m. Meiliškių k., Grinkiškio vlsč. Lietuvos karininkas. LLA leitenantas nuo 1942 m. Rašė eilėraščius (išspausdinti antologijoje „Benamiai“). Partizanas. Veikė Grinkiškio apylinkėse. Suimtas 1946 m. Kalėjo Intos lageryje. Mirė Siguldoje, Latvijoje.“

3-ias laiškas

Ust Vimas, 1957 11 07

Mielos sesės, Tevute ir Onute,

Gal Jus nustebins šis mano pasibeldimas į Jūsų duris po tiekos metų, po tiekos nežinios dienų.

Būkit sveikos sesės iš tų pačių gimtų Pašušvės pakrančių, iš tų sudužusių, praėjusių dienų. Aš grįžtu iš ten, iš rudeniop žydinčios tėviškės, iš gimtų laukų. Du mėnesius ieškojau pėdsakų, kadaise pramintų, troškau surasti krauju paženklintų pėdsakų gimtojoj žemėj... Bet, deja... Nei pėdsakų, nei tų, į kuriuos metų metais veržėsi siela.

Grįžau į Lietuvą, bet jos neradau. Vietoj ieškoto žmogaus, draugo – kažkokie dvasios degeneratai ir man liko iki fizinio skausmo skaudu. Vėl grįžtu į dienų „kalėjimą“, į šiaurę.

Pakely susitikau krakiškę tautietę, kuri pasisakė esanti Jūsų kaimynė ir, pasinaudodamas proga, vagone rašau kelias eilutes.

Atleiskit, jei mano šešėlis bus ne visai laukiamas. Aš žinau – su manimi atslinks šešėliai ir tų, kuriems jau niekad nebūti kartu. Bet ir jie yra mūsų gyvenimo dalis, mūsų kraujo pašventintoji relikvija. Ji šventa. Nors iki fizinio skausmo gelianti žaizda, bet ji mūsų.

Manau – įspėsite, kas aš per vienas? Taip. Tai *Rasas*. Jis dar neužvertė savo „lodečkų“ ir ant didesnės „šidersvos“ (šį žodį užrašiau ne visai tiksliai – *R. K.*) gyvena, arba, tiksliau pasakius, vegetuoja. Mus skiria bene septynerių metų tarpas, kada paskutinį kartą užklydo negyvas žodis. Ir po to nežinia... Gyvenimo paradoksas, ironija ir tyla, ilgai bežadė tyla.

Praeiti keliai ir kryžkeliai... Ir aš jau beveik metai kaip laisvas. Gyvenu Intoje, dirbu šachtoje. Su alkana širdim ilgiuos gyvenimo, kuris turėtų ir tikslą, ir prasmę.

Mielos sesės, kaip Jūs begyvenate? Kokie krantai svajotosios laimės pratiesė į Jus savo sparnus?

Likite visados skaidrios kaip ir giedras tėviškės dangus, kaip pati šviesiausioji, metų metais širdy išnešiota svaja.

Jeigu atrasit laiko ir noro, parašykit, aš visada ir visada lauksiu.

Priimkite pačius nuoširdžiausius linkėjimus. Iki...

Širdyje su Jumis – Vacius

R. K. p a s t a b a: manau, jog tai paskutinis buvusio partizano Vaclovo Gudaičio-*Raso* laiškas, rašytas Teodorai Mingėlaitei iš Intos. Laiško pabaigoje užrašytas ir jo adresas rusų kalba: „Komi ASSR, gorod Inta, ulica Poliarnaja Nr. 12, podjezd 2, kvartira 2, Gudaitis V. A.

Apie partizano Vaclovo Gudaičio-*Raso* veiklą ir jo suėmimą rašoma kn. APP (Vilnius, 2001), III d., p. 272, 277–279, 281, 355 ir 356.

Apie brolio Lauryno žūtį seseriai Teodorai jau iš lagerio laiške rašė Viktoras Šniuolis 1956 m. rugsėjo 10 d.: „<...> Brangioji Sesuo, norėjau Jums nerašyti, bet ir slėpti nuo Jūsų juk nėra tikslo. Jūs klausiate Lauručio (Lauryno Mingėlos-*Džiugo* – *R. K.*) adreso. Jis – pas Aukščiausiąjį! Buvo iš mūsų „brolių“ vienas, kuris nešiojo vieno iš dvylikos tik patį negražiausią vardą ir pabučiavo gi taip, kaip pabučiavo tasai Tą, kuris visus labiausiai mylėjo. Nusikvatojo ir apsidžiaugė, kad čėrką išgėrus gerai pasisekė... Nenorėjau skirtis aš tada nuo Lauručio, bet ne mano valiai buvo su Juo iškeliauti... Jaučiausi gyvenimo nuskriaustu, kada likimas mus skyrė, bet neužteko jėgų Jo pasivyti. Su rauda iš rankų išpuolė gyvenimo lyra ir tik josios aidas pasklido tėviškės laukuose. Tai buvo penkiasdešimt trečiais metais kovo keturioliktą dieną. Jis palaidotas Tytuvėnuose arba Šiauliuose.“

MINGĖLŲ *šeima Lietuvos laisvės kovose*

Iš Viktoro Šniuolio-*Vitvyčio* prisiminimų, užrašytų 1996 m.
Šie prisiminimai gauti iš Teodoros Mingėlaitės
Panevėžyje 2011 m.

1944 m., prasidėjus antrajai bolševikų okupacijai, vėlyvą rudenį, kai Dubysos slėniuose dar tebedundėjo patrankos, būrelis bendraminčių, apie 50 vyrų, susirinkę Radviliškio vlsč. Mažuolių miško masyve, pasiryžo kovoti už Lietuvos laisvę. Žiemą ketinome praleisti miške, todėl 11-ajame Mažuolių miško kvartale išsikasėme bunkerį. Jis buvo gynybinio pobūdžio, su atsišaudymo angomis, aplinkui užminuotas.

Sunku šiandien prisiminti visus to meto kovotojus, nes jie buvo susirinkę iš įvairių apylinkių ir tuo metu konspiracijos sumetimais slėpė savo pavardes. Mes

su broliu Vytautu buvome dar visai jauni. Kiti buvo vyresni, dauguma tarnavę Lietuvos kariuomenėje, kiti buvo 1941 m. partizanai, kiti generolo Plechavičiaus vietinės rinktinės kariai ar karo mokyklos kariūnai. Buvo ir parako ragavusių, bet nė vienas, netgi nepriklausomos Lietuvos karininkai, nebuvo paruošti sunkiam ir ilgam partizaniniam karui. Tik vėliau, partizaninio karo metu, išryškėjo vadai, kurie neturėjo Lietuvos kariuomenės karininkų laipsnių, bet savo sumanumu, drąsa ir pasiaukojimu tapo įžymiais partizaninių kovų vadais.

Tame bunkeryje ir formavosi mūsų apylinkių partizaniniai junginiai, partizaninio karo užuomazga. Iš ten buvo rengiamos pasalos apylinkės kaimuose siautėjusiems skrebams, kurie važinėjo po kaimus ir terorizavo gyventojus.

Vienas iš įžymesnių vadų buvo Juozas Mingėlas iš Mažuolių k., slapyvardžiu *Vilkas*. Jis įkūrė Geležinio Vilko tėvūniją ir jai vadovavo.

Petras Mickus iš Kličių k. įkūrė Žiburio tėvūniją ir jai vadovavo.

Augustinaitis iš Aušrėnų k. įkūrė kunigaikščio Margio būrį ir jam vadovavo, kuriame teko ir man (slap. *Girėnas*) su broliu Vytautu-*Vyteniu* kovoti.

Juozas Paliūnas-*Rytas* grįžo į savo kraštus, kur Gudžiūnų, Grinkiškio, Šiluvos ir Ariogalos apyl. buvo įkurta Maironio rinktinė. Jai vadovavo šiluviškis Povilas Morkūnas-*Rimantas*.

1945 m. ankstyvą pavasarį Radviliškio, Baisogalos, Šeduvos, Rozalimo, Smilgių ir kitose apylinkėse įkurta Žalioji rinktinė, į ją įėjo Geležinio Vilko, *Zubrio*, *Valo* ir kitos tėvūnijos. Jai vadovavo Lietuvos kariuomenės kapitonas Izidorius Pucevičius-*Radvila*. Žalioji rinktinė laikėsi Liaudiškių miško masyve, kurį nuo Mažuolių miško skyrė Beržės upelis.

Margio būrys priklausė Geležinio Vilko tėvūnijai.

1945 m. liepos 28 d., kai karas jau buvo pasibaigęs, iš Vokietijos pasitraukę sužvėrėję pasieniečių čekistų daliniai papildė Lietuvoje stovėjusius garnizonus ir prasidėjo neregėto masto siautėjimai. Nedideli susišaudymai vyko su rinktinės branduoliu ir tik labai gabaus partizaninio karo stratego kapitono Radvilos vadovavimo dėka. rinktinės branduolys, nenorėdamas susidurti su daug stipresniu ir gausesniu priešu, gudriai išmanevravo ir išvengę didesnių mūšių pasitraukė nepatyrę nuostolių.

Kautynės su priešu įvyko Margio būryje. Stipriausiai pasipriešino *Zubrio* tėvūnija, kuri taip pat buvo dislokuota Liaudiškių miške. Kautynėse žuvo Jeronimas Petraitis, trys broliai Grigaičiai iš Bebrujų k., čekistai nužudė ryšininką Juozą Valinavičių iš Miežaičių k. Bėgdamas pranešti apie artėjantį pavojų, žuvo mano tėvas Vincentas Šniuolis iš Miežaičių k. Tai buvo pirmieji mūšiai mūsų apylinkėse ir pirmosios partizaninio karo aukos.

1946 m. pavasarį Margio būrys buvo išformuotas, ir mes su *Vyteniu* patekome į Geležinio Vilko tėvūniją. Tėvūnijos vadas, kaip jau minėjau, buvo Juozas Mingėlas-*Vilkas*, kuris buvo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės puskarininkis, Šaulių sąjungos narys. Jis labai gerbė karius, išklausydavo kiekvieno nuomonę, buvo drąsus, sumanus ir pasiaukojantis. Pavojų metu visuomet eidavo pirmas, po sunkių žygių leisdavo kariams pailsėti, pats pirmas likdavo sargyboje. Jo sprendimai buvo labai apgalvoti. Junginyje buvo jo jaunesnis brolis Aleksas-*Kęstutis* – šaltakraujis,

drąsus partizanas. Nesvetimas jam buvo humoro jausmas, todėl kovotojams pakeldavo nuotaiką ir jį visi labai mylėjo. Dalinyje buvo vado sesuo Monika-*Gražina*. Ji buvo mūsų sanitarė. Ir jauniausias brolis Laurynas-*Džiugas*. Jis buvo generolo Plechavičiaus vietinės rinktinės karo mokyklos kariūnas.

Tėvūnijoje partizanavo Leonas Grigonis-*Žvainys*, kilęs iš Sėlynės k., Rokiškio vlsč., buvęs gimnazijos direktorius, šaulių būrio vadas. Jo pastangomis buvo pastatyta Sėlynės mokykla. Tai Nepriklausomybės kovų savanorių kaimas. *Žvainys* buvo aukšto intelekto, didelis Tėvynės patriotas, besąlygiškai pasiaukojęs kovoje už laisvę. Broliai Antanas-*Žaibas* ir Vaclovas-*Vairas* Brazauskai, Pranas Gulbinas-*Darius*, Kazimeras Laužikas-*Briedis*, Pranas Šimaitis-*Vaidila*, Jonas Matulaitis-*Garnys*, Teodoras Morkis-*Sakalas* ir kiti.

Vytenis klausydavo radijo užsienio kalbomis ir perteikdavo partizanams tarptautinę politinę padėtį. Jau 1945 m. Mingėlų šeimą ištrėmė į Komiją. Vadas turėjo gerą ryšininkų ir rėmėjų tinklą tėvūnijos veikimo plotuose. Kad paįvairintų sunkią partizanų dalią, *Vytenis* su *Džiugu* pradėjo leisti humoristinį tėvūnijos laikraštėlį „Nykštys". *Vytenis* turėjo literatūrinių gabumų ir apdainuodavo kiekvieną kovotoją, švelniai pakritikuodamas jų silpnybes. *Džiugas* labai gražiai piešė, jis buvo laikraštėlio iliustratorius, ant kurio viršelio švytėjo į viršų iškeltas nykštys.

Apie Šiaulius, Bazilionis, Pakapę veikė Vytauto Didžiojo rinktinė. Žuvus rinktinės vadui Jonui Beloglovui-*Algiui*, rinktinės vadu buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės karininkas Stasys Radziulis-*Mažylis*.

1946 m. rudenį, norint sukurti naują rinktinės štabą, į ją buvo pakviesti *Vytenis* ir *Žvainys*. *Žvainys* ėjo štabo viršininko pareigas, o *Vytenis* darbavosi spaudos skyriuje.

1947 m. pavasarį, sujungus Maironio, Žaliąją, Vytauto Didžiojo ir Žvelgaičio rinktines, buvo įkurta Prisikėlimo apygarda. Apygardos vadu buvo išrinktas Leonas Grigonis-*Žvainys*, štabo viršininku – *Vytenis*. Jis taip pat redagavo apygardos leidinį „Prisikėlimo ugnis". Spaudos skyriaus dailininku buvo paskirtas *Džiugas*. Ryšių skyriui vadovavo Kazimeras Laužikas-*Briedis*. Aš, *Girėnas,* buvau paskirtas apygardos vado adjutantu. Čia Laurynas Mingėlas pasirodė esąs labai gabus dailininkas. Sukūrė kelias „Prisikėlimo ugnies" vinjetes. Viena jų buvo skirta velykiniam numeriui. Pro griūvančias vergijos sienas, už kurių išsirikiavę kryžiai žuvusiems už Tėvynės laisvę atminti, iš miško žengia karys su laisvės vėliava, o per Tėvynės laukus savo spindulius žeria tekanti saulė. Virš jos – prisikėlęs Kristus. Tas darbas buvo išnešiotas jaunoje kovotojo širdyje ir sukurtas ne kabinetuose, ant rašomojo stalo ar molberto, o girios glūdumoje, po egle ant kelmo, kur kiekvieną akimirką tykojo priešų pavojus. O kitoje vinjetėje – liepsnojanti Prisikėlimo ugnis, Laisvės statula ir užrašas: „Atiduok Tėvynei, ką privalai!"

Apygardos štabas atskiros būstinės neturėjo, todėl laikėmės su Juozo Mingėlos vadovaujama tėvūnija. Spaudą leidome po egle. 1947 m. rudenį, kad lengviau peržiemotume, Legečių miške išsikasėme bunkerį. Jame tilpo apie 25 kovotojus. 1947–1948 m. žiemą daug žygiavome, teko vizituoti apygardai priklausiusias rinktines. Vieno žygio metu, kovo pradžioje, lankantis Žaliojoje rinktinėje, Juodupių k. įvyko kautynės. Jų metu buvo sužeistas rinktinės vadas *Virpša*-Petras Masilaitis.

Mūšyje kartu su juo dalyvavo *Vytenis*. Pamatęs, kad rinktinės vadas sužeistas, prišoko prie jo, pačiupo ir nunešė iki Liaudiškių miško. Bet iki stovyklos dar buvo 4 kilometrai ir vienam panešti buvo neįmanoma. *Vytenis* sužeistąjį paguldė ant šakų krūvos, užmaskavo eglišakėmis ir sugrįžo į stovyklą.

Gydyti sužeistąjį stovykloje, prie liepsnojančio laužo, buvo neįmanoma, todėl mes jį nugabenome į slėptuvę pas gyventoją. Rinktinės vadas pasveiko. Prasidėjo pavasaris, artėjo Velykos.

Žaliosios rinktinės vadas, norėdamas atsidėkoti už jam suteiktą pagalbą, apygardos štabą pakvietė kartu atšvęsti šv. Velykas. Tai buvo 1948-ųjų Velykos. Sniego jau nebebuvo, tad Velykas šventėme Liaudiškių miške įrengtoje stovykloje. Rinktinės vadą Petrą Masilaitį labai gerbė kovotojai, ryšininkai ir rėmėjai. Šventė buvo labai įspūdinga. Į stovyklą atėjo tautiniais rūbais pasipuošusios ryšininkės Liuda-*Ramunė* ir Emilija Samuolytės (kitur Semelevičiūtės – *R. K.*), Izabelė Vilimaitė-*Stirna*, Onutė Grigaliūnaitė-*Tulpė*. Visi partizanai gavo po gražų margutį, merginos paruošė gausybę įvairiausių skanumynų. Liuda Samuolytė-*Ramunė* atsinešė akordeoną. Sugiedojome tautos himną, Kristaus prisikėlimo giesmę tvirtai tikėdami, kad ir mūsų tėvynė Lietuva prisikels...

Kaip spindėdamos rasos lašeliais skleidėsi pirmosios žibuoklės, taip spindėjo velykinio džiaugsmo pilnos kovotojų akys. Deja, Judas nepripažino Velykų džiaugsmo ir kraujo ištroškusiems rodė kelią ir ruošė laisvės kovotojams mirties puotą.

Aušo antrosios Velykų dienos rytas, pirmieji saulės spinduliai, žadindami gyvybę, glamonėjo besiskleidžiantį pumpurą. Skambėjo pavasarinės paukščių dainos ir viskas liejosi į bendrą Prisikėlimo harmoniją, kurios, atrodė, niekas niekada neišdrįs sudrumsti. Bet staiga gretimame Legečių miške, kur buvo mūsų Geležinio Vilko tėvūnijos bunkeris, kuriame bazavosi ir apygardos štabas, sutratėjo kulkosvaidžiai. Ilgai virė žūtbūtinė kova. Verždamasis iš apsupties žuvo tėvūnijos vadas Juozas Mingėlas-*Vilkas*, jo brolis Aleksas-*Kęstutis*, Pranas Gulbinas-*Darius* ir kiti tėvūnijos kovotojai. Išsiveržti pavyko *Gražinai*, *Vaidilai*, *Geniui* ir dar keliems kovotojams.

Sužvėrėjęs priešas, negalėdamas sunaikinti gana galingą Žaliąją rinktinę, į ją įterpė išdaviką agentą Juozą Rudžionį-*Čemberleną*, kuris pasirodė esąs drąsus partizanas ir, įgavęs pasitikėjimą, tapo rinktinės štabo viršininku. Išlikusi gyva Monika Mingėlaitė-*Ditė*, perėjo dirbti į rinktinės štabą. Pradėjo žūti daugiau partizanų, tai kėlė apygardos vadovybės susirūpinimą.

1948 m. pabaigoje ar 1949-ųjų pradžioje žygiavome į rinktinę išsiaiškinti, bet ir čia laukė išdavystė. Mus apsupo. Tik *Vytenio* sumanumo, kuris vadovavo šiam žygiui, dėka tą dieną kovėmės penkis kartus, bet pasitraukėme nepatyrę nuostolių. Tada viskas išaiškėjo.

Sumigus partizanams, kurie dienojo daržinėje ant šieno, išdavikas liko sargyboje. Jo niekšiškumas pasiekė kulminaciją. Iššaudęs miegančius partizanus, išėjo savo keliais, kad toliau galėtų tęsti išdaviko darbą. Ten žuvo ir Monika Mingėlaitė-*Gražina*.

1949-ųjų partizaninio karo metai buvo ir lemtingi, ir nelemtingi. Lemtingi todėl, kad tais metais vyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, buvo įkurta Vyriausioji partizanų vadovybė, pasirašyta labai svarbią istorinę reikšmę turėjusi

Deklaracija, kurioje buvo skelbiama, kad atstatoma Lietuvos nepriklausomybė. Nelemtingi, nes pareikalavo daug aukų.

Įkūrus Vyriausiąją partizanų vadovybę, vyko dideli pertvarkymai. Prisikėlimo apygardos vadas *Žvainys* tapo Vyr. vadovybės generalinio štabo viršininku, *Vytenis* – Vyr. vadovybės Visuomeninės dalies spaudos sk. viršininku, *Džiugas* – Visuomeninės dalies spaudos sk. dailininku, *Briedis* – Visuomeninės dalies ryšių sk. viršininku, aš – *Girėnas, Vitvytis* – Visuomeninės dalies vado pulkininko Juozo Šibailos-*Merainio* adjutantu.

Pradėjome leisti vyriausybinį leidinį „Prie rymančio rūpintojėlio“, vyriausybinį biuletenį, išleidome partizanų maldaknygę. Prisikėlimo apygarda išleido eilėraščių ir dainų rinkinį „Kovos keliu žengiant“ ir kitus leidinius. Visas iliustracijas sukūrė *Džiugas*.

1949 m. rugpjūčio 13 d., vykdydami vyriausybės pavestą užduotį, žygio metu apsistojome Radviliškio r. Užpelkių miške ir buvome išduoti. Mus apsupo labai gausi čekistų dalinių kariuomenė. Kautynių metu žuvo Vyr. vadovybės prezidiumo sekretorius Petras Bartkus-*Žadgaila*, Visuomeninės dalies tautinio sk. viršininkas Bronius Liesis-*Naktis*, Visuomeninės dalies spaudos sk. viršininkas Vytautas Šniuolis-*Vytenis*, *Svajūnas*. Spaudos sk. dailininkas Laurynas Mingėlas-*Džiugas* buvo sunkiai sužeistas. Tai buvo nepaprastai skaudžios netektys...

Sunkiai sužeistam *Džiugui* trūko medikamentų, nebuvo specialistų ir gydymuisi reikalingų sąlygų. Bet partizaniška ištvermė ir ryžtas nugalėjo: *Džiugas* grįžo prie darbo. Jis labai išgyveno draugų žūtį ir *Vytenio* atminimui, kurį labai gerbė, nutapė turbūt patį geriausią savo darbą. Iš apnuoginto kūno žuvusiojo siela veržiasi į erdvę, o iš rankų krinta lyra. Deja, jo kūrinių mažai išliko ir minėto paveikslo kol kas dar nepavyko surasti.

1953 m. kovo 14 d. *Džiugas* buvo bunkeryje, kurį išdavė buvęs partizanas, vėliau tapęs išdaviku. *Džiugas* pasipriešino ir garbingai žuvo.

Laurynas Mingėlas, jo broliai Juozas, Aleksas ir sesutė Monika buvo nepaprastai drąsūs partizanai, kurie savo krauju rašė Lietuvos laisvės kovos istoriją.

Tešlama tėviškės sodybų ąžuolai amžiną rekviem Tėvynės Karžygiams.

Pasirašo: Iš prisiminimų kovų bendražygis Viktoras Šniuolis-*Girėnas*, *Vitvytis*.

Iš partizano VACLOVO GUDAIČIO, Antano-RASO, *bylos*

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. 39190/3, t. 6. Kaltinamosios išvados adaptuotas protokolo variantas.

<...> 1946 m. gruodžio mėn. Lietuvos SSR MGB išaiškino ir likvidavo „nacionalistinę“ POVILO LUKŠIO partizanų rinktinę, kuri priklausė lietuviškajai „nacionalistinei“ LLA organizacijai.

Byloje areštuoti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn kaip kaltinamieji:

1. **Jasinevičius Jonas, Jono-*Margis***, rinktinės vadas, taip pat 1-ojo rajono viršininkas;

2. **Gudaitis Vacys, Antano-*Rasas***, rinktinės vado pavaduotojas, štabo viršininkas, 2-ojo r. vadas, g. 1913 m. Meiliškių k., Grinkiškio vlsč., Kėdainių apskr. Iki arešto gyveno **Antanaičio** pavarde;

3. **Burnys Jurgis, Kazio-*Smilga***, 3-iojo r. vadas, g. 1921 m. Skiemų k., Baisogalos vlsč. Iki arešto gyveno **Liaudansko** pavarde;

4. **Kielė Antanas, Prano-*Paukštis*,** būrio vadas, g. 1921 m. Ilgižių k., Betygalos vlsč. Iki arešto gyveno **Kosto Soriaus** pavarde;

5. **Končius Antanas, Stepono-*Dolitlis***, būrio vadas. Iki arešto gyveno **Kochančiko** pavarde;

6. **Sirusas Aleksandras, Prano-*Karpa***, aktyvus partizanas, daugelio „teroristinių“ aktų dalyvis, g. 1909 m. Čikagoje;

7. **Juozaitis Teodoras, Petro-*Telesforas***, būrio narys, gaminęs partizanams fiktyvius dokumentus. Iki arešto gyveno **Gailiūno** pavarde, g. 1926 m. Baisogaloje;

8. **Kanapinskaitė Julija, Jono-*Marti***, būrio narė ir partizanų susitikimų kambario laikytoja, g. 1923 m. Ruseinių k., Josvainių vlsč. Iki arešto gyveno **Tonkūnaitės** pavarde;

9. **Paliūnas Petras, Jurgio**, buvęs durpių ir briketų fabriko direktorius, būrio dalyvis. Fabrike įkūrė partizanų rinktinės štabą, g. 1920 m. (Pelendžių k.?) Betygalos vlsč.;

10. **Sakalauskas Benjaminas, Augustino**, būrio vadas, g. 1921 m. Šeimyniškių k., Užpalių vlsč.;

11. **Morkūnas Antanas, Vinco** – partizanų rėmėjas, g. 1921 m. (Tusinių k.?), Vyžuonų vlsč., Utenos apskr.;

12. **Jasinevičiūtė Marytė, Jono**, rinktinės narių susitikimų kambario laikytoja. Mokytoja, g. 1925 m. Surviliškyje, Kėdainių apskr. Iki arešto gyveno **Kalpokaitės** pavarde;

13. **Stankevičius Steponas, Leono**, buvęs durpių ir briketų fabriko vyr. inžinierius, partizanų rėmėjas, g. 1917 m. Libavoje, Latvijoje. Išsilavinimas – aukštasis;

14. **Petrauskas Juozas, Barboros-*Gubernatorius***, partizanų ryšininkas ir žvalgas, g. 1905 m. Geručių k., Grinkiškio vlsč.;

15. **Sakalauskaitė Irena, Juozo-*Birutė*,** ryšininkė, g. 1926 m. Pelūtavos k., Pernaravos vlsč.;

16. **Urba Vilimas, Alekso-*Švilpa***, ryšininkas, g. 1927 m. Lenčių k., Krakių vlsč.;

17. **Dockaitė Genė, Antano**, ryšininkė, g. 1926 m. Pelūtavos k., Pernaravos vlsč.;

18. **Kunevičiūtė Liucija, Jono**, ryšininkė, g. 1923 m. Ruseinių k., Josvainių vlsč.;

19. **Staliorius Aleksas, Kazio**, partizanų rėmėjas, g. 1908 m. Vilainių k., Krakių vlsč., Kėdainių apskr.;

20. **Staliorienė Eugenija, Kazio**, partizanų rėmėja, g. 1909 m. Vaitiekūnų k., Grinkiškio vlsč.;

21. **Riaukienė Joana, Petro**, partizanų rėmėja, g. 1886 m. (Liubarų k.?), Grinkiškio vlsč.;

22. **Ribelytė Genovaitė, Stasio**, partizanų rėmėja, g. 1923 m. Surviliškyje, Kėdainių apskr.;

23. **Kontautaitė Marytė, Jono**, partizanų rėmėja, g. 1919 m. Pelūtavos k., Pernaravos vlsč.;

24. **Kontautaitė Ona, Jono**, partizanų rėmėja, g. 1919 m. Pelūtavos k.;

25. **Daukša Petras, Simo,** partizanų rėmėjas, g. 1908 m. Vaitiekūnų k., Grinkiškio vlsč.;

26. **Rechimbakienė Juana, Boleslovo,** partizanų rėmėja, g. 1919 m. Leonavos k., Tytuvėnų vlsč.;

27. **Kuprevičius Stasys, Kosto,** partizanų rėmėjas, g. 1904 m. Vaitiekūnų k., Grinkiškio vlsč.;

28. **Rupšys Juozas, Stasio,** partizanų rėmėjas, g. 1916 m. Maskvoje. Dirbo Vilniuje amatų mokykloje dėstytoju. Išsilavinimas – aukštasis;

Tardymo metu nustatyta, kad 1944 m. Kėdainių apskr. teritorijoje pradėjo veikti atskiros antisovietinės ginkluotos „nacionalistinės“ grupės, tarp jų *Raso*, vadovaujama Gudaičio, ir grupė, vadovaujama Končiaus, kuri leido ir gyventojams platino antisovietinius lapelius.

1945 m. viduryje Jonas Jasinevičius, dirbdamas Kėdainių apskr. Jokubaičių k. pradinės mokyklos mokytoju, užmezgė ryšį su partizanu Gudaičiu ir 1945 m. pabaigoje, perėjęs į nelegalią padėtį ir pasivadinęs *Margio* slapyvardžiu, sujungė Kėdainių apskr. teritorijoje veikusias partizanų grupes į Kovo apygardą, jai vadovavo, Gudaitį pasiskyrė savo pavaduotoju.

Jasinevičiaus sudaryta partizanų apygarda leido ir platino antisovietinį laikraštį „Katiuša“ ir antisovietinius lapelius.

Tuo pačiu metu partizanų vadai Jasinevičius, Gudaitis ir kiti užmezgė ryšį su vyriausiuoju LLA štabu ir 1946 m. kovo mėn. remdamiesi LLA vyriausiojo štabo įsakymu Nr. 4. Kovo apygardą performavo į Povilo Lukšio rinktinę.

Pagal šią teritorijos reorganizaciją rinktinė buvo padalyta į 6 rajonus, kurių vadais paskirti Jasinevičius, Gudaitis, Burnys ir kt.

Po reorganizacijos Povilo Lukšio rinktinės kovotojai sustiprino „teroristinę“ būrių veiklą ir nuo 1946 m. sausio mėn. iki gruodžio mėn. buvo sunaikinta 100 sovietinių pareigūnų.

Rinktinės vadai Jasinevičius, Gudaitis ir kt. Kėdainių apskr. išvystė plačią veiklą ir įvairiu metu į savo organizaciją įtraukė daug ryšininkų, žvalgų ir rėmėjų.

Jasinevičius, Gudaitis, Burnys, Končius ir Kielė, vadovaudami partizanų būriams, patys betarpiškai dalyvavo „teroristiniuose“ aktuose.

Buvo sunaikinti: Kėdainių MGB ltn. Strankauskas. 1946 m. gegužės 8 d. apie 20 partizanų būrys užpuolė Pociūnėlius Gudžiūnų vlsč., padegė stribo Jomanto namus ir juose sudegino jį patį, iš viso 4 šeimos narius. Tuo pačiu metu sunaikino valdiško kooperatyvo parduotuvę, iš kurios paėmė daug pramoninių prekių. 1946 m. lapkričio mėn. 9 partizanai užpuolė „Vileikos“ „sovchozo“ (tarybinio ūkio – *R. K.*) skyrių, sušaudė jo direktorių Pocių, jo žmoną, buhalterį, kalvį ir kt. iš viso 7 asmenis. Končius asmeniškai nušovė kalvį Stafaną Panovą.

<...> Gudaitis į būrį įstojo 1944 m. ir, turėdamas *Raso* slapyvardį, nuo 1945 m. pabaigos buvo paskirtas rinktinės vado pavaduotoju ir rinktinės štabo vadu. Leido

įsakymus būriams, spausdino ir platino nelegalią literatūrą, buvo antisovietinio laikraščio „Katiuša“ redaktorius.

Gudaitis pats asmeniškai vadovavo partizanų grupės „teroristinei“ veiklai ir organizavo sovietinių įstaigų bei įmonių užpuolimus: grobė valdišką turtą, naikino įmonių įrangą, o valstiečius, kurie pardavinėjo pieną valstybei, išvaikė.

1945 m. vasarą 7 partizanai užpuolė Šaukoto apyl. Grinkiškio vlsč., sunaikino visus dokumentus, o apylinkės tarybos pirmininką Žiogą ir stribą Skaburskį sušaudė.

1946 m. rugpjūčio mėn. Dievogalos k., Grinkiškio vlsč., sušaudė sovietinius akyvistus Kavaliauską ir Žilinską.

1946 m. spalio 19 d. Pušinių k., Krakių vlsč., sušaudė sovietinį aktyvistą Ramanauską.

1946 m. lapkričio 5 d. Pašušvyje partizanai apsupo ir apšaudė sovietinio aktyvisto Gruzdo namus, jį mirtinai sužeidė, taip pat įsiveržė į piliečio Bageliūno namus, kur rado ir suėmė apylinkės tarybos pirmininką Sanžūną, kurį asmeniškai iš pistoleto nušovė Gudaitis. Tą pačią dieną Gudaitis, Kielė ir kt. Vosyliškio k., Grinkiškio vlsč., sušaudė komjaunuoles seseris Sandaites Bronę ir Stasę bei aktyvistą Antaną Miežionį.

<...> 1946 m. birželio mėn. Jasinevičius, Gudaitis, Burnys ir kt. pakeitė kovos su sovietų valdžia taktiką: gelbėdami partizanus nuo sunaikinimo, nutarė juos aprūpinti fiktyviais dokumentais, įdarbinti Lietuvos įmonėse ir įstaigose. Vykdydami šią užduotį, Burnys ir Juozaitis Kauno mieste įsteigė dokumentų gamybos dirbtuvę ir tam panaudojo paimtus nužudytųjų sovietinių aktyvistų dokumentus.

Tokiu būdu Juozaitis ir Burnys gamino ir tokiais dokumentais aprūpino 28 partizanus, tarp jų Jasinevičių, Gudaitį, Kielę, Končių, Kanapinskaitę, Jasinevičiūtę ir kt. Be to, sulaikius Juozaitį, pas jį rasta ir paimta 32 pasai ir kiti dokumentai paruošti perdirbimui, anksčiau partizanų atimti iš sovietinių piliečių.

Gudaitis, Kielė ir „teroristas“ Juozas Paliūnas, pasinaudodami fiktyviais dokumentais ir padedami buvusio Vilniaus durpių ir briketų fabriko direktoriaus Petro Paliūno (Juozo brolis) ir buvusio fabriko vyr. inžinieriaus Stankevičiaus, įsikūrė gyventi ir dirbti šiame fabrike. Paliūnas jiems parūpino gyvenamąjį būstą, kuriame po to buvo įrengta partizanų štabo būstinė.

Fabriko vadovai Paliūnas ir Stankevičius, žinodami, kad Gudaitis, Kielė ir kt. yra partizanų būrių vadai ir slapstosi su fiktyviais dokumentais, suteikė jiems slėptuvę, transportą „teroristinių“ aktų vykdymui ir užgrobtų produktų vežimui, taip pat pažadėjo toliau be kliūčių šiuos partizanus įdarbinti fabrike ir dargi pasiūlė jiems trijų aukštų namą, kuris buvo remontuojamas fabriko darbuotojams apgyvendinti.

<...> Partizanų vadai Jasinevičius, Gudaitis ir Burnys įrengė keletą butų Kaune partizanų susitikimams Ringuvos g. nr. 4. pas narį dalyvį Juozaitį. Šiuose butuose sistemingai susitikinėjo partizanai, ten gaudavo nelegalios literatūros iš Tauro apygardos, ten pat Burnys ir Juozaitis gamino fiktyvius dokumentus partizanams.

1946 m. rugsėjo mėn. Kanapinskaitė ir Jasinevičiaus sesuo Jasinevičiūtė Marytė Jasinevičiaus nurodymu Vilniuje, Šventikų g. nr. 33., išnuomojo butą, kuriame ne kartą rinkosi būrių dalyviai.

Šiame bute 1946 m. gruodžio 19 d. Jasinevičius organizavo partizanų būrių dalyvių pasitarimą, kuriame buvo svarstoma Vilniuje įsteigti savą spaudos organą ir išrinkti jo redaktorių.

Po partizanų milicijos darbuotojų užpuolimo sužeistas Burnys tame bute slapstėsi ir buvo gydomas. Jį gydė Kanapinskaitė ir Jasinevičiūtė.

1946 m. gruodžio pradžioje Petrauskas būrių vadams Gudaičiui ir Ragauskui pranešė, kad Meiliškių k., Kėdainių apskr., sovietinis-partinis aktyvas ruošiasi nakvoti Trankinių k. mokykloje. 1946 m. gruodžio 5 d. (Stalino konstitucijos diena – *R. K.*) šią mokyklą partizanai sunaikino, žuvo 14 asmenų – visas sovietinis-partinis aktyvas.

Pasakoja VIKTORAS BLUŽAS *ir* MICHALINA BLUŽIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
2012 03 02

Michalina Blužienė (g. 1924 m.): Iš vakaro stribai Gulbinų k. užėjo pas Zigmą Zakarą dėl prievolių. Nieko neieškojo, bet pamatė, kad ant stalo prikrauta maisto, pripjaustyta dešrų. Zakarienė pribėgo, atitraukė stalčių ir viską subraukė. Stribams kilo įtarimas, bet jie nieko nesakė ir išėjo, o kitą dieną Zakarų namus apsupo rusų kareiviai ir stribai. Stribų viršininkas Žiupsnis, su keletu kareivių ir stribų įėjęs į vidų, paklausė, kur bunkeris, kur slepiasi „banditai“. Tėvas Zakaras ėmė gintis, kad apie jokį bunkerį nieko nežino, jis senas ir su niekuo nebendrauja. Tada Žiupsnis paklausė jo, kas žino? Tėvas pasakė: „Gal sūnus žino.“ Tada stribai liepė sūnui Vaclovui eiti į klojimą ir parodyti bunkerį. Vaclovui nieko kito neliko, stribų lydimas nuėjo į daržinę, parodė bunkerį. Tada jam liepė atidaryti jo dangtį. Kai tas ėmė traukti nuo viršaus lentgalius, iš vidaus partizanai atidengė ugnį ir Zakariukas krito negyvas. Tiksliai jo amžiaus nežinau, bet buvo ką tik vedęs, žmona laukėsi, vėliau pagimdė dukrą.

Kai partizanai iš vidaus atidengė ugnį, stribai ėmė reikalauti pasiduoti, išlįsti iš bunkerio, bet partizanai nepasidavė. Tada stribai padegė klojimą, partizanai atsišaudydami ėmė lįsti iš bunkerio, vienas krito vietoje, o bunkeryje buvusi Martišiūtė ir dar vienas partizanas buvo sužeisti. Martišiūtė mirė vežama į Grinkiškį. Vienas grinkiškietis man pasakojo, kad Grinkiškyje skrebas Sutkus ją įmetė į kažkokį šulinį.

R. K. p a s t a b a: kn. APP (Vilnius, 2001), III d., p. 319, Jono Mackevičiaus-*Vygaudo* prisiminimuose, rašoma: „...Aš nežinau kur, bet žinau, kad jie trise slapstėsi: Bakanauskas, Stefa Martišiūtė-*Dangutė* ir Petras Gadliauskas. Susišaudymo metu Bakanauskas ir Martišiūtė žuvo, o Gadliauską paėmė gyvą. Gadliauskas dar išdavė ir mano seserį Reginą, kuri tuo metu slapstėsi Krakių valsčiuje, ją irgi teisė, gavo 25 metus lagerio.“

Ten pat išraše iš MGB bylos Nr. 38. Arch. Nr. 40/8 1950 m., p. 64: „... Janutytė Veronika, Petro, g. 1925 m. Gulbinų k., Grinkiškio vlsč., sulaikyta pasakė, kad ji buvo Bakanausko Viktoro-*Vytauto* ryšininkė ir turėjo slapyvardį *Audra*. Ji partizanų užsakymu rašė dainas ir piešė karikatūras.

1950 m. sausio 30 d. ji pasakė, kad Gulbinų k. Zakarkos (čia pavardė truputį iškreipta) Zigmo daržinėje šiauduose yra partizanų bunkeris. Buvo atlikta operacija ir rasti 3 partizanai, tarp jų viena moteris. Partizanai pasipriešino. Žuvo:

Bakanauskas Viktoras-*Vytautas*, g. 1920 m. Pluknių k., Žaiginio vlsč., Raseinių apskr.;

Martišiūtė Stefa, Aleksandro-*Dangutė*, g. 1926 m., kilusi iš Žaiginio vlsč. (kitur iš Tautušių k., Grinkiškio vlsč.).

Paimtas gyvas: **Gadliauskas Petras, Prano-*Deimantas*, *Eimutis*, *Henrikas***, g. 1927 m. Armaniukų k., Betygalos vlsč., Raseinių apskr. (Žuvo vienas rusų kareivis ir Zakarkos sūnus Vincas)."

Čia nesutampa Zakarkos sūnaus vardas: vienur rašoma „Vaclovas", kitur „Vincas", o Igno Meškausko kn. „Kraupūs žodžiai" (Kėdainiai, 1996), I d., p. 37, rašoma: Zakarka Zigmas.

Guliokai ir Žalgevičius dirbo legaliai Radviliškyje, prie geležinkelio, o naktimis eidavo su partizanais. Vieną naktį jie atvažiavo į Grinkiškį ir norėjo sugauti labai bjaurų skrebą Rapolą. Partizanai puolė dvaro pastatuose įsikūrusį stribyną ir susišaudymo metu pamatė, kad Rapolas su skrebu Doruliu perbėgo į netoliese esantį pastatą. Partizanai, įėję į vidų, ėmė jų ieškoti, o šie, pasirodo, užlindo į pastogę ir pasislėpė tarp dvigubų lubų. Partizanai niekaip jų negalėjo iš ten paimti, nutarė padegti namą, bet apačioje gyveno moteris su mažais vaikais, ir vien dėl tos moters jie namo nepadegė, tik pašaudė į lubas ir nesužeidė nė vieno stribo. Bet kažkas atpažino Guliokus ir Žalgevičių. Kitą dieną Rapolas suorganizavo visą savo grupę, nuvažiavo į Radviliškį, nes žinojo, kur anie dirba. Suėmę parsivežė ir tų jaunuolių daugiau niekas nebematė, net ant grindinio nebuvo pamesti. Vėliau kažkas iš ten buvusių stribų prasitarė, kad tuos vyrus labai kankino, po to gyvus nuvilko į netoliese esančias kiaulides ir prigirdė srutose.

R. K. p a s t a b a: apie Guliokus užklaustas buvęs Prisikėlimo apygardos partizanų ryšininkas, Vorkutos lagerių kalinys Donatas Kvedaras (g. 1925 m.) 2012 11 24 gyv. Kaune, paaiškino, kad Guliokų motina buvo jo motinos sesuo Žukaitė-Guliokienė, gyv. Aukštuolių k., Grinkiškio vlsč., o jos 5 sūnūs buvo jo pusbroliai. Petras, g. 1918 m., ir Vaclovas, g. 1920 m., 1945 m. buvo suimti ir nukankinti, o kitas brolis Vytautas Guliokas, g. 1922 m., tais pačiais 1945 m. taip pat buvo suimtas, nuteistas ir išvežtas į Vorkutos lagerius. Paleistas iš lagerio vedė ukrainietę ir liko gyventi Vorkutoje. Mirė apie 2000 m.

Guliokų pusbrolis Vytautas Guliokas, gyv. Kaune, 2012 m., teigė, jog Grinkiškyje buvo nukankintas tik Vaclovas, o Vytautas ir Petras buvo nuvežti į Kėdainių kalėjimą ir ten Petras nukankintas mirė, o Vytautas nuteistas ir išvežtas į Komiją.

Kn. „Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai" (Vilnius, 2006), V d., p. 116, Bronės Vitkauskienės-Liutkevičiūtės-*Vaidilutės* prisiminimuose, rašoma, jog partizanas Žalgevičius stribo Rapolo mušamas išprotėjo.

Apie garsųjį Grinkiškio stribą Rapolą prisiklausėm įvairiausių kalbų. Labai žiaurus žmogus buvo. Kai tik kas iš Grinkiškio išvažiuodavo gyventi į Radviliškį, tuoj prisistatydavo Rapolas. Kadrų skyriuose suuostinėjęs pagal pavardes, tą žmogų nusivesdavo į stribyną ir nukankindavo. Buvo trys broliai Uliukai (turi būti Guliokai – *R. K.*) iš Aukštuolių k. Stribas Rapolas suėmė 2 brolius. Vieną nukankino vežamą, kitą – Grinkiškyje, o trečią brolį ištrėmė į lagerį. Jis, būdavo, važinėja po kaimus, randa kokią mergaitę ir parsiveža ją į savo namus. Palaiko, kiek jam patinka, ir paleidžia. Grinkiškyje, būdavo, vaikšto su tokia Urbonavičiūte, neva ji buvo jo panelė.

Mano brolis Česlovas Liutkevičius-*Varūnas*, *Garnys* buvo išėjęs į mišką ir Martinaičių miške išsikasęs bunkerį. Šio miško pakraštyje stovėjo kelios sukrypusios vargingų žmonių bakūžės. Bunkeryje kartu su jais buvo ir Jonas Armonas iš to vargingo Viedreikių kaimo. Per Kūčias jis grįžo į namus,

tuomet ir apsupo kaimelį rusų garnizonas. Armoną suėmė gyvą, tai tas Rapolas sudaužė šautuvo buože jam galvą ir paliko negyvą gulėti ant kelio. Jonas Armonas buvo pirmoji mūsų krašto partizanų auka.

Iš V. Terlecko str. „Sovietinės partizanų istorijos gaivinimas. Kova su stribais buvo partizanų klaida?“ internete, paskelbto 2012 02 24:

„<...> Vienas baisiausių žudikų buvo Grinkiškio stribų būrio vadas J. Rapolas, kurio žmonės bijojo kaip pragaro, vadino profesionaliu sadistu, raudonąja pabaisa. Jo siautėjimai plačiai aprašyti „Laisvės kovų archyve“ (1993, t. 8). Skaitant ima šiurpas. Į Pakartienę suvarė 8 šūvius, nušovė vyrą ir 3 vaikus, suvertė į šulinį ir užlygino žemę, vienas vaikutis dar judino rankas ir kojas. Tardydamas 14 m. mergaitę, išsukinėjo rankų pirštus, liepė bučiuoti stribų organus, po to kruviną ir leisgyvę įmetė į ugnį. Gyrėsi: „Žinai, mažą vaiką kai trenki galva į akmenį, tai bent balsas – bumpt. Atrodo, kad šovinys sprogo.“ Nėščiai ryšininkei perpjovė pilvą ir ištraukė kūdikį. Prievartavo moteris ir įsakinėjo tai daryti savo sėbrams. Daugelio rašyta, kaip jis riebaluose iškepino 1 mėn. vaikutį, nukankino jo tėvą: išbadė akis, nukapojo pirštus. Kaip jį žemė nešiojo?!“

Stribą Rapolą teko susitikti Šiauliuose poliklinikoje, supratau, kad jis mane sumaišė su kita moterimi iš Rudžių, kurios vaiką nušovė ant kelio. Jis man ir sako:

– Nepykit, ponia, ant manęs, mano šautuvas netyčia iššovė.

Aš jam pasakiau: „Ką čia jūs malat nesąmones, nežinot, su kuo kalbat, jums susisuko galva...“ Kadangi aš apskritai vengiau bendrauti su jais, todėl net nesigilinau į jo aiškinimą. Rapolas suprato, kad nenoriu su juo kalbėti, jį kvietė pas gydytoją ir jis atsitraukė nuo manęs. Mes, ten buvę koridoriuje, tik išgirdome, kaip jis rėkė ant daktarų:

– Kur jūs anksčiau buvote, kad nematėte, jog man gerklės vėžys?!

Gydytoja jam pasakė, kad atsiguls į ligoninę ir pagis. Kiek žinau, jis gulėjo Radviliškio ligoninėje ir ten lėtai nusibaigė. Pasakojo, jog kas tik ėjo pro jį, tas jam davė niuksą kumščiais... Grinkiškio apylinkėse Rapolas pagarsėjo savo žiaurumais. Jis ypač ieškodavo besislapstančių jaunuolių ir radęs retą kurį gyvą palikdavo. Joną Armoną iš Vedreikių k., keturių vaikų tėvą, nušovė už tai, kad nėjo tarnauti į okupantų kariuomenę. Tai buvo žvėris – ne žmogus. Buvo kilęs iš Palonų k., Šeduvos vlsč. Jis buvo vedęs, žmoną turėjo, kur vėliau jį paliko.

Skrebo Dorulio likimas taip pat buvo nelinksmas. Turbūt taip Dievas davė. Kailiškėse jis nušovė Pluką – jauną vyrą... Pirmiausia sunkiai susirgo jo sūnus, gydytojai jam amputavo kojas, vaikščiojo su ramentais. Tėvas labai išgyveno dėl to, pats susirgo ir mirė savo mirtimi. Dorulis taip pat buvo baisus žmogus.

Viktoras Blužas: Mano tėvas taip pat slapstėsi nuo rusų kariuomenės, turėjo puskarininkio laipsnį. 1940 m. rusai internavo Lietuvos kariuomenę, o tėvas kaip tik tada joje tarnavo. Pasakojo, kad juos surikiavo į eilę ir pasakė: kas žengia vieną žingsnį į priekį, tas pereina į rusų kariuomenę, o kas pasilieka, važiuoja namo. Po kiek laiko jį pasišaukė rusai ir pasiūlė važiuoti mokytis į NKVD mokyklą, bet jis pasakė nemokąs rusų kalbos ir niekur iš namų nenorįs važiuoti. Tada jam siūlė eiti į geležinkelio miliciją. Kito kelio nebeliko, buvo priverstas stoti į tą geležinkelio miliciją. Neilgai pabuvo toje milicijoje; prasidėjo karas. Per karą liko Vilniuje, o jam pasibaigus vėl grįžo į kaimą, bet čia rusai pradėjo gaudyti į kariuomenę, todėl pradėjo slapstytis Gulbinuose, pas dėdę Rašį, po to legalizavosi. Legalizacijos metu enkavedistai žiūrėdavo odos spalvą. Jeigu įdegęs saulėje, tuoj liepia atnešti šautuvą, vadinasi, buvai miške, o jeigu oda pabalusi, vadinasi, kažkur užsidaręs lindėjai.

Michalina Blužienė: Mano vyras Jonas (dar nebuvom vedę) pasakojo, kaip stribai pas juos atsivedė Antaną Poškų, Čerkosų k. (prie Minaičių) gyventoją. Pasirodo, jį sugavo Paberžės stribai ir visur vedžiojo, klausinėjo žmonių, kas jį pažįsta. Taip atsivedė jį ir pas mus. Mano vyras dirbo miške, grįžęs į namus žiūri – Antanas sėdi. Jis iškart ištiesė ranką sveikintis, bet stribai puolė šaukdami: „Nelįsk! Nelįsk!“ Tada Jonas jiems pasakė, jog kartu su juo mokyklon ėjo, buvo draugai... Antanas paprašė užrūkyt, bet stribai griežtai pasakė: jokių rūkalų. Išeidamas pasakęs: „Jonai, man jau viskas...“ Stribai jį dar vedžiojo po kaimą ir visiems aiškino: va, „banditą“ sugavom.

Vyras pasakojo, kad Antanas apsivilkęs ilgą prancūzišką milinę, atseit buvo grįžęs iš Vakarų zonos. Žmonės stebėjosi, kuriam galui jis čia grįžęs, dabar lengvai neištrūks. Vėliau jį iš Paberžės su pašušviečiu Bloškiu vežė į Kėdainius, neva jie bandė bėgti ir abu nušovė. O kaip ten buvo iš tikrųjų, nežino niekas...

Naktimis pas mus ateidavo partizanai. Per langus žibintuvėliais apšviečia vidų, patikrina, ar nėra stribų, tada pasibeldžia, įeina į vidų, liepia uždengti langus, uždegti šviesą ir paprašo iškepti lašinių su kiaušiniais, nors dažniau prašydavo įdėti maisto produktų. Jiems arčiausiai buvo Mažuolių miške, Balandiškėje, pas Sajas. Gal turėjo kokią slėptuvytę ir pas Miknius Minaičiuose...

Viktoras Blužas: Bet kaip ta Mikniutė pasakoja? Juk bunkeris buvo ne svirniuke, o kiemo viduryje. Vėdinimo angos buvo užkimštos šiaudais ir užlaistytos gazoliu. Pasakodavo, kad stribai ateina su šunimi, jis pauosto tuos šiaudus, koją pakėlęs nusišlapina ir nueina. O dabar jau aiškina, kad bunkeris buvo svirniuke.

Mano tėvo brolis Juozas Bružas pokario metais dirbo paruošų agentu, vaikštinėdavo po kaimus, ragindavo žmones atiduoti prievolę valstybei, todėl daug ką matė ir pastebėjo. Tai jis ir aiškino, kad pas Miknius buvo dar kažkoks klojimas, o jame – bunkeris. O kai pradėjo siausti stribai, padegė tą klojimą ir sunaikino bunkerį. O kad bunkeris buvo svirniuke, tai tikrai netiesa. Valdžia iš žmonių rinko paruošas, reikėjo atiduoti valstybei nustatytą kiekį maisto ir kitokių produktų, žmonės visaip slėpė tą savo turtelį. Tai gal ten ir iškasė kokią duobę. Primeta lentų, ant jų kelis maišiokus grūdų ar šiaip ko ir taip paslepia nuo paruošų rinkėjų akių. Tai gryna nesąmonė, ten tikrai jokio bunkerio nebuvo.

Dabar ten kaimas, gyvenvietė, o tada tik vieno Miknio gryčia stovėjo vidury plyno lauko, toliau gyveno Navickis.

Dėl Balandiškio aš nieko nesakau. Ten galima atsitraukti link miško, visai kitokia strateginė vieta.

Michalina Blužienė: Minaičiuose dabar ten gyvena jauniausia Miknių dukra Julija Petrėtienė, o jos seserys Teresė (g. 1924 m.) ir Mikasė buvo vyresnės ir netekėjusios. Kai pas Miknius ateidavo partizanai, Julijai buvo apie 15 metų, ją tėvai pasiųsdavo į kaimą apsidairyti, ar iš kur nors neatvažiuoja stribai, bet kad jai, šitai nepilnametei, būtų rodę bunkerį, manau, kad partizanai tikrai nebuvo tokie naivūs. Tokią pasaką sukūrė Šniuolis su Terese.

Viktoras Blužas: Tą klojimą patys Mikniai padegė, o visą kaltę suvertė Karčiauskienei, kurio vyras buvo miręs, ji viena gyveno su vaikais, o Mikniutės su ja dėl kažkokios priežasties pykosi. Gal vyrais nepasidalijo?..

Apie Šniuolį mes nieko negalime pasakyti, bet žmonės kalbėjo, kad jis Teresės kavalierius buvo, kai grįžo iš kalėjimo. Mūsų giminaičiai pasakojo, kad visi, kas tik buvo miške, žuvo, būrys išnyko, todėl jį įtarė išdavyste... Dabar, kai Julės kas paklausia apie tuos laikus, ji tik miksi ir nieko nepasako, o ką Teresė su Šniuoliu sukūrė, tą dabar ir turim. O paminklą reikėjo Sajų sodyboje pastatyti, ne pas Miknius. Na, jeigu pastatė, tai tegu ten ir stovi. Geriausia būtų, kad tuos visus paminklus iš Miknių sodybos perkeltų į Sajų sodybą.

Mano tėvo brolis Juozas buvo vedęs Maskvyčiutę, to Maskvyčio, kurį nušovė ir po kelmu pakišo, dukterį. Kai paruošose dirbo, eidavo per kaimus. Štai ką jis pasakojo: „Užeinu pas Sajas, ant „ležankos“ padėtas šutintuvas pilnas barščių... Iškart supratau, kad čia ne vienam ir ne dviem žmonėms privirta...“ O pas Miknius tiesiog neaišku, kur ten pasidėt? Plynas laukas, nė vieno medžio nebuvo. Tik kiek toliau tas upeliukas Gomertėla, kuris į Šušvę įteka. Dabar iš jo tik melioracijos griovys likęs.

Michalina Blužienė: Kai vokiečiai traukėsi, Grinkiškyje buvo vachmistras Jonaitis nuo Baisogalos. Jis mus gerai pažinojo. Vieną pavakarę atjojęs ant arklio, pasakė:

– Aš žinau, kad jūs bendraujat su Lisauskiais iš Giedraičių.

Jų buvo 5 ar 6 broliai.

– Rytoj traukiasi vokiečiai, nes užeina rusai ir rytoj rytą visi Lisauskiai bus iššaudyti. Paliks tik senus tėvus. Jei galit, praneškit jiems.

Mes, mergičkos, bijom eit pas Lisauskius, kai taip pasakė. Paprašėm tėvo nueiti. Tada tėvas pažadikiais pažadikiais nubėgo į pakrūmį, sutiko Lisauskių pusbrolį Kilbukoviuką (Kilbukovą) ir paprašė Lisauskiukams pranešti, kad rytoj jų nė vieno nebūtų namuose. Jie buvo vietiniai rusai, bet gyveno ramiai, nesusidėjo nei su raudonaisiais partizanais.

Tas Kilbukoviukas pranešė Lisauskiams, kad jie slėptųsi, anie iš namų pasitraukė, o rytą vokiečiai, apsupę Kilbukovų namus, jaunuolių jau neberado. Po karo tie Lisauskiai liko mums labai dėkingi.

Pasakoja JANINA DVEILYTĖ

Užrašyta Dulkiškių k.
Rozalimo sen., Pakruojo r.
2010 08 26

Gimiau 1934 m. Vališkių k. (Tolminkiemio vnk.). Tėvai turėjo 73 arus žemės. Šeimoje buvome 2 vaikai. Brolis Stasys žuvo 1968 m. Tėvo neturėjome, gyvenome tik su motina Stase Dveilyte ir jos seserim (teta) Ona Dveilyte. Ona buvo invalidė (nesveika viena koja).

Pokario metais mūsų apylinkėse aktyvus Palucko būrio partizanų ryšininkas buvo Jonas Juška. Su partizanu Pranu Palucku draugavo. Jų ryšininkė, o vėliau partizanė buvo ir Julė Pukytė, kurią gerai pažinojome. Jos sesuo Joana Dumšienė gyveno mūsų kaime.

Pukytė nuo partizano Prano Palucko-*Kadugio* pagimdė sūnų Aleksą, kurį vėliau mes užauginom. Jo pavardė buvo užrašyta pagal motinos pavardę: Aleksas Pukys. Aleksas, baigęs vidurinę mokyklą, išvažiavo uždarbiaut į Rusiją, į Toljačio automobilių gamyklą, ten vedė ir šiuo metu gyvena Altajuje.

Žmonės žinojo, kad mes auginame partizanės vaiką, dar kai kas prikaišiodavo, kad auginam „banditų" vaiką, nors visiems aiškindavom, kad tai mūsų artimų giminių vaikas.

Zigmantiškiuose buvo progimnazijos ūkis, kuriame dirbo mano teta Ona ir mes gyvenome vieno ūkininko name. Vieną vakarą radome prie durų priklijuotą raštelį, kuriame buvo parašyta: „Mes atvešim jums vaiką". Iškart supratome, kieno tai vaikas. Kitą naktį atvažiavo Julė Pukytė su arkliu ir atvežė mums dviejų mėnesių kūdikį. Atvynioję vystykliukus, pamatėm baisų vaizdą – vaikas buvo vienas šašas. Pasirodo, jam buvo egzema. Iki mūsų jis buvo Pakruojyje, pas Kardošaitę. Pradžioje nežinojome, ką su tuo vaiku ir daryt, reikėjo galvot, kaip gydyti. Kitą vakarą pas mus vėl atėjo Pukytė, pasišnekėjom, mama jai pasakė, kad vaiką reikia gydyt, o ji mamai taip atrėžė: „Jums vaikas įteiktas, jūs ir privalot jį gydyt. Jei sugis, bus viskas gerai, o jei nesugis – sukirmys..." – tuo jos kalba ir baigėsi.

Julė ateidavo dažnai, aplankydavo vaiką ir vėl išeidavo. Mes jį nuvežėm į Rozalimą pas daktarą, kuris mus išbarė, kad taip apleidome vaiką, bet negi aiškinsi, kodėl taip atsitiko... Mama pasakė, kad tokį vaiką mums atvežė. Daktaras pasiteiravo, kas atvežė. Mama atsakė, kad arklys ir žmogus. Daktaras liepė porą valandų palaukti, kol padarys vaistus.

Rozalime gyveno mano teta Lipinskienė, tai mes iš ambulatorijos nuėjom pas ją. Pas tetą gyveno Kudla, jis karšdavo vilnas, buvo aklas. Jis ir sako: „Aš išgirdau, kad jūs šnekate apie vaikelio ligą, duokit man pačiupinėt tą vaiką." Mes padavėm, pagraibė pagraibė tą vaiką, liepė palaukti pusę valandos, kol paruoš vaistus. Labai plonai reikės patepti ir vaikas sugis. Liepė nebeiti pas tą daktarą, nes jis tikrai to vaiko neišgydys, ir mes juo pasitikėjom. Atnešė jis mums kažkokio geltono tepaliuko degtukų dėžutėje, mes juo tris kartus ištepėm tą vaikelį ir šašiukai pradėjo byrėti. Netrukus jie visai nubyrėjo ir vaikelis liko sveikas. Atėjusi motina rado sveiką vaikelį, labai nustebo ir nuoširdžiausiai mums dėkojo.

Netrukus Julė Pukytė buvo suimta, nuteista 25-eriems m. ir išvežta į Rusijos lagerius. Kalėjime ji pagimdė mergaitę, o kai buvo paskelbta amnestija, grįžo į Lietuvą.

R. K. p a s t a b a: LGGRTC dokumentuose pažymėta, kad **Pukytė-Urbaitienė (Urbonaitienė?) Julija, Tado-*Širšė***, g. 1922 m. Radvilonių k., Šeduvos vlsč. *Kadugio* (Prano Palucko) būrio ryšininkė, vėliau *Saulėkos*-Prano Razgaičio būrio partizanė. Suimta 1951 03 22 Aldoniškio k., Šeduvos vlsč., nuteista 25-eriems m., kalėjo Mordovijos lageriuose, iš Rusijos grįžo 1956 m. Mirė 2000 m.

1947 m. Julija Pukytė pagimdė dukrą **Sigutę**. Jos tėvas – partizanas Pranas Paluckas-*Kadugys*, ištekėjusi, pavardė – Janušauskienė.

1949 m. g. Julijos Pukytės sūnus **Aleksandras**. Jo tėvas – partizanas Pranas Paluckas-*Kadugys*.

1951 12 15 Panevėžio kalėjime Julija pagimdė dukrytę **Eugeniją**. Kai motina Julija kalėjo lageryje, jos dukra Eugenija buvo laikoma vaikų namuose Mordovijoje. Eugenijos tėvas – partizanas Pranas Razgaitis-*Saulėka* (*Sauleika*), ištekėjusi, pavardė – Medvedevienė.

Taip pat buvo suimti: sesuo Ona Pukytė, broliai Juozas ir Vytautas Pukiai.

Tada mes dar tebegyvenom Zigmantiškiuose. Ji pas mus atėjo su pilnu krepšiu cigarečių ir degtinės. Mes Aleksiukui pasakėm, kad jo mama atėjo. Jis pribėgo prie jos ir klausia: „Mama, ką čia man atnešei?“ O ji atsakė: „Nieko. Ko tu nori, kad tau atneščia?“ Tada vaikas tarė: „Tu man ne mama, tu – „gegutė“. Aleksiukui tada buvo šešeri metukai. Negavęs jokių dovanų, Aleksiukas išbėgo į lauką toliau žaisti su kaimo vaikais, o teta Ona su Jule dar pasišnekėjo. Julė pakilo nuo stalo ir pasakė dabar eisianti į Radvilonis ir išėjo... Iki Radvilonių buvo apie 10 kilometrų.

Kiek teko girdėti, paskutiniaisiais savo gyvenimo metais Julė gyveno Radvilonyse. Kai Aleksas buvo suaugęs, grįžo iš Altajaus į Lietuvą pasisvečiuoti ir su seserim (gimusia lageryje) Sigita Pukyte-Janušauskiene nuvažiavo į Radvilonis aplankyti motinos. Nupirko butelį degtinės, nes žinojo, kad mama mėgsta išgerti. Nuvažiavę vos prisibeldė. Motina iš vidaus paklausė, kas čia, dukra atsakė, kad Siga, ji juos įsileido į vidų. Vaikai ant stalo pastatė butelį, motina jį pasičiupo, į lovą, apsikloja antklode, o vaikams pasakė: „Aš noriu pamiegoti, o jūs eikit laukan...“ Žodžiu, ji savo vaikų jau nebepripažino.

Mano pusbrolis Vacys (Vaclovas) Dveilys gimė 1934 m. kovo 11 d. Mes buvome seserų Onos ir Stasės (Stanislavos) vaikai. Vacys nuo pat jaunų dienų buvo didelis Lietuvos patriotas. 1951 m. jis lankė 5-tą klasę, jam tada dar nebuvo 17 metų. Pas mus iš Rozalimo pieno ateidavo vietinė rusė Marusia. Vieną lietingą rudens vakarą ji atėjo pas mus ir pasakė: „Aš dabar bijosiu patamsy grįžt namo... Vaciau, tu mane palydėk.“ Vacys bandė aiškintis, kad jam reikia ruošti pamokas, bet ji griežtai pasakė: „Padarysi... Ryt poryt ir padarysi.“ Ir teta Ona įsikišo: „Vaciuk, užsivilk megztinį ir palydėk...“ Marusia Vacį apsuko ratu kambary pagavusi už rankos, pliaukštelėjo delnu per petį ir pasakė: „Na, Vacy, dabar tau jau viskas...“ – ir išsivedė. Mes net nežinojom, kad ji Vacį buvo pažadėjusi atiduoti tiems raudoniesiems žvėrims...

Kitą rytą reikia eiti į mokyklą, o Vacio nėra, negrįžo. Teta man sako: „Paimk jo knygas, nunešk mokyklon, gal jis iš tos Marusios pernakvojęs nueis tiesiai į mokyklą?“ Susidėjau aš savo knygas į „karmonėlį“, sudėjau jo, nuėjau į mokyklą, bet ten Vacio irgi nėra. Man jau neramu. Mokytoja klausia, kodėl aš tokia nusiminusi. Aš jai pasakiau, kad Vaciaus nėra: vakar vakare išėjo su Marusia ir negrįžo. Mokytoja tik nusišaipė, sako, gal užsibuvo kur... Aš mokytojai pasakiau, kad eisiu į namus ir ieškosiu Vaciaus.

Grįžtu į namus, mama ir teta Ona dirbo kolūkyje, nubėgusi pas jas pasakiau, kad ir mokykloje Vaciaus nėra. Su teta Ona parėjom ir nutarėm eiti ieškoti. Nuėjom Rozaliman pas tą Marusią, paklausėm, kur Vacius, o ji pasakė:

– Ai, Vacius išėjo, nebuvo pas mane... Palydėjo iki Rozalimo ir grįžo atgal į namus.

Nuėjom dar pas mokytoją, jai pasakėm, kad Vaciaus nerandam. Buvo labai šlapias ruduo, ant kelių, pievose telkšojo didžiulės balos, kūrėm visokias versijas: gal kur į griovį įkrito, gal prigėrė...

Mokytoja suorganizavo visą klasę ir išėjom ieškoti Vaciaus. Visur braidėm, ieškojom, bet niekur jo neradom. Tada pranešėm milicijai. Milicijoje tada dirbo Pusvaškis. Jis mums ir sako:

– Yra toks miškas „Gorodwaldis“. Jis, matyt, išėjo į ten. – tarsi pasišaipydamas, neva Vacys išėjo į mišką pas partizanus („Gorodwaldis“ – pašiepiantis žodis, susidedantis iš rusiško „gorod“ miestas ir vokiško „Wald“ miškas, tai tarsi „miestamiškis“).

Dar kiek paieškoję, paskambinom į Pakruojį, bet ir ten mums nieko nepasakė. Skambinom į Šiaulius, į Vilnių, bet atsakymas iš jų buvo vienas: tegu Pakruojis ieško. Ką tas Pakruojis ieškos, jei jie patys jį sutvarkė...

Mane pradėjo kvietinėti į Rozalimo skrebyną ir tardyti, reikalavo pasakyti, kur Vacys. Sako, ar tik su „banditais“ ne į mišką išėjo... Gavau dar per kuprą šautuvo „kolba“. Kvietė ir tetą Oną, ir ją mušė, reikalavo pasakyti, kur sūnų padėjo... Tardyme dalyvaudavo ir Pusvaškis, bet jis nemušė, jis tik sakydavo, kad tas tavo pusbrolis išėjo į mišką pas „banditus“, o mušė rusai, kurių aš nė vieno nepažinojau.

Aš tetai pasiūliau rašyti į Maskvą. Taip ir padarėm. Nuo Vaciaus dingimo jau buvo praėję metai. Iš Maskvos gavome raštą, kuriame pažymėta, kad Vilnius turi būtinai surasti dingusįjį. Be to, dar gavome žinią iš Vilniaus, kad bus dedamos pastangos suieškoti dingusį Vaclovą Dveilį.

Maždaug po metų gavome raštą, kuriame teigiama, kad Vacio palaikai rasti ir nustatyti jo žūties kaltininkai, bet tų kaltininkų mums nerodė. Ten buvo parašyta ir kur žuvusysis paslėptas. Netrukus atėjo dar vienas raštas – ruoštis parsivežti Vaclovo Dveilio palaikus.

Tada mes kolūkio sunkvežimiu su karstu nuvažiavom į miškelį tarp Stačiūnų ir Degučių, ten Vacys buvo pakastas visai negiliai vienoje baloje, nuo mūsų namų maždaug už 20 kilometrų. Kartu su mumis važiavo ir du saugumiečiai ar milicininkai. Žudikų mums nerodė, tik supratome, kad jie parodė tą vietą.

Kai atvažiavom, lavonas jau buvo atkastas, atpažinom pagal megztinį ir kelnes, o likę tik kauliukai, iš kelnių kišenės dar buvo išimta degtukų dėžutė ir trintukas. Vėliau atėję du vyrai surinko tuos kauliukus, sudėjo į karstą ir mes išvažiavom.

Vaciaus žuvimo vieta nepažymėta, aš tik žinau, kad tarp Stačiūnų ir Degučių, dabar ten eina naujas asfaltuotas kelias, tiksliai rasti tą vietą jau būtų neįmanoma. Vaclovą palaidojom Rozalimo kapinėse (dabar jos vadinamos senosiomis). Ant paminklo (akmens) užrašas: „Dveilių šeima. Šiame kape palaidota daugiau Dveilių giminės žmonių.“

Palaidojus Vacį, vėl atvažiavo ekspertai, iškasė palaikus, tyrė papildomai ir nustatė, kad buvo šaudytas kelis kartus, smarkiai sumuštas, nes rasti sutrupinti kaulai.

Po to Vilniuje vyko teismas, teta Ona gavo kvietimą. Grįžusi pasakojo, kad vieną tų žudikų atvarė 4 milicininkai, po to 4 milicininkai – antrą ir trečią. Ji prisiminė tik vieno žudiko pavardę – Rimkevičius. Teisiamieji dar mėgino aiškinti, kad jie Vaclovą vežę į kalėjimą, o jis bandęs bėgti, todėl jį ir užmušę. Bet per teismą nebuvo net užsiminta, kad tie žudikai ne partizanai, o partizanais apsimetę saugumiečiai. Ir kas jie tokie buvo, mes taip ir nesužinojome...

Ištrauka iš N. Gaškaitės straipsnio „Partizanų baudžiamoji teisė“// Lietuvos aidas, 1994 sausio 5, Nr. 2, p. 7:

„<...> Ypač tragiškas šešiolikmečio Vacio Dveilio iš Pakruojo rajono, Dulkiškių kaimo nužudymas. Paskundus agentei, kad jis turįs ryšių su partizanais, MGB

spec. grupės smogikai, apsirengę partizanų uniformomis, kankindami tardė berniuką, kol jis išprotėjo. Tada nušovė, o motinai pranešė, kad nužudė partizanai. KGB sudarytoje žuvusiųjų kartotekoje taip pat nurodyta, kad Vacį Dveilį nužudė partizanai. MGB falsifikavo ataskaitas, savo žmogžudystes priskirdama partizanams. Smogikų žiaurumą MGB visaip skatino, leido naudoti „fizinio poveikio priemones“, nes tokiu būdu pakirsdavo žmonių pasitikėjimą partizanais.“

Iš KGB ataskaitos:

Chainauskas Antanas Leopoldovičius, gimęs 1922 m. Lietuvos SSR Biržų r. Porijų k., iš neturtingų valstiečių, lietuvis, SSRS pilietis, nepartinis, išsilavinimas – 3 pradinės mokyklos klasės, turi vieną mažametį vaiką, 4 kategorijos šaltkalvis, iki arešto dirbo tekintoju Vilniaus elektros prietaisų gamykloje.

Tiriant bylą, nustatyta, kad buvęs Lietuvos SSR MGB 2N valdybos sk. viršininko pavaduotojas vyr. leitenantas **Rymkėvič** (**Rymkevičius**) vadovavo spec. grupei, kurios vadas buvo **Rudžionis**, o jo pavaduotojas **Chainauskas**. 1950 m. spalio 3 d. Rudžionis ir Chainauskas, apsimetę „banditais“, miške tardė Vacį Dveilį, gim. 1936 m., įtariamą ryšiais su ginkluota gauja. Tardydami Rudžionis ir Chainauskas Rymkevičiaus nurodymu Dveiliui pritaikė fizinio poveikio priemones, dėl kurių jam kilo reaktyvi psichozė su neteisingu elgesiu. Rymkevičius, vadovavęs spec. grupei, nesiėmė reikalingų priemonių, kad būtų laikomasi sovietinių įstatymų; pats nurodė Rudžioniui ir Chainauskui taikyti Dveiliui fizines priemones.

1950 m. spalio 4 d. rytą Rudžionis ir Chainauskas, norėdami nuslėpti sumušimo faktą, Dveilį nušovė pareiškę, kad jis mėgino pabėgti. Rymkevičius, neapžiūrėjęs lavono ir nepateikęs jo medicinos ekspertizei, remdamasis Rudžionio ir Chainausko raportais surašė aktą, kad Dveilys nušautas mėginant pabėgti. Dveilio lavoną Rudžionis ir Chainauskas slaptai palaidojo miške.

Peržiūrėjus LSSR MGB buvusių SG (spec. grupės) agentų Chainausko ir Rudžionio asmens bylas, nustatyta, kad pastarasis 1947 m. birželio mėn. buvo įtrauktas į neviešą darbą su Valstybės saugumo organais, buvo įterpiamas į ginkluotas gaujas ir, rizikuodamas gyvybe, atvesdavo jas Valstybės saugumo kariuomenės smūgiams.

Iš kn. LKP, VII d. (2), p. 638. Pasakoja Pranas Preikšaitis: <...> Kai *Kranklys*-Juozas Rudžionis ir *Tarzanas*-Antanas Chainauskas Pakruojo rajone nukankino berniuką V. Dveilį, juos teisė. Man teko dalyvauti tuo metu minėtoje SG grupėje, aš saugojau bazę (stovyklą). Buvome nusiųsti susitikti su tariamu partizanų ryšininku Dveiliu, kuris neva žinojo daug partizanų, bet faktiškai, pasirodo, jis nieko nežinojo. Jis draugavo su mergaite, kuri buvo užverbuota saugumiečių, ir pasigyrė jai, kad žino daug partizanų. Dveilys irgi buvo vežiojamas pagal legendą, „išlaisvintas“ tariamų partizanų, jų ištardytas, po to vėl suimtas, vėl tardytas ir nustatyta, kad jis tikrai nieko nežino. Jis prisipažino, kad tik pasigyręs tai merginai, bet ag. smogikai, matyt, nepatikėjo juo, kankino ir paskiau nakties metu užmušė.

<...> 1955 m. „už sovietinių įstatymų pažeidimą“ P. Rymkevičių, agentus smogikus J. Rudžionį ir A. Chainauską-*Šalną* karo tribunolas nuteisė kalėti nuo 2 iki 7 metų. „Sovietinių įstatymų pažeidimu“ saugumo organai vadino išsigimėlišką nusikaltimą – nepilnamečio V. Dveilio kankinimą ir nužudymą. Ltn. P. Rymkevičius,

J. Rudžionis ir A. Chainauskas berniuką taip kankino, kad jis išprotėjo. A. Chainauskas 1951 m. pats nušovė J. Lukšą, bet tai, matyt, nepadėjo išvengti kalėjimo. Viso bausmės laiko nusikaltėliai lageryje neišbuvo – po Stalino mirties juos amnestavo. A. Chainauskui lageryje sutriko psichika, ir vėliau jis pateko į psichiatrinę ligoninę. Šis faktas, kai smogikai trumpam laikui atsisėdo už grotų, yra vienintelis per visą SG gyvavimo istoriją. Ši išimtis tik patvirtina, kad agentų smogikų bei jų vadovų „sovietinis teisingumas“ nepasiekdavo.

<...> MGB agentas smogikas ***Tarzanas*-Chainauskas Antanas**, fiktyvi pavardė – Lopačinskas, legenduotas partizano slapyvardis – *Tarzanas*, o MGB ag. smogiko – *Šalna*, šaudyti žmones buvo jo stichija.

<...> Dažniausiai SG grupėje partizanų vadą vaizduodavo MGB ag. smogikas ***Kranklys*-Juozas Rudys** (dokumentuose – **Rudžionis**, partizaninis slapyvardis – *Čemberlenas*) – vidinis agentas slapyvardžiu ***Obelinskas***.

Versta iš rusų kalbos
Šiaulių srities prokurorui justicijos patarėjui
Drg. Janoniui.
Nr. 1/420, nuo 23 sausio 1952 m.

Grąžiname tyrimo medžiagą pagal Dveilytės Onos, gyv. Dulkiškių k., skundą. Jums pranešame, kad jos sūnų Vacį Dveilį 1950 m. spalio mėn. užmušė banditai.

Priedas: 3 skundo lapai.
Parašai: MGB valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas mjr. ROGOŽIN
Tikra: UMVD 2-N valdybos sk. ltn. PANKRATOV

Pasakoja VIKTORIJA KAIRYTĖ-BAJORINIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
2011 04 15

Gimiau Uoginių k., Biržų r. Šeimoje augome 5 vaikai: Monika, g. 1923 m.; Boleslovas, g. 1925 m.; aš – Viktorija, g. 1927 m.; Valerijonas (Valius), g. 1931 m. ir Leontina, g. 1933 m.

Mama buvo gimusi 1901, o tėtis 1895 metais.

Kai 1940 m. atėjo rusai, iš mūsų kaimo į Sibirą nieko neišvežė, tik nušovė mano brolio triušį. Valiukas labai mylėjo triušius, veislinė patelė buvo atsivedusi kelis mažylius. Atvažiavo rusai, o mūsų sodyba buvo netoli kelio. Mes visi buvome ant kiemo, Valiukas ant rankų laikė tą patelę ir, pamatęs rusus, garsiai suriko:

– Ooooooo! Ruski padruski..!

Rusiškai jis nemokėjo, o apie rusus taip kalbant girdėjo suaugusiuosius. Rusas kaip griebė iš jo tą triušį, kaip trenkė ant žemės ir nušovė. Valius nubėgo atnešė vaikučius, verkdamas rodo tam rusui, aiškina, kad dabar jie mirs be motinos pieno, bet rusas ir tuos triušiukus ištraukė iš Valiaus rankų ir nutrenkė ant žemės, bet jau nebešovė... Tai va, kokie rusai 1940 m. pas mus atėjo. Po to Valius jų labai nekentė, sakė juos sudraskysiąs savo rankomis, kokie jie niekšai...

Kol gyveno tėtis, mums buvo ramu, niekas mūsų per daug neskundė ir neskriaudė. Kaimynystėje gyveno Ramanauskas Jonas, jis buvo vedęs mamos pusseserę. Tas labai jau vaidino didelį komunistą ir pataikavo atėjūnams. Kaimuose atsirado nemažai tų rusų duoneliautojų su terbomis, eidavo iš kiemo į kiemą... O kai tėtis mirė, mums pasidavė sunkiau. Sirgdamas vis dar kalbėjo:

– Mirt aš nebijau, ką čia beprigyvensi, ale dar taip roda pamatyt – negi ruskelis vokietį sumuš? – Bet tos ruskelių pergalės tėčiui nebeteko pamatyt, jis mirė 1944 m. prieš pat išeinant vokiečiams.

Jei kalbėt apie partizanus, tai dar ilgokai pas mus jų nebuvo. Patys pirmieji pas mus atsirado vadinamieji „juodieji“ – plėšikai.

R. K. p a s t a b a: Viktorija kategoriškai atsisakė įvardyti tuos „juoduosius“, nes, anot jos, dar tebegyvena jų vaikai, vaikų vaikai, todėl ji nenorinti, kad šešėlis kristų ant buvusių plėšikų palikuonių galvų, juk jie niekuo dėti. Gerokai anksčiau mano neįvardytam asmeniui A. L. asmeniškai teko girdėti iš pačių uoginiečių, jog tiems „juodiesiems“ pokario metais vadovavo tūlas Julius Jackevičius, kuris, deja, savo palikuonių nepaliko, bet sugebėjo prisiplakti prie okupantų valdžios, buvo „didelis“ komunistas, vėliau tapo kolchozo pirmininku, Rokiškyje pasistatė namą ir garbingai iškeliavo Anapilin... J. Jackevičiaus gauja Uoginiuose apiplėšė Marcinkevičius, Lapėnus...

Kiek žinau, Čiuladų k. šitie „juodieji“ plėšė žmones partizanų vardu, nors tada mes dar tokių dalykų nesuvokėm, kažkaip netikėjom, kad galima taip pasielgt: apsimesti partizanais ir jų vardu plėšikauti... Girdėdavom, kad vienur ar kitur apiplėšia. Pagaliau atvažiavo ir pas mus. Net du kartus apiplėšė. Vieną kartą paklausė, kur padėti drabužiai, pasakėm, kad užkasėm po žeme, už tai mums kaip reikiant „ataudė“ nugaras.

Kažkas iš Čiuladų, matyt, juos atpažino, surašė visų pavardes (apie 8 ar 9) ir priklijavo tą lapą Antašavoje prie stulpo. Netrukus kažkas pranešė, kad ir mūsų Boleslovas ten įrašytas. Atėjo iš Čiuladų Vytautas Kukenis (partizanų ryšininkas) ir pasakė, kad jis buvo nuvažiavęs į Antašavą ir tikrai matė, kad mūsų Baliukas įrašytas į tuos „juoduosius“, bet tik kitu pieštuku ir kita rašysena.

Kitą kartą atėjo pas mus vienas iš tų „juodųjų“ Henrikas (Henius) Žiedavičius (apie 25 m. amžiaus, Boleslovo „bermavonės“ krikštatėvas), išsivedė Balį ir vedžiojo po kaimynus. Tuo metu Balys dirbo Subačiuje garvežio mašinisto padėjėju. Parėjęs rytą, jis pasakė motinai: „Žinai, mama, man gėda ir sakyt, kur aš buvau... Nusivedė jis mane pas Brazdžiūnus netoli Mičiūnų, prašo išgerti, valgyti, lašinių... Kokia man gėda buvo, nežinojau, kur akis dėt... Norėjau jį palikt ir išeit, bet jis manęs neišleido.“

Po dienos ir vėl tas Žiedavičius atėjo su keliais savo draugeliais. Mama atskaitė jam moralus, gerokai apibarė, kad Boleslovą vedžiojosi pas žmones ir reikalavo valgyti ir gerti. Žiedavičius baisiai užpyko, o sutikęs Boleslovą, užsipuolė, kad motinai pasisakė, ėmė iš jo tyčiotis: „Motinos sūnelis... Motinos sūnelis...“ Boleslovas jam atsakė: „Aš su mama gyvenu, valgyt mes turime, o tu man gėdą darai pas žmones vedžiodamasis kartu...“

Vieną sykį mes išvažiavom pas gimines į Salamiestį, į šv. Baltramiejaus atlaidus, o Boleslovas liko namuose. Pas mus buvo atvežta keletas mamos brolio Povilo Ei-

dikonio daiktų: drabužių, dviratis, o jis pats jau buvo žuvęs. Grįžę į namus, nieko neradom, visi kostiumai išnešti, Boleslovo dokumentai paimti. Pasirodo, naktį atvažiavo plėšikai ir viską išsivežė. Boleslovas nė vieno jų neatpažino.

Balys grįžo į darbą be dokumentų. Pasisakė savo viršininkui... Ką daryti? Be dokumentų negali dirbti. Viršininkas jam patarė važiuot į Vabalninką, turėtų išduoti naujus. Vabalninke stribai pakėlė triukšmą, atseit dokumentus „banditams" atidavęs, nesileidžia net į kalbas, ypač smarkiai puolė stribas Aukštikalnis Balys (kilęs iš Kiaulėdžių k.).

Baisus žmogus buvo tas Aukštikalnis, neduok, Dieve... Kiek aš esu nuo jo gavusi, kiek kartų jis mane daužė į namus atėjęs... Iš Gelažių atvažiavę skrebai irgi mušdavo.

Kai prieškario metais dar būdavo vakaruškos Uoginiuose, iš Kiaulėdžių atvažiavusius uoginiečiai išvydavo, o kai ten uoginiečiai nuvažiuodavo, tada kiaulėdiečiai juos išvydavo. O po karo atvažiavo jis pas mus į šokius, išsivedė mano seserį Moniką šokt ir sako: „Va, dabar aš jau „liaudies gynėjas", gali su manim šokt ir nieko nebijot... Galėsi pas mane dirbti sekretore..."

Jau po Atgimimo ėjom į žydkapius Vabalninke, ten, kur partizanai buvo užkasti, žiūrim, Aukštikalnis kastuvų kotus pardavinėja. Monika priėjo prie jo ir paklausė: „Na, Baly, gal prie kotų tau dabar reikia sekretorės?" Žiūri jis į ją kaip iš debesies nukritęs. Nė žodžio nepratarė. Tik sumurmėjo kažką panosėje, už kotų ir nudūmė...

Brolis Balys dokumentų taip ir negavo. Pabuvo kiek laiko, vėl nuvažiavo į Subačių, bet ten viršininkai irgi bijo jį laikyti be dokumentų. Padrąsino jį ir prikalbino dar kartą nueit Vabalninkan. O kai antrą kartą nuėjo, tai ir uždarė. Buvo maždaug 1945-ųjų pabaiga. Aš nuėjau, nunešiau maisto, nors labai bijojau, kad ir manęs nesuimtų.

Vabalninke gyveno teta Pranutė, jai perdaviau, ji nuėjo, bet broliui neleido perduot to maisto.

Vieną naktį brolį išleido. Balys pasakojo: „Kažkoks man visai nepažįstamas pagyvenęs žmogelis budėjo, aš gulėjau paslikas ant žemės koridoriuje sumuštas, jis priėjo prie manęs ir liepė bėgti. Maniau, kad kokia provokacija, bet jis labai griežtai pasakė: „Bėk į žydkapių pusę ir pabėgsi." Kai paklausiau, kaip bus jam, atsakė: „Nebijok, aš išsisuksiu..." Taip brolis iki savo žūties ir nesužinojo, kas tas geras žmogus buvo, kuris jį išleido.

Iš stribyno jis nubėgo pas mamos seserį Elzę ir Kazimierą Petrikėnus, kurie gyveno netoli žydkapių. Buvo taip sumuštas, kad vos paėjo, šliaužte šliaužė, Petrikėnų sodybą pasiekė jau paryčiais. Teta su vyru persigando pamatę taip žiauriai sumuštą Balį, visą kruviną, jau nebe į gyvą žmogų, bet į lavoną panašų. Apiprausė jį miškelyje, Kazimieras pasikinkė arklį ir nuvežė į Jaunučių k., pas pusbrolį Adolfą Eidikonį. Šalia jų gyveno ryšininkės Macijauskaitės, vieną jų vadino Birute. Kai mes nuvažiavom, brolis dar buvo visas žaizdotas, be sveikatos...

Pas Macijauskaites ateidavo iš Biržų krašto Kostas Kregždė-*Muzikantas* ir kiti partizanai. Tada Balys paprašė Macijauskaičių suvesti jį su partizanais ir po kurio laiko, atgavęs jėgas, jis išėjo. Su Kregžde tada vaikščiojo Čeriauka, kažkoks partizanas – aukštas vyras vardu Balys, Julius Navakas-*Tilvikas*...

Balys partizanams papasakojo, kaip jį Žiedavičius vedžiojosi, kaip talkoje būdamas nugvelbė dviratį, o po to sumetė bėdą jam. Stodamas į partizanų būrį, jis privalėjo viską papasakoti, kad vėliau nebūtų apkaltintas nebūtais dalykais.

Kartą atvažiavo Balys su keletu vyrų, mes tada buvom ką tik kiaulioką pasiskerdę, mėsą rūkėm, dar pavaišinom juos dešrom ir kaip tik atėjo tas pats Žiedavičius. Jie tuoj pat įsivedė jį kambariukan, aš tik išgirdau brolio balsą:

– Na, „krikštatėvi", einam čia, pasišnekėsim...

Vėliau kažkuris jų tyliai pasakė, kad Henius pasisakė visus savo „griekus", pabučiavo šautuvą ir prisiekė daugiau šitaip nedaryti. Žiedavičiai nebuvo blogi žmonės, bet, matyt, „juodieji" jį buvo įtraukę į savo veiklą.

Kai tik sužinojo, kad Balys išėjo pas partizanus, skrebai pradėjo lankytis kasdien. Ateina, daužo mus ir reikalauja pasakyti, kur „banditai".

Moniką suėmė pavasarį... Mes važiuodavom į Rygą apsipirkti, partizanams žiūronų, kompasų, deginalo medžiagos uniformoms. Kartą, grįžusi iš Rygos, Monika nuvežė į Kupiškį parduoti, bet kažkas įskundė, kad ji ginklus partizanams veža. Netrukus žmogus iš Kupiškio mums pranešė, kad nuvažiuotume pasiimti arklį, nes sesuo Monika areštuota ir uždaryta skrebynėj. Pamenu, tokia viena bobšė Uoginiuose plepėdavo: „... Bet ji, kai eina, tai vis barška kažkas tam lagaminėly..."

Kitą dieną nuvažiavau į Kupiškį, užėjau į skrebyną, bet manęs nepriėmė, liepė kiek palaukti, pasivaikščioti. Išėjusi į lauką, einu palei tą namą ir girdžiu – Monika šaukia:

– Viktut! Viktut! – dairausi, bet jos nematau, sako, žiūrėk žemyn...

Ir pamačiau per rūsio langą ją apačioje. Pasakiau, kad aš viena atvažiavau, o ji man:

– Sakė, kad mane sušaudys, kad aš ginklus vežu „banditams"...

Dar persimetėm keletu žodžių ir mane pašaukė į vidų. Įeinu, stribų viršininkas sako:

– Pasiimk arklį ir varykis namo, seseriai jis jau nebus reikalingas...

Dar bandžiau su juo aiškintis, bet skrebas griežtai atkirto:

– Sakau, varykis arklį namo, Monika jau vis tiek nebegrįš, jai arklio nebereiks...

Važiavau namo ir visą kelią verkiau. Grįžtant, dar neįvažiavus į Uoginių k., vienas žmogus pasakė, kad pas mus kažkas atsitiko. Parvažiuoju, Jėzau Marija, karvės skrebų iššaudytos... Pačios geriausios dvi karvės. Kieme šuo dar peršautas staugia... Valiukas su mama bulves vagojo. Kai pamatė ateinančius skrebus, mama dar spėjo nubėgti į Daugėlos mišką. Buvo liepos mėnuo, pats karštis. Kur dėti tuos gyvulius? Kažkuris kaimynas patarė vežti į Panevėžio muilo fabriką. Pasirodo, Vabalninko skrebai girti atvažiavo ir ištratino gyvulius...

Po savaitės į namus grįžo visa sudaužyta Monika. Ėmė pasakoti, kaip skrebai ją tardė, kodėl ji važinėja į Latviją, ką iš ten veža, ir vis mušė pagaliais per šonus, tik per galvą nešėrė. Galva buvo sveika, bet šonai visi mėlyni.

Po to ji greit ištekėjo už Prano Palionio. Sutarė su Antašavos kunigu Kupstu, kad juos sutuoks. Pavakary mes su drauge Bronyte, vienu pajauniu ir abiem jaunaisiais nuvažiavom į Antašavą. Kitą dieną jau anksti rytą mus prikėlė smarkus beldimas į duris ir langus. Vos atidarėm duris ir suvirto visa skrebokų šaika. Ėmė

rėkauti, kad „banditas“ su „bandite“ apsiženijo, kadangi Prano broliai Jonas ir Juozas su vokiečiais pasitraukė į užsienį.

Tuoj pat įpuolę į kambariuką, kur gulėjo jaunieji, nutraukė antklodę ir ėmė rėkti:

– Och, banditai, jūs čia gulit?!

Kartu su skrebais buvo ir jaunas aukštas rusų leitenantėlis. Stovi jis kažkaip pasimetęs, žiūri į tuos mūsų skrebokus su tokiu gailesčiu veide, o vienas skrebokas automatą nukreipė į Moniką su Pranu ir šaukia anam, kuris antklodę nutraukė:

– Pasitrauk šalin! Šaut! Juos nušaut! – rėkia visas persiutęs...

O leitinantėlis sako:

– Nu čto vy? Liudi molodyje, nenado tak... (na ką jūs, žmonės jauni, taip nereikia...). Trenkė per rankas siautėjančiam skrebui ir tiesiog stumte išstūmė iš gryčios.

Norėčiau pasakyti, kad kai kurie rusai buvo šiek tiek padoresni už mūsiškius.

Na ir išsinešdino. Kažkiek paėjo Daugėlos grioviu, žiūrim, anas muistosi, nori grįžt atgal, o tas leitinantėlis stumia juos tolyn.

Tada mama sako Monikai ir Pranui: „Greit apsirenkit ir bėkit!“ Jie apsirengė, čia pat į rugius ir pabėgo. Neilgai trukus skrebokai keikdamiesi sugrįžo. Ginklai jiems rankose, eina kambarin, o jaunųjų jau nebėr, lova tuščia. Vienas, trenkdamas mamai per veidą suriko:

– Sakyk, kur išėjo tie „banditai“?

– Ką aš žinau, kur jie išėjo? Aš ne į juos, o į jus žiūrėjau...

Kol jie šlaistėsi po kambarius, ir mama išbėgo. Tada užsipuolė mane, kur motina? O ką aš žinau, kur motina? Taip ir išėjo nieko nepešę.

Vėliau pradėjo lankytis Gelažių skrebai. Ir tie ne ką geresni. Labai jau „narsūs“ buvo broliai Grunskiokai, vienas raišas ateidavo koją vilkdamas šonu. Kitas buvo irgi labai žiaurus, jį visi „Navalskiene“ vadindavo.

Mama dar buvo sugrįžusi, bet nuolat namuose jau nebegyveno.

1948 m. pavasarį, didžiojo vežimo į Sibirą metu, mama jau buvo Panevėžyje, o sesuo su vyru, tuokart išbėgę iš namų, kažkur laikinai pas svetimus žmones apsistojo, o vėliau persikėlė ir gyveno Traupyje.

Mes su broliu Valium buvom likę Uoginiuose ir kurį laiką gyvenom savo namuose, laikėm keletą gyvuliukų. Retkarčiais atvažiuodavo mama, kažkiek pabuvusi vėl išvažiuodavo, vengdavo skrebų. Rudeniop Antanas Pranauskas padėjo pjauti rugius, šiek tiek išsikūlėm javų, Liobikas Aleksas atvažiavęs su triplūgiu suarė dirvoną, suakėjo, pabaigtuvėms papjovėm du paskutinius kalakutus, kelias vištas talkininkams vakarienei.

Kažkas pranešė skrebams, kad Valiukas turi ginklą. Atėjo skrebai, išsivedė jį ant kluono ir ėmė mušti. Išsilaužė storiausią pagalį ir taip žiauriai sumušė, kad dvi savaites paslikas gulėjo. Gydžiau aš jį, visokiais tepalais tepiau, ant nugaros negalėjo gulėti, ant pilvo atsigulęs miegodavo. O kai apgijo, pasakė:

– Manęs skrebai daugiau nebepaims.

Būdavo, vos tik pamato ateinančius skrebus, bėga iš namų. Sakydavo: „Geriau tegu nušauna, taip jau nebekentėsiu...“

Po to aš mažąją sesutę išleidau pas Petrikėnus, o Valių – pas mamą į Panevėžį, ten butuką buvo išsinuomoję, nes namuose jau buvo baisu gyventi. Vėliau mes apsigyvenom Kaubariškу, netoli Panevėžio, ištremtųjų namuose. Čia gyveno Šaučiūnienė, partizanų Šaučiūnų Petro-*Žiogo* ir Jono-*Neries* mama. Ji gyveno vienam gale, o mes – kitam. Kiek pagyvenusi šiuose namuose, Šaučiūnienė išėjo už Stumbriškio pas Pakaušį. Valius dirbo miške, pas eigulį Ališauską. Kai jam suėjo aštuoniolika, jis pasakė, kad pas stribus neis registruotis. Ališauskas jį dar įkalbinėjo registruotis, bet Valius kategoriškai atsisakė: „Tegu mane vietoj nušauna, bet nesiregistruosiu... Jeigu priims, ir aš eisiu partizanaut.“ Taip brolis Valerijonas iš Kaubariškio išėjo pas partizanus.

Tuo metu aš dar nuvažiuodavau į namus, apsistodavau pas kaimyną Skukauską, mes su Janyte Skukauskaite labai draugavome. Mūsų draugystė tęsėsi iki pat jos mirties, o prieš pat mirtį ji dar atėjo pas mane pasakyti savo vieną didelę paslaptį (man ši paslaptis žinoma, Viktorijos prašymu, pažadėjau šios paslapties neviešinti – *R. K.*). Ji pasakė:

– Aš nenoriu šitos paslapties nusinešti į kapus, palieku ją tau, – ir viską atvirai papasakojo...

Tai buvo tikra, patikima draugė, kokių dabar labai maža. Kai mane persekiojo stribai, aš ne kartą slėpiausi jos namuose, nakvodavau. Ją irgi ne kartą kvietė enkavedistai ir tardė, bet ji nieko neišdavė. Su ja mes važiuodavom į Rygą, abi pirkdavom kompasus, žiūronus, bet mus jau sekė, nes, kai mane areštavo, tardytojas pasakė, ir kokioj parduotuvėj mes kompasus pirkom.

Janytė palaidota Šilaičių kapinėse, visai netoli mano mamos. Dažnai aplankau jos kapą, gėlių pasodinu.

Ir kiek galėjau, dar lankiau namus, troškau, kad nors namai išliktų. Vieną karvę atsivežėm į Panevėžį, kur gyvenome pas senukus Zauras, netoli Piniavos. Šalia miškelis, mes jiems malkų prinešdavom, pieno duodavom ir vis dar važinėjom į Rygą, o kai atsiveždavom kokių prekių, mama eidavo per kaimus ir pardavinėdavo. Partizanams labai reikėdavo visokių vaistų, tvarsliavos, pripirkdavom streptocido, streptomicino, revanolio.

Kai Valius išėjo į būrį, su juo visą laiką bendravom, turėjom ryšio punktus, per kuriuos pasikeisdavom laiškais. Pagrindinis mūsų ryšio punktas buvo Žaliojoj prie „Kalnų“.

Su Baliu retai susitikdavom, jie arkliais atvažiuodavo. Paskutinį kartą jie atvažiavo aštuoniese 1947 m. kovo mėn. Išvažiuodami prasitarė, kad Čiuladų k. Vytautas Kukenis jiems iškūrens pirtį ir jie išsimaudys. Maždaug po valandos, žiūrim, Balys vėl atvažiuoja vienas. Aš jo paklausiau, kodėl vienas? „Atvažiavau dar mamos pasižiūrėt,“ nes ji tuo kartu sirgo. Šnektelėjo su ja trumpai, atsibučiavom ir vis kartojo išeidamas iš gryčios: „Tik žiūrėkit mamą... Tik žiūrėkit mamą... Jei bus blogiau, kvieskit daktarą, arba vežkit Subačiun...“

Jie pas tą Kukenį išsimaudė ir išvažiavo, bet, matyt, kažkas jau buvo paskundęs ir juos sekė. Nuvažiavo jie į Berčiūnėlių k., pas ryšininką Leoną Aukštikalnį, užėjo į kambarį ir tik vieną sargybinį paliko lauke. Vos suėjo, rusai apsupo sodybą, sargybinį iškart likvidavo ir atidengė ugnį į namą. Vyrai per duris, per langus šoko į

lauką, bet beveik visi krito vietoje, o mūsų brolis Balys spėjo dar nubėgti toliau ir užsiglaudė už nemažo akmens. Kaimynai pasakojo, kad rusai, visus iššaudę, puolė prie to akmens, o Balys iš automato kaip pasėjo, taip keli ir krito vietoje, bet jis irgi žuvo. Kai čekistai pavarė kaimiečius su pastotėmis vežti žuvusius partizanus į Vabalninką, sakė – jie labiausiai keikė Balio lavoną, kad žūdamas kartu ir jų kelis dar su savimi nusinešė į aną pasaulį...

1947 m. kovo 2 d. žuvo: mūsų brolis Balys Kairys-*Genelis*, *Pabėgėlis*, *Vasaris*; Petras Stašys-*Puškinas* iš Natiškių k.; Boleslovas Vinciūnas-*Boleslovas Didysis* iš Kratiškių k.; du broliai Čeriaukos iš Biržų, Baltrūnas, Balčiūnas...

Kai sužinojom, kad Vabalninke ant grindinio guli 9 sušaudyti, mūsų kaimynas Skukauskas nuvažiavo ten ir grįžęs pasakė, kad tarp nušautųjų yra ir mūsų Balys. Tada aš nuvažiavau į Vabalninką, nuėjau pas tetą Pranutę, ji apsisuko skarom, apsimuturiavo ir nuėjo pažiūrėti, nes aš bijojau, kad manęs neatpažintų.

Grįžusi teta taip pat patvirtino, kad yra ir Baliukas. Toj gatvytėj, Vabalninke, einančioj nuo žydkapių, tuo metu gyveno žmogus, kuris slapstėsi nuo kariuomenės. Pamatęs ateinančius kareivius, pagalvojo, kad jo ateina, šoko per duris ir bėgo. Kareiviai, pamatę jį, nušovė. Kai laidojo šituos 8 partizanus, kartu su jais palaidojo ir šitą žmogų, iš viso 9 į vieną duobę.

Su Valerijonu miške vis dar susitikdavom, nueidavom į Žaliąją, iki vadinamosios „Bombardynės“. Nunešdavau vaistų jiems atsivežusi iš Rygos, kompasus, žiūronus perduodavau.

Grįžus su prekėmis iš Rygos, pavojingiausia būdavo Panevėžyje išlipant iš traukinio, kadangi kratydavo. Atveždavau po 10–15 kompasų, žiūronų, o parduotuvėje pirkdavau po vieną, ne iš karto visus ir ne tą pačią dieną. Kad nekiltų įtarimas, keisdavau išvaizdą, kitais drabužiais persirengdavau eidama į parduotuvę. Panevėžyje prie traukinio mane pasitikdavo Zovė iš Siaurių. Susitariam taip: išlipusi iš traukinio, nešulius pasiimu į abi rankas, žmonės grūdasi, Zovė įsimaišo tarp jų, greit čiumpa vieną mano nešulį ir dingsta.

Valius buvo sužeistas rusų kariuomenės siautimo metu Žaliojoj, kulka kliudė mentį, nugaroj tiesiog išarė duobę. Atėjo pas mus į Panevėžį, gydžiau jį, perrišau, žaizda baisiausiai pūliavo. Tada mes gyvenom pas Tamelius, Pušyno g., nr. 21, nors iš tikrųjų tie namai ne Tamelių buvo. Vienam gale gyveno Tameliai, o kitame tokie senoliai, senukas buvo aklas.

Tėvai Tameliai buvo labai geri žmonės, ypač Tamelienė, dar buvo jų brolis Jonas, taip pat labai geras žmogus, o dukra Aldona ir sūnus Stasys, pasirodo, buvo užverbuoti. Mūsų mamos sesuo su vyru prieš karą pas juos gyveno, buvo jų dukros kūmai.

Po dviejų dienų Valiukas sako: „Man jau reikia eit...“ Sudėjau jam vaistus į kuprinytę, paruošiau, tik žvilgt per langą – ogi milicininkas prie durų. Valius išsitraukė pistoletą ir po lova. Mane dar perspėjo: „Jeigu jis lenksis ir bandys žiūrėt po lova, tu pasitrauk tolyn, aš šausiu...“ Aš atsistojau prie lovos, milicininkas įėjo, duris paliko atdaras, apsidairė, o man jaučiu: dreba rankos, laukiu, kada tik jis lenksis, bet jis paklausė:

– Ar jūs viena?

– Viena, – atsakiau.

Jis apsisuko ir išėjo.

Kai dabar pagalvoju, matyt, Tameliams pasigirdo, kad pas mane kažkas yra, pranešė saugumui, o tie atsiuntė savo šnipelį, persirengusį milicininko drabužiais.

Maždaug po pusvalandžio, kai tas milicininkas išėjo, aš greit užmečiau Valiukui ant pečių to senuko lietpaltį, užrišau skarytę ir jis išėjo.

Kai tik Valiukas išėjo, tos pačios dienos pavakary (buvo lapkritis) ateina Morta Bernadišiūtė ir kviečia važiuoti į jos namus:

– Važiuojam va dabar, tave partizanai kviečia.

Aš atsakiau, kad vėlu, kur mes dabar eisim... Ji ėmė aiškinti, jog vakare eina autobusas. Bet nuo autobuso dar geras kelio galas už pušyno link Velniakių, o dar naktį, bet Morta užsispyrė:

– Partizanai liepė būtinai šiąnakt tave atvesti.

Mane ėmė persekioti kažkokia negera nuojauta, bet apsirengiau ir išėjom. Autobusu nuvažiavom iki Karsakiškio. Tik įėjom į mišką, girdžiu – iš dešinės pusės kažkas traška... Aš juk ne pirmą kartą einu mišku, mano ausys jau buvo įgudusios prie panašių traškesių, kad be jokių abejonių būdavo aišku. O čia labai aiškiai girdėjau žmogaus žingsnių traškesį. Mortai pasakiau, kad kažkas eina. O ji lyg niekur nieko:

– Ai, kas čia dabar gali eiti? Niekas čia neina... Laksto gal kokie vilkai ar stirnos...

Jei žvėris lėktų, tai ir pralėktų, o čia buvo aiškiai girdėti einančio mišku žmogaus žingsniai.

Ateinam į namus, įeinam gryčion, o Morta tik „čiulba“:

– Tai va tuoj ateis partizanai... Tuoj ateis...

Aš jos dar paklausiau, kokie partizanai čia manęs prašė ateit, o ji atsakė:

– Ateis ir pamatysi... Ko tu čia manęs klausi...

Ant stalo atnešė puodynę pieno, duonos, o man neramu. Kaip čia suprast? Morta Panevėžy aiškino, kad partizanai manęs laukia, o dabar mes turim jų laukti... Mintys jau lakstė galvoje ir kūrė įvairiausius planus: kas dabar bus, kaip turėčiau elgtis bet kokiu netikėtu atveju. Girdžiu: šuo ėmė loti. Aš jau žinojau, jeigu savi eina, šunys neloja.

Pripylė man stiklinę pieno, valgau pusiau šonu į langą atsisukusi, bet į jį nežiūriu, tik retkarčiais žvilgteriu. Vaidinu, tarsi su Morta šneku, bet dėmesio nuo lango neatitraukiu. Tik švystelėjo palangėje tamsus šešėlis, ir tiesiai už lango pamačiau į mane spoksantį žmogaus veidą. Trumpai pasižiūrėjo ir dingo, bet greit pasirodė ir kitas. Šis irgi trumpai pastovėjęs dingo nuo lango. O aš jau ir duonos nuryt nebegaliu iš susijaudinimo, tik pieną sriubčioju ir galvoju, kas čia dabar bus... Supratau, kad patekau į spąstus, netrukus ir šuo nustojo lojęs, bet šeimininkėms neišsiduodu, kad kažką mačiau lauke už lango, o Morta ir vėl po gryčią vaikštinėja rankas susiėmusi ir pečiais gūžčioja:

– Ale, kaip čia jie neateina taip ilgai? Ir šunys sulojo... Gal šiaip kas nors praėjo?

O aš tyliu, nieko nesakau. Dar kažkiek palaukėm, nieks neateina, Morta jau tarsi ramindama mane:

– Na va, matai, kažkodėl nebeatėjo... Kaip jie čia dabar?..

Nuėjom į klėtį gult, o man mintis iš galvos neišeina – klėty dabar tai mane užbubins... Paklojo man lovą, aš atsiguliau, o jos abi atsiklaupė prie lovos, poterius tik kalba. Na ir aferistės, pagalvojau, dar šventuoles vaidina, poterius kalba.

Per naktį nemiegojau, rytą atsikėliau, truputį palūkuriavau, visur tylu ramu ir išėjau. Per tą pušyną nebėjau, išėjau per palaukes ir grįžau į Panevėžį. Po kiek laiko sutikusi *Džiugą* viską jam papasakojau, o jis tarė:

– Tave jau pridavė... Nieks iš mūsų negalėjo taip pasielgti, pakviesti žmogų, o patiems neateit. Ne, šitaip negalėjo būti...

Po kiek laiko ir vėl vyko didelis rusų kariuomenės siautimas Žaliojoj, partizanai išsisklaidė, Valius sakė buvo palindęs kažkur po tiltu, po to jie su Antanu Liukpetriu-*Džiugu* atbėgo prie Panevėžio, ties pušynėliu, netoli Pelkių gatvės, ir pasislėpė griovyje. Didenka savo memuaruose meluoja, kad Žaliąją šukavo „liaudies gynėjai“. Stribai vieni į Žaliąją bijojo koją kelt, jie tik vedliai buvo, o girią faktiškai šukuodavo rusų MGB kariuomenė.

Po to Valius su Antanu susitiko su mūsų motina, ji nuėjo pas Čepulį Gediminą (G. Čepulis buvo fotografas, gyveno su žmona ir dukrytėmis) paprašyti kuriam laikui priimti berniokus pagyventi, ir Čepuliai sutiko. Apgyvendino juos kieme esančiame sandėliuke.

Rudenį dar buvo galima šiaip taip ten lindėti, o žiemą jau šalta, valgyt tai reikia. Čepuliai irgi neturi iš ko jų maitinti. Tada *Džiugas* man davė raštelį ir nusiuntė pas Albiną Pakaušį.

Pakaušis gyveno už Klimbalos išvažiuojant iš Žaliosios. Jis buvo vienas iš partizanų rėmėjų, kurie rinkdavo partizanams maistą. Be jo, maistą dar rinkdavo eigulys Oržikauskas ir dvi merginos ryšininkės Bernadišiūtės Morta ir Anelė.

Pas Pakaušį nuėjau jau po pietų. Jis ir sako:

– Vis vien tau reiks dabar pas mus pernakvoti, aš rytą atsikelsiu, pervažiuosiu per žmones, surinksiu maistą.

Vakare mane paguldė, permiegojau. Rytą Pakaušis pasikinkė arklį, išvažiavo ir netrukus grįžo. Įėjęs gryčion sako:

– Va, žiūrėk, pulkas skrebų eina... Bet aš nieko neatvežiau. Kas čia dabar atsitiko? Niekas nedavė: nei tos mergaitės, nei eigulys, aš irgi neturiu...

Aš klausiu:

– Ką dabar daryt? Tiek kelio atėjau, reiks tuščiom grįžt... Mes į Latviją irgi nebuvom išvažiavę, pinigai baigėsi...

Parėjusi į namus, pasakiau *Džiugui*, kad maisto neatnešiau, nes niekas nedavė.

– Čia kažkas netvarkoj... Šitaip dar nebuvo...

Tada mama su terbele perėjo per žmones ir kažkiek parinko.

Atėjo žiema. Vyrams pas Čepulius sandėliuke jau pasidarė šalta, į kambarį bijo eit. Nutarė, kad reikia šiaudų atsivežt. Nuėjau pas juos, nunešiau maisto, *Džiugas* sako:

– Aš tave vėl kelionėn siųsiu.

Aš jo paklausiau, gal dabar į kurį nors kitą kraštą, bet *Džiugas* tarė:

– Ne. Siųsiu pas tą patį Pakaušį...

Jis vis dar tikėjo Pakaušiu.

– Dar nueisi pas Pakaušį ir paprašysi, kad šieno ar šiaudų atvežtų. Abudu ir parvažiuosit, tau pėsčiai atgal nebereiks eit.

Parašė raštelį, įsidėjau aš jį, nueinu pas Albiną Pakaušį. Raštelyje dar buvo parašyta, kad ir maisto parinktų, bet maistą rinkti Pakaušis jau kategoriškai atsisakė, o šiaudų atvežti sutiko. Mes su *Džiugu* buvom sutarę: jeigu tuos šiaudus veš, reiktų, kad mūsų mama, tik įvažiavus į miestą, pasitiktų tuoj pat už geležinkelio. Aš A. Pakaušį parsivesiu pas save į Pušyno gatvę, o šiaudus pas Čepulį nuveš mama.

Mes atvažiavom su tais šiaudais į Panevėžį, mama mus pasitiko sutartoje vietoje, tada mes su Pakaušiu atėjome į mano butą, mama nuvežė šiaudus, iškrovė ir grįžo su arkliu pas mus.

Pakaušis kažkaip apsidžiaugė, kad nors tiek galėjo padėti, o maisto gal mes patys vietoje galėsim pasirūpint... Maisto vėliau kažkas atvežė.

Nors ir keista, bet kitą dieną pas mus atvažiavo Pakaušis, atvežė vieną porą vilnonių kojinių ir paprašė būtinai pakviesti *Džiugą*: norįs su juo pasikalbėti. Mama liepė palaukti, gal ateis, o jeigu neis, tai neis, ji dar pridūrė:

– Čia dar ne taip arti nueiti...

– Tai nieko, aš palauksiu, laiko turiu, – atsakė Pakaušis.

Mama nuėjo pas Čepulį ir maždaug po poros valandų atėjo su *Džiugu*. Matyt, dar kartą jis patikėjo Pakaušiu. Abu pasišnekėjo ir Pakaušis išvažiavo į namus. Tai jis tik dėl tų kojinių čia važiavo?

Už kokios savaitės prie Pelkių gatvės atsirado karinė mašina su pelengatoriumi ir stovėjo gal apie tris savaites. Vienas smalsuolis paklausė ten dirbančių kariškių, kam tas pelengatorius, jie paaiškino, kad vienam žmogui dingo motociklas, tai jie atseit pelengatoriumi jo ieško. Gal koks kvailys ir patikėjo tais čekistų paistalais, o jie, ko gero, gaudė, kur klausomasi užsienio radijo stočių.

Pastebėjom, kad ir mus pradėjo sekioti. Pasirodo, ir ta Aldona Tamelytė su broliu Stasiu jau buvo užverbuoti mus sekti, todėl nėra abejonių, kad buvo užverbuota ir Morta Bernadišiūtė, nes ji žinojo, kaip pas mus ateiti, nors mes jai nesakėm, kur gyvenam.

O kai susekė Valių su Antanu, tada puolė ir juos. Buvęs Panevėžio stribų vadas Didenko Ivanas Sergejevičius savo prisiminimuose rašo, kad čekistinė operacija prasidėjo 1952 m. sausio 28 d., 5–6 val. rytą, buvo užblokuotas Čepulio namas ir ūkiniai pastatai...

R. K. p a s t a b a: kn. APP, II d. (2), p. 202–207, Petronėlės Galaburdienės-Kairienės prisiminimuose, plačiau rašoma apie partizanų **Valerijono Kairio-*Nausko***, ***Gegučio*** ir **Antano Liukpetrio-*Džiugo*** žūtį. Čia pat yra ir ištrauka iš Didenkos prisiminimų apie čekistų operaciją, kurios metu buvo sunaikinti šie partizanai.

Sesers Monikos vyras Palionis buvo politinis kalinys, bet paleistas iš lagerio neturėjo teisės gyventi Lietuvoje, todėl jie laikinai apsigyveno Baltarusijoje, Borisovo mieste. Kai žuvo Valiukas su Antanu, aš buvau išvažiavusi pas seserį į Borisovą. Į Panevėžį mes atsivežėm jų ketverių metukų sūnelį Jonuką.

Parvažiavusi į Panevėžį, dar stotyje sutikau kažką iš pažįstamų, kurie pasakė, kad Pelkių g. nušovė 2 partizanus, man iškart rankas ir kojas pakirto. Pareinu namo,

Jonukas mane apsikabino, o aš jam sakau: „Bėgam į paštą, paskambinsiu tavo mamai, kad atvažiuotų tavęs pasiimt, o gal dar abu spėsim išvažiuot atgal į Borisovą.“ Mama su seserim Leontina jau buvo suimtos, man irgi nebeliko vilties, žinojau, kad ir mane dabar tikrai suims...

Nueinam į paštą, jis uždarytas, nei iš kur paskambinti. Grįžtam į butą, o čia jau Didenka sėdi ir laukia. Mane suėmė, o Joniukas liko pas Tamelius. Palikau Tameliams sesers Monikos adresą ir telefoną, kad praneštų ir kad atvažiuotų pasiimti sūnaus, nes aš jau nebesitikėjau greitai grįžti.

Mane atvarė į saugumą (dabartinėje Vasario 16-osios g., nr. 22) ir pradėjo tardyti. Didenka tuoj pat ėmė klausinėt, kaip čia, Panevėžy, tie „banditai“ atsirado, kur mes daugiau jų slepiam...

Pradžiai atnešė čiužinį ir pirmai nakčiai „apgyvendino“ po laiptais, į rūsį dar nevedė. Aš dvi dienas gyniausi, kad tarp nušautųjų mano brolio nėra, o trečią parą Didenka liepė prieiti prie lango ir pažiūrėti. Priėjusi pamačiau, kaip į roges įdėjo nuogai išrengtus brolio Valiuko ir *Džiugo* palaikus. Kažkoks seniokas užmetė ant jų dar kažkokį apklotą, pats atsisėdo ant lavonų ir nuvažiavo link žydkapių. Tada Didenka kad užriko:

– Sakysi ar nesakysi, kad čia tavo brolis!? – ir vis kažkam, esančiam kitam kabinete rėkė: – Įneškit elektros kėdę! Įneškit elektros kėdę! Jinai tada prakalbės, – bet kaip neatneša tos kėdės, taip neatneša...

Aš draugavau su Severinu Bulke, o kai jis išėjo į kariuomenę, susirašinėjom. Vienu metu jis pradėjo nebegauti mano laiškų. Iš jo gaunu, parašau, o jis iš manęs negauna. Pasirodo, mano laiškus rinko ir komplektavo saugumas. Rašydavau seseriai Monikai ir tuos surinko. Didenka visą šūsnį jų ant stalo sudėjęs man parodė.

Po dviejų savaičių atvažiavo sesuo iš Baltarusijos, Jonuką rado pas Tamelius gulintį ant bulvių maišų sandėliuke, pusalkanį ir sušalusį. Atėjo į kalėjimą, mums perdavė maisto, pasišnekėjom.

Tardymo metu Šiauliuose mane ėmė klausinėti, ar buvau pas Bernadišiūtes. Pradžioje gyniausi, bet vėliau persigalvojau. Tai kodėl aš turiu kentėti, jei jos mane išdavė? Po kurio laiko Mortą atvedė akistaton, tai ji, kad puolė ant manęs:

– Ak, tu melage! Tu išdavike! Kada tu buvai pas mus?!

Tai ar čia ne išdavystė?

Šiaulių kalėjime naktimis mažai leido miegoti. Vakare išveda į tardymą, o rytą pusę šešių parveda atgal į kamerą. Tik padedi galvą ir kelia. Tardė rusas per vertėją. Labai mušė, ne kartą trenkė ant žemės, mušė ir vienas, ir dviese. Taip jie mane kankino apie tris mėnesius. Meluodavo, kad atėjo mama ir viską pasakė, atėjo sesuo ir ta viską pasakė, o aš ginuosi. Jei ką jau ima man primesti, tada prisiimu kaltę už mamą, aiškinu, kad ne ji, o aš tą ar aną dariau... Į kamerą įmetė šnipes Dobrovolskienę ir Bronę Baltkojytę – abi iš Tytuvėnų. Jos mane primygtinai įtikinėjo, kad viską atvirai prisipažinčiau.

Pradžioje gyniausi, nieko neatsakiau, ko manęs klausė, tada uždarė į vienutę ir laikė ten devynias paras.

Kai buvau vienutėje, prižiūrėtoju dirbo vienas labai geras ruskelis. Su kaliniais jis elgėsi labai kultūringai ir žmoniškai. Vieną kartą parvedė mane iš tardymo,

atsiguliau tiesiog ant betoninių grindų ir guliu. Kaip tik tuo metu budėjo tas pats ruskelis. Kameroje tvanku, trūksta oro. Pradarė duris, paklausė, gal labai bloga, ir pastebėjau, kaip koja į kamerą paspyrė ant žemės numestą raštelį. Aš irgi koja pasitraukiau tą raštelį arčiau prie savęs, paskui atsistojau, pasitraukiau į kampą, kad per langelį kas nors nepastebėtų, atlanksčiau tą lapelį ir perskaičiau. Ten buvo parašyta: „Pakaušis, eigulys ir dvi merginos užverbuotos. Suglamžyk ir praryk.“ Iškart pagalvojau, jog tai provokacija, bet tuoj pat raštelį įsidėjau į burną, sukramčiau ir nurijau. Po to padariau tokią išvadą: mane jie išdavė ir aš dėl jų dabar kenčiu, tardytojui nesakau tiesos norėdama juos apginti, o jie, niekšai, užverbuoti ir mane išduoda, tai kodėl aš turiu juos gelbėti?

Su Aloyzu Oržikausku tam pačiam narvely Vilniaus g. 14 pragyvenom 16 metų. Jis antram aukšte su šeima, o mes trečiam. Mano mergaitės užaugo kartu su jo mergaite, geriausios draugės buvo, bet ir jis man labai geras žmogus buvo. Atrodė, kad labai gerai sugyvenom, toks ramaus būdo, bet vieną kartą lauke sustoję šnekam ir ateina mano mama. Priėjusi prie mūsų, kaip puolė ant šito Oržikausko:

– Ak tu, bjaurybe! Tu čia dar stovi?!

O man sako:

– Ir tu dar kalbi su šituo išdaviku?! Atlėkė paklode užsidengęs kaip koks velnias... Tai ką, jis čia gyvena?

– Čia, – sakau. – Mama, tu gal apsirikai, gal čia visai ne tas žmogus? Ką tu dabar..? Einam greitai namo, – pagalvojau, sulėks kaimynai, dar nemalonumų turėsim, juk dar buvo sovietinė valdžia.

Aš mamą už rankos ir parsivedžiau. Gal po dviejų savaičių ateina pas mane tas pats Oržikauskas ir pasikviečia pas save pasišnekėti. Nuėjau, ėmiau atsiprašinėti, kad mama taip negražiai aną kartą užsipuolė, nesąmonių prišnekėjo, bet jis giliai atsiduso ir tarė:

– Ne, tavo mama nieko blogo neprišnekėjo, – ir jis man viską pasakė, kas išdavė, kad tos mergaitės buvo užverbuotos, ir Pakaušis užverbuotas, ir kiti užverbuoti. – Mes visi tada susitarėm: jeigu nutraukiam, tai visi nutraukiam bet kokius ryšius su partizanais. Atvažiavęs stribų viršininkas pasakė, kad mes vienaip ar kitaip žlugsim, mus išveš Sibiran ir viskas taip baigsis. Na, ir visi sutikom...

Tada aš jo paklausiau:

– Bet kodėl šitaip buvo, patys užverbuoti, o per tardymus rėkėt ant mūsų, kad mes išdavėm?

– Mes taip buvom pamokyti... Tokia jų taktika: jeigu jau ką, tai verskit ant jų ir jie nutils, – paaiškino Aloyzas. – Taip ir buvo: mus čia pakvietė, ir mes čia dalyvavom...

Grįžusi iš lagerio mama sutiko Bernadišiūtę, kuri mamą dar kartą iškoneveikė ir pavadino išdavike. Vadinasi, vargšė mergaitė dar tebeklampojo čekistų užveistoje išdavikų pelkėje.

Bet aš nepykstu ant buvusių išdavikų, užverbuotųjų. Grįžusi jį pabučiavau, padėkojau jam už pagalbą, o kad išdavė, jo paklausiau: „Gal tau protas susisuko?“ Jis atsakė: „Na, nežinau, tiesiog nežinau...“ Oržikauskas labai mylėjo mūsų brolį

Valiuką, labai verkė jo. Jis sakė: „Kai viskas pasibaigs, aš galvojau jį įsisūnyti... Mylėjau jį kaip savo vaiką.“ Būdavo, Valiukas iš jo vis ateina su kita kepure. Kai paklausiau, iš kur jis tas kepures gauna, pasakė: „Ogi eigulys Oržikauskas man pasiuva ir dovanoja.“

Oržikauskas man pasakė, kad visus partizanų rėmėjus pradėjo atvirai verbuoti, aiškino, jog partizanų pasipriešinimas vis tiek baigiasi, patys partizanai išdavinėjo savuosius. Sakė žinantys, kad mes juos remiam ir, jei nesutiksit, pasigailėsit, o jei dabar juos išduosit, jums bus dovanota...

Mama sakydavo, kad seni žmonės būna kvaili, bet nė velnio nekvaili, dar gudresni... Mama užeidavo pas jį ten, Stumbrišky. Ji man pasakė:

– Tu žinai, kai mane suėmė ir išvežė į saugumą, taigi tas eigulys Oržikauskas, pas kurį užeidavau, atbėgo balta paklode užsidengęs, aš iškart jį pažinau ir pasakiau jam tiesiai į akis: ir tu čia, bjaurybe, dar lakstai paklode užsidengęs.

Pasirodo, kai čekistai apsupo Mačiulio namus, dalyvavo ir Aloyzas Oržikauskas, ir kiti išdavikai buvo sukviesti suimant Valių ir Antaną. Mama ne kartą sakė, kad Oržikauskas atbėgo balta paklode apsisiautęs, mat buvo žiema, ta paklodė jam buvo kaip maskuotė. Aš mamą iškart suniekindavau, negalėjau patikėti, kad Oržikauskas išdavikas...

Baigiantis tardymui, tardytojas pakišo man šūsnį prirašytų lapų ir liepė pasirašyti. Aš jo paklausiau, už ką turiu pasirašyti, jis atsakė, kad juos atnešė Pakaušis, jis nurodė, kad jūs žinojot visus bunkerius, kokius ginklus ir kada vežėt partizanams ir kad jiems aš pasakydavau, kaip veikti. Aš tada paklausiau, iš kur jis visa tai ištraukė? Tuos popierius tardytojas man kaišiojo panosėn kiekvieną dieną apie savaitę, bet aš vis nepasirašiau, bet kai pasakė, kad mamą ir seserį netrukus nuteis, o mane paliks, aš pagalvojau, jog reiks išsiskirti su mama. Kameroje ėmiau tartis su moterimis, ką daryti: pasirašyti, ar ne? Jos net neabejodamos pritarė minčiai, kad pasirašyčiau, sako, ar pasirašysi, ar nepasirašysi, vis vien nuteis, o kai pasirašysi, nors su motina ir seserim neišskirs. Aš nežinau, ant ko pasirašiau, tik bijojau, kad nebūtų ko nors ant kitų žmonių mano vardu prirašyta. Į teismą tik abu Kriukeliai (vyras su žmona) atėjo, o to Pakaušio visai nebuvo, niekas manęs net neklausinėjo, kas ten tame Pakaušio rašte prirašyta. Kriukeliai gyveno netoli Čepulio, su jų sūnumi Broniumi mes dar padraugaudavome...

Visas kalėjimas žinojo, kad Dobrovolskienė ir Baltkojytė dirba čekistams. Pasirodo, po visų tardymų jas žadėjo paleisti arba palikti Lietuvoje. Kai visus suvarė į etapinę kamerą, čekistas paaiškino, kad dabar veš iki Vilniaus, o paskiau ir toliau. Dobrovolskienė su Baltkojyte pasiteiravo:

– O kur mus veš?

Čekistas atsakė:

– O jus dar toliau.

Čekistai žinojo: jeigu tu išduodi savus, tai išduosi bet ką, tokių jie nesigailėjo.

Kai Vilniuje Rasų persiuntimo punkte mums pasakė po pietų ruoštis kelionei, tuomet į priekį išėjo aukštaūgė, tvirto sudėjimo moteris mokytoja Koleta, už jos profesorė Balčiūnienė ir pasakė:

– Mes taip paprastai neišvažiuosim! Turime atsisveikinti su Lietuva taip, kaip dera tikroms Lietuvos dukroms!

Visos sustojom, ir mokytoja Koleta pradėjo giedoti Lietuvos himną, mes jai pritarėm. Šalia manęs stovėjo mokytoja Balsevičiūtė, Kairiukštytė ir daug kitų už mus aukštesnio intelekto merginų bei moterų, kurių tvirta valia stiprino ir grūdino dvasiškai mus, eilines kaimo mergaites, ir lageryje.

Sugiedojom tik pusę himno, kaip subėgo čekistai su šunimis, šautuvų vamzdžius atsuko į mus, o mes nutilom ir stovim. Tuoj pat visas 80 išvarė į koridorių, suklupdė ir perspėjo: jeigu tik kuri pajudės – šūvis be perspėjimo. Keletą minučių palaikė suklupusias ir vėl suvarė atgal į salę. Kai tik suvarė, mes vėl atsistojom ir baigėm giedoti himną, bet čekistai jau nebeatėjo.

Nuvežė į Archangelsko sritį, Jarcevo lagerį, dirbome kaip vergės: kirtome mišką, rankomis ant pečių tampėme ir krovėme rąstus į rietuves. Ne kartą mane sužeidė virstantys medžiai. Vasarą dažniausiai pjovėm šieną, grėbėm, dėjom į stirtas. Pagrindinis maistas buvo košė.

Išrašas iš Kairytės Viktorijos, Petro, baudžiamosios bylos

LYA, T-1, f. K-1, ap. 58, b. Nr. P-16277

Adaptuotas apklausos protokolo variantas

Byla pradėta 1953 01 30, baigta 1953 03 13.

Aš, Lietuvos SSR Panevėžio MGB sk. vyr. operatyvinis įgaliotinis, valstybės saugumo kapitonas DIDENKO, kaip liudininkę apklausiau Kairytę Viktoriją, Petro, g. 1927 m. Uoginių k., Vabalninko r., Šiaulių srityje.

<...> Gyvenančią Panevėžyje, Pušyno g., nr. 21.

Apklausiama per vertėją Makasejevą.

Klausimas. Išvardykite visus savo pažįstamus.

Atsakymas. Tamelis Bronius, apie 50 m. amž., dirbantis Pnevėžio geležinkelio depe. Žinau jį kaip kaimyną, gyvenantį tame pačiame name.

Skukauskaitė Janė, Prano, 21–22 m. amž., gim. Uoginių k. Šiuo metu gyvena Panevėžyje, netoli žydų kapinių, mokosi suaugusiųjų mokykloje.

Klausimas. Išvardykite visus savo giminaičius.

Atsakymas. Tėvas – **Kairys Petras, Jurgio**, miręs 1944 m. Motina – **Kairienė Petronelė, Jurgio**, 55–56 m. amž. Šiuo metu gyvena Panevėžyje, Pušyno g., nr. 21. Sesuo – **Kairytė-Palionienė Monika**, Petro, g. 1923 m. Uoginių k. Šiuo metu gyvena Novo Borisovo mieste, Minsko srityje. Brolis – **Kairys Boleslovas, Petro**, g. 1925 m., Uoginių k. Žuvęs 1947 m. Berčiūnėlių k., Biržų apskr., kaip partizanas. Brolis – **Kairys Valius, Petro**, g. 1931 m. Uoginių k. 1950 m. išvyko į Klaipėdą, kur šiuo metu yra, aš nežinau (čia Viktorija bando blefuoti – *R. K.*). Sesuo – **Kairytė Leontina, Petro**, g. 1933 m. Uoginių k., gyvena Panevėžyje, Pušyno g. nr. 21. Sesers vyras – **Palionis Pranas, Jono**, g. 1926 m. Radžgalių k., Vabalninko r., gyv. Novo Borisove, Kominterno g., nr. 20, dirba makaronų fabrike. 1948 m. buvo areštuotas ir nuteistas 3-iems m. lagerio už kažkokius dokumentus.

<...> Kai 1948 m. balandžio mėn. aš, mano motina ir sesuo Leontina pasitraukėme iš namų bijodamos sovietinių represinių organų persekiojimo, apsigyvenome Pagėgalos k., Panevėžio r., o prieš mūsų išėjimą, maždaug prieš mėnesį, iš namų pasitraukė brolis Balys, kuris įsikūrė Pašilaičių k., Panevėžio r. pas ūkininką Gulbiną darbininku. Gulbinas 1948 m. gegužės mėn. buvo ištremtas. Jį ištrėmus, brolis Balys persikėlė gyventi pas mus, į Pagėgalos k., kur mes gyvenome ištremtojo Kisieliausko namuose.

1948 m. rugsėjį sovietinė valdžia areštavo mano svainį Palionį Praną. Iki tol jis gyveno Pagėgalos k., ištremtojo Kisieliausko namuose, o 1949 m. aš, mano motina, sesuo Leontina, sesuo Monika ir brolis Valius persikėlėme į namus Kaubariškio k., Panevėžio r., kurie priklausė Karšinaukos k. gyventojui Mackevičiui.

1950 m., kai gyvenome Kaubariškio k., mano brolis Valius išėjo į partizanų būrį.

Pirmą kartą aš jį po to mačiau, kai buvau namuose viena, jis pasiėmė kišeninį žibintuvėlį ir perspėjo, kad apie jo apsilankymą nesakyčiau nei seserims, nei motinai.

Antrą kartą aš jį sutikau ant kelio, einančio iš Panevėžio į Subačių, netoli Kaubariškio k. Tada jis buvo su *Džiugu*. Abu buvo ginkluoti pistoletais. Apie valandą pakalbėjome, aš sėdau į keleivinę mašiną, o jie abu nuėjo į mišką.

Trečią kartą brolis Valius buvo atėjęs pas mus į Kaubariškio k. su 2 partizanais: vienas iš jų buvo *Džiugas*, o antras *Liudas* (Valeckas Adolfas – *R. K.*). Tuo metu namuose buvau aš ir sesuo Leontina. Šį kartą jie buvo ginkluoti šautuvais. Nuo to karto jie mus ėmė lankyti nuolat, ateidavo po 3–5 partizanus.

Paskutinį kartą su broliu Valiumi ir jo draugu *Džiugu* buvom susitikę 1951 m. rugpjūčio mėn. Kaubariškyje.

<...> Be to, su broliu Valiumi ir jo draugu *Džiugu* ne kartą buvome susitikę Panevėžyje, Čepulio namuose, Pelkių g., nr. 35.

R. K. p a s t a b a: pirmąjį Kairytės Viktorijos apklausos protokolą Šiauliuose surašė 1953 02 13 Šiaulių MGB tardymo valdybos tardymo sk. viršininkas vyr. ltn. LEONOV. Vertėjavo ČEPLINSKAS. Viktorija buvo apklausiama jau kaip kaltinamoji. Apklausa pradėta 20 val. 45 min., baigta 24 val.

Kitas apklausos protokolas surašytas 1953 02 16. Apklausė Šiaulių MGB sk. vyr. tardytojas kapitonas MUCHAČIOV, vertėjavo PRIBUŠAUSKAS.

Šiame protokole tardytojas MUCHAČIOV rašo, kad Kairytė Viktorija tardymo metu neatskleidė savo ryšių su lietuvių „nacionalistų gaujomis“. Jis klausia jos, ar dabar ji teiks teisingus parodymus. Viktorija aiškina, jog dabar „ji privalanti tardymo organams papasakoti visą tiesą apie savo ryšius su „nacionalistinių gaujų“ dalyviais.“ Čia, matyt, tas momentas ir yra, kur savo prisiminimuose ji pasakoja supratusi, jog visi ryšininkai yra užverbuoti, ką nors slėpti jau nėra prasmės.

<...> Iš tikrųjų aš susitikinėjau su „banditais“ (toliau rašysiu „su partizanais“, kadangi tardomasis neturėjo teisės minėti žodį „partizanas“ – *R. K.*) ir palaikiau su jais ryšį. Aš gaudavau iš jų užduotis ir jas vykdžiau.

Pirmąją užduotį iš partizanų savo brolio Valiaus, *Liudo* ir *Džiugo,* aš gavau gyvendama Kaubariškio k., Panevėžio r., 1951 m. pavasarį. Nepamenu, kuris iš partizanų man davė 10 ar 12 rublių, kad nupirkčiau jiems 4 individualius medicininius paketus, kažkiek pieštukų ir šukas. Šią užduotį aš nedelsiant įvykdžiau.

Tų pačių 1951 m. vasarą taip pat mano namuose Kaubariškyje mes susitikome su partizanu Juozu, mano broliu Valerijonu ir kitais, kurių vardų nepamenu.

Iš partizano Juozo (Juozas Galiauskas-*Martinas*) gavau užduotį parinkti jiems maisto, gauti kopijavimo kalkės ir skutimosi peiliukų.

Po kurio laiko, tarsi dėl ligos, aš išvažiavau į Rygą ir nupirkau už pinigus, kuriuos man davė Juozas: apie 1000 lapų rašomojo popieriaus, kažkiek lapų kopijavimo kalkės, skutimosi peiliukų. Po to grįžau į Kaubariškį. Tada pas mus atėjo mano brolis Valerijonas, Juozas ir dar vienas partizanas, kurio vardo nepamenu. Juozui įteikiau visus pirkinius.

Kadangi sirgau, tuo metu iki 1952 m. gydžiausi Panevėžio tub. dispanseryje.

1952 m. aš vykdžiau šiuos partizanų pavedimus: dažnai vaikščiojau į Žaliąją girią, į Kaubariškį uogauti, grybauti. Kartą būdama Žaliosios girioje aš susitikau su partizanais *Liudu*, *Džiugu*, Vytautu (Vytautas Pakaušis-*Gailis*) ir broliu Valerijonu. Nuo to karto aš ateidavau į Žaliąją girią, mes visą laiką su jais susitikdavome ir iš jų gaudavome užduotis.

Minėti partizanai kartą susitikimo metu man nurodė, kad tai, ką jiems atnešiu, paslėpti po viena didele egle Žaliosios miške, kuri augo visai šalia kelio.

Kitą kartą į susitikimą su partizanais Žaliosios girioje mes buvom atėjusios su seserimi Leontina. Partizanas Vytautas mums davė 35 ar 40 rublių ir prašė nupirkti rašomojo popieriaus, individualių medicininių paketų, skutimosi peiliukų. Visa tai mes turėjome perduoti Anelei ir Mortai Bernadišiūtėms, gyvenančioms Velniakių k.

Visa tai nupirkusi, aš pati asmeniškai perdaviau Anelei ir Mortai Bernadišiutėms.

<...> Su Morta Bernadišiūte aš susipažinau 1952 m. vasarą. Morta sutiko mano seserį Leontiną ir pareiškė ją pažįstanti. Pasakė, kad mūsų brolis Valius Kairys lankosi jos namuose, o su juo ateina ir kiti partizanai.

Po kiek laiko mes su seserimi nuėjome į Žaliąją girią pas brolį Valių ir kitus partizanus ir papasakojom, jog buvome susitikusios su Morta Bernadišiūte. Partizanai mums pasakė, kad Morta nieko nebijo ir su jais susitinka jos namuose Velniakių k.

Įsitikinusios, kad Bernadišiūtė Morta palaiko ryšį su partizanais, kartą 1952 m. vasarą, būdamos Panevėžio turguje, mudvi su seserimi Leontina susitikom Mortą ir aš susipažinau su ja.

Su Anele Bernadišiūte aš susipažinau vėliau jos namuose, kai nunešiau popierių ir kitus partizanams skirtus daiktus.

<...> 1952 m. lapkričio mėn., kai mano brolis Valerijonas ir *Džiugas* gyveno Čepulio Gedimino namuose, susitikusi su jais, iš *Džiugo* gavau užduotį perduoti paketą asmeniškai partizanų rėmėjui Pakaušiui. Be to, jų pavesta važiavau į malūną malti grūdų ir miltus pristačiau į Čepulio butą.

1952 m. gruodžio mėn. aš išvažiavau pas seserį į Borisovą. Grįžtant iš sesers, 1953 m. sausio 27 d. Čepulio namuose MGB organai surado ir nužudė mano brolį Valerijoną ir *Džiugą*.

Aš žinojau, kad Albinas Pakaušis yra Žaliosios girios eigulys ir gyvena Velniakių k. Laiško, kurį aš jam perdaviau 1952 m. lapkričio mėn. nuo *Džiugo*, aš neskaičiau, kadangi jis buvo užklijuotas.

Aš *Džiugo* paklausiau, kas tame laiške rašoma, jis atsakė, kad „mes negalime gyventi be maisto produktų“ ir kad Pakaušis dėl to turi pasiaiškinti.

Įteikus laišką Pakaušiui, po keleto dienų pastarasis iš tikrųjų į mūsų butą Pušyno g. 21 atvežė 100 kg kviečių, 50 kg ryžių ir keletą kilogramų miežių, taip pat keletą kilogramų mėsos, lašinių ir cukraus.

Pakaušis, kaip eigulys, 1952 m. rudenį visa tai atvežė savo nuosavu arkliu į mūsų butą, o vėliau mes viską nuvežėm Čepuliui.

Pakaušio atvežtą maistą priėmėm mudvi su motina. Sesers tuo metu namuose nebuvo.

R. K. p a s t a b a: tardytojas klausia, kaip Čepuliui buvo pristatyti maisto produktai. Taip pat klausia, ką iš tų Pakaušio atvežtų produktų Kairytės pasiliko sau. Viktorija atsakė, kad sau nepasiliko nieko. Tardytojas klausia, ką Viktorija žino apie Bernadišiūtes?

<...> Apie Mortą ir Anelę Bernadišiūtes man žinoma tik iš brolio Valiaus ir kitų partizanų pasakojimų, kad jie lankėsi jų ūkyje Velniakių k. ir kad partizanų nurodymu aš pas jas nešiau partizanams skirtus daiktus. Be to, 1952 m. rudenį, kai partizanai – mano brolis Valius ir *Džiugas* – laikėsi Čepulio bute, Bernadišiūtė Morta kartą atėjo į mano butą ir mes kalbėjom apie partizanus. Aš jai pasakiau, jog mano brolis Valerijonas ir *Džiugas* laikosi viename bute Panevėžyje, bet pas ką, jai nepasakiau. Tada Morta paprašė manęs surengti susitikimą su jais. Aš jos pageidavimą išpildžiau, ir jie susitiko Pušyno gatvėje.

Susitikimo metu partizanai klausė Mortos, ar ji nežino, kur slapstosi jų draugai. Pastaroji atsakė, kad pas juos jie nebuvo atėję. O apie ką ji su jais šnekėjosi asmeniškai, Morta man nepasakė.

R. K. p a s t a b a: maždaug čia ir baigėsi Viktorijos Kairytės apklausa. Pirmasis Leontinos Kairytės apklausos protokolas surašytas 1953 01 18. Ji apklausiama kaip liudininkė.

Apklausia Šiaulių sr. MGB valdybos 3-iojo skyriaus 5-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas, valstybės saugumo kapitonas V. IVANOV. Vertėjas – RAŠČIUS.

Tardytojas prašo išvardyti visas artimiausias Leontinos Kairytės gimines. Ji išvardija tuos pačius žmones, kuriuos minėjo ir jos sesuo Viktorija, be to, dar pamini ir savo sesers Viktorijos ketverių metukų sūnų Jonuką, kuris šiuo metu yra jos bute. Ji bando apsimesti, jog brolis Valius prieš 4–5 metus išvyko į Klaipėdą. Mini ir motinos seserį Elzbietą Petrikėnienę, Jurgio, 48–50 m. amž., kuri gyvena Vabalninko vnk. ir dirba kolchoze. Motinos brolis Eidukonis (gal Eidikonis? – *R. K.*) Albinas, Jurgio, apie 45 m. amž., gyvena Klickų k., Vabalninko r.

Po to tardytojas reikalauja išvardyti visus savo pažįstamus ir ji juos išvardija: 9 pavardes, visiškai nesusijusias su partizanais. Tardytojas klausia Leontinos, ką ji pažįsta iš buvusių partizanų.

Gyvendama Uoginių k., aš pažinojau šiuos kaimo gyventojus partizanus:

1. Marcinkevičių Juozą, apie 32 m. amž. Nužudytas 1945 m.;
2. Žedavičių Henriką, gim. apie 1926 m. Suimtas maždaug 1949–1950 m.;
3. Žinau partizanus slapyvardžiais: *Gegutis* (Kairys Valius), *Puškinas* (žuvo su broliu Baliu Kairiu-*Geneliu* 1947 m. – *R. K.*).

Taip pat pažįstu Bronių Kriukelį, apie 20 m. amž., kuris dirba fabrike „Šermukšnis“ (dabartinė metalo dirbinių gamykla Šermukšnių g. – *R. K.*). Mes gyvenom

šalia vienas kito, netoli Panevėžio, Zaujerio vienkiemyje. Su Kriukeliais aš, mano sesuo Viktorija ir motina palaikėme pažintį iki šio laiko.

R. K. p a s t a b a: kitas Leontinos apklausos protokolas surašytas 1953 01 29, 13 val. 30 min. Apklausia Panevėžio MGB sk. valst. saugumo majoras STAROVEROV. Vertėjas – RAŠČIUS.

Tardytojas ir vėl klausinėja, kur Leontina dar susitikinėjo su partizanais. Ji primena, kad su broliu Valiumi ir *Džiugu* buvo susitikusi dar 4 kartus 1952 m. lapkričio ir 1953 m. sausio mėn. Čepulio Gedimino namuose.

1952 m. lapkričio mėn. aš išvykau iš Panevėžio į Borisovą, pas seserį Moniką Palionienę ir išbuvau ten iki 1953 m. sausio 10 d. Sausio mėn. aš tris kartus susitikau su minėtais partizanais Čepulio namuose.

Sausio 14 ar 15 d., susitikimo su partizanais metu, brolis Valius man davė 5 rublius ir paprašė nupirkti jiems duonos. Duoną aš jiems atnešiau tik sausio 23 ar 24 d. Šio susitikimo metu partizanai prašė gauti odos batams sulopyti. Jų prašymą aš įvykdžiau, iš senos avalynės parinkau tvirtesnių odos gabalų ir sausio 27 d. nunešiau juos pas Čepulį. Šį kartą aš su jais prabuvau apie 5 val., mudvi su namų šeimininke Čepuliene klausėmės radijo, o partizanai sėdėjo prie stalo ir kažką rašė. Iš Čepulių namų aš išėjau apie 21 val.

R. K. p a s t a b a: tardytojas reikalauja papasakoti apie sesers Viktorijos susitikimus su partizanais. Leontina aiškina, kad sesuo jai nieko nepasakodavo apie savo susitikimus su partizanais. Taip pat klausia, kokius ryšius su partizanais palaikė ir jos motina Petronelė Kairienė. Ji pasakė, kad gyveno Kaubariškу, buvo atėję partizanai *Zuikis*, *Liudas* ir *Džiugas*. Taip pat klausinėjo, kokius ryšius su partizanais palaikė Gediminas Čepulis. Ji paaiškino, kad jis suteikė gyvenamąjį plotą partizanams Valiui ir *Džiugui*, be to, jis juos maitino, maistą gamino jo žmona Čepulienė.

Tardytojas prašo papasakoti apie ginkluotų partizanų ryšį su Velniakių k. gyventoju Broniumi Breive.

1951 m. aš susitikau su partizanais Breivės sodyboje, bet paties šeimininko tuo metu namuose nebuvo. Breivė savo ūkyje tada jau negyveno, nes buvo palikęs žmoną Stasę ir gyveno pas savo motiną Velniakių k. Breivienė Stasė gyveno Kaubariškyje, priiminėjo partizanus, darė jiems alų ir maitino.

Gyvendami kaimynystėje Kaubariškio k., matydavome, kad pas ją dažnai užeidinėja partizanai.

Vėliau Breivienė susitaikė su vyru ir persikėlė pas jį į Velniakių k. Iš brolio Valiaus aš sužinojau, kad partizanai užeina pas eigulį, kurio vardas, atrodo, Stasys (Viktorija teigia, kad tai galėjo būti Aloyzas Oržikauskas – *R. K.*). Jis gyveno Velniakių k. Šis eigulys neva atvyko iš Kauno srities...

1952 m. spalio mėn. po sužeidimo Žaliosios miške, brolis Valius kitą dieną atėjo pas mus, prabuvo dieną ir vakare išėjo, nes norėjo susisiekti su kitais partizanais.

Kai slapstėsi pas Čepulį, brolis pasakojo, jog jis, išėjęs iš namų, pasuko pas ką tik mano minėtą eigulį, bet iki jo nenuėjęs, sutiko savuosius ir visi kartu užėjo pas tą eigulį.

R. K. p a s t a b a: Apklausos protokolas, surašytas jau Šiauliuose 1953 02 10. Apklausia Šiaulių srities MGB valdybos tardymo sk. viršininkas vyr. ltn. LEONOV.

Apklausiama Leontina Kairytė kaip kaltinamoji. Apklausos pradžia 21 val. Vertėjas – LIUMAS. Tardytojas prašo išvardyti visus „ginkluotos gaujos“ dalyvius.

Puškinas-Stašys Stasys iš Natiškių k., Vabalninko r.

Partizanas vardu Boleslovas, jį vadino *Boleslovu Didžiuoju*, kadangi jis buvo aukštesnis už mano brolį.

Birutė ir *Drambliukas*, su šiais partizanais brolis Boleslovas 1945–1947 m. lankėsi mūsų namuose.

Džiugas, *Liudas*, *Zuikis*.

Marcinkevičius Juozas ir Žiedavičius Henrikas taip pat buvo partizanai, kilę iš mano gimtojo Uoginių k.

R. K. p a s t a b a: tardytojas klausia, ar Leontina pažįsta partizaną Pakaušį Vytautą-*Gailį* iš Prūselių k. Ji paaiškina, kad Uoginių k. yra greta Prūselių k., bet Pakaušio V. ji nepažįstanti, apie jį net negirdėjusi.

Tardytojas klausia, ar ji žino Daujėnų k. ir kodėl iš to kaimo ji neįvardija partizanų Petro ir Jono Šiaučiūnų. Taip pat tardytojas reikalauja nurodyti savo pusbrolį Eidikonį Adolfą, Jono, g. 1930 m. ir gyvenantį Jaunučių k., Kupiškio r. ir kokį ryšį jis palaikė su partizanais. Leontina viską neigia ir, atrodo, kad laikosi kietai.

Kitas Leontinos Kairytės apklausos protokolas surašytas 1953 02 16 Šiaulių MGB vyr. ltn. LEONOVO. Tardytojas reikalauja išvardyti visus šiuo metu jai žinomus veikiančius partizanus, bet ji vėl vardija tuos pačius partizanus, kuriuos minėjo prieš tai. Tardytojas susierzinęs, jis kalba griežtai: „Jūs slepiate daug šiuo metu veikiančių banditų. Išvardykite juos...“ Leontina atsako: „Be tų, kuriuos išvardijau, kitų aš nežinau“. Tardytojas jau susinervinęs įrodinėja: „Jūs slepiate daug susitikimų su partizanais miške, ar papasakosit apie juos...“ Jis klausia, kodėl ji slepia susitikimus su partizanais. Tardymas baigtas 3 val. 30 min. Naktis. Pagaliau Leontina paaiškina, jog ji nenorėjusi išduoti sesers Viktorijos, bet dabar viską papasakosianti atvirai. Ką reiškia „dabar viską papasakosianti atvirai“? Manau, kad tardomajai teko atkentėti dideles fizines ir moralines kančias...

Kitas L. Kairytės apklausos protokolas surašytas 1953 02 17. Tardytojas – LEONOV, vertėjas – LAURINĖNAS. Tardymo pradžia 13 val. 35 min.

Dabar Leontina jau kalba atvirai, prisipažįsta, kad anksčiau slėpė parodymus apie ryšius su partizanais ir išvardija visus partizanus, kuriuos ji žino. Anksčiau teikti panašius parodymus ji akivaizdžiai vengė, išsisukinėjo, šį kartą dėl nesuprantamų priežasčių atvirai atsakinėjo į tardytojo klausimus. Didelė tikimybė, kad jai buvo panaudotos fizinio poveikio ir kitos priemonės. Kai kurias pavardes, vardus ir slapyvardžius teko tikslinti man pačiam.

1. Pakaušis Vytautas-*Gailis*, *Audrius* iš Prūselių k.;
2. Šaučiūnas Jonas-*Neris*, *Kadugys* iš Daujėnų k.;
3. Šaučiūnas Petras-*Žiogas*, *Erelis* iš Daujėnų k., Pasvalio r.;
4. Mažylis Kazys-*Kazokas* iš Joniškėlio r.;
5. Mažylis Antanas-*Dūmelis* (Kazio brolis);
6. Galiauskas Juozas-*Martinas* iš Venslaviškio;
7. Vinciūnas Boleslovas-*Boleslovas Didysis* iš Rudilių k., Kupiškio r.;
8. Tamulionis Antanas-*Žiemys* iš Daujėnų k.;
9. Virbickas Alfonsas-*Dangis*, *Šaulys*, iš Padagų k, Vabalninko r.;
10. Šukys Lionginas-*Senis*, *Meškėnas*, *Perkūnas*, V*anagas*;

11. Bačelis Edvardas-*Gėbelsas*;
12. Valeckas Adolfas-*Liudas*, *Ramojus*;
13. Miliauskas Pranas-*Zuikis*;
14. Liukpetris Antanas-*Džiugas*, iš Porijų k. Pasvalio r.;
15. Kairys Valerijonas-*Gegutis*, *Nauskas*, iš Uoginių k.;
16. Kairys Boleslovas-*Vasaris*, *Pabėgėlis*, *Genelis*, iš Uoginių k.

R. K. p a s t a b a: motinos Kairienės Petronelės, Jurgio, g. 1895 m. Klingų k., Vabalninko r., apklausos protokolas surašytas 1953 01 31 Panevėžyje. Protokolą surašė Panevėžio MGB sk. majoras ROMANOV, dalyvaujant MGB kariuomenės prokurorui papulkininkiui GRINKEVIČIUI. Apklausiama kaip liudytoja. Vertėjas – LEVANOVIČ.

Tardytojas klausia, kokiomis aplinkybėmis ir kada jos sūnus Valius įstojo į „gaują".

Petronelė Kairienė paaiškina, kad į partizanų būrį jos sūnus Valius įstojo prieš dvejus metus. Ji aiškina, jog nežino, kodėl sūnus prieš dvejus metus įstojo į partizanų būrį, tik dukterys Viktorija ir Leontina jai sakiusios, kad jų brolis Valius laikosi Kaubariškio k. namuose, kuriuose jos buvo apsigyvenusios, kad ji partizanų nemačiusi ir kad su sūnumi Valiumi pirmą kartą susitikusi tik 1952 m. rudenį. Atėjęs jis pasakė, kad yra sužeistas ir, pakėlęs marškinius, parodė subintuotą krūtinę, pasakė, kad nieko baisaus nėra. Ji taip pat paaiškino, jog Valius su savo draugu Antanu Liukpetriu-*Džiugu* prieš žiemą apsigyveno pas Čepulį Gediminą, kurio namuose šventė Kalėdas. Tuo metu buvo atėjęs kaimynas Kriukelis su sūnumi Broniumi. Protokolo pabaigoje užrašyta „neraštinga" ir jos parašo nėra.

Kitas apklausos protokolas surašytas jau Šiauliuose 1953 02 09. Apklausia Šiaulių MGB tardymo sk. vyr. tardytojas kapitonas MUCHAČIOV.

Apklausa pradėta 14 val. baigta 16 val. 45 min. Vertėjas – GRIKŠTAS.

Čia motina Petronelė apklausiama jau kaip kaltinamoji. Tardytojas klausia, ar ji prisipažįsta esanti kalta pagal RTFSR (Rusijos – *R. K.*) BK 17–58–1a str.

Kaltinamoji prisipažįsta kalta: „Gyvenant Uoginių k., po sūnaus Boleslovo išėjimo į partizanų būrį mane ir mano šeimą ėmė persekioti sovietinės valdžios organai, pradėjo dažnai kvietinėti į apklausas ir klausinėti, kur mano sūnus ir į kokį būrį išėjo. Dėl tos priežasties 1947 ar 1948 m. aš su savo šeima persikėliau į Kaubariškio k. Per visą tą laikotarpį, kai sūnus Boleslovas buvo partizanų būryje, t. y. nuo 1946 m. spalio mėn. iki 1947 m. kovo mėn., į mano ūkį jis buvo atėjęs tik vieną kartą, po to buvo nušautas."

Toliau motina aiškina apie sūnaus Valerijono išėjimą į būrį, apie jo apsigyvenimą su draugu pas Čepulį, apie tai, kad ryšį su sūnumi palaikė tik per dukras.

„Kad 1948 m. aš sąmoningai vengiau tremties iš Lietuvos SSR kaip nužudyto sūnaus Boleslovo, motina kalta savęs nelaikau. Taip pat nelaikau savęs kalta, kad mano sūnus apsigyveno pas Čepulį."

Kitas Petronelės Kairienės apklausos protokolas surašytas 1953 02 13. Apklausia Šiaulių apskr. MGB sk. vyr. tardytojas kapitonas MUCHAČIOV. Vertėjo pavardė neišskaitoma.

Tardytojas prašo išvardyti jai žinomus visus asmenis, kurie palaikė ryšį su partizanais.

1. Čepulis Gediminas, g. 1922 m. Daugmiškio k., Vabalninko r., fotografas;
2. Čepulienė Ona, vyresnė kaip 30 metų amž.;
3. Kairytė Viktorija;
4. Kairytė Leontina;
5. Kriukelis Jonas, vyresnis kaip 40 m. amž.;
6. Kriukelis Bronius, apie 20 m. amž.

Petronelė toliau pasakoja, kaip kiekvienas minėtas asmuo palaikė ryšį su partizanais.

1953 02 22 Panevėžyje surašytas Tamelienės Marytės, Kosto, g. 1903 m., gyv. Panevėžyje, Pušyno g. 21, apklausos protokolas. Tardytojas – MUCHAČIOV, vertėjas – STETAVIČIUS. Ji apklausiama kaip liudytoja, o apie jos vaikus Stasį Tamelį ir dukrą Aldoną tardytojas net neužsimena. Jau vien tai leidžia manyti, kad šie asmenys yra jų žmonės ir tai visiškai pateisina LYA 1953 m. byloje Nr. 66, arch. Nr. 15/7, l. 16, l. 12, taip pat 1952 m. byloje Nr. 80, arch. Nr. 14, l. 77, esanti informacija apie Stasio Tamelio užverbavimą MGB agentu *Saša* ir Aldonos Tamelytės užverbavimą agente *Vera*.

Marytė Tamelienė paaiškino, kad Pušyno g. 21 ji su savo vyru gyvena jau 11 metų (nuo 1951 m.). Namas yra komunalinis ir priklauso Panevėžio vykd. komitetui. Teigia, kad pažįsta Petronelę Kairienę ir jos dukras nuo 1952 m., kai jos čia atsikėlė gyventi, asmeninių sąskaitų su jomis neturi.

P. Kairienė Pušyno g. 21 gyveno bute pas Blansevičių, kurio žmona ligota. Blansevičius yra buto šeimininkas. Tamelienė papasakojo, jog vasarą Kairienė su dukromis rinkdavo uogas ir grybus, kuriuos parduodavo.

Kartą 1952 m. ji mačiusi Kairienės bute jos sūnų Valių. Kai paklaususi, kur jis gyvena, motina atsakė, jog Klaipėdoje, bet daugiau jo nematė. Kad Valius Kairys priklauso „gaujai", ji nežinojusi. Sužinojusi tik tada, kai buvo areštuota motina ir jos dukros. Apskritai Tamelienė beveik į visus tardytojo klausimus atsako neigiamai: nežinau, nemačiau, negirdėjau...

Kaltinamosios išvados išrašas
Tvirtina: Šiaulių srities MVD viršininkas pulkininkas JAROCKIJ
1953 m. balandžio 9 d.

Kaltinamoji: Kairytė Viktorija, Petro, teisiama pagal RTSFSR BK 58–1a ir 58–11 str. Kairytė Leontina, Petro, Čepulis Gediminas, Ambraziejaus, ir Kairienė Petronelė, Jurgio, teisiami pagal RTSFSR BK 17–58–1a str.

<...> Liudytojai:

Kriukelis Jonas, Kosto; Kriukelis Bronius, Jono ir Kriukelienė Emilija, Juozo.

Čepulienė Ona, Petro, tvirtino, kad jos namuose 1952–1953 m. žiemą slapstėsi partizanai Kairys Valerijonas ir Antanas Liukpetris, kuriems ji gamino maistą.

Adamovič Anelė Vladislavovna patvirtino, kad ji keletą kartų išrašė vaistų receptus Kairytei Viktorijai.

Pasakoja ALDONA ŽUKAUSKIENĖ-ZAGORSKYTĖ

Užrašyta Panevėžyje
2010 03 21

Gimiau 1933 m. Panevėžio vlsč., Uliūnų k., Šeidukynės vnk. Šeimoje augome 2 dukros: aš ir sesuo Laima (Paulavičienė), g. 1936 m. Tėvai turėjo 31 ha žemės.

Labai gerai prisimenu 1940-uosius, kai rusų bolševikai Lietuvą užėmė pirmą kartą. Mes tą dieną važiavome su mama arkliu iš mamos tėviškės, Pakalniškių k. Privažiavom Naujamiestį ir miestelyje pamatėm iškeltą raudoną vėliavą.

Dar Smetonos laikais žmonės kalbėdavo, kad Naujamiestyje yra daug komunistuojančiųjų. Mama labai išsigando, bet ne mažiau išsigandau ir aš. Nors buvau dar visai vaikas, ėjau į pirmą klasę, savo vėliavos spalvas gerai žinojau, o čia iš kažkur staiga atsirado svetima vėliava.

Mano dėdė Kazys Zagorskis dar Smetonos laikais turėjo radiją, klausydavosi žinių iš Kauno, aš irgi girdėdavau, ką ten kalbėdavo. Mano mama (Stasė Gokaitė) buvo didelė patriotė, tai turėjo įtakos ir man.

Pamenu, kaip mama susiėmė rankomis už galvos ir aiktelėjo: „O, Jėzau Marija! Nejaugi jau rusai Naujamiestyje? Kaip mes dabar pravažiuosim?“ Matėme, kaip po Naujamiestį jau bėgiojo vietiniai žydai ir lietuviai komunistėliai. Tada mes pasukome kitais keliukais link Papojaus ir laimingai parvažiavome.

Vokiečių okupacijos metu pas mus apgyvendino ruselį Volodią, jis padėdavo tėvams ūkio darbuose, na, visai neblogas buvo. Kai 1944 m. grįžo Raudonoji armija, jis išėjo pasakęs, jog eina pas savus. Pas mus tuo pačiu metu dar gyveno iš Baltarusijos atbėgusi Nataša Orlova. Kadangi Baltarusijoje karo metais žmonės badavo, daugelis jų traukė į mūsų kraštą. Mes juos vadinome „bėžancais“ (pabėgėliai – *red. past.*). Jie traukdavo per kaimus duoneliaudami. Taip pas mus atėjo ir laikinai apsigyveno Nataša. Ji pas mus dar buvo ir po 1944 m., miškuose tuo metu jau veikė mūsų partizanai. Vieną naktį ėmė loti šuo, ir pagal jo lojimą mes supratome, kad atėjo partizanai. Nataša labai išsigando, išbėgo į lauką ir įlindo į šuns būdą. Kadangi ir šuo buvo didelis, tai abu į būdą netilpo. Šuo žiūri į savo būdą, nori irgi įlįst, bet ten jau jam neliko vietos. Kai partizanai suėjo į vidų, Nataša iš būdos išlindo ir pasislėpė klėtyje, o šuo įlindo į savo būdą. Nors mes ne kartą ją perspėjom, kad ji partizanų nebijotų, pas mus jos tikrai nelies, bet ji kažkaip jų vengė ir visą laiką nuo jų slėpdavosi.

Mano tėtis ir močiutė buvo labai bailūs. Vos tik tėtis pamatydavo ateinančius partizanus, tuoj pat karvei užneria pasaitą ant ragų ir vedasi į Uliūnus, o iki ten 2 kilometrai. Atėję partizanai klausia: „Tai kur Zagorskis?“ Mama, būdavo, tik nusijuokia ir sako: „Išvedė karvę pas jautį...“ Dvidešimtmečiai berniokai, jiems tik juoką sukeldavo toks tėvo elgesys. Pamatęs stribus irgi taip pat – karvę už ragų ir vedasi į Uliūnus „pas jautį“. Tėtis nenorėjo nei su vienais, nei su kitais bendrauti; bijojo ir vienų, ir kitų. Man tai buvo nepriimtina ir aš pykdavau.

Tik mudvi su mama rėmėm partizanus. Ateidavo nuvargę, pusalkaniai, ruošdavom jiems maistą, lauke pažiūrėdavom, kad stribai netikėtai neužkluptų. Mūsų name buvo vadinamoji „salka“, na, toks antras aukštelis, jie ten ilsėdavosi, miegodavo. Man ir seseriai Laimai užkabindavo žiūronus. Aš stebėdavau Uliūnų pusę, o sesuo – plento pusę. Dažniausiai pas mus lankydavosi partizanai Grigaliūnas Jonas-*Amerikietis*, Kučas Juozas-*Finka*, Žardinskaitė Jadvyga-*Daktaras Dolitlis*, Januškevičius Petras-*Tėvas*, toks Antanas, mama jį vadindavo *Pliuškiu*, žuvo Šilagaly apie 1947 m. kieme kūlimo metu. Buvo labai smagus, linksmas berniokas.

Pas mus stribai labai dažnai lankydavosi, kratydavo namus, ieškodavo „banditų“. Vieną kartą atidarau kambarėlio duris, žiūriu – stribas krausto komodą. Kaip surikau, jis tik už savo automato ir išdūmė į lauką. Aišku, kad ieškojo, ką nors pavogti.

Man buvo apie trylika metų. Anksti rytą atėjo pas mus 2 partizanai ir paprašė nuvesti juos link Dubų, kur auga didžioji eglė. Aš tą eglę žinojau, todėl mama mane pakėlė ir liepė vyrus nuvesti iki tos eglės. Tuo taku pas mus ateidavo valdiško miško eigulys, ir tą taką, ir tą eglę aš gerai žinojau, nes ten mes grybaudavom. Nuvedžiau

aš juos prie tos eglės, jie padėkojo ir pasakė, kad toliau jų vesti nebereikia, tolesnį kelią jau patys žino, ir aš grįžau į namus. Vėliau kažkas iš uliūniečių pasakojo, jog prie tos eglės yra bunkeris, į jį grybautojas buvo įkritęs. Grįžusi iš Sibiro, nuėjau prie tos pačios eglės, ji dar nebuvo nukirsta, šalia jos radau didelę duobę, bet jau pilną vandens, matyt, toje vietoje ir buvo tas partizanų bunkeris, į kurį kažkada įkrito žmogus. Tą vietą šiais metais plynai iškirto, nebeliko ir tos didelės eglės.

Karininkas Petras Januškevičius-*Tėvas* su kitais 11 vyrų žuvo 1945 m. rugsėjo 13 dieną. Aš kaip tik tada ėjau į namus iš Panevėžio gimnazijos ir mačiau visus suguldytus ant griovio krašto prie dabartinių Šilaičių kapinių. Čia dabar stovi kryžius ir paminklinis akmuo, jame įrašytos žuvusiųjų pavardės. Atpažinti žuvusiųjų kvietė ir mano močiutę Michaliną Zagorskienę. Ten gulėjo nušautas ir mano pusbrolio Algio Bartusevičiaus draugas Stasiukas Šipelis-*Fricas*. Šalia vaikštinėjęs rusų enkavedistas močiutei pasakė rusiškai: „Pažiūrėk į juos, gal rasi kuris į tave panašus, gal tavo sūnus čia guli?“ Bet močiutė nepasimetė ir tam rusui atrėžė: „Dabar jie į tave panašūs...“ Rusas enkavedistas labai supyko ir močiutę nuvijo. Vedė ir kitus žmones, tikėjosi, gal kas atpažins žuvusius. Atvedė ir Šipelio tėvą Jurgį, tas atpažino savo sūnų...

Mūsų kaimynas Juozas Juodikis irgi buvo partizanas, vėliau registravosi. Po Atgimimo dėjo daug pastangų, kad gautų kario savanorio statusą...

Po legalizacijos jis dažnai pas mus užeidavo. Vienas atvejis mums sukėlė daug įtarimų ir abejonių šituo žmogumi.

1947 m. rudenį tėtis buvo pasidaręs alaus. Tą dieną po pietų atėjo 2 vyriškiai ir prisistatė esą kelio meistrai, dirbę prie plento, dabar pavargę ir iki Panevėžio neturį galimybės nuvažiuoti. Paprašė leisti pernakvoti. Iš vakaro pas mus atėjo dėdė Povilas Masiliūnas (tėčio sesers vyras), taip pat tuo metu buvo ir motinos brolis Bronius Gokas-*Dinga*, kuris slapstėsi nuo stribų. Visi šitie 5 vyrai atsisėdo prie stalo ir gurkšnojo alų. Kai pritemo, į kambarį įėjo 2 ginkluoti vyrai; vienas atkišęs pistoletą, o kitas su šautuvu ir suriko:

– Na, komunistai, gulkitės ant grindų! – ir visus suguldė.

Vienas iš tų ginkluotųjų buvo žemesnio ūgio, į jį tas kitas jo draugas kreipėsi vardu:

– Broniau, kur mes juos šaudysime? Ar po vieną vesimės į lauką, ar visus čia vietoje?

Mano dėdė Gokas-*Dinga* buvo labai drąsus, kaip ir mano mama. Kambaryje degė žibalinė lempa. Staiga dėdė Gokas sušuko:

– Vyrai, griebkim juos!

Pašokęs nuo grindų, jis pirmiausia griebė šitą su pistoletu, pokštelėjo šūvis ir lempa užgeso, bet dėdė užlaužė jam ranką ir, užšokęs ant nugaros, per virtuvę „išjojo“ į lauką, o tas su šautuvu puolė per langą ir su visais stiklais išbildėjo, tiek jį ir tematėm...

Mudvi su seserim jau gulėjom, kai kilo triukšmas, abi šokom iš lovų, likusieji kambaryje irgi išbėgiojo, tik vienas dėdė Gokas lauke vis dar ėmėsi su užpuoliku, išsuko jam pirštą ir tik tada užpuolikas paleido iš rankų pistoletą. Pistoletas atsidūrė

dėdės Goko rankose, bet neaišku, kur tas su šautuvu dingo, gali grįžti atgal ir visus iššaudyti. Mama mums liepė nedelsiant apsirengti ir bėgti pas Masiliūnus...

Tie kelio meistrai irgi dingo ir nubėgo (apie 10 km) į Panevėžį. Po kurio laiko pasigirdo keletas šūvių, supratome, kad šaudė tas, kuris išbėgo su šautuvu.

Nuėję pas Masiliūnus, šeimininką irgi radome jau parbėgusį. Pabuvom kokią valandą ir grįžom į namus. Naktį buvo ramu, o anksti rytą namus apsiautė rusų kariuomenės garnizono kareiviai su stribais. Tarsi bandė daryti kratą, bet aiškiai buvo matyti, kad daugiau imitavo kratą. Pavaikščioję po kiemą, užėjo į klėtį. Vienas, atidaręs tvarto duris, kyštelėjo ten nosį ir tuo „krata" baigėsi. Aš pati sekiojau iš paskos ir mane suėmė juokas, kad taip paviršutiniškai jie ieško „banditų". Dėdė rusų leitenantui atidavė pistoletą, šis jį dar pagyrė, kad taip narsiai kovojo su „banditu" ir visi išvažiavo. Po keleto dienų vėl atėjo, bet, atrodo, kad jau kiti, ir reikalavo grąžinti pistoletą, bet dėdė pasakė jį atidavęs rusų garnizono leitenantui.

Po kurio laiko mūsiškiai vieną užpuoliką, Bronių, atpažino Ramygaloje. Pasirodo, kad tai buvo Ramygalos stribai, apsimetę partizanais ir, matyt, bandė paplėšikauti partizanų vardu.

Po kurio laiko atėjo mūsų apylinkės partizanai: Juozas Kučas-*Finka*, Grigaliūnas ir dar keli, jie pasakė, kad tokių savivaliautojų nežino, ir jų žmonės taip nedaro.

Guokai gyveno Pakalniškių k., maždaug 3 km už Naujamiesčio. Kai vokiečiai pasitraukė, dėdė Bronius Gokas pasiliko kažkokį ginklą ir jį laikė namuose. Jis buvo didelis Lietuvos patriotas, darbštus žmogus, geras ūkininkas. Nieko blogo neįtardamas, tą ginklą jis parodė geram draugui. Tas jo draugas Vaclovas Kamindotas gyveno kitapus Šuojos.

Po keleto dienų B. Goką suėmė ir išvežė į Naujamiesčio stribynę. Ėmė tardyti ir reikalauti, kad atiduotų ginklą, bet jis tardymo metu iššoko per langą ir pabėgo. Grįžo į namus, o iš paskos atsiviję stribai vėl jį pagavo. Nusivarė į Naujamiestį, ėmė kankinti, išsuko abi kojas, išmetė iš antro aukšto ir pataikė ant kieto grindinio. Lūžo stuburas, nors nervai nebuvo pažeisti, neparalyžiavo, bet liko visai bejėgis. Pamatę, kad iš to žmogaus nieko nebeištrauks, išvežė jį į Panevėžio ligoninę. Ligoninėje buvo paguldytas į medinį lovį, mes jį lankėm.

1948 m. gegužės 22 d. jo žmoną su sūnumi Algiu ištrėmė į Sibirą, o pats Bronius dar gulėjo ligoninėje. Iš ligoninės mes jį su visu loviu ir abiem gipsuotomis kojomis parsivežėm pas save. Pas mus jis baigė išgyti, bet viena koja liko invalidas. Pas mus jis išgyveno iki 1949 m. kovo 25 d., kai mus irgi ištrėmė į Sibirą. Jo neėmė, kadangi jo pavardė buvo kita ir jo nebuvo mūsų šeimos tremiamųjų sąraše.

Ilgiau mūsų namuose pasilikti jam komunistai neleido, liepė dingti iš šitų namų ir važiuoti pas savo šeimą į Sibirą. Taip jis ir išvažiavo savo noru į Krasnojarsko kraštą pas žmoną.

Kai dėdė Bronius Gokas po ligoninės apsigyveno pas mus, jis bendravo su partizanais, dažnai ateidavo jau legalizavęsis partizanas Juozas Juodikis, jis man kažkiek simpatizavo, nes jauna būdama atrodžiau gana neblogai, bernams patikau. Juozas su dėde Bronium pasišnekėdavo. Žinoma, apie žmogų gali visko prigalvoti, bet kaltinti tiesiogiai negali, nors minčių buvo daug ir įvairių... Gal ką pasakytų likę sovietinio saugumo archyvai?..

Kartą dėdė man pasakė:

– Po keleto dienų ateis Ramygalos partizanai: Jonas Marozas-*Šaragas*, Jonas Želnys (Janytė) toks ilgais plaukais, ir dar keli.

Vieną vakarą pasigirdo beldimas į langą. Kambaryje degė lempa, aš atitraukiau užuolaidą, žiūriu – rusų kareiviai. Pareikalavo įsileisti į vidų. Nuėjau, atidariau duris ir suvirto visas pulkas gryčion. Prisinešė šiaudų kūlių, pasiklojo vienam gale gryčios ir sugulė, kitus pastatė lauke sargyboje ir laukė ateinančių partizanų... Aš koridoriuje dėdei pasakiau, kad dabar mums gali būti blogai. Ateis partizanai, visi žūsime, bet dėdė iškart nuramino: „Nebijok, jie žino...“

Kareiviai ilgai dar kvailiojo ant tų šiaudų sugulę, vieni kitus tampė už kojų, o autų dvokas nesvietiškas, laukė ateinant partizanų, bet jie nepasirodė. Rytą anksti pasikėlė ir visi išėjo. Maždaug po valandos Šilagalio k. pusėje pasigirdo kulkosvaidžio ir automatų šūvių serijos. Netrukus sužinojome, kad ten žuvo Jonas Želnys (kilęs iš Žemaitijos. Žuvo 1946 m. Šilagalio k.). Pasirodo, ten jie buvo dviese, už Šilagalio k., pas Markevičių. Bėgo, Želniui peršovė kojas, jis parkrito, prisileido arčiau savęs tuos rusus ir granata susisprogdino, sakė, kad kliuvo ir rusams.

Prieš pat 1948 m. Kalėdas dėdė Bronius Gokas pasakė, kad reiktų nuvažiuoti į Panevėžį. Ten, Ukmergės g., nr. 38 gyveno tėčio sesuo Eufrozina Bartusevičienė su vyru ir sūnumi Algiu.

Pasikinkėm arklį į važiuką ir išvažiavom pas Bartusevičius švęsti Kalėdų. Atvažiavom, įeinam į kambarį, žiūrim sėdi *Finka* už stalo. Pasirodo, kad pas tą mano tetą lankosi partizanai. Čia – jų susitikimų vieta. Ypač tokie susitikimai pavojingi žiemą, nes lieka pėdsakai, matyti, iš kur ateita ir kur nueita, bet vyrai rizikavo.

Pernakvojom, rytą man *Finka* ir sako:

– Aldona, padėk, man reikia nuvažiuoti į vieną butą Smėlynės gatvėje.

Ten mediniam namuke gyveno Bagdonaitė Angelė (kažkur teko skaityti, jog A. Bagdonaitė neišlaikė tardymų).

R. K. p a s t a b a: apie Angelę Bagdonaitę, Kazio, rašoma kn. APP, II d. (1), p. 463, 464 ir 468. Ji buvo areštuota 1948 m. gruodžio mėn. ir nuteista 8-eriems m. lagerio.

Finka į važelį įsidėjo savo akordeoną, rašomąją mašinėlę ir išvažiavom dviese. Sustojom netoliese to namuko, *Finka* liepė man palaukti, o pats nuėjo į kambarį. Aš laukiu laukiu, jis neateina. Jau ir neramu pasidarė. Aš išlipau iš važelio, einu į kiemą, atidarau vartelius, o kieme – baisi netvarka; išverstos visos malkos, o tuo metu iš kambario išeina *Finka* ir sako:

– Staigiai iš čia važiuojam... Angelė areštuota...

Besimokydamos gimnazijoje, mes su Angele gyvenome viename bute Petrulio g., prieš pat ligoninę. Važiuojant atgal, toj pačioj Smėlynės gatvėj, maždaug ties ligonine, staiga išgirdau:

– Stoj! Stoj!

Finka iškart užsitaisė pistoletą ir viena ranka laiko įsikišęs į kišenę. Man sako:

– Būk rami, nesijaudink... Šaltai...

O aš jam:

– Žinai, kirsk kumelaitei, spėsim pabėgt...

– Ne, nespėsim... Kulkos greitesnės...

Kumelaitę sustabdėm, prie mūsų pribėgę du su automatais sako rusiškai:

– Pavėžėkit!

Finka sako: „Gerai.“ Atsistojo abu užpakalyje ant pavažų ir važiuojam. Prasukom pro turgų ir link Pajuostės... Kiek pavažiavę, pasakėm, kad mums čia jau reikia sukti į šoną, ruskeliai padėkojo, nušoko nuo pavažų ir laimingai su jais išsiskyrėm. Apsukom dar vieną ratą ir grįžom atgal pas tetą.

Vakare teta buvo pakviesta pasisvečiuoti pas Dūdas irgi Ukmergės g., tik kitoj pusėj. Dūdos, buvę verslininkai, gyveno gana turtingai. Visi nuėjome pas juos, kartu ir *Finka*. Nuėję jau radome svečių, tarp jų buvo ir Panevėžio miesto milicijos viršininkas (ar pasų stalo viršininkas? – *R. K.*) Burinskas.

Visi susėdom, suaugusieji truputį išgėrė, šnekučiuojasi, aš negėriau, kadangi man tada buvo tik penkiolika metų. Staiga nuo stalo pakyla *Finka* su milicijos viršininku ir abu išeina į lauką. Išeina ir labai ilgai negrįžta. Aš jau dėdei pradėjau minti ant kojos, kad gal reiktų ką nors daryti, bet dėdė mane nuramino ir liepė ramiai sėdėti. Tik vėliau iš dėdės sužinojau, kad *Finka* norėjo gauti dokumentus, legalizuotis ir išvažiuoti į Kauną. Aš nežinau, ką jie šnekėjo, bet manau, kad apie tai irgi buvo kalbėta.

Prieš Miškį, kiek žinau, pasų stalo viršininku dirbo Algis Baliūnas, į jį partizanai dažnai kreipdavosi dėl registracijos ir, kiek žinau, jis daug kam padėjo.

Mūsų kaime buvo 3 užverbuoti MGB informatoriai: (Ulys) U. Kostas, (Juodikis) J. Juozas ir (Švilpa) Š. Jonas iš Šilaičių k. – kolūkio brigadininkas.

1949 m. žiemą mes su Genute Masiulyte iš Šilagalio k. (lankėm 4-tą gimnazijos klasę) ėjome keliu link Uliūnų ir pastebėjome, kad važiuota rogėmis ir likę kraujo pėdsakai. Tie pėdsakai prasidėjo maždaug nuo mūsų sodybos iki pat Uliūnų. Mes tada dar buvome nepilnametės, po 15 metų turėjome, bet supratome situaciją. Nors ir vėlavome į pamokas, bet žinojome, kad yra svarbesnių dalykų. Tuos kraujo pėdsakus iki pat Uliūnų, 5 km ruože, užkapstėme sniegu, kad neliktų jokios žymės. Tik vėliau sužinojome, kad tai buvo *Finkos* kraujas. Panevėžyje jis susidūrė su enkavedistais, jam peršovė dešinį petį. Tada *Finka* išbėgo iš miesto pas ūkininką, kuris pakinkė arklį ir vežė jį pro mus link Uliūnų, pas Kučius į Šatrėnų k.

Kartą rudenį atvažiavau pas tetą Bartusevičienę į Panevėžį. Susitinkam prieangyje, ji man ir sako:

– Turiu svečią... Įeik pažiūrėk.

Įeinu į kambarį, *Finka* sėdi. Jis man ir sako:

– Va, kaip gerai, matyt, pats Dievas čia tave atsiuntė? Esi man labai reikalinga. Turim eiti abu.

Sakau: „Einam, padėsiu“.

Nuėjom už Švč. Trejybės bažnyčios. Vos užsukom už kampo, prieš mus – iki dantų ginkluotų raudonkepurių enkavedistų ir stribų pulkas. *Finka* sako:

– Kibkis greitai į mane... Kibkis greitai.

Jis apkabino mane, suglaudėm nosis, vaidinam, kad ruošiamės bučiuotis. Taip anie, nieko blogo net neįtardami, praėjo pro mus. Mes šiek tiek paėjom, aš jį palydėjau, jis man padėkojo ir nuėjo ten, kur jam reikėjo.

Finka buvo kilęs iš Stultiškių k. Jo tėvas buvo kalvis, savo žemės jie neturėjo. Buvo dar 3 Juozo seserys. Jos neturėjo kur prisiglausti, reikėjo slapstytis, ėjo ir ėjo per žmones.

Išaušo ankstyvas 1949 m. pavasario rytas. Grioviais tekantis vanduo skubėjo į upelius. Apsemtose pievose jau stiebėsi karklai skleisdami gelsvai rusvus pumpurus.

Ryt kovo 25-oji. Uliūnų progimnazijoje ir pradinėje mokykloje prasideda pavasario atostogos. Ryt mano gimimo diena – šešiolika metų. Niekas to neprisimins, nes labai neramios dienos. Tėvams kažkas pranešė, kad rytoj prasidės vežimas į Sibirą ir mes esame įtrauktį į tremiamųjų sąrašus.

Naktį praleidau pas savo draugę Genutę Masiulytę. Rytą pro mažą virtuvės langelį įsiskverbė šviesos spindulėlis ir jis mane pažadino. Visi dar miega. Keistas sapnas: ant mano rankų ropinėja raudonos skruzdėlės ir kandžiojasi. Tik nubraukiu, o jos ir vėl susirenka. Ką tai galėtų reikšti?..

Greit visi sukilo. Po pusryčių išėjau į lauką, dar pasiklausiau, ar negirdėti mašinų ūžimo. Bet aplinkui buvo ramu. Palikusi savo daiktus, išėjau namo. Pareinu, o čia vaizdas liūdnas: maišai, popieriai, daiktai, šiaudai, kažkas panašaus į didelį sukrautą laužą.

Visi namiškiai suglumę, pasimetę. Močiutė verkia. Negaliu susitaikyti su mintimi, kad reiks palikti namus... Nuo kiemo pusės sargyboje stovi keli stribai. Netrukus atėjo rusų kareiviai su savo viršininku. Jie kartu atsivežė ir Broniaus Ulio šeimyną su 4 mažamečiais verkiančiais vaikais.

Vežiman sukrovė maišus. Paskutinę minutę įbėgau seklyčion, atsiklaupusi prieš šventųjų paveikslus pasimeldžiau, kad Dievas mums padėtų likti gyviems ir laimingai sugrįžti į savo gimtuosius namus.

Vežimai pajudėjo. Man buvo labai liūdna, kad mano draugė Genutė manęs nebepamatys...

Ilgas pastočių karavanas paskutinį kartą traukė per tėviškės laukus palikęs tuščius ir apleistus namus.

Atvažiavom į plentą. Čia laukė sunkvežimis. Mantą sukrovė, ant jos – mus. Kareiviai akylai saugojo visus 10 km iki Panevėžio. Netrukus atsidūrėme geležinkelio stotyje. Čia stovėjo eilės tamsių vagonų, tarsi karstų, kurie godžiai laukė mūsų skausmo, ašarų ir laisvės. Aplink viena klaikuma: kareiviai šūkauja, girdėti žmonių aimanos, karininkai vaikštinėja pro vagonus ir šaiposi. Aš minutę susimąsčiau: nejaugi jų Dievas nenubaus už tokiuos baisius nusikaltimus..?

Apžvelgiau vagono vidų: ant narų sėdėjo labai suvargusi moteris, iškart pažinau Varnienę nuo Ramygalos su penketu mažų vaikelių. Mažieji neverkė, matyt, nesuvokė, kas atsitiko, viena mergytė – invalidė. Pagalvojau: už ką gi tą vargšę našlę su 5 mažamečiais vaikeliais veža? Ką vaikeliai padarė, kad ir juos tremia šitie išsigimėliai į Sibirą? Ir Uliai su mumis, kiti buvo nepažįstami. Visi ūkininkai nuo Panevėžio krašto. Visiškai nužmogėję šitie sovietinės valdžios išsigimėliai, kurie vadina save bolševikais, komunistais, darbo žmonių išlaisvintojais... Jie mums net vandens šlakelio gailėjo. Kartu su mumis vežama į Sibirą Panevėžio dramos teatro aktorė Nijolė Kriaučiūnienė, neišlaikiusi pasityčiojimų, vienam karininkui ant galvos užpylė visą naktinio puodo turinį. Po to 3 paras visai negavome vandens.

Maišų, ryšulių buvo pilnas vagonas, net nebuvo kur atsisėsti. Vėliau apsitvarkėm, ir aš pasidariau vietą prisiglausti. Vakare – ant narų, bet neužmigau. Per visą naktį vežė žmones. Girdėti aimanos, vieni meldėsi, kiti giedojo šventas giesmes... Paryčiui užmigau.

Išaušo gražus sekmadienio rytas. Saulės spinduliai veržėsi pro vagono plyšį, tarsi norėdami paguosti tremtinių sielas.

Kovo 28-oji. Traukinys pajudėjo. Prie mažo langelio visi netilpom. Ėjom iš eilės. Obelių geležinkelio stotyje sustojom. Prie mūsų ešelono dar prijungė vagonus su tremtiniais. Paskutinį kartą pamačiau tik eglių viršūnes ir Lietuvos mėlyno dangaus kraštelį.

Važiavom tolyn į rytus pro labai neturtingą kraštą... Sukrypusios bakūžės, dengtos bulvienojais žeminės, o laikraščiai rašė, kad Rusija turtinga, namai mūriniai. Kokie melagiai!

Iki Sibiro mūsų kelionė buvo ilga ir varginanti. Vežė daugiau kaip 20 dienų. Balandžio 15 d. atvažiavom į Zimos miestą. Čia ir sustojom. Rytą išvarė visus į pirtį, drabužius iškaitino, nes per tris savaites mus buvo užpuolę parazitai. Paskui susirinko vergų „pirkliai". Nepirko jie mūsų, veltui pasiėmė. Vėl važiavome, dabar sunkvežimiu. Atvežė į Molotovo kolchozą, Kimiltėjaus k., 30 km nuo Zimos, iki Irkutsko – 250 kilometrų.

Vieni uliūniečiai pateko į Irkutsko sritį, kiti – į Buriat-Mongoliją. Vienus nuvežė į kolūkius, kitus – miško darbams.

Apgyvendino barakuose. Iš pradžių viename kambaryje gyvenom po 2 šeimas, atsitvėrėm paklodėmis. Vėliau išskirstė po vieną šeimą. Pradžioje tėvai dirbo įvairius kolūkio darbus: kasė griovius, ravėjo daržus. Į darbus reikėdavo eiti pėsčiomis 10 km, niekas nei nuveždavo, nei parveždavo.

Apie 1950 m. į kolūkį atvežė keletą ukrainiečių šeimų. Į tą patį kolūkį iš Rokiškio r. atvežė rusų sentikių popą su šeima.

Vasarą buvo karšta, o žiemą labai šalta, iki 40-45 laipsnių šalčio. Neturėjom veltinių, labai užgeldavo kojas... Po metų mūsų močiutė Michalina išprotėjo, matyt, nuo išgyvenimų, sirgo tris mėnesius. Kreipėmės į gydytoją, dar caro laikų tremtinę Eleftiną Ivanovną, kuri mums labai daug pagelbėjo. Šiaip taip močiutę paguldėm į ligoninę ir ten apgydė. Iš mūsų kaimo čia atvežtos Barbora Grybauskienė ir Petronelė Tumėnienė taip pat išprotėjo ir mirė.

Kiekvieną savaitę privalėjome eiti į saugumą registruotis, be to, turėjome pasirašyti, kad čia atvežti amžinai.

Mudvi su sesute Laima pradėjome lankyti mokyklą. Teko prisitaikyti prie naujo gyvenimo ir kitų sąlygų. Buvo šiek tiek jaunimo, visi tremtiniai burdavomės į vieną vietą. Kai kurie ruseliai mus pravardžiuodavo fašistais, ant mūsų drabužių, kai nepastebėdavom, nupiešdavo svastikas, bet taip buvo tik pačiais pirmaisiais metais.

Tėvynės ilgesys graužė kaip kirminas, nepaliko ramybėje. Kai papūsdavo vakarinis vėjas, aš pajusdavau Lietuvos jazminų kvapą...

Sibire ištekėjau už 7-eriais m. vyresnio Vytauto Žukausko. Po metų gimė sūnus Kęstutis, kuris irgi buvo užregistruotas kaip tremtinys. Maždaug po metų lietuviai tremtiniai man kalbėjo: „Aldona, kur tu įkišai galvą, juk tavo uošvis Kipras dirba

„jiems“... Bet aš dėl to per daug nepykau, bet jo nemėgau. Svarbiausia tai, kad nuo jo ne vienas nukentėjo. Ariogaloje vykusiame tremtinių susitikime teko kalbėtis su buvusiu tremtiniu gydytoju Mamertu Kokčiukaičiu (gyvena Vilniuje), kuris sakė, kad ir jų šeima nukentėjo, bet kaip – nesakė. Kaip vėliau sužinojome iš MGB sudarytos bylos, jis turėjo pseudonimą *Palama*. Skaudžiausia tai, kad jų šeimai Lietuva buvo visiškai nesvarbu, jiems buvo svarbiau materialinis gyvenimas ir pinigai. Prie vokiečių jis supirkinėjo gyvulius vokiečių kariuomenei, be to, apgavo vieną moteriškę, kuri jam pasakė: „Na, Žukauskai, išvažiuosi ten, kur baltosios meškos...“ Sibire lietuviai pirmiausia suprato Kipro Žukausko niekšingus darbelius, kadangi lietuviai iš Sibiro bėgdavo, o Kipras nuolat vaikštinėdavo po geležinkelio stotį ir stebėdavo išvykstančius...

Sibire ir mano vyrą Vytautą suėmę išlaikė tris paras ir vertė pasirašyti jiems dirbti. Nors vyras ir buvo bailys, bet jiems dirbti nesutiko. Kai grįžom į Lietuvą, Panevėžyje mums neleido registruotis, pasų stalo viršininkas buvęs stribas Miškys liepė dingti iš Lietuvos. Jis buvo be vienos kojos, partizanų pasaloje jos neteko. Kartą aš pasakiau, kad per žemai jam pataikė, reikėjo truputį aukščiau...

Grįžęs į Lietuvą, Kipras Žukauskas apsigyveno Skaudvilėje. Be abejo, jis čia sugrįžo su ta pačia „uodega“. Tada jis prašė mano vyro priimti jį pas save, o jis įsidarbins mėsos kombinate. Taip ir buvo. Jis persikėlė iš Skaudvilės ir įsidarbino mėsos kombinate sargu. Viskas gulė ant mano pečių: du sūnūs, vyras ir uošvis. Jaunystėje uošvis blaškėsi kažkur Baltarusijoje, todėl mūsų namų knygoje 1967 m. buvo įregistruotas pavarde Žukovskij Ciprijan Bovslav Tamasovič, gimęs Baltarusijoje.

Šiandien, kai Lietuva vėl laisva, dažnai pagalvoju: kodėl tokia tragedija mus, lietuvius, ištiko? Manau, kad išdavikų ir niekšų daug nereikia. Jų pakako tiek, kiek tada turėjom. Jie, aktyviai talkindami okupantams, apliejo Lietuvą krauju. Ar galima atleisti „paklydusiems“, kurie gerai žinojo ką darė?

Mano šeima iš Sibiro grįžo 1957 m. liepos 27 d. Kadangi Sibire įsigijau medicinos seselės specialybę, Panevėžyje apie 6-erius m. dirbau tuberkulioziniame dispanseryje. Pas mus ne kartą gulėjo buvęs stribukas, Panevėžio įžymybė Kazimieras Lukšys. Jis buvo nepaprastai aukštas ir sirgo atvira tuberkulioze. Žmonės juokdavosi, kad Lukšys savo kaulus pardavęs Biržų muziejui, dabar sėdi miesto aludėse ir pragėrinėja tuos pinigus. Jis buvo toks didelis, kad prie lovos pristatydavom dvi taburetes, nes jo kojos netilpo į normalią lovą.

Tame pačiame dispanseryje gulėjo ir buvęs stribas Zaukevičius. Pasakojo, kad partizanai jį du kartus kišo po ledu ir abu kartus jis išplaukė, liko gyvas. Ligoniai pripylė vonią vandens, išdraskė jo lovą, po apačia pakišo tą vonią, padėjo skersai pagalius ir ant viršaus užklojo paklodę. Grįžęs iš pasivaikščiojimo Zaukevičius kaip gulė į lovą, taip ir pasinėrė į šitą vonią. Tai va taip dar 1958 m. žmonės tyčiojosi iš buvusių stribų, nes labai jų nekentė.

Grįžusi iš Sibiro, gyvendama jau Lietuvoje (būdama 42-ejų m.), baigiau Vilniaus prekybos technikumą ir įsidarbinau Panevėžio gelžbetonio gamyklos valgykloje vyriausiąja virėja, bet ten mano karjera baigėsi liūdnai, nes į kasą įsisuko vagis – Irena Pilipavičienė, ir aš turėjau iš ten išeiti. Ji iš kasos imdavo pinigus ir dėdavosi sau į kišenę. Aš esu įsitikinusi, kad kitam niekada nereikia daryti blogo,

nes vėliau visa tai atsisuks tau pačiam. Man tada buvo daugiau kaip keturiasdešimt, o jai tik aštuoniolika, tačiau jos likimo aš nepavydžiu. Irena buvo labai graži moteris, bet susirgo išsėtine skleroze...

Atsirado valgyklos vedėjos vieta „Aido“ poilsio namuose, ir aš išvažiavau į Molėtus. Tie poilsio namai buvo prie Bebrusų ežero, bet ir čia aš pakliuvau į nedoras rankas. Pasirodo, kad tuose poilsio namuose buvo įsikūrusi saugumiečių irštva. Direktorius Gečas buvo jų patikėtinis, jo brolis Kazimieras (vietiniai sakė, jog buvęs stribas) irgi kažkokias pareigas turėjo, bet aš taip ir nesupratau, ką jis ten veikė, tik matydavau aplink besisukinėjančius. Pas mane virtuvėje dirbo kelios jaunos panelės. Ten išdirbau tik tris mėnesius. Žodžiu, maitinome geriausiais patiekalais ten „poilsiaujančius“ kagebistus.

Kartą pasigedau vienos iš tų panelių. Nueinu į apačią, atidarau duris, o ten Kazimieras su ta panele. Uždariau duris ir grįžau atgal į virtuvę. Vakare sutikusi Kazimierą pasakiau: „Na, Kazimierai, tau ir pasisekė... Su tokia jauna panele...“ Jis užpyko ant manęs ir ėmė burnoti:

– Aš tokiuos kaip tu šaudžiau! Šaudžiau!

Tie jo žodžiai man labai giliai įstrigo į širdį, tuo labiau, kad jie žinojo, jog aš buvusi sibiriokė. Aš tik pajuokavau, o jis man rėžė tiesiai, kad jis kažkada tokias kaip aš šaudė... Man tada ėjo 47-inti, o mes buvome su juo vienmečiai, ko gero, jis dar ir šiandien galėtų būti gyvas... Labai norėčiau jo paklausti, ką gi jis ten šaudė?

Prie ežero buvo pirtis, kurioje jie maudydavosi ir linksmindavosi. Kartą direktorius pasakė:

– Vedėja, šiandien maistą nuneškite ten, nes atvažiuoja trys saugumo darbuotojai.

Paruošusi maistą, nunešiau į tą pirtį, jie ten gėrė iki pat vakaro. Vienas iš jų buvo rusas, o kiti du lietuviai.

Vakare viską susitvarkėm, tik staiga baisus beldimas į langus ir į duris, vos spėjom užsirakinti. Išdaužė virtuvės langą, aš griebiau už telefono ir paskambinau į miliciją. Paprašiau, kad atvažiuotų į poilsio namus „Aidas“, kažkas veržiasi į valgyklą. Tuo metu ateina tie du pagėrę saugumiečiai lietuviai. Aš jiems viską pasakiau, o jie: „Čia mūsiškis... Vedėja, būk gera, tik niekam nesakyk, kas...“ Pasirodo, kad jų kolega rusas ten trankėsi. Jie ėmė maldauti manęs, kad milicininkams nieko nesakyčiau.

Vėliau įsidarbinau Krekenavoje valgykloje vyr. virėja. Čia irgi tos pačios istorijos; atvažiuodavo svečiai iš Maskvos ir ponas Brazauskas ne kartą lankėsi. Nebuvau aš Brazausko gerbėja, nenorėčiau apie jį kalbėti, bet galiu pasakyti tik tiek, kad jis Lietuvos nepardavė, bet pašvarino kaip reikiant...

Partijos sekretoriumi ten dirbo toks Urbonas, o kiaulidžių direktoriumi – Alfredas Pekeliūnas. Jis man pranešdavo, kada bus svečių, medžioklė. Atneša, būdavo, kokį šerno kumpį ir liepia iškepti. Buvo ten visokių balių baliukų po medžioklių, bet čia ne apie tai.

Aš kiekvienais metais važiuodavau į sanatorijas dėl sąnarių. Kartą Pekeliūnas pasakė, kad atvažiuoja svečių iš Sibiro. Aš apsidžiaugiau, sakau, kaip gerai – ten mano keliai išvažinėti. Pekeliūnas susidomėjo ir ėmė klausinėti, kaip aš ten patekau. Pasakiau, kad buvau ištremta į Sibirą, o jis kažkaip rūsčiai paklausė:

– Tai ką ten prisidirbai?

– Nieko, – atsakiau. – Už tai, kad savo žemę dirbom, už tai ir išvežė į Sibirą...

Daugiau jis nieko nebeklausinėjo, tik nusisuko piktai žandus perkreipęs ir nuėjo.

Kai grįžau iš sanatorijos, man vietos pas Pekeliūną jau nebeliko, atleido iš darbo. Tai va kokie „geri“ buvo Lietuvos komunistai. Paskambinau direktorei Nijolei Ambutienei į Ramygalą ir pasakiau, kad mane atleido iš darbo. Ji mane nuramino ir pasakė, kad reikalinga darbuotoja Krekenavos mokyklos valgykloje, ten ir perėjau.

Į darbą važinėdavau autobusu. Per vienas Kalėdas, eidama į darbą, anksti rytą, tiesiai iš Krekenavos autobusų stoties užėjau į bažnyčią. Sėdžiu, žiūriu – švietimo skyriaus inspektorė netoliese irgi sėdi. Pažvelgiau durų link, ir rajono švietimo skyriaus vedėjas stovi. Po mišių tiesiai į raštinę nuėjau ir pasakiau garsiai: „Šiandien Kalėdos, pasiimkite savo vaikus ir eikite į bažnyčią, nes švietimo skyriaus inspektorė ir vedėjas, ką tik mačiau, „meldžiasi“ bažnyčioje!“ Direktorius tik susiėmė už galvos ir išėjo iš kabineto. Netrukus į valgyklą atsliūkino tas pats švietimo skyriaus vedėjas su inspektore ir ėmė tikrinti vaikų maisto normas, bet nieko nerado ir ėmė ieškoti kitų priekabių. Aš jau nebeiškenčiau ir išrėžiau: „Tai ką? Nepatiko, kad buvau bažnyčioje? Ir jūs gi ten buvote...“

Atvažiavo Salomėja Masiliūnienė. Ir ta ėmė mane tikrinti. Aš jos paklausiau: „Gal švietimo skyrius jums davė žinią, kad aš lankau bažnyčią? Bet kuo dėtas tas maistas – dėl tos bažnyčios?“ Su Masiliūniene irgi susikibome...

LYA, išrašas iš bylos Nr. 14613; 1948 10 19

Versta iš rusų kalbos

MGB valdybos A sk. viršininkui papulkininkiui dr. TICHOMIROVUI
Irkutsko miestas
Nr. 9/1-5077 nuo 1948 09 16.

Grąžiname Lietuvos SSR MGB A skyriaus 1948 08 30 paklausimą dėl tremtinio Žukausko Kipro, Tomo (rusiškas tėvavardis Fomiča), patikrinimo vykdymo.

Asmeninio pokalbio metu su Žukausku nustatyta, kad pastarasis gimė 1884 m. Latvijoje, Liepojos mieste (Liubavoje), geležinkelininko šeimoje. Nuo 1888 m. iki 1912 m. su šeima gyveno Luninsko m., Pinsko sr., kur baigė geležinkelininkų mokyklą ir dirbo Luninsko m. geležinkelio stoties traukinių depe šaltkalviu.

Nuo 1912 m. iki 1922 m. gyveno Gomelio m. ir dirbo geležinkelio stotyje mašinistu.

Nuo 1922 m. iki 1948 m. gegužės 22 d. gyveno Švitriškių vnk., Vaiguvos vlsč., Kelmės apskr., Lietuvos SSR, Vaiguvos vietovėje (taip parašyta dokumente). Nuo 1922 m. iki 1942 m. užsiiminėjo žemės ūkiu, valdė 7 ha ariamosios ir 11 ha šienaujamų pievų, turėjo 2 arklius, 2 karves, 5–6 kiaules, 2 plūgus ir kito žemės ūkio inventoriaus.

Vokiečių okupacijos metu, nuo 1942 m. iki Sovietinės armijos atėjimo, tarnavo vokiečiams. Dirbo vlsč. jaunesniuoju instruktoriumi: reguliavo maisto produktų vokiečių armijai rinkimą ir darbo jėgos paskirstymą, betarpiškai vykdė vokiečių valsčiaus seniūno nurodymus.

1942 m. rugsėjo mėn., kaip aiškina pats Žukauskas, bendraudamas su vokiečiais, tuo pačiu metu palaikė ryšį ir su raudonaisiais sovietinės armijos partizanais, kurie tuo metu veikė Lietuvos teritorijoje, Vaiguvos apylinkėse. Jiems neva teikęs praktinę pagalbą, išduodavęs pasus, slėpęs partizanus, suteikdavęs savo butą partizanų susitikimams. Kaip patvirtinimą Žukauskas pateikė buvusio partizanų būrio „Vperiot za Rodinu“ („Pirmyn už Tėvynę“) vado pavaduotojo „staršinos“ Koriagino pasirašytą pažymą, patvirtintą šaulių pulko karinio dalinio Nr. 27937 viršininko leitenanto Matrosovo antspaudu ir parašu. Patvirtinimo data – 1945 02 13. Matrosovo parašas ir patvirtinimo data užrašyti skirtingu rašalu, be to, pats pažymos turinys ir jo formuotė kelia abejonių. Pažymos kopija pridedama.

Į klausimą, kas iš buvusių lietuvių raudonųjų partizanų galėtų patvirtinti jo praktinę pagalbą partizanams, Žukauskas atsakė neigiamai, pareiškęs, kad 60-ties kovotojų būrį sudarė tik rusų tautybės žmonės ir jokio ryšio su lietuviais partizanais jis nepalaikęs.

Partizanų būrio sudėties Žukauskas nepaminėjo ir paaiškino, jog daugiau pavardžių nepamena, žino tik Koriaginą ir Matrosovą.

Zimos r. MVD sk. spec. tremtinių komendantūros duomenimis, Žukauskas Kipras, Tomo, g. 1884 m., pastaruoju metu gyveno Švitriškių k., Vaiguvos vlsč., Kelmės apskr., Lietuvos SSR, iš kur š. m. gegužės 22 d. ištremtas kartu su šeima kaip nacionalistinės organizacijos dalyvis ir banditų (partizanų) rėmėjas.

Žukauskas Kipras kelionės metu į tremtį iš Kirsanovo stoties 1948 05 29 bandė pabėgti, bet buvo sulaikytas.

Kartu su juo ištremta ir jo šeima: motina Žukauskienė Kazė, Jono, g. 1850 m.; žmona Žukauskienė Julija, Jono, g. 1890 m.; sūnus Žukauskas Vytautas, Kipro, g. 1928 m.; duktė Žukauskaitė Valė, Kipro, g. 1932 m.; duktė Žukauskaitė Galina, Kipro, g. 1933 m., ir sūnus Žukauskas Alandas, Kipro, g. 1934 m. (kitur g. 1942 m.). Daugiau duomenų neturime.

Taip pat pranešame, kad Žukauskas Kipras mūsų užverbuotas kaip slaptas informatorius pseudonimu *Palama*. Asmens bylos Nr. (nenurodytas). Užverbuotas sekti įskaitoje esantį elementą (tremtinius) ir išaiškinti tarp lietuvių tremtinių formuojamas antisovietines grupes. Medžiagos, turinčios operatyvinę vertę, neteikia, informatoriaus darbą vykdo pasyviai. Šiuo metu atliekamas jo agentūrinis patikrinimas siekiant jį panaudoti tolesniam informatoriaus darbui.

Pridedama: 4 lapai

Tikra: Zimos (rus. k. *Zima*) r. MGB sk. viršininkas (ELAGIN)

LYA, išrašas iš bylos Nr. 20237/5; 1945 05 10

Versta iš rusų kalbos

Visiškai slaptai

Panevėžio r. MGB sk. viršininkui drg. ČECHAVAI

Panevėžio r. MGB sk. turi duomenų, kad ateinantį šeštadienį, t. y. 1948 m. gegužės 15 d. pas Šeidukynės apyl. Uliūnų k. gyventoją Česlovą Zagorskį atvyks banditai (partizanai) ir bus organizuojamas išgėrimas (rus. k. *pjanka*). Gokas Bro-

nius turi visus dokumentus, asmens pažymą, bet iš tikrųjų yra banditas (partizanas), atvykęs į Šeidukynės k. iš Naujamiesčio vlsč.

Apie tai informuoju dėl operatyvinio panaudojimo.

Panevėžio MVD viršininkas papulkininkis (KORČMA)

LYA, išrašas iš bylos Nr. 20237/5

Versta iš rusų kalbos
Visiškai slaptai

Informatorius *Leika*, priėmė PUCHOV
Agentūrinis pranešimas

Kaip jau anksčiau šaltinio pranešta, Uliūnų k. gyventojas Grigaliūnas Povilas palaiko ryšį su banditais (partizanais). Pas jį nuolat lankosi Kučas ir Grigaliūnas (partizanai).

Šaltinis pats matė, kad jie atėjo prie jo namų maždaug prieš 2–3 dienas. Grigaliūnas gamino banditams (partizanams) samagoną. Be to, šaltinis girdėjo iš valstiečių, kad banditai (partizanai) užeina pas buožę Zagorskį Česlovą, gyv. Šeidukynės k., kuris banditus (partizanus) aprūpina maisto produktais. Tiksliai pasakyti, kada paskutinį kartą pas jį lankėsi banditai (partizanai), šaltinis negalėjo, kadangi nematė, o tik girdėjo iš valstiečių.

Užduotis: šaltiniui nurodyta gerai dirbti, būtinai teikti tikslius duomenis ir konkrečiai nurodyti, pas ką dažniausiai lankosi banditai (partizanai).

Priemonės: prie nurodytų banditų (partizanų) rėmėjų vienkiemių surengti pasalas.

Leitenantas (PUCHOV)

Lietuvos SSR MVD Informacinio centro viršininkui papulkininkiui drg. S. LISAUSKUI

Versta iš rusų kalbos
Slaptai

Vilnius

Remiantis bylos Nr. 6/6-20237/5 medžiaga nuo 1974 02 15.

Pranešame, kad pokalbių metu su senaisiais Panevėžio r. Šeiduikynės k. gyventojais Labanausku Kaziu, Kazio, KPSS nariu, ir Švilpa Jonu, gyv. Česlovo Zagorskio kaimynystėje, nustatyta, jog pokario metu Č. Zagorskis tikrai palaikė ryšį su buržuaziniais nacionalistais (partizanais).

Jo žmonos giminaitis Guokas pastaruoju metu gyveno nelegaliai ir slapstėsi pas Zagorskį.

Labanausko, Švilpos ir kitų Šeidukynės k. gyventojų duomenys tai patvirtino.

Kitos Č. Zagorskį kompromituojančios medžiagos negauta.

Panevėžio KGB sk. viršininkas majoras Ju. I. MARTINKEVIČIUS
Nr. 1048; 1974 03 18.

Lietuvos TSR Panevėžio r. darbo žmonių deputatų tarybos vykdomasis komitetas
1974 m. balandžio 18 d.

P A Ž Y M A

Ja pažymima, kad pil. Zagorskis Česlovas, Kazio, gim. 1903 m., 1949 m. kovo 25 d. kartu su žmona Zagorskiene Stase, Kazio, gim. 1905 m.; dukterimis Zagorskaite Aldona, Česlovo, gim. 1933 m.; Zagorskaite Laimute, Česlovo, gim. 1936 m., ir motina Zagorskiene Michalina, gim. 1878 m., iš Šeidukynės k., Panevėžio r., buvo išsiųsti iš Lietuvos SSR teritorijos į Irkutsko sr., Ziminsko (kitur Zimos) rajoną už tai, kad valdė 30 ha žemės, be to, žemei apdirbti naudojo nuolatinę bei sezoninę darbo jėgą.

Taip pat jų namuose gyveno besislapstantis nuo sovietų valdžios Guoka.

Pats Zagorskis Česlovas, Kazio, Didžiajame tėvynės kare nedalyvavo, į valstybės valdymo organus taip pat išrinktas nebuvo.

Remdamasis išdėstyta medžiaga, manau, kad reabilituoti Zagorskio Česlovo, Kazio, šeimą netikslinga.

Panevėžio rajono darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininkas

(V. MARKEVIČIUS)

Iš ELENOS GOKIENĖS *prisiminimų*

Elena Gokienė, Prano, g. 1925 m. Panevėžio apskr., Naujamiesčio vlsč., Pakalniškių k.
Užrašė Aldona Žukauskienė
1990 09 28

Iki 1948 m. gegužės 22 d. gyvenome tėviškėje ir ūkininkavome. Turėjome 16 ha žemės. Mūsų šeimą sudarė 5 asmenys: Gokienė Elena, g. 1925 m.; Gokas Bronius, g. 1907 m.; Gokas Algirdas, g. 1941 m., mūsų sūnus; Gokaitė Bronislava, g. 1915 m., vyro sesuo; Gokaitė Valerija, g. 1910 m., vyro sesuo.

Gegužės 22 d., pirmą val. nakties, mūsų namus apsupo ginkluoti rusų kareiviai. Jie atidarinėjo langines, daužė duris, o įėję į vidų, įsakė per 30 min. susiruošti kelionėn. Leido pasiimti labai nedaug maisto produktų, drabužių ir patalynės. Aš norėjau nuo aukšto pasiimti pagalvę, bet, pamatęs mane lipančią, lietuviškai kalbantis leitenantas trenkė į sieną. Tuo metu aš buvau nėščia ir vaikščiojau paskutines devinto mėnesio dienas. Sūnus Algiukas nakvojo pas senelius tame pačiame kaime, aš ėmiau verkti ir prašyti, kad leistų pasiimti sūnų. Tada tas pats lietuvis leitenantas į mane atsuko automato vamzdį ir palydėjo iki tėvų sodybos. Ten radau tokį pat klaikų vaizdą, nes vežė ir juos. Iš tėvų mane su sūnumi šitas leitenantas nusivarė pas kaimyną Mieliauską, kadangi vežė ir juos. Netrukus su savo ryšuliais čia atvyko ir mano vyro seserys.

Tąkart kareiviai surinko šiuos kaimo gyventojus: 4 Mieliauskus; 5 Dambrauskus; 4 Juozaičius; 4 Palionius; 4 Mikšius; 5 Menionius; 3 Brazdžionius; 4 Gokus; Palionio Petro šeimą (7 asm. iš Mariezų k.) ir 4 asm. Jurevičiaus Antano šeimą.

Grybo Kazio šeima buvo jau ištremta 1941 06 14. Jo brolis Alfonsas prieškario metais dirbo Naujamiesčio nuovados viršininku.

1946 m. Naujamiesčio stribai suėmė mano vyrą, labai kankino, išmetė iš antro aukšto, sulaužė stuburą, koją ir paleido į namus. Jis ilgai gulėjo ligoninėje, nes labai lėtai sveiko. Tada vyrą išvežiau pas jo seserį prie Uliūnų, į Šeidukynės vnk., nes namuose jis nenorėjo likti, kadangi stribai su rusų kareiviais siautė po kaimus, gąsdino žmones, girtuokliavo ir plėšikavo. Taip atėjo nelaimingieji 1948 m., kurie atnešė daug nelaimių.

Visus minėtus ūkininkus išvežė į Krasnojarsko kr., Partizansko r., Minos stotį. Čia išskirstė į atskirus kaimus, aš patekau kartu su tėvais į tą patį kaimą. Netrukus pagimdžiau dukrytę Bronytę, kuri po trijų mėnesių mirė. Mama sirgo, nebuvo kam jos žiūrėti, nes mane išvarė į darbą. Dirbome taigoje: kirtome ir apdorojome medžius. Darbai būdavo toli nuo namų, žiemą reikėdavo pėsčiomis bristi per gilų sniegą ir šaltį, o vasarą negailestingai kandžiojo nuodingi mašalai.

1949 m. į Sibirą atvažiavo ir vyras, kadangi tais pačiais metais buvo ištremta ir jo sesuo. 1952 m. gimė sūnus Vincentas, o sūnus Algis paaugęs ėmė lankyti mokyklą. 1950 m. mirė mama Brazdžionienė. Prieš tai ji buvo gydoma Partizanske.

Motinos palaidoti mums patiems neleido. Patys kažkur užkasė. Dukrytė ir mama liko ilsėtis nesvetingoje Sibiro žemėje.

Į Lietuvą grįžome 1957 m. Leido apsigyventi savo sodyboje, kuri buvo stipriai nuniokota. Šiuo metu gyvenu viena, 1990 m. gegužės 20 d., eidamas 84-uosius metus, mirė vyras.

Iš BRONISLAVOS GOKAITĖS *prisiminimų apie brolį* Bronislovą Goką

Užrašė Aldona Žukauskienė
1995 m.

1944 m. pas mus į Pakalniškių k. ateidavo pusbrolis Antanaitis, kuris prieš karą tarnavo Lietuvos pasienio policijoje ir turėjo pistoletą. Juodu su mano broliu Bronislovu nuėjo pas kaimyną Meškauską ir ten susiginčijo su vietiniu rusu. Tuo metu karas jau ėjo į pabaigą ir rusų armija grįžo atgal. Antanaitis, išsitraukęs pistoletą, vos to ruso nenušovė, bet Bronius spėjo iš jo atimti ginklą ir jį paslėpė.

Mūsų ūkyje tarnavo Vaclovas Adamkevičius. Apie tą ginčą pas Meškauską ir apie pistoletą jis iš kažkur sužinojo... 1945 m. iš Naujamiesčio atvažiuodavo stribai ir šitas Adamkevičius labai mėgo su jais pašnekėti. Kartą iš atėjusių stribų, jiems nematant, Adamkevičius pavogė automatą ir atidavė mano broliui Broniui.

Nedelsiant prisistatė stribai, darė kratą ir ieškojo automato, bet brolis spėjo pasislėpti kamine.

1947 m. pradžioje V. Adamkevičius susidėjo su stribais ir atėjęs liepė Broniui atnešti automatą. Brolis automatą ir pistoletą atidavė kaimynui Juozui Liepai, Liepa juos ir nunešė stribynan.

Po to Bronius slapstėsi namuose. Stribai jo vis ieškojo ir balandžio mėn., radę namuose, suėmė. Uždarę Naujamiesčio stribynėj tardė ir mušė, bet vieną naktį

jis sudraskė savo drabužius, nusileido iš antro aukšto ir iš stribynės pabėgo visai nuogas. Nubėgo į Sargėnų k. pas Stasį Mikšį, ten jį aprengė ir jis parėjo į namus. Žmona Elena labai išsigando ir įkalbėjo jį grįžti atgal ir pasiduoti, nes bijojo, kad nukentės visa šeima, tuo labiau, kad ji laukėsi kūdikio. Ji pati jį palydėjo iki stribyno.

Kai rytą stribai pamatė Bronių, kilo didelis triukšmas, manė, kad jis atvedė partizanus. Stvėrėsi už automatų, bet pamatę, kad vienas, apsiramino.

Prasidėjo tardymai lydimi žiauriausių kankinimų. Pirmųjų tardymų metu jam sulaužė šonkaulius, dabar stribai tiesiog pasiuto tyčiotis iš savo aukos. Liepė parodyti, kaip jis bėgo, ir šokti iš antro aukšto, jei nešoks – sušaudys. Bronius, surikęs „Sudiev, Lietuva!“, šoko iš antro aukšto ir krito ant betoninio grindinio. Stribai dar pašaudė, Bronius kažkiek pašliaužė. Subėgę stribai rado jį gulintį ant žemės, nebevaldantį kūno, nes buvo lūžęs stuburas ir koja. Tada jį nuvežė į Panevėžio ligoninę.

Vieną dieną į mūsų namus atsivilko girtas Naujamiesčio stribas. Toks mažo ūgio, vos ne su stalu lygus. Tuo metu gryčioje nieko nebuvo, šėrėm gyvulius. Grįžtu iš tvarto, žiūriu: ogi stribas po pažastimi nešasi mano naujus batus, bet jis manęs nematė, o aš bijojau jį vytis.

Įeinu į kambarį, batų nėr, o vietoj jų šautuvas guli. Išsigandau daugiau negu pačio stribo. Ką daryt? Reikia eit į Naujamiestį stribynėn pasakyti, kad šautuvą pasiimtų. Jau tada mus sekė, greit prasidėjo ir visos mūsų nelaimės.

Nuėjusi pasakiau, kas mūsų namuose šautuvą paliko, tada liepė kitam stribui su šautuvu eiti su manim. Batus surado ir grąžino, o stribas į stribyną grįžo jau su dviem šautuvais.

1948 m. ūkyje dirbo toks P. Liepa. Mes jo privengdavom. Liepa lankydavosi Naujamiestyje, bendraudavo su stribais, matyt, jiems perduodavo žinias...

Kartą mama išėjo į vienkiemį maždaug už kilometro, netoli miško. Eilinį kartą Liepa grįžo iš Naujamiesčio, sutiko mane ir ėmė aiškinti, kad rytoj bus didelis siautimas Pakalniškių k., gaus jie (partizanai) į skudurus... Tuo metu pas mamą buvo apsistoję partizanai. Nuėjusi pranešiau vyrams. Kitą dieną tikrai vyko kariuomenės siautimas, bet partizanai spėjo pasislėpti.

1948 m. gegužės 22 d. brolio Broniaus žmoną Eleną ištrėmė į Sibirą. Norėjo ir Bronių išvežti, bet Panevėžio ligoninės gydytojai neleido, nes buvo sunkiai sužalotas. Brolis kurį laiką liko ligoninėje. Iš ten jį pasiėmė sesuo Stanislava į Uliūnuose, Šeidukynės vnk. Ten jį slaugė dar kelis mėnesius gulintį ant lentų, o gipsą nuėmė tik po kelių mėnesių. Jį slaugė dukros Aldona ir Laimutė. Pagijęs, 1949 m. pabaigoje išvažiavo į Sibirą pas savo šeimą. Liko raišas, bet stuburas sugijo.

Vežant į Sibirą, Elenai prasidėjo gimdymas ir ji buvo išlaipinta iš vagono. Vėliau ją su naujagime Bronyte atvežė pas mus į Krasnojarsko sr., bet naujagimė po trijų mėnesių mirė. Elena buvo išvaryta į darbus. Jos motiną, kuri gyveno netoli Pakalniškių k., taip pat ištrėmė su vyru ir kita dukra. Motina susirgo, nebuvo vaistų, išvežė į Partizanską ir ten ji mirė, bet palaikų artimiesiems neatidavė. Nežinia kur ją palaidojo (Bronislava Gokaitė mirė 2004 m. – *R. K.*).

Iš VERONIKOS TOLVAIŠIENĖS-DAMBRAUSKAITĖS *prisiminimų*

Veronika Tolvaišienė-Dambrauskaitė g. 1911 m. Panevėžio apskr., Naujamiesčio vlsč., Pakalniškių k.

Užrašė Aldona Žukauskienė

1990 m. spalio mėn.

Iki 1948 m. gegužės 22 d. gyvenome tėviškėje ir dirbome žemę, kurios turėjome 22 ha. Šeimoje buvome 3 seserys, 2 broliai ir motina: Dambrauskienė Kazimiera, g. 1882 m., motina; Dambrauskas Bronislovas, g. 1909 m., brolis; Dambrauskas Romualdas, g. 1919 m., brolis; Dambrauskaitė Kotryna, g. 1913 m., sesuo; Dambrauskaitė Veronika, g. 1911 m., sesuo, ir Dambrauskaitė Elzbieta, g. 1915 m., sesuo.

Tėvas mirė prieš keletą metų, sesuo Elzbieta ištekėjo ir gyveno Garšvių k. Brolis Bronius gyveno Prievačkos k., apie 4 km nuo Pakalniškių. Jam krikšto tėvas paliko ūkį. Brolį Bronių 1946 m. bolševikai areštavo, žiauriai tardė Panevėžio kalėjime. Betardydami peršovė plaučius ir išvežė į Vorkutos konclagerį. Kadangi jau buvo invalidas, darbui netinkamas, tai bylos nebesudarė ir 1947 m. grąžino į namus.

1948 m. gegužės 22 d., vidurnaktį, sodybą apsiautė rusų kariuomenė. Atidarę langines, suėjo į vidų ir per 30 min. liepė pasiruošti į kelionę. Brolį Romualdą tuoj pat išsivarė pas kaimyną Mieliauską, kur buvo suvesti ir suvežti visi tremiamieji. Iš mūsų kaimo – 9 šeimos.

Mums, likusiems, liepė pasiimti ne daugiau kaip po 15 kg maisto ir kitų reikalingiausių rakandų. Turtą surašinėjo mokytojas iš Naujamiesčio, jo pavardės nepamenu. Jis labai skubėjo rašyti, kad tik mes nespėtume ko daugiau pasiimti. Išeidama iš namų, mama pasiėmė krepšelį su dešrom, bet pamatęs stribas atėmė ir nusviedė daržan.

Brolį Bronių tą naktį išvarė su pastote vežti žmones.

Po 2 savaičių atvežė į Krasnojarsko sr., Partizansko r., Južnyj apyl., Minos k. Apgyvendino barakuose tarp miškų ir kalnų, po kelias šeimas vienam kambaryje. Tik po metų pradėjome išsiskirstyti. Taigoje dirbome sunkius miško darbus pusalkaniai ir neturėdami kuo šiltai apsirengti. Motina sirgo, brolis Bronius – taip pat, peršauti plaučiai negijo, pūliavo, o gydyti nebuvo kam ir kur. Gydytojas Bubcovas sakydavo: „Jus čia ir atvežė sunaikinti...“

1948 m. spalio 26 d. mirė Bronius, o 1949 m. liepą – mama. Tais pačiais metais brolį Romualdą sužeidė griūdamas medis. Ilgai sirgti „spec. paselencų“ komendantas neleisdavo. Nepagijęs vėl buvo išvarytas į darbą. 1950 m. griūvančio medžio šaka vėl kliudė Romą ir mirtinai sužeidė.

Taip 3 mūsų šeimos nariai atgulė į šaltojo Sibiro žemę.

Mes, mergaitės, dirbome kartu su kitais tremtiniais sunkius miško kirtimo darbus. 1955 m. aš ištekėjau už Stanislovo Tolvaišos. Jis taip pat nuėjo sunkų ir sudėtingą gyvenimo kelią ir tremtį. Sesuo Kotryna netekėjusi, dabar gyvena Panevėžyje. Sesuo Elzbieta išvengė tremties, nes gyveno kitur.

Mes su vyru į Lietuvą grįžome 1960 metais.

Pasakoja JANINA GAILIUŠYTĖ-BIKINIENĖ

Užrašyta
2009 11 10

Gimiau 1928 m. Jasvilonių k., Subačiaus vlsč. Šeimoje augome 4 vaikai: Povilas, aš – Janina, Jonas ir Kazimieras.

Iš Jasvilonių k. pokario metais beveik visi jaunuoliai išėjo į mišką: Stankevičius Alfonsas vėliau registravosi ir išvažiavo į Kauną.

Stankevičius Vladas buvo desantininkas. Pradžioje partizanavo, bet bendradarbiavo ir su stribais, konkrečiai su Juozu Ramonu ir jo broliu Justinu. Kartais jų pusėje girdėdavom šaudymą. Tik pamatysi: jau bėga Stankevičius per lauką „atsišaudydamas“, nors nematyti, kad kas jį vytų, tik kitą dieną eina per kaimynus ir visiems aiškina, kad jį skrebai vijosi, jis atsišaudęs, todėl ir nepaviję. Tai būdavo pateisinama priežastis jam susitikti su skrebais. Rytą ateina jų sesuo Valiunia Stankevičiūtė ir pasakoja, kaip Vladą skrebai užpuolė, bet jis upe pabėgęs.

Baniūkštis Kazys (Stankevičių svainis, buvo vedęs Kazimierą Stankevičiūtę) vaikščiojo kartu su Vladu Stankevičiumi. Vėliau prie jų prisidėjo Bronius ir Juozas Zarembos iš Ilčiūnų.

Jonas Gailiušis brolį kartą varė vežti stribus į Subačių. Jie vaikščiodavo miškų pakraščiais, gilyn lįst bijodavo, o žmonėms sakydavo, kad „šukuoja“ miškus, ieško „banditų“. Ypač jie mėgdavo pakraustyti stalčius ir skrynias. Vakarais, jau gerokai sutemus, juos reikėdavo vežti 8 km atgal į Subačių, tai brolis Jonas darė ne kartą. Visi kaime turintys arklį privalėjo juos vežti. Šeimininką pasisodina vidury, o aplink apsėda skrebai. Taip jie saugodavo save. Jei patektų į pasalą, negi partizanai šaudys savą žmogų... Vieną kartą, Jonui bevežant skrebus, ties Breivės miškeliu skrebai sustabdė arklį, iš miško išlindo žmogus ir su jais šnekėjosi. Bešnekėdamas užsidegė cigaretę ir tuo momentu apšvietė savo veidą. Jonas iškart pažino Vladą Stankevičių. Parvažiavęs į namus, papasakojo namiškiams ką matęs, bet juo tada niekas nepatikėjo.

Pokario metais teko rinkti paskolas iš gyventojų ir kartu su stribais vaikščioti po kaimus. Kadangi su jais buvau pažįstama, kartais atsargiai pasiteiraudavau, kur vaikščios garnizono kareiviai. Jie man pasakydavo, o aš pranešdavau partizanams.

Mūsų namuose buvo įrengtos dvi laikinos slėptuvės, kuriose kartais slapstydavosi Jurgis Gaidys iš Bigailių ir broliai Zarembos. Viena slėptuvė buvo įrengta daržinėje. Iš gurbo pusės išpjautas sienojas, šiene išraustas urvas, kuriame galėdavo bet kada pasislėpti 2–3 vyrai. Zarembos laikėsi apie pusantrų metų, o Gaidys registravosi ir išėjo. Kita slėptuvė buvo po malkomis vazaunioje aruode (tokia patalpa – *red. past.*).

Kartą taip sėdi abu broliai Zarembos kambary, aš išėjau laukan ir pamačiau, kad keliuku ateina skrebai. Įbėgusi atgal surikau, kad skrebai kieme. Jie abu išbėgo į koridorių, spėjo užlipt ant gryčios ir dar kopėčias užsitraukt.

Nežinau, kuo būtų pasibaigę, bet aš iškart ėmiau su jais kalbėt, visi pažįstami, jie tik mane skabinėja, aš vaidinu patenkintą, kad jie užėjo. Paprašė valgyti, pakviečiau juos į vidų, paruošiau maisto, jie pavalgė ir išėjo. Jokios kratos nedarė, bet, kai išėjo, visiems iš baimės rankos drebėjo.

Bartulis man pasakojo, kaip Vladas Stankevičius su Kaziu Baniūkščiu nušovė Justiną Ramoną. Valiunia Stankevičiūtė buvo Justino pana. Kartą Justinas Ramonas atėjo pas ją, o ji pranešė broliui Vladui. Netrukus atėjo ir Vladas su Baniūkščiu, ten gėrė, po to visi išėjo. Justinui liepė išsikast duobę, jis išsikasė, Vladas su Baniūkščiu jį nušovė, o Mykolui Bartuliui ir Kazimierui Brazdžiūnui liepė užkasti.

R. K. p a s t a b a: Subačiaus vlsč. nužudytųjų sąraše pažymėta: Ramonas Justinas, Jono, Subačiaus vlsč. milicininkas. Nužudytas 1945 m. gegužės 13 d. Subačiaus vlsč., Žviliūnų k.

Mūsų brolis Povilas (g. 1925 m.) tuoj po karo irgi išėjo į mišką. Jis nenorėjo partizanauti, bet atėjo Vladas Stankevičius su Kaziu Baniūkščiu ir išsivedė. Aiškino, kad kitos išeities nėra, tuoj ateis amerikonai, reikia kaupt jėgas pasipriešinimui. Taip Povilas ir išėjo į mišką pas partizanus. Po savaitės grįžo į namus, atsinešė puodynę su taukais ir dar kažką. Motina puolė ant kelių prašyti, kad daugiau nebeitų į mišką, nes ten laukia tik mirtis ir daugiau nieko. „Ne bobos susibarė, o valstybės ir ne taip greit amerikonai ateis, neklausyk, ką tau sako...“

Mičiūnas dirbo Pauliankos kalkyne ir Povilas jo paprašė, kad jį priimtų ten vežiku. Paklausė Povilas motinos, nebegrįžo į mišką, o įsidarbino tam kalkyne. Netrukus pas mus atėję Stankevičius su Baniūkščiu pagrasino, kad sušaudys, jeigu motina neleis sūnaus į mišką. Atseit jis pas juos jau buvo, viską žino, gali išduoti, todėl jo ramybėje nepaliks. Bet Povilas prisiekė, kad niekam nieko apie partizanus nesakys, garantavo, kad stribai tikrai apie juos nieko nesužinos. Vis dėlto jie nusileido, bet ėmė ateidinėti ir reikalauti duoklės: lašinių, miltų, duonos: „Duok storų lašinių... Nereikia kiaulės paspičio,“ to reikalaudavo tik Stankevičiai Vladas su Alfonsu ir Baniūkštis. Tokią pat duoklę uždėdavo ir kitiems kiemams: Čepei, Trackui, Žibikienei... Žibikienė Marijona turėjo dvi 12-os ir 13-kos m. nepilnaprotes dukras ir seserį, buvo labai neturtingos... Kai jas išvežė Sibiran, Marijona sakydavo, kad jas įskundė Vladas Stankevičius ir Baniūkštis.

Visi jasviloniškiai žinojo, kas tie Stankevičiai, jų brolis Kazimieras buvo žmogžudys. Dar prieš karą, apie 1937 m., jie su Skaminu plėšikavo. Kai pavakary jie ateidavo į Jasvilonis pas savo motiną, tai tą naktį kaimynai vyrai kartu susiburia ir budi daržinėse, saugo namus ir šeimas nuo šitų dviejų ginkluotų plėšikų.

Kažkur apie Bigailius jie nužudė mergaitę Argenčiutę. Ji pastaruoju metu gyveno viena su tarnaite. Atėjo Kazimieras Stankevičius su Skaminu ir pareikalavo pinigų, bet ji nedavė, pasakė, kad neturi. Tada jie pririšo ją prie stalo, išprievartavo, nupjaustė krūtis ir nužudė. Kai nukėlė stalą, jau po nužudymo, po stalu rado 36 litus, bet tarnaitė įsiminė vieno veidą ir pranešė policijai.

Jasvilonių k. gyveno Mataušas Labadžius, jis buvo mūsų kaimo šviesuolis, gerai išmanė teisinius reikalus, pas jį žmonės eidavo visokių patarimų. 90-ties sulaukęs, kai meistrai uždengė klojimo stogą ir iškėlė vainiką, Mataušas, užlipęs ant paties šelmens, žagre pastovėjo.

Kai policija nusikaltėlių nerado, Stankevičiaus motina pasakė: „Tegu dabar pabučiuoja rudo šunio uodegon. Nepagaus...“ Bet Labadžius išaiškino nusikaltėlius, pranešė policijai. Ji anksti rytą nubrauktos rasos pėdsakais atsekė netoli Raguvėlės,

už Regstino miško, Bikino klojime rado besiilsinčius ir suėmė. Po to juos teisė Kaune: abu buvo sušaudyti.

Dukros Stankevičiūtė-Baniūkštienė Kazimiera (Kaziunia) ir Valerija taip pat glaudėsi prie visų okupantų valdžių, kokios tik Lietuvoje buvo. Kai 1940 m. rusų bolševikai okupavo Lietuvą, jos abi okupantus pasitiko su raudonais kaspinais, o šuniukui davė Hitlerio vardą. Užėjus vokiečiams, visam kaimui uždraudė tą šuniuką vadinti Hitleriu, nors vaikai kur nors iš už kampo garsiai rėkdavo: „Hitlerrrrrrrrrr!“ Tuos vaikus Stankevičiūtės vydavo tolyn iš kiemo. Visi kaimynai jų bijojo ir vengė jų draugystės.

Vokiečių okupacijos metais Subačiuje buvo atitverta Panevėžio gatvelė, ten suvarė žydus. Paskutinius žydus sušaudė prie Ilčiūnų žydkapių. Bortine mašina juos atvežė Vladas Stankevičius su vokiečiu ir paleido prie duobės. Kartą tėtis ėjo į Subačių prekių, jį pamatęs pažįstamas žydas Šmuila puolė tėtei po kojom ir verkdamas paklausė: „Kodėl jie mus žudo?“ Bet Vladas Stankevičius tą žydelį pagriebė, pasitraukė toliau nuo tėčio ir nušovė.

Smetonos laikais V. Stankevičius priklausė šaulių organizacijai, Šneiderio kooperatyve dirbo kasininku, o paskui susidėjo su vokiečiais. Jiems traukiantis, kartu pasitraukė į Rytprūsius ir vėliau iš ten desantu buvo permestas atgal į fronto užnugarį ir atsirado mūsų partizanų būryje.

R. K. p a s t a b a: Iš LKA, Nr. 18, p. 62: „**Stankevičius Vladas-*Raišelis***, g. 1913 m. Panevėžio apskr., Subačiaus vlsč., Jasvilonių k., į žvalgybos mokyklą paimtas iš Rytų Prūsijos, radistas, 1944 11 18 desantas į Panevėžio apyl. (Karklo būrys), partizanas, būrio vadas, legalizavosi, gyveno Klaipėdoje, buvo suimtas. Partizanai broliams Stankevičiams ir K. Baniūkščiui buvo paskelbę mirties nuosprendį.

Baniūkštis Kazys, g. apie 1894 m., dirbo geležinkelyje Panevėžio apskr., 1945 01 21 desantas į Subačiaus apyl., partizanas, legalizavosi, partizanų sušaudytas.“

Pasitraukęs iš partizanų būrio, brolis Povilas gyveno Skverbuose. Iš Žvirblionių į mišką buvo išėję Urbonai ir Plėtai. Jie Povilui atvedė arklį, kad nuvestų pas kalvį ir pakaustytų. Povilas nežinojo kieno tas arklys. Nuvedė pas kalvį į Subačių, kalvis pakaustė, Povilas vedėsi jį namo, bet sustabdė skrebai ir prikibo, kad arklys vogtas. Pasirodo, moteris, iš kurios partizanai atėmė tą arklį, jau pranešė skrebams, kad pavogtas jos arklys. Povilui nebebuvo ką daryti, sako, aš pavogiau, ir uždarė jį Kupiškio stribyno rūsy.

Po to pagavo partizaną Bronių Urboną (g. 1924 m.) iš Pašilių (netoli Raguvytės) ir uždarė kartu su Povilu toj pačioj kameroj. Pirmąją Kalėdų dieną abu sutarė nuginkluoti ir nušauti sargybinį, po to pabėgti. Prisitaikęs momentą, mano brolis griebė tą sargybinį. Kadangi kalėjimas buvo visai ant Kupos kranto, Urbonas puolė Kupon ir pabėgo, o mano brolį kitas skrebas nušovė. B. Urbonas žuvo 1947 m. Purkonių k.

Mes važiavom į Kupiškį, kad sužinotume, kur jie padėjo brolio palaikus. Pažįstamas skrebas Petras Zulonas (Petras Zulonas, Juozo, g. 1895 m. Puknių k., Kupiškio r., skrebu dirbo nuo 1947 12 17 iki 1949 07 01 – *R. K.*) už tai, kad parodys, kur brolis užkastas, paprašė duoklės: bulvių, miltų ir grūdų. Atvežėm tą duoklę, ir jis mums parodė, kur brolis užkastas. Vasario 12 d. naktį atvažiavom su broliu Jonu į

tą vietą, prisikasėm iki Povilo palaikų, švarkelyje radom kaltinamojo akto nuorašą, kuriame buvo parašyta, kad teistas lygtinai pusantrų metų. Taip ir palikom, toliau nebekasėm, nes buvo įšalęs ir nebegalėjom toliau kasti. Be to, ir arklys pradėjo kojomis kasti žemę, prunkštė, tiesiog negalėjom jo išlaikyti. Toje vietoje buvo ir daugiau palaikų...

Mama su broliu Jonu ir Kazimieru Keburiu nuėjo į miliciją, parodė tą aktą, ir paprašė, kad leistų iškasti ir palaidoti. Milicijoje davė leidimą, tada jie dieną palengva atkasė Povilo palaikus, parsivežė ir palaidojom Jasvilonių kapeliuose.

Tėtis Antanas Gailiušis, Mato (g. 1900 m.), 1947 m. liepos 26 d. buvo nuteistas 2-iems m. kalėjimo už karvės slėpimą. Liudininkai buvo skrebas Juozas Ramonas ir Julija Ramonaitė. Kai surašinėjo gyvulius, tėtis vieną karvę paslėpė, kad sovietinė valdžia nerekvizuotų. Išvežė jį Rusijon, į Molotovo sr., Čeribinsko r., kur tų pačių metų rugpjūčio 4 d. lageryje buvo nužudytas. Su tėčiu viename lageryje buvo gydytojas Pinigionis iš Panevėžio, Pušaloto. Vienam pažįstamam į Lietuvą laiške rašė: „Kad Antanui Gailiušiui žemės į akis nebyrėtų, iš personalo pavogiau paklodę ir į ją suvyniojau jo palaikus...“

Šeštadienį buvo pats didžiausias vežimas, bet mūsų nelietė. Mes išėjom iš namų: mama pasitaisė gulėti prie pirties, broliai Jonas ir Kazys išėjo nakvot pas kaimyną Petrą Keburį, o aš – pas Aldoną Bikinaitę, kuri gyveno pamiškėje, buvo mano bermavonės (Sutvirtinimo sakramento – *red. past.*) krikšto mama.

Rytą, saulutei patekėjus, ji mane pakėlė. Aš parėjau namo, su broliu Jonu pasikinkėm eržilą ir išvažiavom Subačiaus stotin išlydėti Sibiran vežamų pažįstamų ir kaimynų. Kai nuvažiavom, žmonės jau buvo suvaryti į gyvulinius vagonus. Traukinys stotyje stovėjo visą šeštadienį ir sekmadienį. Brolis Jonas man pasakė:

– Tu, Janyte, pasilik, gal kas kokį laiškelį išmes, gal norės kas broliams partizanams ką nors perduoti, o aš važiuoju namo. Paslėpsiu kumelį ir kur nors dingsim...

Kazimierą skrebai išvarė vežti Tvaskos, Čepės ir Keburio turto. Vos tik Jonas parvažiavo namo, skrebai pagavo tris vištas, padavė jam ir liepė Gailiušienei (mūsų motinai) paruošti maisto. Tik parsinešė Jonas tas vištas, iš paskos iškart atvažiavo sunkvežimis, skrebai apsupo namus (1948 m. gegužės 22 d.), suėmė motiną Emiliją (g. 1898 m.), sūnus Joną (g. 1932 m.) ir Kazimierą (g. 1934 m.) ir išsivežė. Aš, grįždama į namus, su jais prasilenkiau. Jie važiavo keliu Ažusienin, o aš ėjau pro Ilčiūnus. Grįžusi radau tik tuščius namus ir sargyboje sėdintį skrebą Vasiliauską.

Tada aš pasiėmiau giesmyną, kirvį, Vasiliauskas leido pūdą rugių prisipilti, nusinešiau pas kaimyną Tamošiūną ir pasidėjau. Po to nuėjau iki Janulių pervažos, ilgai prie jos vaikščiojau ir galvojau: ką dabar daryti? Eiti atgal ar ne? Bet traukiniai ėmė važiuoti... Kad būtų ryto sulaukę, tikrai būčiau ėjusi iki mamos... Naktis buvo labai sunki, labai baisi, bet kai traukinys išvažiavo...

Tada glaudžiausi pas nepaprastai gerus žmones – Antaną Tvaską Bajoriškio k. Jo sūnus Antanas tarnavo kariuomenėje, o dukra gyveno su tėvais. Jie mane apnakvyndino, paguldė lovon, permiegojau. Rytą pakėlė, saulutė buvo, kaip tada sakydavo, jau per dvi kačergas, jo dukra iškepė blynų iš „razavų“ miltų, man davė keturis ir nuvedė tokion salytėn. Buvo visur patvinę – labai daug vandens. Tvaska pasakė:

– Aš – dešimtininkas, ateis mane varyti vežti Bausių turtą, klaus, kieno čia mergaitė... Ką aš pasakysiu?

Toje salytėje ir prasėdėjau iki vakaro. Vėliau tas pats Tvaska parsivedė, kurį laiką aš pas juos ir buvau, mane maitino. Čia pradėjau susitikinėti su savo būsimuoju vyru Kazimieru Bikinu.

Netrukus sovietų valdžia paskelbė, kad visi, kurie buvo pasitraukę nuo tremties ir gyveno nelegaliai, gali registruotis. Ketvirtadienį abu su Kazimieru nuėjom į Subačiaus stotį pas J. Ramoną, su juo nuėjom į MGB būstinę ir aš užsiregistravau. Viršininkas Borisovas pasakė, kad mums viskas dovanota ir galim gyvent legaliai, Sibiran niekas nebeveš, tik Ramonas labai priekaištavo Kazimierui, kodėl jis į žmonas ima „banditką".

Iš Pakryžių seniūnijos nuo pat pirmosios 1941 m. vasaros tremties iki paskutiniųjų trėmimų į Sibirą buvo išvežta daugiau kaip 30 šeimų.

Kai prisiregistravau, gyvenome Subačiuje ir su vyru eidavom į Jasvilonis dirbti žemės. Kiekvieną dieną turėdavau nueidama ir grįždama registruotis stribyne. Partizanas Juozas Kanapeckas, pas mus atėjęs du sykius, pasakė: „Manęs tie kurvos skrebai nepaims..." O man vis priekaištavo, kodėl registravausi. Išeidamas vėl tą patį – „manęs tie kurvos skrebai nepaims"... Aš bandžiau su juo nuoširdžiai kalbėtis, siūliau ir jam registruotis, bet jis tik skrebus keikė ir daugiau nieko.

Po to eiguliui Astrauskui pasakė, kad aš šnipė, nes žinojo, jog su Astrausku kažkiek bendraujam. Šis pasakė Broniui Zarembai, o vėliau Astrauskas išsitarė, kad Zaremba mane vijosi. Jei nebūčiau spėjusi pereiti per Ilčiūnų miškelį, būtų nušovę. Aš tada Astrauskui verkdama pasakiau: „Jei jie iki šiol nežinojo, kiek mes jiems padėjome ir kiek gero darėme, tegu ateina ir nušauna, bet aš tikrai nė vieno neišdaviau ir nė vieno nešnipinėjau... Kaip nori, taip tegu galvoja..." Nuo to karto daugiau manęs nebepersekiojo.

R. K. p a s t a b a: iš A. Šimėno kn. „Kovoje dėl Lietuvos laisvės" (Kaunas, 1998), p. 27: „<...> 1949 m. Bronių Zarembą iš Ilčiūnų kaimo nušovė saugumo agentas Juozas Kanapeckas, infiltruotas į Vilko būrį. Po to išdavė ir Vilko bunkerį Startų kaime, kur žuvo 9 partizanai kartu su būrio vadu Antanu Juška-*Vilku*. Jų palaikai 1990 m. rugpjūčio 28 d. buvo perlaidoti į kapines. 1950 m. Kanapeckas savo ranka nušovė paskutinį kovotoją ir vadą Juozą Zarembą ir apie tai pranešė Ramonui. Šis liepė nupjauti jam galvą ir atnešti parodyti, ar tikrai tai Zaremba."

Apie Juozą Kanapecką rašyta kn. APP, I d., p. 7, 881 ir 882; II d. (2), p. 316–318, 325, 326 ir 364.

Kai mamą išvežė į Sibirą, po 3-ejų metų mes su vyru Kazimieru Bikinu (g. 1928 m.) grįžom į tėviškę.

Eigulys Jonas Astrauskas netoli mūsų tėviškės vedė žmones į mišką parodyti, kur gali pasikirsti malkų. Su juo kartu ėjo Šnyra iš Smėlinkos k., Breskis ir dar vienas. Jie nežinojo, kad Ilčiūnų miškelyje, prie Umžiškio slėnio, yra partizanų bunkeris. Užėjo ant to bunkerio ir Breskį nušovė. Tada Astrauskas ėmė šaukti, kad nešaudytų, nes savi žmonės. Be abejo, partizanai manė, kad virš jų bunkerio vaikšto kareiviai ar stribai, ir atidengė ugnį.

Mano vyras Kazimieras dirbo prie geležinkelio. Po to jį areštavo, kaltino atseit jis davęs lentų to bunkerio statybai. Vyras gynėsi jokių lentų niekam nedavęs, tada

ėmė jį verbuoti, žadėjo gražų ir lengvą gyvenimą, tik reiks teikti žinias, bet vyras kategoriškai atsisakė bendradarbiauti su skrebais.

J. Ramonas lakstė ir šen, ir ten, matavo lentas, taikė, tikrino ir pasakė, kad bunkerio lentos tikrai iš mūsų. Bet mes juk namuose negyvenom, iš kur galim žinoti, kas jas iš mūsų paėmė?

Kai motiną išvežė Sibiran, skrebai iš mūsų namų vežė viską: ir malkas, ir lentas, ir slėptuvę „vazaunioje" tikriausiai rado Jonas ir Antanas Valikoniai todėl, kad jie vežė malkas. Jie buvo dideli šnipai. Jonas tarnavo skrebu Subačiuje.

Kai rado tą bunkerį, mane pradėjo kvietinėti į Subačiaus stribyną ir tardyti. Pusę metų tampė. Dažniausiai tardė viršininkas Zuzanovas. Būdavo, nusiveda pas tokią Šulcienę, kuri gyveno prie pat stribyno, liepia man nupirkti alaus 2 litrus, jie geria ir klausinėja, šunimis pjudo, klausia, kokių reikalų su „banditais" turėjau, kodėl lentas davėm „banditų" bunkeriui statyt ir t. t. Paleidžia į namus, bet pasą pasilieka.

Vieną kartą einu pro skrebyną (1948 m. kovo mėn.), prieš jo langus guli nušautas ir išrengtas nuogas partizanas, o skrebas Kurlenskas pasilenkęs pagaliukais bando aukštyn pakelt jo lytinius organus.

1947 m. kovo 20 d. netoli Kuzmiškio, Beržbalio miškelyje (kitur Žalgirio miške prie Ilčiūnų k. – *R. K.*), buvo nušauti ir Kuzmiškio dvarvietėje (girininkijoje) prie tvarto paguldyti 6 partizanai: Ramonas Petras iš Pašilių k.; Čeponis Antanas iš Pašilių k.; Maselis Silvestras iš Nibragalio k.; Zimnickas Stasys iš N. Pavašuokių; Kulvaitis Jurgis iš Pašilių ir Švilpa Antanas iš Pavašuokių k. Dauminas Juozas padarė karstus, o Antanas Miliškevičius su žuvusiųjų giminėmis nuvežė į Pašilių (Pakapės) kapines ir palaidojo.

Alfonsas Stankevičius ir K. Baniūkštis, atėję pas Šulckį, iš namų išsivedė ir nušovė jo sūnų Bronių ir Stasį Breskį. Po to jie nuėjo pas kalvį Jackevičių ir ant durų paliko raštelį: „Ieškokit, yra šviežienos." Buvo parašyta maždaug kur. Tada Šulckio ir Breskio motinos nuėjo, rado savo sūnų lavonus ir palaidojo. O tėvą Šulckį vėliau atėję įmetė į šulinį.

Tiksliai nežinoma, kas 1946 m. rudenį Jasvilonių k. sušaudė Krisiūnienės Mortos šeimą: motiną, sūnų Povilą ir dukrą Bronę. Krisiūnas Povilas buvo išėjęs partizanauti, bet netrukus registravosi. Skrebai reikalavo atiduoti šautuvą, bet jis neatidavė. Man jis pats sakė, kad to šautuvo jokiu būdu negalįs atiduoti, nes ant jo – Subačiaus skrebo numeris. Kai Aukštuolių k. per kautynes partizanai iššaudė skrebus, po kautynių susirinko jų ginklus. Jis man ir pavardę pasakė to skrebo, kurio buvo šautuvas.

Povilas man tą šautuvą kartą rodė. Atsinešė iš klojimo, užtaisė ir gryčioj į papečkį šovė. Po to labai kruopščiai išvalė, sudėjo ir vėl išnešė. Jis pasakojo, kad ne vien šautuvą reikalavo skrebai atiduot, dar ir verbavo, bet jis nesutikęs dirbti šnipu.

Kai kūlė javus pas Kazimierą Tvaską, atėjo kažkokie nepažįstami ginkluoti vyrai ir pasivedę į šalį apibarė Mortą Krisiūnienę. Atėjusi prie visų žmonių pasakė, kad ją apibarė kažkokie nepažįstami ginkluoti vyrai. Ten buvo ir pavašuokietis Jonas Jackevičius, kuris draugavo su skrebais, ir girdėjo, ką Morta kalbėjo.

Kitą rytą Povilas atjojo pas mūsų tėtį ir klausė, ką daryti: pranešti ar nepranešti milicijai? Tėtis, net nesuabejojęs, liepė pranešti. Povilas nujojo į Subačių ir pasakė

milicijai, kad kažkokie ginkluoti vyrai grasino jo motinai, labai išgąsdino ją ir seserį Bronytę.

Netrukus juos sušaudė. Ant lavonų padėjo raštelius, juose buvo parašyta: „Tau, motin, už ilgą liežuvį, tau, Povilai, suėjo vieneri metai“ (kaip užsiregistravo) ir Bronei kažkas buvo parašyta...

Bronė buvo peršauta penkiolika šūvių, ant kūno rasta 30 žaizdų, bet liko gyva. Vėliau ištekėjo už Antano Tamošiūno, sukūrė šeimą, bet tylėjo ir niekam, net savo vaikams, nepasakė, kas juos šaudė. Tik prieš dvejus metus mirė. Ji pasakojo, kad atėjusieji suvarė į kamarą, motina ir Povilas ėjo iškart, o ji nuo lango pasiėmė kryželį ir pabučiavo. Visus tris suguldė kniūbščius ir po vieną šūvį visiems į galvas taikė. Jai pirmo šūvio kulka perėjo palei akį, nedaug sužeidė, po to šaudė iš automatų serijomis...

Kai viskas nutilo, Bronytė pasikėlė ir nuėjo pas Pauliną Tvaskienę. Ši apraišiojo žaizdas, mano tėvelis pakinkė arklį ir nuvežė Subačiaus stotin, pas daktarą Černiauską. Jis ją apžiūrėjo ir traukiniu išvežė į Panevėžį. Bronytė laimingai išgijo, pagimdė 7 vaikus, kažkam kažkada lyg ir prasitarė, jog skrebai jiems keršijo už tai, kad Povilas ginklo neatidavė, neužsiverbavo... Panašios kalbos sklandė ir tarp žmonių... Vėliau tuose namuose dar buvo rastas ir Povilo slėptas kulkosvaidis. Ne paslaptis, kad patys skrebai apie žmogų, kuris su jais nesutikdavo bendradarbiauti, paskleisdavo gandus, neva jis užverbuotas ir dirba jiems, kad tokį žmogų patys partizanai sunaikintų, arba žinodami, kad žmogus bendrauja su partizanais, nors ir prisiregistravęs, bet neteikia jiems informacijos, pasistengia patys jį sunaikinti.

Partizanų būrio vado Antano Juškos-*Vilko* tėvas ir Morta Krisiūnienė – brolis ir sesuo. Kaime dar sklandė kalbos, kad Krisiūnus iššaudęs jų tikrasis pusbrolis Antanas Juška.

1947 m. partizanai sušaudė Juozo Ramono motiną Ramonienę, o Ažusienių k. (kitur Žariškių k.) – Plėtą Ignotą su sūnumi Juozu. Ramonienę sušaudė už tai, kad sūnūs buvo skrebai, o Plėtas, Kukenį su žmona iš Pavašuokių k. ir Joną Jackevičių iš Pakryžių k. (Ažusienių k.) – taip pat už šnipinėjimą.

R. K. p a s t a b a: Subačiaus vlsč. nužudytųjų sąraše, sudarytame Kupiškio KGB, pažymėta: **Plėta Ignas, Antano**, 54 m. amž. gyv. Kupiškio apskr., Subačiaus vlsč., Žariškių k., lietuvis, žemdirbys savo žemės ūkyje – 14, 25 ha, „banditų“ nužudytas 1947 m. spalio 11 d.; **Plėta Juozas, Igno**, 20 m. amž., gyv. Kupiškio apskr., Subačiaus vlsč., Žariškių k., lietuvis, žemdirbys savo tėvo žemės ūkyje, „banditų“ nužudytas 1947 m. spalio 11 d.; **Kukenis Pranas, Petro**, 58 m. amž., gyv. Subačiaus vlsč., N. Pavašuokių k., Subačiaus vlsč., tarnautojas, Pakryžių apyl. pirmininko sekretorius, nužudytas „banditų“ 1947 m. sausio 22 d.; **Kukenienė Paulina, Antano**, 45 m. amž., gyv. N. Pavašuokių k., žemdirbė, nužudyta „banditų“ 1947 m. spalio 11 d.; **Jackevičius Jonas Stasys**, 44 m. amž., Subačiaus vlsč., Pakryžių k. gyventojas, Pakryžių apyl. pirmininkas. „Banditų“ nužudytas 1947 m. sausio 22 d.

Nors Ramonai buvo didžiažemiai, Pavašuokių k. turėjo 38 ha žemės, bet jie dar tarpukariu bendravo su komunistais, nėjo bažnyčion, o kai Lietuvą okupavo rusai, tuoj pat tapo jų rėmėjais.

Juozas Ramonas skrebaudamas pokario metais sunaikino daug nekaltų žmonių, daugelis jo „palaiminti“ Sibiran išvažiavo... 1945 m. Jasvilonių k. jis iš namų išsivarė Juozą Pucevičių, g. 1917 m., motinai liepė maišelin įdėti duonos, ir sūnus daugiau negrįžo, o kai motina vėliau Ramono paklausė, kur jis padėjo sūnų, tas atsakė, kad žuvo fronte... 1945 m. Jasvilonių k., prie savo namų, buvo nušautas niekuo nekaltas Motiejus Bartulis. Rusų NKVD garnizoną tada vedė Juozas Ramonas.

1945 m. Juozas Ramonas Ažusienių k., pas Ažusienį Jurgį, suvarė žmones į susirinkimą ir visiems pasakė: „Su gerų žmonių pagalba išvešiu visus į Sibirą, kurie tik palaikys „banditus“.

R. K. p a s t a b a: trumpa stribo Juozo Ramono charakteristika rašyta Kupiškio KGB darbuotojų: „**Ramonas Juozas, Jono**, g. 1901 m. Pavašuokių k., Kupiškio r. „Liaudies gynėjų“ būryje dirbo nuo 1944 m. iki 1954 12 01. Visą laiką dirbo Subačiaus „liaudies gynėjų“ būrio vadu. Dalyvavo daugelyje operacijų, kurias pravesdavo sumaniai ir rezultatyviai. Jo vadovaujamas būrys sumušė Vaicikausko, *Vilko*, Tolušio, *Liepos* „bandas“. Už sumanų vadovavimą būriui ir aktyvią kovą su „banditais“ apdovanotas vyriausybiniais apdovanojimais: Raudonosios žvaigždės ordinu ir medaliu „Už šaunų darbą Didžiajame Tėvynės kare 1941–1945 m.“

Gyvena Subačiaus gel. st., dirba Kupiškio statybos bare.

Pasakoja PETRUTĖ PAJUODYTĖ-ŽALNIERIŪNIENĖ

Užrašyta Žviliūnų k., Subačiaus vlsč.
2010 09 03

Gimiau 1930 m. Margavonių k., Subačiaus vlsč. Turėjau 5 brolius, vienas jų – Pranas (g. 1926 m.) pokario metais išėjo į mišką ir veikė Alfonso Pajuodžio būryje. Tas būrys dažniausiai laikydavosi Pajuodžio miškelyje. Nors tėvas ir barėsi, atkalbinėjo, kad Pranas neitų į mišką, bet jį Pajuodis suviliojo, sakė, kad tuoj tuoj ateis amerikonai, mus išlaisvins, tai kaipgi čia nuo savo draugų atsiskirsi... Neilgai jis pabuvo miške: metams nepraėjus žuvo čia, netoli namų, už Margavonės. Su Alfonsu Pajuodžiu bunkerį išsikasė, sakė niekur toliau nebeis, viršų užakės, tėvas atneš maisto ir ten sėdės. Pranas ėjo į namus arklio tam bunkeriui užakėti, o mūsų namus apsupo rusai, pateko į pasalą ir nušovė. Rusai seseriai Aldutei liepė pakinkyti arklį ir Pranuko lavoną vežti į Subačių, o tėtį suėmė ir išsivarė. Į namus grįžo smarkiai sumuštas...

Pranuką nuvežė į Subačių, o stribai numetė į prie „magazino“. Ten pokario metais buvo partizanų išniekinimo vieta. Žiemą sušalusius kūnus sustatydavo prie mūrinės „magazino“ sienos po lašais, jie apšaldavo storu ledo sluoksniu ir stovėdavo tarsi kokios statulos ištisas savaites.

Iš mūsų kaimo į mišką dar buvo išėjęs Vladas Žiūra, jis žuvo 1946 m. pavasarį Žukauskų k., Juodelienės name įrengtame bunkeryje. Jame tuo metu buvo ir Alfonsas Pajuodis. Jie su Bronium Laurecku mėgino bėgti, bet Laurecką sužeidė ir jis susisprogdino, o Pajuodis, nesmarkiai sužeistas į kulną, pasigavo arklį ir pabėgo. Žuvo ir Juodelienė.

Brolis Kazimieras žuvo užėjus vokiečiams. Juodu su Vladu Stankevičiumi (V. Stankevičius vėliau, užėjus rusams, tarnavo stribu) Jasvilonių k. važiavo į namus, buvo partizanai, ant rankovių nešiojo raiščius su tautinės vėliavos juosta. Pasakojo, kad Stankevičius užkabino vokiečius ir tie pradėjo šaudyti. Brolį nušovė vietoje, o Stankevičius pabėgo. Subačiaus kunigas Matulis gerai kalbėjo vokiškai, jis tiems vokiečiams paaiškino, kad savą partizaną nušovė. Sakė – vokiečiai galvas susiėmę vaikščiojo aikčiodami, kad apsiriko.

Brolis Algirdas (g. 1935 m.) žuvo Sibire. Tremtyje dirbo miškų ūkyje, buvo labai darbštus, gerbiamas viršininkų, bet vietiniams rusams nepatiko, kad kažkoks atvežtas lietuvis „banditas“ už juos protingesnis ir labiau gerbiamas, tiesiog pagauti pavydo jį nužudė.

Žviliūnų k. mūsų kaimynas buvo Juozas Nadolskis. Jį, Joną Valą iš Žučgalio ir Jėcką Vytautą, Justino Ramono kaimyną, skrebai sugavo ir siauruku vežė į Vilnių, bet jie ties Troškūnais iš to traukinuko sumanė pabėgti. Valą ir Jėcką bėgančius skrebai nušovė, o Nadolskį tik sužeidė. Skrebai manė, kad jis irgi negyvas, kažkiek prakasė žemes ir negiliai užkasė, o jis atsigavo, išlindo iš po žemių ir naktį nuėjo pas seserį. Sesuo jį aprengė moteriškais drabužiais ir atvežė čia, į Žviliūnus, pas žmoną Elzbietą Nadolskienę. Po to namuose jis išsikasė bunkeriuką, niekas neapskundė. Kurį laiką prabuvęs, vėliau registravosi.

Dovydėnaitė Danutė buvo kilusi iš Skaistkalnio k., Subačiaus vlsč. Kiek žinau, ji jau anksčiau draugavo su partizanu Alfonsu Pajuodžiu-*Radvila*. Motina labai priešinosi tai draugystei, nes Pajuodis buvo partizanas, žinojo, kas jo laukia... O Alfonsas Vasylis (iš to paties Skaistkalnio k.) jai labai piršosi. Jis buvo gerokai vyresnis, bet motina su broliu Petru ją per prievartą stengėsi apvesdinti su Vasyliu. Brolis ją net primušė, nurovė kasas ir per prievartą ją išvežė pas tą Vasylį. Danutė motinai ir broliui pasakė, kad vis vien su tuo Vasyliu negyvens. Taip ir buvo. Susitarė su Pajuodžiu, ir jis išsivedė ją pas partizanus į mišką. Matyt, buvo didelė meilė...

Alfonsas Pajuodis buvo tikras tėvo pusbrolis, jų tėvai buvo broliai. Būdama miške, Danutė su partizanais dažnai užeidavo ir pas mus, buvo ginkluota.

Kaip pasakojo partizanai, kartą netoli Troškūnų juos užpuolė rusų kareiviai, Danutę sužeidė: peršovė koją, bet Alfonsas ją išnešė iš kautynių vietos, o kitą sykį ji jau nebeišsigelbėjo – žuvo, o Alfonsas spėjo pasitraukti.

Danutė palaidota Traupio kapinėse.

R. K. p a s t a b a: kn. APP (Vilnius, 2004), IV d., Kazio Patamsio prisiminimuose, p. 116: „Tai atsitiko Butleriškių (Repšėnų) miške, kur mes su a. a. Antanu kūrendavome laužą. 1948 m. lapkričio (kitur spalio) mėn. išdavikas Darelė (Darela) Jonas-*Dieduška* iš Kavarsko miestelio atvedė į partizanų stovyklą skrebus ir rusų kareivius. Likę grupėje partizanai virė pusryčius, tokiu laiku turėjo grįžti ir saviškiai į stovyklą, o priešas prisėlino visai arti ir atidengė kryžminę ugnį. Žuvo grupės vadas Antanas Jagėla-*Ąžuolas,* Dagelis Jonas-*Gintaras* ir Danutė Dovydėnaitė, o likusieji išbėgo. Blauzdį Antaną-*Konkurentą* pasivijo čekistų vilkšunis, bet jis spėjo tą šunį nušauti ir laimingai pabėgo. Kareiviai surinko tris pastotes, tame tarpe ir mane ir pavarė vežt į Kavarską žuvusiuosius partizanus.“

A. Šimėno dokumentinėje apybraižoje „Vilties ir gėlos ūkanose“ (Panevėžys, 1993), p. 5, rašoma:

„<...> Subačiaus vlsč. Skaistkalnio k. gyveno Dovydėnų šeima, tėvas buvo miręs, gyveno motina, sūnus ir duktė Danutė. Nuo pat vaikystės ji draugavo iš Pajuodžių k., Subačiaus vlsč., su Alfonsu Pajuodžiu, kuris 1945 m. išėjo partizanauti...

<...> Jis su Danute slapta susitikinėjo, ji tapo ryšininke, ir jie mylėjo vienas kitą. Motina su broliu tai jautė ir nutarė per prievartą apvesdinti su to krašto Vasylium. Danutė griežtai atsisakė už jo tekėti, tada motina su broliu ją surišo ir vadelėmis labai smarkiai primušė, net iki sąmonės netekimo ir per prievartą apvesdino su Vasyliumi.“

Toliau apybraižoje rašoma, kad Danutė kreipėsi į vyskupą Paltaroką, viską jam papasakojo ir paprašė ištuokos, jis jai ištuoką davė, o 1947 m. rudenį per javų kūlimą į Vasyliaus namus atvažiavo partizanai dviem pastotėmis ir Danutę išsivežė...

Mūsų apylinkėse pokario metais labiausiai siautėjo stribas Juozas Ramonas, jis visus savo kaimynus iš Pavašakių k. Sibiran išvežė.

Juozas Ramonas turėjo brolį Justiną ir seserį Juzę, bet ji niekur nesikišo.

Justinas Ramonas gyveno Žviliūnuose, pokario metais irgi šnipinėjo stribams, įdavinėjo kaimo žmones. Kaimiečiai pajuto, kad Justinas parsidavęs stribams. Jis užeidavo pas Valiunę Stankevičiūtę, pas ją gulėdavo ir ėjo tol, kol ją prisiviliojo. Kartą atėjo pas ją partizanavęs jos brolis Vladas ir partizanas Baniūkštis. Vladas nuėjo pas Brazdžiūną, o Baniūkštis pas Bartulį ieškoti degtinės. Gavę atsinešė ją pas Stankevičienę ir visi gėrė. Prieš patekant saulei, jie išsivedė Justiną į Žviliūnų palaukę (Bartulio, Brazdžiūno ir Ramono žemių susikirtime) ir liepė jam išsikasti duobę. Justinas išsikasė, tada jį sušaudė ir užkasė. Po kiek laiko jie išvertė „kailius“, metė partizanavimą ir tapo stribais. Tada įskundė Brazdžiūną ir Bartulį: atseit jie nušovė Justiną, o patys bijojo prisipažinti, bet vėliau pasakė, kad Justiną nužudyti juos privertė Brazdžiūnas ir Bartulis.

Tada Justino brolis Juozas Ramonas užsipuolė Kazį Brazdžiūną ir Mykolą Bartulį, kad jie Justiną „patvarkę“. Stribai jiems nedavė ramybės, vėliau areštavo ir labai sumušė. Po tokių žiaurių kankinimų Bartulis ir Brazdžiūnas ilgai nebeišgyveno ir mirė.

Dar prieš nušaunant Justiną Ramoną, Mykolo Bartulio brolį Motiejų nušovė rusų kareiviai. Bėgo trise, du nušovė, o Mykolas pabėgo.

Justino Ramono dukra Julija ištekėjo už ruso leitenanto Ivanovo ir namuose jau bijojo gyventi, išėjo Subačiaus stotin, o motina Emilija ir jos sesuo Juzė liko namuose ir gyveno iki mirties. Juzė tada pasakė: „O ką jie (partizanai) gaus, kad mus nušaus? Tik šūdų krūvą, ale visa apylinkė bus iššluota, jeigu mus pajudins...“

Skrebas Juozas Ramonas buvo labai žiaurus, mušdavo žmones. Pokario metais rusų garnizono kareiviai pulkais eidavo, o kartu su jais ir Juozas Ramonas. Jis gerai pažinojo apylinkes ir buvo rusų vedlys. Kiek jis mūsų tėtį prikankino dėl pusbrolio Alfonso Pajuodžio. Atėjęs su savo „šaika“ tėtį mušdavo. Įsiveda kur nors į kambarėlį vieną ir kapoja su rapnyku... Vyresnioji sesuo Aldutė atidarė kamarytės duris, žiūri, tėtis prispaustas prie sienos visas kruvinas, mes pradėjom rėkt, tai paleido.

Prie kelio senukas Valkavičius vyteles pjovė, buvo ne visai sveikas, jis krepšelius pindavo. Atėjęs Ramonas su skrebais vedasi tėtį parodyt, kokį čia „banditą“ nušovė. Tėtis iškart pažino Valkavičių. Sako – jis joks ne „banditas“, čia Poviliukas

Valkavičius, Žviliūnuose gyvena, nelabai protingas, bet Juozas Ramonas tėtį vedasi, ir gana, o mes jau žinom, kad nusives kur nors už namų ir nušaus. Su seserim puolėm tėvui ant kaklo klykdamos, apsikabinom ir neleidžiam... Kartu su Ramonu buvęs kažkoks rusų garnizono karininkas liepė Ramonui palikti senį ramybėje, ir taip tą kartą mes tėtį išgelbėjom nuo Ramono.

Surdegio Astraviukai niekam nepriklausė, miške nebuvo, gulėjo namuose, atėjo Ramonas su stribų gauja, išsivedė į lauką ir nušovė abu kieme, visai nekaltus berniokus nužudė.

Juozas Ramonas net savo geriausius kaimynus Skodžius Sibiran išvežė.

Tuo metu nušovė ir Juozą Beleckiuką. Juodu su Kaziu Petronioku vijosi rusų garnizono kareiviai. Petroniokas pabėgo, o Beleckiuką nušovė. Abu buvo paprasti neginkluoti kaimo berniokai, niekam nepriklausė. Pamatę kareivius, supančius kaimą, bandė bėgti, kad nepagautų, nes ne kartą taip buvo, kad pagavę jaunus vyrus nušaudavo.

1948 m. gegužės 22 d. mūsų tėvus Petrą ir Pranutę Pajuodžius su vaikais Algirdu, Jonu, Kazimieru, Vytautu ir dukra Vincenta išvežė į Sibirą. Trėmimo metu mudvi su seserim Aldute (g. 1923 m.) pamatėm, kad keliu Subačiaus geležinkelio stotin jau veža Margavonių k. žmones ir tuoj pat pulkas ruskių su J. Ramonu priešaky ėmė supti mūsų namus. Aš tėčiui pasakiau, kad mes su Aldona bėgam slėptis, tėtis dar pasakė: „Kurgi jūs, vaikai, nubėgsit, kad jau namai apsupti...“ bet mes su Aldute per pievas pakrūmiais pasileidom link miško, į mus pradėjo šaudyti, bet spėjom pasislėpti krūmuose.

Kiek pasėdėjusios krūmuose, nuėjom į Čiurpiškio k. pas Kazimierą Vanagą, ten mus ir priglaudė. Vėliau sesuo Aldona ištekėjo už to Vanago.

Kai po savaitės rusai paskelbė registraciją, mudvi su seserim nuėjom į mamos tėviškę netoli Kupiškio, į Žaidelius, pas Varanauskus, o iš ten – į Subačiaus stribynę registruotis. Prie durų pasitiko visa jų govėda, ėmė mus koneveikti visokiais žodžiais. Viduje prisinešę iš žmonių pagalvių, duknų, gulinėja ant jų su viršutiniais drabužiais ir kerziniais batais apsiavę, apsistatę automatais. Mus pamatę, dar labiau ėmė plūstis. Išėjęs iš kabineto Ivanovas sako: „Ko jūs, mergaitės norit?“ Sakom, kad norim registruotis, nežinom, į ką kreiptis... Liepė eiti su juo į antrą aukštą. Ivanovas tada buvo Subačiaus stribų viršininkas, bet neblogas žmogus, mus nuramino, liepė nebijoti, patikino, kad mūsų Sibiran jau nebeveš.

Tėvai Sibire išbuvo beveik 10 m., į Lietuvą grįžo 1957 m., bet savų namų jau neberado, jie buvo išdraskyti ir sugriauti, teko apsigyventi svetimuose. Kai šiek tiek po visų trėmimų atsigavo, pasistatė namus Žviliūnuose.

R. K. p a s t a b a: Petrutės Žalnieriūnienės prisiminimus galima būtų papildyti kai kuriais epizodais iš A. Šimėno prisiminimų kn. „Kovoje dėl Lietuvos laisvės“ bei išrašais iš jo baudžiamosios bylos, kur pateikiama nemažai informacijos apie stribą Juozą Ramoną ir jo pragaištingą veiklą pokario metais Subačiaus apylinkėse.

Antaną Šimėną pirmą kartą išvydau viešumoje sakant karštą patriotišką kalbą dar Sąjūdžio pradžioje, apie 1988 m. Panevėžyje, Respublikos gatvėje, protesto demonstracijos metu. Daugelis tada įtariai klausėsi A. Šimėno kalbos, nes Maskvos KGB dar buvo ypač dygliuota ir pavojinga. Tada Šimėnas atvirai „liaudies gynėjus“ išvadino stribais ir be jokių skrupulų juos išdėjo į šuns dienas.

Tik tada vienas sau pagalvojau, kad vis dėlto yra žmonių, nebijančių niekšams drožti tiesos žodį į akis ir pavadinti juos tikraisiais vardais. Vėliau pats asmeniškai pažinau šį žmogų. Drąsus, ryžtingas, patriotiškai mąstantis pilietis, Atgimimo laikotarpiu sakęs ugningas kalbas ir Sąjūdžio mitinguose, ir kituose renginiuose, kur buvo kalbama apie tautos laisvę ir nepriklausomybę. Garbė šiam žmogui, įskėlusiam karštą kovos ir vilties ugnį daugelio tautiečių širdyse.

Rinkdamas ir užrašinėdamas laisvės kovotojų prisiminimus, ne iš vieno jo gimtojo subatėnų krašto gyventojo išgirdau apie A. Šimėną neigiamų atsiliepimų, neva jis ruošęsis stoti į LKP partiją, neva jį vežę jau toms „krikštynoms“; kad juo neverta pasitikėti ir kt. Lygiai taip pat ir apie mane kažkada sklido kalbos: neva aš buvęs KGB agentas ir nereiktų man pasakoti jokių prisiminimų apie pokario partizanų kovas.

Šiandien drąsiai galiu pasakyti, kad pačiu lemtingiausiu mūsų valstybei metu šį žmogų buvo bandoma pašalinti iš tautiškai ir patriotiškai nusiteikusios visuomenės, apipilti jį melo paplavomis ir taip nutildyti. Neabejoju, kad tai buvo pastangos tų, kuriuos jis tada viešumoje drąsiai pavadino STRIBAIS.

Apie gerb. Antano patriotiškumą ir akivaizdžią jo neapykantą okupantams rodo ir KGB archyve esanti jo tardymo medžiagą Tai buvo jaunuolis, kuris anais pokario metais atvirai išdrįso mesti iššūkį, ko gero, pačiam žiauriausiam Lietuvos stribui Juozui Ramonui ir visai jo šutvei ir viešai pavadinti juos TAUTOS IŠGAMOMIS.

Išrašas iš LYA (KGB arch.) b. byla Nr. P–11908: Šimėnas Antanas, S., g. 1931 m. Erškėtynės k., Subačiaus vlsč., Panevėžio apskr., išsilavinimas – 4 kl., gyv. Mažonių k., Subačiaus vlsč.

Arešto orderis: 1948 m. birželio mėn. adresu Subačiaus vlsč., MGB sk. būrio vado pavaduotojo „liaudies gynėjo“ Juozo Ramono adresu atėjo du laiškai su Šimėno Antano, Stasio parašu. Nuo šio momento Šimėnas iš namų dingo ir slapstosi įvairiuose miestuose.

Šiuose laiškuose Šimėnas grasino asmeniškai Ramonui ir kitiems sovietiniams žmonėms, kovojantiems su „banditais“ ir jų „pakalikais“. Be to, pareiškė norą išeiti į veikiančią ginkluotą „gaują“ ir su ginklu rankose kovoti prieš sovietų valdžią.

Areštuotas A. Šimėnas 1948 m. rugsėjo 21 d. tardymo organams teigė: „Mano neapykanta sovietų valdžiai susikaupė apie 1943 m., vokiečių okupacijos metu. Tuo metu aš gyvenau pas „buožę“ Kadžių, kurio šeima buvo nusistačiusi antisovietiškai. Šia dvasia jie auklėjo ir mane, siūlė skaityti antisovietines knygas ir aš jas skaičiau.

Apie 1944 m. partizanai mane įtraukė į savo veiklą. Tada būrio vadas buvo Petras Masilionis-*Napoleonas*, kuriam aš prisiekiau retkarčiais padėti partizanams: atnešti į mišką maisto produktų, pranešinėti apie MGB kariuomenės judėjimą. *Napoleonas* man davė pabučiuoti šautuvo buožę, aš tai ir padariau.

Maisto produktus į mišką aš nešiau apie 10 kartų, 3 kartus pranešiau apie kareivių pasirodymą. Be to, vykdydamas partizano Kazio Kadžiaus-*Karuko* užduotį, nupirkau granatą, kurią 1945 m. jam perdaviau.

Laiškuose Ramonui rašiau, kad noriu ateiti į būrį, nes trokštu kovoti prieš sovietų valdžią, keršyti už užmuštus partizanus ir ištremtas šeimas, nes buvau auklėjamas neapykantos sovietų valdžiai dvasia ir netikėjau jos tvirtumu.“

Pasirašo: Kupiškio MGB viršininko pavaduotojas vyr. ltn. PULNIOV.

Kupiškio tardymo sk. vrš. kap. RUCHLOV.

Vertėjas j. ltn. PETRULIS Valentinas, Jono

1-asis A. Šimėno laiškas stribui Juozui Ramonui: „Išdavike, ar tau negaila savo brolių lietuvių? Dėl ko tu kaip išmanydamas juos kankini ir žudai? Dėl ko tu parsidavei raudoniesiems kraugeriams ir kartu su svetimtaučiais žudai savo brolius lietuvius? Dėl ko tu kankini juos kalėjimuos, žudai mūsų brolius ir seses? Ar tau neskauda širdį, matant brolius partizanus metamus po gatves ir spardomus, niekinamus įvairiausių žydbernių ir parsidavėlių?

<...> Ar tau negaila ištremtų į Sibirą, kurie miršta badu?

Bet negalvok, kad per amžius taip bus. Jau artinasi laikas, kada laisvės varpas sugaus, tada būsit visi atitinkamai nubausti.

Jeigu nori žinoti, kas čia parašė, aš galiu parašyt savo adresą ir, jeigu esi išgama, prašau areštuoti, aš esu pasiruošęs: (pasirašo) Antanas Šimėnas, S. sūnus."

2-asis A. Šimėno laiškas Subačiaus milicijai: „Ar ilgai dar žudysit mūsų brolius?! Nes aš negaliu žiūrėti į tokius jūsų darbus, nes man verda širdis, kai išgirstu, kad areštavot kokį nors nekaltą žmogų.

Tad nuo 20-os gegužės stoju į partizanų eiles ir kovosiu už savo nušautus brolius. Iki šio laiko šelpiau ir padėjau kaip išmanydamas Lietuvos partizanams, kovojantiems prieš raudonuosius kraugerius, o dabar su ginklu rankoje išskinsiu visus komunistus ir gyvas jiems nepasiduosiu.

Prašau mane suimti. Aš, Šimėnas Antanas, s. S., gyv. Mažonių k., Subačiaus vlsč."

Iš A. Šimėno dokumentinės apybraižos „Vilties ir gėlos ūkanose", p. 26: <...> Kupiškio rajono laikraščio korespondento buvo parašyta knygutė „Ramonas pakėlė ginklą" (Vlado Jasinsko dokumentinė apybraiža „Ramonas pakėlė ginklą", Vilnius: Mintis, 1967, p. 149 – *R. K.*). Visas jos turinys persunktas didžiausiu melu. Ramonas Juozas, buvęs Subačiaus valsčiaus „liaudies gynėjų" būrio vadu, buvo labai blogas žmogus, žemos moralės. Jo nemėgo visi Subačiaus valsčiaus valstiečiai. Vien už tai, kad jo pusbrolio Ramono Petro šeima buvo religinga ir visų apylinkės gyventojų gerbiama, jis visokiausiais būdais ją persekiojo. Netgi pats nušovė savo pusbrolį Petrą. Pamatęs Petrą bėgantį, bandė nušauti iš automato, kadangi buvo jau toli, supratęs, jog automato kulka nepasieks, ištraukęs iš kareivio rankų šautuvą, priklaupęs ant kelio nušovė savo pusbrolį, o jo šeimą ištrėmė į Sibirą vien už tai, kad beginklis slapstėsi nuo kariuomenės, kitaip tariant, nenorėjo tarnauti okupantui...

<...> Baisu net prisiminti, kiek jis pridarė piktadarybių. Tai buvo despotas. Ėmė kyšius, buvo girtuoklis ir daug dar niekingų vardų galima ištarti šiai nužmogėjusiai asmenybei. Kada jis dirbo melioracijoje vėliau, tai nesvarbu, kad buvo mušamas, bet sutikdavo su viskuo, kad tik gautų puslitrį degtinės ar samagono.

Iš A. Šimėno knygos „Kovoje dėl Lietuvos laisvės", p. 7–9: <...> Taip susiklostė gyvenimas, kad keturiolikos metų tapau partizanų ryšininku. Teko patirti visko: ir šilto, ir šalto, ir juodo, ir balto...

1945 m. priėmiau priesaiką, kurią šventai vykdžiau. Padėjau Antano Slučkos-*Šarūno* rinktinei, būriui, kurio vadu buvo Petras Masilionis-*Napoleonas*. Kai 1946 m. jis žuvo, užmezgiau ryšius su Juozo Valonio-*Merkio* būriu. Talkinau jam,

kol 1948 m. rugsėjo 22 d., ankstų sekmadienio rytą, einantį į darbą pieninėn, mane suėmė Viešintų MGB viršininkas kap. Boičenko. Jis perskaitė nutarimą, pasirašytą Kupiškio apskr. MGB viršininko vyr. ltn. Matulaičio. Areštą sankcionavo Lietuvos SSR pasienio karinio prokuroro padėjėjas Slorikovas.

Sargybos buvau nuvežtas į Kupiškio saugumą. Tos pačios dienos vakare (20 val.) nuvedė į parengtinį tardymą. Kvotė tardytojas vyr. ltn. Dulniov, o į lietuvių kalbą vertė j. ltn.Valentinas Petrulis. Tardė trumpai – iki 22 val. Supažindinę su visomis procedūromis ir pareikalavę, kad pasirašyčiau, paklausė: „Kodėl jūs parašėt straipsnius, laiškus Ramono vardu, o ne kieno nors kito?“ Atsakiau: „Dėl to, kad Ramonas – Subačiaus valsčiaus „liaudies gynėjų“ viršininkas“. Vėl klausimas: „Na ir kas?“ Atsakiau: „Visus skrebus aš laikau lietuvių tautos išdavikais dėl to, kad jie kovoja prieš partizanus, juos ir nekaltus žmones žudo, o aš jų gailiu... Trėmėt nekaltus žmones 1948 m. gegužės mėnesį ir t. t. Laikau juos okupantais. Padedant anglams ir Amerikai, Tarybų Sąjunga bus nugalėta“. Po to klausė: „Nuo kada ir dėl kokios priežasties Jūs nusistatėte prieš Tarybų Sąjungą?“ Ir dar pakišo popierių pasirašyti. Kai priėjau prie stalo ir pasirašiau, Dulniov kirto nagano rankena į palenktą galvą. Pripuolė ir vertėjas V. Petrulis. Mušė tol, kol netekau sąmonės. Ją atgavau tik rytojaus dieną. Galva ir veidas buvo apkrešėję krauju.

Vėliau apie tų laiškų-atsišaukimų rašymą turėjau prisipažinti, nes jie buvo rasti pas žuvusius partizanus Jurgį Labakojį-*Rūką* ir Florijoną Kulikauską-*Liūtą*. Buvau įteikęs, kad atspausdintų laikraštėlyje „Gedimino pilis“. Ir anksčiau buvau rašęs straipsnių tam laikraščiui.

1948 m. spalio 5 d. pateikta pirmoji kaltinamoji išvada-nutartis, patvirtinta Kupiškio apskr. MGB viršininko Matulaičio. Nutartį buvau priverstas pasirašyti, nes mano „kaltę“ įrodė agentas *Miškas*. Liudijo Vaišvilienė ir V. Kavoliūnas. *Miškas* (ag. slap.) mirė jaunas nuo besaikio gėrimo. Nebėra gyvų ir kitų dviejų mano bylai pakenkusių liudininkų. Iš viso jų buvo apklausta 16.

Pplk. Leonovo pažymoje su nuoroda „visiškai slaptai“ pažymima: „Atsižvelgiant į tai, kad šioje byloje pagal operatyvinį planą *Miško* negalima apklausti, iškelti viešumon ir pasitelkti teisme kaip liudininką, A. Šimėno kaltinamąją medžiagą pateikti svarstyti „Ypatingajam pasitarimui“ prie SSRS Saugumo ministerijos“. Leonovas siūlė man numatytą taikyti 19–58–8 str. perkvalifikuoti į 17–58–8 str., nes aš neva terore nedalyvavęs, o tik žinojęs apie tai. Tai reiškia, kad karo tribunolas manęs negalėjo teisti. Būčiau gavęs 25 metus, o šiuo atveju man skyrė kalėti 10 metų ypatingojo režimo lageryje.

Buvau tardomas ir dėl ryšio su Merkio būriu, bet tvirtų įrodymų ir liudininkų nebuvo. Įtarė tik pagal agento *Juozo* pareiškimus. Prisipažinimą bandė išgauti mušimu ir įvairiais psichologinio spaudimo būdais.

Antrą kartą buvau smarkiai sumuštas tardytojo j. ltn. Gusevo, vertėjo vietinio ruso Murnikovo (iš Kupiškio KGB inf.: Murnikov Piotr Michailovič g. 1918 m. Vitebsko mieste, Baltarusijoje. Dirbo Kupiškyje MGB nuo 1945 04 iki 1954 09 15 operatyviniame ir tardymo skyriuose vertėju, taip pat daugelį kartų dalyvavo organizuojamose operacijose. Vėliau dirbo Valstybiniame banke sargu, buvo smarkiai prasigėręs, gyveno vienišiaus gyvenimą, mirė 1973 m. – *R. K.*) ir Subačiaus vlsč.

skrebų vado Juozo Ramono. Per tardymą 23 val. atėjo Ramonas, pasisveikinęs su tardytoju ir vertėju, paklausė: „Kak raskryvaetsa?“ (Kaip atsiveria?) Gusevas atšovė: „Da net, svoloč!“ (Ne, niekšas!) Ramonas priėjęs šveitė man kumščiu į galvą. Aš nuvirtau nuo kėdės, o jie visi trys pradėjo spardyti mane kojomis, kol netekau sąmonės. Nejutau, kaip atsidūriau kameroje. Dieną, kai atgavau sąmonę, visą mėlynėmis išmargintą kūną baisiai skaudėjo.

Juozas Ramonas buvo kilęs iš Panevėžio aps. Subačiaus vlsč., Pavašakių k. Jo tėvas turėjo 25 ha ūkį. Nuo revoliucijos laikų visa šeima buvo kairiųjų pažiūrų. Vokiečių okupacijos metu vieną Ramono brolį Kupiškyje sušaudė. Buvo atėję areštuoti ir Juozą, bet jis apsimetė silpnaprotiu, todėl paliko pasakę: „Ką čia su durnium prasidėsi.“ Po to jis dingo ir slapstėsi. Antrą kartą komunistams okupavus Lietuvą, 1944 m. J. Ramonas vėl atsirado ir tapo skrebų vadu. Brolis Justinas taip pat pasirinko skrebo gyvenimą. Oi, daug jie apie Subačių nužudė niekuo nekaltų žmonių! Daug kentėjo nuo šių kolaborantų. Juozas savo ranka nušovė tikrą pusbrolį beginklį Petrą Ramoną, o savo dėdės šeimą ištrėmė į Sibirą.

Budeliai sulaukė šuniško likimo. Juozas buvo didelis kyšininkas ir girtuoklis, menkai išsilavinęs, baigęs tik tris skyrius. Kai skrebų nebereikėjo, nuėjo dirbti į melioraciją. Nukentėję žmonės jį dažnai nugirdę apmušdavo. Taip ir mirė begerdamas: sušalo tik 50 metų sulaukęs. Dukra, komjaunuolė, ištekėjo už saugumiečio Ivanovo ir kartu su juo per 1948 m. trėmimą su automatais varė žmones į vagonus. Vėliau su Ivanovu išsiskyrė, susirado kitą ir vėl išsiskyrė. Sūnus prasigėrė ir prieš pusantrų metų pasikorė.

Man ramybės nedavė ir sugrįžus iš lagerių. Net apsigyventi Lietuvoje neleido. O jeigu kam leido, tai bandė užverbuoti. Mane į šias pinkles norėjo įvilioti Troškūnų saugumietis. Teko su žmona ir tik ką gimusiu vaiku bėgti į Ukrainą, dirbti anglių kasykloje. Galvojau – bus ramiau, kai dingsiu iš tų budelių akiračio. Atsikėlus į Panevėžį, po 2,5 m. vėl buvau priverstas 4-eriems m. išvažiuoti į Estiją. Ačiū Dievui, nei Ukrainoje, nei Estijoje niekas netrukdė ramiai gyventi. O Lietuvoje nuolat buvau persekiojamas.

Pasakoja VYTAUTAS ČEPĖ

Užrašyta Pažambės k.
2009 12 13

Gimiau 1925 m. sausio 3 d. Žukauskų k., Subačiaus vlsč., Panevėžio apsk. Tėvai turėjo 17 ha žemės, šeimoje buvo 5 broliai, aš jauniausias – pirmos motinos. Kai motina mirė, aš neturėjau net dvejų metų, o su pamote tėtis susilaukė dar 3 dukterų. Brolis Antanas g. 1915 m.; Benediktas g. 1920 m.; Petras g. 1922 m.; Anicetas g. 1923 m. ir aš – Vytautas.

1905 m. mano tėtis Antanas Čepė trejus metus tarnavo rusų caro kariuomenėj Gruzijoje, Tbilisyje, o kai 1914 m. prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, buvo mobilizuotas į frontą. Karo metu pateko į vokiečių nelaisvę, bet iš jos pabėgo ir atsidūrė Danijoje, o kai karas baigėsi, po revoliucijos Rusijoje, grįžo į namus.

Vokiečių okupacijos metais mūsų apylinkėse raudonųjų partizanų nebuvo, bet kartais ateidavo iš kitur. Atėję į Surdegį, išdaužė pieninės įrangą, susprogdino Raguvėlės pieninę. Tuo metu, kai užpuolė Surdegio pieninę, iš Vilniaus buvo atvažiavęs policininkas Petras Pilypaitis, jo žmona Bartulytė buvo kilusi iš mūsų kaimo. Juodu važiuojančius su Gurkliu ties Surdegio kapinėmis raudonieji apšaudė ir nukovė Pilypaitį.

Dar prieš ateinant Raudonajai armijai 1944 m., mano brolis Petras su kitais kaimo vyrais mūsų kaime ėmė organizuoti partizanų būrį ir bandyti priešintis ateinantiems bolševikams. Ginklų beveik neturėjo, tik vieną kitą šautuvėlį. Buvo neramus laikas, frontas jau čia pat, mes gryčioje nenakvodavom, bijojom, kad nesušaudytų užėję rusai. Su vyresniuoju broliu Anicetu nakvodavom ant stirtos, dieną ir naktį griaudėjo patrankų kanonados.

Brolis Petras vokiečių okupacijos metu priklausė savisaugos daliniui, vėliau – Plechavičiaus armijai. Atėjus žiemai, vokiečiai Panevėžio savisaugos dalinį pasiuntė į frontą, ten pateko ir Petras. Prie Velikije Lukų dalyvavo kautynėse, smarkiai peršalo, nušalo kojų pirštus, bet liko gyvas. Jo draugas žuvo, o jį atvežė į Daugpilio ligoninę. Pagijęs kurį laiką pasiliko Daugpilyje su savo daliniu, bet, pamatęs, kad vokiečiai galutinai pralaimi, nieko nelaukęs, iš dalinio pabėgo. Grįžęs į namus slapstėsi, kartą ir policininkas atvažiavo į namus ieškoti. Pamatęs jį, užlipo ant aukšto ir pasislėpė.

O kai gen. Plechavičius organizavo rinktinę, Petras įstojo į Plechavičiaus armiją. Tarnavo Vilniaus krašte. Kai vokiečiai sumanė likviduoti Plechavičiaus rinktinę, kai kuriuos suėmė, o kiti išbėgiojo. Brolis Petras iš Vilniaus krašto parėjo pėsčias į namus.

Pamenu, rusai dar nebuvo užėję. Vieną rytą, jau praaušus, išgirdom į kiemą įvažiuojantį vežimą. Anicetas nuėjo pažiūrėti, kas atvažiavo. Nulipęs nuo stirtos, nuėjo į kiemą, aš laukiu, vis negrįžta, bet aš neinu jo ieškot. Po kurio laiko atėjęs pasakė, kad į kiemą atvažiavo moteris su dideliu vežimu ir pirmiausia paklausė, ar čia Čepės kiemas... Brolis atsakė, kad taip. Vežime šiaudų pridėta. Moteris pasakė turinti prekių ir pakėlusi šiaudus parodė – ginklų pridėta: keletas šautuvų, šovinių, kulkosvaidis, rašomoji mašinėlė, kelios paprastos granatos ir viena „rupūžinė“. Anicetas pakvietė Petrą, jis tuos ginklus priėmė ir paslėpė namuose. Moteris paaiškino, kad tuos ginklus atvežti pasiuntė buvęs Subačiaus šaulių sąjungos pirmininkas Daugys. Mūsų brolis Benediktas priklausė Šaulių sąjungai. O Daugys vokiečių okupacijos metu dirbo Panevėžyje kažkokioj kontoroj, bendravo su kareiviais ir, matyt, jis tuos ginklus gavo iš jų.

Vėliau tie ginklai buvo išdalyti partizanams. Aš irgi pasiėmiau prancūzišką karabiną, bet šovinių buvo nedaug.

Pradžioje laikėmės pavieniui namuose, turėjom bunkeriukus, kad prireikus, galėtume pasislėpti. Jeigu reikdavo vykdyti kokią operaciją, sueidavom krūvon.

Aš labai nesistengiau dalyvauti partizaninėj veikloj, tik vieną kartą teko stribus pašaudyti.

Dar pirmaisiais pokario metais į Gurklio dvarelį stribai atvažiavo turto. Mes, apie 10 vyrų, susirinkom ir nutarėm juos, važiuojančius su prisiplėštu žmonių turtu, apšaudyti. Nuėję į Pajuodžių mišką, ėmėm stebėti tą dvarelį. Bronius Ramanauskas

turėjo gerus karinius žiūronus, stebim ir matom, kaip po dvarelį laksto stribai ir krauna į vežimus maišus. Netrukus keturi vežimai išvažiavo į Subačiaus pusę. Iki vieškelio nuo mūsų pasalos vietos buvo apie 150 metrų. Brolis Petras prieš tai pasakė, kad pradėti šaudyti tik tada, kai bus duota komanda, bet, kai tik stribų gurguolės atvažiavo ties mūsų pasalos vieta, kažkuris neiškentęs iššovė be jokios komandos. Kai pokštelėjo vienas, ir kiti ėmė šaudyti, bet stribai jau po pirmo šūvio sukrito į griovius. Taip mes nieko jiems ir nepadarėm, o jie dar spėjo ir iš kulkosvaidžio į mus pakapoti sprogstamosiom kulkom. Aš gulėjau už medžio, o kulkos tiesiog pro ausis skriejo. Kažkiek apsišaudę, mes visi laimingai pasitraukėm net nesužeisti, o jie irgi sulipo ant vežimų ir nuvažiavo. Po to Subačiaus stribai apylinkėje darė kratas, bet nieko nerado.

Kol dar buvo nešalta, dažnai ir miške nakvodavom, o sulaukus žiemos, reikėjo ieškoti, kur pasislėpti. Mūsų, Žukauskų k., gyveno neturtingas nuomininkas Antanas Juodelis. Tą gryčią statė vieniša moteris Aleliūnienė. Ji vėliau ištekėjo už našlio Imbraso iš gretimo kaimo ir tą gryčią jie išnuomojo Juodeliui. Prie jos buvo nedidelis sklypelis dirbamos žemės ir pievos gabaliukas. Juodelis buvo didelis Lietuvos patriotas, tarnavęs kariuomenėje, po karo išėjo į partizanų būrį. Vieną sykį, buvo jau gruodžio mėnuo, jis ateina pas mane, gerokai pašalę ir sako:

– Vytautai, kinkyk arklį, važiuojam į mišką medžiagos pasikirst.

Aš jo klausiu, ką darysim? Jis sako:

– Reikia daryt slėptuvę. Žiemą nebus kur pasikavot – blogai...

Pakinkiau arklį, važiuojam abu miškan, prikirtom nestorų eglaičių gerą vežimą ir parvežėm. Jis sako:

– Aš sugalvojau už gryčios daryt bunkerį, o įlindimą – iš gryčios po pečium (krosnim – *red. past.*).

Senovinės krosnys buvo daromos ant medinių pamatų, iš rąstelių padaro „pamatą“, o ant jo krosnį duonkepį pamūrija. Prie pakuros vadinamoji „priežda“, dar lentyna, o apačioj pečelis. Bet ten pečelio nebuvo, tik kiek giliau buvo matyti medinis pamatas. Juodelis sako: „Reikia išpjauti tuos rąstelius ir sujungti, kad nesimatytų, ir pakabinti ant lankstų, kad atsidarytų. Atsidarei, įlindai ir vėl užsidarei, užrėmei, o lauke duobę iškast.“

Pirmiausia nutarėm iškasti duobę, bet dieną kast negalima, gali kas nors pamatyti. Vakare, sutemus, mudu su Juodeliu ir pradėjom kast. Žemė jau buvo įšalusi apie 20 centimetrų. Kol laužtuvais išlaužėm tą įšalusį plotą, pamatėm, kad nakties mums neužteks, išauš diena. Nutarėm, kad reikia talkininkų.

Visi trys mano broliai Benediktas, Petras ir Anicetas buvo bunkeryje pas Tomą Pilkauską. Ten irgi su mano pagalba buvo padaryta slėptuvė gryčioj. Ant krosnies prapjovėm skylę, nusileidi žemyn ir patenki į kamarą. O ten – užtvertas aruodas, prikrautas burokų, nusileidi į tą aruodą. Pastumi – atsidaro, o kai užsidaro, nieko nežymu. Visos sienos popieriais apklijuotos, to atidarymo ir nematyti. Vėliau ten ateidavo ir daugiau vyrų, kažkas iš Pilkauskų giminės, slėptuvėje pasidarė ankšta.

Mudviem su Juodeliu padėjo mano broliai Petras ir Benediktas. Šiaip taip duobę iškasėm, uždengėm, užlyginom, bet vis tiek praaušo.

Netoli nuo mūsų vieškelis į Surdegį, o už vieškelio – Alfonso Bartulio sodyba. Jis tuo metu buvo suimtas ir paleistas. Nepriklausomybės metais buvo šaulys, gal dar prie vokiečių kur dalyvavo, o žmonės jau tada kaimuose žinojo: jeigu suėmė ir paleido, vadinasi, gali būti užverbuotas... Mes irgi įtarėm, kad jis gali būti užverbuotas.

Kai viską padarėm, gerokai išaušo, sėdim gryčioj, ateina Bartulis ir sako:

– Vyrai, aš mačiau, kad jūs čia kažką darėt, bet būkit ramūs, aš žmogus su sąžine...

Mes juo patikėjom. Pilkausko slėptuvėje sėdėjo jų giminaitis partizanas Pilkauskas Juozas iš Pelišėlių k. Pilkauskienė paskiau mums ir sako: „Jūs per daug nepasitikėkit tuo Bartuliu, gali būti užverbuotas...“ Juozas Pilkauskas sako: „Reikia jį sutvarkyt...“ Anicetas man tarė: „Kai išgirdau iš Pilkausko Juozo tokiuos žodžius – persigandau. Aš gi žinau, kad Bartulis negali toks būt... Jis gi sąžiningas žmogus... Buvęs šaulys... Reikia pasitikėt žmogumi...“ Aš tada ėmiau Pilkauską atkalbinėti nuo tokio baisaus žingsnio. Sakau, negali būti, kad Bartulis išduotų... Taip Anicetas Pilkauską ir atkalbėjo nuo baisaus žingsnio.

Atėjo Kalėdos. Troškūnuose stovėjo rusų NKVD garnizonas, ten partizanus apdaužė. Po to troškūniečių partizanų pulkas mūsų kieme susirinko. Tą garnizoną rusai netrukus perkėlė į Subačių. Prieš pat Kalėdas jie ėjo per kaimus, kratė, degino sodybas. Margavonių k. sudegino Pajuodžio sodybą. Alfonsas Pajuodis-*Radvila* buvo išėjęs į mišką. Nemažai civilių žmonių prišaudė. Vienas Pajuodžių k. vyras bėgo ir jį nušovė (Petronį?). Mūsų namuose ir pas Juodelį, kur bunkerį buvom įrengę, darė kratą. Ten jau prisinešėm ginklų, šovinių, granatų. Kai sulendam, Juodelio motina palei pečelį dar pakapsto šiukšlių, kad ne taip žymu būtų, jog ten landžiojama.

Kartą pamatėm ateinančius kareivius ir sulindom į bunkerį: mes, trys broliai: aš, Benediktas, Petras, Juodelis ir iš Gurklio atbėgęs tarnas su šautuvu. Sėdim ir girdim, kaip daužo grindis, baladojasi ir jau virš galvų trepsi. Žemės šviežiai užpiltos, mums jau neramu pasidarė, bet pasiryžom gyvi nepasiduoti. Po kurio laiko nutilo, ir Juodelio motina davė ženklą, kad nieko nebėra. Išlindom iš bunkerio, gryčioj viskas sujaukta, nuėjom už gryčios, kur iškastas bunkeris, tik pakakota, daugiau nieko. Tąkart viskas baigėsi laimingai. Tas bunkeris mums ilgai tarnavo, bet, būdavo, ateina Ramonas su stribų gauja ir gąsdina tėvus, kad mes nesiregistruojam. Tėvas dar nuo prieškario metų buvo pažįstamas su Juozu Ramonu.

R. K. p a s t a b a: apie stribą Juozą Ramoną rašoma kn. APP, I d., p. 12–19, 18, 881, 882 ir 884; II d. (1), p. 415 ir 416; II d. (2), p. 195, 253, 316, 317, 320, 324, 325, 330, 349–352, 356, 357, 364 ir 369.

Ramonas tėvą draugiškai perspėjo, kad mus tikrai išveš Sibiran, jeigu sūnūs nesiregistruos. Benediktas nuėjo į namus, grįžęs pasakoja, kad tėvai verkia, jaudinasi, mergaitės dar visai mažos, sako, kaip mes gyvensim, jeigu išveš su vaikais. Aš irgi pagalvojau, gal reikia registruotis...

Mes dar turėjom laikiną slėptuvėlę tam pačiam mūsų kaime, pas Liudviką Ramanauską. Ten slėpdavomės trise: Banediktas, aš ir Anicetas, o Juodelio bunkeryje

sėdėjo pats Antanas Juodelis, Bronius Ramanauskas, kai kas iš Pajuodžių ateidavo, Vladas Žiura ir kt.

Pasitarę trise tarėm registruotis, gelbėti šeimą, o Petras net į kalbas nesileido. Jis prieš tai kurį laiką buvo į Šimonių girią išėjęs, bendravo su Šimonių krašto partizanais, prie vokiečių dalyvavo savisaugos daliniuose, buvo Plechavičiaus armijoje, todėl nusprendė, kad registracija jam nieko gero neduos, ir kategoriškai atsisakė. Taip mes trys be ginklų nuvažiavom į Subačiaus stribų būstinę. Jie apsidžiaugė, kad mes atvažiavom; vieni iš mūsų šaiposi, kiti jau bando ir įžeidinėt, vadina banditais.

Tuo metu Subačiaus partorgas buvo Liepa (Liepa vėliau gana ilgai dirbo Panevėžio muilo fabriko direktoriumi – *R. K.*), jis ėmė rėkti, kodėl ginklų neatsivežėm. Mes aiškinam, kad ginklų neturėjom, o tik slapstėmės pas tėvus klojime. Po šiaudais turėjom slėptuvytę išsirausę. Liepai pasiūlėm važiuoti į namus ir parodyti tą urvą klojime po šiaudais, kuriame slapstėmės, bet Liepa nevažiavo. Buvom nusivežę degtinės, geros užkandos, Ramonas mus lyg ir palaikė. Paskiau nuėjom į Ramono butą, pasivaišinom, kalbėjomės. Jis mus pagyrė, kad atvažiavom, bet priekaištavo dėl to, kad brolis Petras neatvyko. Mes paaiškinom nežiną, kur jis. Iš žmonių girdėjom lyg į Šimonių girią išėjęs... Su juo nepalaikom jokio ryšio.

Mums neišdavė jokių dokumentų, liepė važiuoti į namus, ramiai gyventi ir nebesislapstyti. Grįžome į namus lyg ir apsiraminę. Bet po trijų dienų vėl pasikvietė, atseit dėl dokumentų. Nuvažiavom, Liepa kumščiais stalą tranko, grasina jokių dokumentų neduosiąs... Jis ėmė ant manęs rėkti:

– Turim žinių, kad šautuvą turėjai. Kol jo neatveši, jokių dokumentų negausi, – ir vėl išvarė į namus be dokumentų.

Benediktas patarė tą prancūzišką šautuvą be šovinių nuvežti ir sakyti, kad pusbrolis Viksva iš Subačiaus buvo Plechavičiaus armijoj ir, bėgdamas iš jos, užėjo pas mus ir paliko tą šautuvą.

Ir vėl visi trys važiuojam su tuo šautuvu. Liepa išrašė laikinus asmens pažymėjimus ant nedidelių popieriaus lapukų, dar antspaudus uždėjo, bet geresnių dokumentų teko važiuoti į Panevėžį.

Ten jau „rimtesnius“ dokumentus (asmens pažymėjimus) išdavė, tokias korteles su antspaudais.

Kiek žinau, registrantus dažniausiai verbuodavo, bet manęs net nebandė. Povilonio nepaleido į namus, suėmė, uždarė ir pasakė: jeigu pasižadėsi mums dirbti, išleisim. Žmogus pasakojo, kad nieko kito nebeliko, tik pasižadėti jiems dirbti, o išėjęs nedirbo, vėl grįžo į mišką.

1946 m. Benediktas vedė Liudviko Ramanausko dukrą. Prisiregistravus irgi nebuvo lengva. Darbų nebuvo, kažkas pasakė, kad Klaipėdoje galima įsidarbinti. Sėdom į prekinį traukinį ir nusibaladojom visi trys į Klaipėdą. Kartu su mumis važiavo ir Benedikto žmona. Tam kartui įsidėjom gerą gabalą lašinių, duonos kepalą, užėjom į statybų valdybos kontorą, paklausėm dėl darbo, viršininkas kalba tik rusiškai. Anicetas šiek tiek rusiškai mokėjo, viršininkas pažadėjo priimti į darbą, bet nėra kur gyventi. Viršininkas parodė į apgriautus namus, liepė patiems ten susirasti butą. Patarė pasiremontuoti kokį kambarį ir gyventi.

Pavaikščiojom, apžiūrėjom tuos apgriautus namus, langai išdaužyti, viskas išlaužyta... Nuo ko pradėti? Juk reiks ir medžiagų, kol remontuosi, nebus nei iš ko gyventi, nei kur nakvot. Todėl nutarėm: kol dar turim ko nors užkąsti, maunam atgal į namus. Parvažiavom, Benediktas Gurklio dvarelyje arklių nuomos punkte įsidarbino sandėlininku, Anicetas Troškūnų urėdijoje įstojo į miškininkų kursus ir ten dirbo, o aš bandžiau ieškoti darbo Panevėžyje, bet neradau ir likau namuose.

Su partizanais visą laiką bendravome, kartais pas mus užeidavo ir Žvirblionių partizanai, jie veikė Subačiaus geležinkelio stoties rajone, bet sužinoję, kad mes užsiregistravome, labai supyko ir nutarė mus sušaudyti, taip pat susidoroti su visa šeima. Brolis Petras tuo laiku slapstėsi bunkeryje pas Juodelį. Po to jis pasakojo, kad žvirblioniečiai, vadovaujami Plėtos, atėjo pas Juodelį ir pareikalavo sušaudyti visą Čepių šeimą, bet pamatę, kad vienas brolis dar neužsiregistravęs, šiek tiek aprimo, be to, ir Juodelis juos perkalbėjo. Taip jie mus ir paliko ramybėje. O aš pradėjau uždarbiauti prie statybų, žmonėms stačiau pirteles, tvartelius, nemažai dirbau ir namuose.

1946 m. pavasarį buvo išduotas bunkeris Juodelio namuose. Išduota buvo ne Subačiaus stribams, o rusų NKVD garnizonui į Panevėžį. Tuo laiku (1946 04 01) aš buvau namuose, tvarkydamas malkas prie tvarto pamačiau vieškeliu einantį pulką rusų kareivių. Žiūriu, suka keliuku tiesiai į mūsų kiemą. Aš įėjau gryčion ir sėdžiu. Įeina vienas kareivis su vilkšuniu. Atsisėdo už stalo, klausia, gal turim ką šuniui užėst. Mama atnešė gabaliuką lašinių, kareivis truputį pasėdėjo ir išėjo nieko nesakęs. Aš žvilgtelėjau per langą ir pamačiau pro Pilkausko namus visus traukiančius link Juodelio gryčios. Tada supratau, kad Juodelio bunkeris išduotas... Išėjau už tvarto vėl prie malkų ir stebiu, kuo viskas baigsis. Staiga nugriaudėjo sprogimas ir išgriuvo dalis Juodelio gryčios. Iškart pradėjo šaudyti. Parbėgau gryčion, sakau, reikia apsirengti ir dingti iš namų, nes gali ateiti pradėti kratyti, geriau jiems nesipainioti po kojomis... Jau ruošiuosi eiti iš gryčios, kaip tas pats vilkšunis atbėgęs trenkė kojomis į duris, bet jos neatsidarė ir jis nubėgo tolyn. Matyt, jį labai išgąsdino šaudymas. Užsidėjau kepurę ir išėjau į vieškelio pusę. Staiga pamačiau už vieškelio bėgančius Bronių Ramanauską ir Pajuodį-*Radvilą*, o trečias, Bronius Laureckas iš Jasvilonių (kitur iš Ilčiūnų – *R. K.*), atsilikęs, bėga per pievą, bet kažkaip sunkiai. Pasirodo, sargyboje rusai buvo palikę savo kareivius prie Alfonso Bartulio namų. Pasigirdo sprogimas, ir pamačiau, kaip Laureckas parkrito ant pievos. Matyt, suprato, kad neišsigelbės, susisprogdino, o anuodu nubėgo į Ramanausko miškelį.

Kiek žinau, Bronius Ramanauskas su Alfonsu Pajuodžiu dar ilgai partizanavo. Prieš mus išvežant į Sibirą, iš vakaro rogėmis pas mus atvažiavo Pajuodis. Dar buvo kalėdinio alaus, išgėrė kelias stiklines, pašnekėjom, papasakojo dar apie bunkerio užėmimą. Jis sakė, kad pirmasis iš bunkerio lindo *Napoleonas*-Petras Masilionis. Atidaręs langą, iškart metė granatą. O kai jie išlindę, Masilionis gulėjęs ant grindų nutraukta ranka ir prašęs jį pribaigti. Juodelis žuvo gryčioje, po gaisro rado jo apdegusį kūną. Kaimiečiai palaidojo jį Mitašiūnų kapinėse. Po gaisro gryčioje rado dar du apdegusius lavonus, o motina Juodelienė nušauta gulėjo ant takelio lauke netoli gryčios. Matyt, ji bėgo į Antano Bartulio kiemą. Antaną Bartulį (Alfonso Bartulio

pusbrolį) kankino ir klausė, kaip jis nežinojęs šalia gyvendamas, kad pas kaimyną yra „banditų“ bunkeris. Nusivarė jį Subačiaus skrebynėn, įkišo į rūsį, mušė, daužė, bet jis užsispyrė ir nieko nepasakė, tada paleido.

Mūsų brolis Antanas, kai 1941 m., vokiečiai užėjo išvažiavo savo noru uždarbiauti į Vokietiją. Pradžioje dirbo Rytprūsiuose pas ūkininkus, vėliau sėdo į traukinį ir išvažiavo tolyn, pačiam Berlyne gyveno. O kai karo pabaigoje sąjungininkai pradėjo bombarduoti Berlyną, persikėle į mažesnį miestelį. Kai užėjo rusai, galėjo pasitraukti, bet tėvynės Lietuvos ilgesys nugalėjo. Atėję rusai jį paėmė į savo kariuomenę ir pėsčius varė nuo Berlyno iki Lenkijos. 50 km per dieną nueidavo. Prasidėjo demobilizacija, ir Antanas grįžo į namus. Kai rusai laužė tą bunkerį, Antanas netoliese arė savo žemę. Atėję rusai liepė baigti arti; pakinkyti arklį į vežimą ir važiuoti į Juodelio namus. Toliau jis pasakojo: „Atvažiavau, prikrovė pilną vežimą rusų lavonų, uždengė brezentu, kad nebūtų matyti, ir vežiau juos...“ Pabėgę partizanai sukrito į netoliese už gryčios buvusį griovį ir atsišaudė. Kautynių metu žuvo:

Laureckas Bronislovas, 24 m. amž.;
Juodelis Antanas, 33 m. amž.;
Juodelienė Marijona, 60 m. amž.;
Skardžius Adolfas-*Anglas*, 23 m. amž.;
Masilionis Petras-*Napoleonas*, 24 m. amž.;
Žiura Vladas, 27 m. amž.

R. K. p a s t a b a: apie šio bunkerio paėmimą ir ten buvusių partizanų žūtį savo prisiminimuose pasakoja buvęs to krašto partizanų ryšininkas *Klusnutis*-Marcelinas Užkurėlis kn. APP, II d. (2), p. 316. Užkurėlio pasakojimuose kai kurios to įvykio detalės ne visai sutampa su šiuose prisiminimuose esančiais Čepės parodymais. P. 321, 12 eil. nuo apačios, Užkurėlis teigia, kad užpuolimo metu pabėgo 3 partizanai, tarp jų ir Povilas Plėta iš Žiūriškių k. Taip pat jis teigia, kad bunkeris buvo Žukauskų k., Antano Bartulio namuose, ir sunaikintas 1947 m.

Brolis Petras, būdamas pas Juodelį, susipešė su Ramanausku. Ramanauskas Petrą pradėjo užgaulioti ir prasidėjo muštynės. Po to Petras iš Juodelio bunkerio išėjo. Jį priėmė našlė Damutė Pilypaitienė-Bartulytė, gyvenusi mažoj gryčiutėj, į tokias gryčias ir stribai neužeidavo, pas biedniokus jiems nebuvo ką veikti. Anksčiau pas ją, klojimėlyje, ir mes turėjom urvą. Kartą ten sulindom: Ramanauskas, aš ir mano broliai Anicetas su Benediktu.

Pas Pilypaitienę ant krosnies aš padariau slėptuvę. Krosnis plati, atitvėriau tik tiek, kad galėtų žmogus atsigulti. Įlendi, dureles užsidarai, jei pažiūrėsi, nieko nematyti, tik siena toliau. O kad krosnis truputį sutrumpinta, ne kiekvienam ateis į galvą. Taip Petras ėmė slapstytis pas Pilypaitienę. Gal būtų ir ilgiau ten gyvenęs, bet jį išdavė Juozas Pranckevičius. Jis buvo kaimyno Povilo Krisiūno žentas, pas jį ir gyveno. Kartą atėjo pas juos skrebai daryti kratos... Gal kas nors ir įskundė, kad Krisiūno žentas Pranckevičius slapstosi jo namuose. Ten irgi buvo bunkeris, įėjimas buvo virtuvytėj po stalu, o pats bunkeris iš lauko pusės. Skrebai krėtė, badė, bet nieko nerado.

Visai netoli gyveno Jonas Krisiūnas, Povilo pusbrolis. Vienas stribokas nuėjo pas Joną Krisiūną, netrukus grįžo, tuoj pat puolė virtuvytėn, atkėlė dangtį ir liepė

Pranckevičiui išlįsti. Nežinau, ką stribai padarė Pranckevičiui, bet jis pasakė, kur sėdi Petras. Stribai tuoj pat atbėgo pas Pilypaitienę gryčion, viską nubraukė nuo krosnies ir pasakė: „Išlįsk, Petrai!“ Petras visą laiką turėjo galingą belgišką pistoletą ir visą laiką sakydavo, kad ginsis arba nusišaus, bet nepasiduos. Aš jį perkalbėjau ir, paėmęs iš jo tą pistoletą, paslėpiau su kitais ginklais gryčios skliaute.

Taip Petrą ištraukė iš slėptuvės be ginklo. Vėliau teisė, gavo 10 m. lagerio, kalėjo Rusijoje, Pečioros lageriuose. Kai paleido iš lagerio, į Lietuvą grįžti negalėjo. Tėvai dar tebebuvo Sibire, ir jis nuvažiavo pas tėvus. Aš jau tuo metu buvau grįžęs iš Sibiro.

Mes buvome ištremti į Tomsko sr., Asino r. Nuvežė mus sausio mėn., per pačius šalčius. Buvo 40° šalčio. Mus paliko Asine, o kitus rogėmis išvežė į miškus. Asine irgi apdorojom medieną. Petras Sibire vedė sentikę, kuri ten atvyko savo noru su tėvais, ir liko gyventi Rusijoje. Atvažiuodavo kasmet per atostogas, dažniausiai į tėviškę pas Benediktą. Šiuo metu miręs, Sibire ir palaidotas.

Iš mūsų kaimo stribynėn buvo prisirašęs Bronius Krisiūnas. Nenorėjo eiti nei kariuomenėn, nei į mišką. Jis vedė ir gyveno kažkur netoli Subačiaus. Kai partizanai prie Jasvilonių padarė pasalą ir iššaudė būrį stribų, ten dalyvavo ir Bronius Krisiūnas, bet po to išsigando ir pas stribus nebegrįžo, atbėgo pas tėvus mūsų kaiman. Tada mano brolis Petras ir dar du nuėjo pas jį pasišnekėt. Pamatęs ateinančius partizanus pasislėpė, bet vyrai paprašė jį pasirodyti, kadangi jau buvo žinoma, kad stribukas Bronius slepiasi pas tėvus, ir jis pasirodė. Pasižadėjo į stribyną daugiau negrįžti, bet stribai jį kažkaip atrado ir nubaudė už dezertyravimą. Dvejus metus kalėjime sėdėjo.

Kiek žinau, Valonį nušovė MGB agentas *Inkaras*, o tas *Inkaras* buvo mūsų kaimynas Alfonsas Pilkauskas, metais už mane jaunesnis.

Kai mus vežė į Sibirą, atėjo jo tėvas Pilkauskas, papjovė kiaulę, sudėjo į maišus... Alfonsas irgi buvo kartu, dar pasibučiavom išsiskirdami, nežinojau, kad nušaus žmogų. Kai buvo Benedikto laidotuvės, buvo atvažiavęs pas brolius, tai atėjo ir į laidotuves. Šiuo metu jis gyvena netoli Smilgių (apie 2 km nuo Smilgių) vienkiemyje. Ten ištekėjusi gyveno jo sesuo Vanda, bet ji jau senokai mirė...

Ramanausko žmona Skrebaitė pasakojo, kaip Juozas Valonis-*Merkys* su Alfonsu Pilkausku atėjo pas Uzdrą į Mitašiūnų k. (netoli Surdegio). Abu jie ilgai kalbėjosi, Valonis ruošėsi išeiti, o Pilkauskas pasisiūlė palydėti ir abu išėjo. Kai išėjo, kaime iškart pasklido žinia, kad Valonis rastas nušautas prie miškelio. Rytą ir motina Pilkauskienė kaimynams ėmė pasakoti, kad atseit buvusi rusų pasala, jis ėjo ir nušovė. Mes supratome, kad ta žmogžudystė buvo suvaidinta, o iš tikrųjų tai buvo MGB agento *Inkaro* darbas.

R. K. p a s t a ba: **Juozas Valonis**-***Merkys***, g. 1921 m. Jovarų k., Subačiaus vlsč. Žuvo 1952 m. sausio 22 d. Likviduotas Troškūnų MGB ag. smogiko *Inkaro*. Partizanų būrį suorganizavo 1944 m., jame buvo maždaug 25 partizanai.

Apie J. Valonį-*Merkį* rašoma kn. APP, I d., p. 44, 344, 415, 436, 441 ir 883; II d. (1), p. 387 ir 467; II d. (2), p. 208, 252, 316, 319–322, 324, 325, 332–336, 368, 372–375 ir 73 nuotr.; IV d., p. 331; VII d. (1), 65 nuotr.

Antano Šimėno kn. „Kovoje dėl Lietuvos laisvės“, p. 112, pateikta partizano JuozoValonio-*Merkio* sunaikinimo pažyma, gauta iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro.

<...> Troškūnų r. MGB skyriaus pranešime (f. 3., b. 63/26, l. 20) yra toks įrašas: „Realizuojant informatoriaus *Senaro* duomenis, 1952 m. sausio 22 d. Šiaulių srities Troškūnų rajone operatyvinė-kovinė MGB grupė Petkūnų miške surado ir susišaudymo metu nukovė būrio vadą Juozą Valonį-*Merkį*, gimusį 1923 m., Troškūnų r., iš buožių, būryje buvo nuo 1947 m.“

Tokio pat turinio pranešimas yra ir 1952 m. sausio 22 d. operatyvinėje suvestinėje Nr. 21 (f. 3, b. 48/49, l. 4), tik partizanavimo pradžios metai nurodyti 1944-ieji.

Tikrosios žuvimo aplinkybės aprašomos Troškūnų r. MGB skyriaus 1952 m. sausio mėn. ataskaitoje (f. 16, b. 210/58, l. 6.), t. y. informatorius *Inkaras* užmezgė tiesioginį ryšį su būrio vadu, kuris įpareigojo *Inkarą* paruošti jam 500 kg kolchozo grūdų ir pasakė, kad atsiimti grūdų atvyks jis pats – *Merkys*.

1952 m. sausio 22 d., apie 6 val. ryto, į *Inkaro* butą atėjo „gaujos“ vadas Valonis-*Merkys* ginkluotas automatu ir pistoletu ir paklausė, ar paruošti grūdai. *Inkaras* atsakė, kad paruošti. *Merkys* pasiūlė informatoriui *Inkarui* eiti su juo kartu ir atiduoti grūdus. Informatorius *Inkaras*, vykdydamas mūsų užduotį – fiziškai sunaikinti vadą *Merkį* (šiam tikslui jam buvo duotas naganas), greitai apsirengė ir išėjo kartu su vadu *Merkiu* į Troškūnų miškus. *Inkaras* ėjo pirmas, o *Merkys* kiek atsilikęs. Įėjus į Troškūnų mišką, *Merkys*, laikydamas paruoštą ginklą, išėjo į priekį, o informatorius *Inkaras* – užpakalyje.

Nutaikęs patogų momentą, informatorius *Inkaras* vienu revolverio šūviu likvidavo vadą *Merkį* ir pagal nustatytą su mumis ryšį pranešė MGB organams, kurie tuoj pat pasiuntė ten operatyvinę grupę, surengusią atitinkamą inscenizaciją.

Dabar pamąstau: jeigu žmogus sugebėjo įvykdyti tokią žiaurią žmogžudystę, ar tik ne jo darbas ir Juodelio bunkerio išdavystė...

Kai mus vežė į Sibirą, kaip jau minėjau, su juo atsisveikinome kaip artimiausi draugai ir tuomet aš jam tyliai į ausį pasakiau: „Skliaute yra ginklų, atiduok partizanams.“ Aš juo pasitikėjau. Jų kiemas buvo partizanų kiemas, pas juos slėpėsi partizanai, sykiu užaugę vaikystės draugai. Grįžęs iš Sibiro, slėptuvę radau išardytą ir tuščią. Susitikęs kažkaip nedrįsau jo paklausti, kur tie ginklai, ar atidavė partizanams... Vienąsyk kalbantis, jis susimąstė ir ėmė „filosofuoti“ apie gyvenimą: „... Matai, gyvenimas toks, kad kartais reikia ir pasiaukoti, jei nori pats išgyventi... “ Man labai keisti pasirodė tie jo pamąstymai. Gal jis man norėjo pasiguosti, kad neatsispyrė verbavimui?..

1. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Freigofas Vladas-*Audrūnas***. (CD-865)

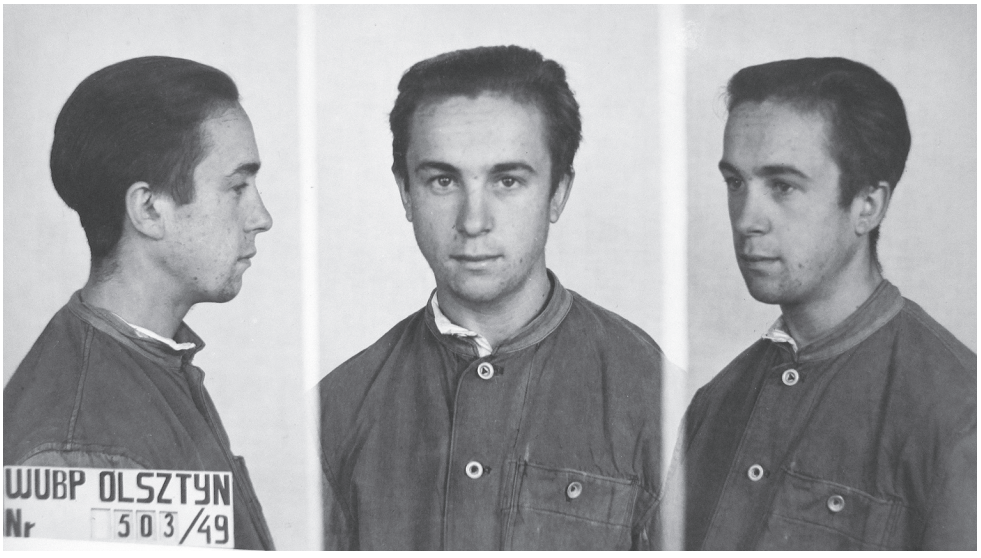
2. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Freigofas Algirdas-*Sūnus***. (CD-866)

3. **Freigofas Algirdas-*Sūnus*.** 1949 09 10 suimtas Lenkijoje. (CD-867)

4. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Jonauskas Adolfas-*Pagirys***. Suimtas Lenkijoje. (CD-864)

5. **Freigofas Algirdas-*Sūnus***. Fotografuotas 1949 09 10 Lenkijos saugumo tarnybų. (CD-868)

6. **Jonauskas Adolfas-*Pagirys***. Fotografuotas 1949 09 10 Lenkijos saugumo tarnybų. (CD-863)

*7. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. Iš kairės: 1. **Jonauskas Adolfas-*Pagirys***; 2. **Freigofas Algirdas-*Sūnus***; 3. ?; 4. **Freigofas Vladas-*Audrūnas***. (CD-862)

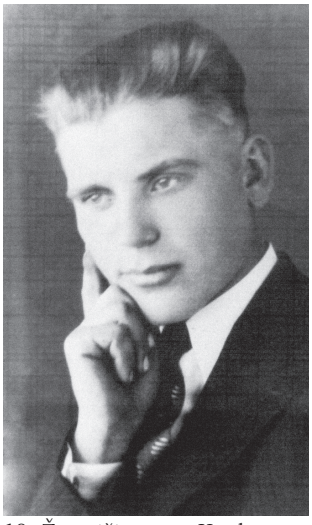
* *Pastaba*. Visose grupinėse nuotraukose esantys asmenys vardijami iš kairės į dešinę.

8. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. 1. ?; 2. **Jonauskas Adolfas**-***Pagirys***; 3.?
Fotografuota 1949 m. (CD-860)

9. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. Priekyje: 1. **Freigofas Algirdas**-***Sūnus***, g. 1930 m. Troškūnuose; 3. (dešinėje kraštinis su kulkosvaidžiu) **Lisauskas Stasys**-***Antanas***, ***Vasaris***. Stovi: 1. **Kontrimas Kazimieras**-***Montė***; 2. **Skersys Steponas**-***Kovas***; 3. **Jonauskas Adolfas**-***Pagirys***; **Sermontis Vytautas**-***Gintaras***; 5. **Freigofas Vladas**-***Audrūnas***. (CD-861)

10. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Skersis Adomas** iš Daukšių k., Mosėdžio vlsč. Jį nušovė provokatorius, buv. vokiečių desantininkas Šideikis iš Šekų k. (CD-895)

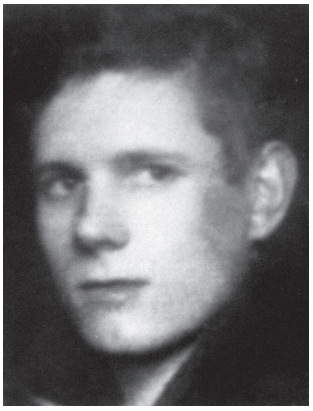
11. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Riepšienė-Kazbarienė Uršulė-*Šarūnienė***, g. 1899 m. Žalgirių k., Mosėdžio vlsč. Suimta 1947 08 07. Mirė 1984 m. Lietuvoje. (CD-896)

12. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Apulskis Valerijonas-*Gailenis***, g. 1930 m. Žalgirių k., Skuodo r. Žuvo 1947 09 Striauptų k. (CD-899)

13. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. rėmėja ir ryšininkė **Malūkienė Emilija** (Jadvygos Petkevičienės motina), g. 1907 m. Mirė 1990 m. (CD-901)

14. **Lukošius Kazys, Kazio**, g. 1928 m. Daukšių k., Skuodo r. Moksleivis, slėpėsi nuo tremties. Suimtas 1948 10 28, kalintas Mosėdyje. 1948 10 30 pabėgo. Nužudytas 1948 10 30 tėviškėje. (CD-902)

15. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz.:
1. **Dobrovolskis Pranas-*Benas***;
2. **Sodžius Pranas-*Ruplys***. (CD-903)

16. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz.:
1. **Stonkus Vaclovas-*Uosis*, *Lapė***;
2. **Galdikas Palys, Felikso-*Dūmas***, g. 1921 m. Suimtas 1949 04 20. Teistas 25 m. Mirė 1995 m. Lietuvoje. (CD-905)

17. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Platelių ir Salantų kuopos prtz. susitikimas 1950 m. Sušlaukio miške (CD-897)

18. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz.: 1. **Stonkus Vaclovas (Vacys)**-***Uosis***, ***Lapė***; 2. **Malūkaitė Jadvyga**-***Jadzė***; 3. **Laureckis Vaclovas** iš Naujokų k., Mosėdžio vlsč. (CD-906)

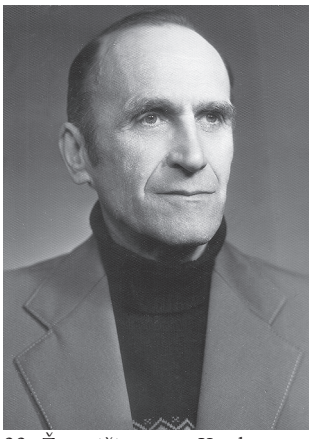
19. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Radavičius** (**Radžius**) **Leonas** su žmona **Stase**. Leonas žuvo Peldinės miške, Mosėdžio vlsč. Fotografuota 1936 04 26 Mosėdyje. (CD-908)

20. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz.: 1. **Stočkus Vaclovas**-***Artojėlis***, žuvo 1953 m.; 2. **Eidiejus Jonas**, **Igno**-***Sakalas***, žuvo 1952 01 09; 3. **Petrikas Liudas**; 4. **Stanius Steponas, Juozo**-***Galiūnas*** (1926–1950); 5. **Rancas Alfonsas, Valerijono** (1928–1951); 6. **Skirpsna Kazimieras**. Fotografuota 1949 m. (CD-915)

21. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Stonkus Vaclovas** (**Vacys**)-***Uosis***, ***Lapė***, g. 1926 m. Lyksodės k., Mosėdžio vlsč. Suimtas 1949 12 05 Igno Viskonto, Felikso, pavarde. Teistas 1950 02 28 25-eriems m. lagerio. Mirė 1970 10 28 Šiauliuose. Fotografuota 1948 01 09. (CD-909)

22. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Sakalo būr. prtz. **Žyprė Algirdas Pranciškus, Prano**, g. 1927 m. Kretingos apskr., Pakalniškių k. Nuteistas 25-eriems m. lagerio. Kalėjo Mordovijoje 7 m. spec. psich. ligoninėje. 1989 m. grįžo į Kretingą. Fotografuota 1983 01 14. (CD-910)

23. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. ryšininkė ir rėmėja **Jonušaitė Kazimiera** iš Lenkimų, Skuodo r. Žuvo 1950 m. per Sekmines išduota MGB užverbuoto prtz. ryšininko. (CD-913)

24. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Norvaišos būr. prtz. **Stonkus Vaclovas-*Uosis*, *Lapė***. (CD-916)

25. Žemaičių apyg. 4-ojo ***Ūdros*** būr. prtz. Laukuvos apylinkėse. (A-1045)

26. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. vadas 1. **Kontrimas Kazimieras**-***Tėvas***, ***Montė***. Žuvo 1952 10 30; 2. **Končius Pranas**-***Adomas***. Žuvo 1965 07 15 Kretingos r., Prano Drungilo sodyboje

27. Žemaičių apyg. Šatrijos rnkt. vadas, vėliau Žarėnų jaunųjų prtz. vadas **Bagdonas Povilas**-***Atlantas***, g. 1917 m. Daubos k., Kulių vlsč.

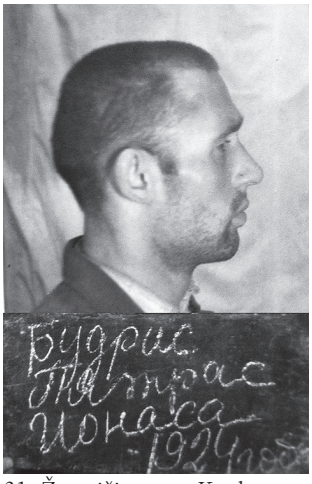
28. **Bagdonas Povilas**-***Atlantas***, suimtas 1953 10 23. Teistas mirties bausme, vėliau mirties bausmė pakeista į 25-erius m. lagerio. Mirė 2009 m. Telšiuose

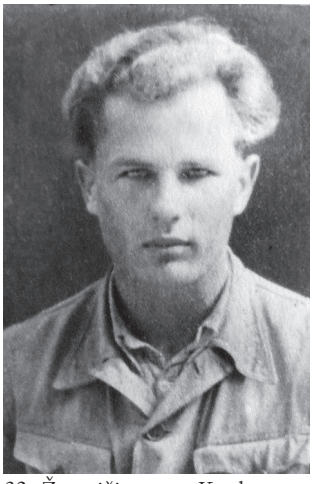
29. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Juška Kostas**-***Meška***, g. 1902 m. Suimtas 1947 10 21. Nuteistas 25-eriems m. lagerio

30. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. partizanai. Antras iš dešinės stovi **Juška Kostas**-***Meška***

31. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Budrys Petras**-***Liūtas***

32. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Žutautas Vaclovas**-***Audra***, g. 1926 07 05 Rudaičių k., Kretingos r.

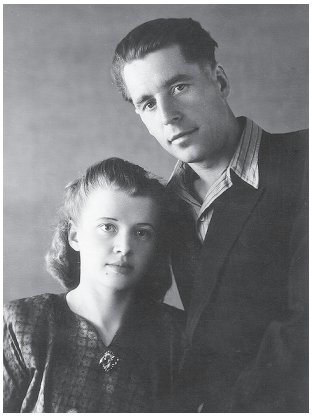
33. Partizanas **Eglinskas Antanas**-***Margiris***, g. 1927 m. Kalnalio bažnytkaimyje, Salantų par.

34. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. prtz. **Žilienė Aniceta**-***Venera***, ***Vyšnia***, ***Taurienė***, g. 1928 m. Baublių-Kontaučių k., Kartenos vlsč.

35. Vyčio apyg. Kazio Vaznonio-*Vėtros* (ramygaliečių) vadovaujamo būr. prtz. **Juodikis Juozas**-***Spiega***. (00-123)

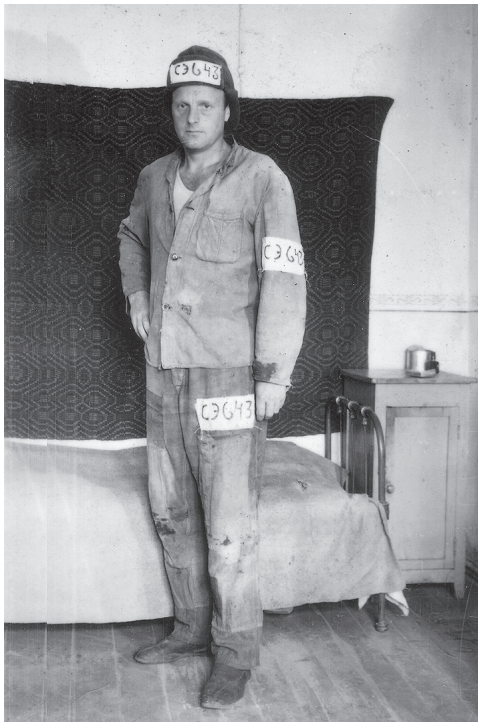
36. **Aldona Zagorskytė-Žukauskienė** ir **Vytautas Žukauskas**, g. 1926 m. Kelmės r., Švytriškių k., Vaiguvos vlsč. Mirė 2003 m. Panevėžyje. Fotografuota 1956 06 11 Sibire, Zimos gyvenv. (00-128)

37. **Stanislava Zagorskienė**, g. 1904 m. Pakalniškių k., Naujamiesčio vlsč. Mirė 1993 m. ir **Česlovas Zagorskis**, g. 1905 m. Uliūnų k., Šeidukynės vnk. Mirė 1995 m. Fotografuota Sibire, Kimiltėjaus gyvenv. (00-129)

38. **Aldona Zagorskytė-Žukauskienė.** Fotografuota 1954 12 19 Sibire, Zimos gyvenv. (00-131)

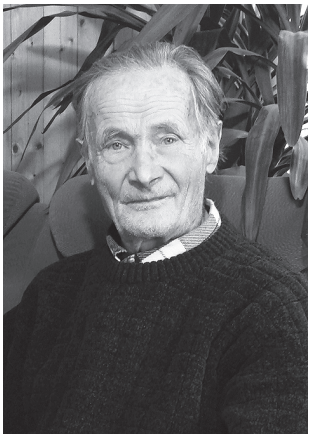
39. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Klevo kuop. Kėkšto Jono-*Drulio* būr. prtz. **Galdikas Palys**, **Felikso-*Dūmas***, g. 1921 m. Šauklių k., Mosėdžio vlsč., Skuodo r. Suimtas 1948 m. Teistas 25-eriems m. lagerio. Mirė 1976 m. Šiauliuose. Fotografuota Mordovijos lageryje. (00-255)

40. Vyčio apyg. prtz. rėmėja **Bikinienė-Gailiušytė Janina**, g. 1928 m. Jasvilonių k., Subačiaus vlsč.

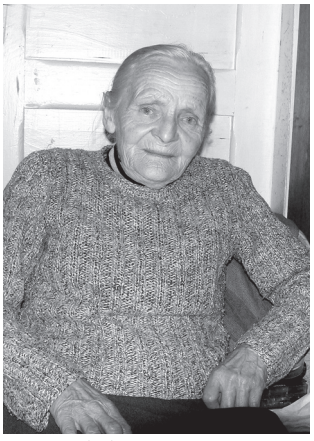
41. Žemaičių apyg. Kardo rnkt. Gargždų prtz. kuop. prtz. **Laukys Kazys, Stasio-*Perkūnas***, g. 1925 m. Žuvo 1948 12 20. (CD-846)

42. Vyčio apyg. prtz. rėmėjas **Čepė Vytautas, Antano**, g. 1925 01 03 Žukauskų k., Subačiaus vlsč., Panevėžio apskr. Fotografuota 2009 12 13.

43. **Dveilys Vaclovas**, g. 1934 03 11 Dulkiškių k., Pakruojo r. Nužudytas 1950 10 04 MGB agentų smogikų.

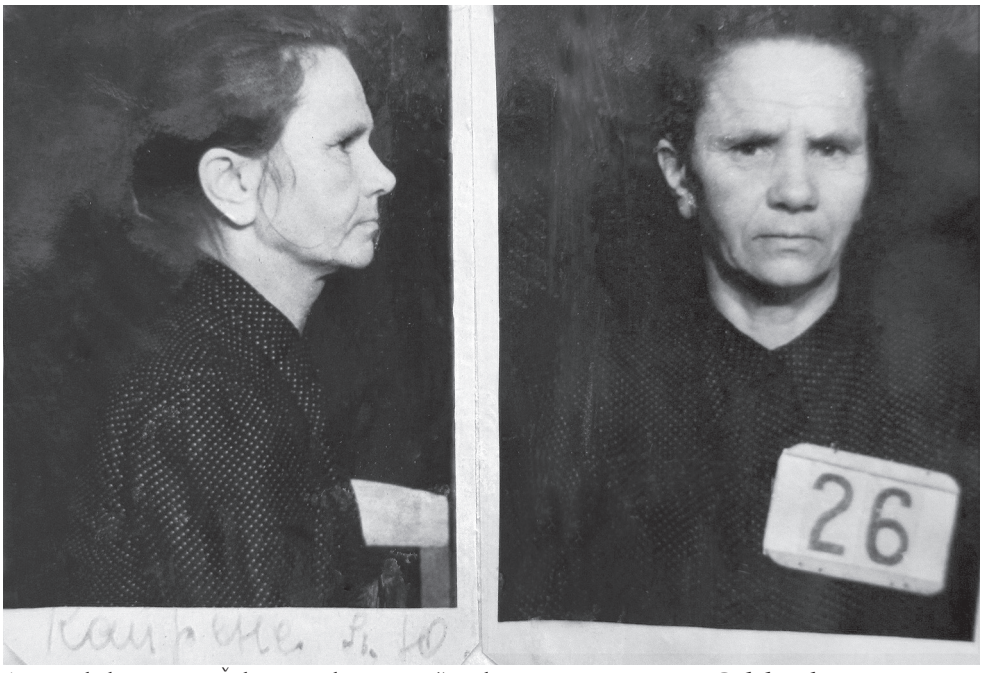
44. Prisikėlimo apyg. Žvelgaičio rnkt. prtz. rėmėja **Dveilytė Janina**, g. 1934 m. Vališkių k., Pakruojo r. Fotografuota 2010 08 06 Dulkiškių k.

45. Prisikėlimo apyg. Žaliosios rnkt. prtz. rėmėja ir ryšininkė **Kairytė-Bajorinienė Viktorija, Petro**, g. 1927 m. Uoginių k., Biržų r.

46. Prisikėlimo apyg. Žaliosios rnkt. prtz. rėmėja ir ryšininkė **Kairytė Leontina, Petro**, g. 1933 m. Uoginių k., Biržų r.

47. Prisikėlimo apyg. Žaliosios rnkt. prtz. ryšininkė ir rėmėja **Kairienė-Galaburdienė Petronelė, Jurgio**, g. 1895 m. Klingų k., Vabalninko vlsč.

48. Prisikėlimo apyg. Žaliosios rnkt. prtz. **Kairys Valerijonas (Valius)**-***Gegutis***, ***Nauskas***, g. 1931 m. Žuvo 1952 01 28 Panevėžyje.

49. Prtz. **Eglinskas Antanas, Antano-*Margis*, *Margiris*** MGB kalėjime. Apnuodytas 1951 09 05 SG spec. agento J. Bulkos-*Bimbos* ir suimtas

50. Žemaičių apyg. štabo narys **Stirbys Juozas-*Rolandas*, *Vienuolis***, 32 m. amž., iš Rietavo r. Žuvo 1954 11 26 Tarvydų k., Telšių r.

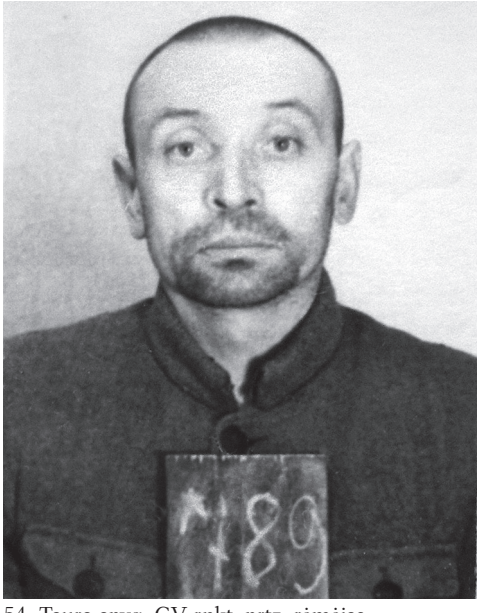
51. MGB ltn. **Ambrulevičius Antanas, Kazio**

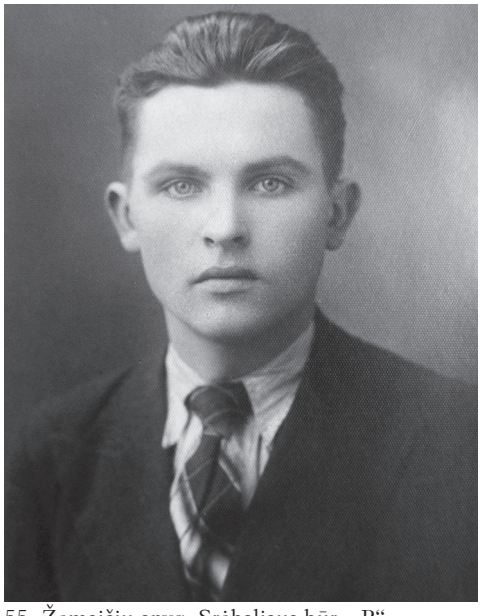
52. MGB ltn., Tauro apyg. prtz. ryšininkas ir partizanas **Ambrulevičius Antanas, Kazio-*Vėjas***, g. 1924 m. Pupasodžių k., Miroslavo parap. Suimtas 1947 03 20. Teistas 25-eriems m. lagerio. 1993 m. grįžo į Lietuvą

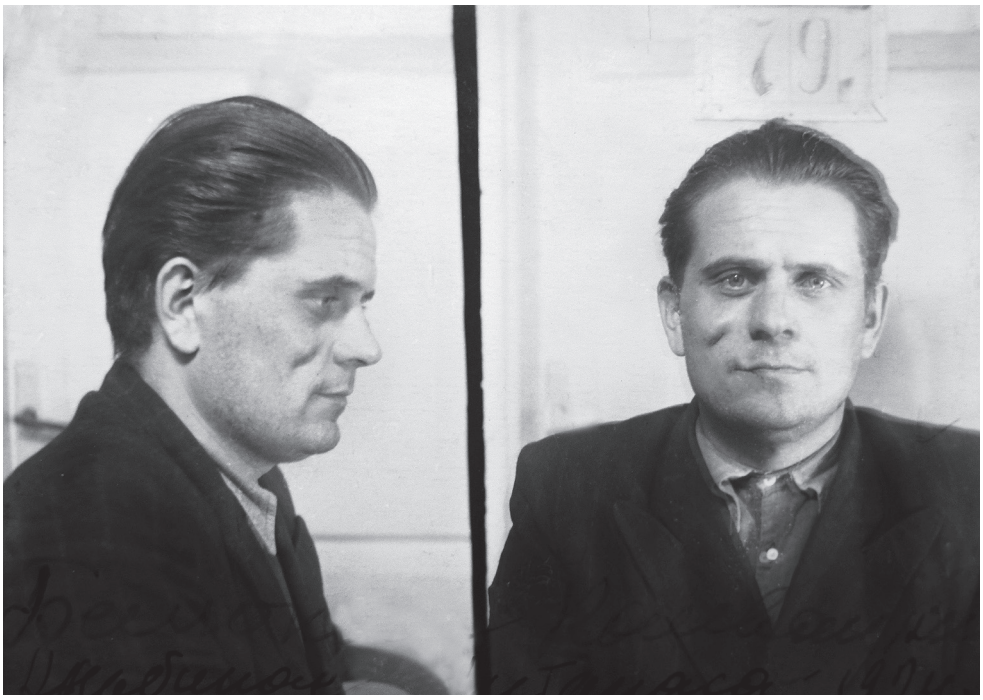
53. Tauro apyg. Geležinio Vilko (toliau GV) rnkt. prtz. rėmėjas **Kazlauskas Petras, Kazio**, g. 1920 m. Grigaliūnų k., Kazlų Rūdos r., MGB kalėjime. Suimtas 1952 11 30. (CD-645)

54. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. rėmėjas **Lanauskas Vincas, Juozo-*Miškinis***, g. 1898 m. Amalviškių k., Simno r., MGB kalėjime. Suimtas 1952 11 30. (CD-646)

55. Žemaičių apyg. Srėbaliaus būr. „P“ kategorijos narys **Senkus Vladas, Bronislovo-*Ąžuolas***, g. 1923 m. Kunių k., Alsėdžių vlsč.

56. Tauro apyg. Kęstučio tėv. vadas **Bieliūnas Albinas**-***Kabelis***, ***Kalvaitis***, g. 1924 m. Dirvonų k., Bartninkų vlsč. Suimtas 1952 01 03 tapo KGB smogiku pseud. *Variagas*

57. Tauro apyg. prtz. ryšininkė ir rėmėja **Anelė Zujutė-Ruseckienė**-***Palmė*** ir prtz. **Antanina Kurtinytė-Mackelienė**-***Liepa***. Fotografuota 2010 11 26 Šmurų k., Veiverių sen.

58. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai. Viršuje vainiką laiko **Antanina Kurtinytė-*Liepa*** ir **Ramutė Gumauskaitė**; priekyje kairėje pusėje palinkęs į dešinę – **Menkevičius Vytautas-*Spyglys***.
Iš kairės: 1. **Popiera Kazys-*Gegužis***; 2. **Žukauskas Vincas-*Agrastas***;
3. **Banislauskas Albinas-*Klajūnas***; 4. **Karpauskas Antanas-*Kurtas***; 5. **Kurtinys Kazimieras-*Ąžuolas***; 6. **Navikas Vincas-*Dėdė***. (CD-561)

59. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.:
1. **Kurtinys Kazys-*Ąžuolas***, ***Milžinas***,
g. 1922 m., iš Jasenavos k., Šilavoto vlsč.;
2. **Galinis Vytautas-*Bijūnas***, g. 1930 m.,
iš Igliškėlių vlsč. (CD-568)

60. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. būr. vadas
Marčiulaitis Vytautas-*Vėjelis*, g. 1925 m.
Stuomenų k., Prienų r. Žuvo 1951 01 14
Kižų k., prie Marijampolės. (CD-569)

61. Tauro apyg. GV rnkt. prtz: 1. **Gumauskas
Algimantas-*Balandis***; 2. **Burinskas Petras-
*Tetervinas***, g. 1924 m., iš Balbieriškio.
Susisprogdino 1949 08 27 Skirptiškės k.,
Gudelių vlsč. (CD-570)

62. Tauro apyg. GV rnkt. Dešinio tėv. vadas
Gumauskas Algimantas-*Balandis*, g. 1924 m.
Liepynų k. Žuvo 1951 04 06 Igliaukoje.
(CD-574)

63. Dainavos apyg. Dzūkų rnkt. Kęstučio tėv. partizanai, nužudyti 1952 11 12
(iš tikrųjų nužudyti 4) MGB agentų smogikų *Aro* ir *Garso:* 1. **Kupčinskas Petras**-***Tyla***;
2. **Kazlauskas Leonas**-***Bijūnas***; 3. **Stanaitis Vytautas**-***Aidas*** – tėv. vadas. (CD-642)

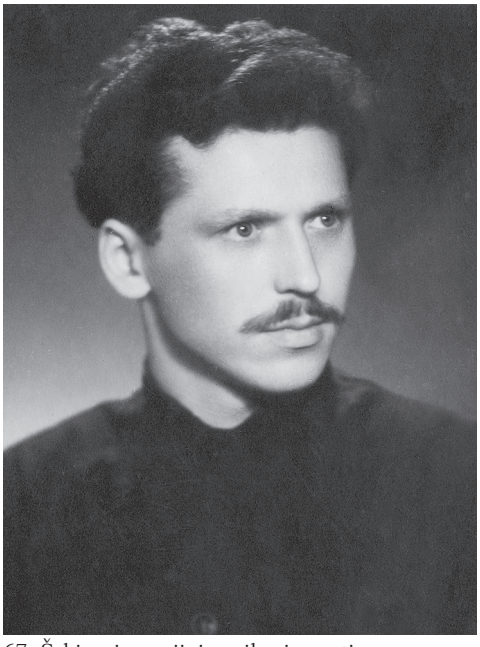
64. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai, žuvę 1951 01 03: 1. **Popiera Bronius**-***Meška***;
2. **Kurtinys Kazimieras**-***Ąžuolas***; 3. **Popiera Kazimieras**-***Gegužis***;
4. **Vokietaitis Leonas**-***Žvejys***. (CD-643)

65. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai, žuvę 1951 01 31: 1. **Popiera Bronius**-***Meška***; 2. **Kurtinys Kazimieras**-***Ąžuolas***; 3. **Popiera Kazimieras**-***Gegužis***; 4. **Vokietaitis Leonas**-***Žvejys***. Kairėje pasodintas sužeistas **Gumauskas Petras**-***Pipiras***. (CD-644)

66. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. ?; 2. **Kurtinys Kazimieras**-***Ąžuolas***. (CD-647)

67. Šakių gimnazijoje veikusios antisov. organizacijos „Laisvės sakalai“ narys **Vytautas Juozapas Kluonius, Juozapo**-***Pėda***, g. 1927 03 03 Pašilių k., Šakių apskr.

68. Bendraklasiai **Vytautas Juozapas Kluonius** ir rašytojas **Eugenijus Ignatavičius,** 1957 m.

69. Tauro ir Kęstučio apyg. vadų susitikime: 1. **Liesis Antanas-*Idenas*, *Tvanas***; 2. **Milaševičius Aleksandras-*Ruonis***; 3. **Staniškis Sergijus-*Litas***; 4. **Ivanauskas Vacys-*Vytenis***. (CD-20)

70. Pietų Lietuvos prtz. srities štabo vrš. ir paskutinis jos vadas **Staniškis Sergijus-*Miškinis*, *Antanaitis*, *Litas*, *Viltis*, *Tėvukas***, g. 1899 09 17 Geležinių k., Padovinio vlsč. Žuvo 1953 02 03. (CD-50)

71. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. ryšininkė ir rėmėja **Stasė Stačiokaitė-Batutienė**, g. 1923 m. Kampinių k., Veiverių vlsč. Suimta 1947 02 16 (CD-612)

72. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. ryšininkė ir rėmėja partizanė **Birutė Stačiokaitė**, g. 1931 m. Kampinių k., Veiverių vlsč. Suimta 1950 07 17. (CD-613)

73. **Ramutė Kostancija Stačiokaitė-Ledienė**, g. 1938 m. Kampinių k., Veiverių vlsč. (CD-614)

74. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. ryšininkė ir partizanė **Janina Stačiokaitė-Grunskienė**, g. 1934 m. Kampinių k., Veiverių vlsč. Suimta 1953 02 03. (CD-615)

75. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz. **Stačiokas Jonas-*Kovas***, g. 1925 m. Žuvo 1950 07 03. (CD-616)

76. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Stačiokas Klemensas**-***Klemensas***, g. 1928 m. Žuvo 1952 05 06. (CD-617)

77. Tauro apyg. GV ir Birutės rnkt. prtz. Iš kairės (viršuje taikosi su šautuvu) – **Knašys Juozas**-***Karys***, g. 1927 m. Poderiškių k., Garliavos vlsč. Žuvo 1953 m. Žemiau (priekyje) – **Ruseckas Kazys**-***Doleris***, g. 1924 m. Poderiškių k. Žuvo 1952 m. Dešinėje nuo viršaus žemyn: 1. **Kuzmickas Vytautas**-***Sūkurys, Baltrus***, g. 1927 m. Rašniavos k., Garliavos vlsč.; 2. **Šiugždinis Juozas**-***Karys***, g. 1928 m. Ilgakiemio k., Panemunės r.; 3. **Stačiokas Klemensas**-***Klemensas***. Priekyje centre – **Pečiulaitis Povilas**-***Lakštingala***. (CD-618)

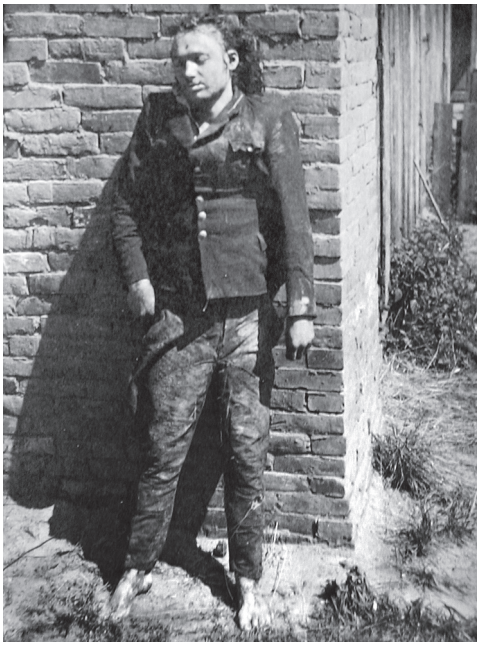
78. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz.:
1. **Pečiulaitis Povilas-*Lakštingala***, g. 1923 m. Tvarkiškių k., Garliavos vlsč. Suimtas 1952 m.;
2. **Ruseckas Kazys-*Doleris***, g. 1924 m. Poderiškių k., Garliavos vlsč. Žuvo 1952 m. (CD-619)

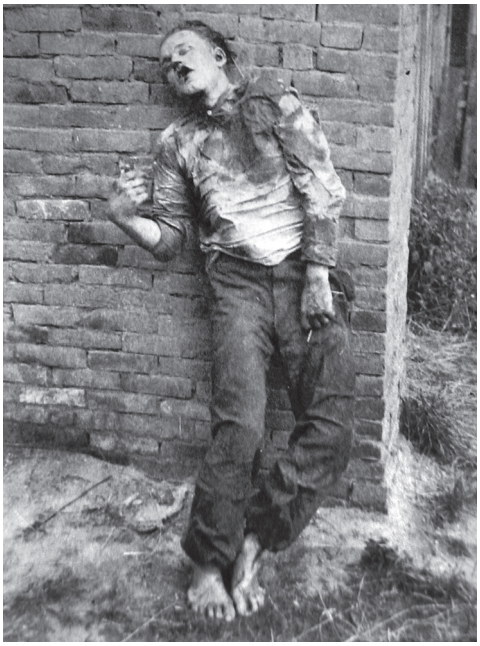
79. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz.:
1. **Stačiokas Jonas-*Kovas***; 2. **Akambakas** (**Achembachen**, **Achenbachas**, **Okambakas**) **Albrechtas**, **Algirdas-*Špicas***, ***Perkūnas***, g. 1927 m. Jonavoje; 3. **Ruseckas Kazys-*Doleris***. (CD-620)

80. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz.: 1. **Sederavičius Vytautas-*Povas***, ***Bijūnas***, g. 1929 m. Švarplių k., Šakių vlsč.; 2. **Stačiokas Jonas-*Kovas***, nužudyti ir išniekinti 1950 07 04 Kazlų Rūdoje, stribyno malkinėje (CD-621)

81. Tauro apyg. GV rnkt. 4-os kuopos prtz. **Šiugždinis Povilas-*Bitinas***, g. 1925 m. Alksniakiemio k., Prienų vlsč. Išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. Žuvo 1947 07 17. (CD-792)

82. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Grajauskas Kazys-*Šermukšnis***, g. 1925 m. Gervėnupio k., Aukšt. Panemunės vlsč. Išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. Žuvo 1947 07 17 Ašmintos k. (CD-793)

83. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***, g. 1925 m. Padvariškių k., Igliškėlių vlsč. Žuvo 1950 11 17. (CD-794)

84. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Šiugždinis Jonas-*Anupras***, g. 1923 m. Alksniakiemio k., Prienų vlsč.

85. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz.: 1. **Juodis Juozas**-***Ungurys***, g. 1927 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč.; 2. **Santockis Antanas**-***Špokas***, g. 1922 m. Patamulšėlio k., Aukšt. Panemunės vlsč. Žuvo 1949 06 24. (CD-796)

86. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***, g. 1924 m. Alksniakiemio k., Prienų vlsč. Žuvo 1950 06 01. (CD-797)

87. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Kasparavičius Antanas**-***Robinzonas***, g. 1921 m. Ilgakiemio k. Žuvo 1947 03 05. (CD-798)

88. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Prajera** (**Prejera**) **Vincas-*Beris***, ***Meteoras***, ***Miškas***, g. 1923 m. Pavasakės k., Igliškėlių vlsč. Išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje Ašmintos k., Prienų vlsč. (CD-799)

89. Tauro apyg. GV rnkt. ryšininkė ir partizanė **Bunevičiūtė Albina-*Gražuolė***, ***Aušrelė***, g. 1929 m. Bučiūnų k., Birštono vlsč. Suimta 1950 01 16, nuteista mirties bausme ir sušaudyta. (CD-800)

90. Tauro apyg. prtz. **Taraškevičius Juozas, Juozo**, g. 1926 m. Kašonų k., Prienų r. Suimtas 1945 09 08. Teistas. Kalėjo Vorkutlage. (CD-801)

91. Tauro apyg. GV rnkt. 4-os kuopos prtz., žuvę 1947 07 17 Ašmintos k. Išniekinti Prienų MGB kieme: 1. **Juodis Algirdas**-***Vermachtas***, ***Merkys*** (iš Birutės rnkt); 2. **Batutis Juozas**-***Pavasaris***; 3. **Juodis Vytautas**-***Šarūnas***; 4. **Grajauskas Kazys**-***Šermukšnis***; 5. **Prajera Vincas**-***Meteoras***; 6. **Simonavičius Bronius**-***Serbentas***; 7. **Šiugždinis Povilas**-***Bitinas***

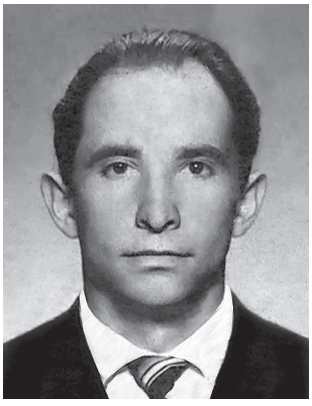
92. Tauro apyg. GV prtz. **Uždavinytė-Rimienė Birutė-*Rūtelė***, g. 1927 m. Vyčiaus k., Panemunės vlsč. Suimta 1947 05 08. (CD-804)

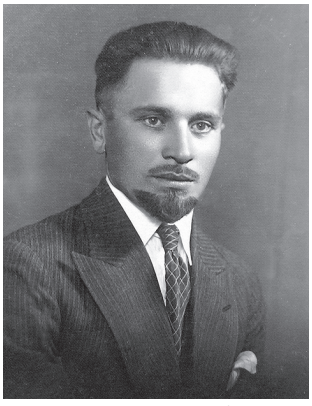
93. Išniekintas žuvęs Tauro apyg. prtz. **Vabalas Alfonsas-*Budrys*, *Profesorius*, *Vytas*, *Gediminas***, g. 1909 m. Kurpikų k., Kybartų r. Teisės mokslų daktaras. Studijavo Prancūzijoje, Sorbonos universitete. Dirbo ELTOS atstovu Paryžiuje. 1946 m. paskirtas Tauro apyg. štabo politinės dalies vrš. Žuvo 1948 06 26 Armališkių k., Aukšt. Panemunės vlsč., pas Varanavičių

94. Tauro apyg. prtz. ryšininkai ir rėmėjai: **Kapočienė-Kasparavičiūtė Marijona** ir **Kapočius Juozas**. 1945 09 13 pas juos rastas prtz. bunkeris. (CD-808)

95. Tauro apyg. prtz. rėmėjas **Kasparavičius Konstantinas Marcelinas**, g. 1928 m. Ilgakiemio k., Garliavos vlsč. (CD-809)

96. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Loda Kazys-*Vargas*, *Varguolis***, g. 1910 m. Pošvenčio k. Suimtas 1946 08 15 bunkeryje. Sušaudytas Lukiškių kalėjime. (CD-810)

97. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Raslauskas Simonas, Juozo-*Klevas***, g. 1924 08 07 Žuvintos k., Pakuonio vlsč. (CD-811)

98. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Šiugždinis Justinas-*Šperlingas*, *Žvirblis***; 2. **Šiugždinis Jonas-*Anupras***. (CD-816)

99. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***; 2. (**?**). (CD-817)

100. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Čepulionis Kazys, Mato-*Auksinukas***, g. 1929 01 18 Žuvinto k. Žuvo 1947 12 08; 2. **Vasiliauskas Bronius-*Kąstytis***. Žuvo 1948 02 26 Ašmintos k., Prienų vlsč. (CD-818)

101. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Rosseman** (**Rosmanas**) **Heinrich**-***Povas***, g. 1913 m. Vokietijoje, Eseno kr., Dormstadt apskr., Traisa k. 1951 04 08 buvo išduotas ir Pociūnų k., Prienų r., suimtas. Po metų tardymo sušaudytas. (CD-819)

102. Tauro apyg. Birutės rnkt. kuopos vadas prtz. **Juodis Juozas**-***Ungurys***, g. 1927 m. Žuvo 1949 06 24 Dabravos k., Panemunės vlsč. (CD-821)

103. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Juodis Jonas**-***Jonukas***, ***Diedas***, g. 1931 m.; 2. **Juodis Albinas**-***Šturmas***, g. 1916 m.; 3. **Miliauskas Jurgis**-***Sapnas***, g. 1920 m. (CD-822)

104. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Adomaitis Albertas**-***Gaudenis***, g. 1919 m. Žuvo 1950 06 05. (CD-823)

105. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***., g. 1926 m. Suimtas 1953 04 10 ir užverbuotas MGB ag. pseudonimu *Vacys*. (CD-824)

106. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Valiūnas Vytautas**; 2. **Juodis Juozas**-***Ungurys***; 3. **Juodis Albinas**-***Šturmas***. (CD-947)

107. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Rosseman** (**Rosmanas**) **Heinrich**-***Povas***; 2. **Adomaitis Albertas**-***Gaudenis***; 3. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***; 4. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*. (CD-827)

108. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Rosseman** (**Rosmanas**) **Heinrich**-***Povas***; 2. ***Vyturys***; 3. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***; 4. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*. (CD-828)

109. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. Klūpi: 1. **Valenta Kęstutis**-***Kęstutis***; 2. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*; stovi: 1. **Šiugždinis Jonas**-***Anupras***; 2. (?); 3. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***. (CD-829)

110. Pietų Lietuvos srities Tauro ir Dainavos apyg. vadų susitikimas. Priekyje: 1. ***Neptūnas*** – iš Dainavos apyg.; 2. ***Sakalas*** – Dainavos apyg. štabo vrš.; 3. **Baliukevičius Konstantinas-*Rainys*** – Pietų Lietuvos srities štabo visuomeninės dalies vrš.; stovi: 1. **Pužas Antanas-*Gintaras*** – Tauro apyg. GV rnk. vadas; 2. **Vitkauskas Viktoras-*Saidokas*, *Karijotas*** – Tauro apyg. vadas nuo 1948 m.; 3. **Staniškis Sergijus-*Litas***; 4. **Žindžius Feliksas-*Tigras*** – Tauro apyg. Žalgirio r. vadas; 5. **Gegužis Juozas-*Diemedis*** – Dainavos apyg. vado pavad. (CD-830)

111. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. Priekyje: 1. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***; 2. **Šiugždinis Jonas-*Anupras***; 3. **Šiugždinis Justinas-*Šperlingas*, *Žvirblis***; antroje eilėje: 1. ***Vyturys***; 2. **Adomaitis Albertas-*Gaudenis***; 3. (stovi) **Šermukšnis Algirdas-*Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*. (CD-831)

112. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. Priekyje: 1. (**?**); 2. **Šiugždinis Jonas**-***Anupras***; 3. **Valenta Kęstutis**-***Kęstutis***; antroje eilėje stovi: 1. ***Vyturys***; 2. **Adomaitis Albertas**-***Gaudenis***; 3. (**?**). (CD-832)

113. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Adomaitis Albertas**-***Gaudenis***; 2. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*; 3. **Rosseman** (**Rosmanas**) **Heinrich**-***Povas***; 4. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***; 5. ***Vyturys***; 6. **Valenta Kęstutis**-***Kęstutis***. (CD-833)

114. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. ***Vyturys***; 2. **Šiugždinis Justinas-*Šperlingas***, ***Žvirblis***; 3. (?); 4. **Šiugždinis Jonas-*Anupras***; 5. **Adomaitis Albertas-*Gaudenis***; 6. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***. (CD-834)

115. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. ***Vyturys***; 2. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***; 3. **Adomaitis Albertas-*Gaudenis***; 4. **Šermukšnis Algirdas-*Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*; 5. **Šiugždinis Justinas-*Šperlingas***, ***Žvirblis***; 6. **Šiugždinis Jonas-*Anupras***. (CD-835)

116. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. Priekyje: 1. **Šiugždinis Jonas**-***Anupras***; 2. **Šermukšnis Algirdas**-***Žilvinas***, MGB ag. *Vacys*; užpakalyje: 1. ***Vyturys***; 2. **Valenta Kęstutis**-***Kęstutis***; 3. **Adomaitis Albertas**-***Gaudenis***; 4. **Šiugždinis Justinas**-***Šperlingas***, ***Žvirblis***. (CD-836)

117. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai. Malda girioje. (CD-837)

118. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Grajauskas Kazys-*Šermukšnis***, g. 1925 m. Gervėnupio k., Panemunės vlsč. Žuvo 1947 07 17. (CD-838)

119. Tauro apyg. GV rnkt. ryšininkas **Rimas Vytautas**, g. 1927 m. Dangstytės k., Pakuonio vlsč. (CD-839)

120. Tauro apyg. GV rnkt. ryšininkė **Jurginaitytė Ona**, g. 1929 m. Vangų k., Pakuonio vlsč. Suimta 1951 04. (CD-841)

121. Tauro apyg. GV rnkt. ryšininkai: **Stasiulevičius Jurgis** ir **Stasiulevičienė Ona** iš Rokelių k., Aukšt. Panemunės vlsč., Kauno apskr. Sibiro tremtiniai. (CD-842)

122. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.:
1. **Prajera Vincas**-***Meteoras***;
2. ryš. **Ditkauskaitė Anastazija**-***Čerkutė***, ***Pakalnutė***; 3. **Simonavičius** (**Simonaitis**) **Bronius**-***Serbentas***;
4. **Grajauskas Kazys**-***Šermukšnis***;
5. **Juodis Vytautas**-***Šarūnas***. (CD-843)

123. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Rosseman** (**Rosmanas**) **Heinrich**-***Povas*** MGB kalėjime. (CD-844)

124. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.:
1. **Valatka Jonas**-***Kardas***, g. 1926 m. Voseliūnų k., Jiezno vlsč. Žuvo 1949 12 20;
2. **Bunevičiūtė Albina, Vinco**-***Aušrelė***.
(CD-845)

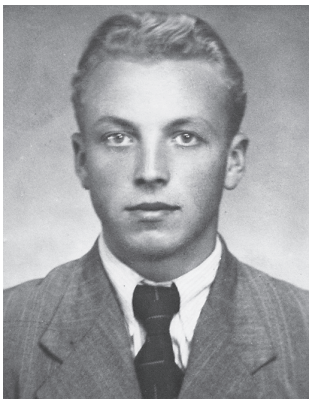
125. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai. (CD-577)

126. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. ir ryš.:
1. **Valiūnas Vytautas** (ryšininkas);
2. **Juodienė Agota** (prtz. motina);
3. **Stasiulevičiūtė Ona**; 4. **Miliauskas Jurgis-*Sapnas***. (CD-946)

127. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Juodis Albinas-*Šturmas***. (CD-948)

128. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Arlauskas Alfonsas-*Geležinis Vilkas*** iš Pagirių k., Garliavos vlsč. Vienas pirmųjų prtz. organizatorių ir vadų. Žuvo 1945 02 26. (CD-961)

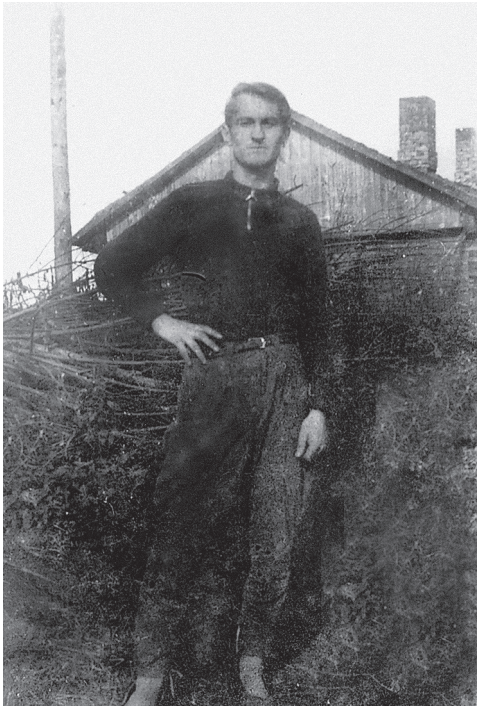
129. Prtz. ryšininkė **Albina Celiešiutė** ir Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Kasparavičius Juozas-*Pušis*** iš Ilgakiemio k., Garliavos vlsč., suimtas 1946 07

130. Tauro apyg. prtz. A. Aliukevičiaus-*Saulės* žmona **Aliukevičienė Antanina, Jurgio**, g. 1921 06 12 Kaune. Suimta 1946 12 26, nuteista 10 m. lagerio. Paleista 1955 11 01

131. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Aliukevičius Alfonsas, Igno-*Saulė***, g. 1918 m. Darsūniškio mstl., Kruonio vlsč. Žuvo 1947 03 07

132. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Eglinskas Zigmas-*Gluosnis***, g. 1923 m. Mirė bunkeryje nuo džiovos 1949 01 01. (CD-952)

133. Tauro apyg. prtz.: 1. **Kaminskas Juozas-*Rolandas***; 2. **Akambakas Algirdas-*Špicas*, *Perkūnas***. (CD-413)

134. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz. **Eglinskas Pranas-*Liepsna***. Žuvo 1947 03 07 Girininkuose, Garliavos vlsč. (CD-701)

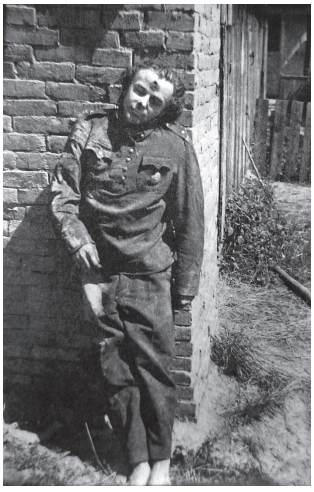
135. Tauro apyg. GV rnkt. prtz., Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojas **Vilionis Motiejus-*Skrajūnas***, g. 1911 m., su savo vaikais. Žuvo 1945 08 08. (CD-702)

136. Tauro apyg. GV rnkt. prtz.: 1. **Vilkas Jurgis**-***Vaidila***; 2. ryš. **Bozikaitė Konstancija**-***Raselė***; 3. ryš. **Bozikaitė Marcelė**-***Snaigė***; 4. **Kvainauskas Justinas**-***Barsukas***, ***Gaidys***, g. 1923 m. Ašmintos k. Suimtas 1946 07 01; 5. ryš. **Paužaitė Ona**-***Ašarėlė***; 6. (priekyje) kuop. vadas **Marčiulionis Vytautas**-***Viesulas***. (CD-703)

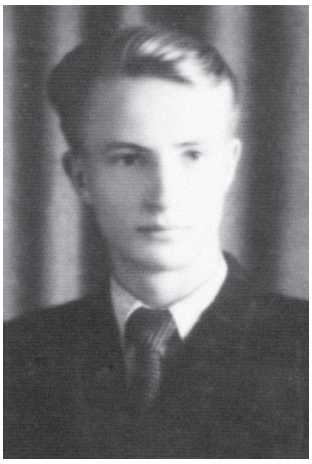
137. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Juodis Vytautas**-***Šarūnas***. Žuvęs 1947 07 17 ir išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. (CD-789)

138. Tauro apyg. Birutės rnkt. prtz. **Juodis Algirdas**-***Vermachtas***, ***Merkys***. Žuvęs 1947 07 17 ir išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. (CD-790)

139. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Batutis Juozas**-***Pavasaris***, g. 1921 m. Pagaršvio k., Prienų vlsč. Žuvęs 1947 07 17 ir išniekintas (atremtas prie sienos) Prienų MGB kieme. (CD-791)

140. Tauro apyg. prtz. **Vitkauskas Juozas-*Jonas***, g. 1933 m. Stuomenų k., Šilavoto vlsč.. Paskutinis Marijampolės gimnazijos moksleivis, išėjęs į partizanus. Žuvo 1952 12 12 Miknionyse. Fotografuota 1952 07 22 Marijampolėje. (CD-598)

141. Tauro apyg. GV rnkt. ryš. **Kapočius Simonas** ir ryš. **Rimaitė Michalina**. (CD-950)

142. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Kabašinskas Vytautas-*Litas***. Žuvęs 1949 m. Piliuonoje. (CD-955)

143. Tauro apyg. GV rnkt. prtz. **Loda Kazys-*Vargas***, g. 1910 m., su dukra **Gražina Lodaite.** Suimtas 1946 07 15. (CD-956)

144. Tauro apyg. GV rnkt. prtz ir ryš. Priekyje: 1. (**?**); 2. **Alubauskaitė**; 3. prtz. **Kasparavičius Viktoras-*Čiulbutis***; 4. **Alubauskaitė**; užpakalyje: 1. prtz. **Pietaris Juozas**; 2. prtz. **Markauskas Antanas-*Žaibas***; 3. prtz. **Alubauskas Benediktas**; 4. prtz. **Kasparavičius Antanas-*Robinzonas***. Fotografuota 1944 m. (CD-957)

145. Tauro apyg. GV rnkt. ryš. **Rimaitė Kazimiera** iš Margininkų k. ir prtz. **Kasparavičius Viktoras-*Čiulbutis***. (CD-949)

146. Tauro apyg. Birutės rnkt. Žiedo kuop. prtz. **Puidokas Pranas-*Žynys***, g. 1929 m. Armališkių k., Aukšt. Panemunės vlsč. Žuvo 1949 01 12 Guogų k., pas Lodą bunkeryje. (CD-958)

IV LLKĮS, vykusio Paberžėje 2014 05 10, dalyviai: 1. Vacys Vaivada; 2. Aistė Vaivadaitė; 3. Mantas Lapeika; 4. Laima Vaivadienė; 5. Mamerta Ralytė; 6. Sandra Gaučiūtė; 7. Juozas Braidokas; 8. Regina Galvanauskienė; 9. Tomas Kašėta; 10. Alina Galvanauskienė; 11. Rūta Zuzevičiūtė; 12. Goda Damaševičiūtė; 13. Monika Šipelytė; 14. Vykintas Tauris Vaitkevičius; 15. Romas Kaunietis; 16. Darius Juodis; 17. Laimonas Abarius; 18. Valdas Striužas; 19. Algimantas Stalilionis; 20. Rūta Mozūraitė; 21. Gintautas Veržukauskas; 22. Juozas Dapkevičius; 23. Bronislavas Mažylis; 24. Vykintas Vaitkevičius; 25. Aistė Petrauskienė- Čepulytė; 26. Gediminas Petrauskas; 27. Jurgita Rudėnaitė; 28. Aida Kavaliauskaitė; 29. Aistė Kazimieraitytė; 30. Vytautas Stanionis; 31. Justinas Lingys

Iš VYTAUTO JUOZAPO KLUONIAUS *prisiminimų*

Užrašyta Kaune
2011 m.

R. K. p a s t a b a: ištrauka iš man atsiųsto laiško, kurį parašė Vytautas Kluonius 2011 06 04:

„Gerb. Romai, atleiskite, kad į jus kreipiuosi rašydamas kaip „mokytojas“. Aš mėgstu skaičiavimus, todėl nuo to ir pradedu; nuo Saulės iki Žemės šviesos spindulys eina apie 8 minutes: nueitas kelias (8x60) x 300 000 = 144 000 000 kilometrų.

Nuo artimiausios mūsų galaktikos žvaigždės Kentauro Alfos iki Žemės šviesos spindulys eina apie 4-erius metus. Nuo vieno mūsų galaktikos krašto iki kito mūsų galaktikos krašto šviesos spindulys eina 100 000 metų! Tai neįsivaizduojamas dydis. O visatoje galaktikų yra ne viena, o milijonai...

Kadangi ruošiuosi „tai kelionei“, todėl noriu, kad bent anūkai prisimintų iškeliavusį senelį... Todėl siunčiu jums popieriukų apie savo blaškymąsi vienoj srityj... Labai norėčiau, kad jūsų plunksna tai aprašytų mūsų jaunimui. Žinoma, aš nebuvau toks „kietas“ kaip mūsų partizanai, bet ir nevisiškai minkštas kaip V. Valteraitis.

<...> Daug kalbų ir tautų išnyko, laikas bėga ir viskas keičiasi. Į 1938 m. Lietuva negrįš, bet ir 2010 m. Lietuva nebus amžina. Europos Sąjunga kaip ir Liublino unija laikui bėgant išnyks, tad mūsų pareiga pasirūpinti, kad Lietuva neištirptų didesnių ir galingesnių tautų katile, o tam reikalingas ne tik aukštas kultūrinis lygis, bet ir sąmoninga, tautiškai mąstanti kariuomenė, gerai apmokyti kariai. 1939 m. apie 4 mln. gyventojų turinti Suomija sugebėjo pasipriešinti 200 mln. gyventojų turinčiai Sovietų sąjungai...“

Teko kalbėtis su gerb. Vytauto dukra Jūrate, kuri priminė, jog tėtis, būdamas Vladimiro kalėjime, labai daug skaitė, o ypač domėjosi astronomija ir atidžiai studijavo literatūrą apie astronomiją. „Kažkada jis vaikams sakė, kad Vladimiro kalėjime yra viena knyga, kurią būtina perskaityti, jog suprastume savo egzistencijos prasmę. Pagaliau apie 2005 m. jis ryžosi parašyti laišką-klausimą į Vladimiro kalėjimą, ar negalėtų iš jų pasiskolinti tą knygą, arba jam bent atsiųstų jos pavadinimą, nes po tiek metų jį pamiršęs. Pas juos kalėjime sėdėdamas 8-erius metus ją skaitęs. Nors ir keista, bet tėtis gavęs labai kultūringą paties kalėjimo viršininko atsakymą, kuriame buvo paaiškinta, kad kalėjimo dokumentuose Kluoniaus pavardės nerasta ir Vytautas Kluonius jame niekada nesėdėjęs.

V. Kluoniaus pasakojimas apie antisovietinę jo veiklą užrašytas 2000 m. ir publikuotas kn. „Įkalinta jaunystė“, kurią sudarė Jonas Augustaitis ir Danutė Staugytė-Matusevičienė.

Šioje knygoje pateikiami prisiminimai gerokai praplėsti, nors dalis jų paimta ir iš minėtos knygos, kuriuos man atsiuntė pats autorius V. Kluonius.

Pirmieji V. Kluoniaus prisiminimai rašyti ranka 12-oje standartinių popieriaus lapų, o antrasis variantas – 20-yje lapų. Abu šiuos variantus teko derinti ir sudaryti trečią – bendrą – variantą.

Mano tėtis Juozapas Kluonius, Baltraus, g. 1884 m. Suvalkijoje, Gelgaudiškio ar Kaimelio vlsč. teritorijoje, kumečio Baltraus Kluoniaus šeimoje, auginusioje 5 sūnus.

Tėtis, rusų caro armijoje atitarnavęs 5-erius m., grįžo į Lietuvą. Jis nenorėjo likti kumečiu, todėl išvyko į JAV užsidirbti pinigų. Į Lietuvą grįžo apie 1923 m. Plokščių vlsč. nusipirko mažą ūkelį ir, ieškodamas žmonos ūkininkaitės, pasipiršo šimtamargio ūkininko Igno Adomaičio dukrai Marytei. Ją vedė, kitiems 5 I. Adomaičio vaikams išmokėjo po 10 000 Lt dalis ir tapo ūkio, esančio Pašilių k., savininku.

Mano tėtis Juozas Kluonius su mama Maryte Adomaityte-Kluoniene 1925 m. susilaukė dukters Onos Kluoniūtės ir sūnaus Vytauto Juozapo, g. 1927 03 03.

Būdelės pradžios mokyklą baigiau 1938 m., o 1941 m. baigiau Plokščių pradžios mokyklos 4-ąjį skyrių ir įstojau į Šakių „Žiburio“ gimnazijos 2-ąją klasę.

Prasidėjus masiniams Lietuvos šviesuomenės trėmimams į Sibirą, ten atsidūrė pirmieji mano mokytojai M. Paurytė, Urmulevičius ir S. Ankevičius. Nuo tada ir gimė pirmoji neapykanta okupantams.

Prasidėjus karui, apsidžiaugėme ir vokiečių laukėme kaip išvaduotojų iš bolševikinio teroro. Bet kai vokiečiai neleido dirbti naujajai Lietuvos vyriausybei ir pradėjo masiškai šaudyti žydus, supratome, kad vienus okupantus pakeitė kiti ir kad iš jų taip pat nėra ko laukti teisingumo ir užtarimo. 1944 m. baigiau gimnazijos 5-ąją klasę ir atostogavau tėviškėje Pašilių k.

Frontui traukiantis atgal į Vakarus, pasklido kalbos, kad reikia ruoštis kovai dėl Lietuvos nepriklausomybės, nes gali pasikartoti 1918-ųjų situacija. Pradėjome ieškoti ginklų, o jų buvo vokiečių silpnai saugomame sandėlyje ir naktimis pradėjome juos vogti, kol vieną kartą vos neįkliuvome. Organizuojant gen. P. Plechavičiaus savisaugos dalinius, pasiteiravau dėdės kunigo J. Adomaičio, ką man daryti. Jis patarė palaukti, nes įtarė, kad vokiečiai gali mus apgauti.

1944 m., artėjant frontui prie Lietuvos, pas mus atėjo nepažįstamas žmogus vardu Jonas iš Marijampolės ir paprašė jį pagloboti, kol praeis frontas. Tėvai sutiko jį priglausti, bet ne namuose, o miške. Su seserim Onute eidavome į mišką ir nešdavome jam maistą. Jis ten įsirengė bunkerį...

Atsitraukdami vokiečiai užminavo laukus ir miškus. Artėjant frontui, 1944 m. rugpjūčio mėn. vokiečiai norėjo mane paimti kasti apkasų, bet aš pabėgau. Jie tankete mane vijosi, šaukė stot, bet aš nepaklusau ir bėgau miško link. Jie nesunkiai galėjo mane nušauti, bet nepaleido netgi įspėjamojo šūvio...

Man pabėgus, tėvai taip pat pasitraukė į mišką. Mes su Jonu pasitraukėme dar giliau į mišką ir ten prasėdėjome apie 3 dienas. Įsišnekėjus paaiškėjo, kad jis buvo plechavičiukas.

1944 m. rugpjūčio 7 d. rusai užėmė gimtuosius Pašilius. Jiems atėjus, tėvai grįžo iš miško, o kartu su jais ir aš. Jonas liko miške. Pavakare sužinojome, kad Jonas užlipo ant minos ir neteko kojos. Mudu su tėčiu nuėjome jo gelbėti. Benešant jį iš užminuoto miško, ir aš užlipau ant minos ir man nutraukė koją. Tada tėtis parnešė mane ir kartu su mama grįžo pas Joną. Jį laimingai parnešė, o rytojaus dieną tėtis mudu vežė į Zyplių karo lauko ligoninę, bet pakeliui Jonas mirė, o man amputavo kairę koją iki pusės šlaunies.

Po keleto dienų iš Zyplių karo lauko ligoninės buvau pervežtas į Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninę, Jono palaikus tėtė paliko Zyplių ligoninėje. Į namus grįžau po dviejų mėnesių.

Betvarkydami ūkį, radome vokišką lengvąjį kulkosvaidį. Kai 1945 m. šauktiniai į Raudonąją armiją pradėjo slapstytis miške, aš jiems atidaviau tą kulkosvaidį ir nuo to laiko užsimezgė glaudesni ryšiai su besislapstančiais apylinkės vyrais, t. y. su Prano Runo vadovaujamu būriu. P. Runas iš Plokščių vlsč. vyrų organizavo partizanų būrį, kuriam priklausė ir mūsų krašto vyrai Pranas Atkočius, Stasys ir Juozas Mozūraičiai, Vytautas Runas...

Rudeniop Šakių gimnazija iš Barzdų buvo perkelta į Lukšius. Aš į jos 6-tą klasę įstojau rugsėjo pradžioje. Susirinko buvę 1944 mokslo metų gimnazistai. Jau iš vokiečių okupacijos laikų žinojome vienas kito pažiūras ir jokiu būdu netikėjome, kad Vakarai mus paliks sovietų valioje, todėl kūrėme planus, kaip prisidėti prie Lietuvos išlaisvinimo. Taip 1946 m. Viktoro Ledo iniciatyva įkūrėme pogrindinę organizaciją, kurią pavadinom „Laisvės sakalai". Mūsų tikslas buvo: rinkti ir kaupti ginklus, šaudmenis, vaistus, pinigus ginkluotam pasipriešinimui. Be to, leisti ir platinti pogrindinę spaudą, rinkti žinias apie rusų NKVD ir stribų ruošiamas operacijas prieš partizanus, ruoštis galimai mobilizacijai. Priėmiau priesaiką ir gavau *Pėdos* slapyvardį.

Man asmeniškai per Zyplių miškelį teko palaikyti ryšį su Prano Runo-*Šarūno* ir Aleksandro Grybino-*Fausto* būriu. Per mūsų klasioką V. Grybą užmezgėm ryšį su panemunės mokytojais Dabašinsku ir Rimkevičiumi.

Pogrindinei organizacijai „Laisvės sakalai" priklausė: V. Ledas, A. Neverauskas, V. Jurgelevičius, iš 6-tos klasės – V. Grybas, J. Dailidė, V. Kluonius ir A. Miščikas, iš 5-tos klasės K. Endriukaitis.

Išrašas iš LYA, f. K-1, ap. 58, b. b. Nr. P-8785, t. 2, l. 109. Archyvinės-tardyminės (baudžiamosios) bylos Nr. 3684/3 nutarimas; 1958 02 22, Vilnius.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Aš, vyresnysis KGB tardymo sk. tardytojas majoras BURJAN, remdamasis skundais, peržiūrėjęs nuteistųjų medžiagą, kurioje kaltinami:

1. **Neverauskas Albinas, Jono-*Sachibas***, g. 1928 m. Zigmantų k., Kudirkos Naumiesčio r., išsilavinimas – 8 gimnazijos kl.;

2. **Žemaitis Jonas, Antano-*Laisvūnas***, g. 1929 m. Auksučių k., Šakių apskr., išsilavinimas – 8 kl. Kauno medicinos instituto laborantas;

3. **Valteraitis Vingaudas, Antano-*Sukurys***, g. 1929 m. Urvinių k., Kudirkos Naumiesčio r., išsilavinimas – vidurinis, Kauno kaimo elektros montavimo įmonės monteris;

4. **Liorentas Vytautas, Justino-*Kovas***, g. 1930 m. Bliuvų k., Šakių r., išsilavinimas – 6 gim. klasės, statybos valdybos Nr. 4 tiekimo sk. viršininkas;

5. **Endriukaitis Kęstutis, Antano-*Erelis***, g. 1929 m. Pavilktinių k., Sintautų vlsč., Šakių apskr., išsilavinimas – 6 gim. klasės, Kauno fabriko „Jėga“ darbininkas;

6. **Kluonius Vytautas Juozapas, Juozapo-*Pėda***, g. 1927 m. Pašilių k., Šakių apskr., išsilavinimas – vidurinis, gyvena Kaune, miesto gerbūvio tresto dispečeris;

7. **Juškaitis Vytautas, Prano**, g. 1927 m. Pašilių k., Šakių apskr. Iki arešto mokėsi 6-oje klasėje;

8. **Ledas Viktoras, Antano-*Firizandas*** (kitur ***Oldšatergandas***), g. 1928 m. Pagramdinės k., Kazlų Rūdos r., išsilavinimas – vidurinis, Kazlų Rūdos miškų ūkio darbininkas;

9. **Dailidė Jonas, Jurgio-*Vinetu***, g. 1929 m. Gulbinų k., Šakių r., išsilavinimas – vidurinis, Kauno veterinarijos akademijos 2-o kurso studentas;

R A D A U, kad

1948 m. vasario 7 d. SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo (vadinamosios „Trojkos“ – *R. K.*) buvo nuteisti:

Neverauskas A. I. pagal RTFSR BK 58–1a, 58–11 ir 17–58–8 str. už dalyvavimą kontrrevoliucinėje nacionalistinėje organizacijoje ir teroristiniame akte;

Žemaitis J. A., Valteraitis V. A., Endriukaitis K. A., Ledas V. A. pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str. už dalyvavimą kontrrevoliucinėje nacionalistinėje organizacijoje – 10-čiai m. lagerio.

Taip pat Liorentas V. J., Juškaitis V. P., Dailidė J. J. ir Kluonius V. J. Ypatingojo pasitarimo nutarimu pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str. už dalyvavimą kontrrevoliucinėje nacionalistinėje organizacijoje buvo nuteisti 8-iems m. lagerio;

Neverauskas, Endriukaitis, Ledas, Dailidė, Kluonius buvo kaltinti dėl to, kad nuo 1946 m. pavasario, o Žemaitis, Liorentas, Juškaitis ir Valteraitis nuo 1947 m. gegužės–birželio mėn. priklausė antisovietinei „Laisvės sakalų“ organizacijai, kurią įkūrė Šakių gimnazijos moksleivis Grybas Vytautas (nuteistas pagal kitą bylą), dalyvavo šios organizacijos susirinkimuose, kurių metu aptarti kovos metodai prieš sovietinę valdžią.

Be to, Neverauskas dar kaltinamas pasikėsinimu į gimnazijos komsorgą Skaisgirį. Tardymo metu Neverauskas prisipažino kaltu ir nurodė, jog 1946 m. pradžioje jis įstojo į pogrindinę antisovietinę organizaciją „Laisvės sakalai“. Joje išbuvo iki arešto, ne kartą dalyvavo nelegaliuose organizacijos narių susirinkimuose, kuriuose buvo sprendžiama, kaip praktiškai palaikyti ryšius su ginkluotu pogrindžiu, teikti jiems pagalbą, parūpinti ginklų ir vykdyti teroro aktus prieš komjaunuolius aktyvistus.

1947 m. birželio 3-ios į 4-tą d. pas jį į gimnaziją užėjo partizanas *Voverė*. Jam Neverauskas parodė, kuriame kambaryje buvo gimnazijos komsorgas. Po to šis partizanas į komsorgo kambarį įmetė granatą.

Šios bylos kaltinamieji Valteraitis, Žemaitis, Liorentas, Endriukaitis, Kluonius ir Ledas tardymo metu nurodė, jog Neverauskas nuo 1946 m. pavasario priklausė nacionalistinei organizacijai ir turėjo *Sachibo* slapyvardį.

Apklausiamas liudininkas Baziliauskas nurodė, kad Neverauskas kartu su Grybu 1946 m. spalio mėn. verbavo liudininką Baziliauską į antisovietinę organizaciją.

MGB organų paimtame raštelyje Valteraičiui Neverauskas, nežinodamas, kad Valteraitis suimtas, prašė pastarojo neišduoti jo galimos apklausos metu ir patarė jam dirbti atsargiai, kadangi seka saugumas.

Žemaitis prisipažino, kad į antisovietinę organizaciją įstojo 1947 m. gegužės mėn., turėjo *Laisvūno* slapyvardį. Kurį laiką jis vadovavo šiai organizacijai, į ją verbavo naujus narius, dalyvavo nelegaliuose susirinkimuose, kur buvo kalbama apie antisovietinę veiklą. Įsigijo parabelį, kurį perdavė organizacijos nariui Valteraičiui.

Kaltinamieji Neverauskas, Valteraitis, Liorentas, Endriukaitis ir Kluonius nurodė, jog Žemaitis nuo 1947 m. gegužės mėn. priklausė antisovietinei organizacijai, dalyvavo nelegaliuose susirinkimuose ir buvo išrinktas šios organizacijos vadovu.

Pateiktame kaltinime Valteraitis prisipažino esąs kaltas ir nurodė, jog 1947 m. gegužės mėn. įstojo į pogrindinę antisovietinę organizaciją „Laisvės sakalai“ ir jai priklausė iki arešto. 1947 m. gegužės pabaigoje dalyvavo viename nelegaliame susirinkime, kuriame kalbėta apie organizaciją ir nuspręsta užmegzti ryšį su ginkluotu partizanų būriu. Turėjo pistoletą, kurį jam davė organizacijos vadovas Žemaitis.

Kaltinamieji Neverauskas, Žemaitis, Liorentas, Endriukaitis ir Kluonius nurodė, jog Valteraitis į antisovietinę organizaciją įstojo 1947 m. gegužės mėn., turėjo slapyvardį *Sukurys*, dalyvavo nelegaliuose organizacijos susirinkimuose.

<...> Pateiktame kaltinime Liorentas prisipažino esąs kaltas, kad į antisovietinę organizaciją jį įtraukė Endriukaitis 1947 m. gegužės mėn., kad dalyvavo viename nelegaliame susirinkime, kuriame buvo apiformintas trijų naujų narių priėmimas į organizaciją, jos vadu išrinktas Žemaitis, o jo pavaduotoju – Endriukaitis. Tame pačiame susirinkime kalbėta apie ryšio užmezgimą su ginkluotais partizanų būriais.

<...> Kaltinamasis Endriukaitis prisipažino esąs kaltas ir nurodė, kad į pogrindinę antisovietinę organizaciją jį įtraukė Grybas Vytautas-*Santeris* 1946 m. pavasarį ir jai priklausė iki arešto. 1947 m. gegužę į šią organizaciją įtraukė Liorentą. Nuo 1947 m. gegužės pabaigos buvo organizacijos vado pavaduotojas. Žemaičiui perdavė apkase rastą vokišką pistoletą.

<...> Kaltinamasis Kluonius prisipažino esąs kaltas, dėl to, kad jis 1946 m. sausį įstojo į antisovietinę organizaciją „Laisvės sakalai“, į kurią jį įtraukė gimnazistas Grybas. Ne kartą dalyvavo šios organizacijos susirinkimuose. 1947 m. gegužės mėn. į organizaciją įtraukė Žemaitį, po to su Žemaičiu į organizaciją užverbavo Juškaitį.

Kaltinamieji Neverauskas, Žemaitis, Valteraitis, Liorentas, Endriukaitis ir Ledas nurodė, kad Kluonius antisovietinei organizacijai priklausė nuo 1946 m. pradžios, verbavo naujus narius, dalyvavo nelegaliuose susirinkimuose.

<...> Juškaitis ir Dailidė neprisipažino esą kalti.

Kaltinamieji Žemaitis ir Kluonius nurodė, kad jie į antisovietinę organizaciją užverbavo Juškaitį, priėmė jo priesaiką.

Neverauskas, Endriukaitis, Kluonius ir Ledas nurodė, kad Dailidė priklausė antisovietinei organizacijai ir dalyvavo jos nelegaliuose susirinkimuose.

Rimkevičius nurodė, kad jis su Dabašinsku (abu nuteisti pagal kitą bylą) užėjo į Dailidės butą ir, jam dalyvaujant, kalbėjosi apie savo nusikalstamą veiklą.

Liudininkas Skaisgiris nurodė, kad į jo kambarį Šakių gimnazijos pastate 1947 m. birželio 3-ią į 4-tą naktį nežinomas asmuo įmetė granatą, kuri sprogo, bet jo nesužalojo.

<...> Nuteistieji pagal kitą bylą Dabašinskas ir Rimkevičius, apklausiami kaip liudininkai, nurodė, kad Šakių gimnazijoje veikė antisovietinė organizacija „Laisvės sakalai“ sukurta Grybo.

<...> Patikrinimo metu iš archyvo buvo pakelta antisovietinės organizacijos „Laisvės sakalai“ vadovo, nuteistojo Grybo Vytauto, Prano, baudžiamoji byla. Ją peržiūrint nustatyta, kad Grybas tardymo metu davė išsamius parodymus apie tai, kad nacionalistinio pogrindžio dalyvio Dabašinsko nurodymu 1946 m. pradžioje Šakių gimnazijoje įkūrė antisovietinę organizaciją „Laisvės sakalai“. Į ją įstojo gimnazistai: Ledas Viktoras-*Firizandas*, Kluonius Vytautas-*Pėda*, Neverauskas Albinas-*Sachibas*, Endriukaitis Kęstutis-*Erelis* ir Dailidė Jonas-*Vinetu*.

<...> Patikrinimo metu nustatyta, kad nuo 1946 m. pradžios Šakių gimnazijoje tikrai veikė antisovietinė organizacija „Laisvės sakalai“, kurios dalyviai buvo: A. I. Neverauskas, K. A. Endriukaitis, V. J. Kluonius, V. A. Ledas ir I. J. Dailidė.

Nustatyta, kad Valteraitis neteisėtai laikė kovinį parabelį, o faktas, kad priklausė antisovietinei organizacijai „Laisvės sakalai“, patikrinimo metu nepasitvirtino. Pats Valteraitis anksčiau duotų parodymų atsisakė. Jam liudijantys Neverauskas, Žemaitis, Liorentas, Endriukaitis ir Kluonius savo parodymų taip pat atsisakė.

Dėl šios priežasties Valteraičio kaltinimą būtina perkvalifikuoti iš RTFSR BK str. 58–1a ir 58–11 į RTFSR BK 182 str. 1 d. ir šios dalies bylą nutraukti remiantis 1953 m. kovo 27 d. SSRS AT prezidiumo įsako 5 str. „dėl amnestijos“.

Žemaitis ir Liorentas savo parodymų, kuriuos davė tardymo metu, atsisako, o Juškaitis ir tardymo pradžioje neprisipažino esąs kaltas. Žemaitis, Liorentas ir Juškaitis savo priklausomybę antisovietinei organizacijai „Laisvės sakalai“ neigia ir ankstesnių parodymų atsisako. Kitų įrodymų apie jų antisovietinę veiklą nerasta. Todėl Žemaičio, Liorento ir Juškaičio byla nutraukta nesant tvirtų jų nusikalstamos veiklos įrodymų.

Endriukaičiui, Dailidei, Valteraičiui ir Ledui Centrinės komisijos sprendimu bausmės laikas sumažintas iki faktinio atkalėto ir visi jie iš įkalinimo vietos paleisti 1955 m. birželį.

Neverauskas iš lagerio paleistas 1953 m. kovo 12 d. pagal atkalėtą laiką su užskaitomis.

Juškaitis iš lagerio paleistas 1954 m. lapkričio 18 d. pagal atkalėtą laiką su užskaitomis.

Liorentas iš lagerio paleistas 1954 m. birželio 22 d. pagal Komijos ASSR Aukščiausiojo teismo 1954 m. birželio 17 d. nutarimą.

Žemaitis iš lagerio paleistas 1955 m. vasario 25 d. Intos liaudies teismo sprendimu.

MANAU, kad SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo nutarimas nuteistiesiems Neverauskui, Endriukaičiui, Kluoniui ir Ledui yra pagrįstas.

Pasirašo: Lietuvos SSR KGB vyr. tardytojas mjr. T. BURJAN

Lietuvos SSR KGB tardymo sk. poskyrio vrš. mjr. KAPLAN

Lietuvos SSR tardymo sk. vrš. pplk. KISMINAS

Rinkdavome ir perduodavome žinias savo krašto partizanams, taip pat ir aukas, bet jų buvo mažai; tik dėdė kunigas J. Adomaitis paaukojo 100 červoncų, t. y. 1000 rublių. Kiti tepajėgdavo paaukoti 5 ar 10 červoncų. Į mažai ką galėjome kreiptis, nes bijojome būti išduoti.

Mokslo metų pabaigoje, kai kurie (V. Ledas, A. Miščikas ir V. Jurgelevičius) nusprendė vykti į Kauną, kad ten praplėstų mūsų organizaciją.

1945 m. rudenį į organizaciją nutarėme priimti naujų narių. Buvo priimti J. Žemaitis, V. Valteraitis, V. Liorentas ir V. Juškaitis. Aštuntokas J. Žemaitis buvo išrinktas pirmininku.

1945 m. su J. Dailide gyvenome pas Lukšių zakristijoną, o 1946–1947 m. jis persikėlė pas Naikuvienę tuose pačiuose Lukšiuose. Jos sugyventinis buvo MGB kapitonas Šatkovas.

1947 m. pavasarį areštuoti Kriūkų mokytojai Dabašinskas ir Rimkevičius, su kuriais bendravo V. Grybas ir J. Dailidė. V. Grybas pabėgo, o J. Dailidė buvo areštuotas ir išvežtas tardyti į Kauną, bet po keleto dienų buvo paleistas ir grįžo į gimnaziją.

Viename mūsų susirinkime buvo pasiūlyta gimnazijos komsorgą Skaisgirį „pavaišinti“ granata, bet šį pasiūlymą daugelis atmetė. Mokslo metų pabaigoje partizanas *Voveris* užėjo pas A. Neverauską, tada gyvenusį gimnazijos patalpose virš komsorgo Skaisgirio buto. Birželio pradžioje *Voveris* antrą kartą lankėsi pas A. Neverauską ir išeidamas į komsorgo butą įmetė vieną granatą per langą, ta nesprogo, įmetė antrą, ta irgi nesprogo. Tada įmetė trečią, toji sprogo, bet komsorgo nesužeidė. Jis iškvietė MGB-istus. Jų šuo, pauostęs granatas, nuvedė pas A. Neverauską, kurį tuoj pat areštavo ir kankindami ėmė tardyti, bet jis neprisipažino. Tada į kamerą pasodino provokatorių, kuris aiškino, kad jį greit paleis. A. Neverauskas patikėjo provokatoriumi, parašė laiškutį V. Valteraičiui, kurį įsiuvo į provokatoriaus baltinių siūlę. Provokatorius laiškutį atidavė tardytojui ir taip buvo atskleista Šakių gimnazijos pogrindinė organizacija „Laisvės sakalai“.

Birželio 18 d. areštuoti J. Žemaitis ir V. Valteraitis. Pastarasis kankinimų neatlaikė ir išdavė „Laisvės sakalų“ organizaciją. Kadangi mes su tėvais iš namų pasitraukėme mane suėmė tik liepos 3 d., kai parašiau laišką J. Dailidei, maždaug po savaitės, kai jį išsiunčiau.

Šakių MGB tardė vyr. ltn. L. Dronik rusiškai, dalyvaujant vertėjui Martusevičiui, nes rusų kalbos nemokėjau. Pradžioje gražiuoju liepė prisipažinti, su kuo palaikiau ryšį, kas tokie mūsų būrelio nariai... Manęs, kaip invalido, žadėjo nebausti ir, jei padėsiu atskleisti priešus, leisti toliau mokytis. Kadangi viską neigiau ir sakiau, kad nieko nežinau, tada L. Dronik įpykęs pradėjo bjauriai keiktis, įžeidinėti ir grasinti, kad užmuš, pakars arba išveš pas baltąsias meškas, kur gyvas supūsiu. Tokiu būdu visaip stengėsi iš manęs atimti bet kokią viltį išeiti į laisvę ir morališkai sužlugdyti. Kadangi ir tai nepadėjo, tada kiekvieno tardymo metu pradėjo fiziškai kankinti: daužė galvą į sieną, mušė kumščiais į paširdžius, spardė į tarpkojį ir keikdamiesi sakė, kad daugiau „bab jabati nezachočiš...“

Pastato į kampą pats vertėjas Martusevičius ir kala į paširdžius, o tardytojas kojomis į tarpkojį... Jei ir tai nepadeda, tardytojas liepia gultis kniūbsčiam ant taburetės ir su šampalu (šautuvo grūstuvas – *red. past.*) kapoja iki sąmonės netekimo.

Kuo toliau, tuo kankinimai darėsi žiauresni, bet vis vien neprisipažinau priklausęs „Laisvės sakalų“ organizacijai, net stojus Valteraičiui akistaton. Po jos tardytojas su vertėju surengė tokią pirtį, kad atsibudau smarkiai aplietas šaltu vandeniu.

Tardymo metu bandžiau susisiekti su kitais bendrabyliais. Pasivaikščiojimo metu radęs vielos gabalą, prasigremžiau skylę į gretimą kamerą, kurioje sėdėjo V. Juškaitis, bet su juo besikalbant kažkuris iš kameroje buvusių šnipelių pastebėjo ir pranešė prižiūrėtojams. Už tai man nutraukė kojos protezą ir pasodino į karcerį, kuriame radau partizanus Juozą Armonaitį-*Triupą* ir Selemoną Karalių-*Rambyną*.

Tardydavo dažniausiai naktimis, kad mušamo ir kankinamo kalinio riksmų negirdėtų kiti kaliniai. J. Armonaitis pamokė, kaip sumažinti kankinimus. Jis patarė: kai pradeda mušti, paleisti gerklę, kiek tik turi jėgų. Tada jie puola užčiaupti burną, kad nerėktum, ir nustoja mušę. Pradžioje mušamas ir iki sąmonės netekimo tylėdavau dantis sukandęs, o Armonaičio pamokytas, pradėdavau taip šaukti, kad jie iškart nustodavo mušę ir puldavo užčiaupti burną. Taip išmokau palengvinti kankinimus.

Partizanas Selemonas Karalius-*Rambynas* buvo labai iškankintas: sprandas, nugara, sėdynė, kojos iki kulnų buvo vienos mėlynės. Jį suėmė, kai su pistoletu kišenėje atėjo dieną pas vieną gyventoją. Pastebėjęs, kad sodybą supa rusai, pro kluono galą bandė pasprukti į netoliese esantį alksnyną, bet čia jo laukė enkavedistų pasala. Vadinasi, kažkas pranešė. Pačiupo jį, nespėjusį išsitraukti pistoleto, gyvą. Tardomas jis neprisipažino, kad yra partizanas, sakė slapstęsis nuo kariuomenės. Tada bandė užverbuoti ir jis sutiko. Saugomą sargybos su bylos protokolais arkliais išvežė į Kauną, bet pakeliui miške užpuolė „partizanai“, „išlaisvino“ ir tarp tardymo protokolų „rado“ jo sutikimą dirbti saugumui. Tariamieji partizanai labai „apsidžiaugė“ pagavę išdaviką ir nutarė pakarti. Atsinešė virvę ir pradėjo kabinti ant šakos. Tada *Rambynas* sušuko: „Vyručiai, aš toks pat kaip ir jūs!“ Bet tariamieji partizanai pareikalavo įrodymų: pasakyk, kur yra partizanų bunkeriai, kas jų ryšininkai. Atsakymus jie užsirašė ir vedėsi jį į nurodytus bunkerius, bet taip beeinančius juos užpuolė NKVD ir tariamieji partizanai bėgdami pametė „partizanų“ tardymo medžiagą, kurią rado enkavedistai, o *Rambynas* ir jo duoti parodymai „partizanams“ vėl pateko į NKVD rankas. Neįveikę *Rambyno* mušimu, čekistai jį pergudravo kitaip.

Šakiuose, jei neklystu, buvau 4-oje kameroje. Ji buvo apie 2,5x3 m, kampe stovėjo kibiras gamtiniams reikalams, virš durų buvo mažytis langelis, o žmonių kameroje apie 12, oras tvankus, su dvokiančio prakaito kvapu. Nei stalo, nei patalynės, nei narų. Nakties metu neužtekdavo visiems vietos atsigulti ant plikų grindų, dieną sėdėdavome pasieniais ant žemės. Į tualetą (ant atviros duobės) ir pasivaikščioti į kiemą vesdavo 15-ai min. kartą per dieną. Nusiprausti ar į pirtį nevesdavo, todėl utėlės siurbė mūsų kraują be gailesčio. Rytą duodavo apie 500 g šlapios duonos ir vandens, per pietus dvokiančios iš sugedusios žuvies ir pusiau neskustų bulvių virtos sriubos, vakare – du šaukštai košės ir samtis tokios pat sriubos.

V. Ledas patarė prisipažinti tik tai, ką visi žino, o per teismą viską neigti. Taip ir padariau: prisipažinau dalyvavęs pogrindinėje organizacijoje. Kas buvo parašyta apklausos protokoluose, aš nežinojau, nes rusų kalbos nemokėjau ir negalėjau

perskaityti, kas ten parašyta. Be to, ir vertėjas ne viską išversdavo, tik pasakydavo: „Čia parašyta, kaip tu sakei.“ Mes privalėjome pasirašyti po protokolais jų netgi neskaitę, tiktai vertėjo trumpai supažindinti su turiniu.

Po tardymo teko pasirašyti visus nepasirašytus apklausų protokolus tikintis, kad teisme bus galima viską paneigti. Nei areštuojant, nei iš kitų bendrabylių nebuvo paimta jokių įrodymų, kad gimnazijoje veikė slapta pogrindinė organizacija.

Prieš pat Kalėdas mus – A. Neverauską, J. Žemaitį, V. Valteraitį, J. Dailidę, V. Kluonių, V. Liorentą, K. Endriukaitį ir mane – išvežė į Marijampolės kalėjimą, kur laukėme teismo. Buvome nutarę viską neigti, nes, nemokėdami rusų kalbos, negalėjome patys perskaityti apklausos protokolų.

Po tardymų Šakiuose Marijampolės kalėjimas atrodė tarsi rojus. Kamera didelė, su langais į lauką uždengtais metalinėmis grotomis, visais pasieniais mediniai gultai, patalynės jokios nebuvo, bet nuo didelio žmonių skaičiaus (apie 50–60) buvo nešalta. Iš namų mama kas dvi savaitės atnešdavo maisto, todėl alkio nejaučiau. Čia niekas nemušė, nekankino, netardė, nors kalėjimo maistas buvo prastas ir bjaurus kaip Šakiuose. Sriuba – pusiau skustos bulvės su dvokiančia žuvimi, namuose tėvai net kiaulėms tokio jovalo neduodavo. Vos tik įneša į koridorių puodą, smarvė pasklinda po visas kameras. Jei ne mamos siuntiniai, būčiau alkanas kaip šuo.

Čia buvo iš Vorkutos lagerių parvežtų žmonių pertardymui, tai jie pasakojo apie kalinių gyvenimo sąlygas SSRS lageriuose. Vienas maždaug 180 cm vyras ūgio svėrė apie 40 kg. Ant jo sėdynės karojo tušti odos maišeliai, kiškų storis kaip rankų, visus kauliukus buvo galima suskaičiuoti.

Kai atnešdavo siuntinuką, ant pareiškimo būdavo sužymėta, kiek kokių produktų perduoda, ant jo kalinys turėdavo pasirašyti. Ir tik iš parašo namiškiai žinodavo, kad dar esu gyvas. Nors jokių laiškų į namus rašyti neleisdavo, vis tiek rizikuodavome karceriu arba siuntinių iš namų nutraukimu.

Sesuo Onutė ant rūkomojo popieriaus parašydavo laiškutį, jį susukdavo ir įkišdavo į žąsies plunksnos storgalį, užtaisydavo žalia bulve ir įdėdavo į spirgintų lašinukų pudynaitę. Valgydamas spirgus rasdavau tą laiškutį.

1948 m., apie kovo mėn., mums pranešė Maskvos Ypatingojo pasitarimo nuosprendį. 4 gavo po 10, 4 – po 8-erius metus. Aš gavau 8-erius m. kalėjimo. O logika buvo tokia: kurie daugiau prisipažino, tie daugiau ir gavo. Teismo nebuvo, todėl negalėjome nieko paneigti. Vadinamojo Maskvos Ypatingojo pasitarimo negalėčiau pavadinti net teismo parodija, nes mes nematėme nei vieno teisėjo, nei vieno advokato, nei vieno liudytojo. Viskas buvo nuspręsta už akių. Toks tai buvo anų sovietinis teisingumas!

Paskelbus Ypatingojo pasitarimo nuosprendį, protestuodamas atsisakiau po juo pasirašyti, bet tai neturėjo jokios reikšmės. Mėgino įkalbėti, kad pasirašyčiau, bet aš griežtai atsisakiau. Už mane pasirašė vienas ar du prižiūrėtojai. Apie tokio „teismo“ teisingumą ar objektyvumą negalėjo būti ir kalbos. Tai buvo grynas beteisiškumas, legalizuota raudonosios MGB savivalė, kuri buvo skirta susidoroti su kitamin čiais. Ir to dar buvo maža. Jie galėjo bet kada pailginti įkalinimo laiką savo nuožiūra (žr. mano byloje pažymą – charakteristiką 210519, datuotą 1954 04 12). Ten nurodyta, kad esu baustas 8-eriems m. kalėjimo, bausmę skaičiuoti nuo 1947 07 03,

bausmės pabaiga – 1957 07 03, t. y. man dar pridėti 2-eji m. kalėjimo. Po to mane perkėlė į nuteistųjų kamerą. Čia sutikau daugelį bendrabylių, tik nebuvo J. Dailidės ir V. Valteraičio.

1948 m. pavasarį po Ypatingojo pasitarimo nuosprendžio iš Marijampolės kalėjimo pervežė į Lukiškių kalėjimą Vilniuje. Čia nuteistųjų kameroje sėdėjau neilgai. Stebėjausi, kad visi invalidai buvo nuteisti lageriu, o aš kalėjimo bausme.

Vilniuje prieš išvežant mama dar atnešė siuntinį. Buvę Vorkutos lagerininkai patarė laikytis vieningai, jei nenorime, kad vagys viską atimtų.

Maždaug po mėnesio iš Lukiškių kalėjimo išvežė į Oršos persiuntimo punktą. Sodindami į traukinį saugojo kaip didžiausius nusikaltėlius: kas penki metrai supo kareiviai su automatais ir kas antras su šunimis. Sugrūdo į specialiai kaliniams vežti skirtą vagoną, į kiekvieną „kupė“ maždaug po 20 kalinių. Važiuodami susitarėme vieningai gintis nuo vagių.

Oršos persiuntimo punkte suvarė į didžiules kameras, apie 200 kalinių, kriminalinius sumaišė su politiniais. Pasieniais – dviejų aukštų narai, dar vieni gultai po jais. Mes, lietuviai, stengėmės susiburti maždaug vienoje vietoje, kad galėtume padėti vienas kitam prieš kriminalinius.

Narai buvo pilni blakių. Patalynės jokios, gulėjome ant plikų narų, po galvomis pasidėję maišus su atsivežtais produktais. Čia buvo labai daug kriminalinių kalinių. Vagių gauja su savo vadu įsitaisė ant narų prie lango. Lietuvių į šią kamerą pateko apie 30, visi su pilnais maišais maisto. Tai pastebėjo ir vagių vadas, kuris atsiuntė pas mus nepilnametį kalinį prašyti lašinių, sviesto ir kitų skanėstų, bet mes nieko jam nedavėme. Buvome susitarę vagims nepasiduoti. Nieko nepešęs nepilnametis grįžo pas vagis. Pastebėjome, kad jie sujudo. Supratome, kad gauja ruošiasi pulti. Mes taip pat nesnaudėme. Visi turėjome džiovintų sūrių. Ištuštinom stipresnius drobinius maišelius ir į juos įdėjome po gerai išdžiovintą diktą sūrį. Kaip senovės lietuviai, pasidarėme savotiškas kuokas. Kai atėjo keletas vagių su tuo nepilnamečiu ir pareiškė, kad negalima skriausti mažojo, mes atsakėme neskriaudžiantys, o maistas reikalingas mums patiems, nes nežinia, kur atsidursim ir kada susisieksime su namiškiais. Jie pareikalavo duoklės, bet mes nedavėm. Tada jie pamėgino atimti vieno mūsiškio maišą jėga, kiti mūsiškiai užstojo, ir prasidėjo muštynės. Tuojau atbėgo daugiau vagių jiems į talką, bet mūsiškiai irgi nesnaudė. Pakilo daugiau kaip 20 jaunų vyrų su sūriais maišuose, ir prasidėjo „Žalgirio“ mūšis. Aš, kaip be kojos, mūšyje nedalyvavau, nedalyvavo ir dar keletas vyresnio amžiaus žmonių.

Pirmą ir antrą puolimo bangą mūsų vyrai garbingai atlaikė, patiesė keletą užpuolikų, ir kiti jau nedrįso taip atvirai pulti. Be to, atėjo prižiūrėtojai. Vagys jiems melavo, o mūsiškiai gynėsi. Keletą aršesnių išsivedė iš kameros, o kiti po nepavykusios atakos apsiramino.

Po keleto dienų etapu mane išvežė į Maskvos Butyrkų kalėjimą, kuriame buvau neilgai. Iš ten traukiniu pervežė į Vladimiro 2-ąjį kalėjimą. Tai senas, caro laikais statytas kalėjimas, turintis iš 3 ar 4 korpusus. Visi jie kelių aukštų, mūriniai.

Atvežus pirmiausia padarė smulkią kratą. Paskui nuvedė į kalėjimo pirtį, čia išsimaudžiau ir gavau aprangą: apatinius baltinius, kelnes, viršutinį švarkutį be pamušalo ir tokias pat kelnes bei batus. Paskui nuvedė į korpusą, kuriame turėjau

kalėti apie 7-erius metus. Patekau į kamerą, kurios dydis buvo maždaug 3x5 m, palubėje – mažas langutis, ant kurio pritvirtinta „dėžė“, kad negalėtum pamatyti, kas dedasi kieme. Pasieniuose į grindis įbetonuotos 5 geležinės lovos, suvirintos viena su kita trimis maždaug 7 cm pločio plieninėmis juostomis, prie lovų į grindis įbetonuotas stalas, kampe – metalinis kibiras gamtiniams reikalams. Davė aliumininį dubenėlį, puodeliuką, šaukštą ir virdulį karštam vandeniui. Gavau ploną čiužinį, antklodę, dvi paklodes, pagalvėlę su užvalkaliuku ir rankšluostį. Parodė, kaip turi būti paklota lova. Dieną ant lovos gulėti negalima, galima tiktai atsisėsti.

Gultis 22 valandą, o keltis 6 valandą. Rytą vesdavo nusiprausti ir atlikti gamtinius reikalus. Dienos metu išvesdavo maždaug 45 min. į lauką pasivaikščioti. Visą kitą laiką reikėdavo būti užrakintam kameroje. Darbo nedavė jokio. Paros maisto davinys: 550 g juodos duonos, 9 g cukraus, vandens iki soties. Pietums – samtis sriubos ir 2 šaukštai košės. Vakarienei – 2 šaukštai bulvių ar miežių košės, apie 50 g žuvies. Nuo tokio maisto visą laiką jauti alkį, esi alkanas kaip šuo, todėl kaliniai būdavo išdžiūvę kaip šakaliukai. Už bet kokį menkiausią nusižengimą sodina į karcerį. Grįždamas iš pasivaikščiojimo, nusiskyniau pienės žiedelį ir už tai gavau tris paras karcerio. Per 8-erius kalėjime praleistus metus karceryje sėdėjau 6 kartus po 4 paras. Karcerio režimas: iš ryto keltis 6 val., vakare gulti 24 val. Iš ryto 250 g duonos ir vandens, o sriubos tiktai trečią dieną vieną kartą. Patalynės jokios, tiktai nakčiai duodavo medinių lentų gultą. Palubėje atidarytas mažutis langelis, kad nuo šalčio vienmarškinis kalentum dantimis ir pernakt negalėtum užmigti.

Po kurio laiko pervedė į bendrą kamerą, kurioje buvo 10 įbetonuotų metalinių lovų ir tiek pat kalinių. Čia visi buvo politiniai. Kamerų gyventojus režimo viršininkas suskirstydavo taip, kad kaliniai negalėtų bendrauti, t. y. įvairių tautybių, išsilavinimo, pažiūrų bei religijų, kad nebūtų tarp kalinių solidarumo, kad kameros šnipai lengviau išgautų iš kalinio tai, ko nesužinojo tardytojas.

Šis kalėjimas tikrai buvo internacionalinis, nes čia kalėjo ne tik vokiečių, japonų karo nusikaltėliai, bet ir pagrobti anglai, amerikiečiai, prancūzai, kinai, lenkai...

Kartu su sveikais kaliniais buvo laikomi ir atvirąja džiova sergantys ligoniai. Dėl to teko skelbti bado streiką. Paskelbus jį, trečią dieną kalinys iškratomas ir pervedamas į vienutę, kurioje ketvirtą parą jis priverstinai sadistiškai maitinamas. Ateina 2–3 prižiūrėtojai ir med. sesuo. Jie užsuka kalinio rankas už nugaros ir traukia aukštyn. Skausmas nežmoniškas ir, kai surinki, tai į tarpudantį įkiša reples, pražiodina ir į stemplę įkiša guminę žarną, per kurią pila kažkokį skystį. Jei tą procedūrą atliktų greitai, tai dar būtų galima kentėti, bet kai keletą kartų kiša ir vėl ištraukia, kai akys lipa iš kaktos, springsti, pykina ir dar už nugaros rankas sukina, tai tikras kankinimas, tik mažesnis ir trumpesnis nei tardymų metu.

Jei badaudamas laimi, administracija po to mėgina atsikeršyti: stengiasi prie bet ko prikibti ir pasodinti į karcerį. Prižiūrėtojas per durų akutę stebi kamerą. Jei ne laiku atsigulei ant lovos, kad ištiesintum nugarą, prižiūrėtojas pasišaukia, duoda popieriaus lapą ir liepia rašyti pasiaiškinimą, kodėl ne laiku miegojai. Po to maždaug po 3–5 dienų sodina 3–5 paroms į karcerį. Iš jo po 5 ar 7 parų grįžti į kamerą sušalęs, nusilpęs, fiziškai palaužtas, prislėgtas. Tada prisimindavau tardytojo grasinimus: „Supūsi kalėjime...“

Kai dar buvau vienutėje, greta kitoje vienutėje kalėjo Berlyne pagrobtas amerikiečių žurnalistas Abel Abad Nules. Jis turėjo tiktai numerį ir savo pavardės negalėjo niekam pasakyti. Kitoje pusėje sėdėjo Alilujeva – Stalino šeimos giminaitė.

Į čia siuntinių nebuvo galima gauti. Galimos tik piniginės namiškių perlaidos. Per metus artimieji galėjo parašyti 2 laiškus ir tik 2 gauti. Už atsiųstus pinigus pagal pareiškimą kalėjimo parduotuvėje galėjai nusipirkti juodos arba baltos duonos, cukraus, margarino, tabako. Jokios paramos negaudavo vokiečiai, japonai, kinai ir anglai. Jie net neturėjo teisės parašyti laišką į namus ir pranešti, kad dar yra gyvi, buvo tarsi palaidoti gyvi. Jie kentėjo skaudžiau nei mes, mes dar turėjom viltį bent po 10 metų susitikti su saviškiais, o jie ir tos neturėjo...

Kamerose sėdėjome aprengti vienodais gėdos rūbais, t. y. iš dviejų centimetrų pločio juodos ir dviejų centimetrų baltos spalvos medžiagos juostomis siūtomis kelnėmis, švarkais ir kepurėmis, buvome dryžuoti kaip zebrai.

Iš pradžių rusų kalbos nesimokiau, tik žaisdavau šachmatais. Po metų „susipratau“ ir pradėjau mokytis, kad galėčiau lankytis kalėjimo bibliotekoje, kuri čia buvo ypač turtinga. Kas 10 dienų pagal katalogą galėjai užsisakyti pageidaujamų knygų. Visa paguoda ir viltis buvo knygos rusų kalba, nors buvo angliškų, vokiškų ir prancūziškų, bet aš tų kalbų nemokėjau. Išmokęs rusiškai, kibau į mokslą. Pradėjau domėtis filosofija, ieškojau atsakymo, kodėl netekau kojos, kodėl patekau į kalėjimą, kas yra pirminis: Dievas, idėja ar materija? Kad atsakytum į šiuos klausimus, reikėjo aprėpti įvairias mokslo šakas: astronomiją, fiziką, chemiją, biologiją, zoologiją, Veismano bei Morgano teorijas. Pirmiausia pakartojau vidurinės mokyklos kursą, paskui kibau į fiziką ir astronomiją. Neapsiribojau vien vadovėliais, bet domėjausi plačiau. Mano galvoseną ypač paveikė Kembridžo ar Oksfordo profesorių parašyta knyga „Pasaulių judėjimas“.

Kaliniai galėjo užsisakyti laikraščius „Pravda“ arba „Izvestija“, bet galėdavom skaityti tik dviejų mėn. senumo, kad kaliniai nežinotų įvykių Sovietų sąjungoje. Mirus Stalinui, girdėjome visame mieste kaukiančias sirenas, bet kodėl – nežinojome. Spėliojome: gal prasidėjo trečiasis pasaulinis karas arba kažkas atsitiko Maskvoje. Kad mirė Stalinas, sužinojome tiktai po dviejų mėnesių. Tada gimė viltis, kad išeisiu į laisvę.

Teko sėdėti kartu su trockininkais, kuriems, atbuvus bausmę, dar pridėdavo, ir žmogus sėdėdavo toliau. Maniau, kad tas pats laukia ir manęs. Ypač slėgė tai, kad galbūt reikės numirti čia, kalėjime, kad mirusio neapverks mamytė, sesutė ar mylimoji, kad amžiams visų pamirštas, nepatyręs meilės džiaugsmo, būsiu užkastas kažkur patvoryje.

Būdamas 182 cm ūgio, Vladimiro kalėjime Nr. 2, svėriau tik 49 kg, o kiti dar mažiau.

Po Stalino mirties režimas sušvelnėjo, į namus leido rašyti kas mėnesį po laišką ir tiek pat gauti. Žinoma, visus laiškus cenzūruodavo, bet vis tiek tarp eilučių šis tas prasprūsdavo. Užsienio šalių kalinius pradėjo leisti namo neatsėdėjusius bausmės. Tai suteikė viltį, kad ir mums nereikės laukti ilgų metų. Ypač tuo tikėjome, kai buvo suimtas Berija. Manėme, kad bus peržiūrėtos visų kalinių bylos.

Komisijai iš Maskvos pareiškiau, kad carinė Rusija už lietuvišką knygą lietuvius trėmė į Sibirą, o SSRS elgiasi dar žiauriau, neleidžia net tų dviejų laiškų per metus parašyti mamai lietuviškai, negalima gauti lietuviškų laikraščių ir knygų. Maždaug po pusmečio leido laiškus rašyti lietuviškai ir bibliotekoje atsirado pirmosios lietuviškos knygos. Vėliau gavau lietuvių-rusų ir rusų-lietuvių bei anglų kalbų žodynėlius. Pramokęs rusų kalbos, pradėjau ieškoti visatos ir gyvybės pradžios, norėjau rasti ryšį tarp mokslo ir religijos teiginių. Gilinausi į fiziką, biologiją, genetiką, astronomiją ir kt. mokslo šakas. Ypač man patiko knyga „Dviženije mirov“, parašyta anglų profesorių, kurioje jie įrodė, kad visata yra rutulio formos ir ji plečiasi į visas puses. Vadinasi – buvo pradinis taškas, iš kurio prasidėjo visata, t. y. pasaulio sukūrimas, kuris dabar vadinamas Didžiuoju sprogimu.

Neprisimenu, kuriais metais visus užsieniečius atskyrė nuo sovietinių kalinių. Iš mūsų kameros buvo išvestas Hitlerio generolas, štabo admirolas Fosas, Kvantuno armijos žandarmerijos generolas Kato, Gomindano generolas Jui Dži ir Mandžiūrijos teisingumo ministras Maino. Vietoj užsieniečių į mano kamerą atkėlė kunigą Viktorą Šauklį, Meškauską, partizanus Juozą Armonaitį, A. Vingrį.

1955 m. birželio antroje pusėje mane pašaukė iš kameros su daiktais, nufotografavo, davė pasą ir daugiau kaip 100 rb bilietui į Lietuvą įsigyti. Pase buvo įrašas: „Položenije o pasportach“, bet jo aš nesupratau.

Besidairant stotyje prie manęs priėjo kažkoks ruselis ir paklausė, iš kur aš. Pasakiau, kad esu paleistas iš 2-ojo Vladimiro kalėjimo ir noriu pamatyti senovės Vladimiro-Suzdalės sostinę Vladimirą ir jos įžymybes. Jis tarė žinąs, jog tame kalėjime sėdi geri žmonės, ir pasisiūlė pabūti gidu. Apsidžiaugiau, bet jis prisipažino neturįs pinigų. Pasakiau, kad turiu jų pakankamai ir parodžiau iš namų atsiųstus bei kalėjime duotus kelionei pinigus. Jis patarė pinigų viršutinėje švarkučio kišenėje nelaikyti, o nusipirkti portfelį ir į jį įsidėti, kad vagys nepavogtų. Taip ir padariau. Pietus pavalgėme turguje. Ten prisistatė dar vienas ruselis ir pakvietė po darbo ateiti pas jį į svečius. Sutikau. Apie 17 val., apžiūrėjęs miestą, nuvykau su „draugu“ nurodytu adresu. Priėmė maloniai. Pradėjome vaišintis. Jie siūlė išgerti truputį degtinės, bet aš atsisakiau. Kai liko mažiau kaip pusė butelio, įsiūlė ir man stiklinukę. Iškart pradėjo suktis galva ir išėjome į lauką. Mano draugas po kiek laiko nuėjo į tualetą ir negrįžo. Šeimininkai pasakė, kad jis sudėjo mano užkandžius į portfelį ir išėjo. Per kūną perėjo šiurpulys. Atsegiau portfelį – užkandžiai sudėti, o pinigų nėra.

Kaip parvažiuoti į Lietuvą? Kišenėje teturėjau 40–50 rublių. Prisiminiau draugų įspėjimą: išėjus į laisvę, negerti nė trupučio degtinės, bet jau per vėlu. Pasiunčiau į namus telegramą, kad atsiųstų į Maskvos centrinį paštą pinigų, ir naktiniu traukiniu išvažiavau į Maskvą. Čia pinigų laukiau 3 paras bastydamasis po metro stotis, Žemės ūkio parodą ir kitas žymesnes vietas. Laikas greit prabėgo ir po trijų parų, gavęs mamos siųstus pinigus, nusipirkau bilietą ir išvažiavau į Lietuvą.

Toks buvo mano pirmasis laisvės krikštas. Į Kauną atvažiavau traukiniu, iš čia pasukau į Šakių r., Lepšių k. Iki Zyplių atvažiavau pakeleivinga mašina. Vairuotojas, sužinojęs, kad grįžtu iš kalėjimo, pinigų neėmė. Nuo Zyplių iki Lepšių pailsėdamas ėjau pėsčias. Parėjęs radau mamą beruošiančią vakarienę, kuri buvo ne ką geresnė kaip kalėjime. Apsikabinę pravirkome iš džiaugsmo... Aš jaučiausi kaltas, kad jiems

reikėjo viską palikus bėgti iš namų ir 8-erius m. neturint pastogės dar siųsti man pinigų, bastytis po svetimus kampus... Tas kaltės jausmas labai slėgė... Parėjo iš darbo tėtė. Pamatęs mane, plačiai nusišypsojo, apsikabinome, pasibučiavome. Paskui tėvelio veidas surimtėjo ir mačiau tik besiritančias ašaras. Neišdrįsau paklausti nei mamos, nei tėvelio, ko verkia. Jaučiau, kad suteikiau jiems daug skausmo ir kančių.

Pabuvęs keletą dienų pas tėvus, išvykau į Šilutę. Sesuo Onutė buvo baigusi felčerių mokslus ir buvo paskirta dirbti į Šilutės vaikų tuberkuliozės sanatoriją. Čia, po vaistinės stogu, jai paskyrė kambariuką, kuriame sesuo priglaudė ir mane.

Kadangi visi mano dokumentai buvo dingę, kreipiausi į Šakių vid. mokyklą, kad išduotų man 1947 m. baigimo pažymėjimą, su kuriuo įstojau į Šilutės darbo jaunimo vid. mokyklos 11-ą klasę ir 1956 m. gavau brandos atestatą. Su manimi 11-toje klasėje taip pat mokėsi buvę politiniai kaliniai E. Ignatavičius, V. Pupšys ir E. Stancikas.

Sesers aprengtas susitvarkiau visus dokumentus ir rudenį įstojau į Kauno politechnikos instituto Elektrotechnikos fakultetą, kuriame neilgai teko mokytis. Po Vėlinių demonstracijos Kauno kapinėse, kur aš riktelėjau keletą šūkių, iškvietė į miliciją. Ten anuliavo mano registraciją, turėjau apleisti Kauną ir mokslus KPI.

Ieškodamas galimybės studijuoti Kaune, nuėjau ilgą paieškų kelią: nuo vykdomojo komiteto pirmininko Piligrimo iki Maskvos CK. 1957 m. vėl laikiau stojamuosius egzaminus į KPI. Išlaikiau be trejetų, bet į institutą nepriėmė. Vienas geras žmogus patarė stoti į Kauno politechnikumą ir mane priėmė su išlaikytų KPI egzaminų pažymėjimu.

Pirmąją gamybinę praktiką atlikau Vilniaus „Elfos“ gamykloje, kur įkliuvau, manau, į „paspęstus spąstus“. Vienas gamyklos elektrikas pasiūlė magnetofoną už pusę kainos (50 rb) ir aš susigundžiau. Sutartą dieną vakare jis liepė laukti jo gatvėje netoli gamyklos, ir taip už 50 rb įsigijau naują magnetofoną.

Paėjus apie 200 m, mane sustabdė milicininkas. Apžiūrėjo magnetofoną ir, neradęs paso, nuvedė į milicijos būstinę. Ten pernakvojus, padarė kratą pas mane Vilniuje, paskui Kaune, bet nieko neradę paleido. Prasidėjus mokslo metams, technikume man buvo surengtas „draugiškas“ teismas.

Kitą gamybinę praktiką atlikau Kaune, „Elektros“ gamykloje. Baigęs politechnikumą, buvau paskirtas į Mažeikių elektrotechnikos gamyklą. Po metų (1961 m.) išvažiavau į Klaipėdą, kur įsidarbinau elektros montavimo valdyboje Nr. 57 meistru. Po SSRS konflikto su Kinija dėl Damansko salos viešai pareiškiau, kad prasidėjo raudonosios imperijos griūtis. Kažkas iš bendradarbių parašė skundą ir buvau iškviestas į Klaipėdos komunistų partijos (KP) komitetą pasiaiškinti. Nuo tada pajutau valdybos viršininko H. Kanaporio spaudimą ir priekabiavimą. Teko pasitraukti iš darbo ir 1973 m. persikėliau į Kauną. Čia 1977 m. įsidarbinau tarpkolūkinėje spec. montavimo organizacijoje, bet susirgęs II-os stadijos karcinoma, 1983 m. išėjau iš darbo.

V. Kluoniaus p a s t a b a: 1947 m. buvo atskleista Šakių gimnazijoje veikusi pogrindinė organizacija „Laisvės sakalai“, turėjusi 10 narių. Be to, dar buvo 5 veiklai prijaučiantys mokiniai: Vytautas Valevičius, Antanas Kudžma, Vitas Kaunas, Vitas Miškevičius ir Juozas Miškevičius. Po 4-erių m. gimnazijoje pogrindį vėl atgaivino gelgaudiškis Vytautas Tirlikas, kuris 1951 m. suorganizavo 11

mokinių grupę, bet po 1952 m. Trispalvės iškėlimo ant Šakių vandentiekio bokšto visi grupės nariai buvo išaiškinti ir suimti: Vytautas Tirlikas, Pranas Būčys, Antanas Karalius, Bronius Pašiūnas, Kazimieras Valaitis, Augustinas Staniulis, Pranas Jakaitis, Danutė Baukytė, Elytė Baltrušaitytė, Elytė Grybinaitė ir Onutė Vinterytė.

V. J. Kluoniaus, gyv. M. Gimbutienės g. nr. 6, bt. 72, Kaune, paaiškinimas prie 1947 06 04 Šakių gimnazijos mokinių bylos P–8785–Li, kuri yra LYA Vilniuje, Gedimino pr. 40

1945–1946 m. m. J. Dailidė ir aš mokėmės Šakių gimnazijos VI klasėje ir gyvenome Lukšių klebonijoje pas zakristijoną. 1946 m. sausį įstojome į pogrindinę organizaciją „Laisvės sakalai". 1946 m. rugsėjį pogrindinės organizacijos narys J. Dailidė persikėlė gyventi pas Naikuvienę, kurios sugyventinis buvo NKVD kapitonas Šatkovas. 1947 m. balandžio pradžioje saugumiečiai išsivežė J. Dailidę į Kauną. Po savaitės, t. y. balandžio 13 d., grįžo į Lukšius ir mokėsi VII klasėje iki mokslo metų pabaigos ir gavo lietuvių k. pataisą.

1947 06 04 į gimnazijos komsorgo Skaisgirio butą partizanas J. Mockevičius-*Voverė* įmetė tris granatas, iš kurių sprogo tik viena. Po to buvo areštuotas A. Neverauskas, kuris gyveno virš Skaisgirio ir kuris tardomas laikėsi tvirtai, bet saugumiečių agentas išprovokavo A. Neverauską parašyti laiškutį organizacijos nariui V. Valteraičiui. MGB agentas raštelį perdavė tardytojui. Taip buvo atskleista pogrindinė organizacija „Laisvės sakalai" ir areštuoti jos nariai K. Endriukaitis, V. Valteraitis, J. Žemaitis ir V. Liorentas, kurie iki birželio 25 d., be abejo, kankinami prisipažino ir nurodė kitus organizacijos narius: V. Kluonių, J. Dailidę, V. Ledą ir V. Juškaitį (žr. LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1527, l. 36). Mane areštavo 1947 m. liepos 3 d. Tardomas gyniausi, net stojau akistaton su V. Valteraičiu (žr. LYA, f. K-1, ap. 1, b. P 8785, l. 230).

Susižinojęs su kitais bendrabyliais, apie liepos 09–15 d. kankinamas turėjau prisipažinti. 1948 02 07 nuteistas „Ypatingojo pasitarimo" 8-eriems m. kalėjimo (LYA, f. K-1, ap. SB, b. P-8785, l. 59). Kalėjau 8-erius m. Vladimiro kalėjime Nr. 2. Išleistas iš kalėjimo 1955 06 15.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, su J. Dailide žiūrėjome mūsų bylą LYA Vilniuje. Pasiūliau J. Dailidei žiūrėti kartu, bet jis, pasiėmęs storiausią tomą, atsisėdo atskirai. Po kurio laiko išgirdau plėšiant popierių. Dirstelėjau į salę: visi skaito bylas, o į J. Dailidę nepasižiūrėjau, nes jo neįtariau. Gal po 15 min. vėl išgirdau plėšiant popierių. Dirstelėjau į J. Dailidę ir pamačiau jį iš bylos plėšiantį lapus. Grįžtant į Kauną, paklausiau, ką jis ten išplėšė. Atsakė, kad jam buvo reikalingos kažkokios pažymos. Apie tai archyvui nepranešiau, nes negražu išduoti draugą. Tuo galite įsitikinti atvertę bylos P-8785-Li I-ą tomą, p. 290 ar 291. Tomo pabaigoje yra archyvo darbuotojo įrašas, kad išplėšti 2 lapai. Iki to laiko tiktai J. Dailidė ėmė ir vartė tą tomą.

Kodėl J. Dailidė iš bylos išplėšė lapus? Kodėl J. Dailidė 1946 m. Lukšiuose persikėlė gyventi su NKVD kapitonu Šatkovu pas Naikuvienę? Kodėl J. Dailidė meluoja sakydamas, kad aš išdaviau Valteraitį, kai viskas buvo atvirkščiai: Valteraitis išdavė mane. Kodėl jis sako, kad aš išdaviau J. Žemaitį, kai J. Žemaitis prisipažino prieš birželio 25 d., o mane areštavo tik liepos 3 d.?

Kodėl J. Dailidė mūsų baudžiamojoje byloje P–8785–Li taisė datas? J. Dailidės arešto data buvo liepos 7 d., padaryta 17 – prieš septynetą prirašytas vienetas. Bausmę skaityti nuo liepos 8 d. 1947 m. (išrašas iš protokolo Nr. 5.), pinigų iš J. Dailidės paėmimo kvitas Nr. 463 datuotas 1947 07 08. Juk nebūna taip, kad prieš areštą – prieš 10 dienų – ateina ir atima pinigus, o po 10 dienų areštuoja. J. Dailidės tardymo protokolas datuotas 1947 m. liepos 8 d., o arešto orderis išduotas liepos 17 d. (p. 217 prieš 7 prirašytas vienetas). Kratos protokolo data iš 7 padaryta 17.

<...> Arešto potvarkyje, p. 215, pasakyta, kad iki arešto jis – J. D. – gyveno savo namuose, o prisiminimuose J. Dailidė rašo, kad po 1947 04 13 paleidimo iš Kauno jis partizanavo. Tai melas!

Toliau jis rašo, kad 1947 m. su partizanu Justinu Balčium-*Platonu* dalyvavo kautynėse su NKVD prie Baltkojų miško, kur *Platonas* buvo sužeistas. J. Balčius-*Platonas* išėjo partizanauti po to, kai 1949 m. išvežė jo šeimą.

Kodėl matydamas, kad mane išdavė V. Valteraitis, sako atvirkščiai, kad aš išdaviau V. Valteraitį, Žemaitį, Dailidę ir Juškaitį (žr. LYA, f. K-1, ap. t 1, b. 8785, l. 230)?

KGB generolams Jefimovui ir Jarmolajevui bylos aplanke Nr. 3, bylos 1525 lapuose 327 ir 330 rašoma: „Vienas iš šios organizacijos dalyvių yra mūsų agentas *Jonas*, kuris savo priklausymą organizacijai slepia“ (LYA, f. K-1, ap. 3, byla 1525, l. 330).

Kas iš 1947 m. areštuotų 7 gimnazistų neprisipažino? Tiktai J. Dailidė (LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1527, l.38). Reiškia, J. Dailidė buvo KGB agentas slapyvardžiu *Jonas*.

Praeitais metais iš Politinių kalinių partijos vadovybės gauta kopija, kad J. Dailidė, gyv. Kaune, Trakų g. nr. 8, bt. 2, dirbo su KGB slapyvardžiu *Lapas*.

Kodėl J. Dailidė NKVD-istų šunį vedė pro kleboniją, kur aš gyvenau, kur reikėjo praeiti pro stribyną, ir stribai jam leido? Buvo galima apeiti stribyną einant link Plokščių.

Po 1999 m. insulto apie 10 d. gulėjau be sąmonės. Manė, kad mirsiu. 2000 11 20 J. Dailidė paduoda mane į teismą už mano pareiškimą Pasipriešinimo dalyvių komisijai, kuriame siūliau išsiaiškinti 7 J. Dailidę liečiančius klausimus.

Kodėl J. Dailidė apšmeižė mane parašęs Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centrui (LGGRTC), kad aš išdaviau V. Valteraitį ir J. Žemaitį? O buvo atvirkščiai.

Kodėl J. Dailidė apšmeižė mane 2000 10 31, 19 val. 10 min., LNK laidoje sakydamas, kad aš išdaviau pogrindinę organizaciją, veikusią Šakių gimnazijoje?

Kodėl J. Dailidė 2000 11 20 padavė mane į teismą teigdamas, kad aš apšmeižiau jį, o iki šio laiko teismas nenagrinėja tos bylos?

R. K. p a s t a b a: minėtą paaiškinimą gerb. V. Kluonius rašė jau po Atgimimo. Aš (*R. K.*) negaliu garantuoti už jame pateikiamus faktus, nes neturiu jokių patvirtinančių dokumentų ir negaliu nei tvirtinti, nei paneigti šiame paaiškinime išdėstytus argumentus. Tik viena galiu pasakyti, kad gerb. V. Kluonius yra prisiekęs ir nenuilstantis tiesos ieškotojas. Jis tos tiesos ieškojo dar būdamas uždarytas Vladimiro kalėjime. Kiek žinau iš jo man perduotų dokumentų, V. Kluonius, ieškodamas teisybės, rašė:

1954 02 09 pareiškimą SSRS generaliniam prokurorui;

1954 09 21 pareiškimą SSRS vyriausiajam kariniam prokurorui;

1955 01 08 pareiškimą SSRS Ministrų tarybos pirmininkui;

KPSS generaliniam sekretoriui;

2003 05 30 pareiškimą Rusijos Federacijos Dūmos pirmininkui;

2003 05 30 pareiškimą Rusijos Federacijos prezidentui V. Putinui;

2009 03 17 V. J. Kluonius su ieškiniu kreipėsi į Kauno apyg. teismą prašydamas priteisti jam iš Rusijos Federacijos neteisėtais veiksmais padarytą žalą – 575 000 Lt.;

2009 03 17 pareiškimą Kauno apygardos teismui dėl neteisėtų suėmimų nuteisimu ir laisvės atėmimu bei sveikatos sužalojimu padarytos žalos atlyginimo;

2009 09 07 prašymą Kauno apygardos teismui dėl sprendimo už akių priėmimo;

2009 09 29 pareiškimą Lietuvos apeliaciniam teismui;

2010 01 19 pareiškimą Lietuvos Aukščiausiajam teismui; skundas kasacinis;

2010 05 31 pareiškimą Strasbūro teismui. 2011 07 01 atsakymas dar nebuvo negautas.

Pareiškime, siųstame Rusijos Federacijos prezidentui V. Putinui 2003 05 30, V. Kluonius pažymi: „1947 m. Šakių rajone visi MGB darbuotojai, kurie mane kankino ir tardė: Strachov, Komendant, Kaptonenko, Dronik – buvo rusai... Tardydami rusų karininkai ir kareiviai kankino ir mušė mane per užpakalį metaliniais virbais (šampalais) iki sąmonės netekimo... Mušimų ir kankinimų pažeistame stuburkaulyje išsivystė vėžinis auglys – karcinoma (slankstelyje L1)... Prašau Rusijos Federacijos prezidentą poną V. Putiną duoti nurodymą išmokėti man kompensaciją už neteisėtą mano įkalinimą po 500 JAV dolerių už kiekvieną mėnesį, kad galėčiau įsigyti priešvėžinių vaistų, kurie yra efektyvūs, bet labai brangūs.“

Jokie V. Kluonio pareiškimai, kuriais jis kreipėsi į įvairias Rusijos, Lietuvos, Strasbūro institucijas, tikslo nepasiekė. Tai dar kartą parodo, kad mūsų valstybės vyrai, sėdintys aukščiausiuose valstybės postuose, per mažai rūpinasi tokiais žmonėmis kaip V. Kluonius. Juk tūkstančiai Lietuvos piliečių okupantų kankinti, tremti ir kalinti Rusijos Sibiro platybėse dar tebemerdi. Ir ne tik Lietuva, Rusija lieka abejingos nelaimingųjų žmonių likimui, bet ir visas kultūringasis Vakarų pasaulis. Ar gali vargšas eilinis žmogelis nors vieną plaukelį pajudinti ant Rusijos prezidento Putino galvos parašęs kažkokį pareiškimėlį? Tikrai negali. Gaila man V. Kluoniaus, jis labai kenčia, jam skauda, bet jis netyli, jis kalba, jis rašo. Ir jei tokių žmonių Lietuvoje atsirastų dar keli šimtai, keli tūkstančiai, manau, ir ant Putino galvos vienas plaukelis sujudėtų... Aš asmeniškai negaliu sumažinti jo skausmo, bet jo prisiminimus, įamžintus šioje knygoje, galiu palikti ateinančioms kartoms.

2013 08 28 iš V. Kluoniaus gavau trumpą laiškutį, kurio pabaigoje rašo: „**Gyvenk taip, kad ir mirdamas galėtum šypsotis, kai visi prie tavęs verks.** Pasirašo: **VJK**.“

Iš KAZIO MATULEVIČIAUS-*RADVILOS prisiminimų*

Užrašyta Telšiuose
1998 m.

Gimiau 1924 m. gruodžio 8 d. Vidgirių k., Keturvalakių vlsč., Vilkaviškio apskr. ūkininkų šeimoje. Tėvai turėjo 25 ha žemės. Šeimoje augome 8 vaikai: 3 seserys ir 5 broliai. 1939–1940 m. mokiausi žemės ūkio mokykloje, nes ruošiausi ūkininkauti tėviškėje.

Vokiečių okupacijos metais buvau pažįstamas su Marijampolės sk. LAF-o vadovu Vincu Selioku, nes pas jį gyveno mano brolis ir jie abu dirbo fabrike inžinieriais. 1942 m. jis man pasiūlė bendardarbiauti pogrindinėje spaudoje. Taip aš įsitraukiau į rezistencinę veiklą. Davė man rašomąją mašinėlę, rotatorių. Jie leido laikraštį „Į laisvę“, straipsnius gaudavo iš Selioko. Aš spausdindavau šį laikraštį bei įvairius atsišaukimus prieš rusų ir vokiečių okupantus. Namuose įsirengiau dvi slėptuves, kuriose dirbau iki 1944 m.

Kai rusai užėjo antrą kartą, 1944 m. spalį pradėjau nelegalų gyvenimą. Su kaimynais Albinu Ratkeliu-*Oželiu* bei broliais Vytautu ir Vladu Gavėnais pradėjome organizuoti partizanų būrį. Sudarėme apie 15 vyrų grupę, kuriai vadovavo Vytautas Gavėnas-*Vampyras*. Man davė *Radvilos* slapyvardį. Nuo tada partizanai dažnai pas mane ateidavo ir pagyvendavo. Aš pas juos taip pat nueidavau. Spausdinome ir platinome įvairius atsišaukimus.

1944 m. rusai suėmė mano tėvą ir, pralaikę 5 mėn. Marijampolės kalėjime, išvežė į Rusiją. Bylos jam nesudarė ir turbūt todėl po pusantrų metų paleido. Jis grįžo į tėviškę. Ūkį iš tėvo atėmė, paliko tik 5 ha žemės, turtą konfiskavo.

1945 m. su mumis susisiekė Skardupių kunigas Ylius. Pas jį bažnyčios varpinėje įrengtame bunkeryje 2 mėn. slapstėsi Jonas Pileckis-*Brokas*, vokiečių laikais buvęs Marijampolės policijos viršininko pavaduotoju. Prie mūsų jis prisijungė vėliau. Po to pas mus atėjo Vytautas Bacevičius, kurį paskyrė Tauro apygardos štabo viršininko pavaduotoju. Štabo viršininkas buvo kapitonas Leonas Taunys-*Kovas*. Pradėjome kurti karinę organizaciją. 1945 m. rugpjūčio 15 d. persikėliau gyventi į Pileckio bunkerį Skardupiuose, kur toliau leidau partizaninę spaudą.

1945 m. lapkričio 22 d. mus išdavė. Gali būti, kad Vygantas Bacevičius. Tą dieną suėmė apie 15 žmonių: kunigą Ylių ir visą mūsų štabą. Kapitoną Taunį suėmė jo ūkyje. Pabėgo tik majoras Zigmas Drunga-*Šernas* ir Pileckis. Aš tą dieną buvau išėjęs iš bunkerio į namus. Po to Drunga pasivadino slapyvardžiu *Mykolas Jonas* ir vėl suorganizavo naują apygardos štabą bei ėmė jam vadovauti.

Tuomet aš su Pileckiu apsigyvenau pas buvusį Lietuvos savanorį Motiejų Vosylių Skaisčių k., 3 km nuo Marijampolės. Ten dar anksčiau buvo įrengta slėptuvė, kuri priklausė Vytauto rinktinės vadui Vytautui Gavėnui-*Vampyrui*. Į slėptuvę įėjimas buvo iš virtuvės, šalia krosnies po spinta. Joje buvo galima tik sėdėti ir miegoti. *Vampyras* tą slėptuvę perleido apygardos štabui. Ten praleidau pusę metų. Gavau naują rašomąją mašinėlę, rotatorių ir spausdinau atsišaukimus. Tuo metu jau veikė 4 rinktinės. 1946 m. pavasarį Drunga mane paskyrė apygardos štabo ryšininku ypatingiems reikalams. Likau štabe ir dirbau iki suėmimo – 1947 m. birželio 13 dienos.

1946 m. birželio 3 d. Drunga suorganizavo partizanų vadų susirinkimą, kuriame aptarė tolesnę veiklą. O po dviejų savaičių, eidamas su 5 partizanais į susitikimą su Žemaitijos partizanais, žuvo. Apygarda vėl liko be vado. Propogandos sk. viršininku tuo metu buvo Antanas Baltūsis-*Žvejys*, kuris perėmė vadovavimą Tauro apygardai. Rinktinės vadai jį paskyrė vadu. Aš apie 3 mėn. su juo gyvenau. Turėjome tris slėptuves Paežerių k., Pilviškių vlsč.

1946 m. vasarą į štabą atėjo Alfonsas Vabalas, kuris turėjo juridinių mokslų daktaro laipsnį ir buvo dirbęs pasiuntiniu Paryžiuje. Jį paskyrė apygardos štabo ir

karo lauko teismo viršininku. Aš su juo gyvenau nuo 1946 m. rugsėjo mėn. iki arešto 1947 m. lapkritį.

1946 m. vasarą į mūsų apygardą atvyko Juozas Markulis kaip Aukštaitijos atstovas. Jis man padarė dokumentus Baltakio Kazio pavarde. 1946 m. lapkritį ar gruodį paaiškėjo, kad Markulis yra išdavikas.

1947 m. sausį buvo numatytas visos Lietuvos partizanų apygardų vadų susirinkimas-suvažiavimas, kuriame būtų išrinkta bendra vadovybė. Tą suvažiavimą Markulis organizavo tam, kad galėtų suimti visus partizanų vadus. Tai išaiškinus, partizanų vadų susirinkimas įvyko Pilviškių vlsč. savaitę anksčiau. Aš jame nedalyvavau.

Kai 1946 m. rudenį žuvo adjutantas *Šarūnas*, aš persikėliau gyventi į Pilviškių apyl., kur 3 mėn. dirbau štabo viršininko adjutantu, tvarkiau dokumentus.

Aš važinėdavau su užduotimis į Marijampolę, Kauną, palaikiau ryšius su miestų pogrindininkais. 1946 m. žiemos pradžioje gavau užduotį Marijampolėje suorganizuoti gimnazistų pogrindininkų būrį. Susipažinau su mokiniu Valaičiu. Suorganizavome apie 12 gimnazistų, kurie buvo pavaldūs apygardos štabui. Jie veikė neilgai, nes juos irgi išdavė Markulis. Tam būriui priklausė ir Simonaitis, dabar dirbantis KAM-e.

1946 m. su užduotimi teko važiuoti į Alytų, kur partizanams vadovavo *Kazimieraitis*-Juozas Vitkus. 3 dienas gyvenau pas ryšininkus, nes partizanai tyrė, ar nesu siųstas MGB. Iš pradžių važinėjau su savo, o vėliau – Baltakio pavarde.

Kaune gyveno ir mokėsi mano brolis su Selioku, su kuriais aš palaikiau ryšį.

1946 m. rugsėjį, kai išaiškėjo, kad Markulis yra išdavikas, gavau užduotį nuvažiuoti susitikti su Selioku ir susitarti, kad priimtų *Žvejį* į pasimatymą. Išaiškinti Markulį labai daug padėjo Juozas Lukša, kuris turėjo apie 10 slapyvardžių. Jis buvo pasiųstas į užsienį. Suorganizavome tą susitikimą.

Seliokas gyveno Aleksote, prie mėsos kombinato. *Žvejys* į susitikimą atvažiavo dviračiu, įkalbėjo Selioką imtis vadovauti Bendram demokratinio pasipriešinimo prezidiumui. Anksčiau BDP sąjūdžiui vadovavo Markulis; todėl partizanai šiek tiek pakeitė pavadinimą. Seliokas užimti šias pareigas sutiko su sąlyga, kad vadovaus tik laikinai, kol ras naują vadovą, nes jis, kaip ir mano brolis, tuo metu ruošėsi ginti diplominį darbą.

Kai partizanai išaiškino Markulį, Juozas Lukša mano pavardę pase pertaisė į Baltaragio. Jo braižas buvo labai geras, todėl ištaisė ant to paties paso. Kai mane areštavo, viską išaiškino.

Apygardos štabo vado pavaduotoju dirbo Algimantas Zaskevičius-*Tautvaiša*, kurį 1947 m. kovą areštavo. Tardomas išdavė tai, ką žinojo, taip pat ir apygardos štabo bunkerį. Tuomet mes iš Pilviškių apyl. išsikraustėme link Kauno ir tą patį mėnesį su Vabalu apsigyvenome Tabariškių bažnytkaimyje.

Buvo nutarta Kaune sudaryti Birutės rinktinę, kurios vadu buvo paskirtas Juozas Lukša-*Skirmantas*. Aš apie 2 mėn. buvau jo adjutantu. Štabe spausdinau dokumentus, įsakymus, redagavau ir spausdinau „Laisvės žvalgą“. *Žvejys* tuo metu irgi gyveno netoli Kauno ir palaikė ryšį su Selioku.

Mane suėmė 1947 m. spalio 13 d. Prieš dvi dienas pas pogrindininką Juozą Poškų, kuris gyveno konspiraciniame bute Ožeškienės g., buvau nuvežęs įsakymus dėl

dviejų Birutės būrių vadų paskyrimo. Po dviejų dienų aš vėl ten nuvykau dviračiu. Paskambinau į duris, o kai jas atidarė, pamačiau atkištą automatą ir gavau per galvą. Sukniubau. Tuo metu ginklo neturėjau. Mane surišo ir atvežė į saugumą. Iš slėptuvės ištraukė mano atvežtus dokumentus, pasirašytus mano, *Radvilos,* slapyvardžiu. Gali būti, kad mane išdavė Poškus, nes jo tėvai buvo areštuoti.

Dieną prieš tai tame pačiame bute areštavo Antaną Lukšą-*Arūną*, dabartinį Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos valdybos pirmininką. Aš jį irgi pažinojau kaip Juozo Lukšos brolį. Jis mokytojavo Žiežmariuose, o nuo 1947 m. sausio mėn. pasitraukė ir pradėjo gyventi nelegaliai bei buvo paskirtas Tauro apyg. ryšių skyriaus viršininku. Aš jam nebuvau pavaldus, nes priklausiau tik apyg. štabui. Su A. Lukša vieną kartą anksčiau susitikau Selioko bute, kai atvežiau apie 200 egzempliorių „Laisvės žvalgo", kuriuos *Žvejys* buvo nurodęs perduoti į Vilnių.

Mano brolį suėmė tą dieną, kai jis turėjo ginti diplomą, Lukšai pateikus parodymus, kad aš jam atvežiau maišą spaudos. Brolis Vorkutoje praleido 10 metų. Seliokas taip pat buvo išduotas ir suimtas kartu su mano broliu.

Dvi dienas mane tardė Kauno saugume. Aš jau žinojau, kad suimtas išdavikas Zaskevičius, todėl vardijau tuos pačius, kuriuos jis išdavė, ir šie buvo suimti. Labiausiai norėjau išsaugoti mūsų gyvenamąją vietą Taboriškėse. Aiškinau, kad buvau tik ryšininkas ir su partizanais susitikdavau Jūrės miške, o štabe nedirbau. Vežė mane į tą vietą trimis mašinomis su 100 kareivių, kur aš niekada nebuvęs. Ėjome keliuku, kur po vienu krūmu parodžiau vietą, bet ten nieko nebuvo. Miške mane paguldė ir apie 2 val. mušė šampalais. Atmušė inkstus. Visą sutinusį atvežė į Kauną ir uždarė saugume. Po to vakare pervežė į Vilnių, MGB rūmus. Ten išpjaustė sagas iš darbužių, nuėmė diržą ir nuvedė pas ministrą – storą žemaūgį. Jis kalbėjo rusišai su vertėju. Aš vos paėjau. Mane nuvedė prie žemėlapio ir paklausė, kur yra mūsų bunkeris. Po to nuvedė į kamerą, kur visą laiką sėdėjau vienutėje. Sirgau mažakraujyste. Labai nusilpau, nuolat skaudėjo galvą. Po dviejų savaičių į mano kamerą įvedė Zaskevičių, kuris buvo suimtas dar kovo mėnesį. Mes apsikabinome. Aš suvaidinau, kad jo neįtariu, bet jam nepasakojau, ko nereikia. Po to mane tardė, bet jau nemušė. Papasakojau apie Tauro apygardos kūrimą, bet vengiau minėti vietoves, kurių jie nežinojo.

Vabalas Alfonsas-*Gediminas* (jis dar turėjo *Budrio*, *Profesoriaus ir Vyto* slapyvardžius) po mano arešto pabėgo, pasitraukė iš apygardos teritorijos ir nuvažiavo į Vilkaviškį, kur slapstėsi, o po 6 mėn. vėl sugrįžo. 1947 m. vėlų rudenį žuvo prie Kauno.

Po mano arešto, 1947 m. lapkritį, mūsų šeimą (tėvus, vieną brolį ir seserį) išvežė į Sverdlovsko sritį miško darbams. Tėvelis ten ir žuvo, o kiti šeimos nariai iš tremties grįžo 1958-aisiais m. Jie trise parvažiavo į Plungę pas vyriausią brolį ir ten prisiglaudė. Visi tėviškės trobesiai buvo sugriauti.

Mane teisė Maskvos ypatingasis pasitarimas Vilniuje. Paskyrė nuosprendį, kurį pasirašiau, ir perkėlė į Lukiškes. Tenai atsigavau, nes čia sėdėjo daug lietuvių, kurie mane sušelpė. Per prižiūrėtoją perdaviau tėvams laišką, bet, kol jie jį gavo, mane išvežė iš Lietuvos į Leningrado persiuntimo punktą, iš ten – į Kirovo persiuntimo punktą. Po mėnesio atsidūriau Pečioroje, kur paguldė į OP, nes labai pūliavo ausis.

Ten susipažinau su kitais lietuviai. Po to 3 mėn. dirbau mechaninėse dirbtuvėse. Kovo mėn. su kriminaliniais kaliniais išvežė į lagerį, po to – į Džeskasganą.

Vaikystėje susilaužiau koją ir ji liko trumpesnė. Ėmiau simuliuoti ją vilkdamas, taip išvengiau darbo kasyklose. Dirbau akmenų skaldykloje, gaminau baldus. Gavau invalidumo kategoriją ir mane pervežė į invalidų lagerį. Ten apsimečiau, kad koja nesilanksto. Dirbau barakuose tvarkdariu. Per dieną duodavo 500 g duonos, sriubos ir košės. Vėliau dirbau kepykloje šlavėju, po to – duonos pjaustykloje, valgykloje. Kiek galėjau, padėjau pažįstamiems lietuviams.

1955 m. lapkričio 20 d. mane paleido, bet į Lietuvą grįžti neleido. Įsidarbinau ten pat valgykloje konditeriu. Kepiau pyragaičius. Dirbau iki 1958 metų gruodžio 24 dienos. Mane paleido kaip motinos didvyrės sūnų, nes šeimoje augome 8 vaikai.

1959 m. vasarą grįžau į Lietuvą. Vedžiau. Prisiregistravau Radviliškyje per pažintis pas vyriausią žmonos brolį. Vėliau atvažiavau į Telšius ir ten prisiregistravau. Padedant pažįstamiems žmonėms, įsidarbinau restorane konditeriu. Saugumas kabinėjosi, bet neverbavo. Buvo atvažiavę iš Kauno saugumo ir klausinėjo.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P–18351

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Iš Matulevičiaus Kazio, Vinco, g. 1924 m. Vidgirių k., Keturvalakių vlsč., apklausos protokolo, surašyto 1947 06 19 Vilniuje.

Apklausa pradėta 12 val., baigta 24 val.

Apklausia MGB tardymo dalies 1-ojo sk. vyr. pvd. vyr. ltn. KISMINAS be vertėjo, kadangi tardytojas gerai moka lietuvių ir rusų kalbas.

<...> Nuo 1945 m. rudens aš buvau Tauro apyg. prtz. būrio kovotojas slapyvardžiu *Radvila*.

<...> Apygardoje ėjau ryšininko pareigas, o nuo 1946 m. pavasario dirbau apygardos štabe.

<...> Tauro apyg. štabe dirbo šie man žinomi asmenys:

***Žvejys*-Baltūsis Antanas,** nuo 1945 m. rudens buvo Tauro apyg. vadas. Jos štabas nuo 1946 m. birželio iki 1947 m. buvo Pilviškių vlsč., o nuo 1947 m. sausio mėn. iki šio laiko *Žvejys* su savo štabu persikėlė į Kazlų Rūdos miškus.

***Krūmas*-Pilinskas Jonas,** Tauro apyg. vado adjutantas. Nuo 1947 m. gegužės iš šių pareigų buvo atleistas.

R. K. p a s t a b a: K. Matulevičius prisiminimuose Tauro apyg. vado adjutantą vadina *Broku*, *Šarūnu*-Pileckiu Jonu, o tardymo protokole minimas Tauro apyg. vado adjutantas *Krūmas*-Pilinskas Jonas. A. Vilutienės ir J. Sajausko kn. „Ištark mano vardą“, išleistoje 1999 m., minimi ir *Brokas*, *Šarūnas*, ir *Krūmas* buvo Tauro apyg. vado adjutantai. Kuris kada, tiksliai pasakyti negaliu, todėl toliau remsiuosi K. Matulevičiaus prisiminimuose ir jo tardymo protokoluose minimais Tauro apyg. vado adjutantų slapyvardžiais ir pavardėmis.

***Gediminas*-Vabalas Alfonsas,** nuo 1946 m. Tauro apyg. Politinės dalies viršininkas. Nuo 1946 m. iki 1947 m. sausio kartu su *Gediminu* valstiečio Lietuvninko

Broniaus namuose, Nadrausvės k., Pilviškių vlsč., leidome pogrindinį laikraštį „Laisvės žvalgas“. *Gediminas* su Tauro apyg. vadu *Žveju* ryšį palaikė per ryšininką *Žentuką*.

Nuo 1947 m. sausio mėn. mudu su *Gediminu* lankėmės Geležinio Vilko rnkt. štabe pas *Žaliuką*-Varkalą Algirdą Kazlų Rūdos miške.

***Žentukas*-G. Pavilionis,** apie 25 m. amž., gyv. Nadrausvės k., Pilviškių vlsč. Jis yra Jodickienės žentas ir šiame kaime žinomas kaip Jodickas. *Žentukas* yra Tauro apyg. štabo ryšininkas. Per jį *Gediminas* palaiko ryšį su apyg. vadu *Žveju*, o *Žvejys* per jį bendrauja su Vytauto ir Žalgirio rinktinių štabais. Šiuo metu *Žentukas* gyvena savo namuose.

Kulboka Vincas-*Brolis*, *Profesorius*, apie 30 m. amž., iš Nadrausvės k., Pilviškių vlsč. Kulboka yra Tauro apyg. ryšininkas, per jį ir rnkt. vado *Kazoko*-Jasiulaičio Juozo (Žalgirio rnkt. vadas – *R. K.*) nurodymu aš siunčiau į Tauro apyg. rinktines „Laisvės žvalgą“. Šį laikraštį jam pristatinėjau pats asmeniškai.

***Grafas*-Lelešius Justinas,** Tauro apyg. kapelionas.

Žurytė Genė, 17-os m. amž., iš Balsupių k., Marijampolės vlsč. Vytauto rnkt. ryšininkė.

Gavėnas Vytautas-*Vampyras*, g. 1922 m. Ožkasvilių k., Marijampolės vlsč., Vytauto rnkt. vadas.

<...> Šiuo metu Tauro apyg. štabą sudaro 4 asmenys: apyg. vadas *Žvejys*, polit. dalies viršininkas *Gediminas*, apyg. kapelionas *Grafas* ir rikiuotės vadas *Rymantas*-Aleščikas Jonas.

Protokolą pasirašo: MGB vyr. ltn. KISMINAS, stenografistė – j. ltn. ŠUBINA, vertėja – LINIOVA.

Iš Matulevičiaus Kazio, Vinco, apklausos protokolo, surašyto 1947 06 25. Apklausiama per MGB vertėją LINIOVĄ.

<...> Kaip jau nurodžiau ankstesnėse apklausose, 1945 m. aš mokiausi Kaune, durpių gamybos mašinistų kursuose. 1945 m. balandžio pradžioje grįžęs į namus Vidgirių k., užėjau pas pažįstamą Arlauską Vincą, gyvenantį Žydronių k., Keturvalakių vlsč. Namuose radau ūkininką Vincą Arlauską, apie 70 m. amž. (1946 m. suimtas), jo sūnus: Arlauską Vincą, 35 m. amž. (1946 m. suimtas), Arlauską Joną, 20 m. amž. (suimtas 1946 m.), Arlauską Adolfą, 25 m. amž. (suimtas 1946 m.) ir Gavėną Vytautą iš Ožkasvilių k.

Kalbėdamas su broliais Arlauskais ir Gavėnu, sužinojau, kad jie slapstosi namuose nuo tarnybos sovietų armijoje. Po keleto dienų aš vėl užėjau pas brolius. Ten radau ir Gavėną, kuris man davė paskaityti pogrindinį laikraštį.

Pas Arlauskus užėjęs trečią kartą, vėl radau Gavėną, kuris pasakė, kad žino, jog aš nusprendžiau į Kauną negrįžti, aš tai patvirtinau. Tada Gavėnas pasiūlė man prisijungti prie jo ir brolių Arlauskų ir pasislėpti nuo sovietinės valdžios organų.

Gavėnas taip pat pareiškė, jog jam greit galbūt pasiseks suorganizuoti partizanų būrį. Tada jam pasakiau: jei mane ims į sovietinę armiją ir namuose nebegalėsiu gyventi, ateisiu pas jį.

1945 m. gegužės mėn. buvo paskelbta mano amžiaus asmenų mobilizacija į sovietinę armiją. Nenorėdamas tarnauti, nuėjau pas brolius Arlauskus ir paprašiau priimti į savo grupę. Taip nuo 1945 m. gegužės iki 1945 m. lapkričio kartu su broliais Arlauskais slapsčiausi jų namuose specialiai įrengtame bunkeryje. Ginklų neturėjome, jie man davė tik pistoletą.

<...> Iki 1945 m. rugsėjo mes tik slapstėmės nuo mobilizacijos. Rugsėjo mėn. atėjęs Gavėnas pareiškė sukūręs partizanų būrį ir pavadinęs Vytauto rinktine. Be to, paminėjo, jog turi adjutantą Černiauską Leoną-*Žaibą*, 30 m. amž. Marijampolės miesto gyventoją.

1946 m. sausį Černiauskas susipyko su Gavėnu ir perėjo į Žalgirio rnkt. 1946 m. Žalgirio rnkt. vadas *Kazokas* (žuvo 1946 m. sausio mėn.) man sakė, jog Černiauskas iš būrio pasitraukė ir gyvena nelegaliai.

<...> 1945 m. rugsėjo mėn. Gavėnas pas Arlauskus atnešė rotatorių su pogrindiniu laikraščiu „Laisvės žvalgas“ ir paprašė jį padauginti. Po to broliai Arlauskai, aš, Gavėnas ir Černiauskas šiuo rotatoriumi ne kartą dauginome pogrindinius laikraščius. Vaškuotę rašomąja mašinėle spausdino Černiauskas Vytauto rnkt. štabe.

<...> Arlauskų namuose aš gyvenau iki 1946 m. pradžios. 1945 m. lapkričio pradžioje Gavėnas mane perkėlė į Žydronių k., Keturvalakių vlsč., į savo štabą, kuris tada buvo bunkeryje to kaimo gyventojo Kazelio namuose. Kiek žinau, šiuo metu areštuotas.

Būdamas rnkt. štabo bunkeryje, kartu su Gavėno adjutantu Černiausku dauginau pogrindžio laikraštį „Laisvės žvalgas“.

1945 m. gruodį Gavėnas mudu su Černiausku apgyvendino Skaisčiūnų k., Keturvalakių vlsč., Eidukevičiaus (Eidziukevičiaus?) namuose (1946 m. areštuotas), kur buvo specialiai įrengtas bunkeris, o pats Gavėnas apsigyveno Meškučių k., Marijampolės vlsč., valstiečio Liaukaus (30 m. amž.) namuose (1946 m. areštuotas). Gyvendami Eidukevičiaus namuose, mudu su Černiausku leidome laikraštį „Laisvės žvalgas“. Gavėnas taip pat atnešdavo spausdinti savo įsakymus. Juos spausdindavo Černiauskas.

<...> Tuo metu kartais pas mus ateidavo Liaukus Kazys-*Anbo* (žuvo 1946 02 03 Skardupių k. pas Povilaitį).

<...> Kai su Černiausku gyvenome pas Eidukevičių, pas jį kartais ateidavo partizanai Kavaliauskas Bronius-*Karijotas* (žuvo 1946 m.) ir Arlauskas Vincas-*Virpša*, kurie čia kartais ir nakvodavo.

<...> 1946 m. sausio mėn., kai Černiauskas paliko Gavėno būrį, pastarasis mane perkėlė į Užkasėnų k. (tai galėtų būti Užkirčių arba Užbalių kaimai – *R. K.*) Marijampolės vlsč., pas Bendaravičių (60 m. amž., areštuotas 1946 m.), kur aš slapsčiausi kartu su Bendaravičiumi Jonu-*Skinučiu*. Šiuo metu jis yra Vytauto rnkt. štabo viršininkas (žuvo 1947 06 13 Vidgirių k., Marijampolės vlsč.).

Slapstydamasis Bendaravičiaus namuose maždaug iki 1946 m. balandžio mėn., aš nieko neveikiau. 1946 m. balandžio mėn. į Bendaravičiaus namus atėjo Tauro apyg. vado adjutantas Pileckis Jonas-*Brokas*, *Šarūnas,* g. 1905 m. (žuvo 1946 10 22), buvęs Marijampolės miesto teatro direktorius.

Po to, kai į Bendaravičiaus namus atėjo Pileckis, rnkt. vadas Gavėnas man įteikė fiktyvius dokumentus Matusevičiaus pavarde. Juose buvo pažymėta, kad aš esu Marijampolės gimnazijos moksleivis. Pagal tą pažymėjimą Marijampolės milicijos skyriuje gavau pasą Matusevičiaus pavarde, likau partizanų būryje, bet Tauro apyg. vado adjutantas Pileckis mane panaudojo kaip Tauro apyg. ryšininką.

<...> Pileckio pavedimu aš pristatinėjau apyg. štabo paketus Marijampolės rezervinio partizanų būrio vadui Valaičiui Jonui-*Viesului,* gyvenančiam 4 km nuo Marijampolės ir dirbančiam savo ūkyje. Šiuo metu *Viesulas* yra Vytauto rnkt. būrio vadas. Jo būrį sudaro Marijampolės gimnazijos moksleiviai.

<...> Man yra žinomi šie rezervinio partizanų būrio nariai:

1. Žukauskas Alfonsas-*Lizdeika,* apie 20 m. amž., gyv. Meškučių k., 6-tos kl. moksleivis (areštuotas 1946 07 23. Sušaudytas);

2. Vosylius Justinas, apie 19 m. amž., iš Skaisčių k., 6-os kl. moksleivis (areštuotas 1946 m.).

<...> 1946 m. liepos mėn. ši rezervinė Valaičio prtz. grupė buvo išaiškinta, jos dalyviai areštuoti, Valaičiui pasisekė pasislėpti, po to jis perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į veikiantį būrį.

R. K. p a s t a b a: jau minėtoje A. Vilutienės ir J. Sajausko kn. „Ištark mano vardą“, p. 328, rašoma: „**Valaitis Jonas**-***Viesulas*** iš Marijampolės vlsč., Trakiškių k. 1927–1996 03 23. Nuo 1945 m. rudens iki 1946 m. vasaros buvo Marijampolės rezervinio partizanų būrio Vytenis vado pavaduotoju. Mokėsi gimnazijoje. 1946 m. liepą buvo suimtas ir užverbuotas. Įstojęs į Vytauto rnkt. 2-ąją kuopą, ryšius su MGB nutraukė. 1946 m. rugsėjį buvo paskirtas 3-iosios kuopos vadu. Saugumui atsiuntus į rinktinę jį kompromituojančius laiškus, 1947 06 iš vado pareigų pašalintas ir paskirtas globos poskyrio viršininku. 1947 10 24 Trakiškių k. slėptuvėje pasidavė ir po naujų išdavysčių buvo nuteistas. Atlikęs bausmę, grįžo, gyveno ir mirė Kaune.“

<...> 1946 m. liepos mėn. Tauro apyg. vadas *Mykolas Jonas*-Drunga Zigmas Bendaravičiaus namuose suorganizavo rinktinių vadų pasitarimą. Jame dalyvavo Žalgirio rnkt. vadas *Šarūnas*-Ilgūnas Jurgis (žuvo 1946 10 22 Viltrakių k., Žvirgždaičių vlsč., Šakių apskr.), Geležinio vilko rnkt. vadas *Žiedas*-Stravinskas Juozas (žuvo 1946 m. spalio mėn.), pogrindžio laikraščio „Laisvės žvalgas“ redaktorius *Žvejys*-Baltūsis Antanas, Tauro apyg. vado adjutantas *Šarūnas*, *Brokas*-Pileckis Jonas ir Tauro apyg. kapelionas *Grafas*, *Krivaitis*-Justinas Lelešius.

Pasitarime buvo svarstomi apygardos rinktinių veiklos rajonai ir Tauro apyg. štabo viršininko paskyrimas. Nustatytos tokios veiklos ribos: Geležinio Vilko – rytinė Marijampolės apskr. dalis ir Prienų apskr.; Žalgirio rnkt. – Šakių apskr., vakarinė Vilkaviškio apskr. riba ir Kauno apskr. iki Nemuno; Vytauto rnkt. – Marijampolės apskr. vakarinė dalis ir Vilkaviškio apskr. rytinė dalis; *Šarūno* veiklos rajonas – Lazdijų apskritis.

Tauro apygardos štabo viršininku paskirtas *Žvejys*. Po pasitarimo apygardos vadas *Mykolas Jonas* išėjo kartu su rnkt. vadais ir netrukus žuvo Agurkiškės k., Lukšių vlsč., Šakių apskr. Po *Mykolo Jono* žūties Tauro apyg. vadu tapo *Žvejys*.

<...> Kadangi *Žvejys* slapstėsi Pilviškių vlsč., Vilkaviškio apskr., 1946 m. rugpjūčio mėn. Tauro apyg. vado adjutantas Pileckis taip pat persikėlė į Pilviškių vlsč. teritoriją.

Po kurio laiko Pileckis pasikvietė mane ir pasiuntė į *Kazoko* vadovaujamą kuopą, kuri priklauso Žalgirio rnkt. ir buvo dislokuota Kupreliškių miške.

Būdamas *Kazoko* kuopoje, 1946 m. rugsėjo viduryje Tauro apyg. vado adjutanto Pileckio nurodymu nuvežiau paketą, adresuotą Vytauto rnkt. vadui, į Skaisčiūnų k., Marijampolės vlsč., Vytauto rnkt. ryšininkei Akelaitytei-*Liepai* (apie 20 m. amž.), o 1946 m. rugsėjo viduryje nuvežiau paketą Marijampolės vlsč. gyventojui Adomavičiui (apie 30 m. amž.) nuo Tauro apyg. vado adjutanto *Šarūno,* adresuotą Vytauto rnkt. vadui *Vampyrui*.

1946 m. spalio pradžioje Pileckis mane perdavė apygardos politinės dalies viršininko *Gedimino* žinion ir apgyvendino Nadrausvės k., Pilviškių vlsč., gyventojo Lietuvninko Broniaus namuose. Ten slapstėsi ir *Gediminas*. Pas mus kartais ateidavo Vytauto rnkt. ryšininkė Stasė-*Našlaitė* (20 m. amž.). Ji atnešdavo įvairiausius paketus nuo *Žvejo*.

R. K. p a s t a b a: kn. „Lietuvos gyventojų genocidas 1947 m.“ (Vilnius, 2005), II t., p. 336, rašoma, jog **Lietuvninkas Bronius, Tomo**, g. 1906 m. Nadrausvės k., Vilkaviškio r. Suimtas 1947 06 25. 1947 08 25 nuteistas 10 m. lagerio, paleistas 1958 m., dingo be žinios.

<...> 1946 m. gruodžio 25 ar 26 d. Tauro apyg. štabo darbuotojai Lietuvninko namuose surengė kalėdinį vakarą, kuriame dalyvavo apyg. vadas *Žvejys*, politinės dalies vrš. *Rymantas*, Žalgirio rnkt. vadas *Kazokas*, Žalgirio rnkt. štabo ūkio sk. vrš. *Kapsas*-Martinaitis Antanas, Vytauto rnkt. vadas Gavėnas Vytautas-*Vampyras*, Vytauto rnkt. štabo vrš. *Kunigaikštis*-Vabalas Vytautas ir ryšininkės:

1. Akelaitytė-*Liepa*, Vytauto rnkt. ryšininkė;
2. *Lakštutė*, Vytauto rnkt. ryš.;
3. *Pušelė*, 20–25 m. amž., Vytauto rnkt. ryš.;
4. *Palmyra*-Girčienė-Čėsnaitė Ona, 30 m. amž., Žalgirio rnkt. sanitarė. Šiuo metu priklauso rinktinei;
5. *Saulutė*-Kazelytė Janė (Janina), 20 m. amž., iš Žydronių k., Keturvalakių vlsč., Vytauto rnkt. ryšininkė.

R. K. p a s t a b a: kn. „Lietuvos gyventojų genocidas“ 1947 m., II t., p. 98, pažymėta, jog **Kazelytė Janina** g. 1922 m., gyv. Žydronių k., Marijampolės r., Tauro apyg. partizanų ryš. *Saulutė*. Žuvo 1947 10 28 Palaimos k., Vilkaviškio r.

Be to, šiame pobūvyje dalyvavo ir *Kunigaikščio* žmona (30–35 m. amž.), dirbanti mokytoja Alytaus apskr., ir jos sesuo (25 m. amž.), taip pat gyvenanti Alytaus apskr.

1947 m. sausio viduryje Lietuvninko namuose apygardos vadas *Žvejys* rinktinių vadus apdovanojo juostelėmis „Už narsumą“, o rinktinių vadai papasakojo *Žvejui* apie savo rinktinių veiklą.

<...> 1947 m. paskutinėmis sausio dienomis kartu su *Gediminu* apyg. vado *Žvejo* įsakymu persikėliau į Geležinio Vilko štabą, kuris buvo dislokuotas Kuprių k., Veiverių vlsč., Narijausko namuose. Kaip ir pas Lietuvninką, čia mes su *Gediminu* spausdinome ir platinome laikraštį „Laisvės žvalgas“.

<...> 1947 m. balandžio pradžioje, padažnėjus sovietinės kariuomenės siautimams, kaimuose randant partizanų bunkerius ir sunaikinant juose gyvenančius

partizanus, Geležinio Vilko štabas iš Kuprelių k. buvo perkeltas į Kazlų Rūdos miškus: Kazliškių ir Agurkiškės k. teritorijose, Kazlų Rūdos vlsč. Kartu su štabu į Kazlų Rūdos miškus persikėlėme ir mes su *Gediminu*.

Iš čia *Gediminas* mane pasiuntė į *Varno* kuopą, kuri priklausė Geležinio Vilko rnkt., o pats išėjo į kitą rinktinę.

Varno kuopoje vado nurodymu palaikiau ryšį su partizanų organizacijos nariais, gyvenančiais ir veikiančiais Kaune, retkarčiais su Lukša Antanu slapyvardžiais *Arūnas* ir *Povilas*.

Tuo metu *Žvejys* man pranešė, kad *Varno* kuopoje aš gyvensiu laikinai, nes turėsiu pristatinėti į Kauną jo slaptus paketus partizanų sukilėlių organizacijos nariui *Arūnui*. Be to, jis man pareiškė, kad šiuo metu jis slapstosi tame pačiame miške, bet, kai leis aplinkybės, galvoja įsikurti pas kokį nors valstietį ir pas save pasikviesti mane.

Antrą kartą su *Žveju* susitikau 1947 m. gegužę viename kaime, maždaug 8–9 km nuo Kauno. Su juo tada susitikau savo iniciatyva, nes norėjau gauti iš jo pinigų naujiems auliniams batams.

Apklausos protokolą pasirašo: LSSR MGB tardymo dalies 1-ojo sk. vrš. pvd. vyr. ltn. KISMINAS ir stenografistė ŠUBINA.

Nutarimas dėl medžiagos atskyrimo į atskirą bylą surašytas 1947 09 10.

<...> Remiantis Matulevičiaus Kazio parodymais buvo išaiškinti šie Tauro apyg. rėmėjai bei ryšininkai:

1. Gavėnas Vytautas, Jurgio-*Vampyras*, g. 1921 m. Ožkasvilių k., Marijampolės vlsč. Vytauto rnkt. vadas;
2. Černiauskas Juozas-*Žaibas*, 30 m. amž., iš Marijampolės;
3. Liaukus Pranas, Juozo, 30 m. amž., iš Meškučių k., Marijampolės vlsč. Partizanų rėmėjas;
4. Narijauskas Pijus, Jurgio, g. 1894 m. Kuprių k., Veiverių vlsč. Partizanų rėm.;
5. Bendaravičius Jonas, Jono, 60 m. amž., iš Ožkasvilių k. Partizanų rėm.;
6. Lietuvninkas Bronius, Tomo, g. 1896 m. Nadrausvės k., Pilviškių vlsč. Partizanų rėm.;
7. Poškus Jonas, Vinco-*Arūnas*, gyv. Kaune. Birutės rnkt. ryšininkas;
8. Kulboka Vincas-*Brolis*, *Profesorius*, 30 m. amž., iš Nedrausvės k., Pilviškių vlsč. Tauro apyg. štabo ryšininkas;
9. Žurytė Janina, Juozo, g. 1931 m. Balsupių k., Marijampolės vlsč. Vytauto rnkt. ryšininkė;
10. Lukša Antanas, Simono-*Arūnas*, *Povilas*, gyv. Kaune. Birutės rnkt. ryšininkas;
11. Kučinskas Pranas, Juozo-*Apynis*, g. 1916 m., gyv. Degučių k., Keturvalakių vlsč., Vilkaviškio apskr. Žalgirio rnkt. vadas;
12. Vasylius Justinas, Motiejaus, g. 1929 m. Skaisčiūnų k., Marijampolės vlsč. Partizanas;
13. Eidukevičius (Eidziukevičius?) Juozas, Vinco, g. Skaisčiūnų k. Partizanų rėm.;

14. Valaitis Jonas, Antano-*Viesulas*, *Žaibas*, g. 1927 m. Patašinės k., Marijampolės vlsč.;

15. Kazelytė Janina-*Saulutė*, g. 1922 m. Žydronių k., Keturvalakių vlsč., Vilkaviškio apskr. Partizanu rnkt. ryšininkė;

16. Matulis (Matulevičius) Vincas, Vinco, g. Vengerių k., Keturvalakių vlsč. Partizanų rėm.;

17. Seliokas Vincas, 50 m. amž., gyv. Kaune. Partizanų rėm.;

18. Grigaitis, g. Skardupių k., Marijampolės apskr. Partizanų rėm.;

19. Raulinaitis Juozas, 22 m. amž. Kauno mokytojų seminarijos studentas. Pogrindžio veikėjas;

20. Žigas Antanas, 28 m. amž. Garliavos vlsč. zootechnikas Pogrindžio veikėjas;

21. Juodickas, 25 m. amž., gyv. Nedrausvės k.

22. Zaskevičius Algimantas-*Girėnas*, *Tautvaiša*, *Šalna*, *Algimantas*. Tauro apyg. vado pvd.;

23. Ivanauskas Antanas, 20–22 m. amž. Kauno universiteto studentas.

Iš ANTANO AMBRULEVIČIAUS-*VĖJO prisiminimų*

Užrašyta Alytuje
1997 m.

Gimiau 1924 m. Miroslavo parap., Alytaus apskr., Pupasodžių k. Šeimoje augome 5 vaikai: 4 broliai ir sesuo. Tėveliai turėjo 8 ha žemės. Tėtis buvo apsiskaitęs žmogus. Mėgo knygas, laikraščius. Smetonos laikais tris kadencijas dirbo kaimo seniūnu, buvo šaulių vadas. Pas mus rinkdavosi žmonės, šauliai rengdavo šokius. Penktą ir šeštą skyrius baigiau Miroslave, po to išvažiavau į Alytaus gimnaziją. Drožiau įvairius drožinius: medines statulėles, rūpintojėlius, kurie buvo laikomi muziejuje, bet per karą dingo. Vokiečių laikais, besimokant pirmoje gimnazijos klasėje, mano mokslai nutrūko.

1944 m. gegužės mėn., važiuojant iš Miroslavo į Lazdijų apskr., Šventežeryje mane sulaikė vokiečių žandarai. Kadangi mano mokinio pažymėjime 1924 m. gimimo metai buvo ištaisyti į 1926 m., o vėliau vėl į 1924 m., tai pastebėję, mane suėmė ir nepaleido, nes vokiečiai buvo paskelbę 1925 gimimo metų vyrų mobilizaciją. Atvežė į Alytaus kalėjimą ir ten, palaikę keletą dienų, nusiuntė į komisiją, po to – į vokiečių kariuomenę.

Tada sugavo apie 15 vyrų. Kariuomenėje tarnauti aš nenorėjau. Pasiklausinėjęs, į kokius dalinius siunčia, pasirinkau statybos batalioną, nes maniau, kad iš ten bus lengviau pabėgti. Pildant dokumentus, pateikiau melagingus duomenis.

Kitą rytą, lydimi 5 esesininkų, traukiniu išvykome į Kauną. Alytuje gyvenęs mano dėdė Karalevičius sugalvojo padėti man pabėgti, bet aš nesiryžau, nes vokiečiai prigrasino, kad už pabėgimą nukentės šeima. Vyrukus, siunčiamus į savisaugos dalinius, paliko Panemunėje, o mane nuvežė į Šančių kareivines.

Atėjęs vokietis pasveikino mane kaip savanorį, sargybinis padavė jam kažkokį popierių ir nuvedė mane į kazematus, kuriuose gyveno įvairiausių dalinių sveikstantys kareiviai. Čia formavo dalinius ir mane į vieną paskyrė.

Po kelių dienų atvažiavo vadinamieji „kupčiai“ iš oro pajėgų, visus išrikiavo ir atsirinko gal 22 vyrukus. Užvedė bylas, kuriose surašė duomenis apie išsilavinimą ir t. t. Pajutau, kad toje grupėje buvo daugiausia vokiečių ir austrų, o lietuvių nematyti.

Nuvarė į pirtį. Uždėjo nedidelį elipsės formos aliumininį „mirties medalį“ su numeriu, kurį nešiodavo kiekvienas vokiečių kareivis. Tai buvo lyg kareivio dokumentas, nes pagal numerį lengvai nustatydavo pavardę. Tas medalis per vidurį turėjo tarpelius, kad būtų nesunku perlaužti. Vieną jo pusę, kareiviui sužeidus ar jam žuvus, palieka prie lavono, o kita pusė keliauja į archyvus.

Po pirties nuvedė į sandėlius, ten prikrovė kalną drabužių: kelias darbines, kelias išeigines uniformas ir liepė eiti į kareivines. Apsirengėm. Uniformos gražios, mėlynos, su geltonais apvadais. Visi drabužiai kvepiantys. Davė net papildomus batų raištelius, kelias nosines. Pusryčiams duodavo kavos, kiaušinių, 2 gabaliukus sviesto; pietums – skanios, riebios arklienos sriubos. Šeštadienį gaudavome šokolado, keturkampių cigarų. Savaitei duodavo 6 cigaretes, o sekmadienį – dar ir alaus. Per mėnesį gaudavome maždaug 100 reichsmarkių.

Ten būdamas susipažinau su vienu viršila. Vieną gegužės sekmadienį jis man pasakė, kad atėjo telegrama ir kad trečiadienį lėktuvais mus permes į vieną pafrontės oro uostą Ukrainoje. Pradėjau galvoti apie pabėgimą. Visą dalinį nuvedė į bažnyčią. Visus pinigus atidaviau kunigui. Pasimeldę grįžome į kareivines. Gavę leidimus galėdavom išeiti į miestą.

Kartą beeinant šalia vienas kareivis nusikeikė lietuviškai. Paklausiau, ar jis ne lietuvis. Pasirodo, tai sveikstantis po sužeidimo senas frontininkas Petras Rinkevičius, taip pat kilęs nuo Miroslavo. Vieną dieną išėjau į kiemą – paskui mane ir Rinkevičius. Priėję prie pylimo, pamatėme 2 vlasovcus ir du vokiečių sargybinius. Kai jie atsuko nugaras, peršokome per pylimą. Susitvarkėme drabužius ir patraukėme toliau. Rinkevičius pasakė, jog žino, kur eiti, ir pasukome link miškų. Netikėtai priėjome kažkokias dideles palapines. Paaiškėjo, kad tai buvo sandėliai. Į mus pradėjo šaudyti iš kulkosvaidžių, mes ėmėm bėgti ir pasimetėm. Po to vėl susitikom ir užėjom pas pamiškėje gyvenusį eigulį. Paprašėm civilinių drabužių, bet jis davė tik vieną švarką ir kepurę. Rinkevičius apsivilko švarką. Man kilo mintis nulupti nuo uniformų antpečius ir visus blizgučius, kurių neišmetėme, nes galėjo prireikti.

Einant pasidarė baisu, kad mūsų nepalaikytų banditais. Užėję pas vieną žmogų nusiprausėm ir nusivalėm batus. Merginos vėl prisiuvo antpečius ir sudėjo visus blizgučius.

Sutarėme, kad prisistatysim kaip tarnybiniai kareiviai ir kalbėsim vokiškai. Užėjome pas vieną ūkininką pasiklausti kelio į Prienus. Pasisveikinau vokiškai, man vokiškai ir atsakė. Pasirodo, pataikėme pas vokiečių repatriantų šeimą. Šeimininkas pakvietė pusryčių, o aš jo klausiu, kiek kilometrų iki Prienų. Atsakė, kad 2,5 kilometro.

Rinkevičius mėgo išgerti. Miroslave jis nuginklavo policininką, už tai buvo areštuotas ir pasodintas. Vokiečiai jį žiauriai tardė. Kankino pakabinę, sulaužė kaulus ir nuteisė. Jo dėdė buvo Vilniaus krašto policijos viršininkas, todėl jį paliko kalėti Pravieniškėse. Kai vokiečiai traukėsi, tas dėdė jį iš lagerio kažkaip išvadavo.

O aš išsislapsčiau iki rusų atėjimo. 1944 m. spalio mėn. mus, keturis klasiokus – Matulionį, Mikutavičių, Asanavičių ir mane – pasiuntė mokytis į karo mokyklą.

Nuvažiavę į Vilnių, susiradome mokyklą. Ji buvo įsikūrusi Gedimino g. Tuo metu mokykla tik formavosi, buvo atkelta iš Sverdlovsko. Sovietų Sąjungoje karo metu užfrontėse veikusios karo mokyklos judėjo kartu su frontu.

Trise patekome į pirmą – aukščiausią, o Mikutavičius – į antrą klasę.

Po kiek laiko paaiškėjo, kad patekom į specialią operatyvininkų rengimo mokyklą. Pradžioje dėstė istoriją, ekonominę geografiją ir kitas bendrojo pobūdžio disciplinas ir rusų, ir lietuvių kalba. Žvalgybines disciplinas dėstė iš Maskvos atvažiavę senukai lektoriai. Mus rengė žvalgybos darbų operatyviniais įgaliotiniais. Galėjom dirbti ir tardytojais, ir žvalgybininkais. Paprastai mokslas trukdavo trejus metus, bet mūsų programos buvo sutrumpintos iki dvejų metų. Man buvo labai įdomu studijuoti kriminalistiką. Mus mokė, kaip sekti, kaip atidaryti seifą, kaip rašyti, kad neiššifruotų braižo, ir kaip iššifruoti braižą. Šios įgytos žinios man vėliau labai pravertė.

Paprastai visi kursantai turėjo būti komjaunuoliai, o aš ir dar kokie 5 kursantai – ne komjaunuoliai.

Egzaminus laikydavome visą mėnesį, kas antrą dieną. Studijavome 15 disciplinų ir laikėme 15 egzaminų. Iš 160 kursantų egzaminus išlaikė 90 ir gavo karininkų laipsnius. Mums trims buvo suteikti leitenantų laipsniai: vienam partizanavusiam žydeliui, kitam išmestam desantu kartu su M. Melnikaite. Pastarasis buvo mūsų klasės seniūnas. Išleistuvėse dalyvavo Justas Paleckis, MVD ministras Bartašiūnas, kiti aukšti pareigūnai. J. Paleckis mus pasveikino ir palinkėjo sėkmės darbe.

Iš Maskvos jau atėjo įsakai, man suteikė laipsnį, o aš – vis dar ne komjaunuolis. Pradėjo skirstyti į darbus. Mokyklos politvadovas buvo kapitonas Kučinskass, tas pats, kuris 1940–1941 m. buvo Kauno kalėjimo viršininkas. Jis man pareiškė neturįs teisės išleisti iš tokios mokyklos ne komjaunuolius. Tuomet jis parašė raštą, kad esu komjaunuolis, tik nespėjau pasiimti bilieto. Liepė atvykus į paskyrimo vietą, paduoti tą popierių ir man išrašys komjaunuolio bilietą. Aš tą popierių įsidėjau į „rubaškės“ kišenuką ir nešiojausi tol, kol jis nepakliuvo Tauro apygardos vadui *Žvejui*.

Jau besimokydamas buvau nusprendęs pereiti pas partizanus, bet į „brudą“ neįsti, nors žinojau, kad iškart manęs niekas ten nepriims. Kas baigusiu tokią mokyklą patikės?

1945 m. gruodžio mėn. mane paskyrė Vilkaviškio r. Gražiškių MVD Kovos su banditizmu (BB) sk. (rus. k. – *borba s banditizmom*) operatyviniu įgaliotiniu ir mano žiniai iš rajono saugumo perdavė 4 užverbuotus agentus su jų darbo bylomis. Vienas iš jų Brazauskas iš Lankupėnų k. – visiškai kvailas, kitas – vokietis iš Skardupių puskvailis. O Sukackas iš Lankupėnų pseudonimu *Gaidys* ir Vasiliauskas iš Skardupių pseudonimu *Kirvis* buvo labai pavojingi. Dirbo iš širdies ir su pasišventimu. Remiantis jų skundais, sudarinėjo juoduosius sąrašus, jų nurodymu buvo areštuojami žmonės, terorizuojami gyventojai. Greit supratau, kad jų skundų perrašius negalima segti į bylą. Pasitreniravęs išmokau padirbinėti jų parašus, kur

jie pasirašydavo slapyvardžiais – pasirašydavo taip, kad ir patys neatskirdavo. Jų skundus rašydavau rusų kalba, o jie tik pasirašydavo. Su kitais dviem darbas buvo nutrauktas ir jų bylos užkonservuotos. Ypač pavojingas buvo šnipas Vasiliauskas. Jis savo noru žiemos metu apsisiautęs balta paklode gulėdavo po kaimynų langais. Šnipinėdamas, matyt, jautė pasitenkinimą ir malonumą. Tai buvo išgamos.

Vėliau išsiaiškinau, kad važiuodami iš Gražiškių saugumiečiai visas nebaigtas bylas perdavė rajono saugumo viršininkams. Tos bylos ir juodieji sąrašai laukė savo eilės.

Iš rajono pradėjau gauti nurodymus, kurį žmogų areštuoti, o kuriam užvesti agentūrinę bylą ir sekti toliau. Čia ir įkliuvau. Būk gudrus, kad ir vilkas būtų sotus, ir ožka sveika. Tokiu atveju aplankau tą žmogų, papasakoju susidariusią padėtį ir pasiūlau išeitį. O išeitis tik viena: reikia užverbuoti kaip agentą ar informatorių, ir areštas automatiškai atkrenta. Žmogui paaiškinu, kad tas žinias jis teiks man, o aš taip surašysiu, kad nė vienas geras žmogus nenukentės. Priešingai, skundai bus nukreipti prieš komunistėlius, sovietinius aktyvistus ir pan., o jis tik savo slapyvardžiu pasirašys. Žmogui sutikus, o sutikdavo kiekvienas, darau agento asmens bylą, ir žmogus išgelbėtas. Laikui bėgant, tokių atsirado keletas. Agentūra didėja, darbas vyksta, už tai net pagyrimą gavau.

Vėliau gavau pavaduotoją kabardiną Kolią Maksimenko. Čia tuo metu veikė tik milicija ir stribai. Visus saugumiečius iškėlė, aš likau vienas. Tuo metu krašte įgaliotiniais dirbo kažkokie rusai, bet jie išvažiavo ir aš likau vyriausiuoju. Gaudavau gerą atlyginimą (apie 1200 rb), karininkų davinį (amerikoniškos „tušonkės“, kurią duodavau šeimininkei paruošti ir jai dar užtekdavo), batus, kostiuminės medžiagos.

Po karo, prasidėjus vadinamajai „pasportizacijai“, 1946 m. sausio pabaigoje gavau įsakymą pasus išduoti tik tiems gyventojams, kurie buvo visiškai „švarūs“. O evakuotus ar išvykusius į Vokietiją reikėjo sulaikyti. Kadangi Vilkaviškis buvo prie pat sienos ir dauguma žmonių per karą pasitraukė į Vokietiją, tai reiškė, kad praktiškai niekam negalėjau išduoti paso. Buvo tokia tvarka: prieš gaudamas pasą, žmogus turi užeiti pas mane, aš parašau atitinkamą „raščiuką“, su kuriuo jis eina į miliciją, ir ten jam išrašo pasą. Be mano „raščiuko“ paso negausi.

Aš pradėjau leisti visiems gauti pasus. Taip juos gavo įvairūs žmonės, tarp jų ir tie, kurie vokiečių laikais tarnavo policijoje. Žmonės man nešė degtinę, pinigų, bet aš nieko neimdavau. Kiti nešdavo maisto produktų šeimininkei, pas kurią aš gyvenau. Kai apylinkėse pasklido kalbos, kad Gražiškiuose pasai išduodami visiems, pradėjo eiti partizanai, 1944–1945 m. buvę miške. Kitų valsčių gyventojams pažymėjimus „sukombinuodavau“. Valdžiai gal ir kilo įtarimas dėl mano veiklos, mane tikrino, bet nesugavo. Aš turėjau gerą pasiteisinimą: žmonės, gyvenantys pasienyje, per prievartą buvo išvaryti į Vokietiją, po to grįžo į savo namus.

Partizanai stebėjo mano veiklą ir patys mane susirado. Apie mane pranešė Vytauto rinktinei, apie tai buvo informuotas Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-*Žvejys*.

Tiesioginį ryšį palaikiau su Vytauto rnkt. kuopos vadu *Vyčiu*. Tai buvo jaunas, drąsus ir sumanus kovotojas Algis Leonavičius. Visuose valsčiuose būdavo sudaro-

mi viso mėnesio grafikai. Grafikų, kuriuos tvirtino rajonų viršininkai, buvo griežtai laikomasi. Kiekvieną mėnesį tokį grafiką gaudavo kuopos vadas *Vytis*. Kadangi Gražiškių vlsč. būdavo ramu, jokių žinių apie partizanų pasirodymą nebuvo, tuo labiau, susidūrimų ar susišaudymų.

Atėjo laikas persijoti ir stribyną: bloguosius atleisti, o vietoj jų priimti naujus. Reikėjo sudaryti patikimų stribų būrį, su kuriuo turėjau dirbti ir palaikyti pastovų ryšį su miškiniais. Iš pradžių jį sudarė 6 asmenys, iš kurių 2 atsiuntė partizanai. Aš susitikdavau su kuopos vadu, o vėliau ir su Vytauto rinktinės pareigūnais. Mano būrio vyrai ne tik nuolat bendravo, bet vykdė ir kitas partizanų užduotis, ginkluotas operacijas. Stribynas gavo instruktorių – ruselį, seną frontininką puskarininkį. Jis pradėjo aktyviai vadovauti. Greitai pasirodė rezultatai. Instruktorius man praneše, kad stribyne dėl mano vyrų dedasi blogi dalykai. Buvo aišku, kad tai pamainos vyresniųjų darbas. Vienas iš tokių buvo Ališauskas, kuris greitai buvo likviduotas.

Dabar vėl grįžkime prie tų pavojingų šnipų. Kaip minėjau, *Gaidys* ir *Kirvis* nepasikeitė, jų skundus ir toliau perrašinėdavau. Vieną kartą Vasiliauskas-*Kirvis* atbėgo su partizanų atsišaukimu ir ėmė pasakoti, kad jis matė, kas tą atsišaukimą lipdė. Tai jo artimiausias kaimynas. Aš, kaip visuomet, tą jo pranešimą sušvelninau ir įsegiau į *Kirvio* bylą. Rytojaus dieną su pasieniečių šunimi ieškojome nusikaltėlių. Vasiliauskas, pamatęs, kad jo kaimyno niekas neareštuoja, nuvyko į Kybartus ir viską išklojo saugumui. Atvykusiai komisijai aš viską paaiškinau, o apskųstasis Vasiliausko kaimynas man iš karto pareiškė, kad tai Vasiliausko darbas ir jis skundžia kerštо sumetimais, nes ne kartą jam grasino pasodinsiąs, išvešiąs į Sibirą ir pan.

Su *Vyčiu* nusprendėme, kad reikia su Vasiliausku baigti. Tą naktį *Vytis* su savo kovotojais *Kirvį* išsivedė. Antrasis šnipelis Sukackas pirmą kartą paspruko, o vėliau gavo, ko nusipelnė.

Mano geroji agentūra praneša, kad yra mačiusių stribukus Ališauską ir Vasiliauską pas miškinius. Remdamiesi tais pranešimais mes irgi nesnaudžiame. Dažnai darome kratas jų namuose. Naktimis statome pasalas, bet veltui.

Laikui bėgant ir Gražiškiuose atsirado daugiau saugumiečių. Gavom saugumo viršininką ir du operatyvinius darbuotojus. Viršininkas atrodė ramus ir į mano reikalus visiškai nesikišo, o operatyvininkai mano gautus pranešimus įsegdavo į jų bylas. Atrodė, kad joks pavojus man negrėsė. Tokia padėtis susiklostė apie 1946 m. vidurį.

Maitindavausi pas vietinį gyventoją Saukaitį. Tai buvo padori šeima. Kas mėnesį gaudavau „aficerskij pajok“, kurį sudarė įvairūs konservai, buvo ir amerikoniškos „tušonkės“. Davinys didelis, likdavo ir šeimininkams. Tai gaudavau veltui. Nemokamai gaudavome ir avalynę, ir drabužius. Palyginus su kitais tarnautojais, buvome labai gerai aprūpinti. O iš mūsų buvo reikalaujama žudyti ir naikinti liaudies priešus. Tie priešai ir buvo patys padoriausi ir sąžiningiausi Lietuvos sūnūs ir dukros.

Pas Saukaičius susipažinau su vietiniu kunigu Juozaičiu. Tai buvęs nepriklausomybės kovų dalyvis, kariuomenės kapelionas, turėjo majoro laipsnį ir keletą apdovanojimų. Jam duodavau partizanų laikraštėlį „Laisvės žvalgas“. Juozaitis duodavo paskaityti tik ištikimiems ir gerai žinomiems žmonėms.

Mano pavaduotojas Nikolajus Batarsunovas gyveno ir maitinosi atskirai, nes mėgo išgerti, o pastaruoju metu pradėjo labai gerti, kodėl – niekas nesužinojo, nes vėliau jis nusižudė.

1946 m. kovo mėn. Tauro apyg. štabas man suteikė *Vėjo* slapyvardį. Kadangi reikėjo ryšininkų, juos nutarėme pasirinkti iš stribų. Partizanai man atsiuntė 2 vyrus, vieno pavardė buvo Kęstutis Skrielius. Paklausinėjęs žmonių, pasirinkau dar keletą vyrų ir suformavau tokį stribų būrį. Sudariau mėnesio planą. Šį planą tvirtindavo mano viršininkai Kybartuose. Antrą plano kopiją perduodavau partizanams, o trečia likdavo pas mane. Taip partizanai iš anksto sužinodavo apie stribų vykdomas operacijas. Pradžioje partizanai buvo labai atsargūs, mane dar tikrindavo, ar kartais nemeluoju. Taip aš dirbau su kariškiais (stribais), o partizanai – su civiliais gyventojais. Mūsų apylinkėse niekas nebuvo areštuotas, nes, jei kokį žmogų įtardavo, aš jį priimdavau į stribus. Likviduodavome tik tokius šnipus, kurie labai trukdydavo.

1946 m. liepos ar rugpjūčio mėn. mane iškvietė į Vilnių, į Vidaus reikalų ministeriją. Tuo metu ten buvo sušaukta daug operatyvininkų, daugiausia rusų iš visos Lietuvos. Aš dar tuo metu nežinojau, kad patekau į vadinamosios „troikos“ posėdį, kurio metu nusprendžiama: išteisinti ar sunaikinti.

Bijojau, kad mane išaiškino, nors dirbau labai atsargiai. Pakvietė ateiti į viršų. Į kabinetą pašaukė vieną rusą. Nesigirdėjo nei riksmo, nei šaudymo, bet žiūriu: po kiek laiko išveda jį pro kitas duris, vedančias į rūsį. Jis jau nepanašus į žmogų: antpečiai nudraskyti, plaukai sutaršyti, vos pastovi ant kojų. Pašaukia antrą, trečią – ir tuos nešte išneša. Aš išsigandau ir nutariau bėgti. Nusileidau laiptais žemyn, tačiau žiūriu, kad prie durų jau stovi sargyba. Grįžau atgal grauždamasis, kam aš čia važiavau. Nė vienas kariškis neišėjo pro tas duris, pro kurias įėjo.

Netrukus pakvietė ir mane. Įėjęs prisistačiau. Kabinete sėdėjo 2 generolai ir pulkininkas, vadinamoji „troika“. Supratau, kad patekau į teismą. Liepė atsisėti netoli stalo. Paėmė antspauduotą voką, atplėšė ir pradėjo skaityti, o ten buvo rašoma, kad aš kur nors eidamas neimu sargybos, vaikštau į kaimą pas buožes (kurių pavardės buvo išvardintos), geriu su jais, kad esu banditas ir jiems vadovauju. Išgirdęs tuos kaltinimus, kūne pajutau kažkokią keistą šilumą, tvirtumą ir jokios baimės. Pasidėjau rankas ant stalo, žiūriu jiems į akis, dar žvilgtelėjau į lubas, atseit skaitykite iki galo. O karininkai skaito ir stebi mane. Kai baigė, aš pasakiau: „Jeigu viskas čia yra tiesa, tai išveskite mane į šitą kiemą ir kaip šunį sušaudykite, nes, jeigu aš grįšiu, tai tam Maksimenkai bus blogai.“ Kas tokias žinais apie mane suteikė, buvo laikoma didžiausioje paslaptyje, bet aš net nežinau, kaip atspėjau. Kai ištariau Maksimenkos pavardę, pulkininkas abiems generolams pirštu parodė lapo pabaigą (Maksimenkos parašą). Aš supratau, kad atspėjau. Kai manęs paklausė, kas atsitiko, atsakiau, kad mūsų santykiai yra labai blogi ir dar prifantazavau, kad taip jis kerštauja. Kai paklausė, kur mane dėti, aš atsakiau, kad man tas pats, nes aš noriu sąžiningai tarnauti tik Tarybų Sąjungai. Jie pasiūlė mane pasiųsti į 16-osios divizijos 2-ąjį žvalgybos skyrių. Aš jiems pakartojau, kad man tas pats...

Tai, ką apie mane rašė Maksimenko, buvo tiesa. Paminėti ūkininkai Zdanavičius, Skrielius, susitikimai su partizanais. Maksimenko draugavo su Skrieliūte, tai ji, matyt, pradėjo mane sekti...

Mane paleido, o mano pavaduotojas Nikolajus tuo tarpu nusišovė. Aš atvažiavau į Kybartus, iš ten karine mašina su 30 kareivių nuvažiavome į Gražiškius, kur pušyne gulėjo nusižudęs Nikolajus. Iškvietė ekspertizę, kuri patvirtino mano pavaduotojo savižudybės versiją. Mane paliko dirbti Gražiškiuose, o į pavaduotojus atsiuntė kitą rusą.

Maksimenko, pamatęs, kad grįžau, net pajuodo ir pradėjo dar labiau gerti. Matyt, sąžinė graužė. Gražiškių milicijos viršininkas Maksimenko ilgą laiką gyveno ir dirbo Maskvoje. Du kartus pažemino jo pareigas. Pirmą kartą buvo gavęs kapitono, o antrą kartą – majoro laipsnį, o pažemintas iki leitenanto. Šį laipsnį turėdamas ir buvo atkeltas į Gražiškius eiti milicijos viršininko pareigas. Tai buvo tikras sadistas su pragerta sąžine. Kartą įėjęs į jo kabinetą išsigandau. Tiek prirūkyta, kad per dūmus mažai matyti, o jis girtas su pistoletu rankoje bjauriai keikdamasis spardo ant grindų gulintį žmogelį. Pasilenkęs pažinau vieną geriausių savo agentų. Pranešiau viršininkams. Maksimenko buvo iškviestas į rajoną, iš kur, gavęs griežtą papeikimą, grįžo į Gražiškius. Nuo to laiko mūsų santykiai pašlijo. Ilgai mes jo nelaikėme, nes jis galėjo pasiskųsti Maskvai. Su mano vyrukais pasivaišinęs sunkiai susirgo. Buvo išvežtas į Vilkaviškio ligoninę, iš ten – į Vilnių, kur greit mirė. Vilniuje jį ir užkasė.

Rugpjūčio mėn. sulaukėme kadrų papildymo. Dabar ir Gražiškiai turėjo savo viršininką – vyr. ltn. Krajevą. Nuo manęs nukrito visa atsakomybė.

Visur yra blogų žmonių, tiksliau pasakius, išsigimėlių. Vienas toks buvo Berteška, kuris gyveno netoli miestelio. Vaizdavo didelį tarybinį patriotą, o svarbiausia, skųsdavo žmones ne man, bet ruseliams, nors ir nebuvo užverbuotas. Pradėjau gauti agentūrinių žinių, kad tas niekšas tik apsimeta tarybiniu žmogumi, o iš tikrųjų tai didžiausias priešas, kad Berteška palaiko ryšius su „banditais“ ir kad jie dažnai pas jį slepiasi.

Pradėjome naktimis sekti jo sodybą, statėme pasalas, o rytais darėme kratas. Kelis kartus buvo areštuotas, užvesta parengtinė byla ir išvežtas į Kybartus. Kaip ir visi areštuotieji, ten buvo gerokai apdaužytas, nes savo kaltės nepripažino. Trūko įrodymų ir byla buvo nutraukta, su mėlynėmis grįžo namo ir truputį apsiramino.

Su *Vyčio* kuop. partizanais tarėmės, ką toliau daryti. Nutarėme inscenizuoti kautynes ir partizanų laiškų paėmimą. 1946 m. spalio ar lapkričio mėn. partizanai apsistojo vieno likviduoto šnipo name, kurio kaimynas buvo saugumo užverbuotas vokietis. Inscenizavome puolimą, vieni į kitus pašaudėme. Buvo paimti 2 specialiai partizanų parašyti laiškai, kuriuose aš buvau vadinamas „parsidavėliu“ ir kad mane reikia paimti gyvą ir sunaikinti. Tuos laiškus pasiuntėme į Vilnių, kad saugumas galvotų, jog partizanai nori su manim susidoroti. Po to mane iš Vilniaus perspėjo, kad saugočiausi ir vienas po kaimus nevaikščiočiau.

Netrukus vienas pažįstamas saugumietis telefonu perspėjo, kad mane ruošiasi areštuoti, nes suimti partizanai išdavinėja. 1946 m. gruodžio pabaigoje pasitraukiau į mišką pas *Rytą*. Būryje buvo apie 30 partizanų.

Vyčio kuopą sudarė 4 būriai, kuriuose buvo palaikoma griežta tvarka. Partizanai buvo uniformuoti ir pasitempę. Vaikščiodavome naktimis, dažnai susišaudydavome. Aš dirbau žvalgybinį darbą, aiškinausi užverbuotus partizanus. Partizanams

sakiau, kad tokiomis sąlygomis ilgai neišsilaikysime, nes aplink daug šnipų. Bunkerių nebuvo, slapstymasis labai sudėtingas. Trūko maisto, tvyrojo nuolatinė įtampa. Partizanai neturėjo kontržvalgybos. Štabui pasiūliau veiksmų planą: apmokyti kelis veiklesnius vyrukus, supažindinti su rusų žvalgyba, turėti savo agentūrą, taškus. Ieškojome šnipų ir juos persekiojome.

Netoliese veikė *Žaibo* grupė, kuri partizanų vardu plėšė žmones, sušaudė vieną šeimą. Mes juos paėmėm gyvus, ištardėm ir nuteisėm.

1947 m. kovo pradžioje sužinojom, kad rusai laiko apsupę sodybą, kurios tvarte įrengtame bunkeryje saugomi mūsų ginklai, 2 bidonai spirito ir ten slėpėsi partizanas *Mėnulis*. Rusai tai žinojo, bet nerasdami bunkerio, terorizavo tų namų šeimininkę. *Garnys*, *Durtuvas*, *Savanoris* ir aš gavome užduotį išvaduoti *Mėnulį* ir išvežti ginklus. Apsistojome pas kaimynus ir vieną merginą pasiuntėme į tą sodybą iššvalgyti. Ji, nutaikiusi progą, atidarė bunkerio dangtį ir *Mėnulį* išleido. Po to mes privažiavome dvejomis rogėmis ir, kai rusai pietavo, sėkmingai išvežėme ginklus.

Kovo 13 d. su tais pačiais ginklais nuvažiavome pas vieną žmogų dienoti. Pas šeimininką užėjo jo brolis, kuriam leidome išeiti iš sodybos. Paaiškėjo, kad jis buvo užverbuotas, nubėgo į miestelį ir viską pranešė saugumui, net mūsų slapyvardžius. Iš Kauno atvažiavo kariuomenės garnizonas, parengė pasalas keliuose ir trim žiedais apsupo vietovę. Naktį dvejomis rogėmis, apsirengę baltais chalatais išvažiavome. Mudu su *Garniu* važiavome pirmi. Rusai sušuko: „Stoj!“ ir „Ogoni!“, pradėjo leisti raketas ir šaudyti. *Garnį* mirtinai sužeidė, o aš pasislėpiau už nušauto arklio. Kiti partizanai pasileido bėgti. Mane sužeidė į petį. Pradėjau šliaužti, bet vėl buvau peršautas ir netekau sąmonės. Mane ir *Garnį* nutempė pas tą patį ūkininką. Ten mums nuavė batus. Buvome labai kruvini. Iš ryto mane paguldė į roges ant nušauto draugo lavono ir apdėjo šiaudais. Ant mūsų susėdo kareiviai ir išvežė į Bartninkus. Ten nuogą *Garnio* kūną išmetė ant gatvės. Netoliese buvo pašarvotas komsorgas Dumčius, kurį mes prieš dieną likvidavom. Nesuteikę jokios medicininės pagalbos, mane išvežė į Vilkaviškį. Kadangi buvau be sąmonės, paguldė į ligoninę.

Po 3 dienų perkėlė į Marijampolės ligoninę, kur aš atgavau sąmonę. Ligoninės vyr. med. sesuo Saulynaitė buvo štabo ryšininkė ir apie mane pranešė partizanams. Draugai planavo mane išvaduoti, bet čekistai, apsimetę ligoniais, mane akylai saugojo, be to, ūkiniame pastate buvo pastatę kulkosvaidžius. Chirurgas Bielskus ruošėsi man amputuoti ranką, bet Saulynaitė jam neleido.

Vieną vakarą mane apspito kareiviai, įvyniojo į palapinę, nunešė į rūsį, o iš ten – į traukinį ir išvežė į Kauną. Ten su sargyba mane atvežė į Kauno kalėjimo ligoninę. Prokuratūra uždraudė mane gydyti, todėl mano žaizdas tik perrišinėjo. Iš karto pradėjo su neštuvais nešioti į tardymus. Pradžioje tardė SMERŠ-as, kuris manė, kad esu susijęs su užsienio žvalgyba. Šnekėjau įvairias nesąmones, kurios nepasitvirtino. Jie už mane pasirašinėjo ir bylą užbaigė per pusantro mėnesio.

Po to mane perdavė saugumui, kuris užvedė kitą bylą, pagal kurios medžiagą mane ir nuteisė. Per tardymus sukdavo mano sužeistą ranką, aš netekdavau sąmonės. Žaizdos pūliavo. Pats išsiėmiau iš išdraskytos žaizdos visas kulkos šukes. Kalėjimo ligoninės palatoje šalia manęs gulėjo partizanas *Puntukas* nukirstom

kojom. Jis pradėjo mane prausti, o kai pradėjau valdyti vieną ranką – jį prausdavau aš. Ligoninės viršininkas rusiškai pasakė: „Mūsų žmogus seniai būtų miręs, o šitas šuo dar gyvas.“ Žaizdos pamėlynuodavo, nuo abscesų netekdavau sąmonės. Jokių vaistų ir gydymo neskyrė beveik trejus metus. Bylą sudarė per vienerius metus.

Su šeima pasimatyti neleido. 1948 m. pradžioje iš jų gavau vieną siuntinį, o 1948 m. gegužės mėnesį juos ištrėmė iš Lietuvos.

Teisė Karinis tribunolas 1947 m. vasarą. Advokato nebuvo. Mano byla buvo pridėta prie pagautų mūsų kaimo partizanų rezervistų Juozo Džemereikos, Savicko, Dubicko ir dar dviejų pašalinių žmonių. Tie rezervistai 1946 m. pagavo Vištyčio stribą Garbavojų, kai jis su motociklu vežė paštą. Aš taip pat buvau ten užsukęs. J. Džermeika (Džemereika?), paėmęs mano automatą, tą stribą, kuris jau buvo sužeistas peiliu, pribaigė. Kadangi buvau nevedęs, nutariau palengvinti jiems dalią ir kaltę dėl to stribo nužudymo prisiėmiau sau. Taigi, 3 rezervistams panaikino 8 str. 17 dalį ir nuteisė po 25-erius m. lagerio. O mane nuteisė mirties bausme, bet remiantis 1947 05 26 d. įsaku pakeitė 25-erių m. lagerio.

R. K. p a s t a b a: baudžiamoje byloje visur minima pavardė **Džemereika**, nors „Lietuvių pavardžių žodyne“ (Vilnius, 1985), t. A–K, tokios pavardės nėra, ten minima tik **Džermeika.** Neturėdamas oficialaus patvirtinimo dėl šios pavardės rašybos, toliau vartosiu **Džemereikos** pavardę.

Po teismo, rugpjūčio mėn., šeštadienį, mane nuvežė į Kybartų saugumą. Ten gulėjau koridoriuje. Priėjusi provokacinė partizanais persirengusių čekistų grupė mane apspardė. Vakare išvedė į lauką. Mane vis stūmė į lauko tualetą. Nuėjęs tvoroje pamačiau skylę, o sargybos bokštelį tuščią. Tik lįsk ir bėk. Tačiau krūmuose išgirdau kažką knibždant ir pamačiau kojas, vadinasi, jei būčiau bėgęs, būtų iš karto nušovę. Skubiai sugrįžau atgal ir pradėjau rėkti: jei nori, tegu sušaudo vietoje arba tegul iškviečia prokurorą. Mane tuoj pat įmetė į mašiną ir išvežė atgal į Kauną.

Po to pervežė į Vilnių ir pūdė Lukiškių kalėjimo II korpuso požemiuose. Sadistai prižiūrėtojai Fanarinas ir Karčiauskas, kurie vykdė mirties bausmes, naktimis ateidavo ir nuplėšdavo mano bintus. Iš savo rankos kaulų darydavau kryželius. Iš peties kaulo padariau Kristaus galvą – V. Raibikis matė. Tuos dirbinėlius, padedant A. Svarinskui, dvigubame indo dugne, perdaviau į laisvę. Dvi kaulo skeveldros buvo įlindusios giliau į rankos kaulą, jų pats organizmas negalėjo pašalinti, tai lageryje man padarė operaciją.

Manęs į lagerį neišveždavo, vis grąžindavo iš persiuntimo punkto, nes žaizdos dvokė. Vieną gruodžio dieną išvežė iš Lukiškių ir įstūmė į vagoną. Važiavome visą mėnesį tik politiniai kaliniai.

Mano žaizdos tvarsčiai peršlapo, perrišti nebuvo galimybės, vėl prasidėjo abscesai, aš netekdavau sąmonės. Sargybiniai, skaičiuodami kalinius, liepdavo bėgti iš vieno vagono galo į kitą ir daužydavo mediniais plaktukais. Man užkirsdavo per žaizdas.

Sausio mėn. pasiekėm Šiaurę. Apšalo vagono sienos. Mane be sąmonės atvežė į Intos lagerį. Ten, 5-ajame „sangorodoke“, padarė pirmą rimtą operaciją: atvėrė

ranką, iškapojo kaulus, išėmė skeveldras. Po to Abezės invalidų lageryje kalėjau daugiau kaip 10 metų. Dirbau dailininku, piešdavau. Lageryje dalyvavau labdaros, savišalpos veikloje: rinkdavome pinigus, kad iš Lietuvos atsiųstų vaistų. 3-ejus m. gulėjau šalia vyskupo Ramanausko, kuris taip pat dalyvavo savišalpos veikloje. Rėmėme Intos kalinius, šachtininkus ligonius, slapta su jais susirašinėdavome. Turėjome slapyvardžius. Laikėmės tautiškai: švęsdavome Kalėdas, Velykas, dainuodavome. Masažuodavau rankas. Vieną ranką po truputį pradėjau valdyti.

Po 10-ties m., praleistų Abezėje, išvežė ir metus laikė Vorkutos lageryje. Po to paskutinius, suvežtus iš kitų lagerių kalinius gyvuliniais vagonais išvežė į Mordovijos ASSR lagerį. Ten dirbau baldų fabrike, teptuku plaudavau klijus. Už darbą mokėdavo 22 rb per mėnesį, kuriuos pervesdavo į asmeninę sąskaitą. Parduotuvėlėje nusipirkdavau dirbtinio medaus ir sausainių. Maistas Mordovijoje buvo prastas. Panaikino visus užskaitymus, atėmė geresnius drabužius ir daiktus. Bausmę sumažino iki 15-kos m.

Kai išėjau iš lagerio, į Lietuvą grįžti neleido. Išvažiavau į Uchtą.

Šeima iš tremties Irkutsko sr. grįžo į Lietuvą. Tėvai tremtyje dirbo miškuose, kai prasigyveno, įsigijo karvę.

Uchtoje pragyvenau apie 10 metų. Ten vedžiau, gimė vaikai. Vienerius metus gyvenau Lietuvoje. Alytuje man sudarė bylą ir už neklusnumą kalėjau 3-ejus metus. Du kartus buvau išvytas iš Lietuvos. Niekur nepriėmė.

1974 m. atvažiavau į Latviją ir apsigyvenau Bauskėje, kur nusipirkau namuką. Pionierių namuose dirbau menininku. Šeima gyveno Raseiniuose. Latvijoje pragyvenau iki 1993 m. Nuolat rašiau prašymus, tarp jų ir Algirdui Brazauskui, kad leistų bent numirti Lietuvoje. Tačiau atsakymai buvo neigiami. 1991 m. po reabilitacijos galėjau grįžti į tėvynę, tačiau neturėjau kur gyventi.

1993 m. gavau valdišką butą, grįžau į Lietuvą.

Liūdną valandą mane palaikė tikėjimas. Kai sužeistas gulėjau be sąmonės, girdėjau balsą: „Nusiramink, gyvensi ir ranką turėsi, ir mene dirbsi.“

Mano skulptūros: balto marmuro „Tremtinių motina“ stovi Alytuje, skulptūra mokytojams – Prienų rajone. Kiekvienais metais padarau po skulptūrą.

Tie, kurie vykdė tautos genocidą, turi būti teisiami. Pirmiausia: išdavikai, smogikai, žudikai, vėliau ir vykdytojai, stribai.

Visada tikėjau, kad Lietuvos Nepriklausomybė bus atkurta, kad sprogs raudono muilo burbulas ir nugalės teisybė.

Svarbiausia gyvenime – neprarasti sąžinės, jausti pareigą Dievui ir valstybei. Jei gryna sąžinė – ir mirti nebaisu.

R. K. p a s t a b a: A. Ambrulevičiaus užrašyti prisiminimai skiriasi nuo jo parodymų apklausos protokoluose tardymo metu. Protokoluose minima gana nemažai partizanų, ryšininkų bei rėmėjų pavardžių, slapyvardžių, gana plačiai kalbama apie 1947 m. ir anksčiau Tauro apyg. veikusius partizanų struktūrinius vienetus. Būrių, kuopų, rinktinių pavadinimus jis aiškina pagal tiems vienetams vadovaujančių pareigūnų turimus slapyvardžius. Jam čia neegzistuoja konkretūs būrių, kuopų, rinktinių pavadinimai, kurie vėliau turėjo oficialius pavadinimus.

LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 58, b. P-18511

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš **Antano Ambrulevičiaus, Kazio**, g. 1924 m. Pupasodžių k., Miroslavo vlsč., Alytaus apskr., apklausos protokolo, surašyto 1947 03 17.

Apklausia Vilkaviškio MGB sk. j. ltn. GLUŠČENKO

<...> Būdamas Kovos su „banditizmu“ Gražiškių MVD sk. operatyviniu darbuotoju, aš dažnai užeidavau pas Gražiškių vlsč. gyventoją Naujiką Juozą, Jono, 60–65 m. amž. Pas šį piletį pavakarieniauti užėjau 1946 m. spalio pirmosiomis dienomis, apie 20–21 val. Įėjęs viduje pamačiau 4 partizanus. Partizanas slapyvardžiu *Vytis* tuo metu buvo veikiančios partizano *Skydo*-Vasiliausko Juozo rinktinės vadas.

Vytis, pastebėjęs mane, pakvietė sėstis už stalo šalia jo, o šeimininkui ir kitiems šeimos nariams įsakė pereiti į kitą kambarį. Kai likome dviese, *Vytis* ėmė mane klausinėti. Apklausos metu nieko neužrašinėjo, aš atsakinėjau teisingai ir išsamiai. Po apklausos *Vytis* ėmė aiškinti apie mano gyvybės išsaugojimą ir mano „nuklydimų“ pateisinimą prieš tautą tarnaujant MVD organuose.

Po ilgo pokalbio *Vytis* pasiūlė man padėti partizanams, ir aš sutikau. Po pokalbio *Vytis* man leido grįžti į namus perspėjęs, jog kitas pokalbis bus...

Apie tai niekam neprasitariau, viską laikiau paslaptyje ir tęsiau darbą MVD skyriuje. Pirmomis 1946 m. lapkričio dienomis, apie 10–11 val., mane sutiko Gražiškių MVD sk. „liaudies gynėjas“ Vyšniauskas Antanas, pasivedė į šalį ir slaptai pranešė: „Eik į mano ūkį Šilsodžio k., ten dabar yra *Skydas*-Vasiliauskas Jurgis, kuris tave kviečia.“ Nedelsiant nuėjau į jo ūkį, kur manęs jau laukė *Skydas* ir dar 5 partizanai. Visi buvo apsirengę lietuviškomis karinėmis uniformomis. *Skydas* turėjo j. ltn. laipsnį ir, man įėjus į kambarį, pasikėlė nuo stalo ir pasitiko mane. Po trumpos pažinties *Skydas* pakvietė mane sėstis už stalo ir leido suprasti, kad jau žino apie mano sutikimą, ir iškart pradėjo.

Dalykinis pokalbis vyko žodinės apklausos būdu, bet kai ką jis užsirašydavo savo bloknote. Pokalbio pabaigoje *Skydas* dar kartą pasiūlė jiems dirbti. Tada aš paklausiau, kaip turėsiu dirbti. *Skydas* atsakė, jog dirbsiu ten, kur ir dirbu, bet tuo pačiu metu privalėsiu kai kada teikti informaciją apie MVD sk. priemones kovoje su partizanais, taip pat apie kariuomenės garnizono pajėgas, miliciją, „liaudies gynėjus“, MVD ir MGB darbuotojus bei jų ginkluotę. „Toks darbas tau, manau, nesudarys didelių sunkumų, o mums turės didelę reikšmę,“ – pareiškė *Skydas*.

Aš sutikau dirbti partizanams. Kai *Skydas* tai išgirdo, man suteikė *Vėjo* slapyvardį ir davė 3 atsišaukimus, kuriuos turėjau išklijuoti Gražiškių gyvenvietėje.

Būdamas partizanų ryšininku, aš ir toliau iki 1947 m. sausio 14 d. dirbau MVD organuose. Per tą laiką *Skydui* pateikiau 2 rašytinius pranešimus apie MVD sk. organų padėtį, apie kariuomenės garnizono veiklą gyvenamosiose teritorijose, apie jų kiekybinę sudėtį ir garnizono ginkluotę. Šiuos duomenis perdaviau per Grinkiškio MVD sk. „liaudies gynėją“, partizanų LLA rezervinio būrio narį Vyšniauską Antaną, kuris, mano žiniomis, tą informaciją pateikė LLA rezervinės kuop. vadui Arlauskui Juozui-*Briedžiui*, o šis – *Skydui*.

Pataisa: Vyšniauskas Antanas mano žinias perdavinėjo asmeniškai *Skydui* paminėdamas *Briedį*.

1947 m. sausio 13 d. mane pasikvietęs Gražiškių MVD sk. viršininkas vyr. ltn. KRAJEVAS iškeikė, kad aš kasdien girtas ir blogai dirbu. Todėl aš nusprendžiau mesti darbą ir pasitraukti į mišką, pas partizanus. Būdamas išgėręs ir žinodamas, jog Gražiškių k. gyventojas Lukoševičius Saliamonas, 24–25 m. amž., yra *Skydo* ryšininkas, aš pasiėmiau automatą, pistoletą, granatas ir išėjau pas jį tikėdamasis per jį sužinoti partizanų buvimo vietą, įsilieti į būrį ir tęsti kovą prieš sovietų valdžią.

Kai atėjau į Lukoševičiaus ūkį, pas jį sėdėjo 2 partizanai – *Vytis* ir *Bijūnas*, su kuriais aš pasisveikinau ir pareiškiau, kad jų ieškau, nes mečiau darbą MVD sk., pasiėmiau savo ginklus ir noriu pas juos tęsti kovą prieš sovietų valdžią.

Vytis patenkino mano prašymą ir pakvietė sėstis už stalo. Mes išgėrėm degtinės ir prabuvom iki saulėlydžio. Sulaukę tamsos, išėjome į Vilkaviškio apskr. Bartninkų vlsč., pas 40–50 m. amž. Sausininkų k. gyventoją Stočkų. Iš jo nusipirkome litrą samagono ir perėjome į kitą ūkį, pas Stočkaus kaimyną. Pas jį pernakvojome ir kitą naktį išėjome į Pajevonių vlsč. Apsistoję pas vieną gyventoją, kurio pavardės neprisimenu, bet gerai žinau, kad jis yra partizanų ryšininkas ir turi slapyvardį *Vasilka*. Pas jį pernakvojome ir perėjome į kitą vietą.

1947 m. sausio mėn. kartu su kitais 8 *Skydo* rnkt. partizanais atėjome į Šilsodžio k., Gražiškių vlsč., ir apsistojome Kirvaičio namuose. Vardo tiksliai nepamenu, atrodo, Vincas, 40 m. amž.

Tuo metu pas Kirvaitį buvo apsistoję: *Vampyro* rnkt. štabo vrš. kap. *Kunigaikštis*, veikiančios partizanų kuop. vadas j. ltn. *Skydas* ir *Skydo* kuop. būrio vadas *Vytis* – be laipsnio; 8 partizanai, iš viso apie 12–13 žmonių.

Kirvaičio namuose *Kunigaikštis*-Vabalas Vytautas suorganizavo pasitarimą su *Skydo* rnkt. partizanais. Jo metu *Kunigaikštis* perskaitė *Vampyro* rnkt. vado įsakymą, kuriame buvo kalbama, kad *Skydas* kartu su *Kunigaikščiu* turi atvykti pas *Vampyrą*. Tuo pačiu įsakymu *Skydas* buvo paskirtas rnkt. rikiuotės viršininku, o rnkt. vadu paskirtas *Vytis* ir čia pat *Kunigaikštis* jam suteikė j. ltn. laipsnį ir pats prisegė prie perpetinių po vieną žvaigždutę.

Po pasitarimo *Kunigaikštis* mane pasikvietė į kitą kambarį, kur pateikė keletą klausimų apie darbą MVD organuose ir priėmė mano priesaiką. Po to jis pasakė, ką turiu veikti: drąsiai, ryžtingai, tarsi į mane dabar žvelgtų kaip į čekistą ir perdavė mane *Vyčio* žinion. *Vytis* visą laiką mane laikė šalia savęs, aš buvau eilinis partizanas slapyvardžiu *Vėjas*.

<...> Nuo tada priklausiau *Vyčio* kuopai, kurioje buvo 21 kovotojas.

Kuopos štabas:

I būrys – vadas *Kovas,* 4 prtz.;

II būrys – vadas *Durtuvas* 8 prtz.;

III būrys – vadas *Bijūnas* 6 prtz.

1. *Vytis*-Leonavičius Algirdas, kuopos vadas iš Bartninkų vlsč.;

2. *Plienas*-Brokas Petras, g. 1919 m., gyv. Šilbalių k., Bartninkų vlsč. (žuvo 1946 09 24 Pūstapėdžių k., Vilkaviškio r.);

3. (neaiškus slapyvardis) eilinis prtz., kuopos štabo apsauginiankas iš Bartninkų vlsč. Jo brolis buvo Vilkaviškio vlsč. komsorgas, 1946 m. rudenį sušaudytas partizanų, o jo sesuo ištekėjusi už Bartninkų vlsč. Sausininkų k. gyventojo Stočkaus.

I būrys:

1. *Kovas*-Kajokas Sigitas, g. 1925 m. Aguonio k., Kalvarijos vlsč.;

2. *Lietus,* eilinis prtz., neva Lazdijų apskr. gyventojas. Anksčiau priklausė *Vilko*-Čėplos Stasio būriui, kuris veikė Lazdijų apskr., bet *Vilkas*, būdamas neblaivus, atsitiktinai mirtinai sužeidė vieną partizaną ir persišovė koją. Dėl to *Vilko* būrys buvo išformuotas. *Vilkas* tapo eiliniu, o *Lietus* buvo perkeltas į *Skydo* būrį;

3. *Alfas*-Olius Alfredas, eilinis prtz., Lietuvos vokietis iš Gražiškių vlsč., Norvydų k. (žuvo 1947 05 Girėnų k., Vištyčio vlsč.);

4. *Jovaras,* eilinis prtz. iš Bartninkų vlsč.

II būrys:

1. *Durtuvas*-Guzikas Juozas iš Vištyčio, g. 1923 m. (žuvo 1947 11 01 Liubiškių k., Liubavos vlsč., pas Balčiūną);

2. *Žaibas*-Dambrauskas Albinas, g. 1920 m. Vidgirių k., Gražiškių vlsč. (žuvo 1947 m.);

3. *Vėjas*-Ambrulevičius Antanas, sužeistas 1947 03 14;

4. *Savanoris*-Žaldaris Juozas, j. seržantas, būrio vado padėjėjas;

5. *Kabelis*, *Kalvaitis*-Bieliūnas Albinas Valeras, g. 1924 m., sovietinės armijos dezertyras, kilęs iš Dirvonų k., Bartninkų vlsč. (suimtas 1952 01 03 tapo KGB smogiku pseudonimu *Variagas*. 1962 11 22 išduotas ir nužudytas Kaune);

6. *Garnys*-Gresser Helmut (vokiečių lakūnas, žuvo 1947 03 14 Pašeimenių k., Bartninkų vlsč.);

7. *Povas*, eilinis prtz. Į būrį atėjo neseniai iš Marijampolės apskr.;

8. *Ryklys*-Plečkaitis Jurgis, g. 1924 m. Sausininkų k., Bartninkų vlsč. (žuvo 1947 m.).

III būrys:

1. *Bijūnas,* būrio vadas iš Gižų vlsč., Vilkaviškio apskr.;

2. *Strazdas,* eilinis prtz. iš Alvito vlsč.;

3. *Dobilas*-Dambrauskas Vytautas iš Bartninkų vlsč.;

4. *Mėnulis*-Leonavičius Donatas, g. 1928 m., eilinis prtz. iš Aistiškių k., Bartninkų vlsč. (žuvo 1946 03 17).

<...> *Vyčio* kuopa, kuriai aš priklausiau, yra *Vampyro* rnkt. Ji dislokuota arti geležinkelio, netoli Kalvarijos, Marijampolės apskr. Rinktinės štabas:

1. *Vampyras*-Gavėnas Vytautas, rnkt. vadas;

2. *Kunigaikštis*-Vabalas Vytautas, rnkt. štabo vrš.;

3. *Ąžuolas*-Brokas Albinas, rnkt. žvalgybos sk. vrš.;

4. *Skydas*-Vasiliauskas Jurgis, rnkt. rikiuotės sk. vrš.;

5. Ūkio sk. vrš.

<...> Kuop. vadas *Vytis*-Leonavičius Algirdas su rinktine ryšį palaikė per ryšininkus. Paketus įteikinėjo ryšininkui Lukoševičiui Saliamonui slapyvardžiu *Pantis,* 24–25 m. amž., gyv. Gražiškių k., Gražiškių vlsč., Vilkaviškio apskr. *Pantis* paštą

perduodavo ryšininkui *Garniui*, o šis perduodavo toliau. Taip pat *Garnys* gaudavo siuntinius ir iš *Vyčio*, skirtus rnkt. štabui.

Garnys, apie 24–25 m. amž., gyv. Eistiškių k., Gražiškių vlsč. Jo bendraryšininkė yra Barkauskaitė, gyvena prie miško, dirba Liubavo girininkijoje miškų žvalge.

<...> *Vampyro* rnkt. sudaro šios prtz. kuopos:

1. *Vyčio*-Leonavičiaus Algirdo kuop. yra 91 kovotojas, veikia Vilkaviškio apskr. teritorijoje: Gražiškių, Bartninkų, Alvito, Pajevonio, dalyje Kybartų ir Vištyčio vlsč.;

2. *Ožio*-Valentos Adolfo kuop. yra 60 kovotojų, veikia Marijampolės apskr. teritorijoje: Kalvarijos, Liubavo, Marijampolės vlsč.;

3. *Turklio*-Jasiulaičio Juozo kuop. veiklos rajonas – palei Šešupę;

4. *Diemedžio*-Šeferio Jono (žuvo 1947 03 07) kuop. veikia Vilkaviškio vlsč. ir apskrityje.

<...> Ginklus ir šaudmenis partizanai pasipildydavo iš savo sukauptų asmeninių atsargų, likusių nuo fronto. Iš kuopos vado *Vyčio* teko girdėti, kad žuvusio partizano *Kardo* tėvas *Mažokas* (*Mažiukas*?) turi daug ginklų bei šaudmenų. *Mažokas* gyvena nelegaliai, kur tas sandėlis, aš nežinau. Taip pat iš *Ožio* kuop. partizano *Liūto* ir kito partizano man žinoma, jog *Ožio* kuopa turi ryšį su Lenkija, iš kur neseniai gauta 60 vokiškų automatų „Šturm" ir jų šovinių. Dalimi tų automatų buvo apginkluoti *Ožio* kuop. partizanai, o likę perduoti *Vampyro* rinktinei. *Ožys* Lenkijoje taip pat perka karinę aprangą.

<...> Man taip pat žinoma, kad su *Vyčio* kuop. aktyviai bendradarbiauja milicijos j. ltn. Baltrušaitis Juozas, g. 1922 m. Anksčiau jis dirbo Gražiškių MVD sk. milicijos įgaliotiniu, o dabar neva perkeltas dirbti į Virbalį. Pokalbio metu jis man pasakė, taip pat esąs rezervinės prtz. grupės narys ir turi *Liūto* slapyvardį. Į būrį jis buvo užverbuotas Virbalyje.

<...> *Vyčio* kuopa turi rezervines grupes Bartninkų, Gražiškių, Pajevonio, Vištyčio ir Alvito vlsč. Gražiškių vlsč. rezervinės prtz. grupės vadas yra Arlauskas Juozas-*Briedis*. Jis palaiko ryšį su *Vyčio* kuop. vadu.

<...> Alvito vlsč. gyvena man žinomas ryšininkas slapyvardžiu *Alinė*. Bartninkų vlsč., Sausininkų k., Peškaičio namuose, gyvena neseniai partizanų atsiųsta ryšininkė *Žibutė*-Kriaučiūnaitė (Kriaučiukėnaitė?) iš Kalvarijos vlsč.

Iš **Dubicko Jono, Vinco,** papildomo protokolo, surašyto Kybartuose 1947 06 07 per vertėją j. ltn. ŠIMELĮ.

<...> Mano, Dubicko, vadovaujamą prtz. rezervinį padalinį, kuris priklauso *Vyčio* prtz. kuopai, sudaro:

1. **Dubickas Jonas, Vinco-*Liūtas***, g. 1897 m. Graužinių k., Gražiškių vlsč. Nuo 1945 m. vasario mėn. rezervinio prtz. padalinio vadas. Užverbuotas rezervinio prtz. būrio vado Arlausko Juozo-*Briedžio*;

2. **Džermeika** (**Džemereika?**) **Juozas, Juozo-*Dainora***;

3. **Saukaitis Antanas, Tomo**;

4. **Žėkas Pijus, Juozo**;

5. **Kijauskas Valentas, Jono-*Viesulas***;

6. **Grigaliauskas Albinas**;

7. **Eidukevičius Juozas, Andriaus**, g. 1905 m., gyvena Bambininkų k., Gražiškių vlsč.;

8. **Stepanauskas Jonas, Jono**.

Iš buvusio „liaudies gynėjo“ **Džemereikos Juozo**, **Juozo** apklausos protokolo, surašyto 1947 05 08. Apklausia Vilkaviškio MGB sk. vrš. pavad. ltn. KORJANOVIČ.

<...> Kratos metu mano namuose rastas antisovietinių dainų sąsiuvinis priklauso mano žmonos seseriai Černiauskaitei Onai, Petro, 18 m. amž. Ji mano namuose gyvena kartu su mano šeima nuo 1946 m. gruodžio mėn. Prieš tai gyveno pas savo brolį Černiauską Kazį Gražiškių k.

<...> Kratos metu pas mane buvo rastas pasas Nr. 113125/425, galiojantis nuo 1939 06 26 Lenko Kazio, Juozo, g. 1904 m., vardu. Šį pasą aš radau Gražiškių vlsč. valdyboje 1945 m. gegužės mėn., kai dirbau „liaudies gynėju“ Gražiškių NKVD vlsč. skyriuje.

<...> Tada aš paėmiau du pasus: vieną mano žmonos Džemereikienės Petrės vardu, o kitą Lenko Kazio vardu. Šį pasą aš norėjau perduoti Lenkui Kaziui, gyv. Aukštakalnio k., Gražiškių vlsč., bet neperdaviau, nes Lenkas sakė turįs naują pasą ir šis jam nereikalingas.

<...> Mūsų partizanų rezervinę grupę sudaro 8 asmenys (išvardija tuos pačius kaip ir Dubickas – *R. K.*).

<...> Mūsų skyrius, vadovaujamas Dubicko Juozo, priklauso Arlausko Juozo vadovaujamam rezerviniam būriui. Kaip mūsų, taip ir kiti rezerviniai sk. pavaldūs *Vyčio* prtz. būriui.

<...> Arlauskas Juozas aiškino, kad rezervinės prtz. grupės buvo sudarytos tokiems tikslams: pirma – karo atveju vyrai būtų mobilizuojami į kariuomenę, siekti, jog tų grupių nariai nebūtų mobilizuojami, o pasitrauktų į veikiančius partizanų būrius kovai su sovietine valdžia;

antra – partizanams, kovojantiems miške, teiktų praktinę pagalbą, rinktų pinigus, ginklus ir šaudmenis, slėptų partizanus.

Iš **Saukaičio Antano, Tomo**, g. 1907 m. Pavištyčio k., Vištyčio vlsč. (gyv. Bambinių k.) apklausos protokolo, surašyto 1947 05 21, Kybartuose. Protokolą surašė Vilkaviškio MGB sk. oper. įgaliotinis j. ltn. FEOKTISTOV per vertėją KYŠEVIČIŲ.

<...> Aš priklausiau rezervinei partizanų grupei, kuriai vadovavo Juozas Arlauskas. Į šią grupę aš buvau užverbuotas 1946 m.

<...> Mūsų užduotis buvo:

1) partizanų būrių veiklą laikyti visiškoje paslaptyje;

2) būti visada pasirengusiems bet kuriuo paros metu stoti į ginkluotą kovą prieš sovietinę valdžią;

3) Lietuvos piliečiams skleisti propagandą ir aiškinti, kad įvyks Anglijos ir Amerikos karas prieš Sovietų sąjungą;

4) patraukti gyventojus partizanų pusėn.

Tokius nurodymus buvau gavęs iš Dubicko Juozo.

<...> 1946 m. sausio 13 d. į mano namus užėjo 3 nepažįstami partizanai. Aš tada dar dirbau Bambinių k. dešimtininku. Jie sumušė mane už tai, kad dirbu dešimtininku, ir privertė atsisakyti šių pareigų.

Iš **Žėko Pijaus, Juozo**, g. 1907 m. Gražiškiuose, apklausos protokolo, surašyto 1947 05 21, Kybartuose. Protokolą surašė Vilkaviškio MGB sk. vrš. pavad. ČELIŠČEV. Vertėjas – VILČINSKAS JONAS, Juozo.

Ši apklausa buvo nutraukta, kita vyko 1947 m. gegužės 22 d. Apklausia tas pats kap. ČELIŠČEV, vertėjas – FAIFERIS I. I.

Žėkas pirmosios ir antrosios apklausų metu beveik viską neigia, tik paaiškina, kad pažinojo Arlauską Juozą ir Dubicką Joną, kitų nepažinojęs.

<...> Tardymo organams aš prisipažįstu, kad apie „liaudies gynėjo" Garbavojaus Miko (Mykolas) sušaudymą aš sakiau netiesą. Garbavojaus nužudymo faktą bandžiau nuslėpti, kadangi jį nužudant dalyvavo Gražiškių vlsč. MVD oper. įgaliotinis Ambrulevičius, kuris prigrasino, jeigu aš kam nors apie tai prasitarsiu, jis mane užmuš.

Dabar aš kalbėsiu tiesą apie Vištyčio vlsč. „liaudies gynėjo" Garbavojaus Miko nužudymą.

1946 m. rugsėjo pabaigoje aš, Džemereika Juozas ir Saukaitis Antanas Džemereikos arkliu grįžome iš Gražiškių bažnyčios. Dviračiu mus pasivijo buvęs Gražiškių MVD sk. oper. įgaliotinis Antanas Ambrulevičius. Kartu su mumis Ambrulevičius užsuko pas Dubicką Joną, kur mes nutarėme išgerti degtinės. Už stalo susėdome: aš, Žėkas, Ambrulevičius, Dubickas, Džemereika ir Saukaitis. Per langą maždaug už 200 m nuo namų pamatėme žmogų su sugedusiu motociklu. Ambrulevičius pasakė pažįstantis tą žmogų, tai buvęs Vištyčio „liaudies gynėjas" Garbavojus Mikas. Tas žmogus blogas, bolševikas, jį reikia užmušti.

Garbavojų asmeniškai pažinojau aš ir Džemereika. Ambrulevičius įsakė Džemereikai Juozui pasikviesti Garbavojų kartu išgerti degtinės.

Man Ambrulevičius įsakė eiti į lauką ir akylai stebėti aplinką, kad Garbavojaus sunaikinimo metu kas nepasirodytų iš pašalinių, ir aš šį įsakymą nedelsiant įvykdžiau. Namo šeimininkas Dubickas Jonas išsigandęs išbėgo pas kaimyną, jis nesutiko, kad jo namuose žudytų Garbavojų. Saukaitis liko Dubicko gryčioje ir kartu su Ambrulevičiumi laukė ateinančių Džemereikos ir Garbavojaus. Džemereika į kambarį atsivedė Miką Garbavojų, aš, būdamas sargyboje, girdėjau, kaip Ambrulevičius pirmiausia pasikvietė Garbavojų į kitą kambarį, po to – Saukaitį ir Džemereiką, sukomandavo Garbavojų parversti ant grindų ir, kai Saukaitis ir Džemereika tai padarė, Ambrulevičius iš pistoleto šovė į Garbavojų. Kai Garbavojus buvo nušautas, Džemereika man pasakė, jog jis peiliu perpjovęs Garbavojui gerklę, o Saukaitis su Ambrulevičiumi jam padėję pribaigti Garbavojų.

Nužudyto Garbavojaus Miko lavoną Džemereika, Saukaitis ir aš – Žėkas, Ambrulevičiaus įsakymu paguldėme į Džemereikos vežėčias ir nuvežėme į laukus apie 400–500 m nuo Dubicko namų ir įvertėme į duobę. Ambrulevičius pasakė, kad Garbavojaus dokumentus jis pasiimsiąs pats.

Iš **Lukoševičiaus Saliamono, Antano-*Pančio***, g. 1923 m. Gražiškių k., Vilkaviškio apskr., apklausos protokolo, surašyto 1947 05 05. Jį surašė Vilkaviškio MGB tardytojas ltn. ŠUKIN.

<...> Man žinomi šie LLK pogrindinės organizacijos nariai:

1. Arlauskas Juozas-*Briedis*;
2. Ambrulevičius Antanas-*Vėjas*;
3. Gurinskaitė Adelė-*Aguona*;
4. Mačeckas (dokumente Movčetskas);
5. Greičius Jonas;
6. Kijauskas Valentinas;
7. Grigaliauskas Albinas;
8. Vyšniauskas Jonas;
9. Aštašauskas Jonas;
10. Džemereika Juozas-*Dainora*;
11. Venclovas Benius-*Garnys*;
12. Valinskas Jonas-*Algirdas*.

<...> *Skydo* būrio, *Vyčio* kuopos vado ir rezervinio prtz. būrio vado *Briedžio* ryšininkai:

1. Arlauskienė-*Akacija*, 30 m. amž., 1946 m. gyv. Grajauskų k., Bartninkų vlsč. Areštuota;

2. Gurinskaitė Adelė-*Aguona*, 20 m. amž., gyv. Grajauskų k. Šukaičio Juozo namuose. Areštuota;

3. Paulavičiūtė, 18 m. amž., gyv. Ramovietės k., Gražiškių vlsč.;

4. Venclovas Benius-*Garnys*, 23–25 m. amž., gyv. Eistiškių k. Areštuotas.

<...> Man dar žinomi šie *Skydo* būrio partizanai:

1. Jurgelaitis Jonas-*Kardas*, g. 1928 m. Sodėnų k., Pajevonio vlsč. (mirė 1946 11 25 sužeistas Kybartų kalėjime);

2. *Dobilas*, *Skydo* būrio prtz., žuvo 1946 11 06 kartu su *Kardu*.

R. K. p a s t a b a: teisimo, išvežimo į lagerius, grįžimo iš jų ir kt. datos, bausmės atlikimo vietos nurodomos pagal kn. „Lietuvos gyventojų genocidas“, II t. (Vilnius, 1998).

Baudžiamosios bylos Nr. 9773 **kaltinamajame akte,** surašytame 1947 07 09, 8 teisiamieji kaltinami pagal RTFSR BK straipsnius: 58–1 „a“ ir 58–11:

1. **AMBRULEVIČIUS ANTANAS, KAZIO-*VĖJAS*,** suimtas 1947 03 20. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. Išvežtas į lagerius: Inta, Abezė, Vorkuta, Komija – 1959 11 27 Dubrovlagas, Mordovija; tremtis – 1962 03 14 Uchta, Komija. 1993 m. grįžo į Lietuvą.

<...> Parengtinio tardymo metu nustatyta, kad Ambrulevičius Antanas, Kazio, dirbdamas Vilkaviškio apskr., Gražiškių MVD sk. oper. įgaliotiniu, buvo antisovietinių įsitikinimų, „išdavė“ tėvynę, pasinaudojo savo tarnybine padėtimi, teikė praktinę pagalbą „lietuviškosioms buržuazinėms-nacionalistinėms gaujoms“ ir dėl tos priežasties Ambrulevičius užmezgė ryšį su prtz. apygardos rezervinio *Ožio* būrio vadu Dambrausku Albinu-*Žaibu*.

1946 m. liepos 9 d. Ambrulevičius, kaip operatyvinis įgaliotinis, vadovavo čekistinei-karinei operacijai, kurios metu „šukuotas“ Gražiškių vlsč. Vidgirių miškas siekiant surasti ir sunaikinti partizanus, kur MVD kariuomenės kareiviai atsitiktinai aptiko ir nušovė *Ožio* būrio partizaną *Voveriuką*, kurį iškratęs Ambrulevičius paėmė vertingus užrašus. Nenorėdamas, kad šie užrašai patektų į MGB organų rankas ir siekdamas įgyti būrio vado *Ožio* pasitikėjimą, šiuos užrašus jis paėmė ir per partizanų rezervinio būrio narį *Žaibą* juos perdavė *Ožiui*, už tai gavo padėką. Po to *Žaibas* Ambrulevičiui pasiūlė stoti į LLK organizacijos pogrindinį *Ožio* partizanų rezervinį būrį. Ambrulevičius su pasiūlymu sutiko ir dėl didelio konspiratyvaus darbo organizacijoje gavo *Vėjo* slapyvardį.

Po to Ambrulevičius prtz. *Žaibą* apginklavo 14-kos šūvių užsienietišku pistoletu. Ambrulevičius, būdamas *Ožio* vadovaujamo pogrindinio būrio nariu, užmezgė ryšį su *Vyčio* būrio, kuris anksčiau vadinosi *Skydo* būriu, partizanais. *Skydo* pasiūlymu Ambrulevičius sutiko tapti *Skydo* (vėliau *Vyčio*) rezervinio būrio nariu, kurio vadas yra Arlauskas Juozas-*Briedis*. Taip Ambrulevičius iki 1946 m. lapkričio mėn. priklausė dviems rezerviniams būriams: *Ožio* ir *Skydo*, kuriuos vienu metu informuodavo apie numatomas MVD kovos su partizanais priemones, taip pat abiems būriams teikė žvalgybinio pobūdžio informaciją.

Ambrulevičius Antanas dirbo MVD vlsč. sk. oper. įgaliotiniu ir tuo pačiu metu veikė kaip LLK nac. pogrindžio narys. Teikė duomenis *Ožio* prtz. būriui. 1946 m. rugpjūčio mėn. teikė informaciją apie Gražiškių MVD sk. „liaudies gynėjų“ asmeninę sudėtį, milicijos darbuotojus, MGB ir MVD darbuotojus, jų ginkluotę ir valsčiaus centro apsaugos lygį.

1946 m. spalio mėn., gavęs duomenis apie *Ožio* būrio dislokacijos vietą, į kurią būriui sunaikinti buvo išsiųsta vietos garnizono kareivių grupė, Ambrulevičius per savo ryšininkus aplenkė ją, pranešė būrio vadui *Ožiui* apie kariuomenės artėjimą, dėl to būrys pasitraukė.

1946 m. rugpjūčio mėn. partizanams ruošiantis rekvizuoti sviestą iš Gražiškių sviesto perdirbimo įmonės, pranešė *Ožiui* apie sviesto išvežimą.

1946 m. rugpjūčio mėn. Ambrulevičius pranešė *Skydo* būriui apie numatomas MVD priemones ir kariuomenės siautimą Lankupių k., Gražiškių vlsč., taip pat būrio vadui *Skydui* perdavė Grinkiškio MVD sk. „l. g.“ būrio kovotojų (stribų) ir komjaunimo organizacijos narių sąrašas, pranešė apie jų atvykimą į vietą, Gražiškių kariuomenės garnizoną, taip pat periodiškai informavo *Vyčio* rezervinio būrio vadą Arlauską Juozą-*Briedį* apie gaunamą informaciją Gražiškių MVD sk., apie LLK pogrindžio buvimo vietą ir jų ginkluotus būrius.

1946 m. rugsėjo mėn. prtz. būrio vado *Ožio* nurodymu sudarė ir perdavė Gražiškių vlsč. komjaunuolių sarašą.

1946 m. rugsėjo mėn. Ambrulevičius kartu su *Vyčio* būrio pogrindžio nariais Džemereika Juozu, Saukaičiu Antanu ir Žėku Pijumi Bambinių k., Gražiškių vlsč., prtz. rezervo nario Dubicko Juozo namuose nužudė buvusį Vištyčio MVD sk. „l. g.“, aktyvistą Garbavojų Mykolą.

<...> 1946 m. lapkričio mėn. prtz. būrio vadas *Vytis* Antaną Ambrulevičių, kaip

pasižymėjusį LLK pogrindžio narį, paskyrė vadovauti nac. pogrindžio nariams, esantiems Gražiškių MVD sk. tarp „l. g.“.

Būdamas prtz. rezervinės grupės nariu, Ambrulevičius šiuos pogrindžio narius aprūpino antisovietiniais laikraščiais „Laisvės žvalgas“, taip pat toliau verbavo naujus pogrindžio narius tarp „l. g.“. Jis užverbavo Vyšniauską Joną, Antano-*Laivą* ir Puzerį Vytą-*Tanką*. Bijodamas, kad nebūtų iššifruotas kaip išdavikas, 1947 01 13 pasiėmė ginklus – pistoletą ir automatą – ir pradėjo slapstytis, prtz. ryšininko Lukoševičiaus Saliamono ūkyje susitiko su *Vyčio* būrio vadu, kartu pasitraukė į prtz. būrį ir tapo eiliniu partizanu slapyvardžiu *Vėjas*.

Būdamas *Vyčio* būryje, Ambrulevičius dalyvavo „teroristiniuose“ aktuose ir „plėšimuose“.

1947 m. sausio mėn. su grupe partizanų Šilsodžio k., Gražiškių vlsč., susitiko milicijos j. ltn. Sudarį ir „l. g.“ Zaikauską. Susišaudymo metu Sudaris buvo sužeistas ir mirė. Be to, *Vyčio* būrys, taip pat ir Ambrulevičius 1947 03 12 „apiplėšė“ „Rosių“ t. ū., Bartninkų vlsč., ir ten nužudė Bartninkų vlsč. komsorgą Dumčių.

1947 m. kovo 12–13 d. naktį grupė Vilkaviškio MVD garnizono kareivių susidūrė su *Vyčio* būrio partizanais. Kautynių metu nukautas prtz. *Garnys*, o Ambrulevičius-*Vėjas* sunkiai sužeistas ir **paimtas į nelaisvę**.

R. K. p a s t a b a: jeigu patys čekistai netyčia pažymėjo, kad „vziat v plėn“ (paimtas į nelaisvę), tai reiškia, jog partizanai nebuvo „banditai“, kaip daugumoje anų laikų okupantų dokumentuose įvardijami, o buvo idėjiniai kovotojai už savo tautos laisvę ir nepriklausomybę. Nors, be jokios abejonės, tardytojas neturėjo teisės taip rašyti, bet, matyt, apie ką galvojo, taip ir užrašė.

<...> Apie Ambrulevičiaus „išdavikišką“ veiklą liudija jo bendražygiai iš LLK org. pogrindžio:

1) Arlauskas Juozas, Juliaus;
2) Skrelius Kęstutis, Prano;
3) Vyšniauskas Jonas, Antano;
4) Aštašauskas Jonas, Jurgio.

2. **DUBICKAS JONAS, VINCO-*LIŪTAS***, g. 1897 m. Graužinių k., Gražiškių vlsč., gyv. Bambinių k. 1945 m. liepos mėn. buvo įtrauktas į *Vyčio* būrio rezervinę grupę, vadovaujamą Arlausko Juozo-*Briedžio*. Suimtas 1947 06 03. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. 1949 03 14 išvežtas į Steplagą Karagandos sr.

3. **DŽEMEREIKA (DŽERMEIKA) JUOZAS, JUOZO-*DAINORA***, g. 1916 m. Vidgirių k., Gražiškių vlsč., gyv. Bambinių k. 1945 m. gegužės mėn. įstojo į LLK prtz. rezervinį būrį ir buvo paskirtas skyriaus vadu. Suimtas 1947 05 03, nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. 1952 01 05 išvežtas į Magadano lagerį.

4. **SAUKAITIS ANTANAS, TOMO,** g. 1907 m., gyv. Bambinių k. 1946 m. balandžio mėn. buvo įtrauktas į rezervinį prtz. būrį. 1947 05 19 suimtas. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. 1948 m. išvežtas į Uchtižemlago lagerį, Komija – Angarlagas, Irkutsko sr. Paleistas 1956 m.

5. **ŽĖKAS PIJUS, JUOZO**, g. 1907 m. Gražiškiuose, gyv. Bambinių k. 1945 m. palaikė ryšį su *Vyčio* būriu, vėliau įtrauktas į prtz. rezervinį būrį.

6. **LUKOŠEVIČIUS SALIAMONAS, ANTANO-*PANTIS*, *SATURNAS***, g. 1923 m. Gražiškiuose. 1946 m. užmezgė „nusikalstamą" ryšį su politinės „gaujos" *Vytis* „banditais", 1946 m. rugsėjo mėn. užverbuotas į LLK rezervinį prtz. būrį. 1947 05 03 suimtas. 1948 10 08 nuteistas 7-eriems m. lagerio ir 3-iems m. tremties. Išvežtas į Steplagą Karagandos sr. 1954 05 03 paleistas.

7. **PUZERIS VYTAS, JONO-*TANKAS***, g. 1927 m. Duonelaičių k., Gražiškių vlsč. Būdamas „l. g." (stribų) būryje Gražiškių MVD sk., 1946 m. rugpjūčio mėn. buvo užverbuotas į LLK rezervinį prtz. būrį. 1947 04 22 suimtas, nuo 1947 06 26 kalintas Kaune; 1947 12 22 (1947 12 27) **mirė** kalėjime.

8. **KIJAUSKAS VALENTINAS (VALENTAS), JONO-*VIESULAS***, g. 1926 m. Bambinių k., Vilkaviškio r. Užverbuotas į LLK rezervinį būrį, partizanams rinko ginklus ir šaudmenis, kurie iš jo atimti kratos metu. 1947 04 30 suimtas. 1948 10 07 nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties. Išvežtas į Vorkutlagą, Komija, 1957 12 25leista grįžti į Lietuvą.

Kaltinamąją išvadą 1947 06 29 sudarė Kybartuose:
Vilkaviškio MGB sk. vyr. tardytojas j. ltn. GLUŠENKO
Suderinta: Vilkaviškio MGB tardymo sk. kap. ZAVALIŠIN

Ištraukos iš Antano Žilinsko ir Gintaro Lučinsko publikuotų straipsnių internete apie partizaną Antaną Ambrulevičių-*Vėją*

<...> Gimė ir užaugo Antanas Ambrulevičius 1924 m. Alytaus apskr., Miroslavo vlsč., Pupasodžio k. Nuo 1939 m. mokėsi Alytaus gimnazijoje. Ankstyvą 1943 m. pavasarį prie Šventežerio vokiečių žandarų areštuotas ir išsiųstas į vokiečių kariuomenę. Savo atsiminimuose A. Ambrulevičius rašė: „Kariauti visiškai nenorėjau, juo labiau, kad prieš savo valią ir sutikimą buvau padarytas vokiečių kareiviu."

Po mokymų, kai rekrutus paruošė išvežti į Rytų frontą, A. Ambrulevičius su dar vienu bendraamžiu iš karinio dalinio pabėga ir po neilgo slapstymosi grįžta pas tėvus. Netrukus tėviškę jau krėtė vokiečių esesininkai. Taip besislapstydamas sulaukė naujų „išvaduotojų" – Raudonosios armijos.

<...> „Frontui nuslinkus į Vakarus, buvau iškviestas į Alytų. Čia jau buvo susiformavusi vietinė valdžia. Man pasiūlė stoti į karo mokyklą. Kokia ta mokykla, smulkiau niekas ir nepaaiškino. Pirmiausia, kas šovė į galvą: kol mokslas tęsis, tai ir karas baigsis – išvengsiu fronto" – prisiminimuose savo poelgį paaiškino autorius. O buvo tai NKVD (vidaus reikalų ministerijos) operatyvinė mokykla, ruošusi darbuotojus kovai su partizaniniu judėjimu.

<...> Baigęs mokslus, A. Ambrulevičius paskiriamas dirbti operatyviniu įgaliotiniu Gražiškių valsčiuje, t. y. kovoti su partizaniniu judėjimu, pagal to meto leksiką – banditizmu.

<...> Jaunasis operatyvininkas, pritaikęs įgytas saugumo mokykloje žinias, perrašinėjo skundikų pranešimus, klastojo jų parašus.

<...> Operatyvinis darbuotojas tuo metu buvo pareigūnas, kurio parašas lemdavo, ar pilietis gali gauti pasą. Tuo pasinaudojo ir partizanai: iš geradario opera-

tyvininko gavo pasus kovotojams. Netrukus A. Ambrulevičius užmezgė tiesioginį ryšį su Vytauto rinktinės kuopos vadu *Vyčiu*-Algiu Leonavičiumi. O kad su laisvės kovotojais būtų palaikomas nuolatinis ryšys, reikėjo ir ryšininkų. Taip iš patikimų „liaudies gynėjų“, kitaip vadinamų stribais, buvo suformuotas 6 partizanų būrys, iš kurių 2 buvo atsiųsti iš partizanų.

A. Ambrulevičiaus kovotojai atlikdavo ne tik ryšininkų pareigas, bet ir partizanų užduotis, vykdydavo ginkluotas operacijas, likvidavo vieną kitą stribą, kurie buvo pavojingi mūsų veiklai. Vienas iš tokių Ališauskas, kuris buvo greitai likviduotas. Panašaus likimo sulaukė MGB agentas *Kirvis*-Vasiliauskas, kai vieną naktį jį išsivedė *Vytis*. Netrukus nušautas ir Sukackas – kitas buvęs informatorius.

<...> Su savo agentūra A. Ambrulevičius ir toliau dezinformuoja saugumo organus, nes teikia pranešimus, kad Gražiškių tarybiniai aktyvistai yra liaudies priešai ir teikia žinias banditams.

<...> Gražiškių milicijos viršininkas Maksimenko parašė raportą į Vilnių. Iškviestas į MVD rūmus A. Ambrulevičius išgirdo kaltinimą, kad be ginklo vaikšto po kaimus, nesunaikino nė vieno bandito ir niekad su jais nesusirėmė.

Išsigynus kaltinimų, A. Ambrulevičiui paliktos tos pačios pareigos. Susitaręs su partizanų vadu *Vyčiu*, nutarė surengti tariamas kautynes Skardupių k., kur per susišaudymą bėgdamas *Vytis* paliks keletą šovinių ir dokumentą. Jame buvo partizanų raportas Vytauto rnkt. vadui *Vampyrui*, kad A. Ambrulevičius yra tautos išgama ir nuteisiamas mirti. Po tariamo mūšio, kur Gražiškių stribai, o iš tikrųjų partizanai, „kovėsi“ su tikrais partizanais, dokumentai pakliuvo į saugumo rankas. Ten įsitikinta, kad dokumentai tikri. „Po šio įvykio ir kalbos truputį aprimo. Ir žmonės buvo suklaidinti. Sustiprėjo ir mano padėtis. Pasijutau, kad turiu absoliutų pasitikėjimą. Dirbu ir toliau su agentūra, klaidindamas ir dezinformuodamas saugumo organus.“

<...> Gerojo leitenančiuko dvigubą gyvenimą ir jo ryšius su partizanais saugumiečiams išdavė į nelaisvę paimtas ir užverbuotas partizanas Kaškonas, slapyvardžiu *Uošvis*.

<...> Vienintelis gyvas A. Ambrulevičiaus šešetuko kovotojas Jonas Vyšniauskas prisimena, kad tai buvo nešvarios sąžinės vietinis gyventojas Kšilva, kuris dar iki karo „pasižymėjo“: ginčo dėl žemės metu kirvapente užmušė brolį. Užėjus sovietams, iš kalėjimo paleistas, prie vokiečių tarnavęs jų tarnyboje. Po karo pas Baltrušaitį susitiko su *Vyčiu* ir tapo partizanu. Sučiuptas saugumiečių po kurio laiko vėl grįžo pas partizanus su užduotimi surasti partizanų bunkerius.

<...> Iš partizano *Uošvio* gavęs žinią apie A. Ambrulevičiaus ryšius su partizanais, saugumas puolė jį areštuoti. Telefone išgirdęs rusišką balsą apie areštą, nieko nelaukęs susiruošė bėgti pas partizanus. Kai *Vyčiui* papasakojo kas įvyko, kelio atgal nebuvo.

Netrukus po Lankupėnus ir Gražiškius jau narstė bėglio ieškantys kareiviai. Pastatė sargybas pas Saukaitį, pasala laukė ir Alytaus r., Pupasodžio k., tėviškėje.

Netrukus buvo išaiškinti ir stribais apsimetę jo būrio kovotojai. Pas partizanus spėjo pasitraukti tik Viktoras Pečelis-*Vairas* ir G. Pavilionis-*Žentukas*. Partizanai A. Ambrulevičiui parūpino lietuvišką aprangą.

<...> Iš atsiminimų: „*Vytis* man parūpino Vitkausko švarką, kurį gavo iš jo brolio, gyvenusio kaime, Alvito valsčiuje. Čia buvau ir prisaikdintas. Priesaikai vadovavo Vytauto rinktinės štabo viršininkas *Kunigaikštis*, dalyvaujant štabo karininkui *Skydui* ir mūsų *Vyčiui*. Slapyvardį pasirinkau tą patį – *Vėjas*, kurį turėjau anksčiau.“

<...> Likęs *Vyčio* būryje, A. Ambrulevičius tapo partizanų žvalgybininku. Pirmoji užduotis: ištirti iš saugumo pabėgusio ir pas partizanus grįžusio partizano Kaštono-*Uošvio* pabėgimo aplinkybes.

Tardomas *Uošvis* išsidavė. Jeigu bėglys būtų iš karto prisipažinęs, A. Ambrulevičius jį būtų padaręs dvigubu agentu ir taip saugumą vedžiojęs už nosies.

<...> Iš atsiminimų: „Pas partizanus veikė du teismai, vienas buvo Brolių teismas, o kitas – Karo lauko teismas. Mano vedamą bylą buvo nuspręsta atiduoti Brolių teismui. Teismas įvyko netoli Vištyčio, vienoje kaimo sodyboje. Buvo sukviesta visa kuopa. Perskaičius kaltinamąjį protokolą, teismas priėmė nuosprendį – mirtis. Teismo nuosprendis buvo įvykdytas. Vėliau, kai aš buvau pakliuvęs ir tardomas, tardytojas manęs paklausė, kur padėjome Kaštoną, atsakiau: „Nei aš jį šaudžiau, nei žinau, kur jo lavonas užkastas.“ Pasak J. Aštašausko, buvo pakištas po ledu ežere.

<...> Kartą naktį netoli Gražiškių partizanai apšaudė rogėmis važiavusius ginkluotus asmenis. Keletas jų pabėgo, o kelyje liko tik nušautas arklys ir likęs gyvas važnyčiotojas – gražiškietis Kalinauskas. Jis papasakojo, kad vežė iš Kybartų leitenantą ir du stribus.

<...> Pokario miškuose buvo pavienių partizanų būrių, kurie nebuvo organizuotos kovos dalyviai ir kovojo kaip išmanė, be priesaikos. Toks buvo Gražiškių, Bartninkų, Kalvarijos vlsč. teritorijose veikęs *Žaibo* būrys. Visi turėjo slapyvardžius. A. Ambrulevičius su *Vyčio* būriu užpuolė *Žaibo* štabą ir suėmė 4 kovotojus. Tai buvo 3 broliai Dambrauskai ir Bieliūnas Albinas-*Kabelis*.

<...> Iš atsiminimų: „Operacijas patys sugalvodavo ir vykdydavo kaimyniniuose valsčiuose. Kalvarijos valsčiuje buvo ir keli nužudyti – tai rinkimų dieną tarybiniai aktyvistai, kurie vadovavo rinkimams. Vienas kitas buvo ir apkultas už tariamą tarybinę veiklą. Nušauta ne viena kiaulė tų gyventojų, kuriuos laikė „paraudusiais“.“

<...> Broliai Dambrauskai priėmė priesaiką, kovėsi ir žuvo už Lietuvos laisvę. Bieliūnas Albinas Valeras-*Kabelis* (MGB ag. *Variagas*) saugumo sučiuptas ir užverbuotas. Agentas-smogikas Bieliūnas daug partizanų įdavė į saugumo rankas. Savo atsiminimuose jo išdavikišką veiklą aprašė ir Kovo 11-osios akto signataras G. Ilgūnas.

Gerai žinodamas sovietinio saugumo metodus, A. Ambrulevičius organizavo žvalgybos ir kontržvalgybos darbą. Jis išsiaiškindavo, kurie užverbuoti sovietinio saugumo kaimiečiai sekė partizanus ir jų ryšininkus.

Iš atsiminimų: „Pavyzdžiui, Pilypienė, būdama moteris ir dar kunigo sesuo, parsidavė šėtonui. Aš žinojau, kad priartėjus frontui ją užverbavo rusų kontržvalgyba. Kartą gavau žinią, kad Pilypienė su Bartninkų viršininku ilgai derėjosi ir reikalavo baltų kailinių ir veltinių. Buvo žiema, o gulėti ant sniego prie sodybų šalta. Pasiekė žinia, kad naktimis aplink kaimo sodybas šliaužioja kažkokia šmėkla. O svarbiausia, buvo sekama sodyba, vadinta „Alude“, kurioje vykdavo aktyvus judėjimas. Čia su-

sitikdavo būrių vadai ir ryšininkai. Netrukus vieną naktį Pilypienė ir buvo rasta su tais kailiniais ir veltiniais prisiglaudusi prie „Aludės“ namo sienos. Tokiais atvejais teismų nebūdavo, o tik vado sprendimas, griežtas ir galutinis.“

<...> 2008 m. išleista A. Ambrulevičiaus prisiminimų knyga „Kelio atgal nėra“. Autorius, aprašęs savo gyvenimą nuo vaikystės iki mūsų dienų, buvo tvirtai įsitikinęs, kad aukotis už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę – šventa kiekvieno padoraus lietuvio pareiga: „Galima sakyti, išliejau visą savo kraują Suvalkijos lygumose. Tebūnie pamoka mūsų brėstančiam jaunimui, kad aukotis už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę yra šventa kiekvieno padoraus lietuvio pareiga.“

Kautynėse sunkiai sužeistas ir paimtas į nelaisvę A. Ambrulevičius patyrė nuožmius tardymus ir kankinimus. Kalėjime jam teko sutikti Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos auklėtinį A. Svarinską. Jis išnešė į laisvę du kryželius, kuriuos A. Ambrulevičius padarė iš savo sužalotų žaizdų išimtų kaulų.

<...> 1948 m. Kauno kalėjime įvyko A. Ambrulevičiaus teismas. Teisė Pabaltijo karo tribunolas. Nuosprendis – mirties bausmė sušaudant, bet, pritaikius 1947 m. gegužės 26 d. įsaką, pakeista 25-eriais m. lagerio, 5-eriais m. tremties ir 5-eriais m. be pilietinių teisių.

<...> Lageriuose, sutikęs gabių politinių kalinių menininkų, pramoko dailės ir skulptūros paslapčių ir tapo skulptoriumi. Tremtyje gyvendamas Uchtoje, pragyvenimui užsidirbo lipdydamas sovietinių didvyrių skulptūras. Dar ir šiandien čia stovi „Pavlikas Morozovas“, buvusius pionierių namus puošia mozaika „Pionierius“, grafito technika atliktas paveikslas „Leninas ir vaikai“.

<...> Kai po daugelio klajonių metų apsigyveno Alytuje, kūrė tai, kas buvo miela širdžiai: paminklus tremtiniams ir partizanams. A. Ambrulevičius – ir paminklo Emilijai Pliaterytei, pastatyto 2000 m. Kapčiamiestyje, Lazdijų r., autorius.

<...> 1947 m. kovo 20 d. mūšyje su okupantais A. Ambrulevičius sunkiai sužeistas ir suimtas, kalintas Kauno kalėjime. 1948 m. vasarą perkeltas į Vilniaus Lukiškių kalėjimą. 1949 m. gruodžio mėn. išvežtas į Intos lagerį, vėliau kalėjo Abezėje, Vorkutoje (Komijoje), o nuo 1959 m. lapkričio 27 d. Dubrovlage (Mordovijoje). Nuo 1962 m. kovo 14 d. buvo tremtyje Uchtoje (Komijoje).

<...> Dėl A. Ambrulevičiaus padaryto „nusikaltimo“ 1948 m. gegužės 22 d. ištremti jo tėvai, broliai Juozas, Jonas ir Vitas bei sesuo Ona.

<...> 1956 m. spalio 25 d. Abezėje Antanas Ambrulevičius susituokė su Petrute Čiužaite (1926–2003), tremtyje gimė dukra Irena ir sūnus Antanas.

1965 m. gegužės mėn. su šeima grįžo į gimtinę, tačiau nebuvo leista prisiregistruoti, o reikalaujama išvykti iš Lietuvos grasinant iškelti baudžiamąją bylą.

1967 m. liepą grįžo į Uchtą. 1971 m. bandė vėl grįžti į Lietuvą, tačiau negavo leidimo. 1974 m. apsigyveno Bauskėje, Latvijoje.

1993 m. visam laikui su žmona ir sūnumi grįžo gyventi į Lietuvą. Dukra liko gyventi Bauskėje.

<...> Ir grįžęs iš lagerių ir tremties, tęsė lietuvybės misiją: savo bute Alytuje savo lėšomis kūrė istoriškai svarbias skulptūras. Sukūrė ir dzūkams padovanojo arba perdavė už nedidelį atlygį: „Motinos Tremtinės“, „Motinos Tėvynės“ ir Domininko Jėčio-*Ąžuolio* (Alytuje), Emilijos Pliaterytės (Lazdijų r., Kapčiamiestyje),

Švč. Marijos (Prienų r., Balbieriškyje), „Mokytojo“ (Prienų r., Žiūronių k.), Petro Perkumo (Kretingos r., Darbėnuose), Šv. Kazimiero (Varėnos r., Merkinėje). Už „Motinos tremtinės“ skulptūrą (2004 m. liepos 16 d. vandalai ją nuvertė ir sudaužė) dar ir dabar Alytuje raudonųjų yra keikiamas.

Paskutinis Antano Ambrulevičiaus žodis iš knygos „Kelio atgal nėra“

<...> Po penkiolikos metų lagerio ir trisdešimties metų tremties sugrįžau į nepriklausomą Lietuvą. Kaltas, kad per vėlai grįžau, kad ilgai buvau represuojamas, neleidžiamas į Lietuvą. O didžiausia kaltė, kad likau gyvas – tai dabar niekam nereikalingas.

Alytuje susipažinau su vadinamaisiais partizanais, kurie priregistruoti ramiausiai gyveno ir dirbo. Kiti net vadovaujančias pareigas ėjo. Kodėl jiems (sovietinės) Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas nebuvo taikomas kaip partizanams? Kas jie tokie? Dabar pasipūtę būriuojasi, visi turi privatizuotus butus, telefonus, o aš to neturiu, su manimi vengia kalbėti. Tokie šalti santykiai išliko visam laikui. Tuo labiau, kad dabar kai kurie net Vyčio kryžiaus ordinus pasikabinę. Įdomu, kokiu partizanų statutu remiantis ir kas tiek partizanų Lietuvoje prigamino? Įžvelgiu žuvusių partizanų paniekinimą ir mūsų šventos kovos sumenkinimą.

Per dešimt metų išleista daug knygų apie partizanų kovas. Pirmiausia pasigendama Bažnyčios vaidmens įvertinimo. Juk didelė inteligentijos dalis, aukštieji karininkai pasitraukė į Vakarus, o Bažnyčia liko savo vietoje, su liaudimi. Pats skaudžiausias smūgis buvo nukreiptas prieš Bažnyčios tarnus.

<...> Labai glaustai apžvelgiau visą savo gyvenimą. Galima sakyti, išliejau visą savo kraują Suvalkijos lygumose. Tebūnie pamoka mūsų bręstančiam jaunimui, kad aukotis už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę yra šventa kiekvieno lietuvio pareiga. Paaukotas mūsų jaunų partizanų kraujas tebūnie įrašytas į mūsų istorijos lapą kaip šventa kova, už kurią aukojosi ir dešimtys tūkstančių gyvybių buvo paguldyta ant Lietuvos laisvės aukuro.

Mano šventas tikėjimas, kuriuo rėmiausi žengdamas per audringą gyvenimą, visiškai pasitvirtino ir išsipildė. Tai irgi galėtų būti pamoka tiems jaunuoliams, kurie yra atšalę arba visai po kojomis pamynę tikėjimą.

R. K. p a s t a b a: A. Ambrulevičiaus prisiminimuose ir jo tardymo protokoluose minimas buvęs jo bendražygis partizanas **Bieliūnas Albinas Valeras-*Kabelis***. Tragiško likimo asmenybė, apie kurį norėjau plačiau parašyti remdamasis jo tardymo bylos medžiaga, gauta iš KGB archyvų. Drąsus ir narsus laisvės kovose, o gyvas patekęs į priešų rankas tampa baisiu išdaviku, tardomas kalba atvirai, neišsisukinėdamas. Skaitydamas jo apklausos protokolų parodymus, gali tik stebėtis: kaip žmogus gali atvirai, be jokių užuolankų kalbėti apie žmones, kurie jį gelbėjo iš mirties nagų, maitino, slaugė sužeistą, o jis kaip Judas juos išdavinėja kaip didžiausius savo priešus. Jis gerai žinojo, kad minėdamas tų žmonių pavardes, vardus, slapyvardžius, be jokios abejonės, pasmerkia juos ilgiems Rusijos lagerių ir kalėjimų metams. Aišku, jis tai gerai supranta, bet dabar gelbėja savo kailį, už kurį čekistai jau iš anksto jam pažadėjo laimingą ir sotų gyvenimą sovietinėj Lietuvoj. Apklausos protokoluose, parašyta, kad tardomasis Bieliūnas apklausiamas kaip **liudytojas**. Kur matyta, kad partizanų būrio vadas, patekęs gyvas į čekistų nagus, būtų apklausiamas kaip liudytojas? Akivaizdus išankstinis suokalbis. Bet čekistai gerai žino, kuo kartais gali baigtis „derybos“ su tokiu kadru, todėl iškart jam sudaroma bau-

džiamoji byla ir padedama į archyvą, o tardomasis, užverbuotas agentu smogiku, sąlyginai paleidžiamas į laisvę ir toliau dirba, tik jau nebe savo buvusių rėmėjų, ryšininkų bei kovos draugų, o priešų labui. Jis išvardijo maždaug 100 rezervinių partizanų, rėmėjų bei ryšininkų pavardžių. O kur dar tie, kurie buvo išduoti jį užverbavus?.. Įspūdingi skaičiai aukų, gulinčių ant buvusio partizano *Kabelio* sąžinės. Gal kažkaip ir būtų galima pateisinti tiek daug išdavysčių pagalvojus, kad tai buvo kario belaisvio, kuriam galėjo būti taikomos bet kokios fizinio poveikio priemonės, prisipažinimai, bet iš protokolų nelabai matyti, kad tokios priemonės buvo panaudotos, o buvo pasiūlytos sąlygos, su kuriomis tardomasis iškart sutiko ir besąlygiškai vykdė jam patikėtas užduotis.

Informacija, kurią parengė LGGRTC Specialiųjų tyrimų sk. darbuotojas **Andrius Tumavičius**:

„Albinas Bieliūnas, Antano (g. 1924 m. Dirvonų k.), 1944 m. buvo pašauktas į Raudonąją armiją, 1945 m. gegužės mėn. dezertyravo, 1947 m. stojo į partizanų gretas, priklausė Tauro apyg. Vytauto rnkt., turėjo slapyvardį *Kabelis*, paskirtas Kęstučio tėvūnijos vadu.

1952 m. sausio mėn. suimtas. Per pirmąsias apklausas A. Bieliūnas davė išsamius parodymus apie jam žinomas partizanų slapstymosi vietas, kovotojų tarpusavio susisiekimo būdus ir pareiškė norą padėti saugumo organams kovoti prieš partizanus. Buvo užverbuotas, jam suteiktas agentūrinis slapyvardis *Variagas*. Jis panaudotas agentūrinėse operacijose prieš Tauro apygardos partizanus. Iki 1953 m. gegužės mėn. pagal jo duomenis ir jam dalyvaujant likviduota 11 partizanų. Iš viso jam dalyvaujant nužudyta 20 kovotojų, o 6 suimti. Jis dalyvavo kovose prieš partizanus Kalvarijos, Kybartų, Vilkaviškio ir Marijampolės rajonuose.

Baudžiamoji byla A. Bieliūnui buvo nutraukta, o jis pats paleistas į laisvę. 1954 m. suimtas dar kartą. 1955 m. kovo 9 d. A. Bieliūnas už dalyvavimą antisovietinėje rezistencijoje nuteistas 10 m. pataisos darbų lageryje. A. Bieliūnas iš lagerio paleistas anksčiau laiko. 1962 m. lapkričio 22 d. nužudytas savo namo laiptinėje. Žudikai neišaiškinti."

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 34138/3

Bylos pavadinimas: LSSR KGB 4 valdyba, 2 sk. Bieliūnas Albinas Valeras, Antano (Bieliūnas-Kalvaitis Albinas, Antano), g. 1924 m. Kalvarijų r. Baudžiamoji byla T-1. Byla pradėta 1954 05 05, baigta 1955 01 20.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš sulaikyto Bieliūno Albino, Antano, g. 1924 m., Dirvonų k., Kalvarijų r., apklausos protokolų.

Šis protokolas surašytas 1952 01 04. Apklausia Kybartų MGB vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. POLEKOV per vertėją A. BIELIŪNĄ.

<...> 1945 m. pavasarį buvau pašauktas į sovietinę armiją. Būdamas kariniame dalinyje Lenkijos teritorijoje, 1945 m. rudenį dezertyravau ir, grįžęs į Lietuvą, slapsčiausi nuo sovietinės valdžios organų.

1947 m. įstojau į *Durtuvo*-Guziko Juozo vadovaujamą partizanų būrį, kuris vadinosi Vytauto rinktinės 2-osios kuopos 2-uoju būriu.

Nuo pat įstojimo į būrį iki sulaikymo mano slapyvardis buvo *Kabelis*. Nuo 1948 m. sausio mėn. iki 1949 m. rudens buvau 71-ojoje kuopoje (partizanai tokius didelius kuopų skaičius „išpūsdavo" siekdami suklaidinti priešą – *R. K.*). Iki 1948 m. rugsėjo mėn. buvau eilinis partizanas, o po 71-osios kuopos vado *Vyčio*-Leonavičiaus

Algirdo žūties jos vadu tapo *Savanoris*-Žaldaris Juozas, o aš tapau 71-osios kuopos vado pavaduotoju. Nuo 1949 m. rudens iki mano sulaikymo 1952 m. sausio 3 d. buvau Pietų sr., Tauro apyg. Vytauto rnkt. Kęstučio tėvūnijos vadu.

<...> Iki mano sulaikymo Kęstučio tėvūnijai priklausė partizanai:

1. Bieliūnas Albinas, Antano-*Kabelis*, g. 1924 m. Kęstučio tėv. vadas;

2. Bobinas Bronius-*Patrimpas*, g. 1929 m. Bartninkų k. Kęstučio tėv. vado pavaduotojas;

3. Ruseckas Pranas-*Drugys*, g. 1919 m. Vartų k., Prienų r. Kęstučio tėv. 1-osios grandies vadas (žuvo 1952 01 10 Trilaukio k., Vilkaviškio r.);

4. Gataveckas Bronius-*Verpetas*, g. 1924 m. Šiaudiniškės k., Kazlų Rūdos vlsč., 2-osios gr. eilinis prtz.;

5. Novikas Albinas-*Skirgaila*, g. 1928 m. Grajauskų k., 2-osios gr. vadas;

6. Misiukevičius (Misikevičius) Jonas-*Arūnas*, g. 1925 m., 1-osios gr. eilinis prtz. (žuvo 1952 01 10 Trilaukio k., Pajevonio vlsč.);

7. Navickas Gintautas-*Dudutis*, g. 1925 m. Grajauskų k. (Bartninkų k.?), Vilkaviškio r., 1-osios gr. eilinis prtz. (žuvo 1951 01 10 Trilaukio k., Pajevonio vlsč.).

<...> Kęstučio tėv. veiklos rajonas – pietinė Kybartų r. dalis nuo kelio Kybartai–Vilkaviškis, pietvakarinė Vilkaviškio r. dalis ir Kalvarijos r. šiaurės vakarų dalis.

Vasarą visa Kęstučio tėv. laikosi Vištyčio miške, o žiemą išsiskirsto į tris grupes ir apsistoja atskirai vienkiemiuose: aš su *Patrimpu* buvusiuose Bartninkų ir Pajevonio vlsč.; *Skirgaila* su *Verpetu* (pravarde Benius) buvusioje Vištyčio ir Gražiškių vlsč. teritorijoje; *Drugys*, *Arūnas* ir *Dudutis* – Kybartų, Alvito, Vilkaviškio teritorijų dalyse ir Pajevonio vlsč. šiaurės rytų dalyje.

<...> Man žinomi 3 bunkeriai, kuriuose slepiasi partizanai. I bunkeris yra Vištyčio miško viduryje, už proskynos, skiriančios Tadarynės mišką nuo Vištyčio miško, apie 100 m atstumu. Jo plotas – 2x4 m^2, ant nedidelės aukštumėlės, anga atidaroma prie jos pritvirtinta viela. Ji paslėpta po medžių lapais. Bunkeryje po paskutinio mano apsilankymo 1951 m. gruodžio 27 d., buvo rankinis kulkosvaidis su 3 atsarginiais diskais, vokiškas pusiau automatinis šautuvas ir primusas.

II bunkeris – Vištyčio miško viduryje, 400 m į pietus nuo I bunkerio ir maždaug 200 m nuo Skardupių kelio, prieš tą vietą, kur 1951 m. rugpjūčio mėn. MGB operatyvininkai sulaikė Kalvarijų m. gyventoją Astrą, nešiną elektrinėmis baterijomis. Ši vieta vadinama Lapkalniu. Bunkerio plotas – 2x3 m^2. Dangtis atidaromas kaip ir I-ojo. Paskutinį kartą aš jame buvau 1951 m. spalio mėn. Jame buvo kulkosvaidžio diskai, primusas ir vokiškas šautuvas. Šiuos 2 bunkerius žino visi tėvūnijos partizanai, visi jais ir naudojasi.

III bunkeris žinomas tik man, *Patrimpui* ir tėvūnijos vadui *Ąžuoliui-Miškiniui*. Jis yra Kalvarijos r., Smalininkų k., Gurevičiaus Jono namuose. Bunkeryje gali tilpti iki 10 žmonių, įrengtas ant namo stogo vienam kampe po šiaudais.

Kur yra 1-osios ir II-osios grandžių bunkeris, nežinau.

Iš Bieliūno Albino, Antano, **kaip liudininko**, apklausos protokolo, surašyto 1952 01 08 Kaune. Protokolą surašė Kybartų MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis ltn. POLIAKOV.

<...> Ryšiui su Vytauto rnkt. palaikyti buvau paskyręs 2 partizanus: *Skirgailą* ir *Verpetą*, kurie nešiojo paštą į ryšių punktą Vilkaviškio r., Patilčių k., pas Červinską, šiam tikslui užverbuotą 1951 m.

Į šį ryšių punktą su siuntiniais iš tėvūnijos į rnkt. štabą aš siunčiau *Skirgailą* ir *Verpetą* maždaug keturis kartus, o pats į susitikimą su rnkt. vadu *Slapuku-Vidmantu* ėjau į šį punktą kiekvieną mėnesį. Paskutinis susitikimas įvyko 1951 m. gruodžio 8 d. Ten atėjau su savo tėvūnijos partizanais *Patrimpu*, *Verpetu* ir *Skirgaila*. Iš štabo atėjo visi jo nariai: *Slapukas*, *Aitvaras*, *Kęstutis*, *Karvelis* ir *Liūtaširdis*. Kadangi Červinsko namuose buvo pašalinių žmonių, mūsų susirinkimas įvyko kitame kaimyniniame ūkyje, į šiaurę nuo Červinsko namų. Šeimą sudarė: šeimininkas, 2 dukros ar anūkė. Šių namų šeimininko pavardė, atrodo, Litvinavičius, apie 50–60 m. amž. kolūkietis. Kalbėjom apie nelegalų Žandaro, Meilūno ir Žaliagirio Vyto-*Gaidžio* priėmimą į būrį. *Slapukas* nurodė juos priimti į būrį. Be to, kalbėta ir apie darbą pogrindyje. Čia mes prabuvome apie 3 valandas.

Į Červinsko namus aš dažniausiai vaikščiojau su *Patrimpu*. *Vydmantas* dažniausiai ateidavo su *Karveliu* ir *Aitvaru*.

Mes su *Vidmantu* ir su apsauga Červinsko ūkyje, daržinėje ant šieno, dienojome du kartus. Kai kada *Vidmantas* į susitikimą neateidavo, bet tai būdavo retai ir tik tuo atveju, jeigu jį iškviesdavo į apygardą. Visi šitie mano susitikimai su Vytauto rnkt. štabo darbuotojais vykdavo po atitinkamo susirašinėjimo. Jeigu *Vidmantas* nori susitikti su manimi, ryšio punkte pas Červinską jis palieką raštelį voke, o jeigu man būtina su juo susitikti, tą patį padarau aš. Rašteliuose nurodydavom pageidaujamą susitikimo laiką. Taip pas Červinską lankėmės kiekvieną savaitę priklausomai nuo oro ir tikrinome pas jį padėtus paketus.

Iki Červinsko Kęstučio tėv. ryšių punktas su Vytauto rnkt. štabu buvo Šleinių k., Kalvarijos r., Rukštelės Kazio ūkyje. Bet šis punktas likviduotas, kai MGB organai ėmė įtarinėti Rukštelę palaikant ryšį su partizanais. Pas jį gyveno prtz. *Karvelio* sūnus.

Be to, pagalbinis tėvūnijos ryšys su rinktine palaikomas per ryšininką Palioką Nastazą, gyvenantį Širvydų k., Vilkaviškio r. Šiam tikslui Palioką 1951 m. rudenį užverbavo *Vidmantas*. Iki jo šio punkto valdytoja buvo Marijampolės r. Vidgirių k. gyventoja Saukaitytė. Šis ryšio punktas būtinas skubiam partizanų susitikimui. Juo naudojamasi taip: per bet kurį partizanų rėmėją *Vidmanto* vardu aš perduodu laišką Paliokui Nastazui, o pastarasis jį įteikia adresatui. Į mano pusę šis ryšys neveikia. Šiuo ryšiu aš pasinaudojau tik vieną kartą: 1951 m. lapkričio mėn., kai Kęstučio tėv. rajone pasirodė nelegalai Žandaras (Žaldaris), Meilūnas (Miliūnas) ir Žaliagiris. Raštu aš informavau *Vidmantą* apie nelegalų pasirodymą ir prašiau nurodyti, kaip man su jais pasielgti. Tuo metu aš buvau Červinsko ūkyje su *Patrimpu*. Pas jį kolūkiečių duonai miltus malė motoristas Marcinkevičius Petras, g. Rūkštėnų k., Kalvarijos r., kurį pažinojau nuo vaikystės. Čia jį ir panaudojau, kad paketą perduotų Paliokui. Marcinkevičius mano laišką nunešė Paliokui, pastarasis – *Vidmantui,* ir maždaug gruodžio 4 d., kai į ryšių punktą nusiunčiau *Skirgailą* ir *Verpetą* pas Červinską, jie man atnešė *Vidmanto* atsakymą, kuriame ir buvo nurodytas susitikimo laikas: 1951 m. gruodžio 8 diena.

Ryšį su savo grandimis ir su Kęstučio tėv. partizanais aš palaikiau per ryšininką *Kęstutį*-Dranginą Antaną, g. 1927 m., gyvenantį kartu su tėvais Trilaukio k., Kybartų r.

Dranginas Antanas-*Kęstutis* 1948 m. užverbuotas *Drugio* ir iki šiol palaiko ryšį tarp Kęstučio tėv. partizanų. Jo ūkyje aš, kaip tėvūnijos vadas, *Drugys* ir *Skirgaila*, kaip grandžių vadai, prireikus kuriam nors susitikti, paliekame pas Dranginą raštelį ir dar paprašome jo nunešti į bet kurį nurodytą ūkį ir perduoti adresatui. O dažniausiai kiekvienas adresatas laiškus pasiimdavo pats apsilankęs Drangino namuose. Dėl to mes visi ten lankėmės gana dažnai. Drangino namuose dažnai dienodavome: aš – apie 10 kartų, *Drugys* – daugiau.

1951 m. ryšininką *Kęstutį*-Dranginą Antaną aš pristačiau apdovanojimui – 3-iojo laipsnio pagyrimo raštu, bet šio apdovanojimo jis dar negavo. Dranginas nuolat gaudavo iš mūsų antisovietinės literatūros: laikraščius „Partizanas“, „Laisvės žvalgas“ ir antisovietinių proklamacijų. Jis juos skaitė, retkarčiais per patikimus asmenis platino tarp gyventojų arba klijavo ant pakelės medžių. 1949 m. mūsų nurodymu antisovietinę proklamaciją jis priklijavo Trilaukio k., Kybartų r., prie medžio palei kelią Gražiškiai–Karalkrėslis. Tais pačiais 1949 m., apie rugsėjo 15 d., Dranginas per paštą išplatino perspėjamuosius laiškus kolūkių vadovams ir brigadininkams mesti darbą. Šį pavedimą jis įvykdė buvusio Vytauto rnkt. vado *Vampyro*, kuris tada jo ūkyje lankėsi su manimi, *Kęstučiu* ir *Mindaugu,* įsakymu.

Be to, Dranginas partizanams perduodavo juos dominančią informaciją apie kareivius, „liaudies gynėjus“ ir sovietinį aktyvą.

Tėvūnijos kovotojai susirinkdavo ar susitikdavo padedant rezervo nariams ir aktyviems partizanų rėmėjams. Kai nebūdavo šios galimybės, mes susitikinėjome Vištyčio miško bunkeriuose arba arti jų. Tokiu būdu man teko susitikti su 1-osios ir II-osios grandies kovotojais Mėjerio (vokietis) ūkyje, Sausalio k., Kalvarijos vlsč.; Skrėlio ūkyje, Gužučių k., Kybartų r.; Šiaurio ūkyje Karpiejų k., Kybartų r.; Šuminsko ūkyje Skardupių k.; Ulevičiaus Antano ūkyje Eglupių k.; Stravinsko P. ūkyje Duonelaičių k.; Vakarino Jono ir Railos Jono ūkiuose Naujininkų k.

<...> Aktyvūs Kęstučio tėv. prtz. rezervo nariai ir rėmėjai:

1. **Keidošius Ambrozas-*Šermukšnis***, 30 m. amž., iš Vištyčio Lauko I kaimo 1950 m. mano užverbuotas slapuku. Iki tol jis buvo eilinis rėmėjas. Mano įpareigotas tarp gyventojų platino antisovietinę literatūrą. 1950 m. dalyvavo teroro akte Vištyčio Lauko I k. prieš Vasiliauską Kazį. Turėjo šautuvą ir, kai *Patrimpas* šaudė Vasiliausko šeimos narius, jis stovėjo sargyboje. 1951 m. pavasarį Keidošius areštuotas MGB organų.

2. **Šimanauskas Valentas-*Kelmas***, g. 1928 m. Vištyčio Lauko II k. 1950 m. mano užverbuotas slapuku. Jis taip pat mano nurodymu platino antisovietinę literatūrą ir dalyvavo sušaudant Vasiliausko Kazio šeimą. 1951 m. pavasarį Šimanauskas areštuotas MGB organų.

3. **Jakimčikas Jonas-*Riešutas***, g. 1919 ar 1921 m. Vištyčio Lauko II k. 1950 m. rudenį mano užverbuotas slapuku. Jis rinko būtiną informaciją ir platino antisovietinę literatūrą. 1951 m. vasarą areštuotas MGB organų.

4. **Pauža Stasys-*Miunchauzenas***, 35–38 m. amž., iš Rėčiūnų k., Kybartų r. 1951 m. pavasarį mano užverbuotas taip: Pauža Stasys Drausgirio miške dažnai varė samagoną. Kartą, maždaug 1951 m. gegužės mėn., kai Pauža miške varė samagoną, prie jo atėjome: aš – *Kabelis*, *Patrimpas*, *Skirgaila* ir *Arūnas*. Pašnekėję ir išgėrę, mudu su Pauža paėjome į šalį ir kalbėjome apie politiką. Aš jam pasiūliau padėti partizanams. Jis sutiko, aš priėmiau jo priesaiką (daviau pabučiuoti kryžių ir pakartoti partizanų priesaikos žodžius) ir suteikiau jam *Miunchauzeno* slapyvardį. Po to tame pačiame Drausgirio miške mes su juo susitikom 5 kartus ir vieną kartą jo namuose. Susitikimų metu aš jam duodavau 4–5 egzempliorius antisovietinės literatūros, kurią jis platino tarp gyventojų. Be manęs, Pauža taip pat susitikinėjo su 1-osios grandies vadu *Drugiu* ir 2-osios grandies vadu *Skirgaila*.

Pauža turėjo rusišką šautuvą, jį aš mačiau 1951 m. rugpjūčio mėn. Drausgirio miške.

5. **Kartavičius Vincas-*Vyturys***, g. 1929 m. Rečiūnų k., Kybartų r. 1951 m. gegužę, Drausgirio miške, kur juodu su Pauža Stasiu toj pačioj vietoj varė samagoną. Verbavau atskirai, bet jie abu žino, kad užverbuoti slapukais.

V. Kartavičius taip pat turėjo rusišką šautuvą, kurį aš mačiau 1951 m. rugpjūčio mėn., šernų medžioklės metu.

6. **Vakarynas Bronius, Jono-*Kaimynas***, g. 1929 m. Naujininkų k., Kybartų r. Su partizanais ryšį palaiko nuo 1947 m. Tuo metu jį, kaip turintį bunkerį, užverbavo 2-osios kuopos vadas *Vytis*. 1949 m. pavasarį jo tėvų namuose aš jį užverbavau slapuku. Vakarynas apie 10 kartų iš manęs gavo antisovietinės literatūros ir platino ją gyventojams. Jo ūkyje dažnai lankėsi *Vytis*, *Klajūnas*, *Apynys*, *Mažytis*, *Vijūnas*, *Drugys*, *Mėnulis*, *Savanoris*, aš – *Kabelis* ir daugelis kitų. Kartu su partizanais jis kai kada vaikščiojo po kaimus nakties metu ir rodė kelią.

1949 m. Vakarynas platino įspėjamuosius partizanų laiškus kolūkių brigadininkams ir jų nariams. Paskutinį kartą su Vakarynu susitikau 1951 m. Vištyčio miške ir įteikiau 4 egz. laikraščio „Partizanas“.

7. **Gataveckas Jonas-*Dulkė***, g. 1912 ar 1914 m. Vaišnių k., Kybartų r. Jis yra prtz. *Verpeto* giminaitis. Užverbuotas slapuku Kęstučio tėv. 1-osios grandies vado *Drugio*. Su juo buvau susitikęs tik vieną kartą jo ūkyje 1951 m. vasarą. Tuo metu aš - *Kabelis*, *Verpetas* ir *Skirgaila* pas jį dienojome. Gataveckas, kaip siuvėjas, man taisė švarką, siuvo karinį mundurą *Verpetui* ir taisė drabužius *Drugiui*.

8. **Rinkevičius Albinas-*Gudruolis***, 30–35 m. amž., iš Karalkrėslio k., Kybartų r. Užverbuotas *Drugio* ir pristatytas apdovanojimui. Aš pats su Rinkevičiumi nesusitikinėjau, bet *Drugys* apie jį atsiliepė gerai. Savo namuose dažnai priiminėja partizanus, aprūpina maisto produktais, teikia duomenis partizanams bei pogrindžiui.

9. **Sakalauskas-*Jaunuolis***, 80–90 m. amž., gyv. Gužučių ar Sodėnų k., Kybartų r. Užverbuotas slapuku. Jo ūkyje aš lankiausi 1951 m. vasarą kartu su *Patrimpu* norėdamas rasti *Drugį*.

10. ***Brolis*-Juozas**, *Savanorio* būrio prtz. bunkerio laikytojas, 40–45 m. amž., dirba kolūkio brigadininku, gyv. Gražulėnų k., Kybartų r. Šeimoje 5 asmenys: šeimininkas, 2 16 ir 12 m. dukterys ir 6 m. sūnus. Jo vienas brolis taip pat dirba

kol. bridgadininku, gyvena Obelupių k., Vilkaviškio r., kitas brolis gyvena Gražulėnų k., dirba kol. sandėlininku.

11. **Lepinaitis-*Varguolis***, 50 m. amž., turi bunkerį, kuris įrengtas daržinėje šiene. Lepinaitį 1947 ar 1948 m. užverbavo Vytauto rnkt. vadas *Klajūnas*. Jo ūkyje aš lankiausi 1948 m. kartu su *Klajūnu*, *Savanoriu*, *Drugiu*, *Šalmu*, *Robinzonu*, *Kariūnu*, *Mėnuliu*, *Genuku ir Vyteniu*. Tuo metu pas mus vyko tėv. (tuo metu 71-oji kuopa) partizanų susitikimas su rnkt. štabu. Antrą kartą pas Lepinaitį lankiausi 1951 m. birželio mėn. su *Drugiu*, *Patrimpu* ir *Verpetu*. Mes ten dienojome. *Drugys* pristatė Lepinaitį apdovanojimui, kurio dar negavo. Dirba kolūkio vet. sanitaru.

12. **Saukaitis-*Trumparankis***, 45 m. amž., gyv. Jakiškių k., Kybartų r. *Mėnulio* ir *Savanorio* ryšininkas. Apdovanojimui jį pristatė *Drugys*, kuris pas jį dažnai lankydavosi. Aš pas Saukaitį lankiausi 1947–1948 m. kartu su *Vyčiu*, *Erškėčiu,* kai ten dienojome.

13. **Mėjeris-*Anoveris***, 50 m. amž. Pas jį buvo *Mėnulio* bunkeris ir Kęstučio tėv. partizanų susitikimo vieta, gyv. Sausininkų k., Vilkaviškio r., dirba kolūkyje. Šeimoje 5 asmenys. Užverbuotas *Mėnulio,* o 1951 m. *Drugio* pristatytas apdovanojimui.

1951 m. jo namuose aš 3 kartus susitikau su kitais partizanais. Paskutinį kartą tai vyko 1951 m. spalio mėn., susitikom: aš – *Kabelis* ir *Patrimpas* iš vienos pusės ir *Drugys* bei *Arūnas* iš kitos pusės. Po susitikimo dienojome jo namo pastogėje.

14. **Ragažinskienė-*Motinėlė***, 50–60 m. amž., gyv. Obelupių k., Vilkaviškio r. su 25-erių m. dukterimi ir tolimų giminaičių 12-os m. berniuku. Užverbuota 1947 m. buvusio rinktinės vado *Klajūno*. Aš jos ūkyje lankiausi 1951 m., kartu su *Drugiu*, *Patrimpu* ir *Verpetu* dienojau.

15. **Jaudegienė-*Vienuolynas***, 35 m. amž., gyv. Šilsodžio k., Kybartų r. Jos vyras teistas 1945 m. kaip buvęs vokiečių padėjėjas. Užverbuota būrio vado *Vyčio* 1946 ar 1947 m. kaip turinti bunkerį savo namuose po grindimis. Bunkeris likviduotas 1949 m. su prtz. *Vyčiu* ir *Erškėčiu*.

16. **Šiaurys-*Slabada***, 50–60 m. amž. iš Skerpiejų k., Kybartų r. Mano užverbuotas 1950 m. kaip turintis bunkerį daržinėje šiene. Jo ūkyje partizanai dažnai lankėsi nuo 1946 m., o *Vytis*, *Plienas*, *Iešmas* ir aš – *Kabelis* dienodavom. 1950 m. aš – *Kabelis* ir *Patrimpas* 3 mėn. (rugsėjį, spalį ir lapkritį) slapstėmės Šiaurio bunkeryje. Šiaurys yra *Patrimpo* dėdė. Mudu su *Patrimpu* pas jį nešėme maisto produktus, o jo žmona ir duktė Šiaurytė Uršulė mums gamino maistą. Kita dukra Anelė – siuvėja, nuo 1950 m. gyvena Beržyno k., Kalvarijos r., pas dėdę.

17. **Vaškevičienė-(Vaškelienė) *Šeimininkė***, 60–70 m. amž., gyv. Grajauskų k., Kalvarijos r. Laiko *Kardo* būrio bunkerį. 1946 m. ir 1950 m. šiuo bunkeriu naudojosi *Vytis* ir aš – *Kabelis*. Partizanai jos bunkeryje dažnai prabūdavo savaitėmis. Jis buvo įrengtas po grindimis, bet 1950 m. žuvus Bačkūnui, kurį nužudė *Skirgaila* ir *Arūnas* netoli Vaškelienės namų, aš įsakiau jos bunkerį likviduoti. Paskutinį kartą Vaškelienės namuose aš lankiausi 1951 m. liepos mėn. su *Patrimpu*. Buvome užėję pavalgyti. Vaškelienės šeima susideda iš 4 asmenų: šeimininkė, jos motina 90 m. amž., duktė Birutė, g. 1925-26 m., ir sūnus Kęstutis, g. 1932 m. Dirba kolūkyje.

18. **Jurgaitis Juozas-*Ligoninės vedėjas***, g. 1912 m., gyv. Dirvonų k., Kalvarijos r. Laiko *Vyčio* bunkerį, kurį 1944 m. įrengė pats name po grindimis. Nuo 1947 m. kovo 15 d. iki gegužės mėn. šiame bunkeryje aš gydžiausi, kai apšalau kojas žiemą basas bėgdamas po susišaudymo su MGB kareiviais Eistiškių k. Jurgaičio brolis Albinas 1947 m. neilgai buvo partizanų būryje ir nespėjo gauti slapyvardžio, nes žuvo kautynėse Bartninkų vlsč. Tais pačiais metais bunkerio laikytojas ir jo brolis Jonas buvo areštuoti.

19. **Varnagirytė Marytė-*Pakrantė***, 35 m. amž., iš Dirvonų k., Kalvarijos r. Ją 1947 m. užverbavo būrio vadas *Vytis* kaip turinčią bunkerį, įrengtą po daržine, įėjimas iš gyvenamojo namo. 1948 m. bunkeris likviduotas. Varnagirytės namuose dažnai lankėsi partizanai, o su jais ir aš. Jos šeima: ji ir 14-os m. jos sesers sūnus. Tėvai mirę.

20. **Butkerienė-Eidukaitienė-*Seserėlė***, 60–70 m. amž., gyv. Vartų k., Kalvarijos r. Šeimoje yra 6 asmenys: šeimininkas, šeimininkė pagal pirmąjį vyrą Butkerienė, o pagal antrąjį – Eidukaitienė, 2 dukros ir 2 sūnūs. Visi suaugę. Užverbuota būrio vado *Vyčio*. Jos ūkyje dažnai dienovom, buvome aprūpinami maisto produktais.

21. **Steponaitytė (Steponavičiūtė) Alesė-*Akacija***, g. 1925 m., gyv. Dobilynių k., Kybartų r., prtz. *Vijūno* giminaitė. Užverbuota 2-osios grandies vado *Mažyčio* kaip turinti bunkerį, kuriame slėpėsi *Mažytis* ir *Vijūnas*. Bunkeris likviduotas 1950 m., kai buvo suimtas gyvas *Vijūnas*. Aš *Akacijos* namuose 1949 m. lankiausi 4 kartus. Kai partizanai gyveno Drausgirio miške, ji nešė jiems maisto. Paskutinį kartą aš su Steponaityte susitikau 1950 m. vasarą Vištyčio miške. Ją ir Vasiliauskaitę Anelę pas mane atvedė ryšininkas Valentas Šimanauskas. Miške tuo metu su manimi buvo: *Kariūnas*, *Klajūnas*, *Robinzonas*, *Mažytis*, *Ulanas*, *Vijūnas* ir *Drugys*. Čia aš padariau klaidą: su šiais partizanais Drausgirio miške susitikau su Steponaityte, o Vištyčio miške mudu su *Skirgaila* priėmėm ją ir Vasiliauskaitę. Steponavičiūtė atėjo paimti ginklų, paslėptų po *Vijūno* arešto, apie kuriuos taip pat žinojo Vincas Jakimavičius (areštuotas). Bet aš tų ginklų nepaėmiau, kadangi Jakimavičius buvo greit areštuotas, o pati Steponaitytė apie ginklų laikymo vietą nieko nežinojo.

22. **Pasalauskas Jonas-*Varnas***, g. 1924 m. Vištyčio Lauko I k., Kybartų r. Jį užverbavo būrio vadas *Kovas* kaip ryšininką 1946 m. su rinktinės vadu *Vyčiu*. Jo namuose lankydavosi partizanai, bet dažniau jis ateidavo pas partizanus. Pastaruoju metu mudu susitikinėjom Vištyčio miške, kur jis gaudavo antisovietinės literatūros, skirtos gyventojams, ir perdavinėjo mus dominančią informaciją. Su manimi Pasalauskas ryšį palaikė nuo 1949 m. iki 1950 m. rudens. Po to išvyko į Kybartus, kur dirbo rajono vykdomojo komiteto žemėtvarkos skyriuje.

23. **Kraujutaitis Viktoras-*Posūnis***, g. 1934 m., gyv. kartu su tėvais Vištyčio Lauko I k. Ryšį su manimi ir kitais Kęstučio tėv. partizanais kaip aktyvus rėmėjas palaiko nuo 1950 m. Priesaikos jis nedavė, bet teikė mums reikalingą informaciją, parduotuvėje mums pirko rūkalus, gamino samagoną, kaip aktyvus rėmėjas lankėsi abiejuose mūsų bunkeriuose Vištyčio miške. Ne kartą daviau jam antisovietinės literatūros. Paskutinį kartą su juo susitikau bunkeryje Vištyčio miške 1951 m. lapkritį. Su manimi tada buvo *Patrimpas*, *Skirgaila* ir *Verpetas*.

24. **Novikienė Elzbieta-*Smalsuolė***, 36 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko II k. Su partizanais palaiko ryšį nuo 1947 m. Slapyvardį jai suteikiau 1950 m. kaip aktyviai rėmėjai pristatydamas apdovanojimui. Novikienė labai dažnai susitikinėja su partizanais *Vytimi*, *Durtuvu*, *Liūtu* ir kt. Žino jų bunkerius Vištyčio miške, nešė paruošto maisto. Su ja 1947 m. susitikinėjau ir aš Vištyčio miške, o *Skirgaila* ir *Verpetas* su ja susitikinėjo 1951 m. gruodžio mėn. pas jos giminaitį Greičių Kazį Dambaukos k., Vilkaviškio r.

Iš Bieliūno Albino, Antano, **kaip liudininko**, apklausos protokolo, surašyto 1952 01 12 Kaune Kybartų MGB sk. vyr. ltn. POLIAKOVO.

<...> Iki 1948 m. partizanų būrių vadai sudarinėjo rezervinius partizanų būrius ir rinko atskirus partizanų žvalgybininkus. Tuo metu aš buvau eilinis partizanas ir rezervinių būrių sudėtis man nebuvo aiški. 1948 m., kai dauguma šių padalinių narių buvo areštuota, partizanų vadovybė išleido įsakymą dėl rezervinių grupių pakeitimo atskirais rezerviniais partizanais ir dėl partizanų žvalgybininkų iš civilių gyventojų pakeitimo.

Pastaruoju metu Kęstučio tėvūnija turėjo ryšininkų ir rėmėjų, kuriuos naudojome ryšiams su būriais ir žvalgybininkų parinkimui. Be to, „pasyvieji" (rezerviniai partizanai – *R. K.*) ryšininkai ir rėmėjai platino antisovietinę literatūrą, kurią gaudavo iš partizanų būrių.

<...> Be mano anksčiau minėtų aktyvių Kęstučio tėv. rėmėjų, veikia ir šie asmenys:

1. **Mališka Jonas**, 30 m. amž., gyv. Klėtininkų k., Kybartų vlsč. 1946–1947 m. buvo *Vyčio* būr. rezervinis prtz. Pastaruoju metu yra Kęstučio tėv. prtz. Rėmėjas;

2. **Laivys Bernadas-*Plienas***, g. 1918 m. Liepalotų k., Kalvarijos r. 1946–1947 m. buvo *Žaibo-Liūto* būr. rezervinis prtz.;

3. **Venclova Juozas** (vardas netikslus), g. 1919 m., gyv. Liepalotų k. 1946–1947 m. buvo *Žaibo-Liūto* būr. rezervinis prtz.;

4. **Stebuliauskas Juozas-*Ąžuolas***, g. 1925 m. Eistiškių k., Kalvarijos r. 1947 m. buvo rezervinis prtz. Partizanas *Arūnas* jį pakvietė į Eistiškių mišką ir nurodė rinkti žvalgybinę informaciją;

5. **Vincas**, apie 30 m. amž., gyv. Gužučių k., Kybartų r. Šeimą sudaro: tėvas, motina ir sesuo. 1951 m. *Drugys* jį charakterizavo kaip aktyvų rėmėją;

6. **Eidukaitis Juozas**, g. 1925 m., gyv. Girkantų k., Kalvarijos r. Priklauso *Žaibo* būr. rezervinei grupei;

7. **Stravinskas Pijus-*Bosas***, 55 m. amž., iš Duonelaičių k., Kybartų r. Aktyvus rėmėjas. Jo namuose dažnai slepiasi partizanai. 1951 m. pavasarį iš jo gavau primusą bunkeriui miške pašildyti. 1950 m. apie 3–4 d. kartu su *Drugiu* ir *Arūnu* slapstėsi Vištyčio miške, nes bijojo arešto, kadangi savo ūkyje slėpė partizanus. Tuo metu jo ūkyje dienojo minėti partizanai ir atėjo grupė kareivių. Stravinskas kartu su partizanais pabėgo į mišką. Apie 1951 m. gegužės mėn. Stravinskas pradėjo slapstytis ir, kiek teko girdėti iš gyventojų, pasislėpė pas savo gimines netoli Kauno;

8. **Karsokas Jonas** iš Skardupių k., Kybartų r. dirba liaudies mokytoju. Nuo 1946 m. prtz. rėmėjas. *Patrimpas* ne kartą iš jo gavo rašomojo popieriaus;

9. **Kartavičiūtė**, 22 m. amž., iš Vištyčio Lauko I k., pradinės m-los mokytoja;

10. **Kazlauskas** iš Liubiškių k., Kybartų r. Tadarinės miško eigulys. Teikė duomenis apie kareivių pasirodymą bei „liaudies gynėjus“. 1950 m. mums davė 200 rb ir maisto produktų;

11. **Galgataitė Liuda**, Gražiškių vid. m-los mokytoja. 1951 m. jos tėvų namuose du kartus jai daviau antisovietinės spaudos;

12. **Lašinskas Jonas** gyv. Ančlaukio k., Kybartų r. Jis man davė chrominius batus ir lašinių, o mes jam davėme antisovietinės spaudos;

13. **Ulevičius Anupras-*Brikas***, 60 m. amž., iš Eglupių k., Kybartų r. Prtz. rėmėjas nuo 1946 m. Jis taip pat renka informaciją apie MGB kariuomenės ir „liaudies gyvėjų“ judėjimą bei sovietinį-partinį aktyvą;

14. **Kurtinaitis Alfonsas**, gyv. Ančlaukio k. 1951 m. mudu atsitiktinai susitikom to paties kaimo gyventojo Vaitukaičio Viktoro namuose, kur buvo ir *Arūnas* su *Skirgaila*;

15. **Šupinskas**, apie 60 m. amž., gyv. Skardupių k. Prtz. rėmėjas nuo 1946 m. Jo namuose partizanai dažniausiai lankosi dėl to, kad palaiko intymius santykius su jo dukterimis Gėne ir Terese. Jam atnešdavome maisto produktų, o dukros paruošdavo ir nešdavo mums į mišką;

16. **Bendžiūnas Kazys**, gyv. Lankupėnų k., Kybartų r. 1946–1947 m. buvo prtz. rezervo narys. Jis man taisė radijo aparatą;

17. **Janušaitis**, apie 45 m. amž., gyv., Skardupių k. Prtz. būrio rėmėjas nuo 1946 m. Janušaitis dirba „Lenino keliu“ kol. sąskaitininku;

18. **Zaveckas**, apie 50 m. amž., gyv. Skardupių k. Prtz. būrio rėmėjas nuo 1946– 1947 m. Aš jo namuose lankiausi 5–6 kartus dėl maisto produktų. Sekminių proga Zaveckas mums padarė bidoną alaus, kurį į mišką atsinešė patys partizanai. Jo sūnūs dažnai susitinka su partizanais ir gauna antisovietinės literatūros. 1951 m. pavasarį Zaveckas Vitalius mano nurodymu į mišką pakvietė lentpjūvės vedėją Skinkį Juozą, kad susitartų, kaip pristatyti iš lentpjūvės lentų bunkerio statybai;

19. **Skinkys Juozas**, gyv. Skardupių k. Su broliu Bernadu Skinkiu į Vištyčio mišką naktį pristatė lentų bunkerio statybai maždaug už 200 m nuo bunkerio, ties proskyna su Tadarinės mišku;

20. **Skinkys Bernadas**, gyv. Totorkiemio k., nevedęs. Nuo 1946 m. tėvų namuose susitikinėja su partizanais. Iš jo prtz. gaudavo maisto produktų;

21. **Kavaliauskas**, 36 m. amž., gyv. Skardupių k. 1949 m. abu su žmona į mišką mums atnešė maisto. 1951 m. mes jo nebelankėme, kadangi jis ėmė gerti, bijojome, kad jie mūsų neišduotų;

22. **Macijauskas Bronius**, gyv. Lankupėnų k., Kybartų r. Prtz. rėmėjas;

23. **Pečelis Fabijonas**, gyv. Skardupių k. 1951 m. mes pas jį lankėmės su Patrimpu, gavome iš jo lašinių ir mėsos;

24. **Langaitis Everistas**, 35 m. amž., gyv. Lankupėnų k. Prtz. rėmėjas nuo 1946 m.;

25. **Glesas**, 50 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko II k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m. Su juo bendrauja prtz. *Skirgaila*;

26. **Kuprusevičius Jonas**, gyv. Vištyčio Lauko II k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m. 1948 m. *Mažyčiui* ir *Vijūnui* jis taisė batus. Šiuo metu dirba „Vienybės“ kol. sąskaitininku;

27. **Kurunkevičius**, 60 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko II k. Mane savo namuose priėmė du kartus 1949 m. ir 1950 m.;

28. **Petrikas**, gyv. Vištyčio Lauko II k. 1948 m. man ir kitiems prtz. davė maisto produktų;

29. **Auštra**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Pas jį lankiausi 1950 m. ir gavau maisto produktų;

30. **Leonavičius Vincas**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėjas;

31. **Černiauskienė Uršulė**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėja. 1948–1950 m. jos namuose dažnai lankydavosi partizanai. Jos duktė Adelė Černiauskaitė kartais gamindavo maistą ir atnešdavo mums į mišką;

32. **Šimanauskienė Petronelė**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėja iki 1951 m. Jos duktė Šimanauskaitė Genė keletą kartų į mišką mums atnešė maisto. Nuo 1951 m. su Šimanauskiene ir jos sūnėnu Šimanausku Juozu ryšį nutraukėme, nes įtarėme juos išdavyste;

33. **Šimanauskaitė Aldona** ir jos sesuo **Genė** 1948–1950 m. dažnai susitikinėjo su mumis savo namuose ir Vištyčio miške, kur atnešdavo mums maisto;

34. **Panitauskas**, gyv. Vištyčio Lauko I k. 1950 m. savo namuose mus priėmė du kartus ir atidavė avį, kurią mes pasipjovėme miške dalyvaujant Kraujutaičiui Viktorui, išsikepėme mėsą ant laužo ir suvalgėme;

35. **Bagdonas**, 70 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko I k. Pas jį lankiausi tris kartus 1947, 1948 ir 1950 m. norėdamas sužinoti, kas girdėti kaime;

36. **Astrauskas**, 60 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko I k. 1949–1950 m. pas jį dažnai užeidavau pasiimti maisto;

37. **Jakimčikas Kazys**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m.;

38. **Kraujutaitis Simas**, gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m. Jo sūnus Viktoras į mišką mums nešė maisto;

39. **Kraujutaitis Vytas**, gyv. Vištyčio Lauko I k. 1950 m. pas jį užeidavau pasiimti maisto;

40. **Kavaliauskas**, 60 m. amž., gyv. Vištyčio Lauko I k. Prtz. rėmėjas nuo 1946 m.;

41. **Klevinskas**, 55 m. amž., gyv. Dabravolės k., Kybartų r. Aktyvus prtz. rėmėjas nuo 1946 m. Iš jo gaudavome maisto produktų, jis mums gamino maistą ir nešė į mišką. Paskutinį kartą pas jį lankiausi 1949 m. su *Drugiu* ir iš jo sūnaus **Klevinsko Juozo** (dabar tarnauja sovietinėje armijoje) gavau pistoletą TT, kurį jis turėjo pokario metais;

42. **Bielevičius Juozas**, gyv. Dabravolės k. 1947–1951 m. prtz. rėmėjas. Jo sesuo Bielevičiūtė Uršulė palaikė ryšį su prtz. *Iešmu*, *Plienu*, *Durtuvu*, o nuo 1950 m. intymiai bendravo su prtz. *Verpetu*. Šiuo metu Uršulė ištekėjo už Akelaičio Vlado iš Dabravolės k. ir išvyko gyventi į Kybartus;

43. **Šukaitis Petras**, gyv. Dabravolės k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m. 1947 m. prtz. *Liūtui* jis perdavė vokišką dešimtšūvį šautuvą. 1950 m., kai Šukaitis dirbo

kolūkio pirmininku, jį atsitiktinai sulaikė *Verpetas*, kuris kaip naujas partizanas nieko nežinojo apie Šukaitį ir vedė jį į mišką pas *Drugį*, bet būdamas stipriai išgėręs Šukaitį paleido;

44. **Veraitienė**, 55 m. amž., gyv. Dabravolės k. Prtz. rėm. nuo 1947 m. Ji varė samagoną ir juo vaišino partizanus. Aš asmeniškai ją lankiau dėl to, kad draugavau su jos dukra **Vale** (dabar Kraujutaitienė), su kuria nuo 1947 m. dažnai susitikinėjau. Paskutinį kartą Valę mačiau 1950 m. Vištyčio miške, kur ji buvo atėjusi su vyru grybauti;

45. **Karnickas**, 45 m. amž., gyv. Dabravolės k., Kybartų r. 1950 m. pas jį lankėmės su *Drugiu*, *Verpetu* ir *Skirgaila,* o 1951 m. rugpjūčio mėn. – su *Arūnu* ir *Verpetu*, gavome medaus ir 100 rb;

46. **Pasalauskas**, gyv. Ančlaukio k., Kybartų r. Pas jį lankiausi vieną kartą 1951 m. norėdamas gauti maisto. Jis yra Drausgirio miško eigulys;

47. **Snapkauskas**, gyv. Ančlaukio k. 1951 m. Skirgailai davė gerus chromo odos batus, o jam atidavė suplyšusius;

48. **Vasiliauskas Antanas** (vardas netikslus), gyv. Ančlaukio k. Pas jį lankiausi 1950 m. dėl batų, kuriuos gavau 1951 m. Šiuo metu jo namuose įsikūrusi pradinė mokykla;

49. **Vasiliauskas**, gyv. Ančlaukio k. Fotografas. Pas jį lankėmės 1950 m. su *Drugiu* ir *Arūnu* norėdami gauti maisto. Be to, *Drugys* iš jo gavo batus, o *Arūnas* – ryškalo ir fotonuotraukų fiksatoriaus;

50. **Ražinskas**, 55 m. amž., gyv. Ančlaukio k. 1951 m. pas jį užėjau susitikti su Stravinsku, bet jo neradau. Ražinskas pasakė, kad iki mūsų atėjimo (1951 m. spalį) Stravinskas pas jį gyveno, bet prieš savaitę kažkur išėjo;

51. **Vaitukaitis Viktoras**, gyv. Ančlaukio k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m.;

52. **Vingelis Albinas**, gyv. Ančlaukio k. Pas jį lankiausi 1951 m. du kartus norėdamas sužinoti, kaip jis gyvena, kadangi kiti partizanai jo vengė kaip buvusio „liaudies gynėjo“;

53. **Karalius Jurgis**, gyv. Gudelių k., Kybartų r. Pas jį lankiausi vieną kartą 1950 m. ir du kartus 1951 m. norėdamas gauti maisto produktų, tiksliau: perspėti jį kaip ginkluotos MGB grupės narį;

54. **Paškevičius**, Gudelių k. gyventojas. Prtz. rėmėjas nuo 1948 m., dirba kolūkio sąskaitininku. Paškevičius iš MGB gavo automatą „Škoda“ (čia turimas omeny vokiečių gamybos automatas „Sturmgewehr“ – *R. K.*) ir mes apie tai žinojome, bet ginklo iš jo nepaėmėme;

55. **Linarta Bernadas**, gyv. Gudelių k., kol. „Pergalė“ pirmininkas. Anksčiau dirbo Kunigiškių apyl. pirmininku. Prtz. rėmėjas. Linarta taip pat iš MGB buvo gavęs šautuvą ir mes apie tai žinojome;

56. **Galinaitis Juozas**, gyv. Gudelių k. 1951 m. mums davė avį, kurią pasipjovėme Vištyčio miške ir suvalgėme;

57. **Debesiūnas** iš Eglupių k., Kybartų r. Ulevičiaus Antano kaimynas. Pas jį lankiausi 1951 m. vieną kartą dėl maisto produktų;

58. **Leonavičius**, 50–60 m. amž. iš Torieliškių k., Kybartų r. 1950 ir 1951 m. pas jį lankiausi du kartus dėl maisto;

59. **Vaškevičius Jonas**, gyv. Trilaukio k., Kybartų r. 1946–1947 m. buvo įrengtas *Durtuvo* bunkeris;

60. **Liaudanskas Jonas**-***Aleksandrynas***, g. 1929 m. Trilaukio k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m. 1949 m. prtz. *Vampyras* jam įteikė partizanų laiškus su grasinimais kolūkių valdybų nariams ir brigadininkams, kuriuos jis išsiuntinėjo paštu;

61. **Puida**, 50 m. amž., gyv. Jakiškių k. Prtz. rėmėjas nuo 1948 m.;

62. **Griškaitis**, gyv. Duonelaičių k., Kybartų r. Prtz. rėmėjas nuo 1946 m.;

63. **Kalvaitis**, 23 m. amž., gyv. Duonelaičių k. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m.;

64. **Kukys Vincas**, gyv. Duonelaičių k. 1947–1948 m. pas jį buvo 70-osios ir 71-osios kuop. ryšių punktas su prtz. rinktine. 1948 m. aš tris kartus dalyvavau šiuose partizanų būrių susitikimuose, kuriuose dalyvavo: *Drugys*, *Savanoris*, *Džimis*, *Kariūnas*, *Klajūnas*, *Robinzonas*, *Vytis*, *Erškėtis* ir aš – *Kabelis*;

65. **Gurnevičius**, 65 m. amž., gyv. Duonelaičių k. 1948 m. jo šeimą sudarė 6 asmenys: tėvai, sūnus ir 3 juodbruvos dukros. Viena iš jų šiuo metu gyvena Šilbalių k., Bindoko Albino namuose. Gurnevičius prtz. rėmėjas nuo 1947 m.;

66. **Savickas**, 50 m. amž., gyv. Karalkrėslio k., Kybartų r. Prtz. rėmėjas nuo 1947 m.

Iš partizanų archyvo

(Kalba netaisyta)

TAp
Vytauto RnV
1950 10 14
Nr. 148

Tauro Apygardos Vadui

Raportas

Pristatau Tamstai apdovanojimui Laisvės Kovos Kryžiumi III (trečio) laipsnio su ąžuolo lapais Vytauto Rinktinės Kęstučio Tėvūnijos Vadą *Kabelį*:

Kabelis įstojo į LLK Organizaciją 1947 m. vasario 15 d. Prieš įstojant buvo glaudžiame kontakte su LK partizanais.

1947 09 22 buvo įjungtas į naujai suformuotą Kęstučio Rinktinę. Nuo 1948 08 18 iki 1948 09 15 buvo paskirtas Kęst. Rn. 71-os kuopos žvalgybininku.

Nuo 1948 09 15 iki 1949 09 01 paskirtas 71-os kuopos Vadu.

Panaikinus Kęstučio Rinktinę, 1949 07 01 su visa kuopa buvo įjungtas į Vytauto Rinktinę ir 1949 09 01 paskirtas Kęstučio Tėvūnijos Vadu.

Einamose pareigose pasižymėjo narsumu, drąsumu, sumanumu, geru vadovavimu pavestam daliniui, pareigingumu, gera orientacija ir tiksliu įsakymų vykdymu.

Dalyvavo kautynėse:

1947 03 17 prie Eištiškių miško dieną, kurių metu spygliuotose vielose likus batui, smarkiai nušalo vienos kojos visą pėdą. Šiose kautynėse ypatingai pasižymėjo drąsumu, šaltakraujiškumu ir gera orientacija.

1947 06 05 Miesgirio miške Vištyčio vlsč. sugavo lenkų partizanų uniformoje specialų MVD provokacinį agentą.

1947 12 Eistiškių miške kautynėse su rusais tapo sunkiai sužeistas.

1948 02 13 Vartų k., Bartninkų vlsč., nakties metu ir pasižymėjo drąsa bei gera orientacija.

1949 06 15 Pelenių k., Bartninkų vlsč. nakties metu ūkyje su stribais.

1949 10 23 Tadarinės miške dienos metu su stribais.

Būdamas LLK Organizacijoj, pasižymėjo blaivumu, dorumu, draugiškumu, geru sugyvenimu, ištvermingumu, atkaklumu kovoje su okupantu, niekuomet neįpuolęs į desperaciją, visuomet pasiryžęs kovoti iki galutinės pergalės.

Šeima bolševikų išblaškyta: tėvas per susišaudymą rusų su LK partizanais nušautas jo namuose, motina slapstosi.

Nebūnant LLK Organizacijoj, ypatingų bei dideliu pasižymėjimų Tėvynės gerovei nėra padaręs.

Priedas: ištrauka iš drausmės pabaudų knygos, kaip atestacija iš jo tarnybos laiko, lapas.

Lep Rinktinės Vadas (parašas) *Vidmantas*

Iš KAMINSKO MATO-*DIRŽO*, *BROLIO prisiminimų*

Užrašyta Marijampolėje
1997 m.

Gimiau 1928 m. Baliamolės k., Sasnavos vlsč., Marijampolės apskr. Tėvai turėjo 6 ha žemės. Šeimoje augome 6 vaikai: 2 seserys ir 4 broliai. Tėvai mus auklėjo labai patriotiškai. Aš baigiau šešis pradinės mokyklos skyrius Plutiškėse.

1944 m. rudenį, sugrįžus rusams, mūsų apylinkėse buvo sušaudyta daug žmonių. Prasidėjo jaunų vyrų mobilizacija į sovietinę kariuomenę. Žmonės buvo įbauginti, vyrai pradėjo slapstytis.

1944 m. lapkričio mėnesį į mūsų namus atėjo 5 rusų kareiviai, padarė kratą ir išsivedė vyriausiąjį brolį Juozą. Po 5 dienų grįžęs brolis papasakojo, kad rusai jį nusivedė į Varnabūdės mišką. Ten stovėjo rusų dalinys. Jį tardė ir kankino 5 dienas, reikalavo atiduoti ginklą. Sugrįžęs jis kluone pasidarė slėptuvę, kurioje nakvodavo, o dieną praleisdavo miške.

Po poros mėnesių vieną vakarą pas mus atėjo 2 partizanai. Pasikalbėję brolis su jais išėjo. Partizanų būriui vadovavo Jonas Demikis-*Eumas*, buvęs Gabavos pradžios mokyklos mokytojas. Būrys priklausė Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei. Jame buvo apie 10 vyrų. Brolis, kurio slapyvardis buvo *Muzikantas*, kartu su būriu kartais užeidavo į namus.

1945 m. pavasarį prie *Eumo* būrio prisidėjau ir aš. Pradžioje mano slapyvardis buvo *Diržas*, o vėliau – *Brolis*. Tuo metu būryje buvo apie 30 partizanų. Dalis vyrų grįždavo į namus, dirbdavo savo ūkiuose. Būryje buvo griežta drausmė, vadas buvo labai gerbiamas. Po kiek laiko į mūsų būrį atėjo Mykolas Navasaitis-*Ainis*, buvęs kariškis. Jis perėmė vadovavimą būriui, o *Eumas* tapo jo pavaduotoju.

Mūsų būriui priklausė Gudelių, Varnabūdės miškai, iki Prienų šilo, kuriame laikėsi Geležinio Vilko rinktinės vadovybė, koordinavusi mūsų veiksmus. Būryje aš buvau eilinis, antras kulkosvaidininko numeris ir nešdavau diskus. Pirmas numeris buvo Gudynas Vytas-*Pušelė*, *Pušis*.

Apsirengę buvome civiliškai, atpažinimo ženklų neturėjome. Žmonės mus mielai priimdavo. Ryšininkavo daugiausia moterys. Platinome partizaninę spaudą:

„Laisvės žvalgą“ ir „Miško aidą“. Kadangi kariuomenė manęs dar nelietė, tai aš dažnai vežiodavau spaudą pasislėpęs po drabužiais į Puskelnius Griniui. Į miestelius užeiti vengdavome.

1945 balandžio 21 d. grįžome iš Prienų šilo, kuriame buvom susitikę su rinktinės vadovybe. Stovyklavome prie Igliaukos palių. Pastebėjome, kad už vieno kilometro nuo Igliaukos link Žarstos eina pulkas kareivių ir važiuoja du vežimai. Jie mūsų nepastebėjo. Jau buvo vakaras. Nutarėme palaukti ir pažiūrėti, kur jie suks; ar link Kunigiškių, ar link Šilavoto. Išsidėstėme ant kalniuko. Kai jie priartėjo, susišaudėme. Po pusvalandžio pamatę, kad mus supa, pasitraukėme į palias. Perbridome ir patraukėme toliau.

Ankstų balandžio 24-osios rytą atėjome į Baliūno mišką. Pradėjome džiovintis drabužius. Pas mus iš *Šrapnelio* būrio atėjo *Šrapnelis* ir Raibikio dėdė. Šis būrys veikė apie Pilviškius ir tuo metu netoliese stovyklavo. Staiga pasigirdo šūviai. Atbėgęs sargyboje stovėjęs Ksaveras Zaleckas pranešė, kad artinasi rusai. *Ainis* įsakė išsidėstyti palei raistą. Paaiškėjo, kad kariuomenė, su šunimis eidama nuo Kurtinių kaimo link Igliškėlių – Marijampolės – Prienų plento, šukavo mišką. Prie Daukšių palių pasaloje buvo išsidėstę kulkosvaidininkai ir minosvaidininkai. Prasidėjo susišaudymas. Kai mums pradėjo baigtis šoviniai, ėmėme trauktis gilyn į raistą. Kai kur pelkės gylis buvo iki kaklo. Vadas įsakė skirstytis pavieniui, o pats *Ainis,* persirengęs civiliniais drabužiais, su dar vienu partizanu išėjo į pamiškę ir ėmė žvalgytis pro žiūronus. Mišką buvo apsupę rusai, kurie sužeidė, o vėliau atėję pribaigė mūsų vadą. Tuo tarpu mes išsiskirstėme. Aš, likęs vienas, atėjau į miško palaukę ir, įsilipęs į eglės viršūnę, mačiau praeinančius rusų kareivius. Kai viskas aprimo, nuėjęs į mūšio vietą, sutikau Petrą Prajerą-*Berželį* ir savo pusbrolį Kazimierą Urboną-*Klevą*.

Pamatėme kraupų vaizdą: prie rąstų gulėjo sumaitoti dviejų partizanų kūnai, vienas jų buvo kulkosvaidininkas. Į jau nebegyvus dar ilgai buvo šaudyta. Toliau gulėjo dar 4, o dar toliau – 6 nušauti partizanai. Per susišaudymą žuvo 18 *Šrapnelio* būrio partizanų, gyvi liko tik tie, kurie atėjo į mūsų būrį. Jų stovyklą, kuri buvo už maždaug 100 m nuo mūsų, netikėtai užpuolė rusai. Žuvusiųjų kelnės buvo numautos, kišenės išverstos, batai nuauti, kai kuriems nupjaustyti pirštai. Lavonų negalėjome paimti, nes kaimuose siautėjo rusai. O kitą rytą atvažiavę stribai išvežė juos į Igliškėlius ir numetė ant gatvės. Mano brolis su dar 4 partizanais naktį perėjo į Daukšių palias, kiti mūsų būrio partizanai atsidūrė net Balbieriškio miške.

1945 m. vasarą, būdami Vilkabūdėje mudu su broliu užėjome pas mamos pusbrolį Kamičaitį. Neradę jo, išėjome ir išgirdome šaudymą. Netoliese gyveno 3 broliai partizanai Prajerai. Vienas jų – Petras, buvo grįžęs namo ir, pastebėjęs stribus, apšaudė juos iš nugaros. Stribai pradėjo bėgti, o mes, nušovę juos, pasitraukėme į mišką.

Kiek vėliau visi broliai Prajerai žuvo, jų sodybą sudegino. Stribai, neradę sūnaus, tėvą Kamičaitį nušovė kieme, o trobą sudegino.

1945 m. rugpjūtį mūsų apylinkėse buvo sutelkta labai daug kariuomenės. Naktimis pamiškėse, kelių sankryžose – pasalos. Sodybas supdavo ir kratydavo. Žuvo daug partizanų. Kurtiniuose ant pasalos užėjo ir žuvo Levas Gudynas-*Žaibas* ir Zaleckas. Po to netoliese pas gyventojus nušovė Okuličių ir Montvilą.

Aš užeidavau į namus, mama parūpindavo maisto. Kartą, 1945 rugsėjo mėn., namuose manęs laukė pasala. Buvau suimtas be ginklo. Tardė Sasnavoje. Aš nieko neprisipažinau, nors jie apie mane žinojo viską. Mane išdavė buvęs mūsų būrio partizanas Petras Makauskas-*Pavasaris*, kuris išėjo iš būrio registruotis, kai liepos mėnesį buvo paskelbta amnestija. Tardymo metu jį kankino, ir jis išdavė viską, ką žinojo.

Iš Sasnavos mane pervežė į Marijampolės saugumą. Tardė rusas kapitonas su vertėju. Keturi specialiai pasiruošę vyrai mušdavo ir spardydavo iki sąmonės netekimo. Kameroje buvo pilna parazitų. Mūsų kameros seniūnas buvo Čibirka. Vieni su kitas dalydavomės gaunamus siuntinius.

Tardė iki 1945 m. gruodžio. Byloje buvome dviese su Jonaičiu iš mūsų būrio. Gruodį mane išvežė į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą. 1946 vasario 23 d. sugrupavo po 25 kalinius, sugrūdo į vienutę ir per savaitę suruošę etapą išvedė į geležinkelio stotį. Vedė rytą, lydėjo čekistai su šunimis. Stotyje į gyvulinius vagonus sugrūdo po 50 kalinių. Abiejose jų pusėse buvo gultai. Taip be teismo buvau išvežtas iš Lietuvos į Pečiorą.

Pradžioje tris paras davė sriubos ir vandens, po to apie 10 parų visai nemaitino, valgėme tai, ką turėjome. Labai norėjom gerti, tekdavo krapštyti suodiną sniegą, nes nedavė net vandens. Kareiviai mus skaičiuodavo varydami po vieną iš vieno vagono galo į kitą. Skaičiuodami daužydavo mediniu plaktuku. Pečioroje visus suvarė į du barakus, kur mus užpuolė kriminaliniai kaliniai ir apiplėšė. Po to pervežė į lagerį prie Vorkutos. Teko tiesti geležinkelį, kasti sniegą, lyginti pylimus. Dirbome po 12 val., dviem pamainomis. Iki darbo vietos tekdavo eiti 6 km, per dieną gaudavome 600 g drėgnos duonos ir turnepsų (pašarinių ropių – *red. past.*) sriubos. Jei viršydavome nustatytą normą, galėjome gauti 1-ąjį katilą, t. y. pietums 1 kg duonos ir košės paplotėlį.

Nuo sunkaus darbo ir labai prasto maisto man sutino kojos ir rankos. Buvau išsiųstas į III „lazaretą“. Gydytojas ukrainietis apžiūrėjo, surašė ligos istoriją. Jis nepatikėjo, kad aš esu išvežtas be teismo. Po to išvežė į Abezę, kur pradėjo tardyti. Vėliau per Pečiorą, Vologdą, Leningradą, Vilnių 1947 gegužės 10 d. kartu su dar 20 kalinių atvežė į Marijampolę. Buvom išbadėję, išsekę ir ligoti, apsirengę vatinėmis kelnėmis, apsiavę veltiniais.

Prasidėjo pakartotinis tardymas. Surengė akistatą su kaimynu Kamičaičiu, kuris teigė mane matęs ginkluotą einantį su keliais „banditais“. Žmogus buvo įbaugintas, mačiau, kad jautėsi labai nepatogiai. Man jo net pagailo. Aš viską neigiau, už tai vėl kankino, spardė ir mušė. Tardydavo naktimis. Vėliau, susirgęs tuberkulioze, patekau į Marijampolės kalėjimo ligoninę. Kūno temperatūra pakilo iki 40 laipsnių. Felčerė leisdavo aliejinį kamparą. Teisė už akių, gavau 10 m. lagerio.

Po to gyvuliniais vagonais vėl išvežė iš Lietuvos. Pradžioje patekau į Oršos kalėjimą. Iš ten sunkiai sergantį pervežė į Sverdlovsko kalėjimą. Vėliau patekau į Kazachijos ASSR, Karagandos sr., Karabaso r. lagerius. Dirbau akmenų karjere, skaldžiau akmenis. Darbo diena – 12 val. Maisto gaudavome priklausomai nuo padarytos normos: iki 900 g duonos. Pradžioje nuo išsekimo mirė labai daug kalinių. Nusilpusius išveždavo į OP, kur maitino geriau, ir kaliniai, ypač jauni, atsigaudavo.

Kai kurie kaliniai, ypač kriminaliniai, kad nereikėtų dirbti, nusikirsdavo rankų ar kojų pirštus. Šnipus, vadinamus „stukačiais“, greitai išsiaiškindavome (nes juos dažnai kviesdavo pas vadinamąjį „kūmą“) ir nužudydavome suruošę nelaimingus atsitikimus darbe. Kriminaliniai kaliniai dažnai mušdavosi. Kartą 1949 m. viename barake vagys kirviais užkapojo 18 vadinamųjų „sukų“.

Nuo 1950 m. buvo išvežti japonų belaisviai, o politiniai kaliniai atskirti nuo kriminalinių. Ant drabužių visi turėjome numerius. Mano numeris buvo BB–207. Su tais pačiais rūbais ir dirbdavome, ir ilsėdavomės. Teko dirbti statybose, kalviu, šaltkalviu.

Po Stalino mirties gyvenimo ir darbo sąlygos pagerėjo. 1954 m. pradėjo peržiūrėti bylas. Tų pačių metų birželį mane, kaip nepilnametį, iš lagerio paleido. Galėjau važiuoti į Lietuvą, tačiau mano šeima buvo ištremta, gyveno Krasnojarsko krašte, Maklakovoje, ir aš išvykau pas juos. Ten apsigyvenau, sukūriau šeimą, dirbau mechaniku.

Mano brolį taip pat areštavo, stipriai sumušė. Kaip kiti vėliau pasakojo, žuvo ir buvo išmestas iš vagono bevežant į lagerį.

Į Lietuvą grįžome 1967 m. Prisiregistruoti pavyko tik po pusmečio.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 36928/3

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Iš Kaminsko Mato, Juozo, g. 1928 m. Baliamolės k., Sasnavos vlsč., apklausos protokolo, surašyto 1945 09 21.

Apklausia NKVD Minsko pasienio pulko „Kp36“ j. ltn. PONOMARENKO.

<...> Į partizanų būrį aš išėjau 1945 m. balandžio mėn. su broliu Juozu Kaminsku. Būryje man buvo suteiktas *Diržo*, o broliui Juozui-*Muzikanto* slapyvardžiai.

R. K. p a s t a b a: partizanų sąrašas sudarytas remiantis ir Zarecko Aksavero parodymais.

<...> Man žinomi šie būrio partizanai:

1. **Demikis Jonas**-***Almas***, ***Eumas***, g. 1915 m. Kuktiškių k., Sasnavos vlsč., Gabavos k. mokytojas. Žuvo 1946 02 24 Pužiškių k., Šilavoto vlsč.;

2. **Navikas Antanas**-***Gintukas***, 30 m. amž., iš Smalinyčios k., Sasnavos vlsč.;

3. **Saurazas Kazys**-**Strazdas**, 23 m. amž., iš Gabavos k. (kitur iš Tabarų k.). Areštuotas;

4. **Kamičaitis Juozas (**kitur **Jonas)**, **Raulo**-***Granata***, 22 m. amž., iš Maciuliškių k., Sasnavos vlsč.;

5. **Urbonavičius Antanas**-***Šautuvas***, 28 m. amž., iš Murmuliškių k., Sasnavos vlsč.;

6. **Gudynas Vytas**-***Pušis*** (Leono brolis), 17–18 m. amž., iš Živavodės k., Igliškėlių vlsč., Marijampolės apskr.;

7. **Gudynas Leonas (Levas)**-***Žaibas***, 18–20 m. amž., iš Živavodės k. (kitur iš Mikoliškių k.), Šilavoto vlsč.;

8. **Prajera Petras-*Berželis***, g. 1926 m., iš Vilkabūdės k., Igliškėlių vlsč. (kitur iš Pavasakės k.) Žuvo 1945 07;

9. **Prajera Vincas-*Jokeris*, *Meteoras*, *Miškas***, g. 1923 m., iš Vilkabūdės k. (kitur iš Pavasakės k. Igliškėlių vlsč.);

10. **Prajera Juozas-*Erelis***, g. 1921 m., iš Vilkabūdės k. (kitur iš Pavasakės k.). Susisprogdino 1947 01 06 kautynėse Pašlavančio k., Šilavoto vlsč. pasibaigus šoviniams;

11. **Urbonas Kazys-*Audra***, 17–18 m. amž., iš Kancavos k., Igliškėlių vlsč. Žuvo;

12. **Raguckas Kazys-*Vanagas***, 24 m. amž., iš Vasiliaučiškių k., Sasnavos vlsč. Skyriaus vadas. Suimtas;

13. **Zareckas Aksaveras-*Švogeris***, 23 m. amž., iš Tabarų k., Sasnavos vlsč. Suimtas;

14. **Bekampis Jurgis-*Šalmas*, *Višakis***, g. 1925 m. G. Šlavančių k., Igliškėlių vlsč. Suimtas 1946 07 23. Sušaudytas ir užkastas Tuskulėnuose;

15. ***Špokas***, 30 m. amž.;

16. ***Liūtas***, 30 m. amž.;

17. ***Brangutė***, 25 m. amž. (vyras);

18. **Ragutskas Jurgis-*Alektra***, 23 m. amž., iš Smalinyčios k., Sasnavos vlsč.;

19. **Jonaitis Antanas-*Uošvis***, 25 m. amž., iš Mačiuliškių k., Sasnavos vlsč. Areštuotas;

20. **Kamičaitis Antanas-*Skroblas***, g. 1923 m., Dambavos k., Igliškėlių vlsč. Suimtas 1947 03;

21. **Klinauskas Jonas-*Karabinas***, g. 1922 m. Živavodės k. Žuvo 1946 m.;

22. **Dobilas Juozas-*Piršlys*, *Perkūnas***, g. 1921 m. Mergašilio k., Igliškėlių vlsč. Žuvo Obelinės miške 1947 11 18;

23. **Navasaitis Mykolas-*Ainis***, g. 1914 m. Šarkabūdės k., Igliškėlių vlsč. Žuvo 1945 04 26 Mačiuliškių k.;

24. **Makauskas Petras-*Pavasaris***.

<...> Mūsų būrį sudarė apie 40 kovotojų, slapstėmės Sasnavos miške.

<...> Kur yra partizanų vadovybės štabas, aš tikslai nežinau, bet *Šalmas* sakė, jog jis yra Prienų miške.

Iš Zarecko Aksavero, Antano, g. 1922 m. Tabarų k., Sasnavos vlsč., 1945 m. rugsėjo 19 d. parodymų

Apklausia NKVD pasienio pulko 1/182 žvalgybos viršininkas LUCHLANOV.

<...> 1945 m. pradžioje aš įstojau į Sasnavos „naikintojų“ (stribų) grupę, gavau rusišką šautuvą, 15 šovinių ir vieną granatą. Balandžio pabaigoje mane iš namų išsivedė partizanai į Plutiškių mišką ir ten pasiūlė stoti į jų būrį. Aš priėmiau būrio vado *Eumo*-Demikio Jono pasiūlymą, gavau *Švogerio* slapyvardį, vokišką šautuvą ir 20 šovinių.

Buvau paskirtas į *Šalmo* skyrių eiliniu partizanu. Būryje buvau nuo 1945 m. balandžio iki gegužės mėn., po to kartu su partizanu Ragutsku iš *Eumo* būrio išėjome, kadangi bijojome, kad būdami didelėje grupėje, galime greitai žūti, nes

kariuomenė pradėjo „šukuoti“ miškus ir vienkiemius. Tada mes su Ragutsku miške įsirengėme specialų bunkerį ir jame apsigyvenome. Aš turėjau šautuvą, o Ragutskas – rusišką automatą, 70 šovinių ir granatą.

<...> Gegužės mėn., kai kariuomenės padaugėjo, vadas *Eumas* išleido įsakymą visiems partizanams išsiskirstyti į smulkias grupes, saugoti ginklus ir, kas bebūtų, ginklų rusams neatiduoti.

<...> Bunkeryje su Ragutsku gyvenome iki liepos mėn., o nuo liepos grįžau į namus. Namuose slapsčiausi daržinėje specialiai įrengtoje slėptuvėje-bunkeryje iki sulaikymo.

<...> Iš vietinių gyventojų pagalbą mums teikė:

1. Stankūnas, 60 m. amž., iš Menštrakio k.;
2. Jakinevičius, 50 m. amž., iš Skučiškės k.

Trumpa STAČIOKŲ ŠEIMOS *istorija*

R. K. p a s t a b a: apie Stačiokų šeimą nemažai rašyta ir kituose leidiniuose. Kn. LKP, VII d. (2), p. 578, publikuojamas spec. pranešimas apie partizanų Klemenso Stačioko-*Klemenso* ir Antano Gudyno-*Speigo* sunaikinimą.

Šį kartą teko lankytis Kazlų Rūdoje pas gerb. Ramutę Stačiokaitę-Ledienę, vieną iš gausesnės Lietuvos partizanų šeimos palikuonių. Garso įrašų nedarėme, nes ji man pateikė nemažai rašytinės ir suredaguotos medžiagos iš Zigmo Vidrinsko sudarytos knygos „Tarp šūvių ir spygliuotų lagerio vielų“ (Kaunas, 2008). Su gerb. Ramute sutarėme, kad apie jos tėvų šeimą, brolius partizanus ir seseris ryšininkes čia pateiksiu jos prisiminimų sutrumpintą variantą ir paliksiu tik tuos pasakojimus, kurie susiję su mišku, partizanais, ryšininkais ir pan. Kiek leido galimybės, patikrinau partizanų pavardes, patikslinau ir pataisiau kai kuriuos sakinius.

<...> Jau 1940 m. sovietinė okupacija griovė šeimas, draskė namų židinius, vėliau prasidėjo kalinimai, trėmimai, naikinimas. Sovietų pradėtą tautos naikinimo darbą uoliai tęsė naciai.

<...> 1941 m. grįžus sovietams, daug lietuvių pasitraukė į Vakarus, nemažai įsitraukė į partizaninę kovą. Didžiulių išgyvenimų, nelaimių, skriaudų teko patirti tiems, kurie palaimino savo vaikus partizaninei kovai ir visaip juos rėmė.

Tokia lemtis ištiko ir Stačiokų šeimą. Netoli Veiverių, Kampinių k., Kazio ir Elenos Stačiokų šeimoje augo 3 sūnūs: Jonas (g. 1925 m.), Algirdas (g. 1927 m.) ir Klemensas (g. 1930 m.) bei 4 dukros: Stasė (g. 1923 m.), Birutė (g. 1931 m.), Janina (1934 m.) ir Ramutė (g. 1938 m.).

1944 m. vyresnieji broliai bandė išvengti karinės tarnybos sovietinėje armijoje. Jonas buvo suimtas ir išvežtas į Uralą, iš kur grįžo 1946 m., Algirdas slapstėsi, o 1945 m. tapo partizanu.

1946 m. vasario 9 d., kai 3 vaikai sėdėjo mokyklos suole, o motina su Ramute lankėsi pas kaimynus, jų namus užpuolę rusų čekistai ir lietuviškieji stribai, susprogdino pastatus, išgrobstė turtą, o gyvulius iššaudė ir išsivežė. Stačiokų šeimos židinys buvo sugriautas...

1946 m. grįžęs brolis Jonas namų neberado, todėl išėjo į mišką pas partizanus.

Po metų juo pasekė ir jauniausias – Klemensas, prie brolių prisidėjo seserys, kurios ir padėjo, ir rėmė, ir gyveno kartu miškuose. Kiti šeimos nariai slapstėsi pas žmones tai viename, tai kitame kaime. Čekistai ir jų agentai nesnaudė – juk reikėjo fiziškai sunaikinti „banditų“ lizdą...

1947 m. vasario 16 d. pirmąją areštavo vyriausiąją seserį Stasę ir išvežė į Sibiro lagerius. Grižo 1958 m.

1948 m. lapkričio 3 d. kovodamas su rusų NKVD-istais žuvo brolis Algirdas.

1950 m. liepos 3 d. patekęs į pasalą nusišovė brolis Jonas.

Po Jono žūties 1950 m. liepos 4 d. miškus paliko seserys Birutė ir Janina, tačiau Birutė 1950 m. liepos 17 d. buvo areštuota, nuteista kalėti 25-erius m. ir 5-erius m. tremties. Sesuo Janina suimta 1953 m. vasario 3 d. ir nuteista 25-eriems m.

1953 m. liepos 3 d. išduotas žuvo jauniausias brolis Klemensas.

Jauniausia dukra Ramutė Stačiokaitė nelegaliai pradėjo gyventi būdama aštuonerių, po namų tragedijos 1946 m. vasario 9 d. ir slapstėsi iki 1956 m. balandžio 20 d. pas žmones įvairiose vietose, net turėjo svetimus dokumentus, vadinosi svetima pavarde.

<...> Kaip pati rašo, nebuvo partizanų ryšininkė ir rėmėja. Iš tikrųjų ji buvo pati ištikimiausia ryšininkė ir pagalbininkė. Nors ji nepadėjo mūšiuose, neparūpino ginklų, bet kiekvienas jos darbelis buvo žygdarbis, visad atliekamas rizikuojant. Visas pavestas užduotis ji laikė svarbiomis, nes jautė, kas yra tiesa, laisvė, žinojo, už ką kovoja jos broliai ir visi partizanai. Išmoko būti atsargi, pasverti žodį, nugalėti baimę. Ji rašo: „Per visus tuos metus iki 1953 m. liepos mėn., kada žuvo paskutinis mano brolis-partizanas Klemensas, aš ir dariau viską, ko tik jiems reikėjo. Visa tai atlikdama, jaučiausi labai gerai, ir tas varganas nelegalus gyvenimas buvo prasmingesnis.“

Iš Ramutės prisiminimų

Kai vokiečiai okupavo Lietuvą, 1942 m. rudenį tėtis Kazys Stačiokas iš Veiverių vlsč. darbuotojų sužinojo, kad sūnūs Jonas ir Algirdas užrašyti darbams į Vokietiją. Pagalbos kreipėmės į kaimynų sūnų Brundzą. Jis tuo metu buvo policininkas. Kęstutis Brundza Joną Stačioką, gimusį 1925 m., ir Algirdą Stačioką, gimusį 1927 m., užrašė nuolatiniais darbininkais į savo tėvo Brundzos ūkį, esantį Kampinių k. Jie ten nedirbo, ir taip išvengė darbų Vokietijoje.

Jonukas, baigęs pradžios mokyklą, jau žinojo, kad ūkininkaus namuose. Nuo mažens ryškėjo jo ypatingas charakteris. Jis puoselėjo ūkį, rūpinosi viskuo, kas jį supo, daug dirbo.

1944 m. Jonas įsidarbino Jūrės geležinkelio stotyje darbininku. Geležinkelininkų neimdavo į kariuomenę. Nors dirbo sąžiningai, kartą naktį savo namuose buvo stribų ir enkavedistų tardomas, stumdomas kaip didžiausias nusikaltėlis. Nors jis buvo vidutinio ūgio, bet fiziškai labai stiprus. Įsikabino rankomis į lango rėmą ir kiek galėdamas priešinosi. Jis pasakė: „Šaukit, aš iš savo namų niekur neisiu“. Jį spardė, daužė, bet nuo lango neatplėšė. Stribas užsitaisė šautuvą, gal būtų ir šovęs, bet mama puolė prie sūnaus sakydama: „Jonuti, sūneli, nesipriešink, tegul veda“. Mes, vaikai, labai spiegėm, rėkėm. Pagailėjo jis mūsų visų ir

nebesipriešino. Basą, tik su apatiniais drabužiais, per gruodą ir sniegą išvarė brolį į nežinią. Sesuo pasivijusi padavė rūbus ir apavą, bet stribai neleido jam apsirengti ir apsiauti.

Nė karto nepriėmė nuvežto maisto. Vėliau, nesudarę bylos, be teismo išvežė į Uralą, ten jis dirbo sunkų vergo darbą anglių kasykloje.

Algirdas 1945 m. pradžioje įstojo į partizanų gretas. 1946 m. vasario 9 d., 10 val. ryto, tėtis su vyriausiąja seserim buvo išėję į Veiverius atsiimti sovietinių pasų. Brolis Klemensas, seserys Birutė ir Janina mokėsi Veiverių gimnazijoje, o mudvi su mama trumpam buvom išėjusios pas kaimynus. Namuose kūrenosi krosnis, kubile kilo užmaišyta duonos tešla. Mama pastebėjo, kad rusai supa mūsų sodybą, todėl eiti pabijojom. Stribai su NKVD-istais, iškraustę viską iš namo, į besikūrenančią krosnį įmetė granatą. Ugnies ir dūmų kamuolys išvirto per kaminą, sugriuvo krosnis, išdužo langai, išgriuvo dalis namo. Iššaudė kiaules, avis, išsivedė kitus gyvulius, išgaudė paukščius, išsivežė viską, kas buvo namuose, net ir duonos tešlą, kuri per sprogimą, apsivožus kubilui, susimaišė su suodžiais ir sutrupėjusių plytų gabalais.

Julijai Raulynaitytei, kurią stribai atsivarė vežti mūsų turto, liepė sudrėbti atgal į kubilą tešlą ir išsivežė į Veiverius. Liko tuštutėliai pastatai ir aruodai. Negrįžom į savo namus, ir tuo metu nebuvo galima paklausti, kodėl ir už ką tie nevidonai taip pasielgė. Nuo tos dienos pradėjom slapstytis.

Po keleto dienų į suniokotus namus pasižvalgyti užėjo vyriausioji sesuo Stasė ir staiga pamatė ateinančius stribus. Ji pradėjo bėgti, stribai vijosi ir šaudė, bet kai jie užbėgo ant užšalusio griovio, ledas lūžo ir persekiotojai ligi juosmens įsmuko į vandenį. Kol stribai išsiropštė iš griovio, sesuo laimingai įbėgo į mišką.

1946 m. kovo mėn. iš Uralo grįžęs brolis Jonas savųjų nerado, o ir gimtieji namai – nebe tie. Juodavo išdužusių langų angos, tabalavo nuo sprogimo pusiau nukritusios baltos langinės. Viduje dunksojo sugriuvusi krosnis, nuo skersvėjų kaip vaiduokliai trankėsi ir girgždėjo atidarytos gryčios durys. Per dvi dienas Jonukui pavyko pasimatyti su visais šeimos nariais. Pradėtus kurti ateities planus nutraukė žinia, kad Jono Stačioko ieško stribai ir enkavedistai, tikrina dokumentus ir kalba, kad dabar jau sudarysią bylą. Jonukas, tai išgirdęs, pasakė, kad tokių kančių – bado, šalčio, nežmoniškai alinančio darbo primityviomis sąlygomis anglių kasykloje – dabar neištvertų (buvo labai nusilpęs).

Šeima slapstosi, namai sunaikinti, brolis – partizanas, nėra ko prarasti, o mirti bus lengviau kovojant už Lietuvos laisvę, ir 1946 m. kovo mėn. Jonas įstojo į partizanų gretas.

Kai jau du broliai partizanai buvo miške, mūsų šeimai slapstytis pasidarė sunkiau. Žmonės labai bijojo, nes šeima buvo ieškoma.

1947 m. vasario 16 d. areštavo vyriausiąją seserį Stasę. 1947-ųjų rudenį jauniausias brolis Klemensas išėjo partizanauti, nes slapstytis pas žmones buvo per daug pavojinga.

Su broliais ir su jais gyvenančiais partizanais nuolat bendravome, kai prisiglausdavome pas tarp miškų gyvenančius žmones.

Nors nė vienas Stačiokų šeimos narys nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjo, bet kiekvienas kaip galėdamas stengėsi padėti partizanams.

Žmonės, prijaučiantys partizanams, noriai rėmė ir globojo juos nepaisydami jokių pavojų. Kai būdavo palankus oras, įvairaus amžiaus drąsesni žmonės, turėdami laisvo laiko arba sekmadieniais, norėdavo pabūti su partizanais. Ateidavo į sutartą vietą, atsinešdavo maisto ir visą dieną klausydavosi partizanų pokalbių apie kasdienybę, siekius, svajones ir kovas.

Partizanai sekmadieniais, mišių metu, nors ir būdavo pašalinių žmonių, visi atsistodavo, būrio vadas *Kovas* garsiai kalbėdavo dalį rožinio ir kitas maldas. Kiti partizanai tyliai kartodavo, aukodavo maldas už Tėvynę, už žuvusius draugus, už žmones, kurie juos globojo ir rėmė.

Partizanai nenorėjo nieko, kas jiems nepriklausė. Jie šventai kovojo už savo Tėvynę, už jos laisvę, tikėjo jos šviesia ateitimi.

Būnant kartu su broliais ir kitais partizanais, labai greitai prabėgdavo diena. Nejausdavome jokios baimės. Jie tyliai, gražiai dainuodavo prasmingas dainas, atspindinčias jų likimą. Atsisveikinant su jais, būdavo labai liūdna. Žinojom, kad kitą susitikimą kurio nors iš jų jau gali nebūti. Atmintyje amžinai išliko vaizdas, kai mamos išsekusi ranka laimina sūnus ir jų bendražygius, o jos veidą suvilgo per skruostus riedantys skausmo ašarų lašai.

Bėgo laikas. Partizanų gretos sparčiai mažėjo. Kiekvienas jų jautė, kad artėja lemtinga diena, nes pažadai, girdimi per radijo imtuvus, taip ir likdavo tik pažadais...

Mūsų šeimai buvo skirta sielvartinga lemtis, nes vaikai vienas po kito dėl Lietuvos laisvės aukojo savo gyvybę ir jaunystę. Pirmiausia areštavo vyriausiąją seserį Stasę.

Stasė baigė Kauno dvimetę siuvėjų mokyklą, po to mokėsi Kvietiškio žemės ūkio mokykloje.

Stasę areštavo 1947 m. vasario 16 d. Gal dėl to, kad buvo siuvėja, ją nuteisė tik 2-iems m., kad galėtų likti Vilniuje. Rasų lageryje veikė aukštos klasės siuvykla, geri siuvėjai buvo ypač reikalingi.

Iš lagerio Stasė grįžo 1949 m. balandį. Ją pasitiko sesuo Janina ir padėjo susitikti su tėvais, seserimis ir broliais partizanais – Jonu ir Klemensu. Jie slėpėsi bunkeryje kartu su Vytautu Kazakevičium-*Kregžde*.

Kai sesuo nuėjo į Bielevičių k. Veiverių vlsč. pas tetą pernakvoti, ten atėję Veiverių stribai paėmė jos dokumentus. Kai ji nuėjo jų atsiimti ir prisistatyti, kad grįžo atlikusi bausmę, Veiverių saugumiečiai galbūt neturėjo teisės spręsti jos likimo, todėl ją išvežė į Kauno saugumą. Tardoma ji sakė, kad su saviškiais dar nesusitiko ir apie juos nieko nežino. Tada į ją pasipylė rusiškų keiksmažodžių tirados, kad iš jos jokios naudos. Matyt, norėjo užverbuoti, bet ji nepasidavė...

Tuo laiku Mauručių geležinkelio stotyje stovėjo ešelonas su tremiamais į Sibirą žmonėmis. Kauno saugumiečių įsakymu ji buvo nuvežta į Mauručių geležinkelio stotį, įlaipinta į vagoną ir išvežta į Krasnojarsko kraštą.

Vincas Algirdas Stačiokas gimė 1927 m. liepos 20 d. Mokėsi Kvietiškio žemės ūkio mokykloje. 1944 m. gavęs šaukimą į sovietinę armiją slapstėsi. 1945 m. pradžioje tapęs partizanu *Žiogu*, kovojo Tauro apygardos Birutės rinktinėje, Arlausko kuopos IV būryje. 1946 m. rudenį buvo apdovanotas juostele „Už uolumą“ ir

paskirtas 60-sios kuopos 1-ojo būrio būrininku. Vėliau tapo Tauro apygardos Birutės rinktinės štabo ryšių poskyrio viršininku, kartu ėjo ir štabo ūkio skyriaus viršininko pareigas. Kitas jo slapyvardis buvo *Arūnas*.

1948 m. gegužės mėn. baigė II mokomosios kuopos kursą ir buvo pakeltas į jaunesniuosius puskarininkius. Apdovanotas juostele „Už narsumą“ ir paskirtas Birutės rnkt. štabo viršininku. Partizanų gretose kovėsi trejus metus ir dešimt mėnesių. Buvo ryžtingas, drąsus, ramaus, pastovaus charakterio... Algirdas Stačiokas-*Žiogas*, *Arūnas* – Birutės rnkt. štabo viršininkas – štabo slėptuvėje buvo kartu su Tauro apygardos Birutės rnkt. vadu Algirdu Šimanskiu-*Kirstuku*, *Algirdu*, gimusiu 1925 m.

Algirdas Šimanskis-*Kirstukas*, *Algirdas* 1946 m. rudenį apdovanotas juostele „Už uolumą“. Baigęs II mokomosios kuopos laidą, pakeltas į jaunesniuosius puskarininkius ir apdovanotas juostele „Už narsumą“. Vėliau paskirtas Tauro apyg. Birutės rnkt. vadu. Jų slėptuvė buvo Kazlų Rūdos miške, netoli Kajackų k.

1948 m. lapkričio 2 d. Jonas-*Kovas* ir Klemensas Stačiokai su Vytautu Kazakevičium-*Kregžde* atėjo aplankyti brolio Algirdo ir Algirdo Šimanskio. Pasikalbėję nutarė bunkeryje nenakvoti ir nuėjo į tankesnį mišką, prisilaužė eglių šakų guoliui ir taip praleido naktį. *Kovas* rytą išgirdo šuns inkštimą ir cypimą. Suprato, kad tai enkavedistai, ir pagalvojo, kad atsekė juos, o gal šiaip pasala ar miško šukavimas. Nenorėdami sukelti pavojaus partizanams, esantiems bunkeryje, jie pamažu traukėsi Pažėrų link.

1948 m. lapkričio 3 d., apie 10 val. ryto, partizanai pajuto, kad enkavedistai kelia jų bunkerio angos dangtį. Tuomet *Žiogas*, keliomis kulkosvaidžio serijomis prasiskynęs kelią, išlipo į nelygią kovą, o Algirdas Šimanskis-*Kirstukas* slėptuvėje naikino dokumentus. Kautynės vyko apie 15 minučių. Nutilo kulkosvaidis, sprogo granatos. Visa tai girdėjo broliai *Kovas* su *Klemensu* ir *Kregždė*. Jie buvo maždaug už 2–3 km ir suprato, kad abu Algirdai žuvo. Kautynes girdėjo ir aplinkinių kaimų gyventojai.

Žuvusiųjų palaikus numetė Kazlų Rūdoje ant gatvės ir Veiveriuose prie gimnazijos. Lapkričio 9 d. stribai sumetė palaikus į apkasą, iškastą per kalnelį karo metu, dabar vadinamą Skausmo kalneliu, netoli Veiverių, prie plento Kaunas–Marijampolė.

Apie Algirdą Šimanskį pasakojo jo sesuo Birutė, gyvenanti Kaune.

Algirdas gimė 1925 m. rugsėjo 4 d. Veiverių vlsč., Petkeliškių k., daugiavaikėje (12 vaikų) mažažemio (3 ha) šeimoje. Iš mažens Algirdukas buvo jautrus, ryžtingas ir reiklus sau. Turėjo humanitarinių (laisvai kalbėjo vokiškai) ir meninių gabumų. Ypač mėgo tapybą ir medžio darbus, gražiai grojo smuiku. Kai reikėjo eiti i svetimą kariuomenę, jis ir jo draugai gimnazistai nusprendė geriau ginti Tėvynę nuo rusų ir vietinių parsidavėlių, negu tarnauti okupantams. Broliukai ir sesutės nematė, kaip išėjo brolis. Bet vėliau mama pasakojo, kad niekada nematė taip verkiančio tėvelio... Jie žinojo, kur išleidžia sūnų. Algirdas dažnai lankydavosi tėviškėje su draugais partizanais. Visi buvo pasitempę, uniformuoti, gražios išvaizdos vyrai, – atsimena sesuo Birutė. Broliui žuvus, tardytojas saugumietis ryšininkei Elytei Savickaitei prasitarė, kad tokie talentai labai reikalingi Lietuvai.

Algirdo žodžiai iš laiško tėvams į Sibirą: „Amžinai liksiu Jums skolingas, kad savo krauju galėčiau nuplauti šią kaltę.“

Artimieji skaudžiai išgyveno 1947 m. rugsėjo 24 d. 6 vyrų žūtį Daunorų sodyboje. Tarp jų turėjo būti ir Algirdas, jis išėjo iš ten tik atsitiktinai, o šeima dar 3 dienas nežinojo, jog jis gyvas. Po to Algirdas paskutinį kartą aplankė tėviškę ir daugiau namiškių nebematė. 1947 m. lapkričio 24 d. juos išvežė į Sibirą, į Tiumenės sr., o jo dar laukė ištisi kovos metai...

– Jie kraujo netroško, – prisimena sesuo Birutė. – Kartą priešai „košė“ Kazlų Rūdos mišką. Partizanai traukėsi slėpdamiesi. Aikštelėje prie medžio rado miegantį kareivį. Šautuvas gulėjo šalia. Brolis pasakojo: „Galėjom jo durtuvu jį persmeigti be garso, bet neturėjom širdy keršto ir palikom.“ Kitą kartą partizanai ėjo keliu per mišką. Priešais pamatė ateinančius du rusų kariškius su automatais ant pečių. „Kto idiot?“ – paklausė jie. „Svoji“, – atsakė. Kai visai priartėjo, pamatė, kad ne savi. Partizanų šautuvai buvo užtaisyti ir atsukti į kariškius. Pasirodo, rusai karininkai grįžo iš kaimo. Juos nuginklavo, nuplėšė antpečius ir, pasakę „Tegu dabar jus savi teisia“, – paleido.

Dar vienas epizodas: J. Lukša-*Daumantas* atvyko į Šimanskių tėviškę. Norėjo susisiekti su Daunorų bunkerio vyrais. Jis paprašė Birutę Šimanskytę nuvykti į Daunorynę. Ji turėjo parnešti Lukšai paketėlį. Nešėsi jį užsikišusi už suknelės rankovės. Einančią per miestelį užkalbino stribas: „Atiduok gėlę!“ „Ko kabiniesi?“ Laimei, jis nepalietė rankovės. Tik vėliau mergina sužinojo, kokius svarbius dokumentus jai buvo pavesta nunešti. „Vaikeli, – pasakė J. Lukša, – jei būtum įkliuvus, būtų tau po gyslelę ištraukę.“ Tuomet Birutei buvo 14 metų.

Jonas Stačiokas, gimęs 1925 m. birželio 8 d., nuo 1944 m. gruodžio mėn. iki 1946 m. kovo 19 d. – politinis kalinys. Nuo 1946 m. kovo mėn. Tauro apyg. Birutės rnkt. partizanas *Kovas*. Partizanavo nuo 1946 m. kovo mėn. iki 1950 m. liepos 3 d. 1949 m. pavasarį Birutės rnkt. buvo išformuota, *Kovo* būrys prijungtas prie Žalgirio rinktinės.

Pirmaisiais partizanavimo metais Jonas buvo kulkosvaidininkas, vėliau kulkosvaidį pakeitė „šturmine“ – taip pat galingu ginklu, tik patogesniu nešiotis.

R. K. p a s t a b a: „šturmine“ autorė vadina vokiečių Antrojo pasaulinio karo metų moderniausio automato modelį „Sturmgewehr“. Kadangi ir Suvalkijos, ir Žemaitijos partizanai šių automatų turėjo gana nemažai, manau, skaitytojui bus įdomu sužinoti šio automato atsiradimo istoriją. Duomenys iš užsienio spaudos.

„Sturmgewehr 44“ istorija: Bandomieji „Sturmgewehr 44“ modeliai buvo sukurti 1940 m., bet dėl prastos pirmųjų bandomųjų modelių konstrukcijos ir mechanizmo bei dar kai kurių trūkumų ginklas nebuvo pradėtas gaminti serijiniu būdu.

1942-aisiais pasirodė pirmasis prototipas „Maschinenkarabiner 42(W)–Mkb42(W)“. Ginklą pagamino labai garsi Karlo Waltherio ginklų gamykla „Walther“. Po išbandymų ginklas neblogai įvertintas, daugelis to meto ginklų inžinierių ir specialistų jam pranašavo gerą ateitį. Nors jį dar reikėjo tobulinti, jis jau buvo išmėgintas kare. Ne vienas „Maschinenkarabiner 42(W)“ buvo išsiųstas į Rusiją apginkluoti vokiečių SS padalinius. Rusai, susidūrę su šiuo ginklu, labai apstulbo pamatę tokią ginklo konstrukciją ir mechanizmą.

1942 m. projektas buvo perduotas C. G. Haeneliui, „Haenel“ ginklų gamyklai. Čia per trumpą laiką automatas pakeistas ir patobulintas. Jam suteiktas vardas „Maschinenkarabiner 42(H)–Mkb42(H).“

„Maschinenkarabiner 42(W)“ ir „Machinenkarabiner 42(H)“ buvo pagaminta apytiksliai 15 853 vienetai. Šiek tiek vėliau, 1943-iasiais, ginklo projektas vėl perduotas kitai ginklų gamyklai, „Gustloff“, kuri pakeitė ginklo mechanizmą, o tiksliau – išmetamųjų dujų nuvedimo sistemą ir ginklo konstrukciją. Todėl automatinio šautuvo pavadinimas vėl keitėsi, jis pavadintas „Maschinenkarabiner 43(G)–Mkb43(G)“. Šis automatinis šautuvas, naudojantis „Kurzpatrone“ (trumpas šovinys) šovinius, buvo pavadintas „Maschinenpistole 43–MP43“.

„Maschinenpistole 43“ 1943 m. buvo sugrąžintas „Walther“ ginklų gamyklai. Dar kartą (jau paskutinį) išbandytas ir šiek tiek patobulintas, 1944-aisiais šis šautuvas pradėtas gaminti serijiniu būdu ir pavadintas „Maschinenpistole 44–MP44“. Dar po kiek laiko MP44 buvo labai gerai įvertintas mūšiuose ir netrukus pakeistas jo pavadinimas – šį kartą „Sturmgewehr 44–StG44“. Šis ginklas, galima sakyti, tais laikais buvo tobulas. „Sturmgewehr 44“ pranoko MP40, K98k, G43 ir kitus ginklus. StG44 buvo ir yra laikomas geriausiu Antrojo pasaulinio karo automatiniu (savitaisiu – *red. past.*) šautuvu.

Būrio vadas, nuo 1947 m. iki 1948 m. gegužės mėn. baigęs II mokomosios kuopos laidą, buvo pakeltas į jaunesniuosius puskarininkius. Du kartus sužeistas. 1949 m. paskirtas Dariaus ir Girėno tėvūnijos atskirai veikiančio būrio vadu. 1946 m. rudenį apdovanotas juostele „Už uolumą“, o 1948 m. pavasarį – juostele „Už narsumą“.

Seserų ieškojo saugumas. Birutę žiemai partizanai išvesdavo į Šakių, o Janiną – į Prienų r. Svetimam krašte seserims būdavo saugiau.

Man pavojus negrėsė, nes buvau gerokai jaunesnė. Buvau mažo ūgio, varganos išvaizdos, niekuo neišsiskyriau iš kitų kaimo vaikų. Bet reikėjo būti pasiruošusiai kiekvienai situacijai. Jeigu sustabdytų stribai, kad nesutriktum, greitai atsakytum, jei ko paklaus. Pvz., „Kur eini? Kokia pavardė?“ Einant per kiekvieną kaimą ar mišką, buvo reikalinga kita pavardė, pagal ten gyvenančius žmones, su kuriais buvo sutarta, kad prireikus jie tai patvirtintų. Labai bijojau, bet niekam to nesakydavau.

Prašvitus pavasariui, seserys grįždavo į *Kovo* būrį. 1949 m. balandžio mėn. *Kovas*, *Klemensas*, *Šarūnas*, *Kregždė* ir Janina atėję apsistojo netoli Papilvio k. *Kregždė* ir *Šarūnas* nuėjo atsigerti iš beržo tekančios sulos. Juos pastebėjo pasalaujantys rusai ir paleido šūvių serijas. Jonas Liorentas-*Šarūnas* žuvo. Kiti partizanai atsišaudydami traukėsi, kartu traukėsi ir Janina.

Nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens seserys gyveno miške kartu su broliais ir jų bendražygiais. Per tą laiką jos pajuto ir pamatė tikrą partizanų gyvenimą.

1949 m. pavasarį žuvo Vytautas Kazakevičius-*Kregždė*. Tai pačiais metais, kito susišaudymo metu, buvo suimtas sužeistas partizanas Gediminas Tamaliūnas. Vėliau sužeisti grįžo abu broliai: *Kovas* ir *Klemensas*. Birutė ir Janina, medikės Nataliukės patariamos, slaugydavo sužeistuosius.

Kovo stovyklose Kazlų Rūdos miškuose dažnai lankydavosi ir kitų būrių partizanai: 1948 m. Tauro apyg. vadas Jonas Aleščikas-*Rymantas*; 1949-aisiais dažnai ateidavo ir pagyvendavo Viktoras Vitkauskas-*Saidokas*; 1949 m. kelis kartus po keletą dienų pabuvojo Aleksandras Grybinas-*Faustas*.

1950 m. liepos 3 d. vakarą Kazlų Rūdos r., Agurkiškės k., *Kovas*, *Doleris*, *Laisvūnas*, *Povas* ir *Špicas* pateko į pasalą, įvyko smarkios kautynės. *Kovas*, sunkiai sužeistas, sudegino dokumentus, o keletą nosinių ir mamos duotą kryželį padėjo po krūmu ir nusišovė. Rytojaus dieną, apžiūrėjęs *Kovo* žuvimo vietą, visa tai rado ryšininkas Juozas Neverauskas-*Žentukas* ir perdavė man. Kitoje upelio pusėje sužeistas susisprogdino (granata) Vytautas Sederevičius-*Povas*. (Vytautas Sederevičius-*Povas*, gimęs 1930 m. Švarplių k., Šakių r., 1948 m. areštuotas už nelegaliai laikytą šautuvą. Vežamas į Marijampolės kalėjimą, pabėgo ir įstojo į partizanų gretas). Žuvusiųjų kūnai buvo išniekinami Kazlų Rūdoje. Vėliau čekistai juos išvežė į Kauną, palaidojimo vieta nežinoma.

Kai žuvo *Kovas*, Klemensas buvo išėjęs su apygardos vadu *Saidoku* į slėptuvę tvarkyti dokumentų. Seserys Birutė ir Janina buvo stovykloje. 1950 m. liepos 4 d. Janina ir Birutė visam laikui atsisveikino su likusiais partizanais ir paliko Agurkiškės miškus.

Birutė Stačiokaitė nuo 1946 m. vasario 9 d. slapstėsi. Tuo laiku ji su broliais ir kitais partizanais gyveno miške. 1949 m., atvėsus orams, žiemą praleido Šakių r., o artėjant pavasariui, Šakių r. su partizanais pateko į susišaudymą. 1950 m. pavasarį grįžo į Kazlų Rūdos miškus, į brolio *Kovo* būrį ir gyveno jame iki *Kovo* žuvimo.

Kovas ir jo kovos draugai buvo pradėjęs ruoštis nelengvai operacijai. Jam žuvus, likę gyvi partizanai šį pradėtą planą sėkmingai užbaigė. Svarbi operacija vyko 1950 m. liepos 11 d. netoli Ežerėlio durpyno. Joje dalyvavo apygardos vadas *Saidokas*, *Karijotas*-Viktoras Vitkauskas, *Čigonas*, *Klemensas*, *Dragūnas*, *Kazys*, *Doleris* ir *Lakštingala,* po *Kovo* žuvimo tapęs būrio vadu. Operacijos metu niekas nežuvo, tik labai sunkiai sužeidė Kazį Rusecką-*Dolerį*: peršovė abiejų kojų kelių sąnarius, bet jį pavyko išgelbėti ir likusių gyvų partizanų didelių pastangų dėka išgydyti, nors po to jam buvo sunku vaikščioti. Brolį Klemensą išsivedė *Saidokas*.

1950 m. liepos 17 d. naktį Šakių krašte taip pat buvo neramu, tuomet sesuo Birutė, Regina Kaminskaitė (dviejų partizanų sesuo), Klemensas ir dar keletas partizanų slėpėsi rugiuose. Regina Kaminskaitė ir partizanai naktį išėjo. Birutė rugiuose liko viena, nes jai reikėjo nueiti pas žmones, gyvenančius netoli rugių lauko.

Rytą, saulei tekant, rugių lauką apsupo kareiviai. Birutė ėmė bėgti. Kai ją pasivijo kareivių paleistas šuo, ji atsigulė ant žemės. Šuo nieko nedarė, tik bėgiojo aplink ir tampė rūbus. Pribėgęs kareivis šuniui uždėjo pasaitą, o seserį areštavo. Vedama per rugių lauką Birutė galėjo apsispręsti: ji turėjo stipriai veikiančių nuodų. Gyva pasiduoti nenorėjo. Jai atrodė, kad niekada gyvenime nebuvo mačiusi tokio gražaus saulėtekio ir tokių rasotų svariomis varpomis rugių. Nepaprastai norėjo gyventi. Mintys bėgo kaip kino filme: jos niekada nesulauks ir nepamatys paskutinis brolis Klemensas su draugais. Viskas taip netikėta. Užsimerkusi, kad lengviau būtų, pagalvojo: „Nusišovė Jonukas – jam valios užteko – turi užtekti ir man.“ Sukaupusi jėgas, kai kareivis nusisuko, ji įdėjo į burną nuodus. Tai buvo popierėlis su milteliais – burnoje sausa, nebuvo kuo suvilgyti. Kai priėjo ūkininko sodybą, ji paprašė atsigerti. Po minutės kitos nuodai ėmė veikti: aptemo akys, dingo jėgos ir sąmonė. Enkavedistai paguldė merdinčią auką ant kareiviško brezentinio apsiausto ir atnešė į Šakius. Čia medikai išplovė skrandį, perpylė kraują. Areštuotoji

negreitai atsigavo, jautėsi labai blogai. Todėl jos dar nekankino. Po kelių dienų atvežė į Kauno saugumą. Kankinimų aprašyti neįmanoma. Gyvybės liko nedaug, bet mirtis neatėjo.

Man tada buvo dvylika. Gavusi kaimynų dukros Irenos Raulinaitytės metrikus, pradėjau kiekvieną savaitę vežti seseriai maistą į saugumą.

Kiekvieną savaitę, sutartą dieną, susitikdavome su mama Prienų r., Ragavos k., pas Vladą Mikalavičių. Gautą iš žmonių maistą suruošdavome, susverdavome, sudėdavome į du ryšulėlius, surišdavome drauge, kad, užsimetus ant peties, vienas būtų priekyje, kitas ant nugaros. Taip nešti būdavo lengviau ir patogiau.

Pagal pirmąją pavardės raidę „S“ maisto priėmimo diena buvo ketvirtadieniais. Iki Mauručių geležinkelio stoties – 9 kilometrai. Traukinys išvykdavo rytą 7 val. Nesvarbu – lis, šals ar pustys, vis tiek reikėdavo eiti. Laikrodžių nebuvo, todėl išeidavau naktį, kad nepavėluočiau į traukinį. Kartais traukinio tekdavo laukti gana ilgai.

Kol sesuo buvo saugume, nė karto nepriėmė jai nuvežto maisto, nors vežiau kiekvieną savaitę. Su ryšuliais grįždavau atgal. Ją nuteisė 25-eriems m. kalėti ir 5-erius m. tremties. Kalėjime maistą jau priimdavo. Čia į pasivaikščiojimą vesdavo labai žiaurus prižiūrėtojas. Kartą Birutė staigiu judesiu nustūmė jį nuo laiptų. Norėjo, kad nušautų ir baigtųsi kančios. Deja, nenušovė, buvo baisesnių dalykų – karceris iki sąmonės netekimo. Tąkart maisto nepriėmė ir atėmė teisę gauti penkių minučių pasimatymą.

Vilniuje ilgai laikė paskirstymo punkte, Kosciuškos g. Vežant maistą į Vilnių, reikėjo vykti iš vakaro. Nakvynei priimdavo studentė Laimutė. Kai ji mokėsi Kazlų Rūdos vidurinėje mokykloje, gyveno kaime, pas juos buvo partizanų bunkeris. Nuo to laiko ir buvom pažįstamos.

Į Vilniaus paskirstymo punktą suvažiuodavo labai daug žmonių iš visos Lietuvos. Maistą ten priimdavo iš visų, tik labai ilgai reikdavo laukti atsakymo. Atsakymas būdavo tas pats pareiškimas, kuriame surašyti mūsų atnešti maisto produktai, tik kitoje pusėje būdavo kalinio ranka parašyta: „Maistą gavau“ ir pasirašyta (parašas).

Ne visada turėdavau pinigų nusipirkti bilietui grįžti iš Vilniaus. Tada į vagoną neidavau, tūnodavau „tambure“. Kai anksti temdavo, „tambure“ būdavo visiškai tamsu. Atėjusiam konduktoriui pasakydavau, kad neturiu bilieto. Jie paklausinėdavo, pašviesdavo žibintu (liktarna) ir liepdavo eiti į vagoną, bet aš nuo tos įtampos pradėdavau verkti ir likdavau „tambure“.

Parvažiavusi į Kauną naktį praleisdavau stotyje, ten būdavo kur atsisėsti ir nemažai keliaujančių žmonių. Vaikščiodavo stoties milicininkas ir pajudindavo užsnūdusius.

Birutę iš skirstymo punkto išvežė į Irkutską, į Taišeto lagerius.

Priminsiu istoriją: kai brolis Algirdas, vengdamas tarnybos sovietinėje armijoje, išėjo į partizanus, o NKVD-istai ir stribai 1946 m. vasario 9 d. sunaikino mūsų sodybą, Janina ėmė slapstytis. Po metų tapo partizanų ryšininke. 1949 m. pavasarį pasitraukė pas partizanus ir čia išbuvo iki vėlyvo rudens, žiemą apsistojo Prienų r.

1950 m. anksti pavasarį grįžo į *Kovo* būrį ir gyveno miške iki brolio *Kovo* žūties. 1950 m. liepos 4 d. naktį Antanas Pužas-*Gintaras* išvedė Janiną į Suvalkėlių k.,

Garliavos apyl. Šios apylinkės miškeliuose ir Jiesios šlaituose, kai neturėdavo užduočių, apsistodavo brolis Klemensas ir kiti partizanai.

1953 m. vasario 3 d. Išlaužo apyl. Janiną areštavo. Patardę Prienuose, išvežė į Kauno saugumą. Kol laikė saugume, nė karto nepriėmė nuvežto maisto. Veltui kartojosi tos mano kelionės, kurias jau aprašiau pasakodama apie seserį Birutę. Janinai saugume buvo ypač sunku, nes ji buvo areštuota vėliausiai iš gerai ją pažinojusių žmonių. Nors jie buvo nuteisti ir išvežti, bet jų parodymai labai sunkino jos padėtį. Tuo laiku buvo ir gyvų suimtų partizanų. Su kai kuriais reikėjo stoti į akistatą. Saugumas gerai žinojo, kad Janina nuo 1947 m. rudens buvo pirmoji partizanų ryšininkė. Visada žinojo brolių ir su jais kartu gyvenusių partizanų bunkerius iki arešto dienos. Janina, nors ir labai kankinama, neišdavė brolio Klemenso ir jo bendražygių. Tada saugumiečiai į kamerą įleido savo agentę *Reginą*. Ir jai iš Janinos nepavyko nieko išgauti.

Kai Janiną nuteisė 25-eriems metams ir po teismo atvežė į kalėjimą, maistą jau priimdavo, gavom 5 min. pasimatymą.

Kameroje su ja buvo 12 merginų. Kai kurios mėgo padainuoti ar ką nors sužinoti Morzės abėcėlės pagalba. Prižiūrėtojai net nesiaiškindavo, kuri nusikalto, visada į karcerį uždarydavo Janiną. Po Stalino mirties bausmės sušvelnėjo. Janiną perteisė 10-čiai m. ir išvežė į Vilniaus paskirstymo punktą, ten palaikę, išsiuntė į Mordovijos lagerius.

Klemensas Mykolas Stačiokas, gimęs 1930 m. vasario 20 d., mokėsi Veiverių gimnazijoje. Nuo 1946 m. vasario 9 d. irgi slapstėsi. Nuo 1947 m. gegužės 1 d. – partizanas, slapyvardis – *Klemensas*. Kovėsi Tauro apyg. Birutės rnkt. *Kovo* būryje. 1949 m. pavasarį Birutės rnkt. buvo išformuota, *Kovo* būrys prijungtas prie Žalgirio rinktinės.

Klemensas buvo labai ramus, jautrus, pasiaukojantis, pareigingas, gabus. Vyresni vadai jį dažnai išsivesdavo padėti tvarkyti dokumentų. Gerai spausdino rašomąja mašinėle, kovodamas *Kovo* būryje, buvo du kartus sužeistas.

1950 m. liepos mėn., kai žuvo *Kovas*, Klemenso nebuvo. Jį buvo išsivedęs Tauro apyg. vadas *Saidokas* į savo bunkerį tvarkyti dokumentų. Klemensas po *Kovo* žūties perėjo į Garliavos apylinkes. 1950 m. liepos 18 d. paskirtas grandiniu ir prireikus štabo darbuotoju. 1951 m. lapkričio mėn. per kautynes sužeistas. 1952 m. vasario 16 d. Klemensas Stačiokas-*Klemensas* apdovanotas II laipsnio Laisvės kovų kryžiumi (su kardais). Jaunesnysis puskarininkis *Klemensas* 1952 m. liepos mėn. paskirtas Vyčio tėv. vadu ir perkeltas į Geležinio Vilko rinktinę.

Švedo-Antano Šalčiaus ir žuvusio *Austro*-Viktoro Šalčiaus brolis parašė *Žilvinui* raštelį, esą 1953 m. balandžio 10 d. į Buktos mišką atvyks *Litas*, ir pasiūlė *Žilvinui* drauge keliauti į susitikimą su Pietų srities vadu.

Į sutartą vietą *Žilviną* atlydėjo *Klemensas*-Klemensas Stačiokas. Susitikę su partizanu Albinu Stanaičiu-*Briedžiu* ir dar 3 jo bendražygiais, *Žilvinas* ir *Klemensas* elgėsi labai atsargiai, įtariai, buvo labai įsitempę, kalba nesimezgė. MGB agentai būgštavo, kad gali nepavykti partizanų įvilioti ten, kur jų laukė čekistų pasala. Tada nusprendė su jais susidoroti čia pat, vietoje.

Klemensas parkrito sužeistas MGB agento smogiko *Alfos*-Alfonso Radzeviačiaus pistoleto kulkos (peršovė per krūtinę). Likusieji įnirtingai grūmėsi su *Žilvinu*.

Ag. *Alfa*, metęs *Klemensą*, puolė pagalbon savo sėbrams. Vargais negalais jis parvertė besiblaškantį stipruolį ant žemės ir surišo. *Klemenso* jie neberado – buvo dingęs.

Taip buvo paimtas Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. vadas.

Saugumo kariuomenė dar ilgai ieškojo Geležinio Vilko rinktinės Vyčio tėvūnijos vado *Klemenso*-Klemenso Stačioko, bet jų paieškos buvo bergždžios.

Pakako vos kelias valandas „pasisvečiuoti" Kauno saugumo rūmuose, kad Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. vadas *Žilvinas*, 1953 m. balandžio 10 d. paimtas saugumo agentų, taptų nuolankiu, ištikimu saugumo tarnu, tvirtai pasiryžusiu naikinti savo buvusius bendražygius.

Algirdas Šermukšnis jau nebe partizanas *Žilvinas*, o Kauno saugumo 2N valdybos skyriaus specialusis agentas slapyvardžiu *Vacys*; nuožmus, atkaklus, atsidavęs savo buvusiems priešams.

Per ryšininkus MGB agentui *Vaciui* pavyko susitikti su *Klemensu* ir Antanu Gudynu-*Speigu*. Partizanai agentu *Vaciu* nepasitikėjo. Kamantinėjo, klausinėjo, agentas sutriko, ėmė painiotis.

Naktį iš liepos 3-iosos į 4-ąją keleiviai apsistojo Bačkininkų miške. Nors abu partizanai pakaitomis budėjo, vis dėlto buvo nepakankamai budrūs: agentas smogikas *Vacys*, nutaikęs momentą, pistoletu juos nušovė.

Nuo buvusio partizanų vado *Žilvino*, vėliau tapusio saugumo agentu *Vaciu*, rankos žuvo *Klemensas*-Klemensas Stačiokas, Geležinio Vilko rnkt. Vyčio tėv. vadas, ir *Speigas*-Antanas Gudynas, gimęs 1921 m., Gustaitynės k., Vyčio tėv. vado pavaduotojas, partizanas nuo 1946 m.

Kai nuo 1946 m. vasario 9 d. pradėjom slapstytis, man buvo 8-eri. Kai mama mane palikdavo vieną pas svetimus, verkdama bėgdavau jai iš paskos. Tada mama išeidavo naktį, kai aš miegodavau. Maždaug per metus susitaikiau su likimu. Sulaukusi 10-ties buvau visiškai savarankiška. Gyvendama pas žmones, pamačiusi ateinantį nepažįstamą žmogų pati pasislėpdavau ir tylėdavau.

1948 m. pavasarį, gyvenant pas Raulynaičius Tarpiškių k., Raulynaitienė paprašė, kad į mišką nuvesčiau Macijauską iš Pabališkių gel. stoties. Miške radome laukiantį partizaną Antaną Kalauską-*Pistoletą*. Jis man padėkojo, ir aš grįžau viena. Macijauskas iš miško atėjo gyvas ir sveikas, bet apie tai pranešė saugumui. Taip nuo 10-ties m. ir mano „nusikaltimai" pradėjo kauptis ir kiekvienais metais jų daugėjo.

Tų pačių metų liepą partizanų ryšininkė Marcelė Paškevičienė-*Mažytė* pasakė, kad rytoj eisime į mišką susitikti su partizanais. Atsikėliau labai anksti ir nuėjau 7 km iš Papilvio k. į Bielevičių k. pas Antaną Gervę ir paprašiau, kad leistų man prisiskinti pintinėlę raudonųjų serbentų. Tą pačią dieną nuėję į mišką radom nemažai partizanų. Pilna raudonų uogų pintinėlė labai derėjo prie žalių miško samanų. Brolis Jonukas-*Kovas* paklausė, iš kur jų atnešiau, ir padėkojo. Kol *Mažytė* kalbėjosi su *Kovu*, Tauro apygardos vadas Jonas Aleščikas-*Rymantas* mane kalbino, klausinėjo, domėjosi mano gyvenimo sąlygomis, buvo labai mielas, bet daugiau aš jo nemačiau.

1948 m. rugsėjo mėn. brolis Jonukas-*Kovas* atsiuntė žmogų į Kajackaraisčio durpyno gyvenvietę, kuris mane parvežė į Agurkiškės k.

Tėvai dažniausiai slapstėsi Geležinio Vilko rnkt. priklausančiose apylinkėse. Mama, kiek leido galimybės, nepaisydama pavojų, susitikinėdavo su sūnumis. Tėtis jų labai ilgėjosi, bet susitikdavo rečiau. Jį kelis kartus areštavo, bet patardę apie porą savaičių paleisdavo. Gal jam pavykdavo išsisukti todėl, kad labai gerai mokėjo rusų kalbą ir sugebėdavo įtikinamai pasiteisinti? O gal paleisdavo tikėdamiesi, kad sūnūs partizanai, eidami jo lankyti, patys paklius į pasalą.

Aš daug laiko praleisdavau Agurkiškėje. Agurkiškės girininkijos girininkas Černius per savo darbininką liepdavo ateiti maisto. Mes su to darbininko dukra Aldona nueidavome ir parnešdavome įvairių maisto produktų. 1949 m. rudenį parnešiau iš jų ne tik maisto, bet ir apatinių šiltų rūbų.

Jonuko-*Kovo* paprašyta iš Agurkiškės k. nuėjau į Būdelės k., esantį netoli Skriaudžių, ir 1950 m. liepos mėn. 2 d. su Antanu Keručiu arklio traukiamu vežimu atvežėm partizanams daug svarbių reikmenų. Tada paskutinį kartą susitikau su Jonuku-*Kovu*. Kitos dienos vakare jis žuvo.

Tuo momentu, kai žuvo Povilo brolis *Žvangutis*-Jonas Pečiulaitis ir Vytautas Pukelevičius-*Povas*, areštavo mamą ir vedė ją atpažinti žuvusiuosius, nes manė, kad vienas iš jų – Klemensas. „Nepažįstu," – pasakė mama, nors pažinojo tuos vaikinus. Paskui ją vežė Ąžuolų Būdos link. Pakeliui „viliuką" užpuolė „miškiniai", o tiksliau – jais persirengę stribai. Tardė išradingai: korė, tempė virvėmis už kaklo, kėsinosi sudeginti ant laužo.

Mama prisimena: Kauno saugume tardytojas žydas žiauriai mušė, paskui, pažvelgęs į nekaltą auką, pats išsigando: priėjęs paglostė galvą ir tarė: „Ką aš darau... Atleisk man, Elena..." Daugiau mamos nebetardė ir paleido iš areštinės.

1951 m. partizanai Vytautas Kuzmickas-*Sūkurys*, Povilas Pečiulaitis-*Lakštingala* ir mūsų brolis *Klemensas* nemažai laiko praleido Jiesios šlaituose. Ten jie turėjo bunkerių, žmonių, kurie juos globojo. Nuėjusi į Rašnavos k., apsistodavau pas gyventoją Pažėrą ir stengdavausi kuo daugiau laiko praleisti su broliu Klemensu Jiesios šlaituose, o blogu oru – ryšininko ir rėmėjo A. Miliūno kluone.

Lapkričio 21 d. vakarą nuėjau į Rašnavos k. susitikti su broliu. Tądien partizanai *Sūkurys* ir *Klemensas* susišaudė su čekistu Rodinu ir jo palyda. Mano brolį sužeidė, kai kuriuos areštavo. Rašnavoje buvo neramu, todėl nakvynės negavau. Į Garliavą grįžau vėlai. Per naktį pratūnojau prie namo. Pirmas autobusas atvyko 7 val. ryto ir aš išvažiavau į Kauną.

1952 m. su partizanais susitikinėdavome miške, netoli Juozo Šiugždinio tėviškės Ilgakiemio k.

Kai 1953 m. vasario 3 d. areštuota sesuo Janina saugumo agentei *Reginai* neišdavė partizanų, saugumo nurodymu agentė *Regina* (Elė Grigutė iš Gyvių k., partizanų ryšininkė, vėliau ištekėjusi už vokiečio Plikūno, apie 1957 m. išvyko į Vokietiją) pradėjo persekioti mamą ir mane. Mane ji susekė. Naktį stribai ir rusų kareiviai sugužėjo į tuos namus, kur aš buvau. Sumanaus, drąsaus šeimininko dėka man pavyko pabėgti.

Kartais ir nelaimėje lydėdavo sėkmė. Kai su Irenos Raulinaitytės metrikais vežDavau seserims maistą, nei saugume, nei kalėjime, nei skirstymo punkte nebuvo jokių nesusipratimų. Kai Janiną išvežė į Mordovijos lagerius, tik tada saugumas

susidomėjo Irena Raulinaityte, kuri tiekdavo maistą Stačiokaitėms. Tada atvažiavo pilnas „viliukas“ saugumiečių areštuoti Ireną Raulinaitytę manydami, kad Raulinaičiai įsidukrinę Ramutę Stačiokaitę, nes svetimas žmogus negali tiek kartų vežti maisto.

Tuo metu žmonės jau buvo suvaryti į kolūkius, pas Raulinaičius buvo kolūkiečių, kurie rinko ir tvarkė kolūkio bulves. Kilo didelis skandalas, mergaitės ir mama ėmė šaukti, subėgo dirbę žmonės (kaimynai), ir saugumiečiai, nieko nepešę, išvažiavo.

Apie brolio Klemenso žūtį mes nieko nežinojome, bet supratome, kad su Klemensu ir kitais partizanais, buvusiais kartu, kažkas atsitiko, nes ryšys visiškai nutrūko. Taip niekad nebuvo nutikę per tiek metų, ir ši nežinia dar labiau slėgė.

Likusi viena iš 7 seserų ir brolių, bijojau susitikti mamą. Netekčių skausmas buvo toks didelis, kad mudvi su mama viena kitos nei paguosti, nei nuraminti nepajėgėm, nesugebėjom...

Tėtis taip pat labai jaudinosi, bet jis susitvardydavo dar ir mus apramindavo. Sakydavo: „Aš žinau, ką reiškia tiek laiko kovoti, gyventi be pastogės, nuolat jausti tykančius pavojus.“ Sakydavo: „Jie dabar ilsisi, o po mirties visi susitiksim“. Mes su mama tuo tikėjom.

Nors broliai ir kiti partizanai buvo žuvę, bet mus vis tiek persekiojo. Slapstydamiesi atskirai gyvenom dešimt su puse metų.

Nuo 1956 m. pradžios gyvenau Kazlų Rūdoje pas Reginą ir Zigmą Paltanavičius. Sužinojom, kad vyksta amnestijos, grįžta politiniai kaliniai. Tai ir man jau nėra pavojaus. Regina Paltanavičienė tuo metu buvo Kazlų Rūdos sveikatos skyriaus vedėja. Mane įdarbino Kazlų Rūdos poliklinikoje sanitare. Ji per mane patyrė daug nemalonumų, buvo kviečiama į partijos komitetą aiškintis. Kvietė ir mane, buvo labai baisu, nežinojau, kaip gali baigtis, kas bus daktarei, o gal jai lieps mane atleisti iš darbo... Pokalbiai tokioje įstaigoje nebuvo malonūs, bet iš darbo neatleido. Ligoninės vairuotojas V. Mažeika surado man kambarėlį ir padėjo jame įsikurti.

1956 m. gegužę iš lagerio grįžo sesuo Birutė, o po mėnesio – ir sesuo Janina, nes jai reikėjo specialių dokumentų su už ją atsakingo žmogaus parašu. Gerų pažįstamų žmonių dėka Janinai pavyko įsikurti Kaune. 1963 m. ji ištekėjo už buvusio politinio kalinio Jono Grunskio. Apsigyveno jo gimtuosiuose namuose, vėliau pasistatė namą. Augino 2 sūnus – Gintarą ir Liną. Linutis susirgo klastinga liga ir, sulaukęs dvejų metukų, mirė.

Jonas Grunskis buvo labai mielas žmogus, didelis Lietuvos patriotas, bet likimas jam nebuvo gailestingas. Susirgo sunkia, nepagydoma liga. 1989 m. gruodžio mėn., būdamas 61-erių, mirė.

Sesuo Birutė nuo 1963 m. taip pat gyvena Kaune.

Sesuo Stasė tremtyje ištekėjo už tremtinio Vyto Batučio. Augino 2 dukrytes. 1957 m. gegužę Vytas Batutis, gavęs atostogų, išvažiavo į Lietuvą pasižiūrėti, ar turės kur gyventi, kai galės grįžti visa šeima. Tuo laiku žuvo jų šešiametė dukrytė Danutė Batutytė (1951–1957).

1958 m. rudenį sesuo Stasė iš tremties grįžo į savo vyro tėviškę – Dvylikių k. Pakuonio apyl., Prienų r.

1962 m. gimė sūnus Arūnas.

1972 m. autoavarijoje netoli savo namų žuvo Vytas Batutis.

1989 m. norėjome sutvirtinti Baltijos tautų draugystę, įrodyti, kokia svarbi mums Lietuvos laisvė ir nepriklausomybė, kurios taip siekėme, už kurią tiek pralieta kraujo, kovota, kentėta. Į Baltijos kelią važiavo dešimtys tūkstančių Lietuvos žmonių. Su pakilia nuotaika į kelionę ruošėsi tremtyje gimusi Irena Batutytė-Bulatovienė ir 26-erių jos brolis Arūnas. Deja, Irena savo brolio sutartoje vietoje nesulaukė. Norėdamas suspėti į kelionę, stengėsi atlikti jam pavestą darbą ir smarkiai susižeidė. Tą pačią dieną Kauno klinikose mirė. Irena Batutytė savo lėšomis iš Krasnojarsko krašto parsivežė sesutės Danutės Batutytės palaikus. Palaidojo Jonučių kapinėse, šeimos kape.

2000 m. liepos 3 d. mes, visos 4 seserys su šeimomis, minėjome brolio Jono-*Kovo*, gimusio 1925 m., ir Vytauto Sederavičiaus-*Povo*, gimusio 1930 m., 50-ąsias žūties metines. Aplankėme žuvimo vietą Agurkiškės k.

Tų pačių 2000 m. liepą mirė sesuo Staselė.

Aš 1957 m. ištekėjau už buvusio politinio kalinio Viktoro Ledo. Gerų žmonių dėka neišgyvenusi ir neišdirbusi nė metų Kazlų Rūdoje, gavau žemės sklypą, paskyrą ir paskolą namo statybai. Vyras, kaip buvęs politinis kalinys, ilgai negavo darbo, todėl gyvendamas pas savo tėvus, jų padedamas pradėjo statyti namą.

1958 m. Kūčių vakarienę valgėm jau savo name, kartu su tėvais. Man džiaugsmą temdė šaukimas į Kazlų Rūdos saugumą gruodžio 25 d. 11 val. (pirmąją šv. Kalėdų dieną).

1961 m. vyras gavo darbą Kazlų Rūdoje, statybose. 1962 m. abu pradėjom mokytis. Vyras įstojo į politechnikos institutą, o aš – į penktą vakarinės mokyklos klasę. Baigusi aštuonias klases, įstojau į Kauno medicinos mokyklą. Baigusi mokslus, dirbau pagal specialybę. Vyras – bandomajame medienos dirbinių kombinate inžinieriumi, vyriausiuoju konstruktoriumi, o aš – Kazlų Rūdos ligoninėje medicinos sesele. Mūsų šeimoje augo dukra Ramunė ir sūnus Algirdas. Kartu gyveno mano tėvai.

Tėtis Kazys Stačiokas, Lauryno, g. 1888 m. Kampinių k., Veiverių valsčiuje. Marijampolės apskr.

Tėvai, pastebėję sūnaus gabumus, jį, trylikametį, išleido mokytis siuvėjo amato. Jis buvo gabus gizelis, siuvėjas ji mylėjo. Darbas sekėsi. Kol buvo pašauktas į rusų caro armiją, dirbo su tuo pačiu siuvėju. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, pateko į pirmąsias fronto linijas. Kariavo ilgiau nei metus. Mūšio metu buvo sunkiai kontūzytas ir paimtas į vokiečių nelaisvę. Išsilaisvinęs kurį laiką gyveno Vokietijoje, vėliau persikėlė į Prancūziją, kur pragyveno 7-erius metus, dirbo siuvykloje. Mokėjo rusų, vokiečių ir prancūzų kalbas.

1922 m. grįžo į Lietuvą, paveldėjo savo tėvo Lauryno Stačioko ūkį ir tais pačiais metais vedė Eleną Valentaitę, Juozo, g. 1892 m., pasiturinčio ūkininko dukrą iš Padvariškių k., Igliškėlių vlsč., Marijampolės apsk. Gyveno Kampinių k.

1946 m. vasario 9 d. Stačiokų turtas buvo konfiskuotas, namas susprogdintas. Nuo tos dienos šeima pradėjo slapstytis. Tų pačių metų pavasarį Kazys Stačiokas nutarė pagyventi su partizanais, bet po 5 savaičių suprato, kad toks gyvenimas jam

per sunkus ir pradėjo slapstytis pas žmones. Buvo keletą kartų areštuotas, palaikomas apie porą savaičių ir paleidžiamas, po to vėl persekiojamas.

1971 m., sulaukęs 83-erių, kovo 7 d., mūsų tėtis Kazys Stačiokas mirė, kartu su mumis išgyvenęs 13 metų. Mama nepaprastai skausmingai išgyveno vyro mirtį...

Bėgo metai, vis didesnė gyvenimo našta slėgė jos pečius, ir negailestingai artėjo lemtingoji diena. 1984 m. birželio 24 d., sulaukusi 92 metų, mama mirė.

Nuo klastingos, netikėtos ligos 1992 m., sulaukęs 64-erių, mirė mano vyras Viktoras Ledas. Besimokydamas Šakių gimnazijoje, 1946 m. pradžioje įstojo į pogrindžio organizaciją „Laisvės sakalai“ ir visokeriopai rėmė Lietuvos partizanus, veikusius Šakių apylinkėse.

1947 m. vasarą šios organizacijos nariai buvo areštuoti ir 14 asmenų nuteista po 10 metų. Netekčių ir praradimų eglišakiais nubarstytas mūsų tautos kelias. Tačiau šiandien mus guodžia mintis ir įsitikinimas, jog partizanų žūtis, politinių kalinių ir tremtinių kančia nebuvo beprasmė.

Pasakoja ANELĖ ZUJUTĖ-RUSECKIENĖ-*PALMĖ*

Užrašyta Šmurų k., Veiverių sen.
2010 11 26

Gimiau 1927 m. kovo 10 d. Prienų r., Šilavoto vlsč., Mieleiškampių k. Šeimoje augome 3 seserys ir brolis.

Brolis Antanas Zujus pokario metais išėjo į mišką, pusantrų metų partizanavo. 1945 m. balandžio mėn. rusų NKVD kariuomenė apsupo Žuvinto ežerą (Amalvos–Daukšių paliose) ir žuvo daug partizanų, kurie laikėsi ten buvusiose salelėse. Brolis su 3 broliais Stanynais iš Varnupių k. tuo metu visą parą išbuvo vandenyje pasislėpęs tarp švendrių.

Rusai, apsupę ežerą, pradėjo į tas saleles šaudyti ir iškart žuvo Juozas-*Vilkas* ir Jurgis-*Briedis* Stanynai, gyvi liko tik mano brolis ir Vincas Stanynas. Kautynės buvo labai aršios, nes partizanai laikėsi kiek galėdami, nepasidavė, o rusai įnirtingai puolė. Matydami, kad taip paprastai partizanų nepaims, vis kvietė pastiprinimą. Brolis pasakojo, jog ėjo kareivis prie kareivio.

Po kautynių apie žuvusius pranešė tėvams, ir jie ėjo į Liudvinavo vlsč. prašyti leisti palaidoti sūnus. Kadangi tuoj po karo stribai dar nebuvo tokie suįžūlūs, leido palaidoti vaikus kapinėse.

Partizanus labai išblaškė, nebuvo jokio ryšio, todėl čekistai pasikvietė tėvus ir pareikalavo, kad likęs gyvas sūnus pasiduotų. Tuo metu buvo išleistas įsakymas, kad išėjusieji į miškus pasiduotų, bus dovanota, jie nebus teisiami ir t. t. Mes namų neturėjome, kadangi, mirus tėvui, ūkį perėmė jo brolis, o mus išvarė iš namų ir mes gyvenome kas kur. Todėl brolis su Vincu Stanynu nuėjo į Liudvinavo valsčių ir pasidavė.

Pirmiausia jų paklausė, kur ginklai, jie pasakė, kad liko Žuvinto ežere. Tuo viskas ir baigėsi. Juos priregistravo, įdarbino miško darbininkais, bet ir toliau sekė, ar jie nepalaiko ryšio su likusiais miške partizanais.

Padirbo tame miške kokias dvi savaites ir pradėjo juos šaukti į saugumą. Vieną, antrą, trečią kartą pasikviečia, tardo... Grįžęs brolis guodžiasi, ką daryti? Ir sugalvojo taip: eis pas tą saugumo viršininką, paaiškins jam, kad neturi šeimos, namų ir kad tas viršininkas leistų jam važiuoti į Kauną, stoti į amatų mokyklą ir mokytis staliaus amato. Bet nuvažiavęs į valsčių nerado to saugumo viršininko, jis atostogavo, o vietoj jo likęs pavaduotojas, jaunas vyrukas. Brolis jam pasiskundė, kad neturi namų, kad nori mokytis... O tuo metu sovietinė valdžia labai nenorėdavo išleisti jaunimą į miestą, liepdavo stoti į kolūkį ir likti kaime. Bet tas pavaduotojas išrašė jam pažymą, kad gali vykti į miestą mokytis. Brolis, nieko nelaukęs, išvažiavo, apsistojo pas mano tetą, įstojo į amatų mokyklą, o baigęs vedė partizanų Stanynų seserį Magdaleną.

Aš su partizanais ryšį užmezgiau apie 1948 m. Užeidavo jie pas mus, daugiausia tai buvo visi pažįstami Vėdarų apylinkių vyrai.

Gegužę kaimynystėje, Šmurų k., pas Juozą Senkų, buvo krikštynos, jų metu aš susipažinau ir su būsimuoju vyru Kazimieru Rusecku, o per Naujuosius metus mes susituokėm. Pas mus vis dažniau pradėjo užeidinėti partizanai. Juos pavalgydindavom, pas mus jie pailsėdavo ir vėl išeidavo.

Vieną vakarą (1951 m. rugsėjo mėn.) atėjo keturiese labai nusiminę: Žukauskas Vincas-*Agrastas*, Karpauskas Antanas-*Kurtas*, Menkevičius Vytas-*Spyglys* ir Garmus Vitas-*Pavasaris* iš Ilgakiemio. Padaviau jiems valgyti ir paklausiau, kodėl jie tokie nuliūdę, nekalba... O jie atsakė: „Ką čia bekalbėsim, kad jau nebeturim kur dėtis... Ar neleistumėt savo namuose įsirengti slėptuvę?“ Mudu su Kazimieru vienas į kitą pasižiūrėjom ir jis iškart pasakė: „Žinot, vyrai, kad gal ne...“ Netoli mūsų namų ėjo senas kelias, o visai pro mus – takutis. Tai juo, būdavo, stribai ar rusų kareiviai vos ne kiekvieną naktį su šunim palangėm ir šliaužia. Vyras ir sako: „Labai čia bus neatsargu jums, vyrai, gyvent...“ Bet jie tiesiog maldaudami prižada būti atsargūs, saugotis, kad mums nepakenktų. Aš ėmiau taisyti padėtį, pradėjau įkalbinėt vyrą: čia pat ruduo, pažįstami vyrai, na, kur jiems dėtis... Ir jis sutiko.

Maždaug po savaitės atvažiavo... Tiesiog, negaliu ir pasakyti, kiek ten jų, nes man liepė sėdėti kambary ir nekelti kojos į lauką. Aš ir sėdėjau, tik širdis drebėjo, o aš prašiau Dievo, kad tik neateitų rusai... Supratau, kad vyrų daug buvo, atvažiavo jie pasiruošę, su medžiagomis.

Mūsų kieme buvo tvartukas, o šalia jo pašiūrė, tai jie lauke padarė bunkerį, o ortakį įvedė į tą pašiūrę. Vos prašvitus, bunkeris buvo baigtas. Atėjęs Žukauskas tarė:

– Šeimininke, einam pažiūrėti, ar rasi, kurioj vietoj yra slėptuvė?

Nuėjusi žiūriu: buvusi bulviena nuakėta, dar kiek pasidairiau, bet jokios žymės, kad ten kas būtų naujai padaryta.

Po trijų dienų vėl ateina Žukauskas ir klausia:

– Ar žinai, šeimininke, kas pas jus gyvena?

Sakau, iš kur galiu žinoti, man niekas nieko nesakė. O jis atvirai:

– Pas jus gyvena Pietų srities vadas Sergijus Staniškis-*Litas*.

Aš neturėjau ką ir sakyt, tik palinkėjau, kad Dievas duotų jam čia laimingai įsigyvent... Žukauskas pasakė, kad vakare jie ateis ir mane su Staniškiu supažindins.

Atėjo keli vyrai, kiti sargybą ėjo, o mus su vyru nusivedė į bunkerį. Taip ir susipažinom su Staniškiu. Nedidukas, labai simpatiškas, kultūringas, bet iškart supratau, kad labai griežtas. Man pasirodė, kad vyrai vado bijojo kaip ugnies... Tąkart trumpai pasikalbėjom, jie man davė *Palmės* slapyvardį. Bunkerio viduje buvo padaryti dveji narai, staliukas, galėjo gyventi 4 vyrai.

Pradžioje jie ir gyveno keturiese; tie patys, kurie atėjo pirmą kartą. Kartais po du, po tris išeidavo iš bunkerio kur nors dienoti, o vadas likdavo vienas. Tada nuėjusi į pašiūrę girdėdavau jį rašant mašinėle, leido laikraštį „Partizanas“. Tą laikraštuką ir man teko platinti. Kai atvažiuodavo giminės iš Kauno, jiems padalydavau po kelis egzempliorius, jie juos nuvežę Kaune paskleisdavo. Pas mane dažnai lankydavosi ir Antanina Kurtinytė.

Aš ruošdavau vyrams valgyti. Padarėm indą, kurį per ortakį virve jie jį įsitraukdavo į vidų.

Vieną dieną vaikščiodama po kiemą staiga pamačiau – ateina pulkas kareivių ir tuoj rusiškai paklausė, ar nėra banditų. Aš juokiuosi ir sakau, kad aš banditas... Jie irgi juokais sako, koks tu banditas – be šautuvo? Tik pavaikščiojo pakampiais palei tvartą, palei pašiūrę ir nuėjo.

Vadas prašydavo ateiti pas jį kiekvieną rytą į pašiūrę prie ortakio pasišnekėti ir papasakoti, gal naktį kas nutiko, gal kokių naujienų, ir aš jį vis lankydavau.

Maždaug po trijų savaičių aš nueinu į pašiūrę, mes šnekamės ir šuniukas sulojo. Per langą žiūriu – pilnas kiemas kareivių ir jau eina link tvartuko. Aš pasimečiau, nebežinau ir ką daryt. Tik šiaudų glėbį užmečiau ant to ortakio, suknelę iki pažastų užsiraitojau, nusimoviau kelnes ir tupiu. Kareivis įkišo galvą į pašiūrę, žiūri, kad aš tupiu, klausia: „Čto ty zdės dėlaješ (Ką tu čia darai)?“ Aš jam rusiškai tiesiai, be jokių sentimentų:

– Idi von ot siuda! Čto ty, nevidiš, čto ja srati chočiu? (Eik velniop iš čia! Ką tu, nematai, kad aš šikt noriu?)

– Tpfu, korova, – ruskis nusispjovė ir nuėjo tolyn.

Kiek patupėjusi girdžiu, kad jie ant kiemo taip žvengia, taip žvengia, o Staniškis su draugu per ortakį viską girdėjo. Kiek pasisukioję rusai išėjo, net kratos nedarė.

Po kurio laiko aš vėl einu į pašiūrę, o Staniškis ir sako:

– Šeimininke, tai kokį velnią tu čia nutaisei?

– Nieko aš nenutaisiau, – paaiškinau, o jis ir sako:

– Kaip tu šitaip... Ateini su manim šnekėti ir nepasižiūri, kad rusai aplink...

O jie atėjo nuo raistų. Aš pasižiūrėjau į kelio pusę, ten nieko nebuvo matyt.

Tą kartą sočiai gavau velnių nuo Staniškio, buvo labai supykęs. Pasakė:

– Būtumei ir mus, ir save pardavus.

Aš jo atsiprašiau, patikinau, kad daugiau taip nebus, prisipažinau negerai padariusi, neapsižiūrėjau... Bet paskui jie irgi ėmė juoktis. Staniškis sako:

– Na, žinai, šeimininke, tu verta medalio už tokią greitą orientaciją.

Po to vėl maždaug po trijų savaičių – buvo ką tik po Naujųjų metų – 1952-ųjų. Aš atsikėliau anksti rytą, vyras dirbo Jūrėj prie geležinkelio. Jis į darbą dviračiu važinėdavo... Išleidau jį ir likau viena. Dirstelėjau per langą ir pamačiau, kad visi mūsų namai apsupti rusų kariuomenės. Jau ir vyras, matau, su dviračiu kieme

stovi visas išbalęs kaip drobė... Jį, sutikę kely, sugrąžino atgal. Matau, kad jis labai išsigandęs. Aš irgi iš išgąsčio puoliau prie Marijos paveikslo, susiėmiau rankas ir ėmiau garsiai melstis: „Marija Motinėle, gelbėk mus..!“ Jau vietoje nebenustygstu ir sprendžiu, ką dabar daryt? Pasigriebiau matką siūlų, užsimečiau ant kėdės, vynioju į kamuolį ir dainuoju. Įeina į kambarį Veiverių garnizono viršininkas Vilkas ir klausia:

– Na, kas gero?

– Nieko gero, – sakau jam.

– Ar banditų neturi?

– Iš kur aš jų galiu turėt? Va gi vieną atsivarėt „banditą“ su dviračiu ant kiemo, – parodžiau į vyrą. – Aš gi banditas...

Vilkas pažvelgė į mane iš padilbų ir sako:

– Kokia tu banditas, tu gi gera moteriškė...

Čia pat Vilkas nukrito ant lovos ir vaidina snaudžiantį, bet netrukus ima burnoti:

– Rupūžės tie banditai! Kad juos perkūnas ištaškytų! Kiek mes privargstam... Aš per naktį šiandien be miego, kratas darėm.

– Tai ar ką radot? – paklausiau jo.

– Neradom...

– Reiškia jų nėr, jeigu nerandat – taip ir pasikalbėjom...

Jis vaidina, kad „užmigo“, užkriokė, o matau, kaip viena akim žiūri... Man tada buvo 23-eji, ir klausą gerą turėjau, ir matomumas geras. Aš tik dirst į jį, iš mano pusės akį primerkęs, o su kita žiūri. Aš dar garsiau uždainavau, o per langą matau: pašiūrės duris kareivis atidarė ir įėjo į vidų. Dabar jau viskas galvoju... Maždaug po dviejų minučių žiūriu – tas kareivis iš pašiūrės tekinas ir tiesiai į kambarį. Supratau, atbėga pasakyti Vilkui, kad rado bunkerį, bet, įpuolęs į gryčią, stabtelėjo ir atraportavo Vilkui:

– Tovarišč leitenant, zdės ničevo net! (Draugas leitenante, čia nieko nėra!)

Iškart įtampa dingo. Vilkas pasikėlė, atsisėdo ir išėjo, bet, matau, vyro nepaleidžia, varosi su savimi. Vos tik nuėjo už kalniuko, nubėgau pas Staniškį ir pasakiau, kad vyrą išsivarė. O jis ir sako:

– Aš viską girdėjau, kas čia darėsi... Badė, ieškojo... Ir kai ant bunkerio vaikščiojo, girdėjau. Nieko nelauk, greit apsirenk ir eik paskui, žiūrėk, ką jie darys. Jeigu vyrą areštuos, mes iš čia turime išeit... Pradės kankinti, jis iškart pasakys... Ne tokie patriotai „subyra“, kai pradeda daužyti ir kaulus laužyti...

Greit apsirengiau ir pasileidau iš paskos. Prie bažnyčios buvo pavasarininkų salė, ten viena moteriškė gyveno. Ten jau privaryta daugiau žmonių, ten atsivarė ir mano vyrą. Į vidų įeina Vilkas, už jo mano vyras, o už vyro kareiviai ir trys bobos sėdi ant tokio suolelio. Vilkas, priėjęs prie tų bobų, paklausė: ar šitas, bet jos atsakė, kad ne, ne šitas. Tada Vilkas sugrįžo prie vyro ir tarė:

– Jūs areštuotas per klaidą... Jūs laisvas...

Supratau, kad tos bobos buvo užverbuotas. Iš jų dar ir šiandien Janina Kasperavičiūtė-Burneikienė tebegyvena, didelė šventuolė, tik poteriauja, antra – Kalvaitienė, gyveno Vokietijoje, jau mirusi, o trečios nepažinau.

Parėjusi namo, pasakiau Staniškiui, kad vyrą paleido, tai jie apsiramino ir liko bunkeryje. Kai nuo ortakio nutraukiau šiaudus, pastebėjau, kad durtuvais išbadyti visi pasieniai ir tik per sprindį nepataikė į ortakį, o jis buvo padarytas iš lentų. Jeigu tik būtų pataikę – vyrams ir mums būtų galas...

Pasirodo, kad aplink gyveno labai daug užverbuotų žmonių, kurie ir mus sekė. Tik vėliau girdėjau jų kalbas: „Ten vis vien kažkur bunkeris turėjo būti, nes partizanų pėdsakai nuveda iki Ruseckų ir dingsta."

Paviršutiniškai kratė pas Senkus, Radzevičių, bet pas mus krėtė kaip reikiant. Matyt, koks seklys pasakė pastebėjęs, kad partizanų pėdsakai mūsų sodyboje dingsta.

Taip atėjo 1952 m. balandis. Jau nuleido sniegą, vieną dieną Staniškis pasišaukė mane, įteikė partizanų rėmėjos pažymėjimą ir pasakė, kad ryt jie išeina.

Staniškio išlydėti vakare atėjo 4 ar 5 jo apsauginiai. Atsisveikinom, vyrai prižadėjo ateityje užeiti, palaikyti su mumis ryšį, tikino duosią žinią apie save. Taip jie persikėlė į Prienų šilą, kur Staniškiui irgi buvo įrengtas bunkeris ir kuriame jis 1953 m. vasario 4 d. žuvo.

Tą bunkerį dar metus laikėm, prižiūrėjom ir vėdinom. Vis tikėjomės: gal dar kam jo prireiks, gal dar atbėgs kas nors pasislėpti, bet niekas daugiau nebeatėjo. Tada vyras žemėm užpylė, užlygino, o prasidėjus Atgimimui, toje vietoje pasodinom ąžuoliuką mūsų partizanų vado Sergijaus Staniškio-*Lito* ir jo kovotojų atminimui. Dabar jau nemažas ąžuolas išaugęs...

Pamenu, kartą Staniškis mus abu su vyru pasikvietė į bunkerį pasikalbėti, jam vyrai pranešę, kad apie Pakuonį vyksta didelės kratos, ten visa kariuomenė ir stribai sutelkti, ten rado bunkerį, čia galim ramiai pabūt... Nuėjom abu su vyru, nusinešėm nedidelę plėčkelę degtinės. Pažvelgiau į Staniškio kojas ir pamačiau, kad jo batai – vieni lopai, tiesiog lopas ant lopo. Pagalvojau – toks didelis viršininkas ir tokie vargani batai. Paklausiau, kurio numerio batus nešioja. Atsisuko į mane nustebęs:

– O kodėl klausiat?

Pasakiau, kad jo batai labai prasti, reikia naujų. Jis ir sako:

– Aš nedidelis ir mano koja nedidelė – 41-o.

Po to nuvažiavau į Kauną, ten turėjau pažįstamą gerą batsiuvį ir užsakiau batus, sutarėm, kada pasiūs. Nuvažiuoju sutartą dieną, bet jie, pasirodo, dar negatavi, o vyrai jau ruošiasi išeiti. Grįžusi pasiguodžiau Staniškiui, kad siuvėjas sumelavo, batai dar negatavi, bet jie tikrai užsakyti ir aš juos kuo greičiau pasistengsiu pristatyti. Gal ir nelabai rimtai partizanų vadas apie mane pagalvojo, boba „paplevėsavo" ir paliko... Tada Staniškis pasakė:

– Kai bus gatavi, perduokit Antaninai.

Taip aš ir padariau. Perdaviau Antaninai, o ji juos nunešė Staniškiui. Sakė, kad ant kelmo atsisėdęs juos apsiavė, pasimatavo, labai gerai jie jam tiko, pasakė: „Dabar galiu eit ir į gegužinę..." Bet į gegužinę jam nebeteko su tais batais nueiti. Kai išdavė jo bunkerį, jis naikino visus dokumentus, o tuos batus supjaustė į gabalus, kad radę čekistai jais nepasinaudotų. Tie supjaustyti batai dabar yra Kaune tremtinių muziejuje.

Aš iki Atgimimo nežinojau, kad Staniškis žuvęs. Antanina pateko į lagerį, o visi kiti vyrai jau buvo žuvę, apie jo žūtį sužinojau tik po Atgimimo iš spaudos.

Pasakoja ANTANINA KURTINYTĖ-MACKELIENĖ-*LIEPA*

Užrašyta Kaune
2010 11 03

Gimiau 1930 m. vasario 3 d. Marijampolės r., Šilavoto vlsč., Jasenavos k. Šeimoje augome 7 vaikai.

Pokario metais laisvės kovose žuvo 3 mano broliai. Brolis Klemensas prieš karą mokėsi Kaune, Karo mokykloje, vėliau dirbo mokytoju. Mes gyvenome tarp miškų, kur sueidavo Šilavoto, Kazlų Rūdos, Igliškėlių, Sasnavos miškai, todėl pas mus lankydavosi daug partizanų, brolis Klemensas pradžioje jiems vadovavo. Ateidavo Klemenso draugai buvę karininkai, susirinkimai vykdavo mūsų namuose arba miške. Sode buvo namukas, kuriame per žiemą bites laikydavo, o po grindimis esančiame rūsyje bulves supildavo. Viena slėptuvė buvo įrengta laiptų šone ties įlipimu į rūsį, o kita – kluone, iškasta po žemėmis.

Pirmoji rusų bolševikų auka mūsų kaime paskutiniaisiais vokiečių okupacijos metais buvo kaimyno sūnus Juozas Žilinskas, kuris pabėgo iš vokiečių kariuomenės ir slapstėsi namuose. Jo tėvai gyveno labai vargingai, turėjo vos kelis arus žemės ir mažą lūšnelę. Juozą pas kaimynus rado rusų raudonieji partizanai ir išsivarė į mišką. Žmonės girdėjo jo klyksmą. Nesulaukę grįžtančio Juozo ieškoti išėjo kaimynai Navickai. Rado užmestą šakom, durtuvais subadytą, nukankintą. Kūne buvo daugiau nei trisdešimt žaizdų. Buvo matyti, kad kankino pririšę prie medžio.

Aš tada lankiau Plutiškių progimnaziją, joje mokytojavo ir brolis Klemensas. Kadangi tėtį išsivarė vokiečiai ir jis į namus nebegrįžo, tai brolis persikėlė arčiau tėviškės, kad padėtų namuose.

Praėjus frontui, miškus ėmė šukuoti rusų NKVD kariuomenė. 1945 m. balandžio 12 d. enkavedistai visoje apylinkėje gaudė vyrus. Daugelis jų pasislėpė miškuose. Klemensas dirbo už 5 km, todėl tą dieną ir jis neišėjo į darbą, pasitraukė su vyrais.

Kiek pabuvę miške, Klemensas su kaimynu Alfonsu Kurtiniu nusprendė išeiti į kvartalinę liniją ir apsižvalgyti, bet pasigirdo šūviai ir Klemensas krito vietoje. Tą dieną enkavedistai Mikališkėse iššaudė daug vyrų, nes ėjo per sodybas ir ieškojo pasislėpusių. Ką tik rado, visus be gailesčio šaudė. Kiti jaunesni vyrai į mišką nelindo, jie pasislėpė krūmuose be jokių ginklų, sėdėjo ir laukė, kol praeis siautimas, bet rusai juos surado ir visus 12 sušaudė. Žuvo apie 16 vyrų: Leonas Marcinkevičius, Kazakevičius, broliai Grimalauskai, Brundza, Alaburda, Gergelis, Navikai, Akuličius, Kuklierių berniukas, o Stuomenų k. Montvilą ir brolius Kamišaičius nušovę, padegė jų sodybas. Dar prieš tai iš mokytojo Alfonso Palioko rusai pareikalavo laikroduko. Jis nenorėjo jo atiduoti, už tai nušovė.

1945 m. balandžio pabaigoje būrys lietuvių vyrų ilsėjosi Biliūnų miške. Tarp jų buvo ir ginkluotų. Visus 24 besiilsinčius sušaudė eigulio atvestas rusų garnizonas. Sūnaus lavono pasiimti atvažiavo valstietis Kazakevičius su dukra Albina. Įsidėję sūnaus, dar keleto pažįstamų vyrų kūnus važiavo atgal. Kelyje juos sulaikė stribai, lavonus atėmė ir paguldė aikštėje. Tėvui įsakė gulti greta sūnaus ir ruoštis mirti. „Apkabinau negyvą sūnų, ir kas bus – tas!“ – vėliau pasakojo žmogus. Budeliai

šaudė virš galvų. Tėvą paliko gyvą, bet labai sumušė, jis netrukus mirė. Šio skaudaus įvykio dalyvė Albina Kazakevičiūtė-Kubilienė šiuo metu gyvena Garliavoje, dirbo mokytoja Skriaudžiuose.

Mano brolis Leonas-*Jaunutis* partizanauti išėjo 1950 m. Būriui vadovavo Vitas Marčiulaitis-*Vėjelis*, būrys priklausė Geležinio Vilko rinktinei. Kai Leonas išėjo į mišką, mūsų sodybą pradėjo sekti skrebai. Į namus jis jau vengdavo ateiti, nešdavome maistą į mišką. Kartą sutarėm su juo susitikti žinomoj vietoj ant kalnelio, ant kurio vaikystėje ganė karves. 1950 m. gegužės 16 d. nuėjom su pussesere Natalija Martinaityte, jie persirengė ir sėdo valgyti. Staiga pamatėm, kad kalnelis apsuptas rusų. Vyrai net nespėjo pakelti ginklų, kai pasigirdo šūviai. Mano brolis Leonas ir Justinas Marčiulaitis-*Milžinas* krito iškart. Mudvi su 3 partizanais pabėgom.

Enkavedistai abiejų žuvusių partizanų lavonus numetė Sasnavos aikštėje. Skrebai kai kuriuos apylinkės gyventojus varė atpažinti. Vėliau dar vežė į Igliškėlius, Šilavotą ir ten dar ant grindinio suguldę laikė.

Po Leono žūties į namus jau nebegrįžau, glaudžiausi pas žmones. Tą patį gegužės mėnesį į būrį išėjo ir brolis Kazimieras, o netrukus pas partizanus atėjau ir aš. Taip prasidėjo mano, kaip partizanės, gyvenimas miškų stovyklose kartu su partizanais, ryšių palaikymas su kitais būriais ir partizanų vadais. Kitą žiemą praleidau miške, partizanų būryje, iš eglišakių padarytoje palapinėje.

1948 m. gegužės 22 d. į Sibirą išvežė motiną. Paskui pas ją nuvažiavo ir mūsų brolis Albinas.

1949 m. rudenį pas mus užėjo pusbrolis partizanas Antanas Slavickas-*Kadugys* su Vitu Marčiulaičiu-*Vėjeliu*. Mes sode skynėm obuolius, jie ėmė guostis, kad labai seka skrebai, o mūsų sode buvo pirtis. Vos tik jie įžengė į pirtį, aš pamačiau, kad sodybą jau supa rusai. Bėgau jiems pranešti, bet pasipylė šūviai, aš įkritau į griovį. *Vėjelis Kadugį* dar bandė nešti, bet ir jį sužeidė, tada *Kadugį* paliko ir pats gelbėjosi, laimingai pabėgo, nors ir sužeistas. Mane irgi suėmė, atėmė pasą ir liepė ateiti į Šilavotą. Pasikalbėjau su partizanais, jie patarė eiti. Jei būtų norėję, būtų iškart areštavę. Nuėjau, paklausinėjo, atidavė pasą ir grįžau į namus.

Man partizanai parūpino pasą Marytės Skėčiutės pavarde, bet tai greitai išaiškėjo, tada padarė pasą Baranauskaitės Magdės vardu. Su tuo pasu partizanai mane siųsdavo ir į Kauną, ir į kitus būrius. Vilijampolės turguje buvo galima nusipirkti kariškų diržų, pistoletų dėklų. Į Kauną važiuodavau su palydove, kad arešto atveju vyrai žinotų. Ją dažniausiai palikdavau prie centrinio pašto. Ginklo nesinešiojau, nors *Litas* man buvo įsiūlęs naganą, bet jo prisisegusi nesinešiosi ir su juo bet kur nepasirodysi.

1950 m. vasarą netoli Igliaukos, Menštrakio k., pas Stankūną kūlėm javus. Ten užėjau ryšio reikalais, bet negi sėdėsi rankas sudėjusi, padėjau, ir užėjo Igliškėlių stribai. Stribas Kavaliauskas mane atpažino ir suėmė. Atvarė į Igliauką, nusivedė į kažkokią, kaip anksčiau bolševikai buvo įkūrę, klubą-skaityklą ir liepė laukti, sakė – rytą veš į Igliškėlius. Besėdėdama nutariau pabėgti. Apsimečiau, kad vidurius susuko. Vieną kartą išvedė laukan į tualetą, grįžau, po kiek laiko vėl ėmiau guostis, kad vidurius suka. Antrą kartą jau gerokai sutemus išvedė. Atkreipiau dėmesį, kad sargybiniai toliau atsilikę šnekučiuojasi. Atidariau tualeto duris ir vėl užtrenkiau, kad manytų, jog į tualetą įėjau, o pati pro šalį – ir tiesiai į Stuomenų mišką. Kai

išgirdau šaudymą, jau toli buvau nubėgusi. Per naktį ėjau, kol susitikau su savo būrio partizanais.

Teko visaip slapstytis. Ir miške pabūdavau būryje, ir ryšių reikalais keliaudama pas žmones pagyvendavau.

Kitą kartą suėmė Gudeliuose. Nuėjau ten į atlaidus susitikti su kitais ryšininkais, o ten mane atpažino komjaunuolis Poškus nuo Igliaukos. Anksčiau buvau pas juos užėjusi, radau jo komjaunimo bilietą ir sudeginau, tai jis, matyt, man keršijo ir įskundė stribams. Priėjo vienas ginkluotas stribukas, sako: „Panele, atsiprašom, norėjom su jumis pakalbėti.“ Negi priešinsies, sakau, prašau. Nusivarė į stribyną, į antrą aukštą, vienas stribas kabinėjosi kabinėjosi, paskui – žiūriu, varto rankose ginklą, išsiardė, aš tik strykt per langą ir į Žuvinto palias... Liko ten ir mano „basanoškės“, nesusitikau ir su ryšininke. Vėl grįžau pas savus.

Neišdils iš atminties 1952 m. sausio 29-oji. Tądien su užduotim vykau į Kauną. Medkirčių sunkvežimio vairuotojas mane pavėžėjo iki plento. Kelyje sustabdė pats Kazlų Rūdos saugumo viršininkas Vilkas, tikrino dokumentus. Svetima pavardė išgelbėjo. Vairuotojas net susidomėjo, kodėl pats saugumo viršininkas tikrina dokumentus. O pasirodo, tuo metu čekistai supo mišką.

Mauručiuose pernakvojusi, traukiniu pasiekiau Kauną. Atlikusi užduotį, grįžau atgal. Netoli Plutiškių pasitiko du kariniai sunkvežimiai, pilni enkavedistų. Širdis sudrebėjo: gal veža mano partizanus nukautus?.. Nuojauta nemelavo. Iš gyventojų sužinojau apie didelį mūšį. Jo metu žuvo daug partizanų. Rusai rišo virves ant partizanų kaklų ir traukė juos iš tankių eglynų į palaukę. Čia žuvo mano brolis Kazimieras-*Ąžuolas*. Kartu su juo krito broliai Popieros – *Gegužis*-Kazimieras ir Bronius-*Meškinas* (*Meška*), kilę nuo Marijampolės, iš Dambraukos k. (jų šeimoje buvo 4 partizanai), žuvo *Žvejys*-Leonas Vokietaitis nuo Skriaudžių, o Sigitas Jankauskas-*Keleivis* iš Žirniškių k. nespėjo nusišauti, jį paėmė sužeistą. Kartu su areštuotu jaunuoliu Petru Gumausku juos nuvežė į Marijampolės stribyną, tampė prie nežinomų partizanų lavonų. Paskui Jankauską labai kankino, pažabojo rožiniu, vežė prie šiauduose buvusios slėptuvės pas čekistų užverbuotą MGB ag. *Šaltį*-Dabrišių. Kadangi niekas iš gyventojų žuvusių partizanų ir sužeisto *Keleivio* nematė, čekistai pasinaudojo šia aplinkybe siekdami likviduoti Dešinio tėvūnijos partizanus, o ypač tėvūnijos vadą *Karaliūną*. Prienų MGB agentas *Šaltis* paleido gandą, kad vienam sužeistam *Ąžuolo* būrio partizanui pasisekė ištrūkti iš apsupties ir pasislėpti pas Šilavoto valsčiaus partizanų rėmėją tą patį ag. *Šaltį*. Sužeistas *Keleivis* priverčiamas parašyti du laiškus savo draugams, kad jie atvyktų čia ir jį išsivežtų, bet šiai provokacijai nepavykus, čekistai nuvežė jį į kareivines ir kareivių akivaizdoje kaip didžiausią nusikaltėlį sušaudė.

R. K. p a s t a b a: Dešinio būr. pavadinimas – pagal būr. vado Kazio Pinkvartos-*Dešinio* slapyvardį. Pinkvarta Kazys buvo kilęs iš Liepaloto k., Prienų vlsč. Vienas iš Geležinio Vilko rnkt. kūrėjų. Žuvo išduotas 1949 06 06 Skirptiškės k., Naujosios Ūtos vlsč. Po jo žūties 54-oji kuopa pavadinta Dešinio tėvūnija, nors daugelis ją vadino Dešinio būriu.

Toje vietoje, kur žuvo brolis Kazimieras-*Ąžuolas*, čia, prie mano tėviškės, kai jie iš Juodsnukių išėjo, pasistatė antžeminę palapinę ir ten gyveno, o visai šalia buvo

požeminė slėptuvė-bunkeris, kurioje gyveno kiti partizanai: Navikas Vincas-*Dėdė*, Marčiulaitis Klemensas-*Karaliūnas*, Klemenso brolis... Jie iš tos požeminės slėptuvės išėjo į kaimą maisto. Gavo 2 kiaules, kurias atvežė pas patikimą gyventoją ir paliko. Tie žmonės kiaules paskerdė, bet atėję stribai juos areštavo. Moteriškė prisipažino, atseit *Dėdė*-Navikas sakė, kad jie gyvena Varnupės (Dambravos) miške. O iš tikrųjų jie gyveno slėptuvėje. Tada NKVD kariuomenė tą mišką apsupo ir rado mūsų partizanus palapinėje, o tų, kurie gyveno po žeme, slėptuvės nerado.

Pas *Litą* aš dažnai vaikščiojau. Jis gyveno vienas, maždaug už pusės kilometro nuo Skriaudžių, Šmorų k., pas Anelę Ruseckienę-*Palmę*, bunkeryje tvarte po „vištinyku". Ten jį prižiūrėdavo mūsų partizanai *Spyglys*-Menkevičius Vytas ir Žukauskas Vincas-*Agrastas*. Atnešdavo maisto ir kitų reikmenų. Čekistai, pajutę, kad *Litas* slapstosi Geležinio Vilko rinktinės teritorijoje, apsimetę partizanais, Anelei Veliušienei iš Lizdeikių k., netoli Juozo Lukšos tėviškės, atnešė spausdintą laišką, kuriame buvo visa Sergijaus Staniškio-*Lito* biografija ir pažymėta, kad jis išdavęs daug slėptuvių Dainavos krašte ir dėl to žuvo labai daug partizanų ir Dainavos partizanai jį persekioja. Dėl to jis ir persikėlęs čia, į Geležinio Vilko rnkt. teritoriją. Man Veliušienė parodė tą laišką, aš jį persirašiau ir nunešiau rinktinės vadui *Spygliui*. Jis labai nustebo ir pasakė: „Ir sugalvok tu man šitaip..."

Po to aš sugrįžau į Lizdeikius, kadangi pagal suklastoto Magdės Baranauskaitės vardu pasą ten buvau „registruota". Netrukus NKVD kariuomenė apsupo kaimą, ėmė daryti kratas, mane sulaikė, patikrino pasą. Pasakiau, kad einu į Veiverius pas gimines kviesti į laidotuves, ir tuoj pat paleido. Tada Lizdeikiuose jie išsėdėjo apie dvi savaites, bet nieko nerado.

Todėl, matyt, sugalvojo daryti kratą Grigaliūniškės k., pas Veliušienės seserį Juodsnukienę, ir ieškoti *Lito*. Jos sodyboje buvo bunkeris, kuriame slėpėsi partizanai, bet, kadangi niekas neįskundė, bunkerio nerado, bet, darydami kratą, čekistai užkimšo bunkerio vėdinimo angą. Kai jie pasitraukė, mano brolį ir kitus iš bunkerio išnešė jau be sąmonės.

Po to *Litas* nebegalėjo likti pas Anelę Ruseckienę, todėl persikėlė į Prienų šilą. Mane jis siųsdavo pas Ruseckienę, sakydavo, kad bėdai ištikus, galiu įlįst į jo slėptuvę. Aš dažnai lankydavausi pas *Litą* Prienų šile. Netoli jo bunkerio buvo dvi slaptavietės, į kurias atnešdavau jam skirtus laiškus arba iš ten paimdavau *Lito* laiškus ir nešdavau partizanams. Ruseckienė pasiūdino aulinius batus, aš nuvežiau, kuriuos jis prieš žūtį supjaustė, kad neatitektų čekistams.

Žuvus *Litui*, čekistai po apylinkes paleido savo agentą *Dieduką*, kuris vaidino *Litą*, ir manė, kad tuo *Dieduku* kas nors patikės.

Tuoj po karo rusai nušautų partizanų nerankiojo ir nevežė į miestelių aikštes. Žuvusiuosius savieji galėjo palaidoti kapinėse. Netoli mano tėviškės, Mikališkio kapinėse, buvo koplyčia labai gražioj vietoj, ten ir buvo palaidoti žuvę partizanai. Mes jų kapelius prižiūrėdavom, puošdavom gėlėm, bet atėję stribai viską išdraskydavo. Aš tada mokiausi gimnazijoje. Stuomenų kaime, netoli Mikališkio koplyčios, užėjau pas Vitkauskus, kurių šeimoje augo 3 mergaitės ir 2 berniukai. Nuėjom į kapines, sutvarkėm, gražiai papuošėm partizanų kapelius, bet po keleto dienų kažkas pranešė stribams, kad partizanų kapai papuošti. Atlėkė stribukai, bet patys

bijojo kapus draskyt. Netoliese ganėsi pririštos karvės. Paėmė jų lenciūgus (grandines – *red. past.*) ir vilko pažeme, bijojo, kad gali būti užminuota. Prie kiekvieno kapelio buvo įkasti stulpeliai, apipinti vainikais, ir dar skersinukai prikalti, tai jie ir tuos stulpelius išrovė, viską išdraskė, o kapelius sulygino su žeme.

Partizanai nutarė kapelius užminuoti. Viską per vieną naktį atstatėm, vėl papuošėm iš naujo, vyrai užminavo. Pasitraukę į pakalnę, stebėjom, kas ateis tų kapelių niekint. Atėjo kažkoks žmogus, perėjo per kapines, matyt, patikrino ir nuėjo. Tikriausiai stribų buvo pasiųstas.

Mes irgi nuėjom. Vyrai mane dar pasiuntė į kaimą vienos šautuvo dalies. Aš grįžau į mišką, o jie klausia: „Ar girdėjai, kai sprogo?“ Pasakiau, kad dar ir dūmus mačiau, didžiausias kamuolys pakilo padangėn... Kiek pamenu, mina buvo didelė, apvali, dviese nešė.

Netrukus sužinojome, kad žuvo 5 (čekistai aiškina, kad 3) skrebai, juos tiesiog gabalais išnešiojo, vėliau ten vaikščiodami vaikai rado ginklų dalių, pistoletą.

1952 m. birželio 24 d. MGB provokatoriai ag. *Patriotas*-Ukas Alfonsas iš Plutiškių ir ag. *Kaizeris*-Gasneris (Hasneris) Evaltas, Augusto, g. 1929 m. (iš Ingavangio k.), Prienų šile, Senaūčio k., buvusiuose Alfonso Mačiulio namuose, sušaudė 7 miegančius partizanus. Žuvo:

1. Menkevičius Vytas, Juozo-*Spyglys*, g. 1930 m. Šakiškių k., Igliaukos vlsč.;
2. Bražinskas Vincas, Jono-*Smauglys*, g. 1932 m. Avikilų k., Liudvinavo vlsč.;
3. Kižys Pranas, Prano-*Vilius*, g. 1930 m. Mogiškių k., Išlaužo apyl.;
4. Marčiulaitis Kostas, Kazio-*Slanka*, g. 1933 m. Stuomenų k., Jiestrakio apyl.;
5. Banislauskas Albinas, Jurgio-*Klajūnas*, g. 1929 m. Sarginės k., Šilavoto vlsč.;
6. Navikas Vincas-*Dėdė*, g. 1910 m. Skinkių k.;
7. Šalčius Antanas, Petro-*Švedas*, g. 1932 m. Šaltiniškių k., Mačiūnų apyl.

Kai žuvo paskutinieji Juodraisčio partizanai, *Litas* pasikvietė merginas: mane, Moniką Marčiulaitytę-*Nykštuką*, Reginą Jančiauskaitę-*Pempę* ir kitas. Pasitarimas vyko Prienų šile, prie Vartų k. Vadas pasakė, kad žuvo mūsų broliai – paskutinieji partizanai, todėl privalome užimti jų vietą ir toliau kovoti su Tėvynės pavergėjais. Davėm priesaiką ir pasiryžome tęsti kovą. Dešiniojo būrio vadu *Litas* paskyrė mane, *Nykštuką* – mano pavaduotoja, o *Pempė* liko eiline partizane. Mes čia parašėme ir atsišaukimus „Niekšiški darbai teisingumo rankos neišvengs“, kuriuos klijavom prie medžių, sodybų vartų visoje Geležinio Vilko rinktinės teritorijoje.

Kai provokatoriai iššaudė mūsų paskutiniuosius partizanus, *Litas* man davė užduotį sunaikinti provokatorius. Du užverbuoti Lietuvos vokiečiai Ukas ir Gasneris (Hasneris) Evaltas apsigyveno netoli mano tėviškės, ištremto Alfonso Mačiulio ūkyje, apsimetė Dzūkijos partizanais ir ieškojo ryšio su mūsų partizanais. Jie patikėjo ir priėmė juos į savo būrį.

Kai *Litas* paprašė pavadovauti operacijai, aš iš Dzūkijos atsivedžiau 2 partizanus: Leoną Kazlauską-*Bijūną* ir Vitą Stanaitį-*Aidą*. Apsupome sodybą, agentas *Patriotas* buvo nukautas, o Gasneris, sužeistas į ranką, pabėgo. Namas buvo sudegintas su ten žuvusiu agentu. Jo žmonai Aldonai MGB ag. *Kazlauskas* su vaiku leidome iš namo išeiti (šią MGB agentų sunaikinimo operacijos versiją A. Kurtinytė tardymo metu aiškina truputį kitaip, sušvelnina savo ir taip jau sudėtingą padėtį – *R. K.*).

Iš KGB arch. Operatyvinė suvestinė Nr. 256

Spalio 10-osios naktį <...> buvo nužudytas Prienų RS MGB agentas *Patriotas*-Ukas Alfonsas, s. Augusto, g. 1930 m. Plutiškių k., Prienų r., vokietis, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, taip pat lengvai sužeista Ukienė Aldona ir uošvė Straigienė Marija, 55 metų. Tuo metu agentas *Patriotas* ir jo pusbrolis agentas *Kaizeris* buvo savo troboje, sėdėjo už stalo ir valgė.

Nežinomi nusikaltėliai priėjo prie namo, pro langą netikėtai paleido automato seriją ir apšaudė iš šautuvo. Agentas *Patriotas* buvo nukautas, jo žmona ir uošvė lengvai sužeistos, o agentas *Kaizeris* pabėgo.

Patrioto žmona ir uošvė irgi išėjo iš namų. Nusikaltėliai padegė namą. *Patrioto* kūnas apdegė. Agentai *Patriotas* ir *Kaizeris* buvo ginkluoti automatais ir pistoletais.

Spalio 9 d. susitikime Prienų r. MGB sk. viršininkas Prilepskij juos perspėjo apie galimą pasikėsinimą ir patarė elgtis atsargiai. Tačiau netikėto apšaudymo metu gyvas likęs agentas *Kaizeris* pasirodė esąs bailys, ginklo nepanaudojo ir palikęs automatą pirmas puolė iš namo. Atliekame tardymą ir aktyvias čekistines karines operacijas, ieškome teroristų.

Ištrauka iš įvykio vietos apžiūros protokolo:

<...> Uko namų užpuolimo metu pas jį buvo pilietis Gasneris Evaltas, kuriam apšaudymo metu nežinomi „banditai“ sužeidė dešinę ranką.

Žuvus MGB agentui *Patriotui*, čekistai, norėdami apsaugoti agentą *Kaizerį*-Evaltą Gasnerį, jį areštavo neva kaip įtariamą nužudžius Juliją Kirvelytę. *Kaizeris* buvo saugomas Prienų kalėjime. Ten jis laiko tuščiai neleido: dirbo kameros agentu. Vėliau buvo paleistas ir dirbo Prienuose stribu.

Jauniausiam Vitkauskų sūnui reikėjo eiti į kariuomenę, bet jis paprašė manęs priimti jį į partizanus, aš bandžiau atkalbėti, pasakiau, kad neturim ginklo, o jis pareiškė, kad radęs tų prūsų ginklą. Tada nuėjusi pas *Litą* pasakiau, kad vienas jaunuolis nori ateiti į būrį. *Litas* sutiko ir tą jaunuolį priėmė, bet netrukus jis žuvo Miknionyse išduotas provokatoriaus MGB ag. *Garso*-Stasio Babarskio, g. 1928 m. Medėnų k., Prienų r.

Saugumo agentas *Garsas,* apsimetęs trokštančiu Tėvynei laisvės, įstojo į partizanų būrį Marijampolės apskr. Kartu su juo veikė čekistų leitenantas MGB ag. *Miškas*-Jonas Dabulevičius. 1952 m. gruodžio 12 d. Miknonių k., Gudelių vlsč., Stadalių sodyboje, jie sušaudė miegančius partizanus:

1. Vitą Stanaitį-*Aidą,* g. 1928 m. Prienų vlsč., Budnykų k.;
2. Petrą Kučinską-*Tylą*, g. 1924 m. Prienų vlsč., Skėvonių k.;
3. Leoną Kazlauską-*Bijūną*, g. 1930 m. Gudelių vlsč., Rudenų k.;
4. Juozą Vitkauską, slapyvardžio dar neturėjusį, g. 1933 m. Stuomenų k., Mikališkio apyl.

Stasys Babarskis, nusipelnęs okupantų saugumui, sako labai didžiavęsis savo kruvinais darbais.

Žuvus visiems mūsų būrio partizanams, *Litas* mane dažnai siųsdavo į Vytauto rinktinę ir visada perspėdavo: „Kai nueisi pas vytautėnus, nesakyk, kad su manim susitinki asmeniškai.“ Supratau, kad ir tarp partizanų galėjo būti šnipų. O kai eidavau į Birutės ar Žalgirio rinktines, nesakydavo nieko, su jais leido kalbėtis atvirai. *Litas* buvo labai atsargus. Paskutiniu metu iš jo gavau du nemažus ryšulius partizaninės spaudos, kurią nešiau į Vytauto, Birutės ir Žalgirio rinktines. Mums, merginoms ryšininkėms, taip pat buvo išdavęs specialius blankus rinkti aukoms.

Paskutinį kartą mane suėmė Mikališky, netoli koplyčios. Buvo labai ankstyvas ruduo, per rusų revoliucijos šventes (lapkričio 7 d.) jau buvo sniego. Eidama pro

Pažėros sodybą, pamačiau iš trobos išeinančius stribus. Nešiausi partizanų dokumentus, numečiau tą krepšį ir bėgau, bet kur ten pabėgsi. Pasigavo. Patikrino pasą ir iškart: „Kur *Litas*? Kur *Litas*...?“ Patikrino krepšį, o ten visai nauji 6-tos dienos partizanų leidiniai. Aš gyniausi, kad krepšys ir popieriai ne mano, bet vėliau teko pripažinti, kad tą spaudą gavau iš nepažįstamo žmogaus.

Partizano Juozo Vitkausko tėvo pastote nuvežė į Šilavotą ir ten surengė egzekuciją. Labai žiauriai mušė, išdaužė dantis ir vis kartojo: „Kur *Litas*?“ Mušė MGB viršininkas rusas Kolesovas (Papirovas? – *R. K.*). Partrenkė ant grindų, spardė, trūko ausies būgnelis. Muša, iki nukrentu ant žemės, po to spardo kojomis, nežiūri kur – į galvą, į vidurius – žvėrys, o ne žmonės. Paskui vežė į Prienus, perjuosė virvėmis per liemenį, surišo kojas, rankas ir įmetė į sunkvežimį. Prienuose stribai užkūrė krosnį, įkaitino geležį ir ja badė kūną, rankas ir vis klausė: kur *Litas*? Liepė nusimauti kelnaites, aš nesimoviau, tada jie pagriebė ir numovė, po to visi šaipėsi, juokėsi, kaip ten mane „banditai“... Tyčiojosi, kaip galėjo, smarkiai sužalojo. Kiek teko išsikalbėti su kitomis merginomis ir moterimis, kurios tik pateko į čekistų ar stribų rankas, visos atkentėjo panašias patyčias, prievartavimus...

Prienuose kankino ir tardė dvi paras, po to nuvežė į Kauno saugumą. Čia tos pačios egzekucijos.

Grįžus iš lagerio teko daryti operaciją, nes negalėjau užsivilkti suknutės, liko didžiuliai randai. Prieš teismą tie patys tardytojai budeliai pilnus kraujo iškilusius randus, kraujosruvas bandė prapjauti, pakišo puodą ir bandė nuleist kraują, gal nenorėjo, kad liktų kankinimų žymės. Kai tų „procedūrų“ metu nualpau, daugiau nebepjaustė. Bandė verbuoti, žadėjo iš Sibiro grąžinti motiną... Kankino ir fiziškai, ir morališkai.

Aš visą laiką prisimindavau *Lito* žodžius, ne kartą pasakytus partizanams: pastebėjus kur nors einančius stribus, stengtis išvengti susidūrimo, nes bet kokiu atveju galim netekti savo žmonių. Tą taisyklę aš gerai įsikaliau į galvą. Laikė kameroje vieną, po to šnipę įkišo, bet supratę, kad kankinimais nieko nebegalės iškvosti, sugalvojo provokaciją – vežė į mišką.

Iš kameros nuvedė į kiemą, įsodino į dengtą sunkvežimį ir išvežė iš Kauno. Nuvežė į Dubravos mišką, o čia atseit sugedo sunkvežimis. Vedė vedė rankena variklį, niekaip neužvedė. Paskui sukūrė laužą, atseit šalta pasidarė. Apstojo visi aplink laužą pasišildyti (buvo 1952 m. žiema), atvedė ir mane, šildomės, tik staiga šūviai, neva partizanai užpuolė, visi, stovėję aplink laužą, krito „negyvi“, o man užrišo akis ir kažkur varėsi. Vos galėjau paeiti, tada nešė. Įkišo į slėptuvę po žemėmis, kuri buvo gana didelė, kelių metrų ilgio. Aš iškart supratau, kokie čia „partizanai“, prisiminiau *Lito* žodžius, kad partizanai turėtų vengti bet kokių užpuolimų. Kita vertus, jei partizanai būtų ir užpuolę, nuo tos vietos mažiausiai 10 kilometrų būtų mane tempę, o čia keliasdešimt metrų pavilko ir įkišo į slėptuvę. Atrišo akis, keli sėdi ant narų lietuviškomis uniformomis apsirengę, vieni išėjo, po to dar keli atėjo ir ėmė labai jau maloniai klausinėti: „Sakyk, kur yra jūsų vadas? Mes nuvažiuosim, jį apklausinėsim ir tave paleisim.“ Aš pasakiau, kad jokių partizanų jau nelikę, visi žuvo, bet neišsidaviau, kad perpratau juos, matyt, ir patys suprato, kad nepasisekė įrodyti, jog jie tikri partizanai.

Neilgai jie palaikė mane tam bunkery, vėl užrišo akis ir iškėlė į viršų. Tik iškėlė – ir vėl šūviai, dabar jau šitie „partizanai“ iškrito „negyvi“, ir vėl mane suėmė

rusų enkavedistai. Ir vėl – į sunkvežimį, atvežė atgal į Kauno saugumą ir įmetė į kamerą. Vėl prasidėjo tardymai. Akistaton stojo likęs gyvas Gasneris. Atėjo aprišta ranka. Jautėsi kaip didvyris, aiškiai pasakojo apie mano veiklą ir išdavinėjo kitus partizanus. Dar daug pasitarnavęs rusų enkavedistams ir stribams, Gasneris išvengė teisingumo rankos pavergtoj Lietuvoj, repatrijavo į Vakarų Vokietiją. Ar tik nevaidina jis ten nukentėjusio nuo komunistų?..

Į akistatą stojo ir užverbuotas provokatorius MGB agentas *Garsas*-Stasys Babarskis. Tai užkietėjęs rusų šnipas. Mačiau jį miške tarp partizanų, o dabar saugume jis jautėsi kaip namie. Stovi, žiūri tiesiai į akis ir rėžia: „Tu sakei – ten saugi slėptuvė, nuvesiu!“ Jis kartojo kažkada mano pasakytus žodžius: „Apsistokit pas mus, vyrai, yra ginklų... Kovokit!“

Teisė mane 1953 m. kovo 5 d. Tą dieną mirė didysis pasaulio skerdikas Stalinas. Nuteisė 25-erius m. lagerio ir 5-erius m. tremties. Vieno nesupratau: kodėl mane po teismo taip ilgai laikė Kauno saugumo kalėjime? Tik po pusės metų atsidūriau Mordovijos lageriuose, iš ten į Kemerovo sr., Marijinsko r., kur išbuvau 9-erius m., po to Taišetas, Irkutsko sr. Į Lietuvą grįžau 1966 m. Buvo sunku prisiregistruoti, nes vietiniai komunistai, okupantų rusų kolaborantai tada sėdėjo valdžioje ir grįžusiems iš lagerių Lietuvoje neleido registruotis.

R. K. p a s t a b a: partizanės Antaninos Kurtinytės-*Liepos* prisiminimai publikuoti Antaninos Garmutės kn. „Išėjo broliai“ (Kaunas, 1990), p. 151. Šiuose A. Kurtinytės-*Liepos* prisiminimuose panaudojau keletą minėtos knygos pastraipų.

Gerb. Antanina buvo viena iš pagrindinių Sergijaus Staniškio-*Lito* ryšininkių. Apie vado žūtį sužinojo jau areštuota, todėl *Lito* žūties aplinkybes žino tik iš kitų pasakojimo. Apie Sergijaus Staniškio-*Lito* patekimą į MGB agentų pinkles ir jo žūtį rašoma LKA, Nr. 33. ir Nr. 6, kur pateikiama pokalbio su agentu Klemensu Stanaičiu stenograma.

Ištraukos iš LKA Nr. 33. Bonifaco Ulevičiaus str. „VILTIS žūsta... paskutinis“

<...> Sergijus Staniškis-*Pelė*, *Antanaitis*, *Litas*, *Viltis* partizanų ir gyventojų malonybiniai vadinamas Tėvuku ir Uošviu. Gimė 1899 m. rugsėjo 17 d. Geležinių k., Padovenių (vėliau Gudelių) vlsč., Marijampolės apskr.

<...> Baigė šeštąją karininkų laidą Kaune.

<...> 1923 m. dalyvavo Klaipėdos išvadavime.

<...> 1926 m. Alytuje dalyvavo gruodžio 17 d. perversme: su kariuomenės eskadronu gelbėjo tėvynę nuo bolševikų sąmokslo ir vėliau perkeltas į Kauną.

<...> 1935 m. buvo pakeltas į kapitonus.

<...> 1940 m. pakeltas į majorus.

<...> 1944 m., artėjant frontui, buvo nutaręs pasitraukti į Vakarus, bet, žmonai nesutikus, pasiliko.

<...> 1945 m. pradžioje iš Kauno apylinkių pasitraukė ir apsigyveno prie Žaliosios miško, netoli Žuvinto ežero, Bevardiškių k., pas brolį Kazimierą ūkyje.

<...> 1946 m. balandžio mėn. buvo paskirtas Pietų Lietuvos Partizanų srities štabo viršininku. Slapyvardį *Pelė* pakeitė į *Antanaitį*.

<...> Nuo 1946 m. liepos 12 d. pradėjo vadovauti Dainavos apygardai ir laikinai ėjo PLP vado pareigas.

<...> 1947 m. rugsėjo mėn. S. Staniškis buvo paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku, o metų pabaigoje – Dzūkų rinktinės vadu. Slapyvardį pakeitė į *Litą*.

<...> 1949 m. vasario mėn. iš Dzūkų rinktinės vado pareigų buvo atleistas ir birželio 6 d. išvyko į Žemaitiją.

<...> 1950 m. sausio 25 d. perėmė Pietų Lietuvos srities vado pareigas. Rugpjūčio 20 d. buvo paskirtas LLKS GP vado pirmuoju pavaduotoju.

<...> Jo pastangomis 1951–1952 m. buvo leidžiamas Politinių žinių biuletenis, Užsienio žinių biuletenis, o Nemuno srities organas „Partizanas" buvo leidžiamas iki pat jo žuvimo. Sumažėjus srityje intelektualinėms pajėgoms, pats daug rašė į pogrindinę spaudą. Gerai mokėdamas rusų kalbą, daug prisidėjo prie rusų kalba leidžiamo laikraščio „Svobodnoje slovo" redagavimo. Parengė LLKS Baudžiamojo statuto projektą.

<...> LLKS Prezidiumo pirmininkas J. Žemaitis-*Vytautas* 1952 m. sausio 29 d. aktu S. Staniškį paskyrė antruoju savo pavaduotoju.

<...> S. Staniškis, kaip išlikęs aktyvus partizanų srities vadas, čekistams kėlė daug rūpesčių. Jiems niekaip nepavyko prie jo prieiti, jį suimti ar likviduoti. Jį, be galo atsargų, saugojo ne tik partizanai, bet ir žmonės. Jį medžiojo visa MGB saugumo agentų gauja, buvo kuriami jo suėmimo planai.

1951 m. rudenį į Dainavos apyg. Dzūkų rnkt. Kęstučio tėv. partizanų gretas saugumas infiltravo aktyvų komjaunuolį Joną Dabulevičių, vėliau tapusį saugumo darbuotoju. Gavęs šaukimą į karinę tarnybą, jis „pradėjo slapstytis", susiėjo su partizanais ir buvo priimtas į jų gretas slapyvardžiu *Miškas*. Saugumo sąrašuose jis figūravo kaip agentas *Aras*.

Rugsėjo 17 d. gyvas į saugumo rankas pateko Kęstučio tėv. štabo viršininkas Albinas Nedzinskas-*Jovaras*. Spalio mėn. jis, užverbuotas saugumo agentu slapyvardžiu *Svajūnas*, grįžo į partizanų gretas ir „susidraugavo" su Jonu Dabulevičiumi – agentu *Aru*. Iš jo saugumas sužinojo, kad S. Staniškis slapstosi Prienų miškuose, kad jo apsauga ir buitimi rūpinasi Kęstučio tėv. kovotojai broliai Vytautas Stanaitis-*Aidas* ir Jurgis Stanaitis-*Trimitas*.

1952 m. spalio 16 d., skirstantis po Kęstučio tėv. susitikimo, partizanas Stasys Babarskis-*Garsas*, pasilikęs su partizanais agentais J. Dabulevičiumi-*Mišku* ir A. Nedzinsku-*Jovaru*, buvo nuginkluotas ir perduotas netoliese pasislėpusiems saugumiečiams. Saugumas S. Babarskį užverbavo agentu *Drąsuolis* ir sugrąžino į partizanų gretas. Tam, kad sužinotų S. Staniškio slėpimosi vietą, į pasalą reikėjo įvilioti ir paimti gyvą jo adjutantą, S. Babarskio-*Garso* vadą V. Stanaitį-*Aidą*. Šį uždavinį atlikti saugumas pavedė J. Dabulevičiui-*Miškui* (agentui *Arui*) ir S. Babarskui-*Garsui* (agentui *Drąsuoliui*).

Po gero mėnesio, susisiekus su V. Stanaičiu-*Aidu*, susitarta 1952 m. gruodžio 12 d. susitikti Miknonių k. pas Petrutę Stadalienę. Nors saugumiečiai šiai operacijai ruošėsi labai kruopščiai, paimti gyvą V. Stanaitį-*Aidą* jiems nepavyko. Susitikimo metu, *Aidui* įtarus išdavystę ir įvykus susišaudymui, jis ir 3 jį atlydėję partizanai žuvo. Kelias į S. Staniškio būstinę saugumui liko uždarytas.

Žuvus *Aidui*, S. Staniškio adjutantu ir besirūpinančiu jo buitimi bei saugumu tapo nuo 1951 m. gegužės mėn. partizanaujantis, neseniai į Pietų Lietuvos srities štabą pervestas *Aido* brolis Albinas Stanaitis-*Briedis*.

Jurgis Stanaitis-*Trimitas* prieš porą mėnesių buvo žuvęs, tad į S. Staniškio būstinę čekistus atvesti galėjo tik *Briedis*. Tam reikėjo jį paimti gyvą ir užverbuoti. Norėdami prieiti prie *Briedžio,* saugumiečiai panaudojo jo brolį Klemensą. Gimęs 1926 m., 1944 m. užėjus rusams, Klemensas taip pat įstojo į partizanus, bet 1945 m. legalizavosi. Atsilygindamas už tai, kad liko nesuimtas, atlikinėjo smulkias, nereikšmingas saugumiečių užduotis. 1950 m. užverbuotas informatoriumi slapyvardžiu *Bailys*. Dabar Klemensas tapo pagrindiniu saugumiečių koziriu prieinant prie S. Staniškio. Saugumo atitinkamai apdorotas gavo slapyvardį *Panaktinis* ir užduotį – „išgelbėti" nuo žūties brolį Albiną-*Briedį* įduodant jį į čekistų rankas. Klemensas perdavė *Briedžiui,* kad nori tapti partizanu. Susitikti susitarė 1953 m. vasario 2 d. Būdininkų k., Gudelių vlsč., savo tėviškės klojime. Į susitikimą *Briedis* atėjo su bendražygiu Jonu Šalčiumi-*Šermukšniu*. Abu juos staiga užpuolė pasaloje laukę čekistai, nuginklavo ir suėmė. Po 3 val. tardymo Kauno saugumo rūmuose A. Stanaitis-*Briedis* palūžo ir prisipažino, kad rugpjūtį, pervestas į PLS vadovybės štabą, vykdė S. Staniškio užduotis, kartu su juo gyveno, pasakė, kur yra bunkeriai, kuriame iš jų laukia S. Staniškis, kaip į jį patekti, ir sutiko parodyti bunkerį. A. Stanaitis-*Briedis* buvo užverbuotas agentu slapyvardžiu *Teisutis*, o J. Šalčius-*Šermukšnis – Tikutis*.

1953 m. vasario 3 d. A. Stanaitis-*Briedis* (ag. *Teisutis*) ir J. Šalčius (ag. *Tikutis*) atvedė čekistus prie Prienų šile, šalia Naravų k., esančio Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vado S. Staniškio štabo bunkerio.

Nors čekistai ir labai stengėsi, bet paimti S. Staniškį gyvą jiems nepavyko. Supratęs, kad yra išduotas, o jo būstinė išaiškinta ir apsupta kareivių, *Briedžiui* sutartinai pabeldus į bunkerio angos dangtį, neatsiliepė ir jo neatidarė. Sunaikinęs spausdinimo priemones ir kitus vertingus daiktus, S. Staniškis nusišovė.

Ištrauka iš LKA Nr. 6. Pokalbis su MGB agentu Klemensu Stanaičiu

Pokalbyje dalyvavo M. Gražulienė, J. Skaržinskas ir Č. Kišonas

Kada ir kodėl tapote KGB agentu?

Tiksliai metų neprisimenu, tai buvo jau po 1950 metų. Mano 2 broliai žuvo miške, dėl to mane nuolat šantažuodavo. Tuo metu partizanų jau buvo likę nedaug. Mane įtikinėjo, kad greitai jų visai neliks ir prasidės geras gyvenimas. Aš norėjau gyventi.

Norėjote gyventi bet kokia kaina?

Taip. Mane sugniuždė morališkai.

Saugume jūs turėjote slapyvardį? Kokį?

Mano slapyvardis buvo *Panaktinis*.

Kokia buvo jūsų pirmoji užduotis?

Man reikėjo padėti paimti gyvą mano brolį Albiną, partizaną *Briedį*.

Kada ir kaip jūs tai padarėte?

Tada, atrodo, buvo jau 1952 metai. Susitariau su broliu susitikti tėviškėje. Tą dieną pasislėpę kluone, šiauduose, laukė saugumiečiai su stribais. Kai brolis įžengė į kluoną, aš garsiai su juo pasisveikinau – tai buvo sutartinis ženklas. Tada jie puolė brolį ir surišę išsivežė į Prienus.

Kas buvo paskui?

O paskui... Jį taip pat prigrasino ir užverbavę su ginkluota palyda paleido.

Kokia buvo kita užduotis?

Mes abu su broliu turėjom padėti paimti srities vadą *Litą* arba jį likviduoti.

Jūs žinojote srities vado slėptuvę?

Aš nežinojau. Ją nurodė brolis Albinas.

Papasakokite, kur ir kokiomis aplinkybėmis žuvo srities vadas *Litas*? Ar jūs pats dalyvavote toje operacijoje?

Tai buvo 1954 m. žiemą. Mėnesio neprisimenu. Slėptuvė buvo Prienų šile iš Naravų kaimo pusės. NKVD-istai apsupo bunkerį ir reikalavo pasiduoti. *Litas* (mes jį dar vadindavome *Tėvuku*) sudegino dokumentus, sudaužė ryšio aparatūrą, supjaustė batus ir pats nusišovė į kaktą.

Iš kur jūs tai žinote, jeigu nedalyvavote?

Brolis pasakojo.

Kur nuvežė srities vado lavoną?

Jį nuvežė į Kauno saugumą.

Kur daryta ši nuotrauka? Ką pažįstate?

Nežinau. Manęs čia nėra. Majoras Gromykas, leitenantas Rasimavičius (netvirtinu). Civiliniais rūbais iš dešinės – mano brolis Albinas. O kairėje – nepažįstamas.

Jums saugumiečiai davė ginklus? Kur juos padėjote?

Taip, mes abu su broliu turėjome ginklus. Kai pasibaigė šis darbas, ginklus atėmė.

Kur po to gyveno brolis Albinas?

Iš pradžių Kaune, paskui gavo butą Vilniuje. Ten ir mirė 1976 m.

Žmonės pasakojo, kad po *Lito* žuvimo jūs su broliu Albinu ginkluoti bėgote iš Prienų šilo „vejami“ NKVD-istų. Ar tiesa? Kur bėgote?

Taip, tiesa. Tai buvo surežisuotas spektaklis, vaizduojantis *Lito* „pabėgimą“.

Kam tai buvo reikalinga?

Buvo likę dar du partizanai – *Kelmas* (*Ungurys*) ir *Dobilas*. Reikėjo juos įvilioti į susitikimą su nesančiu *Litu*.

Tokie žygiai buvo daromi?

Taip. Buvo parašyti keli laiškai *Lito* vardu, kviečiantys į susitikimus.

Ar jūs skaitėte *Kelmo* (*Ungurio*) laišką, rašytą Albinui Stanaičiui? Kas jį perdavė saugumui?

Gal ir skaičiau, gerai neprisimenu. Laišką saugumo viršininkui perdavė Albinas. Jis su jais artimai bendravo.

1945 m. jūs buvote partizanas. Paskelbus amnestiją legalizavotės. Vėliau dirbote saugumo agentu. Kuriems širdyje labiau pritarėte?

Iš pradžių atrodė, kad partizanai teisūs. Paskui, kai jau mažai jų liko, perėjau į kitą pusę. Žinoma, ne savo noru.

Štai jūs išlikote, gyvenate. O kaip sąžinė?

Visko būna. Nelengva. Visą laiką gyvenu baimėje, laukime.

Ko?

Mirties. O gal... atpildo.

Šitaip ir gyvena Prienų r. Vartų k. invalidas, išdaviko naštos slegiamas, vienintelis likęs gyvas iš 5 brolių Klemensas Stanaitis. Vienoje šeimoje ir partizanai, ir KGB agentai... Matyt, vėlu nagrinėti šią bylą. Teisti ar atleisti? Žemė kaip motina – visiems atleis. Bet ir jai skauda? Šito užmiršti nevalia. 1992 07 16

Pokalbį užrašė Marija GRAŽULIENĖ

R. K. p a s t a b a: Jei kam kiltų klausimas, kodėl čia papildomai publikuojama adaptuota partizanės Antaninos Kurtinytės tardymo medžiaga, galimi keli motyvuoti atsakymai, iš kurių svarbiausi – išsami ir gana objektyvi informacija, papildanti gerb. autorės prisiminimus. Yra ir keletas nesutapimų su jau po daugelio metų rašytais prisiminimais, kadangi tardymo metu tardomoji daug ką nutylėjo, kai ką interpretavo savaip.

Kaip žinia, Antanina buvo žiauriai kankinama, o tardymo protokoluose apie tai nerašoma. Tik skaitydami vieną apklausos protokolą po kito, kažkaip nei iš šio nei iš to pajuntame, kad tardomoji tarsi be jokios rimtos priežasties prabyla atvirai, „gailisi“, „pasižada sakyti tiesą“ ir t. t. Tai viskas atsiranda, kaip patys čekistai sako, po žiaurių „fizinio poveikio priemonių“ panaudojimo.

Mane neseniai pasiekė piktos kalbos: atseit A. Kurtinytė daug išdavė, per daug prikalbėjo ir pan. Taip, nukentėjo ne ji viena, ilgiems nelaisvės metams nuteista nemažai partizanų ryšininkų ir rėmėjų, bet dėl to nereiktų kaltinti vien Antaniną. Žmonės paprastai vieni per kitus be piktos valios prasiplepa ir ko nereikia, o čekistai mokėjo gana gudriai tuos „nekaltus“ plepalus panaudoti savo naudai, jais „uždengti“ tikruosius informatorius ir susukti taip, kad net neįtarsi, kas tikrasis išdavikas.

Net neabejoju, kad ir apie pačią A. Kurtinytę čekistai jau turėjo daug informacijos, žinojo, kur ji eina, su kuo bendrauja ir kuo užsiima, o ji, vargšė, pradžioje kiek galėdama atkakliai gynėsi. Ne kiekvienas vyras būtų iškentęs tokius žiaurius kankinimus, o ji ištvėrė, bet palūžo supratusi, kad čekistai ir taip jau viską žino – kiek galima kentėti jų patyčias ir besaikius daužymus?.. Tada prabilo ir čekistams buvo nesunku ir labai paprasta padaryti ją „atpirkimo ožiu“. Nemanau, kad ir tie 9 šios bylos nuteistieji negavo į kailį, bet tai nepalyginsi su tuo, kiek gavo vargšė Antanina, jei dar ir šiandien ant savo kūno tebenešioja gilius anų laikų kankinimo randus.

Išrašai iš A. Kurtinytės baudžiamosios bylos Nr. 25953 (LYA).

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti apklausos protokolų variantai ir kita tardymo medžiaga

A K T A S

1952 m. lapkričio 7 d. Stuomenų k.

Mes, žemiau pasirašiusieji Prienų MGB sk. vyr. ltn. BAKIROV, „liaudies gynėjai“ (stribai) MARTINAITIS ANTANAS, ADOMAITIS ANTANAS, GUSEVIČIUS PRANAS ir Stuomenų k. gyventojas Pažėra Antanas, surašėme šį aktą dėl to, kad š. m. lapkričio 7 d., 14 val. 15 min., Pažėros ūkyje „liaudies gynėjai“ sulaikė vieną moterį, kuri, pastebėjusi „liaudies gynėjus“, ėmė bėgti ir ne kartą sušukus „Stok!“, nesustojo ir bėgdama numetė krepšį netoli pil. Pažėros daržinės. Pagaliau buvo imtasi priemonių ir moteris sulaikyta, kuri turėjo pasą Baranauskaitės Magdės, Antano, vardu, g. 1929 m. Sarginės k., Šilavoto vlsč., Prienų apskr.

Apžiūros metu Baranauskaitės krepšyje rasta:

1) 40 vnt. antisovietinių laikraščių „Partizanas“;
2) 2 vnt. partizaniškų užrašų pinigams rinkti;
3) 1 paketas Nr. 453 (spaudos);
4) 12 lapų (kn. Nr. 2) partizaniškų blankų produktams iš valstiečių rinkti;
5) 5 lapai įvairių užrašų;
6) 1 baltas bintas;
7) 1 flakonas su skysčiu;
8) 2 dėžutės tepalo batams;
9) 1 dėžutė vazelino (tepalo);
10) 2 baltų ir juodų siūlų ritės;
11) 1 kišeninis žibintuvėlis;
12) 1 moteriškas lietsargis.

Parašai (pasirašo akto pradžioje išvardyti stribai, liudininkas ir A. Kurtinytė)

R. K. p a s t a b a: pirmasis Antaninos Kurtinytės apklausos protokolas surašytas 1952 m. lapkričio 7 d. Prienų MGB. Kadangi sulaikytoji prisistatė Baranauskaitės pavarde, tai ji ir apklausiama kaip Baranauskaitė Magdė. Apklausia Kauno srities MGB valdybos 2-ojo sk. viršininko pavad. majoras **Dušanskij**. Kaip ir visur, jokiuose apklausos protokoluose čekistai nei savo vardų, nei tėvavardžių nenurodo – tik karinį laipsnį ir pavardę. Labai abejotina, kad žydas Dušanskij nemokėjo lietuviškai nei rašyti, nei kalbėti, bet sulaikytoji apklausiama rusiškai per vertėją **Lisauską**.

Klausimas. Pas jus rastas laikinasis pažymėjimas Nr. 7052 Baranauskaitės Magdės, Antano, vardu. Kur jūs gavote šį pažymėjimą?

Atsakymas. Šis pažymėjimas priklauso man, nors tikroji mano pavardė ne Baranauskaitė, o Kurtinytė. Šį pažymėjimą aš radau turguje, Kaune, 1950 m. Kadangi mano paso galiojimo laikas baigėsi, aš jį išmečiau ir ėmiau naudotis šiuo pažymėjimu.

Mano tikroji pavardė – Kurtinytė Antanina, Vinco, g. 1930 m. Jasenavos k., Prienų r. Pastovios gyvenamosios vietos neturiu, niekur nedirbu.

Mano tėvai 1948 m. buvo ištremti iš Lietuvos, iš 4 brolių, kur gyvena 3 – nežinau. Taigi, aš neturiu, kur gyventi, todėl nuo 1950 m. ėmiau slapstytis ir gyventi nelegaliai.

Šiandien netoli Jasenavos k. mane pamatė „liaudies gynėjai“. Bijodama, kad nesulaikytų, ėmiau bėgti, bet jie į mane atidengė ugnį ir aš privalėjau sustoti.

Pasirašo: Baranauskaitė-Kurtinytė
Majoras DUŠANSKIJ
Vertėjas milicijos ltn. LISAUSKAS

Kitas A. Kurtinytės apklausos protokolas surašytas 1952 11 08 Kaune.

Apklausa pradėta 13 val. 40 min. Apklausia Kauno MGB valdybos tardymo sk. poskyrio viršininko pavad. kap. KOVTUNENKO. Vertėjas KONONOV.

Tardytojas klausia, iš kur A. Kurtinytė gavo krepšį su antisovietiniais „banditiniais“ laikraščiais, bet tardomoji atkakliai ginasi, kad jokio krepšio neturėjo ir jokių „banditinių“ laikraščių nežino ir nematė. Tardytojas aiškina, kad tas krepšys priklausė jai, kurį ji bėgdama numetė, tai jau nustatyta, bet A. Kurtinytė atkakliai neigia, kad tas krepšys jos. Tardymas nutraukiamas 17 val. 15 min.

Toliau tardymas tęsiamas 1952 m. lapkričio 9 d. **Tardymo pradžia – 21 val. 40 min.** Tardytojas – tas pats KOVTUNENKO, o vertėjas jau kitas – ANDRIJANOV.

Tardytojas reikalauja tardomosios pasakyti tikrąją savo pavardę, gimimo metus ir vietą. Klausia, kur ji gavo Baranauskaitės pasą. A. Kurtinytė dar kartą paaiškina, kad pasą rado Kaune, turguje, bet tardytojas pareiškia, kad ji meluoja, nes tas pasas iš Baranauskaitės buvo atimtas 1950 m. rugsėjo mėn. ir jį atėmė „ginkluotos antisovietinės nacionalistinės bandos dalyviai".

Bet A. Kurtinytė laikosi kietai ir kartoja tą pačią versiją, jog pasą rado Kauno turguje.

Tardytojas klausia, kodėl ji gyveno svetima pavarde, kodėl dėl dokumentų išdavimo nesikreipė į sovietinius organus. Antanina Kurtinytė (toliau A. K. – *R. K.*) paaiškina, jog bijojo suėmimo.

Kiti klausimai daugiausia apie Kurtinių šeimos ištrėmimą. A. K. paaiškina, kad jos motina Kurtinienė Marcelija, g. 1896 m., viena buvo ištremta 1948 m. į Tiumenės sritį. Tardytojas taip pat klausia, kur šiuo metu kiti A. K. šeimos nariai. A. K. paaiškina: brolis Vincas gyvena Jasenavos k. savo namuose, pastovaus darbo neturi, kadangi nesveikas, o kur yra broliai Kazys ir Leonas, ji nežinanti, bet tardytojo toks atsakymas netenkina. Jis pareiškia, kad A. K. sako netiesą. Ji žinanti, kur broliai, bet slepianti. A. K. atkakliai neigia tokį tardytojo aiškinimą ir kategoriškai teigia, kad nuo 1950 m. gegužės mėn. ji nebuvo sutikusi brolių ir nežinanti, kur jie.

Tardytojas pareiškia, kad jos broliai Kazys ir Leonas yra „ginkluotos nacionalistinės gaujos nariai". Bet A. K. ir dabar tai neigia, aiškina tikrai nežinanti, kur yra broliai.

A. K. teigia, kad iš namų pasitraukusi dėl to, kad vienai namuose buvo per sunku dirbti, todėl keliavusi per žmones ir uždarbiavusi. Ji sumini pavardes žmonių, pas kuriuos dirbo.

Savaitę iki suėmimo A. K. gyvenusi Kaune, pas Stankevičių, ir jo vaikams (Laimutei 5-erių m. ir Onai 2-ejų m.) numezgusi po megztuką.

Tardytojas ir vėl klausia, iš kur ji gavo tuos „banditinius" laikraščius, bet A. K. dar kartą atkakliai teigia, kad jokio krepšio neturėjo ir apie jokius laikraščius nieko nežino.

Tardytojas klausia, ar ji pažįsta Bartnikienę Elzbietą, Juozo. A. K. atsako tokios nepažįstanti. Tada tardytojas paaiškina, jog liudininkė Bartnikienė prisimena, kad A. K. 1952 m. lapkričio 7 d. su krepšiu praėjo pro jos sodybą, bet A. K. kategoriškai neigia tokius liudijimus ir sako nepažįstanti ir Bartnikienės.

Tardytojas pasiūlo pateikti Bartnikienės parodymų ištrauką, ir tada labai netikėtai A. K. pareiškia, jog liudytoja sako tiesą ir jos liudijimą ji patvirtinanti, kad 1952 m. lapkričio 7 d. tikrai nešėsi krepšį su „banditiniais" laikraščiais, kuriuos gavo iš „gaujos dalyvių".

Tardytojas klausia, kokiomis aplinkybėmis A. K. visa tai gavo. Ji vėl ima aiškinti, jog gyvena kaime netoli Marijampolės, anksti rytą ėjo į turgų ir miške sutikusi du nepažįstamus ginkluotus partizanus, kurie jai davė tuos laikraščius ir liepė nunešti iki vienos sodybos ir pakišti juos po kelmu.

MGB tardytojai nebuvo tokie naivuoliai, kad patikėtų eilinės kaimo mergaitės sekamomis pasakomis. Jie, be abejo, jau turėjo gana išsamią informaciją apie A. K. ir bet kokiomis priemonėmis ėjo prie to, kad tardomoji pati išklotų visą tiesą. Bet, kai tardytojas paklausė, iš kur ji visa tai gavo ir kam nešė, tardomoji po truputį pradėjo atsiverti ir duoti teisingesnius parodymus. Dabar ji jau pamini ir brolį partizaną Kazį Kurtinį-*Ąžuolą*, kurį sutiko su dar 2 partizanais Stuomenų miške, ir papasakoja, kaip iš brolio partizano gavo Baranauskaitės pasą.

Apklausa baigta 10 val. 10 min. Šį kartą A. K. buvo **tardoma apie 9 valandas** be pertraukos.

1952 m. lapkričio 10 d. Kaune A. K. jau tardo Kauno sr. MGB karinis prokuroras justicijos pplk. SKORIKOV ir MGB valdybos tardymo sk. viršininko pavad. v/s kap. KOVTUNENKO. **Apklausa pradėta 11 val., baigta 14 val. 25 min**. Vertėjas – LAGUCKAS.

Pirmieji klausimai: iš kur A. K. gavo „antisovietinių nacionalistinių" laikraščių. A. K. ir vėl pakartojo tai, ką sakė anksčiau: 1952 m. lapkričio 7 d. iš vieno kaimo ji ėjo į Marijampolę, po to nutarė užsukti į Jasenavos k., nes norėjo susitikti su broliu Kaziu Kurtiniu-*Ąžuolu*. Eidama sutikusi grupę partizanų, kurioje buvo ir brolis Kazys. Vienas iš jų iš savo kelioninio krepšio ištraukė paketą, suvyniotą į popierių, ir paprašė jį nunešti netoli vieno ūkininko namų ir pakišti po kelmu.

Toliau ji pakartojo apie savo sulaikymą ir visas Baranauskaitės paso gavimo aplinkybes.

Kitame apklausos protokole A. K. jau apklausiama kaip areštuotoji. **Apklausa pradėta 12 val. 20 min., baigta 17 val.** Vertėjas – LAGUCKAS.

A. K. aiškina, jog su partizanais pradėjo bendrauti 1950 m. gegužės mėn., kai jos brolis Leonas įstojo į partizanų būrį.

Brolis „įsakė" paruošti pietus 3 žmonėms ir atnešti juos į mišką netoli jų sodybos. A. K. tuo metu susitiko su broliu Leonu ir jo bendražygiais: Margunaičiu Justinu ir Popiera.

„Kai partizanai pavalgė, po keleto minučių mus apsupo kareiviai ir įvyko susišaudymas. Kas vyko toliau, aš nežinau, nes man pavyko pabėgti. Vėliau sužinojau, kad brolis ir Margunaitis žuvo, o Popierai pasisekė pabėgti. Po brolio Leono žūties 1950 m. rudenį į būrį įstojo brolis Kazys, o aš iš namų išėjau ir nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjau. Iš partizanų pažinojau: Popierą Kazį-*Gegužį*, Popierą Bronių-*Mešką*, Vokietaitį Leoną (Levas)-*Žvejį*, Jankauską Andrių-*Keleivį* ir Gumauską Petrą-*Pipirą*.

Paskutinėmis 1952 m. sausio dienomis mūsų grupę Mikališkių miške apsupo kariuomenė ir kautynių metu Popiera Kazys, Popiera Bronius, Vokietaitis Levas ir Kurtinys Kazys žuvo, o Jankauskas Andrius ir Gumauskas Petras buvo paimti gyvi. Aš prieš būrio užpuolimą vakare išėjau į Mauručius, pernakvojau pas vieną valstietį, po to išvykau į Kauną."

1952 m. lapkričio 12 d. A. K. apklausos protokolas. **Apklausa pradėta 22 val. 45 min., baigta 1952 m. lapkričio 13 d., 7 val. rytą.** Vertėjas – ANDRIJANOV (tardytojo pavardės nėra).

Tardytojas reikalauja A. K. išvardyti pavardes ir gyvenamąsias vietas gyventojų, pas kuriuos nelegaliai gyveno.

„Gyvenau pas Simonaitį Menštrakių k., Prienų r.; pas Navicką Vincą Stuomenų k., Prienų r. 1951 m. rudenį jis su šeima buvo ištremtas į Sibirą. Periodiškai užeidavau pas Vaicekauską Igną Igliaukos k., Marijampolės r. 1950 m. gruodį Marijampolėje įsidarbinau namų darbininke Šiaulių g. pas gyventoją vardu Jonas, kuris dirba dėstytoju suaugusiųjų gimnazijoje, turi dukras Gražiną ir Laimutę. 1952 m. gyvenau pas Kloščenkovienę Veroniką, Partnikienę, Verišienę Anelę ir kt.

1952 m. rugpjūčio mėn. partizanai mane užverbavo *Tylos* ir *Aido* ryšininke. Š. m. rugpjūčio pradžioje Marijampolėje susitikau su mergina vardu Regina. Iš jos žodžių supratau, kad ji iš Prienų r. Ji man perdavė partizano *Aido* laišką, kuriame 1952 m. rugpjūčio 15 d. buvau kviečiama į susitikimą Ūtos miške (Ūtos giraitė).

Tą dieną nuėjusi į nurodytą vietą sutikau 4 partizanus: *Aidą*, *Speigą*, *Pipirą* ir *Tylą*, kurie ėmė manęs prašyti padėti pristatyti korespondenciją iš vieno būrio į kitą. Kai sutikau jiems padėti, *Tyla* ir *Aidas* paaiškino mano įsipareigojimus. Jie nurodė, kad aš turėsiu iš jų paimti laiškus ir nunešti *Speigui* į Mozūriškių mišką. Jie nurodė ir mano kaip ryšininkės pareigas, sutarėm, kur ir kada susitikinėsim.

Jau būdama partizanų ryšininke, tris kartus iki mano sulaikymo buvau susitikusi su *Tyla* ir *Aidu*, iš kurių paimtus paketus nešiau *Speigui*. Taip pat gavau po vieną paketą iš *Speigo* ir nešiau atgal."

Apklausos protokolą pasirašo tardymo sk. viršininko pavaduotojas kap. KOVTUNENKO.

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 17. **Apklausa pradėta 12 val. 50 min., baigta 17 val. 10 min.** Vertėjas – KONONOV (tardytojo pavardės nėra).

Tardytojas klausia, kur pastaruoju metu A. K. gyveno. A. K. paaiškina, kad pastaruoju metu iki arešto gyveno Danieliškių k., Marijampolės r., pas Aleksyną, kuris buvo eilinis Mičiurino kolūkio kolūkietis. Po to tardytojas klausia, kodėl prieš tai ji teigė, jog prieš pat sulaikymą gyveno Kaune, Vilniaus g., pas Stankevičių. A. K. tuoj prisipažįsta, kad taip norėjo suklaidinti tardymo organus ir iškart paaiškina, kad jokio Stankevičiaus ji visai nepažįsta ir tą pavardę išsigalvojusi pati.

Pasirašo: kapitonas KOVTUNENKO

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 19. **Apklausa pradėta 23 val. 10 min., baigta 8 val. (ryto) 1952 11 20**.

Vertėjas – KONONOV (tardytojo pavardės nėra).

Tardytojas reikalauja pasakyti, kam dar A. K. teikė partizanų korespondenciją, ir tardomoji kažkodėl jau ima atvirauti, jog praėjusiose apklausose ne viską pasakiusi, kai ką nuslėpusi, o dabar sakysianti tik tiesą. Ko gero, tardomajai buvo daromas didelis psichologinis spaudimas, o kartu, kaip pati pasakojo, naudojamos fizinio

poveikio priemonės. Be to, ji buvo tardoma naktimis. Ši apklausa irgi atlikta nuo 23-ios val. nakties iki kitos dienos 8-tos valandos ryto.

„Po to, kai tapau partizanų ryšininke, buvo paskirtas mano susitikimas su jais Ūtos miške. Kai pas juos atėjau, jie man įteikė 30 egz. 1952 m. rugsėjo mėn. partizaniškų laikraščių „Partizanas“. *Aidas* ir *Tyla* nurodė dalį laikraščių nunešti ryšininkui *Diedukui*-Petrui Krasnickui, gyvenančiam Stuomenų k., Prienų r. Be to, partizanai pasakė, jog Krasnickas man surengs susitikimą su ryšininke Romute Gumauskaite, kuriai taip pat turėjau perduoti dalį šių laikraščių išplatinti gyventojams.

Paėmusi laikraščius, tuoj pat išėjau į Stuomenų k. pas Petrą Krasnicką ir, susitikusi su juo ir Romute Gumauskaite, pareiškiau, kad buvau pas partizanus *Aidą* ir *Tylą*, iš kurių gavau antisovietinių laikraščių. Po to 5–6 egz. perdaviau Krasnickui ir apie 10–12 egz. – Gumauskaitei, o likusius išplatinau pati Prienų ir Marijampolės r. gyventojams.

Perdavusi laikraščius Gumauskaitei ir Krasnickui, nuėjau pas Aleksyną Danieliškių k., Marijampolės r., kadangi pas jį gyvenau. Pakeliui laikraščius išdalijau šiems gyventojams:

1) Garbaravičiūtei Marytei, gyv. Stuomenų k.;
2) Pažėrai, gyv. Stuomenų k.;
3) Mačiutai, gyv. Stuomenų k.;
4) Meškauskui, gyv. Stuomenų k.;
5) Navickienei Marijai, gyv. Stuomenų k.;
6) Drulei, gyv. Stuomenų k.;
7) Urbonui, gyv. Stuomenų k.;
8) Černiauskienei, gyv. Pavabelkės k., Marijampolės r.;
9) Kuklėriui, gyv. Mačiuliškių k.;
10) Cincevičiui, gyv. Mačiuliškių k.

Kiek žinau, Krasnickas Petras, apie 40 m. amž., yra partizanų ryšininkas slapyvardžiu *Diedukas*, o Romutė Gumauskaitė, suimtojo partizano Gumausko sesuo, gyvena nelegaliai ir yra partizanų ryšininkė.

1951 m. pradžioje, maždaug nuo kovo mėn., aš nuolat lankiausi *Speigo* būryje. Ten aš pragyvenau apie 6 mėnesius. Būnant stovykloje Stuomenų miške, pas mus į būrį dažnai ateidavo Petras Krasnickas, kuris atnešdavo maisto produktų ir pranešdavo apie MGB kariuomenės judėjimą bei „liaudies gynėjus“ mūsų būrio veiklos teritorijoje. Apie MGB kariuomenės judėjimą mums pranešdavo ir Romutė Gumauskaitė.

Tardytojas klausia, kokius partizanų ryšininkus dar žino A. K. Ji išvardija:

1. Vitkauskas-*Švogeriukas*, gyv. Mielaiškampio k., Prienų r. Apie tai, kad jis prtz. ryšininkas, A. K. sužinojo iš *Speigo* ir A. K. brolio *Ąžuolo*. Anot A. K., partizanai kalbėjo, jog Vitkauskas yra geras ryšininkas ir įvykdo visas jų užduotis.

2. Banislauskaitė Marytė, partizano *Klajūno* sesuo. Apie ją A. K. pasakojo patys partizanai, kai ji buvo būryje.

3. Navickienė Marytė iš Stuomenų k. Partizanus aprūpina maisto produktais.

4. Marčiulynaitė Monika, iš Balbieriškio k., Prienų r. Turi *Nykštuko* slapyvardį. Ji yra *Aido* ir *Tylos* ryšininkė.

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 20. **Apklausa pradėta 23 val. 10 min., baigta 1952 11 21 4 val. 15 min. (rytą)**. Apklausia Kauno MGB valdybos tardymo sk. virš. pavad. kap. SKORIKOV. Apklausiama per vertėją kursantą LAGUCKĄ.

Čia jau pateikiamas A. K. kaltinimas pagal RTFSR BK str. 58–1a, 17–58–8, 58 10-21 ir 58–11.

Tardytojas klausia, ar A. K. pripažįsta savo kaltę pagal jai pateiktus šiuos BK straipsnius.

A. K. atsako savo „kaltę“ visiškai pripažįstanti, jokių paneigimų neturi. Be to, ji dar papildomai paaiškina:

„Būriui, kuriame aš buvau, vadovavo Menkevičius Vytas-*Spyglys*. Jam priklausė Vokietaitis Levas-*Žvejys*, Jankauskas Sigitas-*Keleivis*, Popiera Bronius-*Meška* ir Popiera Kazys-*Gegužis*.

Būdama būryje, aš ruošiau maistą, kuriam produktus partizanai atsinešdavo iš kaimo. Mezgiau kojines ir pirštines, taisiau drabužius.

1951 m. rudenį partizanų nurodymu aš padariau keletą vainikų, pasiuvau baltą juostą ir visa tai kartu su partizanais naktį nešėme ant žuvusiųjų partizanų kapų. Atėjusi į kapines, sutvarkiau partizanų kapelius, *Spyglys* vieną kapą užminavo, po to uždėjome vainikus.

Kai ėjome į kapines, būrio vadas *Spyglys* pasakė, jog rusų kareiviai ir „liaudies gynėjai“ visada išdrasko partizanų kapus, todėl juos reikia užminuoti. Vėliau man partizanai pasakojo, jog mina sprogo ir užmušė 6 „liaudies gynėjus“ ar rusų kareivius, kurie bandė nuimti vainikus nuo partizanų kapo.

Iki 1952 m. sausio 30 d. gyvenau Stuomenų miške palapinėse kaip ir visi kiti partizanai, vėliau būrio vado *Gegužio* nurodymu išvykau į Kauną pirkti laikrodžio. Kai jam nupirkau plytelės formos laikrodį ir grįžau į kaimą Kazlų Rūdos r., iš kur turėjau eiti į būrį, sužinojau, kad partizanai buvo apsupti ir likviduoti. Po to aš gyvenau nelegaliai ir iki 1952 m. rugpjūčio mėn. su partizanais nebesusitikinėjau, o rugpjūty buvau užverbuota *Aido* ir *Tylos* būrio ryšininke slapyvardžiu *Liepa*.“

Tardytojas ir vėl prašo papasakoti, kaip A. K. buvo užverbuota partizanų ryšininke, ir ji vėl kartoja tuos pačius, jau anksčiau duotus, parodymus.

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 22. **Ji pradėta 13 val. 10 min., baigta 17 val. 30 min**. Vertėjas – LAGUCKAS.

Tardytojas teigia, kad A. K. suminėjo ne visus partizanų ryšininkus, ir klausia, kodėl kitus vis dar slepia, bet A. K. atsako daugiau ryšininkų ji tikrai nežinanti. Taip pat jos klausiama, kas rašė eilėraščius, dainas, religinio turinio straipsnelius, kurie buvo rasti jos krepšyje arešto metu. A. K. paaiškino, kad dalį jų pati persirašė iš partizanų kūrybos ir partizanų maldynėlio.

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 25. **Apklausa pradėta 12 val., baigta 17 val. 15 min.** Vertėjas – Lietuvos SSR MGB mokyklos kursantas LAGUCKAS.

Tardytojas klausia, kada ir kokiomis aplinkybėmis A. K. susipažino su Regina Jančiauskaite. A. K. paaiškina, jog pirmą kartą ją sutiko 1952 m. liepos mėn. Petro Krasnicko namuose. Antaninai Kurtinytei ji paaiškino, jog su tėvais 1948 m. pasislėpė nuo tremties ir šiuo metu gyvena nelegaliai, pastovios gyvenamosios vietos neturi, vaikšto po įvairius kaimus Prienų r. ir dirba pas gyventojus pagal susitarimą. Taip pat ji sakė palaikanti ryšį su partizanais *Spygliu*, *Karaliūnu*, *Klajūnu*, *Smaugliu*, *Slanka* bei *Dėde* ir su jais nuolat susitinka įvairiose vietose. Po to A. K. atvirai papasakojo Reginai J. ir apie save, kad gyvena nelegaliai ir t. t.

Po susitarimo su J. Regina A. K. maždaug po savaitės specialiai atėjo pas P. Krasnicką ir vakare abi išėjo į Mielaiškampio k. Prienų r. pas Bubnytę Albiną, su kuria Regina supažindino Antaniną Kurtinytę.

A. K. pasakoja: „Bubnytė mus pavalgydino ir mes išėjome į Prienų mišką netoli Vartų k. Jame likome nakvoti, į kaimą eiti nedrįsome, nes ten vaikščiojo kareiviai.

Kitą dieną, apie 11-ą val. ryto, pas mus atėjo partizanas *Briedis* ir nusivedė gilyn į mišką, kur mes susitikome su *Litu*, *Kelmeliu*, *Aidu* ir *Tyla*.

Susitikimo metu *Litas* susipažino su manimi ir Jančiauskaite Regina, po to pasakė, kad vadovauja Lietuvos partizanų pietų sričiai ir pasiūlė mudviem su Regina prisidėti prie ginkluoto būrio, nes rajonas, kuriame veikė *Karaliūno* ir *Speigo* būrys, liko be kovotojų ir, kas tame rajone dedasi, jis dabar nežino.

Po minėto pokalbio *Litas* mums papasakojo, kad greitai anglai ir amerikiečiai puls Sovietų sąjungą ir Lietuva vėl bus laisva. Partizanai, kaip teigė *Litas*, kurie aktyviai kovos prieš sovietus, (tarp jų ir mes) po to gyvens gerai.

Būdama tikra, jog būsimajame kare anglai ir amerikiečiai nugalės, mudvi su Regina sutikom stoti į partizanų būrį ir kovoti su ginklu prieš sovietinę tvarką Lietuvoje.

Po to *Litas* priėmė mūsų priesaiką, kurios turinys buvo maždaug toks: aš, Kurtinytė Antanina, stoju į partizanų eiles, aktyviai kovosiu su sovietine valdžia Lietuvoje, su komunistais, aktyvistais, taip pat su asmenimis, kurie išdavinėja partizanus, sąžiningai vykdysiu visus savo vadų nurodymus ir įsakymus. Suėmimo atveju, susiklosčius bet kokioms aplinkybėms, MGB organams neišduoti partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų, nors grėstų ir mirtis...

Priėmus priesaiką, *Litas* man suteikė *Liepos*, o Reginai – *Pempės* slapyvardžius.

Taip pat prisiekėm būti sąžiningos ir garbingos partizanės, vykdyti bet kokias užduotis.

Kai tapom ginkluoto pasipriešinimo narėmis, *Litas* mane paskyrė Geležinio Vilko rinktinės Dešinio būrio vade, o mano pavaduotojomis – Jančiauskaitę Reginą ir Marčiulynaitę Moniką, kuri į susitikimą atėjo vėliau ir kartu su mumis priėmė priesaiką. *Litas* jai suteikė *Nykštukės* partizaninį slapyvardį. Mano veiklos rajonui priklausė Prienų ir Kazlų Rūdos rajonai.

Po mano paskyrimo Dešinio būrio vade *Litas* įpareigojo mane gauti partizaninių laikraščių ir savo veiklos rajono teritorijoje platinti juos tarp gyventojų, aiškinti asmenis, bendradarbiaujančius su MGB, ir pranešti apie tai asmeniškai susitikimų metu. Be to, gauti iš jo paketus ir perduoti jo ryšininkui.

Kadangi tokią priesaiką aš daviau *Litui*, todėl tardymo metu maniau, kad šis prisipažinimas bus didelė gėda, ir dėl to visą laiką tai slėpiau, bet vėliau pagalvojau,

kad tai nebeturi jokios reikšmės: tardymo organai apie mane jau viską žino, todėl ir nutariau duoti teisingus parodymus.

Tuo metu iš *Lito* aš gavau nedidelį paketą, ant kurio pieštuku buvo užrašyti kažkokie skaičiai. Šį paketą *Litas* prašė perduoti Adomėnui, gyvenančiam Skriaudžių k., Kazlų Rūdos r. Adomėnas šiame kaime dirba mokytoju.

Maždaug kitą dieną su tuo paketu aš nuėjau į Skriaudžių k., vieno gyventojo paklausiau, kur gyvena Adomėnas, ir nuėjau pas jį.

Kai užėjau į kambarį, už stalo sėdėjo maždaug 6–7 m. mergytė ir ruošė pamokas, kuriai Adomėnas liepė išeiti iš kambario. Po to manęs paklausė, kokiu reikalu pas jį atėjau, atsakiau, jog atnešiau paketą, bet jis pareiškė jokių paketų nėra gavęs ir gauti jų nesiruošia, bet aš iškart jam padaviau paketą, pasakiau, kas jame parašyta ir kas mane atsiuntė.

Tuomet prie mano akių jis atidarė paketą, perskaitė, kas ten parašyta, ir paklausė, kaip laikosi *Litas* ir kiti partizanai. Adomėnui papasakojau, kad praeitą parą aš susitikau partizanus ir asmeniškai mačiausi su *Litu*, pasakiau, kad jis laikosi gerai. Po pokalbio Adomėnas norėjo man perduoti savo paketą, bet aš jo nepaėmiau, kadangi mano susitikimas su *Litu* buvo paskirtas tik po mėnesio, todėl sutarėm, kad po mėnesio aš ateisiu ir paimsiu jo paketą.

Lito paketą Adomėnui aš perdaviau tik vieną kartą. Kitą paketą aš turėjau perduoti š. m. lapkričio mėn., bet buvau suimta su tuo paketu ir partizaniniais laikraščiais. 1952 m. spalio mėn. *Litui* perdaviau vieną Adomėno paketą.

Iš *Lito* kalbos aš supratau, jog Adomėnas turi radijo imtuvą ir klausosi laidų iš užsienio, rašo straipsnius ir perduoda juos *Litui*, o jis juos publikuoja antisovietiniame laikraštyje „Partizanas“. Adomėno slapyvardžio *Litas* man nesakė, bet aš įtariu, jog *Uosis*, kadangi laikraštyje po savo straipsniais jis pasirašo *Uosis*.“

R. K. p a s t a b a: po protokolu vertėjas **Laguckas** pasirašo rusiškai, be vardo, bet paraše labai aiškiai įskaitoma pirmoji raidė „P“. Manau, jog tai tas pats buvęs MGB operatyvininkas **Petras Laguckas**, kurio prisiminimus kažkada man teko užrašyti ir kuris gyveno Panevėžyje, vėliau kartu su **Misiukoniu**, **Tichomirovu ir Kublicku** buvo teisiami kaip genocido vykdytojai. **Petras Laguckas** mirė 2012 m. Be tardytojo **Kovtunenko,** čia yra dar vienas parašas įstrižai teksto – susipažino: **I. Skorikov** ir data 1952 11 30.

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 11 27. **Apklausa pradėta 12 val. 40 min., baigta 17 val. 20 min**. Vertėjas – Kauno srities MGB valdybos kursantas LAGUCKAS.

Tardytojas klausia, ar A. K. dažnai susitikinėjo su Antanu Samsonavičiumi.

„<...> Po *Spyglio* būrio, kuriam priklausiau ir aš, likvidavimo 1952 m. sausio mėn., Gižų k., Marijampolės r., pas gyventoją Šalaševičių Justiną, buvo suorganizuotas žuvusiųjų partizanų minėjimas, kuriame dalyvavau ir aš. Buvo apie 15–20 žmonių, tarp jų Samsonavičius Antanas, Krasnickienė Ona iš Zuikiškių k. Šiame minėjime Krasnickienė Ona man išvardijo keletą pavardžių, tarp jų ir Antano Samsonavičiaus, bet aš su juo asmeniškai nekalbėjau.“

Apklausos metu A. K. papasakojo, kaip buvo organizuotas žuvusiųjų partizanų minėjimas ir pasako, jog antrąjį minėjimą organizavo Samsonavičius Antanas, be

to, jis ir tostą pasakė už žuvusiuosius. Su juo ji buvo susitikusi tris kartus ir papasakojo, kad palaiko ryšį su savo broliu partizanu Kurtiniu Kaziu ir kitais partizanais.

Tardytojas paklausė, kada A. K. iš Samsonavičiaus gavo kulkosvaidį. Ji atsakė, jog tada, kai A. Samsonavičius papasakojo apie jam žinomą partizanų bunkerį Stulpinų miške. Tada pasakė žinąs, kur yra ir rankinis kulkosvaidis.

„1952 m. rugsėjo 7–8 d. susitikimo su *Litu* metu aš pasakiau, kad A. Samsonavičius žino, kur yra rankinis kulkosvaidis. *Litas* atsakė: „Taip, tai ryšininkas *Ožys*." Po to įsakė *Aidui* (Vytautas Stanaitis) ir Jurgiui (Jurgis Stanaitis-*Trimitas*) nueiti ir paimti tą kulkosvaidį. Kai nurodyti partizanai išėjo sekti Ūko ir Gasnerio, *Litas* per mane perdavė įsakymą, o po to nurodė vietą, kur galima rasti *Aidą* ir Jurgį.

Gavusios iš *Lito* įsakymą, mudvi su Monika išėjome pas partizanus, kurių iškart nesutikome, o apsistojome vieno Girininkų k., Prienų r., gyventojo daržinėje. Naktį, mums sumigus, į daržinę atėjo *Aidas* ir Jurgis, kuriems aš perdaviau įsakymą dėl kulkosvaidžio.

Kitos dienos ankstų rytą iš daržinės išėjome į mišką, kur išbuvome iki pietų, po to *Aidas* su Jurgiu mane pasiuntė pas A. Samsonavičių kulkosvaidžio. Tuo metu susitarėm, kaip susitikti, kai aš grįšiu su kulkosvaidžiu. Šiam tikslui buvo paskirta susitikimo vieta."

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 12 26. Tardo Kauno MGB valdybos tardytojas KOVTUNENKO ir Lietuvos pasienio MGB karinio prokuroro pavad., justicijos mjr. KVASKOV. **Apklausos pradžia 21 val.**, **pabaiga 23 val**. Vertėjas – MGB mokyklos kursantas GELEŽIŪNAS.

Tardytojas paaiškina, kad A. K. kaltinimai perkvalifikuoti iš RTFSR (Rusijos) BK str. 17–58–8 į BK str. 58–8 ir klausia, ar ji sutinka būti apkaltinta pagal šį straipsnį. A. K. paaiškina, jog ji visiškai sutinka būti kalta pagal šiuos straipsnius ir dar papasakoja, kaip su kitais partizanais puošė žuvusiųjų partizanų kapus, kaip vieną kapą užminavo, kaip partizanai iš kaimo atnešė 13 pagamintų kryžių, o ji su Romute Gumauskaite pynė vainikus ir siuvo baltą juostą, ant kurios Gumauskaitė užrašė.

Tardytojas klausia, kodėl partizanai užminavo žuvusiųjų partizanų kapą. A. K. atsakė:

„Po to, kai žuvusieji partizanai buvo palaidoti šiose kapinėse, mūsų būrys, pagerbdamas žuvusiuosius, kelis kartus ten statė kryžius ir puošė juos vainikais, bet MGB pareigūnai (stribai) ir milicininkai tuos kryžius išrovė ir išniekino, o kapus išardė. Tada susirinkę partizanai aptarė, kaip papuošti žuvusių brolių kapus, o vieną jų užminuoti, kad ardantieji kapus susisprogdintų. Taip mes norėjom atkeršyti už anksčiau išniekintus mūsų žuvusiųjų kovotojų kapus."

A. K. apklausos protokolas surašytas 1952 12 26. Tardo Kauno MGB valdybos tardymo sk. viršininko pavad. kapitonas KOVTUNENKO ir Lietuvos pasienio MGB karinio prokuroro pavad., justicijos mjr. KVASKOV. **Apklausa pradėta 21 val.**, **baigta 2 val. 50 min.**

Tardytojas klausia, ar A. K. prisipažįsta esanti kalta pagal papildomai jai pateiktus BK straipsnius. A. K. atsako teigiamai. Ji pasakoja:

„Būdama būrio vade, aš nuo rugpjūčio mėn. iki 1952 m. lapkričio mėn. ne kartą susitikau su *Litu*, per jį gavau slėptuvę (kuri man buvo parodyta prieš išvykstant į Stultiškių mišką) partizaniniams pogrindžio laikraščiams. Vėliau iš jo gavau antisovietinių lapelių, kuriuose buvo kreipimasis į tėvus neleisti vaikams stoti į pionierių organizaciją, ir grasinamojo pobūdžio lapelius. Gautus antisovietinius lapelius aš perdaviau platintojams Mačiuliui Alfonsui, Kazlauskui Petrui ir Vitkauskui Juozui.

Perduodama A. Mačiuliui pasiūliau grasinamuosius lapelius nunešti į kaimą ir priklijuoti ant aktyvių sovietinių pareigūnų – kolūkio pirmininko Karpinsko, galvijų fermos vedėjo Adomaičio ir sąskaitininko Šiliausko – namų durų. Visi jie gyvena Stuomenų k., Prienų r. Taip ir buvo padaryta. Lapeliuose minėti asmenys buvo įspėti, kad baigtų aktyviai rūpintis kolchozu ir atsisakytų savo pareigų.

Susitikimų metu *Litas* man tris kartus įteikė paketus su korespondencija, skirta pogrindiniam laikraščiui „Partizanas“, kurią turėjau perduoti Adomėnui. Vykdydama *Lito* nurodymus, per Kazlauską Petrą aš susipažinau su Adomėnu, kuriam vėliau perdavinėjau *Lito*, o *Litui* Adomėno paketus.

1952 m. spalį, tiksliau, kai buvau prisaikdinta į antisovietinį ginkluotą būrį 1952 m. rugpjūčio mėn. ir paskirta Geležinio Vilko rinktinės *Dešinio* būrio vade, *Litas* man ir Marčiulynaitei Monikai papasakojo, jog 1952 m. liepos mėn. *Spyglio* būryje buvo 2 išdavikai: Ukas ir Gasneris, kurie nužudė 7 partizanus. Daugiau *Litas* apie tai mums nepasakojo, ir mes iš jo išėjome.

1952 m. rugsėjo mėn. susitikimo metu *Litas* mudviem su Marčiulynaite Monika įsakė nustatyti, kada Ukas ir Gasneris būna namuose, kad juos būtų galima likviduoti.

Vykdydama *Lito* užduotį aš, kaip būrio vadė, savo veiklos rajone pradėjau stebėti, kada Ukas ir Gasneris būna namuose: klausinėjau gyventojus, ar jie dažnai lankosi savo namuose ir kokiu laiku.

1952 m. *Lito* nurodymu aš – A. Kurtinytė, Monika Marčiulynaitė, *Aidas* ir Jurgis, spalio 7 d. į 8 d. naktį užėję pas Stultiškių k. gyventoją Slavicką, pavalgėme ir nuėjome į mišką. Ten pernakvojome, o rytą aš grįžau pas Slavicką, iš jo paėmiau pusryčius ir paprašiau atsiųsti Mačiulį Alfonsą (kai ateis pas Slavicką) pas mane į susitikimą, kurio vietą nurodžiau. Slavickas sutiko ir aš išėjau.

Miške papusryčiavusi aš nuėjau susitikti su A. Mačiuliu. Pas mane jis atėjo apie 11–12 val. dienos ir aš pranešiau, jog partizanai ruošiasi sunaikinti Uką ir Gasnerį, ir iškart jį nuvedžiau pas partizanus, kurie su juo susipažino ir nurodė jam nueiti į Uko ir Gasnerio į namus ir, jeigu juodu bus namuose, sunaikinti kaip išdavikus, nužudžiusius 7 partizanus.

A. Mačiulis sutiko tai padaryti, tada *Aidas* jam davė savo pistoletą ir Mačiulis išėjo, o mes likome miške laukti jo sugrįžtant, nes *Aidas* prašė pranešti apie rezultatus. Kadangi Mačiulis iki sutemų pas mus neatėjo, o mes žinojome, kad jis pas Slavicką, aš nuėjau patikrinti, ar jis namuose ir ar ten nėra kareivių. Nuėjusi radau Mačiulį ir paklausiau, kodėl jis negrįžo ir nieko nepranešė. Jis atsakė, jog pamiršęs, ir aš tai pranešiau partizanams.

Kai po keliolikos minučių atėjome pas Slavicką, *Aidas* pasiteiravo Mačiulio, ar jis buvo Uko ir Gasnerio namuose ir ką apie juos sužinojo. Mačiulis atsakė, kad

jų nė vieno namuose nerado. Tuomet *Aidas* pasakė, kad Uką su Gasneriu ir visus šeimos narius mes sušaudysime.

Pasikalbėję pas Slavicką pavalgėme ir išėjome, o Mačiulis palydėjo mus pro duris ir vėl grįžo pas Slavicką.

Praeidami pro Uko namus, įsitikinome, kad jo namuose nėra, nuėjome į mišką ir ten prabuvome iki ryto.

Kitos dienos rytą, 1952 m. spalio 9 d., aš dar kartą nuėjusi pas Slavicką produktų, sutikau Mačiulį, kuriam perdaviau partizanų įsakymą dar kartą patikrinti Uko ir Gasnerio namus ir vakare pranešti partizanams.

Grįžusi pas partizanus pasakiau, kad Mačiuliui pranešta, ir iki vakaro išbuvau su partizanais, o vakare, pradėjus temti, išėjau pas Krasnicką, nes ėmė skaudėti koją.

Apie 1952 m. spalio 15 d., susitikusi su Marčiulynaite Monika, išėjom į susitikimą pas *Litą* ir pakeliui ji man papasakojo, jog Mačiulis Alfonsas pranešė partizanams, kad Ukas ir Gasneris yra namuose. Partizanai jį paleido, o patys nuėję į Uko namus, jį sušaudė, o namus sudegino.

Kai susitikom su *Litu*, man ir Marčiulynaitei Monikai jis davė tekstą ir pasiūlė partizanų vardu parašyti atsišaukimą gyventojams, kuriame būtų nurodyta, už ką buvo sunaikintas Ukas.

Po keleto dienų mes su Gumauskaite ir Marčiulynaite Lanausko namuose ant sąsiuvinio lapo ranka juodu tušu spausdintomis raidėmis parašėme keletą atsišaukimų ir išklijavome juos matomose vietose. Aš savo parašytų atsišaukimų neplatinau, o išplatinti 2 atsišaukimus perdaviau Banislauskaitei ir apie 3 egz. Juozui Vitkauskui. Jie prisegė juos prie gyventojų durų ir stulpų tame rajone, kur gyveno Ukas.“

Iš A. K. bylos nutarimų areštui.

1. **Adomėnas Vincas, Juozo**, g. 1909 m. Vilniuje, nebaigtas aukštasis, dirba Skriaudžių septynmetės m-los mokymo dalies vedėju. Gyvena Baltleriškių k., Kazlų Rūdos r. Palaikė ryšį su Staniškiu Sergijum-*Litu*, *Viltim*, jo nurodymu rašė antisovietinius straipsnius. Nutarimas pasirašytas 1952 11 29, 17 val.

2. **Kazlauskas Petras, Kazio**, g. 1920 m. Grigaliūnų k., Kazlų Rūdos r. Nuo 1949 m. susijęs su Geležinio Vilko rnkt., rūpinosi maisto produktais. Nutarimas pasirašytas 1952 11 29, 21 val.

3. **Lanauskas Vincas, Juozo**, g. 1898 m. Amalviškių k., Simno r., išsilavinimas – 2 kl., dirba kol. „Darbas“ kalviu, gyvena Mačiuliškių k., Marijampolės r. Nuo 1949 m. palaikė ryšį su Geležinio Vilko rnkt. *Dešinio* būriu, laikė bunkerį ir turėjo slapyvardį *Miškinis*. Aprūpindavo partizanus maisto produktais. Nutarimas pasirašytas 1952 11 29, 12 val.

4. **Juodsnukis Antanas, Mato**, g. 1910 m. Grigaliūnų k., Kazlų Rūdos r. Išsilavinimas – 4 kl. Nuo 1949 m. palaikė ryšį su Geležinio Vilko rnkt. Savo ūkyje kartu su Karpausku Antanu ir kitais 1949 m. rudenį įrengė bunkerį, kuriame slėpėsi partizanai, juos valgydino, susitikinėjo su ryšininkais. Nutarimas pasirašytas 1952 12 09, 15 val. 30 min.

5. **Banislauskaitė Marytė, Jurgio**, g. 1936 m. Sarginės k., Prienų r. Išsilavinimas – 2 kl., gyvena nelegaliai. 1948 m. pasitraukė iš namų trėmimo metu, palaikė

ryšį su *Dešinio* būriu, kuriame buvo jos brolis Banislauskas Albinas-*Klajūnas,* ir tapo to būrio ryšininke, palaikė ryšį su būrio vadu *Spygliu*, pranešinėjo apie MGB kariuomenės ir stribų judėjimą. Nutarimas pasirašytas 1952 12 06.

6. **Krasnickas Petras, Kazimiero**, g. 1908 m. Stuomenų k., Prienų r. 1950 m. užmezgė ryšį su *Dešinio* būrio partizanais ir turėjo slapyvardį *Diedukas*. Savo namuose slėpė partizanus, lankė jų slapstymosi vietas, rūpinosi maisto produktais, informuodavo apie MGB kariuomenės judėjimą, platino partizanų laikraščius. Nutarimas pasirašytas 1952 11 30, 12 val.

7. **Gumauskaitė Romutė, Antano**, g. 1936 m. Liepynų k., Marijampolės r. Išsilavinimas – 8 kl., gyvena nelegaliai. Palaikė ryšį su *Dešinio* partizanų būriu, sistemingai susitikinėjo su partizanais, pranešinėjo jiems apie MGB kariuomenės judėjimą, platino antisovietinius lapelius. Kartu su partizanais *Karaliūnu* ir *Klajūnu* minavo partizanų kapus.

Įspėjamasis lapelis rašytas Romutės Gumauskaitės spausdintinėmis raidėmis 1952 m. spalio mėn. Kitas lygiai tokio pat turinio įspėjamasis lapelis parašytas A. Kurtinytės irgi spausdintinėmis raidėmis 1952 m. spalio 20 d. pas Lanauską.

Gyventojų žiniai

1952 m. birželio 24 d. Prienų šile buvo klastingai nužudyti miegantys Geležinio Vilko rinktinės 7 partizanai. Šį niekšingą darbą įvykdė klastos būdu įstoję į partizanus išdavikai GASNERIS JONAS (Evaltas) ir UKAS ALFONSAS. Gasneris kilęs iš Vasiliaučiškės k., Šilavoto vlsč., Ukas kilęs nuo Vilkaviškio.

Karo lauko teismo sprendimu š. m. spalio 9 d. niekšas Ukas sušaudytas Stuomenų k., o antrajam išdavikui Gasneriui nuo pelnytos bausmės pavyko pasprukti, tačiau teisingumo rankos neišvengs.

Skleidžiami okupantų gandai, kad nužudė enkavedistai, neturi pagrindo.

1952 m. spalis PARTIZANAI

Nuosprendis Nr. 028/p

Sovietų socialistinių respublikų sąjungos vardu 1953 m. kovo 9–11 d.

Pabaltijo karinės apyg. karo tribunolas uždarame teismo posėdyje Kauno m., kurį sudarė:

pirmininkas – justicijos pplk. **Belousov;**

nariai – mjr. **Aleksejenko** ir vyr. ltn. **Borisov;**

sekretorius – justicijos ltn. **Vlasov;**

advokatas – **Armalis,**

peržiūrėjo kaltinamųjų bylą:

Kurtinytės Antaninos, Vinco, g. 1930 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių;

Gumauskaitės Romutės, Antano, g. 1936 m. – 25 m.;

Mačiulio Alfonso, Antano, g. 1925 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių;

Adomėno Vinco, Juozo, g. 1909 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių;

Kazlausko Petro, Kazio, g. 1920 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių;

Banislauskaitės Marytės, Jurgio, g. 1936 m. – 10 m.;

Krasnicko Petro, Kazio, g. 1908 m. – 10 m. ir 5 m. be teisių;
Lanausko Vinco, Juozo, g. 1899 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių;
Samsonavičiaus Antano, Lauryno, g. 1906 m. – 25 m. ir 5 m. be teisių.

Nuosprendyje pažymėta, kad 1952 m. spalio 9 d. partizanai sunaikino Uką, o jo žmoną Ukienę Aldoną ir Gasnerį sužeidė, namą sudegino. 1951 m. rugsėjo mėn. nuo padėtos minos kapinėse sprogimo metu žuvo 3 MGB pareigūnai (stribai), o vienas buvo sunkiai sužeistas.

PAKUONIO KRAŠTO *laisvės kovotojų prisiminimai*

Užrašė Dinas Kurauskas ir Marija Žibienė

R. K. p a s t a b a: aplankalą su laisvės kovotojų prisiminimais 2011 m. iš Kauno man atsiuntė Dinas Kurauskas. Iš viso apie 150 lapų, rašytų ranka, rašomąja mašinėle ir kompiuteriniu šriftu. Daugiausia buvo Marijos Žibienės užrašytų prisiminimų.

Pirmame aplankalo puslapyje – Marijos Žibienės įžanginis žodis: „Šiame aplanke surinkti Pakuonio krašto Lietuvos partizanų ir jų artimųjų atsiminimai apie ikikarinį laikotarpį, apie karo metus ir pokarį, karo ir okupacijų sujauktus šeimų likimus, apie jaunus žmones, paguldžiusius galvas už Tėvynės laisvę, apie gyvenimo kasdienybę – tokią, kokią ją atsimena anų laikų liudytojai.“

Pasakoja ALBINA PYPLYTĖ-MIČIULIENĖ-BARANAUSKIENĖ-*NEŽINOMOJI*
(g. 1922 m. Bačkininkėlių k.)

Užrašyta 1990 06 28

Mūsų krašte pirmieji partizanų priesaiką tuoj po karo (1945 m.) davė Juodis Algirdas, Juodis Vytautas, Juodis Motiejus, Juodis Juozas, Juodis Jonas, Juodis Albinas, Aliukevičius Alfonsas-*Saulė*, Mičiulis Kazys-*Šalmas*, Pyplys Kazimieras-*Mažytis*, Pyplys Antanas-*Gulbinas*, *Šarūnas*, Abugelis Kazys-*Spalis*, Stravinskas Motiejus, Marčiulionis Vytas-*Viesulas*, Čepulis Bronius, Čepulis Aleksas-*Plaukas*, Markauskaitė Onutė-*Liepaitė* Pašventupy Vytui Marčiulioniui-*Viesului*. Tada jie laikėsi pas Vaičiukyną, Stravinską, prie Nemuno alksnyne, Bačkininkėliuose.

Tuo metu rusai mūsų kaime į savo kariuomenę sugavo 6 vyrus. Atvežė juos į Pakuonį, į Bajoraitynę, uždarė rūsyje, o giminėms liepė atnešti maisto ir drabužių, pasakė, kad vyrus veš į frontą.

Sužinoję iš Mačiulių paėmėm maisto, drabužių ir nuėjom aplankyti suimtųjų. Vyrus išleido iš rūsio. Lydimi sargybinių nuėjome prie Kuonios revo (šlaito), susėdom ant žolytės. Taip mums leido atsisveikinti su savo vyrais ir broliais.

Apie 11-tą val. ruošėmės eiti namo, kai staiga iš abiejų šlaito pusių pradėjo mėtyti granatas, pasigirdo šūviai. Mes pasislėpėm rūsy, bet kažkas pro duris metė granatą. Po to viskas nutilo, sargybinių nematyti.

Kai šaudymas nutilo, nusprendėme bėgti į namus. Grįžę slapstėmės rugiuose. Vyrui į koją sulindo kelios sprogusios granatos skeveldros. Tada Pakuonyje užmušė

moterį ir du rusus, o nuo kariuomenės granatomis išlaisvino Kėbliškių k. Juodžiai. Po to jie mano vyrą išsivedė į mišką. Aš net nežinojau, kad jis ten. Dingo ir dingo, o mane vis šaukia į Pakuonį tardyti ir vis klausia, kur vyras...

Mičiulis Vytas-*Plaukas* ėjo iš kaimo su šluotom, stribai pamatė, suėmė ir išgrūdo į Norilską. Vėliau, grįžęs į Lietuvą mirė, palaidotas Pakuonyje. Jo tėvas Mikas Mičiulis buvo ištremtas į Sibirą ir iš ten nebegrįžo, motina Mičiulienė Ona taip pat mirė Sibire.

Čepulis Bronius žuvo pirmosiose kautynėse su rusais.

Čepulis Aleksas (Aleksandras) po pirmų kautynių išprotėjo.

Aliukevičius Alfonsas-*Saulė* – būrio vadas, sudegė Kampiškėse. Buvo kilęs iš Kėbliškių.

Aliukevičius Juozas – Alfonso brolis, irgi sudegė pas Malecką. Slapstėsi kluone, kažkas įskundė, šeimininkui liepė lipti ant šieno prėslo kopėčiomis ir pasakyti, kad pasiduotų. Aliukevičius šovė, bet į šeimininką nepataikė. Tada stribai uždegė kluoną ir jau nušautą Alikevičių įmetė į ugnį.

Mano vyras Kazys Mičiulis žuvo 1946 m. balandžio 23 d., per šv. Jurgį. Tuo metu prie Piliuonos mokyklos žuvo 3 vyrai ir mergina: Mičiulis Kazys-*Šalmas*, Kazys-*Karosas* iš Viršužiglio, Lekavičius Stasys-*Karklas* iš Kračkiemio ir Onutė Markauskaitė nuo Jiesios. Mano seserį sužeidė į koją. Ji š. m. kovo mėn. grįžo iš Sibiro.

1989 m. žuvusiųjų palaikai perlaidoti Pakuonyje.

Pyplys Kazimieras-*Mažytis* iš Kėbliškių k. gyveno netoli Maskvyčio. Juodu su J. Lukša buvo išvykę į užsienį, grįžęs žuvo, o mane 1947 m. rudenį Kaune atpažino mergina iš to paties kaimo, parodė stribams ir suėmė.

Pyplys Antanas-*Gulbinas* pabėgo iš Plechavičiaus armijos ir išėjo į mišką. Žuvo 1946 m. per Užgavėnes. Buvo numestas ir išniekintas Pakuonyje, prie Bajoraičio sodybos. Kažkas parodė Guoguose, pas Stravinską, stribai uždegė pastatus ir Antanas nusišovė bunkeryje. Kartu su juo žuvo dar keli vyrai, tarp jų ir Lapinskas. Jis buvo išėjęs į mišką, po to grįžo, užsiregistravo, stribai jį atsivedė ir liepė lįst į bunkerį, o belendantį iš vidaus nušovė. Lapinsko tėvas žuvusiuosius atkasė, sūnų pasiėmė, o kitų palaikus vėl užkasė ir paliko.

Kai rusai artėjo prie namų, sesuo Marytė Pyplytė vyrus bunkeryje perspėjo, bet jie pasakė: „Gerai užmaskuok, mes niekur neisim.“ Atėję stribai Marytę kankino, bet ji nieko nepasakė, tada užrėmė senutę motiną, ji ir prašneko. Marytę taip smarkiai suspardė, išbadė akis, kad aš jos po poros valandų jau nebeatpažinau. Dabar invalidė grįžo iš Sibiro ir pensijos negauna.

Abugelis Kazys iš Dubravų k. žuvo 1946 m. irgi kartu su Pypliu Antanu. Abugelio tėvas buvo stribas, o jaunesnysis brolis tarnavo sovietų armijoje. Kai jis grįžo, abu broliai tėvą nusivedė į mišką, kad atsisakytų stribaut, bet tas nesutiko. Tada abu sūnūs išėjo į mišką. Stribai pagavę Kazį labai mušė ir reikalavo pasakyti, kur po mūšio susitiks.

Iš Kauno NKVD sk. 1944 m. rugpjūčio 29 d. spec. pranešimo Lietuvos SSR vidaus reikalų komisarui BARTAŠIŪNUI.

<...> Kadangi Pakuonio ir Kruonio valsčiuose slapstosi daug šauktinių į sovietinę kariuomenę, rugpjūčio 25 d. Kauno apskrities karo komisaras į šiuos valsčius pasiuntė dešimt raudonarmiečių, vadovaujamų vyr. instruktoriaus ltn. T. ŠACHOVO.

Ši grupė kartu su vietos apskrities partijos darbuotojais pravedė agitacinį darbą.

Rugpjūčio 27 d., surinkę aštuonis (8) šaukiamuosius, su jais apsistojo nakvynei Pakuonio vlsč. centre. Tos pačios dienos naktį apie 23–24 val. pasigirdo šauksmas: „Lietuviai! Gelbėkitės!“ ir nuaidėjo keletas automato serijų, buvo mestos keturios granatos.

Nuo sprogusių granatų skeveldrų žuvo viena moteris (šaukiamojo giminaitė), lengvai sužeisti 2 raudonarmiečiai.

Pasinaudodami susišaudymu, šauktiniai pabėgo.

Gaudyti partizanų būrio buvo pasiųsta grupė kareivių pėstininkų ir 208-ojo NKVD vidaus reikalų kariuomenės pulko kavaleristų būrys.

NKVD sk. saugumo majoras SVEČNIKOV

D. Kurausko p a s t a b a: pirmieji dokumentai apie *Viesulo* būrį NKVD pranešimuose pasirodė 1945 m. rugpjūčio mėn. Juos NKVD-istai rado Banionio ūkyje, Vainatrakio k., *Viesulo* štabo bunkeryje. Pateiksiu Kauno NKGB sk. viršininko mjr. ALEKSEJEVO rašytą pranešimą 1945 m. rugpjūčio 27 d. Pranešimas rastas LYA (KGB arch.) vienoje iš sekimo bylų (bylos rekvizitai nenurodyti. Versta iš rusų kalbos. Adaptuotas dokumento variantas – *R. K.*).

<...> Banionio vienkiemyje rasti žemėje užkasti VARNO ir SEMIONOVO lavonai. Kaip matyti, jie buvo žvėriškai kankinti. Taip pat rasti šie dokumentai, priklausantys *Viesulo* vadovaujamam partizanų būriui:

1. chronologiniai duomenys apie padalinio Nr. 2 sudarymą Vytauto Didžiojo pavadinimu;

2. 173-iojo būrio narių slapyvardžių sąrašas, kuriame pažymėta, kas ir kada įstojo į būrį, kokius turi ginklus ar aktyvus būryje;

3. būrio įsakymai ir pavedimai;

4. Lietuvos vyriausiojo partizanų štabo (Lietuvos Partizanų Sąjūdis, LPS) kreipimasis į Lietuvoje veikiančius partizanų junginius ir judėjimą;

5. būrio biudžetas;

6. daugiau kaip 1000 egz. antisovietinių lapukų su užrašais „Lietuvos partizanas“.

Iš daugelio dokumentų matyti, kad Lietuvos partizanų padaliniui Nr. 2, pasivadinusiam Vytauto Didžiojo vardu, vadovauja *Viesulas*.

Viesulo būrys išskirstytas į 6 grupes po 12–15 kovotojų.

Viesulo grupės dokumentuose rasta nemažai lietuvių pasižadėjimų, kuriuose jie atseit savanoriškai sutinka padėti partizanams.

Rasti dviejų Pakuonio vlsč. kaimo pirmininkų – Stavecko Jono, Antano, g. 1902 m., ir Lagunavičiaus Vinco, Simono, g. 1903 m., pasižadėjimai, kuriuose jie *Viesulo* būriui įsipareigoja kartu su Lietuvos partizanais kovoti prieš bolševikus dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Tardymo metu per kamerinius agentus nustatyta, kad daugelis LPS *Viesulo* būrio narių jau iš anksto slėpė savo ginklus miškuose, o arešto metu apie tai nepasakė.

Visi antisovietinio pogrindžio dalyviai turėjo slapyvardžius, savo žvalgybą, buvo gerai užsikonspiravę.

Iš areštuotų pagal slapyvardžius rastuose dokumentuose nustatyta 16 aktyvių partizanų.

Iš SSRS NKGB narkomo pavaduotojo KABULOVO gauta sankcija kunigo Jankausko areštui.

Kartu su NKVD sk. ir 290-ojo bataliono vadu parengtas planas dėl *Viesulo* būrio išsidėstymo vietos, kad jį artimiausiu metu būtų galima sunaikinti.

Numatome vykdyti LPS bei *Viesulo* būrio narių areštus bei kt.

Iš LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 3, b. 1415.

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

LSSR MGB 2-ojo sk. vrš. pplk. POČKAJ.

Spec. pranešimas. 1946 m. liepos 28 d. Pakuonio garnizono vidaus kariuomenės kareivių grupė Margininkų k. gyventojo Simono Petruškevičiaus, Antano, namuose susekė 3 partizanus. Susišaudymo metu visi 3 buvo nukauti. Atpažinimo metu nustatyta, kad vienas iš jų yra Geležinio Vilko rnkt. priklausančio būrio vadas *Viesulas*-Marčiulionis Vytas, Jurgio, g. 1924 m. Pašventupio k., Pakuonio vlsč., Prienų apskr. Kiti žuvusieji neatpažinti (kiti žuvusieji: Vincas Blusevičius-*Naras* ir Jurgis Vilkas-*Vaidila – D. K.*).

Pas žuvusiuosius rasta įvairios susirašinėjimo korespondencijos, nuotraukų ir kiti partizaninių dokumentų. Paimta: 1 belgiškas rankinis kulkosvaidis, 1 automatas, 1 šautuvas, 2 pistoletai, 1 granata, apie 1000 vnt. šovinių, vieni žiūronai ir 1 fotoaparatas (fotoaparatas priklausė *Viesului – D. K.*).

Operacija atlikta pagal pilietės Radauskaitės Albinos, gyvenančios Pakuonyje, pareiškimą. Ją, išvažiuojančią į Naujųjų Vangų k. pas gimines, jie perspėjo apie partizanų pasirodymą Naujųjų Vangų kaime ir Margininkuose.

Pasirašo: Prienų MGB sk. vrš. mjr. ŠEVČENKO

Pasakoja ZENONAS STULPINAS
(g. 1930 m. Pakuonyje)

Užrašyta Kaune
1990 08 04

Mano tėvas Boleslovas Stulpinas-*Vytautas* g. 1908 m. Į partizanus išėjo 1944 m. vasarą, kai užėjo rusai. Kėbliškiuose buvo daug partizanų bunkerių. Tuo metu jie gyveno bunkeryje pas Mariją Jarmalauskaitę. Rudenį, kautynių metu, prie Švirmicko vienkiemio tėvą sužeidė ir suėmė, po to išvežė į Rusiją. Netoli Maskvos, Kalinine, dirbo javų kuliamąja technika. 1946 m. kovo 19 d. grįžo iš Rusijos, per vasarą slapstėsi namuose, o rudenį vėl išėjo į partizanų būrį, žuvo 1946 06 20 Vaišvydavoje.

D. K. p a s t a b a: pirmą kartą prtz. Boleslovas Stulpinas-*Vytautas Didysis* paminėtas Kauno m. NKVD sk. 1944 12 04 spec. pranešime: „1944 m. gruodžio 4 d. į Kauno m. NKVD sk. atėjo pranešimas, kad gruodžio 3 d. vakarą Pakuonyje nežinomas kariškis sunkiai sužeidė Kauno m. NKVD sk. milicininką SURYNINĄ ANIKĖJĄ ABRAMOVIČIŲ, kuris buvo „atkomandiruotas“ į pagalbą įgaliotiniui. Atvežtas į ligoninę nusibaigė (rusiškai *skončalsia – R. K.*). Į vietą pasiųstas miesto NKVD sk. darbuotojas nustatė, jog SURYNINĄ užmušė ne kariškių, o Pakuonio gyventojas Stulpinas Boleslovas, kuris praeityje tarnavo policijoje.

1944 m. gruodžio 2 d. Stulpinas girtas naktį iš šautuvo apšaudė pil. Balčiūno butą, kurį nuomoja kaimo tarybos sekretorius Milašauskas, po to kooperatyvo darbuotojo Balčiūno bute apsistodavo at-

vykę NKVD organų darbuotojai. Po to labai greit Stulpinas gatvėje sutiko į Pakuonį grįžtantį milicininką SURYNINĄ, kuriam suriko „Rankas aukštyn!“ ir pareikalavo sustoti. SURYNINAS pasipriešinti negalėjo, nes šautuvą nešėsi pasikabinęs ant peties už nugaros. Pasinaudodamas tuo, Stulpinas į jį paleido keletą šūvių. Po to su visa šeima pasislėpė. Kol kas jo paieška nedavė jokių teigiamų rezultatų.“

Spec. pranešimą pasirašo miesto NKVD sk. vrš. saugumo pplk. SVEČNIKOV.

1945 m. liepos 17 d. mano motina ir sesuo buvo išvežtos į Sibirą, aš likau Lietuvoje, tėtis žuvo 1946 m. vėlų rudenį prie Margininkų.

Į partizanus dar buvo išėję: Stravinskas, Ziutelis Petras (g. 1934 m.), Ziutelis Bronius, (g. 1929 m.). Jie turėjo 2 seseris, gyveno netoli Pakuonio, Batutis Juozas-*Pavasaris*.

Aš nuėjau pas Zakarauską, o ten jau maždaug 10 susirinkusių. Batutis savo kuprinę atomine bomba pavadino. 1946 m. *Aras*, *Katinas*, *Vytautas* buvo Bučkiemy, o Bučkiemy daug Garmų: 2 reviniai, 1 blėtinis, 1 amerikonas, Žukauskas kažkuris buvo. Prie vokiečių Daukšiagirėj buvo 7 skyriai, o vėliau padarė progimnaziją, tai aš su Žukausku į ketvirtą progimnazijos klasę ėjau. Žinau, kad Žukauskas, Berkmonas ir Celiešius buvo pakliuvę į lagerį, 10 m. atsėdėjo. Juos įskundė Kazys Deltuva.

Kartą kažkurioje mokykloje vyko vaidinimas apie sovietų partizanus. Į sceną įėjo ginkluotas *Liepsna*-Aglinskas Pranas ir pasakė: „Čia atėjo Lietuvos partizanas, dinkite iš čia!“ Vaidintojai išsilakstė, o žiūrovai pagalvojo, kad taip turi būti. *Liepsna* žuvo Pašventupy susišaudymo metu. Nušovė jį kieme, o stribai ir negyvo bijojo: šaudė į mirusį.

Nušautų partizanų kūnus veždavo į Pakuonį. Iš Sanapolės Kazakevičių, Algį Lenčiauską-*Arą*, Antaną Seniką-*Švyturį* nuvežė į Panemunę. Algis Lenčiauskas (g. 1929, žuvo 1949 03 26) kilęs iš Panemunės, priklausė *Saulės* būriui.

1945 m. pavasarį Pakuonio kapinėse, kairėje pagrindinio tako pusėje, kažkas slapčia palaidojo partizano kūną. Ten Marijos statulėlė stovėjo. Po poros dienų ties kapu ant medžio išdrožė: „Žuvom už tėvynę“. Tai pastebėjo kažkas iš sovietinės valdžios pakalikų. Stribai apsupo kapines, nieko neįleido, iškasė tuos palaikus ir palaidojo už kapinių, ties pagrindiniu taku (lyg griovys buvo), šakom ir pagaliais užmaskavo.

O tikrų banditų buvo ir mūsų kraštuose. Laukiškėse gyveno Kazlauskai: tėvas ir sūnus, abu tinginiai. Po karo 1945 m. jaunesnysis sūnus turėjo karinę uniformą, pistoletą. Bačkininkuose, ties miškeliu, į pavakarę turgaus dienomis iš kaimiečių, grįžtančių iš turgaus, atiminėdavo pinigus ir daiktus. Jį seniai įtarinėjo. Kažkas pranešė, sugavo netoli Išlaužo vagiant avį, tai tuo pačiu „lenciūgu“ ir pakorė.

Partizanas Aleksas Čepulis nuo mažumės buvo kitoks, keistas, vėjavaikis, po dvejų metų šitoj kovoj nervai neišlaikė. Ne jo kaltė... Ramiam gyvenime jis būtų gyvenęs ir niekam nekenkęs.

Dirbdamas geležinkelyje išsikalbėjau su vienu rusu, likusiu po karo. Jis sakė likęs gyventi Lietuvoje todėl, kad čia visko yra, tik reikia mokėti iš žmonių paimti. Gal po kiek laiko gailėjosi išsidavęs, bet ne viena tokia grupė Lietuvoje siautė. Rusai, atvykę vėliau į Lietuvą, kažkiek pramoko lietuviškai, taikėsi prie mūsų, o likę po karo nesimokė, vadino save išvaduotojais ir net atiminėjo iš vietos gyventojų tai, ko jiems reikėjo.

***Pasakoja* ANTANAS ŠTRIUPKUS**
(g. 1928 m. Dangstytės k.)

Užrašyta 1990 06 02

Martusevičius Juozas iš Sodybų k. žuvo 1946 05 29 Dangstytės k., pas Juozą Štriupkų. Buvo išrengtas ir numestas Pakuonio miestelyje.

Už Nemuno 1945 m. kovo mėn. Astragų k. žuvo Jonas Paukštys, Žukauskas Pranas...

Čepulis Aleksas sužeistas slapstėsi pas merginas kitapus Nemuno, atsiskyrė nuo būrio ir pradėjo plėšikauti, atiminėti iš gyventojų maistą ir įvairius daiktus. Žuvo ar buvo suimtas 1946 04 20.

Mokytojas Juozas Kazlauskas buvo išvežtas į Altajaus kraštą. Apie 1945 m. iš jo gavome laišką. Prašė daugiau jam nerašyti. Gal po to mirė? Grybauskas Donatas pasakojo, jog jis mokytoją J. Kazlauską buvo sutikęs Omsko ar Mordovijos lageriuose ir, jo žodžiais, buvo dar gyvas iki 1954 m.

1944 m. rudenį dirbau Pakuonio apylinkėje raštininku, sekretorius buvo Joniūnas, pirmininkas – Berūkštis. Kartu su manimi apylinkėje dirbo ir Algis Micka, su juo kartais išspausdindavome partizanams lapelius, žinojome, kad geruoju tai nesibaigs, todėl išvykau į kitą Lietuvos kraštą. Šiuo metu gyvenu Molėtuose.

Iš Girininkų k. žuvo 3 Eglinsko sūnūs: Pranas, Vytas ir Zigmas, dukra buvo išvežta į Šiaurę.

***Pasakoja* ANTANAS MICKA, Povilo**
(gyv. Prienų r., Pašventupio k., Pakuonio vlsč.)

Užrašyta 1989 m. sausio mėn.

Mano brolis Algis Micka g. 1926 m. ūkininko šeimoje. Buvo baigęs 4 klases, dirbo valsčiuje ir padėjo partizanams rašomąja mašinėle spausdinti atsišaukimus. 1947 m. pavasarį Kirilovas su stribais jį suėmė ir išvežė į Vorkutą, tą pačią vasarą jis mirė lageryje.

Netrukus Juškevičiūtė parašė laišką, kad Algis mirė. Turbūt jį labai kankino ar kitaip sveikatą atėmė, kad būdamas tik 21-erių mirė.

Juškevičių iš Daukšiagirės ir Antaną Pokštą iš Pakuonio k. nuteisė mirties bausme.

***Pasakoja* ELVYRA PAPLAUSKIENĖ-ŠTRIUPKUTĖ, d. Juozo**
(g. 1930 m. Prienų r., Dangstytės k.)

Užrašyta Prienuose
1989 m. lapkričio mėn.

Štriupkus Vytas mokytojavo Vilniaus krašte. Už Nemuno gyvenę Adolfas ir Pranas Žukauskai kartu su juo mokytojavo. Jie susisiekė su *Saulės* būriu ir išėjo partizanauti. Kalvių miške įvyko kautynės su rusų NKVD kariuomene, Vytą sužeidė į kojas ir krūtinę. Jis pašliaužė po šakomis ir pasislėpė. Po to jį rado Čepėnaitė

ir palydėjo į namų pusę, bet jis nenorėjo rodyti, kur gyvena, liepė jai grįžti, vienas nuėjo pieva. Važiavo rusai, pamatė palauke einantį, įsisodino ir vežė į Pakuonį, bet jis iš vežimo iššoko, bandė bėgti, ir rusai jį nušovė. Jo palaikus į Pakuonį pastote atvežė Vytas Čepulionis, buvo numestas miestelyje ant aikštės.

***Pasakoja* ONA GENEVIČIENĖ-GELČYTĖ, Juozo**
(g. 1924 m. Kalvių k., Darsūniškio apyl.)

Užrašyta Kaune
1990 04 02

Mano brolis Jonas Gelčys-*Perkūnas* g. 1919 m. Žuvo 1945 m. spalio 16–17 d. naktį Vanagų k. atsitiktinai užėjęs ant pasalos su Taujoniu prie Dičkaus.

Gelčys Jurgis-*Zuikis* g. 1927 m. 1944 m. namuose arė lauką, apsupo rusų garnizonas ir paėmė į kariuomenę, bet iš ten jis pabėgo. Keletą dienų slapstėsi pas pažįstamus, bijojo eiti į namus, bet vėliau parėjo labai suvargęs, atsisėdo ant suolo ir pasakė: „Daugiau manęs gyvo nebepaims," – ir išėjo į mišką.

Jonas dalyvavo kautynėse Šilavote ir kitur, buvo sužeistas, jį slaugė Senavaitytė Gėlupy.

Pas mus stribai bijojo dažnai lankytis, nes sodybą iš dviejų pusių supo miškas, o iš vienos – Nemunas. Kai pas mus važiavo stribai, kiti vyrai nuėjo į mišką, vienas *Mažytis* (kitur *Mažylis*) pasiliko pamiškėje ir atsišaudė, paskui dar automato seriją paleidę stribai apsisuko ir atgal grįžo.

***Pasakoja* MARIJA KRUŠNAUSKIENĖ-MARTUSEVIČIŪTĖ, Kazio**
(g. 1910 m. Patrakiemio k., Pakuonio vlsč.)

Užrašyta 1990 m.

Iš Sodybų k. partizanauti išėjo mano pusbrolis Juozas Martusevičius, g. 1926 m. Jo tėvai turėjo 15 ha žemės. Mano mama Ona Martusevičienė buvo jo krikšto mama. Juozas užeidavo pas mus, paprašydavo maisto, žvakių bunkery pasišviesti. Kartais ateidavo keliese žygiuodami į koją, vargšai vaidino kareivėlius. Juozas žuvo prie Pakuonio 1946 m. gegužės mėn. Buvo numestas Pakuony ant grindinio, savi negalėjo prisipažinti, kad sūnus. Jo sesuo Mariuka Kasparavičienė, sužinojusi, kad brolis parvežtas į Pakuonį, nuėjo pas Krušinskienę. Sugalvojo, kad reiktų nunešti batelius pas šaučių. Praėjo pro brolio lavoną, pasižiūrėjo, net verkti negalėjo ar kitaip išsiduoti – suims, tardys, kankins...

Buvo baisūs laikai. Visų reikėjo bijoti, visiems reikėjo duoti. Mūsų tėtį vargino stribai: jis pastote turėdavo juos vežioti, kartą ir į susišaudymą buvo patekęs.

Jauni vyrai nenorėjo eiti į kariuomenę, bėgo į miškus, o užsienis juos mulkino. „Kalninio" Ruko tėvas pats savo sūnų išvežė į kariuomenę, galvojo – liks gyvas, bet žuvo kariuomenėje.

Miškiniams reikėjo valgyti. Iš mūsų prievarta nieko neatėmė. Ką davėm, tai davėm geruoju. Juodienė rinko maistą, o kitur, pavyzdžiui, pas močiutę, nieko

geresnio šeimai neatitekdavo, dažnai ateidavo, reikėjo atiduoti... O supykę už kažką susidorodavo: Karanauskaičių mamą nušovė, Dovydaičių sodybą Pašventupy sudegino. Kažkokį miškinį rusai pagavo ir vedėsi, bet jį *Naktis* nušovė, kad nekankintų ir ko nors neprasitartų rusams.

Mama pasakojo kartą grįžtant iš turgaus pavežė Juodienę. Prasitarė, kad patyrė neteisybę iš kažkurios pusės. Juodienė tuoj sureagavo: „Galima sutvarkyt... Greit sutvarkyt... Tik pasakyk," bet mama užsičiaupė. Gana to kraujo.

Iš Sodybų k. į Sibirą išvežė Kazį Laukį. Jo pirmoji žmona Garmutė nebepriėmė grįžusio, tai gyveno su D. Dvilinskaite. Garmutės vaiką bunkeryje aviacinė bomba pas dieduką užmušė.

Kapočių šeimą ištrėmė į Sibirą.

Jurgis ir Povilas Krušinskai, dvi merginos – Birutė ir Katerina – buvo išvežti. Povilas anksti mirė.

Pasakoja EUGENIJUS MORKŪNAS
(g. 1938 m. Pakuonyje)

Užrašyta Pakuonyje
1989 11 16

Mano dėdė Morkūnas Pranas, Juozo, g. 1906 m. Žuvo 1947 m. Gyveno Pakuonyje pas gimines Maliukevičius (anksčiau – Suginto name), nes savo namų neturėjo. Margininkuose su 12-kos m. (g. 1935 m.) sūnumi Vytuku dengė pas žmogų kluono stogą. Tėvas ant stogo, sūnus apačioje skiedras padavinėjo. Juos suėmė stribas Micka iš Margininkų. Už ką ir kodėl – nežinome. Kur nužudė ir kur palaidojo, taip pat neaišku. Micka dar gyrėsi, kad „ant šito šuniuko ranką išmėginau". Dabar Micka gyvena Labūnavoje.

Pasakoja JUOZAS DELTUVA
(g. 1941 m. Pakuonyje)

Užrašyta Pakuonyje
1989 12 10

Mano tėvas Andrius Deltuva g. 1899 m. Prienų r., Prienlaukio k. Atėjo į žentus į Pakuonį pas Palionį. Dirbo apylinkės pirmininku. Per rinkimus miškiniai jam atsiuntė raštelį: „Nedaryk susirinkimų, neorganizuok kolūkių..." ir pan. Tėvas tą raštelį parodė atėjusiam Pranui Jurkevičiui, o Jurkevičius paleido jį per žmones. Atsitiko taip, kad A. Deltuva tą raštelį paleido per žmones specialiai jiems gąsdinti. Dėl to tėvą 1947 m. areštavo ir nuteisė 8 m. lagerio. Išvežė į Vorkutą, ten po pusantrų metų gavo džiovą, o mes gyvenome vargingai: mama su 6 vaikais, neturėjom ką ir nusiųsti tėvui.

Kai tėvas buvo lageryje, sudegė mūsų namai. Tada gyvenome ir pas Navakauską, ir pas Zujienę kalvėje. Kalvė buvo šalia kapų, baisu gyventi, tada pasiūlė pirkti namą. Nusipirkom ir jame apsigyvenom.

Balnanosis Jurgis su tėvu kalėjo vienam lageryje, parašė, kai jis mirė apie 1948 m., bet mirusio jo nematė, taip pat nežinojo kur palaidotas. Mes tėvo daugiau nematėm, nežinom, ir kur jo kapas.

M. Žibienės p a s t a b a: tėvas Andrius Deltuva, Petro, mirė 1947 03 12 Vorkutoje, Sevželdorlage (A. Šerėnas „Vorkutos mirties lageriai“, Vilnius, 1997, p. 635).

Antanas Balnanosis pasakoja, kad jo brolis Jurgis (g. 1910 m.) tuo metu buvo paskirtas Bučkiemio dešimtininku. Pirmųjų rinkimų metu miškiniai atėmė žmonių pasus ir davė korteles. Galvojo, kad žmonės be pasų negalės balsuoti, bet kiti už juos balsavo. Tokie tada buvo rinkimai. Jurgis tą kortelę padavė Andriui Deltuvai, o Deltuva paleido per rankas po Pakuonį ir ta kortelė pateko į komsorgo Sokolovo rankas (gyveno pas Kapočienę). Sokolovas tą kortelę perdavė Pakuonio milicijai ir brolį Jurgį bei Andrių Deltuvą areštavo.

Jurgis iš lagerio grįžo po 7-erių metų. Kalėjo Komijos lageryje, pradžioje dirbo miškuose, labai sublogo, nusilpo. Tada jį pasiėmė dirbti sanitaru daktaras Rugienius iš Rokiškio apskr. Sanitaru dirbo iki išėjimo iš lagerio. Grįžęs tesvėrė 40 kg. Mirė 1987 m. lapkritį.

JUODŽIŲ ŠEIMOS *likimas*

Pasakoja ANTANAS JUODIS
(g. 1941 m. Kėbliškių k.)

Užrašyta Girionyse
2006 m. lapkritį

Mano tėvas Pranas Juodis buvo areštuojamas Pakuonio stribų, mušamas ir kvočiamas, verčiamas išduoti brolio sūnus, partizanus. Du kartus jam pavyko išvengti Sibiro, nes apie rengiamus vežimus įspėdavo jo vaikystės draugas, kuris dirbo Prienų saugume.

Karo metu, užeinant rusams, visi tėviškės trobesiai sudegė, o šeima, traukiantis vokiečiams, buvo išvaryta ir frontą praleido prie Kauno. Grįžę po karo tėvai nieko nerado: nei trobesių, nei gyvulių, tik vieną seną šunį, laukiantį savo šeimininkų. Iki pasistatėme naujus trobesius, glaudėmės pas kaimynus.

Mano senelis Pranas Juodis prieš Pirmąjį pasaulinį karą išvyko į Ameriką, kur dirbo anglių kasyklose. Močiutė, tėvo mama Katerina, su vaikais liko Lietuvoje. Senelis iš Amerikos grįžo prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą ir greitai mirė. Mano tėvas Pranas Juodis baigė Pakuonio mokyklą, mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje, kurios nebaigė, nes, pašlijus ūkio reikalams, teko perimti ūkininkavimą. Tėvas buvo aktyvus Jaunalietuvių sąjungos narys.

Truputį istorijos apie Juodžių giminę. Visi 6 žuvę partizanai broliai Juodžiai buvo mano pusbroliai. Jų tėvas Motiejus ir mano tėvas Pranas – broliai. Dar buvo sesuo Marija, kuri jauna mirė. Partizanų Juodžių diedukai valdė apie 12 ha žemės. Senelis mirė 1915 m. Žemę ir ūkį tvarkė senelė Katerina (1871–1955 m.). Pradžioje žemę

užrašė sūnui Motiejui, o Praną leido į mokslus. Bet Motiejus gal nelabai sugebėjo ūkininkauti, pradėjo piktnaudžiauti alkoholiu, nebuvo „gaspadarnas“. Tada senoji Juodienė žemę perrašė sūnui Pranui, kuris jau buvo baigęs kelias gimnazijos klases ir buvo dirbęs Kėbliškių k. seniūnu. Motiejaus ir Agotos šeima su 6 sūnumis liko ant vieno hektaro žemės. Ėjo uždarbiaudami pas ūkininkus, dirbdavo net pas Jasių Garmų Antakalnio k.

Juodis Motiejus gimė 1900 ar 1897 m., buvo išvežtas į Sibirą, iš kur po 8-erių m. tremties, ištikus insultui, buvo parvežtas į Lietuvą. Čia prižiūrėjo ir slaugė brolio šeima. Mirė 1953 m. brolio Prano namuose.

Agota Juodienė-Pyplytė (partizano Kazimiero Pyplio-*Mažylio* teta) gimė apie 1904 m. Kai neliko vaikų, neliko ir šeimos. Juodienei pakriko nervai, buvo gydoma Prienuose, po to apgyvendinta Prienų senelių prieglaudoje, nes nei šeimos, nei giminių Kėbliškiuose praktiškai neliko. Mirė Agota 1958 m., palaidota Prienų kapinėse.

Motiejaus ir Agotos mirties metai yra teisingi, o gimimo metai apskaičiuoti apytiksliai pagal vaikų gimimo datas.

Mano dėdė Motiejus Juodis turėjo 6 sūnus. Po karo, užėjus rusams, visi 6 išėjo į partizanus. Tuo metu jau partizanavo jų pusbrolis Pyplys Kazimieras-*Mažytis*.

1. **Juodis Vytautas-*Šarūnas***, g. 1922 m. Į partizanus įstojo 1946 m. rudenį. Buvo paskirtas Geležinio Vilko rnkt. 4-tos kuopos vadu, vėliau – grandiniu. 1947 07 17 susisprogdino bunkeryje prie Ašmintos k., Prienų vlsč. Kartu žuvo jo brolis Algirdas ir dar keli kovotojai.

2. **Juodis Algirdas-*Merkys***, ***Vermachtas***, g. 1924 m. Iki partizanavimo dirbo buhalteriu. Į prtz. būrį išėjo 1945 m. 1946 m. pavasarį paskirtas Mindaugo būr. vadu, po to – Geležinio Vilko rnkt. 5-os kuop. (vėliau pavadintos Žiedo kuopa) vadu. Vadovavo Margininkų kautynėms, buvo sužeistas. Dalyvavo Paverknių kautynėse, užimant Pakuonį ir Vyčiaus kautynėse. Žuvo 1947 07 17 už Pakuonio, Ašmintos revuose, bunkeryje.

3. **Juodis Jonas-*Diedas***, g. 1931 m. (moksleivis). Areštuotas 12-kos metų ir nuteistas už tai, kad neišdavė savo brolių. Būdamas vaiku ir paaugliu, perėjo Rusijos kalėjimų golgotą, grįžo į Lietuvą ir tapo partizanu. Žuvo 1950 01 20 MGB agento *Nykštuko* sodyboje Margininkų k. su *Paparčiu*.

4. **Juodis Albinas-*Šturmas***, g. 1916 (1919). 1945 m. tapo prtz. ryšininku, buvo suimtas ir pateko į lagerį. Grįžęs įstojo į Geležinio Vilko rnkt. partizanų būrį. Žuvo 1950 03 išduotas su bendražygiu prie Rokų, Stasiulevičiaus sodyboje.

5. **Juodis Juozas-*Ungurys***, g. 1927 m. Į prtz. būrį įstojo 1944 m. rudenį. 1948 05 pakeltas į jaunesn. puskarininkius. 1949 02 13, žuvus Birutės rnkt. Žiedo kuopos vadui J. Išganaičiui-*Dėdei*, paskirtas kuop. vadu. Žuvo 1949 06 24 Broniaus Mačiulskio (buvo stribu, bet dirbo partizanams) sodyboje Dubravos k., Vaišvidavos miške, kartu su Santockiu Antanu-*Špoku*, g. 1922 m. Patamulšio k., Aukšt. Panemunės vlsč.

6. **Juodis Motiejus-*Zuikutis***, g. 1929 m. Žuvo 1945 08 Margininkų k. pas Kapočių. Jis pirmasis iš brolių išėjo į partizanų būrį (buvo raišas) ir gal po dviejų mėnesių pats pirmas ir žuvo.

Pagaršvio miškelyje, stataus skardžio pašlaitėje, 1947 07 17 įrengtoje slėptuvėje žuvo šie Geležinio Vilko rnkt. partizanai: **Algirdas Juodis-*Merkys*, *Vermachtas*** (Birutės rnkt. Žiedo kuop. vadas, buvo atvykęs pas brolį *Šarūną* pasitarti); **Vytautas Juodis-*Šarūnas*** (4-os kuopos vadas); **Povilas Šiugždinis-*Bitinas*, *Klevas*** (4-os kuopos eilinis); **Bronius Simanaitis (Simonavičius)-*Serbentas*** (4-os kuopos 1-ojo būrio vadas), **Juozas Batutis-*Pavasaris*** (4-os kuopos kuopininkas); **Vincas Prajera-*Meteoras*** (4-os kuopos 1-ojo būr. būrininkas); **Kazys Grajauskas-*Šermukšnis*** (3-ios kuopos eilinis).

Apie šių partizanų žūtį trumpai pasakojo **Nastutė Murauskienė-Ditkauskaitė**: „Vyrai slėpėsi mano tėviškėje įrengtoje slėptuvėje. Sužinoję, kad prie sodybos artėja rusų NKVD kareiviai ir vietiniai stribai, partizanai pasitraukė į miškelio šlaite įrengtą bunkerį. Aš juos palydėjau, uždengiau ir užmaskavau slėptuvės dangtį, bet, pasirodo, mano tėvų sodybą jau seniai sekė netolimo kaimyno išdaviko akys. Tai jis atvedė rusus į miškelį, atkėlė bunkerio dangtį, paskui, užsimetęs enkavedisto milinę, iš tolo stebėjo, kaip čekistai ir stribai vežė kruvinus žuvusių partizanų kūnus ir varėsi suspardytus jų rėmėjus bei ryšininkus. Išdavikas manė, kad jo niekas neatpažins, bet žmonės jį visgi atpažino ir jis sulaukė pelnyto atpildo.“

1996 m. **Aldona Jasnauskienė-Varanavičiūtė,** g. 1929 m. Armališkių k, Kauno r., pasakojo: „Pažinojau Juodžius iš Kėbliškių k. Jie gyveno pas mus įrengtame partizanų bunkeryje. Ir prieš mirtį jie čia gyveno, tik buvo išvykę į susitikimą prie Ašmintos. Juos įskundė, todėl patys susisprogdino bunkeryje miške Bagreno k. Armališkėse buvo ir daugiau bunkerių, nes čia netoli miškai, netoli ir Kaunas. Iš mūsų kaimo irgi daug vyrų partizanavo.

Prisimenu ir Juodienę iš Kėbliškių. Aplankydavo savo sūnus, atveždavo maisto, gal drabužių. Atvažiuodavo labai prastu arkliuku. Supratome, kad gyvena sunkiai. Kelias netrumpas, būdavo pavargusi, sušalusi. Prašydavo sūnų grįžti namo, nepartizanauti. Prisimenu jos žodžius: „Pareitumėt, gal gyvi liktumėt“, verkdavo juos įkalbinėdama, bet įkalbėti nepasisekė, žuvo visi.“

Žmonės pasakojo, kad 2 jos sūnūs gulėjo nušauti Pakuonyje ant aikštės, o Juodienė bulviakasio pabaigtuvėse, kad šoka, kad šoka. Jai sako: tavo vaikai Pakuonyje negyvi numesti, o ji šoka. Jai tada turbūt jau protelis buvo pasimaišęs, o kas dėjosi motinos širdyje – niekas nežino.“

Ona Stasiulevičiūtė-Čepienė prisimena: „Iš didelės 8 asmenų Motiejaus Juodžio šeimos težinomas tik jo kapas. Jo žmona Agota, po širdim išnešiojusi 6 sūnus, saugojusi nuo peršalimo, vaikiškų ligų, juos išauginusi ir išleidusi Tėvynės ginti, visų neteko. 1953 m. ji palaidojo lageriuose praradusį sveikatą, paralyžiuotą vyrą; pati dar 5-erius m. gyvenusi globos namuose Prienuose, palaidota Prienų vargšų bendrame kape. Antanina Garmutė savo knygoje „Išėjo broliai“ (1990 m.) apie Agotą Juodienę rašė: „Saugodami nuo išvežimo, nepraradę žmoniškumo, gydytojai pripažino motiną psichine ligone. Šventas gydytojų melas!“ Man regis, čia nereikėjo nei švento, nei prakeikto melo, kad pakriktų psichika, sugriūtų sveikata... Ji mirė paskutinė iš visos didelės šeimos, teturėdama vos 54 metus...“

***Pasakoja* ANTANAS KARANAUSKAS**
(g. 1927 m. Kėbliškių k.)

Užrašyta Kėbliškių k.
1998 m.

Juodžio Motiejaus šeima, kurios 6 sūnūs buvo išėję į partizanus, mums nebuvo giminės. Jų motina Agota Pyplytė – *Mažylio* tėvo sesuo. Viskas šeimoje buvo pagal motinos tvarką, tėvas naujakurys buvo nieku padarytas, gal todėl žmonės kaltino motiną dėl 6 sūnų žūties.

Čia buvo Pyplio Kazimiero tėviškė. Po karo juos vežė į Sibirą, bet visi pabėgo į Klebiškį, tik Onutę Pyplytę išvežė. Buvo išvežę Gelažius, Juozą Jarmalą.

Stribu teko būti ir man, tik labai neilgai. 1945 m. rudenį komsorgas ir Berūkštis raštu pakvietė ateiti į Pakuonio apylinkę. Nuėjome... Sako, būsite „liaudies gynėjai“ arba eisit į kariuomenę. Davė šautuvus, surikiavo, suskaičiavo, pasiuntė du į Pakuonį eiti sargybą, du – vienam, du kitam Beliūno svirno gale. Taip vieną naktį ir dieną, kitą naktį vėl, po 3 ar 4 naktų išsiprašiau namo, o namie lyg temperatūra, lyg apsirgau, tėvas liepė gulti į lovą ir niekur neiti. Vieną naktį – nieko, kitą vėl nieko, o trečią dieną atėjo ieškoti. Bet, kad guliu, sergu. Tada reikėjo dengti kluono stogą. Su tėte dirbu ant stogo, o pamatęs, kad ateina – guluosi į lovą ir vėl sergu. Kelis kartus atėjo, vėliau liovėsi vaikščioję.

Pirmutinis ištrūkau iš stribyno, paskui Kazys Kalinkevičius, Jonas Garmus, Antanas Diedonis-*Neris*, ilgiau stribu buvo Pranas Kleiza. Po karo buvo taip: jaunas rusas iš vakaro ateina valgyt prašydamas, o kitą dieną paėmęs šautuvą su stribais jau vaikšto. Rusus labai priimdavo į stribus.

Pas mus atėjo Grūšinis prašyti nuvežti jį į Užgirėlį (tuomet keltas per Nemuną buvo ties Darsūniškiu). Tėvas kažkaip išsisuko. Jį ten nuvežė Čepauskas ir pabėgo. Tada stribai paėmė vyruką su arkliu iš Užgirėlio ir abu (ir Grūšinį, ir vežiką) nušovė Bačkininkėlių kalne. Dėdė matė, bet bijojo kam nors pasakyti. Rytą vis dar guli nušauti. Tada dėdė, veždamas pieną į Pakuonį, pranešė valdžiai.

Prieš vežimus į Sibirą jaunimas labai dainuodavo – ne prieš gera... Prisimenu, Gelažiaus vyrai mėžia laukus (tai sunkus darbas) ir kad dainuoja, net laukai skamba, dainą: „Tau vandens atnešiu moliniam ąsoty, duosiu nusišluostyt rankšluosčiu dailiu...“

1948 m. rengėsi vežti žmones į Sibirą, NKVD apžiūrėjo šeimas, ir pas mus užėjo, tai reikia pavaišinti. Tėtė pasakė: „Traukiniu nevažiavau, lėktuvu neskridau, iš valdiško katilo nevalgiau, iš šautuvo nešoviau.“ Taip jis lyg ir pasiteisdavo. Tada vienas iš atėjusiųjų tarstelėjo: „Traukiniu dar gali važiuoti...“ Lyg ir nejauku pasidarė...

Iš* MARCELĖS ŽIBIENĖS-SINKEVIČIŪTĖS *prisiminimų
(g. 1909 m. Kėbliškių k.)

Užrašyta 1978 m.

Nemune pasigaudavome žuvies. Už darbadienius nieko negaudavome, gyventi reikėjo, vaikai maži, dar Juodienė, partizanų motina, eidavo rinkdama maistą. Rei-

kėjo duoti. Kartą į Panemunės turgų nunešiau ragažę žuvies: parduosiu, rūbų vaikams nupirksiu. Pro šalį praėjo Agota Juodienė: „Tu čia? Žinai, kas žuvį mėgsta?“

Sugrįžau namo verkdama, partempiau žuvį atgal ir atidaviau, kur reikia. Mūsų tėvas (vyras) Žibas Juozas buvo sąžiningas, netgi per daug, vaikams neleido iš tarybinio ūkio ar kolūkio vogti, reikalavo gyventi tik iš savo uždirbto gero. Vaikai pradėjo dirbti tarybiniame ūkyje: Jurgis – vairuotoju, Jonas nuo 14 m. – kroviku, parnešdavo duonos. O tėvas dirbti jau nepajėgė. Dukra Marijona audė lovatieses, jas parduodavo. Vėliau išmoko siūti, taip užsidirbdavo.

Tada vaikus pradėjo imti į rusų kariuomenę. Jurgis tarnavo Vilniuje, o Jonas Kazachstane – prie raketinių aikštelių. Tada kažkokie kariniai neramumai vyko. Gavome Jono laišką, voke mažas gabalėlis raudono sugeriamojo popieriaus įdėtas. Tėvas pradėjo verkti: „Neturim Jono, neturim Jono“. Tėvas buvo kare, žinojo, ką tai reiškia, bet viskas baigėsi gerai. Jau buvo nuplukdyti prie Jordano, bet nereikėjo išlipti – neramumai baigėsi...

***Pasakoja* JONAS ŽIBAS**
(g. 1937 m. Kėbliškių k.)

Užrašyta Kėbliškių k.
1994 m.

Gyvenome „gražiai“. Po karo ėjau į mokyklą, mama iš „šinieliaus“ (milinės) rankovių man kelnes pasiuvo. Ir „šinielių“ dar reikėjo gauti...

Vasarą revuose ganydavau gyvulius. Matydavau praeinančius partizanus. Jie įspėdavo: ką matei – nematei, ką girdėjai – negirdėjai. Žinojau, kad reikia tylėti. Niekas niekada netardė ir dėkui Dievui, o stribai revais irgi vaikščiojo, paklausdavo, ar nemačiau praeinančių vyrų.

Jeigu mūsų šuva staugia, žinok, kitą dieną stribai vaikščios, o partizanai tėvui liepė naktimis šunį uždaryti, kad nelotų.

Kai jaunas buvau, kaimuose buvo daug jaunimo, talkos, šokiai, dainos, net laukai skambėdavo. Labai mėgau šokti. Ir mergų daug buvo. Kartą – šokiai pas Jarmalą, aš dar paauglys buvau, ir stribai atėjo į šokius, o čia buvo partizanai Jonas ir Albinas Juodžiai. Merginos susispietė į būrį, jo vidury Juodžius apsupo ir dainuodamos nuėjo namo. Taip juos išgelbėjo nuo sribų. Kiti vyrai pasislėpė kitaip. Viskas baigėsi gerai.

Švęsdavome religines šventes. Mama ką nors skanesnio padarydavo. Samagoną kaime virė, kai kas iš to gyveno. Už darbadienius kolchoze juk nieko negaudavo. Aš jau tarybiniam ūkyje dirbau. Čia mokėdavo algą pinigais: rubliais ir raudonais červoncais. Jau tik pradedi atkusti, daugiau uždirbi, jau šį tą gali nusipirkti – keičia pinigus. Ir vėl pradedi nuo biednystės. Mano amžiuje tris kartus rusai keitė pinigus.

Tie Juodžiai, Motiejaus šeima, buvo vargšai. Jų tėvai žemės nedaug turėjo. Užrašė ją motina šitų Juodžiukų tėvui Motiejui. O prieš pat savo mirtį perrašė Pranui. Liko Motiejus su 6 sūnumis gal ant 1 hektaro.

Juodienė Agota žmonėms guosdavosi: „Sūnūs – partizanai, kai nugalėsime (aišku, užsienis padės), sūnūs gaus dvarus. Vienam – Daukšiagirė, antram – Patamulšys, kitam...“

Dieve, Dieve, neliko nė vieno sūnaus. O ir ką jie su tais dvarais būtų darę? Juodžiukai mokėjo tik skaityti, rašyti. Biednų žmonių svajonė... Toks gyvenimas, tokie laikai... Nebūtų buvę karo, būtų likę gyvi, kur nors dirbtų ir būtų pavalgę.

Po karo buvo trys rūšys kovotojų: stribai – juos visi žinojo; Lietuvos partizanai – juos dar vadindavo miškiniais, žaliukais, turėjo jie bunkerius revuose, slapyvardžius. Buvo bunkerių ir Kėbliškių k., pas Kalinauską, Žilinską, Jarmalą, pas Kasčionį už Nemuno, Tamulšios upelio revuose.

Ir dar buvo viena rūšis: tai – banditai, vagys, „razbainykai“. Jie tų pačių kaimų žmonės. Dieną namuose dirbdavo, o naktį su kaukėmis eidavo atiminėti iš kaimynų maistą, drabužius ir kt. Rengėsi kaip partizanai, buvo ginkluoti, irgi turėjo slapyvardžius.

Mano tėvas ir Navickas dirbo Daukšiagirės spirito varykloje, tai parsinešdavo spirito. Tie vagys spiritą naktimis atiminėdavo. Mano tėvas du iš jų pažinojo – tai iš anos Nemuno pusės. Slapyvardžiai: *Šmitas*, *Kmitas*. Pavardės žinomos: vienas iš jų ir dabar gyvena Pakuonyje. Tėvas juos su kirviu išvijo iš namų, tai daugiau nesirodė. O Navickų, gyvenančių anoje revo pusėje, šeimą labai ilgai apšvarindavo. Tuos vagis gaudydavo ir stribai, ir partizanai: nušaudavo, pakardavo, švelnesnių bausmių jiems gal ir nebuvo.

Mano tetėnas Marčiulionis (jų pravardė „Četverikai“) Mataušas-*Karosas* iš Pašventupio išėjo į partizanus. Galėjo ir neiti, turėjo darbą: Panemunėje su arkliu išvežiodavo duoną iš kepyklos į parduotuves. Parnešdavo duonos savo šeimai, o po karo gauti jos kepaliuką buvo didelis dalykas.

Partizanaudamas dėdė Mataušas kartais slapstydavosi pas mano tėvą Žibą Juozą Kėbliškiuose. Kartą „ablavo“ metu garnizonas ėjo per Kėbliškių k. viską tikrindamas. Tėvas Mataušui liepė dingti, tas įšoko į bulvių duobę, bet ras duobėj – bus dar blogiau, o į rėvą jau nenubėgsi – kareiviai čia pat. Matas sode nusisegė kelnes, atsitūpė, neva savo reikalui, kareiviai praėjo pro šalį. Pas tėvą, pamenu, slapstėsi apie tris savaites.

Mįslinga PETRO BERŪKŠČIO *žūtis*

Iš PRANO BERŪKŠČIO *prisiminimų*

(g. 1933 m. Vizginių k.)

Užrašyta Kaune
2006 m.

Mūsų mama Uršulė Garšvaitė-Berūkštienė g. 1910 m. JAV. Jos tikroji sesuo Marytė irgi gyveno JAV, užaugino 4 vaikus. Prie ruso su jais ryšių nepalaikėme, kai „atšilo“, parašiau laišką, bet grįžo – nerado adresato. Mamos mama ir patėvis grįžo i Lietuvą. Vizginuose nusipirko 6 ha žemės. Čia buvo kaip ir mamos tėviškė, mes – aš, Ona, Elena ir Albina – čia gimėme.

Mano tėtė Petras Berūkštis gimė 1903 m. Buvo baigęs 7 klases, dalį Lietuvoje, dar mokėsi Maskvoje, nes ten gyveno jo dėdė Kazimieras Berūkštis – stomatologas, asmeninis caro gydytojas. Jaunas būdamas, tėtė trejus metus gyveno JAV, bet Amerikoje tuo metu buvo krizė, neužsikabino, grįžo į Lietuvą. Taigi anais laikais buvo pasimokęs ir pasaulio matęs.

Mes gyvenom Vizginuose. Po karo, kai tėtė buvo paskirtas Pakuonio vlsč. pirmininku, gyvenome Pakuonyje. Dirbdamas kitur, parvykdavo į Vizginus aplankyti šeimą. Važiuojantį 3 kartus sulaikė partizanai.

Pirmą kartą Lapainioje jį sulaikė *Saulės* vadovaujamas partizanų būrys ir pasakė, kad juo žmonės patenkinti, ir liepė dirbti toliau. Antrą kartą – žmonės tavęs nepeikia, bet tu jiems (valdžiai) netarnauk. Trečią kartą tėtė sumelavo, kad į apskritį jau padavė atsistatydinimo dokumentus.

Po kiekvieno sulaikymo tėtę tardydavo Kauno saugumas. Girdėjome atsiliepimus, kad tėtę vadino ubagų tėvu, nes nepasiturintys ūkininkai džiaugdavosi, kad jis kažkaip sugebėdavo kiekvienam 5 maišais sumažinti duoklę valstybei.

Kad Petras Berūkštis padėjo Lietuvos partizanams, kad jis buvo jų ryšininkas, namuose nebuvo kalbama. Mes, vaikai, nieko nežinojom, gal nežinojo ir jo žmona – mūsų mama.

Vienas inžinierius, kilęs iš Pakuonio (gal Garmus?), mano seseriai Onai pareiškė: jeigu kas nors pasakys, kad Berūkštis išdavikas, spjauti jam į akis. Ona Berūkštytė-Bartkienė gyvena Kaune.

Pakuonyje stovėjo NKVD kariuomenės garnizonas. Jo kareiviai šukuodavo apylinkes ieškodami partizanų bunkerių. Vieno žygio metu partizanų bunkeryje jie rado jauniausią Čepulio sūnų. Suėmė, parvežė ir uždarė į Pakuonio areštinę. Čepulio giminės kažkaip papirko Pičkasovą ir jis Berūkščiui be niekur nieko liepė Čepulį paleisti, tėvas nesutiko, nes tada jį patį būtų į Sibirą išboginę. Ir netrukus, kai garnizonas išvyko gaudyti partizanų, jie atvyko į Pakuonį gaudyti Petro Berūkščio. Kai prasidėjo susišaudymas, Petras Berūkštis buvo pas Milušauską, o kariuomenė stovėjo už 2 km nuo miestelio, palei Gelažinį raistą Prienų link, stribai bijojo ten nosį kišti. Petras tada taip ir pasakė: „Čia tie vaikeliai gali nelaimių prisidaryti“. Išėjo ir negrįžo. Po kurio laiko rado jo lavoną su kankinimo žymėmis. O Sokolovas pasislėpė pas Juškauskus ant aukšto, miežių dėžėj. Mat eidamas su žemės registracijos knygomis sutiko partizanus, į jų klausimą, kas būsi, atsakė – sargas. Apylinkės knygas iš jo atėmė, o patį paleido. Išgelbėjo jį kaliošai ir apiplyšę marškiniai.

Dar partizanavo du Čepulio broliai, jie buvo bjaurūs ir žiaurūs. Vieną jų Darsūniškyje žmonės užmušti rengėsi. Jauniausiąjį Čepulį teisė, išvežė į lagerį. Neilgai ten buvo, nes nepilnametis.

Liko mama Berūkštienė, 34-erių našlė su 4 vaikais. Tada miškiniai suėmė ir ją, bet mama pabėgo, jeigu ji būtų žuvusi, mums vienas kelias – į vaikų namus. O ten ir tada buvo, ir dabar yra banditų perykla. Prie rusų sudarė dokumentus dėl tėvo žūties, gavome pašalpas, pensijas, mokėmės, išėjome į gyvenimą.

Dar ir dabar Pakuonyje sklando įvairūs gandai, kas nužudė Petrą Berūkštį. Partizanai nežinojo jo gerų darbų? Prasigėręs stribas, kaip teigia A. Lisauskas? O gal

dabar visiems mums žinomi smogikai, kurie doro žmogaus žūtį norėjo primesti Tėvynės gynėjams?

Apie tėvo Petro Berūkščio brolį ir seseris nieko nežinau, tik tiek, kad du broliai mirė, kad jis kilęs iš 8 ha ūkio. Šiek tiek žinau tik apie stomatologą Kazimierą Berūkštį, gyv. Maskvoje. Jo sūnus Kazimieras psichiatras, gyveno ir dirbo Maskvoje, turėjo sūnų Igorį, muzikantą, baigusį konservatoriją. Igoris prie sovietų valdžios su trupe pabėgo į Japoniją, o iš ten – į Vakarų Vokietiją.

Būdamas kursuose Maskvoje, sužinojau jų adresą, radau gyvenančius Arbate, sutiko Kazimiero marti Tatjana. Tik kai parodžiau pasą, su manim pradėjo kalbėti ir pasakė: „Kaip gaila, kad jūs neatvažiavote prieš dvejus metus, gal taip nebūtų atsitikę." Tai apie Igorį – gal nebūtų pabėgęs... Tai buvo apie 1976-uosius. Vėliau pamečiau jų adresą, ryšys nutrūko...

Pagal Marijos Žibienės kitų 2006 m. užrašytus atsiminimus

Iki šiol prieštaringos žinios sklinda apie pokario Pakuonio vlsč. pirmininką Petrą Berūkštį. Nors ši vietovė buvo ne DKA (Didžiosios Kovos apyg.) teritorijoje, tačiau įvykiai susiję su Kruonio valsčiumi ir *Saulės* būriu.

Gal partizanai žinojo, kad pirmininkas daugeliui apylinkių vyrų padarė legalizacijos dokumentus ir jie galėjo įsidarbinti. Tai patvirtina Pakuonyje gyvenantis Kazys Gylys (g. 1926 m.). Kai jo šeima slapstėsi nuo trėmimo į Sibirą, P. Berūkštis išdavė jiems dokumentus, pagal kuriuos jo brolis Kazys iš Kampiškių, kur dirbo buhalteriu, grįžo namo. Sako, partizanas Algirdas Juodis (iš Kėbliškių k.) net pyko, kad P. Berūkštis daugeliui išdavė dokumentus, kitaip jie būtų nuėję į mišką. Nė vienas dokumentus gavęs vyras nebuvo išduotas ir nenuėjo į stribus, greičiau atvirkščiai – tapo partizanų pagalbininkais.

Antanas Micka iš Pašventupio k. prisimena, kad jo brolis Algis ir Vincas Juškevičius Pakuonio vlsč. raštinėje dirbo raštininkais. Jie rašomąja mašinėle spausdindavo partizanų atsišaukimus, laikraštėlius, nes Vinco dėdės Šimas ir Kazys Gervės partizanavo. Petras Berūkštis žinojo apie savo darbuotojų veiklą, tačiau tik perspėdavo būti atsargiems ir priekaištaudavo: „Prisidarysit, vaikai, bėdos, oi prisidarysit..."

Pakuonietis Antanas Pokštas liudija, kad 1945 m. buvo LLA narys, o brolis Juozas partizanavo. Kai į valsčių apsimetęs savu atėjo išdavikas, jie buvo per prasti konspiratoriai, kad neišsiduotų. Juos suėmė po Viktoro Bužo žūties. Vincas 1946 01 26 buvo sušaudytas Kauno kalėjime, o Algį Micką nuteisė ir išvežė į Vorkutą, kur 1946 m. jis žuvo. Pakuonyje dokumentus gavo ir Ona Trakimaitė-*Ožka,* Didžiosios Kovos apyg. štabo viršininko Benedikto Trakimo-*Genelio* sesuo.

R. K. p a s t a b a: **Onos Trakimaitės-Lapinskienės-*Ožkos*** pasakojimų fragmentai publikuoti kn. APP, IV d., p. 614. Be to, ji minima ir kt. šios serijos knygose: I d. – p. 825, 836, 837, 839 ir 848; III d. – p. 817; IV d. – p. 608, 613–615, 617 ir 624–626; VII d. (2) – p. 60, 62, 100, 101, 108–112, 115, 116, 119, 121, 124, 132, 133, 144 ir 184.

Žuvusio Vinco Juškevičiaus sesuo Juzė Šustickienė-Juškevičiūtė irgi tvirtino, kad brolis (jų tėvelis Pakuonyje buvo vadinamas „Bokštiniu") su draugu Antanu

Micka tikrai padėdavo partizanams. Valsčiaus pirmininkas Petras Berūkštis buvo geras, protingas ir supratingas žmogus, kuriam reikėjo saugotis ne tik stribų ir kareivių, bet ir vietinio partorgo Sokolovo. Jis buvo Lietuvos rusas, visada vaikščiojo su kaliošais ir prastai apsirengęs, tačiau norėjo būti protingiausias. Po karo valsčiaus valdyba buvo Navakauskų name, paskui persikraustė pas Juškevičius.

Kiti susitikimai su partizanais Petrui Berūkščiui nebuvo tokie linksmi. Antrą kartą susitikus, jie patarė netarnauti okupantams, nors nepriekaištavo, net padėkojo už pagalbą.

Kazys Gylys, g. 1926 m. Skabeikių k., šiuo metu (2005 12 07) gyv. Pakuonyje: „Pakuonio apyl. pirmininkas Petras Berūkštis daugeliui vyrų padarė dokumentus, kad galėtų išeiti į kariuomenę arba įsidarbinti. Tada karas, suirutė, daugelio dokumentai dingo, o išsireikalauti juos galėjo tik apylinkės atstovai. Mūsų šeima, kad neišvežtų į Sibirą, buvo išbėgusi iš namų. Dirbau Kaune, vėliau Kumpiškėse buhalteriu. Kai grįžau į savo kraštą, man Berūkštis irgi padarė pasą. Partizanas Algirdas Juodis (iš Kėbliškių k.) pyko ant Berūkščio: „Šimtui vyrų dokumentus sutvarkė, be dokumentų būtų pas mus atėję... (į mišką).“

Antanas Pokštas, g. 1924 m. Pakuonyje (užrašyta 1989 m. rugpjūčio mėn.): „Mačiau, kaip senis Beliūnas laukė kareivukų, Bijeikis ant arklio sėdėjo, Jurgis Černevičius ir Berūkštis pas Milušauską buvo nuėję. Stribai šaudė kitame Pakuonio gale. Berūkštis išėjo pažiūrėti ir jį pagavo miškiniai.“

Juozas Gylys, g. 1924 m., gyv. Pakuonyje, (2006 m.): „Tada, kai nušovė Berūkštį, aš mačiau partizanus, vaikigalis buvau, buvo įdomu. Atvažiavo jie nuo Patamulšio gal viena, gal dviem „padvadomis“. Vieni vežime sėdėjo, kiti šonuose ėjo pėsčiomis. Ginkluoti. Daug jų. Spėjama, kad jų tikslas buvo nubausti valsčiaus viršininkus. Berūkštį pagavo, o komsorgas Sokolovas išsisuko meluodamas, būtų ir jį paėmę su Berūkščiu.

Kaip viskas vyko, nemačiau, nes tėvai mus, paauglius, į rūsį uždarė, liepė tylėti. Sako, kad iš Pakuonio visi Prienų link, po to į Antakalnį pasuko.“

Juzė Šustickienė-Juškevičiūtė, g. 1915 m. Pakuonyje (užrašyta 1991 m. rugsėjo mėn.): „Vincas Juškevičius (tėvo pravardė „Bokštinis“) tikrai dirbo Pakuonio apylinkėje raštininku ir tikrai padėdavo partizanams. Tada apylinkės pirmininkas buvo Berūkštis, partorgas – Sokolovas. Apylinkės taryba įsikūrė pas Navakauską, prieš tą įvykį persikraustė pas mus. Berūkštis labai lamtas (supratingas) žmogus buvo, jauniesiems sakydavo: „Vaikai, prisidarysite bėdos...“

Iš vakaro valsčius persikraustė pas mus. Berūkštis sako: „Rytoj įkurtuves darysime.“ O mes anksti rytą išvažiavome į Prienų malūną pikliavoti miltų. Dieną grįžtame: palei Gelažinį raistą (apie 2 km nuo Pakuonio) rusų kariuomenė, o namuose lentų atvežta karstui daryti. Tada partizanai išvežė ir nužudė Berūkštį. Kai jie pradėjo šaudyti, Berūkštis buvo pas Milušauską. Sako: „Čia tie vaikeliai, einu juos sutvarkyti.“ Ir užėjo ant partizanų.

Sokolovas – Lietuvos rusas, nešė žemės knygas NKVD-istams (jie pas Vaikšnienę rūsy sulindę buvo). Visada kaliošais avėjo ir paprastai apsirengęs. Miškiniai paklausė: „Kas tu toks?“ Jis atsakė: „Sargas.“ Knygas atėmė, o jį paleido. Tada Sokolovas pas mus ant aukšto užlipo ir į miežių dėžę įsirausė.

Vincą Juškevičių, Algį Micką ir kitus vyrus suėmė žuvus Viktorui Bužui. Bužas ruošėsi važiuoti į Kauną, kažko susiginčijo su Vincu, vienas kitam pagrasino – negrįši. Ir neaišku, ar atsitiktinumas, ar tikrai Viktorą paskundė partizanams. Partizanai Viktorą nušovė ties Rimo sodyba, o Vincą, Algį ir kitus suėmė. Raslauskaitė pasakojo, kad ir jos brolį suėmė. Sako, aš išsigyniau, o Vincas kai ką prisipažino. Ir Raslauskui sakęs: „Juozai, sakyk teisybę, man labai sunku kentėti.“ Vincą teisė Daukšiagirėje. Kur jį padėjo, niekas nežino. O buvo šlubas, dešinė koja sausa, smulkutis toks. Partizanai Kazys ir Šimas Gervės buvo Juškevičiaus Motiejaus sesers vaikai, Kazė Juškevičienė-Gervytė šiuo metu gyvena Kazlų Rūdoje; Angelė – Kaune; Vincas suimtas NKVD, sušaudytas Kaune; Bernardas mirė; Benjaminas Kaune; Genutė, Felerancija ir Kazė – Kazlų Rūdoje.“

Pasakoja KAZĖ DEVEIKIENĖ-GARMUTĖ-*PAKALNUTĖ*

(g. 1922 m. Antakalnio k., Pakuonio apyl.)

Užrašyta 1991 m.

Mūsų namuose ir revuose buvo 4 partizanų bunkeriai. Žinojome ir pažinojome juos, buvau jų ryšininkė. Priesaiką daviau kartu su visais partizanais. Pokario metais brolis Juozas įstojo į partizanus. Partizanams padėjo mano seserys Agota ir Janė. Mano dukra Regina tada buvo 6 m., sūnus Romas – 3 mėn., o Romo tėvas buvo partizanų vadas Jonas Šiugždinis-*Anupras* iš Važatkiemio.

Bunkeriuose buvo daug vyrų, vienų žinojau tik pavardes, kitų tik slapyvardžius, kitų visai nepažinojau... Prisimenu:

1. ***Viesulą*-Marčiulionį Vytautą,** g. 1923, iš Pašventupio k., Pakuonio vlsč. Žuvo 1946 07 27;

2. ***Karosą*-Marčiulionį Mataušą** (pravarde „Četverikas“). Žuvo prie Pakuonio;

3. ***Žalgirį*-Garmų Juozą**, g. 1929 m. (mano brolis). Suimtas 1946 07 15. Mirė 1979 m.;

4. ***Kovą***;

5. ***Varguolį*-Lodą Kazį, Jurgio** (gimimo metai įvairuoja: 1904, 1903, 1923 m. – *R. K.*).

6. ***Vasarą*-Maceiną Juozą** iš Patrakiemio;

7. ***Pavasarį*-Batutį Juozą**, g. 1921 m., iš Bučkiemio (kitur iš Pagaršvio k.), Prienų vlsč. Žuvo 1947 07 17 bunkeryje Ašmintos k., Prienų vlsč.;

8. ***Šperlingą*-Šiugždinį Justiną**, g. 1924 m. Alksniakiemio k., Prienų r. Žuvo 1951 04 09 Daktariškių miške bunkeryje su savo tėvu partizanu *Seneliu*-Šiugždiniu Motiejumi;

9. ***Žilviną*-Šermukšnį Algirdą**, g. 1926 m. Kaune. Suimtas 1953 04 10 ir užverbuotas MGB agentu smogiku pseudonimu *Vacys*;

10. ***Bitiną*-Šiugždinį Povilą**, g. 1925 m. Alksniakiemio k., Prienų vlsč. Žuvo 1947 07 17;

11. ***Serbentą*-Simanavičių** (kitur Simonaitis, Simanaitis) **Bronių**, g. 1918 m. Mauručiuose. Žuvo 1947 07 07 kartu su kitais 7 prtz. prie Pakuonio, Ašmintos k., Milušauskų žemėje įrengtame bunkeryje;

12. ***Vytautą Didįjį*-Stulpiną Boleslovą**, g. 1908 m. Pakuonyje. Žuvo 1946 06 20 Vaišvydavoje. Geležinio Vilko rnkt. partizanas;

13. ***Našlaitį*-Jurgelevičių Praną**, g. 1928 m. Pakumprio k., Prienų vlsč. Žuvo 1948 02 26 Ašmintos k., Prienų vlsč.;

14. ***Mažytį*-Pyplį Kazimierą**, g. 1923 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč. Žuvo 1949 09 23 Kalesninkų miško kalvėje, Alovės vlsč. bunkeryje, su Juozu Makarevičiumi-*Žilvičiu*;

15. ***Kastytį***;

16. ***Gegužį*-Gelčį Juozą**, g. 1920 m. Pociūnų k., Prienų vlsč. Žuvo 1946 09 04 Pošvenčio k.;

17. ***Lapę*-Sebastijauską Vladą** (kitur Sabastijonaitis), g. 1922 m. Kaune. Suimtas 1946 07 15 Pošvenčio k.;

18. ***Mišką*-Raižį Praną**, **Magdės**, g. 1923 m. Pošvenčio k., Prienų vlsč. Suimtas 1946 07 15;

19. ***Vėją***, ***Vėjelį*-Karalių Praną**, g. 1922 m. Bagrėnų k., Prienų vlsč. Žuvo 1947 11 19 Kašonių k., Jiezno vlsč. nuo išdaviko rankos;

20. ***Brogą*-Stravinską Motiejų** iš Panemunės vlsč. Žuvo 1946 09 22;

21. ***Povą*-Rossemaną (Rosmaną) Heinrichą**, g. 1913 m. Traisa k., Esseno krašte, Dormstadt apskr., Vokietijoje. 1946 m. vasarą įstojo į Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 4-ąją kuopą, daugiausia gyveno su broliais Šiugždiniais. 1951 04 08 išduotas ir Pociūnų k., Prienų r., suimtas. Po metų tardymo sušaudytas.

***Sodininkas*-Balnanosis** pranešė, kad *Povas* suimtas, tada partizanai spėjo pasitraukti. 1947 m. balandžio 12 d. garnizonas sprogdino bunkerius naktį. Išbėgau į lauką, visas dangus raudonas ir į viršų revo medžiai kyla, trenksmas, ugnis, nežinojau, kad vyrai spėjo pabėgti, parpuoliau ant kelių ir šaukiau Švenčiausiąją Mariją pagalbos. Naktį kažkas pabeldė į langą ir liepė man bėgti. Pasiėmiau vaikus ir – pas Janę Marčiulionytę, ji su vežimu į Kauną nuvežė. Su 3-jų mėn. kūdikiu pradėjau bastytis pas nepažįstamus žmones. Pagyvenu pas vieną šeimininkę Panemunėj, ta jau bijo laikyti, liepia išeiti, kraustausi su vaikais pas kitą, kas priima, Šančiuose, Vičiūnuose sandėliukuose, palėpėse, neturėjau jokių dokumentų, todėl negalėjau įsidarbinti. Per Kalėdas ar Velykas šeimininkai pyragus ir kiaušinius valgo, o aš iš kiaulinio ėdalo bulvyčių pasirenku į antį, vaikams parnešu. Tėvai ir sesuo Janė jau buvo išvežti į Sibirą, sesuo Agota gavo 5-erius m., brolis Juozas kankinosi Rusijos lageriuose Norilske. Nubausti mūsų šeimą pasirašė Motiejus Barštys ir Motiejus Stasiulevičius. O Janę Marčiulionytę, kai grįžo mane išvežusi, saugumas tardė, klausinėjo, kur mane su vaikais padėjo. Ji atsakė, kad aš išlipau iš vežimo, prašiau palaukti, o pati nuėjau į miestą...

Į namus grįžau po 5-erių m., kai viskas aprimo, gyvenimą reikėjo pradėti nuo nieko. Sūnui Romui jau buvo 5-eri, o dukrai Reginai – dvylika metų.

LYA (KGB arch.), f-1, ap. 58, b.30438/3

Išrašas iš sulaikymo protokolo
Adaptuotas variantas

<...> 1946 m. rugpjūčio 15 d., mes, Prienų MVD sk. viršininko pavaduotojas ltn. ZGONNIKOV, kartu su Prienų MVD OBB sk. vyr. oper. įgaliotiniu j. ltn. SITAVIČIUMI ir paieškos grupės vadu majoru KURYCINU, atlikome čekistinę-karinę operaciją Pašventupio k., Prienų vlsč., kurios metu 300 m į vakarus nuo pil. Banionio Jurgio, koordinatės ?–62, krūmuose, prie upelio, buvo aptiktas partizanų bunkeris. Partizanai, buvę bunkeryje, pasipriešino, paleido keletą kulkosvaidžio salvių ir išmetė 7 granatas.

Iš bunkerio gyvi ištraukti 5 partizanai:

1. **Loda Kazys, Jurgio-*Vargas***, g. 1923 m.;
2. **Sebastijauskas Vladas, Vlado-*Lapė***, g. 1923 m.;
3. **Maceina Juozas, Jurgio-*Vasara***, g. 1923 m.;
4. **Garmus Juozas, Kazio-*Žalgiris***, g. 1929 m.;
5. **Raižys Pranas, Magdės-*Miškas***, g. 1923 m.

***Pasakoja* ELENA ULECKIENĖ-ALIUKEVIČIŪTĖ**

Užrašyta Prienuose
1989 m.

Gimiau 1941 m. liepos 15 d., Bačkininkėlių k., Pakuonio sen., šiuo metu gyvenu Prienuose, Stadiono g. Nr. 27.

Mano mama Antanina Lapinskaitė-Aliukevičienė, Jurgio, g. 1921 m. Darsūniškyje. Teista kaip partizano *Saulės*-Alfonso Aliukevičiaus žmona. Suimta 1946 m. gruodžio 24 d. Kalėjo iki 1955 m. lapkričio 5 d. Magadano srityje. Mirė 1989 m.

Tėtis Alfonsas Aliukevičius g. 1915 m. (kitur 1918 m.) Jiezno r., Darsūniškio k., kuriame visą laiką ir gyveno. Baigė Darsūniškio mokyklą, iki vedybų dirbo tėvų ūkyje. 1937 m. susituokė su Antose (Antanina) Lapinskaite, tarnavo Lietuvos kariuomenėje Kaune. Po kariuomenės gyveno Darsūniškyje, turėjo 3 vaikus: sūnus mirė 8-ių mėn., aš – Elena ir dukra Genovaitė Petrauskienė gyvena Kaune, Partizanų g. 210, nr. 4.

Rusams okupavus Lietuvą, tėvas savanoriu išėjo į partizanus, 1944 m. sukūrė Didžiosios Kovos apygardos partizanų būrį, kuriam vadovavo *Saulės* slapyvardžiu. Būrys kovojo Jiezno, Kaišiadorių, Prienų ir Kauno r. iki 1947 m. pavasario. Tėtis A. Aliukevičius, Stravinskas ir kiti partizanai buvo apsupti specialiųjų rusų karinių dalinių kaimo sodyboje, nukauti ir sudeginti. Kur palaidoti palaikai, nežinoma.

Jeronimas Lapinskas – mano dėdė, mamos brolis, g. 1927 m. Bačkininkėlių k., žuvo 1946 m. Pas jo tėvą atėjo partizanai, o Jeronimas atbėgo pas Televičių pažiūrėti, ar nėra stribų. Jį su tėvu išsivarė Sugintas, į Guogų rėvą, ir ten nušovė, parvežę į Pakuonį, numetė ant grindinio, o po kelių dienų išsiaiškino, kad nekaltas, ir atidavė lavoną tėvui palaidoti. Namie pašarvojo ir palaidojo Darsūniškyje. Prisimenu:

tamsus rudas kostiumas, rudi batai. Kadangi ledas silpnas, tai karstą uždėjo ant didesnių rogių ir pervežė per Nemuną. Gal buvo pavasariop, kad ledas nestiprus?

Jeronimo tėvai Jurgis ir Konstancija irgi palaidoti Darsūniškyje. Jų sodyba buvo Bačkininkėliuose, pakalnėj, netoli Televičiaus. *Saulės* ir jo kovos draugų bunkerių išdavikas – gyvas, gyvena Piliuonoje.

Pasakoja ONA SKLIAUDIENĖ-ALIUKEVIČIŪTĖ
(g. 1937 m. Bačkininkėlių k.)

Užrašyta Kaune
1989 m.

Mano tėvas Juozas Aliukevičius, Igno, g. 1910 m. Bačkininkėlių kaime. Žuvo 1945 m.

1944 m. jį paėmė į rusų armiją. Pabėgo ir slapstėsi, o mes gyvenome su Maleckais. Kartą iš Margininkų užėjo Tamošiūnas, jį Maleckienė pavalgydino, o jis turbūt pamatė tėvą. Tada Tamošiūnas pranešė stribams ir pats su jais atėjo. Stribai Tamošiūną uždarė į malkinę ir nušovė. Tėvas kluone šiauduose tupėjo, jie jo nerado. Tada liepė mums ir Šiugždams (pravarde „Kavoliukai“) pasiimti mantą ir viską padegė. Sėdėjo ir laukė, kol sudegs. Tada rado dviejų žmonių palaikus: Tamošiūno – išdaviko ir mano tėvo. Atvežė juos į Pakuonį labai apdegusius, neatpažįstamus.

Partizanas *Saulė* buvo mano tėvo brolis. *Saulę* irgi į Pakuonį atvežė su Lapinskėliu. Tėvas Lapinskas verkė, nes vaikas baloje numestas gulėjo, tai atidavė tėvui palaidoti.

Pasakoja ANGELĖ JUŠKEVIČIŪTĖ
(g. 1934 m. Pakuonio k.)

Užrašyta Kaune
1992 m.

Mano brolis Vincas Juškevičius, g. 1925 m., žuvo 1946 m. Areštavo jį prieš pat Žolinę, kai Vincas susiginčijo su Buzu, kuris išvažiavęs negrįžo. Vienas kitam pasakė: „Aš taip padarysiu, kad tėvai nesužinotų, kur tu...“

Vincą ir mane suėmė ir išvežė į Kauną. Brolį labai mušė, nes jis kai ką prisipažino. O dirbo jis tada Pakuonio apylinkėje raštininku, mašinėle miškiniams kai ką spausdindavo. Teisė jį Daukšiagirėj. Teismo metu žmonės liepė mamai išeiti ir slėptis, kad nesuimtų.

Mane nuteisė 6-eriems m., bet Maskvoje reabilitavo. Grįžau 1946 m., o 1947 m. išvežė su tėvais į Sibirą. Tėtė Motiejus gimė 1889 m., tada jam buvo 58 m. Genutė liko, mokėsi Kaune. Bernardas liko pas tetą, bet jam buvo labai blogai, tai 1951 m. aš išsivežiau jį į Sibirą.

Pakuonio apylinkėje dirbo saugumietis Varnas. Jis žuvo Pamotery, prie gyventojų Paukščių tvoros...

Šimas ir Kazys Gervės – mūsų pusbroliai, jų namuose buvo bunkeris. Juos įskundė, namus sudegino, juos suėmė ir atvežė į Pakuonį. Dėdę Juozą, mamos brolį, užmušė saugume Prienuose, sesuo, atrodo, išprotėjo, teta mirusi. Iš jų šeimos nieko neliko.

Kai mus vežė į Sibirą, Pakuonio vlsč. viršaitis buvo Raižys. Į Kazlų Rūdą grįžom 1956 m. Raižys buvo Kazlų Rūdos vykdomojo komiteto pirmininkas. Prisimenu, mums neleido pasiimti indų, o buvo gražūs. Raižys naudojosi tremtinių turtu, įsikūrė ištremtų žmonių name, tai ir gyvenimas užsibaigė nekaip: pats pasikorė, žmona mirė, sūnus išėjo bandito keliais...

Reabilitacijos pažymoje parašyta, kad brolis Vincas Juškevičius sušaudytas Kaune 1946 m. sausio 26 d.

Pasakoja ANTANAS POKŠTAS
(g. 1926 m. Pakuonyje)

Užrašyta Pakuonyje
1989 m.

Vincas Juškevičius buvo žioplas, neva sugedusią rašomąją mašinėlę vis nešdavo taisyti. Berūkštis jį įspėjo: „Žiūrėk, miškiniams neprirašyk.“ O jie iš tikrųjų partizanams atsišaukimus spausdindavo.

Berūkštis buvo geras žmogus, bet, pamatęs, kad rusai laimi, jiems ir nuėjo tarnauti. Kai Berūkštį suėmė, garnizono nebuvo. Partizanai nuo Patamulšio atvažiavo su kulkosvaidžiu. Du ginkluoti rusai buvo Kapų g., bet bijojo užkabinti partizanus, prie kapų pratūnojo.

Prieš išvežant mane verbavo Mitrofanovas būti jų agentu. Krunklevičius sakė, kad paleis, jei sutiksiu jiems dirbti, nors mano brolis miške. Klausinėjo, kur tėvai, sakiau – į turgų išvažiavo. Marčiulionienė davė lašinių gabalą ir pasakė, kad tėvai pas Grigonį.

Mane areštavo 1945 m. rugpjūčio 15 d., nuvežė į Kauno saugumą, nuteisė pagal 58–1a straipsnį už dalyvavimą LLA, dar 11 m. pasiūlė...

Krasnojarske atsidūriau Udereisko rajone, metalo šachtose, iš ten – vėl į Krasnojarską. Irkutsko sr. Udereisko r., Severo Angarsko metalo šachtose, išdirbau 3-ejus metus.

Sibire vėl verbavo. Kai galutinai atsikabino, širdyje palengvėjo.

Brolis Juozas Pokštas gimė 1926 m., LLA pogrindžio veikėjas. Buvo išvežtas į Norilską, mirė 1967 m. Palaidotas Pakuonyje. Kankino mus... Labai kankino Vincą Juškevičių. Jis buvo nuo vaikystės invalidas, viena rankelė sausa ir šlubas. Tas cypia ne savo balsu už sienos, o mane stribai laiko, kad girdėčiau ir išsigąsčiau.

Girininkų k. partizanai nugalabijo saugumietį Varną. Jis buvęs Rusijoje, negeras žmogus, bjaurus, žiaurus. Nuvažiavo areštuoti Paukščių šeimos su portfeliu, su sąrašais, tai su viskuo jį ir paėmė, po to nužudė, užkasė ar užarė, niekas jo nerado.

Pas mus ateidavo Bajoraičių sūnūs Rimas ir Ignas. Su Rimu mokėmės vienoje klasėje. Senasis Bajoraitis ir Ignas palaidoti Pakuony, bet kurioje vietoje – nežinau.

1940 m. iš Pakuonio rusų bolševikai išvežė daktarą, kuris gyveno špitolėj. Atvažiavo lengvosios mašinos, sudėjo visus daiktus, kur išvežė – neaišku. Mes, vaikigaliai, bėgome pažiūrėti. Tada iš Girininkų k. į Sibirą išvežė ir mokytoją Juozą Kazlauską, kilusį iš Vainatrakio k.

Juozas Kazlauskas, Prano, 44 m. amž., buvo suimtas 1940 07 26, kalintas Vilniuje. Iki 1944 m. jo likimas buvo nežinomas. Knygoje „Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941 m.“, p. 293, pažymėta, kad Juozas Kazlauskas suimtas 1944 08 14 Vilniuje ir 1947 11 30 karinio tribunolo nuteistas 10-čiai m. lagerio.

***Pasakoja* SIGITAS ČEPULIS**
(g. 1928 m. Pakuonyje)

Užrašyta Bačkininkėlių k.
1990 m.

Pas Motiejų Stravinską, Piliuonos k., buvo bunkeris, jame susisprogdino Antanas Pyplys. 1945 m. gegužės 24 d. ties Darsūniškiu, Kaišiadorių r., žuvo mano brolis Bronius Čepulis-*Ąžuolas*. 1989 m. iškasėme palaikus, palaidojome Pakuonio kapinėse, šeimos kape.

Mūsų tėvą Aleksandrą Čepulį-*Senelį*, g. 1894 m., iš namų paėmė NKVD, sumušė, surišo, nusivarė į Tumulšios rėvą, nušovė ir ten užkasė.

Kai mirė mama, 1976 m., niekam nieko nesakę, tėvo palaikus iškasėme, pašarvojome mamos karste ir palaidojome kartu.

Brolį Aleksandrą (Alesių)-(*Plauką*?) mūšio Vainatrakyje metu sužeidė. Buvo ruduo, atvežė jį į bunkerį Vanguose, nes čia buvo partizanų ligoninė. Vėliau gydomas, slaugomas ir slapstomas kažkieno namuose pagijo. Bet kodėl, kada ir kaip jį likvidavo patys partizanai, nežinome. Neaišku, nei kur jį padėjo. Iki šiol nežinome.

Maždaug 1944 m. Zenonas Stulpinas-*Vytautas* su *Saule*, išeidami iš Švirmicko, susidūrė su saugumiečiu, kuris ėjo pas Švirmicko mergas. Jiedu saugumietį nusivedė į kitą kelio pusę ir metė į jį granatą, o jis jiems – ją atgal ir abudu sužeidė. *Saulė* Bačkininkuose, reve (maždaug ties Mankausku), turėjo bunkerį, ten gydėsi.

Zenonas Stulpinas (sūnus) gaudavo iš Bacevičiaus vaistų ir jiems nešdavo. *Audronis*-Marčiulionis Jonas su draugais žuvo per Kalėdas. Susišaudymas prasidėjo taip: stribai gėrė pas ūkininką Vaitkevičių Daugšiagirės k., o miškiniai nepastebėjo, atėjo ir užklupo juos, bet stribų buvo daugiau, kautis iki galo neužteko jėgų. Tada paėmė pastotę ir pasitraukė už Nemuno, o stribai juos sekė. Kai pastotė su Tomaševičium grįžo, stribai liepė važiuoti atgal ir juos nuvežti ten, kur apsistojo partizanai. Tomaševičius nuvežė, partizanai jau miegojo. Nušovė *Audronį*, *Perkūną* ir Tomaševičių.

Pyplytė-Mačiulienė-Baranauskienė pasakojo, kad ne visi ištvėrė, Čepuliukas išprotėjo, neklausė, darė savaip, tai patys miškiniai jį mirtimi nubaudė, ir ne jį vieną...

Vytas Zakarauskas pasakojo, kad jo pusbrolis Aleksandras Čepulis po pirmo mūšio išprotėjo, pradėjo žabalioti, todėl patys jį ir sutvarkė, kad bėdos nepridarytų. Jaunas vyras, silpnesnių nervų buvo, neatlaikė... Taikiame gyvenime būtų gyvenęs ir gyvenęs.

O viena moteris taip apie Čepulį kalbėjo: „...Nieko jis nepasimaišė, buvo sužeistas, gydėsi, gulėjo, slaugė jį kaip visus... Išpuiko begulėdamas, tai patiems mūsiškiams jį teko sutvarkyti“.

Pasakoja ANTANINA ZUJIENĖ-TAMOŠIŪNAITĖ
(g. 1918 m. Pakuonyje)

Užrašyta Pakuonyje
1989 m.

Pokaris? Prisimenu, kaip tėvas sūnų arkliais vežė į duobę. Vienas partizanas buvo numestas Šimkės kieme. Tėvas atseit nepažino – neišsidavė. Sunku prisiminti...

Kitas partizanas gulėjo nukautas ir numestas ant Deltuvo lauko, kur dabar Tylioji g. 15. Kruopaitis nuvilko skrandą (gal kailinius ar vatinuką) ir batus numovė – pats juos iki smerties nešiojo.

Nepažįstama mergina aptaisė partizano – gal brolio, gal kaimyno, gal mylimojo – kapą, o stribai, iškasę palaikus, nutempė už tvoros. Po kiek laiko, kalbėjo žmonės, vėl kapinėse palaidojo.

Joną Vilionį iš Pašventupio parvežė į Pakuonį, koja buvo peršauta... Kur palaidotas – nežinau. Gal žino Gudinskienė?..

Iš Bačkininkėlių parvežė sudegusius vyrus; pririšo virvėmis už kojų ir vilko arkliais. Pašalę buvo, gruodas. Kas iš tų vyrų palaikų liko, baisu pagalvoti – ogi žmonės buvo: turėjo ir tėvus, ir brolius, ir seseris... Kaip jiems tokius dalykus iškęsti reikėjo?

O ir stribai žmonių pavidalą turėjo: ir tėvus turėjo, ir brolius, ir seseris. Kuo reikėjo pavirsti, kad šitokiam šėtonui tarnauti galėtų?

Tai toks pokaris, tokie partizanų likimai. Oi, kiek daug galėčiau papasakoti, bet dar ne laikas...

Pasakoja ALBINA DIEDONYTĖ-GUDAUSKIENĖ
(g. 1925 m. Pakuonio k.)

Užrašyta Pakuonyje
1989 m.

Gulėdavo miškinių lavonai kartais ilgai, kartais jų keliolika, o kur juos dėdavo, nežinau, nemačiau, tėvai neleido domėtis, nes stribai sekdavo. Pamenu, prie sankryžos, kur dabar autobusų stotelė, Bacevičynėje gulėjo gal tris dienas jaunas vyras, sako, kad Karpavičienės brolis Juozas Martusevičius iš Sabalėnų...

Kur mokyklos dirbtuvės (dabar paminklas Lietuvos partizanams), gulėjo jaunas žmogus: dryžuotom kelnėm, plaukai ilgi, beveik kasos surištos pakaušyje, o krūtinė ir viduriai išmėsinėti, šunys tampo. Kalbėjo, kad lyg Jankauskėlis iš Dvylikių, Juozo brolis.

Kai Jankauskų kluoną uždegė, Juozas raitas ant arklio pabėgo, o kitus bunkeryje rado. Bunkeris kluone buvo. Kluoną uždegė stribai per susišaudymą.

***Pasakoja* ANTANAS ČIUPAS**
(g. 1929 m. Vangų k.)

Užrašyta Vangų k.
1990 m.

Broliai Gelčiai – Jonas-*Perkūnas* ir Jurgis-*Zuikis* – viską patyrė... Ir mūsų sodelio kampe buvo bunkeris, ir Vangų miške jų buvo ne vienas. Visa mūsų šeima: mama, tėtė ir 3 seserys, jiems padėdavome maistu ir arkliais vežiau ten, kur jiems reikėjo. Sužeistus vežiojau, nes Vangų miške buvo bunkeris-ligoninė ir pas mus gydėsi.

Povas buvo vokietis, dienoraštį rašė. Kai jį suėmė, rado ir dienoraštį, viską išsiaiškino. Po to *Povas* su rusais vaikščiojo ir rodė bunkerius. Gal 1977 m. mūsų kaimo vyrai Pravieniškėse matė *Povą*. Pamatę nusistebėjo, kad gyvas, ir paklausė: „O tu ką čia veiki?“ *Povas* apsisuko ir nuėjo nieko nepasakęs. Vangų vyrai sako, neapsiriko, ten tikrai buvo *Povas*. Labai gerai jį pažinojo.

Kazys Čepulionis-*Auksinukas* iš Žuvintos k. legalizavosi, garnizonui viską kaime (gyvas dar) parodė. Kai žuvo jo brolis Vytautas Čepulionis-*Vytenis*, partizanai jų seserį Čepulionytę Oną užsmaugė. Gal ką negero padarė?..

Vilkas, slapyvardžiu *Kiškis*, buvo užverbuotas, apsimetęs partizanu išdavinėjo.

Su mūsų partizanais kartu net 4 vokiečiai kovojo. Vienas jų žuvo Pošventy, pas Kemežį. Kai rusų garnizonas pradėjo miško brolius gaudyti, mama kiekvieną naktį verkė, verkė... Baisu! Vieną naktį ateina, kitą – gal ne... Nei perspėti, nei pasakyti...

Jono Žukausko-*Broliuko*, Jono Ružinsko-*Berželio* (kitur *Beržas*) ir *Lapino* bunkeris buvo visai netoli mūsų. Kartą sesuo nunešė jiems valgyti ir vos tik grįžo – garnizonas čia pat. Nieko nespėjome padaryti, apsupo ir jie susisprogdino.

Mankauskas (Barščio dėdė), Marčiulionis (pravarde „Kaščiuška“), Jurgis Grišką tarnavo ir vieniems, ir kitiems. Pakuonyje Bigūnui pranešinėjo, o tas stribams žinias perduodavo. Bigūnas buvo komunistas, o jie daug ką prie butelio išsipasakodavo.

Kartą mano tėvas matė visus 3 kartu, kai iš Pakuonio atjojo stribas ir užkalbino juos. „Kaščiuška“ kelis kartus spjovė stribui į veidą. O tas nusivalė, ir nieko, toliau kalbasi. Tėvas sakė: „Čia negerai, čia jų taip susitarta...“

***Pasakoja* KAZIMIERA DRANGINYTĖ-IŠGANAITIENĖ**
(g. 1929 m. Patamulšio k., Jadvygiškės vnk.)

Užrašyta 1996 m.

Mūsų tėvas – Juozas Dranginis, kilęs nuo Balbieriškio, pardavė tėviškę ir apie 1920 m. iš Patamulšio dvaro nusipirko 68 ha. Mama – Batutytė Marija iš Pagaršvio. Užaugome 5 vaikai: Veronika – gydytoja, gyvena Leipalingy, ištremta nebuvo; Algirdas-*Beržas* – partizanas, g. 1924 m. 1946 m. rugsėjo 23 d. sudegė (Lapainioj) Kampiškių k., Panemunės vlsč., ant Juozo Juškevičiaus tvarto, kartu su *Saule*-Alfonsu Aliukevičiumi ir *Jaunučiu*-Juozas Puodžiūnu.

R. K. p a s t a b a: S. Abromavičiaus ir kt. kn. „Didžiosios Kovos apygardos partizanai“ (Kaunas, 2007), p. 530, rašoma, kad Aliukevičius Alfonsas, Igno-*Saulė* nuo 1946 04 Tauro apygardos Geležinio Vilko rnkt. Gedimino kuopos Saulės grupės (būrio) vadas. **Žuvo 1947 03 07 Serbentų k.** (prie Kampiškių k.), A. Panemunės vlsč.

Mane ištrėmė 1948 m. gegužės 22 d., į Irkutsko sr., Usoljė Sibirskojė r. Į Lietuvą grįžau 1990 m. Brolis Viktoras, g. 1933 m., gyvena Alytuje, Birutė, g. 1936 m. – mirusi.

Juozas Išganaitis-*Dėdė*, *Kryžiuotis*, g. 1918 m. Lankelių k. (buv. Būdviečių k.), Šilavoto vlsč., buvo partizanas. 1949 m. vasario mėn. sunkiai sužeistas Dabintos k., Kruonio vlsč., ir paslėptas pas Garmų. Šeimininko išduotas 1949 02 13 nusinuodijo. Jo brolis Klemensas Išganaitis-*Sūnus*, g. 1929 m., žuvo 1949 06 06 Taurakiemio k., buvo užkastas Pakuonyje, ties Bajoraičio namais, buvusia stribinyčia, prie upelio.

Iš LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1001, l. 5: pažymoje **dėl Aliukevičiaus Alfonso, Jono, *Saulės*** būrio sunaikinimo pagal 1945 08 20 pažymėta, kad po š. m. atliktos čekistinės-karinės operacijos prieš šio būrio kovotojus, MGB vidinio agento *VILIMO* pranešimu, buvo nukauta 15 būrio kovotojų. Šiuo metu būryje priskaičiuojama iki 20 kovotojų.

Agento *VILIMO* pranešimu, būrio vadavietė yra LLA štabas, kuris įsikūręs Jiezne, Alytaus apskr.

Saulės būrį toliau seka vidinis agentas *VILIMAS*. 1945 08 20, Kauno miestas.

Pasakoja STASĖ KIRSNAUSKIENĖ-KAZAKEVIČIŪTĖ
(g. 1924 m. Bačkininkų k., Prienų r.)

Užrašyta Bačkininkų k.
1990 m.

Šeimoje augom 3 broliai ir 3 seserys. Tėtė Antanas kilęs iš Sodybų k., mama Magdelena Baranauskaitė – iš Bačkininkų. Gyvenome pamiškėje, tėtė dirbo eiguliu, turėjom nedaug žemės.

Broliai: Kazys Kazakevičius-*Aidas*, g. 1925 m., išėjo į partizanus, žuvo 1949 03 26 Misiūno sodyboje (Kudirkų k.), Pakuonio vlsč. Jį kerštо sumetimais išdavė sodybos, kurios bunkeryje slėpėsi, šeimininkas. Kartu žuvo ir Antanas Senikas-*Švyturys*.

Pranas Kazakevičius-*Klajūnas* išėjo partizanauti kartu su Seniku Antanu-*Švyturiu*, *Šarūnu* ir Jurgelevičium Pranu-*Našlaičiu*. Pas mus užeidavo ir kiti jo draugai. Pranas žuvo 1948 04 14 Darsūniškyje (Sekionių k.). Čia buvo ir numestas. Palaikų neradome. Tenykštis eigulys sakė, kad čia tų vyrų pilnas miškas. Visiems reikia paminklą statyti.

Tėtę, mamą, 14-os m. seserį Onutę ir 16-os m. seserį Birutę 1950 m. liepos 12 d. sušaudė turbūt MGB smogikai... Kai kas sako, kad stribai, kai kas – kad Lietuvos partizanai... Atvažiavo iš ryto, atsivežė Ziuteliuką, atsivarė pas juos, palaukė, kol mergaitės grįš. Kai tėtę vedėsi nušauti, mergaitės pradėjo rėkti. Vienas iš jų sako: „Negaliu.“ Tada kitas pradėjo daužyti smuikus, kuriuos tėtė darė, ir

visa kita... Mergaitės klausė: „Mūsų broliai partizanai – miške, kodėl taip darot?“ Iš automato sušaudė. Išvogė daug ką, net skudurus. Partizanai nevogdavo. Paskui savo daiktus radome pas jų tėvus, bet pagrasino, kad nieko jiems nepadarysime, niekas jų nenubaus, o ten buvo: Geruliukas (Gerulis), Barščiukas (Barštys) iš Mačiūnų k., Lisajus, Gudynas...

Ar tik ne jiems Čiudiškiuose paminklas pastatytas? Atrodo, kad tai buvo padaryta Prano Celiešiaus iš Sodybų k. iniciatyva. Jis tėtei sakydavo: „Neilgai tu čia Lietuvos dobilus mindžiosi, būsi sutvarkytas.“ Mes vėliau partizanų klausėme, kodėl mus taip nubaudė?..

Speigas-Antanas Gudynas sakė, kad, jeigu būtume kalti, tai pagąsdintų, pamuštų, bet nežudytų, nes mūsų 2 šeimos nariai partizanai. Vadinasi, tie žudikai buvo ne partizanai.

Brolis Vytas, g. 1929 m., buvo ištremtas į Bodaibo r. Sibiran. Gaudė tėvus, bet pagavo jį vieną ir išvežė.

LYA (KGB arch.), f. K12, ap. 1, b. 3.

Iš Prienų MGB sk. 1950 m. vasario 8 d. – rugsėjo 11 d. ataskaitos

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas dokumento variantas

PAŽYMA. Apie partizaninės „formuotės“ veiklą Prienų r. teritorijoje

1950 m. liepos 12 d., 23 val., nenustatyti asmenys Bačkininkėlių k., Antakalnio apyl., iš šaunamųjų ginklų iššudė „bandito“ (partizano) Kazakevičiaus Antano, Juozo, šeimą:

1) namų šeimininką Kazakevičių Antaną, Juozo, g. 1898 m.;
2) jo žmoną Kazakevičienę Magdę, Motiejaus, g. 1903 m.;
3) dukrą Kazakevičiūtę Birutę, g. 1932 m.;
4) dukrą Kazakevičiūtę Oną (Agotą?), g. 1937 m.

Du Kazakevičiaus sūnūs „banditai“ (partizanai) sušaudyti MGB kariuomenės 1948–1949 m. Vienas sūnus nuteistas, o duktė Birutė buvo partizanų *Speigo* ir *Anupro* ryšininkė.

Pasirašo: Prienų MGB sk. vršn. pavaduotojas kap. (pavardė neaiški) ir Prienų MGB sk. viršininkas pplk. ŠEVČENKO.

D. Kurausko p a s t a b a: Vyčio tėv. vadas Antanas Gudynas-*Speigas* raportuoja apie Kazakevičių šeimos iššudymą (stilius ir kalba netaisyta – *R. K.*):

LLKS; T; Ap.; GV Rn.; Vyčio tv. Vadas; 1950 08 02; Nr. 31. GELEŽINIO VILKO RINKTINĖS VADUI. **RAPORTAS**. Pranešu Tamstai, kad 1950 m. liepos 12 d. Bačkininkų k., Pakuonio vlsč., buvo likviduotas pil. Kazakevičius Antanas, Juozo; Kazakevičienė Magdė, Motiejaus; Kazakevičiūtė Birutė, Antano ir Kazakevičiūtė Agota, Antano. Priedas: byla (2?) lapai. Vyčio Tv Vadas *Speigas*.

LLKS Tauro apyg. Geležinio Vilko rinktinei

(Kalba netaisyta)

Įsakymas Nr. 40.
Būstinė. 1950 m. liepos 26 d.
Žvalgybinė sritis.

Paragrafas-1

1946 m. rudenį Vyčio Tv buvo likviduotas visiškai nekaltas ūkininkas ir vaikas atvažiavęs į mišką malkauti. Visuomenė į tai reagavo ir ypatingai pasipiktino ir smerkė to rajono kovotojus. Ir štai, š. m. liepos mėn. 12 d. tie patys kovotojai likvidavo dviejų žuvusių DLK Gedimino partizanų šeimą, susidedančią iš 4-ių asmenų. Po įvykio žmonės taip pat didžiausiai pasipiktino ir galbūt ne vienas taurus lietuvis, prieš tai rėmęs kovotojus, nuo jų atšalo, net gali susidėti su priešu.

Kurgi yra partizano humaniškumas, argi nebuvo galima išvengti šių Vyčio Tv įvykusių nemalonumų. Nors ir šeima buvo susekta dirbanti priešo naudai, bet tai nereiškia, kad yra visi kalti ir kodėl gi neatsižvelgti į tai, kad tos šeimos du sūnūs jau dėl bendro reikalo padėjo galvas.

Pasirodo, kad į tai yra kreipiamas mažas dėmesys, kas daugiausia pasireiškia Vyčio Tv. Taigi, Vyčio Tv V į s p ė j u, kad ateity panašūs atsitikimai nesikartotų, o abiems likvidavimui vadovavusiems bei dalyvavusiems kovotojams reiškiu papeikimą ir griežtą paskutinį įspėjimą. Ateityje, pasikartojus panašiems įvykiams, kaltininkai bus atiduoti Karo Lauko Teismui teisti.

Paragrafas–2

Kad prasikaltę mums bei visuomenei asmenys būtų pilnai ir teisėtai nubausti, į s a k a u Tv V visiems likviduojamiems asmenims sudaryti bylas, padaryti nutarimą ir pasiųsti į Rn Š (štabas), kad būtų gautas patvirtintas nutarimas, o po to vykdyti, kas nutarta.

Paragrafas–3

Geležinio Vilko Rinktinės, Vyčio Tv grandies Vadą *Zubrį* (Vytautas Kairiūkštis) 1950 m. birželio mėn. 28 d. užvedimo pasėkoje žuvusį kautynėse Vaišvydavos miške prie Dubravų vieškelio Panemunės vlsč. su Panemunės MVD daliniu, dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, išbraukti iš Rinktinės aktyvių kovotojų asmeninės sudėties.

Pagrindas: Vyčio Tv V raportas. Antspaudas.
Pasirašo Rinktinės Vadas: *Gintaras* (Antanas Pužas)

***Pasakoja* ANGELĖ ŽILINSKIENĖ-GERVYTĖ**
(g. Pamoterio k.)

Užrašyta Pakuonyje
1991 m. spalio mėn.

Kazys Gervė, Šimas Gervė Pamoteryje, Girininkuose, apskritai tame krašte tokių pavardžių daug. Mes buvome vaikai, šitų partizanų neprisimenu.

Starkevičiai iš Girininkų dabar gyvena Rokuose. Gervių Antosėlė, jų pravardė Naujagerviai, gyvena netoli Prienų. Ten gyveno mano vyro Kazio dėdė Žilinskas. Partizanai nušovė iš dėdės einantį Petrovą, tada ir užtraukė bėdą. Tuos, kurie nespėjo pabėgti ar pasislėpti, išvežė į Sibirą.

O tie, kas matė, sakė, kad ne partizanai Kazakevičių šeimą iššaudė. Iš vakaro žmonės matė pamiškėje sugulusius stribus. Vakare iš šokių namo einančias Kazakevičių Birutę ir Kastulę Rūgutę pagavo stribai ir uždarė. Rūgutę laikė tol, kol iššaudė Kazakevičius, pagrasino, kad tylėtų.

Vyriausias Kazakevičius jau buvo žuvęs, o Kazys žuvo Misiūno sodyboje, Kudirkuose, kur dabar Algis Kirsnauskas gyvena, ten buvo partizanų bunkeris. Pas Žilinską buvo bunkeris, dėdė Žilinskas slapstėsi, liko gyvas, gyvena Garliavoje.

Pasakoja **PETRAS KUČINSKAS-*ALKSNIS***
(g. 1926 m. Pagermuonio dvare)

Užrašyta Prienuose
1996 08 02

Mano brolis Stasys Kučinskas-*Žilvitis*, g. 1924 m., buvo partizanas. Žuvo 1945 m. Velykų šeštadienį prie Verknės. Tada žuvo 19 vyrų, mūšis tęsėsi 3 dienas. Ir aš jame dalyvavau, todėl žinojau, kurioj vietoj brolis užkastas. Prieš keletą metų jo palaikus perlaidojom į Pakuonio kapines. Tada žuvo ir Aikevičius Antanas iš Bačkininkėlių. O aš dalyvavau todėl, kad buvau jų ryšininkas, turėjau *Alksnio* slapyvardį. Jie man liepė stoti į komjaunimą, ir aš įstojau.

Mūsų šeimoje užaugo 3 seserys ir 5 broliai. Joną 1941 m. rusai išvežė nežinia kur, iki šiol nerandame apie jį jokių dokumentų. Alesius karo metais buvo išvežtas į Vokietiją darbams. Po karo grįžo, mirė prieš 4-erius metus. Juozas, g. 1919 m., buvo rusų kariuomenėj, grįžęs iš karo, netrukus mirė. Pasakojo, kad karo metais, kai ėmė Berlyną, 3 paras vandeny išbuvo. Gavo džiovą ir mirė.

Po karo mūsų šeimą trėmė į Sibirą, bet pagavo tiktai tėvą, o seserys, aš ir pamotė pabėgom ir slapstėmės. Pamotė vėliau pas jį pati nuvažiavo. Grįžo jau po Stalino mirties, 1956 m.

Nors buvau komjaunuolis, vis tiek norėjo išvežti, matyt, žinojo mano ryšius su miškiniais.

Elzbieta Pyplienė (g. 1926 m.) pasakojo, kad jos pusbrolis Antanas Aikevičius, g. 1920 m., irgi buvo partizanas. Prieš tai tarnavo rusų kariuomenėje, bet iš ten pabėgo, todėl tėvas liepė eiti į mišką, nes „ateis, paims“. Žuvo kažkur prie Verknės kartu su Stasiu.

***Pasakoja* ALBINA MARČIULIONYTĖ**
(g. 1916 m. Pašventupio k., Ašmintos sen., Prienų r.)

Užrašyta Pašventupio k.
2006 m.

Mūsų mama – Gelčytė. Partizanų *Zuikio* ir *Perkūno* Gelčių tėvai buvo mano mamos pusbroliai. Tėtė Marčiulionis Motiejus, pravarde „Četverikas“, ir Marčiulionių, pravarde „Galiniai“, tėvai buvo pusbroliai.

Pašventupio k. gyveno 9 Marčiulioniai. Tie, kurių pravardės buvo „Žentukai“, „Šimukai“, „Četverikai“ ir „Galiniai“ – giminės. „Kaščiuška“, „Petraitis“, „Bacikas“, „Simanka“ ir Marčiulionis, gyvenantis Kemežio name, tarp savęs ne giminės ir su niekuo ne giminės.

Čia mūsų tėtės tėviškė. Išėjęs „ant kalianijų“, dar nusipirko pigios žemės, nes prieš tai buvo išvykęs į Ameriką ir užsidirbęs. Buvo ne gaspadorius. Pabėgęs Mažeika apsigyveno netoli Radviliškio, dar savo brolį Povilą prikalbino. Ten abu ir mirė. Jau visai pasiligojęs parašė man tada (buvau daugiau kaip 30 m.) laišką, kad jį pasiimčiau, bet nespėjau. Mirė sulaukęs 83 metų. Mama irgi mirė 83-ejų. Aš jau pergyvenau tą laiką.

Taigi, tėtė pabėgo, mama liko su 7 vaikais. Antanui tada buvo 10, Juozui 14, o Albina, Matas, Povilas, Vytas ir Onutė liko visai vaikučiai. Ir gerai, kad pabėgo, būtume ubagais išėję.

Mama gimė l886 m., likusi šeimininkavo, dirbome ir savo žemę, ir svetimą... Visi užaugome.

Marčiulionis Matas, g. l912 m. (slapyvardis *Karosas*) – mano brolis. Matas buvo šaulys, turėjo šaulių uniformą, ją nešiojo ir partizanaudamas. Pradžioje, atrodo, priklausė *Perkūno*, o vėliau *Viesulo* būriui. Per daug paklusnus buvo, visų bijojo, todėl ir į mišką išėjo. Kai buvo namuose, jį pradėjo skųsti, bijojo, kad nepagautų, bet pagavo ir paėmė į rusų kariuomenę.

Jį suėmė 1944 ar 1945 m. Kai atėjo, jis prausėsi, pusryčiai buvo paruošti ir granata kišenėje, gerai, kad mama ją su kailiniais į lauką išnešė. Su juo kartu suėmė Gudinską ir Juozą Vilionį. Juozą giminės atsiėmė, Gudinskas taip ir dingo, o Matą paėmė į kariuomenę.

Jų būrys stovėjo už Garliavos, jis arkliuku duoną vežiojo, juo pasitikėjo, be priežiūros leisdavo dirbti. Iš pradžių slapstėsi pas Juozą Žibą Kėbliškių k., bet kai kaimynai Ogelba ir Armalauskas jį ėmė skųsti, išėjo į mišką. Susitiko su Jonu Gelčiu-*Perkūnu*. Žinojo, kur eina. Jie gi – pusbrolių vaikai. Apsistojo Kalviuose. Prieš žūtį Matas buvo Antakalnyje. Brolis Juozas tvarkė linus, tai atėjo su juo pasikalbėti, sako, važiuosime į Panemunės miškus, ten saugiau.

Dar tą pačią savaitę Juozas važiavo į Kauną, pakely nakvojo, tada žmonės jam ir pasakė, kad Matas žuvo. Tai buvo 1946 m. birželio 27 d. Numetė su bendražygiu Panemunėje ant kalno, kur dabar onkologinė ligoninė. Turbūt ten kas nors ir užkasė.

Mato Marčiulionio-*Karoso* ryšininkė buvo Kazė Garmutė iš Bučkiemio k., vėliau tapo viršininke, suklastojo Mato dokumentus, nieko neįmanoma rasti...

Padėjau partizanams, ir pažįstamiems, ir nepažįstamiems. Visa mūsų šeima padėjo ir maistu, ir drabužiais. Kartą atvažiavo stribai, pora vyrų nespėjo pasislėpti

bunkeryje, po pėdais palindo, o stribai prėslą durtuvais bado į mane ir žiūri. Stoviu, išsiduoti negalima. Baigėsi gerai.

Kitą kartą į bunkerį, esantį po tvartu, vyrams maisto nešiau. Šuva sulojo, žiūriu: čia pat, prie kaimyno Marčiukaičio, garnizonas rusiškai šnekėdamas ateina. Nespėjau bunkerio uždengti. Lėkštes sumečiau į kumeliuko lovį, bunkerio angą arklių mėšlu užmėčiau, o pati karvių lovius valau ir dainuoju. Nežinau, nei ką, nei kaip dainuoju. Įėjo, apžiūrėjo. Baigėsi gerai.

Kai Matas pabėgo iš rusų kariuomenės, sapnuoju, kad bunkeris įgriuvo. Rytą nueinu į tvartą – tikrai bunkerio lubos įgriuvusios. Sukviečiau vyrus, išdraskėm, išvalėm. Trečią dieną garnizonas kratą daryti atvažiavo. Vėl gerai baigėsi.

Kartą pavarė mane stribus vežti. Jie pas Micką kratą darė. Atvažiuoju, paimu, atvykstame iki dėdės bulvių duobės, ir į mus šaudyti pradėjo. Atsigręžiu – nė vieno stribo vežime nėra. Tada ir aš į bulvių duobę puoliau, arklys namo parlėkė. Po to stribai garnizoną iš Pakuonio pašaukė, bet nieko nerado, nes šaudė iš už Nemuno, o Nemunas tada buvo siauras, ne dabartinės Kauno marios...

Visko buvo. Reikėjo daug sveikatos, nervų ir ištvermės. Nesuprantu, kaip aš tada sugebėdavau išsisukti iš padėties ir kaip viską ištvėriau?.. Vieni sako, neklausai – nušaus, kiti vėl... Vieni dieną, kiti naktį... Nedirbk, neik netarnauk komunistams... Vangų k. Karpavičius grasino: „Arba darai taip, arba tau viskas...“ Jo bijojau. Karpavičius atseit partizanams dirbo.

Pašventupyje buvo daug skundikų. „Kaščiuška“ mane girtas puolė, labai išgąsdino. Gal jis tarnavo ir vieniems, ir kitiems? Suvalskai skundė, „Stalino saulę parvežti“ vyko. Kažkas Suvalskų kaimynystėje pas Grišką tarnavusių viską matė. Mušė juos už neteisingas šnekas.

Simanka irgi skundė. Nebūtų jo partizanai sušaudę, jeigu nebūtų prisidirbęs. Jis matininkas buvo, žemę komunistams matavo. Gal už tai keršijo? Jį vieną nušovė, o ne visą šeimą. Tegu pasakoja tiems, kurie nežino. Simanka – Griškienės brolis, o Simankienė buvo neteisinga, padlaižė, blogai elgėsi ir su kaimynais, ir su savo vyru. Gal čia buvo jų šeimos sąmokslas, nes tarpusavyje jie nesugyveno, mušėsi... Nesuprasi, kas ir kaip... Labai neaišku...

Kad dabar reikėtų taip gyventi kaip tada, pokaryje, nesugebėčiau, neatlaikyčiau, neišsisukčiau ir sveikatos jau nėra. Bet gal Dievas duos, daugiau tokių dalykų nebus, gal žmonės protingesni, negyvens taip, kad žmogus žmogų medžiotų...

Pasakoja **ALBINA PUČKIENĖ-RUŽINSKAITĖ**
(g. 1930 m. Balsėnų k.)

Užrašyta Kaune
1989 m.

Mano brolis Jonas Ružinskas g. 1929 m. spalio 10 dieną, Balsėnų k., Pakuonio vlsč., ūkininko šeimoje. Aš gyvenau Pociūnuose, kai brolis ir dar 2 vyrai Vangų šilelyje susisprogdino.

Mūsų namuose, virtuvės kampe, buvo partizanų bunkeris. Jį kasė Antanas Štriupkus. Tai įvyko prieš 1947 m. rinkimus. Užėjo garnizonas, susišaudė. Aš Alfonsiuką, gimusį 1941 m., išnešiau ant rankų, tetai Marijai Ružinskaitei, gimusiai apie 1910 m., koją peršovė. Tą dieną labai šalo, rusų garnizonas ją nuvežė į Pagermuonį. Teta paprašė vandens, Kučinsko Antosė nešė, bet stribas dėjo per rankas ir neleido atsigerti. Po to tetą išvežė tardyti į Prienus. Nuo tada mes jos nematėme ir nežinome jos kančių bei tolesnio likimo. Tikriausiai nukankino?..

Pas mus nušovė Albiną Bozyką ir numetė Pakuonyje. Tėtės Baltramiejaus namie nebuvo. Tada jis bunkeryje pas Barkauską, Vyčiuje, slapstėsi. Vieną kartą nuėjau pas tėvelį, o stribai – čia pat, Barkauskienė tėtę šalia karvės šienu užmetė, o mane – šiaudais. Taip ir bastėmės pas svetimus žmones. Iš namų išbėgome nuogi. *Vėjelis*, *Berželis*-Jonas Ružinskas, *Lapė* (nuo Marijampolės), brolis ir kiti taip pat išsilakstė.

Vainatrakyje pas Šliumpą buvo didelis susišaudymas, ten Jonuką sužeidė. Tada jie į mūsų kraštą persimetė. Dvi savaitės prieš jo žūtį susitikom. Džiaugėsi, kad žaizda jau gyja. Jis dažnai grodavo akordeonu, matyt išgirdo, apsupo, ir turėjo susisprogdinti. Tėtė norėjo jo palaikus iš Pakuonio pavogti. O mane išvežė į Leipalingį, pas mokytoją: labai blogai ten buvo. Kai nuėjau pas dantistę, ji pasakė: „Tu sergi, pas ją nebūk, čia niekas nepabūna.“ Tada tėtė mane latviui perdavė, vėl manęs nelaiko, reikalauja dokumentų, liepia važiuoti dokumentų į Kauną. Susitikau tėvelį, vėl vos mane pažino. Vienas brolis Kaune gyveno, o aš pas žydus Šneiderį, Zingerį, Šerą tarnavau, pas juos buvo geriau, elgėsi žmoniškai. Kaune priregistravo, viskas gerai, bet ateina iš „Gorotdielo“ (*gorodnoj otdiel* – miesto skyrius) Šeras ir sako: „Ružinskaite, ką tu padarei, kad šaukimas į tardymą atėjo?“ Kokie geri žydai: einant į „Gorotdielą“ duonos įdėjo – gali ir negrįžti. Ten klausė: ar pažįstu Bašinską, kaip atsidūriau Kaune, ar pristatydavau ginklų Bašinskui? Pasakiau, kad mes su jais susipykę nuo senų laikų dėl veršiuko. Viską surašė, liepė nepabėgti, po to Bašinską paleido.

Dauguma mūsų šeimos narių mirę: Juozas, g. 1919 m., mirė Vilniuje; Alfonsas, g. 1941 m., palaidotas Išlauže; tėtė, g. 1896 m., mirė 1957 m.; mama, g. 1898 m., mirė 1944 m.

Kai broliui Juozui reikėjo eiti į kariuomenę, tai Pakuonio stribai taip sumušė, kad beveik apako. Aklas ir mirė. Mušė, kad pasakytų, kur kiti broliai. Antanas dar gyvas, Genutė gyvena Rusijoje. Jonas žuvo. Mes pabėgome, o stribai viską išvežė ir namus sudegino.

Brolis Jonas kartu su 2 žuvusiaisiais buvo numestas Pakuonyje prie kalvės. Tėvelis norėjo sūnų pavogti ir palaidoti. Jonuko bunkeryje buvo mūsų dokumentai, nuotraukos, visi kiti popieriai. Galvojome, kad pas jį saugiau, kad jis prireikus juos paslėps. Kai 1947 09 30 Vangų k. miškelyje prie Vilko, Pakuonio vlsč., Joną Ružinską-*Berželį*, Joną Žukauską-*Broliuką* (g. 1928 m. Pakumprio k.) ir *Lapiną* (pavardės nežinau) staiga apsupo garnizonas, jie susisprogdino bunkeryje. Patys žuvo, o šeimos dokumentai pakliuvo į NKVD-istų rankas. Taip jie sužinojo ir mūsų šeimą labai persekiojo.

Kai vežė mokytoją Kazlauską, tėtė bėgo gelbėti, bet gavo nuo stribų per galvą. Visus pažinojau, ir mus visi pažinojo. Bijojome pasirodyti, bijojome kapus net Vėlinių dieną lankyti, kad vėl neįskųstų...

Pasakoja ANTANINA SINKEVIČIENĖ

Užrašyta Pakuonio k.
1990 m.

Mūsų giminėje buvo Bozykų, nes brolio žmona Bozykaitė, jos viena sesuo gyvena Šilutėje, o kita – Kaune. Albinas Bozyka buvo partizanas. Kartą Bozykų namuose talkininkai kasė bulves. Valgyti gamino dvi kolūkio „viršininkės“ ir kolūkietė. Atėję du vyrai paprašė valgyti, viršininkės atsakė, kad duos, jei liks nuo talkininkų. Kai kolūkietė išėjo vandens, anas dvi tie vyrai nušovė.

Kazimieras Banionis-*Klajūnas* iš Ašmintos (g. 1924 m.) buvo miške.

Pas Urbonavičius, Dūmiškėse, buvo bunkeris, o Urbonavičienė kilusi iš Ašmintos. Ten komunistai Žukauskai gyveno: padarė degtinės, sukvietė partizanus, nugirdė (matyt, degtinė buvo užnuodyta), kurie negėrė, tiems šeimininkė prievarta įsiūlė. O kai partizanai sumigo, atvažiavo stribai ir juos miegančius surišo. Marčiulyniukas sakęs: „Nebaikaukit vyrai, dar rusai užeis.“ Už Urbonavičių Kazį-*Žaibą* buvo pažadėta 5000 rublių. Partizanus numetė Prienuose, kalbėjo, kad vienas buvo gyvas, jį paėmė gydytojas Brundza, o negyvi buvo numesti prie upelio.

Juozą Žukauską nušovė miškiniai. Jis prašėsi, žadėjo eiti su jais, bet liepė pačiam duobę išsikasti.

Pasakoja JUSTINA ŠABASEVIČIENĖ-ZIUTELYTĖ
(g. 1925 m. Pakuonio k.)

Užrašyta Nibrių k., Jiezno sen.
1996 07 26

Mano brolis Kazys Ziutelis-*Anglas* gimė 1928 m.

Tai, ką apie mus šneka, netiesa. Komjaunuolės su seserimi niekada nebuvome, o išėjo viskas savaime. Karo metu mūsų pasėlius (turėjome 6 ha) labai išvažinėjo, pakvietėm iš apylinkės, gal nurašys, nereikės duoti duoklės. Atėjo komsorgas ir dar vienas. Tuo metu atėjęs brolis Kazys su draugais juos paėmė ir išvedė. Mes net nežinojome, kad brolis partizanauja. Vis sakydavo einąs pas dėdę Gružauską į Bačkininkėlius (mama – Gružauskaitė). Kai partizanai tuos pareigūnus išsivedė, mums liepė bėgti iš namų, sakė, kad gyvenimo nebus. Mes išėjom su partizanais. Pradžioje prie Jiezno, po to į Pašventupį grįžom. Netrukus brolis Kazys žuvo, mes lyg ir draugus susiradome, galėjome ištekėti, todėl ir metėme tą gyvenimą.

Brolis Kazys žuvo 1945 03 28, prieš pat Velykas, Vaseliūnų miškely, Paverknėj, prie Ginkų sodybos. Naktį su seserimi vaikščiojome po miškelį, radome daug žuvusiųjų, bet brolio nebuvo.

Būrys stovėjo Vaseliūnuose. Ginkus pranešė, kad apsupo rusų garnizonas. Tada žuvo 2 Juodžiai. Neilgai Kazys partizanavo. Išėjo rudenį, o žuvo prieš pat Velykas.

Kai brolis žuvo, aš ištekėjau, sesuo Judita irgi rengėsi tekėti, bet neturėjo metrikų, nuvyko į Prienus. Ten gera pažįstama Marytė Juškevičiūtė padėjo juos gauti, bet Juditą suėmė, 10 m. Krasnojarasko, po to Norilsko lageriuose atkentėjo.

Tėvą su Antanu išvežė, po to Antanas apsigyveno Uzbekijoje, tai sesuo Judita pas jį nuvažiavo, bet netrukus mirė: lageris sveikatą suėdė.

Seserį Juditą areštavo Alytuje. Nešiau valgyti, tai ir mane areštavo, per naktį palaikę liepė pasirašyti, kad partizanus seksime ir pranešinėsime. Rėkė: „Sukirmysit, supūsit, jei taip nedarysit!“ Žiūriu, sesuo pasirašiusi, tai ir aš pasirašiau, kitaip gal būtų neišleidę, nurodė, kur turėsime žinias atnešti.

Mane ir Kaune gaudė, Viktoras Buzas pažino, basa bėgau, į Nemuną šokti norėjau, bet dvi ruskės už parankių sugavo. Dvi savaites kamavo, išleido, kai žuvo Viktoras Buzas. Buzaitės rėkė, kad per mudvi jų brolis žuvo. Reikėjo slėptis. Pas Kleizą tarnavo bernas, jam žadėjo nuvežti šieno. Elzė Kleizaitė pasakė, kad veš šieną, ir liepė man ateiti. Vežime šienu mane apkrovė ir išvežė į Skėvonis. Ten ir slapsčiausi.

Tėtė dirbo Pagermuonyje, staiga mirė važiuodamas iš miško. Brolis Juozas nuskendo Kauno mariose, Simonas iš armijos negrįžo.

Pasakoja ALDONA JASNAUSKIENĖ-VARANAVIČIŪTĖ
(g. 1929 m. Armališkių k.)

Užrašyta Kauno r., Šlėnavoje
1993 m.

Povilas Jankauskas gimė 1918 m. Dvylikių k., Pakuonio vlsč., Prienų r. Jis buvo mano mamos brolis. Namuose Dvylikiuose gyveno Juozas Jankauskas, po jų kluonu buvo bunkeris. Kartą Povilas parėjo namo su savo bendražygiu Rakausku nuo Viršužiglio.

Rytą atėję 2 stribai pamatė nepasislėpusį Povilą ir turbūt suprato, kad čia gali būti daugiau partizanų, o gal ir slėptuvė... Stribai nubėgo į Pakuonį ir pasikvietė rusų garnizoną. Atvykę rusai liepė pasiduoti, bet vyrai nepakluso. Tada pradėjo šaudyti, uždegė kluoną. Dėdę Povilą rado sudegusį ant grendymo, o Rakauską negyvą. Nuvežė į Pakuonį, numetė, po to kažkur užkasė.

Juozas Jankauskas, kol vyko šaudymas, sėdo raitas ant arklio ir pabėgo, bet gana greitai jį pagavo. Nuteisė, gavo 25-erius m. lagerio. Kalėjo Komijoje.

Iš SIMONO RASLAUSKO *prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: Simonas Raslauskas, Juozo, g. 1924 m. rugpjūčio 7 d., Žuvintos k., Pakuonio vlsč., Kauno apskr. Prisiminimai užrašyti 1997 m. spalio mėn. ir gauti iš Dino Kurausko.

Mano tėtis gimė 1898 m. Dvylikių k., Pakuonio vlsč., Kauno apskr. Baltraus ir Marijonos Raslauskų šeimoje. Tėtis buvo vidurinysis, o šeima gausi: 4 vyrai ir 4 moterys. Gyveno skurdžiai, turėjo 3 margus žemės, todėl vaikai paaugę tarnavo pas svetimus.

Tėtis, sulaukęs 8-erių, išėjo ganyti karves pas stambų ūkininką bajorą Barštį. Bepiemenaudamas suaugo iki pusbernio, o kai 1914 m. vokiečiai iš Lietuvos vijo

caro kariuomenę, dauguma bajorų traukėsi į Rusiją. Tėtis su Barščio šeima irgi išvažiavo. Ten prabuvo trejus metus, lankė mokyklą, baigė 2 caro mokyklos skyrius. Tais laikais jau buvo išsilavinęs. Rusiškai gerai rašė, skaitė ir kalbėjo.

Grįžęs iš Rusijos 1917 m., savo tėvuko namuose nerado, jis buvo išvykęs į Ameriką, „ant uždarbių“, šeima liko namuose. Ten apie dvejus metus pradirbo anglių kasykloje. Kartą darbovietėj įvyko griūtis, daug darbininkų palaidojo po žeme, o Baltrų atkasė dar gyvą, tik sulaužyta dešinė koja iš klubo, todėl toliau negalėjo dirbti.

Išvažiuojant iš Amerikos, visam gyvenimui suteikė invalidumą ir iškart sumokėjo pinigus. Taigi, nors į Lietuvą grįžo šlubas ir su lazda, bet gana turtingas. Nusipirko 9 ha žemės, pasitaisė trobesius, įsitaisė gerų gyvulių, gražų vežimą, labai puikius pakinktus, buvo pavyzdingas ūkininkas... Bet pradėjo gerti, lošti kortomis ir labai greitai savo dolerius prašvilpė ir susilygino su visais kitais kaimynais. Pradėjęs gerti, pasidarė labai piktas, mušdavo žmoną, o vaikus vaikydavo iš namų. Doleriai protingam žmogui į naudą, o durniui nueina ant vėjo.

Grįžęs tėtis, dirbo pas tą patį Barštį. 1918 m. pradėta kurti Lietuvos savanorių armija, ir tėtis tapo savanoriu. Kariavo su lenkais, bolševikais ir bermontininkais. Į kariuomenę išėjo eiliniu, o baigęs tarnauti gavo viršilos laipsnį ir kelis medalius. Dukart buvo sunkiai sužeistas. Būdamas būrio vadu gerai sugyveno su kareiviais.

Mano mama Kaminskaitė Katerina gyveno tame pačiame kaime. Jos tėvai anksti mirė, ji gyveno su jaunesne seserim ir broliu. Turėjo 2,31 ha žemės ir menkas trobeles. Mamos sode buvo skanių kriaušių, tai tėtis eidavo kriaušiauti. Mama kelis kartus jį apkeikė, bet jo nenubaidė: jis jai pasipiršo ir 1921 m. jie vedė.

Mama gimė 1897 m. taip pat gausioje šeimoje: augo 3 vyrai ir 6 moterys. Mama buvo vidurinioji ir tapo gimtinės savininke. Brolis ir 3 seserys išvažiavo į Ameriką. Iš pradžių rašė, vėliau dingo be žinios.

Tėtis, kaip buvęs savanoris, gavo 12 ha žemės, kurią atmatavo greta mamos žemės, taip susidarė 14,31 ha ir 31 a viename sklype. Tėtis taip pat gavo 50 kietmetrių miško nemokamai, bet medieną pasiruošti ir parsivežti reikėjo pačiam. Taip tėvai pradėjo statytis pastatus.

Pirma pastatė didelę 15 m ilgio trobą, į kurią persikraustė 1928 m., o 1923 m. gimė mano sesuo Nastazėlė, 1924 m. gimiau aš, Simonas, 1926 – Marijona, 1929 – Albinas, 1931 – Katerina, 1933 – Reginutė, bet sulaukusi 3-ejų mirė.

1934 m. pastatė naują tvartą, rūsį. Laikė 2 darbinius arklius ir vieną prieauglį, 3 melžiamas karves ir porą veršių, apie 10 avių, o kiaulių kartais ir 15, pulką žąsų ir kokį 20 vištų.

Tais laikais į mokyklą pradėdavo eiti 8-erių. Tėvai norėjo, kad eitume kartu su Nastazėle, o man tada tebuvo tik 7-eri. Įsiprašė Pakuonyje pas labai griežtą mokytoją Garmų, kad kartu su seserim ir mane priimtų, bet mane išvarė jau pirmąją dieną. Mat mokytojas aiškina pamoką, o aš išsiėmęs kiaušinį kertu. Nastazėlei liepė daugiau manęs nesivesti.

Po to pradėjom eiti į Margininkus, ten mane priėmė. Antram skyriuj išsėdėjau dvejus metus. Man daugiau patiko akėt, paskui arklių uodegas vaikščioti, o ne pamokas ruošti.

1936 m. baigiau keturis skyrius.

1940 m. birželio 22 d. užėjusi ruskių armija ėmė „tverti“ komunistinę tvarką Lietuvoje... Tėtis jų labai nekentė ir sakė: bus blogai, nes skaitė laikraščius, sekė politiką ir puikiai žinojo, kas ten, rusyne, dedasi.

1941 m. prasidėjo žmonių, daugiausia šviesuomenės (mokytojų, policijos vyresniųjų), areštai. Žmonės nustojo vilties, nuleido rankas ir apie ateitį negalvojo.

Kaunas Nepriklausomos Lietuvos laikais buvo labai švarus miestas, o atėjus rusams, virto šiukšlynu ir smarve.

1941 m. birželio 22 d. (tiksliau naktį) pradėjo kaukti lėktuvai, švysčiojo raketos, kai kur pasigirsdavo dundėjimas. Vieni kalbėjo, kad prasidėjo rusų pratybos, bet dauguma suprato, jog tai karas.

Skecevičius iš Aštuonėlio k. vedė tėtės seserį Antaniną. Jau vokiečių laikais persikėlė į Šančius, dirbo „Ringuvos“ fabrike, iš saulėgrąžų spaudė aliejų, rusų laikais jį pakėlė į pamainos meistrus, šioks toks viršininkas, matyt, stojo į partiją, bet mums nesigyrė. Skecevičius sugalvojo ir mane įtaisyti į darbą.

Birželio 22 d. buvo sekmadienis, ir pas mus iš Kauno į svečius atvažiavo tėčio svainis Skecevičius su žmona Skecevičiene – jauniausia tėtės seserimi. Vaikus jie paliko mieste. Prikalbėjo tėtį, pasikinkė arklius ir išdūmė į Kauną, o čia jau sekmadienį, į vakarą, rusų kareiviai pasiuto trauktis. Užeina – duonos prašo, lašinių ir vis klausia kelio „ant Maskvos“, ar dar toli... Iš mūsiškių tik tėtis mokėjo rusiškai, bet jo nėra namie, išvažiavo ir nesulaukiam. Taip ir „šnekėjom“ su tais kareiviais, kaip kiaulė su žąsinu, pirštais susirodydami. Buvo nelabai jauku, aš dar ne koks buvau ir vyras, tik 16-kos m., o Nastazėlė jau panelė (17-os, rusai jai tik merkia akį, bet jinai pasislėpdavo, kad nematytų).

Ir kitą dieną tėtės nesulaukėm, tik vakare Šliumpienė atvarė arklius, sakė – tėtis liko Kaune, įsitraukė į sukilimą.

Keletą dienų nesulaukę tėtės, sutarėm, kad aš važiuosiu jo ieškoti. Iš dėdės Pranio, tėtės brolio, pasiskolinau dviratį ir nutarėm važiuoti į Vainatrakį pas Šliumpą. Ten sužinojau, kad ir tetėnas Šliumpa kartu su tėčiu išvyko į Kauną. Ilgai negaišęs, sėdau ant dviračio ir grįžau atgal.

Namuose radau kelis kaimynus, belaukiančius naujienų.

Mums besikalbant, nuo dvaro pasipylė kareiviai: švarūs, baltom apykaklėm, mandagūs... Mes, jaunimas, puolėm nešti vandens, nes buvo karšta, jie ištroškę, bet tuo momentu vos kaimyno Rakausko nenušovė. Jis į kaliošus įsispyręs, kelnės galifė, baltiniai atsagstyti, rankovės atraitotos, be kepurės, rankas į kišenes susikišęs, stovi ir stebi kareivius. Nieks į jį nekreipė dėmesio, bet vienas, matyt, vyresnysis prijojo ir sako: „Rus!“ Reiškia – rusas. Nušoko nuo arklio, išsitraukė pistoletą ir liepia eiti į šoną, o netoli stovėjo keturi jo vaikai. Mes, kiek įmanydami aiškinam, kad čia netoli jo sodyba, kad jis geras žmogus, bet nieks nepadeda, jau ir daugiau kareivių apstojo. Kaimynas Maciulevičius jo vaikus pradėjo šaukt, kad kibtų tėvui į kelnes, nes vokietis ruošiasi jį nušauti, o pats Rakauskas irgi persigando, išbalo ir nė žodžio negali ištarti. Kai vaikai verkdami apstojo jį, vokietis akis išpūtė, pistoletą – į dėklą, sėdo į balną ir nudūmė. Daugiau Rakauskas vokiečiams į akis nesirodė.

Po dienos parsirado ir išvargęs tėtis.

Vokiečių kareiviai ėjo ir nuėjo, daugiau čia nesimaišė, tik ramybę drumstė išsklaidyti rusai. Dieną ir naktį neduodavo ramybės: tai valgyt prašo, tai civilinių drabužių persirengt, kartas ir paplėšikaudavo, moteris kur nors pasigavę išprievartaudavo.

Tėtis iš Kauno parvežė 20 šautuvų, kulkosvaidį, daug šovinių, kelias granatas. Apginklavo du kaimus: Žuvintos ir Pagirmuonių. Žuvintos k. viršininku buvo tėtis, o Pagirmuonių – viršila Štriupkus.

Mūsų kaime ir gretimuose buvo ramu ir saugu, bet Štriupkaus vadovaujamame kaime įvyko skaudi nelaimė. Kažkas pastebėjo miškelyje besislapstantį rusų kareivį. Štriupkus surinko savo kaimo kelis vyrus ir apsupo tą raistą. Išstatė po 2 sargybinius ant keturių kampų. Tarp tų vyrų buvo 2 broliai Čepuliai: Juozas vyresnis ir Kazimieras – jaunesnis. Štriupkus įsakė jaunesniajam nueit į kairį flangą pas ten stovėjusį Kasikauską. Jam Štriupkus liepė eiti aplinkui, o jau pradėjo temti. Kazimieras, kad būtų greičiau, kiek paėjęs, patraukė tiesiai per raistą. Kasikauskas, išgirdęs traškančias šakas, rusiškai paklausė, kas eina, o tas, išgirdęs rusišką kalbą, puolė ant žemės ir iššovė, bet nepataikė. Tada Kasikauskas iš automato ton vieton paleido seriją ir viskas nutilo... Subėgo vyrai iš kitų postų ir pats Štriupkus atskubėjo, įėjo į raistą, žiūri – guli nušautas... Pagalvojo, kad rusas civiliškai persirengęs. Iškratė kišenes, rado šovinių, rūkalų, rožinį, o Čepulienės vyresnysis dar į negyvą iššovė: „Matai, svolačius, dar tikinčiu prisimeta...“

Tėtis, išgirdęs šūvius, su kaimynu Rakausku nuskubėjo į tą vietą. Sutiko tuos „didvyrius“ pareinančius, o jau tamsu. Susitikę dalijasi įspūdžiais, bet tėčiui neramu, jam tarsi kažkas sakyte sako, kad čia kažkas ne taip... Jis, kaip patyręs karys, apžvelgė vyrus ir paklausė: „Čepulinio Kazys ar buvo toj operacijoj?“ Tada visi sukruto: o kur Kazys? Tėtis patikrino nukautojo šautuvo numerį ir įtarimai pasitvirtino, jog tai Kazimiero. Tik tada visi susigriebė, kas įvyko, o jo brolis Juozas metė šautuvą ir, raudamasis nuo galvos plaukus, pasileido šaukdamas nušautojo link. Buvo labai tyli naktis, ir mes jo šauksmą girdėjom būdami už 2 kilometrų...

Tėčiui ta dėmė liko visam gyvenimui. Jis ne kartą sakė: „Geriau būčiau tų šautuvų nesirūpinęs, vyras būtų gyvas likęs...“ Nors tėtis tiek ir kaltas buvo, bet žuvusiojo artimieji ant jo labai pyko.

Vokiečiai leido dirbti pas ūkininkus rusų belaisvius. Pas Pyragą buvo toks vienas belaisvis. Labai greit pramoko lietuviškai. Pas tą patį ūkininką tarnavo ir mergina, o tas rusas vis prie jos taikėsi, bet ji buvo rimta mergelė, nenorėjo turėti su juo jokių reikalų...

Vieną dieną šeimininkas su žmona išvažiavo į miestą, namuose liko tik jiedu. Rusas ir sugalvojo mergele pasinaudot. Virtuvėj ją užspietė, ta nepasidavė, tada jis griebė nuo stalo peilį ir dūrė jai į šlaunį. Ji, besigindama griebė už peilio, bet jis, traukdamas nupjovė jai pirštus ir dar įdūrė į petį. Jai po ranka pakliuvo šakutė ir ta šakute jam perdūrė veidą. Supratęs, kad merginos neįveiks, paliko ją ramybėj sužeistą, o pats persirengė ir pabėgo iš namų.

Ta mergelė nusigavo pas kaimynus, tie pranešė policijai, bet jo nepagavo. Po kokio mėnesio mes su tėčiu ankstų rytą vagojom bulves, tėtis pamatė kloniu einantį vyrą ir pažino tą patį rusą. Man liepė greitai iškinkyti arklį, o pats nubėgo namo pistoleto.

Rusas, mus pamatęs, kažką įtarė ir davė į kojas, bet kur tu nuo raito pabėgsi. Kai tėtis jį pasivijo, rusas pradėjo į tėtį mėtyti akmenis. Tada tėtis iššovė perspėjamąjį šūvį aukštyn ir ruskis iškėlė rankas. Parsivarė į namus, paguldė kieme, aš su pistoletu stovėjau sargyboje. Nastazėlė nubėgusi pakvietė kaimyną Rakauską Jurgį, tėtė persirengė, nuvežė jį pas Pyragą. Jie atpažino jį. Ant veido jam dar buvo likusi šakutės žymė.

Kai prispyrė, jis prisipažino norėjęs apiplėšti ir padegti sodybą. Policija iškvietė iš Kauno vokiečius ir jie rusą sušaudė.

1943 m. rudenį iš visų ūkininkų surinko rusų belaisvius. Aš tada dirbau pas viršaitį darbininku, todėl jis norėjo, kad pas jį likčiau bernu. 15 km nuo mūsų namų buvo kuriamas lietuviškas savisaugos dalinys. Nenorėdamas eiti už berną, su draugu Beleška įstojau į tą dalinį. Mama labai atkalbėjo neiti, ji, vargšė, nujautė mano golgotos kelius.

Dvi savaites uniformos nedavė, gaudavom karišką davinį, patalynę turėjom, gyvenom kareivinėse, jau prasidėjo sniegas, varydavo į pagalbinius darbus. Po dviejų savaičių nuvarė į pirtį ir gavom vokiečių Vermachto kareivių uniformas, o kad gatvėje būtume atpažinti, ant dešinės rankos rankovės nešiojom trispalvės ženklą.

Kuopos vadas buvo vokiečių leitenantas, pratybų metu kaip tik jis buvo prie mūsų būrio. Viršila davė komandą bėgti ir vėl gulti, o buvo vėlyvas ruduo, sniegas pažliugęs. Kai davė komandą gulti, man pasitaikė pelkė, pora žingsnių žengtelėjau į sausesnę vietą ir pavėlavau su kitais gulti. Vokietis tai pastebėjo, visiems liepė stot, o man parodė ruožą per pačią pelkę ir davė komandą bėgti ir vėl gulti gal kokį dešimt kartų. Paskui bėgte atgal ir stot į rikiuotę, o nuo mano uniformos vien tik purvas žliaugė. Per pietų pertrauką poilsio neturėjau: tvarkiau uniformą.

Kiekvieną šeštadienį su Vytu Beleška grįždavom į namus, nes šeštadienį ir sekmadienį užsiėmimų nebūdavo, o pirmadienio rytą vėl rikiuotė.

Gerokai po Naujųjų metų parėjom į namus. Šeštadienį tėtis su mama sumanė važiuoti į svečius pas tetą ir tetėną Šliumpus į Vainatrakį. Buvo žiema – rogių kelias. Šliumpai kvietė ir mane. Tėtis turėjo rusišką automatinį pistoletą. Koks kareivis be pistoleto... Tuoj prisisegiau prie diržo. Mama pamačiusi ir tarsi ką negera nujausdama ginklą liepė palikti, bet aš, kad mama nepastebėtų, nusegiau dėklą, o pistoletą įsidėjau į kišenę.

Nuvažiavę tetėno namie neradom, su reikalais buvo išvykęs į Kauną. Mums besivaišinant, vaikai, įbėgę į trobą, pasakė, jog parvažiuoja tėvelis. Aš staigiai sugalvojau padaryti jam staigmeną. Užbėgau už trobos, ir, kai susilyginom, porą šūvių paleidau į viršų. Jo arklys buvo veislinis eržilas, pasibaidė, šoko į šoną ir įstrigo tarp vartelių. Pistoletą tuoj pat įsikišau į kišenę, griebiau gelbėti arklį, bet tetėnas gerokai išsigando.

Viską sutvarkę, vėl sėdom prie stalo. Staiga atsiminiau kišenėje pistoletą. Kad neprikristų ko nors į vamzdį, sumaniau ji apversti į viršų, bet pamiršau, kad jis po paskutinio šūvio užsitaisė automatiškai. Neatsargiai uždėjau pirštą ant gaiduko, ir nuaidėjo šūvis. Visi išsigando. Man per kairį petį, rodos, kas kuolu trenkė, ranka pradėjo drebėti ir aš praradau sąmonę.

Atsigavau bevažiuojant į Kauną. Mane vežė į ligoninę. Ligoninėje perrengė, aptvarstė žaizdą, pasirodo, kulka įėjo per kairę pažastį, o išėjo per petį. Va tau ir pajuokavau...

Ligoninėj pragulėjau tris savaites, ačiū Dievui, išgijau.

Gavau dviem mėnesiams nedarbingumo lapelį.

Buvo šeštadienis, niekam neleido išvykti iš dalinio, o per tvorą rizikuojant galima išeiti į miestą. Netoli Panemunės, Zuikinėje, gyveno mano giminaičiai Čekanauskai: du vyrai – Kazimieras ir Alfonsas bei sesuo Palionija (Apolonija). Nutarėm keturiese eiti į šokius. Atėję išgirdom muziką ir įrioglinom į vidų, bet ten, pasirodo, mūsų niekas nelaukė.

Vienam kambarėly susėdę pagyvenę vyrai lošė kortom, kitam, kiek erdvesniam, grojo akordeonas ir sukosi dvi poros. Įėjęs pamačiau, kad muzikantas – mano giminaitis Kazimieras.

Užgrojus polkutę, viena guvi mergaičiukė tuoj griebė mane šokdinti, bet mes nutarėm ruoštis į namus. Tuo momentu į vidų staiga įsiveržė 4 vokiečių gestapininkai, sukomandavo: „Rankas aukštyn!“ ir pareikalavo dokumentų, o jų mes neturėjom. Suėmė mus 4 kareivius ir 3 civilius ir nuvežė į Kauno centrą, į vokiečių perskirstymo punktą.

Kai grįžom į dalinį, prisistatėm kuopos vadui. Mūsų būrys buvo patalpintas antram aukšte.

1944 m. kovo pradžioje, anksti rytą, iš Kauno mus vežė į Vilnių. Jį pasiekėm vėlai vakare. Ir taip pirmą kartą gyvenime atsidūriau Vilniuje. Žygiuojant per Aušros vartus, sukomandavo: koją ir nusiimt kepures. Apsistojom tuščiose kareivinėse, po 10 vyrų vienam kambary. Po kelių dienų davė leidimą kas antrą dieną po 3 val. išeiti į miestą. Aplankiau beveik visas bažnyčias, Katedroj buvau daug kartų.

Kareivinės buvo Gedimino kalno papėdėje. Kai gražus oras, vadovybė vesdavo prie kalno ir lenktyniaudavom, kuris pirmas užkops į pilį. Aš dažnai užkopdavau trečias. Buvo toks gyslius žemaitis iš Plungės Andrijauskas, jo niekas neaplenkdavo, ir iš Kauno Mitkus, tas – antras, o aš užsiropšdavau trečias.

Vieną naktį pakėlė, išdavė po 15 šovinių, visą kuopą susodino į mašinas ir išvažiavom Trakų link. O dėl ko, niekas nepaaiškino. Nepavažiavus 3 km, iš priekio mus sutiko lengvasis vokiečių automobilis. Pakalbėję su mūsų vadovybe, grąžino atgal į kareivines.

Vėliau sužinojom, jog Trakuose raudonieji partizanai buvo apsupę policiją, bet kaip viskas baigėsi – nesužinojom.

Po mėnesio išrikiavo visą kuopą, lietuviškai su mumis pasisveikino labai gražus, vilkintis vokišką kapitono uniformą vyras ir pareiškė, kad nuo šios dienos visa kuopa pereinam jo žinion. Taip prasidėjo naujas gyvenimo etapas.

Susodino į trijų vagonų traukinį ir pavežė ruožu Vilnius–Lyda. Mes buvom sargybos postų geležinkelio stotyse pastiprinimas. Aš su 10 vyrų patekau į Stasylų stoties sargybos bunkerį. Čia radome 25 anksčiau atvežtus kareivius.

Kartą iš mūsų posto į Vilnių išvažiavo traukinys maisto produktų, nes Vilniuje stovėjo mūsų bataliono štabas, o bataliono vadas buvo tas gražusis kapitonas

Ruseckas. Grįžtant su produktais, traukinys sustojo Juodšilių stotelėj, o buvo tokia tvarka: kur važiuoja kareiviai, civiliai tame vagone nesimaišo. Raudonieji partizanai suorganizavo sąmokslą sunaikinti kareivius ir atimti maisto produktus. Į garvežį prie mašinisto įlipo vienas raudonasis, nušovė mašinistą, pasiliko padėjėją ir, pavažiavus 3 km, vidury miško sustabdė traukinį. Čia jau laukė ginkluoti partizanai. Traukiniui sustojus, jie drąsiai palindo po vagonais ir pradėjo mėtyti į vagonus granatas, o kiti apšaudė traukinį.

Kareiviai, kiek įmanydami, atsišaudė, bet tamsu, nieko nematyt. Pasigirdo sužeistųjų aimanos, viena granata sprogo vagone, vienam ranką nutraukė, kitam koją sutrupino. Iš mūsų sargybos posto ten buvo trys vyrai: Maščinskas, Baldišius ir Šatas. Baldišius suriko: „Kas dar gyvas, šokt iš vagono!“ 3 mūsiškiai ir vienas iš kitos sargybos iššoko. Baldišius, bėgdamas garvežio link, pastebėjo vyrą, stovintį su pistoletu rankoje ant garvežio laiptelio, nusitaikė į jį, paleido šūvį ir tas nusirito ant žemės, o garvežys kuo greičiau nudundėjo stotelės link.

Tarp raudonųjų partizanų kilo sąmyšis, daugelis pateko po ratais, o likę gyvi spruko į mišką.

Velykų rytą, švintant, mūsų prižiūrimame ruože pasigirdo sprogimas. Aš tuo metu buvau patrulių komandoje. Griebėm ginklus ir nudūmėm į įvykio vietą. Pasirodo, važiavo garvežys su 2 tuščiais vagonais, mina sprogo garvežio stumiamos platformos priekyje, o garvežys pavirto ant šono į miško pusę. Mes apžiūrėjom įvykio vietą, išstatėm sargybą, visur tylu, ramu. Aš nutariau užeit iš miško pusės pažiūrėt, ar labai pavirtęs garvežys. Vos prisiartinau prie vandens – serija iš automato... Virš mano galvos pažiro kulkos ir viena atšokusi rikošetu prakirto pasmilkinį. Nepajutau, kaip per vagono apačią peršliaužiau į kitą pusę... Tuomet ir mes sutelkta ugnimi paleidom šūvius į tą vietą, bet nuėję nieko neradom. Gal jie ir nenorėjo manęs nušaut, o tik sumanė pagąsdint?..

Patruliai buvo suskirstyti po 5; vienas, vyresnysis, nešdavo kulkosvaidį, o mes ginkluoti šautuvais, po 2 granatas ir šovinių kiek nori. Mūsų grupės vyresnysis buvo nuo Telšių kilęs puskarininkis Lekavičius. Stojom tokia tvarka: Maščinskas pirmas žvalgys dešinę pylimo pusę, aš antras – kairę pusę, o už 10 m – likusieji trys. Mano kairėje pusėje – miškas, o Maščinsko – kaimas. Paėjus nuo stoties apie 1,5 km, prie bėgių pastebėjau pėdas – užlygintas smėlis. Daviau ženklą sustot. Pradėjau apžiūrinėti tą vietą, staiga matau – iš griovio kyla virvė. Surikau: „Gult!“ Bet nespėjau perbėgti į dešinę pusę, iš kur kilo virvė. Kai atbėgau prie griovio, pasigirdo automato serija, jaučiau, kaip kulkos prašvilpė virš galvos. Griebiau už tos virvės, kad nesusprogdintų geležinkelio, nes užmuštų ir mane. Pagriebęs už virvės apie tris metrus patraukiau į save, toliau stop, nė iš vietos, bet staiga virvę pradėjo traukt atgal. Kiek buvo laisvos, apsukau apie pėdą, įsispyriau į krantą, o anie tempia, net ta virvė skamba. Aš negaliu nei šaut, nei virvę paleist, o tie trys mūsiškiai iš šautuvukų pykšt pykšt, bet nepataiko į taikinį, o mūsų kulkosvaidis tyli, mat Lekavičius guldamas į vamzdį privarė žemių. Kol pakeitė kitą, aš nurodžiau jam taikinį, o tada jis kaip „užgrajno“ iš kulkosvaidžio, iškart virvė atsilaisvino, visą sutraukiau pas save ir mina tapo nebepavojinga. Vyrai perbėgo į mano pusę, apšaudydami puolėm į tą vietą, radom išgulėta, iššautų tūtelių ir, matyt, kažkas

buvo sužeistas, nes matėsi kraujo dėmių. Toliau neieškojom, skubėjom išminuoti, nes stotyje jau signalizavo traukinys. Buvo toks įsakymas: kol negrįžta patruliai, traukinio neišleisti.

Iškasėm 10 kg tolio, 40 plytelių po 250 g. Jei ne puskarininkio apdairumas, iškeldami sprogmenis būtume susisprogdinę patys. Matevičius buvo šioks toks sprogdinimo specialistas. Jis išėmė kapsulę ir jau norėjo visą sprogmenį kelti į viršų, bet puskarininkis staiga suriko: „Stok! Pažiūrėk, ar nėra kapsulės apačioje...“ Ir tikrai, dar viena kapsulė buvo pritvirtinta iš apačios.

Sugrįžus į stotį, kareiviai dėkojo, nes daugeliui ta kelionė galėjo būti paskutinė.

Būrio vadas viršila Karpis buvo tikras karys, griežtas, man atskaitė moralą ir skyrė bausmę: penkias paras „budėti“ be eilės. Parėję iš „dežiūrstvos“, vyrai papasakojo mano žygdarbį, paspaudė ranką, padėkojo ir panaikino bausmę, taip aš įgavau jų pasitikėjimą.

Kitą kartą maždaug už pusantro kilometro esančiame kaime vakarėjant pasigirdo žmonių triukšmas ir šunų lojimas. Atlėkęs į bunkerį raitas jaunuolis pranešė, kad raudonieji partizanai plėšia kaimą.

Karpis davė komandą pasiruošti kautynėms. Mane paskyrė pirmuoju, Baldišių – antruoju žvalgu, Pranas Mikalajūnas turėjo palaikyti ryšį tarp mūsų.

Skuodžiam lyguma, o kylant į kalniuką aš kaip koks kerėpla užkliuvau už kelmo ir pargriuvau. Kol pašokau, Mikalajūnas mane aplenkė ir pirmas užkopė į kalną. Iš priešingos pusės pasigirdo vienintelis šūvis, ir Mikalajūnas krito ant žemės. Baldišius, užbėgęs ant aukštumos, pradėjo šaudyti, bet iš priešingos pusės niekas neatsakė. Supratau: nėra ko bijot ir puoliau prie Prano. Pribėgęs vadas, įsakė man likti su juo. Atsagstęs drabužius, pastebėjau žaizdą kairėje krūtinės pusėje. Mėginau perrišti, o jis pravėręs akis pratarė: „Nereikia“. Kiek patylėjęs, sunkiai tardamas žodžius, paprašė pranešti jo tėvams... Kelis kartus giliai įkvėpė, galvą palenkė į viršų ir nustojo kvėpavęs. Pirmą kartą susidūriau akis į akį su mirtimi...

Frontui artėjant, Baltarusijoje mus turėjo pakeisti vokiečių padalinys. Vakare turėjom išvažiuoti, o apie pietus gavom įsakymą patruliuoti viename geležinkelio ruože. Patrulių viršininkas buvo puskarininkis Gečas iš Žemaitijos. Į kairę nuo stoties, už 3 km, mūsų kuopa (25 vyrai) saugojo tiltą per Šalčios upę. Mes turėjom juos pasiekti. Išsidėstėm taip: pirmas žvalgas buvo Šatas, antras – Adamonis, aš šalia Gečo, po mūsų Mickevičius. Nuėjus apie 15 m, į mus atidengė ugnį, ir mes visi griuvom kairėn pusėn į griovį, liko gulėti tik Mickevičius. Gečas įsakė trauktis palei geležinkelį, bet Šatas ėmė trauktis į kairę per kelmyną.

Aš žaibiškai sumečiau: neklausyti vyresnybės – nusikaltimas, bet greičiau pasiekti mišką saugiau ir pasileidau paskui Šatą. Gečas ir Adamonis perbėgo palei geležinkelio ruožą, bet iš ten pasipylė automatų serijos. Mes apšaudėm pervažą, bet mūsų draugai nutilo, supratom, jog jie nukauti.

Mums besiartinant prie posto, vyrai, išgirdę šūvius, puolė mums į pagalbą. Mes apsisukom ir nubėgom gelbėti draugų, bet radom juos nušautus, kiekvienam dar po kontrolinį šūvį į galvą suvaryta. Nurengti, basi, tik su apatiniais, be ginklų... Taip aš, nepaklausęs vado įsakymo, ligi šių dienų, ačiū Dievui, esu gyvas.

Vakare traukiniu pajudėjom į Vilnių, jį laimingai pasiekę, pernakvojom kariuomenės persiuntimo punkte, o dieną po pietų vėl sėdom į mažą traukinuką ir atvažiavom į Žaslius.

Mūsų būrys su viršila Karpinu apsigyveno tarp Vievio ir Žaslių Teodoravos bunkeryje, kuris buvo toks pat kaip Stasyluose.

Palyginus su buvusiu ruožu, čia buvo labai ramu, susidraugavom su vietiniu jaunimu.

Maždaug po mėnesio parašiau tėvams laišką. Nuo mūsų būstinės ligi namų buvo apie 50 km, ir tėvai sugalvojo mane aplankyti. Vieną sekmadienio popietę prie bunkerio privažiavo vežimas. Aš gulėjau ant narų ir skaičiau knygą. Išgirdau šnekant. Smalsumo pagautas mečiau skaitęs ir išėjau į lauką pasižiūrėti. Ir kaip nustebau: mano tėvai.

Tėtis su mama nakvojo pas kaimyną. Anksti rytą, apie 5 val., tėtis mane pakėlė, pasivedė į šoną ir pradėjo įkalbinėti važiuoti namo, nes atvažiuodami jie matė plentu besitraukiančius vokiečius. Visi miegojo kaip užmušti, budėjo tik vienas sargybinis. Aš susirinkau savo daiktus ir neva susiruošiau palydėti tėvukus.

Pavažiavę apie 2 km, pasukome iš kelio. Tėvai buvo paėmę mano kostiumą, aš persirengiau, uniformą, šautuvą su šoviniais ir dviem granatom paslėpėm vežime po šiaudais.

Plentu civilių važiuoti neleidžia, tik šunkeliais. Šiaip ne taip per Darsūniškį prasikasėm iki Nemuno. Čia jau ramiau, keltu persikėlėm į namų pusę. Kariuomenės jau nematyti. Aš, kad neatkreipčiau dėmesio, patraukiau pėsčias ir aplinkiniais keliais apie 6 km paržygiavau į namus.

Taip mano ryšys su kariuomene nutrūko. Dvi savaites slapsčiausi prie namų, pradėjo artėti frontas. Dauguma kaimynų paliko savo sodybas, išsikėlė į saugesnes vietas prie miško.

Dar vieną skaudų smūgį vokiečiai suruošė rusams. Du su puse kilometro nuo Nemuno buvo Daukšiagirės dvaras, jo savininkas Norkaitis dirbo žemės ūkio ministerijoje. Dvaras buvo pavyzdinis, laikė trakėnų žirgyną, labai gerai gyveno kumečiai. Pagrindinė dvaro šaka – spirito varykla. Bulves supirkdavo iš gyventojų, ypač pašalusias. Vokiečiai rado apie 15 statinių spirito ir išmetė jas į sodą. Patys atsitraukė pusę kilometro ir įsitvirtino, leido per Nemuną persikelti rusams, ir tie puolė siaura linija. Jau vakarėjo. Ruskeliai, aptikę spiritą, prisivaišino ir drąsiai stati puolė pirmyn, o kai kurie prie statinių sumigo.

Vokiečiai iš lėktuvų sudaužė ką tik pastatytą pantoninį tiltą, o rusų kareivių lavonų be skaičiaus gulėjo. Vietiniai pasakojo, kad daugumą vokiečiai tik su durtuvais pribaiginėjo, paskiau buldozeriais išrausė tranšėjas ir palaidojo žuvusiuosius.

Vieną dieną sužeidė mūsų Marijoną. Sėdėjom jaunimas sode po obelim, jau nutarėm eit pietų, kiti jau buvo nuėję, tik mudu su ja pasilikom. Aš ant galvos nešiojau skrybėlę. Man beeinant, skrybėlė nei iš šio, nei iš to nuo galvos nušvilpė ir už kokių 5 m nuo Marijonos sprogo. Ji tik suriko ir tūptelėjo ant žemės. Matyt, kokio pabūklo šovinys žemėj išrausė nedidelę duobutę, Marytės kojoj, žemiau kelio, išskobė gabalą mėsos ir keletas skeveldrų sulindo į blauzdas.

Kariuomenėje buvau mokytas suteikti pirmąją pagalbą, todėl iškart ėmiausi darbo, o mama labai nusigando. Ta žaizda ją vargino apie dvejus metus: užgyja ir vėl atsiveria, bet, ačiū Dievui, vėliau laimingai užgijo.

Frontui priartėjus, tėvai vieną popietę pasikinkė arklius, prisirišo dvi karves, kai ką užkasėm į duobę, paslėpėm, kas būtina, sukrovėm į vežimą ir išvažiavo į Vainatrakį, pas Šliumpą, o mes, jaunimas, likom saugot namų.

Vakare atėjo 4 vokiečių kareiviai ir ėmė ieškoti priekabių: atseit turim paslėptų ginklų, neva pabėgę iš vokiečių kariuomenės.

Su mumis besiginčydami, jie nusižiūrėjo vyriausią sesę Nastazėlę, nes ji iš visų buvo stambiausia. Nastazėlė tai suprato. Vakare, einant nakvoti į bunkerį, Nastazėlė susitaršė plaukus, apsivilko skarmalais, išsimurzino veidą ir atsigulė su senute kaimyne ir mažais vaikais.

Sutemus jie vėl atėjo, vyrus išvarė iš bunkerio, lauke sutupdė, viską iškrėtė po du kartus, galvojom: sušaudys mus, vyrus, bet tuo momentu užskrido lėktuvai ir ėmė bombarduoti. Už kilometro padegė tris sodybas, pasigirdo šaudymas iš pabūklų, ir mūsų kareivėliai davė kojom žinią... Tiek mes juos ir tematėm, o jei ne lėktuvai, nežinia kuo viskas būtų pasibaigę...

Laimingai sulaukę rytojaus, uždarinėjom namų duris, kiaulę paleidom į laukus, namus palikom Dievo valiai ir išvažiavom pas tą patį Šliumpą.

Vakare pro šalį važiavo arklių traukiama vokiečių gurguolė. Pievoje ganėsi mūsų ketverių metų sartis ir kumelė su kumeliuku. Vokiečiai sustojo, pasičiupo sartį, o vietoj jo paliko juodą, suvargusį, nuvarytą kuiną, kuris jau ant kojų nebepastovėjo. Tėtis apsiverkė, bet nieko nepadarysi... Tas juodis tik atsigulęs žolę ėdė ir taip dvi dienas. Vėliau atsistojo, truputį pailsėjo, greitai priprato prie mūsų kumelės, kur ji eina – ir jis paskui, o kai atsigavo visai neblogas gyvulys buvo.

Frontui artėjant, vokiečiai varė visus toliau už miško, į kitą pusę. Du broliai Šliumpai gyveno vienas šalia kito, turėjo dideles, gražiai sutvarkytas sodybas, viską paliko, tik būtinus daiktus pasiėmė, avis, veršius paliko palaidus aptvare.

Išsikėlėm nuo jų sodybos per Raželių mišką už 3 km, į kitą miško pakraštį, išsikasėm bunkerį, kad šaudymo metu turėtume kur pasislėpti, ir apsistojom.

Po 5 dienų tėtis su Šliumpa nutarė eiti pažiūrėti trobesių, bet po valandos užvirė tikras pragaras. Tėtis su Šliumpa pakliuvo po tikra sviedinių kruša... Jau buvo išėję į miško pakraštį, bet, laimei, spėjo grįžti atgal. Šliumpa po senu ąžuolu prisiglaudė, tėtis – po klevu, taip ir išliko gyvi.

Kurį laiką buvo ramu, vakarop pasirodė rusai. Oi, kokie vargani atrodė po vokiečių; granatas prie brezentinių diržų prisirišę virvelėm, be batų, su trumpais bateliais, blauzdas autkojais apsivynioję. Kiekvienas vokiečių kareivis turėjo šalmą prie šono, mažą kastuvėlį, visi odiniais batais, uniformos švarios. Ne veltui sakoma: kur apsistoja vokiečių kareiviai, pirmiausia stato tualetą, o rusai – virtuvę. Todėl po rusų stovėjimo po kiekvienu krūmu likdavo krūva išmatų.

Vokiečiai, jei nėra galimybės pasistatyt tualeto, nuošalioj vietoj iškasa duobę, o pasitraukdami užkasa, visas atliekas, jei spėja, sudegina, lieka švari vieta.

Va, tada ir sulaukėm apgailėtinų „išvaduotojų“. Kadangi tėtis mokėjo rusiškai, iškart pradėjo su ruseliais dalytis įspūdžiais. Jie tik klausia tėčio, ar dar toli ligi

Berlyno. Pavaišino juos duona, lašiniais, pienu, o vaišėms nebuvo galo: vieni nueina, kiti ateina...

Rytojaus dieną patraukėm namų link. Nustebom privažiavę prie Šliumpų sodybos: tetėno trobesiai kaip buvę, o jo brolio Petro – tik degėsių krūva likusi.

Petras – vyras stambus, nevedęs, gal kokių 35 metų. Išvydęs tokį vaizdą, atsisėdo po obelim ir verkia. Iš kažkur atsirado raitas rusų karininkas ant nuvaryto arklio, o prie vežimo buvo pririštas Petro Šliumpos bėras pusiau trakėnų veislės eržilas, jo numylėtinis.

Nušokęs nuo savojo kuino, kariškis, niekam nieko nesakęs, nuėmė balną, pripuolė prie eržilo, užmetė ant jo savąjį balną, tėtis su tetėnu puolė prašyti, kad paliktų tą arklį, ėmė aiškinti, kad ir taip jau liūdna padėtis, sudegę namai, bet ruso neįtikino. Jiems besiginčijant, prijojo dar du puskarininkiai, vienas išsitraukė pistoletą, tėtį ir tetėną ėmė vadinti fašistais. Vyrai pamatė, kad ne juokai, pasitraukė į šoną, o tas leitenantas, užsėdęs ant bėrio, kaip velnias nurūko lauku.

Šliumpa Petras pasiėmė virvę ir ėmė lipti į obelį. Veidas pajuodo, akys apsiblausė, matyt, nusprendė nutraukti gyvenimą iš tos nevilties. Šokom visi jį raminti, atkalbėti nuo kvailo žingsnio, bet jis nesileido į jokias kalbas, tada tėtis prišokęs virvę ištraukė. Vyras pamažu aprimo ir vėl pravirko kaip mažas vaikas...

Apraminę Petrą, skubėjom į savo namus, nes rūpėjo, ką rasime. Keliu negalėjom pravažiuot, visur pilna kariuomenės, laukais šiaip taip pasiekėm tėviškę. Ačiū Dievui, namai sveiki ir kaimynų niekas nesudegė, tik kaimyno Jurgio Rakausko ne viso proto sūnų rado prie namų nušautą.

Radę sveikus trobesius, planavom ramiai gyventi, bet tuojau pradėjo vyrus graibyti į kariuomenę, ir mano metai tie patys – ko ruskiui reikėjo...

Kaip jau minėjau, 1944-ųjų rugpjūčio pradžioje tetėnas Skecevičius pasišovė Kaune rasti man darbą. Pats jis dirbo Šančiuose Ringuvos aliejaus fabrike meistru. Tėtis paruošė geros ruginukės, lašinių paltį, kumpį, pusę skilandžio ir išvažiavau į miestą.

Namo, kuriame gyveno Skecevičius, kitam gale gyveno Ivaškevičiaus šeima. Skecevičius turėjo virtuvę ir du kambarius, o kaimynas – pustrečio. Tam trečiam mažam kambarėly apsigyveno rusų karininkas. Ivaškevičius turėjo 15 metų dukrą ir 3 jaunesnius sūnus. Prie tos merginos jau kombinavo tas ruselis, nors ji dar jauna, bet stambaus sudėjimo.

Ta mergelė prisėdo prie manęs, ir pradėjom kalbėtis, juokauti, o karininkas staiga pakilo iš užstalės, greitai nuėjo į savo kambarį ir grįžo atgal su pistoletu rankoje. Atsisėdęs už stalo, pistoletą įsikišo į vidinę kišenę ir į mane negražiai pažiūrėjo. Visi susižvalgė. Aš, viską supratęs, pakilau, atsiprašiau, nuėjau į virtuvę, paėmiau knygą ir skaitau. Man išėjus, pakilo ir ta mergelė į savo kambarį. Nežinia, ką pagalvojo tas ruskis, bet niekam nieko nesakęs išėjo. Praeidamas atidarė virtuvės duris, mane nužiūrėjo laukiniu žvilgsniu, nuėjo pas kaimyną, bet pamatęs, kad mergelė namuose, grįžo atgal prie stalo ir taip nusitašė, kad šeimininkai kaip paršą nuvilko į jo kambarį. Ten pragyvenau tris savaites, mes su tuo karininku po to lyg ir susidraugavom, jis mane mokė rusiškai, aš jį – lietuviškai. Jis išvažiuodavo, 4–5 dienas dingdavo. Vėliau sužinojom, kad važiuodavo į Vokietiją, į rusų užimtas teri-

torijas plėšikauti. Parsiveždavo siuvamųjų mašinų, akordeonų, batų, šiaip geresnių darbužių ir čia parduodavo.

Tetėnas turėjo 2 berniukus ir 3 mergaites, tai 7 ir aš – aštuntas. Jis visą mėnesį ieškojo man darbo, kol prauliavojo tą samagoną ir tų lašinių mažai kas liko. Trūko mano kantrybė, parašiau tėvukui laišką, kad atvažiuotų manęs parsivežti.

Taip besibastant, mano draugas Valkavickas Antanas iš Aštuonėlių k. jau dirbo tam aliejaus fabrike ir paėmė sau į žmonas netoli Pakuonio gyvenančią Juodytę Magdaleną, kuri buvo mano tetėno Skecevičiaus sesers dukra, iš didelės šeimos. Iš viso jų buvo 9 merginos, nė vieno vyro ir visos gana gražios.

Tą lemtingą vakarą susituokę Pakuony jie turėjo atvažiuoti į Šančius, kur Antanas buvo išsinuomojęs butą. Teta, tetėnas ir aš apsirūpinom vaišėm ir nuėjom sutikti jaunųjų. Jie parvažiavo su menka palyda maždaug apie pusę šešių, o tuo laiku nuo 9 val. vakaro iki 6 val. ryto komendanto valanda. Vadinasi, tuo laiku civiliai neturi teisės maišytis po miestą, tik su tam tikrais leidimais.

Beviešėdami susigriebėm, kad jau čia pat devynios. Iki namų apie 3 km per miestą, dar vieni. Antanas pasiūlė nakvoti čia, bet kur tau, vyrai ant drąsos paėmę, negarbė. Taip ir išdrožėm namų link. Mudu su tetėnu ėjom iš šalių, o teta – vidury. Praėjom apie kilometrą: iš vienos pusės – fabriko tvora, kitoj – gyvenamieji namai... Aš kaip tik ėjau iš tvoros pusės ir priekyje nuo kalnelio pamatėm ateinančius 5 rusų kareivius, kurie ėjo išsidėstę plačiai per visą gatvę. Kai prisiartino, supratom, kad mums kelio neduos ir, juos aplenkę, ėmėm trauktis į tvoros pusę, bet jie pastojo mums kelią. Vienas prišokęs man kirto per sprandą. Aš, staigiai pasisukęs, šokau ant tvoros ir jau nusitvėriau už viršaus, bet staiga du prišokę pagriebė už kojų ir nutraukė mane žemėn. Dar gavau niuksą į paširdžius, dviese pačiupo už rankų, o trečias kažką įrėmė į nugarą ir ėmė tempti gatve į tą pusę, iš kur jie ėjo.

Apsidairęs nei tetėno, nei tetos niekur nemačiau, nebuvo matyti ir tų dviejų kareivių. Toliau paėjus, mus pradėjo vytis tiedu. Jie mane vedė kaip tik namų link. Ėjau ramiai ir jie pradėjo kraustyti mano kišenes. Ką rado, viską atėmė. Pavedė apie 500 m, gatvė sukasi į kairę, kur ir mano butas netoli, tiesiai į Nemuno pusę, o į dešinę panemune buvo pramintas pėsčiųjų takas per sniegą. Juo paėjus palei Nemuną, gulėjo krūva nuolaužų. Kiek žinojau, ten iš po nakties prie tų griozdų rasdavo nužudytų žmonių lavonų, nurengtų ir išprievartautų merginų, jie ir mane ten tempė. Aš ėmiau priešintis, bet pribėgo dar du ir mane beveik pradėjo nešte nešti. Aš pradėjau šaukti, vienas kažkokį skurlį ėmė grūsti į gerklę ir jau gerą galą tuo taku nutempė. Tik staiga iš gatvės pusės išgirdau tetėno balsą: „Simanai!“ Iš visų jėgų sušukau: „Aš čia!“ – ir nuo tetėno pusės pasigirdo šūvis. Šaukdamas, kiek tik leidžia jėgos, pradėjau spardytis ir rankom gintis, o nuo tetėno pusės vėl pasigirdo šūvis. Tetėnas sušuko: „Laikykis!“

Pasirodo, tetėnas žinojo, kad gretimam name gyvena du karininkai. Tas namas stovėjo prie geležinkelio bėgių, o šalia jų pastatė du vagonus, viename įrengė pirtį, čia maudydavo kareivius. Tetėnas pribėgo ir ėmė daužyti duris, bet čia kartu jį atsivijo ir tie du ruseliai. Kaip tyčia po ranka jam pasimaišė kažkoks strypas ir vienam jis tuo strypu užtraukė per kalnierių. Kol nupasakojo karininkui viską, kažkiek užtruko, bet karininkas labai greit apsirengė ir ėmė vytis.

Kaip minėjau, į tuos vagonus atvarydavo maudyti sugaudytus naujokus. Ir vienąkart sutikau gerą pažįstamą Garmų Juozą iš Taurakiemio. Jis ėmė prašyti, kad padėčiau pabėgti. Pakalbėjau su teta Antanina, ji sutiko pagelbėt ir jisai, nutaikęs momentą, užbėgo pas mus, užšoko ant aukšto, iš lauko duris užrakinom. Kai visi išsimaudė, surikiavo, pasirodo, vieno trūksta. Pabeldė į mūsų duris, pastovėjo, pasidairė ir nužygiavo. Kiek palaukę, apsidairėm, ir Juozas nuo aukšto patraukė ledu per Nemuną. Vos spėjo pasiekti krantą, upė pradėjo laužyti ledą ir, mums bemojuojant rankom, vanduo jau nešė ledo gabalus. Kaip vėliau sužinojau, Juozas laimingai pasiekė namus, vėliau dar kartą susitikom Usoljė Sibirskoje mieste, tremtyje.

Prasidėjo kasdieniniai darbai: ruošti žemę žiemkenčių sėjai, pjauti vasarojų, o aš gavau šaukimą į komisiją, mat buvau šaukiamojo amžiaus. Sužinojom, kad miško darbininkus atleidžia nuo armijos. Tėtis Margininkų girininkijoj turėjo pažįstamą girininką ir man išdavė darbininko pažymą. Sužinoję ir daugiau vyrų tuo pasinaudojo.

Mėnesį laiko darbavomės ramiai, sutarėm, kad girininkas duos žinią, kai reikės miške pagelbėti. Bet 1944 m. rugsėjo mėn. gavau šaukimą nurodytą dieną ir valandą prisistatyti į karinį komisariatą Kaune. Gal būčiau išdrožęs, bet sužinojom, kad kaimynas Lapinskas Jurgis pusantro mėnesio pratarnavęs, atsidūrė ligoninėj, o Dereškevičius žuvo fronte. Pasirodo, jog jaunus lietuviukus savaitę pamoko, kaip elgtis su šautuvu, ir į pirmąsias fronto linijas.

Pasitarę nusprendėm slapstytis ir taip pradėjau nelegalų gyvenimą. Atvažiavo 3 milicininkai ieškot. Trobos koridoriuje buvo sukaltas lentinis sandėliukas: vienam gale tokia dviguba siena, kad žmogus galėtų užlįsti. Iš priekio užstatai lentą, ir nieko įtartino. Antra slaptavietė buvo kluone. Po šiaudais išsikasiau duobę, landą gerai užmaskuodavom, ir ramybė, daug naktų tam bunkery pratūnojau, ten įsitaisiau lempą, knygas skaitydavau.

Sutarėm su tėvais taip: jei kas klaus, sakyti, kad išvažiavau į Dotnuvą mokytis agronomu. Jau 1944 m. lapkritį sužinoję, kad manęs Dotnuvoj nėra, atvažiavo suimti ir pradėjo daryti kratą, bet mano slėptuvių nerado, o aš tuo momentu buvau pas kaimyną Lapačinską ir žiūrėjau per langą.

Kai manęs nerado, išsivežė tėtį. Per naktį išlaikė, rytojaus dieną tardė, dar ir mušt gavo vargšas, bet jis vis savo: „Išvažiavo į Dotnuvą, o kur jis dabar, kur man žinot...“ Buvo gaila tėčio ir jau buvau nusprendęs po pietų eiti ir pasiduoti, bet, laimė, per pietus grįžo suvargęs ir tą mano sprendimą durnu pavadino.

Tiesa, parvažiavę į namus, ėmėmės darbo, o Albinas dar ne koks buvo darbininkas. Jis su kaimynu Berkmonu Vytu, tokio pat amžiaus, šlaistėsi po apylinkes Šalnos raiste ir užtiko po samanomis paslėptą kaspininį kulkosvaidį su dviem šovinių kaspinais ir vokišką „mašinpistolę“ su trimis šovinių apkabomis. Naktį viską parnešė į mūsų kluoną. Kadangi vokiečių kariuomenėje buvau kulkosvaidininkas, ėmiausi darbo. Tam savo bunkery, užsidegęs liktarną, jį išvaliau, nublizginau, šovinius paruošiau, ir su kaimynu Vytu Beleška vieną tamsią naktį išsinešę į saugią vietą, kaip „užgrajinom“, skardas nuėjo per kelis kaimus. Aparatas veikė be priekaištų.

Lapkričio pabaigoje tetėnas Šliumpa liepė atvykti pas jo kaimyną Aglinską susipažinti su miško broliais, ir mudu su Vytu Beleška nutarėm įsijungt į tą veiklą.

Eidamas pas partizanus, aš paėmiau kulkosvaidį, o Vytas – šautuvą. Po valandos pasirodė apie 50 vyrų. Ginkluoti kas kaip, drabužiai įvairūs, kas Plechavičiaus armijos, kas Lietuvos kariuomenės, kas vokiečių uniformom. Vadas – Vytautas Marčiulionis, kurį gerai pažinojau. Aš jam nekėliau jokių abejonių, o Vytautą dar paklausinėjo, bet priėmė.

Mums liepė pasirinkti slapyvardžius. Aš pasivadinau *Klevu*, o Vytautas – *Pušim*. Taip pradėjom naują gyvenimą.

Tą pačią naktį iššygiavom į Margininkų mišką, pakeliui suėmėm vieną partizanų išdaviką. Vienoj sodyboj radome pas žmoną parėjusį stribą ir vieną moterį Kazlauskienę, kuri žmonėms gyrėsi, jog paseks miškinius ir išduos saugumui.

Pirmą naktį permiegojom miške. Rytą ištardė areštuotus, moterį paleido, o tuos du parsidavėlius likvidavo 6 vyrų baudžiamasis būrys. Jis vykdė likvidavimo operacijas, daugiau į tą reikalą niekas nagų nekišo.

Persikeldavom per Nemuną į Darsūniškio pusę stribų sudrausminti, keletą paėmėm į belaisvę. Eilinius kareivius nuginkluodavom ir paleisdavom, o stribai ar išdavikai gyvi neištrūkdavo.

Taip besidarbuojant atėjo žiema. Tie miško broliai, kurie negalėjo rodytis namuose, vaikščiodavo drauge, o aš grįžau į namus ir apsigyvenau bunkeryje, bet palaikiau ryšį su besislapstančiais miške. Kai reikėdavo pastiprinimo, o ypač mano kulkosvaidžio, mane pakviesdavo...

1945 m. balandį į Pakuonį buvo atkelti du vyresnieji leitenantai: lietuvis Varnas, o ruso pavardės nežinau. Iš jų pačių teko girdėti, kad jie įvesią „tvarką“. Pradėjo visur landžioti, abu ginkluoti pistoletais ir vieną automatą nešiodavosi.

Varnas vis pasigirdavo, jog aplink neliks nė vieno besislapstančio jaunuolio. Mano tėvuką pasišaukę mušė, teiravosi, kur aš, bet jis visiem sakė, jog išvykau į Dotnuvą. Nors jie ir žinojo, kad ten manęs nėra, bet tėtis vis savo aiškino, jog aš ten išvažiavau.

Mūsų šeima buvo įtraukta į juoduosius sąrašus, nes tėtis buvo Lietuvos savanoris, nepriklausomybės metais dirbo seniūno padėjėju, vokiečiams užėjus, gaudė raudonuosius aktyvistus, dalyvavo 1941 m. sukilime Kaune.

Stribai tėvų namuose buvo dažni „svečiai“: tikrindavo, ar prievolę valstybei atidavę ir šiaip gal mane netyčia pastebės...

Vieną kartą užvažiavo būrys stribų su tuo pačiu Varnu priešaky, darė kratą, badė šieno prėslus, vertė šiaudus, o aš tupėjau bunkery. Po kratos dingo lašinių, dešrų, tėčio tabako atsargos, bet nieko nepešę išsidangino.

Vieną sekmadienio popietę, gal birželio pabaigoje, ir nepastebėjom, kaip ir iš kur kieme atsirado Varnas su pavaduotoju. Laimė, aš buvau mūsų sklypo gale už krūmelių. Toj vietoj buvo daubelė, iš toliau nelabai matoma. Ten skaičiau knygą ir išgirdau šunį lojant, o jis be reikalo nelodavo.

Jie apžiūrėjo tvartą, malkinę, kluoną, pasuko trobos link, bet tuo momentu tėtė išėjo į kiemą, jį pamatę įsakė kinkyti arklius. Paskui, kaip pasakojo tėtis, jį išvadino fašistu, apgaviku ir jis suprato, jog gali jį areštuot. Kareiviai atsistojo prie vežimo,

tėtis pasakė einąs į daržinę pakinktų. Įėjęs pastebėjo, kad jo niekas neseka, tuoj per kitas duris, į rugius ir, kiek kojos neša – į krūmus. Kareiviai nesulaukę nuėjo tėčio ieškot, o ten jo nė kvapo.

Oi, kaip jie pasiuto... Užbėgo už kluono, sumetė, kad niekur kitur negalėjo pabėgt, tiktai rugiais. Du kartus šovė, sugrįžo atgal, griebė mamą, Nastazėlę, liepė staigiai kinkyti arklius, o jos niekuomet to nedariusios pakinkė, bet ne taip kaip reikia, sukeitė... Kai pradėjo važiuoti, vienas arklys traukia į vieną pusę, kitas – į kitą, o į priekį nelabai. Pavažiavę kokį šimtą metrų, pamatė, jog nekas. Iššoko iš vežimo, dar apkeikė Nastazėlę ir, kiek kojos neša, pirmyn...

Tą pačią savaitę Girininkų k. pas Grybauską apsistojo mūsų vadovybė: Vytas Marčiulionis-*Viesulas* kuopos vadas; jo pavaduotojas Algis Juodis-*Vermachtas*, *Vermachto* brolis Vytas Juodis-*Šarūnas* ir staiga pamatė, jog vėl ateina Varnas su padėjėju. *Šarūnas* liko troboje, *Viesulas* įlindo į malkinę, o *Vermachtas* – į tvartą. Viskas vyko žaibo greitumu. Stribai ėjo į trobą, bet staiga pasuko į malkinę. Varnas pistoletą laikė rankoje, buvo pasiruošę, bet tuo metu *Viesulas*, nieko nelaukęs, spyrė duris koja ir paleido seriją iš automato. Pataikė tiesiai į abudu, nors Varnas krisdamas dar spėjo iššauti, kulka kliudė *Viesulo* kairės rankos rankovę, ir abu „didvyriai" sukniubo. Taip ir baigėsi Varno karjera...

Sulaukęs nakties, nukautuosius nuvežė į Banionio lauką, palaidojo į ariamą dirvą, ankstų rytą šeimininkas aparė ir – jokios žymės. Naktį visas štabas išsikėlė už Margininkų miško į Piliuoną prie Nemuno.

Rytojaus dieną garnizonas pradėjo sekti jų pėdomis, bet žmonės kaip susitarę: buvo – išėjo. Atsekė ir pas Varkalą, tas paaiškino, jog buvo, bet nuėjo pas Banionį, Banionis paaiškino, jog buvo, bet nuėjo į vieškelio pusę... Dar vienur kitur pakratė ir nuvažiavo Pakuonio link.

Bet tuo viskas nepasibaigė. Pakuonio vlsč. veikė aršus komunistas rekvizicijos sk. viršininkas. Ne kartą bandėm jį sučiupti, bet vis laimingai išsisukdavo, mat turėjo pistoletą ir rankinę granatą.

Vieną dieną nuėjo į Margininkų apylinkę (6 km nuo Pakuonio), į Piliuonos kaimą, pas Rimus. Broliai Klemensas ir Pijus Rimai kluone varė samagoną. Jis per kiemą įėjo į trobą, su moterim patriukšmavęs išėjo į kiemą, apsidairė, pagalvojo – ir tiesiai į kluoną. Gal ką pastebėjo? Tie tuokart pasiruošė, turėjo šiauduose pasislėpę šautuvą. Kai tik įėjo šitas rekvizitorius, Klemensas ir pokštelėjo. Ten pat kluone jį ir palaidojo. Taip baigėsi aršaus raudonojo „revoliucionieriaus" karjera.

Pakuonyje labai aktyvus buvo komsorgas Juozas Buzas. Jis sudarė 68 šeimų sąrašą į Sibirą. Jame buvo ir mūsų pavardė. Iš partizanų štabo atėjo įsakymas žūtbūt sunaikinti tuos sąrašus.

Pakuonyje akušere dirbo jauna mergina, ji per mane palaikė ryšį su *Viesulo* štabu, jai ir buvo įsakyta sekti Buzą ir gauti tuos sąrašus, bet jai nepavyko. Bet vieną dieną, liepos viduryje, sužinojo, kad Buzas važiuoja į Kauno MGB tvirtinti tuos sąrašus.

Vieną dieną ta mergina atlėkė pas mane. Aš, pasiėmęs vokišką mašinpistolę ir pasikišęs ją po švarku, pakrūmiais nudūmiau į Vainatrakį, pas Kazlauską.

Viesulas man davė partizaną *Rytą*-Blusevičių Vincą, šis pasiėmė rusišką automatą ir nuėjom prie kelio, kuriuo turėjo grįžti Buzas, ir pradėjom laukti.

Buvo antra valanda po pietų. Prajojo 3 raiti rusų kareiviai, pravažiavo vieną mašina su kareiviais, po poros valandų antra. Pralaukę iki saulėlydžio, jau ruošėmės nieko nepešę trauktis. Staiga nuo kalniuko pasirodė dviratininkas, kurį iškart pažinau – Buzas. Aš likau kviečiuose, nenorėjau jam rodytis akyse, nes vienas kitą mudu gerai pažinojom, jei nepavyks sulaikyt, pakenks visai mano šeimai.

Rytas nušliaužė prie kelio už krūmų. Kai tik Buzas prisiartino, maždaug prieš 10 m, *Rytas* šoko su automatu ant kelio ir sukomandavo: „Rankas aukštyn!“ Rankas jis pakėlė, bet staiga šoko nuo dviračio ir puolė į kviečių lauką, tiesiai ant manęs. Aš dar daugiau prisiplojau prie žemės, o *Rytas* paleido seriją. Kulkos kliudė bėglio galvą. Pabėgęs keletą metrų, išsitiesė kviečiuose. Aš pasitraukiau į raistą. *Rytas* atsivarė jo dviratį, ant rankenų portfelis su tais pačiais dokumentais, jį dar iškratė, rado rankoje sugniaužtą pistoletą, tik neužtaisytą. Dar sekundė – ir nežinia kuo viskas būtų pasibaigę...

Kuo greičiau skubėjom iš tos vietos pasitraukti. Lavoną palikom vietoje.

Štabe apžiūrėjom, ką radom. Žmonių sąrašai buvo sudaryti 3 egzemplioriais, visi antspauduoti, su parašais.

Vėliau sąrašus raudonieji aktyvistai sudarinėjo iš naujo. Mūsų žiniomis, buvo ištremtos 35 šeimos.

Balandžio viduryje nuo mūsų sugalvojo atsiskirti 8 partizanai, kilę iš Žemaitijos, kažkur netoli Šilalės ar nuo Varnių. Jie ėmė įkalbėti vykti kartu su jais.

Sutarėm susitiki Girininkuose pas Šliumpą. Atsisveikinau su kovos draugais ir namiškiais. Išėjau iš namų, naktis buvo labai tamsi ir, beieškodamas Šliumpų sodybos, paklydau. Kokias 2 valandas klaidžiojau. Po to radau sodybą, prisibeldžiau, bet šeimininkas pasakė, jog jie išvyko be manęs. Valandą palaukė ir išėjo. Mes buvom sutarę 10-tą val., o aš atvykau 12-tą. Ir taip, visų džiaugsmui, sugrįžau atgal.

Vėliau sužinojom, kad už Kauno nužygiavus 25 km, sumigusius apsupo rusai ir jie visi 5 žuvo, vadas – Lietuvos kariuomenės leitenantas, pavardės nežinau, slapyvardis *Ąžuolas*.

1945 m. rugpjūčio pradžioje prasidėjo masiniai areštai, enkavedistai partizanams pradėjo lipti ant kulnų, suėmė Pakuonio raštinėje dirbusį Vincą Juškevičių. Jis nuo gimimo buvo invalidas, viena koja trumpesnė. Juškevičius kai ką žinojo iš partizanų gyvenimo ir, matyt, pradėjo išdavinėti.

Jokimiškio dvare partizanų vadovybė nutarė rekvizuoti (okupantai tai laikė plėšikavimu – *R. K.*) parduotuvę. Brolį Albiną pasiuntėm iššvalgyt vietovę, nes į jį, kaip jaunų metų, niekas nekreips dėmesio. Iš vakaro į parduotuvę atvežė naujų prekių, o naktį, pirmą valandą, surengėm puolimą.

Iš Vainatrakio ūkininkų atėmėm 4 pastotes.

Remdamasis Albino pasakojimu, sudariau pastatų, sandėlių išdėstymo planą. Namas buvo dviejų aukštų, antram aukšte gyveno stribas Juodsnukis, reikėjo ir jį suimti. Vadas nedalyvavo, operacijai vadovavo jo pavaduotojas *Vermachtas*, o jis mūšyje pobailis, tik savo kailį saugo...

Prasidėjo viskas gerai, sargą nuginklavom tyliai, iš parduotuvės, kas reikalinga, išnešėm, iš sandėlio išsėmėm miltus. Mūsiškių buvo apie 20 vyrų. Dabar reikia stribą suimti. Aš vienintelis žinojau jo buto duris, todėl pirmas pakilau į antrą aukštą,

o vokietukas – paskui mane. Mūsų būryje buvo 2 vokiečių kareiviai, pabėgę iš rusų nelaisvės, jauni, labai narsūs vyrai. Duris radom užrakintas. Aš pabeldžiau, paprašiau atidaryti, bet vokietukas mane atstūmė į šalį ir šautuvo buože trenkė į duris, bet jos neatsidarė... Tada trenkė antrą kartą, durų lenta lūžo, ir staiga – šūvis... Aš pagalvojau, jog vokiečio šautuvas buvo užtaisytas ir nuo trenksmo iššovė.

Vokietis pasileido koridorium durų link. Aš, iš karto nelabai supratęs, kas atsitiko, iš „mašinpistolės“ paleidau seriją į vidų ir pasileidau paskui vokietį. Laimė, šalia *Vermachto* stovėjęs *Rytas* spėjo nusukti jo automatą, o jis, žioplys, jau buvo nusitaikęs į mane, galvojo, kad stribas, tik kulkos pro šalį prašvilpė, o pamatęs mane tik „O Jėzau“ sušuko. Vokietis laiptais nulipęs sukniubo...

Išgirdę šūvius, pasiuto šaudyt Pagirmuonio dvare buvę rusai. Mūsų vadas sėdo į vežimą ir nudūmė. Likom keturiese. Greitai padarėm neštuvus ir, nešini sužeistuoju, pasišalinom iš įvykio vietos. Sužeistasis dar gargaliavo, bet vėliau nutilo. Panešę apie pusantro kilometro, krūmuose užmaskavom, po poros dienų tarėmės palaidoti, bet rytojaus dieną užplaukė kariuomenė, matyt, mūsų pėdom nusekė ir paėmė lavoną.

Aplinkiniu keliu grįžau į namus. Parėjęs Albino neradau. Nuo Jokimiškio namų link reikėjo eit pro Pagirmuonio dvarą, pagalvojau, ar tik neįkliuvo ten stovėjusiems rusams, bet, ačiū Dievui, pamačiau kloniais laimingai parlinguojantį.

Kartą mes 5 vyrai apsistojom netoli Margirininkų miško Dobilios k., nakvojom pas Rimą, kiti – pas kitus kaimynus. Po pusryčių užsiėmėm kas kuo: tai ginklus valėm, tai knygas vartėm, lauke sargyba buvo iš dviejų kaimo pusių. Anksti rytą ir aš buvau sargyboje, atsigulęs ilsėjausi. Staiga išgirdom trumpą automato seriją. Šokom į lauką ir išvydom du raitelius rusų uniformom, skuodžiančius kiek tik kojos neša. Kaip vėliau sužinojom, kiaulystę iškrėtė *Vermachtas*. Pamatęs jojančius pro šalį raitelius, paleido į juos vieną seriją ir nepataikė, o leitenantas, nusikabinęs automatą, taikėsi atsišaudyti, bet jojant ant arklio ne taip lengva... Tada *Vermachtas* antra serija peršovė tam leitenantui ranką ir automatas jam iškrito ant žemės, bet jis pats tuoj pasiekė Patamulšio miškelį ir dingo, o antrasis raitelis nesustodamas, slapstydamasis už sodybų, nudūmė kita kryptim. Na, automatą laimėjom, bet trečią dieną kariuomenė apsupo kaimą ir pradėjo tardyti žmones, nors nieko neareštavo, bet jie teigė, kad kažkoks vyras rusiška karine uniforma eidamas pro šalį apšaudė raitelius ir, pasiėmęs automatą, nužygiavo miško link.

Kitą dieną iš štabo atėjęs ryšininkas pranešė, kad už Darsūniškio mstl. (kaimo neatmenu) trims dienoms parėję į namus poilsiauja stribai. Panemunės stribyne *Viesulas* turėjo jam prisiekusį stribą, tas jam per ryšininką visas žinias perduodavo.

Apie 10 val. vakaro vadai davė komandą pasiruošti. Žygiavom Darsūniškio link. Prie Nemuno jau laukė 5 valtys. Mane su kulkosvaidžiu, 2 su automatais ir 2 su šautuvais paskyrė saugoti krantą, kol persikels. Mes užsimaskavom Bačkininkėlių kalne.

Į kitą Nemuno pusę persikėlėm laimingai. Pačiam Darsūnišky stribų štabo nebuvo, aptarnaudavo Kruonio garnizonas, bet gyveno užverbuoti sekliai, vietinis būrys jų paimti nesiryžo, triukšmui kilus, galėjo neatlaikyti.

Susijungus abiems būriams, susidarė apie 100 vyrų. Vadovauti ėmėsi mūsų *Viesulas* ir vietinis vadas slapyvardžiu *Saulė*. Tai vyras milžinas, gal 180 cm ūgio, jo pečių plotis, kaip aš ir dar vienas greta atsistotų. Labai gražių veido bruožų, energingas, kaip vijurkas, vietoj nenustovi.

R. K. p a s t a b a: kn. „Didžiosios Kovos apygardos partizanai" (Kaunas, 2007), p. 530, nurodyta: „**Aliukevičius Alfonsas, Igno, sl. *Saulė***, g. 1918 Darsūniškio mstl., Kruonio vlsč. Puskarininkis. 1941 Birželio sukilėlis. Tarnavo Lietuvos savisaugos daliniuose. Nuo 1944 vasaros – partizanų organizatorius Kruonio vlsč. (DKR – LLA), 1945 01 pradžioje – būrio vadas, 1945 03 – Pakuonio būrio kuopos vado pavaduotojas. 04 norėjo tapti kuopos vadu, bet dauguma partizanų nepalaikė, todėl su savo būriu atsiskyrė ir veikė savarankiškai Kruonio-A. Panemunės vlsč. Nuo 1946 04 – Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Gedimino kuopos Saulės grupės (būrio) vadas. Žuvo 1947 03 07 Serbentų k. (prie Kampiškių k.), A. Panemunės vlsč."

Kn. APP, III d., p. 912, Prano Tuškevičiaus-*Račiuko* prisiminimuose, partizano *Saulės* pavardė paminėta kaip Ališkevičius Alfonsas.

Mane su kulkosvaidžiu (ir 2 granatom) ir dar 25 ginkluotus vyrus pastatė miestelio pakraštyje nuo Kruonio pusės.

Tuos 3 stribelius paėmėm tyliai be triukšmo, apgaulės būdu. Partizanai, kurie mokėjo gerai rusiškai, prisistatė kaip garnizono kareiviai. Buvo svarbu patekt į vidų, o ten jau mūsų valia...

Vieną sulaikėm beskuodžiantį iš Darsūniškio Kruonio link. Kaip suriko „Rankas aukštyn!", vargšelis net apsišlapino.

Butrimonyse stribų korpusą metė į kitą punktą, tai sužinoję, partizanai sunaikino būstinę, ten likusius likvidavo, paėmė dokumentų ir ginklų.

Po 3 dienų iš vadovybės gavome nurodymą žygiuoti į savo pusę. Per Nemuną kėlėmės žemiau Darsūniškio 5 km, buvo paruoštos 4 valtys, į valtį ėmė po 7 vyrus. Aš su kulkosvaidžiu patekau į pirmą reisą ir užėmėm sargybos postą pakrantėje, kol persikėlė visi likusieji.

Kai persikėlėm per Nemuną į savo pusę ties Pašventupiu, *Viesulas* su *Vermachtu* nusprendė aplankyti savo šeimas, o žygiuoti buvo numatyta Raželių miško link į Vainatrakio ir Girininkų k., pas stambius, patikimus ūkininkus, kad būtų galima apsistoti. Atskyrė 20 vyrų, tarp jų patekau ir aš. Užėjom į *Viesulo* sodybą. Mes apsistojom kieme, o vadai suėjo į vidų. Po valandos iššygiavom Kėbliškių k. link, pro Daugšiagirės dvarą, nes *Šarūnas* ir *Vermachtas* norėjo aplankyti savus. Ten ir mus pakvietė į vidų, išsikalbėję išsiaiškinom, kad: aš – *Klevas*, *Dobilas* ir *Žemaitis* nesam priėmę priesaikos. *Vermachtas* nedelsiant viską suorganizavo. *Šarūnas* planšetėje nešiojosi pašventintą trispalvę vėliavą. Padėjo tuščią butelį ant stalo, įstatė vėliavą, pastatė kryžių, *Viesulas* išsitraukė bloknotėlį, kuriame atspausdinti priesaikos žodžiai. Pirmiausia supažindino, kaip turime elgtis: atsiklaupę prieš kryžių persižegnoti, kaire ranka paimti vėliavos kampą, dešine bloknotėlį ir iš lėto skaityti priesaikos žodžius. Įsiviešpatavo tyla, pirmas priėjo *Žemaitis*, antras buvau aš, o trečias – *Dobilas,* ir mes tapome tikrais kovotojais.

Priesaikos žodžiai: **Aš, Simonas Raslauskas, prisiekiu Visagalio Dievo akivaizdoje, vardan kritusių brolių už Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę,**

uoliai dirbti Nepriklausomos Lietuvos atstatymo darbą, negailėdamas nei jėgų, nei gyvybės, griežtai pildyti vadovybės įsakymus, didžiausioje paslaptyje laikyti veikimą, nesusidėti su priešu ir viską pranešinėti savo vadui. Man yra žinoma, kad už šios priesaikos sulaužymą būsiu baudžiamas mirties bausme. Tai, ką pažadu, tegul Dievas užlaikyti man padeda. Tauro Apygardos Vadovybė.

Pašventupy išsidėstėm pas ūkininkus. Žmoniškai paklojo šiaudų, užsiklot gavom, nusirengėm, žmonėmis pasijutom ir šilto viralo pavalgėm. Mudu su Beleška kartu, bet jis bamba, jam toks gyvenimas netinka, vis primena, kad reikia ieškoti kitos išeities. Netinka ir man, bet ką daryt?..

Per dieną pratūnojom ramiai, vakare vėl įsakymas žygiuoti. Pasirodo, vėl prie Raželių miško, tik iš kitos pusės, nuo Prienų šilo link Išlaužo. Tiems, kurių namai pakeliui, leido juose apsilankyti, nurodė ryšį pavojaus atveju.

Pasinaudodami galimybe ir mudu su Beleška pranešėm *Viesului*, kad nuo Samapolės dvaro atsiskirsim. Sutarėm, jog būsime namuose, prireikus atsiųs žvalgą, o jei mums kiltų pavojus, kreiptis į Kazlauską Vainatrakyje, mat du Kazlauskienės broliai Blusevičiai Vincas-*Rytas* ir Antanas-*Amalas* buvo partizanai. Antanas buvo būrio vyresnysis, kadangi tarnavo Lietuvos kariuomenėj ir turėjo vyresn. puskarininkio laipsnį.

Dideliam namiškių džiaugsmui, po 5 dienų nežinios, sveiki, gyvi parsiradom į namus. Jau gruodis, prasidėjo žiema, po pusantros savaitės susisiekėm su *Amalu*. Tie, kurie gali, slapstosi namuose, o visas štabas apsistojo Girininkų k. pas kelis ūkininkus.

Po kelių dienų gavau nurodymą vakare atvykti į nurodytą vietą netoli Raželių miško, pas Valaitį. Atvykęs į nurodytą vietą, radau apie 20 vyrų. *Viesulas* mus 5 paskyrė į Margininkų k. sudrausminti du gyventojus, kurie labai šmeižė kaimynus, o miškinius žadėjo paskųsti garnizonui...

Įsakė kol kas jų nelikviduoti, tik „pamokyti“ ir perspėti. Vyresniuoju paskyrė Blusevičių-*Amalą,* ir iššygiavom, o kelias neartimas, apie 8 kilometrus. *Vermachto* brolis *Šarūnas*, aš ir *Amalas* turėjom įsiveržti į vidų, mat turėjom partizanų skiriamuosius ženklus, šiokias tokias Lietuvos kariuomenės uniformas. Kai kas tokį darbą vykdydavo su didžiausiu malonumu, bet man jis buvo ne prie dūšios. Aš geriau pastovėčiau sargyboje, bet įsakymus turi vykdyti. Atlikom užduotį laimingai, prisaikdinom tuos du gyventojus, *Šarūnas* dar po kelis bizūnus užmetė.

Dieną atjojęs vaikinukas pranešė, kad sutemus atvykčiau į Vainatrakį pas Aglinską. Nujaučiau kažką negero, nes iš vakaro nebuvom perspėti. Aš, *Rytas* ir *Amalas* atvykom kiek vėliau, naktis buvo tamsi ir ūkanota. Baudžiamasis būrys atskirai kažką tarpusavy tarėsi, *Viesulas* su *Vermachtu* – rūstūs, nekalbūs, kažkokia įtampa...

Iš Margininkų atvyko *Uosis*-Rimas ir Micka-*Jovaras*. *Jovaras* – aukštas vyrukas, labai vikrus, narsus, kiek pamenu, mokykloje buvo prisiekęs mušeika, aš jį gerai pažinojau, nes jis mokėsi pas Kemežį, aš – pas Diedonį. Į Kemežio mokyklą mes eidavom pasikeisti knygelių skaitymui, tai mus visuomet sutikdavo tos mokyklos mušeikos, o jų „pravadyrius“ buvo Micka.

Vos tik pasirodė *Uosis* su *Jovaru*, baudžiamasis būrys tuoj pat *Jovarą* apstojo, iškrėtė, paėmė pistoletą, 2 granatas, surišo už nugaros rankas ir pastatė priekyje.

Iš trobos *Viesulas* ir *Vermachtas* atsivedė našlę Gervienę. Ji gyveno viena, netoli kelio nedidelis 4 ha ūkelis. Moterėlė graži, apie 45 m. amžiaus. Mes sustoję ratu, pro visus ją veda ir prožektorium kiekvienam į veidą pašviečia. Kai priėjo prie *Jovaro*, pirštu parodė: „Jisai".

Vadovybė jau anksčiau įtarė, kad kitas to nepadarys, tik jis. Moteriškė visiems atvirai pradėjo pasakoti: „Apie trečią val. nakties pasibeldė į duris ir vyriškas balsas pasakė, jog pasiklydęs, prašė parodyti kelią..." Tąsyk žmonės buvo patiklesni. Ji, nieko blogo neįtardama, apsirengė, atidarė duris, bet jis ją įstūmė į vidų su pistoletu rankoje, įsakė nedegti šviesos ir nesipriešinti. Išprievartavo, atėmė auksinį laikrodį, kažkiek pinigų, žiedą ir prigrąsė niekam nesiskųsti. Jis nepagalvojo, kad jinai seniai jį pažįsta...

Kai moteriškė viską papasakojo, *Viesulas Jovaro* paklausė, ar taip buvo? „Taip," – atsakė *Jovaras* ir atidavė viską, ką buvo pagrobęs.

Tada *Viesulas* pasitraukė į šalį, o kiti šonan, *Viesulas* iškėlė ranką ir šūvis į pakaušį... *Jovaras,* žengęs žingsnį, susmuko. Moteriškė klaikiu balsu sušuko: „Va Jėzau Marija!" O *Viesulas* trumpai pasakė: „Jei dar kas panašiai taip padarys, niekam nebus pasigailėjimo," – ir liepė visiems išsiskirstyti. *Rytas*, *Amalas* ir aš išsigandusią moteriškę parvedėm namo. Ji visą kelią kartojo: „Jei būčiau žinojus, kad taip bus, jokiu būdu nebūčiau sakiusi..." Jiedu liko ją nuraminti, o aš prislėgta nuotaika parėjau namo. Turiu pasakyti: *Viesulas* betvarkės neapkentė.

Dar norėčiau trumpai apibūdinti mūsų būrio vadą *Viesulą*-Vytą Marčiulionį iš Pašventupio. Mudu kartu mokėmės, kaip minėjau, 5 ir 6-ame skyriuose. Jo tėvas, kaip ir mano, buvo Lietuvos Nepriklausomybės 1918 m. kovų savanoris, gyveno vidutiniškai, turėjo 30 ha žemės, augino 2 sūnus. Jo tėvas labai veržda-vosi sakyti kalbas per Vasario 16-tosios minėjimus, o neištardavo „r" ir vietoj „brace broliai" sakydavo „bace boliai", todėl jį visi vadino „Bacium". O Vytas buvo nerangus, per pertraukas mes siausdavom, o jis iš suolo neišeidavo: ką nors piešdavo arba ką nors braižydavo. Mūsų klasėje Kazys Dereškevičius smuiku grodavo, mes išsigalvodavom visokių šokių. Kartais ir Vytas išeidavo pasižiūrėt, tai merginos apstojusios jį įstumia į salės vidurį. Jis buvo aukščiausias, tai nuvirsdavo aukštielninkas ir duodavo rankom ir kojom, o išsilaisvinęs nerdavo į klasę dideliais žingsniais, būdavo labai juokinga į jį žiūrėti. Mokėsi vidutiniškai, kaip ir aš, buvo įstojęs į amatų mokyklą Kaune. Vokiečių okupacijos metais jo brolis valdė žydo nusavintą malūną Panemunėj, prie Kauno. Mes dažnai ten veždavom grūdus malti, kartais matydavau ir Vytą ten šeimininkaujantį. Teko girdėti, kad vėliau tarnavo Plechavičiaus batalione, nors apie tai nešnekėjom, nes buvo labai nekalbus. Prireikus drėbtels kokį žodį tarsi kirviu nukirto ir dar rankos mostu prideda, kad būtų tikriau.

Kaip vadas buvo sumanus, būryje palaikė tvarką ir buvo geras taktikos žinovas, mėgo drausmę ir drausmingus vyrus, išgeriančių nekęsdavo iš tolo.

Vermachtas-Algis Juodis iš Kėbliškių k. buvo jo pavaduotojas. Šeimoje augo 7 broliai. Tėvai gyveno vidutiniškai, jis irgi baigė 6 skyrius, mokėsi žemesnėje klasėje.

Jo vyresnis brolis Vytas slapyvardžiu *Šarūnas* buvo aukšto ūgio ir buvo paskirtas į baudžiamąjį būrį. Kiti 2 broliai taip pat partizanavo.

Vieną kovo naktį mūsų vadovybė nusprendė pabauginti Pakuonio stribus. Suorganizavo apie 80 partizanų taikų žygį nuo Prienų, kas 3 m vyras paskui vyrą. Miestas ištuštėjo, girdėjosi tik šunų amsėjimas, bet netrukus plačiai pasklido kalbos, sukruto ir Kauno rusų įgulos „sargai“, prigužėjo patrulių, ėmė važinėti patruliuojantys sunkvežimiai su kareiviais...

Balandžio viduryje apie 50 vyrų buvo iškviesta į Kazlų Rūdą, bet aš ten nepakliuvau. Sklido kalbos, kad baudė kaimyninių miestelių stribus.

Balandžio pabaigoje vėl kėlėmės per Nemuną, suaktyvėjo Kruonio stribai, mat stribams į rankas pakliuvo partizanas Juozas Raugevičius-*Maksimas*. Neišlaikęs kankinimų, pasižadėjo su jais bendradarbiauti, apsivilko rusų kareivio uniformą ir pradėjo po kaimus vedžioti enkavedistus, išdavinėti bunkerius ir jaunus besislapstančius vyrus. Vietinė partizanų rinktinė rengėsi sunaikinti visą stribyną, bet, matyt, kas nors išdavė, į Kruonį privažiavo stribų ir kareivių. Partizanų sumanytas planas žlugo, Raugevičius gavo leitenanto laipsnį ir tapo žiauriausiu stribu. Kas jam pakliūdavo, gyvam odą lupdavo. Tolesnio jo likimo nežinau.

Mūsų jėgos buvo per menkos stoti į mūšį su reguliariąja kariuomene. Pasukom atgalios. Pakeliui sužinojom, kad į namus parėjo šautuvu ginkluotas stribelis, jį nuginklavom, o lavonas Nemunu nuplaukė...

Per Nemuną persikėlėm laimingai. Apie antrą valandą nakties mudu su *Beržu*, atsiklausę vadovybės, patraukėm savo namų link, sutarę ryšį, kada ir kur susitikti.

Pas tetėną Simoną Šliumpą žiemą užklydo lyg darbo ieškodamas, su akcentu lietuviškai kalbantis apie 50 m. gerai surėstas vyriškis, gyrėsi kailius mokąs išdirbti. Kadangi darbininko jiems reikėjo, nes turėjo 24 ha žemės, jį priėmė. Vyriškis ėmėsi išdirbinėti avių kailius ir gerai išdirbdavo, tarp aplinkinių įgijo autoritetą, mokėjo gerai rusiškai ir namiškius guodė: „Kol aš čia, nebijokit, niekas jūsų nepalies,“ – suprantama, iš rusų pusės. Aš irgi kartais pas tetėną kaip pas giminę apsilankydavau. Jis vis teiraudavosi, kas aš per vienas, kuo užsiimu, ar „neliečia“ manęs kariuomenė...

Šliumpa susekė, kad naktį jis prapuola, o rytais grįžta. Vieną naktį jis pasekė jį už Raželių miško, netoli Kauno, pas vieną komunistą. Viską papasakojo man, aš pasitariau su *Viesulu*. Ilgai nedvejoję, naktį apsupom nurodytą sodybą Rokų k., radome apie 45-erių m. amžiaus vyrą. Patikrinus rastas partijos bilietas, ir pistoletas išduotas Panemunės NKVD.

Tardomas viską prisipažino. Turėjo 2 pranešėjus: vienas iš Vaišvydavos (nurodė pavardę), o kitas minėtas kailių išdirbėjas. Tą pačią naktį abu buvo suimti. Kas sulaikė pirmąjį – nežinau, o kailiadirbio suėmimui vadovauti pavedė man.

Ant tvarto šiauduose gulėjo 3 vyrai: šeimininkas viduryje, jo brolis Petras, o iš krašto – kailiadirbis. Buvo pastatytos kopėčios, labai tyliai prišliaužėm, aš su prožektorium lipu pirmas, jei koks netikėtumas, užkalbinčiau kaip giminaitis, paskui mane – *Saulė*.

Užlipęs aš pašviečiau, kailiadirbys, kaip nujausdamas, metė užklotą ir šoko bėgti, bet jį čiupo *Saulės* letena ir patupdė vietoje, o kiti du apsimetė miegantys ir niekas jų nelietė.

Kai nusivedėm į patalpą, mane pamatęs, tik galva palingavo ir pasakė: „Aš taip ir žinojau...“

Pakuonyje rekvizicijų išieškotoju dirbo labai piktas, bet po laiminga žvaigžde gimęs jaunuolis. Ginkluotas pistoletu vienas šlaistydavosi po kaimus, keliskart aš jo tykojau. Praeina vienu keliu, o grįžta visai kita kryptim. Savo kelio galą rado už Margininkų, pas Rimą.

Du broliai kluone virė samagoną. Jau buvo apie gegužės mėnesį. Atėjęs tas rekvizitorius pasuko į trobą, pakalbėjęs su šeimininke išėjo į kiemą, pasisukiojo ir patraukė pro kluoną, bet stabtelėjęs pasuko kluono link, o tie du broliai jau buvo pasiruošę su užtaisytu šautuvu. Vos atidaręs duris, gavo šūvį ir sukniubo tarpdury.

Vyrai, nieko nelaukę, lavoną įsivilko į vidų, čia pat iškasė duobę ir palaidojo. Taip ir baigėsi narsuolio rekvizitoriaus karjera.

Nors stribukai labai stengėsi, bet taip ir nesusekė, kur jis dingo. Apie tai man papasakojo Pijus Rimas, to įvykio dalyvis, kai susitikom tremtyje Sibire.

Birželio pabaigoje iš valsčiaus gavom žinią, kad Pakuonio stribai nurodytu laiku vyks į Kruonį pastiprinimui. Anksti rytą, dar neprašvitus, Bačkininkėliuose užėmėm pozicijas. Priekyje, už 300 m Nemunas, pasprukt neįmanoma. Visą dieną laukėm veltui. Sutemus grįždami namo, apsistojom Piliuonos k., ten jaunuolis pranešė, kad iš Panemunės garnizono į namus parvykęs vietinis stribas „strošinęs“ jaunimą, visus jaunus vyrus surinkęs į kariuomenę. *Viesulas* atsakingu kažkodėl paskyrė mane, leido pasirinkti 4 vyrus. Paėmiau *Rytą*, *Amalą*, *Šarūną ir Karklą*, kuris turėjo rusišką milinę ir gerai mokėjo rusiškai. Jis pirmas ir įsipražė į vidų, o po to jau mūsų darbas... Suėmėm be triukšmo, pristatėm *Viesului*, šis ištardęs perdavė baudžiamajam būriui, o tie atliko savo darbą...

Prie Kazlų Rūdos iš gretimo Dvylikių k. buvo ištekėjusi Simono Kunausko sesuo. Jį „lietė“ rusų kariuomenė, bet jis pasitraukė pas seserį, besislapstydamas įstojo į Tauro apygardos partizanų rinktinę, vienam susitikime Prienų šile ir man teko su juo susitikti.

1945 m. jau rugiai buvo gerokai paaugę, gal birželio mėn., vieną ūkanotą rytą kažką dirbau sode, kai netikėtai prieš akis išdygo vyras – ginkluotas šautuvu ir dviem granatom. Atpažinau Kunauską. Nuėję į kluoną išsikalbėjom. Pasirodo, susipykęs su būrio vyrais, dėl ko, nežinau, bet metė būrį ir pasitraukė į namus.

Dieną praleido mano slėptuvėje, aš jį pavaišinau, bet besikalbant jis man pasirodė kažkoks keistas. Sutemus išėjo, žadėjo dar apsilankyti.

Dieną brolis Albinas su Bergmano Vytu ėjo palei rugių lauką, staiga pasigirdo šūvis ir, kai jie išsigandę krito ant žemės, iš rugių juokdamasis išlindo tas Kunauskas. Po poros dienų girdėjau – einančias merginas apšaudė, bet į viršų, tik pagąsdino.

Po kokios savaitės, matyt, kažkas pranešė Pakuonio stribams ir pavakarę jie apsupo Kunausko namus. Padarė kratą, kitam kampe pastatė pasalą, o nuo mūsų pusės pradėjo šukuoti rugių laukus. Maždaug už pusės kilometro nuo jo namų, viename rugių lauke, Barščio daubos apie 3 m nepribėgus ir buvo nušautas... Įtarė, kad tai Simanas. Atvesti motina ir brolis drąsiai išsigynė, kad nepažįsta, o dokumentų jis su savim neturėjo.

Pavasarį, vos tik sužaliavus žolei, panašiai buvo nušautas iš Pagirmankos k. išėjęs į partizanus Štriupkaus sūnus Vytas Štriupkus-*Liepsna*. Irgi vakarėjant iš Patamulšio miško, ta pačia dauba nuo Barščio sodybos, matyt, ėjo į namus. Nuo Barščio sodybos ligi Štriupkaus gal 2 kilometrai. Čia per Žuvintos k. nuo Pagirmuonio dvaro ligi Pušagarodo dvaro ėjo keliukas. Kertant tą keliuką, jį pastebėjo važiavę 5 stribai, o su jais ir garsusis Varnas su draugu rusu.

Kaip pasakojo ten gyvenantis Marčiulionis, pamatę jį, ruseliai sušuko: „Stok!“, bet jis davė į kojas. Tada tie šoko iš vežimo ir atidengė ugnį. Jaunuolis dar pabėgo gal 10 žingsnių ir sukniubo. Jis buvo apsirengęs civiliniais drabužiais, stribai, padarę kratą, rado pistoletą ir 2 granatas. Jiems net nekilo abejonių, jog tai partizanas. Atsivedė Marčiulionį, Lapinską, Bartusevičių, bet niekas neatpažino. Stribams toptelėjo: o gal tai Štriupkus? Jo tėvas buvo areštuotas, iš namų atsivedė motiną ir 15–16 m. seserį... Tiktai reikia pagalvoti, ar gali motina ramiai išsilaikyti žiūrėdama į nušautą sūnų, o sesuo – į brolį? Bet jos laikėsi didvyriškai, išsigynė, jog nepažįsta. Stribai lavoną nuvežė į Pakuonį. Tris dienas palaikę prie stribyno užkasė, o pasiųsti žmonės visa tai matė ir trečią dieną po palaidojimo kapuose dieną buvo iškasta duobė, kurią kunigas pašventino, atlaikė už Vytauto sielą vakaro mišias, o naktį 5 vyrai iškasę palaikus tą pačią naktį perlaidojo į kapines. Stribai taip ir nesužinojo, kas ten buvo nušautas.

Liepos pabaigoje man davė žinią atvykti prie Raželių dvaro pas Rakauską. Nuvykęs radau 8 vyrus ir *Vermachtą*, kuris paaiškino užduotį: dvaro šeimininkas areštuotas, jo šeima pasitraukė į kitą Lietuvos kraštą, turtą išdalijo geriems žmonėms, bet vienas vietinis kumetis savavališkai, be savininko žinios, pasiėmė karvę ir arklį. Giminės pasiskundė *Viesului* ir tas nusprendė nubausti savivaliautoją: atimti konfiskuotus gyvulius ir gerai išvelėti jam nugarą.

Mudu su *Rytu* turėjom išvesti karvę, ją paskersti, o mėsą atiduoti būriui. Mes greitai griebėm gyvulį ir slapstydamiesi išvedėm per laukus. Pavedę apie 5 km, sustojom ir nutarėm tą karvę parsivesti į mano namus ir sudoroti. Jau beveik švintant, mat kelias apie 15 km, o vasarą tiek tos nakties, atėjom pas mus, prikalbėjom tėtį pagelbėt ir nedelsiant ėmėmės darbo. Apie pietus buvo viskas sutvarkyta: mėsa padalyta į tris dalis, vieną pusę pasidalijom mudu su *Rytu* už vargą, antrą pusę paruošėm štabui.

Tai tęsėsi iki 1945 m. rugpjūčio 15 dienos. Nuo tos dienos, tiksliau, nuo labai ankstaus ryto, baigėsi mano laisvas gyvenimas, o toliau – kančios ir ašarų pakalnė...

Netrukus atėjo rugiapjūtė. Ėmėm jaunimas vieni kitiems talkinti. Tada dar nežinojau, kad tai paskutinė mano talka. Pirmiausia 8 dalgiais nupjovėm Venskaičio rugius netoli Pagirmuonio dvaro, vėliau rusų areštuoto Štriupkaus Pagirmankos k. Čia prisidėjo dar 2, ir mūsų talką sudarė 10 dalgių. Dvylikių k. pas Juškevičių, pas Belešką; Vainatrakio k. pas Kazlauską pjovėm 12 dalgių – visi partizanai.

Rugių laukas netoli apaugusio krūmais Pagirmankos raisto. Budėjo žvalgai, kad iškilus pavojui, iškart duotų signalą, nes mes turėjom ir ginklus, bet viskas praėjo laimingai.

Mudu su Nastazėle dalyvavom visose talkose. Kaip jau minėjau, kulkosvaidžio į namus nesinešiojau, palikau *Ryto* ir *Amalo* slėptuvėje. Turėjau tik sulankstomą vokišką „mašinpistolę“.

Rugpjūčio 12 d. gavau žinią atvykti pas *Rytą*. Vakare tėvams pasakiau, jog išvykstu. Išėjau su visa apranga, mat miegodavau kluone ant šieno. Pasirodo, *Rytas* gavo *Viesulo* įsakymą, kad aš paimčiau kulkosvaidį ir visi atžygiuotume į Raželių mišką. Radome daug vyrų, tarp jų buvo *Viesulas* bei *Vermachtas*.

Užduotis buvo tokia: Rokuose, netoli Panemunės, pas dvi merginas dažnai lankosi iš Kauno 2 rusų karininkai, visaip šmeižia partizanus, todėl *Viesulas* nusprendė juos sulaikyti. Kaimynystėje gyveno mums palankus žmogus. Jis pranešė, kad jie atvažiuoja viliuku, ginkluoti automatais ir pistoletais, atvyksta maždaug tuo pačiu laiku, jau temstant, du kartus per savaitę.

Gavę nurodymus, vorele iššygiavom. Naktis tamsi, bet, kai įsižiūri, matai tolokai, o žygiuoti nuo Raželių miško – 7 km. Prisiartinę prie kelio, tyliai išsidėstėm. Pralaukėm iki dviejų nakties, bet viliuko nesulaukėm. *Viesulas* įsakė ruoštis kitai nakčiai, bet ir antroji naktis nesėkminga.

Viesulas įsakė padaryti pertrauką. Palikęs kulkosvaidį pas *Rytą*, žygiavau namo ir netikėtai susidūriau su Čepulinio Vytu. Jis mano bendraamžis, užkalbino ir nenori paleisti, o aš dvi dienas nebuvęs namie, bet jis aiškina, kad va į namus sugrįžo amerikoniukų uniformom pasipuošę du broliai Antanas ir Bronius Celiešiai.

Celiešiai, iki vokiečiai viešpatavo Lietuvoje, niekam nepriklausė, gyveno su tėvais, o kai ėjo frontas, pasitraukė iš namų su visa manta ir apsistojo kažkur Pamoterio apylinkėse. Besitraukdami vokiečiai apsupo jų stovyklą ir prievarta ėmė jaunus vyrus ir merginas kasti apkasų. Daug jų vokiečiai išsivarė, pakliuvo ir šiedu, ir jų pusbrolis, taip pat Celiešius, toks mažo ūgio, labai linksmas, muzikantas, bet tas negrįžo: sprogdamas sviedinys užmušė.

Prieš aušrą parsigavau į namus. Miegojau su broliu Albinu kluone ant šieno. Guldamas viską pasidėjau gale galvos ir taip kietai užmigau, jog nieko nepajutau. Tik girdžiu – mama verkdama kelia:

– Simanai, visas kaimas apsuptas, o ypač mūsų sodyba...

Griebiausi ginklo, o jo nėra. Tik vėliau paaiškėjo, kas įvyko. Albinas, tik prabudęs, radęs mano amuniciją, viską surinko ir paslėpė šiaudiniame kluono stoge. Jis anksčiau atsikėlęs pamatė kareivius, tik nespėjo man pranešti, o bandė sprukti pats, bet užšoko ant slapukų ir buvo sučiuptas.

Paskui mamą įsiveržė automatus atstatę kareiviai, sukomandavo „Rankas aukštyn!“, padarė kratą, vienas man įspyrė į užpakalį, antras taip trenkė per sprandą, kad net nusiritau. Tuojau prisistatė stambus, plačia „morda“ enkavedistas, tik paskiau paaiškėjo, kad tai Kauno NKGB viršininkas.

Kai mudu su mama jau areštuotus varėsi į trobą, prie šulinio pamačiau Albiną, apstotą trijų kareivių, o jis prausėsi iki pusės nusirengęs. Tik vėliau sužinojau, jog jį, vargšą, stipriai sumušė, prakirto galvą. Viršininkas kareiviams liepė jį apiprausti, perrengė kitais drabužiais, aprišo galvą. Tuo metu Albinui buvo tik 16 metų.

Mane atvedę į trobą ėmė klausinėti. Vėliau sužinojau, jog vyriausia sesuo Nastazėlė bėgo link Pagirmuonio dvaro, ją pamatęs kareivis vijosi. Už kalnelio jis gerai nematė, o ji suprato neišbėgsianti. Šalia augo vešlūs kaimyno Lapašinsko kopūstai, ji krito ant žemės ir pasislėpė po jais. Kareivis praėjo gretima vaga dairydamasis, bet jos nepastebėjo.

Jaunesnioji sesuo Marijona kloniu pro Jankauską nukūrė pas Kaminską, į Aštuonėlių k. Namuose jaunylę Kataryną, tuo metu jai buvo tik 13 m., su mama užklupo.

Tai buvo 1945 m. rugpjūčio 15 d. Pakuonio bažnyčioje – Žolinės atlaidai... Kaip ir per kiekvienus atlaidus, atvažiuodavo Šliumpai, susirinkdavo daugiau giminių ir ramiai atšvęsdavom. Ir šį kartą buvom pasiruošę: mama su dukromis prikepė sausainių, pyrago, šaltienos išvirė, pasiruošė šventei, o išėjo vos ne laidotuvės.

Man surašė protokolą, klausau – kalba rusiškai: „Paidiom parabotat...“ Aš rusiškai mažai ką supratau, bevedant vienas čekistas dar smogė į nugarą, kad paspartinčiau žingsnį. Eidamas mačiau, kaip jie viską verčia aukštyn kojom, kareiviai lakstydami kažką kramsnojo...

Mane nuvedė į tvartą, galvoju – darys kratą, lieps kast mėšlą, pasirodo, ne. Vos tik uždarė duris, toks stambus maskolis pagriebė už pakarpos, pakėlė, koją pakišęs trenkė ant žemės ir dviese pradėjo spardyt... Aš tik rankomis užsidengiau veidą, galvą... Išgirdau kažkurį šaukiant: „Chvatit!“ Pastatė ant kojų, klausia, kur ginklas? Aš pasakiau, kad neturiu, dar gavau per sprandą, nuvirtau ir vėl atsistojau. Tada, matyt, stribas, toks „ryžas“, su leitenanto antpečiais, vėliau sužinojau, jog tai majoras Pičkasovas, Lietuvos ruskis, išsitraukė pistolietą, liepė stot į tvarto kampą ir pasakė: „Skaičiuoju iki dešimties. Jei nepasakysi, kur ginklas, krisi kaip šuva...“ Ir skaičiuoja nuo vieno iki devynių ir vėl klausimas, kur ginklas? Paskutinį kartą pasakiau, kad neturiu, ir šūvis... Toks jausmas, tarsi kas kojas pakirto, matyt, iš baimės, ir suklupau. Ausyse spengianti tyla, bet, kai pradėjau keltis, visi prapliupo juokais.

Pečkatovas pamatė ant sienos pakabintus pakinktus, paėmė vadeles, permetė per balkį (siją – *red. past.*), padarė kilpą ir šneka tarp savęs: „Per ilgai mes čia su juo terliojamės... Pakart.“ O aš galvoju: pakars, tegu pakaria, gyvent nenoriu, tokiems žvėrims į rankas pakliuvus. Pristūmę užnėrė kilpą, traukia, jau pakilau, kojom žemės nesiekiu, jau ir akyse patamsėjo, kažkiek palaikė, negaliu prisiminti, bet, kai atsigavau, žiūriu, jog guliu ant mėšlų, o jie vėl kvatojasi.

Staiga įlėkė dar vienas stribas, gražus vyras, raudono veido, gražiai nuaugęs, priėjo prie Pečkatovo ir klausia, ar prisipažino? Tasai atsakė, kad ne. Tada „gražuolis“ pažvelgė į mane ir pasakė: „Prisipažins...“ Kai priėjo prie manęs, pamačiau, jog jis be vienos akies. Jis griebė mane už atlapų, nes jau buvau atsistojęs, koja trenkė per pakinklius, aš ir vėl guliu. Kai apsiverčiau kniūbsčias keltis, viena koja užmynė man ant sprando, antras prispaudė kojas, o tas vienaakis šautuvo buože trenkė man per sėdmenis ir klausia, ar turiu ginklą, trenkė antrą kartą ir vėl klausia, kur ginklas. Nežinau, kiek tai būtų tęsęsi, jei nebūtų pasirodęs majoras. Kai suriko rusiškai, šitie ir nuleido rankas. Pečkatovas įsakė keltis, bandžiau, bet nepajėgiau. Tada du prišokę pagriebė už kupros ir pastatė ant kojų, o man per sėdmenis tiesiog laužte laužia, ačiū Dievu, kad ne per nugarkaulį, būčiau amžinai invalidas likęs. Pečkatovas ant jų pašūkavo, liepė mane vesti į mašiną. Vos kojas vilkdamas nukrypavau, tik tada pamačiau už kluono prie griovelio stovintį sunkvežimį. Jame jau sėdėjo Albinas Deltuva, kuris gyveno netoli Pakuonio, Juškevičių Vincą – iš mažens buvo raišas, dirbo valsčiaus raštinėj, per Albiną kartais perduodavo žinias

apie stribų judėjimą. O už mašinos, ant Būblio dobilienos, žiūriu, guli tėtis ir dėdė Pranys kniūbsti suguldyti ir sargybiniai stovi. Galvojau, ir juos areštuos, bet sargybiniai sulipo į mašiną, jie liko gulėti, tik tėtis atsisveikindamas galvą palingavo. Tokia buvo tų metų Žolinės atlaidų pradžia...

Nuvežė į Pakuonį prie stribyno, apstatė sargybą, o mus suguldė ant žolės, suskirstė būreliais, dar kelias merginas iš mūsų kaimo kita mašina atvežė. Jos niekur niekam nepriklausė, gal tik dėl akių? Mus su Albinu atskyrė, gal kad nesusikalbėtume, o pažįstamas stribas šautuvo buože praeidamas du kartus sukirto, bet kai tik pamatė majoras, jį tuojau nusivedė į patalpą. Ką jis jam sakė, nežinau, bet atėjęs atsisėdo, šautuvą ant kelių pasidėjo ir pusę dienos saugojo mus beveik nejudėdamas.

Mes gulėjom netoli kelio, žmonės praeidami galvom linguoja, matyt, vieni užjaučia, o kiti džiaugiasi. Atėjo ir Celiešiai amerikietiškom kareiviškom uniformom. Tais laikais, lyginant su ruskių, apranga buvo nuostabi: šviesiai žalsvos spalvos, kelnės į kantą, kaklaraiščiai, beretės irgi žalsvos, balti diržai. Matyt, kaime darydami kratą ir juos aptiko, tikriausiai atėjo užsiregistruoti, pagalvojau. Bet man jie buvo kažkodėl neaiškūs, gaila, kad neteko daugiau susitikti ir išsikalbėti. Jie dar buvo įstoję į amerikietiškąjį legioną, čia grįžę puikavosi užsienietiškom uniformom, bet jų niekas nelietė. Manau, jie buvo užverbuoti šnipeliai...

Taip pragulėjom visą dieną, saulei leidžiantis suvarė į sunkvežimį, suguldė kėbule ant grindų, o palei bortus susėdo ginkluoti kareiviai. Vežė mus 6 vyrus: du brolius Poškus iš Pakuonio, Juškevičių Vincą, Deltuvą ir mudu su broliu. Taip atsidūrėm Kaune saugumo požemyje.

Pakuonyje, kai jau mašinoj sėdėjom, teta Skecevičienė ir dėdienė Pranienė man įkišo terbelę su produktais, aš net nemačiau, kas joje buvo. Kai varė į požemį, su Albinu spėjom persimesti tik keliais žodžiais, nes mus išskyrė, nespėjau jam nė tų produktų padalyt.

Kaune MGB rūsyje atskyrė mane vieną. Pirmiausia nustūmė į ankštą kabinetą, liepė nuogai išsirengti, iškratė drabužius, iš kelnių išpjaustė sagas, iš batelių išvėrė raištelius ir vėl liepė apsirengti. Surašė protokolą, visų tėvų ir senelių vardus ir pavardes, dar paklausė, ar Amerikoje neturiu giminių, pirštą įkišo į kažkokius dažus, išmargino popieriaus lapą, terbelę išnaršė, bet maisto neatėmė ir koridorium du sargybiniai nuvarė į kamerą. O, Dievulėliau, kai pravėrė duris, įstūmė į vidų, pašiurpau. Galvojau – guli lavonai, bet pasirodo, gyvi žmones, lubose dega maža spingsulė, kuri vos apšviečia kamerą. Kameros ilgis – 3, plotis – 2 m. Ant cementinių grindų gulėjo 7 žmonės. Prižiūrėtojas mane įstūmė ir tuoj pat liepė atsigulti netoli durų kampe, ten dar buvo laisva vieta. Aš tuojau ir sudribau.

Kai durys užsivėrė, žmonės pradėjo judėti, patyliukais klausia, gal turiu ką užvalgyt... Aš pastūmiau tą savo ryšulį, jame per kratą mačiau buvo lašinių, duonos, sūris, jie dar manęs paklausė, ar galima visą pasidalyti. Aš jiems leidau...

Tą naktį sumušimo skausmų kamuojamas greitai užmigau. Palei duris, prie mano kojų, stovėjo metalinė statinė su dangčiu gamtiniams reikalams, vadinama „paraška“.

Išgirdau, kad prižiūrėtojas, atidaręs durų langelį, šaukia keltis, pasiruošti į tualetą. Tuojau visi pakilom, susipažinom, nes jau buvo galima balsu kalbėti. Visi manęs

klausinėja – iš kur, kas buvau laisvėj, ar amerikonai greitai ateis, o aš pasiteiravau, kas jie: iš Kauno buvo inžinierius, iš Alytaus girininkas, iš Jiezno kunigas, iš Kaišiadorių jaunas kaimietis, mano metų, du kauniškiai studentai ir dar vienas neaiškus tipas; kažkuris iš jų paaiškino, jog tai šnipelis, mėtomas po kameras.

Mums besikalbant, atsidarė durys ir prižiūrėtojas įsakė eiti į tualetą ir kartu nusiprausti, o rankšluosčio aš neturėjau, į švarko kampą nusišluosčiau ir vėl į kamerą. Čia buvo galima sėdėti ir vaikščioti. Tuojau prie manęs prisėdo tas neaiškus tipas ir pradėjo kamantinėti, bet greta sėdintis girininkas mirktelėjo, supratau – neplepėt. Vėliau tą tipą iš kameros iškvietė, vyrai aiškiai pasakė, jog bendrauti su juo reikia atsargiai, ir tas įspėjimas pasitvirtino.

Grįžęs atgal, ėmė mane klausinėti, pats apie save visokias pasakas varo, supratau, kad gavo užduotį iš manęs, kaip iš naujoko, gauti kokių nors paslapčių, bet, pamatęs, kad aš nesileidžiu į kalbas, atstojo.

Pusryčiams davė šilto nesaldinto vandens ir po gabaliuką, apie 200 g, duonos, pietums – po balandos dubenėlį, porą neluptų pusiau pjaustytų bulvių, kruopa kur ne kur ir visas džiaugsmas, o vakarienei gabalėlis duonos ir vėl tiek pat vadinamosios sriubos.

Apie 11-tą valandą vakaro atsidarė kameros durys ir tyliai lietuviškai kariškis leitenanto antpečiais ištarė mano pavardę. Laiptais aukštyn nusivedė į trečią aukštą. Kambarys nemažas, stovi gal pusantro metro ilgio masyvus stalas, prie jo trys sunkios ąžuolinės kėdės, o viena tokia pat ąžuolinė netoli durų. Man liepė sėsti ant jos. Už stalo sėdėjo kariškis su majoro antpečiais, vėliau man prisistatė kažkokia rusiška pavarde.

Pirmą vakarą gavau nedaug: paklausė, ar buvau „banditas“ ir koks mano slapyvardis? Kai atsakiau, kad jokiu „banditu“ nebuvau ir jokio slapyvardžio neturėjau, jis atsistojo, priėjo prie manęs iš šono ir taip spyrė į šlaunį, kad nė nespėjau pajusti, kaip nuo kėdės atsidūriau ant grindų, tarsi elektra mane trenkė. Kai mėginau keltis, ranka trenkė per sprandą ir vėl guliu... Tą vakarą daugiau nemušė, tik klausinėjo: majoras rusiškai, o vertėjas, tas leitenantas, išverčia lietuviškai.

Apie porą valandų pakamantinėjo ir liepė leitenantui vesti mane atgal į kamerą. Lipant žemyn, vertėjas mane gražiuoju įkalbinėja, kad prisipažinčiau, nes kitaip sveikas kailio neišnešiu. Aš pagalvojau: giedok tu savo giesmę, o aš žinau, ką darau... Nutariau – ginsiuos. O ką jie man padarys?..

Kameroje vyrai pasakė, kad tas majoras tikras siaubas, ne žmogus, kaliniai jį sadistu vadino. O kameros draugui pasakė, jog pamatysiu ko nematęs, ir jų žodžiai pasitvirtino.

Kitą vakarą vėl pašaukė tuo pačiu laiku. Kabinete priešais tardytoją sėdėjo trečias asmuo, pasirodo, sekretorius. Kai tik pasodino į tą pačią kėdę, tardytojas atsikėlė iš savo vietos, atsistojo šalia manęs ir paklausė:

– Na, ką šnekėsi?

Aš jo paklausiau: „O ką turiu šnekėt?“ Aišku, per vertėją, ir jis kaip voš man per sprandą, aš ir vėl ant grindų guliu. Norėjau keltis, bet jis batu taip prispaudė mano kelius, kad nė pajudėt negalėjau, toks baisus skausmas... Tada prišoko trečiasis, parvertė kėdę, mane gulintį griebė už apykaklės, paguldė tarp kėdės kojų,

o tardytojas su bizūnu pradėjo aust per nugarą. Kokius penkis smūgius kirto ir klausia, ar šnekėsiu, bet kai atsakiau, kad neturiu ką šnekėti, vėl pakartojo gal keturis smūgius. Paskui užvertė baltinius, nusmaukė nuo užpakalio kelnes ir dar tris kirčius kirto išilgai nugaros.

Staiga atidarė duris ir įvedė brolį Albiną, tardytojas jam padavė bizūną ir liepė mane mušt, kad prisipažinčiau, bet Albinas bizūno neima ir sako: „Aš nemušiu“, o man: „Brolau, prisipažink, jie jau viską žino, priešintis beprasmiška...“

Kaip vėliau paaiškėjo, Albinas buvo teisus. Jiems jau viskas buvo apie mane pranešta ir aš pasakiau, kad šnekėsiu. Ruskis sako: „Taip bus protingiau.“ Liepė atsistoti, susitvarkyti ir vėl sėstis į kėdę, o sėst jau negaliu, nes užpakalis degte dega. Kai jo komandos nepaklausiau ir nesėdau, ruskis priėjęs griebė už krūtinės, pakėlė į viršų ir taip trenkė į kėdę, kad aš prie jos net prilipau. Kažką rusiškai sumarmaliavo, tik supratau – „svuolač“...

R. K. p a s t a b a: tikslinant Simono Raslausko prisiminimų duomenis, teko peržiūrėti kai kuriuos dokumentus ir jo bei kitų bendražygių baudžiamąją bylą. Kaip paprastai, apklausos protokolų ir autoriaus pasakojimų medžiaga ne visada sutampa, bet tai neesminiai skirtumai. Bylos medžiaga – partizanų pavardės, vardai, slapyvardžiai, trumpi kautynių epizodai, pasalos ir pan. – papildo autoriaus prisiminimus, be to, čia aprašomi kai kurie čekistų tardymo metodai ir pateikiama daugiau informacijos.

Išrašai iš Juškevičiaus Vinco, Motiejaus, g. 1925 m. Kauno apskr., ir kitų (iš viso 4 žmonės) baudžiamosios bylos.

Versta iš rusų kalbos

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. Nr. 39217/3.

Raslausko Simono, Juozo, apklausos protokolas surašytas 1945 08 27. Tardomasis aiškina, kad į *Viesulo* būrį, kuris veikė Pakuonio vlsč., jis įstojęs 1945 m. liepos pradžioje. Būriui vadovavo Marčiulionis Vytautas-*Viesulas*, kilęs iš Pašventupio k., Pakuonio vlsč., Kauno apskr. skyriui vadovavo *Vermachtas* – Kėbliškių k., Pakuonio vlsč. gyventojas. Būrį sudarė 75 kovotojai, Raslauskui asmeniškai žinomi šie partizanai:

1. ***Vabalas*-Aglinskas (Eglinskas) Antanas** iš Vainatrakio k., Aukšt. Panemunės vlsč.;
2. ***Amalas*-Blusevičius Antanas** iš Vainatrakio k., Aukšt. Panemunės vlsč.;
3. ***Rytas*-Blusevičius Vincas** iš Vainatrakio k., Aukšt. Panemunės vlsč.;
4. ***Tautmylis*-Kunauskas Simonas**, gyv. Dvylikių k., Pakuonio vlsč.;
5. ***Dramblys*-Banionis (Banionaitis?) Antanas** iš Vainatrakio k.;
6. ***Švyturys*-Antanas Senikas**, apie 20 m. amž., iš Darsūniškio k., Kruonio vlsč.;
7. ***Jovaras*-Micka Pranas** iš Margininkų k., Pakuonio vlsč.;
8. ***Lapė*-Sebastijauskas Vladas**, g. 1922 m., iš Kauno miesto;
9. ***Audra*-Morkūnas Vincas**, apie 25 m. amž., iš Mičiūnų k., Prienų vlsč.;
10. ***Alyva*-Banionis (Banionaitis Mikas?) Bronius, Vinco**, iš Vainatrakio k. *Dramblio* brolis;

11. ***Liepsna*-Aglinskas (Eglinskas?) Pranas** iš Girininkų k., Pakuonio vlsč.;
12. ***Balandis*-Blažaitis Kostas,** mokytojas iš Pakuonio vlsč. LLA Pakuonio narys, LLA Pakuonio ir LLA Kauno centro ryšininkas.

Apklausos protokole, surašytame 1945 10 01, tardytojas kapitonas POLIŠČIUK per vertėją ANTONOVĄ klausia, kas nužudė Pakuonio vlsč. komsorgą Buzą. Raslauskas atkakliai ginasi nežudęs komsorgo Buzo, bet tardytojas paaiškina, kad tardymo organai tiksliai žino, kas jį nužudė.

Matyt, tardomajam buvo panaudotos fizinio poveikio priemonės ar kiti kankinimo metodai, kad Raslauskas labai greit pasižadėjo sakyti tiesą. Nužudymo aplinkybes jis jau pasakoja savo, pirmuoju, asmeniu:

<...>Pakuonio valsčiaus komsorgą aš nužudžiau kartu su Blusevičium Vincu-*Rytu*. Nužudžiau 1945 m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje. Tą dieną Juškevičius Vincas man parašė raštelį ir paprašė jį perduoti būrio vadui *Viesului*. Tame raštelyje buvo parašyta: „Jeigu norite paimti Buzą, padarykite pasalą. Šiandien jis išvažiavo į Kauną ir grįš atgal į Pakuonį."

Su tuo rašteliu aš nuėjau į Vainatrakio k., pas Vincą Blusevičių, ir pasakiau jam, kad Buzas Kaune ir turi šiandien grįžti atgal, taip pat pasiūliau pranešti *Viesului*. Blusevičius man atsakė: „Kodėl pranešti? Jį ir patys galime paimti." Po to mes su Blusevičiumi nuėjome ant kelio Kaunas–Pakuonis ir tarp Vainatrakio ir Margininkų k. padarėm pasalą. Kai komsorgas Buzas grįžo iš Kauno, mes jį sulaikėm, atėmėm dokumentus ir norėjom gyvą pristatyti į *Viesulo* būrį, bet, kai Buzas ėmė bėgti, Blusevičius Vincas į jį paleido kelis šūvius iš automato ir jį nušovė. Po to aš parėjau į namus, o Blusevičius sėdo ant Buzo dviračio ir nuvažiavo pranešti *Viesului*, kad nušovė Buzą.

Tardytojas pasiteiravo, kur jie padėjo Buzo lavoną. Raslauskas paaiškino, kad Buzo lavoną *Viesulo* partizanai užkasė kažkur miške. Tardytojas klausia, kas 1945 m. gruodžio mėn. dalyvavo užpuolant Rumšiškių miestelį. Raslauskas atsakė:

<...> Rumšiškes užpuolė *Viesulo* būrys. Užpuolime dalyvavo Aglinskas Antanas-*Vabalas*, g. 1922 m. Vainatrakio k., be to, man dar žinomas ryšininkas *Saulius*, Žukauskas slapyvardžiu *Aidas*, o kitų nežinau...

Versta iš rusų kalbos
Tvirtinu:
Kauno NKGB sk. viršininkas
majoras ALEKSEEV
1945 m. spalio 17 d.

N U T A R I M A S

(dėl medžiagos išskyrimo iš bylos Nr. 967)

1945 m. spalio 17 d. Kauno m.

Aš, Kauno apskrities NKGB vyr. tardytojas POLIŠČIUK, peržiūrėjęs baudžiamosios bylos Nr. 967 medžiagą, kurioje kaltinamieji – Juškevičius Vincas, Motiejaus; Blusevičius Antanas, Vinco, ir kiti pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11,

R A D A U:

kad, be kaltinamųjų Juškevičiaus V. M., Blusevičiaus A. V. ir kt., kaltinamaisiais taip pat pripažinti už antisovietinę, išdavikišką veiklą Marčiulionio Vytauto organizuotame būryje, kuris vykdė ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią, dalyvavę:

1. **Bajoraitis Romualdas, Igno,** pasitraukė su vokiečiais ir šiuo metu nežinia, kur yra (jo name buvo Pakuonio NKVD-NKGB būstinė);

2. **Gilys Albinas,** pasitraukė su vokiečiais ir šiuo metu nežinoma, kur yra;

3. **Dirvanauskaitė Ona, Prano**, 17–18 m. amž. Pogrindinės nacionalistinės organizacijos štabo vrš. Juškevičiaus ryš.;

4. **Marčiulionytė Marija**, 20–21 m. amž., iš Pašventupio k., Pakuonio vlsč., *Viesulo* būrio ryš.;

5. **Aliukevičius Alfonsas, Igno-*Saulė***, g. 1918 m. Darsūniškio mstl., Kruonio vlsč. Būr. vadas (jo būrys veikė kartu su *Viesulo* būriu Pakuonio vlsč., A. Panemunės, Kruonio vlsč. Būryje buvo ir jo žmona, vėliau suimta – *D. K.*);

6. **Raižys Pranas-*Miškas***, iš Pašvenčio k. Šiuo metu veikia būryje (suimtas bunkeryje 1946 08 15 – *D. K.*);

7. **Blusevičius Vincas, Vinco-*Rytas***, gyv. Vainatrakio k., A. Panemunės vlsč., gimęs Sasnavos vlsč., Marijampolės apskr., *Viesulo* būr. Prtz.;

8. **Aglinskas Antanas-*Vabalas***, iš Vainatrakio k., šiuo metu būryje;

9. **Drulia Viktoras-*Ėglius***, g. 1915 m. Pavytės k., Garliavos vlsč.;

10. **Aglinskas (Eglinskas) Pranas-*Liepsna***, g. 1918 m. Girininkų k., Pakuonio vlsč., šiuo metu *Viesulo* būryje;

11. **Aglinskas (Eglinskas) Vytautas-*Žirnelis***, g. 1922 m. Girininkų k., šiuo metu *Viesulo* būryje;

12. **Kunauskas Simonas-*Tautmylis***, šiuo metu *Viesulo* būryje;

13. **Rimas Jurgis-*Beržas***, iš Margininkų k., Pakuonio vlsč., šiuo metu *Viesulo* būryje;

14. **Štriupkus** (jį mini ir kitose bylose kaip partizaną *Sakalą – D. K.*), iš Garliavos vlsč., buvęs policininkas, šiuo metu prtz. būryje;

15. **Drižnius**, iš Margininkų k., šiuo metu *Viesulo* būryje (jis pats būryje nebuvo, yra jo samdomas ūkyje darbininkas slapyvardžiu *Jupiteris – D. K.*)

16. **Mačiulis Alfonsas**, iš Darsūniškio k, Kruonio vlsč.;

17. **Savickas (Ėdtandas?)**, iš Pakuonio, LLA narys, šiuo metu gyvena nelegaliai;

18. **Blažaitis Kostas,** LLA narys, šiuo metu gyvena nelegaliai;

19. **Gylys Albinas** LLA narys, šiuo metu gyvena nelegaliai;

20. **Marčiulionis Vytautas-*Viesulas***, iš Margininkų k. (kitur iš Pašventupio k.), Pakuonio vlsč., partizanų būr. vadas Pakuonio vlsč. (pagrindinis Pakuonio krašto partizanų organizatorius ir vadas – *D. K.*).

Kadangi minėti asmenys šiuo metu nenustatyti, dalis iš jų yra būryje miške, o kiti gyvena nelegaliai, todėl, naudodamasis (UPK) 117 str.,

N U T A R I A U

Aukščiau išvardytus asmenis šiame nutarime, t. y. jų medžiagą, esančią byloje Nr. 967, išskirti ir perduoti Kauno apskrities NKGB operatyviniams organams dėl jų paieškos ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn.

Pasirašo: Kauno NKGB sk. vyr. tardytojas kap. POLIŠČIUK

Sutinka: Kauno NKGB tardymo sk. viršininkas kap. BELIAJEV

Kaltinamosios išvados išrašai

Kaltinamoji išvada surašyta 1945 10 19. Joje kaltinami: **Juškevičius Vincas**, **Blusevičius Antanas**, **Raslauskas Simonas** ir **Banionis Antanas**. Išvadoje pateikti kiekvieno kaltinamojo „nusikaltimai" sovietų valdžiai ir jų santvarkai. Pradžioje jiems metamas bendras kaltinimas: „<...> Būdami antisovietiškai nusistatę, 1944 m. įstojo į pogrindinę nacionalistinę organizaciją LLA, o po to į LIT (Lietuvos išlaisvinimo taryba) ir į ginkluotą nacionalistų būrį, kuriam vadovauja *Viesulas*. Įstoję į anksčiau išvardytas organizacijas ir į *Viesulo* būrį, vykdė ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią, buvo ginkluoti kulkosvaidžiais, automatais ir granatomis, kuriuos ne kartą naudojo užpuolimuose prieš partinį-sovietinį aktyvą ir NKVD-NKGB darbuotojus Pakuonio, Panemunės ir Garliavos valsčiuose...

Juškevičius Vincas buvo Pakuonio vlsč. LIT organizacijos viršininkas, Blusevičius Antanas – *Viesulo* būrio sk. vadovas, Raslauskas Simonas ir Banionis Antanas buvo eiliniai partizanai."

<...> **Juškevičius Vincas-*Cherubinas*** verbavo naujus narius į LIT organizaciją ir į partizanų būrius, tarp gyventojų platino antisovietinę literatūrą, davė partizanams užduotis vykdyti teroro aktus prieš partinį-sovietinį aktyvą ir NKGB-NKVD darbuotojus. 1945 m. balandžio mėn. jo nurodymu Vaišvydavos miške buvo nužudyti Panemunės vlsč. žemės komisijos pirmininkas Santockis ir Kavaliauskas. 1945 m. birželio mėn. jo nurodymu nužudytas Pakuonio komsorgas I. I. Buzas. 1945 m. Aglinsko ūkyje jo nurodymu buvo sušaudyti NKGB darbuotojai Varnas ir Semionov, taip pat valstietis aktyvistas Bielevičius. Turėjo ginklų, šaudmenų ir antisovietinio turinio lapelių. Nusikaltimas numatytas pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str.

<...> **Blusevičius Antanas-*Amalas*** įstojo į *Viesulo* būrį, buvo būrio sk. vadas, turėjo 2 šautuvus, kulkosvaidį, automatą ir granatų, kuriuos naudojo kovoje prieš sovietų valdžią. 1945 m. balandžio mėn. dalyvavo Vaišvydavos miške, Panemunės vlsč., nužudant žemės komisijos pirmininką Santockį ir Kavaliauską, liepos mėn. dalyvavo nužudant NKGB darbuotojus Varną ir Semionovą, taip pat valstietį aktyvistą Bielevičių. Ne kartą dalyvavo kautynėse prieš sovietų valdžios organus ir kariuomenės dalinius. Nusikaltimas numatytas pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str.

<...> **Raslauskas Simonas-*Klevas***, būdamas priešiškai nusiteikęs sovietų valdžiai, 1944 m. įstojo į pogrindinę nacionalistinę organizaciją LIT ir į *Viesulo* vadovaujamą prtz. būrį. 1945 m. liepos mėn. Juškevičiaus nurodymu nužudė Pakuonio vlsč. komsorgą I. I. Buzą, dalyvavo užpuolant sovietinį-partinį aktyvą Pakuonio, Panemunės, Garliavos valsčiuose. Nusikaltimas numatytas pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str.

<...> **Banionis Antanas-*Dramblys*,** būdamas priešiškai nusiteikęs sovietų valdžiai ir vengdamas tarnauti Raudonojoje armijoje, įstojo į *Viesulo* vadovaujamą prtz. būrį, turėjo šautuvą, aktyviai veikė partinio-sovietinio aktyvo ir NKGB darbuotojų užpuolimuose Pakuonio, Panemunės ir Garliavos valsčiuose. Būdamas partizanu, priklausė Blusevičiaus vadovaujamam skyriui. 1944 m. gruodžio mėn su būrio vadu *Viesulu* apšaudė NKGB darbuotoją Stoką, 1945 m. liepos mėn.

dalyvavo nužudant NKGB darbuotojus Varną ir Semionovą ir valstietį aktyvistą Bielevičių. Nusikaltimas numatytas pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str.

Kaltinamąją išvadą pasirašo Kauno NKGB vyr. tardytojas kap. POLEŠČIUK ir Kauno NKGB Tardymo sk. viršininkas kap. BELIAJEV.

Versta iš rusų kalbos

Išrašas iš protokolo Nr. 103, surašyto SSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumo (ATP) posėdžiavusios komisijos, dėl asmenų, baigiančių atlikti bausmę už politinius, pareigybinius ir ūkinius nusikaltimus.

Komisijos pirmininkas UŽENCEV V. V., nariai: ALEKSACHIN I. P, KUIBYŠEV B. A., LEVIČ K. I. ir PANKRATOV K. A.

1956 m. rugpjūčio 13 d. komisija, remdamasi SSRS ATP 1956 m. kovo 24 d. įsakymu „Dėl peržiūrėjimo bylų asmenų, atliekančių bausmę už politinius, pareigybinius ir ūkinius nusikaltimus“, peržiūrėjo nuteistų asmenų, atliekančių bausmę Vorkutos lageriuose, bylas ir

N U T A R Ė:

Raslauskas Simonas, Juozo, g. 1924 m. Žuvintos k., Pakuonio vlsč., Kauno apskr., Lietuvos SSR, nuteistas 1945 10 02 NKVD Lietuvos SSR karinio tribunolo pagal RTFSR BK straipsnius 58–1a, 58–11 ir str. 2 įsakymą 1943 04 19 už dalyvavimą baltalietuvių nacionalistiniame būryje ir sovietinio aktyvisto nužudymą 15 m. katorgos darbų ir 5 m. be teisių su turto konfiskavimu.

Teistumo pradžia: 1948 08 01. Iškalėjo 10 m., 11 mėn. ir 25 d. Turi 33 dienas užskaitų. Charakterizuojamas teigiamai.

Kadangi Raslauskas Simonas, Juozo, padarė sunkų nusikaltimą, bylos peržiūrėjimas atidedamas.

Pasirašo: visi anksčiau išvardyti komisijos nariai ir Vorkutos MVD spec. skyriaus viršininkas pplk. POTAPKIN.

Iš KONSTANTINO MARCELINO KASPARAVIČIAUS *prisiminimų*

Užrašė Dinas Kurauskas

R. K. p a s t a b a: **K. M. Kasparavičius,** g. 1928 m. Ilgakiemio k., Garliavos vlsč., Kauno apskr.

Brolis **Juozas Kasparavičius**-***Pušis,*** prtz., g. 1919 m., suimtas 1946 07 24 bunkeryje Ilgakiemio k. pas J. Jurgelevičių.

Brolis **Antanas Kasparavičius**-***Robinzonas***, prtz., žuvo 1947 03 09 Jurginiškių k., Garliavos vlsč., su Klemensu Maceina ir Povilu Stravinsku.

Brolis **Viktoras Kasparavičius**-***Čiulbutis***, prtz., g. 1923 m. Žuvo 1945 09 13 Margininkų k., Pakuonio vlsč. pas savo sesers Marijonos vyro Juozo Kapočiaus brolį Simoną Kapočių. Kartu žuvo ir prtz. Motiejus Juodis-*Zuikis*.

Tėvas **Juozas Kasparavičius**-***Tabakas,*** ryšininkas, g. 1879 m. Pašventupio k., Pakuonio vlsč. Buvo persekiojamas, slapstėsi, 1951 m. apsigyveno pas dukrą Oną, kuri tuo metu gyveno Antakalnio k., Prienų r., ir gyveno ten iki mirties 1955 m.

Sesuo **Kotryna Kasparavičiūtė-Daugėlienė**, ryšininkė.

Sesuo **Ona Kasparavičiūtė-Lodienė** – ryšininkė. Jos vyras Kazimieras Loda buvo prtz. būr. vadas sl. *Vargas*. Išduotas ir suimtas, vėliau nuteistas mirties bausme. Sušaudytas 1947 01 30 Vilniuje, KGB kalėjime.

Sesuo **Marijona Kasparavičiūtė-Kapočienė,** ryšininkė. Jos vyro Juozo Kapočiaus, gyv. Margininkų k., Pakuonio vlsč., kluone buvo partizanų bunkeris, čekistų rastas 1945 09 13.

Jaunimas kaime gražiai sugyveno, linksmindavosi, rengdavo vakaruškas, gegužines, lankydavosi vieni pas kitus. Tėtis jau buvo suruošęs medžiagą namo antram galui įrengti, bet kai užėjo raudonasis maras iš Rytų, visos linksmybės, visi džiaugsmai ir visi planai žlugo.

1940 m., užėjus bolševikams, nuo nervų ir išgyvenimų sunkiai susirgo mama, reumatas sutraukė rankas ir kojas. Ją prižiūrėjo mamos sesuo nebylė Agota.

Kai baigėsi karas, pas mus ir pas kaimynus stovėjo karinis rusų dalinys. Brolis Antanas slapstėsi namuose, Viktoras ir Juozas iš namų pasitraukė anksčiau.

Kariuomenės daliniui išvykus, iš namų išėjo ir brolis Antanas, bet kur išeina, mums nesakė. Po keleto dienų nuvažiavęs pas seserį Kapočienę į Margininkus, radau jį ten su Viktoru ir Juozu.

Kai pasitraukėm iš namų, komunistai viską atėmė: ir žemės ūkio padargus, ir gyvulius... Artėjant pavasariui, sesuo Daugėlienė pasikinkė arklius, pasiėmė mamą, mane ir išsivežė į Margininkus. Tėvas jau anksčiau buvo pasitraukęs iš namų, o broliai, gavę šaukimus, atsisakė eiti į svetimą kariuomenę ir išėjo į mišką.

Margininkuose radome ir tėvą su broliais. Atėjo pavasaris, pradėjom arti dirvą, sėti javus. Brolis Antanas, persirengęs moteriškais drabužiais, kraudavo grūdų maišus ir veždavo į laukus.

Broliai susipažino su partizanais Juodžiais ir įstojo į jų būrį. Kapočiaus namuose buvo įrengtas bunkeris, vyrai po naktinių žygių ateidavo pailsėti, atsivesdavo ir draugus. Pamenu, ateidavo *Litas* su *Aidu*, Juodžiai – Algirdas-*Vermachtas*, Vytautas-*Šarūnas*, Juozas-*Ungurys*, Motiejus-*Zuikis*.

1945 m. rugpjūčio 15 d., vežant javus, atvyko pilnas kareivių sunkvežimis. Mus visus išvarė į kiemą, susodino ant žemės ir ėmė daryti kratą. Kadangi kažkas išdavė ir nurodė, kur yra bunkeris, prėsle iškart jį rado, bet jis buvo tuščias. Tada patraukė per lauką link Simono Kapočiaus sodybos, o ten tuo metu buvo užėję partizanai. Įvyko susišaudymas, žuvo mano brolis Viktoras-*Čiulbutis* ir Juodis Motiejus-*Zuikis*.

Kai nušautuosius nuvežė prie sodybos ant kelio, mus atvarė atpažinti, ar yra vadas. Aš pasakiau nežinąs, aiškinau, kad nepažįstu. Kapočiaus brolis Motiejus vėliau pasakojo, jog mano brolis lyg ir sudejavo metamas į vežimą. Juos nuvežė į Pakuonį, o Kapočius Simoną, Juozą, Motiejų ir mane susodino į sunkvežimį ir nugabeno į Kauno saugumą. Vežė per Pakuonį, Garliavą.

Kai vedė tardyti, mačiau, kaip Juozą Kapočių koridoriuje žiauriai tąsė už nosies. Mane tardymo metu klausinėjo, ar aš žinojau, kad yra bunkeris ir partizanai. Gyniausi kiek galėjau ir aiškinau, kad nežinojau nei bunkerio, nei partizanų. Tada tardytojas plaštaka trenkė per galvą, bet daugiau nemušė. Nuvedė ir uždarė į kamerą. Joje buvo Simonas Kapočius, kunigas Banionis, jis melsdavosi ir laikydavo kaip ir mišias...

Po dviejų parų mane ir Motiejų Kapočių paleido. Mes kartu nuėjom į Šančių turgų, ten radome saviškius, kurie mus parvežė namo.

Atėjo rugiapjūtė, su seserim pjovėm rugius ir vežėm pas kaimyną Alviką. Kuldavom naktimis, kad nieks nežinotų, nes kareiviai su stribais atvažiuodavo plėšikauti.

Apie porą metų gyvenau pas seserį Oną. Atėjus pilnametystei, reikėjo įsigyti dokumentus. Tada sesuo mane nuvežė į Antakalnio k., Prienų r., pas Motiejų Stravinską. Jis dirbo apylinkės seniūnu ir man padarė dokumentus svetima pavarde. Nors ir turėjau juos, bet su stribais ir rusų NKVD garnizono kareiviais vengdavau susitikti.

Stravinskas palaikė ryšį su partizanais. Kai reikėdavo kokiu nors reikalu pas ką nueit, pirmiausia eidavau pas siuvėją Žukauską, kuris gyveno Pakumpry pas vieną gyventoją. Jis siūdavo partizanams drabužius. Žukauskas irgi slapstėsi nuo išvežimo, jo brolis buvo išvežtas.

Partizanai davė Stravinskui arklį, kurį jis turėjo iš Antakalnio k. perduoti į Ilgakiemio k. Tą arklį aš nuvedžiau pas seserį ir palikau. Kokia to arklio paskirtis buvo, aš nežinau. Stravinskas vėliau buvo išduotas ir suimtas.

Broliai Viktoras ir Juozas 1945 m. balandžio mėn. įstojo į Arlausko Alfonso-*Vilko* vadovaujamą būrį, kuris veikė Garliavos vlsč. teritorijoje. Vėliau Viktoras sutiko partizaną *Jovarą* iš *Viesulo* vadovaujamo būrio ir, jo pakviestas, po 7 dienų perėjo į *Viesulo* būrį. O dar po 4 dienų į tą būrį perėjo ir brolis Antanas. *Viesulo* būrys priklausė Geležinio Vilko rinktinei, vėliau pavadintai Žiedo kuopa, kuriai vadovavo Algirdas Juodis-*Vermachtas*.

Broliai su būriu apie mėnesį laikėsi Vaišvydavos miške, Panemunės vlsč. 1945 m. gegužės mėn. maždaug 90 partizanų būrys persikėlė į Margininkų k., Pakuonio vlsč., ir čia juos apsupo rusų NKVD kariuomenė. Mūšio metu žuvo 4 partizanai, likusieji pasitraukė į Vaišvydavos mišką, o broliai Juozas, Viktoras ir Antanas mūšio metu sėdėjo Kapočiaus namuose įrengtoje slėptuvėje. Toje slėptuvėje jie pragyveno apie du mėnesius, iki 1945 m. liepos pabaigos, po to iki rugpjūčio mėn. slapstėsi Kapočiaus brolio namuose įrengtoje slėptuvėje.

1945 m. rugpjūčio 14 d. pas juos į slėptuvę atėjo *Vermachtas* ir dar keli partizanai, pasiliko nakvoti, o rytą juos apsupo rusų NKVD kariuomenė ir susišaudymo metu žuvo brolis Viktoras ir Juodis Motiejus-*Zuikis*, likusieji prasiveržė pro apsupimo žiedą ir pasitraukė į Pajiesio mišką, Garliavos vlsč. Ten susitiko keletą *Žaibo* būrio vyrų ir visi, apie 10 žmonių, persikėlė į Prienų vlsč. teritoriją.

Brolis Juozas pasiliko iki 1945 m. lapkričio mėn. ir gyveno Pajiesio ir Ilgakiemio miškuose, laikėsi buvusiose senose slėptuvėse. Kai orai atšalo, po keletą savaičių slapstėsi Garliavos, Veiverių vlsč. kaimų gyventojų namuose, taip pat ir pas Ilgakiemio k. gyvenusią seserį Katariną.

D. Kurausko p a s t a b a: 1944 12 24 Garliavos vlsč., Pagirių k., atvykus suimti Alfonso Arlausko-*Geležinio Vilko*, NKVD-istų sunkvežimyje jau buvo keletas suimtų A. Arlausko bendražygių iš LLA organizacijos, vienas iš suimtųjų – Anupras Pušinskas. Suimtuosius tą dieną išvadavo A. Arlausko ir J. Kasparavičiaus-*Pušies* vadovaujamas būrys.

LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 58, b. 34061/3.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolų variantas

Iš **Anupro Pušinsko**, g. 1920 m., gyv. Kauno r., Garliavos vlsč., Rinkūnuose, tardymo protokolo. LLA narys, priklausęs A. Arlausko-*Geležinio Vilko* būriui. Suimtas 1944 12 24.

<...> 1944 12 24, kai surištas buvau automašinoje netoli Arlausko vienkiemio Pagirių k., Garliavos vlsč., įvyko susišaudymas tarp ginkluoto Arlausko vadovaujamo būrio kovotojų ir rusų NKVD grupės kariškių. Susišaudymo metu man sužeidė dešinę ranką, bet aš mačiau, kaip po kurio laiko prie automašinos priėjo trys ar keturi vyrai iš Arlausko būrio. Iš jų aš pažinau A. Arlauską ir Janušauską ar Jančiaitį iš Ilgakiemio kaimo. Kuo jie buvo ginkluoti, aš gerai nepastebėjau, nes buvo tamsu. Aš taip pat nemačiau, kas atsitiko Arlauskui. Jis mane pakvietė pas save, bet aš atsisakiau, kadangi buvau sužeistas. Po to nuėjau į Nickaus namus, nes mane pasikvietė jo žmona. Ji mane perrišo ir pakvietė eiti kartu su ja į bunkerį, kuriame slėpėsi Arlausko būrio kovotojai...

1944 12 24 Kauno NKVD sk. pranešimas apie „banditų" antpuolį Pagirių k., A. Arlausko ūkyje.

<...> Pranešu, kad 1944 12 24 grupė NKGB operatyvinių darbuotojų iš SSRS 3-iojo Baltarusijos fronto – 9 žmonės, vadovaujami SSRS NKGB 3-iosios valdybos vrš. pavaduotojo valstybės saugumo pulkininko SMIRNOVO ir SSRS 3-iojo Baltarusijos fronto NKGB transporto skyriaus valstybės saugumo papulkininkio BOŽANOVO, išvyko į Pagirių k. (14 km nuo Kauno) dėl šio kaimo gyventojo Alfonso Arlausko arešto.

Apie Arlauską transporto skyrius turi areštuotųjų, kurie priklauso pogrindinei LLA organizacijai, parodymus, kad pas jį laikoma rašomoji mašinėlė ir rotatorius, kuriais jis spausdina antisovietines proklamacijas.

Kratos metu Arlausko namuose rašomosios mašinėlės ir rotatoriaus nerasta, o jis pats gyvena nelegaliai. Draugai SMIRNOVAS ir BOŽANOVAS sulaikė Arlausko tėvą ir jo kaimyną Mitkų.

17-ą val., sulaikytąjį sodinant į sunkvežimį, oper. grupė buvo apšaudyta kulkosvaidžiais iš miško. Užmuštas valstybės saugumo papulkininkis BOŽANOVAS ALEKSANDRAS IVANOVIČIUS ir lengvai sužeistas vienas kareivis. Po to draugas SMIRNOVAS mobilizavo 20 kareivių, kurie buvo dislokuoti kariniame dalinyje netoli kaimo, ir pradėjo „šukuoti" miško pakraščius, bet jokių rezultatų nebuvo pasiekta.

1944 12 25 draugas SMIRNOVAS, dalyvaujant Rytų karinės žvalgybos valdybos kariams (160 žmonių), pakartotinai „šukavo" miškų masyvus Pagirių k. teritorijoje, tačiau ir tai jokių rezultatų nedavė.

Apie transporto skyriaus operaciją ir miško „šukavimą" nepranešta nei miesto NKVD, nei NKGB skyriams. Todėl manau, kad jums reikia pranešti, jog areštus ir operacijas Kauno m. ir Kauno apskr. vykdo daugelis organų, bet niekas iš jų ne tik nederina savo veiksmų su miesto NKVD ir NKGB skyriais, bet dargi apie tai jų neinformuoja.

Pagal dar netikslius duomenis areštus ir įvairias operacijas atlieka:

1. 3-iojo Baltarusijos fronto SMERŠ-o kontržvalgybos valdyba;
2. 3-iojo Baltarusijos fronto SMERŠ-o atskirų karinių dalinių kontržvalgybos skyriai;
3. Pasienio apygardos SMERŠ-o kontržvalgybos skyrius;
4. Vakarų pulko SMERŠ-o kontržvalgybos skyrius;
5. 3-iojo Baltarusijos fronto NKGB transporto skyrius.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti čekistinių dokumentų variantai

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-7760

A K T A S

(1945 m. rugsėjo 13 d.)

Mes, žemiau pasirašiusieji – Kauno NKGB sk. tardytojas ltn. JERMOŠEVIČ, vyr. oper. įgaliotinis POZDOROVKIN, vertėjas ANTONOV, tardytojas vyr. ltn. PIVIN – šiandien surašėme šį aktą.

1945 m. rugsėjo 13 d. oper. grupė atliko kratą pil. Juozo Kapočiaus, Simono, namuose. Kratos metu Končiaus daržinėje, po sandėliu, rastas 3x2 m bunkeris, 6 m^2 ploto, kuriame gyveno partizanai ir kuriame rasta 30 vnt. kovinių šovinių bei medikamentų. Dėl to surašytas šis aktas.

(Aktą pasirašo visi minėti pareigūnai ir šeimininkas J. Kapočius – *R. K.*)

PAŽYMA apie dviejų partizanų sunaikinimą Pakuonio vlsč.

D. Kurausko p a s t a b a: tai pati išsamiausia Kauno apskr. NKGB sk. pažyma apie karinę-čekistinę operaciją Kauno apskr., Pakuonio vlsč., Margininkų k., kai pas Juozą Kapočių žuvo partizanai Viktoras Kasparavičius-*Čiulbutis* ir Motiejus Juodis-*Zuikis*, o į plaučius ir ranką sužeistas, bet likusių partizanų nuneštas į Vaišvydavos mišką ir paslėptas Simonas Kunauskas-*Tautmylis*.

1945 m. rugpjūčio 23 d. Kauno apskr. NKGB sk. areštuotas Blusevičius Antanas, Vinco, g. 1918 m., *Viesulo* prtz. grupės narys.

Apklausos metu ir kamerinei agentūrai padedant nustatyta, kad Blusevičius yra *Viesulo* būrio sk. viršininkas ir turi *Amalo* slapyvardį.

Apklausos metu Blusevičius prisipažino, kad, būdamas sk. vadu, vadovavo 12 prtz. grupei ir palaikė nuolatinį ryšį su būrio vadu *Viesulu*. Po to Blusevičius išvardijo keletą *Viesulo* būrio kovotojų bei ryšininkų.

Iš *Viesulo* ryšininkų Blusevičius paminėjo Kapočių Simoną, Simono, g. 1906 m. Margininkų k., taip pat, kad Kapočiaus daržinėje yra bunkeris, kuriame retkarčiais slepiasi *Viesulas* su savo grupe.

Realizuojant tardymo medžiagą, 1945 m. rugsėjo 13 d. atlikta čekistinė-karinė operacija siekiant areštuoti Kapočių. 11-tą val. prie Kapočiaus namo buvo pasiųsti 2 NKGB sk. operatyviniai darbuotojai ir 4 kareiviai. Likusieji 9 pareigūnai laukė maždaug už 150–200 m gretimame vienkiemyje.

Maždaug 20 m iki Kapočiaus namo minėta 6 kariškių grupė buvo apšaudyta iš šautuvų ir kulkosvaidžio.

Partizanai, spaudžiami kareivių ir operatyvininkų, atsišaudydami atsitraukė į Vaišvydavos mišką, kuris buvo už 120 m nuo Kapočiaus vienkiemio.

Susišaudymo metu nušauti 2 prtz., bet, nepaisant aktyvios jų paieškos, 2 partizanams pavyko pasislėpti miške.

Apžiūrint kautynių vietą, nustatyta, kad trečiasis partizanas taip pat nušautas arba sužeistas, kadangi vienas buvo vilktas apie 40–50 m, likę kraujo pėdsakų.

Paimta: 1 šautuvas, 2 pistoletai ir 3 kovinės granatos. Be to, Kapočiaus daržinėje, kur slėpėsi partizanai, rasta daugiau kaip 1000 vnt. šovinių ir 1 granata.

Sulaikytasis Simonas Kapočius papasakojo, kad 1945 m. rugsėjo 13 d. pas jį atėjo 4 prtz., papusryčiavo ir nutarė daržinėje pailsėti, o prisiartinus kariškių grupei ir oper. darbuotojams, nedelsiant išbėgo iš daržinės ir suorganizavo pasalą.

Be to, Kapočius papasakojo, kad pas jį namuose partizanai kreipėsi į vieną (iš nušautųjų) kaip į vyresnįjį ir vadino jį *Viesulu*.

Šiam tikslui pakviestas *Viesulo* giminaitis tai paneigė motyvuodamas tuo, kad *Viesulas* yra didesnio ūgio.

Toliau aiškinamos žuvusiųjų tapatybės, ar tikrai tarp jų yra būrio vadas *Viesulas*.

1945 m. rugsėjo 20 d. Kauno NKGB sk. vrš. mjr. ALEKSEJEV

D. Kurausko papildomas paaiškinimas pagal liudininkų parodymus

1945 09 13, apie 11-tą val., Pakuonio NKVD garnizonas sunkvežimiu pirmiausia atvyko į Juozo Kapočiaus ūkį, kluone atliko kratą ir, radę bunkerį, suėmė Juozą Kapočių. Po to 2 operatyvininkai ir 4 kareiviai nuėjo į šalia esantį brolio Simono Kapočiaus ūkį, kurio kluone tuo metu ilsėjosi partizanai. Nepastatę sargybos ir per vėlai pamatę ateinančius kareivius bandė nepastebimai pasitraukti iš sodybos į mišką, kuris yra už 300–400 metrų. Bėgančius iš sodybos per lauką juos pastebėjo 4 kareiviai ir ėmė šaudyti. Tuomet nušovė šokantį per griovį Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*, o pačioje pamiškėje, prie Vyčiaus upelio – Motiejų Juodį-*Zuikį*. Taip pat į krūtinę sužeidė Simoną Kunauską-*Tautmylį*, kurį draugai nusinešė sužeistą į mišką.

Pamiškėje likę Algirdas Juodis-*Vermachtas* (vadas), Juozas Kasparavičius-*Pušis* ir Antanas Kasparavičius-*Robinzonas* pasistatė kulkosvaidį ir atidengė ugnį į laukuose besiblaškančius kareivius, bet apie jų žuvimą duomenų nėra.

Sužeistą Simoną Kunauską-*Tautmylį* paslėpė netoli miško gyvenusių Uždavinių ūkyje, kur jis ir gydėsi.

Po susišaudymo partizanai pasitraukė gilyn į mišką, o čekistai nušautus *Čiulbutį* ir *Zuikį* susidėjo į ūkininko Paplausko vežimą ir atvežė į Juozo Kapočiaus ūkį, kur laukė likusi garnizono dalis, bet prieš tai suėmė brolį Simoną Kapočių, iš kurio kluono išbėgo partizanai (tame kluone bunkerio nebuvo). Be to, dar suėmė Juozo ir Simono Kapočiaus brolį Motiejų Kapočių bei šeimininkės Marijonos Kasparavičiūtės-Kapočienės brolį Kostą Kasparavičių, kurie tuo metu gyveno pas Juozą Kapočių. Visus atsivarė prie vežimo ir visaip tyčiojosi iš žuvusiųjų: „Va, atvežėm du bekonus," – ir reikalavo abu atpažinti. Tuo metu *Čiulbutis* dar sudejavo, nors jau buvo be sąmonės.

Čekistai ypač reikalavo atpažinti, ar tarp nušautųjų nėra vado *Viesulo*. Po to žuvusiųjų palaikus nuvežė į Pakuonį ir numetė ant pievos prie NKVD būstinės – buvusio Bajoraičio namo, o suimtuosius pasiuntė į Kauno saugumą.

Kaip matyti iš pateiktos pažymos, suimtą Antaną Blusevičių-*Amalą* į Pakuonį atvežė net iš Kauno saugumo kalėjimo, kad atpažintų savo vadą *Viesulą*. O tas, jeigu tikėti saugumiečiais, pastariesiems melavo ir, rodydamas į Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*, teigė, jog tai yra *Viesulas*.

Čekistai kurį laiką patikėjo šiuo melu ir džiaugėsi pergale. Po to net keliose ataskaitose, net Alytaus apskr. MGB pažymose, buvo rašoma, kad *Viesulas* nušautas 1945 09 13 Kauno apskr., Pakuonio vlsč., Margininkų k.

Tačiau Antanas Blusevičius-*Amalas*, jeigu tikėti tardymo protokolais ir kitomis čekistų pažymomis, netyčia, o gal ir tyčia (gal gerai Kapočių nepažinojo?) sumaišė abu brolius Juozą ir Simoną Kapočius. Iš tikrųjų pagrindinis *Viesulo* būrys buvo pas mano senelį (dieduką) Juozą Kapočių kluone, kur ir slėpėsi *Viesulo* partizanai, o kaimynystėje gyvenęs atskirame savo ūkyje brolis Simonas Kapočius (mano senelio brolis) kluone bunkerio neturėjo, čia partizanai užeidavo tik pailsėti, ypač po to, kai Kapočius apie A. Blusevičiaus išdavystę perspėjo Kazlauskų sūnus (Kazlauskas buvo A. Blusevičiaus svainis), pas kurį informacija apie A. Blusevičių atėjo iš kalėjimo, nes A. Blusevičius kaip ryšininką ir pagalbininką išdavė ir savo svainį Kazlauską.

Tuo tarpu pagrindinio bunkerio laikytojo ir ryšininko Juozo Kapočiaus čekistai niekur nemini, nors abu broliai Kapočiai buvo suimti kartu po kautynių 1945 09 13, įkalinti ir išvežti į lagerius.

Iš visų kautynių dalyvių liko tik Marijonos Kapočienės brolis Juozas Kasparavičius-*Pušis*, kuris 1946 m. liepos mėn. buvo gyvas paimtas iš bunkerio ir nuteistas 10-čiai m. lagerio.

D. Kurausko p a s t a b a: Katrės Kasparavičiūtės-Daugėlienės sūnus Vytas Daugėla buvo motinos brolių (savo dėdžių) Juozo, Antano ir Viktoro Kasparavičių partizanų ryšininkas, tačiau 1946 m. balandžio mėn. buvo suimtas MGB, „apdorotas“ ir užverbuotas agentu pseudonimu *Algirdas*. Ėmė sekti savo dėdes ir pranešinėti MGB-istams, kol galiausiai jam padedant Juozas Kasparavičius-*Pušis* 1946 07 24 Ilgakiemio k. buvo rastas bunkeryje ir suimtas.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas dokumento variantas

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrui
generolui majorui drg. BARTAŠIŪNUI

SPEC. PRANEŠIMAS

1946 m. balandžio mėn. Garliavos vlsč. mūsų buvo sulaikytas Geležinio Vilko rnkt. partizanų būrio ryšininkas Daugėla Vytas, gimęs ir gyvenantis Ilgakiemio k., Garliavos vlsč., ir užverbuotas pseudonimu *Algirdas*.

Apklausos metu *Algirdas* parodė, kad Garliavos vlsč. teritorijoje veikia maždaug 15-os žmonių partizanų grupė, kuriai vadovauja Ilgakiemio k. gyventojas Markauskas Antanas-*Žaibas*.

1945 m. pavasarį *Algirdas* buvo užverbuotas Markausko į būrį ir metus veikė kaip žvalgas. Toliau *Algirdas* paminėjo 5 jam žinomus šio būrio partizanus.

1946 04 25 *Algirdas* mums pranešė, kad su partizanų būriu betarpiškai palaiko ryšį Ilgakiemio k. gyventojas Jurgelevičius Juozas, Juozo, kuris Markausko pareikalavimu Kaune gauna rašomojo popieriaus ir perduoda jį pogrindinės literatūros spausdinimui.

1946 04 27 Jurgelevičius ir agentas susitiko Grabavos miške su grupės vadu *Žaibu*, kuriam perdavė švarų rašomąjį popierių, o *Žaibas* Jurgelevičiui – laikraščių „Kovos keliu“ ryšulį ir liepė jį perduoti vienam iš Kauno priemiesčio gyventojų.

D. Kurausko p a s t a b a: Antanas Markauskas-*Žaibas* priklausė Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. Kęstučio, o vėliau 3-iajai kuopai, vadovaujamai Kazio Pinkvartos-*Dešinio*.

Po 1945 09 13 kautynių žuvus V. Kasparavičiui-*Čiulbučiui*, likę broliai Antanas-*Robinzonas* ir Juozas-*Pušis* pasitraukė link tėviškės Ilgakiemio k., Garliavos vlsč. Juozas ėmė slapstytis vienas, į būrį nėjo, o Antanas-*Robinzonas* grįžo į būrį, kuriame buvo 1944 m. gruodžio mėn. Žuvus Alfonsui Arlauskui, Geležinio Vilko rnkt. ėmė vadovauti Kazys Pinkvarta-*Dešinys*. Šiam būriui priklausė seni Kasparavičių draugai ir kaimynai: Antanas Markauskas-*Žaibas*, Juozas Slavinskas-*Linas*, su kuriais ir toliau partizanavo Antanas.

Alfonsas Arlauskas pradžioje turėjo *Geležinio Vilko* slapyvardį ir jau seniai draugavo su Juozu Kasparavičiumi (mano močiutės broliu, kuris gyveno Ilgakiemio k. Ilgakiemis ir Pagiriai netoli vienas kito). 1944 m. rudenį jie vieni iš pirmųjų Pakaunėje suorganizavo Geležinio Vilko prtz. būrį (būrys buvo pavadintas vado A. Arlausko slapyvardžiu *Geležinis Vilkas*). Jie abu rinko ginklus, organizavo kaimų jaunimą. 1944 m. gruodžio 24 d. NKGB-istams atvažiavus ištremti A. Arlausko šeimą, Juozas Kasparavičius, apsiginklavęs kulkosvaidžiu ir surinkęs 7 prtz. būrį (Juozas, Antanas ir Viktoras Kasparavičiai, Benediktas Alubauskas, Antanas Markauskas, Juozas Slavinskas ir pats A. Arlauskas), bandė išvaduoti tremiamuosius apšaudydami baudėjus iš miško kulkosvaidžiu, nušovė NKGB papulkininkį BOŽANOVĄ.

1945 m. vasarį, žuvus A. Arlauskui ir sunaikinus jo būrį, broliai Kasparavičiai perėjo į *Viesulo* būrį.

Čia pat Jurgelevičius išsakė pageidavimą, kad *Žaibas* ateitų į jo būrį, o ryšininko funkcijas perduoti agentui *Algirdui*. *Žaibas* sutiko ir pareiškė papildomai nurodysiąs laiką, kada visa tai bus galima įgyvendinti.

1946 04 28 *Algirdas* mums atnešė vieną laikraščio „Kovos keliu“ (Nr. 4) egzempliorių. Kadangi šį egzempliorių *Algirdas* privalėjo grąžinti Jurgelevičiui, susipažinę su turiniu, laikraštį grąžinome *Algirdui*, o pastarasis jį perdavė atgal Jurgelevičiui.

Laikraštis nelabai įdomus. Pirmoje dalyje sveikinimai su Velykomis, viltis artimiausiu metu su Dievo pagalba atsikratyti bolševikų valdžios. Tikintieji kviečiami kantriai laukti ir aktyviai remti partizanus. Antroje dalyje tarptautinė apžvalga, pateikiamos pastarojo laikotarpio Europos, Anglijos ir Amerikos įvykių analizės.

<...> *Algirdas* buvo pamokytas, kaip sekti Jurgelevičių ir partizanų grupę, nustatyti jų ryšius Kauno m. ir periferijoje, štabo buvimo vietą ir spausdinimo techniką.

Gegužės 5 d. *Algirdas* pranešė, kad aplankė Jurgelevičių, ir štai ką jis pasakė: „Aš vakar, t. y. gegužės 2 d., 9 val. 20 min. vakaro, Kasparavičiaus miške susitikau su 5 partizanais, tarp kurių buvo ir *Žiedas*, ten buvo Alubauskas Bronius, aš jiems

perdaviau 15 kg popieriaus, jie man davė laikraščių. Lygiai po savaitės jie vėl ateis į tą pačią vietą, eisime mudu dviese, aš jiems dar perduosiu popieriaus, mums reikia gauti 500 gerų papirosų, kuriuos prašė atnešti *Žiedas*. Antradienį mudu nueisim į Aleksotą, aš tave supažindinsiu su vienu žmogumi, su kuriuo tu palaikysi ryšį ir gausi iš jo literatūros partizanams.

Š. m. gegužės 6 d. Stakaičių k., Garliavos vlsč., nužudytas valsčiaus vykd. komiteto Žemės komisijos pirmininkas Kupčinskas, kuris išėjo į tą kaimą apie tai niekam nepranešęs ir visą dieną iki vėlumos ten girtuokliavo. Žmogžudystę 23-ią val. įvykdė 2 partizanai Šikickio namuose, kur Kupčinskas kartu su kitais kaimo gyventojais gėrė samagoną.

Girininkų k. teritorijoje, Veiverių vlsč., kur galėjo pasislėpti minėti partizanai, buvo suorganizuota jų paieška. Į Grabovos mišką kariuomenė nepasiųsta, kadangi tokiu atveju mes galėjome netekti patogaus momento likviduoti *Žiedą* ir jo grupę susitikimo su Jurgelevičiumi vietoje. Susidarius tokiai padėčiai, šios priemonės teko atsisakyti. Mes vadovavomės šiais samprotavimais:

1) mūsų kariuomenės pasirodymas Grabovos miške, kur pagal visus duomenis apsistojo prtz. būrys, įvykdęs ter. aktą, galėjo išgąsdinti ir išvyti būrį į kitą vietą;

2) jeigu mes surengsim pasalą ir sunaikinsim partizanus susitikimo su Jurgelevičiumi, vietoje tai būrio vadovybei gali būti įtartina arba kaip atsitiktinis vietovės „šukavimas“ ieškant partizanų, nužudžiusių Žemės komisijos pirmininką, arba kaip tiesioginė Jurgelevičiaus išdavystė, kuris, kaip žinia, š. m. gegužės 7 d. į valsčiaus MVD skyrių atnešė pareiškimą dėl jo karvės pavogimo ir kalbėjosi su vlsč. MVD sk. milicijos viršininku;

3) jeigu partizanai po viso to įtars Jurgelevičių išdavyste ir susidoros su juo, mūsų agentas, metus laiko bendraujantis su *Žaibu*, įgaus dar didesnį pasitikėjimą ir ryšininko funkcijos, kurias vykdė Jurgelevičius su nac. pogrindžiu, atiteks jam. Jeigu partizanams toks įtarimas nekils, Jurgelevičius išeis į būrį ir visus savo ryšius paliks *Algirdui*, kuriam jau turimas *Žaibo* sutikimas. Du *Algirdo* dėdės veikia *Žiedo* būryje, todėl jis mums gerokai naudingesnis už kitus ryšininkus ir rėmėjus.

1946 05 09 slaptai surengta 15 kariškių pasala miške (Dlugos) Ilgakiemio k. teritorijoje. Pasalai vadovauti paskirti: 298-to šaulių pulko štabo ltn. ZAICEVAS ir Garliavos MVD sk. vrš. ltn. TRIGUBENKO;

4) buvusi *Viesulo* grupė – 10 kovotojų – yra kaip asmeninė apsauga. Likvidavus *Viesulą* ir su juo kartu buvusius 2 kovotojus, likusieji susijungė su *Nakties* ir *Vermachto* grupėmis;

5) *Žaibo*-Markausko Antano, Igliškėlių k., Garliavos vlsč., gyventojo, vadovaujamą prtz. grupę sudaro 8–10 kovotojų. Ji laikosi Garliavos vlsč., Kauno apskr., ir Šilavoto vlsč. Prienų apskr. teritorijose.

Žaibo būrys išaiškintas 1946 m. balandžio pabaigoje. Gegužės mėn. karinės-čekistinės operacijos metu, buvo nušauti 3 partizanai, o grupės vadas *Žaibas* sužeistas.

Birželio 10–12 d., čekistinės-karinės operacijos metu, Kazlų Rūdos miškuose vadovaujant generolui pulkininkui APOLONOVUI *Žaibo* būrys galutinai sunaikintas.

Liepos mėn. buvo areštuoti: partizanų būrio narys *Žaibas* ir 2 aktyvūs ryšininkai bei rėmėjai.

Agentūriniais bei tardymo metu gautais duomenimis, nustatyta, kad *Žaibo* grupė visiškai likviduota ir nuo 1946 m. birželio mėn. niekur nepasirodo.

Žaibo grupę sekė mūsų gegužės mėn. užverbuotas vidinis agentas *Algirdas*. Likvidavus šią grupę, ag. *Algirdas* pusiau „išsikonspiravo" ir šiuo metu laikinai ryšys su juo nutrauktas.

K. M. Kasparavičiaus pasakojimo tęsinys

Juozo Jurgelevičiaus namuose įrengtoje slėptuvėje brolis Juozas-*Pušis* gyveno nuo 1946 m. birželio. Juozo baudžiamojoje byloje Nr. 8594/3, sulaikytojo anketoje, parašyta, kad 1946 07 24 tikrinant Garliavos vlsč. Ilgakiemio k. piliečio Juozo Jurgelevičiaus namuose rasta gerai įrengta ir gyventi pritaikyta slėptuvė. Įėjimas padarytas kiaulidėje ir gerai užmaskuotas. Nuo įėjimo pradžios prasideda 5–6 m ilgio tranšėja, vedanti į maždaug 3 m ilgio, 2 m pločio ir apie 1,5 m aukščio slėptuvę. Patalpos ir tranšėjos sienos apkaltos ir apklijuotos baltu popieriumi. Slėptuvėje rastas ir sulaikytas partizanas Juozas Kasparavičius. Kratos metu paimtas binoklis, pistoleto dėklas, keli antisovietinio turinio laiškai.

Juozas Kasparavičius ir kiti buvo laikomi Kauno kalėjime Nr. 3. Lietuvos SSR MVD karo tribunolo nuosprendžiu 1946 10 08 pagal RTFSR BK 58–1a str. nuteistas 10 m. pataisos darbų lagerio.

Valstybės saugumo ministerijos (MGB) Kauno apskr. skyriaus akte (dokumento sudarymo data nenurodyta) LSSR MGB ministro 1947 03 07 operatyvinėje suvestinėje Nr. 16 parašyta, kad 1947 03 05 vykdant operatyvinę-karinę operaciją, Garliavos vlsč., Jurginiškių k., gyventojo A. Gylio namuose 16 val. 30 min. aptikti 6 partizanai, kurie pradėjo šaudyti į kareivius. Susišaudymo metu žuvo 3 partizanai, jų pavardės nenustatytos, paimta ginklų.

Garliavos vlsč. MGB sk. sulaikyto A. Gylio 1947 03 07 ir Kauno apskr. MGB sk. liudininkės A. Gylienės 1947 03 06 apklausos protokoluose parašyta, kad ginkluoti partizanai į jų namus atėjo 1947 03 05, apie 4–5 val. ryto, ir įsitaisė miegoti viename iš kambarių.

Atsikėlė apie 9 val. ryto, per dieną buvo namie, o apie 17 val. namus apsupo kariuomenė ir prasidėjo susišaudymas.

Kauno apskr. MGB sk. liudininko S. Kleizos 1947 05 19 apklausos protokole ir Kauno MGB sk. 1947 05 20 akte parašyta, kad 1947 03 05 A. Gylio ūkyje Jurginiškių k. buvo 7 Stravinsko vadovaujamo būr. partizanai: *Gluosnis*-Stravinskas Povilas; skyriaus vadas *Bijūnas;* eiliniai: *Griausmas*-Maceina Klemensas; *Jaunutis; Naras; Robinzonas*-Kasparavičius Antanas ir *Šarvas*-Kleiza Simonas. Mūšio metu žuvo 3 partizanai: *Gluosnis*, *Griausmas* ir *Jaunutis*, 1 sužeistas.

Kauno apskr. MGB sk. 1947 10 12 į rusų kalbą išverstame išraše iš Tauro apygardos Lietuvos laisvės kovotojų (LLK) organizacijos kapitono *Grafo* dienoraščio pažymėta, kad 1947 03 05 Jurginiškių k. įvykusio mūšio metu žuvo partizanai *Gluosnis*, *Griausmas* ir *Robinzonas*.

Kai žuvo brolis Antanas ir buvo suimtas brolis Juozas, man nieko nesakydavo, tik perspėdavo, kad pasitraukčiau į saugesnę vietą. Tik po kurio laiko sužinojau brolių likimą, nes 1945 m. kovo 28 d. buvau įtrauktas į tremiamųjų sąrašus. Trėmimo laikas baigėsi tik 1953 metais.

Iš ONOS STASIULEVIČIŪTĖS-ČEPIENĖS *prisiminimų*

Kova ir gyvenimas po žeme

(Sutrumpinta)

<...> Kai 1944 m. frontas nudundėjo į vakarus, o iš rytų atplūdo „išvaduotojai“, prasidėjo vyrų gaudynės į okupanto kariuomenę. Daugelis jų, vengusių kariuomenės, būrėsi į grupes, ginklavosi, slapstėsi miškuose ar pas gyventojus įsirenginėjo bunkerius. „Žaliukai“ lankydavosi naktimis ir pas mus, o dieną praleisdavo kluone ar ant tvarto šiauduose.

Dabar čia plynas laukas. O anuomet sodybą supo daug didelių medžių. Darželio kampe, uždengdamas savo šakomis visą „ulyčią“ iki pat gonkų (prieangio – *red. pastaba*), augo didžiulis klevas. Kažkada čia buvo gražus kaimas. Mus čia tebešaukia kunigo, poeto, visuomenės veikėjo Motiejaus Gustaičio švietėjiška dvasia: čia jis gimė, mažas bėgiojo, čia gyvendamas baigė Panemunės pradžios mokyklą, iš čia išvažiavo toliau šviestis ir šviesti Lietuvą. Todėl ši vietovė dar tebevadinama Gustaityne. Tačiau šiandien mums čia primena pralietas kraujas už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Čia 1945 metų šv. Kalėdų naktį žuvo partizanas *Tautmylis*-Kunauskas Simonas, o 1950 m. sausio 19 d. – partizanai Jurgis Miliauskas-*Sapnas* ir Albinas Juodis-*Šturmas*. Tą 1945 m. naktį švęsti Kalėdų atėjo laukiami svečiai: Algirdas Juodis-*Merkys*, *Vasaris* ir *Tautmylis* (jų pavardžių nežinojome). Buvo dengiamas Kalėdų stalas. *Tautmylis* išėjo į sargybą. Nepamenu, ar svečiai spėjo susėsti už stalo, kai kieme pasigirdo šūviai ir sprogimas. *Merkys* ir *Vasaris* išbėgo pro užpakalines namo duris, mes likome sukaustyti siaubo. Buvo aišku, kad sargybą ėjęs *Tautmylis* žuvo. Ir iki šiol nesuprantama, kaip jis nepastebėjo iš Rimynės ateinančių rusų, kai naktis buvo šviesi, o žemę dengė baltas sniegas.

Praslinko nerami, bemiegė naktis, išaušo antrosios Kalėdų dienos rytas. Stovim su vyresniąja seserim prie lango, o prieš jį, prie darželio tvoros, guli negyvas, granatos išdraskytu kairiuoju šonu jaunas vaikinas. Staiga į kiemą įgarmėjo pilnos stribų dvikinkės, rogės. Iš rogių iššokęs vienas „didvyris“ pribėgo prie žuvusiojo, iškėlė šautuvą ir smogė į sušalusį kūną. Suklikau išsigandusi to baisaus vaizdo ir garso, paniekos mirusiajam. Tas baisus vaizdas ir garsas, kaip ir vagonų ratų bildesys mus vežant į Sibirą, lydi mane iki šiol.

Po daugelio metų čia liko krauju apšlakstytas žemės lopinėlis ir kažkurioje vietoje buldozeriu sulygintas *Tautmylio* kapas. Čia, buvusioje sodyboje, šalia keliuko, vedančio Patamulšėlio link, buvo *Tautmylio* kapas. Puošdavom jį lauko gėlėmis, tvarkydavom, o atėję stribai viską išspardydavo. Vandalai pasirūpino, kad čia neliks nei mūsų, nei kapo...

Kai buvo suimtas ir Lukiškėse sušaudytas Šaulių sąjungos narys Boleslovas Drulia, sudeginti jo namai, jo žmonai – tėtės pusseserei Marytei Drulienei su 3 dukromis Onute, Albina ir Janina – mūsų 9 asmenų šeimoje radosi vietos. Praėjus frontui, sovietai sugavo ir paėmė į armiją tolimą giminaitį Motiejų Žurauską. Šeima liko be maitintojo. Vienas iš 4 vaikų Leonardas tapo 14-tu mūsų šeimos nariu. Gal todėl prieglobstį čia rado ir Lietuvos partizanai.

Mano tėviškėje, Kauno r., Aukšt. Panemunės vlsč., Rokelių k., 1948–1950 m. Tauro apygardos Geležinio Vilko rnkt. Žiedo būr. partizanai turėjo žeminę, kuri buvo įrengta labai išmoningai; nežinant įėjimo į ją, rasti buvo neįmanoma. Beje, čekistai jos ir nerado (įėjimo anga buvo rūsio – daržovių saugyklos – viduje, o pati žeminė, ant kurios augo didelis alyvų krūmas, buvo už jos ribų. Ten naktis, dažnai ir dienas, leisdavo iš žygio grįžę vyrai. Patalpoje buvo įmanoma tik sėdėti arba gulėti, nes aukštis tebuvo 120–130 cm, išsitiesti atsistojus galima buvo tik įėjimo angoje. Jei apylinkėje siautėdavo kariuomenė ar stribai, iš slėptuvės nebuvo galima rodytis nei dieną, nei naktį. Todėl ten turėjo būti maisto atsargų, tualetas (kibiras su dangčiu, vadintas urna), kuris stovėjo įėjimo angoje. Slėptuvė buvo apšviečiama elektra iš akumuliatoriaus. Ten veikė radijo aparatas, buvo rašomoji mašinėlė, kuria spausdinti atsišaukimai ir įvairūs dokumentai. Bunkeryje nuolat laikėsi 2–3 vyrai, kartais turėjo tilpti 4–5.

Mūsų namuose nuolat tvyrojo įtampa, nuolatinis budėjimas saugantis stribų, pašalinių žmonių, kaimynų ir net artimų giminaičių. Apie bunkerį niekas nežinojo. Pastebėjus stribus ar įtartinus asmenis, buvo skubiai maskuojama anga, pabeldus į sieną buvo įspėjami vyrai išjungti radiją ir garsiai nekalbėti.

Taip slinko gyvenimas po žeme. Vyrai skaitė to meto spaudą, knygas, lošė kortomis, žaidė šachmatais, šaškėmis. Mūsų šeima tuos metus rūpinosi bedaliais, kaip įmanydama juos globojo, patys jautėme laikrodinio mechanizmo tiksėjimą, kuris buvo prijungtas prie „minos“ sprogdiklio.

Mano tėvų Onos ir Jurgio Stasiulevičių sodyboje įrengus slėptuvę, 1948 m. apsigyveno partizanai Juozas Juodis-*Ungurys*, Jurgis Miliauskas-*Sapnas* ir Antanas Santockis-*Špokas*. Užeidavo ir epizodiškai apsistodavo Juozas Išganaitis-*Dėdė*, Vytautas Kabašinskas-*Litas*, Petras Valiūnas-*Papartis*, ryšininkas Vytautas Valiūnas. 1949 m. pavasarį prisidėjo Juozo Juodžio broliai Albinas-*Šturmas* ir Jonas-*Diedas*. Sūnų aplankyti atvykdavo Juodžių motina Agota Juodienė. Keletą kartų lankėsi ir neseniai miręs, 105-erių m. sulaukęs prtz. tėvas ir ryšininkas Kazimieras Varkala. Iš visų išvardytų gyvi iki 1949 m. išliko Jurgis Miliauskas-*Sapnas*, Petras Valiūnas-*Papartis* ir 2 iš 6 brolių Juodžių – devyniolikmetis Albinas-*Šturmas* ir septyniolikmetis Jonukas-*Diedas*. Tą 1949-ųjų rudenį, panašu, broliai nusprendė drauge nebūti, kad nelaimės atveju nežūtų abu. Tačiau jiems buvo lemta žūti beveik kartu...

Sapnas ir *Šturmas* pasiliko mūsų namuose įrengtoje slėptuvėje, o *Papartis* ir *Diedas* išėjo įsirengti slėptuvę žiemojimui kažkur kitur. Ją įsirengė Kauno r., Pakuonio vlsč., Margininkų kaimo valstiečio, pasirodo, užverbuoto MGB, sodyboje. Prienų r. NKVD operatyvinėje pažymoje tvirtinama, kad „patikimas“ šeimininkas *Nykštukas* „kilniadvasiškai“ leido įsirengti slėptuvę.

R. K. p a s t a b a: Stasiulevičių kaimynų duomenimis, minimas NKVD-MGB **ag. *Nykštukas*** – Margininkų k. gyventojas **Petrauskas**, kaimiečių pramintas „Štutke“. Po šios išdavystės Petrauskas nedelsiant persikraustė į Aukšt. Panemunę. Už partizanų išdavystę likimas jam skaudžiai atkeršijo: sūnus žuvo nelaimingai įkritęs į verdantį katilą.

1950 m. sausio 16 d. *Nykštukas* praneša MGB, kad jo tvarte Jonas Juodis-*Diedas* ir Petras Valiūnas-*Papartis* 1949 gruodžio 25 d. įrengė bunkerį. MGB operatyvinė grupė nusprendė partizanams leisti gyventi ramiai, kad *Nykštukas* kaip nors sužinotų, kur yra Albino Juodžio-*Šturmo* slėptuvė.

Buvo šaltas 1950 m. sausio 19 d. žiemos rytas. Mūsų namuose iš slėptuvės, kaip paprastai, į kambarį nusiprausti ir pavalgyti atėjo A. Juodis-*Šturmas* ir J. Miliauskas-*Sapnas*. Per lauką reikėjo pereiti 15–20 m. Eilinei kratai išsiruošęs stribų būrys prie mūsų namų pasirodė visai netikėtai. Partizanai grįžti į bunkerį nebegalėjo, todėl, atsišaudydami pistoletais, iš sodybos bėgo per kiemą ir už kluono leidosi į laukus. Tačiau *Šturmą* ir *Sapną* pakirto kulkosvaidžio kulkos. Per sumaištį sesuo Marcelė nepasimetė: paėmusi bulvinį krepšį, nuskubėjo į rūsį ir staigiai užmaskavo bunkerio įėjimo angą, todėl stribai slėptuvės nesurado. Trūkstant įkalčių, mūsų šeima išsigelbėjo nuo lagerio kančių. Žuvusiųjų kūnus stribai sumetė į roges ir kažkur išgabeno.

Tą pačią naktį, t. y. 1950 m. sausio 20 d., Prienų MGB iš Aukšt. Panemunės poskyrio telefonu gavo pranešimą, kad, pasinaudoję MGB agento *Žibutės* paslaugomis, Panemunės vlsč. Rokelių k. gyventojo, apylinkės tarybos pirmininko Jurgio Stasiulevičiaus (apylinkės tarybos pirmininkas buvo Justinas Stasiulevičius) sodyboje aptiko 3 partizanus, priklausančius Tauro apyg. Geležinio vilko rnkt. Žiedo būriui. Susišaudymo metu žuvo Albinas Juodis-*Šturmas* ir Jurgis Miliauskas-*Sapnas*. Kažkodėl pažymoje rašoma, kad gyvas paimtas Vytautas Valiūnas, kurio tuo metu drauge tikrai nebuvo. Tą pačią naktį Prienų MGB nusprendė likviduoti *Nykštuko* sodyboje besislapstančius *Diedą* ir *Papartį*. Atvykę į vietą, stribai 8 val. 30 min. susitiko su *Nykštuku*, kuris parodė tvarte esantį bunkerį ir įėjimą į jį. 9 val. 20 min. *Diedas* ir *Papartis* žuvo. Operacijos metu šūviu iš bunkerio buvo nukautas 1 rusų kareivis.

Po 1950 m. sausio 20 d. iš didelės, gražios Agotos ir Motiejaus Juodžių šeimos liko tik motina, kuriai buvo lemta išgyventi visų 6 sūnų žūtį, nežinant nė vieno jų kapo, ir vyro mirtį. Motiejus Juodis, lageryje paralyžiuotas ir parvežtas į Lietuvą, pas Kauno r. Girionyse gyvenantį brolį, 1953 m. mirė ir palaidotas Pakuonio kapinėse, brolio šeimos kape. Agota dar 8-erius m. gyveno kažkokioj Prienų prieglaudoj svetima pavarde ir buvo palaidota bendrame vargšų kape. Tikrai tragiškas patriotiškos, už laisvę kovojusios lietuvių šeimos likimas.

Neilgai savo namuose teko gyventi ir mūsų šeimai. 1951 m. spalio 2 d. visi 9 buvome ištremti į Sibirą, Tomsko sr., Kargasoko r., Kargos miško paruošų darbams. Medžius pjovėme rankiniais pjūklais, genėjome kirviais. Reikėjo pjauti kedrus, pušis, maumedžius, kėnius, drebules, juos nugenėti ir supjaustyti į tam tikro ilgio rąstus, šakas sudeginti, nuo kelmų pašalinti žievę. Darbas buvo sunkus ir alinantis. Kamavo badas ir šaltis, o vasarą – uodai, „moškos“ (mažos muselės), kurios įkyriai skverbdavosi į akis, riešus, į visas nepridengtas kūno vietas, o jų įkandimai sukeldavo dar įkyresnį niežulį, net žaizdos atsiverdavo. Drauge su tėvais ir mes, vaikai, tapome „liaudies priešais“, surakintais nelaisvės grandine.

Po Stalino mirties 1956 m. buvome reabilituoti ir galėjome grįžti į Lietuvą. Mūsų motina, kaip daugiavaikė, pagimdžiusi ir išauginusi 7 vaikus, Tomske buvo apdovanota II laipsnio Motinos didvyrės medaliu, tai prisidėjo prie išlaisvinimo. 1956 m. rugpjūčio mėn. tėvai, brolis Alfonsas ir aš grįžome į Lietuvą. Kiti šeimos nariai grįžo tik 1958 m., nes komunistinė Lietuvos valdžia priešinosi tremtinių grįžimui į Tėvynę. Savo namuose radome įsikūrusius svetimus žmones.

Tėvai nesulaukė Nepriklausomybės: tėtė mirė 1964 m., mama – 1984-aisiais. Palaidoti Kauno Panemunės kapinėse.

<...> Jau beveik septynios dešimtys metų praėjo nuo to laiko, kai 1940-ųjų birželį Lietuvą okupavo. Vaiko akys matė, ausys girdėjo, o pasąmonė fiksavo tai, kas iki tol buvo nesuprasta...

<...> Kai tėtė mane kartais nusiveždavo į Kauną, aš matydavau ir vaikiškai žavėdavausi švariais, linksmai dainuojančiais ir, kaip man atrodė, labai gražiais Lietuvos kareivėliais...

1940 m. birželį Lietuvą užplūdo Raudonosios armijos „išvaduotojai“. Kaip baisiai jie skyrėsi nuo Nepriklausomos Lietuvos kareivių. Iki šiol jie mano atmintyje paliko purviną vaizdą...

<...> Netrukus pasigirdo kalbos apie areštus, dingstančius žmones. Aš, būdama 7-erių m., labai bijojau, kad neišsivestų mano suaugusių brolių: vienas buvo 19-kos, kitas 18-kos metų. O 1941 m. birželio 14-oji – juodoji diena, baisusis vežimas. Dabar keista, kad žmonės laukė karo, nors žinojo baisius jo padarinius. Tačiau 1941 m. birželio 22 d., saulėtą sekmadienio rytą, susirinkę kaimo žmonės užvertę galvas, džiaugsmingai stebėjo padangėje vykstantį oro mūšį...

<...> Artėjo vokiečių armija. Rokuose gyvenęs atsargos karininkas J. Juškevičius organizavo savisaugos būrį. Kaimo vyrai, užsirašę pas jį, gavo šautuvus. Tarp jų buvo mano tėtė ir abu broliai, nors, kaip elgtis su ginklais, nelabai žinojo. Tėtis, paėmęs šautuvą už vamzdžio galo, atsiremdamas į žemę, trinktelėjo, o užtaisytas šautuvas iššovė ir sužalojo dešinės rankos delną. Ilgai gydyta plaštaka sugijo, bet pirštai visam gyvenimui liko sutraukti ir nejudrūs.

Neatnešė džiaugsmo ir vokiečiai. Prasidėjo gaudynės į Reicho darbo tarnybą. Mūsų šeima į visa tai reagavo skausmingai.

<...> Frontas nudundėjo į Vakarus, jaunimas kaime dainavo: „Išėjo iš mūsų krašto ponai, sugrįžo vėl „draugai“...“ Tuoj pat prasidėjo gaudynės į Raudonąją armiją. Vienų gaudynių metu brolį Alfonsą sugavo ir jam teko kariauti Vakarų fronte už „tarybinę“ tėvynę, tačiau, pasibaigus karui, nors ir sužeistas laimingai grįžo į namus, bet Sibiro neišvengė.

O Justinas liko nepastebėtas, nes gaudynių metu gulėjo pievoje po krūmu. Kurį laiką slapstėsi slėptuvėje ant tvarto ir pas buvusį Nepriklausomybės kovų savanorį dėdę Antaną Roželiuose, kuris turėjo slėptuvę šiauduose ant tvarto. Pagaliau tėtė išrūpino dokumentus, ir brolis pradėjo dirbti Kauno HES statyboje.

<...> 1944 m. į mūsų namus užeidavo *Žvango* būrio partizanai (apie 10–12 vyrų). Visi jauni, linksmi, pilni optimizmo. Ypač žavėjo jų begalinis tikėjimas išsi-

vadavimu ir Lietuvos nepriklausomybe, nors išėjimas į mišką buvo tolygus mirčiai. Tačiau šmaikštumo, juoko, anekdotų netrūko. Vienas iš jų slapyvardžiu ar šiaip juokais prisistatydavo „Raudonasis siaubas GPU“.

<...> Ir štai išgirstame, kad visi tie šmaikštuoliai, optimistai išduoti – visas būrys žuvo...

<...> Žuvus *Žvango* būriui, mūsų namuose lankydavosi vis nauji partizanai. Brolis Justinas ir seserys taip pat įsitraukė į neginkluotą pasipriešinimą. Justinas dažnai išeidavo kartu su partizanais (Alfonsas dar nebuvo grįžęs iš armijos), turėjo įvairių užduočių. Manau, kad partizanų vadovybės užduotis jam buvo likviduoti Panemunės garnizono viršininką KAPITONOVĄ, kuris dažnai lankydavosi kaime, mėgo samagono pagert. Jis ypač įjunko į našlės mokytojos, 5 vaikų motinos namus, kuri gyveno netoli mūsų, maždaug už puskilometrio. Pas visų gerbiamą mokytoją gyveno ir jos giminaitė vardu Anelė. Tai stipri, vyriška moteris. Ji padėdavo nudirbti ūkio darbus: arė, sėjo, akėjo ir vieną 1945 m. pavasario dieną atėjęs į šiuos namus KAPITONOVAS dingo, o mokytoja su šeima išsikraustė iš namų ir ilgai slapstėsi.

Kur dingo Kapitonovas, sužinojau tik grįžusi iš Sibiro. Tai man papasakojo tėtis.

KAPITONOVAS eilinį kartą atėjęs pas mokytoją buvo nugirdytas ir uždusintas. Tai padarė mano brolis Justinas su mokytojos giminaite Anele. Neseniai šį faktą patvirtino ir mano sesuo Marcelė. Jai mokytojos giminaitė Anelė pasakojo: „KAPITONOVĄ užkėlė ant kumelės Duobos, nunešė į lauką, užkasė ir anksti rytą aparė. Garnizono viršininko KAPITONOVO kaulai dūlėjo Rokelių k. žemėje už kelių šimtų metrų nuo tos vietos, kur per tų pačių metų Šv. Kalėdas žuvo ir buvo palaidotas Tauro apyg. Birutės rnkt. partizanas *Tautmylis*.“

<...> Mokytojai pasitraukus, liko tušti namai ir apsėti laukai. Tuoj pat jie buvo paversti pagalbiniu ūkiu ir perduoti Panemunės „liaudies gynėjų“ žinion.

<...> Tą pačią vasarą gerai pagėrę samagono, nežinia dėl ko susiginčijo 2 stribai: Leonas Pauža ir Povilas Vėgėlevičius. Ginčas peraugo į rimtą konfliktą ir, išėję į laukus, pradėjo vienas į kitą šaudyti. Vėgėlevičius Paužai peršovė koją, o Pauža Vėgėlevičiui – ranką. Po to jie vienas kitam ėmė priekaištauti „ką tu man padarei“, mūsų šeimos moterys juos aptvarstė, o vyrai, pakinkę arklius, nuvežė į Panemunę.

Leonas Pauža, išeidamas į pensiją, per vietinę spaudą rado progos pasigirti, kad jis garbingai ir sąžiningai tarnavo tarybinėj milicijoj ir, eidamas tarnybines pareigas, buvo apšaudytas „banditų“ iš J. Stasiulevičiaus sodybos, todėl jis visam gyvenimui likęs raišas. Tuo tarpu P. Vėgėlevičius gavo 10 m. lagerio.

<...> 1949 m. liepą iš Garliavos plytinės kasininkės buvo atimta apie 3000 rublių. Pinigai buvo reikalingi partizanų išgyvenimui. Operacijoje dalyvavo *Litas* ir *Sapnas*. Vargšė kasininkė verkdama kalbėjo: „Kaip aš turėsiu pasiaiškinti?“ *Litas* jai pasakė: „Pasakyk, kad litas ant rublio nujojo...“

D. Kurausko p a s t a b a: Kauno apskr. MGB sk. ataskaitose apie kovą su Tauro apyg. Birutės rnkt. *Žiedo* kuopa, veikiančia Aukštosios Panemunės vlsč., pažymėta, kad veikia MGB agentė-informatorė pseudonimu ***Lisa***, kuri čia pasakoja apie savo susitikimą Kaune, Eigulių kapinėse, su buvusiu Panemunės vlsč. MVD viršininku KAPITONOVU, lyg tai esančiu partizanų būryje. Ataskaitą pasirašo Kauno MVD sk. vrš. plk. GALICKIJ.

Iš LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 3, b. 1006.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas dokumento variantas

<...> 1946 m. gruodį prieš Žiedo kuopą įvykdytos 3 čekistinės-karinės operacijos, kurios nedavė jokių teigiamų rezultatų. Be to, buvo surengtos pasalos, pasiųsti slapukai, buvo bandoma pasiųsti žvalgybines paieškos grupes (rus. k. – RPG), kurios taip pat teigiamų rezultatų nedavė. Būrį seka agentai-informatoriai ***Ivanova***, ***Valia***, ***Stupas***, ***Beržinskas***, ***Ėlia***, ***Lisa*** ir nemažai neeilinių informatorių, gyvenančių partizanų bazavimosi vietose. Vidinės agentūros būryje neturime.

<...> Iš agentūrinių pranešimų, gautų š. m. lapkričio mėn., didžiausią dėmesį sukėlė maršrutinio agento *Lisa* agentūrinis pranešimas. Pateikiu visą šio agentūrinio pranešimo tekstą:

Vykdydamas mūsų užduotį, per pastarąsias dienas šaltinis lankėsi pas savo giminaitį Eigulių k. dėl galimo susitikimo su partizanais miške, su kuriais pastaruoju metu buvo susipažinęs Kaune, „Versalio“ restorane, apie tai anksčiau jau buvo pranešta.

<...> 1949 10 24 dienos metu, 11-tą val., grįždama iš miško, maždaug už pusės kilometro nuo Eigulių k., netikėtai kapinėse prie stulpo pastebėjau stovintį buvusį Aukšt. Panemunės vlsč. milicijos įgaliotinį KAPITONOVĄ FEPONTĄ FEDOSĖJEVIČIŲ, paslaptingai dingusį 1945 09 08 Rokų k., Aukšt. Panemunės vlsč. Mes vienas kitą atpažinome kaip seni pažįstami, kadangi aš su juo neakivaizdžiai bendradarbiavau, kai jis dirbo Aukšt. Panemunės MVD sk. Aš priėjau prie jo, kadangi susitikimo nebuvo galima išvengti. Jis buvo apsirengęs žalsvos spalvos miline, su žalsvos spalvos lietuviška kepure, chrominiais batais, atsiaugines ilgus iki pečių plaukus.

Prisiartinusi prie jo, pasakiau: „Atrodo, kad KAPITONOVAS?“ Jis atsakė: „Taip, KAPITONOVAS“. „O mes tau jau ir paminklą pastatėme,“ – pasakiau aš.

„Ne, aš dar gyvas.“ – tarė jis. Tuo metu maždaug už 40–50 m nuo mūsų, kapinėse, aš pastebėjau stoviniavusius ir praeinančius grupėmis įvairiai apsirengusius žmones. Jų ginklų nepastebėjau. Iš viso jų buvo apie 8–10.

Pokalbio metu KAPITONOVAS manęs paklausė, kaip aš sugyvenu su MICHLEVU – (Aukšt. Panemunės VOM viršininku, ar užeinu pas jį...

Po mano neigiamų atsakymų, tarsi aš nebevaikštau į VO (*volostnoje otdelenije*) ir vengiu susitikti su VO bendradarbiais, KAPITONOVAS pradėjo kalbėti atviriau.

Jis man pasakė: „Tu supranti, kur aš esu?“ Ir KAPITONOVAS papasakojo, kaip pateko į partizanų būrį. Kai 1946 09 08 jis su MICHLEVU nuvyko į savo sklypą parodyti ganyklą karinio dalinio arkliams, su MICHLEVU išsiskyrė. KAPITONOVAS užėjo pas pil. Dubinską Rokelių k., o iš jo – pas pil. Rinkevičių Rokų k. Ten atėjusi mergina perspėjo ir liepė išeiti, matyt, buvo informuota apie šio kaimo partizanus. KAPITONOVAS išėjo į kitą vienkiemį, pas Šaukšdėną (taip originale – *R. K.*). Pas jį pasirodė kažkoks žmogus ir pakvietė jį į lauką. Lauke prisistatė dar trys, nuginklavo, surišo ir nuvedė į mišką. Čia pradėjo tardyti. „Aš atsakiau jiems, kad milicijoje tarnavau, norėdamas išvengti tarnybos armijoje.“

Nuo to laiko jis liko partizanų būryje. Po to išvyko į Šiaulius pas gimines, iš ten vėl grįžo pas partizanus, bet apie tai, jis pasakė, reiktų daug pasakoti...

KAPITONOVAS kapinėse papasakojo man, kaip pateko pas partizanus. Pokalbio metu jis visą laiką ranką laikė kišenėje. Ginklo pas jį nemačiau. Kalbantis toliau, jis paklausė, ar aš pažįstu Alfonsą Stankevičių. Aš atsakiau – taip. „Šis Stankevičius yra mūsų kuopos vadas, – tarė KAPITONOVAS. – Jo galva dirba gerai. Iki jo mūsų kuopai vadovavo aukštaūgis, bet jis žuvo Vaišvydavos miške. Po susirinkimo paskyrė Stankevičių, kuris tada buvo pavaduotojas."

Informatorė jau anksčiau pažinojo Stankevičių, jis gyveno savo name Aukšt. Panemunėje, Vaidoto g., nr. 10.

Kai pasiūliau KAPITONOVUI pasitraukti iš prtz. būrio, jis atsakė: „Dabar jau man tas pats." Iš jo žodžių supratau, kad partizanų būrys jam tapo našta.

KAPITONOVAS taip pat papasakojo apie jo būrio vyrų sužeidimus 1946 m. birželio mėn. Augustinaitis Jonas, 21–22 m. amž., gyv. pas tėvus Samylų k., šovė į Aukšt. Panemunės vlsč. pirmininką SAVICKĄ. Šis būrys, praėjus keletui dienų po SAVICKO sužeidimo, Armoniškio k. sušaudė jo žmoną.

Dabar taip pat taikosi sušaudyti ir SAVICKĄ. Šis būrys, KAPITONOVO žodžiais, 1946 m. vasario mėn. nušovė 3 stribus ir 2 sužeidė, su kuriais važiavo oper. įgaliotinis LAURINAITIS. Kai buvo sužeistas SAVICKAS, partizanai atvyko norėdami susprogdinti valsčiaus MVD pastatą. Jam, KAPITONOVUI, buvo pavesta mesti granatas į valsčiaus skyrių, bet jis neva pagailėjęs viršininko.

Tą pačią naktį iš Panemunės prtz. būrys išėjo į kažkokį kaimą ir ten kažką iškrėtė. Būrį atvedė Stankevičius. Tą naktį jis užėjo į namus.

KAPITONOVAS prašė sužinoti, ką apie jį galvoja MICHLEVAS. Klausė, kaip aš čia patekau. Aš pasakiau, kad svečiavausi pas brolį ir ruošiau jam malkas (jis mano brolį, gyv. Eigulių k. gerai pažinojo).

Sutarėme, dėl kito susitikimo: jis paliks pas brolį laiškelį, o šis perduos jam. Prašė niekam nepasakoti apie mūsų susitikimą.

KAPITONOVAS pareiškė, kad tarp jų yra MVD darbuotojas, bet kas – neįvardijo. Kažkas jiems perduoda standartinius pažymų blankus, po to jie gauna pasus, bet kur, nesako.

KAPITONOVAS jau žinantis apie mano apsilankymą „Versalio" restorane Kaune spalio 8–10 d. ir išsamiai papasakojo apie mano susitikimą su jų žmonėmis. Moteris, su kuria kalbėjausi prie stalo restorane, buvo vardu Lida, su ja buvo ir vyrų, bet ji, KAPITONOVO žodžiais, buvo ne moteris, o persirengęs moterimi vyras (buvo labai sunku atpažinti, jog tai vyras). Tada jie parodė galimai suklastotus 10 červoncų banknotus.

Aš supratau, kad jie mane tikrino dėl tolesnio bendradarbiavimo. Restorane partizanai buvo apsirengę civiliniais rūbais, o juos saugojo gatvėje vaikštinėjantys jų žmonės, persirengę raudonarmiečių „fufaikomis" ir „šineliais". Kai kurie ir su antpečiais, vienas kapitonas, o kitas jaun. leitenantas, su medaliais ant krūtinių. Vienas iš jų buvo be rankos.

Šios aplinkybės su žmonėmis restorane ir prie jo pasitvirtino pokalbyje su KAPITONOVU. Jis man pranešė, kad partizanai žino viską, kas vyksta mieste. Jo būrys ne išimtis: jame įvairių nacijų žmonių, yra ir vokiečių.

Kai atsiskyrusi nuo KAPITONOVO atsisukau, pastebėjau, kaip jį apsupo likusieji ir žiūrėjo, kur einu. Kai atsigręžiau dar kartą, jų jau nebebuvo. Kur jie nuėjo – nepastebėjau.

<...> Agentę *Lisa* pasiųsti į prtz. *Nakties* būrio veiklos rajoną, kad būtų užmegztas ryšys su KAPITONOVU, su kuriuo šaltinis gerai sutaria. Per ag. *Lisą* perduoti laišką KAPITONOVUI dėl jo legalizacijos ir tolesnio verbavimo.

Apie milicininko Kapitonovo likimą

R. Kaunietis

Kauno apskr. Eigulių k. (dabartinis Kauno m. Eigulių mikrorajonas) 1949 m. priklausė Karmėlavos vlsč., kuriame tuo metu veikė *Riešuto*-Gurskio Klemenso vadovaujamas partizanų būrys. Tai visai nesiderina su tuometinio MVD sk. vrš. GALICKIJ nurodyta NAKTIES būrio dislokacijos vieta toje pačioje Eigulių k. teritorijoje.

<...> GALICKIJ kalba apie NAKTIES būrį, kurio 1949 m. šioje Tauro apyg. teritorijoje nebuvo.

<...> Labai juokingai ir banaliai atrodo, iš šalies žvelgiant, tas agentės *Lisos* susitikimas su KAPITONOVU, tarsi tai vyksta po keleto metų (1945–1949) visai atsitiktinai.

<...> KAPITONOVAS, dabar partizanas, žinomai agentei kalba visai atvirai, ją tiesiog informuoja apie „savo“ būrio partizanų pragaištingą veiklą.

<...> Jeigu ag. *Lisa* pasakė, kad ji jau nebebendrauja su MVD, KAPITONOVAS kaip tikras kaimo jurgis ja iškart patiki ir atveria savo dūšią. To jau per daug... Visiška nekompetencija...

<...> Kokie dar galimi KAPITONOVO, kaip tikro partizano, vojažai į Šiaulius pas gimines? Ar tikrai partizanai pasitiki šituo ruskeliu, kad laisvai išleidžia pas gimines, ir dar į Šiaulius, kuomet gerai žinoma, kad iš būrio ir pas tėvus į kaimą vadai išleisdavio ne po vieną.

<...> Neaišku, kokią partizanų užduotį galėjo atlikti tarsi iš dangaus į „Versalio“ restoraną įkritusi agentė *Lisa*?

<...> Toks pinigų demonstravimas restorane atrodo tarsi noras papirkti ag. *Lisą*. Pirma, partizanai pinigais nesišvaistė, antra, jie nepapirkinėdavo ryšininkų pinigais. Kažkoks absurdas...

<...> Apsauga, vaikštinėjanti gatvėje „persirengusi“ rusiškomis kariškių uniformomis, dar su antpečiais ir medaliais...

Apie visas mums nelabai suvokiamas MGB-istines legendas aš turiu savo nuomonę. O ji tokia.

Agentė *Lisa* buvo specialiai pasiųsta į Kauno „Versalio“ restoraną (kaip žinia, tuomet gerai kontroliuojamą MGB) pagal kažkokį MGB-istų sudarytą planą įsukti agentę į tam tikrą ratą, kad ji tvirtai patikėtų jų sukurta legenda, tarsi ji buvo susitikusi Kaune su ten veikiančiais partizanais, kuriuos saugojo netgi gatvėje persirengę rusiškomis uniformomis apsauginiai, ir tą gandą vėliau paskleisti tikriems apylinkės partizanams. Juk čekistai darė viską, kad įsiviliotų partizanus į savo suregztą tinklą.

Iš kur KAPITONOVAS, būdamas miške, galėjo taip smulkiai žinoti apie įvykius „Versalio“ restorane?

Jeigu ir buvo toks *Nakties* būrys, tai greičiausiai sukurtas pačių čekistų, panašiai kaip *Ąžuolo* būrys, kuris sunaikino tikrų partizanų *Žvango* būrį.

Onos Stasiulevičiūtės-Čepienės aiškinimai, kad 1945 m. pavasarį KAPITONOVAS buvo uždusintas, greičiausiai legenda. Čekistai labai greit būtų suradę kaltininkus, o paieškos būtų buvusios milžiniškos, prirašyta aibės aktų ir kitokių pranešimų, o dabar apie tai jokios informacijos daugiau nerasta. Jeigu jau kaimas žinojo, kad KAPITONOVĄ uždusino mokytoja su šeima, čekistai tuo labiau turėjo apie tai žinoti. Ko gero, ir ta pati mokytoja dar buvo užverbuota: suvaidino, kad KAPITONOVĄ nugalabijo, o pačios pabėgo.

KAPITONOVAS dingsta visai iš šio krašto, gal į Šiaulius, gal kur kitur, o 1949 m. sugrįžta užsiauginęs barzdą, tarsi jis jau veikia pas partizanus, o veikia jau neabejotinai, naujai čekistų sukurtoje legendinėje NAKTIES smogikų grupėje, vadovaujamoje kažkokio Alfonso Stankevičiaus, apie kurį šiame krašte niekas niekada negirdėjo.

O kur dingo ta KAPITONOVĄ „nudusinusi“ mokytojos šeima? Apie ją MGB-istų bylose nė žodelio.

Iš SOVIETINIO SAUGUMO *protokolų*

Iš Lietuvos SSR vidaus reikalų komisariato paaiškinamojo rašto valstybės saugumo komisarui drg. KAPRALOVUI, parengto 1945 m. kovo 31 d.

Adaptuoti protokolų, pažymų ir aktų variantai

LYA (KGB arch.), f. K-1. ap. 3, „Stebėjimo literinė byla“ Nr. 984. Kauno MGB sk. Pradėta 1945 03 27, baigta 1947 08 12

Versta iš rusų kalbos

Protokoluose, agentūriniuose pranešimuose čekistų vartojami žodžiai „banditas“, „banda“ ir kt. partizanus paniekinantys rusiški sinonimai toliau visur sulietuvinti arba rašomi kabutėse.

<...> Pakuonio ir Kruonio vlsč. teritorijose nuo 1945 m. sausio mėn. veikia stambi, iki 200 žmonių „gauja“ (būrys). Remiantis agentūriniais pranešimais ir tardymo medžiaga, šioje „gaujoje“ veikia daug Alytaus, Marijampolės ir Kauno apskr. gyventojų.

Organizuojant šią „gaują“ ir jai vadovaujant svarbų vaidmenį atliko Pašventupio k., Pakuonio vlsč. gyventojai Dovidaitis Antanas, Motiejaus, ir Marčiulionis Jonas, Jurgio, g. 1917 m., Lietuvos kariuomenės karininkas. Pirmasis jau areštuotas, o antrasis žuvo kautynėse š. m. vasario mėnesį.

Dovidaitis „gaują“ pradėjo formuoti dar 1944 m. spalio mėn., turėdamas būryje 20 kovotojų perėjo į aktyvią veiklą.

Gruodžio mėn. Dovidaičio sukurta grupė užmezgė ryšį su Jiezno ir Prienų vlsč. veikiančiais „banditais“ (toliau – partizanais). Abi grupės susisieja su Kruonio ir Pakuonio valsčiais. Taip susidarė stambi, gerai ginkluota „gauja“, kuriai vadovauti ėmėsi Jonas Marčiulionis.

Apklausiamas kaip kaltinamasis Jono Marčiulionio tėvas Jurgis Marčiulionis, Antano, g. 1871 m., iš Pašventupio k., Pakuonio vlsč., papasakojo, kad būrys nuolatinės gyvenamosios vietos neturi.

<...> Mano sūnus Vytas, būdamas šiame būryje, nuo pat jo sukūrimo, man kalbėjo, kad būrys, vengdamas susidurti su kariuomene, niekur ilgesniam laikui neapsistoja, į atviras kautynes nesivelia, susidūrimo su kariuomene atveju į priekį pasiunčia priedangą, o branduolys stengiasi atsitraukti. Būryje šiuo metu yra 5–6 vokiečiai, kurie ir vadovauja būrio veiklai.

<...> Šiuo metu būrį sudaro apie 60–70 kovotojų. Stambesnių operacijų metu prie būrio pritraukiamos smulkesnės grupės, po to sudėtis, kaip parodė mūsų žvalgybinės grupės susidūrimas kovo 12 d. Pakuonio vlsč. teritorijoje, siekė iki 200 kovotojų.

Ginkluotę sudarė 2–3 sunkieji kulkosvaidžiai, 9–12 rankinių kulkosvaidžių, automatai, šautuvai ir granatos.

Po to, kai būrys, susidūręs su mūsų daliniu, prarado 20 kovotojų (žuvusių ir sužeistų), tarp partizanų atsirado norinčių legalizuotis. Panašią nuostatą savo tėvui pasakė ir partizanas Vytas Marčiulionis, Jurgio, būrio vado Jono Marčiulionio brolis, kuris žuvo netoli Jiezno.

Šiuo pagrindu aš (KERIN) nutariau palenkti Vytą pasitraukti geranoriškai ir nesilegalizuoti, bet vėl grįžti į būrį ir po to jį dalimis suskaldyti, suimti arba sunaikinti būrio vadus.

Šio reikalo pasekėjas yra Vyto tėvas, kurį aš (KERIN) užverbavau 1945 m. kovo 27 d. pseudonimu *Krym* (*Krymas*).

Krymui aš (KERIN) pažadėjau: jeigu jis sąžiningai vykdys užduotis ir kai mane suves su sūnumi Vytu, jam bus grąžintas konfiskuotas turtas ir nutrauktas bet koks jo, kaip partizanų rėmėjo, taip pat ir jo sūnaus Vyto teisminis persekiojimas.

Agentas *Krymas* išėjo vykdyti užduoties.

Kadangi Pakuonio vlsč. užverbuoti 2 maršrutiniai agentai ir 3 informatoriai...

Būriui užvesta agentūrinė byla.

Pridedu Jurgio Marčiulionio apklausos protokolą ir laišką Vytui.

Kauno NKVD sk. viršininkas saugumo majoras KERIN (parašas)

1945 03 29.

R. K. p a s t a b a: kn. „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953 metais“ (Vilnius, 1999), rašoma, kad **Svečnikov Georgij Vladimirovič**, g. 1905 m. Sankt Peterburge. V/s papulkininkis, rusas, išsilavinimas pradinis. Saugumo sistemoje nuo 1931 m.

Iki atvykimo į Lietuvą – NKVD Stalinabado sr. (Tadžikija) valdybos viršininkas.

1944 08–1945 05 – LSSR NKVD Kauno m./s viršininkas;

1945 06–1948 11 – MVD 1-ojo spec. skyriaus viršininko pavaduotojas;

1948 11–1951 08 – MVD Mobilizacijos skyriaus viršininkas.

1951 08 išsiųstas į MVD Kuibyševo sr. valdybą.

Iš pažymos apie partizanų būrį, veikiantį Pakuonio vlsč., pagal agentūrinę bylą „CHUTORIANE“

<...> Ag. *Krym* išėjo vykdyti užduoties, bet iki šiol teigiamų rezultatų iš jo negauta. Susitikimuose *Krym* pareiškia, jog jam nepasisekė surasti sūnų ir su juo susitikti. Bet mes turime nepaneigiamų duomenų, kad *Krym* jau trečią dieną po jo paleidimo iš kalėjimo, t. y. apie š. m. balandžio 2–3 d., susitiko su sūnumi Vytu ir perdavė mūsų pasiūlymą.

Matyt, Vytas neapsisprendė dėl legalizacijos. Daugiau tikėtina, kad jis to atsisakė ir tėvui pateikė atitinkamą instrukciją dėl bendravimo su mumis. Tokiu būdu ag. *Krym* pasirodė esąs dezinformatorius.

1945 m. gegužės 4 d. Pakuonio vlsč. NKVD darbuotojai sulaikė įtariamąjį Juodį Albiną, Motiejaus, g. 1930 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč., turintį ryšį su partizanais.

Apžiūros metu pas Juodį buvo rastas partizanų būrio vado *Viesulo*-Vyto Marčiulionio laiškas Daukšiagirio m-los mokytojai Kasikauskaitei Jadvygai-*Joanai*.

Apklausiant Juodį nustatyta, kad jis yra būrio ryšininkas ir patikimas Marčiulionio asmuo.

Š. m. gegužės 4 d., remiantis Juodžio duomenimis, buvo įvykdyta karinė operacija. NKVD 298-oji šaulių kuopa susidūrė su partizanų būriu ir įvyko kautynės. 5 partizanai žuvo ir 1 – Loda Juozas, Jurgio – paimtas į nelaisvę. Sutemus likę partizanai pasitraukė.

Turima medžiaga rodo, kokį vaidmenį būrio veikloje ir jo organizaciniame darbe atlieka Kasikauskaitė. Tai rodo laiškų turiniai ir tai, kad Kasikauskaitė ne kartą lankėsi būryje bei dalyvavo vadovybės pasitarimuose. Neatmetama galimybė, kad ji yra LLA štabo atstovė.

Pagal Juodžio ir Lodos tardymo medžiagą ir agentūrinius pranešimus nustatyta, kad būrį sudaro apie 50–60 kovotojų.

Mums žinomi šie *Viesulo* būrio kovotojai:

1. **Marčiulionis Vytas, Jurgio-*Viesulas***, 22–23 m. amž., iš Pašventupio k.;
2. **Šipulis Bronius, Alesiaus-*Ąžuolas***, 23 m. amž., iš Bačkininkėlių k., Pakuonio vlsč.;
3. **Taujėnas Pranas-*Narsuolis***, 19 m. amž. iš Pašventupio k., Pakuonio vlsč.;
4. **Raslauskas Simas-*Gėlė***, 25 m. amž., iš Žuvintos k., Pakuonio vlsč.;
5. **Raslauskas Juozas-*Šarvas***, 20 m. amž., iš Pašventupio k.;
6. **Pyplys Kazys, Antano-*Tigras*, *Mažytis***, 22 m. amž., iš Kėbliškių k., Pakuonio vlsč.;
7. **Pyplys Antanas, Prano-*Leika***, 20 m. amž., iš Bačkininkėlių k.;
8. **Vilkas Jonas-*Naktibalda***, 18 m. amž., iš Taurakiemio k., Pakuonio vlsč.;
9. **Ziutelis Kazys-*Anglas***, 17 m. amž., iš Pakuonio;
10. **Digrys Juozas**, iš Darsūniškio k., Kruonio vlsč.;
11. **Mičiulis Algirdas-*Šalmas***, 22 m. amž., iš Kėbliškių k., Pakuonio vlsč.
12. **Varkala Pranas-*Klevas***, iš Piliuonos k., Pakuonio vlsč.;
13. **Mičiulis Bronius**, iš Bačkininkėlių k.;
14. **Kučinskas Stasys-*Žilvitis*;**

15. **Mičiulis Antanas**;
16. **Štriupkus-*Sakalas***, 25 m. amž., būrio vado pavaduotojas;
17. **Vilčinskas-*Smilga***, apie 30 m. amž., būrio gydytojas, iš Kauno. Suimtas 1946 m.;
18. ***Žvaigždė*-Bartulis,** apie 23 m. amž., iš Kruonio vlsč.;
19. ***Šarvuotis***;
20. ***Dragūnas***;
21. **Morkūnas Vincas-*Audra***;
22. ***Bijūnas***;
23. ***Vijūnas***;
24. ***Arūnas***;
25. ***Vanagas***;
26. ***Jūrininkas***;
27. ***Banga***;
28. **Loda Kazys-*Vargas***;
29. ***Nemajūnas***;
30. ***Šepčingis***;
31. **Maceina Juozas-*Vasara***;
32. **Šiugždinis Povilas-*Bitinas*, *Klevas***;
33. **Rukas Vincas-*Aras***;
34. **Blusevičius Vincas-*Naras***;
35. **Blusevičius Antanas-*Amalas***;
36. ***Generolas***, iš Jiezno vlsč.;
37. ***Saulutė*-Alfonsas Aliukevičius**, iš Darsūniškio k., Kruonio vlsč.;
38. ***Tigras***;
39. ***Voverė***;
40. ***Vapsva***;
41. **Batutis Juozas-*Pavasaris***;
42. **Milušauskas Juozas-*Meška***;
43. ***Auksinukas***;
44. **Rosseman (Rosmanas) Heinrich-*Povas***;
45. **Maceina Jurgis-*Vilkas***;
46. ***Linksmutis***;
47. ***Poteriukas***;
48. **Rimas-*Uosis***;
49. ***Putinas***;
50. **Jasaitis Justinas-*Naktis***;
51. ***Durtuvas*** (vokietis);
52. ***Automatas*** (vokietis);
53. ***Kulkosvaidis*** (vokietis);
54. ***Flekas*** (vokietis);
55. **Micka-*Ašutas***;
56. **Štriupkus Antanas-*Papartis***;
57. **Štriupkus Vytautas-*Žaibas***.

Iš pažymos apie dalinį partizanų būrio, vadovaujamo Viktoro Drulios, sunaikinimą

<...> Kauno apskr., Garliavos vlsč. teritorijoje, veikia partizanų būrys vadovaujamas Pajiesio k., Garliavos vlsč. gyventojo Viktoro Drulios, Motiejaus-*Ėglio*. Pagal agentūrinius duomenis, būrį sudaro 12 kovotojų, kurie priklauso *Viesulo* vadovaujamai rinktinei.

Be nelegaliai veikiančių 12-kos kovotojų, būryje dar „užverbuota" nemažai kitų asmenų, kurie gyvena legaliai, turi ginklus ir aktyviai dalyvauja partizaninėje veikloje.

1946 m. sausio 31 d. „liaudies gynėjų" (stribų) pastangomis buvo suimtas Antanas Drulia, Motiejaus, g. 1919 m., būrio vado brolis iš Pajiesio k., tėvai ištremti.

Po jo tardymo 1946 m. vasario 1 d. Kauno NKVD sk. 1946 m. vasario 3 d. įvykdė karinę operaciją, kurios metu buvo areštuoti partizanai:

1. **Jasinauskas Antanas, Jurgio-*Beržas***, g. 1922 m., Ilgakiemio k., Garliavos vlsč.;
2. **Jasinauskas Jurgis, Jurgio-*Mulas***, g. 1923 m. (Antano brolis);
3. **Janulynas Juozas, Igno**, g. 1922 m., gyv. Panemunėje;
4. **Kairiūkštis Vladas, Motiejaus**, g. 1912 m. Girininkų k., Pakuonio vlsč.;
5. **Jurkša Petras, Juozo**, g. 1905 m. Rašnavos k., Garliavos vlsč.

Kaip parodė tardomasis Drulia Antanas, be šių išvardytų, legaliai dar gyvena 9 partizanai. Kai kurie iš jų aktyviai remia miške esančius maisto produktais ir slepia juos specialiai įrengtuose bunkeriuose.

Kauno NKVD sk. viršininkas majoras KERIN

Išrašas iš žvalgybinės suvestinės Nr. 8 iki 1946 02 22

<...> Berkmonas Vytas, g. 1928 m., gyvena Dvylikių k., Pakuonio vlsč., gimnazijos 5-tos klasės moksleivis. Apklausos metu pareiškė, kad 1945 m. birželio mėn. įstojo į *Sakalo* partizanų būrį, davė priesaiką, gavo *Gulbės* slapyvardį ir TT pistoletą.

Būdamas būrio kovotoju, Berkmonas vykdė ryšininko užduotis. Per jį legaliai gyvenantys partizanai ir nac. pogrindžio vadovas (anksčiau jau areštuotas) – Pakuonio vlsč. vykd. komiteto mokesčių inspektorius Vincas Juškevičius – perdavinėjo įvairias žinias ir nurodymus partizanams.

Jaunimo sukurta LLA organizacija kaip *Viesulo* rezervas, kurį sudarė gimnazijos moksleiviai, jo nurodymu turėjo bet kuriuo metu stoti į ginkluotą kovą su sovietų valdžia.

Savo parodymuose Berkmonas paminėjo dalį LLA jaunimo organizacijos narių.

1946 02 28 NKVD 2-o sk. oper. įgaliotinis ltn. KUZIN

Iš kaltinamojo Ventgertnerio Edmundo, Otto, tardymo pažymos

1946 m. vasario 13 d. Pakuonio vlsč. teritorijoje atlikta čekistinė-karinė operacija, kurios metu areštuoti šie *Viesulo* būr. partizanai:

1. **Ventgertneris Edmundas, Otto**, g. 1927 m. Prienuose, Marijampolės apskr., buvęs „liaudies gynėjų" (stribų) būr. kovotojas;

2. **Berkmonas Vytas, Juozo**, g. 1928 m., Pakuonio gimnazijos moksleivis;

3. **Raslauskas Jonas, Jurgio**, g. 1927 m. Pašventupio k., Pakuonio vlsč.;

4. **Kairiūkštis Kazys, Antano**, g. 1929 m. Daukšiagirio k., Pakuonio vlsč. Pakuonio gimnazijos moksleivis;

5. **Mičiulis Vytas, Mykolo**, g. 1927 m. Naujųjų Vangų k., Pakuonio vlsč.

Areštuotojo Ventgertnerio parodymai tardymo metu:

<...> Į *Viesulo* būrį aš įstojau 1945 m. liepos mėn. Buvau „užverbuotas" Justinos Ziutelytės, gyv. Pakuonyje, daviau priesaiką, gavau *Lydekos* slapyvardį ir automatą. Taip buvau priimtas į būrį, kuriam vadovavo *Sakalas*.

Sakalas man nurodė bet kokiu būdu įsiterpti į „naikintojų" (stribų) būrį Pakuonyje, siekiant nustatyti NKVD rengiamus planus, rinkti duomenis apie NKVD, grobti šaudmenis bei ginklus ir perduoti juos partizanams.

Vykdydamas vado nurodymus, atvykau į Pakuonį, dėl konspiracijos įstojau į gimnaziją, po to susipažinau su komsorgu ir taip 1946 m. rugsėjo mėn. įstojau į „naikintojų" būrį.

Būdamas „naikintojų" būryje, pagrobiau 50 vnt. automato ir 90 vnt. šautuvo šovinių, kuriuos per ryšininką Vytą Berkmoną-*Gulbę* perdaviau partizanų būriui.

1946 m. vasario 2 d. aš padėjau iš areštinės pabėgti prtz. Pyplytei, dėl to buvau areštuotas, bet konvojavimo metu pabėgau ir nuėjau pas *Sakalą* į bunkerį...

Kauno NKVD sk. vyr. oper. įgaliotinis kapitonas BULKIN

Iš pažymos apie vieno *Viesulo* rinktinės būrio sunaikinimą

<...> 1946 m. sausio 18 d. informatorius *Stepas* pranešė, kad Guogų k., Panemunės vlsč., gyvena „buožė" Motiejus Stravinskas, kurio namuose labai dažnai lankosi partizanai, lieka nakvoti...

Kaip pasirodė iš pranešimo, šiuose namuose neretai lankosi ir *Viesulo* būrio vadas Pyplys Antanas, Juozo-*Šarūnas*.

Agentui *Stepui* buvo duota užduotis sekti, kada Stravinsko namuose bus partizanai, ir apie tai laiku pranešti NKVD skyriui.

1946 m. sausio 30 d. *Stepas* pranešė, kad pas Stravinską vėlai vakare atėjo grupė partizanų, kurie šiuo metu ten turėtų ir būti. Be to, kaip pranešė informatorius, keletas partizanų užėjo ir į Jurgio Lapinsko, būrio vado *Saulės*-Alfonso Aliukevičiaus žmonos, tėvų namus. Lapinsko sūnus Jeronimas Lapinskas, g. 1926 m., taip pat yra aktyvus partizanų būrio dalyvis ir turėtų būti kartu su *Saule*.

1946 m. sausio 31 d., anksti rytą, Guogų k. buvo įvykdyta operacija siekiant suimti partizanus.

Operatyvinės-karinės grupės, apsupusios Stravinsko namus, po nuoseklios paieškos po daržine rado bunkerį, kuriame sėdėjo partizanai. Artinantis prie bunkerio, partizanai atidengė ugnį iš šautuvų ir automatų. Susišaudymo metu daržinė užsidegė. 2 partizanai, bandę prasiveržti, buvo nušauti. Kiti 3 sudegė ugnyje. Tarp žuvusių ir apdegusių lavonų atpažinti:

1. ***Šarūnas*-Pyplys Antanas**, *Viesulo* būr. vadas;

2. ***Spalis*-Abugelis Kazys**, s. Juozo, iš Naujųjų Vangų k., Panemunės vlsč.;

3. ***Plaukas*-Mičiulis Vytas, s. Mykolo**, iš N. Vangų k.;

4. **Lapinskas Jeronimas, Jurgio**, iš Bačkininkėlių k., Pakuonio vlsč.;
5. (pavardė nenustatyta).
Sulaikytas **Lapinskas Jurgis**
1946 02 04 Kauno NKVD sk. viršininkas mjr. KERIN

Iš ataskaitos Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrui generolui majorui drg. BARTAŠIŪNUI apie aktyvią *Vermachto* vadovaujamos partizanų grupės veiklą Panemunės vlsč., Kauno apskr.

<...> Panemunės, Pakuonio, Garliavos ir Prienų vlsč. teritorijose veikia *Viesulo* kuopa, vadovaujama Bačkininkėlių k. gyventojo Vyto Marčiulionio, Jurgio, kuri priklauso Geležinio Vilko rinktinei.

Nustatyta, kad *Viesulo* kuopą sudaro *Šarūno*-Antano Pyplio, *Perkūno*-Jono Gelčio, *Oglio*, *Saulės*-Alfonso Aliukevičiaus ir *Vermachto*-Algirdo Juodžio būriai.

<...> 1946 m. kovo mėn. mūsiškiai per šaltinį *Ivanovą* bandė vykdyti užduotį, kurios metu buvo numatyta nugirdyti *Saulės* būrio partizanus ir juos likviduoti. Tačiau planas nepavyko, nes pastebėtas partizanų priešiškumas ir nepasitikėjimas šaltiniu.

Partizanai iš šaltinio reikalavo produktų, kurių šaltinis *Ivanova* negalėjo pristatyti, dėl to kilo skandalas ir šaltiniui imta grasinti. *Ivanova* eilinio susitikimo metu pranešė, kad toliau gyventi Užupio k., Pakuonio vlsč., ji negali ir, siekiant išvengti partizanų persekiojimo, pasirengusi persikelti į Panemunę.

1946 m. balandžio 22 d. mūsiškiai *Ivanovos* namuose surengė pasalą, kurią sudarė 10 211-ojo MVD geležinkelių pulko kareivių ir 1 oper. darbuotojas.

Ivanovai pavesta papasakoti kaimynams ir įtariamiems asmenims, turintiems ryšį su partizanais, kad ji ruošiasi persikelti į Panemunę, nes bijo partizanų.

<...> Tuo pačiu metu, balandžio 23 d., mes pasiuntėme antrąją čekistinę-karinę grupę į Vaišvydavos miškus „iššukuoti“ vietovę ir sekti *Ivanovos* namus, kad prireikus būtų suteikta pagalba esantiems pasaloje.

1946 m. balandžio 23 d. vakarą prie Ivanovos namų nuo Guogų k. pusės ėmė artintis maždaug 15 partizanų būrys. Partizanai ėjo grupėmis kas 200–300 m vieni nuo kitų. Pasaloje buvę čekistai pirmąją grupę prisileido iki 50–70 m ir atidengė ugnį. 4 partizanai buvo nukauti, likusieji atidengė atsakomąją ugnį.

Į kautynių vietą atėjusi antroji mūsų grupė palaikė buvusius pasaloje. Dėl to nukauti dar 2 partizanai ir 1 sužeista partizanė paimta gyva. Likusieji pasitraukė į mišką ir pasislėpė.

<...> Kitą rytą mūsų grupė, tęsdama paiešką, aptiko dvi 15–18 partizanų stovyklas.

Paimta sužeistoji partizanė (ryšininkė – *R. K.*) – Pyplytė Marijona, Prano, 19 m. amž., iš Guogų k., Panemunės vlsč., prieš tai žuvusio partizano būrio vado *Šarūno* sesuo. Žuvo:

1. **Juodis Algirdas, Motiejaus-*Vermachtas*** – *Viesulo* būrio vadas (tuo metu *Vermachtas* nežuvo, čekistų klaida – *R. K.*);
2. **Kazys-*Karosas***, iš Guronių k., Panemunės vlsč.;
3. **Mičiulis (Mačiulis) Kazys, Kazio-*Šalmas,*** iš Bačkininkėlių k.;

4. **Čepulis Aleksandras (Aleksas), Juliaus-*Plaukas***, iš Pakuonio k. (tuo metu nežuvo – *R. K.*);

5. **Čiurinskaitė Marijona-*Gražuolė***, iš Kauno (čia žuvo Onutė Markauskaitė – *R. K.*);

6. **Uždavinys Vytautas-*Lakštutis*** (tuo metu *Lakštutis* nežuvo, čekistų klaida – *R. K.*)

D. Kurausko p a s t a b a: **Albinos Pyplytės-Mičiulienės Baranauskienės-*Nežinomosios*** prisiminimuose rašoma, kad jos vyras Kazys Mičiulis žuvo per šv. Jurgį, 1946 m. balandžio 23 d. Tuo metu prie Piliuonos mokyklos žuvo 3 vyrai ir mergina: **Mičiulis Kazys-*Šalmas***, **Kazys-*Karosas*** iš Viršužiglio, **Lekavičius Stasys-*Karklas*** iš Kračkiemio ir **Onutė Markauskaitė** nuo Jiesios. Mano seserį sužeidė į koją.

Čekistų informacija apie žuvusiuosius iš dalies klaidinga.

Iš MGB ag. *Bučio* 1946 06 10 agentūrinio pranešimo

Priėmė GRABAUSKAS:

<...> Janušauskas, dirbantis „liaudies gynėju“ (stribu) Aukšt. Panemunėje, palaiko ryšį su partizanais. Aš pats asmeniškai mačiau jį ne kartą vakarais susitinkantį su man nepažįstamais vyrais miško laukymėje.

Agentūrinių priemonių planas dėl *Viesulo* kuopos vado *Saulės* likvidavimo

Planą tvirtina: Kauno MVD sk. vrš. plk. GALICYN.

1946 m. liepos 10 d.

<...> Pagal turimus agentūrinius ir kitus duomenis iki 1945 m. balandžio mėn. *Saulė*, kaip būrio vadas, formavo *Viesulo* kuopą ir tuo pačiu metu buvo *Viesulo* pavaduotojas.

Balandžio mėn., pasinaudodamas *Viesulo* išskirtinumu, *Saulė* bandė tapti kuopos vadu, dėl to tarp *Saulės* ir *Viesulo* kilo nesantaika. *Viesulas* norėjo atkeršyti *Saulei*. Todėl įvyko skilimas ir *Saulė* iki 1946 m. balandžio mėn. veikė savarankiškai.

Balandžio mėn. susijungė su *Vermachto* grupe, o 1946 m. birželio mėn. *Viesulas* perėjo į Aukšt. Panemunės vlsč. teritoriją ir susijungė su *Vermachtu* ir *Saule*, bet operacijas grupės vykdė atskirai.

1946 m. birželio 22–23 d. Panemunės garnizono RPG grupė Vaišvydavos miške aptiko partizanų stovyklą ir pasaloje buvo nušauti 2 partizanai (vienas jų Mataušas Marčiulionis-*Karosas*, antras – Vytautas Dabkevičius – *R. K.*), paimti operatyviniai dokumentai, tarp jų ir *Vermachto*, kuris šiuo metu yra *Viesulo* pavaduotojas, dienoraštis. Tarp paimtų daiktų buvo rastos 2 kuprinės, kuriose rasta įvairių dokumentų. Jie parodė, kad stovykloje, be *Vermachto,* buvo ir kitas vadas, matyt, *Viesulas*.

Atsižvelgiant į esamas aplinkybes ir siekiant sunaikinti *Saulę* pačių partizanų rankomis, siūlau šias priemones:

1) apskrities MVD viršininko vardu parašyti *Saulei,* neva kaip mūsų agentui, padėkos laišką ir pasiųsti 300 rb priedą kaip užmokestį už paslaugą;

2) Panemunės MVD sk. viršininkui nurodyti perduoti *Saulei* laišką ir pinigus per mūsų patikimą žmogų;

3) atviras paketas su laišku ir nurodymais Panemunės MVD sk. viršininkui operacijos vykdymo metu Rokelių k., Panemunės vlsč., turi būti „pamesti“ pil. Petro Paužos namuose, kurio sūnus Vytautas Pauža yra *Viesulo* būryje ir dažnai lankosi tėvų namuose. Be to, ir pats Petras Pauža palaiko ryšį su *Viesulo* būriu, todėl dažnai važinėja į Mazuriškių k., Panemunės vlsč.;

4) po trijų dienų „pametus“ laišką Petro Paužos namuose Panemunės MVD sk. viršininkas pereis visą Rokelių k. ir užeis į visus namus, į kuriuos buvo užėjęs, kai „pametė“ laišką. Ieškodamas laiško, klausinės, ar kas nerado paketo, apie tai paklaus ir Petro Paužos...

Kauno MVD sk. viršininko pavaduotojas pplk. GURJEV

Fiktyvūs laiškai

(Kalba netaisyta)

1-asis laiškas

Aukštosios Panemunės vlsč. NKVD sk. viršininkui

Persiunčiu Jums laišką ir pinigus perdavimui *Saulei* (agento pavardė iš teksto iškirpta – *R. K.*).

<...> Tuo pačiu siūlau, kai tik gausite laišką ir pinigus, vyksite į Patamulšėlio kaimą ir per Jums žinomą patikimą žmogų įteiksite laišką ir pinigus *Saulei*.

Perspėju Jus, jog vykdydamas šį įsakymą, prisilaikytumėt maksimalaus atsargumo ir konspiracijos ir jokiu būdu nedaleisti, kad apie tai kas nors sužinotų ar pastebėtų.

Kartoju. Esant mažiausiam šio klausimo išsikonspiravimui, būsite patrauktas griežčiausion atsakomybėn.

Už daleistą Jūsų „liaudies gynėjų“ užimtoje partizanų stovykloje Vaišvydavos miške rastų partizanų dokumentų ir laikraščių sunaikinimą, pareiškiu Jums papeikimą ir perspėju, kad daugiau už tokį aplaidumą patrauksiu dar griežtesnėn atsakomybėn.

Kauno MVD sk. viršininkas plk. GALICKIJ

2-asis laiškas

Ponui *Saulei*

Gerbiamasis (pavardė iškirpta – *R. K.*)...

Reiškiu Jums išskirtinę padėką už Jūsų suteiktą mums pagalbą, t. y. už žinias, kurias Jūs mums suteikėte.

Kaip Jūs žinote, pagal Jūsų duomenis mes radome stovyklą Vaišvydavos miške ir joje nužudėme Grajauską ir kitą Lietuvos partizaną, o taip pat sunaikinome stovyklą.

Jūsų duomenimis, Jūs mums padarėte didelę paslaugą, už kurią Jūs užsitarnavote didelį apdovanojimą ir tokį Jūs, be abejo, gausite iš mūsų. Aš apie tai jau pranešiau savo aukštesniajai vadovybei.

Reikšdamas Jums savo padėką, tuo pačiu kartu siunčiu Jums pinigų, tiesa, nedaug, bet likusius pinigus ir apdovanojimą perduosiu Jums per (išpjauta pavardė – *R. K.*). Šį laišką ir

pinigus kartu aš siunčiu per Aukšt. Panemunės vlsč. NKVD viršininką, kuris perduos juos per mums patikimą žmogų.

Jis Jums praneš apie vietą ir susitikimo laiką su Jumis, kurio metu aš norėčiau duoti Jums eilinę užduotį dėl *Viesulo* būrio likvidavimo.

Tuo pačiu prašau Jūsų apie Jūsų dukras (išpjauti vardai – *R. K.*) nesirūpinti, nes aš jas stebiu ir per patikimus mūsų žmones teikiu joms pagalbą.

Kauno MVD sk. viršininkas plk. GALICKIJ

1946 m. liepos mėnuo.

Pastaba: Laiško originalas bus parašytas lietuvių kalba.

Iš agentūrinės bylos „CHUTORIANE“ pažymos Nr. 338; 1946 10 05

Agentūrinė byla užvesta Didžiojo Gedimino kuopai, kuri priklauso Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei.

Kuopos vadas buvo *Viesulas*-Marčiulionis Vytas, s. Jurgio, g. 1922 m. Pašventupio k., Pakuonio vlsč. 1946 m. rugpjūčio mėn. *Viesulas* žuvo. Šiuo metu jo vietoje yra *Naktis*. Kuopą sudaro atskiri būriai (grupės):

1) *Vermachto*-Juodžio Algirdo, Motiejaus, g. 1919 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč., grupė;

2) *Nakties* grupė dislokuojasi Kruonio ir Pakuonio vlsč. teritorijose;

3) *Saulės*-Aliukevičiaus Alfonso, Igno, g. 1915 m., Darsūniškio k., Kruonio vlsč., grupė;

4) *Viesulo*-Marčiulionio Vyto grupė. Jam žuvus, į vieną grupę susijungė *Nakties* ir *Vermachto* grupės;

5) *Žaibo*-Markausko Antano iš Ilgakiemio k., Garliavos vlsč., grupė.

Žaibo būrys buvo išaiškintas 1946 m. gegužės mėn. Čekistinės-karinės operacijos metu 3 partizanai nušauti, *Žaibas* sužeistas.

Birželio 10–12 d., vykdant stambią čekistinę-karinę operaciją Kazlų Rūdos miškuose, kuriai vadovavo gen. plk. ARKADIJ APOLONOV, *Žaibo* būrys buvo galutinai sunaikintas.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 8594/3

A K T A S

(Kalba netaisyta)

1949 m. vasario 13 d., Dabintos k.,

Kruonio vlsč., Kaišiadorių apskr.

Aš, Aukšt. Panemunės MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis ltn. SMIRNOV, MGB kariuomenės 3/298 pulko, būrio vado pavaduotojas PAVLOV ir kareivis ŽORENOV, dalyvaujant namų šeimininkui Garmui Jonui, Simono, g. 1886 m., Dabintos k. gyventojui, surašėme šį aktą:

1949 m. vasario 13 d., 1 val. nakties, karinė grupė, tikrindama valstiečio Jono Garmaus namus, aptiko 4 partizanus. Įeinant į namą, partizanai pasipriešino, atidengė ugnį. Susišaudymo metu 2 partizanai buvo nušauti ir atpažinti:

1) Varkala Pranas, Kazio-*Klevas*, g. 1929 m. Pilėnų k., Panemunės vlsč., priklausė *Žiedo* kuopai;

2) Vanagas Jonas, Kosto-*Dėdė*, g. 1919 m. Norkūnėlių k., Rokiškio apskr., gyvenantis nelegaliai pagal šiuos dokumentus. Tikroji jo pavardė – Išganaitis Juozas, Motiejaus, g. 1924 m. Lapinių k., Balbieriškio vlsč., Prienų apskr. Partizanų būryje nuo 1946 m., *Žiedo* kuopos vadas, Tauro apygardos ryšininkas, palaikantis ryšį tarp Geležinio Vilko ir Birutės rinktinių.

Namo vidaus apžiūros metu nustatyta, kad partizanai į Garmaus namus atėjo į organizuotą vakaronę. Čia jiems buvo paruošta užkanda ir degtinė, kurios stovėjo ant stalo.

Operacijos metu sulaikyti:

1. Garmutė Antanina, Jono;
2. Garmutė Stasė, Jono;
3. Putiliauskaitė Anelė, Vinco;
4. Jurgaitytė Justina, Juozo;
5. Alekavičius Algirdas, Jono;
6. Garmus Jonas, Simono.

Vietos apžiūros metu rasti 2 pistoletai.

Aktą surašė komisija: A. Panemunės MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. SMIRNOV
Vyr. seržantas PAVLOV
Kareivis ŽORENOV
Namų šeimininkas Garmus.

1950 m. sausio 16 d. Paverknių k. Birštono MGB sk. viršininkas RODIN, Birštono MGB oper. įgaliotinis lt. ŠLAMIŠKIS, Birštono MGB „liaudies gynėjas“ ŠABLEVIČIUS surašė aktą, kuriame nurodė, kad 1950 01 16 Paverknių k., Birštono vlsč., Prienų apskr., netoli gyventojo ūkio sulaikyta partizanė Bunevičiūtė Albina, Vinco, g. 1930 m. Sulaikytoji pristatyta į Birštono MGB sk. 20 val.

Pasirašo Birštono MGB sk. pareigūnai: MGB sk. vrš. mjr. RODIN, lt. ŠLAMIŠKIS ir „liaudies gynėjas“ ŠABLEVIČIUS.

R. K. p a s t a b a: A. Vilutienės ir J. Sajausko sudarytoje kn. „Ištark mano vardą“ (Vilnius, 1999), p. 64, rašoma: „Bunevičiūtė Albina-*Gražuolė*, *Aušrelė*. 1929–1950 10 04. G. Bučiūnų k. Birštono vlsč. Mokėsi Kauno mokytojų seminarijoje. Besimokydama padėjo partizanams. Dėl sekimo iš III kurso pasitraukė ir tapo Geležinio Vilko rinktinės 51-osios kuopos vado J. Šiugždinio-*Anupro* ryšininke. 1949 06 išėjo į partizanus ir tapo *Aušrele*. 1950 01 16 suimta ir nuteista mirties bausme. Sušaudyta Vilniuje.“

A K T A S

1949 m. gruodžio 20 d. Jiezno vlsč., Prienų apskr., MGB sk. viršininkas lt. MITROFANOV, oper. įgaliotinis ltn. SVETLOV, MGB kariuomenės 353-iojo pasienio pulko 1-ojo btl. 3-iojo būr. vadas ltn. KAČAN, „l. g.“ būrio sk. vadas KRASKO, „l. g.“ BOGROV ir PYRAGAS surašė partizanų sunaikinimo aktą.

Atpažinti žuvusieji:

1) Valatka Jonas, Juozo-*Kardas*, g. 1926 m. Vasiliūnų k., Jiezno vlsč., Prienų apskr., Geležinio Vilko rnkt. Tauro apyg. 51-osios kuop. 1-ojo būr. vadas;

2) *Aras*, Žalgirio rinkt. būrio vadas.

R. K. p a s t a b a: išvardyti iš žuvusiųjų paimti ginklai, šaudmenys, susirašinėjimo laiškai, 7 nuotraukos.

Iš pažymos

<...> Prienų apskr. MGB viršininkas pplk. ŠEVČENKO pagal numerį 8514 1950 01 20 Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro gen. mjr. KAPRALOVO adresu pranešė, kad 1950 m. sausio 20 d. MGB agento *Nykštuko* pranešimu Margininkų k., Pakuonio vlsč., nušauti partizanai Jonas Juodis-*Diedas* , g. 1931 m., ir Petras Valiūnas-*Papartis,* g. 1929 m.

R. K. p a s t a b a: kitame pranešime rašoma, kad nuo 1949 m. rugsėjo mėn. iš slapto informatoriaus *Nykštuko* ėmė eiti pranešimai, jog jo ūkyje Margininkų k. ėmė lankytis *Litas*, *Sapnas*, *Papartis*, *Diedas*, *Šturmas* ir partizanas pavarde Valiūnas Vytas, iš kurių vyriausias yra *Šturmas*.

<...> Visi nurodyti partizanai ilsisi jo ūkyje po keletą valandų, valgo ir geria samagoną.

Gavus tokią medžiagą, 2N sk. viršininko pavaduotojas kap. RUDNICKIJ šaltiniui nurodė įgyti partizanų pasitikėjimą, neatsisakinėti jų duodamų užduočių, priimti juos į savo ūkį ir sudaryti vaizdą, jog jis ir jo žmona jais rūpinasi ir taip pabandyti nustatyti jų slapstymosi vietą.

Be to, informatoriui *Nykštukui* nurodyta, jeigu partizanai pageidautų, jo ūkyje įrengti bunkerį, jiems neprieštarauti, o jeigu apie tai jie neužsimintų, tada patogiu momentu priminti, jog jis ir jo žmona neprieštarautų, jeigu jo ūkyje jie įsirengtų bunkerį.

1950 m. sausio 16 d. *Nykštukas* eiliniame susitikime, kuriame dalyvavau ir aš (?), pranešė, kad partizanai *Diedas*-Juodis Jonas, Motiejaus, g. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč., ir *Papartis*-Valiūnas Petras, g. Zuikinės k. Aukšt. Panemunės vlsč., 1949 m. gruodžio 25 d. įsirengė bunkerį.

Kadangi informatorius *Nykštukas* turi galimybę nustatyti antrojo bunkerio buvimo vietą, kuriame slepiasi *Šturmas* (Jono Juodžio brolis) su kitais 2 partizanais, jų likvidavimo operaciją atidėjome, kadangi buvo palikta galimybė informatoriui nustatyti *Šturmo* bunkerio vietą ir po to atlikti vienkartinę operaciją likviduojant abu bunkerius.

1950 m. sausio 20 d., 2 val. nakties, Kauno MGB sk. man (?) pranešė, kad jie Aukšt. Panemunės teritorijoje judėjimo metu nušovė *Šturmo* būrio partizaną *Sapną* ir paėmė gyvą partizaną Vytą Valiūną.

Po šio aš (?) nusprendžiau atlikti čekistinę-karinę operaciją ir likviduoti partizanus *Diedą* ir *Papartį*, kurie slepiasi informatoriaus *Nykštuko* ūkyje.

Operacijai atlikti išsiųsta 15 kareivių grupė, vadovaujama mano (?) pavaduotojo pplk. KORNIUCHINO, 2N sk. vrš. pavaduotojo RUDNICKIO ir to paties skyriaus vyr. oper. įgaliotinio ltn. KOLESOVO.

Atvykę į vietą 1950 m. sausio 20 d., 8 val. 30 min., ir užblokavę ūkio prieigas, kap. RUDNICKIJ susitiko su informatoriumi *Nykštuku*, iš kurio sužinojo, kad

Diedas ir *Papartis* miega bunkeryje, kuris įrengtas „gyvulių daržinėje“ (taip originale – *R. K.*). Apie tai informuotas 353-iojo pionierių pulko 1-ojo pėstininkų btl. vadas mjr. GRIGORJEVAS.

Kapitonui RUDNICKIUI ir karinės grupės vado šaltiniui buvo parodytas bunkerio išsidėstymas ir įėjimo į jį anga.

Mūsų šaltinio *Nykštuko*, gyv. Margininkų k., Pakuonio vlsč., pranešimu, 9 val. 20 min. buvo sunaikinti partizanai:

1) Juodis Jonas, Motiejaus-*Diedas*, g. 1931 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč.;

2) Valiūnas Petras-*Papartis*, g. 1927 m. Zuikinės k., Aukšt. Panemunės vlsč.

Operacijos metu, partizanams atsišaudant iš bunkerio, buvo nušautas rusų kareivis NIKITENKO VASILIJ. Operacijai vadovavęs btl. vadas GRIGORJEV parodė komandinį nerūpestingumą ir netvarkingumą, dėl to žuvo kareivis.

Operacijos metu pasižymėjo sk. vado pavad. BLUFŠTEIN (žydas).

Iš prisiminimų apie PAKUONIO KRAŠTO *stribus*

(Prisiminimus užrašė M. Žibienė)

Pasakoja KAZYS GELAŽIUS

Užrašyta 1997 m.

Gimiau 1918 m. Kėbliškių k. Pokario metais kartą ieškodami duoklės pas mus užėjo stribai ir atsitiktinai užlipę ant tvarto rado miegančius vyrus. Pradėjo šaudyti. Tada žuvo *Viesuliukas* (studentas iš Kauno, žuvo 1947 10 09 – *R. K.*).

Mano seserys ravėjo daržą. Išgirdusios šūvius pabėgo į Dvylikių k. pas Daną Kapočių. Aš tada anksti rytą buvau išvažiavęs Kaunan į turgų. Namuose buvo likusi mama. Stribas Dabašinskas ją smarkiai suspardė. Po to mus labai greitai išvežė į Sibirą.

Pasakoja VYTAS ČEPULINSKAS

Užrašyta 1997 m.

Gimiau 1936 m., Alytaus r., gyvenu Kėbliškių k., Pakuonio sen. Pas mus kartą partizanai prie sienos pastatė mergaitę sušaudyti. Jau šautuvai buvo nutaikyti. Ji draugavo su stribu Šlamiškiu, plepėdavo jam apie kaimo žmones ir miškinius. Prigąsdino, bet nesušaudė, o Šlamiškį valdžia kitur iškėlė. Jis buvo aukšto ūgio, juodbruvas, lieknas, gražus vyras.

Vėliau Šlamiškis dirbo kolūkio pirmininku kažkur apie Marijampolę...

Pasakoja AGOTA JUODYTĖ-GINIŪNIENĖ

Užrašyta 1995 m.

Gimiau 1928 m. Žuvinto k., gyv. Dvylikių k. NKVD vertėjas Šlamiškis draugavo su mūsų kaimo mergina Ona Čepulionyte. Šlamiškis su kitais stribais dažnai pas mus darydavo kratas, nieko nerasdavo, bet sesers Marytės sąsiuvinį su

partizaniškomis dainomis, kuris buvo įdėtas į audimo staklių skietą, rado tiksliai. Matyt, kažkas nurodė.

Kratų metu mus, vaikus, sustatydavo prie sienos ir neleisdavo net pajudėti. Aglinskų Mariukas sakė, kad kratos metu jų tėvelį į laukus išvedė, paguldė kniūbsčią ant žemės ir šunimis užsiundė. Ieškojo, kasė, bet partizanų bunkeris jau buvo užkastas. Tada galvojo, kad suimtas *Ąžuolas* išdavė, o gal Ona Čepulionytė, draugavusi su Šlamiškiu, išsikalbėdavo ko nereikia. Vėliau ją miškiniai pakorė.

Pasakoja KAZĖ...

Užrašyta 1999 m.

Gimiau 1931 m. Jauni buvome. Šokiai tada būdavo Venskaitynėje, pas Žukauskienę. Liepos 26 d. jau ruošėmės namo, kai prasidėjo šurmulys. *Kirvis* ginklą įmetė į šulinį ir spėjo pabėgti. Išgirdome penkis šūvius, tada viskas ir pasibaigė. Stribai parodė nušautą *Liepsną*, klausė, ar atpažįstat, mes pasakėm – kad ne. Gal jį sekė? Gal kas paskundė? Gal nereikėjo jam čia ateiti ir žabalioti?..

Žuvus *Liepsnai,* partizanai Celiešiaus raiste pakasė Oną Čepulionytę. Baisiai su ja elgėsi. Nuo kalniuko parišę vilko žeme. Ji gi jauna buvo (1926–1948 m.), frotiniu chalatu apsivilkusi (sako, buvo nėščia). Giminės ant šlypkės (rogių – *red. pastaba*) paguldę iš raisto parsivežė. Baisi buvo. Sunku matyti tokį vaizdą ir prisiminti sunku.

Onutė draugavo su stribu Šlamiškiu. Būdavo, vis eina ir eina į Pakuonį, o jis čia lankydavosi. Šnekėjo žmonės, kad ne vieną bunkerį išdavė, kad vyrai per ją žuvo. Nežinia, ar ji netyčia prasišnekėjo, ar sąmoningai taip darė, bet partizanai su ja susidorojo.

Netoli mūsų garnizonas nušovė Vytą Štriupkų. Motina ir sesuo jo išsižadėjo, kad Sibiran neišvežtų. Baisūs buvo laikai.

Pasakoja KONSTANCIJA KARPIŪTĖ-JUODIENĖ-VAITKUVIENĖ

Užrašyta 1990 m.

Gimiau 1910 m. Marijampolės r., gyv. Dvylikių k. Atitekėjau į Kazio Juodžio didelį ūkį (40 ha žemės). Vyras ilgai sirgo, o kai mirė, rusų valdžia mane norėjo ar į Sibirą išvežti, ar šiaip pagąsdinti, o gal paprasčiausiai pasisavinti vertingus daiktus.

Atėjo stribai, neva kratą darė. Sugintaitė tada Pakuonio bibliotekoje dirbo. Tai ji geriausius mano kraitinius indus, servizus išvežė. Kitą rytą ėjau aiškintis į Pakuonio apylinkę, kuo aš kalta? Koks vyras mane ėmė, už tokio tekėjau, o kad jis „buožė“, tai ką aš galiu padaryti. Miręs jau. Apylinkės veikėjas Bičkasovas (ar Pičkasovas?) liepė viską man grąžinti. Sugintaitė mano indus savo kluone, šiauduose, buvo paslėpusi – atidavė.

Ne kartą ruošėsi išvežti, ne kartą kratė. Kad į Sibirą ruošėsi išvežti, man pranešdavo valsčiaus darbuotojas Stasiulevičius (ne Kazys). Jis pas mus prieš tai bernavo. Slėpiausi, namie nenakvojau, tai jie mano dukrą Danutę, gim. 1943 m., norėjo

paimti. Sakė, kai paimsim mergaitę, pati ateis pas mus (į stribyną). Todėl kaimynės slėpė dukrą. Kartą pamačiusios ateinančius stribus, per langą į dideles dilgėles įmetė. Gerai kad tylėjo, nerado.

Pasakoja VINCAS BUZAS

Užrašyta 1998 m.

Gimiau 1935 m. Pakuonyje. Pas stribą Sugintą gyveno lietuvis leitenančiukas. Jį nušovė per susišaudymą su partizanais, o Sugintui ranką sužalojo. Po to Sugintas tarnavo milicijoje, o vėliau kolūkyje malūnininku dirbo.

Iš Batutynės dvaro į Pakuonį atsikėlė gyventi stribas Klemensas Jočys. Jis nušovė iš rusų kariuomenės grįžusį Bilevičių, kuris gyveno Antakalnio k.

M. Žibienės pastaba: Vinco Buzo brolis Viktoras buvo stribas, žuvo nuo partizanų kulkos, giminės jo net palaidoti nerado.

Klemensas Jočys gyvena Ukrainoje.

Pasakoja ZUJIENĖ-TAMOŠIŪNAITĖ

Užrašyta 1989 m.

Gimiau 1918 m. Gyvenu Pakuonyje. Vienas kovotojas už Lietuvą gulėjo nukautas ir numestas ant Deltuvos lauko, kur dabar Tylioji g., nr. 15. Kruopaitis nuo jo nuvilko skrandą, nuavė batus ir iki mirties nešiojo.

Pasakoja BRONĖ RIBINSKIENĖ-ČEPLINSKAITĖ

Užrašyta 2007 m.

Gimiau 1926 m. Bagrėno k., Ašmintos apyl., Prienų r. Gyvenome apie kilometrą nuo to miškelio, kur 7 vyrai turėjo bunkerį ir jame žuvo. Išdavė vietinis gyventojas Klemensas Radžiukas, tuo metu neva Mačiūnų apylinkės pirmininku dirbo. Netoli miškelio, ant kalniuko, gyveno broliai seni bernai Babravičiai. Jie vėliau išsipasakojo, kad prieš kurį laiką pas juos atėjo Radžiukas, tarsi kokiu reikalu ir... „apsirgo“. Taip „apsirgo“, kad sode po obelim nuo skrandžio skausmo raitėsi. Nuo kalniuko viskas matyti, miškelis kaip ant delno. Jis tą miškelį stebėjo, kol viską iššniukštinėjo, apie parą laiko ir išėjo, matyt, paskundė...

Po minėtų partizanų žūties labai greit Klemensą Radžiuką, jo žmoną ir sūnų miškiniai užmušė (svarsčiais). Radžiuko dukra Zofija gyveno su stribu, po metų ir ją likvidavo. Vėliau partizanai nušovė ir sūnų Justiną. Nė vieno gyvo iš jų šeimos neliko.

Pasakoja STASYS SIMANAVIČIUS

Užrašyta 1989 m.

Gimiau 1943 m. Pagirmuonyje, gyv. Pakuonyje (Lagunavičienės-Kasparavičiūtės žentas). Česlovą Kasparavičių ir jo žmoną sušaudė stribai. Liepė įbristi į Nemuną

ir vandenyje stovinčius sušaudė, kad nė ženklo neliktų. Liko jų vieno mėnesio kūdikis, kurį užaugino Česlovo sesuo Lagunavičienė. Ji turėjo savo vaikų, labai vargo, nes vyras buvo geriantis ir škaradnas (priekabus – *red. pastaba*), bet maisto ir širdies šilumos užteko ir mažam našlaičiui.

Kitą dieną po sušaudymo stribai iš Lagunavičių atėmė arklį, karvę, Lagunavičių sumušė. Kasparavičiai buvo gana jauni žmonės. Česlovas Kasparavičius dirbo Kauno kalėjimo viršininku. Kuo jis tai valdžiai neįtiko, nežinome.

Pasakoja MARIJA ŽIBIENĖ

(Užrašyta pagal Kėbliškių k. žmonių pasakojimą)
Užrašyta 2010 m.

Jadzevičiai iš Daukšiagirės k. gyveno neturtingai. Tėvas buvo batsiuvys, o jo sūnus Algis, būdamas dar visai jaunas berniokas, slapstėsi, kad nei vokiečiai, nei rusai nepaimtų į kariuomenę. Vaikščiojo apsirengęs moteriškais drabužiais, ilgu sijonu, apsigaubęs skarele, gyveno prie Kruonio revo ir vaikščiodavo pro mūsų žeminę. Mes jį vadinome Šiaučiuko Magde. Taip jis ir išliko per tuos karus gyvas, gal būtų ir toliau gyvenęs, bet kažkoks velnias jį patraukė į tuos stribus.

Būdamas stribu, pasijuto labai „didelis“. Kartą žiemą su pulku stribų užėjo pas vieną ūkininką ir pareikalavo, kad tas jo tėvui nuvežtų vežimą šieno. Rėkavo, nurodinėjo, kaip krauti, kiek pakrauti, na ir žmogus nuvežė. O tuo metu pas tą žmogų ant tvarto gyveno partizanai. Jie viską girdėjo ir matė, ką šitas pienburnis skrebukas kalbėjo. Naktį pas jį į namus atėjo partizanai, pakėlė iš lovos ir išsivarė vienmarškinį. Žmonės pasakojo, kad partizanai su juo ypač žiauriai elgėsi: basam ant stiklo šukių liepė šokti, baisiai kojas supjaustė.

Tačiau atsitiktinai sutikau Kazį Kavaliauską, g. 1935 m., ir Juozą Kavaliauską, g. 1934 m. Pasirodo, jiedu Algio Jadzevičiaus pusbroliai ir tą tariamą partizanų žiaurumą kategoriškai paneigė, tik sakė, jog jį tolokai naktį per gruodą varėsi iki sušaudymo vietos.

Apie minimą partizanų žiaurumą šneka moterys, bet neradau nė vienos, kuri pati matė stiklais supjaustytas nušauto Jadzevičiaus kojas. Visos – tik iš nuogirdų. Gal Kavaliauskai, matę Algį, numestą prie stribyno, vėliau dalyvavę šermenyse ir laidotuvėse, geriau žino.

Pasakoja ALBINA MILUŠAUSKIENĖ

Užrašyta 1996 m.

Gimiau 1920 m., gyvenu Prienuose. Partizanų bunkeris, kuriame gyveno 7 partizanai, buvo netoli mūsų namų. Tada mes gyvenome vyro tėviškėje. Vakarais eidavome užmaskuoti bunkerio angos. Nulenkta eglė, po ja anga, uždedame dangtį, apmetame šakomis, eglę arba ištiesiname, arba nulenkiame. Pusryčius nunešdavau. Kartą šaukiu šaukiu – jie dar miega, naktį grįžę.

Belsdavausi, žadindavau ir bijojau, gal kas mato. Dėl jų bijojau, ne dėl savęs, dabar taip nepadaryčiau. Jauna buvau.

Kartą jie pas mus vakarieniavo. Mergaitė miega, vyro sesuo ir brolis miega. Girdim: du du du į duris. Jie pašoko, už šautuvų. Man sako: „Atidaryk duris ir griūk ant žemės.“ Atsiliepė – beldžia savi, tada apsiraminau.

Vieną naktį mergaitė pabudo, užlipo man ant galvos, guldau – negula, išlipu iš lovos, matau – ant kalno rusai. Greit velkuosi suknutę, bėgsiu pranešti, bet mergaitė sukliko ir ėmė verkti. Tada vyro brolis Vincas greit nubėgo (jie jau miegojo) ir pasakė, kad rusai ateina. Vyrai liepė užmaskuoti angą.

Vėliau pamatėm stovintį žmogų ir ranka rodantį į tą pusę, kur bunkeris. Pažinome Radžiuką. Jis tada, atrodo, Mačiūnų apylinkės seniūnu dirbo. Po to žmonės šnekėjo, kad už išdavystę 1700 rublių gavo. Gyrėsi, kad pusę jau išleidęs, kitos dar neatidavė. O mus nuteisė ir išvežė į lagerį, 9-erius metus davė. Urale, Kazachstane teko pabūti. Kazachstane, kur plytas degina, anglis iš krosnies semdavau, labai karšta būdavo. Kastuvais ir „šiūpeliais“ iš vagonų anglis kraudavome, plaučius sugadino. Labai susirgau, puolė pleuritas, tuberkuliozė, gelta, inkstai, akmenligė, moteriškos ligos, meningitas. Dvejus su puse metų lovoje vartė, kojos iškraipytos buvo. Iš Sibiro seselė į Mačiūnus parvežė, o vyras Magadane Jagodnos gyvenvietėje gyveno. Mane sesuo namuose slaugė...

Bunkeris dar buvo pas Bartkevičius. Jo vietą išdavė Krūvelis. Pas Bartkevičių žuvo *Kastytis*.

Pasakoja ONA MARTUSEVIČIENĖ-GELAŽIŪTĖ

Užrašė Aldona Martusevičiūtė
1997 m.

Gimiau 1926 m. Kėbliškių k., Pakuonio vlsč., Prienų r., ūkininkų šeimoje. Tėvas – Jonas Gelažius, mama – Zablackaitė-Gelažienė iš Bačkininkų k. Tėvai turėjo apie 20 ha žemės, užaugome 5 vaikai: aš – Ona, Antanina, g. 1923 m.; Marija, g. 1916 m.; Kazys, g. 1918 m. ir Antanas, g. 1928 m. Antanas mokėsi Kaune gimnazijoje, kiti dirbome namuose.

Tuojau po karo jauni Kėbliškių k. vyrai Juodžiai ir Kazimieras Pyplys ėmė priešintis rusų okupantams. Vėlyvą 1946 m. rudenį mūsų tėvų sodyboje partizanai tvarte išsikasė bunkerį, po arklių kojomis buvo įėjimas. Kasė Juodžiai Algirdas-*Merkys*, Juozas-*Ungurys* ir Juozas Skardžinskas-*Dramblys*. Tame bunkeryje jie gyveno iki pavasario.

Rudenį vyrai mūsų kluone išlupo lentą, padarė skylę į šiaudų prėslą ir jame dienomis gyvendavo, naktimis išeidavo ar pareidavo.

1947 m. rugsėjo 22 d. vyrai (tada jau bunkeryje negyveno) užėjo tik pernakvoti, užlipo ant tvarto. Po pusryčių, apie 10 val., pas tėvus atėjo apylinkės valdžia, lydima stribų ir rusų kareivių, tikrinti prievolių. Vyrai buvo ant tvarto, bet neužsitraukę kopėčių. Rusas, pamatęs jas, bandė lipti, bet, pastebėjo ten esančius vyrus ir paklausė: „Kto ty?“ Partizanai šovė į tą rusą ir šis nukrito nuo kopėčių negyvas. 2 partizanai šoko nuo tvarto ir nubėgo link plento į revą, o *Sakaliukas* bėgo link Patamulšio. Jį iš gryčios per langą nušovė stribas Kazla.

Tuo metu mes su Antanina kasėme bulves. Išgirdusios šaudant, namo negrįžome, nubėgome į Dvylikių k., pas Tomą Kapočių. Kitą dieną žiūrime, kad prie

Kapočiaus stribų pulkas ir visi mane pažįsta, o pasislėpti nėra kur. Manau, lįsiu į spintą, o Kapočienė liepė nelįsti, kai ten užtiks, dar nušaus. Tada mane suėmė ir stribai Dabašinskai atvarė į Pakuonį. Po 12 dienų tardymo paleido. Aiškinau, kad partizanų nemačiau, kasiau bulves. Mama niekur nebuvo išėjusi, už tai stribas Kazys Liudvinavičius jai stipriai įspyrė į šoną, mušė.

Bunkeryje pasikeisdami gyveno *Sargas*, *Merkys*, *Ungurys*, *Ožys*, *Dramblys*, *Meteoras*, *Vytenis*, *Pavasaris*, *Auksinukas* ir *Žilvitis*. Kiti tik užeidavo ir vėl išeidavo. Kai jie gyveno, virdavome jiems valgyti du ir tris kartus per dieną. Nešdavau arba aš, arba Antanina. Skalbdavome, taisydavome drabužius, parnešdavome vaistų.

Kartais pas mus apsistodavo *Ramunė*-Kastulė Morkūnaitė iš Mačiūnų k. Ji buvo ryšininkė, kišenėje nešiodavosi granatą susisprogdinimui. Du kartus partizanų laiškelius nešiau ir aš. Nešiau į Patrakiemio kaimą *Kolumbui*-Jonui Martusevičiui. Jis juos perduodavo toliau, bet kam, jis man nesakė. Sesuo Antanina partizanų laiškelius nešė ir perdavinėjo daug kartų.

1948 m. gegužės 22 d. mūsų šeimą – mamą, brolius Kazį ir Antaną – išvežė į Sibirą. Aš pabėgau. Antanina buvo išvykusi į Kauną, kelyje niekas jos nesugavo, o Marija jau buvo ištekėjusi. Po mėnesio ir aš ištekėjau už Jono Martusevičiaus, gyvenome Patrakiemio k., dirbau kolūkyje ir auginau vaikus. 1966 m. vyras mirė, toliau auginau 11-kos m. dukrą, prižiūrėjau Jono motiną. Beveik po 10-ties m. ištekėjau už našlio Petro Žukausko, dabar gyvenu Antakalnio kaime.

LYA (KGB arch.), f. K-1, b. 14512. Poderis Vaclovas, Antano, ir kiti
Pradėta 1946 10 22, baigta 1948 06 24.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

<...> Nutarimas areštui parengtas Kauno MVD sk. 1946 10 22. Jį parengė Kauno MVD sk. tardytojas j. ltn. GRIŠIN, patvirtino Kauno MVD sk. vrš. plk. GALICKIJ.

<...> Peržiūrėjęs LSSR NKVD gautą medžiagą apie **Poderį Vaclovą, Antano**, g. 1924 m., gyv. Panemunėje, Kauno apskr., nustačiau, jog Poderis dirbo Panemunės vlsč. MVD sk. „liaudies gynėju“ ir žinojo, kad Panemunės vlsč. teritorijoje veikia nac. ginkluota „gauja“, kuri kovoja prieš sovietų valdžią, dėl ankstesnės „buržuazinės“ valdžios atkūrimo Lietuvoje. Žinodamas, kad „banditai“ lankosi Mozūrų k., apie tai nepranešė MVD vadovybei, o savanoriškai įsitraukė į jų „nusikalstamą“ veiklą, teikė jiems pagalbą, 1946 m. birželio mėn. pavogė automato ragelį (šovinių dėtuvę – *R. K.*) su 30 šovinių, 2 čekoslovakiško kulkosvaidžio diskus ir perdavė „banditams“. Pažadėjo vykdyti teroro aktus prieš partijos (komunistų bolševikų – *R. K.*) ir sovietinį aktyvą.

Visa tai pakankamai įrodo „banditas“ Šalčius ir jo paties prisipažinimas.

Iš **Poderio Vaclovo, Antano, charakteristikos**, kurią išdavė Panemunės vlsč. MGB sk. vrš. vyr. ltn. KERBELIS. 1948 06 03.

<...> Kai Poderis tarnavo „liaudies gynėju“, buvo nedisciplinuotas, nevykdė vadų nurodymų. Nuolat darė pravaikštas, dažnai išeidavo į kaimą, savavališkai pasitraukdavo iš posto, sklido gandai, kad Poderis vogė šaudmenis iš MGB sk.

<...> Šis nutarimas areštui parengtas Kauno MVD sk. 1946 10 21. Nutarimą parengė Kauno OBB vrš. pavad. tardymui, Kauno MVD sk. kap. MYLNIKOV. Tvirtina: Kauno MVD sk. vrš. plk. GALICKIJ.

... Peržiūrėjęs LSSR NKVD gautą medžiagą apie **Vegelevičių Povilą, Juozo**, g. 1926 m., gyv. Dvareliškių k., Aukštosios Panemunės vlsč., nustačiau, kad Vegelevičius nuo 1946 m. birželio mėn. pašauktas dirbo „liaudies gynėju" Panemunės MVD kovos su banditizmu sk., įsijungė į „nusikalstamą" veiklą su antisovietinės *Riešuto* „gaujos banditais" ir buvo jų užverbuotas. Teikė „gaujai" duomenis apie „l. g." skaičių A. Panemunės vlsč. MVD sk., jų ginkluotę, moralę, MVD sk. apsaugą. „Banditų" nurodymu grobė šaudmenis ir automatų diskus. Iki sulaikymo „banditams" perdavė 6–7 diskus ir automatų ragelius, 2 kulkosvaidžio diskus bei daugybę pistoleto TT šovinių. Gavo „gaujos" nurodymą užmušti Panemunės MVD sk. viršininką ir vykdomojo k-to pirmininką, dėl to „banditai" jam davė pistoletą su šoviniais. Sistemingai susitikinėjo su „banditais" ir jiems perdavinėjo juos dominančią informaciją. Tai patvirtina „banditas" Šalčius ir jo paties prisipažinimas.

<...> Pažymoje, surašytoje 1946 m. pradžioje, nurodyta, kad iš Aukšt. Panemunės MVD sk. „l. g." būrio turimų šaudmenų atsargų buvo pagrobta:

1) 350 vnt. automato šovinių;
2) 180 vnt. šautuvo šovinių;
3) 3 vnt. apvalių automatų diskų;
4) 7 vnt. automatų ragelių.

Pažymą pasirašo Aukšt. Panemunės vlsč. MVD Kauno valdybos milicijos vrš. j. ltn. MICHLIAJEV.

<...> 1946 m. spalio 20 d. Kauno MVD sk. operatyvinė grupė Žiegždrių k. sulaikė ir areštavo prtz. **Šalčių Sigitą, Povilo**. Tardomas jis prisipažino, kad priklauso Gurskio Klemenso-*Riešuto* partizanų būriui, kuris veikia Aukšt. Panemunės vlsč., Kauno apskr., ir Rumšiškių vlsč., Kaišiadorių apskr.

<...> Tiriant bylą nustatyta, kad *Riešuto* vadovaujamas būrys priklauso *Žaliojo Velnio* vadovaujamai apygardai.

Kaltinami šie partizanai ir jų rėmėjai:

1. **Šalčius Sigitas, Povilo-*Narsutis***, g. 1927 m. Žiegždrių k., Aukšt. Panemunės vlsč. partizanas. Turi 4 seseris ir brolį. Areštuotas 1946 10 20;

2. **Vegelevičius Povilas, Juozo**, g. 1926 m. Dvareliškių k., A. Panemunės vlsč. Aukšt. Panemunės vlsč. MVD sk. „l. g.". Areštuotas 1946 10 21;

3. **Poderis Vaclovas, Antano**, g. 1924 m. Aukšt. Panemunėje. Iki arešto dirbo „l. g." Areštuotas 1946 10 22;

4. **Jakubauskas Jonas, Mykolo-*Stuobrys***, g. 1908 m. Pravieniškių k., Rumšiškių vlsč. Gyvena Aleksandruvkos k., Rumšiškių vlsč. Augina 2 11-kos ir 13-kos m. vaikus. Areštuotas 1946 10 20 (mirė lageryje 1948 m.);

5. **Stanevičius Juozas, Mato**, g. 1928 m. Mozūrų k., A. Panemunės vlsč. Areštuotas 1946 10 20;

6. **Vilčinskas Zigmas, Zigmo**, g. 1930 m. Aleksandruvkos k., Rumšiškių vlsč. Turi brolį Stasį, g. 1923 m. Areštuotas 1946 10 23 MGB;

7. **Jasinauskas Zigmas, Prano**, g. 1925 m. Mozūrų k., Panemunės vlsč. Turi 3 brolius ir 5 seseris. Areštuotas 1946 10 25;

8. **Gurskis Justinas, Kazimiero**, g. 1928 m. Žiegždrių k. Areštuotas 1946 10 31;

9. **Poderis Petras, Antano**, g. 1923 m. Žiegždrių k. Turi 3 brolius ir 3 seseris. Dirbo „l. g." Garliavoje. Partizanų nurodymu metė tarnybą ir tapo prtz. būrio rėmėju. Areštuotas 1946 10 21;

10. **Giniūnas Juozas, Jurgio**, g. 1906 m. Laumenų k., A. Panemunės vlsč. Augina 2-ejų ir 13-kos m. vaikus. Areštuotas 1946 11 03;

11. **Žilinskaitė Anelė, Motiejaus**, g. 1923 m. Kaune, gyv. Mozūrų k. Areštuota 1947 01 20;

12. **Jasinauskaitė Anastazija, Antano**, g. 1927 m. Mozūrų k. Areštuota 1946 10 21;

13. **Stanevičiūtė Marcelė, Mato**, g. 1923 m. Mozūrų k. Areštuota 1946 10 20;

14. **Vaičiulienė Jadvyga, Prano**, g. 1905 m. (Rendų k.?), Šiluvos vlsč., Raseinių apskr. Turi 1927 m. gim. sūnų, kuris mokosi Kauno universitete. Areštuota 1946 10 27;

15. **Poderytė Albina, Antano**, g. 1925 m. Žiegždrių k. Turi 5 brolius. Brolis Petras areštuotas pagal šią bylą. Areštuota 1946 10 20;

16. **Gaidelienė Marijona, Mataušo**, g. ir gyv. Mozūrų k. Turi 9-erių m. sūnų, vyras Kazys gyvena savo ūkyje. Brolis Juozas ir sesuo Stanevičiūtė Marcelė areštuoti pagal šią bylą. Areštuota 1946 10 21;

17. **Osinskienė Ona, Dominyko**, g. 1915 m. Mozūrų k. Turi 2 2-ejų ir 5-erių m. vaikus. Vyras Vincas Osinskas areštuotas pagal šią bylą. Areštuota 1946 10 21;

18. **Osinskas Vincas, Florijono**, g. 1902 m. Grinapolio k., Semeliškių vlsč., Trakų apskr., gyv. Mozūrų k. Areštuotas 1946 10 22;

19. **Račaitienė Jadvyga, Juozo-*Uošvė***, g. 1917 m. Vasyliškių k., Rumšiškių vlsč. Turi 6 nuo 2-ejų iki 13-kos m. vaikus;

20. **Žemaitis Motiejus, Juozo**, g. 1909 m. Dvareliškių k., Panemunės vlsč., gyv. Šilėnų k. Nuo 1944 m. turėjo kulkosvaidį, karabiną, dešimtšūvį šautuvą ir šaudmenų. Šiuos ginklus Žemaitis 1946 m. birželio mėn. atidavė *Riešuto* būriui. Turi 3 nuo 5-erių iki 12-os m. amž. vaikus. Areštuotas 1946 10 15;

21. **Stančiauskas Bernardas, Mato-*Dičgalvis***, g. 1904 m. Jakštonių k., Rumšiškių vlsč. Turi 2 nuo 1-erių iki 8-erių m. amž. Vaikus. Dirbdamas Rumšiškių pašto viršininku, pasinaudojo savo tarnybine padėtimi ir klausėsi Rumšiškių MVD sk. darbuotojų telefoninių pokalbių, apie tai informuodavo partizanus. Areštuotas 1946 10 27;

22. **Krasauskaitė Stasė, Vlado**, g. 1927 m. Aleksandruvkos k., Rumšiškių vlsč. Apie savo ryšį su partizanais nepranešė valdžios organams. 1946 m. gegužės 28 d. po vakaronės pas Krasauskaitę partizanai sužeidė keletą rusų kareivių ir stribų, kurie stovėjo pasaloje prie Krasauskaitės namų. Turi seserį ir brolį. Areštuota 1947 01 20.

R. K. p a s t a b a: visi partizanų rėmėjai ir ryšininkai, išvardyti kaltinamojoje išvadoje, kaltinami bendradarbiavę su partizanais: teikę jiems informaciją apie stribų ir rusų MVD kariuomenės pasirodymą, aprūpindavę partizanus maisto produktais, suteikdavę jiems nakvynę, visokeriopai juos rėmę.

Kaltinamoji išvada sudaryta 1947 m. sausio 7 d. Kauno m.
Pasirašo: Kauno apskr. MGB vyr. tardytojas vyr. ltn. SELEZNIOV.
Suderinta: OBB vrš. pavaduotojas tardymui MVD sk. kap. MYLNIKOV.

<...> Teisiamasis **Vegelevičius Povilas**: „Savo parodymų, duotų parengtinio tardymo metu, aš nepatvirtinu. Tokius parodymus daviau todėl, kad mane MVD sk. tardęs tardytojas mušė (buvo apsirengęs civiliniais drabužiais), jo pavardės aš nežinau. Tardytojas mane mušė kumščiais, o vertėjas (pavardės nežinau), aukšto ūgio, mušė gumine žarna. Be to, mane tardė ir dalyvaujant prokurorui, bet tada jau nebemušė. Tardymo metu aš patvirtinau savo parodymus prie prokuroro, kadangi bijojau, kad mane vėl muš."

Teismo metu **Šalčius** pasakė: „Teisiamasis Vegelevičius palaikė ryšį su partizanais. Kodėl jis tai neigia, aš nežinau. 1946 m. rugpjūčio mėn. Vegelevičius atėjo pas mus į būrį ir atnešė 2 automato diskus, 25 vnt. pistoleto TT šovinių, o po penkių dienų atėjęs pas mus atnešė 5 automato ragelius. 1946 m. rugsėjo mėn. jis atnešė mums 2 pilnus automato šovinių diskus. Iš prtz. *Vaidevučio* Vegelevičius gavo užduotį nušauti Aukšt. Panemunės MVD sk. viršininką mjr. KORNEVĄ ir vykd. k-to pirmininką Vaidelauską, užduočiai įvykdyti Vegelevičiui davė brauningą.

<...> Teisiamasis **Poderis Vaclovas** teisme aiškino: „Vokiečių okupacijos metais aš dirbau arklininku arklių nuomos punkte. Nei policijoje, nei vokiečių armijoje netarnavau. Kai 1944 m. grįžo Raudonoji armija, aš pradėjau dirbti fabrike. Nenorėdamas tarnauti sov. armijoje, gavau dokumentus, kuriuose vietoj 1924 m. gimimo – 1928 m. Šiuos dokumentus man parūpino „Bitučio" fabriko brigadininkas Matakas. Raudonojoje armijoje nenorėjau tarnauti dėl to, kad bijojau patekti į frontą ir ten žūti. 1945 m. spalio mėn. įstojau į „l. g." būrį Panemunės vlsč. ir dirbau ten iki arešto. Mane areštavo už ryšį su partizanais, bet aš su jais nebendravau. 1946 m. liepos mėn., kai buvau pas Vincą Osinską, atėjo 3 ginkluoti partizanai. Jie man nieko nesakė, jokių šovinių aš jiems neperdaviau. Paskutinio tardymo metu aš teigiau, kad palaikiau ryšį su partizanais ir perdaviau jiems šovinių, nes tokius parodymus duoti mane privertė."

Teisiamasis **Šalčius**: „Aš nežinau, kodėl Poderis neigia palaikęs ryšį su partizanais. 1946 m. birželio mėn. jis mūsų būriui perdavė 1 automato ragelį pilną šovinių ir dar 30 vnt. pridėjo."

Teisiamasis **Poderis**: „Šalčiaus parodymus, kad partizanams aš daviau šovinių, kategoriškai neigiu."

R. K. p a s t a b a: Poderis ir Vegelevičius kategoriškai neigia Šalčiaus ir kitų liudininkų parodymus. Jo parodymus neigia ir kiti partizanų rėmėjai: Jakubauskas, Stanevičius, Vilčinskas, Gurskis, Poderis Petras, Žilinskaitė Anelė, Jasinauskaitė, Poderytė Albina, Osinskienė.

Kadangi dalis teisiamųjų teismo metu paneigė savo parodymus, duotus parengtinio tardymo metu ir, turint galvoje, kad nuteistieji Vegelevičius, Poderis, Stanevičius, Poderytė ir Krasauskaitė

teismo metu atsisakė savo parodymų, duotų parengtinio tardymo metu, ir kaltinimų dėl to, kad jie buvo tardomi įstatymų draudžiamais metodais ir jų kaltinimai remiasi tik vieno Šalčiaus parodymais, karinio tribunolo nuosprendis buvo atšauktas ir išsiųstas peržiūrėti iš naujo.

<...> Teisiamasis **Stanevičius** teismui teigė: „Su partizanais ryšių aš nepalaikiau. Už ką mane areštavo, aš nežinau. Parengtinio tardymo metu aš daviau parodymus, jog bendravau su partizanais dėl to, nes apklausinėdamas tardytojas mane mušė Kauno MVD sk. 13-ame kabinete."

R. K. p a s t a b a: po antrojo perteisimo beveik visiems teisiamiesiems bausmės buvo sumažintos nuo 3-ejų iki 10-ties metų. 10-ties ir 5-erių m. tremtis liko galioti Šalčiui Sigitui, Vegelevičiui Povilui, Poderiui Vaclovui, Žemaičiui Motiejui ir Giniūnui Juozui. Žilinskaitė, Jasinauskaitė, Krasauskaitė, Gaidelienė ir Račaitienė buvo išteisintos ir paleistos. Po 3-ejus m. gavo Račaitė (sąlyginai ir vienerių m. bandomasis laikotarpis) ir Osinskas Vincas. Po 7-erius m. lagerio gavo: Osinskienė Ona, Gurskis Justinas, Jasinauskas Zigmas, Stanevičius Juozas, Poderytė Albina, Stanevičiūtė Marcelė. Vilčinskas Zigmas kaip nepilnametis nuteistas 4-eriems m. lagerio.

<...> Pažymoje, kurią Kauno MGB skyriui išdavė MGB apsaugos valdybos tardymo dalies vrš. pplk. ŠELYGANOVAS 1948 07 10 Vilniuje, pažymėta, kad areštuotasis *Riešuto* būrio prtz. Urbonavičius Juozas, Juozo, g. 1925 m., dėl operatyvinių priežasčių negali būti pristatytas Kauno MGB sk. akistatoms.

Iš **Šalčiaus Sigito, Povilo**, g. 1927 m. Žiegždrių k., apklausos protokolo, surašyto 1946 10 21 d. Kaune.

Apklausia Kauno OBB MVD sk. vrš. pavad. MYLNIKOVAS per vertėją IVANOVĄ

<...> Sulaikytas buvau 1946 m. spalio 19 d. savo namuose Žiegždrių k.

<...> Prtz. *Vaidevutis* sušaudė *Katino* seserį už tai, kad ji prikalbėjo *Katiną* legalizuotis, o po to sušaudė ir *Katiną* todėl, kad šis išėjo iš būrio savavališkai ir legalizavosi.

<...> Dažniausiai būrys slėpėsi Mozūrų k. miškelyje, kur turėjo keletą palapinių. Be to, turėjo slėptuvę Aleksandruvkos k. pelkės aukštumėlėje.

Iš **Urbonavičiaus Juozo, Juozo**, g. 1925 m. Neveronių k., Pažaislio vlsč. apklausos protokolo, surašyto 1948 06 21. Vilniuje. Profesija – buhalteris. Areštuotas 1948 m. gegužės 28 d. kaip *Žvirblio* ir *Riešuto* būr. dalyvis.

<...> Į prtz. būrį įstojau 1945 m. gegužės mėn. ir jame išbuvau iki 1947 m. rugsėjo mėn. Po to Didžiosios Kovos vrš. Petro Klimo įsakymu gavau pasą ir karinį bilietą Kairio Vytauto pavarde. Su šiais dokumentais apsigyvenau Klaipėdoje, kur dirbau žemės ūkio tiekimo įmonėje buhalteriu.

R. K. p a s t a b a: **Klimas** (**Klimavičius**) **Petras, Petro-*Uosis***, g. 1913 02 05 Baroniškių k., Kaišiadorių r. 1946 05 – Didžiosios Kovos apygardos A rnkt. vadas. 1947 m. MGB paskirto legenduoto apygardos vado *Griežto* įsakymu atvyko į Vilnių ir gyveno su suklastotais dokumentais Vyto Velpišausko pavarde ir faktiškai ėjo apygardos vado pareigas. MGB naudotas „tamsoje", po *Žaliojo Velnio* ir *Genelio*-B. Trakimo arešto pasitikėjo Markulio komitetu ir *Griežtu*. Jo vadovavimo metu beveik visa A rnkt. buvo išvesta iš miško. 1947 08 BDPS (Markulio) komitetas jam suteikė kapitono laipsnį.

Suimtas 1948 02 14 Vilniuje ir nuteistas 25-eriems m. lagerio. Iš lagerio paleistas 1963 02 14. Gyveno Saranėje, Karagandos sr., vėliau dirbo fermoje Krasnojarsko krašte, kur neaiškiomis aplinkybėmis 1965 m. nužudytas (iš kn. „Didžiosios Kovos apygardos partizanai“, Kaunas, 2007, p. 594).

<...> Kai įstojau į būrį 1945 m. gegužės mėn., jam vadovavo Mickevičius Jonas-*Žvirblis*, o po jo žūties – Gurskis Klemensas-*Riešutas*. Dažniausiai mūsų būrys veikė Pažaislio, Jonavos ir A. Panemunės vlsč. teritorijoje Kauno apskr.

Žvirblio ir ***Riešuto*** būrio sąrašas tikslintas remiantis ir kitais šaltiniais.

1. **Mickevičius Jonas, Antano-*Žvirblis***, g. 1916 m. Neveronių k., Pažaislio vlsč. Žuvo 1946 m. kovo pabaigoje Paskutiškių k., Jonavos vlsč.;

2. **Gurskis (Gurskas) Klemensas, Juozo-*Riešutas***, g. 1917 m. Pabiržės k., Pažaislio vlsč. Žuvo 1947 10 21 Svilonių k., Karmėlavos vlsč. kartu su J. Simanavičiumi-*Mažyliu*;

3. **Simanavičius Jonas, Antano-*Mažylis***, g. 1921 m. Pravieniškių k., Rumšiškių vlsč. Žuvo 1947 10 21 Svilonių k. kartu su K. Gurskiu-*Riešutu*;

4. **Grabliauskas Kazys, Kazio-*Vaidevutis***, g. 1927 m. Amalių k., Pažaislio vlsč. Žuvo 1947 12 31 įskundus MGB ag. *Žiedui* pas Z. Zablocką kartu su M. Cviliku-*Geniu*;

5. **Šalčius Sigitas, Povilo-*Narsutis***, g. 1927 m. Žiegždrių k., Panemunės vlsč. Suimtas;

6. **Krivošejevas Aleksandras, Jakovo-*Kovas***, g. 1904 m., gyv. Paskutiškių k., Jonavos vlsč. Žuvo 1948 08 27 Kauno apskr.;

7. **Černiauskas Jonas, Julijono-*Vaidotas***, g. 1919 m. Užtakų k., Rumšiškių vlsč. 1948 09 16 Naujasodžio k., Pažaislio vlsč., Grigšelių sodyboje, nužudytas MGB agentų smogikų kartu su 8 savo grupės partizanais ir rėmėjais;

8. **Sinkevičius Kazys, Jurgio-*Žuvėdra***, g. 1919 m. Pravieniškių k., gyveno Aleksandruvkos k. Žuvo 1949 08 13 Pravieniškių k., Jurevičienės ūkyje;

9. **Urbonavičius Juozas, Juodo-*Aidas***, g. 1925 m. Neveronių k., Pažaislio vlsč. Suimtas 1948 05 26. Nuteistas 25-eriems m. lagerio ir 5-eriems m. tremties;

10. **Janušauskas Aleksas-*Varpas***, g. 1926 m. Kaišiadorių vlsč. 1947 09 iš A rnkt. vado gavo suklastotus dokumentus Alekso Jonušo vardu ir kartu su J. Urbonavičiumi išvyko į Plungės apskr. Vėliau grįžo atgal;

11. **Ogživaila Bronius, Petro-*Rytas***, g. 1920 m. Aleksandruvkos k., Rumšiškių vlsč. Žuvo 1948 m.;

12. **Cvilikas Mykolas-*Genys***, g. Aleksandruvkos k., Rumšiškių vlsč. Žuvo 1947 12 31 įskundus MGB ag. *Žiedui* Samylų k., A. Panemunės vlsč., pas Z. Zablocką;

13. **Sinkevičius Justinas-*Nykštukas*, *Naktibalda***, g. 1917 m. Pravieniškių k. Žuvo 1946 03;

14. **Čepkauskas Juozas, Antano-*Katinas***, g. 1926 m. Neveronių k., Pažaislio vlsč. 1946 m. įtartas išdavyste ir sušaudytas pačių partizanų už ketinimą legalizuotis. Kur laikosi būrys, MGB pranešė jo sesuo per *Katiną*. Apie tą pranešimą informavo skrebas ir nurodė, kas pranešė;

15. **Ulozas Pranas, Prano-*Sakalas***, g. 1924 m. Kapitoniškių k., Rumšiškių vlsč. Žuvo 1948 m. Grikšelių sodyboje, Naujasodžio k.;

16. **Kazlauskas Albinas-*Merkys***, g. 1925 m. Būrio vado pavaduotojas. Žuvo 1946 07;

17. **Naskauskas Bronius-*Lapė***, g. 1908 m. Kalnėnų k., Jonavos vlsč. Žuvo 1945 09 08 kartu su J. Jurevičiumi Pravieniškių miške, prie Aleksandruvkos k.;

18. **Jurevičius Juozas**, g. 1920 m. Palemono k., Pažaislio vlsč. Žuvo 1945 09 08 su B. Naskausku-*Lape*;

19. **Bauras Kazys, Jono-*Varguolis***, g. 1925 m. Bagdoniškių k., Kaišiadorių r. Žuvo 1947 02 25/26 Kalniškių k., Kazio Savicko sodybos kluone.

LYA (KGB arch.), f. K-12, ap.1, b. Nr. 3.

Išrašas iš Kauno MGB sk. operatyvinės suvestinės, kaip Tauro apyg. Vyčio tėvūnijos partizanai Patamulšėlio k. iššaudė girtaujančius stribus

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

<...> Kopijos Nr. 76 papildymas apie tai, kad 1950 09 14 Patamulšėlio k., Panemunės r., dirbo duonos paruošose (taip parašyta orig. – *red. pastaba*):

KULIKOVSKIJ ALEKSANDR VASILJEVIČ – Panemunės „rajkomo“ (rajono komiteto) VKP/b skyriaus viršininkas, VKP/b narys;

FIEGEL MICHAIL IVANOVIČ, g. 1923 m., „Pienocentro“ darbuotojas, VKP/b narys.

Juos „dengė“ Panemunės MGB „l. g.“ būrio vado pavad. FILATOV ir „l. g.“ MALINAUSKAS. 21 val. 20 min. visi 4 užėjo pavakarieniauti į Patamulšėlio k. užkandinę. Po 10 min. į užkandinę įbėgę 2 partizanai į sėdinčiuosius užkandinėje paleido ilgas dviejų automatų serijas ir pasislėpė. Partizanai nušovė FILATOVĄ ir MALINAUSKĄ, sužeidė KULIKOVSKĮ ir FIEGELĮ. Atsitiktinai užkandinėje buvo Kalinskienė Elena, Juozo, g. 1928 m., „vojentorgo univermago“ darbuotoja, nepartinė, ir Paulauskaitė Stasė, Juozo, g. 1927 m., valstietė viengungė.

Ginklų ir dokumentų partizanai nepaėmė. Mačiusiųjų teigimu, partizanų buvo septyni.

Partizanų ieško 4 karinės grupės, kurioms vadovauja MGB valdybos vrš. plk. LAPINAS ir Panemunės MGB sk. oper. grupė.

Iš partizanų archyvo

(Dokumentų kalba netaisyta)

Kautynių aprašymas

1950 m. rugsėjo mėn. 15 d. vakare Patamulšėlio k., Panemunės vlsč., nuvykęs ofenzyvai, aš su prtz. *Speigu*, įėję į kambarį, radome keturias moteris ir, liepę joms išeiti iš kambario, *Speigas* ir aš, pradarę gretimo kambario duris, pamatėme už stalo sėdint 10–12 žmonių, iš kurių 2 buvo uniformuoti.

Jiems įsakėme kelti rankas aukštyn, bet sėdintieji neklausė. Dar kelis kartus pakartojus „kelti“, kai kurie iškėlė ir vienas, civiliai apsirengęs, traukė iš kišenės ginklą.

Aš, matydamas, kad traukia ginklą ir nekelia rankų, į besiruošiantį šauti pilietį, atidariau ugnį iš automato. Sulig pirmais mano šūviais *Speigas* irgi pradėjo šaudyti. Nuo šūvių užgeso lempa. Aš pirma, *Speigas* paskui – šokome į lauką ir, pasiėmę lauke buvusius kovotojus, pasitraukėme. Kaip vėliau paaiškėjo, buvo nukauti 4 priešo žmonės, 2 civiliai lengvai sužeisti.

Pasirašo: *Pipiras* (GV rnkt., Vyčio tėv. prtz. Bronius Petkevičius)

LLKS Tauro apygardos Geležinio Vilko Rinktinės Įsakymas Nr. 11.

Būstinė. 1950 m. birželio 14 d.

Rikiuotės sritis

Faragrafas-1

Nedaug praėjo nuo to laiko kaip Rinktinėj įvyko skaudžios nelaimės: buvo paimti gyvi prtz.: *Kairys*, *Rytis*, *Žaibas*, *Lapinas*. Kasgi buvo kalti, kad jie be kovos gyvi pateko priešui į rankas? Daug čia aiškinti nereikia, nes žinom, kad gėrė degtinę ir buvo užmigdyti. Taip pat visi žinom, kad jie buvo pasirašę nevartoti svaiginamų gėralų. Jie sulaužė mums duotą pasižadėjimą ir taip atnešė Rinktinei skaudžių nelaimių.

Paimtas gyvas prtz. *Kairys* niekšiškai sulaužė šventą priesaiką, išdavinėjo savo kovos draugus, jų gyvenvietes, rėmėjus ir ryšininkus, kurie rizikuodami savo gyvybėmis, padėjo Sąjūdžiui. Ir už visa tai kentės kankinimus kalėjime ir likusius šeimos narius ištrems Sibiran.

Ką gali pagalvoti tas mūsų bičiulis sėdėdamas tamsiame MVD požemyje. Jis tikriausiai siunčia prakeikimą niekšui *Kairiui*, kuris už gera atsimokėjo tuo, kad Sąjūdžio bičiulis buvo išduotas priešui.

D. K. p a s t a b a: užmigdytas apnuodytas ir suimtas Vyčio Tv. vadas **Petras Mockapetris-*Kairys*** padarė daug žalos savo išdavystėmis, bet vis tiek buvo rusų sušaudytas.

Faragrafas-2

Kad ateityje užgydytume tas skaudžias padarytas žaizdas, į s a k a u vadams ir kovotojams visiškai susilaikyti nuo svaiginamų gėralų, nesvarbu ar davę pasižadėjimą ar ne.

Šalia to, būkime atsargūs visur valgant ir geriant, nes nuodus gali įpilti ir kitur. Taigi, užėję pas nežinomą asmenį, visi kartu nevalgykime ir negerkime. Nevaikščiokim švenčių metu ir į tas vietas, kur susirenka daug žmonių, nes užteks vieno gudraus MVD seklio, kuris mus užnuodys.

Tv V įpareigoju visiškai įgyvendinti LLK Sąjūdžio nutarimą – nevartoti svaiginamų gėralų.

Tad budėkime ir būkim pasiruošę visur ir visada išaiškinti MVD siekius.

GV rnkt. antspaudas. Pasirašo Rinktinės vadas: *Gintaras* (Antanas Pužas)

Kvotos protokolas

Aš GVRn V *Gintaras*, 1950 m. gruodžio mėn. 20 d. kviečiau tos pačios Rn Vyčio Tv V *Speigą* ir Tv V Adj. *Pipirą* apie tai, kaip buvo gyvas paimtas prtz. *Kairys*.

Minėti partizanai suteikė sekančias žinias:

1949 m. lapkričio mėn. 12 d. Šilavoto vlsč., Liepabūdžio k. pas pil. Ruškį Povilą buvo nuodais užmigdytas ir gyvas paimtas Tv V prtz. *Kairys*-Petras Mockapetris kilęs iš Cepeliškių k., Prienų vlsč. Jam buvo įpilta į degtinę migdomųjų nuodų, juos buvo gavusi šeimininko duktė Anelė (kitur – Angelė). Kartu buvo užmigdytas ir su *Kairiu* atėjęs Pauža Juozas. Paimtas Kairys į trečią dieną pradėjo išdavinėti: parodė šešias partizanų slėptuves Garliavos ir Klebiškio miškuose ir tris slėptuves Prienšilyje. Išdavė ir Rn Š būstinę, kurioje žuvo Rn V *Čempionas* (Jonas Valenta). Taip pat išdavė ir apie 20 rėmėjų, kurių dauguma nuteisti kalėti.

1950 12 20. Pasirašo. Žinias suteikė: *Lokys* ir *Varnas*

Kvočiau: *Gintaras*

R. K. p a s t a b a: V. Juodsnukio sudarytoje kn. „Suvalkijos partizanų takais“ (Kaunas, 2000), d. II, p. 390, pažymėta, kad 1949 m. spalio mėn. Veiverių MGB agente buvo užverbuota **Angelė Ruškytė** pseudonimu ***Diena***, kuri Veiverių MGB čekistų nurodymu, į talkos pabaigtuvių vakarą pakvietė GV rnkt. Vyčio tėv. vadą *Kairį*.

Nuo ag. *Dienos* duoto preparato „Neptun-22“ svečiai *Kairys* ir Alfonsas Pauža užmigo. Angelė iš Alfonso kišenės išėmė pistoletą, iš *Kairio* rankų atsargiai ištraukė automatą ir išėjo į lauką. *Dienos* kišeninio „lektriko“ signalo pakviesti į trobą suvirto šeši MGB čekistai...

Vyčio Tėvūnijos Vado paėmimo aplinkybių PRANEŠIMAS

1949 m. lapkričio mėn. 12 d. Vyčio Tėvūnijos Vadas *Kairys* Pakiauliško k., Šilavoto vlsč. pas p. B. susitiko su Pauža Juozu Pasaulio k., Šilavoto vlsč. *Kairys* su Pauža buvo pažįstami ir, pasikalbėję atskiram kambaryje, pasakė p. B., kad eis į talką pas Ruškį Povilą ir kad *Kairys* į ten nueiti turi reikalą.

Kairys, eidamas drauge su Pauža pas Ruškį, dar užėjo Šiūrupio k. pas p. Z., kur mynė linus ir, šeimininkui pasiūlius pavaišinti, *Kairys* sakė, kad tuojau grįš ir prašė palikti alaus. Iš pastarojo piliečio *Kairys* išėjo dar vos temstant ir abu su Pauža atėjo pas Ruškį Povilą Liepabūdžio k., Šilavoto vlsč. kur talka kūlė javus. *Kairys* buvo apsirengęs civiliai, ginklą paslėpęs po drabužiais ir, kad talkininkai nematytų, nuėjo tiesiai į kambarį. Pauža, eidamas drauge su *Kairiu*, buvo pasiėmęs *Kairio* pistoletą.

Kambaryje buvo Ruškienė Marė ir Ruškytė Anelė. Ruškienė pasiūlė pavaišinti svečius ir, paprašius į atskirą kambarį, pašaukė iš kluono šeimininką, t. y. Ruškį Povilą. Šeimininkė ant vaišių stalo atnešė prie užkandžio pusės litro bonką rausvai dažyto skysčio, sakydama, kad tai namų darbo vynas. Įpusėjus vaišėms, šeimininkas pasiūlė alaus, prašydamas gerti ir sakė, kad tiktai neužeitų rusai, nes, sako, mus seka. *Kairys*, išgėręs vieną stikliuką, prašė alaus, šeimininkas įpylė abiems su Pauža.

Išgėręs alų, *Kairys* pradėjo vemti ir prašė kur atsigulti. Jam atsigulus, užmigo ir Pauža. Kūlėjams dar neatėjus į kambarį, staiga pasirodė 6 MVD-istai ir tiesiai puolė į namą, kur gulėjo *Kairys* ir Pauža. Surišo drauge ir Paužą. Abu surištus nuvežė į Veiverius jau pribuvus daugiau MVD-istų.

Po įvykio pas Ruškį rusai dar tris dienas laukė ir sulaikė kas atėjo. Buvo sulaikyti ir apklausti visi kluone dirbusieji žmonės. Šeimininkas Ruškys buvo irgi nuvežtas

į Veiverius, o Veiveriuose per naktį gėrė su saugumo viršininku, ką matė dežuruojantis milicininkas. Ryte Ruškys buvo nuvežtas į Kauną ir po šešių dienų grįžo namo. Daugiau jo niekur netardė.

Pasirašo: Tv V *Speigas* (Antanas Gudynas)

Iš ONOS MONIKOS ZUJIENĖS-ZAGURSKAITĖS *prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: šie prisiminimai buvo gauti per Diną Kurauską 2014 m., užrašyti pačios autorės ranka dviejuose mokykliniuose sąsiuviniuose, ir tai sudarė 150 puslapių, iš kurių didžioji dalis skiriama buitinei temai, nesusijusiai su pokario laisvės kovų istorija. Nors iš konteksto matyti, kad pokario įvykiai aprašyti gana autentiškai ir išgyventi pačios autorės, teko kruopščiai atrinkti pateiktą medžiagą ir šioje knygoje publikuoti tai, kas susiję tik su karo ir pokario laisvės kovomis. Prisiminimai užrašyti 2013 m.

Ona Monika Zujienė-Zagurskaitė gimė 1933 m. Bagrėno k., Prienų r., Marijampolės apskr., gyv. Kauno r., Garliavoje, Vytauto g. 140–9.

Iš 8 vaikų šeimoje esu septintas vaikas. Mano tėvai gimė, augo ir susituokė Prienų r., Šiauliškių k. Ten įsigijo du žemės sklypus, tai buvo pirminis pragyvenimo šaltinis. Šiauliškių k. gimė mano vyriausias brolis Antaniukas ir sesuo Magdalena.

Mūsų tėtis Motiejus Zagurskas ir mama Katarina Zagurskienė-Pakulaitytė (g. 1897 m.) kilę nuo Šauliškių. Čia augome mes: sesuo Magdalena, g. 1920 m.; Jurgutis – mirė mažas; Antanina, g. 1922 m.; Petras, g. 1925 m.; Katarina Zagurskaitė-Čeplinskienė, g. 1927 m.; aš – Monika ir jauniausioji sesuo Onutė, kuri mirė ketverių metukų.

Antroji mūsų gyvenimo vieta – graži Nemuno pakrantė netoli Prienų, prie sraunaus upelio, įtekančio į Nemuną. Čia buvo erdvus namas, o kitoje kelio pusėje – žydo malūnas, kurį tėvelis buvo išsinuomojęs ir sėkmingai jame darbavosi. Šeima buvo laiminga, pasiturinti, bet laimė truko neilgai, tėvus ištiko skaudi tragedija. Ketverių Antanuką septynmetė kaimyno mergaitė Kazimiera piktybiškai įstūmė į užtvanką ir Antanukas prigėrė. Skaudus sielvartas draskė mamytės širdį ir jai buvo nemiela ši gražioji Nemuno pakrantė, kurią kiekvieną dieną laistė skausmo ašaros, ir tėvai nusprendė naują ūkį įsikurti ketvirtame didžiausiame žemės sklype – dabartinėje mano gimtinėje.

Tėvams dar teko palaidoti mažąjį broliuką Jurgutį, kuris, sulaukęs vos 7 mėn., mirė susirgęs infekcine virškinimo liga.

Tėtis, būdamas darbštus ir sumanus, visus 6 vaikus aprūpino ne tik materialinėmis gėrybėmis, bet ir knygutėmis bei vertingais pamokymais. Vyresniuosius jis rengė gyvenimui, mokė mylėti Tėvynę Lietuvą ir žmones, ypač ko nors stokojančius.

Tėtis mirė 1937 m. gegužės 3 d. Jauniausiai sesutei tebuvo 2-eji m. Mūsų visų guodėja liko geroji tėvelio sesuo Onutė – mūsų teta, tapusi antrąja mama. Ji visus pasiaukojamai globojo, mokė krikščioniškų vertybių ir drauge su visais šeimos nariais padėjo išgyventi visus gyvenimo smūgius. Mamytei teko visa tėveliui priklausiusi ūkio našta. Broliui Petrui, pagrindiniam artojui, buvo tik 12-ka metų.

Su gyvenimo sunkumais susidūrėme gana anksti. Mokyklą pradėjau lankyti vos sulaukusi 6-erių.

Pirmoje mokykloje mokytojas Adomas Senkus pamokas pradėdavo ir baigdavo gražiomis maldomis: „Teikis atsiųsti, Visagalis Dieve, Šventosios Dvasios dovanų mūsų protams apšviesti. Palaimink mūsų tėvus, mokytojus ir visus tuos, kurie mus veda į gera...“ Tai mus skatino nuoširdžiai mokytis ir dirbti, bet svetimųjų okupacija, karas nutraukė gražius darbus ir iš pagarbios vietos mokykloje nuplėšė kryžių. Šis pasiaukojimo simbolis tapo pajuokos objektu. Buvo plačiai atvertos durys į tikėjimo ir vertybių niekinimą bei žeminimą. Tačiau, nors ir per trumpą Nepriklausomybės laikotarpį pasėtos gėrio sėklos augo, vešėjo ir vaikų širdelėse sugebėjimas pasipriešinti blogiui tvirtėjo.

Mokytojas Adomas Senkus buvo šviesi asmenybė, jis mokė mano seserį ir brolį, buvo Lietuvos kaimo šviesulys, daugelio kartų mokytojas ir auklėtojas, Tėvynės patriotas. Todėl 1944 m. vėlų rudenį, kai tamsa dar gaubė Nemuno pakrantes, 3 ginkluoti rusų kareiviai, įžengę į jo namus, liepė pasiimti dokumentus, apsirengti ir, net neleidę atsisveikinti su šeimos nariais, išsivarė į nežinomybę. Jis tapo rusų bolševikų raudonojo teroro auka. Žmona buvo mušama, kankinama net nepasakant už ką. Ji kurį laiką gyveno mano tėviškėje.

Tą žiaurų įvykį mums pasakojo pas mokytoją šaltuoju metų laiku apgyvendinta mergaitė – Danutė Zujutė.

Prasidėjo intelektualų ir pasiturinčių ūkininkų tremtys. Grįžusi iš mokyklos, sužinodavau apie naujus ištrėmimus. Pabėgusieji nuo tremties ieškodavo prieglobsčio pas žmones.

Pirmieji tremtiniai buvo mūsų giminės Černevičiai iš Šiauliškių k., mokytojas Adomas Senkus, Zujų Antano giminės... Pas mus apsigyveno laikinai besislapstančios: Senkuvienė – mūsų mokytojo žmona, Žiobienė Anastazija – tolima giminaitė iš buvusios mūsų tėviškės Paprienės-Tartokų k., iš Rokų atvykusi Stanislava Balčiūnienė su mažu sūneliu Augustinu, kuri, nusimovusi auksinį žiedą, „padovanojo“ svetimtaučiam plėšikui, kad galėtų pabėgti nuo išvežimo. Vėliau apsigyveno kiti patyrę tremtį ir nuskriausti likimo: Katarina Zujutė ir sena močiutė Katarina Zujienė, artimiausios kaimynės, kurių namai sudegė ir buvo persekiojamos dėl to, kad turėjo daug žemės.

Iš giminaičių Černevičių gaudavome skaudžius laiškus, kuriuose jie rašė, kad sutino liežuviai nuo žolių valgymo. Mes stengėmės padėti besislapstantiems, siuntėme siuntinius badaujantiems. Porą savaičių pas mus gyveno žiaurių tėvų išvaryta mergina su naujagime mergyte.

1944 m. – jauni vyrai renkami į sovietinę armiją. Brolis Petras taip pat gavo šaukimo lapelį. Sumanioji mamutė sielvartingai ieškojo išeities, kaip išauginti vienintelį žemės artojėlį, kad gausi šeima neliktų be duonos kąsnio. Kažkaip gavo iš vyriausiojo karinio gydytojo pažymą, kad dėl silpnaregystės jis negali tarnauti armijoje. Mes džiaugėmės dėl jos ypatingo rūpestingumo ir sumanumo, nors daug ko reikėjo atsisakyti, kad išgelbėtume brolį: teko pagyventi pusbadžiu.

1945 m. pasirodė pirmieji partizanai, prisiekę netarnauti atėjūnų armijoje, pasitraukę į miškus ar bunkerius, slėptuves ir pradėję ginkluotą partizaninį pasipriešiniš-

nimą. Šį kelią pasirinko ir mūsų artimi kaimynai: Žioba Petras-*Bijūnas* ir Karalius Pranas-*Vėjas*.

Pradžioje partizanai turėjo daug vilčių. Visi tikėjome greita pergale. Tetulė kiekvieną dieną iš Prienų parnešdavo gerų naujienų: po 1-os ar 15-os tuoj tuoj ateis pagalba... Aš taip pat meldžiau Dievulį, kad kuo greičiau ateitų toji diena. Deja... Partizanai neteko namų ir tėvų: žiaurieji okupantai juos ištrėmė į Sibirą. Dar būdama dvylikametė išgirdau, kaip priešiškai nusiteikę, „raudono raugo" prisisiurbę kaimynai mane ir Marčiulionių Elenutę pavadino „banditkomis".

Buvo daug nepatikimų kaimynų. Man buvo patarta niekuo nepasitikėti ir apie partizanus nė su viena drauge nekalbėti. Supratau, kad paslapčių išdavimas yra mirtina nuodėmė, kurios aš labai bijojau. Todėl ir su pačia geriausia drauge, savo pussesere, apie laisvės kovotojus-partizanus nesiryžau prasitarti nė žodelio.

1946-ųjų vasarą užeidavo ir laikinai pas mus apsistodavo 2 partizanai: *Anupras*-Jonas Šiugždinis ir jo adjutantas *Žilvinas*-Algirdas Šermukšnis. Dieną jie slėpdavosi ant aukšto arba kambariuose. Nakčiai, kai mes neidavome sargybos, jie slėpdavosi daržinėje. Šalinėje buvo daug šieno, jame padarė vingiuotą urvą, kur arti sienos buvo įtaisyta erdvi kvadratinė slėptuvė sėdėjimui ir miegojimui. Buvo padarytos lubos, kad apsaugotų nuo viršaus krentančio šieno. Apie šią slėptuvę aš ilgai nežinojau. Kai kada partizanai pas mus nakvojo žiemą esant šaltam orui. Tuomet mamutė ilgai neužmigdavo ir kartais prasitardavo, jog jai skauda širdį, kai mes gulamės į šiltas lovas, o garbingi svečiai turi kęsti baimę ir šaltį. Už laimingą naktelę ji ilgai melsdavosi. Tokių dienelių ir naktelių buvo daug. Kada atvyks ir išvyks mūsų svečiai, mes nežinodavom. Tai buvo jų planai ir užduotys.

Anupras pradžioje buvo guvus, linksmas, energingas, iškalbingas, sumanus. Dėvėjo civilinius drabužius. Taip pat buvo apsirengęs ir jo adjutantas *Žilvinas*, kuris atrodė kiek storesnis, tingesnis ir ne toks linksmas. Todėl *Anupras* kartais jį vadindavo „Diedu". Jų pokalbiuose aš nedalyvaudavau, nes vaikams dalyvauti suaugusiųjų pokalbiuose buvo netaktiška. Be to, jie buvo nepaprasti, o ypatingi kariai. Todėl aš visada stengiausi išeiti iš to kambario, kuriame būdavo svečiai. *Anupras* kiekvieną dieną rašydavo dienoraštį, kurį su kitais svarbiais dokumentais nešiodavosi vadinamojoje „planšetėje". Pas adjutantą panašių užrašų nepastebėjome.

Sesuo Magdutė, siūdavusi ir taisydavusi jų rūbus, dalyvavo jų pokalbiuose, nes irgi labai mėgo skaityti ir rašyti, todėl tokie pokalbiai lengvino jos ligą, o svečiams – sunkią nelaisvės dalią.

Kartą, įėjusi į jų kambarį, girdėjau kalbant apie paslapties išsaugojimą. *Žilvinas* manęs lyg ir paklausė: ar ši mergaitė galėtų išsaugoti paslaptį... Nuraudusi atsakiau, kad jas aš visada saugau.

Žilvinas mums atrodė šiek tiek juokingas. Jis neištardavo „s" raidės, todėl jo kalba buvo juokinga. Jis samprotavo: „Pašlaptiš tik tada, kai aš vienaš žinau, jei ne vienaš, tai jau ne pašlaptiš". Man tai buvo labai naudingas patarimas, nes niekada negali garantuoti už kitą žmogų, bet, pasirodo, tas žmogus „pašlaptiš" saugojo tik iki tam tikro laiko, o po to tapo baisiu išdaviku, MGB agentu smogiku ir 5 savo kovos brolių, bendražygių žudiku.

Kol abu sugyveno, tai ir lankėsi, ir slapstėsi drauge šiene. Kaip sakiau, *Anupras* jį vadindavo „Diedu“, o mes tarpusavyje jį vadindavom „boba“, o *Anuprą* – „Pupu“.

Kai apsilankydavo abu svečiai, mes juos rūpestingai saugodavome. Jei ateidavo kaimynas ar kaimynė, laipteliais jie užbėgdavo ant aukšto. Per „čyto“ langelius buvo gerai matyti, iš kur kas ateina ar išeina iš rytų ir vakarų, o pro „salkos“ plyšį matėsi kiemas ir Prienų pusė. Buvo labai gerai matyti ir girdėti, kas ką kalba kieme arba kambariuose.

Keletą kartų, kai *Anupras* svečiavosi vienas, jam teko pasitraukti į šlaitus. Sodyba buvo apaugusi lazdynais ir kitais medžiais, todėl pasitraukti nebuvo sunku. Durys buvo ir iš kiemo, ir iš virtuvės pusės. Stribai atvykdavo iš kiemo pusės ir nežinojo durų, esančių iš virtuvės į darželį ir į šlaitus.

1946 m. pavasaris aidėjo lydimas skaudžių prisiminimų. Visus spaudė materialiniai sunkumai. Okupantų valdžiai reikėjo mokėti didelius mokesčius už žemę, bet mes nedejavome. Visų širdis skaudino ir liūdino vykstantys skausmingi įvykiai. Atsiradęs MGB būrys žiauriai elgėsi su jaunuoliais, kuriuos rinko į sovietinę kariuomenę. MGB-istai visus lietuvius vadino BANDITAIS ir juos šaudyti jiems buvo malonumas: nušovė arkliu jojantį septyniolikmetį Povilą Kelmoną. Naktį, patikrinus klojimą, buvo nušauti nepilnamečiai vaikinukai, miegoję ant šieno prėslo. Šiauliškių k. gyveno tetos Lieškienės šeima. Pas ją slapstėsi kaimyno Jonykos šeima, kai jų sūnus Jonyka Klemensas-*Riešutas* kovo mėn. išėjo į partizanus.

Prisimenu, net mokykloje nebuvo vaikiškos šypsenos, kai mūsų klasės mokinius privertė eiti žiūrėti žuvusių partizanų, kuriuos vadino „banditais“. Namuose vyresnieji mane rengė bet kokiems netikėtumams, kad ir labai būtų graudu, niekada priešams neparodyti ašarų, nes po to prasideda persekiojimai, kurie gali baigtis žudynėmis ir šeimos tremtimi ten, kur „baltosios meškos gyvena“. Baltosiomis meškomis mus gąsdino stribas Kazlauskas, kurio žmona anksčiau dirbo pas Antaną Zujų ir buvo pamilusi dar nevedusį šeimininką, todėl baisiai nekentė visų vadinamųjų „buožių“.

Priėjęs prie išniekintų kūnų nė vienas vaikas neištarė nė žodžio. Skausmingos tylaus pasipriešinimo minutės slinko žiūrint ne į didvyrių lavonus, bet į šalia esantį dulkiną akmenų grindinį, kad žvilgsnis nenukryptų į tuos „stebėtojus“ budelius, kurie norėtų ką nors sužinoti iš nepilnamečių vaikų. Mano galvelėje praskriejo daug minčių: kuo atkakliau priešintis niekadėjams, išlikti tvirta uola, nes jie žudo tik kūnus, o dvasia – nenugalima.

1946 m. gruodžio mėn. mūsų namuose vyko partizanų vado *Serbento* ir *Ramunės* vestuvės. Mamutė, kaip paprastai, palaikė ryšį su kunigu Voveraičiu buvo nutarta, kad jis atvyks pats, vestuvės bus kuklios, svečių nedaug, nes taip bus saugiau.

R. K. p a s t a b a: kng. JUOZAPAS VOVERAITIS g. 1921 02 23 Paršelių k., Šunskų parap. Mokėsi Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje, 1940–1945 m. mokėsi seminarijoje, 1945 06 10 įšventintas į kunigus. 1945–1950 m. buvo Prienų vikaras, 1950–1957 m. tos pačios parapijos klebonas, 1957 m. paskirtas Plokščių klebonu. 1964 m. neteko kulto tarnautojo registracijos pažymos, 2-ejus m. buvo be pareigų, 1964 m. paskirtas Pajevonio altaristu, 1965 – tos parapijos klebonu, 1967 – Kaimelio klebonu, 1968 – Simno vikaru, 1970 – Rumbonių altaristu, 1971 – Griškabūdžio altaristu. Mirė 1972 11 26 Šunskuose, palaidotas Griškabūdyje (Iš istorinės biogramų duomenų bazės „Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XXI amžiuje“).

Pasiruošimas buvo paslaptingas ir apie tai žinojo tik vienas patikimiausias kaimynas Antanas Zujus ir jo žmona Marija. Su ja mamutė spręsdavo visas problemas.

Vestuvėms reikėjo ir kėdžių, ir puošnios antklodės jaunavedžiams, o mūsų buvo per karą išvogtos. Sutemus, nors buvo mėnesiena, Marija Zujienė su savo dešimtmete dukrele atnešė šiltą antklodę ir dvi kėdes jaunavedžiams. Abi kėdes papuošė rūsyje išlaikytomis rūtų šakelėmis, stalą padengė balta staltiese, buvo padėtos lėkštelės papuoštos rūtų šakelėmis. Langus iš vidaus uždengė baltomis perkelinėmis užuolaidėlėmis.

Vaišės nebuvo iškilmingos: be šakočių ir tortų, buvo iškepta dviejų rūšių sausainių, mėsos gaminių ir žuvies. Buvo nedaug gėrimų.

Jaunoji – *Ramunė*, Babravičių giminaitė. Ji vilkėjo šviesią išeiginę suknutę, turėjo baltą galvos papuošalą. Jaunasis – *Serbentas* su karine uniforma. Pamergės buvo *Jūratė* su pabroliu *Meteoru*, mano sesuo Antanina su pabroliu *Vyteniu*, Katarina su pabroliu *Kastyčiu*. Dalyvavo ir *Žilvitis*, kuris padėjo sargybauti. Už muzikantą buvo brolis Petras, kuris grojo negarsiai, bet linksmai.

Kunigas Voveraitis atvyko pavakariais vesdamasis dviratį. Vestuvių vakaras ir naktis praėjo labai ramiai ir saugiai. Buvo sušoktas vestuvinis valsas, sudainuota „ilgiausių metų“, pareikšti gražiausi linkėjimai. *Serbentas* ir *Ramunė* kunigo Voveraičio lūpomis paskelbti vyras ir žmona. Sargyba buvo ypač atidi, tačiau kažkoks išdavikas iš didesnio nuotolio sekė važiuojantį kunigą ir po ilgesnio laiko, pasigaudžius kai kurių žinių, buvo ieškoma pagrindinio „kaltininko“.

Po tokių gražių, kuklių, netriukšmingų vestuvių nesitikėta sulaukti nemalonių persekiojimų. Tačiau tai įvyko jau vėliau. Gal kas nors prasitarė, kad po kurio laiko, man nežinant, mamutę iškvietė į MGB skyrių. Ją tardė kažkoks rusas pusiau lietuviškai, pusiau rusiškai grasindamas ir grūmodamas kumščiais: „U vas kunigi byli... Skaži pravdu!“ Bet mamutė buvo atkakli ir sumani, ji puikiai išsigynė, kad jokių vestuvių nebuvo, nes visos dukros netekėjusios, o kunigas kviečiamas tik silpną ligonį prieš mirtį palaiminti.

Po 2 parų kankintą mamutę paleido.

1947-ieji – didžiųjų netekčių ir skausmo metai. *Anupras* su *Žilvinu* atvyko pavasarį, trumpam apsistojo ir per vasarą visai nesirodė. Šį kartą *Anupras* atrodė jau ne toks linksmas kaip anksčiau. Buvo susirūpinęs, daug rašė, apie kažką mąstė. Jis platino savo laikraštuką „Partizanas“, teko ir man jį skaityti. Mums taip pat padaugėjo rūpesčių ir sužinodavome vis skausmingesnių žinių apie partizanų žūtis. Katrytė minėjo, kad kažkur dėl išdaviko sužeistas *Žilvitis* 1947 02 19 mirė ligoninėje. Pasakojo, kad žiaurūs mūšiai vyko Kalniškių miške. Pasakojo ir apie partizanus-desantininkus ir vieno jų – *Aro* žūtį.

1947 07 17 Ašmintos slėnio šlaite, šalia Ditkauskų sodybos, bunkeryje žuvo 7 partizanai. Šio bunkerio išdavikas MGB agentas *Kerštas*-Klemensas Radžiukas gyveno per kilometrą nuo mūsų. Buvo nužudyti: Juodis Algirdas-*Merkys*, kuopos vadas; Juodis Vytautas-*Šarūnas*, kuopos vadas; Prajera Vincas-*Meteoras*; Batutis Juozas-*Pavasaris*; Grajauskas Kazys-*Šermukšnis*; Simanaitis Bronius-*Serbentas* ir Šiugždinis Povilas-*Bitinas*.

Šlaito viršutinėje dalyje, netoli buvusio partizanų bunkerio, gyveno A. Babravičienė, kurios dukra Janina Babravičiūtė su manim lankė Bagrėno k. pradinę mokyklą. Jų namuose gyveno ryšininkės Aldona Kazlauskaitė-*Jūratė* (Babravičiūtės pusseserė, turėjo dokumentus Janinos Pranskūnaitės pavarde) ir *Serbento* žmona Elena Sabastijauskaitė-*Ramunė*, turėjusi dokumentus Vaitkevičienės pavarde. Tą dieną abi moterys buvo žiauriai sumuštos. Į daržinės šalinę atvedė jas surištomis rankomis, vėliau surišo ir kojas, taip pat atvedė Ditkauskaitę-*Pakalnutę*, *Čerkutę* ir uždraudė tarpusavyje kalbėtis. Po to pririštas prie vežimų, sumuštas ir sukruvintas tempė vežimais, kuriuose gulėjo žuvę partizanus. *Ramunė* buvo nėščia, bet budeliai į tai nekreipė dėmesio, tyčiojosi iš kankinamos moters.

Partizaninės kovos pradžioje *Ramunė* ir *Jūratė* mūsų namuose rengė IŠPAŽINTIES būstinę.

Tragedijos naktį gyvi liko 4 partizanai: Vincas Gruodis-*Žilvitis*, Vytautas Čepulionis-*Vytenis*, Bronius Vasiliauskas-*Kastytis* ir Alfonsas Krikščiūnas-*Lapinas*. Pastarasis išliko tik namų šeimininkės Ditkauskienės dėka, kuri ant pagrindinio bunkerio angos supylė sijojamos druskos maišą ir taip suklaidino čekistus. Pasakę keletą šlykščių keiksmažodžių „faraonai" pasitraukė.

Anupras, sužinojęs, kad žuvo brolis Povilas-*Bitinas*, labai skaudžiai išgyveno šią tragediją ir nedelsiant išsiaiškino išdaviką.

Mes ilgai nežinojom, kas buvo šios išdavystės kaltininkas, nes niekada niekas nekalbėjo apie bet kokias karinių-kovinių aplinkybių paslaptis. Jas kovotojai užsirašydavo į dienoraščius savais slaptažodžiais.

Jaunimas ypač pritilo po skaudžių 1947 m. vasaros įvykių, kai Milušauskų slėnio šlaite pas Ditkauskus žuvo 7 kovotojai. Ši tragedija skausmingai palietė visą mūsų šeimą. Katrytė neteko savo geriausių draugių – Milušauskų Onutės ir Ditkauskaitės Nastutės-*Pakalnutės*. Mudvi Katryte dažnai lankydavomės pas jas, o jos pas mus. Bet skaudžiausia žinia ta, kad amžinybėn iškeliavo patys narsiausi Lietuvos vyrai – laisvės kovotojai. Linksmybėms jau nebebuvo jokių prošvaisčių, nes širdis virpindavo skausmingi prisiminimai. Stengėmės skausmus malšinti darbais, kovoti toliau ir nepalūžti.

1947 m. vasaros pabaigoje *Anupras* atvyko vienas labai susimąstęs, sunerimęs, liūdnas, nes žuvo jo brolis Povilas-*Bitinas*. Jis jau nebepasitikėjo adjutantu *Žilvinu*, todėl čia jo daugiau nebeatsivedė. Visą 1947-ųjų m. rudenį tvyrojo skausminga liepos 17-osios nuotaika.

Vis dažniau pas mus ėmė lankytis stribai, spaudė žemę atiduoti kolūkiui, o viską, ką užsidirbome, taip pat „padovanoti".

Katrytei patikima liko tik vienintelė draugė Nastutė Kasparavičiūtė. Tik su ja dar galėdavo šiek tiek pasikalbėti ir pabendrauti.

1947 m. lapkričio 17 d. Košonių k. nuo išdaviko rankos žuvo *Vėjas*-Pranas Karalius, mūsų netolimas kaimynas. Šis jaunuolis buvo Bagrėno k. pasididžiavimas, jį visi mylėjo ir gerbė. Liko sielvarto kamuojama motina ir dukra. Motina neteko vyro ir sūnaus, o dukra Felicija – brangaus brolio, tėvo ir mylimojo, todėl išprotėjo ir ėjo per sniegą basa, nušalo kojas, kurias teko amputuoti.

Šias moteris čekistai žiauriai kankino. Ne tik mušė, bet ir liepė Bačkininkų šilelyje išsikasti sau duobę, o po to pareikalavo išlipti iš duobės ir vėl vežė tolesniam kankinimui.

Ypač žiaurus buvo čekistas Govėda, vadinamas „Pypke“. Apie tai kalbėjo tie, kurie pateko į raudonųjų čekistų kančių „rūmus“. Bet ir jam atėjo atpildas: 1947 10 13 buvo nušautas. Mes tuomet nežinojome, kad čia pasidarbavo mano buvęs matematikos mokytojas Mažeika Vincas, kurį Govėda norėjo užverbuoti. Po to mokytojas nebesirodė mokykloje, matematiką dėstė inžinierius Pšemeneckis. Mokykloje taip pat jautėme įtampą, netikrumą ir savotišką baimę, nes tvyrojo išvežimo pavojus. Buvo gąsdinama, kad ir mūsų pavardės yra „juodajame“ sąraše.

1948 02 28 netoli mano tėviškės, Pociūnų k., žuvo 7 laisvės kovotojai:

1) *Žarija*;
2) Vasiliauskas Bronius-*Kastytis*;
3) Jurgelevičius Pranas-*Našlaitis*;
4) Gervė Kazys-*Migla*;
5) *Šarūnas*;
6) Puzinauskas Modestas-*Audra*;
7) *Neptūnas* (ryšininkas).

Mūsų sodybas skyrė tik slėnis ir šlaitas, girdėjom šūvius ir matėm liepsnas, nes degė jų gyvenamasis namas ir ūkinis pastatas. Apie šią tragediją sužinojau tik vėliau. Tada buvo nušautos motina Bartkevičienė ir dukra Albinutė. 1948 03 09 žuvo ir Jurgis Bartkevičius-*Balandis*, buvęs aktyvus partizanų rėmėjas, tik 10 dienų išgyvenęs po partizaninės priesaikos. Ypač Katrytė sunkiai išgyveno širdies skausmą, nes greta visų žuvo jos skaisti pirmoji meilė, kurią ji ilgai slėpė. Guodžiau ją kiek galėjau, sakydama, kad šiandien mes privalome gyventi ir padėti gyviesiems, kartojau girdėtus paguodos žodžius; nepavydėkime dangaus, nes čia, žemėje, išgyvenome pragarą – stribų siautimą, skurdą, baimę ir sielvartą.

Sužinojome, kad žuvo Prienų gimnazijos mokytojas Stravinskas, dėstęs chemiją. Jis buvo geras poeto Justino Marcinkevičiaus draugas. Balandžio 14-ąją žuvo mūsų pažįstamas *Vytenis* ir kiti nepažįstami: *Klajūnas*, *Vasaris*, *Vytautas*.

Ant tvarto lubų, kur buvo daug šiaudų, brolis įrengė slėptuvę *Anuprui*, kai jis atvykdavo vienas porai dienų. Apie šią slėptuvę niekas nežinojo, nes *Žilvinas* čia daugiau nesilankė.

Sesuo Katrytė pasakojo, kad *Anuprui* kartą jis pasirodė labai įtartinas. Einant šlaitais tarp krūmokšnių, jis keistokai pradėjo atsilikinėti ir, *Anupras* besižvalgydamas išgirdo artimą šūvį. Po kurio laiko priartėjęs atrodė kažkoks keistas, lyg kaltas jautėsi. *Anuprui* pasidarė baisu, jis stengėsi jį kaip nors pakalbinti tarsi nieko neįtardamas, tačiau buvo įsitikinęs, kad tas šūvis buvo *Žilvino*. Už *Anupro* galvą buvo paskirta premija ir *Anupras* tai žinojo.

Prisimenu 1948 m., kai žuvo Petras Žioba-*Bijūnas*. Pas mus apsigyvenusi jo dėdienė Žiobienė pasakojo apie niekingas išdavystes ir mokė, kaip atsilaikyti prieš kankintojus neišdavus savųjų. Ji mokė kalbėti kuo trumpiau ir visą laiką kartoti tą patį: nepažįstu, nemačiau, nežinau.

1947 m. vasarą čekistai persekiojo *Vėją*, bet jis pasislėpė šiaudų kūgyje pas A. Zujų. Ten arkliai buvo išgraužę irštvą, o vaikai žaisdami padarė įdubą, kurią lengvai buvo galima užmaskuoti. Taip *Vėjui* pavyko išsigelbėti nuo įniršusių stribų ir rusų gaujos. Kartais kovotojai pasislėpdavo Zujų bulvinėje. Čia vienas buvęs savanoris laikė ginklus, bet priešai jų nerado. Vietiniai kolaborantai, apsimetę partizanais, užėjo pas A. Zujus ir paprašė samagono, paklausė kelio į Pašventį, nes norį susitikti su kitais partizanais. Šeimininkas mostelėjo ranka link Pašvenčio ir išsiuntė vadinamuosius „partizanus“. Netrukus kolaborantai surado Zujų kaltę: nepranešė MGB, kad į jų namus buvo atvykę „banditai“. Visa tai užrašyta savo byloje rado grįžusi iš tremties Onutė Zujutė.

Taikydami tokius metodus okupantai parengė dokumentus ir 1948 m. kovo mėn. ištrėmė Zujų šeimą į Irkutsko sritį. Ruskeliai kareiviai pagailėjo senos močiutės, jai leido gultis į lovą ir paliko raudančią „ilsėtis“. Vyriausiąją Danutę (12-os m.) pasiuntė pas kaimyną „maišų pasiskolinti“, ir ji atbėgo pas mus, o tėvai su 3 mažais vaikais Antaniuku, Onute ir Juozuku gyvuliniais vagonais buvo išgabenti į Sibirą. Mudvi su atbėgusia Danute slapstėmės šlaite. Abi bijojom, kad radę rusai ar stribai nesušaudytų. Į namus grįžom tik vakare sutemus.

Po dviejų dienų Danutė nuvyko pas močiutę, ir iškart prisistatę 2 rusų kareiviai ją išsivarė į Prienus, bet, laimei, išsiaiškino, kad tėvai jau toli nuvažiavę, todėl mergaitę paleido. Močiutę mes globojome iki mirties, taip pat priglaudėme ir Danutę. Grįžęs iš tremties Juozukas po kariuomenės apsigyveno Garliavoje ir tapo mano vyru.

Anupras ilgai neatvyko. Mus vis pasiekdavo žinios, jog esame išvežamųjų sąrašuose. Turėjome net duonos pasidžiovinę. Sesuo Magdutė sunkiai sirgo, laukė sunki operacija, kurios net gydytojai nerekomendavo.

Anupras po kiek laiko pasirodė labai ankstų rytą smarkiai nusikamavęs, šlubuodamas, peršauta koja. Jis pasakojo kraupų nuotykį. Sužadėtinė Marytė jį pakvietė į pasimatymą. Susitiko netoli Marytės namų po medžiu, šalia miškingo šlaito. Marytė atrodė keistokai, kažkodėl nerimavo, pasiūlė atsigerti sulos. *Anupras*, nieko neįtardamas, atsigėrė, bet jam pasirodė kažkoks keistas tos sulos prieskonis. Todėl, nurijęs keletą gurkšnių, pareiškė: „Kokį velnią čia man atnešei, kad jaučiu neskanų prieskonį?“, ir neišgertą sulą išliejo. Ji bandė aiškinti, kad gal nuo indo toks kvapas. Staiga prapliupo šūviai. Ji greit puolė bėgti link savo namų, o *Anupras* šlaitu. Buvo tamsu, tik kulkos švilpė, viena pataikė į koją ir perskrodė blauzdos raumenį. Jis dar slinko į tankmę ir atsitiktinai įgriuvo į linų mynimui skirtą duobę, kuri, jo laimei, buvo gerokai užmaskuota. Šaudymas ir rusų kareivių keiksmai truko gana ilgai, o *Anupras* gerokai persigando, gulėjo duobės dugne ir užspaudęs žaizdą kentėjo. Girdėjo, kaip pro šalį prabėgo keikdamiesi rusai, ilgai šaudė, švietė prožektoriais, išnaršė visą šlaitą. *Anuprui* svaigo ir sukosi galva, jautė šleikštulį, jis suprato, kad mylimoji Marytė suruošė jam mirtinas sutiktuves.

O. M. Zujienės p a s t a b a: prtz. ryšininkė ir rėmėja **Marytė-Marijona Malinauskaitė-*Ramunė*** g. 1922 m. Kampiškių k., Prienų vlsč. Vokiečių okupacijos metais 2-ejus m. gyveno Vokietijoje, gerai mokėjo vokiečių kalbą. 1946 m. draugavo su prtz. Jonu Šiugždiniu-*Anupru*, 1947 m. buvo susekta ir užverbuota (nepatvirtintais duomenimis – *R. K.*) MGB ag. pseudonimu ***Petronė***.

R. K. 1-oji p a s t a b a: Kauno MGB vrš. plk. SINYCINO rašytoje ataskaitoje pažymėta, kad 1951 m. birželio 7 d. Tauro apyg. GV rnkt. partizanai *Anupras* ir *Žilvinas* apsilankė **Marcinkevičiūtės Marytės, Jono**, g. 1923 m., namuose, išsivedė ją ir už 70 m nuo namo nušovė.

Marcinkevičiūtė buvo Prienų MGB informatorė pseudonimu ***Grišk*a**. Tų pačių m. balandžio 9 d. susitikimo su *Anupru* metu ji nevykusiai panaudojo migdomąjį preparatą, po to *Anupras* pasitraukė į mišką ir nebuvo surastas. Dėl to Marcinkevičiūtei buvo pasiūlyta pakeisti gyvenamąją vietą, bet ji atsisakė išvykti iš Alksniakiemio k. Buvo apginkluoti jos vyras ir brolis, bet tą naktį jų namuose nebuvo.

R. K. 2-oji p a s t a b a: A. Garmutės kn. „Motinėle, auginai" (Kaunas, 1993), p. 140, rašoma: „Žmonės kalbėjo, kad Jonas – *Anupras* nužudė merginą. Tai tiesa. Žuvo **Marytė Malinauskaitė**. Aiškinantis šį faktą, iškyla keletas versijų. Partizanų ryšininkas (pavardės prašė nenurodyti) tvirtino, kad pats *Anupras* jam prisipažinęs, jog nušovė merginą už bandymą jį nunuodyti ir perduoti enkavedistams. Politkalinys K. Lakickas, per pogrindinę jaunimo organizaciją palaikęs ryšius su *Anupro* būriu, teigia, jog Marytė Malinauskaitė buvo jų ryšininkė, tačiau išdavikė nebuvo, nes po arešto, per tardymus jis būtų apie tai pajutęs. Nužudytosios sesuo Anelė aiškina, kad Marytė su Jonu Šiugždiniu draugavo nuo vaikystės, kad ji partizano nenuodijo, o įvyko asmeninė jaunų žmonių tragedija be politinio atspalvio (Marytė ištekėjo už kito). Teisingiausią šių įvykių vaizdą gal kada nors atskleis surasti partizanų (ar KGB) archyvai."

R. K. 3-ioji p a s t a b a: didesnė tikimybė, kad *Anuprą* bandė apnuodyti Malinauskaitė, bet tikroji versija kol kas dar nenustatyta, kaip nenustatyta ir tiksli partizanų sunaikintosios pavardė bei agentūrinis slapyvardis.

Žaizda buvo išplauta, mamutė (mamos, kaip partizanų ryšininkės, slapyvardis *Kurapka*) pakvietė mediką pagal *Anupro* nurodymą, kuris labai rūpestingai žaizdą perrišinėjo ir ji gerai gijo.

Anupras jautėsi labai įžeistas, įskaudintas ir labai pyko ant tos, kuri veidmainiškai drįso suruošti mirtiną išdavystę ir sakė: „Aš jai nedovanosiu." Bet mama jį įtikinėjo: „Nebūk keršytojas, dovanok jai, Dievas nubaus..." Deja, išgijęs *Anupras* grįžo pas Marytę ir ją sušaudė, nors ji buvo ir nėščia (ne nuo *Anupro*), jo pirmoji meilė. Jis pas mus slėpėsi slėptuvėje ant tvarto. Išgijęs ilgai nesisvečiavo mūsų namuose, tik retkarčiais atvykdavo šiltuoju metu, nes slėptuvė šalčių metu buvo netinkama.

Ištrėmimo pavojus visą laiką grėsė mūsų šeimai, nedavė ramybės. Kai išvežė bendraklasę Antaniną Tarcionaitę, supratau, kad ir man čia pavojinga mokytis, todėl, visi pasitarę nusprendė, jog man vienuoliktą klasę reiktų baigti Kauno Julijanavos II darbo jaunimo vidurinėje mokykloje. Taip patarė ir *Anupras*. Kad galėčiau ten mokytis, pusbrolis Andrius padėjo man laikinai įsidarbinti sėklų valymo fabrike laborante. Darbas buvo nesunkus ir įdomus, reikalaujantis kruopštumo ir atidumo.

Kaune man ypač patiko mokytojas Stašys, dėstęs rusų kalbą, lituanistė Vidūnaitė. Tai jie nešė patriotizmo spindulėlius į mūsų širdis, kad eitume teisingu keliu.

Būdama 18-kos m., baigiau vidurinę. Kur toliau mokytis? Aš jau iš anksto mąsčiau, kad naudingiausia būčiau, jei galėčiau prabilti į jaunas širdeles, ne tik mokyti, bet ir auklėti kartas, surinkti viską, kas geriausia iš savo gerbiamų mokytojų prieniečių Kaževaitės, Kazlauskienės, Aleškevičienės, Andrašiūnienės.

Anupras patarė: „Eik, vaikeli, ir, jei išmoksi ką nors daugiau nei marksizmas-leninizmas, tai mokykis. Jeigu vien tik komunizmo mokys, tai grįžk į namus, palauksi

geresnių laikų...“ Pasakė, kad grįžusi gal padėsiu ką nors sueiliuoti į laikraštėlį ir palinkėjo geros kloties.

Pradžia buvo kariška ir nelengva. Pirmąją naktį teko praleisti su sargu ir drauge prie instituto durų. Gavome bendrabutį, kur laukė metalinės lovos sumazgytos plieninėmis vielomis, be čiužinių ir patalynės. Aš stojau į Gamtos ir geografijos fakultetą.

Mokslai, kaip ir ankstesnis gyvenimas, nelepino. Teko dirbti taip, kad būčiau įvertinta tik gerais ir labai gerais pažymiais, nes gauti patenkinamai reikštų susikrauti lagaminėlį ir važiuoti namo, nes patenkinamai besimokantiems stipendijos nemokėjo.

Seseriai Magdutei persodino tuberkuliozės sunaikintą klubo sanarį. Ją operavo daktaras Stropus, operacija pasisekė. Kartą gavau laišką, kuriame buvo rašoma, kad mažajam pusbroliukui „Pupui“ atsitiko nelaimė: jis žaisdamas vėl susižeidė kojytę. Jį tenka lankyti ir prižiūrėti.

Supratau, kad ši nelaimė įvyko *Anuprui*. Išvykti ir pagelbėti negalėjau dėl praktinių darbų. Vėliau gavau laišką su geromis naujienomis: sesė jau grįžo į namus po sėkmingos operacijos, o mažasis „Pupas“ sparčiai sveiksta, nors buvo rimtas ligoniukas, reikalaujantis ypatingos priežiūros.

1952 m. liepos 22-oji – skausminga, sielvartinga ir siaubinga diena. Liepos 20 d. po egzaminų sesijos grįžau namo. Apsidžiaugiau, kad *Anupro* sunkus gydymasis buvo sėkmingas. Mamutė džiaugėsi, kad jis jau žada žengti savomis kojomis.

Liepos 21-ąją aš ilsėjausi, apžiūrinėjau sodą, darželį, stebėjau aplinką, stengdamasi neatkreipti kaimynų dėmesio. Padėjau seseriai Magdutei, dėliojau mintis, kaip galėsiu paguosti, pradžiuginti kovotoją, praleidusį ilgą laikotarpį skausme, kančioje ir baimėje.

Išaušo liepos 22-osios rytas. Visi dirbo savus darbus. Brolis Petras išvyko į uošviją padėti vežti šieną. Mes su mamute paruošėm ligoniams pusryčius. Buvo miglotas rytas. Mane apėmė slogus nuovargis, todėl aš su drabužiais trumpam atsiguliau ir staigiai užmigau. Mamutė kieme sargybavo. Susapnavau košmarą. Atrodė, kad mane užpuolė didžiuliai vilkšuniai, kurie, užšokę man ant krūtinės, suleidžia aštrius dantis iki kaulų ir vėl atšoka, miegodama šaukiausi pagalbos. Mane prabudino įbėgusi į kambarį mamutė, su baime ir nerimu žadindama keltis, nes pamatė, kaip pagrindiniame kelyje už kilometro iš dviejų sunkvežimių išsilaipino ginkluoti rusų kareiviai. Siaubas sukaustė mus, mamutė pirmiausia skubėjo pranešti *Anuprui*. Seserys Antanina ir Katrytė čiupo šakes, grėblį ir sparčiai patraukė link šlaitų, nes reikėjo vaizduoti, kad eina į kolūkio darbus su įrankiais. Mamutė grįžo į kambarį ir tarsi klausė, ką jai daryti... Aš padrąsinau kuo greičiau bėgti į šlaitus, ten, kur bėgdavo *Anupras*. Supratau, jog tai vienintelė galimybė išvengti mirties.

Aš, sutvardžiusi baimę, apsisprendžiau niekur nesitraukti.

Buvo 10-ta valanda. Kareiviai sparčiai artėjo link mūsų sodybos. *Anupras* dar nebuvo savarankiškai vaikščiojęs po traumos, todėl supratau, kad jis net nebandys bėgti. Tetutė maskavo seserį Magdutę, ištepė veidą jodo tirpalu, uždengė galvą marle kvepiančiais medikamentais ir tyliai meldėsi. Aš su baime ir nerimu stebėjau

į sodybos teritoriją įsiveržusius kareivius. Jie apžiūrinėjo kiekvieną pastatą, daržinę, medinį tvartą, lauko virtuvėlę, badė sodo pakraščius. Man rodėsi, kad mūsų laukia Bartkevičių likimas, kai pamačiau kareivius, prie daržinės rastas kopėčias nešančius prie mūrinio tvarto, kur buvo slėptuvė. Kai tik kopėčias pastatė prie tvarto, dar kareiviams nebandžius lipti, išgirdau du duslius vieną po kito šūvius.

Sustingo baimės ir sielvarto sukaustyta širdis. Staiga atbėgo du kareiviai ir, atstatę automatus, bandė mane išvesti į lauką. Aš paprašiau šauti mane čia pat, kambaryje, nes nuo ligonės nesitrauksiu, bet kareiviai išstūmė mane pro duris ir liepė atsistoti prie mūrinio tvarto sienos, slėptuvės apačioje.

Stovėjau ištikta šoko, nejudėdama ir tada, kai iš visų pusių prapliupo automatų kulkų kruša. Aš siaubingai bijodavau bet kokio garso, bet dabar stovėjau kaip negyvėlis padaras, laukiau mirties, laukiau, kada pajusiu skausmą, kraujo tekėjimą, bet ne baimę. Kulkos smigo į slėptuvę, tačiau jokių dejonių, jokio garso aš neišgirdau. Po ilgų šaudymų rusiškai sukomandavo kopėčiomis lipti ant tvarto ir ištraukti iš slėptuvės *Anupro* lavoną. Buvau suakmenėjusi, bežadė, bejausmė. Baisu pasidarė, kai ruskiai kareiviai mano senutę tetą žiauriai nustūmė nuo trijų metrų aukščio tvarto lubų į kiemo veją. Man įsakė lipti į sunkvežimio kėbulą, apsuptą ginkluotų automatais kareivių, ir važiuoti kartu. Ruskeliai iš manęs tyčiojosi ir linksmai dainavo savo tradicines čestuškas. Pagrindiniame kelyje prie mūsų prisidėjo kitas sunkvežimis, kuriame apsuptas kareivių važiavo Simonas Čepulionis. Jis buvo baltas kaip popierius, nes keletą metų nematęs saulės šviesos gyveno slėptuvėje prie namų.

Važiuodama išgyvenau skausmingas *Anupro* laidotuves, nemačiau, kur jį išvežė, ir galvojau apie baisų mūsų likimą. Galvojau, kaip išlikti tvirtai tuomet, kai raudonieji maitvanagiai užpuls kankinti. Kluoną sudegino, iš tvarto tik pašiūrė liko.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 31, b. 1011

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

A K T A S, 1952 m. liepos 22 d., Bagrėno k.

Mes, žemiau pasirašiusieji: Prienų MGB sk. 2N poskyrio vrš. pavad. kap. KARMALIUGIN, MGB vidaus kariuomenės apsaugos 1-osios komandos vadas kap. OREŠKIN, Prienų MGB sk. oper. įgaliotinis ltn. BAŠINSKAS, sudarėme šį aktą dėl to, kad šiandien, 14 val., Bagrėno k., Prienų r., gyventojos Zagurskienės Katrės ūkyje, virš galvijų daržinės, buvo aptiktas specialiai įrengtas bunkeris, kuriame likviduotas vienas partizanas. Žuvusiojo lavonas buvo atpažintas: Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. Gedimino tėv. vadas *Anupras*-Šiugždinis Jonas, Motiejaus, g. 1923 m., būryje nuo 1945 m.

Pas žuvusįjį rasta:

1) 1 automatas PPS;

2) 1 pistoletas „Valteris“ Nr. 17835;

3) 30 šovinių;

4) 75 egz. 1951–1952 m. laikotarpio laikraščių „Partizanas“;

5) įvairios partizaninės korespondencijos.

Žuvusiojo lavonas ir ginkluotė pristatyta į Prienų MGB sk.

Pasirašo: KARMALIUGIN, OREŠKIN, BAŠINSKAS

Po trumpos kelionės patekau į Prienų MGB „rūmų“ pragarą. Pasodino ant taburetės, teko kentėti daugelio stribų tyčiojimąsi, išklausyti šlykščiausius keiksmažodžius, kurie man buvo negirdėti ir žalojo širdį. Po keleto valandų apačioje, rūsyje, išgirdau kankinamų žmonių skausmingus verksmus ir dejones.

Kita diena buvo sunkesnė; kankino sielvartas ir nemiga. Jėgom atgauti kišenaitėje turėjau keturias „bambonkes“, kurių man pakako visai savaitei, nes nei valgyti, nei gerti niekas nedavė.

Naktimis pasikeisdami tardė 2 tardytojai. Vienas buvo ypač žiaurus – kumščiuodavo ir grasindavo. Kai nualpdavau, užpildavo kibirą vandens ir vėl atsigaudavau. Po to vesdavo į belangę dvokiančią, šaltą kamerą, kurioje stovėjo metalinė lova be jokio čiužinio.

Tardytojai veltui stengėsi palaužti mano valią, rodydavo pažįstamų partizanų nuotraukas, uždavinėjo įvairiausius „filosofinius“ klausimus.

Po 5 tardymo parų į kamerą nakčiai įleido senyvą moteriškę, kuriai buvo paruošta lova. Ji man pasirodė kažkiek patogesnė nei manoji. Supratau, kad tai šnipė, nors buvau per daug nuvargusi, kad tiksliai suprasčiau jos klastingą užduotį. Ji gudriai stengėsi išgauti mano nuomonę apie kaimynus, bet jai nepavyko manęs pergudrauti, o, priešingai, ji man padėjo išsigelbėti iš šių nelaisvės namų. Man tarsi Aukščiausiasis diktavo žodžius, kurie padėjo būti gudresnei už agentę. Todėl išaušus mane išleido į koridorių. Vienas stribas praeidamas tyliai pasakė: „Vaikeli, tave žada paleisti.“ Jis, matyt, dar nebuvo sužvėrėjęs, nes į stribyną pateko iš padoresnių tėvų šeimos. Toks buvo ir Makrickas, kuris pamokė *Pakalnutę,* patekusią į stribyną po Ašmintos karžygių žūties.

Iš stribyno mane išleido 7-tą dieną, per Šv. Onos atlaidus. Išleidžiant prigrasino niekam neprasitarti, kad čia buvau ir ką kalbėjau. Bet liepė kuo greičiau surasti motiną ir čia ją atvesti. Jie tikriausiai patys netikėjo, kad aš įvykdysiu tą užduotį.

Namuose radau tetą Onelę ir sergančią sesutę Magdutę. Pasirodo, namuose padaryta smulkiausia krata. Buvo surastas mano dienoraštis, kurį „išstudijavę“ čekistai grąžino prieš mano paleidimą.

Mamutė buvo pasislėpusi pas mano pusbrolį Andrių Žiobą. Katrytė į namus grįžti negalėjo ir po kankinimų stribyne, nes buvo sakiusi, kad gyvena Šiauliškių k. pas tetą Lučkienę.

Broliui Petrui po žiaurių tardymų ir kankinimų leido grįžti į tėviškę, ieškoti ir pristatyti motiną, ne ji yra „banditų“ globėja. Antanina slapstėsi pas tetą Lučkienę Šiauliškių k. Nakvojo pradėtame ardyti kaimyno Jonikos antrame namo aukšte.

Mamutės ir Antaninos ieškojo būriai stribų su rusų kareiviais. Mamutė ir Antanina nuo stribų ir rusų kareivių slapstėsi ištisus 2-ejus metus.

Antaniną grupė kareivių užklupo netoli tetos Lučkienės namų, prie Jonikų balos. Pastebėjusi besiartinančius kareivius, apsimetė vietine mergaičiuke ir atsitūpusi prie balos gainiojo besimaudančius ančiukus. Jiems nė į galvą neatėjo, kad tai ta pati „banditų“ globėja. Pagaliau nusprendėme, kad pas tetą Lučkienę jai slapstytis labai pavojinga. Jonikaitė Onutė negalėjo gyventi namuose dėl partizano Klemenso, ji gavo tarnaitės vietą Dotnuvoje, padėjo surasti tokią vietą ir Antaninai. Ji gavo

tarnaitės vietą pas ramius, patikimus žmones Banionius, kurie turėjo didelį namą, mažų vaikų ir jiems reikėjo pagalbinės darbininkės. Antanina pas tuos žmones dirbo tik už pavalgymą. Į tėviškę grįžo jau po Stalino mirties.

Stalinui mirus „raudonieji varžtai" po truputį laisvėjo, išlaikiau valstybinius egzaminus ir pasirinkau dirbti žaliame kaimelyje su mielais geraširdžiais mokinukais. Baimę kėlė tik tai, kad dar gyvas *Žilvinas*, kuris pas mus lankydavosi kartu su *Anupru*. Katrytė jau žinojo, kad jis tapo MGB agentu smogiku ir žudiku. Apie tai ji ir man pranešė. Visa tai žinodami nerimavome, kad gali išduoti mūsų tėviškėlę kaip buvusį partizanų prieglobstį. Tačiau jis pasirinko savo buvusius draugus. Pasirodo, *Anupras* neklydo jį įtardamas. 1953 05 13 jis įvykdė priešų užsakytą budelišką darbą: išsikvietęs į Stanaičių k. nušovė paskutinį *Dešinio* tėvūnijos vadą Vytautą Kuzmicką-*Sūkurį*, o liepos 4 d. naktį į Bačkininkų mišką nusiviliojo prtz. Antaną Gudyną-*Speigą* ir Klemensą Stačioką-*Klemensą*... Jo šmėkla buvo taip arti manosios tėviškės, kad nurimti negalėjome nė vienas.

MGB agentas smogikas *Vacys*-Algirdas Šermukšnis (prtz. *Žilvinas*) dar veikė Prienuose, nes 1955 07 21 įvykdė baisią žmogžudystę, nušovė paskutinius Geležinio Vilko rnkt. partizanus: Klemensą Ulecką-*Vakarą* ir Bronių Petkevičių-*Pipirą*. Atlikusį visus juodus žmogžudžio darbus A. Šermukšnį nuteisė ir išvežė į lagerį atlikti bausmę.

Iš M. Pociaus str. internete: „**MVD–MGB specialiosios grupės Lietuvoje** (**1945–1959**)"

„1955 m. naktį iš liepos 20-osios į 21-ąją Prienų rajone, netoli Klebiškio kaimo, agentai smogikai *Vacys* ir *Petryla*-Jurgis Navickas per ryšininką J. Kruvelį iškvietė į susitikimą ir iš pasalų sušaudė Bronių Petkevičių-*Pipirą* bei Klemensą Ulecką-*Vakarą*. Po to KGB karinis dalinys suvaidino kautynes ir „bėgančių partizanų" persekiojimą. Saugumas jų ieškojo net nuo 1952 m., kai *Pipiras* (pogrindyje nuo 1944 m.) ir *Vakaras* (pogrindyje nuo 1951 m.) priklausė Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Vyčio tėvūnijai (veikė šiaurvakarinėje Prienų rajono dalyje, Kazlų Rūdos ir Panemunės rajonuose).

1952 m. Vyčio tėvūnijai (9 partizanai) vadovavo Antanas Gudynas-*Speigas*, o *Pipiras* buvo tėvūnijos žvalgybos viršininkas. 1952–1953 m. tėvūnija buvo sunaikinta, liko tik du kovotojai – *Pipiras* ir *Vakaras*, kurie iki pat savo žūties slapstėsi Prienų, Kazlų Rūdos, Panemunės ir Marijampolės rajonuose. 1952 m. B. Petkevičius ir K. Uleckas Pietų Lietuvos srities partizanų vadų mjr. S. Staniškio-*Lito*, A. Šermukšnio-*Žilvino*, V. Daunoros-*Ungurio* buvo paskelbti partizaninio judėjimo pažeidėjais ir išbraukti iš LLKS gretų. Galbūt tai buvo padaryta todėl, kad, saugumo duomenimis, *Pipiras* ir *Vakaras* 1949 m. vasario 10 d. Prienų rajono Pakalniškės kaime sušaudė J. Petraičio keturių asmenų šeimą. Smogikas *Vacys* – buvęs partizanas A. Šermukšnis-*Žilvinas* – gerai pažinojo *Pipirą* ir *Vakarą* dar nuo 1952 m., kai ėjo Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas. Nepaisant to, pastarieji *Žilviną* pusantrų metų tyrinėjo, tikrino ir nedrįso su juo susitikti. Saugumiečiai net buvo priversti kurį laiką apgyvendinti *Vacį* ir *Petrylą* bunkeryje netoli tų vietovių, kur slapstėsi pasmerktieji. Per susitikimą su agentais miškiniai laikė paruoštus automatus, elgėsi labai atsargiai, tačiau tai jų neišgelbėjo: nutaikęs progą, *Pipirą* nušovė agentas *Vacys*, o *Vakarą* – *Petryla*."

R. K. p a s t a b a: jau minėtoje A. Vilutienės ir J. Sajausko sudarytoje kn. „Ištark mano vardą“, p. 300, rašoma, kad **Šermukšnis Algirdas-*Žilvinas***, g. 1926 m. Kaune, gimnazistas. 1946 m. lapkričio 11 d. įstojo į Geležinio Vilko rinktinę. 1950 06 01 paskirtas Gedimino tėv. adjutantu. 1952 04 02 perkeltas į Pietų Lietuvos sr. štabą ir paskirtas žvalgybos sk. viršininku. 1952 07 20 grąžintas į Geležinio Vilko rnkt. ir laikinai ėjo rnkt. vado pareigas. 1953 04 10 suimtas. Buvo užverbuotas ir slapyvardžiu *Vacys* buvo naudojamas partizanų sunaikinimui. Nušovė V. Kuzmicką-*Sūkurį*, A. Gudyną-*Speigą*, K. Stačioką-*Klemensą* ir paskutinius Geležinio Vilko rnkt. partizanus K. Ulecką-*Vakarą* ir B. Petkevičių-*Pipirą*. Tolesnis jo likimas nežinomas.

Toje pačioje kn., p. 303, pažymėta, kad **Šiugždinis Jonas-*Anupras*** g. 1923 m. Nuo 1945 m. pradžios iki 1947 m. vasaros partizanavo savarankiškai veikiančiame būryje Prienų vlsč., prie Nemuno. 1946 05 24 paskirtas sk. vadu. Perėjęs į Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. sudėtį, 1948 01 18 patvirtintas būrio, vėliau – 51-osios kuopos vadu. Organizavus tėvūnijas, 1949 07 01 paskirtas LDk Gedimino tėv. vadu. Žuvo 1952 07 22 išduotas Bagrėno k., Prienų r., Zagurskienės sodyboje esančiame bunkeryje.

Partizanas **Šermukšnis Algirdas-*Žilvinas***, MGB **ag. *Vacys*** minimas kn. LKP, VII d. (2), p. 568 ir 579. Šermukšnis jau po lagerio Kaune, Akių klinikose, per langą iššoko iš trečio aukšto ir užsimušė.

Iš ALEKSANDROS *ir* REGINOS-*ROZETOS* ARNASTAUSKAIČIŲ *dienoraščių*

R. K. p a s t a b a: Reginos Arnastauskaitės baudžiamojoje byloje pažymėta, kad pas ją rasti ir paimti 4 dienoraščių sąsiuviniai. Ant vieno iš jų užrašas: „O. Arnustauskaitė“, raštas aiškiai pasviręs į dešinę. Tai leidžia manyti, kad šis dienoraštis rašytas Olės (Aleksandros). Be to, čia minima sesuo Regina. Kitų 3 sąsiuvinių rašysena smarkiai skiriasi, raidės apvalios, raštas vertikalus. Ant šitų sąsiuvinių yra pačios Reginos ranka užrašyta, kad šie dienoraščiai jos, čia ne kartą minima sesuo Olė.

Kas mane paskatino publikuoti šių dienoraščių ištraukas? Kadangi juose daug informacijos apie tragiškus pokario kaimo žmonių išgyvenimus, jaunuolių meilę, draugystę, persipynusią su negailestinga kova už laisvę ir nepriklausomybę. Anoji karta patyrė neapsakomai sunkią svetimųjų vergijos naštą, nors ji ir buvo pasmerkta žūčiai, bet ta kova buvo prasminga.

Kadangi dienoraščius rašė jaunos gimnazistės, juose atsiveria tyros sielos, mergaitės tarsi bendrauja su savimi, pateikia sau klausimus ir pačios į juos atsako. Regina gana įdomiai charakterizuoja partizanus, su kuriais bendravo, be to, labai aiškiai galima suprasti, kad ji labai tikinti mergaitė, tiesiog įsimylėjusi partizanus, jų ilgisi ir laukia ateinančių.

Skaitytojui, manau, tai dar vienas jaunų pokario žmonių gyvenimo, buities ir dvasinių išgyvenimų prisiminimų. Nors be galo skaudu, kad patys švenčiausi, patys nekalčiausi jausmai, dovanoti Dievo – meilė, pasiaukojimas artimajam, pagalba nelaimėje – okupantų buvo įvardijami kaip „nusikaltimai“, kovotojai už laisvę ir nepriklausomybę vadinti „banditais“, o pati kova – „banditizmu“.

Tik nuo pradžios iki galo perskaitęs visus 4 dienoraščių sąsiuvinius, gali suvokti, kokius išgyvenimus patyrė jaunos kaimo merginos, draugavusios su savo sodžiaus, krašto bendraamžiais, kurie pasirinko laisvės kovotojų kelią. Tai buvo baisi jų visų tragedija.

Jau vien tai, kad šios naivuolės gimnazistės, rašydamos dienoraščius, nesuprato, kad pačios kasasi duobę už atvirai išdėstytas savo jaunatviškas mintis popieriaus lapuose, kad vien už tai jos užsitrauks baisiausią okupantų nemalonę ir ilgus metus kalės Sibiro lageriuose.

Dienoraščių kalba palikta originali, tik ištaisytos gramatikos ir stiliaus klaidos.

Kn. „Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947 m.“, II t., p. 85: „**Arnastauskaitė Regina**, **Prano**, g. 1928 m. Molinės k., Prienų r., partizanų rėmėja. Suimta 1947 07 02, kalinta Prienuose, Ypat. pasit. 1947 12 20 nuteista dešimčiai metų, išvežta į lagerį – 1948 04 28 Volgolagas, Jaroslavlio sr. – Norillagas, Krasnojarsko kr.; paleista 1955 03 04.“

Perrašinėdamas šiuos dienoraščius, tikėjausi rasti dar gyvas jų autores, deja, neseniai sužinojau, kad Regina Arnastauskaitė-Marcinkevičienė, Prano, g. 1928 03 20, iškeliavo iš šio pasaulio 2002 04 14. Reginos Arnastauskaitės vyras – Marcinkevičius Albinas Aleksandras, Stasio, g. 1938 m. gyv. Kaišiadorių mieste, Žemaitės g. 13. Miręs apie 2006 m.

Iš ALEKSANDROS (OLĖS) *dienoraščio*

1944 m. rugpjūčio 25 d. Penktadienis. Eidama namo sekmadienį, pamečiau savo rožančių (rožinį – *red. pastaba*) ir pagalvojau, kad dabar prasidės nelaimės. Ir tikrai. Atvažiuoja šiandien trys rusai ir prisikabina prie tatulio (tėvo). Aš matau – du rusai šautuvus atkišę laiko į tatulį, o tas išbalęs stovi. Aš jau irgi supratau, kad areštuotas. Uždusus bėgu pas mamą ir pro ašaras negaliu žodžio pratarti: „Mama, rodos, jie tatulį... Stovi po šautuvu...“ O ašaros tik rieda iš akių. Mama metė grėblį ir bėgt pas tatulį. Ir rėkia jiems: „Ką gi jis padarė, kad kaip vagį po šautuvu laikot?!“ O jie rėkia jai bėgt, ir aš šaukiu: „Mama, mama, grįžk!“ – ir jau bėgu prie jos. Bet štai rusas ją sugrąžino ir nusivarė prie takelio. Aš vietoj suklupau. Galvą tik surakino, iš akių veržiasi ašaros, o iš lūpų malda. Paskui juos nuvarė prie pastato sienos, mano širdis visai apmirė. Aš tik meldžiuosi ir nieko nežinau, kas čia darosi, o tai man baisiausia. Klausiu Kazelėno, kas ten yra. Jis ramina: „Nebijokit ir neverkit, čia nieko nėr baisaus. Tik dėl to arklio. Palaikys ir paleis.“ Tegu ima tą arklį, kad tik juos paleistų. Aš bijau, kad mamai ligos neįvarytų. Ji taip greit susinervina. Pamatęs mus, ateina seniūnas Šermukšnis, jis taip pat ramina: „Nebijokit, paleis. Jau čia kokių gyvačių nurodyta. Atvažiavo pas mane ir klausia girininko.“ O Viešpatie, ir ką gi jis jiems padarė?! Aš jau nebegaliu ištverti, bijau pamatyti mamą, stovinčią po šautuvu, nes galiu neišlaikyti...

Vyresnysis nusivedė tatulį į raštinę apklausinėti, o tie du chalūjai norėjo kratą daryti, mat ginklų ieško, kurių nėra. O visgi Dievas išsaugojo, nes buvo Antano pakavota šovinių po rąstais. Tik Dievas taip padarė, kad nerado, o ieškojo. Jau tada būtų galas mums.

Mama liko viena. Einu prie mamos, o ji sako: „Neik, vaikeli, jau prie manęs, aš areštuota.“ Man tik pilnos akys ašarų pasidarė, aš greit atsisėdau. Pasakoja, jog rusų nebijojusi, širdis kaip užkietėjusi buvo.

Išeina tatulis ir šaukia mamą, kad jiems valgyt padarytų. Aš nudžiugau, kad jau paleido. Jie valgė ir dar degtinės surado. Jau aš maniau, kad čia bus gerai, bet kur tau...

Išvažiuoja, ima bėrį su vežimu ir tatulį. O, varge! Mama verkia, visi verkia... Raminu mamą, o pati vos susilaikau, nenoriu tatuliui didinti žaizdos.

Viešpatie, išvežt išvežė, o ar parveš? Dieve Dieve, ir už ką?

Viešpatie, ir dabar matau akyse, toks išbalęs, dar pakėlė kepurę, sudie sakydamas. O kas žino, gal jau paskutinį kartą? Atsimenu, kaip aš pravirkau ant mamos peties, kai ratai pradėjo riedėti. Parbėgusi į kambarį, raičiausi iš skausmo ir dabar, kai tik pagalvoju, apsipilu ašarom. Viešpatie, gelbėk jį!

1944 m. rugpjūčio 26 d. Šeštadienis. Atsikeliu nenorom iš lovos, nes žinau, kad jo – tatulio – nerasiu. Praėjo naktis, atėjo vėl skaistus rytas, o jo vis nėr. Vaikštau kaip nesava. Kur pažiūriu, vis trūksta tatulio. Pamačiau Balsį ir tuoj įstrigo į galvą mintis, kad jau jis nebeturi šeimininko ir ašaros rieda. Mama taip pat labai nuliūdus. Ji nuėjo į Kruonį pažiūrėt... Aš vis žiūriu į Kruonio pusę ir laukiu laukiu, pati nežinau, ko laukiu ir verkiu.

Paskiau jau įsitraukiau į darbą ir einu. Tik girdžiu Algio balsą: „Mergos, mama su tatuliu pareina...“ Aš puoliau bėgti pasitikti, bet atsiminus, kad dar Renai (Reginai) nepasakiau, nubėgau jai pranešti. Ji dar nenori tikėti, bet aš išdūmiau pas tatulį.

Pasisveikinau, o tatulis sako: „O kad vakar neatsisveikinot...“ O, Dieve, kaip aš galėjau... Bet jau dabar ir vėl gera, ir vėl linksma, galiu dainuot.

1944 m. rugpjūčio 27 d. Sekmadienis. Aš galvojau, ar ateis Algirdas daugiau čia, ar ne. Bet, Viešpatie, ir ateik tu, kad nori dabar, juk gaudo vyrus. O vargas vargas dabar jauniems vyrams. Jie bijo dabar ir nosį iškišt iš miško. Šiandien ir bažnyčioj nebuvo jų nė vieno.

Man dabar gera gyventi, bet visgi nuobodoka. Juk norėtųsi smagiai pašokti, linksmai pakalbėti, juk jaunas kraujas verda, reikia kur nors jį išlieti... Bet kur ir kada? Taip ir reikia sėdėti namie ir skursti. Be to, dabar karas ir tas viską sulaiko. Bet aš su viskuo sutinku ir man gerai.

1944 m. rugpjūčio 30 d. Trečiadienis. Viešpatie, tai laikas, tai laikas, kad vyrai bijo savo namų. Ir ar ilgai taip bus? Dabar jau ne tik jauniems vyrams reikia slapstytis, bet ir seniems. Kaip tatuliui... Papliurpė bobos, jog Jonas sakęs, kad jei tik ras tatulį – paims. Nori tikėk, nori netikėk, bet jau reikia šiek tiek bijoti. Ir ką tu jom padarysi, jei jis varysis? Na ir kas čia bus, kas čia bus? Bobos jau kalba, kad rusus supa. Ot, tada tai bus skerdynės. Bet tik bobos taip kalba, nors jos kartais prikalba.

1944 m. rugsėjo 5 d. Antradienis. Mano Dieve, ir kas čia dabar bus? Mano galva neišneša. Dabar gaudo vyrus iki 35 metų, o jau tuoj, žmonės šneka, visus ims, paskui ir moteris... Vieni sako, kad rusas eina pirmyn, kiti – vokietis... Tikras chaosas. Aš nieko dabar nesusigaudau. Tik vieno noriu, kad duotų ramiai gyventi. Dabar mano širdis šaukia: „Daugiau oro! Duokit kuo kvėpuoti!“ Aš laukiu, kad koks nors perversmas būtų ar karas pasibaigtų, ar kas. Bet juk frontas gali grįžti. Ir aš nesu tokia laiminga, kad vėl taip lengvai praeitų karas. Tada reiktų mirti, o gal išsiskirti... Ar taip, ar kitaip. Vis blogai. Dabar pati jaunystė, ir sėdėk, kad nori, namie. Tik verkt reikia pagalvojus ir melstis.

1944 m. rugsėjo 7 d. Ketvirtadienis. Ketvirtadienį gaudys, ketvirtadienį gaudys – jau nuo pirmadienio ta žinia sklinda ir eina vis tolyn. Ta žinia, atrodo, persisunkė ir oras ir medžiai, tik apie tai tekalba.

Išaušo gražus ketvirtadienio rytas. Saulė šypsosi. Visur tylu, ramu. Aš keliuosi su ta mintim, kad tuoj pamatysiu kareivį, o aš jų taip bijau, kad mielai kur nors jį nustumčiau, kad tik jo nematyčiau. Bet slenka minutės, slenka valandos ir vis tylu ir ramu. O vakare galiu drąsiai sakyti – tai buvo melas. Juk tai turėjo būti paslaptis ir niekas negali to žinoti, kada gaudys.

1944 m. rugsėjo 8 d. Penktadienis. Tai bus juoko, kad aš Adolfą įsimylėjau besapnuodama. Pirmiau aš jo visai nesapnuodavau, o dabar labai dažnai. Ir kodėl? Ir jis visada toks mielas ir malonus. Vienąkart jis, rodos, atėjo su savo žmona, o man taip širdį skauda, kad jis vedė kitą mergaitę. Iš tikrųjų ar aš verkčiau, jei jis dabar paimtų ir vestų? Greičiausiai, kad ne. Aš jo visai juk nemyliu. Užtektų pasisukti kitam panašiam, aš ir apie jį taip galvočiau kaip apie Adolfą. Juk per Sekmines man patiko Algirdas, bet užteko sužinoti, kad Rena jį myli – mečiau jį visai iš galvos. Ar tai jau meilė? Ne. Tai buvo tik jaunos mergaitės svajonė. Aš ir dabar svajoju net nežinodama, ar jis mane nors kiek myli. Ir dabar atsimenu pas Zentuką per vakarušką; jis taip eina iš užstalės, aš pakeliu akis – žiūri jis į mane, o jo akys taip keistai ir maloniai žvilga. Kai pažiūrėjau, jis linksmai nusijuokė, aš taip pat nusišypsojau. Ir kas galėtų tai šypsenai atsilaikyti?!.

1944 m. rugsėjo 11 d. Pirmadienis. Jau temo, kai mes vakarieniavom. Tik žiūriu, kažkoks vyras su šautuvu eina ir užlindo už išvietės. Aš nutirpau. Tatulis tik pažiūrėjo ir vėl atsisėdo. Nežinau, ką galvojo. O jis juk taip išgąsdintas. Paskui mama pradėjo kalbėti rusiškai su kažkokiu vyriškiu.

– Vežimą atvežė, – riktelėjo Algis atbėgęs.

Aš truputį nusiraminau. Atvažiavo tas pats rusas, kuris buvo tatulį areštavęs su Jonu ir atsivežė vieną pagautą su arkliu. O tas taip bijo ir vis nori pabėgti. Bet kur bėgsi, kai aplinkui stovi su šautuvais. Ir, kai tik jie susėdo valgyti, tas davė „fugą“. Greit išbėgo Jonas rėkdamas:

– Svetaka! Svetaka! – bet jo jau nė kvapo neliko.

Na, ir prasidėjo pragaras (o tas rusas buvo linksmas ir juokėsi). Išbėgo ir kad pradės šaudyti, net miškas skamba. O siuto kaip žvėris. Rėkia, graso tiems, kad paleido, žada net sušaudyti. Vienas bijo, o Jonas vapalioja ir jį dar labiau pykina. Bet pavalgęs, dėkui Dievui, išvažiavo. Visą laiką mano širdis drebėjo, atsigavo tik kai jie išvažiavo.

1944 m. rugsėjo 17 d. Sekmadienis. Taip ilgu, taip liūdna, kad net norisi verkti. Aš nežinau, kodėl man šiandien taip liūdna? Lyg ko trokštu, lyg ko ilgiuosi... Gal dėl to, kad Rena daug kalbėjo apie Adolfą? Bet greičiausiai ne dėl to. Jauna širdis reikalauja linksmumo, nors truputį. Bet paimk tu tą linksmybę... Reiktų pro ašaras juoktis... Dabar jaunus vyrus gaudo. O jei sugaudys, išveš, jie visi negrįžta? Dieve, kas tada bus? Nebus jaunimo ir ką tada mes vienos mergaitės veiksim?

Kai buvo per anksti ant mišių, nuėjom į paštą. Gal laiškas bus, galvojom. Nueinam, išeina Stasys. Pasisveikinam. Pabeldžiam, paštas dar uždarytas.

– Palaukit, aš tuoj atidarysiu, – ir nubėgo tekinas.

Mes manėm, kad jau čia tikrai kas bus, bet kur tau... Stasys taip paslaptingai juokėsi. Paskui ant kapų, mačiau, buvo jis. Turbūt Renytės buvo atėjęs pasižiūrėt?

1944 m. rugsėjo 18 d. Žmonės taip išsiilgę taikos, tai tik apie ją ir tešneka. O to galo vis dar nematyti. Tarpe dviejų savaičių, sako, jau turi būti kokia nors permaina, bet laukiam laukiam ir nesulaukiam. Tiek vargo, tiek ašarų ir kraujo mūs brangioj Tėvynėj. Gal jau mes atpirkom savo kaltes, gal duos Dievas kokią permainą? Juk kunigai pirmiau kalbėjo, kad Dievo rykštė nuo Lietuvos dar nekrenta, dar gali ji skaudžiai plakti už mūsų nuodėmes.

Štai dabar mes nusikaltėliai, baudžiami tos baisios rykštės. Bet, mano nujautimu, turi tuoj karas baigtis, o paskui vis gal bus geriau gyventi.

1944 m. rugsėjo 21 d. Sekmadienis. Tatulis pabėgo.

1944 m. rugsėjo 23 d. Šeštadienis. Kaip bloga, kai skauda širdį. Tarpais net dantis sukandus reikia kentėti. Bet kas būtų tada, jei jis būtų paimtas? Ką aš tada daryčiau? Jau dabar šeima beveik iširo, bet visgi tikimasi, kad vėl kada bus gerai.

Nežinojimas, kas bus toliau, stumia į nusiminimą. Mama jau visai baigia sunykti. Gal atlėks kaip žvėrys? Gal atims viską? O juk vis kas nors bus... Iki šiol tai dar ramu. Laukiu, kas bus...

1944 m. rugsėjo 24 d. Sekmadienis. Bažnyčioj šiandien verkiau. Ir taip ašaros byra, kaip pupos. Nežinau dėl ko: gal dėl liūdno giedojimo, gal dėl savo nuodėmių, o gal dėl tatulio ir dėdės? Ir taip norėtųsi išsiverkti, nustumti sunkumą nuo širdies. Jau gana, aš tvirta, galiu išsilaikyti, bet čia negalėjau...

1944 m. rugsėjo 26 d. Antradienis. Mama išėjo į Kaišiadoris tatulio „ieškoti". Išėjo ir ne tuoj grįš. Taip kelias dienas teks mums vienoms gyventi.

Daug yra džiuginančių žinių ir vilčių ateičiai. Vakar buvo Jonas atėjęs, tai jis pasakojo, kad tuoj bus karas, su Vokietija bus baigta ir rusai išeis kariauti su Japonija palikdami Lietuvą vieną ar po anglu. Juk tai nesvarbu. Šiandien iš ryto buvo atėjęs Kazakevičius, kuris taip pat apie tai pasakojo. Sakė, kad vietoj to žiauriausiojo jau paskirtas kažkoks žydas, kurio Jonas nepeikia. Tai jis Kazakevičiui pasakė: „Nebijok, tuoj ir vėl bus Lietuva, kaip buvo." Viešpatie, ką aš daryčiau, kad vėl būtų galima laisviau kvėpuoti ir gyventi. Turbūt iš džiaugsmo šokčiau ir dainuočiau... O dabar dar reikia kentėti ir laukti...

1944 m. spalio 1 d. Sekmadienis. Kaišiadoryse nieko gero. Galima sakyti, kad vien tik blogai: daug ką suiminėja, dėdė dar nepaleistas... Ir kas čia bus? O taip norisi tos ramybės. Dieve, kaip nyku ten tatuliui. Jis gi nežino kaip čia namuose apsieinama. Jau eisim trečiadienį. Gal kad jis žinotų, jog čia kol kas nieko baisaus, – būtų jam geriau. Bet iš kur jis sužinos, kad niekas jo dar net nesiteiravo, neieškojo? Gal čia greit baigsis..?

1944 m. spalio 15 d. Sekmadienis. Buvau toli toli, net pas tatulį. Buvau ir pas (neišskaitoma – *R. K.*), ir Pačėsuos, visur... Prabuvau daugiau kaip savaitę ir man visai nenusibodo. Degučiuos yra kareivių. Visi vyresni švarūs, jauni ir šiaip sau nieko vyrai. Aš beveik nekreipiau į juos dėmesio, nes man jų nereikia.

Ak, Dieve, aš nežinau, kas man yra: skauda širdį, neramu, lyg noriu ko ir pati nežinau. Rodos bėgčiau, eičiau toli į mišką, kad nepasiektų žmogaus akis, kur vien tik krūmokšniai, vien netvarka – gal ir ten nerasčiau vietos...

1944 m. spalio 29 d. Sekmadienis. Kaip greit dienos slenka baimėj ir neramume. Čia reikia bijoti, kad neišvežtų, čia vėl nežinai, į katrą pusę nukryps gyve-

nimas. Išardytai šeimai sunku vėl sueiti į vietą. Jau buvom pasirengę iš čia bėgti, bet kaipgi paliksi gyvulius... Be to, sužinojome, kad nieko valsčius nežino apie išvežimą, esą jiems negalima, jie tik gąsdina, o jiems negalima – likom.

Pirmiau aš nežinojau, kas yra gyvenimo audra, o dabar aš ją puikiai pažįstu. Audra įsisuko į mūsų namus: šeima išardyta, likom biedni. Ta audra pasiekė ir mane. Šiemet likau namie ir gal jau daugiau neteks mokytis? Ką gali žinoti, kas čia bus? Visi žmonės nusiminę...

1944 m. lapkričio 1 d. Trečiadienis. Visų šventės. Sapnuoju, kad aš jau atsikėlusi ir kad ponia girininkienė išvirusi kažkokios košės ir siūlo mums valgyti. Tik staiga kažkas pasibaladoja į duris. Rena pašoko greit ir nubėgo, o aš dar iš miego nesusivokiu, kas čia darosi. Tik staiga atbėga ji šaukdama:

– Rusai! Gal išvežt atvažiavo?

O, Dieve! Aš tik pašokau, bėgu, slepiuosi už baldų, manau, kad neras...

Paskui girininkas atidarė duris, įeina keli rusai ir klausia:

– Ar čia nebuvo joks svečias?

Aš kiek atsitokėjusi žiūriu, kad jų lovoj jau įsirangius guliu. Eina jie pažiūrėt, ar nėr prie mergiočių kavalieriaus.

– O kas čia? – rodo į mane.

– Eik jau eik, nebijok, – sakau aš jam, nes žinau, kad jie buvo naujokų gaudyt.

Paskui atėjo kiti rusai ir atsivedė Antaną Žibą sugavę. Paskui, kaip sužinojau, tai ir Masiaus Joną sugavo. Dabar jų pilni kaimai, bus sunku ir pasislėpti.

Vakar atvažiavo nauji girininkai. Tokie linksmi ir laimingi, jog man jų gaila, kad papuolė tarp tokių žmonių. Jiems gali būti taip pat kaip ir mums. Turi dar vaikus – berniuką penktų metų, o mergaitė trečių. Ji mokytoja, šiaip, nieko ponia... Jis atrodo daugiau linkęs į ūkį, o ji nelabai...

1944 m. lapkričio 19 d. Sekmadienis. Jau kuris laikas mes gyvename Andriūnuose, pas Ivašką, kurio irgi nėra. Man čia linksma ir smagu gyventi. Pas juos yra bernas Kazys, labai keistas vaikas. Nei jis nusijuoks, nei daug ką pakalbės, tik tyli. O kai ką pasako, tai sprink juokais. Pas jį dažnai ateina du jo draugai. Apie vieną nežinau ką sakyti... Atėjo jis tą patį vakarą, kai mes atvažiavom. Nieko sau, bet ar man jis gali rūpėti? Ateina kitąkart ir kaip kvailo jau akys žaibuoja. Aš maniau, kad taip man pasirodė. Žinoma, aš gal ir geriau atrodau už kaimo mergiotes, bet argi galima mane nors kiek gražia laikyti? Tai kvaila. Šiandien jie vėl ateina. Ir aš esu labai kvaila, noriu kad jie ateitų. Argi man reikia jų? Argi aš jais galiu džiaugtis? Jie mano svajų nesupras, o aš jų. Bet jauna širdis nori truputį laisvės ir jausmo. Aš žinau, kad mano akys šaltos, nes jos kitokios ir negali būti. Jos liūdnos, jos kartais verkia, kad taip dykai leidžia savo gražias jaunystės dienas, o jos praeina ir nebegrįžta. Ir nebegrįš tos gražios jau dienos!

1944 m. gruodžio 6 d. Trečiadienis. <...> Sekmadienį išeinu į bažnyčią. Pareinu – mamos nėra. Renytė pasakė, kad tatulis perėjęs anon pusėn (anoj Nemuno pusėj). Aš jo nemačiau, tik mama buvo su Algiu. Jinai pasakojo, kad gal tatulis gavo (darbą) už girininką Prienuose. Ten ir urėdas, ir pavaduotojas jam pažįstami. Jei jis gautų darbą, aš eičiau už gaspadinę. Man tai būtų labai gerai. Bet argi būna taip, kaip aš noriu. Beveik niekada.

Su Renyte beveik nesutinku. Kol kas ir pati nežinau... Gal dėl to, kad ji savo svajonėm siekia tik dabartį, o aš visą laiką svajoju vien tik apie ateitį. Ateitis – visas mano tikslas ir svajonė. Dabartis liūdna, darganota, o ateitis – vienas Dievas žino kokia bus.

1944 m. gruodžio 11 d. Pirmadienis. Viešpatie, už ką mes turim kęsti?! Už ką jis turi bijoti savo namų, šeimos? Šiandien jis vėl (kažkodėl neražo, kas tas „jis“ – *R. K.*) yra atėjęs. Pasakė žmogus, su kuriuo aš dar paėjau. Paskui sutikom mamą ir mama nuėjo... Aš grįžau per visą mišką viena. Man buvo liūdna, o kartais ir ašaros pasirodydavo akyse, nors buvo tikra rudens diena, bet aš liūdėjau. Manęs nedžiugino smilgos, pasipuošusios sidabriniais vandens lašeliais, liūdnai lyg sutartinę raudančios žaliaskarės eglės...

1944 m. gruodžio 24. Sekmadienis. Kūčios retai pasitaiko sekmadienį. Šiemet jos nelabai linksmos, bet ir visai liūdnos.

Vilūnų bažnyčioje pamokslas. Kunigas sako: „Šiandien valgysim Kūčias, bet ne visiems jos bus linksmos. Daugelis žmonių prisisotino verksmu, ne maistu...“ Aš verkiau. Dievas žino, kur valgysim vieni, o kur kitos tos šeimos Kūčios, pasisotinkim duona, kad tik galėtume būti kartu. Ką žmogus padarysi, kad taip atsitinka.

Ant stalo šienas kvepia. Aš galvoju, kur tatulis dabar sėdi ir ką jis galvoja? Aš meldžiuosi, kad laikas pasikeistų, tada vėl galėsime būti kartu. Aš bijau, kad mama nepravirktų prie stalo. Budžiu ir meldžiuosi, bet dėkui Dievui, viskas praėjo laimingai.

Atsimenu, kunigas sakė: „Gal greit viskas baigsis, ir tada, kam teks gyventi – gyvensime, kam reiks mirti – mirsime.“

Mirsime... Dieve, aš pasiduodu tavo valiai. Bet taip norėsis gyventi... Dieve! Nors aš šiandien ir pasiruošusi mirti, bet aš noriu gyventi ir tau Dieve tarnauti.

1944 m. gruodžio 25 d. Pirmadienis. Kalėdų pirmoji diena. Išaušo apsiniaukęs šv. Kalėdų rytas. Prislėgta nuotaika, oras niūrus. O dar pavėlavom į bažnyčią. Aš nežinau, ar buvo kada tokios liūdnos Kalėdos? Čia ne visi namie, čia ta baimė, kad neišvežtų, nepaimtų. Galų gale ir pati savęs pradėjau bijoti...

1944 m. gruodžio 26 d. Antradienis. Kalėdų antroji diena. Pranešė, kad rusai išvažiavo, jog nėra nieko baisaus. Lyg truputį linksmiau. Vakare jau lyg ir norėčiau dainuoti, lyg verkti, pati nežinau ko... Dainuočiau, bet nemoku dar tos dainos, kurią mano širdis leistų dainuoti.

Atsimenu, rodos, tik vakar tai buvo, o jau lygiai metai praūžė pro mus. Sėdėjau aš salėj, klausiau vaidinimo ir skendau akordų balsuose, truputį šokau, paskui pas Pauliukę šokom, žaidėm, juokėmės, o dabar turiu verkti ir bijoti.

1944 m. gruodžio 28 d. Ketvirtadienis. Atėjo iš ryto (dar mes miegojom) vienas vyrukas, toks kaip ir mes. Jis nežino, kur eiti: ar kur šaukia, ar kur širdis traukia – į giružę... Man jis patinka. Toks narsus ir išdidus atrodo.

Apie pietus išėjome, kur akys mato, kur kojos neša. Eidami vos ant kulkų neužėjom. Tik švilpia pro ausis ir taip keistai tartum sukdamosi. Aš tik išsižiojau ir vėpčioju, nežinau net ką sakyti. Tik paskui sugriuvom.

Atėjom į Sekionis pas B. Labai malonūs žmonės, tik mums nelabai malonu, bet ką gi padarysi, turbūt taip Dievas mums lėmė...

1944 m. gruodžio 31 d. Sekmadienis. Šiandien grįžtu iš Pauliukės, jau visai blogai. Pas mus buvo atvažiavę rusai ir viską surašė, visą turtą. Aš verkiu, kad daug ko netekom – džiaugiuosi, kad likom gyvi, nepaliesti. O ten jau buvo gražiai: norėjo ir padegti, ir nušauti Kriaučiūnienę. Baisu.

Parėjusi radau vieną Ž. gulintį. Jų čia ir daugiau būta. Paskui vakare ir daugiau atėjo. Atsigulu ir galvoju, ar aš esu nors kiek graži? Man šiandien ypač tai neišeina iš galvos, nes mačiau vieno švelnų žvilgsnį, kito du, lyg aksomas, trečio – susidomėjusį... Galgi ir turiu aš to švelnesnio grožio, kuris visus traukia.

Dvyliktą valandą šaudo nuo kalno, šaudo iš aerodromo sutikdami Naujuosius metus, o aš tuo tarpu guliu ir galvoju, kokie bus šie metai... Duok, Dieve, kad jie būtų geresni.

1945 m. kovo 15 d. Ketvirtadienis. Marijampolė. Kiek laiko nusinešė užmarštin... Praėjo dienos, ir gražios, ir liūdnos. Aš iš namų išvaryta klajoju iš vienos vietos į kitą, iš vieno kampo į kito pamesdama ir vėl atmindama liūdnas savo mintis. Ilgai gyvenau Čiuoderiškiuos, paskui pas Mariutę Marijampolėj. Surgučiuos man gerai, tik kartais jaučiuosi tokia vieniša, tokia nereikalinga, kad noriu bėgti, eiti, bet šiaip ten labai gerai, ypač labai gerai susigyvenau su Vincu, mėginsiu viską po truputį aprašyti.

Dabar gyvenu pas Mariutę. Aš čia kaip namie. Bet ar aš turiu dabar namus? Ne. Kur gyvenu, ten mano ir namai. Kaip sunku neturėti namų. Aš dabar daugiau galvoju negu verkiu, bet nieko gero neišgalvoju. Tik laukiu dabar pavasario, o pavasaris, man rodos, atneš ne tik žydinčias pievas, žalius lapus, papuoš baltai kriaušes ir obelis – suteiks džiaugsmo ir vargo, bet dar apvers visą pasaulį aukštyn kojom ir iš to sugriuvusio mūro išaugs skaisti gėlė ir suteiks man gyvenimą. Aš galvoju, kad man reikia daug ko, kad nenukrypčiau nuo kelio, kuriuo ėjau. Man reikia kokio nors darbo, kad galėčiau į jį pasinerti iki kaklo, kad kiekvieną valandą būčiau užimta, o svarbiausia – dvasiai reikia peno. Jau daugiau kaip pusė metų nieko neskaitau, nieko negirdžiu, o tai niekad neišeina į gera.

1945 m. balandžio 15 d. Ketvirtadienis. Klebiškis. Kiek daug vandens nubėgo upėmis, kiek daug nunešė vargo ir ašarų nežinomon šalin. Praėjo Velykos ir vis nėra nieko naujo. Aš dabar parėjusi namo – Klebiškyje. Čia tėvai, čia sesuo, beveik ir namai... Eidama sakiau tuoj grįšiu, bet čia taip gera, jog mielai pasilikčiau visai.

1945 m. balandžio 21 d. Šeštadienis. Kaip žadėjau grįžti į Čiuoderiškius, taip čia sėdžiu ir galbūt visai čia pasiliksiu.

Vieną dieną mokiniai sodino mišką, o su jais buvo ir mokytojas. Išsikalbėjom, kad yra mokytojo vieta Prienlauky, ir jis apsiima tą vietą išrūpinti man, tik reikia poros butelių „šnabės“ ir nuvažiuoti į Marijampolę. Tik gausim ir važiuosim, ir štai aš būsiu mokytoja. Įdomu, kaip aš tuos vaikus mokysiu pati nieko nemokėdama? Bet vis kaip nors apsuksiu aš jiems galvas. O gali būti, kad iš to nieko nebus, bet mokytojas tvirtina, kad bus. Bet su tuo mokytoju važiuoti aš nelabai noriu, toks girtuoklis...

1945 m. balandžio 22 d. Sekmadienis. <...> Aš labai noriu būti mokytoja. Nežinau, ar man pasiseks? Mokytojas vėl čia, bet padvados trūksta ir nėr su kuo važiuoti. Gal kaip aš labai noriu, tai greičiausiai neišsipildys mano norai. O man visuomet taip būna: ko trokšta širdis, to niekaip negaunu. Gali ir čia taip būti...

1945 m. balandžio 23 d. Pirmadienis. Mama išėjo į Darsūniškį. Galvojau, ir karvę parsives, o tada jau bus gerai. Šiandien padariau dvi klaidas, ale dar ir stambias. Iš ryto, kai atėjau į virtuvę, jau buvo Juozas (jaunas technikas paskirtas dirbti į girininkiją – *R. K.*) atėjęs. Aš tai žinojau ir tvirtai buvau nusprendusi paduoti ranką, bet kas man užėjo, kad pasakiau tiktai labas ir praėjau visai nieko negalvodama. Paskui tik supratau, kad pasielgiau negerai. Dar gali pamanyti, kad įsivaizdinu, nors aš tik nedrįstu...

Antra vėl su tuo Juozu: jis tada atsisveikino su manimi, o aš perėjau į kitą pusę, kur jis per mane turėjo atsisveikinti su Regina. Jis paduoda man ranką, o aš lyg apakus sakau: „...Kad jau... Jau – atsiprašau...“ O, Dieve, juk man reikėjo paduoti ranką ir viskas būtų buvę gerai. Ir vėl aš pasielgiau netaktiškai.

1945 m. balandžio 28 d. Šeštadienis. Buvo atvažiavęs Išganaitis su dviračiu, tai aš lėkiau dešimtsyk ratu vidury kiemo. Smagu! Paskui išėjo ir Juozas. Aš jam perdaviau dviratį. Renytė visai nevažiavo. Paskui jis prisikabino, kad mes katra nors sėstume, o jis pavėžins. Aš įsidrąsinau ir sėdau. Didelio čia daikto... Paskui kitąkart vežė net ligi miško. Vienas gerumas sėdėti ant to „ruliaus“. Bet kai taip gražiai prašo – nėr kaip atsisakyti. O aš nieko blogo nematau: dabar labai greit prie žmonių priprantu.

1945 m. balandžio 29 d. Sekmadienis. Kaip laukiau, taip ir atsitiko. Šiandien pas mus atėjo partizanai. Vienas gulėjo lovoj, o trys kluone. Kai aš įėjau, jis dar miegojo rankas susidėjęs ant galvos, stambus vyras. Po to buvau lauke, o kai įėjau, jis jau buvo atsikėlęs ir kalbėjo. Aš galvojau, ką jam pasakyti, bet jis pirmiau pasakė „labas rytas“. Ir gerai, bet man jis nė galvoj... Ir štai kaip visuomet: aš jau per pusryčius pastebėjau, kad jam pradedu patikti, o man tai visai į galvą neatėjo, paskui jau nežinojau kur akis dėti, kai pažiūri...

<...> Renai jis patiko... O man... Gal dėl to, kad partizanas? Paskui atėjo į kambarį, daug plepėjom, buvo linksma, daug ką man papasakojo: kaip jie kariauja, kaip gyvena, koks jų vadas. Man patinka, kad jis manim pasitiki, sako:

– Aš tave ir po metų pažinčiau, jei sutikčiau...

Čia jie buvo vieną uždarę. Su tuo jis toks žiaurus, tik kamantinėja, o kai aš įeinu, jis atsigręžta ir juokiasi. Renytė sako, kad tokie dažniausiai būna labai švelnūs. Išeinant atsisveikino, stipriai ranką paspaudė ir žadėjo dar kada užeiti. Aš tikiu, kad jis užeis ir, žinoma, noriu...

1945 m. gegužės 12 d. Šeštadienis. Naujienų – galybės. Pasibaigė karas. Bet aš nešokau, nesidžiaugiau, kaip galvodavau, tik mažai tikėdama paklausiau: „Mama, ar tikrai?“ Ogi pasirodo, tikrai. Bet kas iš to, kad pasibaigė karas, vis tiek gaudo vyrus, gal dar ir aršiau... Dabar tos komisijos, tiesiog ima visai jaunus vyrus, sako – nepaleidžia. Oi, vargas vargas – daugiau nieko. Pasakoja, kad galimas daiktas – antras frontas. O tada jau vargas mums.

Dabar jau vėl kitokios, geresnės, naujienos. Kalba, kad atskrenda lėktuvu Raštikis, Vaitkus ir kažkoks profesorius, o anglų laivynas Baltijoj. Jau dabar bus gerai.

Vėl nauja nelaimė. Mama serga. Jau iš pradžių atrodė – visai blogai, tik apie mirtį kalba ir jau neiškalba, o aš verkt ir prašyt Marijos užtarimo. Dabar jau geresnė, šiandien daktarą buvo parvežę.

1945 m. balandžio 3 d. Sekmadienis. Kiek daug nuplaukė vandens upėmis, kiek daug vėjų pralėkė pro mūsų šalį, o Lietuva, kaip kentė, taip ir tebekenčia. Visa žemė virto dausa. Tie gojai, tos pievos, tie vieniši medžiai, puikūs laukų krūmai taip puošia Tėvynę, kad norisi viską apglėbti ir bučiuoti bučiuoti... Bet, deja, tuoj rankos lyg nesavos nusileidžia, o galva nusvyra ant krūtinės ir matai, kaip iš tų medžių, krūmų, gėlių ir gojų varva raudonas kraujas. Tai mūsų brangių brolių kraujas. Jie kenčia, kenčiu ir aš su jais ir nieko negaliu padėti, gal vien tik malda... Ir dėl to taip nieks nemiela, toks liūdesys spaudžia sielą.

1945 m. birželio 24 d. Sekmadienis. „Jau gana tingėt!“ – pasakiau sau. Jau reikės kasdien rašyti dienoraštį, tiek daug minčių nueina niekais.

Pirmiausia reikia nagrinėti save: ką galvoju, ką mastau ir ką apie mane galvoja? Kas aš? Aš – vargo mergaitė. Argi nevargstu aš dabar taip gyvendama? Darbo nėra, dabar visų bijok, sėdėk per dienų dienas namie, nei mokytis, nei skaityti, nei kur išeiti...

Šiandien vėl buvau pas Marytės S. seserį pasakyti, kad kažkoks *Strazdas* jų laukia. Ten jų yra trys su Marytės seserim. Viena juodukė, nelabai graži, bet labai maloni mergaitė, ji su manim atėjo, o kita – tikra gražuolė, tokia apskritukė, smulkutė. Man ji labai patiko. Kad aš tokia graži būčiau!

Strazdas dėkojo man, kad nuėjau, o aš galiu dėl jų ir dukart tiek nueiti. Man juk visai nesunku. Tik pasivaikščiojimas.

1945 m. birželio 27 d. Trečiadienis. Į mūsų girininkiją atvyko naujas buhalteris, jaunas vyras – Vacius. Jis buvo vakar, buvo ir praėjusią savaitę, linksmas ir veido bruožai nieko, bet jis man nelabai patiko.

Vakar atėjo Vacius. Tik mudvi buvom likusios namuose. Prasidėjo kalbos, juokas. Kai tik jis prakalbo, aš iškart supratau, kad girtas, tik velia žodžius į krūvą. Jis taip smailiai žiūri, lyg aš jam patikčiau.

– Tik pamato gražesnę mergaitę ir nežino, ką daryti, – pasakė Regina.

Nejau aš nors kiek graži? Aš tai dar neįsitikinau, o iš daug žmonių esu girdėjusi sakant: „Kokia graži mergaitė! Šita gražuolė... Sudie, gražuole...“ Bet ar tai tikra – nežinau. Ir kiek sutikau vyrų per šiuos metus, atrodo – kiekvienam gerą įspūdį padariau, o kuriam nepatikau, nepeikė irgi, bet dažniausiai – patikdavau. O kas man iš tų visų patikimų? Aš visus juos sutinku su šalta širdim, nors man gerai, jei kam nors patinku. Bet aš negaliu parodyti nors kiek jam palankumo. Kas iš to, jei jis mane pamils? Aš jo tikrai nemylėsiu, nes man jie visi vienodi. Juozui, atrodo, nei nepatikau, nei patinku. Tik retkarčiais jo svajingos akys sustoja prie manęs, bet mano šaltumas viską atlaiko. Aš kaip tas vėjas: einu, trankau viską, juokiuosi, o kai noriu, tai tampu labai rimta.

Nežinau, katrą savaitę aš pirmąkart pamačiau Vacių. Išlėkiau ant gonkų truputį suniurus, paraudus, o trumpa suknutė ir baltas žiurstas (prijuostė – *red. pastaba*) gal ir suteikė man žavumo, kad jis taip smarkiai kelis kartus dirstelėjo į akis, o aš žiūrėjau į jį visą ir tada man toptelėjo į galvą, kad jam patikau. Mano neapsijuokta. Kitais kartais jis taip ir sekiodavo mane. Nebijok, ne taip jau greit tu, vėjavaiki, mane gali suviliot... Aš su juo ypač – labai rimta, mažai juokiuosi, nežiūriu į jį, o jei ir pažiūriu, mano akys nepasikeičia. Aš savo nutarimą pildau: neslepiu nieko, ką žinau ar manau – viską parašau.

1945 m. liepos 1 d. Sekmadienis. Kažkoks sunkumas slegia širdį. Jo ir aš pati nesuprantu. O ar gali kitas suprasti ir paguosti? Ne. Aš pati nusiraminu, kažkaip savaime tas praeina ir vėl man būna gera, linksma ir vėl aš juokiuosi, lakstau kaip vėjas. O, tikrai iš manęs dabar vėjas. Tatulis gal dėl to mane labiau myli negu Reną? Mama – nežinau katrą. Bet tegu nori myli, tegu ne – man vis tiek gera.

Penktadienį tatulis su Vacium išvažiavo į Marijampolę broniruočių visai urėdijai. Šiandien turėtų grįžti.

1945 m. liepos 2 d. Pirmadienis. Tatulis parvažiavo apie trečią valandą nakties girtas. O, Dieve, kaip man sunku iškęsti tą girtumą, mamos pyktį. Negaliu, man tada ir pikta, ir gaila, ko – pati nežinau. Tada sakau, kad aš nelaiminga turėdama girtuoklį tėvą, man gėda.

Konferencija jau pasibaigusi. Sako, jog rusai turi išeiti ligi liepos 15-tos. Nežinia, kaip bus, bet, konferencijai pasibaigus, galima tikėtis ko nors geresnio.

Iš ryto buvo atėjęs Vacius, toks suvargęs, kad iš karto net nepažinau. Sako, galvą skauda. Turbūt vakar irgi „gražus“ buvo. Kaip tie jauni vyrai įprato gerti tuos nuodus, sunku bus beatprasti.

Šiandien buvo atėjęs ir Juozas. Jis man geriau patiko, toks linksmas, kalbus... Jis man labai panašus į Renos Algirdą, toks pat rimtas ir veido bruožai truputį panašūs. O ji jau jį turbūt visai pamiršo? Mažai kada užsimena, o dar mažiau galvoja. Bendrai, aš jos gerai nesuprantu, o ji mane dar mažiau.

Mačiau gi šiandien tą išgirtąją gražuolę Ališauskaitę. Buvo šiandien atėjus. Aš tuoj nubėgau pažiūrėti. Nieko, graži mergaitė, o ypač, kai juokiasi, tik per daug jau riebi. Ji daug didesnė ir riebesnė už mane, o irgi baigė 6-ias klases. Jei mokyčiaus Prienuose, būtume abi kartu.

1945 m. liepos 4 d. Trečiadienis. Auštant išgirdau klebenant mūsų duris. Mama išėjus pradėjo kalbėti su vyriškiu. Aš jau žinojau, kad mūsiškiai, tik nežinojau – kokie. Įsiklausiau į balsą, Dieve, už tokį balsą gali viską atiduoti, kad tik jį girdėtum, o auštant rytui, ypač jis buvo puikus, man labai patiko ir aš klausiau. Tik jiems įėjus į kambarį, pažinau, kad tai *Kėkštas* (Bronius Vilkas – *R. K.*). Jis jau buvo pas mus ir yra mūsų kaimynas. Norėjau Reginą kelt, bet susilaikiau. Bet ji išgirdo tarškinantis ir prabudo.

– Kas? – paklausė.

– Tu nežinai... *Kėkštas* atėjo.

– Kur? Kas? Ar tikrai? – klausinėjo ji manęs ir taip nudžiugo, kad aš tuoj supratau, jog ji jo laukė. Ir tas žavingumas, kurį jam suteikė balso grožis, ir švelnumas dingo man iš širdies ir aš pradėjau juoktis, kad gražiai sumelavau, o ji patikėjo.

Supykusi vėl atsigulė žadėdama tuoj vėl miegoti, bet ateiną garsai iš kambario, jai, matyt, nedavė ramybės ir, jiems einant į kluoną miegoti, ji greit prišoko prie langelio pažiūrėti. Matyt, jai buvo labai įdomu, kad kėlėsi iš lovos...

Gerokai pamiegoję ir pavalgę pusryčius, išėjo toliau. Pasakoja, kad jų vargas tuoj baigsis... Dieve! Dieve! Aš už juos meldžiuos.

1945 m. liepos 8 d. Sekmadienis. Vakar parėjo mama su Regina iš Darsūniškio. Naujienų daug, bet man jos neįdomios. Aš norėčiau ką nors geresnio išgirsti, kad nudžiugintų širdį, nušvistų akys, bet tos žinios kaip nėr, taip nėr. O jos laukiu

ne tik aš viena, ne tik mūsų šeima – jos laukia visa Lietuva. O ar sulauks? Lietuva sulauks, o aš – nežinau. Kalbama, kad nuo šio mėnesio 15 d. pasikeis, bet aš netikiu. Netikiu todėl, kad tų penkioliktų ir dvidešimt penktų jau daug praėjo. Praėjo daug, o kiek dar praeis? Bet aš kažkodėl ir tikiu, kad tuoj turi viskas pasikeisti... Kažkaip širdis jaučia, kad einama prie galo...

1945 m. liepos 17 d. Antradienis. Norėjau rašyti apie linksmas džiuginančias valandėles, bet šiandien negaliu. Mane slegia kažkoks sunkumas. Aš žinau – kiekviena liūdėtų ir verktų, jei žinotų tai, ką aš žinau.

Anksti rytą mane prikėlė Renytė dėl didelio ir artimo šaudymo, bet aš neėmiau į galvą ir vėl greitai užmigau. Sapnuoju, kad pas netolimą kaimyną yra nušautų. Atsikėlusi tikrai sužinojau, kad trys nušauti. O varge, pažįstami vyrai! Bet aš neišsigandau, nenubalau, kai pamačiau raudant vieno motiną, pravirkau. Aš verkiau ne dėl motinos raudojimo, ne dėl nužudytų vyrų, aš verkiau dėl Lietuvos.

– Dieve, atgręžk savo gailestingą žvilgsnį į mūsų žemelę, pažiūrėk, kaip ji kenčia, kiek žūsta lietuvių, labai mylinčių savo gimtą kraštą. Ir už ką?! Dieve! Už ką?! – šnabždėjo mano lūpos, o graudžios ašaros riedėjo per skruostus.

Bet greit nusiraminau. Dievas žino, ką daro, tik reikia karštai melstis ir jis išklausys.

Vėl juokiausi, vėl dainavau lyg niekur nieko. Aš negaliu liūdėti tų, kurie žuvo už Tėvynę. Gal gi jie laimingesni už mus? Jie savo kančias atkentėjo gyvendami šioje žemėje. O pasimelskit jūs, kurie sėdit Jo dešinėje už mūsų žemę, brangią Lietuvos.

– Gal yra ir kita tokia išdykėlė kaip jūs? – šiandien paklausė Vacius stovėdamas prie lango.

– Aš išdykėlė? Ir ką tu, vėjo vaike, sugalvojai?

Aš išdykėlė... Ir gerai. Mano pasiekta, nes jau dukart girdžiu, kad esu išdykėlė. Aš esu linksma išdykėlė ir gal dėl to mane myli. Visiems žmonėms daugiau patinka linksmumas. Aš nesu jau tokia išdykėlė, kad gaudyčiau vėjus, nors, tiesą pasakius, noriu kartais lėkti paskui tą margaspalvį drugelį, skinti gražiausius pievų žiedus ir bučiuoti visa, kas žemėje gyva ir miela, bet ne visuomet. Kartais aš sėdžiu užsisvajojus ir tada man sunku ištarti žodį ar uždainuoti. Bet, jeigu jis laksto paskui išdykėlę, tai jam patinka linksmos mergaitės. Bet ar man svarbu, kas paskui mane laksto? Visai ne. Nors, kai jis yra čia, aš apie jį kartais pagalvoju, bet, kai nėra, nė neatsimenu, kad toks pasaulyje yra...

1945 m. rugpjūčio 1 d. Trečiadienis. <...> Nieko dabar negalvoju, nes mano mintys per siauros, kad galėčiau viską apimti ir suprasti. O užeina kartais noras šokti, juoktis, linksmai padūkti. Ir tada aš lenkiu galvą nusiminusi, kad turiu sėdėti namie. Ir vėl galva kyla su mintimi spindinčiose nuo ašarų akyse. Gal reikia, kad aš sėdėčiau namie, žiūrėčiau į dabartinę mūsų būklę blaiviomis akimis ir suprasčiau, kokia didi yra ta maža Lietuva, nešanti vargo naštą, o supratusi dar karščiau pamilčiau tą kraštą, už kurį mūsų broliai kraują lieja? Jie lieja kraują, žūsta už savo Tėvynę... O aš? Ką darau aš? Aš dar noriu šokti... Ar aš galiu šokti ant jų kraujo, ant senos motinos, verkiančios sūnaus, ašarų?

1945 m. rugpjūčio 3 d. Penktadienis. Ar tam aš pražydau jaunatvės žiedu, kad matyčiau žūstančius žmones, krauju pasruvusį dangų? Kiek žūsta nekaltų žmonių, kiek kraujo sugeria šventa mūsų žemė... Jau lyg buvo aprimę mūsų žmonių šaudymai ir aš visą baisumą buvau užmiršusi, bet šios nakties įvykis perkėlė mane į baisią mūsų būklę.

Vidurnaktį mane prikėlė baisus šaudymas. Aš neišsigandau, tik širdis drebėjo dėl žūstančių žmonių. Aptilo, ir aš vėl nulindau į palėpę miegoti. Pramerkusi snaudžiančias akis pamatau krauju pasruvusį dangų. Tikras kraujas. Tik varva.., varva, rodosi... Ir tikrai tuo metu kraujas sudrėkino Jiesios krantus, ten žuvo du jaunystės žiedai... Už ką? Niekas nieko nežino ir negali žinoti, nes jie buvo tylūs vyrai, niekur nesikišo, žino vien Dievas...

Ar nereikia iškėlus rankas melsti atpirkimo, kai žūsta šimtai Tėvynei reikalingų narsiausių vyrų. Aš neverkiu, nes jau pripratau prie visokių žudynių, bet mano širdy verda gailestis ir pagieža tiems, kurie... Bet, o Dieve, kaip aš galiu padėti? Negaliu gi aš plikomis rankomis nuversti kalnus, pertvarkyti pasaulį. Kokį radau – tokį paliksiu. Bet kaip liūdna regėti tokius vaizdus... Ne veltui mano akys vakar buvo sustingusios tolumoj, tarsi nelaimę nujausdamos...

1945 m. rugpjūčio 6 d. Pirmadienis. Laukuose išmėtytos gubos teikia džiaugsmo. Aš norėčiau kartu su jomis džiaugtis, bet širdis nesidžiaugia. Aš negaliu verkti, bet negaliu ir džiaugtis. Net neturiu dėl ko džiaugtis. Taip visuomet aš viena be draugo, be knygos... O kartais man taip ilgu, neramu... Bet prie visko žmogus pripranta. Ir Lietuva priprato prie kraujo. Šiandien girdėjom net dainuojant...

Nors man kartais neramu, bet tai nesudraudžia manęs nuo linksmo juoko, dainos. Aš jau pripratusi ir žudymai kartais tik tą valandą numalšina juokus ir dainas, bet aš vėl dainuoju ir man linksma. Mirusiems – dangus, o gyviesiems – gyvenimas.

1945 m. rugpjūčio 15 d. Antradienis. Žolinė. Argi buvo kada tokia liūdna Žolinė? Niekada. Jos visada būdavo su juokais ir dainom, bet aš džiaugiuosi, kad jos sulaukiau. O kiekgi žmonių jos nesulaukė? Kiek kenčia kalėjimuose?

Mama šiandien parėjo iš Kaišiadorių. Ten dar blogiau. *Dėdė* ir Julius suimti. Kalbama, kad pareis, bet jokios žinios. O Stasius buvo mokytojas, dabar Vilniuje kursuose. Jam gera, jis žmonių pamatys, prasilavins. O aš? Aš šiandien namie ir laukiu, o ko – pati nežinau. Įdomu jį susitikti dabar po tiek laiko. Greičiausiai pasikeitęs ir, žinoma, daug drąsesnis... Mano svajonė įvyko ir aš turiu nesigailėti, kad taip įvyko, nes aš norėjau, kad mes išsiskirtume. Taip atsitiko, kad išsiskyrėme, o kada susitiksim – nėr žinios. Kad laikas pasikeistų, gal tada greičiau, bet dabar negali būti nė kalbos.

Aš taip pat noriu gauti mokytojos darbą netoli namų. Reikia dar nueiti į Šilavotą pas centrinės mokyklos mokytoją pasitarti, bet niekaip neprisirengiu.

R. K. p a s t a b a: taip ir baigėsi **Olės** (**Aleksandros**) atskiri rašyto dienoraščio fragmentai. Manau, kad jis buvo rašomas ir toliau, bet likusi jo dalis manęs nepasiekė...

Iš **REGINOS** *dienoraščio*

1944 m. rugpjūčio 20 d. Sekmadienis. Štai jau visa savaitė kaip mes namie. O čia taip gera... Jau buvom kelis kartus Darsūniškyje. Jau ir Algirdas namie. Man lyg ir linksma pasidarė, kad jis gyvas ir sveikas, Sakė, kad truputį sužeistas į koją, bet tai menkniekis. Buvau šiandien bažnyčioje, sutikom daug pažįstamų mergaičių. Susitikom ir Eleną, Algį mačiau tik iš tolo. Gaila, kad neteko susitikti...

Elena užsispyrė, kad pas ją nueit. Aš lyg ir nelabai norėjau, bet su Pauliuke nuėjom. Ji gyvena pamiškėje, mus truputį pavaišino, tokia gera buvo visų nuotaika, visokius juokus pasakojom. O ta Pauliukė, kad suskels ką, tai nors trūk juokais.

Gerokai pabuvę ėjom, o Elena su Pauliuke mus lydėjo. Žiūrim – prie Mikalausko vartų stovi Stasys Zavist... Jis tuoj atbėgo mūsų pasveikint. Tikrai juokingas... Jis mus su mergaitėm toli palydėjo. Jau jis kad pasakys ką...

Parėję persirengėm ir rašėm. Aš vis nepamirštu Algirdo. Man kažkaip atrodė, kad jis ateis, bet aš jį vis tiek pamatysiu. Susišukavus išėjau į lauką pažiūrėti. Ir ko? Pati nežinau. Man atrodo, kad galiu jį pamatyti. Pasižiūrėjau į vieną kelią – nieko, o kitu ėjo du juodai apsirengę berniukai. Mano širdis nujautė, kad jis. Aš Olytei (Aleksandrai) nieko nesakiau, bet žiūrėjau, ar jis. Kiek palaukus, pasuko į mūsų keliuką. Tai buvo Algis ir Juozas Vadvil... Jis, matyt, jį buvo paėmęs dėl kompanijos. Kaip jis karštai pasisveikino... Taip pažiūrėjo į akis... O aš lyg ir susijaudinau. Dieve, koks jis geras vaikas! Jis manęs ne tik kad neužmiršo, bet dar ir pasiilgo. Kitas jokiu būdu neitų tris kilometrus, o jam menkniekis.

Ilgai sėdėjom gonkose. Juozas skubėjo namo, o Algis nėjo, kartu buvo ir Aldona. Jis daug kalbėjo apie karą. Vargšelis buvo sužeistas į koją. Jis dabar daug įdomesnis. Būtų įdomu su juo vienu pasikalbėti. Jo toks gražus žvilgsnis, pilnas meilės. Bet aš kažkodėl labai bijau jo... Jo akys tikrai gražios. Kaip gaila, kad su juo netenka dažniau susitikti. O kai mus iškels, tai jau sudie, Algi...

Jauniems vyrams poryt reikia stoti į kariuomenę. Gal jis išeis? O jei neis – reiks slapstytis.

1944 m. rugpjūčio 25. Penktadienis. Dieve, kaip baisu! O kas pas mus atsitiko... Viešpatie! Viešpatie! Tėvelis su Kazalėnu gulėjo prie naujo namo, o mes grėbėm avižas. Atbėgus Olytė pasakė, kad atvažiavo trys kariai ir Šermukšnis. Aš nieko blogo nepajaučiau ir dirbau toliau, bet Olytė pasakė, kad tatulį areštavo ir laiko pastatę prie sienos. Su mama bėgom namo, o mama susinervinusi juos vagims išvadino. Tie supykę ir ją pastatė prie sienos. Aš nežinojau, kas su manim pasidarė? Galvojom, kad sušaudys. Su Olyte abi kaip pamišusios bėginėjom neturėdamos kur dėtis. Aš norėjau verkti, bet neįstengiau, persižegnojusi ėmiau karštai melstis ir maldoj radau paguodą. Pasidarė ant širdies lengviau. O tėvelius vis laikė „ant šautuvų“. Už ką? Už ką mes taip kenčiam? Bet čia tėvelį atsivarė į kambarį jų tas vyresnysis ir tardė, o mama vis stovėjo prie sienos. Kaip skaudu... Vėliau ir mamą paleido, bet paprašė užkąsti. Sakė, kad paims arklį. Arklys tai – tuščia jo, kad tik tatulį paleistų.

Jiems dar ir degtinės davė, ne tik užkąst. Pavalgė, pagėrė, bet vis tiek tatulio nepaliko. Išsivežė jį kaip didžiausią nusikaltėlį vežime. Visi ramina, kad grįš. Duok,

Dieve... Ir mano širdis taip sako, kad grįš... Dieve, kaip skaudu! Už ką mūsų tauta taip kenčia nuo tų barbarų? Už ką jai skirta tokia didelė bausmė? Už ką?

Dabar ir Darsūnišky yra kareivių, kurie gaudo jaunus vyrus. Kaip skaudu, kad savoj tėvynėj nėra ramios vietos. Turi visų bijot kaip zuikis... Bet nejau ilgai taip bus?

1944 m. rugpjūčio 30 d. Trečiadienis. Tėvelį ant rytojaus paleido. Dabar jis vėl „truputį" pasitraukė toliau, nes Lapinskas Jonas žada jį suimti. Jam tai nėra kulkos... Vaikščioja su kariais ir gaudo vyrus, bet jam dar nė vieno nepasisekė sugauti.

Šiomis dienomis truputį sirgau. Taip bloga sirgti... Nė į bažnyčią negaliu nueiti. O taip prisisvajojau... Vargšas Algis jau slapstosi. Koks dabar tų jaunų vyrų gyvenimas! Negali namie būti – tai vargas. Gaila man jo ir aš už jį kas vakarą meldžiuosi. Man taip atrodo, kad jo nemyliu, aš jį tik gerbiu, kad jis toks šventas. O gal atvirkščiai? Bet aš apie jį dažnai pasvajoju, man vis rodosi, kad jis nieko negali mylėti.

1944 m. rugsėjo 1 d. Penktadienis. Kaip tas laikas greit bėga! Štai jau vėl tuoj sekmadienis. O gal ir Algis ateitų? Kaip būtų gera! Aš noriu jį nors paskutinį kartą pamatyti ir su juo pakalbėti. Aš taip noriu, kad jis ateitų... Nors dabar jauniems vyrams negalima viešai rodytis, nes dažnai rusai gaudo. Bet gal kaip nors? Vargšas Algis. Atsigulusi visuomet svajoju apie jį. Jis toks geras ir rimtas vaikelis... Bet koks jau jis „vaikelis" – 22-ejų metų, bet aš visus juos įpratusi vadinti vaikais. Sekmadienį žadu eiti į bažnyčią.

1944 m. rugsėjo 7 d. Ketvirtadienis. Sekmadienį bažnyčioj nebuvom. Truputį apsiniaukė, tai bijojom, kad nelytų, nes nebūtų kur pasislėpti. Buvo atėjusi seniūno Elena. Linksma mergaitė. Kai mes ją palydėjom, ji pasakė:

– Tavo simpatijai dar nereikia į kariuomenę...

Man dingtelėjo mintis apie Algį. Aš nežinojau, ką ji man primeta. Pradėjau jos klausti ir gyniausi, o ji man tiesiog prikišo Stasį. O, kokia kvailutė! Kad ji žinotų mano jausmus, tai nė neužsimintų. O tas Stasys dažnai ateina pas juos su broliu, tai ir išsiplepėjo. Kvailys... Sakė, kad buvo susirūpinęs dėl manęs – ar parvažiavusi. Ir ko jam reikia iš manęs? Juk jis pirma matė, kokia aš jam buvau „palanki". O Olytė tai vos neriktelėjo – „ne tas"... O tai būtų juoko. Ji sakė pasakys kada nors ateiti, o aš jai už tai pažadėjau rykščių. Ji labai nustebo. Bet ar apie jį nepagarbiai prasitardavau? Ir jei kada aš jį pamatysiu ateinantį, tikrai pasislėpsiu. Kam jis man reikalingas?

Rytoj vėl šventa. Nežinau, ar galėsiu eiti į bažnyčią, nes skauda kojį. Gal ryt Algis ateis. Aš šiandien lyg kažką sapnavau. Dabar dažnai sapnuoju Adolfą ir jį. Gal ateis abu? Prašė ateiti Elena, bet mama turbūt neleis, nes per mišką kiek pavojinga, vaikščioja girtų rusų, be to, ten pas ją Stasys ateina, kurio aš visai nenoriu sutikti...

1944 m. rugsėjo 10 d. Sekmadienis. Šiandien buvau bažnyčioj. Visą laiką buvau su Elena ir Nijole. Pamaldžiai išklausėm mišių. Po pamaldų abi su Olyte kvietėm ateiti Eleną ir Nijolę. Jos nei pažadėjo, nei atsisakė. O parėjusios laukėm. Vienom labai nusibosta namie, kad nėr kur dėtis. Laukėm laukėm – neatėjo. Gal ir jos pabijojo eiti per mišką?

Algis vis nesilanko. Vargšelis bijo... Jau dabar tų jaunų vyrų gyvenimas... Sėdėk kur miške... Dieve, Dieve, ir kuo tai baigsis? Dabar kalba, kad ims iki 50 metų. Tai jau – galas. Vis tiek neišsislapstys. Bet daug žmonių kalba, kad tuoj bus taika. Duok, Dieve, nes žmonės labai pasiilgę ramybės.

Olytė galbūt ir mylėjo Adolfą? O gal ir dabar myli? Ji man dažnai pasakoja savo sapnus, kuriuose visada būna Adolfas. Jeigu apie žmogų negalvoji, tai ir nesapnuosi. Aš pati dažnai sapnuoju Algį. Vargšas mano išsvajotas idealas. Aš dabar pagalvoju, kodėl aš Stasio pradėjau nekęsti. Ir nuo to laiko, kai jį kiaurai pažinau... Mane nuo jo taip atkratė, kaip ne nuo vieno berniuko.

1944 m. rugsėjo 17 d. Sekmadienis. Visos nuėjom į bažnyčią. Dar truputį buvo anksti, tai nuėjom į paštą. Buvom jau prie durų – išbėgo Stasys ir labai linksmai pasisveikino. Aš jam daugiau nieko nesakiau ir įėjau į paštą. Antros durys buvo užrakintos.

– Palaukit, aš tuoj atrakinsiu, – sušuko jis ir nukūrė tekinas.

Aš jau tikrai galvojau, kad yra koks nors laiškas. Atrakinęs duris, įleido. O kaip tamsu, mat kelios langinės uždarytos. Čia buvo ir Zenius. Aš paklausiau, ar nėra mums laiško. Jis atidarė stalčių, pažiūrėjo, patraukė petim ir tyli... Aš dar kartą paklausiau. Pagaliau pasakė, kad nėra. Taip ir gaudo mano žvilgsnį...

Kai pasakė, kad nėra, aš apsisukusi ėjau, jie dar prašė neskubėti, bet aš, pavadinusi Olytę, išėjau. Ką aš ten veiksiu? Nors buvo truputį šalta, bet mes nuėjom į kapines. Aš kažkaip netikėtai atsisukau pažiūrėti lėktuvų ir žiūriu – Stasys sėdi. Net krūptelėjau. Jį pamačiusi aš beveik visuomet išsigąstu.

Man labai liūdna... Aš neturiu kur dėtis, rodos, kad paverktum, būtų lengviau. Širdis trokšta ir ilgisi... Ko? Dabar pats žydėjimas, bet turi sėdėti namie. Dabar taip būtų gera kur pašokti, pasilinksminti. Bet ką padarysi, reikia prisitaikyti prie sąlygų.

O kaip tuos jaunus vyrus dabar gaudo... Ir kad nors pagavę nemuštų, o dabar net galvas pramuša. Viešpatie, nejaugi Lietuva taip prasikalto? Kai man papasakoja ką, tai aš vos sulaikau ašaras. Ir vis aš matau akyse Algį su pramušta galva. Kaip baisu...

1944 m. rugsėjo 24 d. Sekmadienis. Kaimuose vien liūdnos kalbos ir atodūsiai. Visur taip liūdna... Ir kuo tolyn, tuo baisyn... Kas bus toliau? Ir mes be tėvelio globos, jis toli... To neverta ir rašyti.

Su Olyte nuėjom į bažnyčią. Per mišias taip liūdna ir skaudu pasidarė, kad aš nė nepajutau, kaip pradėjo riedėti ašaros. Žiūriu – ir Olytė ašaroja. O laikas... Visų žmonių nė pažinti negalima... Sublogę...

Susitikusios su mergaitėm nors pasijuokiam. Juk jaunos širdys. Jos negali visą laiką verkti. Jos reikalauja linksmumo, bet jo neradusios nors juoku nusiramina. Man labai patinka Nijolė. Ji labai panaši į Algirdą... Ir akys jos tokios pačios – gražios. Sublogusi, vargšelė...

O kokia tragedija įvyko šią naktį! Kerševičius (vadinamas Šmitu) yra rusų pakalikas ir skriaudžia žmones. Šią naktį keturi nežinomi vyrai metė į jo namą granatą. Granatai jokios žalos nepadarius, pradėjo šaudyti iš šautuvų. Šmitas pabėgo, o jo žmoną (netyčia) mirtinai sužeidė. Liko daug vaikų. Jiems, vargšams, bus vargo...

1944 m. spalio 1 d. Sekmadienis. Šią savaitę mama buvo nuėjusi į Kaišiadoris. Jau senokai dėdę areštavo ir dar dabar jis sėdi miestelio kalėjime. Vargšas... Sako, barzda apžėlęs, sublogęs. Jis mus su Olyte labai mylėjo. Buvo toks geras... Galgi Dievas duos – paleis? Man vis taip atrodo.

Mama iš Kaišiadorių man parnešė darbo pažymėjimą, nes mudvi su Olyte ruošiamės į didelę kelionę. Julius dabar durpyno direktorius. Jis geras vaikas, tai man ir pažymėjimą sukombinavo.

Su Olyte ateinantį trečiadienį eisim toli toli... Pas tatulį... Ilgas kelias, virš 45-ių km, tai jau šis tas, o norim per vieną dieną nueiti.

1944 m. spalio 4 d. Trečiadienis. Šiandien su Olyte atsikėlusios anksti išėjom į kelionę. Už Nemuno patraukėm tiesesniu keliu. Viena moteris, pamačiusi mus, pasakė, kad tas kelias užminuotas. Mes su Olyte pasižiūrėjom viena į kitą, taip baisu pasidarė... Še tau, mama išleido, o jau daugiau nesulauktų. Baisu ir pagalvoti.

Su Olyte spaudėm tolyn ir kuo toliau, vis labiau skaudėjo kojas. Aš vis turėjau viltį, kad nueisime, o Olytė nė negalvojo. O tų kareivių – visur pilna. Šiauliškių kaime stovėjo vienas kariuomenės dalinys. Ant kiekvieno žingsnio vis sutikdavom kareivių. Aš jų lyg ir bijojau.

Ant kelio stovi trys kareiviai. Mus pamatę, parodė vienas kitam ir kažką pasikalbėjo. Mes jau supratom, kad užkabins...

– Aš myliu... Suprantu, – tarė vienas atsisukęs, o toliau kalbėjo rusiškai.

Matyt, tik tiek ir temokėjo. Mes praėjom nieko nesakiusios. Į galą jau vos vilkom kojas. Dar nesutemus pasiekėm Degučius. Ant kiemo buvo matyti maišantis kareivių. Nutarėm, kad pas juos yra apsigyvenusių. Prie tvartų sutikome Juliutę, ta nudžiugo mus pamačiusi. Gonkose sėdėjo apysenis kareivis. Įėjusios tuoj atsisėdom, nes labai skaudėjo kojas. Marceliukė mums pasakojo, kaip jai reikėjo apkasuos dirbti.

– Gal reikia kavalierių? – tarė Juliutė ir įleido du karius.

Vienas buvo karininkas, bet labai švariai apsirengęs, o kitas su skrybėle, vokiškom kelnėm, su baltiniais ir kaklaraiščiu. Įbėgę mus pasveikino ir taisėsi prieš veidrodį. Tas karininkas toks aukštas ir ne per gražiausias. Abu visai nepanašūs į mus. Tą karininką visi vadina „Načialnyku“. Truputį pabuvę išėjo. Vakare kad prisirinko kareivių! Toks mažiukas, tai „Načialnyko“ pasiuntinys. Juokingas kaip barsukas, o tas „Načialnykas“ dar jaunas – 24-erių metų. O toks juokingas. Su Jule derasi iš pusės. Julė sakė, kad nė vieną vakarą tiek nebuvo, kiek dabar. O dėl ko? Dėl mūsų – pasižiūrėt, kas per „paukštės“. Visi kalba, juokiasi, o aš taip noriu miego. Pagaliau ir Juliutė prisiminė miegą. Einant į kamarą, reikėjo praeiti pro kareivius. Koridoriuje mano ranką stipriai sugriebė pasiuntinys.

– Kur einate? – paklausė jis.

– Miegoti, – atsakiau ir, ištraukusi ranką, nuėjau. Aš mačiau, kaip į langelį dar ilgai švietė prožektoriumi.

Iš ryto „Načialnykas“ vėl čia. Aš vos išėjau iš kambariuko, jis mane tuoj pavadino „blondinka“, o Marceliukė ir Olytė – ryžos. Kai Olytė, tai visai brunetė, o jis – „ryža“.

– Jei Marceliukė ryža, tai ir aš, – pasakiau aš jam.

– Ne, tu blondinė, – tarė jis.

Aš su jais beveik susikalbėjau rusiškai. O jam ką nori sakyk, jis nepyksta, tik juokiasi. Matyt, neblogo charakterio. Nuo tos dienos jo akys mane visur persekiojo. Kvailutis rusas... O kaip visų kareivių akys nukreiptos į tave, kur tik beeisi. Visi taip žiūri lyg niekad nematę žmogaus. Kai reikia pro juos praeiti, visi nustoja dirbę, tik žeria visokius komplimentus, juokus. Taip keista. O yra ir visai nieko vyrų.

Kai tik sutinku „Načialnyką“, tai jis taip žiūri į akis... Visuomet paerzina praeidamas, o aš neišsilaikau nesijuokus. Per tą laiką aš labai pripratau daug juoktis. Jis vis klausia, kada eisim namo. O aš jam pasakau, kad tuoj. Jis vis prašo, kad... Vieną rytą aš jį sutikau tarpdury.

– Blandinka, – tarė jis, žiūrėdamas į mane, ir neleidžia praeiti.

Aš ir iš vienos, iš kitos pusės einu, o jis juokiasi ir stovi. Aš tyliu. Pagaliau jis, kažin ką murmėdamas, praleido.

Olytę jis vadina „zlaja“ (piktoji). Jis ją į akis taip vadina. O ta visuomet susiraukus ir nė žodžio nekalba rusiškai. Jis vakarais ją į akis visiems peikia, o mane giria. Taip turim skanaus juoko, kai jie sueina vakarais. O tas pasiuntinys toks juokingas, toks storas, nevikrus, tikras meška. Aš jį ir vadinu meška. Buvo ir muzikantas. Toks gražus, smulkutis, simpatiškas ir labai mandagus.

Vieną vakarą „Načialnykas“ pasakė, kad bus kinas. Mes eiti bijojom, bet jis apsiėmė mus globoti. Einant jis mane labai smarkiai paėmė po ranka, aš net pradėjau traukti.

– Taip negalima? – klausia jis. Toks mandagus.

Tas muzikantukas taip gretinasi eiti prie manęs, bet aš ėjau su Marcele susikabinus, ir tiek. Nuėję sužinojom, kad kino nebus. Grįžtant pribėgo muzikantas:

– Mažyte, duok rankutę! Duok! – tarė jis ir ima mano ranką, o aš jam aiškinu, kad pareisiu ir be jo rankos, bet jis kelis kartus bandė paimti, nors aš mandagiai atsisakiau.

Po to jis pasidarė visai nekuklus, o vėliau ir visai atsitraukė. Jis man patiko. Kur kas gražesnis už „Načialnyką“.

Parėjus atėjo „Načialnykas“ ir muzikantas su armonika. „Načialnykas“ vedė mane šokt, aš nenorėjau eiti, bet visi pradėjo rėkt, tai ėjau. Aš pagalvojau, kad mums netiktų su jais prasidėt, bet iš kitos pusės, pagalvojus: jie tokie pat žmonės ir turi jauną širdį. Man jų gaila. Jau ketveri metai kaip kariauja...

Kartą sėdėjau gonkose. Muzikantas, mane radęs, pradėjo kalbinti. Aš paklausiau, kodėl jis taip myli kates. Jis atsakė, kad ir pats nežino. Jis artinosi artinosi, o vėliau ir atsisėdo prie manęs. Man pasidarė nei šis, nei tas. Aš nuo jo truputį atsitraukiau, o vėliau atsikėliau. Pasakojo, kad neturi tėvų ir jų net nepažįsta. Tai užaugęs prieglaudoj berniukas. Be tėvų, o toks rimtas ir mandagus... Buvęs lakūnu, buvęs kapitonu, o dabar vyr. puskarininkas. Sakė, kad Lietuvoj jam labai patinka, kai karas baigsis, iš Lietuvos nevažiuos niekur. Yra ir pas juos visokių žmonių...

Paskutinį vakarą praleidom linksmai. „Načialnykas“ pratęs Algį nešioti ant vienos rankos iškėlęs. *Dėdė*-Juozas Išganaitis stebėjosi, kad jo rankos labai stiprios.

– Aš dar tave iškelčiau, – tarė jis ir pradėjo mane vytis.

Aš vos spėjau pabėgti. O muzikantas mus norėjo pasukti apie save. Aš pamačiau, kad jis artinasi link manęs, ir pradėjau bėgti. Bet jis vikresnis už „Načialnyką“, pagriebė mane per pusiaują ir ėmė sukti apie save, o visi sustoję gonkose žiūri ir juokiasi. Aš lyg ir susigėdau.

Paskutinį kartą norėjome, kad mums pagrotų, nuėjome su Marceliute paprašyti. „Načialnykas“ pagriebė mane už rankos, liepia muzikantui groti. Aš nesutikau šokti, o prašiau muzikantą į virtuvę. „Načialnykas“ lyg ir užsigavo, bet Marceliukė ir jį, nusitvėrusi už rankos, atsivedė. Jis vėl mane veda šokti. Aš taip nenoriu eiti, bet visi pradeda bartis ir turiu eiti. Jis giria, kad gerai šoku. Vėliau jis užsispyrė, kad eitume šokti pas juos. Mes nėjom, bet jie prievarta mus nusivedė. Ir vėl jis mane veda šokt. Nieko daugiau, tik mane. Man jau atsibodo. Aš jam pasakiau, kad rytoj išeinam, tai jis prašė, kad dar neitume, o poryt jis mašina mus nuveš. Aš jokiu būdu nesutikau.

– Tai ryt Olė ir Regina išeina, – tarė jis atsisėdęs.

– Turbūt „Načialnykas“ nori, kad išeitų, – tarė Julė juokdamasi.

– Ne. Aš nenoriu, kad jos išeitų, – tarė jis be šypsenos.

Tai įdomus rusas. Ne tik įdomus, bet ir rimtas. Vakare jis su mumis labai karštai atsisveikino, o mes anksti rytą atsikėlėm ir išėjom. Dar nebuvom už vartų, išbėgo muzikantas ir mojuoja mums ranka. Mes jam atsakėm.

1944 m. spalio 29 d. Sekmadienis. Pas mus jau paskirtas naujas girininkas, šiomis dienomis laukiam atvažiuojančio. O kokius kritiškus laikus dabar gyvename... Visi kalba, kad veš žmones. O mums tikras pavojus. Kur mums dingt? Mama buvo nutarusi bėgti į Suvalkiją, bet vėl... Svarbiausias dalykas, kad neturime kur palikti gyvulių. Aš taip bijau to vežimo. Kiti sako, kad jie tik gąsdina žmones. Ir žinok tu čia tą teisybę.

Sužinojau, kad Algis Kaune. Aš jį visai baigiu užmiršti. Matyt, aš niekad nieko negaliu pamilti? Kartu gerai, o kartu ir blogai. Kai ateidinėja, tai jau, rodosi, prisirišai ir jau myli, bet čia, pasirodo, tik pripratimas prie žmogaus. Gal tai ir per didelis lengvapėdiškumas, bet ką padarysi, jei tokia širdis. Man rodosi, jei jau jį mylėčiau, tai jau būčiau patyrusi truputį kančios, o čia visiškai nieko... Gal ir geriau, kad taip?

1944 m. lapkričio 5 d. Sekmadienis. Kaip blogai tas šeimų suskaldymas. Kaip dabar ir mes... Tėvelis vienur – mes kitur. O jau ir mums nėra čia vietos. Atvažiavo kitas girininkas, mums jau reikia kitur vietos ieškoti. Norim kur į aną Nemuno pusę. Gal ten žmonės kiek ramesni? Čia jau rengiasi iš mūsų gyvulius atimti. Neduok, Dieve!

Mama su Algiu buvo nuėję pas Tatulį, pas Degučius. Tatulis ten neblogai gyvena, o mes čia turim rūpintis ir baimę kentėti.

Jau visi kariai išvažiavę. Tatulis kaip tik tada buvo paskutinėm dienom, tai „Načialnykas“ ir muzikantas jį vadino uošviu. Labai gėrė jie paskutinėm dienom, tai vienas traukia į save, kitas į save. O Olytę visą laiką peikė. „Zlaja, ryža, nechoroša,“ – taip ją visada vadino. Juokėsi visi, kad aš gera, o Olytė negera. Galas žino, ar aš didelį pasisekimą turiu tarp vyrų? Mat aš, kaip moku rusiškai, taip ir kalbu, tai jau jiems patinka, o Olytė visai nekalba, nors nedaug ir moka.

1944 m. lapkričio 19 d. Sekmadienis. Dienos eina ir laikas keičiasi. Dabar mes gyvenam pas Ivošką. Nebėra vietos girininkijoj. Čia mes neblogai įsitaisę, tai ir nebloga gyvent. Jau ir sniego truputį yra. Kas toliau bus?.. Naktimis pradeda šaudyti komunistus. O kas? Tikriausiai mūsų jauni vyrai? Neseniai nušovė du rusų kareivius. Čia tai gali būti blogai... Gali pradėti labai gaudyt, o jau jei ką pagaus, tai vargas tam.

1944 m. gruodžio 17 d. Jau čia taip įsigyvenom, tai ir gerai. Jau ir rusas turbūt bėga? O kad Dievas duotų – vėl būtume laisvi!

Vakarais pas mus ateina daug berniukų. Ateina du broliai Kalinskai (pavardė gali būti netiksli – *R. K.*) Jonas ir Kostas. Ir kokie jie skirtingi. Kostas – lėtas ir rimtas berniukas, o Jonas – atvirkščiai: daug kalba, daug juokiasi, visuomet smarkus, labai juokingai pasakoja ir nelabai rimtas. Jis vakar man reiškė daug simpatijos. Net ir Elžbieta pasakė:

– Jonas pasirinko Renytę.

Man nei šis, nei tas pasidarė. Aš nieko nesakiau.

– Jau Jonas Renytę targavoja, – tarė Elžbieta mamai.

Jis mamai, matau, patinka. Ji mėgsta tokius smarkius vyrukus. Jis ir išvaizdą turi neblogą...

<...> Kostas mokosi Kruony gimnazijoje. Jis pasidaro labai keistas, kai Jonas atsisėda prie manęs. Tada mažai kalba ir kartais net prie stalo neina. Man tai juokas, kad mes visur įsigyjam garbintojų.

1945 m. Trys Karaliai. Per vieną dieną pasaulis gali pasikeist kaip ir dabar. Vos spėjom visi iš namų išbėgti. Jau buvo atvažiavę suimti, bet mums vis Dievas padeda, mes vis išsigelbstim. Ir ten mes jau negalėjom pasilikt, nes pavojinga. Aš dabar pas Degučius, o Olytė su Algiu pas Čiuoderius. Mama dar pasiliko ten... O Dieve, ko mes sulaukėm?! To aš niekad nesitikėjau, kad nebus galima namie būti. Taip skaudu, kai pagalvoju. Rodos, taip gera būtų, kad ateitų toks laikas, kad drąsiai žiūrėtum gyvenimui į akis, o dabar... Žiūri su baime ir lauki, kada ateis suimt. O už ką? Už nieką! Kad mes tikri lietuviai, kad priešingi bolševizmui, tai už tą. Bet ar ilgai taip tęsis? Ar ilgai mes taip kentėsim? Duok, Dieve, greičiau kokią permainą!

O kas dabar darosi? Vargšai tie jauni vyrai: juos gaudo, šaudo, muša. O už ką? Už nieką! Matyt, lietuvių tauta labai Dievui prasikaltusi, kad jis taip ją baudžia. Man, kaip tikrai lietuvaitei, suprantančiai tautos pražūtį, baisiai skaudu.

– Geriau žūti, ne kaip matyti tautos pražūtį, – pasakė mūsų kunigas.

Pas Degučius jau nėra kareivių. Bet jau geriau, kad jų būtų, nes dabar atvažiuoja kareiviai, apiplėšia ir išvažiuoja.

1945 m. sausio 7 d. Sekmadienis. Vakar atėjo Jono brolis Vincas. Nieko berniukas. Vakare ilgai sėdėjom, tai taip gera naktį miegot. Tik įbėgo Julė, rėkia, kad mašina atvažiavo. Aš greit šokau iš lovos, o dar visai tamsu. Gal banditai? Gal išvežt? Lindo į galvą visokios mintys. Griebiau sijoną ir šiaip maunu ir taip, vis tiek negaliu. Pagaliau viską nustvėrusi, nubėgau pas Algiuką į lovą. Juliutė įleido vieną kareivį. Toks mažiukas... Tai jų pažįstamas, seniau gyvenęs pas Degučius. Tuoj ir aš atsikėliau. Tas kareivis atsivedė savo „Načialnyką“. Tokie mandagūs, visus pasveikino.

Tas mažiukas prikibo prie manęs, kad ir aš eičiau pas juos į kompaniją, bet aš atsisakiau. O vėliau, jau paėmęs už rankos, mane tempia. Jam aiškinu, kad aš dar nesusišukavusi ir baisiai atrodau.

– Ne, tu dabar gražiai atrodai, kaip artistė, – tarė jis, o aš pradėjau juoktis.

Jis sakė, kad aš kalbu visai švariu akcentu. Jis buvo truputį išgėręs. O kai tik jį pašaukė „Načialnykas“, aš – per duris ir į seklyčią miegot.

Netrukus jie išvažiavo. O mes ir neužmigom, iki išaušo...

1945 m. sausio 14 d. Sekmadienis. <...> Teta pasakė, kad ateina trys kareiviai. Aš šoku čia, šoku čia ir nežinau, kur dingti. Greit smukau į kambariuką, bet jie jau darė duris ir pamatė. Įbėgusi prisispaudžiau prie pečiuko ir stoviu. Tik atidaro kambariuko duris ir įvirsta kareivis, matyt, jau girtas.

– Ko slepiesi? – paklausė jis.

Aš tylėjau ir jam nieko nesakiau. Vėliau ateina antras ir trečias. Mane lyg baimė suėmė. O pirmasis kalbina mane ir klausia, ar aš čia gyvenu.

– Nesuprantu, – pasakiau jam lietuviškai ir apsisukau išeiti, bet jis kad griebė mane į glėbį ir, atrodo, kad norėjo pabučiuoti.

Aš nustūmiau jį, o pati per duris ir į kamarą. Jis nematė, kur aš nubėgau, tai išvaikščiojo visus kampus ieškodamas. Buvo net Smailiuose ieškot. Tie ir žmonės... Tai ne žmonės, kad jiems duoda šnapso...

Vakar parvažiavo Marceliukė iš Kauno. Kaip aš jos buvau pasiilgusi! Ji tokia gera... Man taip viską atvirai papasakojo. Gaila, kad neilgai buvo, šiandien anksti išvažiavo.

Kai mudvi nuėjom gulti, ji man daug papasakojo. Pasakojo, kaip ją vėliau įsimylėjo „Načialnykas“, kaip jis verkdavo prie jos... Ji man viską atvirai papasakojo, kad aš net nepasakočiau... Ji ir manęs buvo labai išsiilgusi.

Kažkodėl man pradėjo sapnuotis Jonas. Aš tikrai žinau, kad jis pagautas. Gaila vargšo. Sapnavau kartą ir Algirdą. Kažin kur jis dabar? Aš jį jau visai užmiršau. Tai gal jis man už tai prikaišiodamas prisisapnavo?

1945 m. sausio 21 d. Sekmadienis. Tos dienos taip slenka. Darbo yra, neturiu net kada kojinaičių nusimegzti. Bet ką padarysi? Buvo Algis atėjęs, tai sakė, kad jam ten gerai, o Olytei darbo tai kaip ir nėra. Gera jai... Dieve, kaip sunku gyventi išskaldytai šeimai. Kaip būtų gerai, kad dabar gyventume visi kartu. Man tarpais taip skaudu. Aš ryju paslapčia ašaras, o širdį taip skauda skauda... Laimingi tie vaikai, kurie kiekvienu sykiu taria „mama“ ir gyvena kartu su ja. O kur mano Mama? Nežinau. Koks baisus žodis... Dieve Dieve, ar ilgai taip bus? To niekas nežino.

1945 m. vasario 2 d. Penktadienis. Grabnyčios. Šiandien buvau bažnyčioje ir priėmiau šv. Komuniją. Kaip gera... O taip slidu buvo eiti, bet vis tiek pasiekėme tikslą.

Praeitą savaitę buvo atėjęs tatulis, sakė, kad jau dabar ieškos buto ir gal visi vėl kartu galėsim gyventi... Dieve Dieve, aš taip dažnai apie jį galvoju ir man kartais taip pasidaro skaudu, kad aš vos vos sulaikau ašaras. O jau jei niekas nemato, tai duodu valią ašarom. Skaudu, kad man čia visai nėra užuojautos, o dirbu daugiau už kitus. Kiekvienas darbą stumia nuo savęs, už tai aš viską turiu padaryt. Aš kenčiu sukandus dantis ir prašau Dievo, kad man dar daugiau duotų jėgų.

Buvo pas mane ir Olytė atvažiavus. Jai ten visai mažai darbo. Jai visur visuomet geriau sekasi. Ką padarysi, gal ir manęs Dievas neapleis? Aš tik laukiu, kada galėsiu gyventi su mama.

Atėjo kareivis, toks didelis, jau ne visai jaunas ir labai simpatiškas. Jis pasiūlė pirkti laikrodį, kurį turi parsivežęs iš Vokietijos. Dabar jau frontas toli Vokietijoj, tai kareiviai ką galėdami plėšia iš ten, atveža ir maino į produktus. Taigi, pasiūlė laikrodį ir norėjo penkių butelių „šnapso“. Lauke laukė, o Jono kaip nėra taip nėra. Jis lyg ir supyko, atsikėlė ir išėjo. Neatėjo ir kitą dieną. Iš giraitės kraustėsi daug kareivių. Degučiai norėjo to laikrodžio ir bijojo, kad neišvažiuotų. Visi bijojo. Julė pakalbino mane eiti ir aš sutikau. Einam, ir lyg baimė ima. Ką gi, jie nemuš, bet gali... Mes ėjom ir pačios nežinojom, kur einam. Susitikusios kareivį, klausėm neva bačkos, o mes norėjom sužinoti, kur tas kareivis gyvena. Kareivis atsakė, kad jis nieko nežinąs apie tą bačką... Apsisukusios ėjom atgal. Paskui mus ėjo kareivis, tai mes tarėmės dar ir jo paklaust. Kai priėjo arčiau – tas pats, kuris turi laikrodį. Jis, mus pamatęs, nudžiugo ir pakvietė užeit pas jį į kambarį. Mes sutikom. O kaip šilta pas juos! Ir ne taip jau baisu. Siena išmušta gražiu kilimu, yra minkštų kėdžių ir šiaip švaru. Jis mus tuoj pasodino. Jie nėra tokie baisūs, kaip pasakojama. Visai rimtai jis su mumis elgėsi. Laikrodį nupirkom.

1945 m. vasario 4 d. Dienos slenka, ir gyvenimas keičiasi. Štai aš dabar jau gyvenu su mama ir tatuliu. Olytė su Algiu dar likę pas Čiuderius. Tie tai nors žmonės... O Degučiai tai jau...

Tatulis dabar vėl girininku Klebiškio girininkijoj, o mes gyvenam pas jį. Čia įsikūrę ir kiti žmonės, bet labai geri. Kaip gera gyventi visiems kartu. Čia tokia graži vietelė, aš mielu noru pasilikčiau. Raštinėje dirba raštininkas, nieko vaikas... Jau gimnaziją baigęs, bet šiaip atrodo rimtas ir nedrąsus. Kelias dienas jis nakvojo pas mus, nes buvo labai blogas oras. Iš pradžių buvo visai nedrąsus, net nekalbėdavo, dabar jau drąsesnis. Po truputį pradeda kalbėti, bet visada rimtai. Na, dar vaikas, gimęs 1926 m., kaip Stasys. Kai aš vakar nuėjau pašaukt pietų, radau jį vieną raštinėj. Jis lyg ir sumišo mane pamatęs, užraudo ir taip nedrąsiai žvilgterėjo į akis. Vis dėl to eidamas namo atsisveikino ir stipriai paspaudė ranką. Jis tik prie manęs nedrąsus, bet žiūriu – su vyrais visai kitas, jau rūko... Man jo pavardė iš pradžių buvo labai juokinga, dabar jau pripratau – Juodsnukis Juozas.

Išsiimu Algio nuotrauką, perskaitau žodžius ir galvoju, ar jis dar gyvas... Jei gyvas, tai kur? O gal jau partizanauja? Ar dar neužmiršo manęs? Skverbiasi į galvą įvairiausios mintys. Gal jau neteks jo man matyti? Gal jam bus skirta žūt už savo brangią Tėvynę? Jis buvo susipratęs lietuvis.

1945 m. vasario 8 d. Ketvirtadienis. Skubėjau gaminti pietus, nes jau buvo neankstyvas laikas. Pašaukiau tatulį valgyt, durys tik virst, ir įeina vyras, visas apsiginklavęs nuo galvos iki kojų. Aš truputį išsigandau, bet tuoj supratau, kad partizanas. Tokios malonios išvaizdos vyrukas. Įėjo ir antras, taip pat apsiginklavęs. Tėvelis taip išbalo, kad net kąsnio neprarvja. Ir aš smarkiai išsigandau. Ko jie nori? Gal tėvelį mušt? Bet už ką? Juk jis jų krypties žmogus. Tuoj iš kambario išeina ir trečias su vokiška miline. Jau aš visai išsigandau. Juk jie nepasisvečiuot pas mus atėjo. Jie laukė, iki tatulis pavalgė, ir liepė eiti į raštinę. Aš mačiau tėvelio išgąstį.

Ir nuėjo visi. Nusivedė ir Celiešių. Mes su Celiešiene baimės apimtos, neturėjom kur dėtis. Pažiūrėjau pro langą, sargybiniais apstatytas namas. Pagaliau iš raštinės išėjo Celiešius. Mes tuoj puolėm klausti, ko jie nori. Jis pasakė, kad paėmė visą kasą ir liepė vežti darbininkams į mišką. Celiešius juos nuvedė į mišką, o mes nubėgom į raštinę pažiūrėt, kaip visi jaučiasi. Ten stovi nusigandę. O Juozas, vargšas, kaip nusigandęs! Net jo lūpos dreba. Kartais mūsų akys susitinka... Jis nieko berniukas... Po to truputį nusiraminom.

Po kiek laiko visi darbininkai suėjo į mūsų kiemą. Grįžo ir partizanai. Visiems darbininkams uždraudė eiti į mišką, o iš tėvelio paėmė visų darbininkų sąrašą.

– Matai, Reginute, kas darosi, – tarė Juozas, priėjęs prie manęs.

Aš net krūptelėjau. Jis taip drąsiai mane vardu pavadino. Visai drąsiai, be jokių „panele“ ir pan. Jis dabar jau daug drąsesnis. Aš vardu jį pavadinti neišdrįsčiau.

Vakare ėjom lošt „karusę“, tai man teko kartu su juo. Ir vėl jis mane vardu pavadino. Man patinka toks paprastumas.

1945 m. kovo 4 d. Sekmadienis. Lauke labai gražus oras, danguje nė vieno debesėlio. Saulė plačiai šypsosi, bet vis tiek dar šalta...

<...> Su Juozu pradedam po truputį pasikalbėti, tik, gink Dieve, nesiginčijam ir neflirtuojam. Rimtai pasikalbam apie dabartinę padėtį, apie partizanus. Jis susipratęs lietuvis ir prie jo kalbėti visai nebaisu. Užbėga dažnai į virtuvę. Kartais tenka pabūti tik abiems. Jis labai rimtas. Man įdomu būt su juo, pasiginčyt. Pažiūrėčiau, kaip jis atrodo iš „vidaus“? Bet dar gal teks kada? Jaunos širdys trokšta mylėt. Bet ką? Visuomet, kas patinka, bet tik jau ne šiuo metu. Visi jauni vyrai išblaškyti, bunkeriuose sukišti, partizanuose, o jau daug žuvusių... Ir Juozas tik dėl to dirba raštinėj, kad būtų laisvas nuo kariuomenės. Aš tikrai žinau: jei jį pradėtų gaudyt, jis stotų į partizanų eiles.

1945 m. kovo 23 d. Penktadienis. Tokia graži diena.... Vieversiukai gieda, o špokai (varnėnai – *red. pastaba*) net pritūpę čiulba. Malonu lauke būti. Buvau nuėjus į mišką, kur „šnapsą“ varo, ten buvo atėję du partizanai, Celiešiaus pažįstami. Tokie smagūs vyrukai... Dabar jų apie šitą kraštą labai daug yra miškuose. Duok Dieve, kad tas jų vargas nebūtų veltui. Vyrai, susirinkę virtuvėj, ragavo „šnapsą“, o Juozas prispyrė, kad ir aš išgerčiau:

– Na, Reginute, turi būtinai išgerti, – tarė jis, brukdamas man stiklelį į rankas, o aš pasakiau, kad niekad negeriu.

Jis man per prievartą įbruko į rankas stiklelį. Labai nepatogu buvo atsisakyti. Truputį padažiau lūpas ir atidaviau Celiešiui. Aš jos negėriau ir negersiu.

– Kokie ten dabar vyrai? – paklausiau aš pažiūrėjusi pro langą, nes prie kluono stovėjo trys vyrai su šautuvais. – Partizanai! – riktelėjau ir nubėgau į raštinę. Juozas, kaip buvo pasirėmęs ant stalo, taip ir žiūri į mane nė nepajudėjęs.

– O kad juos paraliai! – vos ištarė jis.

Aš tuoj apsisukus nubėgau į virtuvę. Trys vyrai įėję apsidairė ir pasidėjo ginklus. Vienas tuoj išėjęs pašaukė dar keturis. Jie davė lašinių ir paprašė padaryt valgyti. Vienas toks gražus šviesiaplaukis... Labai gražus... Visi labai jauni, o vienas tai visai dar vaikelis, bet jis linksmiausias. Kalba, juokiasi. Vienam vargšeliui ranka smarkiai sužeista sprogstamąja kulka, žaizda nemaža. Pavalgę padėkojo ir vėl išėjo į mišką. Vargšai... Koks jų gyvenimas...

Vakare Juozas bijojo eiti namo ir liko pas mus nakvoti. Lošė keturiese, nes buvo atėjęs Krisnickas, todėl man jau nebuvo vietos su jais lošti, tai Juozas mane pasisodino šalia savęs, kad jam padėčiau.

1945 m. balandžio 1 d. Šv. Velykos. Štai jau ir sulaukėm Velykų, o diena tokia negraži, lyja... Sėdime visi namie, galėjome į bažnyčią nueiti. Aš tik dėkoju Dievui, kad jų visi sveiki sulaukėme.

Praeitą savaitę dirbau raštinėje. Darbo daug, o man taip patinka dirbti. Juozas labai pasikeitęs. Juokiasi ir žiūri į akis, jeigu man ką aiškina, taip arti manęs pasislenka, kad net mūsų plaukai susisiekia. Kartą aš paprašiau jo priėmimo knygutės. Jis man padavė vieną, antrą, bet man nė viena netiko. Padavęs trečią, atsistojo prie manęs. Aš, palenkusi galvą, varčiau knygutę ir pajutau... Jis apkabino mano pečius ir padėjo ranką ant peties. Jis tylėjo, o aš varčiau knygutę ir sakiau „Ne, ne šita“... Aš, man taip atrodo, nesusijaudinau... Kai pasakiau „ne šita“, jis pasitraukė ir nuėjo atnešti kitą. Raštinėj daugiau nieko nebuvo, tik mudu. Aš, dar truputį pabuvusi, išėjau.

Nežinau, ar jis tai padarė iš draugiškumo, ar dėl ko kita? Nesuprantu.

Nuo tos dienos jis pasidarė kitoks, o ir aš jam malonesnė. Tik įeik į raštinę – jis atsisukęs šypsosi, dažnai mane vardu vadina, nors aš dar niekad jo vardu nepavadinau.

– Sudie, Reginute... Linksmų švenčių! – tarė išeidamas.

1945 m. balandžio 8 d. Sekmadienis. Vėl nauji įvykiai. Šią savaitę buvo pas Celiešius jų švogeris (svainis – *red. pastaba*) Krisnickas. O kas nuostabaus? Nagi tas, kad pradėjo prie manęs kabintis. Man net gėda prisipažint. Jis jau vedęs, nors dar visai jaunas. Aš nesuprantu, kodėl tie vyrai prie manęs kabinasi? O čia – vedęs... Jis malonus, švelnus ir mandagus, bet man jį nepridera nė minėt. Neduok, Dieve, kad jis manęs nepamiltų, juk tai būtų ir man nuodėmė. Apsaugok, Dieve! Aš stengiuosi su juo elgtis rimtai, bet kad pasakys ką, tai aš turiu nusijuokti. Gal jis ką ir pagalvoja? Aš su visais žmonėmis esu linksma ir maloni. Aš tai seniai pastebėjau, kai buvo anksčiau. Jis visada labai arti manęs priėjęs atsistoja, o aš nuo jo pasitraukiu. O jau dabar kitaip. Jau pradeda praeidamas užkabinėti. Vakar ėjau į kambarį ir sutikau jį.

– Kur einat? – paklausė jis ir eina paskui mane.

– Na, ko?! – atkirtau aš ir nuėjau į kambarį.

Jis atsekė paskui mane. Aš nuo jo nusisukusi žiūrėjau pro langą. Jis atėjęs atsistojo šalia manęs ir paklausė, kodėl aš neatėjau į Prienus per Velykas, sako, būčiau supažindinęs su urėdijos tarnautojais.

– Man neįdomu su jais susipažint, – pareiškiau.

– Turbūt jums nieks neįdomu? – tarė jis lyg ir prikišdamas.

– Taip. Man dabar niekas neįdomu, – atsakiau jam beveik piktai.

Apsisukęs išėjo. Kvailys! Labai man reikalingas vedęs diedas... Kai išgėrė, tai ir visai pradėjo prie manęs kabintis. Atėjęs atsisėda ir taip žiūri į mane kalbėdamas.

– Eikit jūs nuo manęs, – varau aš jį stumdama, jis ir nueina.

– Užsisvajojus, – tarė jis prie stalo.

Aš tik norėjau pasakyt: „Taip, tik ne apie jus“, bet susilaikiau. Jis man prikišo Juozą. Aš tyliu, bet pyktis verda širdy. Jeigu pamatysiu, kad jis jau tikrai, tai reiks gerai susibarti su juo. Kas čia yra? Vedęs vyras ir kabinasi...

1945 m. balandžio 22 d. Sekmadienis. Taip seniai rašiau. Jau yra šis tas naujo. Štai aš, atrodo, tuoj būsiu raštinėj buhalteriu. Lyg ir džiaugiuosi... Olytė, taip atrodo, gaus čia kaime už mokytoją... O ji taip nori... Būtų neblogai. Aš sėdžiu raštinėj. Truputį nedrąsu: čia Juozas, čia kiti tarnautojai, bet nieko, apsiprasiu. Olytė mokytoja! Įdomu, kaip ji mokys vaikus? Šiandien atėjo Pakiauliškio mokytojas, toks gramozdas, o pijokas (girtuoklis – *red. pastaba*).

1945 m. gegužės 2 d. <...> Sekmadienio rytą nubudau neanksti. Mama atėjus pasakė, kad pas mus yra keturi partizanai. Aš greit apsirengusi nuėjau į virtuvę. Virtuvėje miegojo vienas, o kluone – trys. Pasižiūrėjau, toks diktas (tvirtas – *red. pastaba*) vyras, o rankos stambios ir viena, matyt, buvo sunkiai sužeista. Kai atsikėlė, visai kitaip pasirodė. Gana gražus vyras. O man patinka tokie dikti, stambaus sudėjimo vyrai. Toks juodbruvas ir tamsių akių. Iš pradžių atrodė, jog nekreipė į mus dėmesio ir pasakojo apie savo gyvenimą, apie kautynes. Atrodo, kokių 23-ejų metų. Po pusryčių lošėm „karuselę“. Jam buvo labai linksma, kai jis su Olyte mus aplošė. Tik pažiūri į akis ir juokiasi. Vėliau net susidraugavom. Mes nusivedėm jį į kambarį, nes ten lyg ir nepatogu pasikalbėt. O jis toks savas atrodo, labai mielas berniukas. Atėjęs atsisėdo, o prie jo – Olytė, vėl man nuostabu. Jis daug pasakojo apie partizanų gyvenimą nieko neslėpdamas. Jiems išeinant, prašiau, kad dar kada užeitų. Prižadėjo.

1945 m. gegužės 12 d. Šeštadienis. Gegužės 9 d. baigėsi rusų ir vokiečių karas. Taika buvo paskelbta naktį patrankų šūviais. Man atrodė, kad pasibaigus karui, aš nežinosiu ką daryti iš džiaugsmo. O čia, pasirodo, visai ramiai sutikau šią naujieną. Man tik sušvito vilties kibirkštėlė, kad jau viskas eina prie galo. Žmonės nesidžiaugia karo pabaiga. Karas baigtas, bet nežinia, kas mūsų po to laukia. Juk tie „skarmaliai“ vis dar čia, o ar jie išeis, nežinia. Nors aš nė negalvoju, kad jie čia pasiliks. Jau dabar kalba, kad iš Amerikos skrenda lėktuvai į Lietuvą: Raštikis, Vaitkus ir dar kažkoks profesorius. Ir sako, kad nuo šio mėn. 15 d. bus mums nepriklausomybė. Duok, Dieve!

1945 m. gegužės 27 d. Sekmadienis. Visi labai laukia permainos. Kalbėjo, kad nuo 15-tos rusai turi išeiti, o dabar kiti kalba, kad nuo 1-os turi tikrai išeiti. O Dieve, turbūt nieks taip permainos nelaukia kaip aš? Aš vien tik apie ją tegalvoju. Kaip visi žmonės ištroškę tos ramybės, tos laisvės šventos. Mudvi su Olyte susėdusios pakalbam apie pokarinį gyvenimą. Ramiai gyventi ir mokytis – didžiausia Dievo dovana. Mes kuriam planus apie pokarinį gyvenimą, o dar nežinom, ar liksim gyvi. Nors karas ir baigėsi, bet rusai vis tiek suiminėja žmones ir labai žiauriai elgiasi.

Apie Mačiūnus partiznai apkūlė miliciją (stribus – *R. K.*), tai NKVD atvažiavusi sudegino penkis ūkininkus, o vieną mergaitę išniekinę gyvą sudegino. Ar ne gyvuliai? Ar ne banditai? Mano širdy verda didelis kerštas tiems kraugeriams.

Matyti, kad jau ir mergaitėms nebus vietos, tada ir mes eisim partizanaut. O kas? Aš to visai nesibaidau. Kai ateina Juozas, jis papasakoja daug gerų naujienų, o mes vėl nudžiungam jas išgirdę. Vis tuokart širdį nuramini ir linksmiau... O aš niekad nenustoju vilties ir laukiu tos šventos Laisvės.

1945 m. birželio 3 d. Sekmadienis. Trečiadienio vakare vėlai nuėjome gulti. Mes su Olyte dabar miegam ant aukšto.

– Mergaitės! – išgirdau per miegus mamą. – Kelkitės pažiūrėt, kiek karvių partizanai atvarė!

Aš greit šokau ir apsirengusi išbėgau į kiemą. Nuostabu – pilnas kiemas karvių. Veršiukai bliauna, karvės mykia, ginklai barška, vienu žodžiu – turgus. O vyrų veidų negali įžiūrėt, nes dengia tamsa, matyti vien tik degantys papirosai. Kiekvienas taip atidžiai pasižiūri, net prisikišę. Viens kitą šaukia slapyvardžiais: *Griausmas*, *Turklys* ir panašiai. Kaip įdomu pažiūrėt! O tos karvės kad gražios. Vienas paprašė mamos duonos, nes sviesto jie atėmę iš rusių. Mes abi jį atsivedėm į virtuvę ir uždegėm lempą. Jis net pasilenkęs pažiūrėjo į mane, o toks nemažas vyras ir nieko sau... Jis paklausė, ko aš dūsauju. Paskui visiems davėme pieno. Taip skaniai valgo vargšai. Man taip jų gaila... Tas pats partizanas, priėjęs prie manęs, paklausė:

– Ar eisi su manim?

– Nežinau, – atsakiau jam.

O taip vargšas sunkiai neša... Sunkų kulkosvaidį ir dar kuprinę ir vis sako, kad nesunku. O toks sunkus, kad aš vos išlaikau rankose.

Pavalgę visi išėjo. Dar ir mums paliko porą... Dabar čia palei mus, miške, jų vis yra. Buvo atėję pas mus pietauti ir šiaip dažnai pasirodo iš miško. Jie mus jau gerai pažįsta ir žino.

1945 m. birželio 17 d. Sekmadienis. Jokios permainos nesimato. O taip visi laukia. Palei mus miške buvo partizanų ir rusų kautynės. Neranda *Šiaurio*, Dieve?.. Nejau jis žuvo? Tai pirmas partizanas, o dar buvo vadas.

Ketvirtadienį pas mus dienojo trys partizanai: *Rainys*, *Šatas* ir *Kėkštas*. *Kėkštas* – Dilkos sūnus, kurį dabar rusai sudegino, o šeimą išvežė. Jis dabar – vienas, bet nelabai nusiminęs.

– Jeigu viską imtum į galvą, tai iš proto išeitum, – pasakė jis.

Tikrų lietuviškų bruožų: blondinas, akys mėlynos. Jis man geriausiai patiko. *Šatas* – juokų vaikas. Jau kad pasakys ką, tai net šonus skauda nuo juoko. Jis kažkaip žvilgsniu vis sekė mus su Olyte. Lošėm su jais „karuselę“, tai prisijuokiau iki valių.

1945 m. liepos 18 d. Trečiadienis. Kokį baisų smūgį dabar visi pergyvenam. Rusai nušovė tris vyrus. Tai Jurgis P., Juozas Š. ir dar vienas, kurio vardo nežinau. Kaip gaila... Tokie vyrai... O labiausiai gaila Juozo. Gaila jo vargo. Kai sužinojau, negalėjau sulaikyti ašarų. O Dieve! Kaip baisu! Kaip baisu! Taip verkiau... Aš jį gerai pažinojau. Toks buvo švelnus berniukas, toks iškalbus. Vakar visą dieną springau ašaromis. Taip ir žūsta vienas po kito mūsų broliai, o tos pabaigos kaip nematyt, taip nematyt. Bet jų vardai bus amžiais minimi ir jų darbai bus neužmiršti. Tai kas, kad Lietuva prispausta baisaus slibino, bet ilgainiui ji vėl pakils, o tų kraugerių, kurie terioja tėvynę ir išduoda savo brolius, laukia kruvinas karstas. Jie to neišvengs. Atsisuks ir į juos Dievo rykštė.

Koks keistas jausmas... Sekmadienį buvom nuėjusios uogauti ir grįždamos atgal pamatėm už raisto grupę vyrų. Aš tuoj parodžiau Olytei ir abi skubinomės namo, nes ką gali žinoti... O gal rusai? Bet aš atsisukusi dar kartą pažiūrėjau.

– *Kėkštas*! Olyte, tikrai! – riktelėjau aš. Ir tikrai, atrodė, toks panašus. Aš neapsirikau.

Jie ėjo tiesiai į mūsų namų pusę. Aš džiaugiausi, kad jie užeis, bet apsirikau. Ėjo pro mus, bet užeiti buvo neįmanoma, nes laukuose buvo daug žmonių. *Kėkštas* vis atsigręždavo tankiai... Matyt, jis norėjo užeiti, bet ką padarysi, kad aplinkybės neleidžia.

Bet kodėl aš tą *Kėkštą* taip greit išskiriu iš kitų ir nieko taip greit nepažįstu kaip jį. O kodėl? Aš daug kartų savęs klausiau, o atsakyti negalėjau. Gal mane patraukė jo mėlynos akys ir šviesūs plaukai? Rodos – ne. O kas, to aš negaliu pasakyti, tik jaučiu, kad jis man patinka. Kai aš jį pamatau, tai mano širdis džiaugsmu suvirpa. Jis dabar jaučiasi laimingas, nes jo tėvus paleido. Aš apie jį kartais galvoju... Atsigulusi matau akyse jį tokį šviesų, o jo nusvirusius šviesius plaukus kedena vėjas. Kaip keista. Aš laukiu jo ateinant. Neduok, Dieve, kad aš tik jį visai neįsi..... Ką žinai, gal jau žuvęs? Jau dabar geriau, kad būtų širdis rami ir nesužeista.

Tas Vacius – keistuolis. Nors jis manęs visai nedomina, bet toks juokingas. Iš menko nieko užveda didžiausią flirtą. Visuomet šypsosi ir žiūri į akis. Aš su juo pasijuokiu, paflirtuoju, bet jokio palankumo jis iš manęs nesulaukia ir nesulauks. Iš jo kalbos ir pasakojimų patyriau, kad tai vėjavaikis ir menkos doros vyras. Tokių aš iš tolo purtausi. Labai susidomėjęs Olyte, o kaip atrodo, ir ji nuo jo ne taip bėga. Kai tik jai užsimeni apie jį, tai ji iš tolo purtosi, bet yra kitaip... Ilgainiui jis gali ją pavilioti. Aš jai tą priminiau, tai ir ji negarantuoja, kad jos nepaveiks. Jis nieko vyras pažiūrėjus, o ir pasisukti moka. Nepatarčiau jai su juo prasidėti.

1945 m. liepos 20 d. Penktadienis. Keista... *Kėkštas* – mano sapnuose. Sapnavau aš jį aną naktį. Tik gerai neprisimenu – kaip. Rodos, su tuo savo juoduoju švarku... Keista... Neduok, Dieve... Aš kartais net vengiu apie jį galvoti, bet dažnai užsimiršusi ir pagalvoju.

– Žinai, į ką tavo mėlynos akys panašios? – paklausė šiandien Olytė.

– Į ką? – prašiau pasakyti, o ji vis delsė.

– Nagi į *Kėkšto*! – pasakė.

Aš nustebau jos pasakymu. Atrodytų, kad ji perskaitė mano mintis, kurias aš tuo laiku pagalvojau. Koks keistas sutapimas! Mano akys tokios kaip *Kėkšto*. Taip, aš tai pastebėjau, nors dabar labai mažai yra mėlynakių, o ypač vyrų. Man atrodo, kad mano mintys apie jį – tai tik paprastutė svajonė, kurią turi kiekviena mergaitė. O mylėti vienas kitą mes lyg ir negalėtume...

Negaliu užmiršti to tragiško įvykio, kuris vis stovi mano širdy...

1945 m. rugpjūčio 3 d. Penktadienis. Vakar su Olyte ramiai nuėjom miegoti ant aukšto. Kalbėjom mažai, nes mane kankino baisus snaudulys. Pagaliau užmigau. Nežinau, ar ilgai miegojau, tik mane pažadino kažkokie garsai. Šokau iš lovos ir tuo tarpu išgirdau baisų šaudymą Jesios link. Šaudė baisiai. Tik traška kulkosvaidžiai, automatai, šautuvai... Į galvą šoko mintis, kad tai mūsiškiai su rusais...

– Olyte! Olyte! Ar tu girdi? – sušukau aš, nes supratau, kad ji dar miega. Ji kaip šoko iš lovos.

– Lipam žemyn, – tariau jai ir pati pirmoji nubėgau prie laiptų.

Tik nušvito visas aukštas kažkokia šviesa. Aš nesupratau kas tai, maniau, kad uždegė. Nubėgusios į kambarį tuoj pranešėm, kad baisiai šaudo. Kad šoko visi iš lovų. Jie nieko negirdėjo. Tuoj visi išbėgom į lauką paklausyti. O šaudė, raketas

vieną po kitos leido. Taip nušvinta visur... Viena šviečianti kulka pralėkė virš mūsų galvų. Aš didelės baimės nejaučiau ir nedrebėjau. Po kiek laiko viskas nutilo, ir mes nuėjome gulti. Dar girdėjau, kaip kelis kartus iššovė ir vėl viskas nutilo.

Vėl išgirdau kalbant tatulį su Celiešium. Šokau iš lovos ir pažiūrėjau pro langelį. O Dieve! Baisus gaisras... Visa padangė raudonuoja. Tai jau vėl ką sudegino? Atsigulusi ilgai negalėjau užmigti. Į galvą skverbėsi visokios mintys. Gal daug mūsų vyrų žuvo, o gal tarp jų ir *Kėkštas*? Viešpatie, kaip baisu! Naktis tokia tamsi, galėjo jie ir tarp savęs susišaudyti...

1945 m. rugpjūčio 6 d. Pirmadienis. Kokios mudviejų su Olyte skirtingos nuomonės... Ji – tai laukų vėjelis, kuris nerūpestingai lenkia gėles ir skraido paskui margaspalves peteliškes. Tai vaikas, kuris negalvoja apie rytojų, kuriam brolių kraujas nesuprantamas. O priminus jai, kad dabar priderėtų laikytis susikaupusiai ir ramiai, ji atsako:

– Nejau aš visą laiką verksiu?

Priminus, kad broliai lieja kraują už ją, atsako:

– Kokie jie man broliai?

Man taip skaudu pasidaro ir aš vos neverkiu. Žinoma, aš nereikalauju, kad ji visuomet verktų, bet rimtesnė galėtų pabūti. Amžinai dainuoja linksmiausias dainas.

– Aš iš liūdnumo dainuoju, – sako ji.

– Ne, vaike! Tu iš liūdnumo dainuotum ne tokias dainas...

Ji nesupranta dėkingumo tiems broliams, kurie už mus lieja kraują, ir tik jų dėka ji dar gyvena šioj žemelėj. Jau dabar žmonės kalba, kad Lietuva liks prie rusų. O Dieve, ką tada reiktų daryt? Jau vis tiek gyvenimo nebus. O kur tiems vargstantiems broliams reiks dingt? Jau seniai juos mačiau. Sako jie kariaus, kiek galėdami, o vėliau susisprogdins. Kaip baisu, kad Lietuvos sesučių užauginti sūnūs kaip ąžuolai turės žūti...

Ne, to negali būti... Kai tik pagalvoju, man sukasi visokios mintys ir aš save tikinu, kad negyvensiu – turėsiu žūti. Aš esu tikra lietuvaitė ir neprisidėsiu prie tų baisių Lietuvos budelių. Aš geriau stosiu į partizanų eiles ir garbingai žūsiu savo Tėvynėj už ją kovodama. Tad kartą paklausiau Olytės, ką reiktų daryti, jei rusai čia liktų?

– Kam dabar čia mums apie tai galvoti? – tarė ji.

– Taip... Tai tau nerūpi mūsų Tėvynės ir mūsų visų ateitis? Tau tik rūpi pavalgyti ir gražiai apsirengti, o kad kiti vargsta, nevalgę miršta badu, tau nerūpi...

1945 m. rugsėjo 2 d. Sekmadienis. Koks liūdnas ir neramus laikas. Širdis blaškosi nerami krūtinėj, o siela kažko ilgisi ir laukia laukia... Ko?.. Rodos, kad turėtum kam atvirai pasiguosti, išpasakoti savo kančias, tai būtų daug lengviau. Bet dabar... Vieniša kaip liepelė gale lauko... Kad kas išklausytų mano ilgus pasipasakojimus, kurie vis labiau slegia širdį, o ji kantriai laukia, kada galės išlieti viską į viršų. Taip. Aš dabar labai vieniša. Su Olyte visai neturiu rimtesnės kalbos. Ji manęs negali suprasti, nes mes skirtingų nuomonių.

Jau kuris laikas neimu dienoraščio į rankas, nors tų naujienų vis yra ir yra. Aš nenoriu jo paimti todėl, kad vis tiek visko negaliu išlieti... O kartais man taip sunku... Štai ir dabar širdy daug svajonių, kančių ir ilgesio, bet aš nemoku visko

išlieti. Nemoku pasiguosti net tai mažutei patikimai plunksnai, kuri tikrai niekam neišpasakos.

Vakar labai anksti prabudus dar gulėjau, nes labai nenorėjau keltis. Tik atbėga mama su triukšmu ir išsigandusi...

– Kas yra?! – šokau aš klausti.

– Nagi, du partizanai atėjo! – sušuko ji.

Ta žinia mane nudžiugino, o mamai didžiausia baimė. O ką darysi, kad ir rusai užeis... Šokau iš lovos ir greit apsirengiau.

Prie šulinio prausėsi du vyrai: vienas – *Žaliukas*, o kito nepažinau. Nusiprausė ir vėl į girią... Vargšai, kaip jie vargsta. Tie rusai dabar taip valkiojasi, kad jie negali nė nosies iškišti.

1945 m. rugsėjo 26 d. Trečiadienis. Dažnai eidavau grybaut turėdama viltį, kad gal kur sutiksiu P., bet niekad jų neteko matyt. Jau taip norėjau juos kur nors sutikti. Ir štai vakar atėjo *Rainys* su draugu. Aš nudžiugau juos pamačiusi. Jie prašė paruošt vakarienę devyniems vyrams. Koks man džiaugsmas, kad dar daug yra mūsų tautos sūnų. Ir vėl mano širdis plakė džiaugsmu, o rankos griebėsi jiems ruošt vakarienę. Aš, rodos, viską jiems atiduočiau, kad tik Lietuva būtų laisva. Mano akys krypo į miško pusę, nes aš jų laukiau ateinant. Ir pagaliau vakare trys atėjo pasiimti maisto. Tai vyrai... Jų veiduose amžina šypsena, o lūpose daina. Tokie dideli, gražūs ir kuklūs. Jie niekados nesiskundžia ir neliūdi, nes tikrai žino, kad kartą turės išeiti tas „slibinas“. Aš taip norėjau, kad jie valgytų kambaryje, bet jie išsinešė į mišką ir ten pavalgė. Atnešę indus labai dėkojo, o vienas man paliko pora dainų ir dar kai ką... Niekas dabar tokio vargo neneša kaip jie. Mes prieš juos turim ant kelių klauptis, nes jie kovoja už Tėvynę, o kartu ir už mus.

1946 m. sausio 13 d. Kaip greit prabėgo visos šventės ir vėl stojo tos pačios nuobodžios ir vienodos dienos. Išvažiavo ir Olytė. Kokia ji dabar pasikeitusi... Visai ne ta mergaitė. Dar didesnė vėjavaikė ir todėl man visai nepatinka. Visa jos elgsena ir išdykavimas virš ribų. Man pačiai sunku patikėti, kad iš tokios tylios ir nedrąsios mergaitės virstų vėjas. Kaip ją pakeitė Marijampolė. O aš bijau, kad ji iš to vėjavaikiškumo nenueitų blogais keliais. O dar mieste, tai labai greit. Net ir mama ja nepatenkinta. Šiemet ir mokosi labai blogai... Jau matyti, kad jai mokslas – antraeilis dalykas. Bet ji dabar daug atviresnė, viską man pasipasakojo. Ji prisipažino, kad Algirdą buvo truputį pamilusi, bet vėliau vėl atsimainė jausmai. Aš jį jau buvau truputį pamiršusi, bet dabar vėl apie jį dažnai pagalvoju ir lyg jaučiu ilgesį... O gal aš jį myliu, tą kilnų berniuką, kurį mylėjo visos, nors jis iš jų tarpo išskyrė mane?

Kaip man dabar malonu svajoti apie praleistas su juo dienas ir vakarus. Kaip jis mokėdavo gražiai kalbėti, o tas „Regina“ skambėjo be galo gražiai ir maloniai. Su juo niekada nebuvo nuobodu. Prisimenu, kaip gražiai jis mokėdavo ištarti komplimentą. Tik gaila, kad tada man trūko minčių viską išlieti į dienoraštį. Jis kartą pasakė:

– Tikiuosi, Regina, kad mudu gyvenime dar susitiksim.

Ir tikrai aš vis dar tikiu, kad jį sutiksiu. O gal labai klystu taip manydama? Tikrai sužinojau, kad jis slapstosi. Tik man keista, kodėl jis ne partizanas? Vis dėlto aš Darsūnišky turėjau pasisekimą. Kaip Stasys paskui mane bėgiojo... Kaip jis mane

maldavo... Nors jis buvo gražus, bet dvasiškai man nepatiko. Be to, dar visai jaunas. O Algis jau buvo virš 20-ties. Jis nebuvo gražuolis, bet Stasiui neprilygo. Stasio grožis buvo paviršutiniškas, o Algio visai kas kita. Jis man daugiau patiko dvasiškai. O kaip Stasys kentėjo. Vakarais vaikščiodavo palei mūsų namą norėdamas mane pamatyti, o aš tyčia nesirodydavau. Kartais man jo būdavo net gaila, o kartais aš kuo daugiau norėdavau jį pakankint. Vieną vakarą buvo Algis. Mudu sėdėjom ir kalbėjom. Tik ramumą nutraukė telefono skambutis. Aš atsiliepiau ir išgirdau Stasio balsą. Aš nuraudau iš nemalonumo, nes nei man su juo kalbėti, nei pamesti. Jis iš mano balso suprato, kad aš nenoriu su juo kalbėti, ir atspėjo, kad kažkas yra pas mane atėjęs. O Algis nė nepaklausė, kas skambino. Dabar beliko vien gražūs prisiminimai...

1946 m. sausio 20 d. Sekmadienis. Kokios vienodos ir nuobodžios dienos, bet jos bėga greit. Tie patys darbai kartojasi kasdien be jokio naujesnio. Kaip tie kaimo žmonės gali ištverti visą gyvenimą? Tam darbui galo nėra. Dirbi ir dirbi, net nusiprausti nėra kada. Kuo tolyn, tuo labiau man tas kaimo darbas darosi nepakenčiamas. Kai pagalvoji, tai vien tik darbui gyveni, o apie savo asmeninį gyvenimą nėr kada ir pagalvoti. Jei prie to kaimo darbo neturi pamėgimo ir meilės, tai jis darosi nepakenčiamas. Rodos, tada tas darbas ir sunkus, ir neįveikiamas.

Paskutiniai metai. Paskutiniai metai kaime... Vis kartoju tą pačią mintį ir kuriai jau esu tvirtai nusistačius: jokiu būdu kitais metais nepasiliksiu namie, būtinai eisiu mokytis, jei tik būsiu sveika ir gyva. Mano mintims ir mama nesipriešina. Gal kitais metais gyvensim geriau, o gal ir laikas pasikeis... Aš per dienas ir naktis svajoju apie tas būsimas mokslo dienas. Tik vėl man kyla klausimas, kur stoti mokytis? Ar į suaugusiųjų gimnaziją, ar į amatų mokyklą? Duosiu tą klausimą išspręsti tėveliams. Kur jie skirs, ten bus gerai. Juk aš dar daug ko galiu pasiekt. Esu dar jauna ir turiu jėgų.

Man vis atrodo, kad aš dar maža mergaitė, nors kovo 20 d. sukaks 18 metų. Kaip greit, net baisu pagalvoti, kaip bėga dienos...

Beliko vien prisiminimai gražūs,

Kad mūsų meilė buvo taip arti...

Palengva išvynioju Algio nuotrauką. Krūtinėje kažkas suvirpa, o akys įsminga į atvaizdą. Žiūriu nenuleisdama nuo jo akių, žiūriu į garbiniuotus jo plaukus... Rodos, ranka prineštum prie lūpų ir pabučiuotum. Pakeliu ranką, bet kažkokia jėga sulaiko, ir ji bejėgiškai nusvyra. Glaudžiu prie veido, nejučiom nuslysta prie lūpų ir aš ją pabučiuoju... Bet staiga atitraukiu ir vėl padedu. Čia pat jo dovanotas lietuviškas skydelis, paglamonėjusi jį vėl suvynioju ir padedu...

1946 m. vasario 12 d. Antradienis. Visi su baime laukė vasario 10-tos. Rusai tą dieną pravedė balsavimus, o anksčiau partizanai buvo paleidę krivę: kas eis balsuoti – mirties bausmė. Raudonieji budeliai manė, kad visi eis vieningai balsuoti, o tada jau jie turės ką pasauliui parodyti ir įtikinti, kad jų visi nori ir jais patenkinti. Ir štai atėjo toji baisi diena. Nė vienas žmogus neatėjo balsuoti. Tada rusai pradėjo po kaimus nešioti urną. Ir tada nieko nepešė, o surinko tik tris balus iš keturių šimtų žmonių. Manoma, kad tas pats vyksta visoje Lietuvoje, nes partizanų yra labai daug ir jų veikla didelė.

Kokia nuojauta. Jau šeštadienį aš lyg ko laukiau... Ir štai sekmadienį susitvarkiau plaukus ir laukiu. O jie jau taip seniai buvo... Šuo kad pradės loti. Aš stoviu prie lango, dairausi, o jau prieblanda. Matau, kaip iš už tvarto išlenda du vyrai ir skuba per kiemą paruošę šautuvus. Pasakiau mamai, ta tuoj išbėgo pasitikti, o aš laukiu įeinant. Kai įėjo, pažinau *Rainį*, kito vardo nežinau, nors jį jau kelis kartus esu mačiusi. Jis – šio būrelio vadas. Toks aukštas, šviesiaplaukis ir gražaus veido.

R. K. p a s t a b a: tai tas pats *Rainys*, *Vėtra*-Senavaitis Jonas iš Pakiauliškio k., Šilavoto vlsč. Geležinio Vilko rnkt. partizanas, g. 1925 m. 1947 05 kautynėse buvo sužeistas, atvežtas į Prienus ir stribų užmuštas.

Aš maniau, kad jų bus kokie keturi, o kai pradėjo eiti, pasirodo – penkolika. Dar niekad pas mus tiek nebuvo. Visi nuvargę, skuba sėsti kas kur gali. Aš jais rūpinausi ir nešiojau kėdes. Jie labai kuklūs. Vienas priėjo ir pasveikino mane.

– Sveikas, bet nepažįstu, – atsakiau aš juokdamasi.

– Kur čia mus, „banditus“, pažinsi, – tarė jis ir šypsosi žiūrėdamas į mane.

Jis šypsosi ir šypsosi. Nueinu į kambarį, ogi žiūriu, prigulę ant žemės. Aš jiems liepiau gulti ant lovos, bet kur tau, jie nė girdėti nenori. Sako – mes šlapi, kaip gulsim į švarią lovą... Tada aš daviau jiems pagalvių, o jie kad dėkoja. Po vakarienės pralinksmėjo. O vadas toks savas ir juokingas. Aš mamai žibinau su balana, tai jis priėjęs paėmė iš manęs ir žibina pats. Aš džiovinau jiems kojines ir žiūrėjau, kad susėstų. Bėgau į kambarį kėdžių, bet vadas mane sulaikė uždėjęs ranką ant peties.

– Tik jūs, panele, taip nesirūpinkit mumis, – tarė jis meiliai žiūrėdamas į mane. O toks dar jaunas...

– O kaip? Jus reikia mylėt. Juk jūs vargstat, – atsakiau jam.

– Mes galim pradėti dažnai lankytis, jei mumis taip rūpinatės, – vėl tęsė jis.

– Mums tai dar maloniau. Juk jau taip seniai buvot pas mus, – tariau aš.

O jis toks švelnus, toks simpatiškas... Gaila, kad nežinau jo vardo.

Mudvi su mama buvome kambaryje, kai išgirdom bruzdėjimą. Įbėgusios žiūrim: visi skuba, rengiasi, užtaisinėja ginklus. Kaip skruzdės tik juda, tik kruta, skuba, o vadas skambiu balsu įsakinėja:

– Diržus ant kaklų! – ir panašiai...

Pagaliau visi išbėgo į kiemą, kitų liko ir kuprinės... Aš nežinojau, kas čia darosi? Vėliau brolis Algis pasakė, kad per raistą ateina trys vyrai. Mes su mama tuoj griebėm viską tvarkyti, nes, jei rusai, kad nebūtų jokio ženklo. Aš galvojau, kad visi miške atsidūrė, o jie ant kiemo išsidėstę ginklus laikė. Bet tie vyrai praėjo pro šalį ir vėl visi grįžo atgal. Truputį pasėdėjo ir išėjo. O vadas taip reikšmingai pažvelgė į mane, jau dabar turbūt greit neateis...

1946 m. vasario 17 d. Sekmadienis. Žmogaus gyvenimas labai nepastovus. Šiandien dar ramiai gyveni, o kaip bus rytoj, nežinai. Penktadienį pamatėm daugybę rusų einant keliu, bet jie ėjo ir nuėjo. Jau manėm, kad nebeateis. Tik iš kažin kur išdygo šeši, patikrino tatulio dokumentus ir liepė rengtis. Mes nusigandom, o jie ramino ir sakė, kad greit grįš ir maisto nereikia imti. Sakė imantys visus vyrus dokumentų patikrinimui. Jie nesibarė ir nerėkė, todėl mes nelabai išsigandom.

Atėjo vakaras, o jo vis nėra. Jau mus ima nerimas. Aš nubėgau pas Celiešienę, o ten tas pats. Paėmė visus vyrus sakydami, kad greit sugrįš. O Celiešienė visai nustojus vilties, kad paleis, nors man širdyje lyg kas sakyte sako: „Paleis paleis, nesirūpinkit...“ Ir vėl nusiraminu. Nejaugi mus Dievas apleis? Aš vis tikėjau.

Vėliau sužinojom, kad vyrus nuvarė į Garliavą. Mama jau visai nustojo vilties, tik verkia, o aš rūpinausi, kaip ten jam maisto pristatyti. Sužinojau, kad Raškinienė važiuoja į Garliavą. Algį pasiuntėm paprašyti, kad ir mus nuvežtų. Dieve, kiek rūpesčio, kiek baimės. Mama jau ir jėgų nustojo, tik verkia. Pridėjom nemažai maisto ir išvažiavom. Kelyje sutikom keletą pareinančių pažįstamų. Rodos, kad sunkumas nuo širdies nuslinko. Jau jeigu kitus paleidžia, tai paleis ir mūsų. Ir tikrai: nuvažiavę sužinojom, kad paleidžia visus, kuriuos tik ištardo.

Nuėjom į tuos namus, kur jie suvaryti. Net langų nematyti, nes visi nori pažiūrėt, ar jų kas neatvažiavo. Maistą perdavėm į rankas ir apsiraminom. Tikimės, kad paleis.

Parvažiavom naktį. Aš, kai užpakaly sėdėjau, tai mačiau paskui mus einant daug vyrų. Nors naktis nešviesi, bet įžiūrėjau, kad jie juda, nes iškart manėm, kad krūmai. Dieve, kaip jie vargsta. Jiems nesvarbu, koks oras, eina ir gana. **Šitas dienoraštis su septyniasdešimčia lapų yra tikrai mano. R. Arnastauskaitė** (užrašas sąsiuvinio gale – *R. K.*).

1946 m. vasario 24 d. Sekmadienis. Tėvelis grįžo, bet užgulė nauji rūpesčiai. Rusai pradėjo vežti žmones. Tai baisiausias dalykas iš visų. Jiems pavyko išvežti keletą šeimų, bet ir tie dar tebėra Marijampolėje. Partizanai susprogdino visus geležinkelių tiltus, tai ir tupi Marijampolėj. Kalba, kad išveš 50 proc. gyventojų, o liks tik tarybiniai žmonės ir „banditai“. Atrodo, kad visiems reiks eiti į „banditus“. Aš tai tikrai nelauksiu, kad mane paimtų. Jei tik spėsiu, dumsiu į mišką, nors ir neapsirengusi.

Mieste, kaip ir kaime, kaip į būgną muša: bus karas su Anglija. O tai visų laukiamas dalykas, niekas daugiau negali mūsų išlaisvinti iš šio slibino kaip tik Anglija ir duok, Dieve, kad karas kuo greičiau prasidėtų. Žinoma, aukų bus, nes visiems vyrams teks eiti į mišką arba stoti į armiją. Tada bus tikros skerdynės. Man atrodo, kad ir aš eisiu į mišką. Na, jeigu rusai šaudys, negi aš lauksiu? Jau geriau žūti garbingai. Taigi, sako, kad ilgiausiai bus taika iki pirmo gegužio, o karas gali prasidėti kiekvieną dieną. Man atrodo, kad be pavasario nieko nebus. Juk anglai ir amerikiečiai neįpratę prie šalčių, ir dabar jiems bus per šalta. Na, galgi Dievas pasigailės laisvės kovotojų?

Prisnigo ir prasidėjo šalčiai. Dabar beveik kiekvieną dieną pusto ir orai blogi. Iš to sniego bus tik vandens, nes jau tuoj pavasaris. Gal atneš... Bet gal aš tos laisvės nematysiu? Gal man bus skirta žūti? Bet aš viliuosi, kad mus Dievas išsaugos.

Labai laukiu Olytės laiško ir nesulaukiu. Gal Algis rytoj parneš? Būtų gerai...

1946 m. kovo 17 d. Sekmadienis. Jau visa savaitė kaip grįžau iš tetos. Nuvažiavau su Venslovų Natalija. Kaip ji nudžiugo mus pamačiusi... Aš jos labai pasiilgau. O Stasius kad išaugęs... Toks vyriškas ir drąsus dabar, lyg žadėjo Velykoms atvažiuoti. Aš labai prašiau, kad atvyktų. Teta man padovanojo vilnonę suknelę. Ji kol kas gyvena neblogai, tik labai rūpinasi dėde. Parsivežiau jai megzti megztuką, tai nors darbo turėsiu. O numezgus reiks nuvežt, jeigu karas neužklups.

Visi laikraščiai rašo, kad karas neišvengiamas. Kad tik jis greičiau prasidėtų. Labiausiai jo laukia miško broliai.

– Kad tik būtų pradžia, – sakė vienas.

Šeštadienį, eidama mišku iš Mauručių, pamačiau priešais kažkokį vaikelį. Atrodė nedidelis ir vaikiškas. Kai priėjo arčiau – ogi tas pats vadas, kur buvo su 15 vyrų. Pasisveikinom ir pradėjom kalbėtis. Sublogęs vargšas... Tik akys tokios vienodos ir geros... Sakėsi buvęs pas mus... Truputį pakalbėję išsiskyrėm. Gaila jų...

Vis dažniau pradedu minėti Algį. Jaučiu kažkokį ilgesį... Nežinau, ar jo ilgesį, ar kad dabar aš tokia vieniša ir neturiu kam pasiguost? Tai ir ilgiuosi to, kuriam galėčiau pasiguosti. Prisimenu, kai vaikščiojom abu, kai šokom... Jis buvo toks rimtas, o kartais juokingas ir vikrus. Aš labai nemėgau, kai mane labai dažnai veda šokti. Man patinka šokti su visais lygiai. Taigi, per vieną vakarušką Algis mane labai dažnai vedė šokti. O aš, nemokėdama paslėpti jausmų, ėmiau ir susiraukiau, o jis pastebėjo.

– Tu, Regina, nepyk, kad tave taip dažnai vedu šokti, – tarė jis, atspėjęs mano mintis. – O gal šoksiu ir tavo vestuvėse? – paklausė.

O aš sakiau, kad dėl to neverta pykti. Jis man buvo labai palankus. Atrodo, kad jis mane mylėjo... Aš nenoriu tikėti, kad jis būtų veidmainis. Ir aš tiesiog kvaila. Pagalvoju, kad jis būtų geras vyras. Tai ar nekvaila mintis? Bet kam aš jį visą nagrinėju? Jis rimtas, negeria, nerūko, gražiai skambina pianinu, žodžiu, aš atrandu daug jo gerųjų pusių. Bet paskui vėl save kvailinu, kad gal jau jis myli kitą mergaitę... Juk vyrais negalima tikėti. Jie labai greit pasikeičia.

Aš kartais nagrinėju save ir surandu savyje lengvabūdiškumo. Juk man iš pradžių patiko Stasys, bet aš teisinuosi tuo, kad aš pamačiau jo charakterį ir jis man nebepatiko, o čia pradėjo maišytis Algis, kurio charakteris pranašesnis už Stasio. Bet vis tiek esu lengvabūdė. Kartais abejoju, kad jei dabar pasimaišytų koks berniukas, kuris man patiktų, ar aš tik nepamirščiau Algio ir ar negalvočiau apie naują... Bet vėl nauja mintis. Nejau aš jo turiu laukti visą gyvenimą? Niekados! O kiek tokių atsitiktinių pasitaiko mergaitėms... Jos vieną pametusios bėgioja su kitu.

1946 m. kovo 24 d. Sekmadienis. Štai jau ir pavasaris prasideda. Sniego beveik nėra, o vandens tai visur užtenka. Lėtai per laukus eina tas visų laukiamas pavasaris. Gal jis ateidamas atneš mums laisvę? Visi to tikimės, bet ar taip bus, nežinia. Bet manau, kad taip turi būti.

Aš kartais visai nustoju galvoti apie ateities gyvenimą, o kartais galvoju daug ir mano didžiausia svajonė, tai bent kiek prasimokinti, kad galėčiau savarankiškai gyventi, žinoma, jeigu tik liksime sveiki. Trečiadienį, t. y. kovo 20 d., man sukako 18 metų. Aš net pati nenoriu tikėti, kad man jau 18-ka metų. Kaip greit... Nė nepajunti, kai prabėga metai. O laikas toks, kurio nė nesigaili, kad taip greitai praėjo.

Jau ir megztuką baigiau megzti. Taip greit jį numezgiau, kad net pati to nesitikėjau. O dabar galvoju, kaip nuvežti. Manau – ateinančią savaitę. Važiuosiu mašina į Kauną, o paskui traukiniu. Noriu greičiau nuvežti, nes gali „vaina“ užpulti...

1946 m. gegužės 5 d. Sekmadienis. Pas tetą išbuvau tris savaites. Jau čia apsipratau, susigyvenau su Stasiu, jis labai keistas, jau neišsigąsta, kai apie vedybas kas

primena. Aš pati nenoriu tikėt, kad iš tokio vaiko išaugo gražiai nuaugęs jaunikaitis. Vienu žodžiu – vyras fainas. Pastaruoju metu jis su manimi labai keistai ėmė elgtis. Jis karšto temperamento. Pašokęs iš vietos, skuba pas mane išskėtęs rankas ir, rodos, atbėgęs apkabins, bet aš pašokstu iš vietos ir sutinku jį rimtu žvilgsniu sakydama „atsargiai“. Ir vėl jo rankos nusvyra, ir vėl jis tampa bejėgis. Kelis kartus lyg netyčia paglostė man plaukus. Aš nieko neišdrįsau pasakyti už tą jo švelnumą. Apskritai – geras berniukas. Tokį ir vyrą gauti būtų ne pro šalį. Nežinau, ar jis visoms toks, ar tik man rodė savo palankumą? Jis ateina prie manęs ir (bent man taip atrodo) lenkiasi taip arti, o jo rankos siekia mane apkabint ir paglamonėti. Mano širdis suvirpėdavo, bet aš jį nuvarydavau nuo savęs labai šalta ir rimta. Nors jis man patinka, bet galiu prieš jį atsilaikyti. Jis neturi tos jėgos, kad galėtų užhipnotizuoti. Mes su juo kalbėdavom įvairiais klausimais. Dažnai ginčydavomės ir supratom, kad – nevienodų nuomonių. Jis moka pakalbėti ir apie vedybas.

– Tik žiūrėk pakviesk į vestuves, – juokiausi aš.

– Pakviesiu, pakviesiu... Atsiųsiu telegramą, – prižada jis keistai žiūrėdamas į mane ir juokdamasis.

Kartą teta atsidususi tarė:

– Aš jau pasenau, dirbti nebepajėgiu, jau reiks Stasių ženyt. Parves marčią, vis bus lengviau.

– Laukit laukit marčios! Kai parves kokią... – tariau juokdamasi.

– Na, o jei, pavyzdžiui, tave?

Aš išsigandau jos žodžių. Susigėdau ir tyliu. Na, ir ką aš jai galėjau pasakyt? O ji tęsė toliau:

– Aš tai labai norėčiau, kad jūs kuri būtumėt man marti. Už Stasiaus – tai ir aš patarčiau, nes geras vaikas, be to, mamai nereikėtų duoti pasogos, nes aš duočiau. O kam gi aš daugiau viską paliksiu, jei ne jum? Žinoma, čia viskas priklauso nuo jūsų, jaunų, – užbaigė ji.

Dar nespėjau bent kiek pasidžiaugti laisve, o čia jau kalba apie vedybas. Kaip keista... Vieną kartą jai priminiau, kad mums dar per anksti kalbėti, o ji griežtai užprotestavo, kad „mergaitei sukako 18-ka metų, ir jau laikas“. Aš taip negalvoju. Tada bus laikas galvot apie šeimyninį gyvenimą, kai turėsiu 22 metus, o ne dabar. Man atrodo, kad aš dar visai vaikas, ir gana. O kai pagalvoji, koks žiaurus yra tų mergaičių likimas... Gerai, jei gauni gerą gyvenimo draugą, o jei kokį pijoką, tai sudie, gyvenime.

Buvo Olytė parvažiavusi, mudvi kalbėjome apie vedybas. Kol dar esi netekėjusi, tai esi laisvas paukštis, tau nieks nerūpi ir gyveni tik sau. Ištekėjai – sudie, laisve. Tada jau gyveni kitiems. Tada jau rūpinkis sukurti jaukų šeimos židinį. O jei dar vaikas, tai esi užimta darbu ir rūpesčiu. Dievas moteriai uždėjo per sunkias pareigas. Juk tiek daug reikia iškentėt. Bet aš jau čia visą sielą atvėriau...

Taigi, Stasius man jau pradėjo patikti ir supratau, kas gali man nutikti, jeigu dar nors kiek ilgiau pabūčiau. Todėl skubėjau kuo greičiau iš ten dingti, kad širdutė vėl liktų rami, nesužeista. Juk laimingiausias gyvenimas – laisvam paukščiui. Aš visuomet vengiu įsimylėti, nes tada kančių užtenka.

Stasius žadėjo man laišką parašyti. Įdomu, ką parašys? Aš laukiu jo laiško.

Per šventes daug vaikščiojau su Adele N. Kokia ji rimta ir atvira mergaitė, be to, graži. Ji man viską pasisakė kaip geriausiai draugei. Mėgstu tokias mergaites. Gerai būtų turėti tokią draugę.

1946 m. gegužės 12 d. Sekmadienis. Kaip liūdna ir skaudu... Sužinojau, kad Algirdas jau areštuotas ir jau gal Rusijoj. Nejaugi? Lyg ir tikėti nenoriu. Kai sužinojau, tai ašarėlė kaip perlas išriedėjo ir nukrito ant rankų. Kelias dienas negalėjau užmiršti, bet dabar jau vėl rami, nors dažnai apie jį pagalvoju. Bet dabar pati savęs nepažįstu. Manęs dabar niekas nejaudina, o širdis pasidarė lyg kokia nepaveikiama. Atsimenu, Darsūniškyje buvau visuomet linksma, visiems įdomi. Aš nežinau, kas mane taip pakeitė? O su berniukais aš nelabai randu apie ką kalbėti ir droviuosi. O buvau tokia drąsi. Mane turbūt pakeitė vienuma, tas nuolatinis nuobodumas, tas vienas tylėjimas. Aš dabar vėl norėčiau atgauti tą linksmumą ir drąsą. Kad vėl pagyvenčiau tarp žmonių, tai vėl pasidaryčiau kitokia.

Nutarėm su Algiu per vasarą ruoštis į IV-ą klasę. Galgi pasiseks... Juk iš to sėdėjimo nieko neišeina. Laukiu Stasiaus laiško, bet nesulaukiu. Man labai įdomu, ką jis parašys.

1946 m. gegužės 26 d. Sekmadienis. Kaip malonu dabar gamtoje. Alyvos skleidžia savo malonų kvapą po visus laukus. O kad ir gyvenimas būtų toks malonus... Deja, jis žiaurus ir baisus. Penktadienį žuvo du p. (partizanai – *R. K.*), tai dabar negaliu jų pamiršti. O kaip aš jų verkiau... Negalėjau susilaikyti. Dieve, kokios žudynės! Ir kada tie kraugeriai baigs terioti mūsų kraštą ir žudyti nekaltus mūsų žmones? Bet vis dėlto kada nors turės ateiti galas, ir tada nė vienam išdavikui nebus dovanota.

Gavau Adelės laišką. Rašo, kad dabar Stasius pas ją pradėjo lankytis beveik kas antrą dieną. Visuomet tie tylieji daugiau padaro už netyliuosius. Bet iš dalies juk čia nieko blogo, kad berniukas nueina pas mergaitę, tai čia didelis daiktas. O jo laiško taip ir nesulaukiu.

Žuvo *Rainys*. Mano širdyje liko didelė žaizda. Aš jo negaliu pamiršti, nes mylėjau jį kaip brolį, visą savaitę verkiau... Kur tik einu, ką dirbu, jis man akyse stovi. Jau daugiau nevaikščios mūsų takeliais, nevaikščios... Man ypač gaila, kad jį dar gyvą atvežė į Prienus. Dar kankino, bet jis jiems tepasakė: „Šiandien aš žūstu, bet jūsų dar tūkstančiai žus.“ Koks jis buvo ryžtingas. Paskui dar atsisėdo, persižegnojo ir prašė jį nušauti ir daugiau nekankinti. Aš jo negaliu pamiršti...

Kalba, kad ir *Zuikis* žuvo, o kiti sako, kad ne... Kaip būtų gaila...

Šiandien buvau Šilavote, tai vėl vienas guli nušautas. Kaip tie kraugeriai užsigeidė juos išnaikinti. Sunku dabar jiems...

1946 m. birželio 16 d. Sekmadienis. Kaip liūdna ir skaudu... Šiuo laiku žuvo labai daug partizanų. Aš tiesiog negaliu to pernešt. Kartu žuvo *Laimutė* ir *Zuikis*.

R. K. p a s t a b a: kn. „Ištark mano vardą“, p. 276, rašoma, kad *Zuikis*-Senavaitis Vincas g. 1927 m. Pakiauliškio k., Šilavoto vlsč. Žuvo 1946 06 12.

Ir jei ne jie patys mane ramintų, tai aš verkčiau ir verkčiau. Dabar aš juos matau beveik kasdien. Kokie jie linksmi, kokie gražūs vyrai. O kokie juokingi, tik juokus krečia. Turiu ir naujų pažįstamų. *Kurtas* beveik kasdien ateina. Jis toks linksmas ir

gražus vyras. Iš pradžių jis man labai patiko. O ypač jis gražus, kai būna su savo karine kepure. Kai be kepurės, lyg ir ne toks... Bet vis tiek Lietuvos vyrai yra gražūs. Tokie dideli ir gražiai nuaugę. Juk dabar geriausi vyrai miške. Kai jie pradėjo pas mus dažnai lankytis, aš pasidariau kitokia. Dabar daug drąsesnė, be to, noriu kuo švariau apsirengti, bet gink, Dieve, kad kuris neužkariautų mano širdutės. Juk dabar šimtą kartų geriau laisvai. Bet kuris gali mane sužavėti. Bet ne. Manau kad būsiu tam gana atspari. Bet aš apie juos daug daug galvoju. Tos *Kurto* (Klemensas Baltrušaitis – *R. K.*) akys tokios gražios. O *Mažytis* (Kazimieras Pyplys) toks idealus ir rimtas... Aš susitinku su jais miške ir mes daug juokaujam. Man labai gera, kad aš jiems nors kiek esu naudinga ir galiu padėti. Jie mumis labai tiki. Dabar laukiam karo arba kitos kokios permainos. Duok, Dieve, kad tik jų vargas greičiau baigtųsi.

Buvau nuvažiavusi į Kaišiadoris su Anele S... Kaip keista, kad iš Stasiaus, tokio smagaus, linksmo ir juokingo, beliko tik liūdesio apimtas jaunuolis. Jis serga neaiškia liga ir slepiasi. Jam skauda šoną ir po truputį kosti. Gink, Dieve, kad tik nebūtų kokia džiova. Teta jį jau seniai varo pas daktarą, bet jis dar vis delsia, ir gana. Ir aš jį bariau, kad taip daro. Pažadėjo kreiptis į gydytoją.

Koks Albinas pasikeitęs! Daug nuoširdesnis ir šiaip įdomesnis. Abu su Stasium palydėjo mane į stotį ir taip karštai atsisveikino... Albinas siūlė man tarnybą, bet, Dieve, jei galėčiau, tai kodėl netarnaučiau, bet kaipgi palikti vieną mamą, be to, dar ir „šitiem“ (čia turi minty partizanus – *R. K.*) kai ką padarau. Man rodos, kad aš negaliu palikti šito kampelio.

1946 m. birželio 28 d. Penktadienis. Jėzaus širdies šventė. Neiškenčiu neužrašiusi įvykių, nes galbūt kiek ir pavojinga... Dabar beveik kasdien susitinku su p..... *Kurtas* pirmiau buvo toks rimtas ir, rodos, nekreipė dėmesio, o dabar net ir flirtuoti mėgina. *Mažytis*, nors visada šypsosi, bet jo akys ramios ir malonios. O *Kurtas* svaido žaibus ir šelmiškas. Pastaruoju metu jis labai pasikeitė. Jie valgė pas mus vakarienę. *Kurtas* pavalgė pirmiausia ir atsitraukė nuo stalo. Aš buvau kitam kambary prie lango.

– Kaip sekasi, panele Regina? – išgirdau klausimą.

Ir man nuostabu pasidarė, kad jis žino mano vardą. Aš atsisukau klausdama, iš kur jis žino mano vardą, o jis atsistojo taip arti manęs, kad aš net truputį pasitraukiau, nes jis visu kūnu spaudėsi į mane, o jo akys tik svaidė ugningus žvilgsnius. Ir man keista, iš kur jis žino mano vardą? Jis gražus, bet, atrodo, truputį vėjavaikiškas. O gal aš apsirinku? Bet kodėl *Mažytis* visuomet ramus ir besišypsantis? Nors jis irgi gražus vaikas. *Kurtas* ir vakar mane vadino „panele Regina“. O kai ėjau namo, siūlėsi palydėti, bet aš tos malonės nepriėmiau ir nuleidau juokais. Jis dabar laukia parvažiuojant Olytės. Jam labai įdomu ją pamatyti. Matyt, kad mėgsta ir moka apie mergaites suktis.

Mažytis niekad nebūna labai geros nuotaikos. Juk jam, gimusiam ir augusiam studentui, sunku nešti tą vargo naštą. Be to, ir gyveno labai gerai. Bet ką padarysi, kad jau jis tam pasiryžo, tai ir eina tais takais. Aš juos visus lygiai myliu vienoda broliška meile.

1946 m. birželio 30 d. Sekmadienis. Jau buvo prieblanda, kai pamačiau iš miško ateinantį vyrą. Jau supratau, kad čia bus iš mūsiškių. Kai atėjo į kiemą, pažinau,

jog tai *Kurtas*. Labai karštai mane pasveikino. Aš su juo jaučiuosi labai drąsi. O tų jo ugningų žvilgsnių aš nesuprantu. Jis turbūt visada toks. Bet ne! Anksčiau buvo visai rimtas ir ramus. O dabar tie jo žvilgsniai, tie išsireiškimai... Aš nemačiau nė vieno partizano, kuriam rūpėtų mergaitės, o jis kad pradės pasakoti, kiek jis mylėjo, kiek jo panų ištekėjo už rusų ir t. t. Kelis kartus teko minėti *Zuikį* (jis jau žuvęs). Aš vis su gailesčiu ir gražiai apie jį kalbėdavau, tai jis labai akylai į mane žiūrėdavo ir aš jo mintį supratau. Jis galvoja, kad *Zuikis* buvo mano simpatija. Kaip juokinga... Ir vakar aš jį labai gražiai minėjau, tai jis įsmeigė į mane tokį meilų ir priekaištingą žvilgsnį, nuo kurio aš turėjau nusisukti. Jis visuomet linksmas, nesiskundžia savo likimu. Per daug jau vėjavaikiškas, bet tas jo vėjavaikiškumas man patinka. Aš ir laukiu, kada jis atėjęs visus prajuokins.

Keistas dalykas – visus mokinius paleido 25-tą, o mūsų Olytės kaip nėr, taip nėr. Tikėjom, kad ji per šias dvi švenčių dienas tikrai parvažiuos, bet jos dar nematyt. Jei neišlaikė egzaminų, tai gal bijo važiuoti namo? To jau būtų per daug. Jei jau neišlaikė, tai kitais metais neis mokytis. O kaip ją pakeitė Marijampolė. Ten ji tapo vėjavaikiška, prarado norą dirbti, jai kad tik kur pabaliuose ūžti, linksmintis ir negalvot apie ateitį, negalvot, kad kiti vargsta kovodami už laisvę ir žūsta. Jai tai visai nesvarbu. Ji moka suktis apie berniukus viliodama juos. Kokios mes skirtingos! Kaip nesutampa mūsų nuomonės! Aš visuomet ramaus būdo, giliai mąstanti ir širdy negaliu pakęsti skausmo, jei kas žūsta laisvės kovoje. Aš nežinau, kaip mes galim sutikti būdamos tokių skirtingų nuomonių? Aš jos visai nelaukiu parvažiuojant, nes man atrodo, jog mūsų gyvenimas nebus labai draugiškas. Ji labai staigi ir su žodžiais nesiskaito, o kai mane užgauna, ilgai nepykstu. Pažiūrėsiu, kaip bus...

1946 m. liepos 7 d. Sekmadienis. Vakar ganiau karves ir pamačiau, kad nuo miško per daržą eina vyras su šiaudine skrybėle ir šviesiom kelnėm. Supratau ir kūriau namo, nes namai buvo tušti. Priėjusi pažinau *Kairį* (Petras Mockapetris – *R. K.*). Buvo labai linksmas ir smagus. Jis dar likęs miške. Kokie jie buvo linksmi, aš tokių jų dar niekad nemačiau, o ypač K. Man atrodo, kad jis įsimylėjęs Olytę. Iš visos jo elgsenos taip supratau. O *Kairys* sukosi apie mane, bet jis per daug kabinėjosi. Man net nepatinka. Aš nuo jo bėgau ir vengiau, kad manęs neužkabintų. O jis vis prie manęs. Jau ir sutemo, o jie vis dar sėdi. *Kairys* daug kalbėjo, lyg ir prisipažino, o aš nudaviau nesuprantanti. Kalbėjom kalbėjom, net nusibodo. O aš taip noriu miego, kad vos sėdžiu kėdėj. Jis labai draugiškas, pagavo mano ranką ir nustebo, kad ji tokia mažutė ir minkšta.

– Tu atrodai visa tokia minkštutė, – tarė jis, o aš net susigėdau ir nežinojau, ką atsakyti.

Jis glostė mano pirštus, aš nemačiau nieko blogo, todėl nesipriešinau. Jis staiga pakėlė mano ranką prie lūpų ir jau siekė bučiuoti, bet aš palengva ištraukiau.

– Kodėl? – jis ištarė tik vieną žodį, o aš jam nieko neatsakiau.

Paskui jis paėmė mano pastą ir pradėjo rašyti ant stalo. Daug ko nesupratau, bet daug ką ir supratau... Jis klausė, ar aš noriu miego, ar jį myliu, ar jam jau eit... Pasakiau, kad supratau tik „ar aš noriu miego ir ar jau eiti“, o kitų, sakiau, kad nesupratau. Jis nieko berniukas, bet nesuvaldo savo rankų, kurios vis nori suduoti ar kur įgnybti. Tai man nepatinka.

1946 m. liepos 11 d. Ketvirtadienis. Antradienį ėjau pamiške perkelti karvių. Pamačiau nuo Mataušo keliu einančius keletą vyrų ir pamaniau, kad tik šiaip sau kokie diedai. Atėję prie rąstų sustojo, ir aš pamačiau *Kairį* su šiaudine skrybėle. Perkeldama karves pastebėjau, kad vienas eina pas mane, bet nepažinau, pasirodo, seniai matytas *Mažytis*. Jis man labiausiai patinka. Jau iš tolo užkalbino ir šypsosi. Su juo galima ir rimtai pasikalbėti. Jis mokytas berniukas, tai ir matyti. Kaip man patinka, kai žiūri tokiomis ramiomis ir geromis akimis. Matyti, kad berniukas rimtas. Tokį ir pamilus būtų nieko... Bet kokius niekus čia plepu...

Nuostabu, kad Olytė dabar tokia surimtėjusi. Net džiugu... Pirma buvo per daug išdykus, bet dabar jau rimtesnė. Man truputį nepatiko, kad ji šeštadienį per daug išdykavo, bet dabar vėl rimta ir tyli.

1946 m. liepos 16 d. Antradienis. Jie buvo ir sekmadienį. Į kambarį nėjo, bet buvo pamiškėje. *Kurtas*, kaip visuomet, buvo smagus ir linksmas, bet *Kairys* visai lyg be ūpo, beveik visą laiką tylėjo. Aš irgi nelinkus išdykauti, todėl buvo nuobodoka. Tik *Kurtas* su Olyte visą laiką išdykavo. Man įdomu, ar jis myli Olytę ar ne? Iš jo negali suprasti, jis ir su manim simpatiškas ir mandagus... Sėdėjom ilgai, net iki pavakarės. Paskui aš pati save kaltinau, kad per ilgai mes su jais sėdėjom. Daugiau taip ilgai nesėdėsiu. Atrodo, kad lyg ir nerimta...

Atėjo *Kurtas*. Jis eina kažkur toli... Jis tikrai nieko berniukas, visuomet linksmas ir smagus. Jie su Olyte vienodo būdo: tik peštis su kuo ar išdykaut. Aš stebiu juos besipešančius ir man patinka tos dvi būtybės pilnos smagumo ir juoko. Jie abu gražūs ir, rodos, galėtų pamilti vienas kitą... O gal ir myli? Ką aš žinau...

Aš žiūriu į jį, o mano lūpos šnabžda: „Jis partizanas, jis kovoja už laisvę, už gražią ir laimingą ateitį“. Paišdykavęs išėjo linksmos nuotaikos. Bet kodėl jie niekada neatveda *Mažyčio*? Man būtų su juo įdomu ilgiau pasikalbėti. Juk jis toks rimtas ir gražus. Man labai patinka tokie rimti ir ramūs berniukai. Atrodo, kad jie su *Kurtu* ir *Kairiu* nekokie draugai. Bet jie ir negali būti geri draugai. Jis miestietis, inteligentas ir mokytas vyras, o jie – žaliojo kaimo sūnūs.

Su Olyte rengiamės pirmadienį važiuoti į Kaišiadoris. Ji ten pasiliks, o aš grįšiu su teta. Bet aš nenoriu, kad ji ten liktų. Ką gi *Kurtas* veiks atėjęs, kai jos nebus?

1946 m. liepos 21 d. Sekmadienis. Penktadienį buvau nuėjusi į balą kojų plauti. Miške kažkas subraškėjo, bet vėl nutilo. Sulojo Balsas (šunelis) lyg būtų ant žmogaus. Kai ėjau namo, jau buvo gera prieblanda. Žiūriu, Olytė eina kažko prie maumedžio.

– Kur tu eini? – paklausiau iš tolo, bet ji man nieko neatsakė.

Priėjusi arčiau, pamačiau kažką sėdintį prie medžio, atrodo, toks mažiukas ir nepažįstu. Priėjusi arčiau, pažinau *Kairį*. Maniau kad jis vienas, bet žiūriu – ir *Mažytis* toliau guli žolėje. Aš lyg ir nudžiugau ir pribėgusi pasveikinau jį. Jis ilgai nepaleido mano rankos ir prašė atsisėsti. Aš atsisėdau truputį toliau, nors jis prašė, kad sėsčiau ant jo „palatkės“. Truputį kalbėjom, o vėliau nuėjom į kambarį. *Mažytis* ilgai kalbėjo virtuvėje su tėveliais, Olytė juokavo su *Kairiu* susėdę, o aš neturėjau ką veikti. Dainavau atsisėdusi ant lovos ir klausiausi pasakojimų. Jau vėlokai atėjo *Mažytis* iš virtuvės ir lyg rengėsi eiti, bet vis dar stovėjo, aš jį pakviečiau sėsti, o jis mielu noru prisėdo prie šono. Atsisėdęs pataisė pagalvę, kad geriau būtų atsiremti galvą,

apkabino mane ir traukia prie savęs. Aš labai nustebau tokiu jo elgesiu. Atrodė toks rimtas, o čia dabar kabinėti pradės. Aš kelis kartus bandžiau iš jo išsilaisvint, bet jis vėl švelniai mane traukė į save ir glaudė prie krūtinės. Aš tiesiog nežinojau, ką daryti. Truputį jaudinausi ir vis laisvinausi iš jo glėbio, bet jis toks švelnus ir mandagus, kad nors kartą būtų nemandagiai prisilietęs. Tik vienas man baisus dalykas, kad jis labai norėjo mane pabučiuoti. Dieve, ką aš turėjau daryti? Kelis kartus jo lūpos buvo taip arti mano lūpų, bet užsidengdavau rankomis veidą ir stengiausi kiek galėdama jį sulaikyti. Aš dar niekad nebuvau sutikusi tokio berniuko. Daug kartų jis stengėsi sugauti mano lūpas, bet aš nukreipdavau į šalį galvą arba sulaikydavau ranka jo veidą. Jeigu nebūtų Olės su *Kairiu*, tai aš būčiau pasielgusi, kaip man patinka, bet kai jie buvo, tai nejau dabar imsi bartis... Aš visą laiką tylėjau ir kovojau su juo... Jis labai švelnus ir meilus. Aš tik džiaugiausi, kad jis buvo mandagus.

– Kaip išsiilgsti mergaitės! – pareiškė jis.

O gal jis ir labai nerimtas vyras, jei nori bučiuoti visai nepažįstamą mergaitę? Bet vyrai visi „gražūs“. Jis vis tiek prisitaikė pabučiuoti man akis. Jo lūpos buvo šaltos ir drėgnos. Aš laisvinausi iš jo glėbio, bet veltui buvo mano darbas. Auštant išėjo. Jau dabar jis man visai kitoks atrodo. To gražaus rimtumo jame jau nerandu. Kartais gali spręsti apie žmogų iš šalies, bet kartais visai suklaidina. Dabar jau abejoju, ar jį pamilčiau... O gal jis buvo girtas, bet atrodo, kad ne. Turbūt miestiečiai visi tokie, jiems tik bučiuotis ir glamonėtis.

1946 m. liepos 22 d. Pirmadienis. Vakar laukiau ateinant „susiedų“, bet neatėjo. Jau dabar aš jų pradedu laukti. Pripratau prie jų, tai ir smagiau. Vaikščiojau vakare lauke, bet jų nemačiau. Nesirodė ir *Kurtas*. Gal dar negrįžęs, o gal jau žuvo kur? Ką gali žinoti, kur sutiksi mirtį, o kai jų gyvenimas toks... Bet ką gali padaryti?

1946 m. liepos 26 d. Penktadienis. Vis laukiu ir laukiu „jų“ ateinant, bet labiausiai *Mažyčio*. Man jis truputį patinka... Jo lyg ir ilgiuosi... Man atrodo, kad jį per ilgesnį laiką pamilčiau... O gal ne? Juk aš dar nieko nesu karštai mylėjusi ir net nežinau, kas yra meilė. O būtų gera, kad kas mylėtų. Bet tas, kuris man patiktų... Deja, nieks nemyli! Gal ir geriau? Anot Olytės: „Kur nujosi, ten sustosi.“ Geriausia, kai laisva, niekam nepriklausanti. Kartais pagalvoju, kad aš nelaiminga, negraži ir niekas manęs nemyli. Bet vėl į viską numoju ranka, pasitenkinu tuo, kad esu sveika. Ką čia dabar galvot apie meilę? Tik neduok, Dieve, pamilti *Mažytį*, bet pasitikiu savimi.

Nuvažiavau su Olyte į Kaišiadoris. Stasius vėl sveikas ir linksmas. Albinas taip pat daug kalbesnis ir mandagus. Olytė pasiliko ten, o mudvi su teta grįžom. Atrodo, Olytė šiemet mokysis Kaišiadoryse. Ji per mane perdavė linkėjimų *Kurtui*. Šiandien aš jam pasakiau, kad jam daugiausia, tai jis truputį paraudo. Gal jis myli ją? Jai jis patinka. Ji dabar labai atvira ir viską man papasakoja. Ir aš nuo jos nieko neslepiu.

1946 m. liepos 28 d. Sekmadienis. Vakar buvo *Mažytis*. Sveikindamasis pažiūrėjo pilnomis meilės akimis. Aš jo labiausiai droviuosi. Nuo to vakaro jis jau nebe toks... Jau (taip man atrodo) žvelgia kitokia akių išraiška... Bet vis tiek neneigiu, kad jis man patinka. Vakar buvo nedrąsus ir mandagus. Kalbėjom labai mažai. Lyg ketino ateiti kasdien, tai jau dabar laukiu. O kada aš nelaukiu? Laukiu ir laukiu visą

laiką... Aš vis dar noriu sužinoti *Mažyčio* būdą... Bet kartais save kvailinu, kad jis mane galėtų pamilti. Gal jau seniai turi mylimą, juk vyrų negali suprasti.

Su Olyte mes dabar sutinkam ir aš ją myliu. Ji rimta ir atvira. Į ją žiūriu kaip į mažą, nekaltą kūdikį. Ji atrodo nerūpestinga ir vaikiškai juokiasi. Aš norėčiau kada nors ją matyti ištekėjusią. Kaip ji tada atrodytų? Įdomu...

Dabar jos nėra namie, todėl man nuobodu, aš neturiu ką veikti, vaikščioju iš vieno kampo į kitą.

1946 m. rugpjūčio 4 d. Sekmadienis. Kažko ilgu ir liūdna. Vaikščioju po laukus, po mišką, lyg ko ieškodama, lyg norėdama rasti... Širdis kažko ilgisi ir trokšta... Pati savęs nesuprantu. Kažkaip neramu, norėčiau verkti, bėgti, kur akys mato... Kur rastum tą, kuris tave suprastų, užjaustų...

<...> Olytė pastebėjo, kad aš dažnai atsidūstu. Todėl vis klausia, ko dūsauju, atsakau, jog iš papratimo, bet iš tikrųjų ir pati nežinau, kodėl... Ji sakė, kad dūsavimai – neišsipildę troškimai. Gal ir taip? Bet koks mano didelis troškimas neišsipildęs? Pati nežinau.

Vakar atsigulusi svajojau apie Algirdą. Vargšas vargsta ten, tolimoj Rusijoj, kur gali sutikti mirtį... Man pasidarė liūdna, o lūpos kuždėjo jo vardą. Aš jo turbūt niekad nepamiršiu ir gal niekad nesutiksiu tokio kilnaus berniuko kaip jis. Gaila man jo, ir vargu ar jau sugrįš iš ten... O jei ir sugrįš, tai gal mums ir nebus lemta susitikti... Ką dabar gali padaryti?

Pirmadienį buvau nuėjusi į Barauskinę pas Venslovą. Nežinojau, kad jų Antanas toks kalbus. Einant namo, jis mane labai toli lydėjo ir visą kelią nė minutės netylėjom. Jis daug kalbėjo tarsi flirtuodamas, o akyse degė karšti žiburėliai. Man patinka jo draugiškumas ir kalba. Greit mes praėjom miškus ir nė nepajutom, kai prieš mus atsirado Degimai.

Šiandien žadėjo ateiti mergaitės, bet kadangi lyja, turbūt neateis. Šiemet mane leidžia mokytis. Kaip gera... Bet kažkaip gaila palikti šitą ramų kamputį. Atrodo, kad ir Venslovų Saliutė eis, tai mums abiem bus kur kas smagiau. Gaila mamos, bet gaila ir savęs. Jei jau šiemet likčiau, tai likčiau visam laikui.

Mažytis buvo prieš savaitę. Jų laukiu kasdien, bet neateina. Jau nusibodo laukti... Gal būtų kiek įdomiau, nes dabar, kai nėra Olytės, labai nyku. Bet ką jie čia veiks? *Kurtas* neateina, nes nėra Olytės, o šitie eina kur įdomu ir miela, kur mergaitės gražesnės, meilesnės. O aš kas? Negraži ir nelabai mėgstanti tuos glamonėjimus. O vyrams nepatinka, kai neleidi glamonėtis, ypač bučiuotis. Tokios kaip aš jiems nepatinka.

1946 m. rugpjūčio 11 d. Sekmadienis. Karšta diena, tai nežinai ir kur dingti. Pavaikštau lauke, pasivartau po klevais ir vėl grįžtu į tvankų kambarį. Nuobodu. Su Olyte buvom nuėjusios į mišką. Tose vietose, kur susitikdavom, jau ir žolė užžėlė. Jau pora savaičių jų nematyti. Kaipgi jie pasirodys, kai visur pilna rusų. Vakar buvo ir pas mus. Bet nieko...

Aš jau jų pasiilgau. Dažnai galvoju apie *Mažytį*, kuris nuo ano vakaro mane labiau patraukė. Bet kokia aš kvaila! Tikriausiai jam visai nepatinku, o jis elgėsi taip, kaip įprasta vyrams. Jie turi būti meilūs ir geri kiekvienai mergaitei, ir už tai ant jų negali pykti. Nors ir stengiuosi apie jį negalvoti, vis tiek tos svajonės neįučia

užvaldo jausmus: kaip jis mane glaudė, kaip norėjo pabučiuoti... Aš pagalvoju: „O kas būtų buvę, jei jis būtų mane pabučiavęs?“ Man šiurpuliai eina per krūtinę, o aš purtau galvą sakydama: „Ne! Ne! Tai negalima, tai nuodėmė, nepadoru.“ Nežinau, ką tada daryčiau? „Pirmasis pabučiavimas – tai nekaltybės laidotuvių maršas,“ – kartą pasakė Olytė. Ir aš nepamirštu to perspėjimo. Šiandien būrėmės lėkštele, tai „sakė“, kad mane myli *Mažytis*. Man kažko pasidarė pikta ir aš daugiau nieko apie jį neklausiau. Žinau, kad tai netiesa, bet vis tas moteriškas smalsumas. O kad greičiau tie rusai išeitų, gal „jie“ tada ateitų? Aš laukiu laukiu tos dienos...

Šiemet tikrai rengiausi mokytis, bet vėl nesirengiu. Saliutė sužinojo, kad dabar amatų mokyklose reikia mokytis ketverius metai. Tai man visai neapsimoka. Besimokydama pasensiu ir nieko nemokėsiu. Reiks kombinuot kur nors tarnybą, nes mokytis jau turbūt neteks. Kad gavus kur tarnybėlę, vis šiokia tokia praktika, o vėliau ir visai gerai būtų. Nežinau, nei kur eiti, nei ką daryti?

1946 m. rugpjūčio 13 d. Antradienis. <...> Rusai vis dar neišeina iš Pakiauliškio. Jau ir kantrybės pritrūkau belaukdama... Ir vakar jų nemažai pro mus praėjo, bet neužsuko. Kad tik greičiau jie išeitų... Aš jau pasiilgau „susiedų“. Jau taip seniai juos mačiau. Vėl noriu išgirsti juokingus *Kurto* pasakojimus... Gal netrukus pamatysiu? Dabar jie negali rodytis, o anksčiau išsėdėdavo iki ryto ir nieko nebūdavo. Aš noriu, kad ir vėl jie taip ramiai galėtų pas mus ateidinėti. Vėl būtų linksma ir jauku...

1946 m. rugpjūčio 20 d. Antradienis. Šeštadienį pranešė, kad Venslovų Jonas nušovė Alfonsą ir sužeidė Antaną ir Brazaituką. Man akys patvinsta ašarom, kai skubu pas juos. Kai nuėjau, dar nebuvo parvažiavę iš Kauno. Ir Antanas parvažiavo į šermenis. Vargšas, kaip iš karsto prisikėlęs. Jis sveikina mane, o veide didžiulis sielvartas. Nežinau, kodėl man tas Antanas toks artimas? Jis taip gražiai kalba ir žiūri į akis. Jį ir Nataliukę iš jų visų myliu labiausiai. Ačiū Dievui, kad jis nepavojingai sužeistas. Viešpatie, jei jis taip būtų vietoj Alfonso? Juk aš Alfonsą labai mažai pažinojau ir tai negaliu susivaldyt neverkus. O Antanas, kuris man taip patinka... Gink, Dieve, bijau apie tai net pagalvoti.

Sekmadienį renkasi daugybė žmonių. Aš padedu Natalijai virtuvėje. Šilumos negaliu pakelti, bet vis tiek reikia dirbti. Saliutė padeda labai mažai, tai mudviem darbo iki ausų. Ir kur aš einu, ką dirbu, mane seka Antano žvilgsnis. Aš jo visai nesuprantu. Gal jis visada toks? Man keista ir aš taipogi pradėjau jį sekti. Nors jis mano pusbrolis, bet jis man patinka ne kaip pusbrolis. Kur benueičiau, ir jis nejučiom iš kažkur atsiranda. Aš jį baru, kad per daug vaikšto, nes tai jam gali pakenkti. Jis sakosi, kad jam neskauda.

Po pietų vėl laisvesnės. Su Natalija stebime žmones ir kalbamės. Po truputį atgaunam nuotaiką ir iš mūsų krūtinių išsiveržia juokas. Juk negali visą laiką verkti. Ji man parodė Saliutės simpatiją. Vyras jau suaugęs ir šiaip nieko... O ji pati man prisipažįsta, kad jos simpatija Kaune. Ir vėl pagalvoju, kodėl aš neturiu, kodėl manęs niekas nemyli?

Sėdžiu viena kambariuke ir siuvu raiščius ant rankovių. Kažkodėl noriu, kad ateitų Antanas. Aš nerami dairausi pro langą, bet jo kieme nematyti. Girdžiu, kaip kažkas atidaro duris ir tyliai įeina. Atsisukusi pamatau Antaną. Jis prieina ir sustoja

lyg laukdamas, kad aš jį pakviesčiau sėstis. Aš greitai padarau jam vietą ir paprašiau sėsti šalia savęs. Jis ramiai atsisėda, ir mes kalbamės, o aš tuo tarpu siuvu raištį ant jo švarko rankovės. Kalbam rimtai ir žiūrim vienas kitam į akis. Man patinka jo šviesūs plaukai, nukritę į šoną, ir gražiai įdegusios rankos. Bet ateina mama ir aš truputį supykstu, nors to neparodau. Ji lyg ir trukdo mums laisvai kalbėtis. Bet aš ir vėl pagalvoju, kad jis man ne kavalierius, o pusbrolis.

Vakare vėl triūsiam virtuvėj ir aš pavargstu. Noriu miego, nes praėjusią naktį mažai miegojau. Atsisėdu pailsėti, o tam kambary tamsu, tai gal ir nusnūsiu – galvoju, bet įeina Antanas ir atsisėda labai arti manęs ir vėl mes kalbam. Aš kviečiu jį kada nors ateiti, jis pažada, kai sugis žaizda. Bet aš vėl turiu eiti padėt Natalijai.

Atsisveikinant su velioniu, kilo didelis verksmas. Viešpatie, visi verkia, o aš negaliu, rodos, kažkas širdį plėšo... Tiesiog skaudu, kad toks jaunas vyras atsiskyrė iš gyvųjų tarpo. Susėdom visi į vežimus ir važiuojam. Antanas važiuodamas atsisuka ir žiūri į mane. Vėl aš jo nesuprantu... Ir nesusilaikau nepažiūrėjusi į jo nusvirusius plaukus.

Bažnyčioje vos neužmigau. Aš nešu vainiką, o Antanas eina šalia manęs. Aš jaučiu, kaip jis neramiai žvalgosi, bet aš nežiūriu į jį, tik einu liūdna ir susikaupusi. „Paskutinį kartą tu eini šiuo keliu, Alfonsai“, – šnabžda mano lūpos, o akys prisipildo ašarų.

Parvažiavus truputį užkandau ir nusvyravau į lovą. Ant kitos lovos atsigulęs Antanas dar kažką kalbėjo, bet aš labai greit užmigau.

Po pusryčių išskubėjom namo. Parėjusi radau *Kurtą*. Vakar, sakė, buvo visi trys atėję.

– Matai, vakar nebuvai, o buvo *Mažytis*, – sako man Olytė.

O aš tik numojau ranka ir nuėjau. Rodos, jau jis nebeįdomus...

1946 m. rugpjūčio 26 d. Pirmadienis. Buvo atėjusi Anelė. Ji mane gundė pasijuokti iš *Kurto*, kad jo panelė ištekėjo už komsorgo. Juokai, kad mylėjo mylėjo, o ši – braukšt ir ištekėjo. Man atrodo, kad bus geriau, jei aš nutylėsiu. Jis gali užpykti ir šiaip ką pagalvoti, juk tai ne mano dalykas...

Mama sakė mačiusi kažką miške ant kelio stoviniuojant. Gal „jie“? Mano tokia dalia: tik laukti ir laukti. Jau, matyt, taip turi būti ir už tai ant nieko negali pykti. O vis dėlto gera būtų, kad kas mylėtų... Juk širdis jauna. Sunku vienai. Bet ką gali padaryti? Gal ateis kada mano „tas“ laukiamas ir nežinomas...

1946 m. rugpjūčio 27 d. Antradienis. Labai daug galvoju apie *Mažytį*... Man rodos, kad aš per daug rimtai ir šaltai su visais elgiuosi, tai ir atbaidau juos. Juk ir iš *Kairio* mačiau daug palankumo, bet dabar vėl ne. O ir *Mažyčio* akys daug ką sako... Rodos, kad būčiau kiek palankesnė jam... Bet aš pati save versti tai daryti negaliu ir nedarysiu. Jau kokia esu – tokia ir liksiu. Taip, matyt, reikia. Juk daug geriau būti rimtai, negu kiekvienam meilikautis. Aš laukiu ir laukiu jų ateinant...

1946 m. rugpjūčio 28 d. Trečiadienis. Pabudau. Dar buvo neseniai prašvitę, o pro atdarą langą veržėsi grynas oras. Buvo matyti, kad naktį smarkiai lijo. Jau, rodos, miego nenorėjau, tai lyg galvojau keltis. Tik kad pradės šuo loti! Atrodo, kad ant žmonių. Mama atbėgusi pasakė, kad ateina *Kairys*. Ir ji dar buvo neapsirengusi, tai lakstė po kambarį ieškodama kokio nors palto. Aš šokau greit iš lovos ir apsirengiau.

Kai nuėjau į virtuvę, mama jau kalbėjo su *Kairiu*. Aš jį pasveikinau ir truputį nudžiugau, kai pasakė, kad už tvarto yra daugiau. Tuoj apsirengusi bėgau jų atsivesti ir spėliojau, kas ten tokie. Pamačiau tris, tarp kurių akys ieškojo *Mažyčio*.

– Pagaliau, nors kartą, – tariau sau, pamačiusi jį ir skubėjau pasisveikinti.

Su juo buvo *Kurtas* ir dar vienas, kurio nepažinau. *Mažytis* giliai giliai pažiūrėjo man į akis. Per vartelius aš norėjau, kad jie pirmiau eitų, o jie – kad aš... Aš juokiausi ir nėjau, tai *Mažytis*, paėmęs per liemenį vedė mane. Aš juokiausi ir išsilaisvinau iš jo. Kambary taip pat jis žvilgsniu sekė mane ir mūsų akys susitikdavo. Aš buvau beveik rami. Ramiai sau dirbau, ir viskas. O *Kairiukas* kažkodėl visai be ūpo, visai nekalba, tik skaito knygą atsisėdęs. O toks gražus jis atrodė šiandien... Visai moteriško veido.

Iš virtuvės juos prašiau eiti į kambarį, o jie lyg nedrįso, mat „priterš", tai turėjau kiekvieną dar ir už rankovės patampyt. *Mažytis* vis pagauna mane už rankos ir nori apkabinti. Viešpatie, juk į mus žiūri dar kelios akys... Ką jie pasakys? Aš vikriai nuo jo pabėgu, nors jis mane lyg ir traukia...

Po pusryčių kiti išėjo, liko tik *Kurtas* su juo. *Kurtas* laukė išverdant pieno, o jis atsisveikino pažiūrėjęs lyg prašančiu žvilgsniu ir žengė pro duris. Aš jo išleisti nėjau. O kodėl, ir pati nežinau... Jis išėjo į lauką, bet vėl sugrįžo ir atsisėdo. Aš lyg ir kaltinu save už nemandagumą. Pagaliau abu rengėsi eiti, nes viskas jau buvo sutvarkyta. Jis pasižiūrėjo į mane, aš šokau jį išlydėti. Sustojęs prie durų, laukė manęs. Kai išėjau, jis žvelgė į mane pilnu meilės žvilgsniu. Aš tik prašiau, kad ateitų dažniau, ir jis prižadėjo.

Netrukus atėjo ir *Kurtas* su Olyte. Jis linktelėjęs galva pasakė sudie, o jo akys žvelgė liepsnodamos. Kai atėjau į kambarį, mano mintys sukosi apie jį. Kaip aš neklydau galvodama, kad *Kurtas* myli Olytę, o ji – *Kurtą*. Ji man pati pasisakė. Man patinka, kad ji atvira. Keista, kad ji pirmą kartą myli, ir štai *Kurtą*, tą linksmą juokingą vaiką. Jis tikras juokdarys. Niekada nebūna kambary, vis su mumis virtuvėje, vis trokštantis mums padėti, o tai mus juokina iki ašarų. Bet jis juokingas ir tuomet, kai yra Olytė. Kai jos nėra, jis daug rimtesnis.

1946 m. rugpjūčio 31 d. Šeštadienis. Olytė išvažiavo vakar. Lyg ir tuščia be jos... Atėjo *Kurtas*, visai neilgai pabuvo, nes jam nebuvo kas veikti. Dabar ir jis rečiau lankysis. Jis man kaip brolis, vadina mane „Reginute". Man patinka, kai mane taip vadina. Aš mielai plaunu jo nosines ir šiaip mielai jam padedu. Jis man mandagus ir simpatiškas.

Kas vakarą laukiu ateinant *M*... (*Mažylio*). Gal jis nedrįsta taip dažnai lankytis kaip *Kurtas*? O gal aš jam nė į galvą neateinu? Bet per daug apie jį galvoju. Kam to reikia...

1946 m. rugsėjo 1 d. Sekmadienis. Tai taip šiemet ir likau nuo mokslo. Jei būčiau norėjusi, būčiau ėjusi, bet kaip mamą čia palikti vieną, kai tiek daug darbo. Juk ir ji jau tiek jėgų neturi, kad viena galėtų viską apdirbti, o čia dar laikas toks... Juk ir „jiems" (partizanams) daug ką reikia padėti. Iš bėdos užteks man ir tiek, kiek baigiau... Kaip teta sako, kad mergaitei mokslas nelabai reikalingas. Sako – geriau pasimokytų šeimininkauti. Gal ir tiesa? Bet gerai ir mokytam, kai pats laisvai gali sau duoną užsidirbti.

Buvau išpažinties. Žmonių nedaug, nes diena nekokia ir lietus lynoja. Mačiau mergaitę, kuri šiek tiek panaši į *Kairį*, sakyčiau, kad sesuo, bet jis sesers neturi. Labai graži mergaitė ir turi *Kairio* akis, lūpas ir nosį. Gal kokia giminaitė? Bet labai graži. Juk ir jis gražus. Iš pradžių jis man buvo labai palankus, bet dabar vėl šaltas, nors ir retai ateina.

Aš mačiau, kaip Olytė buvo visai kitokia prieš pabaigą, o vieną kartą uždainavo: „Kaip gera, kaip gera būti mylima...“ Aš žinau, ji jaučiasi laiminga, kad *Kurtas* ją myli. O gal ir laimė būti mylimai? Ale geriausia, kai laisva kaip paukštis, niekam nepriklausanti. „Kur nujosi, ten sustosi...“ – kartodavo Olytė, kai jos širdutė dar buvo nesužeista. Juk meilė ateina nekviesta ir nelaukta ir jos jau negali išvaryti.

1946 m. rugsėjo 2 d. Pirmadienis. Vakar eidama miegoti užsidariau langą, nes atrodė truputį šaltoka. Jau buvau gerokai įmigus, kai mane pažadino barkštelėjimas į langą. Pakėliau galvą ir pamačiau lange kažką juodą ir apvalų. Pradžioje nesuvokiau, kas tai. Maniau, kad katinas, bet tuoj paklausiau: „Kas čia?“

– Atidaryk truputį, – išgirdusi pažinau *Kurto* balsą.

Greit užsirišau skarutę ir atidariau langą. O kodėl neapsirengiau, tik tada atsiminiau, kai jis nuėjo. Susisukau į antklodę, jis pasisveikino ir pradėjom kalbėti. Tikrai jis vertas Olytės meilės. Klausė, kada parvažiuos Olytė ir ar turėjo kada kavalierių. Aš tvirtinau, kad ji niekad neturėjo, bet jis lyg ir tikėt nenorėjo.

– Kuri iš judviejų geresnė? Ar Olytė, ar jūs? – netikėtai paklausė.

– Nežinau. Gal abi negeros? – tariau tiesiog nežinodama, ką jam atsakyti, nors žinau, kad jis mūsų šeimą laiko gera, o mudvi su Olyte – geromis mergaitėmis.

Kalbėjom apie daug ką: ir apie šeimyninį gyvenimą, ir kaip po karo bus gera gyventi. Kalbėjom ilgai. Paliko papirosų, nors ir nenorėjau jų priimti.

– Užteks ir Pypliui, – pasakė jis. – Na, bet man jau laikas eiti. Duo rankutę ir sudiev, – atsisveikino ir išėjo.

Dar truputį pasėdėjau ir vėl atsiguliau. Aš jį myliu broliška meile. O kad turėčiau tokį brolį... Jis inteligentiškas, atviras, juokingas, be to, gražus. Laiminga būtų Olytė gavusi tokį vyrą. Nei jis rūko, nei geria, atrodo, ir padorus. Laiminga būtų. Norėčiau pamatyti juos vedusius, bet likimas gali išskirti. Jis gali žūti... Dar daug kovų ir kančių stovi prieš mūsų akis.

Teta labai nori, kad kuri iš mūsų būtume jos marti. Tai ištekėtume už Stasiaus. Bet vargiai kas bus. Kaži kodėl man taip atrodo? Nors būtų neblogai, nes jam liks namas ir sklypas. Bet kas iš to, jei nebus meilės... Ir ką čia iš anksto spręsti, juk daug priklauso ir nuo Stasiaus.

Po pietų roviau ir nešiau pupeles. Mama su Algiu vežė avižas, o aš buvau namie viena. Laužiau kiaulėms lapus, skubinau, o čia rūpi, kad telyčia nenueitų į daržą. Bėgu pažiūrėti telyčios ir žiūriu – stovi pamiškėj vienas iš „susiedų“, tik nepažinau – kas. Atrodė, kad *Kurtas*. Pavariau telyčią ir einu artyn jo. Tik sušlamėjo krūmai, ir prieš mane išlindo *Mažytis*. Aš truputį nudžiugau ir pasisveikinau. Padavė man tris baravykiukus, truputį nustebau, kad jis vienas, nes niekad vienas neidavo. Pakviečiau užeiti, tai jis lyg ir eit, lyg ir neit, bet aš įkalbinau.

– O ką veiksim nuėję? – paklausė jis. Aš nežinojau, ką atsakyti...

– Pasikalbėsim, pasėdėsim, – tariau.

Jis buvo truputį nedrąsus, bet jo akys daug ką sakė. Aš buvau rimtai nusiteikusi ir mažai žiūrėjau jam į akis. Jis tikrai gražus, gražūs jo plaukai, bet aš jo dar nė trupučio nemyliu. Gal per ilgą laiką ir pamilčiau, bet dabar tai ne. Abu valgėm pavakarius ir kalbėjom. Pamačiau, kad *Kurtas* ir jis – du labai skirtingi vyrai. Nė trupučio nepanašūs, žinoma, dvasiškai. *Kurtui* nepatinka rūkančios mergaitės, o jam patinka. Jis pasakojo apie savo vaikystę Kaune, o aš daugiau tylėjau ir klausiausi. Kartais mane traukia prie jo, bet aš lieku rami. Jis sėdi kitoj stalo pusėj, pasakodamas rūko ir žiūri man į akis. Kai eina vienas, tai nedrąsus, kai su kitais – truputį kitoks. Aš žinau: jei šiandien būčiau sėdėjusi prie jo, jis vėl būtų toks kaip aną vakarą. Man atrodo, kad jis visada naudojasi proga mergaitę pabučiuoti ir paglamonėti, o mylėti nelabai nori. O gal aš klystu? Gal jis labai geras... Pabuvo ilgokai. Visą laiką kartu buvo mama ir Algis. Aš pykau ant jų, nes norėjau likti tik su juo. Kai jis išėjo, buvo visai tamsu. Išleidau jį ant gonkų ir sustojau. Jis atsisuko į mane, bet pasirodė Algis. Viešpatie, koks pyktis mane apėmė. Slankioja kaip uodega paskui. Išleidau jį pro vartelius ir sustojau. Jis kažką kalbėjo, bet aš buvau labai pikta ant Algio, tai paprašiusi lankytis ištiesiau jam ranką. Jis abiem rankom paspaudė manąją, o aš apsisukau ir nubėgau į kambarį. Kad būčiau galėjusi, būčiau apkūlusi Algį. Tokia buvau ant jo pikta. Atsigulusi į lovą pravirkau. Kodėl, net pati nežinau... Gal todėl, kad Algis slankioja kaip uodega?

1946 m. rugsėjo 6 d. Penktadienis. Kaip blogai, kai skauda koją. Ant jos auga šunvotė, todėl labai skauda. Rytoj parvažiuos Olytė, reiktų eit pasitikti, o čia ta koja. Susitarėm su *Kurtu* eiti abu, bet aš turbūt negalėsiu. Kokia aš keista. Be to, didelė egoistė. Aš noriu, kad mane mylėtų, o aš mylėti nelabai noriu. Pagalvojau: jei *Mažytis* mane pamiltų, o aš jį, kas iš to? Kuo galėtų baigtis mūsų meilė? Juk vis tiek mudu ne pora. Jis mokytas, miesto inteligentas, o aš... Nors ir daugiau prasilavinusi už kaimietes, bet...

Aš dabar nutariau būti su juo šalta ir saugotis neįsimylėti, vis tiek jis ne man, o laikas keisis, ir viskas bus baigta. Dabar laikas praleisti jam įdomiau, tai ir viskas.

1946 m. rugsėjo 10 d. Antradienis. Sekmadienį atvažiavo Olytė. Man gera, kai ji namie, bet ir vėl išvažiuoja... *Kurtas* buvo sekmadienį ir vakar. Ji visą dieną laukė jo, o vakare pradėjo nerimauti ir tankiai bėgo pažiūrėti, ar nematyti. Jau visai sutemo, o jo vis nėra. Aš raminau ją, sakiau, kad ateis nakčia, ir atspėjau. Jau buvau truputį nusnūdusi, kai išgirdau barbenant į langą. Pakeliu galvą, nagi *Kurtas* stovi po langu ir žiūri į mus. O mėnulis taip šviečia, kad jis labai aiškiai mus mato. Olytė miega ir nieko negirdi.

– Klausyk! Atėjo! – sakau aš jai paliesdama jos petį.

Ji šoko rengtis, o jis atsitraukė nuo lango. Apsirengusi atidariau langą, o *Kurto* niekur nematyt. Jau pamaniau, kad nuėjo, bet tuo tarpu jis išlindo su *Dešiniu*.

Dešinį nuvedžiau į kluoną miegoti, o *Kurtas* pasiliko kambary. Sugrįžusi iš lauko, atsisėdau ant kuparo. *Kurtas* su Olyte sėdėjo ant lovos.

– Reginute, eik miegot, – pasakė jis man, bet aš vis sėdžiu pasipūtusi ir mieguista.

Tada jis prievarta nuvedė mane į lovą ir paguldė. Dar ir anklode užklojo. Tikrai jis broliškas.

– Kai pareisit, perduokit linkėjimus *Kairiui* ir *Mažyčiui*, – paprašiau jo, o jis puolė klausti, kuriam daugiau, bet aš pasakiau, kad abiems lygiai, jis vis tiek nedavė ramybės, vis klausė, kuris man labiau patinka, o aš vis sakiau, kad abu lygiai.

Aš tylėjau ir klausiau, ką jie kalba. Jie, matyt galvojo, kad miegu.

– Ką Reginutė myli? Pasakyk. – vis klausė Olytės, o ji vis kartojo nežinanti, nes aš taigi nieko nemyliu, tai ką ji gali sakyti.

– Kodėl tu nežinai? O juk aš žinau, ką mano draugai myli, – kalbėjo jis.

– O ką gi *Kairys* ir *Mažytis* myli? – paklausė Olytė.

– *Kairys* myli Reginutę, – pasakė jis.

Olytė netikėjo, o jis vis tikino ir tikino ją. „Nesąmonė," – kartojau pati sau. Juk jis taip retai pas mus užeina ir šiaip nematau nieko panašaus. Man juokinga, kad niekas negirdėjo, kai jie buvo pas mus atėję. O ir Balsas visai nelojo... Mudvi su Olyte pasižiūrim viena į kitą ir juokiamės.

1946 m. rugsėjo 11 d. Trečiadienis. Raunu linus ir skubinu, nes jau vakaras, o šiandien daugiau nebenurausiu, dar ryt reikės... Jau ir nuvargus truputį. Kaži kas švilptelėjo ir vėl nutilo. Aš maniau, kad Algis, ir dairausi atsistojusi, bet jo niekur nematyti. Švilptelėjo antrą kartą ir trečią. Dabar jau žinau, kur švilpia – miške. Surišu saują ir einu į ten, kur švilpė, bet nieko nematau. Spėju: *Kairys* ar *Mažytis*. Įeinu į mišką – nieko nematyt. Aš žinau, kad kažkas tyčia pasislėpęs. Neinu ieškoti, tik dairausi atsistojus, ar nepamatysiu – kur. Vienam krašte sučiksėjo kažkas paukščiuko balsu. Kiek paėjau į tą pusę ir pamačiau *Kairį,* atsirėmusį į eglę. Tuo momentu jis tikrai atrodė gražus. Priėjusi pasisveikinau galvos linktelėjimu, nes rankos buvo nešvarios, todėl ir nepadaviau. Bet kur tau... Jis vis tiek paėmė mano ranką ir paspaudė. Prisiminiau, ką *Kurtas* sakė... Aš jo nė kiek nesivaržiau, labai drąsiai šnekėjau su juo ir juokiausi. Šiandien jis linksmas ir daug kalbėjo. Prašiau užeiti pas mus, bet jis nelabai norėjo. Pagaliau įkalbėjau ir mudu nuėjom mišku. Jis mane paėmė už parankės neva saugodamas, kad kur neužsigaučiau. Einam juokaudami ir po truputį ginčijamės. Jis dar niekad nebuvo toks linksmas, todėl ir man pasidarė linksma, ir aš jo nesivaržiau. Aš, prisilaikydama jo peties, bandžiau eiti nuvirtusiu rąstu. Kai tik jis mane apkabina, aš greit nušoku nuo rąsto ir taip išsilaisvinu iš jo rankų. Abu juokiamės. Aš šukuojuosi, o jis atbėga man padėti, ir taip stumdomės juokais po truputį. Aš nė su vienu nebuvau tokia drąsi kaip su juo. Juokaujam kaip vaikai. Jis mane pagauna į glėbį ir paima už rankos, o aš nieko nebijau, kai kaklą kutena.

Laisvinuosi iš jo, bet negaliu ir taip mudu atsisėdam ant lovos. Jis vėl apkabina mane ir, prispaudęs prie savęs, nepaleidžia. Bandau ištrūkti, bet kur tau.

– Paleiskit! – prašau aš jo gražiai ir paglostau jo plaukus.

– Nepaleisiu, – sako jis ir siekia mane pabučiuoti, bet vėl kažkaip susilaikė.

Aš vėl jo prašau paleisti ir jis paleido. Sugirgždėjo durys ir jis, pašokęs nuo lovos, atsisėdo ant kuparo. Įėjo tėvelis, tai jis pašoko eiti namo. Išleidau jį ant gonkų ir paprašiau, kad užeidinėtų dažniau. Jis mane apkabino ir staigiai pabučiavo į kaktą. Stovėjau apstulbusi, o jis apsisukęs greitai nuėjo. Grįžau į kambarį truputį virpančia širdimi. O gal tikrai jis mane myli? Tas jo elgesys labai keistas. Man patinka su juo juokauti, bet meilės dar jam nė trupučio nėra mano širdy, nors jis man

ir patinka. Jeigu dabar kas lieptų pasirinkti, tai nežinočiau, nes jie man abu lygūs ir dar nė vieno nemyliu.

1946 m. rugsėjo 17 d. Antradienis. Nesuprantu savęs. Pirma daugiau galvojau apie *Mažytį*, o dabar – apie *Kairį*. Pati ant savęs pykstu, kad esu per daug lengvapėdė. Juk anksčiau apie *Kairį* visai negalvojau, bet dabar, kai *Kurtas* pasakė, kad *Kairys* mane myli, pradedu galvoti apie jį. Kai apie tai dar nieko nežinojau, su juo buvau labai rimta, bet dabar... Dabar aš jau visai kitokia. Jau nebelabai bijau jo apkabinimų, nes tai man atrodo labai nerimtas dalykas. Bet nejaugi visos mergaitės tokios kaip aš? O kiek skaičiau knygų, kur labai rimtos mergaitės laisvai bučiuojasi su vyrais. Aš nežinau, ką būčiau dariusi, jei *Kairys* būtų pabučiavęs mano lūpas? Juk laisvai tai galėjo padaryti, nes aš nė negalvojau, kad jis gali kada bučiuoti. Bet jei jis mane tikrai pamiltų, būtų negerai. Aš netikiu, kad galėsiu jį pamilti. O ką man daryti? Kad būtų koks paprastas, o dabar partizanas, vargo sūnus. Kaip jį atstumsi? O taip elgdamasi, aš jį tik vilioju, ir viskas. Gal vėl būti rimtai ir šaltai? Aš ir pati nežinau, kaip pasielgti...

Bet ką čia galvoju? Gal jis manęs visai nemyli ir net negalvoja apie mane? Juk nuo to vakaro dar nebuvo nė užėjęs.

Sekmadienį Šilavote buvo Marijos vardo atlaidai. Tikėjausi, kad bus Venslovaitis, bet sutikau tik Antaną. Su juo ilgai vaikščiojom ir kalbėjomės. Labai kviečiau užeiti, bet negalėjo, nes ruošia už Alfonsą ketvirtynas, dar turėjo kažkur užeit. Jis labai malonus. Atvirai pasikalbam. Truputį palydėjo ir grįžo.

Šiandien einu pas juos, nes ir mus kvietė. Kažkaip nenoriu išeiti iš namų... Rodos, kai išeisiu, tai ir pasirodys kuris...

1946 m. rugsėjo 22 d. Sekmadienis. Baisiai bjaurus oras. Visą dieną pila lietus. Ketino ateiti Venslovų Antanas, bet turbūt neateis, kai toks oras. Laukiu ir „susiedų“. Sakė, kai buvau ant rožančiaus (rožinio – *red. pastaba*), atėjo *Kairys* su *Kurtu*. Kaip gaila, kad nebuvau namie... Sakė, *Kairys* klausęs, kur daugiau šeimos, nes tiesiai paklausti apie mane jam buvo nepatogu. Gal dar šiandien ateis? Man kažkaip gera, kai Nataliukė pradėjo girti *Kairį*, kad gražus, kad labai gražiai šoka.

Trečiadienį (tai yra Rožančiaus dienoj) visai neturėjau ką veikti. Vakare laukiau susirenkant žmonių, sakiau: vis daugiau bus darbo. Susipažinau su Antanu Žilinsku. Nieko vyras, kai išgeria, tai nors kalbus, bet kai blaivus – tyli. Daug kalbėjau su Antanu. Jis labai žiūri į akis ir stengiasi būti arti manęs. O ir aš nuo jo nebėgu, juk jis man pusbrolis.

Po rožančiaus ant stalo nešėm užkandžius ir pilstėm alų. Man daugiausia teko aptarnauti tas galas, kur sėdėjo Ž. Antanas ir kažkoks Jurgis. Antanas apkabina mane per liemenį ir nepaleidžia, iki neišgeriu šnapso, kurio man įpila vos ant dugno. Sėdėjau ant kuparo ir kalbėjau su Antanu. Vos spėjo Antanas atsikelti, tuoj atėjo Jurgis ir atsisėdo prie manęs. Buvo gerokai išgėręs. Aš nuo pat pradžių pastebėjau, kad jam patikau. Supykau ir gailėjau, kad nuėjo Antanas. Su Jurgiu mažai kalbėjau ir galvojau, kaip nuo jo pasprukti, nes prie jo sėdėti darėsi nepakenčiama. Toks jau „Molio Motiejus“, kai nušnekės ką... Mane išgelbėjo atėjusi Nataliukė. Pamačiusi, kad tas „atakuoja“ mane, paėmė už rankos ir vedasi prie stalo. Vos spėjau prie stalo, tuoj apspito bernų būrys ir kvietė sėsti, bet mano ranką sugriebė

Antanas Ž. ir stipriai truktelėjo. Aš, neišlaikiusi pusiausvyros, atsirėmiau į jį, o jis skubiai pasodino mus už stalo. Visai netikėtai atsidūriau šalia *Dėdės* (Antano draugas irgi partizanas, vadinamas *Dėde*). Aš jo atsiprašiau, kad nesiklaususi atsisėdau ir jaučiausi kažkaip nejaukiai. Pas mus jis buvo vieną kartą, mane pažįsta, tik vardo nežino. Kai paklausė, pasakiau, tai visą laiką vadino „Reginute". Šiaip nieko vyras ir mandagus. Džiaugiausi, kad Jurgis nespėjo atsisėsti šalia manęs.

– Jurgis Reginutę myli, – sako *Dėdė,* žiūrėdamas man į akis.

Tikrai džiaugiuosi prie jo atsisėdusi. Jis man pačiai leido piltis šnapso, o aš jau žinojau, kiek pilti.

– Aš niekad negeriu, – teisinausi.

– O su *Kurtu* geri, – pašnibždėjo jis man į ausį.

Aš nudaviau neišgirdusi ir paklausiau antrą kartą, bet jis jau nekartojo. Viešpatie, mane iš visų pusių apsėdo vyrai ir visi siūlo gerti, visi nori, kad su jais kalbėčiau. Jau tie girti vyrai prie mergaičių kaip musės į medų, o čia dar „šviežia"...

– A, ji tokia... Tik visus gaudo, o mylėti tai nenori, – kalba Jurgis matydamas, kad manęs nepasieks.

– Na, ar gaudau nors vieną? Juk visi ramiai sėdi, – atsakiau jam ir visi pradėjo juoktis.

Aš buvau labai drąsi ir nebijojau su bet kuo pasiginčyti. Su visais juokavau, su visais kalbėjau, bet laikiausi elgesyje rimtumą ir ribas. O Antanas žiūri į mane iš šono ir juokiasi. Kai atsisėsdavo šalia, tik su juo aš kalbėdavau, jo akyse mačiau daugiau negu broliškos meilės ugneles ir man jis patinka, aš jį myliu broliška meile. Pasisekimą turėjau didelį. Jau net atsibodo tos visų ištiestos rankos. O vienas senas diedas išeidamas pasakė:

– Sudie, aniuoliuk!

Nuo tų žodžių užsikvatojau. Juokai ant svieto! Norėjau nuo visų pasprukti ir atsiprašinėjau *Dėdę* rengdamasi išeiti, bet kur tau jis išleis. Taip ir prasėdėjom, iki visai prašvito. Visą naktį akių nesumerkiau. Nemiegojusi išėjau namo. Dar Antanas palydėjo iki Skerdupio...

1946 m. spalio 6 d. Sekmadienis. Buvau nuvažiavusi pas Olytę. Myli *Kurtą*, tai ir sublogus truputį. Vis dėlto bloga gyventi toli vienam nuo kito. Bet ką gali padaryti? Grįžau tik vakar, nors ir nelabai norėjo išleisti, bet vis tiek išvažiavau. Namie sužinojau, kad buvo *Kairys* ir išsinešė peilius. Gaila, kad nebuvau namie. Bet vakare jis vėl atsirado su *Kurtu* ir dar vienu. Buvo linksmas ir juokavo. Stengėsi būti daugiau su manim. Truputį pajuokavo su mama ir vėl ėjo žiūrėti, ką kiti veikia. Aš ėjau paskui jį tamsiu koridoriumi, šiek tiek atsilikusi, todėl iš pradžių jis manęs negirdėjo ir pastebėjo tik uždarydamas duris.

– Tai jūs čia? – tarė šypsodamasis ir, apkabinęs abiem rankom, priglaudė prie krūtinės.

Aš jo neišsigandau, bet ir mano širdis džiaugsmu nesuvirpėjo. Dar nė trupučio jo nemyliu, tik man gera su juo paišdykaut. Palengva išsilaisvinau iš jo glėbio ir vėl juokavome stovėdami. Jis vėl siekė manęs, bet nuo aukšto nulipo Algis ir vėl likom ramiai stovėti. Kai sušalom, grįžom į virtuvę. Jį ir tą nepažįstamąjį išleidau į gonkas ir kalbėjausi su nepažįstamuoju. *Kairys*, eidamas prie vežimo, sustojo ir pasakė:

– Reginute, ateikit ir parodykit, kur važiuot, nes aš nežinau...

Supratau, kad jis meluoja, nori tik mane pasišaukti. Apsimečiau nenugirdusi, bet jis vėl pakartojo tą patį. Tada aš palikau nepažįstamąjį ir nubėgau. Jis pagriebė mane už rankų ir ėmė jas spausti.

– Skauda! – vos nesušukau garsiai, bet ir vėl kažkas atėjo su tatuliu, tai *Kairys* greit įlipo į vežimą ir nubildėjo.

O gal jis mane ir myli, kad taip elgiasi? Bet kas iš to, jeigu aš jo nemyliu... Kartais pykstu ant savęs, kad taip elgiuosi. Kam to reikia? Kai jau tikrai mane pamils, ką tada daryti? Nei jam meluosi, nei jį atstumsi... Aš žinau, kad blogai darau, bet Olytė pasakė, kad tai įprastas dalykas kiekvienai mergaitei.

– Bet jau gražus tas *Kairys*, tai tikrai gražus, – pasakė kartą Olytė.

Bet žmogų už grožį pamilti būtų didžiausia kvailybė.

Trečiadienį buvo atėjęs *Mažytis*. Sveikindamasis žiūrėjo į akis. Aš buvau rimta ir mažai su juo kalbėjau. Man atrodo, kad jis kartais suvirpa norėdamas mane glamonėti, bet jį sustabdo rimtas mano žvilgsnis, ir žinau, jeigu aš priėjusi bent ranką uždėčiau ant jo peties, jis taptų toks kaip aną vakarą. Bet kam to reikia. Aš rimtai su juo pasikalbu ir, staiga padavusi ranką, nuskubu neatsigręždama.

1946 m. spalio 9 d. Trečiadienis. Vakar buvo *Mažytis* su vienu draugu, kurio aš nepažįstu. Labai gražus ir mandagus, tik nedidelis. Tarpais *Mažytis* atrodė gražus, o tarpais tai šiaip sau. Beveik visai nekalbėjau su juo, nes ir tėveliai buvo namie. Bet, Viešpatie! Aš jau per didelė egoistė! Noriu, kad mane visi įsimylėtų. Noriu, kad ir *Mažytis* mane pamiltų. Aš jį lyginu su *Kairiu*, tai man labiau patiktų *Mažyčio* elgesys ir šiaip jis daugiau išsilavinęs. *Kairys* – kaimo berniukas, nors ir labai gražus, bet jame daug kaimiškumo. Su juo aš gana drąsi, o su *Mažyčiu* labai varžausi ir stengiuosi išlaikyti mandagumą. Bet kam aš čia visa tai pliauškiu? Kam juos lyginu vieną su kitu? To jau per daug! Pasidarysiu visai vėjavaikė.

Šiandien atėjo *Kurtas*, *Dešinys* ir tas gražus vyrukas, kuris buvo vakar. *Kurtas* padavė laišką, kurį aš turiu nusiųsti Olytei. Kai jie atėjo, aš dar buvau su treningais, tai nubėgusi į kambarį maunu juos... Tik girdžiu – *Kurtas* ateina. Nelabai nusigandau, nes jis man lyg brolis. Pavalgę vakarienę išėjo. O vis dėlto smagus tas mažas vyrukas.

1946 m, spalio 13 d. Sekmadienis. Penktadienį pamačiau ateinantį *Kairį*. Tuokart ėjau per kiemą karvių pavaryt. Jį pamačiusi nejaučiau jokio džiaugsmo. Kai variau karves, pamiškėje mačiau dar du veidus, kurių nepažinau. Parėjusi pasisveikinau, jis man pažiūrėjo į akis. Jo akys tikrai gražios. Susėdę kalbėjom, jis laikėsi labai ramiai, vos kelis kartus pažvelgė į mane. Vėliau nuėjau atsivesti ir tuos du, kurių vardų nežinau. Vienas atrodė lėtas, o kitas drąsus, daug kalba ir šiaip nieko vyras. *Kairys* daugiau stengėsi būti su manim, bet jam vis kliudė tie du vyrai. *Kairys* išėjo pirmutinis, o aš gonkuose likau su tuo kalbiu vyru. Uždarydamas vartelius, ilgai žiūrėjo man į akis meiliu žvilgsniu, o aš lyg apstulbusi negalėjau atitraukti savo akių nuo jo. Jis lyg užhipnotizavo mane.

Kelias naktis sapnavau jį. Vieną kartą lyg tekėjau už jo, o kitą kartą užrišau jam skarutę ir sakiau, kad jis labai panašus į mergaitę.

Labai keista... Kai laukiu jų ateinant, tai laukiu visų vienodai. Turbūt todėl, kad visus myliu broliška meile? Nė vienam dar nejaučiu nė trupučio meilės. Laukiu ir

Mažyčio, ir *Kairio*, visų vienodai. Jei ateina – gerai, o jei neateina, tai ir neliūdžiu. Aš visada jų laukiu sekmadieniais, bet jie niekad neateina...

1946 m. spalio 20 d. Sekmadienis. Antradienį vakare atėjo *Kairys* ir tas nepažįstamas, bet smagus vyras. Kaip dažnai jis pradėjo pas mus lankytis. Dar niekad nebuvo toks gražus kaip tada. Jį labai puošia uniforma, nors ji kiekvienam tinka. Bet jau kaip tą kartą jis gražiai atrodė, tai jo tokio dar niekad nemačiau. Kalbėjo labai mažai, bet jaučiau jo įdėmų žvilgsnį. Kažkaip labai ramiai sutikdavau jo akis. Jis manęs nė kiek nejaudino. Nemažai kalbėjo jo draugas, kuris irgi moka juokus pasakoti. Žiūriu, jau ir rūkyti mokosi. O jau kai atsisėda sukti papirosą, tai ne mažiau pusę valandos. Mat nori susukti labai gražų, o dar nelabai moka, tai nors trūk juokais. Toks ten iš jo pypkorius, bet kompaniją palaiko. Aš matau jame daug vaikiškumo, bet tas jo vaikiškumas – gražiai juokingas. Ir neslėpsiu, kai jis degė papirosą atkišęs lūpas, tai man iš kažkur atklydo nuodėminga mintis, kad būtų gera, jei šitos gražios lūpos mane bučiuotų... Aš suvirpėjau ir čia pat susigėdau. Aš dabar abejoju, ar tik jo neįsimylėčiau, jeigu jis visada atrodytų toks gražus. O tai būtų didžiausia kvailybė, jei jį pamilčiau tik dėl grožio.

Ketvirtadienį kasėm bulves. Kad pradės loti šuo ir pro klevus pamačiau ateinant kažkokį nepažįstamą, bet supratau, kad tai mūsiškis. Einu į kambarį ir galvoju: jei nepažinsiu, tai sakysiu nieko nežinanti, ir viskas. Bet kai tik įėjau, tuoj pasakė, kad pamiškėj yra *Mažytis*. Dabar jau drąsiai su juo kalbėjau. Jis dar klausė, ar rusai nesitąso? Pasakiau, kad jau labai seniai buvo ir kad čia labai ramus kampelis. Truputį pasėdėjęs išėjo. Aš išleidau jį pro vartelius ir vėl grįžau prie bulvių. Jau pasiėmusi knablį kasu, tik kažin kaip netikėtai dirstelėjau į Reškinio pusę ir netekau žado: kalnu ėjo virtinė rusų ir visi tiesiai į mus.

– Vajėzau! Rusai! – tik ištariau aš ir šoko mintis į galvą, kad reikia pranešti pamiškiniams.

Tik klumpės liko bulvienoj, o aš vienomis kojinėmis bėgu jiems pasakyti... Kai išbėgau pro vartelius, tai dar tas nebuvo nuėjęs iki miško. Aš jiems pradėjau moti, kad bėgtų, tai jie tik susimatojo ir nėr. O rusai jau buvo visai netoli. Dievas dar vis saugojo mus. Rusai tik per kiemą perėjo – nė neužėjo.

Kurtas dabar pas mus nė akių nerodo. Kodėl jis niekad neateina? Girdėjau – kiti jam jau prikaišioja kažkokią Birutę... Nejaugi jis jau kitą įsimylėtų? Bet tais vyrais labai tikėti ir negali. Tik man jis atrodė toks rimtas ir pastovus... Bet ir draugai galėjo jį tik tyčia paerzinti.

1946 m. spalio 27 d. Sekmadienis. Labai graži diena. Saulutė šviečia, bet oras nelabai šiltas. Nejaugi jau ir nebeatleis šalčio? Būtų lyg ir per anksti užšalt...

Penktadienio rytą žiūriu – ateina *Kairys*. Visas civiliškai apsirengęs, o raudonumas nudažęs jo skruostus. Atėjęs juokavo ir buvo linksmas, bet į mane mažai kreipė dėmesį. Gal todėl, kad buvau labai rimtai nusiteikus? Tik kartą sugriebė ranką, bet atėjo Algis ir aš atšokau nuo jo. Kai su juo pradedi juokaut ir „muštis“, jis tada pasidaro drąsus, bet kai laikaisi rimtumo, tai ir jis tada varžosi. Sakė, kad tuoj iš čia išsikraustys į kitą kraštą. Lyg ir gaila... Dabar vis įdomiau, kai jie ateina.

– Ar jūs vienas nunešit? – klausiau jo.

– Bene jūs nepadėsit? – atsakė jis.

Nunešėm abudu. Ėjom greitai, nes buvo labai šalta, mažai ir kalbėjom. Jis tik sakė, jei aš įpulčiau į duobę, tai jis trauktų. Lyg žadėjo šiandien ateiti, bet nelabai tikiu, kad ateis... Nors aš jo nemyliu, bet apie jį daugiausia galvoju. Kodėl? Gal kad jis man palankus?

O *Mažytis* tai ir nesirodo. Jau kur į kitą kraštą eina... O gal ir mergaitę rado... Juk jų nesuvaikysi. Jie daug kur gali užeit ir pasijuokt. Kai aš apie visus pradedu galvot ir lygint vieną su kitu, tai *Kurtas* iš jų visų skiriasi. Jis iš elgesio ir visko – inteligentiškas vyras: ir eina gražiai, ir tie jo judesiai gražūs. Ne veltui ir Olytė juo susižavėjo. Nors jis man patinka, bet simpatijos nė trupučio nėra.

1946 m. lapkričio 1 d. Penktadienis. Visų Šventės. Visą dieną sėdžiu namie. Neramu, nes pasakoja, kad Skerdupy nušovė tris partizanus. O dabar jau visa savaitė jų nematyt nė vieno. Kai sužinojau, tai man pirmiausiai šovė mintis – gal *Kairį*? O gal ir iš pažįstamų ką? Bet kodėl jie neateina? Paskiausia buvo *Kairys* anksti pirmadienį, po to niekas nebuvo. Man neramu... Aš atsigulus ilgai svajoju ir laukiu vis ateinant. Vos kam sušlamėjus lauke, aš šoku žiūrėt per langą, ar kas neateina. Sunku taip gyventi. Miegu labai neramiai, vis prabusdama ir klausydama, ar jie neateina. Kad nors kas pasirodytų, tai pasakytų, kas žuvo, o dabar niekas... O gal jie iš čia jau išėjo? Ir šiandien laukiu jų ateinant, bet turbūt veltui tas mano laukimas.

1946 m. lapkričio 3 d. Sekmadienis. Mano nerimas didėja. Vis dar jie neateina ir vis nieko nesužinom, kas ten žuvo. O Viešpatie, kaip sunkus tas nežinojimas! Sako, kad tris nušovė, o vieną pašovė, tai čia tas ir bus. Kad tik greičiau sužinojus ką nors apie juos. Dieve, kad nors nebūtų kas iš pažįstamų! Nežinau, kaip aš perneščiau tą blogą žinią, kurios nenoriu išgirsti. Žiūriu per langą rūpesčio apimtom akim ir prašau Dievo, kad jie ateitų. Kartais liūdnai mąstau apie juos ir nejučiomis pradedu dainuoti iš liūdnumo. Vakar atėjo Anelė.

– Man neramu... Gal iš mūsų pažįstamų ten žuvo? – sakau aš jai ir pasidaro liūdna.

– Kurio tau labiausiai gaila? Turbūt *Kurto*? – klausia Anelė.

– O, ne! Ne *Kurto*, – beveik riktelėjau iš susijaudinimo ir susivokiau blogai sakanti.

– Tai turbūt *Mažyčio*, – vėl spėlioja ji.

– Anele, man visų lygiai gaila, – pasakiau aš sumišusi ir užraudusi.

– Taip taip... Visų gaila, – sako Anelė. – Bet ką gi padarysi, jei žus?

Ką gi gali padaryti? Aš sėdžiu susimąsčiusi ir pati nežinau, kurio man būtų labiausiai gaila. Gaila visų visų... Šiandien laukiu parvažiuojant Olytės. Ką aš pasakyčiau jai, jeigu žūtų *Kurtas*? Bet aš manau – ji jo neverktų. Toks jau jos charakteris.

1946 m. lapkričio 10 d. Sekmadienis. Praėjusį sekmadienį parvažiavo Olytė. Vos spėjo pareit, ir *Kurtas* jau čia su *Kairiu*. Pavalgę vakarienę skubėjo, nes sakė, kad dar toliau eina. Man buvo truputį gaila, kad taip greit jie išėjo. *Kairys* buvo truputį piktas ir keistokas. Kai išėjo, mudvi su Olyte dar ilgai ilgai kalbėjom. Pagaliau užmigom.

Aš pabudau Olytės pažadinta. Po langu stovėjo *Kurtas*. Pamatęs, kad aš keliuosi, atsitraukė, o aš nerandu sijonuko, ir gana. O juokas ima... Pagaliau suradusi tyliai

atidariau duris, jie tyliai tyliai įėjo, o aš atsisėdau ant kuparo ir žiūriu, kas čia bus. Jaučiuosi nepatogiai, nes, jei mama išgirs, tai nei šis, nei tas. Nors, tiesą pasakius, kaip tu jų neleisi. Kad jie nebūtų partizanai, tai kas juos leistų...

Kairys atsisėdo palei mane, o *Kurtas* – ant lovos prie Olytės. O nakties tamsumas! Aš net džiaugiausi, kad ji buvo tokia tamsi, nes *Kairys* buvo peržengęs visas rimtumo ribas. Jis glaudė mane prie savęs ir pats glaudėsi... O aš jo nestūmiau, nes man buvo gera. Kai užgavau jam pirštą, jis liepė atsiprašyti. Aš atsiprašiau labai paprastai, bet jis sakė, kad tokio atsiprašymo nelaiko atsiprašymu.

– Aš kitaip nemoku, – atsakiau jam. – Tai pasakyk – kaip?

– Kad aš ir pasakysiu, bet tu vis tiek taip neatsiprašysi, – kalbėjo jis.

– O gal ir atsiprašysiu... Ką jūs žinot? – kalbėjau aš, nors ir jaučiau, kad čia bus kas nors negalimo.

– Nagi švelniai švelniai apkabink mane ir pabučiuok, – pasakė jis.

– To jau per daug, – vos ištariau. – Taip nieko dar nesu atsiprašiusi, be to, ir nemoku taip, – kalbėjau aš.

– Nemoki? Tai aš pamokysiu, – tarė jis ir jau siekė bučiuoti.

Aš pradėjau priešintis, tai jis tik į skruostą pabučiavo.

– Turbūt kitas taip pamokino, jei nenori, kad aš pamokyčiau, – tarė jis liūdnai, o aš jam aiškinau, kad aš niekam neleidau taip daryti ir kad toks dalykas neleistinas.

– Reginute, padaryk man išimtį, – prašė jis ir vis glamonėdamas stengėsi pabučiuoti, bet aš vis dar išsaugodavau savo lūpas.

– Vis tiek vogsiu vieną bučiuką, Reginute, – pasakė jis.

Aš sudrebėjau ir net ėmiau bijoti, kad jis taip nepadarytų. Ber argi jam gali ilgai priešintis? Juk nepalyginsi jo jėgos su mergaitės jėga. Jis nubučiavo mano skruostus ir vis stengėsi pasiekti mano lūpas. Ir pasiekė... Nugalėjo mane... Aš apsvaigau nuo jo lūpų. Kurios kaip ugnis degino mane, o atsipeikėjusi atstūmiau jį. Viešpatie, ką aš darau? Sušukau aš mintyse, o iš akių riedėjo ašaros. Tylėjau nuo jo atsitraukusi, o jis klausė, ar aš nepykstu. Aš tylėjau, nes iš tikrųjų nejaučiau jam neapykantos ir vėl sėdėjau padėjusi galvą ant jo peties, o jis kalbėjo ir kalbėjo. Bet, Viešpatie, ar to bus gana?

– Reginute, kam stumi? Ko bėgi? Reginute! – šnabždėjo jis man, o jo lūpos vis artinosi ir artinosi...

Tai jis, *Kairys*, pirmas vyras pabučiavęs mano lūpas.

– Vaikuti, jau aš tave privarginau šiandien, – pasakė jis, kai išleidau. – Turbūt pyksti ant manęs?

Kai grįžau į kambarį, juokėmės su Olyte, buvom įsitikinusios, kad tėveliai negirdėjo. Aš juokiausi, bet mano sąžinė buvo nerami. Ir tikrai: rytojaus dieną nė mama, nė tatulis nieko neužsiminė. Mudvi su Olyte pažiūrėjusios viena į kitą, vos galim susilaikyt nesijuokusios. Daug Olytei pasakojau, ką mudu kalbėjom, ir papasakojau, kaip jis liepė atsiprašyti.

– Reikėjo kirst per ausį už tokį prašymą, – pasakė Olytė.

Aš nuleidau rankas, mane pritrenkė toks jos pasakymas. Nejaugi jos niekad nepabučiavo *Kurtas*? Nejaugi tik aš tokia nuodėminga? O, Viešpatie, kam reikėjo, kad jis tada ateitų? Nerimau aš, o noras jai pasisakyti augo, bet vis dar nedrįsau, ir gana. Kai atsigulėm, aš jai papasakojau viską. Jos žodžiai mane pritrenkė:

– Glupstva! – pasakė ji nusijuokusi. – Man kunigas per išpažintį sakė, kad bučiuotis galima, tik sakė – nežaisk su ugnimi, – kalbėjo ji, ir man pasidarė daug lengviau. Bet vis tiek aš nenoriu tikėti, kad bučiuotis galima.

Koks keistas tas *Kairys*! Vienąkart labai net ir per daug nuolankus, o kitą kartą toks neramus ir piktas. Tokio keisto dar nemačiau. Šiandien vėl atėjo linksmas ir juokingas, bet kai jau aną vakarą buvo... Tiesiog piktas. Nepatinka man jo tas dažnai besikeičiantis būdas. Bendrai, nemėgstu piktų žmonių. Bet kartais jis labai patrauklus ir malonus. Sunku jį suprasti...

– Negreit kas sužino, ką aš galvoju, – kartą pasakė jis.

Jis man kai kada (kai nepiktas) patinka, bet jo nemyliu, nors laukiu ateinant.

1946 m. lapkričio 24 d. Sekmadienis. Kiek daug neramumo patyriau per dvi savaites. Ir tai buvo dėl *Mažyčio*. Jau labai seniai jis buvo pas mus. Mudvi su mama klausėm kitų, kodėl jis neateina, tai jie mums nei šiaip, nei taip atsakydavo. Be to, dar *Griausmas* išsitarė, jog vienas jų nusišovė. Viešpatie, nejaugi *Mažytis*, galvojau aš, o neramumas vis didėjo. Sužinojau, kad ir tėvai nieko nežino. Jau visai susirūpinau. Kur einu, ką dirbu, vis jis man stovi akyse, o širdį drasko skausmas. Apie nieką negalvoju, tik apie jį. O kai užsigalvoju apie jį, nė nepajuntu, kaip ašaros pradeda riedėti iš akių. Verkiau ir gailėjau jo visa širdimi. Atsigulusi mačiau jį tokį aukštą ir gražų... Bet ir vėl vilties kibirkštėlė nušviesdavo mane ir aš spėliojau: gal kur išėjęs... Kas tik beateidavo iš jo draugų, vis klausdavom apie jį, o jie nieko tikro nepasakydavo, tai dar daugiau įtarimų mums sukeldavo. Tik vienas *Griausmas* tvirtino, kad gyvas, bet aš jo nė klausyti nenorėjau.

– Na, ginčijamės, – pasakė jis juokaudamas. – Aš statau automatą, o jūs ką? – klausė jis manęs.

– Aš? Aš nieko neturiu, – teisinausi.

– Žieminį paltuką. Gerai? – pasiūlė jis ir aš sutikau.

Jis pažadėjo vėliausiai po dviejų savaičių jį atvesti. O dabar sužinojau, kad jis tikrai gyvas. Kaip linksma ir smagu! Nežinau, kodėl aš jo taip gailėjau? Bet aš visų taip gailiu. Dabar vėl svajoju apie jį – gyvą. Kažin kaip ir iš kur atklysta tokia mintis – gera būtų, jei jis mane mylėtų... Bet ir vėl veju tą mintį atsiminusi *Kairio* žodžius:

– *Mažyčiui* patinka tos mergaitės, kurios rūko, geria ir dar... – nebaigė jis. – Jis jau sugedęs žmogus, – pridūrė.

Kartą jis pats man pasakė, kad jam patinka rūkančios mergaitės, o aš jam pasakiau, kad prieš rūkymą esu griežtai nusistačiusi. Gal tikrai jis nepadorus? Bet vis tiek jo laukiu.

O *Kairys* tai keistas ir nesuprantamas. Beveik nekreipia į mane dėmesio, o aš taip pat su juo šalta ir mandagi. Nenorėčiau tokį mylėti. Man patinka tie, kurie visuomet vienodi ir nesikeičia. O jis kai kada labai palankus, kad net pikta darosi nuo to nuolatinio jo glėbio ir ištiestų rankų. O kartais visai šaltas ir nelabai mandagus. Aš neprašau tų glamonių, bet ir mandagumo nereiktų pamiršti. Aš džiaugiuosi, kad dar iki šiol niekas nesužeidė man širdukės. Tikrai gerai...

Mane truputį domina *Griausmas*... Jis savo gera nuotaika ir juokais panašus į *Kurtą*. Tik toli gražu jam neprilygsta. Jis labai juokingas ir mėgsta pasiginčyti, o

ir aš jam nenusileidžiu. Sekmadienį pastebėjau, kad jis į mane kreipia dėmesį. Tas jo akių žvilgsnis ir visas elgesys... Aš su juo ginčijausi ir juokavau. Man patinka truputį pasiginčyt ir pasijuokt, bet tokio kaip *Kurtas* čia nėra. Aną vakarą jis atėjo su *Kairiu*, o jau nuotaika tai puikiausia. Jis man tuoj prisistatė padėt nunešti mašiną į kambarį, o ten sustoję kalbėjom. Jis priėjo labai arti manęs ir atsistojo. Aš truputį pasitraukiau ir toliau kalbėjau. Truputį nesmagu pasidarė, kad mudu sulindom į kambarį, o *Kairys* sėdi virtuvėj.

Išleidžiant *Kurtas* pagriebė mane per juosmenį ir ėmė sukti, o aš tik šaukiu, kad man galvą apsuks. Paskui nešte įnešė į priemenę ir nubėgo. Koks jis juokdarys! Jis su visais draugiškas.

1946 m. gruodžio 1 d. Sekmadienis. Trečiadienį žiūriu per langą, nagi – *Mažytis* ateina... O aš dar nesusišukavusi ir nepasitvarkiusi. Šokau tuoj taisytis, o jis jau prie durų. Sveikindamasis giliai giliai pažiūrėjo į akis. Truputį lyg ir susijaudinau... Juk jis kaip iš numirusių prisikėlė. Tuoj nuvedžiau jį į kambarį, o pati nubėgau ruošti pusryčių. Kai grįžau į kambarį, jis atsisuko ir žiūri man į akis. Aš jaudinuosi ir nusisuku nuo jo. Nesuprantu, kodėl bijau jo žvilgsnio, kodėl jo taip varžausi? Tik jo vieno. *Kurtui* aš drąsiai žiūriu į akis, o jo varžausi ir nedrįstu. Atsistojau nuošaliai ir klausiausi, ką jie kalba su tatuliu. Aš žiūriu į jį, bet jam užtenka tik galvą pasukti į mano pusę ir aš jau stoviu akis nukreipus į šalį. O *Griausmas* atėjęs tuoj liepia paltuką jam surišt, ir gana. Aš vis dar priešinuosi, o *Mažytis* ramiai šypsosi žiūrėdamas į mudu. Paskui šiaip taip jį atsipirkau. Kai jie išėjo, aš stovėjau prie vartų. *Mažytis*, įgriuvęs į vežimą, įsmeigė į mane akis, o aš, dirstelėjusi į jį, nukreipiau žvilgsnį į šalį. Pravažiuodamas pro šalį, jis ištiesė ranką atsisveikinti, o pagavęs manąją, pažvelgė deginančiu žvilgsniu. Aš pažiūrėjau į jį ir, atsisukusi į *Griausmą*, sutikau jo meilų žvilgsnį.

Jau galva neišneša, kaip elgtis ir ką daryt. Mano susirūpinimo priežastis – *Kairys*. Vieną naktį jis užėjo su *Dešiniu,* ir jau iš balso pažinau, kad jo nuotaika gera. Susėdom visi ant lovos ir juokavom. *Kairys* man liepė sėsti į vidurį, bet aš atsisėdau iš krašto, tai jis buvo vidury, o *Dešinys* už jo. Iš pradžių dar ir *Dešinys* kalbėjo, bet vėliau, atsišliejęs į pagalvę, užmigo. O *Kairys* vėl buvo toks kaip aną naktį. Viešpatie, ir ką man daryti? Atrodo, kad myli labai labai... Bet kaip iš tikrųjų yra, sunku suprasti. Kai kalba, tai, rodos, prieina visai prie to – pasakyt „myliu“, bet, kai aš nukalbu ką kita ir lyg nesuprantu, jis ir vėl pasako ką kita. O gal jis tik žaidžia? Gal jis tik naudojasi proga mergaites bučiuoti? Jeigu jis mane myli, tai nesmerkčiau jo už tai, bet jei jis visada tik naudojasi proga, tai jau blogai ir tuo atveju aš su juo kitaip pasielgčiau. Kam gi man reikia melo? Kad paskui pasijuoktų? Aš nežinau, ką daryti? Lyg ir bijau jo netekti. Gal jį myliu? Atsigulusi galvoju apie visus, bet apie jį daugiausia. Kaip gražiai skamba tas jo tariamas „vaikuti“, taip meiliai ir švelniai. Aš jo laukiu ir laukiu ateinant. Turbūt dėl to, kad labiausiai prie jo pripratus? Aš bijau, kad laikui bėgant, galiu jį įsimylėti.

Ir vėl kyla mintis – gal jis bijo prisipažinti savo meilę? Gal bijo todėl, kad aš ne tiek daug to palankumo rodau? Juk jis daug kartų prašė manęs jį apkabinti, bet aš to nedariau.

1946 m. gruodžio 2 d. Pirmadienis. Vakar atsigulusi ilgai negalėjau užmigti. Mintys sukosi ratu, o daugiausia apie *Kairį*. Ir kas čia yra? Nejaugi jį myliu? Man

atrodo, kad dar nemyliu, bet kodėl apie jį daugiausia galvoju? Kodėl laukiu jo ateinant, nes jau seniai buvo? Matyt, kur išėjęs, kad neateina. Kaip gera būtų, jei jis vėl pasidarytų šaltas ir visada toks būtų, ir retai ateitų. Aš tada vėl likčiau tokia, kokia buvau anksčiau – vėl rami ir laisva. Aš net norėčiau, kad jis daugiau neateitų, ir tada tikrai jį pamirščiau.

1946 m. gruodžio 8 d. Sekmadienis. Aš vėl rami. Vėl ramiai miegu ir apskritai rami. Jeigu *Kairys* ilgai nesirodo, aš lyg ir pamirštu jį, bet kai pasirodo ir yra labai palankus, likusi vėl laukiu jo ateinant ir ilgai negaliu užmigti. Jis turbūt kur nors išėjęs, kad nesirodo. Jau dvi savaites nebuvo. Kad čia būtų, tai tikriausiai ateitų. Lyg ir laukiu ateinant...

Dažnai pradėjo lankytis *Griausmas*. O kaip aš mėgstu su juo ginčytis ir „bartis". Tuo jis man ir patinka, nes šiaip nėra gražus, tik aukštas, gražiai nuaugęs, bistras (šiek tiek panašus į *Kurtą*). Aš ginčijuosi su juo ir nė trupučiuko nenusileidžiu. Juokiuosi iš jo, o jis – iš manęs. Nė su vienu iš jų nesu tokia drąsi ir iškalbi. Jis juokiasi, žiūri į mane, bet jo akyse daugiau draugiška meilė, gal dar kažkas... Aš jaučiu, kad jam patinku. Bet kas iš to? Man tik pajuokauti su juo smagu, ir daugiau nieko.

O vakar jis tikrai buvo linksmai nusiteikęs. Kai atėjau pas juos, jis pribėgo prie manęs nurengti kailinius ir juokėsi, kad taip šilta, o aš su kailiniais. O jis pats irgi su kailiniais, tai aš tada iš jo juoktis. Jis tikrai juokingas ir vikrus. Tuo ir panašus į *Kurtą*. O aš tada nors prisijuokiu ir mūsų nuomonės niekad niekad nesutinka, mudu vis ginčijamės ir ginčijamės.

1946 m. gruodžio 15 d. Sekmadienis. Dažnai pergalvoju praėjusios savaitės įvykius. Jau mums turbūt tokios dienos daugiau nebus, kokią mes pergyvenom. Mačiau *Kairį*, *Mažytį* ir daugelį kitų. Aš visai nesitikėjau, kad galėjau užsitarnauti tokią garbę. Susijaudinau, kai mane „tuo" apdovanojo. Rodos, kiekgi mes čia jiems padedam, o žiūrėk, jie net ir apdovanojimus... Aš jaučiausi laiminga, kai mus visi sveikino ir daug ko linkėjo. O *Mažytis* giliai giliai pažiūrėjo į akis mane sveikindamas. Pas juos esu rašoma **„rėmėja *Rozeta*"**. Kokį gražų vardą jie man davė! Ir žinau: **kai pasikeis laikas, aš nebūsiu pamiršta**. Aš labai džiaugiuosi, kad esu priskirta prie kitų rėmėjų.

Nors *Mažytis* ir labai neturėjo laiko, bet vis tiek rado progą prieiti prie manęs ir tarti nors porą žodžių. Labai žiūri į akis. O aš vis rimtesnė buvau su juo. Kai jie išeidinėjo, aš ėjau paskui juos. *Mažytis*, pamatęs mane, norėjo eiti paskutinis, bet *Žaliukas* nustūmė jį į priekį ir liepė rodyti kelią.

O vargšas *Kairiukas* (*Kairys*) atėjo vos gyvas. Jį taip apėmęs gripas, kad vos paeina. Visą tą dieną jis išgulėjo pas mus. Vargšas, kaip man jo gaila... Aš jį slaugiau kaip tikra sesuo ar motina. Aš žinau, kad buvau jam tik kaip sesuo, bet jokios meilės neparodžiau. Kai einu prie jo lovos, tai rodos, su meile jį paglostysiu, apkabinsiu... O kai būnu prie jo, tas mano ryžtas dingsta. Tik apkloju jį, apkamšau ir vėl nueinu. Net ir ant jo lovos neatsisėdau. Kai jis gėrė arbatą, jo plaukai nusviro ant kaktos. Norėjau ranka jam nubraukti tuos plaukus, bet ją lyg kokia jėga laikė ir aš to neįstengiau padaryti. Rodos, kad aš jam būčiau nors kiek palankesnė, jis tikrai prisipažintų mane mylįs. O dabar... Dabar jis bijo būti apviltas. Bet ar aš galiu pasakyti, kad jis tikrai mane myli? Juk jais labai tikėti negali. Aš laukiu jo ateinant.

Rodos, tada tikrai būsiu jam geresnė. Bet kam visa tai reikalinga? Ar aš jį myliu? Sakyčiau, kad ne, bet pati nežinau... Gal ir myliu truputį, bet ta meilė, jeigu ji yra, tai tik maža kibirkštėlė. Žinoma, ji gali ir labai įsiliepsnoti... Jeigu jį mylėčiau, tai man kiti būtų visai neįdomu, aš su visais lygiai pajuokauju. Bet vis tiek jis man iš visų saviausias ir mieliausias.

Šv. Kalėdos. Visą dieną niekas neatėjo. Buvo labai nuobodu, tai visą dieną dainavom. Vakare Olytė nerimaut pradėjo. Aš kažkaip lyg ir laukiau ko ateinant. Man atrodė, kad naktį ateis, ir gana. Ir tikrai. 2 nakties atėjo *Kurtas* ir *Kairys*. *Kairys* buvo geras ir meilus, tik labai norėjo miego. Truputį pasėdėjau su juo ir nuėjau ant lovos, o jis atsigulė. Išeinant prašiau, kad ateitų kitą dieną, tai jie pažadėjo.

Šv. Kalėdų antra diena. Visai netikėtas balius. Atėjo Venslovų mergaitės, Pypliai (*Mažyčio* tėvai) ir *Kurtas* su *Kairiu*. Aš palei *Kairį* beveik visai nesėdėjau, o Olytė prie *Kurto* tai visą laiką.

Kai pasakė, kad ateina *Mažytis*, tai palikusi *Kairį*, nukūriau pasitikt. Aš, mama ir Pranas R. pirmiausia jį pasitikom. Iš to linksmumo jis pasibučiavo su Pranu, su mama ir jau lenkėsi bučiuoti mane, bet aš sumišau ir staigiai atšokau nuo jo.

Buvo linksma, daug dainavom, tik šokt neturėjom muzikos. *Mažytis*, truputį pasėdėjęs, nuėjo ir atsigulė, nes sakė dvi naktis nemiegojęs. *Kairys* dar sėdėjo už stalo. Aš daug kartų jaučiau jo žvilgsnį.

Įėjau į kambarį, kur miegojo *Mažytis*, ir jis pradėjo mane kalbinti. Aš atsistojau prie pečiaus ir kalbėjomės. Man pasidarė nejauku, nes kambary buvo nelabai šviesu. Aš jau norėjau eiti, o jis vis kalbėjo, tai lyg ir nepatogu buvo išeiti. Aš mačiau, kaip iš kito kambario ateina *Kairys*. Kai pamatė, kad aš kalbu su *Mažyčiu*, kaip įbestas sustojo ir, staigiai apsisukęs, nuėjo. Man pasidarė nemalonu ir aš, palikusi *Mažytį*, išėjau. *Kairį* radau virtuvėje besėdintį vieną. Jau buvo nebe toks kaip atėjo. Vadinau jį eiti į kambarį, o jis griežtai atsisakė. Paskui pradėjo juoktis, kodėl buvau susirūpinusi, kad nesirodo *Mažytis*. Aš supratau, kad tas jo juokas buvo ir priekaištas. Nuėjau nuo jo truputį užsigavusi. Neduok, Dieve, būti jo mylimąja, tai jau nė pažiūrėt į kitą nebūtų galima. Tai man nepatinka.

Aš, *Kurtas* ir Olytė visą vakarą susėdę ant lovos dainavom. Nusibodo ir dainos, *Kurtas* ir Olytė užmigo, o aš negalėjau užmigti, tai dar vaikščiojau. Nusibodo ir vaikščioti, ir sėdėti, tai nuėjusi ant kuparo atsiguliau. Lyg ir nuovargis apėmė... Po truputį snaudžiau, bet pabudęs *Mažytis* atbėgo pas mane išskėtęs rankas ir apkabinęs prisiglaudė. Aš jį pasodinau palei save. Jis tikrai ne toks kaip *Kairys*, o ypač šiandien jis gražiai atrodė. Truputį pakalbėję nuėjom į kambarį.

1946 m. gruodžio 28 d. Penktadienis. Daug ką išgirdau apie *Kairį*. Sako, buvo nusišaukęs kaipo pijokėlis ir peštukas. Ne ne, tokio mylėti nenoriu, nenoriu! Viskas baigta su juo. Be to, jis labai greit užpyksta ir labai pavydus. Vaikiškas, tikrai vaikiškas. Argi aš nerasiu geresnio? Ar jis tik vienas pasauly? Jei nėra gero, tai nereikia nė tokio. Kažkaip sau primenu: gal būtų geras *Mažytis*?

Jau temstant tėveliai ir Pypliai išėjo pas Reškinį. Mudvi likusios sėdėjom kambary ir kalbėjom. Aš pakilusi nuėjau pamaišyt pečiuke (krosny – *red. pastaba*) anglių ir girdėjau, kaip Algis kažko greitai išėjo laukan. Pamaišiusi pečių, atsistojau eiti ir susidūriau su kažkuo dideliu dideliu, kuris mane pagavo į glėbį.

– O Jėzau! – sušukau iš išgąsčio ir tik tada pažinau *Mažytį* ir *Kairį*.

O kas jų per smagumas ir linksmumas. *Mažytis*, mane pagavęs, stengėsi kiek galėdamas pabučiuot į lūpas, o aš blaškiausi jo glėby, kad tik ištrūkčiau. Ištrūkusi nurūkau į kitą kampą. Kaip padūkę gaudo mus... Keliskart mane pagavo *Kairys*, bet nieko „blogo“ nepadarė ir aš ištrūkau.

Mažytis prie stalo vėl mane pagavo. Aš blaškiausi jo glėby ir šaukiau, bet ar tokiam milžinui atsispirsi. Jaučiau, kaip staigiai pabučiavo mane ir paleido. Aš susijaudinau. Rodos, tai ne taip baisu būtų, jei nematytų *Kairys*. O jis tikrai matė. Aš mačiau, kaip jo veidas apsiniaukė ir jis pasidarė ramesnis ir piktokas. Aš atsisėdau ant kuparo ir mačiau, kad *Mažytis* ir Olytę ima ant „rikto“. Sėdėjau kaip nesava, nors kalbėjau su *Kairiu*, kuris gulėjo ant žemės ir piktokai su manim kalbėjo. Ir vėl atbėgo prie manęs *Mažytis* ir vėl, pagriebęs į glėbį... Smarkiai jo gyniausi ir jau kartą ištrūkau, bet jis vėl pasiekė savo tikslą... Labai susimušiau galvą į sieną, o jis manęs atsiprašė. O man jau ir pikta, ir gėda... Bet ką galiu padaryti? Labai didelės neapykantos jam nejaučiau, bet buvo nesmagu, kad matė *Kairys*. Jie niekad tokie nebuvo. Matyt, visą dieną gėrė, kad gerokai ir „užsitraukę“. Greit atsisveikinę išėjo. Pirmas ėjo *Mažytis*, o *Kairys* lyg ir atsiliko kalbėdamas su Olyte. Pamačiau, kad *Mažytis* negali atidaryti durų, tai nubėgau pas jį. Jis vėl pagavo mane ir... Ir tuo blogiausiu momentu prie mūsų atsirado *Kairys*. Ištrūkusi ir atidariau jiems duris.

– Juk tu sakei *Kairy*, kad pasiliksi? – paklausiau.

– Ką? Tu manai, kad aš tavo valioj? – paklausė jis piktai.

– Ar aš sakiau?! – sušukau aš jam juokdamasi...

Mažytis atsisveikindamas pasakė, kad ateis po savaitės, o *Kairys* sakė, kad – per šv. Kazimierą. Aš pasakiau „gerai“.

Dabar man įdomu, koks vėl bus *Kairys*, kai ateis. Jeigu jis pyktų, kad mane pabučiavo *Mažytis*, tai būtų kvailas, bet man vis tiek... Jis man jau nublanko... Nereikia man jo! Tik dar gaila, kad jis, o ne kitas buvo tas pirmas.

1947 m. sausio 5 d. Sekmadienis. Jau ir Olytė išvažiavo... Kaip greit prabėgo jos atostogos. Gaila man jos. Jis čia lieka, o ji turi važiuoti. Kai pažiūri į juos, tai rodos – taip šventai ir tyrai jie myli vienas kitą. Tokį kaip *Kurtas* mažai kur rasi. Aš nežinau nė vieno jam lygaus vyro. Laiminga ji radusi tokį vyrą. Kartais pagalvoju, kad man pasisektų rasti tokį, tai tikrai būtų gera.

Kairys buvo atėjęs prieš Naujus metus, kai mudvi su Olyte buvom Barauskinėj. Ir gerai, kad nebuvau namie. Nenoriu jo matyti. Man tik juokas, kai jis sakė, kad ateis už poros mėnesių, o atėjo nė savaitės nesulaukęs. Nublanko jis man, nublanko visai. Nereikia man jo, nereikia!

1947 m. sausio 6 d. Trys Karaliai. Atsigulėm anksti. Daug svajojau gulėdama ir nenorėjau miego. Norėjau kad kas ateitų – bet kas... *Kairio* visai nelaukiau, lyg norėjau, kad *Mažytis*... Girdėjau: lyg kažkas subrazdeno ir nutilo, bet ir vėl tas pats pasikartojo ir po langu atsirado *Kairys*. Pirmą kartą pajutau nepasitenkinimą, kad jis atėjo. Greit apsirengiau ir juos įleidau. Atėjo su *Dešiniu*. *Kairys* buvo linksmas ir, atsisėdęs prie manęs, plepėjo, o *Dešinys* atsigulė ant kuparo ir snaudė. *Kairys* pasidėjo galvą man ant kelių, ir nė nebandyk nustumti. Kalbėjo kažkokius niekus,

o aš jį bariau. Buvo labai meilus, bandė pabučiuoti, bet aš griežtai pasipriešinau. Jis žiūrėjo į mane nustebęs.

– Reginute, ko tu pyksti ant manęs? – klausė manęs manydamas, kad aš pykstu ant jo.

Tik kelis kartus man pavyko pasipriešinti. Vėliau jis jau bučiavo mano lūpas ir veidus. Aš žinau: jeigu būčiau norėjusi, tai būčiau galėjusi jam pasipriešinti, bet aš nenorėjau jo užgauti. Jis nesuprato, kodėl aš šiandien kitokia negu visada. Nors aš jo ir nemyliu, jis vis tiek man artimas ir savas... Gink, Dieve – kitas pabandytų mane pabučiuoti, o jo nelabai ir vengiu. Jis glamonėjo mane kaip tikrai mylintis. Aš kartais pagalvoju: ką darau, kur grimstu ir kuo visa tai baigsis?

– Tu bijai manęs, vaikuti, – pasakė jis ir atsigulė toliau, bet užtenka man paimti jo ranką, jis vėl tampa geras ir meilus.

Paskui padėjo galvą man ant krūtinės ir guli. Aš jo nestūmiau. Jis visada sako, kad jam taip gera gulėti.

– Už tai man smagu, kad tu čia, – pasakė jis.

Kartais kalba lyg priekaištaudamas, kad nesuprantu jo meilės, bet aiškiai to nepasako. Kartais atrodo, kad myli mane, bet jau užsispyręs...

Dieve, kokioj aš dabar keblioj padėty! Prieš jam ateinant aš buvau nusistačiusi, kad su juo viskas baigta, o kai atėjo, aš net bučiuoti jam leidau... Ir ką daryti? Gal aš jį myliu, kad nedrįstu pasipriešinti? Bet ne. Juk aš jo visai nelaukiau. Turbūt aš prie jo labiausiai pripratusi? Prisimenu, kaip Olytė pasakė: „Nors jis ir nieko, bet aš jo nemylėčiau – jis per daug vaikiškas."

1947 m. sausio 12 d. Sekmadienis. Šią savaitę Šilavote gulėjo du, o Veiveriuose – septyni partizanai. Viešpatie, kiek neramumo ir rūpesčio. Nė vieno nepažinojom. Šiandien dieną atėjo *Kairys* ir *Dešinys*. O linksmi... Ar gerai, ar blogai, jie vis tiek linksmi ir jiems vis „gerai". Kas iš to, jei dejuos? Vis tiek nepalengvės. Gražiai atrodė *Kairys*. Jo labai gražios akys. Pavalgė pietus ir vėl išėjo. Jie irgi nežino, kas žuvo.

1947 m. sausio 19 d. Sekmadienis. Daug baimės išgyvenom praeitą savaitę. Antradienį vakare atsigulusi negalėjau užmigti. Kažkaip lyg neramu, lyg baisu... Labai ilgai neužmigau. Pažadino šuns lojimas. Buvau tik truputį užsnūdusi, tuoj pabudau. Atsisėdusi lovoje ėmiau klausytis. Aiškiai girdėjau kažką trepsint ir dundant. Pradėjau žvalgytis pro langą manydama, kad gal mūsiškiai, bet nieko nebuvo matyti. Mama ir Algis miegojo. Tik staiga, kad pradės baladoti į duris. Jau supratau, kad čia rusai. Ir tikrai. Kai tik įleido, tuoj pradėjo dairytis po kambarius. Vienas priėjęs žiūri pasilenkęs į mane: ar čia vyras ar mergaitė? Visi kaip vienas baltai apsirengę ir mažiukai. Vienas priėjęs klausia rusiškai, ar „banditai" neateina?

– Ne. Neateina, – atsakiau tvirtai.

Jie mūsų partizanus vadina banditais, o per juos tai tikrai nėra didesnių banditų. Aš maniau, kad jie apžiūrės ir išeis, bet kur tau... Liepė langus uždengti, išstatė sargybą ir sėdi. O, Viešpatie! Jeigu dabar ateitų mūsiškiai? Jeigu ateitų, tai tikrai nieko nepamatytų, nes jie baltai apsirengę. O jei nušautų čia kurį, tai visą gyvenimą gali prieš akis stovėti. Atsiguliau ir prašau Dievo, kad saugotų juos. Gulėjau nei gyva, nei mirusi ir meldžiausi. Jie išbuvo nuo antros iki šeštos valandos ryto. Kai išėjo, lengviau atsikvėpiau. Ačiū Dievui, kad niekas nėjo nei pro šalį, nei pas mus.

Ketvirtadienį vėl jų prigužėjo, bet gerai, kad dieną. Nė kratos nedarė, tik pasėdėjo, pasijuokė ir išėjo. Mat prieš balsavimus nori visus „banditus“ išgaudyti, tai dabar visur siunta...

Sunku dabar tiems vargšams. Vakar buvo atėjęs *Papartis*. Truputį pabuvęs išėjo. Jie jau žino, kad pas mus dažnai lankosi rusai, tai aš rami, kad jie neateis.

Jau pasiilgau savų vyrukų. Jau noriu, kad jie ateitų... Pati savęs klausiu, kurio labiausiai pasiilgau, tai pati sau ir atsakau į tą klausimą. Rodos, kad visų lygiai. Visų visų... Aš noriu ką nors įsimylėti, bet ką gerą, kilnų... Iki šio laiko aš dar išsaugojau savo širdukę. Bet kas iš to, jei aš mylėsiu, o manęs nemylės? Ar ne geriau dabar man? Bet juk jaunystė – vis jaunystė. Vis rodos, kad kas mylėtų.

1947 m. sausio 26 d. Sekmadienis. Daug baimės patyrėm ketvirtadienio naktį. Jau visi buvom sugulę ir snaudėm. Tik kad pradės šaudyti iš kulkosvaidžio ant kiemo. Aš iš pradžių maniau, kad kėdė krito, bet paskui supratau, kad šaudo. O gal ką ir nušovė? Viešpatie, atsisėdau prie lango ir žiūriu. Nieko nematyti, tik jau girdėti garsiai kalbant. Visi tylim ir laukiam, kada pasibalados. Kai įleidom, tuoj liepė visiems parodyti dokumentus. Jie tikrai galvojo, kad čia visi „banditai“. Aš nudžiugau pamačiusi tą gerą seržantą, kuris mus saugojo aną naktį. Jis tikrai geras vyras. Nei jis ko ieško, nei barasi, dar ir mus užtaria prieš leitenantą. Aš visai nesikėliau iš lovos, tai jis priėjęs mane pasveikino sakydamas, kad jau mane pažįsta, kalbėdamas atsisėdo ant mano lovos. Viešpatie, kad nebijočiau, tikrai jį nuvyčiau, o dabar... Aš bijau jį užpykinti, nes jau ir taip visi įsiutę. Jis kalbina mane ir klausia, ar aš išsigandau. Liepė man miegoti ir apkamšė. Jis ne toks kaip kiti. Atrodo – inteligentas ir labai mandagus, bet vis tiek jo nekenčiu, nes jis – mano priešas. Jis klausia, ar niekad neateina „banditai“? Aš drąsiai atsakiau, kad neateina, o širdy juokiausi. Vieną momentą jis pasilenkė labai arti, kad aš net pajutau jo veidą prie savo veido. Aš pasitraukiau nuo jo kuo toliau ir vos neverkiau iš pykčio. Atsisveikinęs išėjo. Tokį rusą, kuris būtų mandagus ir geras, mačiau pirmą kartą. Pasirodo, jie tyčia šaudė manydami, kad kas išbėgs.

Negali pasirodyti mūsiškiai. Dabar, kai mokykloje yra kareivių, tai jiems daug blogiau. Pasiilgau jų! Laukiu, kad tik greičiau praeitų tie balsavimai, tai gal jie vėl tada galės laisvai vaikščioti...

Anksčiau galvojau, kad gal ir myliu *Kairį*, bet dabar pamačiau, kad jie man visi lygūs. Jokio meilės ilgesio nejaučiu nė vienam. Pasiilgau jų visų kaip brolių, kaip artimų ir brangių žmonių.

Šiandien sapnavau, kad *Mažytis* mane labai bučiavo, o vėliau aš pati jį pabučiavau į lūpas. Keistas sapnas.

1947 m. vasario 2 d. Sekmadienis. Visą savaitę niekas iš mūsiškių neatėjo. Laukiu tų balsavimų, kad tie rusai greičiau išvažiuotų. Man atrodo, kai tik jie išvažiuos, tai mūsiškiai jau ir čia.

Dabar jau tvirtai nusistačiau šalintis *Kairio*. Kam reikalingas tas žaidimas? Tai nepadoru.

1947 m. vasario 16 d. Sekmadienis. Šiandien žadėjo parvažiuoti Olytė. Jau ir *Kurtą* užsiprašiau... Buvo jis vieną naktį atėjęs. Dabar pas mus visai ramu. Pas mus gyvena *M.* (*Mažyčio*) tėvai. Labai man patinka jo mamytė...

Vieną naktį labai ilgėjausi *Kairio*. Nejaugi jį myliu... Keista... Kai kas nors apie jį gražiai kalba, laukiu jo, o kai ką nors negražiai prasitaria, tai paraustu ir vėl kartoju, kad nereikia man jo. Pati nežinau, kaip elgčiausi, jei jis ateitų. Gal ir labai palanki jam būčiau? Kai jo nėra, rodos, jam viską pasakysiu, o kai ateina, aš pasidarau bejėgė. Jis lyg užhipnotizuoja mane ir aš jam mažai ką pasakau.

1947 m. vasario 23 d. Sekmadienis. Šiandien buvo Vytas. Tai naujas mano pažįstamas. Atrodo, nieko vyras, bet kodėl jis toks keistas? Kai parvažiavau, jau buvo atėjęs. Raudonais nuo vėjo skruostais įėjau į kambarį. Truputį suvirpėjo širdis, kai sveikinausi... Jis taip gražiai žiūri. Kai lošėm kortom, jis žiūrėjo į mane kartodamas „Reginute". Man keista: mudu matomės tik antrą kartą, o jau kaip geri draugai. Kai jis mane pavadino „pupyte", pažvelgiau į jį nustebusi.

Po pietų jis rengėsi eiti. Rengėsi, bet vis kažko delsė. Aš stovėjau prie pečiaus, o jis priėjo prie manęs labai arti ir paėmė už rankų. Aš jį truputį atstūmiau ir nudžiugau, kad su mumis liko tik ponia P. (Pyplienė). Jis pasisodino mane ant kuparo, nors aš ir nenorėjau, bet ponia P. paklausė, kodėl aš bėgu. Jis glaudė galvą man prie peties, o man buvo tikrai nepatogu (tie vyrai visi vienodi). Kai tik ponia truputį atsitraukė, jis mane apkabinęs siekė lūpų... Viešpatie, aš vos spėjau jas nusukti į šoną, o čia ir ponia ateina.

Jis per daug kabinėjasi ir nelabai bijo, kad kas ir mato. O *K*. (*Kairys*) tai jau niekad to nepadarys.

Kai jį išleidau, švelniai mane apkabinęs glaudė į save vis gaudydamas mano lūpas, bet ne per prievartą kaip *Mažytis*, bet švelniai. Aš bijojau, kad jis nepasiektų mano lūpų, pabučiavo į skruostus ir visai atsitiktinai pabučiavo į lūpų kraščiuką.

– Nereikia, – sušnabždėjau ir atsitraukiau.

– Kodėl? Kodėl? Reginute, – klausė jis.

Viešpatie, tie vyrai tikrai visi vienodi. Jie antrą kartą sutiktą mergaitę jau bučiuoti nori. Aišku, čia jis ne meilę rodydamas tai daro. Juk čia ne meilė, bet tik akimirkos. Aš nujaučiu, kad jam patinku, bet tai dar ne viskas... Aš nesakau, kad jis man nepatinka. Jis švelnus ir geras, visada vienodas, ne toks kaip *Kairys*. Jis per prievartą nesistengia bučiuoti, man tai patinka. Gaila, kad nežinau jo slapyvardžio. Šaunus p. (partizanas). Jie labai sutinka su *Mažyčiu*.

Labai rūpinuosi, kodėl neparvažiavo Olytė? Juk žadėjo parvažiuoti per Užgavėnes, o dar ir šiandien nėra. Buvo kelis kartus *Kurtas*, jos neradęs, nusiminęs išeidavo.

Kartą Onutė man pasakė, kad turiu labai gerą širdį ir esu labai jautri. Aš nežinau, kuo jau ta mano širdis gera... Ji sakė, kad tik kitais rūpinuosi, o save pamirštu.

1947 m. kovo 2 d. Sekmadienis. Nieko naujo. Slenka dienos vienodai ir greitai. Ir gerai, kad greitai... Gal greičiau ateis tas laukiamas pavasaris? O kaip aš jo laukiu..! Jau kovo mėnuo, bet tiek prisnigo sniego, kad negalima išbristi. Truputį nuobodu, bet ką padarysi. Laukiu ateinant ko nors iš mūsiškių, bet kai tiek sniego, tai nelabai ir jie ateis...

1947 m. kovo 4 d. Antradienis. Šv. Kazimiero diena. Aš džiaugiuosi, kad neateina *Kairys*. Tikrai gerai. Aš visai rami ir dabar tikrai žinau, kad nieko nemyliu. Visiškai nieko! Jeigu man nėra gero, tai bet kokio nereikia. Tokį berniuką kaip

Kurtas bepiga mylėti, kad jis yra idealus ir kilnus. Tokį tai gal ir aš įsimylėčiau... Jis visiems labai patinka, Onutė, ir ta pasakė, kad Olytė neapsiriko pasirinkusi jį. Bet kodėl ji neparvažiavo ir net jos laiško negaunu? Pasiilgau labai. Nežinau, ar ji mane taip myli kaip aš ją.

Kai ji įsimylėjo *Kurtą*, tai ir mane pradėjo labiau mylėt ir dabar mudvi daug geriau sutinkam. Aš žinau, kad ji niekam taip nepasiguodžia kaip man. Man gaila, kad ji taip toli nuo jo atskirta. Bet ką gi gali padaryti?

1947 m. kovo 9 d. Sekmadienis. Baisūs įvykiai! Žuvo *Griausmas* ir *Gluosnis*. Viešpatie, aš negaliu apie tai pagalvoti! Tokie vyrai, kaip ąžuolai... Baisu tiesiog! Man labiausiai gaila *Griausmo*. Jis toks linksmas visada būdavo... Gaila visų visų! O vargšelis Vitas sužeistas į koją. Vos spėjo išeiti, jau ir sužeistas. Tik dar laimingai Dievas juos išnešė. Ir tikrai jie stebuklingai išbėgo. Anksčiau laukdavau jo ateinant, bet dabar nėra ko laukti, nes tikrai neateis.

Neseniai buvo *Kairys* su draugais. Toks šaltas ir piktokas. Kambary jis priėjo labai arti manęs ir jau lenkėsi, bet greit nusisuko ir nuėjo. Ir ko jis čia pučiasi? Kodėl kiti ateina nei pikti, nei ką, o jis pučiasi kaip kalakutas. Aš laiminga, kad iš jų nė vieno dar neįsimylėjau.

– Visi po vieną žūsta, ateis ir *Kurto* eilė, – kartą pasakė Olytė.

Vargšė, buvo neseniai parvažiavusi, o jis nė nebuvo atėjęs. O kad jis būtų žinojęs, tai tikrai būtų atlėkęs, bet nežinojo...

R. K. p a s t a b a: Geležinio Vilko rnkt. partizanai: ***Griausmas*-Maceina Klemensas**, ***Gluosnis*-Stravinskas Povilas** ir ***Robinzonas*-Antanas Kasparavičius** žuvo 1947 03 05 Jurginiškių k. prie Mauručių (pagal informaciją, esančią kn. „Ištark mano vardą“)

1947 m. kovo 13 d. Ketvirtadienis. Negaliu pamiršti *Griausmo*... Viešpatie, kaip gali pamiršti, kai žūsta tokie vyrai... O *Griausmas*...

Aš negaliu, kai prisimenu jį tokį linksmą ir smagų. Prisimenu, kai mudu pagiry ginčijomės ir juokėmės. Negaliu negaliu, kaip gaila... Jei dar ilgai taip bus, tai daug jų dar žus. Vargšas Vytas! Man jo labai gaila. Tik dar ačiū Dievui, kad išnešė kailį, o dėl sužeidimo tai gyvens. Labai noriu, kad jis ateitų. Jis truputį man patiko ir aš jį dažnai prisimenu. Man atrodo, kad su juo gali praleisti laiką, o rimtai mylėti jis nemoka. Mačiusi žmogų porą kartų, tą nuspėju. Jų visa meilė – tik akimirkos, ir viskas.

Ištrauka iš Tauro apyg. kapeliono Justino Lelešiaus-*Grafo* dienoraščio apie 1947 03 05 kautynes Jurginiškių k.

<...> Ypač nelaimingos kautynės mūsų vyrams įvyko 1947 m. kovo 5 d. Jurginiškių k.

Šeši vyrai sustojo dienoti kaime. Pas tą ūkininką nakvojo kažkoks įtartinas asmuo, kuris anksti rytą, pasprukęs iš to ūkininko, nubėgo ir pranešė Garliavos enkavedistams. Vyrai į šio asmens dingimą nekreipė dėmesio, nes buvo tikri, kad jis nieko negirdėjo ir nežino. Tačiau netrukus atvažiavo dvi enkavedistų mašinos, kuriose galėjo būti 60 kareivių. Vyrai enkavedistus pastebėjo tik tuomet, kai šie jau buvo apsupę namą ir išsidėstę. Nors vyrai pasijuto beviltiškoje padėtyje, bet

ryžosi gintis. Įvyko kautynės. Vyrai veržėsi į mišką per kulkų ugnį. Vieta, į kurią priešas šaudė iš kulkosvaidžių kryžmine ugnimi, vyrai slinko link miško. Tai buvo vienintelė galimybė ir vienintelė viltis. Vyrai veržėsi per pliką lauką apklotą sniegu. Priešas į juos atidengė pragarišką ugnį. Mūsų šešetukas dar gynėsi taikliais šūviais. Krito vienas paskui kitą 7 enkavedistai, bet ir mūsų vyrus, kuriems niekas neatėjo į pagalbą, kuriems po kiekvieno išleisto šūvio mažėjo amunicija – ištinka nelaimė...

Sužeistas krenta ir *Griausmas*, kuris dar atsistoja ir bando bėgti...

Vyrai prie pat miško, bet ir vėl pasipila kulkų lietus. Krenta nukautas *Robinzonas*. Likusieji pasiekia mišką. Sukaupę paskutines jėgas, palikdami paskui save kruvino sniego pėdsakus, traukiasi ir bėga...

Sakalas, *Bijūnas* ir *Jaunutis* pasitraukia apie 4 km nuo mūšio vietos, į Grabavos k. Čia, paėmę arklius, lekia vis tolyn ir tolyn, tačiau atsiplėšti nuo priešo neįstengia. Priešas ir vėl prie jų per keliasdešimt metrų. Trumpas susišaudymas. Enkavedistai atidengia ugnį. *Sakalas* vis atsišaudo ir nukerta dar vieną enkavedistą, o vieną sužeidžia. Netekę kareivio, enkavedistai sustoja ir lekia pasiimti savo sužeistąjį. Mūsų kovotojai tuo pasinaudoja ir laimingai pasprunka iš mirties nagų...

(Justinas Lelešius-*Grafas* – Tauro apyg. kapelionas g. 1917 m. Žuvo 1947 09 24.)

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap.3, b. 1412

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

P A Ž Y M A

Apie dalinį ginkluotos partizanų grupės likvidavimą Garliavos vlsč., Kauno apskr.

1947 m. kovo 5 d., realizuojant pareiškėjo Boreišos pranešimą, Garliavos vlsč. MGB sk. buvo atlikta čekistinė-karinė operacija likviduojant „banditų grupę“ (toliau partizanų), pasirodžiusią Jurginiškių k.

Operacijai vadovavo Garliavos MGB sk. vrš. ltn. MINENKOV ir vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. KERBELIS. Operacijos metu Jurginiškių k. gyventojo Gylio Antano, Motiejaus, vienkiemyje buvo užspeista 6 partizanų grupė, kuri aktyviai pasipriešino ginklu.

Kautynių metu nukauti 3 partizanai, taip pat vežiko nurodymu ketvirtąjį sužeistą partizaną paėmėme atsitraukdami ir parsivežėme.

Tarp žuvusiųjų – partizanų grupės vadas, kuris turėjo Klemenso Maceinos, Prano, g. 1923 m., dokumentus. Pas jį buvo rastas raštas su Tauro apygardos *Žvejo* parašu, kuriame pažymėta, kad Maceina slapyvardžiu *Griausmas* priklauso Geležinio Vilko rnkt. 3-iai partizanų kuopai. Raštas išduotas už dalyvavimą keturiose kautynėse (rusiškai „banditiniuose užpuolimuose“) Prienų apskr. Žuvusiojo kišenėje rasti Lietuvos kariuomenės majoro skiriamieji ženklai. Žuvusysis turėjo II laipsnio „Tėvynės karo“ ordiną ir medalį „Už kovinius nuopelnus“, šaulio ženklelį ir antisovietinės organizacijos „Geležinis Vilkas“ antrankovinius antsiuvus.

Maceinos planšetėje (krepšelyje) rasti šie dokumentai: 1) partizanų tarnybos instrukcija; 2) antisovietiniai lapeliai lietuvių bei rusų kalba.

Pas antrąjį žuvusį partizaną rastas Stravinsko Povilo, Povilo, slapyvardis *Gluosnis* apdovanojimo lapas už dalyvavimą ketveriose kautynėse.

Trečias nukautasis buvo be dokumentų (Antanas Kasparavičius-*Robinzonas*).

Visi žuvusieji turėjo antrankovinius antsiuvus „Geležinis Vilkas“.

Kautynių metu paimta: rankinis kulkosvaidis, šautuvas SVT, automatas, 2 pistoletai, 103 vnt. šovinių, dveji žiūronai.

Aktyvūs prtz. rėmėjai: Gylys Antanas, Motiejaus, g. 1908 m., ir Gylys Jurgis, Motiejaus, g. 1920 m. Abu areštuoti.

Vienas iš 3 pabėgusių partizanų, pavarde Kleiza, pagautas Prienų MGB sk.

1947 m. kovo 21 d. (pasirašo) Kauno MGB sk. vrš. mjr. ALEKSEJEV

Iš Tauro apyg. vado *Žvejo* įsakymų dėl apdovanojimų

(Kalba netaisyta)

1946 m. gruodžio 2 d. ĮSAKYMAS Nr. 36. Faragrafas–9. Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 3-os kuopos II būrio vadą *Papartį*, tos pat kuopos kovotojus *Bijūną*, *Robinzoną* (Antanas Kasparavičius), *Griausmą* (Klemensas Maceina), *Gluosnį* (Povilas Stravinskas), *Sakalą* ir *Šarvą* už narsumą kautynėse ir atkaklų kovos vedimą su žiauriuoju okupantu dėl Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo apdovanoju juostele „Už narsumą". Pagr. Rnkt. vado raportas Nr. 45,46, 49, 69, 97, 150 ir 156.

Originalą pasirašo *Žvejys*

LLKS Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. ĮSAKYMAS Nr. 17. Būstinė, 1947 m. balandžio 5 d. Faragrafas–3. Žiaurioje kovoje dėl Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės kritusius 3-os kuopos kovotojus: *Gluosnį*, *Griausmą*, *Robinzoną* ir *Šarvą* (Kleiza Simonas) (patekusį gyvą į MVD rankas) išbraukti iš rnkt. kovotojų sąrašų.

Faragrafas–5. 3-ios kuopos 1-o būrio l. k. *Jaunučiui* (Jundilas Vytautas), už parodytą drąsą kautynėse ir būnant sužeistam, nepaliekant priešui, išnešimą kulkosvaidžio, reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą.

Originalą pasirašo GV Rnkt. vadas Daumantas

Iš Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 3-ios kuopos žuvusių partizanų sąrašo, žuvimo ir užkasimo vietų: *Griausmas* žuvo Jurginiškių k., Garliavos vlsč. Garliavos mstl. paguldytas ant šaligatvio, vėliau tvarte ir įverstas į apkasą.

Gluosnis taip pat paguldytas ant šaligatvio, vėliau – tvarte ir įverstas į apkasą.

Robinzonas pusgyvis atneštas į kambarį ir pribaigtas mušant. Garliavoje paguldytas ant šaligatvio, vėliau – tvarte ir įverstas į apkasą.

1947 m. kovo 17 d. Pirmadienis. Nieko naujo. Visur ramu, tik pabjuro oras, labai pradėjo lyti, o mama ketina rytoj važiuoti į Kauną, tai noriu, kad nustotų tas prakeiktas lietus. Neateina dabar niekas. Turbūt visi iš čia išsinešdino, kai tik paėmė *Šarvą*, nes bijo išdavimo. O man dabar taip jų reiktų... Kai jų reikia, tai jie niekad neateina.

Vytas sveiksta. Noriu, kad jis ateitų, bet dar turbūt ne tuoj ateis?

1947 m. kovo 30 d. Sekmadienis. Pati savęs nesuprantu. Kai tik *Kairys* ateina, tai man didžiausia katastrofa. Po to kelias dienas vaikštau kaip apkvaišus.

Dabar aš visai kitokia. Labai daug apie jį galvoju. Anksčiau džiaugiausi ramybe, o dabar jos nebeturiu. Ir kas yra? Nejaugi aš jį myliu? Iki šio laiko aš jo visai nelaukiau ir negalvojau apie jį, bet aną vakarą jis labai mane paveikė. Atėjo su *Varnu* linksmas ir geras. Aš nežinau, ar tai įsimylėjimas, ar taip kas... Aš nuo jo visai nebėgau, anksčiau galvojau su juo neturėti jokio reikalo, tai dabar visai atvirkščiai. Likau jam palanki. Ir tikrai, jeigu jis būtų buvęs piktas, tai ir aš būčiau visai kitokia,

bet jis dar niekad toks nebuvo. Atrodo, jog myli ir tik laukia, kad aš prasitarčiau, tada ir jis prisipažins, o kol aš tyliu, tai bijo būti apviltas.

– Reginute, pasakyk, ką tu jauti? Pasakyk, – prašė jis.

Aš supratau jo klausimą, bet nieko neatsakiau. Ir pasako daug išsireiškimų, kad rodos, tik belieka aiškiai pasakyti: „Myliu“. Aš bijau pagalvoti, kad jį myliu. Žinau, kad jis nėra geras, bet meilė akla. Ji nieko nemato. O gal man tik taip atrodo? Jeigu jis vėl ilgai neateitų, aš vėl būčiau rami ir pamirščiau jį. Bet dabar pavasaris ir, jeigu jis dažniau ateidinėtų, tai neatsilaikyčiau... Prisimenu, kaip kartą vasarą pasakė *K.*: „Pavasaris veikia visus jaunus žmones. Neveikia tik ligonio...“ Gal ir tiesa?

Olytė parvažiavo kita širdimi. Beveik visai nekalbėjo apie *Kurtą* ir iš visko matyti, kad jos meilė jau gęstančio pobūdžio. Man keista, kad įsimylėjęs žmogus gali taip greit pamiršti. Ji man daug pasakoja apie Stasį ir sakė, kad jis jai patinka. O kai pasakiau, kad *Kurto* nekeisčiau į Stasį, ji man atsakė:

– Žinai, *Kurtas* – tik svajonė. Čia pasirodė, čia vėl dingo, o Stasys – realus.

Aš nustebau. Ji tuoj išvažiuos, o jis vis dar neateina. Atrodo, kad ji nė nelaukia jo. Jeigu jis tikrai ją myli, tai man gaila jo.

1947 m. balandžio 17 d. Ketvirtadienis. Buvau nuvažiavusi pas Olytę. Kelionėje susipažinau su vienu berniuku. Buvo taip: aš atsistojusi perone laukiau traukinio, su manimi buvo keletas žmonių. Priėjo aukštas ir gražiai apsirengęs berniukas. Visi kalbėjom, ir aš į jį nekreipiau dėmesio. Kai likom dviese, aš, pažvelgusi į jį, nustebau ir susidūriau su jo žvilgsniu. Jis buvo labai gražus. Raudonos kaip vyšnios lūpos šypsojosi, o mėlynos akys svaidė keistas ugneles. Aš pradėjau daugiau kalbėti ir stebėti jį. Pajutau, kad jis man patinka. Jis žvelgė į mane labai maloniai ir jo mėlynose akyse aš mačiau palankumą. Kalbėjom ir kalbėjom, ir aš jau norėjau, kad traukinys ilgiau užtruktų stoty. Keista... Anksčiau norėjau, kad greičiau važiuotų, o dabar atvirkščiai. Jis pasisakė esąs Kybartų gimnazijos 7-tos klasės mokinys. Buvo gaila, kad mudviejų keliai skirtingi. Aš tyčiomis paprašiau, kad atvažiuotų, kai bus uogų – prižadėjo. Man truputį juokingas tas pažadas. Norėjau iš anksto eiti į traukinį, bet jis atkalbinėjo, ir aš supratau, jog jis nenori, kad aš nueičiau. Bet atėjo ta nelaukta valanda, kai tikrai laikas eiti. Labai gaila jį palikti, bet ištiesiau ranką atsisveikinti. Dar kartą kviečiau jį atvažiuoti, bet visai pamiršau, kad jis nežino mano adreso.

– Tikrai atvažiuosiu, – pasakė jis spausdamas mano ranką. – Bet, panele, ar negalima būtų sužinoti jūsų adresą? – paklausė.

– Jeigu įdomu, kodėl gi ne? – atsakiau sumišusi.

Jis greit išsitraukė pieštuką, popieriaus ir užsirašė.

– Parašysiu jums laišką, – pasakė jis, o aš dar kartą atsisveikinusi nuėjau.

„Ach! Kodėl gi tas traukinys taip greit išeina“, – pagalvojau nueidama, o širdis neramiai plakė. Traukinys pradėjo judėti. Pamačiau, kad jis eina palei traukinį ir akimis kažko ieško. Pamatęs mane, sustojo ir pradėjo moti ranka. Aš taip pat jam pamojau, ir jis dingo man iš akių. Dabar laukiu jo laiško, tikiuosi, kad parašys.

1947 m. balandžio 19 d. Šeštadienis. Pavakarę išeinu į lauką ir matau kažką ateinantį nuo pamiškės. Kai priėjo arčiau, pažinau *Kairiuką*. Ne, aš jo nemyliu, nes nė trupučio nesuvirpėjo mano širdis ir jokia džiaugsmo banga neužliejo mano

krūtinės. Labai šaltai pasisveikinau ir veduosi jį į kambarį. Vis tiek jis man kažkoks savas, ir gana. Žiūri man į akis, bet manęs tai nejaudina. Truputį pabuvęs išėjo į kaimą, o mudvi su mama ėmėm gaminti pietus.

Vargšas Vytas jau antrą kartą sužeistas ir taip sublogęs, kad vos galima pažinti. Ir šį kartą jis man įspūdžio nedarė. Kelis kartus reikšmingai pažiūrėjo į akis, bet aš visai nekreipiau dėmesio. Visą laiką stengėsi būti arti manęs. Rodos, kažkokia jėga jį traukia prie manęs ir tiesia rankas mane apkabinti, bet aš arba pasitraukiu, arba atstumiu jo rankas. Ir žinau, jei nebūtų daugiau vyrų, sunkiai išvengčiau jo glėbio, bet kai daug kas į mus žiūri, jis valdosi. Ypač tai stebi *Kairys*, o aš prieš jį noriu pasirodyti rimta. Šį kartą buvau kažkokia nedrąsi ir mažai kalbėjau. Gal kad buvo keli nepažįstami?

Pabuvusi su jais, atsisveikinau ir einu. Jie mane vis dar kalbino ir aš kelis kartus turėjau atsisukti ir atsakyti jiems. Pagaliau lėtai atsitraukiau ir nuėjau. Tik girdžiu: paskui mane kažkas atbėga. Greit atsisukusi pamačiau Vytą. Pagalvojau, kad pamiršo ką nors man pasakyti, todėl paklausiau:

– Ką pasakysit? – ir pati susigėdau tų žodžių. Gal jis tik taip sau norėjo su manimi pasikalbėti, o aš paklausiau: „Ką pasakysit“...

Jis klausė, kas gero, ir aš mačiau, kad jam patinku. Iš mandagumo prašiau užeiti tankiau, jis lyg ir žadėjo. Truputį pakalbėję atsisveikinom. Jis suspaudė ranką ir ilgai palaikė savoj. O aš rami nudrožiau toliau. Kitas berniukas jokiu būdu nebėgtų paskui mergaitę, kai daugelis mato, juk gali iš jo pasijuokti. Jis kitiems matant nebijo net ir už rankų paimti, o *Kairys* to nedarytų.

Dabar supratau, kad aš per daug žiūriu į grožį. Vytas man įspūdžio nepadarė. Kodėl? Todėl, kad labai sublogęs ir nustojęs grožio. Gyvenime aš galiu padaryti didelę klaidą žiūrėdama į grožį. Patikti gali daug kas, bet patikimas ir meilė – du skirtingi dalykai.

Tiesa, sužinojau, kad Algirdas gyvas ir gyvena Kaune. Baigiau pamiršti ir jį.

1947 m. balandžio 27 d. Sekmadienis. Kelis kartus buvo *Kairys*, tik vis ne vienas, o su draugais. Toks linksmas ir geras... Apie jį vėl nemažai galvoju, vėl dažnai sapnuoju jį. Aš pati nežinau, ar jį myliu, ar ne. Ypač jis mane traukė vieną vakarą. Kai įėjo į kambarį iš virtuvės pažiūrėti pro langus (aš tuo tarpu sėdėjau palei *Narą*), tai aš pakilusi nuėjau paskui jį. Mudu susitikom tarpdury ir jis mane pagavo į glėbį. Glaudžiausi prie jo krūtinės, bet jis mane paleido ir rengėsi kviesti vyrus žygiuoti. Dar truputį mane paerzinęs išėjo. O man buvo taip gaila, kad vos nepravirkau. Kartais jis man patinka... O kartais atrodo per šiurkštus... Bet ar jis myli mane, sunku pasakyti. Vienąkart jis toks, kitą – kitoks, bet kad patinka, tai atrodo tikrai.

1947 m. gegužės 4 d. Sekmadienis. Buvo parvažiavusi Olytė. Viešpatie, ką ji galvoja! Jau *Kurto* nemyli, o tas baisiausiai kenčia. Ir kas gi matė, kad meilė taip greit atšaltų. Ji man pasirodė kitokia ir nebe taip ją myliu. Argi gali meilė praeiti taip greit? Čia jau vėjavaikiškumas. Ar ji tik neįsimylėjo Stasio? Bet aš *Kurto* nemainyčiau į Stasį. Aš negaliu žiūrėti, kaip jis kenčia.

1947 m. gegužės 16 d. Penktadienis. Kaip žavu... Negaliu atsigrožėti gamta. Jau sužydėjo obelys ir vyšnios skleisdamos malonų kvapą. Tuoj ir alyvos pasirodys

su savo jaunamartės rūbais. Mane šis mėnuo ypač veikia... Och, kad taip mylėti ką ir būti mylimai... Dabar tikrai ką nors greitai įsimylėčiau. O gal jau myliu? Kodėl tiek daug galvoju apie *Kairį*? Kodėl apie jį, o ne apie kitą? Pati nežinau... Labai seniai jis buvo, todėl dabar laukiu ir laukiu jo.

1947 m. gegužės 25 d. Sekminės. Sužinojau, kad vyrai vėl grįžo į šį kraštą. O, kad jie ateitų! Laukiu dieną ir naktį, rytą ir vakarą. Juk taip seniai jie buvo pas mus. Nė pas Venslovus nėjau tik dėl jų... Žinau, kad ir ten šiandien smagu, bet, jei jie ateina, o manęs nėra, tikrai gailėčiausi. Mano mintyse *K*. (*Kairys*) užima pirmą vietą. Ir kodėl aš apie jį tiek daug galvoju? Gal myliu jį? O gal tai paprastos svajonės, kurių netrūksta kiekvienai mergaitei. Juk vis tiek kuris nors iš daugelio turi patikti labiau. Bet vis tiek aš jo labiau laukiu negu kitų. Jeigu jis neateis, tai gali ir kiti neateiti. Aš žinau, jei linksminčiausi pas Venslovus, visos mano mintys vis tiek suktųsi apie namus, o ir nuotaika būtų ne per geriausia. Vis galvočiau: gal atėjo...

Praeitą savaitę buvo *Kurtas*. Vargšas guodžiasi man dėl Olytės. Tikrai man jo labai gaila... Ir ką ta Olytė galvoja?! Kam ji jį kankina? Mes daug su juo kalbėjom. Jis viską man papasakojo. Sakė, kad jam dar nė viena mergaitė taip nepatiko kaip ji. Jis prašė, kad aš, nuvažiavusi pas ją, apie tai pakalbėčiau. Man patinka, kad jis toks atviras.

Jau sužydėjo po mano langu kvapiosios alyvos. Kaip gražu! Rodosi lyg sapnas – ne tikrovė. Jos vilioja savo maloniu kvapu kiekvieną. Kiekvieną, kuris turi jauną širdį... Rodos – mylėtum mylėtum be galo...

Negaliu aprašyti savo jausmų. Ach, kad taip kas tikrai mylėtų... Kad mylėtų tyra, šventa meile ir jam galėtum tuo pačiu atsilyginti. Deja, toks neatsiranda. Yra daug berniukų, bet kas iš jų? Beveik visi truputį nuklydę į blogą kelią. Negaliu sakyt, kad visi, bet dauguma. Tokio kaip *Kurtas*, tikrai nepažįstu.

1947 m. birželio 5 d. Ketvirtadienis. Devintinės. Ką tik grįžau iš Kaišiadorių. Vargšė Olytė! Įsimylėjo Stasį, o tą vargšą tuoj areštavo: koks dabar jos gyvenimas? Vien tik kančia. Aš jos nesmerkiu, kad ji paliko *Kurtą*. Ji sakydavo: „Jei jis žūtų, aš neverkčiau“. Reiškia, tikrai jo nemylėjo. O dabar Stasį tik areštavo, o ji verkia ir kankinasi.

Tikrai, gaila Stasio, negaliu jo pamiršti. Jis toks geras buvo...

1947 m. birželio 13 d. Penktadienis. Jau antrą laišką gavau nuo to gimnazisto iš Kybartų. Jo vardas Juozas. Tikrai puikiai parašęs! Jis tikisi, kad mes kada nors susitiksim. O gal mes ir skirti vienas kitam? Ką gali žinoti... Juk mūsų ateitis dar prieš akis, o ji gali būti labai graži. Jeigu jis toks rimtas kaip gražus, tai tikrai būtų gera. Jis rašo, kad apie mane daug svajoja... Nejaugi aš jam taip patikau? Jis man tai patiko. Tikrai įdomi ta mūsų pažintis. Taip atsitiktinai susitikom ir taip greit atsiskyrėm. Parašiau jam ilgą laišką ir gal tikrai per daug ten įdėjau savo svajonių ir minčių?

Iš mūsiškių niekas nebeateina. Jų labai laukiu, kiekvieną naktį taip jautriai miegu, kad nuo mažiausio bruzdesio nubundu. Ir kodėl jie neateina?

1947 m. birželio 15 d. Sekmadienis. Daug galvojau apie Juozą. Keista... Juk mačiau jį tik vieną kartą. Man atrodo, kad mes vis tiek kada nors susitiksim... Jis rašo: „...Nesutikau gyvenime kliūties, kurios nepašalinčiau, ir nežinau tikslo, kurio negalėčiau pasiekti.“ Taip jis nori pasakyti, kad mes dar susitiksim. Ką gali žinoti?

Norėčiau jį pamatyti nors vieną kartą. Gal jis visai kitoks atrodytų? Gal nebepatiktų. Aš noriu, bet kartu ir bijau, kad jis atvažiuotų... Mama gali ant manęs supykti.

R. K. p a s t a b a: taip ir baigiasi dienoraščio įrašai. Keliomis eilutėmis žemiau – trumpas lakoniškas užrašas: „Šitas dienoraštis yra tikrai mano: R. Arnastauskaitė.“ Suprantama, kad šis įrašas padarytas kratos metu 1947 m. liepos 2 d.

Išrašas iš LYA (KGB arch.), b. b. Nr. 10937, t. 3. Pradėta 1947 m. birželio 13 d., baigta 1947 m. rugsėjo 30 d.

Kaltinamasis **Celiešius Jurgis, Mato,** ir kiti (iš viso 16 asmenų). Kaltinimai pateikti pagal RTFSR BK 58–1a; 17–58–1a; 58–11. Lietuvos SSR, Prienų apskr. MGB sk.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

TVIRTINU
LSSR saugumo ministro pavaduotojas pulkininkas LEONOV
1947 m. lapkričio 8 d.

KALTINAMOJI IŠVADA KALTINAMIESIEMS

1. Celiešiui Jurgiui, Mato-*Maskoliui*, g. 1927 m. Garšvinės k., Prienų vlsč.;
2. Glombaitei-Kubilienei Anelei, Juozo-*Vilijai*;
3. Karaliui Vytui, Juozo-*Povui*;
4. Marčiukaičiui Simonui, Motiejaus, g. 1901 m. Laukiškių k., Pakuonio vlsč.;
5. Arnastauskui Pranui, Andriaus;
6. Arnastauskaitei Reginai, Prano-*Rozetai*;
7. Sabastijauskaitei Elenai, Vlado;
8. Kazlauskaitei Aldonai, Juozo;
9. Ditkauskaitei Anastazijai, Kazio;
10. Milušauskienei Albinai, Motiejaus;
11. Raugevičiui Antanui, Motiejaus;
12. Stravinskui Motiejui, Juozo;
13. Kernazickui Kaziui, Kosto-*Nemunui*;
14. Celiešiui Juozui, Mato;
15. Juodžiui Motiejui, Prano;
16. Mičiuliui Mikui, Tomo.

Tardymo organų nustatyta, kad Prienų, Marijampolės ir Kauno apskrityse veikia ginkluota nacionalistinė partizanų grupė pasivadinusi GELEŽINIO VILKO rinktine, kuriai vadovauja Algirdas Varkala-*Žaliukas*.

Celiešius Jurgis 1945 m. gegužės mėn. savanoriškai įstojo į šią grupę ir Geležinio Vilko rnkt. štabo viršininko *Kurto*-Klemenso Baltrušaičio nurodymu legalizavosi ir iki arešto dienos buvo pagrindinis rnkt. rinktinės štabo ir jos padalinių ryšininkas. Ginkluotas šautuvu.

Per ryšininkus ir rėmėjus Glombaitę-Kubilienę, Karalių, Arnastauskaitę ir Marčiukaitį koncentravo ir perdavinėjo partizanų korespondenciją atskiriems padaliniams, jo namuose partizanai ilgėjosi ir slapstėsi.

Glombaitė-Kubilienė Anelė nuo 1946 m. lapkričio mėn. iki arešto dienos veikė kaip Geležinio Vilko rnkt. pagrindinė ryšininkė, turėjo slapyvardį *Vilija*, palaikė štabo ryšį su rinktinės kuopomis ir kuopų ryšį su rinktinės štabu, perdavinėjo antisovietinę spaudą.

Arnastauskas Pranas, 1944 m., būdamas Šaulių organizacijos narys, dalyvavo formuojant partizanų būrį.

Nuo 1946 m. kartu su dukra Arnastauskaite savo ūkyje ne kartą priėmė partizanų būrių vadus: *Kurtą*-Klemensą Baltrušaitį, *Kairį*-Petrą Mockapetrį, *Dešinį*-Kazį Pinkvartą, *Varną* ir kitus. 1946 m. gruodžio mėn. savo namuose suteikė prieglobstį apygardos vadui *Žvejui*-Antanui Baltūsiui, kur buvo pravestas nelegalus susirinkimas. Šiame susirinkime *Žvejys* įteikė apdovanojimą jo dukrai Arnastauskaitei už aktyvią pagalbą partizanų būrio kovotojams.

Arnastauskaitė Regina 1946 m. stojo į „nusikalstamą“ veiklą kartu su nacionalistinio būrio kovotojais ir kaip ryšininkė vykdė jų pavedimus. Savo namuose sistemingai priiminėjo partizanų būrių vadus. Kaip ypač pasižymėjusi buvo apdovanota partizaniniu apdovanojimu.

Marčiukaitis Simonas 1947 m. vasario mėn. įsitraukė į „nusikalstamą“ ryšį su nacionalistinio būrio kovotojais ir 5 mėn. savo ūkyje slėpė partizanų ryšininkę Kazlauskaitę, savo namuose organizavo partizanų: *Liepsnos*-Prano Aglinsko (Eglinsko), *Aro*-Algio Lenčiausko, *Vėjo* ir ryšininkų *Povo*, *Žibutės*, *Aušruolės* ir kt. susitikimus. Nedalyvaujant Kazlauskaitei, iš jų ėmė spaudą, po to ją perduodavo Kazlauskaitei.

Raugevičius Antanas 1947 m. sausio mėn. užmezgė ryšį su nacionalistinio būrio kovotojais ir savo ūkyje specialiai įrengtame bunkeryje 5 savaites slėpė partizanų kuopos vadą *Serbentą*-Bronių Simonaitį ir dar 4 partizanus.

Milušauskienė Albina kartu su savo broliu Milušausku Vincu (slapstosi) specialiai įrengtame bunkeryje savo ūkyje ilgą laiką slėpė 7 partizanus kartu su būrio vadu *Šarūnu*-Vytautu Juodžiu ir asmeniškai juos aprūpino maisto produktais bei kitais ūkiniais reikmenimis.

Kernazickas Kazys yra nelegaliai gyvenančios nacionalinio pogrindžio ryšininkės Kernazickaitės Natalijos (slapstosi) tėvas, nuolat palaikė ryšį su partizanais. 1946 m. gruodžio mėn. savo namuose suteikė prieglobstį partizanų rnkt. vadams *Šarūnui*-Vytautui Juodžiui ir *Serbentui*-Broniui Simonaičiui, kurie suorganizavo nelegalų susirinkimą, jo metu įteikė apdovanojimus labiausiai pasižymėjusiems būrio kovotojams.

Karalius Vytas 1947 m. vasario mėn. užmezgė „nusikalstamą“ ryšį su Geležinio Vilko ryšių štabo viršininku *Kurtu* ir jo pavedimu per prtz. ryšininkus Celiešių, Kazlauskaitę ir Marčiukaitę dažnai perdavinėjo partizaninę spaudą, savo namuose priiminėjo būrio kovotojus, juos slėpė ir suteikė sąlygas poilsiui.

Sabastijauskaitė Elena nuo 1945 m., gyvendama nelegaliai, buvo būrių vadų *Viesulo*-Vytauto Marčiulionio ir *Šarūno*-Vytauto Juodžio ryšininkė. Tuo pačiu

metu palaikė nusikalstamą ryšį su kaltinamosiomis Kazlauskaite ir Ditkauskaite. Kaip ypač pasižymėjusi partizanų vadovybės apdovanota juosta „Už sąžiningą užduočių vykdymą“.

Kazlauskaitė Aldona 1945 m. pasislėpusi nuo administracinio išvežimo (čia turima mintyje priverstinį trėmimą (genocido) į Sibirą; okupantų pareigūnas tai vadina administraciniu išvežimu – *R. K.*) ir užmezgė nusikalstamą ryšį su partizanų rnkt. vadu *Žaliuku*, buvo jo asmeninė ryšininkė; per Karalių, Sabastijauskaitę ir Marčiukaitį rinko žvalgybinio pobūdžio žinias ir platino partizaninę spaudą. Kaip ypač pasižymėjusi partizanų vadovybės apdovanota juosta „Už sąžiningą užduočių vykdymą“.

Ditkauskaitė Anastazija 1947 m. pradžioje užmezgė nusikalstamą ryšį su prtz. būrio vadu *Serbentu* ir jo kovotojais. Ne kartą partizanams nešė spiritinių gėrimų, maisto produktų ir teikė žvalgybinio pobūdžio žinias. Lankėsi partizanų stovykloje.

Stravinskas Motiejus 1946 m. rugpjūčio mėn. užmezgė „nusikalstamą“ ryšį su prtz. būrio vadu *Šarūnu*, asmeniškai ir per kaltinamąsias Kazlauskaitę ir Sabastijauskaitę siuntė partizaninę spaudą. Savo namuose suteikė priedangą poilsiui.

Celiešius Juozas, žinodamas, kad brolis **Celiešius Jurgis** yra prtz. būrio kovotojas, nepranešė sovietų valdžios organams.

Juodis Motiejus ir **Mičiulis Mikas** 1946 m. gruodžio mėn. dalyvavo nelegaliame partizanų rinktinės vadų susirinkime ir apie tai nepranešė sovietinės valdžios organams.

Iš Celiešiaus Jurgio, Mato, g. 1927 m., Garšvinės k., Prienų vlsč., parodymų, 1947 06 15, Prienai

Apklausia Prienų MGB sk. vyr tardytojas vyr. ltn. SILNYCH (Pavel Silnych, g. 1922 m.). Vertėjas – j. ltn. JIRKINAS. Apklausa pradėta 00 val.

<...> Mano partizaninis slapyvardis – *Maskoli*s. Tauro apyg. Geležinio Vilko (toliau GV) rnkt. Aido būryje, kuriam vadovavo *Žiedas*-Stravinskas Juozas, aš dalyvavau nuo 1945 m. gegužės 2 iki 28 d., po to legalizavausi ir iki 1946 m. lapkričio mėn. jokių ryšių su partizanais nepalaikiau.

<...> 1945 m. balandžio 30 d. mokykloje pertraukų metu (tuo metu mokiausi Prienų gimnazijos 7-oje kl.) man, Kazakevičiui Albinui, Bunevičiui Juozui ir Kirkliauskui Vincui gimnazistas Mildažys Jonas, gyvenantis Prienuose, Balbieriškio g-je, pasakė, kad 1945 m. naktį iš gegužės 30-tos į 1-ą mes ateitume į susitikimą su partizanų vadovybės nariu Juozu Stravinsku-*Žiedu*.

Tą naktį į pasitarimą Mildažio Jono namuose nuėjo Bunevičius Juozas ir Kirkliauskas Vincas, kur susitiko su partizanų vadu *Žiedu* ir perdavė mūsų prašymą stoti į jo būrį. Pastarasis paskyrė susitikimo laiką: 2-ą dieną ir susitikimo vietą Dūmiškių k., Šilavoto vlsč.

1945 m. gegužės 2 d. po pietų aš kartu su Kazakevičiumi Albinu ir Kazakevičiumi Vincu iš anksto sutartoje vietoje susitikome su būrio vadu Stravinsku. Kartu su juo atėjo 13 partizanų, ten pat mus visus 3 įrašė į Aido būrį ir išdavė ginklus. Man – automatinį šautuvą ir kovinių šaudmenų, taip pat suteikė partizaninį slapyvardį *Maskoli*s.

<...> per 25 d. būdamas partizanų būryje aš jokiuose teroro aktuose ir plėšimuose nedalyvavau.

<...> Išeidamas iš būrio legalizuotis iki tol nė karto nebuvau legalizavęsis. Išeidamas iš būrio, automatinį šautuvą palikau būryje, tačiau namuose aš neteisėtai laikiau vokišką šautuvą. Sulaikymo metu jį paėmė MGB organai.

<...> 1946 m. lapkričio mėn. pas mane į namus atėjo 3 partizanai, iš kurių du pažinojau: partizaną *Vaišnorą* ir GV rnkt. ryšių sk. vadą *Kurtą*-Klemensą Baltrušaitį, kil. iš Pažarsčio k., Šilavoto vlsč. Jie, būdami mano namuose virtuvėje, pasiūlė tęsti ryšį su partizanų būriu ir aš sutikau. *Kurtas* pranešė, kad aš būsiu GV rnkt. ir 2-o, 3-io bei 4-o būrių ryšininku. Ryšį su GV rnkt. turėsiu palaikyti per ryšininkę *Viliją*; su 2-u būriu – per ryšininkę *Mamą*, su 4-u būriu – per ryšininkus Varkalaitę Janę, Jurgio, ir Karalių Vytą-*Povą*.

Su 3-io būrio vadu, slap. *Diemenis,* ir šio būrio nariais susitikinėsiu savo namuose. Mano, kaip GV rnkt. ryšininko, užduotis buvo perdavinėti gautą rašytinę medžiagą iš GV štabo į 2, 3 ir 4-ą būrius ir iš būrių per ryšininkę *Viliją* perduoti į GV rnkt. štabą. Visa tai vykdžiau iki mano sulaikymo dienos, t. y. iki 1947 m. balandžio 13 d.

<...> GV rinktinę sudaro 5-ios kuopos. Tikslaus būrio kovotojų skaičiaus nežinau. Kovotojai turėjo pistoletų, šautuvų, automatų ir rankinių kulkosvaidžių, taip pat nešiojasi šaudmenų, granatų. Prienų apskr. GV rnkt. veikia Prienų vlsč. ir mieste, Pakuonio ir Šilavoto vlsč.

GV rnkt. vadas – Varkala Algirdas-*Žaliukas*, apie 32 m. amž., g. Valenčiškių k., Prienų vlsč. GV rnkt. vado pavaduotojas, taip pat einantis adjutanto pareigas – *Skirgaudas* (jis taip pat yra GV rnkt. štabo viršininkas, žuvo 1947 05 25 Plutiškių–Šimėkų kelių sankryžoje).

<...> 2-os kuopos vadas – *Pjūklas*-Juška Zigmas (kilęs iš Panevėžio vlsč.). Šis būrys veikia Balbieriškio ir Šilavoto vlsč. sandūroje.

<...> 3-ios kuopos vadas iki 1947 m. sausio mėn. buvo *Dešinys*-Pinkvarta Kazys, o nuo sausio mėn. – *Vilius*-Vanagas Povilas (Prienų gimnazijos moksleivis, g. 1923 m., kilęs iš Utenos apskr., Daugailių vlsč., Šlepečių k., žuvo 1948 01 06 prie Veiverių, Pinčiškių k. – *R. K.*).

<...> 3-ios kuopos 1-o būr. vadas *Sakalas*, apie 38 m. amž.;

<...> 3-ios kuopos 1-o būr. eilinis *Jaunutis*, apie 28–30 m. amž.;

<...> 3-ios kuopos 1-o būr. eilinis *Rytis*, 22 m. amž.;

<...> 3-ios kuopos 1-o būr. eilinis *Balandis*, 25 m. amž.;

<...> 3-ios kuopos 2-o būr. vadas *Kairys*-Mockapetris Petras, g. 1925 m.;

<...> 3-ios kuopos 2-o būr. eilinis *Bijūnas*-Buzas Albinas, Mykolo, g. 1925 m.;

<...> 3-ios kuopos 2-o būr. eilinis *Naras*-Jundilas Antanas, 28 m. amž.;

<...> 3-ios kuopos 2-o būr. eilinis *Speigas*-Gudynas Antanas, g. 1919 m.;

<...> 3-ios kuopos vadas *Šarūnas*. Būryje 5 partizanai. Veiklos zona – Pakuonio vlsč.

GV rnkt. ryšininkai: štabo ryšininkė – Glombaitė Anelė-*Vilija*, 25 m. amž., iš Šiūrupio k., Šilavoto vlsč. Gyvena su vyru savo tėvų namuose. Daugiau kaip 30 kartų ji pristatinėjo į mano namus partizanų siuntas: laikraščius, lapelius ir įvairius

įsakymus, kuriuos turėjau perduoti 3-ios ir 4-os kuop. vadams. Tuo pačiu metu tiek pat kartų ji gavo partizaninės siuntas perduoti GV rinktinei nuo 3-ios ir 4-os kuop. partizanų. 1947 m. gegužės mėn. *Vilija* buvo sulaikyta Prienų, po to Marijampolės MGB sk., tačiau dėl kažkokios priežasties buvo paleidžiama.

4-os kuopos vado *Šarūno*-Juodžio Vytauto ryšininkas Karalius Vytas-*Povas,* 27 m. amž., iš Naujojo Šaltupio k., Prienų vlsč. Ryšininkauja nuo 1947 m. vasario mėn. Jis man asmeniškai 17 kartų pristatė partizaninės spaudos paketus iš 4-tos kuopos perduoti GV rnkt. vadui. Taip pat kažkiek paketų aš perdaviau Karaliui, kad įteiktų vadui *Šarūnui*.

Kas iš GV rnkt. štabo verbavo *Povą* kaip 4-os kuopos ryšininką, aš nežinau. Mano ryšiui jį perdavė ryšininkė Janė Varkalaitė.

<...> 4-tos kuopos ryšininkė – *Jūratė*. Ji susitikinėjo su ryšininku *Povu,* iš pastarojo gaudavo visas siuntas 4-tos kuopos vadui ir perduodavo visas partizanines siuntas nuo 4-tos kuopos GV rnkt. vado *Povui*.

Jūratė pasirodė 1946 m. Kai aš 1946 m. užmezgiau ryšį su būriu, ji jau dirbo ryšininke. Apie tai, kad *Jūratė* yra ryšininkė, man pasakė Varkalaitė Janė, o vėliau – *Povas*.

2-os kuopos ryšininkė – *Mama*. Su ja susitikau 1946 m. balandžio mėn. tris kartus savo namuose ir jai teko perduoti partizanų siuntą: 3 paketus iš 2-os kuopos GV rinktinei.

Paskutinį kartą su ja sutarėme susitikti pirmomis 1946 m. birželio dienomis Vartų k., Balbieriškio vlsč., vieno valstiečio namuose. Jo pavardės nežinau, bet galiu parodyti, kur gyvena.

Ryšininkę *Mamą* man asmeniškai pristatė 3-ios kuop. vadas *Vilius* į namus ir davė man užduotį. *Mama* maždaug 20 m. amž., žemaūgė, storulė, plaukai tamsūs.

Varkalaitė Janė, Jurgio, gyv. Valengiškių k., Prienų vlsč., GV rnkt. vado sesuo. Asmeniškai su ja susitikinėjau nuo 1946 m. lapkričio mėn. iki 1947 m. vasario mėn. savo namuose daugiau kaip 15 kartų ir kiekvieną kartą ji man perduodavo paketus su įvairiais partizanų dokumentais iš 4-os kuopos adresuotus GV rnkt. Taip pat aš daugiau kaip 15 kartų nešiau siuntas iš GV rnkt. Janei Varkalaitei į jos namus.

<...> Asmeniškai su Tauro apygardos vadu man teko susitikti vieną kartą tokiomis aplinkybėmis: dienos metu pas mane atėjo neginkluotas partizanas slapyvardžiu *Dėdė* (Išganaitis Juozas) ir atnešė laišką mano vardu nuo 3-ios kuopos vado. Laiške buvo nurodyta man eiti kartu su *Dėde* į Avižienių mišką į susitikimą su Tauro apyg. vadu.

Avižienių miške aš susitikau su apygardos vadu ir nepažįstamais partizanais. *Dėdė* vadui raportavo atvedęs jam ryšininką *Maskolį*, kuris parodys, kaip pereiti iš Avižienių miško į 3-ios kuopos išsidėstymo vietą.

Pabuvęs kartu su vadu Avižienių miške apie 2 val., pailsėjęs ir pavalgęs, aš juos nuvedžiau į susitikimą su 3-ios kuopos vadu. Ėjome apie 9 km nakties metu, iš jų 4 km mišku. Praėjome Grabavos, Pajiesio, Garšvinės k. Garšvinės k. miško pakraštyje apsistojome poilsiui. Tai buvo apie 400–500 m nuo stovyklos. Po keleto minučių atėjo 3-ios kuopos vadas kartu su partizanais *Sakalu* ir *Varnu*. Man Tauro apygardos vadas *Žvejys* padėkojo ir pasakė, jog galiu eiti į namus. Aš nuėjau į namus, o jie pamiške nuėjo gilyn į mišką.

3-ios kuopos veiklos rajonas: Prienų vlsč. kairėje plento, kuris eina iš Prienų į Kauną, pusėje, Prienų miestas, dalis Garliavos ir Kauno vlsč.

1947 m. gegužės 31 d. į mano namus atėjo rnkt. vadas *Žaliukas* su partizanais *Juodvarniu*-Gudausku Kazimieru ir *Jaunučiu*-Jundilu Vytautu. Įėję į kambarį, man liepė nueiti į Šaulių k., Šilavoto vlsč., pas eigulį Arnastauską, ir pasikviesti *Kurtą*. Po man duotos užduoties *Žaliukas* iš mano namų išėjo, o aš nuėjau vykdyti užduoties.

Atėjęs pas miškininką, jo paties namuose neradau, o kieme sutikau jo dukrą Reginą Arnastauskaitę, apie 20 m. amž., ir pranešiau jai, kad pas juos esantis GV rnkt. ryšių sk. viršininkas *Kurtas* 1947 m. gegužės 31 d. vakare ateitų į mano namus susitikti su GV rnkt. vadu *Žaliuku*.

1947 m. gegužės 31 d. vakare mano namuose, atskirame kambaryje, susitiko *Žaliukas* su *Kurtu* ir vienudu kalbėjosi apie valandą. Pasišnekėję išėjo Rutkiškių k. link. Namuose, be manęs, dar buvo mano brolis Juozas ir tėvas su motina.

1947 m. birželio 13 d. mano namuose buvo atlikta krata, kurios metu rasta:

1) kieme, maždaug 40 m nuo gyvenamojo namo, po rąstais, vokiškas šautuvas. Aš jį radau netoli namų lauke praėjus frontui ir laikiau minėtoje vietoje;

2) apie 3 kg švaraus popieriaus rašomajai mašinėlei, kuris buvo laikomas spintoje gryčioje. Šį popierių 1947 m. pradžioje mano sesuo Albina Celiešiutė 3-ios partizanų kuopos vado prašymu kažkur Kaune gavo partizanų būriui;

3) įvairių medikamentų ir tvarstomosios medžiagos, kurią partizanų nurodymu Celiešiutė Albina gavo Vilniuje. Dalis medikamentų buvo panaudota 1947 m. sausio mėn., kai sesuo Albina suteikė medicininę pagalbą sužeistam partizanui Buzui Albinui-*Bijūnui,* kuriam ji ilgą laiką darė 12 perrišimų mūsų namuose, kur jis būdavo atvedamas;

4) 20 lapų kopijavimo popieriaus, kurį į mano namus 1947 m. kovo mėn. atnešė 3-ios kuopos vadas Mockapetris Petras-*Kairys*;

5) paketas su įvairiais antisovietiniais užrašais GV rnkt. vado vardu gautas 1947 m. birželio mėn., sekmadienį, iš 2-os kuopos partizanų ryšininkės *Mamos*.

Kur yra visa partizanų spaustuvė, kurioje spausdinami antisovietiniai laikraščiai, lapukai, įsakymai, aš nežinau. Apie tai žino tik ryšininkė *Vilija*.

Iš NUTARIMO dėl Reginos Arnastauskaitės arešto, kurį sankcionavo Lietuvos SSR MVD karinis prokuroras ŠMONOV. 1947 m. liepos 2 d.

Radau: Regina Arnastauskaitė, gyvenanti Šilavoto vlsč. teritorijoje, nusistačiusi prieš sovietinę valdžią Lietuvoje, 1946 m. birželio mėn. užmezgė ryšį su partizanų Geležinio Vilko rnkt. kovotojais ir *Mažyčiu*. Pastarojo buvo užverbuota rinktinės rėmėja slapyvardžiu *Rozeta*.

Šeimos sudėtis:

tėvas – Arnastauskas Pranas, Andriaus, g. 1901 m.;

motina – Arnastauskienė Zuzana, Jurgio, g. 1902 m.;

dukra – Arnastauskaitė Aleksandra, g. 1927 m.;

sūnus – Arnastauskas Algirdas, g. 1932 m.

Iš apklausos protokolų:

R. K. p a s t a b a: 1947 m. liepos 1 d. Reginą Arnastauskaitę tardė Prienuose MGB sk. ltn. SILNYCH, į rusų k. vertė Prienų MGB sk. vertėja VENCKAITĖ. Iš tardymo protokolo aiškiai matyti, kad tardomoji laikėsi gana santūriai, į tardytojo klausimus atsakinėjo trumpai ir lakoniškai: „nežinau“, „nepažinojau“, „nemačiau“, nepaminėjo nė vieno partizano pavardės, aiškino, kad pavardžių nežinanti, vardijo tik slapyvardžius.

<...> 1947 m. liepos 19 d. aš, MGB sk. viršininkas majoras BABKIN, apklausiau sulaikytąją Arnastauskaitę Reginą, Prano, g. 1928 m., lietuvę, SSRS pilietę, nepartinę, gimusią Romato k., Kaišiadorių vlsč. ir apskr. Šiuo metu gyvena Molinės k., Šilavoto vlsč., Prienų apskr. Išsilavinimas 4-ios pr. m-los klasės.

<...> Gyvendama nelegaliai tėvų namuose, vykdžiau šiuos partizanų Geležinio Vilko rinktinės pavedimus: stebėjau MGB kariuomenės sudėtį ir jos judėjimą partizanų slapstymosi rajone. Tai pastebėjusi, turėjau nedelsiant pranešti partizanams į jų stovyklas Klebiškio miške. Lankantis partizanams mūsų namuose, suteikti jiems gryčioje vietą nakvynei ir poilsiui, ruošti karštą maistą, skalbti drabužius.

Partizanams visuomet grėsė pavojus iš MGB kariuomenės pusės, dėl to jie neturėjo galimybės išeiti iš miško ir apsirūpinti maisto produktais. Todėl man asmeniškai buvo nurodyta pristatyti jiems maisto produktus į nurodytą vietą.

Į mūsų namus dažnai ateidavo buvęs partizanų 3-io būrio vadas *Dešinys*, Geležinio Vilko rinktinės ryšių viršininkas *Kurtas*, Tauro apygardos vado adjutantas *Mažytis*, partizanas slapyvardžiu *Sakalas*, *Kairys* ir kt.

Namuose partizanai ilsėdavosi po keletą valandų, aš jiems ruošiau karštą maistą iš savo maisto produktų atsargų, perduodavau jiems žvalgybinio pobūdžio duomenis apie kariuomenę.

Kiek kartų partizanai lankėsi mano tėvų namuose, aš tiksliai pasakyti negaliu, bet apie tai yra užrašyta mano dienoraštyje. Paskutinį kartą mano tėvų namuose lankėsi *Kurtas* 1947 m. birželio mėn. naktį. Pavalgė ir išėjo.

Apie 10 kartų partizanams nešiau maisto produktų: duonos, pieno, sviesto į mišką ir perdaviau *Kurtui*, *Mažyčiui*, *Kairiui* ir kitiems.

Rugsėjo mėn. (? m.) mūsų namuose dieną ilsėjosi partizanas *Sakalas*. Aš, būdama lauke, stebėjau aplinką kaime ir pamačiau, kaip nuo Šilavoto į mūsų namų pusę ateina 13 ginkluotų kareivių. Apie tai pranešiau *Sakalui*. Pastarasis ėmėsi atsargumo priemonių ir pabėgo į mišką.

Kareiviai, atėję iki mūsų namų, paklausė mano mamos, kur eina kelias į Antaniškes?

Trumpas Reginos Arnastauskaitės-Marcinkevičienės veiklos aprašymas

Aš, žemiau pasirašiusi, Regina Arnastauskaitė-Marcinkevičienė, gimusi 1928 m. kovo 20 d., su partizanais susisiekiau 1945 m. kovo mėn. Iki to laiko visa mūsų šeima slapstėsi, nes mus ketino išvežti į Sibirą. Mano tėvelis buvo miškininkas ir iki slapstymosi dirbo Kruonio vlsč., Darsūniškio girininkijoje girininku. Iškilus pavojui, jis slapstėsi pas gimines, o vėliau gavo girininko vietą Prienų r., Šilavoto vlsč., Klobiškio girininkijoje. Visa šeima apsigyvenome kartu. Tai buvo 1945 m. kovo mėn.

Susisiekę su partizanais, rėmėme juos kuo galėjome: ir maistu, ir visokias žinias pranešdavome. Daugiausia su jais bendrauti teko man, nes brolis buvo dar paauglys, o sesuo mokėsi Marijampolėje. Reikėjo stebėti rusų kariuomenės judėjimą. Jeigu ką sužinodavau, eidavau pranešti, nes žinojau, kur stovyklauja.

Ant tvoros kabindavau ženklus: vienokius, kai ramu, ir kitokius, kai ateiti pavojinga. Gyvenome arti miško, tai būdami pamiškėje vyrai matydavo, ar galima užeiti, ar ne. Dažnai užeidavo ir rusai su stribais; klausinėjo, gąsdino, bet nebuvom išduoti, todėl išeidavo nieko nepešę.

Partizanai dienoti ateidavo tada, kai negalėdavo nueiti į savo nuolatinę vietą. Daug vyrų pažinojau, žinojau jų pavardes, o kai kurių tik slapyvardžius, nes klausti pavardės buvo nepriimtina.

Tai Pyplys Kazimieras-*Mažytis* (žuvo 1949 09 23 Kalesninkų miške, Dzūkijoje). Jo tėvukai pas mus dažnai pagyvendavo, nes taip pat slapstėsi nuo rusų. Taip pat daug kartų pas mus buvo jo sesutė Onutė, Baltrušaitis Klemensas-*Kurtas*, jo brolis Juozas-*Tigriukas*, 4 broliai Senovaičiai ir jų sesuo Marytė – medicinos seselė, kuri vaikščiojo kartu su partizanais. Žuvo dar prieš mano areštą. Pažinojau *Varną*, *Juodvarnį* – Antano Lukšos brolį; *Griausmą*, *Dešinį*, Mockapetrį Petrą-*Kairį*, kuris buvo areštuotas ir išdavė labai daug žmonių. Atlikęs bausmę, į Lietuvą negrįžo, nes bijojo žmonių keršto. Jis man nepakenkė, nes aš jau buvau nuteista.

Mus išdavė Jurgis Celiešius. Jis buvo ryšininkas ir žinojo apie mus. Suimtas kartu su rusais atėjo mūsų areštuoti. Taip ir baigėsi mūsų veikla. Suėmė mane, tėvuką, kuris taip pat gavo 10 m. kalėjimo ir 9-erius m. atsėdėjo. Mus teisė Maskvos ypatingasis pasitarimas. Šiuo metu esu neįgali, labai sunkiai vaikštau. (parašas)

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 41734/3, t. 2

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš nutarimo areštui. Tvirtina: Kauno MGB 2N valdybos vrš. plk. SINYCIN. Areštą sankcionuoja Lietuvos MGB pasienio karinės apygardos karo prokuroro pavad. justicijos mjr. GAVRILOV. 1949 m. lapkričio 15 d.

Kaunas. 1949 m. lapkričio 12 d. Kauno MGB 2N valdybos 2-ojo poskyrio vrš. mjr. GUSEV.

Mockapetris Petras, Simono, g. 1925 m. Čepeliškių k., Prienų vlsč., išsilavinimas – 6 kl.

R. K. p a s t a b a: kn. „Ištark mano vardą“, p. 217, rašoma, kad Mockapetris Petras, Simono-*Kairys*, veikė Gražučių–Mozūriškių apylinkėse, Prienų r. Išdavė A. Ručkaitė. Buvo užmigdytas ir čekistų suimtas. 1949 m. nuteistas 25-eriems m. lagerio, vėliau – mirties bausme.

<...> Nuo 1945 m. nacionalistinio ginkluoto būrio dalyvis, o nuo 1947 m. birželio mėn. Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 52-os kuopos prtz. būrio, kuris veikė Prienų, Kauno ir Marijampolės apskr. teritorijose, vadas.

<...> Mockapetrio nusikalstama veikla išaiškinta sulaikytajam Alfonsui Paužai ir jam pačiam prisipažinus, taip pat pagal medžiagą, rastą sulaikymo metu.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1949 11 14 Kaune

<...> Aš, Kauno MGB tardymo sk. 1-ojo poskyrio viršininkas mjr. (pavardė neišskaitoma), apklausiau sulaikytąjį Mockapetrį Petrą, Simono, g. 1925 m.

<...> Apklausa vyksta per Kauno MGB valdybos vertėją ltn. BEREZOVĄ

R. K. p a s t a b a: tardytojas primena, kad partizanas sulaikytas Šilavoto vlsč. teritorijoje su ginklu ir klausia, kokiai „nacionalistinei ginkluotai gaujai" jis priklauso. Tardomasis paaiškina, kad jis yra Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. kovotojas, turi *Kairio* slapyvardį.

1945–1946 m. buvo eilinis kovotojas, nuo 1947 m. birželio mėn. iki suėmimo ėjo kuopos vado pareigas.

<...> Pradžioje, kuopa, kuriai aš vadovavau, buvo 52-a, o pastaruoju metu vadinosi Vyčio tėvūnija, kuriai priklauso:

1. **Aš, Mockapetris Petras-*Kairys***, kuopos vadas;

2. **Petkevičius Bronius-*Pipiras*, *Bijūnas***, 33 m. amž., iš Pajiesio k., Garliavos vlsč. Kuopos vado adjutantas (g. 1919 m. Žuvo 1955 07 21 Prienlaukio k.);

3. **Gudynas Antanas-*Speigas***, 29 m. amž., iš Gustaitynės k., Prienų vlsč. skyriaus vadas;

4. ***Lokys*,** 22 m. amž., iš Kauno priemiesčio. Eilinis prtz. Į būrį buvo priimtas pagal Geležinio Vilko rnkt. vado *Daumanto* rekomendaciją;

5. **Valaitis Juozas-*Vairas***, 35 m. amž., iš Šakių apskr. Eilinis prtz.;

6. **Petraitis Povilas-*Gerutis***, 26 m. amž., iš Petrailiškių k., Prienų vlsč. (žuvo 1949 11 16 Giniūnų k., Prienų vlsč.);

7. **Šalčius Viktoras-*Austras*** (kitur, *Čiustra*), 24 m. amž., iš Šaltiniškių k., Prienų vlsč. (žuvo 1950 m.);

8. **Kairiūkštis Vytautas-*Zubrys***, 24 m. amž., iš Patamulšėlio k., Aukšt. Panemunės vlsč.;

9. **Jakimavičius Henrikas-*Kirvis***, 28 m. amž., iš Kauno miesto, Šančių. Eilinis prtz. (žuvo 1949 m.).

<...> Šie Vyčio tėvūnijos partizanai, kuriuos aš išvardijau, slepiasi dviejuose bunkeriuose Klebiškio miške, Šilavoto vlsč., Prienų apskr. Bunkerių vietą galiu parodyti, jie vienas nuo kito maždaug pusės kilometro atstumu. Yra ir trečias bunkeris Garliavos miške, maždaug už puskilometrio nuo Barsukynės k., Garliavos vlsč. Tame bunkeryje mūsų kuopos kovotojai slepiasi laikinai (praeidami).

Aš atskiro asmeninio bunkerio neturėjau, o gyvenau kartu su kitais kuopos dalyviais mano minėtuose bunkeriuose.

Mūsų kuopos archyviniai dokumentai paslėpti dviejose metalinėse dėžėse, užkastose Klebiškio miške. Vietą galiu parodyti.

Dalis partizanų dokumentų kartu su rašomąja mašinėle paslėpta Šiauliškių k., Kauno vlsč., Kabašinskienės ūkyje virš daržinės lubų.

<...> Geležinio Vilko rnkt. vadas šiuo metu yra Valentas Jonas-*Čempionas*, 35 m. amž., kilęs iš Marijampolės apskr. (žuvo 1949 m.).

Rinktinei priklauso:

1. **Kleiza Pranas-*Rytis*** (*Rytas*), 23 m. amž. (g. 1927 m.), iš Pakampiškių k., Prienų vlsč. nuo 1949 05 28 Geležinio Vilko rnkt. štabo vrš., o rudenį paskirtas

laikinai eiti rnkt. vado pareigas (1949 12 26 Vartų k., Balbieriškio vlsč., pas Žukauską, buvo užmigdytas, suimtas ir 1951 01 26 sušaudytas. Kartu buvo suimti: K. Urbonavičius-*Žaibas*, S. Marčiulynas-*Lapinas* ir P. Kleiza-*Rytis*);

2. **Urbonavičius Kazys-*Žaibas***, 24 m. amž., iš Dūmiškių k., Prienų vlsč. Žvalgybos sk. vrš. (užmigdytas, suimtas, sušaudytas);

3. **Marčiulynas Stasys-*Lapinas***, 26 m. amž., iš Ringėnų k., Balbieriškio vlsč. Ūkio dalies vrš. (užmigdytas, suimtas, sušaudytas).

<...> Aš žinau Geležinio Vilko štabo bunkerių vietas:

1-asis bunkeris yra Prienų miške netoli Dūmiškių k., Šilavoto vlsč. Šiame bunkeryje vasarą gyvenau aš ir *Žaibas*. Bunkerį galiu parodyti.

2-as bunkeris randasi tame pačiame Prienų miške, maždaug už puskilometrio nuo pirmojo bunkerio. 1949 m. birželio pradžioje šiame bunkeryje buvome aš, *Mažytis* ir *Žaibas*. Šį bunkerį mes atnaujinome ir ruošėmės jame gyventi. Bunkerį galiu parodyti.

Viename iš ūkių Marinkos k. (kaimo pavadinimas vos išskaitomas) yra bunkeris, kuriame gyveno rinktinės štabo pareigūnai. Kur šis bunkeris, aš nežinau. 1949 m. pavasarį mes kartu su *Dešiniu* buvome šiame kaime. Aš pasilikau viename ūkyje, o *Dešinys* nuėjo į tą ūkį, kuriame buvo bunkeris, susitikti su rinktinės štabo pareigūnais. Tą ūkį, į kurį nuėjo *Dešinys*, aš galiu parodyti.

3-asis bunkeris yra Vilko ūkyje, Pranckiškio (?) k., Šilavoto vlsč., Prienų apskr. Bunkeryje aš pats nebuvau, bet man sakė *Žaibas* ir *Dešinys*, kad šitame ūkyje po namu yra jų bunkeris.

Geležinio Vilko rinktinę sudaro 3 kuopos:

51-oji kuopa turi naują pavadinimą: Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino tėvūnija;

52-oji kuopa vadinasi Vyčio tėvūnija;

54-oji kuopa taip pat turi naują pavadinimą, kurio aš nežinau.

51-osios kuopos vadas – **Šiugždinis Jonas-*Anupras***, 25 m. amž. (žuvo išduotas 1952 07 22 Bagrėno k., Prienų r. Zagurskienės sodyboje esančiame bunkeryje). Kuopą sudaro:

1. **Šiugždinis Justinas-*Šperlingas*, *Žvirblis***, g. 1924 m., *Anupro* brolis (žuvo 1951 04 09 Daktariškių miške su savo tėvu *Seneliu* išduoti suimto kovos draugo *Povo*);

2. ***Žilvinas*-Šermukšnis Algirdas**, 27 m. amž.;

3. **Valenta Kęstutis-*Kęstutis***, g. 1925 m. Padvariškių k., Igliškėlių vlsč. (žuvo 1950 11 17 išduotas Kalvių miške bunkeryje, Prienų r.);

4. **Rosseman (Rosmanas) Heinrich-*Povas***, 33 m. amž. Vokietis (suimtas 1951 04 08 Pociūnų k., Prienų vlsč. Sušaudytas);

5. ***Gaidelis***, 35 m. amž.;

6. ***Kardas***. Prienuose jis sušaudė partorgą Kazlauską. Tuo metu planavo sušaudyti MGB kapitoną RODINĄ;

7. **Miliauskas Jurgis-*Sapnas***, g. 1920 m. Vyčiaus k., Aukšt. Panemunės vlsč. (žuvo 1950 m.).

Šioje kuopoje yra 12 kovotojų.

54-osios kuop. vadas yra ***Vėjas*-Karalius Pranas**. Kuopoje yra 6 kovotojai, iš kurių aš žinau tik pagal slapyvardžius: ***Žvalgas***, ***Balandis*** ir ***Robinzonas***.

Žinau tik vieną bunkerį, kuriame gyvena partizanas *Anupras*. Šis bunkeris yra Kalvių miške, netoli Nemuno, Prienų vlsč. teritorijoje. Šiame bunkeryje slepiasi:

***Anupras*-Jonas Šiugždinis**;
***Žvirblis*-Justinas Šiugždinis**;
***Povas*-Rosseman Heinrich**;
***Žilvinas*-Šermukšnis Algirdas**.

Antras *Anupro* bunkeris yra Birštono vlsč. teritorijoje, bet tikslios vietos, kur jis yra, aš nežinau. Man žinomas tik vienas bunkeris, kuriame slepiasi kuopos vadas *Vėjas*. Bunkeris yra Gudelių teritorijos ūkyje, arba Šilavoto vlsč. Nurodytą bunkerį galiu parodyti.

Paskutinį kartą su *Mažyčiu* buvome susitikę maždaug prieš tris savaites Prienų miške. *Mažyčio* bunkerio aš nežinau. Pastaruoju metu jis gyveno su *Žaibu*-Urbonavičiumi Kaziu ir *Tigru*-Baltrušaičiu Juozu stovykloje Prienų miške. Maždaug prieš tris savaites jis žadėjo eiti į srities štabą, ir manau, kad išėjo.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1949 11 24 Kaune

Apklausia Prienų MGB sk. vrš. pavad. pplk. KARNIUCHIN, Kauno MGB sk. tardymo poskyrio vrš. pavad. vyr. ltn. OGNEV, Prienų MGB sk. vyr. tardytojas vyr. ltn. AFANASJEV per vertėją GRINEVIČIŲ.

Apklausiamas Mockapetris Petras, Simono, g. 1925 m.

<...> 52-oji kuopa veikė Prienų miesto vakarinėje dalyje palei Basanavičiaus g., palei plentą nuo Prienų iki kryžkelės į Pakuonį, keliu iki Pakuonio, keliu iki Margininkų k. Pakuonio vlsč., nuo Margininkų k. iki geležinkelio Kaunas–Marijampolė Garliavos vlsč., geležinkelio linija iki Mauručių stoties Veiverių vlsč., per Skriaudžių k. to paties vlsč., keliu į Šilavotą iki Prienų per Prienlaukio k.

<...> Nuo 1945 m. iki šio laiko išvardyti žuvusius mūsų kuopos partizanus man būtų sunku, bet prisimenu, kad žuvo šie partizanai:

1. Jundilas Antanas-*Naras*, g. 1919 m., gyv. Giraitiškių k., Prienų vlsč. Žuvo 1947 02 05;
2. Jundilas Vytautas-*Jaunutis*, g. 1922 m. (*Naro* brolis). Žuvo 1948 03 03;
3. Žemaitaitis Vytautas-*Saulius*, g. Jurginiškių k., Garliavos vlsč. Žuvo 1947 m.;
4. Pranka Antanas-*Vaidila*, g. Šiauliškių k., Prienų vlsč. Žuvo 1947 m.;
5. Kleiza Vincas-*Sakalas*, g. 1925 m. Pačiudiškių k., Prienų vlsč. 1948 10 29 Kaune susidūrė su priešu ir kautynėse buvo sunkiai sužeistas, 31 d. mirė nuo žaizdų;
6. Vosylius Antanas-*Vilkas*, g. 1924 m. Skriaudžiuose. Geležinio Vilko rnkt. adjutantas, pastaruoju metu buvo mano pavaduotojas. Žuvo 1949 07 28;
7. *Lakštingala*, žuvo 1948 m. Garliavos vlsč. teritorijoje;
8. *Putinas*, žuvo 1946 m. Veiverių vlsč. teritorijoje.

Tardymo protokolą pasirašo: Mockapetris Petras, vertėjas GRINEVIČIUS, Prienų MGB sk. vrš. pavad. pplk. KARNIUCHIN, Kauno MGB tardymo sk. vrš. pavaduotojas vyr. ltn. OGNEV, Prienų MGB vyr. tardytojas, vyr. ltn. AFANASJEV.

Iš apklausos protokolo, surašyto 1949 11 24 Kaune

MGB sk. apklausiamas Mockapetris Petras (apklausia tie patys MGB pareigūnai).

<...> Pagrindiniai mano būrio ryšininkai:

1. **Siaurusevičiūtė Ona-*Danutė***, 22 m. amž., iš Pagirėlių k., Šilavoto vlsč. Ji yra mano ir GV rinktinės štabo ryšininkė. Ją užverbavo vadas *Tigras*-Juozas Baltrušaitis. Susitikinėjau su ja Klebiškio miške.

2. **Bajuravičius Juozas-*Juozukas***, 30 m. amž., gyv. Prienuose. Anksčiau dirbo „liaudies gynėju" (stribu). Jį užverbavo būrio vadas *Dešinys* 1946 m. Jundilos Vytauto namuose (kuris vėliau išėjo į būrį). Nuo 1948 m. pavasario su Bajuravičium ryšį palaikė būrio vadas *Sakalas*. Šiuo ryšiu naudojosi Jundilas Vytautas-*Jaunutis*. Pakartotinai Bajuravičius palaikė ryšį su *Sakalu* milicininko Makricko bute (areštuotas). Apie Bajuravičiaus darbą partizanų rinktinės naudai tektų pažymėti: 1948 m. būrio vadas *Sakalas*, vakare eidamas į Prienus, manęs paklausė: „Ar negalima ten, Prienuose, pritaikius patogų momentą, nušauti kokį nors viršininką?" Aš, kaip kuopos vadas, *Sakalui* leidau tai padaryti.

Kai *Sakalas* grįžo iš šios operacijos, mudu susitikom Klebiškio miške. Jis man papasakojo, kad tuo metu mus dažnai po Prienų vlsč. teritoriją vaikė ir nedavė ramybės MGB-istas Karablinas. *Sakalas* nutarė jį sušaudyti prie jo namų. Pastarasis vakare atėjo į butą pas Bajuravičių ir šis jį nuvedė į krūmus, esančius netoliese Karablino namų. *Sakalas*, ginkluotas automatu ir pistoletu, pasislėpė krūmuose ir laukė ateinančio Karablino. Bajuravičius paliko *Sakalą* pasaloje, o pats nuėjo prie klubo. Prie durų sutiko Karabliną, kuris paprašė jį palydėti iki namų.

Kaip vėliau *Sakalui* pasakojo Bajuravičius, tuomet smarkiai išsigandęs: kadangi pats *Sakalą* pasodinęs į pasalą, todėl bijojęs, kad *Sakalas* jo nenušautų kartu su Karablinu. Todėl Karabliną nušauti nutarė pats, bet prie Karablino namo pasigirdo šūviai. Pasirodo, prie namų atėjo milicijos darbuotojas Kozyrevas su mergina ir *Sakalas* paleido šūvius į juos.

3. Anksčiau GV rnkt. vadas *Tigras*, o vėliau rnkt. štabo darbuotojas *Lapinas* man papasakojo, kad Šilavote rnkt. ryšininkas buvo milicijos j. ltn. **Riauba Juozas-*Klevas***, 22 m. amž., aukšto ūgio. Ryšininku jį užverbavo rnkt. vadas *Pjūklas* (Juška Zigmas?), palaikęs ryšį su juo ir su *Dešiniu*, o dabar – su rinktinės darbuotoju *Lapinu*. Riauba su partizanais bendrauja per kitą ryšininką – Naujųjų Klebiškių k., Šilavoto vlsč., gyventoją Ručkį Povilą. Jis būriui pranešdavo apie Šilavoto MGB darbuotojų ir MGB karinio garnizono veiksmus, judėjimą ir atskirų vietos gyventojų lankymą.

1949 m. rugpjūčio mėn. Riauba per Ručkį *Lapinui* perdavė pistoletą TT. Girdėjau, kad Riauba veikia pagal kažkokį numerį ar slapyvardį.

R. K. p a s t a b a: V. Juodsnukio kn. „Suvalkijos partizanų takais" (Kaunas, 2000), p. 65, rašoma: „1945 04 10 istrebitel Juozas Riauba pranešė, kad Ingavangio k. užmuštas jo brolis Povilas. Komandiruotėje buvęs NKVD „Smerš" dalinys su istrebiteliais trimis vežimais skubiai nuvyko į vietą. Kautynėms prasidėjus, j. ltn. Ivanov, ltn. Barkus ir Serov – iš viso 17 asmenų – užmušti. Banditų persekiojimui pasiųsti NKVD daliniai."

1947 m. lapkričio mėn. Riauba budėjo Šilavoto MVD-MGB štabe ir perdavė duomenis partizanų būriui apie skyriaus apsaugą. Jo suderintų bendrų veiksmų dėka *Pjūklo* būrys susprogdino Šilavoto MGB skyrių.

Po *Dešinio* žūties štabo darbuotojas *Lapinas* man pasakė gavęs informaciją iš Riaubos Šilavoto k., jog partizaną *Dešinį* išdavė Senaūčio k. gyventojas Bražiukas. Remiantis Riaubos pranešimu skubiai nuspręsta Bražiuko šeimą sunaikinti: buvo sušaudyti 4 asmenys.

R. K. p a s t a b a: kn. „Atminimo knyga“ (Vilnius, 2011), p. 190, rašoma, kad 1949 06 17 Šilavoto vlsč., Senaūčio k., partizanų sušaudytas Bražiukas Petras, jo žmona Marijona ir dukra Anelė. Kažkodėl Mockapetrio tardymo protokole nurodoma, jog nužudyti 4 asmenys.

<...> Man žinomi šie 51-osios kuopos ryšininkai (pavardės ir vardai gali būti netikslūs):

1. **Senikaitė Marija**, 24 m. amž., gyv. Liepaloto k., Prienų vlsč. Užverbuota kuopos vado *Anupro* kaip partizanų rėmėja. Jos namai buvo mudviejų su *Anupru* susitikimo vieta nuo 1948 m. sausio mėn. Šie susitikimai vyko dažnai. Šiuose namuose gyvena kažkoks kuprotas senis ir moteris, kurių pavardžių nežinau. Su mumis ryšį dažniausiai palaikė Senikaitė. Ši sodyba turėjo partizaninį slapyvardį *Rytas*.

2. Senikaitė palaikė ryšį su mano ryšininku **Petraičiu Jurgiu-*Obelimi***, 27 m. amž., gyv. Gudiškių k., Prienų vlsč. Jį *Dešinys* užverbavo anksčiau negu mane, o pastaruoju metu su manimi dirbo Petraitis, mano nurodymu nešė susirašinėjimo dokumentus Senikaitei, o pastaroji perdavinėjo kitam ryšininkui pavarde Byla, gyv. Važatkiemio ar Alksniakiemio k., Prienų vlsč. Šis ryšininkas palaiko ryšį su būrio vadu *Anupru*.

Galiu paaiškinti tardymo organams, kad Tauro apyg. 1949 m. liepos mėn. įsakymu, o aš jį gavau iš GV štabo, dabar partizanų kuopas vadinti tėvūnijomis, tai reiškia „Tėvynės vaivadijos rajonas“ (taip į rusų k. išvertė tardytojas).

<...> Šis pavadinimas pakeistas todėl, kad pasikeitė dalyvių skaičius: apygarda šiuo metu sumažėjo.

<...> Šaulių k., Šilavoto vlsč., gyvena Raškinis Pranas, 40 m. amž., turi žmoną Naruševičiūtę-Raškinienę Albiną. Jų namus kartu su savo būrio kovotojais aš nuolat lankiau, čia mes valgėm, gėrėm naminę degtinę. Šią sodybą taip pat lankė būrių vadai *Tigras* ir *Dešinys*. 1946 m. rudenį Raškinio tvartelyje *Dešinys* įsirengė užmaskuotą bunkerį, bet kai 1947 m. žiemą MGB kariuomenė suėmė partizaną Kleizą Simoną-*Šarvą* (kitur – suimtas 1946 03 08 Mačiūnų k.), šis bunkeris buvo užverstas, kadangi jame slėpėsi *Dešinys*, aš ir *Šarvas*. Šis ūkis slapyvardžio neturi. Pagalbą mums teikė pats Raškinis ir jo žmona **Albina**. Be pagalbos produktais, ir **Raškinis Pranas**, ir jo žmona mums teikė duomenis apie padėtį kaimuose, MGB kariškių ir „liaudies gynėjų“ veiksmus.

Šiaučiuliškių k., Prienų vlsč., gyvena **Barštys Ambraziejus**, 50 m. amž., su žmona. Jo tvarte 1947 m. rudenį aš, partizanas *Pipiras* ir *Naras* įsirengėme užmaskuotą bunkerį. Kartu su mumis bunkerį statė ir Barštys. Šiame bunkeryje aš – *Kairys*, *Pipiras* ir *Naras* gyvenome 1947–1948 m. žiemą ir 1949 m. Kai bunkeris tapo nebetinkamas, buvo užkastas. Barštys mus aprūpindavo maisto produktais, jo žmona mums ruošė maistą.

Būčkiemio k., Pakuonio vlsč., gyvena Marčiulionis. Jo namuose aš nesu buvęs. Kaip man sakė 51-osios kuopos – Kunigaikščio Gedimino tėvūnijos – vadas *Anu-*

pras, tą sodybą jis lanko labai dažnai. Šiuose namuose gyvena mergina vardu Janina. Mes su *Anupru* sutarėme, kad ši mergina bus mūsų kuopų ryšininke, bet kol kas jokių užduočių ji nevykdė, be to, *Anupras* man ne kartą kalbėjo, kad žieminius bunkerius 1949 m. jis statys Būčkiemyje.

Tarpupio k., Balbieriškio vlsč., Prienų apskr., netoli Laukaičio namų gyvena Viršutis. Name po krosnimi yra partizanų bunkeris. Įėjimas iš daržinės. Šiame bunkeryje slėpiausi aš, *Dešinys*, *Tetervinas*-Burinskas Petras (g. 1924 m., iš Balbieriškio. Susisprogdino 1949 08 27), *Žaibas*, *Lapinas* ir *Bizūnas*-Vasiliauskas Stasys (GV rnkt. kuopos vadas. Žuvo 1948 07 30).

1948 m. pabaigoje aš iš ten išėjau. Ar šiuo metu tas bunkeris tebeveikiantis, nežinau. Šiuose namuose yra 2 dukterys **Laukaitytės: Marija** ir **Magdė**, kurios mums, partizanams, nešė valgyti, teikė žvalgybinio pobūdžio informacinius duomenis.

D. K. p a s t a b a: **Simonas Kleiza-*Šarvas*** – Tauro apyg. GV rnkt. 3-iosios kuopos partizanas, 1947 03 05 dalyvavo mūšyje Jurginiškių k., Antano Gylio vienkiemyje. Pasitraukė į prtz. susitikimo vietą Mačiūnų k. ir pateko į MGB-istų pasalą. Buvo suimtas 1947 03 iš 7-os į 8-tą d. naktį.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas protokolo variantas

Ištraukos iš partizano Simono Kleizos-*Šarvo* tardymo protokolo, surašyto 1947 03 08.

<...> 3-iosios kuopos vadas – **Pinkvarta Kazys-*Dešinys***. Man žinomi visi 7 3-iosios kuopos 1-ojo būrio partizanai:

1. ***Gluosnis*-Stravinskas Povilas**, būrio vadas, 24–25 m. amž., iš Mačiūnų k., Prienų vlsč., seržantas;

2. ***Bijūnas*-Buzas Albinas,** sk. vadas. Į 1-ąjį būrį atėjo iš kito būrio, jaunesnysis seržantas;

3. ***Robinzonas*-Kasparavičius Antanas**, eilinis prtz., apie 23–24 m. amž.;

4. ***Griausmas*-Maceina Klemensas**, eilinis prtz., 23–24 m. amž., iš Giniūnų k., Prienų vlsč.;

5. ***Jaunutis*-Jundilas Vytautas,** eilinis prtz., apie 22–23 m. amž. Į 1-ąjį būrį atėjo 1946 m. rudenį;

6. ***Naras*-Jundilas Antanas**, eilinis prtz., 22 m. amž.;

7. aš, **Kleiza Simonas, Mato-*Šarvas***, g. 1908 m., būryje nuo 1945 m. lapkričio mėn.

<...> 1-asis būrys, kuriame aš buvau, veikė Šiauliškių, Čiūdiškių, Pačiūdiškių ir kituose Prienų vlsč. kaimuose. Slapstėmės Prienų m. ir Klebiškio miškuose esančiuose negyvenamuose namuose, Antaniškių, Cepeliškių ir Papilviškių k. miškuose bei pamiškėse. Bunkerių neturėjome. 1946–1947 m. žiemą 1-asis būrys, kurį sudarė 7 kovotojai vadovaujami *Gluosnio*, dažniausiai laikėsi Cepeliškių k., Prienų vlsč., retsykiais Klebiškio miške, anksčiau nurodytam kaime.

Būrio vadas *Dešinys* su mumis negyveno jau du mėnesius, kur jis buvo, aš nežinau. 1947 m. kovo 4 d. visas mūsų būrys – 7 kovotojai – buvo tuščiame, tiksliau negyvenamame, name miško teritorijoje netoli Klebiškių k. Kovo 4 d. į 5 d. naktį būrio vadas *Gluosnis* mus visus atvedė į Jurginiškių k., Garliavos vlsč. Anksčiau Garliavos vlsč. aš nebuvau. Prieš tai *Gluosnis* pasakė, kad ten – Jurginiškių k. – turi įvykti 3-iosios kuopos 1-ojo ir II-ojo būrių susitikimas, ateis naujai paskirtas 3-iosios kuopos vadas, kur nurodys, kaip veikti toliau.

Kai naktį atėjome į šį kaimą, rytą *Gluosnis* man įsakė nueiti į mišką apie 200 m nuo namo ir stovėti sargyboje. Pats *Gluosnis* su 5 partizanais nuėjo pas man nežinomą Jurginiškių k. gyventoją ir ten prabuvo visą dieną. Maždaug pavakary aš stovėjau miško laukymėje sargyboje netoli to namo, kuriame buvo partizanai, ir išgirdau šaudymą, po to pamačiau prie namo iš kitos pusės ant slidžių artėjančius MGB kareivius. Įvyko susišaudymas ir keletas mūsiškių buvo nukauti, bet, kas tokie žuvo, aš nežinau, kadangi užpuolimo metu stovėjau ant kelio ir iš posto pabėgau atgal į Klebiškio mišką.

Tą pačią dieną aš nuėjau į senąją vietą, t. y. Cepeliškių k. Iš partizanų, su kuriais buvome sutarę čia susirinkti, aš nieko neradau. Nuėjau į Mačiūnų k., Prienų vlsč. Kovo 7 d. naktį, apie 24 val., eidamas per Mačiūnų k., išgirdau ant kelio šnekant rusiškai ir pasislėpiau netoli daržinės, bet tuo metu sulojo šuo ir visai nelauktai ant manęs užšoko MGB kareivis. Tuoj pat iš manęs atėmė šautuvą, parvertė ant žemės ir aš buvau sulaikytas.

Iš susitikimo su ALEKSANDROS (OLĖS) ARNASTAUSKAITĖS-PALTAROKIENĖS *dukra Violeta Paltarokaite-Brazauskiene, gim. 1950 m., gyv. Zarasuose*

R. K. p a s t a b a: 2013 m. gegužės 26 d. mano paprašytas L. Abarius Zarasuose aplankė vieną iš buvusių partizanų ryšininkių Arnastauskaičių dukrą Violetą, kuri, Laimono žodžiais, bendravo labai nenoriai, net nepakvietė į kambarį, pokalbis vyko tarpduryje.

Klausimas: Ar jūsų motina Aleksandra Arnastauskaitė?

Atsakymas: Taip, mano motina Aleksandra Arnastauskaitė-Paltarokienė.

Klausimas: Iš kur kilusi jūsų motina? Turime duomenų, kad Prienų rajono Molynės kaimo.

Atsakymas: Nežinau. Nuo Kauno ar nuo Prienų? Niekada mums to nesakė. Tėviškė aplink Kaišiadoris. Esmė ta, kad teta (Regina Arnastauskaitė) mirė neparašiusi testamento, tai jos (tetos) vyras Marcinkevičius namus Kaišiadoryse padovanojo savo seseriai su visais daiktais ir visomis nuotraukomis. Adresas buvo: Žemaitės g., nr. 13, jeigu kas nors liko (nuotraukos, daiktai), jeigu dar neišmetė, tai viskas pas ją. Mes nebendraujam. Vyro Marcinkevičiaus jau nebėra gyvo. Tas namas Kaišiadoryse buvo mano bobutės sesers, o paskui perrašė mano bobutei, vėliau atiteko svetimiems žmonėms (Marcinkevičiaus seseriai – *L. A.*). Net jokių daiktų nepasiėmėm, viskas tame name atiteko svetimiems. Po to, kai padovanojo savo seseriai, mes nė karto nebuvom nuvažiavę. Aš tik pamenu, kad tetą lanky-

davo draugės. Mes tetos nuotraukų net nematėm. Kai mama ir tėvas mirė, tai, kas buvo mamos, pasiėmė mano sesuo. Aš neturiu nė vienos nuotraukos. Mama mirė 1996 m.

Klausimas: Ar žinote, kad jūsų mama palaikė ryšius su partizanais?

Atsakymas: Aš to nežinau, niekada apie tai nekalbėjom.

Klausimas: Ar rūpinotės partizanų ryšininkės statusu?

Atsakymas: Aš nieko nežinau, žinau tik tiek, kad mama dirbo gimnazijoj mokytoja, o mano bobutė (mamos mama su dieduku) buvo išvežta.

Klausimas: Kokioje gimnazijoje mokytojavo jūsų mama?

Atsakymas: Nežinau, mums to nesakė, nuo mūsų visa tai buvo slepiama. Aš tik prisimenu, kad pas dieduką atvažiuodavo draugai ir jie kalbėdavosi apie kažkokius lagerius. Kokie tie lageriai – nežinau, nuo mūsų tai buvo griežtai slepiama.

Klausimas: Kuriais metais mirė jūsų teta?

Atsakymas: 2002 m., tikslios datos neprisimenu, buvo 74-erių metų. Palaidota Vievyje. Mama čia, į Zarasus, buvo atvažiavusi tik vieną kartą, o tėvas – nė karto.

Klausimas: ar seniai jūs gyvenate Zarasuose?

Atsakymas: Nuo 1973 m., vyras čia gavo paskyrimą. Jau nieko iš mamos giminių nėra, dar yra tik tėvo seserų, buvo išvežtos į Sibirą (kilusios iš Pakruojo r.).

Klausimas: Ar jūsų šeimoje kas nors kalbėjo apie pokario įvykius?

Atsakymas: Niekada niekas nekalbėjo, tai buvo uždrausta tema. Net laisvoj Lietuvoj nieko nepasakojo. Uždrausta tema. Buvo labai prikankinti. Mano tėvo dėdė buvo vysk. Paltarokas, tai bijojo. Tėvas buvo labai griežtas.

Klausimas: Gal liko kokių nors nuotraukų?

Atsakymas: Tikrai jokių nuotraukų neturėjo, patikėk. Nei mamos jaunystės, nei tetos. Atsirado teta, kai man buvo 5-eri metai, ji buvo lageriuose. Kiek mama prasitarė, jie gyveno netoli miško, diedukas Pranas Arnastauskas dirbo kažkokiu meistru. Ir sakė, kad gąsdino ir tie, ir kiti (ir stribai, ir miškiniai – *L. A.*), o mamos sesuo rašė dienoraštį ir kažkas paskundė.

Klausimas: Ar matėt tą dienoraštį?

Atsakymas: Ne, nemačiau, tik kai nuvažiuodavom į svečius, matydavau, kad atvažiuodavo tetos draugė Antutė (pavardės nežinau). Ką kalbėdavo, nežinau.

Klausimas: Ar dar yra gyvų kokių nors jūsų mamos ar tetos draugių?

Atsakymas: Aš visai nieko nežinau. Aš mokyklą baigiau Švenčionėliuose, nes mes pradžioj gyvenom Švenčionėliuose, mama ten dirbo darželyje auklėtoja. Paskui, kai persikėlėm į Vievį, darbo ten negavo, dirbo paukštyne. Ten ir baigė abu su tėvu gyvenimą.

Tėvas Juozas Paltarokas buvo labai griežtas, mama negalėjo turėti jokių draugių, tėvas mirė 2006 m. Jei kažkiek liko nuotraukų, tai pas mano sesers sūnų Lauryną. Gal ir liko kokių, bet mamos jaunystės nuotraukų aš nemačiau. Su tetos vyro giminėm nebendraujam, nes jie mūsų gimtinę kaip ir atėmė...

Klausimas: Ir dienoraščių nematėt?

Atsakymas: Ne, nemačiau. Dienoraščius gal konfiskavo? Garantuotai... Jūs per vėlai ieškote, kai jau visi išmirė.

Iš Nijolės Eimantienės (Aleksandros Arnastauskaitės dukros) pokalbio su Aiste Čepulyte 2013 07 08 Vievyje

Nijolė Eimantienė (Paltarokaitė) gyvena Liepų g., nr. 44, Vievyje, tel. nr. 8 633 58724. Bendras įspūdis, kad nei Regina, nei Nijolės mama Aleksandra apie pokario metus nieko nepasakojo. Žinojo tik tai, kad teta Regina buvo kalėjime (taip ji įvardija lagerį). Grįžusi, gyveno kaime (pavadinimo nepamena), kuris dabar užlietas Kauno marių. Apie 1958 m. persikėlė į Pravieniškes ir tik vėliau – į Kaišiadoris (į bobutės sesers namą). Gyvendama Kaišiadoryse, Regina dirbo klijų fabrike. Aleksandros ir Reginos tėtis buvo girininkas. Pirmasis nuo tuberkuliozės mirė brolis Algis (Nijolė negalėjo pasakyti amžiaus, tačiau minėjo, kad jaunas), Aleksandra mirė 1996 m. Kadangi Regina savo vaikų neturėjo, todėl namas liko vyro seseriai, dėl to tarp giminių ir prasidėjo konfliktas...

Iš Ditkauskaitės-Murauskienės Anastazijos-*Pakalnutės* dienoraščio

Dienoraštis rašytas 1997–2001 m.

Aš gimiau 1928 m. gruodžio 20 d. Žarijų k., Prienų vlsč., Marijampolės apskr. (mirusi 2011 m. Prienuose – *R. K.*). Mokiausi Žarijų k. pradinėje mokykloje. Mokė mokytojas Senkus. 1940 m. baigiau keturis skyrius. Pamenu, kai mokytojas su dideliu liūdesiu pranešė mums, mokinukams, kad Lietuvą okupavo rusai. Jo širdis jautė, kad mirtis čia pat, nes buvo didelis patriotas, priklausė šaulių organizacijai, mylėjo Lietuvą ir to paties mokė savo mokinukus, mes visi pasekėme jo pėdomis. Netrukus mūsų mokytoją rusai areštavo, žmonės kalbėjo, kad sušaudė.

Prasidėjo karas, ruskiai pasitraukė, atėjo vokiečiai, bet neilgai jie Lietuvoje viešpatavo, vėl sugrįžo ruskiai, grįžo Stalinas ir pradėjo lietuvius auklėti komunistiškai. Mokytojams ir vaikams draudė eiti į bažnyčią, jaunus Lietuvos vyrus pradėjo imti į kariuomenę ir siųsti į frontą, nes karas dar tęsėsi. Dauguma lietuvaičių nepakluso Stalinui, nenorėjo svetimiems vergauti ir žūti ne už savo tėvynę, o už komunistus. Jaunimas patraukė į miškus ir Lietuvoje prasidėjo partizaninis karas. Gyveno vyrai miškuose, šaltuose, tamsiuose, drėgnuose bunkeriuose ir pas gerus, juos remiančius žmones. Kaimuose išsikasdavo slėptuves, bet išdavikų vis daugėjo. Partizanų gretos retėjo, bet atsirasdavo naujų, žūdavo po 5–6 brolius iš šeimos.

Mes gyvenome Žarijų k. kalnuotoje vietovėje. Tai buvo patogi vieta slėptis partizanams, kasti slėptuves. Naujųjų 1945 m. naktį, žengiant į 1946-uosius, mūsų namo neįrengtame gale išsikasė bunkerį ir apsigyveno 7 *Serbento* būrio partizanai, kurie priklausė Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 4-ajai kuopai.

Buvome kaip viena šeima, maitinomės tuo, ką turėjome. Kai vyrai pareidavo naktį šlapi ir sušalę, mudvi su mamute ruošdavom karštus naktipiečius, o tėvelis, iškūrenęs krosnį, pasitikdavo, paimdavo šlapius rūbus ir batus, viską sudžiaudavo, kad niekam nebūtų įtartina. Man tada buvo 17 m., vadas *Serbentas* mane paskyrė ryšininke, davė *Pakalnutės* slapyvardį. Pusantrų metų gyvenom ramiai ir laimingai. Vienas mūsų kaimo žmogus, pasiturintis ūkininkas, prieškarinės Lietuvos šaulių sąjungos narys, savanoris, buvo gavęs dvaro žemės, bet parsidavė čekistams už

50 tūkst. rublių, kad susektų *Serbento* būrį, ir jis mielai sutiko. Metus ar ilgiau slankiojo po mūsų beržynėlį ir susekė atsarginį štabo bunkerį. Vadus į pasitarimą Ašmintos k., Milušauskų žemėje, nulydėjau aš, užmaskavau angą, ir visa tai matė seklys. Tada pas mus buvo susirinkę 11 partizanų aptarti tolesnę kovą, kaip gintis nuo priešų, buvo atvykę ir svečių: vadai Juodžiai *Šarūnas* ir *Merkys*, Batutis, *Pavasaris*, Šiugždinis, *Bitinas*. Prieš pasitarimą mūsų vadas *Serbentas* pasiuntė *Vytenį* į sargybą.

1947 m. liepos 16 d., kai *Vytenis* ėjo sargybą, išdaviką sutiko mūsų beržynėlyje ir jo paklausė, ko čia vaikšto, bet jis atsakė, jog mano tėvelis Kazimieras jam leido beržiuką dyzeliuku nusipjauti. Parėjęs sargybinis apie jį pasakė. Tėvelis suprato, kad tas išdavikas – Klemensas Radžiukas. Tada *Serbentas* jį subarė, kodėl paleido neišsiaiškinęs.

Vadas tuoj įsakė beržyną apsupti ir jį suimti, bet išdaviko niekur nerado. Matyt, jis pasislėpė ir laukė, kur pavargę partizanai eis ilsėtis. Mano tėvelis labai išsigando ir pasakė, kad Radziukas visus išduos, bet vyrai jį nuramino: „Jeigu jis išduos, pravirkdysim kulkosvaidžius ir apsiginsim.“ Buvo pusė antros. Jie pavalgė vakarienę ir ruošėsi eiti pailsėti. Visi labai norėjo eiti į tą bunkerį, paklausyti užsienio radijo žinių, nes mirtis vis dažniau jiems žvelgė į akis, o išdavikai vis labiau siautėjo, bet *Serbentas* pasakė: „Mūsų yra 11, o toje slėptuvėje tilpsim tik 7, kirtiems nebus kur atsigulti, trūks oro. 4 reikės pasilikti namuose slėptuvėje.“ Nė vienas nenorėjo pas mus pasilikti, tada *Serbentas* nusprendė traukti burtus. Pas mus liko 4: Vincas Gruodis-*Žilvitis*, Čepulionis Vytautas-*Vytenis*, Marčiulynas Stasys-*Lapinas* ir Vasiliauskas Bronius-*Kastytis*. Į kalne esančią slėptuvę nuėjo 7: Juodis Vytautas-*Šarūnas*, Juodis Algirdas-*Merkys*, Prajera Vincas-*Meteoras*, Simonaitis Bronius-*Serbentas*, Grajauskas Kazimieras-*Šermukšnis*, Šiugždinis Povilas-*Bitinas* ir Batutis Juozas-*Pavasaris* iš Pagaršvio k. Aš juos nulydėjau ir užmaskavau.

Likę namuose vyrai labai nusiminė, kad nepaklausys radijo žinių, bet mano tėvelis juos nuramino ir jie nusileido į slėptuvę miegoti. Mes juos užmaskavom, ant angos užtraukėm pusmaišį druskos. Aš nuėjau gulti, bet neužmigau, širdis jautė kažkokią nelaimę, o tėvelis visą naktį negulė, buvo labai išsigandęs, jam širdis sakyte sakė, kad artinasi baisi nelaimė, išdavikas tikrai visus išduos.

1947 m. liepos 17 d., anksti rytą, pasigirdo mašinų ūžimas. Tėvelis puolė mane kelti, liepė sėstis ant juoduko, gal spėsiu pranešti, gal kur patamsy pėdsakus palikau, bet jau buvo vėlu, tik spėjom tuos 4 mūsiškius perspėti, kad čekistai jau čia pat.

Išdavikas užvedė stribų ir čekistų gaujas ir parodė bunkerio angą, o pats, nuėjęs prie kaimyno Burbulio tvoros, įsispraudęs į čekisto milinę, laukė, kada varys aukas, bet partizanai gyvi nepasidavė, susisprogdino. Stribai sakė, kad čia – tik žiedai, ir šaknis dar išraus.

R. K. p a s t a b a: kn. „Partizanų teroro aukų atminimo knyga“ (Vilnius, 2011), p. 494, pažymėta, kad Radziukai – (?) – 1947 m., Prienų r., Žarijų k. gyventojai, iššudyta 5 asmenų šeima.

Gauja puolė mūsų namus, nes išdavikas manė, jog ir pas mus yra bunkeris, bet jo nerado. Gyvi liko 4 partizanai, o beržyne žuvo visi 7.

Neįrengtame namo gale, kur buvo bunkeris, stovėjo kuparas su maisto produktais: sūriais, sviestu, kiaušiniais, lašiniais. Mamutės čekistai niekur iš akių nepaleido, sekiojo iš paskos, kratė, vertė, šampalais badė, ieškojo bunkerio. Mamutė, nuėjusi paimti kiaušinių ir lašinių, kartu paslėpė ir ginkluotų vyrų nuotraukas. Kai mes užmaskuojam bunkerį, visada papilam druskos, kad šunys neužuostų. Priėjusi prie kuparo, išgirdo duslius vyrų balsus, kad dūsta, nes bunkerio anga buvo aklinai uždaryta. Mamutė pastebėjo, kad sukrutėjo druskos pusmaišis, reiškia anga sujudėjo. Truputį pravėrusi angos dangtį, kad nors kiek įeitų gryno oro, tyliai pasakė truputį pakentėti, nes visur apgulę čekistai, ir iškart, paėmusi rėtį, ėmė sijoti druską, užpylė plyšius. Partizanai mamutei liepė pasitraukti, nes namas buvo užminuotas, tegu tik prisirenka daugiau čekistų. Gerai, kad prie mamutės tuo kartu nebuvo stribų, anie būtų supratę, o ruskeliai čekistai nesuprato, ką ji lietuviškai kalba, bet nugirdę ją tyliai kalbant, pripuolė prie jos, ėmė šaukti ir spardyti sakydami: „Dura baba, eščio molitsa.“ (kvaila senė, dar meldžiasi). Mamutė išvertė druską ir aklinai užpylė plyšiukus. Taip čekistai bunkerio nerado.

Po to ją dar užvijo ant aukšto, manė ten rasią partizanų ir vis mušė, spardė ir reikalavo parodyti bunkerį.

Kai žuvusius kalne ir mane išvežė, čekistai atsitraukė, bet revuose ar kur nors krūmuose dar galėjo keli pasilikę tūnoti pasaloje.

Mamutė, išgirdusi duslų beldimą iš bunkerio, atlupo angą, visi vyrai buvo gerokai pridusę, leisgyviai, bet gavę gryno oro ir atsigėrę vandens atsigavo.

Čekistai visą šaltą maistą išvogė, o partizanai išėjo alkani. Atbėgo mamutės brolis Marčiulaitis Motiejukas su žmona užmigdę vaikus ir Burbulio Antanėlis. Per naktį nešė iš daržo žemes ir užpylė bunkerį, o rytą čekistai vėl puolė, rado palei kuparą žemių. Bet sakėm, kad ten runkelių duobė buvo, tačiau atsirado vandens, todėl užvertėm.

Mane čekistai nutvėrę spardė, mušė, ant rankų apsivieloję plaukus į sieną galvą daužė ir reikalavo pasakyti, kur namų bunkeris, kaip jų pavardės, slapyvardžiai ir kur daugiau yra bunkerių ir partizanų. Aš tik šaukiausi Marijos užtarimo ir iš manęs jie nieko neišgavo. Buvau visa kruvina, drabužiai sudraskyti, kūnas žaizdotas, pajuodęs. Tada surišo ir įmetė į kluoną. Tėvelį irgi labai mušė, spardė ir reikalavo pasakyti, kur namuose bunkeris. Jam liepė kinkyti arklius ir išsivarė iš bunkerio traukti žuvusių partizanų.

Tėvelis pasakojo, kad buvo baisu: sienos aptaškytos krauju, kūnai, veidai granatų sudraskyti, vyrų jau negalima buvo atpažinti. Tėvelis verkė iš bunkerio traukdamas kruvinus kūnus. Vežant kraujas lašėjo, o mane varė iš paskos basą, mano kojos taip pat buvo kruvinos.

Mamutė liko viena čekistų stumdoma ir varinėjama. Jie reikalavo parodyti bunkerį ir kuo skubiau paruošti valgyti.

Partizanų ryšininkus ir rėmėjus taip pat paėmė gyvus. *Serbento* žmoną *Ramunę*-Sabastijauskaitę Elytę iš Kauno, Kazlauskaitę Aldoną-*Jūratę* nuo Pakuonio mušė, spardė ir surištas sumetė į mūsų kluoną, saugojo, kad nepabėgtume.

Čekistų sunkvežimis stovėjo ant kalno. Sumetė lavonus į kėbulą, mus pasodino ant jų ir vis keikėsi, spardė ir reikalavo pasakyti, kur daugiau „banditų“, bet aš visą

laiką kartojau, kad nieko nežinau, o jie man grasino: „Greit sužinosi, kale, kai pas save nusivešim...“

Pagaliau atvežė į Prienus, partizanų kūnus sumetė ant turgaus aikštės, o mus nugrūdo į saugumo būstinę.

Prasidėjo kankinimai. Pastato ir kerta per sprandą. Apsvaigsti ir nugriūni. Aršiausias Prienų budelis buvo vertėjas Govėda, vadinamas „Pypke“. Atsistoja viena koja su auliniais batais ant strėnų, kita – ant pakinklių ir guminėm lazdom kapoja per visą kūną. Sutrūksta ir suknutė, lieka tik kruvini skudurai. Skaudžiausia, kai muša per padus. Baisų skausmą jauti galvoje, prarandi sąmonę... Aplieja vandeniu, už plaukų atvelka prie kameros durų ir koja įrita į kamerą.

Praeina kokios keturios valandos, atgauni sąmonę, ir vėl varo tardyti, ir vėl per tas pačias žaizdotas vietas daužo. Skausmingiausia būna, kai į tarpdurį įkiša pirštus ir laužia durimis, bet greit prarandi sąmonę. O kai kitą dieną tuos žaizdotus pirštus vėl kiša į tarpdurį, išvis nieko nebeatsimeni.

Išdavikas, stovėdamas priešais, sako, kad ji viską žino. Bet neilgai jam teko taip aiškinti. Partizanai jį nuteisė mirties bausme nespėjusį pasinaudoti čekistų pamalonintais pinigais. Jis pražudė ir savo šeimą.

Saugume buvau mušama ir tardoma pusę metų, bet iš mūsų jie nieko neišgavo ir nesudarė bylos, 1947 m. gruodžio 20 d. teisė už akių. Savo gimtadienio proga gavau 7-erius m. lagerio. Buvau Krasnojarsko ir Irkutsko lageriuose, nuo tėvynės Lietuvos per 11 tūkst. kilometrų. Vėliau laukė dar viena kelionė 5 tūkst. km Ochotsko jūra – Tolimieji Rytai, Magadanas. Ten mūsų pavardėmis nešaukė, buvome sunumeruotos 3 numeriais: ant kaktos, ant šlaunies ir per pečių vidurį ant nugaros. Ant drabužių 30 cm aukščio, 25 cm pločio balti lopai su numeriais. Kai Stalinas padvėsė, numerius įsakė nusiplėšti.

Šalčiai žiemą siekdavo iki 40–60 laipsnių. Badas, o darbas labai sunkus: pjauti mišką ir ant pečių nešti rąstus. Arba skaldyti akmenis, kasti Magadano miesto namų pamatus. Amžinasis įšalas, su „kirka“ įkerti obuolio dydžio gabaliuką. Per dieną vienam žmogui reikėdavo iškasti vieną kubinį metrą žemių. Normos nebuvo įmanoma įvykdyti, tai ir duonikės nėra... Per metus buvo galima gauti tik du siuntinukus ir du laiškus. Jei užmiegi, iškart duonikę sapnuoji.

Prieš pat paleidimą nuvežė į „sovchozą“. Čia jau niekas mūsų nespardė, nedaužė šautuvo buože per galvą. Pamačiusi arklius, pribėgau ir pabučiavau vienam į nosytę. Viršininkas pamatė ir apsidžiaugęs pasakė: „Būsi amžinas piemuo.“ Aš irgi labai apsidžiaugiau, bet kartą atsitiko nelaimė. Buvo didelė audra, lietus pylė kaip iš kibiro, Serdekas ir Uola išsiliejo iš krantų. Medžius laužė, mano eržiliukai labai persigando, lėkė kokius 15 km nesustodami per miškus, per upes plaukė, aš dvi paras nenulipau nuo eržiliuko. Rūbai šlapi, sudraskyti, ant šlaunų neliko odos. Vienas mano eržiliukas nuskendo ir prasidėjo bėdos. Man pasakė, jei eržiliukas neatsiras, gausiu 5 m. kalėjimo. Kai vanduo nuseko, eržiliuką rado nuskendusį tundroje. Už gerą prieauglį man buvo skirta 500 rb premija. Nors eržiliukas ir atsirado, bet premijos man vis tiek nedavė, apkaltino, bet nenuteisė. Už tuos pinigus būčiau galėjusi, kai paleis, namo parvažiuoti. Neturėdama už ką nusipirkti bilietą, ėjau tarnauti pas kariuomenės daktarę. Susipažinau su bendro likimo žmogumi, poli-

tiniu kaliniu, sukūrėme šeimą, ten pagimdžiau dukrytę, grįžom į tėvynę Lietuvą, kai jai buvo pusantrų metukų, bet čia nebuvo kur prisiglausti. Tėveliai trejus metus slapstėsi, buvo pasitraukę iš namų, todėl jų į Sibirą neišvežė, bet ir viską iškraustė: gyvulius, drabužius, bet trobų nesudegino, tai buvo didžiulė laimė. Mus grįžusius priglaudė tėveliai. Radau seserį Onutę ir tėvelius sveikus ir gyvus, tai džiaugsmui nebuvo galo.

Mano tėveliai jau mirę, o sesutė irgi sukūrusi šeimą – Sakalauskienė.

Simonaitis Bronius-*Serbentas*, g. 1921 m. sausio 23 d. Mauručiuose. Mokėsi karininkų mokykloje, todėl 1945 m. rusų bolševikų buvo areštuotas, bet pabėgo iš Veiverių areštinės. Žuvo 1947 07 17. Jo žmona Sabastijauskaitė Elytė-*Ramunė* buvo partizanų ryšininkė. Tada ji laukėsi kūdikio. Nors čekistai ir buvo sužvėrėję, bet į tai buvo atsižvelgta ir vaikutis ją išgelbėjo nuo pačių žiauriausių kančių. Sūnus gimė kalėjime, jį pasiėmė jos mama ir perdavė *Serbento* tėvams, kur jis ir užaugo prie Skriaudžių, pas diedukus, nes jo motina buvo išvežta. Sūnus sukūrė šeimą ir šiuo metu gyvena Alytuje.

Sabastijauskaitė (kitur Sabastijonaitė) Elytė kilusi iš Kauno. Šeimoje augo 5 vaikai: 4 broliai ir sesuo. Tėvas mirė anksti, 2 broliai išėjo partizanauti, o Elytė tapo ryšininke. Vienas brolis Sabastianskas žuvo kautynėse su rusų MGB kareiviais, kitą brolį – Sabastijonaitį-*Lapę* – Pošvenčio k. 1946 07 15 paėmė gyvą, nuteisė mirties bausme ir sušaudė, motiną su 2 broliais išvežė į Sibirą. Jauniausias brolis Sibire mirė badu. Motina su vienu broliu grįžo iš Sibiro, mirė 1997 m., taip pat mirė ir paskutinis brolis. Iš 5 vaikų Elytė liko viena. Pagal antrą vyrą jos pavardė Pinkevičienė, gyvena Šiauliuose.

Iš LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 3, b.1006, l. 305, 306 ir 309.
Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas dokumento variantas

AGENTŪRINIS TYRIMAS „NITI“ („Siūlai“)

Pervestas į nelegalią padėtį agentas *Kerštas* buvo pasiųstas maršrutinėn komandiruotėn į Prienų apskr. užmegzti ryšį su ten gyvenančiais tolimais giminaičiais. Agentui *Kerštui* nurodyta: per gimines išaiškinti asmenis, bendraujančius su partizanais ir, jais pasinaudojant, užmegzti ryšį su partizanais.

Vykdydamas mūsų užduotį, ag. *Kerštas* Žarijų k., Prienų apskr., valstiečio Ditkausko namuose, susitiko su partizanais. Grupės vadas *Meteoras* agentui nurodė gauti topografinį Marijampolės apskr. žemėlapį ir įpareigojo jį perduoti valstiečiui Akelaičiui, gyv. Marijampolės apskr., Igliaukos vlsč., Pavasakių k. Ryšium su tuo iš *Keršto* buvo paimtas parašas, įpareigojantis jį tylėti apie tą susitikimą ir apie asmenis, kurie su juo susiję.

Senos laidos topografinį žemėlapį mūsų nurodymu ag. *Kerštas* įteikė Akelaičio žmonai, kuri pažadėjo žemėlapį perduoti pagal paskirtį.

Š. m. birželio 29 d. ag. *Kerštas* pakartotinai buvo pasiųstas maršrutinėn komandiruotėn į Prienų apskr. Iš valstiečio Ditkausko jis sužinojo, kad *Meteoras* iš Akelaičio topografinį žemėlapį paėmė ir išreiškė pageidavimą dar kartą susitikti su šaltiniu. Buvo net numatęs ką nors pasiųsti pas jį į Kauną, bet to atsisakė, kadangi nežinojo šaltinio adreso.

Š. m. birželio 30 d. ag. *Kerštas* Ditkausko namuose susitiko su nepažįstamu asmeniu. Šis vyriškis išaiškinus šaltinio tapatybę pasiūlė pastarajam Kaune gauti baterinį radijo imtuvą ir jį sumontuoti. Be to, jis pasakė, kad radijo aparatas bus laikomas neįprastomis sąlygomis, todėl agentas jį turėtų sumontuoti taip, kad jis nekristų į akis. Už šį radijo imtuvą vyriškis pažadėjo šaltiniui duoti pinigų ir sutarė kitą kartą susitikti liepos 6 d.

Kalbėdamas su Ditkausko dukra, *Kerštas* nustatė, kad šis vyriškis yra partizanų būrių vadas, dieną jis vaikšto civiliniais drabužiais, o naktį persirengia karine uniforma. Šio žmogaus nei pavardės, nei slapyvardžio Ditkauskaitė nepasakė.

Šiuo metu Ditkauskų namuose gyvena šaltiniui nežinoma nėščia moteris, kuri, Ditkauskaitės žodžiais, yra Prienų apskr. partizanų formuotės vado žmona.

Vyro požymiai: apie 35 m. amž., vidutinio ūgio, plaukai tamsūs, inteligentiškos išvaizdos, iš kalbos galima būtų teigti, kad turi aukštąjį išsilavinimą.

Agentui *Kerštui* pavesta rasti radijo imtuvą ir pristatyti jį pagal paskirtį.

Pasirašo: Kauno MGB sk. vrš. plk. RUDYKO.

1947 07 05.

Sudarė: BERKOVIČ

<...> Šį ataskaitinį mėnesį realizavus vidinio agento *Keršto* duomenis, likviduota Laurinavičiaus kuopos dalis ir suduotas operatyvinis smūgis Prienų apskr. veikiančiai Tauro apyg. partizanų grupei. Rezultatas: sunaikinti 7 (septyni) partizanai, iš jų:

kuopos vadas *Šarūnas*;

kuopos vadas *Merkys*;

būrio vadas *Serbentas*.

Visi jie vilkėjo Lietuvos armijos leitenantų uniformas. Operacijos metu paimta:

1 kulkosvaidis, 8 automatai ir 19 granatų.

Paimta Tauro apyg. ir Geležinio Vilko rnkt. susirašinėjimo korespondencija ir dokumentai susiję su *Serbento* būrio veikla.

Likviduoti prtz. būrį leido šios sąlygos ir aplinkybės: agentui *Kerštui* pavyko užmegzti ryšį su būrio vadu. Nustatyta, kad šis vadas yra Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. 4-ojo būrio 1-osios kuopos vadas, jo slapyvardis – *Serbentas*.

Serbentas agentui *Kerštui* davė užduotį rasti Kauno mieste radijo imtuvą, baterijas ir jas sumontuoti bunkeryje.

Siekiant nustatyti bunkerio buvimo vietą ir jo įrengimą, agentui *Kerštui* buvo duota užduotis nupirkti radijo imtuvą ir pastatyti jį į vietą, kurią nurodys *Serbentas*.

Š. m. liepos 14 d. agentas *Kerštas* su radijo imtuvu išvyko į Žarijų k., Prienų apskr., pas Ditkauską. Jo žmona Ditkauskienė, sutikusi agentą ir supratusi jo atvykimo priežastį, susisiekė su *Serbento* žmona slapyvardžiu *Ramunė*, po to ir su pačiu *Serbentu*. Nusivedė agentą į bunkerį, esantį dauboje 500 m nuo Ditkausko namų, ir ten pasiūlė sumontuoti radijo imtuvą. Montuojant imtuvą, ag. *Kerštui* atsirado galimybė nuodugniai išnagrinėti bunkerio įrengimą, priėjimą prie jo ir susipažinti su esama vietove. Agentas taip pat nustatė, kad bunkeryje yra ginklų sandėlis, daug patalynės ir Lietuvos armijos karinė uniforma.

Tokiu būdu buvo nustatyta bunkerio buvimo vieta ir š. m. liepos 17 d. naktį atlikta nurodyta operacija. Karinę-operatyvinę grupę prie bunkerio atvedė ag. *Kerštas,* perrengtas kariniais drabužiais. Bunkeryje esantys partizanai atsisakė pasiduoti ir apie 2 valandas kovojo.

Kartu su vykdoma operacija, blokuojant bunkerį, buvo areštuotos šio būrio ryšininkės *Ramunė* ir *Jūratė*.

Bunkeryje rastų ir paimtų dokumentų pagrindu Prienų MGB sk. vykdo tolesnę operaciją siekiant suimti likusius *Serbento* būrio dalyvius.

M. Ž. p a s t a b a: B. Murauskas (Anastazijos Ditkauskaitės-Murauskienės vyras) M. Ž. pasakojo, kad pas jo žmonos Anastazijos tėvus Ditkauskus lankydavosi Ditkauskienes brolis Antanas Marciulevičius. Jis su šeima gyveno Marijampolės apskr, Šilavoto vlsč., ir ten surinkinėjo antrines žaliavas. Jo žmona dirbo mokytoja ir tuo metu pritarė sovietinei valdžiai, todėl, bijodami partizanų keršto, pabėgo iš Šilavoto ir persikėlė gyventi į Kauną.

Iš LLKS Tauro apyg. GV rnkt. įsakymo Nr. 27. Būstinė, 1947 m. liepos 24 d. Paragr.-1.

(Kalba netaisyta)

1947 m. liepos 18 d., eidami tarnybos pareigas, žuvo 4-os kuopos vadas ***Šarūnas,*** kuopininkas ***Pavasaris***, I-mo būrio vadas ***Serbentas***, I-mo būrio būrininkas ***Meteoras*** ir III-os kuopos kovotojas ***Šermukšnis***.

Visus žuvusius kovotojus išbraukiu iš GV rnkt. kovotojų sąrašų.

Žuvusiems kovotojams pagerbti ir atminti skelbiu gedulo dekadą nuo š. m. rugpjūčio mėn. 10 d. iki rugpjūčio mėn. 20 d. imtinai.

Dekados metu kovotojai susilaiko nuo svaigalų. Priešingu atveju bus baudžiami už įsakymo nevykdymą.

Pasirašo: originalą – GVR Vadas *Daumantas*

Nuorašas tikras: adjutantas *Vilius*

Nuorašo – nuorašas tikras: RNV Adj

R. K. p a s t a b a: atskirame Tauro apyg. Birutės rnkt. Žiedo kuopos 2-o būrio vado raporte Nr. 1, rašytame 1947 07 23, pažymėta, kad 1947 m. liepos 16 d. naktį į 17 d., eidamas tarnybines pareigas, žuvo mūsų kuopos vadas ***Merkys***...

Iš GEDIMINO VALIŪNO *prisiminimų*

Užrašė D. Kurauskas

D. K. p a s t a b a: Gediminas Valiūnas, g. 1930 m. Margininkų k., Pakuonio vlsč., Kauno apskr. Artimiausias Juozo ir Marijonos Kapočių kaimynas, 1948 m. tremtinys.

<...> Jau buvo kalbama, kad išduotas bunkeris. Žmonės šnekėjo, jog suimtas gyvas Blusiukas (Antanas Blusevičius) išdavė bunkerį pas Kapočius, kuriame ir man ne kartą teko būti.

Blusiukas kilęs iš Vainatrakio k., nors jo paties aš nepažinojau. Gandas, kad Kapočiai išduoti, kaime sklandė jau prieš kokį mėnesį, o krata įvyko po dviejų savaičių, po A. Blusevičiaus suėmimo. Kitų išdavystės versijų nebuvo.

Tą dieną, maždaug per pietus, būdamas savo kieme, pamačiau, kad keliu pro mus nuo Margininkų pravažiavo sunkvežimis su kareiviais ir įsuko į Kapočiaus kiemą.

Maždaug po poros valandų prasidėjo šaudymas kiek tolėliau nei Juozo Kapočiaus sodyba, pas jo brolį Simoną Kapočių. Aš nemačiau, kaip kareiviai nuėjo į

tą sodybą. Vėliau pasakojo, kad keli kareiviai nuėję apsupo Simono Kapočiaus sodybą, o ten buvę partizanai tuos kareivius pastebėjo per vėlai. Tuo metu partizanai buvo S. Kapočiaus klojime ir pusryčiavo, bet, pastebėję ateinančius kareivius, puolė iš klojimo prisidengdami sodybos pastatais. Kareivis, pamatęs bėgančius partizanus, atidengė ugnį iš automato ir 2 nušovė, o trečią sužeidė. Sužeistasis pasistatė kulkosvaidį ir kirto atsakomąsias serijas į kareivius, tada pastarieji partizanus nustojo vytis.

Nei žuvusių, nei sužeistų partizanų pavardžių ar slapyvardžių nežinojau. Partizanai iš Simono Kapočiaus bėgo į mišką. Buvo kalbama, kad tuo pat metu po keletą jų dar buvo ir kitose sodybose: pas Vaitkevičių, Tamošiūną ir Burčių. Taigi, vienu metu jų buvo net keturiose sodybose ir, jeigu būtų suderinę savo veiksmus, galėjo rusams užkurti pirtį, tačiau aišku, kad tos sodybos būtų sudegintos.

Pas mus tą dieną partizanų nebuvo, o šiaip jie užeidavo, lankydavosi ir pas Šalną. Kareivių atvažiavo pilnas sunkvežimis. Po visų įvykių sunkvežimis su kareiviais iš Kapočių pajudėjo atgal į Pakuonį, kur stovėjo rusų garnizonas.

Pamatęs iš Kapočių išsukantį sunkvežimį, greit užlipau ant aukšto ir per langelį stebėjau. Sunkvežimyje sėdėjo kareiviai ir suimti Juozas ir Simonas Kapočiai. Paskui sunkvežimį iš sodybos kiemo išvažiavo ir dvikinkis vežimas. Jame sėdėjo važnyčiotojas, įmesti gulėjo 2 nušauti partizanai (Viktoras Viktoras Kasparavičius-*Čiulbutis* ir Motiejus Juodis-*Zuikutis*). Pasakojo, kad *Čiulbutis* dar buvo gyvas, nes dejavo, mirė kiek toliau pavažiavus. Virš nušautųjų ant lentos sėdėjo suimtieji Motiejus Kapočius ir Konstantinas Marcelinas Kasparavičius, kurie taip pat buvo nuvežti į Pakuonį, bet vakare abu buvo paleisti ir grįžo į namus.

Po kelių dienų į Kapočynę pradėjo riedėti arklių traukiamos pastotės su stribais bei rusais ir puolė vežti iš tų namų ką norėjo ir kiek galėjo. Visas šis oficialus plėšimas („konfiskacija“) tęsėsi maždaug mėnesį.

D. Kurausko p a s t a b a: vienintelio likusio gyvo 1945 09 13 kautynių pas Simoną Kapočių dalyvio Juozo Kasparavičiaus-*Pušies* parodymai. J. Kasparavičius-*Pušis* buvo suimtas 1946 m. liepos 24 d. Apklausiamas 1946 07 24.

Adaptuotas apklausos protokolo variantas.

<...> 1945 m. balandžio pabaigoje aš ir mano broliai Viktoras ir Antanas Kasparavičiai buvome *Viesulo* vadovaujamame būryje ir gyvenome bunkeryje pas svainį daržinėje po šienu Margininkų k.

Liepos pabaigoje sužinojome, kad mus ten pradėjo persekioti. Tada nusprendėme pereiti į kitą vietą ir nutarėme pasislėpti pas mano brolio svainį Juozą Kapočių ir Simoną Kapočių, taip pat gyvenantį Margininkų k. Jo ūkyje, daržinėje šiene išsikasėme bunkerį ir ten slapstėmės apie pusantro mėnesio, iki 1945 m. rugsėjo vidurio. Rugsėjo mėn. pas mus atėjo būrio vado *Viesulo* pavaduotojas Algirdas Juodis-*Vermachtas* su savo broliu ir partizanu *Tautmyliu*, kurie nakvojo kartu su mumis. Rugsėjo 13 d. rytą visą mūsų grupę apsupo kariuomenė ir įvyko susišaudymas, kurio metu žuvo mano brolis Viktoras Kasparavičius-*Čiulbutis* ir Motiejus Juodis-*Zuikis*. Partizanas Simonas Kunauskas-*Tautmylis* buvo peršautas per plaučius ir per ranką, bet kartu su mumis pasitraukė į Vaišvydavos mišką. Būdami išblaškyti, mes keturiese – aš, mano brolis Antanas-*Robinzonas*, Algirdas Juodis-*Vermachtas* ir jo brolis – išėjome į Pajiesio k., Garliavos vlsč., pas Petrą Keturakį vienai dienai. Po dienos pas jį susirinko Antano Markausko-*Žaibo* būrio likučiai, pats *Žaibas* ir jie kartu su *Vermachtu* nutarė pereiti į Prienų vlsč.

Buvo toks įsimintinas įvykis. Mes ir Kapočiai auginome antis. Vieną dieną, per tą „konfiskacijos“ mėnesį, rusų kareiviai pas mus atsivarė Konstantiną Kasparavičių ir rusiškai įsakė Konstantinui tylėti, mat Ajerynėje (Kapočių žemėje esanti bala, priaugusi ajerų ir krūmų, besiribojanti su Valiūnų žeme) rusai pamatė būrelį naminių ančių ir jas jau norėjo „konfiskuoti“ kaip Kapočių nuosavybę, bet Konstantinas pasakė, kad tai Valiūno antys. Tada jie atsivarė Konstantiną pas Valiūną ir kareivis rusiškai paklausė: „Čji utki?“ (Kieno antys?), o Valiūnienė (Gedimino mama) suprato, kad ruskis paprašė „vodki“ – degtinės. Tai išgirdęs, Konstantinas, nepaklausęs kareivio, ėmė Valiūnienei aiškinti, kad kareivis klausia – kieno antys. Iš tikrųjų antys ir buvo Valiūnų. Kareivis, įširdęs, kad Konstantinas, neklausęs jo nurodymo tylėti, prakalbo, paėmė už automato vamzdžio ir buože ėmė daužyti Konstantinui per galvą. Daužė, kol šis apsipylė kraujais, bet Valiūno ančių nelietė.

„Konfiskacijos“ metu stribai ir kareiviai nugriovė ir išsivežė kluoną, kuriame buvo bunkeris. Visas Kapočių turtas buvo vežamas į Pakuonio valsčiaus centrą.

<...> Vyčiaus k. gyveno Krasauskai. Jų sūnus buvo įstojęs į Aukšt. Panemunės vlsč. stribus. Su kitu stribu buvo atėjęs ir pas mus. Kai partizanai paskelbė „amnestiją“ stribams su teise stoti į partizanus, Krasauskas pabėgo iš stribyno ir įstojo į *Vermachto* būrį, tapo partizanu *Tigru*, bet vėliau pabėgo ir iš partizanų, tačiau buvo pagautas ir partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudytas.

<...> 1945 m. pavasarį partizanai dar tik būrėsi. Pirmą kartą pas mus jie užėjo 1945 m. balandžio 23 d. Tarp užėjusiųjų buvo ir iš matymo pažįstamas vyrukas, kuris tarnavo pas Drižnius Margininkų k. Nei jo vardo, nei pavardės nežinojau. Iš mūsų jis tiesiai pro miško kampą nuėjo pas Drižnių. Taip sužinojome, kad *Vermachto* būryje yra ir Drižniaus bernas.

Po kiek laiko visas partizanų skyrius apsistojo pas Ožeraičius Margininkų k. Viena greta kitos buvo dvi sodybos: Jono Ožeraičio ir Mato Ožeraičio. Šiame prtz. skyriuje buvo Micka Juozas, minėtasis Drižniaus bernas ir kiti *Vermachto* partizanai. Tuo metu į kambarį pas Ožeraičius užėjo rusų kareiviai ir suriko: „Ruki v vėrch!“ Partizanai dar neturėjo patirties ir nespėjo atidengti ugnies, o rusai pirmi – pykšt ir nušovė Drižniaus berną. Šūvius ir mes gerai girdėjom. Po taip staiga nušauto partizano įvyko susišaudymas, partizanai į nelaisvę paėmė saugumietį žydą, kurio neskubėjo sušaudyti, o visur vedžiojosi, kol šis, nutaikęs momentą, pabėgo. Po susišaudymo partizanai paėmė vežimą su arkliais ir, įsidėję žuvusįjį Drižniaus berną, vežėsi keliu. Vežimą lydėjo 2 ginkluoti partizanai. Žuvusįjį nusivežė į mišką ties Paliepiais (Paliepiai – Margininkų k. kraštas prie miško) ir palaidojo smėlio kalnelyje ten, kur buvo jų bunkeris.

Šis partizanas buvo kilęs iš Kampiškių k., netoli Arlaviškių k. (Kampiškės – kaimas prie Nemuno, pastačius HE, atsidūręs Kauno marių dugne). Būryje buvo ir Pranas Micka-*Balinis*, vėliau pačių partizanų sušaudytas ir palaidotas Margininkų kapinėse.

<...> Paliepiuose pamiškėje gyveno Krasauskai. Pas juos buvo apsistoję rusų kareiviai, kurie kirto mišką malkoms. Nutykoję partizanai vieną ruskelį, besiprausiantį Krasausko ūkyje, nušovė.

<...>1946 m. rudenį Margininkų k., pas ūkininką Barčių, buvo apgyvendinti rusų kareiviai, kurie kirto mišką. Jie gyveno Barčiaus svirne, buvo ginkluoti. Vieną vakarą pas Barčių atėjo *Vermachto* partizanai ir norėjo tuos kareivius paimti gyvus, bet tie užsidarė svirne, įvyko susišaudymas, kurio metu nukautas nušautas partizanas Boleslovas Stulpinas-*Vytautas* iš Pakuonio. Jį patys partizanai palaidojo Margininkų kapinėse. Jis buvo vyresnio amžiaus, su jo sūnumi teko mokytis Margininkų mokyklos 6-ame skyriuje.

<...> Vieną naktį *Vermachto* būrio partizanai ėjo pas ryšininkes merginas ir lauke tarp ūkininkų Seniko ir Simono Kapočiaus sutiko būrį ginkluotų rusų kareivių, kurie kirto mišką. Vyrai rusus nuginklavo ir norėjo sušaudyti, bet šie išmaldavo, kad paliktų gyvus. Tada ėmė prašyti, kad partizanai atiduotų ginklus. Partizanai atėmė iš jų visus šovinius, ginklus grąžino, o ruselius paleido. Kadangi būrio vadas *Vermachtas* antpečiuose buvo įsisegęs žvaigždutes, tai rusai, prašydami atiduoti ginklus, į jį kreipėsi: „Tovarišč leitenant, prostite, vernite oružije“ (draugas leitenante, atleiskite, grąžinkite ginklus).

<...> 1945 m. kovo mėn. įvyko kautynės Margininkuose ir Dobilijoje. Sekmadienį bažnyčioje buvo laikomos šv. Mišios. Tuo metu Margininkuose klebonavo kunigas Banionis. Į bažnyčią atėjo visas partizanų būrys, tarp jų – *Viesulas*-Vytautas Marčiulionis, *Vermachtas*-Algirdas Juodis ir *Perkūnas*-Jonas Gelčys. Partizanai meldėsi, turėjo maldaknyges, po mišių išėjo iš bažnyčios ir apsistojo pas ūkininkus Čepkauską ir Kaziulį. Kažkas apie tai pranešė į Pakuonį. „Mušti banditų“ atvyko garnizonas su stribais ir užšoko ant partizanų kulkosvaidžių. Dar buvo daug sniego. Partizanai rusams ir stribams užkūrė tokią pirtį, kad šie, bėgdami atgal į Pakuonį, net veltinius sniege paliko. Kaime ilgai buvo girdėti stiprus šaudymas. Po mūšio partizanai atsitraukė link Piliuonos ir Tursono kaimų, po to persikėlė per Nemuną.

Kitą dieną kaimą užplūdo rusai. Kareiviai atėjo nuo Panemunės pusės, nuo Dubravos miško. Jų buvo labai daug, apsistojo mūsų kieme, tačiau kratos nedarė ir po pusvalandžio išėjo.

<...> Apie partizanus pirmą kartą išgirdome 1945 m. kovo mėn., per mūšį, o į mūsų namus pirmą kartą jie (10 vyrų) atėjo 1945 m. balandžio 23 d. Užėjo *Šarūnas*, *Vermachtas*, *Ungurys,* jo brolis *Zuikis*, taip pat *Litas*, Juozas Micka, vienas vokiečių kareivis ir kt. Partizanai atėjo rytą, buvo labai pavargę, tuojau suvirto kas į lovą, kas ant suolo ir sumigo. Pailsėjus, kadangi pažįstamas buvo tik Micka Juozas, pastarasis mus supažindino su kitais. Aš su *Unguriu*-Juozu Juodžiu dar sulošiau šaškių partiją. Vyrai buvo apsirengę įvairiai: *Vermachtas*-Algirdas Juodis – vokiška uniforma, jo brolis *Šarūnas*-Vytautas Juodis – lietuviška, su lietuviška uniforma buvo ir *Litas*. *Lito* nežinojau nei vardo, nei pavardės, jis buvo skyriaus pavaduotojas. Kiek vėliau, kai apsistojo Vainatrakio k., pas Banionį, partizanams būnant troboje, *Litas* išėjo į lauką ir dėl neaiškių priežasčių nusišovė. Greičiausiai jį palaužė partizaninio gyvenimo sunkumai.

1945 m. balandį pas kaimyną Juozą Kapočių partizanai pradėjo kurti savo štabą, sakyčiau – centrą. Kaip vėliau sužinojau, čia partizanavo 3 Kapočienės broliai. Iš jų pažinojau tik *Čiulbutį*-Viktorą Kasparavičių. Man mama pasakė, kad

tai Kapočienės brolis, toks ilgais juodais plaukais, pas mus su kitais buvo užėjęs kelis kartus, ginkluotas automatu.

Antrą kartą pas mus partizanai lankėsi 1945 m. gegužės 8 d. naktį. Tada atėjo pats būrio vadas *Viesulas*-Vytautas Marčiulionis. Pas mus tarnavo Kazimiero Pyplio-*Mažyčio* giminaitė iš Bačkininkėlių k. Mama ją pakėlė ir pasakė, kad atėjo partizanas, o ši, pamačiusi partizaną, pasakė – tai *Viesulas*. Apsirengęs buvo juoda odine striuke, paprastais rudais marškiniais, ginkluotas pusautomačiu. Tai buvo aukštas, įspūdingos išvaizdos jaunas vyras. Pati tarnaitė jam nesirodė, tik pažiūrėjo pro tarpdurį. Mama *Viesulą* paguldė kambaryje lovoje. Tuo metu į kaimą buvo atėjęs visas *Viesulo* būrys, apie 100 vyrų.

1945 m. gegužės 9 d. rytą, švintant, nuo Prienų pusės partizanus atsekė rusų garnizonas. Partizanai buvo apsistoję pas Margininkų ūkininkus Elviką ir Strašinską. Rusams netikėtai užpuolus partizanus, Elviko ūkyje žuvo jaunas partizanas, buvęs Margininkų bažnyčios vargonininkas ir vienas vokiečių kareivis. *Vermachto* skyriuje tuo metu buvo 2 vokiečių kareiviai. Vėliau kautynių metu žuvo dar keli (4 ar 5) mūsiškiai.

Kautynių metu partizanai traukėsi link Dubravos girios, pro Zelenkos, Šalnos, Kapočių ūkius. Mums kartu su *Viesulu* būnant troboje ir anksti kaime prasidėjus smarkiam šaudymui, visi sukilome žiūrėt, kas čia darosi. Atsikėlęs *Viesulas* greit apsirengė, o mama jam sako: „Šok per langą, rusai nepamatys“, bet *Viesulas*, griebęs ginklą, išbėgo pro duris. Rusai, pasistatę kulkosvaidį prie Elviko namų, šaudė į bėgančius partizanus. Jie atbėgo link mūsų nuo Šalnos ūkio. *Viesulas*, pribėgęs prie jų, paklausė, kur rusai, kiek jų, ir prisijungė prie vyrų. Aš pats, iš priekio prisidengęs pagalve, išbėgau į kiemą ir viską stebėjau.

Kaip vėliau pasakojo Strašinskas, anksti rytą išgirdęs kažkokį bildesį, pažvelgė per langą ir pamatė apie 50 rusų būrį, kurie ir užpuolė partizanus, buvusius pas Elviką. Čia ir žuvo pirmieji partizanai.

Vyrus, bėgančius link Dubravos girios, vijosi rusai. Vienas jų atsigulęs ir nusitaikęs nušovė dar vieną į mišką bėgantį partizaną.

Netikėtai užklupti partizanai negalėjo organizuotai pasipriešinti, nors *Viesulo* būryje buvo apie 30 kulkosvaidžių. Mūšio metu žuvo ir rusų kareivių. Rusai į mišką nelindo, bet pasiėmė nušautuosius.

Tuo metu būryje iš Paliepių partizanavo broliai Jurgis ir Aloyzas Rimai. Jie buvo namuose ir, puolant rusams, spėjo pasitraukti į mišką. Būryje jie buvo tik kelias savaites, po to išėjo. Jame kovėsi ir Pranas Micka, vadintas *Baliniu*, Juozas Micka, Barčiaus brolis, žuvo apie Dankstytę.

Po šio mūšio rusai prie namo sienos išrikiavo visą Elvikų šeimą ir norėjo sušaudyti, bet, matyt, pasigailėjo ir paliko visus gyvus.

<...> Kai 1945 m. balandžio 23 d. partizanai atėjo pirmą kartą, vakare jie visi išėjo pas Kapočių, bet pas mus paliko jų būryje buvusį vokiečių kareivį. Jis vilkėjo uniformą, turėjo ilgą šautuvą, lietuviškai nekalbėjo. Iš jo kalbos supratome, kad jis pasakė: „Vyrai negerai padarė, kad mane čia vieną paliko.“ Tuo metu partizanai kasė bunkerį ir kūrėsi pas Juozą Kapočių, ne viską vokiečiui norėjo rodyti. Tą pirmą kartą partizanai pas mus užtruko 2 dienas, balandžio 23 ir 24. Tiesa, vieną

kartą per tas dienas buvo pasirodę 2 rusų kareiviai. Jie neužėjo, tik keliu pravažiavo pro Zelenką. Partizanai tuomet tyliai pasitraukė į mišką. Rusams nuvažiavus, pas mus atėjo kaimynas Juozas Kapočius ir paprašė jį palydėti. Mudu nuėjome į miško pakraštį, vadinamą Rykščiabaliu. Čia buvo pasitraukę partizanai. Jiems pranešėme, kad viskas ramu, ir jie sugrįžo.

<...> 1945 m. rugpjūčio mėn. mūsų (Valiūno) kluone visą mėnesį gyveno ir slėpėsi 2 partizanai: Jurgis Krušinskas-*Žiedelis*, kilęs nuo Pakuonio, ir Motiejus Juodis-*Zuikutis*. Abu buvo apsirengę civiliniais drabužiais. Prasidėjus rugiapjūtei, Krušinskas įsikišdavo į kišenę pistoletą ir eidavo mums padėti pjauti ir vežti rugius, o Juodis būdavo kluone. Jie tai išeidavo, tai pareidavo, miegodavo įsikasę šiene, nes bunkerio pas mus nebuvo.

<...> Vieną rytą išėjusi į kiemą mama pamatė prie vartų stovintį ginkluotą rusų kareivį, kuris paprašė pieno. Mama pasakė, kad pieno neturi, ir ruselis nuėjo tiesiai pas kaimyną Kapočių, kurio kieme, pasirodo, jau buvo didelis rusų kareivių būrys. Kareiviui nuėjus, mama žiūri: keliu per lauką nuo Šalnų ateina 3 partizanai. Mama šūktelėjo: „Vyrai, neikite, pas kaimyną Kapočių rusai!“ Laimė, tą rytą buvo labai didelis rūkas, ir partizanai, nepastebėti rusų, prisidengdami rugių gubomis pasitraukė į mišką. Vėliau paaiškėjo, kad šie 3 vyrai kurį laiką slėpėsi ūkininko Strašinsko kluone, miegodavo įsikasę į šieną. Kai tą rytą jie vos išėjo iš Strašinsko, staiga pas jį užplūdo rusų kareiviai ir krėtė kluoną. Išbadė šieną su iešmais, o nieko neradę, patys sugulė ant to paties šieno ir tykojo partizanų parą ar net ilgiau. Minėti partizanai tą rytą tik laimingo atsitiktinumo dėka du kartus liko gyvi. Tą dieną Margininkų k. maždaug rugpjūčio pabaigoje – rugsėjo pradžioje vyko didelis „ablavas“ (gaudynės), kuris, kaip parodė tolesni įvykiai, buvo tik tolesnių neramumų pradžia (rugsėjo 13-osios krata, bunkerio radimas pas Kapočius ir 2 partizanų *Čiulbučio* ir *Zuikučio* žūtis).

Po šio įvykio mano tėvas (Valiūnas) paprašė partizanų *Žiedelio* ir *Zuikučio* kurį laiką palikti mūsų kluoną. Be to, pas mus kartais pagyvendavo iš namų išėjęs partizanų būrio vado Jono Gelčio-*Perkūno* tėvas, kuris buvo ir ryšininkas. Taigi, per tėvą Gelčį buvo sutarta, kad pas Valiūnus atvyks ir apsistos Jono Gelčio-*Perkūno* partizanų būrys. Kitas Gelčių sūnus (jaunesnis) Jurgis Gelčys-*Zuikis* partizanavo *Vermachto* būryje. Gelčiai buvo kilę iš Kalvių k. Visa Gelčių šeima paliko namus ir nuo rusų slapstėsi pas žmones.

Paprastai atėję pas mus vyrai visada pastatydavo lauke sargybą, bet vieną kartą vos neįkliuvome. Iš kaimyno Kapočiaus pas mus atėjo nemažai partizanų, visi susėdome. Mes turėjome vėjo generatorių, kuris gamino elektrą ir name degdavo šviesa. Šviesa degė ir tą vakarą, o langai buvo neuždangstyti, partizanų sargybos nebuvo, nes aplink atrodė ramu. Staiga pradėjo loti šuo, aš puoliau prie lango, ir, nors jau buvo sutemę, pamačiau 2 žmones, vieną iš jų – rusiška uniforma su kareiviška pilote ant galvos, o kitą civiliniais drabužiais, ir net nepajutau, kaip sušukau: „Rusai!“ Staiga puoliau prie durų, pro jas, už kampo į rugius ir bėgte pas Vaitkevičių, o partizanai kartu su manimi – pro duris, už namo kampo ir per rugius bėgte pas kaimyną Kapočių. Taip viskas ir baigėsi. Pasirodo, tie 2 atėję prie lango vyrai buvo *Saulės*-Alfonso Aliukevičiaus būrio išblaškyti partizanai. Šie vyrai pas mus neužėjo, o slaptažodžiais susisiekė su iš mūsų išbėgusiais vyrais ir nuėjo pas Kapočių.

Man tada buvo 15 metų. Smagu prisiminti, kai pas mus pirmą kartą atėjo partizanai, kai aš su *Unguriu* lošiau šaškėmis ir laimėjau. Apie partizaniškus reikalus, jų žygius nekalbėdavau nei su jais, nei su kaimynu Juozu Kapočium ir net su jauniausiu Juodžių sūnumi Jonuku. Jis dar buvo per jaunas partizanauti, buvo mano draugas. Jonas Juodis (jauniausias Juodžių sūnus) draugavo su Dobilijos k. gyventoju šviesiaplaukiu Kostu Navicku, kuris buvo už mus vyresnis. Jie buvo labai geri draugai. Navickas buvo ryšininkas, būry nebuvo, bet turėjo ginklą, žuvo išduotas. Tikslių jo žuvimo aplinkybių nežinau, nes mes tada jau buvom ištremti į Sibirą. O Jonelis Juodis buvo sužeistas į ranką ir vaikščiodavo ją pasirišęs. Kaip ten buvo, jis nepasakojo.

Dažnai su Joneliu matydavomės pas kaimyną Kapočių, kur jis ateidavo pas savo vyresniuosius brolius partizanus. Pro mus keliu į Kapočynę eidavo ir motina Juodienė aplankyti savo vaikų.

Jonelis buvo už mane pora metų jaunesnis, o Kostas vyresnis ir mes visi trys tapome gerais draugais. Jonelis nešiojo kareivišką į rusišką panašią kepurę. Visi kartu sekmadieniais eidavome į bažnyčią, o po šv. Mišių jaunimas rinkdavosi klebonijos kieme. Tuo metu Margininkuose klebonavo Kazys Banionis.

Kartą po šv. Mišių jaunimas susirinko į klebonijos kiemą, atėjome ir mes visi trys, Jonelis su savo kepure, pasirišęs peršautą ranką. Priėjęs klebonas Banionis tarė: „Tu labai panašus į karišķį.“ Klebonas Banionis palaikė ryšį su partizanais, nes jo 25-erių m. brolis partizanavo *Viesulo* būryje ir žuvo. *Viesulo* būryje buvo ir Margininkų bažnyčios vargonininkas, kuris žuvo 1945 05 09 kautynių metu.

Į jaunimo susibūrimus aš atsinešdavau armoniką, kad galėtume pasilinksminti, nes Banionis klebonijoje leisdavo groti ir linksmintis.

1945 05 09 po kautynių, jau sutemus, partizanai kartu su *Viesulu*, apie 20 vyrų, vėl grįžo iš miško į kaimą ir atėjo pas mus. Kiti vyrai užėjo pas Kapočių. Pabuvę apie valandą, pailsėję ir pavalgę, naktį išėjo. Teko girdėti, kad tada vyrai nuėjo gana toli, link Kazlų Rūdos, kur vėl susidūrė su rusais ir įvyko kautynės. Po to partizanai pasidalijo į mažesnius būrius ir išsiskirstė.

<...> Iš kitos pusės kaimynystėje gyveno Povilo Lodos šeima. Pas juos dažnai užeidavo Povilo brolis Kazys Loda, kuris iš pradžių buvo partizanų ryšininkas ir ginklininkas, vėliau tapo partizanu. Jis rinkdavo šovinius, ginklus, buvo auksinių rankų meistras ir remontuodavo partizanų ginklus. Kai kada užeidavo ir pas mus. Kartą 1945 m. rudenį Kazys Loda, eidamas iš brolio, užsuko pas mus. Apsirengęs ilgu šviesiu lietpalčiu, paklaustas, kur eina, atsakė: „Einu į Kauną, po lietpalčiu nešuosi išardytą kulkosvaidį remontuoti...“ Kazys Loda – Onos Kasparavičiūtės Lodienės, partizanų Kasparavičių sesers, vyras.

Kai 1945 m. gegužės mėn. *Viesulo* būrys pasidalijo į mažesnius būrelius (po 2–3), 2 *Vermachto* būrio partizanai buvo sutarę apsistoti pas Povilą Lodą, kuris turėjo mažų vaikų. Partizanai jų paklausė, ar užeina miškiniai, vaikai atsakė, kad užeina ir būna. Tada partizanai iš Lodų išėjo, nes čia likti buvo pavojinga, kadangi rusai ir stribai taip pat apklausdavo vaikus.

<...> Už Pakuonio esančiame Bačkininkų k., pas motinos Valiūnienės gimines, buvo sukviesta linamynio talka. Kaip visuomet, vakare, po talkos, buvo surengta

„vakaruška“ su muzika. Talkininkams besilinksminant, iš Bačkininkų miško atėjo *Viesulo* partizanai ir pasakė: „Aha, mes kraują liejam, o jūs čia linksminatės...“ Gavę velnių, o aktyvesni – ir „beržinės košės“, talkininkai išsiskirstė.

<...> Paskutinį kartą su partizanais matėmės 1947–1948 m. žiemą, o 1948 05 22 mus ištrėmė į Sibirą. Naktį atėjo 5 nepažįstami vyrai iš Drižniaus, paprašė pakinkyti arklius į roges ir išvažiavo. Paryčiais grįžo atgal tomis pačiomis rogėmis, bet sutraukytais pakinktais, paliko arklius ir išėjo pas Drižnių. Visi buvo ginkluoti, tačiau be uniformų, apsirengę civiliniais rūbais.

Iš ANTANO DRIŽNIAUS *prisiminimų*

Užrašė D. Kurauskas
Kaune 2012 m.

Mūsų šeima gyveno Margininkų k. pakraštyje, kurį visi vadindavo Paliepiais, prie pat Dubravos girios. Kaimynystėje gyveno gan gausi Rimų šeima, kurios 2 sūnūs Jurgis Rimas-*Beržas* ir Aloyzas Rimas-*Jovaras* keletą mėnesių partizanavo *Vermachto* būryje. Jie dalyvavo kautynėse su rusais prie Rokelių, Pašventyje, po to grįžo namo.

Mūsų ūkyje tarnavo toks Kostas. Jis prisirinko ginklų, turėjo net keletą šautuvų ir patraukė pas partizanus į *Vermachto* būrį, turėjo *Jupiterio* slapyvardį, buvo kilęs iš Rumšiškių.

Smalsus ginklams buvo ir mano brolis Pranas. 1944 m. vasarą, traukiantis vokiečiams, miško pakraštyje, vadinamame Kažinoku, buvo pamušta vokiečių tanketė, šalia kurios brolis rado vokišką kulkosvaidį ir vokišką šautuvą. Abu ginklus jis parsinešė į namus, išbandė, kulkosvaidis tiesiog „pjovė“... Ginklus brolis paslėpė kluone šiene.

Slenkant frontui, mūsų šeima, kaip ir kaimynai, bijodama bombardavimo pasitraukė į mišką.

Vieną dieną mes su tėvuku nusprendėme grįžti ir pažiūrėti, ar namai nesugriauti ir nesudeginti. Netoli namų užskrido lėktuvas ir ėmė į mus šaudyti iš kulkosvaidžių, visas eglutes tarsi pjūklu nupjovė, šios suvirto ant mūsų ir mus paslėpė, per stebuklą likome gyvi, tik nesupratome, kieno lėktuvas į mus šaudė – rusų ar vokiečių.

Užėjus rusams, kareiviai ėmė plėšti kaimų žmones. Vieną rudens vakarą jau gulėjau lovoje, kai prie mūsų namų atvažiavo sunkvežimis su trimis rusų kareiviais. Mama, pamačiusi rusus, greit susiorientavo, iš kamaros atnešė lašinių paltis ir pakišo po mano lova. Tėvukas tuo metu buvo išvykęs į Kauną. Kadangi šviesos mūsų languose nebuvo, rusai, pastovėję ties mūsų sodyba, neužėjo, o kaimynų name degė šviesa, vyrai susėdę lošė kortomis. Privažiavę prie jų sodybos, ėmė šaudyti iš automato, bet sodybos plėšti nedrįso. Nieko gero Paliepiuose negavę, nuvažiavo į Margininkų kaimą, kur, kaip vėliau sužinojome, apiplėšė kelis ūkininkus.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1415.

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

Iš spec. pranešimo LSSR vidaus reikalų ministrui generolui majorui drg. BARTAŠIŪNUI apie kriminalinės banditų grupės, kurią sudaro kariškiai, likvidavimą.

1946 m. rugsėjo 27 d., remiantis Kauno miesto MVD sk. gautais agentūriniais duomenimis iš agento *SURSKIJ*, likviduota kriminalinė banditų gauja, kurią sudaro 43-iojo pagrindinio artilerijos pulko Nr. 02472, dislokuoto Kauno priemiestyje, Panemunėje, kariškiai. Areštuoti:

1) DORONKIN PAVEL IVANOVIČ, g. 1923 m., vyr. seržantas;

2) TIŠČENKO NIKOLAJ PETROVIČ, g. 1925 m., eilinis;

3) POPOV JEVGENIJ PETROVIČ, g. 1922 m., eilinis;

4) BREŽNEV VIKTOR LUKJANOVIČ, g. 1926 m., eilinis;

5) MININ NIKOLAJ IVANOVIČ, g. 1926 m., eilinis;

6) KOTOV SERGĖJ FIODOROVIČ, g. 1926 m., VLKJS (komjaunuolis), eilinis;

7) CIVINSKIENĖ ANTONINA, ANTANO, g. 1907 m. Kaune, lietuvė, niekur nedirbanti, laikė plėšikų landynę, gyveno Kaune, Vaidoto g., nr. 97.

Pagal agento *SURSKIJ* duomenis buvo žinoma, kad banditų grupės dalyviai, važinėdami automašina, vykdė ginkluotus apiplėšimus valstiečių, gyvenančių Kauno apskr. teritorijoje. Atiminėjo maisto produktus ir įvairius daiktus, kuriuos po to atveždavo į CIVINSKIENĖS butą, kur jie su įkalčiais ir buvo suimti.

Parengtinio tardymo metu nustatyta, kad nurodyta banditų grupė buvo ginkluota trimis šautuvais. Jai vadovavo anksčiau minėtos karinės dalies jaun. leitenantas CHAMUSKO. Persirengę vokiškais ir civiliniais drabužiais, vaizduodami esantys miško partizanai, Kauno apskr. teritorijoje įvykdė 3 ginkluotus apiplėšimus.

1946 m. rugsėjo 13 d. Vainatrakio k., Pakuonio vlsč., apiplėšė naujakurę valstietę Kunickienę Agotą, Simono.

Tų pačių metų rugsėjo 23 d. tame pačiame kaime apiplėšė naujakurį valstietį Petrovą Sevelijų Ivanovičių ir Margininkų k., Pakuonio vlsč., naujakurį valstietį Petrą Fimą.

Visais atvejais banditų grupė apiplėšimus vykdė kaip kriminaliniai nusikaltėliai: su ginklu įsiveržę į kambarį, grobė daiktus ir maisto produktus aiškindami, jog visa tai reikalinga miškuose esantiems partizanams.

Pagrobti daiktai grąžinti nukentėjusiesiems. Tolesniam nagrinėjimui mūsų likviduotos banditų grupės byla perduota Kauno garnizono prokurorui. Pasirašo:

Kauno MVD miesto sk. vrš. plk. SEREBRIAKOV

Kauno OBB MVD sk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. ŠČERBAKOV

1946 10 03. Kaunas

Kaimuose siautėjo ir vietinių plėšikų gauja, kurie plėšikavo apsimesdami partizanais. Vieną vėlyvą rudens vakarą ši gauja bandė apiplėšti ir mus. Tėvukas išgirdo juos brazdinantis už langinių. Kadangi keli iš jų buvo gerai žinomi, tai tėvukas vieną atpažino, todėl, matyt, išsigando ir pasitraukė. Plėšikai buvo tokie įžūlūs, kad apiplėšinėjo net savo giminaičius. Jie plėšikavo ir keliuose, ir pačioje girioje, pamiškėse. Tėvukas dažnai važinėdavo arkliu į Kauną ką nors parduoti arba ką nors pirkti. Kartą, grįžtant iš miesto, pačioje pamiškėje nuo Kauno pusės, ant kelio iššoko kažkoks pilietis, puolė prie arklio, sustabdė, šoko ant vežimo ir sušuko: „Davaj

dengi!“ Tėvukas tą dieną kaip tik pirko dalgį, tai nieko nelaukęs, griebė jį ir kirto plėšikui per sprandą. Tas išvirto iš vežimo, arklys pasibaidė ir kaip pašėlęs pasileido keliu per mišką namų link. Dar ilgai tėvukas juokavo, kad taip greitai iš miesto į namus dar niekada neparvažiavo. Po to žmonės kalbėjo, kad rytą kažkokį primuštą, bet dar gyvą banditą nuvežė... Tėvukas mieste iš rusų kareivio net pistoletą buvo nusipirkęs, kurį, deja, sudegino.

R. K. p a s t a b a: kaip žinia, partizanai ypač griežtai baudė ir savus plėšikus bei prievartautojus. Tokius nusikaltėlius miško broliai baudė labai griežtai. Štai vienas pavyzdys, kaip kaimo žmonių plėšikus, partizanų persekiotojus baudė Suvalkijos krašto partizanai. Pranešimą pateikia Kauno MVD sk. viršininkas mjr. KERIN: „1946 m. balandžio 11 d. naktį į Panemunės vlsč. gyventojo Sakalausko Jono, Kazio, 16 m. amž., namus pasibeldė 7 ginkluoti partizanai, kurie įsakė Sakalauskui vesti juos pas savo brolį Vytautą Sakalauską, gyvenantį tame pačiame kaime. Atėję į pastarojo namus, abiems broliams Sakalauskams uždėjo virvines kilpas ant kaklų su žodžiais: „Jūs daugiau nepranešinėsite NKVD-istams, kur mes vaikštome“, išsivedė abu ir pakorė, ant nugarų prisegę ranka rašytus raštelius „Už plėšikavimą“.

Mano brolis Pranas turėjo ir tikrų, ir tariamų draugų. Šie ir įskundė jį saugumui. Kartą vasarą, netikėtai į mūsų namus atvyko rusų garnizono kareiviai suimti brolio ir daryti kratos. Tėvukas tą pistoletą – greit į krosnį ir sudegino, o pelenus išpylė sodo gale. Broliui liepė sakyti, kad tai sudegęs jo neveikiantis pistoletas, kurį pats išmetė. Bet tai broliui Pranui mažai bepadėjo, nes tariamų draugų dėka kalėjime atsėdėjo net 8-erius metus...

Pas mus, kaip ir pas kaimynus, partizanai lankydavosi gana dažnai. Užeidavo tai 12, tai 15 uniformuotų, gerai ginkluotų miško vyrų. Pavalgydavo, pailsėdavo. Mama tuoj kaisdavo puodą, išvirdavo mėsos, lašinių. Visaip rėmė partizanus. Atsimenu, buvo vėlyvas žiemos vakaras, sutemę, danguje mėnulio pilnatis, laukai nukloti sniegu, matyti toli toli. Išėjo vyrai iš mūsų namų, o aš rogutėmis dar važinėjau nuo kalniuko. Žiūriu, nuo miško link mūsų sodybos ateina būrys ginkluotų vyrų. Kai įėjo į kiemą, supratau, jog stribai ir rusų kareiviai. Tuoj pat visi suvirto į trobą ir pareikalavo degtinės ir maisto.

Kaip minėjau, pas mus tarnavo vyrukas vardu Kostas nuo Rumšiškių. Partizanai ėmė jį įkalbinėti ateiti į jų būrį, bet mano tėvukas Kostą visaip stengėsi atkalbinėti, net pagąsdino: jei neklausys ir išeis į mišką, tai jam visam laikui bus užtrenktos mūsų namų durys.

Nepaklausė Kostas. Kai partizanai atėjo trečią kartą, jis pasiėmė mano brolio Prano kluone šiene paslėptus kulkosvaidį, šautuvą ir šovinius, atsisveikino ir kartu su miško vyrais išėjo į girią. Gailėjom Kosto – buvo darbštus, paslaugus, draugiškas vyrukas, visai mažą mano jauniausią brolį Sigitą ant rankų nešiodavo. Jo likimas kaip ir daugelio miško brolių: žuvo neilgai partizanavęs.

Buvo vasaros pabaiga, javapjūtė. Mes su tėvuku kluone kūlėme javus. Žiūrim, prie mūsų namų privažiavo vežimas ir sustojo ant kelio, iš jo išlipo nepažįstamas žmogus. Tėvukas nuėjo prie jo ir tuoj pat grįžo labai susinervinęs. Man tepasakė, kad vežime guli nušautas Kostas.

Sužinojom, kad prie Rokelių k. vyko kautynės su rusais, kad priešo kulka pataikė į Kosto automatą, nuo jo skriejo rikošetu ir stipriai sužalojo veidą bei galvą.

Sužeistas Kostas bandė slėptis, po mūšio buvo nuneštas ir paguldytas į gretimai esančio gyventojo vežimą ir kito partizano buvo atvežtas prie mūsų namų. Gal ir būtų išgyvenęs, jei ne partizanų tarpusavio nesutarimai ir vaidai...

Prieš kurį laiką, vieno partizanų apsilankymo pas mūsų kaimyną metu, Kostas susikivirčijo su kitu savo būrio partizanu, kuris, matyt, ilgai nešiojo pyktį ant Kosto ir laukė progos jam atkeršyti, nes, vežimui su sužeistuoju atvažiavus iki Juočių sodybos, pasigirdo pavieniai šūviai, paleisti Kostą lydėjusio partizano, kurie ir nutraukė jo gyvybę. Kerštingojo partizano slapyvardis buvo *Siaubas*...

Į amžinojo poilsio vietą partizaną *Jupiterį* palydėjo mano tėvukas, kaimynas Jankūnas ir jo duktė, su kuria partizanas draugavo. Tuo pačiu vežimu žuvusįjį pavežėjo keletą šimtų metrų į mišką ir palaidojo smėlio kalnelyje, Beržynėlyje. Kurį laiką jo kapą prižiūrėjo minėto kaimyno Jankūno duktė, kol jo vieno miško „šukavimo" metu neaptiko rusų kareiviai. Supratę, kad taip gražiai miške prižiūrimas kapas yra partizano, jį atkasė, bandė už diržo kūną iškelti, bet šis jau buvo gerokai suiręs. Palaikų nepavykus iškelti, rusai jį paliko gulėti šiame miško kalnelyje.

1950 m. vasarą (birželio mėn.) susirinkome keli draugai: aš, mano brolis Pranas, kaimynas Leonas Rimas, tolimesnis kaimynas iš Margininkų k. Gorinas. Pasiėmėm medžioklinius šautuvus (man tėvukas taip pat buvo nupirkęs) ir visi išėjom į mišką „pamedžioti". Eidami miško keliuku, netoli Dvarnosios pievos, pamatėme iš už medžių netikėtai ant kelio išnirusį civiliniais rūbais apsirengusį ginkluotą vyrą. Mes, jaunesni, norėjom bėgti, bet mano brolis Pranas, pažinęs sutiktąjį, mus greit nuramino ir nuėję su juo ilgokai kalbėjosi. Pasirodo, mes sutikome brolio pažįstamą partizaną Vytautą Kairiūkštį-*Zubrį*. Kai brolis su juo pakalbėjo, patraukėme toliau „medžioti". Priėjome vadinamąjį Tursinkelį ir medyje pamatėme kėkštą. Tuoj pat nuo peties nusimečiau šautuvą, pykšt – ir paukštis mano. Po šūvio išbėgome pažiūrėti į pagrindinį miško viduriu einantį kelią ir nustebę pamatėme kelią pilną rusų kareivių. Nieko nelaukę metėmės į mišką. Bėgdami išgirdome rusų vado įsakymą: „Nestrėliati!" Matyt, spėjo pamatyti, kad šie ginkluoti „vyrai" ne kokie „banditai", o tik vaikai. Bėgom mišku kiek kojos nešė, bet savo medžioklinių šautuvų nemetėm. Įšokom į vieną kvartalinę liniją, ogi pilna kareivių, metėmės į kitą – ir čia kareivis prie kareivio. Visos kvartalinės, visi keliai apstoti kareivių, miške kareivis prie kareivio „šukuoja" girią. Pasirodo, Aukšt. Panemunės vlsč. garnizonas Dubravos girioje surengė masinę „ablavą". Netoli tenubėgome apsupti kareivių. Mus sučiupo, atėmė medžioklinius šautuvus, iš visų pusių apstojo ginkluoti kareiviai ir nuvarė į pagrindinį girios vieškelį, kuriuo lydimi gausios kareivių palydos buvome pristatyti į laikinąjį operatyvinį štabą, įsikūrusį girios pakraštyje ties Piliuonos. Čia buvo pastatytos kareiviškos palapinės ir kareivius atvežusios mašinos. Iš visos mūsų „medžiotojų" kompanijos nesučiuptas kareivių į namus parbėgo tik kaimynų Rimų sūnus Leonas, kurį vadindavome Paliepės Levu. Mus gerokai patardę, dalyvaujant Aukšt. Panemunės vlsč. MGB viršininkui Kerbeliui ir išsiaiškinę, kas mes per vieni, paleido, net tėvo medžioklinį šautuvą atidavė. Grįžom namo, stoviu kieme ir stebiu pamiškę, klausau, kas miške vyksta. Tik staiga Dvarnosios pievos pusėje, kur rytą buvom sutikę partizaną *Zubrį*, pasigirdo keli galingi granatų sprogimai, po to automatinių ginklų serijos, pavieniai šūviai...

Netrukus sužinojome, kad rusai, „šukuodami“ mišką, vedėsi pėdsekį šunį, kuris ir rado partizanų pėdas, atvedusias į jų bunkerį. Partizanams iš bunkerio pavyko išsiveržti, tačiau besitraukiantys atsišaudydami 3 vyrai žuvo miške, o bunkerį rusai susprogdino. Vienas iš žuvusiųjų buvo ir mūsų tą rytą girioje ant keliuko sutiktas Vytautas Kairiūkštis-*Zubrys* iš Patamulšėlio k. Kadangi buvau jų ryšininkas, tai šį partizanų bunkerį gerai žinojau. Jis buvo miške ant kalnelio, netoli Dvarnosios pievos, už kelių šimtų metrų nuo pagrindinio girios vieškelio. Jame gyvendavo 4 partizanai. Aš šiame bunkeryje nebuvau, tačiau šiems vyrams dažnai nešdavau mamos paruoštą maistą.

Kadangi bunkeris buvo maždaug 100 m už Vyčiaus upelio, tekančio per Dvarnosios pievą, tai mane, atnešusį maisto, partizanai pasitikdavo už upelio. Jie ateidavo ir į mūsų pamiškę. Su tėvuku buvo sutarę, kad atėję į mūsų pamiškėje augantį alksnyną, sušvilps švilpuku stovėdami tarp alksnių nesirodydami kaime. Išgirdus švilpimą, mama prikraudavo brezentinį krepšį maisto, kurį aš ir nunešdavau vyrams. Šie alksnyne pavalgydavo, aš palaukdavau ir po to grįždavau namo.

Prisimenant „ablavą“ miške, tą patį rytą Tursono k. pamiškėje rusų kareivis nušovė ėjusį į ganyklą pagirdyti ir perkelti pririštos karvės šio kaimo gyventoją Stavecką.

1945 m. gegužės mėn. (per Šeštines) Margininkų k. įvyko didelės partizanų ir rusų MGB garnizono kareivių kautynės. Jos prasidėjo ankstų rytą. Pas mus tą rytą partizanų nebuvo, tačiau turėjome svečių: buvo atvažiavęs tėvuko brolis iš Kampiškių k. ir mano pusbrolis Jonas. Tą rytą *Viesulo* būrio partizanai po nakties žygio nedidelėmis grupelėmis (po 5–6) buvo apsistoję Margininkų k. ūkininkų Milušausko, Elviko, Strašinsko, Rimo, Valiūno ir Kapočiaus sodybose, kur buvo įsirengę bunkerius. Partizanai tikėjosi ramiai pailsėti, pavalgyti. Milušauskų ūkyje sargybą ėjo pats šeimininkas, kitur – partizanai. Nespėjus vyrams pailsėti, jų pėdomis Margininkų k. nuo Pakuonio bažnytkaimio pusės užplūdo gausios Pakuonio NKVD garnizono pajėgos ir kareivis prie kareivio pradėjo „šukuoti“ kaimą. Partizanai buvo apsistoję ūkiuose arčiau kaimo vidurio, o mes gyvenome pakraštyje, prie miško. Milušauskų ūkyje sargybą ėjęs sodybos šeimininkas, išgirdęs artėjantį triukšmą ir pastebėjęs kareivius, puolė į namą pranešti apie pasirodžiusius rusus. Tada partizanai čiupo ginklus ir visi, kas per duris, kas per langus, iššoko į lauką.

Panašiai įvykiai klostėsi ir kitose sodybose. Pirmas išbėgęs į lauką iš Milušauskų namo prie pat tvoros krito jaunas partizanas vardu Jonas, buvęs Margininkų bažnyčios vargonininkas, kilęs iš tolimesnių apylinkių. Dar 2 partizanai žuvo prie Elviko bei Strašinsko sodybų tvoros.

Kareivių spaudžiami partizanai atsišaudydami pradėjo trauktis link Dubravos girios pro Pliepius. Namuose išgirdome stiprų šaudymą. Tėvukas liepė visiems gultis ant grindų. 4 partizanai bėgo keliu, einančiu pro mūsų sodybą į mišką, kitas didesnis būrys bėgo tiesiai per mūsų lauką ir kiemą. Vienas iš besivejančių rusų netikėtai įbėgo į mūsų kiemą, į gėlių darželį ir, ant tvoros pasidėjęs automatą, ėmė šaudyti į partizanus, bėgančius per mūsų lauką, ir taip vienas po kito mūsų lauke žuvo 3 partizanai. Pasirodo, tarp keliu bėgančių partizanų buvo įsimaišęs rusų kareivis ar stribas, kurio bėgdami partizanai net nepastebėjo.

Rusai matė, kaip dalis partizanų bėgo per mūsų kiemą, ir tikėdamiesi, kad jie greičiausiai bus pasislėpę mūsų sodyboje, atbėgo į mūsų kiemą, suvirto į namą, griebė tėvuką už plaukų ir mušdami ėmė tardyti, kur pasislėpė „banditai“.

Kadangi likę gyvi partizanai jau buvo pasiekę mišką, rusai, nieko neradę mūsų sodyboje, tėvuką paleido, o partizanai, pasiekę miško pakraštį, vadinamą Valiūno raistu, atidengė ugnį į rusus, esančius Elvikų ūkyje ir laukuose.

Tikslių duomenų apie žuvusiuosius abiejose pusėse neturiu, bet buvo kalbama apie 3 partizanus ir 3–4 kareivius bei stribus. Žuvusius partizanus pasiėmė rusai, buvo atvaryti ūkininkai, partizanų kūnai tiek nuo mūsų lauko, tiek žuvę sodybose, buvo sukrauti į vežimus ir išvežti į Pakuonį. Rusai atskirai susikrovė savo žuvusiuosius ir išsivežė.

Per šias kautynes nukentėjo ir visai nekaltas žmogus, netolimas mūsų kaimynas Juozas Naujokas. Jis buvo užėjęs pas kaimyną Rimą. Prasidėjus šaudymui, išbėgo iš Rimų ir tiesiai pro mūsų namus pasileido bėgte į mišką. Už mūsų sodybos netoli miško ties Krasauskų sodyba augo didelė sena pušis, o joje įsilipęs tykojo rusų kareivis slapukas. Kaip vėliau paaiškėjo, rusai naktį apstojo pamiškę, o rytą kita jų grupė surengė kaime „ablavą“. Tai buvo partizanų medžioklė su „varovais“. Taigi, į Naujoką, bėgantį į mišką pro tą nelemtą pušį, ir ėmė šaudyti pušyje tupintis ruskelis. Kulkos žmogui nukirto dešinę ranką per žastą. Taip ir nugyveno žmogus visą gyvenimą su viena kaire ranka, nors nei miške buvo, nei jokio ginklo neturėjo.

Mūsų partizanai su atėjūnais kovojo visokiais būdais. Jie buvo uždraudę kirsti miškus. Vėlyvą 1945 m. rudenį pas mūsų kaimynę Krasauskienę, gyvenančią prie pat miško, apsigyveno keletas rusų kareivių, kurie kirto mišką ir žiemai ruošė malkas. Kartą partizanai, jiems, grįžtantiems traktoriumi su malkomis, surengė pasalą. Pamiškėje prie šaltinio buvo nušautas vienas kareivis, kitas, iššokęs iš traktoriaus, atbėgo pas Krasauskienę. Vienas pasislėpė kieme sukrautoje malkų krūvoje, o kitas įbėgo į namą ir palindo po lova, traktorius liko pamiškėje. Malkų krūvoje tūnojęs kareivis išlindo ir pasileido laukais pro Jankūno ir Rimo sodybas link Margininkų k. centro. Partizanai, pamatę laukais bėgantį kareivį, ėmė į jį šaudyti, o šis atsišaudė. Tarp tos ugnies lauką arė Jurgis Rimas ir atsidūrė kryžminėje ugnyje. Parėjo namo žmogus su peršautomis kelnėmis, laimei, nesužeistas, o traktorių su visa priekaba partizanai pamiškėje sudegino.

Kartą nuo miško pusės atėjo apie 20 kareivių ir stribų. Reikalauja valgyti, išgerti. Mama turėjo juos primaitinti, o tėvukas prigirdyti namine. Negana to, prisigėręs jų viršininkas pareikalavo, kad tėvukas juos parvežtų į Prienus, bet išsiderėjo, kad mudu su broliu Pranu juos pavešime tik iki Pakuonio. Pakinkė tėvukas du arklius į vežimą su ilgomis drobynomis šienui vežti, kad visi 20 sutilptų, ir išvažiavome.

Privažiavus Pakuonį, girti mūsų „keleiviai“ pareikalavo juos vežti toliau į Prienus, bet mudu atsisakėme, už tai „keleiviai“ jį dar gerokai apkūlė. Manęs, kaip mažesnio, nelietė. Vis tik už Pakuonio šių „keleivių“ šiaip taip atsikratėm. Visi išlipo ir pėsti patraukė link Prienų, o mes pasukome atgal į Margininkus.

Kitą kartą atėjo vienas stribas, pavalgė, išgėrė ir pareikalavo jį nuvežti į kitame Aukšt. Panemunės vlsč. esantį Patamulšėlio k. pas paną. Kur dėsies... Tėvukas pakinkė arklį į bričką, sėdome dviese su stribu ir išvažiavome. Kai atvykom, stribas

mane pasodino laukti kieme ant suolo, o pats nuėjo į vidų. Visą dieną išsėdėjau ant suolo jo laukdamas nei valgęs nei gėręs.

Jau temstant stribas prisiminė ir mane. Kadangi su mergužėle sutarė pasilikti nakčiai, išėjęs į lauką pareiškė, jog lieka čia, man leido važiuoti namo. Taip ir grįžau naktį pamiškėmis vienas.

Kitą kartą stribas atėjo, kai namuose tėvuko nebuvo, gavo tik pavalgyti. Išsriaubęs mamos duotą barščių lėkštę ir negavęs samagono, perpykęs išėjo į kiemą, iš malkinės atsinešė kirvį ir sukapojo prie šulinio stovėjusią statinę, kurioje tėvukas laikė vandenį gyvuliams girdyti. Matyt, pagalvojo, jog šioje statinėje tėvukas varo naminę.

Kartą vasaros pabaigoje tėvukas išvyko į Kauną, o mes su broliu Pranu kluone valėme grūdus. Arpuojant brolis dobilų lauke už kluono pamatė zuikį, čiupo medžioklinį šautuvą, atsargiai kluono pasieniu prislinko prie dobilų lauko ir pykštelėjo. Zuikis dingo dobiluose, o dobilai tai aukšti. Žiūriu, brolis vaikšto po dobilų lauką, ieško laimikio. Aš irgi išbėgau iš kluono pas jį ir abu vaikštome po dobilus, ieškome to zuikio. Atsitiktinai pakeliu akis ir, pažvelgęs į Margininkų pusę, pamačiau laukais link mūsų ateinančius 3 ginkluotus vyrus. Viskas aišku, stribai! Greit pasakiau broliui, o tas man šūktelėjo: „Bėgam!“ – ir mes, nieko nelaukę, kaip tie zuikiai bėgte per dobilų lauką link kluono, iki kurio kokie 200 metrų. Staiga į mus iš automatų pasipylė šūviai. Brolis riktelėjo griūti ant žemės. Aš parkritau į dobilus ir iki kluono nušliaužiau šliaužte, o brolis su šautuvu nėrė už kluono kampo ir tiesiai į mišką. Aš, pasiekęs kluoną, greit nusimečiau viršutinius drabužius, kad atbėgę stribai nepažintų, ir paslėpiau juos.

Kieme buvo mama ir kaimynė Naujokienė. Iš paskos netrukus į kiemą įbėgo 3 girti Pakuonio stribai. Tarp tvarto ir svirno ant ilgos grandinės buvo pririštas mūsų šunelis, kuris tuoj pat aplojo nekviestus svečius, o tai „svečiams“ nepatiko. Vienas iš jų patraukė seriją iš automato, ir mūsų Sargio nebėr.

Girti ir įtūžę stribai prie namo sienos stato mane, mamą ir kaimynę Naujokienę, tardo, kas šaudė, kur nubėgo ir pasislėpė „banditas“, jei napasakysim, grasina visus sušaudyti. Mane apėmė didžiulė baimė, puoliau stribui po kojų, apkabinau ir ėmiau maldauti, kad nesušaudytų, ir mano maldavimai išgelbėjo. Pasigailėjo.

Pas mus, kaip jau minėjau, pailsėti, pavalgyti užeidavo ir eiliniai partizanai, ir jų vadai. Gerai atsimenu vadus *Saulę*-Alfonsą Aliukevičių nuo Darsūniškio ir *Vermachtą*-Algirdą Juodį iš Kėbliškių k. Šie vyrai papasakodavo tėvukui istorijų, pagardintų partizanišku humoru. *Saulė* pasakojo, kaip jį žiemą per Piliuonos k. rusai vijosi rogėmis ir šaudė. Staiga iš priekio pasirodė kitos rogės, taip pat pilnos rusų. Šie, išvydę pirmąsias roges pilnas šaudančių vyrų ir atlekiančias į juos, persigando, apsuko savąsias ir visu greičiu spruko atgal, o pirmosios rogės jiems įkandin ir vis šaudo. Taip rusai ir nusivijo vieni kitus, o *Saulė* užbėgo pas pirmą pasitaikiusį ūkininką, užšoko ant jo arklio ir sėkmingai nujojo.

Nemažiau intriguojanti ir *Vermachto* istorija. Vieną kartą jis grįžo iš ryšininkės, su kuria draugavo, iš Vyčiaus k. į girią. Iki jos dar buvo nemenkas krūmais apaugęs laukas. Eina pakrūme ir mato pamiškėje rusų kareivį jį stebintį per žiūronus. Nieko nelaukęs, metėsi į krūmus ir bėgte link miško. Pasipylė šūviai, uniformoje vienos

skylės, bet kliudė ir *Vermachtą*. Sužeistas pasiekė mišką ir bėgo toliau, tačiau jėgos silpo, o rusai persekiojo jau ir miške. Netekęs jėgų, parkrito ant žemės. Rusai jo ieškojo aplink, tačiau taip buvo lemta, kad iki jo priėjo kokius 50 metrų, apsisuko ir grįžo atgal į pamiškę. *Vermachtas* suplėšė savo baltinius, aprišo žaizdą, pailsėjo ir grįžo pas savus.

Mūsų kaime daugelis žmonių rėmė miško brolius, jiems padėdavo, bet buvo ir patikėjusių okupantų valdžia, jai dirbusių ir nukentėjusių tiek nuo miško vyrų, tiek nuo atėjūnų valdžios.

Miško vyrų gretose buvo ir vokiečių kareivių, atsilikusių traukiantis frontui, ir karo belaisvių. Pamenu, vasarą, praėjus frontui, su seserimi Elena kartą ėjome į girią brukniauti. Bruknės gerai derėjo kitoje vieškelio, einančio Dubravos girios viduriu, pusėje. Iki šio vieškelio nuo mūsų namų keli kilometrai. Keliavome su Elena šiuo keliu rinkti išsvajotų bruknių. Sesuo priekyje, aš paskui ją, tik staiga nieko nepasakiusi sesuo šoko atgal ir, kiek įkabindama, nukūrė atgal į namus. Pradžioje pasimetęs dairausi ir matau: priekyje, maždaug 50 m prieš mane, skersai kelio vienas šalia kito suguldyti negyvi 4 rusų kareiviai. Pasirodo, tądien šie kareiviai Dubravos girios vieškeliu per mišką į Prienus lydėjo vokiečių karo belaisvius. Pastarieji, likus geram kilometrui iki pamiškės, pagal iš anksto paruoštą planą, patvarkė tuos ruselius ir pabėgo.

Kartą į mūsų namus atėjo 2 vokiečiai, jau persirengę civiliniais drabužiais. Mama juos pavalgydino, o neilgai trukus sulaukėme ir naktinių svečių. Sutemus, kai visi jau sugulėme, kitame namo gale esančioje seklyčioje, kurioje miegojo brolis Pranas, tėvukas išgirdo atidaromo lango girgždesį. Jis pagalvojo, kad šiuo vėlyvu metu iš merginų grįžo mūsų Pranas. Įėjęs į seklyčią ir pašaukęs Praną, pastarąjį rado ramiai miegantį savo lovoje, o priėjęs prie praverto lango, pamatė nuo namo nubėgančius kokių 4 nekviestų naktinių svečių siluetus.

1945 m. kovo pradžioje, sekmadienį, kai grįžome iš Margininkų bažnyčios po šv. Mišių, kaime pasigirdo stiprus sprogimas, o vėliau – stiprus šaudymas gretimame Dobilijos k. Šūviams nurimus, pamačiau iš Dobilijos snieguotais laukais nuo kalno link miško krašto, vadinamo Kažiuoku, artėjančias roges pilnas ginkluotų miško vyrų, kuriuos netrukus paslėpė vis dar žiemiška giria.

Pasirodo, partizanai po šv. Mišių susprogdino okupantų valdžios aktyvistų Tamošiūnų namą, esantį prie pat bažnyčios. Vėliau, sėdę į roges, nuvyko į Dobilijos k., kur juos užklupo Pakuonio garnizonas bei stribai. Įvyko gana stiprus susišaudymas ir, neatlaikę partizanų spaudimo, stribai su rusų kareiviais pabėgo atgal į Pakuonį, o partizanai saugiai grįžo į girią.

Margininkuose, ne per toliausiai nuo Dubravos girios ir Vyčiaus k. (šis kaimas driekiasi pamiške), gyveno su šeima Petrauskas, visų „Štutkinu“ arba „Štutke“ vadinamas. Lyg ir neblogas žmogus buvo. Pokaryje nuo pat pradžių pas jį užeidavo partizanai. Čia visuomet miško vyrai pailsėdavo, gaudavo ir pavalgyti, ir išgerti. Kiekvienais metais partizanų vis mažėjo. Likus paskutiniams dviems, ėmė velnias ir susuko žmogui protą. Buvo žiemos metas. Priėmė jis pas save peržiemoti tuos 2 jaunus partizanus: Juodį Jonuką-*Diedą* ir jo draugą Valiūną-*Papartį*, leido net bunkerį išsikasti, o paskui vieną žiemos dieną nulėkė į Pakuonį ir iškvietė garnizoną.

Taip ir žuvo 2 paskutinieji partizanai, o „Štutkė“ netrukus išsikėlė iš Margininkų į Panemunę.

Pokario metais Margininkų parapijoje kunigavęs Banionis buvo aistringas medžiotojas, turėjo keletą šautuvų. Matyt, dėl to ir labai draugavo su mano tėvuku. Žiūrėk, jau ir atvyksta į svečius tai jis, tai Margininkų bažnyčios zakristijonas, tai abu kartu ir dar su šautuvu. O laikas tai buvo neramus.

Kartą naktį mūsų kieme ėmė loti šunys, po to pasigirdo šūvis. Tėvukas iš lovos, prie durų ir klausosi, kas čia vyksta. Staiga ėmė belsti į duris, reikalauja įleisti. Tėvukas pradaro duris ir čiumpa tarpduryje stovintį ginkluotą pilietį. Trenkia jam per sprandą, atima šautuvą, ogi žiūri, priešais jį stovi kunigas Banionis. Jo paties brolis buvo *Viesulo* būrio partizanas. Kunigas palaikė ryšį su partizanais, pas jį lankydavosi *Viesulas*, *Vermachtas*, *Šarūnas* su savo vyrais. Vėliau MGB-istai jį ėmė įtarinėti, matyt, kažkas įskundė, ėmė sekti. Tai žinodamas, kunigas Banionis pats įspėjo partizanus laikytis nuo jo atokiau.

1945 m. Šeštinių rytą pas mus svečiavosi Margininkų bažnyčios zakristijonas. Už langų pasipylus šūviams, pastarasis garsiai, kad visi girdėtų, užgiedojo: „Dieve gailestingas, tegu nežūva žmogus nuodėmingas...“

Karo metu vokiečiai pagalbiniams darbams ūkininkams duodavo rusų karo belaisvių. Vieną tokį belaisvį gavo ir mūsų tėvukas. Tas vyrukas mūsų namuose pragyveno visą vokiečių okupacijos laikotarpį, o atėjus raudoniesiems, nuėjo į Pakuonio valsčių ir tapo stribu. Prasidėjus didiesiems žmonių vežimams į Sibirą, iš to ruselio sužinojome, kad ir mūsų šeima įtraukta į tremiamųjų sąrašus. Pradėjome slapstytis girioje, retai būdavome namuose, ypač naktį.

Pamenu, pavasarį, tirpstant sniegui, mes su broliu ir tėvukas nakvojome miške po egle. Rytą žiūrim, ogi nuo kaimo pusės link miško lauku eina rusų kareivių vora – „ablavas“. Taip ir pralindėjome tą dieną miške neidami į laukus, o kareiviai į mišką nelindo. Kaip vėliau sužinojom, tą rytą į Sibirą išvežė Strašinskų šeimą. Mes išsisaugojome. Buvęs mūsų belaisvis, sužinojęs, kad Drižnių šeima įtraukta į tremiamųjų sąrašą, nuėjo į valsčių ir pareiškė, kad mes jam daug pagelbėjom per karą ir jam baigiantis, jo negrąžinom vokiečiams. Matyt, tai padėjo...

Iš ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS *prisiminimų*

Užrašė D. Kurauskas
Kaune 2012 m.

Gimiau 1931 m. Gervenupio k., Aukšt. Panemunės vlsč. Šeimoje augome 12 vaikų: 3 dukros ir 9 sūnūs. Iš jų vyriausias buvo Vytautas. Pokario metais jis slapstėsi ir nėjo tarnauti į rusų kariuomenę. Dėl to gavo šaukimą į Aukšt. Panemunės miliciją. Tėvas pakinkė arklį, kartu su Vytautu sėdo į vežimą ir išvažiavo į tą miliciją. Mūsų kaimynas buvo Smaliverio Povilas (pravardė), kuris dirbo Panemunės milicijoje. Jau netoli milicijos, pamatęs atvažiuojančius abu Grajauskus, sėdo į vežimą ir, atvykęs kartu su jais, pareiškė, kad juos pagavo ir atvežė į miliciją. Po to jau tėvo su Vytautu nebepaleido. Tėvą nuteisė pusantrų, o Vytautą – 10 metų. Tėvas mirė

saugumo kalėjime, Mackevičiaus g., o Vytas mirė Rusijos lageryje. Vytas g. 1922 m., buvo jau vedęs, jo žmoną išvežė į Sibirą.

Kitas brolis Jurgis, g. 1924 m., išėjo į partizanus, jo slapyvardis buvo *Kardas*. Partizanavo Dubravos miške apie Girininkus, Vainatrakio k.

Jurgis Grajauskas-*Kardas* žuvo kartu su dviem kovos draugais 1947 m. rugpjūčio 8 d. bunkeryje Jančiausko kluone. Vienam namo gale gyveno Jančiauskas, kitam – 2 jo seserys. Vyrai nuėjo papietauti pas merginas, o po pietų grįžę į kluoną sulindo į bunkerį. Netrukus prisistatė rusų MGB kariuomenės garnizonas ir puolė tiesiai į kluoną, nes tiksliai žinojo bunkerio vietą. Apsupti vyrai bunkeryje susisprogdino. Ištraukti iš bunkerio buvo susukti į paklodes ir naktį nuvežti į Pakuonį.

Kartu su broliu *Kardu* žuvo *Šauklys*-Juozas Česekas ir *Žiema*-Simonas Gervė.

Pas kaimynystėje gyvenusius Abugelius vasarą užėjo partizanai. Pas mus atbėgęs Abugelių sūnus paprašė manęs (Anelės) ateiti pas juos susitikti su broliu *Kardu*.

Eidama staiga kelyje pamačiau garnizono kareivius. Jie ėjo nuo kalno tiesiai pas Abugelius. Įbėgo į gryčią, o vyrai, prieš tai pamatę rusus, paliko batus ir pro langą iššoko tiesiai į netoliese buvusį revą ir pabėgo. Abugelienė spėjo batus sukišti į duonkepę. Po to ji pasikvietė mane ir paprašė tuos batus nunešti pas Dapšių ar Tamaševičių. Nešiau tris poras vyriškų batų įsidėjusi į maišą. Po to Abugelius suėmė ir ištrėmė.

Brolis Kazys Grajauskas-*Šermukšnis* g. 1925 m. Jam partizanaujant, nebuvau su juo susitikusi. Žuvo 1947 07 17 su kitais 6 kovos draugais. Jis buvo vadas. Jo žmona, būdama nėščia, nuskendo Nemune.

Brolis Pranas Grajauskas, g. 1927 m., slapyvardžio neturėjo. Jam buvo 17 metų. Mama tuo metu buvo pas giminaitę Marčiulaitienę, gyvenusią tame pačiame kaime. Pranas, pamatęs link Grajauskų ūkio ateinančius rusų kareivius, nutarė bėgti pas Marčiulaičius įspėti mamą, kad ji negrįžtų į namus. Paskui jį ėmė bėgti ir mūsų šuniukas. Rusai, pamatę bėgantį iš namų Praną ir jį besivejantį šuniuką, pradėjo šaudyti. Praną nušovė netoli Marčiulaičių bėgantį į kalną. Pataikė tiesiai į galvą, net smegenys buvo ištaškyti. Be abejo, rusai šaudė sprogstamosiomis kulkomis, nušautą Praną paliko ant lauko.

Kai tėvai nuvyko į valsčių paimti mirties dokumentų, rusų valdininkai įsakė užkasti ten, kur nušovė. Taip ir palaidojo brolį Praną laukuose. Kapą aptvėrė tvorele, bet vis vien jį sutrypė ganomos karvės. Po 2–3-ejų m. palaikus iškasė ir su karstu perkėlė į Kampiškių kapinaites. O kai statė Kauno HES, Prano palaikus vėl iškasė ir perkėlė į Šlienavos kapines.

Dubravų kaime gyveno Abugelių šeima. Tėvas Benas Abugelis buvo Aukšt. Panemunės valsčiaus stribas. Šeimoje augo 2 dukros ir 3 sūnūs: Bronius, Kazys ir Juozas. Kazys ir Juozas buvo partizanai: Kazys Abugelis-*Spalis*, o Juozas Abugelis-*Povas*. *Spalis* žuvo, o *Povas* buvo sužeistas, suimtas ir nuteistas.

Vainatrakio k. gyveno Aglinskai. Mano mamos brolis buvo Agluška, o jo sūnūs Bronius ir Antanas buvo mano pusbroliai. Antanas partizanavo slapyvardžiu *Vabalas*, buvo mokytojas. Kai rusai jį pašaukė į kariuomenę, jis pradėjo slapstytis ir persikėlė mokytojauti į Rumšiškes, kur buvo suimtas. Bronius taip pat buvo suimtas ir išvežtas į Sibirą.

Pasakoja **BIRUTĖ-UŽDAVINYTĖ-RIMIENĖ-*RŪTELĖ***

Užrašė D. Kurauskas
1990 m.

Birutė Uždavinytė-Rimienė g. 1927 m. Vyčiaus k., Panemunės vlsč., Kauno apskr. Suimta 1947 05 08, kalinta Vorkutoje, į Lietuvą grįžo 1954 m. Brolis partizanas **Vytautas Uždavinys-*Lakštingala*** (***Lakštutis***) žuvo 1946 07 11 Vyčiaus k., prie savo namų.

Mūsų šeima su partizanais pirmą kartą susitiko 1945 m. liepos mėn. Iki to laiko apie partizanus šiose apylinkėse nieko nebuvo girdėti.

1944 m. vasarą rusų bolševikams okupavus Lietuvą, mūsų jaunus vyrus jie pradėjo šaukti į Raudonąją armiją, bet dauguma vyrų atsisakė eiti tarnauti okupantams ir pradėjo slapstytis. Mano brolis Vytautas Uždavinys šaukimą gavo 1944 m. rugpjūčio 30 d., tačiau į šaukimo komisiją nenuėjo ir pradėjo slapstytis. Kadangi 1944 m. mūsų apylinkėse NKVD kariuomenės siautimų dar nebuvo, vyrų namuose niekas neieškojo, todėl brolis, kaip ir dauguma, slapstėsi namuose. Pasidarė bunkerį malkinėje, ant viršaus sukrovė malkas, o įlindimas buvo iš tvarto palei sieną, nes malkinė glaudėsi prie tvarto.

Iki 1945 m. dauguma vyrų dar slapstėsi pavieniui: 1945 m. pradžioje brolis Vytautas gavo dokumentus ir pradėjo dirbti miškų ūkyje. Tai truko iki 1946 m. Per tą laiką brolis susitikinėjo su partizanais, eidavo su jais į žygius, tarpininkaudavo, padėdavo jiems, tačiau gyveno namuose.

Vasario 10 d. per okupantų suorganizuotus vadinamuosius „rinkimus“ visoje apylinkėje prasidėjo dideli NKVD kariuomenės siautimai. Buvo apsupta mūsų sodyba, atlikta krata, suimtas tėvas ir brolis Vytas. Vienas buvo laikomas saugume, kitas – stribynėje. Buvo tardomi ir mušami. Po dviejų dienų, vasario 12 d., iškankintas brolis grįžo namo jau tvirtai apsisprendęs eiti į mišką. Grįžęs pareiškė, kad jo gyvo rusai daugiau jau niekada nebepaims, ir netrukus išėjo pas partizanus. Taip *Vermachto* būrys pasipildė dar vienu kovotoju.

Pirmosios žinios apie apylinkėje veikiančius partizanus pasigirdo 1945 m. vasarą. Vieną liepos mėn. dieną pas tėvą atėjo ūkininkas Juozas Kapočius, kadangi su jo tėvu neblogai sutardavo, užsiminė apie miško vyrus: ar negalėtų jie užeidinėti, gauti pagalbos, pasislėpti mūsų namuose. Po keleto dienų, vieną liepos naktį, į mūsų sodybą pirmą kartą atėjo 6 ar 7 partizanai ir nuo to karto tapo dažnais svečiais. Tiesa, mūsų sodyboje partizanai nuolat negyveno, užeidavo tik kartais. Kai kada 4–5 vyrai pasilikdavo bunkeryje. 1946 m. į šį būrį įstojo ir brolis Vytautas, kuris taip pat dažnokai apsilankydavo.

Šį būrį partizanai vadino *Merkio* kuopa, nes jam vadovavo vyriausias iš 6 brolių Juodžių Algirdas-*Merkys*. Šiuo slapyvardžiu jis pasivadino tik vėliau. Pradžioje jo slapyvardis buvo *Vermachtas*, kuriuo jis ir buvo plačiausiai žinomas tarp kaimo žmonių. Todėl ir visoje apylinkėje jų būrį žmonės vadino *Vermachto* būriu. Šis slapyvardis žmonėse išliko iki dabar: Algirdas-*Vermachtas*, *Merkys* – būrio vadas.

Vytautas Juodis-*Šarūnas* buvo jaunesnis. Jis vadovavo kitam būriui, veikusiam Pakuonio vlsč., Prienų apyl., bet dažnai atvykdavo ir pas savo brolius į Marginin-kus. Buvo aukštas, išvaizdus vyras.

D. Kurausko p a s t a b a: iš tikrųjų **Vytautas Juodis-*Šarūnas*** buvo vyriausias iš 6 brolių Juodžių, o **Algirdas-*Vermachtas*, *Merkys*** buvo jaunesnis už Vytautą; 3-ias iš brolių Juodžių buvo **Juozas-*Ungurys***; 4-as – **Albinas Juodis-*Šturmas*** – buvo panašus į brolį Vytautą, toks pat aukštaūgis; 5-as (pagal amžių) – **Motiejus-*Zuikutis*** išėjo partizanauti ir žuvo nesulaukęs nė 20-ties m., truputį šlubčiodavo, žuvo kartu su Viktoru Kasparavičiumi-*Čiulbučiu* Margininkų k., išbėgęs iš Simono Kapočiaus sodybos; 6-as – jauniausias iš brolių Juodžių buvo **Jonukas-*Diedas***, kuris brolių keliais išėjo turėdamas maždaug 14 m. Jauniausių brolių armija dar nelietė, tačiau partizanų keliais jie išėjo nesvyruodami.

Ši šeima gyveno Kėbliškiuose, netoli Pakuonio, dabar Daukšiagirės ūkio sodai, netoli Nemuno šlaito. Tėvas – senyvas žmogus, buvo suimtas, nuteistas ir išvežtas į lagerį. Visus vargus, vaikams išėjus į mišką, teko patirti vienai motinai Juodienei. Sunki, oi sunki buvo šios partizanų motinos dalia. Teko palikti namus ir eiti per pasaulį neturint pastovios gyvenamosios vietos, bolševikų persekiojamai tarsi pačiam pasiučiausiam žvėriui. Eidavo per žmones, pabūdama vienuose namuose savaitėlę, kituose – dvi. Dažnokai pasirodydavo ir Margininkų k., kur apsistodavo tai pas vieną, tai pas kitą patikimą ūkininką, ryšininką, susitikdavo su vaikais.

Būrio užuomazgą, o vėliau ir branduolį sudarė 4 broliai Juodžiai (Vytautas-*Šarūnas* vadovavo kitam būriui, o jauniausias Jonukas dažniausiai su draugu vaikštinėdavo atskirai) ir 3 broliai Kasparavičiai (Kapočienės broliai). Vyriausias – Juozas Kasparavičius-*Pušis,* apie 30 m. amž. Jo mobilizacija nelietė, tačiau jis išėjo į mišką su jaunesniaisiais broliais. Vyresnysis Antanas-*Robinzonas*, kadangi turėjo ilgus plaukus, todėl ir pasivadino tokiu slapyvardžiu. Jauniausias – Viktoras-*Čiulbutis*, buvo labai linksmo būdo, apie 20-ties m. amž.

Būryje dar buvo 2 broliai „Blusiukai" – Blusevičiai. Antano Blusevičiaus-*Ambo* byla yra kartu su Simonu Raslausku. Jie buvo kilę iš toliau, tačiau gyveno pas netikrą seserį, tėvų priglaustą našlaitę Kazlauskaitę, šalia Margininkų esančiame Vainatrakio k. Vienas iš jų buvo *Viesulo*-Marčiulionio būryje, tačiau, būrį apsupus pas Petruškevičių, žuvus pačiam *Viesului* ir dar keliems vyrams, perėjo į *Vermachto* būrį. Vienas iš brolių žuvo susišaudymo metu. Liudininkų pasakojimu, sprogstamųjų kulkų automato serija nunešė pusę galvos.

Brolis ir sesuo Markauskai iš Ilgakiemio: sesuo buvo labai graži, todėl ją vadindavo gražiąja ponia. Abu žuvo. Žmonės kalbėjo, kad brolis žuvo apie Kampiškes ar Gervėnupį. Marijona Kapočienė pasakojo, kad šie Markauskai buvo nemaži ūkininkai, gyveno netoli Kasparavičių, turėjo sūnų Antaną (Antanas Markauskas-*Žaibas*), kuris tapo partizanu, ir dvi dukteris: Antosę (vyresnioji) ir Onutę (jaunesnioji). Ji ir buvo partizanė „gražioji ponia". Kiti kalbėjo, jog žuvo kažkur apie Pažėrus ar Kampiškes už Garbavos.

Vilionis Motiejus-*Skrajūnas*, kilęs iš Margininkų k., ūkininko, partizanų ryšininko Barčiaus netikras brolis. Žuvo 1945 08 08 Važatkiemyje, palaikai buvo išniekinti Prienuose. Jie buvo netikri broliai: vienos motinos, bet skirtingų tėvų.

Ružinskėlis, kilęs iš Jokimiškio, esančio už Pagermankos. Buvo nesmulkūs ūkininkai. Žuvo. Jo tėvas irgi slapstėsi pas Kapočius ir pas Krasauskus. Dėl sūnaus partizano buvo ieškomas ir persekiojamas saugumo, kaip vilkas turėjo visą laiką slapstytis, neturėjo teisės ramiai gyventi savo namuose Jokimiškyje. Miręs. Motina buvo mirusi anksčiau. Jis dažniausiai slapstėsi Margininkuose pas Krasauskus, nes jie buvo neturtingi, dėl to neįtartini, ne išdavikai, ramūs žmonės.

Santockis Antanas-*Špokas*, g. 1922 m., iš Patamulšėlio k., Aukšt. Panemunės vlsč., buvo vyriausias sūnus. 1944 m., vengdamas mobilizacijos, įstojo į Aukšt. Panemunės stribų būrį, bet dirbo partizanams, o 1946 m. perėjo pas juos, priklausė Birutės rnkt. Buvo išduotas ir 1949 06 24 Vaišvydavos miške, pas Mačiulskį, Dubravos k., sužeistas nusišovė. Visą jų šeimą rusai išvežė į Sibirą.

Mičiulis Algirdas-*Šalmas* g. 1924 m., iš Pakuonio. Žuvo 1945 06 Ošiškėse.

Pauža Vytautas-*Ožys*, g. 1924 m. Rokelių k., Aukšt. Panemunės vlsč. Geležinio Vilko rnkt. Žiedo kuopos 1-ojo būr. partizanas. Žuvo 1948 01 25 Piliuonos ar Tursono k., pas A. Mažeiką. Buvo vienintelis sūnus.

Stulpinas Boleslovas-*Vytautas Didysis*, g. 1908 m., kilęs iš Pakuonio. Žuvo 1946 06 20 nuo savų rankos nelaimingo atsitiktinumo dėka (dėl partizanų girtuokliavimo). Pačių partizanų slapta palaidotas Margininkų kapinėse.

Kunauskas Simonas-*Vyturėlis*. Besitraukiantis iš Simono Kapočiaus ūkio Margininkų k. buvo sužeistas į plaučius, gydėsi pas Uždavinius, išgijo. Žuvo 1945 m. per šv. Kalėdas Patamulšėlio k. Stasiulevičių ūkyje, sužeistas susisprogdino.

Miliauskas Jurgis-*Sapnas*, g. 1920 m. Vyčiaus k., Aukšt. Panemunės vlsč. Geležinio Vilko rnkt. *Žiedo* kuopos būr. vadas. Žuvo 1950 02 prie Darsūniškio, Kruonio vlsč. Pagal kitas versijas – žuvo 1950 01 19 Vyčiaus k.

Štriupkus Antanas-*Papartis*, g. 1926 m., iš Dangstytės k., Pakuonio vlsč. Buvo suimtas.

Štriupkus Vytautas-*Žaibas*, g. 1928 m., iš Dangstytės k. Žuvo Pakuony.

Deja, laikas negailestingai ištrynė iš atminties kai kurių kitų partizanų vardus ir pavardes, liko tik slapyvardžiai. Buvo būryje partizanai ***Litas*** ir ***Katinas***, kilę kažkur iš anapus Nemuno nuo Darsūniškio. *Litas* – jaunas vaikinas, jo likimas nežinomas. Tik žinoma, kad tėvai buvę neturtingi.

Tais laikais tvyrojo netikrumas, bet kada ir iš bet ko galėjai laukti išdavystės. Būryje buvo toks **Krasauskas Kazys-*Tigras***. Iškart tapo stribu ir juo išbuvo iki 1946 m. Kai perėjo į *Vermachto* būrį, jame išbuvo neilgai, o paskui su tėvu perėjo į gretimai veikusį *Saulės*-A. Aliukevičiaus vadovaujamą būrį. Čia jų pėdos ir dingo. Manoma, kad *Saulės* vyrų buvo sušaudyti, nes ir anksčiau buvo įtarinėjami kaip išdavikai.

D. Kurausko p a s t a b a: B. Uždavinytė aiškina, kad *Katiną* sušaudė patys partizanai, bet iš tikrųjų buvo sušaudytas **Kazys Krasauskas-*Tigras***, g. 1911 m. Vyčiaus k., 1946 m. pabaigoje už bandymą pasitraukti iš partizanų, o **Kazys Viršutis-*Katinas*** žuvo 1947 05 16 Vyčiaus k. per mūšį su rusais.

Būryje buvo šių prisiminimų autorė **Birutė Uždavinytė-Rimienė-*Rūtelė***. Tada ir jos brolis Vytautas gyveno Vyčiaus k., prie pat miško.

<...> Kai mane suėmė 1946 m. vasario 10 d., per „rinkimus“, taip ir nebepaleido, o brolis, grįžęs po 2 dienų, išėjo į mišką. Mūsų šeima palaikė ryšius su partizanais, nuo 1945 m. liepos mėn. tarpininkavo. 1946 m. motina nuvyko į Kauną, nupirko partizanams vaistų ir tvarsliavos. Grįžtančią namo Vaišvydavoje sulaikę stribai rado vaistus. Tada atvyko į namus, darė kratą, viską sujaukė, išdaužė, iššaudė, išpjovė gyvulius ir paukščius. Po šio įvykio ir aš (Birutė) išėjau į mišką brolio Vytauto-*Lakštingalos* pėdomis. Tada man ėjo 19-kti, teko sudėtingas ir pavojingas kelias.

Tą kelią pradėjau *Vermachto* būryje, vėliau teko pabūti kone visoje Tauro apygardoje. Pažinojau partizanų vadus *Žariją*, *Žiedą*, J. Lukšą-*Skirmantą* ir kt. Vaikščiojau ginkluota 5-to kalibro mauzeriu, iš kurio, deja, taip ir neteko iššauti.

Būryje dažniausiai būdavo apie 20 vyrų. Visi buvo jauni, gražūs, vilkėjo lietuviškas karines uniformas, siūtas iš deaginalo medžiagos, avėjo gerais odiniais batais, kurie būdavo didžiausias stribų džiaugsmas ir grobis nušovus partizaną. Dažnai išeidami iš girios būdavo apsisiautę maskuojamosios spalvos paklodėms. Žiemą kai kurie turėjo baltus apsiaustus, kiti apsigobdavo baltomis paklodėmis. Tiesa, pradžioje būrio vadas *Vermachtas*, tarsi patvirtindamas savo slapyvardį, vilkėjo vokišką rudos spalvos, vadinamąją rudmarškinių uniformą, vėliau ją pakeitė į žalią – lietuvišką.

Vyrai buvo labai gerai ginkluoti, nes visi turėjo automatus, dauguma vokiškus, labai patogų, nediduką čekoslovakišką Brno kulkosvaidį. Būrio kulkosvaidininkas buvo Viktoras Kasparavičius-*Čiulbutis*. Kiekvienas turėjo po pistoletą, daugiausia 5-ojo kalibro mauzerius, ilgakotes vokiškas granatas, 2 ar 3 turėjo žiūronus.

Dubravos girioje buvome išsikasę bunkerius. Vienas iš jų buvo Patamulšėlyje ant kalnelio, apie kilometrą nuo miško pakraščio. Tai buvo erdvus bunkeris, kuriame galėjo tilpti beveik visas būrys. Stogas buvo padarytas iš karčių, kurios iš viršaus buvo užmaskuotos samanomis ir spygliais, kad ir iš arti nieko negalėjai pastebėti. Į bunkerį patekdavome pro trumpą urvą ir landą, ant kurios užstatydavom eglutę, kurią vyrai dažnai keisdavo, kad nebūtų apdžiūvusios.

Daug dešimtmečių praėjo nuo tų dienų, tačiau samanomis apaugusi keturkampė duobė miško kalnelyje išliko iki šiol.

Kiek toliau nuo pirmojo, prie keliuko, buvo antrasis bunkeris. Tai buvo maisto sandėlis. Be kitų produktų, partizanai čia laikė ir medaus statinaitę.

Kaip jau minėjau, nedidelis bunkeris buvo ir mūsų (Uždavinių) malkinėje.

Vasarą gyventi miške bunkeriuose nebuvo sunku. Sunkiau žiemą, todėl tuo laikotarpiu partizanai dažniau laikydavosi pas patikimus ūkininkus, o girioje – labiau bėdos verčiami.

Trumpai (tik kelis mėnesius) partizanavo brolis Vytautas-*Lakštingala*. 1946 m. vieną liepos naktį (iš sekmadienio į pirmadienį) kažkas pasibeldė į mūsų trobos langus. Pirmoji prie lango nuėjo motina. Stovėdami gėlių darželyje, pasišviesdami prožektoriais pro viršlangį žvelgė 6 ar 7 vyrai. Jie atrodė keistai: vieni buvo tik lietuviškom kariškom kepurėm ir paprastais drabužiais, kiti su kariškais švarkais ir paprastom kepurėm, įsisegę partizaniškus ženklelius, vienas buvo su vokiška kepure ir švarku. Ginkluoti labai įvairiai: vokiškais ir rusiškais ginklais. Atvykėliai sakėsi esantys nuo Marijampolės krašto išblaškyti partizanai kautynėse su rusais, prašėsi pagalbos, visokeriopo sušelpimo ir ypač prašėsi suvedami su vietos partizanais. Motina jau lyg ir norėjo ką pasakyti, tačiau aš pribėgau prie lango (tada man buvo 17 m.). Atvykėliai man pasirodė labai įtartini. Aš tik įgnybau mamai, kad ta nutiltų, ir pati pradėjau kalbėti su tariamaisiais „Marijampolės partizanais“. Atsakiau, kad apie jokius partizanus nieko nežinome, atvykėlių neįsileisime ir lai nešdinasi ten, iš kur atėjo. O jie išdidžiai nueidami nuo lango dar pareiškė, kad Lietuvos partizanai – ne stribai ir per jėgą į vidų nesilauš. Nueidami specialiai

stengėsi save kuo geriau apšviesti, kad matytųsi lietuviškos uniformos, partizaniški ženkleliai.

D. Kurausko p a s t a b a: pas Uždavinius lankėsi Kauno apskr. MGB sk. legenduota agentų smogikų ĄŽUOLO grupė. Ši grupė kitame, Pavytės k., 1946 m. kovo 10–13 d. sušaudė **Benedikto Juodsnukio-*Žvango*** partizanų būrį.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas dokumento variantas

Iš LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 3, b. 1002.

Apie pradėtas aktyvias priemones Kauno NKGB sk.

<...> Vadovaujantis Vilniuje pasitarime gautais nurodymais ir siekiant išaiškinti partizanų rėmėjų bazes ypač „užkrėstame banditų“ Panemunės vlsč., Kauno apskr., ir siekiant likviduoti pagrindinę *Viesulo* „gaują“, buvo patvirtintas melagingos gaujos (legenduotos) ir jos veiklos Panemunės valsčiuje sukūrimo planas.

Pagal šį planą Kauno NKGB sk. vrš. ALEKSEJEV atrinko 2 operatyvinius darbuotojus (vienas lietuvis, kitas rusas, gerai kalbantis lietuviškai) ir 8 stribus lietuvius, vadovaujamus NKGB sk. oper. įgaliotinio REPŠIO. Po instruktažo ši grupė pagal patvirtintą legendą ir duotą maršrutą pasiųsta į Panemunės vlsč. kaimus.

Legenduotas (melagingas) būrys turi būti pasiųstas aplankyti mums žinomus partizanų rėmėjus, įtariamus palaikančius ryšį su partizanais, apylinkių pirmininkus, palaikančius ryšį su partizanais, mūsų užverbuotus dviveidžius agentus ir atskleisti jų tikrąją praktinę veiklą palaikant ryšius su partizaniniu pogrindžiu.

Be to, legenduotas būrys turi užčiuopti veikiančius prtz. būrius, tarp jų ir *Viesulo*, užmegzti ryšį su partizanais ir sudaryti palankias sąlygas užvesti juos „ant smūgio“.

Spec. grupės darbas kovo 6, 7 ir 8 d. davė teigiamų rezultatų. Neiššifruota ir neįtariama grupė sugebėjo išaiškinti keletą partizanų ryšininkų bei rėmėjų ir mums dar nežinomą partizanų grupę, š. m. vasario 27 d. sušaudžiusią 3 ir anksčiau 2 (istrebitelej) stribus.

Be to, pasisekė parengti susitikimą su *Viesulo* būriu, kuris, susiklosčius palankioms aplinkybėms, gali įvykti artimiausiu metu.

Pridedu pirmąjį (legenduotos) *ĄŽUOLO* grupės pranešimą: **Apie visišką *Žvango* „teroristinės gaujos“ likvidavimą.**

Ketvirtąjį 1945 m. ketvirtį ir ypač 1946 m. pradžioje Kauno apskr. pagausėjo „teroristinių“ aktų prieš sovietinį-partinį aktyvą, kuriuos įvykdė „banditiniai elementai“.

Ypač daug žiaurių (žvėriškų) žmogžudysčių įvyko Panemunės ir Garliavos vlsč., Kauno apskr.

Siekiant aptikti ir likviduoti šioje vietovėje veikiančias „gaujas“, Kauno apskr. NKGB sk. 1946 m. kovo mėn. antroje pirmos savaitės pradžioje įkūrė spec. grupę, veikiančią *ĄŽUOLO* pseudonimu.

ĄŽUOLO spec. grupė buvo pasiųsta į labiau „banditizmu“ užterštas vietoves pagal legendą, atstovaujančią „Geležiniam Vilkui“, patikrinti (prainspektuoti) veikiančius partizanų būrius, jų politinį, moralinį ir kovinį pasirengimą.

Panemunės vlsč. Bulotų, Pavytės, Ražiškių k. spec. grupė gudriai ir greitai užmezgė ryšį su aktyviais *Žvango* būrio rėmėjais bei ryšininkais. Ryšininkų padedama *ĄŽUOLO* grupė užmezgė pokalbį su *Žvango* būrio partizanais ir kovo 10 d. naktį į 11 d. pasikvietė šį būrį į savo štabą.

Žvangas į pasitarimą neatvyko, o atsiuntė 3 savo atstovus, iš kurių 2 įėjo į namą, o trečias liko nuošalėje ir stebėjo aplinką.

Užėję į namą „pas *ĄŽUOLĄ*“ partizanai Maceina Aloyzas, Antano-*Šarka* ir jo brolis Maceina Kazys laikė paruošę ginklus.

Atsidūręs akis į akį su ginkluotais partizanais, *ĄŽUOLAS* nedelsiant priėmė greitą sprendimą ir pistoletu nušovė *Šarką*, o jo brolis Kazys, bandęs bėgti, irgi buvo nušautas čia pat vietoje.

Partizanas Rugienius-*Mėnulis* iš stebėjimo punkto parbėgo į namus ir iš ten su motina atvyko į Panemunės vlsč. NKVD sk. legalizuotis.

Apklausos metu *Mėnulis* prisipažino priklausęs *Žvango* vadovaujamam partizanų būriui ir nurodė bunkerių vietas su ten esančiais partizanais ir ginklais.

Realizuojant šią informaciją, kovo 11 d. naktį į 12 d. Ražiškių k., pas gyventoją Michaliną Štuopienę, buvo rastas bunkeris su partizanais.

Kadangi partizanai atsisakė pasiduoti ir atkakliai pasipriešino, jie visi buvo sunaikinti. Tokiu būdu iš 8 žmonių grupės buvo sunaikinti 5 partizanai:

1) Maceina Aloyzas-*Šarka*;
2) Maceina Kazys-*Bijūnas*;
3) Juodsnukis Antanas-*Žvangas*;
4) Rakauskas Antanas-*Viltis*;
5) Dabkevičius Alfonsas-*Nemunas*.

Suimti:

1) Lenčiauskas Bronius-*Perkūnas*;
2) Randis Vaclovas-*Neris*.

Legalizavosi:

1) Rugienius Kazys-*Mėnulis*.

Be to, sulaikyta 6 ryšininkai ir 14 rėmėjų.

Operacijos metu paimta: 2 rankiniai kulkosvaidžiai; 4 automatai; 12 šautuvų ir pistoletų; 6 granatos; 5 kg tolo; 15 m bikfordo virvutės; 1509 šoviniai; 1 žiūronai ir rašomoji mašinėlė.

Areštuoti partizanai apklausų metu parodė, kad *Žvango* prtz. būrys priklausė *Viesulo* kuopai, kuris nuolat lankėsi šiame būryje. Be to, jie parodė, jog šis būrys įvykdė 6 teroro aktus prieš sovietinį-partinį aktyvą ir „liaudies gynėjus“.

D. Kurausko p a s t a b a: Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. vado Antano Pužo-*Gintaro* raportas Tauro apyg. vadui apie MGB migdomojo preparato „Neptun-22“ panaudojimą.

1949 m. lapkričio mėn. šiuo preparatu „užmigdė“ Vyčio tėvūnijos vadą prtz. Petrą Mockapetrį-*Kairį* ir bandė „užmigdyti“ Gedimino tėv. vadą Joną Šiugždinį-*Anuprą* bei Algirdą Šermukšnį-*Žilviną*, bet jie pabėgo.

Iš partizanų archyvo

(Kalba netaisyta)

LLKS Tauro apyg., Geležinio Vilko rnkt.

V a d a s

1950 06 15; Nr. 7.

Tauro apygardos V a d u i

R A P O R T A S

Pranešu Tamstai, kad Rinktinės rajone yra išduota MVD migdomi nuodai, kad būtų užmigdyti LKP. Nuodai įpilami į įvairius skysčius: įvairius gėralus, pieną, vandenį ir kt. Pilstoma juos panaudoti ir maisto produktuose. Nuodus išgėrus, laike 3–5 minučių jie pradeda veikti, smarkiai kala ir raižo širdį, ima svaigti galva ir prasideda nualpimas – užmigimas. Vienam asmeniui pakanka 2–3 lašų. Jie yra bespalviai.

Pasirašo: RnV *Gintaras* (Antanas Pužas)

Versta iš rusų kalbos

Adaptuotas dokumento variantas

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 18, b. 10.

Vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojui generolui majorui drg. KAPRALOVUI, valstybės saugumo liaudies komisarui drg. JEFIMOVUI.

Kaip žinoma, Kauno apskr. Panemunės vlsč. ypač rinkimų metu ir po jų *Viesulo* vadovaujama „gauja“ tęsė aktyvius veiksmus vykdydama teroristinius išpuolius ir plačiai paskleisdama antisovietinius lapukus.

Paskutinis reikšmingiausias išpuolis įvykdytas vasario 27 d., kai iš pasalų buvo užpulta Panemunės vlsč. NKVD sk. „liaudies gynėjų“ grupė. Tuo metu „gauja“ neaptikta ir, kokia „gauja“ įvykdė užpuolimą, nenustatyta.

Siekiant suduoti lemiamą smūgį „gaujoms“ šiame valsčiuje ir išaiškinti „gaujų“ remiamą pogrindį Panemunės vlsč., Kauno apskr. NKGB sk. viršininkas ALEKSEJEV, vadovaudamasis drg. TKAČENKOS nurodymu, gautu Vilniaus m. pasitarimo metu, sudarė spec. grupę „Geležinis Vilkas“, kurią sudarė 10 žmonių, vadovaujamų Kauno apskr. NKGB sk. oper. įgaliotinio vyr. ltn. REPŠIO (grupei suteiktas pseudonimas „Geležinis Vilkas“, o partizanams prisistatinėjo kaip ĄŽUOLO būrys – *R. K.*).

Smulkiau apie tai išdėstyta mano pastarųjų penkių dienų ataskaitoje. S/g (spec. grupė) „Geležinis Vilkas“, veikdama nuo kovo 6 iki 12 d., išaiškino mums nežinomą 7 „banditų“ grupę, vadovaujamą *Žvango*, kuri priklausė *Viesulo* vadovaujamam būriui ir š. m. vasario 27 d. užpuolė ir nužudė „liaudies gynėjus“.

Spec. grupė išaiškino daugiau kaip 27 ginkluoto pogrindžio ryšininkus ir rėmėjus ir per juos užmezgė ryšį su *Žvango* būriu.

Š. m. kovo 10 d. spec. grupė susitiko su dviem „gaujos“ atstovais ir juos likvidavo. Trečias „banditas“ š. m. kovo 10 d. legalizavosi ir apklausos metu nurodė bunkerių vietas, kuriuose pakartotinės operacijos metu 1946 03 11 buvo užklupta ir likviduota *Žvango* „gauja“.

Tokiu būdu spec. grupei, vadovaujamai drg. REPŠIO, pasisekė:

1) iškviesti ir visiškai likviduoti „teroristinę“ *Žvango* „gaują“;

2) iškviesti 27 ryšininkus ir rėmėjus, iš kurių 14 areštuota. Likusiųjų areštai tęsiami.

Spec. grupės vadovas REPŠYS išradingai atliko čekistinius veiksmus ir parodė vyrišką drąsą. Likęs vienas su dviem „banditais“, kurie prieš jį laikė nusitaikę pistoletus, vieną „banditą“ nušovė ir sudarė sąlygas likviduoti antrąjį.

Už sėkmingą spec. užduoties įvykdymą, kurios metu buvo likviduota „gauja“ su gerokai reikšmingesne ginkluote ir išaiškintas „gaujos“ rėmimo pogrindis Panemunės vlsč., prašau jūsų įsakymu apdovanoti:

1) grupės vadovą – vyr. ltn. REPŠĮ KAZĮ – mėnesiniu ančdėliu (priedu – *red. pastaba*) ir padėka;

2) jo pavaduotoją – Seredžiaus vlsč. NKVD sk. viršininką SERGEJEVĄ ANATOLIJŲ – 500 rb premija ir padėka;

3) „liaudies gynėją“ JANKŪNĄ – 400 rb premija ir padėka;

4) likusius spec. grupės kovotojus, vlsč. NKVD sk. „liaudies gynėjus“: ANTANAITĮ KAZĮ, RAKAUSKĄ ANTANĄ, MILCHERĮ BOLESLOVĄ, TAKAUSKĄ ZENONĄ, TAKAUSKĄ MODESTĄ (lietuviška pavardė yra tik STAKAUSKAS – *R. K.*), ULINSKĄ VLADĄ ir NEKRASUS (tiksliau lietuviškai gal būtų NEKROŠIUS? – *R. K.*) po 300 rb premijoms ir padėkomis;

5) Kauno apskr. NKGB sk. viršininką mjr. ALEKSEJEVĄ už grupės suorganizavimą, vadovavimą jai ir sėkmingą viso skyriaus darbą – koviniu ginklu arba laikrodžiu;

6) Panemunės vlsč. NKVD sk. viršininką VIETELKINĄ ir Jonavos vlsč. NKVD viršininką vyr. ltn. LUZGINĄ, dalyvavusius praėjusiose operacijose likviduojant „gaujas“ – po 300 rb premijomis ir padėkomis.

Įsakymą su jūsų sutikimu ir pinigus apdovanojimui prašau išsiųsti man 1946 03 13 per Vilniuje esantį mjr. BERKOVIČIŲ.

Be to, atsižvelgiant į tai, kad grupės kovotojų dalis, tarp jų REPŠYS ir SERGEJEVAS, operacijos metu sunešiojo savo apavą, prašau skirti 4 poras aulinių batų, kurie bus reikalingi ir kitose grupės operacijose. Grupė šiandien, kovo 13 d. naktį, mano pasiųsta vykdyti naują uždavinį į kitą vietą.

Pasirašo: Kauno apskr. NKGB sk. v-kas mjr. ALEKSEJEV
1646 03 12

Be to, pastebėjau, kaip pagrindinis atvykėlių būrys (apie 20 vyrų) prisijungė prie pirmųjų. Iki tol, matyt, stovėjo miško pakraštyje priedangoje.

Dabar tegalvojau viena: kaip sulaukti ryto, nubėgti į mišką ir bunkeryje esantiems *Vermachto* būrio vyrams, tarp kurių yra ir mano brolis *Lakštingala*, pranešti apie gresiantį pavojų, kad vyrai kuriam laikui pasitrauktų toliau į girią.

Tą pačią naktį atėjūnai nuėjo pas mūsų kaimynus Vaitkevičius. Čia jiems sekėsi daug geriau. Vaitkevičienė priglaudė, suslėpė tariamus partizanus, leido jiems net bunkerį išsikasti, žadėjo suvesti su *Vermachto* vyrais.

Rytą Vaitkevičienė, atėjusi pas mus, paklausė, ar naktį nebuvo atėję partizanai nuo Marijampolės prašyti pagalbos. Sužinojusi, kad buvo ir kokį atsakymą gavo iš mūsų, ji mane gerokai išbarė, kad esu piemenė ir nesuprantu, ką darau. Deja, už

pernelyg didelį pasitikėjimą ir pagalbą „banditams“ Vaitkevičiams buvo atitinkamai atseikėta: Vaitkevičius buvo suimtas. Kaip vėliau paaiškėjo, provokatoriai dar kokią savaitę siautėjo apylinkėje, kur taip pat rado kelis patiklesnius žmones.

Tą patį pirmadienio rytą aš nubėgau į mišką ir bunkeryje esantį *Vermachtą* bei jo vyrus perspėjau apie pavojų. Vyrai nusprendė kuriam laikui pasitraukti iš pavojaus zonos į saugesnes vietas miške, tačiau kažkodėl jie sumažino budrumą ir įvyko nelaimė. Brolis Vytautas-*Lakštingala* ketvirtadienį priešpiet nusprendė aplankyti pagiryje esančius savo namus. Tuo tarpu po kaimą jau siautėjo tikraisiais NKVD drabužiais persirengę tariamieji „partizanai“, prie mūsų namų jau nuolat budėjo.

Staiga mes su motina prie pat namų pamiškėje esančiame eglynėlyje išgirdome automato serijas. Po kiek laiko į kambarį įėjo NKVD kapitonas ir atsinešė lietuvišką kareivišką kepurę, naujus odinius batus ir vokišką automatą, ant kurio vienos pusės buvo išbraižyti žodžiai: „Dievas su mumis“, o ant kitos – *Lakštingala*. Iš to supratome, kad Vytautas žuvo. Pasirodo, brolis, eidamas namo, pamiškėje pamatė kareivius, ėmė bėgti ir eglyne žuvo.

Aš pati norėjau nuvežti brolio kūną prie Panemunėje esančio stribyno, tačiau niekaip negalėjau pagauti arklių. Tada kareiviai įsakė kinkyti arklį kaimynui Vaitkevičiui ir jis brolio palaikus nuvežė į Panemunę. Ten kelias dienas laikė ant grindinio, po to užkasė Panemunėje ant kalno likusiam nuo karo apkase. Vėliau ten dar atvežė ir karklyne užkasė 4 ar 5 žuvusius partizanus. Žmonės kalbėjo, kad kažkas naktį partizanus iškasęs ir palaidojęs Panemunės kapinėse, deja, kapas nežinomas.

Spėjama, kad buvo ir kitokių provokatorių. Vieną dieną pas mus atėjo Paužienė, gyvenanti Rokeliuose, kurios vienturtis sūnus Vytas Pauža-*Ožys* buvo *Vermachto* būryje, ir atsinešė didelį voką, kuris buvo užantspauduotas penkiais, šarlaku užlietais antspaudais. Vokas buvo iš saugumo. Ji pasakojo, kad atvyko NKVD dalinys, padarė pas juos kratą, viską suvertė, bet nieko neradę išvykdami, matyt, netyčia pametė voką. Kiek tuo jos pasakytu žodžiu „netyčia“ galima buvo tikėti, neaišku ir tada, ir dabar. Rodos, moteris patikima, juk sūnus partizanas, bet juk ir NKVD-istai „netyčia“ savo dokumentų nepalieka.

Taigi, atplėšus voką ir perskaičius jame buvusį laišką, daug kas paaiškėjo. Laiške buvo labai dėkojama gretimo partizanų būrio vadui *Saulei* už suteiktą didžiulę paramą išaiškinant ir likviduojant partizanus mūšyje Gervenupyje: „Siunčiame jam linkėjimus ir tikimės, kad jis suteiks NKVD dar didesnę paramą nei iki šiol.“

Šių ir gretimų apylinkių žmonėms buvo gerai žinoma, kad bebaimis ir savo žygiais jau legendiniu tapęs mirtinas bolševikų priešas *Saulė* NKVD-istams tikrai netarnaus. Todėl buvo galima manyti, jog šiuo laišku NKVD-istai siekė sukompromituoti *Saulę* gyventojų ir *Vermachto* partizanų akyse, galbūt *Vermachto* vyrus nuteikti prieš *Saulę* ir jo būrį ir pabandyti juos likviduoti *Vermachto* būrio partizanų rankomis. Deja, nė vieno tikslo bolševikai šiuo metodu nepasiekė.

1945 m. šiose apylinkėse prasidėjo dideli siautimai. Tada ir *Vermachto* būrys patyrė pirmus didesnius nuostolius. Įsimintinas susišaudymas, vykęs 1945 m. rugsėjo 13 d. Tą rytą mūsų, Uždavinių, šeima buvo namuose, kai iš kaimo pusės aš netikėtai išgirdau ilgas kulkosvaidžių serijas. Po kurio laiko pasigirdo ir atsakomosios serijos, matyt, paleistos partizanų. Vėliau viskas paaiškėjo. Pasirodo, tą rytą

kaimą netikėtai užplūdo rusų NKVD garnizonas, kuris, vedamas stribų, pradėjo „šukuoti“ link pamiškės. Partizanai tą dieną buvo apsistoję pas Simoną Kapočių, vadinamojoje dvylikmargėje (turėjo 12 margų žemės), ir per vėlai pastebėjo kareivius. Kai jie pradėjo bėgti iš sodybos, į juos arčiau nei už kilometro atstumo „kalė“ kareiviai iš kulkosvaidžių ir automatų. Pirmas išbėgęs krito Viktoras-*Čiulbutis*. Nubėgusį netoli pamiškės kulkos pakirto Motiejų Juodį-*Zuikutį*. Viena kulka kliudė ir Simoną Kunauską-*Tautmylį*, bet jam vis tik pavyko pabėgti į mišką.

Pasiekę pamiškę, partizanai pasistatė kulkosvaidį ir užsvilino kareiviams. Tą naktį partizanai atnešė sutvarstytą sužeistą *Tautmylį* ir nugabeno į malkinėje esantį bunkerį. Man teko jį slaugyti. Kulka jam kliudė dešinį šoną žemiau šonkaulių ir išėjo pro nugarą. Net daktarą iš Kauno buvo atvežę, kuris apžiūrėjo žaizdą, patarė, kaip perrišinėti, ir išvyko. Geras buvo žmogus. O *Tautmylis* sveiko ir per kelis mėnesius, iki rudens bunkeryje visai išgijo, o pasveikęs vėl išėjo į girią. Deja, vėliau žuvo kaip ir daugelis jo bendražygių...

D. Kurausko p a s t a b a: 1945 12 27 čekistų operatyvinėje suvestinėje Nr. 00189, rašoma:

„<...> 1945 12 26, 20 val., Rokelių k., Panemunės vlsč., 137 artileristų grupės KA (Raudonosios armijos) brigada, vadovaujama ltn. VAVILOVO, susidūrė su nežinomu 5 partizanų būriu. Ltn. VAVILOVUI vieną partizaną bandant paimti gyvą, pastarasis savo granatomis susisprogdino, o granatų skeveldros sužeidė ltn. VAVILOVO ranką. Kiti partizanai pasislėpė. Paimtas 1 automatas. Toliau pagal situaciją veikia NKVD oper. grupė, vadovaujama mjr. ALEKSEJEVO. Pažymą pasirašo: plk. JEGOROV ir pplk. GRICAJEV.“

Šioje oper. suvestinėje minima, kad pas S. Kapočių sunkiai sužeistas į plaučius prtz. *Tautmylis*-Simonas Kunauskas susisprogdino antrąją šv. Kalėdų dieną Rokelių k. pas Stasiulevičienę.

Didelis susišaudymas, trukęs kelias valandas, įvyko Margininkuose 1945 m. gegužės mėn., rusų pergalės prieš Vokietiją dieną. Kaime pas ūkininkus apsistojo 2 dideli partizanų būriai, iš viso apie 200 vyrų: vienas pas Strašinską, kiti pas Elviką. Jų pėdomis atsekė, o gal kas ir paskundė NKVD kariuomenės dalinys, kuris apsistojo pas ūkininką Rimą („Mačkerį“) ir įsitvirtino už plytų krūvų. Įvyko susišaudymas. Vėliau žmonės kalbėjo, kad žuvo jaunas partizanas, buvęs vargonininkas. Apie daugiau aukų iš vienos ar kitos pusės žinių nėra.

Didelę žalą partizanams padarė degtinė. Partizanų vaišinimasis dažnai peraugdavo į besaikį girtavimą, kuris atnešė daug nelaimių ir partizanams, ir kaimo žmonėms. 1946 m. pas ūkininką Burčių buvo atvarytas kirsti miško ir ruošti medieną nedidelis rusų kareivių dalinys, kuriame buvo įvairių tautybių kareiviukų (tarp jų ir latvių). Jie gyveno ir miegojo Berčiaus kluone. 1946 m. spalio 2 d. naktį pas Burčių pasigirdo stiprus beldimas į duris. Atidarius į vidų suvirto girti partizanai: vadas *Vermachtas*, jo brolis *Šarūnas* ir keletas kitų. Visi buvo girti. Partizanai triukšmavo, net šaudė kambaryje. Sužinoję, kad svirne yra kareivių, visi suvirto į kiemą ir įsakyti vado į svirną atidengė kulkosvaidžio ugnį. Kareiviai greit subėgo ir sugulė svirne ant aukšto, o partizanai, vadui reikalaujant „mušti“ pažeme, pylė seriją po serijos palei svirno pamatus. Iš svirno per tą laiką nepasigirdo nė vieno atsakomojo šūvio. Staiga partizanai pastebėjo, kad jų būrio partizanas Stulpinas nuo Pakuonio – guli nušautas sode po obelimi. Tada vadas ėmė šaukti, kas šovė, kas šovė, bet taip

ir neišaiškėjo, kas jį nušovė. Kadangi iš svirno neatsišaudė, buvo aišku, jog girtų partizanų išdaigos baigėsi nelaime. Pasiėmė draugo kūną ir, nusinešę į mišką, kitą naktį palaidojo Margininkų kapinėse, pastatė medinį kryžių. Deja, po keleto metų kryžių kažkas nuo kapo nuėmė ir dar ilgai jis buvo atremtas į kapinių tvorą, o į tą kapą palaidojo kitą žmogų. Taip partizano kapo ir neišliko.

Pas ūkininkus brolius Andrių ir Bronių Rimus dažnai ateidavo Margininkų klebonas Banionis, kuris turėjo medžioklinį šautuvą. Visi susirinkę mėgdavo pašaudyti. O netoliese, ūkininko Juozo Kapočiaus kluone, buvo bunkeris, kuriame beveik nuolat gyveno *Vermachto* vyrai ir pats vadas. Kaime aidintys šūviai partizanams keldavo nerimą. Vieno tokio šaudymo metu pas Rimus ir užgriuvo girti partizanai su savo vadu ir taip ėmė šokdinti šeimininkus, kad net ir dabar šiems nemalonu prisiminti, net norėjo sušaudyti. Laimė, kad pas netolimą ūkininką Burčių tuo metu buvo užėjęs *Vermachto* brolis *Šarūnas*, kuris tuo metu nebuvo girtas ir atskubėjęs užgesino „ugnį“. Apramino įkaušusį brolį ir kitus partizanus, todėl apsieita be aukų, kartu baigėsi ir kunigo pasišaudymai. Kiek vėliau pas Rimus, kurie turėjo išvarę bidoną samagono, gyveno *Vermachtas* su visu būriu gal savaitę, kol išgėrė visą bidoną, o gerokai išgėręs *Vermachtas* Rimams prasitarė: „Padėkokit kaimynui,“ – atseit Kapočiui, kuris tada lyg ir liepęs užpakalį „patarkuoti“ už šaudymą.

Mane suėmė Kaune, tada aš turėjau pasą Česėkaitės Elzbietos pavarde. Saugumo požemiai, kalėjimas, už atkaklų tylėjimą dažni karceriai, gyvenimas kameroje kartu su provokatore, nežmoniški kankinimai, bet duotą priesaiką išlaikiau, nė vieno draugo, bunkerio ar slaptažodžio neišdaviau. Nuteisė 7-eriems m. lagerio, kuriuos atbuvau iki paskutinės dienos.

Iš LYA (KGB arch), f. K-1, ap. 58, b. 13473

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti dokumenų variantai

NUTARIMAS dėl tardymo laiko ir kaltinamųjų suėmimo laiko pratęsimo
1947 m. liepos 14 d. Kaunas

Aš, Kauno apskr. MGB sk. tardytojas ltn. PONOMARIOV, peržiūrėjęs kaltinamųjų Uždavinytės Birutės, Petro, ir Venckaitytės Aldonos, Kazio, baudžiamosios bylos Nr. 10375 tardymo medžiagą (kaltinamos pagal RTFSR BK str. 17–58–1a ir 458–11), radau: 1947 m. gegužės 14 d. Kauno apskr. MGB sk. už ryšį su ginkluotomis antisovietinėmis „gaujomis“ areštavo ir patraukė baudžiamojon atsakomybėn **Uždavinytę Birutę, Petro**, pagal kurios parodymus už ryšį su partizanais 1947 m. birželio 14 d. buvo areštuota ir **Venckaitytė Aldona, Kazio**.

Uždavinytė Birutė, gyvendama Vyčiaus k., Aukšt. Panemunės vlsč., nuo 1945 m. pasirodė kaip aktyvi ginkluoto antisovietinio *Vermachto* partizanų būrio ryšininkė, kuriam priklausė ir jos brolis Uždavinys Vytautas-*Lakštutis*, o jos tėvai aktyviai rėmė nurodytą būrį. Dėl tos priežasties ji ir jos tėvas Uždavinys Petras Kauno apskr. MGB sk. 1946 m. pavasarį buvo ateštuoti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau tardymo metu Uždavinytė savo nusikalstamą veiklą nuslėpė, todėl, pritrūkus įrodymų, byla nutraukta ir ji 1946 m. birželio mėn. buvo paleista į laisvę.

Bet grįžusi iš kalėjimo vėl užmezgė ryšį su *Vermachto* partizanų būriu ir kartu su savo motina Uždaviniene Ona teikė visokeriopą pagalbą partizanams, dėl to Uždavinienė Ona taip pat buvo areštuota ir MVD karo tribunolo nuteista 10-čiai m. pataisos darbų lagerio, o Uždavinytė Birutė po motinos arešto ėmė slapstytis. Gyvendama nelegaliai, iki pat arešto dienos pradžioje buvo *Vermachto* būrio ryšininkė, po to perėjo į *Šarūno* vadovaujamą ginkluotą būrį, kur taip pat dirbo ryšininke *Rūtelės* slapyvardžiu, turėjo fiktyvų pasą Česėkaitės pavarde, su kuriuo 1947 m. gegužės 8 d. kartu su Venckaityte Aldona ir buvo sulaikytos Kauno mieste.

Sulaikymo metu pas Venckaitytę rasta antisovietinių dainų, kurias jai buvo perdavusi Birutė Uždavinytė, bet, kadangi apklausos metu Uždavinytė ir Venckaitytė pareiškė viena kitos nepažįstančios ir susipažinusios atsitiktinai autobuse, Venckaitytė buvo paleista.

Nustatinėjant Venckaitytės asmenybę, pasirodė, kad 1946 m. birželio mėn. čekistinės-karinės operacijos metu sunaikinus *Vermachto* stovyklą Vaišvydavos miške, viename iš paliktų krepšių, priklausiusių *Vėjui*-Pranui Karaliui, rastos Venckaitytės nuotraukos ir jos laiškas partizanui *Vėjui*. Tai leido įtarti Venckaitytę palaikant ryšį su partizanų būriu ir tai patvirtina Uždavinytės parodymai, kuri tardymo metu teigė, kad Venckaitytė, gyvendama Kaune, tikrai turėjo intymų ryšį su partizanu *Vėju*.

Be to, jai žinoma ir tai, anot Genės Rudžinskaitės, kuri šiuo metu slapstosi, kad Uždavinytė pati su *Šarūno* būriu buvo atėjusi į Venckaitytės tėvų ūkį Balsėnų k., Prienų apskr., kur susitiko su pastarąja. Šiuo pagrindu Venckaitytė 1947 m. birželio 14 d. Kauno apskr. MGB sk. buvo areštuota ir patraukta baudžiamojon atsakomybėn vienoje byloje su Uždavinyte. Tačiau tardymo metu apie savo nusikalstamą veiklą nutyli ir neigia palaikanti ryšį su partizanais. Be to, teigia, kad partizano *Vėjo* ji visai nepažįstanti, o Uždavinytė su partizanais jos tėvų namuose niekada nebuvo. Kadangi tardymo laikas ir Uždavinytės laikymas suimtą baigiasi, o Venckaitytė areštuota mėnesiu vėliau ir tardymo bylą laiku užbaigti nėra galimybės, būtina sužinoti partizano *Vėjo*-Karaliaus Prano duomenis ir dokumentaliai liudininkų parodymų keliu patvirtinti, ar tikrai Venckaitytė jį pažįsta. Tam būtina išvykti į kitą apskritį ir reikia daugiau laiko...

R. K. p a s t a b a: kaltinamųjų suėmimo laikas pratęsiamas, o į jų kamerą pasodinama MGB kamerinė agentė *Roza*, kuri iš merginų išgaudavo reikiamą informaciją. Vienas iš kamerinės ag. *Roza* agentūrinių pranešimų.

Ag. *ROZA* agentūrinis pranešimas: 1947 06 04.

Priėmė: ltn. UKANOV ir Kauno apskr. MGB sk. tardytojas ltn. PONOMARIOV.

<...> Atėjusi iš apklausos Uždavinytė buvo labai susijaudinusi todėl, kad tardytojas apie ją labai daug žino, t. y. apie jos ryšį su partizanais nuo 1946 m. po pirmojo arešto iki paskutinio, ir pareiškė, kad tardytojas jai pateikė tikrus faktus. Tardytojas jai pasakė, jog *Šarūno* rinktinės vadas areštuotas ir duoda apie ją parodymus, bet ji tuo netiki ir pasakė neva kalėjime sužinojusi, kad areštuotas apygardos rnkt. vado *Žaliuko* (Algirdo Varkalos) tėvas ir partizanas *Papartis*. Be to, ji mano, kad gali būti areštuotas pats *Žaliukas*, kurio vardas Algirdas.

Uždavinytė galvoja, jog šie partizanai duoda apie mus parodymus, ir pareiškė vis vien nieko nepasakosianti tardytojui.

Toliau Uždavinytė papasakojo, kad ji 1947 m. žiemą (prieš priesaiką) kuopos vado *Šarūno* buvo pasiųsta pas rnkt. vadą *Žaliuką* gauti įvairių įsakymų, nes *Šarūno* būrys priklauso *Žaliuko* vadovaujamai rinktinei. Uždavinytė pasakė, jog pas *Žaliuką* praleidusi keletą dienų, tada *Žaliukas* per vienus pietus jai pasakė, jog kartą jis radijo siųstuvu susisiekė su užsieniu ir pasiteiravo, kokios ten aplinkybės, kaip veikti Lietuvos partizanams, taip pat prašė atsiųsti ginklų. Užsienis atsakė: „Laukite, tęskite darbą, pavasarį būsite išlaisvinti“ ir pažadėjo lėktuvais pristatyti ginklų. Po šio pokalbio *Žaliuko* būrys pasitraukė į kitą vietą, nes bijojo, kad sovietų žvalgybos organai galėjo girdėti tą pokalbį. Pavieniai partizanai toje vietoje lankėsi ir po kurio laiko ten rado daug amerikietiškų ginklų, numestų iš parašiutų. Šiuo klausimu *Žaliukas* sušaukė pasitarimą, kuriame dalyvavo ne visi partizanai, bet Uždavinytė turėjo garbės išklausyti. Be to, Uždavinytė papasakojo, kad Lietuvoje veikia 5 ar 6 partizanų apygardos: BIRUTĖS, VYTAUTO, KĘSTUČIO, TAURO ir ŠARŪNO, taip pat yra sudarytos rinktinės: Geležinis Vilkas, Žalgiris. Būrys *Vermachtas-Merkys* įeina į BIRUTĖS apygardą ir į Žalgirio rinktinę. *Šarūno* būrys priklauso TAURO apygardos Geležinio Vilko rinktinei.

R. K. p a s t a b a: neaišku, kas čekistams pateikė tokią klaidingą informaciją: ar ag. *Roza*, ar Uždavinytė. Šiandien jau visi puikiai žino, kiek partizanų apygardų buvo pokario Lietuvoje ir kokios rinktinės jose veikė. Ag. *Rozos* pateikiama informacija gerokai klaidinga. Tai rodo, kad ir pati Uždavinytė tiksliai nežinojo partizanų struktūrinių vienetų, veikusių Lietuvoje.

Toliau kalbėdama Uždavinytė aiškino, kad partizanų būriai ir kuopos be rinktinės leidimo (užduoties) negali vykdyti užpuolimo. Pavyzdžiui, *Žaliukas* gali duoti įsakymą užpulti tuos gyventojus, kurie nepadeda partizanams, vietoves, kuriose įsikūrę kolūkiai, taip pat sovietinių organų būstines. Be rinktinės įsakymo patys partizanai to daryti negali. Rinktinė būriams paruošia antisovietinių lapukų ir proklamacijų. Visus įsakymus partizanai taip pat gauna iš rinktinės.

Be to, Uždavinytė pasakojo, jog *Šarūno* būrys laikosi Vaišvydavos miške, Aukšt. Panemunės vlsč. arba Vyčiaus k. pas valstiečius, kur įrengti bunkeriai.

Kiekvienas būrys veikia nustatytoje vietovėje, kuri padalyta ne tik pagal miškus, bet ir pagal kaimus bei valsčius. Ji taip pat minėjo dar vieno *Šarūno* rnkt. būrio partizanų vadą slapyvardžiu *Liepsna* (Aglinskas Pranas) ir eilinius partizanus: *Orelį*; *Vėją* (Karalius Pranas); *Serbentą* (Simanavičius Bronius) ir kt. Ji teigė žinanti apie 600 partizanų.

Į *Šarūno* būrį Uždavinytė perėjo 1946 12 09, o priesaiką priėmė 1947 08 06, gyveno su fiktyviu pasu, kurį jai padarė *Šarūnas*.

Uždavinytė taip pat papasakojo apie partizanų konspiraciją: kai būriui, gavusiam užduotį, reikia pereiti į kitų partizanų teritoriją, būtinai pasakomas slaptažodis (parolė), kad nesusidurtų su užsimaskavusia pasala.

Kad nebūtų įtarimų, bunkerius partizanai įsirengia ne tik stambiuose ūkiuose, bet ir pas neturtingus valstiečius. Visi Vyčiaus k. valstiečiai padeda partizanams ir

paminėjo vieną valstietį pavarde Banionis iš Vyčiaus k., kuris ypač daug padeda partizanams. Taip pat aktyviai partizanus remia Aldona (Venckaitytė), kuri buvo sulaikyta kartu su ja. Ji partizanams perduoda įvairias žinias ir draugauja su prtz. *Vėju*, į jos namus partizanai ateina labai dažnai.

Apie save Uždavinytė sakė, jog ji partizanams praneša apie vykdomas karines operacijas ir apie sovietinės valdžios bendradarbių pasirodymą.

Kartą MVD organų darbuotojai buvo pas vieną valstietį, apie tai buvo pranešta partizanams ir jie juos užpuolė. Po to namų šeimininkus areštavo, o ūkį norėjo konfiskuoti, namą ir daržinę norėjo perkelti į kitą vietą. Apie tai sužinojo partizanai ir Uždavinytė, jų nurodymu, ūkį padegė, kad pastatų neišvežtų.

Kai jos tėvas dar nebuvo areštuotas ir buvo gyvas brolis *Lakštutis*, jie sugalvojo išklijuoti atsišaukimus milicijos darbuotojams, kad šie mestų darbą sovietinės valdžios organuose, o jei nemes – partizanai pradės naikinti jų antruosius šeimos asmenis. Ji pati pavakare išklijavo lapukus, kad gyventojai juos pastebėtų vakare nuo 11 val. iki 5 val. ryto.

Be to, iš kažkokio majoro, gyvenančio Šančiuose, ji partizanams gavo keletą porų kariškų mundurų, o iš vieno amerikiečio, taip pat gyvenančio Kaune, Šančių priemiestyje, partizanai gavo švaraus popieriaus.

Kaune partizanams padeda Raudonojo Kryžiaus ligoninėje dirbantis gydytojas Sankūnas, med. seserys Nausėdaitė ar Osenaitė Lionė ir Merčytė, kurios gydė partizaną Banionį Vytautą ir sužeistą *Vėją*.

Nurodyti asmenys žinojo, kad sužeistieji yra partizanai, taip pat pažinojo ir Uždavinytę kaip partizanų ryšininkę. Ji vaikščiojo į Raudonojo Kryžiaus ligoninę ir pranešinėjo sužeistiesiems apie partizanų būrį.

Pasirašo: ag. *Roza*

Pagal kaltinamąją išvadą, kurią 1946 m. gegužės 27 d. patvirtino Kauno MGB sk. vrš. VORONCOV, kaltinamoji Uždavinytė Birutė, Petro, kaltinama pagal RTFSR BK 58–12 str.

<...> 1946 m vasario mėn. Kauno MGB sk. buvo areštuota Uždavinytė Birutė, Petro, ir patraukta baudžiamojon atsakomybėn.

Tyrimų metu nustatyta, kad Uždavinytė, turėdama „banditą“ tėvą slapyvardžiu *Kelmas*, karinio tribunolo nuteistą 10-čiai m. pataisos darbų, ir brolį „banditą“ slapyvardžiu *Lakštutis* (ieškomas) teikė jiems pagalbą ir žinojo apie jų „banditinę“ veiklą.

Nuo 1945 m. rudens jos tėvo ūkyje, kuriame gyveno ir ji pati, veikė *Vermachto* „banditų gaujos“ štabas. Produktus „banditams“ tiekė ir Uždavinytė.

<...> Apklausos metu pagal jai pateiktus kaltinimus pagal RTFSR BK 58–12 str. kalta prisipažino, bet karo tribunolo teismo posėdyje savo parodymų atsisakė.

<...> Pateikus kaltinimą ir daiktinius įrodymus, remiantis liudininko Štriupkaus parodymais, Uždavinytė prisipažino kalta.

<...> Pateikus kaltinimą, Venckaitytė kalta neprisipažino, bet buvo demaskuota remiantis kaltinamosios Uždavinytės, K. I. Venckaičio parodymais ir pateikto paketo daiktiniais įrodymais.

<...> Baudžiamąją bylą Nr. 10375, pagal kurią kaltinamos Uždavinytė Birutė, Petro, ir Venckaitytė Aldona, Kazio, persiųsti nagrinėti SSRS MGB ypatingajam pasitarimui (vadinamajai Maskvos „Trojkai“ – *R. K.*).

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministerija siūlo bausmę skirti pataisos darbų lageryje: Uždavinytei – 10, Venckaitytei 7-erius metus.

Apie MGB agentę JŪRĄ, jos brolį MGB ag. BALDĄ, jų veiklą ir MGB-istų planus

D. Kurausko p a s t a b a: 1947 09 03 Tauro apyg. GV rnkt. 4-ajai kuopai (Pakuonio partizanų) Prienų apskr. MGB sudarė agentūrinę bylą pavadinimu NEDOBITYJE („Neužmuštieji“).

Rugsėjo mėn. užverbuota Pakuonio vlsč. Žuvintos k. gyventoja Ona Čepulionytė, g. 1926 m., MGB ag. pseudonimu *Jūra*, o per ją užverbuotas 4-osios kuop. 1-ojo būrio partizanas Vytas Čepulionis-*Vytenis*, g. 1924 m., vidiniu MGB agentu pseudonimu *Baldas*. Taip per seserį agenę *Jūrą* Prienų MGB-istai planavo palaikyti ryšį su vidiniu agentu *Baldu*.

Ona Čepulionytė buvo Pakuonio vlsč. MGB oper. įgaliotinio ltn. Šlamiškio draugė. Archyvuose yra nemažai pažymų apie MGB ag. *Jūros* ir jos brolio partizano *Vytenio* – MGB ag. *Baldo* veiklą. O. Čepulionytė buvo nuteista partizanų karo lauko teismo ir pakarta 1948 05 05, o jos brolis V. Čepulionis žuvo kartu su kitais 3 partizanais mūšyje su MGB kariuomene 1948 m. balandžio mėn.

Monikos Zagurskaitės-Zujienės sesuo su partizanu *Vyteniu* (pabroliu) dalyvavo partizanų Simonavičiaus-*Serbento* ir ryšininkės Sabastijauskaitės vestuvėse. Apie tai savo prisiminimuose rašo M. Zagurskaitė-Zujienė.

Išrašai iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1413.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti pažymų variantai

<...> Prienų MGB sk. agentai, sekantys 51-ąją (Pakuonio) kuopą: MGB ag. ***Čeka***; MGB slaptas informatorius ***Garinis***; MGB slaptas informatorius ***Šluotražis*** (*Šluotražis* artimai bendravo su Ona Čepulionyte ir padėjo ją užverbuoti agente ***Jūra*** – *D. K.*).

<...> Onos Čepulionytės užverbavimo planas: Ag. *Šluotražis* palaiko gerus santykius su partizano *Vytenio* seserimi Ona Čepulionyte, gyvenančia Žuvintos k., Pakuonio vlsč. ir palaikančia ryšius su savo broliu. Agentui *Šluotražiui*, kaip prijaučiančiam partizanams, duota užduotis, rasti kaime Čepulionytę, įgyti jos pasitikėjimą ir per ją nustatyti partizanų būrio dislokacijos vietą.

<...> Vidiniu prtz. būrio MGB agentu ruošiamas Čepulionytės Onos, Andriaus, g. 1926 m., brolis. Pokalbio su ja metu nustatyta, kad jis yra partizanas *Vytenis* ir jie susitikinėja.

<...> Šiuo pagrindu renkama visa įmanoma Čepulionytę kompromituojanti medžiaga tam, kad ją sulaikius, būtų galima turėti pakankamai medžiagos ją suimti arba savanoriškai užverbuoti.

<...> Pagal agentūrinę bylą NEDOBYTYJE dėl 4-osios kuopos veiklos 1947 m. spalio mėn. atlikta: remiantis numatytu planu 1947 m. rugsėjo mėn. ryšiui su

vidiniu agentu *Baldu* palaikyti užverbuota jo sesuo Ona Čepulionytė (iš bylos lapo dalis buvusios informacijos čekistų išpjauta – *R. K.*)...

<...> Darbo procese su mumis agentė *Jūra* pateikė daug vertingos medžiagos apie 4-osios partizanų kuopos veiklą. 1947 m. rugsėjo mėn. ji pranešė: „Šiandien rytą iš Žuvintos k. gyventojo Grinevičiaus išėjo 3 partizanai ir pasuko šio kaimo gyventojo Celiešiaus Kazio namų kryptimi. 1947 10 19 pas Žuvintos k. gyventoją visą naktį su partizanais girtuokliavo iš Kauno atvykusios jo dukterys ir dar dvi merginos, kurių informatorius nepažinojo. Spalio mėn. pas informatorės tėvą užėjo *Vėjas* iš 4-osios kuopos ir paprašė leisti jo ūkyje įsirengti bunkerį 3–4 žmonėms. Šiuose bunkeriuose partizanai gyveno per žiemą ir 1947 m. pavasarį. Ar ten jie gyvena dabar, šaltinis nežino."

<...> Šaltinio pokalbio su Žuvintos k. gyventoja Černevičiūte metu nustatyta: „Partizanai *Liepsna*, *Aras*, *Vėjas* atėjo į Černevičiūtės ūkį ir daržinėje įsirengė bunkerį, kuriame gyvena ir šiuo metu. Tuo pačiu metu partizanai įsirengė bunkerį 2–3 žmonėms Margininkų k. Zelenkos Kazio ūkyje bei bunkerį 3–4 žmonėms pas Žuvinto k. gyv. Dičkų, kur neva laikosi ir šiuo metu. Su partizanais kartu gyvena ryšininkės *Aušrelė*, *Laimutė* ir *Raselė*.

<...> Pažyma: pagal nurodymus mes atlikome čekistinę-karinę operaciją, bet bunkerių neradome.

Agentei *Jūrai* duota užduotis nustatyti tikslią bunkerių buvimo vietą, kad būtų galima operaciją pakartoti. Ji taip pat instruktuota pakalbėti su savo tėvu ir įtikinti jį leisti įrengti namuose bunkerį partizanams.

R. K. p a s t a b a: 1947 m. rugsėjo mėn. MGB sk. v-ko pavad. mjr. SULACKIJ ir to paties sk. vyr. lt. NOVIKOV parengė agentūrinių-operatyvinių priemonių planą pagal agentūrinę bylą NEDOBITYJE Tauro apyg. prtz. GV rnkt. 4-osios kuopos partizanams sekti ir sunaikinti. Planą patvirtino gen. ltn. JERMOLAJEV. Jame labai kruopščiai išnagrinėtas darbas su agentūra.

<...> Vykdant priemones per 1-ojo būrio partizano *Vytenio* seserį Čepulionytę Oną, Andriaus, 1947 09 14 buvo suorganizuotas susitikimas su prtz. *Vyteniu*-Čepulioniu Vytu, Andriaus, g. 1924 m. Žuvintos k., Pakuonio vlsč. *Vytenis* susitikimo metu su mumis Kauno mieste pranešė: *Liepsnos* vadovaujama 4-oji kuopa sudaryta iš 2 būrių po 6 kovotojus kiekviename. 1-ajam būriui vadovauja *Žilvitis,* 2-ajam – *Vėjas*.

1-asis būrys veikia šiose teritorijose: pietinėje Pakuonio vlsč. dalyje ir šiaurinėje Prienų vlsč. dalyje. Pagrindinės priedangos – Prienų vlsč. šiaurinės dalies miškų masyvai ir pietinė Kruonio vlsč. dalis.

<...> *Vytenis* taip pat pranešė, kad daugelis partizanų linkę lęgalizuotis. Apie dokumentų įsigijimą ir pasitraukimą iš būrio dažniausiai kalba prtz. *Žilvitis* ir *Žvirblis*.

Šio susitikimo metu prtz. *Vytenis* buvo užverbuotas MGB vidiniu agentu ir jam suteiktas pseudonimas *Baldas*. *Baldas* pareiškė norą dalį partizanų išvesti iš būrio, o likusius „pakišti po operatyviniu smūgiu".

Susitikimus su ag. *Baldu* vykdysime per jo seserį Oną Čepulionytę Prienuose ir Kaune, kuri sutiko tarpininkauti. Tačiau jos verbavimas kol kas galutinai neiformintas, kol ji nebus nuodugniai ištirta.

<...> Verbavimas vyksta 1947 m. spalio 1 d.: Žuvintos k., Pakuonio vlsč., gyvena partizano *Vytenio* sesuo Čepulionytė Ona, kuri palaiko ryšį su savo broliu prtz. *Vyteniu*, 1947 09 14 mūsų užverbuotu kaip vidiniu agentu.

<...> Čepulionytės užverbavimas mums yra neišvengiamas vien dėl ryšio su vidiniu agentu *Baldu* palaikymo. Užverbavus jai bus duota užduotis veikti taip, kad įgytų tokį partizanų pasitikėjimą, jog jai būtų suteikti įgaliojimai palaikyti ryšį tarp būrių. Tuo pačiu metu vidiniam agentui *Baldui* bus nurodyta, kad jis, kaip tikras Onos Čepulionytės brolis, pasiūlytų 4-osios kuopos vadui *Liepsnai* panaudoti ją ryšiui tarp 3-osios ir 4-osios kuopos palaikyti.

<...> Pagal mūsų turimą informaciją 4-osios kuopos ryšininkas yra Vangų k., Pakuonio vlsč., gyventojas Jurginaitis Stasys, Juliaus, kuris palaiko ryšį su 1-ojo būrio vadu *Žilvičiu,* jį taip pat esame numatę užverbuoti, Čepulionytė organizuoja susitikimus su broliu.

<...> Jurginaičio „apdorojimui" ir informacijos duomenų patikrinimui iki 1947 10 20 Vangų k. parinkti kandidatą ir užverbuoti vieną informatorių. (Pasirašo – Pakuonio vlsč. MGB sk v-kas vyr. ltn. NOVIKOV.)

<...> Iš MGB ag. *Jūros* 1947 08 16 gauto pranešimo: Čepulionis Kazys, Motiejaus, g. 1928 m. Dangstytės k., Pakuonio vlsč., nuo 1946 m. veikia ginkluotame partizanų būryje, kuriam vadovauja *Žilvitis,* ir turi *Auksinuko* slapyvardį.

<...> Iš MGB ag. *Jūros* 1947 10 10 gauto pranešimo: šaltinis praneša, kad partizanas *Auksinukas* labai dažnai lankosi savo tėvų namuose. Ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu. Grupę, kuriai priklauso *Auksinukas*, sudaro iš 8 žmonės: *Kastytis*, *Žilvitis*, *Žvirblis*, *Beržas* ir kt.

<...> Iš MGB ag. *Jūros* 1947 11 02 gauto pranešimo: Čepulionis Motiejus, gyv. Dangstytės k., Pakuonio vlsč., atėjo pas šaltinį asmeniniais reikalais ir pokalbio su pastaruoju metu papasakojo, kad jo sūnus – partizanas slapyvardžiu *Auksinukas* – gavo atostogų ir slapstosi tėvų namuose. Tačiau *Auksinukas* numatęs išvažiuoti gyventi į Kauną, bet pas ką, Čepulionis šaltiniui nepasakė. Čepulionis Motiejus taip pat pasakojo, kad netoli jo namų yra bunkeris, bet, kas jame slepiasi ir kur tas bunkeris yra, nepasakė.

<...> Iš MGB ag. *Jūros* 1947 12 15 gauto pranešimo: gruodžio 15 d. šaltinis ėjo parsinešti partizaninės spaudos pas partizanų ryšininkę **Jurginaitę Oną-*Žviegliūtę***, gyvenančią Vangų k., Pakuonio vlsč., bet pastarosios namuose nerado. Išsiaiškino, kad ji išvykusi į Prienų turgų. Šaltinis kalbėjo su Onos seserimi Nastazija Jurginaite (gal Anastazija? – *R. K.*), kuri papasakojo, kad 1947 m. vasarą jų daržinėje slapstėsi partizanai, jie juos aprūpindavo maisto produktais. Nastazija nerimavo dėl to, kad areštuotas partizanas Čepulionis Kazys labai daug žino apie savo būrio rėmėjus ir veikiančius partizanus ir, jeigu jis viską atvirai papasakos tardymo metu, tuomet ją ir gimines už ryšį su partizanais MGB organai gali areštuoti.

<...> Iš MGB agentės *Jūros* 1947 m. spalio mėn. gauto pranešimo: 1947 m. spalio 26 d. ag. *Jūra* pranešė, kad partizanas *Vėjas* teigė, jog Pamoterio k., Pakuonio vlsč., gyv. Zelenka Jurgis turi gerai įrengtą 8–10 žmonių bunkerį. Jame 1947 m. žiemą ir pavasarį gyveno partizanai. Ar jie tebegyvena ir šiuo metu, *Vėjas* nesakė.

Be to, kiek teko girdėti iš kitų partizanų, šaltiniui aišku, jog pas Pamoterio k. gyv. Ulecką Antaną taip pat yra bunkeris 5–6 žmonėms, kur partizanai gyveno 1947 m. žiemą. 4–5 žmonėms bunkerį turi Dangstytės k. gyventojas Povilas Kemežys. Jame partizanai gyveno 1947 m. žiemą. Bunkeriai (3–4 žmonėms) taip pat yra Kairiūkščio Antano ir Labanausko Juozo ūkiuose. Čia partizanai gyveno visą 1947 m. žiemą ir pavasarį. Ar jie tebegyvena ir šiuo metu, šaltinis nežino.

<...> 1947 m. lapkričio 23 d. ag. *Jūra* pranešė: „Š. m. lapkričio 21 d., vykdydama jūsų užduotį, ėjau susitikti su savo broliu, kuris veikia partizanų būryje, į Bagrėno k. Prienų vlsč. pas Čepulionytę Albiną. Jos paprašiau suorganizuoti susitikimą su broliu, bet ji atsakė, jog partizanų šiame rajone nėra. Jie čia ateis tikriausiai 1947 11 22. Dėl to aš likau nakvoti pas Čepulionytę, ir tikrai lapkričio 22 d., 22 val., į Čepulionytės namus atėjo mano brolis su 7 partizanais: *Žilvičiu*, *Kęstučiu*, *Lapinu*, *Beržu*, *Žvirbliu* ir 2 partizanais iš rinktinės štabo. Vienas turi vyr. ltn. laipsnį, slapyvardis *Tigras*, kitas – ltn. laipsnį, slapyvardis *Senukas*.

Partizanai visą laiką buvo kartu ir gėrė, todėl su savo broliu pasikalbėti akis į akį neturėjau galimybės. Bet brolis pasakė, jog netrukus jie pereisią į kitą vietą Pakuonio vlsč. Tada jis galės susitikti su manimi ir dažniau susirašinėti.“

D. K. p a s t a b a: išdavus Pakuonio vlsč. MGB agentams, Vangų miške 1947 09 30 žuvo 3 partizanai. Surašyti du karinės-čekistinės operacijos aktai: pirmajame partizanai neatpažinti, antrajame atpažinti: 1) Jonas Žukauskas-*Broliukas*; 2) *Vaidotas*; 3) *Švyturys*. Rastas Jono Žukausko-*Broliuko* dienoraštis, kuriame jis aprašo atvykimą su savo būrio vadu Vytautu Čepulioniu-*Vyteniu* – MGB agentu *Baldu* – į susitikimą su ryšininkais, o paskui apie tai informavo MGB per savo seserį MGB agentę *Jūrą*, o ji – per savo artimąjį agentą *Šluotražį*.

<...> Tauro apyg. GV rnkt. 4-osios kuopos (nuo 1947 08 01 pervadintos 51-ąja kuopa) žuvusio prtz. Jono Žukausko-*Broliuko* dienoraščio ištraukos persipina su Prienų MGB agentų *Šluotražio*, Onos Čepulionytės-*Jūros* bei vidinio agento *Baldo* – prtz. *Vytenio*-Vytauto Čepulionio – pranešimais MGB-istams.

Iš Jono Žukausko-*Broliuko* dienoraščio: „<...>Atėjome pas *Žvieglį*, ten radome dukrą *Žviegliūtę*, kuri mums su *Vyteniu* atvežė uniformas. Po to *Ober*, *Dėdė* ir *Čėrka* mus pasveikino ir palinkėjo ilgai nešioti uniformas.

D. K. p a s t a b a: minėti: 51-osios kuopos prtz. Jonas Žukauskas-*Broliukas,* 51-osios kuopos būr. vadas Vytautas Čepulionis-*Vytenis* – MGB vidaus agentas *Baldas*; ryšininkas Kazys Ditkauskas-*Čėrka* – Anastazijos Ditkauskaitės-Murauskienės tėvas; kiti ryšininkai – *Žvieglys*, *Žvaigždutė*, *Ober*, *Dėdė*.

Gavęs informaciją iš ag. *Baldo* per ag. *Jūrą*, agentas *Šluotražis* informavo Prienų MGB apie partizanų ryšininką *Čėrką*-Ditkauską.

<...> Agentas *Šluotražis* pranešė: „Kai Ašmintos k. buvo nušauti 7 *Šarūno* ir *Serbento* partizanai, Ditkausko Kazio, gyvenančio Bagrėno k., Prienų vlsč., namuose pogrindyje priemenėje buvo keletas partizanų. Jo žmona, kad juos paslėptų, tą vietą uždengė paklotu ir ant jo užpylė druskos. Todėl kareiviai nerado partizanų. Visa tai šaltiniui žinoma iš paties Ditkausko, kuris artimai bendrauja su partizanais, aprūpina juos maisto produktais. Jo partizaninis slapyvardis – *Čėrka*.“

<...> **Prienų apskr. MGB sk. 1948 m. balandžio mėn. ataskaita**. Pastaba: 51-osios kuopos 4 partizanai buvo nušauti bendromis Kruonio garnizono ir Pakuonio garnizono pajėgomis.

Persekiojant partizanų būrį, kuris š. m. balandžio 13 d., 22–23 val., apiplėšė „Pagermanio“ sovchozą (tarybinį ūkį) Pakuonio vlsč., balandžio 14 d. Pakuonio MGB vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. KOČERGIN su „liaudies gynėjų“ grupe (9 žmonėmis), eidami pėdsakais, rado partizanų pamestą prancūziško kulkosvaidžio diską.

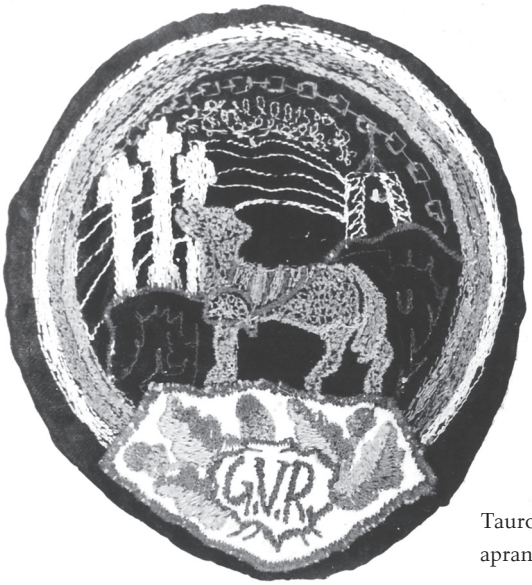
Tęsiant paiešką, grupė „l. g.“ su prie jų prisidėjusiais 5 garnizono kareiviais, veikusiais tame rajone operatyvinėje-karinėje grupėje, persikėlė per Nemuną į Kruonio vlsč. teritoriją Kaišiadorių apskr. Nuėję 3 kilometrus, pastebėjo besitraukiančius 6 partizanus. Jiems iš priekio artėjo 8 Kruonio garnizono kareiviai ir, pastebėję bėgančius partizanus, atidengė kulkosvaidžių ugnį. Tuo pačiu metu į partizanus ėmė šaudyti ir mūsiškė juos persekiojanti grupė. Nušauti 4 partizanai.

<...> 2 partizanams pasisekė pasislėpti. Jų toliau ieško Kruonio garnizonas.

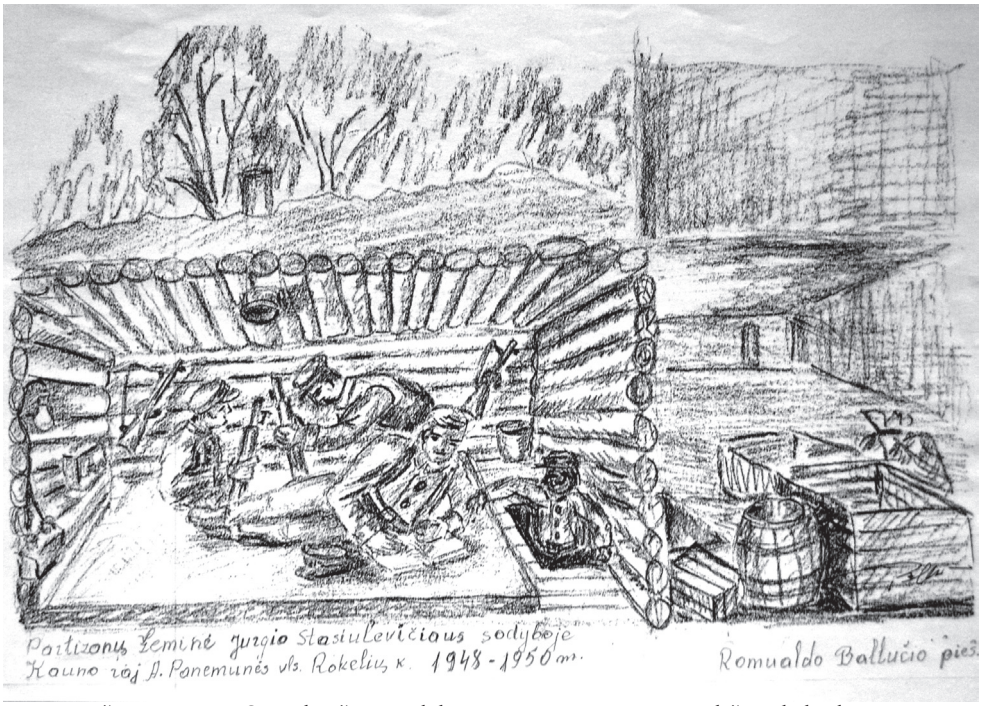
Balandžio 15 d. MGB sk. 2N poskyrio v-ko pavad. kap. RUDNICKIJ kartu su Pakuonio MGB sk. vyr. ltn. NOVIKOVU ir grupe „liaudies gynėjų“ (6 žmonės) toliau ieškojo partizanų išvestų galvijų ir išvežto turto iš Bačkininkėlių k., Pakuonio vlsč. Tikrinant valstiečių ūkius ir mišką, rastos visos partizanų išvestos karvės, arkliai ir vežimai. Rastos vertybės grąžintos „Pagermanio“ sovchozui. Tikrinant vieną daubą, kur buvo aptikti 3 sovchozo arkliai, 2 karvės ir dvejos vežėčios, nenustatytas partizanų kiekis iš automatų apšaudė 3 „liaudies gynėjus“.

<...> Panaudojus agentūrines-operatyvines priemones, nustatyta, kad „Pagermanio“ sovchozo skyrių apiplėšė GV rnkt. 51-osios kuopos partizanai, vadovaujami šios kuopos vado *Kęstučio*. Panaudojus atpažinimo priemones ir balandžio 18 d. gavus agento-ryšininko *Jūros* duomenis, nustatyta, kad žuvo: *Žilvinas*, *Vasaris*, *Vytenis* ir sk. vadas *Briedis*. Pirmieji 3 „praėjo“ pagal agentūrinę bylą NEDOBITYJE Nr. 606. Nušautas partizanas *Vytenis* yra mūsų vidinis agentas *Baldas*. Užverbuotas jis jokios operatyvinės medžiagos mums nepateikė ir į susitikimus neateidavo.

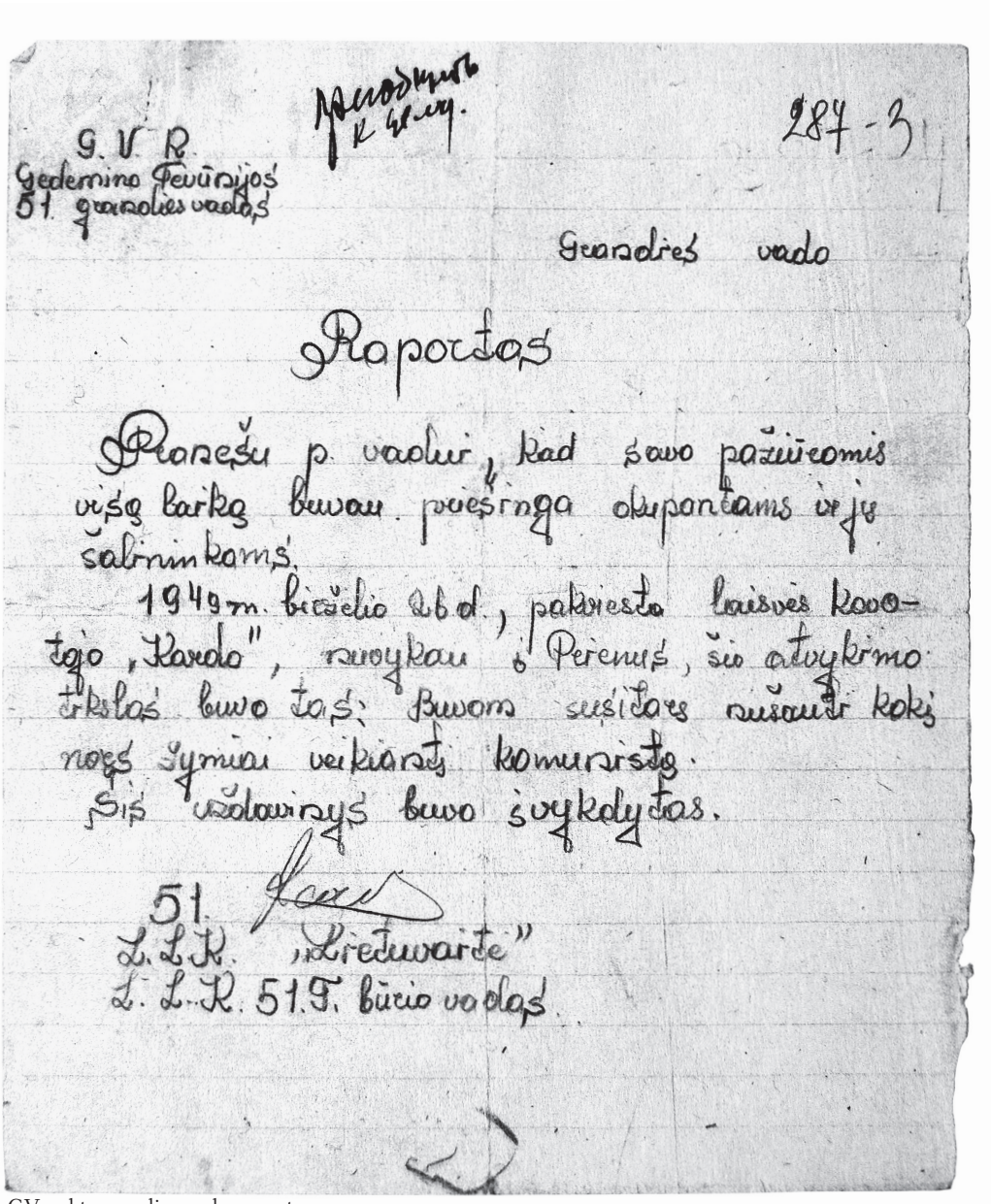
<...> 1948 m. gegužės 4 d. Žuvintos k., Pakuonio vlsč., 200 m nuo aktyvaus partizanų rėmėjo Jurgio Čepulionio vienkiemio, krūmuose rastas šio kaimo gyventojos Čepulionytės Onos, Andriaus, g. 1926 m., lavonas (pakarta). Čepulionytė, MGB agentė pseudonimu *Jūra,* buvo brolio partizano *Vytenio* ir mūsų agento *Baldo* (žuvo 1948 04 14) bei Pakuonio vlsč. MGB sk. ryšininkė.

Tauro apyg. Geležinio Vilko rnkt. partizų aprangos rankovės antsiuvas

Partizanų žeminė Jurgio Stasiulevičiaus sodyboje, Kauno r. Panemunės vlsč. Rokelių k., 1948–1950 m.

G. V. R.
Gedemino Pavūrijos
51. grandies vadas

287-3

Grandies vado

Raportas

Pranešu p. vadui, kad savo pažiūromis viso karko buvau priešinga okupantams ir jų šalininkams.

1949 m. birželio 26 d., pakviesta laisvės kovotojo „Karalo", nuvykau į Perenų, šio atvykimo tikslas buvo toks: Buvom susitarę nušauti kokį nors lymiai veikiantį komunistą.

Šis uždavinys buvo įvykdytas.

51.
L. L. K. „Liedvaitė"
L. L. K. 51. Būrio vadas

GV rnkt. grandies vado raportas

SANTRUMPOS IR JŲ PAAIŠKINIMAI

2N – MGB valdyba, kurią sudarė trys skyriai
adj. – adjutantas
adv. – advokatas
adm. – admirolas
ag. – agentas
aktv. – aktyvistas
amž. – amžius
ap. – apyrašas
apyl. – apylinkė
APP – Aukštaitijos partizanų prisiminimai
ASSR – autonominė sovietų socialistinė respublika
AT – Aukščiausioji taryba
ATSR – autonominė tarybų socialistinė respublika
b. – byla
b. b. – baudžiamoji byla
b. v. – būrio vadas
banda – gauja (rusų okupantai ir vietiniai stribai taip vadino lietuvių laisvės kovotojų partizanų ginkluotus būrius)
banditas – ginkluotas plėšikas (taip rusų okupantai ir vietiniai stribai vadino lietuvių partizanus)
BDPS – Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis
BK – baudžiamasis kodeksas
būr. – būrys
CK – Centro komitetas
čekistas – Sovietų Sąjungos represinių tarnybų darbuotojas. Vardą gavo nuo 1917–1922 m. veikusios VČK (rus. *Vserosijskaja črezvyčainaja komissija*). Visos Rusijos ypatingoji komisija, kuri 1922 m. buvo pakeista į GPU. Čekistais buvo vadinami SSRS represinių struktūrų darbuotojai, ilgą laiką ir milicininkai
desant. – desantininkas
DK – Didžioji Kova
DKA – Didžiosios Kovos apygarda
duk. – duktė
eilin. – eilinis
f. – fondas
fikt. – fiktyvi
gen. – generolas
gyd. – gydytojas
gr. – grupė
GV – Geležinio Vilko (rinktinė)
inf. – informatorius
inž. – inžinierius
ITL – (rus. *spravitelno trudovoj lager*) – pataisos darbų lageris
įgaliot. – įgaliotinis
j. ltn. – jaunesnysis leitenantas
justic. – justicija
k. – kaimas
KAM – Krašto apsaugos ministerija
kapel. – kapelionas
kap. – kapitonas
KLT – Karo lauko teismas
kn. – knyga
kng. – kunigas
l. g. – „liaudies gynėjas“ (stribas)
leg. – legenduotas
LIT – Lietuvos išlaisvinimo taryba
LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas
LK – Laisvės kovotojai

LK – Lietuvos kariuomenė
LKA – Laisvės kovų archyvas
LLA – Lietuvos laisvės armija
LLG – Lietuvos laisvės gynėjai
LLK – Lietuvos laisvės kovotojai
LLKS – Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga
LP – Lietuvos partizanai
LPS – Lietuvos partizanų sąjunga
LSSR – Lietuvos sovietų socialistinė respublika
ltn. – leitenantas
marš. – maršalas
med. prof. – medicinos profesorius
MGB (rus. *Ministerstvo gosudarstvennoj bezppasnosti*) – Valstybės saugumo ministerija (VSM)
mjr. – majoras
mlc. – milicininkas
mnstr. – ministras
mokyt. – mokytojas
mot. – motina
mstl. – miestelis
MVD (rus. *Ministerstvo vnutrennich dėl*) – Vidaus reikalų ministerija (VRM)
nac. – nacionalinis
NKGB (rus. *Nacionalnyj komitet gosudarstvennoj bezopasnosti*) – Nacionalinis valstybės saugumo komitetas (NVSK)
NKVD (rus. *Narodnyj komissariat vnutrennich dėl*) Vidaus reikalų liaudies komisariatas (VRLK)
nuotr. – nuotrauka
OBB (rus. *Otdėl borby s banditizmom*) – Kovos su banditizmu skyrius
OGPU (rus. *Objedinionnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije*) – Jungtinė valstybinė politinė valdyba
OKR (rus. *otdėl kontrrazvedki SMERŠ-a*) – SMERŠ-o kontržvalgybos skyrius
OP (rus. *ozdorovitelnyj punkt*) – sveikatingumo punktas
oper. – operatyvinis
OS – organizacinis sektorius (skyrius)
pareig. – pareigūnas
plk. – pulkininkas
pogr. – pogrindininkas (antisovietinės organizacijos)
polic. – policininkas
posk. – poskyris
pplk. – papulkininkis
PPŠ (rus. *pistolet pulemiot Špagina*) – Špagino sistemos pistoletas-kulkosvaidis
prez. – prezidentas
prof. – profesorius
prok. – prokuroras
prtz. – partizanas
prv. – provokatorius
pusk. – puskarininkis
pvd. – pavaduotojas
r. – rajonas
R. K. – Romas Kaunietis
RA – Raudonoji armija
raud. – raudonasis
ryš. – ryšininkas
rėm. – rėmėjas (partizanų)
rezerv. – rezervistas
rnkt. – rinktinė
RnV – rajono vadas
RPG (rus. *razvedyvatelno poiskovaja gruppa*) – žvalgybinė paieškų grupė
RTFSR – Rusijos sovietų federatyvinė socialistinė respublika
serž. – seržantas
SG (rus. *specialnaja gruppa*) – speciali grupė. Šios grupės nariai, apsimetę partizanais, žudydavo ar suimdavo jais patikėjusius partizanus, tardydavo jų rėmėjus ar ryšininkus.
sk. – skyrius
slapyv. – slapyvardis
slapt. – slaptasis
SMERŠ – (rus. *smėrt špionam*) – mirtis šnipams. Karinė kontržvalgyba
sov. – sovietinis
SS (vok. *Schutzstaffel*) – apsaugos rinktinė, įkurta 1920, išformuota 1945 05 08
str. (stribas) – rusų okupantų vietinės karinės grupuotės, Lietuvoje įkurtos LKP (b) CK 1944 m. liepos 24 d. nutarimu, karys.

Iki 1945 m. rugsėjo mėn. stribų būriai buvo vadinami naikintojų (*istrebiteli*) batalionais, nuo šio termino kilo jų niekinamieji pavadinimai: stribas, stribokas, skrebas, skrebokas ir kt. Naujas stribo pavadinimas „liaudies gynėjas“ neprigijo.

sūn. – sūnus

šv. – švietimas

TAR – Tėvynės apsaugos rinktinė

tard. – tardytojas

tėv. – tėvūnija (tėvas)

TSKP – Tarybų sąjungos komunistų partija

TT – pistoletas, sukonstruotas F. Tokarevo

Tv – tėvūnija

V/s – valstybės saugumas (kuris vadovavo stribų būrių veiklai)

vert. – vertėjas

vid. – vidinis

vyr. ltn. – vyresnysis leitenantas

vysk. – vyskupas

VGPŠ – Vyr. ginkluotųjų pajėgų štabas

VKP/b – (Visa)sąjunginė komunistų partija (bolševikų)

VLKJS – (Visa)sąjunginė Lenino komunistinė jaunimo sąjunga

vlsč. – valsčius

vnk. – vienkiemis

vnl. – vienuolė, vienuolis

VOM (rus. *Volostnoje otdelenije milicii*) – Valsčiaus milicijos skyrius

vrš. – viršininkas

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abarius Laimonas 7, 772
Abromavičius Stanislovas 596
Abrutis-*Klavišis*, rėm. 236
Abrutytė, ryš. 110
Abugelis Benas (tėv.), str. 796
Abugelis Bronius 796
Abugelis Juozas-*Povas*, prtz. 796
Abugelis Kazys, Juozo-*Spalis*, prtz. 571, 572, 658, 796
Adamkevičius Edvardas, LK gen. 315
Adamkevičius Vaclovas 435
Adamovič Anelė Vladislavovna 421
Adys, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 317
Adjutantas, prtz., žr. Gailius Edvardas, Prano 174, 177, 211, 335, 336, 339, 340, 344, 349
Adomaitis 568
Adomaitis Albertas-*Gaudenis*, prtz.; nuotr. 104, 107, 111–116
Adomaitis Antanas, str. 558
Adomaitis Donatas, KGB pareigūnas 110
Adomaitis Ignas (tėv.) 462
Adomaitis J., kng. 462, 467
Adomaitytė-Kluonienė Marytė (mot.) 462
Adomas, prtz., žr. Končius Pranas 45, 110, 147, 292
Adomauskas Julius, prtz. 103
Adomauskas Juozas-*Aidas*, prtz. 94, 135
Adomauskas Juozas-*Kristupas*, prtz. 138
Adomavičius, ryš. 485
Adomėnas Vincas, Juozo, mokyt.; ryš., rėm. 566, 568–570
Afanasjev, MGB vyr. ltn. 768
Aglinskas (Eglinskas) Antanas-*Vabalas*, prtz. 631–633
Aglinskas (Eglinskas) Vytautas-*Žirnelis*, prtz. 633
Aglinskas (Eglinskas?) Pranas-*Liepsna*, prtz. 632, 633, 759, 809; nuotr. 134
Aglinskas Mariukas 666
Agluška Antanas-*Vabalas*, prtz. 796
Agluška Bronius 796
Agnieška-Stasė, rėm., ryš. 28
Agrastas, prtz., žr. Žukauskas Vincas 543, 550
Aguona, LLK narė, ryš., žr. Gurinskaitė Adelė 503
Agutienė Ona, ryš. 151
Aidas, prtz., žr. Adomauskas Juozas 94, 135
Aidas, prtz., žr. Stonkus Jonas, Jono 91, 94, 97, 135, 138
Aidas, LK kap.; prtz. 172
Aidas, prtz., žr. Kazakevičius Kazys 596, 636
Aidas, prtz., žr. Stanaitis Vitas 551, 552, 555, 562–569
Aidas, prtz., žr. Urbonavičius Juozas, Juozo 675
Aidas, ryš., žr. Žukauskas 632
Aikevičius Antanas, prtz. 599
Ainis, prtz., žr. Navasaitis Mykolas 523, 524, 527
Aitvaras, KGB (MGB) ag., žr. Kriukis (Krutkis) Vytautas (Krutkis Teodoras – MGB ag. *Kibirkštis*), 66, 71
Aitvaras, prtz. 513
Ajutis (Alutis?), rėm. 60
Akacija, rėm., ryš., žr. Steponaitytė (Steponavičiūtė) Alesė 517

Akacija, ryš., žr. Arlauskienė 503
Akambakas (Okambakas) Albrechtas, Algirdas-*Špicas*, *Perkūnas*, prtz. 535; nuotr. 79, 133
Akelaitis Vladas 520
Akelaitytė-*Liepa*, ryš. 485
Akuličius, prtz. 547
Alaburda, prtz. 547
Albertas, prtz., žr. Jakštas 153
Alekavičius Algirdas, Jono 663
Alekna, ryš. 133, 134
Aleksachin I. P., MGB pareigūnas 635
Aleksandrynas, rėm., žr. Liaudanskas Jonas 522
Alekseev, MGB mjr. 632
Aleksejenko, MGB mjr. 570
Aleksejev, NKGB mjr. 801, 803, 804, 806
Alektra, prtz., žr. Ragutskas Jurgis 527
Aleliūnienė-Imbrasienė 454
Aleščikas Jonas-*Rymantas*, prtz. 482, 534, 538
Aleškevičienė, mokyt. 687
Alfa, MGB SG spec. ag., žr. Radzevičius Alfonsas 131, 537, 538
Alfas, prtz., žr. Olius Alfredas 499
Algimantas, prtz., žr. Štombergas Justinas, Simono 85
Algimantas, žr. Zaskevičius Algimantas, Stasio (MGB ag. *Bagdonas*, *Benamis*) 65, 66, 73–77, 358–361, 487
Algirdas, MGB ag., žr. Daugėla Vytas 641–644
Algirdas, prtz., žr. Šimanskis Algirdas 532
Algirdas, prtz., žr. Valinskas Jonas 503
Algirdas, ryš., rėm., prtz., žr. Lubys Antanas, Igno 58, 64, 67
Algis, prtz., žr. Beloglovas Jonas 386
Algis, prtz., žr. Benetis Petras 63
Algis, prtz., žr. Kalnius Mykolas 53–55, 149
Algis, rėm., žr. Kuzminskaitė Elzė (Elzbieta) 236
Algis, rėm., žr. Valančiauskas Aloyzas 198
Alilujeva 472
Alinė, ryš. 500
Ališauskas 406
Ališauskas, str. 491, 507
Aliukevičienė-Lapinskaitė Antanina, Jurgio, rėm., ryš. 590; nuotr. 130
Aliukevičius Alfonsas, Igno-*Saulė*, prtz. 571, 572, 590, 595, 596, 621, 633, 656, 658, 659, 662, 785, 793, 799; nuotr. 131
Aliukevičius Juozas, Igno (*Saulės* brolis), prtz. 572, 591
Aliukevičiūtė-Petrauskienė Genovaitė 590
Aliukevičiūtė-Skliaudienė Ona 591
Aliukevičiūtė-Uleckienė Elena 590
Alyva, prtz., žr. Banionis (Banionaitis Mikas?) Bronius, Vinco 631
Alksminas prtz. 378
Alksnis, prtz., žr. Kučinskas Petras 599
Alksnis, prtz., žr. Raudonis Liudvikas 326, 357, 358, 361, 363
Alksnis, ryš., rėm., žr. Alonderis Jonas, Antano 150
Alksnis, ryš., rėm., žr. Kniukšta Antanas, Juozo 10
Almas, prtz., žr. Demikis Jonas 526
Alminas Adomas-*Kūma*, prtz. 111, 149
Alonderis Jonas, Antano-*Alksnis*, rėm., ryš. 150
Alonderis Jonas, Jono, rėm., ryš. 155
Alseikaitė-Mikulskienė Emilija, Povilo 191
Alšauskaitė-*Kilbasytė*, rėm. 84
Alubauskaitė, ryš.; nuotr. 144
Alubauskas Benediktas, prtz. 642; nuotr. 144
Alubauskas Bronius, prtz. 642
Alūza Bronislovas, Vinco-*Bedalis*, *Vokietukas*, *Beržas*, *Sakalas*, *Eimutis*, prtz. 165
Amalas, prtz., žr. Blusevičius Antanas, Vinco 622, 625, 626, 631, 632, 634, 639, 641, 656
Ambo, prtz., žr. Blusevičius Antanas, Vinco 798
Ambrazaitytė Vlada, ryš. 173
Ambrazas Adomas 263
Ambrozaitytė Adolfina, rėm. 180
Ambrozaitytė, rėm. 180
Ambrulevičienė-Čiužaitė Petrutė (Antano žmona) 509
Ambrulevičius Antanas (sūn.) 509
Ambrulevičius Antanas, Kazio-*Vėjas*, MGB ltn.; ryš., prtz. 487, 496, 497, 499, 502–510; nuotr. 51, 52
Ambrulevičius Jonas (sūn.) 509
Ambrulevičius Juozas (sūn.) 509

Ambrulevičius Vitas (sūn.) 509
Ambrulevičiūtė Irena (A. Ambrulevičiaus-*Vėjo* duk.) 509
Ambrulevičiūtė Ona (duk.) 509
Ambutienė Nijolė 431
Amerikietis, prtz., žr. Grigaliūnas Jonas 422
Anbo, prtz., žr. Liaukus Kazys 483
Andrašiūnienė, mokyt. 687
Andriekus Antanas, prtz. 355, 362
Andrijanov, MGB vert. 560, 562
Andrijauskas 29
Andrijauskas Feliksas, ryš. 49
Andriusevičius (sov. kolaborantas) 351
Andriuška Jonas, ryš. 298
Anglas, prtz., žr. Skardžius Adolfas 458
Anglas, prtz., žr. Ziutelis Kazys 603, 655
Ankevičius S., mokyt. 462
Anoveris, rėm., žr. Mėjeris 516
Antanaitis Kazys, str. 804
Antanaitis, prtz., žr. Jucys Jurgis, Edvardo 26
Antanas, prtz., žr. Lisauskas Stasys, Aleksandro 64, 149, 154
Antanėlis Mednardas 121
Antonov, NKGB vert. 639
Antonovas, MGB vert. 632
Anufrijev, MGB j. ltn. 371
Anupras, prtz., žr. Jonauskas Petras, Petro 63, 69
Anupras, prtz., žr. Šiugždinis Jonas, Motiejaus 588, 597, 663, 681, 682, 684, 687–689, 691, 692, 767, 768, 770, 802
Anužis Adomas-*Jonas*, prtz. 149, 150
Anužis Bronius, Igno-*Žalgiris*, prtz. 29, 58, 62, 68
Anužis Dionizas, Antano-*Rulis*, prtz. 62, 68
Anužis Kazys, rėm. 82
Anužis Stanislovas, rėm. 82
Apynis, prtz., žr. Kučinskas Pranas 486, 515
Apynis, rėm., žr. Talmantas Pranas, Juozo 235, 237
Apkeris, ryš., rėm., žr. Kerpė Petras, Izabelės 234
Apolonov Arkadij, MGB gen. plk. 643
Apulskis Valius (Valerijonas)-*Gailenis*, prtz. 93, 103, 138; nuotr. 12
Apulskis Zigmas-*Starkus*, *Vladas*, prtz. būr. v. 93, 97, 101
Apželtis Jonas, Kazio, ryš., rėm. 151, 155
Apželtis Pranas-*Mėnulis*, prtz. 144, 153
Apžergevičius prtz., žr. Zaremba Bronius 438, 442
Aras, MGB ag., žr. Dabulevičius Jonas 555
Aras, prtz. būr. v. 664, 812
Aras, prtz., žr. Lenčiauskas Algis 575, 759
Aras, prtz., žr. Rukas Vincas 656
Argenčiutė 439
Arlauskas Adolfas (sūn.), rėm. 482
Arlauskas Alfonsas-*Geležinis Vilkas*, *Vilkas*, prtz. 531, 637, 638, 642; nuotr. 128
Arlauskas Jonas (sūn.), rėm. 482
Arlauskas Juozas, Juliaus-*Briedis*, prtz. 497, 500–505
Arlauskas Pranas, Prano-*Zaidė*, prtz. 27, 36, 44, 45, 57–59, 61, 62, 69, 71, 154
Arlauskas Vincas (tėv.), rėm. 482
Arlauskas Vincas-*Virpša*, prtz. 482, 483
Arlauskienė-*Akacija*, ryš. 503
Armalienė-Jurgutytė Barbora 231
Armalis Bronius, Filomeno-*Romanas*, *Rakalis*, prtz. 27, 62, 69, 231, 234
Armalis, MGB advokatas 570
Armonaitis Juozas-*Triupas*, prtz. 468, 473
Armonas Jonas, prtz. 393, 394
Arnastauskaitė-Marcinkevičienė Regina (Renytė), Prano-*Rozeta*, ryš. 692, 693, 700, 702, 705, 714, 723, 740, 746, 755, 758, 759, 763, 764
Arnastauskaitė-Paltarokienė Aleksandra (Olė), Prano 692, 693, 704, 705, 708, 711, 713, 716–719, 725, 728, 730, 731, 733–737, 739, 742, 743, 747, 750, 751, 755, 757, 763, 772, 774
Arnastauskas Algirdas, Prano 763
Arnastauskas Pranas, Andriaus (tėv.), rėm. 758, 759, 763
Arnastauskienė Zuzana, Jurgio (mot.), rėm. 763
Artojas, ryš., rėm., žr. Petrutis Petras 33, 34
Artojas, prtz., žr. Stočkus Stasys 103
Artojėlis, prtz., žr. Stanius Steponas 103

Arūnas, prtz. 656
Arūnas, prtz., žr. Misiukevičius (Misikevičius) Jonas 512, 515, 516, 518, 521
Arūnas, prtz., žr. Stačiokas Algirdas Vincas 532
Arūnas, ryš., žr. Lukša Antanas 480, 486
Arūnas, ryš., žr. Poškus Jonas 486
Asanavičius, MGB kursantas 489
Aspirantas žr. Bagdonas Povilas, Petro, prtz. 168, 170
Astrauskas Jonas 442
Astrauskas, rėm. 520
Ašarėlė, ryš., žr. Paužaitė Ona; nuotr. 136
Aštašauskas Jonas, Jurgio, LLK narys 503, 505
Ašutas, prtz., žr. Micka 656
Ateitis, prtz., žr. Mačernis Juozas 236
Atelas, prtz. 36
Atkočius Pranas, prtz. 463
Atlantas žr. Bagdonas Povilas, Petro, prtz. 162, 165, 168, 170, 171
Atžala (kitur *Ąžuolas*)*,* prtz., žr. Vaičekauskas Vytautas 10, 27–30, 32, 34, 38, 40, 41, 43, 48, 60, 62, 235
Audenis, prtz., žr. Ramanauskas Bronius 94, 103
Audra, leg. MGB ag. slapyv., žr. Pelackas (Pelackis, Pileckis) 124, 126, 127
Audra, prtz., žr. Kumšlytis Antanas 167
Audra, prtz., žr. Morkūnas Vincas 631, 656
Audra, prtz., žr. Puzinauskas Modestas 685
Audra, prtz., žr. Urbonas Kazys 527
Audra, prtz., žr. Žutautas Vaclovas, Prano 155, 158, 159
Audra, ryš., žr. Janutytė Veronika, Petro 392
Audrius, prtz. Pakaušis (fikt. pavardė Lukenskas) Vytautas, Stasio 419
Audronis, prtz., žr. Marčiulionis Jonas, Jurgio 593, 653, 654
Audrūnas, prtz., žr. Freigofas Vladas, Vlado 9–11, 20–22, 24, 25, 28, 30–34, 36, 38, 40, 41, 43, 59, 62, 67, 69; nuotr. 1, 7
Augulis Gvidonas Aleksas-*Kipšas*, MGB ag., leg. MGB ryš. *Meška*, *Profesorius* 66, 74
Augustinaitis Antanas-*Skirmantas*, *Audrūnas*, prtz. 378, 385
Augustinaitis Jonas, prtz. 651
Augustinas Antanas 202
Augustinas, prtz., žr. Petrikas Stasys, Juozo 33
Auksinis Dėdė, prtz. 169
Auksinukas, prtz., žr. Čepulionis Kazys, Motiejaus 595, 656, 670, 813
Aukštikalnis Leonas, ryš. 406
Austras, prtz., žr. Šalčius Viktoras 537, 766
Aušra, MGB ryš., žr. Rebinskas Bronius 122
Aušra, prtz., žr. Liliškytė Rūta 44, 55, 63
Aušra, prtz., žr. Normantaitė Aniceta, Juozapo 176, 178
Aušra, prtz., žr. Preibys Adolfas, Alekso (fikt. pavardė Matulionis Raimundas, Prano) 66, 79, 82, 83
Aušrelė, prtz., žr. Bunevičiūtė Albina, Vinco 663, 812
Auštra, rėm. 520
*Aušt*ruolė, ryš. 759
Automačikas, prtz., žr. Kazlauskas Robertas, Prano 354, 366, 371, 372
Automatas (vokietis), prtz. 656
Auželis Vytautas, ryš. 81, 82
Ąžuolas, NKGB leg. prtz., gr. vadas 801, 802
Ąžuolas, prtz. 34
Ąžuolas, prtz. būr. v., žr. Jagėla Antanas 446
Ąžuolas, prtz., žr. Brokas Albinas 499
Ąžuolas, prtz., žr. Čepulis Bronius 593
Ąžuolas, prtz., žr. Freigofas Vladas, Vlado 62, 67; nuotr. 1
Ąžuolas, prtz., žr. Galdikas Adolis 84
Ąžuolas, prtz., žr. Kurtinys Kazimieras 549, 560, 561
Ąžuolas, prtz., žr. Skersis Adomas (Adas) 92, 94, 95, 138
Ąžuolas, prtz., žr. Stebuliauskas Juozas 518
Ąžuolas, prtz., žr. Šipulis Bronius 655
Ąžuolas, rėm., žr. Senkus Vladas, Bronislovo 179
Ąžuolas, ryš., prtz., žr. Rimkus Antanas, Prano 236, 237
Ąžuolis, prtz., žr. Jėčius Domininkas 509, 512
Ažusienis Jurgis 445
Babachinas Lazeris, Tarasevičiaus, apyl. pirmininkas 186

Babarskis Stasys-*Garsas*, prtz.; MGB ag. *Drąsuolis* 552, 554, 555
Babkin, MGB mjr. 764
Babravičienė A. (mot.) 684
Babravičiūtė Janina 684
Bacevičius Vytautas-*Vygandas*, prtz. 478
Bacevičius, rėm. 593
Bačelis Edvardas-*Gėbelsas,* prtz. 420
Bačkelė, prtz., žr. Skersis Feliksas 92, 94, 138
Badaukis Stanislovas-*Skirgaila*, prtz. 172–174, 178, 199, 321, 322, 335, 360
Bagdonaitė (fikt. pavardė Aldona Barauskaitė) 166
Bagdonaitė Angelė, Kazio 425
Bagdonas Kazys (Kazimieras)-*Gluosnis*, *Rugelis*, *Beirutas* (*Atlanto* brolis), prtz. 162, 163, 166–168, 170
Bagdonas Kostas (fikt. pavardė Raudonis) 167
Bagdonas Povilas, Petro-*Atlantas*, *Aspirantas*, *Švogeris*, prtz. 162, 165, 167–171; nuotr. 27, 28
Bagdonas Stasys 191
Bagdonas, MGB ag., žr. Zaskevičius Algimantas, Stasio 76
Bagdonas, ryš. 520
Bailys, MGB inf., žr. Stanaitis Klemensas 556
Bajoraitis Ignas 592
Bajoraitis Rimas 592
Bajoraitis Romualdas, Igno, prtz. 633
Bajorinienė-Kairytė Viktorija, Petro, ryš., rėm. 401, 414, 415, 417, 420, 421; nuotr. 45
Bajuravičius Juozas-*Juozukas*, str., ryš. 769
Bakanauskas Viktoras-*Vytautas*, *Dragūnas*, *Tautvydas*, *Aidas*, *Aras*, *Vaidila,* prtz. 392, 393
Bakirov, MGB vyr. ltn. 558
Bakštys Bronius-*Viršila*, prtz. 139
Balandis, prtz. 761, 768
Balandis, prtz., žr. Blažaitis Kostas 632
Balandis, prtz., žr. Gumauskas Algimantas; nuotr. 61, 62
Balandis, rėm., žr. Bartkevičius Jurgis 685
Balčiūnas Danielius 112, 127
Balčiūnas Juozas 129, 131
Balčiūnas, prtz. 407
Balčiūnienė Emilija 129
Balčiūnienė Stanislava 680
Balčiūnienė, prof. 413
Balčius Justinas-*Platonas*, prtz. 476
Baldas, MGB ag., žr. Čepulionis Vytautas (Vytas), Andriaus 811–815
Balinis, prtz., žr. Micka Pranas 782, 784
Baliukevičius Konstantinas-*Rainys*, prtz.; nuotr. 110
Baliūnas Algis, sov. mlc. 426
Balyko, MGB tard. 142
Balys, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 194, 195, 317–319
Balnanosis Antanas 579
Balnanosis Jurgis 579
Balnanosis-*Sodininkas*, ryš. 589
Balsevičienė Albina, Kazio-*Burbuliukas*, ryš., rėm. 70
Balsevičius Petras, Juozo, ryš., rėm. 238
Balsevičiūtė, mokyt. 414
Balsys Edvardas-*Maršalas*, prtz. 178, 179
Balsytė Justė-*Voverė*, ryš. 180
Balsytė-Stanienė, prtz. 178
Baltakis Kazys, žr. Matulevičius Kazys-*Radvila*, prtz. 479
Baltkojytė Bronė (kamerinis ag.) 411, 413
Baltmiškis Vacys 346
Baltonis Juozas, rėm. 237
Baltonis Juozas-*Kelmas*, prtz. 236
Baltonis Juozas-*Krivaitis*, prtz. 235
Baltonis, str. (prtz. žvalgas) 235
Baltrokas, prtz., žr. Gabrėnas Pranas, Prano 62
Baltrūnas, prtz. 407
Baltrūnas, prtz., žr. Stelmokas Antanas, Antano, LLA desant. 316
Baltrus, prtz., žr. Gabrėnas Pranas, Prano 62
Baltrus, prtz., žr. Knistautas Alfonsas, Jurgio (kitur Jono) 64, 149, 154
Baltrus, prtz., žr. Kuzmickas Vytautas; nuotr. 77
Baltrušaitis Juozas-*Liūtas*, MVD mlc.; prtz. 500
Baltrušaitis Juozas-*Tigriukas*, *Tigras*, prtz. 765, 768, 769
Baltrušaitis Klemensas-*Kurtas*, prtz. 727, 728, 758, 759, 761, 765

Baltrušaitytė Elytė, pogr. 475
Baltuonis Juozas-*Krivaitis*, str.; ryš., prtz. 59, 67
Baltūsis Antanas-*Žvejys,* Tauro apyg. v., VGPŠ štabo vrš., prtz. 478, 481, 484, 759
Balvočienė 243
Balzevičius Vladas-*Darbuotojas*, ryš., rėm. 234
Bandūra, prtz., žr. Deliautas Steponas (kitur Deliušis) 64, 150, 153
Banga, prtz. 656
Banga, prtz., žr. Krukis Martynas 116–118, 126, 128, 134
Banginis, ryš., žr. Ruikis Sikstas, Juozo (sūn.) 59, 67, 69, 70
Bangūnas, prtz., žr. Gricius Povilas 64
Banionis (Banionaitis Mikas?) Bronius, Vinco-*Alyva*, prtz. (*Dramblio* brolis) 631
Banionis (Banionaitis?) Antanas-*Dramblys*, prtz. 631, 634
Banionis Kazimieras-*Klajūnas*, prtz. 603
Banionis Vytautas, prtz. 810
Banionis, kng. 636, 783, 786, 795, 807
Banislauskaitė Marytė, Jurgio, ryš. 563, 569, 570
Banislauskas Albinas, Jurgio-*Klajūnas*, prtz. 551, 565, 570; nuotr. 58
Baniūkštienė-Stankevičiūtė Kazimiera 438, 440
Baniūkštis Kazys, LLA desant.; prtz. 438–440, 443, 447
Baniulis Stasys-*Senelis*, prtz. 163, 167, 168
Baranauskaitė Magdė, Antano (Kurtinytės-Mackelienės Antaninos fikt. pavardė) 548, 550, 558–560
Barbaitė Magdutė, ryš. 94
Barkauskaitė, ryš. 500
Barkus 87
Barkus, MGB ltn. 769
Barsiukas Leopoldas, Antano-*Ragas*, ryš., rėm. 70
Barsukas, prtz., žr. Kvainauskas Justinas; nuotr. 136
Barštys (plėšikas) 597
Barštys Ambraziejus, rėm. 770
Barštys Motiejus 589
Bartašiūnas Juozas (Josifas) (LSSR MVD mnstr.), gen. mjr. 223, 489, 573, 641, 788
Bartkevičienė, rėm. 685
Bartkevičius Jurgis-*Balandis*, rėm. 669, 685
Bartkevičiūtė Albina, ryš. 685
Bartkienė-Berūkštytė Ona 585
Bartkus Petras-*Zuikis*, prtz. 167
Bartkus Petras-*Žadgaila*, prtz. 184, 388
Bartkutė Magdutė, ryš. 103
Bartnikienė Elzbieta, Juozo 560
Bartulis Alfonsas 455, 457
Bartulis Antanas, rėm. 457, 458
Bartulis Mykolas 439, 447
Bartulis Motiejus 447
Bartulis-*Žvaigždė*, prtz. 656
Bartulytė-Pilypaitienė Damutė, rėm. 453, 458, 459
Bartusevičienė Eufrozina 425, 426
Bartusevičius Algis 423
Barzda Juozas-*Klevas*, LLA desant., LK ltn.; prtz. 213, 221, 222, 292, 299
Barzdaitė-Ratkevičienė Filomena (*Klevo* sesuo) 299
Bašinskas, MGB ltn. 689
Batarsunovas Nikolajus, MGB pareig. 492, 493
Batutienė-Stačiokaitė Stasė, ryš., rėm. 540; nuotr. 71
Batutis Arūnas 541
Batutis Juozas-*Pavasaris*, prtz. 575, 581, 588, 656, 683, 775; nuotr. 91, 139
Batutis Vytautas 540, 541
Batutytė Danutė 540, 541
Batutytė-Bulatovienė Irena 541
Baukytė Danutė, pogr. 475
Baumelis Antanas 315
Bauras Kazys, Jono-*Varguolis*, prtz. 676
Baužys Augustinas (Augustas)-*Šubertas*, prtz. 95, 104–106, 140, 141
Baužys, MGB vert. 371
Baziliauskas 464
Bebrungas, prtz., žr. Vaitkus 327, 329
Bedalis, prtz., žr. Alūza Bronislovas, Vinco 165
Bėgūnas (kitur *Bagūnas*), prtz., žr. Daugintis Vytautas, Prano (sūn.) 58, 60, 61, 64, 69, 70, 154, 237

Bėgūnienė (*Bagūnienė*), prtz., žr. Daugintienė Domicelė, Antano 62, 69
Beinoras Antanas, Juozo-*Liūtas*, prtz. 32, 33, 35, 68
Beinoras Antanas-*Matas*, *Leonas*, prtz. 45
Beirutas, prtz., žr. Bagdonas Kazys 163
Bekampis Jurgis-*Šalmas*, *Višakis*, prtz. 527
Beleška Vytas 608, 616, 617
Beleška, prtz. 622
Belgys, prtz., žr. Dauginis Alfredas, Petro, LLA desant. 292, 299
Beliajev, MGB kap. 633, 635
Beloglovas Jonas-*Algis*, prtz. 386
Belousov, MGB pplk. 570
Benamis, MGB ag., žr. Zaskevičius Algimantas, Stasio 76
Benas, prtz., žr. Dobrovolskis Pranas; nuotr. 15
Bendaravičius Jonas, Jono, rėm. 486
Bendaravičius Jonas-*Skinutis*, prtz. 483
Bendžiūnas Kazys, prtz. 519
Benelis, prtz., žr. Milašius Benediktas, Igno 167
Benetis Petras-*Algis*, prtz. 63
Benetis Pranas-*Maželis*, prtz. 61
Beniušaitytė, ryš. 235
Beniušytė Elvyra-*Čigonė*, ryš., rėm. 60
Beniušytė Viktė, ryš., rėm. 60
Benjaminas, prtz. 27, 55
Berenis Antanas, Juozo-*Desantas*, *Genys*, prtz. 177, 178, 334–338, 349
Beresnevičius Alfonsas 7, 186, 188, 244, 326, 330
Berezovas, MGB ltn. 766
Beris, prtz., žr. Prajera (Prejera) Vincas; nuotr. 88
Berkmonas Vytas, Juozo-*Gulbė*, ryš., prtz. 616, 625, 657, 658
Berkovič, MGB pareig. 779
Berkovičius, NKVD mjr. 804
Bernadišiūtė Anelė, ryš. 409, 416, 417
Bernadišiūtė Morta, ryš. 408, 409, 411, 416, 417
Bernotas Povilas 365
Bernotas Steponas, rėm., ryš. 60
Bertašius Antanas-*Saulius*, prtz. 94, 137, 139
Berūkštienė-Garšvaitė Uršulė (mot.) 584
Berūkštis Kazimieras (sūn.), gyd. psichiatras 586
Berūkštis Kazimieras (tėv.), gyd. 585, 586
Berūkštis Petras (tėv.) 584, 585, 586, 587
Berūkštis Pranas (sūn.) 584
Berūkštytė-Bartkienė Ona 585
Beržanskis Juozas, Onos-*Mėnulis*, prtz. 160, 161, 162
Beržanskis Kazimieras, Teodoro-*Kęstutis*, prtz. 200
Beržas, prtz. 85
Beržas, prtz., žr. Alūza Bronislovas, Vinco 165
Beržas, prtz., žr. Bubelė Pranas, Prano (sūn.) 211, 330, 331, 335, 340, 344, 349, 353
Beržas, prtz., žr. Bubelis Pranas, Prano 174, 178
Beržas, prtz., žr. Dranginis Algirdas 595
Beržas, prtz., žr. Normantas Mykolas 249–251, 256
Beržas, prtz., žr. Petrošius Aleksas (Aleksandras) 94, 139
Beržas, prtz., žr. Rimas Jurgis 624, 633, 787, 813, 814
Beržas, prtz., žr. Šlimas Zigmas 217, 360, 361
Beržas, str.; prtz., ryš., žr. Drungilas Fortunatas 236
Berželis (*Beržas*), prtz., žr. Ružinskas Jonas 595, 602, 798
Berželis, prtz., žr. Prajera Petras 524, 527
Beržinskas, MGB ag. inf. 650
Beržinskas, prtz., žr. Rudys Steponas 55
Beždžionė, prtz., žr. Normantas Jonas 320
Bidva Feliksas, ryš. 344
Bidvienė Zina 344
Bielevičius Juozas, rėm. 520
Bielevičius, MGB aktv. 635
Bieliūnas A., MGB vert.
Bieliūnas Albinas Valeras, Antano-*Kabelis*, *Kalvaitis*, prtz.; MGB ag. *Variagas* 499, 508, 510–512, 518; nuotr. 56
Bielskis Jonas, mokyt. 319
Bielskis, prtz., žr. Greivys Juozas 251
Bielskus, gyd. 494

Bierontas Juozas-*Lokys*, prtz. 94
Bijeika Raimundas, prtz. 185
Bijūnas, ryš. rėm., žr. Raišutis Ksaveras 236
Bijūnas, prtz. 498, 499
Bijūnas, prtz. 644, 656
Bijūnas, prtz., žr. Buzas Albinas, Mykolo 761, 763, 771
Bijūnas, prtz., žr. Galinis Vytautas; nuotr. 59
Bijūnas, prtz., žr. Kazlauskas Leonas 551, 552
Bijūnas, prtz., žr. Maceina Kazys 802
Bijūnas, prtz., žr. Petkevičius Bronius 766
Bijūnas, prtz., žr. Sederavičius Vytautas; nuotr. 80
Bijūnas, prtz., žr. Žioba Petras 681, 685, 753, 754
Bijūnas, ryš., žr. Lingys 235
Bikinaitė Aldona 441
Bikinas Kazimieras 442
Bikinienė-Gailiušytė Janina, rėm. 438; nuotr. 40
Biliūnas Pranas Justas, prtz. 201
Bimba, MGB SG spec. ag., žr. Bulka Juozas, Vinco, 131
Bindokas Albinas 522
Birutė, prtz. 419
Birutė, prtz., žr. Mikalauskienė Julija 29, 159
Birutė, ryš., žr. Sakalauskaitė Irena, Juozo 389
Biržinskis-*Meno*, prtz. 55
Biskis 297
Bitė Aleksandras-*Gruodis*, prtz. 378, 379
Bitelė, prtz., žr. Vauras Bronislovas 94, 139
Bitinas, prtz., žr. Šiugždinis Povilas 581, 588, 656, 683, 684, 775
Bizūnas, prtz., žr. Vasiliauskas Stasys 771
Blansevičius 421
Blatas, MGB tard. 182
Blauzdys Antanas-*Konkurentas,* prtz. 446
Blažaitis Kostas, prtz. 633
Blažaitis Kostas-*Balandis*, mokyt.; prtz. 632
Blažys Jonas 130
Blažys Juozas 130
Blėka, prtz. 169
Bložė Petras (tėv.) 380
Bložė Vytautas Petras 380
Blufštein, MGB pareig. 665
Blusevičius Antanas, Vinco-*Amalas*, *Ambo*, prtz. 622, 631, 632, 634, 639, 641, 656, 780, 798
Blusevičius Vincas, Vinco-*Naras*, *Rytas*, prtz. 574, 618, 622, 631–633, 656
Blužas Viktoras (sūn.) 392, 394, 395
Blužienė Michalina (mot.) 392, 395, 396
Bobinas Bronius-*Patrimpas*, prtz. 512
Bočelis (*Bočius*), prtz., žr. Paulauskas Juozas 149
Bogrov, str. 663
Bogužas Antanas, LLA desant. 292
Boičenko, MGB kap. 451
Boleslovas Didysis, prtz., žr. Vinciūnas Boleslovas 407, 419
Bondarenko, MGB justic. kap. 153
Bondarenko, MGB justic. mjr. 162
Borisevičius Vincentas, vysk. 190
Borisovas, str. vrš. 442
Bortkevičius Kazys-*Vasaris*, prtz. 685
Bosas, rėm., žr. Stravinskas Pijus 518
Bozikaitė Konstancija-*Raselė*, ryš.; nuotr. 136
Bozikaitė Marcelė-*Snaigė*, ryš.; nuotr. 136
Bozyka Albinas, prtz. 602, 603
Božanovas Aleksandras Ivanovičius, NKGB pplk. 638, 642
Brangutė (vyras), prtz. 527
Brauklys Juozas, Stasio-*Vytenis* (kitur *Šalvis*), prtz. 63
Brazauskas Algirdas (LKP sekr.) 496
Brazauskas Antanas-*Žaibas*, prtz. 386
Brazauskas Vaclovas-*Vairas*, prtz. 386
Brazauskas, MGB ag. 489
Brazauskienė-Paltarokaitė Violeta 772
Brazdauskas Alfonsas, Kazio-*Naujiena*, prtz. 84
Brazdauskas Kazys-*Sakas*, prtz. 234
Brazdeikis Augustas, Jono, ryš., rėm. 11
Brazdeikis, rėm. 84
Brazdžiūnas Kazimieras 439, 447
Bražinskas Vincas, Jono-*Smauglys*, prtz. 551
Bražiukaitė Anelė 770
Bražiukas Petras 770
Bražiukienė Marijona 770
Breimelis, LK pulk. vadas 272

Breivė Bronius 418
Breivienė Stasė, rėm. 418
Breskis Stasys 443
Brežnev Viktor Lukjanovič, MGB eilin., plėšikas 788
Briedienė, prtz., žr. Mikalauskienė Julija 63
Briedis, prtz. 815
Briedis, prtz., žr. Arlauskas Juozas, Juliaus 497, 498, 500, 501, 503–505
Briedis, prtz., žr. Laužikas Kazimieras 386, 388
Briedis, prtz., žr. Mikalauskas Kazys 28, 29, 39, 61, 63
Briedis, prtz., žr. Stanaitis Albinas, MGB ag. *Teisutis* 537, 555, 556
Briedis, prtz., žr. Stanynas Jurgis 542
Briedis-*Perkūnas*, prtz. 253
Brikas, rėm., žr. Ulevičius Anupras 519
Brizgė, str. 173
Broga, prtz., žr. Stravinskas Motiejus 589
Brokas Albinas-*Ąžuolas*, prtz. 499
Brokas Petras-*Plienas*, prtz. 498
Brokas, prtz., žr. Pileckis Jonas 478, 481, 483, 484
Brolis-(?) Juozas, rėm. 515
Brolis, prtz., žr. Kaminskas Matas, Juozo 523, 526
Brolis, ryš., žr. Kulboka Vincas 482, 486
Broliukas, prtz., žr. Žukauskas Jonas 595, 602, 814
Brundza Kęstutis, rėm. 529
Brundza, prtz. 547
Bružas Antanas, prtz. 35
Bružas Povilas-*Rikardas* (kitur *Rekordas*), prtz. 45, 93, 102, 138
Bružas Stasys-*Pikuolis*, prtz. 93, 102, 138
Bubcovas, gyd. 437
Bubelė Alfonsas, Dominyko 332
Bubelė Dominykas 331, 332
Bubelė Ignacas, kng. 330, 331
Bubelė Jonas, rėm. 244
Bubelė Pranas (tėv.) 330, 331
Bubelė Pranas, Prano-*Beržas* (sūn.), prtz. 211, 330–335, 337–340, 344, 345, 347, 349, 351, 353
Bubelė Zenonas-*Generolas*, prtz. 223, 324
Bubelienė Petrutė (mot.) 331
Bubelis Pranas, Prano-*Beržas*, prtz. 174, 178, 348
Bubelis Zenonas, Prano-*Generolas*, prtz. 177–179
Bubelytė Danutė, Dominyko 332
Bubelytė Irutė, Dominyko 332
Bubelytė Julija, rėm. 180
Bubelytė Petrutė, 331
Bubelytė Sofija, 331
Bubelytė Zosė, ryš. 180
Bubelytė-Čepauskienė Ona, Prano-*Liepsna*, rėm., prtz. 173, 178, 191, 330, 333, 336, 338, 348
Bučys Pranas, pogr. 475
Bučys, MGB vert. 151
Būda Juozas, rėm. 97, 99
Budraitis Pranas, LK plk. ltn.; prtz. 184
Budrikis Antanas, sov. kolaborantas 96, 104, 105
Budrikis Pranas 91, 140
Budrys Česlovas-*Šeškus*, prtz. 85
Budrys Juozas-*Rotlankis*, prtz. 62, 63, 64
Budrys Kazys 125
Budrys Petras, Bonifaco, prtz. 202
Budrys Petras-*Liūtas*, prtz.; nuotr. 31
Budrys Pranas, Prano-*Šarūnas*, prtz. 64, 154
Budzytė Jadvyga, ryš. 364
Budžytė-Raudonienė Jadvyga 327, 328
Bugys Stanislovas, Aleksandro-*Liūtas*, ryš., rėm. 170, 171
Buivys Liudvikas-*Karvelis,* prtz. 373
Bulatovienė-Batutytė Irena 541
Bulka Juozas, Vinco-*Laimutis*, *Skrajūnas*, *Svajūnas*, *Tauras*, prtz; MGB SG spec. ag. *Bimba*, *Vincas*; MGB leg. prtz. *Žaibas*; kng. 128, 130, 131, 132
Bulkė Severinas 411
Bulkin, NKVD kap. 658
Bumblys Julius, Prano-*Tigras*, prtz. 36, 61, 68
Bumblys Petras, rėm. 42
Bumblys Pranas, Prano, ryš., rėm. 11
Bumblys, prtz. 59

Bundulaitė Aldona, ryš. 49
Bundulas Antanas-*Šarūnas*, prtz. 29, 33, 34
Bundulas Stasys, Antano-*Mergutis*, prtz. 29, 33, 45, 46, 49, 52, 56, 59, 62
Bundza, prtz., žr. Šleideris Juozas 83, 84
Bunevičius Juozas 760
Bunevičiūtė Albina, Vinco-*Gražuolė*, *Aušrelė*, ryš., prtz. 663; nuotr. 89, 124
Bunka Eugenijus, Jakovo, žurnalistas 201, 324
Buranas T., MGB vyr. ltn. 289, 290, 291, 292
Buras, prtz., būr. v. 165
Burba, med. prof. 216
Burbaitė Ona, Jurgio, ryš. 150
Burbienė Skolastika, Kazio-*Mažoji Trobelė*, ryš. 150, 155
Burbienė, rėm. 60
Burbulas Apolinaras, Juozo-*Našlaitis*, *Papartis*, prtz. 174, 177, 178
Burbulas Apolinaras, prtz. 347
Burbulis Antanėlis, rėm. 776
Burbuliukas, ryš., rėm., žr. Balsevičienė Albina, Kazio 70
Burinskas Petras-*Tetervinas*, prtz. 771; nuotr. 61
Burinskas sov. mlc. 426
Burjan T., KGB mjr. 466
Burjan, KGB mjr. 463
Burneikienė-Kasperavičiūtė Janina 545
Burnys (fikt. pavardė Liaudanskas) Jurgis, Kazio-*Smilga,* prtz. 389–392
Burvys Vaclovas-*Kęstutis*, prtz. 10, 29, 32
Busirov, MGB vert. 135
Butenis Julius, Antano-*Gerutis*, prtz. 236, 237
Butenis Pranas, Antano-*Keras*, prtz. 236, 237
Butkerienė-Eidukaitienė-*Seserėlė*, rėm. 517
Butkevičius Kostas, prtz. 214
Butkus Edvardas, Juozo-*Laisvūnas*, prtz. 29, 32, 38, 60, 63, 161
Butkus Edvardas-*Šarūnas*, prtz. 29, 33
Butkus Ignas, Juozo-*Papirosas*, rėm. 60, 70
Butkus Liudas-*Jurgis*, *Rublis*, prtz. 359
Butkus Mamertas-*Uola*, *Rimantas*, ryš., prtz. 29, 39, 42, 62
Butkus Pranas, prtz. 93
Butkus Pranas, ryš., rėm. 47
Butkus, MGB oper. įgaliot. 59
Butrimaitis (kitur Butrimas), LK ltn.; prtz. 297, 299, 302, 303
Buzas Albinas, Mykolo-*Bijūnas*, prtz. 761, 763, 771
Buzas Juozas (komsorgas) 618, 619, 632
Buzas Viktoras 604
Buzas Viktoras, str. 667
Buzas Vincas 667
Bužas Viktoras, prtz. 586, 588
Celiešienė 714
Celiešius 714, 715, 719
Celiešius Antanas 627
Celiešius Bronius 627
Celiešius Juozas, Mato, rėm. 758, 760
Celiešius Jurgis, Mato-*Maskolis*, ryš., prtz. 758, 760, 765
Celiešius Kazys 812
Celiešius Pranas 597
Celiešiutė Albina, ryš. 763; nuotr. 129
Centrininkas, ryš., rėm., žr. Guščius Valentinas 39, 42
Chainauskas Antanas Leopoldovičius (fikt. pavardė Lopačinskas), MGB SG ag. *Šalna*; MGB leg. prtz. *Tarzanas* 400, 401
Chamusko, MGB j. ltn. (plėšikų gaujos vadeiva) 788
Cherubinas, rėm., prtz., žr. Juškevičius Vincas, Motiejaus, 634
Chitrov, MGB pareig. 44
Chodakauskas Tadas-*Radvila*; MGB ag. *Liūtas* 66
Chuliganas, prtz. 33
Ciliverstas (gal *Cilivestras?*), prtz. 153
Cincevičius 563
Civinskienė Antonina, Antano, MGB plėšikų glob. 788
Cvilikas Mykolas-*Genys*, prtz. 675
Čakeev, MGB eilin. 57
Čechava Grigorijus, MGB pplk. 432
Čeka, MGB ag. 811
Čekanauskaitė Apolonija 609
Čekanauskas Alfonsas 609

Čekanauskas Kazimieras 609
Čeliščev, MGB pareig. 502
Čemberlenas prtz., žr. Rudžionis Juozas 373, 387
Čempionas, prtz., žr. Valentas Jonas 678, 766
Čepas Leonas, Antano-*Mikė*, prtz. 94, 95, 101, 103, 137, 138, 140–143
Čepauskas Jonas 332, 333, 352, 353
Čepauskienė-Bubelytė Ona, Prano-*Liepsna*, rėm., prtz. 173,178, 191, 330
Čepauskienė-Bubelytė Sofija 332
Čepė Anicetas 452, 453, 454, 455, 456, 457
Čepė Antanas (tėv.) 452
Čepė Antanas 452, 458
Čepė Benediktas 452–457, 459
Čepė Petras, prtz. 452–455, 457– 459
Čepė Vytautas, Antano 452, 458; nuotr. 42
Čepienė-Stasiulevičiūtė Ona 581, 645, 653
Čepkauskas 783
Čepkauskas Juozas, Antano-*Katinas*, prtz. 675
Čėpla Stasys-*Vilkas*, prtz. 499
Čeplinskaitė-Ribinskienė Bronė 667
Čeplinskas, MGB vert. 415
Čeponis Antanas-*Klajūnas,* prtz. 443
Čeponis Juozas-*Tauragis*, LK kap.; prtz. 184
Čepulienė Ona, Petro, rėm. 420, 421
Čepulinskas Vytas 665
Čepulionis Jurgis 815
Čepulionis Kazys, Motiejaus-*Auksinukas*, prtz. 595, 813; nuotr. 100
Čepulionis Motiejus (tėv.), rėm. 813
Čepulionis Simonas, prtz. 689
Čepulionis Vytas 577
Čepulionis Vytautas (Vytas), Andriaus-*Vytenis*, prtz.; MGB ag. *Baldas* 595, 684, 775, 811, 812, 814, 815
Čepulionytė Albina 814
Čepulionytė Ona, Andriaus-*Jūra*, MGB ag. 595, 665, 666, 811, 812, 813, 815
Čepulis Aleksandras-*Senelis* (tėv.) 593
Čepulis Aleksas (Aleksandras, Alesius), Juliaus-*Plaukas*, prtz. 571, 572, 575, 576, 593, 660
Čepulis Bronius (sūn.), ryš. 413
Čepulis Bronius-*Ąžuolas*, prtz. 571, 572, 593
Čepulis Gediminas, Ambraziejaus (tėv.), rėm., ryš. 409, 410, 416–418, 420, 421
Čepulis Juozas 607
Čepulis Kazimieras 607
Čepulis Sigitas 593
Čepulytė-Petrauskienė Aistė 5
Čerčilis, prtz., žr. Laivys 349
Čerčilis, prtz., žr. Momgaudis 365
Čeriauka, prtz. 407
Čėrka, rėm., ryš., žr. Ditkauskas Kazys 814
Černechovskis (sov. gen.) 325
Černevičius Jurgis
Černevičiūtė 812
Černiauskaitė Adelė (duk.), rėm. 520
Černiauskaitė Ona, Petro 501
Černiauskas 118
Černiauskas, gyd. 444
Černiauskas Jonas, Julijono-*Vaidotas*, prtz. 675
Černiauskas Juozas-*Žaibas*, ryš. 486
Černiauskas Kazys 501
Černiauskas Leonardas 187
Černiauskas Leonas-*Žaibas*, prtz. 483
Černiauskas Povilas 248
Černiauskienė 563
Černiauskienė Uršulė (mot.), rėm. 520
Česekas Juozas-*Šauklys*, prtz. 796
Česnauskas, rėm. 84
Česnauskienė-Milvertaitė Zinaida, ryš. 196, 197
Čibas V. R., MGB serž. 143
Čibirka 525
Čigonas, prtz. 535
Čigonė, ryš., rėm., žr. Beniušytė Elvyra 60
Čiulbutis, prtz., žr. Kasparavičius Viktoras 635, 636, 639–642, 781, 783, 785, 798, 800, 806
Čiulčinas Antanas, rėm. 43
Čiulčinskis Antanas, Juozo, ryš., rėm. 10
Čiulkaitė-Raudavičienė Stasė 102
Čiumakova-Pakutinskaitė Irena 373, 374, 379, 383
Čiumiheris (kitur Čiumakeris) Kurtas, SS kap. 227, 228
Čiunka Valerijonas (Valius), prtz. 103
Čiunkienė-Laukytė 286

Čiuoderis 711, 713
Čiupas Antanas 595
Čiurinskaitė Marijona-*Gražuolė*, ryš., prtz. 660
Čiužaitė-Ambrulevičienė Petrutė (Antano žmona) 509
Dabašinskas 465, 466
Dabkevičius Alfonsas-*Nemunas*, prtz. 802
Dabkevičius Vytautas-*Kovas*, prtz. 660
Dabrišius-*Šaltis*, MGB ag. 549
Dabulevičius Jonas-*Miškas*, prtz.; MGB ag. *Aras* 552, 555
Dacys Jonas, prtz. 136
Dačkutė-Danilienė Aldona 212
Dagelis Jonas-*Gintaras,* prtz. 446
Dagilis, prtz., žr. Stelmokas Antanas, Antano, LLA desant. 316
Dailidė Jonas, Jurgio-*Vinetu*, pogr.; KGB ag. *Lapas* 463–467, 469, 470, 475, 476
Dainininkas, prtz., žr. Drungilas Jurgis, Juozo 69
Dainius, prtz. 28
Dainora, prtz., žr. Džemereika (Džermeika) Juozas, Juozo 500, 501, 503, 505
Daktaras (*Daktariukas*), prtz., žr. Ridikas Vaclovas 75, 364
Daktaras Dolitlis, prtz., žr. Žardinskaitė Jadvyga 422
Daktaras, prtz., žr. Gendvilas Vladas 176, 178
Daktaras, prtz., žr. Šimkus Kostas 44
Dalbokas Aloyzas, Jeronimo (fikt. pavardė Liepsnonis Aloyzas), prtz. *Imperatorius, Liepsnonis, Negusas*; MGB ag. *Šarūnas* 77
Dalius, prtz., žr. Paulauskas Juozas 154
Damašius 80
Damašiutė Magdalena 80, 81
Dambrauskaitė Elzbieta 437
Dambrauskaitė Kotryna 437
Dambrauskaitė Veronika 437
Dambrauskaitė-Tolvaišienė Veronika 437
Dambrauskas Albinas-*Žaibas*, prtz. 494, 499, 503, 508
Dambrauskas Bronislovas 437
Dambrauskas Marijonas, LK ltn., prtz. 221
Dambrauskas Romualdas 437
Dambrauskas Vytautas-*Dobilas*, prtz. 499
Dambrauskienė Kazimiera (mot.) 437
Dangis, prtz., žr. Virbickas Alfonsas 419
Dangutė, prtz., žr. Martišiūtė Stefa, Aleksandro 393
Daniela Pranas, prtz. 92
Danielkinas, prtz. 252
Danilienė-Dačkutė Aldona 212
Danutė, ryš., žr. Siaurusevičiūtė Ona 769
Dapšauskas 263, 265
Daračius Danas (kitur Danielius), Antano-*Vilkas*, prtz. 178, 320, 324, 339, 349
Daračius Vaclovas, Antano, ryš. 349
Daračius Vytautas, Antano-*Tigras*, prtz. 321, 324, 339, 349
Darbuotojas, ryš. rėm., žr. Balzevičius Vladas 234
Darbutas Steponas, LK kap.; prtz. 191, 216, 223–245, 248
Darelė Jonas-*Dieduška*, prtz., prv. 446
Dargis Alfonsas, prtz. 103
Dargis Kazys, prtz. 202
Dargis, MGB karinink. 76
Darius, prtz., žr. Gulbinas Pranas 378, 386, 387
Darius, prtz., žr. Norkus Stasys, Stasio 174, 175, 178, 211, 335, 339, 340, 349
Darius, prtz., žr. Vasiliauskas Juozas, Petro 27, 59, 67
Daržinskas Kazys-*Narūnas*, prtz. 103
Daubara Pranas-*Liūtaširdis*, prtz. 513
Daudėlienė Zofija 248
Daugėla Antanas, rėm. 41
Daugėla Stasys-*Kadalis* (*Kuodelis?*), rėm. 179
Daugėla Vytas-*Algirdas*, MGB ag. 641
Daugėlienė Z. 357, 358
Daugėlienė-Kasparavičiūtė Kotryna (Katrė) 635, 641
Dauginienė-Kojelytė Julija (*Belgio* mot.) 292, 314
Dauginis Alfredas, Petro-*Belgys*, LLA desant.; prtz. 292, 296, 298–300, 304, 311, 313
Dauginis Antanas, Petro 293
Dauginis Julijonas, Petro 293
Dauginis Juozas, Petro 293

Dauginis Petras (*Belgio* tėv.) 293, 314
Dauginis Petras, Petro 293
Dauginytė Adelė, Petro 314
Dauginytė Elzė, Petro 293
Daugintaitė-Kubilienė Ona (mot.) 238, 241
Daugintienė Domicelė, Antano-*Bėgūnienė* (*Bagūnienė*), prtz. 60, 62, 69
Daugintis Pranas, Antano-*Šermuonėlis*, ryš., rėm. 70
Daugintis Pranas, Prano-*Šermukšnėlis*, ryš., rėm. 70
Daugintis Tadas, Igno-*Kantrybė*, prtz. 69
Daugintis Vytautas, Prano-*Bėgūnas* (kitur *Bagūnas*) (sūn.), prtz. 60, 61, 64, 69, 70, 154, 237
Daugis, MGB teismo sen., 71
Daukantas Simonas 216
Daukintis Vincas-*Trakėnas*, prtz. 180
Daukša Petras, Simo, rėm. 390
Daumantas, prtz., žr. Lukša Juozas 533
Daumantas, prtz., žr. Varkala Kazimieras Algirdas 780
Dauminas Juozas 443
Davydenko, MGB vyr. ltn. 57
Debesiūnas, rėm. 521
Dėdė Jonas, MGB ag. 71, 73
Dėdė, prtz., žr. Išganaitis Juozas, Motiejaus 596, 646, 663, 704, 709, 739, 762
Dėdė, prtz., žr. Navikas Vincas 550, 551, 565
Dėdė, ryš. 814
Dėdė, prtz., žr. Jokubaitis Pranas, Baltraus 10, 38, 43
Dėdė, prtz., žr. Kaunas Anicetas 35
Dėdė, žr. Tvarijonas Antanas, prtz. 81
Degulis Gytis 6
Deimantas, prtz., žr. (?) Pranas 84
Deimantas, prtz., žr. Gadliauskas Petras, Prano 393
Dėkantas Justinas 263
Deliautas (kitur Deliušis) Steponas-*Bandūra*, prtz. 64, 150, 153
Deltuva Andrius, Petro (tėv.) 578, 579, 629
Deltuva Juozas (sūn.) 578
Deltuva Kazys 575
Demikis Jonas-*Eumas*, *Almas*, prtz. 523, 526, 527
Derbišer, MGB adv., 162
Dergačiov, MGB vyr. ltn. 371
Desantas, prtz., žr. Berenis Antanas, Juozo 177
Dešinys, prtz., žr. Pinkvarta Kazys 549, 568–570, 642, 691, 736, 745, 748, 749, 759, 761, 764, 765, 767, 769–772
Deveikienė-Garmutė Kazė-*Pakalnutė*, ryš. 588, 600
Deveikis Romas 589
Deveikytė Regina 589
Dičgalvis, ryš., rėm., žr. Stančiauskas Bernardas, Mato 672
Dičkus, rėm. 812
Didenko Ivan Sergejevič, MGB kap. 409, 411
Didžgalvis 89
Didžiulis, prtz., žr. Kerpauskas Aleksandras, Aleksandro 213, 221
Diedas, prtz., žr. Juodis Jonas, Motiejaus 580, 646, 647, 664, 665, 794, 798
Diedonis Antanas-*Neris*, prtz. 582
Diedonytė-Gudauskienė Albina 594
Diedukas, MGB ag. 550
Diedukas, ryš., žr. Krasnickas Petras, Kazimiero 563, 565, 570
*Diedušk*a, prtz.; prv., žr. Darelė Jonas 446
Diemedis, prtz., žr. Gegužis Juozas; nuotr. 110
Diemedis, prtz., žr. Šeferis Jonas 500
Diena, MGB ag., žr. Ruškytė Angelė 678
Digrys Juozas, prtz. 655
Dikša Stanislovas, rėm. 362
Diliautas, ryš. 140
Dilpša Jonas-*Liepa*, ryš. 179
Dilpšas A. 350
Dinga, prtz., žr. Gokas Bronius 423, 435
Dingaila Antanas, prtz. 235
Dirgėla Benius, Jurgio, rėm. 56
Dirvanauskaitė Ona, Prano, ryš. 633
Diržas, prtz., žr. Kaminskas Matas, Juozo 523, 526
Ditė, prtz., žr. Mingėlaitė Monika 373, 387
Ditkauskaitė-Murauskienė Nastutė (Anastazija)-*Pakalnutė*, *Čerkutė*, ryš. 581, 684, 758, 760, 774, 779, 780; nuotr. 122

Ditkauskaitė-Sakalauskienė Onutė 778
Ditkauskas Kazys-*Čėrka*, rėm., ryš. 779, 814
Ditkauskienė 684
Ditkauskienė, rėm. 779
Dizma, prtz., žr. Viskontas (Viskantas) Juozas, Juozo 32, 61, 68
Dmitrijev, MGB ltn. 370
Dobilas Juozas-*Piršlys*, *Perkūnas*, prtz. 527
Dobilas, prtz. 502, 557, 621
Dobilas, prtz., žr. Dambrauskas Vytautas 499
Dobilas, prtz., žr. Laucevičius Stanislovas Zigmas 164, 165, 169
Dobilas, ryš. 177
Dobradziejienė Ona, Kazio, ryš. 56
Dobranskis Liudas (Stasio sūn.) 168
Dobranskis Martynas (Stasio sūn.) 168
Dobranskis Stasys (tėv.) 168
Dobrovolskienė (kamerinis ag.) 411, 413
Dobrovolskis Pranas-*Benas*, prtz.; nuotr. 15
Dobrovolskis Stanislovas 200
Dockaitė Genė, Antano ryš. 389
Doleris, prtz., žr. Ruseckas Kazys 535
Dolitlis, prtz., žr. Končius Antanas, Stepono 389
Domarkas Alfonsas, ryš. 48
Domarkas Feliksas, ryš. 48
Domarkas Julius, rėm. 48
Domarkas Kazys, Igno-*Vėjas*, rėm., ryš. 238
Domarkienė Valė, Antano-*Teisietė*, ryš. 238
Domas, ryš., žr. Stonkai: Antanas ir Kazys 234
Donėla Petras, rėm. 84
Donelaitis, prtz., žr. Malakauskas Aleksas, Antano 26, 28, 38, 59, 68, 236
Doniela Antanas 95
Donkichotas, ryš., žr. Gedmintas Pranas 38
Donkichotienė, ryš., žr. Gedmintienė 38
Doronkin Pavel Ivanovič, MGB serž., plėšikas 788
Dorulis str. 393, 394
Dotas-*Radvila*, prtz. 52
Dovidaitis Antanas, Motiejaus, prtz. 653, 654
Dovydėnaitė Danutė, prtz. 446, 447
Dragūnas, prtz. 535, 656
Dragūnas, prtz., žr. Truška Povilas, Juozo 52, 53, 55
Drambliukas, prtz. 419
Dramblys, prtz., žr. Banionis (Banionaitis?) Antanas 631, 634
Dramblys, prtz., žr. Skardžinskas Juozas 669, 670
Dranginas Antanas-*Kęstutis*, prtz. 514
Dranginienė-Batutytė Marija (mot.) 595
Dranginis Algirdas-*Beržas*, prtz. 595
Dranginis Juozas (tėv.) 595
Dranginis Viktoras 596
Dranginytė Birutė 596
Dranginytė Veronika, gyd. 595
Dranginytė-Išganaitienė Kazimiera 595
Drąsuolis, MGB ag., žr. Babarskis Stasys 552, 554
Drąsutis Jonas, Antano, rėm., ryš. 150, 155
Drąsutis Kazys-*Paliūnas*, prtz. 83, 143, 288
Drąsutis Kazys-*Storulis*, rėm. 84, 86
Drigaliūnas Vladas-*Sakalas,* Vytauto apyg. prtz., nuotr. viršelyje
Drižnius 782
Drižnius Antanas 787
Drižnius Pranas 790, 794
Drižnius-*Jupiteris*, prtz. 633
Dronik L., MGB vyr. ltn. 467, 477
Druginaitė Stasė, rėm. 39
Drugys, prtz., žr. Ruseckas Pranas 512, 514–518, 520–522
Drulia 563
Drulia Antanas, Motiejaus, 657
Drulia Boleslovas, prtz. 646, 646
Drulia Viktoras, Motiejaus-*Ėglius*, prtz. 633, 657
Drulienė Marytė 646
Drulis, prtz., žr. Kėkštas Juozas 58, 60, 64, 69, 79, 80, 95, 145, 148, 152, 155
Drulytė Albina 646
Drulytė Janina 646
Drulytė Onutė 646
Drunga Zigmas-*Šernas*, *Mykolas Jonas*, LK mjr.; prtz. 478, 484
Drungila Julius, rėm. 237
Drungilaitė Petrė, Zenono-*Vienturtė*, ryš., rėm. 60, 70
Drungilaitė Stasė, ryš. 42
Drungilas Fortunatas-*Beržas*, *Kadagys*, str.; prtz. ryš. 59, 235, 236

Drungilas Julius-*Ruduo*, prtz. 236
Drungilas Jurgis, Juozo-*Dainininkas*, prtz. 69
Drungilas Pranas-*Tarzanas*, ryš., rėm. 150
Dubickas Jonas, Vinco-*Liūtas*, prtz. 495, 500, 502, 505
Dubickas Juozas, prtz. 501, 502, 504
Duburys Juozas, Juozo-*Pilipaitis*, prtz. 83
Dūda 426
Dūda Jonas, Kazimiero-*Jankūnas*, *Štuka*, *Šalna*, *Zero*, LLA desant.; prtz. 189–191, 315, 317
Dūda Kazimieras (*Štukos* tėv.) 315
Dūda Petras 315
Dūdaitė-Baumelienė Kazimiera 315
Dūdėnas Jonas-*Vynas*, prtz. 131
Dūdienė Kazimiera (*Štukos* mot.) 315
Dudutis, prtz., žr. Navickas Gintautas 512
Dulkė, prtz., žr. Gataveckas Jonas 515
Dulniov, MGB vyr. ltn. 451
Dulosienė-Grajauskaitė Anelė 795
Dūmas, prtz., žr. Galdikas Palys, Felikso 94, 102, 103, 106, 107, 143
Dumčius Jonas Juozas, Juozo (VLKJS komsorgas) 494, 505
Dumšienė-Pukytė Joana (*Širšės* sesuo) 396
Durnevas, MGB pplk. 143
Durtuvas (vokietis), prtz. 656
Durtuvas, prtz., žr. Guzikas Juozas 494, 498, 499, 511, 518, 520
Dušanskij Nachman, MGB mjr. 559
Dveilys Stasys (sūn.) 396
Dveilys Vacys (Vaclovas) 398, 399, 400; nuotr. 43
Dveilytė Janina, rėm. 396; nuotr. 44
Dveilytė Ona (Stasės sesuo) 396, 398, 399, 401
Dveilytė Stasė (mot.) 396
Džemereika (Džermeika) Juozas, Juozo-*Dainora*, prtz. 495, 500–505
Džemereikienė Petrė 501
Džimis, prtz. 522
Džiugas, prtz., žr. Liukpetris Antanas 409–411, 415–420
Džiugas, prtz., žr. Mingėlas Laurynas 373, 380, 384, 386, 388
Egbergas, prtz., žr. Žalimas Pranas 92
Eglė, ryš., žr. Klenauskaitė Stasė 180
Eglinskas Antanas-*Margiris* (*Margis*), *Tonis*, mokyt.; prtz. 104, 112, 126–128, 131–134; nuotr. 33, 49
Eglinskas Pranas, prtz. 576
Eglinskas Vytas, prtz. 576
Eglinskas Zigmas-*Gluosnis*, prtz. 576; nuotr. 132
Ėglius, prtz., žr. Drulia Viktoras, Motiejaus 633, 657
Eidiejus Jonas, Igno-*Sakalas*, prtz. 94, 103, 106, 110; nuotr. 20
Eidikonis Adolfas, Jono, ryš. 419
Eidikonis Povilas 402, 403
Eidimtas Adolfas-*Papunis*, LK ltn.; prtz. 184
Eidintas Aleksandras-*Pelėda*, prtz. 185
Eidintas Alfonsas, prtz. 188
Eidukaitis Juozas, prtz. 518
Eidukevičius (Eidziukevičius?) Juozas, Vinco, rėm. 486
Eidukevičius Juozas, Andriaus, prtz. 501
Eidukonis (Eidikonis?) Albinas, Jurgio 417
Eimontienė-Paltarokaitė Nijolė 774
Eimutis, prtz., žr. Gadliauskas Petras, Prano 393
Eimutis, prtz., žr. Alūza Bronislovas, Vinco 165
Einikienė-Noreikaitė Stanislava, Juozo 200
Einikis Adomas-*Jokimas*, prtz. 83, 258, 259, 288
Einikis Aleksas, prtz. 92
Einikis Aloyzas 286
Einikis Jonas, prtz. 185, 186
Eiva, prtz., žr. Pikturna Antanas, Jono 10
Elagin, MGB sk. vrš. 432
Ėlia, MGB ag. inf. 650
Elvikas, rėm. 784, 791
Endriukaitis Kęstutis, Antano-*Erelis*, pogr. 463–466, 469, 475
Erelis, pogr., žr. Endriukaitis Kęstutis, Antano 463, 464, 466
Erelis, prtz., žr. Prajera Juozas 527
Erelis, prtz., žr. Šaučiūnas Petras 419
Erelis, MGB ag., žr. Markulis Juozas 65, 71–74
Erelis, prtz., žr. Mickus Feliksas 94
Erelis, prtz., žr. Pinikas Ignas 83, 85, 153

Ereminas Vladas (Markulio-*Erelio* ryš.) 66
Ėrgašiov, MGB eilin., 162
Eriminienė, mokyt. 320
Erstikis Steponas-*Patašonas*, *Papartis*, *Linguonėlis*, prtz. 167, 168
Erškėtis, prtz. 235
Erškėtis, prtz. 522
Etmonas, prtz., žr. Montvydas Vladas 167
Eumas, prtz., žr. Demikis Jonas 523, 528
Fabijonas, prtz., žr. Savickas Antanas, Antano 64, 69
Fafanov, MGB ltn. 81, 86
Faiferis, I. I., MGB vert. 502
Fanarinas, MGB kalėjimo prižiūrėt. 495
Fatejev, MGB kap. 44
Faustas, prtz., žr. Grybinas Aleksandras 463, 534
Feoktistov, MGB j. ltn. 501
Fiegel Michail Ivanovič, sov. pareig. 676
Filatov, str. 676
Filionovas, MGB prok. 143
Finka, prtz., žr. Kučas Juozas 422, 424–427
Firizandas, pogr., žr. Ledas Viktoras, Antano 463, 464, 466
Flekas (vokietis), prtz. 656
Fofanov, MGB ltn. 70
Fortas, prtz., žr. Pudžmys Fortūnatas, Kazio 148, 151
Fosas, vokiečių adm. 473
Fraimovič, MGB mjr. 57
Freigofas Algirdas (Algis), Kazimieras, Vlado-*Sūnus*, prtz. 9, 10, 11, 14, 17, 18, 26, 27, 30, 34, 38, 39, 41, 63, 68; nuotr. 2, 3, 5, 7, 9
Freigofas Vladas, Vlado-*Audrūnas*, *Ąžuolas*, prtz. 9–12, 14, 18, 27, 30, 33, 34, 36–40, 59, 62, 67, 69; nuotr. 1, 7, 9
Freigofienė Julija (mot.) 28
Fricas Hana, prtz. 94
Fricas, prtz. 152
Fricas, prtz., žr. Šipelis Stasys 423
Gabrėnas Pranas, Prano-*Baltrus*, *Baltrokas*, prtz. 60, 62
Gadeikis Petras-*Robinzonas*, prtz. 65, 81, 82, 83
Gadeikis, rėm. 84
Gadliauskas Petras, Prano-*Deimantas*, *Eimutis*, *Henrikas*, prtz. 393
Gaidelienė Marijona, Mataušo, rėm. 672, 674
Gaidelis, prtz. 767
Gaidelis-*Vėžys*, prtz. 134
Gaidelytė, ryš. 134
Gaidys Jurgis, prtz. 438
Gaidys, MGB ag., žr. Sukackas 489, 491
Gaidys, prtz., žr. Kvainauskas Justinas; nuotr. 136
Gaidys, prtz., žr. Žaliagiris Vytas 513
Gailenis, prtz., žr. Apulskis Valius (Valerijonas) 93, 103, 138
Gailis prtz., žr. Pakaušis (fikt. pavardė Lukenskas) Vytautas, Stasio 416, 419
Gailius Edvardas, Prano-*Adjutantas*, *Šlėgelė*, prtz. 174, 177, 211, 335, 336, 339, 340, 344, 347–349
Gailiušienė Emilija (mot.) 441
Gailiušis Antanas, Mato (tėv.) 441
Gailiušis Jonas 438, 441
Gailiušis Kazimieras 438, 441, 442
Gailiušis Povilas 438
Gailiušytė-Bikinienė Janina, rėm. 438; nuotr. 40
Galaburdienė-Kairienė Petronelė, Jurgio (mot.) ryš., rėm. 410, 418, 420, 421; nuotr. 47
Galaunė Dievainis (sūn.), mokyt. 106
Galaunė Paulius (tėv.), prof. 106
Galdikas Adolis-*Ąžuolas*, prtz. 84
Galdikas Juozas, ryš. 102
Galdikas Kostas-*Gustas*, prtz. 149
Galdikas Palys, Felikso-*Dūmas*, prtz. 94, 102, 103, 106, 107, 143; nuotr. 16, 39
Galdikas Vytautas (prtz. *Dūmo* brolis) 106
Galdikas Vytautas, Antano-*Tauras*, prtz. 27, 63, 143, 235
Galgataitė Liuda, mokyt.; ryš. 519
Galiauskas Juozas-*Martinas* prtz. 416, 419
Galickij, MVD plk. 649, 652, 661, 662
Galinaitis Juozas, rėm. 521
Galinis Vytautas-*Bijūnas*, prtz.; nuotr. 59
Galiūnas, prtz., žr. Jonaitis Kostas 76, 84

Galiūnas, prtz., žr. S. Steponas 215, 361
Galiūnas, prtz., žr. Stanius Steponas; nuotr. 20
Gandras, prtz., žr. Stonkus Česlovas 185
Gangsteris, prtz., žr. Markauskas (Markevičius) Antanas 10
Garbaravičiūtė Marytė 563
Garbavojus Mikas (Mykolas), str. 495, 502, 504
Gargasas Albertas-*Šaras*, prtz. 80
Garinis, MGB inf. 811
Garmus Jonas, Simono, rėm. 662, 663
Garmus Jonas, str. 582
Garmus Juozas 616
Garmus Juozas, Kazio-*Žalgiris*, prtz. 588–590
Garmus Vitas-*Pavasaris*, prtz. 543
Garmus, mokyt. 605
Garmutė Agota, rėm. 588, 589
Garmutė Antanina, Jono 663
Garmutė Janė, rėm. 588
Garmutė Stasė, Jono 663
Garmutė-Deveikienė Kazė-*Pakalnutė*, ryš. 600
Garnys, LLK narys, ryš., žr. Venclovas Benius 503
Garnys, prtz., žr. Gresser Helmut 494, 499, 505
Garnys, prtz., žr. Liutkevičius Česlovas 393
Garnys, prtz., žr. Matulaitis Jonas 386
Garnys, prtz., žr. Šmita Vincas 139
Garnys, ryš. (mergina) 500
Garsas, prtz. 38
Garsas, prtz., žr. Babarskis Stasys, MGB ag. *Drąsuolis* 555
Garsas, prtz., žr. Prišgintas Edvardas, Prano 64, 68, 69
Gasnerienė Aldona-*Kazlauskas*, MGB ag. 551
Gasneris (Hasneris) Jonas (Evaltas), Augusto-*Kaizeris*, MGB ag. 551, 552, 554, 568–571
Gaškaitė Nijolė 399
Gataveckas (pravardė Benius) Bronius-*Verpetas*, prtz. 512
Gataveckas Jonas-*Dulkė*, prtz. 515
Gaudenis, prtz., žr. Adomaitis Albertas; nuotr. 104, 111–116
Gaudutienė Apolonija-*Vinklutienė*, ryš., rėm. 26
Gavėnas Vytautas-*Vampyras*, prtz. 478, 482–486, 499
Gavėnas Vladas, prtz. 478
Gavrilov, MGB mjr. 765
Gavrilovas, MGB vert. 175
Gėbelsas, prtz., žr. Bačelis Edvardas 420
Gečas Kazimieras, str. 430
Gečas Vladas-*Tonis,* prtz. 33
Gečys-*Oginskis*, prtz. 10
Gedgaudas, prtz. 63
Gediminas 120
Gediminas, prtz. būr. v. 280
Gediminas, prtz., žr. Melešius Edvardas (kitur Petras) 27, 44, 54, 55, 63
Gediminas, prtz., žr. Vabalas Alfonsas 480–482, 485, 486
Gedmintas Pranas-*Donkichotas*, ryš. 38
Gedmintienė-*Donkichotienė*, ryš. 38
Gedrimas Vytautas (pogr. org. vadas) 107
Gedvilas Petras, rėm. 161
Gedviršis, kng. 214
Gegeckas prtz. 378
Gegutė, prtz. 169
Gegutis, prtz., žr. Kairys Valerijonas (Valius), Petro 410, 417, 420
Gegužė, ryš., rėm., žr. Kniežaitytė Elena 47
Gegužis Juozas-*Diemedis*, prtz.; nuotr. 110
Gegužis, prtz., žr. Gelčys Juozas 589
Gegužis, prtz., žr. Popiera Kazimieras 549, 561, 564
Gelažienė-Zablackaitė (mot.), rėm. 669
Gelažius Antanas 669, 670
Gelažius Jonas (tėv.), rėm. 669
Gelažius Kazys 665, 669, 670
Gelažiūtė Marija 669
Gelažiūtė-Martusevičienė Ona 669
Gelčys Jonas-*Perkūnas*, prtz. 577, 595, 600, 659, 783, 785
Gelčys Juozas-*Gegužis*, prtz. 589
Gelčys Jurgis-*Zuikis*, prtz. 577, 595, 600, 785
Gelčytė-Genevičienė Ona, Juozo 577
Gelčytė-Marčiulionienė (mot.) 600
Gėlė, prtz., žr. Raslauskas Simas 655
Geležinis Vilkas, prtz., žr. Arlauskas Alfonsas 637, 638, 642
Geležinis, rėm., žr. Šimkus 150

Geležiūnas, MGB vert. 567
Geležiūtė Antanina, ryš. 669, 670
Gelumbauskas Jonas 314
Gelumbickas Jonas, Prano, ryš. 56
Gendvilas Vladas-*Daktaras*, prtz. 176, 178
Genelis, prtz., žr. Kairys Boleslovas (Balys), Petro 401, 407, 417
Genelis, prtz., žr. Trakimas Benediktas 586, 674
Generolas, prtz. 656
Generolas, žr. Bubelis (Bubelė) Zenonas, Prano, prtz. 177–179, 324
Genevičienė-Gelčytė Ona, Juozo 577
Genys, prtz. 10, 30
Genys, prtz. 387
Genys, prtz., žr. Berenis Antanas, Juozo 178
Genys, prtz., žr. Cvilikas Mykolas 675
Genys, prtz., žr. Jodeikus Mykolas 69
Genys, prtz., žr. Jonauskas Antanas, Antano 29, 32, 36, 46, 47, 61, 68
Genys, prtz., žr. Skersis Antanas, Stepono 64
Genukas, prtz. 516
Gerasimavičius, kng. 346
Gerdgaudas, prtz., žr. Rudys Ignas, Petro 32, 35, 38, 55
Gerdvilas (kitur *Girdvainis*), prtz., žr. Petrikas Pranas 44, 63
Gergelis Matas, prtz. 547
Gertienė-Každailytė Zuzana, Antano 217, 242–246
Gerulis, plėšikas 597
Gerutis, prtz., žr. Butenis Julius, Antano 236, 237
Gerutis, prtz., žr. Petraitis Povilas 766
Gervė Antanas 538
Gervė Kazys-*Migla*, prtz. 586, 588, 592, 598, 685
Gervė Simonas-*Žiema*, prtz. 796
Gervė Šimas, prtz. 586, 588, 592, 598
Gervinas Jonas, ryš. 49
Gervytė-Juškevičienė Kazė 588
Gervytė-Žilinskienė Angelė 598
Giedraitienė-Montvydaitė Irena 188
Giedrimas Alfonsas, Prano-*Zablockis*, rėm. 236
Giedrimas Augustinas, rėm., prtz. 84, 139, 140
Gikaras Vladas, Prano-*Tadas*, prtz. 64
Gimžauskas Jonas, rėm., ryš. 131–133
Giniūnas Juozas, Jurgio, rėm. 672, 674
Giniūnienė-Juodytė Agota 665
Gintaras, MGB slapt. pareig. 115, 118
Gintaras, prtz., žr. Dagelis Jonas 446
Gintaras, prtz., žr. Mingėlas Laurynas 373
Gintaras, prtz., žr. Pužas Antanas 536, 598, 677, 802, 803
Gintaras, prtz., žr. Sermontis Vytautas; nuotr. 9
Gintautas, prtz., žr. Vaišnoras Petras 52, 53, 55
Gintukas, prtz., žr. Navikas Antanas 526
Girčienė-Čėsnaitė Ona-*Palmyra*, ryš. 485
Girčius, str., prtz. 255
Girelis, prtz., žr. Mautonskis (netiksli pavardė) 69
Girėnas, prtz., žr. Liaudanskas Jonas, Povilo 27, 58, 59, 61, 62, 68, 235
Girėnas, prtz., žr. Šniuolis Viktoras 377, 385, 386, 388
Girėnas, prtz., žr. Žebrauskas Juozas 178
Girgždys Pranas, ryš. 49
Gižauskas, rėm. 42
Gylienė A. 644
Gylys Albinas, prtz. 633, 644
Gylys Antanas, Motiejaus, rėm. 754, 771
Gylys Juozas 587
Gylys Jurgis, Motiejaus, rėm. 754
Gylys Kazys 586, 587
Glesas, rėm. 519
Gležeris Vladas-*Julijonas*, prtz. 48
Glikman, MGB vert. 43
Gliožeris Antanas, Prano, prtz. 35, 45
Gliožys Vladas-*Ramutis*, prtz. 32, 34
Glombaitė-Kubilienė, Anelė, Juozo-*Vilija*, ryš. 758, 759, 762
Gluosnis, prtz., žr. Bagdonas Kazys (Kazimieras) 163, 164, 166, 167, 169
Gluosnis, prtz., žr. Eglinskas Zigmas; nuotr. 132
Gluosnis, prtz., žr. Stravinskas Povilas, Povilo 635, 644, 752–754, 771, 772
Gluščenko, MGB j. ltn. 497

Glušenko, MGB j. ltn. 506
Gokaitė Bronislava 434–436
Gokaitė Stanislava 436
Gokaitė Valerija 434
Gokaitė-Zagorskienė Stanislava (Stasė) (mot.) 422; nuotr. 37
Gokas Algirdas (Algis) 434, 435
Gokas Bronius-*Dinga*, prtz. 423, 425, 432, 434–436
Gokas Vincentas 435
Gokienė Elena 436
Gokienė Elena, Prano 434
Govėda (čekistas pramintas „Pypke“) 685, 777
Grabauskas, MGB pareig. 660
Grabys, prtz., žr. Jašmontas Pranas, Prano, prtz. 69
Grabliauskas Kazys, Kazio-*Vaidevutis* 675
Gračiovas G. N., MGB kap. 154
Grafas, prtz. kapelionas, žr. Lelešius Justinas 482, 644, 752, 753
Grajauskaitė-Dulosienė Anelė 795
Grajauskas Jurgis-*Kardas*, prtz. 796
Grajauskas Kazys-*Šermukšnis*, prtz. 581, 661, 683, 775, 796; nuotr. 82, 91, 118, 122
Grajauskas Pranas, prtz. 796
Grajauskas Vytautas 795, 796
Granata, prtz., žr. Kamičaitis Juozas (kitur Jonas), Raulo 526
Granitas, rėm., žr. Valys Kostas 236
Granitas, prtz., žr. Keblys Feliksas 51, 53–55, 63, 158–161
Grauslys Justinas, rėm. 50
Gražina, prtz. 55
Gražina, prtz., žr. Mingėlaitė Monika 373, 380, 386, 387
Gražulienė Marija 556, 558
Gražuolė, ryš., prtz., žr. Čiurinskaitė Marijona 660
Gražuolė, ryš., žr. Bunevičiūtė Albina, Vinco 663
Greičius Alfonsas-*Robinas*, prtz. 84
Greičius Jonas, LLK narys 503
Greitutis, prtz., žr. Kupšys Kazys 236
Greitutis, ryš., rėm., žr. Lukauskas Feliksas 59, 237
Greivys Juozas-*Bielskis*, prtz. 251
Gresser Helmut-*Garnys*, prtz. 494, 499, 505
Griausmas, prtz., žr. Maceina Klemensas, Prano 635, 644, 717, 744–746, 752–754, 765, 771
Gricajev, NKVD pplk. 806
Gricienė 103
Gricius Jonas, ryš., rėm. 94, 102–104, 140
Gricius Povilas-*Bangūnas*, prtz. 64
Gricius Pranas, Prano-*Princas*, prtz. 150, 154
Gricius Vytautas, Mykolo-*Žilvinas*, prtz. 64, 146, 154
Gricius, MGB vert. 35
Griežtas, prtz., žr. Pečiūra Vytautas (Viktoras) MGB ag. *Gediminas* 674
Grigaitienė 252
Grigaitis, prtz. 253
Grigaitis, rėm. 487
Grigalauskaitė Janina, ryš. 42
Grigalauskaitė Stasė, Prano, ryš. 56
Grigalauskas 29
Grigaliauskas Albinas, prtz. 500, 503
Grigaliauskas Povilas 378
Grigaliūnaitė Onutė-*Tulpė*, ryš. 387
Grigaliūnas Jonas-*Amerikietis*, prtz. 422, 424, 433
Grigaliūnas Povilas, ryš. 433
Grigonis Leonas-*Žvainys*, prtz. apyg. v. 386, 388
Grigorjevas, MGB mjr. 665
Grikietis Antanas-*Slapukas*, *Vidmantas*, prtz. 513
Grikša Petras, Prano, prtz. 32
Grikšta Klemensas, rėm. 236
Grikštas Feliksas, ryš., rėm. 237
Grikštas, MGB vert. 420
Grimalauskas, prtz. 547
Grimalis Antanas, Antano-*Poilsis*, prtz. 159
Grimalis Justinas-*Miškas*, prtz. 236
Grimalis Povilas, Mykolo, ryš., rėm. 50, 56
Grinevičius, MGB vert. 768
Grinevičius, rėm. 812
Grinkevičius, MGB pplk. 420
Griška Jurgis 595
Griška, MGB inf., žr. Marcinkevičiūtė Marytė 687

Griškaitis, rėm. 522
Grišmanauskas Antanas, prtz. 198
Griušys, rėm. 42
Grybas Alfonsas 435
Grybas Kazys 435
Grybas Vytautas, Prano-*Santeris*, pogr. 463–467
Grybauskaitė Dalia 6
Grybauskas Donatas 576
Grybauskas Steponas-*Sekretorius* (fikt. pavardė Lokys Steponas), prtz. 189, 190, 193–197, 319
Grybauskienė Barbora 428
Grybinaitė Elytė, pogr. 475
Grybinas Aleksandras-*Faustas*, prtz. 463, 534
Gromykas, MGB mjr. 557
Gromov, MGB pareig. 147
Gruinytė Marytė, rėm. 213
Grunskienė-Stačiokaitė Janina, ryš., prtz. 540; nuotr. 74
Grunskys Jonas 540
Gruodis Vincas-*Žilvitis*, prtz. 684, 775
Gruodis, mokyt. 96
Gruodis, prtz., žr. Bitė Aleksandras 378
Gruodis, žr. Jašmontas Pranas, Prano, prtz. 234
Gubernatorius ryš., žr. Petrauskas Juozas, Barboros 389
Gubysta Jonas-*Putinas*, prtz. 10, 27, 29, 30, 32, 55, 60, 62, 158–162
Gubysta Juozas 160
Gubysta-*Pranas*, prtz. 27
Gudaitis Stasys, LK ltn.; LLA desant. 292, 349
Gudaitis Vacys (Vaclovas), Antano-*Rasas*, prtz. būr. v. 383, 384, 388, 390–392
Gudauskaitė S. P., MGB serž. 162
Gudauskas Kazimieras-*Juodvarnis*, prtz. 763
Gudauskas Stasys, prtz. 252
Gudauskienė-Diedonytė Albina 594
Gudynas, plėšikas
Gudynas Antanas-*Speigas*, prtz. 528, 538, 597, 679, 691, 692, 761, 766
Gudynas Leonas (Levas)-*Žaibas*, prtz. 524, 526
Gudynas Vytas-*Pušelė*, *Pušis*, prtz. 523, 526
Gudruolis, rėm., ryš., žr. Rinkevičius Albinas 515
Gulbė, ryš., prtz., žr. Berkmonas Vytas, Juozo 657, 658
Gulbinaitė Elena 376
Gulbinas Pranas-*Darius,* prtz. 378, 386, 387
Gulbinas, prtz., žr. Pyplys Antanas 571, 572
Guliajev Aleksandr Andrejevič, MGB pplk. 57
Guliajev, MGB pplk. 154
Guliokas Petras 393
Guliokas Vaclovas 393
Guliokas Vytautas, ryš. 393
Gumauskaitė Romutė, Antano, ryš., rėm. 563, 567, 569; nuotr. 58
Gumauskas Algimantas-*Balandis*, prtz.; nuotr. 61, 62
Gumauskas Petras 549
Gumauskas Petras-*Pipiras*, prtz. 561; nuotr. 65
Gurinskaitė Adelė-*Aguona*, LLK narė, ryš. 503
Gurjev, MVD pplk. 661
Gurkšnys 129
Gurnevičius, rėm. 522
Gurskis (Gurskas) Klemensas, Juozo-*Riešutas*, prtz. 652, 671, 674, 675
Gurskis Justinas, Kazimiero, rėm. 672, 673, 674
Gusarov, MGB vert. 135
Gusev, MGB mjr. 765
Gusevas, MGB j. ltn. 451, 452
Gusevičius Pranas, str. 558
Gustaitis Motiejus, kng., poetas 645
Gustas, prtz., žr. Galdikas Kostas 149
Guščius Valentinas-*Centrininkas*, ryš., rėm. 39, 42
Guzikas Juozas-*Durtuvas*, prtz. 494, 499, 511
Henrikas, prtz., žr. Gadliauskas Petras, Prano 393
Heraklis, ryš., žr. Norkus Kostas 38
Hitleris Adolfas 226, 227
Idaras Kazys 350
Idenas, *Tvanas*, prtz., žr. Liesis Antanas; nuotr. 69
Idzelis, str. 161
Iešmas, prtz., žr. Vingelis Kastantas 516, 520
Ignatavičius Eugenijus 474; nuotr. 68
Ilgas Jonas, prtz. 146, 151, 154
Ilginis Vladas 40, 41

Ilgūnas Jurgis-*Šarūnas*, prtz. 484
Iljin, MGB mjr. 44
Imbrasaitė Zuzana 105
Imbrasas 454
Imbrasas I. S., MGB viršila 154
Inkaras, MGB ag., žr. Pilkauskas Alfonsas 459, 460
Inkaras, prtz., žr. Mosteika Antanas 84, 85
Išdavis, prtz., žr. Viskontas Kazys 236
Išganaitienė-Dranginytė Kazimiera 595
Išganaitis Juozas, Motiejaus (fikt. pavardė Vanagas Jonas, Kosto)-*Dėdė*, *Kryžiuotis*, prtz. 596, 646, 663, 709, 762
Ivanauskaitė Marija 57
Ivanauskas Antanas, pogr. 487
Ivanauskas Vacys-*Vytenis*, prtz.; nuotr. 69
Ivanauskas, prtz., žr. Vygantas Juozas 73, 74, 79, 80, 329
Ivanov V., MGB kap. 417
Ivanov, MGB j. ltn. 769
Ivanova Eleftina, gyd. 428
Ivanova, MGB ag. inf. 650
Ivanovas, MGB ltn. 447, 452
Ivanovas, MGB ag. 659
Ivanovas, MVD vert. 674
Ivanovienė-Ramonaitė Julija 447
Izidorius, prtz., žr. Kontrimas Adolfas, Jono 60, 64, 144, 147, 148, 153
Jablonskis Augustas, Antano-*Šiaurys*, prtz. 64, 68
Jablonskis Edmundas (Edmontas), rėm. 140
Jablonskis Vytautas-*Vanagas*, prtz. 63, 79
Jacinavičius Jonas, prtz. 185
Jackevičius Jonas 443
Jackevičius Jonas Stasys 444
Jackevičius Julius, plėšikas 402
Jackevičiūtė Onutė, ryš., prtz. slaugyt. 130
Jadenkus Mykolas, Jono-*Klimas*, *Raibutis*, *Rambynas*, *Kelmas*, prtz. 42, 69
Jadzė, prtz., žr. Malūkaitė-Petkevičienė Jadvyga 103, 106
Jadzevičius Algis 668
Jagėla Antanas-*Ąžuolas*, prtz. būr. v. 446
Jakaitis Pranas, pogr. 475
Jakavičius Apolinaras, str. 246, 248, 328
Jakimavičius Henrikas-*Kirvis*, prtz. 766
Jakimčikas Jonas-*Riešutas*, prtz. 514
Jakimčikas Kazys, rėm. 520
Jakštas-*Albertas*, prtz. 153
Jakštas-*Neris*, prtz. 84
Jakubauskas Jonas, Mykolo-*Stuobrys*, prtz. 671
Jakubauskas Kazys-*Šarūnas*, prtz. 176
Jakubauskas, rėm. 673
Janauskienė-Varanavičiūtė Aldona 581
Janavičius Stasys 75
Jančiauskaitė Regina-*Pempė*, prtz. 551, 565
Janis, rėm., žr. Milvertas Jonas, Prano 193, 194, 203
Jankauskaitė-Kauneckienė Elena, ryš. 217, 218
Jankauskas Juozas, rėm. 604
Jankauskas Jurgis 78
Jankauskas, kng. 574
Jankauskas Povilas, prtz. 604
Jankauskas Sigitas-*Keleivis*, prtz. 549, 561, 564
Jankauskas, MGB ltn. 44, 161
Jankūnas, prtz., žr. Dūda Jonas, Kazimiero, LLA desant. 189, 191, 315
Jankūnas, str. 804
Jankus Aleksas, prtz. 144
Janulynas Juozas, Igno, prtz. 657
Janusis žr. Račkus Mykolas, prtz. 67
Janušas Augustinas, Antano, prtz. 201
Janušauskas Aleksas (fikt. pavardė Aleksas Jonušas)-*Varpas*, prtz. 675
Janušauskienė Sigutė (*Širšės* dukra) 397
Januškevičius Petras-*Tėvas*, LK mjr.; prtz. būr. v. 422, 423
Janutytė Veronika, Petro-*Audra* ryš. 392
Jarmala Juozas 582
Jarmolajevas, KGB gen. 476
Jarockij Vladimir Ivanovič, MGB plk. 421
Jasaitienė Marytė 376
Jasaitienė-Mingėlaitė Pranciška 373, 375
Jasaitis Justinas-*Naktis*, prtz. 578, 643, 652, 656, 662
Jasaitytė Genė 78
Jasas Vincas, Vinco-*Karvelis*, ryš., rėm. 170, 171

Jasinauskaitė Anastazija, Antano, rėm. 672, 673, 674
Jasinauskas Jurgis, Jurgio-*Mula*, prtz. 657
Jasinauskas Zigmas, Prano, rėm. 672, 674
Jasinevičius (fikt. pavardė Antanaitis) Jonas, Jono-*Margis* prtz. 388, 390–392
Jasinevičiūtė (fikt. pavardė Kalpokaitė) Marytė, Jono mokyt.; ryš. 389, 391, 392
Jasiulaitis Juozas-*Kazokas*, prtz. 482
Jasiulaitis Juozas-*Turklys*, prtz. 500
Jasmontaitė Zosė, mokyt.; prtz. 27
Jasnauskienė-Varanavičiūtė Aldona 604
Jašinskas Aleksandras, prtz. 215
Jašinskas Jonas, rėm. 84
Jašinskas Kazimieras-*Krivaitis*, prtz. 52, 59, 63
Jašinskas, rėm. 59
Jašinskienė Apolonija, prtz. 215
Jašmontas Pranas, Prano-*Grabys*, *Gruodis*, prtz. 69
Jatautis Romas, mokyt. 133
Jaudegienė-*Vienuolynas*, rėm. 516
Jaunuolis, prtz., žr. Sakalauskas 515
Jaunutis, prtz., žr. Simutis Liudvikas, Adomo 170
Jaunutis, prtz., žr. Jundilas Vytautas 753, 754, 761, 763, 768, 771
Jaunutis, prtz., žr. Kurtinys Leonas 548, 560, 561
Jaunutis, prtz., žr. Puodžiūnas Juozas 595, 644
Jazdauskaitė Genė-*Ubagė*, prtz. 176, 178, 335
Jazdauskas Šarūnas-*Normis*, *Šaris*, *Stalius*, *Jurgutis*, LLA desant.; prtz. 65, 189, 190, 193, 194, 316–318
Jazminas, prtz., žr. Žilinskas Antanas, Antano 32, 61, 64, 68
Jėcka Vytautas 446
Jėčius Domininkas-*Ąžuolis*, *Miškinis*, prtz. 509, 512
Jefimovas, KGB gen. 476, 803
Jegorov, NKVD plk. 806
Jelisejev, MGB ltn. 161, 162
Jermolajev, MGB ltn. 812
Jermolajevas, MGB vert. 137, 139, 141
Jermoševič, NKGB ltn. 639
Jevsejevas, MGB j. ltn. 161
Joana, ryš., žr. Kasikauskaitė Jadvyga 655
Jočys Klemensas, str. 667
Jodeikus Mykolas-*Genys*, prtz. 69
Jokeris, prtz., žr. Prajera Vincas 527
Jokimas, prtz., žr. Einikis Adomas 83, 152, 288
Jokubaitis J., siuvėjas 341
Jokubaitis Pranas, Baltraus-*Dėdė*, prtz. 10, 43
Jokūbas, prtz., žr. Normantaitė Aniceta, Juozapo 201, 201, 323, 324
Jokubauskas Antanas, Kazio, prtz. 68
Jomantaitė Zosė, ryš., rėm. 161
Jomantas, str. 390
Jonaitis Aleksas (Aleksandras), prtz. 215, 216
Jonaitis Anicetas, prtz. 214, 217
Jonaitis Antanas-*Uošvis*, prtz. 527
Jonaitis Kostas-*Galiūnas*, prtz. 76, 77
Jonas, prtz. žr. Anužis Adomas 149, 150
Jonas, KGB ag. 476
Jonas, prtz., žr. Vitkauskas Juozas; nuotr. 140
Jonauskaitė Stefanija 213
Jonauskaitė Zofija 33
Jonauskas Adolfas, Petro (Vinča Boleslovas)-*Pagirys*, prtz. 9, 14, 26, 30, 33–35, 38, 60, 61, 69; nuotr. 4, 6, 7, 8, 9
Jonauskas Antanas, Antano-*Genys*, prtz. 29, 32, 36, 46, 47, 61, 68
Jonauskas Petras (tėv.) 33
Jonauskas Petras, Petro-*Julijonas*, *Anupras*, prtz. 38, 63, 69
Jonauskas Stasys, Antano-*Simonas*, prtz. 35, 45, 46, 68, 149, 154
Jonauskas Viktoras, Baltraus, ryš., rėm. 11
Jonauskienė Afrozina (mot.) 33
Jonikaitė Onutė 690
Jonis, prtz., žr. Každailienė Ona 190, 191, 247, 318
Jonyka Klemensas-*Riešutas*, prtz. 682
Jonušaitė Kazytė prtz. slaugyt., prtz. 106, 107, 110, 111; nuotr. 23
Jonušas Alfredas 353
Jonušas Antanas, ryš. 141
Jonušas Jurgis, ryš. 49
Jonušas Romualdas 353

Jonušas Steponas, ryš., žr. Kleišis Antanas 328
Jonušas, LK pusk.; prtz. 297
Jovaras, prtz. 499
Jovaras, prtz., žr. Micka Pranas 622, 623, 631
Jovaras, prtz., žr. Nedzinskas Albinas, MGB ag. *Svajūnas* 555
Jovaras, prtz., žr. Rimas Aloyzas 787
Jucius Jonas, Jono, ryš. 56
Jucys Juozas, Edvardo-*Jurgis*, *Margis*, *Antanaitis*, prtz. 9, 10, 15, 17, 27, 29, 30, 34, 38, 39, 46, 53, 58, 64, 69, 149, 158, 159, 237
Jučienė Adolfina, ryš. 255
Jui Dži, Kinijos gen. 473
Julijonas, prtz., žr. Gležeris Vladas 48
Julijonas, prtz., žr. Jonauskas Petras, Petro 38, 69
Julijonas, prtz. 35
Julius, prtz., žr. Vaišvila Antanas 164, 167, 170
Jundilas Antanas-*Naras*, prtz. 756, 761, 768, 771
Jundilas Vytautas-*Jaunutis*, prtz. 753, 754, 763, 768, 769, 771
Jundulas Antanas, prtz. 214
Jundulas Kazys, prtz. 214, 217
Jundulas Liudas, Edmundo (tėv.), rėm. 200
Jundulas Povilas, prtz. 214, 217
Jundulas Stanislovas, Liudo 200, 201
Juodbėrėlis (*Juodbėris*), prtz., žr. Žalimas Pranas 92–94, 100, 104, 137, 138, 143
Juodelienė Marijona, prtz. 458
Juodelis Antanas, prtz. 455–458
Juodickas, rėm. 487
Juodienė-Pyplytė Agota (mot.) (prtz. *Mažylio* teta), rėm., ryš. 580–584, 646, 647; nuotr. 126
Juodienė-Vaitkuvienė-Karpiūtė Konstancija 666
Juodikis Juozas-*Spiega*, prtz. 423, 426; nuotr. 35
Juodis Albinas, Motiejaus-*Šturmas*, prtz. 571, 580, 583, 645, 646, 647, 655, 798; nuotr. 103, 106, 127
Juodis Algirdas, Motiejaus-*Merkys*, *Vermachtas*, prtz. 571, 580, 581, 586, 587, 618, 636, 637, 640, 645, 659, 662, 669, 683, 775, 781, 783, 793, 797, 798; nuotr. 91, 138
Juodis Antanas (sūn.) 579
Juodis Darius 5
Juodis Jonas, Motiejaus-*Diedas*, *Jonukas*, prtz. 571, 580, 583, 646, 647, 664, 665, 786, 794, 798; nuotr. 103
Juodis Juozas, Motiejaus-*Ungurys*, prtz. 571, 580, 636, 646, 669, 783, 798; nuotr. 85, 102, 106
Juodis Motiejus, Motiejaus-*Zuikutis* (*Zuikis*), prtz. 571, 580, 635–637, 639, 640, 781, 785, 798, 806
Juodis Motiejus, Prano (tėv.), rėm., ryš. 580, 581, 582, 647, 758, 760
Juodis Pranas (senel.) 579
Juodis Pranas (tėv.) 579
Juodis Vytautas, Motiejaus-*Šarūnas*, prtz. 571, 580, 581, 618, 624, 636, 683, 759, 762, 775, 783, 797, 798; nuotr. 91, 122, 137
Juodytė-Giniūnienė Agota 665
Juodsnukis Antanas, Mato, rėm., ryš. 569
Juodsnukis Benediktas (Benas)-*Žvangas*, prtz. 648, 649, 801, 802
Juodsnukis Juozas 713, 714
Juodvarnis, prtz., žr. Gudauskas Kazimieras 763
Juodvarnis, prtz., žr. Lukša Stasys 765
Juozaitis (fikt. pavardė Gailiūnas) Teodoras, Petro-*Telesforas,* prtz. 389
Juozaitis Kazys-*Meteoras*, prtz. 74, 164
Juozaitis, kng., LK kapel., mjr. 491
Juozaitis, LK kap. 190
Juozas, MGB ag. 451
Juozukas, str., ryš., žr. Bajuravičius Juozas 769
Jupiteris, prtz., žr. Drižnius 633
Jupiteris, prtz., žr. Kostas (?) 787, 789, 790
Jupiteris, prtz., žr. Viršila (kitur Viršilas) 44, 63
Jūra (sūn.), prtz., žr. Lukauskas (kitur Lukauskis) Juozas, Juozo 44, 237
Jūra, prtz., žr. Kiesus (kitur Kiesas) Augustinas 53
Jūra, MGB ag., žr. Čepulionytė Ona, Andriaus 811, 813, 814, 815
Jūra, prtz. būr. v., žr. Lukauskas Mamertas, Kazio (kitur Onos) 61, 68
Jūratė, ryš., žr. Kazlauskaitė Aldona, Juozo 683, 684, 758, 760, 762, 776, 780

Jurčys Pranas 200
Jurčytė Polytė 200
Jūreivienė, prtz., žr. Slušnienė Karolina 62, 68
Jūreivis, prtz., žr. Slušnys Vladas, Vlado 60, 62, 67, 68
Jūreivis, prtz., žr. Šakinis Benediktas (kitur Petras) 32, 38, 48, 58, 59
Jurevičius Antanas 434
Jurevičius Juozas, prtz. 676
Jurevičius Vytautas, mokyt. 65
Jurgaitis Albinas, prtz. 517
Jurgaitis Juozas-*Ligoninės vedėjas*, rėm. 517
Jurgaitytė Justina, Juozo 663
Jurgelaitis Jonas-*Kardas*, ryš., prtz. 503
Jurgelevičius Juozas, Juozo, rėm. 635, 642–644
Jurgelevičius Pranas-*Našlaitis*, prtz. 589, 596, 685
Jurgelevičius V., pogr. 463, 467
Jurgelis 168
Jurginaitė (Jurginaitytė) Ona-*Žviegliūtė*, ryš. 813, 814; nuotr. 120
Jurginaitė Nastazija 813
Jurginaitis Stasys, Juliaus, ryš. 813
Jurginaitis-*Žvieglis* (tėv.), rėm. 814
Jurginas, prtz., žr. Lukauskas Liudvikas 163, 164, 167
Jurginis 263
Jurgis, prtz., žr. Butkus Liudas 359
Jurgis, prtz., žr. Jucys Juozas, Edvardo 10, 20–22, 24, 25, 27, 30, 34, 39, 40, 64
Jurgis, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 189, 317
Jurgutis, prtz., žr. Jazdauskas Šarūnas, LLA desant. 317, 318
Jurgutytė-Armalienė Barbora 231
Jūrininkas, prtz. 656
Jurkaitis-*Viktoras*, prtz. 61
Jurkevičius Pranas 578
Jurkša Petras, Juozo, prtz. 657
Jurkutė Mingailė 7
Juška Antanas-*Vilkas*, prtz. būr. v. 444
Juška Kostas, Kazio-*Meška*, prtz. 11, 44, 49, 55, 56; nuotr. 29, 30
Juška Zigmas-*Pjūklas*, prtz. 761, 769
Juška, rėm. 152
Juškaitis Vytautas, Prano, pogr. 464–467, 475, 476
Juškėnas Algis 234
Juškevičienė-Gervytė Kazė 588
Juškevičius Bernardas 591
Juškevičius Juozas, rėm. 595, 648
Juškevičius Motiejus 588
Juškevičius Vincas, Motiejaus-*Cherubinas*, rėm., prtz. 586, 588, 591, 592, 629, 631, 632, 634
Juškevičius Vincas, ryš. 657
Juškevičius, prtz. 576
Juškevičiūtė Angelė 591
Juškevičiūtė Genutė 591
Juškevičiūtė Marytė 603
Juškevičiūtė-Šustickienė Juzė 586, 587
Juzikaitė Janina-*Šviesa*, prtz. 44
Kabašinskas 344
Kabašinskas Vytautas (Vytas)-*Litas*, prtz. 646, 649; nuotr. 142
Kabašinskienė Jadvyga 344
Kabelis, prtz., žr. Bieliūnas Albinas Valeras, Antano 499, 508, 510–512, 515, 522
Kabulovas (SSRS NKGB narkomo pvd.) 574
Kačan, MGB ltn. 663
Kačiauskas Jonas, ryš. 49
Kadagys, str., prtz., ryš., žr. Drungilas Fortunatas 236
Kadalis (*Kuodelis?*), rėm., žr. Daugėla Stasys 179
Kadugys prtz., žr. Paluckas Pranas 397
Kadugys prtz., žr. Šaučiūnas Jonas 419
Kadugys, prtz., žr. Kervys Liudas, Jono 94, 97–100
Kadugys, prtz., žr. Slavickas Antanas 548
Kadžius Kazys-*Karukas*, prtz. 449
Kaimynas, prtz., žr. Vakarynas Bronius, Jono 515
Kairienė-Galaburdienė Petronelė, Jurgio (mot.), ryš., rėm. 410, 418, 420, 421; nuotr. 47
Kairiūkštis Antanas, rėm. 814
Kairiūkštis Kazys, Antano, prtz. 658
Kairiūkštis Vytautas-*Zubrys*, prtz. 598, 766, 790, 791

Kairiūkštis Vladas, Motiejaus, prtz. 657
Kairiukštytė, mokyt. 414
Kairys Antanas, Antano, rėm. 150, 155
Kairys Boleslovas (Balys), Petro-*Genelis*, *Pabėgėlis*, *Vasaris*, prtz. 401–404, 407, 409, 414, 415, 417, 420
Kairys Petras, Jurgio (tėv.) 414
Kairys Valerijonas (Valius), Petro-*Nauskas*, *Gegutis*, prtz. 401, 405–407, 410, 411, 413, 414, 416–418, 420, 421; nuotr. 48
Kairys Vytautas, žr. Šalčius Sigitas, Povilo 674
Kairys, prtz., žr. Knašys Stasys; nuotr. 77
Kairys, prtz., žr. Mockapetris Petras, Simono 677, 678, 728–730, 733, 735, 737–751, 754–757, 759, 761, 763–765, 770, 802
Kairytė Leontina, Petro, ryš. 401, 414, 415, 417, 419–421; nuotr. 46
Kairytė-Bajorinienė Viktorija, Petro, ryš., rėm. 401, 414, 415, 417, 420, 421; nuotr. 45
Kairytė-Palionienė Monika, Petro, rėm. 401, 404, 405, 410, 411, 415
Kaizeris, MGB ag., žr. Gasneris (Hasneris) Jonas (Evaltas), Augusto 551, 552
Kajokas Sigitas-*Kovas*, prtz. 498, 499
Kajutienė-Norkutė Regina 211
Kajutienė-Putriutė Regina, ryš. 193
Kalauskas Antanas-*Pistoletas*, prtz. 538
Kaletka Benediktas-*Utenis*, *Senis*, LK mjr.; prtz. 184
Kalinkevičius Kazys, str. 582
Kalytis (fikt. pavardė Viater) Bronius-*Siaubas*, *Liutauras*, prtz.; MGB SG spec. ag. *Ramojus*, *Serapinas* 131
Kalnius Mykolas-*Algis*, prtz. 53, 55, 149
Kalvaitienė 545
Kalvaitis Juozas, Prano, ryš. 56
Kalvaitis, prtz., žr. Bieliūnas Albinas Valeras, Antano 499
Kalvaitis, rėm. 522
Kalvaitytė Barbora, Prano-*Laimutė*, ryš. 56
Kalvarija, rėm., žr. Šikšnys Kazys 236
Kalvarija, rėm., žr. Vigantienė 236
Kalvėnas Algis 6
Kamičaitis Antanas-*Skroblas*, prtz. 527
Kamičaitis Juozas (kitur Jonas), Raulo-*Granata*, prtz. 526
Kaminas, prtz., žr. Pulmanas Zigmas, Marijono 360, 372
Kamindotas Vaclovas 424
Kaminskaitė Regina, ryš. 535
Kaminskaitė-Raslauskienė Katerina (Simono mot.) 605
Kaminskas Juozas-*Muzikantas*, prtz. 523, 526
Kaminskas Juozas-*Rolandas*, prtz.; nuotr. 133
Kaminskas Matas, Juozo-*Diržas*, *Brolis*, prtz. 523, 526
Kaminskas S. P., MGB jaun. serž. 143
Kaminskienė 243
Kamišaitis, prtz. 547
Kanapė, prtz., žr. Keršys Juozas 62, 63
Kanapeckas Juozas, MGB ag. prv. 442
Kanapinskaitė (fikt. pavardė Tonkūnaitė) Julija, Jono-*Marti*, ryš., prtz. 389, 391, 392
Kanapis, prtz., žr. Kėkštas Juozas 64, 69, 145
Kanaporis H. 474
Kanienė-Talalaitė Ona (fikt. pavardė Sakalauskienė) 73, 75
Kantrybė, prtz., žr. Daugintis Tadas, Igno 69
Kantrybė, prtz., žr. Žilys Vladas, Juozo 68
Kapitonovas Fepontas Fedosėjevičius, mlc. 649, 650, 651, 652, 653
Kaplan Maksas, KGB mjr. 169
Kaplan, KGB mjr. 466
Kapočienė-Kasparavičiūtė Marijona, ryš., rėm. 636, 640, 641, 780, 798; nuotr. 94
Kapočius Danas 665
Kapočius Juozas, rėm., ryš. 635, 636, 639, 640, 641, 780, 781, 785, 797, 807; nuotr. 94
Kapočius Motiejus, rėm. 636, 637, 640, 781
Kapočius Simonas, Simono, ryš., rėm. 635, 636, 639–641, 780, 781, 783, 791, 798, 799, 806; nuotr. 141
Kapočius Tomas 669
Kapralovas Piotras Michailovičius, MGB gen. mjr. 653, 664, 803
Kapsas, prtz., žr. Martinaitis Antanas 485
Kaptonenko, MGB pareig. 477
Karabinas, prtz., žr. Klinauskas Jonas 527

Karablinas, MGB pareig. 769
Karačka Julius 173
Karaliūnas, prtz., žr. Marčiulaitis Klemensas 550, 565, 570
Karalius Albinas-*Varenis*, LK kap., prtz. 184
Karalius Antanas, pogr. 475
Karalius Jurgis, rėm. 521
Karalius Kazys, prtz. 93, 139
Karalius Pranas-*Vėjas*, *Vėjelis*, prtz. 589, 681, 684, 686, 768, 808, 809
Karalius Selemonas-*Rambynas*, prtz. 468
Karalius Vytas, Juozo-*Povas*, prtz. 758, 759, 761, 762
Karanauskas Antanas 582
Karanauskas Bronius, rėm. 59
Karanauskas Juozas, rėm. 59
Karbauskas (sov. komjaunimo sekr.) 113
Karbonskis Bronius, rėm. 84
Karbonskis Juozas-*Papartis*, prtz. 65, 80, 83–85
Karčiauskas, MGB kalėjimo prižiūrėt. 495
Kardas, prtz. 500
Kardas, prtz., žr. Grajauskas Jurgis 796
Kardas, prtz., žr. Valatka Jonas, Juozo 664, 767
Kardas, ryš., prtz., žr. Jurgelaitis Jonas 503
Kareivėlis, prtz., žr. Markaitis Albinas 94
Kareivėlis, žr. Petrauskas Pranas, prtz. 103
Karijotas, prtz., žr. Kavaliauskas Bronius 483
Karijotas, prtz., žr. Vitkauskas Viktoras 535
Kariūnas, prtz. 516, 517, 522
Karys, prtz., žr. Šiugždinis Juozas; nuotr. 77
Karklas, prtz., žr. Lekavičius Stasys 572, 625, 660
Karklelis, rėm., ryš., žr. Voicekėnas Petras 170
Karlas, prtz., žr. Savickas Antanas, Antano 64
Karmaliugin, MGB kap. 689
Karnickas, rėm. 521
Karniuchin, MGB pplk. 768
Karosas, prtz. Kazys (?) 572, 659, 660
Karosas, prtz., žr. Marčiulionis („Četverikas“) Motiejus, Motiejaus 584, 588, 600, 660
Karpa, prtz., žr. Sirusas Aleksandras, Prano 389
Karpauskas Antanas, rėm. 569
Karpauskas Antanas-*Kurtas*, prtz. 543; nuotr. 58
Karpinskas 568
Karpiūtė-Juodienė-Vaitkuvienė Konstancija 666
Karsokas Jonas, rėm. 518
Kartavičius Vincas-*Vyturys*, prtz. 515
Kartavičiūtė, mokyt., ryš. 519
Karukas, prtz., žr. Kadžius Kazys 449
Karvelis, prtz. 513
Karvelis, prtz., žr. Buivys Liudvikas 373
Karvelis, prtz., žr. Tubinas Kostas 93
Karvelis, ryš., rėm., žr. Jasas Vincas 170, 171
Kasikauskaitė Jadvyga-*Joana*, mokyt.; ryš. 655
Kasikauskas 607
Kasparavičienė Mariuka 577
Kasparavičius Antanas-*Robinzonas*, prtz. 635–637, 640–642, 644, 752–754, 771, 781, 798; nuotr. 87, 144
Kasparavičius Česlovas 667, 668
Kasparavičius Juozas-*Pušis*, prtz. 635, 637, 640–642, 644, 781, 798; nuotr. 129
Kasparavičius Juozas-*Tabakas*, ryš. 635, 636
Kasparavičius Konstantinas Marcelinas, rėm. 635, 640, 644, 781, 782; nuotr. 95
Kasparavičius Viktoras-*Čiulbutis*, prtz. 635–637, 639–642, 781, 783, 798, 800, 806; nuotr. 144, 145
Kasparavičiūtė Nastutė 684
Kasparavičiūtė-Daugėlienė Kotryna (Katrė), ryš. 635, 641
Kasparavičiūtė-Kapočienė Marijona, ryš. 636, 640, 641, 780, 798
Kasparavičiūtė-Lagunavičienė 667
Kasparavičiūtė-Lodienė Ona, ryš. 636, 786
Kasperavičius Juozas-*Šilas*, *Angis*, *Visvydas*, LK kap.; prtz. 184
Kasperavičiūtė-Burneikienė Janina 545
Kastytis, prtz., žr. Vasiliauskas Bronius 589, 669, 683–685, 775, 813
Kaškonas-*Uošvis*, prtz. 507, 508
Kaštaunas Juozas-*Šernas* (kitur *Šarūnas*), prtz. 94
Katinas, prtz., žr. Čepkauskas Juozas, Antano 575, 674, 675
Katinas, prtz., žr. Viršutis Kazys 799
Katiuša, ryš. 235

Katkus Juozas-*Mikiforas* (kitur *Nikiforas*), prtz. 149, 154
Katkus Kazys-*Mikimauzas*, prtz. 75
Kato, japonų gen. 473
Kaulinis Vincas-*Miškinis*, prtz. 72, 77
Kaunas Anicetas-*Dėdė, Žaliasis*, prtz. 35
Kaunas Domas 350
Kaunas Vitas 474
Kauneckas Jonas, kng. (vysk.) 351
Kauneckas Napoleonas, LK kap.; prtz. 191, 213, 216–218, 243, 246
Kauneckienė-Jankauskaitė Elena, ryš. 217, 218
Kauneckienė-Jonauskaitė Elena 216
Kaunietis Romas 7, 8
Kaupas Ignas-*Žaibas*, prtz. 55, 94, 138
Kaupas Jurgis-*Perkūnas*, prtz. 94, 97, 138
Kaušas Juozapas 51
Kaušas Juozas, Juozo, mokyt.; ryš. 56
Kavaliauskas Bronius-*Karijotas*, prtz. 483
Kavaliauskas Juozas 668
Kavaliauskas Kazys 668
Kavaliauskas, rėm. 519, 520
Kavaliauskas, sov. aktv. 391
Kavaliauskas, str. 548
Kaveckas, str., prtz. 255
Kaveckis Antanas, prtz. 251
Kavoliūnas V. 451
Kazakevičienė Magdė, Motiejaus (mot.) 597
Kazakevičius (tėv.) 547
Kazakevičius Albinas 760
Kazakevičius Andrius, prtz. 547
Kazakevičius Antanas, Juozo (tėv.) 596, 597
Kazakevičius Kazys-*Aidas*, prtz. 596
Kazakevičius Pranas-*Klajūnas*, prtz. 596
Kazakevičius Vincas 760
Kazakevičius Vytas 597
Kazakevičius Vytautas-*Kregždė*, prtz. 532, 534
Kazakevičiūtė Birutė, Antano, ryš. 596, 597, 599
Kazakevičiūtė Onutė (Agota), Antano, 596, 597
Kazakevičiūtė-Kirsnauskienė Stasė 596
Kazakevičiūtė-Kubilienė Albina (duk.), mokyt. 547, 548
Kazanas Afanasijus (tėv.), LK kap.; prtz. būr. v. 184
Kazanas Mykolas-*Mutka*, LK ltn.; prtz. 184
Kazelytė Janė (Janina)-*Saulutė*, ryš. 485, 487
Kazėnas Silvestras, prtz. 185
Kazimieraitis, prtz., žr. Vitkus Juozas, LK plk. ltn. 479
Kaziulis 783
Kazlauskaitė Aldona, Juozo (fikt. pavardė Janina Pranskūnaitė)-*Jūratė*, ryš. 683, 684, 758, 760, 776
Kazlauskaitė Marytė 372
Kazlauskaitė-Mažrimienė (fikt. pavardė Gedvinauskienė Bronė) Eugenija, ryš. 209, 210, 212
Kazlauskas Adomas, Adomo-*Alksnis*, ryš. rėm. 10
Kazlauskas Albinas-*Merkys*, prtz. 676
Kazlauskas Antanas-*Martynas*, prtz. 169
Kazlauskas Bronius, rėm. 236
Kazlauskas Juozas, mokyt. 576, 593, 602
Kazlauskas Juozas, Prano, rėm. 593
Kazlauskas Leonas-*Bijūnas*, prtz. 551, 552; nuotr. 63
Kazlauskas Petras (tėv.) 209
Kazlauskas Petras, Kazio, rėm. 568, 570; nuotr. 53
Kazlauskas Pranciškus, Jurgio (*Automačiko* tėv.) 354
Kazlauskas Robertas, Prano-*Automačikas*, prtz. 354, 366, 371
Kazlauskas, str. 682
Kazlauskas Vladas, rašyt. 307
Kazlauskas Vladas 221
Kazlauskas Vladas, TAR karys 223
Kazlauskas, MGB ag., žr. Gasnerienė Aldona 551
Kazlauskas, rėm. 519
Kazlauskienė, mokyt. 687
Kazokas, prtz., žr. Jasiulaitis Juozas 482, 483, 485
Kazokas, prtz., žr. Mažylis Kazys 419
Kazragytė, MGB vert. 148, 152, 153
Každailienė Ieva (*Klevo* mot.) 247, 248

Každailienė Ona-*Jonis* (Antano žmona), prtz. 190, 191, 247, 318
Každailis Antanas (*Klevo* tėv.) 247, 248, 318
Každailis Antanas-*Klevas* (Antano ir Ievos sūn.), prtz. 190, 191, 247, 318
Každailis Dominjonas (Antano ir Ievos sūn.) 247
Každailis Julijonas (Antano ir Ievos sūn.) 247
Každailis Juozapas (Antano ir Ievos sūn.) 247
Každailis Pranas (Antano ir Ievos sūn.) 247
Každailytė Onutė (Antano ir Ievos d.) 248
Každailytė-Gertienė Zuzana, Antano 217, 242–246
Kaževaitė, mokyt. 687
Keblys Feliksas-*Granitas*, prtz. 51, 52, 55, 63, 158–161
Keblys Juozas, ryš. 59
Keblys Kazys-*Vytenis*, ryš. 59, 159
Keburys Petras 441
Keidošius Ambrozas-*Šermukšnis*, prtz. 514
Kėkštas Juozas-*Drulis*, *Kanapis*, prtz. 58, 60, 64, 69, 79, 95, 145, 148, 152, 155
Kėkštas, prtz., žr. Ryliškis Bonifacas 128, 134
Kėkštas, prtz., žr. Vilkas Bronius 702, 717, 718, 719
Keleivis, prtz., žr. Miltakis Vytautas, Stepo 59, 62, 64, 68
Keleivis, prtz., žr. Jankauskas Sigitas 549, 561, 564
Kelmas (*Ungurys*), prtz. 557
Kelmas, prtz., žr. Šimanauskas Valentas 514
Kelmas, rėm., prtz., žr. Uždavinys Petras 810
Kelmas, prtz., žr. Baltonis Juozas 236
Kelmas, prtz., žr. Jadenkus Mykolas, Jono 69
Kelmelis, prtz. 565
Kemežys Povilas, rėm. 814
Kemzūrienė Stanislava, rėm. 377
Kenta Pranas 214
Keras, prtz., žr. Butenis Pranas, Antano 236, 237
Keras, prtz., žr. Skersis Antanas 93
Kerbelis, MGB vyr. ltn. 670, 753, 790
Kerin, MGB mjr. 654, 657
Kerys 95
Kernazickas Kazys, Kosto-*Nemunas*, rėm., ryš. 758, 759
Kerpauskas Aleksandras, Aleksandro-*Didžiulis*, prtz. 213, 221, 222
Kerpė Juozas, Juozo, ryš. 48, 49
Kerpė Petras, Izabelės-*Apkeris*, ryš., rėm. 234
Kerševičius (vadinamas Šmitu), sov. aktv. 707
Keršys Juozas-*Kanapė*, prtz. 62, 63
Kerštas, MGB ag. Radžiukas Klemensas 683, 775, 778, 779
Kerštas, ryš., prtz., žr. Kubilius Vaclovas 249, 251
Kerutis Antanas, rėm. 539
Kervienė 111
Kervys Liudas, Jono-*Kadugys*, prtz.; MGB ag. *Kiškis* 94, 97–100, 102
Kerza 78
Kęstutis, prtz., žr. Beržanskis Kazimieras, Teodoro 200
Kęstutis, prtz., žr. Burvys Vaclovas 10, 11, 29, 32
Kęstutis, prtz., žr. Dranginas Antanas 514
Kęstutis, prtz., žr. Melešius Edvardas 27, 44
Kęstutis, prtz., žr. Mingėlas Aleksandras 373, 385, 387
Kęstutis, prtz., žr. Valenta Kęstutis 767, 814, 815
Kęstutis, ryš., rėm., žr. Šarapovas Stefanas, Ivano 170, 171
Kibirkštis, MGB ag., žr. Krutkis Teodoras 77
Kibirkštis, prtz., žr. Krukis Martynas 121
Kibirkštis, prtz., žr. Rimkus Aloyzas, Juozo 29, 32, 60, 63, 69
Kibirkštis, ryš. 28
Kielė Antanas (fikt. pavardė Sorius Kostas), Prano-*Paukštis*, prtz. 389–391
Kiesas, ryš., rėm., žr. Mačernis Juozas, Prano 237
Kiesus (kitur Kiesas) Augustinas-*Jūra*, prtz. 53
Kiesus Petras, rėm. 237
Kijauskas Valentas (Valentinas), Jono-*Viesulas*, prtz. 500, 503, 506
Kilbasytė, rėm., žr. Alšauskaitė 84
Kilbukovas 396
Kilčiauskaitė Rožė, prtz. 106
Kimontas, prtz., žr. Venclauskas Jonas 185

Kimštas Jonas, Lauryno-*Žalgiris*, LK ltn. (Šiaurės rytų Lietuvos prtz. sr. v.); prtz.; MGB SG ag. *Jurginas* 72
Kimūras, ryš.; MGB vid. ag., žr. Zylė Juozas 322
Kinčius (tėv.) 100
Kinčius Leonas (sūn.), prtz. 94, 95, 97
Kipšas, MGB ag., žr. Augulis Gvidonas Aleksas, legend. MGB ryš. *Meška*, *Profesorius* 66, 79
Kirilovas, str. 576
Kirkliauskas Vincas 760
Kirsnauskas Algis 599
Kirsnauskienė-Kazakevičiūtė Stasė 596
Kirstukas, prtz., žr. Šimanskis Algirdas 532
Kirvis, MGB ag., žr. Vasiliauskas 489, 491, 507
Kirvis, MGB SG ag., žr. Ottingas Rudolfas 76
Kirvis, prtz., žr. Jakimavičius Henrikas 666, 766
Kisminas, KGB pplk. 466
Kisminas, MGB vyr. ltn. 481, 482, 486
Kiškis Jurgis, rėm. 236
Kiškis, MGB ag., žr. Kervys Liudas, Jono 98–100
Kiškis, MGB prv., žr. Vilkas 595
Kišonas Česlovas 556
Kižys Pranas, Prano-*Vilius*, prtz. 551
Kymantas, prtz. būr. v., žr. Venclauskas Jonas, Antano 181
Kyševičius, MGB vert. 501
Klajoklis, prtz., žr. Mockus Antanas 291, 292
Klajūnas, prtz. 515, 516, 517, 522
Klajūnas, prtz., žr. Banionis Kazimieras 603
Klajūnas, prtz., žr. Banislauskas Albinas, Jurgio 551, 563, 565, 570
Klajūnas, prtz., žr. Kazakevičius Pranas 596, 685
Klajūnas, ryš., žr. Kleišis Antanas 328
Klajūnė, ryš., žr. Vizgirdaitė Agnė, Petro 237
Klavišis, rėm., žr. Abrutis 236
Kleinauskaitė Jadzė (Jadvyga)-*Pelėda*, ryš. 176
Kleinauskas Aleksas 177
Kleinauskas Alfonsas, prtz. 173, 177
Kleinauskas Henrikas, ryš., rėm. 173, 174, 176
Kleinauskienė Barbora 172
Kleišis Antanas (fikt. pavardė Jonušas Steponas)-*Klajūnas*, ryš. 327, 328
Kleiza Pranas, str. 582
Kleiza Pranas-*Rytis*, prtz. 766, 767
Kleiza Simonas, Mato-*Šarvas*, prtz. 644, 754, 770, 771
Kleizaitė Elzė 604
Klemensas, prtz., žr. Stačiokas Klemensas Mykolas 528, 530, 534, 535, 538, 539, 691, 692
Klenauskaitė Stasė-*Eglė*, ryš. 180
Klevas, MGB SG ag. 76
Klevas, prtz., žr. Šiugždinis Povilas 581, 656
Klevas, prtz., žr. Urbonas Kazimieras 524
Klevas, prtz., žr. Barzda Juozas, LLA desant.; LK ltn. 213, 221, 222, 292, 299
Klevas, prtz., žr. Každailis Antanas (Antano ir Ievos sūn.) 191, 247, 318
Klevas, prtz., žr. Raslauskas Simonas, Juozo 604, 617, 621, 634, 798
Klevas, prtz., žr. Skersis Leonas 93, 139
Klevas, prtz., žr. Stropus Kazimieras, Prano 26, 59, 61, 67, 235
Klevas, prtz., žr. Varkala Pranas 655, 663
Klevas, sov. mlc., j. ltn.; ryš., žr. Riauba Juozas 769
Klevinskas (tėv.), rėm. 520
Klevinskas Juozas (sūn.), rėm. 520
Kliauzaitė Ada, ryš. 151
Klimas (Klimavičius) (fikt. pavardė Vytas Velpišauskas) Petras, Petro-*Uosis*, prtz. 674
Klimas, prtz., žr. Jadenkus Mykolas, Jono 42, 69
Klimavičienė-Levarauskienė Ona, rėm. 128
Klimavičiūtė Elena 128
Klinauskas Jonas-*Karabinas*, prtz. 527
Kloščenkovienė Veronika, rėm. 562
Kluonienė-Adomaitytė Marytė (mot.) 462
Kluonius Juozapas, Baltraus, (tėv.) 462
Kluonius Vytautas Juozapas, Juozapo-*Pėda*, pogr. 461, 463–466, 469, 475–477; nuotr. 67, 68
Kluoniūtė Jūratė 461
Kluoniūtė Ona (Onutė) 462, 469, 474
Klusnutis, ryš., žr. Užkurėlis Marcelinas 458

Kmitas, vagis 584
Knašys Juozas-*Kairys*, prtz.; nuotr. 77
Kniežaitytė Elena-*Gegužė*, ryš. rėm. 47
Knistautas Alfonsas, Jurgio (kitur Jono)-*Ragūnas*, *Baltrus*, prtz. 64, 149, 150, 154
Kniūkšta 257
Kniukšta Antanas, Juozo-*Manerkis*, ryš., rėm. 10
Kniukšta Donatas-*Šermukšnis*, prtz. 185
Kniukšta Povilas, Igno-*Pavasaris*, rėm., prtz. 236
Knygnešys, prtz. 118
Kočergin, MGB vyr. ltn. 815
Kojelytė-Dauginienė Julija (*Belgio* mot.) 292, 314
Kokčiukaitis Mamertas, gyd. 429
Kokojev, MGB vyr. ltn. 57
Kolesov, MGB ltn.
Kolesovas (Papirovas?), MGB pareig. 553
Koleta, mokyt. 413
Kolumbas, prtz., žr. Martusevičius Jonas 670
Komendant, MGB pareig. 477
Komendantov, MGB ltn. 44, 161, 162
Končius Antanas (fikt. pavardė Kochančikas), Stepono-*Dolitlis*, prtz. 389–391
Končius Juozas, Simono, rėm. 639
Končius Pranas-*Adomas*, prtz. 45, 110, 147, 291, 292; nuotr. 26
Kondratov, MGB ltn. 234
Kondrotas Justinas, prtz., žr. Kubilius Juozas, Simo-*Margėnas* 257, 262, 263
Konkurentas, prtz., žr. Blauzdys Antanas 446
Kononov, MGB vert. 559, 562
Kontautaitė Marytė, Jono, rėm. 390
Kontautaitė Ona, Jono, rėm. 390
Kontautas, prtz., žr. Kontrimas Kazimieras 45, 64, 109, 149
Kontrimas Adolfas (*Montės* brol.) 109 109
Kontrimas Adolfas, Jono-*Izidorius*, prtz. 60, 64, 144, 147, 148, 150, 151, 153, 154
Kontrimas Antanas (*Montės* brol.) 111, 145
Kontrimas Jonas (*Montės* tėv.) 109
Kontrimas Kazimieras-*Montė*, *Tėvas*, *Kontautas*, prtz. 10, 31, 33, 45, 60, 64, 67, 69, 93, 95, 107, 108, 109–111, 144, 145, 147, 149, 152, 153; nuotr. 9, 26
Kontrimas Pranas, Jono-*Paulius*, prtz. 60, 64, 145, 146, 151, 153
Kontrimas Vladas, Vinco, rėm. 50, 56
Kontrimienė-Baltonytė Barbora (*Montės* mot.) 109
Korčma Ivan Jakovlevič, MGB pplk. 433
Koriaginas (rusų raudonasis prtz.) 432
Korjanovič, MGB ltn. 501
Kornevas, MVD mjr. 673
Korniuchin, MGB pplk. 664
Kosakauskas, MGB ltn. 26, 37, 39
Kostas, prtz. 33
Kostas-*Jupiteris*, prtz. 787, 789, 790
Kosuchin, MGB serž. 136
Kotov Sergėj Fiodorovič, MGB eil., plėšikas 788
Kovas, pogr., žr. Liorentas Vytautas, Justino 463
Kovas, prtz. 588
Kovas, prtz., žr. Dabkevičius Vytautas 660
Kovas, prtz., žr. Kajokas Sigitas 498, 499
Kovas, prtz., žr. Krivošejevas Aleksandras, Jakovo 675
Kovas, prtz., žr. Skersis Stepas, Stepono 64, 149, 152, 154, 234
Kovas, prtz., žr. Skersys Steponas; nuotr. 9
Kovas, prtz., žr. Stačiokas Jonas 531–539, 541
Kovas, prz., žr. Taunys Leonas, LK kap. 478
Kovtunenko, MGB kap. 559–562, 566, 567
Kozyrevas, sov. mlc. 769
Kozlov, MGB kap. 151
Krajevas, MGB vyr. ltn. 493
Krajevas, MGB vyr. ltn. 498
Kranklys MGB SG ag., žr. Rudžionis Juozas 373
Krasauskaitė Stasė, Vlado, rėm., ryš. 672, 673, 674
Krasauskas Kazys-*Tigras*, str., prtz. 782, 799
Krasauskienė 792
Krasko, str. 663
Krasnickas Petras, Kazimiero-*Diedukas*, ryš. 563, 565, 570, 571
Krasnickienė Ona 566
Kraujalienė, prtz. slaugyt. 130
Kraujalytė Apolonija 130

Kraujutaitienė-Veraitytė Valė (duk.), rėm. 521
Kraujutaitis Simas, rėm. 520
Kraujutaitis Viktoras-*Posūnis*, rėm. 517
Kregždė Kostas-*Muzikantas*, prtz. 403
Kregždė, MGB ryš. 65
Kregždė, prtz., žr. Kazakevičius Vytautas 532, 534
Kriaučiūnaitė (Kriaučiukėnaitė?)-*Žibutė*, ryš. 500
Kriaučiūnas Kazys, Kazimiero-*Mindaugas*, prtz. 64, 234
Kriaučius, prtz., žr. Rankauskas Antanas, Juozo 211, 335, 349
Kriaunaitis Izidorius-*Mongirdas*, *Kuchas*, LK plk. lt. 316
Krikščiūnas Alfonsas-*Lapinas*, prtz. 684
Krikštaponis Juozas, LK kap., prtz. 184
Krisiūnaitė-Tamošiūnienė Bronė (duk.) 443, 444
Krisiūnas Bronius, str. 459
Krisiūnas Povilas (sūn.) 443
Krisiūnas Povilas 458
Krisiūnienė Morta (mot.) 443, 444
Krisnickas 715
Kristupas, prtz., žr. Stonkus Vaclovas (Vacys), Jono 135
Kristupas, prtz., žr. Adomauskas Juozas 138
Krištupas Jonas, sov. aktyv. 240
Kriukelienė Emilija, Juozo, rėm. 421
Kriukelis Bronius, Jono (sūn.), ryš. 417, 420
Kriukelis Jonas, Kosto (tėv.), ryš. 420
Kriukienė (Krutkienė) Ada, MGB ag. 71
Kriukis (Krutkis) Vytautas (Krutkis Teodoras, MGB ag. *Kibirkštis*), KGB (MGB) ag. *Aitvaras* 65, 66, 71, 73
Krivaitis, kapel.; prtz., žr. Lelešius Justinas 484
Krivaitis, prtz., žr. Baltonis Juozas 235
Krivaitis, prtz., žr. Jašinskas Kazimieras 52, 59, 63
Krivaitis, prtz., žr. Lukauskas Pranas 164, 167, 168
Krivaitis, prtz., žr. Petrikas Edvardas 27, 63
Krivaitis, str.; ryš., prtz., žr. Baltuonis Juozas 67
Krivošejevas Aleksandras, Jakovo-*Kovas*, prtz. 675
Krym, MGB ag., žr. Marčiulionis Jurgis, Antano (tėv.) 654, 655
Kryževičius 83
Kryžiuotis, prtz., žr. Išganaitis Juozas 596
Krukis Martynas-*Banga*, *Žuvėdra*, *Kibirkštis*, prtz. 112, 123, 127, 128, 132, 134
Krūmas, prtz., žr. Pilinskas Jonas 481
Krušinskas Jurgis-Žiedelis, prtz. 578, 785
Krušinskas Povilas 578
Krušnauskienė-Martusevičiūtė Marija, Kazio 577
Krutkis Teodoras, MGB ag. *Kibirkštis* 77, 78
Krūvelis 669
Kšilva, MGB prv. 507
Kubilienė-Glombaitė Anelė, Juozo-*Vilija*, ryš. 758, 759
Kubilienė-Kazakevičiūtė Albina (duk.), mokyt. 547, 548
Kubilienė-Normantaitė Joana, ryš., rėm. 249, 251
Kubilius A., LK ltn.; prtz. 184
Kubilius Adolfas (fikt. pavardė Albinas Sadauskas, Jurgio), Leono-*Jurgis*, *Vaišvila*, *Balys*, *Perkūnas*, *Šilovelnias*, *Radvila*, *Adys*, LLA desant.; prtz. 189, 190, 196, 203, 238, 241, 242, 246, 316–318, 319, 363
Kubilius Andrius 6
Kubilius Juozapas, kng. 238
Kubilius Juozas (*Margėno* senel.) 288
Kubilius Juozas, Simo (fikt. pavardė Kondrotas Justinas)-*Margėnas*, prtz. 257, 262, 263, 280, 281, 286, 288–291
Kubilius Kazys, prtz. 252
Kubilius Leonas (Adolfo tėv.) 238, 241
Kubilius Leonas 238
Kubilius Leonas-*Žaibas*, prtz. 61, 249, 251
Kubilius Leopoldas 238
Kubilius Liudvikas 238
Kubilius Vaclovas, Leono-*Kerštas*, ryš., prtz. 56, 249, 251
Kubiliūtė Elena 238
Kubiliūtė Gverina 238
Kubiliutė Justina, ryš. 139

Kubiliūtė Konstancija 238
Kubiliūtė Ona 238
Kubiliūtė-Slušnienė Stanislava 238
Kublickas Rimantas, MGB pareig. 566
Kuckailis Ernestas 7
Kučas Juozas-*Finka*, prtz. 422, 424, 433
Kučinskaitė Antosė 602
Kučinskas Domas, MVD kap. 489
Kučinskas Petras-*Alksnis*, prtz. 599
Kučinskas Petras-*Tyla*, prtz. 552
Kučinskas Pranas, Juozo-*Apynis*, prtz. 486
Kučinskas Stasys-*Žilvitis*, prtz. 599, 655
Kudaba, sov. partorgas 116
Kudžma Antanas 474
Kuibyšev B. A., MGB pareig. 635
Kukenienė Paulina, Antano 444
Kukenis Pranas, Petro 444
Kukenis Vytautas 406
Kukenis Vytautas, ryš. 402
Kukys Vincas, rėm. 522
Kuklėrius 563
Kuklierius, prtz. 547
Kulboka Vincas-*Brolis*, *Profesorius*, ryš. 482, 486
Kulikauskas A. 77
Kulikauskas Florijonas-*Liūtas*, prtz. 451
Kulikauskas Leonas 199
Kulikauskas Viktoras 198
Kulikauskas, sov. mlc. 312
Kulikauskienė Juzefa 199
Kulikovskij Aleksandr Vasiljevič, sov. pareig. 676
Kulkosvaidis (vokietis), prtz. 656
Kulvaitis Jurgis prtz. 443
Kūma, prtz., žr. Alminas Adomas 149
Kūma, prtz., žr. Slušnys Juozas, Onos 45, 60, 61, 64, 67, 69, 237
Kumšlytis Antanas-*Audra*, prtz. 167
Kūnas, prtz., žr. Petkevičius Jonas, LLA desant. 292
Kunauskas Simonas-*Tautmylis*, prtz. 625, 631, 633, 639, 640, 645, 649, 781, 806
Kunauskas Simonas-*Vyturėlis*, prtz. 799
Kunevičiūtė Liucija, Jono, ryš. 389
Kungys Zenonas, prtz. 214
Kunigaikštis, prtz., žr. Vabalas Vytautas 485, 498, 499, 508
Kuosa, rėm. 42
Kupčinskas Petras-*Tyla*, prtz.; nuotr. 63
Kupė Juozas, prtz. 91
Kuprelis Edvardas, ryš., rėm. 47
Kuprelis Juozas, ryš. 49
Kuprelis Kazys, Prano-*Šatrija*, ryš. 237
Kuprelis Kazys, ryš. 48
Kuprelis, ryš. 235
Kuprevičius Stasys, Kosto, rėm. 390
Kuprys, str. 255
Kuprusevičius Jonas, rėm. 520
Kupstas Vladislovas, kng. 404
Kupšienė-*Papunienė*, prtz. 62
Kupšys Kazys-*Greitutis*, prtz. 236
Kupšys Stasys, Juozo-*Vanagas*, ryš., prtz. 46, 48, 59, 69
Kupšys-*Papunis*, prtz. 62
Kurapka, ryš., žr. Zagurskienė-Pakulaitytė Katarina (Katrė) 687
Kurauskas Dinas 7, 571, 597, 604, 635, 640, 649, 679, 795, 798, 801, 802, 811
Kurilskij, MGB eilin. 147
Kurycin, MGB mjr. 590
Kurtas, prtz., žr. Baltrušaitis Klemensas 726–748, 751, 752, 755–759, 761, 763, 764, 765
Kurtas, prtz., žr. Karpauskas Antanas 543
Kurtinaitis Alfonsas, rėm. 519
Kurtinys Alfonsas, prtz. 547
Kurtinys Kazimieras-*Ąžuolas*, *Milžinas*, prtz. 549, 560, 561; nuotr. 58, 59, 64, 65, 66
Kurtinys Klemensas, mokyt.; prtz. 547
Kurtinys Leonas-*Jaunutis*, prtz. 548, 560, 561
Kurtinys Vincas 560
Kurtinytė-Mackelienė Antanina, Vinco-*Liepa*, prtz. 544, 546, 547, 551, 554, 558–560, 565, 570; nuotr. 57, 58
Kurunkevičius, rėm. 520
Kušlak Bronislav, Lenkijos saugumietis 39
Kutureva, MGB sekr. 162
Kuzin, NKVD ltn. 657

Kuzmickas Vytautas-*Sūkurys*, *Baltrus*, prtz. 539, 691, 692; nuotr. 77
Kuzminskaitė Elzė (Elzbieta)-*Algis*, rėm. 234, 236
Kuzminskas Kazys-*Naikintuvas*, prtz. 180
Kuznecovas, MGB karinink. 76
Kvainauskas Justinas-*Barsukas*, *Gaidys*, prtz.; nuotr. 136
Kvaskov, MGB mjr. 567
Kvedaras Donatas, ryš. 393
Kvedaras Juozas, mokyt. 214
Kvedaras Juozas, prtz. 215
Labadžius Mataušas 439
Labakojis Jurgis-*Rūkas,* prtz. 451
Labanauskas Juozas, rėm. 814
Labanauskas Kazys, Kazio 433
Labitis Fricas, vokiečių SS sargyb. 227
Labutis žr. Preibys Stasys, Alekso, prtz. 82, 84
Labžentis Zenonas, prtz. 324
Laguckas Petras, MGB vert. 561, 564, 566
Lagunavičienė-Kasparavičiūtė 667, 668
Lagunavičius Vincas, Simono, rėm. 573
Lagunov, MGB ltn. 57
Laibutis, prtz., žr. Liaudanskas Jonas, Povilo 27, 61, 62, 68
Laimutė, ryš. 812
Laimutė, ryš., žr. Kalvaitytė Barbora, Prano 56
Laimutis, prtz., žr. Liaudinskas Valius 69
Laisvė, MGB ryš. 125
Laisvūnas, pogr., žr. Žemaitis Jonas, Antano 463, 465
Laisvūnas, prtz. 535
Laisvūnas, prtz., žr. Butkus Edvardas, Juozo 29, 32, 34, 38, 60, 63, 161
Laivas, str.; LLK narys, žr. Vyšniauskas Jonas, Antano 505, 507
Laivys Bernadas-*Plienas*, prtz. 518
Laivys-*Čerčilis*, prtz. 334, 336, 349
Lakickas K. 687
Lakštingala, prtz. 768
Lakštingala, prtz., žr. Pečiulaitis Povilas 539
Lakštingala, prtz., žr. Sodžiūtė Magdutė (Magdė), Jono 103, 139, 143
Lakštutė, ryš. 485
Lakštutis (*Lakštingala*), prtz., žr. Uždavinys Vytautas 660, 797, 799, 800, 804, 805, 807, 810
Lanauskas Vincas, Juozo-*Miškinis*, rėm., ryš. 569, 571; nuotr. 54
Langaitis Everistas, rėm. 519
Lankutis Kostas, rėm. 50
Lankutis Pranas 41
Lankutis Pranas, Prano, ryš., rėm. 10
Lapas, KGB ag., žr. Dailidė Jonas, Jurgio 476
Lapė, prtz., žr. Naskauskas Bronius 676
Lapė, prtz., žr. Sabastijonaitis 778
Lapė, prtz., žr. Sebastijauskas Vladas, Vlado 589, 590, 602, 631
Lapė, prtz., žr. Stonkus Vaclovas (Vacys), Jono 80
Lapeika Mantas 7
Lapinas, prtz., žr. Krikščiūnas Alfonsas 595, 677, 769, 770
Lapinas, prtz., žr. Marčiulynas Stasys 767, 771, 775, 814
Lapinskas 591
Lapinskas Jeronimas, Jurgio, rėm., prtz. 658, 659
Lapinskas Jurgis 659
Lapinskienė-Trakimaitė Ona-*Ožka*, ryš. 586
Lašinskas J. 129
Lašinskas Jonas, rėm. 519
Laucevičius Stanislovas Zigmas-*Pacas*, *Dobilas*, prtz. 164, 165, 170
Laukaitytė Magdė, rėm. 771
Laukaitytė Marija, rėm. 771
Laukineitis, sov. kolabor. 89
Laukineitytė Prakseda, sov. kolabor. 89
Laukineitytė-Ramonienė Janė 90
Laukys 286
Laukys Jonas, rėm. 151
Laukys Kazys 578
Laukys Kazys, Stasio-*Perkūnas*, prtz. 59, 63; nuotr. 41
Laureckas Bronius (Bronislovas), prtz. 445, 457, 458
Laureckas Vaclovas; nuotr. 18

Laureckis Vacys 105, 106
Laurinaitis, str. 651
Laurinavičius, prtz. 779
Laurinkienė Ona 240
Laurinskas Leonas-*Liūtas*, prtz. 7
Laurinskienė Valerija, ryš. 7
Laurynas, rėm. 60
Laužikas Kazimieras-*Briedis*, prtz. 386
Lazdynas, prtz., žr. Rankauskas Antanas, Juozo 174, 176, 178, 179, 211, 335, 340, 349
Leckas Jurgis-*Topolis*, prtz. 139
Ledaitė Ramunė 541
Ledas Algirdas 541
Ledas Viktoras 541, 542
Ledas Viktoras, Antano-*Firizandas*, *Oldšatergandas*, pogr. 463–468, 475
Ledienė-Stačiokaitė Ramutė Kostancija, ryš. 528; nuotr. 73
Leika, MGB inf. 433
Leika, prtz., žr. Pyplys Antanas, Prano 655
Leipinskij Marijan, lenkų saugumietis 37, 39
Lekavičius Stasys-*Karklas*, prtz. 572, 660
Lelešius Justinas-*Grafas*, *Krivaitis*, kapel., prtz. 482, 484, 752, 753
Leliūga 249
Leliūga Vincas, Vinco, ryš., rėm. 11
Lelys Mindaugas 6
Lenčiauskas Algis-*Aras*, prtz. 575, 759
Lenčiauskas Bronius-*Perkūnas*, prtz. 802
Lengvinas Pranas, Prano-*Varnėnas*, ryš., rėm. 70, 237
Lengvinas Pranas, rėm. 60
Lengvinas Stasys, ryš. 48
Lenkas Kazys, Juozo, žr. Džemereika Juozas, Juozo 501
Lenkas Kostas-*Meistras*, prtz. 61
Lenkauskas Edmundas, MGB ag. 65, 68, 73, 74, 97
Lenkauskas Jurgis-*Topolis*, prtz. 95, 101, 103
Lenkauskas Kostas-*Meistras*, prtz. 153
Lenkus Jurgis, prtz. 137, 140, 142
Leonas, prtz., žr. Beinoras Antanas 45
Leonavičius Algis (Algirdas)-*Vytis*, prtz. 490, 498, 499, 500, 507, 511, 516
Leonavičius Donatas-*Mėnulis*, prtz. 494, 499
Leonavičius Vincas, rėm. 520
Leonavičius, rėm. 521
Leonov, MGB pplk. 451
Leonov, MGB vyr. ltn. 415, 418
Lepinaitis-*Varguolis*, rėm. 516
Levanovič 420
Levarauskienė-Klimavičienė Ona, rėm. 128
Levič K. I., MGB pareig. 635
Liaučius, rėm. 84
Liaudanskas Jonas, Povilo-*Laibutis*, *Girėnas*, prtz. 27, 59, 61, 62, 68, 235, 237
Liaudanskas Jonas-*Aleksandrynas*, rėm. 522
Liaudanskas Valius, rėm. 237
Liaudanskienė (Liaudinskienė) Barbora, ryš., rėm. 237
Liaudinskas Valius-*Laimutis*, prtz. 69
Liauksminas Adolfas 312
Liaukus Kazys-*Anbo*, prtz. 483
Liaukus Pranas, Juozo, rėm. 486
Liebus Adolfas-*Lokys*, *Treinys*, prtz. 94
Liekarstas, prtz., žr. Milašius Benediktas, Igno 167, 343
Liepa Juozas 435
Liepa, prtz., žr. Kurtinytė-Mackelienė Antanina, Vinco 544, 546, 547, 554, 564, 565
Liepa, prtz., žr. Semaška Jonas, LK mjr. 190
Liepa, ryš., žr. Akelaitytė 485
Liepa, ryš., žr. Dilpša Jonas 179
Liepa, sov. pareig. 456
Liepaitė, prtz., žr. Markauskaitė Onutė 571, 572, 660
Liepsna, mokyt.; prtz., žr. Štriupkus Vytas 626
Liepsna, prtz., žr. Aglinskas (Eglinskas?) Pranas 632, 633, 666, 759, 809, 812
Liepsna, prtz., žr. Macius Juozas, Juozo 237
Liepsna, rėm., prtz., žr. Bubelytė-Čepauskienė Ona, Prano 178, 191, 330, 337, 339
Liesis Antanas-*Idenas*, *Tvanas*, prtz.; nuotr. 69
Liesis Bronius-*Naktis* (LLKS tarybos prezidiumo narys), prtz. 388
Lietus, prtz. 499
Lietuvninkas Bronius, Tomo, rėm. 481, 485, 486

Ligoninės vedėjas, rėm., žr. Jurgaitis Juozas 517
Ligotas Kazys, ryš., rėm. 237
Lilija, ryš., žr. Stropienė 42
Lilija, ryš. rėm., žr. Vaitkevičiūtė Olė (Aleksandra) 179
Liliškytė Rūta-*Aušra,* prtz. 44, 55
Limanauskas Vytautas, Vaclovo-*Timas*, mokyt.; rėm., ryš. 131
Linarta Bernardas, rėm. 521
Linas, prtz., žr. Ložys Stasys 10, 29
Linas, prtz., žr. Slavinskas Juozas 642
Lingys Juozas, Juozo 201
Lingys-*Bijūnas*, ryš. 235
Linguonėlis, prtz., žr. Erstikis Steponas 168
Liniauskas, str. 204
Liniova, KGB vert. 168
Liniova, MGB vert. 482
Linksmutis, prtz., žr. Simutis Povilas 323
Linksmutis, prtz. 656
Liobikas Aleksas 405
Liogė Ugnius 7
Liogienė Rūta 7
Liorentas Jonas-*Šarūnas*, prtz. 534
Liorentas Vytautas, Justino-*Kovas*, pogr. 463, 465–467, 469, 475
Lipskis, LK karinink. 222
Lisa, MGB ag. inf. 649, 652
Lisajus, plėšikas 597
Lisauskas S., MVD pplk. 433
Lisauskas Stasys, Aleksandro-*Vasaris*, *Antanas*, prtz. 64, 148, 149, 154; nuotr. 9
Lisauskas, MVD mlc. ltn. 559
Litas, prtz., žr. Staniškis Sergijus, LK mjr. 543, 546, 548, 550–555, 557, 565–569, 691
Litas-Kabašinskas Vytautas (Vytas), prtz. 636, 646, 649, 664, 783, 799
Liudas, prtz., žr. Valeckas Adolfas 415, 416, 418–420
Liudgardas Pumputis-*Saulius*, prtz. 378
Liukpetris Antanas-*Džiugas*, prtz. 409, 410, 412, 420, 421
Liumas, MGB vert. 419
Liūtas, MGB ag., žr. Chodakauskas Tadas-*Radvila* 66
Liūtas, prtz. 527
Liūtas, prtz., MVD mlc., žr. Baltrušaitis Juozas 500
Liūtas, prtz., žr. Beinoras Antanas, Juozo 32, 33, 35, 68
Liūtas, prtz., žr. Budrys Petras; nuotr. 31
Liūtas, prtz., žr. Dubickas Jonas, Vinco 500, 505, 518, 520
Liūtas, prtz., žr. Kulikauskas Florijonas 451
Liūtas, ryš., rėm., žr. Bugys Stanislovas, Aleksandro 170, 171
Liūtaširdis, prtz., žr. Daubara Pranas 513
Liutauras, prtz. 28
Liutauras, prtz., žr. Macius Vladas, Juozo 237
Liutauras, prtz., žr. Smilingis Ignas, Igno 60, 64, 68
Liutikas Apolinaras, Leono, prtz. 339
Liutikas Pranas, ryš. 49
Liutikas Stasys, ryš. 49
Liutkevičius Česlovas-*Varūnas*, *Garnys*, prtz. 393
Liutkus Petras-*Vytenis*, prtz. 52, 55, 103, 139
Lizdeika, prtz., žr. Stanėnas Juozas 128
Lizdeika, prtz., žr. Žukauskas Alfonsas 484
Lydeka, prtz., žr. Ventgertneris Edmundas, Otto 658
Loda Kazys, Jurgio-*Varguolis*, *Vargas*, prtz. 588, 590, 636, 656, 786; nuotr. 96, 143
Loda Povilas, rėm. 786
Lodaitė Gražina; nuotr. 143
Lodienė-Kasparavičiūtė Ona, ryš. 636, 786
Lokys Stepas, rėm. 194
Lokys, prtz. 766
Lokys, prtz., žr. Bierontas Juozas 94
Lokys, prtz., žr. Liebus Adolfas 94
Lozbinev, MGB ltn. 135, 136
Ložys Stasys-*Linas*, prtz. 10, 29
Lubys Antanas, Igno-*Algirdas*, ryš., rėm., prtz. 58, 64, 67
Luchlanov, NKVD pareig. 527
Luginskas, rėm. 43
Luginskienė, rėm. 41
Luinys Albertas 298
Lukas Karolis, ryš. 49

Lukas Petras, Igno, ryš., rėm. 237
Lukas Povilas, prtz. 161
Lukas Stasys, Juozo-*Vytautas*, prtz. 35, 36, 76, 158, 159, 161
Lukauskaitė-Vasiliauskienė Kazimiera (Genovaitės mot.), rėm. 297
Lukauskas (kitur Lukauskis) Juozas, Juozo-*Jūra* (sūn.), prtz. 44, 237
Lukauskas (kitur Lukauskis) Juozas-*Rambynas* (tėv.), prtz. 44
Lukauskas Alfonsas-*Vytenis*, prtz. 178
Lukauskas Feliksas-*Greitutis*, ryš., rėm. 59, 237
Lukauskas Justinas, prtz. 256
Lukauskas Klemensas, Igno-*Pakelis*, ryš., rėm. 238
Lukauskas Liudvikas-*Jurginas*, prtz. 163, 167, 168
Lukauskas Mamertas, Kazio (kitur Onos)-*Jūra*, prtz. būr. v. 61, 68
Lukauskas Pranas-*Krivaitis*, prtz. 164, 167, 168
Lukauskas Stepas, ryš., rėm. 161
Lukauskas Steponas, ryš., rėm. 60
Lukauskas Vytautas, Kazio-*Plienas*, prtz. 62, 69, 235
Lukauskas Vladas, Kazio-*Prutenis*, prtz. 36, 62, 68, 235, 237
Lukauskas, rėm. 234
Lukauskas-*Skalpis* (Mamerto brolis), prtz. 62, 63
Lukauskienė-Viršilaitė Julijona, prtz. 44
Lukna, prtz., žr. Vaišnoras Benediktas 255
Lukošaitis Mindaugas 6
Lukoševičius Saliamonas, Antano-*Pantis*, *Saturnas*, ryš. 498, 499, 503, 506
Lukošius Kazys, Kazio 95; nuotr. 14
Lukošius Sigitas, KGB pareig. 201, 324
Lukošius, prtz., žr. Morkus Kazimieras, Antano, LLA desant. 292
Lukša Antanas-*Arūnas*, *Povilas*, ryš. 480, 486
Lukša Juozas-*Daumantas*, *Skirmantas*, prtz. 77, 401, 479, 533, 550, 572, 800
Lukša Stasys-*Juodvarnis*, prtz. 765
Lukšys 429
Lunius Jonas, rėm. 130
Luniūtė Julė, ryš., prtz. slaugyt. 130
Luzginas, NKVD vyr. ltn. 804
Lūža Stasys-*Šegeris* (*Švogeris*?), rėm. 179
Lūžas Albertas, prtz. 251
Lūžas Edvardas, prtz. 251
Maceika Anupras-*Laidas*, ryš. 133
Maceina Aloyzas (kitur Juozas), Antano-*Šarka*, prtz. 802
Maceina Juozas, Jurgio-*Vasara*, prtz. 588, 590, 656
Maceina Jurgis-*Vilkas*, prtz. 656
Maceina Kazys-*Bijūnas*, prtz. 802
Maceina Klemensas, Prano-*Griausmas*, prtz. 635, 644, 752, 753, 754, 771
Machmudov, MGB eilin. 57
Macienė Kazimiera 233
Macijauskaitė Birutė, ryš. 403
Macijauskas Bronius, rėm. 519
Macius Juozas, Juozo-*Liepsna*, prtz. 237
Macius Juozas, Juozo-*Marsas*, prtz. 32, 58, 68
Macius Justinas-*Stonys*, rėm. 235
Macius Kazimieras 233
Macius Kazys, rėm. 61
Macius Vytautas, sov. aktyv. 239
Macius Vladas, Juozo-*Liutauras*, prtz. 237
Macius Vladas, Juozo-*Rolandas*, prtz. 32, 46, 68
Macius-*Marsas*, rėm. 235
Maciutė Angelija, Juozo, prtz. 32
Maciūtė Janina, ryš. 119, 121–123, 127
Macys Juozas-*Marsas*, prtz. 48
Mackelienė-Kurtinytė Antanina, Vinco-*Liepa*, prtz. 544, 546, 547, 551, 554, 558–560, 565; nuotr. 57, 58
Mackevičius Jonas-*Vygaudas*, prtz. 392
Mackevičius Juozas-*Voverė*, prtz. 475
Mačeckas (dokumente Movčetskas), LLK narys 503
Mačernis Ignas, ryš. 235
Mačernis Juozas, Prano-*Kiesas*, ryš., rėm. 237
Mačernis Juozas-*Ateitis*, prtz. 135, 236
Mačernis Pranas, rėm. 237
Mačernis Vladas, Vladislovo-*Miškinis*, prtz. 66, 76, 77, 214, 215, 360, 361, 363
Mačiulis Alfonsas, Antano, rėm. 551, 568–570, 633

Mačiulis Antanas, prtz. 123, 125, 127, 128
Mačiulskis Kazys, Prano-*Usnis*, prtz. 180
Mačiuta 563
Maino, Mandžiūrijos mnstr. 473
Makarovas Jonas-*Mažesnis Jonas*, prtz. 64
Makauskas Petras-*Pavasaris*, prtz. 525, 527
Makedonskij, MGB kap. 43
Maknys B. 129
Makrickas, str., ryš. 690, 769
Maksimas, prtz., str., žr. Raugevičius Juozas 624
Maksimenko Kolia, MGB pareig. 490, 492, 493
Maksimov Babin 37
Maksimov, MGB vyr. ltn. 30
Malakauskas Aleksandras, pogr. org. narys, prtz. 35
Malakauskas Aleksas, Antano-*Donelaitis*, prtz. 26, 68, 236
Malakauskas Antanas, prtz. 185
Malakauskas Antanas, rėm. 43
Malakauskas Kostas, prtz. 58
Maleckienė 591
Malinauskaitė Marytė Marijona-*Ramunė*, ryš. 686, 687
Malinauskaitė-Ruibavičienė Monika, prtz. 45
Malinauskas, str. 676
Mališka Jonas, prtz. 518
Malūkaitė Emilija-Paulauskienė 87, 98, 100, 101
Malūkaitė-Petkevičienė Jadvyga-*Jadzė*, prtz. 86, 103, 109, 112, 128, 140; nuotr. 18
Malūkas Antanas (tėv.) 87, 89, 98, 100
Malūkienė Emilija (mot.) 87; nuotr. 13
Mama, ryš. 761, 762, 763
Mamzurenko, MGB kap. 161
Mančiauskas Jonas-*Valstietis*, prtz. 373, 380
Manerkis, ryš. rėm., žr. Kniukšta Antanas, Juozo 10
Marcinkevičienė-Arnastauskaitė Regina (Renytė), Prano-*Rozeta*, ryš. 692, 693, 700, 702, 705, 714, 723, 740, 746, 755, 758, 759, 763, 764, 774
Marcinkevičius Albinas Aleksandras, Stasio 693, 772
Marcinkevičius Juozas, prtz. 417, 419
Marcinkevičius Leonas, prtz. 547
Marcinkevičius Pranas-*Šeškas*, prtz. 10, 27, 145
Marcinkevičiūtė Marytė, Jono-*Grišk*a, MGB inf. 687
Marciulevičius Antanas 780
Marčiukaitis Simonas, Motiejaus, ryš., rėm. 758, 759, 760
Marčiulaitis Justinas-*Milžinas*, prtz. 548, 561
Marčiulaitis Klemensas-*Karaliūnas*, prtz. 550
Marčiulaitis Kostas, Kazio-*Slanka*, prtz. 551
Marčiulaitis Motiejukas 776
Marčiulaitis Vitas (Vytautas)-*Vėjelis*, prtz. 548; nuotr. 60
Marčiulionienė-Gelčytė (mot.) 600
Marčiulionis („Četverikas“) Motiejus, Motiejaus-*Karosas*, prtz. 584, 588, 600, 601, 660
Marčiulionis Antanas 600
Marčiulionis Jonas, Jurgio-*Audronis*, prtz. 593, 653, 654
Marčiulionis Juozas 600
Marčiulionis Jurgis, Antano (tėv.), MGB ag. *Krym* 654
Marčiulionis Motiejus („Četverikas“) (tėv.) 600
Marčiulionis Povilas 600
Marčiulionis Vytautas (Vytas), Jurgio-*Viesulas*, prtz. 571, 574, 588, 618, 623, 624, 631, 633, 654, 655, 659, 662, 759, 783, 784, 798; nuotr. 136
Marčiulionis Vytautas-*Pušis*, prtz. 617
Marčiulionytė Albina 600
Marčiulionytė Marija, ryš. 633
Marčiulionytė Onutė 600, 681
Marčiulynaitė-Kaziulionienė Monika-*Nykštukas*, prtz. 551, 563, 565, 567–569
Marčiulynas Stasys-*Lapinas*, prtz. 767, 775
Margėnas, prtz., žr. Kubilius Juozas, Simo 257, 281, 288, 289
Margiris, prtz., žr. Eglinskas Antanas, mokyt. 112, 125, 127, 131, 134
Margis, prtz., žr. A. P. 280, 281
Margis, prtz., žr. Jasinevičius Jonas, Jono 388, 390

Margis, prtz., žr. Jucys Juozas, Edvardo 10, 11, 27, 30–32, 34, 46, 48, 53, 58, 64, 67, 69, 149, 158, 159, 237
Margis, prtz., žr. Paulauskas Valius (Valerijonas) 94, 103, 139
Margis-A. P., prtz. 280, 281, 282
Marie-Gabriel-Florent Auguste de Choisenl Gonffier (Šuazel), Platelių grafas 299
Marytė, prtz., žr. Slušnienė Karolina 62, 68
Markaitis Albinas-*Kareivėlis*, prtz. 94
Markauskaitė Onutė-*Liepaitė*, prtz. 571, 572, 660
Markauskas (Markevičius) Antanas-*Gangsteris*, prtz. 10
Markauskas Antanas-*Žaibas*, prtz. 641, 642, 643, 662, 781, 798; nuotr. 144
Markevičius V. (Panevėžio vykd. k-to pirmininkas) 434
Markulis Juozas-*Erelis*, MGB ag. 65, 66, 71–74, 364, 479, 674
Marsas, prtz., žr. Macius (Macys) Juozas, Juozo 32, 48, 58, 68
Marsas, rėm., žr. Macius 235
Maršalas, prtz., žr. Balsys Edvardas 178, 372
Marti, ryš., prtz., žr. Kanapinskaitė Julija 389
Martinaitis Antanas, str. 558
Martinaitis Antanas-*Kapsas*, prtz. 485
Martinaitis Juozas, prtz., pogr. org. vadovas 35
Martinaitis Juozas, Juozo-*Meškerė*, (kitur *Meškeris*), prtz. 26, 35, 58, 59, 61, 67, 152, 154
Martinaitytė Natalija, ryš. 548
Martinas prtz., žr. Galiauskas Juozas 416, 419
Martinas, prtz. 165, 166
Martinauskas-Šaltinis, rėm. 235
Martinkevičius Ju. I., MGB mjr. 433
Martinkus 319
Martinkus Jonas, Prano-*Pirtis*, prtz. 67
Martinkus Jonas-*Šaltinis*, ryš., rėm. 60
Martinkus Jurgis, rėm. 42
Martinkus Pranas, prtz. 135, 136
Martišauskas Pranas, prtz. 135
Martišiūtė Stefa, Aleksandro-*Dangutė*, prtz. 393
Martynas, prtz., žr. Kazlauskas Antans 169
Martynas, prtz., žr. Pudžemis Kazys 153
Martusevičienė Ona 577
Martusevičienė-Gelažiūtė Ona 669
Martusevičius Jonas-*Kolumbas*, prtz. 670
Martusevičius Juozas, prtz. 576, 594
Martusevičius, MGB vert. 467
Martusevičiūtė Aldona 669
Martusevičiūtė-Krušnauskienė Marija, Kazio 577
Marusia, MGB prvk. 398
Maselis Silvestras, prtz. 443
Masilaitis Petras-*Virpša,* prtz. 386
Masilionis Petras-*Napoleonas*, prtz. būr. v. 449, 450, 457, 458
Masiliūnas Povilas 423
Masiliūnienė 431
Masiulytė Genutė 426, 427
Masius Jonas 697
Maskolis, ryš., prtz., žr. Celiešius Jurgis, Mato 758, 760, 762
Maslovskij, MGB vyr. ltn. 147
Mašar, Lenkijos saugumo vert. 30
Matas, prtz., žr. Beinoras Antanas 45
Matijauskas Algirdas-*Seniūnas*, prtz. 33
Matijauskas Steponas-*Tamošius*, prtz. 69, 150
Matikas, ryš., rėm. 47
Matrosovas, MGB ltn. 432
Matulaitis Jonas-*Garnys*, prtz. 386
Matulevičius (fikt. pavardės: Baltakis Kazys, Matusevičius), Kazys, Vinco-*Radvila*, prtz. 477, 482, 486
Matulionis, MGB kursant. 489
Matulis (Matulevičius) Vincas, Vinco, rėm. 487
Matulis, kng. 446
Matusevičius, prtz., žr. Matulevičius Kazys-*Radvila* 484
Mauškis, prtz., žr. Valančius 84
Mautonskis (netiksli pavardė)-*Girelis*, prtz. 69
Mazeris Kazys 319
Mažeika Albinas 78
Mažeika Izidorius 78
Mažeika Konstantinas, ryš. 255
Mažeika Matas-*Partizanų tėvas*, rėm., ryš. 78
Mažeika V. 540
Mažeika Vincas, mokyt. 685

Mažeika Vytautas 78
Mažeikaitė Bronė 78
Mažeikaitė Genė 78
Mažeikaitė Veronika 78
Mažeikienė 78
Maželis, prtz., žr. Benetis Pranas 61
Mažesnis Jonas, prtz., žr. Makarovas Jonas 64
Mažis, prtz., žr. Šoblinskas Antanas 93
Mažylis Bronislovas 7
Mažylis Kazys-*Kazokas*, prtz. 419
Mažylis, prtz., žr. Radziulis Stasys 386
Mažylis, prtz., žr. Simanavičius Jonas, Antano 675
Mažylis, rėm., žr. Milvertas Jonas, Prano 193, 194, 203
Mažytė, ryš., žr. Paškevičienė Marcelė 538
Mažytis (*Mažylis*), prtz., žr. Pyplys Kazimieras, Antano 571, 572, 577, 582, 589, 655, 727, 729–738, 740–742, 744, 745, 747, 748, 750, 751, 763, 765, 767, 768, 784
Mažytis, prtz. 515, 517, 520
Mažoji Trobelė, ryš., žr. Burbienė Skolastika 150, 155
Mažokas, ryš. 500
Mažonas Modestas, prtz. 135, 136
Mažonis (kitur Mažūnas) Ignas, Juozo-*Sargis*, ryš., rėm. 60, 70, 235
Mažrimaitė Magdutė 243
Mažrimas Alfonsas, LK karišk. 222, 223
Mažrimas Pranas 362
Mažrimas Steponas 368
Mažrimas Vladas, rėm. 191–193, 209, 210, 212, 246, 318, 319
Mažrimas Vladas, rėm. 328
Mažrimienė-Kazlauskaitė (fikt. pavardė Gedvinauskienė Bronė) Eugenija, ryš. 209, 210, 212
Mažrimienė-Tarvainytė Eugenija 191, 192, 243, 246, 318, 319
Mažutis Aloyzas-*Šarūnas*, *Žemaitis*, prtz. 33, 178, 179, 333, 348
Medinaitė, ryš., žr. Ronkaitytė-Jašinskaitė Petrė 151
Medvedevienė Eugenija (*Širšės* duk.) 397
Medžiotojas, prtz. 78
Meilė, prtz., žr. Valužytė Stanislava, Igno 64, 68
Meilūnas (Miliūnas), prtz. 513
Meistras, prtz., žr. Lenkas Kostas 61
Meistras, prtz., žr. Lenkauskas Kostas 153
Meistras, prtz., žr. Miklovas Pranas 236
Mėjeris-*Anoveris*, rėm. 516
Melešius Edvardas (kitur Petras)-*Gediminas*, *Kęstutis*, prtz. 27, 44, 55, 63
Melinaitis (*Mėlynakis*), ryš., žr. Ronkaitis Petras 152
Menkevičius Vytas, Juozo-*Spyglys*, prtz. 543, 550, 551, 564; nuotr. 58
Meno, prtz., žr. Biržinskis 53, 54
Mėnulis, prtz., žr. Beržanskis Juozas, Onos 160–162
Mėnulis, prtz., žr. Apželtis Pranas 153
Mėnulis, prtz., žr. Leonavičius Donatas 494, 499, 515, 516
Mėnulis, prtz., žr. Ručionis Kazys 802
Mėnulis, prtz., žr. Žvirgždys Juozas 178
Mėnulis, rėm., žr. Šilauskas 234
Merainis, prtz., žr. Šibaila Juozas 388
Merčytė, med. seselė, rėm. 810
Mergutis, prtz., žr. Bundulas Stasys, Antano 10, 30, 33, 45–48, 52, 53, 56, 59, 62
Merkelis 106
Merkys, prtz., žr. Juodis Algirdas, Motiejaus 580, 581, 645, 669, 670, 683, 775, 779, 780, 797, 798
Merkys, prtz., žr. Kazlauskas Albinas 676
Merkys, prtz., žr. Valonis Juozas 450, 460
Meška, prtz., žr. Juška Kostas, Kazio 11, 44, 52, 55, 56
Meška, prtz., žr. Milušauskas Juozas 656
Meška, prtz., žr. Saltonas Leandras, Leono, LLA desant. 210, 211, 292, 329
Meškauskas 473, 563
Meškėnas, prtz., žr. Šukys Lionginas 419
Meškerė (*Meškeris*), prtz., žr. Martinaitis Juozas, Juozo 26, 35, 42, 59, 61, 67, 70, 152, 154, 234, 235
Meškinas (*Meška*), prtz., žr. Popiera Bronius 549, 561, 564

Meškis Pranas, prtz. 92
Meteoras, prtz., žr. Juozaitis Kazys 74, 164
Meteoras, prtz., žr. Prajera (Prejera) Vincas 527, 581, 670, 683, 775, 778, 780
Michlevas, mlc. vrš. 650, 651
Micka Algis, Povilo, rėm. 576, 586, 588
Micka Antanas, Povilo 576
Micka Antanas, rėm. 586, 587
Micka Juozas, prtz. 782–784
Micka Pranas-*Jovaras*, *Balinis*, prtz. 622, 631, 782, 784
Micka, str. 578
Micka-*Ašutas*, prtz. 656
Mickevičius Jonas, Antano-*Žvirblis*, prtz. 675
Mickevičius Stanislovas 301
Mickus Feliksas-*Erelis*, prtz. 94
Mickus Juozas-*Vėžys*, *Žaibas*, prtz. 94
Mickus Petras-*Zubrys*, prtz. 385
Mickus Stasys-*Šliega*, prtz. 362
Mickus Vaclovas (Vacys)-*Tankas*, prtz. 79, 94, 103
Mičiulienė Ona (mot.) 572
Mičiulis (Mačiulis) Kazys, Kazio-*Šalmas*, prtz. 571, 572, 659, 660
Mičiulis Algirdas-*Šalmas*, prtz. 655, 799
Mičiulis Antanas, prtz. 656
Mičiulis Bronius, prtz. 655
Mičiulis Mikas, Tomo (tėv.), rėm. 572, 758, 760
Mičiulis Vytautas, Mykolo-*Plaukas*, ryš. 572, 658
Mieliauskas Vytautas, prtz. 332
Miežionis Antanas, sov. aktyv. 391
Migla, prtz., žr. Gervė Kazys 685
Mika Kazys, mokyt. 210
Mikalajūnas Pranas 611
Mikalauskas Kazys-*Briedis*, prtz. 29, 39, 61, 63, 250
Mikalauskas Pranas, prtz. 251
Mikalauskas Stasys, Plecino, rėm. 56
Mikalauskienė Julija-*Birutė*, *Briedienė*, prtz. 29, 63, 159
Mikalavičius Vladas 536
Mikaločius Steponas, rėm. 60
Mikė, prtz., žr. Čepas Leonas, Antano 94, 95, 101, 103, 137, 138, 140–143
Mikidoras, prtz. 152
Mikiforas (kitur *Nikiforas*), prtz., žr. Katkus Juozas 149, 154
Mikimauzas, prtz., žr. Katkus Kazys 75
Miklovaitė Stasė (Stanislava), Dominyko (Domo), prtz. 322, 360
Miklovas Pranas-*Meistras*, prtz. 236
Miknienė Antanina, rėm. 379
Mikniutė Teresė, rėm., ryš. 379, 396
Mikniutė-Petrėtienė Julija 395
Mikšys Stasys 436
Mikulskienė Emilija 210
Mikulskienė-Alseikaitė Emilija, Povilo 191
Mikutavičius, MGB kursant. 489
Milaševičius Aleksandras-*Ruonis*, prtz.; nuotr. 69
Milašius Benediktas, Igno-*Benelis*, *Liekarstas*, prtz. 167, 343
Milašius Juozas-*Jonas Sežukas*, prtz. apsišaukėlis 342, 343
Milašius Kazys-*Pritarsis*, prtz. 236, 237
Milcheris Boleslovas, str. 804
Mildažys Jonas 760
Miliauskas Jurgis-*Sapnas*, prtz. 418, 420, 645, 646, 649, 767, 799; nuotr. 103, 126
Miliškevičius Antanas 443
Miltakis Kazys, ryš. 49
Miltakis Steponas, ryš. 49
Miltakis Vytautas, Stepo-*Keleivis*, prtz. 59, 62, 64, 68
Milušauskaitė Onutė, ryš. 684
Milušauskas Juozas-*Meška*, prtz. 656
Milušauskas, rėm. 791
Milušauskienė Albina, Motiejaus, rėm. 668, 758, 759
Milvertaitė Ona, ryš. 196, 197
Milvertaitė-Česnauskienė Zinaida, Petro, ryš. 193, 196, 197, 242
Milvertas Jonas, Petro, rėm. 242
Milvertas Jonas, Prano-*Mažylis, Janis*, rėm. 193, 194, 196, 203, 318
Milvertas Petras (tėv.), rėm. 196

Milvertas Petras 197
Milvertas Stasys, Petro, rėm. 242
Milvertas Stasys, Prano, rėm., prtz. 193, 194, 196, 197, 202, 203, 205, 206, 209
Milžinas, prtz., žr. Marčiulaitis Justinas 548, 561
Mindaugas, prtz., žr. Kriaučiūnas Kazys, Kazimiero 64, 234
Mindaugas, prtz., žr. Slušnys Vincas, Vinco 46, 48, 60, 62, 68, 237
Mindaugas, prtz. 514
Minenkov, MGB ltn. 753
Mingėlaitė Monika-*Ditė*, *Gražina*, prtz. 373, 374, 376, 378, 380, 386, 387
Mingėlaitė Teodora 373, 375, 380, 383, 384
Mingėlaitė-Jasaitienė Pranciška 373, 375
Mingėlaitė-Pakutinskienė Ona (mot.) 373
Mingėlas Aleksandras-*Kęstutis*, prtz. 373, 376, 378, 385, 387
Mingėlas Juozas-*Vilkas*, prtz. 373, 376, 385, 387
Mingėlas Laurynas (tėv.) 373, 375
Mingėlas Laurynas-*Džiugas*, *Gintaras*, prtz. 373, 376, 377, 379, 380, 384, 386, 388
Mingėlas Stanislovas 373
Mingėlienė Teodora (mot.) 373, 375, 376
Minin Nikolaj Ivanovič, MGB eilin., plėšikas 788
Mirgutis, prtz., žr. Telšinskas Stasys, Alekso 55
Misiukevičius (Misikevičius) Jonas-*Arūnas*, prtz. 512
Misiukonis Marijonas, MGB pareig. 566
Misiūnas Jonas-*Žaliasis Velnias*, LK viršila, DK apyg. vadas, prtz. 184, 674
Misiutė Vanda, mokyt. 207
Miščikas A., pogr. 463, 467
Mišeikis Pranas, Prano-*Švedrys*, prtz. 68, 69
Miškas, MGB ag. 451
Miškas, prtz., žr. Grimalis Justinas, 236
Miškas, prtz., žr. Dabulevičius Jonas, MGB ag. *Aras* 552, 555
Miškas, prtz., žr. Prajera (Prejera) Vincas; nuotr. 88
Miškas, prtz., žr. Prajera Vincas 527
Miškas, prtz., žr. Raižys Pranas, Magdės 589, 590, 633
Miškevičius Juozas 474
Miškevičius Vitas 474
Miškinis, prtz., žr. Jėčius Domininkas 512
Miškinis, prtz., žr. Kaulinis Vincas 72, 77
Miškinis, prtz., žr. Mačernis Vladas, Vladislovo 66, 76, 77, 215, 360, 361, 363, 372
Miškinis, prtz., žr. Pečiulionis Motiejus, LK brig. gen. 184, 301
Miškinis, rėm., ryš., žr. Lanauskas Vincas, Juozo 569
Miškys, str., sov. mlc. 426
Mitrofanov, MGB ltn. 663
Mitrofanovas, MGB pareig. 592
Miunchauzenas, prtz., žr. Pauža Stasys 515
Mykolas Jonas, prtz., žr. Drunga Zigmas, LK mjr. 478, 484
Mylnikov, MGB kap. 673
Mylnikovas, MVD pareig. 674
Mockapetris Petras, Simono-*Kairys*, prtz. 677, 678, 728, 759, 761, 763, 765, 766, 768, 769, 802
Mockevičius, gyd. 348
Mockus Antanas-*Klajoklis*, prtz. 291, 292
Mockus Leonas, prtz. 97
Mockutė, KGB vert. 169
Močiutė, ryš., žr. Valužienė Stanislava, Juozo 64, 68
Moliakov, MGB vyr. ltn. 154
Molienė Viktorija 74
Molokov, MGB just. mjr. 70
Momgaudis-*Čerčilis*, prtz. 365
Momkus 142
Montė, prtz., žr. Kontrimas Kazimieras 10, 31, 33, 34, 45, 60, 64, 67, 69, 93, 95, 107–110, 144, 145, 149
Montvila, prtz. 524, 547
Montvydas Vladas-*Žemaitis*, *Etmonas*, prtz. 163, 165, 167, 184, 188
Morkis Teodoras-*Sakalas*, prtz. 373, 380, 386
Morkūnaitė Kastulė-*Ramunė*, ryš., prtz. 670
Morkūnas, Vytauto apyg. prtz., nuotr. viršelyje
Morkūnas Antanas, Vinco, rėm. 389

Morkūnas Eugenijus 578
Morkūnas Gediminas 105
Morkūnas Povilas-*Rimantas*, prtz. 385
Morkūnas Pranas, Juozo 578
Morkūnas Vincas-Audra, prtz. 631, 656
Morkus Kazimieras, Antano-*Lukošius*, LLA desant.; prtz. 292
Mosteika Antanas-*Inkaras*, prtz. 84, 85
Motinėlė, ryš., rėm., žr. Ragažinskienė 516
Mozleris 226
Mozūraitis Juozas, prtz. 463
Mozūraitis Stasys, prtz. 463
Muchačiov, MGB kap. 420, 421
Muchačiov, MGB tard. 415
Mula, prtz., žr. Jasinauskas Jurgis 657
Murauskas B. 780
Murauskienė-Ditkauskaitė Nastutė (Anastazija), Kazio-*Pakalnutė*, ryš. 581, 684, 758, 760, 774, 779, 780
Muravčenko, MGB ltn. 371
Muravčenko, MGB tard. 35
Murnikov Piotr Michailovič, MGB vert. 451
Muzikantas, prtz., žr. Kaminskas Juozas 523, 526
Muzikantas, prtz., žr. Kregždė Kostas 403
Nadolskienė Elzbieta 446
Nadolskis Juozas 446
Naglis, prtz., žr. Stonkus Pranas 64
Naikintuvas, prtz., žr. Kuzminskas Kazys 180
Naikuvienė 475
Naktibalda, prtz., žr. Sinkevičius Justinas 675
Naktibalda, prtz., žr. Vilkas Jonas 655
Naktis prtz., žr. Liesis Bronius 388
Naktis, prtz., žr. Jasaitis Justinas 578, 643, 652, 656, 662
Napoleonas, prtz. būr. v., žr. Masilionis Petras 449, 450, 457, 458
Naras, prtz., žr. Blusevičius Vincas 574, 644, 656
Naras, prtz., žr. Jundilas Antanas 756, 761, 768, 770, 771
Narbekov, MGB vert. 371
Narijauskas Pijus, Jurgio, rėm. 486
Narkus Antanas 112
Narmontas 217
Narsuolis, prtz., žr. Stolgaitis 236
Narsuolis, prtz., žr. Taujėnas Pranas 655
Narsutis, prtz., žr. Šalčius Sigitas, Povilo 671, 675
Narūnas, prtz., žr. Daržinskas Kazys 103
Naskauskas Bronius-*Lapė*, prtz. 676
Našlaitė-(?) Stasė, ryš. 485
Našlaitis, prtz., žr. Burbulas Apolinaras, Juozo 177, 178
Našlaitis, prtz., žr. Jurgelevičius Pranas, 589, 596, 685
Naujiena, prtz., žr. Brazdauskas Alfonsas, Kazio 84
Naujikas Juozas, Jono 497
Naujokas Juozas 792
Naujokas Petras, ryš., rėm. 234
Naujokienė 793
Nausėdaitė (Osenaitė?) Lionė, med. seselė, rėm. 810
Nauskas prtz., žr. Kairys Valerijonas (Valius), Petro 410
Navakas Julius-*Tilvikas*, prtz. 403
Navasaitis Mykolas-*Ainis*, prtz. 523, 527
Navickas Gintautas-*Dudutis*, prtz. 512
Navickas Jurgis-*Petryla*, MGB ag. 691
Navickas Kostas, ryš. 786
Navickas Vincas, rėm. 562
Navickienė 563
Navickienė Marytė, rėm. 563
Navikas Antanas-*Gintukas*, prtz. 526
Navikas Vincas-*Dėdė*, prtz. 550, 551; nuotr. 58
Navikas, prtz. 547
Nedzinskas Albinas-*Jovaras*, prtz.; MGB ag. *Svajūnas* 555
Nekrošius, str. 804
Nemajūnas, prtz. 656
Nemunas, prtz., žr. Dabkevičius Alfonsas 802
Nemunas, rėm., ryš., žr. Karnazickas Kazys, Kosto 758
Neptūnas, ryš. 685
Nėris Salomėja 297
Neris, prtz., žr. Diedonis Antanas 582
Neris, prtz., žr. Jakštas 84

Neris, prtz., žr. Randis Vaclovas 802
Neris, prtz., žr. Šaučiūnas Jonas 406, 419
Neverauskas Albinas, Jono-*Sachibas*, pogr. 463–467, 469, 475
Neverauskas Juozas-*Žentukas*, prtz. 535
Nežinomoji, ryš., žr. Pyplytė-Mačiulienė-Baranauskienė Albina 571, 660
Nika Kazys, pogr. org. narys 35
Nikitenko Vasilij, MGB eilin. 665
Nikitin, MGB eilin. 371
Niurinbergas (kitur Nirenbergas), MGB kap. 111, 137, 139, 141
Nykštukas, MGB ag., žr. Petrauskas („Štutkė"), 580, 646, 647, 664, 665, 794, 795
Nykštukas, prtz., žr. Marčiulynaitė-Kaziulionienė Monika 551, 563, 565
Nykštukas, prtz., žr. Sinkevičius Justinas 675
Noreikaitė-Einikienė Stanislava, Juozo 200
Norkienė Teklė (mot.) 171
Norkus Alfonsas, Stanislovo-*Žilvitis*, prtz. 171, 175, 178, 193, 196, 210, 339, 347, 349
Norkus Antanas 143
Norkus Kostas-*Heraklis*, ryš. 38
Norkus Pranas, prtz. 47, 143
Norkus Stanislovas (tėv.) 171
Norkus Stasys, Stasio-*Darius*, *Svajūnas*, prtz. 173–175, 178, 211, 335, 339, 340, 349
Normantaitė Aniceta, Juozapo-*Aušra*, *Jokūbas*, prtz. 176, 178, 179, 200, 201, 323, 324, 338
Normantaitė Bronė, Juozapo, rėm. 320, 321
Normantaitė Emilija, Juozapo 320, 323
Normantaitė Guoda, Vlado 323
Normantaitė Marcelija, Juozapo 320, 323
Normantaitė Stasė, Juozapo 320
Normantaitė Zosė, Juozapo 320, 324, 326
Normantaitė-Kubilienė Joana, ryš., rėm. 249, 251
Normantas Jonas-*Beždžionė*, prtz. 178, 249, 250, 256, 320, 323
Normantas Juozapas (tėv.) 320
Normantas Juozas, Juozapo 320, 324
Normantas Leonas, Juozapo, rėm., prtz. 60, 201, 320
Normantas Martynas, Vlado 323
Normantas Mykolas-*Beržas*, prtz. 249–251, 256
Normantas Vincas, Juozapo 320
Normantas Vladas, Juozapo 320, 322, 323
Normantienė Aniceta 250
Normantienė Liudvika (mot.) 320
Normantienė Ona, Prano-*Vaidilutė*, ryš. 60, 70
Normis, prtz., žr. Jazdauskas Šarūnas, LLA desant. 65, 66, 189, 190, 193, 194, 317
Normontas Mykolas, prtz. 43
Norvaiša Antanas, MGB prv. 356
Norvaiša Ignas, rėm. 76
Norvaišas Motiejus, 1941 m. Rainių mstl. kankinys 298
Norvilas Steponas 51, 52
Norvilas, mokyt., prtz. 185
Novikas Albinas-*Skirgaila*, prtz. 512
Novikienė Elzbieta-*Smalsuolė*, ryš. 518
Novikov, MGB vyr. ltn. 812, 813, 815
Obelis, ryš., žr. Petraitis Jurgis 770
Obeliskas, *Obelinskas*, MGB SG ag., žr. Rudžionis Juozas 380
Ober, ryš. 814
Oginskis Bogdanas, kunigaikštis 229, 230
Oginskis Mikalojus, Mykolo, kunigaikštis 214
Oginskis, prtz., žr. Gečys 10
Ognev, MGB vyr. ltn. 768
Ogživaila Bronius, Petro-*Rytas*, prtz. 675
Okuličius, prtz. 524
Oldšatergandas, pogr., žr. Ledas Viktoras, Antano 463, 464
Olius Alfredas-*Alfas*, prtz. 499
Orelis, prtz. 809
Oreškin, MGB pareig. 689
Orlova Nataša 422
Orlovskis 101
Oržikauskas Aloyzas 412, 413, 418
Osinskas Vincas, Florijono, rėm. 672, 673, 674
Osinskienė Ona, Dominyko, rėm. 672, 673, 674
Ottingas Rudolfas, MGB SG ag. *Kirvis* 76
Oželis (Laužikas?), prtz. 377
Oželis, prtz., žr. Ratkelis Albinas 478
Ožeraitis Jonas 782
Ožeraitis Jurgis-*Ūsas*, prtz. 109, 148, 149, 152
Ožeraitis Matas 782

Ožys, prtz., žr. Pauža Vytautas 661, 670, 799, 805
Ožys, prtz., žr. Valenta Adolfas 500, 503, 504
Ožys, ryš. 567
Ožka, ryš., žr. Trakimaitė-Lapinskienė Ona 586
Pabėgėlis prtz., žr. Kairys Boleslovas (Balys), Petro 407
Pacas, prtz., žr. Laucevičius Stanislovas Zigmas 164, 165, 170
Padas, prtz., žr. Viskontas Bronius 236
Pagelba, rėm., prtz., žr. Talmunda Pranas 236
Pagirys, prtz., žr. Jonauskas Adolfas, Petro (Vinča Boleslovas) 9, 11, 12, 16–18, 20, 21, 24–27, 29–31, 33–36, 38, 40, 41, 60, 61, 69; nuotr. 4, 6, 7, 8
Paitelis, MGB tard. 253
Pajaujis, prtz., žr. Zakaras Jonas, LLA desant. 189, 317
Pajuodienė Pranutė (mot.) 448
Pajuodis Alfonsas-*Radvila* prtz. 445–447, 455, 457
Pajuodis Algirdas 446, 448
Pajuodis Jonas 448
Pajuodis Kazimieras 446, 448
Pajuodis Petras (tėv.) 448
Pajuodis Pranas, prtz. 445
Pajuodis Vytautas 448
Pajuodytė Vincenta 448
Pajuodytė-Žalnieriūnienė Petrutė, Petro 445, 448
Pakalniškienė Ona, Dominyko, rėm. 76
Pakalniškis Antanas, rėm. 76
Pakalniškytė Serapina, Antano, rėm. 76
Pakalnutė, ryš., žr. Deveikienė-Garmutė Kazė 588, 600
Pakalnutė, ryš., žr. Ditkauskaitė-Murauskienė Nastutė 684, 690, 774
Pakartienė 394
Pakaušis (fikt. pavardė Lukenskas) Vytautas, Stasio-*Audrys*, *Audrius*, *Gailis*, *Genys,* prtz.; MGB SG ag. *Titnagas* 416, 419
Pakaušis Albinas, ryš., rėm. 409, 410, 412, 416
Pakaušis Vytautas-*Gailis,* prtz. 416
Pakelis, ryš., rėm., žr. Lukauskas Klemensas, Igno 238
Pakrantė, rėm., žr. Varnagirytė Marytė 517
Pakutinskaitė-Čiumakova Irena 373, 374, 379, 380
Pakutinskas Kazimieras 376
Pakutinskienė-Mingėlaitė Ona (mot.) 373, 374, 380
Palama, MGB ag., žr. Žukauskas Kipras, Tomo (Žukovskij Ciprijan Bovslav Tamasovič) 428, 432
Paleckis Justas (LSSR AT prezidiumo pirm.) 489
Paleckis, MGB pareig. 207
Paleistuvis, ryš., rėm., žr. Viržintas Kazys 58, 67
Paliokas Alfonsas, mokyt. 547
Paliokas, ryš. 513
Palionienė-Kairytė Monika, Petro, rėm. 404, 405, 410, 411, 415
Palionis Petras 434
Palionis Pranas, Jono 404, 405, 410, 414, 415
Paliūnas Juozas, prtz. 391
Paliūnas Petras, Jurgio, rėm., prtz. 389, 391
Paliūnas, prtz., žr. Drąsutis Kazys 83, 143, 288
Palmė, rėm. ryš., žr. Zujutė-Ruseckienė Anelė 542, 544, 550
Palmyra, ryš., žr. Girčienė-Čėsnaitė Ona 485
Paltanavičienė Regina, gyd. 540
Paltanavičius Zigmas 540
Paltarokaitė-Brazauskienė Violeta 772
Paltarokaitė-Eimontienė Nijolė 774
Paltarokas Juozas, vysk. 773
Paltarokas Kazimieras, vysk. 447
Paltarokienė-Arnastauskaitė Aleksandra (Olė) 772
Paluckas Pranas-*Kadugys*, prtz. 396, 397
Panaktinis, MGB ag., žr. Stanaitis Klemensas 556
Panimatčenko, MGB kap. 184, 186
Panitauskas, rėm. 520
Pankratov K. A., MGB pareig. 635
Pankratov, MVD ltn. 401
Panomis Augustinas-*Petras*, prtz. 139
Pantera, prtz., žr. Stanynas Vladas 542
Pantis, ryš., žr. Lukoševičius Saliamonas, Antano 499, 503, 506
Papartis, prtz., žr. Burbulas Apolinaras 177

Papartis, prtz., žr. Erstikis Steponas 168
Papartis, prtz., žr. Karbonskis Juozas 65, 80, 83–85
Papartis, prtz., žr. Štriupkus Antanas 656, 750, 799
Papartis, prtz., žr. Valiūnas Petras 646, 647, 664, 665, 794, 808
Papievis Stasys, prtz. 251, 253
Papirosas, rėm., žr. Butkus Ignas, Juozo 70
Paplauskienė-Štrupkaitė Elvyra, Juozo 576
Paplauskis Kazys 345
Paplauskis Vincas 345
Papreckis Vladas (Bladas) 104, 114
Papunienė, prtz., žr. Kupšienė 62
Papunis, prtz., žr. Eidimtas Adolfas, LK ltn. 184
Papunis, prtz., žr. Kupšys 62
Pareigis Alfonsas-*Algirdas Bruža*, LLA desant.; prtz. 316
Parskaudas 168
Partnikienė, rėm. 562
Parutas, prtz., žr. Rudys Vincas 55
Pasalauskas Jonas-*Varnas*, ryš. 517, 521
Pašilytė-*Vištytė*, ryš. 180
Pašiūnas Bronius, pogr. 475
Paškevičienė Marcelė-*Mažytė*, ryš. 538
Paškevičius, rėm. 521
Pašukėvič, MGB eilin. 371
Patamsis Kazys 446
Patašonas, prtz., žr. Erstikis Steponas 167, 168
Patrimpas, prtz., žr. Bobinas Bronius 512–516, 518
Patriotas, MGB ag., žr. Ukas Alfonsas 551, 552
Paukštis, prtz., žr. Kielė Antanas 389
Paukštys Jonas, prtz. 576
Paukštys Juozas, str. 255
Paulaitė Petrė 29
Paulaitė Petrė, ryš. 42
Paulauskaitė Stasė, Juozo 676
Paulauskaitė Stefanija, Konstantino, rėm. 191, 318
Paulauskas, kol. pirm., rėm. 42
Paulauskas Aleksas, ryš. 216
Paulauskas Ancis (Anicetas), ryš., rėm., prtz. 45, 47, 48
Paulauskas Bronius 227
Paulauskas Danielius, prtz. 139
Paulauskas Jonas, Jono (tėv.), rėm. 213
Paulauskas Jonas, Jono-*Perkūnas* (sūn.) prtz. 213, 216, 217, 327
Paulauskas Jonas, rėm., ryš. 38, 329
Paulauskas Juozas-*Bočelis* (*Bočius*), *Dalius*, prtz. 149
Paulauskas Kazimieras (sūn.) 213, 227, 230
Paulauskas Konstantinas, rėm. 191
Paulauskas Petras 98, 100, 101
Paulauskas Stasys, sov. pareig. 100
Paulauskas Vacys (Vaclovas)-*Vanagas*, prtz. 103
Paulauskas Valius (Valerijonas)-*Margis*, prtz. 94, 103, 139
Paulauskas, polic. vrš. 182
Paulauskienė Ona, rėm. 191
Paulavičiūtė, ryš. 503
Paulionis Adomas-*Žvalginis*, ryš. 133
Paulius Bernardas, prtz. 83
Paulius, prtz., žr. Kontrimas Pranas, Jono 60, 64, 145, 146, 151, 153
Paurytė M., mokyt. 462
Pauža Alfonsas, ryš. 765
Pauža Juozas (kitur Alfonsas) 678, 678
Pauža Leonas, str. 649
Pauža Petras (tėv.), rėm., ryš. 661
Pauža Stasys-*Miunchauzenas*, prtz. 515
Pauža Vytautas, Petro-*Ožys*, prtz. 661, 799, 805
Paužaitė Ona-*Ašarėlė*, ryš.; nuotr. 136
Pavasaris, prtz., žr. Batutis Juozas. 575, 581, 588, 656, 670, 683, 775
Pavasaris, prtz., žr. Garmus Vitas 543
Pavasaris, prtz., žr. Makauskas Petras 525, 527
Pavasaris, prtz., žr. Pinikas Jonas 83, 85
Pavasaris, rėm. prtz., žr. Kniukšta Povilas, Igno 236
Pavilionis G. (kitur Jonas, Juozo)-*Žentukas*, ryš., prtz. 482, 507
Pavlov, MGB pareig. 662, 663
Pažėra 563
Pažėra Antanas 558
Pečelis Fabijonas, rėm. 519
Pečelis Viktoras-*Vairas*, prtz. 507

Pečiulaitis Jonas-*Žvangutis*, prtz. 539
Pečiulaitis Povilas-*Lakštingala*, prtz. 539; nuotr. 78
Pečiulionis Motiejus-*Miškinis*, LK brig. gen.; prtz. 184, 301, 302
Pečiūra Vytautas (Viktoras)-*Griežtas*; MGB ag. *Gediminas* 674
Pečkatovas, MGB mjr. 628
Pėda, pogr., žr. Kluonius Vytautas Juozapas, Juozapo 461, 463, 464, 466
Pekeliūnas Alfredas, KGB rezerv. 430
Pelackas (Pelackis, Pileckis)-*Vanagas*, *Audra* (leg. MGB ag. slapyv.) 114, 115, 127
Pelėda, prtz. 181
Pelėda, prtz., žr. Eidintas Aleksandras 185
Pelėda, ryš., žr. Kleinauskaitė Jadzė (Jadvyga) 176
Pelibas Juozas 323
Pempė, prtz., žr. Jančiauskaitė Regina 551, 565
Pergaliauskas, rėm. 84
Perkūnas prtz., žr. Šukys Lionginas 419
Perkūnas, prtz. 83
Perkūnas, prtz., žr. Akambakas (Okambakas) Albrechtas, Algirdas; nuotr. 79
Perkūnas, prtz., žr. Briedis 253
Perkūnas, prtz., žr. Dobilas Juozas 527
Perkūnas, prtz., žr. Gelčys Jonas 577, 593, 595, 600, 659, 783, 785
Perkūnas, prtz., žr. Kaupas Jurgis 94, 97, 138
Perkūnas, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 317
Perkūnas, prtz., žr. Laukys Kazys, Stasio, 59, 63
Perkūnas, prtz., žr. Lenčauskas Bronius 802
Perkūnas, prtz., žr. Paulauskas Jonas, Jono (sūn.) 327
Perkūnas, MGB ryš., žr. Rebinskas Bronius 122–124, 127
Petkevičius Bronius-*Pipiras*, *Bijūnas*, prtz. 691, 692, 766
Petkevičius Henrikas (fikt. pavardė Valiulis Juozas)-*Steigvilis*, prtz. 189, 190, 193–195, 202–205, 209
Petkevičius Jonas (fikt. pavardė Varnas Pranas)-*Kūnas*, *Varnas*, LLA desant.; prtz. 292
Petkutė 156
Petkutė Petrė 106
Petraitis Jurgis-*Obelis*, ryš. 770
Petraitis Povilas-*Gerutis*, prtz. 766
Petras, prtz., žr. Panomis Augustinas 139
Petrašiūnaitė 127
Petrauskas („Štutkė")-*Nykštukas*, MGB ag. 580, 646, 647, 664, 665, 794, 795
Petrauskas Gediminas 5
Petrauskas Juozas, Barboros-*Gubernatorius*, ryš. 389
Petrauskas Pranas-*Kareivėlis*, *Žemaitis*, prtz. 103, 110
Petrauskienė-Aliukevičiūtė Genovaitė 590
Petrauskienė-Čepulytė Aistė 5
Petravičienė Anelė, mokyt. 156
Petravičius Vladas 345, 346
Petrėtienė-Mikniutė Julija 395
Petrikas Edvardas-*Krivaitis*, prtz. 27, 63
Petrikas Liudas, prtz.; nuotr. 20
Petrikas Pranas-*Gerdvilas* (kitur *Girdvainis*), prtz. 44, 63
Petrikas Stasys, Juozo-*Augustinas*, prtz. 33
Petrikas, rėm. 39
Petrikas, rėm. 520
Petrikas-*Rambynas*, prtz. 38
Petrikėnas Kazimieras 403
Petrikėnienė Elzė 403
Petrikienė, rėm. 41
Petrikis (Petrulevičius) Liudas-*Seliūnas*, prtz. 103
Petryla, MGB ag., žr. Navickas Jurgis 691
Petrošius Aleksas (Aleksandras)-*Beržas*, prtz. 94, 139
Petrošius Jonas 168
Petrulis Valentinas, Jono, MGB j. ltn., vert. 449, 451
Petruškevičius Simonas, Antano, rėm. 574, 798
Petrutis Petras, Juozo-*Artojas*, ryš., rėm. 10, 33, 34, 41
Petrutytė Ona, rėm. 84
Piaulokas Stepas, ryš., prtz. 43, 59
Piekus Eduardas, Juozo, prtz. 202, 206
Piekus Juozas (tėv.) 202

Pietaris Juozas, prtz.; nuotr. 144
Piktuižis Algis, prtz. 329
Pikturna Antanas, Jono-*Eiva*, prtz. 10
Pikturna Antanas, rėm. 39
Pikuolis, prtz., žr. Bružas Stasys 93, 138
Pileckis Jonas-*Brokas*, *Šarūnas*, prtz. 478, 481, 483–485
Pileckis, žr. Pelackas (Pelackis) 131, 132
Pilibaitis Juozas, prtz. 258, 259
Pilinskas Jonas-*Krūmas*, prtz. 481
Piliotas Benas, prtz. 172
Pilipaitis, prtz., žr. Duburys Juozas, Juozo 83
Pilipaitis, rėm. 151
Pilypaitienė-Bartulytė Damutė, rėm. 453, 458, 459
Pilypaitis Petras, polic. 453
Pilypienė, MGB prv. 508, 509
Pilkauskas Alfonsas-*Inkaras*, MGB ag. 459
Pilkauskas Juozas 455
Pilkauskas Tomas 454
Piluckis Petras 65
Pinikas Ignas-*Erelis*, prtz. 83, 85, 153
Pinikas Jonas-*Pavasaris*, prtz. 83, 85
Pinikas Juozas-*Vanagas*, prtz. 83, 85
Pinkevičienė-Sabastijauskaitė (Sabastijonaitė?) Elena 778, 811
Pinkvarta Kazys-*Dešinys*, prtz. 549, 642, 759, 761, 771
Pipiras, prtz., žr. Gumauskas Petras 561, 562
Pipiras, prtz., žr. Petkevičius Bronius 691, 692, 766, 770
Piplytė-Marčiulionienė-Baranauskienė 593
Piršlys, prtz., žr. Dobilas Juozas 527
Pirtis, prtz., žr. Martinkus Jonas, Prano 67
Pisarčius, MGB eilin. 57
Pistoletas, prtz., žr. Kalauskas Antanas 538
Pivin, NKGB vyr. ltn. 639
Pyplienė Elzbieta 599
Pyplys Antanas, Prano-*Leika*, prtz. 655
Pyplys Antanas-*Gulbinas*, *Šarūnas*, prtz. 571, 572, 593, 658, 659
Pyplys Kazimieras, Antano-*Mažytis* (*Mažylis*), *Tigras*, prtz. 571, 572, 580, 582, 589, 655, 727, 765, 784
Pyplytė Marijona, Prano, ryš., prtz. 659
Pyplytė Marytė, ryš. 572
Pyplytė Onutė (*Mažyčio* sesuo) 582, 765
Pyplytė-Mačiulienė-Baranauskienė Albina-*Nežinimoji*, ryš. 571, 660
Pyragas, str. 663
Pyrikovas, MGB vyr. tard. 131
Pjūklas, prtz., žr. Juška Zigmas 761, 769
Pjūklas, prtz., žr. Staponkus Pranas 94, 135
Pjūklas, prtz., žr. Staponkus Stasys 91, 135
Platakytė Lionė, prtz. 170
Platonas, prtz., žr. Balčius Justinas 476
Plaukas, prtz., žr. Čepulis Aleksas (Aleksandras, Alesius), Juliaus 571, 593, 660
Plaukas, ryš., žr. Mičiulis Vytautas, Mykolo 572, 658
Plechavičius Povilas, LK gen. 88, 211, 212, 453
Plečkaitis Jurgis-*Ryklys*, prtz. 499
Plečkaitis Vincas 215, 216
Plėta Ignas, Antano 444
Plėta Juozas, Igno 444
Plėta Povilas, prtz. 458
Plienas, prtz., žr. Brokas Petras 498, 516
Plienas, prtz., žr. Laivys Bernadas 518, 520
Plienas, prtz., žr. Lukauskas Vytautas, Kazio 62, 69, 235
Plienas, ryš. 327
Plienius 263
Pliuškis-Antanas (?), prtz. 422
Pocienė Ona, rėm. 191, 192, 194, 217, 242, 243, 246, 318, 328
Pocius Aleksas 168
Pocius Antanas, rėm. 191, 192, 194, 217, 243, 246, 318, 319, 328
Pocius J., ryš. 113
Pocius Kostas, Prano-*Tauras*, prtz. 180, 181, 184, 186, 359
Pocius Virginijus, kng. 332
Pociutė Uršulė, Prano, ryš., rėm. 151
Poderis Petras, Antano, str., rėm. 672, 673
Poderis Vaclovas, Antano, str., ryš. 670, 671, 673, 674
Poderytė Albina, Antano, ryš. 672–674
Poilsis, prtz., žr. Grimalis Antanas, Antano 159

Pokšta Antanas, prtz. 576
Pokštas Antanas 586, 587, 592
Pokštas Juozas 592
Polekov, MGB vyr. ltn. 51
Poliakov, MGB ltn. 512
Poliakovas, MGB vyr. ltn. 518
Poliomskis, prtz., žr. Skersis Liudas 92–94, 97, 138
Poliščiuk, MGB kap. 632, 633, 635
Ponomarenko, NKVD j. ltn. 526
Ponomariov, MGB ltn. 807, 808
Popiera Bronius-*Meškinas* (*Meška*), prtz. 549, 561, 564; nuotr. 64, 65
Popiera Kazimieras-*Gegužis*, prtz. 549, 561, 564; nuotr. 58, 64, 65
Popov Jevgenij Petrovič, MGB eilin., plėšikas 788
Popov, MGB vyr. ltn. 371
Posūnis, rėm., žr. Kraujutaitis Viktoras 517
Poškus Antanas 395
Poškus Jonas, Vinco-*Arūnas*, ryš. 486
Poškus Juozas, pogr. 479, 480
Potapkin, Vorkutos MVD pplk., spec. sk. vrš. 635
Poteriukas, prtz. 656
Povas, prtz. 499
Povas, prtz., žr. Abugelis Juozas 796
Povas, prtz., žr. Karalius Vytas, Juozo 758, 761, 762
Povas, prtz., žr. Pukelevičius Vytautas 539
Povas, prtz., žr. Rosseman (Rosmanas) Heinrichas 589, 595, 656, 767, 768
Povas, prtz., žr. Sederavičius Vytautas 535, 541
Povas, prtz., žr. Stanius (kitur Stanys) Jurgis 94, 99, 101, 138–140
Povas, rėm., ryš., žr. Šmitas Vincas 94
Povas, ryš. 759
Povilas, ryš., žr. Lukša Antanas 486, 486
Pozdorovnik, NKGB įgaliot. 639
Prajera (Prejera) Vincas-*Meteoras*, *Beris*, *Miškas*, *Jokeris*, prtz. 527, 581, 683, 775; nuotr. 88, 91, 122
Prajera Juozas-*Erelis*, prtz. 527
Prajera Petras-*Berželis*, prtz. 524, 527
Pranas, prtz., žr. Gubysta 27
Pranckevičius Juozas 458, 456
Pranckūnas Stasys, Jono, ryš., rėm. 11
Pranckūnas, rėm. 39
Pranka Antanas-*Vaidila*, prtz. 768
Preibienė Ona, rėm. 81
Preibys Adolfas, Alekso (fikt. pavardė Matulionis Raimundas, Prano)-*Aušra*, prtz. 65, 66, 71, 75, 79, 82, 83
Preibys Aleksas, Kazio (tėv.), rėm. 84
Preibys Stasys, Alekso-*Labutis*, prtz. 81, 82, 84
Preibytė Jadzė (Jadvyga), Aleksandro 80, 81
Preibytė-Valiūnienė Rozalija (Rožė), Aleksandro-*Žibutė*, ryš. 65, 71, 74, 80, 81, 85
Preikšaitis Pranas, MGB SG ag. 400
Princas, prtz., žr. Gricius Pranas, Prano 150, 154
Prišgintas Edvardas, Prano-*Garsas*, prtz. 64, 68, 69
Pritarsis, prtz., žr. Milašius Kazys 236
Prižgintas Viktoras, LK ltn. 295
Profesorius, MGB ag., žr. Augulis Aleksas, 66, 71, 74
Profesorius, ryš., žr. Kulboka Vincas 482, 486
Pruckus Pranas, polic. 49, 50
Prutenis, prtz., žr. Lukauskas Vladas, Kazio 35, 36, 59, 60, 62, 68, 235, 237
Pšemeneckis, mokyt. 685
Pucevičius Izidorius-*Radvila*, LK kap.; prtz. būr. v. 385
Pucevičius Juozas 445
Puchov, MGB ltn. 433
Pučkienė-Ružinskaitė Albina 601
Pudžemis Kazys-*Martynas*, prtz. 153
Pudžmys (Pudžmis) Fortūnatas, Kazio-*Fortas*, prtz. 148, 151, 154
Puida, rėm. 522
Puidokas Pranas-*Žynys*, prtz.; nuotr. 146
Pukelevičius Vytautas-*Povas*, prtz. 539
Pukinskas Aleksas, prtz. 103
Pukys Aleksas (*Širšės* sūn.) 397, 398
Pukytė-Urbaitienė (Urbonaitienė) Julija, Tado-*Širšė* (mot.), ryš., prtz. 396, 397, 398

Puleikis Benas (Benediktas), Juozo, rėm. 50, 56
Puleikis Vytautas, rėm. 42
Pulmanas Zigmas, Marijono-*Kaminas*, prtz. 359, 360, 363
Pulniov, MGB vyr. ltn. 449
Puntukas, prtz. 494
Puodžiūnas Juozas-*Jaunutis*, prtz. 595
Pupa, prtz., žr. Sadauskaitė Aldona 156
Pupienis, MGB ltn. 167
Pupšys V. 474
Purauskas Anicetas 213
Pusvaškis, sov. mlc. 398
Pušelė, *Pušis*, prtz., žr. Gudynas Vytas 523, 526
Pušelė, ryš. 485
Pušinskas Anupras, prtz. 637, 638
Pušis, prtz. būr. v., žr. Raguckas Modestas, Kazio 360
Pušis, prtz., žr. Kasparavičius Juozas 635, 637, 640–642, 644, 781, 798
Pušis, prtz., žr. Marčiulionis Vytautas 617
Puškinas, prtz., žr. Stašys Petras (kitur Stasys) 407, 417, 419
Puškoris Pranas, rėm. 142
Puškorius Kazimieras 258, 263, 264, 286, 289
Puškoriutė Kazytė, rėm. 106
Putiliauskaitė Anelė, Vinco 663
Putinas V., Rusijos prez. 477
Putinas, prtz. 656, 768
Putinas, prtz., žr. Gubysta Jonas 27, 29, 30, 31, 32, 52–55, 60, 62, 158–162
Putrius Juozas, rėm. 194
Putrius Kęstutis, prtz., ryš. 59
Putriutė-Kajutienė Regina, ryš. 193
Puzeris Vytas, Jono-*Tankas*, str.; LLK narys 505
Puzinauskas Modestas-*Audra*, prtz. 685
Pužas Antanas-*Gintaras*, prtz. 536, 598, 677, 802, 803; nuotr. 110
Račaitė, rėm. 674
Račaitienė Jadvyga, Juozo-*Uošvė*, rėm., ryš. 672, 674
Račiukas, ryš., žr. Tuškevičius Pranas 621
Račkauskas Pranas-*Tigras*, prtz. 85
Račkus Mykolas-*Janusis*, prtz. 67
Radavičius Leonas, prtz. 93; nuotr. 19
Radionovas, MGB m-los kursant., 27, 40
Radvila, plk. 64
Radvila, prtz. būr. v., žr. Pucevičius Izidorius, LK kap. 385
Radvila, prtz., žr. Dotas 52
Radvila, prtz., žr. Matulevičius Kazys, Vinco 477, 478, 480, 481
Radvila, prtz., žr. Pajuodis Alfonsas 445, 446, 455, 457
Radvila, prtz., žr. Šleideris Pranas 84
Radvilavičienė, mokyt. 320
Radzevičius Alfonsas-*Alfa*, MGB SG spec. ag. 537
Radzevičius Alfonsas-*Tarzanas*, prtz.; MGB SG spec. ag. *Alfa* 131
Radzevičius Rokas 7
Radziulis Stasys-*Mažylis*, prtz. 386
Radžiukaitė Zofija 667
Radžiukas Klemensas-*Kerštas*, MGB ag. 667, 775
Ragas, prtz., žr. Vasiliauskas Petras, Petro 68, 235
Ragas, ryš., rėm., žr. Barsiukas Leopoldas, Antano 70
Ragauskas Antanas-*Ragelis*, prtz. būr. v. 392
Ragažinskienė-*Motinėlė*, ryš., rėm. 516
Raguckas Jurgis-*Alektra*, prtz. 527, 528
Raguckas Kazys-*Vanagas*, prtz. 527
Raguckas Modestas, Kazio-*Pušis*, prtz. būr. v. 360
Ragūnas, prtz., žr. Knistautas Alfonsas, Jurgio (kitur Jono) 64, 149, 154
Raibutis, prtz., žr. Jadenkus Mykolas, Jono 42, 69
Rainys, prtz., žr. Baliukevičius Konstantinas; nuotr. 110
Rainys, prtz., žr. Senavaitis Jonas 717, 720, 722, 726
Raišelis, prtz.; prv., žr. Stankevičius Vladas, LLA desant. 440
Raišutis Ksaveras-*Bijūnas*, ryš., rėm. 236
Raišutis Pranas, rėm. 151
Raišutytė Domicelė, ryš. 236
Raižys Pranas, Magdės-*Miškas*, prtz. 589, 590, 633

Rakalis, prtz., žr. Armalis Bronius, Filomeno 231, 234
Rakauskas Antanas, str. 804
Rakauskas Antanas-*Viltis*, prtz. 604, 802
Ramanauskas Bronius, prtz. 456, 458
Ramanauskas Bronius-*Audenis*, prtz. 94, 103, 135
Ramanauskas Jonas 402
Ramanauskas Liudvikas 455, 456
Ramanauskas Pranciškus, vysk. 496
Ramanauskas Vacys (Vaclovas)-*Tijunaitis*, prtz. 94, 135, 138
Ramanauskas, sov. aktyv. 391
Ramančionis Darius 6
Rambynas, prtz. 85
Rambynas, prtz., žr. Jadenkus Mykolas, Jono 69
Rambynas, prtz., žr. Karalius Selemonas 468
Rambynas, prtz., žr. Lukauskas (kitur Lukauskis) (tėv.) 44
Rambynas, prtz., žr. Petrikas 38
Ramojus Vladas 188
Ramojus, MGB SG spec. ag., žr. Kalytis (fikt. pavardė Viater) Bronius 131
Ramojus, prtz., žr. Valeckas Adolfas 418, 420
Ramonaitė-Ivanovienė Julija 441, 447
Ramonas, sov. mlc., rėm. 235
Ramonas Benas, sov. komjaunimo sekr., rėm. 172
Ramonas Juozas, Jono, str. 438, 442–445, 447–450, 452, 455
Ramonas Justinas, Jono, str. 438, 439, 441, 446, 447, 452
Ramonas Petras 90
Ramonas Petras prtz. 443, 450, 452
Ramonas Vincas, mokyt.; prtz. 135, 136
Ramunė, ryš., prtz., žr. Sabastijauskaitė (Sabastijonaitė?)-Pinkevičienė (fikt. pavardė Vaitkevičienė) Elena, Vlado 682–684, 758, 776, 779, 780
Ramunė, ryš., prtz., žr. Morkūnaitė Kastulė 670
Ramunė, ryš., žr. Malinauskaitė Marytė Marijona 686
Ramunė, ryš., žr. Samuolytė Liuda 387
Ramutis, prtz., žr. Gliožys Vladas 32, 34
Rancas Alfonsas, Valerijono, prtz.; nuotr. 20
Randis Vaclovas-*Neris*, prtz. 802
Rankauskas Antanas, Juozo-*Lazdynas*, *Kriaučius*, prtz. 174, 176, 178, 179, 211, 335, 340, 349
Ranonytė Elvyra 6
Rapolas J., str. 393, 394
Rasas, prtz. būr. v., žr. Gudaitis Vacys (Vaclovas), Antano 383, 384, 388, 390
Raselė, ryš. 812
Raselė, ryš., žr. Bozikaitė Konstancija; nuotr. 136
Rasimavičius, MGB ltn. 557
Raslauskaitė Katerina 605
Raslauskaitė Marijona 605, 628
Raslauskaitė Nastazėlė 605
Raslauskaitė Regina 605
Raslauskas Albinas 605, 625, 627–629, 631
Raslauskas Baltrus (tėv.) 604
Raslauskas Jonas, Jurgio, prtz. 658
Raslauskas Juozas-*Šarvas*, prtz. 655, 754
Raslauskas Simas-*Gėlė*, prtz. 655
Raslauskas Simonas, Juozo-*Klevas*, prtz. 604, 605, 631, 634, 635, 798; nuotr. 97
Raslauskienė Marijona (mot.) 604
Raslauskienė-Kaminskaitė Katerina (Simono mot.) 605
Raščius, MGB vert. 417, 418
Raškinienė-Naruševičiūtė Albina, rėm. 770
Raškinis Pranas, rėm. 770
Ratkelis Albinas-*Oželis*, prtz. 478
Ratkevičius Paulius 6
Raudavičienė-Čiulkaitė Stasė 102
Raudavičius Leonas 102
Raudys Leonas, prtz. 138
Raudonienė-Budžytė Jadvyga 327, 328
Raudonis Liudvikas-*Alksnis*, *Šarūnas*, prtz. 189, 190, 326–329, 357, 358, 361, 363, 364
Raugevičius Antanas, Motiejaus, rėm. 758, 759
Raugevičius Juozas-*Maksimas*, prtz.; str. 624
Raulinaitis Juozas, pogr. 487
Raulinaitytė Irena 539, 540
Rauplys, prtz., žr. Sodžius Pranas, Jono 103, 139, 143

Rauplytė, prtz., žr. Sodžiūtė Magdutė (Magdė), Jono 139, 143
Razgaitis Pranas-*Saulėka*, prtz. 397
Razutis Stasys, Klemenso, rėm. 56
Ražinskas, rėm. 521
Rebinskas Bronius-*Aušra*, *Perkūnas*, MGB ryš. 120–122, 126, 127
Rechimbakienė Juana, Boleslovo, rėm. 390
Regina, MGB ag. 537
Rekašius Vincas, prtz. 164
Renchis Martinas 226
Repič, MGB vyr. ltn. 167
Repšys Kazys, NKGB vyr. ltn. 801, 803, 804
Repšys Pranas 92
Repšys, prtz. 142
Retkus 83
Riauba Juozas-*Klevas*, sov. mlc., j. ltn.; ryš. 769, 770
Riauka Jonas-*Studentas*, prtz. 94
Riaukienė Joana, Petro, rėm. 389
Ribelytė Genovaitė, Stasio, rėm. 389
Ribikis V. 495
Ribinskienė-Čeplinskaitė Bronė 667
Ridikas Vaclovas-*Daktaras* (*Daktariukas*), prtz. 75, 361, 364
Riepšas Albertas 286
Riepšas Pranas (Pranciškus)-*Šarūnas*, prtz. 93, 101, 103, 104, 138
Riepšienė-Kazbarienė Uršulė-*Šarūnienė*, prtz. 93, 102, 138; nuotr. 11
Riešta, MGB vyr. ltn. 158
Riešutas, prtz., žr. Gurskis (Gurskas) Klemensas, Juozo 652, 671, 674, 675
Riešutas, prtz., žr. Jakimčikas Jonas 514
Riešutas, prtz., žr. Jonyka Klemensas 682
Rikardas, prtz., žr. Bružas Povilas 45, 93
Rimaitė Michalina, ryš.; nuotr. 141
Rimantas, prtz., žr. Morkūnas Povilas 385
Rimantas, ryš., prtz., žr. Butkus Mamertas 62
Rimas Aloyzas-*Jovaras*, prtz. 784, 787
Rimas Andrius 807
Rimas Bronius 807
Rimas Jurgis, ūkin. 792
Rimas Jurgis-*Beržas*, prtz. 624, 633, 784, 787
Rimas Klemensas 618
Rimas Leonas 790, 791, 792
Rimas Pijus 618, 625
Rimas Vytautas, ryš.; nuotr. 119
Rimas-*Uosis*, prtz. 622, 656
Rimienė-Uždavinytė (fikt. pavardė Cešeikaitė Elzbieta) Birutė, Petro-*Rūtelė*, ryš. 797, 799, 807–811
Rimkėvič (Rimkevičius) P., MGB SG ltn. 400
Rimkevičius 466
Rimkievič, MGB vyr. ltn. 79
Rimkūnas Vytautas, rėm., prtz. 214
Rimkūnas, mokyt.; prtz. 329
Rimkus Aloyzas, Juozo-*Kibirkštis*, prtz. 29, 32, 60, 63, 69
Rimkus Antanas, Prano-*Ąžuolas*, ryš. prtz. 236, 237
Rimkus Juozas, Juozo, ryš., rėm. 238
Rinkevičius Albinas-*Gudruolis*, rėm., ryš. 515
Ryklys, prtz., žr. Plečkaitis Jurgis 499
Ryliškis Bonifacas-*Kėkštas*, prtz. 128, 134
Rymantas, prtz., žr. Aleščikas Jonas 482, 485, 534, 538
Rytas, prtz. 493
Rytas, prtz., žr. Blusevičius Vincas, Vinco 618–620, 625–627, 631–633
Rytas, prtz., žr. Okživaila Bronius, Petro 675
Rytis, prtz., žr. Kleiza Pranas 677, 761, 766, 767
Robinas, prtz., žr. Greičius Alfonsas 84
Robinzonas, prtz. 516, 517, 522
Robinzonas, prtz., žr. Gadeikis Petras 65, 81, 82, 83
Robinzonas, prtz., žr. Kasparavičius Antanas 635, 640, 642, 644, 752–754, 768, 771, 781, 798
Rocius Domas, Rainių žudynių organ. 351
Rodin, MGB pareigūnas 663
Rodinas, MGB pareigūnas 539
Rogainis Vladas, Vlado, rėm. 150, 155
Rogožin, MGB mjr. 401
Rokas, prtz., žr. Žutautas Jonas 155, 156, 158
Rokas, prtz., žr. Žaliaduonis Vincas, LK ltn. 72

Rokosovskis Konstantinas, sov. Rusijos marš. 310
Rolandas, prtz., žr. Kaminskas Juozas; nuotr. 133
Rolandas, prtz., žr. Macius Vladas, Juozo 32, 46, 68
Rolandas, prtz., žr. Stirbys Juozas 169
Rolka Kazys 131, 132
Romanas, prtz, žr. Armalis Bronius, Filomeno 27, 58, 59, 62, 69, 231, 234
Ronkaitis Petras-*Melinaitis* (*Mėlynakis*), ryš. 152
Ronkaitytė-Jašinskaitė Petrė-*Medinaitė*, ryš. 151
Ronkis Kostas, ryš., rėm. 46, 47, 48
Ronkytė Stefa (Stasė), ryš., prtz. 47, 48
Rosseman (Rosmanas) Heinrichas-*Povas*, prtz. 589, 656, 767, 768; nuotr. 101, 107, 108, 113, 123
Rotlankis, prtz., žr. Budrys Juozas 62–64
Rovbutas Aleksandras, MGB vert. 186
Roza, MGB ag. 808, 809, 810
Rozeta, ryš., žr. Arnastauskaitė-Marcinkevičienė Regina (Renytė), Prano 692, 693, 746, 758, 763
Rubinienė, rėm. 140
Rubinis, ryš. 140
Rublis, prtz., žr. Butkus Liudas 359
Ruchlov, MGB kap. 449
Ručionis Kazys-*Mėnulis*, prtz. 802
Ručkaitė A., MGB prv. 765
Ručkys Povilas, ryš. 769
Rudėnas Kazys 134
Rudienė, rėm. 41
Rudis 116
Rudyko, MGB pplk. 779
Rudys Adolfas, prtz. 43
Rudys Alfonsas, LLA štabo sekr.; prtz. 255
Rudys Ignas, Petro-*Gerdgaudas*, prtz. 32, 35, 38, 55
Rudys Ignas, prtz. 205
Rudys Steponas-*Beržinskas*, prtz. 55
Rudys Vincas-*Parutas*, prtz. 53, 55
Rudkovskij Ričard, Lenkijos saugumo pareig. 39
Rudnickij, MGB kap. 664, 665, 815
Ruduo, prtz., žr. Drungilas Julius 236
Rudžinskaitė Genė, ryš. 808
Rudžionis Juozas-*Čemberlenas* prtz.; MGB SG ag. *Kranklys*, *Obeliskas*, *Obelinskas* 373, 387, 400, 401
Rugelis, prtz., žr. Bagdonas Kazys 163
Rūgutė Kastulė 599
Ruibavičienė-Malinauskaitė Monika, prtz. 45, 48
Ruikis Juozas, Juozo (tėv.), ryš., prtz. 70
Ruikis Sikstas, Juozo (sūn.)-*Banginis*, ryš. 59, 67, 69–71
Rukas Vincas-*Aras*, prtz. 656
Rūkas, prtz., žr. Labakojis Jurgis 451
Rukšėnienė 134
Rulis, prtz., žr. Anužis Dionizas, Antano 62, 68
Runas Pranas-*Šarūnas*, prtz. 463
Runas Vytautas, prtz. 463
Ruonis, prtz., žr. Milaševičius Aleksandras; nuotr. 69
Rupšys Juozas, Stasio, rėm. 390
Rupšys Kostas, prtz. 251
Ruseckas Kazimieras 543
Ruseckas Kazys-*Doleris*, prtz. 535; nuotr. 77, 78, 79
Ruseckas Pranas-*Drugys*, prtz. 512, 514
Ruseckas, LK kap. 610
Ruseckienė-Zujutė Anelė-*Palmė*, rėm., ryš. 542, 550; nuotr. 57
Ruškienė Marė 678
Ruškys Povilas 678, 679
Ruškytė Anelė 678
Ruškytė Angelė-*Diena*, MGB ag. 678
Rūtė Vytautas-*Vytenis*, prtz. būr. v. 327
Rūtelė, ryš., žr. Uždavinytė-Rimienė Birutė, Petro 797, 799, 807
Rūtelis, ryš., rėm., žr. Šakenis (kitur Šakinis) Kostas, Vinco 11, 38
Rūtenis, prtz., žr. Šakinis 48
Ružinskaitė Genutė 602
Ružinskaitė Marija 602
Ružinskaitė-Pučkienė Albina 601
Ružinskas Alfonsas 602

Ružinskas Antanas 602
Ružinskas Jonas-*Berželis* (*Beržas*), prtz. 595, 602, 798
Ružinskas Juozas 602
S. Anelė 727
S. Steponas-*Galiūnas*, prtz. 215
Sabastijauskaitė (Sabastijonaitė?)-Pinkevičienė (fikt. pavardė Vaitkevičienė) Elena, Vlado-*Ramunė*, ryš., prtz. 682, 684, 758–760, 776, 778, 811
Sabastijonaitis-*Lapė*, prtz. 778
Sabulis Marijonas 40
Sachibas, pogr., žr. Neverauskas Albinas, Jono 463, 464, 466
Sadauskaitė Aldona-*Pupa*, prtz. 156
Sadauskas Albinas, Jurgio, žr. Kubilius Adolfas-*Jurgis*, *Vaišvila*, *Balys*, prtz. 189, 203, 242, 317
Saidokas, prtz., žr. Vitkauskas Viktoras 534, 537
Saja Stanislovas, ryš., rėm. 377, 378, 379
Sajauskas Justinas 692
Sajienė Elzbieta, rėm. 377
Sajūtė Genovaitė 377
Sakalas prtz., žr. Morkis Teodoras 373, 380, 386
Sakalas, prtz. 753, 754, 761, 762, 764, 769
Sakalas, prtz., žr. Alūza Bronislovas, Vinco 165
Sakalas, prtz., žr. Eidiejus Jonas 94, 110
Sakalas, prtz., žr. Eidiejus Jonas, Igno 103, 106; nuotr. 20
Sakalas, prtz., žr. Stonkus Stasys 64
Sakalas, prtz., žr. Štriupkus 656
Sakalas, prtz., žr. Ulozas Pranas, Prano 675
Sakalauskaitė Irena, Juozo-*Birutė*, ryš. 389
Sakalauskas Benjaminas, Augustino, prtz. 389
Sakalauskas Jonas, Kazio 789
Sakalauskas Jonas, rėm., ryš. 38
Sakalauskas-*Jaunuolis*, prtz. 515
Sakalauskienė-Ditkauskaitė Onutė 778
Sakaliukas, prtz. 669
Sakaliukas, prtz., žr. Vaičkus Stasys, Telesforo 165, 169, 170
Sakas, prtz., žr. Brazdauskas Kazys 234
Salakla, prtz. 43
Salyklis Stanislovas, prtz. 256
Salys, sov. pareig. 49
Salys Bronius-*Žilvitis*, prtz. 29, 33
Salka (kitur Salakla), prtz. 251
Salov, MGB ltn. 58, 148
Saltonas Leandras, Leono-*Meška*, LLA desant.; prtz. 210, 211, 292, 329
Samoilenko I. M., MGB kap. 162
Samsonavičius Antanas 566, 567
Samsonavičius Antanas, Raulyno (gal Lauryno?), rėm. 571
Samuolytė (kitur Semelevičiūtė) Emilija, ryš. 387
Samuolytė (kitur Semelevičiūtė) Liuda-*Ramunė,* ryš. 387
Sandaitė Bronė, sov. aktv. 391
Sandaitė Stasė, sov. aktv. 391
Saniuk, MGB vert. 184
Sankūnas, gyd., rėm. 810
Santeris, pogr., žr. Grybas Vytautas, Prano 465, 466
Santockis Antanas-*Špokas*, prtz. 646, 799; nuotr. 85
Sapnas, prtz., žr. Miliauskas Jurgis 649, 664, 767, 799
Sargas, prtz., žr. Ašmonas Petras 670
Sargis, ryš., rėm., žr. Mažonis (kitur Mažūnas) Ignas, Juozo 60, 70, 235
Saša, MGB ag., žr. Tamelis Stasys 407, 410
Saturnas, ryš., žr. Lukoševičius Saliamonas, Antano 499, 506
Saukaitis Antanas, Tomo, prtz. 491, 500–502, 504
Saukaitis-*Trumparankis*, ryš. 516
Saulė, prtz., žr. Aliukevičius Alfonas, Igno 571, 572, 575, 576, 585, 586, 590, 591, 593, 595, 596, 621, 624, 633, 656, 658–662, 785, 793, 799, 805
Saulė, prtz., žr. Stanienė-Danilevičienė-Balsytė Stasė, Kazio 360
Saulėka, prtz., žr. Razgaitis Pranas 397
Saulius, prtz., žr. Bertašius Antanas 94, 137, 139

Saulius, prtz., žr. Liudgardas Pumputis 378
Saulius, prtz., žr. Žemaitis Vytautas 768
Saulius, ryš. 632
Saulutė, ryš., žr. Kazelytė Janė (Janina) 485, 487
Saurazas Kazys-*Strazdas*, prtz. 526
Sausaris, rėm., ryš. 38
Savanoris, prtz., žr. Žaldaris Juozas 494, 499, 512, 515, 516, 522
Savickaitė Elytė, ryš. 532
Savickas (Ėdtandas?), prtz. 633
Savickas Antanas, Antano-*Fabijonas*, *Karlas*, prtz. 64, 69
Savickas, prtz. 495
Savickas, rėm.
Savickas, sov. pareig. 651
Sazonovskis, MGB vyr. ltn. 154
Sebastijauskas Vladas, Vlado-*Lapė*, prtz. 589, 590, 631
Sederavičius Vytautas-*Povas*, *Bijūnas*, prtz. 535, 541; nuotr. 80
Sekretorius, prtz., žr. Grybauskas Steponas (fikt. pavardė Lokys Steponas) 194, 195, 197, 319
Selezniov, MGB vyr. ltn. 673
Seliokas Vincas, BDPS prezidiumo pirm., rėm. 479, 480, 487
Seliūnas, prtz., žr. Petrikis (Petrulevičius) Liudas 103
Semaška Jonas-*Liepa*, LK mjr., prtz. 184, 190
Semaškaitė Janina 86, 112
Semionovas, MGB pareig. 573, 635
Semskis, prtz. 156
Senaras, MGB inf. 460
Senavaitis Jonas-*Rainys*, *Vėtra*, prtz. 717, 720, 722
Senavaitis Vincas-*Zuikis*, prtz. 762
Senelis, prtz., žr. Baniulis Stasys 163, 167, 168
Senelis, prtz., žr. Čepulis Aleksandras (tėv.) 593
Senikaitė Marija, ryš. 770
Senikas Antanas-*Švyturys*, prtz. 575, 596, 631
Seninas Kapitonas Ivanovičius, MGB plk. 76, 77
Senis, LLA vadas, žr. Veverskis Kazys 299
Senis, prtz., žr. Srėbalius Kazimieras, Tomo 211
Senis, prtz., žr. Šukys Lionginas 419
Seniūnas, prtz., žr. Matijauskas Algirdas 33
Senkus Adomas, mokyt. 680, 774
Senkus Juozas 543
Senkus Vladas, Bronislovo-*Ąžuolas*, rėm. 179; nuotr. 55
Senovaitė (Senovaitytė?) Marytė, ryš., prtz. 765
Senukas, ltn.; prtz. 814
Serapinienė Magdė, rėm. 150
Serbentas, prtz., žr. Simanaitis (Simonavičius, Simonaitis) Bronius 581, 589, 682, 683, 759, 760, 774–776, 778–780, 809, 811, 814
Serbentas, ryš. 80
Serebriakov, MGB plk. 788
Sergejevas Anatolijus, NKVD pareig. 804
Sermontis Vytautas-*Gintaras*, prtz.; nuotr. 9
Serov, MGB pareig. 769
Seserėlė, rėm., žr. Butkerienė-Eidukaitienė 517
Siaubas, prtz. 790
Siaubas, prtz., žr. Kalytis Bronius 131
Siaurusevičiūtė Ona-*Danutė*, ryš. 769
Silnych Pavel, MGB vyr. ltn. 760, 764
Simaitis Antanas, kng. 289, 290
Simanaitis (Simonavičius, Simonaitis) Bronius-*Serbentas* 581, 589, 682, 683, 759, 775, 778, 809, 811; nuotr. 91, 122
Simanavičius Jonas, Antano-*Mažylis*, prtz. 675
Simanavičius Stasys 667
Simonaitis Edmundas, pogr. 479
Simonas, prtz., žr. Jonauskas Stasys, Antano 35, 45, 46, 68, 149, 154
Simonavičius 46
Simutis Liudvikas, Adomo-*Jaunutis*, prtz. 166, 170, 171, 320
Simutis Povilas-*Linksmutis*, prtz. 323
Simutis Pranas 92
Sinycin, MGB plk. 687, 765
Sinkevičienė Antanina 603
Sinkevičius Justinas-*Nykštukas*, *Naktibalda*, prtz. 675
Sinkevičius Kazys, Jurgio-*Žuvėdra*, prtz. 675
Sinkevičiūtė-Žibienė Marcelė 582
Sirusas Aleksandras, Prano-*Karpa*, prtz. 389
Sirutis, str. 298

Sitavičius, MVD j. ltn. 590
Sitnikas V., pogr. org. vadas 113
Syčiov, MGB ltn. 71
Syreičikov, MGB vyr. ltn. 152
Syrienė Ona Barbora 331
Syrius Alfonsas 331, 332
Syryninas Anikėjus Abramovičius, NKVD mlc. 574, 575
Skaburskis, str. 391
Skaisgiris 466
Skalpis, prtz., žr. Lukauskas (Mamerto brolis) 62, 63
Skardžinskas Juozas-*Dramblys*, prtz. 669, 670
Skardžius Adolfas-*Anglas*, prtz. 458
Skaržinskas J. 556
Skėčiutė Marytė (fikt. Kurtinytės-Mackelienės Antaninos pavardė) 548
Skėrys Leonas, rėm. 41
Skersis Adomas (Adas)-*Ąžuolas*, prtz. 92, 94, 95, 138; nuotr. 10,
Skersis Antanas, Stepono-*Genys*, prtz. 64
Skersis Antanas-*Keras*, prtz. 93
Skersis Feliksas-*Bačkelė*, prtz. 92, 94, 138
Skersis Leonas-*Klevas*, prtz. 93, 102, 139
Skersis Liudas-*Poliomskis*, prtz. 92–94, 97, 138
Skersis Stepas, Stepono-*Kovas*, prtz. 64, 149, 152, 154, 234
Skersys Steponas-*Kovas*, prtz.; nuotr.9
Skinkys Bernardas, rėm. 519
Skinkys Juozas, rėm. 519
Skinutis, prtz., žr. Bendaravičius Jonas 483
Skirgaila, prtz., žr. Badaukis Stanislovas 178, 199, 321, 322, 335, 360
Skirgaila, prtz., žr. Novikas Albinas 512, 513, 515–519, 521
Skirgaudas, prtz. 761
Skirmantas, LK pusk.; prtz. 297
Skirmantas, prtz., žr. Augustinaitis Antanas 378
Skirmantas, prtz., žr. Lukša Juozas 479, 800
Skirpsna Kazimieras, prtz.; nuotr. 20
Skirutis Juozas 90
Skydas, prtz., žr. Vasiliauskas Jurgis 497–499, 504
Skliaudienė-Aliukevičiūtė Ona 591
Skolevičius Povilas, ryš., rėm. 47
Skorikov, MGB kap. 564
Skorikov, MGB pplk. 561
Skrajūnas, prtz., žr. Bulka Juozas, Vinco 131–134
Skrajūnas, prtz., žr. Vilionis Motiejus 798
Skrelius (kitur Skrielius) Kęstutis, Prano, LLK nar. 492, 505
Skripkauskas Stasys, mokyt. 126
Skroblas, prtz., žr. Kamičaitis Antanas 527
Skukauskaitė Janė, Prano 414
Skukauskaitė Janytė 406
Skurdaitė Pilicija, ryš. 82
Skurdauskas, rėm. 84
Slabada, rėm., žr. Šiaurys 516
Sladaševičius 352
Slanka, prtz., žr. Marčiulaitis Kostas, Kazio 551, 565
Slapukas, prtz., žr. Grikietis Antanas 513
Slavickas Antanas-*Kadugys*, prtz. 548
Slavickas, rėm. 568
Slavinskas Juozas-*Linas*, prtz. 642
Slučka Antanas-*Šarūnas*, prtz. 72, 77, 450
Slušnienė Karolina-*Jūreivienė*, *Marytė*, prtz. 62, 68
Slušnienė Stanislava (mot.) 239, 241
Slušnienė-Stankevičiūtė Stanislava, Jono, ryš. 191
Slušnys Algis 240, 241, 242
Slušnys Ignas-*Tėvukas* (prtz. Igno-*Šarūno* tėv.), rėm. 235
Slušnys Juozas, Onos-*Kūma*, prtz. 45, 60, 61, 64, 69, 237
Slušnys Juozas, prtz. 239, 241
Slušnys Juozas, Stepo-*Švogeris*, rėm. prtz. 70, 234
Slušnys Rimantas Vladas 239–241
Slušnys Vincas, Vinco-*Mindaugas*, prtz. 46, 48, 60, 62, 68, 237
Slušnys Vladas (tėv.) 239, 241
Slušnys Vladas 238
Slušnys Vladas, Vlado-*Jūreivis*, prtz. 60, 62, 68
Slušnytė Liucija 239
Slušnytė-Petrauskienė Liucija 238, 241

Slušnys Ignas-*Šarūnas*, prtz. 235
Smaliveris (pravardė) Povilas, mlc. 795
Smalsuolė, ryš., žr. Novikienė Elzbieta 518
Smauglys, prtz., žr. Bražinskas Vincas, Jono 551, 565
Smelstorius Vytautas, sov. komsor. 128, 131, 132
Smetona Antanas, LR prez. 224, 226
Smilga, gyd., prtz., žr. Vilčinskas (Veličinskas?) 656
Smilga, prtz., žr. Burnys Jurgis, Kazio 389
Smilgevičius Vincas 330, 333
Smilingis Andrius, str. 96, 111
Smilingis Ignas, Igno-*Liutauras*, *Vingelas*, prtz. 60, 64, 68
Smirnov, MGB ltn. 662, 663
Smirnov, MGB serž. 136
Smirnovas, MGB plk. 638
Snaigė, ryš., žr. Bozikaitė Marcelė; nuotr. 136
Snapkauskas, rėm. 521
Snarskis Juozas, LLA desant. 292, 304, 305, 308, 314
Snarskis-*Šnairys*, inž.; prtz. 184
Sniegas, prtz., žr. Žabinskas Ignas 85
Sodininkas, ryš., žr. Balnanosis 589
Sodžius Pranas, Antano, rėm., ryš. 150, 155
Sodžius Pranas, Jono-*Rauplys*, prtz. 94, 103, 139, 143
Sodžiūtė Magdutė (Magdė), Jono-*Lakštingala*, *Rauplytė*, prtz. 94, 103, 139, 143
Sokolovas, sov. komsor., partor. 579, 585, 587
Sokolovas Aleksejus Aleksejevičius, MGB plk. 76
Soloid Piotr Fiodorovič, MGB pplk. 57
Sonia, ryš, žr. Šakalaitė (Šapalaitė) 335, 336
Sozanovskij, MGB teismo sekr. 71
Spalis, prtz, žr. Abugelis Kazys, Juozo 571, 658, 796
Speigas, prtz., žr. Gudynas Antanas 528, 538, 562, 563, 565, 597, 676, 677, 679, 691, 692, 761, 766
Spiega, prtz., žr. Juodikis Juozas; nuotr. 35
Spyglys, prtz., žr. Menkevičius Vytas, Juozo 543, 550, 551, 564–566, 570
Sprindys Jonas, rusų raud. prtz. 304
Srėbalis, rėm. 41
Srėbalius Feliksas, Felikso, prtz. 159, 161
Srėbalius Kazimieras, Tomo-*Vikruolis*, *Senis*, prtz. 174–176, 178, 180, 211, 335, 339, 340, 347, 349, 353
Stačiokaitė Birutė, ryš., prtz. 528, 530, 534–536, 540; nuotr. 72
Stačiokaitė-Batutienė Stasė, ryš., rėm. 528, 530, 531, 540; nuotr. 71
Stačiokaitė-Grunskienė Janina, ryš., prtz. 528, 530, 531, 534–537, 539, 540; nuotr. 74
Stačiokaitė-Ledienė Ramutė Kostancija, ryš. 528, 540; nuotr. 73
Stačiokas Algirdas Vincas-*Žiogas*, *Arūnas*, prtz. 528, 529, 531, 536
Stačiokas Jonas-*Kovas*, prtz. 528–533, 538, 539, 541; nuotr. 75, 79, 80
Stačiokas Kazys (Lauryno tėv.), rėm. 528, 529, 542
Stačiokas Klemensas Mykolas-*Klemensas*, prtz. 528, 530, 532, 537, 538, 540, 691, 692; nuotr. 76, 77
Stačiokas Laurynas 541
Stačiokienė-Valentaitė Elena, Juozo (mot.), rėm. 528, 541
Stadalienė Petrutė, rėm. 555
Stalilionis Algimantas 7
Staliorienė Eugenija, Kazio, rėm. 389
Staliorius Aleksas, Kazio, rėm. 389
Stalius, prtz., žr. Jazdauskas Šarūnas, LLA desant. 317
Stalmokas Antanas, Antano, ryš., rėm. 11
Stalmokas Juozas, rėm. 160
Stanaitis Albinas-*Briedis*, prtz.; MGB ag. *Teisutis* 537, 555–557
Stanaitis Jurgis-*Trimitas*, prtz. 555–568
Stanaitis Klemensas, MGB inf. *Bailys* ir MGB ag. *Panaktinis* 554, 556, 558
Stanaitis Vitas (Vytautas)-*Aidas*, prtz. 551, 552, 555, 567; nuotr. 63
Stancikas E. 474
Stančiauskas Bernardas, Mato-*Dičgalvis*, ryš., rėm. 672

Stanelytė Agripina, mokyt. 257
Stanėnas Juozas-*Lizdeika*, prtz. 128
Stanevičius Jonas, prtz. 191
Stanevičius Juozas, Mato, ryš., rėm. 671, 673, 674
Stanevičiūtė Marcelė, Mato, rėm 672, 674
Stanienė-Balsytė, prtz. 178
Stanienė-Danilevičienė-Balsytė Stasė, Kazio-*Saulė* (Kazimiero žmona), prtz. 359, 360
Staniškis Kazimieras (Sergijaus-*Lito* brolis) 554
Staniškis Sergijus-*Pelė*, *Antanaitis*, *Viltis*, *Litas*, *Tėvukas*, LK mjr.; prtz. 543, 544, 546, 550, 554–557, 569, 691; nuotr. 69, 70, 110
Staniulis Augustinas, pogr. 475
Stanius (kitur Stanys) Jurgis-*Povas*, prtz. 94, 99, 101, 102, 138–140
Stanius Steponas, Juozo-*Galiūnas*, prtz.; nuotr. 20
Stanius Steponas-*Artojėlis*, prtz. 103
Stanynaitė Magdalena 543
Stanynas Juozas-*Vilkas*, prtz. 542
Stanynas Jurgis-*Briedis*, prtz. 542
Stanynas Vincas, prtz. 542
Stanynas Vladas-*Pantera*, prtz. 542
Stanys Edvardas-*Vėjas*, prtz. 178
Stanys Kazimieras, Jono-*Vėjas*, prtz. 359, 361, 366, 371, 372
Stankevičius 560
Stankevičius Alfonsas 439, 443
Stankevičius Alfonsas, prtz. 651
Stankevičius Kazimieras 439
Stankevičius Steponas, Leono, rėm. 389, 391
Stankevičius Vladas-*Raišelis*, LLA desant.; prtz., prv. 438–440, 446, 447
Stankevičiūtė Laimutė 560
Stankevičiūtė Ona 560
Stankevičiūtė, mokyt. 209
Stankevičiūtė-Baniūkštienė Kazimiera 438, 440
Stankevičiūtė-Slušnienė Stanislava, Jono, ryš. 191
Stankevičiūtė Valiunia (Valerija) 438–440, 447
Stankus Bonefatas, rėm. 50
Stankus Stasys, rėm. 236
Staponkus Pranas-*Pjūklas,* prtz. 94, 135
Staponkus Stasys-*Pjūklas*, prtz. 91, 135
Starkus, prtz. būr. v., žr. Apulskis Zigmas 93
Staroverov, MGB mjr. 418
Stasė-*Agnieška*, rėm., ryš. 28
Stasienė Verutė, prtz. 103
Stasiulevičienė Ona (mot.), rėm., ryš. 646, 806; nuotr. 121
Stasiulevičius, vlsč. darbuot. 666
Stasiulevičius Alfonsas 648
Stasiulevičius Jurgis (tėv.), rėm., ryš. 646; nuotr. 121
Stasiulevičius Justinas 647
Stasiulevičius Motiejus 589
Stasiulevičiūtė-Čepienė Ona 581, 645, 653
Stasiulis Juozas, ryš. 340
Stasiulytė-Bagdonienė Uršulė 163
Stasiūnienė, mokyt. 111
Stasius Juozas, prtz. 103
Stašys Petras (kitur Stasys)-*Puškinas*, prtz. 407, 419
Stašys, mokyt. 687
Staveckas Jonas, Antano, rėm. 473
Stebuliauskas Juozas-*Ąžuolas*, prtz. 518
Stefanovič, MGB vert. 37, 39
Steigvilis, prtz., žr. Petkevičius Henrikas 189, 194, 205
Stelmokas Antanas, Antano-*Baltrūnas*, *Dagilis*, LLA desant.; prtz. 316
Stelmokas Antanas, prtz. 156
Stepanauskas Jonas, Jono, prtz. 501
Stepas, MGB inf. 658
Steponaitytė (Steponavičiūtė) Alesė-*Akacija*, rėm., ryš. 517
Steponavičius Jonas, psich. mokslų dr. 221
Steponavičius Povilas 352
Stetavičius, MGB vert. 421
Stirbys Juozas-*Vienuolis*, *Rolandas*, prtz. 166, 169; nuotr. 50
Stirna, ryš., prtz., žr. Vilimaitė Izabelė 387
Stočkus Vacys (*Vaclovas*)-*Artojas* (*Artojėlis*), prtz. 103; nuotr. 20
Stokienė 78
Stokienė Stasė, Antano, ryš., rėm. 237
Stokis Juozas 78

Stolgaitis-*Narsuolis*, prtz. 236
Stonys Juozas, prtz. 185
Stonys Justinas, Simono 301
Stonys, rėm., žr. Macius Justinas 235
Stonkus Antanas-*Domas*, ryš. 234
Stonkus Antanas-*Šilūnas*, prtz. 64
Stonkus Celestinas, Juozo, prtz. 63
Stonkus Česlovas-*Gandras*, prtz. 185
Stonkus Jonas, Jono-*Aidas* (Vaclovo brolis), prtz. 91, 94, 97, 135, 138
Stonkus Juozas (Vaclovo brolis), Jono, prtz. 135
Stonkus Kazys, Kazio, prtz. 55
Stonkus Kazys-*Domas*, ryš. 234
Stonkus Liudas, rėm. 237
Stonkus Pranas-*Naglis*, prtz. 64
Stonkus Stasys-*Sakalas*, *Žentas*, prtz. 64
Stonkus Vaclovas (Vacys), Jono (fikt. pavardė Ignas Viskontas, Felikso)-*Kristupas*, *Uosis*, *Lapė*, prtz. 80, 91, 94, 95, 97, 101–104, 107, 135, 137, 138, 140, 142, 143; nuotr. 16, 18, 21, 24
Stonkus, rėm. 39
Stopelis Stasys, ryš., rėm. 60
Storulis, rėm., žr. Drąsutis Kazys 84, 86
Strachov, MGB pareig. 477
Strankauskas, MGB ltn. 390
Strašinskas, rėm. 784, 785
Stravinskas Juozas-*Žiedas*, prtz. 484, 643, 649, 760
Stravinskas Motiejus, apyl. sen. 637
Stravinskas Motiejus, Juozo, ryš., rėm. 593, 658, 758, 760
Stravinskas Motiejus-*Broga*, prtz. 571, 575, 589
Stravinskas Pijus-*Bosas*, rėm. 518
Stravinskas Povilas, Povilo-*Gluosnis*, prtz. 635, 644, 752–754, 771
Stravinskas, mokyt. 685
Strazdas, prtz. 499, 401
Strazdas, prtz., žr. Saurazas Kazys 526
Striaukaitė Juzefa, ryš. 237
Striaukaitė Stanislava, ryš. 237
Strichalovas, instituto dėst. 128
Strimaitis Juozas, LK karinin. 299
Strimaitis Robertas, prtz. 217
Striužas Valdas 7
Strokšytė, ryš. 152
Stropienė-*Lilija*, ryš. 29
Stropus Kazimieras, Prano-*Klevas*, prtz. 26, 58, 59, 61, 67, 235
Stropus Kazys, pogr. org. narys; prtz. 35
Stubrys, prtz., žr. Jakubauskas Jonas, Mykolo 671
Studentas, prtz., žr. Riauka Jonas, prtz. 94
Stulpinas Boleslovas-*Vytautas Didysis* (tėv.), prtz. 574, 575, 589, 783, 799
Stulpinas Zenonas-*Vytautas* (sūn.), prtz. 574, 593, 806
Stumbras, prtz., žr. Šertvytis Algirdas, LLA desant. 189, 191, 317
Stundys Valentinas 6
Stuopelis Vladas, Juozo-*Tautvydas*, ryš. 59, 70
Stupas, MGB ag. inf. 650
Sudaris, mlc. j. ltn. 505
Sudavičius Kazys, LLA narys 58
Sugintaitė 666
Sugintas, str. 667
Sukackas, MGB inf. 491
Sukackas-*Gaidys*, MGB ag. 489
Sukurys, pogr., žr. Valteraitis Vingaudas, Antano 463, 465
Sūkurys, prtz., žr. Kuzmickas Vytautas 539, 691, 692
Sulackij, MGB mjr. 812
Sunelaitis, MGB j. ltn. 81
Sūnus, prtz., žr. Freigofas Algirdas (Algis), Kazimieras, Vlado 9–11, 27, 30, 31, 34, 38, 39, 63, 68; nuotr. 2, 3, 5, 7,
Surskij, MGB ag. 788
Svajūnas, prtz., žr. Šniuolis Vytautas 388
Svajūnas, MGB ag., žr. Nedzinskas Albinas 555
Svajūnas, prtz., žr. Norkus Stasys, Stasio 211, 335, 339, 349
Svarinskas Alfonsas, kng. 495, 509
Svečnikov Georgij Vladimirovič, MGB pplk. 654
Svečnikov, NKVD mjr., pplk. 573, 575
Svereičikov, MGB vyr. ltn. 153
Svetlov, MGB ltn. 663
Svyrūnas, prtz. 177

Šabaldin, MGB vyr. ltn. 29, 37, 40
Šabasevičienė-Ziutelytė Justina 603, 658
Šablevičius str. 663
Šachov T., MGB ltn. 573
Šakalaitė (Šapalaitė?)-*Sonia*, ryš. 335, 336
Šakėnas 29
Šakenis (kitur Šakinis) Kostas, Vinco-*Rūtelis*, ryš., rėm. 11, 38
Šakienė K. 171
Šakinis Benediktas (kitur Petras)-*Jūreivis*, prtz. 32, 38, 48
Šakinis Domininkas, prtz. 164, 167
Šakinis Kazys, prtz. 251
Šakinis-*Rūtenis*, prtz. 48
Šakys Adomas 172
Šalaševičius Justinas 566
Šalčius Antanas, Petro-*Švedas*, prtz. 551
Šalčius Antanas-*Švedas*, prtz. 537
Šalčius Jonas-*Šermukšnis*, prtz.; MGB ag. *Tikutis* 556
Šalčius Sigitas, Povilo (fikt. pavardė Kairys Vytautas)-*Narsutis*, prtz. 671, 673, 674, 675
Šalčius Viktoras-*Austras*, prtz. 537, 766
Šalmas, prtz. 516
Šalmas, prtz., žr. Bekampis Jurgis 527
Šalmas, prtz., žr. Mičiulis (Mačiulis) Kazys, Kazio 571, 572, 659, 660
Šalmas, prtz., žr. Mičiulis Algirdas 655, 799
Šalna, MGB SG ag., žr. Chainauskas Antanas Leopoldovičius 400
Šaltinis, rėm., žr. Martinauskas 235
Šaltinis, ryš., rėm., žr. Martinkus Jonas 60
Šaltis, MGB ag., žr. Dabrišius 549
Šaltupys Antanas, rėm. 41
Šapaga Pranas, LK kap. 316
Šarapovas Stefanas, Ivano-*Kęstutis*, ryš., rėm. 170, 171
Šaras Kazys 78
Šaras, prtz., žr. Gargasas Albertas 80
Šaris, prtz., žr. Jazdauskas Šarūnas, LLA desant.; prtz. 193, 194, 317, 318
Šarka, prtz., žr. Maceina Aloyzas (kitur Juozas), Antano 802
Šarkauskas Juozapotas, Juozapoto, rėm. 56
Šarūnas, MGB ag., žr. Dalbokas Aloyzas, Jeronimo 77
Šarūnas, prtz. 685
Šarūnas, prtz., žr. Budrys Pranas, Prano 64, 154
Šarūnas, prtz., žr. Bundulas Antanas 29, 33
Šarūnas, prtz., žr. Butkus Edvardas 29, 30, 33
Šarūnas, prtz., žr. Ilgūnas Jurgis 484, 485
Šarūnas, prtz., žr. Jakubauskas Kazys 176
Šarūnas, prtz., žr. Juodis Vytautas, Motiejaus 580, 581, 618, 621, 622, 624, 625, 636, 683, 759, 760, 762, 775, 779, 780, 783, 795, 797, 798, 806–809, 814
Šarūnas, prtz., žr. Liorentas Jonas 534
Šarūnas, prtz., žr. Mažutis Aloyzas 33, 178, 333, 348
Šarūnas, prtz., žr. Pileckis Jonas 479, 481, 483, 484
Šarūnas, prtz., žr. Raudonis Liudvikas 326, 357, 364
Šarūnas, prtz., žr. Riepšas Pranas (Pranciškus) 93, 101, 104, 138
Šarūnas, prtz., žr. Runas Pranas 463
Šarūnas, prtz., žr. Slučka Antanas 72, 77, 450
Šarūnas, prtz., žr. Slušnys Ignas 235
Šarūnas, prtz., žr. Pyplys Antanas 571, 658, 659
Šarūnienė, prtz., žr. Riepšienė-Kazbarienė Uršulė; nuotr. 11
Šarvas, prtz., žr. Kleiza Simonas, Mato 644, 770, 771
Šarvas, prtz., žr. Raslauskas Juozas 655, 754
Šarvuotis, prtz. 656
Šatas, prtz. 717
Šateikis Antanas, Liudviko, prtz. 43
Šatkovas, NKVD kap. 475
Šatkus, prtz., žr. Žutautas Jonas 155, 156, 158
Šatrija, ryš., žr. Kuprelis Kazys, Prano 237
Šaučiūnas Jonas-*Neris*, *Kadugys,* prtz. 406, 419
Šaučiūnas Petras-*Žiogas*, *Erelis,* prtz. 406, 419
Šauklys 29
Šauklys Viktoras, kng. 473
Šauklys, prtz., žr. Česekas Juozas 796
Šauklys, rėm. 41
Šaulys, prtz., žr. Virbickas Alfonsas 419
Šaulys, rėm. 39

Šautuvas, prtz., žr. Urbonavičius Antanas 526
Ščerbakov, MGB vyr. ltn. 788
Šedavičius Henrikas, prtz. 419
Šeferis Jonas-*Diemedis*, prtz. 500
Šegeris (*Švogeris*?), rėm., žr. Lūža Stasys 179
Šeimininkė, rėm., žr. Vaškevičienė (Vaškelienė) 516
Šelyganov, MGB pplk. 674
Šepčingis, prtz., žr. Valatka Juozas 656
Šepetys, m-los direktorius 117, 128
Šeputis Alfonsas, Kazio, rėm. 70
Šeputis Vincentas 57, 58
Šera 602
Šerėnas Vincas, prtz. 43
Šerys, ryš., rėm. 47
Šermukšnėlis, ryš., rėm., žr. Daugintis Pranas, Prano 70
Šermukšnis Algirdas-*Žilvinas*, prtz.; MGB ag. *Vacys* 537, 538, 588, 681, 685, 691, 692, 767, 768, 802; nuotr. 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 116
Šermukšnis, prtz. 181
Šermukšnis, prtz., žr. Grajauskas Kazys 581, 683, 775, 780, 796
Šermukšnis, prtz., žr. Keidošius Ambrozas 514
Šermukšnis, prtz., žr. Kniukšta Donatas 185
Šermukšnis, prtz., žr. Šalčius Jonas, MGB ag. *Tikutis* 556
Šermuonėlis, ryš., rėm., žr. Daugintis Pranas, Antano 70
Šernas (kitur *Šarūnas*), prtz., žr. Kaštaunas Juozas 94
Šernas Modestas 6
Šernas, MGB vert. 81
Šernas, prtz. 181
Šernas, prtz. būr. v., žr. Tamkevičius Zigmas 332
Šernas, prtz., žr. Drunga Zigmas, LK mjr. 478
Šernas, prtz., žr. Tomkus Zigmas (kitur Tomkevičius) 185, 343
Šertvytis Algirdas (fikt. pavardė Antanas Šimkus)-*Šurkus*, *Stumbras*, LLA desant.; prtz. 189–191, 316–318
Šeškas, prtz., žr. Marcinkevičius Pranas 10, 27, 36, 63, 145
Šeškus Aleksas, prtz. 55
Šeškus, prtz., žr. Budrys Česlovas 85
Ševčenko, MGB mjr., pplk. 574, 597, 664
Šiaučiūnienė Liucija 6
Šiaurys, prtz., žr. Jablonskis Augustas, Antano 64, 68
Šiaurys-*Slabada*, rėm. 516
Šiaurytė Anelė, rėm. 516
Šiaurytė Uršulė, rėm. 516
Šibaila Juozas-*Diedukas*, *Merainis*, mokyt.; prtz. 184, 388
Šikov, MGB serž., 162
Šikšnys Kazys-*Kalvarija*, rėm. 236
Šilauskas-*Mėnulis*, rėm. 234
Šiliauskas 568
Šilinskas Aloyzas 362
Šilinskas Leonas, prtz. 361, 362
Šilovelnias, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 317
Šilūnas, prtz., žr. Stonkus Antanas 64
Šimaitis Pranas-*Vaidila*, prtz. 386
Šimanauskaitė Aldona (duk.), rėm. 520
Šimanauskaitė Genė (duk.), rėm. 520
Šimanauskas Juozas, rėm. 520
Šimanauskas Valentas-*Kelmas*, prtz. 514, 517
Šimanauskienė Petronelė (mot.), rėm. 520
Šimanskis Algirdas-*Kirstukas*, *Algirdas*, prtz. 532, 533
Šimanskytė Birutė 532, 533
Šimelis, MGB ltn. 500
Šimėnas Antanas, ryš. 442, 447–450, 459
Šimkus Jonas 168
Šimkus Kostas-*Daktaras*, prtz. 44
Šimkus Mykolas, ryš., prtz. 255
Šimkus-*Geležinis*, rėm. 150
Šimkutė Bronė, ryš. 150
Šinkūnas Jonas 130
Šipalis, str.; prtz. 255
Šipelis Jurgis (tėv.) 423
Šipelis Stasys-*Fricas*, prtz. 423
Šipulis Bronius, Alesiaus-*Ąžuolas*, prtz. 655
Šipulis, rėm. 236
Širšė, ryš., prtz., žr. Pukytė-Urbaitienė (Urbonaitienė) Julija, Tado 397

Šiudeikis Antanas, prtz. 94
Šiugždinis Jonas, Motiejaus-*Anupras*, prtz. 588, 663, 681, 689, 692, 767, 768, 802; nuotr. 84, 98, 109, 111, 112, 114, 115, 116
Šiugždinis Juozas-*Karys*, prtz.; nuotr. 77
Šiugždinis Justinas-*Šperlingas*, *Žvirblis*, prtz. 588, 767, 768; nuotr. 86, 98, 107–109, 111, 113–116
Šiugždinis Povilas-*Bitinas*, *Klevas*, prtz. 581, 588, 656, 683, 684, 775; nuotr. 81, 91
Škimelis, sov. aktyv. 344
Šlamiškis, MGB lt. 663, 665, 666, 811
Šlėgelė, prtz., žr. Gailius Edvardas, Prano 211, 335, 336, 339, 349
Šleideris Juozas-*Bundza*, prtz. 83, 84
Šleideris Pranas-*Radvila*, prtz. 84
Šleinius Konstantinas, kng. 327
Šlepetys Povilas, rėm., ryš. 38
Šliega, prtz., žr. Mickus Stasys 362
Šlimas Domas, prtz. 359
Šlimas Zigmas-*Beržas*, prtz. 217, 360, 361, 363
Šliumpa Simonas 624
Šluotražis, MGB ag. 811, 814
Šmita Edvardas (kitur Adas)-*Vidūnas*, prtz. 101–104, 139
Šmita Juozas, prtz. 103
Šmita Vincas-*Garnys*, prtz. 139
Šmitas, vagis 584
Šmitas Vincas-*Povas*, ryš., rėm. 94, 100
Šmonov, MVD prok. 763
Šmotaitė Bronė, rėm. 82
Šmuila 440
Šnairys, prtz., žr. Snarskis, inž. 184
Šneideris 602
Šniukštienė-Vasiliauskaitė Genovaitė 297, 314
Šniuolis Viktoras-*Vitvytis*, *Girėnas*, *Vaidevutis* prtz. 377, 379, 384, 388, 396
Šniuolis Vincentas (tėv.) 385
Šniuolis Vytautas-*Svajūnas*, *Vytenis*, prtz. 184, 385, 388
Šoblinskas Antanas-*Mažis*, prtz. 93
Šorienė Eugenija 142
Šoris 101
Šoris Vladas, rėm. 140, 142
Šperlingas, prtz., žr. Šiugždinis Justinas 588, 767
Špicas, prtz., žr. Akambakas (Okambakas) Albrechtas, Algirdas 535
Špinovas, MGB justic. mjr. 154
Špokas, prtz. 527
Špokas, prtz., žr. Santockis Antanas 646, 799
Šrapnelis, prtz. 524
Štombergaitė Jadvyga 80
Štombergas 261
Štombergas Justinas, Simono-*Algimantas*, prtz. 85
Štriupkaitė-Paplauskienė Elvyra, Juozo 576
Štriupkus 607, 633, 810
Štriupkus Antanas-*Papartis*, rėm., prtz. 576, 602, 656, 799
Štriupkus Vytas-*Liepsna*, mokyt., prtz. 576, 626
Štriupkus Vytautas-*Žaibas*, prtz. 656, 666, 799
Štriupkus-*Sakalas*, prtz. 656
Štuka, prtz., žr. Dūda Jonas, Kazimiero, LLA desant. 189, 191, 315, 317
Štuopienė Michalina, rėm. 802
Šturmas, prtz., žr. Juodis Albinas, Motiejaus 580, 645, 646, 647, 664, 798
Šubertas, prtz., žr. Baužys Augustinas (Augustas) 95, 104–106, 140, 141
Šubina, MGB j. ltn. 482, 486
Šukaitis Petras, rėm. 520, 521
Šukin, MGB ltn. 503
Šukys Lionginas-*Senis*, *Meškėnas*, *Perkūnas*, *Vanagas*, prtz. 419
Šulcienė 443
Šulckis Bronius (sūn.) 443
Šulckis (tėv.) 443
Šupinskaitė Genė, rėm. 519
Šupinskaitė Teresė, rėm. 519
Šupinskas (tėv.), rėm. 519
Šurkus, prtz., žr. Šertvytis Algirdas, LLA desant. 189, 191, 316, 317
Šururov, MGB vyr. ltn. 160
Šustickienė-Juškevičiūtė Juzė 586, 587
Šuvalov Nikolaj Ivanovič, MGB pplk. 58, 69, 100
Švarcienė Julija 52

Švedas, prtz., žr. Šalčius Antanas, Petro 537, 551
Švedrys, prtz., žr. Mišeikis Pranas, Prano 68, 69
Šverys Antanas, prtz. 144
Šviesa, prtz., žr. Juzikaitė Janina 44
Švilpa Antanas prtz. 443
Švilpa Jonas 433
Švilpa, MGB ag., žr. Š. Jonas 426
Švilpa, ryš., žr. Urba Vilimas, Alekso 389
Švyturys, prtz., žr. Senikas Antanas 575, 596, 631, 814
Švogeris, prtz., žr. Bagdonas Povilas, Petro 168
Švogeris, prtz., žr. Slušnys Juozas, Stepo, rėm. 70, 234
Švogeris, prtz., žr. Zareckas Aksaveras, Antano 526, 527
Švogeriukas, ryš., žr. Vitkauskas 563
Tabakas, ryš., žr. Kasparavičius Juozas 635
Tadas, žr. Gikaras Vladas, Prano, prtz. 64
Takauskas Modestas, str. 804
Takauskas Zenonas, str. 804
Talalaitė-Kanienė Ona (fikt. pavardė Sakalauskienė) 73, 75
Talmantas Petras, rėm. 237
Talmantas Pranas, Juozo-*Apynis*, rėm. 235, 237
Talmundas Pranas-*Pagelba*, rėm., prtz. 236
Tamašauskas Kazys, ryš., rėm. 161
Tamelienė Marytė, Kosto (mot.) 421
Tamelis Bronius (tėv.) 414
Tamelis Stasys-*Saša*, MGB ag. 407, 410, 421
Tamelytė Aldona-*Vera*, MGB ag. 407, 410, 421
Tamkevičienė Vincenta, prtz. 215
Tamkevičius Jonas, prtz. 215
Tamkevičius Zigmas-*Šernas*, prtz. būr. v. 332
Tamolė, rėm. 39
Tamošiūnaitė-Zujienė 667
Tamošiūnaitė-Zujienė Antanina 594
Tamošiūnas 591
Tamošiūnas Antanas 444
Tamošiūnas Vincas, polic. 221
Tamošiūnienė-Krisiūnaitė Bronė (duk.) 443, 444
Tamošius, prtz., žr. Matijauskas Steponas 150
Tamulionis Antanas-*Žiemys*, prtz. 419
Tamulis, rėm. 43
Tankas, prtz., žr. Mickus Vaclovas (Vacys) 79, 94, 103
Tankas, str.; LLK narys, žr. Puzeris Vytas, Jono 505
Taraškevičius Juozas, Juozo, prtz.; nuotr. 90
Tarcionaitė Antanina 687
Tarvainytė-Mažrimienė Eugenija 191, 192, 243, 246, 318, 319
Tarvidienė Emilija, Jono, ryš. 56
Tarvydas 92
Tarzanas, prtz., žr. (?) Kazys 51, 53, 55
Tarzanas, MGB leg. prtz., žr. Chainauskas Antanas Leopoldovičius 400
Tarzanas, prtz., žr. Radzevičius Alfonsas 131
Tarzanas, ryš., rėm. žr. Drungilas Pranas 150
Taškūnas Vladas, kng. 320
Taučius Antanas 90
Taučius Petras (tėv.)-*Vilkas*, prtz. 94, 97, 109
Taučius Pranas (sūn.) 109
Taujanskas Jaronimas 320
Taujėnas Pranas-*Narsuolis*, prtz. 655
Taunys Leonas-*Kovas*, LK kap., prtz. 478
Tauragis, prtz., žr. Čeponis Juozas, LK kap. 184
Tauragis, prtz., žr. Vasiliauskas Petras, Petro 27, 62, 68
Tauras, prtz., žr. Galdikas Vytautas, Antano 27, 45, 46, 60, 63, 143, 235
Tauras, prtz., žr. Pocius Kostas, Prano 180, 181, 184
Tauras, prtz., žr. Tiriškevičius 69
Taurienė, prtz., žr. Žilienė Aniceta, Antano 32, 49
Tautmylis, prtz., žr. Kunauskas Simonas 631, 633, 639, 640, 645, 649, 781, 806
Tautvaiša, prtz. būr. v. 143
Tautvaiša, prtz., žr. Zaskevičius Algimantas 479
Tautvydas, ryš., žr. Stuopelis Vladas, Juozo 59, 70
Teisietė, ryš., žr. Domarkienė Valė, Antano 238
Teisutis, MGB ag., žr. Stanaitis Albinas 556
Telesforas, prtz., žr. Juozaitis Teodoras, Petro 389
Telšinskas Stasys, Alekso-*Mirgutis*, prtz. 55
Terechovas, MGB vert. 160

Tetervinas, prtz., žr. Burinskas Petras 771; nuotr. 61
Tėvas (*Tėvelis*), prtz., žr. Kontrimas Kazimieras 10, 45, 64, 95, 109, 144, 145, 149, 152, 153
Tėvas, prtz. būr. v., žr. Januškevičius Petras, LK mjr. 422, 423
Tėvukas, prtz., žr. Staniškis Sergijus 557
Tėvukas, rėm. žr. Slušnys Ignas (prtz. Igno-*Šarūno* tėv.) 235
Tichomirovas, MGB pplk. 431
Tichomirovas Sergejus, MGB pareig. 566
Ticius (kitur Ticas) Kostas, prtz. 43, 250, 251, 256
Tigras, prtz. 181
Tigras, prtz. 656
Tigras, prtz., žr. Baltrušaitis Juozas 768, 769, 770
Tigras, prtz., žr. Bumblys Julius, Prano 35, 36, 61, 68
Tigras, prtz., žr. Daračius Vytautas, Antano 321, 324, 349
Tigras, prtz., žr. Krasauskas Kazys 782, 799, 814
Tigras, prtz., žr. Pyplys Kazimieras, Antano 655
Tigras, prtz., žr. Račkauskas Pranas 85
Tigras, prtz., žr. Tirevičius Juozas 328
Tigras, prtz., žr. Vaišnoras Kostas 55
Tigras, prtz., žr. Žindžius Feliksas; nuotr. 110
Tigras, ryš. 281, 282
Tigriukas, prtz., žr. Baltrušaitis Juozas 765
Tijunaitis, prtz., žr. Ramanauskas Vacys (Vaclovas) 138
Tikutis, MGB ag., žr. Šalčius Jonas 556
Tilvikas prtz., žr. Navakas Julius 403
Timas, rėm., ryš., žr. Limanauskas Vytautas, Vaclovo, mokyt. 131, 134
Tirevičius Juozas-*Tigras*, prtz. 328
Tiriškevičius-*Tauras*, prtz. 69
Tirlikas Vytautas, pogr. 474, 475
Tiščenko Nikolaj Petrovič, MGB eilin., plėšikas 788
Tiškevičius Kazimieras, Felikso, grafas 233
Tycas (kitur Tycius) Kostas, Jeronimo, prtz. 204, 206
Tycienė Domicelė (mot.) 204
Tyla, prtz., žr. Kučinskas Petras 552, 562–565
Tyla, prtz., žr. Kupčinskas Petras; nuotr. 63
Tkačenko, MGB kap. 26, 37
Tkačenko, NKGB pareig. 803
Tolvaiša Stanislovas 437
Tolvaišienė-Dambrauskaitė Veronika 437
Tomkevičius Zigmas, prtz. 164, 215
Tomkus (kitur Tomkevičius) Zigmas-*Šernas*, *Traidenis*, *Žygimantas*, prtz. 185, 343
Tonis, prtz., žr. Eglinskas Antanas, mokyt. 116, 117, 133, 134
Tonis, prtz., žr. Gečas Vladas 33
Tonkūnas Juozas, Lietuvos šv. mnstr. 368
Topolis, prtz., žr. Leckas Jurgis 139
Topolis, prtz., žr. Lenkauskas Jurgis 95, 101, 103
Traidenis, prtz., žr. Tomkus (kitur Tomkevičius) 343
Trakėnas, prtz., žr. Daukintis Vincas 180
Trakimaitė-Lapinskienė Ona-*Ožka*, ryš. 586
Trakimas Benediktas-*Genelis*, prtz. 586, 674
Treinys, prtz., žr. Liebus Adolfas 94
Trigubenko, MVD ltn. 643
Trimitas, prtz., žr. Stanaitis Jurgis 555, 556, 567
Triupas, prtz., žr. Armonaitis Juozas 468
Trukanas, kng. 224
Trumparankis, ryš., žr. Saukaitis 516
Truška Povilas, Juozo-*Dragūnas*, prtz. 55
Tubinas Juozas, Kosto, prtz. 93
Tubinas Kostas-*Karvelis*, prtz. 93
Tulpė ryš., žr. Grigaliūnaitė Onutė 387
Tumavičius Andrius 76, 511
Tumėnienė Petronelė 428
Turklys, prtz., žr. Jasiulaitis Juozas 500, 717
Tuškevičius Pranas-*Račiukas*, ryš. 621
Tvarijonas Antanas-*Dėdė*, prtz. 81
Tvaska Antanas 441
Tvaska Kazimieras 443
Ubagė, prtz., žr. Jazdauskaitė Genė 176, 178, 335
Ukanov, MGB ltn. 808
Ukas Alfonsas-*Patriotas*, MGB ag. 551, 568–571

Ukienė Aldona 571
Ulanas, prtz. 517
Ulanov Vasilij Artomonovič, MGB mjr. 57
Ulčickas Juozas-*Vytautas*, prtz. 685
Uleckas Antanas, rėm. 814
Uleckas Klemensas-*Vakaras*, prtz. 691, 692
Uleckienė-Aliukevičiūtė Elena 590
Ulevičius Antanas 521
Ulevičius Anupras-*Brikas*, rėm. 519
Ulevičius Bonifacas 554
Ulinskas Vladas, str. 804
Ulys Bronius 427
Ulys, MGB ag., žr. U. Kostas 426
Ulozas Pranas, Prano-*Sakalas*, prtz. 675
Ungurys, prtz., žr. Juodis Juozas, Motiejaus 580, 636, 646, 669, 670, 783, 786, 798
Uola, ryš., prtz., žr. Butkus Mamertas 29, 39, 42, 62
Uosis, prtz., žr. Klimas (Klimavičius) Petras, Petro 674
Uosis, prtz., žr. Rimas 622, 623
Uosis, prtz., žr. Stonkus Vaclovas (Vacys), Jono 80, 91, 94, 95, 101–104, 107, 137, 138, 143
Uošvė, rėm. ryš., žr. Račaitienė Jadvyga, Juozo 672
Uošvis, prtz., žr. Jonaitis Antanas 527
Uošvis, prtz., žr. Kaškonas 507, 508
Urba Vilimas, Alekso-*Švilpa*, ryš. 389
Urbonas 563
Urbonas Adolfas-*Zigmas*, prtz. 56
Urbonas Alfonsas, LK mjr.; prtz. 211
Urbonas Bronius LLA desant.; prtz. 440
Urbonas Izidorius-*Žydas*, prtz. 178, 199
Urbonas Kazimieras-*Klevas*, prtz. 524
Urbonas Kazys-*Audra*, prtz. 527
Urbonavičius Antanas-*Šautuvas*, prtz. 526
Urbonavičius Juozas, Juozo-*Aidas*, prtz. 674, 675
Urbonavičius Kazys-*Žaibas*, prtz. 603, 767, 768
Urmulevičius, mokyt. 462
Ūsas Jonas 6
Ūsas, prtz., žr. Ožeraitis Jurgis 109, 148
Usnis, prtz., žr. Mačiulskis Kazys, Prano 180
Uzdras 459
Uždavinienė Ona, rėm. 808
Uždavinys Petras-*Kelmas* (tėv.), rėm., prtz. 807
Uždavinys Vytautas-*Lakštutis* (*Lakštingala*), prtz. 660, 797, 799, 800, 805, 807
Uždavinytė-Rimienė (fikt. pavardė Cešeikaitė Elzbieta) Birutė, Petro-*Rūtelė*, ryš. 797, 799, 807–811; nuotr. 92
Užencev V. V., MGB pareig. 635
Užgalis, rėm. 41
Užgolis, rėm. 39
Užkurėlis Marcelinas-*Klusnutis*, ryš. 458
Vabalas Alfonsas-*Budrys*, *Profesorius*, *Vytas*, *Gediminas*, teisės mokslų dr., prtz. 478, 480, 481; nuotr. 93
Vabalas Vytautas-*Kunigaikštis*, prtz. 485, 498, 499, 508
Vabalas, prtz., žr. Aglinskas (Eglinskas) Antanas 631, 632, 633
Vabalas, prtz., žr. Agluška Antanas 796
Vacys, MGB ag., žr. Šermukšnis Algirdas 538, 588, 691, 692
Vaicekauskas Ignas, rėm. 562
Vaicius, prtz., žr. Valantinas Valentinas 80
Vaičekauskas Vytautas-*Atžala* (kitur *Ąžuolas*), prtz. 10, 27, 29, 30, 32, 38, 48, 60, 62, 235
Vaičiulienė Jadvyga, Prano, rėm. 672
Vaičiulis, prtz. 139
Vaičkus Stasys, Telesforo-*Sakaliukas*, prtz. 165, 169, 170
Vaidelauskas, sov. pareig. 673
Vaidevutis prtz., žr. Šniuolis Viktoras 377
Vaidevutis, prtz., žr. Grabliauskas Kazys, Kazio 673–675
Vaidila prtz., žr. Šimaitis Pranas 386, 387
Vaidila, prtz., žr. Pranka Antanas 768
Vaidila, prtz., žr. Vaitkus Juozas 62
Vaidila, prtz., žr. Vilkas Jurgis 574
Vaidilutė, ryš., žr. Normantienė Ona, Prano, ryš. 60, 70
Vaidilutė, ryš., žr. Vitkauskienė-Liutkevičiūtė 393
Vaidotas, prtz., žr. Černiauskas Jonas, Julijono 675, 814
Vainius 249

Vainoras Kazys 113, 115, 116
Vairas, prtz., žr. Brazauskas Vaclovas 386
Vairas, prtz., žr. Pečelis Viktoras 507
Vairas, prtz., žr. Valaitis Juozas 766
Vaišnoras Benediktas-*Lukna*, prtz. 255
Vaišnoras Dominykas, prtz. 45, 47, 48
Vaišnoras Kostas-*Tigras*, prtz. 52, 55
Vaišnoras Petras-*Gintautas*, prtz. 52, 55
Vaišnoras, prtz. 761
Vaišvila Antanas-*Julius*, prtz. 164, 167, 170
Vaišvila, prtz., žr. Kubilius Adolfas, Leono, LLA desant. 189, 317
Vaišvilienė 451
Vaišvilienė, rėm. 237
Vaitelis Danielius-*Briedis*, LK ltn.; prtz. 184
Vaitelytė Stasė, rėm. 84
Vaitkevičienė 804, 805
Vaitkevičienė Daiva 7
Vaitkevičius 804, 805
Vaitkevičius Vykintas 5
Vaitkevičiūtė Olė (Aleksandra), Stasio-*Lilija*, ryš. 175, 176, 179
Vaitkus Antanas, prtz. 82
Vaitkus Izidorius 64
Vaitkus Izidorius, rėm, ryš. 38
Vaitkus Juozas, ryš. 42
Vaitkus Juozas-*Vaidila*, prtz. 62
Vaitkus Mykolas, prtz. 251
Vaitkus Vytautas, Kazio, ryš. rėm. 10
Vaitkus-*Bebrungas*, prtz. 327, 329
Vaitkus-Dačkus Pranas, prtz. 185, 192, 209, 210, 211, 212, 213, 328, 329
Vaitkuvienė-Juodienė-Karpiūtė Konstancija 666
Vaitukaitis Viktoras, rėm. 519, 521
Vaivoras, prtz., žr. Zaleckas Vytautas 81, 82, 83, 150
Vakaras, prtz., žr. Uleckas Klemensas 691, 692
Vakarynas Bronius, Jono-*Kaimynas*, prtz. 515
Vala Jonas 446
Valaitis Jonas, Antano-*Viesulas*, *Žaibas*, prtz. 484, 487
Valaitis Juozas-*Vairas*, prtz. 766
Valaitis Kazimieras, pogr. 475
Valančiauskas Aloyzas-*Algis*, prtz. 198
Valančiūnas Juozas 28
Valančius Justinas-*Žaibas*, prtz. 235
Valančius Motiejus, vysk. 295
Valančius-*Mauškis*, prtz. 84
Valantinas Valentinas-*Vaicius*, prtz. 80
Valatka Jonas, Juozo-*Kardas*, prtz. 664; nuotr. 124
Valatka Pranas, Jono, rėm. 70
Valatka Pranas, ryš. 235
Valeckas Adolfas-*Liudas*, *Ramojus*, prtz. 415, 420
Valenčius Juozas, ryš., rėm. 161
Valenta Adolfas-*Ožys*, prtz. 500
Valenta Kęstutis-*Kęstutis*, prtz. 767; nuotr. 83, 99, 109–116
Valentaitė-Stačiokienė Elena, Juozo (mot.), rėm. 541
Valentas Jonas-*Čempionas*, prtz. 678, 766
Valentina žr. (?) Marytė 65
Valevičius Vytautas 474
Valia, MGB ag. inf. 650
Valinskas Jonas-*Algirdas*, prtz. 503
Valinskis Antanas, prtz. 83
Valinskis Zenonas, prtz. 83
Valiūnas Gediminas 780, 782, 791
Valiūnas Petras-*Papartis*, prtz. 646, 647, 664, 665, 794
Valiūnas Vytautas, ryš., prtz. 647, 664; nuotr. 106, 126
Valiūnienė (Gedimino mot.) 782
Valys Kostas-*Granitas*, rėm. 236
Valkavickas Antanas 615
Valkavičius Povilas 447, 448
Valonis Juozas-*Merkys*, prtz. 450, 459, 460
Valstietis, prtz., žr. Mančiauskas Jonas 373, 380
Valteraitis Vingaudas, Antano-*Sukurys*, pogr. 463–465, 467–470, 475, 476
Valužienė Stanislava, Juozo-*Močiutė*, ryš. 64, 68
Valužis Albertas, Igno-*Vyturys*, prtz. 37, 68
Valužis Juozas, ryš., rėm. 150
Valužytė Stanislava, Igno-*Meilė*, prtz. 64, 68
Vampyras, prtz., žr. Gavėnas Vytautas 478, 482, 485, 486, 498–500, 507, 514, 522
Vanagas, leg. MGB ag., žr. Pelackas (Pelackis, Pileckis) 114–117, 126, 127

Vanagas Jonas, Kosto, prtz., žr. Išganaitis Juozas, Motiejaus 663
Vanagas Kazimieras 448
Vanagas Povilas-*Vilius*, prtz. 761
Vanagas, prtz. 656
Vanagas, prtz., žr. Jablonskis Vytautas 63, 79, 80
Vanagas, prtz., žr. Paulauskas Vacys (Vaclovas) 103
Vanagas, prtz., žr. Pinikas Juozas 83, 85
Vanagas, prtz., žr. Raguckas Kazys 527
Vanagas, prtz., žr. Šukys Lionginas 419
Vanagas, ryš., prtz., žr. Kupšys Stasys, Juozo 46, 48, 59, 69
Vapsva, prtz. 656
Varanavičiūtė-Janauskienė (kitur Jasnauskienė) Aldona 581, 604
Vareika, prtz., žr. Zaremba Juozas 438, 442
Varenis, prtz., žr. Karalius Albinas, LK kap. 184
Varguolis (*Vargas*), prtz., žr. Loda Kazys 588, 590, 636, 656
Varguolis, prtz., žr. Bauras Kazys, Jono 767
Varguolis, rėm., žr. Lepinaitis 516
Variagas, MGB ag., žr. Bieliūnas Albinas Valeras, Antano 499, 511
Varkala Kazimieras (tėv.), ryš. 646
Varkala Kazimieras Algirdas-*Žaliukas*, *Daumantas*, prtz. 482, 758, 761, 780, 808
Varkala Pranas-*Klevas*, prtz. 655, 663
Varkalaitė Janė, Jurgio, ryš. 761, 762
Varnagirytė Marytė-*Pakrantė*, rėm. 517
Varnas Pranas, prtz., žr. Petkevičius Jonas, LLA desant. 292
Varnas, MGB str. vrš. 573, 592, 618, 635
Varnas, prtz. 486
Varnas, prtz. 754, 759, 762, 765
Varnas, prtz., žr. Petkevičius Jonas, LLA desant. 292
Varnas, ryš., žr. Pasalauskas Jonas 517
Varnėnas, ryš., rėm., žr. Lengvinas Pranas, Prano 70, 237
Varpas, prtz., žr. Janušauskas Aleksas 675
Varpučinskas Liudas, rėm. 164
Varūnas, prtz., žr. Liutkevičius Česlovas 393
Vasara, prtz., žr. Maceina Juozas, Jurgio 588, 590, 656
Vasaris, prtz., žr. Bortkevičius Kazys 645, 815
Vasaris, prtz., žr. Kairys Boleslovas (Balys) 407, 420
Vasaris, prtz., žr. Lisauskas Stasys, Aleksandro 64, 148, 149, 154
Vasilevskis, sov. Rusijos marš. 307
Vasiliauskaitė Anelė, ryš. 517
Vasiliauskaitė Bronė 210
Vasiliauskaitė Jadvyga 298
Vasiliauskaitė-Šniukštienė Genovaitė 297, 314
Vasiliauskas (Antanas?), rėm. 521
Vasiliauskas, prtz. fotografas, rėm. 521
Vasiliauskas Blažiejus, Prano, prtz. 298, 314
Vasiliauskas Boleslovas, Prano, prtz. 295, 296, 298, 300, 314
Vasiliauskas Bronius-*Kastytis*, prtz. 683–685, 775; nuotr. 100
Vasiliauskas Danielius, Prano, LLA desant.; prtz. 292, 295–298, 300, 302, 314
Vasiliauskas Jonas, Juozo, rėm. 147, 151, 155
Vasiliauskas Jonas, Prano 297
Vasiliauskas Juozas, Petro-*Darius*, prtz, 27, 67
Vasiliauskas Juozas, str.; prtz., ryš. 59
Vasiliauskas Jurgis-*Skydas*, prtz. 497, 499, 504
Vasiliauskas Kazys 514
Vasiliauskas Petras, Petro-*Tauragis*, *Ragas*, prtz. 27, 62, 68, 235
Vasiliauskas Stasys-*Bizūnas*, prtz. 771
Vasiliauskas, str. 441
Vasiliauskas-*Kirvis*, MGB ag. 489, 490, 491, 507
Vasiliauskienė-Lukauskaitė Kazimiera (Genovaitės mot.), rėm. 297
Vasilka, ryš. 498
Vasylis Alfonsas 446, 447
Vasylius Justinas, Motiejaus, prtz. 486
Vasser, MGB pplk. 81
Vaškelis Kęstutis 516
Vaškelytė Birutė 516
Vaškevičienė (Vaškelienė)-*Šeimininkė*, rėm. 516
Vaškevičius Jonas, rėm. 522
Vaškys Antanas, sov. pareig. 84

Vaškys Petras, rėm. 84
Vaškys, rėm. 140
Vauras Bronislovas, Juozo-*Bitelė*, prtz. 94, 139
Vauras Jonas, Juozo, prtz. 94
Vauras Liudas, Juozo, prtz. 94
Vavilovas, NKVD ltn. 806
Vedrickas Antanas 130
Vegelevičius Povilas, Juozo, str.; ryš., rėm. 671, 673, 674
Vėgėlevičius Povilas, str. 649
Veisus (gal Veisis?) Bronius, prtz. 135
Vėjas, prtz., žr. Ambrulevičius Antanas, Kazio 487, 492, 497, 499, 503–508
Vėjas, prtz., žr. Stanys Edvardas 178
Vėjas, prtz., žr. Stanys Kazimieras, Jono 359, 361, 366, 371, 372
Vėjas, rėm., ryš., žr. Domarkas Kazys, Igno 238
Vėjas, *Vėjelis*, prtz., žr. Karalius Pranas 589, 681, 684, 686, 759, 768, 808–810, 812, 813
Vėjelis, prtz., žr. Marčiulaitis Vitas 548
Velavičius 357
Veliušienė Anelė, ryš. 550
Venckaitis K. I. 810
Venckaitytė Aldona, Kazio, ryš. 807, 808, 810, 811
Venckauskas 97, 98
Venckus Augustas, prtz. 85
Venclauskas Jonas, Antano-*Kymantas*, prtz. būr. v. 181
Venclauskas Jonas-*Kimontas*, prtz. 185
Venclova Juozas, prtz. 518
Venclovas Benius-*Garnys*, LLK narys, ryš. 503
Venera, prtz., žr. Žilienė Aniceta, Antano 44, 45, 49
Vengalis Jonas, ryš. 255
Venskaitė, MGB vert. 764
Venslauskas Antanas, prtz. 256
Venslovaitė Natalija 723
Venslovas Antanas 731, 738
Venslovas Jonas 732
Ventgertneris Edmundas, Otto-*Lydeka*, str.; prtz. 657, 658
Vera, MGB ag., žr. Tamelytė Aldona 407, 410
Veraitienė (mot.), rėm. 521
Veriovkinas Nikolajus, Rusijos caras 8
Verišienė Anelė, rėm. 562
Vermachtas, prtz., žr. Juodis Algirdas, Motiejaus 580, 581, 618–621, 623, 626, 627, 631, 636, 637, 640, 643, 659, 660, 662, 781–787, 793–795, 797, 798, 800, 804–808
Verpetas, prtz., žr. Gataveckas (pravardė Benius) Bronius 512, 513, 515, 517, 518, 521
Veršila Antanas, ryš. 235
Veržukauskas Gintautas 6
Vesiolov, MGB kap. 136
Vėtra, prtz., žr. Senavaitis Jonas 717, 720, 722
Veverskis Aleksandras-*Tauragis*, prtz. 184
Veverskis Kazys-*Dėdė*, *Senis*, LLA vadas 183, 184, 188, 189, 299
Veverskis Pranas, prtz. 184
Vėžys, prtz., žr. Gaidelis 134
Vėžys, prtz., žr. Mickus Juozas 94
Vichrev, MGB pareig. 142
Vičius Edvardas 90
Vičius Liudas, rėm. 100
Vidmantas, prtz., žr. Grikietis Antanas 513, 523
Vidrinskas Zigmas 528
Vidūnaitė, mokyt. 687
Vidūnas, prtz., žr. Šmita Edvardas (kitur Adas) 101, 103, 104, 139
Viejevas, MGB prv.
Vienturtė, ryš., rėm., žr. Drungilaitė Petrė, Zenono 60, 70
Vienuolis, prtz., žr. Stirbys Juozas 166–169
Vienuolynas, rėm., žr. Jaudegienė 516
Viesulas, prtz., žr. Kijauskas Valentas (Valentinas), Jono 500, 506
Viesulas, prtz., žr. Marčiulionis Vytautas (Vytas), Jurgio 571, 573, 574, 588, 600, 618, 620–627, 631–634, 639–641, 655, 657, 660, 662, 759, 781, 783, 784, 786, 795, 798, 803
Viesulas, prtz., žr. Valaitis Jonas, Antano 484, 487
Viesuliukas, prtz. 665
Vietelkinas, NKVD pareig. 804
Vigantienė-*Kalvarija*, rėm. 236

Vijūnas, prtz. 515, 517, 520, 656
Vikruolis, prtz., žr. Srėbalius Kazimieras, Tomo 174, 176, 178, 211, 335, 340, 349, 353
Viktoras, prtz., žr. Jurkaitis 61
Viktoravičius Liudvikas, Antano, LLA desant. 292, 300, 302
Vilčinskas (Veličinskas?)-*Smilga*, gyd.; prtz. 656
Vilčinskas Juozas, Jono, MGB vert. 502
Vilčinskas Zigmas, Zigmo, ryš., rėm. 671, 673, 674
Vilija, ryš., žr. Glombaitė-Kubilienė Anelė, Juozo 758, 759, 761–763
Vilimaitė Izabelė-*Stirna*, ryš., prtz.; MGB ag. *Tamara* 377, 387
Vilimas, KGB vyr. ltn. 168, 169
Vilimas, vidinis MGB ag. 596
Vilionis Jonas, prtz. 594
Vilionis Juozas 600
Vilionis Motiejus-*Skrajūnas*, prtz. 798; nuotr. 135
Vilius, prtz., žr. Kižys Pranas, Prano 551
Vilius, prtz., žr. Vanagas Povilas 761, 762, 780
Vilkas Bronius-*Kėkštas*, prtz. 702
Vilkas Jonas-*Naktibalda*, prtz. 655
Vilkas Jurgis-*Vaidila*, prtz. 574; nuotr. 136
Vilkas, MGB pareig. 545, 549
Vilkas, prtz. būr. v., žr. Juška Antanas 444
Vilkas, prtz., žr. Čėpla Stasys 499
Vilkas, prtz., žr. Daračius Danas (kitur Danielius), Antano 178, 320, 324, 349
Vilkas, prtz., žr. Maceina Jurgis 656
Vilkas, prtz., žr. Mingėlas Juozas 373, 385, 387
Vilkas, prtz., žr. Stanynas Juozas 542
Vilkas, prtz., žr. Taučius Petras (tėv.) 94, 97, 109
Vilkas, prtz., žr. Vosylius Antanas 768
Vilkas, prtz., žr. Žobakas Kazimieras (kitur Stasys) 36, 67
Vilkas-*Kiškis*, MGB prv. 595
Vilkienė-Bagdonaitė Stasė, ryš. 174
Viltis, prtz., žr. Rakauskas Antanas 802
Viltis, prtz., žr. Staniškis Sergijus 569
Vilutienė Aldona, ryš. 692
Vilutis Leonas-*Arūnas*, prtz. 184
Vincas, MGB ag. 74, 358, 364
Vincas, MGB ryš. 76
Vinciūnas Boleslovas-*Boleslovas Didysis*, prtz. 407, 419
Vinča Boleslovas (fikt. Jonausko Adolfo pavardė) 30
Vinetu, pogr., žr. Dailidė Jonas 463, 464, 466
Vingelas, prtz., žr. Smilingis Ignas, Igno 64
Vingelis Albinas, str. 521
Vingelis Kastantas-*Iešmas*, prtz. 516
Vingrys A., prtz. 473
Vinklutienė, ryš., rėm., žr. Gaudutienė Apolonija 26
Vinterytė Onutė, pogr. 475
Virbickas Alfonsas-*Dangis*, *Šaulys*, prtz. 419
Virpša prtz., žr. Masilaitis Petras 386
Virpša, prtz., žr. Arlauskas Vincas, 483
Viršila (kitur Viršilas)-*Jupiteris*, prtz. 44, 63
Viršila, prtz., žr. Bakštys Bronius 139
Viršilas Adomas, rėm. 39
Viršilas Antanas, prv. 252, 253
Viršutis Kazys-*Katinas*, prtz. 799
Viržintas Kazys-*Paleistuvis*, ryš., rėm. 58, 67
Viskantas Bronius, Tado, rėm. 237
Viskantas Kazys, rėm. 59
Viskontas (Viskantas) Juozas, Juozo-*Dizma*, prtz. 32, 61, 68
Viskontas Bronius-*Padas*, prtz. 236
Viskontas Ignas, Felikso, prtz., žr. Stonkus Vaclovas (Vacys) 105, 137
Viskontas Kazys-*Išdavis*, prtz. 236
Visvydas, prtz., žr. Kasperavičius Juozas, LK kap. 184
Višakis, prtz., žr. Bekampis Jurgis 527
Vištytė, ryš., žr. Pašilytė 180
Vitkauskas Juozas, rėm. 568, 569
Vitkauskas Juozas-*Jonas*, prtz. 552; nuotr. 140
Vitkauskas Viktoras-*Saidokas*, *Karijotas*, prtz. 534; nuotr. 110
Vitkauskas Vincas, LK gen. 223
Vitkauskas-*Švogeriukas*, ryš. 563
Vitkauskienė-Liutkevičiūtė Bronė-*Vaidilutė*, ryš. 393
Vitkus Jonas, str. 247

Vitkus Juozas-*Kazimieraitis*, LK plk. ltn., Pietų Lietuvos prtz. sr. vadas; prtz. 479
Vitkus Stanislovas 314
Vitvytis, prtz., žr. Šniuolis Viktoras 377, 384, 388
Vizgirdaitė Agnė, Petro-*Klajūnė*, ryš. 237
Vygantas Juozas-*Ivanauskas*, prtz. 73, 74, 329
Vygaudas prtz., žr. Mackevičius Jonas 392
Vynas, prtz., žr. Dūdėnas Jonas 131
Vyšnia, prtz., žr. Žilienė Aniceta, Antano 32, 49
Vyšniauskas Antanas, MVD str., prtz. 497
Vyšniauskas Jonas, Antano-*Laivas*, str.; LLK narys 503, 505, 507
Vytautas (sūn.), prtz., žr. Stulpinas Zenonas 593
Vytautas Didysis, prtz., žr. Stulpinas Boleslovas 574, 589, 783, 799
Vytautas prtz., žr. Bakanauskas Viktoras 392, 393
Vytautas, prtz. 575
Vytautas, prtz., žr. Lukas Stasys, Juozo 35, 36, 76, 158, 161
Vytautas, prtz., žr. Ulčickas Juozas 685
Vytenis (kitur *Šalvis*) žr. Brauklys Juozas, Stasio, prtz. 63
Vytenis, prtz. 516
Vytenis, prtz. būr. v., žr. Rūtė Vytautas 327
Vytenis, prtz.; MGB ag. *Baldas*, žr. Čepulionis Vytautas (Vytas), Andriaus 595, 670, 683–685, 775, 811, 812, 814, 815
Vytenis, prtz., žr. Ivanauskas Vacys; nuotr. 69
Vytenis, prtz., žr. Kukauskas Alfonsas 178
Vytenis, prtz., žr. Liutkus Petras 33, 52, 53, 55, 103, 139
Vytenis, prtz., žr. Šniuolis Vytautas 385–388
Vytenis, ryš., žr. Keblys Kazys 59, 159
Vytis, prtz., žr. Leonavičius Algis (Algirdas) 490, 491, 493, 497–500, 504–508, 511, 515, 517, 518, 522
Vyturėlis, prtz., žr. Kunauskas Simonas 799
Vyturys, prtz., žr. Kartavičius Vincas 515
Vyturys, prtz., žr. Valužis Albertas, Igno 37, 68
Vladas, prtz. būr. v., žr. Apulskis Zigmas 93
Vlasov Vasilij Andrėjevič, MGB politrukas 44
Vlasov, MGB ltn. 570
Vlasov, MGB mjr. 127
Vlasovas Andrejus, sov. gen. 375
Voicekėnas Petras, Aleksandro-*Karklelis*, ryš., rėm. 170, 171
Vokietaitis Leonas-*Žvejys*, prtz. 549, 561, 564; nuotr. 64, 65
Vokietukas, prtz., žr. Alūza Bronislovas, Vinco 165
Volkovas, sov. arm. mjr. 223
Volodin, MGB vyr. ltn. 162
Voroncov, MGB pareigūnas 810
Voronova, MGB sekr. 143
Vosylius Antanas-*Vilkas*, prtz. 768
Vosylius Justinas, prtz. 484
Voveraitis Juozapas, kng. 682, 683
Voverė, ryš., žr. Balsytė Justė 180
Voverė, prtz. 656
Voverė, prtz., žr. Mockevičius Juozas 467, 475
Voveriukas, prtz. 504
Zabitis Petras 286
Zablockis, rėm., žr. Giedrimas Alfonsas, Prano 236
Zacharov, MGB plk. 154
Zagorskaitė Laima, Česlovo, rėm. 422, 428, 434
Zagorskienė 243
Zagorskienė Michalina 423, 428, 434
Zagorskienė Stasė, Kazio 434
Zagorskienė-Gokaitė Stanislava (Stasė) (mot.) 422; nuotr. 37
Zagorskis Antanas (tėv.) 209
Zagorskis Česlovas, Kazio, rėm. 432, 433, 434; nuotr. 37
Zagorskis Jurgis 209, 210
Zagorskis Kazys 422
Zagorskis Vaclovas (sūn.) 209
Zagorskytė-Žukauskienė Aldona, Česlovo 421, 434, 435, 437; nuotr. 36, 38
Zagurskaitė Antanina 679, 683, 688, 690
Zagurskaitė Magdalena (Magdutė) 679, 681, 686, 688, 690
Zagurskaitė Onutė 679

Zagurskaitė-Čeplinskienė Katarina 679, 683, 685, 688
Zagurskaitė-Zujienė Ona Monika 679, 686, 811
Zagurskas Antanas 679
Zagurskas Jurgis 679
Zagurskas Motiejus (tėv.) 679
Zagurskas Petras 679, 688, 690
Zagurskienė-Pakulaitytė Katarina (Katrė)-*Kurapka* (mot.), ryš. 679, 687, 689, 767
Zaicevas, MVD ltn. 643
Zaidė, prtz., žr. Arlauskas Pranas, Prano 26–28, 35, 36, 42, 45, 57–59, 62, 69, 235
Zaikauskas, str. 505
Zakaras Jonas-*Pajaujis*, LLA desant.; prtz. 189, 317
Zakaras Vaclovas (sūn.) 392
Zakaras Zigmas (tėv.) 392
Zaleckas Vytautas, str. vrš. 259
Zaleckas Vytautas-*Vaivoras*, prtz. 81–83, 150
Zaleckas, prtz. 524
Zaleckis, MGB advok. 143
Zareckas Aksaveras, Antano-*Švogeris*, prtz. 526, 527
Zaremba Bronius-*Apžergevičius*, prtz. 438, 442
Zaremba Juozas-*Vareika*, prtz. 438, 442
Zaskevičius Algimantas, Stasio-*Girėnas*, *Narimantas*, *Tautvaiša*, *Šalna*, *Zizas*, *Algimantas*; MGB ag. *Bagdonas*, *Benamis* 66, 74, 77, 479, 480, 487
Zaukevičius, str. 429
Zavališin, MGB kap. 506
Zaveckas (tėv.), rėm. 519
Zaveckas Vitalius (sūn.), rėm. 519
Zdanavičius 492
Zelba, str. 298
Zelenka Jurgis, rėm. 813
Zelenka Kazys, rėm. 812
Zelmanas 288
Zelmanienė 288
Zenonas, prtz. 153
Zero, prtz., žr. Dūda Jonas, Kazimiero, LLA desant. 315, 315
Zgonnikov, MGB ltn. 590
Zigmas, prtz., žr. Urbonas Adolfas 52, 53, 56
Zimnickas Stasys prtz. 443
Zingeris 602
Ziutelis Antanas 604
Ziutelis Bronius, prtz. 575
Ziutelis Juozas 604
Ziutelis Kazys-*Anglas*, prtz. 603, 655
Ziutelis Petras, prtz. 575
Ziutelis Simonas 604
Ziutelytė Judita 603, 604
Ziutelytė-Šabasevičienė Justina 603, 658
Zybermanas Aizih 224, 226–228
Zylė Juozas, ryš.; MGB vid. ag. *Kimūras*199, 321, 322
Zorina, MGB advok., 162
Zosė II-ji, prtz. 33
Zovė, rėm. 407
Zozulia, MGB vyr. ltn. 57, 58
Zūbė Juozas 92
Zubrys, prtz., žr. Kairiūkštis Vytautas 598, 766, 790, 791
Zuikis, prtz., žr. Miliauskas Pranas 418, 419, 420, 645, 646
Zuikis, prtz., žr. Bartkus Petras 167
Zuikis, prtz., žr. Gelčys Jurgis 577, 595, 600, 785
Zuikis, prtz., žr. Senavaitis Vincas 762, 728
Zuikutis (*Zuikis*), prtz., žr. Juodis Motiejus 580, 635–637, 639, 640, 781, 783, 785, 798, 806
Zujienė Katarina 680
Zujienė Marija 683
Zujienė-Tamošiūnaitė 667
Zujienė-Tamošiūnaitė Antanina 594
Zujienė-Zagurskaitė Ona Monika 679, 686, 811
Zujus Antanas 683, 686
Zujus Antanas, prtz. 542
Zujus Juozas 686
Zujutė Danutė 680
Zujutė Katarina 680
Zujutė Onutė 686
Zujutė-Ruseckienė Anelė-*Palmė*, rėm., ryš. 542, 550; nuotr. 57

Zulonas Petras, Juozo, str. 440
Zuzanovas, MGB tard. 443
Ž. Antanas 738, 739
Žabinskas Ignas-*Sniegas*, prtz. 85
Žabinskas, str. 97
Žadeikis, str. 161
Žadgaila, prtz., žr. Bartkus Petras 184, 388
Žaibas, prtz. 677, 771
Žaibas, prtz., žr. Brazauskas Antanas 386
Žaibas, prtz., žr. Černiauskas Leonas 483
Žaibas, prtz., žr. Dambrauskas Albinas 494, 499, 503, 504, 508
Žaibas, prtz., žr. Gudynas Leonas (Levas) 524, 526
Žaibas, prtz., žr. Kaupas Ignas 53, 55, 94, 138
Žaibas, prtz., žr. Kubilius Leonas 61, 249, 251
Žaibas, prtz., žr. Markauskas Antanas 641–644, 662, 781, 798
Žaibas, prtz., žr. Mickus Juozas 94
Žaibas, prtz., žr. Štriupkus Vytautas 656, 666, 799
Žaibas, prtz., žr. Urbonavičius Kazys 603, 637, 767, 768
Žaibas, prtz., žr. Valaitis Jonas, Antano 487
Žaibas, prtz., žr. Valančius Justinas 235
Žaibas, ryš., žr. Černiauskas Juozas 486
Žaldaris Juozas-*Savanoris*, prtz. 494, 499, 512
Žalgevičius, prtz. 393
Žalgiris, prtz., žr. Anužis Bronius, Igno 29, 42, 62, 68
Žalgiris, prtz., žr. Garmus Juozas, Kazio 588, 590
Žalgiris, prtz., žr. Kimštas Jonas, Lauryno, LK ltn.; MGB SG ag. *Jurginas* 72, 77
Žaliaduonis Vincas-*Rokas*, LK ltn.; prtz. 72, 77
Žaliagiris Vytas-*Gaidys*, prtz. 513
Žaliasis Velnias, prtz., DK apyg. vadas, žr. Misiūnas Jonas 674
Žaliasis, prtz., žr. Kaunas Anicetas 35
Žalimaitė Jadvyga 173
Žalimas Pranas, str. vrš. 173, 174, 215, 243, 246, 353
Žalimas Pranas-*Juodbėrėlis* (*Juodbėris*), *Egbergas*, prtz. 92–94, 97, 100, 104, 109, 137, 138, 140, 143
Žalimas Viktoras, prtz. 256
Žalinauskas 28
Žaliukas, prtz., žr. Varkala Algirdas 482, 720, 746, 758, 760, 761, 763, 808, 809
Žalnieriūnienė-Pajuodytė Petrutė, Petro 445, 448
Žandaras (Žandaris), prtz. 513
Žardinskaitė Jadvyga-*Daktaras Dolitlis*, prtz. 422
Žarija, prtz. 685, 800
Žąsytis 122–125, 127
Žebrauskas Juozas-*Žvalgas*, *Girėnas*, prtz. 178, 179
Žebrauskienė Bronė, ryš., rėm. 180
Žedavičius Henrikas, prtz. 417
Žėkas Pijus, Juozo, prtz. 500, 502, 504, 505
Želnys Jonas, prtz. 425
Želvys Klemys (Klemensas?), prtz. 185
Žemaitis Jonas, Antano-*Laisvūnas*, pogr. 463–465, 467, 469, 475, 476
Žemaitis Jonas-*Vytautas*, LK kap., LLKS prezidiumo pirm.; prtz. 184, 555
Žemaitis Motiejus, Juozo, rėm. 672, 674
Žemaitis Vytautas-*Saulius*, prtz. 768
Žemaitis, prtz. 621
Žemaitis, prtz., žr. Mažutis Aloyzas 178
Žemaitis, prtz., žr. Montvydas Vladas 163, 167, 184, 188
Žemaitis, prtz., žr. Petrauskas Pranas 27, 63, 103
Žentas, prtz., žr. Stonkus Stasys 64
Žentukas, prtz., žr. Neverauskas Juozas 535
Žentukas, ryš., prtz., žr. Pavilionis G. (kitur Jonas, Juozo) 482, 507
Žibas Antanas 697
Žibas Jonas 583
Žibas Juozas (tėv.) 583, 584
Žibienė Marija 7, 571, 586, 665, 667, 668
Žibienė-Sinkevičiūtė Marcelė 582
Žibikienė Marijona 439
Žibutė, ryš., žr. Preibytė-Valiūnienė Rozalija (Rožė), Aleksandro 85
Žibutė, MGB ag. 647
Žibutė, ryš., žr. Kriaučiūnaitė (Kriaučiukėnaitė?) 500, 759

Žiedas, MGB ag. 675
Žiedas, prtz., žr. Stravinskas Juozas 484, 642, 649, 760, 800
Žiedavičius Henrikas (Henius), plėšikas 402, 404, 419
Žiedelis, prtz., žr. Krušinskas Jurgis 785
Žiema, prtz., žr. Gervė Simonas 796
Žiemelis Adomas, prtz. 93
Žiemys, prtz., žr. Tamulionis Antanas 419
Žigas Antanas, pogr. 487
Žiglius, prtz. 53
Žilienė Aniceta, Antano-*Vyšnia*, *Taurienė*, *Venera*, prtz. 32, 44, 45, 49, 235; nuotr. 34
Žilinskaitė Anelė, Motiejaus, rėm. 672–674
Žilinskas (Antano brolis), prtz. 61
Žilinskas Alfonsas, Antano, prtz. 69
Žilinskas Aloyzas, Antano-*Žygimantas*, prtz. 61, 69
Žilinskas Antanas 506
Žilinskas Antanas, Antano-*Jazminas*, prtz. 32, 61, 64, 68
Žilinskas Juozas, prtz. 547
Žilinskas, sov. aktyv. 391
Žilinskienė-Gervytė Angelė 598
Žilys Gediminas 7
Žilys Stasys, rėm. 45, 60
Žilys Stepas 161
Žilys Vladas, Juozo-*Kantrybė*, prtz. 68
Žilvinas, prtz. 815
Žilvinas, prtz., žr. Gricius Vytautas, Mykolo 64, 146, 154
Žilvinas, prtz., žr. Šermukšnis Algirdas 537, 538, 588, 681, 685, 687, 691, 692, 767, 768, 802
Žilvitis, prtz., žr. Gruodis Vincas 683, 684, 775, 812, 813, 814
Žilvitis, prtz., žr. Kučinskas Stasys 599, 655, 670
Žilvitis, prtz., žr. Norkus Alfonsas, Stanislovo 171, 172, 175, 178, 193, 196, 210, 339, 347, 349
Žilvitis, prtz., žr. Salys Bronius 29, 33
Žindžius Feliksas-*Tigras*, prtz.; nuotr. 110
Žioba Andrius, rėm. 690
Žioba Petras-*Bijūnas*, prtz. 681, 685
Žiobienė Anastazija 680
Žiogas, prtz., žr. Stačiokas Algirdas Vincas 531, 532
Žiogas, prtz., žr. Šaučiūnas Petras 406, 419
Žirnelis, prtz., žr. Aglinskas (Eglinskas) Vytautas 633
Žiupsnis, str. vrš. 392
Žiūra Vladas, prtz. 445, 456
Žydas, prtz., žr. Urbonas Izidorius 178, 199
Žydkych, MGB justic. pplk. 162
Žygimantas, prtz., žr. Tomkus (kitur Tomkevičius) 343
Žygimantas, prtz., žr. Žilinskas Aloyzas, Antano 42, 61, 69
Žynys, prtz., žr. Puidokas Pranas; nuotr. 146
Žyprė Algirdas Pranciškus, Prano, prtz.; nuotr. 22
Žobakas Kazimieras (kitur Stasys)-*Vilkas*, prtz. 36, 67
Žorenov, MGB eilin. 662, 663
Žukaitė-Guliokienė 393
Žukauskaitė Galina, Kipro 432
Žukauskaitė Valė, Kipro 432
Žukauskas Adolfas, mokyt.; prtz. 576
Žukauskas Alandas, Kipro 432
Žukauskas Alfonsas-*Lizdeika*, prtz. 484
Žukauskas Jonas-*Broliukas*, prtz. 595, 602, 814
Žukauskas Juozas 603
Žukauskas Kęstutis 428
Žukauskas Kipras, Tomo (Žukovskij Ciprijan Bovslav Tamasovič) (tėv.), MGB ag. *Palama* 428, 431, 432
Žukauskas Petras 670
Žukauskas Pranas, mokyt.; prtz. 576
Žukauskas Vincas-*Agrastas*, prtz. 543, 550; nuotr. 58
Žukauskas Vytautas, Kipro 428, 432; nuotr. 36
Žukauskas-*Aidas*, ryš. 632
Žukauskienė Julija, Jono 432
Žukauskienė Kazė, Jono 432
Žukauskienė-Zagorskytė Aldona, Česlovo 7, 421, 434, 435, 437; nuotr. 36
Žukovskij Ciprijan Bovslav Tamasovič, žr. Žukauskas Kipras 429

Žurauskas Motiejus 646
Žurytė Genė, ryš. 482
Žurytė Janina, Juozo, ryš. 486
Žurnalas, prtz. 118
Žutautaitė Brigita 158
Žutautaitė Leokadija 158
Žutautaitė Magdalena 158
Žutautas Antanas, Prano, rėm., prtz. 156–158, 161, 162
Žutautas Jonas-*Šatkus*, *Rokas*, prtz. 155, 156, 158, 160
Žutautas Justinas 158
Žutautas Pranas, Kazio, rėm. 156, 158
Žutautas Vaclovas, Prano-*Audra*, prtz. 155, 158, 159, 162; nuotr. 32
Žuvėdra, prtz., žr. Krukis Martynas 117, 122, 126
Žuvėdra, prtz., žr. Sinkevičius Kazys, Jurgio 675
Žvaigždė, prtz., žr. Bartulis 656
Žvainys, prtz. apyg. v., žr. Grigonis Leonas 386, 388
Žvalgas, prtz. 768
Žvalgas, prtz., žr. Žebrauskas Juozas 178
Žvalginis, ryš., žr. Paulionis Adomas 133
Žvangas, prtz., žr. Juodsnukis Benediktas (Benas) 648, 649, 801–803
Žvangutis, prtz., žr. Pečiulaitis Jonas 539
Žvejys, prtz., žr. Baltūsis Antanas, Tauro apyg. v. 478–482, 484, 486, 753, 754, 759, 762
Žvejys, prtz., žr. Vokietaitis Leonas 549, 561, 564
Žvieglis, rėm., žr. Jurginaitis (tėv.) 814
Žviegliūtė, ryš., žr. Jurginaitė (Jurginaitytė) Ona 813, 814
Žvigaitė Julytė, rėm. 174
Žviliauskas (kitur Žvinauskas) Rokas, ryš., rėm. 47, 60
Žvirblis, prtz., žr. Mickevičius Jonas, Antano 674
Žvirblis, prtz., žr. Šiugždinis Justinas 767, 768, 812–814
Žvirgždys Juozas-*Mėnulis*, prtz. 178

TURINYS

VIETOJ ĮŽANGOS 5

ŽEMAIČIŲ APYGARDA

KARDO rinktinėje 9
Pasakoja JADVYGA MALŪKAITĖ-PETKEVIČIENĖ-*JADZĖ* 86
Iš ADOLFO KONTRIMO-*IZIDORIAUS* prisiminimų 144
Iš VACLOVO ŽUTAUTO-*AUDROS* prisiminimų 155
Iš POVILO BAGDONO-*ATLANTO* prisiminimų 162
Iš ALFONSO NORKAUS-*ŽILVIČIO* prisiminimų 171
Iš KOSTO POCIAUS-*TAURO* prisiminimų 180
ALFONSO BERESNEVIČIAUS kūrybinio darbo aprašymas 186
Iš prisiminimų apie LLA ŽEMAIČIŲ LEGIONĄ 188
Pasakoja LIUCIJA SLUŠNYTĖ-PETRAUSKIENĖ 238
Iš ZUZANOS KAŽDAILYTĖS-GERTIENĖS prisiminimų 242
Iš VACLOVO KUBILIAUS-*KERŠTO* ir jo žmonos JOANOS prisiminimų 249
Iš JUOZO KUBILIAUS, SIMO-*MARGĖNO* prisiminimų 257
Iš ALFREDO DAUGINIO-*BELGIO* prisiminimų 292
Iš JONO DŪDOS prisiminimų 315
Iš LEONO NORMANTO, JUOZAPO, prisiminimų 320
Iš LIUDVIKO RAUDONIO ir JADVYGOS BUDŽYTĖS prisiminimų 326
Iš ONOS BUBELYTĖS-ČEPKAUSKIENĖS-*LIEPSNELĖS* prisiminimų 330
Iš ROBERTO KAZLAUSKO, PRANO-*AUTOMAČIKO* prisiminimų 354

AUKŠTAITIJOJE

MINGĖLŲ ŠEIMOS likimas 373
Pasakoja VIKTORAS BLUŽAS ir MICHALINA BLUŽIENĖ 392
Pasakoja JANINA DVEILYTĖ 396
Pasakoja VIKTORIJA KAIRYTĖ-BAJORINIENĖ 401
Pasakoja ALDONA ŽUKAUSKIENĖ-ZAGORSKYTĖ 421
Pasakoja JANINA GAILIUŠYTĖ-BIKINIENĖ 438
Pasakoja PETRUTĖ PAJUODYTĖ-ŽALNIERIŪNIENĖ 445
Pasakoja VYTAUTAS ČEPĖ 452

TAURO APYGARDOJE

Iš VYTAUTO JUOZAPO KLUONIAUS prisiminimų 461
Iš KAZIO MATULEVIČIAUS-*RADVILOS* prisiminimų 477
Iš ANTANO AMBRULEVIČIAUS-*VĖJO* prisiminimų 487
Iš MATO KAMINSKO-*DIRŽO*, *BROLIO* prisiminimų 523
Trumpa STAČIOKŲ ŠEIMOS istorija 528
Pasakoja ANELĖ ZUJUTĖ-RUSECKIENĖ-*PALMĖ* 542
Pasakoja ANTANINA KURTINYTĖ-MACKELIENĖ-*LIEPA* 547
PAKUONIO KRAŠTO laisvės kovotojų prisiminimai 571
Iš ONOS MONIKOS ZUJIENĖS-ZAGURSKAITĖS prisiminimų 679
Iš ALEKSANDROS ir REGINOS-*ROZETOS* ARNASTAUSKAIČIŲ dienoraščių 692
Iš GEDIMINO VALIŪNO prisiminimų 780
Iš ANTANO DRIŽNIAUS prisiminimų 787
Iš ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS prisiminimų 795
Pasakoja BIRUTĖ UŽDAVINYTĖ-RIMIENĖ-*RŪTELĖ* 797
Apie MGB agentę *JŪRĄ*, jos brolį MGB ag. *BALDĄ*, jų veiklą ir MGB-istų planus 811

SANTRUMPOS IR JŲ PAAIŠKINIMAI 818
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ 821

ŠIOJE KNYGOJE PASTEBĖTOS KLAIDOS IR NETIKSLUMAI

Puslapis	Išspausdinta	Turi būti
II-oje tit. l. pusėje	DRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS	GRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS
p. 628	Pečkatovas	Pičkasovas
p. 639	Končiaus	Kapočiaus
p. 640	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kapočių-*Čiulbutį*...	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*...
p. 642	...susitiko Grabovo miške...	...susitiko Grabavos miške...
p. 654	...ir *Šarvą* (Raslauskas Juozas)...	...ir *Šarvą* (Kleiza Simonas)...
p. 771 p. 772	Cepiškių k.	Cepeliškių k.
p. 791	...bei Stravinsko sodybų tvoros.	...bei Strašinsko sodybų tvoros.
p. 795	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DULOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)
p. 796	Vainatrakio k. gyveno Agluškai.	Vainatrakio k. gyveno Aglinskai.
p. 802	Ručionis Kazys-*Mėnulis*. ...Rokiškių k. ...	Rugienius Kazys-*Mėnulis*. ...Ražiškių k. ...
p. 807	...ūkininką Berčių... ...turėjau pasą Cešeikaitės Elzbietos...	...ūkininką Burčių... ...turėjau pasą Česėkaitės Elzbietos...
Įklijoje: 147 nuotr.	8. Regina Gaįvanauskienė	8. Regina Galvanauskienė

ŠIOJE KNYGOJE PASTEBĖTOS KLAIDOS IR NETIKSLUMAI

Puslapis	Išspausdinta	Turi būti
II-oje tit. l. pusėje	DRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS	GRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS
p. 628	Pečkatovas	Pičkasovas
p. 639	Končiaus	Kapočiaus
p. 640	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kapočių-*Čiulbutį*...	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*...
p. 642	...susitiko Grabovo miške...	...susitiko Grabavos miške...
p. 654	...ir *Šarvą* (Raslauskas Juozas)...	...ir *Šarvą* (Kleiza Simonas)...
p. 771 p. 772	Cepiškių k.	Cepeliškių k.
p. 791	...bei Stravinsko sodybų tvoros.	...bei Strašinsko sodybų tvoros.
p. 795	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DULOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)
p. 796	Vainatrakio k. gyveno Agluškai.	Vainatrakio k. gyveno Aglinskai.
p. 802	Ručionis Kazys-*Mėnulis*. ...Rokiškių k. ...	Rugienius Kazys-*Mėnulis*. ...Ražiškių k. ...
p. 807	...ūkininką Berčių... ...turėjau pasą Cešeikaitės Elzbietos...	...ūkininką Burčių... ...turėjau pasą Česėkaitės Elzbietos...
Įklijoje: 147 nuotr.	8. Regina Gaįvanauskienė	8. Regina Galvanauskienė

ŠIOJE KNYGOJE PASTEBĖTOS KLAIDOS IR NETIKSLUMAI

Puslapis	Išspausdinta	Turi būti
II-oje tit. l. pusėje	DRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS	GRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS
p. 628	Pečkatovas	Pičkasovas
p. 639	Končiaus	Kapočiaus
p. 640	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kapočių-*Čiulbutį*...	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*...
p. 642	...susitiko Grabovo miške...	...susitiko Grabavos miške...
p. 654	...ir *Šarvą* (Raslauskas Juozas)...	...ir *Šarvą* (Kleiza Simonas)...
p. 771 p. 772	Cepiškių k.	Cepeliškių k.
p. 791	...bei Stravinsko sodybų tvoros.	...bei Strašinsko sodybų tvoros.
p. 795	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DULOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)
p. 796	Vainatrakio k. gyveno Agluškai.	Vainatrakio k. gyveno Aglinskai.
p. 802	Ručionis Kazys-*Mėnulis*. ...Rokiškių k. ...	Rugienius Kazys-*Mėnulis*. ...Ražiškių k. ...
p. 807	...ūkininką Berčių... ...turėjau pasą Cešeikaitės Elzbietos...	...ūkininką Burčių... ...turėjau pasą Česėkaitės Elzbietos...
Įklijoje: 147 nuotr.	8. Regina Gaįvanauskienė	8. Regina Galvanauskienė

ŠIOJE KNYGOJE PASTEBĖTOS KLAIDOS IR NETIKSLUMAI

Puslapis	Išspausdinta	Turi būti
II-oje tit. l. pusėje	DRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS	GRIGALIŪNAS VLADAS-*SAKALAS* ir MORKŪNAS
p. 628	Pečkatovas	Pičkasovas
p. 639	Končiaus	Kapočiaus
p. 640	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kapočių-*Čiulbutį*...	...nušovė šokantį per griovį Viktorą Kasparavičių-*Čiulbutį*...
p. 642	...susitiko Grabovo miške...	...susitiko Grabavos miške...
p. 654	...ir *Šarvą* (Raslauskas Juozas)...	...ir *Šarvą* (Kleiza Simonas)...
p. 771 p. 772	Cepiškių k.	Cepeliškių k.
p. 791	...bei Stravinsko sodybų tvoros.	...bei Strašinsko sodybų tvoros.
p. 795	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DULOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)	*Iš* ANELĖS GRAJAUSKAITĖS-DUBOSIENĖS *prisiminimų* (ir turinyje)
p. 796	Vainatrakio k. gyveno Agluškai.	Vainatrakio k. gyveno Aglinskai.
p. 802	Ručionis Kazys-*Mėnulis*. ...Rokiškių k. ...	Rugienius Kazys-*Mėnulis*. ...Ražiškių k. ...
p. 807	...ūkininką Berčių... ...turėjau pasą Cešeikaitės Elzbietos...	...ūkininką Burčių... ...turėjau pasą Česėkaitės Elzbietos...
Įklijoje: 147 nuotr.	8. Regina Gaįvanauskienė	8. Regina Galvanauskienė

Au54 **Aukštaitijos** partizanų prisiminimai / [sudarė Romas Kaunietis]. – Vilnius: Vaga, 1996– .
ISBN 5-415-01339-3 (įr.)

D. 9, Laisvės kovotojų prisiminimai: (knygos „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tęsinys). – Vilnius: Margi raštai, 2014. – 893 p., [26] iliustr. lap. – Asmenvardžių r-klė: p. 821-893. – ISBN 978-9986-09-457-9

Šioje, devintoje, „Laisvės kovotojų prisiminimų“ knygoje publikuojama trijų Lietuvos regionų – Žemaitijos, Aukštaitijos ir Suvalkijos – pokario kovų medžiaga. Visa tai sudaro Žemaičių apygardos Kardo (Kardų) rinktinės kovotojų, keletas Aukštaitijos krašto – Panevėžio, Radviliškio ir Pakruojo apylinkių – buvusių partizanų ryšininkų ir rėmėjų bei Tauro apygardos – Prienų, Garliavos, Pakuonio ir kt. Užnemunės apylinkių – Geležinio Vilko bei Žalgirio rinktinės laisvės kovotojų prisiminimai.

Ši, kaip ir kitos serijos knygos, gausiai iliustruota archyvinėmis nuotraukomis (149 vnt.), pateikiama išsami asmenvardžių rodyklė.

UDK 94(474.5)„1944/1953“+355.42+321.6](474.5)(093.3)
+821.172-94

Laisvės kovotojų prisiminimai

IX DALIS
(Knygos „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tęsinys)

Sudarė
Romas Kaunietis

Redaktorė
Genovaitė Savickienė

Apipavidalino
Aurelijus Petrikauskas

SL 319. 2014 11 14. Tir. 1000 egz.
Išleido leidykla „Margi raštai“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius
Spausdino UAB „Standartų spaustuvė“,
Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

1944 2014

70 metų Lietuvos laisvės kovų sąjūdžiui

Išleistos šios **AUKŠTAITIJOS, ŽEMAITIJOS PARTIZANŲ** ir **LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMŲ** knygos:

I d. „AUKŠTAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ (1996 m., 909 p., 1000 egz.). Knygoje 89 Vyčio, Algimanto, Didžiosios Kovos apygardų bei Pilėnų tėvūnijos partizanų, ryšininkų prisiminimai, 96 nuotr.

II d., pirma knyga (1998 m., 725 p., 1000 egz.). Knygoje 77 Vyčio apygardos partizanų, rėmėjų prisiminimai, 66 nuotraukos ir 19 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

II d., antra knyga (2000 m., 718 p., 1000 egz.). Knygoje 58 Algimanto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 75 nuotraukos ir 12 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

III d. (2001 m., 1182 p., 1500 egz.). Knygoje 50 Prisikėlimo, Vyčio, Vytauto, Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų prisiminimai, 90 nuotraukų.

IV d. (2004 m., 671 p., 700 egz.). Knygoje 107 Pilėnų tėvūnijos, Vyčio, Algimanto ir Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų prisiminimai, 84 nuotraukos.

V d. „AUKŠTAITIJOS IR ŽEMAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ (2006 m., 983 p., 700 egz.). Knygoje 96 Prisikėlimo ir Kęstučio apyg. partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, apie 90 nuotraukų.

VI d. (2008 m., 958 p., 700 egz.). Knygoje 122 Vytauto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 11 straipsnių, parengtų Laimono Abariaus, medžiaga iš LYA (KGB arch.), 116 nuotraukų.

VII d./ 1 knyga „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ (2009 m., 820 p., 750 egz.). Knygoje 57 laisvės kovotojų bei Sibiro tremtinių prisiminimai, medžiaga iš LYA (KGB arch.), 173 nuotraukos. Publikuojama medžiaga apie keturias – Vyčio, Algimanto, Vytauto ir Kęstučio – partizanų apygardas.

VII d./ 2 knyga „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ (2010 m., 706 p., 750 egz.). Knygoje 44 Didžiosios Kovos, Vytauto, Prisikėlimo, Dainavos, Tauro apygardų laisvės kovotojų prisiminimai.

Dešimtoji knyga „MIŠKINIAI“ (2002 m., 354 p., 2000 egz.) – partizanų prisiminimų rinktinė. Joje per 70 partizanų, ryšininkų prisiminimų, straipsniai iš archyvų ir kitų leidinių, 23 nuotraukos.

VIII d. „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ (2013 m., 730 p., 1000 egz.). Knygoje pateikiami Šiaurės rytų Lietuvos regione veikusių Vytauto apygardos partizanų bei Pandėlio ir Biržų krašte veikusios Pilėnų tėvūnijos laisvės kovotojų prisiminimai. Publikuojamos 253 nuotraukos.

Vienuoliktoji knyga „MIŠKINIAI“ (2002 m., 354 p., 2000 egz.) – partizanų prisiminimų rinktinė. Joje per 70 partizanų, ryšininkų prisiminimų, straipsniai iš archyvų ir kitų leidinių, 23 nuotraukos.

ROMAS KAUNIETIS

ISBN 978-9986-09-457-9

www.margirastai.lt / Laisvės kovotojų prisiminimai IX dalis